

M. EMINESCU

P E R P E S S I C I U S

EDIȚIE CRITICĂ ÎNTEMEIATĂ
DE
P E R P E S S I C I U S

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
BUCUREȘTI

M. EMINESCU

O P E R E

X

PUBLICISTICĂ

1 noiembrie 1877 – 15 februarie 1880

„TIMPUL”

CU 16 REPRODUCERI
DUPĂ PUBLICAȚII ȘI MANUSCRISE

1989

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

79717 BUCUREȘTI, CALEA VICTORIEI 125

27217

DIMITRIE VATAMANIUC responsabilul secțiunii de publicistică,
stabilirea paternității textelor, comentariile

PETRU CREȚIA responsabilul filologic al ediției

OXANA BUSUIOCEANU }
SIMONA CIOCULESCU }
ANCA COSTA-FORU }
AURELIA CREȚIA } transcrierea filologică a textelor
CLAUDIA DIMIU }
EUGENIA OPRESCU }
ALEXANDRU SURDU }

ION BULEI colaborator extern pentru istorie

Secretar tehnic **ILEANA RAȚIU**

Coordonator

DIMITRIE VATAMANIUC

ISBN 973-27-0093-9

ISBN 973-27-0001-7

EMINESCU LA „TIMPUL” (1877—1883), „ROMÂNIA LIBERĂ” (1888) ȘI „FÎNTÎNA BLANDUZIEI” (1888—1889)

I. CONSIDERAȚII GENERALE

1. *Fondarea „Timpului” și schimbările în orientarea sa politică.* Cotidianul bucureștean este întemeiat în 1876, ca organ de presă al Partidului conservator, de sub conducerea lui Lascăr Catargiu, la guvern din 11 martie 1871. Adunarea deputaților discută în martie 1876 situația financiară a țării și se produc mari neînțelegeri în sinul guvernului conservator. V. Boerescu, Gr. G. Cantacuzino, D. Ghica și alți membri marcanți ai Partidului conservator se retrag din guvern pe motiv că acesta devenise al „nouvei direcțiuni din Iași”. Grupul dizident ia cu el și „Presa”, organul oficial al Partidului conservator, întemeiat de V. Boerescu în 1868. Partidul liberal, în opoziție, avea două ziare centrale — „Românul” și „Alegătorul liber” — în timp ce Partidul conservator, la conducerea țării, nu dispunea de un organ central de presă. Conservatorii consideră că o asemenea „lacună” nu putea rămâne neimplinită și hotărăsă să scoată „Timpul”, organ guvernamental, care începe să apară în 15 martie 1876. Guvernul Lascăr Catargiu se retrage de la conducerea țării în 3 aprilie 1876, ca să-i ia locul un guvern de tranziție condus de I. Em. Florescu (4/16 aprilie — 26 aprilie/8 mai 1876), căruia îi urmează guvernul de coaliție liberală (27 aprilie/9 mai — 23 iulie/4 august 1876). La alegerile din iunie 1876, Partidul liberal obține o majoritate covârșitoare și în 24 iulie/5 august 1876 se formează guvernul liberal, care rămâne la conducerea țării pînă în martie 1888.

Schimbările la conducerea țării determină și orientarea politică a „Timpului” care, din organ de presă guvernamental, devine ziar de opoziție. Conducerea majorității conservatoare considera că „Timpul” putea aduce servicii Partidului conservator și hotărăște să-l susțină prin cotizații ale membrilor săi. P.P. Carp și T. Rosetti se declară împotriva scoaterii, mai departe, a ziarului întrucît constituia o povară pentru membrii Partidului conservator, trecut în opoziție, și nu se întrevedeau nici foloasele imediate ce le putea aduce. Deși unii membri marcanți ai Partidului conservator se desolidarizează de majoritatea conservatoare, aceasta hotărăște totuși să scoată în continuare ziarul. V. Pogor este însărcinat cu stringerea contribuțiilor de la ieșeni, susținătorii mai importanți, sub raport financiar, ai cotidianului bucureștean.

În manuscrisul 2264 se păstrează mai multe *Anexe* (288, 289, 290), nu știm la ce document, cu numele „membrilor fondatori” ai ziarului. Transcriem această listă întrucît unele din aceste nume se întîlnesc și în articolele poetului : L. Catargiu, I. Em. Florescu, P. Mavrogheni, G. Manu, G. Suțu, A. Lahovari, T. Maiorescu, T. Știrbei, V. Pogor, G. Filipescu, N. Drosu, Gr. Păucescu, G. Băleanu, L. Paciurea, A. Catargiu, G. Triandafil, P. Millo. Cel din urmă îndeplinește și funcția de casier în redacție.

Conducerea Partidului conservator face cunoscut în 18 noiembrie 1876 că într-o adunare numeroasă se hotărăsă se încredințeze redactarea ziarului lui Grigore H. Grandea, cunoscut

prin atitudinea sa antiliberală (88, p. 109—114). Cu cîteva zile mai înainte, în 10 noiembrie 1876, „Timpul” înscrie pe frontispiciul său : „Ziar politic, comercial, industrial și literar”. Gruparea juninistă din Partidul conservator îl suspectează pe Gr. H. Grandea pentru faptul că nu făcea suficientă propagandă „Convorbirilor literare”, revista ieșcană. Maiorescu îi scrie lui I. Negruzzi în 17/29 ianuarie 1877 că de la „Timpul” nu se putea aștepta nimic cîtă vreme îl redacta „fleacul cclea de H. Grandea” (38, I, p. 7). „Timpul” informează cititorii în 27 ianuarie/8 februarie 1877 că se înmulți numărul membrilor în redacție și că înceta rezerva lui P.J. Carp și a „amicilor” săi față de ziar. Interesant de observat că de la această dată se suprimă și subtitlul ziarului. Schimbările acestea arată că „Timpul” trece din mîinile majorității conservatoare în cele ale grupării juniniste.

Conducerea „Timpului” o ia T. Maiorescu care rămîne în fruntea ziarului pînă la sfîrșitul lui aprilie 1877. „De la sfîrșitul lui ianuarie — scrie Maiorescu în Jurnalul său — pînă la ultima aprilie (3 luni), am redactat «Timpul», mai toate articolele de fond ale mele din acest interval” (28, I, p. 276). În redacție intră și I. Slavici, care își asumă răspunderea pentru partea literară și politica externă.

Maiorescu se retrage de la conducerea ziarului ca urmare a complicării situației internaționale. În iulie 1877 părăsește redacția și Gr. H. Grandea, spre a scoate „Războiul”, cotidian cu ilustrații care se bucură, încă de la început, de-o mare popularitate. Redactarea „Timpului” rămîne în sarcina lui Slavici și a lui G.I. Pompilian, profesor la Școala normală pentru învățătura poporului român. „Mă vei crede că nu ți-am scris pînă acum — îi mărturisește Slavici lui I. Negruzzi în 5 august 1877 — fiindcă mi-a fost peste putință să găsesc cîteva momente de liniște sufletească. Sînt vreo 14 zile de cînd aproape nimeni nu mai vine pe la redacția «Timpului» încît singuri doi inși, eu și Pompilian, trebuie să-i umplem coloanele. Grandea lucrează la «Războiul» fiindcă la «Timpul» nimeni nu-l mai plătește și omul vrea să trăiască. Nici eu n-am luat de 3 luni de zile bani. La comisia istorică unde urmez cu lucrările, cu toate că [nu] am fost șters din buget, de 6 luni nu am fost plătit. Trăiesc numai eu știu cum, corecturi, reviste externe, notițe de prin ziare, varietăți, aceasta e zilnica mea hrană” (35, II, p. 280). Slavici îi scrie din nou lui I. Negruzzi în 31 august 1877 și arată că în condițiile în care era pus să lucreze nu-i rămînea decît să se retragă din redacție (35, II, p. 282). V. Pogor trimite pentru redacția „Timpului” în 2 septembrie 1877, 3616 lei noi. În scrisoarea către Maiorescu se scuză că nu putuse aduna mai mult intrucît unele persoane lipseau din Iași și „multe din cele din Iași s-a refuzat a plăti” (72, p. 213). Se confirmă opinia lui T. Rosetti că susținerea ziarului va fi o povară pentru gruparea juninistă.

2. *Intrarea lui Eminescu în redacția cotidianului bucureștean.* Condițiile critice în care era pus să scoată „Timpul” îl determină pe Slavici să-l cheme pe Eminescu de la Iași, unde redacta „Curierul de Iași”, din mai 1876 (113, p. 101—107). Poetul intenționa să vină la București încă din decembrie 1876, cum reiese dintr-o scrisoare a lui I. Negruzzi către T. Maiorescu (72, p. 215). Slavici angajează „Timpul” în polemica în jurul *Logiceii* lui Maiorescu, pentru a crea o atmosferă favorabilă intrării poetului în redacție. Acum apare, pentru prima dată, numele său în ziarul bucureștean (OPERE, IX, 770). Eminescu îi scrie lui Slavici, în 12 octombrie 1877, că era pregătit să vină la București, dar că nu avea bani de drum. „Dacă m-ar hotărî cineva să viu la București — scrie Eminescu — ai fi tocmăi tu [...]. Dar n-am cu ce veni. Asta m-a făcut să-mi țin gura pînă acum — 100 de fr. am pe lună ; din ce dracu să plec ? Am și bagaje : cărți, manuscrise, cioboaf vechi, lăzi cu șoareci și molii” (OPERE, XVI, 184). Poetul îi scrie și lui Maiorescu, în ger ană, în 15 octombrie 1877 și face o prezentare critică a Junimii ieșene (OPERE, XVI, 184—185).

Din documente se desprinde că Eminescu intră în redacția „Timpului” între 25 octombrie și 2 noiembrie 1877. Judecînd numai după ultimele articole din „Curierul de Iași”, care îi pot fi atribuite și care apar în nr. 118 din 30 octombrie 1877 (OPERE, IX, 438—439), s-ar părea că poetul părăsește Iașul între 30 octombrie și 1 noiembrie 1877. Dar articolele publicate în 30 octombrie reproduc informații din 24 octombrie 1877 și chiar de mai înainte de această dată. Este de mare însemnătate și un alt amănunt. Numărul 118 ar fi trebuit să apară, ca al doilea din săptămîină, miercuri 26 octombrie 1877. Cum însă în această zi era sărbătoare și ziarul n-a apărut, numărul urmînd să iasă vineri 28 octombrie 1877 și nu duminică în 30 octombrie 1877. Plecarea lui Eminescu produce însă perturbări în redacția „Curierului de Iași” și în săptămîina 23—29 octombrie ziarul nu apare de trei ori, ca de obicei și nici măcar de două ori, ci o singură dată și atunci cu articole întocmite cu mult înainte. Putem susține, pe baza acestor date, că Eminescu părăsește Iașul între 25—27 octombrie 1877 — nu mai devreme și nici mai tîrziu. Se verifică și documentar informațiile lui Slavici care fixează Sf. Dumitru data sosirii lui Eminescu în București (92, p. 168). Nu poate fi împărtășită, sub nici un motiv, opinia privind prezența

lui Eminescu în redacția „Timpului” înainte de 27 octombrie 1877. Înainte de această dată nu i se pot atribui articole fie și numai pentru motivul că poetul nu se afla în redacția cotidianului bucureștean.

II. EMINESCU LA „TIMPUL”

1. *Periodizarea publicisticii eminesciene.* Eminescu își începe activitatea la „Timpul” efectiv la începutul lui noiembrie și o încheie la sfârșitul lui iunie 1883. Publicistica din acești ani o tipărim în patru volume : X, noiembrie 1877 — februarie 1880 ; XI, februarie 1880 — decembrie 1880 ; XII, ianuarie 1881 — decembrie 1881 și XIII, ianuarie 1882 — iunie 1883. În ultimul volum includem și colaborările, puține la număr, la „România liberă” și „Fintina Blanduziei”, din 1888 și 1889. În periodizarea noastră ținem seamă de statutul poetului în redacția cotidianului bucureștean. Eminescu este, între noiembrie 1877 și februarie 1880, simplu redactor, asemeni lui I. Slavici, I.L. Caragiale, Ronetti Roman. Conducerea ziarului o avea un comitet de redacție, reprezentat de I.A. Cantacuzino, în calitate de redactor responsabil. Materialele se discutau în redacție și chiar dacă fiecare din redactori venea cu o notă personală, se impunea să nu depășească anume limite, fixate de comitetul de conducere. Cercetătorii operei lui Eminescu sînt călăuziți de ideea că prezența poetului în redacția „Timpului” trebuia să producă, încă de la început, un reviriment în coloanele ziarului. Acest lucru nu se întimplă și primele articole pe care i le atribuim le trecem la incerte. Explicația stă în faptul că Eminescu intră în redacția „Timpului” într-un moment cînd soarta războiului din Balcani nu se decisese, și se impunea ca ziarul să discute cu mare prudență problemele politice. „Timpul” în sfârșit îl citești în toate zilele — îi scrie Slavici lui I. Negruzzi în 14 decembrie 1877 — dacă îl citești. Ordinul de zi este rezerva —, astfel încît fiecare cuvînt se compunește de trei ori și cel mai bun articol este, în care nu se zice nimic. În curînd vom începe o campanie strașnică” (35, II, p. 285). Campania de presă la care se referă Slavici este inaugurată de poet cu articolul *Dorobanții*, iar de prozator cu *Sărmanii viteji de la Plevna*. Ea este îndreptată împotriva Partidului liberal și nu sînt cruțați nici conservatorii. De aici și conflicte cu I.A. Cantacuzino care cere, în mai multe rînduri, sprijinul comitetului de conducere. Dintr-o scrisoare a sa către T. Maiorescu, din 19/31 octombrie 1878, luăm cunoștință că Eminescu nu ținea seama de îngărădirile impuse de comitetul de conducere. „Soyez bon pour revenir — scrie I.A. Cantacuzino — à la charge auprès de lui ; je lui ai parlé moi-même aujourd'hui ; faites-le aussi. Sans rien lui dire qui puisse éveiller sa susceptibilité ou sa sensibilité, obtenez de sa part, non pas de ne pas dire la vérité, mais de n'en dire qu'une faible partie” (38, V, p. 122). Vina care i se aducea lui Eminescu consta în faptul că stăruia să facă din „Timpul” un organ personal de presă („il persiste à faire du «Timpul» l'organe personnel”).

Cucerirea independenței deschide o epocă nouă în istoria noastră națională și partidele politice trec la elaborarea de noi programe pe baza cărora să-și desfășoare activitatea. Conservatorii înființează, la începutul anului 1880, un club politic, cu un comitet de conducere și se declară partid politic constituțional. Conservatorii activară pînă la această dată ca formațiune politică în sînul căreia se distingeau cîteva grupări, mai importantă fiind cea junimistă. Aceasta îi avea în frunte pe T. Maiorescu, P.P. Carp și Th. Rosetti. Existau însă și între aceștia deosebiri de vederi în multe probleme de politică internă și externă. Președinte al Clubului politic și al Partidului conservator este desemnat Emanoil (Manolache) Costache Epureanu, care întocmește și noul *Program* al Partidului conservator. Clubul politic preia și conducerea ziarului „Timpul” și-l numește pe Eminescu redactor-șef, la propunerea lui Emanoil Costache Epureanu, care îl prețuia pentru activitatea scriitoricească. Poetul conduce cotidianul bucureștean ca redactor-șef între 16 februarie 1880 și decembrie 1881. Este epoca de maximă intensitate în activitatea sa ziaristică. Eminescu o inaugurează cu suita de articole *Studii asupra situației* și dă orientarea politică a ziarului, care nu concordă adesea cu cea a Partidului conservator. Articolele le publică, cu puține excepții, ca al doilea editorial și ele se succed număr de număr. Problemele care stau în atenția sa privesc, cu precădere, viața politică internă. Ținînd seama de schimbarea în statutul personal al poetului în redacție s-ar fi impus ca publicistica din acești ani să fie cuprinsă într-un singur volum. Amploarea ei, puțin obișnuită, face să-i consacram două volume. Insistăm asupra acestui aspect spre a atrage atenția că, deși repartizată în două volume (XI și XII), formează o singură secțiune în ansamblul publicisticii eminesciene.

Partidul liberal își consolidează poziția politică după proclamarea regatului în martie 1881 și gruparea junimistă din Partidul conservator se orientează spre liberali. P.P. Carp primește să reprezinte guvernul liberal, ca ambasador la Viena, P. Mavrogheni trece, în aceeași calitate, la Roma, iar T. Rosetti preia președinția Curții de Casație. Eminescu conveni să lase conducerea

„Timpului” în seama lui Grigore G. Păucescu, ca urmare a acestei orientări a grupării junimiste spre Partidul liberal. Fondator al revistei „Dreptul” (1871) și mai târziu redactor la „Epoca” (1886—1888), Gr. Păucescu aduce în redacție unii din colaboratorii săi apropiați. Poetul este prim-redactor pentru partea politică, dublat de N. Christescu, venit de la „Dreptul” și care îl înlocuiește în timpul absențelor din redacție. Eminescu dă trei articole pe săptămână și urmărește presa străină, îndeosebi cea germană. Activitatea sa publicistică nu mai apare la fel de susținută ca în epocile anterioare. Schimbarea statutului în redacție nu este singura explicație pentru această constatare. Elaborează acum *Juceafărul* în forma definitivă și trece pe al doilea plan colaborarea la cotidianul bucureștean. De altfel „Timpul” devine, din ianuarie 1883, organ de presă al „opozității coalizate” formată din conservatorii orientați spre liberali și „liberalii sinceri”, gruparea lui G. Vernescu din Partidul liberal. Se explică de ce scade interesul său pentru ziar și activitatea sa se încadrează în limitele obligațiilor redacționale. Sînt momente cînd se hotărăște să-și dea chiar demisia. „Permiteți-mi a vă declara — îi scrie Eminescu lui Lascăr Catargiu în 16 februarie 1883 — că mie unuia nu mi-e încă indiferent cu cine împărtășesc onoarea de-a colabora la una și aceeași publicațiune” (OPERE, XVI, 195). Scrisoarea este și o mărturie a dezacordului lui Eminescu cu orientarea politică ce-o da Grigore G. Păucescu ziarului. Semnificativ este și faptul că Grigore G. Păucescu nu va include în ediția sa din publicistica poetului la „Timpul” nici un articol din 1882—1883. După ce devine organ de presă al „opozității coalizate”, „Timpul” este în declin evident și Maiorescu deplînge „îmbagiul la care se coborise” (28, p. 212). De altfel, „Timpul” fuzionează în 17 martie 1884 cu „Binele public” și în locul lor apare „România”, organ de presă al „Partidului liberal-conservator”.

Eminescu își începe publicistica politică cu o polemică cu presa din Imperiul austro-ungar în sprijinul revendicărilor românilor de sub stăpînire acestuia și o încheie la „Timpul”, în ajunul prăbușirii sale intelectuale, tot cu o polemică, cu aceeași presă, în care condamnă asuprirea națională și practicile demagogice în viața politică.

2. *Epilogul publicisticii eminesciene.* Colaborarea lui Eminescu la „România liberă”, în noiembrie 1888, marchează reintrarea sa în gazetărie, după o întrerupere de mai bine de cinci ani. Cotidianul „tinerilor liberali” se declară, încă din 16 ianuarie 1885, organ de presă al grupării junimiste din Partidul conservator. Eminescu pledează și aici pentru schimbarea „relațiilor” de muncă spre a veni în sprijinul „celor nemulțumiți”. De la „România liberă”, Eminescu trece la „Fîntina Blanduziei”, la care colaborează în decembrie 1888 și în ianuarie 1889. Poetul se pronunța și aici în sprijinul ridicării „stărei igenice și materiale a cultivatorilor”. Colaborarea la aceste publicații se înscrie ca un epilog în ansamblul publicisticii eminesciene.

III. PUBLICISTICA DE LA „TIMPUL” ÎN EDIȚIILE CRITICE

Există opinia potrivit căreia edițiile întocmite de I. Crețu din publicistica lui Eminescu *Opere*, în patru volume, din 1939 și *Opera politică*, în două volume, din 1941, cele mai cuprinzătoare din proza politică eminesciană ce le avem pînă acum, ar fi abuzive în sensul că s-ar fi inclus în ele un mare număr de articole ce nu aparțin poetului. Se are în vedere nu atît publicistica din „Albina”, „Familia”, „Federațiunea”, „Convorbiri literare”, „Românul” și „Curierul de Iași”, tipărită de noi în OPERE, IX și din care I. Crețu include în ediție numai 20 de articole, cît mai ales cea de la „Timpul” din care tipărește vreo 320 de articole. Dintre acestea figurează în edițiile anterioare vreo 60—70 de articole. Edițiile lui I. Crețu tipăresc, cum nu este greu de observat, un număr considerabil de articole rămase îngropate în coloanele cotidianului bucureștean, fapt ce, la vremea aceea, apare drept abuziv.

Problema se pune însă în cu totul alți termeni.

În perioada noiembrie 1877 și iunie 1883, cînd Eminescu lucrează în redacția „Timpului”, apar din acest ziar 1631 de numere. Din calculul întreprins se impune să fie scoase numerele pentru două luni din vara anului 1878, cînd poetul traduce, la Florești, în Oltenia, primul volum din tratatul lui Eudoxiu Hurmuzaki, *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*, apoi numerele din iunie 1882, cînd pleacă la Constanța, într-un concediu și, de asemenea, numerele pentru cîteva săptămîni din același an, cînd știm că a fost internat în spital. Mai trebuie observat că în perioada 1882—1883 poetul avea obligația, ca prim-redactor pentru partea politică, să dea cîte trei articole pe săptămînă. Procedînd cu o maximă strictete limitativă, Eminescu nu colaborează în jur de 200—230 de numere. Mai rămîn în discuție vreo 1400 de numere din „Timpul” la care poetul avea obligația să colaboreze, în raport cu funcțiile pe care le deținea în redacție.

Ediția lui I. Crețu, *Opera politică*, două volume, din 1941, reproduce din „Timpul”, cum am văzut, 320 de articole. Mai multe articole din ediția lui I. Crețu nu sînt însă de Eminescu.

Unul dintre acestea se întinde, cum se va vedea mai departe, pe nu mai puțin de 20 de numere. Rămân în discuție vreo 290 de articole. Cu aceste articole Eminescu ca redactor, redactor-șef și prim-redactor nu ar acoperi nici măcar numerele pe un singur an din cotidianul bucareștean.

„Timpul” apare în 1880 și 1881, când Eminescu îl conduce ca redactor-șef, în 290 de numere și respectiv 296 de numere. Raportînd cele 290 de articole din ediția I. Crețu la cele 1400 de numere, la care trebuia să colaboreze poetul, rămân descoperite 1110 numere. Apare de neînțeles pentru care motiv Eminescu, cu o activitate prodigioasă la „Curierul de Iași”, intrat în redacția „Timpului”, s-ar fi mărginit numai la cîteva articole pe lună și aceasta vreme de aproape șase ani. Nimeni nu ar fi menținut un redactor, necum un prim-redactor, și cu atât mai mult un redactor-șef, numai cu o asemenea contribuție în susținerea unui cotidian politic.

Publicistica lui Eminescu este judecată cu o optică îngustă și în recuperarea ei din cotidianul bucareștean s-a procedat selectiv și nu exhaustiv. S-au reținut, astfel, numai articolele de cea mai înaltă ținută jurnalistică, îndeosebi sub aspect polemic. Poetul face însă la „Timpul” gazetărie cotidiană. Îi aparțin, astfel, comentariile operative pe diferite teme la ordinea zilei, notele redacționale, introducerile la materialele reproduse din alte publicații. Îi aparțin, de asemenea, traducerea din presa străină, cu precădere cea germană. Nimic nu justifică omiterea lor dintr-o ediție integrală. Orînduirea strict cronologică și a acestor texte, în suita celorlalte articole, oferă unica posibilitate în cunoașterea exactă a diversității preocupărilor lui Eminescu și a desfășurării, în timp, a publicisticii sale. Alte ediții, de alt tip, se pot limita să preia numai anume texte și să le orînduiască după alte criterii.

Ziaristica nu reprezenta pentru Eminescu numai o obligație de serviciu, ci răspundea structurii personalității sale. Ea constituia pentru poet, cu alte cuvinte, modalitatea prin care întreținea dialogul public cu contemporanii. Eminescu susține acest dialog cu o devoțiune rar întâlnită și o dăruire ce merge pînă la sacrificiul de sine.

Eminescu îl informează pe Iacob Negruzzi în februarie 1878 asupra nuncii sale în redacția cotidianului bucareștean. Poetul se scuză că nu putuse răspunde la scrisorile primite de la ieșeni. „Dacă n-am scris multora din ei cauza e că la «Timpul» am fiece zi de umplut o coală de tipar (împreună cu Slavici) și această masturbație intelectuală ne face incapabili de-a ne aduna mințile” (OPERE, XVI, 348). Situația aceasta nu se schimbă nici mai tîrziu. Poetul îi scrie tatălui său în 18 martie 1881, că nu-i putea îndeplini rugămintea să vină acasă, fie și numai pentru cîteva zile. „Aș dori din toată inima să viu acasă, să văd dac-aș găsi vr-un om de încredere, care să-mi ție locul, căci negustoria asta, pe lingă că n-duce nimic, nici nu te îngăduie să închezi o zi dugheana și să mai iei lumea în cap, ci toate zilele trebuie omul să-și bată capul ca să afle minciuni nouă” (OPERE, XVI, 188—189). Eminescu ținea să adauge că îi era „acru de cerneală și condei”. Poetul îi scrie și Veronicăi Micle în 11 ianuarie 1882, că deschiderea Parlamentului îi ocupa tot timpul (OPERE, XVI, 190). Veronica Micle îl învinuia, în scrisoarea din 28 februarie 1882, că nu avea altă preocupare decît activitatea de la ziarul bucareștean (OPERE, XVI, 637). Eminescu se referă la activitatea sa la „Timpul” și în scrisoarea către Lascăr Catargiu, din 16 februarie 1883, în care arată că îi aparțineau în anii cînd lucrează la redacția ziarului „nenumărate coloane” (OPERE, XVI, 195—196). I. Slavici ne informează, la rîndul său, că Eminescu practica o gazetărie cotidiană și combătea „multele rele ce se iveau în fiecare clipă împregiurul lui” (92, p. 114).

Judecînd publicistica lui Eminescu în contextul acestor mărturii, apare ridicol să o reducem la 300—400 de articole pe întinderea a aproape șapte ani.

Coala de tipar cuprindea la „Timpul” formatul obișnuit de ziar în patru pagini, cu cinci coloane de pagină. Se tipăreau, obligatoriu, în prima pagină, telegramele externe, care acopereau, în general, o jumătate de coloană, un editorial, în care se tratau probleme de interes general, pe mai multe coloane, și cel puțin un comentariu privind evenimentele cotidiene interne și externe. Eminescu introduce, ca redactor-șef, și un al doilea editorial, pe care îl întocmește, cu puține excepții, tot el, pe tot parcursul anilor 1880—1881. Două pagini ale ziarului, a doua și a treia, erau destinate cuvîntărilor din Adunarea deputaților și din Senat, reproducerilor din presa română și străină și informațiilor din viața politică și culturală. Ultima pagină se destina reclamelor.

Examinînd activitatea lui Eminescu la „Timpul” în concordanță cu mărturiile sale, cu ale lui I. Slavici și cu ale altor contemporani, ar trebui să-i atribuim în jur de 2000 de articole. Noi tipărim în secțiunea publicisticii la „Timpul” (vol. X—XIII) în jur de 1200 de articole certe și vreo 70 de articole incerte. Alăturăm la acestea 124 texte, concepte și extrase, transcrise din manuscrise, neincluse în edițiile anterioare. Ediția de față vine, față de ediția I. Crețu, cu un spor de vreo 1100 de articole. Această creștere spectaculoasă apare de neînțeles pentru cine nu ține seama de conștiința profesională a poetului, împinsă, cum arată contemporanii săi, pînă la ultimele limite.

Creșterea de 1100 de articole se explică prin includerea textelor din manuscrise, prin noi identificări și prin traduceri din presa străină, foarte numeroase, ce nu se tipăresc în edițiile anterioare. Cu toate acestea, activitatea ziaristică a lui Eminescu la „Timpul”, așa cum este cuprinsă în ediția de față, este departe de-a ilustra întreaga muncă ce-o desfășoară poetul în redacția cotidianului bucureștean. Se constată, astfel, o diferență foarte mare (peste 900 de articole) între numărul celor tipărite de noi și numărul celor ce bănuim a rezulta din umplerea, zilnic, împreună cu Slavici, a unei coli de tipar. Activitatea lui Eminescu la „Timpul” nu constă însă exclusiv din elaborarea de articole originale. Ea include și reproducerile din alte publicații, importante pentru cunoașterea opțiunilor poetului. Aceste texte nu pot figura într-o ediție a scrierilor sale.

Pornind de la aceste constatări, convenim ușor că edițiile anterioare din publicistica lui Eminescu — inclusiv cele ale lui I. Crețu — sînt, în adevăr, abuzive, însă nu prin ceea ce cuprind, ci prin ceea ce omit, fie datorită principiului selectiv, fie datorită dificultăților întîmpinate în identificarea articolelor, fie cu bună știință din alte considerente. Să ilustrăm cu cîteva exemple. Studiul *Creditul mobilier* este inclus atît în ediția din 1914, cit și în edițiile lui I. Crețu din 1939 și 1941. Ne oprim la acest studiu pentru faptul că el se păstrează și în manuscrisul 2264, în două caiete compacte, încît nu se pot ridica obiecții cu privire la paternitatea eminesciană. Studiul face parte dintr-o familie de texte, cum se vede din manuscrise, din care edițiile amintite mai sus nu tipăresc decît două. Au rămas îngropate în coloanele „Timpului” alte cinci articole din această familie de texte, care nu figurează în nici o ediție anterioară. Asistăm, pe de altă parte, și la omisiuni cu bună știință. I. Crețu nu retipărește în ediția sa din 1941 articole ca [„*Spre răsărit și nu spre apus*» . . .”] și [„*Mulțămîta împrejurărilor* . . .”], fără să dea explicații pentru excluderea lor. În primul, Eminescu critică în termeni necruțători politica expansionistă germană „*Draug nach Osten*”, iar în al doilea face aprecieri elogioase cu privire la evreei care înțeleseseră să pună interesele țării mai presus de interesele personale.

Publicistica eminesciană, dezgropată din coloanele cotidianului bucureștean în integralitatea sa, permite să se dea o judecată dreaptă și definitivă asupra acestui sector din activitatea sa, cu nimic inferior, cum arată G. Călinescu, creației literare.

IV. PATERNITATEA ȘI UNELE ASPECTE ALE METODEI DE LUCRU

Eminescu nu-și semnează articolele din „Timpul”, cum se proceda în presa vremii, și dă chiar explicații asupra acestei practici. Articolele nesemnate reprezentau orientarea generală a ziarului și-l angajau în fața organelor administrative. Procesele de presă sau de altă natură se intentau redactorului-șef, cum se întîmplă și în cazul cotidianului bucureștean. Articolele semnate se consideră că exprimau puncte de vedere personale și răspunderea revenea numai autorului lor. Numele lui Eminescu apare prima dată în cotidianul bucureștean în septembrie 1877, cînd I. Slavici îi reproduce, cum am arătat mai sus, articolul *Observații critice*, publicat în „*Curierul de Iași*”. Semnează, apoi, *Scrisoarea III*, reproducusă din „*Convorbiri literare*”, poem în care unii contemporani văd un pamflet în versuri îndreptat împotriva liberalilor. Poetul semnează cu numele său, cit lucrează în redacție, un singur articol, *Materialuri etnologice*, răspunsul pe care îl dă lui N. Xenopol și cu inițialele recenzia la prozele lui I. Slavici *Novela din popor* și o alta la culegera lui E. Băican, *Literatura populară*, reproducusă de acesta ulterior și ca prefată la antologia sa. Eminescu se folosește și de un pseudonim, Fantasio, cu care semnează trei articole, *Babele au trecut*, *Un răspuns d-lui C.A. Rosetti* și *Al doilea răspuns d-lui C.A. Rosetti*, toate din 1882. Pseudonimul Fantasio este folosit și de alți colaboratori ai cotidianului bucureștean. Nu-i pot fi atribuite nici articolele semnate Cenzor, Nemesis sau cu alte pseudonime. Să precizăm, tot aici, că în epoca anterioară gazetăriei de la „Timpul” Eminescu semnează cu numele său, cu inițiale și cu pseudonimul Varro 16 articole și documente, acestea din timpul pregătirilor pentru Serbarea de la Putna, din august 1871. Să mai notăm și faptul că la reintrarea în gazetărie își semnează numai cu inițiale toate cele 6 articole publicate în „*România liberă*” și în „*Fîntina Blanduziei*” în 1888—1889.

Judecînd articolele semnate în ansamblul publicisticii eminesciene nu este greu de observat că ele ocupă, ca număr, un loc neînsemnat. Se impune să ținem seama și de faptul că articolele semnate sînt dispersate pe parcursul întregii activități gazetărești a poetului și chiar dacă oferă elemente prețioase în stabilirea paternității, acestea nu sînt totuși suficiente să cuprindem toată publicistica eminesciană. Situația se complică și mai mult în epoca gazetăriei la cotidianul bucureștean pentru care avem de altfel și cele mai puține articole semnate. Mărturiile contemporanilor arată că articolele se citeau în redacție, cel puțin între 1877—1879, încît expresiile

luate în considerare singure nu mai constituie un criteriu atât de sigur în stabilirea paternității. I. Slavici evocă munca în redacția cotidianului bucureștean în pagini memorabile. „Luaserăm adevărat Eminescu și eu — serie prozatorul — încă de la Viena obiceiul de-a citi împreună tot ceea ce fie unul, fie altul avea de gând să publice, și eu îi citeam ceea ce a scris el, iar el îmi citea ceea ce am scris eu.

Acum, Caragiale, adevărat mare maestru în ale citirii, citea atât cele scrise de noi, cât și ceea ce scria el însuși.

Citea mai întâi articolul în întregimea lui, ca să ne putem da seama despre «impresiunea generală».

Urmau asupra vederilor generale discuțiunii, care se-ntindeau foarte departe, pătrunzând din politică în economia națională, în etică și-n estetică, în scrutarea firii particulare a poporului român, a istoriei lui și a stărilor în care se află azi țara, discuțiuni vii și variate, care nu se mai puteau sfârși [...]

— Manuscript ! striga băiatul din zețarie, ivindu-se în prag. Eminescu lua la goană pe imbecilul soios care îndrăznește să turbure prin prezența lui discuțiunile.

— Bine — ziceam eu — dar ziarul trebuie să fie distribuit pe la patru.

— Dă-o dracului gazeta ! întâmpina Caragiali. Nu merită publicul să ne stricăm cheful de dragul lui.

Treceam cu toate acestea la a doua citire și se-ncepea discuțiunea pe amănunte, frază cu frază, propozițiune cu propozițiune, vorbă cu vorbă” (92, IX, p. 156—157).

T.V. Ștefanelli arată, la rîndul său, că Eminescu lasă ca un articol început de el să fie continuat de Caragiale, cu „ce-i va plesni prin minte” (25, p. 166).

Metoda de lucru a celor trei scriitori explică faptul că unele articole sînt atribuite, rînd pe rînd, lui Eminescu, Caragiale și Slavici. Articolele lui Slavici depășind în unele perioade pe cele ale lui Eminescu, ca număr, cuprind suficiente elemente, cum arătăm mai departe, pentru identificarea autorului lor. Caragiale dă puține articole și ele se disting prin critica micii burghezii orășenești și structura discursului critic ce ne îndrumă spre „momentele” sale. Dramaturgul este mai activ în susținerea părții literare din cotidianul bucureștean.

Există opinia că articolele tratînd probleme economice, bancare, financiare, ar aparține în exclusivitate unor persoane anume însărcinate să se ocupe de aceste domenii. Se aduc în discuție numele unor membri marcați ai Partidului conservator. „Scriau articole pentru « Timpul » membrii Partidului — ține să precizeze Slavici — cînd erau « inspirați », însă aceștia numai rar de tot aveau timp pentru « Timpul » și inspirațiunile erau și ele rare, « băieții » rămîneau de capul lor, ceea ce pe ei nu-i supăra deloc” (92, IX, p. 94, 95). Se explică de ce în absența unor redactori de specialitate Eminescu se vede silit să abordeze domenii, aparent străine de pregătirea și preocupările sale. Nimic nu ilustrează mai bine această situație decît familia de articole *Creditul mobilier*, încărcate de cifre și o terminologie de cea mai strictă specialitate.

Cînd examinăm publicistica lui Eminescu la „Timpul” ținem seama de concepția social-politică a poetului și de întreaga desfășurare a activității sale gazetărești. Pornim, cu alte cuvinte, de la privirea de ansamblu asupra ei. Nu există o graniță strict delimitată între publicistica de la „Curierul de Iași” și cea de la „Timpul”. Problemele puse în discuție în studiul *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, publicat în „Convorbiri literare” în 1876, revin în zeci de articole din cotidianul bucureștean. Simpatiile și antipatiile poetului, din publicistica din perioada ieșeană, exemplificările și chiar expresiile tipice se întîlnesc și în articolele din cotidianul bucureștean. Creația literară oferă și ea elemente pentru cadrul general în stabilirea paternității.

Materialul de bază de la care pornim în stabilirea paternității îl constituie manuscrisele. Eminescu își elabora editorialele acasă, cum rezultă din amintirile lui Slavici și din alte izvoare, și în redacție întocmea prezentările pentru articolele și materialele reproduse din alte publicații. Poetul păstrează o bună parte din articole sau concepte parțiale. Un manuscris miscelaneu, 2264, însumînd aproape 450 de file, reunește texte de această natură, însă ele sînt risipite și prin alte caiete. Poetul își face, pe de altă parte, un mare număr de extrase din diferite tratate științifice. Conceptele din manuscrise au corespondent în peste 100 de articole din cotidianul bucureștean. Extrasele sînt și ele integrate în articole, formînd armătura lor științifică. Manuscrisele oferă, sub acest aspect, indicații surprinzătoare și cîteva rînduri dintr-o notă, aparent fără însemnătate, conduc la stabilirea paternității unei familii de articole eminesciene din cotidianul bucureștean. Două fragmente răzlețe, [„În articolul nostru ...”] și [„Îndată ce ...”], păstrate în manuscrisul miscelaneu 2264, 357r, 395r, conduc la stabilirea paternității pentru 6 articole, [„Abia apucărăm să zicem ...”] din 31 octombrie 1879, [„Persoane onorabile ...”] din 3 noiembrie 1879, [„În articolul nostru ...”] și [„Primum de la d. Flevea ...”] amîndouă din 6 noiembrie 1879, [„Mare supărare am cauzat ...”] din 10 noiembrie 1879 și [„La ce servește discuția ...”] din 14 noiembrie 1879. Eminescu practică aici, cum procedază în numeroa-

se împrejurări, sistemul trimiterii de la un articol la altul. Din această familie de texte s-a tipărit în volum numai cel din urmă, însă nu în edițiile lui Eminescu, ci ale lui Caragiale. Un alt fragment, [„Și pe cei ce se-ncercău . . .”], din manuscrisul 2264, 291r, conduce la stabilirea paternității articolului *Studii exegetice asupra unei parabole care lipsește în Sfînta Scriptură*, din 12 decembrie 1878, care cuprinde elemente prețioase pentru stabilirea paternității serialului *Scrisoarea unui ministru* din noiembrie 1880. Conceptele din manuscrise stau la baza stabilirii unor familii de texte, ca în exemplele de mai sus, neincluse în nici o ediție anterioară. Merită să consemnăm și faptul că unele din aceste articole ne relevă și o față „caragialeană” în publicistica eminesciană. De altfel, „caragialeană” este și scrisoarea poetului către tatăl său, din 18 martie 1881, în care prezintă gazetăria „negustorie de gogoși și de brașoave”.

Pornind de la manuscrise spre textele de bază din „Timpul”, tipărim în secțiuni separate și textele din caietele poetului. Procedînd în felul acesta, poate fi urmărită mai bine interdependența dintre textele din manuscrise și articolele publicate în cotidianul bucureștean.

Paternitatea eminesciană este în afara oricărei discuții pentru cele 33 de articole, din 1880—1881, cuprinse în ediția lui Gr. G. Păucescu din 1891. Gr. G. Păucescu luînd în 1882 conducerea redacției a lucrat, în continuare, cu poetul pînă în 1883. Ediția oferă elemente prețioase în stabilirea paternității pentru un mare număr de articole, din anii cînd Eminescu conduce „Timpul” ca redactor-șef. Deși luăm ca bază ediția lui Gr. G. Păucescu, articolele nu le reproducem de aici, ci direct din cotidianul bucureștean întrucît editorul nu tipărește integral textele.

Contemporanii ne-au lăsat mărturii importante pentru identificarea articolelor lui Eminescu. I. Negruzzi este cel dintîi dintre junimiști care atrage atenția asupra suitei *Icoane vechi și icoane nouă*, iar T. Maiorescu dă în jurnalul său indicații prețioase în legătură cu activitatea lui Eminescu la cotidianul bucureștean. Criticului îi aparține și precizarea potrivit căreia studiul său, *Despre situația politică a României*, se publică în „Timpul” în traducerea poetului, în ultimul număr din 1880.

Statutul multor articole este stabilit de editorii anteriori, cu argumente asupra cărora nu incupe discuție. Acesta este și motivul pentru care indicăm prima apariție în volum, fără să reluăm și motivarea din edițiile respective. De altfel I. Crețu, care stabilește statutul pentru cel mai mare număr de articole, trimite și la manuscrise, din care reproduce însă numai fragmente. Noi le tipărim și pe acestea, cum am mai arătat, integral și însoțite de un aparat critic.

La stabilirea paternității textelor eminesciene, ne călăuzim după principii care au stat, în parte, și în atenția editorilor anteriori. Găsim potrivit să facem o prezentare a lor, spre a ilustra și mai bine complexitatea și dificultățile întîmpinate în această operație de recuperare a scrisului eminescian din presa vremii.

Publicistica lui Eminescu la „Timpul” este orientată spre viitor și poetul, preocupat de destinul poporului nostru, oferă contemporanilor, permanent, „icoane noi” și „icoane vechi” prin care exemplifică mersul societății românești. Poetul judecă desfășurarea evenimentelor istorice ca ireversibile și, cînd evocă „icoane vechi”, se oprește numai la acele epoci caracterizate prin stabilitate și progres în toate domeniile. Eminescu declară categoric că România se impunea să iasă din stadiul de țară agrară și să devină țară industrială. Poetul apreciază că instituțiile introduse la noi din țările apusene, instituții numite „forme fără fond”, reprezentau o realitate istorică. Pentru acest motiv nu pledează pentru înlăturarea lor, ci pentru investirea cu un conținut real, prin ocuparea tuturor funcțiilor cu oameni cu pregătire, devotați și cinstiți. Eminescu nu-și teoretizează sistemul de gîndire, însă acesta este perfect articulat și implicat în publicistica sa. Concepția privind natura statului, rolul capului statului, al organismelor statului este definitiv structurată încă din primele articole pe care le publică în „Federațiunea” în 1870. Aceasta are la bază primatul muncii, de la care nu face nici o concesie pe întreg parcursul activității sale ziaristice. Rațiunea de-a fi a statului, cu toate organismele sale, și a partidelor politice, sta, cum arată în zeci de articole, în apărarea forțelor productive și în îngrădirea elementelor improductive. Poetul vedea asigurat viitorul poporului nostru numai în funcție de apărarea și dezvoltarea „claselor pozitive”. Orientarea spre viitor, permanenta alternanță între „icoane noi” și „icoane vechi”, afirmarea, uneori cu violență, a primatului muncii și condamnarea necruțătoare a improductivității sub toate aspectele oferă tot atîtea elemente care disting net articolele poetului de ale celorlalți redactori.

Importante în stabilirea paternității sînt, în egală măsură, incursiunile în istoria națională, pentru care găsim însemnări și în manuscrise. Figurile istorice pe care le invocă sînt Mircea cel Mare, Alexandru cel Bun, Matei Basarab, Ștefan cel Mare. Sînt figuri istorice la care se oprește și în studiul *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, publicat în „Convorbiri literare” în 1876. Poetul aduce în discuție aceleași argumente care se referă la stabilitatea domniilor respective și progresul realizat în toate domeniile vieții sociale și politice. Din istoria națională mai nouă, Eminescu se oprește la Alexandru Ioan Cuza, pe care îl cunoaște și personal,

în timpul studiilor la Viena. Eminescu vine cu o intuiție a istoriei naționale care depășește pe cea a specialiștilor din vremea sa. Poetul demonstrează, astfel, că actul lui Mihai Viteazul privind „legarea de pământ” privea numai populația „flotantă” și nu și răzeșii și alte categorii sociale. Măsuri asemenea celei a lui Mihai Viteazul se iau, arată poetul, și în alte țări ori de câte ori vicisitudinile istorice fac ca populația să-și părăsească așezările în fața invaziilor străine.

Examenul stilistic folosit cu precădere de editorii anteriori îl extindem asupra întregii publicistici eminesciene, nu numai a celei de la „Timpul” și îl corelăm, permanent, cu sistemul de gândire al poetului și cu celelalte elemente la care ne referim mai departe. Sînt specifice eminesciene un număr de vocabile cu frecvență în manuscrise și în publicistica din „Curierul de Iași” și în cea din cotidianul bucureștean. Dintre acestea notăm câteva : *aserțiune, blagomanii, cabală, chezașii, cenușer, concese, erija, factice, fencunți, gera, ignominii, ilot, inie, inept, logomahi, malonest, palinodii, pană (condei), paralogism, pehlivănie, predmet, preexistență, premis, precari-cațiuni, problem, procede, prorupe, proviant, malonestitate, semibarbarie, sibarit, sibila, silogistic, sinalagmatic, sofismă, spurii, transige, turpitudini, urieșese, xenocrație.* Sînt de consemnat și câteva expresii tipice, unele și cu mare frecvență : *apucături sofistice, bandă de exploatație, ban roșu, bani calpi, bob numărat, canale de seurgere, capacități problematice, caracter problematic, cavalier de industrie, căldarea patimilor momentane, cenusa din vatră, cheltuială de fraze, civilizație calpă, clasă pozitivă, clina concesiilor, cocoterie offenbachiană, cod al șiretlicului gazetăresc, coji îndigeste, companie de exploatație, conspiratori nocturni, cordon al ordinului Sfintei Cînepe, cupiditate de clică, cursur subțire, dinastie moșneană, docilitatea conștiinței ciracilor, documentele în mîină, dovadă pipăită, elasticitatea conștiinței ciracilor, erijată în titlu de merit, expresii lunecoase, fenomenologia frazei advocătești, finețe bizantină, fraze frantuzesti, gheșefari de toată mîina, hidoasa pocitură, industrie de palavre, judecata răzășească, limbă păsărească, mlaștina de seurgere, mucul condeului, neagră calomnie, neagră mulțime, neagră străinătate, negustori de principii, oameni speciali, onestitatea nu se mîinecă cu lingura, organul sibașiiților, palavre politice, patrioți de industrie, patrioți de meserie, patrioți de toată mîina, păsăreasca gazetarilor, plebea postulanților, procedări de codru, reputații uzurpate, sămînjă de vorbe, scabroase afaceri, scoată la maidan, societăți de exploatare, socoteală răzășească, stele pe cerul țării, suflete problematice, tagma patrioților, tertipuri uzate, tîluri de recomandăție, tîrzi la mîinte, trăsătură de condei, vatra strămoșească.* Specific eminesciană este numirea secolelor : *suta a ... (paisprezecea, einsprezecea etc.).* Expresia preferată a poetului este însă : *naturi catilinare*, cum voia să-și intituleze romanul *Geniu pustiu* din tinerețe. Expresia este folosită frecvent și în publicistică sub mai multe forme : *bande catilinare, clică catilinară, gunoi al catilinarismului,aturi catilinare, perversitate catilinară.*

Eminescu manifestă o adevărată predilecție pentru dictoanele și expresiile latine și le întîlnim în aproape toate articolele sale. Marca majoritate a acestor dictoane și expresii erau însă de circulație generală. Notăm câteva folosite de poet mai des : *a priori, ab antiquo, ad absurdum, ad hominem, ad referendum, ad rem, calumniare audacter, casus belli, de facto, de jure, de mortuis nil nisi bene, ejusdem farinae, ex professo, Hannibal ante portas, in abstracto, in suspenso, manu propria, mutatis mutandis, occasio legis, persona grata, petitio principii, post festum, pro forma, res nullius, si nequa non, tale-qualis, ubi bene ibi patria.* Întîlnim și dictoane și expresii care, în contextul expunerii, mai ales istorice, și în asociere cu alte elemente, oferă indicații în stabilirea paternității. Notăm câteva din ele : *de nobis sine nobis, distinguendum est, ex ungue leonem, foetor caprinus, glebae adscriptio, jure gentium, jure otachale, laudatores temporis acti, manu militari, non idem est si duo dicunt idem, per fas et nefas, plebs scribae, quod licet Jovi non licet bovi, sapienti sat, stat pro ratione voluntas.* Dintre acestea face parte și titulatura lui Mircea cel Bătrîn : *Dei gratia Fogaras et Omlas Dux, Severini Comes, Terrarum Dobrodiciu Despotas.* Întîlnim și expresii latine confecționate *ad hoc* de poet : *post republicam Ploestensem.*

Eminescu își face pregătirea intelectuală la instituțiile germane de învățămînt și se păstrează și în manuscrise numeroase însemnări în această limbă. Poetul folosește pentru termenii românești echivalente germane, trecute și în paranteză. Să exemplificăm : *consiliu economic (Volkswirtschaftsrath), dobîndă (Kostelgeld), procură (Vollmacht), reprezentatiune executivă (Vorstand).* Nu este însă mai puțin adevărat că expresii ca *Bin nun so klug als wie zuvor*, pentru sînt alit de cuminte cum am fost și mai înainte, sau *Nationalitätenschwindel* pentru panglicăria naționalităților nu puteau ieși decît de sub pana poetului. Slavici folosește și el expresiile germane, însă destul de rar și cu precădere din domeniul educației și învățămîntului.

Publicistica eminesciană la „Timpul” oferă un spectacol neașteptat prin utilizarea largă, a expresiilor în limba franceză. Transcriem câteva : *à la vapeur, après nous le déluge, ballon d'essai, car tel est notre bon plaisir, car telle est la raison d'état, coûte demi-monde, faisons-les tout dire, mais ne les laissons pas tout faire, jeunesse dorée, morgue espagnole, mot d'ordre, mot de patrie, noblesse oblige, pied de nez, raison d'état, raison suffisante, par excellence, sans peur et sans reproche, savoir faire, savoir vivre.* Eminescu folosește și pentru operațiile bancare terminologia franceză. Să exemplificăm : *à decouvert, à outrance, à tout prix, baisse, départ, en détail, en gros, hausse,*

haut-banque, haut-finance, lettre de charge, recouvrement de traites. Asemenea termeni și alții din acest domeniu se întâlnesc, fără excepție, și în manuscrise. Dintre termenii în alte limbi se întâlnesc mai des englezescul *self-gouvernement*.

Eminescu apelează în caracterizarea unor personalități din vremea sa la epitete care oferă și ele indicații în stabilirea paternității. Carol I este „Carol Îngăduitorul” și „Rampsint Îngăduitorul” pentru lipsa de autoritate în viața statului. I.C. Brătianu este numit pentru politica dictatorială „Cancelarul de la Măgura” și „Cancelarul de pe malurile Dâmboviței”; C.A. Rosetti este „pocitură” și „hidoasă”. Excepție face numai epitetele atribuite lui C.A. Rosetti, care sînt preluate de la V. Alecsandri, însă devin „eminesciene” prin largă utilizare. Să mai notăm cîteva asemenea caracterizări pentru alte persoane: Gh. Chițu („Preaosfinția sa musiu Chițu”), V. Boerescu („marele om de stat”), I.C. Fundeseu („Ionel Cocirdel”), Simeon Mihălescu („Simeon Cucernicul”, „Simion Cuviosul”), B.H. Stroussberg („regele Stroussberg”), A.M. Warszavsky („ilustrul Warszawsky”). Poetul îi compară pe unii oameni politici cu Hoedel și Nobiling, cunoscuți prin atenatele puse la cale în Germania. Un element de recunoaștere a articolelor lui Eminescu îl constituie și onomastica creată de poet: Caradale, Chirișopoli, Costinești, Grădișteni, Mărgăritești, Pătărlăgeni, Stănești, precum și numirile ce le dă unor ziare: „Pseudo-Românul” pentru „Românul”, „Cobza lui Faraon”, „Daraua lui Faraon”, „Vocea lui Faraon” pentru „Telegraful”. Mai notăm, tot aici, numirile ce le dă României din vremea sa: America dunăreană, America Orientului, California, Eldorado, pentru a defini o situație de colonie a țărilor apusene.

Elemente pentru stabilirea paternității oferă și unele „ticuri stilistice”, pe care le luăm în considerare, de asemenea, cu multă prudență. Notăm cîteva din ele: *cată să* ... (admitem, să fie etc.), *cu asupra de măsură, cu de prisos, nici au ceva* (de învățat, de spus etc.). Se întâlnește mai frecvent: *în fine*, chiar în deschiderea editorialelor, ca să fie reluat de repetate ori în desfășurarea discursului critic.

Probleme importante ridică și ortografia, care nu era normată și în legătură cu care se purtau discuții între specialiști. Ziaristii foloseau ortografia publicației la care colaborau. Eminescu nu face excepție. Publicistica sa din epoca studiilor universitare este cea a presei transilvănene, care caută să se emancipeze de etimologism. Eminescu folosește la „Curierul de Iași” și la „Timpul” ortografia fonetică, care era și a „Convorbirilor literare”, și pledează pentru introducerea ei și în presa transilvăneană. Perturbări se produc în paginile cotidianului bucureștean din 1882, cînd vine la conducerea ziarului Gr. G. Păucescu și intră în redacție colaboratorii săi de la „Dreptul” și apoi și de la „Binele public”. Ortografia singură nu oferă elemente certe în stabilirea paternității în publicistica dinainte de ianuarie 1882 și cu atât mai puțin după această dată. Sînt epoci întregi cînd poetul nu supraveghează tipărirea articolelor și sînt de presupus imixțiuni ale tipografilor. Să mai notăm că un ziarist ca N. Basarabescu, criticat de Eminescu pentru lipsa de talent, întocmește editoriale cu „expresii eminesciene”, pe care le trimite direct la tipografie. Acesta este și motivul pentru care poetul îi serie lui Lascăr Catargiu cum am arătat mai sus, că intenționa să-și dea demisia din redacția cotidianului bucureștean.

Mai importante decît particularitățile ortografice sînt în stabilirea paternității acele expresii din publicistică — și nu puține — pentru care avem echivalente și în creația literară. Să dăm și aici cîteva exemple: *au început a lua fața pămîntului românesc pe copitele lor, a spera mereu într-un mine, trăind mereu într-un vecinic azi, capiștea micuunii, copiii bătrîni și plîni de pateni, enigmă nespicală, forță urieșească, idolul de fier cu picioare de lut, lumina unor stele ce s-au stîns de mult călătorește încă în univers, multimea săgeților române întunecînd văzduhul, neam vine și neam trece, pieri în umbra vremilor, privitori numai ca la teatru, puteri urieșești, se nase spre a muri și mor spre a se nase, Sfinte Brahm, Sybaris, și-a întins umbra puterii asupra a trei continente, temnițele destul de larg*. Avem însă aici și mărturii privind organicitatea scrisului eminescian.

Luăm în considerare, cu rezerva cuvenită, și unele elemente de conjunctură. „România liberă”, organul de presă al „tinerilor liberali”, comentează cu simpatie editorialele lui Eminescu, dă extrase din ele și trece peste cele care știa că nu aparțin poetului. Explicația stă în faptul că redactorii de la „România liberă”, în parte transilvăneni, țineau legături strînse cu cei de la „Timpul” și comentau editorialele. Să mai notăm că prețuirea ce-o arată poetului redactorii „României libere” vine să explice și colaborarea sa la acest ziar în 1888.

Prezența articolelor în edițiile anterioare nu o luăm în considerare în stabilirea paternității. Excepție face ediția lui Gr. G. Păucescu și cea a lui I. Crețu din 1911, pentru motivele și cu rezervele arătate mai sus. Publicistica de la „Timpul” o reexaminăm din nou, cum procedăm și cu cea din epoca ieșeană. Multe articole din edițiile anterioare, inclusiv cea a lui I. Crețu, nu figurează și în ediția noastră. Pentru toate articolele omise facem mențiune la locurile respective și indicăm argumentele pe care ne întemeiem. Este și motivul pentru care nu insistăm asupra tuturor omisiunilor. Mai importantă este însă lăsarea în afară a studiului *Bucovina și Basarabia*, inclus de I. Crețu în edițiile sale și tipărit și în volum separat. Studiul este o parafr-

zare a documentelor Hurmuzaki și aparține lui I. Slavici, care îngrijea tipărirea lor. Discursul critic este elaborat în topica frazei și vocabularul tipic prozei slaviciene.

Deși folosim în stabilirea paternității ceea ce am numi metoda combinată, coroborând cât mai multe elemente — niciodată unul singur —, rezultatele nu sînt întotdeauna cele așteptate. Identificăm articole cu dublă paternitate, fără însă să putem delimita partea de contribuție a lui Eminescu, motiv pentru care le trecem la incerte. Am crezut potrivit să reținem în această secțiune toate articolele pentru care avem fie și numai câteva elemente pe baza cărora să le putem atribui poetului. Am procedat în felul acesta ținînd seama de stadiul înaintat de uzură în care se găsește „Timpul”, încît pînă dește primejdia unor pierderi ireparabile. Din colecția „Timpului” de la Biblioteca Academiei Române lipsesc numerele 1, din 1—3 ianuarie, 106, din 16 mai, 130 din 14 iunie, toate din 1879, nr. 2, din 2 ianuarie, nr. 3, din 3—4 ianuarie, nr. 6, din 7—8 ianuarie, nr. 56, din 9 martie, nr. 57, din 11 martie, nr. 58, din 12 martie, toate din 1880, nr. 69, din 28 martie, nr. 85, din 18 aprilie, nr. 97, din 5 mai, nr. 99, din 8 mai, nr. 101, din 11 mai, nr. 113, din 28 mai, nr. 277, din 17 decembrie, toate din 1882. Materialele din nr. 69, 85, 99, 101, 113 și 277 din 1882 au fost recuperate din colecția de la Biblioteca Municipală din Piatra Neamț. Investigațiile pentru recuperarea materialelor din celelalte numere nu au fost încununete de succes. Sînt pierderi ireparabile și este o datorie să folosim toate căile pentru întregirea patrimoniului nostru cultural.

V. ASPECTE GENERALE ALE PUBLICISTICII LUI EMINESCU LA „TIMPUL”

Eminescu face la „Timpul”, cum am mai arătat, publicistică cotidiană și răspunde, prin însăși natura lucrurilor, la problemele la ordinea zilei. Se explică de ce chestiuni prioritare într-un anumit moment nu mai formează, după trecerea sa, obiect de discuție, ci cel mult pretext pentru o simplă referință la o etapă depășită. Publicistica sa se organizează însă, indiferent de problemele la ordinea zilei, pe câteva coordonate care pot fi urmărite pe întinderea întregii sale activități ziaristice. Poetul consideră că în politica externă România se impunea să păzească cea mai strictă neutralitate. Situată între trei mari imperii, cu interese divergente în această parte a Europei, România nu putea să manifeste simpatii pentru unul din ele fără să-și pericliteze însăși existența ca stat. Eminescu merge așa de departe în afirmarea acestui principiu, încît se desolidarizează de teza lui Maiorescu cu privire la apropierea României de Imperiul austro-ungar. Poetul pledează, în plan intern, pentru primatul muncii și ia apărarea „claselor pozitive” împotriva exploatării lor de către „pătura superpusă”. Acest principiu nu avea o bază rasială, ci una strict economică. Aceasta explică de ce discută toate problemele în funcție de primatul muncii.

Evenimentele de politică internă și externă sînt comentate cu viziunea ziaristului de geniu. Demersurile sale se impune să fie examinate din această perspectivă. Expresiile nedorite, în accepția noastră de azi, întîlnite în publicistica sa aparțin, în general, limbajului ziaristic din presa vremii. Eminescu nu atacă niciodată grupuri sociale sau indivizi, principii sau instituții, moravuri sau năravuri în afara idealității în care își inserisese, cu o incomparabilă și cu totul dezinteresată dăruire, întreaga activitate de ziarist în slujba dreptului la existență națională al poporului nostru.

LĂMURIRI ASUPRA EDITĂRII PUBLICISTICII DIN ACEST VOLUM

I. CADRUL ISTORIC

Activitatea lui Eminescu la „Timpul” începe în toamna anului 1877, o dată cu ultimele evenimente importante ale războiului cu Imperiul otoman. Evenimentele mai importante sînt căderea Griviței și a Rahovei, a Oponezului, capitularea lui Osman Pașa și ocuparea Smîrdanului. Tratatul de pace, care se încheie la San-Stefano în martie 1878, recunoaște independența României, Serbiei și Muntenegrului, precum și autonomia Bulgariei. Congresul de la Berlin din iunie-iulie 1878 recunoaște României independența, sub rezerva modificării Articolului 7 din Constituție, și stipulează schimbări în componența teritoriului național. România își extinde granițele firești, prin reintegrarea Dobrogei în teritoriul național, după o lungă stăpînire otomană, însă este obligată să cedeze Imperiului țarist cele trei județe din sudul Basarabiei, Bolgrad, Cahul și Ismail, anexate de imperiul vecin în 1812 și reintrate în componența teritoriului românesc prin Tratatul de la Paris din 1856. Se alătură la aceasta și faptul că României nu i se acordă despăgubiri de război pentru sacrificiile făcute de statul român în susținerea războiului din 1877--1878.

Dobrogea intră oficial în componența statului român în octombrie 1878, în schimb în jurul Articolului 7 din Constituție se iese o vie polemică înlăuntrul vieții parlamentare din țara noastră, la care participă și presa de toate orientările politice. Guvernul liberal inițiază tratative cu marile puteri semnatare ale Tratatului de la Berlin menite să obțină o temperare a condițiilor impuse pentru recunoașterea *de jure* a independenței de stat. România era însă independentă *de facto* încă de la proclamarea ei în Parlamentul român la 9 mai 1877. Revizuirea Constituției are loc în octombrie 1879, în termenii care fac ca recunoașterea deplină a independenței să fie acordată de Anglia, Franța și Germania abia în februarie 1880. Germania condiționează recunoașterea independenței și de răsculpărarea căilor ferate române construite cu capital german.

Activitatea publicistică a lui Eminescu din anii 1877—1880 se desfășoară, în principal, în funcție de situațiile și problemele acestei perioade. Poetul lipsește din redacție în timpul lucrărilor Congresului de la Berlin, din iunie-iulie 1878, cînd traduce la Florești, în Oltenia, primul volum din cele cinci ale tratatului lui Eudoxiu de Hurmuzaki, *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*, care se tipărește cu titlul *Fragmente din istoria românilor* în anul următor. Se explică de ce publicistica lui Eminescu din acest volum nu acoperă și lunile de vară din 1878.

Problemele puse în discuție de Eminescu reprezintă realități istorice dintr-o epocă frămîntată, în dezbaterea cărora este antrenată întreaga presă românească. Deosebirile constau numai în orientarea politică. Eminescu se situează pe poziții contestatate privind politica externă și internă a Partidului liberal, poziții care coincid, în parte, cu cele ale Partidului conservator. Poetul ia atitudine împotriva liberalilor, pe care îi acuză de cecitate în politica externă și de demagogie în cea internă.

Oamenii politici din Partidul liberal sînt prezentați diferențiat. I.C. Brătianu este privit ca adevăratul reprezentant al liberalilor din țara noastră, însă prizonier al propriului său partid, D. Brătianu, fratele său, cu care poetul face schimbul de scrisori din timpul Serbării de la Putna din 1871, este liberalul de curaj în exprimarea celor mai crude adevăruri. C.A. Rosetti este prezentat încă din articolele din anii 1877—1880 ca părintele demagogiei din țara noastră, iar „Românul”, organul său de presă, mijlocul prin care o promova în publicistica românească. M. Kogălniceanu este înfățișat, în schimb, ca un mare om politic, deși făcea parte din Partidul liberal. Alături de aceste personalități, toți ceilalți membri ai Partidului liberal sînt Caradale, Chiriștopoli, Pătărlăgeni.

Eminescu îi critică pe conservatori de situarea pe poziții străine intereselor poporului nostru în chestiunea evreiască. Poetul considera că Partidul conservator era reprezentat de un număr mare de personalități politice, în raport cu cei din Partidul liberal. Îi are în vedere pe T. Maiorescu, P.P. Carp, I. Catargiu, T. Rosetti, P. Mavrogheni, fapt care explică și acordarea unui spațiu extins cuvîntărilor unora dintre ei în coloanele cotidianului bucureștean. Partidul conservator nu avea însă o bază socială largă, asemeni Partidului liberal, ceea ce va duce la îngustarea progresivă a autorității sale pe măsură ce marile personalități părăsesc scena vieții politice. Deși privește Partidul conservator din perspectiva marilor personalități care îl reprezentau, poetul este extrem de măsurat în aprecierile laudative la adresa lor. Maiorescu și P.P. Carp — să-i numim numai pe aceștia — se consideră profund vexați de opiniile poetului privind poziția conservatorilor în viața politică a țării. I. Slavici scrie pe bună dreptate că Eminescu nu ezită să-i critice pe conservatori și să laude adversarii politici. „Eminescu nu era crușător nici cu membrii partidului — arată memorialistul — cînd se nemerea ca ei să cadă în vreun păcat, ba era în stare să laude faptele bune și dacă ele erau săvîrșite de adversari politici” (92, IX, p. 95).

Cînd Emanoil Costache Epureanu întocmește noul *Program* al Partidului conservator, publicat în „Timpul” în 16 februarie 1880, participă la elaborarea lui numai Th. Rosetti, iar T. Maiorescu, P.P. Carp și alți membri marcanți ai „partidei conservatoare” adoptă o poziție de expectativă, pe motiv că Emanoil Costache Epureanu nu era persoana cea mai indicată să-i reprezinte în viața politică. *Programul* său venea însă să definească poziția Partidului conservator în contextul recunoașterii independenței de stat a României de marile puteri. Eminescu îl urmează pe Emanoil Costache Epureanu și i se încredințează conducerea „Timpului”, cu care începe cea de-a doua epocă a gazetăriei sale la cotidianul bucureștean.

II. DIRECȚIILE PRINCIPALE ȘI ALTE ASPECTE ALE PUBLICISTICII DIN ACEST VOLUM

Publicistica lui Eminescu din anii 1877 (noiembrie-decembrie) — 1880 (ianuarie-februarie) este orientată în trei direcții principale care formează și obiectul dezbaterilor parlamentare și din presa noastră. Ea se deschide cu o primă expunere sistematică a lui Eminescu, *Icoane vechi și icoane nouă*, în care întreprinde examenul critic al vieții social-politice din România. Este a doua privire de sinteză a poetului după *Influența austriacă asupra românilor din Principate* din 1876, orientată însă, de astă dată, cu precădere asupra vieții politice interne. Prin acest serial este remarcată și prezența poetului în redacția ziarului, cum arată mărturiile contemporanilor.

1. *Chestiunea modificărilor de frontieră*. Problema aceasta formează obiectul unui studiu amplu, *Basarabia*, care este un răspuns, pe bază de documente, pe care îl dă ziarului „Le Nord” din Bruxelles, organul de presă al centrului panslavist din Belgia. Ziarul panslavist de limbă franceză susține dreptul marilor puteri în raportul lor cu statele mici. Diplomația țaristă pornește în chestiunea Basarabiei numai de la anexarea ei la imperiul vecin în 1812. Diplomația țaristă da, pe de altă parte, o interpretare în interesul Imperiului țarist prevederii stipulate în Convenția din aprilie 1877 prin care aceasta se obliga să respecte integritatea teritoriului țării noastre. Potrivit acestei interpretări obligația stipulată în convenția din aprilie 1877 privind această chestiune avea în vedere numai raporturile dintre România și Imperiul otoman și nu și raporturile cu Imperiul țarist.

Poziția lui Eminescu este clară. Marile puteri nu puteau încheia tranzacții cu teritorii ce nu le aparțineau, intrate în stăpînirea lor prin anexiuni, în diferite conjuncturi politice. Dobrogea nu putea reprezenta o compensație, cum arată de altfel și Tratatul de la Berlin. Eminescu demonstrează pe bază de documente, că reprezenta teritoriu românesc uzurpat de Imperiul otoman. Provincia dintre Prut și Nistru reprezenta, în chipul cel mai necontestat, o componentă străveche a statului nostru, anexată de Imperiul țarist în 1812. Studiul lui Eminescu demonstrează

tocmai acest lucru și este o replică la atacurile cercurilor panslaviste și ale diplomației țariste, care discutau chestiunea Basarabiei nu mai ca a noastră Imperiului țarist.

Eminescu se angajează în această dezbatere publică în contextul politic internațional al momentului istoric respectiv, și ea nu poate fi proiectată asupra altor epoci, a unui alt tip de relații internaționale și asupra altor rațiuni de stat. De altfel, dezavuarea politicii țariste în acest plan este făcută cu clarviziune de inșiși clasicii socialismului științific, care, nu numai că au denunțat cu energie caracterul profund reacționar al Rusiei imperiale și au văzut în țării „capii reacțiunii europene” (K. Marx-Fr. Engels. *Opere alese*, I, București, 1966, p. 7) și în Rusia de atunci „un puternic bastion al reacțiunii europene” (*ibidem*, II, p. 311), ci s-au pronunțat în chipul cel mai explicit și în chestiunile teritoriului dintre Prut și Nistru, contestând drepturile țărilor asupra lui. „Prin Tratatul de la București (1812) Rusia a obținut pentru ea însăși cedarea a aproape 1/2 din Moldova, provincia Basarabia” (K. Marx. *Însemnări despre români*, București, 1964, p. 174). „Tratatul din 28 mai 1812. Poarta renunță la Basarabia. Turcia nu putea ceda ceea ce nu-i aparținea pentru că Poarta n-a fost niciodată suverană asupra Țărilor române [. . .] deoarece capitulațiile nu-i confereau decît un drept de *suzeranitate*” (*Ibidem*, p. 106). Politica țaristă prin care își extinde cuceririle și asupra Basarabiei este condamnată și de o serie de învățați ruși cu argumente economice și demografice (107, p. 396—414).

2. *Chestiunea modificării articolului 7 din Constituție.* Constituția noastră prevedea restricții la acest articol pentru obținerea cetățeniei de către persoanele străine. Maiorescu scrie, pe bună dreptate, că „nechibzuita redactare a articolului 7 trebuie să se pedepsească odată” (28, p. 16). Constituția prevedea formalități pentru obținerea cetățeniei chiar și pentru românii din provinciile aflate atunci sub stăpînire străină. Constituția era, sub acest aspect, nu numai antisocială, ci și antinațională. Eminescu insistă asupra acestui aspect și se pronunță categoric pentru modificarea ei. Acest act politic ținea însă, în opinia sa, exclusiv de competența statului român, fără imixtiunea marilor puteri.

Eminescu ia apărarea evreilor stabiliți în țară de multă vreme, vexați în drepturile cetățenești de prevederile Constituției. Poetul se pronunță împotriva încetățenirii în masă a evreilor stabiliți în țară de dată relativ recentă, ca urmare a persecuțiilor îndreptate împotriva lor în Rusia și în Polonia. Se declară pentru încetățenirea individuală, cum se proceda și în cazul românilor imigrați din provinciile românești de sub stăpînire străină. Considera însă că nu erau îndreptățiți să primească cetățenia română evreii care se puneau sub protecția puterilor străine și a consulatelor din țara noastră, practicau îndeletniciri neproductive și se solidarizau cu Alianța izraelită în acțiunile îndreptate împotriva țării noastre. Poetul salută, în schimb, pînă și cele mai modeste gesturi ale cercurilor evreiești din țara noastră, care recunosc spiritul de toleranță al poporului nostru.

Eminescu este profund nemulțumit și de faptul că Germania, cu o populație numeroasă și cu un număr mic de evrei, lua măsuri legislative restrictive împotriva lor, în vreme ce impunea României, între alte condiții, și deschiderea granițelor țării noastre pentru cei alungați din Imperiul german. Corpurile legiuitoare modifică Constituția în termenii discutați și de Eminescu și de alți intelectuali ai vremii. Problema evreiască nu mai formează, sub acest aspect, obiect de dezbatere în publicistica eminesciană.

3. *Chestiunea răscumpărării căilor ferate.* Eminescu susține cu energie politica neamestecului străin în treburile interne ale statului român. Concesiunea construirii căilor ferate și a condițiilor impuse pentru răscumpărarea lor constituia pentru Eminescu ilustrarea cea mai evidentă a amestecului străin în treburile interne ale țării. Guvernul german al lui Bismarck se declara gata să rupă relațiile cu România la sfîrșitul anului 1879 dacă nu se satisfăceau interesele concesiionarilor germani. Guvernul român se vede silit să procedeze la răscumpărarea căilor ferate în condiții oneroase pentru statul român, condiții prin care se consolidează capitalurile străine. Eminescu scrie pe bună dreptate că răscumpărarea căilor ferate constituia „un bun bacșiș acționarilor de la Berlin”.

4. *Alle aspecte.* Eminescu înfățișează războiul de independență în două ipostaze, aspect pierdut adesea din vedere de comentatorii operei sale. Poetul evocă la „Curierul de Iași” eroismul ostașilor români pe cîmpul de luptă și-și manifestă indignarea împotriva gazetarilor care diminueau contribuția „moldovenilor” în victoriile din Balcani. Publicistica de la „Timpul” se deschide cu înfățișarea oștirii române în momentul întoarcerii de pe cîmpul de luptă. Evocării eroismului îi ia locul descrierea suferințelor îndurate de ostași și discursul critic îmbracă forme de-o

violență încă neîntilnită în articolele sale. Guvernul liberal este învinuit pentru lipsa de interes față de oștire, care reprezenta în opinia poetului țărănimea, „clasa pozitivă” cea mai numeroasă. A contribuit la înrăutățirea situației oștirii și iarna, deosebit de grea. Poetul avea și alte motive să fie indignat împotriva guvernului liberal. C.A. Rosetti întâmpină oștirea română, la întoarcerea de pe câmpul de luptă, cu o cuvîntare în care o avertiza că mai avea de cucerit „Plevna internă”. Poetul nu poate uita aceste cuvinte, rău inspirate, și le reamintește în numeroase articole. Dacă judecăm evenimentele în perspectivă istorică, acea „Plevnă internă” o reprezenta, în realitate, guvernul liberal, la conducerea țării, și a cărui pricepere politică nu putea fi comparată, cum arată Maiorescu, cu „glorioasele fapte de război”.

Eminescu angajează „Timpul” în campania de presă împotriva lui I.A. Warszawsky, cunoscut de contemporani prin afacerea rechizițiilor pentru armată. Poetul face loc în coloanele ziarului documentelor prin care denunță opiniei publice aspectele întunecate ale acestei afaceri și practicile incorecte în cercetarea unor demnitari implicați în ea. Afacerea Warszawsky reedita, în opinia poetului, afacerea Stroussberg, prin daunele aduse poporului român și implicațiile politice.

Publicistica din acest volum se încheie cu denunțarea Partidului Centru, întemeiat de V. Boerescu, după ce părăsește Partidul conservator în martie 1876. Eminescu demonstrează că un asemenea partid nu avea bază socială în țara noastră. Aprecierea sa se va dovedi întemeiată. V. Boerescu se apropie de liberali și i se încredințează în 11/23 iulie 1879 conducerea Ministerului de Externe, în fruntea căruia rămîne pînă în 9/21 aprilie 1881. Eminescu dezaproabă conduita politică a lui V. Boerescu și pentru faptul că se pronunță împotriva politicii interne promovate de Al. I. Cuza în scurta sa domnie. Poetul îl considera însă pe Al. I. Cuza una din cele mai mari personalități ale istoriei noastre naționale.

III. TEXTUL

1. *Corpus și organizare.* Orînduirea textelor se face strict cronologic, cu includerea la locurile respective și a traducerilor. Textele din manuscrise le tipărim în succesiunea utilizărilor în articole, iar cele nedatabile le trecem în partea finală a acestei secțiuni, într-o succesiune ipotetică. Articolele le publicăm cu titlurile date de Eminescu, iar cînd acestea lipsesc, le dăm noi, după sintagma inițială care, chiar dacă nu este revelatorie întotdeauna, reprezintă în fond un titlu ce aparține poetului și ne ferește de subiectivism. Unul din marile falsuri operate de editorii anteriori îl constituie tocmai improvizarea de titluri ce induc în eroare. Însotim fiecare text cu indicarea datei apariției, practică cu o tot mai largă extindere în edițiile academice.

2. *Stabilire și transcriere.* În stabilirea textului și a variantelor, cît și în transcrierea sa, ne călăuzim după principiile enunțate în OPERE, VII (p. 47—69), cu completările din OPERE, IX (p. 55—56). Tipărim textele integral după prima apariție în „Timpul” și după manuscrise, cele pe care le transcriem din caietele poetului. Reproduserile din publicațiile românești, integrale de Eminescu în comentariile sale, le tipărim cu corp de literă mai mic, drept, iar traducerile din presa străină, cu același corp mic, cursiv, spre a face distincție între textul original și reproduceri sau traduceri. Notele, culese cu același corp de literă ca textul lui Eminescu, aparțin poetului. Parantezele drepte [] marchează întregirile introduse de editor iar < >, segmentele necontextuale, pe care editorul nu s-a crezut îndreptățit să le elimine.

IV. COMENTARIILE ȘI ANEXELE

1. *Comentariile.* Fiecare text este însoțit de comentarii care cuprind o secțiune bibliografică, unde consemnăm prima apariție în „Timpul” și facem mențiune dacă articolul este semnat. Indicăm locul ce-l ocupă în paginile cotidianului bucureștean (Editorial, Al doilea editorial, *Din afară, Cronică dramatică*) informații importante pentru cunoașterea încadrării textului respectiv în dezbaterile cotidiană. Consemnăm, de asemenea, reproducerea în publicațiile românești și străine, cum nu fac edițiile anterioare. Oferim în felul acesta și o imagine asupra circulației

publicisticii eminesciene în presa vremii. Facem mențiune despre prima tipărire în volum, fără însă să trimitem și la titlurile din edițiile anterioare.

Comentariile cuprind, cu puține excepții, și o a doua secțiune în care prezentăm problemele legate de textul respectiv și dăm informații asupra ecoului stîrnit în presa românească și în cea de limbă franceză și germană din țară. Se situează pe primul loc „România liberă”, care prezintă aproape toate articolele poetului și dă extrase din ele. În atenția noastră stă și presa românească din provinciile aflate atunci sub stăpîniri străine.

Publicistica cotidiană pe care o practică Eminescu la „Timpul” îl obliga să revină asupra aceluiași probleme în suite de articole. Expunem tezele principale acolo unde se pun mai întii în discuție, ca la reluarea lor să prezentăm numai chestiunile de istorie literară.

Eminescu semnează, cum am arătat mai sus, numai cîteva articole, pentru care facem mențiune, iar celelalte, pentru care nu dăm asemenea indicații, apar fără semnătură. Pentru textele transcrise din caletile lui Eminescu indicăm manuscrisul și paginile, iar cînd este cazul, prima publicare. Dăm informații despre așezarea în pagină, grafie, mențiunile poetului, fie pentru datare, fie pentru cunoașterea stadiului de elaborare.

Presa noastră din secolul trecut folosea în datare calendarul Iulian. „Timpul” nu face excepție, însă în unele perioade folosește și dubla datare. Am menționat datarea și datările din ziar. Să mai precizăm că „Timpul” folosește, ca și celelalte ziare românești ale vremii, datarea anticipativă cu o zi. De aici și deosebirea între datarea exactă a editorialelor (*București, 9/21 decembrie 1877, București, 8/20 august 1878, București, 27 martie/8 aprilie 1879*) și cea anticipativă a numerelor respective (10 decembrie 1877, 9 august 1878, 28 martie 1879). Cînd trimitem la publicațiile străine, care folosesc calendarul Gregorian, dăm amîndouă datele, pentru a evita confuziile în succesiunea evenimentelor.

Comentariile noastre au un caracter strict orientativ și informativ. Atragem atenția și cu acest prilej că ele nu sînt destinate să se substituie exegezei publicisticii eminesciene.

2. *Anexele volumului.* Volumul este prevăzut cu *Lista siglelor publicațiilor periodice, Bibliografia generală a publicisticii, Indice de nume și Lista ilustrațiilor.* Pentru *Tabloul edițiilor* trimitem la OPERE, IX (p. 63—75), cu completările din *Bibliografia* la OPERE, XI (p. 605), OPERE, XII (p. 645), OPERE, XIII (p. 553) și volumul de față (p. 713—716). *Bibliografia* exhaustivă a operei lui Eminescu și implicit și a publicisticii este elaborată de Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.

V. ADDENDA

Tipărim aici traducerea aferentă volumului IX, neincluse acolo întrucît intenționam, inițial, să le rezervăm un volum separat, în care să le cuprindem și pe cele din cotidianul bucu-reștean. Metoda aceasta de lucru a apărut arbitrară și, ținînd seamă de sugestiile ce ni s-au făcut, integram traducerea din „Timpul” în suita cronologică a publicisticii eminesciene.

Tipărim aici și cîteva texte din periodice și din manuscrise, aferente volumelor anterioare pentru care ne-a lipsit documentarea necesară la timpul potrivit.

VI. DIFICULTĂȚI

Editarea integrală a publicisticii eminesciene este îngreunată considerabil de situația periodicelor în bibliotecile noastre. Marea majoritate a ziarelor străine, din care traduce Eminescu sau la care trimite, nu se păstrează sau se păstrează colecții incomplete sau numere dispartate și pentru ani ce nu privesc publicistica eminesciană. Din colecția „Timpului” de la Biblioteca Academiei Române, unica în țară pentru anii 1877—1883, lipsesc, cum am arătat mai sus, mai multe numere încît articolele publicate aici reprezintă pierderi ce nu mai pot fi recuperate. Nu au putut fi văzute numere din „Bacăul”, „Independența română”, „Războiul”, „Ștafeta”, „Steaua României”, „Suceava”, „Unirea”, „Vocea Covurluiului”. Considerațiile lui Eminescu pe marginea acestor publicații ce nu se păstrează în bibliotecile noastre, sau se păstrează în colecții incomplete, se înscriu ca texte de referință pentru istoricul de astăzi al presei românești.

VII. CONSIDERAȚII FINALE

Spectacolul publicisticii eminesciene la „Timpul” nu este așa de variat ca cel de la „Curierul de Iași”. Nu-l întâlnim și aici pe cronicarul de politică externă de la foaia ieșeană, pe cronicarul cultural și nici chiar pe cronicarul dramatic de acolo. Capătă extindere, în schimb, dezbaterea de politică internă, iar celelalte domenii, care formau la „Curierul de Iași” preocupări dominante, sînt abordate intermitent și puse în relație tot cu politica internă. Discursul critic cunoaște o desfășurare spectaculoasă, cu incursiuni adesea în istoria națională și cu o vervă polemică rar întâlnită în presa noastră.

Publicistica de la „Timpul” ocupă, prin problematică și amploare un loc important în definirea personalității lui Eminescu în contextul ziaristicii românești din anii 1877—1880. Poetul dă prin publicistica sa, orientată spre viitor, cea mai înaltă expresie a luptei poporului nostru pentru apărarea ființei sale naționale și independenței statului unitar român în condițiile din secolul trecut.

D. VATAMANIUC

SIGLELE PUBLICAȚIILOR PERIODICE

Siglele sînt preluate din *Bibliografia Mihai Eminescu (1866-1970). Volumul I. Opera*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1976, p. 15-20; M. Eminescu, *Opere VII. Proza literară*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977, p. 72-74; M. Eminescu, *Opere IX. Publicistica*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980, p. 59-60; M. Eminescu, *Opere XI. Publicistica*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1984, p. 13-14; M. Eminescu, *Opere XII. Publicistica*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1985, p. 11; M. Eminescu, *Opere XIII. Publicistica*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1985, p. 15-16. Pentru publicațiile care nu figurează în aceste lucrări s-au întocmit sigle noi. Anii care însoțesc titlurile privesc perioada cercetată. Publicațiile „Allgemeine Zeitung”, „Deutsche Zeitung”, „Die Presse”, „Die Reform”, „Die Tages-Presse”, „Fremden-Blatt”, „Grenzboten”, „Messager de Vienne”, „Neue freie Presse”, „Neues Wiener Tagblatt”, „Osten”, „Politik”, „Preussische Jahrbücher”, „Wanderer”, „Wiener Abendpost”, „Wiener allgemeine Zeitung” au fost cercetate în Biblioteca Națională a Austriei (Österreichische National Bibliothek) din Viena, iar „Figaro”, „Figaro littéraire”, „Gaulois”, „Kölnische Zeitung”, „L'Echo de France”, „L'Europe diplomatique”, „L'Indépendance belge”, „La France”, „La Liberté”, „La République Française”, „L'Événement”, „Le Français”, „Le Journal des débats”, „Le Moniteur universel”, „Le Nord”, „Le Parle-ment”, „Le Renseignement parisien”, „Le Soleil”, „Le Temps”, „Messager d'Athènes”, „Post”, „Times” în Biblioteca Națională (Bibliothèque Nationale) din Paris.

AAR	„Analele Academiei Române”, București, 1870-1897
AAZ	„Allgemeine Zeitung”, Augsburg, 1876-1883
AI	„Anale de istorie”, București, 1969
AHAC	„Anuarul Institutului de istorie și arheologie din Cluj”, Cluj-Napoca, 1971-1973
AIR	„Arhiva istorică a României”, București, 1864-1865
ALA	„Adevărul literar și artistic”, București, 1920-1939
ALB-I	„Albina”, Viena, Pesta, 1865-1876
ALBC	„Albina Carpaților”, Sibiu, 1877-1880
ALBP	„Albina Pindului”, București, 1868-1871, 1868-1870, 1875-1876
ALBROM	„Albina românească”, Iași, 1844
ALF	„Alföld”, Arad, 1877
ALIB	„Alegătorul liber”, București, 1875-1876
ALMUZ	„Almanah muzical”, Iași, 1875-1876
ANAR	„Anuarul armatei române”, București, 1872-1883
APLE ¹	„Apărătorul legii”, Iași, 1875-1876
ARFI	„Arhiva pentru filologie și istorie”, Blaj, 1867-1870, 1872
ARG	„Argeș”, Pitești, 1966-
ARO	„Arhiva românească”, Iași, 1840-1841, 1845
ARRU	„Arhiva rurală”, București, 1872-1876
ASTR	„Anuarul Societății pentru crearea unui fond de teatru român pe anul ...”, Brașov, 1895-1911
ASTRA	„Astra”, Brașov, 1966-
AT-B	„Ateneu”, Bacău, 1964-
AUC	„Analele Universității din Craiova”. Seria Istorie. Geografie. Filologie, Craiova, 1972-
BBC	„Berliner Boersen Courier”, Berlin, 1880
BG	„Boabe de grâu”, București, 1930-1934
BLIT	„Bucovina literară”, Cernăuți, 1943
BME	„Buletinul «Mihai Eminescu», Cernăuți, Blînicu Vîlcea, 1930-1944
BOF	„Biserica ortodoxă română”, București, 1874-1878, 1880-1890
BP	„Binele public”, București, 1878-1884
BR	„Buciumul român”, Iași, 1875-1881
BSC	„Biserica și școala”, Arad, 1877-1890
BSTG	„Buletin statistic general”, București, 1893
BTAG	„Bukarester Tagblatt”, București, 1880-1890

BU	„Buciumul”, București, 1864
BUDFO	„Buletin. Foae oficială”, Iași, 1840
BUEGO	„Buletin. Gazetă oficială”, București, 1840
C—B ₂	„Contemporanul”, București, 1946—
CBIBL	„Călăuza bibliotecarului”, București, 1962
CBUC	„Curierul Bucureștilor”, București, 1875—1876
CC	„Căminul cultural”, București, 1934—1947
CGOS	„Codrul Cosminului”, Cernăuți, 1924—1939
CDBE	„Calendarul bunului econom”, Sibiu, 1877—1878
CDC	„Calendarul curierului. Foaiă intereselor generale”, Iași, 1874—1877
CDCR	„Calendarul lectorului român”, Botoșani, 1877—1878
CF	„Curierul financiar”, București, 1876—1877
CFIG	„Curierul. Foaiă intereselor generale”, Iași, 1873—1883, 1883—1890
CFIN	„Curierul financiar”, București, 1874—1883
CGG	„Cuget clar”, București, Vălenii de Munte, 1928—1938
CI	„Curierul de Iași”, Iași, 1870—1884
CB	„Convorbiri literare”, Iași, București, 1867—1944
CB—1	„Convorbiri literare”, Iași, 1970—
CBIT	„Colectorul literar pentru ambele sexe”, Piatra-Neamț, 1877
COLTR	„Columna lui Traian”, București, 1870—1875, 1876—1877, 1882—1883
CONST—1	„Constituționalul”, București, 1876—1877
COB	„Le Courier de Roumanie”, București, 1876—1877
CORP	„Correspondența provincială”, Piatra-Neamț, 1874—1883
CRÉE	„Cahiers roumains d'études littéraires”, București, 1973—
CRO—1	„Cronica”, Iași, 1966—
CROM	„Curierul românesc”, București, 1840
CSR	„Cărțile săteanului român”, Gherla, 1876—1883
CUB	„Curierul Bucureștilor”, București, 1875—1876
CUCURIGU	„Cucurigu”, București, 1876—1877
CUM	„Curentul magazin”, București, 1939
DACR	„Dacoromania”, Cluj, 1936
DENA	„Democrația națională”, București, 1879—1880
DEF	„Die Epoche”, București, 1876—1882
DERU	„Deutsche Rundschau”, Berlin, 1880
DPR	„Die Presse”, Viena, 1877—1883
DREF	„Die Reform”, Viena, 1869
DREPTUD	„Dreptul”, București, 1881—
DREV	„Deutsche Revue”, Berlin, 1879—1883, 1897
DV	„Dacia viitoare”, Paris, Bruxelles, 1883
DZ	„Deutsche Zeitung”, Viena, 1876—1883
ECFR	„L'Echo de France”, Paris, 1881
ECHINOX	„Echinoux”, Cluj-Napoca, 1968—
ECON	„Economul”, Blaj, 1873—1880
EDIPB	„L'Europe diplomatique”, Paris, 1881
EGY	„Egyertertes”, Budapesta, 1881
EP	„Epoca”, București, 1905
ER	„Economia rurală”, București, 1876—1877, 1881—1883
EX	„Excelsior”, București, 1931
EXT	„Extemporal”, București, 1935—1939
F	„Familia”, Pesta, Oradea, 1865—1906
F—1	„Familia”, Oradea, 1937
F—2	„Familia”, Oradea, 1964—
FACLA	„Facla”, București, 1910
FBL	„Fântâna Blanduziei”, București, 1888—1889
FED	„Fed erațiunea”, Pesta, 1868—1876
FF—2	„Făt-Frumos”, Suceava, 1935
FIG	„Figaro”, Paris, 1880—1883
FIGLIT	„Figaro littéraire”, Paris, 1881
FID	„Folța de istorie și literatură”, Iași, 1860
FE—2	„Flacăra”, București, 1950
FBI	„Flacăra Iașului”, Iași, 1964
FMIB	„Foae pentru minte, inimă și literatură”, Brașov, 1853
FRAT	„Fraternitatea”, București, 1879—1883
FREM	„Fremden-Blatt”, Viena, 1880
FS—1	„Foala școlastică”, Blaj, 1873—1881
FSB	„Foaa Societății pentru literatură și cultură română în Bucovina”, Cernăuți, 1865—1869
FSOCROM	„Foaiă Societății «Românismul», București, 1870—1871
GAUL	„Gaulois”, Paris, 1881
GHI	„Ghimpele”, București, 1874
GHMC	„Gazette hebdomadaire de médecine et de chirurgie”, Paris, 1881
GB	„Gazeta literară”, București, 1954—1968
GLB	„Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1919
GLOBUD	„Globul”, București, 1877—1878
GP	„Glasul patriei”, București, 1964
GRBOT	„Grenzboten”, Leipzig, 1880—1881
GROM	„La Gazette de Roumanie”, București, 1882—1883

GSAT	„Gura satului”, Arad, Gherla, 1871—1879
GT	„Gazeta Transilvaniei”, Braşov, 1869—1890
HON	„Hon”, Budapesta, 1876
IL	„Iaşul literar”, Iaşi, 1949—1970
ILL	„L'Illustration”, Paris, 1879
INDB	„L'Indépendance belge”, Bruxelles, 1880
INDR—1	„L'Indépendance roumaine”, Bucureşti, 1879—1883, 1888—1890
INF—1	„Informaţiunile”, Bucureşti, 1870—1872
INFB	„Informaţiunile bucureştene”, Bucureşti, 1869—1872
ISROM	„Israelitul român”, Bucureşti, 1857
JDB	„Le Journal de Bucarest”, Bucureşti, 1870—1877
JDEB	„Le Journal des débats”, Paris, 1880—1883
JL	„Juninca literară”, Cernăuţi, 1923
KEL	„Kelet”, Cluj, 1877
KRZ	„Kronstädter Zeitung”, Braşov, 1881
KZEIT	„Kölnische Zeitung”, Köln, 1880
LEV	„L'Événement”, Paris, 1879
LF	„Luptătorul”, Focşani, 1882
LIB	„Liberalul”, Iaşi, 1880—1883
LIT	„Literatorul”, Bucureşti, 1880—1883
LL	„Limba şi literatură”, Bucureşti, 1935—
LNO	„Le Nord”, Bruxelles, 1876—1883
LPV	„Jupta pentru viaţă”, Iaşi, 1903—1905
LUC—B	„Luceafărul”, Bucureşti, 1958—
LUC—S	„Luceafărul”, Budapesta, Sibiu, Bucureşti, 1902—1920
LUM	„Luminătorul”, Timişoara, 1880—1883, 1888—1890
LUPTA—2	„Lupta”, Bucureşti, 1927
MANUSCRIPTUM	„Manuscriptum”, Bucureşti, 1970—
MESA	„Messenger d'Athènes”, Atena, 1882
MESV	„Messenger de Vienne”, 1880
MIL	„Le Monde illustré”, Paris, 1876—1877
MINA	„Mişcarea naţională”, Iaşi, 1880—1881
MIPD	„Magazin istoric pentru Dacia”, Bucureşti, 1847
MO	„Monitorul oficial al României”, Bucureşti, 1876—1890
MOA	„Monitorul oastei”, Bucureşti, 1876—1883
MONUNIV	„Le Moniteur universel”, Paris, 1877
MROM	„Moftul român”, Bucureşti, 1893
MOZ	„Monitorul, ziar oficial al României”, Bucureşti, 1868
MOZAICUL	„Mozaicul”, Craiova, 1839
MPOL	„Magyar Polgar”, Cluj, 1876
MU	„Munca”, Bucureşti, 1964
N—1	„Naţiunea”, Bucureşti, 1882—1883, 1888—1890
N—2	„Naţiunea”, Bucureşti, 1945—1949
NATROM	„Naţiunea română”, Bucureşti, 1877
NFP	„Neue freie Presse”, Viena, 1870—1883
NH	„Nemzeti Hirlap”, Budapesta, 1873
NRR	„Noua revistă română”, Bucureşti, 1909
NWT	„Neues Wiener Tagblatt”, Viena, 1876
OBS	„Observatoriul”, Sibiu, 1878—1883
ORIZ—T	„Orizont”, Timişoara, 1964—
ORT	„Ortodoxul”, Bucureşti, 1883
OST	„Osten”, Viena, 1870
PASO	„Pactul social”, Iaşi, 1883
PEL	„Pester Lloyd”, Budapesta, 1876—1883
PENA	„Pester Napló”, Budapesta, 1876—
PL	„Preocupări literare”, Bucureşti, 1936—1944
PN	„Presa noastră”, Bucureşti, 1964
POLITIK	„Politik”, Praga, 1870
POP	„Poporul”, Bucureşti, 1871—1876, 1881—1883, 1888—1890
POST	„Post”, Berlin, 1880—1883
PRAL	„Protocoloalele sedinţelor Adunării legislative”, Bucureşti, 1863
PRED	„Predicatorul”, Bucureşti, 1857
PRESA	„Presa”, Bucureşti, 1870—1881
PRJA	„Preussische Jahrbücher”, Berlin, 1879—1880
PRO	„Prometeu”, Braşov, 1934
RAM	„Ramuri”, Craiova, 1905—1947
RAM—2	„Ramuri”, Craiova, 1964—
RC	„Revista contemporană”, Bucureşti, 1873—1876
RCA	„Revista Carpaţilor”, Bucureşti, 1860—1861
RCRI	„Revista critică”, Iaşi, 1940
REFR	„La République française”, Paris, 1880—1883
REPAR	„Le Renseignement parisien”, Paris, 1881
RESB—1	„Resboiul” (Weiss), Bucureşti, 1877—1883, 1888—1890
RESB—2	„Resboiul” (Grande), 1880—1883
RE—2	„Revista de filozofie”, Bucureşti, 1964—
RFR	„Revista Fundaţiilor regale”, Bucureşti, 1934—1947
RIST	„Revista de istorie”, Bucureşti, 1976

RITL	„Revista de istorie și teorie literară”, București, 1964—
RITMURI	„Ritmuri”, Bistrița, 1976
RJ	„Revista Junimei”, București, 1875
RL	„România liberă”, București, 1877—1883, 1888—1889
RL-2	„România liberă”, București, 1950
RLIT-2	„România literară”, București, 1932—1933
RLIT-4	„România literară”, București, 1964—
RLIT-5	„România literară”, Iași, 1877
RM	„Revista Moldovei”, Botoșani, 1921—1927
ROM	„Românul”, București, 1869—1890
ROMA	„Roma”, București, 1932
ROMSTINT	„Revista română de studii internaționale”, București, 1976
RSTR	„Revista Societății «Tinerimea română»”, București, 1930
RST	„Revista științifică”, București, 1876—1882
SAJ	„Studii și articole de istorie”, București, 1961
SAM	„Sămănătorul”, București, 1901—1910
SCB	„Studii și cercetări de bibliologie”, București, 1955
SCIA	„Studii și cercetări de istoria artei”, București, 1955
SCIF	„Studii și cercetări de istorie literară și folclor”, București, 1952—1963
SCRIN	„Scrinul”, București, 1868—1869, 1879—1880
SDT	„Siebenburgisch-deutsches-Tagblatt”, Sibiu, 1876
SEC-1	„Secolul”, Iași, 1869—1871
SM	„Societatea de mine”, Cluj, 1924
SMIA	„Studii și materiale de istorie medie”, București, 1962
SOLEIL	„Le Soleil”, Paris, 1879—1880
ST	„Steaua”, Cluj-Napoca, 1954—
STAF	„Stafeta”, Iași, 1878—1880
STRO	„Steaua Românică”, Iași, 1877—1881
SROMS	„Școala română”, Sibiu, Năsăud, 1876—1878, 1880—1881
SZ	„Șezătoarea”, Fălticeni, 1901
T	„Timpul”, București, 1876—1881
TEATR-2	„Teatrul”, București, 1956—
TEL	„Telegraful”, București, 1871—1883, 1888—1890
TELR	„Telegraful român”, Sibiu, 1869—1883, 1888—1890
TEM	„Timpul eminescian”, Cernăuți, 1910
TEMPS	„Le Temps”, Paris, 1880—1883
TIMES	„Times”, Londra, 1879
TOMIS	„Tomis”, Constanța
TPR	„Die Tages-Presse”, Viena, 1876
TRANS	„Transilvania”, Brașov, 1868—1878, 1881—1883
TRANS-1	„Transilvania”, Sibiu, 1972—
TRGA	„Trompeta Carpaților”, București, 1868—1871, 1876—1877
TRIB	„Tribuna”, Sibiu, 1884—1890
TRIB-1	„Tribuna”, Cluj-Napoca, 1957—
TRIB-2	„Tribuna”, Cluj, 1939
TRIBR	„Tribuna Românică”, București, 1975—
TSC	„Tînărul scriilor”, București, 1951—1957
TNB	„Țara nouă”, București, 1911
UEEM	„Uniunea democratică”, București, 1876—1877
UM	„Umoristul”, Pesta, 1866
UN-2	„Unirea”, București, 1941—1942
UNLI	„Uniunea liberală”, Iași, 1871—1873
UR	„Uricariul”, Iași, 1876
VA--TM	„Vatra”, Tîrgu Mureș, 1971—
VOGV	„Vocea Covurluiului”, Galați, 1876—1880
VE	„Viața economică”, București, 1964
VESTEA	„Vestea”, București, 1877—1878
VESTROM	„Vestitorul românesc”, București, 1844
VIT-1	„Viitorul”, București, 1914
VOCP	„Vocea Prahovei”, Ploiești, 1875—1877, 1882—1883
VNAT	„Voința națională”, București, 1888—1889
VR-1	„Viața românească”, Iași, București, 1906—1916, 1920—1940, 1944—1946
VR-2	„Viața românească”, București, 1948—
VRE	„Vremea”, București, 1928—1944
VV	„La Voce della Verità”, Roma, 1876
WA	„Wanderer”, Viena, 1864
WAB	„Wiener Abendpost”, Viena, 1876
WAZ	„Wiener allgemeine Zeitung”, Viena, 1876
Z	„Zimbrul”, Iași, 1851

„TIMPUL”

[„ROMÂNUL» CONTINUĂ ȘI ACUM ...”]

„Românul” continuă și acum acea ciudată polemică cu „Presa” care consistă în întoarcere de cuvinte, asemănări de cifre, certe asupra marginilor frazelor întrebuițate și alte asemenea. Obiectul acestor dezbateri fără de folos este pe de o parte numărul ostașilor căzuți cu ocazia asaltului Angelescu, pe de alta dreptățile cari le-au avut guvernul pentru a intra în război. Noi se înțelege că ne abținem de a ne rosti în aceste întrebări, care nu se pot hotărî aici cu vorbe, nici cu întorsături retorice. Va veni ziua în care și pietrele vor vorbi adevărul, în care cartea faptelor petrecute va sta deschisă și se va citi atît de lămurit încît toată doctrina paralogismelor nu va fi în stare să-i întunece înțelesul.

[2 noiembrie 1877]

CONSPIRAȚIILE DIN CONSTANTINOPOL

Acum de cîteva zile s-au văzut lipite pe zidurile Constantinopolului placarde care provoacă poporul să omoare pe Mahmud-Damat, socrul sultanului, învinuindu-l că voiește să facă pace și să vinză Turcia Rusiei. Mahmud-Damat învini iarăși din parte-i pe exsultanul Murad că conspiră în contra fratelui său; în urma cărei acuzări sultanul Abdul-Hamid ordonă ducerea lui Murad în seraiul vechi. 40 de servitori ai exsultanului se împotriviră la această măsură și fură sugrumați, deși gazetele turcești zic e-ar fi fost exilați. Într-adevăr exilați, dar din viață și fără întoarcere.

De atunci exsultanul petrece în Top-Kapı, păzit ca un prizonier de stat, și viața sa se crede a fi în primejdie.

În aceeași vreme au fost arestați o mulțime de partizani de ai lui Midhat Pașa. S-au făcut încercarea de-a învenina pe Mahmud-Damat, care a fost scăpat numai prin inteligența medicului său. Astfel mine și contramine se încrucîșează în viața publică de la Cornul de Aur, turburarea populațiilor e foarte mare și crește prin vestea tendențioasă ce s-a răspîndit că prorocul s-ar fi arătat sultanului și i-ar fi poruncit să facă pace.

Sînt dar în Constantinopol două curente opuse, unul pentru pace, cellalt pentru război. Mahmud-Damat, care voiește mai cu seamă ca sultanul actual, ginerile său, să rămîie în locul pe care-l ocupă, pentru ca alături cu tronul ginierului să-nflorească roiul de creaturi de serai ale socrului, ar voi într-adevăr pacea și spre acest scop cheamă din noaptea vremilor umbra prorocului și-i pune în gură porunca de a încheia pacea. Sigur însă că într-un oraș așa de mare ca Constantinopolul, unde se-nvrîște un amestec din toate popoarele Europei și din multe ale Asiei, lumina e prea mare pentru ca populațiunea de jos să mai crează în aparițiunea prorocului. Deci sînt esplicabile placardele îndreptate contra vieții lui Mahmud-Damat.

Pînă cînd armatele turcești vor mai avea perspectiva unei împotriviri cu folos pînă atuncea gloatele fanatizate ale Bizanțului vor fi contra păcii.

[4 noiembrie 1877]

ARBOROASA [„ÎN «NEUE FREIE PRESSE» NE-A ÎNTÎMPINAT ...”]

În „Neue freie Presse” ne-a întîmpinat uimitoarea știre că o comisie judecătorească s-au dus în seminarul Mitropoliei Bucovinei (din Cernăuți) și au arestat pe patru candidați interni de teologie, secuestrînd totodată averea și hîrțile societății dizolvate „Arboroasa”. Membrii acestei societăți erau studenții români de la Universitatea din Cernăuți și dările de seamă a tinerei reuniuni erau atît de serioase, atît de departe de orice veleități politice, încît într-adevăr ne mirăm auzind această veste neașteptată și nu știm cărui împrejurări

TIMPUL

IEȘIE ÎN TOATE ZILELE DE LUCRU

ANUNȚURI DE ÎMBĂRȚĂ

Se știe că în anul 1878, pe 15 octombrie, s-a născut în orașul Iași, în România, un băiețel care a devenit cunoscut în toată lumea sub numele de Mihail Eminescu. Acesta este ziua de naștere a lui Eminescu, unul dintre cei mai mari scriitori din România. În ziua de azi, se sărbătorește ziua de naștere a lui Eminescu în toate școlile din România și în multe țări străine.

În număr 10 anul în bancă țara

ADMINISTRAȚIA

11 - strada Alexandru B. 116

Redacția Ziarului „Timpul”
 Iași, strada Alexandru B. 116
 Telefonul nr. 116
 Redacția este deschisă de luni până vineri, între orele 8 și 12 dimineața și între orele 2 și 6 după-amiază. În zilele de sâmbătă și duminică, redacția este închisă.
 Pentru subscripții și cereri de informații, vă rugăm să vă adresați la administrația ziarului.

Mai slab este masa și în treacul de întariri de pe grădă gârboșă răsunată - bădăna proastă. Încă pentru a sublinia abaterile adunate a societății noastre, Germanii se scrijelie de ea vreme de o jumătate de veac. Andrei-Lăpușanu.

Și cum ea pe cât de difuză este în țara noastră de a se vedea în toate locurile, așa și în viața noastră de azi, în care se vede din ce în ce mai mult o înclinare înaintea puterii și înaintea bogăției, înaintea interesului și înaintea plăcerii, înaintea plăcerii și înaintea plăcerii.

La noi, în zilele noastre, când se vorbește de democrație, se vorbește de democrație în România, se vorbește de democrație în România, se vorbește de democrație în România.

Un nou sistem de învățământ este în discuție în țara noastră. Acest sistem este bazat pe principiile lui Comenius și este foarte interesant. În acest sistem, învățământul este organizat în așa fel încât să fie util și interesant pentru elevi. Acest sistem este foarte bine primit în țara noastră și este foarte apreciat.

Un alt sistem de învățământ este în discuție în țara noastră. Acest sistem este bazat pe principiile lui Pestalozzi și este foarte interesant. În acest sistem, învățământul este organizat în așa fel încât să fie util și interesant pentru elevi. Acest sistem este foarte bine primit în țara noastră și este foarte apreciat.

De-a căsa dăci se vede că în România, în general, se vede o înclinare înaintea puterii și înaintea bogăției, înaintea plăcerii și înaintea plăcerii. Acest lucru este foarte regretabil și trebuie să facem ceva pentru a schimba această situație.

Un alt lucru care este foarte interesant este faptul că în România, în general, se vede o înclinare înaintea puterii și înaintea bogăției, înaintea plăcerii și înaintea plăcerii. Acest lucru este foarte regretabil și trebuie să facem ceva pentru a schimba această situație.

Christinesa Brătulescu, României
 Aceasta este o femeie foarte frumoasă și inteligentă. Ea este foarte apreciată în țara noastră și este foarte apreciată în țara noastră.

Un alt lucru care este foarte interesant este faptul că în România, în general, se vede o înclinare înaintea puterii și înaintea bogăției, înaintea plăcerii și înaintea plăcerii. Acest lucru este foarte regretabil și trebuie să facem ceva pentru a schimba această situație.

DIN AFARA

Franța și Original

Într-o țară, guvernul are un rol foarte important. El este responsabil pentru bunăstarea țării și pentru interesul cetățenilor. În România, guvernul are un rol foarte important și trebuie să facă tot posibilul pentru a îmbunătăți situația țării.

Un alt lucru care este foarte interesant este faptul că în România, în general, se vede o înclinare înaintea puterii și înaintea bogăției, înaintea plăcerii și înaintea plăcerii. Acest lucru este foarte regretabil și trebuie să facem ceva pentru a schimba această situație.

Frontispiciul ziarului „Timpul”, redactat de Eminescu începând din noiembrie 1877.

avem a atribui măsurile aspre ale guvernului provinciei vecine. Neînsemnatul fond de bani, ni se pare că vro 400 de galbeni, datorit în mare parte munificenței românilor de la noi și de dincolo de Carpați, biblioteca, compusă din vreo sută și câteva tomuri, sînt confiscate, mai mulți dintre studenții facultății teologice au fost arestați și li se întentează se vede proces criminal.

Care va fi crima de care să se fi făcut vinovați studenții români de la Cernăuți de au fost un motiv destul de puternic pentru a risipi mica lor avere de strînsură și centrul lor de activitate spirituală?

Nu știm pînă astăzi decît numai două abateri ale studenților de la Cernăuți, care însă, departe de a constitui o crimă în ochii noștri, nu le-am putea lua în nume de rău decît dintr-un exagerat punct de vedere al poliției statului, natural poate în vremi de liniște, nenatural însă cînd spiritele tinere sînt agitate de luptele pînă acum glorioase ale conaționaliilor lor. Afară de aceea, aceste două abateri de pînă acuma, pe care le vom espune mai la vale, au fost provocate prin necuviințe mult mai grave comise de coloniștii din Bucovina, încît resentimentul tinerimei românești au fost firesc. Guvernul învecinat ar trebui să fie chiar mîndru de aceste acte de rezistență, pentru că ele dovedesc temeinicia și valoarea educativă a școalelor din Austria. Dacă școalele de acolo aștepta numai mîntea, lăsînd simțirile inimii în paragiu, dacă tinerimea ar fi crescută numai pentru a-și căuta de interese personale, a se țîrî înaintea puternicilor zilei și a săruta mîna care-i lovește, atunci desigur că acte de rezistență n-ar avea loc defel și-ar fi o dovadă puternică că Austria e pe deplin jidovită, ceea ce ne place a n-o crede în chiar interesul vecinilor și al luminatei clase domnitore: *On s'appuie, Sire, sur ce qui resiste*. Nu elementele moi ca ceara, cari cedează fără murmură oricărei întipăririi, nu indivizi mînați de interese mici și lesne de îndoit după vînt, nu capete cari se pleacă cu înlesnire ori în ce parte, numai puternică să fie, ci inima neînfrîntă, răfăcită fie chiar, este temelia puterii unui stat.

Războaiele pe care Austria le poartă, izvoarele muncii și averii, brațele puternice și inimile viteze nu se găsesse în clasele de trântori semiți, ci tocmai în acele naționalități cari nu se pleacă raselor dominante, dar sînt totdeauna gata să-și dea singele și averea pentru pămîntul care le poartă, pentru coroana de la care așteaptă tot binele și căreia le place a atribui tot binele ce le vine cîndva.

După acest preambul, care ni s-a părut trebuincios pentru a nu lăsa nici umbră de îndoială asupra bunelor noastre intenții, vom veni la cele două cazuri cari vor fi fost poate motivele dizolvării societății „Arboroasa”.

Se știe că mai cu seamă elementul evreiesc din Bucovina au stăruit să facă serbarea de o sută de ani a întrupării Bucovinei cu Austria. Aceasta s-a făcut în ajunul încheierii unui tratat de comerț cu noi și a fost o demonstrație în contra mănîșinerei îngrădirilor preserise de legile noastre vechi, pe cari, după îndelungate stăruițe, guvernul conservator a izbutit să le mănție și în convenția austro-română.

Fost-a demonstrația pentru a ne atinge pe noi și a ne arăta lumii ca semi-barbări, precum binevoiește a ne numi d. Carl Emil Franzos, fost-a un mijloc de presiune morală asupra noastră, sigur este că serbarea a fost pripită cu trei ani înaintea sutei cuviincioase și-a fost glorificarea unui centeniu de 97 de ani, la care s-a adăos în vederea cametei 3 la sută. Nu discutăm legitimitatea serbării. Fiecare are drept să se bucure sau să nu se bucure de o întîmplare istorică; caracteristic pentru cel ce o aranjază este numai motivul.

Cedarea Bucovinei nu este o frunză de dafin în istoria Austriei și, tocmai fiindcă vom bună pace, ne abținem de a cita documentele ce ne sînt bine cunoscute și cari ar dovedi că acel act istoric n-a fost vrednic să fie serbat decît tocmai de neamul acela care crede că toate bunurile acestei lumi se cîștigă prin tîrguială. M. Sa Împăratul, ale căruia sentimente nobile și cavaleresti sînt cunoscute de toată lumea și de la care, întru cît privește persoana Sa, românii n-au cunoscut pînă astăzi decît numai bine, au refuzat politicos însă semnificativ de a lua parte la iubileul din Cernăuți, căci, dacă prescripția și puterea consfințesc un act ca cel pomenit mai sus, nu rămîne mai puțin adevărat că la acea serbare s-a accentuat tocmai originea acelui drept, care origine nu se va fi găsit tocmai vrednică de nobila inimă a Împăratului. Afară de aceea Mai[e]statea Sa ar fi trebuit să vie la marginea statelor sale și, precum este obiceiul, M. Sa Domnitorul ar fi avut să-l întîmpine sau în persoană sau prin delegațiune, ceea ce, ne va concede oricine, ar fi fost în împrejurările date un lucru foarte gingaș, dacă nu de-a dreptul cu neputință. Guvernul conservator, în înțeleapta sa rezervă și simțind, se-nțelege, că nu poate să joace rolul unui stat mare, au tăcut la măsurile cernăuțene, dar au răspuns capitala Moldovei prin o contrademonstrare impuitoare, care de atunci se repetază în fiecare an. Românii din Bucovina erau însă mult mai umiliți decît noi chiar, pentru că se serba acolo, pe pămîntul lor clasic, pierderea înfrîurii lor politice. Dacă ideea serbării ar fi pornit de la români desigur că nimenea nu zicea un cuvînt. Ar fi fost un semn de iubire mai mult pentru Casa moșteană de Austria; dar atingător era ca acea serbare să pornească de la elemente colonizate în părțile de miază-noapte ale provinciei. Acum, în anul al treilea de la serbare, vro cîțiva studenți din Bucovina au trimis cu ocazia panahidei lui Grigorie Vvd. Ghica o telegramă către primarul de Iași și tot în aceeași vreme, ni se pare, d. profesor Schiffner de la facultatea de drept din Cernăuți, care ține prelecțiuni asupra „dreptului românesc”, și-a permis a face observațiuni puțin cuviincioase asupra statului nostru, pentru care a fost fluierat de studenții români.

Aceste sînt oare cauzele dizolvării „Arboroasei”?

Nu discutăm dreptul guvernului vecin de a lua măsuri în contra abaterilor studenților. Punctul nostru de vedere, ca organ autoritar, ne învață că un stat face cu supușii săi ceea ce crede că e bine și cu cale în interesul lor mai cu seamă.

Discutăm numai oportunitatea măsurilor prea aspre. Nu știm dacă glasul nostru va fi auzit, dar ne permitem a aduce aminte că România este în război, că, abstrăgînd de la înrudirea națională, boierii din Bucovina precum și satele de la margine sînt înecate cu românii de dincoace de Molva, că mulți bucovineni au rude de aproape pe cîmpul de război, încît abaterile unor tineri ce nu cunosc pe deplin greutatea pe care legile pozitive [o] dau unor asemenea manifestări nu pot fi puse tocmai în cumpănă de aur.

Din acest punct de vedere numai ne permitem a face observațiile noastre asupra unei afaceri care pare a se fi infundat în unica telegramă a „Nouăi prese libere” și asupra căreia organele vieneze păstrează o îngrijitoare tăcere.

[11 noiembrie 1877]

VISUL DOCHIEI, POEM ÎNTR-UN ACT. — OȘTENII NOȘTRI, COMEDIE (?) ÎN TREI ACTE

Piesele *Visul Dochiei* și *Oștenii noștri* le datorim penei d-lui Frederic Damé. D-sa au mai comis până acuma scrieri dramatice „originale”, care însă, stingându-se de mult de moarte bună, credem a putea face abstracție de la ele, de vreme ce uitarea, în care au căzut cu drept cuvânt, e o critică mai bună decât ar putea fi aceea a penei noastre. Apoi, chiar dacă ne-am fi luat osteneala de-a face cu dragă inimă pomelnicul celor morți, totuși n-am prea fi avut ce să spunem în rău sau în bine. D. Frederic Damé ca om are calitatea de a crede că proprietatea literară se stinge dincolo de marginile Franței. Sosit la noi și avînd, se vede, în geamantan cîteva piese franțuzești, le-au supus unui tratament pe care au avut ocazia de a-l învăța în chiar țara noastră. D-sa s-au folosit de lecțiile marelui autor național, a aceluia care este Ponsard, Tacitus și Max Müller al României într-o persoană, istoric, arheolog, autor dramatic, prelector la Ateneu, academic, profesor de universitate, director de liceu privat etc. etc., care fiind dus la congresul arheologilor ca delegat tocmai la Stockholm și-au îndeplinit delegațiunea trimițînd lista de bucate de la banchet, cu un cuvînt d. Damé au avut de la cine învăța meșteșugul de a deveni autor fără de a fi învățat carte, poet fără a fi poet, profesor de universitate fără a ști să scrie și literat român fără a ști românește.

Asemenea adunări de mărimi algebraice se fac multe la noi. Astfel de ex. să ia numele unei vechi și vestite familii boierești din Moldova, cîteva piese din Lope de Vega, bucăți de filologie de ale lui Ascoli și vedem cum din Cozmița iese la lumină cu totul altceva.

Dar, în sfîrșit, trebuie să ne bucurăm. Români, coboritori ai romanilor, sînt nație cucceritoare, trebuie deci să se bucure de achiziția oricărui bucăți de pămînt bulgăresc, chiar daca aceasta s-ar prezenta sub forma foarte modificată de strănepot al lui Traian.

Prin urmare de ce oare Balzac, Sardou ș.a. adunați la un loc n-ar suna pe românește : Damé? Traducere liberă, foarte liberă, dar oare nu trăim în țară liberă? „Patrie”! se chiamă pe românește „Mihnea cel Rău”, „Mercadet” = „Gheșeftarii”, Balzac + Sardou + x + y = Damé; Lope de Vega + Goldoni + Ascoli + listă de bucate + vornicul Grigorie Urechi = Cozmița.

Noi într-adevăr nu știm pe cine să admirăm mai mult, pe d. V. A. Popovici sau pe d. Damé? Pe maestru sau pe elev? *Noumenon* sau *phaenomenon*? Prototipul sau clișeul? Odată ne-ntrebam cu uimire :

Și cine oare-n lume să poată sta păreche

Cu-al geniilor geniu, cu Popovici-Ureche?

Dar astăzi am găsit perechea și n-o mai căutăm. E d. Damé.

D-sa e un tînăr inteligent și pricepe oamenii, înțelege veacul în care e astăzi România. Căci nu toate țările Europei trăiesc în același veac. Anglia putem zice că e-ntr-al douăzecelea, Austria într-al douăzeci și nouălea, adică în veacul făgăduit de *Biblie* jidanilor, unde se zice că ei vor stăpîni pămîntul.

Dar fiindcă România merge totdeauna în fruntea civilizației, fiindcă unitatea Germaniei și a Italiei nu-i nimic mai mult decât simplă imitare după unitatea noastră, revoluția franceză — imitația revoluției lui Horea, constituția franceză — o imitație a constituției noastre, Göthe — ciracul lui Văcărescu, Thiers — un clișeu a d-lui C. A. Rosetti și Gambetta — îngînarea vie a d-lui Fleva, de aceea „România” trăiește în veacul cel mai înaintat, în veacul de apoi, spre venirea lui Antihrist. Cuvintele însemnează astăzi tocmai contrariul de ce însemnau odată, cel nebun trece de cuminte și cel cuminte se ia drept nebun, cel învățat trece de carne cu ochi și viceversa, autorii trec drept plagiatori și plagiatorii drept autori, cel cinstit e hoț și hoțul cinstit, averea trece drept furt, furtul drept avere.

Pe de altă parte oricine are dreptul de a presupune că e și o țară sălbatică, unde nu se mai controlează nimic, și fiindcă cine vine să facă negustorie cu pălării din Paris poate să ia asupra sa și misiunea de a civiliza capetele pe care acele pălării se vor așeza, să puie paie în căpățîna acoperită cu paie și să introducă cultura „picantă” în sălbatecul popor de la Dunăre; de aceea e foarte natural ca cineva să caute glorie cînd o poate căpăta așa de ieftin. Modul de a deveni mare e scurt. Iei o serișere franțuzească, ștergi titlul și scrii altul, ștergi numele autorului și pui pe al tău. Apoi deschizi cartea : unde vezi Jean pui Toader, unde vezi Ana pui Safta și s-a mîntuit, ești deja autor. Îți mai rămîne s-o pui pe românește, pentru care treabă rogi pe un prieten și opul e gata. Bună glorie — și nu-i scumpă.

Această precuvîntare nu ni s-au părut de prisos pentru a ști în ce mediu intrăm cînd vom vorbi despre nouăle produse ale muzei d-lui Damé.

Pieseile amândouă au fost aplaudate de public și chiar nici nu ne îndoiam de aceasta. Dar cu ce preț oare?

Visul Dochiei este o tarara lungă de declamații asupra lui Ștefan, Mircea, Mihai Viteazul, care se sfârșește prin defilare de dorobanți și vînători. Am urmărit cu atenție toată declamația și, o mărturisim cu plăcere, n-am aflat o singură idee originală care să nu fi fost cuprinsă în primul București a „Telegrafului” și a „Reformei”; de nicăiri nu răsare icoana caracteristică a vremilor trecute, n-am auzit nimic decît istoriile ce ni se spun de sute de oameni cari nu știu istoria. Niciodată nu ne-am adus aminte mai cu vioiciune de zisa lui Göthe: „ceea ce numiți spiritul vremilor nu este decît spiritul acelor domni în care vremile se oglindesc”. Rea oglindă. Ceea ce ne-a înduioșat însă pînă la lacrimi este rara grațitudine cu care se pomenește de armată, făcîndu-o chiar să defileze în persoană, fără ca să se pomenească cu un cuvîntel de creatorul ei, de acela a cărui viață pare consfințită acestei unice grije, de M[aiestatea] Sa Domnul.

Se vorbește de vitejia armatei, nicăiri însă că cu aceeași vitejie Domnul însuși s-au espus focului dușman și că ghinilele zburau împrejurul capului său. Republicanismul nu poate merge departe.

A doua piesă, *Ostenii noștri*, consistă din următoarele peripeții și conflicte cumplit de dramatice. Un ofițer asupra însurătorii pleacă la război. Mai întîi ia adio de la tatăl său și plîng, apoi ia adio de la iubita sa și plîng, apoi de la muna-sa și plîng, în fine de la tot personalul piesei și plîng. Actul întîi.

Actul al doilea are două scene. În cea dintîi ofițerul seric acasă. În a doua are ziua nămiaza mare o viziune și începe un atac turcesc cu mult foc de puști și s-au mîntuit.

Al treilea act se petrece la ambulanta din Turnul Măgurele. Vine un soldat rănit din ale cărui vorbe se poate deduce că ofițerul a murit, iubita plînge, află tatăl și plînge, află mama și plînge și mai rău, află toți și plîng. Dar iată că armata se întoarce glorioasă în țară (întoarcere pe scut, înainte de a se fi întors) și ofițerul asemenea, teafăr și sănătos. Plinset general și defilare de trupe; cortina cade impresionată pînă la lacrimi.

Și aceasta-i dramă?

Dar să zicem că prin multe sale piese bune d. Damé ar fi cîștigat dreptul să ne dea una rea. S-o zicem, deși nu admitem.

Este permis ca un scriitor rău să se folosească de nenorocirile țării pentru a atrage pe public la . . . panoramă? Este permis ca un război, nesfîrșit încă, să fie pus pe scenă, pentru ca agitația naturală a publicului să dea salve de aplauze pe care autorul în împrejurări normale nu le merită?

Dar la Gorni Etropol, la Bivolari, la Plevna, la Rahova comedie se joacă? Soldații, cari sînt meniți poate a merge în foc, sînt aduși pe scenă, pentru ca, spre petrecerea publicului, să-și arate meșteșugul, ca gladiatorii vechi. *Plaudite Quirites!*

Limba traducerilor e bună și jocul artiștilor era de un avînt demn de piese mai bune. Publicul aplauda cu mare zgomot și defilările dorobanților și vînătorilor.

Ca observație finală adăugăm că bucațile de muzică la sfîrșitul *Visului Dochiei* eran frumoase, numai nu eroice. Cîntecul soldatului era sentimental, corul cu mult sopran, numai pe la capăt am auzit cîteva acorduri mai adinci, de caracter religios.

Rele sau bune, ca text, cîntecile de la urmă cereau un avînt eroic, care putea culmina apoi în acorduri religioase. Dar avîntul a lipsit, ceea ce însă nu ne oprește de a recunoaște pe deplin frumusețea muziceii, deși caracterul ei nu era propriu scenei în cestiune.

[12 noiembrie 1877]

[„ROMÂNUL» DEAPĂNĂ DIN NOU...”]

„Românul” deapănă din nou cuvinte ca să dovedească că „Presa” ar fi dovedit că avem nevoie de război cu turcii ca de apă și că mari lucruri a trebăluit d-nealor pînă acuma.

Pe noi nu ne interesează apucăturile „Românului” decît numai din punctul de vedere al stilului și a curăției de inimă.

Iată un pasagiu din acest șir de articole în care grecii besmetici din Strada Doamnei se identifică ca totdeauna cu nația, dar într-un mod cu totul invers. Dacă nația n-ar vrea cumva ceea ce vor d-nealor, atunci ea-i timpie și coruptă :

Partita care se numește acum « centru » susține, chiar în programa ce făcu mai deunăzi, că guvernul a făcut acest răzbel „fără voia națiunii”.

A susține aceasta este a insulta, în cel mai mare grad, cinci milioane de români.

Dacă aceasta este credința acestor bărbați politici, ei „arată cel mai mare dispreț pentru națiune.” Ea nu are, după dînșii, alt simțimț decit d-a se supune oricărui va voi să-i poruncească; „degradarea și timpirea națiunii merge”, după dînșii, pînă a o face să se supue chiar cînd cel care este la guvern o trămite la moarte și încă nu numai la moartea cu arma în mînă, dar și la o pîiere generală și ilegală (?); căci ei susțin că națiunea se pierde în întregul ei prin acest răzbel, fără voia ei făcut.

Și dacă ei, iluștrii bărbați politici, spun Europei, chiar printr-o programă, că mana lor este atît de „tîmpită” și de „coruptă”, cine nu vede că puterile străine sînt îndemnate, silite de a desprețui această națiune și a o repune sub un jug oarecare?

Așadar d-lor susțin că, dacă guvernul ar fi putut face războiul fără voia nației, atunci această din urmă e timpită și coruptă.

Cine, Doamne iartă-ne, le dă voie acestor domni să se gereze drept nație românească? Redactorul „Românului”, om acuma cu un picior în groapă, ar trebui să spuie odată verde :

„Oameni buni, noi aștia, liberalii, voim să vă facem a crede că voi împingeți mașina lumii, dar în faptă sînteți împinși de dinafară. Cînd era rușii să pornească război asupra turcilor era un guvern în țară care nu se prea dădea în apele orișicui. Noi, liberalii, pe atunci eram prieteni cu turcul și țineam sfaturi cum să răsturnăm domnia. Jucam cum ne cînta Mazar Pașa. Iată că războiul era aproape să izbucnească și țara era asupra intrării a o jumătate de milion de ruși. Noi amenințam domnia și țara cu turburare, pe cînd [i]i era omului mai greu, pentru că puțin ne pasă nouă dacă merge și țară și domnie pe apa Sîmbetei, numai nouă să ne meargă bine. Domnia, văzînd că tocmai la vreme de cumpănă am putea face turburări, ne-au chemat la ministeriu, pentru că domnia cunoștea pe conservatori și știa că sînt oameni de treabă și, fie sau nu fie la putere, turburări n-or să facă. Astfel dar, pentru a înlătura un pericol, pentru a astupa gurile flămînzilor liberali, pentru a evita ca proletariatul de ciocoi și cenușari să intre în înțelegere cu dușmanul, ne-au adus pe noi ciocoi și cenușarii de liberali la putere și într-adevăr schimbarea în noi s-au făcut iute-iute. Din antidinastiei ne-am făcut dinastiei, din turcofilii turcofagi, din rusofili, și în sfîrșit ne-am face orice-ar pofți M. Sa, numai la putere să se îndure să ne lasă – că, Doamne mare, mulți sîntem și numai statul, cu miile lui de locuri și locușoare încapem. Iată liberalimea, cu nevastă, cu copil, cu nepot, cu strănepot ș.a.”.

Așa ar trebui să vorbească redactorul „Românului”. Au fost aduși la putere pentru că sînt elementul acela care trebuia liniștit cu „pita lui Vodă”, pentru că, în vremea războiului între ruși și turci, ei ar fi făcut turburări în țară exploatînd nemulțămirile altfel naturale ale oamenilor.

Dar ce are a face nația românească cu trebile d-nilor liberali nu înțelegem. Nația e împrejurul domnului ei și luptă într-adevăr împreună cu dînsul, pe cînd liberalii fac vorbe că fost-a războiul necesar sau ba?

[16 noiembrie 1877]

[, «PRESA» ARATĂ DEOSEBIREA ...]

„Presa” arată deosebirea care este între lueru aievea și făgăduințele ce le-au fost făcut liberalii nației înainte de a fi ajuns unde au ajuns, vede-i-am și mai sus. Arată cum toate serviciile sufăr, cum dările, în loc să dea înapoi, s-au sporit și alte multe greutăți pe capul oamenilor.

Înainte vreme era o zicală care spunea de pe ce se cunoaște nebunul. Nația românească au uitat zicala asta, se vede : „Bătrînii vorbesc ce a făcut, tinerii ce fac, nebunii ce au de gînd să facă”. Liberalii totdeauna vorbesc de ceea ce au de gînd să facă. Rău a făcut cine s-au uitat în

gura lor, nu ei, că bine e cunoscut că din coadă de ciine sită de mătase nu poți face. Ce se putea aștepta de la elemente fără de avere, fără știință de carte și fără onestitate, cari în toate țările formează contingentul demagogiei orașenești?

[16 noiembrie 1877]

[„ROMÂNIA LIBERĂ» VORBEȘTE DESPRE POLITICA INTERNĂ..”]

„România liberă” vorbește despre politica internă a Franței și pe „arena ziarelor” ne dă și nouă răspuns la revista învoielii dintre d-nu Cogălniceanu și colegii săi în predmetul arenzii unei moșii.

„R.L.” constată că sînt trei păreri, și anume : „R.L.” crede că legea nu-i călcată, „Timpul” crede contrariul, „Presa” -- e-ar fi mai de preferit ca tranzacțiunea să se facă prin lege. Tocmai vorba noastră : *quot capita, tot sensus*. De aceea am și zis că singurul loc unde avea să se hotărască e Camera. Nu mai întrebăm de ce „R.L.” crede că legea nu s-au călcat. Pentru că „Fericiți cei ce cred!”

[16 noiembrie 1877]

SITUAȚIA DIN FRANȚA

Rareori au stat față în față în vreo țară partide atît de extreme ca acelea din Camera franceză. Alături cu elemente istorice, cu nume cari se citează de cîte ori se citează istoria Franței chiar, cu oameni cari reprezintă trecutul plin de glorie și de avuție al acestei mari nații, vedem numiri cari nu însemnează nimic și pe care o egalitate rău înțeleasă i-au adus să hotărască soarta averilor, a păcii, a civilizației franceze. Carey, ni se pare, spune că toată civilizația omenească se află într-un vecinic pericol. Împrejurul micului cerc de oameni într-adevăr luminați și binevoitori sînt milioane de oameni pe cari dorința de cîștig, ambiția și invidia, dacă nu instincte și mai de rînd, îi face totdeauna gata de a răsturna tot ce există. Căci masele n-au niciodată alte tendințe decît negative. Niciodată poporul de jos al orașelor, și acesta face zgomot în țări industriale, nu știe ce vrea, numai ceea ce nu vrea. Prea puțin culte pentru a face abstracție de la guvern și de la persoanele ce-l compun și a căuta cauzele relelor mult mai adînc, în stări nesănătoase economice sau sociale, clasele cari n-au ce pierde, conduse de oameni cari n-au ce pierde ar fi în stare de-a pune orișicînd existența statului, întreaga istorie și onoarea lui în joc, numai pentru a-și ridica în sus clovniilor ridicoli, semizecii lor efemeri, pe acea plebe intelectuală pentru care orice merit și orice capacitate este o insultă. Între aceste elemente turburi și invidioase pe de o parte și între elementele culte, avute și istorice ale Franței este astăzi o luptă hotărîtoare, de la rezultatul căreia va atîrna atît civilizația și dezvoltarea pacinică cît și prestigiul militar al Franței.

Mareșalul Mac-Mahon nu este vreo mare inteligență politică, dar în politică plătește adesea caracterul drept și inima într-adevăr binevoitoare mai mult decît o inteligență cît de naltă în serviciul unui caracter corupt. Apoi el cunoaște pe deplin cîtă răspundere are față cu întreaga istorie a țării sale și știe că e chemat a fi reazimul elementelor de consistență în contra elementelor de disoluțiune, cari par astăzi a întrece prin număr părțile sănătoase ale organismului social.

Dar pe de altă parte nu e tăgăduit că mareșalul dă pas cu pas înapoi. Cabinetul Broglie, strict conservator, au făcut loc unui minister de afaceri, care nu are altă misiune decît de a conduce mai departe serviciile publice, lucrul cum s-ar zice curat mecanic al statului.

Acest guvern neutru se credea că va împăca pentru cîtăva vreme insolenta majoritate a Camerei, care, știind bine că atît Senatul cît și capul statului e în contra ei, voinște să împuie totuși voința maselor inculte, din cari au ieșit, voinței luminate a claselor superioare.

Senatul a decis a asculta, înainte de a alege un nou senator, programa cabinetului Rochebouet. Ministrul prezident, generalul Rochebouet, a făcut deci în Senat următoarea declarație :

În urma dezbatelor ultime din amîndouă Camerele, mareșalul-prezident a incredințat ministeriul unor oameni al căror program este de a rămînea afară de cercul luptelor politice. Noi vom păci cu credință legile făcîi și-i vom da mareșalului-prezident ajutorul ce-l cere de la noi.

După un lung period de agitație, Franța are nevoie de pace. În această parte a anului e absolut de nevoie de a se ușura comunicația comercială și de a pregăti esposiția anului 1878.

Ne vom da toată silința de a face ca gestiunea afacerilor să fie cît se poate de bună, ceea [ce] pentru noi e datorica cea mai imperativă și mijlocul cel mai sigur pentru a readuce concordia între puterile publice.

Vom respecta constituția republicană care ne dirige și-i vom eștiga respect. Constituția va trece intactă din mîinile noastre în ale următorilor noștri în momentul în care prezidentul va crede că a sosit momentul de a incredința puterea unui ministeriu ieșit din Parlament. Pînă atunci ne vom sili de a mînșine ordinea și pacea. Prezidentul cere de la d-voastră ca să ne ajutați în opera liniștirii și se întemeiază pe patriotismul d-v.

În Senat această declarație au fost urmată de aplauze.

Ministerul s-au prezentat și Camerei, dînd aicea aceeași declarație. Aicea însă Marcère au anunțat de îndată o interpelație în privirea formării cabinetului. Ministrul Welche declară că stă la dispoziția Camerei, dar ar dori ca interpelația să fie mai precisă, iar dezbaterea să aibă loc abia mai tîrziu. Camera au respins propunerea ministrului și-au hotărît dezbaterea imediată, după care d. Marcère și-au dezvoltat interpelația. Deci s-au încins o discuție vie, în care Marcère, Floquet și Germain au vorbit contra, Welche și Baragnou pentru guvern, după care apoi s-au primit următoarea ordine de zi, propusă de Ferry :

Considerînd că ministeriul de la 23 noiembrie, prin compunerea și originea sa, e o negațiune a dreptului parlamentar al poporului și poate numai îngreua situațiunea, Camera declară că nu poate intra în relații cu el și trece la ordinea zilei.

Pentru au votat 323 de deputați, contra 208. Marcère își dezvoltă interpelația sa astfel.

Pînă acum Camera au fost în fața unui ministeriu, în care n-avea încredere. Acest ministeriu s-au retras în urma unui vot al Senatului, dar din Senat nimeni n-au voit să-i ia moștenirea. Miniștrii sînt oameni „plini de merite”, însă, ca miniștri, oricine are dreptul să-i întrebă ce caută în Parlamentul republicii. Politica mareșalului atîrnă în aer. Ce reprezentează ministeriul dacă nu guvernul personal? Ministeriul ia asupra-și responsabilitatea celui din urmă cabinet de rezistență.

Franța lucrează de șapte ani contra acestei rezistențe, care la 26 februarie părea învinsă, dar au reînceput la 16 mai. Au început de mult ziua în care ar fi trebuit să se constituie un ministeriu parlamentar, căci fără vrea pace. Este aceasta cu puțință în starea actuală de necontinuitate? Singurul mijloc e întorcerea la starea de drept. Toate interesele sînt amenințate. Fără vrea o soluțiune, guvernul nu dă nici una.

Majoritatea nu voinște să sacrifice nimic din drepturile poporului; și de ar și voi, știe ca cine stă dîndărătul miniștrilor, cari singuri n-o știu? Fără așteaptă cu răbdare. Ministeriul, ce posedă încrederea mareșalului, ar face bine să-i spuie adevărul, căci ar putea să înconjure o nenorocire, pe care nu voi s-o numesc.

Welche răspunde :

Nu voi să apăr cabinetul trecut; dar avem un drept să fim aicea conform constituției. Și aiurea au fost ministerii estraparlamentare; ne numim prieteni ai datoriei și ai patriei.

După Welche a vorbit Floquet :

14 octombrie, zise el, au fost îndreptat contra guvernului personal; d-voastră îl reînnoiți. Sînteți viitorul conflict, precum cabinetul retras e conflictul trecut. Îndărătul incapacității d-voastră revăd pe vechii oameni ai conflictului. Voiți ca Camera să-și dea din mînă singura armă pe care o are, să vă voteze bugetul pentru a crea loc pentru conflicte. Voiți falimentul onorii Franței angajate față cu străinătatea prin Esposiția universală. Vă propun altceva, convocați un congres și lăsați-l să hotărască o stare definitivă pentru ca să se încheie criza. D-voastră însă nu schimbați nimic din eriză, căci sînteți de-a dreptul un cabinet de conflict, cabinetul politicii personale. N-aveți nici încredere provizorie, nici definitivă, tot așa de puțin puteți conta pe sprijinul nostru. Nu ne veți putea înșela nici pe noi, nici țara: vouă nu vă vom face plăcerea de a înlătura toate greutățile, ci noi cerem o soluțiune definitivă. Majoritatea vă zice vouă, noilor miniștri, că sînteți de o mie de ori vinovați, primind conflictul; în această oră și inaintea tuturor sînteți osîndiți.

Baragnon :

Aveți obiceiul de a condamna înainte; propun ordinea de zi simplă pentru a protesta în contra principiilor d-voastră, după cari pot să piară toate afacerile, numai d-voastră s-ajungeți la putere.

Tocmai din cauza aceasta s-au creat Senatul, pentru a nu otrîna de o majoritate cum este a d-voastră. Încercați numai a întrebuișa arma d-voastră bugetară și veți vedea că nu puteți dezbrăca pe prezidentul republicii de puterea sa.

German :

Sîntei ministerul afacerilor lui 16 mai, noi voim afacerile națiunii. Predecesorii d-voastră au împiedecat toate afacerile, toate reformele, construirea unei a treia rețele de drum de fier și stați a susține că voși a favoriza afacerile, fiind de aceeași origine personală cu și cabinetul trecut?

Apoi au urmat votarea cu rezultatul de mai sus.

Oricine poate înțelege unde va ajunge Franța dacă d-ni ca Floquet ar ajunge s-o guverneze.

[18 noiembrie 1877]

ARBOROASA [„PE CÎND AM REPRODUS...”]

Pe cînd am reprodus și comentat știrea despre dizolvarea societății „Arboroasa” nu cunoșteam deloc anănuatele afacerii, dar am presupus îndată că telegrama trimisă de studenți cu ocazia serbării comemorative a lui Grigorie Vvd. Ghica va fi fost unul din cele mai de căpetenie cauze pentru procederea, repetăm, prea aspră, contra tinerii reuniuni.

Telegrama adresată primarului de Iași e următoarea :

Cernăuți, 13 octombrie.

D-lui primar de Iași,

„Arboroasa”, Societatea junimei române din partea detruncheată a vechei Moldove aduce condolența membrilor săi pentru domnitorul decapitat.

Comitetul.

„Curierul Balassan” comunică următoarele detalii :

Telegrama aceasta fu întrebuișată ca mijloc pentru a învinui pe Societatea că lucrează pentru răzvrătirea ordinii, pentru pregătirea unei răscoale și a[lele]. Procurorul și comisarii se transportară în localul „Arboroasei”, unde găsiră prezenți pe mai mulți membri. Procurorul începu percheziția, confiscă toate dosarele, actele și biblioteca societății, precum și întreaga ei avere în suma de vreo 5000 fl. v.a. sau 10000 fr.

Procurorul terminîndu-și percheziția și confiscarea, declară arestați pe toți membrii prezenți a „Arboroasei”, iar comisarii-i conduseră la penitenciar, unde fură aruncați, fiecare aparte, în cite o temniță singulară.

Parchetul Tribunalului din Cernăuți nu se mulțumi numai cu atît, ci începu a urmări pe toți studenții români de la Universitatea de acolo, a face percheziții pe la casele lor, precum și pe mulți alți români notabili din Cernăuți și Bucovina. Procurorul intentă „Arboroasei” și membrilor ei proces de „naltă trădare” fiindcă :

1. Comitetul trimisese telegrama sus-citată către primarul Iașului.

2. Că, cu ocazia unei mici serbări, membrii „Arboroasei” rădicară toaste în sănătatea românilor, a domnitorului Carol I și a vitezei armate române.

3. Că au fluierat în clasă pe profesorul de dreptul roman cînd își permise acesta să insulte națiunea română, și

4. Fiindcă Societatea „Arboroasă” a stat în corespondență cu Ministerul Instrucțiunii Publice din România spre a obține o subvențiune, ce i s-a acordat în suma de 250 lei noi pentru a-și înavuți biblioteca.

Arestați au fost: d-nu Varonca, stud. teolog și în filozofie în anul III; Popescul, stud. scol. și filoz. din anul IV; Porumbescul (Golembiovski), stud. în filozofie anul II; Coca, absolvent de teolog.; Stoian, absolvent de teolog. și student în drept și Sireteanu, student teolog și în drept.

În acelaș timp au fost urmăriți și alți studenți, din cari mulți au fost siliți a se refugia.

Totodată s-a făcut percheziții și la societatea academică România jună din Viena.

Nu avem nevoie a repeta că punctele 2, 3 și 4 nu pot forma în nici un caz puncte de acuzare. Austria este un stat constituțional și cetățenii ei sînt liberi a-și manifesta simpatiile lor pentru popoare sau suverani cari trăiesc în pace și în bună înțelegere cu împărăția. Cităm drept dovadă manifestările ungarilor pentru turci, ale slavilor pentru ruși ș.a.m.

Fluierarea profesorului Schifner este iarăși o abatere prevăzută de legile academice și pedepsirea ei e de competența rectorului, în fine subvențiunea, nu cerută, ci acordată de Cameră, după propunerea d-lui Grădișteanu și numai pentru scopuri de cultură, nu constituie nici un fel de abatere. A fost poate o imprudență din partea Camerei liberale de a-și dura „popularitate” făcînd zvon și discuție publică din asemenea lucru, dar pentru studenți nu este nici imprudent măcar de a primi sume ce li se dăruiesc.

Cît despre punctul întii, am adus în unul din numerile trecute părerea noastră, pe care credem a o putea repeta în cîteva cuvinte.

Telegrama aceasta au fost provocată de necuviințe mult mai grave din partea jidanilor din Bucovina. Acești turcofili exagerați și cititori infocați ai „Nouăi prese libere”, cari sînt în stare să creadă orice rău despre români, vor fi manifestat în mod prea vioi simpatiile lor transdanubiene și tinerii au răspuns. Elementul german, care joacă rolul de moderator în Austria, ar fi trebuit să înțelegă aceasta. O admonițiune severă din partea rectoratului ar fi fost de ajuns credem. De aceeași părere este și „Presse” din Viena și ea spune că n-ar trebui să se deie o importanță prea mare acestei manifestări.

Tinerilor le-am da sfatul de a nu mai face manifestări politice, de a nu compromite prin mișcări precece munca lor intelectuală și roadele pe cari le va da odată această muncă chiar pentru nația românească. Românul e de soiul lui înzestrat cu mult bun-simț, el are cuminția popoarelor care au suferit multe, cuminția omului pățit. E imoral de a spune neadevărul, dar nimeni nu e obligat de a spune adevărul cînd vremea e așa că el nu folosește nimărui. C-un cuvînt, a minți e oprit, a tăcea -- nu.

Va veni vremea — și poate că nu-i tocmai departe — în care cercurile influente din Viena se vor încredința că este în interesul monarhiei ca românii din Bucovina să fie lăsați în seama liberei lor dezvoltări, vreme în care tinerii de astăzi vor fi bărbați și cînd tocmai la ei se va face apelul de a lucra după voința inimei lor curate. N-ar fi păcat ca rezultatele aceluia moment mai fericit să fie compromise de pe acuma prin ieșirea din rînd și espunerea luptătorilor în hărțuiele încinse nelavreme?

[18 noiembrie 1877]

FRANȚA [„CA ȘI CONFRAȚII LOR...”]

Ca și confrății lor de pretutindenea, radicalii din Franța au o ciudată manieră de a privi statul. Lucrul de căpetenie pentru dinșii e ca să ajungă la putere, precum a zis prea bine d. Baragnon în Cameră, iar țară și popor pot merge pe apa Sîmbetei, puțin le pasă. Radicalii reprezintă în mod unilateral interesele claselor de jos, sau mai bine zicînd se reprezintă pe ei înșii, exploatînd nemulțămirea acelor clase. În zadar răsare din istorie figura bătrînului Menenius Agrippa, care prin alegoria cu stomacul și mădularile arăta că clasele lucrătoare nu pot trăi fără organul distributiv, fără cele superioare, că buna-stare a unui popor se întemeiază tocmai pe armonia de interese pe care statul e merit a o face să domnească între părțile organismului social. Geaba li s-ar repeta vechea alegorie, radicalii cred că fără știință de carte, fără avere și fără muncă mai cu seamă, casta oratorilor lor de uliți și stîlpii lor de cafenele sînt chemați a domina lumea. Dar guvernul nu este deloc, după cum definesc d-lor, epistatul întrunirilor electorale. El are în toate țările un rol organic, pe care nu-l poate îndeplini un vataf. Oare un liberal este în stare să-și scoată creierii din cap sau mușchii inimei pentru a pune alții la loc fiindcă epistații vieții sale organice nu-i mai plac? Căci nu mecanismul parlamentar e lucrul principal. Misiunea de a crea legi le-au avut în deosebite rînduri instituții deosebite. Consilii de stat, regenți cumiști, comisii de oameni speciali numite de însuși stăpînitorii țării au scris și introdus adeseori legi mai bune, mai practice, mai drepte decît parlamentele. Apoi e asemenea constatată că funcționarii aleși nu lasă în genere nimic de dorit în privința . . . ne-trebniciei lor. Astăzi Franța se află în ajunul unei expoziții universale, din cauza agitațiilor radicale negoț și industrie merg rău, și mareșalul prezident a format cabinetul Rochebouet, compus numai din oameni de resort, din oameni cu totul speciali, despre cari însuși radicalii zic că au merite adevărate, în fine un cabinet de care toată lumea zice că ar conduce mult mai bine afacerile decît oricare minister parlamentar.

Și declară oamenii în bună conștiință că nu fac și nu vor face politică militantă, că vor respecta constituția republicană și vor face să fie respectată, cumcă numai trebuințele

reale ale țării, ușurarea negoțului, pregătirile pentru espozitie i-au făcut să-și părăsească ocupațiile lor științifice pentru a se deda cu mizeria politicii franceze, arată că ei sînt mina de împăcare pe care le-o întinde mareșalul-prezident, că în momentul în care d-nii radicali vor fi în stare să dea un minister parlamentar ei se vor retrage — dar cine-i ascultă ?

Marcère din centrul stîng au atacat ministerul, dar cel puțin în mod cuviincios, d. Floquet, prin termeni necuviincioși, osîndindu-l și numindu-l incapabil.

La primirea pe care mareșalul a făcut-o la 12 l.c. el și-au rostit de mai multe ori intențiile. La formarea cabinetului a avut de gînd a propune pace partidului radical. Camera i-au răspuns printr-o declarație de război. În Consiliul de miniștri de la 13 c. el a vorbit tot astfel, deci s-au luat hotărîrea ca miniștrii să ocupe locurile lor în Cameră și în Senat. Se crede apoi că Senatul va fi întrebat să se pronunțe asupra votului Camerei, care e cu totul neconstituțional, căci, prin Constituție, prezidentul republicei are hotărît dreptul de a-și compune ministerul din persoane cari nu fac parte din Parlament. Cum se va mai rezolva și acest nou conflict nu putem ști.

[20 noiembrie 1877]

[„ROMÂNUL» ÎȘI FACE OBICEIUL...”]

„Românul” își face obiceiul, rupînd din nou pasage din contest și după plac din „Presa” și comparîndu-le cu opiniunile emise de „Presse” din Viena. Deci găsește că maniera de a vedea a centrului și a jurnalisticii austro-ungare este identică.

În fine, „Românul” vine la concluzia :

1. că bărbații din centru se unesc în privirea intereselor comerciale și politice ale României cu bărbații din partida radicală din Ungaria ; 2. că radicalii din Ungaria, uniți cu foștii colegi și amici ai d-lui Catargi simt și înțeleg mai bine decît guvernul interesele României ; 3. că, după radicalii din centru, România ar fi cîștigat increderea împăratului Rusiei dacă oștirea noastră nu mergea la Plevna ; 4. că Austro-Ungaria, mai cu seamă, ar fi avut pentru națiunea română stimă dacă stătea la malul Dunării. „Românul” e de o opinie contrarie. Ușoară treabă să susții antiteza cînd ți-ai așezat teza de combătut după plac.

Întii deducerile din articolele „Presei” sînt trase de păr ; al doilea, nu este adevărat, o mai repetăm pentru a zecea oară, că amicii d-lui Catargiu ar fi susținut vreodată ca armata română să stea la Dunăre, „să ceară pomană de la împăratul Rusiei și ajutor material de la Austro-Ungaria” (*ipsissima verba* ale „Românului”).

Toate aceste insinuațiuni de leznațiune și de înaltă trădare, făcute pentru a ponegri pe protivnicii politici, ar fi absurde dacă ... n-ar răsări dintr-un izvor și mai rău, din rea-credință.

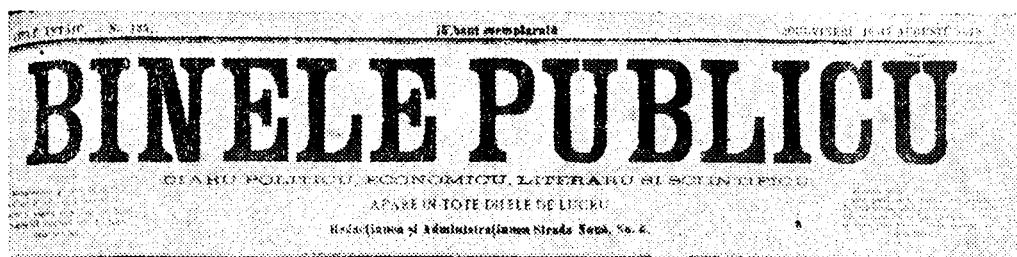
[24 noiembrie 1877]

[„ROMÂNIA LIBERĂ» VORBEȘTE...”]

„România liberă” vorbește despre deschiderea Parlamentelor, se bucură că nu s-au validat de-ndată alegerea a doi deputați, în sfîrșit ajunge la proiectul de răspuns pe care Camera-l pregătește Prea Înălțatului nostru Domn. Ca formă, zice „R.L.”, este o bună compunere retorică în stilul cronicarilor, ca fond e o parafrază a mesagiului tronului. Drept că autorul răspunsului au oblicit cum se scarpină și tușese cronicarii, este întrucitva materialul lor de cuvinte, nu însă spiritul lor.

Bătrînii noștri erau oameni cuminți, ei știau simplu, fără încunjur și fără vorbe late ceea ce știau și simțeau într-adevăr. De unde și până unde pot ei aduce cituși de puțin cu stilul afectat și căutat a lui Lope de Vega al României?

[24 noiembrie 1877]

2. Frontispic'ul ziarelor care se alătură campaniilor de presă susținute de Eminescu între 1877 și 1880.

UNDE DAI ȘI UNDE CRAPĂ

La 21 a curgătoarei luni garda cetățenească din București a fost strinsă să facă paradă, fiind menită a i se întimpla onoarea de a fi revizuită de-a lungul de domnu [1] inspector. Cu mare ce s-au adunat oamenii, unii de pe [la] 7 dimineața, alții de pe la 8 și, în sfârșit, au ieșit la maidan, comandați de grade superioare, alose pe sprinceană. În acea zi caii sacagiești au avut căutare, iar gospodarii din linie au avut de ce face haz. Ici au recunoscut pe respectabilul sir John Falstaff, care de un veac nu și-a văzut genunchii de grosimea inimii, mînuind cu mîndrie frigarea, călare pe un cal șchiopătător și semănînd mai mult a saltea de puf îmbrăcată militărește; dincolo altul spițelat și întreprinzător, aducînd ca două picături de apă cu croul lui Cervantes de Saavedra.

În sfârșit, din hop în hop, cu chiu cu vai, mai cu opintele, mai cu sughițuri, s-au înjghebat oastea de strinsură a lui Berlicoco Voievod, așteptînd cu nerăbdare ceasul cel de fericire, cînd d. inspector va răsări ca Făt-frumos din poveste, spre a o muștrălui. Bietul Papură Vodă! Cum s-ar fi bucurat el, cum și-ar [fi] unit minele pe burtă privind „această” a patra putere în stat și a cincea roată la car!

Linia făcea aluziuni perfide asupra șefilor aleși.

„La plăcinte înainte, da' la război înapoi !”. „Tată am prins un tătar. Adu-l încoa, fătul meu ! — L-aş aduce, da' nu mă lasă !” „Ia-l de pe mine că-l omor !” Şi cite altele.

Aşa-s oamenii, bată-i norocul. Când văd cu ochii, pareă dracu le-ar fi şoptit-o la ureche.

Astfel, de la opt dimineaţa şi pînă la cinci seara oamenii au fost luaţi de la prăvălii, de la interesele lor, pentru . . . ? Pentru ca inspectorul să vie, să se uite cîteva minute la ei, de li-s frumouşi ochii ş-apoi să plece cu Domnul, fără a comanda ceamai mică mişcare, fără a face nici un fel de exerciţiu.

În fine iată şi d. inspector. Inspectează d-lui cît inspectează, pînă ce ajunge la d. Nacu, profesor la universitate, căruia-i ţine un cvloghion bine simţit, recunoscînd că înţelege a-şi face datoria cu scumpătate. După ce-au făcut şi trebuşoara asta, d. inspector se duce în . . . treaba sa.

Adevărat ! Bine-şi făcuse d. Nacu datoria şi cu bună rînduială i se făcuse laude. Tocmai cu un ceas mai înainte îl adusese un sergent pe sus şi cu nepusă-n masă la îndeplinirea sfintelor datorii liberale.

Vorba lui Sandu-Napoiă : „De, boieri d-v., pe lingă bejănie şi caragboslîe !”

[25 noiembrie 1877]

O LĂMURIRE [„O FOIŢĂ FABRICATĂ...”]

O foiţă fabricată în oficina „Românului” se supără foc pe descrierea comică ce am făcut-o unei reviste a gardei cetăţeneşti. N-avem de gînd a răspunde acelei foi, pentru că n-ar fi în stare să ne înţeleagă. Dar pentru lămurirea punctului nostru de vedere e important să mai venim iar asupra acestei întrebări, spre a arăta cum instituţia, în modul în care roşii au realizat-o, nu poate fi decît stricăcioasă. Înainte de toate nu este exact că garda poate fi numită cituşi de puţin o instituţie ostăşească în modul în care ea ni se prezintă. Acelaşi principiu fatal al tuturor radicalilor stăpîneşte garda, ca şi toate cîte fac d-lor, principiul că forma goală (fie chiar uniforma) poate înlocui fondul lucrului.

Pentru a căpăta un rang în armată trebuie să fi muncit, să fi cîştigat cunoştinţe, să fi servit multă vreme, să te fi luptat în războaie ; pentru a avea rang în gardă nu-ţi trebuie nimic decît „agrearea” din partea d-nilor liberali sau alegerea din partea unor cetăţeni cari, prin ocupaţiunile lor pacinice, nu sînt în stare de a judeca asupra meseriei ostăşeşti, căci este o meserie şi încă grea, unită e-o multime de cunoştinţe. De la un caporal sau sergent în armată se cer mai multe garanţii de capacitate decît la gradele superioare din gardă. Oricum cîştig fără muncă în viaţa publică este însă imoral. E un nonsens ca un om care nu ştie meseria războiului să fie ales a comanda un corp de armată. Această dilemă e clară pentru oricare cititor, a fost clară pentru oricare gardist din linie, cari ei înşii improvizau aluzii adesea foarte spirituale asupra unor şefi improvizaţi.

A înregimentarea oamenii sub comandă de ostaşi înţelegem, şi ar fi de discutat dacă e practic ca oraşele să fie militarizate ; dar în orice caz discuţia ar atinge fondul lucrului şi ar avea de obiect o măsură serioasă.

Dar a lua oamenii de la afacerile lor şi a-i purta pentru gustul celor ce vor să pozeze, fără a se face exerciţii, fără ca să fie evident pentru ce se face asemenea primblări, e curată jucărie copilărească, pe care seriozitatea ce trebuie să domnească în viaţa de stat nu o poate justifica. Din două lucruri unul : sau militarizaţi în regulă oraşul, sau lăsaţi pe oameni în pace să-şi vadă de trebi. În faptă, toate jucăriile noastre fac bine numai străinilor. Pe cînd negustorul nostru e de la 7 dimineaţa pînă la 5 după amiază cu puşca la umăr, fără a deprinde mînuirea armelor şi manevrarea, pentru că n-are de la cine le învăţa, tot pe atunci străinii, cari n-au îndatorirea de a lua parte la serviciu, vînd, cumpără şi cîştigă. Oricare zi de paradă zadarnică îi costă pe oamenii din şiruri 8--10000 de lei noi, dar un ban de ar fi numai, totuşi el nu e răsplătit deloc prin zadarnica pierdere de vreme a unui corp care afectează exteriorul oştirei fără a fi oştire.

Dar cînd noi vedem lucrurile clar şi cumpănim toate acestea cu mintea cu aceeaşi lămurire cu care am cîntări o greutate materială, atunci sîntem răi români, se-nţelege, şi combatem tot ce e românesc.

Am dori tutulor liberalilor să fie așa de buni români ca și noi. Altfel ar sta țara noastră atunci. Dar a aproba jucării copilărești nu înseamnă încă a fi bun român.

Precum un negustor pune în negoț un ban ca să câștige doi, tot astfel statul pune în acțiune puterea vie a cetățenilor săi pentru a câștiga un folos, nu spre a o irosi în parade. Militarizînd orașul și puindu-l sub comanda de ostași în regulă, statul ar avea 5--6000 de ostași mai mult, prin cazul e-ar avea nevoie de ei. Ce se câștigă însă prin gardă? Pierdere de vreme pentru oameni, iar pentru nație nimic.

Repetăm încă o dată că încă în giud n-avem ca să răspundem cu această ocazie foștelor liberale. Sînt puncte de vedere acestea cari trec dincolo de priceperea lor. Dar punctul nostru de vedere trebuia stabilit. Astfel cum este, garda e o instituție hibridă.

[27 noiembrie 1877]

[„ȚARA ÎNTREAGĂ CUNOAȘTE...»]

„Țara întreagă cunoaște curatul izvor al reprezentățiunii sale de astăzi”, începe „Românul” și apoi arată după ce chip și asemănare sînt Adunările și cum nici „reacțiunea” nu prea cutează să zică că ele nu sînt sincera și fidelă expresiune a națiunii. Le-am zice noi pe nume și încă ceva pe deasupra dacă ar fi vremea vreme și țara pe pace. Dacă tăcem, nu de răul și frica radicalilor tăcem.

După aceea arată cum conservatorii au combătut războiul ofensiv și au crezut că și Camerele or fi contra lui, și cum s-au înșelat, căci națiunea, mai ales cea oacheșă de tot, reprezentată de d. Fundescu, au fost pentru război pînă în pinzele albe.

Un singur lucru uită „Românul”. Națiunea, care urmează totdeauna porunca Domnului ei, precum se și cade, și înconjură steagul țării, oriunde va fi dus, acea națiune nu stă din gar-diștii de București, cari fac copilării și parade aici pe loc și la căldură, ci din țărani de la munte și de la șesuri. Arate-ni-se în Camerele „liberale” un singur țaran care să vorbească în numele satelor și să zică „da, românul vrea să facă război cu turcii”. Ziarul radical vine însă cu vecinica minciună în gură : reprezentanții națiunii vor războiul. Spună mai bine dreptul și verde : reprezentanții orașelor, ș-atunci vom ști cu cine avem a face. Ș-atunci am sta la vorbă și am arăta în ce mod s-au fabricat reprezentanții orașelor de societatea de exploatare a roșilor și cum M.Sa, dorind ca la vreme de turburare de dinafară să aibă liniște înlăuntru, i-a chemat pe d-lor la putere, care e-o zi înainte s-adunau la Mazar-Pașa, răsturnau domnia și voiau să dea ajutor turcului în contra Rusiei. Țăranul zice azi ca și înainte de trei sute de ani : Vodă au poruncit, să trăiască Vodă !

Va fi știind Măria Sa cum, unde și pentru ce ne duce. El nu mai cercetează și urmează unde-l cheamă steagul țării și Domnul. Aceasta-i națiunea despre care radicalii să dovedească că, dacă le-ar fi spus verde ce vor d-lor, ar fi zis : Da, voim și noi.

Pe cine vrea „Românul” să înșale cu reprezentațiunea națiunii adunată în fabrica de palavre din Dealul Mitropoliei ? Pe noi desigur că nu ne poate.

[8 decembrie 1877]

[„DRUMURILE S-AU TROIENTIT...”]

Drumurile s-au troientit și comunicația telegrafică pare intreruptă, nici o știre din străinătate nu vine să ne lumineze asupra situației, tocmai acuma cînd toate celea par a atirna de-un fir a păr. Cîmpiile albe se ntind împrejurul Bucureștilor și se pierd în zarea despre miază-noapte, unde a plecat împăratul Rusiei, în zarea despre miazăzi, unde stau oștirile noastre ; spre răsărit și spre apus, unde se cumpănesc sortile Europei. În această izolare în care ne

pune bătrîna iarnă, aceeași pe vremea craiului Decebal, cînd țaranul dacic, îmbrăcat în cojoc mișos, trecea Dunărea-nghețată, aceeași astăzi, cînd Vodă ține Dunărea cu oștirile românești, în această izolare ne apasă mai cu greu gîndirea la ce rău loc ne-au așezat Traian împăratul pe această muchie de lună, la cest vad de popoare carile ne privese pe noi numai ca pe un fel de gard pe deasupra căruia se ceartă.

Dar de am fi noi măcar oameni ca oamenii, de-am fi știut să ne îngrădim, încît să nu poată juca nimeni pe stăpînul în casa noastră, de-am fi rămas atît de exclusiviști precum erau părinții noștri, tot ar fi fost cum ar fi fost și tot o mai puteam duce cu bine de pe o zi pe alta.

Dar așa ne-am dezgrădit, făcînd drum lung unei civilizații pripite, unei pospăieli apusene care, în schimbul păturilor bogate ale brazdei noastre, ne împle cu trebuințe de cari n-am fi avut trebuință; prin legiuiri de un caracter cosmopolit pe cari liberali obișnușe a le numi „tot ce e românesc”, am făcut din țara noastră o nouă Americă, în care se grămădește superfluența populațiilor apusene, cărora le convine foarte bine teoria de „om și om” de egalitate, libertate și fraternitate pe socoteala noastră.

Nevoind sau neputînd cunoaște că orice stat are nevoie de clase puternice, am ridicat din temelie toate puterile vechi ale țării, fără a socoti că o casă veche de piatră, dar cam strîmtă, e totuși mai bună pentru vreme de iarnă și pentru nevoi de cît un palat de ... hîrtie franțuzească. Noi am făcut în statul nostru ceea ce se face în școlile noastre. Învățători cari nu știu nici a scrie bine dau în mina copiilor cărți scrise într-o limbă pe cari ei n-o înțeleg și-i pun să învețe filă cu filă lucruri pe cari ei nu și le pot închipui, încît, cînd băieții au ajuns la capăt cu învățătura, rămîn cu capul plin de cuvinte al căror înțeles nu l-au știut niciodată și, neputîndu-se folosi nici într-un fel de acele cunoștințe moarte și fără de preț, rămîn cu zilele încurcate și tăind cinilor frunză, pînă ce, prin intrigi și umiliri cari dărîmă și restul de caracter ce le mai rămăsese dat de la natură, ajung persoane publice spre a continua asupra generației viitoare sistemul vechi de stricare a minții și a inimii.

Astfel demagogii noștri crescuți în străinătate, văzînd nevoile poporului nostru, l-au învățat pe de rost cuvinte deșerte și e-un înțeles negativ numai, socotînd că prin cuvinte se întemeiază binele unui popor.

Numai pe cele mintuitoare : „munca” și „economia” intru ale lor și ale statului nu l-au învățat pe popor niciodată.

Astfel țaranul dacic, care trecea în cojoc mișos Dunărea nghețată în vremea craiului Decebal, avea mai multă perspectivă de viitor pentru limba și obiceiurile lui și pentru felul lui de a fi decît țaranul lui Vodă Carol, care se rentoarce la vatra sa și nu mai găsește nimic din felul lui de a fi, ei numai așezăminte franțuzești, negoț jidovesc, industrie austriecească, limbă păsărească și liberali cari nu muncesc nimic și trăiesc din exploatarea idcilor politice.

Dac-am fi la loc bun, ca Spania sau Anglia, ne-am bate-n capete și tot vechile năravuri românești ar pluti dasupra ca untdelemnul pe apă. Dar, pe acest vad de popoară, din cearta noastră numai dușmanul cîștigă.

[11 decembrie 1877]

ICOANE VECHI ȘI ICOANE NOUĂ

I. ACTUALITATEA

Sociologia nu este pînă acum o știință, dar ea se întemeiază pe un axiom care e comun tuturor cunoștințelor omenești, că adică întîmplările concrete din viața unui popor sînt supuse unor legi fixe, cari lucrează în mod hotărît și inevitabil. Scriitori cari în privirea ideilor lor politice sînt foarte înaintați au renunțat totuși de-a mai crede că statul și societatea sînt lucruri convenționale, răsărite din libera învoială reciprocă dintre cetățeni : nimeni afară de potaia de gazetari ignoranți nu mai poate susține că libertatea votului, întrunirile și parlamentele sînt temelia unui stat. De sînt acestea sau de nu sînt, statul trebuie să existe și e supus unor legi ale naturii, fixe, îndărătnice, neabătute în cruda lor consecință. Deosebirea este că în viața constituțională lupta pentru existență a grupurilor societății care știu puțină

carte găsește răsunet, pe cînd în statul absolutist acea luptă e regulată prin o putere mult mai înaltă, a monarhului adică, al cărui interes este ca toate clasele să steie bine și ca lupta dintre ele să nu fie nimicitoare pentru vreuna.

Nimic nu arată mai mult că spiritul public nu e copt decît discuții asupra teoriilor constituționale. Această copilărie a spiritului nostru public se arată de la începutul dezvoltării noastre moderne, din zilele în care cei dintîi tineri rău sau deloc preparați s-au întors din Paris, unde, uimiți de efectele strălucite a unei vieți istorice de o mie și mai bine de ani și uitînd că pădurea cea urieșească de averi, știință și industrie are un trecut foarte lung în urmă-i, au socotit a introduce aceeași stare la noi, introducînd formulele scrise ale vieții publice de acolo. E o zicală veche că, de-ai sta să numeri foile din plăciută, nu mai ajungi s-o mîncîci. Drept că e așa, dar cu toate acestea acele foi există. Și dacă n-ar exista n-ar fi plăciută. Asemănarea e cam vulgară, dar are meritul de a fi potrivită. Condițiile plăcîntei noastre constituționale, a libertăților publice, de care radicalii se bucură atîta, sînt economice; tenelia liberalismului adevărat este o clasă de mijloc care produce ceva, care, puînd mina pe o bucată de piatră, îi dă o valoare înzecită și însuțită de cum o avea, care face din marmură statuă, din în pînzătură fină, din fier mașine, din lînă postavuri. Este clasa noastră de mijloc în aceste condiții? Poate ca vorbi de interesele ei?

Clasa noastră de mijloc consistă din dascăli și din ceva mai rău, din advocați.

D. X bunăoară e plătit de stat ca să învețe pe studenții de la universitate limba română din punct de vedere filologic și istoria românilor, două obiecte pe cari nu le cunoaște deloc.

Să ne-nțelegem. Nu avem pretențiune ca profesorii noștri să fie genii. Departe griva de iepure. Dar, în împrejurări normale, acest domn ajuns din întîmplare profesor s-ar fi pus pe-nvățat carte și, fiindcă nu este cu totul tot mărginit, încît să aibă nevoie de a fi instalat într-un spital de nevolnici, ar fi ajuns să poată împărtăși studenților ceea ce au aflat alții, de ex. învățații străini, despre limba română, le-ar fi arătat calea bună și bătută de oameni mai cumînți, încît s-ar fi implinit teoria unui pedagog francez, că un școlar poate învăța de la profesorul său mai mult decît știe acesta însuși. Atunci nu l-am fi auzit susțîind pe d. X autenticitatea cronicii lui Hurul, autenticitatea unei scrieri care, pentru filologi elementari chiar, e o galimatic deplină și un falsificat greoi, pe care-l cunoști ca atare la cea dintîi vedere.

Dar împrejurările nefiînd normale d. X nu învață nimic, ci face politică. Drepturile imprescriptibile, libertatea alegerilor, responsabilitatea ministerială, suveranitatea poporului sînt cuvinte care se-nvață pe de rost într-un sfert de ceas și care-l ridică pe om la noi în țară, făcînd de prisos orice muncă intelectuală. Căci natura comună nu muncește decît de silă. Silit de împrejurări normale, d. X ar fi devenit un profesor mediocre; nesilit de nimeni, se simte în sat fără cini și umblă cu minile în șolduri, lasă școala pustie și vine la București ca să-și facă mendrele și să-și deie o importanță pe care natura n-au voit să i-o deie.

Tot astfel e d. Y și bună parte din cumularzii universităților. Am luat profesori de universitate pentru că un institut înalt de cultură poate ilustra mai clar starea noastră de decadență. Și cine plătește oare pe acești domni din clasa de mijloc a cărora minii și inteligențe nu produc valori de un ban roșu măcar? În linia din urmă munca țaranului care, ca dorobant moare pe cîmpul de război, ca muncitor se spetește plătiînd dări, pentru a ținea pe umerii lui o clasă de trintori netrebnici.

Ce să mai zicem de advocați?

Întorși din străinătate, ei nu și-au dat silința să-nvețe legile și datinile pămîntului, să codifice obiceiurile nației românești, ci a introdus pur și simplu codicele pe cari le învățaseră la Paris, ca și cînd poporul românesc a fost în trecut un popor de vite, fără legi, fără obiceiuri, fără nimic, și trebuia să i s-aducă toată cea de-a gata din cea mai renumită fabrică. Dar în genere advocații sînt inteligențele cel mai stricate din lume. Căci, într-adevăr, ce credințe poate avea un om care azi susține, mîin zombate unul și-același lucru, un om a cărui muncă este să dovedească că negru-i alb și că nu-i negru? Oricît de bună morișcă intelectuală ar avea, ea se strică cu vremea și devine inapabilă de a afla adevărul. De aceea cele mai multe din discuțiile Adunărilor au caracterul e circiocuri și apucături advocățești, de căutare de noduri în papură, de vorbe înșirate și fi încureate.

Acestea sînt elementele cărora legile noastre franțuzești le dau în stăpînire țara. Plebea de sus face politică, poporul de jos sărăcește și se stinge din zi în zi de mulțimea greutăților ce are de purtat pe umerii lui, de greul acestui aparat reprezentativ și administrativ care nu se potrivește deloc cu trebuințele lui simple și care formează numai mii de pretexte pentru înființare de posturi și paraposturi, de primari, notari și paranotari, toți aceștia plătiți cu bani peșin din munca lui, pe care trebuie să și-o vînză pe zeci de ani înainte pentru a susține netrebnicia statului român.

Ce caută aceste elemente nesănătoase în viața publică a statului? Ce caută acești oameni cari pe calea statului voiesc să ciștige avere și onori, pe cînd statul nu este nicăieri altceva

decît organizarea cea mai simplă posibilă a nevoilor omenești? Ce sînt aceste păpuși cari doresc a trăi fără muncă, fără știință, fără avere moștenită, cumînd cîte trei, patru însărcinări publice dintre cari n-ar putea să împlinească nici pe una în deplină conștiință? Ce caută d. X profesor de universitate, care nu știe a scrie un șir de limbă românească, care n-are atîtea cunoștințe pozitive pe cîte are un învățător de clase primare din țările vecine și care cu toate acestea pretinde a fi mare politic și om de stat?

Ce caută? Vom spune noi ce caută.

Legile noastre sînt străine; ele sînt făcute pentru un stadiu de evoluțiune socială care în Franța a fost, la noi n-a fost încă. Am făcut strane în biserica naționalității noastre neavînd destui notabili pentru ele, am durat saune care trebuiau umplute. Nefiind oameni vrednici, cari să constituie clasa de mijloc, le-au umplut caraghioșii și haimanalele, oamenii a căror muncă și inteligență nu plătește un bau roșu, stîrpirurile, plebea intelectuală și morală. Arionii de tot soiul, oamenii cari riscă tot pentru că n-au ce pierde, tot ce-i mai de rînd și mai înjosit în orașele poporului românesc, căci, din nefericire, poporul nostru stă pe muchia ce desparte trei civilizații deosebite: cea slavă, cea occidentală și cea asiatică și toate lepădăturile Orientului și Occidentului, grecești, iudevești, bulgărești, se grămădesc în orașele noastre, iar copiii acestor lepădături sînt liberalii noștri. Și, cînd lovește în ei, zic că lovești în tot ce-i românesc și că ești rău român.

Într-adevăr, d. Serurie, care a scris un volum de poezii „grecești”, d. Andronopulos, care batjocorește armata noastră puînd-o să joace la cire, d-nii C. A. Rosetti, Carada, Candiano, tot nume vechi de care foiește textul cronicelor României, sînt singurii români adevărați, iar noi țărani, mici și mari, căci, la urma urmelor tot țărani sîntem, noi băștinașii din țările acestea sîntem străini cari vindem țara cui ne dă mai mult pe ea.

Liberalii sînt suîntina și temelul României, noi sîntem niște rămășițe din vechile populațiuni autohtone, cari nu merită să fie băgate în seamă. De! iertați-ne, boieri, Arionești și Cărădești, că ni s-a părut și nouă biet că trăim în țara noastră și avem de zis o vorbă. Iertați-ne pentru că nu băgasem de seamă că sîntem în Bulgaria, iertați ne apoi că n-am voit să ne batem pentru bieții greci și bulgari.

Nu vedeți că ne-am supus stăpînilor? Nu vedeți că ne-am trimis copiii la jungchiere pentru că d. Anghelescu să poată culege lauri pe pielea lor? Ba au ajuns ca pînă și cioro-horò, rumănaș de laie, alb ca pana corbului, să scoată gazetă, în care să ne batjocorească în toate zilele. Nu vă e destul, milostivi stăpîni?

Dar acum, de ne veți fi iertat sau nu, să stăm la vorbă gospodărească și să vă întrebăm ce poftiți d-voastră? Și, ca să știm că aveți dreptul de a pretinde, să întrebăm ce produceți? Arătați-ne în Adunările d-voastră pe reprezentanții capitaliilor și fabricelor mari, pe reprezentanții clasei de mijloc care să se deosebească de fabrica de mofturi ale „Telegrafului”, și ale „Românului” și de fabrica d-voastră de palavre din Dealul Mitropoliei! Căci nu credem să puteți cere ca noi să confundăm mătăsăriile de Lyon cu blagomaniile d-lui N. Ionescu, nici postlavorile de Manchester cu istețiile d-lui Popovici-Ureche.

Ciudată țară într-adevăr! Pe cei mai mulți din acești domni statul i-au crescut, adică i-au hrănit prin internate, ca după aceea să-și cîștige, printr-un meșteșug einstît, pîinea de toate zilele.

Dar statul a ajuns la un rezultat cu totul contrar. După ce acești domni și-au mîntuit așa-numitele studii, vin iar la stat și cer să-i căpătuiască, adică să-i hrănească pînă la sfîrșitul vieții. Dar nu-i numai atîta.

Domnia lor vor să facă pe boierii. 3—4—500 de franci pe lună nu-i liniștesc și nu-i fac să se puie pe muncă pentru a deveni folositori nației de pe spinarea căreia trăiesc. Sînt născuți pentru lucruri mai înalte, pentru deputății, ministerii, ambasade, catedre de universitate, saune în Academie, tot lucruri mari la cari cinstiții lor părinți, care vindeau bragă și rahat cu apă rece sau umblau cu patrafirul și sfiștocul din casă-n casă, nici nu visaseră și nici n-aveau dreptul să viseze, căci nu dedese naștere unor feți-frumoși cu stele-n frunte, ei unor băieți groși la ceafă și tîrzii la minte, de rînd, adesea foarte de rînd.

Căci din două una. Sau acești oameni sînt toți genii, și prin „calitatea” muncii lor intelectuale merită locul pe care-l ocupă, sau, neproducînd nici o valoare, nereprezentînd nici un interes general decît pe al stomahului lor propriu, trebuie reîmpinși în întunerecul ce li se cuvine.

Țărani? Nu sînt. Proprietari nu, învățați nici cît negrul sub unghie, fabricanți — numai de palavre, meseriași nu, breaslă cinstită n-au, ce sînt dar? Uzurpatori, demagogi, capete deșerte, leneși cari trăiesc din sudoarea poporului fără a o compensa prin nimic, ciocoi boieroși și fudui, mult mai înfumurați decît coboritorii din neamurile cele mai vechi ale țării.

De acolo pizma cumplită pe care o nutresc aceste nulități pentru orice scînteie de merit adevărat și goana înversunată asupra elementelor intelectuale sănătoase ale țării, pentru că, în momentul în care s-ar desmetici din beția lor [de] cuvînte, s-ar mîntui cu domnia demagogilor.

Intr-adevăr, cum li s-ar deschide oamenilor ochii cînd unul le-ar zice : „Ia stați oameni buni ! Voi plătiți profesori cari nici vă învață copiii, nici carte știu ; plătiți judecători nedrepti și administratori cari vă fură, căci nici unuia dintr-înșii nu-i ajunge leafa. Și aceștia vă ameteșc cu vorbe și vă îmbată cu apă rece. Apoi ei toți poruncesc, și nimeni n-ascultă. Nefiind stăpîn care să-i fie în friu, ei își fac mendrele și vă sărăcesc, creîndu-și locuri și locușoare, deputății, prînzării, comisii și multe altele pe care voi le plătiți peșin, pe cînd ei nu vă dau nimic, absolut nimic în schimb, ei din contră vă mai și dezbracă, după ce voi i-ați înțolit. N-ar fi mai bine ca să stăpîneasă cei ce n-au nevoie de averile voastre, avînd pe ale lor proprii ? Sau cel puțin oameni care, prin mîntea lor bine așezată, vă plătesc ce voi cheltuiți cu dinșii ?

De aceea alungați turma acestor netrebnici cari nu muncesc nimic și n-au nimic și vor să trăiască ca oamenii cei mai bogați, nu știu nimic și vreau să vă învețe copiii, și n-au destulă minte pentru a se economisi pe sine și voiesc [să] vă iconomisească pe voi toți”.

II. PĂRALÉLE ECONOMICE

Trebuie să admitem că între anii 1830 și 40 vor fi existat abuzuri și neajunsuri îndestule în țările noastre, pentru că neajunsurile se țin de natura lumii acestia, încît oricînd ne putem ruga, ca bătrîni, ca să nu dea Dumnezeu omului atîta necaz cît poate duce. În epoca aceea în care s-a născut Regulamentul și-au ivit capul și cele dintîi idei liberale și, ca totdeauna, relele de atunci au fost atribuite claselor stăpînitoare. Dacă mergea lumea rău, boierii erau de vină. Căci lipseau garanțiile, lipsea suveranitatea poporului, lipsea controlul, abuzurile erau la culme, toți furau și liberalii ziceau : Dați-ne nouă țara pe mîină și veți vedea ce om face dintr-însa, cerul pe pămînt, nu altceva ! Ca și acum, ei făgăduiau marea cu sarea, ca și acum cauza tuturilor relelelor era că clasele privilegiate domneau, că dispuneau fără control de avuțiile țării, că jupuiau lumea și-si făceau de cap.

Bun. S-au dus privilegiile. Astăzi națiunea controlează tot ce se face. Nu mai există abuzuri, nici hoții, sîntem stăpîniți de legi absolut drepte, cari ne garantează toate libertățile ce sînt cu putință.

Să facem deci izvodul averilor noastre.

Avem în avere : Camere, consilii comunale și județene, primari, notari, advocați, profesori de universitate, academii etc. etc., toate plătite cu bani în numărătoare.

Avem la datorii : o jumătate de miliard de franci datorie publică, o scădere regulată atît a muncitorilor agricoli cît și a breslașilor, o despoiare mai neîndurată a țaranului, ba sărăcirea claselor de sus, produsă prin sărăcirea generală, iar negoț și meserii în mîini străine.

Am admis legiuiri străine ? Ei bine, nu le-am admis pentru român, cu trebuințele căruia nu se potriveau, ci pentru elemente economice cu care se potriveau și cari știu a se folosi de dinsele. Am creat o atmosferă publică pentru plante exotice, de care planta autohtonă moare.

Căci azi avem cele mai înaintate instituții liberale. Control, suveranitatea poporului, codice franțuzești, consilii județene și comunale. Stăm mai bine pentru aceasta ? Nu, de zece ori mai rău, căci instituțiile nouă nu se potriveau cu starea noastră de cultură, cu suma puterilor muncitoare de cari dispunem, cu calitatea muncii noastre, încît trebuie să le sleim pe acestea pentru a întreține aparatul costisitor și netrebnic al statului modern.

Sîntem țărani, curată socoteală, și țărănește ar fi trebuit să gospodărim. Țăranul, oricît seu la rărunchi ar avea, bani n-are, și statul modern are nevoie de bani. Un pas pe care-l face deputatul în Cameră, o prostie ca o zice, costă pe țară bani și banul e muncă. Un șir scris de un ajutor de ajutor de primar la sat costă bani și banul e muncă. O prelegere rea ținută la universitate costă bani și ban e muncă — în sfîrșit banul este pretutindenea reprezentantul și tălmăcirea citeață a muncă, într-însul e sudoare și putere musculară și, precum arătătorul pe ceasornic spune la număr, al cutare cite ceasuri au trecut, asemenea suma din buzunarul meu arată cît s-au muncit pentru mine în societatea omenească.

Dar va zice cineva : Ei și ? Cu munca românului nu pot face stat constituțional cu libertate, egalitate, fraternitate și suveranitate ? Franțujii sînt farmazoni de au putut-o face, — și noi să nu putem ? Nu sîntem noi oameni și nu putem să ne luăm după dinșii ? Adică ei să fie mai cu cap decît noi ?

Adevărat. Franțuzul nu-i mai cu cap decît noi ... dar mai este un cusur la mijloc, care ne-mpiedică sau ar fi trebuit să ne-mpiedice.

Franțuzul ia o bucată de metal în preț de 50 de parale și-ți face din ea un ceasornic pe care ți-[l] vinde cu doi napoleoni ; d-ta îi vinzi ocaua de lînă cu un franc și el ți-o trimite înapoi sub formă de postav și-ți ia pe aceeași oca 20 de franci ; franțuzul ia paie de orez, care nu-l țin nimica, și-ți împletește din el[c] o pălărie pe care nevasta dumitale dă trei sau patru napoleoni.

Nu-i mai cu cap, pentru că mintea nu se mănîncea cu lingura, ei o moștenește omul de la tată și de la mamă, încît un mocan poate fi tot atît de isteț și deschis la cap ca și un ceasornicar din Paris, numai vorba e că mocanul n-au deprins meșteșugul și de aceea cîștigă într-un an cît cîștigă meșterul din străinătate într-o zi.

De aceea însă meșterul din Paris are de unde plăti Camere, universități, teatre, biblioteci, ba chiar brînză de iepure, de ar avea poftă de dînsa, poate s-o aibă. Dar noi, popor de țărani, nu le putem toate acestea decît cu-nețul, și unde franțuzul e cu dare de mîină noi trebuie să legăm paraua cu trei noduri, pentru că ceea ce un popor agricol nu are niciodată sînt banii. Căci ce se-ntîmplă într-adevăr?

Ai vîndut ocaua de lînă cu un frac, pe care-l ai în mînă și-l poți da iar, dar ea, cînd ți-a venit înapoi, te ține nu unul, ci 20 de franci. Cu ce-mplinești cusurul de la unul pînă la 20, de unde mai iai încă 19?

Neapărat că din alte produse și nu din lînă, deci din grîu. Dar grîul se produce cu ostenală multă și spor puțin. Spre a produce un fir de grîu [i]-ți trebuie o vară-ntreagă, și atunci încă atîrnă de la ploaie și de la vînt de se va face sau nu, pe cînd meșterul străin au lucrat ocaua de lînă și i-au dat o valoare înzecită în cîteva ceasuri. De acolo vine că țăranul trebuie să muncească o vară pentru a plăti un obiect de lux comandat din străinătate.

Calitatea muncii industriale e alta. Un zugrav face o iecană bună, o vinde și trăiește cu-ndestulare 10 ani de pe dînsa; un tăietor de lemne muncește zi cu zi și abia-și ține zilele de azi pe mîne. Și apoi ce deosebire între muncă și muncă! Unul muncește ușor și cu plăcere sufletească și cîștigă mult, cellalt muncește din greu și cîștigă puțin. Este vreo asemănare între unul și cellalt? Poate tăietorul de lemne, a căruia muncă prin calitatea ei prețuiește așa de puțin, să se măsoare vrodată cu zugravul?

Dar așa-i și nația. O nație care produce grîu poate trăi foarte bine, nu zicem ba, dar niciodată nu va putea să-și îngăduie luxul națiilor industriale înaintate.

Neapărat că nu trebuie să rămînem popor agricol, ci trebuie să devenim și noi nație industrială, măcar pentru trebuințele noastre; dar vezi că trebuie omul să-nvețe mai întii carte și apoi să calce a popă, trebuie mai întii să fii nație industrială și după aceea abia să ai legile și instituțiile națiilor industriale.

Să zicem, bunăoară, că cineva are un palat cît al lui Vodă, și venituri numai de pe un petec de cincizeci de pogoane. Va putea el să ducă trai de Domn, să ție slugi multe de pe petecul lui de moșie?

Și ce-i într-adevăr o nație agricolă pe lîngă una industrială? Cît un răzaș, oricît de vrednic fie, pe lîngă un boier cu 100 000 de pogoane într-un hotar.

Poate să fie răzașul cît de isteț, cît de bun de gură și cît de harnic, să ducă traiul boierului tot nu-l țin curelele, pentru că de unde nu-i nici Dumnezeu nu poate lua. Acuma poate înțelege oricare om cu minte ce fel am putut introduce la noi instituțiile străinătății.

Păpușării, cari, ea păpușării chiar, sînt cumplit de scumpe pentru noi, căci de-a putere-a fi tot n-am putut face nimic.

Acuma, după ce am văzut că suveranitatea, libertatea, egalitatea și fraternitatea ne ține o jumătate de miliard datorie și optzeci de milioane de franci pe an, să vedem cît ne ținea pe noi, popor sărac, ocîrmuire[a] jefuitoare a boierilor.

Douăzeci și vro două de milioane pentru amîndouă țările cu două scaune domnești. Dar acești bani poate erau cheltuiți în zadar. Populația săracă și rău administrată poate că se stîngea mai rău decît astăzi și la o vreme de foanete, Doamne păzește, mureau oamenii pe uliți?

Ia să vedem. Deschidem „Curierul românesc” de la 1840, no. de la 5 august, și citim următoarele:

În anii 1837, 38 și 39 s-au născut 139263, au murit 90207 — va să zică în trei ani au fost 43993 de oameni spor în populație, sau țifră rătundă 50 000 numai în Muntenia; să punem pentru Moldova 40000, căci populația se-nmulțea acolo în același mod regulat ca și dincoace.

Dar populația se-nmulțește în pătrat, nu în progresiune aritmetică. Dacă ținea tot guvernul jefuitor al boierilor, astăzi aveam 8000000 de locuitori, pe cînd n-avem nici patru bune — din contra populația românească a țării noastre e azi mai mică decît la 1840.

Dar ce mai citim încă în „Curierul românesc”?

În magaziiile de rezervă se află depuse în vreme de trei ani din urmă 4441106 chile porumb 299700 chile mei. Ce avem astăzi în magaziiile noastre de rezervă? Tot pe atitea chile de palavre liberale. Dar ce mai citim încă?

Capitalul „cutiilor satelor” din Principate s-au văzut în catagrafia din urmă la 2357483 lei.

Ciți lei avem noi în cutiile satelor? Datorii câtă frunză și iarbă, căci astăzi și comunele rurale sînt datoare cu cîte 10—20000 de fr[anci], precum statul e dator cu cinci sute de milioane.

Dar boierii prădau și erau răi, zic liberalii. Haide să le facem pe plac și să zicem și noi că erau para focului și varga lui Dumnezeu; zicînd-o, pe noi nu ne ține parale, iar liberalilor le facem o plăcere.

Nu rămîne însă mai puțin sigur că populația se-mulțea, că ea, împlîndu-se ani răi, nu era espusă să moară de foame, că erau nunți și cunetii multe și prohoade puține, încît și popa era mai ciștigat, pentru că la nunți și cunetii mai mult chef se face decît la prohoade, și toate erau cu spor, pină și cărările, pentru că părintele cînd se-ntorcea de la vrun botez, în loc de a umbla pe una, umbla pe cinci.

Dar poate avem azi mai multe garanții de dreptate? Ia să vedem.

Stan găsește azi o pungă înainte de a fi pierdut-o Bran. Care-i urmarea judecătorească?

Se descopere luerul și Stan mînîncă mai întii bătaie de la primar și de la subprefect, apoi e închis preventiv, pierde zece zile de lueru, cîte un franc, fac zece franci. Judecătorul de instrucție își pierde ziua cu dînsul, în loc de-a se ocupa e-un delict mai complicat, deci punem leafa lui zece franci, fac 20. Judecata tribunalului corecțional ține 10, fac 30. Stan e închis pe două luni de vară, cîte un franc ziua fac 60, la un loc 90. Stan se întoarce acasă și-și găsește ogorul pirloagă și via păragină, pierzînd munca unei veri, fac zicem 100, la un loc 190. Stan găsește dările neplătite și-și angajează munca pe un an, ca să le plătească ș.a.m.d., e-un cuvînt: Stan e ruinat pe cîțiva ani, pentru e-au găsit o pungă înainte de-a o fi pierdut Bran, bez bătaia primarului și subprefectului pe deasupra.

Cum era înainte?

Bran pîra pe Stan la boier și-și primea punga îndărăt, iar Stan căpăta în schimb pungi cinci bețe sănătoase, pe care le ținea minte, ș-apoi se ducea să-și vadă de trebi. Scurt drept și ... gratis. Azi mînîncă două-trei bătaii și-și pierde și tot rostul.

Dar apoi îndeobște legi franțuzești ne-au trebuit nouă? Pentru împresurarea ce pătîmește un loc despre megieși, pentru pescuirea unui iaz, pentru neîngăduirea la posesie, pentru a li se alege părțile, pentru un vad de moară ș.a. trebuiau legi franțuzești, în care să se vorbească despre „lapini”, trebuiau miile de advocați, miile de primari și ajutori de primari, notari, consilii și paraconsilii!

Asta e curată socotelă de mofluz.

Și ce avem în schimb? Poate o cultură mai mare?

De loc. Dacă cultura se judecă după scriitori, atunci vom trebui să constatăm, cu părere de rău, că Eliad și Asachi știau de zeee ori mai multă carte decît d-nii C. A. Rosetti, Costinescu, Carada și Fundescu, că Anton Pann era un scriitor cu mai mult talent și mai de spirit decît o sută dintre ofticoșii cari fac astăzi „esprit” prin gazete, că singura comedie „Buna educație” a lui C. Bălăcescu, e mai originală decît toate serierile d-lui V. A. Ureche la un loc; apoi să nu uităm că de generația aceea a urgisiților boierii se ține pleiada scriitorilor noștri celor mai buni: Alexandri, C. Negruzzi, Bolintineanu, Donici, Bălcescu ș.a., că oamenii știau o îmbă frumoasă, vrednică și înțeleasă de opincă ca și de Vodă.

Apoi exista autoritate și ascultare. De zicea Vodă un cuvînt, era bun zis; iar azi...?

Azi poruncește cînelui, cînele pisicii, pisica șoarecelui, iar șoarecele de coadă își atîrnă porunca.

Azi găsești prin sate ordine ministeriale cărora nu li se dă nici o urmare, deși d. primar au scris pe dinsele: „se va urma în conformitate cu ordinele d-lui ministru”. Azi se împlinesc ordinele numai cînd d. prefect sau subprefect voiesc să se răzbune asupra unui conservator.

Statul e azi mașina prin mijlocul căreia cei lași se răzbună asupra protivnicilor lor politici.

Iată la ce hal am ajuns cu suveranitatea poporului, libertatea, egalitatea și fraternitatea. Apoi bune sînt? Bune, numai au un cusur: Nu se potrivește.

III. BĂTRÎNII ȘI TINERII

Cu greu pricepe o minte de rînd că nu este în lumea aceasta nici o stare de lucruri și nici un adevăr social vecinic. Precum viața consistă din mișcare, așa și adevărul social, oglinda realității, este de-a pururea în mișcare. Ceea ce azi e adevărat, mîine e îndoielnic, și pe roata acestei lumi nu suie și coboară numai sortile omenești, ci și ideile. În această curgere obștească a împrejurărilor și a oamenilor stă locul numai arta, adică, ciudat lueru, nu ceea ce e folosul oamenilor, ci ceea ce este spre pretrecerea lor.

Citim azi cu plăcere versurile bătrînelui Omer, cu care petreceau odată neamurile de ciobani din Grecia, și imnele din *Rig-Veda*, pe care păstorii Indiei le îndreptau luminei și puterilor naturii, pentru a le lăuda și a cere de la dînsule iarbă și turme de vite. Tot așa privim cu plăcere plămîuirile celui mai mare poet pe care l-au purtat pămîntul nostru, plămîuirile lui Shakespeare, și ne bucurăm de frumusețea lor atîta, ba poate mai mult încă decît contemporanii lui, și tot astfel privim statuele lui Fidias ș-ale lui Praxiteles, icoanele lui Rafael, și ascultăm muzica lui Plestrina. Tot astfel ne bucură portretul pe care-l face Grigorie Ureche Vornicul lui Ștefan Voievod cel Mare, încît simțim și azi plăcere citind ce vrednic și cu vîrtute român a fost Măria Sa.

Dar nu tot astfel sînt gîndirile cari ating folosul oamenilor, bunul lor trai și petrecerea lor unul lingă altul fără a se prigoni și fără a-și amări viața ei în de ei.

Introducînd legile cele mai perfecte și mai frumoase într-o țară cu care nu se potrivește, duci societatea de ripă, oricît de curat ți-ar fi cugetul și de bună inima. Și de ce asta? Pentru că -- întorcîndu-ne la cărarea noastră bătută -- orice nu-i icoană, ci viu, e organic și trebuie să te porți cu el ca și cu orice alt organism. Iar orice e organic se naște, crește se poate îmbolnăvi, se însănătoșează, moare chiar. Și, precum sînt deosebite soiuri de constituții, tot așa lecuirea se face într-altfel, și, pe cînd Stan se însănătoșează de o buruiiană, Bran se îmbolnăvește de dînsa și mai rău.

Cum numim însă pe aceia cari zic c-au descoperit o singură doftorie pentru toate boalele din lume, un leac fără greș, care, de ești nebun, te face cu minte, de-ai asurzit, te face s-auzi, în sfîrșit, orice-ai avea, pecingine, chelie, ciupituri de vărsat, degerătură, perdea la ochi, durere de măsele, tot e-o alifie te unge și tot e-un praf te îndoapă?

Pe un asemenea doftor l-am numi șarlatan.

Ce să zicem acum de doftorii poporului românesc, care la toate neajunsurile noastre tot e-un praf ne îndoapă, care cine știe de ce o fi bun?

Da'-i șoseaua rea, încît ți se frînge caru-n drum? Libertate, egalitate și fraternitate și toate vor merge bine. Dar se îmulțesc datorile publice? Libertate, egalitate și fraternitate dă oamenilor, și s-or plăti. Da'-i școala rea, da' nu știu profesorii carte, da' țărănul sărăcește, dar breslele dau înapoi, dar nu se face grîu, da'-i boală de vite? ... Libertate, egalitate și fraternitate, și toate or merge bine ca prin minune.

Am arătat, într-un rînd, că aceste prafuri și alifii ale liberalilor le-am luat de ni-i acru sufletul de ele și tot rău.

Or fi bune ele buruienele acestea pentru ceva, dar se vede că nu pentru ceea ce ne lipsește tocmai nouă.

Să vedem acum cum au ajuns liberalii la rețeta lor, bună pentru toate boalele și pentru nici una. În veacul trecut au fost în țara franțuzească tărăboi mare pentru că statul încăpuse prin risipa curții crăiești într-atîtea datorii încît se introdusese monopol pînă și pentru vînzarea grîului. Ajunsese cuțitul la os prin mulțimea dărilor și prin tot soiul de greutatea pe capul oamenilor, încît nu mai era chip decît să dai cu parul și, sau să scapi, sau să mori, decît să duci așa viață.

La noi, Vodă Știrbei pleacă din domnie lăsînd 16 milioane în visteria țării și 3 milioane în cutiile satelor. Nu se potrivește!

În Franța toate dările erau date în antrepriză, și antreprenorii storceau toate clasele societății, pentru a hrăni curtea cu trîntorii ei. La noi, dările se strîngeau mare parte de-a dreptul, iar Vodă era boier cu stare, care trăia de pe moșiile lui și nici nu făcea vrîm lux de-acătărea. Iar nu se potrivește!

În Franța locurile de judecătorești și din armată se cumpărau cu bani, și dreptatea asemenea, la noi fiecare, după cită carte învățase și minte avea, putea să ajungă alături cu coborîtorii din neamurile cele mai vechi ale țării. Iar nu se potrivește!

În Franța nemulțumirea economică era la culme: căci fiecare îi trebuia mai mult decît avea. Luxul și modelele istoveau averile cele mai mari. La noi boierul moștenea o blană de samur de [la] străbunu-său, un șal turcesc de la bunu-său, un antereu de citarea de la tată-său, avînd de gînd să le lase toate și nepotu-său, ca să se fudulească și el cu dînsule și fiecare avea strînsură pentru iarnă și parale albe pentru zile negre; e-un cuvînt fiecare avea mai mult de cîtu-i trebuia, căci pe atunci toată țara era „conservatoare”. Iar nu se potrivește!

Oare ce făcuseră moșnegii ca să merite urgia liberalilor? Ce să facă? Ia pe cît [i] ajunseseră și pe ei capul. Biserici, mănăstiri, școli, spitale, fîntîni, poduri, să li se pomenească și lor numele cînd va crește iarba de-asupra lor ... și încă una, pe care mai că era s-o uităm. Mulți din ei au scos punga din buzunar și au trimis pe băieții ce li s-au părut mai isteți „înlăuntrul”, ca să-nvețe carte, să se procopsească spre fericire neamului. Și-au crescut șerpi în sîn cu alte cuvinte.

Căci acest tineret s-au fost dus într-o țară bolnavă în privirea vieții sociale. Clasele superioare putred de bogate au ajuns acolo la o rafinare de plăceri nemaipomenită în alte colțuri ale pământului, producerile sănătoase în literatură și artă făcuse loc picanterilor de tot soiul, în sfârșit orișice era mai căutat decât apa limpede și răcoritoare de izvor. Apă cu parfum, apă cu zahăr, apă cu migdale, apă cu otravă, tot ce poțesteți, numai apă de izvor nu.

Acolo, în loc să-vețe lucruri folositoare, adică cum se ară și se samănă mai cu spor, cum faci pe copii să priceapă mai bine cartea, cum se lecuiește o durere de stomah, cum se țese pînza și se toarce inul, cum se fac talpe trainice la cisme și alte lucruri folositoare de acest soi, s-au pus aproape toți pe politică, să aște și să descopere cum se fericece neamurile și cum se pun la cale țările, adică au adunat multă învățătură din „Figaro”, „Petite République Française” și, cu capul gol și punga item, s-au întors rînduri — rînduri în țară, ca să ne puie la cale. Această tinerime veselă și ușoară trăiește în România și se trezește în Franța, trăiește într-o țară săracă și au deprins cu toate acestea obiceiurile bogatei clase de mijloc din Franța, are trebuințe de milionar și bani mai puțini decât cinstita breaslă a ciobotarilor din acele țări. Acest tineret, ce se caracterizează prin o rară lipsă de pietate față cu neștrămutata vrednicie a lucrurilor strămoșești, vorbind o pășărească coruptă în locul frumoasei limbi a strămoșilor, măsurînd oamenii și împrejurările cu capul lor strîmt și dezaprobînd tot ce nu începe în cele 75 dramuri de creier cu care i-a-nzestrat răutăcioasa natură, acest tineret, zic, a deprins ariile teatrelor de mahala din Paris și, înarmat cu această vastă știință, vine la noi cu pretenția de a trece de-a doua zi între deputați, miniștri, profesori de universitate, membri la Societatea Academică, și cum se mai cheamă acele mii de forme goale cu care se-ubracă bulgărima de la marginele Dunării!

Căci cei mai mulți din acești lăudați tineri sînt feciori de greci și bulgari așezați în această țară și au urmat întru romanizarea lor următorul recept: ia un băiat de bulgar, trimite-l la Paris și rezultatul chemie e un june „român”.

Pe la 1840, Eliad bătrînul, pe cînd încă nu se numea „Heliade-Rădulesco” adică pe cînd nu-l ameteșe încă atmosfera Parizului, scria marelui ban M. Ghica următoarele:

Sînt tată de familie, n-am unde să-mi cresc copii dect în aceste așezămînte (ale țării) pentru că, și de-aș avea mijloace a-i crește aiurea, gîndul meu nu este ca să-i cresc strămește și ei apoi să trăiască românește; voi să fac din ei români și trebuie să știe cele românești, și legi și obiceiuri. Ticăloși au fost părinții și ticăloși fiii cari orbește s-au crescut pentru „alt veac” și pentru „altă țară” și au trăit apoi în „alt veac” și în „altă țară”.

În mod mai precis abia se poate arăta ce lipsește acelor indivizi pe cari geograficește, și pentru că ei o spun, îi numim români. Le lipsește simțul „istoric”, ei se țin de nația românească prin împrejurarea că s-au născut pe cutare bucată de pămînt, nu prin limbă, obiceiuri sau manieră de a vedea.

Astfel vin pătură după pătură în țara noastră, cu ideile cele mai ciudate, scoase din cafelele franțuzești sau din scrierile lui Saint-Simon și alte altor scriitori ce nu erau în toate mințile iar formele vieții noastre de astăzi au ieșit din aceste capete sucite cari cred că în lume poate exista adevăr absolut și că ce se potrivește în Franța se potrivește și la noi. Cînd au sosit la graniță, bătrîni-i așteptau cu masa-ntinsă și cu luminări aprinse, habar n-aveau de ce-i așteaptă și de ce belea și-au adus pe cap. Bucuria lor că venise atîția băieți tobă de carte scoși ca din cutie și frumoși nevoie mare!

Dar ce s-vezi? În loc să le sărute mîinile și să le mulțumească, ei se fac de către pădure și încep cu libertatea, egalitate, fraternitatea și suveranitatea, încît bătrîni și pierd cu totul călîndarul. Pareă se pornise morile de pe apa Siretului. Și le povesteau cîte în lună și în soare, cîți cai verzi pe pereți toți, e-un cuvînt cîte prăpăstii toate. Cum să nu-i amețească? Cap de creștin era acela, unde se mai pomenise atîtea asupra lui? Apoi s-au pus pe iscodit porecle bătrînilor. Ba strigoi, ba bacele, ba ciocoi, ba retrograzi, ba cîte altele toate, pînă ce au ajuns să le zică că nu sînt nici români, că numai d-lor, care știu pe Saint-Simon pe de rost, sînt români, iar bătrîni sînt altă mîncare. Vorba ceea: nu crede ceea ce vezi cu ochii, crede ceea ce-ți zic eu! Și, cu toate acestea, ei nu fusese decît tocmăi numai români.

De aceea, la dreptul vorbind, nici nu pricepeau bine acuzarea ce li se făcea. Neam de neamul lor trăit în țară, nepricepînd altă limbă decît cea românească, închinîndu-se în această limbă, vorbind cum se vorbește cu temei și sănătos, ei auzind *-fiunile și -fionile, imperatoarele, redaptorele, admisibilele și propriamentele*, au gîndit în gîndul lor: „De, frate, noi om fi fost proști. Noi socoteam că, dacă știm ceaslovul și psaltirea, cum se ară gospodărește un ogor, cum se crece vite și cum se strîng banii, apoi știm multe. Da' ia auzi-i, că nu știm nici măcar românește”. Și, în loc să ia biciul din cui să le arate care li-i popa lor, au zis: „De, dragii moșului, așa o fi. N-om fi știind nici românește... Dar de acuma mult au fost, puțîn au rămas, și în locul nostru voi veți stăpîni lumea și veți orîndui-o cum vă va plăcea vouă”. Și, luîndu și ziua bună de la lume ea de la cel codru verde, s-au strecurat pe rînd acolo

unde nu le mai zice nimenea că au fost răi români, mai fericiți decât noi, cari am fost mențiți să ajungem zilele acestea de ticăloșie, în care țara se înstrăinează pe zi ce merge în gândire și-n avutul ei, și când toți se fălese de a fi români fără a mai fi. Uimitoarea putere a frazelor, împrejurarea că mulți dintre liberali erau chiar copii de-ai lor, cari așteptau numai ca ei să închidă ochii pentru ea să bată la tălpi averea moștenită, credința că cei ce venise tobă de carte ar fi mai folositori țării decât dinșii, patriotismul lor din totdeauna încercat și dovedit prin cinci veacuri de când au stătut stilpi acestor țări, i-au făcut să tacă molcum și să se retragă din viața publică fără zgomot, fără opoziție, fără minie.

I-au tras liberalii pe sfoară, cum îi trăsese e-un veac și jumătate înainte fanariotul Mavrocordat. Acest domn șiret nu putea pune biruri grele pe țărani pentru că erau vecini și peste cîsla, care-i ajungea pentru plata dării către Poartă, prea puțin mai ieșea. Ce va fi fost vecinătatea aceea nu știm bine nici astăzi, dar, tocmai pentru că n-o știm, ni se pare că trebuie să fi fost o măsură luată de Domni, după vremi de mare turburare și de invazii, ca să statornicească oamenii, să nu umble din loc în loc cu bejănia. De-ar fi fost vrum rău pe capul oamenilor ne-o spuneau cronicarii, cari totdeauna revarsă cuvinte de minie asupra orînduielelor ce asupreau norodul. Precum liberalii le ziceau boierilor „strigoi” și alte celea, asemenea le-au zis și domnul fanariot că sînt vînzători de sclavi, tirani etc. și le-au luat ochii, încît ei s-au adunat și, cu mitropolitul în frunte, au ridicat vecinătatea și s-au legat cu jurămint că neam de neamul lor n-a mai înființa-o. Atît au și așteptat domnul.

Nemăfiind oameni boierești, erau a nimăruia și de a doua zi le-au pus biruri ce nu le mai avuse niciodată, biruri pe cari apoi le-au încercat și încercat preste cîțiva ani.

Și, ca și la începutul veacului trecut, urmările bunei lor credințe au fost cumpilate. Bătrînii aveau gură de lup și inimă de miel; au venit liberalii cu gura de miel, plină de cuvinte amăgitoare, dar cu inima de lup. Ce-au făcut, vom vedea mai pe urmă.

IV. ILUSTRĂȚII ADMINISTRATIVE

Daca i-au apucat liberalii pe boieri înainte, se-nțelege că opinia publică din țară s-au pornit asemenea asupra lor.

Nu înțelegea nimenea atunci la noi, și abia acum au început să înțeleagă pe ici pe colea, că temeiul unui stat e munca, și nu legile. Nu înțelegea, asemenea, aproape nimeni că bogăția unui popor stă, nici în bani, ci iarăși în muncă.

Banul „reprezentează” numai munca, nu este ea însăși, și, aducînd bani mulți cu ciubărul într-o țară în care munca lipsește, vei ajunge să plătești o zi de lucru e-un napoleon, o pereche de cisme cu cinci, și-neolo tot povestea veche, adică tot sărac, dovadă țările cu mine de aur din America. Căci dintre cel ce cîștigă 10 și cheltuiește 11 și cel ce cîștigă 2 și cheltuiește 1, acest din urmă e cel bogat, iar cel dinții e sărac. Apoi se mai răspîndise încă o părere greșită, care era, ba mai este încă aproape generală, că țara noastră e cumplit de bogată și că poți cheltui din greu, ca tot o să aibă de unde plăti. Nu-nțelegea nimeni că bogăția nu este în aer sau în pămînt, ci în brațe și că, unde lipsește brațele sau calitatea producției e proastă, nu poate fi nici vorbă măcar de țară bogată.

Deci în țară săracă am voit să introducem de-a gata toate formele civilizației apusene.

Trebuiau școli. Prin ce le puteai înființa? După cum am spus, buruiana noastră de leac — prin muncă. Trebuia ca școalele puține, cîte erau, să se ridice la cel mai înalt grad de dezvoltare cu putință, precum se și-ncepuse treaba în vremea în care d-nii Laurian, M. Coșălniceanu ș.a. nu erau decît simpli profesori de liceu. Pentru atîta treabă erau și buni. Generația ce le-ar fi urmat ar fi făcut altele mai bune și mai multe și, în treizeci de ani cîți sînt de atuncea, aveam astăzi școli destul de multe și bune și o generație sănătoasă care ar ști să gîndească limpede și cu temei și să-nșire două cuvinte potrivite pe hîrtie.

Aceasta ar fi fost calea de dezvoltare prin muncă. Am luat calea contrară. Pe vechii profesori de liceu i-am prefăcut în profesori de universitate, deși nu se potriveau de loc, căci nu se ocupase toată viața e-un singur obiect, apoi am făcut o mulțime de școli secundare, pe cari le-am umplut cu care cum ne-au eșit înainte, apoi mii de școli primare, la numirea personalului cărora chiar de cap ne-am făcut. Afirmăm că sînt sute de învățători cari nu știu să despartă cuvintele unul de altul, nici să puie punct și virgulă unde trebuiește. Nu mai pomenim de sintaxă sau de ortografie, căci în privirea aceasta e vavilonie curată, și fiecare crede că poate scrie cum îi place.

Ne-au trebuit o administrație mai bună. Boierii — își procopseau vechilii de moșie făcîndu-i zapcii. Rău și fără cale, n-o tăgăduim, dar ce au făcut liberalii? Au numit pe orișicine, numai să fi știut a înnoda două slove, adică tot pe acei vechili, numai că le dădură dreptul

de a juca pe autoritatea statului față cu foștii lor stăpîni. Ce treabă avea însă zapciul vechi? Să îngrijească ca oamenii să-și semene toți pămîntul, să dea parte lor în coșarele de rezervă și, din cînd în cînd, îi mai scoate și la cite un drum a cărui facere o poruncise domnia.

Bun, rău — atîta treabă știa să facă.

Dar se mai potriveau ei cu noua stare de lucruri, cu cerințe mai mari? Cîtu-i lumea și pămîntul nu. Căci, fiind astăzi omul liber de a nu ținea coșare de rezervă și de a nu-și semăna ogorul propriu, adică liber de a muri de foame cît i-o plăcea, subprefectul, care azi nu are o idee mai clară de ceea ce trebuie să facă decît predecesorul lui, nu mai are nici o treabă, ci e curat un agent de corespondență între prefectură și primării; iar prefectura este un biou de corespondență între minister și subprefecturi și, în linia din urmă, primăria e un biou de corespondență între autorități și particulari, o treabă pe care serviciul poștal [o] îndeplinește mai bine și mai repede. Atară de aceasta mai sînt încă ceva, agenți electorali față cu cei care-și vînd votul.

Li s-au luat atribuțiunile simple pe cari le aveau zapcii vechi și li s-au dat altele, pe care nu le pricepeau deloc, căci administrația este o știință, iar subprefectul de azi nu știe mai mult decît a scrie neortografie și a încurca slovele tipărite pe hîrtie fără a ști ce zice într-însule.

A administra? Dar întrebatu-s-au vroun din geniile universale ale liberalismului ce va să zică a administra? Ce va să zică a privi bunăstarea populațiunii ca pe un lucru încredințat înțelepciunii și vegherii tale? Să gîndești pentru cel ce nu gîndește, să pui în cumpănă dările comunale, să le deschizi oamenilor ochii ca să nu puie dări peste dări, ba butucărit, ba stupărit, ba văcărit, ba cite comedii toate îi trec prin cap primarului pentru a stoarce și cea din urmă picătură de sînge din țăran!

Ce era mai firesc decît ca liberalii să se întrebe ce însemnează a administra. Îndată ce și-ar fi făcut această întrebare ar fi văzut ce lucru gingaș e administrația și cît e de necesar ca un subprefect să știe atîta carte cît și un profesor de administrație și de economie politică, și pe lîngă aceasta îi trebuie și o deprindere cu locul în care trăiește, pentru a ști să aplice ceea ce știe.

Esecție făcînd de țara noastră, administratorul pretutindenea e un adevărat părinte al populației rurale. El are să judece, cînd scade populația, de ce scade; cînd dă îndărăt producția, de ce dă; cînd e un drum de făcut, pe unde să-l facă; cînd e o școală de înființat, unde s-o așeze mai cu folos, și în sfîrșit el e autoritatea care cu vorbă bună poate convinge pe țăran că trebuie să aleagă de primar în sat pe cel mai harnic, mai de treabă și mai cumînte român, iar nu pe cel mai hărțugos, mai bun de gură și mai rău de treabă; el vede daca notariul și învățătorul știu carte și daca popa își vede de biserică ș.a.m.d. Pentru sarcina de subprefect se cere atîta știință, atîta dezinteresare, atîta patriotism pe cît le poate avea numai un om cu multă și temeinică cultură. Cumeă vor fi între cei de azi și oameni cumsecade admitem, dar, în orice caz, o cultură temeinică și o experiență lungă sînt o garanție mai mare decît nici o cultură și nici o experiență.

Dar fiindcă la aproape toate posturile din țară poate aspira oricare cenușer, de aceea fiecare care a-nvățat două buchii lasă plugul, cotul și calupul în știrea lui Dumnezeu și rîvnește a se face roată la carul statului. Ș-au făcut ei, nu-i vorbă, mii de locuri în care să încapă, dar nu-i încap pe toți, încît acuma au de gînd să mai scoată la maidan alt moft, decentralizarea și electivitatea funcționarilor publici, ca, cel puțin pe rînd, să încapă în pita lui Vodă; adică vor să creeze un guvern de zece ori mai scump, e-un personal de zece ori mai numeros și mai netrebnic decît cel de azi, care să se schimbe din trei în trei ani și să se sature toți, căci numai cu libertatea, egalitatea și fraternitatea sadea nu se cîrpesse toate coatele rupte.

Dar să nu ne uităm vorba. Oameni cari nu știu bine scrie și citi în țara noastră sînt mulți și vor fi din ce în ce mai mulți. Toți au dreptul de-a fi funcționari ai statului sub diferite forme și toți aspiră ca măcar subprefecți să li dea Dumnezeu s-ajungă.

De acolo au interes ca liberalii să vie la guvernul central, pentru e-atunci se mătură țara de la [un] capăt pînă la altul, atunci e vremea ca un avocat fără pricini să se facă director de școală secundară, un altul primar de oraș, un al treilea revizor de școale, un al patrulea prefect. Dar, odată intrați în pîne, ei au interes să ție mult guvernul liberal și, fiindcă acesta atîrnă de Camere, deci de alegeri, ei se fac luntre și punte ca să-și scoată prietenii deputați. Dar prietenii în mare parte sînt sau ei înșii arendași ai statului, sau rude cu arendași, sau antreprenori de lucrări publice, sau advocați de antreprenori, sau au procese cu statul, deci caută să fie aleși, ca să tremure ministrii de dînsii și să le facă treburile. Băcanul, negustorul, preotul, cari nu știu istoriile astea, își dau votul, pentru că „libertatea” e în primejdie și mai ales pentru că liberalii promit totdeauna că nu se va mai plăti nici o dare; nici tîmbru n-are să mai fie în vremea lor, nici capitație, nici monopol de tutun, nici armată, nici dări pe băuturile spirtoase, ci numai posturi multe, în care să încapă toți, și Paștele Domnului, Paștele libertății de la un capăt al țării la altul.

Acuma, cumu-i omul, de se gîndește mai întîi la sine, el nu vede legătura în care stau toate lucrurile cu munca și punga lui, nu vede că toți liberalii nu speculează decît să trăiască de la dînsul, pentru că n-au nimic și nu știu nimic, ei crede ce-i spun gazetele, cari ies ca ciupercile asupra alegerilor în tipografia jidovești, tipărite pe datorie, și astfel omul, besmeticit, alege cînstitele obraze propuse și se-njgheabă Camera liberală.

Acum adunătura de gheșeftari din Dealul Mitropoliei se pune să judece lumea. Mai întîi toți din guvernul trecut, fie miniștri, fie funcționari, a fost cel puțin hoți, stabilesc d-nia lor.

De aceea, proces tuturor, iar funcționarilor — destituire. Dacă unuia nu-i găsești nici măcar cusurul pe care-l are soarele și dacă are mai multă știință decum s-ar cere pentru serviciul lui, îi desființezi deocamdată postul pentru că trebuie făcute economii, apoi [i]l reînființezi cînd țara e iar bogată și-ți pui cîracul în locul găsit vacant, ca din întîmplare.

În predmetul alegerilor li se face primarilor cu ochiul de a protegia la muncile agricole pe cei ce sînt în guvernul, pe rudele miniștrilor și prefecților, iar la ceilalți rechiziții și perchiziții și ordin verbal, ca nu cumva țăranul să le lucreze pe moșie. Pentru acest scop se desființează legea tocmelelor, pentru ca cei ce au dat bani țărănilor să n-aibă lucrători, iar cei ce n-au dat să-i angajeze cu te miri și mai nimica, cu înserisuri pline de clauze penale, pe cari apoi tot subprefectul liberal le judecă în absența înpricinatului țăran și-l condamnă să-i dea arendașului liberal pînă și cenușa din vatră.

Familii ultraliberale s-au deprins și cu treaba asta. Au tras la sorți să vadă, care dintre ei să fie „conservator”, și apoi acela face treaba celorlalți cîndu-s conservatori[i] la putere, iar restul roșu face trebile celui unul, cînd sînt liberalii la putere.

Și astfel mii de oameni rîvnesc în țara aceasta să capete avere și onori pe calea statului sau cel puțin să trăiască de la dînsul. Prin aceea curat negativă a libertății, care nu însemnează nicăieri alta decît ca să nu fii oprit de a munci, adică de a produce bunuri reale, liberalii din România au ajuns la ideea pozitivă că libertatea trebuie să le dea și de mîncare și încăl-țăminte și lux și tot ce le pofteste inima, iar clasele muncitoare? ... Pe apa Sîmbetei meargă! *Après nous le déluge*. Cît lumea n-avem să trăim, nu-i așa? Cît vom trăi, să ne curgă laptele-n pîsat ... După aceea, bun e Dumnezeu și va avea grijă de clasele pe care le sîrăcim și le stoarcem.

Acesta e liberalismul la noi în țară. Cei care nu sînt nimic, nu reprezintă, nu au nimic formează o societate pe acții (un abonament la „Românul” sau la „Telegraf”), formează apoi comitele prin județe, un fel de filiale, cu liste exacte a domeniilor statului și-a funcțiilor existente, deschid jurnale în care arată „uațiunii suverane” că libertatea e în pericol, amăgesc mulțimea, care totdeauna se luptă cu greutatea vieții, făcînd-o să creadă că ei sînt mîntuirea, fac alegerile și-apoi, cînd ajung sus, ... țin-te bine.

De la un capăt al țării pînă la altul se corupe orice simțire curată, orice om onest. Ici unul e aruncat pe uliți cu o familie grea, pe care o ținea de pe o zi pe alta cu leafa lui, pentru ca să vadă pus în locu-i pe un om care știe tot alîta sau și mai puțin decît dînsul; dîncolo un arendaș e dat afară de pe moșia statului, pentru că, deși are o avere întregă băgată în semănături, n-a plătit la termen și un deputat vrea să ia moșia cu prețul jumătate și să se folosească și de semănăturile omului ... și tot așa *in infinitum*.

Conservatorii au încercat ani îndelungați de zile a cîrpi o clădire a cărei temelie chiar e o mare greșală. Astfel i-am văzut că, înspăimîntați de delapidările de bani publici, de plastrografii liberale ș.a. au botezat crimele delictive, ca să vie înaintea tribunalelor, adică înaintea unor oameni cari avea conștiința greutății crimelor; au voit să reducă prefecturile, au redus primăriile la sate, pentru a putea controla mai de aproape pe primari, notari și perceptori, erau pe calea de-a înființa școli reale și de meserii, în care să intre progenitura acestei generații corupte și să-nvețe ceva cu care să se poată hrăni ... Aș! De-a doua zi cum au venit liberalii, au suflat în ele și au dispărut ca și cînd n-ar fi fost de cînd lumea.

De cîte ori le arăți toate isprăvile zic: „Apoi noi n-am fost decît foarte puțin la guvern”. Dar un palat zidit în zecă ani se strică în două zile, d-nii mei, și dac-ați fost în stare să treceți într-o bună dimineață cu buretele peste toată dezvoltarea istorică a țărilor, cu cît mai mult veți izbuti întru aceasta, neavînd de risipit decît reparaturile făcute cu greu de conservatori.

V. DIN ABECEDARUL ECONOMIC

De cîte ori un creștin s-apucă la noi să scrie un rînd ca să lumineze neamul — presa este lumina, după cum zic d-nia lor — de atîtea ori pune mîna-n raft și scoate la iveală o carte nemțească sau una franțuzească și rîsfoiește pînă ce găsește ce-i trebuie. Precum ni s-aduc toate d-a gata din străinătate și n-avem alt chin decît să băgăm mîinile în mînicile paltonului venit de la Viena și piciorul în cizma pariziană, fără a ne preocupa mai departe din cîte

clemente economice se compun lucrurile, tot astfel facem și cu cunoștințele; le luăm frumos din cărți străine, le așteruem pe hirtie în limbă pășărească și facem ca negustorul care nu-și dă nici el seama de unde-i vine marfa, numai să se treacă. Chiar învățații noștri, cînd vor să polemizeze, polemizează cu citate. Cutare minune a străinătății, d.X sau Y, a vorbit cutare lucru, deci trebuie să fie neapărat adevărat și să se potrivească, pentru că au ieșit dintr-o minunăță morișcă de creier.

Să fie d.X sănătos, împreună cu toată casa, dar de se potrivește, e altă căciulă!

La gazetarii români, mai ales la cei liberali, lucrul e și mai simplu. Își pune mai întii degetul în gură și vede cite „cuvinte” îi vin în minte. La chemarea aceasta se deschide dicționarul nepaginat al capului, compus din prea puține file, pe care stau scrise libertate, egalitate, fraternitate, legalitate, suveranitate și alte cuvinte tot cu atîta cuprins material și după aceea le-nșiră, mai puind pe la soroace și cite un Ștefan sau Mihai Viteazul, din buzunările cărora scoteau ce ne pofteste inima.

Bietul Ștefan Voievod! El știa să facă fărime pe turci, tătari, leși și unguri, știa nițică slavonesească, avuse[se] mai multe rînduri de neveste, bea bine la vin vechi de Cotnar și din cînd în cînd tăia capul vreunui boier sau nasul vreunui prinț tătăresc. Apoi descăleca țîrguri de-a lungul riurilor, dăruia paunților și dărăbanilor locuri bune pentru pășunarea hergheliilor de cai moldovenești, a turnelor de oi și de vite albe, făcea mănăstiri și biserici, și apoi iar bătea turcii, și iar descăleca țîrguri și iar se-nșura, pînă ce și-au închis ochii în cetate la Suceava și l-au îngropat cu cinste la mănăstirea Putnei. Ce-și bătea el capul cu idei cum le au d-alde gazetarii de-ai noștri, ce știa el de subțietura de minte din vremea de astăzi?

Pînă la fanarioți n-am avut cod, un semn că nici trebuia¹. Ce-i drept și ce-i strîmb știa fiecare din obiceiul pămîntului și judecată multă nu se-ncăpea. Tară săracă, stăpinire puțină, biruri mai de loc, cară cu două oiști, să se poată înjuga boii la venirea lătarilor și dintr-o parte și dintr-alta, după cum l-apuca pe om vremea pe cale de munte, case de vălătuci acoperite cu paie, pentru a li se da foc la călcarea dușmanului, ba se da foc ierbeii și se-veninau fintinele, pentru ca să moră dușmanii de flămîngiune și de secetă, iar oamenii se trăgeau la munte și lăsau cimpul limpede în urma lor, pînă ce venea Vodă de-i amăgea pe dușmani prin glas de buciune în văi și prin codri, și-apoi vai de capul lor!

Îi mersese vestea voievodului românesc și moldovenilor că nu sînt deprinși a sta pe saltea turecește, ci sînt totdeauna gata de război, oameni virtuși, cari nu știu multă carte dar au multă minte sănătoasă; averi mari iar n-au, dar nici săraci nu sînt.

Și tot astfel au fost pînă-n vremea noastră, pînă la Regulament, cea dintii legiure importantă și plămuită. Românii au fost popor de ciobani și, dacă voieste cineva o dovadă anatomică despre aceasta, care să se potrivească pe deplin cu teoria lui Darwin, n-are decît să se uite la picioarele și la minile lui. El are mîini și picioare mici, pe cînd națiile cari muncesc mult au mîini mari și picioare mari.

De acolo multele tipuri frumoase ce se găsesc în părțile unde ai noștri n-au avut amestec cu nimenea, de-acolo cumînția românului, care ca cioban au avut multă vreme ca să se ocupe cu sine însuși, de acolo limba spornică și plină de figuri, de acolo simțimîntul adine pentru frumusețile naturii, prietenia lui cu codrul, cu calul frumos, cu turnele bogate, de acolo povești, cîntece, legende, e-un cuvînt de acolo un popor plin de originalitate și de-o feciorească putere formată prin o muncă plăcută, fără trudă, de acolo însă și nepăsarea lui pentru forme de civilizație care nu i se lipesc de suflet și n-au răsărit din inima lui.

Au venit grecii, ș-au domnit o sută de ani. Cînd au ieșit din țară, nici urmă n-a mai rămas prin sate. Pare-ai fost trecut cu buretele peste kolakiile și bizantinismul acestor daumlagii. Poporul nostru au rămas nepăsător la reformele grecești, rusești, franțuzești, și nu-și dă nici azi bucuos copiii la școală, pentru că simte ce soi de școli avem.

Ci înainte acest sentiment de sănătoasă barbarie era predominant.

Radu Vodă cel Mare adusese în țară pe sf. Nifon patriarhul, ca să ne puie la cale. Se-ntraba și el ce-o mai fi și civilizația și voia s-o vadă cu ochii. Dar sfîntul, venind, începu să dea sfătuirii pentru schimbarea legilor și obiceiurilor, pentru introducerea paragrafelor ș.a., încît Vodă-i zise într-o zi; „Ia slăbește-ne, popo, că ne strici obiceiile”. Sfînt, nesfînt, vedea el pe cine nu-l văzuse de nu pleca în țara cui l-au fost avut!

Acesta-i sentimentul oricărui popor săuătos căruia-i propui să-i altoiești ramuri străine pe cînd el e dispus a-și produce ramurile sale proprii și frunzele sale proprii încet și în mod firesc. Un asemenea popor însă își impune felul lui de a fi și vecinilor. Ce ar zice liberalii de la noi daca le-am spune că, pe cînd ei introduc istorii franțuzești în instituții, limbă și datine,

¹ Pravilele lui Vasile Lupu și ale lui Matei Basarab nu s-au introdus niciodată, decît în partea lor canonică.

tot pe atuncea în Rusia de amiazăzi se introduce pe zi ce merge datinile românești pînă la malorșieni, care au îndrăgit felul de a fi al românului?

Dar aici se ivește totodată întrebarea : cui i-au putut veni în minte de a introduce toate formele costisitoare de cultură ale apusului într-o țară agricolizată, abia pe la anul 1830? Sigur că numai oameni cari nu-și cunoșteau țara deloc.

Oare crezut-au reformatorii că lucrurile acestea nu vor ținea bani? Și, dacă știau că vor ținea, n-au știut de unde, cum și cine îi va plăti? Nu știa absolut nimenea cum stat, armată, biserică, cultură, e-un cuvînt tot ce e comun al nației, se plătește numai și numai din *prisosul* gospodăriei private, cumcă din acel prisos se hrănesc toate formele civilizației și că, dacă istovești pre acesta, atunci începi a minca însuși capitalul de muncă al oamenilor, condițiile existenței lor private, și-i ucizi economic, deci trupește și sufletește?

Apoi de ce muncește omul? Ca să aibă *el* din ce trăi. Dacă ascultă vioara sau petrece sărbătorile, cheltuiește prisosul timpului și banilor lui, nu însă ceea ce-i trebuie pentru ea să-și fie sufletul lui și-al copiilor.

Dar puterea fizică a unui om e restrînsă, căci natura n-au făcut calculul că această putere va avea de hrănit din prisosul ei liberali, advocați, pierde-vară și alte soiuri de paraziti, ei i-au dat fiecăruia atîta putere ca să se poată ține bine și să mai puie și ceva la o parte, pentru ca miine să poată reîncepe munca cu mijloace mai multe. Va să zică prisosul pe care muncitorul îl poate pune la dispoziția civilizației și a junilor creșcuți la Paris e foarte mic. Dar ce le pasă d-lor de aceasta! Liberi nu sînt de a sărăci lumea?

D. C. A. Rosetti, în cuvîntul său de la cîere, vorbea cu dispreț despre calitatea cea mai bună care o aveau boierii. „Țara?” — întreba d-lui — „40 de boieri mari, 40 de boieri mici, iată țara pe cînd eram eu tinăr”. Ținem seamă de aceste cuvinte. Țara n-avea pe umerele ei decît 80 de oameni, încît la 30 000 de suflete venea un boier, și încă și acela cu trebuințe foarte mici; adică 80 de oameni cari îmblau eu zilele în palmă și țineau neatîrnarea țării prin isteție și adesea prin sacrificiul persoanei sau al averii lor, adică compensau pe deplin munca socială care-i purta.

Astăzi avem zeci de mii de liberali cari nici îmblă cu zilele-n palmă, pentru că nici turc, nici leah, nici unghur nu caută să-i taie, nici de vrun duh așa de subțire nu se bucură, nici compensează prin ceva muncă socială, pe care o istovesc din rădăcini, mîncînd chiar condițiile de existență a claselor producătoare, nu prisosul lor.

Moșul din Ardeal e un negustor foarte cuminte, lui nu-i trebuie la negoț nici un fel de sam-sar, nici chiar banul. El face ciubere și donițe, trece în Țara ungurească și nu se mai încurcă, ei le schimbă de-a dreptul pe . . . grîu. Atîtea donițe de grîu pe o doniță de lemn, atîtea ciubere de grîu pe un ciubăr de lemn.

Dacă am face și noi socoteala moșului din Ardeal am zice : Atîtea mii de chile de grîu ne ține o chilă de fraze liberale, atîtea chile ne țin mărfurile importate din străinătate, atîtea chile ne țin tinerii ce-și pierd vremea prin străini, atîtea mii de chile ne ține Constituția, atîtea ne țin legile franțuzești, cu un cuvînt toate liberalismurile.

Prisoasele economiilor individuale constituiesc o sumă certă. Dacă vei hrăni cu ele cîteva mii de stîrpituri liberale, de unde îți mai rămîn condițiile pentru întreținerea unei culturi sănătoase și temeinice? Două sute de nebuni mînuică desigur mai mult decît un singur înțelept.

Deci abecedarul nostru economic zice :

Natura i-a dat omului putere mărginită, socotită numai pentru a se ținea pe sine și familia.

El produce ceva mai mult decît consumă. În acest „ceva” mai mult, în acest prisos sînt cuprinse : întîi ceea ce-i trebuie pentru a reproduce, va să zică condițiile muncii de mîni, și încolo un prea mic prisos, care-l poate pune la dispoziția societății sub formă de dare. Din acest prea mic prisos al gospodăriei producătorului trăiește toată civilizația națională.

Dacă hrănim cu acest prisos străinătatea de idei, de instituții și de forme lipsite de cuprins al căror complex liberalii au apucat a-l numi „tot ce este românesc”, atunci nu ne mai rămîne nimic pentru ceea ce este *într-adevăr* românesc, pentru cultura națională în adevăratul înțeles al cuvîntului.

VI. FRAZĂ ȘI ADEVĂR

Nimic n-ar părea mai natural decît ca oamenii să ia lucrurile așa cum sînt și să nu caute în nouri ceea ce-i dinaintea nasului lor.

Cu toate acestea tocmai calea contrară urmează.

Înainte de-a da exemple din țară dăm unul din străinătate.

Socialistul Bebel, în foaia sa „Volksstaat”, anul 1873, spune următorul lucru : „Sau există Dumnezeu, ș-atunci sintem trași pe sfoară, sau nu există, ș-atunci putem face ce-om pofti”. Fraza întoarsă nu va fi nici mai clară și mai cuprinzătoare de cum e. Să zicem : „Sau nu există Dumnezeu, ș-atunci sintem trași pe sfoară, sau există ș-atunci putem face ce-om pofti”.

Tot astfel sînt toate frazele radicalismului. Oricum le-ai întoarge, cuprinsul lor nu s-adaogă, pentru că nu-l au ; ba adesea contrariul lor coprinde mai mult adevăr decît ele înșile.

„Luminează-te și vei fi”. Poate contrariul e adevărat. „Fii și te vei lumina!”. Căci o existență lungă și sigură va avea drept fruct al ei cunoștința, adică lumina. Tot așa-i și cu „Voiește și vei putea!”. „Să poți, și-atunci vei și voi”, căci omul vrea ceea ce poate, iar ciud vrea ceea ce nu poate nu-i în toate mințile.

Dar, fie cum o fi, cu vorbe nu-l încălzești pe nimenea și vorbe rămîn toate abstracțiunile și, cu cît mai abstracte sînt, cu atît sînt curată vorbă de placă.

Dar cu asemenea cultură din gazete au început reformatorii noștri. Căci nu mai este îndoială că n-au învățat mai nimic de la străini decît să vorbească subțire, să se îmbrace subțire și să puie lumea la cale cu fraze. Cultura frazelor o puteau învăța bine din gazetele străine.

Oamenii scot acolo gazete în toate zilele și neavînd ce spune, abstracțiunile le vin foarte bine la-ndemină, căci prin mijlocul lor poți serie coale întregi fără să spui nimic. Să nu ne înșelăm. Beția de cuvinte din gazetele românești e numai întrecerea beției de cuvinte din cele străine. Mai puțin culți, deci avînd mai puține de împărtășit decît străinii, gazetarii noștri au și mai multă nevoie de gură decît de cap, dar și în străinătate lucrează în mare parte gura, fără ca crierii să știe mult despre aceasta. Ci în străinătate în genere nu prea iau oamenii gazetele în serios întrucît s-atinge de partea lor intențională. Se știe că sînt făcute pentru a trezi patimele societății și a crea în public atmosfera ce-i trebuiește guvernului sau adversarilor săi spre a inaugura suirea unora și coborîrea altora ; în sfîrșit presa nu-i cu mult mai mult decît o fabrică de fraze cu care fățărnicie omenească îmbracă interese străine de interesul adevărat al poporului.

Căci ce este statul și ce scop are el ? Nu din carte — aieva.

Iasă cineva pe uliță sau la cîmp și va vedea îndată ce e. Colo unul vinde, altul cumpără, unul eroiește, altul coase, un al treilea bate fier[ul] pînă-i cald, la cîmp se ară, se samănă, se seceră, colo meliță cîmpa, țes, tund oi și numai în zi de sărbătoare stau minile și lucrează crierul. Atunci se folosește omul de prisosul liber al unei vieți de muncă, merge la biserică, după aceea la horă, în sfîrșit săptămîna toată e a stomahului, sărbătoarea e a crierului și a inimii.

Materia vieții de stat e munca, scopul muncii bunul trai, averea, deci acestea sînt esențiale. De aceea se și vede care e răul cel mai mare : sărăcia.

Sărăcia e izvorul a aproape tuturor relelor din lume ; boala, darul beției, furtișagul, zavistuirea bunurilor altuia, traiul rău în familie, lipsa de credință, răutatea, aproape toate sînt cîștigate sau prin sărăcie proprie sau, atavistic, prin sărăcia strămoșilor.

Sărăcia trebuie luată în înțelesul ei adevărat.

Sărac e cel ce se simte sărac, căruia îi trebuie neapărat mai mult decît are.

Că este așa ne e dovadă suma de cuvinte cari însemnează relele morale prin cuvinte imprunutate sărăciei și boalei. Mișel, altă dată însemna sărac, azi înseamnă lipsă de calitate morale. Tot astfel, „misérable” francez și „elend” german. Odată voievozii românești dăruiau prin hrisoave pe „mișei” în înțelesul lor, astăzi mișei în înțelesul nostru stăpînesc toată țara de la un capăt la altul.

Calitățile morale ale unui popor atîrnă — abstrăgînd de climă și de rasă — de la starca sa economică. Blindetea caracteristică a poporului românesc dovedește că în trecut el a trăit economicște mulțămît, e-au avut ce-i trebuia.

Deci condiția civilizației statului este civilizația economică. A introduce formele unei civilizații străine fără ca să existe corelativul ei economic e curat muncă zădarnică.

Dar așa au făcut liberalii noștri.

În loc de a-și arunca privirile la răul esențial al societății s-au ținut de relele accidentale și fără însemnătate.

În veacul nostru se-mnulțeau trebuințele, deci trebuia înmulțită producția și brațele producătoare. Din contră am urmat. Numărul producătorilor, cari în țara noastră sînt absolut numai țărani, dă îndărăt, deci e supus la o trudă mult mai mare decît poate purta ; și se-mnulțese — cine ? Cei cari preocupetese munca lui în țară și în afară și clasele parazite. La țară putrezese grîncele omului nevîndute, în oraș plătești pînea cu prețul cu care se vinde la Viena sau la Paris. Căci firul de grîu trece prin douăzeci de mîni de la producător pînă la consumator și pe această cale se scumpește, pentru că cele douăzeci de mîni corespund cu cinci zeci de guri cari, avînd a trăi de pe dînsul, produc o scumpețe artificială.

Va să zică, înmulțindu-se trebuințele, trebuiau înmulțite izvoarele producției și nu samsarlicul, căci la urma urmelor tot negoțul nu e decît un soi de samsarlic între consumator și produ-

cător, un fel de manipulare care scumpește articolele. În această manipulare nația agricolă totdeauna pierde, pentru că produsele ei sînt uniforme în privirea valorii și, dacă constituiesc o trebuință generală, nu e mai puțin adevărat că sînt cel mai general articol de producțiune, adică acela care se face pretutindena.

Pe cînd nația agricolă plătește atît transportul cît și vama și cîștigul comerciantului la cumpărătura unui articol industrial, tot în aceeași vreme vamă, transport și cîștigul comerciantului se scad din prețul cu care nația agricolă își vinde produsele, va să zică ea păgubește dublu în toate tranzacțiile ei, la vînzarea produselor ei, la cumpărătura celor străine. Apoi e cumpălit de mare diferența între valori. Încăreînd 500 de vagoane cu griu capeți în schimb o jumătate de vagon de obiecte de lux. C-un cuvînt nația agricolă e expusă de-a fi exploatată de vecinul industrial, ba de-a pierde pe zi ce merge clasele sale de manufacturieri, cari, neputînd concura cu fabrica, devin proletare.

Dovada cea mai bună pe continent e chiar poporul nostru. Samsarlicul care mijlocește schimbul între produsele noastre și cele străine încape pe zi ce merge în mîinile străinătății. Oameni bătrîni n-ar avea decît să asemăneze fizionomia de azi a Bucureștilor cu aceea pe care o avea înainte de cincizeci de ani. Nu-i vorbă, nu erau așa de străluciți Bucureștii pe atuncea, dar erau românești; azi...? Ce să mai zicem de Iași și, în genere, de orașele Moldovei?

Toate împrejurările acestea însă nu se schimbă prin fraze, ba nici măcar prin școli profesionale. Căci profesiile lipsese, pentru că lipsese condițiile lor de existență.

Dar aceste împrejurări nu se schimbă nici prin legi civile, cari regulează modul în care are a se face tranzacțiunea X între indivizii A și B; nu se schimbă prin axioma că toți oamenii sînt liberi prin drept înăscut și imprescriptibil, nici prin regula că ei toți sînt născuți egali, nici prin participarea tuturor la afacerile guvernării.

Evul mediu avea o formă pentru păstrarea ficării ramuri de producțiune, ș-aceasta era autouonomia breslelor și îngrădirea lor față cu orice agresiune de din afară. La noi evul mediu au ținut pînă mai ieri-alaltăieri, și mulți bătrîni vor fi ținînd minte epoca în care un străin nu putea fi breslaș. Nu mai pomenim că pricinele dintre breslași se hotărau la staroste și se întăreau numai de Vodă; nu mai pomenim apoi că instituția au fost atît de puternică încît împărăția, totdeauna foarte diplomată, a Austriei și-au introdus consulatele în țară sub numele și forma de „stărostii de breslă”.

Deci *salus rei publicae summa lex esto*. Puțin ne pasă pe baza căror principii metafizico-constituționale s-ar fi putut realiza bunul trai al claselor României, destul că avem dovadă că pe calea liberalismului mergem tocmai dempactivă.

Căci statul are nevoie de clase puternice, și liberalismul le-au adus la sapă de lemn. Înainte de 30—40 de ani aveam o clasă puternică de țărani, nu bogată, dar cuprinsă, și începuturile unei clase de mijloc.

Azi țaranul scade pe zi ce merge, proprietarul, ale cărui interese sînt identice cuale țaranului, asemenea, bresle nu mai avem, negoțul încape pe mîini străine încît, mîine să vrem să vindem ce avem, găsim cumpărători străini chiar în țară și am putea să ne luăm lucrurile în spinare și să emigrăm la America. Chiar ar fi bine să ne luăm de pe acuma o bucată de loc în Mexico, în care să pornim cu toate ale noastre, cînd nu vom mai avea nimic în România.

Să nu ne facem iluzii. Prin atîrnarea noastră economică am ajuns ca toate guvernele, spună ele ce or pofti, să atîrne mai mult ori mai puțin de înmîuriri străine. Nu doar e-ar sta în relații cu consuli, această acuzare ar fi prea gravă pentru ca s-o facem cuiva. Ne înmegrim unii pe alții — vorbese de naturile mai nobile, fie ele în orice parte, nu de stîrpituri — ne înmegrim, zic, unii pe alții, pentru că simțim că starea poporului românesc e nesuferită și că ne-am încurecat rău. Dar în această încureătură vina istorică și blestemul urmașilor să cază asupra celor ce-au făptuit tot răul, asupra liberalilor de orice nuanță, care au format cadre goale, în care au intrat tot gunoiul societății, au creat guvern reprezentativ pentru ca să-l împle oameni ce abia știu a îndrugă două cuvinte, au făcut ca clasa de mijloc, în loc de a căuta să muncească și să înflorească, să se azvîrle toată asupra puterii statului, ca să domnească.

Răul esențial au fost că se-mulțeau trebuințele fără a se înmulți producția sau fără a se urca în mod considerabil valoarea ei; inegalitatea claselor și nelibertatea, apoi neparticiparea la guvernul țării erau rele cu totul neesențiale.

Dați-mi statul cel mai absolutist în care oamenii să fie sănătoși și avuți, îl prefer statului celui mai liber în care oamenii vor fi mizeri și bolnavi. Mai mult încă, în statul absolutist, compus din oameni bogați și sănătoși, aceștia vor fi mai liberi, mai egali, decît în statul cu legile cele mai liberale, dar cu oameni mizeri. Căci omul are pe atîta libertate și egalitate pe cîtă avere are. Iar cel sărac e totdeauna selav și totdeauna neegal cu cel ce stă deasupra lui.

[11, 13, 14, 18, 21 și 23 decembrie 1877]

[„MULTE AM AVUT DE ZIS...”]

Multe am avut de zis cind ai noștri au trecut Dunărea și cu grijă am întrebat de tocmele de zapis și chezășie, ca Stan pătitul, care nu crede cu una cu două cite i se spun, ci vrea să aibă iscălitură la mină, ca să poată apoi să se judece răzășeste pină-n pinzele albe cind ar fi să aibă gilceavă cu boierii cei mari, că pină la împăratul rabzi încăieratul avind inseris, dar încă fără dinsul.

Dar de s-a putut, de nu s-a putut, e altă întrebare; numai noi știam vorba ceea: „La tocmală dușmănește, dar la plată frățește” și o țineam una și bună cu zapisul nostru. Cu toată cinstea ce ni se făcea, noi ne făceam că nu pricepem și iar mai aduceam vorba la inseris. De s-a făcut, de nu, guvernul știe și treaba lui e.

La vreme de pace vom mai avea noi o vorbă de vorbit împreună și socofeli de descureat și multe de pus la cale, nu de alta decit de dragoste pentru d-nii din Dealul Mitropoliei, că nu le-i asta întâi și n-am voi să-i trecem poliță la nimeni, ci tot pe seama noastră să rămîie.

Azi însă le punem toate la o parte și mulțămim lui Dumnezeu că vedem pe M. S. vesel și sănătos în mijlocul nostru și că-l putem întâmpina cu „Bun sositul între noi!”.

Căci cit despre partea M. Sale, netăgăduit este și va fi că ce-a stat în puțința unui om cu bine și cu noroc au împlinit. Cel nevoias, norocul lui cind nu întâlnește dușmani în drum; iar cel voinic, norocul dușmanilor că nu-l întâlnește pre el. Și n-au avut acest noroc dușmanii, căci odată lucrul hotărit, nu mai încăpea multă vorbă și viteza noastră oștire, cu minte de bătrîn, putere de tinăr și îndrăzneală de nebun, au trecut Dunărea și s-au așezat zid, unde era primejdia mai mare și mai multă laudă de ciștigat. Căci n-au întrebat cîți dușmani sînt, ci unde sînt și la vreme de mare cumpănă au aruncat sabia ei într-o parte. Decit un an corb, mai bine o zi șoim! și-au zis voinicii, și unde trebuia vitejie, cu vitejie, unde trebuia bună chibzuială, cu chibzuială s-au purtat. Datoria lor au împlinit-o cu strălucire și nu dorim decit ca tot așa să rămîie.

Nu dar din mîndrie deșartă, nici pentru ochii vecinilor lăudăm pe-ai noștri, căci nimeni nu trăiește în lume numai pentru ca vecinul să aibă părere bună despre dinsul.

Creadă vecinii ce-or pofti, numai să ne știm noi că sîntem în toată virtutea și că avem ce ne trebuie. Căci soarta armelor este-n mîinele lui Dumnezeu și, daca s-au îndurat să răsplătească dușmanului relele ce le-am suferit în trecut, nu trebuie să ne mindrim mult, ci să ne bucurăm în liniștea sufletului c-au ieșit gilceava la capăt bun pentru noi și s-avem nădejde că în curind vom avea pace, căci „pace preste pace” zice Domnul prin Isaia prorocul, și cine cunoaște ce dar are ea cu nimeni nu se sfădește.

[16 decembrie 1877]

HORAȚ JIDAN

✠

Directorul liceului comunal din Triesta, d. dr. Wilhelm Braun, a făcut ciudata descoperire filologico-confesională că poetul roman Quintus Horatius Flaccus, favoritul împăratului August și amicul lui Mecena, e adică jidan din naștere. D. director și-au espus *per longum et latum* ideile într-o broșură italiană tipărită la Triesta. El susține că tatăl lui Horaț a fost un jidan evlavios și învățat care l-au crescut pe fiu-său în credința și înțelepciunea părinților.

De aceea filozofia vieții pe care Horaț o rostește în poemele sale este aceeași pe care-o coprinde cărțile sfinte ale evreilor, cunoscute sub numele *Cartea înțelepciunii*, și anume *Proverbele*, *Înțelepciunea* și *Isus Sirah*. Această teorie d. Braun caută s-o dovedească prin nume-roase citate.

Apoi el găsește că epicureismul și umorul lui Horaț constituiesc o trăsătură caracteristică a jidanului și într-această privire îl compară cu ... Heine!

Citatul cunoscut din satire *Credat Indaeus Apella* d. Braun îl esplică și zice că Apella nu-i nimic alta decit „Abeles”.

Dar atunci și Horatius Flaccus trebuie să se fi chemat Horatius Flekeles.

[16 decembrie 1877]

DOROBANȚII

Au sosit în București dorobanții de pe cimpul de război. Acești eroi, cu care gazetele radicale se laudă atîta, sînt, mulțumită guvernului, goi și bolnăvi. Mantalele lor sînt bucăți, iar sub manta cămașa pe piele, și nici cojoc, nici flanelă, nici nimic. Încălțați sînt tot atît de rău, unul e-un papuc ș-o opincă, altul e-o bucată de manta înfășurată împrejurul piciorului, toți într-o stare de plius, într-o stare care te revoltă în adinecul inimei.

O spunem de mai înainte, nici o scuza, nici o justificare, nici o explicație nu ne poate mulțumi față cu această mizerie vădită și strigătoare la cer. Canibali au fost acei ce i-au trimis iarna la război în asemenea stare? Nu mai întrebăm de au fost români sau nu. Sîntem de mai înainte siguri că numai români n-au putut fi aceia cari i-au trimis pe țărani noștri în asemenea stare în Bulgaria. Dar am fi putut crede ca să fie cel puțin oameni. Turcii, despre cari se zicea că mor de foame și de frig, au sosit la București mai bine îmbrăcați și mai îngrijiți decît soldații noștri. Rușii cari pleacă la cimpul de luptă sînt toți îmbrăcați bine, cu cojoc și cu manta sănătoasă, și bine încălțați; la ai noștri îmbrăcămîntea e curat ironia unor haine, e goliciunea parafrazată. Și astfel au petrecut aceste victime ale radicaliei, ca să nu zicem un cuvînt mai rău, în zăpadă și în ger, nemîneați, neîmbrăcați, decimați mult mai mult de frig și de lipsă decît de gloanțele dușmanului. Nu sînt în toate limbile omenești la un loc epitele indetului de tari pentru a înfiera ușurința și nelegiuirea cu care stîrpirurile ce stăpînesc această țară tratează cea din urmă, unica clasă pozitivă a României, pe acel țaran care muncind dă o valoare pămîntului, plătiind dări hrănește pe acești mizerabili, vîrsîndu-și sîngele onorează această țară. Și pe cînd acești cumularzi netrebnici, această neagră masă de grecotei ignoranți, această plebe franțuzită, aceste lepădături ale pămîntului, această lepră a lumii și culmea a tot ce e mai rău, mai mincinos și mai laș pe fața întregului univers face politică și fanfaronadă prin gazete și se gerează de reprezentanții unei nații ai cărei fii aceste stîrpiruri nu sînt și nu pot fi, tot pe atunceca soldatul nostru umblă gol și desculț, flămînd și bolnav pe cîmpurile Bulgariei, îi degeră mini și picioare, de cad putrede de pe trupul viu al omului și, veniți înapoi în țară, cad pe drumuri în țara lor proprie de frig și de hrană rea. Și tot în această vreme vezi grecii obraznici în mijlocul Bucureștilor refuzînd de a-i primi în cartier. Am ajuns cu teoria de „om și om” așa de departe încît fiecă grecotei, fiecă venitură, fiecă bulgăroi e mai om în această țară decît acel ce-și varsă sîngele pentru ea. Scuzaibil n-au fost acest război, dar explicabil putea să devie purtat în condiții normale, dar în modul în care s-au purtat, cu oameni goi și flămînzii, au fost o adevărată crimă, un omor de oameni prin foame și frig.

Consistă această țară din călăi și din victime?

[30 decembrie 1877]

[„PRESA» REPRODUCE...”]

„Presa” reproduce o serie de articole din 1870—1871 prin care se demonstrează în modul cel mai pipăit că inițiativa ideii independenței aparține *partidului conservator*, al căruia „Presa” era pe atunci unicul organ. Această măreață și nobilă idee care a fost pusă înainte de *conservatori*, aplicată de dinșii prin încheierea tratatelor de comerț și al cărui triumf definitiv se datorește ostirei, organizată, instruită și armată tot de un ministru conservator, soarta oarbă și nedreaptă a voit ca să se realizeze, grație unor împrejurări extraordinare, sub guvernul acelor care nu numai n-au făcut nimica pentru diusa, dar au luptat din răsputeri ca să-i impiedice realizarea. Ei au combătut-o în ziarele lor, ei au ridiculizat-o în pamfletele lor¹, ei au atacat tratatele de comerț și, printr-o aberațiune, o îndrăzneală nemaipomenită, au cutezat să infățișeze ca operă de trădare una din cele mai strălucite victorii diplomatice care s-a obținut vreodată; ei au combătut cheltuielile pentru armată, concentrările și tot ce a făcut din soldații de paradă de altădată armata de la Plevna și de la Grivița. Ei, în fine, proclamau necesitatea de a ne ține legați de Turcia, inventau o pretinsă politică occidentală, care de la 1870—1871 nu mai esista, ei trimiteau la Constantinopol pe Mazar Pașa; ei felicitau sus și tare prin acte publice pe un ministru ture care se împotriva din toate puterile, cum era datoria lui de ture, estensiunii drepturilor și privilegiilor națiunii române guvernate de conservatori.

¹ Oricine își aduce aminte *regatul cu apă rece*, demn de cugetul patriotic și de spiritul distins care s-au răsplătit cu medalia Bene merenti.

Ajunși la guvern, desființau armata prin buget, suprimau recrutațiunea într-un an ca 1876 și anunțau vânzarea prin mezat a efectelor de îmbrăcăminte, peste puțin poate și a armelor pe care le țineau mîni de români. În câteva luni însă ordine, se vede venite din afară, și dorința de a se menține cu orice preț la acea putere, izvor de beneficiuri bănești pentru elita catilinară pe care o reprezintă, îi făcea să schimbe cu totul politica turcească în numele căreia ajunseseră la putere. Însă, ca toate ființele servile conduse de interese, iar nu de principii, ei fură tot așa de exagerați filorugi cît fuseseră de supuși și umili filoturci. Intrară în răzbel, fapt care se putea foarte bine aproba și sprijini, dară intrară cu o armată nepregătită cu nimic, grație ineptei și culpabilei lor administrațiuni, și fără nici o convențiune stipulînd și mărimea sacrificiilor și întinderea beneficiilor pentru români, mulțumită închinății lor diplomații. Întrebați de presa conservatoare dacă au vreun tratat cu împărăția alături de care luptau, ei răspunseră cu cutezanță că acea împărăție nu putea să trateze cu un stat care este încă vasal și, adăogînd la această umilă mărturisire lingusiri fațarnice pentru puternicul suveran ce ocupa România și Turcia cu cinci sute de mii de oameni, adăogau că ei nu fac insultă generosului țar a-i cere *zapis, amanet* etc.; cu aceste îndrăznețe cuvinte ei au voit să închiză gura conservatorilor, puindu-i între necesitatea de a tăcea și pericolul de a vorbi, displăcînd astfel împăratului atotputernic care ține în mîinile sale destiniile Orientului. *Parada* (apărarea) era dibace, demnă de acea slugărească abilitate în care cei mai mulți dintr-înși au fost crescuți. Niciodată însă nu s-a pus înainte o tactică uai basă și mai ineptă. Dacă eram un stat vasal cu care nu se putea trata, de ce Rusia a făcut cu noi tratatul de comerț subscris sub ministerul Lascar Catargi de însuși Majestatea Sa Împăratul Alexandru alături de M. Sa Domnitorul? Știm că s-a făcut pentru aceasta mari dificultăți. Însă insistența respectuoasă dară fermă a conservatorilor a învins atuncea scrupulele cancelariei rusești și apelul făcut la mărinimia împăratului a fost ascultat, și cînd? Cînd Rusia tratînd cu noi ne acorda o concesiune diplomatică pur și simplu, fără să ne ceară în schimb nici aur, nici sînge.

Dacă eram stat vasal, de ce înainte de intrarea noastră în acțiune guvernul rus a iscălit cu noi convențiunea pentru trecerea armatei în care se stipulează condițiuni curat politice, cum este integritatea teritoriului? Iată ce s-a făcut cînd era vorba din partea noastră de o neutralitate binevoitoare.

Și astăzi, cînd M. Sa Țarul împărțește cu ostirea română pericolele și privațiunile războiului, cînd primește decorațiunea și medalia Virtuței a statului român, cînd acordă suveranului nostru distincțiuni care nu se dau decît suveranului unui stat independent, cînd ni se prodigă onorurile și decorațiunile (*Trop de fleurs, trop de fleurs* am putea striga), diplomația roșie ne declară că sîntem stat vasal și că nu putem trata. Așadară cînd vine vorba de interese pozitive, la un tratat în formă, d-nii Cogălniceanu și Rosetti ne spun neted, uul la tribună, altul în ziar, că nu putem trata, că sîntem un stat vasal și că ce este mai prudent este să ne încredem generozității M. S. Țarului. Și noi avem cea mai deplină încredere în această generozitate și bunăvoință proverbiale. Însă este oare sigur că bunăvoința personală a Majestății Sale va putea totdeauna fi triumfătoare de dispozițiunile guvernului său, de interesele Imperiului, de timiditățile diplomației, de opinia poporului rus? Nu ne-a declarat însuși „Românul”, care de la un timp încoace are acru d-a se face „Monitorul oficial” al simțimintelor celor mai intime și celor mai personale Majestății Sale, că Majestatea [Sa] dorea acest răzbel și că a ced[er] [mișcării] generale a opiniei în [aceasta]?

Iată dară un punct în care [vo]ința personală a M. Sale a cedat unor înalte considerațiuni. Pe lângă aceasta, organul ultraconstituțional al d-lui C. A. Rosetti găsește comod de a adăposti responsabilitatea guvernului roșu la niște înalțimi unde crede că este greu de a veni cineva să o caute. Însă această tactică lasă nu trebuie să izbutescă.

Românii cunosc pe M. Sa ca un nobil și generos suveran. Asemenea cunosc guvernul rusesc ca guvernul unei puteri amice. Însă nimic mai mult. Ei n-au nimic a face nici cu o personalitate prea înaltă ca să fie pusă în joc și a[1] cărui nume în aceste cestiuni ne-a silit să-l pronunțăm numai fățarnicia care nu respectă nimic a d-lui C. A. Rosetti. Asemenea românii n-au nici o vorbă cu guvernul rusesc care este, credem, însărcinat cu interesele Imperiului și ale poporului rusesc, iar neidecum cu afacerile României. Românii au a face cu guvernul românesc, cu d. Brătianu, ministru de răzbel, cu d. Cogălniceanu, ministru al afacerilor străine, cu d. C. A. Rosetti, președinte al Camerei și inspirator al guvernului.

Aveam dară dreptul să-i întrebăm și erau datori să ne răspundă: Ce măsuri ați luat? Ce convențiuni ați încheiat? Cum credeți la încheierea păcii să apărați interesele țării? D-lor ne-au răspuns curat și simplu că *nici una* și ne-au trimis să ne adresăm la *generozitatea unui guvern străin*. Ni se pare că răspunsul a fost categoric. Ne pare și nouă bine, *căci istoria îl va înregistra*. Dacă dar România nu va ieși din acest răzbel cu nici un avantaj, sau cu avantagiuri disproporționale cu riscurile și cheltuielile sale, responsabilitatea va privi pe acești miniștri inepti și slugarnici, care n-au știut a vorbi și a stipula în numele unui popor liber și

stăpin pe sine. Dar dacă, din contră, România va câștiga ceva sau în privința teritoriului sau a drepturilor sale, dacă va ieși pentru dinsa de aci integritatea sa ca teritoriu și ca națiune, o independență asigurată și garantată, atunci iarăși nu avem nici o recunoștință pentru miniștrii de astăzi, căci ei înșiși au declarat că n-au făcut nimic pentru aceasta și că toate sînt datorite generozității unei puteri străine. Pentru dinsa dară în acest caz va fi recunoștința țării.

[3 ianuarie 1878]

ANUL DOILE DREZIMINE
 Redacțiunea și Administrațiunea Strada Băneșilor 12
 MIERCURI 30 NOIEMBRIE 1878

VIHARAY SEVEFI PÉTER.
 ANUNCIEREE
 30 HANI ESEMPLARULU

ROMANULU

30 HANI ESEMPLARULU

NUMERUL 21 FEBRUARIE 1880
 În București și districte 10 bani numărul
 Anul N. No. 2450

TELEGRAPHUL

Prețurile abonamentelor: Pe anul în avans 12 lei, pe 6 luni 7 lei, pe 3 luni 4 lei. Pentru inserțiunile de afișuri și reclame se plătește în avans. Pentru inserțiunile de afișuri și reclame se plătește în avans. Pentru inserțiunile de afișuri și reclame se plătește în avans.

NUMERUL 21 FEBRUARIE 1880
 În București și districte 10 bani numărul
 MIERCURI 21 FEBRUARIE 1880

PRESSA

Redacțiunea: PASAGIUL ROMÂN
 Adresă: Strada Băneșilor 12, București

3. Frontispiciul ziarelor cu care polemizează Eminescu între 1877 și 1880.

[,«ROMÂNUL» CONCEDE..."]

„Românul” concede că soldații au petrecut pe câmpul de război rupt și descult, dar cu toate acestea ei s-au purtat vitejește; adică din nou confundă meritul dorobanțului cu meritele guvernului. Că soldatul a fost rupt, descult, rău îngrijit, adesea rău condus e meritul guvernului; că el s-a purtat bine și vitejește este meritul soldatului. *Distinguendum est.*

Apoi se scuza liberalii că nu erau pregătiți, că voiau neutralizarea teritoriului ș.a.ș.a. Și noi ne aducem aminte de ineptia d-lui Nicolae Ionescu, ne aducem aminte de ministrul Slăniceanu, care strîngea soldații cînd era a pace și le dădea drumul cînd era a război. Ne aducem bine aminte că liberalii, veniți la putere în urma flămîngiunii lor, n-aveau nici plan, nici idei, nici credit; c-a făcut tocmai contrariul de ceea ce promisese; că din prieteni turcilor s-au făcut dușmani lor; că din contrari războiului s-au făcut războinici nevoie mare, în sfîrșit, că n-au urmat cărare hotărîtă de mai nainte.

Acuzarea că conservatorii i-ar fi condus pe soldați la starea de sclavi ai străinilor, la disprețul general și altele de același calibru, le-[o] întorcem d-nilor liberali cu mulțumită înapoi. Dacă țara aceasta există pînă astăzi are s-o mulțumească elementelor conservatoare, care, cu mijloacele lor minime, espunindu-și numai capetele lor proprii, nu viețile a mii de oameni, au ținut țara neatîrnată prin mijlocul tuturor nevoilor, de stă pînă în ziua de astăzi. Slavă Domnului, cu grecoteii din Strada Doamnei ne putem măsura orișicînd.

[4 ianuarie 1878]

PRO DOMO [„IATĂ «SIMȚIMINTELE, IUBIREA DE ADEVĂR...»”]

Iată „Simțimintele, iubirea de adevăr, buna-creștere și limbajul ales al nobilei și ilustrei partide a conservatorilor”, exclamă „Românul”, reproducînd notița noastră asupra dorobanților din numărul de vineri 30 decembrie.

Nobili, nenobili — știm că-i ustură rău cînd le spunem pe nume și arătăm cîtă deosebire este între frazele liberale, între exploatarea simțirilor celor mai sfînte ale nației românești și între realitatea crudă pe care au creat-o țării.

Martor ne e unul Dumnezeu e-am fi dorit să n-avem cauză de a arunca în fața radicalilor acele epitete pe cari, din nefericire, le merită pe deplin. Dar scriitorul acestor șiruri e însuși neam de țăran și privește a celor jertfe ale frazelor liberale l-au durut. Radicalii trebuiau să știe că războaiele nu se fac cu palavre, ci cu bani, și că vorbele goale din Dealul Mitropoliei nici îl îmbracă nici îl încălzese pe dorobanț.

Iară dacă e vorba despre cuvintele aspre, apoi tot lucrul are numele său. Ticălos nu e decît acela care ticăloșește pe oamenii ce în-adevăr nu sînt ticăloși; a le spune însă ticăloșilor că ticăloși sînt nu e nici o cestică de „creștere”, nici cestică de „limbajiu”, ci o foarte tristă datorie a tuturor oamenilor care a luat neplăcuta sarcină de a judeca despre netrebniciile ce se fac în lumea aceasta.

Ba o foiță care-și macină palavrele tot la moara „Românului” ajunge să se anine pînă și de persoana colaboratorilor „Timpului”. Ba unul e ungurean, ba cellalt a fost corist la teatru. Despre asta nu e supărare, pot să înșire mult și bine asemenea filozofii și să se înterezeze prea cu de-amăruntul de viața noastră privată, în care nu vor găsi nici umbră de faptă rea. Că unu-i român din Ardeal, că cellalt în copilărie a legat cîtăva vreme cartea de gard și și-a făcut mendrele printre actori nu dovedește nimic rău nici în privirea caracterului, nici în privirea inteligenței lor. Dacă vor cerceta și mai departe vor găsi că unul a legat araci în via părintească și celălalt a ținut coarnele plugului pe moșia prințescă și, la urmă, că amîndoi sînt viță de țăran românească, pe care nu-l faci străin nici în ruptul capului și pace bună.

Cine n-a simțit pînă acum că în mucul condeiului nostru e mai multă naționalitate adevărată decît în vinele tuturor liberalilor la un loc acela sau suferă de boala din născare ce nici un leac nu are sau îi și închide ochii cu de-a sila și nu vrea să vadă.

Cînd d-lor ne zic nouă că nu sîntem români rîde lumea care știe că ne ținem grapă de părinți ce neam de neamul lor au fost români; dar cînd le zicem noi d-nealor că sînt rămășițe și pu de fanarioți atunci îi ustură rău, pentru că e adevărat și se știu cu musca pe căciulă.

[5 ianuarie 1878]

[„D-L CANDIANO POPESCU...”]

D-l Candiano Popescu, între atîția generali și ofițeri care onorează armata română, a fost ales pentru a purta marelui duce Mihail cordonul ordinului Steaua României.

Eroul din noaptea de 11 februarie care a intrat cu revolverul în camera de culcare a suveranului său, răscolătorul de la 11 august 1866 care a proclamat pentru două ore ridicula republică de la Ploiești este dară ales pentru a înfățișa pe lângă ilustrul comandant al armatelor ruse din Asia disciplina și virtuțile ostășești ale armatei române. Frumoasă și nemerită alegere ! Dacă nu ne înșelăm, este a șasea răsplată pe care a obținut-o d-l Candiano de la începutul campaniei ; să numărăm : 1. Gradul de maior, 2. Virtutea militară, 3. Crucea S-tului George, 4. Steaua României, 5. Gradul de locotenent-colonel, 6. Misiunea la Tiflis.

Fericită idee a avut d-l Candiano de a proclama, acum șapte ani, detronarea suveranului său ! De altminterea, ce este drept, reprezintă foarte bine pe guvernul care-l trimite.

[6 ianuarie 1878]

O NOTIȚĂ STRĂINĂ RELATIVĂ LA LITERATURA ROMÂNĂ

Cetim în „Vossische Zeitung” din Berlin, numărul de duminică, 2 decembrie 1877 :

Rumaenische Skizzen, introducere și traducere de d-na M. Kremnitz (București, 1877 la Socok și C-ie) este titlul unei cărți puțin voluminoase, care însă în limitele ce și le-a tras ne face să vedem cu o deosebită claritate situația intelectuală și morală a României. Introducerea ne dă un scurt prospect istoric despre starea de mai-nainte și despre starea de astăzi a țării și arată marea influență a elementului coreligionar în trecut, care însă în prezent nu mai are puterea ideilor moralizatoare. După introducere urmează un fragment din critica lui Titu Maiorescu *In contra direcției de „astăzi în cultura română”*, în care se combat cu o asprime fără cruțare și cu o logică incisivă dar totodată din impulsivitatea celui mai înalt patriotism formele superficiale, lipsite de fundament organic, în dezvoltarea intelectuală a României.

Aici urmează citat în traducere pasagiul de la pag. 334 și 335 din cartea d-lui Maiorescu *Critice*.

Însă țara judecată cu această asprime posedă în literatura ei mai nouă talente de o necontestabilă însemnătate, precum dovedește alegerea următoare de novele și de schițe din pana a diferiți autori români. Aceste șapte schițe, narațiuni și povești sînt toate ținute în ton popular și izvorite din iubirea poporului și a naturii lui adevărate ! Unele din ele, precum este *Crucea din sat* a d-lui Slavici, sînt de o frumuseță încântătoare și scrise cu atîta poezie încît se pot compara cu cele mai eminente produceri ce le are literatura tuturor popoarelor în sfera concepțiilor poetice populare.

Cartea d-nei Kremnitz cuprinde, pe lângă citata narațiune de I. Slavici, încă o istorie sătească (*Popa Tanda*), de același autor, două „copii de natură” (*Popa Gavril* și *Cucoana Nastasia*) de I. Negruzzi, o novelă (*Mihnea cel rău*) de A. I. Odobescu, o novelă de N. Gane (*Șanta*) și povestea populară a *Gemenilor cu stea în frunte*. Cu cît humor este scrisă și cu ce plăcere se citește d.e. simpla istorie sătească a d-lui Ion Slavici ! Popa Tanda, prin caracterul lui cam prea drept, își atrage defavoarea mai marilor lui și se vede strămutat în mizerul și sălbăticul sat Sărăcenii din Valea-Seacă. Aici preotul începe în anul dintîi să predice poporenii săi cu multă seriozitate Evangelia îndreptării. Cînd vede că predica e în zadar încearcă în anul al doilea bațjocura și în anul al treilea dojana.

Toate însă sînt degeaba ; în mijlocul sărăciei și lenci obștești se și vede pierdut în mizerie cu nevastă și copii cînd, într-o dimineață, gîndindu-se cu amar la starea lui în mijlocul bisericeuței aproape ruinată [i]și vine deodată ca o inspirație de sus : el începe a munci însuși, se pune pe lucru cu propriile sale brațe, [i]și reparază casa preoțească, [i]și așează un gard în jurul curții, [i]și lucrează ogorul, [i]și sădește o grădină. Poporeni la început dau din cap și zic că e al dracului popa, dar încetul cu încetul se pun pe gînduri și în scurt timp fac unul

după altul ceea ce au văzut că face popă. De abia trece un an și satul s-a schimbat la față și acum cînd ajunge un călător prin Valea-Seacă, pe șoseaua cea bună, și întreabă de satul cel frumos pe care-l zărește cu mirare, află că este satul Sărăcenii, adevăratul azil al săracilor.

[12 ianuarie 1878]

ORIGINEA ROMÂNILOR

La 4/16 ianuarie d. dr. Fligier a ținut la adunarea Societății antropologice din Viena o conferință prin care a combătut părerea românilor că poporul lor s-ar trage de la vechii romani. La intrarea lui Victor Emanuel în Roma au venit felicitările municipalităților București și Iași, în cari se zicea că Italia este muna comună și a românilor, deci cu ocazia aceea mai mulți învățați italieni s-au pus să cerceteze originea lor. Rezultatul a fost că, precum formațiunea craniului la români este cu totul deosebită de aceea a italienilor, tot astfel nu este nici o înrudire între aceste popoare. Originea susținută de români de la coloniști soldați din Italia e un fantom, căci războaiele civile depopulasă Italia însăși încă înainte de Traian și e istoric constatat(?) că, spre a coloniza țările de la gurile Dunării, s-au luat populațiuni semitice (?) din Asia Mică, din Siria ș.a. Dacă românii ar avea cuvînt să-și deducă originea de la coloniștii romani, atunci ar fi înrudiți prin sînge nu cu italienii, ci cu jidanii (?). D. Fligier polemizează contra lui Mommesen și a altor învățați, cari iau limba română drept dovadă a originii italiene, și el susține că românii sînt coborîtorii direcți ai vechilor traci. Dintre popoarele Traciei însă au primit și altele limba latină, și d-sa a sprijinit această teză, arătînd că și alte popoare barbare, cu care cele dintîi au venit în contact în vremea migrațiunii, și-au apropiat cu ușurință limba latină.

La teza aceasta a d-lui dr. Fligier vom răspunde numai prin cîteva observări.

1. Limba română e unica în Europa care n-are proprie-vorbînd dialecte. Pe-o întindere de pămînt atît de mare, despărțiți prin munți și fluvii, românii vorbesc o singură limbă. Prin urmare elementele din cari s-au zămislit poporul românesc n-au putut să fie decît numai „două”. În orice caz însă semii d-lui Fligier ar fi lăsat în limbă o urmă cît de slabă, care însă nu se găsește deloc. Să presup nem că toate cuvintele semitice au dispărut, n-ar fi dispărut însă gîtlejul, cerul gurii și rătășul lor, deci am găsi urme de „fonologie” semitică în limba română, caz care asemenea n-are să se nîmplă.

Am trebui să avem azi o limbă latină pronunțată jidovește. Toți știu însă că jidanii moderni de ex., chiar de-o sută de ani să fie în țară, nu sînt în stare să pronunțe românește.

3. Nu știm cum e istoric constatat că coloniștii ar fi fost semii. *Ex toto orbe Romano* a lui Entropius (singurul loc ce vorbește despre colonizare) nu poate fi interpretat prin Siria, Asia Mică ș.a.

4. Dacă coloniștii ar fi fost străni, ei n-ar fi putut vorbi decît limba latină clasică. În limba română se găsește însă tocmai elementele unei latinități arhaice, ce nu se putuse păstra decît tocmai numai în Italia și nu la cei ce-n-vătau limba clasică a statului. Cine-nyață azi franțuzește sau nemțește învață limba scrisă, nu cea vorbită prin ținuturi depărtate, în care s-au păstrat urmele limbii vechi.

5. Coborîrea din traci o negăm pur și simplu. *Affirmanti obstat probatio*. Dacă n-ar exista această regulă salutară a logicii elementare, ne-am bătăbani vecinic cu sute de mii de păreri. Poate e-am ieși la urmă și chineji și turcomani și tot ce ar poffi cineva. Prin simplă afirmare nu se dovedește nimic.

Cine a[u] fost dacii, care au fost limba lor nu se știe nici pînă astăzi. Sigur s-ar putea deduce numai un singur lucru. La popoarele din Dacia, neeseptînd pe cel român, trebuie să se afle urme de fonologie dacică.

[13 ianuarie 1878]

DIN VEACUL AL ZECELEA

Șesurile dintre Volga, Nistru și Prut au fost totdeauna bogate în populațiuni războinice și neliniștite cari, negăsînd piedici pînă în Carpați și pînă în Balcani, părăseau locuințele lor și porneau în lume spre a cuceri alte țări. Istoria Daciei vechi după colonizare consistă

aproape numai din călcările roiiurilor de popoare din răsărit, istoria Moldovei înscrie asemenea mulțime de războaie întâi cu tătarii, apoi cu cazacii, în fine istoria noastră nouă — cine n-o cunoaște? Cine nu știe cite invazii despre răsărit am avut de la Petru cel Mare încoace?

Dar nu erau țările noastre ținta cuceririlor. Precum popoarele germanice tindeau la Roma, cetatea pe șapte munți de lângă Tibru, așa popoarele slavice, care au primit religia creștină din Bizanț, întindeau odinioară mâna lor spre Roma nouă, cetatea pe șapte dîmburi de lângă Bosfor. Descendentul lui Rurik au făcut război Bizanțului la anul 907, dar n-au putut să cîrindă puternica cetate. Un alt duce, Igor, au pornit pe cîteva mii corăbii mici de la gurile Dnistrului ca să ia Bizanțul cu asalt, însă asemenea în zadar.

Sub urmașul lui Igor, Svetoslav, rușii au trecut Dunărea, însă în alte împrejurări.

Nicefor, împăratul bizantin, au fost atacat de către româno-bulgarii de dincoace de Balcani; deci se văzu silit de-a cere de la Svetoslav ajutor contra regelui bulgar Petru. Împăratul bizantin le trimise rușilor 1500 livre de aur (cam 2 și jumătate milioane de franci) drept subsidii de război, și în vara anului 968 rușii intrară în Bulgaria, cuceriră și dărimară multe orașe și se întoarseră încărcăți de pradă în țara lor. Dar țara dintre Balcani și Dunăre le plăcu atît de mult încît la anul 969 se întoarseră iarăși în Bulgaria, hotărîți de-a se așeza aici și de-a apăra țara cucerită chiar și contra bizantinilor. Regele bulgar, Petru, murise; fiii săi nevriscnici, Roman și Boris, căzuse în mîinile marelui duce rusesc, deci cucerirea provinciei părea asigurată și ei se așezară în Bulgaria.

După moartea lui Nicefor au stătut împărat Bizanțului Ioan Cimisceș, un armean. Acesta trimise lui Svetoslav solie să deșerteze fără întîrziere țara, fiind parte a împărăției romane. Svetoslav zise scurt că în curînd îi va răspunde împăratului sub chiar zidurile Constantinopolei.

Svetoslav adună oaste mare de slavi; cîteva mii de unguri și de pecenegi se uniră asemenea cu dînsul și astfel trecu Balcanii, arse orașele și satele în drumul său, iar locuitorii luară cîmpii, fugind care încotro. Rușii luară Filipopol puind în țepă 30000 de greci și de bulgari ei își așezară tabăra între Adrianopole și Constantinopole, cam în locul în care se află astăzi orașul Ciadaf-Borgas.

Împăratul bizantin trimise împotriva lui pe arhistrategul Bardas, c-o oștire mică, însă bine disciplinată. Prin marșuri bine chibzuite, Bardas [î]și ținu pe ruși în loc, amăgi cîteva detașamente din tabără afară și le bătutu despărțite. Pe lângă aceasta mai veniră preste ruși foamea și boalele, încît Svetoslav se văzu silit să se-ntoarcă iar dincoace de Balcani. El nu s-ar fi întors nesupărat dacă Bardas n-ar fi fost trimis în Asia Mică să întîmpine o răscoală ce se ivise acolo.

Dar țara între Balcani și Dunăre, Bulgaria actuală, rămase totuși în mîinile rușilor.

Împăratul bizantin, temîndu-se de-a-i avea pururea în atîta apropiere, hotărî să-i atace din nou și anume din două părți. Flota grecească, de 300 de corăbii, avînd proiectile de foc grecești, merse spre gurile Dunării, purtînd provizii multe pentru oastea ce se strîngea [la] Adrianopole, iar în primăvara anului 972 împăratul merse însuși la Adrianopole și trecu Balcanii pe la strîmtoarea apuseană numită Poarta lui Traian, nepoposînd decît dincoace de Balcani, pe un șes înălțat dintre două ape, precum povestește Leon Diaconul.

După popas oastea bizantină apucă drumul spre Șumla de astăzi (Prestlava pe atunci).

Svetoslav crezuse atacul flotei mult mai primejdios decît pe acela al oștirii grecești, deci rămăsese cu partea cea mai mare a oștirilor sale lângă Dunăre. El se întărise în Silistra de azi (pe atunci Dorystolum) lăsînd numai o garnizonă mică la Prestlava.

Rușii din Prestlava făcură o ieșire, fură însă respinși. În Joia mare, 4 aprilie 972, bizantinii porniră asalt, suiră pe scări valurile întăriturilor și siliră pe ruși a se retrage în castelul întărit și despărțit de oraș. Dar fiindcă acest castel era în mare parte durat din birne, grecii-l aprinseră cu proiectile arzătoare. Siliți de foc, rușii (7000 la număr) ieșiră la larg și căzură în luptă pînă la unul.

Cimisceș reclădi zidurile Prestlavei și o numi Ioanopoli, făcu Paștele aici și apoi plecă spre Dorystolum, unde Svetoslav se întărise în capul a 60000 de oameni. În luptă grecii nu i-au putut învinge. Dar flota grecească, intrînd în albia Dunării, le tăie aprovizionarea, boalele se răspîndiră între ruși, încît în mijlocul verei, în iulie, Svetoslav trimise un sol la împăratul, propunîndu-i pace.

Rușii se legară a ceda împăratului Dorystolum, a libera prizonierii, a părăsi pentru totdeauna Bulgaria; iar grecii se obligară a nu-i supăra în retragere, a le da provizii și a trata bine pe negustorii ruși cari vor petrece în Bizanț.

Din 60 000 de ruși nu mai rămăsese în Dorystolum decît 22 000 cu viață.

Acestora Cimisceș le dădu provizii îndestule.

Dar abia trecură Dunărea spre a se întoarce în țară și locuitorii de dinoace, mai cu seamă pecenegii nomazi, năvăliră asupra lor și-i uciseră împreună cu ducele lor Svetoslav. Din suta de mii, cu câți venise întii Svetoslav, prea puțini își revăzură patria.

Deci în veacul al X-lea, și anume între anii 907—970, rușii au încercat de trei ori a cuceri împărăția bizantină, dar fără să poată izbuti. De la cea dintii încercare sînt o mie fără treizeci de ani. Ce față vor avea oare aceste țări cînd mia de ani va fi împlinită? Căci pe aceleași locuri prin care stăteau odată arcașii lui Svetoslav sînt astăzi regimentele împăratului Alexandru II, dar în mai mare număr și încununate de izbîndă. Din vechiul Mare Ducat de la Kiev au înflorit astăzi cea mai întinsă împărăție a istoriei nouă, alte ape duc Dunărea, alți stăpîni sînt la Bizanț, alți dușmani găsește Rusia în cale. Dar va veni o vreme cînd alte neamuri, ce dorm în sinul viitorului, vor înlocui în lumea vecinicii schimbări și pe învingător și pe învins, cînd vremea ce curge acum va fi o depărtată poveste, cînd nu va fi rămas nici urmă din toate cîte ne mișcă acum, din toate cîte dorim.

[20 ianuarie 1878]

[„ÎN SFÎRȘIT VEDEM LIMPEDE...”]

În sfîrșit vedem limpede. Generalul Ignatieff a propus guvernului nostru retrocedarea Basarabiei în schimbul a nu știu căror petice de pămînt de preste Dunăre. România este singurul stat care azi e în primejdie de a fi dezmembrată de chiar aliatul ei, după ce au încheiat cu el o convenție prin care i se garantează integritatea teritoriului. România vede zburînd ca pleava în vînt asigurările unei convenții a cărei iscălituri sînt încă umede și pe care a încheiat-o c-o împărăție mare, pe a cărei cuvînt se credea în drept să se întemeieze.

Și ce zice Austria la aceasta, Austria, pentru care gurile Dunării sînt o condiție de existență mai mult decît poate pentru noi? După cît auzim, ea nu are nimic de zis dacă i se asigură neutralitatea întregii Dunări de Jos.

Dar cum să se asigure această neutralitate? Priintr-un tratat? Ridicol! Tratatările se scriu astăzi pentru ca să fie călcate de-a doua zi.

Dar cu ce drept pretinde Rusia bucată noastră de Basarabie, pe care am căpătat-o înapoi, drept din dreptul nostru și pămînt din pămîntul nostru? Pe cuvîntul cum că onoarea Rusiei cere ca să se ia o bucată din România. Va să zică onoarea Rusiei cere ca să se ia pe nedrept o bucată din România și aceeași onoare nu cere respectarea convenției iscălită de ieri. Ciudată onoare într-adevăr!

Și pe ce se-ntemeiază acest *point d'honneur*?

Fost-au Basarabia cucerită cu sabia? Nu. Prin tratatul de București de la 1812 s-a făcut această cesiune, nu ca preț al păcii, căci Turcia n-avea nevoie de pace, ci tocmai Rusia.

Napoleon era asupra intrării în Rusia și trupele rusești se-ntoreceau în marș forțat, în ruptul capului, luînd fața pămîntului românesc pe tălpile lor.

Cine i-a văzut întorcîndu-să, căzînd pe drumurile țării de osteneală, nu putea zice că aceasta era o armie învingătoare nici nu putea crede că peste curînd succesele acelei armii aveau a-i cîștiga o provincie. Se știe că diplomația engleză, împreună cu vînzarea beifului grec Moruzi, a fost cauza cesiunii Basarabiei.

Beiful grec și-au pierdut capul. Anglia e pedepsită abia astăzi. Și cînd Moldova au căpătat îndărăt o parte din pămîntul ce pe nedrept i se luase, atunci s-a atins onoarea Rusiei și aceea onoare cere ca să se ia îndărăt de la noi ceea ce pe nedrept ni se luase?

Căci prin ce păcătuișe Țările românești Rusiei? Nu le-am hrănit într-atîtea rînduri oștirile, nu erau țările noastre adăpostul lor, doveditu-ne-am vreodată dușmani ai ei? Într-adevăr nu găsim cuvinte pentru a califica această pretențiune, necum împlinirea ei. Oare puterea cea mare a Rusiei i-ar da dreptul de a-și bate joc de lume, de noi, de ea însăși?

Pe cîtă vreme presa rusească comitea necuviința — căci altfel n-o putem numi — de a vorbi despre reluarea Basarabiei, pe atîta vreme am ignorat glasul unei prese care știam prea bine că n-are nici o însemnătate și este liberă a se ocupa în mod platonice de toate cesiunile pe cari le permite poliția de a fi discutate, fără de a-i crește cuiva prin aceasta peri albi.

Dar astăzi nu mai este presa rusească care vorbește, ci guvernul, care acolo este tot.

Astfel dar am pierdut 15000 de oameni și câteva zeci de milioane cheltuieli de război, am ajutat pe „mandatarul Europei” în îndeplinirea sacrei sale misiuni, pentru ca la urmă tot noi să fim cu pagubă, tot noi să plătim războiul Rusiei cu pierderea unei provincii?

Pînă acuma noi am refuzat orice schimb, ne astupăm urechile la orice propunere de schimb în această privință. Drepturile noastre asupra întregii Basarabii sînt prea vechi și prea bine întemeiate pentru a ni se putea vorbi cu umbră de cuvînt de onoarea Rusiei angajată prin Tratatul de Paris. Basarabia întregă a fost a noastră pe cînd Rusia nici nu se megieșa cu noi, Basarabia întregă ni se cuvine, căci e pămînt drept al nostru și cucerit cu plugul, apărut cu arma a fost de la începutul veacului al patrusprezecelea încă și pînă în veacul al nouăsprezecelea.

Mandatarul Europei vine să mîntuie popoarele creștine de sub jugul turcesc și începe prin a-și anexa o parte a unui pămînt stăpînit de creștini, în care nu-i vorba de jug turcesc? Ciudată mîntuire într-adevăr.

Cuvîntul nostru este: De bunăvoie niciodată, cu sila și mai puțin.

Într-unul din numerii trecuți am înregistrat zgomotul că în Basarabia s-ar fi luat deja măsuri administrative din partea Rusiei, care trec dincolo de marginile convenției încheiate. Cerem lămurire guvernului. Convenția nu trebuie să rămîie literă moartă și orice trecere peste ea trebuie respinsă în orice moment. Nu e permis nimăruî a fi stăpîn în casa noastră decît în marginile în care noi îi dăm ospetie. Dacă nația românească ar fi silită să piardă o luptă, va pierde-o, dar nimeni, fie acela oricine, să n-aibă dreptul a zice c-am suferit cu supunere orice măsură i-a trecut prin mînte să ne impună.

Dar toate acestea sînt considerațiuni făcute față cu o eventualitate asupra căreia stăruim a fi în îndoială.

Oricît de mulți oameni răi s-ar găsi în această țară, nu se găsește nici unul care ar cuteza să puie numele său sub o învoială prin care am fi lipsiți de o parte din vatra strămoșilor noștri. Guvernul rusec a putut să facă o încercare, a trebuit însă să se încredințeze că în zadar a făcut-o.

Mai departe nu va merge!

Noi nu pretindem, chiar nu cerem nimic de la puternicul nostru aliat; atît însă și numai atît. Voim să păstrăm bune relațiuni cu vecinii.

Ei bine! Rusia nu se va face vinovată de o faptă care ar fi pentru dînsa o vecinică pată în ochii lumii; ea nu va lua ce noi nu voim să dăm.

[25 ianuarie 1878]

[„FĂRĂ A PREJUDECA HOTĂRÎRILE ADUNĂRILOR...”]

Fără a prejudeca hotărîrile Adunărilor, credem cumcă linia de purtare a conservatorilor va fi următoarea.

N-avem nici un schimb de făcut cu Rusia în particular și nu-i dăm nimic *ei*, precum nu pretindem nimic de la ea în special decît ca să consfințească cuvîntul împăratului ei. Numai toți semnatarii Tratatului de Paris, care va servi de bază a deliberărilor Congresului, ne pot da ceva — lua nu ne pot nici ei nimic.

Se zice cumcă argumentarea unei părți ar fi următoarea: împăratul nu voințe să-și calce cuvîntul și, în marginile voinței sale individuale, nici nu-l calcă vreodată, dar voința poporului rusec cere reluarea Basarabiei.

Dar cu modul acesta orice tratat încheiat între două state se poate nimici. Caracterul individual al monarhului nu este decît o garanție mai mult pentru respectarea unui tratat, nu este însă unica lui garanție. Convenția a fost încheiată între guverne, adică între oameni cu plenipotențe din partea poporului lor, și toemai voința popoarelor este angajată prin convenție. Deci nu înțelegem ca o voință angajată să vrea ceva contra angajamentelor ce le-au luat în mod formal. Ce deosebire mai este atunci între popor, ca personalitate juridică, și niște bande neorganizate?

Dacă am făcut odată greșala de a încheia convenție cu ea, n-am încheiat-o pentru a servi politica rusească în special. Însăreînată de Europa de a regula cestiuni ce nu ne privesc pe noi, nu i-am cerut decît să ne garanteze ea în special ceea ce toate puterile ne-au garantat

prin Tratatul de la Paris : integritatea și neatârnrarea teritoriului nostru *actual*. Poate să fie în alte locuri obicei să se precupețească pământul patriei și cetățenii statului, noi nu cunoaștem aceste obiceiuri și nici voim a le cunoaște.

Dacă Rusia ne propune un schimb — nu-l primim. Ba orice ne-ar propune Rusia îndeosebi nu primim.

Noi nu cunoaștem în ea decât pe mandatară Europei, care n-au declarat război Turciei pentru a schimba soarta noastră, ei pe aceea a bulgarilor, sirbilor, muntenegrenilor, în sfârșit a popoarelor de care a fost vorba la conferințe. De noi n-a fost vorba la conferință ; războiul ce l-am purtat au fost poate o imprudență ce se iartă unui popor tânăr și arzător, și alianța de fapt o măsură care să ne asigure succesul armelor *noastre*, iar încolo n-avem a împărți nimic cu Rusia nici în clin, nici în mîneacă. Poate din partea noastră să cucerească toată țara turcească, dacă o vor lăsa alte puteri, cu noi n-a avut război, deci n-are a ne lua nici pământ nici a ne da cu sila ceea ce nu-i cerem ei. Dacă avem a cere, nu Rusia este aceea de la care vom primi.

Nu cerem nimic, nu primim nimic, nu dăm nimic.

Vrea Rusia să ne dea independența? N-o primim de la ea.

Vrea să ne dea Dobrogea? Asemenea n-o primim.

Cu un cuvînt, de la Rusia nu primim nimic. N-avem nevoie de patronajul ei special și nu-i cerem decît ceea ce sîntem în drept a-i cere ei, ca oricărui om de rînd, cu fața curată : să respecte pe deplin convenția încheiată cu noi. Nici s-a bătut pentru noi, nici n-au poftit-o să se bată ; deci nu are dreptul de a trata cu Turcia în numele nostru. Nici ea s-a luptat pentru noi, nici noi pentru dînsa, ei fiecare pentru sine și ale sale ; ea pentru a împlini mandatul Europei și pentru confrății ei de peste Dnuăre ; noi pentru noi.

Deci încă o dată : Nu voim s-auzim de nici<de>un aranjament cu Rusia, nu-i concedem dreptul de a trata în numele nostru, căci n-am însărcinat-o nici noi cu aceasta, nici puterile europene.

[28 ianuarie 1878]

REPREZENTAȚIILE ROSSI

La 24 curent s-au reprezentat *Hamlet*. Dacă în București am avea dreptul de-a fi exigenți și n-am trebui să fim mulțămitori din inimă pentru orice scînteie de arte adevărată, am avea observații de făcut, nu lui Rossi însuși, ci asupra reprezentației ca întreg. O piesă, dar mai cu seamă una de Shakespeare, este un op de arte în care toate caracterele sînt atît de însemnate încît merită jucate de artiști mari. Se înțelege de sine însă că nu se va găsi poate niciodată o trupă care să întrunească în sine atîția artiști escelenți încît întregul op de arte să se poată privi ca un bas-relief din care nici o figură să nu răsară prea afară de marginele care despart statua izolată de bas-relief. Deosebirea între trupă și Rossi este prea mare, încît, pentru a stabili unitatea concepțiunii shakespeariene, am trebui să scădem mult din Rossi sau să adăugăm mult trupei.

În trupă avem un orchestră în care un singur instrument prevalează cu mult. Nu-i vorba, celelalte instrumente acompaniază bine și cu măsură, dar totuși partitura unui singur instrument răsare mai mult. E o statuă izolată înaintea unui bas-relief. Cu multe schimbări făcute scrierii asemenea am trebui să nu fim înțeleși. Dar mulțămitori precum sîntem pentru orice arte adevărată, renunțăm de mai nainte de a-l vedea pe Shakespeare interpretat ca întreg, așa îl văd ochii sufletului nostru și ne declarăm cu asupra de măsură învinși de jocul puternic al marelui maestru italian.

[28 ianuarie 1878]

ARBOROASA [„CITITORII NOȘTRI ..”]

Cititorii noștri își aduc desigur aminte de seama ce am da[t]-o despre procesul intentat tinerilor români, membri ai Societății Arboroasa de la Universitatea din Cernăuți.

Procesul s-a petrecut înaintea Curții cu jurați trei zile de-a rîndul, și anume de la 20—23 ianuarie st.v. (1—3 fevr. st.n.). Tinerii au fost achitați cu „unanimitate” de voturi.

Până acum nu s-a mai întâmplat în Cernăuți un proces de asemenea natură, din care cauză publicul se îmbulzea nu numai în sala de ședințe, ci și pe uliți, încît, pentru a păzi ordinea și de teamă de turburări, ulițele era percurse de patrule de agenți polițienești.

Arestul preventiv al tinerilor ținuse unsprezece săptămîni. În ziua achitării ei au fost puși pe picior liber.

[4 februarie 1878]

CONTESTAREA ALEGERII D-LUI MAIORESCU

Colegiul I din Iași au ales deputat în Cameră pe d. Titu Maiorescu și aceasta din cauze binecuvîntate. Politica oarbă a roșilor au adus soarta românilor întregi la marginea prăpăstiei. Prin buna chibzuință și înțelepciunea generației reprezentate de Negri, Alesandri, Grigorie Ghica Vodă și alții, Moldova a recăpătat acea bucată de pămînt din teritoriul ei strămoșesc care stăpînește gurile Dunării și o parte a Mării Negre, Basarabia. Poporul românesc — deși destul de numeros pe fața pămîntului — a rămas însă în urmă economiceste și în cultură, deci nu putea să întreprinză lupta pentru existență decît sub scutul unui rol istoric, recunoscut de Europa și congruent cu interesele ei. Misiunea statului român în afară era ca să formeze o despărțire între trei civilizații deosebite, între Austria și Rusia pe de o parte, între Rusia și Turcia pe de altă. Iar cît despre rolul intern, el e mai cu samă un rol de cultură temeinică, care să se răsfrîngă asupra tuturor românilor, oriunde ar fi trăind ei, și să formeze oarecum stratul de căpetenie al unei culturi naționale comune. Partidul conservator din Iași, știind pe deplin că acel petec de pămînt de la Dunăre este rațiunea de a fi a statului român din punctul de vedere al Europei și cunoscînd fățărnicia liberalilor, cari sînt în stare să joace comedia protestării pentru a o da totuși rușilor în schimbul unor foloase personale de tot soiul, au ales cu majoritate absolută pe d. Maiorescu în aceste momente grele, dînd astfel un vot de neîncredere purtării îndoielnice a guvernului și a Camerei. Afară de aceia d. Maiorescu mai însemnează și altceva: tendența pentru răspîndirea unei culturi naționale și uniforme la țaranul românesc. Pedagog și fiu de pedagog, el a văzut cu ochi limpede beția de fraze și lipsa de cultură pozitivă a clasei de cenușeri din România și n-au găsit un alt antidot mai puternic contra epidemiei spirituale decît cultura țaranului. Dar pentru aceasta era de nevoie ca limba țaranului, fie el în România, fie în Ardeal, să fie pusă iar în scaunul de onoare ce i se cuvine, în locul în care o pusese cronicarii și biserica. În lupta pentru limbă și adevăr și contra jargoanelor franțuzite sau nemțite și a beției de cuvinte, d-sa a rămas învingător; autorii loviți de pana sa energică nu mai cutează a se întoarce la obiceiul lor de a înșira cuvinte nouă în loc de idei adevărate; limba, și împreună cu ea mintea, se curăță și se lămurește, căci numai o limbă în care cuvintele sînt împreunate c-un înțeles hotărît de veacuri este clară și numai o cugetare care se servește de o asemenea limbă e limpede și cu teme.

Colegiul I de Iași a știut dar ce face cînd a ales pe d. Maiorescu. Organe — în genere foarte bine informate — din străinătate vorbesc că guvernul ne trădează. În memorandumul colonelului Wellesley către lordul Derby cu data de 17 iulie 1877 se zice deja că împăratul Rusiei vrea să ia Basarabia.

„Correspondența politică” spune iar că măsura de a mobiliza pe toți cîți poartă arme în România (în contra Rusiei, dragă Doamne) e cu totul de prisos, căci, după informațiunile ce le are, „guvernul român, cu toate manifestațiile de formă” va da consimțirea la îndeplinirea dorințelor Rusiei.

Șimțînd deci că în dosul vorbelor d-lui V. Alexandrescu și a altora nu e decît frază și comedie, vechea capitală a Moldovei și-a pus încrederea într-un om care nu se lasă amăgit nici prin lacrămile de crocodil ale d-nului C. A. Rosetti, nici prin declamațiile d-lor Holban & Comp.

La știrea că Maiorescu și Florescu sînt aleși, Camera de astăzi, în care nu sînt decît vro doi-trei conservatori, a rămas înmărmurită de frică. Dosarul alegerii venise fără umbră de contestație, comisiunea de verificare n-a putut găsi motiv de invalidare nici măcar cît e negru sub unghie, deputatul trebuia proclamat. Ca cel ce se-neacă, Camera d-lui C. A. Rosetti trebuia să s-anine de un pai, de prerogativa de-a contesta fără motiv o alegere. Trebuia să se puie din nou în joc orice calomnie, orice nerușinare, doar s-ar găsi un pretext pentru amînarea acestei alegeri fatale frazei și minciunii.

Cu misiunea de a contesta alegerea s-au însărcinat — cine ?

Răspundem indirect spre caracterizarea lucrului. Meargă în Adunare un om care nu cunoaște pe nici un deputat și uite-se de jur împrejur cari sînt oamenii cei mai urîți fizicește — nu mai vorbim de suflet — și dacă va găsi figuri a căror vedere să-i strice dispoziția pentru o săptămînă de zile, atunci să puie mîna pe ei. Căci numai chipuri cu totul neizbutite ale naturii se pot însărcina cu caricarea unui adevăr limpede ca lumina zilei.

D. Holban a contestat alegerea, susținînd că, deși biroul electoral n-ar fi îndeplinit toate formalitățile, d-sa ar trece cu „indulgență” peste aceasta dacă n-ar fi alte considerații, de „moralitate”, care să-i dicteze contestarea.

Motivele sale sînt :

1) Listele electorale sînt tot cele vechi, făcute de conservatori, deci false.

2) D. Carp votează alternativ cînd la Iași, cînd la Vaslui, după cum [i]i convine și d-sa a influențat de astă dată alegerea de la Iași.

3) D. Dim. Rosetti, care a declarat prin buletinul primăriei că n-are decît un cens de 78 de franci, a votat asemenea în colegiul I, deși se cerea un cens de o sută de franci.

4) D. Maiorescu aparține unei școale filozofice periculoase, căci Schopenhauer și Max Stirner spun că „forța primează dreptul” etc. Aicea d-sa citează o frază în franțuzește ce avea acest cuprins. Întrebat de un deputat cine susține aceasta, d-sa răspunse : „Schopenhauer”.

5) Primăria de Iași n-au făcut prin foaia oficială și guvernul n-au făcut prin „Monitor” convocarea alegătorilor cu 21 de zile înainte de terminul alegerii.

La toate acestea vom răspunde rînd cu rînd, reproducînd în parte reflectările d-lui G. Vernescu.

1) Dacă listele electorale sînt false, toți deputații trebuie să plece acasă, căci toți au fost aleși după ele.

2) D. Carp își poate declara domiciliul politic atît la Iași, cît și la Vaslui, de vreme ce are avere imobiliară atît într-un loc, cît și într-altul. N-au votat însă niciodată în două locuri pentru una și aceeași alegere.

În faptă d-sa a făcut totdeauna parte din colegiul I din Iași și, dacă i-a convenit o dată să voteze la Vaslui, a renunțat la colegiul de Iași. „Însă deja de la august 1877, adică șase luni înaintea alegerii”, au optat din nou prin buletinul primăriei pentru colegiul ieșan.

În fine Carp e un om cu avere ș-am înțelege ca d. Holban — care are atît pe cît știe, adică nimic — să între vataf de moșie la Carp și să-i asculte ordinele ; dar nu-nțelegem ca un om cu neatîrnare economică ca d. Carp, care n-are nevoie să ia în arendă cu prețuri scăzute după hatir moșile statului, să asculte de poruncile d-lui Holban și să-și fixeze domiciliu politic acolo unde voiește a i-l [i]usemna acest *curiosum* al naturii.

3) D. Dim. Rosetti, după cît știm, n-a votat deloc. Dar, de ar fi votat, era în dreptul său, și acest drept încetează abia la formarea nouăi liste electorale. Un om poate într-un an să scază sau să se urce de zece ori în avere — pînă ce se constată aceasta prin noua listă electorală rămîne alegător în colegiul în care e înscris. Dacă mișcarea averilor omenești ar putea fi în orice moment un motiv de contestare a dreptului de alegător s-ar întîmpla ca țara să rămîie într-un moment dat fără puțință de-a fi reprezentată. Listele electorale constată și stabilesc dreptul de alegători. Cu afișarea lor înceată drepturi vechi, prin imputinare de avere, și încep altele nouă, produse prin împutire de avere. D. Holban a încercat să suspicioneze caracterul prob al d-lui Dim. Rosetti, deci au calomniat.

4) E absolut neadevărat că Schopenhauer ar fi zis vrodată în vrun pasagiu a numeroaselor sale scrieri că „forța primează dreptul”. D. Holban a citat în franțuzește un pasaj din Max Stirner și cu nerușinare l-a atribuit lui Schopenhauer, spre a amăgi o Adunare incultă, ce nu-i putea controla nici ignoranța sa nici reaua sa credință.

Max Stirner, pseudonimul sub care un oarecare Caspar Schmidt (născ. la 25 oct. 1806), este hegelian, fost teolog, cunoscut prin traducerea *Economiei politice* a lui Say și a cărții despre *Bogăția națiunilor* a lui Adam Smith. După credințe politice, acest filozof al egoismului, al dreptului ca creațiune a forței, este „liberal radical”. Ca filozof au scris o caricatură ironică a filozofiei lui Fr. Feuerbach, în care neagă morală în favoarea egoismului (Vezi *Der Einzige und sein Eigentum*, Lipsca, 1845).

Schopenhauer, care numește pe Hegel șarlatan și școala sa o adunătură de stîrpituri, susține tocmai „contrariul” de la cele zise de acest Caspar Schmidt.

Schopenhauer zice :

Dreptul poate fi suprimat prin forță, niciodată nimic (blos unterdrückt nie aufgehoben) (Vezi *Lumea ca voință și idee*, vol. II, pag. 680) și fiecare are dreptul a face tot ce nu atinge pe altul (*Parerga*, vol. II, pag. 257).

Aplicarea dreptului pur se face adesea cu privire la împrejurările deosebite ale poporului. Dar numai atunci cînd legile pozitive s-au făcut în esență și preste tot după conducerea dreptului pur și numai cînd pentru fiecare dispoziție a lor se poate găsi o rațiune în dreptul pur, numai atunci legile sînt un „drept” pozitiv, iar statul o societate juridică. La din contra legile pozitive nu sînt decît „o nedreptate” pozitivă, o nedreptate proclamată în public și susținută cu d-a sila. Astfel este orice „despotie”, constituția celor mai multe state mahomelane, ba chiar multe părți din alle constituții, precum sclavia, claca ș.a.a. (v. Schopenhauer, Lumea ca voință și idee, vol. I, pag. 409).

Rolul pe care cugetătorul îl dă forței brute este următorul : într-o lume plină de ființe rele și mincinoase precum este a noastră dreptatea este slabă și trebuie susținută cu puterea, iar tot geniul politic, toată munca seculară a statelor consistă numai și numai într-o singură țintă : a face ca dreptatea să stăpînească preste putere, iar nu puterea preste dreptate.

D. Holban atribuie deci lui Schopenhauer idei pe care acesta le numea șărlătănești și idei de stîrpituri, insultă memoria unui geni al cărui nume nu e vrednic să-l pronunțe, dă o idee mincinoasă despre scrierile filozofului pentru ... pentru a contesta alegerea colegiului I de Iași.

A atribui lui Schopenhauer ideile lui Schmidt înseamnă tot atît ca și cînd Praxiteles, sculptînd statua lui Apollo, ar fi luat drept model umerii d-lui Pantazi Ghica și fizionomia d-lui Holban.

5) Art. 46 al Legii electorale zice : „Colegiile electorale se convoacă prin decret domnesc. Ministrul de interne comunică aceasta *primarilor orașelor de reședință*, cari, prin înțelegere cu primarii din celelalte comune ale districtului, convoacă pe alegători cu 21 de zile înainte de termenul fixat pentru alegeri”. Convocarea prin placate, iscălite de d. Scarlat Pastia primar de Iași și deputat, s-a făcut într-adevăr cu 21 de zile înainte de termen. Dar, de s-ar fi făcut în urmă, ce-ar dovedi alt decît reaua-credință a guvernului și a primarului de Iași, pentru a pune piedici unei alegeri al cărei rezultat îl știau mai dinainte ?

Cu chipul acesta pot scăpa de orice opoziție. N-are decît să convoace totdeauna cu cîteva ceasuri mai tîrziu colegiile cari i-ar da deputați opoziționali ș-atunci toate alegerile neplăcute ar fi nule.

Vă rugăm, creați asemenea precedente !

După ce motivele d-lui Holban au fost combătute de d-nii Vernescu, P. Grădișteanu ș.a., d. Pantazi Ghica le-au mai rumegat încă o dată și în urmă d. Holban a depus la biurou următoarea propunere :

Contest alegerea d-lui Maiorescu, nefiind expresia adevărată a colegiului I de Iași și nefiind conform art. 46 a legii electorale, și conclud la invalidarea ei.

Iscălit Holban și alții de aceeași teapă.

Această propunere s-a votat cu majoritate însă nu cu 2/3.

Ce urma ?

Validarea alegerii, căci, oricînd se votează o propunere motivată, concluzia ei se votează. Dar altfel sună logica Parlamentului român. Nu s-a invalidat alegerea, ci s-a contestat numai.

Și, fiindcă d-nia lor nu știuseră ce votase, s-au suspendat ședința pe 10 minute pentru a reveni asupra votului. D. Holban și-a schimbat propunerea în mod radical, apoi s-au pus din nou la vot și s-a votat — Dumnezeu mai știe cum — căci mulți deputați susțineau în gura mare că numai vro trei-patru liberali ridicaseră cîte amîndouă mîinile, pentru a părea mulți. Dar ar fi o naivitate a crede că prima propunere a d-lui Holban ar fi fost făcută astfel numai din prostie. Dacă ea întrunea voturile a 2/3 dintre deputați alegerea se invalida ; neîntrunind atîtea, ea s-a contestat cel puțin. Va să zică n-a fost numai prostie, ci și vicleșug la mijloc. Proștii sînt totdeauna vicleni. Apoi s-a trecut la ordinea zilei, adică la verificarea alegerii d-lui Marghiloman (Buzău).

Aici erau 21 de alegători contestați. Termenul era tocmai cel pus la alegerea d-lui Maiorescu, dar fiindcă era alt creștin, Adunarea n-a recunoscut absoluta identitate a cazului, ci, puindu-se la vot contestarea aceasta, a rămas nehotărîtă, din cauza parității de voturi.

Nu putem mîntui fără a muștra cum se cuvine încă o necuviință a d-lui Holban.

Citînd cazurile Carp și Dim. Rosetti, d-sa s-a rugat de miniștrii să aibă indulgență, să nu dea în judecată pe acești doi domni.

Bunătatea d-sale !

Mai bine vorbea înșă de scîrba pe care trebuie s-o producă în orice om întreg indulgența d-sale. Căci a suferi indulgența cuiva înseamnă a fi „inferior” celui indulgent. Ce urît, ce măr-ginit, ce scîrbos ar trebui să fie omul care ar avea nevoie de indulgența d-lui Holban !

Nouă ne pare rău că d. Vernescu își sacrifică talentul său oratoric voină să ridice nivelul acelei Adunări. D-sa își inobilează contrarii, înjosindu-se de a disputa cu ei, căci e vrednic de contrarii mai buni și de ... amici mai buni. De ce nu-i lasă în știrea Domnului să se zvîrcolească

după plac în mlaștina lor? O sută de oameni cari nu știu ce votează și după vot se întrebă un sfert de ceas că oare ce-or fi votat în absență . . . de spirit, cari apoi răzvotază o altă propunere, contrarie celei dintii? . . . E o superfluență de bunătate de a-i lua în serios.

Și toate acestea . . . de „frica” unui singur om.

[8 februarie 1878]

[„À TOUT SEIGNEUR, TOUT HONNEUR!...”]

À tout seigneur, tout honneur ! Cedăm astăzi primul loc în fruntea ziarului iubitului nostru poet V. Alexandri ; trimițându-i în aceste puține rânduri tributul admirațiunii noastre, ne simțim datori totodată a-i cere iertare dacă pe dînsul, care n-a așteptat și n-avea nevoie ca „indignarea să-l facă poet”, îl coborîm astăzi la prozaica meserie de prim-bucureștar.

[9 februarie 1878]

[„CESTIUNEA RETROCEDĂRII ...”]

Cestiunea retrocedării Basarabiei cu incetul ajunge a fi o cestiune de existență pentru poporul român.

Puternicul împărat Alexandru II stăruiește să cîștige cu orice preț stăpînirea asupra acestei părți din cea mai prețioasă parte a vetrei noastre strămoșești.

Înțelegem pe deplin această stăruință, deoarece, la urma urmelor, pentru interesele sale morale și materiale, orice stat face tot ce-i stă prin putință : Rusia este o împărăție mare și puternică, iară noi sintem o țară mică și slabă ; dacă dar țarul Alexandru II este hotărît a lua Basarabia în stăpînirea sa, pentru noi, Basarabia e pierdută.

Dar dacă ne dăm bine seamă, nici nu e vorba să pierdem ori să păstrăm Basarabia : vorba e *cum* o vom pierde ori *cum* o vom păstra.

Nenorocirea cea mare ce ni se poate întîmpla nu este că vom pierde și rămășița unei prețioase provincii pierdute ; putem să pierdem chiar mai mult decît atîta, *încrederea în trăinicia poporului român*.

În viața sa îndelungată niciodată poporul român nu a fost la înălțimea la care se află astăzi, cînd cinci milioane de români sint uniți într-un singur stat.

Mihai Viteazul a izbutit să împreune sub stăpînirea sa trei țări și să pregătească întemeierea unui stat român mai puternic ; a fost însă destul ca Mihai Viteazul să moară pentru ca planul urzit de dînsul să se prăbușească. Statul român de astăzi a trecut însă prin mai multe zguduiuri și rămîne statoric, fiindcă are două temelii : conștiința românilor și încrederea marilor națiuni europene.

Dacă vom cîștiga de trei ori atît pămînt pe cit avem și vom pierde aceste temelii, statul român, fie el oricît de întins, va deveni o creațiune trecătoare ; iar dacă ne vom păstra temeliiile de existență socială, Rusia ne poate lua ce-i place și pierderile ne vor fi trecătoare.

Astăzi e dar timpul ca să întărim, atît în români, cît și în popoarele mari ale Apusului, credința în trăinicia poporului român.

Rusia voiește să ia Basarabia cu orice preț : noi nu primim nici un preț.

Primind un preț, am vinde ; și noi nu vindem nimic !

Guvernul rusesc însuși a pus cestiunea astfel încît românii sint datori a rămînea pînă în sfîrșit consecuenți moțiunilor votate de către Corpurile legiuitoare ; nu dăm nimic și nu primim nimic.

Românul care ar cuteza să atingă acest principiu ar fi un vinzător.

[10 februarie 1878]

[„FIINDCĂ NOI SÎNTEM ...”]

Fiindcă noi sintem atît de orbiți încît nu sintem în stare de a vedea lămurit poziția în care ne aflăm față cu Rusia și cu cererea ei pentru retrocesiunea Basarabiei, „Gazeta St. Petersburg” de la 2 (14) februarie are bunăvoință a ne lumina asupra acestor împrejurări.

Iată articolul.

Care-i motivul părerii negative a românilor în privirea cesiunii părții de sud a Basarabiei; interesul real al țării și al mîndricii naționale? Înainte de toate trebuie să relevăm că Rusiei nici prin gînd nu i-a trecut de a spolia România, că nu poate fi nici vorba măcar de pierdere materiale ale Principatului. Dacă România aprefiază frontarii naturale și rătănzile, dacă înțelege că ignorarea acestor condiții în dezavantajul unui vecin puternic nu duce niciodată la un bun rezultat final, atunci nu trebuie să fie zgîrcită cu cîteva mîle pătrate de pămînt plin de lacuri și mîlștine. Și nouă ne trebuie o frontieră naturală ca și României și aceasta nu se poate stabili altfel decît primînd noi Basarabia de sud, iar nu erînd pe cea de nord, precum cerea mai deună-zî o foarte româncască. Dacă pentru România e o cesiune de onoare națională și militară de-a păstra partea respectivă de față, e și pentru noi o cesiune analogă de a restabili granițele noastre precum erau ele înainte de 1856.

Să admitem că de amîndouă părțile e amor-propriu la mijloc: dar un amor-propriu este acela al unui popor de 8000000, și cellalt a unui popor de patru-cinci milioane.

Presă româncască se laudă fără folos cu conlucrarea României la război, cu jefurile sale, cu ajutorul ce ni l-a adus. În faptă, România ne-a adus folos real, dar și-a folosit sieși cu mult mai mult încă. Au cheltuit zece milioane de franci cu războiul, dar armata noastră a plătit cu zece, ba cu douăzeci de milioane mai mult în România pentru toate necesitățile vieții. Nu voim să relevăm întrebarea care din cele două state e datornic celuilalt; dar i-am sfătuit pe conștrații noștri din București să n-o releveze nici ei. Dacă România se arată implacabilă față cu noi, ea conlează desigur pe sprijinul puterilor; e apoi posibil ca să-și găsească un asemenea sprijin chiar la amicii noștri cei mai buni, cari sint totdeauna gata de a nedreptăși pe Rusia; asemenea se poate ca Rusia să nu insiste asupra pretenșii, împlîpinind rezistență din partea fostului ei aliat. Frontiera noastră naturală trebuie s-o avem, acum ori mai tîrziu; de cîțiva ani mai mult ori mai puțin nu ne pasă.

Ce se va întîmpla însă atunci cînd, în momentul unor stipulațiuni internaționale, Rusia insultată nu va face nici un fel de pretenții în favorul României? Anglia și Austria se vor face din proprie mărinimie procuratorii României? Anglia, care pledează atît de mult pentru rămășițele puterii sultanului, Austria, care e contra unor state nouă și puternice la marginile sale? Sintem departe de a amenința pe români, și amenințările nici n-ar folosi nimic față cu un popor viteaz care a dovedit lumii întregi îndreptățirea neatîrnării ale. Am voi să punem numai întrebarea pe baza ei justă și s-o liberăm de complicațiunile care se creează prin presa română, ce se lasă a fi lîrlit prea departe.

Noi, pentru a contribui asemenea la restabilirea întrebării pe bazele ei adevărate, vom răspunde următoarele :

1. Cesiunea Basarabiei, care poate fi pentru Rusia o cesiune de onoare militară, deși după a noastră părere rău înțeleasă, este pentru noi nu numai o cesiune de onoare, ci una de existență. România, pierzînd pămîntul ce dominează gurile Dunării, devine un stat indiferent, de-a cărui existență sau neexistență nu s-ar mai interesa absolut nimenea.

Acest interes ar fi indiferent dacă am fi destul de puternici sau dacă cel puțin am avea noi margini naturale spre vecini cari să ne înlesnească apărarea. Dar, cu țara deschisă spre nord și față cu un vecin cu precovîrșire puternic, țaria noastră nu poate consista decît în interesul economic pe care Occidentul-l are pentru drumul pe apă al Dunării și Mării Negre. Deci pentru acest petec de pămînt în stînga Dunării, care-a fost al nostru de la 1300 începînd și pe care Rusia nu l-a posedat decît 44 ani, nu există nici un echivalent.

2. Presupunînd că din parte-ne n-ar fi decît amor-propriu (ceea ce, în trecăt vorbind, nu e), nu înțelegem de unde ziarul rusesc ia ciudata teorie că un popor de 4—5 milioane trebuie să aibă mai puțin amor-propriu decît unul de 80 de milioane? Statele, ca personalități politice, sint egale *de jure* și deosebirea *de facto* stă numai în puterea pe care o dezvoltă într-o stare nejuridică și anormală de lucruri, adică în război, și în înrîurirea pe care o escroită prin frica ce inspiră cu amenințarea puterii fizice. Dar dacă e vorba ca puterea fizică a statelor să domnească, atunci nu mai e vorba nici de amor-propriu, nici de neamor-propriu, ci pur și simplu de care pe care va bate. Dacă Rusia vrea să ia cu de-a sila ceea ce i se refuză de bunăvoie, vom rezista, ne va bate și va lua ceea ce e al nostru, dar cel puțin nu ni se va putea imputa că am fost atît de decăzuți încît, de bunăvoie și cunoscînd limpede una din principalele noastre condițiuni de viață, am dat-o de injosită ce sintem în minile Rusiei pentru ... bani sau altele.

3. Plîngerea că armata rusească ar fi plătit 10—20 de milioane mai mult decît se cădea pentru trebuințele ei și cumcă țara s-ar fi folosit din aceasta e o plîngere foarte nelalocul ei de vreme ce nimenea nu poartă vina ei morală. E o lege economică, în China, Rusia, Anglia, ca și-n România, că, îmulțindu-se cererea unor obiecte, se urcă prețul lor. De se folosește sau

nu o țară dintr-aceasta este indiferent pe de o parte față cu chestiunea internațională de care e vorba, și neevitabil pe de alta.

Turcii asemenea iau mai scump de la ruși pentru obiectele ce le vînd. Oare turcii au cauză de a fi mulțămitori Rusiei pentru aceasta? Nu ne credem în drept a da lecții de economic politică ziarelor rusești, dar într-adevăr ne minunăm cum ni se poate face nouă o vină din trebuințele armatei rusești, pe cari, dacă și le procura din Rusia, le plătea și mai scump. Acest pretins cîștig al negustorilor din România nu constituie o pierdere pentru Rusia dacă ea, procurîndu-și obiecte de trai din alte locuri și nu din România, le-ar fi plătit și mai scump. Apoi să nu uităm că parte din aceste pierderi ale soldaților, individual vorbind, erau de atribuit neștiinței lor de-a se orienta, iar pe de alta că și traiul românilor s-a scumpit, fără ca producțiunea să se mărească în mod considerabil. Din contra încă. Afară de aceea cheltuielile statului român ca atare, după cît știm noi, nu sînt de 10, ci de 260 de milioane, ceea ce e o mare deosebire.

4. Cît despre granițele naturale ale Rusiei, să ne deie voie confracții noștri să le-o spunem că cu teoria granițelor naturale departe mergem. Granițe naturale îi trebuie unui stat slab ca România, ce are nevoie de ajutorul configurațiunii teritoriale spre a se apăra. Dar ce granițe naturale îi trebuie puternicei Rusii contra periculoasei și amenințătoarei României? Iar granițele naturale ale sistemului de stepe de peste Nistru sînt Carpații și Dunărea, adică România întregă. Dacă Rusia voințe într-adevăr să realizeze teoria granițelor naturale, atuncea ar trebui să anexeze toată România, dacă cerința de granițe naturale ar fi . . . un drept. Noi știm că sub pretextul de-a avea graniți naturale s-ar putea cuceri universul întreg.

Din parte-ne ni se pare însă că nici onoarea de stat și cea militară a Rusiei nu poate pretinde de a se lua de la un popor un pămînt care de cinci sute de ani este al lui și pe care de bunăvoie nu voințe să-l dea, nici Rusia n-are nevoie față cu . . . amenințatoarea noastră putere de așa-numitele granițe naturale, e-un cuvînt că nu e nici un motiv plauzibil pentru a face o asemenea cerere, pe cînd noi avem grave, foarte grave motive de a o refuza.

[14 februarie 1878]

[„DE CÎTE ORI S-A FĂCUT ÎN PARLAMENTUL NOSTRU ...”]

De cite ori s-a făcut în Parlamentul nostru întrebări guvernului asupra adevăratelor condiții de pace ale Rusiei, de cite ori s-a ridicat prin presă chestiunea Basarabiei, de atitea ori guvernul răspundea că nu știe nimic, căci și celelalte guverne nu știu nimic despre acestea, iar în privirea Basarabiei ne răspundea „Românul”: Calomniile de ale conservatorilor, ca să discrediteze guvernul, scorniri ca să amăgească opinia publică, cai verzi pe păreți și invențiuni cari pun la îndoială loialitatea înaltului nostru aliat, fum care se va risipi la cea dintii rază de adevăr.

Iată în fine că sosi generalul Ignatief, pentru a ne spune nouă tuturor că Dumnezeu a făcut lumea la 1812 și că pentru Rusia numai aceea e drept ce s-a făcut de atunci încoace. Deci, fiindcă au anexat Basarabia la 1812, trebuie să reanexeze astăzi părțicica ce-am recăpătat-o noi cu mare greu la 1856.

Știindu-se că lumea nu-i făcută la 1812 și Basarabia a fost a noastră din veacul al patrusprezecelea, ba poartă chiar numele celei mai vechi dinastii românești, a dinastiei Basarabilor, care luase partea de loc de la tătari într-o vreme în care nu prea era vorba de împărția rusească și fiindcă guvernul nostru știe importanța împreună cu această cucerire a lui Mircea cel Bătrîn era natural ca guvernul nostru . . . să nu știe nimic, absolut nimic despre intenția Rusiei, ba, mai mult încă, atît era de neștiutor asupra acestui punct, pe care celelalte puteri îl știau înaintea trecerii Dunării la armatelor rusești, încît au intrat și în război pentru ruși. Ca să arătăm cită dreptate avea guvernul că nu știe absolut nimic reproducem pasagele de mai jos din nota pe care contele Șuvalof a comunicat-o lui Lord Derby deja la 8 iulie 1877.

Această notă dă asigurări cumcă interesele engleze nu vor fi atinse nici în Egipt, la Canalul de Suez, nici la Golful Persan, nici în Dardanele, pentru că Rusia pune mare preț pe neutralitatea Angliei. Apoi spune condițiile unei păci care s-ar încheia înainte de a trece rușii Balcanii. În aceste condiții se prevede reforma Bulgariei, rătușirea frontierilor Serbiei, noua poziție a Bosniei și Hertegovinei și în sfîrșit vine la România și la pretențiile proprii ale Rusiei.

Cît despre România, care și-a proclamat neutralitatea, împăratul e de părere că aceasta e o cestiune ce cîntă să fie regulată prin înțelegere comună.

Aceste condiții fiind primite, cabinetele ar putea să exerciteze o presiune comună asupra Porții, spunindu-i că, în caz de a refuza, rămîne răspunzătoare pentru toate urmările războiului.

Dacă Poarta ar cere pace și ar primi condițiunile pomenite mai sus înainte de a fi trecut armatele noastre Balcanii, Rusia ar primi pacea, dar și-ar păstra dreptul de a condiționa pentru sine cîteva foloase ca compensațiune pentru cheltuielile de război. Aceste foloase n-ar întrece retrocesiunea Basarabiei cedată la a. 1856 pînă la malul de Nord al Dunării (excepțîndu-se așadar Delta Dunării), și cedarea Batumului împreună cu teritoriul învecinat.

În asemenea caz România ar fi despăgubită prin înțelegere comună sau prin proclamarea neutralității sale, sau „rămîind vasală”, prin cesiunea unei părți din Dobrogea. Dacă Austro-Ungaria ar cere asemenea o compensație, fie pentru cîștigurile Rusiei, fie pentru siguranță contra reformării făcute în favoarea principatelor creștine din Peninsula Balcanică, atunci Rusia nu se va împotrivi ca Austro-Ungaria să-și afle această compensație în Bosnia și, în parte, în Herțegovina.

Acestea sînt bazele pe care le-ar aproba împăratul cu intenția de a stabili o înțelegere între sine, Europa și Anglia și de a ajunge în curînd la pace. Conte de Șovalof e împuternicit de a cereca părerile lordului Derby în această privință, fără de a-i lăgădui cîtă valoare pune cabinetul imperial pe păstrarea bunei înțelegeri cu cabinetul din Londra.

Încolo Rusia amenință că, dacă Turcia nu s-ar învoi cu aceste condiții înainte de a trece oștirile rusești Balcanii, atunci condițiile vor deveni mai grele etc.

Din aceste destăinuri aflăm două lucruri aproape cu siguranță. Întîi că Anglia a știut condițiile adevărate de pace încă de la iulie 1877, al doilea că Austria le-a știut asemenea, de vreme ce i s-a propus, drept compensație pentru cîștigurile rusești, Bosnia și parte din Herțegovina, al treilea că deja din iulie 1877 Rusia ceruse pentru sine Basarabia. Este verisimil ca Austria, care nu vrea Bosnia și Herțegovina, și Anglia, care ține la existența Turciei, fără a face o cestiune capitală din această existență, să nu fi spus nimica ministeriului nostru de externe despre aceasta?

Dar să zicem, *posito sed non concessio*, cumcă într-adevăr nici una din puteri, nici binevoitoarea Italie, nici indiferenta Franță n-au avut de zis nici un cuvînt în privirea integrității României și e-am rămas cu totul izolați. Se potrivea oare cu rolul guvernului românesc să tăgăduiască acest lucru și să ne joace pînă acuma trista figură a unui înșelător înșelat?

Ceea ce am fi cerut e ca guvernul liberal, presupunîndu-l chiar compus din oameni înstrăinați, să spuie sincer pericolele în care plutește țara și să se ducă în întunecul din care a ieșit, pentru a lăsa să lucreze oamenii a căroră nume de la a. 1870 încoace e legat cu însuși destinațiile țării și a căror cea mai mare glorie ar fi ca să moară pentr-o țară a cărei trecut și mărire ei au creat-o. Prin urmare elementul istoric din România ar fi trebuit să predomnească în aceste momente, în care istoria întregă a României e primejduită. Și crează-se că cel din urmă răzaș din vremea lui Ștefan Vodă sau a mărișilor Basarabi are mai mult simț istoric și mai multă iubire de țară decît veniturile cari decid astăzi asupra țării românești.

[15 februarie 1878]

[„ÎN NUMĂRUL NOSTRU DE VINERI ...”]

În numărul nostru de vineri am publicat o corespondință din București a ziarului „Nordul”. Opinia acestui ziar este importantă. El reprezintă în Europa ideile și tendințele politicii rusești. El este pe lîngă aceasta un jurnal oficios, adică prudent și cumpătut. Vom observa că mai întîi a păstrat asupra cestiunii Basarabiei cea mai adîncă tăcere și numai după ce această cestiune a fost pusă oficial la ordinea zilei a diplomației el în sfîrșit a deschis gura despre dînsa.

Nu putem a ne îndoi un moment că această corespondință să nu reproducă în mod fidel nu numai ideile, dar chiar limbajul guvernului rusesc.

Ce zice dar organul cabinetului din St. Petersburg? Cum face istoricul cestiunii și în ce mod polcește hapul pe care vrea să facă să-l înghită România? Argumentațiunea sa pare solidă pentru cei ce nu cunosc cestiunea, atitudinea sa pare binevoitoare României și poveștile sale părintești: *Le seigneur Jupiter sait dorer la pilule*. Mai întîi stabilește că Basarabia a fost cucerită de ruși în 1812 de la populațiunile sălbatice locuind sub corturi, asemănaute cu cerchezii, și că în 1856 ea n-a fost dar restituită legitimilor săi proprietari.

Atâtea cuvinte, atâtea erori istorice. Basarabia în 1812 făcea parte integrantă din Moldova, de care fusese alipită în curs de mai bine de *patru sute de ani*. Ea a urmat pînă la 1812 soarta acestui principat, a cărui a const[it]uit aproape jumătatea. Independentă la început, ca Moldova, și sub dinastia Bogdanilor, a susținut acea luptă eroică și disproporționată în contra islamismului învingător a cărei culme strălucitoare au fost victoriile lui Ștefan cel Mare, luptă care, cu mult înainte de aparițiunea politică a Rusiei pe scena lumii, a oprit la Dunăre, parte prin armă, parte prin înțelepte tractate, progresele spăimîntătoare ale Semilunii. În sfîrșit, împreună cu Moldova, a intrat cu Înalta Poartă în acele relații rău definite pe care diplomația modernă, în lipsa de alte cuvinte, le-a caracterizat prin numirile împrumutate din dicționarul feudalității, de *suzeranitate* și *vasalitate*, dar care în drept constituiau mai mult un fel de independență a celui slab protegiată de cel tare, în schimbul a citorva îndatoriri precise. Se va zice poate că în limbajul Porții otomane, la acea epocă, Valahia și Moldova formau parte din Imperiul otoman cu toate privilegiile și imunitățile lor. Este adevărat. Dar nu trebuie a se uita că atunci padișahul lua titlul de împărat al împăraților și considera tot pămîntul cunoscut ca fiind proprietatea sa, cel puțin în drept dacă nu în fapt. Orișicum, în 1812, ca în tot cursul istoriei sale, Moldova cu Basarabia împreună formau un stat deosebit, cu legile și prințul său, și se aflau supuse numai la ceea ce diplomația a numit impropriu *suzeranitatea Porții Otomane*. Basarabia fiind în această situațiune în 1812 a fost, în *actul oficial de cesiune, dobîndită de către Rusia de la Poarta otomană*, dar în realitate răpită de la legitimul și adevăratul său proprietar, care era Moldova, și transmisă de către acel ce nu avea drept s-o cedeze la acel ce nu avea drept s-o ia. În nici un caz n-a fost *cucerită*, căci Rusia, atuncea chemată îndărăt de invaziunea napoleonică, se retrăgea în grabă, și încă și mai puțin cucerită de la populațiunea *musulmană-tătărăscă locuind sub corturi*.

Se poate ca în sudul Basarabiei, precum în Crimeea și sudul Rusiei, precum în Dobrogea, să se fi aflat pe atunci cîteva pîlcuri de bandiți nesupuși, tătari musulmani ce înfruntară autoritatea guvernelor regulate ale acestor localități, care era, atunci ca și acum, Moldova, Poarta otomană și Rusia. Însă se poate oare serios susține că de la dinșii Rusia a cucerit Basarabia, dacă este vorba de cucerire? Și că dinsa revendică această provincie astăzi ca legitima lor moștenitoare? *Populațiunea musulmană-tătărăscă locuind sub corturi*, formînd o entitate politică în mijlocul Europei și la începutul secolului al XIX-[lea], este o ingenioasă descoperire a corespondentului „Nordului”, pentru care ar trebui să solicite un brevet de invențiune.

În orice caz, dacă se aflau în mlaștinile Deltei Dunărei cîteva triburi vagaboande de tătari, imensa majoritate a populațiunei era compusă de *români agricultori*, cu portul, cu limba, cu tradițiunile române. Chiar astăzi ei formează în Basarabia rămasă rusă o populațiune compactă de aproape 700 000 locuitori.

Iată pentru ce susținem că mica parte de Basarabie pe care o posedă România a fost într-adevăr restituită legitimului său proprietar. Iată răspunsul nostru în privința dreptului României asupra Basarabiei.

Dar, adaugă corespondentul „Nordului”, chiar așa să fie, alta era în 1856 a da Basarabia micului principat al Moldovei, și alta este a o lăsa astăzi în mîinele unui *puternic stat* de al doilea ordin, ca România. Va să zică motivul Rusiei principal ar fi temerea ce i-ar insufla puternica Românie, al cărei teritoriu n-are nici sfertul din întinderea celei mai mici *guvernii rusești*, care are astăzi 4 milioane și jumătate locuitori, cam imputînați la fiecare zece sau 15 ani prin răzbelările frecvente dintre vecinii săi puternici. Acest stat ar înspăimînta în viitor pe puternica Rusie, care numai astăzi numără 80 milioane de locuitori.

Pe lîngă aceasta se mai constituie în Orient pe flancul acestei teribile României două principate slave, *Serbia* și *Bulgaria*, tot atît de importante fiecare din ele ca însăși România. Și cu toate astea România este de temut și în contra ei trebuie luate măsuri de siguranță! Nu credem a putea caracteriza mai bine un asemenea raționament decît lăsîndu-i numele ce însuși corespondentul „Nordului” simte că-l merită, adică acel de *panglîcărie dialectică*.

Dacă România a violat Tratatul de Paris, adaugă ingeniosul corespondent, de ce Rusia să-l respecte? Apoi oricine poate opune României acest raționament, afară de însuși Rusia. Dacă România nu viola Tratatul din Paris, apoi Rusia putea să treacă Prutul fără opunere, chiar armată? Apoi toate resursele României erau să fie puse la dispozițiune Rusiei? Apoi însuși armata română era în drept să treacă Dunărea și să sosească sub întăriturile Plevnei, la un moment destul de oportun? Toate astea nu s-au putut face desigur fără violarea Tratatului din Paris. Dară Rusia, care a cerut aceste călcări de la România și care s-a folosit de ele, este ea în drept astăzi să le reproșeze României și să se hazeze pe ele spre a o dezmembra? Scrupulurile nu sînt prea la modă în diplomația de astăzi, dară toate au o margine în lumea asta și chiar dreptul celui mai tare trebuie încă să se razime pe o umbră oarecare de rațiune și de morală.

Sîntem siguri că diplomația rusească o va înțelege în cele din urmă. Cit pentru cuvîntul de *ingrătitudine*, pe care corespondentul „Nordului” îl strecoară la sfîrșitul articolului său, sînt

multe de zis în privința aceasta. Nu negăm îndatoririle ce avem către Rusia, cînd acum vreo cincizeci de ani ea a făcut să reînvieze privilegiurile noastre călcate în picioare de Poartă, aceasta n-o uităm ; însă, din nenorocire, trebuie să ne aducem aminte că această binefacere a fost răsplătită prin pierderea Basarabiei, care este a treia parte din teritoriul României, și din care bucățica restituită la 1856 este astăzi încă obiectul poftelor cabinetului din St. Petersburg. Pe lingă asta, de cîte ori de atunci n-am plătit acest serviciu ?

Țara noastră a fost călcată de vreo patru-cinci ori în acest secol de către Rusia ; din această cauză comerțul și agricultura noastră au trebuit să sufere niște catastrofe aproape periodice, cari la fiecă zece-cincisprezece ani ne fac a pierde tot fructul muncii noastre. Noi sîntem baza de operațiuni a Rusiei în contra Imperiului turcesc. Noi îi servim de grînar, de cazarmă, de pozițiune înaintată. I-am dat în atîtea rînduri bogăția noastră, fructul muncii noastre ; de astă dată i-am dat și singele nostru.

Daca s-ar trage o socoteală, nu știm care ar rămîne dator, marea Rusie, sau mica Românie ? Însă noi nu insistăm asupra acestei comptabilități politice. Nu credem în proverbul francez că *les bons comptes font les bons amis*. Astăzi ne oferă o tocmeală, o compensațiune, Dobrogea în locul Basarabiei. Darurile sale ni se par primejdioase.

Misiunea României este pe malul stîng al Dunărei, n-are ce căta pe malul drept, unde, deși locuiesc mulți români, totuși majoritatea populațiunii este de gînte slavă. A ne lăsa ceea ce avem, iată ce cerem de la stricta dreptate a Rusiei. De la echitatea și înțelepciunea ei și a Europei am putea cere numai Delta Dunărei, care a fost a noastră, și indemnitatea pentru pagubele noastre de răzbel. Atîta și nimic mai mult. Dacă nici atîta nu putem obține, ei bine, aceasta se va adăoga la partea activului nostru de recunoștință și vom avea cel puțin mîndria de a fi îndatorat gratis o mare, bogată și puternică împărăție.

[19 februarie 1878]

[„DE CÎTEVA ZILE LIMBAGIUL ZIARELOR LIBERALE...”]

De cîteva zile limbagiul ziarelor liberale s-au înăsprit preste măsură ; ele bat toba cea mare și ne învinovătesc — ca totdeauna — că unica noastră țintă este de a compromite și răsturna ministerul în momente atît de grele. O acuzare și mai gravă este că, cu ajutorul Rusiei, am voi să înlăturăm Constituția și că pierdem ocazia de a ne recomanda învingătorilor, cedîndu-le Basarabia și primind în schimb ... o altă constituție.

În „Corespondința politică” găsim apoi știrea că M.S. Domnul va abdica în caz daca rușii ar insista în cererea lor pentru Basarabia, iar rușii propun candidat pentru domnie pe prințul Grigorie Mih. Sturdza. Prințul Grigorie Mih. Sturdza este însă unul din cei cari au subsemnat petiția de la Iași.

Alăturînd „Corespondența politică” cu acuzațiunile „Românului” vedem că știrile acestea trebuie să aibe unul și acelaș izvor.

De aceea vom discuta punct cu punct aceste știri, nu pentru a răspunde „Românului”, pentru că, o spunem de mai înainte, cine ne crede pe noi răi români, răi naționaliști și răi patrioți nu merită ca să discutăm cu dînsul. Cine este în stare să creadă că partidul conservator, a cărui existență este legată de existența țării, a cărui istorie pînă ieri [era] însăși istoria țării, ar fi în stare să dea astăzi mîna cu rușii, după experiențele făcute cu Cantemir Vodă, după fanarioti, după vînzarea Bucovinei, care s-a făcut printr-un general rus, după răpirea Basarabiei, făcută asemenea prin cumpărarea lui Moruzi, după Regulament, care au introdus începuturile de statornicie economică și socială în clasele istorice ale țării, cine ar crede deci că noi, cari vedem limpede toate înrîuririle rele și toate dezastrele urmate din alianțele cu Rusia, am da astăzi mîna cu ea pentru a schimba legile interne ale țării, acela ar trebui să-și zică pe față : conservatorii sînt străini, trădători de țară și trebuie estermiinați. Aceasta-i singura concluzie ce se poate face din acuzarea „Românului” și-i rugăm s-o facă. Dar repetăm că asemenea acuzator nu merită nici un răspuns.

Noi le vom aduce aminte două lucruri. Cînd s-au anexat Bucovina nu s-a găsit un singur boier accesibil mituirii, cînd s-au răpit Basarabia asemenea nu s-a găsit nici unul care să fi conșimțit cu rușii. Protestul Divanului de la 1812 e față.

Dar la ce să mai răfoim istoria, a cărei pagine sînt pline de sîngele și de lacrimile noastre și în care sînt înscrise vremi cînd neamul d-lui C. A. Rosetti petrecea sub cerul fericit al Greciei, iar a d-lui Voinov prin Bulgaria. Să venim la acuuzările actuale.

Voin să schimbă[m] Constituția, zice „Românul”, conform cu stipulațiunile petiției de la Iași.

Petiția de la Iași era făcută în vreme de pace, cînd nu era vorba de invazie rusească: a fost adresată Măriei Sale Preainălțatului nostru Domn, ca o formulare de dorințe a căror realizare se căuta tot pe calea prevăzută de însuși Constituțiunea țării. De atunci încoace opiniile noastre s-au adîncit și în orice caz repetarea acelei petiții ar avea acelaș spirit, dar nu se știe dacă ar mai conține aceleași puncte sau și altele. Dar, dacă ea s-ar repeta, o spunem de mai-nainte, că aceasta s-ar întîmpla numai în vreme de pace și, de voim o schimbare, e numai urmînd calea legiuită. Sîntem contra lovirilor de stat, pentru că ele împrăștiează conștiința de drept a poporului, ba o nimicesc chiar. Această conștiință, atît de rău încurcată prin introducerea a sute de legi traduse din franțuzește, nu trebuie nimicită prin răsturnarea de legi fundamentale pe cari M. Sa Domnul a jurat. M. Sa Domnul trebuie dezlegat de jurămîntul său prin aceleași puteri cari l-au legat cu jurămînt, deci tot prin nația românească. Precumpănirea pe care Constituția actuală o dă advocaților fără pricini și claselor nepozitive asupra claselor istorice și pozitive nu ne place desigur nouă, căci într-un popor de țărani, mari și mici, am dori ca clasele țărănești, fie sub forma de proprietar mare, fie sub forma de răzaș, moșnean, împrăprietărit, să aibă de zis cuvîntul cel dintîi și cel de pe urmă. Am dori asemenea o poziție materială mai bună pentru preoțime și pentru învățătorul sătesc, cu un cuvînt toate ramurile de activitate cite au în vedere ridicarea și emanciparea prin cultură a claselor agricole am dori să se bucure de o deosebită atenție, ceea ce astăzi nu se întîmplă, căci Constituția a creat un povîrniș fals, pe care se mișcă mai mult ori mai puțin toate guvernele. Am dori apoi statornicia în toate ramurile administrației și justiției, neatîrnarea funcționarului onest și inteligent de capriciile ministrului, și toate acestea nu se pot introduce fără o schimbare a mecanismului actual, născut sub dictarea Constituției.

Dar de la aceste dorințe, pe care sperăm a le putea împlini pe calea prescrișă de lege și în vreme de liniște și pace, pînă la înțelegerea cu Rusia ca să ne ajute a face lovire de stat și să-i dăm drept recompensă Basarabia, este deosebire cît cerul de pămînt. Rusia e prea puternică pentru ca s-o putem birui, dar Rusia nu e destul de puternică pentru a ne face să-i dăm de bunăvoie o palmă de loc din pămîntul patriei sau să-i cerem ajutorul pentru schimbarea legilor interne ale țării.

Venim acum la știrile „Corespondenței politice”.

Dacă M. Sa voiește să abdice nu putem ști, deși am putea-o înțelege. După ce M. Sa s-a purtat atît de cavalereste cu Rusia și spera a fi tratat pe un picior egal, cum se și cuvine coborîtorului nobil dintr-o familie care și-a amestecat sîngele cu acela a lui Carol Magnu și care e mai veche și istoric mai însemnată decît cea de Holstein (Romanof), înțelegem ca inima M. Sale să fie jignită de cererea Rusiei, care nu se poate justifica din nici un punct de vedere. Dar opinia noastră nu este ca M. Sa să abdice. Fratele M. Sale, care ar urma în mod firesc la tron, nu ar avea acele experiențe dureroase ale M. Sale cari l-ar prezerva pe viitor de experimente primejdioase a partidului extrem, compus din oamenii ce nu știu nimic și nu au nimic, care nu cunosc istoria țării lor, nu au averi de pierdut, nici un nume istoric de păstrat și cari nu riscă decît cel mult ridicola lor personalitate individuală supuind țara la cele mai grele încercări.

Cît despre candidatul rusec, care ar fi prințul Gr. M. Sturza, credem că știrea e o pură calomnie răspîndită poate de chiar inamicii naționalității noastre pentru a discredita pe aceia cari se opun astăzi mai mult pretențiilor Rusiei.

Prințul face parte din partidul conservator; prin urmare e dinastic și apoi e de-a dreptul absurd de a crede că ar primi să fie recomandat de ruși pentru junghiarea propriei sale patrii.

Noi avem credința că nu vom pierde Basarabia. Cererea Rusiei e strigătoare la cer, nemai-pomenită, apoi pămîntul de care e vorba nu e rupt din trupul Rusiei, precum le place a susține, ei al nostru de pe la începutul veacului al patrusprezecilea, și n-a fost nici cincizeci de ani sub dominație rusească. Putem dovedi oricui cu documente și cu istoria în mînă că n-a fost nici cucerit cu sabia de ruși. Prin influență engleză, turcii au cedat un drum rușilor, pe care drum rușii, prin „mituirea” comisarilor turci l-au prefăcut într-o țară. E aceeași istorie ca și în Bucovina, numai sub alte împrejurări. Că comisarii turcești au vîndut pe ruble un pămînt ce nu era al lor nu e motiv ca românii să-și vinză pe ruble pămîntul patriei lor străveche.

Prin urmare vom ieși din război c-o multime de experiențe dureroase, care vor servi de învăț M. Sale, cu pierderi de oameni și bani, ruinați poate — dar nu vom pierde Basarabia, și desigur nu cu bunăvoia noastră.

[21 februarie 1878]

[„VENIM ÎNCĂ O DATĂ ASUPRA SCRISORII...”]

Venim încă o dată asupra scrisorii adresate directorului ziarului „Le Nord” de către un domn X. din București. Deci reproducem textul francez, ca să nu fie îndoială de autenticitate și ca să vedem argumentele de care se servește pentru a justifica cererea Rusiei.

De quoi s'agit-il en effet? De la restitution à la Russie d'un territoire qu'elle a dû céder à la suite de la guerre de Crimée...

Je rechercherai l'histoire de ce lambeau de terre, qui n'a pas été arraché à la Russie par la force des armes, ni conquis par la Roumanie...

La Bessarabie a été conquise à une grande époque et par des généraux au renom populaire, Roumiantsof, Soumarof, sur une population musulmane, tatară, campant sous la tente et reproduite assez fidèlement de nos jours par ces odieux Tcherkesses... Ainsi conquise sur ces peuplades à demi sauvages, la Bessarabie, à „aucun point de vue”, n'a pu être considérée par le Traité de Paris „comme restituée à ses possesseurs légitimes”.

Înainte de toate un preambul. „Basarabia” este numele medieval al Țării Românești și vine de la numele dinastiei Țării Românești, a Basarabilor. În secolul al patrusprezecelea Mircea cel Bătrîn, vestitul domn al Țării Românești și despot al Dobrogei, domn al Silistrei și al țărilor tătărăști pînă la mare, cel care a luat parte la bătălia de pe șesul Kossovo, la bătălia de la Nicopole, între luptătorii creștini între cari erau conetabilul Franței, regele Ungariei și marele prior Frideric de Hohenzollern, acest Mircea și-a întins domnia pînă în Nistru, de unde partea aceea de loc care e în posesiunea noastră a păstrat numele de Basarabia de la Mircea Basarab. Va să zică „le vrai possesseur” este Țara Românească, *Valachia magna*.

Ceea ce se numește Basarabie ruscăscă au binevoit rușii s-o numească astfel, dar aceea, afară de părțile de la sud, e Moldova curată și anume jumătatea țării Moldovei.

A cui a fost însă Basarabia noastră pînă în Nistru în veacul al patrusprezecelea? A unor tătari pe cari generalii vestiți (și ce trece oare peste un general vestit?) i-a cules de sub corturi, „roiuri” pe jumătate sălbatece, zice d. X.

Nu vorbim de ziua de astăzi. Românii sînt în majoritate absolută în Basarabia noastră și străinii sînt colonizați de Rusia de la 1812 încoace.

Să-i vedem pe tătarii d-lui X de la 1400—1500.

La anul 1407 Alexandru cel Bun regulează prin o convenție încheiată cu negustorii din Lemberg negoțul de import, esport și tranzit. Acolo se zice :

Esportînd mărfurile spre părțile tătărăști (Crimeea) se va plăti de la 12 cîntare: în Suceava 1 rublă de argint, în Iași 30 groși, în *Cetatea Albă* (Akkermann) jum. rublă de argint; iar mergînd nu prin *Cetatea Albă*, ci prin *Tighina*, se va plăti aicea vama *Cetății Albe*.

Alexandru cel Bun era tatar !

La anul 1420, ierodiaconul rusesc Zosima, călătorind către Sfintele Locuri prin Moldova, spune următoarele :

De la Kiev, cu neguțători și cu boieri mari, am mers treizeci de mile, iară o milă e ceva peste cinci verste, și am ajuns departe la un fluviu numit Bug, unde stă orașul Braslav, și am stătut acolo o săptămîină. De aci am purces prin cîmpul tătăresc, mergînd cincizeci de mile prin ael șleah tătăresc numit drum spre Dunăre; iară lingă locul Mitirev-Kămini am dat peste fluviul numit Nistru. Aici fu trecătoare și graniță moldovenească; din cealaltă parte a Nistrului se plătește pentru trecătoare moldovenilor, iar din ceastă parte marelui duce litvan Vitold, adevă totalitatea dării se ia din partea din care se începe trecerea și apoi moldovenii și litvanii și-o împart pe jumătate. De acolo cale de trei zile pînă la Cetatea Albă pe teritoriul Moldovei. Șezurăm la Cetatea Albă două săptămîni. De la Cetatea Albă pînă la mare este o distanță de nouă verste. Chiar la gura Nistrului stă un stîlp numit Fonar (fănar), aci e șchelea pentru corăbii.

Publicat de Saharof în *Skazaniia russkavo naroda*, Petersburg 1849.

Cetatea Albă era deci ... tătărăscă !

La anul 1421 cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasador din partea regelui Franciei Carol VI și a regelui Angliei Enric V, descrie în cartea sa *Voyages et ambassades de Messire Guillebert de Lannoy en 1399—1450* întîlnirea cu Alexandru cel Bun și călătoria la Cetatea Albă. Mergînd, a ajuns la *une ville fermée et port sur la ditte mer Major, nommée Mancastre ou Bellegrad où il habitent Génevis, Wallakes et Hermins* — adică a ajuns la Bielograd (Cetatea Albă) unde locuiesc genoveji, români și armeni. Cavaleriul, prădat de hoți lingă apa Nistrului, se adresează lui Alexandru Vodă, „care este Domn al Cetății Albe”, și este satisfăcut, căci hoții prinși au fost aduși cu lanțuri de gît înaintea cavalerului și i-au înapoiat banii.

Deci tot tătari sub corturi . . . din Genova, Moldova și țara armenească.

Ciudați tătari !

La anul 1453 Alexandru Vodă, fiul lui Iliș dăruiește prin hrisov din Suceava mănăstirii Pobrata mai multe regalii. Hrisovul e iscălit și [de] d-nia lui Ștanciu, pîrcălab de Cetatea Albă. Tot tatar !

La anul 1475 un arhitect grec, anume Theodor, face, din porunca lui Ștefan cel Mare și sub privegherea pîrcălabului, un turn nou și un zid la Cetatea Albă. El o spune aceasta prin o inscripțiune grecească, care stă și *ASTĂZI pe rămășițele vechilor țării din actualul Akkermann*. Textul pe zid zice : „Această cetate s-a zidit în zilele preacelaviosului Domn Io Ștefan Voievod prin îngrijirea magistrului provinciei și comandantului cetății (τοῦ μεγίστου τῆς ἀφεντίας καὶ τοῦ κάστρου ἐπιτάτου).

Ștefan Vodă se știe că-i tatar, iar magistrul era asupra unei provincii tătărești și comandant peste o cetate de tatar din Genova.

La anul 1480 Ștefan Vodă întărește prin hrisov lui Mihai Buzatul o moșie. Iscălit e hrisovul de d-nia lor Gherman și Oană *pîrcălabi de Cetatea Albă*, Ivașcu și Maxim, *pîrcălabi de Chilia*. Boierii aceștia sînt tătari, ca și Ștefan Vodă !

Anul 1513. În cartea geografică publicată de Essler și George Ubelin, la Strassburg, și intitulată *Tabula moderna Sarmatiae sive Hungariae, Poloniae, Russiae, Prussiae et Valachiae* (reprodusă de Lelewel în *Géographie du Moyen-âge*) se vede toată Basarabia pînă la mare, deci Monecastro (actualul Akkermann), Istropolis (Kilia) ca făcînd parte din Moldova.

Dar Strassburg e în Tataria !

Prin urmare :

La Bessarabie, à aucun point de vue, n'a pu être considérée par le Traité de Paris comme restituée à ses possesseurs légitimes.

Dar, adevărat, dacă a fost la mijloc niște generali așa de vestiți ca Rumianțof și Sumorov, cum să nu se poată ?

Ei au luat cu sabia țara de la populațiuni sălbatice cari nu existau. A te bate cu inamicii ce există este faptă omenească de general, dar a te bate cu inamicii ce nu există . . . asta-i meșteșugul, și numai generali așa de vestiți ca Rumianțof și Sumorof a putut s-o facă

Dar încă una foarte actuală. D. baron Stuart a iscălit convenția renumită alături e-nu tatar, căci Cogălniceanu, al cărui bun e cronicar moldovenesc, s-a sălbăticit în urmă și-a trebuit eul de sub corturi de vestiții Rumianțof și Sumorof de lingă apa Cogălnicului, care curge de-a lungul prin mijlocul părții de sud a Basarabiei.

Et voilà comment on recherche l'histoire de ce lambeau de terre !

[22 februarie 1878]

[,ARGUMENTUL DE CĂPETENIE..."]

Argumentul de căpetenie care ne întîmpină, atît în „Le Nord”, cît și în „Viedomosti”, întru cît privește cestiunea de drept a Basarabiei este următorul : rușii nu a luat Basarabia de la Moldova ei de la turci și de la tătari, nu prin convențiune, ci cu sabia ; la 1856 nu a dat-o înapoi adevăraților ei proprietari, ci Moldovei, n-au pierdut-o prin sabie, ci prin o stipulațiune care azi și-a pierdut rațiunea de-a fi și în fine Moldova n-a contribuit întru nimic la acea cesiune, ci Basarabia i-a fost anexată numai pentru că ea era cea mai apropiată vecină și cel mai inofensiv stat. Dacă Moldova era un stat puternic, Rusia nu ceda Basarabia etc.

Îngustimea spațiului nu ne permite să dezbatem astăzi cestiunea cu documente în mînă. Într-unul din numerile viitoare vomfa ce-o însă. Deocamdată ne mărginim a schița cestiunea astfel.

Însuși numele „Basarabia” țipă sub condeiele rusești. Căci Basarabia nu însemnează decît țara Basarabifor, precum Prusia înseamnă țara rușilor, Rouănia țara românilor. Pe la 1370 Mircea I Basarab, care se intitula *Despota Dobrolicii* adică despotul Dobrogei, Domn al Silistrei și al țărilor tătărești, întinsese marginile domniei sale pînă la Nistru de-a lungul țărmului Mării Negre, cucerind aceste locuri de la tătari. Pentru capătul veacului al *patrusprezecelea* stăpînirea Valahiei asupra acestor locuri e necontestabilă.

La începutul veacului al *cincisprezecelea*, sub Alexandru cel bun avem dovezi sigure și autentice că Basarabia era a Moldovei. Și pentru ca să nu fie nici un fel de îndoială asupra acestei stăpîniri, întîmplarea a vrut ca întreg cursul veacului pîrcălabii *Cetății Albe, a Chiliei și a*

Hotinului să iscălească alături cu Domnii țării hrsoavele Sfatului coroanei moldovenești. Hotinul e însă tocmai în vârful cel mai spre nord al Basarabiei actuale rusești. Cetatea Albă se află la gurile Nistrului. Chilia la gurile Dunării, încît orice document din acea vreme rezumă în aceste trei nume cartea Basarabiei întregi și proprietatea Moldovei asupra-i.

În veacul al șaisprezecelea Moldova intră sub protecția Porții. Tot în acest veac această țară are nenorocirea că se stinge dinastia Dragoșizilor, cum o numește Dim. Cantemir, a Mușatinilor, dacă ne luăm după cercetările mai nouă.

Cu fiii lui Petru Rareș se stinge sau, mai drept zicînd, se-nstrăinează chiar linia nelegitimă a familiei domnești. Se-ncepe în Moldova o vreme neliniștită, un veac de turburări care a permis turcilor de a lua în posesiune — nu în proprietate — Cetatea Albă și Chilia. Voind să-și întărească drepturile asupra Moldovei ei își crează două puncte de razim în aceste două cetăți, în care au garnizoane turcești și pentru a căror hrănire ei însemnează și un raion împrejurul cetăților. Dar atît în raion cît și în cetate vechile autorități civile moldovenești funcționează mai departe.

Posesiunea locurilor era uzurpată de turci, proprietatea Moldovei nu era contestată nici acum.

La începutul veacului al șaptesprezecelea în fine, turcii își crează un al treilea razim, atît asupra Moldovei cît și în contra Poloniei, ocupînd militărește cetatea Hotinului. Această cetate trece ades în miinele moldovenilor, apoi iar o reocupă turcii, dar proprietatea și a acestei cetăți n-a fost înstrăinată prin nici un tratat formal. Tot în acest veac Domnii moldovenești colonizează ei înșii o parte din Basarabia, adică *Buceagul*, cu tătari, pe o întindere de două ceasuri lățime. Acești tătari se așază însă cu condiția de a se judeca singuri ei între ei, numai avînd judecăți cu moldovenii să aibă a se judeca înaintea autorităților moldovenești.

În veacul al optsprezecelea nefericitul Dimitrie Cantemir se aliază cu rușii. Toma Contacuzin, generalul de cavalerie al Domnului Valahiei, trece asemenea la ruși. Turcia pierde încrederea în Domnii pămînteni și trimite *fanarioți*. Această alianță cu Rusia ne-a făcut să pierdem Domnia, armata, dezvoltarea noastră intelectuală și economică. Domnii fanarioți sînt numai umbrele domniei vechi. Atunci turcii pun țările noastre sub o atîrnare foarte grea. Deși ele aveau autonomia lor veche în toate punctele esențiale, deși proprietatea lor n-a fost alterată, totuși, lipsiți de armată, adică de puterea fizică, lipsiți de domnia națională, adică de puterea noastră morală, noi nu puteam rezista loviturilor ce ni le da Poarta.

Deși la pacea de la Passarowitz Poarta declară că nu poate ceda Austriei Moldova, fiind țară închinată, nu supusă cu sabia, totuși ea mai tîrziu cedează Bucovina, iar în anul 1812 Basarabia, adică ținutul Hotinului, o parte bună a Moldovei, și Basarabia proprie pînă în Dunăre.

Cu sabia n-a fost luată însă nici Bucovina de austriaci, nici Basarabia de ruși, ci prin fraudă.

Pentru Bucovina s-a cumpărat delegații turci și un general rus, pentru Basarabia asemenea; căci delegații Rusiei primise ordin din San-Petersburg să-ncheie pace cu orice preț, de vreme ce intrase Napoleon I în Rusia. Dragomanul Porții, fanariotul Moruzi, cumpărat și sperînd a veni la domnie prin ajutorul Rusiei, a-ncheiat pacea de la București. Moldova întregă n-o putea ceda rușilor, că atunci n-ar fi avut unde domni, cedă deci jumătatea ei dintre Prut și Nistru.

O flotă engleză stătea în Bosfor și sili pe sultan să încheie pacea de la București.

Sultanul ridică mucul condeiului de pe tratat și trecu pe o altă hîrtie: sentința de moarte a lui Moruzi.

Iată în cîteva linii generale cestiunea de drept pe care ne-o rezervăm a o espune pe larg în alte numere.

[1 martie 1878]

UN RĂSPUNS RUSESC

Un cititor rus al gazetei „Le Nord” din Bruxelles trimite acelei redacțiuni o scrisoare deschisă, ca răspuns la scrisoarea asemenea deschisă, pe care d. locotenent-colonel Alecsandri a adresat-o principelui Gorciacoff în privirea cererii de reanexare a Basarabiei.

Foaia noastră a fost una din cele dintii cărora d. locotenent-colonel a binevoit a comunica aceea scrisoare și pe care am și publicat o românește la vremea ei. Acum reproducem mai la vale și răspunsul cititorului rus și observăm numai că acestuia i s-a întâmplat un lapsus, adică a alunecat a adresa răspunsul său poetului Vasile Alecsandri, pe când autorul scrisoarei către principele Gorceiacoff e fratele poetului, Ioan Alecsandri.

Confundind pe poet cu omul politic, cititorul rus crede că, fiind însuși om politic, poate da lecții poetului, de aceea răspunde cu un ton oarecum magistral, pe când în adevăr i s-ar fi cuvenit mai de grabă tonul colegial a unui om ce voiește să măsoare argumente, nu să împartă învățăminte. Relevăm acest lapsus, nu din altă cauză, ci numai pentru că el e obiectul unui fin paralogism. Cititorul rus voiește să zică că, fiind Alecsandri poet, adică mișcându-se pe un teren paralel, nu congruent cu acela al politicii, răspunsul din pana diplomatică ar fi oarecum superior adresei din pana cea de poet.

Ne permitem a releva că acest punct de plecare, pretinsul paralelism între poezie și politică, nu este exact. Poeți se găsesc foarte rar — politicii eît frunză și iarbă.

Bunătatea sau netrebnicia unui om politic atîrnă de împrejurări, de mediul social, de constelațiunea puterilor cari își țin echilibrul. Un om mediocru poate fi un politic mare în împrejurări date, dar un om mediocru nu va fi sub nici o împrejurare un poet mare.

Politica este a crea sau stîrpi condițiunile de existență a unei culturi; lucrul în sine însă al dezvoltării intelectuale consiste ea în arte, consiste în știință, se naște și crește neatîrnat de politică și politicii. Ar fi grozav a admite că activitatea cea mai pură și mai nobilă a omenirii are aceleași țințe și se servește de aceleași mijloace fără scrupul, de cari se servesc și politicii.

Stabilim deci că, dacă autorul rus e într-adevăr om politic, el răspunde asemenea numai unui om politic, nu poetului, care atare se bucură pe scara omenirii de un rang innăscut atît de mare încît pe lîngă dînsul mulți dintre principii cei reali sînt numai niște bieți comediași și tragi-comedia mizeriei, înjosirei și meschinătății omenești, al căror corelat în politică este răpirea prin putere și amăgirea prin cuvînt.

[2 martie 1878]

BASARABIA

I. NUMELE ȘI ÎNTINDEREA EI

În toate întîmpinările de pînă acum, în scrisoarea d-lui X, din „Le Nord”, în articolul puțin politicos a gazetei rusești „Viedomosti”, în răspunsul unui rus către Alecsandri găsim repetîndu-se cu stăruință că Basarabia este din numărul provinciilor cucerite de ruși cu sabia de la tătari și de la turci. Convingerea noastră este însă că, din veacul al patrusprezecelea începînd, Basarabia n-a fost nici întreagă, nici în parte a turcilor sau a tătarilor, ci a unui stat constituit, neatîrnat, deși slăbit și încăleat în posesiunile sale, a Moldovei. Moldova era proprietarul locului și dacă reprezentanții statului moldovenesc, Domnii, ajunseseră atît de slabi încît dreptul nostru era dezbrăcat de putere și nu putea să se apere aceasta nu e o dovadă că Moldova a renunțat vrodată la dînsul. Căci un drept nu se pierde decît prin învoirea formală de a-l pierde. Dar fie această învoire smulsă cu de-a sila, fie dictată de rațiuni de stat, fie izvorită din orice alte considerații, nu se modifică și nu se nimicește decît din momentul în care renunțăm la el.

Cumcă aceasta nu e numai opinia noastră, ci chiar aceea a diplomației rusești se vedește din istoria celor din urmă 150 de ani. De cîte ori Rusia stipulă ceva în favorul Principatelor în tratatele ei cu Turcia, ea se provoca totdeauna la drepturile imprescriptibile, *ab antiquo*, la capitulațiunile Principatelor. Același *Rumianțof* de care d. X pretinde e-ar fi cucerit Basarabia de la tătari realipește Basarabia și Hotinul la Moldova, Giurgiu și Brăila la Valahia.

Rumianțof se învoiește cu desființarea mitropoliei Proilabului (Brăila), creată de greci pentru părțile pe cari, din cauze militare, turcii le ocupase, și permite mitropolitului Moldovei să alipească din nou, precum era din vechime, Basarabia la eparhia Hușilor, Hotinul la eparhia Rădăuților, Giurgiu și Brăila la eparhia Rîmnicului.

Prin urmare Rumianțof, contemporan cu acele cuceriri, el însuși cuceritorul, știa mai bine ale cui erau acele locuri, știa mai bine că tătarii n-ar fi avut nevoie de mitropolit și de episcop, știa cu un cuvânt că locurile erau ale Moldovei. Cumcă această conștiință de drept nu s-a stins niciodată în Moldova vom avea ocazia de a o dovedi pas cu pas. Pas cu pas vom dovedi totodată că ocuparea părților din Moldova și Țara Românească n-a fost decît militară, că ea avea cel mult caracterul administrației trecătoare pe care și rușii o introduc în campanie prin provinciile inamice și că, oriunde erau a se hotări cestiuni de proprietate unde puterea juridică a statului se manifesta, statul moldovenesc hotăra pe acest pămînt ocupat de turei. Cazurile de reclamații sînt tocmai cu tătarii ce locuiau în Buceag, cărora domnia Moldovei le hotărâște locul unde le este învoit a fi așezați, măsură acel loc și-l hotărîncește, deși domnia era fanariotă, deși slabă, deși locul era ocupat de trupe turcești.

Dar pînă a sosi la capătul veacului al 17-lea și la începutul veacului al 18-lea, la slăbiciunea statelor noastre sub fanarioți, a cărei cauză e tocmai Rusia și alianța nefericitului Cantemir cu Petru cel Mare, vom stabili mai întii drepturile țărilor pentru timpii în cari nu era vorba de precumpănire turcească la noi.

Acest petec de pămînt, precum îl numese corespondenții ziarului „Le Nord”, locuit de tătari sub corturi și de alte neamuri pe jumătate sălbatece, care-și datorește scoaterea lui din întinerie unor generali „d'un renom populaire”, ca Rumianțof și Sumarow, are cu toate acestea un nume care țipă sub condeiele rusești.

A rosti numele *Basarabia* e una cu a protesta contra dominațiunii rusești. Numele *Basarab* și *Basarabeni* exista cu mult înaintea vremii în care acest pămînt devenise românesc; acest nume singur este o istorie întreagă.

D'Ohsson, în *Histoire de[s] Mongols* (T. I, p. XXXV), ne spune că existau în arhivele hanului mongol din Persia fragmente istorice de o recunoscută autenticitate, scrise în limba și cu caractere mongole, pe cari însă prea puțini oameni le puteau citi. Pentru ca aceste fragmente să fie pricepute și de public, sultanul Mahmud Khan au voit ca ele să fie adunate într-un trup de istorie și au însărcinat cu această lucrare în anul 1303 pe medicul Fazel-Ullah, poreclit Rasid.

Medicul Fazel-Ullah-Rasid compilează deci cronica lui după fragmente mongolice, și sub anul 1240 povestește următoarele :

În primăvara anului 1240 principii mongoli trecură munții Galifii, pentru a intra în țara bulgarilor și a ungarilor. Orda care merge spre dreapta, după ce a trecut țara Aluta, îi ieși înainte Bazarab-ban cu o armată, dar e bătut. Cadau și Buri au mers asupra sașilor și i-au învins în trei bătălii. Bugck trecu din țara sașilor peste munți, intrînd la Kara-Ulaghi și a bătut popoarele ulaghice.

Așadar principii tătari au bătut pe *Kara-Ulaghi*, adică pe negri-valahi (*Kara-iflak μαυρός βλάχος*), ba înaintea unuia i-a ieșit o armată comandată de *Basarab-ban*.

În *Annales Polonorum vetustiores*, scrise se vede între anii 1248—1282 (publicate întii de Sommersberg, analizate de Lelewel) se găsește însemnat pentru anul 1259 :

Tătarii, după ce subjugaseră pe besarabeni, pe litvani, pe rulenii și alte neamuri, au luat cetatea „Sandomir”, sau, latinește; Thartari, subiugatis Bessarabensis, Lithvanis, Ruthenis etc.

Regele maghiar *Carol-Robert*, într-o diplomă din anul 1332, povestește bătaia ce o pățise de la *Basarab*, fiul lui *Tugomir*, în țara noastră: *In terra transalpina per Bazarab, illum Thocomery* (Féjer VIII, 3, 625).

Din acest *Tugomir-Basarab*, care trăia pe la 1300 și ceva, s-a născut *Alexandru*, cel pomenit în diploma de mai sus, care a trăit pînă la 1360; din *Alexandru* s-a născut *Vladislav* și *Radu Negru*, din *Radu Negru* *Dan* și *Mircea cel Mare* (—1418).

Cam într-o sută de ani, de la *Tugomir* pînă la capătul domniei lui *Mircea*, Țara Românească ajunsese la cea mai mare întindere teritorială, căci cuprindea Oltenia, Valahia Mare, ducatele Făgărașului și Omlășului din Ardeal, mare parte a Bulgariei, Dobrogea cu cetatea Silistra, Chilia cu gurile Dunării și țări tătărăști nenominate mai de aproape. În această vreme Valahia întregă, împreună cu toate posesiunile ei, se numea în bulele papale, în documentele cele scrise latinește ale domnilor, în scrieri contemporane: *Basarabia*. Una din aceste posesiuni a fost și acest *lambeau de terre* de pe care *Rumianțof* și *Sumarow* pretind a fi cules tătari de sub corturi.

E destul a pomeni că, deși acea familie de Domni s-a stins în linie bărbătească, numele vechi domnesc de *Bassaraba* se mai poartă și astăzi prin adopțiune de cătră un boier mare din Țara Românească.

Tot în vremea aceasta a înfloririi voievozilor *Basarabi* și a țării *Basarabia*, *id est* Valahia Moldova posedă teritoriul de la *Hotin* pînă în *Cetatea Albă*, căci la începutul veacului a

cincisprezecelea cavalerul *Guillebert de Lannoy* se întâlnește cu Alexandru cel Bun, merge la Cetatea Albă, care e a Domnului moldovenesc și găsește aici un oraș stăpinit de un pircălab (Burggraf) moldovenesc și populat cu genoveji, moldoveni și armeni.

Dar despre acestea mai târziu.

Destul numai că, într-o vreme în care abia era viață istorică prin împrejurimi, Basarabia actuală era pământ românesc stăpinit de Domni români. Și ace[as]ta n-o deduc numai istoricii de astăzi, ci Miron Costin însuși; cronicarul cel învățat și mare logofăt în Moldova povestește aceasta în versurile dedicate regelui Poloniei.

Pentru a nu anticipa, reproducem acestea numai pentru a explica numele și a arăta că el este puțin ceva mai vechi decât tătării de sub corturi ai lui Rumianțof, iar pe acest general rus îl vom găsi, cum am zis, la vremea lui, susținând cu act iscălit de dînsul tocmai teoria contrară celei espuse de corespondenții ziarului „Le Nord”.

Dar lăsînd Valahia de o parte, ce se numește astăzi Basarabia?

Trăgînd o linie de la Hotin, din Nistru pînă în Prut, avem o lature; de la amîndouă capetele ei tragem cîte o linie pînă în Marea Neagră, una de-a lungul Nistrului, cealaltă de-a lungul Prutului; iar capetele acestor două linii le încheiem cu o a patra linie formată prin țărnișii Mării Negre. Acest quadrilater cam neregulat se numește azi *Basarabia*, deși fără cuvînt.

După ce Ștefan cel Mare a luat de la Valahia, între anii 1465—1475, părțile de sud, cîte le aveau Basarabii între Prut și Nistru, aceste părți a păstrat numele distinctiv a dinastiei *prima occupantis*, a Basarabilor. Deci nu întreaga țară dintre Prut și Nistru e Basarabia, ci aceasta e numai o fișie spre sud, hotărîtă și mică, așa cum ne-o arată Cantemir în *Descriptio Moldaviae*.

Iată deci marginile reale ale Basarabiei reale: Trage o linie curmezișă de lîngă Nistru de la Bender pînă în virful lacului Ialpug la Bolgrad și ai o lature, apoi ia-o de la Bolgrad pînă în Reni, ai a doua lature, de la Reni pe Dunăre în sus pînă la Chilia, a treia lature, apoi luînd malul Mării Negre pînă la Cetatea Albă la gura Nistrului, a patra lature; apoi în sus pe Nistru de la Cetatea Albă pînă la Bender, a cincea lature. Numai pămîntul coprins între aceste cinci linii s-a numit cu drept cuvînt Basarabie; tot ce-i dasupra e Moldovă curată, războtecată de la 1812 înceoace.

Pămîntul cuprins între aceste cinci linii era împărțit în patru ținuturi: *Bugeacul*, *Cetatea Albă*, *Chilia* și *Ismail*. Numai în ținutul Bugeacului au locuit tătării cu învoirea Domnilor Moldovei, în celelalte se vor fi răsfirat cîte unul-doi, căci nimeni nu poate opri în mod hermetic trecerea unui om, mai ales tătar fiind, peste marginile moșiei lui; dar în sfîrșit numai în Bugeac tătării colonizați s-au bucurat de oarecare privilegii, concesse de proprietarul locului, care era statul Moldovei.

Cu acest pămînt ne vom ocupa în numerii viitori. Statornicînd, după cercetările mai noi, *originea numelui*, după *Cantemir*, marginile pămîntului de care e vorba, vom arăta ce soi de tătării a putut culege de sub corturi generalii ziarului „Le Nord”, de la anul 1400 începînd și pînă la 1812, adică în curs de patru sute și mai bine de ani. În treacăt ne vom ocupa și cu cetatea Hotinului.

II. VEACUL AL CINCSPREZECELEA

În n[umă]rul nostru de la 20 februarie am răspuns deja unui domn X, care adresase din București o scrisoare către directorul ziarului „Le Nord”, spunînd în ea că Rusia cucerise Basarabia de la niște cîrduri (*peuplades*) cari locuiau sub corturi și erau pe jumătate sălbatice, de la un soi de bașibuzuci odioși, și că din *nici un punct de vedere* Basarabia prin Tractatul de Paris n-a putut fi considerată ca fiind restituită posesorilor ei legitimi.

Prin documente publicate în mare parte în arhive slave chiar am arătat că tătării d-lui X, cari ar fi fost în trecut *les possesseurs légitimes*, erau cam ciudați în felul lor.

În Suceava domnește Alexandru Vodă cel Bun, care prescrie la anul 1407 ce vămi au să plătească negustorii poloni la Tighina (Bender) și la Cetatea Albă (Akkermann). Tot în vremea lui Alexandru trece la 1420 ierodiaconul rus Zosima prin Cetatea Albă și ne spune că, voin_d să treacă Nistrul, a trebuit să plătească pentru trecătoare un bir, pe care moldovenii și litvanii și-l împart la încheierea socotelilor. Ierodiaconul șade la Cetatea Albă două săptămîni și apoi pleacă de la finarul așezat chiar la gura Nistrului pe o corabie către Sfintele Locuri.

Peste un an (1421) mai vine alt călător, cavalerul *Guillebert de Lannoy*, ambasadorul a doi regi apuseni, care asemenea petrece în Cetatea Albă, ce este sub stăpînirea lui Alexandru Vodă, pe care l-a văzut și-l cunoaște cavalerul.

Ba cavalerul are și ocazia de a afla că moldovenii din Cetatea Albă sînt minunat de bine administrați, căci, singur călărind pe lângă Nistru, a fost prădat și poliția de atunci i-a aflat în cîteva zile pe hoși și i-au adus legați înaintea lui. Cavalerul, mirat de această justiție expeditivă, se roagă lui Vodă să-i ierte, căci i-au dat banii toți înapoi.

În fine, la a[nul] 1475, Ștefan Vodă cel Mare trimite la Cetatea Albă pe un arhitect grec, anume Teodor, ca să facă un turn nou și un zid nou la întăriri, iar arhitectul le spune acestea prin inscripții care stau și astăzi pe zidurile cetății.

Totodată vedem în hrisoavele domnești de pe acea vreme, escaliți deodată cu Domnul regulat, pîrcălabii Chiliei, ai Cetății Albe și ai Hotinului, cari erau *boieri mari*, încît se vede cumcă tătării de sub corturi ai d-lui X aveau trecere pe atunci.

Numai numiri ciudate aveau acei boieri tătari. Pentru că vedem din hrisoave că lângă boierul Manoil, pîrcălab de Hotin, și Stanciu, de Cetatea Albă, sînt iscăliți d-nialor: Albul Spătar, Ioan Băiceanu, Hodeo Crețul, Oanea Pintece, Tudor Vascanu, Giurgea lui Gaură, tot nume . . . tătărăști de boieri de a lui Alexandru Vodă.

Dar Cetatea Albă devine și mai ciudată prin o altă împrejurare. În așezămîntul ce-l dă Alexandru cel Bun la 1407 negustorilor poloni se vede și ce mărfuri importau acele *peuplades à demi sauvages*. Negustorii aduc din Lemberg *postav*, din Brăila *pește*, din Podolia *căi* și *vite albe*; ce or fi aducînd ei oare din Cetatea Albă? Poate corturi tătărăști? Ei aduc din Cetatea Albă stufe cusute cu fir de aur, stufe de mătăsă și vinuri din Grecia, pe care prozaicul așezămînt le numește evas grecece. Erau luxoși tătării din Basarabia.

Se știe că după moartea lui Alexandru cel Bun a rămas doi fii, Ștefan și Ilie, cari și-au împărțit țara în două. *Matei Strykowski*, în cronică sa polonă-litvană, tipărită întîi și întîi la Koenigsberg la 1582, ne spune cum și-au împărțit-o ei. *Ilie* a luat regiunea Nistrului, Hotinul, Suceava, Iași, Huși, Tecuciul etc.

Ce-i mai rămăsese bietului Ștefan?

Trei ținuturi: Cetatea Albă, Tighina și Chilia, care erau echivalente cu tot restul Moldovei. Se vede că Ștefan știa importanța acestui *lambeau de terre*, căci n-a cerut nici Iași, nici Suceava, ei s-a mulțumit cu acești *tătari*, cari locuiau sub corturi și purtau stufe lucrate cu fir de aur și mătăsări, beau vinuri din Grecia și stăteau în relațiuni directe cu Genova și cu Veneția. Această împărțală și împăcăciune între frați a pus-o la cale regele Poloniei la anul 1436.

Nu-i vorba de cronici, geografii și atlasuri. Nici una din ele nu contestă proprietatea deplină și neturburată a Moldovei asupra Basarabiei. Dar, avînd a face cu diplomați de soiul celor cari scriu în „Le Nord”, am adus, ca Toma necrediciosul, dovezi scrise de oameni trăitori în veacul al cincisprezecelea, oameni cari au vorbit cu Alexandru cel Bun, cu fiii săi Ilie și Ștefan, cu Ștefan cel Mare. Aici nu se poate spune că este o vreme ca aceea a lui Rurik sau a lui Oleg, în care istoria e mit și mitul istorie, ei, din contra, o vreme în care negustorul ce aducea peste de la Brăila trebuia să plătească vamă, importînd iepe și vaci plătea vamă, trecînd Nistrul plătea vamă; o vreme în care poliția de Cetatea Albă prindea pe tilhari, încît, din contra, vremea de astăzi, cu nesiguranța ei caracteristică, e o licență poetică pe lângă epoca sănătoasă a lui Alexandru Vodă cel Bun. N-avem a face cu povești și drepturi închipuie, ei cu oameni cari au fost, cum sîntem noi astăzi de ne vedem cu ochii, cari se îmbrăcau ei cu *postav* adus din Lemberg, iar cucoanele cu mătase din Cetatea Albă; și, de cîte ori voim a spune povești de tătari sub corturi și oameni jumătate sălbatici, protestează boierul Manoil, pîrcălab de Hotin, Stanciu de la Cetatea Albă și-mpreună cu ei Tudor Vascanu, Ioan Băiceanu, Oane Pintece, Albu Spătaru și ceilalți.

Din acest triumphi format în documentele noastre de pîrcălabul de Hotin, cel de Cetate Albă și cel de Chilia nu te scapă nici un soi de subtilitate diplomatică, nici un soi de apucătură. Nu-i ieșire precum nu-i intrare și, pîgîn să fie omul, trebuie să zică: Adevărat, a Moldovei e Basarabia.

De cînd există românii pe pămînt, Basarabia noastră actuală, acest *lambeau de terre*, a avut și el onoarea de a forma un stat deosebit, deși foarte trecător, sub Ștefan, fiul lui Alexandru cel Bun. Altfel e pururea parte integrantă, sau a Vlahiei în veacul al paisprezecelea, sau a Moldovei din veacul al cinsprezecelea și pînă la luarea ei prin ruși.

Față cu aceste lucruri pozitive, cu acești pîrcălabi, stufe cusute cu fir, vămi plătite de negustori, turnuri și ziduri făcute de Ștefan Vodă, nu știm zău dac-ar mai cuteza cineva să zică cumcă *La Bessarabie à aucun point de vue n'a été considérée par le Traité de Paris comme restituée à ses possesseurs légitimes!*

Hotinul-nord extrem, Chilia-gura Dunării, Cetatea Albă — gura Nistrului și tot teritoriul dintre liniile ce le-am putea trage între ele a fost al nostru și este de drept al nostru și astăzi, căci *nu nouă* ni s-a luat, *nu cu noi* s-au bătut rușii, *nu pămîntul nostru* l-au putut ceda turcii.

Știm prea bine că diplomații sînt isteți întru prefacerea dreptății în terfeloge fără valoare. Dar tăria unui popor mic a stat totdeauna în *drept*. Oare nu-i era mai ușor la inimă d-lui X,

sau cititorului rus a lui „Le Nord”, dacă afacerea se regula între noi și noi renunțăm la dreptul nostru de bună voie? Nu-i părea mai bine dacă tăceam molcom și jucam după cum ni se cînta?

Sigur că da.

De aceea, oricît de slab ar fi dreptul lipsit de arme și de putere, el e tot mai tare decît nedreptatea, tot mai tare decît neadevărul.

Cu un cuvînt tătarii d-lui X și ai lui Rumiantof (a cărui nume d. X îl citează fără cuvînt, pentru că acest general n-a susținut niciodată de a fi eliberat Moldova de sub tătari, ci din contra el a dat Moldovei, pe lingă proprietatea și posesiunea liniștită a Basarabiei și a Hotinului, acei tătari n-au trecut, ci sînt pure invențiuni pentru a arunca praful în ochii Europei, neștiutoare de lucrurile noastre de la Dunăre.

Acest petec de pămînt pe care „Le Nord” ar voi să-l sacrificăm prieteniei noastre cu Rusia nu are pentru noi nici un echivalent în lume. El însemnează misiunea noastră istorică, tăria noastră.

La intrarea sultanului Mohamet în Țara Românească contra lui Vlad Țepeș Voievod se afla între ostașii lui și un sîrb, anume *Constantin Mihalovicz de Ostrovița*. El ne spune că pe atunci opinia publică era că oricine s-ar război cu românii, chiar să-i învingă, numai pagubă are. Aceasta-i foarte natural, pentru că românii nu sînt popor cuceritor, de aceea și apăra ce-i al lor cu îndărătnicie, pentru că ce au cu drept au și al lor este.

Oricînd însă turcii sfătuiau pe sultan să nu facă război cu românii, pentru că n-aduce nici un folos, ci pier numai o mulțime de turci în zadar, atunci sultanul le răspundea: „Pînă cînd românii stăpînesc *Chilia* și *Cetatea-Albă*, iară ungurii *Belgradul sîrbesc*, pînă atunci nu vom putea birui pe creștini!” (Vezi *Sbiór pisarszów polskich*, sec. II. tom. V, Warszawa 1828).

Prin urmare sultanul Mahomet știa bine că acest *lambeau de terre* nu-i de desprețuit, și daca el zicea aceasta la 1490, de ce să n-o zicem noi la 1878?

Mutatis mutandis zicem:

Pe cîtă vreme Basarabia este în mîinile noastre, Rusia nu va putea cuceri Orientul.

Căci, după cît dăm noi cu socoteala din ciudatele teorii a frontierelor naturale, a barierelor ostile de învins și a victoriilor repurtate la Cahul și Ismail, căm asta este intenția puternicului nostru vecin.

III. VEACUL AL ȘAISPREZECELEA

Pentru a înțelege tăcerea ce domnește în cronici în privirea Basarabiei în veacul al șaisprezecelea vom trebui să premitem cîteva considerațiuni de o natură mai generală.

Centrul vieții istorice sînt orașele, nu șesul dimprejurul lor, nici satele. Îndată ce turcii au pus mîna pe orașele *Chilia* și *Cetatea Albă* nu se mai vorbește nimic despre viața împrejurimilor lor.

Am încheiat articolul trecut cu cuvintele lui Mohomet II rostite la a[nul] 1462, că: „pînă cînd românii stăpînesc *Chilia* și *Cetatea Albă*, pînă atunci nu vom putea birui pe creștini”.

În dricul verii anului 1484 sultanul Baiazid II intră cu oști mari în țara Moldovei și bate *Chilia* și *Cetatea Albă*, pentru a realiza o politică oarecum tradițională. Miercuri, la 14 iulie, ia cetatea *Chilia*, comandată de pîrcălabii Ivașcu și Maxim, iar la 5 august acelaș an ia *Cetatea Albă*, comandată de pîrcălabii Gherman și Oană (la *Urechi*: Ioan).

și ar fi apucat și alte cetăți, că Ștefan Vodă la gol nu îndrăznea să iasă; ci numai la strîmtoare nevoia, de le făcea sminteală. Ci văzînd turcii ajutorul lui Ștefan Vodă din Țara leșcască ce-i venise, sau însuși craiul, cum scriu unii, că au tras de la Rusia și de la Litva țeara toată, de se strînsese oameni de treabă mai mult de 20000 și, trecînd craiul cu dinșii Nistrul sub Halici, au venit la Colomeia, de și-au pus tabăra, unde și Ștefan Vodă au mers de s-au împreunat cu craiul în anul 6993 septemvrie 1 (1485). Și toate ce au avut mai de treabă au hotărit și apoi și ospătat-au pe Ștefan Vodă și 3000 oameni i-au dat de oaste, cu cari s-au întors Ștefan Vodă la Moldova și, împreunînd oastea cea străină cu a sa, pe multe locuri au smintit pe turci, *de le-au căutat o ieșire din țară*.

Așa Ștefan Vodă au curățit țara de vrăjmași, iar cetățile care le-au luat turcii, *Chilia* și *Cetatea Albă*, nu au putut să le mai scoată de la turci, că ei mai înainte de ce au ieșit din țară le-au îngrijit cu oameni, cu puști și cu bucate de ajuns; și așa au rămas pe mîna turcilor pînă astăzi. (*Urechi*)

Tot în anul acesta 1485 Ștefan Vodă

dacă au scos vrăjmașii din țară și dacă au răcit vremea și caii turcilor au slăbit, au lovit pe Malcoci la *Catlabuga* (lac și rîu în județul Bolgrad) în 16 zile a lunii noiembrie, de au topit toată oastea turcească.

Adaogăm numai că fiecare trebuie să se păzească de eroarea de a privi și judeca vremile trecute după împrejurările de astăzi, de a da numirilor ce există astăzi aceeași greutate pe care o aveau atunci. Puterea în istorie este o noțiune relativă. Veneția de ex. nu avea întindere mare, dar era una din puterile mari ale Europei. Acelaș Ștefan Vodă căruiia turcii (pe atunci cea dintâi putere militară în Europa) îi iau Chilia și Cetatea Albă, acelaș Ștefan Vodă bate de-l stinge mai târziu pe regele Albert în Codrii Cosminului, încît rămîne proverb în țara leșească „în zilele lui Albert au pierit șleahita” și acelaș Malcoei a cărui oaste turcească Ștefan au topit-o în ținutul Bolgradului a pătruns mai târziu în Polonia și prădă și arse pînă la Lemberg fără ca regatul să-l poată opri.

De aceea trebuie s-o spunem de pe acuma că, oricît de viteaz să fi fost bătrînul domn al Moldovei, oricît de puternic să fi fost pentru vremea lui, în care alte state cu întindere de zece ori mai mare erau mai slabe decît Moldova, contra Turciei sau a Spaniei din vremea aceea n-ar fi putut rezista decît în defensivă, decît *nevoind la strîmtoare, pentru a le face smîntea*, căci la gol nu îndrăznea.

În sfîrșit, la anul 1504 Ștefan Vodă se coborî în mormînt, gîrbovit de greutate și de vîrstă, după 47 și mai bine de ani de domnie, iar poporul în urmă-i i-a zis cu dragă inimă și Bun și Sfînt și Mare, căci așa Domn nici n-avusese pînă atunci, nici poate că va mai avea de acum și pururi.

Deși în gîndul lui statornicise de-a închina țara turcilor, dar lui însuși, biruitorului tuturor vecinilor, nu i se cădea să se plece; vrea ca numele lui să însemne *însuși fiitor preste toată țara*; ei numai

Înainte săvîrșirii sale el chemă la sine pe boieri mari și alții cîți s-au prilejit, arătîndu-le cum nu vor putea ține țara precum o au ținut ei; ei socotind decît toți mai puternic pre turci și mai înțelept au dat învîțătură să se închine turcului.

Într-adevăr, în anul 1511, Bogdan, voievodul Moldovei, încheie capitulațiunea întîia cu turcii. În această capitulațiune Poarta recunoaște:

(Art. 1) că Moldova e fără liberă și nu cucerită; (art. 3) că Poarta e obligată de a apăra Moldova contra oricărui agresiuni eventuale și de-a o mîntui în starea în care se găsea de mai-nainte, fără ca să i se facă cea mai mică știrbire a teritoriului ei; (art. 6) că stăpînirea voievozilor se va întinde asupra întregului teritoriu al Moldovei; că (art. 8) turcii nu vor putea cumpăra pămînturi în Moldova, nici vor putea clădi geamii, nici se vor putea așeza în orice mod ar fi. Drept semn de supunere Domnii Moldovei vor da în ștece au Porții 1000 de galbeni turcești, 10 de șoimi și 10 de iepe fălătoare, toate însă sub titlu de dar.

Avînd Domnii Moldovei stăpînire pe toată întinderea țării, recunoscută *de jure* prin acest tratat formal, avutu-l-au și *de facto*?

Pentru a lămuri și acest lucru consultăm tratatul lui Petru Rareș de la 1529.

Art. 5. Granițele Moldovei se vor păstra intacte în toată întinderea lor.

Art. 6 Exercițiul cultului musulman e oprit pe toată întinderea țării.

Art. 7 Nici un musulman nu va putea avea, sub titlu de *proprietar* în Moldova, nici pămînt, nici casă, nici prăvălie.

Art. 9 Negoțul Moldovei e deschis pentru toate națiile comerciante.

Cu toate acestea turcii vor avea preferență înainte[a] celorlalte nații pentru cumpărarea de produse pe cari le vor tocmi în porturile Galați, Ismail și Chilia; dar ei nu vor pătrunde *mai departe* înlăuntrul țării, fără autorizarea expresă a lui Vodă. Aceasta e cestiunea de drept. *De jure* s-au restituit Moldovei toate cîte i se luase, s-a recunoscut că nici un turc nu poate fi *proprietar* al vîrnui imobil în Moldova, *de facto* însă turcii au ținut ocupate militarește atît Cetatea Albă cît și Chilia.

Aceasta ne lămurește și atitudinea febrilă și neliniștită a lui Petru Rareș; tratatul lui secret cu marchizul de Brandenburg, subscris la Suceava [în] 1542 și motivat anume prin voința de-a recăpăta pîrticelele Moldovei răpîte de turci.

Tot în vremea lui Petru Rareș, la 1535, turcii ocupară și Tighina (Bender).

Într-adevăr, ce să ne închipuim sub aceste ocupări turcești? O cucerire?

Pentru a răspunde la această întrebare și a arăta totodată continuitatea dreptului Moldovei preste aceste locuri, vom întinde mîna pe deasupra veacului al 17-lea tocmai pînă la Ecaterina II, la stipulațiunile Tratatului de la *Cuciuc-Cainardgi*, 10 (24) iulie 1774.

Ce se zice în el?

L'Empire de Russie restitue à la Sublime Porte toute la Bessarabie avec les villes d'Ackerman, Kilitja, Ismail et avec les bourgs et villages et tout ce que contient cette province etc.

Iar mai jos următoarea obligație pentru Poartă ;

3) De restituer aux couvents et aux autres particuliers les terres et possessions ci-devant à eux appartenent, qui leur ont été prises, contre toute justice, situées aux environs de Brahilow, de Choczim, de Bender, etc. appelées aujourd'hui *Rayes*.

TERRES ET POSSESSIONS CI-DEVANT À EUX APPARTENENT, QUI LEUR ONT ÉTÉ PRISES CONTRE TOUTE JUSTICE, iată adevărata definiție pentru toate ocupările turcești din trupul Moldovei o definiție făcută de chiar Ecaterina II.

Cumcă prin această restituțiune nu se înțelegea nimic mai puțin decât restituțiunea către chiar statul Moldovei vedem din corespondența ambasadorului austriac Thugut, care scrie aceste amănunțimi la Viena.

Într-un raport din *Pera*, lângă Constantinopole, 3 dec. 1774, Thugut zice :

Între altele, Poarta e ocupată de a pune la cale obiectul cererilor deputaților moldoveni și munteni. Cu această ocazie voivodul Valahiei, Alexandru, și Iacovachi Rizo, în numele lui Ghica Vodă, au făcut de curind propunerea ca Poarta să elibereze națiunilor amândurora un așa-numit hatîșerif, adică o scrisoare publică iscălită de însuși sultanul, prin care să li se confirme Principatelor drepturile și prerogativele stipulate pentru ele prin cel din urmă tratat oarecum din propriul impuls al grației sultanului. Fiindcă această idee e sprijinită de pretextul aparent că în acest mod se va putea înconjura pe viitor stăruința Rusiei și amestecul ei în treburile nației moldovenești și valahiene, de aceea Poarta pare dispusă a primi această propunere și nu e alta la mijloc decât înlăturarea oarecăror greutăți, pentru oarecare întinderi cari pînă acum s-au ținut de fortărețele Ibraila și Hotin și, cari conform coprinsului tratatului, trebuie să se înapoiască locuitorilor Moldovei și Valahiei.

În alt raport de la 10 și 11 dec[embrie] 1775, Thugut spune cumcă, la delimitarea Bucovinei, Reis Effendi se împotrivesc de-a da o palmă de loc din ținutul Hotinului, căci, deși e stipulat expres „ca teritoriul Hotinului, a Benderului, a Brăilei etc. etc. să fie reîntrupate cu Moldova și Valahia . . .” totuși Poarta stăruiește pe lângă Rusia să nu fie silită a îndeplini acest articol.

În raportul de la 1776, 3 ianuarie, Thugut repetă clar :

Între piedecile ce se opun (delimitării Bucovinei) cea mai însemnată este că în cel din urmă tratat de pace cu Rusia s-au stipulat expres ca toate (sämmliche) regiunile cetăților turcești de la graniță, Hotin, Bender, Ibraila etc., fiind părți cari din vechime (ursprünglich) s-au ținut de Moldova și Valahia, să fie reîntrupate (zurückeinverleibet) cu cele două Principale. Poarta, precum am aflat cu siguranță, a fost silită de a introduce în hatîșerifurile pe cari le-a dat moldovenilor și valahienilor în urma stăruinței Rusiei jăgăduința expresă cumcă pretențiile Principatului valahian și moldovenese asupra așa-numitelor ținuturi a Hotinului, Benderului, Ibrăilei etc. vor fi cercetate la vremea lor și cererile temeinice vor fi satisfăcute.

În fine la 1784 sultanul și eliberează hatîșeriful în cestiune, care, afară de o mulțime de amănunțimi cari confirmă suveranitatea internă a Moldovei, repetă că nici un turc nu va putea avea avere imobilă în țările noastre și promite a restitui ținuturile în cestiune.

Aceste toate le dezvoltăm numai pentru a stabili un singur lucru. Dacă înainte de o sută de ani, pe la capătul veacului al optsprezecelea, drepturile Moldovei erau așa de tari că puteau fi dovedite de boieri și de mănăstiri, încît Turcia să recunoască prin Tratatul de la Cuciuc-Cainardgi și prin hatîșeriful de la 1784 temeinicia lor, dacă acele drepturi nu se învechiseră și nu se prescrisese atunci, pututu-s-au ele prescrie în veacul al șaisprezecelea, în vremea lui Bogdan cel Chior, lui Ștefan cel Tânăr sau în zilele lui Petru Rareș, voievodul bogat, influent și plin de învățătură?

Desigur că nu.

Ceea ce țineau turcii pe atunci erau cele trei orașe, Chilia, Cetatea Albă și Thiginea, *avec les terrains affectées*, căci așa numește Thugut circumspecția militară a orașului spre deosebire de districtul lui. Aceste *terrains affectées* erau însă pentru păscutul cailor ieniceresti și nu vor fi întrecut cu mult sută de pogoane împrejurul zidurilor cetății și poate vor fi ajuns atît de departe pe cît ajungea săgeata din arcul tătăresc și glontecele din pușca ienicerului.

Într-adevăr, Matei Strykowski povestește, după cum văzuse însuși cu ochii, cum este d.e. Hotinul și de ce soi e ocupațiunea turcească.

Hotinul e o frumoasă și puternică cetate, așezată pe o stîncă, avînd aspectul fortăreței Koekenhausen din Lifflanda, căci le văzui pe amîndouă. În 1574 găsi Hotinul deja în posesiune turcească; totuși domnul moldovenesc mai păstrează acolo un *pircălab*, ce-l reprezintă și carele ne primi de două ori în numele stăpînului său . . .

Este drept că Potnilul trece în urmă din nou în posesiunea Moldovei și abia în secolul al 17-lea turcii îl recupără și-l întăresc. Dar, ca un fel de probă de cucetire și de *légitime possession*, putem cita acest caz, în care vedem doi stăpîni trăind alături într-unul și acelaș loc : Domnul Moldovei, stăpîn légitim, însă slab, alături cu sultanul, stăpîn nelegitim, însă puternic.

Nu tăgăduim că o picătură de silă în dreptul împede al Moldovei îl întunecă, precum o picătură de sînge întunecă limpezimea unui izvor ; dar dreptul viu răntănucește cu spor, pe cînd sila, tocmăi contrariul lui, vremea o mîină cu sine și o mistuie, de nu se mai cunoaște ce-au fost.

De-a mîinarea lucrului cum s-au păstrat conștiința vie a dreptului pînă în ziua de astăzi prin vremea atît de turburată precum au fost pentru noi veacul al XVI-lea și al XVII-lea, căci jumătatea din urmă a celui dintîi și întreg al doilea nu sînt decît o lungă și singeroasă tragedie.

Din afară încep a veni tătarii și cazacii, de preste Dunăre vin turcii cu veciticele lor războaie ba asupra unuia, ba asupra altuia ; înăuntru, după sfîngerea dinastiei, se împerechează boierii în partizi, rădică Domnul ofemeri spre a-i răsturna iarși, iar din cînd în cînd cite un tiran înecă și revoltele, dar și dreptatea, într-o mlaștină de sînge și fărădelegi.

Și cu toate acestea, cu toată grozăvia acestor vremei, ele nu sînt nimic pe lângă epoca fanarioților, în care toate acele patimi urieșesti cari mistuiau pe oamnenii din țară, în loc de a li conduse într-o albie comună spre folosul țării, au fost secate, nimicite prin mișelie, inelicitune, venalitate ; în care toate instinctele barbare însă nobile au făcut loc instinctelor ipercivilizate ale Bizanțului, aceluia amestec de violențe meschină, răutate meschină și neapusă fărăraicie.

IV. VEACUL AL ȘAPTESPREZECELEA

Bugeac în limba tătărească — zice Cantemir — va să zică unghi, un colț de pămînt. Cam pe la anul 1568 se începe roirea tătărilor înspre țara Moldovei, precum ne-o spune Cantemir însuși, care era de origină din cea mai însemnată familie a tătărilor nohai din cite s-au așezat în țara noastră, ba chiar, în vremea în care Dimitrie era Domn creștin în Moldova, în Bugeac stăpînea preste tătari ascuncea un Cantemir.

Tătarii, după cum ni-i descriu cronicarii, nu se ocupau cu plugăria, ei se țineau cu turmele de cai și cu prădatul. Sate nu aveau, ci numai țiguri, se hrăneau cu lapte de iapă și nu era nici una din țările învecinate cu care să nu aibă boclute.

La începutul veacului al șaptesprezecelea Ieremia Movilă dăruiește lui Kazigherei Han din Crim șapte sate în Bugeac, să-i fie de cișle, adecă de păscut și de strînsul fruptului, aceasta pentru a-l împăca pe han cu Polonia, căci Ieremia avea nevoie și de prietenia Poloniei și de mijlocirea hanului tătărească pe lângă Poartă.

Se vede însă că curînd după aceea tătarii Bugeacului, sub căpetenia lor Cantemir Pașa, au fost rechemăți în Crim.

Să nu uităm că cronicarii noștri trăiește toți în veacul al șaptesprezecelea, că Nistor Ureche, de pe a cărui izvoade au scris fiul său Grigore, e boier mare la curtea lui Ieremia Movilă și partizan al Movileștilor, că Miron Costin moare de sabia lui Cantemir, că ei toți cunoșteau istoria colonizării tătărilor în Basarabia ; ba, Miron Costin vorbește de ei cu acel ton neprecupat al contîmporanului, care nu găsește de cuvi[]i[]uță a mai esplica lucruri cunoscute de toată lumea ; precum am vorbi noi astăzi de pahonții rusești prin gazete, fără a ne mai interesa cum au venit și cum se duc.

Destul că, după ce vedem cum la începutul veacului Ieremia Movilă le dăruiește nouă sate, aflăm că deja în 1637 ei nu mai erau în Bugeac și aceasta în urma unui tratat între Polonia și hanul de Crim.

Iată ce zice Miron Costin :

Tot în același an (1637), Cantemir Pașa cu oardele sale, peste voia hanului, au ieșit din Crim și s-au așezat iar în Bugeac, care lucru nesuferind hanul și meringînd dodăială și de la leși, care legase a doua legătură prin Konej-Polski cu Mustafa Pașa vizirul, să nu fie slobozi tătării a locui în Bugeac, făcînd dodăială crăiei lor. Au ieșit poruncă la hanul și la Vasilie Vodă (Capu), domnul țării noastre, și la Matei Vodă (Basarab), domnul muntenesc, să meargă cu hanul asupra lui Cantemir. Deci au venit hanul cu oști și au purces și Domnii cu tute țările asupra lui Cantemir care, temîndu-se de hanul, au fugit în Țarigrad, iar oardele lui le-au luat hanul cu sine la Crim, și de pira lui au pierit și Cantemir zugrumat în Țarigrad.

După ce-au pornit din Bugeac hanul pe tătari, au lăsat pe doi sultani, frați ai săi, să vie cu dinșii ; iară ei au purces spre Crim înainte. Iară cînd au fost la trecătoarea Niprului s-au ridicat nohail și au lovit fără veste pe sultani și i-au omoril pe amîndoi și după această faptă au purces cu coșurile sale spre țara leșască, pottînd de la leși loc

să se așeze sub ascultarea lor. Îmbla pre la țiguri și prin sate toți cu elte o cruce de lemn la piept, semn de închinăciune. Ci leși așa loc deșert fără oameni mai întâuntru fărăi sale neavind, le-au dat cîmp pre Nipru între Krițav și între Kodin: și era aproape de 20 000 de nohai oarda aceea.

Nu-i vorbă, peste un secol îi întâlhim iar în Bucceag, cerînd acum loc de la moldoveni, cari, neavînd ce să-și facă capului, le măsură un petec de pămînt de 32 ceasuri lungime și două lățime tot pe locurile pe unde mai fusese înainte de un veac, iar mîrzacii toți se obligă printr-un lung înseris, dat la mîna lui Grigore Vodă Ghica, să plătească *arendă* pentru locurile de pășuat, iar de unde le-or spune pîrcălabii să se retragă cu turmele, de acolo să se și retragă fără a face bueluc. Dar despre acestea mai pe larg la veacul al optsprezecelea.

A vorbi despre acești oameni ca despre niște *possesseurs légitimes* ai Basarabiei ni se pare cel puțin curios și tot atât de curioasă este deci și teoria cumcă Basarabia s-a cucerit de Rusia de la turci și de la tătari.

Teritoriul pe care locuiau în Moldova le era dat în arendă, plăteau *hacul* pămîntului, cum zice învoiala, era o colonie de străini pe pămîntul moldovenesc, cari n-aveau proprietate, ba nici capacitatea juridică de a o avea.

Dar cea mai vie dovadă că în acest veac erau în Basarabia români este desigur existența eparhiei Brăilei. Vechiul *Proilabum*, a cărui nume turcii l-au prefăcut în Ibrăila, a încăput pe la jumătatea veacului al 15-lea sub domnia turcească, deci, nemaiputîndu-se administra bisericește de episcopia de Buzău, s-a format o nouă eparhie, atîrnătoare direct de patriarhul din Constantinopol, avînd sub sine toate cuceririle lui Mircea cel Bătrîn de pe malul drept al Dunării. Astfel, încă pe la anul 1622 un om al bisericii, totdeauna conservatoare, înseamnă la finele minciunii lui iulic :

Să se știe că a venit părintele Ignatie de la părintele vlădica Calinic etc., care acest Calinic era mai înainte aici la Brăila Metropolit *Drist* (Dorystolum-Silistria) și *Proilan* (Proilabum-Brăila).

În anul 1641 părinții călugări de la mănăstirea *Caracal*, din Sfîntul Munte, cer de la Ioanichie, patriarhul Constantinoplei, permisiunea de a repara vechea biserică din *Ismail*.

Din actul eliberat de patriarh la 2 iunie 1611 se vede însă 1) că eparhia Proilaviei se administra de un mitropolit numit mitropolitul Proilavului 2) că biserica Sf. Niculaie din Ismail se *învechise* și se *dărîmase*, de vreme ce călugării din mănăstirea Caracal cer voie s-o reconstruiască.

Prin urmare, biserica din Ismail fiind cel puțin din veacul al 16-lea, și orașul a trebuit să fie fondat de moldoveni, încît Miron Costin în *Descrierea Moldovei și Țării Românești* (scrisă la 1674 în versuri polone) greșește cînd zice că Ismailul e de fundațiune turcească.

Cantemir nu comite această greșală, el zice lămurit : „*Ismail, Moldavis obium Smil dictus...*” Se vede că Ismailul a avut aceeași soartă ca și Brăila. Turcii au făcut din Smil Ismail, ca și din Proilabum, Ibrăila.

Dar să venim iar la vorba noastră, la mitropolia Proilaviei.

De eparhia acestei mitropolii se ținea :

I. Silistra, Brăila, Chilia. Trăgînd o linie din Silistra la Marea Neagră ajungem tocmai la Chiustengê, încît întreaga Dobroge a lui Mircea cel Bătrîn intră în eparhie.

II. Reni, Ismail, Acherman (Cetatea Albă), Bender (Tighina). Trăgînd o linie de la Bender la Reni avem *toată* Basarabia în cestiune.

III. Toate satele și orașele românești dintre Nistru și Bug, adică din *Podolia* și *Cherson*. Citat anume e orașul *Dubăsari*, dincolo de Nistru, care se ținuse de episcopia *Hușilor*. Dar la sud de Dubăsari sint Mălăiești, la nord de ei e orașul Balta, apoi orașul Oena și încă foarte multe sate, rămase pînă azi românești.

La Dubăsari — dincolo de Nistru — era la 1794 pînă și o tipografie românească din care au ieșit mai multe cărți bisericești.

Tătarii d-lui X devin foarte interesați. Ei au nevoie de mitropolit, de biserici, de cărți românești, ba pe la anul 1640 Vasile Vvd Lupul le zidește o biserică în *Chilia*, iar la 1641 călugării din mînăstirea Caracal le reparază biserica lor cea veche din Ismail.

În faptă însă se vede și-n cursul acestui veac de ce aveau nevoie tătarii și de ce moldovenii. Tătarilor le trebuia pășune pentru cai, moldovenilor, poporului statornicit de veacuri și creștin, le trebuia biserici, cărți, mitropolit.

Ce ilustrație pentru fraza : „la Bessarabie à aucun point de vue n'a pu être considerée comme restituée à ses possesseurs légitimes !”

Să mulțumim bisericii noastre care, prin dumnezeiasca liniște și statornicie pe care a avut-o în vremile cele mai turburate, ne-a păstrat prin însemnările ei acest argument zdrobitor față cu orice subtilitate diplomatică. Întrebarea posesiunii legitime nu mai poate fi controversată. Dar acest argument devine și mai tare în veacul al optsprezecelea, cînd graful Rumianțof —

lui-même — aprobă desființarea (deși numai trecătoare) a mitropoliei Proilabului și împarte eparhia, dînd toată Basarabia pînă la Bender eparhiei de Huși, de care s-a ținut mai înainte, și Brăila eparhiei de Buzău. Dar despre acestea mai tîrziu.

V. VEACUL AL OPTSPREZECELEA

Am zis într-un rînd că, oricîte picături de silnicie ar fi căzut în izvorul limpede al dreptului nostru istoric asupra Basarabiei, vremea a trebuit să le mistuie și să le așeze și că de la un rînd de vreme încoace, izvorul a trebuit să curgă din nou limpede, ca și mai înainte.

În veacul al 14-lea vedem pe Mircea întinzîndu-și domnia pînă la Nistru, în al 15-lea vedem pe moldovenii coperinzînd cu cetăți însemnate și avute întreg teritoriul dintre Prut și Nistru, în al 16-lea cetățile Chilia și Cetatea Albă sînt sub dominație turcească, însă numai cu circumscripția militară, în al 17-lea tătarii apar și dispar din Bugeac, iar, paralel cu viața călătorească și nestatornică a acestor nomazi, vedem cum românii din aceste locuri își urmează înainte viața lor de popor statornic, avînd o mitropolie proprie la Brăila, zidind biserici, trăind cum trăiseră înainte ca proprietari legitimi ai acestor locuri.

Ce ne va mai dovedi veacul al optsprezecelea?

Izvoarele istorice ale acestui veac apropiat trebuie să fie neapărat foarte limpezi și asupra oricărei îndoieli. Cronicarii noștri cari descriu acest veac au trăit în lăuntrul lui, ei nu sînt copiatori de izvoade bătrîne, ci martori oculari ai evenimentelor; luptele și învoielile Beaterinei a II[-a] cu împărăția turcească stau deschise și pe față, nefiind nici un punct care ar admite controversă; în predmetul cesiunii Bucovinei avem corespondența dintre Thugut, ambasadorul austriac la Constantinopol, și Kaunitz, cancelariul Imperiului habsburgic; cu un cuvînt materialul se grămădește înaintea noastră și nu mai avem nevoie de a face judecăți prin analogie de cazuri, căci evenimentele înșile poartă pe ele pecetea valorii lor intrinsece, evenimente cari nu se pot nici nega, nici discuta chiar.

În acest *embarras de richesse* trebuie cu toate acestea să ne mîrginim la puține.

La 1716 urmează cearta între Iorest, episcopul Hușilor, și Ioanichie, mitropolitul Proilabului, pentru *hotarele* eparhiilor acestor două scaune.

Cearta e anume pentru Dubăsari — dincolo de Nistru — și satele *Sultan-Cișlași* și *Musaip-Cișlași* din Bugeac. Numele satelor sînt evident tătărăști, dar populația e creștină, deci română, îndată ce vedem doi episcopi creștini purtînd proces pentru ele.

Dar înaintea cui se judecă procesul? Poate înaintea sultanului sau a . . . banului tătărăsc?

Ioanichie, mitropolitul Brăilei, vine la Iași și se tînguiește domnului *Moldorci* Mavrocordat în această chestie. Mavrocordat dă cazul în tratarea unei fețe bisericești, a patriarhului Samuil. Patriarhul, în prezența sfatului țării și a părților litigante, găsește cu cale că Dubăsarii, nefiind din hotarul Moldovei, să rămînă sub jurisdicția mitropolitului de Brăila, iar cele două sate din Bugeac să rămînă sub ascultarea episcopului de Huși.

Amîndoi episcopii își dau înscrisuri conforme acestei hotărîri:

Iată înscrisul lui Iorest, episcop de Huși:

Venind Sfinția Sa Părintele Ioanichie aici la Iași au ieșit la Măria Sa luminațul nostru Domn Nicolai Alexandru Voevod (Mavrocordat) și Măria Sa ne-au poruncit să mergem la fericitul Părintele Papa și Patriarh de la Alexandria, Kyr Samuil, ca să ne îndreptăm și, mergînd înaintea Sfinției Sale, fiind acolo și *dumnedor boiarii cei mari* și luîndu-ne seama Sfinția Sa Patriarhul, ne-am așezat frățește și cu pace într-acelaș chip, cum pentru Dubăsari să lipsească de sub ascultarea a episcopiei de Huși și să rămîie sub ascultarea a mitropoliei de Brăila, *nefiind pe hotarul Moldovei*, nici să le dăm mirul, nici blagoslovenia. Iară pentru Sultan-Cișlași și pentru Musaip-Cișlași ca să fie tot sub ascultarea Hușilor precum a fost și pînă acum, și așa am primit amîndoi pe această așezare de împărțeală etc.

Peste patrusprezece ani, la 1730, domnește în Moldova Grigorie Ghica bătrînul.

În acest an urmează punerea la cale a tătărilor din Bugeac. Mangli-Gherei Han din Crîm cere de la Poartă să mijlocească pe lingă scaunul Moldovei ca tătarii să capete Bugeacul în *arendă*, căci n-au nici un fel de rost. Printre-un înscris, iscălit de toți mîrzacii din Bugeac, adică de toate căpeteniile, ei lămuresc raportul în care stau cu Moldova.

Pentru mai mare vădire a lucrului, reproducem întreg zăpistul tătărilor nobai dat la mîna lui Grigore Vodă:

Pricina acestui zăpist este precum în anul 1141 (al Hegirei, de la Hristos 1730) Măria Sa înălțatul și milostivul stăpînul nostru Mengli-Gherei Han, trimițînd arz la Împărăție pentru ca să ni se orînduiescă din pămîntul Moldovei *loc de așezămînt și de pășunarea bucatelor*, după arzul Măriei Sale și cu știința Măriei Sale, Domnului Moldovei orînduindu-ni-se cu ferman împărătesc din pămîntul Moldovei 32 ceasuri de-a lungul și două ceasuri de-a curmezișul, care loc fiind din început chiar loc moldovenesc și de folosul și hrana pămîntului Moldovei: Măria Sa hanul împreună cu Măria

Sa paşa, *păstorul* Tigbinei, cu *hatiserif* împărătească au hotărât şi au măsurat şi au lămurit hotarul acestui loc mai sus pomenit; [au] *orînduit pentru cei ce vor locui pe acel loc al Moldovei, 32 ceasuri de-a lungul şi două ceasuri de-a curmezişul*, să dea, *osebit de uşurul ce este obiceiul plăta, chirie pentru loc*. Care legătură noi am primit, adică pentru noiaii ce vor locui pe acel loc al Moldovei să-şi dea *uşurul şi hacul* pământului şi toată plata deplin, şi cu învoia noastră şi a tuturor bătrînilor noştri făcutu-s-au şi hoget după legea noastră, întru care s-au însemnat toate legăturile acestea cu carele noi toţi ne-am legat şi am primit; după cum însemnează hogetul, aşezate fiind aceste tocmele şi orînduete, noi toţi aşezîndu-ne ca să locuim pe *partea locului Moldovei* unde ni s-au poruncit.

Însă cunoscînd noi că, pentru păşunatul dobitoacelor noastre, om avea lipsă şi strălmoare, ajuns-am cu rugămintea la divanul Măriei Sale hanului stăpînului nostru, rugînd şi cucerindu-ne ca să ne isprăvească puţină nevoie numai pentru dobitoace, şi păstorii noştri să se poată păşuna pe *unele părţi de loc a Moldovei de pe care ne-am rădical noi*, fiind acele părţi de loc de această dată nelocuite de raiaua Moldovei, şi, deşerte aflîndu-se acele părţi de loc, ne-am rugat ca să avem voie a ne păşuna dobitoacele noastre o samă de vreme. Deci Măria Sa hanul, milostivîndu-se asupra noastră, trimise au către Măria Sa Domnul Moldovei cîste iarlicul Măriei Sale şi despre partea noastră, a nohailor, pe Kaspolat-nurza anume şi pe Cantemir-nurza şi pe Is-nurza şi pe sultanul Mambet-nurza, împreună cu omul Măriei Sale, cu pofta pentru această ispravă; cari, împreunădu-se cu Măria Sa Domnul Moldovei şi arătîndu-se pofta şi rugămintea noastră, răspunsu-le-au Măria Sa cumcă acele locuri sînt pentru trebuinţa locuitorilor Moldovei şi pe urmă pe acele locuri este să se aşeze şi să lăcuiească raiaua Moldovei.

Într-acesta chip arătîndu-le Măria Sa Domnul Moldovei, mirzaei acei de mai sus pomeniţi, vechilii noştri, răspunzînd într-acesta chip, s-au apucat, de vreme că acele părţi de loc pe care noi să ne păşunăm dobitoacele se află deşerte de această dată de locuitori, pe acele părţi de loc poftim să ni se dea voie de păşunat o samă de vreme; iară în părţile ce-or fi trebuitoare pentru locuitorii Moldovei să nu ne atingem, ce numai să păşunăm în părţile unde ne vor arăta ispravnicii şi zapcii marginilor Moldovei, iară peste voia lor să nu avem a călca aiurile, şi despre caieşi ne-ar arăta ci că este de trebuinţă locuitorilor Moldovei îndată fără nici o întîrziere să avem a ne rădica dobitoacele.

Şi, osebît de aceasta, apucîndu-ne noi să dăm Măriei Sale Domnului Moldovei altu indoit pe bucatele noastre, Măria Sa plecînd către poftă şi porunca (?) Măriei Sale hanului şi sfătîndu-se la aceasta şi cu ai săi boieri ai Moldovei, într-acest chip au dat răspuns, zicînd: precum pentru păşunea dobitoacelor de-om cumva păşi noi peste legăturile şi aşezămîntul ce se însemnează mai jos, *nici un ceas să nu ne lase dobitoacele pe locurile Moldovei să le păşunăm*; aşijderea şi dobitoacele noastre să aibă a se păşuna numai pe acele părţi de loc care ne-ar arăta domnucului sardarului şi dunmealui căpitanul de codru şi afară din cuvîntul acestor boieri a Măriei Sale nici un pas să nu păşim, nici să facem cît de puţină supărare cuiva, nici să culezăm a face pe pămîntul Moldovei lăcaş au sălaş pentru păstorii noştri, ce numai să aibă a-şi purta păstorii noştri după obiceiul lor cîte o oba în care; iară din oba afară pe locurile acele să nu fim voluici a bale par sau făruş, fără decît vitele noastre, fiind la iernatec şi fiind trebuinţă pentru viicii noştri, să stea supt acoperămînt, numai pentru viicii noştri să avem voie, din ceputul iernii plubă în sîrşit, a ne urzi pe locurile unde ne-ar arăta zapcii Măriei Sale cîte o colibă ce se cheamă tărăreşte aran; noi stînguri să avem a le urzi la începutul iernii şi iară noi singuri să avem a le strica la sfîrşitul iernii. Iară de nu le-am strica pe cum ne apucăm oamenii Măriei Sale să aibă a le da foc şi a ne ridica cu totul.

Aşijderea şi din stăpînii dobitoacelor, cari ar avea dobitoace la iernatic sau la vărătic, mirzaei fiind sau karatătari, fiind trebuinţă să-şi cerceteze dobitoacele, de ar vrea să meargă la dobitoace să le vadă, să aibă *intii a merge la boierii Măriei Sale dirigătorii marginilor*, adică la serdarul şi la căpitanul de codru şi la pircălabul de Lăpuşna, şi, arătîndu-şi nevoia şi trebuinţa lor ca să meargă să-şi vadă dobitoacele colo unde se păşunează, aşa cu ştiinţa lor să aibă voie a merge, iară fără de voia şi cuvîntul acestor boieri nimeni din noi să nu aibă voie a călca pe părţile Moldovei.

Iară de s-ar afla cineva din nohai cu pricina dobitoacelor să vie pe locurile Moldovei ori păstorii noştri cu vreun chip de s-ar ispiti a face vreun supăr odăilor sau finaşelor răielii locuitorilor Moldovei sau de s-ar afla cineva din nohai sau dintr-alţii şi s-ar ispiti a face cît de puţin val sau cît de puţină stricăciune finaşelor, odăilor, dobitoacelor, pinilor sau semănăturilor, unul ca acela să aibă a se prinde şi legat să se trimiţă la Iaşi şi acolo să i se dea certare precum sau cade.

Şi pe locurile unde s-ar păşuna vitele noastre, oricînd ne-ar arăta şi ne-ar zice boierii ce s-au zis mai sus cumcă *părţile acele sînt trebuitoare pentru locuitorii Moldovei, îndată să avem a ne rădica dobitoacele de acolo fără nici o întîrziere şi price*.

Iar pentru altm indoit apucîndu-ne noi ca să dăm Măriei Sale Domnului Moldovei, Măria Sa n-au primit a ne lua altm indoit şi ne-au arătat că gîndul M[ăriei] S[ale] nu este să ia de la noi altm indoit, nici să lăcomeşte a lua de la noi bani indoiţi pentru păşunatul vitelor noastre; ce numai pe cît însemnează în hoget atîta primeşte şi Măria Sa să ia de la noi. Pentru care şi noi ne-am apucat ca să dăm deplin precum însemnează în hoget, toate deplin fără nici o pricină şi preget, şi afară din hotarul acesta la nimică să nu păşim, *nici cîtu-i o palmă de loc*, nici prin dobitoacele noastre să nu avem a supune şi a tăinui dobitoacele răielii sau a neşitorilor.

Şi dintr-aceste legături, din toate cite s-au pomenit mai sus, de-om păşi cît de puţin şi de n-au păzi aceste legături toate, să aibă voie Măria Sa a ne scoate toate dobitoacele afară de pe locul Moldovei.

Deci într-acest chip ca acela ce ne este nouă în folos după bună şi înaltă socoteală a Măriei Sale Hanului, vechilii noştri viind cu răspuns înaintea Măriei Sale Hanului, înaintea divanului Măriei Sale noi toţi am primit această legătură şi acest răspuns ce ni l-au dat despre partea Măriei Sale Domnului Moldovei şi toate le-am primit noi cu toţi mirzaei şi bătrînii nohailor şi ne-am apucat că, de-om păşi cît de puţin din hotarul acestui zăpis, *Măria Sa Domnul*

Moldovei să aibă a ne goini dobitoacele peste hotarul cel de două ceasuri. Într-acest chip ne-am legat cu toții cu acest temesuk al nostru, carele, pentru ca să fie tare și încredințat că cu știința și cu pofta noastră a tuturor s-au scris și s-au alcătuit și s-au dat la mîna Măriei Sale Domnului Moldovei lui Grigorie Vodă, la mijlocul luminei lui Sefer în anul 1142.

Iscăliți: — Șitak-bei. Ismail-mîrza. Balte-mîrza Kelmehmet. Dokuz-olu. Aslan-olu. Nevrut-mîrza. Hagi-bei-mîrza. Aslan-mîrza. Giaun-mîrza. Mamai-olu. Kazi-olu. Azamet-olu. Ali-olu. Iskender-mîrza. Inuf-beior. Hagi-bei-mîrza. Kan-mîrza-olu. Mehemet-olu. Bei-mîrza-olu.

Din acest document neprețuit, plin de naivitate și de tautologie, se văd următoarele lucruri:

- 1) că tătarii erau supuși străini al hanului din Crîm;
- 2) că li se orînduiește loc de așezămînt și de pășunare lung de 32 ceasuri, lat de 2 ceasuri, drept care ei îi și zic Buceag, adică colț de pămînt;
- 3) că pînă la acest înscris ei plăteau Moldovei două dări numite: *ușurul* și *kăcul*, fiind, din început chiar, loc moldovenesc și de folosul și hrana pămîntului Moldovei;
- 4) că de acum vor plăti deosebit și *chirie* pentru loc, va să zică o a treia dare;
- 5) că afară de aceste locuri de așezare (60 de mile pătrate) mai cer permisiunea de a pășuna și pe alte locuri deșerte și că pentru un asemenea beneficiu vor să plătească *alim* îndoit;
- 6) că li se dă permisiune, însă să n-aibă voie a zidi lăcaș sau sălaș, nici a bate par sau țăruf în pămînt, ci numai sub *cort* să poată locui. Făcînd bordei pentru iarnă, să-l ridice primăvara, căci altfel diregătorii Domnului moldovenesc vor da foc bordeielor și-i vor alunga;
- 7) că fără voia dumisale serdarului și a căpitanului de codru să n-aibă voie nici să-și viziteze vitele;
- 8) că, îndată ce li s-ar porunci să părăsească pășunea, s-o și părăsească fără întîrziere și price;
- 9) că, făcînd stricăciune sau val finațelor, dobitoacelor, odăilor, pînilor sau sennăturilor, să fie prinși, legați, trimiși la Iași și pedepsiți;
- 10) că nu vor mai tăinui (vorbă subțire pentru *fura*) vitele raielii sau neguțitorilor;
- 11) că, oricînd n-ar îndeplini obligațiunile lor, dobitoacele lor să fie alungate peste hotarul cel de două ceasuri.

Ciudați *possesseurs légitimes*?

Sub aceste condițiuni grele tătarii rămîn ca arendași ai Buceagului, pe un petec de pămînt de 60 de mile pătrate, pentru care plătesc dări domniei Moldovei. Pe acest petec se judecă între ei, dar, făcînd neajunsuri cît de mici moldovenilor, sînt judecați la Iași de judecătorii ordinari ai țării. Pășunîndu-și vitele, n-au voie nici țăruf în pămînt să bată, necum să-și facă casă.

De aceea nu-i mirare că renumiții generali Rumianțof și Șumarof i-a găsit sub corturi. Numai cortul pe care-l ducea în car avea permisiunea de a-l întinde dincolo de petecul Buceacului.

În sfîrșit rușii i-au dat pe bietii noștri arendași afară, făcînd astfel pagubă visteriei. Dacă exista pe atunci o administrație a domeniilor statului, ar fi protestat și i-ar fi luat sub scutul articolului cutăruia din Codul civil. Dar bietul Chiel-Mehmet, iscălit al patruilea în înscris, nu știa să-și ia advocați și să se judece pe la curți și tribunale; de aceea l-au și tîns rușii. E drept că Chiel-Mehmet nici n-avea mare cheltuială la tîns.

Dar să lăsăm pe tătari de o parte și să ne-ntoarcem la alt șir de idei. În veacul al optsprezecelea se începe înrîurirea politicii rusești în provinciile turești sau atîrnătoare de Turcia.

După ce Petru cel Mare cîștigase bătălia de la Pultava, Constantin Basarab Brîncoveanu trimite soli la dînsul și-i promite ajutor în contra turcilor. Constantin Brîncoveanu era în genere un om care promitea multe și voia să aibă în toate părțile razim. El sta în corespondență secretă cu toată lumea, pînă ce Poarta i-a aflat aceste din urmă uneltiri și a hotărît stingerea celor din urmă Basarabi. Dimitrie Cantemir, crescut la Constantinopole și crezut credincios turcilor, e trimis domn în Moldova; dar acesta, în loc să lucreze în favorul Turciei, încheie cu Petru cel Mare un tratat de alianță, ratificat la Iusk (13 aprilie 1711). Prin acest tratat de alianță Petru se obligă de a restabili vechile margini ale Moldovei. La 14 mai acelaș an Cantemir publică proclamația sa, în care zice că Petru s-a obligat a restitui Moldovei părțile uzurpate de turci și a întreține cu cheltuiala sa o armată moldovenească de 10000 de oameni. Se știe ce trist sfîrșit au avut acea campanie rusească, care s-au încheiat printr-o umilitoare pace prin care Rusia a consimțit a înapoia Azovul, a distruge portul de Taganrok, a risipi toate cetățile de la granițele Turciei.

Dar pe români i-a costat și mai mult pasul pripit al învâțatului Cantemir. Constantin Brincoveanu a fost tăiat împreună cu toată familia, iar de la 1716 încoace veni pentru noi veacul de tină al fanarioților. Tot în acest veac înriurirea Rusiei în Principate crește din ce în ce.

Deja prin art. 2 al Tratatului de la Constantinopole (5 noiembrie 1728) Petru cel Mare își asigură oarecare înfruntare asupra creștinilor din Orient. În vremea împărătesei Anei (1730—1741) emisarii maresalului Mûnich răspîndesc aur și proclamațiuni prin provinciile Turciei, sub domnia Elisabetei (1741—1762) emisarii se înmulțesc, pînă ce în sfîrșit, sub Ecaterina II (1763—96), politica rusească în Orient s-au copt cu desăvîrșire.

În 1769 Rusia declară război Turciei, Galițin ocupă Hotinul; în februarie 1770 boierii moldoveni și munteni jură credință Ecaterinei, în 1771 feldmaresalul Rumianțof stabilește cîte un guvern provizoriu în fiecare Principat, iar Ecaterina dorește unirea Principatelor sub un rege care era să fie *Stanislaus August Poniatowski*. În congresul de la Focșani din 1772 Rusia pretinde ca Principatele să fie declarate independente sub garanția mai multor puteri ale Europei. În fine la 1774 se încheie pacea de la Cuciuc-Cainargi, în care (art. 16) se stabilește că Principatele vor primi înapoi terenurile pe nedrept uzurpate de turci dimprejurul cetăților Hotin, Bender, Acherman, Chilia, Brăila ș.a.

În genere interregnul din vremea ocupației rusești de la 1769—1774 e cel mai caracteristic pentru vederile de atunci a Rusiei. Ea voia o Românie *unită* care s-ajungă de la Nistru pînă în Carpați. Pe monetele bătute pentru Principate marca Moldovei și a Țării Românești sînt împreunate sub o *singură* coroană. Rusia cerea dărîmarea întăriturilor de la Hotin, Bender și Cetatea Albă și împreunarea acestor orașe cu Moldova, iar a Brăilei cu Țara Românească. Corespondența lui Thugut cu Kaunitz dovedește aceasta cu asupra de măsură, ca și tratările din congresul de la Focșani, ca și candidatura lui Stanislaus August care — *si fata favissent* — era să fie cel dintîi rege al României unite. Deosebirea numai e că României de pe atunci i-s-ar fi lăsat cu dragă inimă petecul de pămînt de la gurile Dunării, pe cînd, celei de azi —nu.

Dar politica înaltă nu ne preocupă. Noi am urmărit pînă acuma firul roșu al dreptului neschimbat a Moldovei asupra Basarabiei întrucît el trăia în chiar conștiința țării. De aceea venim iar la mitropolia Proilavei. În vremea acestui interregn, Gavril, mitropolitul Moldovei, în înțelegere cu Grigorie, mitropolitul Ungrovlahiei, desființează Proilavia și reintegrează vechile eparhii române. Ținutul Brăilei se dă episcopiei de Buzău; ținuturile Ismail, Reni, Chilia, Acherman și Bender episcopiei de Huși, iar ținutul Hotinului episcopiei de Rădăuți. Mitropoliții au și aplicat hotărîrea lor, înainte chiar de a supune dispoziția și grafului Rumianțof, de la care însă a primit în această privință următoarea deslegare printr-o scrisoare (*românește și rusește*).

Prea Sfințite Arhiepiscop și Mitropolit al Moldovei.

Al meu milostiv Arhipăstoriu,

După socotința înștiințărilor Preasfinții Tale și a Preasfințitului Mitropolit al Ungro-Vlahiei pentru eparhia Brăilei, și eu așa socotesc că, pînă se va face hotărîre de la marea stăpînire, povățuirea cea duhovnicească a acelor ținuturi, a Ismailului, a Renilor, a Chillei, a Achermanului și a Benderului, s-au fost dat episcopului de Huși. Iar ținutul Brăilei, episcopului de Buzău. Deci întru împlinirea acestora și Preasfinția Ta să binevoiești a scri celui mai mare povățuitor a eparhiei aceea, după hotărîrea bisericească și *politicească*. Iar eu pentru înștiințarea la comandirii acelor ținuturi am scris.

Al Preasfinției Tale plecat slugă:

1773, aprilie 25

subscris: Graf Rumianțof

În urmarea acestei epistole mitropolitul înștiințează prin enciclică pe toată tagma bisericească și pe toți creștinii ortodoxi din ținuturile anexate la eparhia de Huși (Ismail, Reni, Acherman și Bender) că, după înțelegerea cu graful Petru Alexandrovici Rumianțof, ei pe viitor au a asculta de Inochentie, episcopul de Huși.

Iată dar o vădită continuitate de drept și în veacul al optsprezecelea și o dovadă că românii au persistat pe acele locuri, adică în Basarabia noastră de astăzi.

VI. VEACUL AL NOUĂSPREZECELEA. IZVOARE

În iunie anul 1812 Napoleon I stătea gata să treacă preste Niemen cu o armată cum n-o mai văzuse pămîntul pînă atunci, de 640000, (zi șase sute patruzeci de mii) de oameni cu 1370 tunuri (zi una mie trei sute șaptezeci).

Ce avea a le opune Alexandru I al Rusiei?

Barclay de Tolly stătea la Vilna cu 112000 de oameni, avînd a se împotrivi la peste de jumătatea de milion a armiei celei mari, comandată în prima linie de însuși Napoleon I.

În momentul acesta Rusia avea 53000 de oameni sub Cutusof în Moldova, cari-i trebuiau ca aerul pentru a nu fi înădușită și inecată de precumpănirea puterii lui Napoleon.

Spuie oricine drept: Era atunci Rusia în poziția de a anexa Basarabia? Când delegații ei din București aveau avizul de a încheia pace *cu orice preț*, poate cineva visa că afacerea Basarabiei a fost curată, a fost o afacere de cucerire?

Dumnezeu să ne ierte, dar nu știu într-adevăr cum ar trebui să fie conformat acel cap omenesc care ar putea să vadă în retragerea grabnică a oștirii rusești din Moldova o armată învingătoare. Oamenii bătrâni care au văzut pe atunci armata lui Kutusof povestesc că, de mercurile forțate, bieții soldați cădeau în șanțurile drumurilor de țară și pe paveaua de lemn a Iașilor și, cu toată cumplita grabă, i-a trebuit patru luni ca să ajungă în fața aripii drepte a armiei împăratului francez; în fața corpului auxiliar de 34000 de austriaci de sub generalul Schwarzenberg.

Noi am spus-o încă în cel dintâi articol că Anglia au stărnit pentru încheierea acestei păci, că ea a silit pe sultan s-o iscălească. O flotă engleză era în Bosfor, care a silit pe turci de a nu se folosi de cumplita poziție în care se afla Rusia atunci. Dar nici influența engleză n-ar fi fost în stare de-a *cuceri* Rusiei o provincie dacă nu era angajată o altă armă, rubla rusească și trădarea dragomanului Moruzi.

În orice caz, știind că adevărata putere care a silit pe turci să-ncheie pace e Anglia și nu Rusia, trebuie să admitem că diplomații engleji erau în deplină cunoștință de cauză și că ei ne vor da științele cele mai exacte despre această... ciudată cucerire cu sabia.

Consulul general al Angliei de la București, W. Wilkinson, în cartea sa *Tablou istoric, geografic și politic al Moldovei și Valahiei*, ne dă o descriere clară a acelei cesiuni, făcute în împrejurări atât de nefavorabile Rusiei. Iată acea relațiune:

Galib Efendi care, după schimbările mari întâmplale la Constantinople, reluate funcțiunile de ministru al afacerilor străine a fost principalul plenipotențiar la București în anii 1811 și 1812: însă prințul grec Dimitrie Moruzi, dragoman al statului, era față la negociațiuni, au dat direcție celei mai mari părți a lor și era în realitate revestit cu foarte întinse puteri. Ca și cei doi frați ai săi, el fusese cu nestrămutare atașat de partidul rusesc de la începutul carierei sale politice; și speranța ce o concepușe, de a fi înălțat la domnia unuia din cele două Principate, cel mai mare obiect al ambițiunii sale, li părea foarte întemeiată după restabilirea păcii. Caracterul său public, serviciile la Congres, sprijinul Rusiei, erau într-adevăr considerațiuni care păreau a face sigură numirea lui.

Cesiunea Valahiei și a Moldovei nu putea în nici un fel să intre în vederile sale și el o combătu cu energie și succes; dar, făcând Porții un serviciu atât de important, era necesar ca, pe de altă parte, să deie Rusiei o probă de atașamentul său. Dacă el ar fi insistat să se restituie cele două Principate în întregul lor (restitution intégrale), plenipotențiarul rusi ar fi consimțit fără nici o îndoială, căci aveau ordin a grăbi încheierea păcii și de a o subscrie sub orice condiție care nu s-ar fi înfins dincolo de această restituțiune. Dar Moruzi, care avea cunoștință perfectă despre aceste dispozițiuni, au hotărât desființiv condițiunile tratatului, cedând Rusiei cea mai frumoasă parte a Moldovei, care e situată între râurile Nistru și Prut, și făcând astfel pentru viitor din acest din urmă riu linia de demarcațiune a frontierelor rusești.

Agenții vigilenți ai lui Buonaparte la Constantinople nu pregetară de a face cunoscută purtarea lui Moruzi. Când, după încheierea păcii, ei s-au văzut frustrați în speranța de-a determina pe Poartă să continue războiul au căutat să facă să cadă în dizgrație familia acestui prinț grec, pentru a putea cel puțin să hotărască pe guvernul otoman de a pune în capul Principatelor persoane alse de dinșii. Ei îl arătară pe prințul Dimitrie că e trădător, căci fusese cumpărat (suborné) de Rusia pentru a-i servi interesele, în momentul în care era în puterea sa de a obține condițiile cele mai avantajoase.

Între acestea se-ncepură ostilitățile între Franța și Rusia; și Poarta, arătând rezoluția sa tare de-a rămâne neutră și nevoind să dea nici umbră de îndoială celor două puteri beligerante prin alegerea noilor hospodari, hotărî a o fixa asupra a doi indivizi a căror principii politice nu fusese niciodată în contact cu curțile străine (Searlat Calimah pentru Moldova, Iancu Caragea pentru Valahia)...

Dimitrie Moruzi, care se afla încă în Valahia cu Galib Effendi, află nouldea acestor două numiri într-un moment în care s-aștepta de-a primi numirea sa. Totodată el fu informat în taină că, întorcându-se la Constantinople, s-ar expune la cele mai mari pericole și i s-au dat sfatul de a se retrage într-un stat creștin. I s-a oferit un azil în Rusia, cu o pensie considerabilă din partea acestui guvern, însă, temându-se că fuga sa ar face pe guvernul otoman de a se răzbuna asupra familiei sale, care rămăsese în puterea turcilor, și în speranța de a justifica purtarea sa, pentru că toată responsabilitatea afacerilor tratate la Congres trebuia, proprie vorbind, să cadă asupra lui Galib Effendi, el se determină de a însoți pe acest ministru pînă în capitală. El era departe de a presupune că acest ministru turc, a cărui purtare fusese dezaprobată, ștersese din spiritul sultanului toate impresiile defavorabile pe cari le-ar fi putut concepe în socoteala lui, atribuind condițiile păcii ce le subscrie intrișilor și trădării lui Moruzi și că primise în consecință ordine secrete de a aresta pe acest prinț, îndată ce vor fi trecut amîndoi Dunărea și a-l trimite prins marelui vizir, care avea încă cartierul său general la Șumla.

Moruzi, încurajat din ce în ce mai mult de protestațiunile de amiciție a lui Galib Effendi, părăsi Bucureștii în luna lui septembrie. Ajungînd la Rusciuc a fost condus cu escortă la Șumla; dar abia intră în locuința marelui vizir cînd mai mulți ceauși se aruncară asupra lui și-l tăiară în bucăți cu lovituri de sabie. Capul său a fost trimis la Con-

Constantinopol, unde a fost expus trei zile la porțile scafotului împreună cu capul fratelui său Panaiot Moruzi, care, în absența lui Dimitrie, suplinise postul (de dragoman) pe lângă Poartă și a fost acuzat de a fi complice la trădarea sa în contra Imperiului otoman.

Iată dar sfârșitul binemeritat al aceluia care a trădat Basarabia pentru ca s-ajungă Domn, povestită de un contemporan, de un consul general englez care era la București în vremea tratărilor și, fiind interesată chiar Anglia la încheierea acestei păci, e sigur că trebuie să fi fost în cunoștință deplină despre toate firele care se țorceau și se țesau la noi, pe secoluța noastră.

Este oare cu putință de-a admite că onoarea marelui nostru vecin ar fi fost angajată în această ... eucerire? Posibil de-a zice astăzi cumei împăratul ar lua-o ca o insultă făcută lui dacă această cestiune ar veni înaintea Congresului? Am înțelege ca ziaristica rusească să vorbească de interesul Rusiei de a o recăpăta; atunci disensiunea s-ar învîrți pe un teren propriu și le-am opune asemenea arma interesului. Dar a mesteca în toată afacerea numele celui mai puternic monarc, pe care ne-am obișnuit a-l crede generos și bun întru cît privește persoana sa, noi, în simplitatea noastră, credem că nu se cuvine.

Toate elementele morale în această afacere sînt în partea noastră. Dreptul nostru istoric, incapacitatea juridică a Turciei de-a înstrăina pămînt românesc, trădarea unui dragoman al Porții, recăpătarea acelu pămînt printr-un tratat european semnat de șapte puteri și obligatoriu pentru ele, garantarea integrității *actuale* a României prin convenția ruso-română, ajutorul dezinteresat ce l-am dat Rusiei în momente grele, toate acestea fac ca partea morală și de drept să fie pe deplin în partea noastră.

Mai vine însă în partea noastră împrejurarea că acel pămînt nu l-am eucerit, n-am alungat pe nimenca de pe el, că e bucată din patria noastră străveche, este zestrea împărșitului și nenorocitului popor românesc.

Ni se scoate ochii cu biucle ce l-am avut din partea rușilor. Pentru a răspunde și la aceasta ne-ar trebui să împlin un volum întreg. Destul numai să pomenim că alianța de la Luse dintre Petru cel Mare și Dim. Cantemir ne-a costat domnia națională și un veac de înjosire și de mizerie, iar cea mai nouă alianță dintre Rusia și noi a început a aduna noiri grei deasupra noastră. Basarabia, mănăstirile închinat, mii de oameni pierduți în bătălie, zeci de milioane de lei aruncate în Dunăre și în fine poate existența poporului românesc pusă în joc, iată binele de care ni se cere a ne bucura și a fi mulțămitori.

Ce ni se opune?

Interesul a 80 de milioane de oameni față cu slabele noastre cinci milioane. Dar Temis e cu ochii legați spre a nu vedea părțile ce se judecă înaintea ei și, în loc de cumpănă în care să se cumpănească deosebirea de greutate între 80 și 5 milioane, ea ar trebui să ia cîntarul. De brațul scurt sau prezent al cîntarului ar afirma în greu Rusia, de brațul cel lung al unei istorii de 500 de ani afirmă România cu drepturile sale străvechi și nouă.

Înainte de a încheia, avem a împlini un act de grațitudine, nu pentru noi, asupra cărora nu pretindem ca să se reflecte meritul acestei lucrări, ci pentru țară în genere, căreia pașinii lucrători pe ogorul istoriei naționale îi oferă azi mijloace de a se apăra.

Pentru veacul al XIV[-lea] și al XV[-lea] am cercetat cu mult folos *Istoria critică a românilor* de d. B. P. Hajdeu și *Arhiva istorică a României*, editată de același, apoi *Beiträge zur Geschichte der Rumänen* v. Budoxius, Frihn. v. Hurmuzaki; pentru veacul al XVI[-lea] materialul cel mai prețios sînt capitulațiunile Domnilor moldoveni cu Poarta; pentru al XVII[-lea], textul cronicelor editate de d. Mihail Cogălniceanu, iar, în privirea eparhiei Proilaviei, *Cronica Hușilor* de P.S.S. Părintele Melchisedec, episcopul Dumărei de Jos; pentru al XVIII[-lea] aceeași colecție de cronici, cu deosebire însă cronică tradusă dupe ordinul lui Grigorie Vodă în grecește de un *Amiras*, în care e cuprins și textul autentic al înscrisului tătarilor din Bugeac, apoi colecțiunea de documente a lui Hurmuzaki, vol. VII; pentru veacul al XIX[-lea] în fine mai sus citata carte al consulului general englez Wilkinson. Asupra lui Amiras și Wilkinson ne-au atras atenția d. Al. Odobescu.

[3, 4, 7, 8, 10, 14 martie 1878]

[„D. HASDEU NE TRIMITE O SCRISOARE...”]

D. Hasdeu ne trimite o scrisoare în care se plînge că, în articolele noastre despre Basarabia, nu constatăm că arsenalul nostru de citațiuni îl datorim *Istoriei critice* și *Arhivei istorice*. Rugăm din parte-ne să binevoiască a constata, întîi, că articolele noastre nu s-a sfîrșit încă, al doilea,

ca meritul lor nu se reflecta personal asupra nimanui, al treilea, că e-n chiar interesul politic al lucrării noastre de a cita la capăt toate izvoarele de care ne-am servit. Rugăm deci să ni se îngăduie de a cita izvoarele abia la capătul studiului nostru, care se termină cu cesiunea de la 1812.

[5 martie 1878]

CONCESIUNI ECONOMICE

O telegramă a agenției Havas ne vestește sosirea d-lui Brătianu în Viena, solicitarea sa pentru sprijinul Austriei în afacerile noastre și răspunsul Austriei, care se zice că ar fi egal cu înecuvântarea aceluși sprijin, dacă i se vor face concesiuni economice. Nu putem ști nici de ce natură pot fi acele concesiuni, nici întru cât prim-ministrul nostru este în stare de a pricepe însemnătatea lor. Cu toate acestea, tărîmul economiei politice fiind circumscris și putîndu-se împărți în cele două ramuri mari ale producției brute și a celei industriale, e ușor de presupus că Austria va fi cerînd avantaje nouă pentru înlesnirea desfacerei industriei sale în România, avantaje pe care în mare parte le posedă și astăzi și le-a avut de mult.

Fără a prejudeca lucrurile, vom permite numai următoarea întrebare : Are Austria interes politic ca noi să existăm ? În decursul lungi și mult încercatei noastre vieți istorice am putut observa un lucru. De câte (va) ori i se propunea Poloniei să anexeze Moldova, de atîtea ori Polonia răspundea că desființarea statului moldovenesc ar fi un pericol, pentru că această perdeă între Turcia și Polonia era cel dintîi zid de apărare, cea dintîi stavilă de înlăturat în înaintarea armelor osmane. Pe atunci Turcia era cea dentii putere militară în Europa, neîntrecută decît de Spania, care, sub Casa de Austria, ajunsese la culmea măririi sale. Polonia avea un interes ca Moldova să existe, precum Ungaria avea unul pentru ca Valahia să existe.

Regii Ungariei și ai Poloniei aveau pentru Domnii acestor țări o deosebită bunăvoință. Cităm numai cîteva cazuri. Vladislav Jagello și soția sa Hedviga îl dăruiesc pe Vlad Dracul, fiul lui Mircea cel Bătrîn, cu foarte întinse posesiuni în Ungaria și în Ardeal, Petru Mușat căpătă de la poloni Pocuția pe o cale cu totul prietenească, Movileștii sînt principii egali în Polonia cu cei mai mari magnați ai acestei țări, lui Miron de pe Birnova (Barnoschi Vvod) i se dau, pentru că pierduse Moldova, cîteva mici principate în Polonia, pe cari el domnește în acelaș mod semi-suveran ca și ceilalți principii, c-un cuvînt marele regat slav căuta să întărească pe cît putea, prin simpatii, prin daruri, prin ajutoare contra turcilor și tatarilor perdeaua Moldovei și a Țării Românești contra puterii osmane. Cei ce vor să se încredințeze despre aceasta pot cerceta Tratatul de la Karlovitz, și anume stipulațiunile privitoare la Polonia și la Moldova.

Polonia își deschisese totodată o cale bătută și sigură pentru comerțul său cu înfloritele orașe italiene prin intermediul coloniilor genoveze din Cetatea Albă, Chilia și Tighina. Această cale comercială se ramifica lîngă Prut în două drumuri, al Dunării și al Mării Negre, respective a gurilor Nistrului.

Dar pe acea vreme industria omenească era mărginită la lucru cu mîna, produsă cu unelte care prefăceau în obiect de consumațiune tot numai putere omenească. Căci războiul pînzarului și al postavarului, ciocanul și dalta, gelăul și strugul sînt pîrghii și suprafețe înclinate care prefac la un capăt al lor în muncă industrială puterea omenească aplicată la cellalt capăt.

Afară de aceea, lipsind drumurile de fier, transportul scumpea marfa manufacturată în mod considerabil și o făcea accesibilă numai claselor bogate, încît alături cu industria subțire, care era pusă în schimb de o negustorime internațională, alături cu lucrarea capetelor culte a industrialilor străinătății, aceleași instrumente, același război, ciocan, dalta, gelău produceau la noi cu folos o industrie groasă pentru trebuințele claselor de jos ale țării, producție care se dovedește prin organizarea medievală a breslelor din orașe. Românii aveau o clasă de mijloc nu atît de puternică ca cele din străinătate, dar în orice caz populația orașelor avea o piață în care să-și vînză munca, avea pîinea de toate zilele cu îndestulare. Dacă domnea un deplin *liber schimb* între țările noastre și celelalte, el scădea poate ceva din bunăstarea clasei noastre de mijloc, dar existența ei modestă, traiul cu îndestulare [i]i era asigurat, încît zeci de mii de brațe erau puse în mișcare printr-o muncă folositoare, care-i ferea în mod egal și de molesirea produsă prin prea mari bogății și de istovirea și inoralitatea produsă prin sărăcie și lipsă. Animalul făcător de unelte, precum definește Aristotel pe om, era un animal liniștit și neturburat de grija pentru a doua zi.

În veacul nostru însă lucrurile iau o formă foarte amenințătoare pentru cel economic slab, pentru cel necult, cînd concurența e pe deplin liberă. Nu aducem exemplul nostru, dar pînzarii din Silezia, ba chiar băiașii din Boemia, care au găurit pămîntul mult mai adînc decît toți băiașii altor munți, fără ca munca lor să poată concura, cu toată greutatea ei, cu munca lesnicioasă a altora, sînt o dovadă demnă de plîns pentru tristele împrejurări ce se nasc cînd i se ia unei populații piața pe care să-și desfacă munca prin absoluta libertate de schimb între produsele omenești. Atîrnarea economică de altădată se schimbă din nefericire în veacul nostru în estermizarea economică a aceluia căruia locul unde muncește sau nivelul său de cultură nu-i dau aceleași avantaje ca vecinului său mai fericit.

Capătul pîrghiei, care odată era ridicat și plecat de puterea omenească, e astăzi pus în mișcare de o putere elementară, care nu ostenește niciodată, care se hrănește cu jăralie, asemenea cailor năzdrăvani din poveste, care produce în minute ceea ce omul singur ar produce în ceasuri sau în zile, puterea oarbă a aburului întemnițată în cilindrul mașinei cu vapor ridică pîrghia la un capăt, iar acea ridicătură se preface la cellalt capăt în rotațiune, în izbiri cu ciocanul, în imprimări în metal, în zbor de suveică, e-un cuvînt puterea individuală nu e mai nimic față cu această neadormită putere care n-are nevoie pentru hrana ei decît de cărbuni și de apă. Unde apare productul fabricii de postav sau de pînză, războiul postavarului și al pînzarului încetează. Ba Maiestatea Sa aburul și-a creat un anume popor în toate țările, o a patra clasă care, datorindu-și nașterea unei puteri oarbe și elementare, amenință e-o elementară orbire vechile clădiri ale civilizației omenești.

N-avem nevoie a o mai spune că România e asemenea în mare parte jerfa acestei întunecoase maiestăți. Breslașii, creștini și evrei, și-a zvrilit uneltele la apropierea lui, cu deosebirea că creștinii fac politică, se sfîșie și se mănincă între ei și ridică în cer pe d. C. A. Rosetti, pe cînd evreii, mai practici și mai oameni de pace, știu a se despăgubi de stingerea breslelor prin preocuparea întinsă a obiectelor de consumațiune, scumpind în mod artificial traiul zilnic.

Cumcă acest soi de viață economică nu poate duce decît la discompunerea deplină a societății române nu mai poate fi îndoială. Mai poate însă o asemenea societate să formeze renumita perdea polonă între Austria și ... grațiosul nostru aliat?

Nu pomenim decît un lucru. Istovirea noastră economică ne-a oprit de-a avea o armată mai mare; această istovire a făcut ca, cu toată vitejia și cu tot patriotismul celei ce o avem, ea să imble goală și flămîndă în această campanie de iarnă în care răbdarea soldatului român a fost poate mai de admirat decît curajul său.

Noi credem că împărăția învecinată, care-nțelege atît de bine toate acestea, ar trebui să chibzuiască cu noi în această privire un *modus vivendi* care pe de o parte să ne facă cu putîntă — nu zic să ne înlesnească — de a ne crea o piață pentru munca populațiilor noastre din tîrguri. *Leben und leben lassen* este un bun proverb german care se tîlcuiește; „Trăiește tu, dar lasă și pe altul să trăiască”. O deplină subjugare economică în condițiile de astăzi ale muncii e egală cu sărăcirea, demoralizarea și moartea.

Tochmai pentru că știm prețui înțelepciunea politică a oamenilor de stat din împărăția învecinată, de aceea nici credem că acele concesii cerute să fie de natură a compromite viitorul nostru economic.

[25 martie 1878]

[„NU DE MULT UN DOCTOR...”]

Nu de mult un doctor însemnat, director al unui mare stabiliment de alienați (adică, pe bună românească, de nebuni), a avut o idee din cele mai originale: voind a arăta publicului vienez bunătatea sistemului său de psihiatrie, el a convocat, fără alegeri, pe toți pensionarii săi la o adunare unde erau slobozi să facă toate după capul lor.

Cine a fost de față la ședința de sîmbăta trecută, 1 aprilie, a Camerei, a avut fericierea de a vedea o a doua edițiune, revăzută, însă nu îndreptată, a adunării din balamucul vienez. Cînd am aflat cele petrecute în Dealul Mitropoliei am gîndit deocamdată că, fiind 1 aprilie, este vorba numai de o glumă, cum se obicinuieste după o deprindere universală,

și a trebuit să citim darea de seamă *in extenso* din „Monitorul oficial”, pe care o și reproducem aci îndată, ca să ne încredințăm de seriozitatea lucrurilor.

La ordinea zilei era dezbaterea raportului comisiunii de cercetare parlamentară asupra alegerii colegiului I de Iași. D. raportor, Pantazi Ghica, dă citire raportului său, pe care d. Maniu îl califică de „Cîntul unei sirene”, confundînd astfel pe autorul cu o dihanie fabuloasă. Nu ne vom opri mult asupra analizării acestui document, lucrat cu „zel și eleganță de stil”, tot după d. Maniu, care este om competent. Singurul argument constituțional sau mai bine zicînd juridic, adică acel a nerespectării termenului de 21 zile pentru convocarea colegiului electoral, care se invocă, a fost de mai nainte răsturnat de ministrul și de cei puțini bărbați cu mintea sănătoasă ce s-au strecurat în această Adunare.

Considerațiunile *morale* invocate de acel raport le vom aștepta cînd va veni rîndul d-lui Holban.

Ceea ce nu ne putem opri de a observa este că atunci cînd un om aduce atîta patimă în silințele ce-și dă pentru a culege motive de invalidarea alegerii unui adversar politic încît merge pînă a susține absurdă teză că d. Mirzescu a influențat alegerea, acel om către lipsa de nepărtinire adaugă ipocrizia cînd, la sfîrșitul raportului său, zice că are „regretul de a conchide” pentru invalidare.

D. Maniu, care admiră forma stilistică a raportului, a avut vitejia de a combate fondul.

După aceea, un deputat, înzestrat cu o figură care reflectează ca o oglindă toate pasiunile înjosite ce-i frămîntă inima, unde stau întipărite în trăsuri idoase invidia și mai ales ura pentru tot ce este bun și frumos, d. Holban în fine, ia cuvîntul și atunci începe acea scenă burlescă care amintește scena citată mai sus de la institutul de alienați din Viena. Acel domn combate moralitatea alesului colegiului I de Iași pentru că: 1) d-sa este fondatorul *Diracției nouă*, care prin foaia ei „Convorbirile literare” a tratat pe d. Holban de *ignorant și de prost*; — 2) pentru că locuitorii *Lacului Sărat* nu se pot alege în Camera de la Washington (aici se zburlește președintele Adunării și protestează); 3) pentru că d-sa, adică oratorul, se teme de bătaia cu biciul, care este bună pentru sălbateci, iar nu pentru dînsul. Și, spre a întemeia toate argumentele sale, citește o scrisoare a d-lui P. P. Carp unde tînărul și spiritualul senator serie comisiunii de cercetare că:

daca ar fi știut că d. Maiorescu propagă ideile filozofice ale lui Schopenhauer, adică că este de opiaie că d. Holban este un ignorant și un prost și că ar fi bine să i se poată aplica penalitatea filozofică rădată de Schopenhauer, niciodată nu ar fi votat pentru vechiul său amic.

Cerem iertare cititorilor „Timpului”, un ziar serios, daca, pentru astă dată, am împrumutat tonul articolului nostru de la „Charivari” sau mai bine de la „Tintamarre”. Este înfia și cea de pe urmă oară că o facem; scuza noastră este că nu am putut urma altfel, de vreme ce aveam a da seama despre o comedie bufonă, ale cărei personaje erau d-nii Pantazi și Holban.

[5 aprilie 1878]

TENDENȚE DE CUCERIRE

Situația persistă a rămînea nehotărîtă, cu toate acestea noi credem că limba cumpenei înclină spre război. Într-adevăr, daca Rusia ar face concesiunile cerute de Anglia, daca ar supune deliberării Europei Tratatul de la San-Stefano în întregul lui, ea ar renunța la foloasele materiale în a cărora prevedere a declarat război. Căci cine va mai lua acum la serios declarațiile diplomatice făcute înaintea trecerii Prutului? Erau declarații îmbunătătoare, de care noi credem că nimeni n-a fost înșelat decît acel ce au voit să fie.

Aceasta o spunem despre guverne, nu despre popoare. Guvernele au fost în stare să cunoască foarte bine politica rusească și țintele ce ea le urmărește de-o sută și mai bine de ani. Răsărită din rase mongolice, de natura lor cuceritoare, așezate pe stepe întinse a căror mon[on]tonie are înriurire asupra inteligenței omenești, lipsind-o de mlădioșie și dîndu-i instincte fanatice pentru idei de-o vagă măreție, Rusia e în mod egal nuna mindriei și a lipsei de cultură, a fanatismului și a despotiei. Frumosul e înlocuit prin măreț, precum colinele undoiate și

înmunții cu dămbărași a țărilor apusene sînt acolo înlocuite prin șesuri fără de capăt. În tendințele de cucerire, în așa-numitele misiuni istorice cari-și caută marginile naturale nu e nimic dedesupt decît pur și simplu neștiința și gustul de spoliare. În zadar caută un popor în întinderi teritoriale, în cuceriri, în războaie ceea ce-i lipsește în chiar sufletul lui; sub nici o zonă din lume nu va găsi ceea ce Dumnezeu i-a refuzat sau mai bine zicînd ceea ce Dumnezeu a voit ca să fie rezultatul muncii a multe generații dedate la lucru.

Căci stă oare destoinicia unei nații în vrun raport cu întinderea teritoriului pe care ea-l ocupă?

Mica Veneție era odată o putere mare europeană prin cultura ei intensivă, prin arte, prin industrie, prin judecata sănătoasă a aristocrației ei. Dar toate aceste condiții de mărire erau cîștigate prin muncă îndelungată, deprinderea și pricepera se moșteneau apoi din neam în neam, încît chiar astăzi ciceronii venețieni au păstrat mai mult gust în judecarea tablourilor decum au mulți profesori de estetică.

Un rol analog l-a avut Olanda în istorie, și astăzi încă sînt state mici care se bucură de-o înflorire extraordinară; pe un pămînt de mică întindere se află mai multe averi decît în Rusia întreagă. Astfel sintem aproape siguri că în cumpăna economică Rusia, citu-i de mare, trage mai ușor decît mica Belgie.

De aceea ni se pare că din nefericire rușii sînt sub dominarea unui deșert sufletesc, a unui urît care-i face să caute în cuceriri ceea ce n-au înlăuntru lor. Nouă ni se pare că cercurile culte, în loc de a stăvili acest *horror vacui*, în loc de a-l împlena prin muncă și cultură, îl sumuță contra Europei, pe care o numesc îmbătrînită și enervată, coaptă pentru a cădea întreagă sub dominație rusească.

Europa le pare astăzi în starea în care era Bizanțul la aparițiunea un[ui] neam asemenea mongolic, a turcilor.

În locul civilizației grece înflorit-au în Bizant o cultură turcească? Deloc. Toemai așa nu va înflori o cultură moscovită pe pămînturile supuse rușilor, pentru că lipsește rădăcina subiectivă a unei asemenea culturi. În Rusia chiar miezul culturii e în Ingermanland și în cele trei provincii baltice, în mînele și capetele a poate două sute de mii de oameni de origine germană, pe cînd populațiile străvechi a acelor provincii, leții, livii, erevini și cum [i] mai cheamă, nu se vor fi aflînd cu mult mai sus decum îi va fi găsit episcopul Albrecht la a[nul] 1200.

Astfel misiunea istorică de care se face atita vorbă nu-i o misiune care-și are originea în afară, ea e rezultatul unui gol sufletesc, a unei barbarii spoite cu frac și mănuși, a unui deșert care, de-ar stăpîni pămîntul, tot nu s-ar umple.

Cerul deasupra-l schimbi, nu sufletul, marea trecînd-o.

Pot să treacă și Dunărea și Carpații și Adrianopol, să ia Roma veche, precum amenință pe cea nouă, pot să presure Europa întreagă cu cenușă și cadavre, nu se va naște din milioanele de oameni nici un Rafael, nici un Bethoven, nici un Kant, ba toemai lipsa unor asemenea spirite de adîncă înțelepciune și de un adînc sentiment pentru bunurile ce înobilează omenirea este cauza acelui gol sufletesc care-și caută compensație în glorii sîngeroase și în cuceriri.

De mult, dar mai cu seamă de o sută cincizeci de ani îneoce, ținta cuceririlor rusești sînt țările răsăritene ale Europei. Nu mai vorbim despre cuvîntul d-lui Aksakof, care vede întinzîndu-se panslavismul în miezul Europei, în țările coroanei habsburgice pînă la Marea Adriatică. C-un cuvînt în loc de-a desfășura activitatea înlăuntru, ochii vecinului nostru sînt pironiți cu flămîngiune asupra Apusului, cercurile culte umplu golul sufletesc cu fantasmagoria unui imperiu care ar ajunge de la Sibir pînă sub zidurile Veneției și apoi mai departe... tot mai departe.

Și această misiune tainică o împlinesc apoi diplomații și baionetele. Existe testamentul lui Petru cel Mare sau nu existe, el există în capetele a mii de oameni visători cari dau tonul în Rusia.

Războiul a fost declarat Porții pentru a elibera pe creștini — în formă — în fond însă pentru a cuceri întreg Imperiul otoman într-un mod care să poată fi înghițit, mai de voie, mai de nevoie, de Europa. După Turcia urmează Imperiul habsburgic, după dînsul cine mai știe cine. Scopul fictiv al războiului și scopul adevărat sînt diametral opuse.

Astfel se dăruie un regat splendid celui mai neînsemnat popor din Peninsula Balcanică, bulgarilor.

Se stabilește în Tratatul de la San-Stefano independența României și e-un rînd după aceea se stabilește e-un al treilea, fără de noi, *dreptul de a-și trece trupele prin țara noastră*, de a o ocupa cu alte cuvinte doi ani de zile. Doi ani — văzînd și făcînd — s-ar preface apoi în zece și în o sută, pentru că splendidul regat bulgar e plăsmuit așa de frumos pentru ea să rămîie proprietatea ohavnică rusească.

Se stabilește principiul ca Basarabia să fie cedată prin liberă învoială, ceea ce presupune că sîntem în drept de a-o ceda sau de a nu-o ceda. Ne hotărîm de a nu-o ceda și Rusia a ocupat-o astăzi pe deplin.

În fine, susținînd dreptul nostru, vedem ivindu-se colții prieteșugului. Bucureștii sînt împresurați de trupe, în Vlașca cazacii își bat joc de populație dînd oamenii afară din case, trenurile noastre cu munițiuni sînt oprite în drum, e-un cuvînt Rusia a început a întrebuița mijloacele ei civilizatrice pentru a ne intimida.

Nu deprindem frica și pace bună.

Teamă ne e numai ca Imperiul habsburgic să nu cadă la învoială cu Rusia, căci despre Anglia nu e vorbă. Ea este în stare a ținea război pînă ce Rusia-și va fi zvirlit în vînt cea din urmă rublă metalică.

Dar contele Andrassy a făcut propuneri de împărțea și aceste propuneri prefac înțelegerea în complicitate și complicitatea cu Rusia e tot[dea]una fatală.

N-avem nevoie a pomeni exemplul nostru. Oamenii fără simț istoric, liberalii cosmopoliți e-un foarte incolor sentiment de patrie s-au dat în apele Rusiei și a declarat un război care ne-a costat mii de suflete viteze, zeci de milioane și poate o provincie.

Zicem *poate*, pentru că Europa e interesată ca și noi în cestiune. Se poate ca Rusiei să i se întîmple soarta pe care ne-o pregătește nouă.

Guvernul a ales o politică pe care o aprobăm ca directivă, deși-l găsim foarte inept pentru a o executa. Guvernul liberal a intrat în itele Rusiei și e prea angajat, încît vecinii se găsească în drept de a se rosti nediplomatic față de cei ce reprezintă țara, coroana ei și pe augustul purtător. Aducem aminte convorbirile dintre principele Gorciacof și generalul Ioan Ghica, care convorbiri aveau un aer deja neînmănușat.

Nu mai vorbim de altele și mai rele, dar destul că, în momentul în care Gorciacof se răstește, cazacul pradă în Vlașca. Răstirile diplomatului se traduc în acte de brutalitate cînd ajung în rîndurile din urmă.

Deși nu s-a născut încă rusul care să fie în stare a ne insufla frică, grijă tot ne inspiră, ba putem zice siguranța că ne așteaptă vremi grele. Despre biruința cauzei drepte nu ne îndoim, precum nu ne îndoim că, oricare ar fi curentul ce se mișcă în contra civilizației, el trebuie să fie nimicît cu vremea. Dar acea vreme e adesea foarte departe.

Deviza noastră este: a nu spera nimic și a nu ne teme de nimic. Nesperînd nimic, n-avem nevoie de a ne mai încrede în alții precum ne-am încrezut, ci numai în noi înșine și în aceia care sînt nevoiți să fie cu noi; netemîndu-ne de nimic, n-avem nevoie de a implora generozitatea în locuri unde ea e plantă exotică.

[7 aprilie 1878]

DOMNUL HOLBAN ȘI ARTHUR SCHOPENHAUER

După ce d. Holban și-a primit plata de la noi cînd, în rîndul trecut, au atribuit în mod tendențios și pe față neadevărat niște fraze ale lui Max Stirner lui Arthur Schopenhauer, toate acestea pentru a combate o alegere, d-nia lui vine din nou și ajunge cu cutezarea de-a atribui din nou înțeleptului de la Frankfurt ideile lui Max Stirner, plîngîndu-se că, indicînd printr-o citațiune (mincinoasă) doctrinele (ce d. Holban voiește a atribui) candidatului, și-au atras critice și grațiozități incivile din partea noastră, taxîndu-l noi de ignorant.

Dăm din nou pasagele din cuvîntul d-lui Holban, întrucît ating această materie :

Între considerațiunile cari le-am adus ca să combat această alegere am adus și oarecari considerațiuni morale și cred că, ori de cîte ori este vorba de o alegere de mandatar al țării și de trîmiterea lui într-o Cameră care se numește Adunarea națională a unui stat, este bine de a ști dacă credințele lui sînt pentru mîntuirea naționalității (ci poporului în cestiune, căci este absurd a se admite că un client ș-ar alege un avocat care să fie inamicul cauzei sale. Ei bine, cu în privința aceasta mulțumesc onor. d-lui P. Carp, care, în patriotismul său, a fost nevoit să declare că doctrinele d-lui Maiorescu sînt funeste societății românești și statului nostru politic... căci aceasta însemnează declarația sa, cînd zice că, dacă ar fi cunoscut mai înainte aceste doctrine, n-ar fi votat pentru d. Maiorescu...

D. Carp, ca om care-și iubește țara, s-a găsit nevoit să ne facă această declarațiune, care-i face onoare din toate punctele de vedere. Eu în rîndul trecut v-am indicat, *printr-o citațiune, care era doctrinile aceluși candidat și acea indica-re mi-a atras critice și grațiozități incivile din partea d-lui Maiorescu într-o foaie a sa, taxîndu-mă de ignorant. D-lor,*

nu voi să *triv* nici de filozof, nici de *înnăfal* universal, dar țin să constat că tot ceea ce zic este exact, țin să probez că am dat o interpretare justă, veridică, înaltea d-voastră în privirea doctrinei acestei școale funeste care în Moldova se numește *Noua direcție* și al căria d. Maiorescu este și fondatorul și marele profet. Iată am aicea evanghelia acestei școale. „Convorbirile literare”, unde sînt traduse și propagate de d. Maiorescu principiile lui Schopenhauer.

D. președinte: Nu știu dacă este bine să discutăm aci opiniunile filozofice ale alesului.

D. A. Holban: La această observație a d-lui președinte, aș voi să știu un lucru: dacă în Țara Românească ar fi o localitate care să se numească *Le Lac Salé* și dacă acolo ar trăi o sectă de mormoni ca în America și dacă prin rătăcire un colegiu electoral ar alege un mormon, s-ar găsi loc pentru el în Camera noastră, cînd în Parlamentul statului celui mai liberal, în Camera Statelor-Unite, n-a putut să intre niciodată un mormon?

Înainte de toate, partidul național democratic și liberal are de cea intii datorie să apere *proprietatea, onoarea și castitatea familiei, patria...*, are de datorie să propage în popor *onoarea, moralitatea, virtutea...*, iară nu MATERIALISMUL a[bi]jectului Schopenhauer, care propagă *concubinatul, dreptul bății cu biciul, disprețul amorului de patrie și sentimentelor de onoare...* Aceste lucrări sînt bune la sălbatici, nu la noi...

Înainte de toate constatăm că nu l-am taxat pe d. Holban *numai* de ignorant. Citind fals, atribuind ideile lui Stirner unui alt autor, d-sa a fost de *rea-credință* și acest din urmă calificativ dorim să se cunoască. D-sa a spus neadevărul despre un autor cu renume european și l-a spus cu intenția de a-l spune. Ignoranța este o nenorocire, nu o vină, minciuna este o vină pozitivă; ignoranța arată că capul este deșert, minciuna arată că inima și caracterul sînt de nimic. Un om ignorant poate fi de treabă, unul e-un asemenea caracter niciodată.

D-nea sa, fiind să constate și de astă dată că ceea ce a zis e exact, spune în fiecare vorbă ce-o pronunță un nou neadevăr, și aceasta știind bine că-i neadevăr.

D. Holban zice că filozoful în chestiune e contra *proprietății*.

Neadevărat.

Că e contra *castității familiei*.

Neadevărat.

Contra *onorii, a virtuții, a moralității*.

De trei ori neadevărat.

Și-n fine — *finis coronat opus* — d-nea lui mai susține că a[bi]jectul Schopenhauer e *materialist*. În șapte rînduri de șpalt a „Monitorului” d-sa aruncă 7 (zi : șapte) neadevăruri, nemaiiauzite prin colosala lor sfruntare, prin lipsa de rușine a aceluia ce cutează să le pronunțe.

Schopenhauer e unul din cei mai aprigi apărători ai proprietății; castitatea o arată ca o virtute principală și ca temelul familiei; sentimentul de patrie e-n ochii lui atît de mare încît în seara virtuților omenești sacrificarea pentru patrie e aproape de sfințenia deplină, de aceea; el cere aspre legiuiri pentru păstrarea onorii cetățenești, combate însă *le point d'honneur* al evului mediu, care-ți comandă să nu-ți plătești datoriile contractate legitim, ci numai pe cele de la jocuri de hazard, iar, cînd cineva îți spune adevărul, să-l ucizi. În fine în veacul nostru nu există nici un singur filozof care să fi stabilit atît de înalte ideale de moralitate ca tocmai înțeleptul de la Frankfurt.

Disprețul amorului de patrie și a sentimentelor de onoare nu le-a propagat niciodată. Ceea ce combate este aceea mîndrie deșartă națională care face pe niște secături să se laude e-o calitate la care cel mult părinții lor poartă meritul și pe care o împărtășesc cu alte milioane de oameni.

O dovadă ne dă însuși d. Holban. Într-o cumpănă pune 12 ani de muncă literară a „Convorbirilor” și într-alta ridicola sa personalitate, și, pentru că e român, crede a putea contesta meritul unor lucrări stăruitoare. D. Holban n-a produs nimic, nu știe nimic, nu însemnează nimic, cu toate acestea, fiindcă e român, ține cumpănă la toate.

Apoi nu e așa.

Ceilalți sînt asemenea români — desigur că după origine, limbă și nutre mult mai curați decît d. Holban — dar pe lingă acest așa-zis merit mai au și altele, pe care d. Holban nu le are.

În fine Schopenhauer e *materialist*.

Dar știu astăzi piină și copiii, și orice enciclopedie îl poate lumina pe d. Holban, că Schopenhauer e *idealist pur sang*. Ceea ce produce iluzia în capul d-lui Holban e că d-lui își închipuiește că idealisti se numesc aceia care-și bagă degetul în gură și apoi scriu la cai verzi pe păreți.

Sch[openhauer] știa carte, asta e deosebirea între el și alții. El era în curentul științelor naturale, era fiziolog, era anatom și-atr-o viață lungă el totdeauna a căutat probe pentru teoriile lui idealiste în științele naturale. Dar faptul că Sch[openhauer] știe mai multă fiziologie decît mulți profesori de acest obiect nu-l prefac[e] încă într-un... a[bi]ject materialist.

Pedeapsa cu moartea a susținut-o pentru că el a dovedit că, cine e născut canalie și om de nimic, om de nimic și dușman omenirii rămîne întotdeauna. Tot prin această idee

însă el arată totodată că n-o primește pentru crime comise din nevoie sau din patimi mai puternice decât natura omului. Dar el nu voiește neapărat pedeapsa cu moartea. Lucrul principal este înlăturarea radicală a răului, deci propune în locul acestei pedepse: *scopirea*, pentru a nu se mai înmulți canaliile.

Este aceasta poate cauza din care d. Holban urăște pe Schopenhauer?

[9 aprilie 1878]

[„ÎN AFACEREA HOLBAN-SCHOPENHAUER...”]

În afacerea *Holban-Schopenhauer* am uitat a releva o aserțiune inesactă a d. lui deputat. D. sa se plînge cum că d. Maiorescu, într-o foaie a sa („Timpul”), i-ar fi adresat epitete care în dicționarul de sinonime într-adevăr nu se găsește sub vorba *compliment*. Dar tocmai împrejurarea aceasta ar fi trebuit să-l facă pe d. Holban să judece că articolele „Timpului” nu sînt și nu puteau fi scrise sau inspirate de d. Maiorescu.

Cel mai elegant scriitor român — care este fără contestare d. Maiorescu — se mișcă în genere pe un nivel pe care d. Holban nu e de găsit și fiindcă d. Maiorescu nu avea nici o trebuință să se coboare, precum nici d. Holban nu are puțința de-a se urca, rolul de a se ocupa cu *filozofia* d-lui Holban cade asupra altcuiva, mai puțin însemnat decât d. Maiorescu. D. Maiorescu se află, din contra, în poziția vrednică de invidiat de-a nu trebui să se ocupe deloc de ceea ce d. Holban, sau alții de aceeași teapă, zic sau fac.

[11 aprilie 1878]

PAȘTELE

Să minceăm dis-de-dimineață și în loc de mir clutare să aducem stăpînului, și să vedem pe Christos, soarele dreptății, viața tuturor răsărind!

Și la sunetele vechi legende despre suferințele, moartea și învierea blindului nazarinean, inimile a milioane de oameni se bucură, ca și cînd ieri proconsulul Pilat din Pont și-ar fi spălat minile ș-ar fi rostit acea mare, vecinică indoială a omenirii: „Ce este adevărul?”.

Ce este adevărul?

De două mii de ani aproape ni se predică să ne iubim, și noi ne sfișiem. De mai multe mii de ani Buddha-Çakya-Muni visează împăcarea omenirii, liniștea inimii și a minții, îndurarea și nepizmuirea, și cu toate aceste de tot atîtea mii de ani, de la începutul lumii, războaiele presură pămîntul cu sînge și cu cenușă. În locurile pe unde au înflorit odinioară cetăți frumoase pasc pe risipe turmele, și ceea ce necesitatea au ridicat, ura au dărîmat; ba, chiar în numele celui care propovăduia iubire, s-a ridicat în nenumărate rînduri sabia și chiar astăzi aceiași cruce, același simbol de mîntuire e în ajutorul de a încurea (ca pretest, nu negăm) Europa într-un război al cărui sfîrșit nici un muritor nu-l poate prevedea.

La întrebarea ce și-o face David Strauss, scriitorul vieții lui Isus, de mai sintem noi creștini sau ba, o întrebare la care răspunde negativ, noi adăogăm alta: fost-am vreodată creștini? — și sintem dispuși a răspunde *nu*.

Mai adevărate sînt cuvintele lui Calist, patriarhul de Constantinopol, care, într-o fierbinte rugăciune pentru încetarea secetei, descrie caracterul omenesc:

Nu numai dragostea ta am lepădat, ci și ca fiarele unul asupra altuia ne purtăm și unul altuia trupurile minceam prin feluri de lăcomii și prin nedireaptă voința noastră. Deci, cum sintem vrednici a lua facerile de bine ale Tale? Că Tu ești drept, noi nedirepți; Tu iubești, noi vrăjmășuim; Tu ești îndurat, noi neîndurați; Tu făcător de bine, noi răpitori! Ce împărtășire avem cu tine, ca să ne și împărtășim bunătăților Tale? Mărturisim dreptatea Ta: cunoaștem judecata cea de istov a noastră: propovăduim facerile Tale de bine; a mii de morți sintem vinovați; iată, sub mîna Ta cea lucrătoare și care ținea toate petrecem. Lesne este miniei Tale celei atotputernice ca într-o clipeală să

ne piară pe noi și, cit este despre gîndul și viața noastră, cu dreptul este nouă să ne dăm pierzării, prea drepte judecătoriele! Dar... îndurării cei nebiruite și bunății cei negrăite nu este acest lucru cu totul vrednic, prea iubitorule de oameni stăpîne!

Rar ni s-a întîmplat să vedem șiruri scrise cu atita cunoștință de caracterul omenesc: Tu ești bun, recunoaștem că noi sîntem răii-răilor, dar bagă de seamă că nu-i vreau de tine să-ți răsplătești asupra noastră pentru că ai sta în contradicție cu calitățile tale de atotbun îndelung răbdător, lesne iertător.

— „*Video meliora proboque, deteriora sequor.*”

„Vedem cele bune și le aprobăm, dar urmăm cele rele.”

Astfel, cu multă umilire strigăm:

Călcînd aceste porunci ale tale și în urma poftelor și a voilor noastre imblînd, tot păcatul în fieștecare zi cu osîrdie facem: clevetire, hulă, ținare în minte de rău, călcare de jurămînt, vorbă mincinoasă, vorbă de rușine firească și afară de fire, și ceea ce nu se află nici în dobitoacele cele necăvîntătoare, acestea foarte păgîncește de nou le izvodim. Stînsu-s-au întru deșertăciune zilele noastre; de ajutorul tău ne-am golit; bațjocură și ris ne-am făcut celor dîmprejurul nostru; numele Tău cel prea sfînt și închinat prin noi a se huli de păgîn l-am făcut. Învechîndu-ne în răutate și în cărări neînțelepțește schiopătînd, toți ne-am abătut, împreună netrebniți ne-am făcut; nu este cine să înțeleagă, nu este plîm la unul. Ciurma și robia și îmbulzeala și sărăcia și multe feluri de morți și dese pre noi de trei ori ticăloși! ne-au despărțit, ca prin niște bătăi ca acestea să ne tragi la tine macar nevrînd noi; ei nici așa nu s-au făcut ceva mai mult despre noi. Datu-ne-ai pe noi păgînilor spre robie și spre pradă și spre jungchiere și spre jefuire celor fără de lege și nici așa n-am înțeles, nici ne-am depărtat de la vicleșugurile noastre și de la fără-de-legile noastre. Nici prin cele de întristare, nici prin cele rele nu ne-am înțelepțit, nici prin facerile tale de bine și prin darurile tale nu ne-am făcut mai buni!

Și astfel a fost totdeauna.

În loc de a urma prescripțiunile unei morale aproape tot atît de veche ca și omenirea, în loc de a urma pe Dumnezeu, omenirea necorigibilă nu-l urmează deloc; ei, întemeiați pe bunătaea lui, s-așterne la pămînt în nevoi mari și cerșește scăpare. Și toate formele cerșirei le-a întrebunțat față cu acea putere înaintea căreia individul se simte a fi ca o umbră fără ființă și un vis al înșelăciunii. Conștie despre nimicnicia bunurilor lumii, înțelegînd că această viață cu trebuințele ei prime e deja destul de grea pentru a o mai îngreua cu alte scopuri deșerte decît cele pe care le are din natură, omul totuși pune o deosebită valoare pe împrejurarea de a domni asupra altora, de a robi pe alții, de a-și întinde stăpînirea peste tot pămîntul, de s-ar putea.

Ce-i ajută lui Cezar c-a fost un om mare? Astăzi poate cenușa lui lipește un zid vechi împotriva ploii și furtunei.

Stau oare în vrun raport mijloacele ce le punem în mișcare cu rezultatele la cari ajungem?

Într-adevăr, privită prea de aproape, ce ne prezintă viața decît împlinirea normală a unor trebuințe din cele mai simple? A bea, a mîuca, a dormi, a se înbrăca, adică a-și hrăni existența și a o apăra contra intemperțiilor. Conform cu acest scop, albina adună vară ca să aibă iarna; furnicile își zidesc locuințele lor simple grămădînd în ele merinde; bursucul își adună provizii pentru iarnă, și încolo fiecare din aceste animale lasă lumea lui Dumnezeu să fie precumu-i, neînteresîndu-se mai departe nici de politică nici de nimica.

Omul, pentru îndeplinirea tot a acestor trebuințe primare, are nevoie de un stat cu zeci de mii de funcționari, de o oaste cu sute de mii de oameni, de drumuri de fier, de căi de comunicație, universități și școale, diplomați, adunări legiuitoare, biruri, advocați, societăți academice, gazete, marșandemod, teatru, bani de hîrtie, tunuri, corăbii, prafuri de dinți, mînuși, ciini de vînat, biblioteci, cazarme, filozofi, cafea, spitale și altele ca acestea.

Nu-i asta o socoteală de mofluz?

De aceea Faust, în care se întrupează omenirea cu poftele, ambiția și deșertăciunea ei, dar și cu geniul și setea ei de știință, stînd înaintea ultimei probleme, își toarnă venin dintr-o fiolă veche într-un pahar și voiește să-l bea... cînd iată că sună încet clopotele și cîntecele de la Înviere... și paharul îi cade din mîna... el e recîștigat pentru viață.

Înviere — renaștere?

Paralel cu istoria reală a faptei, războiului, cruzimii și răutății, paralel cu acea țesătură de egoism, vicleșug, tiranie de uliță și tiranie personală, din care cea din urmă e de preferat, alături cu voința aceluși soi de oameni pe cari Calist îi descrie așa de bine în rugăciunea lui — trăiește creierul omenirii o mică parte din viața deosebită, nesupus nici politiceii, nici diplomației, nici războaielor și, în acele puține momente ale lui proprii, el măsură depărtarea stelelor și adîncul mării, greutatea pămîntului și ușurînta eterului, aude florile crescînd, întrupează în marmură frumusețea liniilor și în pictură a colorilor, discompune lumina soarelui, află limba ce au vorbit-o asirienii, numără biblioteca lui Ptolomeu și desleagă un vechi papyros ce cuprinde leacuri egiptene.

E în aceasta... mintuirea?

Fi-va omenirea cultă, omenirea știutoare mai bună decît cea neștiutoare?

După cite știm din trecut și vedem azi, nu.

Va rămînea într-adevăr un tezaur în urma generațiilor, însă totuși, omul armei și acela al vicelșugului, ostașul și diplomatul, vor iusemna mai mult în vremea lor, vor fi mai mult viețuind decît pictorul Rafael sau muzicantul Mozart sau astronomul Newton.

De aceea, la ademenirea muzicei cerești, Faust răspunde :

„*Aud solia, dar tmi lipsește credința în ea!*”

Vin zile de înviere și trec. Ici se salută oamenii cu „*Surrexit! Vere Surrexit!*”, dincoace cu „*Hristos Vosceres!*” și în toate limbele pămîntului se repetă acest cuvînt, dar noi zicem ca Faust :

„*Die Botschaft hör'ich wohl, allein mir fehlt der Glaube!*”

Ba credem c-a înviat în ininele sincere cari s-au jertfit pentru învățătura lui, credem c-a înviat pentru cei drepti și buni, al căror număr mic este; dar pentru acea neagră mulțime, cu pretexte mari și scopuri mici, cu cuvînt dulce pe gură și cu ura în inimă, cu fața zîmbind și cu sufletul înrăutățit, el n-a înviat niciodată, cu toate că și ei se inchină la același Dumnezeu. Tiranul ce mină la moarte sute de mii fără de nici un scrupul, demagogul ce prin vorbe măsluite trezește patimile cele mai negre și mai uricioase ale mulțimii sînt adesea mai credincioși vechei legende religioase decît Faust; poate că, după orice crimă comit, s-aruncă înaintea icoanei și șoptese cuvintele lui Calist, cerșind iertare de la lesne iertătorul Dumnezeu. Dar cu aceștia chemați, cari sînt mulți, nesfirșit de mulți, nu sporește comunitatea creștină: puțini sînt cei aleși și puțini au fost de-apururi.

Dar rîmnic datina și înfelesul ei sînt, așa cum e de mult; și, de nu va sosi niciodată acea zi din care să se-nceapă veacul de aur al adevărului și al iubirii de oameni, totuși e bine să se creadă în sosirea ei, pentru ca să se bucure cei buni în „ziua învierii”, cînd ne luminăm prin sărbătoare și ne primim unul pe altul și zicem *frați* celor ce ne urăsc pe noi și iertăm pe toți pentru înviere, strigînd cu toții :

„Christos au înviat!”

[16 aprilie 1878]

ZIAR NOU

[„VINERI 14(26) APRILIE AU APĂRUT...”]

Vineri 14 (26) aprilie au apărut primul număr al unui nou ziar german în București care promite a ieși în toate zilele (afară de luni) și poartă titlul „*Deutsche Orient-Zeitung*”.

Pentru a însemna poziția noului ziar față cu politica dinlăuntru reproducem următoarele știri din articolul intitulat *Zur Lage* (Situațiunea):

Fresupuind că aceste știri (despre o nouă cerere a Rusiei în privirea Basarabiei) s-ar confirma, am exprima guvernului dorința ca, intrînd în asemenea tratări, să puie la cale un aranjament care să fie seamă nu numai de interesle fărăi noastre, ci și de onoarea ei, și așteptăm, după o eventuală învoire cu Rusia, că și opoziția noastră va înceta cu tactica, puțin îndemniatică, de pînă acuma, de a împunge și irita guvernul prin interpelații necontenite. Poate că pentru cazul nostru se potrivește exemplul micului stat al Belgiei, care, în anul 1870, se afla într-o poziție tot atît de grea, dar a cărut opoziție din Cameră, judecînd drept greutatea crizei, se abțînu cu totul de la orice amestec în politica esternă, punînd astfel binele fărăi mai presus de orice ură de partid. Noi, din contra, avem din nefericire trista convingere că fără de purtarca lipsită de tact a opoziției noastre, care în ședința vestită a Camerei de la 26 februarie l-a silit pe minister să rupă tratările cu Rusia, pentru ca îndată după ivirea conflictului să atace mereu pe minister tocmai pentru îndeplinirea acestei dorinfe a opoziției, fără acea purtare lipsită de tact zicem, relațiile noastre cu Rusia n-ar fi luat niciodată un caracter atît de acut dușmănesc, și dorim ca acuma, pe cit mai e vreme, să se înțeleze exemplul nației belgicne.

Vestita ședință de la 26 februarie — să ne dea voie confrății noștri să le spunem s-a petrecut într-o Cameră în care opoziția n-a deschis gura, ei a tăcut ca peștele — pentru că e prea puțin numeroasă.

Guvernul însuși și-a comandat interpelantul în persoana d-lui V. A. Urechia, recte Popovici, și după aceea a dus-o strună pînă ce i-o veni gustul să se scalde în alte ape.

Opoziția adevărată, care s-a luptat foarte serios contra tendințelor Rusiei și va lupta și de acum înainte, n-a întrebuintat niciodată contra puternicului vecin expresiile de cari foiesc tocmai gazetele guvernamentale. Opoziția a fost rezervată în cuvinte și puternică în argumente, presa guvernamentală a fost puternică în fraze și vorbe late și slabă în argumente.

Noi pe oamenii de la guvern nu-i credem pe atît de răi patrioți pe cît sînt de ușori, nu pe atît de ușori pe cît sînt de meschini și nu pe atît de meschini pe cît sînt de lași. Știu foarte bine că au avut nevoie de glasul opoziției pentru a zice *nu* în această cauză și i l-am dat pentru că singuri erau prea lași pentru a se rosti. Cu un cuvînt lășitatea e cea dentii, patriotismul cea din urmă calitate a acestor oameni, care se înțelege că e bine să rămîie la guvern, pentru ca opoziția adevărată (nu comandată) să nu fie silită a lua pe umerele ei o sarcină, pe care tocmai guvernul a creat-o prin ineptia lui și care azi întrece puterile oamenilor cari se respectă, căci acei cari au creat această situațiune a[u] abuza[t] de dînsa, pentru ca în opoziție, combătînd urmările faptelor lor proprii, să facă peste puțină orice acțiune înțeleaptă și energică.

[16 aprilie 1878/

[„DE CÎTE ORI FĂCEAM OBSERVĂRILE NOASTRE...”]

De cîte ori făceam observările noastre asupra infructuozității intrării în război a românilor contra Turciei, liberalii și alții de un gînd cu ei ne înșirau marile avantaje *morale*, pe care nația le a cîștigat trîmîindu-și floarea fiilor săi ca să moară de frig, de foame și de gloanțe înaintea valurilor de pămînt a întăriturilor Plevnei.

Cînd le spuneam că o asemenea conlucrare, ce pentru ai noștri era un fel de martiriu, trebuia să fie înmîntă în cumpănă de foloase, chezășuite în scris și legate cu noduri, foile liberale rideau de zapis și chezășie, vorbeau de generozitatea aliatului nostru, de vitejia cu care se bat dorobanții, de „A! bravii mei copii!” exclamat de cutare ori cutare ofițer străin, de laudele jurnalelor străine. Cu un cuvînt, amăgitoarea glorie, vorbele mari la cari aplaudă necunosătoarea mulțime se înflaseră ca riul de munte, începînd glasurile celor puțini cari, cunoscători ai istoriei naționale și a istoriei marelui vecin, prevedeau de mai înainte ce frumuseși or să se întîmple cînd vremile se vor limpezi.

Nu știm de ce, dar de cîte ori gîndim la războiul ce l-am purtat și la roadele ce le-am cules ne vine în minte vestitul monolog al lui Sir John Falstaff, în care el dă definiția onorii.

Gloria nu se bea, nu se mîncă, nu se îmbracă, ea nu vindecă oasele sfărîmate de ghiulele, nu cîrpește mantalele rînte prin care suflă amorțitorul crivăț, nu-nlocuiește porumbul crud pe care l-au mîncat soldați noștri cu pine caldă, e-un cuvînt gloria ce-o cîștigi e frumos lucru, dar pentru dînsa e bine c omul să nu riște nici măcar degetul cel mic, necum zeci de mii de oameni și zeci de milioane de bani, storși la urma urmelor tot din spinarea muncii productive a țăranului.

La anul 1392 regele Sigis und al Ungariei încheiase alianță cu Mircea cel Bătrîn în contra turcilor. Sigismund trece Dunărea și ia Nicopoli, apoi, auzînd de turburări în propria lui țară, se întoarce cu oaste e tot din campanie, lăsînd pe Mircea singur cu țara în fața dreptului ce-l aveau turcii de a le răzbuna. Ce face însă Mircea? Poate că, mișcat de nenorocirile nobilului său aliat, s-au despărțit eu lacrimile în ochi de dînsul, urîndu-i izbîndă bună în Ungaria? Ba de loc. Mircea, întemeiat pe tratatul de alianță, îl somează pe rege să continue războiul, căci altfel va fi rău. Regele nu urmează, se întoarce prin Oltenia, e încunjurat de oastea ușoară a Țării Românești și scapă abia cu puțini oameni ca prin urechile acului în Ardeal. Stricatu-s-au poate prieteșugul pentru vecinicie prin acest act de răzbunare? Ba nu, căci doi ani după aceea încheie o nouă alianță cu același rege al Ungariei. În sfîrșit această alianță îl duce pe Mircea din nou înaintea Nicopolei, unde în fața strălucitei oști creștine stătea Baiazid Fulgerul. După planul cuminte de război trebuia ca lupta s-o înceapă românii cu oaste ușoară și abia după aceea să intre în luptă greaua cavalerie franțuzescă. Dar cavalerii franțuji, setoși de glorie și plini de ambiție, nu vor să stea în urma moldovenilor și muntenilor, ei vor în frunte să dea năvală vitejască, să spulbere pe turci. Ce face Mircea? Recunoscînd

poate generozitatea cavalerimei, s-a plecat acestui plan glorios și s-a învoit să rămie el în urmă? El a tuș-o binișor cu oaste cu tot peste Dunăre, lăsind oastea Crucii în știrca lui Dumnezeu și a unei sorți pe care el o prevedea foarte clar. Și cum prezisese el în consiliul de război, așa s-a împlătit.

Creștinii conduși de entuziasm, de dorința de glorie, de cavalerism și generozitate, au fost cumplit bătuiți în urma planului pe dos, dictat numai de sentimente frumoase, iar Mircea și-a scăpat oastea sa intactă în urma planului său cuminte; o oaste mică, însă prețioasă, cu care peste un an el a stins pe același Baiazid care sfărâmasse frumoasa oaste creștină, în care erau față cele mai nobile și mai glorioase nume ale Europei.

Dar Mircea era un biet român cu mintea coaptă, care știa că popoarele au lucruri mai scumpe de apărat decit gloria.

Nouă ni se pare deci că, de-am fi urmat cum urmau bătrînii, de ne-am fi păstrat pentru vremi în care într-adevăr existența țării ar fi fost în joc, mai bine am fi făcut. Apoi am mai adăoga că, în schimbul suferințelor reale, a morții reale, a banilor reali cheltuiți cu războiul, ar fi trebuit să căpătăm bunuri reale, nu cuvinte frumoase prin gazete străine. Acesta-i lucru aproape de mintea omului, încit toate foloasele morale puse în cumpănă cu ceea ce am fi trebuit să cîștigăm după o campanie victorioasă sînt te miri ce și mai nimica.

Acum situațiunea e cu totul alta și mult mai nefavorabilă; o mulțime de lucruri sînt cu puțință. Se vorbește de o nouă convenție ruso-română. Această convenție n-ar avea pentru noi nici un folos real, dar mulțime de pagube. Presupuiind că, în schimbul unei noi convenții, Rusia ar renunța la Basarabia, ce se va întîmpla? Rusia învingătoare va sta față cu Austria armată și se va învoii să împartă și țara noastră; rușii vor lua Moldova, austriacii Țara Românească sau, în cazul cel mai bun, Austria le va lua pe amîndouă și vom fi bunî-bucuroși că încăpem sub un stat în care enutul nu joacă nici un rol. Rusia învinsă va trebui să renunțe ș-așa la Basarabia, silită de un al treilea, încit toate sacrificiile noastre de pînă acum și viitoare nu ne vor aduce decit ceea ce timpul ar fi trebuit să ne aducă prin puterea lucrurilor.

C-un cuvînt poziția noastră e mai grea decit orișicînd, dar aceasta ar fi foarte puțin dac-am fi știut a ne păstra și dacă n-am fi contribuit noi înșine de-a o-nceura și mai rău.

[26 aprilie 1878]

[„DE CÎND GUVERNUL CONSERVATOR S-A RETRAS...”]

De cînd guvernul conservator s-a retras, partidul conservator observă o atitudine foarte rezervată, dar statornică. Înainte de a fi izbucnit războiul, cu ocaziunea încheierii convențiunei, în cursul războiului, după încheierea păcii, în sfîrșit totdeauna și față cu toate cestiunile mari, partidul conservator a combătut guvernul, dar niciodată nu i-a făcut greutăți. În deosebi „Timpul”, organul partidului conservator, a combătut mereu pe guvern, l-a combătut adeseori chiar cu multă amărăciune; niciodată însă nu a uitat că, fie oricît de rău, acest guvern din nenocire reprezintă statul român.

Dovadă ne sînt coloanele acestui ziar. Ca opoziție, am dat părerea noastră asupra faptelor guvernului, ne-am rostit asupra politicei ce credeam că este bine de a se urma din partea statului român și adeseori, plini de amărăciune, am muștrat pe accia cari nu voiau să înțeleagă sfaturile bărbaților politici din partidul conservator.

Atunci cînd era vorba să se încheie o convenție cu Rusia, ne-am rostit în cuvinte lămurite că atitudinea statului român față cu Rusia trebuie să fie rezervată, plină de respect, dar demnă și hotărîită.

Cu toate aceste guvernul a încheiat convenția de la 4 aprilie, care ne impunea imense sacrificii morale și, în urmă, a încheiat alianța morală, care ne-a impus imense sacrificii materiale.

Am combătut guvernul pentru aceste fapte, dar noi înșine am rămas consecuenți în atitudinea noastră față cu Rusia; totdeauna rezervați, plin[i] de respect, dar demni și hotărîți.

În urmă, la încheierea păcii, s-au adevărit temerile noastre, exprimate încă din vreme cu atita stăruință.

Guvernul și organele sale au căzut acum din o extremitate într-alta și au început să ieie o atitudine violentă față cu Rusia; noi însă am rămas consecuenți, adică rezervați, plini de respect, dar demni și hotărîți.

„Românul” dezmințea încă știrea despre cererea de retrocedare a Rusiei, predica încă cetitorilor săi încredere în generozitatea țarului, pe cînd, luînd act despre zgomotul răspiudît, noi puneam la îndoială temeinicia lui, dar în acea vreme declarăm scurt, cuprinzător, cu demnitate și hotărît : „Nu dăm nimic Rusiei și nu primim nimic de la Rusia. Voinm să întreținem relațiuni de bună vecinătate cu rușii, dar nu putem jertfi nimic de dragul lor”.

Iară atunci cînd organele rusești au început să pună la îndoială drepturile României asupra Basarabiei, nu ne-am pierdut răbdarea, nu am devenit insolenți față cu o puternică invazie, ci am răsfoit cărți, ne-am folosit de munca altora, am adunat dovezi și am arătat că poporul român niciodată nu a renunțat la drepturile sale asupra Basarabiei și că prin urmare nici astăzi nu are dreptul de a renunța.

De la început deci pînă în ziua de astăzi „Timpul” a umblat pe o cale croită de iubirea de țară, de buna chibzuință și de cumpoștința trecutului și prezentului acestei țări; de la început pînă în ziua de astăzi el și-a rămas consecuent și la 4 aprilie nu susținea decît aceea ce susține și astăzi.

Dovadă ne sînt coloanele acestui ziar.

De cîtva timp însă protivnicii noștri au adoptat programul nostru politic și, voind să-l aplice, nu numai îl duc *ad absurdum*, ci își mai dau silință de a încredința lumea că noi combatem acest program, în vreme ce nu combatem decît lipsa de capacitate a oamenilor ce vor să-l aplice.

Astfel „Românul”, în numărul de la 27 aprilie, arată cetitorilor săi cari sînt faptele patriotice ale guvernului. După aceea întrebă :

Ce făcură și ce fac în acest timp membrii și aderenții ministerului Catargi?

Membrii ai ministerului Catargi nu sînt decît dărbații politici ai căror organ e „Timpul”, deoarece chiar o parte din partidul conservator a părăsit pe ministrul Catargi. Organ deci al aderenților ministerului Catargi e „Timpul” îndeosebi „Timpul”.

Ei bine! Ce au făcut „Timpul” pe cînd guvernul muncea pentru fericirea patriei?

Orice lovire din partea guvernului rusec, susțin că cu dînsul este dreptatea și cu noi nedreptatea.

Așa zice „Românul” !

Am zis demult că oamenii cari scriu în ziarul „Românul” nu sînt vrednici de a sta de vorbă cu noi : nu-i mai putem dar muștra pentru grosimea obrazului lor. Ne cuprinde însă o uimire cu totul obiectivă cînd ne vedem față cu fenomenala îndrăzneală de a rosti astfel niște cuvinte atît de grave, cu toate că acela care le rostește trebuie să știe că ele cuprind un neadevăr.

„Ne cere Basarabia : BINE FACE, zic ei PRIN BROȘURE”.

Zic ei ? ! —

În o singură broșură s-a zis ceva de asemeni, și „Timpul” a declarat scurt și lămurit că scrietorul acestei broșuri nu e membru al partidului conservator și că acest partid combate vederile cuprinse în acea *una* singură broșură.

„BINE FACE, zic ei prin ZIARE !” urmează „Românul”.

În care anume ziar însă ? Cînd ? Cum ?

Cu care anume cuvinte s-a zis din partea „aderenților ministerului Catargi” că „BINE FACE RUSIA DE NE CERE BASARABIA ?”

Îndeosebi „Timpul”, adevăratul organ al „aderenților ministerului Catargi”, cînd anume a rostit cuvinte din cari ar putea rezulta ceea ce zice organul sibirîților ?

Nu se știe și nici nu-i nevoie să se știe : „Românul” nu voiește să producă decît un efect trecător.

Am dori însă ca în sufletul cetitorilor acest efect să fie temerea ca nu curînd „Românul” să-și facă socotcală astfel :

„Dacă vom face ca mulțimea să creadă că partidul conservator, fiind la putere, ar ceda Basarabia, ca va găsi că e mai bine să o cedăm noi, fiindcă sîntem mai buni patrioți”.

Dar nu credem de cuvîntă a mai spune unde ajung oamenii cu asemenea socoteli.

Fără îndoială ... nu la Panteon.

[30 aprilie 1878]

NOU A-B-C-DĂR ROMÂNESC DE VASILE PETRI

Sibiu, 1878, Tipografia lui Ios Drotleff & Comp., 1 vol. 8° — Prețul 25 cr. v. a.

Abedarul d-lui Petri e compus amăsurat cu cererile pedagogiei moderne. Urmind principiile scriptologiei, adică a învățării citirii prin scriere, el cuprinde o parte (intia) numai cu litere de scrisoare. Învățând de timpuriu a scrie, și anume deodată cu cititul, școlarii sînt de-a pururea activi și, pe cînd învățătorul (mai ales cel sătesc) se ocupă cu cei mai înaintați, cei începători se pot pune la scris. Alt folos al învățării cititului scriind e că se face de prisos silabizarea și se introduce de sine însonarea.

Pe întielele pagini sînt elementele desemnului și a scrisorii, adică puncte, linii drepte și figuri construite din linii drepte, apoi linii strîmbe și trăsăturile subțiri, cele groase și îndoite, cari constituie elementele materiale ale scrisorii. În urmă vin toate literile mici cu sonul *original*, rînduite genetic, adică astfel încît după cel mai ușor de scris, de ex. *i*, urmează *o*, apoi *a*, *u*, *e*, apoi din consoane *n*, *m* și a.m.d. Copilul nu citește nicăiri silabe izolate fără de înțeles, ci pretutindenea împreunează cu sunetele ce le rosteste un înțeles concret, încît se evită învățătura mecanică. Rostind cuvinte cu înțeles concret, i se prezintă o icoană în minte; el învață cugetînd.

Abecedarul d-lui Petri e scris cu semne, adică cu ortografia de dincoace de Carpați. Zicem ortografie pentru ca să fim înțeleși, deși aplicat la modurile noastre de a scrie cuvîntul cuprinde o *contradictio in adjecto*. Cum se pot numi într-adevăr mai multe moduri de-a scrie ortografiile cînd între toate nici una nu e bună sau esclusiv numai una ar putea fi bună?

Cauzele cari l-au făcut să admită scrierea de dincoace le spune însuși în prospectul alăturat cărții.

Ortografia, zice d-sa, este cea cu „semne” pentru că:

1. Așa scrie astăzi majoritatea românilor și nu avem presemne că ea se va acomoda minorității, iar unitatea „ortografică” este pentru noi românii un bun mare, la care trebuie să tindem cu toți cu orice preț.

2. În cărțile cu ortografie fără semne școlarii începători sînt nevoiți a citi cuvintele cari conțin sonuri derivate „de două ori”, o dată așa cum ele se prezintă ochiului d.e. *saratura*, apoi așa cum le dictează auzul românesc: „sărătură”. Chiar și etimologiști pronunțați ca d. Bariț încă recunosc „că pentru începători este greu a citi fără semne” („Observatorul”, nr. 8).

3. Cuvintele nouă sau adică „neologismii” se pronunță adeseori cu totul fals, mai ales cînd învățătorii nu știu latinește. Astfel am auzit însumi cum elevi și învățători pronunțau: *limpurii* în loc de *limpurii*, *amicii* în loc de *amicia* (*amicie*) etc., pentru că era scris, *limpuriu*, *amicelia*. Unii mai pronunțau „gerunz”, alți „gerundiu”, unii „concoarză”, alții „concordie” etc. Tot așa, de nu mai rău, o pătim cu numele *proprie*; R. D. canonic Șerban din Gherla cetea la un examen în Năsăud consecențe *Titieni* în loc de *Titieni* (numele unui învățător).

Autorul ne spune și greutățile administrative cu care au a lupta cărțile românești dincolo.

O grijă deosebită am avut — zice — la compunerea acestui *Abedar*, ca să nu cadă și el sub interdicțiunea guvernului, și am cuvinte a crede că mi-a succedat în pace această stîncă periculoasă. În adevăr inspectorul [regeșc] de școală, d. Fr. Koos, din Bistrița, a publicat în ziarul „Kelet” din Cluș (nr. 284 de la 12 dec. 1877) asupra noului *Abedar* o recenziune în termeni prea măgulitori pentru mine, terminînd prin a-l recomanda colegilor săi și autorităților școlastice cu toată căldura, ceea ce se poate lua drept „aprobare din partea guvernului”.

Recenziunea ziarului unguresc e următoarea :

Scoțînd la lumină noul său abedar — „*oprit în amlndouă edițiunile de mai înainte*” — autorul a eliminat cu îngrijire toate pasagele dificultate de guvern, menținînd însă, ba chiar emendînd împărțirea, pe care însuși guvernul a numit-o „metodică”.

...*Abedarul* are două părți, una scrisă, alta tipărită. Cuprinsul și planul abedarului vădese îndată pe eminentul bărbat de specialitate. Esteriorul cărții este așa de elegant încît face onoare tipografiei Drotleff & Comp. Prețul e numai 25 cr., care cu privire la edițiunea elegantă și estetică este moderat. Din parte-mi recomand cu cea mai mare căldură colegilor mei inspectori și autorităților școlare acest *Abedar*, cu atît mai virtos, căci, în cît știu eu, un *Abedar* românesc mai eminent decît acesta nu există nici unul. Dorese, în interesul învățămîntului și al eminentului autor, ca această edițiune să treacă cît mai curînd.

Dacă nu ne înșelăm, d. Fr. Koos, inspectorul școlar în ținutul Bistriței, este identic cu preotul maghiar care petrecea într-o vreme în București și a avut neplăceri cu chiar poporeni (maghiari) ai bisericii sale din cauza înfocatului său naționalism, care neliniștea viața pacinică a micii colonii maghiare din orașul nostru. *Tempi passati*.

Pe noi ne interesează mai cu seamă pasul ortografic făcut de autor.

Mergem mai departe și zicem că nu unitatea ortografică e un bun mare pentru români, ci unitatea limbii. Într-adevăr, pe la a. 1640 și ceva, în urma ridicării lui Luther, s-a introdus în bisericile reformate limba națională și această tipărire de cărți clericale în limbele deosebite a fost întrebuițată ca mijloc pentru a calviniza pe români. Atunci biserica română, în ramura ei cea cu totul neatârnată, mitropolia Moldovei și a Sucevei, a luat inițiativa unui sinod pentru părțile locuite de români și a admis, ca măsură contrarie reformațiunii, tipărirea de cărți românești ortodoxe, pentru a feri poporul și preoțimea de a se adăpa la izvoare crețice. Din reforma protestantă a răsărit această reformă în biserica română, care și-a imprimat pe de-a pururea urma ei binefăcătoare în dezvoltarea noastră.

Cel mai mare noroc pentru bătrâni a fost desigur acela de a nu ști latinește. Luind limba astfel cum crescuse ea în propria ei individualitate, bătrâni au creat o ortografie pentru români cum ea nu are păreche în nici una din limbile moderne. Înzestrați cu o fineță nemaipomenită a auzului și cu un bun-simț de care noi ne-am înstrăinat de mult, ei au simțit care dialect anume — dacă putem numi dialecte deosebiriile dintre noi — este acela ce trebuie cultivat. Moldovenii și muntenii au tipărit în veacul al șaptesprezecelea cărți care, ca oglindă a pronunției vie, admise ca clasică, nu lasă nimic de adaos și nimic de scăzut. Abia în epoca fanarioților, sub înfriurirea nimicitoare a lor, limba începe a-și pierde unitatea ortoepică și tineretea ei naivă care strălucește în cronicari. Dar pe la capătul domniei fanariote românii de peste Carpați încep să învețe latinește și, mișcați de o ură neînțeleasă contra bietelor semne cari nu le păcătuise nimic și a bietelor cuvinte cu care poporul în curs de atitea veacuri își făcuse locuțiuni, proverbe, cîntece și povești, învățații au năvălit să stingă de pe fața pământului acea minunată operă la care contribuise milioane de capete, în mare parte foarte bine formate, și zeci de cărturari cu bun-simț și cu auz credincios.

Ce-a putut ieși dintr-asta decît o adevărată vavilonie?

Sîntem și azi încă departe de restabilirea vechei noastre unități ortoepice. Dar încercările de a ajunge la ea sînt multe, unele mai izbutite, altele mai slabe. Astfel vedem pe chiar autorul abecedarului întrebuițînd încă *ó* și *é* în loc de *oa* și *ea*, deși în aceste unități sunetare partea pe care cade tonul e tocmai *a* și nu *o* sau *e*. *O* și *e* nu sînt decît 1/4 a sonului deplin, iar *a* e întreg. Aceste pătrimi de son au aceeași cantitate ca și *î* consonans în *iată*, *iapă*, *iarbă*. Un semn că e astfel e pronunția vie, care a eliminat aceste pătrimi de sonuri; căci din *țeară* s-au făcut *țară*, din *feată* — *fată*, din *afoară* — *afară* ș.a.m.d.

Tot astfel de greșită ni se pare scrierea așa-numitelor sunete derivate cu semnul sunetului originar din care derivă. Așa *đ* cînd avem echivalentul lui în *z* ni se pare de prisos. În genere întrebăm ce are a face *originea*, *etimologia* unui sunet cu scrierea lui? Nimic. Cum va scrie autorul — pentru a pune în evidență — sunetul *j*, cînd se derivă din *z* + *i* consonans? Astfel englez face pluralul *engleji*, verbul *a putrezi* dă naștere substantivului *putrejune*, verbul *a repezi* — substantivului *repejune*; apoi sînt mulțime de numiri colective cari se termină în *ez* sau *az* și au regulat *ej* la plural precum *genoveji*, *franțuji*, *olandeji*, *engleji*, *portugeji*, apoi *praz/praji*, *obraz/obraji*, *vitez/citeji* etc.

Un exemplu și mai ciudat. *Ch* (*X*) se preface în limba noastră înaintea lui *i* consonans în *ș* de ex.: *Leach*, *Leși*; *Ierarch*, *Ierarși*, ș.a. Dorim a ști cum ar scrie *d*. Petri pe acest *ș* ca să se vadă din ce sunet *originar* derivă.

Rezumăm opinia noastră în privirea ortografiei astfel. A cerceta vorbirea vie a poporului din toate părțile și a suma fenomenele sub legi generale fonologice e treaba filologiei române; tot astfel e treaba ei de-a căuta originile cuvintelor. Dar în ortografie ca atare n-are să se răsfrîngă munca filologilor, căci nu e treaba ei de-a oglindi originile cuvintelor. Ca oglindă a pronunției aceleia care s-a recunoscut de cătră poporul întreg ca ortoepică, și aceasta nu prin convenție, ci în mod *istoric*, ea trebuie să păstreze acest caracter. Filologia poate schimba întru-cîtva *ortoepia*, și atunci ortografia [i]i urmează pe această cale. Mai departe nu merge, nu trebuie să meargă legătura între acea știință abstractă și-ntre scriere, care trebuie să fie accesibilă cu înlesnire poporului întreg.

Cu toate acestea noul *Abecedar* este un progres spre bine și de aceea-i dorim bună izbutire.

[28 aprilie 1878]

NECROLOG [DIMITRIE PETRINO]

Dimitrie Petrino, cunoscut și sub epitetul de *bard al Bucovinei*, a înecat din viață sîmbătă 29 aprilie la 1 oră după amiază în spitalul Brîncovenesc. Luni la 4 ore i s-a făcut înmormîntarea la cîmîtirul Șerban-Vodă, după un serviciu funebru oficiat în biserica Doamna Bălașa.

Familia sa e originară din Moldova, de unde trecu în Basarabia rusească și de aci în Bucovina, unde a fost născut Dimitrie. Însurat foarte de tînr cu frumoasa fiică a baronului de Buchenthal — boier român din Bucovina — fu adînc lovit de moartea soției sale, în arăntirea căreia a scris cele dintîi și cele mai bune poezii: *Florile de mormînt*. Micii broșuri îi urmă în curînd un volum mai mare, *Lumine și umbre*, apoi un poem epic, scris sub impresia lui *Rolla* al lui Alfred de Musset, intitulat *Raul*. Puțin după aceasta trecu din Bucovina în Moldova. Un defect, rezultat din tifos, adică surzirea deplină de amîndouă urechile, îl făcea impropriu pentru însărcinări publice de o activitate mai întinsă. Încă ministrul Maiorescu îl numise director al bibliotecii din Iași. Precum merg lucrurile la noi, unde orice talent, fie poetic, fie artistic în genere, e atras în vîrtejul jucăriilor politice, tot astfel s-a întîmplat că și Petrino a fost ademenit prin făgăduințe, tîrit în vîrtejul vieții politice și tot prin instigațiile coteriei politice care îl captivase, a fost împins la publicarea mai multor lucruri ce erau mai prejos de demnitatea unui adevărat talent. În această vreme a publicat două poeme din care una, *La gura sobei*, e bună, cealaltă, *Legenda nurului*, e slabă. Cea din urmă poezie a sa a fost publicată în „România liberă” și cuprinde o persiflare a unei poezii a lui Vasile Alecsandri, încît se vede că înjurarea noilor săi amici îl dusesese din rău în mai rău. Dar, în sfîrșit, *de mortuis nil nisi bene*. Talent a avut, poet era! Cît despre celelalte calități ale caracterului, nu a inteligenței, ele astăzi nu mai sînt. E bine chiar că de la cei mai mulți oameni cari se deosebesc intrucîtva de turma cea mare și neagră, de turma celor răi și mîrginiți totodată, nu rămîn în urmă decît faptele inteligenței.

Înmormîntarea poetului Dimitrie Petrino a fost simplă și tristă. Cîțiva amici politici și cîțiva stimatori ai talentelor lui, cu totul vreo douăzeci de persoane, erau adunate împrejurul cosciugului. D. N. Ionescu a rostit un discurs funebru plin de vervă declamatorie; a vorbit despre drepturile României asupra Bucovinei, despre regimentul al treisprezecelea de dorobanți, despre hotărîrea românilor de a nu ceda Basarabia; ne-a spus că răposatul, fost milionar de mai multe ori și născut baron, a risipit avere, a lepădat titlu și rang, și-a părăsit țara, fiindcă era democrat și voia să trăiască ca democrat, fiindcă desprețuia deșertăciunea lumească și își iubea nașionea.

Cît de trist e a vedea un poet mort și a-i asculta panegiricul, în care numai despre poet nu se vorbește!?

În o viață atît de bogată și atît de zbuciumată, d. N. Ionescu nu a găsit decît un hîrb democrație!

[4 mai 1878]

O RECTIFICARE [„RĂZBOIUL» ȘI DUPĂ DÎNSUL «PRESA»...”]

„Războiul” și după dînsul „Presa” publică următoarea poezie, pe care o atribuie răposatului Ioan Eliad:

Meritul astăzi e fără nume,
Plebeu, patriciu nu mai e-n lume,
Progresul toate le-a sfîrîmat
Și-ntr-un amestec le-a frămîntat.
Astăzi patricii sînt contracții,
Și vezi miniștrii pe toptangii;
Omul științei e bojogar

Și medic mare un polcovar;
 Ateul astăzi e teolog,
 Giuvaergiu' arheolog;
 Azi ucigașul e dregător
 Furul de frunte judecător;
 Azi criminalul e virtuos
 Și virtuosul om vițios;
 Tot veneticul proprietar
 Și răspopitul funcționar;
 Vizionarii sint diplomați
 Și ceaslovarii mari literați;
 Toți intriganții alegători,
 Toți patentarii legiuitori,
 Toți veneticii mari patrioți,
 Toți fanfaronii Mireli nepoți,
 Toți desfrinații mari moralști
 Și toți bancherii mari publicști.
 Toate veniră cu susu-n jos
 Și lumea geme de mult folos.
 Aceste toate nu sint dovezi
 De-naintare? ... Și-neă să vezi!

Ioan Eliad (sau, după cum se numea mai târziu, Heliade-Rădulescu) a fost într-adevăr un om însemnat, dar poezia aceasta n-a făcut-o el. Ea e din pana lui C. Bălăcescu, scriitor cu mai puțin renume, dar cu mai mult talent poetic decât Eliad.

Poezia în original e intitulată *Progresul* și se află tipărită în biblioteca portativă editată de Eliad. E caracteristic pentru multe din reputațiunile noastre literare că toți îi citează dar nimeni nu-i citește.

[6 mai 1878]

[„DE-O SEAMĂ DE VREME...”]

De-o seamă de vreme „Românul” năvălește aprig asupra „Presei”, inculpînd-o că s-ar fi contrazicînd, că ar fi susținut odată primirea Dobrogei, iar azi pledează contra ei. Lucrul stă astfel. „Presa” în realitate nu s-a rostit pînă astăzi nici *pro* nici *contra*, dar a ținut seama de opiniile amînduror taberilor. În unul din ultimii ei numeri organul conservator a găsit de cuviință a da o deosebită atențiune moșatei moștuni a celor patruzeci și șase din Cameră, spre a arăta, zice „Presa”, respectul nostru pentru orice opinie care este rezultatul unei convicțiuni onorabile, iar pe de altă parte ca să supunem aprecierii publice modul de a vedea al unor barbați distinși asupra unei așa de grave cestiuni.

C-un cuvînt „Presa” nu s-a rostit încă, dar a comunicat publicului ei moștunea, lucru ce-am făcut și noi, dar între ... varietăți. Opiniunea celor patruzeci și șase, departe de a fi rezultatul unei convingeri, e rezultatul fricei. Cei patruzeci și șase, cu puține excepții, fac parte din acel partid de cumularzi din Moldova numit fracțiune, oameni foarte viteji cînd e vorba de-a da năvală la posturile și la moștile statului, foarte sferoși însă față cu orice împrejurare care ne-ar sili la muncă serioasă și la gîndire serioasă, iar în fruntea lor e iscălit d. Vernescu, adică un avocat bun, un om de ispravă și un orator simpatic în dealtmintrelea, dar ale căruia calități ca om de stat sint pînă acuma foarte problematice. După opinia noastră intimă d. Vernescu pare a fi singurul care a iscălit din convingere moștunea.

„Românul”, căruia opinia celor patruzeci și șase din *orta motio belferorum* îi era foarte neplăcută, în loc de-a se lega de ei de-a dreptul, se leagă de „Presa”, ca și cînd „Presa” ar fi susținut ca ale sale opiniile d-lor Holban, Pantazi Ghica, Anghel Rachierul, Misail, Fulger Șoarec ș.a.

Vom lua și noi motivele acelei mișcări precum sînt reproduse în „Presa” și credem că răsfrîngerea lor ne va fi foarte ușoară.

Iată-le :

1) Ceea ce a făcut, ceea ce face importanța noastră politică și istorică în această parte a Europei orientale este că stîm o națiune de rasă latină omogenă, ce rupeam formidabila unitate a rasei slave.

Mergînd a ne pune în contact, a ne amesteca cu rasa slavă din Bulgaria, pierdem această importanță.

2) Serbia a protestat cînd armata română s-a îndreptat ca să ocupe Vidinul, formulînd pretențiuni etnografice și istorice asupra Vidinului. Nu mai este îndoială că guvernul Bulgariei va vedea cu un ochi foarte defavorabil ocupațiunea Dobrogei de către români; nu mai este îndoială că se vor ivi certuri continue între dînsul și guvernul român; Rusia, naturalmente, va interveni continuu ca să ne împace. Deci intervențiunea unui stat mare în afacerile unui stat mic, va să zică pierderea libertății și independinței de acțiune a acestuia din urmă.

3) Pentru a ține în respect și în ordine populațiunile sălbatice ale Dobrogei, ne va trebui să întretînem acolo o armată considerabilă.

O armată considerabilă în Dobrogea va să zică mai multe milioane ce se vor cheltui pe fiecare an, va să zică o cauză de slăbiciune economică a statului român.

4) Pentru a face șederea în această țară băltoasă posibilă, pentru a o face productivă, trebuie să cheltuim zecimi și poate sutimi de milioane. Cheltuielile ce vom face pentru Dobrogea vor fi mult mai considerabile decît veniturile ce ne va putea da.

5) Cînd, în fine, după 10 sau 15 ani, vom fi cheltuit sutimi de milioane pentru a face Dobrogea productivă, guvernul Bulgariei va găsi cu înlesnire un pretext ca să ne ceară Dobrogea și ... dacă aceasta va conveni și Rusiei ... Dobrogea ne va fi luată cu mult mai mare înlesnire decît ni se ia astăzi Basarabia.

Ad 1 observăm că neluînd Dobrogea nu mai întreprindem formidabila unitate a rasei slave și pierdem importanța noastră politică și istorică. Neluînd-o, tocmai, lăsăm drum liber Rusiei în Peninsula Balcanică. Iar amestecul și contactul cu rasa slavă e nedovedit, de vreme ce Dobrogea nu e locuită de bulgari, ci în cea mai mare parte de români, turci și tătari.

Ad 2 observăm că pretențiunile etnografice și istorice asupra Vidinului formulate de serbi sînt naturale, dar nu sînt c-o iotă mai îndreptățite decît cele ale României. În special Vidinul, înainte de a deveni turcesc, a fost cînd sîrbesc, cînd românesc, cînd unguresc. Întreg malul drept al Dunării, de la Vidin pînă în Marea Neagră, turcii l-au luat de la români și nu de la bulgari, nici de la sîrbi. În bătălia de la Kossowo craiul Lazăr al Serbiei fusese pe deplin bătut (1389), pe cînd la 1390 Mircea cel Bătrîn e tot încă stăpînitor al malului drept al Dunării pînă în Marea Neagră, despot al Dobrogei și Domn al Silistrei.

Ad 3 observăm că populațiunile Dobrogei nu sînt sălbatice. Românii îndeosebi au mai multe mănăstiri în Dobrogea, în carii tagma călugărească e în mare parte chiar din țara noastră, au un mitropolit propriu (mitropolitul Proilaviei și al Dristului), iar tătarii sînt în cea mai mare parte emigrați din stepele Cubanului, adică din Rusia, și sînt agricultori, care chiar din epoca așezării lor produceau însemnate cantități de grîu pentru *export*, ceea ce dovedește o regulată muncă agricolă, ce întrece cu mult trebuințele zilnice. Cine lucrează însă pentru *export* și devine producător și consumător în economia întregă a Europei nu poate fi numit sălbatec. Tot cu acești tătari o companie engleză a lucrat drumul de fier de la Cernavoda pînă la Kius-tengé și tot acești sălbatoci au înființat în cîțiva ani înfloritorul oraș Medgidie, care în mai puțin de 10 ani ajunsese la 20000 de locuitori și 5000 de clădiri. Dd. Holban și Șoarec sînt cel puțin de zece ori mai sălbatoci decît acești tătari. În fine lui Mircea Vodă nu-i era rușine de a se numi Domn al țărilor tartarice, lui Carol Vodă asemenea nu-i va fi rușine de a fi în parte și *princeps Thartarorum Dobrogei*.

Punctul patru nu dovedește decît sfiala de muncă a fracțiunii. Țara este deja productivă, și o administrație compusă din oameni speciali, nu din cumularzi, postulanți și diurnași, o administrație din oameni cu cunoștințe economice și tehnice nu va cheltui un ban peste ceea ce poate da provincia însăși și va ajunge totuși la rezultatele cele mai bune. Roșii se înțelege că sînt incapabili de a introduce o asemenea administrație, care să procedeze cu cumpăt și să introducă pe rînd și gradat reformele necesare, dar incapacitatea roșilor nu dovedește imposibilitatea lucrului.

Cît despre punctul 5 (că guvernul Bulgariei va găsi pretexte să ne ceară Dobrogea), el e copilăresc și ridicol. Mai întii *quo jure* ar face-o aceasta invidiabilul guvern al Bulgariei ?

Bulgaria fino-tartarică a hanului Boris (Mihail) nu posedea Dobrogea, Asanizii au avut-o, dar Asanizii erau, precum se știe foarte bine, români, iar după stingerea Asanizilor malul drept al Dunării au fost al Țării Românești. Etnologiceste e o țară locuită de români, tătari și turci. Cîteștrele elementele însă sînt opuse slavilor și formează la un loc tocmai bariera ce rumpe formidabila unitate etc.

Din punct de vedere istoric, dreptul nostru asupra Dobrogei e incontestabil. Romană în vremea împăratului August și loc de exiliu a poetului Ovid, bizantină în urmă, trecînd de la

Asanizi la Țara Românească, ea a rămas a Țării Românești pînă ce ne-au fost luată de turci și de nimeni altul. Dan II (1374—1386), după Engel unul din cei mai buni generali ai vremii sale, începuse război cu Șişman, regele cel din urmă al Bulgariei, pentru marginile adevărate ale Țării Românești de dincolo de Dunăre, un război căruia Mircea I [i]i pune capăt printr-un tratat de pace primit și încheiat cu bună-credință. Mircea, bătut la Cossovo, ca aliat al serbilor, de către Baiazid I Fulgerul, se supune osmanilor la 1391, păstrînd însă Silistra, Șiștovul, Nicopole și Vidinul. În plină pace și fără nici un motiv, Baiazid ocupă la 1394 aceste locuri întărite, ceea ce-l face pe Mircea să ia parte la cruciata pornită de regele Ungariei, unde însă creștinii fură pe deplin bătuți la 1396. La 1398 Baiazid trece Dunărea și intră în Țara Românească, dar, hărțuit într-una de oștirile românești, el se retrage cu rușine peste Dunăre. După moartea în prinsoare a lui Baiazid, ajunge în Europa împărat turcesc Suleiman, pe care Mircea îl subminează sistematic și-l răstoarnă cu trupele și banii săi, puind în locu-i pe Musa, tot fiu al lui Baiazid, dar prieten personal și frate de cruce al lui.

În tot timpul acesta Bulgaria proprie este numai un vilaiet turcesc, desființată cu totul ca stat.

În fine, după ce Mohamed I învinge și omoară pe Musa, Mircea se vede silit a se pleca definitiv (1414) înaintea acestui Mohamed, a acestui Noe care a mintuit chiivotul împărăției turcești din potopul tătarilor și din stîncele sfîșierilor dinlăuntru. De la 1414 încetează deci formal stăpînirea malului drept al Dunării, și Mircea e redus iar numai la titlul de comite al Severinului, voievod al Valahiei și duce de Făgăraș și Amlaș¹.

Cu toate considerațiile acestea sau mai bine zicînd tocmai în puterea lor nu înțelegem panglicările presei roșie.

Organul ministrului de externe vorbește de compensații suficiente. Noi am zis de la început că nu există compensații pentru Basarabia, precum nu există niciodată vro plată pentru o palmă măcar din pămîntul patriei. Aceste sînt lucruri sfinte, cari se pierd sau se cîștigă prin împrejurări istorice, dar nici se vînd, nici se cumpără, nici se schimbă.

Cumcă am ajuns de-a vedea trecut în protocoalele de la Berlin termenul umilitor de *schimb* e un fruct al domniei radicalilor care, neputînd nici un preț (amanet, cheazășie, zapis) pe sîngele vărsat al românilor, era neapărat ca ușurința lor să aibă drept urmare disprețul din partea Congresului. *Clara pacts, boni amici*. C-un tratat în regulă cu Rusia în momentul intrării în luptă nu mai era vorba de schimb, compensație etc., și Basarabia ar fi rămas a noastră împreună cu Dobrogea.

Dar asupra tuturor acestora vom reveni.

[2 august 1878]

¹ Cf. Eudoxius v. Hurmuzaki. *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*.

[„ȘTIM PREA BINE ...”]

Știm prea bine că pînă acuma guvernării noastre nu au nici o idee clară despre ceea ce trebuie să facă în Dobrogea. Știm de ex. că înțelepciunea guvernamentală așteaptă ca englezii să organizeze Ciprul, austriacii Bosnia și Herțegovina, Rusia provinciile din Asia Mică și apoi să întrebe prin agenții săi diplomatici ce-au făcut aceste trei puteri, pentru ca apoi și guvernul nostru să facă un conglomerat eclectic de măsurile cele mai diverse, a căror binefaceri să le reverse cu de prisos asupra populațiilor Dobrogei.

Deocamdată ministerul mai are și alt proiect *in petto*. Mai mulți bancheri din Viena ar fi propus să cumpere pămînturile, numite ale statului, din Dobrogea, și să se parceleze între evrei, adecă să agricolizeze evreii precupeți din țară.

Nu ne îndoim că îndărătul acestei agricolizări mai sînt și intenții politice ale unei mari puteri care în virtutea împrejurărilor devine din zi în zi mai favorabilă atît statului român al Dunării cît și propriilor sale populațiuni române. Această putere e Austria. De pe cînd încă gurile Dunării și Dobrogea erau turcești s-au făcut și repetat adesea cererea către Înalta Poartă de-a încuviința colonizarea deltei cu supuși austriaci, ceea ce Poarta a refuzat cu stăruință. Ținta politice austriace de-a se întinde cel puțin cu influența sa politică de la Adria pînă la Marea Neagră, necesitatea de piețe orientale pentru desfacerea mărfurilor sale, teama

justă de precumpănirea elementelor slăvenești, toate acestea sînt armonizabile cu instinctul de conservare al neamului românesc și, avînd conștiință limpede despre rolul modest ce sîntem mențiți a juca în istoria acestei lumi din cauza izolării noastre depline de celelalte popoare romanice, e lesne de înțeles că razimul nostru viitor va fi o putere mai puțin exclusivă decît Rusia care, cu vrerea lui Dumnezeu și așa fiind scris în cartea sorții, ajungînd stăpînă pe Basarabia bunăoară, a știut să scoată pînă și din biserică limba românească, deși pravoslavia ar trebui să știe că un asemenea lucru e cu desăvîrșire anticanonice și necreștinesc. Nu e vorbă, patriarhatul ecumenic al Constantinopolei au făcut tot astfel, biserica romană a urmat aceeași cale, dar urmările sînt cunoscute. Cu toate protestele și opunerea patriarhatului ecumenic, preoții *greci*, sfinții *Metodie* și *Cyrril*, au introdus limba slăveană la creștinatelor nații slave, iar scaunul roman au avut și mai grele înfringeri, căci biserica protestantă, în special *Luther*, au introdus în biserică limba națională. Și această respectare a limbii naționale în biserică e nu numai permisă, ci este de-a dreptul un postulat al Noului Testament. Națiile cari nu-l respectă ar trebui să șteargă din calendarul lor sărbătoarea *Coborîrei Sf. Duh* asupra apostolilor, care în frumoasa concepție a Noului Testament plutește în *limbi de foc* asupra lor, arătînd că în multe limbi vorbește *spiritul sfînt* al îngăduirii creștinești și al iubirii aproapei. E cunoscut că după *Coborîre* apostolii au știut toate limbile pămîntului. Pomenim în treacăt că noi românii în special am fost în toți timpii un model de toleranță religioasă: episcopiile atîrnătoare de scaunul papal, al Siretului (mai tîrziu al Băcăului) și al Milcovului, petrecerea fără supărare a armenilor și evreilor în țările noastre, libertatea de cult, garanțată acestora prin anume hrisov de către Ștefan cel Mare, dese raporturi ale episcopilor catolici despre desăvîrșita toleranță și respectul dovedit pentru cultul apusean de către popor, boieri și Domn (la sărbători mari Vodă și boierii luau parte la serviciul divin din bisericile catolice), toate acestea dovedesc că — cel puțin în această privință — n-am făcut niciodată ceea ce dorim să nu ni se facă nouă. E dar sigur că, în urma izolării noastre între elementele străine, acela din ele ne va părea mai preferabil și stîlp mai bun de razim pentru zile grele care respectează individualitatea noastră, altfel îndestul de inofensivă și tolerantă.

Cine ne alungă limba din biserică și din instrucția educativă (a școlilor elementare și secundare), cine nu ne lasă să fim ceea ce sîntem a rupt-o cu conștiința noastră națională și cu simpatiiile noastre intime, oricît de bune ar fi relațiile lui internaționale cu statul nostru. Numai o sectă fără de patrie și fără de simț istoric, numai cetățenii liberi, egali și înfrățiți ai universului întreg, numai republica universală, reprezentată la noi prin urmașii fanarioților, C. A. Rosetti ș.a., a putut da mină de ajutor unui element străin a cărui tendință este nimicirea noastră națională.

Am premis toate acestea nu pentru a repeta dreptele învinuiri contra republicanilor de la guvern, căci lucrul e știut de toată lumea și abia mai are nevoie de a fi repetat; dar pentru a arăta că, întru cît interesele Austro-Ungariei și României sînt armonizabile, neatingîndu-se nici una din rădăcinile existenței noastre, buna-înțelegere și o sinceră simpatie, bazată pe reciprocitatea intereselor, e nu numai cu putință, ci chiar foarte probabilă pentru viitor.

Așadar n-am avea nimic de zis în contra unei apropieri în relațiunile statului nostru cu statul austriac. Lucrul însă de care ni e teamă este că guvernul radical, fără experiență și fără cunoștința lucrurilor după cum îl cunoaștem, în loc de a armoniza interesele Austriei de la gurile Dunării cu ale noastre, să nu ne strice și mai rău, făcîndu-i aceleia promisiuni cari nu va fi în stare să le țină, căci împrejurările din Dobrogea sînt departe de a fi atît de lămurite decum li se par capetelor seci de la noi.

Comparînd începuturile tuturor statelor, observăm la cel dintîi pas un lucru ce se repetă aproape în mod identic la toate și pretutindenea. Teritoriul întreg ocupat de un popor se privește ca aparținînd statului. Așa sub regii romani și la începutul republicei tot pămîntul era considerat ca fiind al statului. Ceea ce aveau cetățenii romani era numai *posesiunea* bunurilor imobile. În vechiul stat germanic lucrul stă tot astfel. *Speculum saxonicum* și mai tîrziu *Schwabenspiegel* păstrează în ordinea feudalității urmele unui drept originar conform căruia tot teritoriul era al statului, iar oamenii liberi stătea după o deosebită ordine în legătură cu capul suprem al statului, cu împăratul. În cronicile românești ne întîmpină asemenea memorabila frază: La început tot pămîntul țării era pămînt domnesc. În țările slave lucrul e același, deși poate sub altă formă ... e-un cuvînt originea proprietății imobiliare e pretutindeni posesiunea conferită de stat, pentru servicii anumite, mai cu seamă însă războinice. În același spirit se aplica la noi bunăoară pînă mai ieri alaltăieri, adică pînă la introducerea orbească a Codului Napoleon, împărțeau de pămînt între membrii unei comunități răzăsești care descindea adesea de-a dreptul dintr-o singură familie. Precum Căntestii, Bălăștii, Sturzeștii nu sînt decît membrii unei familii răsărite din bătrînul Canta, Balș, Sturza, tot așa Bucureștii nu sînt decît membrii familiei lui Bucur, Stoieneștii ai lui Stoian, Floreștii ai lui Florea ș.a.m.d. Se înțelege că între membrii egali îndreptății ai unei familii care s-a înmulțit la 3—400 de inși trebuia să existe un alt

drept de moștenire decît acolo unde originea proprietății era cu totul alta, încît-totalitatea moșiei răzăsești era privită ca aparținînd personalității juridice abstracte a bătrînului cutăruia ori cutăruia, iar membrii acelei personalități juridice, înrudiți de-a dreptul și răsărînd dintr-o mamă și dintr-un tată, aveau pîrțicelile lor de pămînt în posesiune numai.

Această explicare lungă a fost de nevoie pentru a lămuri că românii, ocupînd noua provincie, să nu procedeze în mod barbar, apucînd și stîrpînd rădăcina existenței economice a populațiunii, să nu creadă că ceea ce se numește pămînt al statului e într-adevăr al statului, căci acolo proprietatea e în acel stadiu genetic în care statul e privit ca personalitatea abstractă a cărui proprietate e teritoriul întreg, pe cînd elementele proprietății individuale sînt reprezentate sub forma posesiunii, conferite de stat pentru servicii ostăsești. E caracteristic pentru statele primitive, că numai persoane abstracte pot fi proprietare în sensul dreptului nostru civil : adică biserica și statul. În faptă lucrul stă astfel : a statului român sînt numai acele locuri care nu sînt a nimăru, *res nullius*; oriunde însă se ivește un posesor, fie colectiv, fie individual, la intrarea steagului român în acea țară el devine proprietar pe ceea ce posedă, rămînd a se regula numai *modus vivendi* pe proprietățile colective (pășuni, cișle etc.).

Astfel numai s-ar realiza de la cel dintîi pas în Dobrogea un progres real în viața juridică a poporului. Dar a procede în mod barbar, a lua *vorba* turcească de proprietate a statului în înțelesul strict și definit al proprietății private a statului, precum stă lucrul la noi în România, a deposeda turci, tătari, români și bulgari pentru a parcela pămîntul lor, cîștigat cu sudori și cu sînge, la coloniști ar însemna a-și atrage de la început ura populațiilor, ba a ajunge la conflicte sîngeroase chiar. Elementele turanice din Dobrogea ne trebuie tocmai pentru că nu sînt slave. Ele trebuie cruțate, trebuie să se simtă în patria lor veche, dar într-o mai bună stare, sub o mai bună administrație. Cumea prin aceasta slavii de acolo n-ar fi nedreptățiți se înțelege de sine.

Din nefericire superficialitatea și pospăiala în toate a radicalilor, cunoscuta lor lipsă de respect pentru orice rezultat al unei dezvoltări istorice, cultura lor mai mică decît a lucrătorilor de rînd din Apus, ne dau și acum ca totdeauna o rea prevestire despre modul barbar în care vor proceda. Dea Dumnezeu să ne înșelăm noi și să fie ei mai buni decum îi cunoaștem.

Acum venim iar la punctul de la care am pornit. Numai pe locurile acelea care nu sînt într-adevăr ale nimăru s-ar putea așeza colonii. Auzim că lumea noastră oficială e încîntată de propunerea bancherilor de la Viena și că guvernauții noștri așteaptă proiectele de organizație ale Angliei, Rusiei și Austriei pentru a *aranja* administrația Dobrogei, care ar avea a se face de o comisie de *diurnași*.

Părerea noastră este alta. Ar trebui trimis un om cu foarte întinse cunoștințe administrative, financiare și economice, inzestrat cu puteri discreționare, care să unifice încet-încet țara cu patria muma. Și ar trebui să fie un om mai în vîrstă, nu un Pache, Mache sau Sache, seos din cutia unei curtizane pariziene și cules de pe ulițele Bucureștilor „*pour civiliser en deux jours la sauvage Dobroudja*”. Cel din urmă hamal ture ori tatar e un om mai prețios și mai folositor decît tot comitetul de redacție al „Românului” bunăoară, nemaivorbind de alte ziare liberale.

Alți oameni trebuie acolo.

[4 august 1878]

[„DIN PETERSBURG NE SOSEȘTE ȘTIREA...”]

Din Petersburg ne sosește știrea că în ziua de 4 (16) august, adică ieri, doi indivizi au tras cu revolverul asupra generalului Mezenzow, șeful secțiunii a treia (al înaltei poliții), și că generalul a fost greu rănit.

Știrea are nevoie de confirmare și noi ne îndoim încă dacă s-a întîmplat într-adevăr acest atentat, care n-ar fi decît o repetare a celui comis asupra generalului Trepof de către Viera Sasulici, căci Mezenzow e urmașul în funcțiune al lui Trepof. Dar de s-a întîmplat sau nu e deocamdată lucru secundar. Ceea ce e caracteristic sînt știrile tot de această natură de care e încărcat aerul. Mai zilele trecute ziarele pariziane și cele din Viena cuprîndeau știrea că s-ar fi atentat asupra vieții principelui de Bismarek.

O serioasă turburare socialistă amenință Europa. Cetățenii liberi, independenți și înfrățiți ai republicii universale, cari la noi sint reprezentați prin partidul roșu, încearcă a răsturna toate formațiunile pozitive de stat, și dacă n-o vor putea face aceasta, ceea ce e de mai nainte sigur, totuși vor încerca s-o facă pe calea lor obicinuită a atentatelor, scenelor de ulițe, turburărilor etc., iar acele încercări încep a-și arunca umbrele de pe acum.

Noi, cari sintem siguri că victoria principiilor liberale-socialiste însemnează moartea oricărei culturi și recăderea în vechea barbarie, vom combate tendențele lor, ori în ce punct s-ar fi ivind. Lucrul stă astfel. Cultura omeniului, adică grămădirea unui capital intelectual și moral nu seamănă cu grămădirea capitalelor în bani. E drept că cei ce trăiesc astăzi se folosesc de rezultatele dobândite de alți cugetători înaintea lor, însă acele rezultate ei nu le capătă deodată, ca o strînsură părintească, ei trebuie să și le aproprieze prin o nouă muncă individuală, prin studiu. Civilizația omenească se-ncepe oarecum din nou și din fundament cu orice generație nouă, care, dacă nu e silită a repeta anevoioasele cercetări făcute de părinți totuși trebuie să-și câștige prin propria memorie și judecată cunoștințele lor. Prin urmare cercul de oameni într-adevăr culti cari conduc societatea și au fost în stare să-și aproprieze suma de cunoștințe grămădite de părinți, acest cerc e relativ foarte mic; împrejurul acestui cerc e unul mai mare, al publicului cult, care poate să priceapă și să aprecieze munca învățaților, fără însă de-a produce ceva pe acest teren. În afară de aceste cercuri e masa sau incultă sau pe jumătate cultă, lesne crezătoare, vanitoasă și lesne de amăgit, pe care oamenii cu cunoștințe jumătățite, semidocti sau incuși cu totul, caută a o amuța asupra claselor superioare, a căror superioritate consistă în naștere, avere sau știință. Cultura oricărei nații e împresurată de-o mulțime oarbă, gata a recădea în orice moment în barbarie. Această mulțime nu se recrează mai niciodată la țară, între țărani, ci tocmai în orașe, între acei oameni produși în condiții nefavorabile și trăind în ele, cari [sint] crescuți închireși fizicește și intelectual, cari n-au mintea clară și sănătoasă a omului născut și crescut în condiții normale. Chiar în orașe însă ei s-au înmulțit prin căderea micii manufacturi și victoria capitalului mare, reprezentat prin fabricile cu mașine de vapor.

Romanii și în vremea noastră englezii caută a înlătura aceste nevoi sociale printr-un sistem practic de colonizare, căci colonia e un canal de abateră a superfluenței populației care, rămasă în țară, ar îneca în valurile ei și statul și cultura.

În Rusia însă ne-ntîmpină ciudatul fenomen al tendențelor comuniste agrarii. Dacă socialismul orașelor industriale e explicabil, deși nu justificat, cel agrar în vremile noastre nu are înțeles și mai ales nu într-o țară în care pământ ne-npărțit există cu prisosință și populația e rară.

Socialismul industrial pornește de la o iluzie economică. El ignorează pe deplin faptul că, chiar de s-ar împărți averea toată a claselor bogate între cele sărace, chiar de s-ar organiza altfel munca, mijloacele prime de existență nu se pot înmulți în infinit și că nevoile sociale trebuie neapărat să consiste în renumita disproporție formulată de Malthus, conform căreia populația se-nmulțește în progresie geometrică, adică în patrat, pe cind mijloacele de trai se-nmulțesc numai în progresie aritmetică. Contra acestei legi, în temeiul căreia omul e condamnat la muncă aspră pentru a putea să-și întrețină existența fizică, nu există remediu. Dar omul se distinge tocmai prin aceasta de lumea animalelor, că are o existență deosebită morală, că are o cultură a minții și a inimii ai cării hrănitoare sint puțin numeroasele clase avute. A le răsturna pe acestea sau a le face existența imposibilă însemnează a dărîma temelia culturii.

Iluziile economice a sectei socialiste s-a lătit însă și în state în care n-au rațiune de a fi.

În Rusia, comunismul are o mulțime de adepți, și unora dintr-aceștia pare a fi căzut jertfă și generalul Metzentsow.

La noi în țară socialismul are asemenea adepți. A început a apărea foi periodice care, scrise fără ortografie și fără primele cunoștințe gramaticale, totuși cred că cu acest minim capital de creieri și învățatură se poate reforma universul.

Cumcă liberalii noștri se bucură de *progresul* ideilor lor se înțelege de sine.

Mai la vale comunicăm proiectul de lege îndreptat contra socialistilor din Germania, proiect destinat a se propune Reichstagului, care e convocat deja pe ziua de 9 septembrie anul curent.

[6 august 1878]

[,«ROMÂNUL» REPÊTEAZĂ MÈREU ..»]

„Românul” repetează mereu fraza pe care a rostit-o de astă iarnă încă, cumcă la intrarea noastră în acțiune nu mai trebuia un alt tratat cu Rusia, de vreme ce convenția era cu totul suficientă și un nou tratat n-ar fi fost decît repetarea, *id est* un al doilea exemplar al convenției.

Discuțiunea, pusă pe acest teren, pe care-l pune „Românul”, desigur că nu va înainta deloc dacă nu se va arăta geneza convenției. În faptă hagiul de la Livadia sau e-a făcut promisiuni pozitive, cumcă Basarabia se va retroceda, sau e-a păzit o ținută inoioelnică, nici a zis *da*, nici *ba*, lucru ce trebuia neapărat să convie rușilor. În vremea hagiului la Livadia era ministru de externe d. N. Ionescu, cel de incapabilă memorie.

Acet om cu puține cunoștințe și cu mai puțin talent de om de stat, profesor slab și orator bombastic, în de-altfel prototipul tuturor acelor nulități din Moldova cari se botează fracțiune liberă și independentă, văzându-se pus în capul trebilor, începuse a împăna posturile diplomatice, câte sînt, cu feciori de popă cari toată viața lor se ocupaseră cu advocatura de mina a doua pe la tribunale și judecătorii de pace din provincie și acum, fără știrea lui Dumnezeu, erau chemați să reprezinte maiestatul poporului român lingă celelalte maiestăți. În faptă politica d-lui N. Ionescu nu era nici una.

Politica externă a țării era în realitate purtată de d. I. C. Brătianu, iar d. Ionescu nici visa de ce se petrece la spatele sale și găsea numai că diplomația e un lucru plăcut și ușor chiar în vremi furtunoase. Cum începură a se limpezi lucrurile, d. Brătianu îi trimise d-lui Ionescu demisia scrisă gata acasă, neavînd domnia lui decît s-o iscălească, iar primirea acelei demisii din partea M. Sale era deja gata în buzunarul d-lui prim-ministru, înainte de a fi gîndit d. Ionescu să și-o dea.

În această vreme în care la Ministeriul de Externe era o păpușă care nu știa nimic din cîte se petrec și care era pus în jețul de ministru tocmai pentru că nu știa să dea nici o informațiune, hagiul de la Livadia a compromis pe deplin cestiunea Basarabiei și a României în genere. Purtarea d-lor pare a fi fost astfel încît Rusia era în drept de a-i considera sau mai bine de a-i deconsidera ca pe niște instrumente ale politicii rusești. Pe această cină primejdioasă, ministeriul român, nu din patriotism pe cît de ochii lumii, căuta un pretext ca să intre în acțiune, își oferea alianța etc. pe care Rusia o respingea cu stăruință. Bi bine, iată că sosi momentul, singurul moment avantajos în care puteau îndrepta colosalele greșeli ce le făcuse, puteau șterge promisiunile verbale ce le vor fi rostit, și liberalii noștri sînt din nou trași pe sfoară — cu voia lor proprie poate — puind temei pe vorbe măgulitoare în loc de-a încheia un tratat cu punctele pe i, în care să se garanteze fără înconjur și de-a dreptul Basarabia.

Acesta este istoricul pe scurt al fazelor cari au precedat misiunea Ignatief. Cîtă vină și cîtă greșală a fost în procedarea guvernului va hotări viitorul, noi putem ști numai atîta, că un tratat în regulă la intrarea noastră în acțiune era neapărat necesar, căci această intrare însemna alianța timporală cu Rusia, și acea alianță nu se putea face fără compensațiuni și fără garantarea, cu de-amănuntul stipulată, a integrității noastre teritoriale.

De aceea am strigat noi de pe atunci : zăpis, chezășie, amanet. Tot de atunci încă am spus că Rusia e hotărîtă să ne ia Basarabia, iar „Românul” ne scotea ochii cu *generozitatea* aliatului nostru și cu *admirațiunea* care o are pentru armata și diplomația română.

E o adevărată nenorocire de-a prevedea tot și de-a nu putea împiedeca nimic. Tot ce s-a întîmplat în urmă am prevăzut și, încărcăți cu hulă și cu ocară din partea presei liberale, ne ducam păsul liniștiți, știînd că vremea ne va da dreptate și cuprinși de durera că, puși afară din cercul vieții publice, nu puteam mișca nici degetul cel mic pentru a oprî dezastrul.

[9 august 1878]

[„DIN ISTORIA MĂNĂȘTIRILOR ÎNCHINATE ..”]

Din istoria mănăștirilor închinatc știu cîtă însemnătate avea odată pentru noi românii muntele Athos sau Sf. Munte, acea limbă de pămînt a Peninsulei Chalkidice din Marca Egeică, care, purtînd și astăzi numele unui gigant din mitologia grecească, a devenit în suta a zecea după Christos minunatul loc de conviețuire a mii de călugări. Republica de astăzi a călugărilor numără douăzeci de mănăștiri mari, 10 sate (skele), 250 de chilii izolate și la 150 de sihăstirii. Fiecare nație de lege greco-orientală are una sau mai multe mănăștiri, în care și azi vin în fiecare an vizitatori din Rusia, de la noi, din Ardeal, din Sirbia, din Bulgaria, Grecia, Asia Mică, Constantinopole ș.a. Călugării înșii, astăzi în număr de 10000, între cari o mică de români, se recrutează din toate națiile de lege răsăriteană și trăiesc după regula Sf. Vasilie în deplină singurătate.

Sfântul Munte se bucură și astăzi de privilegiile foarte largi acordate de Murad II, pentru că i se supusese încă înainte de luarea Constantinopolului. Astfel nici un musulman nu se poate așeza în sfântul ținut afară de Bostangi-Aga, care întreține relațiile între călugări și sultanul. Guvernul acestei republici eclesiastice în mîna Sf. Sinod din Karias, frumoasa capitală a peninsulei; acest sinod e compus din 20 de delegați (de fiecare mănăstire unul) și patru președinți, cari în fiecare an se iau tot din alte patru mănăstiri. Acest sinod ține disciplina și dispune cele de trebuință pentru anevoioasa administrare a averii mănăstirilor. Toate mănăstirile sînt închinete Pururea-Fecioarei și se împart în cultul lor astfel încît fiecare stadiu al vieții Maicii-Domnului e mai cu seamă serbat în una din mănăstiri.

Din vremi nemaipomenit de vechi există însă o deosebire între guvernul și administrația deosebitelor mănăstiri. Unele, chinoviile proprii, au un egumen, iar membrii lor au renunțat la propria lor voință și la averea lor și trebuie să se supună necondiționat; pe cînd celelalte mănăstiri, *monastira idiorhythma*, au constituție republicană, își aleg în fiecare an starețul și hotărășe asupra afacerilor generale în soboare, la cari iau parte toți cei ce au dreptul de-a vota. În chinovii călugării trăiesc în comun, în celelalte mănăstiri trăiesc după plac, neprimind din partea mănăstirii decît pine și vin. Altfel regula e-ndestul de aspră. Dar toate aceste sînt mai mult ori mai puțin cunoscute; ceea ce voim a face acum este de-a atrage atenția asupra unei tendințe, ce merită toată lauda precum și toată încurajarea din partea publicului român.

După căderea împărățiilor ortodoxe a Bizanțului și a Trapezuntului, Sf. Munte a devenit obiectul unei deosebite îngrijiri din partea voievozilor români și a poporului românesc. N-avem decît a aminti că dintre cele 21 de abații mare, șase numai sînt fundațiuni ruso-bulgare, opt sînt fundațiuni românești și anume: *St. Grigorie, Caracal, Dochiarion, Collomușul, Xeropotamul, Pantokratoros, S. Dionis de Trapezunt* și în fine însăși frumoasa și splendidă *Lavra*. Nenumărate moșii se dăruiseră de către Domnii și boierii din țările noastre, bani și odoare și cu toate acestea pînă astăzi nu s-a văzut o mișcare de viață intelectuală între membrii români ai mării comunități religioase.

Acuma pentru intia dată ne întîmpină o tendință într-adevăr vrednică de toată lauda. S.S. Arhimandritul Chiriac, român născut în Botoșani, a întreprins o călătorie prin țările noastre spre a aduna mai cu seamă cărți pentru înființarea unei biblioteci la schitul Cotlomușului, al cărui stareț este.

„Războiul”, espunînd pe scurt remarcabila biografie a arhimandritului, acesta a răspuns prin scrisoarea de mai la vale, pe care o reproducem și noi.

Domnule Redactor

Mai multe organe de publicitate, între cari stimabilul ziar ce redigiați mai cu deosebire, au avut bunavoință a vorbi de modesta mea persoană, anunțînd venirea mea în țară și scopul pios și românesc ce m-a adus.

Este foarte adevărat, domnule redactor, că unica mea țință este să adun mijloace cu care să înavușesc biserica română cu hramul *Întîmpinarea Domnului*, în schitul Collomușului de la Sfântul Munte al Athosului, unde pronia cerească a voit să fiu stareț.

Această faptă, pentru mine, nu constituie, domnule redactor, un mare sacrificiu, ci o mare datorie ce schima de monah și cualitate[a] de creștin și de român mi impun. Laudele, deci, ce mi se fac le privesc numai ca bunăvoință din partea presei române și încurajare pentru calea în care am pornit.

La rîndul meu, mă simt dator, domnule redactor, a exprima, prin stimabilul dv. organ, gratitudinea mea tuturilor acelor domni redactori, cari au găsit și vor mai găsi cuvinte binevoitoare pentru întreprinderea mea românească și creștinească și a vă ruga cu această ocazie, dacă este cu puțință să luați inițiativa ca unii din dv. redactori și oricari alți cetățeni de o valoare oarecare să formeze un comitet, unde să se adune tot ceea ce dărnicia românească, în bani, cărți și obiecte, va contribui voluntar pentru biserica de la Sfântul Munte, română cu hramul *Întîmpinarea Domnului*.

Cred că cu modul acesta scopul se va atinge cu mai multă înlesnire. În adăstarea rezultatului propunerii ce luați curajul a face, profit de ocazie, domnule redactor, a ruga Cerul să lumineze presa română ca să fie tot un focar luminaător pentru scumpa noastră țară; iar d-voastră primiți binecuvîntările duhovnicești.

de la smeritul în Hristos

Arhimandritul Chiriac,

starețul bisericii *Întîmpinarea Domnului*

Pînă la formarea unui anume comitet, care să se ocupe cu stringerea de bani, cărți și obiecte, redacția „Timpului” primește asemenea în păstrare cărțile, banii ș.a., pe cari cititorii noștri ori alte persoane din public ar dori să le ofere în folosul schitului și a bibliotecii, ce se va înființa.

Von reveni asupra cestiunii.

[10 august 1878]

[„ANUNȚĂM CU PLĂCERE...”]

Anunțăm cu plăcere tuturor cititorilor cari se interesează personal de soarta bărbaților ce aparțin la opoziție că am scăpat și de astă dată cu pielea curată. Generoșii noștri adversari nu ne acuză de trădare, cu toate că ar putea s-o facă atît de lesne.

Este într-adevăr o plăcere de a avea a face cu adversari politici atît de nobili, atît de buni și, înainte de toate, atît de sinceri, cari-ți arată de mai nainte primejdia ce te amenință, cursa în care ai putea cădea. „Românul” în revista sa de alaltăieri dovedește lămurit că sîntem niște trădători, niște oameni fără nici un simțimînt de patriotism, și că nu ne sfiim a lucra fățiș și în toate zilele în interesul Rusiei, și cu toate acestea nu ne acuză de trădare, numai și numai din cauza patriotismului orb, căci este bun „Românul” ăla, bun patriot, atît de patriot, încît nu-i poate trece nici prin gînd măcar că ar putea exista trădători între români. Simțiminte atît de nobile, întotdeauna frumoase, chiar atunci cînd nu le poți înțelege. Căci trebuie să mărturisim că noi, asupritorii patentati ai poporului, nu prea înțelegem de ce oamenii cari *au aruncat la picioarele contelui Andrassy cadavrul sîngerînd al României cu cunoscutul cuțit înfipt în pieptul ei pînă la mîner* să nu comploteze acuma și cu Rusia pentru a-i arunca și ei o bucată de cadavru.

Contele Șuvaloff a declarat el însuși

qu'il est fermement persuadé que la Roumanie elle-même est intéressée à ce que cette question soit résolue dans le sens des aspirations de la Russie¹.

Adică guvernul radical și patriot a crezut de cuviință să-l convingă pe contele Suvaloff că România are un interes special a se lăpăda odată de blăstămata aia de Basarabia.

Contele Șuvaloff a înțeles-o după multă strădanie și a fost atît de bun să pledeze înaintea Congresului pentru interesul acesta eminent al României.

Opoziția susține acuma că guvernul n-ar fi trebuit să dea Basarabia; *ergo* lucrează în contra unui interes al țării. Oricine lucrează în contra unui interes al țării este un trădător; *ergo* opoziția este trădătoare. Orice trădător trebuie pedepsit; *ergo* opoziția trebuie pedepsită. Și cu toate acestea guvernul este atît de bun încît nici nu-i vine a crede că un român ar putea fi trădător.

Ce oameni buni! Ce inimi de creștin!

Foarte bine fac că ne iau așa dulce și cu bunătate. Este mijlocul cel mai bun de a ne face și pe noi roși — roși de rușine și minie despre nemernicia și îndrăzneala cu cari nu se sfiese a ne imputa lucruri de cari sînt capabili numai ei.

Să ne acuze și de trădare — am avea ceva de ris.

[12 august 1878]

¹ Protocol n°. 9 al Congr., ședința de 29 iunie.

† TEODOR DÖRING

Alaltăieri, marți, toți artiștii din Berlin au condus pe un amic al lor la cel din urmă loc de odihnă. Oricine a trăit cîtva timp la Berlin trebuie să fi văzut o dată pe bătrînul Döring, unu din cei mai însemnați membri ai personalului Teatrului de Curte din Berlin, reprezentatorul ilustru de caractere bine pronunțate, care simbată, trei ceasuri după-amiază, căzuse victima unei suferințe ce-l ajunsese în vremea vacanțelor din anul acesta. În persoana lui se săvîrși din viață un actor a cărui ideal fusese a realiza întotdeauna intențiile scriitorilor dramatici, o țintă pe care și-o și ajungea în mod neîntrecut, mai cu seamă în crearea rolurilor vesele. El s-a născut în 19 ianuarie 1803 la Varșovia. Părinții lui hotărîseră a-l face negustor, dar el părăsi în curînd cariera aceasta pentru cea spinoasă de artist dramatic. În anul 1825 debută în rolul *Iuliu* în piesa *Poetul sărac*; în anul 1826 veni la Breslau și de aci la Mainz. Între anii 1832 pînă la 36 jucă la Mannheim, Carlsruhe și Hamburg. De la 1840 încoace a fost membru al Teatrului de Curte din Berlin.

Acu patru ani el serbă iubileul său artistic al unei activități de 50 de ani și cu ocazia aceasta a primit onoruri și distincțiuni nu numai din partea colegilor și amicilor săi, ci și din partea împăratului german, precum și din partea multor principii. La 15 iunie anul corent el jucă pentru cea diu urmă dată rolul lui *Attinghausen* în *Wilhelm Tell*. În curs de aproape 54 de ani Döring a jucat aproape 300 de roluri deosebite, între cari cele mai principale sînt Mefistofiles, Natan, Attinghausen, Iust, Falstaf, Iago, Shylock, Șeva în *Vericul* lui Cumberland, Polonius ș.a.m. În vremea cit a stat la teatrul curții a jucat, după propria sa mărturisire, de 4900 de ori în 295 de roluri diferite. Teatrul Curții pierde într-însul unul din cei mai distinși actori, care va fi cu greu înlocuit.

[12 august 1878]

ANEXAREA DOBROGEI

În ajunul de a pierde o parte din patria noastră, Basarabia, și a adaoge la pămîntul strămoșesc ținuturile de peste Dunăre ale Dobrogei, credem că cestiunea aceasta trebuie cercetată mai cu deamăruntul și din mai multe puncte de vedere.

Cunoscînd odată stipulațiunile respective ale Tratatului de Berlin, vom cerceta deci întru cit avem *datoria* și întru cit *dreptul* de a le urma.

Considerația care ni se impune chiar de la început este că actele noastre cari vor avea de obiect realizarea stipulațiunilor Tratatului sînt acte ce le vom face de astădată și pentru prima oară după sute de ani pe răspunderea noastră proprie. Oricite ne-am fi închipuit în trecut despre drepturile noastre *ab antiquo*, fie cu, fie fără cuvînt, totuși marile puteri europene ne considerau parte ca pe niște vasali ai Turciei, parte ca pe niște epitropisiți ai Europei, și răspunderea pentru faptele noastre era adeseori ale suzeranului, dar și mai adesea ale epitropilor, așa încît părănirea părintească a unuia ne scăpa adesea de supărul poate mai puțin părinteșesc al celuilalt din ei. Legați de-o împărăție pusă sub epitropie din cauza bătrîneții ei, noi, popor tinăr de ciobani, deveniți plugari abia de la 1830 încoace, croirăm cu ușurința ce ne caracterizează planuri de politică europeană și ne amestecarăm în certele celor mari, fără a pricepe politica lor, urmărită de veacuri cu stăruință de fier și cu mijloace uriașe, cășunindu-le, de nu primejdii serioase, ceea ce nu sîntem în stare, totuși însă vexațiuni pe cari ci le treceau cu vederea tocmai din cauza atîrnării noastre relative.

Mai este însă același caz și astăzi? Ca și fiul pierdut din parabola evangheliei, noi ne-am pierdut din calea istoriei noastre adevărate, am cheltuit în mare parte moștenirea părintească pe formele goale ale unei civilizații străine pe care n-am avut nici timpul, nici mijloace încajuns spre a ne-o apropria, și azi, cu mult mai săraci în puteri decît acuma douăzeci de ani, noi ne vedem puși înaintea unor întrebări, pe care *trebuie* să le dezlegăm, deși viața ușoară de pînă acuma nu ne-a înțeleptit decît prea puțin.

Nu e vremea de a ne face unul altuia înputări : cel puțin nu în această privire. Națiunea va judeca la momentul oportun pe cei ce merită să fie judecați și va muștra pe cei ce s-au jucat cu interesele ei. Noi, abstrăgînd deocamdată de la orice polemică, vom privi cestiunea cedării Basarabiei și luării în posesiune a Dobrogei într-un mod cu totul obiectiv și fără a face fraze.

Premisa de la care pornim și pe care credem că ne-o consiliază orice român cu minte este că trebuie să ne supunem Tratatului de Berlin, mai ales acum și după cîte s-a întîmplat. Ar fi fost mai demn poate dacă de la început urmasii o altă cale și ne îndeplineam cu științenie și curaj misiunea ce ni se impunea de către Tratatul de Paris, ar fi fost mai cu minte poate de a face cauză comună cu popoarele de peste Dunăre abia atuncea cînd am fi putut regula cestiunea singuri și fără costisitorul ajutor de peste Prut, dar în sfîrșit în cartea sorții a fost scris, ca să fim impresurați de mreaja ademenirilor de dinafară și a vanității dinlăuntru și să jertfim bunuri ciștigate și sigure pe bunuri neciștigate încă și închipuite poate. Înainte de un an eram poate în stare de a schimba multe din cursul evenimentelor ; astăzi evenimentele petrecute în mod fatal ne silesc sub jugul lor. Ieri încă puteri egale își țineau cumpăna și micul nostru adaos ar fi inclinat limba într-o parte ori într-alta, astăzi nu mai avem nimic din importanța ce ne-o dăduse un moment mare și solemn din viața noastră. Nefiind ieri cu dreptatea, astăzi dreptatea nu e cu noi.

Deci să ne supunem certării, adevărat Tratatului de la Berlin.

Întii : Basarabia ni se dăduse pentru a ne indica rolul nostru la gurile Dunării și ținerea acelei fișii de pământ era pentru noi o misiune europeană. Aceeași Europă care ne-a redat-o a găsit de cuviință să ne-o reia și ne-a oferit Dobrogea, reinnoind un mandat dat pe tăcute prin Tratatul de la Paris, mandatul adecă de-a păzi libertatea celei mai importante artere a negoțului răsăritean, nu atât prin puterea noastră proprie, pre cit prin lipsa de amestec a unei puteri mari, oricare ar fi aceea, a cărei preponderanță ar deveni hotăritoare prin posesiunea exclusivă a gurilor Dunării. Meniți a fi proprietarii unui bun asupra căruia toate puterile mari vor să aibă servitutea liberei întrebuintări, slăbiciunea noastră e o garanție ; pe cînd o putere mare în locul nostru, legată chiar prin tratate juruite, ar ști cu vremea să dispună în mod discreționar de un bun atât de prețios pentru toți sau cel puțin ar ține legați pe mulți și i-ar paraliza în acțiunea lor politică prin gingășia unei libertăți de navigație garantată numai prin șiruri negre pe hirtie albă. Deosebirea între noi și dispuitorii Europei e că ei ne iau o provincie și ne dau alta, privind lucrul în sine ca foarte indiferent, pe cînd noi simțim cu vioiciune că ni se rupe o bucată din patria noastră străveche, lucru ce nu se poate compenza nici prin bani, nici prin drepturi nouă, nici prin cesiuni de teritoriu.

Durerea noastră e drept că nu mișcă pe nimeni, dar presupunem totodată că nici un om înțelept din diplomația europeană, nici chiar acia ce ne sînt contrari, nu ne vor lua a nume de rău un resentiment ce e natural și care-și poartă justificarea în sine însuși.

Vederat e asemenea că, deși stăm înaintea unor hotăriri a căror întregă răspundere cade asupra noastră, totuși libertatea noastră de deciziune și de acțiune e departe de a fi atât de largă precum ar cere-o gingășia momentului. Obiectele stipulațiilor Tratatului de Berlin, Basarabia și Dobrogea, sînt ocupate de trupele împărătești ; ba chiar mijlocul țării e pentru un an calea deschisă pentru mișcarea din și înspre Bulgaria a acelor trupe. Și cu toate acestea trebuie să ne hotărîm. Mai mult încă. Pe cînd sîntem siguri de simpatiile populațiunii noastre din Basarabia, nu sîntem încă siguri de acelea ale dobrogenilor, încît s-ar putea repeta și față cu noi scenele ce se petrec, cu austriacii în Bosnia, cu rușii în Lazistan și poate în curînd cu muntenegrenii în părțile anexate ale Albaniei, cu sîrbii în ținuturile locuite de moaetani. Acest lucru ne-ar fi indiferent dacă noi, ca stat și ca națiune, am împărtăși puuctele de vedere cari au hotărît acțiunea tuturor beligeranților în cestiune ; dar noi -- precum am declarat-o solemn de la început -- n-am întreprins un război de cucerire trecînd Dunărea, ei am întins numai preste Dunăre acțiunea noastră defensivă. Dacă n-am putut fi consecinți în lucruri pe cari ni le-a impus alții, să fim cel puțin consecinți în lucruri în care sîntem liberi de a fi.

Deci dacă pe de o parte noi ne supunem și *primim* Dobrogea, pe de altă parte cestiunea *cum s-o primim*, adecă a modului luării în posesiune, e mai grea decum s-ar pare la prima vedere, grea din cauza împrejurărilor, grea prin necesitatea de a fi consecuenți cu declarațiunea făcută la intrarea în luptă, grea în fine prin modul de-a armoniza o anexiune de teritoriu pe care de aproape 500 de ani am pierdut-o către turci cu întreaga noastră manieră de-a privi lucrurile, cu moralitatea noastră politică, cu sentimentul nostru de dreptate.

Să nu se uite *un* lucru. Tratatul de Berlin însemnează într-adevăr o înțelegere între toate puterile cele mari, dar acea înțelegere e numai *formală*. Sub forma netedă a articolelor așezate pe o hirtie care nici se supără nici bănuiește fierb totuși dușmăniile și exclusivitatea intereselor ; din cutele păcii, decretate în mod formal și solemn, se scutură însurgenții din Bosnia, liga albaneză, nemulțămirile din Rumelia, revolta lazilor, rezistența Porții contra cererilor grecești, iar pentru noi : concedierea cu nepusă în masă a colonelului Fălcoianu și repatrierea cerchezilor în Dobrogea. Să ne înțelegem. N-am fi avut nimic contra repatrierii sub auspiciile noastre sau sub auspiciile voinței liber exprimate a provincialilor dobrogeni, însă repatrierea energicului dar turburătorului element sub scutul ocupației rusești poate avea o altă semnificație cînd cunoaștem înlesnirea cu care acești oameni, mercenari de meserie, se pun la serviciul orîșicui și cînd din cazurile citate, avem dreptul de-a ne îndoi despre sinceritatea omnilaterală a stipulațiilor Tratatului de Berlin.

Nu ne e frică de acești oameni, precum austriacilor nu le e frică de bosniaci sau rușilor de lazi, căci Dobrogea e departe de a avea prin natura ei fizică o atât de însemnată putere defensivă ca Bosnia și Lazistanul. Dar a împușca în oameni ar însemna a prefăce anexiunea pacinică în cucerire, ar însemna a împărtăși pîntul de vedere a tutulor celor cari s-a lupta cu turcii în acest război, ar însemna a deveni complici cu ei și a consfinți prin această complicitate pierderea pe de-a pururea a Basarabiei. Cu ce drept ne-am plînge de-o nedreptate, pe care am comite-o noi înșine de a doua zi chiar ? Cu ce drept ne-am plînge că poporul nostru se-nparte ca o turmă necuvîntătoare, cînd noi înșine am trata ca pe-o turmă necuvîntătoare părțile unui popor care și el are mari calități și mai cu samă o mare și nu tocmai neîntemeiată susceptibilitate națională ? Sau poate turcii din Dobrogea, cu strălucitul lor trecut militar, ei, cuceritori în trei continente, se pot privi ca o turmă fără de voință, căreia nu-i pasă sub ce stăpin încape ?

Într-alt număr al „Timpului” am anticipat ceștiunea de principiu ca și cînd ar fi fost hotărîră deja, pentru că știrca, adusă de bine informată „Corespondență politică”, cumcă guvernul nostru umblă să precupețească de pe acum pămîntul Dobrogei, ne indignase. Aceiași principiu moral care ne dictase respect pentru averea privată din Dobrogea ne dictează și știrurile acestea, cari ating modul politic al luării în posesiune. A face ce fac toți, adecă a lua și stăpîni cu baioneta, e lucru ușor; a păstra însă acest Orient în miniatură, cu tot amestecul său de popoară, a dovedi că sîntem destul de drepti și destul de cumpătareți ca să ținem în ecilibru și în bună pace elementele cele mai diverse este o artă, este adevărată politică pe lingă care politica forței brute e o jucărie.

Dar, înainte de a hotărî definitiv datoriile ce ni le impune nouă în special anexarea Dobrogei, ne abatem puțin pentru a arăta *dreptul* nostru la aceasta. Dreptul nostru este istoric. Dacă împrejurările sînt de natură a-l sprijini, cu atît mai bine; însă în orice caz, fără acest sprijin, ar fi un drept nud, de a căruia întrebuițare ar trebui să ne ferim.

Într-adevăr, încă în vremea lui Herodot, Dobrogea era stăpînită de geți, cari, ingemănați într-un singur stat cu dacii, țineau amîndouă malurile Dunării. În vremea lui Cezar Dobrogea e în minile românilor, iar dacii și geții trecuseră de mult dincoace de Dunăre și se așezase definitiv aicea. Pe timpul împăraților Dobrogea era populată, în orașe, de comercianți greci, pe șes, de sciții plugari și făcea parte din provincia Moesia inferioară. Poate că în vremea aceasta a fost epoca dezvoltării celei mai mari a provinciei. Cosmografia anonimului din Ravenna, o compilație din veacul al 7-lea după Crist, dar a cărei autenticitate e fără de nici o îndoială, ne citează orașele *Dionisopolis, Bizoi, Timum, Tirissa, Callatis, Stratonis, Tomis* (locul de exil al lui Ovid), în fine *Istriopolis*, toate colonii grecești de negoț (Cf. *Ravennatis anonymi cosmographia*, IV. 6) iar Pliniu bătrînul citează ca orașe scilicet *Afrodiasias, Libistos, Zigere, Borecobe, Eumenia, Parthenopolis, Gerania*. Pe itinerariul lui Antonin numărăm de la Silistra (Durostoro) pînă la Noviodunum (Tulcea) șase orașe mai însemnate: *Transmarisea (Turtucua), Capidava, Carso, Cio, Beroe, Troimis*; iar de la *Noviodunum* (Tulcea) pînă la *Callatis* (Mangalia?) două orașe: *ad Salices* și *Tomis* (*Küstenge?*). Dacă mai adăogăm încă o parte din orașele Mesiei inferioare tot la Dobrogea, vom avea însemnatul număr de 20 de orașe în acea provincie, dintre cari cele mai multe a pierit fără de nici o urmă. Rămîind moștenire împărăției Răsăritului, Dobrogea a fost cutreierată, ca și Principatele românești, de roituri de popoare, de huni, avari, pecenegi, cumani și în fine de tătari. Într-adevăr, pe la începutul veacului al XI-lea, cumanii sau polovții, un neam fino-tartarie, își părăsi așezarea de lingă Volga și ocupă țările române, din cari au gonit pe chazari și pecenegi. Cumcă în veacul al unsprezecelea, cu mult în urma venirii bulgarilor, stăpînea în Dobrogea pecenegii se dovedește prin multe nume actuale de pîriuri și localități. Scoși au fost pecenegii de cumani, aliații viguroși ai Asanizilor contra Bizanțului. În fine, în veacul al treisprezecelea, epoca fondării principatului Valahiei, cumanii sînt scoși din țară de către tătari, cari se așezară cu predilecțiune în Dobrogea și sînt pînă azi acolo. Existența lor în acele părți îl face pe Mircea I să se numească, prin crisoave, în toată forma, *domn al țărilor tătărăști*. Astfel provincia a fost stăpînită succesiv de toate roiturile de popoare barbare care a trecut prin țările noastre, deși această stăpînire n-au întrerupt continuitatea de drept a împărăției bizantine, care-și mîntînea garnizoanile și organizația provincială mai cu seamă în orașele țarmurene și în olatele mai mult puțin întinse ale acelor orașe. Cu succes au fost luate orașele țarmurene de către Asanizi, pe cînd șesul însuși pare a fi rămas tătăresc. De la tătari a luat Mircea, domnul țărilor tătărăști, Dobrogea, de la Șisman Vidinul și malul drept pînă la Silistra și le-a și ținut toate acestea, pînă ce la 1413 sultanul Mohamed I, ocupînd cetățile românești Isaceea, Silistra și Giurgiul, precum ocupase Nicopolul și Vidinul, puse capăt domniei Basarabilor pe malul drept al Dunării. În vremea lui Mircea populația Dobrogei se vede a fi fost în majoritate tătărăscă.

În vremea migrațiunii popoarelor, deci și în vremea venirii bulgarilor cît și mai tirziu, atît Dobrogea și țările române se considerau ca aparținînd împărăției bizantine și anume Țara Românească și Moldova făceau parte, adesea numai nominală, din Mesia inferioară. Anonimul din Ravenna zice:

Asemenea *peste* fluxiul Dunării sînt următoarele cetăți ale Mesiei inferioare: Porolissos etc., între cari *Sacidaba, Ponti Aluti, Romulos, Zarnisegethusa* ș.a. cari, după tabla Pentingeriană și după Ptolomei, se află fără contes-tare dincoace de Dunăre.

Urmași ai dacilor și romanilor și cei din urmă posesori ai Dobrogei inaintea cuceririi prin Mohamed I, dreptul nostru istoric este întemeiat; dar sprijinul cel mai bun al acestui drept sînt împrejurările chiar.

Într-adevăr, petițiunile uniforme ale bulgarilor din Rumelia, cari declară că nu vor a trăi alături cu mohametanii, și că or unii or alții trebuie să iasă din țară, aprobarea indirectă a acestor petițiuni cuprînsă în răspunsul principelui Dondukof-Korsakof; vestita programă

despre organizarea Bulgariei, trimisă din Belgrad către „Norddeutsche Allgemeine Zeitung”, în care se stabilește confiscarea averilor geamiilor și vânzarea cu toptanul și pe prețuri de nimică a bunurilor imobile ale musulmanilor din Bulgaria, toate acestea sînt de natură a face pe mohametanii din Dobrogea să piardă orice gust de a fi lipiți de o provincie în care majoritatea generală ar estermine majoritatea locală.

Dar dacă dreptul nostru istoric și împrejurările sînt indetul de puternice față cu Bulgaria și cu alte puteri, lucrul nu stă tot astfel față cu chiar populația Dobrogei. În privirea acesteia maxima *jus posterius derogat priori* e-n vigoare. Locuitorii Dobrogei sînt adevărații proprietari ai ei și dreptul nostru istoric alături cu posesiunea lor de fapt se poate compara cu un hrisov vechi domnesc alături cu proprietatea reală, mai ales cînd n-a fost acest drept istoric cauza intrării noastre în război, mai ales cînd am declarat că nu trecem Dunărea ca să cucerim.

Afară de Delta Dunării și insulele, care sînt incontestabil ale noastre, căci ne-au fost hărăzite și prin Tratatul de la Paris și se țin de noi prin chiar natura teritoriului, apoi, fiind nelocuite, nu ne impun datoria de-a ține seamă de voința legitimă a altuia, celalalt teritoriu al Dobrogei îl primim într-adevăr, dar numai e-uu titlu veritabil de drept, cu *consimțămîntul populațiilor*.

Cum se vor întreba populațiunile, prin plebiscit sau pe altă cale, e o cestiune de detaliu. În orice caz n-ar fi o cestiune de dominare ci de conviețuire, căci nu e vorba de cucerire, ci de uniune.

Această atitudine credem că ar fi pe deplin corectă. Ar fi corectă din punctul de vedere al moralității politice, ar fi conformă cu maniera de a vedea [a] unui popor care, fiind însuși în mare parte apăsător și supus sub popoare străine, nu voiește a face și el cea ce dorește să nu i se facă.

Apoi ni s-ar dovedi în mod pipăit cumcă stipulațiunea respectivă a Tratatului de Berlin e sinceră și în fine n-ar mai fi vorba de *schimbul* Basarabiei, cel puțin *nu pentru conștiința noastră națională*.

Se înțelege că nu dăm numărui lecțiuni de morală politică și de dreptate. Dar pentru un popor mic e primejdios de a imita procederea celor mari și singura sa tărie e dreptul, dreptul legătuit, juruit, întărit cu șapte peceți.

Cazul consultării populațiunii în privirea aceasta nu e cel dintii, deci nu e unic. Nizza și Savoia, cedate Franței printr-un tratat în regulă, au fost consultate și au primit a fi anexate; într-un mod asemănător se poate consulta Dobrogea. Sau, dacă acest mod s-ar părea nepotrivit cu starea Dobrogei, atunci se va găsi o altă formă legală corespunzătoare. Cu această ocazie s-ar dovedi totodată și dorințele speciale ale provinciei și prerogativele cari le-ar cere gințile deosebite pentru a-și păstra individualitatea.

S-ar dovedi e-un cuvînt modul de conviețuire pe care-l doresc populațiunile. Raționamentul nostru trebuie să fie următorul :

În război am pierdut o provincie și n-am cîștigat nimic ; să vedem acuma dacă avem destul sentiment de dreptate și dacă inspirăm destulă încredere pentru a cîștiga o provincie pe cale pacinică și *numai* pe cale pacinică.

Acesta e singurul protest pe care-l putem ridica fără a jicni pe nimenea, dar și fără a lovi în noi. Sentimentul de naționalitate a poporului român e prea viu pentru ca guvernul lui să poată face abstracțiune de dînsul. Deci, constrînși a fi înțelepți în procederea noastră și independenți fiind acuma, adecă liberi de a muri de arma celui mai tare, să păstrăm cel puțin pîn'în ultimul moment mîndria și sentimentul dreptății noastre, cari ne sînt absolut trebuitoare pentru momentul cînd existența noastră, de astă dată atîrnînd ca frunza pe apă, ar fi din nou pusă în cestiune. Greutatea e : de a împăca exigențele simțului nostru național cu susceptibilitatea, asemenea naturală, a fostului nostru aliat.

În cazul cînd populațiunile Dobrogei ar fi contra anexiunii în forma ei cea mai blindă chiar, de ex. contra uniunii personale, atunci ar fi un semn : 1) că stipulațiunea Tratatului de Berlin relativă la aceasta a fost subminată de mult de contralucrările unei puteri mari ; 2) că ni s-a preparat o mreață care să ne consume puterile și mijloacele în lupte sterile, al căror rezultat — cel mai bun chiar — ar fi cucerirea unei provincii e-un climat în mare parte nesănătos și care nu ne-ar aduce nici un folos pentru cincizeci de ani ; căci n-avem nevoie a spune, ceea ce toți știu, cumcă de cînd Dobrogea e cunoscută — adică de 2500 de ani aproape, de la Herodot și pînă azi — ea a fost o provincie mlăștinoasă, puțin populată, foarte fertilă, dar și foarte nesănătoasă, care numai sub cîrma de fier a poporului roman putuse ajunge la un grad de înflorire relativă. Dar cum a căzut cauza a celei înfloriri, adică Roma, toată suprafața Dobrogei, lăsată la discrețiunea agenților naturei, cari-o stăpînesc, redeveni repede pustiul care-a fost întotdeauna, un pustiu care atrage prin fertilitatea lui mereu colonii nouă, dar pe care le și stinge cu aceeași repejune cu care le atrage.

[19 august 1878]

[„AM SPUS-O ÎN NUMĂRUL TRECUT...”]

Am spus-o în numărul trecut că, pentru prima oară după sute de ani, sîntem chemați a hotărî cestiuni a căroră rezolvare va determina pe de-a pururea soarta nației românești în genere, a statului român îndeosebi. Cele trei mari întrebări : cestiunea Basarabiei, acordarea de drepturi politice evreilor, anexarea Dobrogei, atîrnă ca o sabie cu trei tășuri asupra noastră, și va depinde de la înțelepciunea noastră de a le face inofensive în marginile putinței.

Știm foarte bine, pentru noi și între noi, întii că Basarabia ce ni se ia e o parte străveche a țării Moldovei și e-a fost a noastră de la 1300 și ceva pînă la 1812, știm asemenea că evreii nici au fost nici sînt persecutați în țările noastre și că îngrădirile ce li s-au impus a fost dictate de un natural instinct de conservațiune.

Asupra cestiunii a treia știm că, întru cît poate fi vorba de drept istoric, continuarea Deltei de pe malul drept al Dunării, adică Dobrogea, e o dependență naturală a Țării Românești, care a și fost a Țării Românești curînd după întemeierea acestui principat.

Dar nu ajunge că le știm noi acestea.

Basarabia se retrocedează de Congres cu supoziția tacită că ar fi o parte a Rusiei ce i se luase pe nedrept ; Dobrogea ni se dă în *schimb* ; în fine restricțiunile îndreptate contra unei prea copioase imigrări a unor elemente cu totul străine Congresul le interpretează ca o restricțiune a libertății conștiinței și, sub condiția de a fi sau de a nu fi, ni se dictează de mai nainte hotărîrile ce trebuie să le luăm.

E cumplit de nedrept acest lucru, dar cu toate acestea nu e mai puțin adevărat că el ni se impune și că o rezistență de-a dreptul nu-i cu putință. Pe de altă parte însă e tot așa de sigur că cu sistemul șovăririi, nedomiririlor, anxietăților și paliativelor nu vom ieși la nici un capăt și că ne vom crea numai izvoare de continue neplăceri, încît claritatea hotărîrilor noastre trebuie de astă dată să înlătoreze pe deapănarea chiar pretextul pentru un viitor amestec al cuiva în afacerile statului român.

În privirea modificării art. 7 din Constituție, toată ziaristica recunoaște necesitatea convocării unei Constituante. Nu tot astfel e însă cu art. 2 din Constituție, care face obiectul unei discuții vii în ziaristică.

Noi facem deocamdată abstracțiune de la principiul convocării sau neconvocării unei Constituante și ne restrîngem pentru astă una dată la răsfrîngerea polemică a argumentelor aduse contra convocării.

Constituția zice :

Art. 2. Teritoriul României este nealienabil.

Limitele statului nu pot fi schimbate sau rectificate decît în virtutea unei legi.

„Românul ” crede a putea comenta lucrul astfel :

Teritoriul României este într-adevăr sfînt și inalienabil, pînă la o palmă de pămînt, dar prin o lege votată de Camere limitele statului pot fi schimbate sau rectificate, ergo cestiunea a trei județe ale țării fiind o schimbare de limite, Camera ordinară poate s-o voteze.

Ciudată idee de schimbare și rectificare are ziarul guvernamental !

Sofisma e atît de vederată și de pipăită încît un copil o poate duce *ad absurdum*. Căci într-adevăr, dacă cestiunea a trei județe întregi nu-i decît o schimbare de limite, ergo rectificîndu-se și schimbîndu-se mereu limitele prin Camere ordinare, am putea ajunge să vedem rectificat teritoriul României la circumscripțiunea Fefeieiului.

Sofisma „Românului”, departe de a fi de o fineță deosebită, e din contra atît de ordinară încît, stabilîndu-se odată clar și bine *status controversiæ*, argumentațiunea „Românului” devine absurdă.

Stabilîndu-se în mod absolut inalienabilitatea teritoriului României, e de sine înțeles că nu poate urma în alinea a doua o dispoziție care să facă iluzoriu principiul general, căci între două dispoziții contradictorii dintre care una susține inalienabilitatea cealaltă alienabilitatea, e sau una sau alta adevărată, nici cînd însă amîndouă dodată. Ar trebui să se admită că legiuitorul n-a știut ce vorbește, că-n șirul de întii stabilește un lucru pe care îl anulează prin șirul al doilea. Dar e cunoscut atît de oameni în genere, cît și de psihiatri în deosebi, că o asemenea anomalie, adică o contradicție, nu se poate petrece într-un cap sănătos omeneș și că toate contradicțiile sînt numai aparente. C-un cuvînt un om nu poate susține în aceeași vreme despre unul și același lucru că și există, și nu există. Sferele inalienabilității și schimbării (rectificării) teritoriului nu pot fi deci contradictorii, ci una, inalienabilitatea, e sfera mare, care cuprinde în sine sfera a doua, a schimbării sau rectificării.

„Românul” ia *schimbare* și *rectificare* în sensul cel mai larg al cuvântului, care sens larg exclude inalienabilitatea sau o prefăce într-o simplă frază banală; pe când legiuitorul o ia în sens restrîns. Omul e schimbător, va să zică că o mulțime de lucruri accidentale se modifică, rămîind totuși el ceea ce-a fost în privirea celor esențiale ale existenței sale. El rămîne identic acelaș cu toate schimbările. Și moartea e o schimbare, și decompozițiunea organismului în elementele chimice e o schimbare, dar nu o schimbare în înțelesul tezei de mai sus.

C-un cuvînt inalienabilitatea teritoriului statului ca principiu general nu admite și nu poate admite decît schimbări sau rectificări *neesențiale*, nu însă esențiale, precum e pierderea a trei județe, a unei porțiuni din malul Mării Negre, a unei guri a Dunării.

Cari pot fi însă aceste schimbări neesențiale?

Teritoriul statului este *inalienabil*. Dar acest teritoriu, măsurat și hotărnicit de oameni ce pot *greși* nu e în toate punctele pe deplin *cert*. Se pot descoperi documente cari să arate că în cutare loc limita se întîndea mai departe și a fost uzurpată, că dincoace era mai aproape și am uzurpat noi teritor străin. Aceste uzurpări pot fi mari sau mici; *mari* fiind aduc după sine schimbări de limite, *mici* fiind condiționează rectificări neînsemnate.

Asemenea schimbări sau rectificări au de presupunere fundamentală că statele învecinate au rămas *idealiter* proprietari ai locurilor *inalienabile* pe care le-a uzurpat unul de la altul. Deci nu e vorba de *schimb* (*échange*) al teritoriilor uzurpate, ci unul, recunoscînd prin bună învoială și cu bună-credință drepturile celuilalt, își rectifică granițele, restrîngîndu-le ici, lărgindu-le dincolo. Asemenea schimbări sau rectificări nu se fac însă niciodată pe locuri unde granița e bine determinată prin riuri, prin valuri de pămînt etc., ci numai pe acolo unde semnele ce deosebesc un teritoriu de celălalt au fost deteriorate. Astfel granița între Austria și Moldova era însemnată la munte prin șir de stejari, în al cărora lemn era săpat bourul Dragoșizilor. Dar parte a crescut coajă peste săpătură, parte rău-voitorii au tăiat acei copaci, încît limitele, devenind nesigure, au trebuit rectificate. Posesiunea de fapt a cedat atunceia proprietății inalienabile de drept. Proprietatea statului asupra teritoriului său e inalienabilă, posesiunea de fapt poate fi uzurpată, deci schimbată și rectificată. Schimbare și rectificare presupun totdeauna o uzurpațiune.

Vedem deci că un teritoriu *inalienabil* nu se poate *aliena*. Ceea ce se poate aliena sînt *posesiuni uzurpate*.

Uzurpat-am noi Basarabia?

Sînt granițele alît de nesigure între noi și Rusia încît să aibă nevoie de așa o rășluitoare schimbare sau rectificare?

Toemai contrariul e adevărat. N-am uzurpat Basarabia și granițele ei sînt foarte sigure.

De aci însă rezultă că teritoriul statului, declarat inalienabil de către o Constituantă, trei mari părți ale lui nu se pot declara alienabile decît iar printr-o Constituantă.

De va voi Constituantă s-o facă aceasta sau nu e altă chestiune, care desigur că e foarte grea și merită un studiu separat.

Pe lîngă aceste întrebări mai tîne o alta. În vremea alegerii actualelor Adunări erau cu totul alte chestiuni la ordinea zilei. Darea în judecată a cabinetului Catargiu, economia în finanțe etc.

Poporul român, consultat, a crezut de cuviință a-și rosti atitudinea față cu cabinetul trecut prin alegerea oamenilor ce ne reprezintă astăzi. Oare tot aceleași chestiuni sînt de hotărît astăzi? Procesul contra foștilor miniștri a rămas fără acuzatori, economiile în finanțe au degenerat în cheltuieli de război etc. Fose-au oare alegătorii consultați în privirea unor chestiuni cari nu li s-au făcut încă și pe cari ei nici nu le presupuneau la începerea evenimentelor? Apoi pot Camerele să se mai pronunțe în chestiuni pe cari le-au hotărît odată?

[20 august 1878]

[„ROMÂNUL» PUNE ÎN REVISTA SA...”]

„Românul” pune în revista sa de la 21 august următorul neadevăr :

Organele opoziției cer convocarea unei Constituanțe care să introducă Dobrogea din capul locului fără nici o tranzițiune în viața constituțională a României . . . (opoziția) fiind sigură că nici un guvern nu va putea să aplice din capul locului în Dobrogea Constituțiunea și întreaga noastră legislațiune; că prin urmare în această privire nici guvernul actual nu

va putea face astfel, ea începe de pe acum a cere imposibilul, pentru ca în urmă să aibă aerul de a fi inai liberală și mai constituțională decât partidul liberală și constituțională și să-și facă din această cestiune o armă de opozițiune.

Ziarul „Românul” spune pur și simplu neadevărul și-l spune cu intenție, știind că-l spune, când ne atribuie nouă panglicării de care el numai ar fi capabil.

Din contra, o repetăm că nimic din legile noastre nu se potrivește cu starea actuală a Dobrogei, pentru că instituțiile noastre sînt în parte nedrepte, sînt coruptorii, sînt creațiuni în mare parte a coteriei liberale, sînt un mijloc pentru exploatarea claselor de jos prin grecoțelii vicleni, prin advocații fără pricini, prin dascăli proști cari fac politică, în fine, instituțiile noastre nepotrivindu-se cu România, sînt și mai departe de a se potrivi cu Dobrogea mai primitivă.

Dar faptul că instituțiile noastre, copiate de pe cele străine, care sînt rezultatul cu totul altor raporturi, nu se potrivește, nu e deloc o dovadă cumcă noua provincie trebuie dată pradă aceluși soi de funcționari netrebniciei, acelor proletari cu cîte patru clase primare din care roșii vor scoate *elita* cu care-i va năpusti pe bietii oameni primitivi, secătuiindu-le toată puterea lor vitală prin spoliatiune, delapidare și venalitate.

Să cităm un exemplu d. Stătescu dă pe mai mulți judecători afară pentru că au judecat un proces după cum credeau că e drept. Aci în România înpricinații vor avea un adăpost în Apel, la Casație, în sfîrșit la oameni ai dreptului de care se știește acest palavragiu ministru să se atingă. Procedura d-lui Stătescu ne face a crede că d-nia lui va fi așteptat ca înpricinații să-l *mituiescă* pentru a dispune el însuși pe judecători în favorul lor, dar, neîndeplinindu-se aceasta, d-sa a influențat contra lor.

Ce apărare ar avea însă populațiunii mai primitive a căroră justiție ar fi administrată de oameni de soiul d-lui Stătescu?

Iată dar sub ce *elită* liberală ar încăpea Dobrogea, și de aceea noi spunem că n-avem dreptul a o anexa decât cu consimțimintul populațiunilor. Noi am fost cei denții cari am susținut că în Dobrogea trebuie să se mănție intactă viața juridică și socială a acelor populațiuni, pentru ca ei să se poată apăra în contra unor mutre de codru de soiul d-lui Stătescu și a clicei liberale. Noi în România avem încă mijloace de a ne apăra pacinic de instințele unor oameni de nimic, populații mai primitive ar trebui să apeleze la apărarea cu pistolul și o spunem verde : le-am da tot dreptul să-mpuște în canalia liberală care-ar cerea să-i exploateze în modul barbar în care exploatează pe țăranul român.

A introduce starea noastră de lucruri în Dobrogea am zis de la început că ar fi o *barbarie*.

Să cităm un alt exemplu. În țara aceasta s-a făcut rechiziții și pentru ruși și pentru . . . liberali. Nu zicem pentru armată, căci armata n-au văzut aproape nimic din rechizițiile roșilor. S-au înțolit și din ele pe cînd armata umbla flămîndă și goală. Ei bine, rușii au plătit ceea ce au luat, grecoțelii barbari cari ne guvernă n-au plătit nimic decât la adepți de-ai lor. La mii de oameni le-au pierit boii, încît n-au cu ce ară la toamnă și sînt ruinați pe mulți ani înainte, și aceasta pentru că a fost siliți a merge în Bulgaria cu carul și cu boii, de unde s-au întors cu palmele, fără că mulți din ei să aibă măcar o fițiucă pentru prestațiunile care-i costă bunăstarea lor economică.

E destul ca să-și închipuie cineva că și populațiile străine prin limbă și origine din Dobrogea ar fi supuse aceluiași tratament barbar ca și poporul românesc pentru a putea prooroci ce ură ar prinde acei oameni primitivi în contra unei țări în care e cu puțință ca s-ajungă a-i governa gunoaiele ulițelor, oamenii netrebniciei al căroră prototip și cristalizațiune e Stan Popescu.

Dacă sîntem oameni onești am trebui să le-o spunem verde : „Băgați bine de samă, oameni buni, țara de care vă alipiți e locuită de un popor pacinic și de treabă, dar în orice pădure sînt și uscături. Ei bine, legile fundamentale a acestei țări permit ca din cînd în cînd să vie la putere *ulița*, așa-numiții roșii, adică oamenii fără de lege cari nu cunosc nimic sfînt în lume și cari ar fi în stare să vă despoaie ziua-n-amiiază mare fără ca să găsiți nicăiri un razim, căci Domnul în țara aceasta nici are, nici voiește să aibă vreo putere. Se poate întîmpla ca s-aveți ministrii căroră voi, privindu-le nutra numai, nu le-ați încredințată nici cîinii voștri, necum soarta voastră”.

Se înțelege că toate acestea le spunem ca întîmpinare la obrăznicia „Românului” care, întorcînd lucrurile după cum îi convine, cerecă a arăta că noi voim să trecem de mai liberali decât liberalii, adică decât domnia lor. Da, într-adevăr sîntem mai liberali, dar din *umanitate*, nu din punctul d-lor de vedere, care voiește ca stîrpitura să stăpînească pe omul întreg, cel prost și bezmetic pe cel cuminte, cel sărac pe cel bogat, cel neștiutor pe cel învățat. Cultura liberalilor e însă cu totul egală cu cea a tătarilor din Dobrogea, iar caracterul liberalilor e cu mult mai corupt și mai netrebnic decât chiar al cerchejilor. Acești oameni prădători și pe jumătate sălbateci sînt adevărații confrăți ai liberalilor; ei sînt liberi, egali, frați și cu mare poftă după ceea ce nu e a lor.

Acestea ni s-a părut neapărate spre a pedepsi pe adversarii noștri pentru neobrăzarea de a ne atribui lucruri pe cari numai ei ar fi în stare a le face.

Acum *ad rem*. Dacă pe de o parte nu e vorba de a introduce spoițele noastre franțuzești în Dobrogea, pe de alta oamenii aceștia — de se vor învoi a trăi alături cu noi — vor trebui neapărat să trăiască în raporturi bine hotărâte, legiuite, drepte. A stabili aceste raporturi însă nu e treaba unei Camere ordinare și încă foarte ordinare, ci a unei Constituante.

Camera de astăzi a fost aleasă sub alte împrejurări, alegătorii aveau în vedere cu totul alte chestiuni, nu cesiunea unei bucăți din pământul patriei, nu anexarea unui teritoriu de preste Dunăre. Întreg sistemul reprezentativ, dacă e vorba ca să nu fie numai un pretext de exploatație pentru o clică fără de patrie certă și fără de naționalitate certă, se bazează pe consultarea nației în chestiuni vitale. Ridicola dare în judecată a cabinetului Catargi, iată de ce a fost capabilă Camera actuală; cu chestiunile serioase a cărora hotărîre ni se impune acum ea nu are dreptul de a se ocupa și nici capacitatea cerută.

[23 august 1878]

[„«ROMÂNUL», DE CÎTE ORI SE ÎNFUNDĂ...”]

„Românul”, de cîte ori se infundă cu sofismele față cu niște adevăruri limpezi ca lumina soarelui, aleargă numai-decît la mijlocul cel mai ieftin și totodată cel mai puțin onest de a discuta, la citate din autori străini.

În faptă citatele sînt de două feluri. De acelea cari în mod istoric (povestitor) sau descriptiv constată existența sau neexistența unui lucru, și atunci citatele se numesc *date* și, adunate cu conștiință, formează materialul științelor istorice și a celor naturale. Dar nu citate de acestea ia „Românul”. El ia *comentarii* străine (nu fapte sau date) la constituțiuni străine și voiește a dovedi că *înstrăinarea a trei ținuturi ale țării nu-i decît o rectificare de graniță*.

Citarea de autorități dovedește însă trei lucruri: 1. lipsa de cugetare proprie 2. specularea asupra neștiinței publicului, căruia nu i se dă nici i se poate da cartea întreagă cu spiritul ei, ci numai bucățele cari se potrivesc cu panglicăria argumentatorului 3. evidența adevărului combătut, de vreme [ce] ploaia de citate e egală cu capitulațiunea.

Citarea gîndirii altor oameni nu dovedește și n-a dovedit de cînd lumea nimic în privirea obiectului în discuțiune. Argumentațiunea trebuie să fie adevărată și evidentă prin sine însăși, fără ajutorul zeilor de teatru (*decorum ex machina*).

Noi am argumentat astfel: dacă înstrăinarea a trei ținuturi nu e decît o rectificare de fruntarii, atunci înstrăinarea a 4, 5, 10, 20 de ținuturi e asemenea o rectificare de fruntarii.

Contra acestei duceri *ad absurdum* nu poate sta nici o autoritate, nici Vatell, nici Moser, nici Martens, nici Bluntschli, nici Klüber, nici Hugo Grotius, cu un cuvînt nimenea.

Cît despre citatele din tratate străine, provocăm pe liberali să declare cu mîna pe inimă dacă la statornicirea Constituției noastre au fost un singur deputat care, votînd alinea a doua a acelui articol, să-i fi trecut prin gînd măcar că schimbare sau rectificare de fruntarii va să zică pierderea a trei ținuturi, a unei porțiuni a Mării Negre, a unei guri a Dunării? Nimeni, absolut nimeni n-au gîndit la aceasta, ei fiecare au gîndit cel mult la rectificările de graniță cu Austria, nu la pierderea unei bucăți însemnate a țării.

A căuta în nori ceea ce-i dinaintea ta, a aduce sofisme și citațiuni unde lucrul e evident va să zică a arunca pulbere în ochii publicului. Scriitorii „Românului” nu cred ei singuri ceea ce spun cînd susțin că înstrăinarea *Ismailului*, *Bolgradului* și *Cahulului* nu-i decît o rectificare de fruntarii.

Totdeauna la comentarea unui articol de lege trebuie să se ție seamă de intenția legiuitorului și de ocazia legii, de obiectul care i-au dat naștere. Intenția Constituantei n-au fost de-a prevedea înstrăinarea Basarabiei, iar obiectul care au dat naștere celui articol n-au fost un război pierdut sau o provincie pierdută.

Acum trecem însă și mai departe. Ce are a face dreptul public european cu Constituțiunea noastră internă?

Dreptul public european e în mare parte ceva nedefinit, o știință el nu este pînă astăzi, ci cel mult încercarea unei științe. El cuprinde raporturile schimbăcioase între popoare, stabilite în mod trecător de tratate sau alte titluri de drept, însă sînt totdeauna încheiate cu

clauzula tacită *rebus sic stantibus*, adică pînă ce lucrurile vor rămînea așa ca în momentul încheierii. Produse a unor împrejurări politice, ele sînt primejduite în orice moment.

Constituția noastră e o lege pozitivă internă care n-are a face nimic nici cu dreptul ginților, nici cu tractatele dintre puteri, așadar nici cu Tractatul de la Berlin.

Dar precum Constituțiunea esclude o cesiune de teritoriu, tot așa ea esclude o anexiune și mai cu seamă o anexiune complicată, care cere pentru Dobrogea o organizațiune specială.

Dar cine e în drept de a legifera principiul unei organizări speciale pentru o parte a țării? Cine e în drept de a dispune ca locuitorii cutărei părți a țării să fie supuși cutărui sistem, iar ceilalți altui sistem?

Camera ordinară? Prevede oare Constituția ca o Cameră aleasă în împrejurări normale să decida asemenea cesiuni?

E aproape de mintea omului că, națiunea română fiind chemată a se rosti în niște cesiuni cari-i ating Constituțiunea, răspunsul nu-l poate da decît un corp care ar avea puterea de a o modifica, de va voi. Se poate prea bine ca Constituanta să nu admită nimic din stipulațiunile Tratatului de la Berlin, se poate să admită pe unele, să respingă pe altele, se poate în fine să le admită pe toate; dar chiar pentru a le respinge pur și simplu trebuie convocarea unei Constituante, căci numai ea ar fi în drept a se rosti, fie pozitiv, fie negativ, asupra acelor stipulațiuni. Tot ce ar face o Cameră în această privire ar fi nul și neavenit.

O-un cuvînt, nici un fel de sofismă și de apucătură advocătească, nici un *argumentum ad hominem*, nici o citare de autorități nu ne poate face să ocolim adevărul clar că aceste schimbări esențiale au nevoie de-a fi regulate în mod definitiv. M. Sa Domnul e legat prin jurămint dinaintea țării de a mănținea integritatea teritoriului și numai țara îl poate dezlega de acest jurămint, chiar în caz de forță majoră, și țara printr-un organ care să aibă aceleași puteri pe care le avea organul înaintea căruia M. S. a depus acel jurămint. Apoi e un act de înțelepciune politică de-a nu face ca noua stare a țării să atîrne de Camere, cari votează, răzvotează și exvotează cu ușurința unor păpuși pe cari guvernul le ține de ațele arenzilor moșilor statului și altor interese private. Trebuie ca noua stare de lucruri să fie clară, hotărîită, statornică.

[25 august 1878]

DR. BARBU CONSTANTINESCU, *PROBE DE LIMBA ȘI LITERATURA ȚIGANILOR DIN ROMÂNIA*

București, Tipografia Societății Academice, 1878, 1 vol. 8°, 112 pag.

De mult încă, eruditul slavist Fratz Miklosich, care în anii din urmă s-a ocupat cu deosebită atenție de dialectele și migrațiunea țiganilor, ceruse în convorbiri private și prin scrisori de la cunoscuții săi din România detalii asupra limbei țiganilor de la noi. Presupunem că și adunarea aceasta de cîntece și povești o datorim impulsului marelui învățat. Din introducerea foarte scurtă a cărții, aflăm că țiganii, emigrînd din India în timpuri necunoscute, se află locuind pe la noi din suta a paisprezecea încă și că din țările noastre au trecut în celelalte părți ale Europei. Limba lor are mare asemănare cu dialectele indice moderne, deși se găsește într-însa multe elemente împrumutate de la acele popoare, cu cari ei au fost în contact. Parte din cîntece au fost publicate și prin „Columna lui Traian”. Apoi mai urmează o scurtă însemnare despre proveniența probelor și despre modul transcrierii lor, apoi imediat după această scurtă introducere, urmează cîntecele și basmele cu adnotațiuni.

Colecția e în sine prețioasă, dar cartea nu îndeplinește condițiunile care s-ar cere de la ea. Înainte de toate colecția de probe ar fi trebuit să formeze textul pus în urma unei gramatici elementare și urmat de un glosariu după alfabet și în toată regula.

În acest mod s-ar fi ușurat citirea nu numai pentru publicul mare, ci chiar pentru accia cari ar voi să se ocupe mai de aproape cu acest obiect. Dacă am putea spera că d. dr. Constantinescu ar mai edita a doua oară cartea sa, am fi în drept să credem că d-sa va ținea seamă de acest consiliu și ne va introduce în textul colecției sale printr-o scurtă gramatică, care să conție fonologia și flexiunea măcar, iar în urma colecției am trebui să găsim un glosariu alfabetic, lesne de mînuit.

[27 august 1878]

[„LA PROPUNEREA NOASTRĂ...”]

La propunerea noastră de a nu se anexa Dobrogea fără consimțământul populațiilor n-am găsit pîn-acuma întîmpinări decît din partea unui singur organ guvernamental, adică a „României libere”, pe cînd celelalte păzîră o adîncă tăcere.

„România liberă” îndeosebi are norocirea sau nenorocirea de-a nu reprezenta nici un partid, nici un grup de oameni politici, ci numai părerile izolate a cîtorva tineri, păreri cari ș-acelea nu sînt de-o deplină statornicie.

Deși dar am avea dreptul de-a ignora opiniile emise de confracții noștri de la acea foaie, forma care li s-a dat și interesul prea general al lucrului ne face totuși să revenim asupra lor.

Nu vorbim de forma exterioară a stilului, ci de forma logică, rezultată din împrejurarea că ideea noastră a fost pusă între două acuzări, una privind trecutul, alta timpul de față. Întîi ni se fac complimente că noi, cari tocmai respect de personalitatea omenească și de voința cetățeanului român n-am avut, astăzi am făcut progres teoretic în această privire, iar a doua acuzare, cu toate că acoperită, e că ne-am pus pe terenul Rusiei.

„România liberă” s-ar fi putut scuti de întîmpinarea noastră vehementă dacă ar fi voit a fi dreaptă. Ororile electorale despre care vorbește sînt departe de a fi o născocire a conservatorilor sau o metodă întrebuintată exclusiv de ei. Se știe că sub guvernul d-lor Brătianu et comp. s-a inventat și adus la perfecțiune alegerile cu rețevaiul, și bandele electorale de rețevaiști sînt părinții spirituali ai părintelui Tache, la care rețevaiul lui Musceleanu se încîrjise în bită. Nu ne e dat nouă a cerne mijloacele economicoase ale poliției bucureștene pentru influențarea alegerilor, mijloace cari rămîn aceleași sub toate guvernele, fie ele albe, fie roșii, dar existența lor atît de comună tuturor partidelor ne dă dreptul de a crede că nu tocmai individualitatea omenească și voința cetățeanului român au fost aceea ce n-am respectat noi. Din contra, existența unor asemenea mijloace dă și mai multă consistență ideii noastre fundamentale că poporul românesc nu este încă matur pentru libertățile sale constituționale și că alegerile, departe de a-i exprima individualitatea și voința, i-o falsifică, i-o întunecă și i-o corup. Era nouă a guvernului liberal a fost inaugurată cu un mijloc, dacă voiți, mai subțire, însă cu mult mai corupător, pe lîngă care rețevaiul și bita se bucură oarecum de privilegiul unei naive sincerități. Acest mijloc nou sînt așa-numitele comitete de salut public, acele adunături oculte de naturi catilinare cari țîn liste de moșiiile statului și de funcțiile publice și le impart azi la adepți ai partidului sau la cei cari plătesc o taxă mai mare, încît statul, care trebuie să fie impersonal, a devenit sub mîna liberală firma unei companii generale de exploatație care contractează orice principii, orice puncte noi de vedere cu prețul de-a rămîne la putere.

Din nefericire partidul conservator nu e asemenea decît un partid. Singurul său merit e că interesele membrilor săi sînt strîns legate cu chiar natura statului, cu mersul liniștit și regulat al afacerilor, cu ordinea și stabilitatea; apoi o cultură cu mult mai înaltă, efectul unei creșteri mai îngrijite și mai omnilaterale, e un accesoriu în viața statului care devine în practică esențial, în fine neatinerea economică a celor mai mulți îi face să nu fie laconi de cîștig, să nu privească statul ca pe-o materie exploatabilă în interesul lor privat. Din aceste cauze partidul conservator nu se lasă amăgit prin fraze bombastice și declamațiuni ca și vecinie amăgitul popor de-a căruia simplitate se folosese demagogii pentru a înnegri și a discreditat tot ce se opune la instinctele lor de rapacitate înnăscută.

Prin sistemul minciunii constituționale, prin mascarea urelor și intereselor individuale cu masca intereselor statului, prin formarea de comitete de exploatare în tot lungul țării, statul român e cuprins de putrejunea unei adînci corupțiuni, ce roade în mod egal cercurile cele mai nalte guvernamentale pînă la cel din urmă postulant din sat. Chiar dacă sentimentul statului revoltă pe mulți din cei cu mîntea și inima limpede, poporul a pierdut de mult încrederea că lucrurile se pot schimba în mai bine și, cu acel fatalism al raselor nefericite, duce nepăsător greul unei vieți fără bucurie și fără tîenă.

Fără îndoială că nici un partid, tocmai pentru că e partid, nu e în stare de a pune capăt unei stări de lucruri care, văzînd cu ochii, apropiu statul român de prăpastia unei depline descompuneri. Dar între partizi e desigur acela mai preferabil care nu amăgește pe nimeni, ale căruia interese sînt identice cu ale bunei orînduiei, care prin averea, dar mai cu seamă prin cultura sa, dă mai multe garanții contra coruptibilității. Un remediu radical ar fi numai o mîină de fier, dreaptă și conștie de țelurile ei bine hotărîte, care să inspire tuturor partidelor convingerea că statul român, moștenit de la zeci de generații care au luptat și suferit pentru existența lui, formează moștenirea altor zeci de generații viitoare și că nu e jucăria și proprietatea exclusivă a generației actuale. Acest sentiment istoric al naturei intrinsece a statului și trebuitoria mîină de fier lipsesc însă din nefericire, încît, departe de-a vedea existența statului

asigurată prin cîrma puternică și prevăzătoare a tot ce poate produce nația mai viguros, mai onest și mai inteligent, sîntem din contra avizați de-a aștepta siguranța acestei existențe de la mila sorții, de la pomana împrejurărilor esterne, cari să postuleze ființa statului român ca pe un fel de necesitate internațională.

Cumcă acea necesitate internațională n-are nevoie de-a ține seamă de sentimentele noastre intime, de existența rasei latine, ci numai de un petec de pămînt cuasi neutru lingă Dunăre ne-a dovedit-o cu de prisos Congresul. Ce-i pasă Congresului că se răpește o parte din patria străveche a neamului românesc ca atare? Ce li-e lor Hecuba? Ce-i pasă cine va locui pe pămîntul românesc? Materialul de oameni îi e indiferent, cestiunea europeană e ca să existe o fișe de pămînt între Rusia, Austria și nouăle formațiuni ale foastei Turcii, încolo lucrul le e totuna.

Cînd guvernul conservator a crezut că trebuie să confunde interesul european cu acela al naționalității române, cînd bătrînul Lascar Catargiu, care simțise de mult că începuse a se pregăti ștreangul pentru gîtuirea Turciei, s-a opus, politicoș însă foarte hotărîtor, la tentativele de a complica și România în politica orientală a Rusiei, soarta guvernului și a partidului conservator era hotărîită. Trebuia să cadă cu orice preț. Vecini cari privesc cu bucurie neașezarea și netocmirea vieții publice de la noi au știut să stîrneasă cu mîna lungă acea furtună dinlăuntru și au știut să găsească instrumente mai docile pentru politica lor.

Mai avem nevoie a continua espunerea acestui argument? Promitem că, atunci cînd cerul nostru va fi mai senin, vom da istoria pe larg a acelor tentative. Deocamdată asigurăm — „România liberă” știe prea bine că noi în deosebi vorbim totdeauna adevărul — că cele relatate sînt pe deplin adevărate.

Dar relația noastră e totodată cel mai bun argument contra celor două acuzări și o dovadă că numai pe terenul Rusiei nu putem sta.

[31 august 1878]

[„NU NE PARE BINE...”]

Nu ne pare bine că sîntem atrași pe terenul teoriilor elementare ale vieții statului, căci discuțiuni asupra unor asemenea materii dovedese totdeauna nematuritatea politică a celor ce le pun pe tapet. Politicește nematur e oricine susține adevărul absolut al unor teorii aplicabile la viața statului, căci acele teorii, departe de a fi absolut adevărate, nu sînt decît rezultatul, cristalizațiunea, formula matematică oarecum a unei stări certe a societății, care stare iarăși e condiționată prin o mulțime de factori economici, climatici, etnologici ș.a.m.d.

Precum haina se îndreptează după climă și e în țările calde un obiect de lux, supus unor schimbări foarte fantastice, pe cînd la nord devine un apărător foarte neschimbat contra frigului, adaptîndu-se agenților naturii, tot astfel legile și instituțiile nu sînt decît expresia aceluia instinct de conservațiune al popoarelor, instinct în toate popoarele același și totuși manifestat în sute de forme deosebite, căci un popor, ca societate organizată prin natură contra agenților destructori ai naturii, are a se lupta ici cu arșița, dincolo cu apa mării, colo cu infertilitatea pămîntului, colo iar cu invaziuni repetate, și avînd toate același scop, adică conservarea existenței proprii, popoarele se folosese pentru ajungerea lui de cele mai deosebite mijloace.

Greutatea cu care viața organică se desface din moartea statornică a naturii anorganice, mulțimea de condițiuni pe care o are cea dintîi și lupta pentru cîștigarea lor, confirmă teoria neuitatului fiziolog Bichat despre caracterul negativ al vieții fiind o luptă contra morții ca ceva pozitiv și statornic. Tot ce vedem viu pe pămînt, începînd de la cele dentii formațiuni organice cu condițiuni puține, pînă la organismul cel mai nalt, cu o mulțime de condițiuni de existență, omul, ne reprezintă miile de forme ale acestei neștiințe. Ceea ce o ființă *nu* vrea e lesne de știut, ceea ce vrea *pozitiv* e foarte greu de hotărît. Tot astfel e, se înțelege, și cu popoarele, căci natura e una și aceeași pretutindenea și de-a pururea, cu toate formele ei atît de deosebite.

De aceea însă e clar că nici un popor nu e destul de sălbatic sau destul de civilizată pentru a nu mai ști ce *nu* vrea. Deosebirile mari se nasc abia acolo unde e vorba ca în fața neștiinței făcute să se stabilească o voință pozitivă bine formulată. Aci *quot capita tot sensus*...

E în orice caz ciudat ca un organ de publicitate care se numește liberal și democrat ca „România liberă” să denege dobrogenilor pînă și această formă infimă a instinctului lor de viață, a voinței lor libere.

Trebuie oare să-i aducem exemple pentru a dovedi că suveranitatea unei populațiuni e pe calea *negativității* totdeauna sigură și hotărîită, și nehotărîită numai pe calea *afirmativității*?

Germania nu vrea slăbiciunea, nu vrea împărțirea în state mici, nu vrea influența franceză în politica ei dinlăuntru. Această voință negativă, existînd în popor de mai bine de o sută de ani, s-a manifestat într-un mod strălucit prin războiul de la 1870. Știu însă germanii, cu aceeași siguranță, ce vor? Nici un parlament nu e atît de împărțit în bucăți și nuanțe de bucăți ale voinței pozitive ca cel german.

Exemple mai apropiate de cercul nostru găsim în proximă vecinătate. Românii din Austro-Ungaria *nu* vor să fie absorbiți de elemente străine. Știu ei însă cu atîta siguranță ce vor? Pe terenul voinței pozitive întîlnim activiști, pasiviști, deakisti etc.

Noi n-am voit a trece de rasă slavă. C-o ușurință foarte mare, negativitatea s-au introdus în scriere prin alungarea cîrșilor, în limbă prin alungarea elementelor lexicale slavone. Știm însă ce voim? Din contra, cîți oameni, atîtea ortografii — sau mai drept vorbind cacografii.

Ni se pare deci că „România liberă” renegă cu desăvîrșire principiile ei liberale și democratice cînd binevoiește a-mpărți neamul românesc în rase ce au privilegiul de a-și putea exprima voința și rase *sălbatece*, cari n-au acest privilegiu. Fiecine știe mai bine unde-l doare, și tătarii din Dobrogea știe mai bine decît confrății noștri dacă vrea sau *nu* vrea unirea cu România.

Cît de puternică și sigură e voința negativă se dovedește în mod foarte pipăit în Bosnia și Erzegovina. Poporul musulman nu vrea unirea cu Austria și îndată vedem cum cei mai vechi și aristocratici begi, mîină în mîină cu *Hagi Loio*, conducătorul fanatic al maselor, ș.a.m.d. Exemplele se pot înmulți în infinit pentru a dovedi că orice popor, sălbatec sau civilizat, e foarte sigur despre suveranitatea lui și se crede în drept, cu deplin curvînt, a o manifesta pe cale *negativă*.

Toate cele zise dovedesc însă că, admițînd chiar cumva populațiunea e sălbatecă — ceea ce noi, protestînd, nu admitem — totuși ea este consultabilă și cu siguranță consultabilă.

Acum vom cerceta mai de aproape afirmarea sălbăticiunii populației.

Populația Dobrogei consistă din români, bulgari, ruși, tătari nogai, turci (parte osmani, parte pomaci), cerchezi, germani din Basarabia și ținutul Odesei, greci, țigani, armeni și evrei (numai în orașe).

Aceste populațiuni foarte amestecate trăiau sub regimul așa-numitului *patent de colonișafune* al Înaltei Porți, una din legile cele mai *liberale* și mai *democratice* nu numai a Împărăției otomane, ci a Europei în genere.

Pămînturile se dau locuitorilor *gratis*. În cei dentii șase ani ai posesiunii locuitorii erau liberi de orice dare fonciară, ba chiar de darea numită a răscumpărării serviciului militar. După douăzeci de ani coloniștii devin proprietari definitivi ai pămînturilor ocupate. Trăind sub regimul unei absolute libertăți a conștiinței, puindu-li-se la dispoziție pămînturi roditoare fără de nici o plată, neavînd a plăti decît o dată pe an darea pentru turme, dobrogenii, după a lor proprie mărturisire, au avut sub guvernul Porții trainul cel mai fericit cu putință. Dacă aceasta n-ar fi fost astfel, n-ar fi emigrat moldovenii, rușii, germanii, tătarii cu miile în acele ținuturi. Iată dar sălbăticia afirmată de „R.L.”, redusă la o organizațiune foarte liberală și la o stare de lucruri fericită.

Românii (moldovenii 33000 plus cîteva mii de ardeleni) cuprind și orașe și sate. În Tulcea sînt 5000 și asemenea în număr mare sînt în Măcin (1000), Mahmudie, Isacce (Vadul lui Isac). În frumosul sat *Grecii* sînt 400—500, apoi aproape neamestecați sînt în marile sate *Niculitel*, *Topală* și *Rasova*. Aproape neamestecați mai sînt în satele: Saranus, Caraibel, Sari-ghiol (Lacul galben), Agighiol (Lacul amar), Calica, Sabangi, Cătăluiu, Nălbant, Cișla, Samova, Părchiș, Răchel, Lungavița; la munte în Țufirea și Iaița; în fața Galațiilor în Văcăreni, Garbina și Jijila; spre sud de Măcin în Tureoia, Satu-Nou și Peceneaga. Amestecați cu mocanii sînt moldovenii în marele sat Doienii, la Fîntîna Berbecelui (Koinunbunar), la Igrumat, Cemsîlër, Araklar ș.a.m.d. Împrejurul Rasovei sînt curat românești Cocîrlenii și Satul-Român (Ohlakioi). Apoi se întind departe în țară amestecați mai mult sau mai puțin cu tătarii și bulgarii.

În fine ardelenii (mocanii), întru cît sînt așezați și nu umblă cu turmele, ocupă satele Văruș, Gîrlice și Groapa-Ciobanului. Pe lîngă multe biserici și o seamă de școli române au două mănăstiri: *Cucoșul* și *Niculitelul*.

Tătarii formează majoritatea relativă a populațiunii din țară. Parte sînt așezați de mult, partea mai mare însă (60000) au fost izgoniți din Rusia la 1856 și au ocupat în Dobrogea un

teritoriul de vro patruzeci de mii pătrate. Ei se ocupă cu plugăria, creșterea de cai și cămile și sînt chirigii pentru mărfuri dinlăuntru țării spre țărmul Mării Negre.

Osmanii sînt în pašalicul Tulcei abia vro 2500.

Cerchejii fuseseră aduși în număr de 20000; germanii locuiesc în patru sate: la Malcociu vro 30 de familii catolice din Germania de sud, [la] Cataloiu 20 familii, la Ciucarova 30 familii amestecate cu români, ruși și tătari, la *Falkenhain* (Atmagè) 50 de familii cu biserică nouă și preot din Prusia.

Grecii nu sînt plugari decît într-un singur sat, Alibeikioi, cam 30—40 de familii. Ceilalți sînt negustori, circiumari, cafegii în orașe și prin sate.

Rușii de toate cultele și bulgarii vor fi asemenea în număr de 22—23000; bulgarii se ocupă cu negoțul și plugăria, rușii în mare parte cu păscutul morunilor și prepararea icrelor.

Și o țară în care atîtea elemente trăiesc pacyic lingăolaltă, sub reginul unor legi mult mai liberale decît cele din restul Împărăției, o țară unde n-au fost conflicte singeroase, nici revoluții, unde populațiunea e în parte foarte bogată, „R.L.” o numește o țară sălbatecă. Dobrogea e o țară pustie și nesănătoasă, însă e departe de a fi sălbatecă. Pustie din cauza mlăștinilor, mocirlelor, din cauza frigurilor, cu un cuvînt o țară unde omul e mai mult decît în alte locuri expus agenților destructori ai naturii. Dar acest om care locuiește acolo nu e deloc sălbatec.

„România liberă” știe regula: *affirmanti obstat probatio*. Să probeze sălbătăcimea locuitorilor Dobrogei; noi o negăm și susținem din nou că populațiunea este consultabilă și că trebuie consultată.

De nu va voi să se unească cu noi nu e de loc probabil că va voi să se unească cu Rusia sau Bulgaria. Nu e îndoială cumcă formularea unor voințe pozitive e cu mult mai grea și mai șovăitoare decît aceea a voinței negative, însă nu credem că nagaica ce domnește în Bulgaria, împreună cu fanatismul unei populațiuni reînviată la existență proprie, să exercite o atragere tocmai mare asupra dobrogenilor.

Părăsind terenul general al cestiunii, sîntem siliți a ne întoarce la discuțiile *pro domo*.

Punctul de vedere pe care ne-am pus în articolele noastre, neavînd a face numai cu interesele partidului conservator, ci cu acelea ale tuturor românilor, era natural ca să nu păcătuim prin reticențe, pentru a ne cruța pe noi, ci să spunem adevărul întreg. Dar cînd l-am spus și cu ocazia în care l-am spus am fi avut dreptul de a aștepta, ca și adversarii noștri, care ne reproduc știrile: 1. să ni le reproducă *întreși* și nu numai părți cari le convin; 2. să nu facă deduceri pripite și forțate, cari, nici sînt cuprinse în știrile noastre, nici ne-au trecut prin gînd. Nu aceasta însă pare a fi linia de purtare a confrăților noștri de la „România liberă”, cari cu o fericită grabă, folosindu-se de pasage din articolul nostru, stabilesc îndată că „*«Timpul»* nu neagă ororile electorale comise de conservatori”, drept care „România liberă” se miră din nou cum noi, cari am nesocotit voința cetățenilor din România, profesăm față cu Dobrogea principiul consințimîntului poporațiunilor, apoi ziarul liberal mai afirmă monstruo-zitatea că noi ne-am fi manifestat preferința pentru rețevei și bită.

Mai întii ce am avea de negat în privirea așa-numitelor orori electorale? Cumcă cutare ori cutare cetățean liberal n-ar fi mîncat bătaie de la cutare sau cutare cetățean conservator? Nici prin gînd nu ne-a trecut una ca aceasta. Oameni din popor și unii și alții, deosebirea e numai că sub d. Brătianu conservatorii erau tratați cu rețeveiul, pe cînd în urmă liberalii au fost tratați cu bita. Am spus însă că tocmai existența unor asemenea mijloace electorale ne dovedește că nu individualitatea și voința cetățenilor e ceea ce n-am respectat noi. Dacă „România liberă” ar fi binevoit a reproduce întreg articolul oricine ar fi văzut că importățiunea cu deridicată de legiuiri organice *străine* în mijlocul poporului românesc a introdus o corupțiune care nu poate fi atribuită întru nimic partidului conservator și anume nu i se poate atribui ca faptă *pozitivă*. Vina partidului nu este alta decît că nu s-a opus cu toate puterile la introducerea înnoiturelor ei, cedînd fără împotrivire, au contribuit fără de voie, prin *păcat de omisiune*, la starea deplorabilă de astăzi. Cît despre preferința ce am dat-o rețeveiului, aceasta e o aserțiune cu totul gratuită. Comitetele de salut public sînt culmea imoralității, pe lingă cari bita și rețeveiul sînt mijloace naive. Atîta am susținut nimic mai mult. Amîndouă mijloacele însă sînt condamnabile. A deduce din zisele noastre preferința pentru vreunul din aceste mijloace este a imputa unui iurist că preferă furtul în locul tîlhăriei dac-a stabilit că cel dentii e o crimă mai mică decît cea de-a doua.

[2 septembrie 1878]

[„ACU CÎTEVA ZILE...”]

Acu cîteva zile, anunţînd convocarea Corpurilor legiuitoare, „Românul” zise că afară de cestiile privitoare la executarea Tratatului de la Berlin, reprezentanţii ţării vor avea a se ocupa şi cu *bugetul*.

N-am voit să-l întrebăm atunci în ce legătură stă bugetul cu sesiunea extraordinară şi cum se face că guvernul, care se îngrijeşte alît de mult de *interesele personale* ale domnilor deputaţi şi senatori, mai cu seamă în momentul de faţă, cînd fiecare dintre aceşti domni are gîndurile sale acasă *la munca cîmpului*, să vie tocmai acum, cu două luni înaintea deschiderii sesiunii ordinare, impunînd oamenilor să renunţe la *munca cîmpului* şi la gîndurile lor şi să se mai ocupe în treacăt şi *ex tempore* şi de buget.

N-am vrut să-l întrebăm despre aceasta, fiindcă am gîndit că este mai bine să deschiză el însuşi vorba, pentru a nu putea zice în urmă că este iar o calomnie a opoziţiei. Văzînd că nimeni nu vorbeşte despre aceasta, „Românul” de azi atinge iar cestiunea.

După obiceiul lui învăluieşte hapul amar într-o bucată mare de hîrtie acoperită cu literi negre, adică într-o revistă lungă.

Vorbînd despre anexarea Dobrogei, despre care, după părerea lui, Corpurile legiuitoare se vor pronunţa în eurînd, şi enumerînd lucrările cari vor fi necesare în noua provincie, precum sînt: construirea unui port pe mare la Chiustenge, o reţea de drumuri de fier, un pod peste Dunăre la Cernavoda etc., zice: „Acestea sînt primele lucrări publice de întreprins în Dobrogea. Pentru acoperirea lor, va trebui să se consacre nu numai tot *excedentul de venituri al acelei provincie, excedent care mulţi ani nu va trebui să fie întrebuinţat în întregul său decît numai pentru îmbunătăţiri locale, dar şi o sumă oarecare din veniturile proprii ale României*, căci întreaga ţară va avea să retragă multe foloase din acele lucrări.”

Adică aci e buba: bani, trebusoare, un nou cîmp de exploatat.

Dar de ce atîta grabă? Nu va fi destul timp pentru aceasta în sesiunea ordinară? Sau nu este asta oare o moncală vădită pentru nevrîstniciei cu duhul, ca să voteze iute cedarea Basarabiei şi primirea Dobrogei, pentru a găsi acolo un isvor de afaceri mai atrăgătoare decît *munca cîmpului*, care cea mai mare parte dintre deputaţii actuali îl are în lună, încît este foarte ostentiv de a-l munci?

Trebuie să se voteze doar imediat o *sumă oarecare din veniturile proprii ale României*, pentru executarea unei mulţimi de proiecte în Dobrogea, înainte de a şti măcar cum vom merge cu ocuparea ei?

Noi însă nu credem că sîntem deja atît de departe. Noi nu credem că M.S. Vodă Carol I se va lăsa a fi condus de consilierii lui actuali pînă a nu-şi ţine seama de jurămîntul lui de a păzi *Constituţiunea şi integritatea teritoriului românesc*.

Ţara întregă are jurămîntul lui, şi numai ţara întregă, iar nu o mîmă de oameni, îl poate deslega.

[6 septembrie 1878]

[„«ROMÂNUL» ÎN NUMĂRUL DE VINERI...”]

„Românul” în numărul de vineri 1 septembrie incepe prin a contesta buna-credinţă a organelor conservatoare, combate maniera noastră de a vedea în privirea modului de sancţiune al stipulaţiunilor Tratatului de la Berlin şi în urmă vine în favorul teoriei sale, că o simplă Cameră poate ceda Basarabia şi primi Dobrogea — cu citate din Bluntschli.

Noi am fost acia cari am susţinut că citate de socotinţe, păreri, opinii (*judgements, Urtheile*) din autori străini dovedesc lipsa de eugetare proprie şi abuzarea de buna-credinţă a publicului, căruia nu i se dă spiritul întregii cărţi, prin urmare nici spiritul locurilor citate, ci numai petece de fraze ce se potrivesc cu ceea ce voim a dovedi.

Lăsînd deoparte acuzările de rea credință, vorba ceea : „*el dă, el lipă*”, prin care „Românul” vrea să inducă de mai înainte pe public în eroare, prevenim numai pe confracții de la „Românul” de a nu ne sili să ne întoarcem la *argumenta ad baculum* cu cari am fost adesea nevoiți să ne servi față de acești *iubitori de adevăr* confracți. În fapt însă dacă renunțăm de a întrebuința o manieră mai viguroasă de a discuta n-o facem doar pentru că „Românul” ar fi încetat de a merita un tratament părintesc, ci pentru că ne-am săturat noi înșine de a mai îndrepta un lucru strîmb prin chiar firea lui.

Deci, lăsînd la o parte buna sau reaua-credință cu care discută „Românul”, venim la citatele din Bluntschli :

Iată-le :

Fîndcă am invocat pe Bluntschli și fîndcă „Presa” a admis autoritatea acestui eminent jurisconsult, să ne referim din nou la dînsul :

În Dreptul internațional codificat Bluntschli zice :

„Art. 706. Cînd o parte de teritoriu este cedată printr-un tratat de pace, această cesiune este valabilă în dreptul internațional chiar dacă constituțiunea statului care cedază ar interzice acest act”.

Dar se va zice că aceasta privește dreptul internațional și nu răspunde direct la dorința opozițiunii.

Să dăm dar „Presei” răspunsul otărilor ce cere

Bluntschli, în Teoria generală a statului zice :

„Astăzi teritoriul e zis inalienabil și indivizibil: nu poate fi alienat decît printr-un mod excepțional și în formele dreptului public, în virtutea unei legi.”

Și, ca comentariu, Bluntschli adaugă :

„Constituțiunea prusiană de la 1850, care stabilește inalienabilitatea teritoriului, otărăște la art. 2 că limitele teritoriului nu pot fi schimbate decît printr-o anume lege”.

Iacă un autor, și un autor de o autoritate universală, care susține înlocuim leza noastră. Așteptăm acum de la „Presa” să-și fie cuvîntul măcar o dată în existența ei.

Ca să ajungă la această eroică deciziune, o rugăm să puie alături art. 2 al Constituțiunii prusiane cu art. 2 al Constituțiunii române și să-și aducă apoi aminte [că] acest articol u-a oprit de loc pe Prusia de a-și modifica de mai multe ori fruntariile fără să convoace pentru aceasta o Constituantă.

În privirea dreptului internațional codificat renunțăm de-a urma citatul : 1. pentru că „Românul” însuși prin fraza „dar se va zice etc.” recunoaște că citatul nu e *ad rem*; 2. pentru că nu există nici un drept internațional, dar și mai puțin încă unul codificat (cartea lui Bluntschli nefiind decît o *încercare* individuală); 3. pentru că acel art. 706 spune cu drept cuvînt că, dacã noi am fi încheiat un tratat de pace, am fi legați prin el chiar dacă Constituția noastră ar interzice actul cesiunii. Noi neîncheind nici un tratat de pace cu nimenea, art. 706 din codificarea lui Bluntschli nu poate fi invocat în contra noastră.

Acum venim la opul pe care „Românul” îl numește *Teoria generală a statului* și al cărui titlu adevărat e *Allgemeines Staatsrecht*.

Vom reproduce întreg pasagiul din capitolul XXIV (pag. 223), ca să se vadă în-o dată în ce fel „Românul” escamotează toate părțile cite nu-i convin, citînd numai bucățele cari, izolate, nu reprezintă spiritul textului.

Iată-l :

În sine înstrăinarea teritoriului statului sau a unor părți a lui în formele și după noțiunile dreptului privat, precum au obținut a o face în cîvul mediu loși regenții cari vindeau, amanetau, sau împărțeau¹ teritoriul lor ca niște moșii nu mai e astăzi compatibilă cu caracterul public al suveranității teritoriale. Dreptul public modern mănșine din contra ca regulă² principiul nealienabilității și indivizibilității teritoriului statului. Numai prin excepție se poate admite o înstrăinare în forma dreptului public, în temeiul unei legi sau în urma unor tratate internaționale, la cari se numără și încheierile de pace³.

Hugo Grotius mai cere după dreptul natural, dacă o parte a teritoriului statului are să fie înstrăinat, să nu fie de ajuns numai consimțimentul întregului corp al statului, ci și consentimentul locuitorilor acelei părți de teritoriu : o cerere foarte dreaptă, de vreme ce e vorba de întreaga existență de stat a acelor locuitori și de vreme ce e peste putință ca ei să fie reprezentați într-un mod suficient în legislațiunea statului întreg, în momentul în care aceasta e dispusă pentru disoluțiunea comunității. Dar sila împrejurărilor va fi în cele mai multe cazuri de acest fel mai tare decît acel principiu al dreptului natural.

Nota 2. Rectificări de graniță nu cad sub noțiunea înstrăinării teritoriului statului. Prin ele nu se înstrăinează o parte a teritoriului statului, ci se determină numai mai de aproape cuprinsul adevăratului teritoriu al statului. Dar dacă, pentru

¹ Așa se-întimpla și în anticitate, dar numai la statele a căror principii aveau putere absolută asupra țării și omenilor lor. Cf. exemplele aduse de Hugo Grotius I, 3, 13.

² Constituțiunea franceză de la 1791, II, § 11 „Le royaume e[st] un et indivisible”. Pentru statele germane vezi Zachariae *Deutsches Staats- und-Bundesrecht*, I, § 83.

³ Constituțiunea prusiană de la 1850, art. 2. „Frontierele acestui teritoriu de stat nu se pot schimba decît printr-o lege.”

scopul arondării unui stat, se dezlipesc și se dau în schimb întregi întinderi de teritoriu, locuite mai cu seamă, cari fără de nici o îndoială au aparținut pînă-acum statului, atunci aceasta nu mai este o rectificare de graniță.

Iată dar cum citează „Românul” cu *bună-credință* pe Bluntschli și cum îl cităm noi cu rea-credință. Mai ales alineca ultimă triumfătoare a „Românului”, în care ne provoacă să comparăm art. 2 al Constituției prusiene cu cea română, e un model de bună-credință.

În faptă Bluntschli cere ca *înstrăinarea* teritoriului statului să nu se facă decît în formele dreptului public, prin o lege.

Neapărat că prin o lege, căci și Constituanta face legi. Dar forma dreptului *nostru* public nu e o Cameră ordinară.

Constituția noastră nu dă competență Camerei decît în privirea rectificărilor de granițe. În nota 2 Bluntschli arată foarte clar ceea ce e rectificare de graniță, pe cînd „Românul” asuda s-arate din textul tratatelor că cedarea Basarabiei e o rectificare de graniță.

Noi am definit demult că nu e o rectificare sau schimbare de graniță, ci o înstrăinare a teritoriului statului, și că pentru o asemenea înstrăinare dreptul *nostru* public nu admite competența Camerei ordinare.

Cît despre art. 2 a Constituției prusiene, el poate fi oricît de identic cu art. 2 a Constituției noastre, argumentul „Românului” va fi tot absurd de vreme ce Prusia nici nu are altă cale de a hotărî decît aceea prin Camerele ordinare. Prusia n-a avut nici Constituante, nici Adunări de revizuire — puterea legiuitoare nu emană de la popor, ci de la *rege*. Camera Prusiei n-are dreptul de inițiativă, voturile ei de blam nu influențează puterea executivă a statului, a treia parte din membrii Senatului sînt numiți de *rege*, cu un cuvînt ori de cîte ori se naște vreun conflict între coroană și Adunări, coroana face ce vrea și Adunările merg acasă, deși membrii acelor Adunări sînt oameni cari ar putea cu mai mult cuvînt să pretinză că sînt naștia decît adunătura de stîlpi de cafenele și de cartofori din Dealul Mitropoliei.

[7 septembrie 1878]

CA LA NOI LA NIMENEA

Proverbul acesta, moștenit din moși strămoși, e rezultatul unui dureroase istorii, în cursul căreia poporul nostru, pierzînd orice speranță de îndreptare, ia lucrurile mai mult în bătaie de joc, ca și cînd lui Dumnezeu i-ar fi plăcut să drapeze tragedia sorții noastre cu foarte multe scene comice.

Realitatea tragică a vieții noastre de stat e nespusa mizerie a populațiunilor de jos, e stoarcerea lor prin nemăsuratele clase improductive, compuse mai cu seamă din străini, e ușurința și lipsa de caracter în viața publică, e putrejunea bizantină a puilor de fanarioși care, sub masca interesului general, fură de sting, fie pe calea diurnelor și lefilor nemeritate, fie prin arendarea moșiilor statului, fie pe alte mii de căi. Comedia consistă însă în minciuna vecinică a constituționalismului, în pretextarea diferitelor libertăți publice, a civilizației și a altor mofturi pentru a acoperi unica tendință a acelei negre mulțimi de liberali care nu caută, nu visează decît puterea statului, pentru ea prin mijlocul ei să prade.

O mulțime de oameni mari se mișcă pe această secună bizară, pe care toate sînt cu puțință afară de un singur lucru: *onestitatea*.

Autori cari nu știu a serie o frază corectă (vezi Pseudo-Ureche), oameni de stat cari nu pot justifica nici săvîrșirea școalei primare, advocați fără știrea lui Dumnezeu, pictori orbi și sculptori fără de mîni, generali cari nu știu citi o hartă, subprefecți ieșiți din puscărie, legiuitori recrutați dintre stîlpi de cafenele, jucători de cărți și oameni cu darul beției, caraghioși cari înaintea erei liberale vindeau bilete la *café chantant*, iată banda *ocultă* care guvernează azi România, bandă care, pînă mai ieri republicană pînă la comunism, astăzi crează decorații, împărțindu-le între ei cu profuziune; ieri voind să răstoarne pe Domn, azi îl titluiese rege; ieri proclamînd republică la Ploiești, azi joacă cu aceeași măiestrie pe lingușitorii Curții.

Din focarul Bucureștilor putrejunea morală și socială se mîntine metodic asupra întregii țări; din painjinișul *hidoasei* pocituri se-ntînd firele în filialele societății de exploatație ce au forma de comitete de salut public. Pe cînd nici o îndreptare nu se face nici școlii, nici bisericii, nici ramurilor de producțiune materială, tot pe atunci presa vecinicei minciuni, presa radicală, discută subtilități despre cea mai bună organizare a statului. Militari cari au pus pistolul în

pieptul lui Vodă Cuza azi au reintrat în rangurile lor militare și sint decorați; omul care a proclamat la Ploiești republica și l-a de tronat pe Vodă e-naintat, primește decorații și reprezentă azi pe monarhul pe care l-a trădat ieri înaintea altor principii. *A-și călea jurământul a devenit în România un titlu de înaintare.* Plebea de sus, slugarnică cătră cei mari, de neomenoasă cruzime și trufie cu clasele de jos, exploatează poziția ei oficială în interesul ei privat. Un meschin egoism, o lăcomie de câștig ca orice mijloace, lipsa de buna-credință în afacerile publice și în cele private, fățarnicia și amăgirea ca busolă a presei, iată cumplitele efecte ale unui guvern liberal de câțiva ani. Încă alți câțiva ani și societatea va începe a plesni din toate încheieturile.

Elemente străine vor inunda România ca valurile potopului, după ce vor fi subminat terenul pe care hidoasa pocitură conduce ca regisor comedia meschină jucată de bufonii partidului său.

Mai mult încă. Noi credem că mini-poinine, desființându-se și justiția, va începe deplina anarhie.

„Românul” crede de pe acum că trebuie să-și pregătească terenul pentru a lovi în judecători și a aduce din nou pe delapidatorii de bani publici înaintea juraților.

Cumcă radicalii se pregătește a nimici orice garanție în contra urmării hoțiilor ce le comit ei în prezent se dovedește din articolul de mai jos al „Românului”. Cu fățarnicia cu care e scris s-ar crede că pe foaia bizantină o doare inima de interesele țării. În fapt însă judecătorii nu-i plac și vrea să vază iar reintroducându-se tratarea proceselor pentru delapidare de bani publici în mâna juraților, unde totul se va face mușama. Condamnarea de către tribunalele ordinare a vestitului Arion îi stă „Românului” și azi pe inimă, el știe ce soartă ar avea corelegionarii lui politici înaintea tribunalelor ordinare.

Să ne așteptăm dar curind la desființarea justiției, la darea frîului slobod tuturor hoțiilor, la corupțiunea deplină, sub pretext că tribunalele sint părtinitoare. Oricît de părtinitoare ar fi însă, ele sint mai bune decît curțile cu jurați, căci în orice caz e mai preferabilă o justiție nedepriusă încă bine cu cercetări criminale, decî îngăduitoare, decît nici o justiție. Jurații însă nu sint nici o justiție.

Articolul tendențios al „Românului”, vro inspirațiune a d-lui Stătescu, cel care permută și destituie judecătorii pentru opiniile lor, cel care a propus grațiarea de vinovați fățiși, dar exercită presiune asupra judecătorilor ca să condamne oamnei nevinovați, merită a fi reproduș ca un model de fățarnicie, amăgire și lipsă de pudoare.

Iată-l dar :

Administrațiunea unei țări formează un tot nedivizibil; diferitele ei ramure fac parte din aceeași sistemă și sint neapărate una alteia tocmai după cum o bucată a unei machine este neapărată celeilalte și mecanismului întreg. Cînd o bucată a mecanismului merge rău, toată sistemă din care face parte suferă.

Această observațiune, de mii de ori repețită și devenită un loc comu din cele mai mult întrebuințate, dar totdeauna adevărat, ne-am făcut-o vâzînd ce fel de concurs dă justiția, pentru înfrînarea delapidărilor, hoțiilor, bătăilor de tot felul.

Ne-am plîns de escesele și de abuzurile comise în armată, ne-am plîns de cele comise în administrațiune; ar fi trebuit poate să începem prin a ne plînge de modul în care justiția, și mai cu osebite juzii instructori înțeleg a-și face datoria față cu delapidatorii, cu hoții, cu cei ce comit felurile abuzuri, și pe care celelalte ramure de administrațiune îi trîmit înaintea tribunalelor.

Ar fi trebuit, zicem, să începem prin a ne plînge de justiție, fiindcă un delapidator, un hoț dovedit, trimis înaintea justiției și achitat sau liberat prin ordonanță de neurmărire, este o mare încurajare, un puternic îndemnu pentru alți hoți, pentru alți delapidatori.

Ne plîngem că unii subprefecți fură și bat, că unii vameși fură, că unii perceptori și casieri fură. Așa este, din nenorocire. Dar, pe de altă parte, neargă oricine la ministerul de financie, și vază cîți funcționari culpabili au fost dovediți și dați de aceste administrațiuni în judecată, și cîți au fost condamnați.

Faptul e deplorabil; el arată o tristă stare morală, chiar la aceia a căror instrucțiune ne dădea dreptul să-i privim ca pe agenții cei mai activi și mai luminați ai rădicării nivelului moral în țară.

Sint câțiva ani, guvernul trecut luă pe delapidatori de la juriu și-i dete tribunalelor. Care fu rezultatul? Astăzi, delapidatori condamnați mai că nu se mai vād; nu numai că tribunalele îi achită și-i absolv cu cea mai mare ușurință, dar mai înainte de-a ajunge la tribunale, juzii instructori sint aci spre a găsi mijlocul de-a declara că nu e caz de urmărire.

Vom face în alt număr o enumerare mai lungă de funcționarii culpabili dați judecării de diferite administrațiuni și achitați, absolviți, sau făcuți scăpați sub toate formele de către justiție. Pentru astăzi, ne vom mărgini a cita numai cîteva cazuri.

Nu vom face decît să amintim că chiar o bandă de hoți, cu căpetenia lor, s-a prins în toamna trecută în județul Putna și a fost liberată prin ordonanță de neurmărire.

Nu de mult se descoperă la Vama Predeal hoții enorme. Vameșul, dovedit culpabil, este dat judecării; faptele sînt constatate, judele instructor nu poate da ordonanță de neurmărire, dar tribunalul colorează hoția astfel încît absolvă pe culpabil, sub cuvînt că „*nu e articol de lege*” în temeiul căruia să se poată rosti condamnarea.

În județul Prahova, administrațiunea descopere că un subprefect a comis fapta odioasă de a alcătui liste de subscripțiune de la sine și de a aduna bani de prin plasa sa, sub cuvînt de subscripțiune pentru rîniți sau pentru cumpărarea de arme. Faptul se dovedește pe deplin de administrațiune; ea silește pe subprefect să înapoieze o parte din sumele adunate, îl destituie și îl trimite naintea justiției.

Judele instructor declar[ă] că *nu e caz de urmărire*.

În fine, chiar zilele trecute, după cum este știut, se dovedește la Ploiești, de către procuror și de către președintele juraților, că directoarele penitenciarului bate crunt cu biciul pe arestați. Ministrul de interne suspendă pe director, rămînînd ca justiția să-și facă datoria. Însă, după cît ni se asigură, și de astă dată judele instructor ar fi declarat că *nu e caz de urmărire*.

Această procedere ar fi altă de cutezătoare din partea judeului instructor, în urma svonului ce s-a făcut asupra bălăielor, încît stăam la îndoită a-i da crezămînt și așteptăm o nouă confirmare.

Atragem luarea aminte a d-lui ministru de justiție asupra acestei deplorable și penibile stări de lucruri. Sîntem incredințați că d-sa se va gîndi serios la mijloacele de vindecare, căci, atunci cînd justiția nu-și face datoria, nu există justiție în țară, prin urmare nu există nici moralitate, nici progres real.

[12 septembrie 1878]

CU OCAZIA PREMIULUI ACADEMIC...

Societatea Academică e-n ajunul de a conferi premiul Năsturel de 4000 franci pentru cea mai bună carte tipărită în cursul anului acestuia.

Auzim — ceea ce se și putea presupune — cumcă concurenții vor fi numai membrii de-ai Academiei. O putem presupune, pentru că ne cunoaștem țara. În oricare altă țară din lume conferirea de premii între colegi ar fi o monstruoziitate, la noi ne așteptăm ca toți membrii Academiei pe rînd să fie împodobiți cu premiul Năsturel și la sfîrșitul șirului să se-necapă *da capo*.

Astfel numai se poate păstra acea unitate în instituțiile noastre publice, cari, cu prea puține excepțiuni, sînt societăți economice-comerciale de exploatare. Just ar fi fost ca asemenea autori să se confere unor autori cari nu fac parte din Academie, iar în caz cînd asemenea autori n-ar exista, să nu se dea defel, ci să se treacă la economii. Dar o asemenea măsură justă nu se potrivește cu instinctele renumitului Pseudo-Ureche, de ex., care anume cu scopul de-a cîștiga cei 4000 de franci a și început în anul acesta publicarea operelor sale *spiritii*.

Pentru a reînprospăta în memoria cititorilor noștri judecata despre valoarea prezumptivilor premiași retipărim parte din studiul de patologie literară intitulat *Beția de cuvînt*¹.

[12 septembrie 1878]

¹ *Beția de cuvînt*, în „Revista contemporană”. Studii de patologie literară de Titu Maiorescu, Iași, 1873.

[„ASTĂZI SE DESCHIDE ADUNAREA...”]

Astăzi se deschide Adunarea din Dealul Mitropoliei. Guvernul, precum a zis o organul fanariot, deși pregeta a-și aduna deputații săi ocupați cu interesele lor private, se vede totuși silit a apela la patriotismul lor și a-i convoca, deci iată că toți și-au părăsit interesele, unul

stosul, altul proslăvirea zeului Bacchus, moșiile pe cari nu le au și tacurile de biliard, pentru a se aduna și a dezbate interese grave. Aci capetele și inimile cultivate la locariul cașonetelor aleazarului Ionescu, frunțile înăsprite la cruzimile de hazard ale jocului cu cărți măsluite, diurnășii și cumularzii, oamenii ce nu știu nimic, nu au nimic, nu cred în nimic, naturile catilinare scoase la maidan de comitetele de salut public, indivizi a căror nume dovedesc în mare parte că nu aparțin nici unei țări certe, nici unei națiuni certe se vor aduna ca să consfințească pierderea unei bucăți a patrii noastre românești, ei, cari n-au patrie, n-au lege, n-au Dumnezeu și cari consideră pământul nostru ca lucru străin, ce-l pot precupeți numai să rămâie la putere.

În zadar am spus că asupra unei întrebări atât de grele țara trebuia consultată din nou, căci aceștia, veniți la putere prin influența Rusiei, primiseră cu buchete de flori pe aceia pe cari pururea i-am numit inamicii naturali ai poporului românesc. Nu. Aleșii comitetelor de salut public se cred în drept a hotări din nou și în senz contrariu cestuini pe cari, de ochii lumii și de zgomotul nostru, au fost *sibiliți* de-a le rezolva în mod negativ.

Acuma însă, cînd cred că opinia publică e-ndestul de amețită prin frazele și minciunile lor, acuma cînd prin Tratatul de la Berlin poporul românesc e legat și de mîni și de picioare, ei cred de cuviință a-i pune și căluș în gură, pentru ca fără protest să se constume o vînzare de țară convenită de mult.

Cînd s-a luat Bucovina nu s-a găsit un singur român, de la Domn pîn-la plugar, de la mitropolit pîn-la popa cu opinci care să consimtă a o da, încît guvernul austriac s-a văzut silit să dispenseze pe români de jurămîntul de fidelitate către împăratul.

Cînd la 1812 rușii au luat Basarabia nu s-a găsit un singur român carele să fi căzut sub ispitele Rusiei. Un fanariot a vîndut-o, trădînd Poarta și Moldova totodată.

Un fanariot, C. A. Rosetti, o dă și astăzi muscalilor sub o ploaie de decorații rusești; dar n-o dă singur. Azi puii de fanarioți și tot ce ulița au avut mai corupt și mai înrăutățit se uese spre a consfinți în mod îndoit vînzarea pămîntului patriei.

Da, în mod îndoit. O dată prin învoire, apoi prin luarea în mod silnic a Dobrogei, fără a ținea seamă de dorințele populației, făcîndu-se țara noastră nevinovată complicea Rusiei, justificînd răpirea prin răpire, dînd drept Rusiei de-a ne trata și pe viitor așa cum ne tratează astăzi.

Ce-i pasă fanariotului al cărui tată nu știa o vorbă românească, ce-i pasă lui că se vînde un pămînt pe care el, cosmopolitul, cetățeanul universului, anticrist, s-au născut din *intim-plare* numai?

Nu sînt dezmoșteniți cei cari prin munca mîinilor lor contribuie la înflorirea unei societăți naționale, a căreia cultură și vază se răsfrînge și asupra lor; nu sînt dezmoșteniți acei ce se pot lăuda că au o patrie de iubit, un popor de apărat, o cultură de înaintat. Nu-s dezmoșteniți acei cari iubese trecutul poporului lor, cei cari au în suflet tezaurul de amintiri care îl face pe omul singuratec să se simtă și el o parte, un rezultat al istoriei țării sale. Dezmoșteniți sînt acei ce nu mai cred în nimic, dezmoșteniți sînt acei cetățeni ai universului întreg, ce, neavînd patrie, își aleg pe cea mai ieftină din toate: *universul*; cei cari neavînd popor, își aleg pe cel mai lesne de avut: *omenirea toată*.

Ce le pasă lor că se ia o bucată din Țara Românească? Patria lor, universul, rămîine intact. Ce le pasă că se robește o parte a poporului românesc? Poporul lor, omenirea, rămîine intactă. Ce-i pasă fanariotului, ce nu este nici grec, nici român, nici francez, nici neamț, că se rupe patria *noastră* în bucăți, poporul *nostru* în fișii? A găsi destui de o seamă și de o origine cu dînsul cari, pentru diurna de doi galbeni pe zi, vor fi salahorii votanți ai monstruo-zităților sale.

Dar nu-i numai abita. Între dușmanii noștri și între ei s-a pus la cale ca România să singere din nou. Nu destul s-au purtat soldații noștri degerați și flăminzi pe cîmpiile Bulgariei, nu destul că și-au vărsat sîngele pentru cauze și interese străine; acum România e menită a intra în cuibul de viespi pregătit în Dobrogea, unde tot după zisa fanariotului se vor vărsa milioanele noastre pentru a face șosele pe apă și poduri pe uscat, căci visteria geme de bani, birnicul nostru nu mai știe ce să-și facă capului de mulțimea bogăției și nu mai avem altă treabă decît de a răspîndi civilizația, reprezentată prin vestitul Chițu sau prin Pseudo-Ureche, plagiatorul, și prin alte multe celebrități de soiul acesta.

Tot pentru această sesiune extraordinară se mai păstrează și un alt proiect: acela al emisiunii de *bani adevărați de hîrtie*, de astă dată prin crearea unei așa-numite *bance de fițuici*. Împrumutul silit cu bilete ipotecare nu ajunge pentru acoperirea colosalelor rezultate politice obținute de radicali. Mai trebuie 60—70 de milioane de fițuici fără de nici o garanție, emise de guvern chiar, printr-o bancă înființată de el, cu guvernor și viceguvernor ca la banca Londrei.

Fiindcă nimeni nu va primi fițuicile noastre în străinătate, tot numerariul din țară va fugi pe mărfurile industriale ce ne trebuie, încît vom rămîine numai cu gologani de aramă

și franci de hirtie ; căci modelul după care se formează banca e cel din Austria, unde-ntr-adevăr nu te mai învrednicești să vezi circulind galbeni de aur și fiorini de argint și unde există mii de oameni bătrâni cari nu țin minte să fi văzut vrodată ban de metal.

Invidiind starea înfloritoare a finanțelor austro-ungare, d. C. A. Rosetti & Comp. ne vor ferici și pe noi cu milioane de hirtii fără de valoare, mai depreciate decît bumăștele rusești, fiorinul emisiei de stat al Austriei și cam deopotrivă cu cainelele turcești.

Fără a înțelege cituși de puțin cumcă hirtia e un reprezentant al banului *numai* în statele industriale, unde, sporindu-se, prin mulțimea brațelor disponibile, munca, e nevoie de un mijloc de schimb pentru ea : un mijloc ce se-amulțește cu-mulțirea muncii și scade cu scăderea ei, roșii noștri, ignoranți în toate și intervertind șirul cauzei și efectului, uită că noi n-avem brațe destule pentru agricultură, chiar și că vom deprecia de la întiul moment un mijloc de schimb prea numeros, ieftinind banul și scumpind munca, încît produsele noastre vor deveni inexportabile prin scumpetea cu care se vor produce.

Dar nici abecedarul economiei politice roșii nu-l știu. Ei nu-nvață nimic din exemplul trist al Austro-Ungariei, al Rusiei, al Turciei, ei vor să ne fericească numaidecît cu hirtii cari nu valorează nimic pe cită vreme lipsește munca industrială. Pentru a acoperi falimentul moral și material al țării vor mai încerca și acest ultim mijloc desperat de a se ținea la putere. Iată banii mulți ai visteriei cu cari voiesc să facă poduri peste Dunăre și să civilizeze Dobrogea.

Odinioară la Mazar Pașa rusofagi, au dat faliment și s-a-nvoit cu creditorul ce i-a adus la putere, cu Rusia.

Odată neprimind nimic în schimbul Basarabiei, au dat faliment și vor să ia cu orice preț Dobrogea, ca teren nou de antreprize patriotice, ca pretext pentru a smulge țării cel din urmă ban.

Odată, numindu-ne calomniatori cînd i-am denunțat că vor emite bani de hirtie, azi le-a căzut pînă și masca hipotecarelor și vin la ideea falită de-a înființa bancă de cainele.

Mergeți dar înainte pe această cale și cădeți în prăpastia ce vă așteaptă, nulițăți pe cari poporul românesc, pentru rușinea lui, v-a suferit atît de mult la cîrmă. Votați cu amîndouă minile, după obicei, oricînd va clipi din ochi bătrînul fanariot care vă hrănește și fără de care ați fi rămas în întunerecul cafeuelelor și al tavernelor de jocuri oprite. Adunați-vă în capiștea minciunii, ascultați pe preotul minciunii, nesfințiți cu suflarea voastră necurată acca culme pe care părinții noștri legiuiau înțelepțeste și păstrau avutul țării cu șapte noduri.

Prin fuga voastră de muncă ați desființat statul și ați dat țara în prada urelor de partid, pentru ca voi să puteți avea rind la pîta lui Vodă, voi cari altfel nu sînteți vrednici să călecați pe pămînt. Prin instinctele voastre de neotînduială veți desființa armata ! Împinși de cumplita voastră frică de justiția ordinară, veți desființa justiția.

Organul fanariot coprinde deja articole din care se vede că voiește înlocuirea oștirii prin gardă ; prin niște bieți oameni cu griji și familii, luați de la ocupațiile lor pentru a fi conduși la vilfeim de toți crăcănații și cocoșaii din țara românească.

Tot organul fanariot, speriat de condamnarea confratelui Arion, cere ca procesele de delapidare de bani publici să vie iar înaintea juraților, adică a unor oameni privați cari, ueavind ochii ageri de judecător, nu vor putea descoperi subțietatea nelegiuirilor ce le comiteți și se vor lăsa amefiți de advocați guralivi.

[16 septembrie 1878]

B. PETRICEICU HASDEU, *CUVENTE DEN BETRĂNI— LIMBA ROMÂNĂ VORBITĂ ÎNTRE 1550—1600*

tomul I, București, 1878, 1 vol. 8° mare, 432 pagine

Crestomația sau *Analectele* canonicului Cipariu (Blaj, 1858) coprind transcrieri exacte din vechi tipărituri românești. Texturile cărților bisericești din suta a XVI-ea și a XVII-ea i-au servit învățatului filolog la compunerea gramaticii sale istorice, cunoscută sub titlul de *Principie de limbă*. În faptă însă ideea fundamentală a autorului *Principiilor*, de-a generaliza pronunții mărginite la o samă de ținuturi, de-a reintroduce în scriere rostirea veche, trebuia să fie o

încercare nu tocmai norocoită. Limba *Principilor* n-a fost vorbită niciodată de un om, necuiva de o țară întreaga; ei, adunându-se într-un mozaic bucățele de elemente lingvistice risipite în cîteșipatru părțile Daciei s-a făcut încercarea de-a reprezenta acest mozaic de piatră ca ceva viu și organic. Tipăriturile vechi mai aveau însă și alt defect. Fiind texte bisericesti traduse din grecește ori slavonește, textul român urma din cuvînt în cuvînt și virgulă după virgulă originalul, încît de sintaxă, deci de spiritul limbii române, nu putea fi nici vorbă măcar. Tot astfel se urmează astăzi în școalele evreiești pentru copii mici, în cari acestia traduc, din cuvînt în cuvînt și-n acelaș șir, originalul ebraic într-o nemțească de două ori stricată — și fonetic și sintactic — din care cauză evreii, chiar cei mai civilizați, se cunosc în vorbă prin guturalizarea semitică a limbii pe care o vorbesc și prin greșeli de sintaxă ce se pot reduce la obiceiul, contractat în copilărie, de-a rîndui cuvinte germane după consecuțiunea pe care o au cuvintele în biblia ebraică.

Ideea cumcă vechile tipărituri sînt departe de [a] avea importanța care li s-a dat de către d. Cipariu și că ele, fiind traduceri *ad literam* din slavonește și grecește, copriind și cuvinte slavonești cu de prisos și o sintaxă cu totul străină a exprimat-o întii d. Cihac într-o polemică cu d. Hasdeu, cînd acest din urmă imputase celui dintii că nu le-ar fi citit. Acum însă d. Hasdeu dezvoltă și mai pre larg în prefață ideea lui Cihac, spundu-ne că „modeluri de neromânie ne întîmpină la fiecare pas în orice veche tipăritură română”, drept care dumnealui în colecția de față ne dă graiul viu al românului din a doua jumătate a sutei a XVI-ea. Acte oficiale sau particulare scrise în România după trebuințe locale și momentane de niște autori români, oameni din popor, care nu știau multă carte și scriau așa cum [se] vorbea în zilele lor în orașul sau chiar în satul în care trăiau, vor avea o importanță *dialectologică*, arătînd diferențele ce existau în același timp, dar în locuri deosebite; *fonetică*, pentru că scriitorii, lipsiți de cultura ortografică, se sileau a reda în scris pronunția lor; *sintactică*, pentru că espresiunea liberă a cugetării nu era împiedecată prin tirania vreunui text străin.

D. Hasdeu ne dă seamă în introducerea despre mijloacele ce le-a întrebuintat pentru a fi cît se poate de credincios în transcrierea texturilor.

Pentru a caracteriza importanța scrierii ne vom servi de o comparație. Ceea ce există într-adevăr nu este limba scrisă și vorbită de clasele culte, ci tocmai dialectele. Deși noi nu avem dialecte în înțelesul strict al cuvîntului, totuși plantele reale ale graiului viu sînt tocmai acele moduri de a vorbi din deosebitele părți ale românimii întregi. Aceste dialecte stau în același raport cu limba scrisă ca și mulțimea concretă de ființe organice de acelaș fel, însă totuși deosebite între ele, cu chipul zugrăvit într-un atlante în care cantă a se rezuma toate semnele caracteristice ale speciei ca atare, lăsîndu-se la [o] parte ceea ce e individual sau accidental. Limba cultă a unui popor e așadar o abstracțiune și o unealtă artificială comparată cu dialectele vii și totdeauna în mișcare a poporului. Îndată ce se scrie limba începe a se pietrifica. Limba scrisă are ceva determinat, nemîșcător, mort: dialectele produe cu asupra de măsură formațiuni nouă, cari cîteodată trec în serie, cîteodată nu.

A aduna rămășițele graiului viu din documente private este deci o lucrare care dă cel mai sigur material pentru o gramatică istorică a limbii.

Dar lucrarea nu este deplină fără cercetarea paralelă a graiului *actual*. Dacă profesorii de limba latină și greacă de pe la liceele din țară ar avea umbră de cunoștințe filologice, dacă ar cunoaște metoda exactă de a transcrie diferitele pronunții din părțile deosebite ale țării, lucrarea cea din urmă s-ar putea face cu succes, dar un nivel mai înălțat al personalului didactic din școalele secundare nu se poate aștepta decît de la o nouă lege a instrucției, care să nu permită intrarea în corpul didactic secundar decît la învățați tineri. Apoi atîrnă și mai mult încă de la curățirea facultăților de litere și de științe de profesorii parazitiți, cari nu știu nimic. Exemple citiți peri-n cap. Astfel de ex. faimosul Vizanti de la Iași susține pînă în ziua de astăzi în prelegerile sale autenticitatea cronicei lui Hurul și un alt lefegiu de la Iași, anume Leonardescu, profesor de filozofie, a publicat o broșură în care-l numește pe Schopenhauer materialist, iar numele lui Kant îl scrie cu *n* scurt la sfîrșit (Kantu). Să mai pomenim pe vestitul Psendo-Ureche și pe alții? Destul că elevii unor asemenea profesori își pierd vremea în zadar și niciodată nu va ieși din ei un personal ca lumea care, prin aualiza deosebitelor nuanțe ale graiului provincial, să dea mîna de ajutor filologului sintetic ce ar încerca a construi în știință teoretică organismul viu al limbii.

Cartea d-lui Hăsdău împlinește un gol simțit între materialele cercetărilor istorice asupra limbii și ca atare merită recunoașterea cuvenită.

Rămîne a mai adăoga că ediția e foarte îngrijită și că, afară de accente, care nu s-au reprodus din cauza lipsei materiale de caractere tipografice, toate celelalte particularități ale textelor sînt reproduse cu multă credință.

Lucrul prin care d. Hăsdău își instrăinează însă simpatiile cititorilor celor cunoscători e [o] nemărginită închipuire despre sine însuși. Deși scrierea e-n orice caz meritoasă, ea totuși

nu întrece lucrarea unui simplu învățat care copiază în bună-credință texte vechi și pune în evidență însemnătatea lor istorică și filologică; o lucrare în fine pe care un bun elev al unei facultăți de litere din străinătate ar putea-o face tot așa de bine ca și d. Hăsdău.

Se înțelege cumcă în special pentru noi românii, la cari asemenea culegători și comentatori conștiințioși lipsese, meritul e mai mare, dar în orice caz nu e atât de mare încât să-i dea autorului dreptul de a se lăuda prin superlative în prefață.

Ităă ce zice de exemplu d. Hăsdău în prefață :

În privința filologică mai în specie, pentru a ne asigura după putință în contra erorii, am supus primele două părți ale publicațiunii la aprecierea *amicului* nostru Hugo Schuchardt, unul din cei mai *celebri* linguiști contemporani, pe care *ilustrul* Ascoli nu se sfiște de a-l pune dimpreună cu Mussafia ca cei doi succesori mai de frunte ai *marelui* Diez.

Răspunsul lui Schuchardt, scris nemște, căci linde a atrage mai cu dinadinsul atențiunea publicului străin asupra filologiei române, are în vedere mai cu deosebire specimenul nostru de dicționar etimologic al limbii române, ca partea cărții cea mai importantă pentru linguiști, făcându-ne totodată onoarea de a adăoga: „*Hasdeu's Scharfsinn und Gelehrsamkeit treten hier in glänzender Weise hervor*”.

„Pătrunderea și erudițiunea lui Hăsdău se manifestă în modul cel mai strălucit”.

Nu noi vom [ii] acia cari să contestăm autoritatea în *philologicis* a autorului *Vocalismul/ul* latinei *vulgare*, dar totuși modesta noastră părere este că nu tocmai părerea *amicului* său e aceea pe care d. Hăsdău ar trebui s-o citeze.

Pentru ca d. Hasdeu să fie *pătrunzător și erudit*, Schuchardt trebuie numit *celebra* linguiist, Ascoli *ilustru*, Diez *mare*. Argument cu autorități, cel mai rău argument.

Din note în fine respiră o vederată animozitate contra d-lui Cihac, care, cu toate împunsăturile — permită-ne d. Hasdeu să i-o spunem — a scris totuși cel dintâi dicționar comparativ al limbilor romanice luind de temei limba română.

A doua scădere accidentală este împrejurarea că d-sa a concurat pentru premiul academic cu cartea sa. Ne-am spus deja opiniunea în privirea aceasta. E un rău și periculos precedent ce se creează acuma, acela al împărțirii de premii între colegi, care ar prefăce Academia într-un fel de institut de industrie literară, concepțiune ce o are deja d. Pseudo-Ureche.

Cît despre scăderile esențiale ale cărții, ele sînt cele comune tuturor scrierilor d-lui Hasdeu și cauzate prin o mare pripire a judecății. Astfel de ex. *sentența* (dintre a. 1583—1585) publicată pe pag. 31 ș.e.l. ne inspiră nouă o mare neîncredere și sîntem departe de a trage din ele concluziile întinse ale d-lui Hăsdău. Un caz atât de izolat de scriere nu ne-ndreptățește niciodată la generalizări atât de îndrăznețe ca existența *cantității prozodice* în județul Museel, lungimea silabelor fără accent tonic și a.m.d. Un caz izolat rămîne un caz izolat și, fără a se găsi analogii în alte documente, nu se pot trage din el decît deduceri primejduite.

[17 septembrie 1878]

„CIUDATĂ E PRETENȚIUNEA...”

Ciudată e pretențiunea a o samă de ziare liberale ca, după toate cîte suferă țara, și anume țara adevărată, cea cu opinci, noi să mai fim și politicoși cu d-nii gentlemani din Cameră, din minister, din demnitățile responsabile ale țării.

După un război biruitor, d-nia lor pierd una din acele provincii ale României a căreia posesiune e strîns legată cu chiar începuturile amîndoror Principatelor românești de la Dunăre, provincie care-n mîna noastră însemna o misiune europeană în Orient și valora cît neutralitatea garantată de toate puterile. D-nia lor o pierd după ce au avut ocazie a o asigura — și noi să fim politicoși.

Poziția bine definită a Tratatului de Paris dumneelor o schimbă, declarînd independența și război Turciei, și ne creează o situație din cele mai nesigure cu putință — și noi ... să fim politicoși, se-nțelege.

Domnia lor nu numai că due războiul în Bulgaria pentru interese străine și dușmane nouă, dar încă chinuiesc zeci de mii de oameni din tot ce țara are mai tînăr și mai cu virtute, îi chinuie cu frigul și cu foamea, cu lipsurile și neajunsurile cele mai înfiorătoare — și noi ... noi să fim politicoși.

C-un cuvânt, d-nia lor joacă *ca banque* cu toată soarta unor țări care, fără prețiosul d-niei lor concurs, a avut puterea de-a exista șapte veacuri de-a rîndul — și noi... noi să fim politicoși, pentru că prin acte nesocolite și prin aventuri copilăroase și neprevăzătoare pun în primejdie o formațiune istorică care trăiește de șapte sute și mai bine de ani, și trăiește numai prin încordarea cea mai mare, fie a brațelor, fie a isteției poporului românesc.

Tot d-nialor sînt aceia cari, printr-un exagerat liberalism și prin legiuiri cosmopolite, au prefăcut țara într-un loc neutru de colonizare pentru toate elementele străine de primprejur; cari, prin favorizarea culpabililor comitete revoluționare bulgărești, au grăbit soluțiunea unei cestiuni ce trebuia să se rezolve numai de către noi și de către celelalte elemente constitutive ale foastei împărății turcești. D-lor au contribuit la prefacerea întregii Peninsule Balcanice și a țării noastre într-o rețea de halte și conacuri ale politicii rusești — și noi... noi să fim politicoși și să le mulțumim poate pentru aceasta.

Tot d-nialor, pretextînd la Mazar Pașa cea mai mare rusofobie și mergînd cu jalba-n proțap la M. Sa, pentru a-l conjura, în numele lui Dumnezeu, să mîntie vechile noastre legături cu Înalta Poartă, acuzau cabinetul Catargiu de complicitate cu rușii, și tot d-nialor amăgîră prin această purtare pe alegători, pentru ca în urmă să ajungă la convenție, la conducerare, la complicitate cu Rusia.

Dar relele acestea sînt numai preludiul altora și mai mari. Curînd va-ncepe a funcționa banca de fițuici care va împle țara cu caimele, va face să dispară numerariul, va scumpi munca prin înmulțirea unui mijloc de schimb prea numeros și fără valoare intrinsecă, va face produsele noastre brute, cari prin natura lor nu sînt accesibile de o esențială sporire de preț, să devie inexportabile, și în fine tot d-nia lor vor ajunge să vînză esențele statului cu toba la companii de cumpărători străini, încît tocmă societatea noastră superioară va fi compusă din străini, din oameni ce nu vor mai avea nici un fel de durere pentru țară sau pentru păsul plugarilor ei. Aceștia vor fi reduși la proletariat, adică la un instrument brut și inert de muncă, fără nici o însemnătate pentru stat. Și noi — vîzînd cu ochii apropiîndu-se relele — noi să fim politicoși.

Și pe cînd o extremă mizerie se pregătește acestei țări, o mizerie care a început a se manifesta deja, noi să aplaudăm spusele organului fanariot din Strada Doamnei, că visteria geme de bani, că poporul nu mai știe ce să facă de fericeire.

Pentru a ilustra extrema fericeire a poporului și metoda dumnealor de a-l administra, vom reproduce raportul către Domn al ministrului de finanțe, în care se expune prin prozaice țifre bunăstarea unuia din cele mai laborioase județe ale țării.

Iată ce zice acel raport :

Cu ocaziunea inspecțiunei făcută casieriei generale a districtului Dolji de d. secretar general al acestui minister, însoțit de d. inspector financiar Danielopolu, la 22 iulie trecut, s-a constatat că arendașii moșiilor statului, în mare parte, nu erau urmăriți pentru sumele datorite de ei.

Din corespondența armată între casierie cu administrațiunea domeniilor relativ la produsele sechestrate domniului Costopolo, fost arendaș al moșiei Segarcea, pentru sumele datorite din arenda acelei moșii pe anul 1876, se constată asemenea că cea mai mare parte a produselor în cestiune se înstrăinaseră înainte de a se fi plătit sumele datorite, a căror rîfuire a avut loc tocmă la 12 august 1878.

La intrarea în funcțiune a actualului casier general, d. I. Lupașcu, rămășițele din toate dările către stat se ureau, după listele de rămășițe din 1875, la cifra de lei 3 606 024, în vreme ce astăzi ele ating enorma sumă de lei 6 832 325.

Din cele ce preced, convingîndu-mă că d. Lupașcu nu este apt pentru funcțiunea ce ocupă, vă rog, cu profund respect, Prea Înălțate Doamne, să binevoiți a aproba depărtarea d-lui Lupașcu și înlocuirea sa, în postul de casier general al districtului Dolji, cu d. Constantinescu, actual cămăraș la salina Tîrgul-Oena.

Fără-a cerceta cauzele adevărate ale colosalelor restante într-un *singur* județ, ministrul crede că persoana casierului și un caz izolat de neîncasare e cauza răului.

Nici cunoaștem pe d. Lupașcu, nici ne interesează în cestiune.

Dar iată cum stă lucrul :

Mare parte a județului a fost cumpărit de bîntuită de grindină, care a nimicit recolta cu desăvîrșire. Iar plugarii, luați peste Dumăre cu boi și care, nu numai e-au pierdut boii acolo și și-au lăsat carele în cîmp, ci puținele vite pe cari le-au readus au umplut județul de epizootie, încît oamenii, cu toată voința din parte-le, n-au avut cu ce să are și nu vor avea nici la anul. Se-nțelege de sine că nici arendaș, nici plugar nu se pot înjuga ei înșii la plug și e-au ajuns la sapă de lemn cu toții aproape.

Iată cauza sigură a restanțelor.

Pentru a le încasa va trebui să li se vînză oamenilor ceaușele de mămăligă și cenușa din vatră. Ce le pasă d-lor roșii de starea economică a unui județ pricinuită de chiar dumnealor? Regula fanariotoilor este : să scoți lapte din piatră. Se va găsi deci ienicerul care să aplice

administrația d-lor financiară și acestui județ, secătuit pînă la măduvă de rechizițiunii, de epizootie și de nenorociri elementare.

Nu persoanele d-lor liberali sînt acelea ce nu ne convin, nu. Lipsa de conștiință unită cu lipsa de orice cunoștințe serioase, superficialitatea cu care tratează orice chestiune cît de gravă, sistemul de-a face o mulțime de promisiuni amăgitoare alegătorilor pentru a le fura voturile, promisiuni ce nu le îndeplinesc nicicînd, e-un cuvînt *minciuna* introdusă sistematiceste în viața statului, iată ceea ce ne face să-i combatem din răspuțeri.

D-nia lor, în mare parte săraci de știință și de bani, găsese în organismul impersonal al statului singurul mijloc de trai, de aceea luptă fără scrupul; pentru noi însă lupta pentru ideea statului nu este o luptă pentru existența individuală. N-avem nevoie a ne căciuli la nimenea, nici a linguși mulțimea sau tronul, nici a fi politicoși cu oameni cari nu merită a fi tratați mai bine. Spuînd adevărul, verde și fără încunjur, ne simțim în drept de a scrie cu litere de foe, și dispensați de politete, datorită unui adversar de principii abstracte numai.

Mizeria reală a populațiilor de jos, amenințarea reală cu banca de fitnici, pierderea reală a unei bucăți din pămîntul strămoșesc nu sînt o materie pentru discuțiuni academice, pe cari, dacă le-am face, d-nia lor, în fundul inimii, ne-ar taxa de simpli.

Într-un car de oale nu se dă cu argumente metafizice.

[19 septembrie 1878]

ELEMENTE DE ARITMETICĂ PENTRU UZUL ȘCOALELOR SECUNDARE DE DIMITRIE PETRESCU

profesor la Universitatea din București. Op aprobat de Ministerul Cultelor
și Instrucțiunii Publice, București, 1878, 1 vol. 8°, 262 pag.

În urma recenziunii făcute manuscrisului d-lui Petrescu, ministerul, văzînd claritatea și precizia cu care este lucrat și îngrijirea ce a pus-o *domnul profesor de universitate* de a-l face să răspundă programului oficial, a aprobat cartea pentru școalele secundare din țară.

Nu sîntem dispuși a urma și noi drumul d-lui Gr. Ștefănescu sau al consiliului permanent, pentru că deocădată nu ne interesează practicitatea cărții, ci onestitatea literară. Adevărat că o carte de școală nu poate fi originală. Ea va fi totdeauna mai mult ori mai puțin un mozaic de definițiunile cele mai bune, date în forma cea scurtă, mai hotărîtă, mai lesne de înțeles. Dar în acest caz autorul va trebui să citeze neapărat literatura întregă de care s-a servit, fie în prefață, fie într-un adaos bibliografic, fie în text chiar. Nu e permis de a copia autori străini fără a-i cita, fără a pomeni că ne-am servit de definițiunile, de exemplele, de comparațiile lor chiar.

Maniera de a-și aprop[ri]a cugetări străine în mod conștient și a le da drept ale sale a devenit la noi calea ieftină de a ajunge la nume și la bani. Vestitul Pseudo-Ureche, reprezentantul-prototip al furlisagului literar și coleg cu d. Petrescu, Pseudo-Ureche, care își ia operele dramatice din Lope de Vega, știința filologică de la un băiat de 15 ani (Ascoli) și care n-are nimic al lui, de la nume începînd, escanotat de la un cronicar vechi, pînă la zecile de volume ce promite a le publica, acest prototip, zicem, n-a putut rămîne fără imitatori mai mult ori mai puțin îndrăzneți.

În prefața Aritmeticii sale d. Petrescu zice că, profitînd de experiența făcută de *d-sa* ca profesor, a lucrat opul său în scop de a veni cu slabele *d-sale* cunoștinți în ajutorul junimei studioase, *fără a avea pretențiunea de a fi făcut ceva perfect*.

Pentru a demonstra însă de ce fel de experiențe a profitat d. profesor de universitate și ale cui cunoștințe slabe vin în ajutorul junimei, fără a avea pretențiunea de a fi făcut ceva perfect, vom deschide următoarea carte franceză: *Éléments d'arithmétique*, par J. A. Serret, membre de l'Institut, 3-ème édition, Paris, 1861 (editor: Mallet-Bachelier, Quai des Augustins, 55).

ELEMENTE
DE
ARITMETICA

PENTRU USUL ȘCOALELOR SECUNDARE

DE

DIMITRIE PETRESCU

Profesor în Universitatea din Iași

Opu aprobatu de Ministeriulu Cultelor și Instrucțiunei
Publice prin deciziunea cu No. 2915 din 3 Martie 1878

BUCUREȘTI

LIBRARI EDITORI CH. ȘTEFANESCU & BARASCU

22, STRADA LIPSCANE 22

1878.

4. Manualul lui Dimitrie Petrescu *Elemente de aritmetică* recenzat de Eminescu.

Din această carte deschidem orice față vom și vom găsi îndată cuvânt din cuvânt experiența profitată de d. Petrescu, slabele d-sale cunoștințe și modestia sa de a nu fi făcut ceva perfect.

Iată dar câteva exemple :

Petrescu

Pag. 7 : Întrebuințăm cuvântul unitate pentru a arăta un obiect oarecare făcând abstracțiune de calitățile sale ; și numim în general număr sau totalitatea de mai multe unități sau unitatea însăși. Aritmetica este știința numerilor. Ea are drept obiect principal operațiunile ce putem săvârși asupra numerilor și a cărora totalitate constituie calculul. Numerațiunea are drept obiect a numi și a serie numerile.

Petrescu

Pag. 9 alin. 5—Orice număr este reunirea a mai multor părți compuse, fiecare de unități de un oarecare ordin în număr mai mic decît zece.

Rezultă din acest principiu că pentru a rosti un număr oarecare este destul a spune cite unități de fiecare ordin cuprinde acest număr. De exemplu : un număr ne va fi cu totul cunoscut dacă ni se va spune că el cuprinde cinci sutimi de mii, douăzecimi de mii, patru sutimi, șase zecimi și cinci unități. Considerarea unităților de diferite ordine constituie sistema noastră de numerațiune ; numărul zece, care arată cite unități de un oarecare ordin trebuiesc pentru a forma unitatea de ordinul următor se numește baza sistemului, și sistemul se numește sistem zecimal.

Petrescu

Pag. 13 al. 1 — Adunarea este o operație care are drept obiect a reuni toate unitățile cuprinse în mai multe numere date de acelaș fel în un singur număr numit sumă sau total.

Petrescu

Pag. 63 — 72. Numim mărime tot ce poate primi creștere sau micșorare. De exemplu : lungimile, suprafețele, volumele, greutatea corpurilor, repejunea unui corp în mișcare sint mărimi.

Cînd o mărime coprinde esact o a doua mărime de acelaș fel de 2, 3 etc. ori, zicem că întia mărime este un multiplu a celei de a doua. În reciproc, cea de a doua este un submultiplu sau o parte alicotă a celei întii.

Numim unitate o mărime luată după voie, dar bine cunoscută și care servă a măsura mărimile de acelaș fel cu dînsa.

A măsura o mărime va să zică a cănta cîte unități sau părți alicote ale unității coprinde această mărime. Nu vom considera acum decît următoarele două cazuri simple ale măsurii mărimilor : 1° Mărimea este un multiplu al unității ; 2° mărimea este un multiplu al unei părți alicote oarecare a unității.

În toate cazurile, numim număr rezultatul măsurii unei mărimi.

Serret

Pag. 1 : On emploie le mot unité pour désigner un objet quelconque, faisant ainsi abstraction de ses qualités particulières, et l'on comprend sous le nom general de *nombre*, soit l'assemblage de plusieurs unités, soit l'unité elle-même. L'arithmétique est la science des nombres. Elle a pour objet principal les opérations que l'on peut exécuter sur les nombres et dont l'ensemble constitue le calcul. La numération a pour but d'énoncer et d'écrire les nombres.

Serret

Pag. 3 alin. 1 — Tout nombre est la réunion de plusieurs parties, composées chacune d'unités d'un certain ordre, en nombre inférieure à dix.

D'après ce principe il suffira, pour énoncer un nombre quelconque, d'indiquer combien d'unités de chaque ordre ce nombre contient. Par exemple un nombre nous sera parfaitement connu si l'on nous dit qu'il renferme trois centaines de mille, neuf centaines, quatre dizaines, deux unités. C'est la considération de ces unités des différents ordres qui constitue notre système de numération, le nombre dix, qui exprime combien il faut d'unités d'un certain ordre pour former une unité de l'ordre suivant, se nomme la base du système, et celui-ci est dit système décimal.

Serret

Pag. 7 al. 1 — L'addition est une opération qui a pour but de réunir en un seul nombre toutes les unités contenues dans plusieurs nombres donnés.

Serret

Pag. 52 al. 1 — 77. On nomme *grandeur* tout ce qui est susceptible d'augmentation. Par exemple, les *longueurs*, les *surfaces*, les *volumes*, le *poids* d'un des corps, la *vitesse* d'un corps en mouvement sont des grandeurs.

Si une grandeur contient exactement une seconde grandeur de même espèce 2, 3, etc. fois, on dit que la première grandeur est un *multiple* de la deuxième. Réciproquement, la seconde grandeur est un *sous-multiple* ou une *partie aliquote* de la première.

On nomme *unité* une grandeur arbitraire ; mais bien connue et qui sert à *mesurer* les grandeurs de même espèce qu'elle.

Mesurer une grandeur c'est chercher combien cette grandeur renferme d'unités et de parties aliquotes de l'unité. Nous ne considérerons pour le moment que les deux cas les plus simples de la mesure des grandeurs, savoir : le cas où la grandeur qu'on veut mesurer est un multiple de l'unité, et celui où elle est un multiple d'une certaine partie aliquote de l'unité.

Dans tous les cas, le résultat de la mesure d'une grandeur est appelé un *nombre*.

Numim număr întreg sau un întreg numărul care măsoară o mărime care este un multiplu al unității.

Până aci noi am studiat numai numerele întregi, pe care le am considerat ca arătând colecțiuni de obiecte asemenea, dar distincte.

Numim număr fracționar sau fracțiune numărul care măsoară o mărime, care este un multiplu al unei oarecare părți alicote a unității.

Cînd prețuim astfel mărimile în numere, le numim cantități. Matematicile, a cărora Aritmetica constituie cea dintîi parte, sînt știința mărimilor.

Quand une grandeur est un multiple de l'unité, le nombre qui la mesure est dit *un nombre entier* ou un *entier*. Ce sont les nombres entiers que nous avons étudiés jusqu'ici exclusivement, en les considérant comme exprimant des collections d'objets semblables, mais distincts.

Quand une grandeur est multiple d'une certaine partie aliquote de l'unité, le nombre qui la mesure est dit un *nombre fractionnaire* ou une *fraction*.

Lorsque les grandeurs sont ainsi évaluées en nombres, elles portent le nom de *quantités*. Les *Mathématiques*, dont l'Arithmétique constitue la première partie, sont la science des grandeurs.

Cu modul acesta profesorii noștri de *universitate*, cu munca lor proprie, cu experiența lor proprie, vin în ajutorul tinerimei cu scrieri despre cari sînt destul de modești a zice că nu sînt perfecte.

Dar ne putem aștepta la mai mult? Cartea e aprobată de consiliul permanent din care fac parte atît d. Petrescu cît și d. Pseudo-Ureche, un coleg; director al ministerului e d. Ștefănescu, asemenea un coleg; ministru în fine este un om ce nu pricepe nimic, un bulgar pripășit de ieri-alaltăieri prin Țara Românească.

Toată cartea e plină de asemenea concordanțe *biblice*, și chiar acolo unde textul român se abate de la cel francez, această abatere e numai aparentă, pentru că profesorul nostru mai sare cîteva rînduri, mai circumscrie pe ici, pe colo.

Felicităm deci pe ministrul instrucției și pe copiatorul român că nu se abat de la spiritul general al partidului d-lor și că mîntin acel admirabil *esprit de corps* conform căruia toți liberalii fură, unii diurne nemeritate, alții premii, alții statul, arendînd moșii de ale lui, alții numele unor vechi familii boierești cari s-au stins de mult (v. Pseudo-Ureche) și în fine alții experiența și lucrările literare a unor autori străini (v. tot Pseudo-Ureche și alții).

Aceasta este elita roșie care va civiliza și moraliza Dobrogea, aceste sînt căpeteniile cari vor cultiva în populațiunile necorupte de dincolo de Dunăre instinctul onestității, cu acest capital de respect al proprietății altuia trec roșii Dunărea.

[19 septembrie 1878]

[„AM SUSȚINUT...”]

Am susținut și încă susținem categoric că guvernul are de gînd a înființa o bancă de fițiuci (Zettelbank) și că aceea are să umple țara cu caimele. La aceasta „Românul” ne dă următorul *dementi* :

Voind a da deodată mai multe lovituri în creditul statului, *atît de sus rădicat de guvernul actual*, opozițiunea inventă zilele din urmă un *neadevăr mai cutezător, mai sfruntat decît toate*. Guvernul, după zisele opozițiunii, ar fi în ajutorul de a emite încă 60 sau 70 de milioane de hîrtie monetă, *fără nici o garanție*, deoarece biletele ipotecare n-ar ajunge spre a acoperi *golul din finanțe*.

Cîte cuvinte, atîtea *criminale neadevăruri* în aceste afirmări. Zicem criminale, fiindcă opozițiunea, izbind creditul statului, nu face rău guvernului, ci țării întregi. Creditul nu este al guvernului, ci al țării, și cine izbește într-însul este nu numai inamic al guvernului, ci și al țării.

Mai întîi, întrebăm în treacăt pe scamatorii din Strada Doamnei să ne spuie anume *cît de sus* a ridicat guvernul actual creditul statului? Nu cumva l-o fi ridicat și mai sus decît „situația cea strălucită” de mai zilele trecute? Ferească-ne numai bunul Dumnezeu de atîta ridicare a creditului nostru, că despre d. C. A. Rosetti și cîrdășia puțină nădejde a mai rămas! . . .

Apoi, la fraza : „Opoziția inventă zilele din urmă un *neadevăr mai cutezător decît toate*” . . . ne luăm voia a întreba pe „Românul” să ne spuie vreunul sau două din acele *toate* neadevăruri cutezătoare inventate de opoziție, între cari cel mai cutezător ar fi alarma dată de noi în privința băncii de fițiuci.

Cu toată dezmințirea „Românului” repetăm încă o dată că guvernul are de gînd să înființeze o asemenea bancă și, chiar în această sesiune extraordinară -- dacă tăcem noi -- era să vie cu proiectul în Camere.

Noi ne-am obicinuit cu neobrăzatele dezmințiri ale „Românului”, și nu pentru noi sau pentru el, ci numai și numai pentru publicul cititor mai căutăm a-i spulbera pe aceasta din urmă, și poate cea mai neobrăzată.

Ne aducem bine aminte cu ce lipsă de rușine „Românul” ne arunca cuvîntul *calomnie* cînd noi dădeam alarma că guvernul cititorilor de la Alcazarul Ionescu are să aducă în Camere proiectul de hirtie-monedă. Noi nu ne-am pălit atunci dezmințirea „Românului” și, cu toată *calomnia* lui, am susținut neconținut că *hirtia-monedă* vine, și *hirtia-monedă* a venit. Cine dar a rămas *calomniator*?

Pășind de bună-credință așa rușine ca cei de la „Românul” cu *calomnia* d-lor, niște oameni de treabă desigur s-ar fi spînzurat: dar cine *merită* spînzurătoarea niciodată nu se spînzură, și mai ales democrații-socialiști, ca cei de la școala d-lui C. A. Rosetti, cărora, fiind foarte modești, nu le place să-și afirme singuri *meritele*, ci lasă mai bine să capete în zăstîmpuri o solemnă și *mai înaltă* afirmare de la dreptatea publică.

Acum, cu banca de fițiuci, îi făgăduim cu siguranță „Românului”, cutezătorului nostru dezmințitor, aceeași păteală ca și cînd cu hirtia-monedă și sperăm pentru viitorul socialismului în Orient, că și de astă dată atît meșterul cît și ucenicii din Strada Doamnei n-au să se spînzure de rușine.

[20 septembrie 1878]

[„CRONICILE NOASTRE VECHI...”]

Cronicile noastre vechi vorbesc despre niște *domnișori*, adică pretendenți la coroană cari turburau vreun colț al țării, își puneau cizme roșii în picioare și cucă în cap, distribuiau după placul lor în ținutul uzurpat moșiile și veniturile domniei, se ridicau apoi cu oaste de strînsură asupra domniei, pînă ce, lingă vrun vad, ori vrun cot de moară ori pod, oștile domniei țării puneau capăt cizmelor roșii și crisoavelor scrise în cerneală roșie.

Credeam că cel puțin de 300 de ani au dispărut epoca lui Papură Vodă, a lui Ciubăr Vodă și a multor altora cari amărau viața bietului Petrea cel Șchiop.

Iată însă că un raport către Domn al ministrului nostru de interne ne arată că în ținutul Bacăului din Moldova au subzistat în timpul cel mai nou dinastia d-lui inginer Tetoianu, care în comuna Berzunțu au luat pămînturile unui arendaș și le-a împărțit la locuitori și că abia acum, reintrînd domnia legitimă în drepturile ei, s-au reintrodus *statu quo ante bellum*, scoțîndu-se de cătră d. prefect locuitorii de pe pămînturile uzurpate.

Iată raportul în cestiune:

D. prefect al județului Bacău, prin raportul cu no. 21674, îmi face cunoscut că, cu ocazia mergerii d-sale în comuna Berzunțu, spre a pune pe arendașul moșiei statului în posesiunea pămîntului care i se luase din stăpînire de către d. inginer Tetoianu și se dase locuitorilor din acea comună, observînd și lucrările relative aflate în cancelaria acelei comune, a văzut că ajutorul de primar, care gera afacerile comunale în locul primarului demisionat, n-a fost la înălțimea chemării sale de cap al administrației comunale și că unul dintre consilieri este interesat în această cestiune și că a fost chiar conducătorul cetei locuitorilor cari au arătat împotrivire de a abandona posesia aceluia pămînt.

Asemenea a mai constatat că administrația comunală este rău condusă și că consilierii nu sînt în stare a face o ameliorare.

Pentru aceste motive și pe baza art. 71 din legea comunală, vin respectuos a ruga pe Măria Ta să binevoiești a aproba dizolvarea aceluia consiliu și a semna anexatul proiect de decret.

C-o mirare de cronicar întrebăm cine a fost acel d. Tetoianu care a avut puterea de a deposeda pe un arendaș și de a pune în stăpînire pămînturilor pe locuitori?

În faptă însă lucrul stă astfel: d. inginer, ca reprezentant al statului, proprietar al acelor pămînturi, nu le-a dat în posesiunea, ci în *proprietatea* locuitorilor. Dacă d. inginer a comis erori, acestea-l privesc pe d-sa și pe statul păgubaș, nicidecum pe locuitori, cari erau în drept a da cu pușca atît în prefect cît și în arendaș și în d. C. A. Rosetti, care cutează a le răpi pămînturi ce sînt cu bună-credință a lor; și în orice caz, chiar dacă locuitorii n-ar

fi avut dreptate, pământurile nu li se puteau lua decît în urma unei hotărîri *judecătorești* și pe cale legiuită, nicidecum însă prin bunul plac al unui prefect sau al unui ministru. Chiar o posesiune uzurpată nu se poate lua așa ca din senin și fără știrea lui Dumnezeu din mâinile unui om ce o posedă cu bună-credință.

[23 septembrie 1878]

ROMÂNII PENINSULEI BALCANICE

Unul din defectele cele mari ale noastre e că, departe de a ne ocupa cu fondul lucrurilor, credem că [e] deajuns să avem numai forma lor, asemenea copiilor cari, voind a-și face o florărie, sîmulg plante din cîmp și le așează fără rădăcini în straturi, improvizîndu-și pentru cîteva ceasuri o grădină, în aparență frumoasă, însă fără de trăinicie. Nerăbdători cum sîntem, nu ne-am deprins a cunoaște cumcă lucrurile luate din temei ar fi și mai trainice și mai folosite și totodată cu mult mai ieftine decît mulțimea de forme goale care, neavînd înțeles și vitalitate, cer mereu muncă de Sizif de a fi reinnoite.

Nestatornicia noastră, iubirea de schimbări, deasa răsturnare a tuturilor temeliiilor statului și rivalitatea copilărească de a întrece pe toată lumea a făcut, atît în trecut, cît și în prezent, ca să irosim o mulțime de puteri vie, care se puteau utiliza pe un teren folositor, pe lucruri de nimic sau de-a dreptul stricăcioase.

Aceste defecte mari ale caracterului nostru național sînt, pe lângă împrejurările de dinafară, cauza pentru care un element etnic atît de răspîndit ca al nostru să nu ajungă la nici o însemnătate în lume, ci, bucățit între zeci de stăpîni, să reziste ici și colo, să fie absorbit însă în multe locuri.

Nu există un stat în Europa orientală, nu există o țară de la Adriatică pînă la Marea Neagră care să nu cuprindă bucăți din naționalitatea noastră. Începînd de la ciobanii din Istria, de la morlacii din Bosnia și Erțegovina, găsim pas cu pas fragmentele acestei mari unități etnice în munții Albaniei, în Macedonia și Tesalia, în Pind ca și în Balcani, în Serbia, în Bulgaria, în Grecia pînă sub zidurile Atenei, apoi, de dincolo de Tisa începînd, în toată regiunea Daciei Traiane pînă dincolo de Nistru, pînă aproape de Odesa și de Kiev.

Pe cînd rușii au cea mai mare îngrijire pentru triburile cele mai neînsemnate chiar care se țin de marea familie slavă, pe cînd germanii stăruiesc prin autoritățile lor consulare pentru cele mai neînsemnate colonii ale lor din Orient și pe cînd fiecare popor apusan dezvoltă o deosebită îngrijire pentru naționalii săi din aceste locuri, singuri noi ne zbuciumăm în lupte interne pentru cea mai bună formă posibilă a organizării omenești, neavînd un ideal de cultură, ci cel mult idealuri politice cari nu stau în proporții cu puterile noastre și cari, în loc de a da naștere la fapte, vor fi cel mult cauza unor aventuri periculoase.

Cu ocazia Congresului de la Berlin aproape toate popoarele Peninsulei Balcanice au dat semne de viață, numai românii transdanubieni nu. Cauza e lesne de înțeles. Toate celelalte fragmente de populațiuni stau în legături de cultură cu acele centre politice create de naționalitățile lor. Grecii din Turcia europeană citesc și scriu limba care se vorbește la Atena; sîrbii din Turcia înțeleg foarte bine instituțiile și cultura confrăților lor liberi; numai noi, cu maniera noastră de a vedea, sîntem străini în Orient și rămînem neînțeleși chiar pentru cei de un neam cu noi. Cum ne-am putea explica în alt mod fenomenul întru adevăr ciudat ca fragmente atît de însemnate de străveche populație precum sînt românii din Tesalia și Macedonia să nu dea absolut nici un semn de viață, cu tot trecutul lor cel strălucit, cu toate că pînă astăzi și-au păstrat și apărât limba și datinele mai bine decît slavii, dintre cari mulți s-au grezit, decît albanezii, dintre cari asemenea mulți s-au făcut turci.

Vlăzii Tesaliei, zice Fallmayer în Fragmentele sale asupra Orientului, se numesc români, ca și conaționalii lor din Principatele dunărene, vorbesc o italicenească stricată și locuiesc în creierii munților Pindului și pe cele două laturi ale lui, în popoarele din care izvorăște Pencios și riurile afluențe, pe unde îi pomeneste pentru tîrta dată istoria bizantină a sulei a unsprezecea.

Fie rămășițe a coloniilor militare romane, fie barbari aulohoni latinizați, ei se întind și se ramifică de-a lungul șirului de munți prin Macedonia Superioară pînă sus în Balcani și au stat odată în legătură cu conaționalii lor de pe malul stîng al Dunării. Ei păzesc și domină porțile dintre Tesalia și Albania, iar Mezzovo, oraș zidit din piatră tocmai în creierul

munților, acolo unde dintr-o parte și dintr-alta trecătoarea se coboară în direcții opuse, este locul de căpetenie al românilor tesalieni.

Malucași, Lesinița, dar în deosebi Kalarites, Kalaki și Klinovo și douăzeci și cîteva sate în ponoarele Pindului și pe lângă ele sînt asemenea ale acestui popor, care, din cauza temperaturii aspre a patriei sale, se ocupă pușin cu agricultura, dar cu atît mai mult cu cultura vitelor și cu ciștile, aceasta într-un stil mare și cu succes însemnat, încît, prin bogășia turmelor lor de oi, sînt vestiți în Rumelia toată. În vremea iernii, cînd omătul acopere înălșimile munșilor, ei [t]și mînd turmele în văile cu o climă mai blindă și le pase, nomadizînd pe șesurile pline de iarbă, pînă chiar înlăuntru Greceii libere, iar, cînd se întoarce primăvara, negrile sate de corturi ale pribegilor ciobani români dispar din cîmpie, căci ei se întorc la munte.

Sobri, avînd instinct de căsnicie și industrie, românii sînt în privirea acestor calități cu mult superiori celor ce vorbesc grecește; sînt însă inferiori greco-slavilor în spirit și în șirellic. Toluși acești ciobani, simpli și de rînd, au o eminentă aptitudine pentru lucrări în metal. Armele și armăturile lucrate în aur și argint pe cari le admirăm la arnăuși și palicari au ieșit din atelierile vlahilor. Asemenea mantalele cu glugă nepătrunse de ploaie și foarte bine cunoscute în toate orașele de portale Mării Mediterane sub denumirea de cappa, greco și marinero sînt în cea mai mare parte un produs al industriei postăvarilor vlahi. Băcani și breslași vlahi se află în toate orașele Turciei europene, ba chiar și în Ungaria și în Austria și duc iubirea de ciștig. Că se pricep și la negustoria în mare o dovedește bogatul Sina din Viena, vlah născut, de nu ne înșelăm, în Klinovo, sau toluși în una din localitățile Pindului numite mai sus.

Din această viață călătoare se explică familiarizarea generală a vlahilor cu dialectul neogrecesc, dialect pe care-l întrebuișcează și în biserică, care formează mijlocul comun de înțelegere și de legătură a diverselor naționalități din laturile amîndouă ale Mării Egeice. Femeile în multe sate nu pricep decît românește. Ca toți locuitorii de munte, vlahul nu-și poate uita patria nici în țările cele mai depărtate chiar și se întoarce adesea la bătrînețe în Pind cu ceea ce a agonisit, prin osteneala unei vieți întregi, pentru a fi înmormîntat în același pămînt în care odihnesc strămoșii săi.

Dar poporul vlahilor, atît de pacinic astăzi și dedat numai la muncă și ciștig, n-a fost însușefit întotdeauna de un spirit atît de liniștit, nici a fost strîmtozat și mărginit la așezările sale prezente prin munșii apuseni ai Tesaliei. Vlahii tesalieni, ca și mai tîrziu vecinii lor albaneji, au avut periodul lor de strălucire și de mărime politică, scurt și trecător ca mărimea tebanilor; dar, în epoca bizantinilor, nu fără însemnătate. Lîngă comunele Vlaho-Libadi și Vlaho-Iani, cari există încă astăzi în promontoriile de sud ale munșilor Cambunici, nu departe de Tirnova, Ana Comnena (1083) pomeniște un țtr de vlahi, Ezebas, în văile muntelui Pelion, la marginea răsăriteană a Tesaliei; iar Benjamin de Tudela, care în sula a douăsprezecea a călătorit prin Grecia, spune cumcă, la sud, Zilun era orașul de margine și intrare în țara vlahilor. Ca și Peloponezul, pierduse și Tesalia în veacul de mijloc numele ei vechi și s-a numit, mai multe sute de ani dupăolaltă, numai Μεγάλη Βλαχία, adică Valahia Mare, spre a se deosebi de Acarnania și Etolia care, după bizantinul George Phrantzes, se numea Valahia Mică. George Pachymeres, istoricul de curte al tîntului Paleolog Mihail, zice lămurit că tesalienii, comandași odată de Achil și n-își în veștime elini, se numesc în vremea lui vlahiși mati (G. Pachymeres în Mich. Paleolog], I, 30).

Nicetas din Chonac mărginește Megate Vlachia la inelul de munși și la țara de coline care se rădică deasupra șesului, iar șesul central, locuit de fricoși și nerăzboinicii greco-slavi, îi place să-l numească Tesalia. Dar oare rabinul Benjamin nu spune lămurit cumcă vlahii locuiesc la munși și se coboară în regiunea grecilor pentru a-i prăda? În sprintenie, călătorul acelați compară cu căprioarele, curajul lor războinic e neînșinat, și nici un rege n-a fost în stare de a-i domoli.

Omul din Tudela pricepuse bine impresiile veacului său, căci, curînd după călătoria rabinului Benjamin (1186), toși românii din lanțul de munși al Pindului, pînă sus în văile Balcanilor, se ridicară sub conducătorii lor Petru și Asan contra domniei apăsătoare, neoneste și tîlhărești a Curții bizantine, fondară un regat cu capitala Tlnova pe cîna nordică a Emului (Balcan).

Marginea cea mai în spre sud a regatului româno-bulgar erau munșii Tesaliei, sub un căpitan nealtrnat care se numea [Megas] Vlachos (adică Marele Român) și străluciește sub acest nume în cronicile contimporanale francilor și bizantinilor.

Astfel vorbește Fallmerayer.

Noi mai știm că tot acești români luase Tracia, Macedonia și Tesalia, că au biruit de nenumărate ori oștirile grecești și pe acelea ale Împărăției latine din Orient, că au prins pe Baldovin I, că au răpus floarea cavalerilor apuseni, că Asanizii au fost recunoscuți de papa că dinastie regală a Europei, ca domni legitimi *Blacorum* et *Bulgarorum*, cu un cuvînt că acest fragment de popor, atît de nebăgat în seamă astăzi, cînd nici în ziaristică, nici la congres nu s-a pomenit de el, are îndărătul lui un trecut strălucit ciștigat prin proprie vitejie față cu niște dușmani cu mult superiori în cultură și în arta războiului.

Și cu toate astea acești oameni, la noi în țară chiar adecă între conașionali lor, n-au fost cunoscuți decît sub porecla ridicolă de cuțovlahi. Iar pe cînd averile boierilor noștri și ale monastirilor se închinau fără scrupul la biserici grecești și se exploatau pentru scopuri grecești, nu se găsea în tot largul acelei regiuni o singură biserică măcar în care să se fi auzit graiul românesc.

Astăzi, cînd acele averi, închinete totuși unei misiuni de cultură, s-au luat de către statul român, pentru ca să stîrnească aviditatea acelei clase de hoți semidocti cari stăpînesc România, astăzi speranța unei întrebuiștări rașionale a acelor bunuri pentru deșteptarea

rizipitelor părți ale poporului românesc e mai mică decît oricînd. Pe cînd sute de mii de oameni ce fac parte din neamul nostru sînt coprinse de un adînc întuneric, pe cînd mintea lor naturală, curajul lor înnăscut și iubirea lor de muncă îi face vrednici pentru un viitor mai mare, tot pe atuncea noi nu mișcăm nici degetul cel mic măcar în favorul lor, ei ne frămîntăm în turburări interne, amețiți de orgia palavrelor bizantine și putrezind de vii prin corupțiunea unor parveniți din Fanar carii sub pretextul a chiar ideilor naționale irosese în vînt puterile noastre.

[26 septembrie 1878]

[„E CIUDAT CĂ TOCMAI NOI...”]

E ciudat că tocmai noi, aceia cari n-am susținut niciodată valoarea absolută a Constituției române, noi, cari am dovedit de atîtea ori că organizația la care ea dă naștere, potrivită numai cu națiuni ce-o dezvoltată industrie, e prea costisitoare pentru un popor agricol ca cel românesc, sîntem astăzi în poziția de a o apăra față cu acei cari au creat-o, față cu elementele acelea cărora Constituția de astăzi le-a dat viață.

Fără îndoială Constituția noastră liberală a anticipat într-o direcție formarea unei clase de mijloc care nu exista și, admițînd existența ei, a stabilit o organizație în care această clasă formează organul cel mai important al vieții statului. Constituția, negăsind însă nici industrie națională, nici negoț național, a trebuit să-și umple golul cu acel noian de profesii liberale, adică de oameni fără de nici o ocupație, advocați, aspiranți la funcțiuni și funcționari în disponibilitate la acel proletariat al condeiului care *de jure* face parte din colegiul al III-lea din orașe, dar cari *de facto* nu plătesc nici dările și nu împlinesc nici datorile colegiului IV, și apelează mereu la acești oameni, dîndu-le preponderența și dominațiunea în stat.

E lesne de înțeles de ce aceste elemente trebuiau să fie liberale și să fie la Constituție ca la pînca de toate zilele, pentru că, într-adevăr, ce-ar fi ei fără de Constituție? N-ar fi nimic, pentru că nici nu merită de a fi nimic; pentru că nici avere au, nici știință au, nici vro altă calitate care să-i facă apti de a juca vreun rol în statul român.

Cu toate acestea, abia s-au văzut la putere și călcările legii fundamentale au fost atît de dese încît noi, cari sîntem departe de-a fi amici ai Constituției, în înțelesul absolut și apostolic al cuvîntului, ne-am văzut siliți a o lua în apărare.

Într-adevăr, conservatorii, pentru cari statul și participarea la guvern nu sînt deloc condiții de existență, ei pentru unii implică sacrificii personale, pentru alții împlinirea unor datorii către patrie ca o sfîntă moștenire de la părinți, conservatorii, zicem, izbutiseră a ține guvernul țării în liniște și cu orînduială cinci ani de zile de-a rîndul, lucru neauzit de la introducerea Constituției încoace, de cînd toate ministerele avuseră un trai efemer. În cinci ani însă suferințele personale ale tuturor doritorilor de posturi, a tuturor advocaților de provincie se sporiseră într-un mod înspăimîntător. *Putere cu orice preț* era deviza lor.

Într-adevăr, cu grozav și rușinos preț au cumpărat puterea. Nici un partid, nici cea din urmă nuanță de partid conservator n-a fost în stare de-a cumpăra cu așa preț puterea.

Turcofilii la Mazar Pașa au încheiat alianță cu rușii; dușmanii sîngerînzi ai convenției comerciale cu Austro-Ungaria, ei au iscălit-o cu propriile lor mîini; ei, dușmanii ai militarismului, au îndoit regimentele de dorobanți, făcînd din 16 treizeci și două și, urmînd aceea vestită lege fizică conform căreia corpurile cad în orice clipă următoare în pătrat, liberalii noștri au confundat justiție, administrație și legislațiune, devenind ei judecători, legiuitori și putere administrativă (cu ocazia renunitului proces contra cabinetului Catargiu de ex.), apoi ei au declarat război turcilor, ei vor înstrăina mine Basarabia, ei au dispus contra legilor rechiziții, adică atingerea proprietății private din partea statului ș.a.ș.a.

Ce dezmințire mai grozavă i se putea da liberalismului de la noi decît tocmai faptele d-lor de doi ani și mai bine? A ajunge tocmai la *contrariul* celor ce susținuseră nu este oare dezmințire destulă? Promiteau desființarea dărilor pe băuturi spirtoase, a monopolului tutunurilor, a capitației, a timbrelor? Desființat-au vro dare? Din contra. Capitația au sporit sub altă formă. Protestat-au cu jalba-n proșap la M. Sa Domnul contra convențiunii comerciale? Ce au făcut? Au iscălit-o.

Ciștișigat-a oare poporul românesc minte destulă pentru a vedea ce făgăduințe deșerte, ce fraze de nimic, ce laude bombastice sînt acelea cu cari liberalii ajung la putere?

Asta e nenorocirea acestor oameni și nenorocirea tuturor demagogilor din lume. Promit ceea ce nimenea nu poate face.

Ei uită că viața unui popor, afară de legile scrise, e supusă la legi fizice pe cari nu le poate clăti nimeni din loc, apoi la legi economice, a căror urmări nu se abat prin fraze, ci numai prin muncă; ei uită în fine că orice fenomen social e foarte complicat și întretesut c-o mulțime de amănunțimi cari trebuiesc studiate și că înlăturarea răului nu atîrnă numai de la bunăvoință, ci în cele mai multe cazuri de la adîncă înțelegere a problemei.

Dar dacă tendințele partidului liberal ar fi numai teoretice, de a rezolva adecă cu bunăcredință problemele vieții statului, ele n-ar fi atît de periculoase. Răul stă într-altă parte.

Toți acești oameni vor ca ideile liberale să-i și hrănească, să le dea de mîncare și de băut.

În momentul în care cei nevinovați dintre ei se conving că nu sînt în stare de-a face nimic, ei devin tot atît de corupți și de fățarnici ca și șefii lor. Atunci fac concluzia următoare: Nu putem face nimic, dar totuși putem rămîne la putere. Țara pîgubește în orice zi, dar noi ciștișigăm; așadar, țara ca țara, noi să stăm bine.

La acest punct au ajuns acuma partidul liberal.

Mulțimea nesucceselor politice înlăuntru și în afară apasă greu asupra lor, situațiunea a devenit mai puternică decît dînșii, ei sînt zdrobiți de propria lor incapacitate.

Dar pentru moment nu dispoziția mahmuriei morale a liberalilor ne interesează, ci altceva. Învățat-a poporul românesc minte destulă pentru a vedea unde duce increderea în oameni cari nu știu nimic, nu au nimic și nu trăiesc decît din amăgirea nației?

Aducă-și aminte că noi n-am făgăduit niciodată decît orînduială și statornicie și seriozitate în afacerile statului. Orice am făgădui preste aceasta ar fi o apucătură demagogică. Noi nu putem făgădui decît o mînuire a puterii statului care să asigure o dezvoltare liniștită economică și intelectuală. Nici glorie, nici cucerire, nici reduceri de biruri, nici poduri peste Dunăre, nici drumuri de fier prin Dobrogea, nici canale navigabile între Dunăre și Marea Neagră, nici bănci naționale cu milioane de fițuici de hîrtie, c-un cuvînt nimic din toate astea nu promitem; ci ordine, legalitate și, vrînd Dumnezeu, mai multă cultură temeinică și generală (nu sporadică), astea lipsesc la noi în țară. Acestea ce le spunem nu sînt un program, ci pur și simplu călăuza oricărui om cu vedere limpede, care cunoaște de ce avem nevoie mai mult.

Ceea ce am dori să se stabilească în convingerea poporului românesc e că, departe de a ne putea juca cu puterile noastre vii și departe de a ne fi permis să le risipim, noi n-avem vrun prisos de puteri nici chiar pentru întreținerea vieții normale a statului român și că trebuie să fim zgîrciți cu puținul ce-l avem. Convingerea însă că sîntem economiceste săraci și ca popor relativ slabi ne va face cruțători cu banul și cu singele nostru; ne va face să cunoaștem că armata noastră nu există pentru a apăra creștinătatea amenințată, ci pentru a ne apăra pe noi înșine; că veniturile statului nu sînt pentru a hrăni clase numeroase de paraziți, ci pentru a ține în regulă viața statului prin organe serioase și cu știință de carte și, în fine, că întreg organismul nostru trebuie simplificat în măsură cu simplele trebuințe ale unui popor sărac.

[27 septembrie 1878]

[„TRIST ESTE CÎND O NAȚIE MICĂ...”]

Trist este cînd o nație mică, în loc de a sta cuminte și a căuta să tragă folos dintr-o situație pacinică garantată de toate puterile, își iese din minți și sfișie ea însăși tractatul ce-i asigură acea situație. Trist este cînd acea nație, săracă de bani, azvirle nebunește pe apa Dunării milioane pentru aventuri războinice; trist este cînd acea nație, săracă de brațe muncitoare și bogată, prea bogată, de guri flămînde, de speculanți și gheșeftari, își trimite zece mii de muncitori peste graniță să moară în țară străină, de foc, de ger și de foame, fără vreun folos, fără un anume scop decît, poate, a ajuta interesele unui element etnic dușman elementului ei național. Trist este pentru acea nație cînd, netrăgînd nici un folos din

nebuneștile ei jertfe, nu poate barem să-și mănție neatinsă întregimea pământului strămoșesc și, deși biruitoare, este silită a ceda trei ținuturi unui puternic și neindurat aliat și trebuie umilită să se supuie porunsei dinafară întru reorganizarea ei dinlăuntru. Trist este când o așa nație, după atâtea nefericiri de care în nici un chip nu este răspunzătoare nu știe a cere socoteală sumară guvernului smintit ce a împins-o în așa ticăloșenie. Trist. Însă e și mai trist, e rușinos ca atunci când i se cere a se rosti în privința stării ce i s-a creat, atunci când e chemată a-și spune și ea părerea asupra osîndeii nedrepte dar nerevocabile ce i s-a dat, să fie reprezentată, să se rostească prin graiul unei haite netrebnice de oameni fără nume sau cu nume furat, fără merite, fără nici o garanție de legătură cu pământul țării, fără nici un pic de demnitate omenească. O adunătură de pe poduri, oameni fără altă meserie decît deputăția, samsarii moșiilor statului, pamfletari fără să știe alfabetul cum se cade, plagiatori nerușinați, oameni cu nume și cu titluri de contrabandă, profesori fără pic de știință, patrioți-calpuzani, toată lepădătura socială, cu atît mai primejdioasă cu cît a știut mai bine para dispozițiile din condica penală, e chemată azi a se rosti asupra competenței sale proprii în materie de revizuire a legii temelnice, asupra cedării a trei ținuturi și asupra dării de drepturi la jidani.

O nație întreagă, care și-a vărsat milioane și a înecat cu sîngele ei pământul Bulgariei fără să știe pentru ce și numai pe răspunderea guvernului, stă și așteaptă consternată să vază ce hotărîre vor lua Camerele în privința stării nenorocite ce i s-a creat prin Tratatul de pace, la a cărei dezbatere n-a fost admisă a lua parte.

O nație întreagă așteaptă consternată, și în Cameră un smintit paralizic se ridică și aiurește trei ceasuri, citînd pasaje bombaste din producțiile sale proprii. Un caraghioz strigă că el nu vrea să dea Basarabia cu nici un preț, odată cu capul, și că e de părere să ne opunem cu armele oricui va voi să ne-o ia, adică Europei întregi. Iar un șarlatan, un escroc literar (ale cărui escrocieri le vom publica amănunțit în curînd), un om care a furat numele venerabil al unei familii istorice românești fără moștenitori, un d. Pseudo-Ureche se scoală și insultă cu tirade șarlatanești situația de solemnă durere în care se găsește țara. El, d. Pseudo-Ureche, pe care guvernul radical și naivitatea citorva alegători l-au ales a fi deputat toemai al unui ținut din Basarabia, cînd se discută asupra competenței Camerilor actuale în privința celor trei ținuturi basarabene, el se scoală și, fără rușine, cum e din firea lui, se proclamă competent a vota pentru acea retrocedare.

Întocmai ca meșterii de discursuri funebre, cari caută a se străluci și folosi ei înșii pe cadavrul de-abia coborît în groapă, haita netrebnică ce compune majoritatea radicalilor din Dealul Mitropoliei, cu Misail și Pseudo-Ureche în frunte, caută, în discursuri stupide sau șarlatanești, să se apoteozeze pe sine plîngînd Basarabia, pentru a cărei retrocedare însă la urma urmelor se proclamă competenți.

În adevăr, orice român cu inimă dreaptă și cu mintea sănătoasă trebuie să fie coprins de un adînc sentiment de durere văzînd scîrbcasa comedie ce se joacă în Dealul Mitropoliei.

[28 septembrie 1878]

[„COMISIUNEA ALEASĂ DE SENAT...”]

Comisiunea aleasă de Senat pentru a face încheieri asupra dispozițiilor din Tratatul de la Berlin care ne privește pe noi și-au mîntuit în sfîrșit lucrarea prin propunerea unei moțiuni de următorul cuprins : guvernul să fie *autorizat* a se conforma Tratatului din Berlin. Totodată să fie autorizat a lua în posesiune Dobrogea și s-o administreze prin regulamente de administrație publică pînă la *convocarea Adunării constituante*.

Totodată comisia propune Senatului de a angaja pe guvern ca, atît pentru soluțiunea definitivă a cestiunii Dobrogei, cît și pentru celelalte cestiuni ce rezultă din Tratatul de la Berlin să convoace cel mult în cursul sesiunii viitoare ordinare de *trei luni o Adunare constituantă de revizuire*, conform art. 129 din Constituțiune.

E prea adevărat cumcă moțiunea aceasta cuprinde în sine capitulația liberalilor în privirea dreptului ce îl pretindeau pentru Camerele lor, că pot ceda, lua, face și desface toate celea după plac.

„Românul” a rămas pe jos cu citațiile sale false din Bluntschli, cu vestitele sale rectificări de graniță prin care se rășlucesc trei ținuturi întregi, cu toate sofismele și mofturile ce le toca zilnic de luni întregi încoace.

Adevărul, ca totdeauna, a pătruns încet, dar a pătruns. Cestiuni cari ating atât de mult viața de stat a României, care-i modifică Constituțiunea, care-i schimbă condițiile de existență, nu pot fi rezolvate decît consultîndu-se din nou nația și întrebînd-o de primește sau nu primește stipulațiunile Tratatului de la Berlin; de vreme ce toate cestiunile acestea nici nu erau cunoscute nației pe timpul alegerii actualelor Camere, de vreme ce ea nu și-au făcut alegerile în prevederea sau fiind la ordinea zilei asemenea cestiuni, și în fine pentru că, chiar în cunoștință de cauză alese, totuși Camerele ordinare n-au dreptul de-a rezolva asemenea cestiuni.

Dar ca totdeauna capitulația liberalilor e *nesinceră*. Ce nevoie avea guvernul de autorizația acestor Camere de a ocupa Dobrogea și de a ceda Basarabia, cînd ele n-au dreptul de a se pronunța nici afirmativ nici negativ în cestiune. Voturile Adunărilor sînt niște pleonasme, niște voturi fără de nici o valoare, pentru că autorizarea de a executa provizoriu și din cauze de imediată oportunitate sau de imediat pericol lucruri care se impun, acest drept îl are guvernul cu și fără Camere.

Sau autorizarea Adunărilor este un pleonasm, o formalitate de prisos, sau, ceea ce credem noi, este un *tertîp* pentru a prejudica votul Adunărilor de revizuire.

Și un tertîp este. Guvernul vrea cu orice preț ca viitoarea Adunare de revizuire să aibă numai a aproba *post festo* fapte îndeplinite, de a căroră răspundere voiește să se spele de pe acuma prin *autorizarea* ce o cere de la Adunări.

Tot un tertîp e termenul de trei luni pentru convocarea unei Constituante. Interesul cel mai mare al statului nostru ar fi să aibă cît se poate de curînd o poziție definitivă, întărită printr-un tratat internațional, mai ales cînd acel tratat internațional poate fi mîni sau pominii controversat și cînd atunceea situațiunea noastră provizorie sau suspensivă va fi în detrimentul nostru.

Se știe de ex. cumcă Tratatul de Paris ne acordase gurile Dunării. N-am avut grija de-a le ocupa repede și Turcia s-au folosit de răgazul dat pentru a revizui tratatul în aceea privință și a ne lua gurile Dunării.

În sfîrșit, de va primi Adunarea de revizuire sau nu va primi stipulațiunile Tratatului de Berlin, ea trebuie convocată imediat pentru a ști definitiv ce avem de făcut.

[29 septembrie 1878]

[„NU SÎNTEM DISPUȘI A REVENI...”]

Nu sîntem dispuși a reveni la umilitul apel pentru unire al „Românului”, la nutra blîndă și supusă pe care o face hidoasa pocitură cînd vede cumcă ștreangul politicii sărlătănești pe care o face și-o dictează de doi ani și mai bine a început să-l gîtuie. Nu ne pasă asemenea de mîntuirea ce-o caută, tînzînd mîinile în dreapta și în stînga, pentru a găsi razim în primejdia sa.

Ceea ce ne preocupă acuma este falimentul de idei și de acțiune al partidului roșu și ultima încercare de a scăpa printr-un tertîp, printr-o apucătură; termenul de trei luni cerut pentru convocarea Adunărilor de revizuire.

De ce nu se convoacă imediat aceste Adunări? Ce discuții grave preocupă pe cele actuale?

Într-adevăr, legea prezentată de d. ministru de finanțe pentru înființare de băi publice, în a cării expunere de motive se zice cumcă igiena este *arta prin care sănătatea se perfecționează*, legea aceasta, care cere ca-n băile publice să se puie două zile pe săptămînă *la dispoziția guvernului băi gratis din compartimentul destinat poporațiunei sărace*, arătîndu-se, în naivitatea stilului *cimpenesc*, că guvernul are nevoie de spălătură și Camera de lăutoare; apoi proiectul d-lui Chițu despre Academie, în a căruia espunere de motive vorbește despre *generozități* particulare; toate aceste încercări de stil sînt de o natură atât de gravă și de importantă, atât de neîmlăturabilă, încît e de neapărată nevoie de a ține Camerele acestea convocate și de a nu apela la conștiința țării în cestiunile de înaltă gravitate care o preocupă.

Trebuie să se mîntuie odată comedia aceasta jucată de incapacitate și de perfidia morală. Nu e adevărat că acești domni stau adunați în Dealul Mitropoliei pentru că gravitatea intereselor țării îi cheamă; ei stau aci pentru a se mîntuie la cîrma statului, ca singurul lor mijloc de trai. De aceea, deși bătuiți de argumentarea opoziției, deși recunosc cumcă nu sînt compe-

tenți a lua nici[o] hotărîre, totuși cutează a se susține competenți, totuși cutează a se autoriza, cînd înșii au nevoie de autorizație pentru a-și mai deschide gura astăzi.

N-au dreptul de-a autoriza pe nimeni în privirea dispozițiilor cuprîuse în Tratatul de la Berlin. N-au acest drept cît de depărtat măcar, pentru că la alegerea d-lor era vorba de darea în judecată a cabinetului Catargiu, de desființarea convenției cu Austro-Ungaria, de desființarea armatei permanente, de ridicarea monopolului tutunurilor și a băuturilor spirtoase, lucruri pe cari le-au promis pe toate la Mazar Pașa și din cari n-au ținut pe nici unul, pentru că n-au putut să le ție. N-au dreptul, pentru că au mințit în toate cestiunile de pe atunci, precum mint în toate cestiunile actuale, pentru că toată tendința lor este diurna și bugetul, iar mijlocul minciuna. Trebuie odată ca poporul românesc să înțeleagă cumcă totdeauna omul ce are ceva, omul care are ce pierde, fie nume istoric, fie avere, fie raziul moral al unei mari inteligențe sau a unei mari culturi, numai acela cumpănește cînd face legi, judecă cu precauțiune și nu are interes de a sta neapărat la putere, numai și numai pentru a se hrăni din buget.

De aceea trebuie un nou apel la țară, întâi, pentru că Adunările actuale sînt pe deplin incompetente de a se rosti în alte cestiuni decît în punerea la dispozițiunea lor a băilor gratis din compartimentul populației sărace; al doilea, pentru ca Adunările să se curețe de diurnași, cumularzi, cartofori de meserie, vinzători de bilete de la „Café chantant” și advocați fără pricini cum și fără știință de carte.

Puțin ne pasă nouă cine se va alege. Fie negustori cinstiți, țărani, proprietari mari, numai elemente sociale pozitive să fie, nu de acelea cari trăiesc din putrejunca corupțiunii publice, nu de acelea pentru cari diurna de doi galbeni și gheșeturile cu moșile statului sînt idealele vieții.

Respingem dar *tertipur* autorizării de prisos din partea Camerelor, o autorizare prin care guvernul voiește să scape de răspunderea ce cade asupra-i și prin care totodată voiește să lege libera părere a Adunărilor de revizuire.

Respingem termenul de trei luni, pentru că nu sîntem în stare a vedea importanța băilor gratis pe care le cere guvernul în compartimentul populației sărace.

Amețiți de gravitatea unei situațiuni pe care au creat-o prin ușurința și incapacitatea lor, simțindu-și apa la gură și aproape a se îneca, mai încearcă din răspuțeri a amăgi prin tertipuri opinia publică.

Dar a sosit momentul grav în care unul care vorbește adevărul e mai ascultat decît o sută cari mint.

A sosit momentul mare în care apa se limpezește și gunoaiele pe cari le purta vijelia trecătoare sînt aruncate la mal sau cad în fund; a sosit momentul în care nulitatea, incapacitatea, corupțiunea și venalitatea trebuiesc să reintre în întunericul din care au ieșit, să se coboare în ulița de pe care s-au ridicat.

[„DIN CAPUL LOCULUI...”]

Din capul locului politica esteroară a guvernului nostru a fost șovăitoare, nehotărîtă, lipsită de energie avînd numai și numai de scop de-a mîntîine popularitatea oamenilor ce-l compun, nimic mai mult. Ceea ce s-a făcut în mod hotărîtor s-a făcut întotdeauna prea tîrziu.

Înainte de toate nu mai e nici o îndoială cumcă guvernul a lucrat întotdeauna fără știrea și consimțămîntul prealabil al Parlamentului.

Acest guvern anihilat — precum îi zice d. Cogălniceanu — știa în iunie anul trecut că rușii vor cere îndărăt Basarabia, o știa din gura a chiar principelui Gorciacof, precum a mărturisit-o ministrul nostru de externe, și cu toate acestea a trecut Dunărea cu armata, fără a semna cu rușii cel mai mic act internațional, lucru nemaipomenit de cînd lumea. Tot acest guvern anihilat a dat Basarabia, a primit Dobrogea și s-a declarat că se supune dispozițiilor Tratatului din Berlin, convocînd *post festa* Parlamentul, ca să-i dea un bil de indemnitate.

Camera aceasta, împreună cu guvernul, știind bine că nu sînt, nici pot fi espresa voinței naționale și-au intervertit rolurile. Camera protesta în toate privințele, guvernul făcea după spatele ei tot ce poftea și în urmă-și primea absoluțiunea.

Cel puțin dacă guvernul ar fi fost consecințe de la început pînă în capăt; dacă, puindu-se odată deasupra opiniei publice și a voturilor esprese ale Camerei, ar fi lucrat cu energie, ar fi considerat votul țării ca prejudiciabil intereselor ei adevărate, dacă — intrat odată în apele rusești — s-ar fi aranjat cu această putere și ar fi primit tot ce ea voia să dea de la început; adică o sută de milioane despăgubire de război, ținutul și cetatea Vidinului, Dobrogea împreună [cu] Silistra, dacă ar fi primit fără rezervă sfatul unui mare și energic diplomat, care le-a spus *Arrangez-vous avec la Russie!* atunci . . . ei bine atunci ar fi comis greșală, nu o negăm, dar o greșală consecventă, pentru moment folositoare, c-un cuvînt ar fi riscat ceea ce pierde și astăzi, dar ar fi cîștigat cu mult mai mult. Dar a căuta și popularitate și succese, a se teme de incriminările opoziției, pentru că reprezintă alte puncte de vedere; a înota în ape rusești și a se strica cu ea, a repeta apoi greșelele și astăzi cu aceeași duplicitate și lipsă de statornicie este sau incapacitate, sau — ceva mai rău — trădare, sau amîndouă deodată.

Care va fi purtarea guvernului cu luarea Dobrogei? Înainte de trei săptămîni încă, sub interimul d-lui Cămpineanu, guvernul a părut dispus de-a se pune pe terenul occidental, de-a primi Dobrogea numai din minile comisiei europene, ca o zestre europeană.

Ce se va întîmpla în realitate?

Nota din urmă a Rusiei a spus curat că acele comisii însărcinate cu predarea dintr-o parte și luare în primire de alta a Basarabiei vor putea servi și pentru luarea în posesiune a Dobrogei. Guvernul n-a răspuns nimic la aceasta. *Quis tacet consentire videtur* . . . vom primi deci Dobrogea din minii rusești; schimbul, atît de mult combătut prin vorba de d-l Cogălniceanu, se va consuma în faptă.

Într-adevăr la 12 ale lunii curente, înainte de a fi vorba de o comisiune europeană de delimitare, armata noastră va intra în Dobrogea și va primi-o din minile unei comisii rusești.

Astfel guvernul nostru înoată în ape rusești fără de-a trage din acest raport nici un folos, iar Camera zeloasă dezice ceea ce a zis, devotează ceea ce a votat, [î]și minjește existența ei cu cea mai mare lipsă de consecvență care e cu puțință și toate acestea numai pentru a se ține la putere împreună cu toată ceata flămînzilor.

A presupune că toate acestea se fac din patriotism ar fi absurd. Se fac din interes. Cine n-are nimic, nici avere, nici nume, nici inteligență, nu poate fi patriot; e un om de rînd și nimic mai mult.

Primirea în acest chip a Dobrogei, anexarea unei țări și cesiunea unei provincii prin o *moțiune*, lucru nemaipomenit, nu e decît masca sub care se ascunde *carte blanche*, mîna liberă de a cheltui cu milioanele, rapacitatea partidului liberal.

Dobrogea — după cît auzim — <o> [va] fi administrată de Ministerul de Esterne, avînd mîna liberă în privirea cheltuielilor și fiecine știe cît de liberă e mîna d-lui Cogălniceanu. Prefecții viitoarei provincii se vor recruta asemenea din tot ce țara românească are mai flămînd și mai lacom; auzim de ex. de d. Holban, care pentru a fi numit prefect și-a renegat solidaritatea cu *fracția* din Iași și a votat pentru *moțiune*, pe cînd d. Ionescu, privit pîn-acum drept șef al fracției, a votat *contra* ei.

Cu prețul de-a rămîne la putere vor mai face multe d-nii liberali. Astfel după o depeșă din Viena, „Daily Telegraph” ne spune că guvernul rus solicită deja de la cel român subscrierea unei convenții care să acorde trupelor rusești dreptul de-a trece prin teritoriul României pentru doi ani minimum de la expirarea termenului stipulat prin Tratatul de Berlin pentru desertarea țării de trupe rusești.

Cunoscînd deja cu cine avem a face, prevestim că, <de> la început, vor refuza înjurînd, pentru a lua țării orice drept de compensație, și în urmă guvernul *anihilat* va semna totuși o asemenea convenție, convocînd în urmă Camerele pentru ca să-i dea un bil de indemnitate. Și Camerele îl vor da negreșit.

Astfel din rău în mai rău, pînă ce vom ajunge în starea Chinei. Nu ne indoim că pînă atuncea roșii se vor fi înțolit toți; și, cetățeni ai universului întreg, cosmopoliți precum sînt, se vor așeza cu prețul vînzării la Paris, toți cavaleri ai ordinelor Sf. Anne, Sf. Stanislas etc.

Bătrînul C.A. Rosetti va fi ajuns ținta vieții întregi: *nimicirea României*.

[4 octombrie 1878]

[„ESTE ISTORICEȘTE INEXACT ...”]

Este istoricește inexact cumcă plaga funcționarismului datează de la regimul constituțional, adeca suirea pe tron a lui Cuza Vodă. Această plagă e foarte veche. Ea exista și sub Regimul Vechi, unde *slujba* făcea pe om să intre în ierarhia aristocratică și-l elibera de *serviciul militar*, de *biruri*, de *pedepsele trupești*. Mai cu seamă Regulamentul Organic a făcut să răsară funcționarismul după exemplul Rusiei. Încaltmintrelea e prea adevărat cumcă înaintea regimului constituțional funcțiunile erau căutate din cauza titlurilor și avantajelor ce dădeau, nu însă pentru *leafă*. Apoi mai trebuie s-adăogăm că pe atunci un singur om — Vodă — era distribuitorul, pe cînd azi 159 de deputați și 76 de senatori, adecă 235 suverani, în mare parte hămesiți, fără scrupul și fără responsabilitate sint distribuitorii. Iată răul.

[4 octombrie 1878]

[„AM AVUT ADESEORI OCAZIA...”]

Am avut adeseori ocazia de-a spune în ziarul nostru că valoarea întregii activități omenești nu atîrnă de la ceea ce face omul, ci de la *cum* o face. *Ce*, adică substratul acțiunii poate fi combătut, însă daca modul de aplicațiune e în toate părțile sale complet, consecuent și puternic atunci el poartă tiparul onestității. Ideea poate fi greșită, dar e respectabilă, și-n orice caz discuția asupra-i rămîne teoretică și rezervată, precum e orice discuție asupra unor principii generale. În acest *cum*, în modul aplicațiunii unei idei se reflectă totdeauna caracterul oamenilor cari o aplică, și cînd acest caracter e hotărît și mare, fie cineva chiar dușmanul ideei, totuși impresia ce-o face asupra lui aplicarea este binefăcătoare.

Din nefericire tocmai esențialul acțiunii omenești, caracterul statornic și hotărît lipsește multora din oamenii noștri de stat, iar axioma generală pe care un român trebuie să și-o puie cînd judecă asupra oamenilor țării sale este că vor face tocmai contrariul de ceea ce-au făgăduit să facă. Altfel, luîndu-se după vorbele lor, va greși în totdeauna.

N-am admis nicicînd convenția cu Rusia, nici trecerea Dunării, pentru că n-am susținut niciodată că nația românească e moleșită și trebuie să i se lase sînge, precum zicea „Românul”. Dar, neadmițînd-o ca idee, ne puteam aștepta că, daca guvernul va trimite armata, o va îmbrăca, o va hrăni, o va comanda cum se cuvine. În locul acestora ce a făcut guvernul? A trimis-o ca o jertfă pentru care țara n-are dreptul de a cere nici o compensație, căci n-au iscălit nici două linii de împărția Rusiei, a trimis-o îmbrăcată în zdrențe pentru că comisesse deja crima de a vinde mantalele și căciulele cumpărate de ministrul Florescu; au lăsat-o fără provizii, încît era silită de a se hrăni cu porumbii cruzi de pe cîmp, în fine a purtat-o cîmpiile, fiind în parte rău comandată, și daca această armată n-ar fi avut curagiul personal și sîngele rece moștenit de la străbunii ei, adecă de la niște rase mult mai nobile decît guvernării noastre, campania ar fi fost o mare rușine.

Să judecăm în analogie ocuparea Dobrogei. Ministrul nostru de externe a promis că nu va face mari cheltuieli, că ele se vor acoperi din chiar venitul provinciei.

Permită-mi-se a crede tocmai contrariul.

Anexarea Dobrogei poate să fie pentru mulți o idee admisibilă, a căreia combatere nu va trece dincolo de marginele unei discuții teoretice. Prevedem însă de pe acuma — să dea D-zeu să nu avem dreptate — cumcă aplicația are să fie revoltătoare.

Deja ni se spune despre lefii mari pe cari au de gînd să și le croiască patrioții; deja a început a se ivi prin ziare planuri de poduri peste Dunăre, canale între Dunăre și Marea Neagră, deja, cu ficțiunea și sub pretextul de a crea un Eldorado, se fac încercări de a îndupleca opinia publică în favorul unor cheltuieli cari vor fi enorme. Vom vedea în curînd cum partidul roșu va umplea provincia cu ciracii d-lui C. A. Rosetti, cu netrebnicii cari nu se pot hrăni și îmbogăți altfel decît pe spinarea și în paguba statului român. Apoi vor urma întreprinderi de milioane pentru poduri pe uscat și șosele pe apă și cite comedii toate.

De aceea revenim la ideea noastră emisă de a se consulta populația și de a vedea sub ce condiții voiește să se țină de statul român. Să fie o învoială, nu o eucerire. Departe de a

voi să deznaționalizăm deosebitele elemente de acolo, noi cîntem din contra de părere că școala elementară trebuie să fie confesională și că în ea turcii să învețe turcește, tătarii tălărește; căci aceasta e singura cale pe care pot înainta. Să nu repetăm noi, popor mic și necuceritor, nedreptățile ce se fac naționalității noastre chiar în țările învecinate, să nu impunem nimă-rui limba și instituțiile noastre.

Nu exista o Românie transdanubiană, ci o provincie populată mare parte cu elemente străine cari, alipite de țara noastră, trebuie să se simtă, în patria lor străveche, nesupărați întru ale religiei, limbii, dreptului. A face însă din Dobrogea o colonie de netrebniți, în care să trimitem o pleoră de funcționari fără știință de carte și lipsiți de omenie, precum implusem la rîndul ei Basarabia cu tot ce avea România mai inept și mai corupt, ar fi un dezastru pentru acea provincie și cel mai nimerit mijloc de a o pierde cît se poate de curînd.

Sînt relații de drept acolo ce trebuiesc cunoscute bine și mîntinute; sînt relații economice care trebuiesc cruțate. Administrația din România e tot ce se poate mai rău pe pămînt. Voim s-o dăm și acelei provincii? Voim să sărăcească și [să] scadă populația de acolo precum sărăcește și scade la număr populația agricolă din România? Ne îngrozim la ideea că s-ar introduce și acolo acele mii de lipitori și de cenușeri cari umplu țara noastră, acei vandali cari nu știu nici abecedarul și aspiră de-a deveni perfecți, acele lăcuste ale visteriei și ale averii țăranului cari ne-au infundat țara în datorii și au adus pe sătean la sapă de lemn.

Știm că vorbele noastre sînt ca celea ale prorocului din pustii. Contra instinctelor de rapacitate a unei societăți putrede și corupte, contra Bizanțului modern cuvintele nu ajută nimic, ci numai biciul și baioneta; dar ne îndeplinim datoria, deși știm bine că, în loc ca Dobrogea să devie un Eldorado al unei bune și părintești administrații, al dreptății și muncii regulate, va deveni din contra un Eldorado al tuturor cavalierilor de industrie, al diurnașilor și cumularzilor pe cari patrioții nu i-au căpătuit încă.

[5 octombrie 1878]

[„ACEST ARTICOL...”]

Acest articol se vede a fi scris de o inteligență care caută sincer mijloacele de a îmbunătăți soarta sătenilor noștri; și cu toate astea, în pasajul care precede, începînd de la cuvintele „nu știți că orice lege relativă la veniturile și cheltuielile statului...”, ideea autorului nu ni se pare lămurită. Dacă autorul voiește să zică că Constituțiunea dă, în Adunarea Deputaților, preponderanță burgeziei și sătenilor și că aceste elemente din nenorocire nefiind încă destul de dezvoltate la noi, influența pe care legea le-o atribuie se exercită nu de ele, ci de o categorie de oameni care se prefac, pentru interesul deputăției, că sînt protectori ai burgeziei și ai sătenilor; dar care, în realitate, nu înțeleg interesele și nu sînt trebuințele acestora și nu știu prin urmare să îndeplinească rolul ce Constituțiunea atribuie burgeziei și sătenilor în mecanismul nostru constituțional; dacă aceasta este ideea autorului, atunci ideea este esactă și acest fapt constituie un rău pe care sîntem datori să-l constatăm. Dacă însă ideea autorului este, după cum s-ar părea din cîteva cuvinte întrebuițate în acest pasaj, că nu se cade ca Adunarea Deputaților să voteze ea întii legile finanțiare, ci Senatul să aibe cea mai mare influență în privirea acestor legi, nu împărtășim această părere. Credem din contră că Adunarea Deputaților trebuie să păstreze o influență predominantă în afacerile finanțiare.

[5 octombrie 1878]

[„«PE ARBORUL TĂCERII...»”]

„Pe arborul tăcerii crește fructul ei, pacea” — zice un frumos proverb arab, care se aplică întrucîtva la atitudinea modestă de astăzi a presei române.

Intrădevărit, pare că s-ar fi dat un *mol d'ordre* ziarelor liberale și afiliaților de a păzi un silențiu tăcut sau o tăcere silențioasă, după cum ar zice d. Pantazi Ghica, asupra activității acestei sesiuni extraordinare, în care s-a pus la cale cestiunile cele mai grave pentru viitorul României.

Această tăcere se manifestă prin deosebitul interes etnologic ce-l arată ziaristica pentru regiuni depărate, unele pentru Bosnia și Erțegovina, altele pentru Afganistan și pentru îndrăznețul Șir-Ali, încât, urmîndu-se acest metod de-a discuta cestiunile, vom ajunge mai departe, pînă ce concertul penelor oficioase va ajunge la o simfonie asupra descoperirilor din Africa centrală; iar triburile negrilor vor avea onoarea de a întuneca prin importanța lor pierderea unei bucăți din pămîntul patriei.

Astfel, pe cînd turcii impresurau Bizanțul, înlăuntru se discutau și se certa asupra unor subtilități teologice, iar azi, cînd slavismul lovește cu talazurile sale de invaziune corabia statului român, pasagerii acestei corăbii fără busolă și fără ancoră, corupta generație de astăzi începe a avea un semnificativ interes pentru cestiuni de pură etnologie. În zadar s-au ridicat glasuri spre a arăta că într-altă direcție ar fi trebuit să pornească corabia, că vîslașii au apucat pe unde talazurile sînt mai mari și stîncile mai prînejdioase; societatea din corabie, superficială și plină de zădărnicii, nu încetează sau de a se certa pentru cea mai bună formă a organizației omenești, pe cînd nu are nici pe cea mai rea, sau tace atîrnîndu-se de cîte o cruciuliță rusească.

Deci Basarabia s-a dus de unde nu se va mai întoarce, în sinul negrei străinătăți. În zadar moldovanul va mai privi în zile senine din vîrfurile Ceahlăului în zarea depărtată Ismailul, Cahulul, Bolgradul și țarmii Mării Negre, în zadar va vedea departe, ca margine a orizontului său, Cetatea Albă și Chilia; ceea ce va vedea din punctul din care Alexandru Voevod cel Bun va fi rotit ochii pentru a-și măsura țara cu agerimea lor, ceea ce va vedea va fi pămînt înstrăinat. În zadar își va aduce aminte omul cunoscător de cele trecute, cumcă, tari ori slabi, în trecut nu s-a găsit unul dintre noi care să consfințească pierderea pămîntului sfînt al patriei, astăzi va găsi sute de oameni, aleși în Sfatul țării, cari au căutat zile întregi formula ca să scape de acel pămînt, căutînd a masca cu fraze patriotice lipsa lor de statornicie și de bărbăție, lipsa lor de adevărat și energie patriotism.

Iar poporul? Poporul tace, petrece cu jucării, cu părazi, cu intrări triumfale; poporul, care și-a vărsat singele și aurul pentru a ține pe umere o politică nesocotită și criminală, va găsi în fraze jurnalistice, în laudele lingușitorilor săi, în panglicăriile demagogiei fățișe și a celei mascate o despăgubire meritată pentru pierderi reale și ireparabile.

Aceiași oameni cari vorbesc totdeauna de dînsul, se numesc reprezentanții lui *par excellence* și găsesc neapărată consultarea lui dacă un profesor ignorant a fost dat afară sau un cetățean bețiv a mîncat bătaie la alegeri, aceiași oameni găsesc cu totul de prisos de a-l consulta cînd e în joc soarta lui întregă. Pentru România cestiunea că d-nii Vizanti sau Daniileanu își pierd posturile sau că un guvern a avut candidaturi oficiale sînt lucruri de zece ori mai importante decît pierderea a trei ținuturi și anexarea unei țări a cărei cultură va costa minimum două sute de milioane.

Și care e motivul că nu se consultă țara tocmai cînd e mai mare trebuință de aceasta?

Pentru că sînt rușii în țară — răspunde d. Holban, viitorul prefect din Dobrogea cu 1500 de franci pe lună.

Pentru că sînt rușii în țară. Dar oare Senatul n-a fost dizolvat asupra intrării rușilor, iar actualul Senat n-a fost ales pe cînd talazurile invaziei acoperise Moldova? Oare nu tocmai corpul acela, care ar fi putut rezista, care ar fi putut împiedeca acțiunea fatală a unui guvern vîtreg, a fost dizolvat spre a se convoca altul într-un termen mai scurt decum prevede legea și sub imediată impresie a invaziei?

Fost-a cineva care să spuie poporului în ce stare vor ajunge frații lui din Basarabia cedată, pentru a-i trezi instinctul de conservare și bărbăție?

Rusia a intervenit cu generozitate în neliniștele agrării din Bulgaria și Erțegovina, căci substratul material al neorînduicilor din Turcia a fost, ca totdeauna, o cestiune economică. Dar oare știe d. Holban, prefectul de Tulcea, ce e în Rusia?

Nu e acolo poporul supt și istovit de tot felul de dări nedrepte, nu a devenit țăranul rusesc chiar o adevărată raia? Nu e arbitrariul agenților guvernului mai mare decît a celor turcești, nu lipsesc toate garanțiile siguranței și libertății personale?

Relele Turciei moscovite, sub care începe Basarabia, sînt cu mult mai mari decît ale Turciei balcanice. Neliniștele din Bosnia, Erțegovina și Bulgaria sînt pe zece părți întrecute de cele din ținuturile Cirigin din gubernia Voroneș, Cernigov și altele din Rusia. E destul ca țăranul să fie acolo nemulțumit cu soarta lui pentru ca guvernul rusesc să prefacă țara într-un pustiu. În momentul în care rușii au plecat spre a elibera Orientul limba polonă se alunga din oficiile Poloniei; tipărirea de cărți în limba ruteană era oprită; era oprit chiar de-a cita în note

la scrieri istorice textul unor documente vechi, scrise în limbă malorosiană; era oprit cu asprime de a cînta în concerte *arii* malorosiane.

Sub forma monarhiei absolute domnește cel mai mare arbitrar administrativ; se rusifică cu sila tot ce nu e moscovit; biserica a devenit o poliție a conștiinței care închide în temniți mii de oameni de altă religie; pentru o vorbă liberă sau un șir liber tribunalele dictează pedepse neomenești, condamnă la munca silnică în minele de plumb fete în vîrstă aproape copilărească și băiețani de pe băncile școlii, pentru nimicuri, pentru credințe cari au trebuit să se nască ca idealuri nerealizabile în întunericul acelor internate în care semicultura și prospăiala e un mijloc pentru o mai adîncă barbarie decît aceea a unui popor primitiv.

Și acestea nu le spunem noi; le spune un rus chiar, un profesor de universitate, d. Dragomanov, care a fost destituit din catedra sa de la Chiev pentru că a încercat a scrie asupra limbii malorosiane.

Și dacă o asemenea soartă așteaptă pe slavi chiar în împărăția Moscului, ce soartă va aștepta oare pe bieții români din Basarabia!

Cu toate că o străinătate neagră și nendurătoare, barbară și robită și-a întins ghearele asupra unei părți din țara noastră, Camerele actuale au autorizat, neautorizate ele înșile, cedarea provinciei, fără a crede de cuviință de a consulta poporul. La ce trebuie săștie poporul sub ce soi de stăpîni va ajunge o parte a lui, sub ce stăpîni e amenințat de a cădea întreg?

Cîteva numiri schimbate ale ulițelor Bucureștilor, cîteva cîntece ale muzicii militare, o reprezentație gratis la teatru și căpătuirea patrioților în Dobrogea îi vor lua ochii. Apoi mai e cestiunea Afganistanului și a Africii centrale, care ne interesează pe toți într-un grad cu mult mai mare, alcazarul Ionescu, unde vor veni celebrități care să netezească neplăcuturile încrețituri ale frunților sibirite și să readucă risul pe buzele stîlpilor de cafenele care pun la cale țara și soarta nației.

[6 octombrie 1878]

LA VOCE D'ITALIA

D. Cavaler Enrico Croce și-a propus a scoate un ziar italiano-român pentru a face România cunoscută conaționalilor săi.

Nu discutăm necesitatea ziarului, căci în urma urmelor aceasta va atîrna în mare parte de la modul cum va fi redigat. E adevărat îndealmintrelea că tocmai în Italia am fost calomniati îndestul, că chiar astăzi cercurile oficiale ale noului regat nu ne dau un sprijin îndestul de puternic și că în special Italia ne cunoaște foarte puțin, deși națiunea italiană ne e cea mai înrudită prin limbă dintre toate celelalte națiuni romanice.

Ceea ce am dori însă cu tot dinadinsul e ca noua foaie — căreia îi dorim mult succes și viață îndelungată — să fie pătrunsă de spiritul adevărului.

Destule ziare avem în țară, a căror singură ocupațiune este de-a lăuda națiunea, a-i măguli instinctele sale, a-i demonstra lucruri indiferente ca periculoase, (iar periculoase), iar pericolele, ca lucruri vrednice de dorit. Destul ni s-a vorbit de glorie, de tărie, de primatul nostru în Orient, pe cînd ar fi trebuit să ni se dea sfatul serios de-a cumpăni puterile noastre și de-a nu aspira la lucruri himerice, foarte costisitoare și foarte zădarnice pentru stadiul nostru cel mic de cultură.

Desigur că ținem la simpatiile Italiei și am fi foarte bucuroși ca să se reînnoiască acele relațiuni amicale și de solidaritate de interese, cari predominau în veacul nostru de aur sub coborîtorii Basarabilor și ai viței Mușatin, pe cînd Cetatea Albă și Chilia erau pline de negustori genovezi și venețieni, pe cînd galbenul *venetie* era o monetă cunoscută, pe cînd republica Veneției întreținea atît de puternice relațiuni cu Ștefan Vodă pomenească-l!

E drept că un ziar nu e vrun lucru mare, — puțin schimbă din cursul fatal al evenimentelor, ba este adesea un fruct al aceluia curs. Dar de bine de rău tot e mai mult decît nimica și poate da direcție unei mișcări oarecare. Astfel planul de colonizațiune a Dobrogei prin italieni ar fi vrednic de-o atenție unui ziar italian român; și dacă ar succeda o dată de-a porni curentul unei colonizări latine spre România, nu ne îndoim că chiar latifundiile României proprii ar fi un teren roditor pentru o asemenea lăudabilă operă.

Nu ne facem mari iluzii asupra acestui plan -- din contra sîntem mîi aplegați de-a crede că nu va reuși decît că va reuși. Dar bine cercetîndu-se terenul și avînd (înte limpezi înaintea ochilor, lucrul n-ar fi cu neputință și ne-ar fi folositor și nouă și cauzei române în genere.

Iată dar un orizon larg, care se deschide noii întreprinderi ziaristice. Istoriceste s-ar putea ocupa cu relațiile tradiționale, deși ajunse în desuetudine dintre Italia și țările dunărene române, politicește ar putea milita în favorul întăririi elementului nostru izolat din răsăritul Europei printr-o nouă influență de sînge romanic.

După programă nu ne putem rosti încă, dar sperăm că foaia nu va fi pur și simplu un vestitor de noutăți și de complimente, făcute nouă, cari nu le prea merităm, ei va îndeplini un scop serios și bine hotărît.

„La voce d'Italia” va apărea joile și duminicile; prețul pe an 20 franci, pe șase luni 12; direcția și administrația e în strada Academiei nr. 24 la Tipografia națională.

[7 octombrie 1878]

MIȘCĂRILE ÎN RUSIA

„Journal des débats” primește din Petersburg următoarele știri:

Dacă revoluționarii se abțin pentru moment de la noi acte sîngeroase și nu fac să urmeze uciderii generalului Mezenșof alle fărădelegi asemănătoare, ei se despăgubesc dînd un avînt mult mai mare literaturii lor; oprite prin legi și înnulțind proclamațiile și broșurile lor, pe cari le iubesc într-un mod alit de particular. E curios că toate silințele celor două poliții, cea oficială și cea secretă, cu care Petersburgul e cu deprisos aprovisionat, nu izbutesc a descoperi ascunzătorile misterioase unde se fabrică și se imprimă produsele lor și că continuă a da piept cu autoritatea făcîndu-le să circuleze liber prin mijlocul poștei mici. Proclamațiile nu se mai numără printre raritățile și orice persoană, cît de pușin notabilă, primeșse mai multe de cum ar dori; cum e cu puțină deci ca poliția să fie în neputință de-a pune mîna pe autorii lor, cît și pe preșele tipografice, de sub cari ele iese la lumină? Tipografiile sînt supuse în Rusia unei inspecții din cele mai riguroase, care pare a face cu neputință orice contravenție la reglemente; sfințenia domiciliului nu se respectă mai mult decît libertatea cetățenilor; arestările nu atîrnă decît de bunachibuzința a agenților și cu toate înlesnirile acestea, percheziziile nu ajung la nici un rezultat.

Efectul cel mai limpede a acestei literaturi subterane e că-ntrîine panica-n societate. Cîtînd profesiile de credință a acestui partid pus la index și care nu pierde nimic din superba sa mîndrie, partid ce amestecă amenințările cu blestemele și în cari un tribunal, avîndu-și seamul în înbunerie și arogîndu-și cu toate acestea drepturile unui judecător suprem, rosteste hotărîri neîndurate alit contra unor clase întregi ale societății, cît și contra unor indivizi izolați, cîtînd zice acele profesii de credință e natural că funcționarul public cît și burgezul nu se sînt locmai în apele lor și se-ntreabă ce trebuie să creadă. Dacă aceste foi n-ar fi cu asprime proibite, ei s-ar îngriji cu mult mai pușin și nu le-ar da mai multă importanță decît altor rătăcirii ale spiritului omenesc; însă faptul că apărarea guvernului e-n neputință de-a opri circulația acestor foi, trezește ideea că dușmanul se razimă pe puteri însemnate și că neapărat călă să se fie seama de el. Mii de zgomote stranii circulează în privirea aceasta și s-acreditează pe zi ce merge mai mult; se asigură, de pildă, că această organizație revoluționară are afiliași pretulindenea, că-i are în toate ramurile administrației publice, ba pînă și-n sînul corporațiunilor, destinate anume pentru a urmări pe revoluționari și că prin această conivență secretă se esplică imunitatea relativă, de care s-au bucurat pîn-acuma. La aceste descoperiri îngrozitoare se mai adaogă povestiri nu mai pușin îngrozitoare asupra proiectelor grandioase ce li se atribuie contra societății. Se vorbește de esterminarea personalului guvernamental, a bogăților și a burgejilor și oamenii își șoptesc la ureche că întreaga capitală sau măcar unele cartiere vor zbură în aer prin mijlocul dinamitului pe care hornarii îl vor pune pe drumuri. Toate acestea se spun firește într-un ton pe jumătate glumeț; însă bași în curînd de seamă că această veselie prefăcută ascunde o neliniște reală și că viitorul se anunță plin de noui grii.

În aceste proclamații, dintre cari una din cele din urmă poartă titlul Moarte pentru moarte, se găsește esplicarea și justificarea uciderii șefului jandarmeriei. Dacă o credem, atunci fără cuvînt s-au atribuit acest act unei simple răzbunări pentru esecutiunea lui Kovalski, răzbunare esecitală asupra unui nevinovat. Generalul Mezenșof a fost condamnat la moarte pentru că a meritat-o el în persoană. În zilele prefectului capitalei Trepof el își permisesse procedări crude și ilegale către dîșinului politici și a primit răsplătirea. Revoluționarii nu sînt alit de rău, precum ar voi cineva să-i facă în aparență, și nu sacrifică vieți omenesci fără deosebire. Dacă generalul Mezenșof n-ar fi căleat datoritiile sale, nimeni nu l-ar fi făcut răsanzător pentru ofense comise de alții și el ca persoană, nu ca șef al jandarmilor a suferit pedeapsa decretată.

[8 octombrie 1878]

[„MÎNE, DUMINICĂ, E ZIUA HOTĂRÎTĂ ...”]

Mine, duminică, e ziua hotărîtă pentru intrarea triumfală a trupelor noastre în București.

Într-adevăr, dacă este vreun organ al națiunii care-n aceste vremi triste, cînd totul e amenințat, să prezinte o priveliște mai mîndră și mai întăritoare de suflet, e organul puterii fizice a poporului românesc, ostașul, care azi, cînd Camerile s-a dezonorat, revenind asupra voturilor solemne din trecut și rumpîndu-le, au ținut singur drapelul sus, gata a se bate pe Argeș cu rușii, precum a fost gata a se bate în Bulgaria cu turcii.

Pe cînd o generație coruptă, fără de mîndrie și statornicie, formează publicul privitor, oștirea, această singură reprezentantă a poporului românesc adevărat, cum este el la plaiuri și la șes, dovedește încă urmele unor virtuți cari în restul societății s-au pierdut.

E drept că toată organizarea noastră politică, tot aparatul de legi și instituții introduse cu deridicată, toată neingrijirea de pîn-acuma pentru clasa agricolă română tind a o nimici cu desăvîrșire.

Nu e număr din „Monitor” care să nu cuprindă liste lungi de dări directe și indirecte, județene, comunale și de alt soi, cari toate în linia din urmă se percep din punga țăranului, de vreme ce el formează singura clasă productivă în România. Munca lui o preocupă ne-gustorii și o schimbă pe mărfuri străine, munca lui dă valoare latifundiilor statului și celor particulare, dările plătite direct și indirect de cătră dînsul susțin legiunile de funcționari ai statului, ai comunelor, ai județelor; e-un cuvînt o organizație în care vorbește și pe care-o influențează toți aceia cari nu produc în economia nației nici măcar valoarea unui capăt de ață; pe cînd țăranul, care singur produce întreg substratul vieții noastre economice, nu are nici un glas care să-l reprezinte pe el, să vorbească în numele lui.

Și cînd vom a ne fâli și a ascunde cu vâlul gloriei mizeria acestei generații fără razim moral și intelectual, atunci cu ce ne vom fâli decît cu vitejia personală a aceluiași țăran?

El merită într-adevăr să intre în triumf în Sybaris, el care în mijlocul veacului al nouă-sprezecelea, ce pentru noi însemnează domnia frazei și a prospătelii străine, reprezintă încă cu aceeași bărbăție frumoasele pagine ale unui trecut cînd toată țara era ca dînsul. Dar vremile s-au schimbat din veacul al cincisprezecelea și pînă azi. Astăzi grație liberalismului au izbutit a face din România o nouă Americă, un teren pentru colonii, pe cînd poporul românesc se stinge prin simplificarea muncii, prin pierderea pieței în care să și-o ofere, prin mizeria cauzată de mulțimea dărilor, prin sărăcirea cauzată de introducerea unor costisitoare forme goale fără nici un cuprins real. Astăzi ea niciodată putem vorbi de o plebe de sus și de un popor de jos.

Să descoperim oare toate păcatele cîte s-au comis pînă în ziua de astăzi contra elementului celui mai conservator din țară, contra săteanului? Dar nu e lege introdusă care să nu fi distrus sau să fi încercat a distruge sentimentul lui de drept, ce se păstrase de bătrîni ca obicei al pămîntului, ca datină moștenită; nu e școală înființată care să nu fi fost o uncață contra limbei lui și a bunului său simț, nu e instituție care să fi răspuns la adevăratele lui trebuințe. În mijlocul formelor cosmopolite, introduse la noi fără alegere, el e singurul ce și-a păstrat frumoasa limbă stăveche, frumoasele datine, cari și ele pier din zi în zi sub suflarea înghețată a unui veac străin de toată ființa noastră.

Știu prea bine că nici Dumnezeu din cer, nici om de pe pămînt nu mai e în stare a opri repede cădere pe povîrnișul fatal pe care am apucat. Peste douăzeci și cinci de ani românul în România chiar va fi o curiozitate etnologică precum e astăzi în munții Emului, unde-a stăpînit cu glorie două veacuri. Știu prea bine că am făcut drumuri comode de fier și poduri peste rîuri invaziei veacului modern și că stăpînii viitori ai pămîntului nostru trec în fiecare zi granițele cu sutele și cu miile. Noua Americă, America răsăriteană de lingă Dunăre, a deschis de mult porțile ei imigrațiunii care ne-aduce civilizația și stingerea.

Dacă le spunem toate acestea n-o facem pentru că ar fi ceva nou, pentru că am putea spune remedii contra răului, ci pentru a arăta că, dacă e un element care să mai merite recunoștința noastră deplină, pentru că dă oarecare strălucire celor din urmă pagine ale istoriei noastre, este tocmăi acel popor din sate, care a rămas inaccesibil tuturor înnoiturilor noastre nenorocite, dar care se stinge prin munca de Sisif ce i s-a impus, pentru ca tocmăi el și nu altul să susțină uneltele care-l esterminează.

Dar chiar bucuria și recunoștința noastră sinceră este înveninată de un eveniment care se petrece în aceeași zi în care se petrece intrarea triumfală. Într-adevăr, între conisarii ruși și cei români s-a fixat aceeași duminică, aceeași zi de 8 octomvrie pentru schimbarea autorităților române din Basarabia cu cele rusești. Deci în aceeași zi în care Bucureștii vor fi împo-

dobiși cu flămuri tricolore și se vor ilumina, un alt colț al pământului românesc va intra într-un întineric vecinic poate. Nu există o mai mare ironie decât aceea a sorții.

[8 octombrie 1878]

[„ROMÂNUL» COMBATE IDEILE EMISE DE NOI...”]

„Românul” combate ideile emise de noi în privirea organizării viitoare a Dobrogei. Noi am cerut ca școlile primare din Dobrogea să fie confesionale, să nu impunem populațiilor limba și instituțiile noastre, în fine ca Dobrogea să fie tratată ca o provincie deosebită, respectându-se legile, datinele, individualitatea lor locală, iar nu ca Românie transdanubiană.

Cuvintele pentru cari am făcut acele propuneri sînt multe și varii; cel mai grav însă e că, cu toate drepturile noastre istorice necontestabile asupra acelei părți de țară, ea este azi *de facto* o țară străină și nici nu putea fi altfel de vreme ce dominațiunea română a încetat acolo de aproape cinci sute de ani. Al doilea cuvînt e că am voi să nu ne fie rușine într-o zi de starea în care administrația ineptă, imorală și vindută a generației liberale de astăzi a adus România întreagă.

De aceea unirea personală a provinciei cu România ar fi poate expedientul cel mai bun pentru a o scăpa de lăcustele diurnașilor, cumularzilor și postulanților flămînzi care cotropesc și vestejesc în România totul — instrucție, administrație, advocatura, justiția chiar.

Acuma venim la răspunsurile „Românului”.

„Românul” numește ideile noastre erezii. Să vedem ce erezii sînt:

Ziarul guvernamental zice că noi nu știm sau uităm că deja Luther a stigmatizat identificarea *științei* cu biserica, o identificare la stîrpirea căreia n-a încetat, nu încetează de-a lucra *pedagogia* modernă.

Înainte de toate „Românul” trebuie să știe că școala primară n-are a face nimic cu *știința*, precum pe de altă parte *știința* n-are a face nimic cu *pedagogia*.

Școalele primare nu sînt institute pentru propagarea științei, ci institute de creștere (educațiune). Pe de altă parte biserica este asemenea un institut de creștere, și influența ei asupra școlii primare este cea mai folositoare. Cititul, scrisul și socoteala nu sînt științe, sînt mijloace numai, cele dentii pentru a-și fixa memoria și a ajunge la cunoștințe, cea din urmă pentru a ușura judecata asupra valorilor. Materia adevărată ce caută a se preda în școlile primare trebuie să fie educativă. Toemai acesta e defectul școalelor din România, că atît cele primare cît și cele secundare îngreuează memoria și judecata copiilor e-o mulțime de cunoștințe nefolositoare — nici o programă de studii nu-i așa de încărcată ca cea din România — lăsînd caracterul și sentimentele paragină. Știința începe abia acolo unde judecata e coaptă, disciplina caracterului deplină, înainte de această epocă nu există decît creștere prin deosebite mijloace, din cari religia e cel mai puternic. Partea pur dogmatică a religiei se pierde cu vremea, dar sîmburul ei moral rămîne și formează tîria caracterului. Institutele noastre de educație — interconfesionale — produc pehlivanii și papugii cari de la 15-16 ani încep a aspira la funcțiile statului, împlu — privești grețoasă — localele obscene de petrecere și ne inspiră de pe acum dezgust și o mare neliniște în privirea viitorului României.

Dar dovada cea mai limpede că toemai ideea „Românului” este o erezie sînt școalele confesionale din Austro-Ungaria, singurele institute vrednice de toată lauda, care disciplinează în mod riguros caracterul populațiilor *române* de acolo. O altă dovadă sînt școalele *catolice* din București, vizitate de copii *români*, ba de *evrei* chiar. Și de ce? Pentru că școalele interconfesionale corup. C-un cuvînt școalele elementare sînt institute de *educație*, iar mijloacele sînt cunoștințe fie practice, fie religioase.

Îndealmintrelea „Românul” greșeste rău citînd în această privire pe Luther ca autoritate. În realitate obscurantismul introdus în Germania prin reformați a fost mult mai mare și mai cumplit de cum l-au introdus vreodată catolicii. Reformații au ars și spînzurat eretici mai rău decît catolicii, și toemai contra acestui obscurantism barbar catolicii au introdus școala primară populară, care este o invențiune a lor, dacă se poate întrebuița acest cuvînt. Toemai ordinul cel mai calomniat — iezuiții — sînt creatorii și răspînditorii învățămîntului popular gratuit, care înaintea lor nu exista.

Lăsăm la o parte *pedagogia* d-lor modernă, care se vede că e atît de *modernă* încît n-o cunoaște încă nimenea. *Pedagogia* nu are a impune materia cutare ori cutare ce e a se preda, ci

numai modul de-a o preda pentru a înfruntă asupra caracterului și a disciplinei minții. E o știință formală sau mai bine o artă pentru a face mai priceput copilului ceea ce voim să-i spunem și a-i imprima mai adânc ideile morale și, câte puțin, a deveni directivele vieții sale. În materie chiar ea nu decide nimic.

De aceea am ruga pe „Românul” să nu confunde pedagogia adevărată cu ideile secăturilor republicane cari vor să puie mâna pe școala primară și a căror pedagogie consistă întru a nu avea nici o pedagogie. Atît pentru instrucția publică a dobrogenilor.

Ideile „Românului” sînt greșite ori tendențioase, în tot cazul idei din care nimeni nu va putea să tragă folos.

Iată ce zice însă „Românul” despre limba administrației din Dobrogea :

Fiecare țară are o limbă a statului, o limbă a *cetățeanului*, un instrument de înțelegere comună care poate să difere de graiul național al individului către sau către. Statul n-are dreptul de-a persecuta graiurile locale. Ele pot și trebuie chiar să figureze în școlile respective. Turcii din Dobrogea vor învăța turcește, tătarii tătarește, mai bine încă dect sub dominațiunea otomană. Toți cetățenii români însă, fără distincțiune de origine sau de religione, *sînt datorii a cunoaște limba comună a statului, limba prin intermediul căreia ei se pot înțelege unii cu alții ca membri ai unei singure familii politice.*

Aceste idei nu sînt greșite, nu sînt tendențioase : ele sînt primejdioase.

Asupra acestor idei nu mai începe nici un fel de discuțiune : este în vecinătatea noastră un stat în care ele sînt aplicate și nu avem decît să căutăm urmările acestei aplicațiuni pentru ca să ne încredințăm despre aceasta. Cuvintele pe cari le extragem din „Românul” par a fi estrase din foile maghiare ; din cuvînt în cuvînt argumentele cu care „Românul” combate cererile noastre sînt argumentele cu care politiciii maghiari combat cererile românilor din Ardeal. Într-un cuvînt, politica pe care „Românul” ne slătuieste s-o urmăm față cu dobrogenii este politica pe care maghiarii o urmează față cu românii din Ardeal.

E înțeleaptă această politică ?

Întrebați pe ardeleni, ca ei să vă răspundă.

„Românul” zice : „România transdanubiană există, dar trebuie să știm a o iubi, ca și ea să ne iubească”. Așa este, trebuie să știm a o iubi, pentru ca și ea să ne iubească. Dacă însă vom procede față cu dobrogenii cum maghiarii proced față cu ardelenii, dobrogenii ne vor iubi cum ardelenii iubesc pe maghiari.

Mai avem nevoie de alte dovezi ? Rusia urmează aceeași cale a introducerii silnice a limbii statului, apoi o urmează Prusia în provincia Posen, în Alsas și Lorena, e-un cuvînt toate statele cuceritoare. E o armă periculoasă aceasta în minile celui slab, căci se-ntoarce mai în genere contra lui la urma-urmelor. Pasajul din „Românul” e evanghelia tiraniei maghiare, rusești, prusiene. Noi concedem ca limba românească să fie obiect de studiu obligatoriu, însă predarea tuturor obiectelor să se facă în limba maternă a copiilor, căci numai așa vor pricepe ce-nvață și numai așa vor învăța a iubi România.

Acum venim la instituțiile noastre *liberale*, pe cari n-am voi să le vedem introduse în noua provincie. Am voi să se respecte adică *statu quo ante bellum*, relațiunile de proprietate și de posesiune, administrația comunală cum a fost, jurisdicțiunea matrimonială exercitată de cler, sentințele de pace dictate părților prin persoane clericale, e-un cuvînt toată organizația primitivă, însă morală și de bună-credință a unui popor primitiv. Pentru aceasta ar trebui un studiu îndelungat făcut la fața locului asupra obiceielor pămîntului, asupra aceluși drept viu, recunoscut de toți și necontestat de nimeni, care cuprinde puterea sa coercitivă în sine însuși și în conștiința omului. Dacă „Românul” se teme de veacul de mijloc, să-și aducă aminte că amîndouă țările noastre dunărene n-au avut de la fondarea lor și pînă în suta a optsprezece nici un cod scris (codicele Vasile Lupu și Matei Basarab nu s-au aplicat niciodată) și că abia fanarioții, stricînd țara din temelie și corumpind pînă în măduvă simțul de drept al românului, au fost siliți să-introducă norme scrise într-o societate în care totul era putred, iar șiretlicul, sofisma și neadevărul se introduseseră în locul sentimentului înnăscut de dreptate și de adevăr.

[11 octombrie 1878]

[„ERA LESNE DE PREVĂZUT...”]

Era lesne de prevăzut că acel compromis din Senat, ce formează astăzi punctul de pîrce-dere al multor articole politice în ziarul „Presa” să fie o ocazie binevenită pentru organele radicale de-a se bucura de închipuita dezbinare în partidul conservator și de-a ironiza slăbirea acestuia.

Noi din parte-ne credem că o furtună de hîrtie nu e în stare nicicînd să risipească convingeri bine formate și unitatea aceea care se naște din comunitate de interes și de vederi. De aceea, oricît de mare ar fi bucuria „Românului”, știm că ea nu e deloc justificată și cel puțin nu ne atinge pe noi, cari de la-nceput și pînă acuma am rămas consecuenți, descoperind pas cu pas minciuna și duplicitatea politicii radicale și neamăgîndu-ne prin nici una din apucăturile partidului radical.

Împede și în mod neîndoios a dovedit d. Maiorescu în Cameră că ministrul nostru de externe știa despre pretențiile Rusiei asupra Basarabiei și cu toate acestea n-a spus Camerei nimic, și cu toate acestea a dus armata peste Dunăre, ca să se lupte în interesul celor cari aveau să ne sfișie țara.

Și cînd țineam seamă de știrile ce ne veneau din ziare străine, din Rusia chiar, în privința aceasta, eram numiți calomniatori; și cînd ne rugam lui Dumnezeu să facă a trece păharul acesta de dinaintea noastră și a nu ne împlini ceea ce vedeam apropiindu-se ca fatalitatea, în [ale] cărei unde pluteau cu mulțumire roșii, atunci eram acuzați că vorbim rău de partidul fanariilor și de nobilul său aliat.

De aceea era evident că oricît de identice ar fi îndealtmîntrelea principiile fundamentale ale partidului conservator, numească-se el dreapta, numească-se centru, nu ne-am putut asocia la darea unui bil de indemnitate pentru actele acestui ministeriu care a făcut atît de bine trebile Rusiei și atît de rău pe-ale României.

Ceea ce e mai hazliu însă e desigur știrea ce-o comunică „Românul” cititorilor săi cumcă „Timpul”, zi „Timpul”, a devenit socialist. Pentru că arătăm cum țaranul nostru, fie proprietar mare, fie mic, e singurul producător real în această țară și cum din spinarea acestui țaran se nutrește toți paraziții liberali, împuîndu-i statului netrebnicia lor intelectuală și morală, de aceea noi am devenit socialiști, ba, mai mult, comuniști și nihilști.

Dacă arătăm că prin calamități economice țaranul, care e proprietar și producător, dă îndărăt și se stînge prin greutatea birurilor, că fiecare număr din „Monitor” cuprinde liste lungi de dări comunale, județene etc. cari-n ultima linie se plătesc din punga țaranului pentru a întreține o administrație hoțască, atunci noi... sîntem socialiști, se-nțelege. Și dacă vom spune că populațiile noastre orășenești au pierdut — prin importarea mărfurilor străine de tot soiul — pînea zilnic[ă] și sînt reduse parte la proletariet, parte la precupețirea băuturilor spirituoase și a obiectelor de consumație zilnică, adică trăiesc din scumpirea artificială a acestor obiecte, atunci „Românul” va zice că sîntem socialiști.

Tot atît de nepotrivită e citarea în această privire a unui alt articol din „Timpul”.

Despre articolul intitulat *Mișcările din Rusia* n-avem decît a repeta că este o corespondență din „Journal des débats”, ziar, care în orice caz numai socialist nu e. E de sine înțeles că, oricît de criminale ar fi mișcările din Rusia, noi nici le combatem, nici le aprobăm. Împărăția vecină s-a izolat atît de mult de restul lumii încît mișcările dinlăuntru ei nu înrăuresc întru nimic spiritul public al Europei și sînt afaceri curat rusești. Pentru străinătate ele au valoare numai întru cît împiedecă sau înaintează scopurile *guvernului* rusesc și poate că acest din urmă, ocupat îndestul înlăuntru țării sale, va exercita un amestec mai puțin simțitor în afacerile altora în afară. Interesul ce-l au ziarele străine — putem zice toată presa europeană — pentru acele mișcări e cu totul identic cu al nostru și nu privește decît influența pe care ele ar putea-o avea asupra politicii *externe* a Rusiei. Asta-i destul de lămurit pentru a arăta deplina noastră neinteresare, fie în afirmativ, fie în negativ, pentru mișcările dintr-o țară care am dori să ne inspire pe de-a pururea tot atît interes precît ne inspiră Afganistanul de ex., chiar dac-am trebui să renunțăm la onoarea de-a vedea pe d. Slăniceanu ministru plenipotențiar la Curtea din Cabul.

Nu știm pentru a citea oară cată să repetăm că reflecțiunile noastre nu le mai facem „Românului” îndeosebi.

Acest ziar a mințit de atîtea ori pe socoteala noastră, cînd cu bandele de săcui, cînd cu dezmințirile în privința banilor de hîrtie și în cestiunea Basarabiei, cari toate s-au dovedit din parte-i ca nevrednice apucături, încît noi față cu ziarul fanariot nu mai sîntem în poziție de apărare. Sîntem prea sus pentru ca să ne poată atinge. Am spus totdeauna adevărul și nu ne-am înjosit a întrebuința apucăturile coțcărești ale foilor fanariote. Deplîngem că generația de astăzi ne dă ocazie de a spune atîtea adevăruri dureroase și că mai ales partidul așa-numit liberal ne împune, prin netrebnicia sa intelectuală și morală, datoria sfîntă de a-l contesta zi cu zi. Dar dacă poziția noastră prin apărarea fără încunjur a adevărului devine grea din cauza alianței naturale a celor mărginiți și a celor răi contra noastră, de pe altă parte calomnia și minciuna nu ne pot atinge. Săgețile neputincioase ale progenitului importate a Fanarului se frîng fără putere de pavăza noastră. Statornici și consecuenți de la început, nimeni nu ne poate arăta o singură deviere din calea ce ne-am prescris-o.

[12 octombrie 1878]

[„ROMÂNUL» SE GRĂBEȘTE A REPRODUCE..."]

„Românul” se grăbește a reproduce din ziarul francez „La Presse” un articol intitulat *România* în care se aduc laude senatorilor guvernamentali, deputaților și guvernului pentru buna lor purtare în cestiunile cele trei impuse de Tratatul de la Berlin.

Aceasta n-ar fi nimic. Un articol de jurnal, mai cu seamă într-o depărtată străinătate care nu se interesează de noi, se câștigă lesne, mai ales cu motive sunătoare. Guvernul se poate lăuda prin presa străină — i-o permit mijloacele deocamdată. Noi în genere n-am prea dat și nu prea dăm mult pe părerea străinilor, părere care e sau unilaterală și formată cu acel prisos de suficiență individuală pe care în țara noastră — și în cea turcească — se crede în drept de a o avea orice gazetar străin, pe de alta cu acea superfluență de lingusire care dovedește ceva și mai rău și aduce aminte de casele de binefacere. Pînă-acum ni s-a întîmplat foarte adeseori să nu ne supărăm cituși de puțin de opinia cea rea a ziaristicii străine și să nu ne bucurăm de părerea ei cea bună. Prea adeseori s-a întîmplat ca cea dintîi să fie falsă, cea din urmă plătită, iar fabrica unora și altora e mai adeseori țara noastră chiar, în care vestiții corespondenți se pun ușor la serviciul cutărei persoane sau cutărui interes. Dar dacă cunoștința originii multor produse intelectuale de asemenea natură nu ne inspiră nici vînt respect deosebit, nici vro temere în privința relei opinii căreia i-ar putea da naștere, pe de alta ne bucurăm oricînd dacă vedem aprecieri adevărate, fie-n rău, fie-n bine; căci adevărul — atingînd susceptibilitatea noastră națională și dureros fiind chiar — e tot mai bun decît minciuna aurită.

Alta despre ziare în genere, căroră nu le dăm o importanță mai mare decum au într-adevăr.

Așadar guvernul poate să-și scrie laude în ziarele străine pe cît îi va plăcea, n-avem nimic în contra, ba ne pare chiar bine dacă caută a inspira încredere acolo unde are nevoie de ea, cu condiția numai ca acea încredere să nu coste prea scump.

Dar ceea ce nu putem trece cu vederea este calomnierea opoziției și confundarea tuturor nuanțelor ei sub eticheta de conservatori. Astfel de ex. moțiunea negativă din Cameră, propusă de d. Vernescu, i se atribuie asemenea opoziției în genere.

Propunerea d-lui Vernescu — zice „La Presse” — ia aparența unei manopere care tînde a lăsa să se piarză într-adins pentru România provincia care-i era atribuită, ca să poată învinovăți pe cabinetul actual e-a lăsat să se mutilizeze teritoriul fără nici o despăgubire.

Acest machiavelism — urmează „La Presse” — intră cu totul în mijloacele conservatorilor din București care, în timpul crizei de acum un an, găseau totdeauna oficioși grăbiți, gata să sufle la urechile principelui sfatul că luînd un minister din dreapta va îndrepta ca printr-un farmec reaua dispozițiune a țarului.

Principele Carol . . . a avut destulă perspicacitate și lealitate ca să recunoască că, luînd un cabinet reacționar, urît de țară, riscă să provoace sub ochii rușilor un război civil. Un minister compus de oameni cari fuseseră loviți într-un mod atît de otăritor de toate scrutițele care s-au urmat de la 1875, un minister ai căror membri scăpaseră numai prin răzbel de darea în judecată ar fi fost nu pacca cu rușii, ci intervenirea rușilor în afacerile României. Principele Carol a refuzat de-a intra în vederile ce voiau să-i dicteze; a cruțat fărăi sale durerea și rușinea de-a vedea ordinea restabilită de baionetele rusești în folosul cîlorva ambițioși.

Bucurîndu-se de aclamările cari izbucneau în calea sa și ascultînd mulțămîrile meritate pe cari i le exprima bărbăteasca elocință a d-lui C. A. Rosetti, principele Carol a putut compara situațiunea actuală cu aceea în care era acum trei ani. Atunci, prizonier al camarilei conservatoare, trăia în cea mai mare izolare. La fiecare moment se vorbea de demisia sa și trebuia toate silințele și toată puterea de persuadare a miniștrilor cari se serveau de dînsul pentru ca să-l rețină. Dacă ieșea din palatul său, trecătorii își întorceau capul și nimeni nu se ascundeă ca să-și exprime opiniunea asupra încercărilor sale dictatoriale.

Trebuie să concedăm că, între multele exemple de onestitate inversă și de iubire de adevăr intervertită, acest nou Brutus care a scris liniile de mai sus merită un loc deosebit în memoria noastră, precum ar merita un locușor asemenea deosebit, foarte deosebit, în societate, sau mai bine în afară de ea.

Propunerea d-lui Vernescu e un machiavelism care intră cu totul în mijloacele conservatorilor. S-a suflat M. Sale sfatul de a lua un minister din dreapta ca să îndrepte răua dispozițiune a țarului.

D. Vernescu e un om de treabă, căci toți aliații de la Mazar Pașa sînt oameni de treabă, dar nu-i conservator, ci liberal, tot atît de liberal ca d. C. A. Rosetti, iar cît despre sfatul dat M. Sale ne declarăm în imposibilitate de a-l judeca, pur și simplu din cauză pentru că, după încheierea convenției, M. Sa n-ar fi găsit un ministeriu din dreapta. Iar cît despre M. Sa țarul, noi sîntem accia cari am prețuit după adevărata ei valoare purtarea Rusiei față cu România și tocmai fiindcă am prețuit-o îndestul și nu sîntem în fericita poziție de a retrage nici citu-i negru sub unghie din aprecierile noastre, ne simțim incapabili de a îndrepta răua dispozițiune a

țarului, lucru care ar fi de prisos pentru că e cu neputință, și e cu neputință tocmai pentru că există multe lucruri de prisos în lumea aceasta de la cari renunțăm cu dragă inimă. Avem din contra perspectiva de a nu plăcea niciodințioară înaltelelor personaje cărora roșii le plac alita.

Atita despre rolul în stat al dreptei de la convenție și pînă azi.

Cît despre războiul civil pe care l-ar fi adus rămînera la putere a conservatorilor, sîntem pe deplin de acord cu scriitorul articolului din „La Presse”, adecă nu ne îndoim defel că roșii, a căror singură perspectivă de trai sînt funcțiunile statului, ar fi fost în stare, chiar în timpul unei invazii, chiar dacă România s-ar fi opus invaziei cu arma în mînă, să turbure liniștea Bucureștilor prin manifestări de uliță, să amenințe pe domn cu detronarea, precum l-au mai amenințat, să prezinte spectacolul unui război civil în momentul în care au fi avut război cu străinii.

Despre asta nu ne îndoim, pentru că cunoaștem înaltul patriotism de care sînt insuflați acești copii mai mult *importați* decît importanți ai nefericitei noastre țări.

Cît despre estrema noastră fericire de-a fi scăpat prin război de darea în judecată, declarăm că nu sîntem în stare de-a înțelege de ce ni se perpetuează fericirea. Lucrul se poate corect foarte lesne — rugăm pe roșii să ne dea din nou în judecată. O pot face, de nu prin Camere, totuși însă pe altă cale și, dacă roșii ar fi oameni onești, ar trebui să vadă că ne datoresc darea în judecată.

Nici nu știm alt mijloc care ar răsturna pe deplin toate rămășițele acestei bande de exploatori ai averii și puterilor statului decît tocmai darea noastră în judecată. Ceea ce dorim de la d-nii roșii și de la organele lor de publicitate este ca să rămînem totdeauna atît de respectuoși unul pentru altul precum am fost pînă acum și am fi desperați de a vedea că schimbă tonul față cu noi, alterîndu-ne astfel acce dulce uniformitate a vieții cu care ne-am deprins atît de bine prin dovezi de iubire la cari nu sîntem în stare a răspunde.

Într-adevăr, reproducțiunea articolului din „La Presse” în nr. de luni-marți 16—17 brumărel nu-l oprește pe „Românul” de a face în numărul său de miercuri 18 brumărel declarații de iubire partidului conservator și — ceea ce mai lipsea — lecții de politeță „Timpului”. Într-adevăr noi, cari nu sîntem admiratorii elocinței bărbătești a d-lui C. A. Rosetti, găsisem că glumele făcute de „Românul” asupra partidului conservator sînt de rău gust și le dădusem epitetele cari le meritau, de vreme ce nu meritau un răspuns serios.

Guvernul, adică întreg partidul liberal azi la putere, iubește *opозиțiunea*. Dar nu ne știm vinovați cu nimic. Nu s-ar putea să ne scutiți cu dovezi de iubire? Iată, sîntem gata să ne declarăm nevrednici de iubirea voastră, numai dați-ne bună pace, să rămînem așa cum sîntem.

Dar nu numai din astă cauză ne simțim neliniștiți. E drept că iubirea guvernului radical e o ... fericire insuportabilă, dar în sfîrșit multe lucruri sînt insuportabile și totuși omul trebuie să le ducă. Vorba ceea : să nu dea Dumnezeu omului cît poate purta. Ceea ce ne-ngrijește serios e că toată iubirea aceasta a liberalilor cață neapărat să fi ascunzînd vro nouă nenorocire a țării. Se zice că d. Brătianu a fost din nou la vie la vestita sa vie din Livadia.

Este oare petrecerea aceasta la aer curat care pricinuieste focul dragostei pentru noi?

Noi am crede c-ar fi mult mai demn de-a spune verde ce vor. Bani vor? Oaste vor? Spuie-o curat și nu mai umble cu tertipuri diplomatice și cu dovezi de iubire pe care nu le pricepem tocmai de teană că le-am priceput prea bine.

[19 octombrie 1878]

[„CHIAR ÎN CESTIUNEA ADMINISTRĂRII ...”]

Chiar în cestiunea administrării Dobrogei nu e unitate în vederile cabinetului actual.

Cel puțin hotărîrea ca fiecare ministru în parte să-și facă regulamentul său de administrație publică dovedește că întreg cabinetul nu are nici o idee clară despre ceea ce trebuie să facă. Cauza este simplă. La noi în România nu există miniștri de resort, cari, să-și înțeleagă ramura lor de administrație, căci toți d-nia lor au găsit de cuviință de-a administra patria lor proprie cu regulamente și legi traduse cuvînt din cuvînt din franțuzește, pe cînd toată activitatea minții individuale a d-lor, cîtă va fi binevoit a le-o da Dumnezeu, se consumă pur și simplu în ambiția de-a rămînea miniștri, iar mintea circacilor d-lor se consumă în tendența de-a ajunge cît mai în grabă la o poziție cît de bine plătită, cu condiția ca să coste muncă puțină. Generația actuală de postulanti, cumularzi și diurnași se găsește deodată față cu stări de lucruri care — *mirabile dictu* — nu se pot administra cu regulamente traduse și la tratarea cărora se cere gîndire *proprie* și muncă *proprie* din greu.

Aci le stă mîntea locului. Gîndire *proprie* ! Dar n-au avut-o niciodată.

Făcîndu-și prin Piza, Belgia și Elveția doctoratele în drept în cîte 10—15 luni sau poate chiar în tot atîtea săptămîni, tîind cînilor frunză prin Paris, unde cîteva săptămîni înaintea examenelor se pun sub *repetitori* să-nvețe pe de rost răspunsurile la întrebări certe, precum se învață căteii la aportare, și cîștigînd titluri fără vreo muncă a inteligenței, fără ca vreodată să fi învățat a judeca, a gîndi, a cerceta, ne vin cu droaia și aspiră toți de a deveni miniștri, membri la Curți, academici etc. încît nu știm ce să admirăm mai mult, ignoranța sau tupeul lor.

Un ciudat mod de mișcare în societate se observă de mai mult timp încoace. Tocmai băieții cei mai blegi și mai tîrzii la mînte, cari se strecură sau nu se strecură cu chiu cu vai prin școale secundare, au norocul de a pleca în străinătate, de unde se întore ca vițelul din fa-bulă, adecă mai blegi — dar cu titluri și cu aspirațiuni nemărginite. Cea dintîi aspirațiune a acestor tineri plini de speranță este o zestre de 10—20 000 de galbeni; a doua, deputăția; a treia, funcțiunile înalte ale statului și, în fine, fotoliul ministerial. Astfel vedem oameni cari n-au nici atîta judecată proprie citu-i negru sub unghie grănădindu-se în Corpurile legiuitoare, în justiție, la universități. O cultură cîștigată prin cafencele Parisului dă tinerilor români dreptul de a aspira oricît de sus. Fiîndcă însă pe calea regulată a unui stat bine organizat lucrul n-ar fi cu puțință, întrebuițează alte mijloace, se fac ciraci politici ai cutării sau cutării persoane, cîștigă o importanță nemeritată de oameni de partid și deodată numai ce vezi răsărid care ori cutare reputație uzurpată, pe cari organele gastei o laudă și o ridică în ceruri, iar cetitorii cred, reputația se întemeiază, pînă ce la urma urmelor avem leit-poleit înainte-ne pe candidatul la minister. Cazuri s-ar putea cita o mulțime, ba chiar ar fi practic de a se face o statistică a putrejunii sociale, atît de numeroase și instructive sînt ele.

Pentru România cel întîi și cel mai mare bine ar fi o curățire a universităților noastre de semidoctii și simplii postulanți cari îi ocupă catedrele și introducerea unui alt mod de numire la ele, bazat pe incontestabile cunoștințe, dovedite prin serieri însemnate și printr-un trecut științific însemnat, nu numai pe titluri academice cari dovedesc foarte puțin și în multe cazuri nimic chiar. Apoi ar trebui ca de la o epocă fixată să nu se mai admită în funcțiuni publice cei cari studiază în străinătate. Nicăiri în lume nu se întîmplă aceasta.

În Germania și Austria nu s-ar primi nimeni în vro funcțiune a statului dacă a studiat în Franța și viceversa.

Dar această cestiune e de cea mai mare greutate; ea este izvorul reputațiilor uzurpate, a meritelor imaginare, și cultura în străinătate va fi încă multă vreme rana cea mai adîncă a acestei țări. Ea ne face să nu ne cunoaștem țara, să judecăm toate după calupuri străine, admițînd pe acestea ca pe niște valori absolute, ca pe niște adevăruri nerăsturnabile, pe cînd ele nu sînt decît cristalizațiunea unor stări de lucruri cari *n-au nici o asemănare cu ale noastre*.

Își poate imagina cineva că oricare din această generație de advocați și intriganți de meserie va înțelege cu atît mai puțin starea Dobrogei cu cît n-au fost capabili de-a înțelege starea propriei lor țări, în care s-au născut și a cării limbă de bine de rău o vorbese.

Tot acești oameni vor trece în Dobrogea spre a o civiliza. Oricine își poate închipui în ce fel va ieși această civilizare. Lefuri mari, trîndăvie absolută, întumurare și aroganță față cu muncitoarele elemente din acea țară, ruinarea cît mai curîndă a ei prin invențiunea copioasă de dări către stat, județene, comunale etc. etc.

Noi din parte-ne am făcut oarecari propuneri pozitive și, deși știm că nu vom fi ascultați, le repetăm din nou.

Școalele primare ar trebui să fie confesionale, în cari însă se poate învăța în mod obligatoriu și limba statului, dacă se va crede de cuviință. Mijloacele pentru întreținerea acestor școale ar trebui să le dea averile bisericesti, fie creștine, fie moametane, constituite în fonduri religioase și administrate de chiar membri — clerici și mireni — ai comunității religioase. Limba maternă a copiilor să fie neapărat limba de propunere în școală.

Căsătoria fiind pentru toate elementele din Dobrogea o afacere religioasă și nu juridică, cauzele matrimoniale trebuie judecate de către forurile de cari s-au judecat și pînă acuma.

Organizarea administrației comunale să se lase așa cum era înaintea războiului.

Să nu se imputie nici o dare peste celea cari existau înaintea războiului.

Tratînd Dobrogea cu aceeași lipsă de respect a trecutului ei precum am tratat patria noastră proprie de douăzeci și mai bine de ani încoace vom face populațiile să regrete trecutul și să ne urască. Numai complectînd sau dînd ocazie de a se complecta formele deja existente ale vieții publice îi vom face pe oameni să se simță tot în patria lor veche, să se simță la ei acasă, iar nu sub o dominațiune străină.

[21 octombrie 1878]

[„ROMÂNUL» AFLĂ CĂ...”]

„Românul” află că d. George Chițu, ministrul instrucțiunii publice, și-ar fi dat demisia.

Înțelegem, urmează „Românul”, că d-sa, ca unul din cei mai distinși avocați de peste Olt, a făcut un însemnat sacrificiu material prin lunga sa ședere în minister, un sacrificiu pe care îl impunea greaua situațiune a țării, când ficea român, lăsând la o parte interesele sale particulare, trebuia să nu se gîndească decît numai la binele cel mare al națiunii.

Ținutul începînd a se limpezi, d. Chițu va fi crezut momentul sosit pentru a curma sacrificiul.

Deci-ni-se voie a admite că timpul a început în genere a se limpezi, așa încît a sosit momentul în care nu numai d. Chițu își va curma sacrificiul, ci și alții.

Îe prea adevărat că roșii aleg tocmai timpurile cele mai nefavorabile pentru țară, cînd e război în zare, cînd e vorba de o mare prefacere undeva, cînd se poate face paradă de vorbe late, ca să ajungă la putere, căci în timpuri normale nu *pot* ajunge. Dacă un ministeriu conservator ar fi făcut una măcar din greșelele comise de dl. roșii în politică, d-nia-lor, cu toate c-am fi avut oștire străină în țară, ar fi făcut manifestații pe uliță, ar fi îmblat cu jalbe în proșap la M. Sa sau poate la consulul știut, cu un cuvînt și-ar fi pus în mișcare toate apucăturile cari ar fi fost numai în stare de-a aduce cele mai mari greutăți asupra țării. A spune că d-nia-lor fac sacrificii stînd la ministeriu e absurd. D-lor cată a veni oricînd *pot* și se duc cînd *trebuie* să se ducă, cînd adevărat li se arată ușa.

Cauza pentru care d. Chițu e trimis la primblare nu ne e cunoscută dar desigur că *nu* numeroasele sale greșeli ca ministru sînt motivul retragerii sale. Se vede că se face loc cuiva pentru vreo tranzacțiune politică și de aceea i s-a dat vînt să-și vadă de trebile advocățești.

„Românul” urmează :

Oricum ar fi, această retragere este cu atît mai regretabilă cu cît nimui la noi nu înțelesese mai bine decît d-sa unul din punctele cele mai însemnate din ramura instrucțiunii publice.

Am spus într-unul din numerii trecuți ai „Românului” cit de prejudițioasă este pentru noi, sub toate raporturile, migrațiunea cea periodică a mii de lîneri români care se duc a împopora diferitele școale din străinătate.

Milioanele cheltuite acolo pentru a aduce în schîmb cite o diplomă de doctor sau licențiat, adesea numai diploma fără știință, acele milioane, dacă s-ar întrebuița în țară, ar putea să rădîce la noi foarte sus nivelul instrucțiunii publice, iar prin însăși aceasta și prestigiul nostru național.

Cauza migrațiunii lînerilor, motivul ce se invocă necontenit, pe drept sau pe nedrept, este starea cea defectuoasă, necompletă, negrijită a învățămîntului superior.

Avem niște fragmente de facultăți, niște cadre așa-zicînd universitare, dar nu avem nici o universitate care să poată rivaliza măcar cu universitățile cele de a doua mînă de prin orașele cele mai mici ale Germaniei.

Într-o asemenea stare de lucruri, dacă sînt studenți puțini, nu e de mirare, căci studenții cei mulți, văzînd că în țară nu pot învăța mai nimic, se duc în străinătate.

Într-adevăr cestiunea stă așa — ceea ce contestăm însă e că d. Chițu ar fi înțeles-o vreo dată.

D. Chițu, ca și „Românul” și ca toți roșii în genere, pun mîna pe idei emise de alții, pentru a abuza de ele nepricepîndu-le pe deplin. Cauza că facultățile noastre sînt rele stă în modul numirii profesorilor. Și catedrele de la facultăți nu sînt nimic alta în România decît un obiect vrednic de invidia postulanților. Legea instrucției iar e în privința numirilor de-a dreptul rea. Titluri academice se cer și nimic mai mult. Dar simple titluri academice se cer de la un avocat, de la un medic, de la un judecător, de la un angajat de administrație chiar, nu de la un profesor de facultate. Acesta ar trebui să-și fi dovedit calificarea științifică în alt mod, prin serieri însemnate de valoare necontestabilă.

Îe drept că acest titlu e asemenea admis de consiliile examinătoare. Dar cum? O mică monografie fără nici o valoare e de ajuns pentru a-l numi pe un asemenea postulant la o catedră, care adesea-și prezintă *teza sa de licență* ca o serie de merit?

Facultățile noastre sînt atît de slabe și de puțin frecventate încît adesea profesorii sînt mai numeroși decît elevii. N-ar fi oare mai bine ca Facultatea de Litere din Iași de ex. să se desființeze cu totul, să se creeze catedre la București pentru unul sau doi din profesorii mai buni de acolo, iar din restul fondurilor să se dea stipendii la buni absolvenți de liceu, ca să se prepare în străinătate pentru studii superioare speciale? Aceasta ar fi practic și financiar și în privirea fondului. S-ar desființa o sumă de sinecure pentru a pune temelie unui corp adevărat de învățați. Acești tineri s-ar putea numi apoi la licee și, dovedind mai tîrziu o deosebită aptitudine personală, și la facultăți.

Căci migrațiunea tinerilor pentru științele istorice și cele exacte nu e atât de mare precum [i]și închipuie „Românul”. Din contra. Cei mai mulți tineri cari se duc în străinătate sînt dresați a aporta cestiunile codului civil francez, se fac juriști. Deci tocmai în privirea facultăților de drept ar trebui o radicală prefacere și lărgire a învățămîntului superior. Aci e singurul teren în care s-ar putea specializa munca, s-ar putea crea catedre nouă, s-ar putea impune prin lege că, de la epoca cutare ori cutare, numai tinerii cari vor fi studiat dreptul în țara lor proprie vor putea ocupa funcțiuni judecătorești și administrative.

E necontestabil că emigrarea studenților în drept e o adevărată calamitate pentru țară. Abstracție făcînd de la milioanele pe cari le cheltuiesc în străinătate și pe cari le-ar putea cheltui în țară, mai vin alte rele nu mai puțin esențiale. Întîi se deprind în centrele cele mari e-o mulțime de trebuințe, îndeplinite ieftin acolo, scump la noi, trebuințe cari aci nu se pot satisface cu leafa de judecător la Piatra, Cimpulung sau Tirgul-Jiului. Al doilea, ne vin aproape toți e-o omeopatică doză de cunoștințe, dar cu pretenția de-a se face de-a doua zi deputați, miniștri, profesori de universitate. Aceiași advocați apoi, cari nu știu nici dreptul cum se cuvine, nu se dau îndărăt de la concursuri pentru licee, pentru catedre de la facultatea de litere chiar. Afară de asta mai e un alt inconvenient și mai mare. Facultățile străine, foarte riguroase pentru indigenii lor, nu sînt deloc riguroase, ci din contra foarte îngăduitoare pentru străini. Tineri rău preparați, adesea fără studii liceale complete, pleacă în străinătate, unde după 10—15 luni de dresură li se dă vînt cu vorba : *Assez fait pour l'Orient*.

Întorși în țară — cu obiceiuri mult mai orientale de cum s-ar crede — însă ca scoși de cutie, încep a se forma în grupuri politice și a pune la cale țara. Astfel se sporesc pe zi ce merge oamenii cari nu știu munci, dar cu o mulțime de necesități, fără ca producțiunea națională să poată ținea pas cu acea sporire, se-mulțesc consumatorii puri, ba încă rafinați și costisitori, fără ca inteligența acestor tineri să compenseze cît de puțin măcar munca reală și suferințele reale ale poporului lor.

Gîndit-a d. Chițu la toate acestea? Defel.

Și cu toate acestea „Românul” o susține, căci iată ce zice :

Unul din meritele cele mai necontestabile ale d-lui Chițu a fost d-a se fi gîndit cu multă stăruință la îmbunătățirea facultăților române și mai ales a celor de *litere și științe*, mai părăsite decît celelalte, silindu-se însă totodată d-a da mai multă soliditate învățămîntului primar și secundar, fără care, ca un edificiu lipsit de bază, instrucțiunea superioară nu poate lua o dezvoltare matură, un avînt serios.

Sperăm că succesorul d-sale la Ministerul Instrucțiunii Publice, oricare ar fi, va ști să profite de începutul făcut și va duce opera la capăt, avînd necontenit în vedere mijloacele d-a împuțina cu încetul, d-a reduce la minimum trista deșertare a școalelor române în favoarea celor din străinătate.

Facultățile de litere și de științe !

Apoi tocmai acestea au nevoie de concursul străinătății. Cele de *drept* ar fi trebuit să atragă atenția d-lui ministru.

Știm foarte bine la ce vrea să facă aluzie „Românul”. La numirea celor trei distinși învățați — Odobescu, Hîsdeu și Frolo — ceea ce nu l-a oprit însă pe d. Chițu de-a găsi foarte suficient și pe d. Crăciunescu, numit pe baza unei teze de licență (în trecut vorbind, fără de nici o valoare reală).

Măsura cea mai nimerită pentru popularea acestor facultăți ar fi fost o *lege* prin care să se stabilească o dată pentru totdeauna că nu se vor numi profesori de licee, de gimnazii și de școli secundare în genere decît cei ce vor fi absolvit cu succes cursurile universitare.

A doua măsură ar fi fost curățirea acestor facultăți de postulanții ce le ocupă catedrele, cari nu știu nimic și pentru cari catedra e o sinecură. D. ministru ar fi trebuit să găsească mijlocul pentru aceasta dacă nu vrea să prefacă facultățile în spitale de nevolnici cu miutea.

Astfel e la facultatea din București d. P. Cernătescu, numit prin surprindere de către locotenența domnească profesor ; sînt la Iași, d. Vizanti, Leonardescu ș.a., sînt la facultatea de medicină d. Protici și alți bulgari, buni de salahorie, nu de catedre.

Dar d. Chițu n-a gîndit la toate acestea. A pune la loc pe profesorii de facultăți depărtați de predecesorul său pentru ignoranță sau pentru neglijență absolută a fost grija sa cea deții. Dacă și acesta e un merit, el e necontestabil.

D. Chițu a binevoit a crede că toți oamenii aceștia erau victime politice, mari învățați persecutați pentru adevărurile ce le propagă, descendenți direcți ai lui Galilei, pe cînd din contra nu erau decît sau iguoranți sau neglijenți pe care o defectuoasă lege a instrucției îi făcuse în aparență sacrosanți.

Adevăratele merite ale d-lui Chițu ca ministru al instrucției sînt următoarele :

A-mpuținat școalele rurale. La ce să învețe moșicul carte, a socotit d-nia-lui.

A retras aprobarea exclusivă pe care predecesorul său o dedese unor cărți pentru învățămîntul primar, pentru ca buruiana cărților rele să înceapă planta mai gingașă a acelor bune. Dacă

acele cărți aprobate exclusiv de predecesorul său au pătruns, cauza e plivirea generală ce se făcuse puțin înainte, încit se dăduse plantelor folositoare spațiul necesar ca să prinză rădăcină.

Un alt merit necontestabil al d-lui Chițu este încărcarea și încurcarea programelor. Desfiden pe cineva de a ne arăta programe atât de monstruos încărcate ca cele actuale din România. Uitind vechiul și nestrămutatul adevăr pedagogic *non multa sed multum*, d. Chițiu a presupus că copiii români sînt toți excepționali prin memorie și judecată și i-a încărcat cu materii atât de multe și atât de diverse încit nici profesorii, nici școlarii nu se pot orienta în capetele lor. D-sa a crezut că, dacă copiii învață vorbe, apoi învață în genere ceva. Nimic nu învață, pentru că memoria nu păstrează nimic nepriceput, nerumegat, unde interesul viu și judecata copilului n-a jucat nici un rol.

Singurul efect al încărcării memoriei cu lucruri pe cari nu le poate mistui e sila și scriba copilului de carte. La acest rezultat au ajuns aproape toate școalele la noi. Vezi tineri cari au învățat latinește, grecește, istoria universală, logică și psihologie, științe naturale, geografie în toate clasele, drept administrativ, economie politică, au trecut bacalaureatul și ... cu toate astea nu știu a serie o frază corectă, iar a doua zi după ce a părăsit școala a uitat tot.

Meritul d-lui Chițu e că sau a distrus sau a încercat măcar a distruge orice început bun și temeinic în școalele noastre. Că n-a stricat și mai mult nu e vina d-sale.

[25 octombrie 1878]

[„ÎN NUMĂRUL DE VINERI...”]

În numărul de vineri al ziarului „Războiul” un domn care iscălește numai cu inițiala T. și se numește vechi conservator găsește de cuviință a imputa „Timpului” tonul ce l-am avut față cu Rusia și că venim azi a învețina relațiile dintre noi și ruși.

Ni se va permite a nu răspunde direct la această imputare. Am spus adeseori că, relațiile dintre stat și stat fiind întemeiate numai pe interese, pot fi foarte *cordiale*, fără ca prin această sentimentele inimie ale națiunii să ia parte la acea cordialitate.

Dovezi despre bunele relațiuni dintre România și Rusia ne dau mulțimea decorațiunilor pe care guvernul puternicei împărății vecine găsește de cuviință a le împărți la noi spre a împodobi piepturile patrioților și dovezi și mai temeinice credem că ni se dau pe cale diplomatică. Prin urmare în predmetul acesta sîntem la limpezis și nu mai imputăm nimăruți nimic, pentru că credem de prisos a o mai face cînd cunoaștem înaltele virtuți civice ale luminațelor noastre sfere dirigente.

Contestăm asemenea că noi am fi înveținat vro relație bună existentă, căci, chiar dacă am fi voit s-o facem, antidoturile puternice cari se administrează nației ar face venitul nostru foarte neputincios, precum nici nu poate fi altfel, precum ar fi nenatural dacă ar fi altfel.

Asemenea avem și noi principiul *cazistic*, nu absolut, că trebuie să stăm foarte bine cu toți vecinii noștri, și avem acest principiu tocmai din cauza înaltelor calități de tărie, statornicie, prevedere și patriotism care caracterizează partidul astăzi la putere, și numai cînd n-au avea cunoștință despre acele calități am fi de opinia contrarie a lui Machiavel.

Prin urmare e o necontestată identitate de principii în politica practică între noi și d. T. ; sîntem adecă țară mică și săracă și trebuie să cunoaștem puțină noastră însemnătate, să nu ne amestecăm în certurile celor mari și să mărturisim, mai ales, anemia noastră. Ceea ce contestăm însă e ca oricine să se recunoască atins de anemia generală, mai virtos cînd știm că relații atât de trainice și de bine întemeiate pe reciprocitatea intereselor ca cele însemnate mai sus nu se pot învețina prin o furtună de hirtie. Într-adevăr, ce politică ar fi aceea și ce adîncime de vederi ar trebui să aibă ca să se modifice așa, numaidecît și în mod esențial, prin abitudinea unui ziar? Am spus-o noi însine de mai multe ori că e un guvern rău acela care-și poate schimba politica sa după polemici jurnalistice, și e rea, absolut rea politica ce se poate modifica după articolul de fond al cutărui jurnal. Privilegiul, dacă voiți, pe care ni-l păstrăm în situațiunea de față e ca să mărturisim că nu sîntem vrednici de a recunoaște adîncimea și siguranța de vederi a politicii guvernului, că nu ne intră în cap, poate că sîntem prea tîrzii la minte, și acest privilegiu nu-l cerem pentru ca să cîștigăm o popularitate de care n-am fost vrednici niciodată de a o căpăta nici prin liugușiri, nici prin îngîmfata încredere în puterile noastre, ci pentru că așa este făcută mintea noastră, că nu înțelegem adecă prăpăștiile, nici să credem orbește vorbe ale căror cuprins real nu se pipăie și nu se vede.

Așadar nu se teamă d. T. că ne deosebim tocmai mult în privirea politicei esteriore, factorii reali ai acestei politici fiindu-ne prea bine cunoscuți pentru ca să sperăm că prin atitudinea noastră vom schimba ceva din mersul ei fatal, inaugurat de la începutul războiului.

Ceea ce ne credem însă datorii a rectifica sînt unele cestiuni de fapt în întîmpinarea d-lui T., precum cea privitoare la art. 2 din convenție despre care d. T. zice că n-ar fi garantînd integritatea *actuală* a României și despre partea Rusiei; apoi depeșa marelui duce Nicolae, pe care d. T. o declară de falsă.

Să ne ierte d. T., dar adevărul înainte de toate. *Amicus Plato, magis amica veritas.* Articolul 2 garantează integritatea teritoriului român și despre Rusia, aceasta-i opinia lumii întregi; opinia contrară e pur și simplu o sofismă foarte străvezie.

Iară faptul că o telegramă a marelui duce a fost trimisă M. S. Domnitorului, cerînd ajutorul armatei române, este un fapt autentic. Însuși guvernul a declarat-o în sediunțele secrete ale Adunărilor și, pînă cînd nu se va dezminți în mod limpede, mîntuim afirmațiunea noastră în fața afirmațiunei d-lui T. Trebuie să observăm însă că aceasta nu oprește ca și cealaltă depeșă, publicată de ziarul „Le Nord”, poate să fie asemenea autentică.

Un singur pasaj ne mai rămîne în întîmpinarea d-lui T. la care avem ceva de zis. El e atît de caracteristic și de neașteptat încît nu-i vom refuza spațiul cuvenit. Iată-l.

Fost-a cineva la 1856 care să spuie acestor frați din Basarabia în ce stare ei — cari erau cu averi, respectați în interesele, onoarea și familia lor sub ruși — vor ajunge sub guvernul român?

Pînă în cele din urmă zile ale despărțirii lor de noi, ei fură jăfuiți, torturați de bunii lor frați ale căror guverne succesive i-a adus în sapă de lemn. Să fim drepti!... Nu numai roșii s-au purtat astfel cu Basarabia, dar și albi!

Iată acum și răspunsul nostru.

Dacă domnul T. este român, ceea ce cam ne vine a nu o crede, îi vom aduce aminte că cele trei județe basarabiene ce ni s-au răpit astăzi sînt numai o parte dintr-un mare trup numit Basarabia și că acest trup se află acum de 66 de ani sub administrațiunea împărătescului nostru vecin. Așa fiind, binevoiască d. T. a ne spune la ce stare de prosperitate materială, finanțiară, economică și intelectuală a ajuns Basarabia în acest interval de 66 de ani de cînd a avut fericierea de a fi dezlipit[ă] de muna patrie. Dacă d-sa poate să ne răspundă în cunoștință de cauză că mama poate rîvni pe fiica pentru bunăstarea ei în toate privințele enumerate, atunci nu avem decît a ne închina înaintea celor zise de d-sa în pasajul citat mai sus.

Dacă însă, precum știm, nu ne poate face această mărturisire, atunci declarăm că d. T. poate să fie român prin întîmplarea nașterii, dar desigur nu este nici prin cugetul său, nici prin inima sa.

[28 octombrie 1878]

O CURIOSITATE

Prîmîm din Vaslui următoarea foarte minunată telegramă:

Ziarului „Timpul”.

Niște indivizi, unii paraponisiți, alții fără greutate socială, a atribuit d-lui prefect Holbau niște infame calomnii. Subsemnații cetățeni indignați dezmințim că faptul atribuit d-lui Holbau prin ziarele „Steaua României” și „Timpul” sînt pure invențiuni demne numai de calomniatori, lucru constatat de însuși procurorul.

Rugăm pe înaltul guvern și pe oamenii de onoare a nu mai da crezămînt acestor infami calomniatori:

Iorgu Papafii; Iancu, avocat; Ion, proprietar; Pavel Gorgas; Ion Racoviță, proprietar mare; Gh. Mironescu, avocat; Inginer Vincler; Mirea N. Florescu; C. Florescu; Părcălabul D. Fruiu; Vasile Pamfil; D. Vasiliu; G. Pușcașul; Ilie Maglianu; I. Botez; G. Bălănescu; V. Bușilă; G. Chrisoseoleu; M. Radovici; D. Selveanu; Ion G. Popescu; N. A. Bercan și Ion Gheorghiu.

Lucrul pare cam încurcat; dar putem să ne deslușim pe calea analizei gramaticale despre cele ce zice minunata telegramă.

Prin urmare:

„*Acești infami calomniatori: iscăliții*” roagă chiar ei „pe înaltul guvern și pe oamenii de onoare să nu le mai dea crezămînt.”

Dinșii spun în capul telegramci, că „s-a atribuit niște calomnii d-lui Holban de cătră niște indivizi, unii paraponșiți, alții fără greutate socială”. Noi știam că d-lui Holban i s-a atribuit cu totul altă vină decât vina calomniei.

Apoi, dinșii „dezminț că faptul atribuit prefectului sînt (adică este) pure invențiuni” și zic că dezmințirea lor este întărită și „prin constatarea procurorului”.

P. S. Între iscălituri se află și numele directorului școalei din Vaslui, d. Chrisoscolean, profesor de gramatica românească. Bănuim că, fiind cărturar distins al democrației vasluiene, dumnealui trebuie să fi așternut pe hirtie această hazlie telegramă. Notăm cu bucurie că stilul democratic face progrese la Vaslui. Democrații vasluieni s-au hotărît, se vede, a se ține la înălțimea diapazonului stilistic al fraților întru Constituție din Capitală. Începutul, după cum văzurăm din telegrama de mai sus, merită laude și încurajare și de aceea ne-am hotărît a insera producția democraților vasluieni chiar pe a treia pagină. Înainte dar, democrați vasluieni! Dați-i zor cu stilul! Deviza vă este mare: condeile democratice nu admit nici o pudoare, și mai ales pe cea gramaticală!

[5 noiembrie 1878]

[„SPIRITUL PUBLIC MODERN...”]

Spiritul public modern suferă de-o boală pină la oarecare grad nepricepută pentru noi, născută fiind din împrejurări și din stări de lucruri fără analogie în viața noastră internă. Nu e vorba, internaționalistii din Germania, Franța și Anglia sînt prieteni buni și personali cu d. C. A. Rosetti, cu d. Brătianu, dar ideile politice profesate de cosmopolitii apuseni sînt, pentru stadiul de dezvoltare în care trăim, utopii în care nu cred nici cei ce le profesază la noi. Religia, cu credințele ei fericite, care stabilea în mod dogmatic toate răspunsurile la întrebările cele mari ce preocupă o minte omenească, a suferit grele lovituri, însă numai negative — din partea unor ultime raționamente materialiste, cari în sine sînt tot atît de neîntemeiate ca și mitologia grecească.

Dar raționamentele materialiste, brutale fiind, lesne de priceput și apelînd oarecum la bestia din om, găsese în suta a nouăsprezecea o mulțime de aprigi apărători, încît viața noastră modernă pare a se apropia de povîrnișul fatal pe care istoricii latini îl presupun, fără cuvînt, a fi existat înaintea constituirii statelor, adică acea stare de vecinică vrajbă însemnată cu vorbele *bellum omnium contra omnes*, războiul tuturor contra tuturor.

Fără cuvînt s-a admis această stare de lucruri pentru omul primitiv, din cauză că există un sentiment de drept înăscut.

Nu doar că oamenii s-ar fi adunînd din impuls propriu și ar fi stabilind un *modus vivendi* prin discuție și punere la cale. Acest stadiu vine cu mult mai tîrziu. Dar precum în roiul de albine sau în mușinoiul de furnică nu există legi scrise și facultăți de drept, deși toate ființele cite compun un roi trăiesc într-o rînduială stabilită prin instincte înăscute, tot astfel omul primitiv trăiește din cele dintîi momente în societate, iar cînd începe a-și da seamă și a căuta să esplice modul de conviețuire și de conlucrare se nasc religiile, cari stabilesc adevăruri morale, sub forme adevărat că dogmatice sau mitologice, religii cari sînt totodată și codici.

Cu încetul însă omul perfectibil se desprinde din totalitatea organizației naturale și-și lărgește din ce în ce cercul său de activitate individuală și atunci abia începe pentru el viața într-adevăr omenească, viața liberă. Dar totuși în lărgirea individualității sale omul poate atinge o margine în care pune în cestiune individualitatea și libertatea semenilor săi și în cele mai multe cazuri a semenilor acelora cari sînt mai buni, mai capabili, mai de inimă.

Astfel s-ar putea spune că întreaga luptă între taberele opuse, numite una liberală, care ajunge la comunism, alta conservatoare, care poate ajunge într-adevăr la osificarea statului, e pe de o parte lupta pentru drepturi, pe de alta lupta pentru datorii.

Conservatismul luptă pentru datorii. Pentru el împlinirea datorilor către semenii săi, solidaritatea de bunăvoie sau impusă prin legi a cetățenilor unui stat, o organizare strictă, în care individul e numai mijloc pentru întreținerea și înflorirea colectivității, cruțarea economiei a tuturor claselor pe cari le privește ca organe vii ale societății, cu un cuvînt organizarea naturală, înțeleasă de toți, moștenită adesea prin tradiție, prin obiceiul pămîntului, recunoscută de toți fără legi scrise chiar, iată starea de lucruri la care aspiră conservatismul estrem.

Dar și această direcție are primejdiile ei. Vecinica tutelă exercitată asupra claselor de jos le dă într-adevăr pînă de toate zilele, dar le lipsește de energie individuală, le face indolente.

Pe altă parte sistemul libertății, totodată a individualismului, cuprinde primejdii și mai mari. El prefăce viața într-o luptă de exploatare reciprocă, care poate ajunge la disoluțiunea completă a statului. Și într-acolo tind ideile comuniste internaționale de azi. Între acestea două extreme e poate meșteșugul adevăratei politice. A împreuna exigențele existenței neapărate a statului cu exigențele libertății individuale, a nu permite ca asociații de indivizi răpitori să facă din stat o unealtă a lor și a nu lăsa pe de altă parte ca statul impersonal să lege cu totul mîinile individului, asta e problema pe care mulți s-a încercat s-o dezlege, dar de la cezarii Romei și pînă la cezarii moderni nu s-a găsit încă remedii radicale, ci numai paliative.

Un nemărginit individualism s-a lățit peste toată Europa. Individul e scopul căruia i s-au sacrificat toate elementele cari formau încheieturile organizației vechi. Teoria că viața e un drept <drept la> a prins rădăcini în toți și cu durere trebuie s-o mărturisim că în multe locuri chiar clasele superioare au încetat a crede că au datorii către cele de jos, precum și cele de jos nu mai vor să aibă datorii către cele de sus.

Un nou atentat — al patrulea pîn-acuma — comis asupra unui cap încoronat, a regelui Umberto al Italiei, dovedește pe ce povârniș fatal se află ideile a o samă de lucrători din Europa. Un oarecare P'assamento a dat cu cuțitul în regele Italiei, pe care l-a rănit ușor la braț. Prins, s-a găsit în domiciliul lui hîrtii cari dovedesc că stă în legături cu internaționalii.

E caracteristică că în momentele în care asemenea atentate se-ntîmplă în Berlin, în Madrid, la Neapole, în fotoliile ministeriale din București să stea oameni cari au și au avut legături intime cu oamenii de frunte ai internaționalei.

[8 noiembrie 1878]

[„VORBE, VORBE, VORBE!...”]

Vorbe, vorbe, vorbe! esclamă Hamlet, melancolicul principe al Danemarcei, citind un pasaj dintr-o carte. *Fraze!* esclamăm noi de cîte ori vorbește d. C. A. Rosetti. Fraze înflăte, spuse fără convingere internă, fraze de uliță, de-o confuză generalitate, plănuită pentru a amuți mîntea celor ce n-au puterea a cîntări valoarea unei abstracții, formule mistice cari nu spun absolut nimic toemai pentru a produce iluzia că spun ceva.

Cel mai nou product al muzei d-lui C. A. Rosetti este cuvîntul ce l-a țînut la realegera sa în Cameră și pe care-l dăm întreg alît ca o curiozitate de valoare comică, cît și ea semn caracteristic al generației ce ne guvernează.

D. C. A. Rosetti, ocupînd fotoliul președenției în aplauzele se înțelege frenetice ale Camerii, a rostit următoarele cuvînte:

Domnilor deputați,

Trămîntîndu-mă din nou la acest birou, care este pentru mine un altar politic, și amintindu-mi de unde plecarăm, prin ce evenimente trecurăm și unde ajunserăm, îmi pare că percurserăm împreună nu trei, ci una sută ani.

Ce iritațiuni, ce temeri, ce ure chiar la nașterea acestei legislaturi, și iacă-ue ajunși, ca indivizi și ca națiune, la liniște și la cea mai deplină independință.

Printr-o credință nestrămînutată, prin puternica disciplină a oamenilor într-adevăr liberi și prin vitejia fiilor ei, România luîndu-și locul în familia europeană, ați *percurt* astfel un *cielu* întreg ce este d-ajuns d-a onora nu numai viața unei legislaturi ci chiar a mai multor generațiuni. Acestei Camere însă, acestui Parlament i s-a dat și mai mult.

La înălțimea la care ajunserăm Europa toată ne vede și are ochii țîntiți asupra-ne. Dobîndind stima și încrederea ei pe cîmpul de bătaie, avem acum fericita ocaziune d-a o face să ne-o acorde și pe tărîmul politic.

Mult, foarte mult este de făcut și n-avem înainte-ne decît trei luni. *Lungi* însă stă aceste trei luni pentru *aleșii națiunii*, carii prin suferințe și lupte au învățat a sta uniți, a *tubi* și a lucra. Se pare în adevăr o minune d-a face o parte din ce datori stîtem a face; veți face însă, căci români stuteți și *prin minuni a trăit 18 secole această colonie a lui Traian*.

Înbitoare, inteligentă, nobilă, generoasă și muncitoare este națiunea română. Ce dar poate fi peste putință d-a face atesilor ei, care au încă și fericirea d-a avea un Domn care cu vitejie luptă pe cîmpul de onoare în capul națiunii, în toate și pe deplin liberă. Europa a admirat acest fapt unic în asemenea timp. Trebuie dar să dovedim pe toată ziua că știm a fi liberi.

Onorat d-a conduce lucrările voastre și în această sesiune, care este încoronarea edificiului ce-ați început. Primesc cu recunoștință și cu credință aceasta frumoasă sarcină.

O primesc, căci ea-mi dă dreptul să v aduc aminte cuvintele zise de Tâiers Camerei în mijlocul luptelor celor mai ceta-cene :

„Partida care până în fine va triumfa și va governa va fi partida cea mai dreaptă și mai înțeleaptă”.

O primesc, în fine, fiindcă este foarte ușor d-a președe o Cameră a căreia majoritate înțelege, cumpănește, *iubește* și este hotărâtă d-a nu cruța nici un sacrificiu, nici unul, pentru triumful dreptății și al libertății, pentru gloria și mărirea națiunii.

Un biurou ... altar politic? De ce numaidecât altar și nu clopotniță? Are chiar mai multă asemănare cu aceasta din urmă. În fine, d-lui C. A. Rosetti i se pare că petrecu nu trei, ci o sută de ani. De ce nu mai bine o mie, căci nu-i deosebire decît de-o nulă, și în nule sînt foarte bogați liberalii, încît pot să-și permită acest lux.

Noi știam din contra că oameni, animale și lucruri sînt supuse cu toate aceleași mers absolut și exact al timpului, căruia nu-i putem cumpăra o clipă mai mult din ceea ce ne dă, și că un prezident de Cameră ar trebui să fie cel puțin un om serios, care să nu facă fraze sentimentale și să vorbească nerozii copilărești.

„Ce iritațiuni, ce temeri la început, zice d. Rosetti, și iată-ne ajunși ca indivizi și ca națiune la liniște și la deplină independență”.

Ca națiune, înțelegem — dar ca indivizi? Ce are a face liniștea și independența individuală cu cea a nației? Liniștea individuală e în oameni deosebiți efectul unor cauze foarte deosebite. Astfel de ex. vorbele d-lui C. A. Rosetti pe alții îi mișcă, pe noi ne liniștește, tocmai pentru că nu sînt decît vorbe goale, cari nu găsese în noi nici un fel de rezonanță.

„Ați parcurs un ciclu întreg ...” Ciclu de ce anume? De evenimente, de piese muzicale, de tablouri?

„Lungi sînt trei luni pentru aleși națiunii, cari au învățat a *iubi* și a *lucra*”.

Aici reamintim ce-am zis mai sus. Pentru-un om serios trei luni sînt trei luni, nici mai mult nici mai puțin, încît nu înțelegem absolut cum ele pot fi lungi, cu mult mai lungi pentru niște aleși ai națiunii cari au învățat a *iubi*. Dar permită-ni-se a întreba *ce?* A iubi [*ce?*] Vinul? Jocul de cărți? Alcazarul Ionescu și pe cuvioasele lui mironosițe?

„Se pare o minune de a face o parte din ce datori sîntem a face; veți face însă, căci români sînteți, și prin *minuni* a trăit 18 secole colonia lui Traian”.

Noi, din contra, știm că numai prin minuni n-am trăit, și tocmai de cînd începurăm a face la minuni și a avea prooci și rabini liberali ne merge cumplit de rău.

„*Tubitoare*, inteligentă etc. e nația română”. Am întreba din nou ce vrea să zică d. C. A. Rosetti prin această vorbă care, dezlipită de un compliment necesar, are în limba românească un înțeles prost și urît. O femeie care *iubește pe cînera* e cinstită, dar una care *iubește în genere* fără a se spune pe cine sau ce ... O nație poate fi iubitoare de muncă, de libertate, de arte, de industrie, dar o nație iubitoare numai așa ... e poate iubitoare de muscali.

În fine d. C. A. Rosetti încheie prin declarația că primește prezidenția, pentru că e ușor de a prezida o majoritate care *iubește*. Ce *iubește* ne întregim noi înșine cu ușurință și cititorul asemenea.

[24 noiembrie 1878]

NOTIȚĂ BIBLIOGRAFICĂ

[„LA ÎNDEMNUL ...”]

La îndemnul și insistența mai multor învățători și bărbați de școală, d. Vasile Petri a făcut să reapară în Sibii foaia sa pedagogică „Școala română”. Deocamdată foaia va apărea în fascioare lunare de câte 3 coale și învălitoarea, cu prețul de 4 fl. pe un an întreg sau de 2 fl. pe o jumătate. Pentru România foaia va costa un galben sau 12 lei noi. Programul rămîne aceeași, numai cît tractatele practice vor ocupa pe viitor un loc mai estins. Anul foaiei, pentru a se acomoda mai mult anului școlastic, se va începe cu luna lui octomvrie și să va încheie cu luna lui septemvrie.

Din fascioara I reproducem următoarele considerațiuni care au făcut pe redactor a primi în scrierea sa ortografia cu semne.

Adoptând și noi, în locul ortografiei „etimologice” de pînă acum, ortografia „cu semne”, ne simțim de obligați a indica motivele cari ne-au îndemnat a face aceasta. Ele sînt pe scurt următoarele :

1. Ortografia etimologică nu este destul de *precisă*, în ceea ce privește mai ales scrierea sunetelor derivare ; de unde urmează că multe cuvinte nici nu sã pot celi îndată corect. Cum sã va scrie dupã ortografia etimologicã d.e. *mușcă*, ca sã nu sã citească nici *muscã*, nici *musicã*? Tot așa e cu cuvintele : *pișcă* și *pisică*, *moșie* și *moașã*, *pasiune* și *pășune*, *manã* și *minã*, *paluri* și *pãturi*, *salul* și *sãlul*, *urzeau* și *urdeau* (a urdi, a face urdã), *coșeau* (iarba) și *sã coșeau* (pînile în cuplor), *minșeau* și *amînteau* etc. Cum sã vor scrie, tot cu acea ortografie, cuvinte ca : *ești*, *foști*, *așlept*, *pușcă*, *trișcă*, *șliucã*, *șder* etc.? Și mai rãu stãm cu numele proprii, în privința cărora nu putem consulta nici legãtura cuvintelor, nici simțul nostru limbistic. Am pãțit-o înșine nu o datã cã, asistînd la esamenile publice chemînd școlarii sã rãspunzã, am fost coreși de cãtrã preot sau învățãtor, sau de cãtre amîndoi deodatã, fiindcã cetisem fals numele cufare. Acesta s-a întimplat înșã și sã întimplã și altora. D. canonic Șerban din Gherla d.e. cetea, la un examen în Nãsãud, numele *Țițeni* cînd Țițeni, cînd Țițeni, numai un așa cum trebuia sã-l cetească : *Ți ți-e-ni*. În adevãr, cum sã se scrie fãrã semne nume ca *Rosea*, *Boșian*, *Candian*, *Clifu*, *Minlin* etc. ca sã nu sã cetească *Rosea*, *Boșian*, *Cluzan*, *Caș*, *Miuș*?

2. Lîngã acest neajuns sã mai adaogã unul cu mult mai greu în consecințele sale, cãci privește *trumuseșea* și chiar *unilatea* limbii romãne, înțelegem neajunsul cã ortografia etimologicã, dupã natura ei, nu reguleazã tutru nimic *pronunțarea* limbii. Astfel noi romãni „ungureni” ne-am deprins a pronunța : *nãciune*, *educãciune*, *enãrãciune*, *comișune* etc., în credințã negreșit cã tot astfel pronunțã și ceilalți romãni fãrã excepțiune. Dupã ce înșã am început a celi cãrți și foi din Romãnia, scrise cu semne, am aflat spre surprinderea noastrã cã ei urmeazã alt mod de pronunțare, și adevã : *nașune*, *educașune*, *enarașune*, *comișune* etc. Sî mai pronunțã : *Zen*, *zi*, *zie*, *și*, *ieșire*, *singur* etc., iar nu ca noi : *Zãu*, *zi*, *zie*, *și*, *ieșire*, *singur* etc. ; în un cuvînt : la ei nu sã aud altele sunete naturale ca la noi. Va admite orișicine cã al lor mod de pronunțare este mai frumos, mai fin, mai elegant.

Una din problemele școalelor noastre cu privire la limba maternã este de a face ca sã disparã din limbã cu desãvîrșire toate formele corupte, barbare și neestetice și în locul lor a introduce forme corecte și frumoase. Aceasta înșã nu sã poate decit pe lîngã ortografia cu semne, cãci ortografia etimologicã, lãșînd pronunțarea în voia fiecãrui lector, departe de a ne sprijini întru rezolvarea acestei probleme, mai virtos ne încurcã. Am auzit cu urechile noastre cum elevii și învățãtorii pronunțau : *limpuritã* în loc de *limpuritã*, *amicieșe* în loc de *amicieșã* (?) etc., pentru cã sta scris : *limpuritã*, *amicieșã*. Unii mai pronunțau : *gerunz*, alții *gerundiã*, unii *concorzã*, alții *concordie*, și așa mai departe.

Ce sã va alege de limba noastrã urmînd mai tucolo pe calea aceasta?

3. Majoritatea precumpãnitoare a romãnilor respinge [*în original* : prohoresceazã] ortografia etimologicã și nu sînt pe semne cã aceastã majoritate sã va supune minoritãții ; din contrã, ortografia etimologicã pierde pe zi ce merge tot mai mult din terenul avut. Nici cã este mirare, deoarece :

4. Ortografia cu semne este neasemãnat mai *precisã*, prin urmare și mai *simplã* și mai *ușoarã*. Înșuși d. Bariț, etimologist pronunțat, recunoaște cã „pentru începãtori este greu a celi fãrã semne” („Observatorul”, nr. 8). Odatã acest adevãr recunoscut, pentru noi cestiunea ortograficã este definitiv decisã ; cãci doarã nu vom introduce, ca vechii egipteni, trei moduri de scriere, unul pentru începãtori și popor, altul pentru învăși și al treile pentru monumente? Iacã motivele pentru care au primit noi ortografia cu semne !

Sumarul fascioarei I-a e urmãtorul :

Ioan Amos Comenius. — Bãncile de școalã (cu ilustrațiuni). — Importanța și utilitatea studiului limbii romãne. — Geometria în școala poporalã — Din calculul [*în original* : computul] cu fringeri vulgare. — Pentru primul învățãmint din istorie. — Citeva observațiuni relative la orele de lecturã în școala poporalã. — Regule de toate zilele pentru învățãtori începãtori [*în original* : incipientii]. — Ortografia cu semne. — Pentru „Școala romãnã”. — Varietãți. — Bibliografie.

Ceea ce ne cam mirã în foaia pedagogicã a d-lui Petri e reproducerea nimicurilor d-lui A. Vizanti. Dar, în sfîrșit, multor scriitori de peste Carpați li se întîmplã nenorocirea de a lua la serios tagma Pseudo-Urechea et Comp.

Îndealtmîntrelea recomandãm cu cãldurã învățãtorilor noștri această foaie. Prenumeratiunile sînt a se adresa la : Redacțiunea Școalei romãne în Sibiu (Hermanstadt), Transilvania.

[24 noiembrie 1878]

[„ASTRONOMIA CORPURILOR CERESTI...”]

Astronomia corpurilor cerești n-ar fi o științã atît de sigurã daca fundamentul ei n-ar fi descoperirea unei legi nestrãmutate : a gravitațiunii. Avînd înșã cheia întregii ordini cerești, cuvîntul scurt care explicã toatã minunea, observi cã întreaga complicațiune nu e decit aparentã, iar în fond lucrurile se mișcã dupã o orînduialã fatalã.

Dacă cineva ar încerca să-ntemeieze știința unei astronomii a stelelor politice ar trebui să găsească asemenea cuvântul tainic. Căci într-adevăr există ceva tainuit care dă consistență stelelor căzute în Dealul Mitropoliei, care le ține la un loc, pe cînd cuvinte de ordine superioară constituțională ar fi trebuit s-o facă să se risipească de mult, ca scînteile de zgură cînd faurul bate cu ciocanul în nicovală.

De mult adunarea din Dealul Mitropoliei și emanațiunea ei, ministeriul, sînt neadevăruri întrupate. Camera a hotărît cestiuni asupra cărora nația n-a fost consultată nicicînd, precum cestiunea Basarabiei și încorporarea Dobrogei, ea se pregătește a anticipa judecata nației și asupra cestiunii a treia, a evreilor. Rațiunea de-a fi a acestei Camere a încetat din ziua cînd s-a prezentat cestiuni asupra cărora nația trebuia consultată din nou și neapărat. Ba, ce e mai mult, Senatul a recunoscut-o aceasta, pînd un termen de trei luni pentru convocarea unei Adunări de revizuire, ministeriul a recunoscut-o aceasta, admițînd moțiunea din senat, coroana a recunoscut-o, rostind în mesagiul de deschidere necesitatea convocării unei asemenea Adunări.

Și, deși de la rezolvarea cestiunii a treia atîrnă recunoașterea definitivă a neatărnării noastre, deși orice întîrziere e prejudicioasă poziției noastre internaționale, deși Camera aceasta însăși a recunoscut că nu e-n drept a rezolva cestiunea, ea totuși stă la un loc primindu-și consistența de la un ce necunoscut, cu toate că sînt o mulțime de cuvinte constituționale contra ei.

Ce să fie acel ce necunoscut? Ministeriul e cuprins de friguri perpetue și criza nu e rezolvată. Se ivește cînd o constelațiune, cînd alta, și roșii în special au făcut deja apel la membrii tuturor nuanțelor politice, dar fără succes pînă acuma. Lupta între roza roșie și roza albă nu mai e o luptă — steaua rozei albe răsare frumoasă și liniștită pe cerul acestei țări, așa de liniștită precum au fost în toți timpii, de cîte ori țara și-a venit în fire din visurile turburi ale himerelor liberale.

Dar nu aceasta e întrebarea. De ce Camera mai stă, de ce va astărui a sta? O cercetare anatomică a Camerei actuale ne va conduce poate la adevăr.

Camera e compusă din oameni cari și-au făcut din politică o meserie, pentru cari politica însemnează pînea de toate zilele, însemnează diurnă, buget, domenii ale statului, însemnează îmbogățirea prin exploatarea poporului. E drept că mai toți și-au făcut trebușoarele, încît trebuie să fi existînd un gheșeft de tot important care să-i ție la un loc cu magnetul cîștigului material. Această Cameră, iubitoare în genere, e și iubitoare de arginți, căci se compune cam tot din sfinți fără de arginți.

Care e dar punctul împrejurul căruia gravitează buzuările majorității iubitoare? Care e formula ce ne rezolvă misterul existenței unei Adunări care de mult ar fi trebuit să se risipească în întinericul din care a ieșit?

E răscumpărarea drumurilor de fier, așa-zisa răscumpărare.

Rugăm pe cititor să fie seamă de prevestirea noastră. Pentru a realiza acest gheșeft roșii vor fi în stare să facă compromis cu orișicine, de orice nuanță politică ar fi. De acolo mina frătească pe care-o întind în toate părțile, de acolo durerea de țară a Camerei iubitoare: *hinc illae lacrimae*.

[25 noiembrie 1878]

[„AȘADAR IERI...”]

Așadar ieri a trecut un an de cînd a căzut Plevna. Vremea e muma ironiei; ea, care a fost sufletul marilor evenimente, trecînd nu ne-a lăsat în mîini decît coji deșerte cari azi sînt departe de-a ne mai atinge sufletul cum ni-l atîngea odată.

Cine nu-și aduce aminte de bucuria febrilă de acum un an la căderea Plevnei, deși de-a doua zi politica rusească s-a întors în contra noastră? Bucuria de atunci era pentru un eveniment în defavorul nostru. Cine nu-și aduce aminte că d. C. A. Rosetti, primind tinerimea academică, zicea cu glasul său patetic-prefăcut: „A căzut Plevna — dar mai rămîne o altă Plevnă de luat, Plevna internă a reacțiunii!”

Ce impresie mai fac astăzi vorbele d-lui C. A. Rosetti? În Cameră, unde era atotputernic, și-a luat inima-n dinți și a primit totuși o prezidenție oferită numai de membri roșii puri ai Adunării și de doi trei din partidul gheșeftarilor liberi și independenți, cari-și caracterizează ideile independente printr-o suspectă iubire pentru moșiile pendente ... de mănăstiri. În Senat în fine era să se aleagă prezident d. M. K. Epureanu din opoziție și numai voturile

conservatorilor au făcut ca să s-aleagă e-o mică majoritate persoana agreată de roșii, I. P. S. S. Mitropolitul prinat. Situația în Senat e pierdută deja pentru liberali și într-o bună dimineață, tocmai când le-o fi viața mai dragă, se pot simți puși în eșec de Senatul acela pe care l-au ales în momentul când erau purtați de alianța de la Mazar Pașa.

În fine, luni d. Brătianu apără în fruntea unui nou cabinet, însemnat prin lipsa lui de însemnătate, un cabinet compus în două din trei părți din avocați mai mult sau mai puțin dibaci, dintre cari unii plouați ca din senin. În locul d-lui Cogălniceanu, singurul om de o inteligență extraordinară din cabinetul trecut, îl vedem pe d. Cîmpineanu, care pînă acuma n-a avut nicicînd ocazia de a-și dovedi calitățile sale extraordinare, apoi vedem pe d. Ferichidi, asemenea fără nici o însemnătate politică, pe d. Cantili în fine, de la care nu se poate aștepta nimic în resortul pe care și l-a ales. Ce mi-e Chițu, ce mi-e Cantili. D. prim-ministru Brătianu a citit în amîndouă Adunările un fel de program care zice tot atît de puțin ca și numele noilor săi colegi, căci din nimic nimic nu iese.

Programul și indivizii au fost primiți în amîndouă Adunările cu un mare sentiment de deziluzie. Deputații roșii își ziceau fiecare în inimă : de ce Cantili și Ferichidi și nu eu ? Și trebuie s-o mărturisim că fiecare din ei, chiar d. Holban de ex. sau d. Pantazi Ghica, aveau cuvînt. Dar nu numai partidul guvernamental e deziluzionat — căci aceasta n-ar însemna nimic — dar opoziția asemenea. Căci, într-adevăr, ori de cîte ori te lupți îți place a avea cu cine te lupta. Celor tari le place a se lupta cu cei tari, nu cu căsulii făcute din cărți de joc, cu combinațiuni cari tremură la orice suflare de vînt.

Ce mai face oare Plevna internă a d-lui C. A. Rosetti? Oare bătrînul cap al demagogiei române a început a vedea că, oricît de ametită ar fi lumea prin fraze, ea totuși se trezește pînă în sfîrșit ? Neadevărul și duplicitatea politică sînt lovite de un fel de nulitate dinlăuntru care le face să se risipească curînd. Astfel și liberalii noștri simt cum le pierе în mod fatal pămîntul de sub picioare, fără ca cineva să contribuie la aceasta decît ei înșii prin greșelile lor. Oriunde încearcă a se răzima simt că se razimă de o umbră, de o închipuire a lor. Nimic nu le rezistă și tocmai din cauza asta nu se pot ținea, pentru că, spre a putea merge, trebuie un pămînt virtos care să reziste picioarelor, nu razim tare care să reziste minilor.

Dacă ne mîngîie ceva de relele lumii acesteia, dacă credem într-o providență răsplătitoare, e legea constantă că ceea ce e neadevărat pierе prin sine însuși. Toată alianța de la Mazar Pașa era un neadevăr — a dispărut. Acuzațiunea adusă cabinetului conservator era un neadevăr și a sfîrșit prin faptul că nu se mai găsea nimeni care s-o susție ; acuzarea ce ni se face e-am fi reacționari e neadevărată și cade de sine.

Elementele pe cari un neadevăr le conglomerază pentru un moment se îndreptează unul contra altuia și se mîncă între sine, aducîndu-și reciproc pieirea pe cînd elementele cari sînt ținute la un loc printr-o idee adevărată se țin la un loc fără silințe personale. Conglomerată prin neadevăruri, coalițiunea de la Mazar Pașa s-a fărâșurat în sine, ca toate coalițiunile unde nu interese generale, ci lăcomia personală și ambiții smîntite sînt sigurile cauze ale unei uniri momentane.

[30 noiembrie 1878]

[„CURÎND SE VA PREZINTA...”]

Curînd se va prezinta în Cameră următorul *proiect de lege* de o importanță de căpetenie.

Art. I. Clauza penală este prohibită în orice fel de contract fără nici o distincțiune și fără considerațiune dacă obligațiunea care naște dintr-însul este civilă sau comercială.

Judecătorul este ținut a pronunța nulitatea și nu a condamna în caz de obligațiune bănească decît la dobînda legală prevăzută de art. 1589 Cod civil, iar pentru obligațiunile de *a da* sau de *a face*, la daunele interese prevăzute de art. 1089 Codul civil.

Art. II. Se adaogă la art. 1089 Codul civil alineatul următor :

Clauza prin care s-ar stipula de mai nainte dobîndă la dobînzii sau la venituri viitoare este nulă.

Din espunerea de motive a d-lui raportor D. Giani estragem următoarele :

Nu mă voi ocupa de importanța și necesitatea acestei legi mai cu deosebire cînd privim la populațiunea noastră rurală, pentru care fatala clauză penală, cînd constă în bani, aduce mizeria și perspectiva unui proletariat, iară cînd constă

în prestațiuni în natură, atunci efectul este vexațiunea, degradațiunea omului și încătenarea libertății lucrului. Toate aceste considerațiuni sînt atît de bine puse în vedere prin espunerea de motive a guvernului încît ne-a determinat pe toți a lua proiectul în considerațiune. Ceea ce îmi voi permite a arăta printr-acest raport sînt cuvintele care m-au autorizat să merg dimpreună cu onorabilul comitet al delegaților ceva mai departe în această privință decît proiectul guvernului.

Toată lumea va conveni că în materia aceasta două mari principii sînt puse în joc : *principiul libertății convențiunilor și principiul libertății omului; toată lumea asemenea va conveni că cel dintîi este subordonat celui din urmă; fără libertate a omului nu poate exista o libertate de convențiuni, precum fără oameni nu pot exista convențiuni.* Guvernul recunoaște cu noi dimpreună acest adevăr cînd spune că o persoană care subscie o clauză penală nu poate avea *consimțimîntul liber.* Cum într-adevăr se poate susține că cineva ar consimți la ceea ce nu poate intra în prevederile sale la epoca cînd contractează? Orice om onest se obligă în credință de a plăti și cu toate acestea clauza penală îl silește a prevedea neplata. *Sila nu este voință și nevoița este negațiunea libertății.* Dacă pe lingă aceste considerațiuni *filozofice* ne-am uita că în sistemul actual al legislațiunei noastre este posibilă o clauză penală care să curgă de drept, fără somațiune sau chemare în judecată, tot în vîrlutea libertății convențiunilor, atunci spectacolul ar deveni înfiorător.

Proiectul ca proiectul, dar considerațiunile *filozofice* ale d-lui Giani sînt într-adevăr admirabile !

Poate ni s-ar obiecta — urmează d-sa — că nu am făcut nimic cu această prohibițiune, deoarece clauza penală poate fi înglobată în capital chiar cînd se contractează obligațiunea. Răspunsul însă este ușor de făcut : anevoie consimte cineva să subscie pentru o sumă *pe care nu o pipăie*, dar ușor subscie pentru ceea ce ia în realitate ; în cazul dintîi dezastrul, calamitatea este tuaintea ochilor săi, în cel de al doilea el este mai depărtat și de ochii și de credința sa, *care este toldauna pentru plată.*

Să venim acum la considerațiunile filozofice ale d-lui D. Giani. Înainte de toate ne-am întreba ce scop urmărește ele într-o prozaică dare de seamă asupra unui proiect de lege relativ la clauza penală, dare de seamă în care date statistice și considerațiuni economice ar fi fost mai cu cale decît fraze ieftene, pe care d. D. Giani, cu sentimentul său de modestie, binevoiește a le numi *filozofice.* „Principiul libertății convențiunilor e subordonat principiului libertății omului” ! Asta s-ar părea că vrea să zică ceva, dar în fond nu zice nimic. În realitate omul e tot așa de puțin liber precum e picătura de ploaie ce cade sau unda ce curge la vale, iar nu la deal, așadar despre o libertate absolută, în sens metafizic, nu poate fi nici vorba, prin urmare nici despre o libertate a omului supraordinată *libertăților* lui. Foarte cu greu ni s-ar putea da definiția unei asemenea libertăți abstracte și absolute și, chiar daca ni s-ar da, ea n-ar putea fi exactă, căci ar trata despre un obiect a cărui existență nu s-a putut dovedi pînă acuma. Libertatea omului e mai mult o noțiune istorică decît filozofică, o serie de acte de eliberare succesivă, un șir de libertăți coordonate și cîștigate în curgerea timpurilor și în acest șir e cuprinsă și libertatea tranzacțiunilor.

Vorbînd *sans phrases* proiectul este o *mărginire* a libertății tranzacțiunilor și o mărginire salutară, pentru că nici averea noastră, nici cultura generală nu ne-a făcut încă maturi pentru exercițiul deplin al acestei libertăți.

D. D. Giani ar fi făcut mai bine să consulte pentru darea sa de seamă dezbaterile Reichsratului din Viena și a Dietei galițiene asupra legii camelilor, precum și escelenta scriere a d-rului Platter asupra *Cametei în Bucovina.* Cel puțin în cestiuni practice am trebui să renunțăm de la fraze ieftene, care aleargă ulițele rostite de toți și nepricepute pe deplin de nimenea.

[5 decembrie 1878]

DEPUTATUL AVRAM BURĂH

Cine este cel mai fierbinte apărător al romanismului ? — Jupîn Avram sin Moişe.

Cine este cel mai nepot dintre toți nepoții divului Traian ? — Jupîn Avram sin Moişe Leiba.

Cine este cel mai mare patriot român ? — Jupîn Avram sin Moişe Leiba Roşu.

Cine a făcut rechizitorul și actele de acuzare împotriva miniştrilor conservatori români ? — Jupîn Avram sin Moişe Leiba Roşu sin Dreicop Burăh.

Și ce este și cine acest jupîn Avram Burăh ? Deputat radical sub pseudonumele George Misail.

Iată în adevăr următoarea interesantă notiță biografică, pe care au mai publicat-o și acum o lună după un ziar din Iași :

Domnule redactor,

Ca să puteți avea lumină despre nașterea și creșterea d-lui *Misail* vă voi descrie cele următoare, despre care am exactă știință ca conșcolar ce am fost eu d-lui.

În anul 1837, când pe atunci se numea *Avram Burăh*, cu ochii încrucișați, am avut ocaziune, ca mahalagin, de a merge împreună la un *Heder* (școală de băieți), la belferul (dascălul) *Moșe Feleșter*, unde am început a învăța *Himes* (Biblia).

D. *Avram Burăh*, acum *Misail*, s-a născut în Roman la anul 1832, făcându-i-se operațiunea *brismila* de către psaltul *Leizer Mendel*.

Dumnealui este născut din tatăl *Moșe Leiba Roșu sin Burăh Dreicop* și din muma *Ana Riva* născută *Menea Rugea*, și a fost unic fiu la părinți.

Surorile mării sale, cu domiciliul în Roman, se numesc una *Hene* și alta *Glilla*; fiii lor ce trăiesc în Roman se numesc *Moșe* și *Lipe*, supranumiți *Cocoși*; mai au și un frate la București, ce se numește *Allâr Mărunțiarul*.

În anul 1838, în luna iulie, când tatăl său, *Moșe Leiba*, ca negustor talpalar (tabacar) s-a fost dus la iarmarocul de Sfântul Ilie în târgul Folticeii, atunci, în noaptea de *Tișebot* (post de 24 ore) muma sa *Ana Riva*, prin concursul d-lui *Jenache Misail*, fost pe atunci polițmaistru în Roman, cu care s-a amoretat, a fugit la moșia Trifești, în apropiere de Roman, unde s-a botezat; și apoi a furat din școală pe unicul ei fiu, *Avram Burăh* ducându-se cu el la târgul Tecuci, unde au trăit cu d. *Jenache Misail*. Băiatul însă, *Avram Burăh*, s-a opus, n-a primit botezul, ținându-se de învățătura belferului, rămasă în memoria sa mult timp. De atunci n-a mai avut ocaziune a se mai întâlni cu tatăl său pînă în anul 1855 sau 1857, când d. *Avram Burăh*, acum *Misail*, era ca cinovnic al ministerului de justiție din Iași. A făcut atunci revizie în arhiva tribunalului de Roman și în acest oraș a găsit pe adevăratul său părinte, *Moșe Leiba*, în mizerie, în calitate de otelier și, după cum zice proverbul, singele apă nu se face, l-a ajutat cu cîțiva galbeni, asigurîndu-l să nu se îngrijască, căci el, *Avram Burăh*, nu este botezat, și la masa cea mare, în lumea viitoare, vor mânca amîndoi din *Leviatan* și *Șorobor*.

Domnule redactor, primiți vă rog deocamdată aceste cîteva rînduri, pe cari cred veți binevoi a le publica etc.

Al d-voastre

I. Sodescu din Roman.

La această prețioasă notiță biografică n-am primit, de cînd am publicat-o și pînă astăzi, nici o dezmințire sau întîmpinare. Prin urmare datele din cuprinsul ei rămîn adevărate, deoarece partea interesată nu caută să le răstoarne. Cum rămîne dar eu jupîn *Avram sin Moșe Leiba Roșu Dreicop Burăh*, cum am zice eu d. *Pseudo-Misail*? Care va să zică în Camera românească, înainte chiar de Tractatul de la Berlin, ne-a învrednicit Iehova să vedem și un român cu cusur pe banca de deputat; căci, după cum vedem în documentul de mai sus, feciorul lui *Moșe Leiba Roșu sin Dreicop Burăh* a asigurat pe tatăl său, cînd l-a găsit în proastă stare la Roman, că el, *Avram*, nu s-a botezat și i-a făgăduit prin urmare că pe cea lume, la masa cea mare, au să mînnince amîndoi din *Leviatan* și *Șorobor*, ca toți ovreii drept-credincioși ai Talmudului. Jupîn *Avram Burăh* ar fi deci nebotezat; atunci cum ar rămîne cu voturile pe cari jupîn *Avram Burăh* le-a dat în Camera românească?

Noi, din parte-ne, deși d. *Pseudo-Misail* a tăcut pînă acuma, încă nu credem că n-ar fi botezat și așteptăm de la Jupîn *Avram-Burăh-Misail* să ne trimeată acte prin cari să dovedească: că dumnealui s-a fost lepădat de *Himes*, ce a învățat-o la belferul *Moșe Feleșter*, că, măcar că nu mai e leac, îi pare rău de ce i-a făcut psaltul *Leizer Mendel* și că, pentru a fi nepot al lui Traian și deputat radical, a renunțat la tacîmul cu care l-o fi așteptînd la masa vecinicii venerabilul său părinte, *Moșe Roșu sin Dreicop Leiba*.

[5 decembrie 1878]

[„ÎNTR-UN STUDIU DE POLITICĂ...”]

Într-un studiu de politică contemporană intitulat *Martirii de la 48 și salvatorii de la 66* d. G. Mirzescu espune pe 37 de pagine cicero istoricul scurt al ministerielor perîndate de la suirea Măriei Sale pe tron și pînă astăzi.

Nervus probationis espus în broșura d-sale este că pricina agitărilor și răsturnărilor ministeriale provine nu atât din deosebirea de principii cât mai cu seamă din pasiunea meschină ce a existat și există încă între bărbații ce joacă la noi rolul de oameni politici și de bărbați de stat. Acești oameni -- martirii de la 1848 și salvatorii de la 1866 -- sînt după d-sa : frații Brătianu, C. A. Rosetti, Ioan Ghica, Cogălniceanu, Principele Dimitrie Ghica, Manolache Costache, Lascăr Catargiu, Mavrogheni, General Ioan Florescu, General Tell, Neculac Crețulescu și încă alți vro cîțiva.

E un simbur de adevăr în teza pe care voiește a o dovedi d. Mirzescu și e asupra oricărei indoieli că cele mai multe grupuri politice de la noi din țară sînt strînse împrejurul unor firme personale, nu împrejurul unor principii. Cînd ne aducem aminte de înaltele făgăduințe și de programa stabilită la Mazar Pașa, apoi de deplina deviere de la ea, atât în viața interioară a statului, cât și în politica esterieară, nu ne putem împotrivi a admite teza că mai toate, deși nu toate grupurile politice sînt conduse nu de o programă sigură, statornică, nestrănutată, ci de dorul unui număr de persoane de a ajunge la putere și de a se mîntîine. Cumea pentru scopul acesta se iau drept deviză toate principiile posibile și . . . imposibile, cumea cutare grup se poreclește cu cutare nume de fantezie, iar altul cu cutare, e asemenea adevărat. Dar ceea ce d. Mirzescu nu espune în broșura d-sale, ba poate nici cutează a espune, sînt cauzele acestor simptome de bizantinism.

Un medic nu se va opri la simptomele exterioare ale unei boale, ci va căuta cauza lor internă. *Mutatis mutandis*, vom lua un alt exemplu de aiurea. Un Mirzescu german ar zice poate că socialismul din Germania există pentru că 10--20 de persoane citate anume, precum Marx, Lasalle, Bebel, Liebknecht ș.a. au voit să ajungă la însemnătate în viața statului exploatănd mizeriile poporului. Aceasta ar fi poate adevărat pentru unii din ei, dar n-ar fi cauza adevărată a răului. Existînd cauza socială, efectul trebuia să vie de sine încît e cu desăvîrșire indiferent numele individual care ar fi ieșit deasupra pentru a cristaliza în el soiul de mizerie socială în cestiune.

Cauza proprie a relelor noastre însă e lipsa de cultură adevărată, și sub cultura adevărată înțelegem pe cea productivă. Exceptînd cîteva centre din țară, tinerimea română nu se mai ocupă cu nici o ramură a producției naționale; ea emigrează cu miile prin Paris, Bruxelles, Piza etc. pentru a-și menaja un doctorat în drept și toți aceștia se-ntore apoi în țară cu pretenția de-a deveni de-a doua zi oameni mari. Uite-se d. Mirzescu în toate laturile și vază din cine se compun grupurile adunate împrejurul oamenilor politici și va vedea că sînt în cea mai mare parte tineri *advocați*. Și, fiindcă pita lui Vodă nu-i încape pe toți deodată, încearcă de-a veni cel puțin pe rînd la ea și a se folosi pe eit se poate de mult din scurtul timp pe care li-l acordă păpușeria constituțională.

Și, fiindcă nu există între acești oameni deosebiri aievea, de vreme ce mai toți au aceleași nevoi de căpătuire și aceleași tendențe, inventează cel puțin deosebiri *factice*, porecle nouă pentru aceeași marfă veche. Între capi iar sînt o mulțime de oameni -- de o necontestată inteligență, n-o negăm -- dar pentru cari statul e o uncaltă pentru a-și mai re-mpropăta averile sau cel puțin numele și influența personală. Și, dacă sînt deosebiri reale, acelea nu sînt în genere dietate de grupuri de interese naționale, precum ar trebui să fie, ci mai mult de temperament, de-o mințe mai clară înmăscută și de un caracter mai onest asemenea înmăscut. Fiînd însă că mințea și caracterul sînt totdeauna mai rare decît stupiditatea și lipsa de caracter, de aceea vom vedea că partidul cel mai numeros din țară, *roșii*, e totodată acela care reunește în sinul său mai multă incapacitate, perversitate morală, lăcomie de avere publică și invidie pentru tot ce răsare cu un cap peste masă, peste cei ce nu gîndesc nimic și nu au nimic.

În jucăria parlamentară care se desfășură înaintea noastră oamenii pentru care nimic nu e indetstul de sus pentru a ajunge, oricît de lipsiți ar fi de cunoștințe speciale și de resort, sînt *advocați*. Nu ne-am mira să vedem într-o zi pe un avocat făcîndu-se mitropolit și pe altul general de brigadă, căci unde-i leafă apare și avocatul; restul *îndatoririlor* și-l aranjează apoi într-un chip eit se poate de comod. O societate ca a noastră, care nu se întemeiază pe muncă, e o societate coruptă. Grupurile politice ar trebui să aibă drept corelat grupuri economice și în cea mai mare parte nu le au.

Organizația de astăzi a favorizat fuga de muncă; ea a ridicat elemente cari n-au nimic în fruntea statului, ca să trăiască sau [să] se îmbogățescă din averea lui, și tot organizația aceasta a făcut și pe alte clase să crează că numai prin politică poți ajunge la ceva. Astfel profesorii de universitate, în loc să-și caute de treabă, fac politică; profesorii de licee și de școale primare asemenea; ingineri, medici, scriitori, muzicauți, actori chiar, toți fac politică, pentru a parveni. Și acesta e răul cu desăvîrșire mai mare; căci relele actuale ar putea fi trecătoare, dar corupîndu-se însuși nervul vieții oricărei societăți, iubirea de muncă, nu mai e nici măcar speranța de îndreptare. Armata noastră poate cîștiga bătălii, Alecsandri poate serie versuri

nemuritoare, un ministru de externe poate conduce politica în afară cu nemaipomenită dibăcie; toate acestea împreună vor forma luxul istoric al existenței noastre dar acest lux nu va opri discompunerea singelui nostru social, pieirea noastră prin pieirea muncii.

[9 decembrie 1878]

STUDII EXEGETICE ASUPRA UNEI PARABOLE CARE LIPSEȘTE ÎN SFÎNTA-SCRIPTURĂ

Odată Afganistanul juca un rol cu desăvîșirea preponderant în primii București ale unei foi oarecari, iar Emirul Șir-Ali, relațiile cu nenorocitul om și fiul neascultător, Iacob-Han, era oarecum centrul împrejurul căruia gravita centrul însuși.

Deși lucrul e cam încurcat, noi, simpli muritori cari nu vedem legăturile intime dintre cauză și efect, vom spune numai că afganii, acest popor primitiv, însă se vede că foarte simpatic, aveau în Asia rolul de-a acoperi cu neagra lor mulțime tendențele Rusiei, iar în Franța orientală acopereau cu vitezele lor regimente o *poartă mare*, pe care cineva se-ncerca să intre.

E ciudat cum o poartă mare poate deveni o *cheie* pentru dezlegarea interesantelor est-tiuni ... din Asia centrală.

Dar Afganistanul s-a cam învechit ... precum e în genere greu de-a vorbi mult timp într-aiurea, chiar cînd ești avocat. O formă mai poetică se puse la dispoziție pentru urmărirea aceleiași porți mari și acea formă este ... parabola.

Vestita parabolă a prorocului Nută către David-împăratul, povestirea lui Hristos despre fiul risipitor și despre lucrătorii din via Domnului și altele de asemenea natură n-au putut a nu face victime din naturile simțitoare ale unei depărtate posterități.

E bine ca augurii să se-nțeleagă *sub rosa*, iar noi, ucenicii umiliți, vom încerca numai să facem o exegeză plină de admirațiune asupra unei adînci parabole, ce-o găsim în „Presa”.

Încă în numărul de la 26 noiembrie „Presa” prevestise că ministeriul d-lui Cairoli va cădea, o prevestire atît de sigură încît se-ntîmplase deja cu cîteva zile mai nainte.

Nimeni nu a contestat fostului ministru italian nici buna-voință, nici sinceritatea intențiunilor sale, — zice „Presa” — dar toți l-au acuzat de o slăbiciune fără margine față cu societățile primejdioase ale socialiștilor internaționaliști.

Au fost foarte instructive, sub mai multe puncturi de vedere, discuțiunile ce s-au urmat în Camera din Roma, cu ocaziunea combaterii ministerului Cairoli.

Au vorbit contra ministerului și d. Depretis, și d. Sella, și d. Crispi, și d. Minghetti, ca să nu mai amintim pe domnii Peruzzi, Bonghi, Finzi, Mari și alții. Toți întruniți au dărîmat cabinetul din stînga.

Așa e. Ce să mai facem atîta vorbă de d-nii Peruzzi, Bonghi, Finzi, Mari și alții! Importantă e întrebarea ce-au făcut regele Italiei în cazul acesta.

Chemat-au la minister pe d. Finzi?

Aș, de unde.

Dar poate d. Mari sau d-nii Bonghi și Paruzzi vor fi fost chemați?

Nu, ferească Dumnezeu! Pe cine altul putea regele să cheme decît pe d. Depretis — numai pe d. Depretis. Și de ce?

Iată de ce.

În numărul de la 26 noiembrie trecut, „Presa”, cercetînd posibilitatea chemării domnului Depretis, arăta calitățile eminente ale acestui bărbat de stat, *luminat, progresist și liberal-moderat, membru al centrului cum am zice la noi, plin de idei practice și de vederi nemeritate.*

Mulți pretind că d. Crispi reprezintă în Italia credințele politice ale principelui Bismarck și dar regele, binecugetînd, nu s-a adresat la dînsul, voind să facă în țara Italiei o politică *pură italiană*, iar nicidecum o politică agreată străinilor.

Vedeți, cam tot lucrul acesta s-ar putea întîmpla și în România. Pentru a face o politică pură românească, iar nu una agreată străinilor, M. Sa Domnul, binecugetînd, nu se va adresa la cutare ori cutare, ci neapărat la un om

luminat,
progresist,

liberal-moderat,
membru al centrului, cum am zice la noi,
plin de idei practice,
de vederi nimerite.

Partidul *centrul*, *nuanța partidului liberal*, a dat dar și în Italia ministerul Depretis.

De vreme ce partidul centru — această nuanță a partidului liberal — a dat și în Italia ministerul Depretis, de ce nu l-ar da și în România?

Nu e nimic de criticat în această privință și mersul instituțiilor constituționale a putut da foarte bine rezultatul acesta.

Dar, dacă am zis că regele nu a chemat pe d. Crispi, fiindcă a voit să urmeze o politică *numai națională*, ne putem întreba totodată : care a fost cauza de nu a chemat oare pe d. Sella, căci și concursul acestui din urmă a contribuit la căderea domnului Cairoli?

Așa e. Dacă regele, voind a urma o politică *numai națională*, n-a chemat pe d. Crispi, pe acest om vindut la Bismarck —, care să fi fost pricina că Majestatea Sa a uitat pe d. Sella? Bine, asta n-a stat umăr la umăr pentru a răsturna pe d. Cairoli? Ba da! a stat umăr la umăr, dar vedeți

Sella este șeful dreptei și, ca atare, regele nu a crezut că-l poate chema azi la putere, în fața surexcitațiunii poporului și a aprinderii spiritelor în Italia. D. Sella are idei *cam învechite*; azi trebuiesc *vederi democratice și pur liberale*. Spiritul timpului din zilele noastre ne cere *moderațiune în libertate*, dar nu *comprimarea și restrângerea libertăților*.

Așa e. Sella e, cum am zice la noi, ca dumnealui arhon slugeriul Sandu Napoila, giubeliu, și-n zilele de azi nu mai merge. Alte mofturi a ieșit la modă pe vremea noastră. Azi trebuie să ai vederi democratice,

pur liberale,
moderațiune în libertate,
e-un cuvânt să fii :

un om din partidul centru, cum am zice la noi.

Și dar în fața acestor împrejurări d. Sella a trebuit să lase locul d-lui Depretis, care reprezintă ideile liberale-moderate în Italia. Și cu modul acesta s-a dovedit prin urmare și cu această ocaziune că într-o țară, *în multe asemănată nouă, nici vederile radicale nu mai pot fi primite, nici estrema opoziție nu mai este agreată*. Dacă d. Cairoli — și-ar fi schimbat sistema; dacă în locul d-lor Conforti și Zanardelli, miniștri de justiție și interne, partizani ai principiilor radicale, d. Cairoli s-ar fi adresat la *bărbați politici cu altă greutate și altă pricepere*, poate că regretabilul atentat din Neapole nu s-ar fi petrecut și fostul prim-ministru *nu ar fi fost constrins* să demisioneze.

Adecă bate șeaua să priceapă — d. Brătianu. Ia pildă, d-le Brătienec, de la nenorocitul Cairoli. Italia ne e în multe asemănată nouă. Italia a avut pe Dante, noi pe Prodănescu, ea o papalitate celebră, noi pe părintele Gr. Muscelceanu, ea pe Beccaria, noi pe Athanasiad. Ce mai vrei dar d-le Brătienec? În țări cari se aseamănă atât de mult, nu mai merge nici o vederile radicale, nici cu reacția ruginită. Nu mai sint agreate. Dacă d-ta ți-ai schimba sistema, dacă în locul unor domni ca Conforti și Zanardelli, te-ai adresa la *bărbați politici cu altă greutate și altă pricepere*, la un om luminat,

progresist,
liberal-moderat,
membru al centrului, cum am zice la noi,

atunci poate, poate că n-ai fi constrins să-ți dai demisia.

Mai înțelept se vede decât d. Cairoli la Roma, d. *Canovas del Castillo la Madrid*, prevăzînd o mică neînțelegere, voiește să preîntîmpine răul; și, ca să nu sufere ce alții au suferit în Italia, se pregătește a chema, se zice, la minister *bărbați de stat liberali-moderați*, ca d-nii Bugallal, don Francisco Silvela și generalul Yovellar, în locul domnilor Robledo, Colantes și Ceballos. Cu modul acesta spiritele s-ar împăca și d. Canovas del Castillo, cu spiritul său practic, ar preîntîmpina zdruncinarea sa din minister.

Iată dar o altă pildă luminoasă : d. Canovas del Castillo. Ce Robledo, Colantes, Ceballos? — Nu! Bugallal, Silvela și Yovellar, adecă liberali-moderați, membri ai centrului cum am zice la noi.

De aceea ca să preîntîmpine zdruncinarea sa din minister, d. Brătianu trebuie să fie mai înțelept decât Cairoli de la Roma și să se pregătească a chema la minister *bărbați de stat liberali-moderați* ca don Francesco Silvela.

Căci :

Astfel lucrează adevărații *bărbați de stat*; acei cari se ridică mai presus de politica mică și cari, privind *în depărtare, numai la binele și prosperitatea națiunii*, nu se opresc la prejudecăți zadarnice, *nici la invidii nedemne de un adevărat om de stat*.

Cînd este vorba să lucrăm *numai* pentru binele țării nu *căutăm decît combinațiunea cea mai nemerită* și cea mai conformă bunelor rezultaturi ce ne propunem, lășiud *criticilor mici* și unor *vederi strîmte și înguste* grija de a combate stăruințele noastre, ce tind a consolida întărirea nouă noastre constituiri și a viitorului țării.

Bărbați cu înțelegere dreaptă și corectă, ca d. Canovas del Castillo, ca să scape țara, schimbă întocmirile sale ministeriale. Bărbați ca d. Cairoli, *scurți la vedere*, compromit liniștea statului, compromițînd cu desăvîrșire și existența cabinetului lor ! . . .

Toată parabola aceasta alegorică, în care se vorbește mereu de Cairoli și de Canovas del Castillo, de Sela, Robledo, Yovellar și de patriile mintuite sau mintuibile prin centrele respective, cari nu există în realitate, pe cînd în adevăr e vorba de D. Brătianu, Boerescu etc., toată parabola, zicem, ne-au mișcat atît de mult și ne-au descoperit calități pînă acum atît de ascunde în fundul inimei privighitorii respective de la „Presa” încît, dacă ne-a mai rămas o mîngiere și am comprinat începutul unei lacrimi, precum Sela ar comprina libertatea, e că ne-am adus aminte cumcă, asemenea tiradelor din tragedie, lucrurile *par* foarte jalnice, dar nu sînt adevărate. Nomenclatura chiar de dreaptă, stîngă, centru are în alte țări cu totul alt înțeles. Centru în Germania de ex. însemnează tocmai partidul cel mai reacționar ; lăudabil prin tăria convingerilor lui . . . dar reacționar.

Iar cît despre Italia și Spania — acolo nici nu există centre în sensul „Presei”. Nu e nici o deosebire bunăoară între d-nii Cairoli și Depretis, decît că unul reprezintă foasta stîngă a unei provincii, iar altul foasta stîngă a altei provincii, din cele acum întrunite în o singură Italie. Deosebirea dintre acești domni, precum trebuie s-o fi știind „Pressa”, e cestiunea drumurilor de fier — din Italia se-nțelege. Iar nuanțele din Spania sînt pentru publicul nostru tot atît de interesante ca și nuanțele de partid din Afganistan și, fiind noi oameni buni, nu voim a ocupa pînă și această bransă a istoriei contemporane, care poate fi atît de folositoare pe viitor organului, aliat cu noi ; destul numai că nici aicea nu e vorba de centru.

Singura țară, în care există două centre și a căror maimuțare, cam incoloră, vor fi precum prevedem și superfetațiunile din viitoarea adunare turească din Stambul, e Franța ; cu deosebirea — mică neapărt — că centrul din Franța e compus — nu din persoane, care se împrumută la alegorii și joacă în mai multe fețe, ci din oameni, pe cari [t]e poți întemcia și a căror vorbă e vorbă.

Izbutita alegorie a „Presei” e atît de bună încît ne e teamă că va și rămîne un model de alegorie și nimic mai mult. Ca toate capodoperile promise a nu se prefaca niciodată în realitate — de aceea ne și inspiră același sentiment de siguranță personală, pe care-l avem cînd privim din colțul nostru o jalnică tragedie, jucată pe scenă.

Și în priveliștea lumii aceștia oamenii se poartă după temperamentul lor. Cel melancolic plînge, cel vesel rîde — cel născut cu caracter statornic și predispoziții skepticoase fluieră.

[12 decembrie 1878]

[„NU ȘTIM ÎNTRU A CÎTA OARĂ...”]

Nu știm pentru a cîta oară sîm em nevoiți a întreba pe guvern de ce ține ascunse toate neajunsurile ce le întîmpină în Dobrogea. Știrile de mai jos, pe care le-a primit ziarul gălățean „Vocea Covurluiului”, în genere foarte bine informat, sînt de o îngrijitoare gravitate.

Cu toate misiunile militare ce s-au trimis și retrimis prin Dobrogea — zice foaia citată — totuși cunoștința exactă de situațiunea localităților ca mijloace de aprovizionare a lipsit și lipsește cu desăvîrșire, iar pretinsa organizare a nouă provincii nu e decît pe coloanele „Monitorului oficial”, în realitate însă cea mai tristă expresiune.

Ca să venim la fapte, vom spune că prefectura ce se decretase la Noua Silistră a trebuit prin forța lucrurilor să se retragă și să se așeze la Cernavoda, căci în locul dinții impiegații, începînd de la prefect pînă la cel din urmă, nu aveau nu o casă unde să șează, dar nici chiar un bordei. Nici o masă, nici un scaun, nici un registru, nici un sigiliu, nimic nu au autoritățile cu cari să-și poată începe lucrările lor. Pînea chiar și carnea lipsesc cu desăvîrșire. La o parte din trupe li se trimite pentru hrană pesmeși de la Ruscuc, dar și aci fatalitatea a trebuit să ne lovească ; vaporului *Jiul*, ce era însărcinat a transporta proviziunile, i-a crăpat mașina.

În atare mod, lumea ce au trimis acolo se găsește în condițiune dezesperată; cu banii în mână, în multe locuri nu-și găsește o piucă și o streășină unde să se adăpostească. Casierii și percepții n-au o ladă și un registru spre a încasa puținele taxe de pe unde au de luat, iar perfecții se găsește în cea mai deplină încurcătură, neștiind reioanele cercului lor de administrare și comunele ce le aparțin.

Coroșpondența se face cu cea mai mare anevoință. Bulgarii, aroganți și ingrați, nu vor să recunoască linia de demarcare fixată de Comisiunea europeană; ei amerință, și se zice că sentințele noastre ar fi primit ordin să se retragă cu 10 kilometre îndărăt de la linia însemnată de Comisiune.

Din toate aceste vedem că starea de dincolo este din cele mai de plăt și neprevăderea în organizare a fost din cele mai neiertate.

Dacă, în loc de a pierde timpul cu atâte parade de misiuni, guvernul s-ar fi pus să facă baratece, să fi deschis în câteva locuri brutării și debite de carne, astăzi trupele noastre n-ar sta sub corturi în luna lui decembrie și inpiegati n-ar umbla rătăcind din loc în loc, flămânzi și lipsiți de locuință. Cestiunea este serioasă și guvernul, fără o oră de întirziare, trebuie să se pună îndată pe lucru spre a remedia lucrul, că ne compromitem de tot.

Fiecare-și aduce aminte starea îngrozitoare în care s-au întors soldații noștri din campania trecută. Mantalele, povestea cîntecului, postav de trei parale și ată de cinci galbeni, nemai-pomenind că în puterea iernii nu mai avea nimic pe ei decît numai ferfenița de manta, care ajunsese scurteică. Cine nu i-a văzut pe acei bieți soldați cu picioarele goale în opinci rupte și cu părul ieșit prin căciulă și cine nu s-a indignat de criminala neglijență a oblăduitorilor noștri, cari porniseră război cu ușurința cu care s-ar face o paradă la Capu-Podului Mogoșoaii--toate acestea, nu pentru a da ocazie armatei române ca să-și arate vitejia, ci pentru ca sub umbra steagului încărcat de glorie, să se poată lustrui, pieptăna și decora d-lor, frații liberali, această sectă de deturnători de bani publici și de incapabili.

Și luarea Dobrogei s-a făcut cu aceeași criminală ușurință și lipsă de prevedere. Nu-i vorba: misiuni și paramisiuni, toate cu diurne înseminate, răspuse pînă la un ban fraților căuzași, s-au făcut, se înțelege. Căci și în afacerea Dobrogei, ca în toate celelalte, diurna e pentru roșii totul, iar datoria nimica toată. Fumînd o țigară pe malul drept al Dunărei și-a împlinit misiunea și, bînd o cafea turcească la Babadagh, conștiința misionarului apostolic al rabinatului universal se liniștește dimpreună cu spiritele populației transdanubiene.

Și de astă dată misiunile au fost de căpetenie. Ba auzim că pînă și Ministerul instrucției are de gînd a trimite-n misiune pe mai mult decît vestitul domn Pseudo-Urechia, ca să aranjeze instrucția publică în Dobrogea după cum l-ajunge capul și știm deja la cîte l-ajunge capul pe acest domn.

Cînd ne-am arătat indignarea asupra stării triste a armatei întoarse din campanie, ni se tot cînta că așa-i războiul, că în așa stare cată s-ajungă eroii pentru a face impresie asupra demoa-zelilor; dar oare mai e și acuma război, pentru ca soldații noștri să fie nevoiți a sta în puterea iernii sub corturi? Soldații noștri pot avea speranța că prin iulie viitor li se vor trimite din București cojoacele și lemne de durat case: iar pînă atunci să se-nvălească cu ațele, să tremure sub cort și să roază pesmeți din Ruseiune, pesmeți desigur înecpuți de șoareci, vro rămășiță ale oștirii rusești.

Dar cine-i cunoaște pe roșii poate oare să s-aștepte la altceva din partea lor? Vorbă multă și lucru nimic -- iată caracterizarea lor în două cuvinte. Repetăm din nou cererea ca guvernul să dea publicului lămuriri asupra ueajunsurilor ce le întîmpină și să nu ne lase sub sarcina de-a ne-nchipui răul și mai rău decum e.

În cît despre misionarul apostolic, d. Pseudo-Urechia, cestiunea e atît de interesantă încît promitem a ne întoarce asupra-i și a descrie pe acest domn cu toate calitățile sale care-l fac propriu și bun pentru-o asemenea însărcinare.

[16 decembrie 1878]

[„AFLĂM CĂ ACTUALUL MINISTRU ...”]

Aflăm că actualul ministru al instrucției publice, d. Cantilli, ar fi însărcinat cu organizarea instrucției în Dobrogea pe un ilustru personaj al cărui nume adevărat mărturisim că nu l-am putut afla nici pînă azi, dar care a sfeterisit porecla unei vechi și de mult stîmse familii boierești din Moldova pentru a-și împodobi nutra cu ea, după ce mai înainte a mai fost purtat încă vro patru-cinci porecle, parte îndreptățite, parte de fantazie.

Toată lumea ghicește că nu poate fi vorba decît despre d.Pseudo-Urechia

Singura mîngîiere ce ne mai rămîne e că acest domn n-a sfeterisit exaact numele boierului moldovenesc care se iscălea Ureki, ei a adăogat la trupina cuvîntului sufixul *-i-a* (Urech-ia), foarte semnificativ pentru strîgătele metamorfozatului rege Midas.

L-am luat de atîtea ori pe domnul acesta în zeflema în cît ne pare rău că i-am creat chiar acest soi de popularitate, căci dumnealui e din oamenii aceia cărora, asemenea vestitulni Barnum, confratelui său american, nu le prea pasă dacă reputația e bună sau rea, numai să se vorbească în genere de dînsii. Zgomotul odată făcut, știe d-lui să-l abată pe căile ce-i priese.

Să vorbim oare de renumele său de autor? Am trebui atunci să facem un curs întreg de literatură furată, să pomenim de Lope de Vega, de Gozzi, de Ascoli, de Göthe, cari toți aceștia în România s-a metamorfozat în chipul pomenit mai sus și poartă pseudonimul Urechia. Toate scrierile sale sînt sfeterisite din autori străini, căci dumnealui obicinuește a nume imitație liberă or prelucrare sau traducerea *ad literam* sau cel mult bătădăria nesărată a unui text străin. Ceca ce ar putea dovedi că e original al său va fi sau o platitudine sau un nonsens, regulă generală pentru producțiunile *proprii* ale acestei celebrități. După orice șir original al acestui domn am întinde mîna, întîmpinăm număidecît sau una din cele două calități sau pe amîndouă la un loc. Astfel, bunăoară nu mai departe decît în no. de la 5 decembrie al „României libere” d-sa anunță cum că la institutul său de băieți se va da o reprezentație cuasiteatrală. Prețul locurilor : *aplauze și iubire*.

Stă scris negru pe alb : „Prețul locurilor : aplauze și iubire” !

Ex ungue leonem !

Noi din parte-ne sîntem de mult la limeziș cu d-sa. Din propriile sale mijloace nu e în stare să construiască una singură frază corectă sau e-un înțeles lămurit. Își ascunde grozava goliciune a capului și a inimei cu întortocheri de cuvinte și cu iperbole ridicole. Neputînd dovedi că-n viață ar fi urmat vrun studiu serios, a prelins într-un rînd că și-ar fi pierdut diploma de doctor în litere în Dunăre, deși n-a avut-o niciodată. Și unui asemenea om i se conferă catedre la Universitate, scaune la Academie, ba i se încredințează încă și creșterea copiilor, ca și cînd copiii de creștin ar fi animale ce trebuiesc dresate pentru a sări peste bețe și a aporta, căci tot un fel de dresură li se dă copiilor în institutul său ; se deprînd a aporta răspunsurile la chestiunile de bacalaureat în mod mecanic, fără a fi temeinic preparați.

De ar fi să pomenim toate din trecutul d-sale, ușor ne-ar fi a dovedi că d-sa e acela care a corupt învățămîntul public în România. Poate că-n toată țara aceasta nu e om care să hrănească o invidie mai inverșunată contra oricărui merit adevărat și care să fie mai accesibil pentru lingușirile naturelor de rînd decît omul al cărui nume adevărat pînă în ziua de azi nu l-am putut afla. Las' că de cîte ori a putut a stăruit pentru numirea personalului didactic celui mai rău posibil, las' că nu există rudă de a sa, oricît de depărtată, care să nu fie căpătuită prin d-sa în posturi publice, dar pînă și membrii familiei sale cari sufer de boale de creieri au funcții plătite de stat. Astfel un unchi al d-sale, om de care sub regimul legilor vechi desigur că și-ar fi făcut vrun creștin pomana de a-l duce și interna la balamuc, e de o mulțime de ani conservator al pinacotecei din Iași, deși e recunoscut ca pătimaș de perpetuă alienațiune mentală.

Dar în cazul de față nu ne interesează pe atita nepotismul său pe cît uelțirile sale politice.

Se știe că-n totdeauna își punea candidatura între bulgarii din Basarabia, cărora, în schimb cu alegerea, le mijloca concesiunile cele mai mari. Avînd o influență cu desăvîrșire nemeritată în administrația învățăturilor publice, d-sa stăruia să se numească pe acolo tot profesori de sprinceană, de se putea de origine bulgari și cu sentimente bulgărești, încît Basarabia noastră, în loc de-a redeveni ceea ce-a fost cinci sute de ani de-a rîndul, adică pămînt românesc, devenise din contra vatra agitațiunilor panslaviste — cu concursul d-lui Urechia, care-a fost în acest chip, cu sau fără voință, un instrument al tendențelor rusești. Iar cînd au sosit urmările complicității sale, a crezut că-nșirînd cinci ceasuri verzi și uscate în Cameră și prefăcîndu-se că plînge, răspunderea d-sale s-a mîntuit.

Am fi fost în drept de-a aștepta ca acest domn, periculos în cel mai mare grad prin ignoranța lui dovedită, prin lipsa dovedită de judecată, prin lipsa asemenea dovedită de orice calitate superioară omenească, să aibă de nu pudoarea, cel puțin frica de a se mai amesteca în afaceri publice.

Îi, nu și nu ! Cum se ivește ocazia de-a crea alegători din populația rămanesc îndărăt, se prezintă dumnealui ca să le dresoze și tot acest prieten și promotor al bulgarilor din Basarabia umblă azi după însărcinarea apostolică de-a organiza instrucția în Dobrogea.

Oricine-și poate închipui ce o să se aleagă de acea instrucție. Dacă va fi astfel, prorocim de mai nainte că tot instrucție de soiul celei din Basarabia o să iasă, instrucție la ordinele panslavistilor.

Indignați de cutezarea reinnoită a acestui domn, conjurăm pe guvern ca, oricât de roșu ar fi, cel puțin de astădată să-și dovedească intenția de-a face cum e mai bine. Dacă n-are oameni speciali pentru lucrul acesta, însărcineze cu organizarea instrucției acolo pe un ofițer superior de artilerie sau de geniu — fiecare din ei are mai multe cunoștințe pozitive și-nainte de toate mai multă judecată decât d. Urechia.

[17 decembrie 1878]

[„ÎN REVISTA ZIARULUI «PRESA»...”]

În revista ziarului „Presa” din 15 decembrie citim următoarele rinduri :

Dezbinarea și animozitatea diferitelor partide, în timpuri critice ca cele de astăzi, departe de a aduce un folos țării, pot produce, din nenorocire, cel mai mare rău, făcând să profite de aceste neînțelegeri aceia cari numai priu ele pot să ajungă la scopuri negreșit dezavantajoase României.

În aste zile de grea încercare prin cari trece țara noastră, în noua sa pozițiune de „țară independentă”, ținta dar a organelor de publicitate, fie din orice partidă, trebuie să fie lucrarea sinceră și nepărtinitoare la întărirea statului.

Nu prin insinuări mai mult sau mai puțin sarcastice, nu prin parabole născute de imaginațiunii fecunde, nu căuțind pai în ochii vecinilor vom aduce vreun folos țării noastre, vom putea conlucra la ridicarea și fericirea ei.

Deși numele ziarului nostru nu se rostește în aceste rinduri, nu putem să nu recunoaștem că acele cuvinte de „*insinuări sarcastice*”, de „*parabole născute din imaginațiuni fecunde*” se adresează „Timpului”.

Acele reflecțiuni mai mult sau mai puțin melancolice nu ne ating deloc ; nu înțelegem însă cituși de puțin gravitatea imputărilor ce ele conțin. Ne întrebăm întru ce apărțierile noastre umoristice asupra considerațiunelor foarte transparente ale „Presei” cu ocaziunea înlocuirii ministeriului Cairoli prin ministeriul Depretis ar constitui o crimă în contra intereselor țării „în aceste zile de grea încercare” precum zice „Presa” ?

Sintem cu totul de părerea că „*dezbinările și animozitatea diferitelor partide pot produce cel mai mare rău, mai ales în timpuri critice*”. Dar „Presa” uită un lucru pe care trebuie să i-l aducem aminte : adică cine a sădit acele adinci dezbinări și în care împrejurări.

Cu mîna pe conștiință întrebăm dacă *timpul nu erau critici* cînd radicalii, venind la putere, au semănat, prin prigoniri nedemne și sistematice, ura și discordia ? Dacă ei nu jurase distrugerea partidului conservator nu cînd era în capul ocermuirei, ci *după căderea lui de la putere* ? În curgere de doi ani, în fața împrejurărilor celor mai critice pentru țară, cu un război ce se pregătea și, în cursul aceluia război, sub povara și primejdia invaziunii unei armate străine, s-a urmat, în contra partidului învins, acel sistem de persecutare odioasă care nu tindea la mai puțin decît lauciderea lui politică și morală.

„Presa”, imputîndu-ne nouă dezbinările și animozitățile partidelor, pare a fi uitat toate aceste. Odinioară însă era și dînsa pătrunsă de indignarea generală ce se manifestase atunci. Volume întregi am putea alcătui cu articole în cari acel ziar își rostea, cu o dreaptă vehemență, părerea asupra urei pasionate cu care radicalii de la putere, în curs de doi ani, urmăreau stingerea desăvîrșită a adversarilor lor. Și atunci erau *zile de grea încercare* pentru România, și atunci timpii erau critici, cu toate aceste cine, fiind sincer, ar fi putut imputa „Presei” că atitudinea ei era vătămătoare intereselor țării ? Și pentru ce, dacă noi astăzi tot nu putem uita toate acele, pentru ce să fim învinovați că lovim în binele țării pentru că nu putem înțelege, nu putem admite nici o apropiare, necum nici o alianță cu făptuitorii acelor persecuțiuni ?

„Presa” încheie articolul său prin următoarele cuvinte bine simțite :

Binele, vină el ori de unde ar veni, cînd îl înțuim trebuie să ne punem toate silințele noastre spre a-l face să devie o realitate. Aceasta, credem noi, se numește a lucra în interesul țării, iar nu cînd facem opozițiune continuă pe singurul motiv că binele propus nu derivă de la noi ! ...

Incriminarea ascunsă printre aceste rînduri nu putem crede că poate fi îndreptată la adresa noastră. „Presa” nu poate insinua că opozițiunea noastră împotriva guvernului radical este întemeiată pe *singurul motiv că binele propus nu derivă de la noi*, pentru că lovitura aruncată ar începe prin a cădea pe însuși capul al aceluia organ care, în curs de doi ani și în vremuri din

cele mai critice; alături de „Timpul”, a atacat pe acel guvern pentru aceleași cauze, pentru aceleași greșeli pentru care îl combatem noi încă și astăzi.

Dacă ar fi nevoie de o dovadă și mai pipăită despre aprefierile noastre le-am găsi în articolul ce a apărut în numărul de duminică a ziarului „România liberă”; acest ziar, din punctul său de vedere și pentru motive ce n-avem noi a le cerceta, se miră de ceea ce numește el «*apropierea, dacă nu și unirea între guvern și „Presa”*». În uimirea sa, sinceră sau prefăcută, el exclamă:

Nu le mira, Românie, căci toate aceste impetechieri, sînt pentru fericirea ta!

Ei bine, dacă chiar organul recunoscut al unui bărbat care pînă ieri făcea parte din guvernul pe care îl combatem nu înțelege apropierea ce ni se impută nouă că nu vom a o face, cum poate „Presa” să ne acuze că facem „*opozitiune continuă*”?

Nu! Și „Presa” și „Românul”, cari astăzi stau alături pentru a ne ataca direct, au convicțiunea că „Timpul”, în combaterea sa a guvernului actual, urmează o luptă leală și neinteresată, fără a-i cere nimic, fără a-i rivui moștenirea sau împărțirea puterii.

Cu toată prigonirea la care a fost supus partidul conservator din partea adversarilor săi radicali, *făc-se binele* chiar și de dinșii, dacă sînt capabili de a-l face, și vom fi cei dîntii — nimeni nu se poate îndoi despre aceasta — cari vom fi fericiți de a putea aplauda măsurile binefăcătoare pentru patria noastră.

[19 decembrie 1878]

[„ORGANELE DE PUBLICITATE ...”]

Organele de publicitate ale tuturor partidelor sau grupurilor politice fac a suna zilnic în polemicele lor „*principiile liberale, moderate sau nemoderate*” de cari se cîrmuiesc.

Ca programă teoretică, ca mărturisiri de credință, asemenea declarațiuni ne sînt foarte indiferente și din parte-ne acordăm bucuros vercu facultatea de a întrebuința acest lesnicios mijloc de popularizare, rezervîndu-ne numai, firește, dreptul de a arăta la vremea cuvenită, prin logica esperienței, prin autoritatea faptelor săvirșite; sinceritatea acelor protestațiuni.

Cînd însă acel liberalism se revendică, ca să zicem așa, ca o deviză de război, atunci cînd este vorba de a ne ataca pe noi, conservatorii opozanți, organul ce are onoarea de a-i reprezînta are de datorie să ridice glasul, așezînd pe fiecare la locul său și arătînd lucrurile în adevărata lor lumină.

Reacțiune! Reacționari! Iată cuvintele magice ce trebuie să ne spulbere în ochii țării, iată acuzarea, pururea reînnoită pe care, deși s-a discutat de atîtea ori de noi, nu ne vom oboși de a-i arăta adevărata valoare, adică *deşertăciunea*.

Noi declarăm, și aceasta din toată puterea convicțiunii noastre, că sîntem *liberali* în toată întinderea cuvîntului și în tot adevărul său.

Toate libertățile înscrise în Constituția noastră le iubim și le sprijinim; departe de-a urmări răsturnarea lor, le-am apăra, din contra, împotriva acelor ce ar voi să se atingă de ele. Ni s-a imputat că am vorbit în ziarul nostru de modificarea legii electorale. Însă am făcut-o nu pentru a răpi sau a restrînge drepturile alegătorilor, ci tocmai pentru a ne întoarce la spiritul Constituției, ce este strîmbat, și pentru a garanta pe cît se poate mai mult *libertatea alegătorilor*.

Noi, inițiatorii și propagatorii acelor libertăți de a căror dezvoltare ne bucurăm astăzi, n-avem nimic de căutat înapoi. În țara noastră nu există legitimiști, nici orleaniști, sau imperialiști sau clericali; nu avem o nobleță, nici privilegii de reconstituit. De asemenea, nu avem republică de răsturnat, nici monarhie de restabilit. Posedăm din fericire o Constituțiune și o dinastie la care ținem.

Aceea ce nu vom este sufragiul universal, sînt aspirațiunile republicane, despotismul și opresiunea prin mulțime, radicalismul și demagogia.

Este incapacitatea erigiată în titlu de merit, prostia și neștiința brevetate ca titluri de recomandare.

Ceea ce combatem este impresurarea prerogativelor puterii executive de către Camere, cari nu mai sînt supuse nici unui control mai presus de dînsese, și în genere impresurarea atribuțiunilor reciproce ale puterilor statului precum sînt stabilite de Constituție.

Este violarea legii fundamentale prin înțelegeri, după convenițele momentului, între miniștrii și reprezentanții din Adunări, anulând astfel răspunderea miniștrilor, furișafi tipul la dosul Corpurilor legiuitoare.

Respingem încercările de a reduce rolul înalt al suveranului la acel al unui președinte vremelnic de republică, mărginit la subsemnarea și sancționarea decretelor, respingem forma republicană și, menținând neatinsă toate prerogativele și toate mărginirile constituționale ale puterii domnului, cerem totodată cea mai deplină și cea mai largă întrebuințare a dreptului suveran de *veto*, atunci mai ales când miniștri și Camere, în înțelegere, calcă Constituția.

În rezumat, *respingerea* a tot ce este *republică*, mai mult sau mai puțin deghizată, și *conservarea* Constituției cu monarhia constituțională ce avem, iată statornicele noastre principii.

Dacă acei ce zilnic proclamă *liberalismul* lor au principii mai liberale decât aceste, atunci recunoaștem că sîntem rămași înapoi, dar totodată cată să mărturisim că, de cîte ori se vor face încercări de a păși peste limitele libertăților și așezămintelor noastre constituționale, noi ne vom face *reacționari*, în adevăratul și binefăcătorul înțeles al cuvîntului.

[20 decembrie 1878]

[„«ROMÂNUL» GĂSEȘTE OCAZIE...”]

„Românul” găsește ocazie a da lămuriri în privirea stării de lucruri din Dobrogea. Se-nțelege că, îndată ce e-n stare a da lămuriri asigurătoare, trebuie neapărat să-nceapă prin a ponegri intențiile acelor care au semnalat neorînduicli și a le numi *invențiuni* cu care se speculă asupra situațiunii ce-ar fi avînd-o trupele și autoritățile noastre dincolo de Dunăre.

Noi, cari am urmărit toate știrile acestea, fie în presa pămînteană, fie-n cea străină, n-am putut descoperi nicăiri o asemenea speculă cu situațiunea, și, dacă lămuririle pe cari le dă „Românul” ar fi tot atît de adevărate ca și insinuațiunile cu care-și începe articolul, atunci au sta rău de tot în Dobrogea. Dar să sperăm că e altfel. Ceea ce e caracteristic pentru lămuririle date de organul oficios e generalitatea lor. Turcii, tătarii, românii, grecii și alții sînt mulțumiți cu noi, bulgarii nu, căci li s-au luat dominațiunea de care s-au bucurat cîtva timp sub ocrotirea armelor rusești.

Cazurile speciale pe care le-am citat noi nu sînt dezmințite însă. Adevărat e de ex. că bande de bulgari de la margine au intrat în Dobrogea, au prădat turme de vite și le-a vîndut în cetatea Silistriei sub ochii autorităților de acolo, cari nu le-a pus nici o piedică la înstrăinarea unor averi cari nu erau ale vînzătorilor? Adevărat că după intrarea românilor pereceptorii bulgari au strîns înainte dări și le-au vîrsat la casieria din Silistria și că între aceste dări era una, de două ruble de cap, pentru înarmarea țării? Bine ar fi fost ca la asemenea puncte speciale să se răspundă asemenea de-a dreptul, nu prin generalități, nu lăudîndu-se legile, instituțiile și civilizația noastră, pe cari noi toți le știm ce plătesc la noi acasă, încît nu mai e nevoie de a mai ști frumoasele perspective ce le așteaptă sub cerul Dobrogei.

După noi statul este un produs al naturii și nu al instituțiilor convenționale și, precum un om poate fi bolnav avînd ideile cele mai sublime în cap, tot așa nici sănătatea sau trîinicia unui stat nu atîrnă de la legile scrise pe cari le are. Un stat poate fi sănătos și trîinic cu instituțiuni barbare, un altul poate fi putred cu toate instituțiunile lui frumoase, încît toate laudele ce se aduc misiunii, scrise pe hîrtie, nu ne încălzesc pe noi.

Apoi mai e o altă cestiune, asupra căreia „Românul” a vorbit într-un rînd în trecut, dar mai tîrziu a tăcut cu desăvîrsire: vînzarea veniturilor publice pe ani întregi înainte de către gospodăria ruso-bulgară care ne-au precedat. Cum am spus „Românul” a pomenit odată abuzurile acestea, dar nu s-a mai întors la ele, încît sîntem siliți a judeca prin analogie.

Comisia financiară pentru Rumelia răsăriteană de ex. a dat asemenea de-o mulțime de fapte împlinite care i-au legat mînele. Înainte de a sosi comisia în Filipopoli toate dările directe pentru anul financiar 1878 erau încasate deja de către ruși. Astfel și despre Dobrogea s-a susținut de-un organ, în genere bine informat, că agenților noștri fiscali nu le-au rămas de perceput decît o seamă de dări indirecte, vamale, iar celelalte venituri și-au luat drumul la Silistria sau în buzunările vreunui zugrav oarecare, căci veniturile Rumeliei răsăritene s-au dovedit că nu pot rezista picturii, mai ales cînd această artă e-n alianță cu doi ochi pe care civilizatorul Bulgariei i-a iubit în a sa viață.

Iată dar iarăși o cestiune care se putea lămurii într-un mod mai pozitiv : intrucit statul român e angajat prin gestiunea financiară a diferiților Maréchal și Donducofi cari s-au strecurat după <vremeri> [venituri] în anii din urmă și *prin Dobrogea*.

[22 decembrie 1878]

[„MINISTERIUL AGRICULTUREI...”]

Ministeriul Agriculturii, Comerțului și Lucrărilor Publice a inventat un meșteșug sau o negustorie nouă — nu știm bine ce o fi — care se numește „pomologie”. D. W. Knechtel e numit profesor de acest meșteșug la școala de la Herestrău.

Dacă ministeriul voiește să zică cultura pomilor prin acel cuvânt, atunci îi recomandăm încă câteva compuneri tot atât de ingenioase. În loc de **patologie** să se zică **bolologie** (de la *boală*), în loc de **cranioscopie-capologie**, în loc de **botanică-tufo-** sau **buruienologie** și în fine în loc de **zoologie-dobitocologie**. Mai cu seamă această din urmă știință e foarte necesară pentru a cunoaște regnul liberalilor.

Dascăli de felul nostru, sîntem atât de buni a da învățături pozitive pomologilor noștri.

În limba românească se întrebuițează pentru însemnarea meșteșugurilor sufixul *-ar*, pentru lucrarea lor — sufixul verbal derivat *-ărire*, pentru meșteșug în fine — *participium praeteriti* substantivat *-ărit*, precum

cism-ar, cism-ărit

văc-ar, văc-ărit

mor-ar, mor-ărit

apoi *prisăcărit* (și *prisăcărie*), *pădurărit* și a.a. Tot acest sufix, care dă verbelor un caracter frecuentativ, se-ntrebuițează și pentru biruri și taxe : *oierit, ierbărit* etc.

Escelenta carte de cultura pomilor a d-lui Dim. Comșa se-ntitulează deci cu drept cuvânt *Pomărit* — și nu *Pomologie*.

Numai meșteșugul *advocaților* se servă de un sufix mai bizantin și se cheamă *advocat-lie* !

[30 decembrie 1878]

PANDARUS, VORNICEL DE NUNTĂ

Sînt misiuni și misiuni. Pe lîngă misiunile de înaltă gravitate, încredințate capacității cunoscute a d-lui C. A. Rosetti și celei și mai cunoscute a d-lui Dim. Brătianu, mai avem de înregistrat încă una d-o deosebită delicatetă. România, sau persoanele Mărilor Lor, nu știm bine, va fi reprezentată la însurătoarea Majestății Sale Wilhelm III rege al Olandei cu tînăra și-ntr-adevăr grațioasă prințesă Ema de Waldeck-Pyrmont. E drept că împărăția pe pămînt a descendenților contelui Widekind de Schwalenberg — mai tîrziu principii de Waldeck — nu este tocmai mare ; principatul Waldeck are 19 1/5 mile pătrate, iar principatul Pyrmonț chiar numai 1 1/5 milă pătrată. Dar întîi aceleași lucruri se petrec în Roma ca și într-un sat, căci micul stat și-a avut luptele sale dinastice, feudalism, constituție, ba chiar *un coup d'état* care au turburat spiritele cetățenilor la a. 1814 ; și al doilea, nu e vorba de asta. Lăsăm istoriografiei viitorului rolul de a lumina începuturile acestui stat. Mai însemnat pe scara lumii acesteia e Majestatea Sa Regele Țărilor de Jos, țări cari la rîndul lor au fost putere mare în Europa și cam de greutatea de care e Englitera astăzi ; ba se poate chiar ca de acuma-nainte o țară de avere și de puterea intelectuală a Olandei să aibă o influență hotărîtoare în o samă de afaceri europene, și chiar în vederea acestora, va să zică din pure rațiuni de stat, Majestatea Sa se zice că s-ar fi hotărît a se căsători din nou.

Dar nu e vorba de asta.

Regele e născut la 19 februarie 1817, e așadar de 62 de ani; prințesa Emma e născută la 2 august 1858, e așa dar numai de 20 de ani, încît între mire și mireasă e o deosebire de 42 de ani.

Dar nu e vorba nici de asta, ci de cine reprezintă România — sau pe suveranii ei — la ceremoniile căsătoririi.

D. Ștefan Belu.

Toată lumea se va întreba : Cum ajunge Pandarus — pardon — d. Ștefan Belu să reprezinte o țară cinstită la o cununie cinstită.

I s-o fi părut d-lui Belu că deosebirea de vrîste e atît de mare încît să fie oarecum nevoie de prezența d-sale în Arosen, capitala principatului Waldeck ... pînă acum nu îl știam pe d. Ștefan Belu ambasador de nuntă, ci mai mult de contranuntă, și în această ramură a activității omenеști d-sa nici măcar n-avea ambiția de a reprezenta capete încoronate, ci se mărginea a fi ambasadorul celor ... cornorate.

Dacă Maiestatea Sa Regele Olandei ar afla ce onoare îi facem, Maiestatea Sa ar putea s-o ia anume de rău. Auzi, Pandarus ambasador ?

Dar cititorii vor fi întrebînd cine e Pandarus ? Într-o dramă mai puțin cunoscută a lui Shak[s]peare intitulată *Troilus și Cressida* e un boier cam bătrînior care izbutеște a liniști inimile celor două suspinătoare turturele din Troia prinîndu-i întru casa sa. Nu e vorba, și în Biblie se zice : „În vremea aceea mers-au Isus într-un sat, iar o femeie, numele ei Marfa, l-au primit pre el întru casa sa”. Dar primirea acelei femei, numele ei Marfa, era pentru cuvîntul Domnului, nu pentru cuvintele lui Pandarus. Ospitalitatea femeii era o virtute antică, pe cînd la boierul Pandarus era un viciu antic.

Nu știm cui i-a venit nefericita idee de-a recomanda pe d. Ștefan Belu pentru îndeplinirea unei așa de delicate misiuni, dar presupunem că d-lui ministru de externe Cîmpineanu trebuie să-i fi venit. Am fi dorit din suflet să n-avem a-i imputa și aceasta, nu din cauza d-sale, ci din cauza țării.

[30 decembrie 1878]

[„NU ȘTIM DE UNDE ȘI PÎNĂ UNDE...”]

Nu știm de unde și pînă unde partidul conservator din țară a ajuns să aibă onoarea de-a fi numit reacționar. Spunem onoarea tocmai pentru că ceea ce se numește reacțiune în alte țări e atît de departe la noi și pentru că elementele unei reacțiuni lipsese — din nefericire — atît de mult, încît putem privi această stafie cu ochii reci ai unor judecători și să vedem întîi dacă are vro realitate, al doilea dacă, existînd într-adevăr, ar fi un rău pentru dezvoltarea nației românești și al treilea dacă, stînsă fiind, ar mai putea fi re-nviată.

Așadar cari sînt bazele unui partid reacționar ?

O nobilime ereditară și istorică, bogată și puternică prin maiorate, adică prin dreptul de moștenire al celui dentii născut ; o dinastie asemenea istorică, răsărită din acea nobilime și identificîndu-se oarecum cu ea ; în fine prerogative politice ereditare, de ex. un Senat compus numai sau aproape numai din privilegiați. Această clasă privilegiată ar trebui să lupte sau pentru mîntuirea drepturilor ei față cu tendențe de uzurpațiune fie din partea altor clase, fie din partea coroanei, sau ar trebui să tindă a recîștiga prerogative pierdute.

Deie-ni-se voie a spune că toate aceste premise ale unui partid reacționar nu există la noi. Clasa privilegiată de mai nainte ajunsese un fel de nobilime de serviciu mai mult decît de naștere, iar despre ereditate nu era nici vorbă. Se-nțelege că existau familii influente și bogate, cari mîntuiau un fel de ereditate *de facto* a prerogativelor în familie, dar acea ereditate nu exista *de jure*, precum o știe aceasta orice copil mic. Cauza pentru care boierimea în țările noastre n-au ajuns niciodată la acea formă strictă și <nestrăbătută> [nestrămînată] a instituției din alte țări, au fost vecinica neașezare a lucrurilor de la noi [din] țară, vecinicele schimbări de domnie cari se făceau în urma influențelor polone, ungare și turcești, căci cîteșitrei marile puteri vecine căutau să absoarbă pe socoteala lor patria noastră, iar aceasta cănta să pareze tendințele lor prin alegerea unui Domn cît se poate de plăcut vecinului aceluia care pentru moment era mai puternic. Nu tăgăduim că aceasta era o politică de slăbiciune, dar, bună-rea cum era, a prezervat țara de lucrul cel mai rău din toate, de căderea pe mîni străine, și tot politica aceasta a fost cauza

neasezării dinlăuntru, cauza pentru care nu s-au cristalizat din fierberea vieții istorice un miez statornic al unei nobilimi naționale care să aibă voința și puterea de-a rezista tuturor încercărilor neacoapte și costisitoare de înnoire și de prospăială apuseană. Dacă ar fi existat o asemenea clasă nobilitară, nu se teamă d-nii liberali, altfel le mergeau reformele, nu așa cum au mers; atunci se convingeau că revoluțiile nu se fac de pe saltea ca la 1848, nici mîntuirea patriei nu se face prin intrigi de palat și stîrnind din somn pe un om vîndut de cei ce prin jurămîntul lor erau obligați să-l aperse și să-l păzească.

Cînd mișcările revoluționare dau de rezistența puternică a unei reacțiuni compuse din elemente istorice, acele mișcări sau pier prin oameni mari, sau dau naștere la oameni mari, a căror mărime nici nu stă în raport cu întinderea teritorială a țării măcar. Au trebuit într-adevăr ca două capete virtuose ca cel spaniol cu cel olandez să se ciocnească ca să dea naștere acelei înflorite și puternice Olande din veacul al XVI [-lea] și al XVII-lea; au trebuit ca două capete virtuose ca acela al nobilimii engleze și a poporului englez să se ciocnească pentru a da naștere lui Cromwell, aceluî întemeietor al actualei puteri mari, care-a prefăcut o aproape neînsemnată țară agricolă în cel întii stat al pămîntului, căci, ca să-ntrebuințăm o expresiune aplicată la cel din urmă, „ca să gonești dracii, [i]ți trebuie tatăl dracilor”. Dar așa? Ieși cu masalaua pe uliță, strigă „Jos cutare, Sus cutare!”, zi-i revoluție și te-ai mîntuit. Apoi deie-ti-se voie, asta nu-i revoluție, ci comedie.

Ș-apoi să nu creadă cineva că toate istoriile astea au ieșit din poporul românesc. Unde loc poporul... pentru toate ticăloșiile astea el e prea cuminte și prea așezat de felul lui. Și nici să nu creadă cineva că o singură reformă măcar s-a făcut în favorul poporului — singurele reforme mai mult sau mai puțin priitoare treptei țărănești le-a făcut un Domn absolutist, Cuza Vodă, Dumnezeu să-l ierte.

Dar așa? Ba Stan Popescu face republică la Ploiești, ba d.C.A. Rosetti pleacă-n exil... la Paris, ca să pretacă acolo mîncînd pînea neagră a străinătății, stropită cu vin de șampanie și lacrimi de crocodil, ba s-adună toți boierii bucluc[e]ii la Mazar Pașa să răstoarne domnia, ba d. Cîmpineanu găsește o prăpastie între tron și țară, care se umple numaidecît e-un portofoliu, ba făgăduiești nației suverane că te ții grapă de turecul suzeran, e-ai să desființezi toate dările și armata, și în urmă declarî război turecului și pui peste dări rechiziții și peste oaste paraoaste, ș-apoi cînd vine vrun creștin mai așezat și zice: „Ia stați rogu-vă, mie-mi pare că treaba asta are cusur. Sau e pehlivănie sau e nebuneală sau și una și alta la un loc” — atunci știți cum se cheamă acel sărman întrebător? Reacționar, rugină paraponisită, austro-maghiar sau rusofil, vînzător de țară. Noi [i]i zicem conservator. Liberal în România nu va să zică ceea ce se zice cu acest cuvînt în alte țări. Dar cînd cineva n-a învățat carte și-i cam zevzec de felul lui, s-apucă și el de negustoria cea mai ușoară, se face liberal.

Dar între conservatori se află mulți coborîtori din familii boieresti, se va zice. Ei, se află! Și? Toată omenimea să aibă neapărat fericirea de-a se chema Serurie sau Fundeseu? Mai trebuie să se cheme oamenii și altfel.

Adevărata cauză a necontenitei revoluții — dacă putem s-o numim astfel — e următoarea: mișcarea n-a pornit de jos în sus, precum se cuvenea, ci de sus în jos. Cine erau purtători de steag la revoluția de la 1848? Poporul? Am spus că poporul e prea cuminte pentru asemenea lucruri. Fii de boieri, rău preparați în țară, cari, apucînd de ici și de colo în străinătate cînd o așchie de cunoștință, cînd alta, s-au întors cu surcelele în poală să dea foc țării și nu altceva. Să fi văzut apoi luptă între giubeli și bonjuriști de moda veche cu mustața bătută și în frac civit cu nasturi de aur. Dar hpta n-a ținut mult, pentru că numiții bonjuriști erau chiar fiii giubeliilor, cari, mai murind, după vremuri, mai dîndu-se în lături de bunăvoie, era libertăților și prospăielii importate a-nceput la largul ei. Și deodată cu era libertăților și a nouălor legi încercate, în cari paragrafi se bat în capete, a-nceput să emigreze o generație de tineri în străinătate, ca să învețe... teologia? Nu. Științele naturale, tehnica, medicina, filologia. Nu, nimic din toate aceste. Dreptul. În sfîrșit, a sosit o droaie de doctori în drept și-n strîmb, căroră le trebuie pînea de toate zilele și, cuconăși scoși ca din cutie precum sînt, deveniseră și cam exigenți de felul lor. Pita lui Vodă nu-i tocmai mare în Țara românească. Mai drumuri de fier pe unde și-a-nțreacă dracu copiii, mai poduri pe uscat, mai școli prin sate unde populația stă din trei creștini și-un șoarece, e-un cuvînt, mai una, mai alta, au împutinat rău de tot pita lui Vodă și lefurile nu sînt tocmai mari. Au credeți cumcă e vreuna din aceste somități care să-nțeleagă că trăim în țară săracă? Aș, ferit-a sfîntul! Propune-i unui asemenea geniu ticluit la Paris — la Piza chiar — un post de subprefect sau de judecătorăș la tîrgul Hirlăului. Se va crede insultat în demnitatea lui democratică. Alte visuri îi umblă prin cap. Nu-i vorba, ca judecător de pace în tîrgul Hirlăului omul poate face mult bine și, mai cu munca, mai cu vrerea lui Dumnezeu, poate asemenea ajunge departe — membru la Casație sau ministru de justiție chiar.

De ce nu? Nici o lege n-o oprește aceasta și societatea noastră — orice s-ar zice — chiar cea mai naltă societate e pe deplin democratică. Dar pentru o asemenea înaintare regulată prin

merit, prin știință, prin onestitate se cere muncă și răbdare, iar cuconășii nu iubesc munca și sînt nerăbdători de-a parveni. Aceasta e adevărata corupție : tendența de-a cîștiga lesne și fără muncă, tendența de-a se gera în om mare fără merit, aceasta e corupția adevărată, ale cărei urmări sînt ura și invidia contra oricărui merit adevărat și cocoșarea nulităților în acele locuri la cari numai o înaltă inteligență sau un caracter extraordinar dau un drept.

Dar spune vrunuia : „Măi creștine, vezi-ți de treabă ! Ce te amesteci la un lucru cînd nu știi seama și rostul lui ? Ce te amesteci la învățăturile publice bunăoară dacă nu știi cum se drează cap de berbece, necum cap de creștin ?” Știi ce-ți va răspunde ? Că ești reacționar, austro-maghiar, vînzător de țară.

Zi-i altuia ce s-amestecă la război cînd nu știe a deosebi pușca cu cremene de tunul Krupp — tot așa îți va răspunde. Apoi de te-o mai prinde și necazul și-i zice, în pilda lor, că Dumnezeu biet umple lumea cu ce poate, atunci ești chiar retrograd.

Ei bine, iată în ce consistă reacție și liberalism în România. Dacă un om își mai are toate simbetele la un loc, atunci e reacționar, se-nțelege. Dacă i-a mai rămas vrunuia niscaiva brumă de avere și crede a putea pretinde ca la decretarea de legi organice să nu se voteze cu drumul de fier, ci să se mai oprească pe ici pe colo, ca să vază de nu sînt interese atinse, atunci e reacționar.

Atîta-i deosebirea. Ar fi de dorit, nu pentru acești reacționari, ci pentru nația românească preste tot, ca această deosebire să fie mai mare, dar din nenorocire nu este. Se simte adînc lipsa acelei clase istorice care să fie păstrătoarea tradițiilor și a bunului-simț, pîrguit prin lupte seculare și suferințe seculare.

Multă-putînă cît mai era, s-au tot dat și dat într-însa, pentru a pune în locu-i o generație de advocați, și azi, cînd în fine visul democrației române s-au îndeplinit, stăm mai bine ? Abstracție făcînd de la împrejurarea că-n urmarea înnoiturelor croite și răscoite de advocați poporul românesc în toate clasele lui sărăcește pe zi ce merge, e poate vro deosebire atît de mare în [tre] cultura de azi și cea de alaltăieri ? Deie-ni-se voie a o contesta aceasta. Estensiv poate e-a cîștigat cultura națională, intensiv însă desigur că nu. Cît de puțini tineri se disting, și chiar astăzi un Cogălniceanu sau un Epureanu se deosebesc aproape de tot tineretul nou cît cerul de pămînt, în vorbă, în spirit, în toată atitudinea. Am fi curioși într-adevăr să știm care-i acel Sefendache, Holban, Chițu, Pătărlăgeanu, Cantilli *e tutti quanti* care ar putea suferi o comparație cu acești doi oameni, nemaivorbind de alți bătrîni, o comparație cît de depărtată măcar ?

Așadar — unde e reacția și unde reacționarii ?

Trăiește vrun descendent al Basarabilor sau al neamului Mușatin din Moldova sau — ca să fim compleți — al Asanizilor din regatul româno-bulgar al Emului care să petreacă în țări străine ca ducele de Cumberland, fiul regelui Hanoverei, iar partizanii lui să frămînte țara, căutînd a răsturna dinastia actuală și readuce pe cea veche ?

Nu !

Este vro castă aristocratică care și-au pierdut drepturile ei ereditare și istorice, jurisdicțiunea și dreptul esclusiv de-a administra cutare ori cutare județ, și care acuma caută a le re-cîștiga cu orice preț ?

Asemenea nu. Ar fi bine să fie, căci în orice stat o clasă puternică e folositoare, dar nu există și nici poate exista.

Așadar ținem la dinastie și la Constituție așa cum sînt și fiindcă Constituția e liberală, sîntem și noi liberali.

Orice încercare de-a reinvia clasele vechi e astăzi zadarnică dintr-o cauză simplă. Alte împrejurări au dat naștere boierimei vechi, împrejurări cari nu se repetă nicicînd de două ori în lume. Dacă România ar avea o epocă mare, atunci ea ar avea și o aristocrație nouă, dar fără o asemenea epocă hotărîtor mare nu se poate aștepta nici reînvierea unei clase aristocratice.

Conservatismul reprezentat prin organul nostru nu înseamnă așadar altceva decît mîntinerea Constituției actuale *tale quale*, adică bună-rea cum este și împiedicarea de-a nu merge cu dezvoltarea constituțională și mai departe, de pildă la sufragiul universal, la republică, la ostracism, la despotismul mulțimii. Constituția actuală e adică destul de liberală și nu mai trebuie lărgită de cum este.

Nu făgăduim e-ar fi fost mai bine dacă ideea statului avea putere mai mare, ca să fie-n stare a înfrîna costisitoarele și nemărginitele ambiții personale ale nulităților de-a ajunge la cîrma țării. Și aceasta ar fi fost mai bine, nu absolut ci relativ, pentru că la noi oamenii nu-și cîntăresc încă pe deplin bine interesele. Dar o lungă experiență învață că pașuri îndărăt nu se pot face. Vom pierde multă vreme încă pentru a împlea formele civilizațiunii pe cari le-am împrumutat, dar ele trebuie să implute, nu nimicite. Deocamdată — nu-i vorba — cam ciudați erai de la răsărit se-mbracă cu ele, însă, convins odată poporul că numai munca și meritul adevărat îndreptățesc la ceva în viața publică, lucrul va fi pe jumătate îndreptat.

Repetăm deci cele spuse în numărul de 20 decembrie : *Respingerea* a tot ce este republică mai mult sau mai puțin deghizată și *consecrarea* Constituției cu monarhia constituțională, iată statornicile noastre principii.

[5 ianuarie 1879]

[„CREDEM CĂ DESTUL AM VORBIT ...”]

Creдем că destul am vorbit despre liberalismul nostru adevărat și sincer. Odată calea croită prin chiar legea fundamentală a țării, toate inconvenientele unui sistem liberal, care — precum bine știe orice birnic — este cu mult mai scump decât primitivul și patriarhalul sistem de mai înainte, toate acele inconveniente zicem se pot înlătura prin muncă, căci sistemul libertăților e sistemul muncii. Asta am dori să întreprindem odată în convingerea oricărui; trebuie ca cetățeanul să vadă că fără muncă și fără capitalizarea ei, adică fără economie, nu există nici libertate. Cel[ui] care n-are nimic și nu știe să s-apeuce de nici un meșteșug dă-i toate libertățile posibile, tot rob e, robul nevoilor lui, robul celui dintâi care ține o bucată de pîne în mînă, căci e cu totul indiferent dacă închizi o pasăre în colivie sau dacă ai strîns de pretutindeni grăunțele din care ea se hrănește.

Și cam așa-i cu omul : brutarul nu coace pentru cel ce n-are nimic, măcelarul nu taie pentru cel ce n-are cu ce cumpăra.

Sîntem deci liberali în puterea cuvîntului, dar nu înțelegem ca cineva, exploatînd ideile liberale, amăgînd mulțimea, promițîndu-i munți de aur și riuri de lapte fără muncă, să ajungă în fine a exploata acea mulțime chiar și a o conduce din rău în mai rău.

De aceea privim cu oarecare nevinovăție și cu minile-n sîn la vecinica discuție între ziarele române asupra principiilor politice pretinse că conduc pe unul sau pe altul. Ba unu-i liberal moderat, ba altu-i liberal nemoderat, ba al treilea e liberal-conservator. Ca și cînd dd. Holban-Tacu-Anghel-Fleva etc. ar fi mai buni, mai de treabă sau mai cu minți dacă ar fi liberali-moderati sau dacă ar da o altă poreclă aspirațiunilor lor personale !

Caracterul general al acelor oameni e că vor să cîștige fără muncă, că statul pentru ei e o materie de exploatat și că ideile chiar ce le profesează în fiecă zi sînt asemenea mijloace de exploatare a țării și a nației. Astfel se ivește azi un grup, mine alt grup, cari nu sînt în fond decât societăți anonime ce pun un mic capital la mijloc pentru a izbuti într-o mare afacere : a veni la putere.

E drept că sînt grupuri a căror țintă nu este aceasta, pe cari le dezgustează acea febrilă activitate de a se mînșine sau de a ajunge la putere și cari, chiar dacă doresc a veni la ea pentru a-și realiza ideile și a pune lucrurile p-o cale mai naturală și mai cumpătată, nu sînt în stare a face mii de promisiuni mincinoase pentru a amăgi mulțimea.

Astfel de ex. toată programa de la Mazar Pașa e de sus pînă jos *un mare neadevăr*. Ei bine, sînt grupuri politice cari nu sînt în stare a spune acel *mare [ne]adevăr* și cărora deci calea aceasta a înșurării asupra opiniei publice, calea neadevărului și a amăgirii, le este și le rămîne închisă.

Acesta e răul fără leac al partidului conservator : neputința de-a spune minciuni, de-a face promisiuni deșerte, deși prin ele mulțimea se amăgește. Adevărat că acest defect al partidului este o virtute, dar în orice caz e o virtute care-ngreuiază calea în loc de-a o netezi, căci poporul crede lesne celor ce-l amăgesc, e lesne măgulit de linguşirile demagogilor și se lasă dezbrăcat de cel ce-i aruncă o frază frumoasă și-l numește la tot momentul suveran, generos, mare, neîntrecut, unic pe fața pămîntului.

Contra acestui rău a credinței ușoare a mulțimii există un remediu, un singur remediu pe care binevoitoarea natură a dat-o, și acest dar neprețuit e deosebirea între oameni. A umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut, dar a mai făcut și deosebiri ; sînt legile și instituțiile pentru toți d-opotrivă, dar niciodată egalitatea legală nu va șterge inegalitatea înăscută sau pe cea cîștigată cu munca.

Clasele avute și culte se amăgesc o dată, de două ori, nu pururea.

Cînd există cens și deosebire de clase bazată pe el amăgirea nu mai e atît de lesne și chiar dacă o parte a celor aleși sînt ieșiți din urnă prin amăgirea colegiilor numeroase sau prin influența guvernului, totuși rămîne o parte rezultată din alegerea unor oameni cari știu a-și cumpăni interesele și a deosebi adevărul de prăpăstii.

De ce mulțimea e lesne crezătoare...? Nu e tocmai greu de explicat. Ea uită zicala : „Să nu dea Dumnezeu omului atîta rău cît poate purta” și, pentru a scăpa de suferinți actuale, relativ mici, face orice i s-ar cere, necunoscînd că din ceea ce face ar putea rezulta ceva și mai rău. Din nefericire nevoia e tovarășa oamenilor, a tuturor oamenilor, deși în alte proporții și în altă măsură. Numai unul e în stare să judece dacă cutare sau cutare schimbare i-ar putea-o alina, iar alții nu sînt în stare. Afară de aceea nevoia perpetuă mai are și o cauză obiectivă, în natură chiar, pe care-a formulat-o Malthus : populația se-mulțește în pătrat, iar mijloacele de existență se-ndoiesc numai. Cînd o populație găsește mijloace de existență ea se sporește foarte repede, dar, sporită odată, înmulțirea mijloacelor de existență n-au ținut pas cu acel spor și iată nevoia la loc în toată asprimea ei. Apoi nu numai atîta, dar cu cît o populație se-mulțește, cu atîta se civilizează mai mult, și cu cît înaintează în cultură, cu atîta exigențele ei devin mai mari, cu atîta devine mai simțitoare pentru lipse și pentru trebuinți care pentru-un om primitiv sînt mai mult un lux. Pentru regina Englierei, marea Elisabetă, o pereche de ciorapi de mătase era un prezent neprețuit ce i se putea face ; azi orice *commis voyageur* simte trebuința lor ; iar împărăteasa lui Carol cel Mare fierbea la bucătărie, ceea ce nu face azi nici nevasta unui șef de biurou măcar. Astfel o nouă trebuință se-nvață lesne și se dezvață greu, și învățu-i dulce iar dezvațul amar.

Ei bine, pe nevoile — din nenorocire vecinice — și pe lesnea crezare a mulțimii se-ntemeiază demagogii cari, neștiind nimic, neavînd nimic, vor să se ridice deasupra tuturor și să trăiască din obolul nemeritat al săracului. Și fiindcă demagogii, fiind în genere oameni de rînd, [sînt] înzestrați în loc de minte cu vicleșug numai, stăpînirea lor însemnează domina brutalității, a viciilor și a ușurinței.

Singura cheazăie însă contra domniei demagogiei este *censul*, e împărțirea alegătorilor în categorii după importanța lor economică sau intelectuală. De aceea sîntem contra sufragiului universal, căci acesta ridică deosebirea de clase, face ca votul celui cu minte să aibă aceeași greutate cu a celui nerod, e-un cuvînt e exploatarea celui ce are ceva prin cel ce n-are nimic, a celui învățat prin cel ignorant, a celui drept prin cel nedrept. Urmările sufragiului universal se văd în America, unde într-adevăr tot ce nația are mai rău, mai coruptabil, mai mincinos ajunge în Parlament și la putere, pe cînd elementele cuminți și drepte, dezgustate de priveliștea aceasta, nici nu se mai amestecă în viața publică. Și care e urmarea demagogiei ?

Dezbinare și ură între cetățenii statului, pentru ficțiuni și pentru cinstitele obraze ale d-lor demagogi.

Shakespeare nemuritorul pune următoarele vorbe în gura cumintelui Ulis :

Dacă planeții în vîlmășag rău ar rătăci fără regulă, ce grozăvie ar fi ! Ce furtună ar fi pe mare, cum ar tremura pămîntul, cum ar turba vînturile ! Frica, răsturnarea, groaza și dezbinarea ar rupe la pămînt, ar submina, sparge, dezrădăcina din încheieturi concordia și liniștea dintre state.

Dacă ar lipsi treptele între oameni, această scară a tuturor planurilor mari, tînjește executarea acestor. Fără aceste trepte cum ar putea să se fie în dreptul lor vecinic breslele, demnitățile în școli, frăția în orașe, pacinica legătură de ne-goț între țărniuri despărțite, respectul pentru bătrînețe, sceptra, coroană și laur ? Ia treptele dintre oameni, discordează această singură coardă și auzi apoi dizarmonia !

Toate celea ar găsi improprietate fățișă : puterea ar fi tiranul slăbiciunii timide, fiul crud ar ucide pe tatăl său. Puterea ar fi drept, ba nu, chiar dreptul și strîmbătatea, a căror vecinică ceartă o mijlocește justiția, și-ar pierde numele împreună cu justiția însăși. Atunci toate s-ar desface în sila celui mai tare, sila în arbitrar, arbitrarul în lăcomie, și lăcomia, un lup obștesc, îndoit de tare prin putere și arbitrarul va rupe în sfîrșit lumea la sine și va înghiți-o. Acestei ucideri urmează apoi haosul, îndată ce se șterg treptele. Nerespectarea acestor trepte ne dă pas cu pas îndărăt, pe cînd *socolim de a urca*. De căpetenia cea mai înaltă își ride cel ce stă nemijlocit sub el, pe acesta-l batjocorește al doilea, pe cel următor cel de sub el : și-nveninat astfel de la cel dintîi pas care s-a îndărătnicit căpeteniei, fiecă pas următor e zguduit de frigurile invidioase ale unei rivalități impotente și galbene la față.

Astfel se răzbună ignorarea adevărului : că statul, cu treptele și deosebirile lui, e un product al naturii, nu al rațiunii omenești.

Iar cînd punem sufragiul universal în locu-i, cu teza abstractă : toți oamenii sînt egali, deci toți cată să aibă o egală înrînire în viața statului, atunci ajungem că cei mulți, cari nu-și cunosc interesele, aleg pe cei ce-i amăgesc mai bine, iar aceștia, odată sus, se dușmănesc ei în de ei, se batjocoresc ei în de ei, încît ajungem că ride om de om — și dracul de toți. Atunci se pierde deosebirea între judecata dreaptă și judecata strîmbă, atunci d. Fleva propune emanciparea femeilor și d. P. Ghica pe a tuturor femeilor fără deosebire, atunci dăm pas cu pas îndărăt, pîrîndu-ni-se că înaintăm.

Căci de această iluzie sînt bolnavi liberalii noștri, că înaintăm. Într-adevăr, grozav înaintăm îndărăt în toate celea.

În teorie nimic mai frumos decît sufragiul universal, dar în practică nu este decît opresiunea mulțimei, a ignoranței, a pasiunilor măgulite și lingușite de demagogi. Cînd știe cineva că toată

civilizația și cultura omenească e neapărat mărginită la cereurile acelea cari au destul timp și destulă neatîrnare pentru a le învăța și pricepe, cînd știe că nimicînd capul unui învățat ai nimicînd învățătura lui, care era poate rezultatul unei dezvoltări de sute de ani, cînd știe apoi că nulitatea demagogică nu suferă nici un merit adevărat lingă sine și că ea și cu semenii ei voiește a fi tot, atuncea vede lesne că radicalismul și demagogia, sub scutul teoretic al sufragiului universal și al principiilor liberale (de care știu a se servi cu mare succes mulțămîntă credulițății maseilor și slăbiciunei sau sentimentalismului oamenilor luminați) conduc lumea europeană la distrugerea civilizațiunii — la haos.

[9 ianuarie 1879]

DIONISIE, MITROPOLIT AL DRISTULUI

Joi la 4 ianuarie a adormit într-o fericire aici în București o persoană care reprezintă o veche eparhie, a cărei interesantă istorie am schițat-o cu cîteva trăsături de condei în articolele privitoare la Basarabia. Acea persoană a fost Dionisie, mitropolitul Dristului și exarhul Dunării întregi.

Cînd turcii, la-nceputul veacului al XV-lea, au luat toate cetățile de pe malul drept al Dunării cîte stăteau în stăpînirea lui Mircea cel Bătrîn, autoritatea bisericească a Țării Românești au încetat dîncolo de Dunăre, însă credincioșii — pe malul Mării Negre greci, iar pe malul Dunării români — știindu-se fii ai scaunului ecumenic, se vede că vor fi cerut anume capi bisericești ai lor, drept care pentru lungul întreg al Dunărei de Jos s-a înființat mitropolia Proilaviei (Proilabum) cu reședința în actuala Brăila, căci și acest din urmă oraș avea garnizoană turcească.

Mai tîrziu, și anume în timpul lui Ștefan Mare, turcii au ocupat Cetatea Albă de la gura Nistrului, precum și Chilia, iar mitropolitul Proilaviei și-a întins și asupra acestor orașe jurisdicțiunea sa bisericească. Iar cînd turcii au ocupat Hotinul, ba chiar Cămenita din Podolia, mitropolitul Brăilei și-a întins și asupra lor autoritatea, deși-i veneau foarte peste mîna locurile acelea.

Dar cînd s-a restituit Țării Românești Brăila și Giurgiu, cînd Hotinul, Cetatea Albă și Chilia au încăput pe mîna rușilor, atunci și mitropolitul Proilaviei a scăzut numai la eparhia Silistrei dîncolo de Dunăre, încît el era suprema autoritate bisericească în Dobrogea noastră.

În secolul nostru a încetat însă abia a exista eparhia Proilaviei.

Dionisie venise la București pentru a pune la cale poziția bisericeii din Dobrogea și a intra cu eparhia sa în organizația bisericeii autocefale române.

El era de 67 ani, fusese vicar al Patriarhiei și a administrat optsprezece ani eparhia.

În vremea ivirii schismei bulgare — căci se știe că bulgarii s-au rupt de scaunul ecumenic în mod necanonic — Dionisie și colegul său, mitropolitul de la Varna, n-au voit să recunoască autoritatea exarhului bulgar schismatic și în această atitudine a sa a fost sprijinit de populația românească și de cea grecească de pe malul drept al Dunării. De gînd avea să-și întindă autoritatea asupra tuturor creștinilor ortodoksi, partea locului cari nu voiesc să recunoască schisma. Venit la București pentru a recunoaște autoritatea bisericească și politică a României, el a fost foarte bine primit de I. P. S. S. Mitropolitul primat, iar în ziua de 1 ianuarie a oficiat chiar la Mitropolie. C-o zi înainte de-a merge la palat, unde fusese invitat anume, a răposat.

[9 ianuarie 1879]

MOFTURI ȘTIINȚIFICE

„Românul” (numărul de la 6 ianuarie) ne surprinde cu știrea că d. T. G. Giuvăra a descoperit în Biblioteca Națională din capitala Franței două manuscrise de interes național. Foia publică cu plăcere o serisoare și un articol al d-lui Giuvăra, felicitîndu-l pentru laudabila oste-

neală ce-și dă de-a dezgumina documentele privitoare la țara noastră și recomandă ca exemplul acestui domn să fie imitat de orice bun român.

Iar modestul d. Giuvara, „cunoscând zelul cu care bătrînul «Românul», stilul ziaristicii noastre, apără și încurajează cu părintească binevoiență tot ce-ar putea face să propășească, fie întru cît de puțin, scumpa noastră literatură națională născîndă, [i]ți trimite cu preferință notița sa.”

Articolul învățatului tînăr e intitulat *Două manuscrise române ale Bibliotecii Naționale din Paris necunoscute pînă acum și începe astfel :*

Veste bună

În cursul cercetărilor mele . . . am avut norocul să dau astă-vară peste două manuscrise române despre a căror existență nimeni nu știe nimic, nici chiar iscusitul bibliograf și profesor de românește, d. Picot.

Lucrul pare cam ciudat într-un oraș unde mii de români au trecut și trec încă. *Totul se explică însă cînd voi zice că ar fi trebuit cineva să petreacă, ca mine, luni de zile în Biblioteca Națională și să răsfoiască nu numai cataloagele, dar încă și etc.*

Apoi d. Giuvara povestește, cu aceeași prisosință de satisfacțiune personală, cîtă trudă și-a dat ca să afle manuscrisele, cum bibliotecarul (care se-nțelege că nu știe românește) l-a rugat să-i indice titlurile exact în franțuzește, cum a făcut-o d-lui fără zăbavă, cum a făcut pe file unse faesimile de pe pagine și cum a copiat unul din manuscrise, păstrînd numărul și rîrurilor și numerotarea paginelor din original.

Cînd aude cineva de dezgumintare de documente privitoare la țara noastră, de un interes național, de felicitări pentru lăudabila osteneală ce trebuie imitată de orice bun român, prin care se îmbogățește, întru cît de puțin, scumpa noastră literatură națională născîndă, apoi mai vîzînd și articolul care începe cu eselamafia „Veste bună !” (de astă-vară) și de norocul de-a fi întrecut pe Picot, s-așteaptă . . . la ce ?

Cel puțin la documente din suta a X sau a XI sau la vreun manuscris din epoca lui Mircea cel Bătrîn, căci, deja din vremea lui Vasile Lupu să fie, n-ar merita atîta șfară.¹

Ei bine, manuscrisele d-lui Giuvara sînt unul din veacul trecut, altul o copie de cronici din veacul nostru, al nouăsprezecelea, și anume tot lucruri cunoscute și cari se găsesc la noi în țară, dar mai cu samă la anticuari evrei din Moldova foarte des.

Unul din acele manuscrise, acela de care modestul tînăr face mai multă vorbă, cuprinde *Vămile văzduhului*, carte care se află ca manuscris în biblioteca oricărui boier bătrîn, legat în genere împreună cu *Minunile Maicii Domnului*, iar al doilea manuscris cuprinde o copie scrisă cu cerdace de pe cronicile lui Urechi, Miron Costin și Niculae Costin.

Iată ceea ce voia d. Giuvara „să aducă la cunoștința publicului român, și în special tutor acelora ce iubesc bătrînele noastre tradițiuni naționale și rămășițele ce strămoșii ne-au lăsat împrăștiate pe ici pe colo”.

☞ *Tant de bruit pour une omelette !*

Cogălniceanu a tipărit acele cronici de pe copiile cele mai vechi ce s-au putut găsi (1700 și ceva); Șincai a publicat sute de documente, Hurmuzachi a cules cîteva mii, Hîjdeu asemenea, dar nici unuia din aceștia nu i-a venit în minte să facă atîta vorbă zadarnică. Mai adăo-găm, că pentru a constata vechimea manuscriselor, învățatul d. Giuvara a avut nevoie de . . . Tocilescu.

Sfatul ce avem noi a-l da d-lui Giuvara este că scumpa noastră literatură națională născîndă, care pînă acum — slavă Domnului — n-a ajuns încă la halul de-a fi apărută și încurajată de bătrînul „Românul”, are nevoie de mai puțină suficiență și de mai multă modestie, mai ales din partea acelora cari prin sine nu însemnează nimic și cari vor să-și ciștige un modest nume prin copierea *Vămile văzduhului*.

Iar cît despre rămășițele ce strămoșii ne-au lăsat împrăștiate pe ici pe colo, primejdia asemenea nu-i tocmă mare. D. Giuvara e cam tot de o origine cu d. C. A. Rosetti, încît strămoșii d-sale nu ne-au împrăștiat nimic, cel puțin în limba românească nu.

Apoi îl mai rugăm să nu prea generalizeze ignoranța sa, atribuînd-o tutor ; căci, înainte de-a manifesta o asemenea grozavă bucurie asupra unor descoperiri imaginare, ar fi putut să-n-trebe și pe alți creștîni cîtă importanță pot avea.

Acolo unde s-a ivit o adevărată greutate s-a-neurcat și d. Giuvara și anume la *Descrierea Chinei*, scrisă slavonește de spătarul Nicolae Milescu, pe care d. Giuvara îl numește, e-o consecuență demnă de o cauză mai bună, Miculescu, deși vestitul spătari nu pare a fi fost rudă cu liberalul Sandu Miculescu, supranumit *Păgînul*, din ținutul Vasluiului.

Despre acest manuscris — zice d. Giuvara — a vorbit deja Urechia (adecă Pseudo-Urechia). Vestitul anonim a vorbit multe și mărunte în viața sa, numai nu prea de seamă, ceea ce se dovedește și din cazul de față, căci manuscrisul spătarului a rămas necitit, de vreme ce

nici d. Giuvara, nici colegul său, ilustrul anonim, nu știu încurcarea de slavonească — iar la *Vămile Văzduhului* se pricepe amîndoi.

[11 ianuarie 1879]

[„ÎN NUMĂRUL NOSTRU DE LA 20 DECEMBRIE ...”]

În numărul nostru de la 20 decembrie anul trecut am spus că ceea ce nu vom este *incapacitatea erijată în titlu de merit; prostia și neștiința brevetate ca titluri de recomandatie.*¹

Ce se mai cere azi în România pentru a deveni om mare? Merit? Știință? Avere? Caracter? Nimic din toate acestea.

Se cere să fii războtezat în numele tatălui: C. A. Rosetti, a fiului: I. Brătianu, a Sfințului Duh: Carada, atunci le ai pe toate cu de prisos, și merit, și știință, și avere.

A nu ști carte, a nu fi învățat nimic serios în viață nu este, în sine privit, nici nenorocire, nici defect, ci o împrejurare indiferentă pentru viața statului, căci marea mulțime a activităților omenești nu exige decît puțină știință teoretică. Dar lucrul se schimbă foarte cînd brațele cari ar trebui să fie consacrate unei munci folositoare și lor și societății, în loc de daltă, mistrie, coarnele plugului, bardă și gelău apucă condeiul și vor să stăpînească un popor. Ei bine, sînt o mulțime de oameni, mai cu seamă liberali, în România cari n-au mai multă știință teoretică decît un țaran din Saxa sau un lucrător din Prusia. Și, ca să cităm un caz concret și foarte caracteristic, spunem că șeful diviziei *școalelor* în Ministeriul *Învățăturilor* Publice este un funcționar care nu va putea să dovedească mai multe studii decît un țaran sau un lucrător.

Acest caz nu-l cităm pentru că ar fi rar — toate ramurile administrației publice gem de asemenea înțelepți — ci numai pentru că e caracteristic, căci în orice caz e foarte ciudat ca școala și învățăturile publice — de la universitate începînd și pînă la școala rurală — să fie administrate de oameni cari nici la școală au îmblat, nici vro învățatură acătării au.

Daca cineva nu se pricepe în țara noastră la nimic, tot se mai pricepe încă la ceva: se face liberal, strigă prin mahalale contra reacționarilor, jură în numele trinității Rosetti-Brătianu-Carada, se face luntre și punte la alegeri, făgăduind unuia că-i va pune nepotul în slujbă, altuia că i se va arenda o moșie a statului fără parale și — *patria e mintuită*.

Putem zice de-a dreptul că partidul liberal (roșu) reprezintă la noi o sumă de oameni, parte ignoranți, parte și ignoranți și tirzii la minte, și că acest partid formează la noi în țară, ca și fracționistii în Moldova, acea coalițiune vecinică pe care cei scăpătați pe scara naturii și a muncii o formează pururea contra cuminției, a învățaturii și a meritului.

Și cu toate astea ce fin, ce gingaș organism e statul, ca tot ce produce înțeleapta natură! Cum în consecuțiunea de generații și într-o dezvoltare sănătoasă ajung sus tocmai elementele de care societatea are mai multă necesitate! În epoce eroice, cînd lupta pentru existență e grea, curajul, puterea de sacrificiu, caracterul nestrămutat care nu cunoaște frică de moarte, ajung la cîrmă și mîntîn cu tărie existența statului; cînd, din contra, viața fizică a statului e întrucîtva asigurată și cînd munca și tendința de economie ajunge a fi firul roșu al vieții naționale, ajunge sus știința disciplinată și cunoscătoare, căci științele nu sînt decît ochii muncii.²

Nu se poate aștepta — se-nțelege — ca-ntr-o țară ca a noastră, care a admis toate formele de organizație a celor mai înaintate țări, aceste forme să se intruzeze numaidecît în oameni pe deplin potriviți cu statura intelectuală, cu grelele și gingașele probleme cu cari sînt însărcinați. Nivelul culturii generale a nației nu-l poate ridica nimeni cu umărul — timpul și munca împlu neajunsurile. Dar ceea ce ar trebui să se observe e tendința spre bine, voința de-a numi oameni cari se pricep în cutare ramură, începutul unei luări în serios a vieții statului.

Conservatorii, oricîte rele s-ar zice despre ei, sînt singurul element neexclusivist din țară. Nu s-a aflat judecător bun pe care ei l-ar fi depărtat pentru că profesează cutare credință politică, nici profesor, nici vameș, nici casier cari, buni fiind, ar fi fost înlăturați pentru motive politice, dacă își vedeau numai de lucru și nu prefăceau dreptul lor politic într-o unealtă de agitație scandaloaasă, de turburare și de ambiție neînfrînată.

Un guvern conservator, cu toate defectele inerte mai mult epocii decît persoanelor dominante, alege totdeauna griul din neghină și, dacă rămîne neghină pe ici pe colo, e semn că griu nu e îndestul. În adunări conservatoare se va vedea totdeauna floarea nației, tot ce ea are mai însemnat ca știință, avere, caracter sau experiență întru ale țării, ba într-o asemenea adunare opoziția chiar e reprezentată prin oamenii cei mai însemnați pe cari-i are.

Singură deosebirea numai că, sub conservatori ambiția personală e restrinsă prin puterea lucrurilor la valoarea individului, e destulă deja pentru a da partidului conservator o învecită importanță asupra celorlalte. Liberalii, din contra, se folosesc de ambiția exagerată a oamenilor de puțină valoare pentru a ajunge și a se menține la putere. Dar precum un venin, oricât de plăcut ar fi la gust, rămâne venin și distruge organismul cărui pentru câțiva timp i-a sporit prin surescitațiune febrilă puterile, tot așa și ambițiile diverse ale liberalilor au condus partidul la descompunere.

De la începutul alcătuirii ministerului Brătianu, el s-a transformat într-un calcidoscop care ne-a arătat pe rând prefacerea personalului chemat a-l compune prin trecerea la minister, fiecare la rîndul său, a tuturor corifeilor din ortaua roșilor de toate nuanțele.

Lucrul a ajuns a fi o mare greutate de învins pentru d-nii Rosetti-Brătianu din cauza neputinței în care se află de-a satisface îndestul de repede nerăbdarea tuturor nulităților marului partid.

Supărarea celor ce rămîn în așteptare devine din ce în ce mai mare și nu puțină turburare provoacă în rîndurile majorității din Cameră.

Și cu toate acestea d-nii Rosetti-Brătianu nu dispun de alt mijloc pentru a se menține. Astfel incapacitatea -- numai cu ambiție și cu lăcomie să fie unite -- devine neapărat în celii capilor liberali un titlu de merit; iar nulitățile, ajungînd miniștri ai M. Sale, pentru a se simți în minister ca acasă negreșit că vor căuta să se înconjure cu ipochimene după chip și asemănare, încît pe această cale prostia și neștiința sînt brevetate ca titluri de recomandație.

[12 ianuarie 1879]

[„TOT ÎN N-RUL NOSTRU DE LA 20 DECEMVRIE...”]

Tot în n-rul nostru de la 20 decemvrie, în care am arătat din nou cele ce am zis de abitea ori, că reacție în adevăratul înțeles al cuvîntului nu există și nici poate exista în țara noastră, am spus între altele că combatem împresurarea prerogativelor puterii executive de către Camere, combatem violarea legii fundamentale prin înțelegeri, după convenințele momentului, între miniștri și reprezentanții din Adunări, spre a se eschiva responsabilitatea miniștrilor, adăpostiți în dosul Corpurilor legiuitoare.

Care este îndealtmintrelea înțelesul constituționalismului dacă nu neatîrnarea puterilor statului și responsabilitatea fiecăreia din ele? Și care e înțelesul unei Camere legiuitoare dacă ea face pe sub mînă tot ce-i cere ministrul și-l acoperă cu figura ei, ea care n-are nici o responsabilitate?

Înainte toate puterile statului erau împreunate într-o mînă: coroana era supremul legiuitor, administrator și judecător.

Se-nțelege că atunci se putea întîmpla cazul ca judecat și judecător, administrator și administrat, controlor și controlat să fie una și aceeași persoană și că cel ce avea puterea-n mînă să-și croiască legi după bunul lui plac.

Dar astăzi nația, care nu numește nici funcționari, nici miniștri, și care nu-i în stare a-i controla și a-i trage la răspundere direct, își alege mandatarii pe cari-i însărcinează cu această afacere importantă sub presupunerea *bona fide* cumcă acești mandatarî formează într-adevăr un corp deosebit de puterea executivă, nu însă o companie de controlori cumpărați de către cei controlabili și înțelegîndu-se cu ei pe sub mînă, pentru a face treburi împreună. Afară de asta mai e și un alt inconvenient: guvernul trebuie să fie al țării întregi, fără deosebire de partizi, pe cînd Camera va lucra mai totdeauna în sensul unilateral al unei partizi.

Inconvenientul cel mai mare din toate însă este că Adunările nu pot fi făcute răspunzătoare de voturile și actele lor și că nația, singurul lor judecător, nu e-n stare direct a face altceva decît a alege alți oameni atunci cînd actele și voturile rele sînt consumate de mult; pe cînd guvernul, de la miniștri începînd și pîn-la copist, e și trebuie să rămîie răspunzător de tot ceea ce face. A confunda însă atît de rău lucrurile precum se-ntmplă astăzi, a se anihila guvernul în favorul Camerelor și Camerele în folosul guvernului este o dovadă mai mult că n-avem a face nici cu guvern într-adevăr responsabil, nici cu Camere într-adevăr controlatoare a actelor lui, ci c-o societate de exploatație în care unii joacă pe miniștri, alții pe legiuitori.

Din capul locului am văzut că Adunarea actuală a împreunat toate puterile statului: puterea Domnului, atribuțiile executivei, a justiției. Din cazul locului onorata Adunare s-a numit *suverană*, pe deplin stăpînă pe oameni, pămînt, bani, oștire, pe toate celea, ea și cînd ar fi luat țara în arendă sau în oțcup și ea și cînd, afară de Adunări, nu mai e suflet de muritor care are dreptul de a zice și el cuvîntul său în privirea acestei țări.

Cu toate acestea Domnul are drepturi mult mai mari decît Adunarea. El are liberul *veto* în toate împrejurările, el poate da pe miniștri în judecată ca și Camera, consiliarii lui sînt răspunzători înainte-i ca și înaintea Camerei. Pentru a scăpa însă de această responsabilitate Camera și d-nii miniștri ce fac? Se înțeleg, după convenințele momentului, acum într-un chip, acum într-altul cu totul contrariu, și înaintea M. Sale cabinetul apare totdeauna curat ca zăpada și ocrotit de voturile neconstituționale ale unei Adunări care, la rîndul ei, nu poate fi apucată și trasă înaintea judecării de nimenea.

Acesta e sistemul cel mai nou, inventat anume de d. C. A. Rosetti, întii pentru a scăpa de orice responsabilitate pe confrății din ministeriu, al doilea pentru a escamota coroanei dreptul ei de control legiuit asupra actelor guvernului, al treilea pentru a face iluzoriu dreptul pe care îl are nația de a-și exercita controlul în afacerile publice. Pe această cale de nelegiuire suveranitate d. C. A. Rosetti a condus sistematic Adunarea spre . . . republică.

Căci în republică așa este. Capul statului e șeful, nominal adesea, al unui partid și n-are nici un control și nici o putere, iar majoritatea *întîmplătoare* e stăpînă pe destinele țării.

Căci majoritățile sînt întîmplătoare, adesea absurde chiar, pe cînd statul ca ființă organică și răsărită pe cale istorică are nevoie de puternice elemente de stabilitate. Își poate oricine închipui în ce stare ar ajunge un stat guvernat azi de-o părere, mine de alta, guvernat de fluctuațiunea numărului într-o Adunare. Căci majoritatea ce-o capătă un proiect nu dovedește că acel proiect e bun, pentru că numărul aderenților nu e inspirat numai de dreptul cuvînt, ci de interese de grup, de fotoliu, ba adesea de interese personale chiar.

Cîteva cazuri de amestecul Adunării în tot ce n-o privește vor ajunge pentru a ilustra linia ei de purtare. Astfel, cu ocazia formării bugetului pentru anul 1877, Camera a luat inițiativa facerii lui, și aceasta fără de nici un drept, căci dreptul este al ministrului; el are să-l elaboreze, să primească aprobarea domnească și să-l aducă în Cameră pe singura cale constituțională, aceea a mesajului domnesc. Dacă în buget ar fi cifre fictive și erori intenționate, cine e răspunzător? Camera? Am arătat că ea se sustrage oricărei responsabilități. Ministerul? Se ascunde dîndărătul Camerei și astfel buna-credință în cheltuielile statului rămîne o iluzie.

Asemenea am văzut Camera servindu-se de dreptul ei de interpelare, adecă de dreptul de-a cere lămuriri, pentru a lua hotărîri politice de cea mai mare gravitate prin votarea de moțiuni de trecere la ordinea zilei. Astfel, de ex. Camera a refuzat de a retroceda Basarabia și a primi Dobrogea și în urmă tot acea Cameră a cedat Basarabia și a primit Dobrogea tot prin o moțiune, toate pentru a scăpa pe miniștri de sub responsabilitatea cuvenită. Pentru a vota o pensie de 100 de franci unei văduve se cere o anume lege, pentru a primi pe un singur om în cetățenia statului român se cere o lege trecută prin Cameră și prin Senat și sancționată de Domn; pentru a ceda o bucată mare a țării, pentru a primi o provincie e de ajuns . . . o moțiune.

Lucrul e absurd, însă în Camera suverană a d-lui C. A. Rosetti toate sînt cu putință.

Să mai pomenim oare alte amestecuri? Dar Camera aceasta și-a arogat dreptul de-a indica persoanele ce sînt a se trimite cu misiuni în străinătate sau a cerut revocarea de agenți diplomatici, deși lucrul e de-o extremă gingășie. Asemenea am văzut Camera desființînd prin o lege sentința dată de Curtea de Casație în privirea maiorului Pilat (ginerile d-lui C. A. Rosetiti), am văzut pe comitetul de acuzare în contra fostului cabinet arogîndu-și atribuțiile procurorilor și a judecătorilor de instrucție, am văzut pe acei d-ni făcînd perchiziții, despecetluind și publicînd scrisori private, violînd domiciliu; am văzut cu un cuvînt Camera dîndu-și aerul de Convent național, iar comitetul ei luîndu-și rolul și puterile unui Comitet de Salut Public.

Astfel statul român devine în mîna așa-numiților liberali o uncață pentru ca indivizi obscuri să-și realizeze urele și dușmăniile, să-și sature lăcomia, pentru a da vînt în sus nulităților, iar, spre a scăpa de urmările legiuite a unor asemenea turpitudini, tot guvernul, de la ministru pînă la copist, se ascund îndărătul unei majorități care ca mini țî se va părea că n-au existat de cînd lumea.

Și toate acestea se acopăr cu fraza că între guvern și Cameră e înțelegere. Apoi să ne ierte: între înțelegere și complicitate e deosebire cît cerul de pămînt. Complici sînt toți la comiterea de crime chiar, dar înțelegere cinstită nu se poate numi aceasta.

[18 ianuarie 1879]

[„ESTE MIȘCAREA DIN MOLDOVA FACTICE...”]

Este mișcarea din Moldova factice și o operă a d-lui Cogălniceanu, precum zice „Românul”, sau este un simbol real în ea — iată întrebarea. Văzind că cestiunea servă ca argument *pro* și *contra* unui om, am fi într-adevăr ademeniți a crede că mișcarea e factice, ca multe lucruri de la noi din țară; dar din nenorocire d. Cogălniceanu nu este inspiratorul nemulțămirilor generale din Moldova, ci d-sa le dă numai accentul cuvenit prin organul amicilor săi politici. „Românul” este așadar desigur inexact când atribuie d-lui X. sau „României libere” începătura mișcării semnalate, căci aceasta e împărțită de organe de cea mai deosebită nuanță politică.

Semnalul l-a dat „Vocea Covurului”, organ mai mult conservator. Apoi a urmat „Steaua României”, organul tuturor oamenilor onești din Iași, pe cari gospodăria bandei fracționiste i-a înspăimântat și i-a îngrădădit la un loc spre comună apărare. S-au asociat la mișcare „Curierul intereselor generale”, care nu e de nici o nuanță politică; în fine însăși „Ștafeta”, organul fracționiștilor, sprijină nemulțămirea moldovenilor.

Între gazetele din Moldova, cea mai mică, dar nu cea mai rea, „Muncitorul”, redijat de d. Rosetti-Tețcanu, care n-a avut niciodată simpatii tocmai pronunțate pentru d. Cogălniceanu, scrie în termeni mult mai aspri despre starea rea a Moldovei decât chiar „România liberă”.

Se înțelege că prin asta noi nu ne facem cituși de puțin apărătorii d-lui Cogălniceanu. Constatăm numai, în interesul adevărului, că acum ca totdeauna „Românul” caută a da lucrurilor un caracter neadevărat, prefăcînd cestiuni într-adevăr grele în cestiuni de coterie și de persoane.

[20 ianuarie 1879]

CIUMA

Profesorul dr. A. Drasche din Viena publică amănunte asupra ciumei, din care estra-gem următoarele.

⟨După⟩ Croniști vrednici de crezare, spun, că ciuma s-ar fi ivit înaintea erei creștine încă (125 ani înaintea lui Cristos) și anume pe țărmii de nord al Africei. Totuși începutul istoric al epidemiilor de ciumă datează de la 543 după Cristos, anul în care această ucizătoare boală s-a ivit pentru întâia oară pe pământ european — la Constantinopole — sub numele de ciuma lui Justinian, iar de atuncea-neoace s-a și mântănit pe pământ european cu întreruperi mai lungi sau mai scurte timp de o mie de ani aproape, adecă pînă la 1841.

Stările politice și sociale de pe atunci, degenerarea deplină a medicinei, necunoștința deplină și neaplicarea celor mai simple măsuri sanitare, apoi extraordinara mișcare religioasă, cruciatele și războaiele cu turcii au favorizat mult introducerea și răspîndirea epidemiei în Europa.

În jumătatea a doua a sutei a șasea ciuma se lăți în Împărăția romană a răsăritului, asupra Europei de sud, de vest și de nord (Italia 543, Gallia 555, Germania 565, Scandinavia 589). Din suta a șaptea pînă într-a treisprezecea epidemiile europene de ciumă se înmulțiră într-un mod înspăimîntător.

Pustiitoarea moarte neagră a sutei a paisprezecea era asemenea ciumă. Deși în suta a cinsprezecea și a șaisprezecea se iviră încă multe epidemii, totuși fură și lungi intervale libere de boală.

În mijlocul sutei a șaptesprezecea — cu tot războiul de treizeci de ani — ciuma scăzu în Europa. În suta a optsprezecea a mai fost cîteva epidemii izolate (Viena 1713, Marsilia 1720, Messina 1743, Dalmația 1783, Polonia 1797).

În suta a nouăsprezecea epidemia, afară de țara turcească, a izbucnit aproape esclusiv numai în țările megieșite cu Turcia, la Dunărea de Jos, lîngă Marca Neagră și pe Peninsula Balcanică, deci în Muntenia și Ardeal la 1813, 1828, 1829; la Silistria 1834; la Odessa 1837; în Rumelia 1838.

Cu cea din urmă epidemie din Constantinopol, la anul 1841, ciuma pieri din Europa. La 1843 ea pieri și din Turcia asiatică, iar la 1844 s-au mai ivit cîteva cazuri izolate în Egipt.

D. Drasche urmează descriind în câteva linii epidemiile din Viena, cari s-au-nepcut la 1197 și s-au repetat la 1224, 1227, 1270, 1271, 1282. Dar mai cu seamă între anii 1348 și 1350 ciuma a bintuit atât de cumplit încît familii întregi s-au stins cu desăvîrșire, străzile erau pustiite, iar din cauza lipsei de lucrători recolta mănoasă din anul 1349 a rămas nestrînsă. Sute de oameni mureau pe zi, toți morții — bogați și săraci împreună — erau aruncați într-o groapă comună.

În suta a XV și a XVI Viena a avut douăsprezece epidemii. În cea de la 1410 muriră o mie de studenți.

În suta a XVII epidemia se ivi numai de două ori în Viena, însă a fost foarte rea de soiul ei. Mai cu seamă la 1679 și la 1680 turburarea și frica erau atât de mari încît nimenui nu cuteza să îngrijească de nenorociții bolnavi. Se făcu un apel public cu trîmbițe și surle, dar în zadar. Atunci bărbierii fură legați și crininalii fură scoși din temnițe și puși cu de-a sila să îngrijească de bolnavi. Peste 12000 de locuitori — desigur a patra parte a populației orașului — muri atuncea.

Cea din urmă epidemie a izbucnit în Viena la 7 februarie 1713, introdusă, ca mai toate celelalte, din Ungaria. Numărul morților a fost 8644 din 9565 îmbolnăviți.

Precum delta rîului Gange e locul originar al holerei, tot astfel orientul — Africa de Nord poate împreună cu Siria și Asia Mică — e patria ciumei. Dar nici aicea nu e o boală permanentă, provenind în mod endemic, ci asemenea o epidemie.

Toate epidemiile cari umplu istoria omenirii într-un chip nepilduit de acolo și-au luat începutul. Europa a fost totdeauna infectată despre Orient. Pe cînd în alte veacuri ciuma se întindea asupra unei mari părți a Asiei și preste tot continentul european, în Africa se mărginea numai la țărmuri. Niciodată n-a intrat în Nubia, în Sahara, în Senegambia. Deși epidemia e cam indiferentă față cu climatul sau cu gradele de căldură și de frig, totuși o prea mare căldură sau un frig prea mare o împiedecă. În regiuni tropice n-au fost nicicînd ciumă. Sezonul ciumei în Egipt bunăoară e aproape totdeauna de la noiembrie pînă la ianuarie, adecă în timp mai mult răcoros. Pe cînd acolo încetează în lunile calde, iulie, august și septembrie, în Europa e tocmai atunci mai primejdioasă. Înălțimile îi sînt indiferente — ea urcă Atlamb și tapșanele din Curdistan.

Ciuma în patria ei — la Nilul de jos — nu se ivește în tot anul, ci cam tot după patru, cinci, adesea și mai mulți ani și atuncea ține uneori cîteva luni, alteori ani dupăolaltă.

Răspîndirea ciumei se întîmplă prin infecțiune anume prin cei bolnavi. Aceștia sînt obiectele de căpetenie ale infecțiunii. Totdeauna s-a observat e-a fost adusă de cazuri izolate din Orient. Numeroase și incontestabile exemple dovedesc introducerea boalei numai prin contagiu. Nu se poate spune sigur dacă și cadavrele sînt contagioase, deși credința aceasta a existat, căci era oprit, sub pedeapsă de moarte, de-a deschide mormintele celor ciumați.

Dovedită este asemenea infecțiunea prin obiecte purtate de bolnavi, precum cămăși și pînze de așternut; prin mărfuri și scrisori însă nu. Contagiul e lipit de obiect pentru uz mai îndelungat, nu de acelea cari se ating în trecăt.

Deși ciumatul poartă în sine și cu sine materia contagioasă, totuși aceasta nu se trece prin contact, adecă prin atingere, deși aceasta e credința generală. Tocmai credința asta a contagiozității formează paginile cele mai negre în istoria ciumei. Această credință aducea stagnațiune în comerț și industrie, rumpea legăturile cele mai gingașe și mai sfinte, degenera în egoism și în adevărată barbarie.

[21 ianuarie 1879]

[„VORBIND ÎN UNUL DIN N-RII NOȘTRI TRECUȚI...”]

Vorbînd în unul din n-rii noștri trecuți despre ceea ce se numește mișcarea din Moldova am spus că nu d. Cogălniceanu a inventat-o, ci d-nia lui s-a făcut numai organul acelei frămîntări.

Noi nu combatem și nu apărăm pe ilustrul om de stat, a căruia specialitate, când se află-n opoziție, sînt durerile Moldovei, dar, ca istorici credincioși, ne vom întreba cînd îi vin d-lui Cogălniceanu aceesele de moldovenism, cit il țin și ce rezultat practic au.

Pe cînd d. Cogălniceanu nu intrase încă în cabinet interpela guvernul în privirea reducerii stării a Universității de Iași și . . . avea cuvînt. Într-adevăr, nîme-n lume nu-și poate închipui ceva mai decăzut și mai netrebnic decît Universitatea din Iași ca întreg. Pe lîngă o samă de profesori buni, sînt alții pentru cari scrisul și cititul deja prezintă greutăți neinvincibile, între cari cităm de ex. pe actualul profesor de filozofie de acolo, care nu-i în stare a construi o frază corectă și e atît de mărginit încît numele filozofilor celor mai vestiți, germani sau franceji, îl scrie cu *u* scurt la sfîrșit (de ex. Kantu, Descartesu), necum să fi înțelegînd ce zice acei oameni. Pe aceeași scară de ignoranță e d. Vizanti, profesorul de limbă română, și alți ipoclumeni.

Dar pe lîngă prostia și ignoranța multora din ei se adaogă și alte rele. Dacă, buni răi cum sînt, și-ar vedea de lucru, poate că cu vremea ar deveni niște profesori mediocri cari ar împlini și ei, cu greu, un gol. Dar, numiți printr-un concurs la care întimplarea joacă rolul de căpetenie, inamovibili cu toate acestea, cum au ajuns să aibă o catedră leagă cartea de gard și nu se mai ocupă cu știința ce au a o preda, ci cu . . . politica. Căci d-nia lor aspiră la lucruri mari -- la senatorie, deputăție, ministerie; la posturi diplomatice, misiuni științifice plătite din buget etc. etc. etc.

C-un cuvînt statul plătește acolo o sumă de individe cari iscălesc în condica de prezență fără a fi ținut clas, cari cîteodată n-au nici un elev, pentru că nu se găsește om care să voiască a-și pierde vremea cu dinșii, cari nu știu studiile ce le predau, pentru că nu știu scrie, cari au prefăcut catedrele în sinecure, nu-nvață nici singuri nimic și nimic nu predau elevilor, din care cauză Universitatea e dispopulată, și la unele facultăți, de ex. la litere, sînt 5—6 profesori și 3 elevi poate. Nu zicem că toți profesorii sînt astfel, căci sînt și oameni vrednici, pe deplin serioși și cu învățătură la acea Universitate, dar despre numele aceloră nici n-auzi vorbindu-se, tocmai pentru că-și văd pur și simplu de catedrele lor și nu s-amestecă în politică.

Așadar d. Cogălniceanu avea dreptate cînd se plîngea de starea pustie de părăgiuire a Universității din Iași, dar care a fost rezultatul practic al interpelărilor sale? Intrarea sa în minister. Universitatea a rămas în știrca lui Dumnezeu, ea și mai înainte; d-nii Vizanti, Climescu, Ionescu, Leonardescu, Gheorghiu, Șendrea au continuat a face politică și a-și neglija catedrele; iar d. Cogălniceanu, puternic ministru la externe, nu se mai preocupa de fel de nulități despre cari făcuse atîta vorbă.

Dar dacă *rezultatul* interpelării n-a fost decît intrarea sa în minister, oare acest rezultat n-a fost cumva *scopul* interpelării?

Acum să venim la Moldova. Vorbele „Românului” despre durerea mare ce o are pentru pierderea Basarabiei, despre adînea îngrijire ce-l preocupă în cestiunea evreilor, sînt și acum, ca totdeauna, mofturi. Basarabia e din zestrea și teritoriul străvechi al Moldovei, deci fiecare moldovean simte mult mai adînc acea pierdere. Dacă în Moldova va arde un sat, desigur că vor compătîni și alți români d-această întimplare, însă cei cărora le-au ars satul vor avea durerea imediată. Tot așa e și cu cestiunea evreilor, care e mult mai gingașă, mai primejdioasă și mai imediată în Moldova decît în Muntenia.

C-un cuvînt d. Cogălniceanu are dreptate cînd apasă asupra acelor stări de lucruri, dar -- care va fi rezultatul practic al acestei înduioșări? Intrarea sa în minister. Atunci Moldova va rămîne în știrca lui Dumnezeu ca și pînă acuma și d-sa -- puternic ministru de externe -- nu se va preocupa mai mult de acele dureri.

Oare acest rezultat practic nu este cumva *scopul* d-lui Cogălniceanu? *Non bis in idem*; mijlocul, odată tocit cînd cu interpelarea în privința Universității, nu mai prinde astăzi loc.

Nemaiauzită însă și necalificabilă e purtarea „Românului” cu fostul ministru, care, orice s-ar zice, a fost singurul om e-o inteligență superioară în cabinetul de nulități a d-lui I. Brătianu. Iată ce zice numărul de joi al „Românului”:

Avem a face c-o personalitate care nu e tare în ceea ce privește aritmetica; afară doară numai de cazul cînd e vorba să-și asigure foloase de natură a fi socotite prin regulele aritmeticei și mai cuosebire prin acea operațiune ce se numește *sustracțiune*.

Va să zică fostul coleg al d-lui Brătianu e un *sustractor*. Deie-ni-se voie a întreba, oare colegii săi rămași în minister ce sînt, ce pot fi, cînd au servit doi ani și mai bine alături?

Cînd d. Cogălniceanu reprezintă țara la Congresul de la Berlin, atunci d. C. A. Rosetti declama în Cameră că ministrul de externe e *sublim*; astăzi știți ce zice „Românul”?

Vom răspunde astăzi printr-un simplu avertisment la această necalificabilă exploatare a celei mai delicate și periculoase cestiuni (a evreilor).

După cît ştim este în dosarele ministerului de externe o *ouareare hirtie* -- considerată un moment ca dispărută -- de natură a arăta lămurit țării *cine o poate servi cu credință și patriotism în cestiunea cercilor și cine și tu ce scopuri este capabil de a o compromite.*

Va să zică, din *sublim*, d. Cogălniceanu a devenit un om ce nu poate servi cu *credință* și *patriotism* interesele țării, a devenit . . . *trădător.*

Duobus litigantibus tertius gaudet. Nouă ne poate fi indiferentă aceasta în familia liberalilor; ceea ce nu e însă indiferent e priveliștea dezgustătoare ce ne-o prezintă astăzi organul guvernamental.

Doi ani și mai bine d. Cogălniceanu a fost sufletul cabinetului Brătianu; astăzi ministrul abia demisionat e numit în coloanele „Românului” hoț și trădător. Dar dacă este astfel de ce nu l-au dat în judecata Curții de Casație. Cine e „Românul”, că amenință cu avertismente cînd, fiind numai simplă bănuială de vină, colegii săi ar fi trebuit să-l trimită în judecată?

Și dacă n-au făcut-o pîn-acuma, ce sînt atunci d-nii Rosetti și Brătianu, foștii săi colegi. Nu sînt complici deopotrivă condamnabili?

Acuzările aduse sînt atît de grave încît credem că e datoria celui invinovațit de-a răspunde limpede la ele.

[23 ianuarie 1879]

[„CESTIUNEA SCĂDERII...”]

Cestiunea scăderii rublelor sau, mai bine zicînd, a impunerii lor cu curs obligatoriu de patru franci e asemenea una din cele mai simțitoare spolieri de care s-a făcut vinovaț guvernul radical față cu țara.

Nu-l combatem pe d. Dim. Sturza îndeosebi în privirea aceasta, pentru că numele d-sale e numai victima acelei măsuri; pentru că roșii au știut totdeauna să ademenească pe un om mai bun și mai conștiințios decît ei ca să le scoată castanele din foc, pentru că și d-sa este unul dintre aceia cari, pentr-o ambiție rău înțeleasă, se pun la serviciul acelei bande, ponegrindu-se pe sine și mîntuind popularitatea, cîștigată prin amăgire, a d-lor Rosetti-Brătianu.

Căci iată care e sentimentul publicului mare.

Cel care s-a culcat ca aseară c-o mie de franci avere și se scoală a doua zi numai cu nouă sute douăzeci și cinci de franci, ca și cînd cineva i-ar fi spart lada peste noapte, numește aceasta sau o hoție sau un impozit. Publicul mare îndeosebi o privește cu drept cuvînt ca pe-o hoție, deși nu știe că ea s-a comis acum trei ani, nu ieri alaltăieri, că s-a comis în momentul în care cursul rublei s-a fixat la patru franci și s-a continuat asupra țării întregi pînă în momentul reducerii.

Și toate acestea pentru ce? Spre a se arăta slugarnici și supuși puterii vecine, pe care o batjocoriseră la Mazar Pașa, pentru ca îndată ce au venit la putere să-i facă cele mai mari concesiuni. Căci, îndată ce armile rusești au început a lua fața pămîntului românesc pe țalpile lor, decanul ziaristicii liberale afirma că valoarea rublei e științific stabilită la 4 franci și nimeni să nu ducă grijă, căci reacția face din rublă numai o armă de opoziție. Iar cînd Rusia a dat guvernului, sub titlu de venituri ale moșiilor din Basarabia, un milion de ruble subsidiu de război, „Românul” spunea că un cal de dar nu se caută la măsele.

Iată dar calul de dar costîndu-ne într-o singură noapte douăsprezece sau treisprezece milioane, căci, departe de-a fi un cal de dar, e asemenea calului pierzător pe care Ulis l-a introdus în lăuntru Troiei pentru a aduce asupra-i dezordine și ruină.

Reducerea, considerată ca impozit, e însă atît de apăsătoare încît nu se poate asemăna cu nici una din dările actuale, nici prin înălțimea ei, nici prin rigoarea și spontaneitatea perceperei, nici prin nedreptatea repartițiunii.

Căci această dare, percepută într-o *singură noapte*, e mai mare decît venitul tutunurilor perceput în cursul unui an, mai mare decît toate dările directe către stat și, în fine, e egală cu pretinsul deficit lăsat de conservatori după cinci ani de guvernare, deficit scornit atunci de liberali pentru a acuza pe cabinetul Catargiu c-ar fi ruinat finanțele țării, deși rămășițele încasate puțin mai tîrziu l-au acoperit și întrecut.

O-un cuvânt ca impozit e mare, pentru că întrece pe toate celelalte, și e de-o înălțime pe care o putem cel mult presupune, nu cunoaște.

E riguroasă, pentru că se percepe e-o rețepune ruinătoare, fără ca cineva s-o poată preîntîmpina sau ocoli, și asemănătoare cu contribuțiile de război sau a birurilor impuse peste noapte de turci sau de tătari.

În fine e nedreaptă, pentru că nu lovește venitul sau averea reală a omului, ci posesiunea vremelnică, adică pe cel ce se-ntîmplă a avea rubla în mînă, fără ca să fie a lui.

Acuma d. Dim. Sturdza poate vedea singur cît de plăcută e acuzarea ce a ridicat-o în privirea pretinsului deficit al conservatorilor, acuma cînd d-sa, fără de vină, se vede acuzat de public e-ar fi adus această pierdere și poate vedea totodată cum lucrurile se răzbuună prin ele înșile în lumea aceasta, cum d-sa e numit autorul unei pierderi egale cu deficitul conservatorilor, pe care-l ilustra prin țifre și socoteli iscodite. Dac-am fi atît de nedrepti ca și d-sa am putea să ne bucurăm de ceea ce i se-ntîmplă, dar cu prețul neadevărului nu avem obicei a ne cumpăra popularitate. Destul numai să spunem adevărul pentru a se vedea în ce grad e și d-sa vinovat și complice cu roșii.

Întîia vină este ordinul dat, se vede, caselor publice de-a se desface pe cît cu putință de ruble.

Plata cupoanelor obligațiilor domeniiale s-au făcut înainte de scădere; bonurile de tezaur nu s-au preșchîmbat, pentru ca lumea să fie silită a primi rublele înainte de scăderea lor; afară de asta s-au făcut plăți enorme, s-au plătit lefile toate pînă în ajunul zilei în care s-a publicat decretul. Apoi măsura nu rămăsese pe deplin secretă. Bancherii cei mari se vede e-o aflaseră, pentru că galopinii lor au umblat toată noaptea prin cafenele și birturi oferind rubla e-un mic scăzămînt pe hîrtie; iar lumea, aducîndu-și aminte cumcă „Românul” cu cîteva zile înainte asigurase că rubla valorează științific patru franci, au căzut în cursa întinsă de speculă, o speculă la care visteria a luat parte activă.

O altă nedibăcie este scăderea rublei într-un chip încît părțile ei la un loc nu dau un întreg. Patru piese de cîte 92 bani (25 capeici) nu fac la un loc 3 franci 70 bani; în fine moneda de 75 capeici (3/4 rublă) nu e trecută în decretul domnese, deci nu e cotată defel.

Într-adevăr imputabilă din punctul de vedere al moralității politice este participarea visteriei la specula asupra scăderii rublelor; scădere pe care cercurile oficiale o știau de mai nainte, iar publicul nu. Din momentul în care se vorbise despre scădere în Consiliul de Miniștri visteria trebuia să-și păstreze rublele, cîte le avea, și să nu caute a se folosi de bună-credința publicului.

Cauza pentru care d-nii liberali au prefăcut visteria în Zaraflic este îndoită: 1) pentru ca pierderea încercată de poporul întreg să nu se reflecteze asupra visteriei 2) pentru ca să scape de orice răspundere directă și controlabilă. Amîndouă scopurile acestea le-au ajuns prin amăgire și prin spoliare.

Scăderea în sine nu este răul cel mare. Adevărata hojdie consistă în primirea din capul locului a rublei pe patru franci, iar imoralitatea consistă în specula făcută de casele publice asupra scăderii ce-avea să se-ntîmple e-o zi sau două mai tîrziu.

Dar asupra tuturor acestora vom mai reveni.

[24 ianuarie 1879]

[„ALALTĂIERI S-A ÎNTÎMPLAT O MINUNE ...”]

Alaltăieri s-a întîmplat o minune.

Nu mai sîntem pe vremea făcătorilor de minuni, pe a lui Nevtinav împărat din Egipt, de pildă, despre care vorbește povestea ciobănească a lui Alexandru Machedon că făcea, zice, ostași de ceară; îi punea în șir pe o tavă și îi topea și numaidecît, într-o clipeală de ochi, se topea oastea lui Darie împărat trimisă împotriva lui. Nevtinav era un mare fermecător, dar minunea ce s-a întîmplat alaltăieri tot n-ar fi putut-o face.

„Românul” a vorbit adevărul — se poate mai mare minune? Și încă așa de neted, așa de cu prisosință, încît articolul guvernamental care a văzut lumina zilei la 23 călindar (4 făurar) pare ieșit dintr-altă pană, nu din cele obicinuite. Deci fiind aproape cu desăvîrșire identic

cu vederile noastre, îi dăm locul de onoare și-l publicăm mai întreg, atîrînd de el un mic rezumat și un scurt comentariu.

Întă dar ce zice primul București al „Românului” de la 23 călindar (4 făurar).

Existența Camerelor actuale se scurtează din ce în ce mai mult prin necesitatea de a ajunge la alegerea și convocarea Camerelor de revizuire. Propunerea de declarațiune că e trebuință a se revizui art. 7 din Constituțiune este și depusă de guvern de mai multe zile pe biroul Corpurilor Legiuitoare; în curînd va trebui a se face înțlia citire și apoi, dacă propunerea va fi adoptată, în 30 zile Camerele vor înceta fatalmente de a mai exista.

Cu toate aceste, trebuie să o spunem cu adîncă părere de rău, Camera pare a nu prea avea conștiință de pozițiunea în care se află și de greutatea sarcinei ce mai are de îndeplinit pînă la expirarea mandatului său.

În loc de a se folosi de fiecare oră ce mai are de trăit spre a săvîrși lucrări utile, care ar recomanda-o țării și ar face-o să merite bine de la dînsa; în loc de a căuta să termine cît s-ar putea mai repede votarea legilor urgente ce sînt supuse dezbaterilor ei; în loc de a se sili să îndeplinească cel puțin în parte programa de îmbunătățiri supusă ei prin discursul tronului la deschiderea sesiunii actuale și primită cu fericire de dînsa prin răspunsul făcut tronului, își pierde din contra un timp prețios în nesfîrșite discuțiuni chiar asupra cestiunilor celor mai netrebnice.

Din cel mai netrebnic articol de lege, din orice interpelare, din oricare cestiune de regulament ce-i place vreunui membru al acestei Camere s-o ridice se face materia unor *netrebnice* discursuri, nu numai fără un interes real pentru cestiunea ce le servește de pretext, dar și de cel mai nenorocit efect pentru prestigiul regimului nostru parlamentar și pentru îndeplinirea datoriilor ce are acest Corp legiuitor către țara ce l-a ales.

Simțul măsurii pare a fi cu totul necunoscut multora din oratorii ale cărora discursuri umplu dările de seamă oficiale ale ședințelor Camerei. Nu mai zicem nimic despre simțul datoriei. *Dorința de a străluci pare a exercita singură cea mai funestă tiranie asupra multor spirite.* Dacă cel puțin această dorință ar fi servită cu inteligență și cu bun simț, dar vai!

Înamorați de laurii tribunii, pot să fie siguri că țara nu le va fi recunoscătoare de *stearpa lor muncă oratorică*, care oprește în loc munca producătoare. Publicul, ce are mult bun simț, își *ride*, cînd nu se revoltă de *argușile* și de *subtilitățile* ce servesc de bază la mai toate discuțiunile ce mistuiesc ședințele Camerei; el se indignază cînd vede cum cei setoși de vorbă caută nod în papură spre a putea vorbi și cum își pierd timpul pentru lucruri cu totul netrebnice, care, chiar de ar rămtnea greșite, n-ar compromite nimic; el prețuiește cu drept cuvînt că cele mai multe din dezbaterile ce absorb în deșert activitatea Camerei și chiar a guvernului, nevoit să urmeze toate discuțiunile și chiar toate *capri-fiele* parlamentare, nu valorează de bună seamă nici jumătate cît diurna deputaților, pentru timpul cît sînt ocupați în acele seci dezbateri.

Avem convingerea că n-a existat pînă astăzi nici o Cameră cu mai bune simțiminte, cu mai mult patriotizm și cu mai mare dorință de a face binele pentru țară. Din neorocire aceste minunate simțiminte sînt în cea mai mare parte neutralizate prin lipsa de orice tact parlamentar, prin ușă infa cu care se cere și se ține cuvîntul ore întregi și uneori prin lipsa conștiinței despre gravitatea unor dispozițiuni ce se iu și despre consecințele lor în practică.

Plini de idei greșite, considerăm libertatea cuvîntului ca un drept ce l-ar avea fiecare ființă vorbitoare de a rosti pe lung și pe lat tot ce-i trece prin gînd, cu îndatorirea pentru toți aceia ce nu vorbesc să-l lase să povestească pînă în capăt tot ce naște spontan în creierii săi; nu băgăm de seamă că, practicînd în acest mod regimul parlamentar, *compromitem* interesele țării și risipim chiar averea contribuabililor în diurne plătite pentru servicii foarte minime.

Și în Anglia, și în Helveția, și în Belgia se practică regimul parlamentar, în toată puritatea lui; dar ia să cuteze un orator, și mai cu seamă unul de a dona sau de a treia mină, să ție un Corp legiuitor în loc cu discursuri nemăsurate și va fi îndată pus la regulă de colegii săi. În suși d. Disraeli, astăzi lord Beaconsfield, la începutul carierei sale parlamentare, cutezînd a se arunca în discursuri ce treceau peste măsura obicinuită, fu silit de mai multe ori să tacă prin protestările colegilor săi și chiar să iasă din Camera Comunelor. La noi însă oricare vorbitor ce nu promite cîtuși de puțin a deveni un lord Beaconsfield absoarbe timpul Camerei în discursuri ce țin oare întregi; o sută de deputați așteaptă în nelucrare, țara reclamă în deșert îngrijirea intereselor sale și contribuabilii plătesc la diurne pentru ca d. *cufare să vorbească.*

Nu astfel vom răspunde la așteptarea țării; nu astfel vom întări în România regimul parlamentar și instituțiunile libere; din contra, *le compromitem.*

Conjurăm pe toți deputații ce au conștiință de gravitatea situațiunii pe care o desemnăm să se intrumească și să se concerteze spre a lua o altă direcțiune; să se hotărască fiecare a pune frîu *mineării sale de vorbă*, cel puțin în cestiunile ce nu le cunoaște și nu le-a studiat, căci altfel vom ajunge la expirarea mandatului legislaturii actuale fără ca ea să aibă înscrise la activul ei acte care s-o recomande națiunii.

Pînă aci, „Românul” de la 23 călindar (4 făurar).

Va să zică „Românul” constată cu adîncă părere de rău că actuala Cameră:
n-are conștiință de poziția în care se află și de greutatea sarcinei de îndeplinit;
își pierde timpul prețios în nesfîrșite discuțiuni asupra cestiunilor celor mai netrebnice;
deputaților le place a lua cestiuni fără de nici un interes drept *pretext* pentru a ține discursuri
ce nu se mai mîntuie și de cel mai nenorocit efect;
oratorii vorbesc numai de *dorință de a străluci*, fără *inteligență* și fără *bun-simț*;

manorați de laurii tribunei fac muncă stearpă; și publicul rîde, ba se revoltază de arguțiile și subtilitățile ce servesc de bază la *mai toate* discuțiunile; în fine publicul se indignază, văzînd pe setoșii de vorbă căutînd nod în papură pentru a pierde timpul pe nimicuri;

se pierde timpul cu capriții parlamentare, cu dezbateri seci, cari nu valorează nici jumătate cît diurna; Camera, prin lipsa de orice tact parlamentar, prin ușurința, cu care cere cuvîntul, prin lipsa de conștiință, prin mulțimea de idei greșite, prin aceea că orice ființă vorbitoare spune pe lung și pe lat tot ce-i trece prin gînd și povestește pînă în capăt tot ce-i născoceste erierul, prin toate acestea compromite interesul țării și risipește averea contribuabililor;

cu mîncărimea lor de vorbă deputații tratează cestiuni ce *nu le cunoșc* și *nu le-a studiat*, compromițînd regimul parlamentar și instituțiunile libere ș.a.m.d.

Ei bine, o Cameră care n-are conștiință de datoria ei și risipește timpul pe nimicuri, se servă de cestiuni ca de pretexte de vorbă deșartă, are numai dorința de a străluci fără inteligență și fără bun-simț, o Cameră care se servește în mai toate discuțiunile de arguții și subtilități ridicole ce indignează publicul, ea care caută nod în papură și-și pierde timpul cu secături ce nu fac cît jumătatea diurnei, o Cameră care tratează cestiuni ce nu le cunoaște și nu le-a studiat, care *compromite* interesul țării, regimul parlamentar și instituțiile libere, o Cameră care risipește averea contribuabililor — știți ce este cu *toate* acestea o asemenea Cameră în ochii „Românului”? Nesimțitoare? Nepatriotică?

Nu.

Cea mai bine simțitoare, *cea mai* patriotică, cu dorința *cea mai* mare de a face binele țării, precum n-a esitat de cînd lumea una mai bună și mai de treabă.

Daca „Românul” poate atribui patriotism, abnegare și cele mai bune simțiminte la oameni de care publicul rîde pentru arguțiile, subtilitățile, pretextele de vorbă lungă și lipsa lor de inteligență și de bun-simț, daca o poate aceasta „Românul”, fac-o sănătos și să-i fie de bine. Noi nu putem.

[26 ianuarie 1879]

[„ÎN N-RUL DE JOI...”]

În n-rul de joi (25 ian.) al „Românului” găsim un pasaj pe care declarăm că nu-l înțelegem.

Vorbînd despre tot felul de acușări ce se aruncă d-lui ministru de finanțe pentru reducerea rublelor, acușări pe cari noi nu le-am împărtășit decît în privirea unor cestiuni de amănunțime și de aplicație, „Românul” cuprinde deodată următorul pasaj uimitor :

Generalitatea (adică nația) pierde din vedere că, dacă guvernul n-ar fi primit rublele pe preț de 4 lei la intrarea lor în țară, Rusia ar fi *impus* cursul rublelor sale de *hîrtie*. În acest caz țara n-ar fi pierdut o *singură dată* 7 și jumătate la sută asupra rublelor de argînt, ci de patru-cinci ori cîte atîta la sută asupra fiecărei scăderi a cursului rublelor de hîrtie.

În treacăt constatăm că poporul românesc, cînd liberalii au nevoie de el, se numește națiunea suverană, iar cînd acel popor exploatat devine neplăcut companiei Brătianu & Rosetti el se cheamă *generalitate*.

Apoi se zice că această *generalitate uită* un lucru, că Rusia ar fi *impus* rubla sa de hîrtie.

Dar *generalitatea* n-a putut uita un asemenea lucru din cauză simplă că... nu l-au știut niciodată. Cine a dat Rusiei dreptul de-a cere ca vînzătorul român să recunoască de bun și vrednic de credință un sinet iscălit la o bancă din Petersburg pe care se zice că acea bancă va plăti o rublă de argînt pentru petecul de hîrtie?

Generalitatea e în orice caz în drept de-a întreba *quo jure* s-ar fi cerut o asemenea monstruozitate din partea statului vecin, căci atunci s-ar putea ca și turcii să pretînză să le primim *al pari* cainelele, austriacii să le primim Staats-banenotele și, odată erijată teoria aceasta în drept public, s-ar putea pretinde ca să primim *al pari* oricîte banenote ni s-ar trimite din puternicele împărății *Schaumburg-Lippe* și *Monaco*.

C-un cuvînt *generalitatea* e-n dreptul său de-a crede că acea impunere se poate face neapărat la... Astrahan, dar de la Astrahan pînă la Prut mai e o bucată bună de cale.

Cumcă rușii au putut să impuie în Turcia moneta de hîrtie e o mare nedreptate, din cauză că locuitorul singular nu poate fi făcut răspunzător pentru învingerile suferite de statul său, dar... Rusia era în război cu Turcia și războiul explică multe. Eram însă noi în război cu Rusia?

Nu. Din contră : prieteni, aliași chiar, o alianță a căreia extremă onoare am plătit-o cinstit, cum se cuvine unor capete înțelepte ca ale noastre, cu Basarabia. Se mai cuvenea oare să plătim onoarea aceasta fiecare din noi în parte cu 50 la sută ? Rușii că-s ruși și tot nu credem c-ar fi pretins atîta venerațiune din partea noastră, pentru că pravoslavnici sîntem și noi „dar la rublă de hîrtie nu este pravoslavie”.

Dar precum nu vedem de unde ar fi putut porni impunerea rublei de hîrtie, adică a sinețului mic emis de un stat ruinat, tot astfel nu vedem nici necesitatea de-a se primi rubla de argint pe patru franci, căci această monetă de metal este în parte un sinet *au porteur*, adică un sinet pentru cusurul cît nu s-ajunge pînă la 4 franci.

Și într-adevăr așa s-a și întîmplat. Pin-a nu ieși decretul domnesc prin care se fixa cursul rublei de argint această din urmă era primită de negustori pe 3 și jumătate franci, iar pentru restul pieții era tinichea, încît cine avea poli imperiali de aur bea și mîncea, iar cine nu se uita și răbda. Asta s-a întîmplat cele dintii două trei zile după intrarea glorioaselor armii în țară, adică pînă în momentul în care s-a obștit carte domnească în toată țara prin care se dispunea altfel.

Cu un cuvînt generalității nu i se putea impune nimic de către ruși și nici i s-a impus. Cine a impus generalității este tocmai guvernul roșu, care ne-a constituit trei ani de zile în cumpă[ră]tori unici ai rublei de argint și ne-au cauzat prin aceasta un rău ce e departe de-a se mîntui prin reducere, deși aceasta era neapărat necesară. Căci nu o *singură dată* țara pierde 7 și jumătate procente, ci ea va mai pierde încă, chiar atunci cînd s-ar face o reducere pînă la valoarea adevărată a rublei. D. Dim. Sturza, care o știe foarte bine aceasta a spus-o în Cameră că bine știe cumcă reducerea nu e mijlocul radical pentru stîrpirea răului și că adevăratul leac e *demonetizarea desăvîrșită*.

Cauza pentru care rubla va rămîne pe multă vreme o calamitate ce nu se va putea lecu decît prin demonetizarea deplină este că argintul în genere scade la preț din cauza înmulțirii lui și va scădea mereu, pînă se vor istovi minele acum lucrătoare. În formă de ban argintul se mîntuie la o oarecare înălțime numai atunci cînd s-a bătut în analogie cu numărul contribuabililor.

Afară de asta mai toate statele mari au demonetizat argintul și au monetă curantă de aur. Între acestea sînt Anglia, Franța (*de facto*) și Germania, încît o mulțime de argint a devenit marfă care-și caută stăpîn. Deci în momentul în care era prisos de marfă și *nici* un cumpărător, d-nii roșii, din slugărnicie către ruși, constituiesc țara noastră în *unic* cumpărător al rublei cu prețul cel mai bun. Rezultatul a fost un adevărat potop de ruble, despre cari nu știm pînă la ce punct vor scădea și cari, cu cît mai multe sînt, cu atît mai puțină putere circulatorie au.

Căci valoarea argintului se fixează prin proporția în care el există pe piața universală alături cu aurul. Îndată ce prin supraproducțiune acea proporție se clatină și șovăiește, argintul merge repede-napoi și șovăiește în mod primejdios, pînă ce producerea va înceta și mulțimea lui va fi determinată și neaugmentabilă, încît numai atunci se va restabili o proporție oarecare și vom ști din nou la cîtă valoare a-neremenit argintul. Pînă atunci argintul se va potrivi numai pentru baterie de mărunțiș, nu pentru monetă de valoare.

N-a fost totdeauna astfel, pentru că înainte vreme, argintul fiind rar, se potriveaua asemenea pentru monetă curantă ; astăzi însă banii albi sînt mai mult ori mai puțin o monetă fiduciară sau de credit, deși într-un grad mai mic decît hîrtia. Neavînd destulă valoare intrinsecă, ca marfă sau ca metal, banul alb e cu atît mai prețios cu cît mai puțin este și, dacă mulțimea banilor de argint e prea mică în raport cu necesitățile circulației, atunci provine cazul că argintul are *agio* față cu aurul, că pentru patru piese de cîte 5 franci capeți un napoleon și ceva deasupra — caz care s-a întîmplat în Franța. Dar acest spor de valoare nu e intrinsec, ci circulatoriu. La așa căutare poate ajunge altfel și banul de hîrtie, cînd nu se emite pe cît trebuiește.

Dar este oare acesta cazul nostru ?

Un ministru conservator (d. P. Mavrogheni) a emis 25 milioane de bani de argint românești, calculînd de fiecare contribuabil cîte 25 de franci. Destul și prea destul. Liberalii, în momentul *inundării* cu ruble, au găsit că prea e puțin și au mai emis 18 milioane bani de hîrtie. Dar alături cu acești bani de hîrtie avem azi cîteva milioane de ruble în țară, pe cari le-am cumpărat cu *aur* și din cari se vor schimba parte în 24 milioane mărunțiș național.

Avem însă nevoie de *atîta* mărunțiș, de atîta monetă fiduciară și semifiduciară ?

Noi credem că nu și ne temem că politica financiară a roșilor se va sfîrși cu un dezastru.

[28 ianuarie 1879]

[„PENTRU ÎNȚELEGEREA ACESTEI METAFORE...”]

Pentru înțelegerea acestei metafore anunțăm cititorilor că Ceres, zeița agriculturii, găsimdu-și pe iubita sa fiică Proserpina în iad hrăpită de Pluton, reclamă lui Jupiter spre a o elibera. Jupiter decise ca să i se libereze dacă nu va fi gustat nimic din iad. Ascalpheo purtă mărturie că ar fi văzut pe Proserpina gustind dintr-o rodie. Pe baza acestei mărturii destul de clasice Jupiter hotărî ca Proserpina să petreacă 6 luni în infern și 6 luni în Olimp. Pentru a-și răsbuna, Ceres prefăcu pe Ascalpheu în bufniță, pasăre sinistră de urit augur, din *Metamorfozele* lui Ovidie, cartea IV.

[28 ianuarie 1879]

[„ÎN ZĂDAR AR ÎNCERCA CINEVA...”]

În zădar ar încerca cineva să dovedească că statul e un rezultat al convențiunii și al punerii la cale prin teorii; el este și rămîne un product al naturii, un organ al societății și, precum omul nu-i liber de a-și schimba inima sau creierul sau plămîinii după plac, asemenea nici societatea, într-o stare anumită de lucruri economică și de cultură, nu poate să schimbe după plac forma și funcțiunile statului, nu poate să se joace nepedepsită de-a parlamentul și de-a guvernul.

De cînd însă a venit roșii la putere, a-nceput jucăriile pe toate terenurile și-n toate ramurile vieții publice, jucării costisitoare și cu atît mai primejdioase cu cît ele amenință a distruge și restul de bun-simț al publicului și a-l face să ia jucării și giumbușuri drept lucruri serioase.

Partidul conservator — neesclusiv și nefanatic ca totdeauna și singurul partid care n-are de loc nerăbdarea de a veni la putere, de vreme ce membrii săi n-au fost nicicînd avizați la pînea bugetului — partidul conservator zicem nu-și prea bate capul de-a vedea numaidecît răsturnîndu-se guvernul actual sau de-a veni numaidecît conservatorii la putere. Aceasta ne e indiferent.

Dar ceea ce dorim e ca să avem un guvern serios și o Cameră serioasă, oricari ar fi elementele din cari ar fi compuse. Cînd așa-numiții liberali erau în ajunul de-a veni la putere se știe că regimul vechi a susținut pe roșii în alegerile senatoriale față cu candidații altor nuanțe liberale, aceasta nu din iubire pentru roșii, ci pentru că roșii, fiind mai numeroși și mai bine organizați, îndreptăteau la prezumpțiunea că vor putea da un guvern serios și cu autoritate.

Se-nțelege că nimeni nu poate judeca un partid înainte de venirea lui la putere decît din declarațiile lui orale și înscrise. Roșii promiteau marea cu sarea, dar promisiuni de astea sînt comune tuturor partidelor cari vor să facă efect momentan asupra mulțimii. Din acele promisiuni noi nu culesesem decît două-trei, pe care am îndrăznit a le crede: în afară o politică de pace, înlăuntru o politică de împăciuire și de ordine.

În locul păcii înlăuntru și în afară știm cu toții ce-a venit: călătoria la Livadia, războiul cu turcii, martiriul bieteii noastre armate prin foame și prin frig și toate grozăviile unui război întreprins iarna, fără bani și fără a fi fost pregătiți pentru el, precum rechiziții de oameni și vite ș.a.m.d.

Iar împăciuirea înlăuntru s-a tradus prin darea în judecată a unsprezece miniștri, în persecutarea înviersunată a tot ce nu e suflare radicală în țară.

În locul unui guvern serios și cu autoritate am avut, din contra, un guvern cu minte copilăroasă și cu apucături tiranice, însă ridicole, cari în loc de-a inspira respect, produc scîrbă.

De atunci greșeli peste greșeli, produse din ușurătate de minte, din neștiință de carte, adeseori din rea-credință. A le enumera pe toate ar fi greu și ar trece peste marginile unui articol de fond.

Destul numai a arăta că răul principal este lipsa de responsabilitate a guvernului, care-n toate cestiunile, chiar în cele curat administrative și de căderea sa, s-ascunde în dosul Camerei.

Cu acest chip am ajuns că nația nu mai are pe cine trage la răspundere în cestiunile cele mai grave pe cari le-a compromis guvernul.

Vedem de ex. că, după două luni trecute, Camera nu s-a ocupat încă cu bugetul pe anul 1879. Astfel nici știm cum ne aflăm; poate că în fața unei prăpăstii. Pe cînd d. N. Ionescu vorbește în Cameră de un deficit mare, de emisiune de hîrtie-monedă peste suma votată de Cameră, d. Sihleanu, președintele comisiei bugetare, declară că d-sa se ocupă cu bugetul, că de dragul bugetului a părăsit cu inimă grea balonul captiv din Paris și s-a grăbit a veni în patrie.

Iată dar balonul captiv și poate *bal Mabille* jucînd un rol de străgănire în afacerile statului român.

Ca și bugetul stă cestiunea monopolului tutunurilor, o cestiune care amenință un venit sigur al statului de aproape zece milioane. Tot astfel stă cestiunea joncțiunilor de la Predeal și Vîrciorova, tot astfel calamitatea și remediile rublei; toate cestiunile arzătoare, gingașe și bogate în consecuențe sînt la dispoziția balonului captiv și a înțelepciunii deosebiților Siblei cari populează Adunarea actuală.

Nu mai avem nevoie a caracteriza mai de aproape această Cameră. „Românul” însuși a făcut-o cu prisosință; foaia guvernamentală a zugrăvit cu colori veridice cum adunarea pierde vremea cu nimicuri, cum tratează cestiuni ce nu le cunoaște și nu le-a studiat, cum fiecare *dobrîi cialavec*, numai din dorința de a străluci, povestește pe lung și pe larg tot ce-i trece prin minte.

Copii bătrîni și plini de patimi, zicem noi.

Patimi rele și uricioase, conduse de minți nebunatace de copil, iată caracterele care hotărâse pentru moment soarta statului român.

Nu vom zice că toți sînt astfel, căci am fi nedrepti, dar desigur majoritatea e astfel.

În fața alegerilor pentru Adunările de revizuire nu vom spune dar alegătorilor: căutați s-alegeți numaidecît candidați conservatori; ei le vom spune: principiile abstracte, oricare ar fi, nu sînt nici bune nici rele, precum o formulă matematică nu e moralicește bună sau rea. Cu aplicarea în practică abia ele devin bune sau rele. De aceea alegeți oameni de treabă și cumiști, alegeți oameni într-adevăr serioși și nepătimași și nu vă temeți, conservatori fie, liberali fie, în înțelegere și cu pace vor trăi și vor dezbate.

[30 ianuarie 1879]

[„MAȘINELE MÎNATE...”]

Mașinele mînate de-o putere elementară, ba chiar acele puse în mișcare de puterea omenească numai, posed o parte foarte esențială fără de care mașina ar lucra lipsită de orice regulă, ar deveni incalculabilă în privirea repezunii cu care se mișcă, și-ar toci toate părțile și peste puțin s-ar face netrebuincioasă. Deși această parte nu pare esențială la prima vedere, deși ea nici produce putere, nici îndeplinește o muncă, totuși fără de dînsa mașina ar fi de o regretabilă imperfecțiune și de puțin folos. Această parte a mecanismului se numește *regulator*. Ceasornicele ar merge fără de socoteală și rost de n-ar avea pendulă, mașina cu vapor ar plezni sau ar sta pe loc fără regulatorul centrifugal.

Și cu toate acestea am zis mai sus că la prima vedere cea parte a mecanismului întreg pare neînsemnată, neesențială.

Tot așa privește Camera actuală facerea bugetului. Cestiuni cari par cu mult mai mari, precum reorganizarea judecătoriilor de pace, reorganizarea Ministeriului de externe, balonul captiv ș.a. o preocupă atît de mult încît uită că mecanismul statului nu poate merge fără regulatorul lui, fără buget.

Tocmai pentru că lucrul e cu mult mai important decum pare la prima vedere, Constituția prevede ca bugetul să fie elaborat și votat e-un an înainte de punerea lui în aplicare; cu toate acestea Camera actuală, în pretinsa ei suveranitate, calea legea și nici de gînd are, precum se vede, de-a începe odată cu discutarea bugetului.

Am spus-o într-alt rînd că întîrzierea aceasta inspiră prepusuluri grave.

Guvernul, care e vaca cu lapte a liberalilor, pentru a scăpa de orice răspundere și control și pentru a putea da țării un buget fictiv, a cărui responsabilitate să nu se răsfrîngă direct asupra nimărui, a însărcinat Camera cu lucrarea aceasta, iar Camera l-au însărcinat pe balonul captiv. De vom avea un buget rău făcut sau de nu l-om avea defel, scuza guvernului liberal e gata: balonul captiv a fost cauza întîrzierii, el plătește paguba. În caz cînd țara ar ajunge cumva prin nouăle alegeri să aibă iar un guvern regulat, care să tragă la răspundere pe poli-

țicii actuali, ei și-au pregătit deja dosul după care să se ascundă : Camera și sminteala de minte a celui însărcinat cu elaborarea bugetului.

Cu toate acestea elaborarea bugetului este un drept exclusiv al ministrului de finanțe, el e cel care cere și Camera are dreptul de-a da sau de-a refuza. Și dacă această Cameră ar fi liberală — precum pretinde — ar trebui să-și aducă aminte că acest drept al ei de-a vota bugetul este originea tuturor libertăților publice, căci parlamentele vechi nu se convocau pentru a face legi, ci numai pentru a vota regilor și guvernelor mijloacele trebuincioase fie pentru război, fie pentru lucrări de pace.

Dar ce vorbim noi de liberal sau neliberal. Scopul acestei întârzieri este ca guvernul, împreună cu cirații lui din Cameră, să lase lucrul încurcat și ca, oricine ar veni în urmă-le, să-și pună minile în cap de prăpastia ce va găsi-o. E o conspirație între guvern și Cameră pentru a zădărnici în cestiuca aceasta, ca în toate celelalte, orice răspundere reală.

Al doilea prepus grav pe care ni-l inspiră întârzierea aceasta este că Adunarea actuală se teme a arăta limpede și prin cifre situația noastră financiară, se teme de-a spune adevărul, pentru că atunci n-ar mai fi realeasă; pe cînd, fără buget votat, deputații de azi și candidații de mâine tot mai pot amăgi poporul prin strălucite situații fictive, năsecocite de fantaziile ciumate ale redactorilor „Românului”.

Un ministru conservator — d. P. Mavrogheni — introdusese o regulă statornică în privirea bugetelor; ele erau elaborate și votate gata cu mult înainte de a se-ncepe exercițiul anului respectiv; iar condeie cari rămăsese neprevăzute sau a căror necesitate se impunea peste an se treceau într-un buget rectificativ, încît, de mergea bine sau rău încasarea veniturilor, regulă și orînduială era totdeauna, situația financiară, bună—rea, era limpede. Cu toată lipsa de esport și cu toată împuținarea izvoarelor de venituri, cauzată prin concurența grînelor rusești și americane și descrisă atît de bine în nepărtinitorul raport al cavalerului de Bosizio, bugetul statului, încăreat într-adevăr prin mulțimea de cheltuieli introduse de organizarea liberală a țării, își păstra echilibrul său pururea amenințat. Dar acest echilibru și-l păstra numai prin prevederea și regularitatea cu care se elabora și numai regularitatea aceasta a fost cauza pentru care gestiunea afacerilor statului sub conservatori s-a sfîrșit fără deficit.

Dar orînduială și liberalism sînt în România lucruri contradictorii !

[1 februarie 1879]

VÎRFUL CU DOR [„UN FOILETON...”]

Un foileton, publicat în „Binele public”, cuprinde un mic fragment (din memorie) a baladei populare *Vîrful cu Dor* ținut în metrul *Mioarei*, a lui *Mihu-Haiducul* și a *Mășterului Manole*.

Iată acei fragment :

Bădiță, bădiță,
Zise bietul Niță,
Dă-mi a ta fetiță
Să-mi fie soție.
Mult mi-e dragă mie !
Eu că ți-o voi da,
Zise baciul Preda,
Dacă vei ierna
Colo-n munticel
Singur, singurel,
Pină ce-om veni,
Eu și mîndra ta,
Spre a mi te lua.
Pe un pisc tăcut,
De vînturi hătut,
Șade singurel
Tristul ciobănel,

Balada aceasta, dacă va fi existind întregă, nu e cuprinsă nici în culegerea lui Alexandri, nici în altele mai nouă.

[1 februarie 1879]

[„LIBER-CUGETĂTOR, LIBERĂ-CUGETARE...”]

Liber-cugetător, liberă-cugetare, iată fraza cea nouă cu care organul de căpetenie al guvernului înfrumusețează fărădelegea de la Curtea de Argeș, fraza pe care se-ntemeiază pentru a lăuda purtarea unui prefect netrebnic și pentru a ponegri atitudinea unui principe al bisericii române.

Întimplarea e foarte simplă, de-o nelăgăduită evidentă. Un tinăr, anume Nicolae Codreanu, fiu de preot din ținutul Iașilor, moare la Curtea de Argeș, în casa unui evreu galițian, fără să fi dispus nici în scris, nici prin viu grai cu limbă de moarte ceva în privirea înmormintării sale sau a averii ce-o fi avut-o.

Preoții vin să-l îngroape și sînt dați afară de evreul galițian sub pretextul că răposatul ar fi fost liber-cugetător; și pe cînd episcopia dispune înmormintarea după ritualele bisericii răsăritene, al cărei fiu sufletește era răposatul, autoritatea mireană, anume prefectul, pune numaidecît temei pe declarația unui venetic și susține înmormintarea după ritualul liber-cugetătorilor, și aceasta nu în cimitirul comunei mirene, adevă al orașului, ci într-acela al unei biserici de lege răsăriteană.

Și „Românul”, foaie ce se pretinde, dragă Doanine, națională, susține purtarea necuviincioasă și nelegiuită a prefectului față cu dreapta indignare a P.S.S. Episcopului de Argeș.

Înainte de toate „Românul” pare a nu știe [ce] însemnează cuvîntul „liber-cugetător”. Religia, pe lingă vecinicie ei adevăruri morale, pe cari nimeni nu le tăgăduiește, nici le contestă, cuprinde și teze curat teoretice de cosmogonie pe cari biserica însăși nu le ia decît în mod simbolic, abstracție făcînd că aproape toate tezele acelea sînt cuprinse în *Vechiul Testament* și cuprind maniera de a vedea iudaică. *Noul Testament*, adică temelie bisericii creștine, mai nici nu cuprinde teze de cosmogonie sau de teogonie, încît nici așa-numita liberă-cugetare, care substituie *Cărții Facerii* doctrine naturaliste, nu are a face de-a dreptul cu miezul bisericii creștine, ci cu accesoriul dogmatic al *Testamentului Vechi*. Ieie cineva în mod cît de superficial ideea despre Dumnezeu din *Testamentul Vechi*, în care creatorul se minie, cere jertfe crunte și poruncește prin judecători și proroci ca poporul ales să nu ucidă numai pe dușmanul armat ci și pe femeea, copiii, ba pînă și animalele lui, și compare apoi ideea de mai sus cu aceea a dumnezeirii blinde, îngăduitoare și îndelung răbdătoare a concepțiunii creștine și va vedea numaidecît că deosebirea dintre maniera de a vedea a bibliei iudaice și concepțiunea celei creștine sînt departe cît cerul de pămînt, căci în ordinea întîia de idei dăm de-o antropomorfizare a calităților poporului evreiesc, fanatic și exclusiv, pe cînd în a doua ordine ne întîmpină spiritul Dumnezeului păcii, îndurării și iubirii de oameni.

Libera-cugetare, admițînd-o chiar în cazul de față, consistă din substituirea cosmogoniei biblice prin idei de altă natură, și fiindcă asemenea idei, ca toate tezele curat teoretice, ca formulele din matematică sau axiomele geometriei, au a face numai cu adevăruri logice, iar nu cu convingeri și adevăruri morale, de aceea ele, neavînd a împărți nimic cu inima și cu caracterul omului, adevă neputîndu-le nici strica, nici îndrepta, nu inspiră nimărui dispoziții odioase ca acelea despre cari se pretinde că le-ar fi avut răposatul, dispoziții cari jignesc ca din senin fără nici un motiv învederat credințele și datinele religioase pe cari poporul nostru le urmează de optsprezece sute de ani.

Nu cugetarea liberă, ci absoluta *lipsă* de cugetare ar fi putut dicta așadar acea pretinsă dorință ultimă pe care „Românul” o apără cu atîta foc în contra istoriei noastre de veacuri, opunînd toleranței noastre recunoscute intoleranța greoaie și ignorantă a unor instincte de neorînduială și de barbarie spirituală și morală.

În epoca noastră de nedisciplină a minților, în care mulți rostesc cuvinte ce nu le pricep, se-ntîmplă într-adevăr ca liberi-cugetători să fie numiți acei ce sufăr de halucinațiuni dezordonate, dar acel nume se aplică în mod impropriu, căci nu e vorba de oameni cari gîndesc liber, ci de indivizi cari nu gîndesc în genere *nimic*.

Dar nu aceasta e teza noastră, căci dacă am ști că „Românul” e-n stare a ne-nțelege, precum știm bine că nu e în stare, atunci n-am avea decît să-i repetăm întrebarea lui Pilat din Pont „Ce e adevărul?” pentru a-l face să înțeleagă că o eugetare într-adevăr liberă prin natura ei chiar esclude orice măsuri cari ar jigni conștiința și convingerile intime ale altuia și că pe de altă parte rezultatele unei libere-eugetări — numai eugetare și nu sminteală să fie — nu se opun defel ritualelor bisericești răsăritene. Dacă a bate cimpii și a vorbi în dodii va să zică a eugeta liber, atunci și d. Sihleanu bunioară ar fi liber eugetător, pe cînd d-sa nu-i decît candidat la academia de înțelepți de la Sadagura, unde rîvnește a intra în virtutea ingenioaselor sale libere-eugetări asupra bisericești și a balonului captiv.

Dar ce să mai vorbim zădărnice în privirea aceasta? Ferice de cel căruia-i spui o vorbă și pricepe zece și vai de acela căruia-i spui zece și nu pricepe nici una. A vorbi deja despre o religie a liberei-eugetări e ceea ce se numește în logică o *contradictio in adjecto*, e ca și cînd ai zice „oțel de lemn”.

Noi, puindu-ne pe terenul de drept și istoric, ne vom exprima părerea de bine că ni s-a dat ocazia de-a constata din nou cu cine avem a face.

Biserica răsăriteană e de optsprezece sute de ani păstrătoarea elementului latin de lingă Dunăre. Ea a stabilit și unificat limba noastră într-un mod atît de admirabil încît sintem singurul popor fără dialecte propriu-zise; ea ne-a ferit în mod egal de înghițirea prin poloni, unguri, tătari și turci, ea este încă astăzi singura armă de apărare și singurul sprijin al milioanelor de români cari trăiesc dincolo de hotarele noastre.

Cine-o combate pe ea și ritualele ei poate fi cosmopolit, socialist, nihilist, republican universal și orice i-o veni în minte dar numai *român* nu e.

Puterile cer abrogarea art. 7 din Constituție?

De mult e abrogat, de vreme ce un evreu galițian impune lecțiile sale de nihilism episcopului de Argeș, iar ritul, asemenea necreștin, al redactorilor și liber-eugetătorilor de la „Românul” în hangul impertinentei ovreiești față cu biserica noastră, ba încă în numele păginilor de la guvern, în numele sectarilor necreștini ai demagogiei universale, pe cari nefericita noastră țară e osîndită a-i purta în spate și a-i hrăni cu munca ei ca pe niște lipitori veninoase cari, cu gura lor fără de lege, ofilesc și discompun tot ce ating.

[2 februarie 1879]

[„SEDINȚA DE IERI A SENATULUI...”]

Sedința de ieri a Senatului a fost una din cele mai interesante și mai instructive.

Galerii și tribune gemeau de public, căci se știa cumcă era la ordinea zilei dezvoltarea a două interpelații una, anunțată de d. Carp, cu privire la un ciudat comunicat al guvernului, publicat în „Monitor”, prin care se renunța la dreptul de-a scădea rubla la adevărata ei valoare, a doua anunțată de d. V. Boerescu în privirea scandalului întîmplat la Curtea de Argeș. Lungimea și vioiciunea discuțiunii asupra cestiunii a doua ne face să-i dăm preferența în șirurile de față.

D. Vasile Boerescu a dovedit cu acte autentice în mînă și a pus afară de orice îndoială faptul în sine și funestele lui urmări dacă va servi de precedent și pentru alte cazuri.

Tînărul Codreanu, fost medic al plășii Gălășești din județul Argeș, era român, fiu de preot din ținutul Iașilor, studiase seminariul și nu numai că n-a refuzat ajutoarele religiei, ci le-au cerut chiar înainte de a muri. Cu toate acestea d-rul Russel știu să zădărnicească confesia și împărtășirea și-l lăsă să moară pe oaspele său fără sprijinul religios, ba i-a făcut autopsie fără autorizație, răspîndi vorba c-a fi fost liber-eugetător și nihilist, încercă să mituiască pe preotul bis[ericii] Sf. Gheorghe pentru a-i concede îngroparea unui necreștin, au întîmplat pe secretarul episcopiei și pe cei trei preoți trimiși de P.S.S. Episcopul de Argeș cu declarația că răposatul a fost nihilist, închizînd cu cheia ușa camerei în care era cadavrul, a susținut că răposatul dispusese înmormîntare civilă, prin viu grai și a invocat de martori pe sine, pe soția sa și pe d-rul Stăncescu, au încercat a îngropa cadavrul fără preot, ținînd deasupra-i un discurs scandalos și anarhic, în care a spus că societatea actuală e împilată de cîțiva despoți ce sug neconținut din sîngele și sudoarea omenirii, și n-au cedat decît după ce ajutorul de subprefectură, asistat de un singur călăraș, l-au oprit de a înmormînta cadavrul fără rugăciunile cuvenite,

deoarece d-rul Russel n-a putut să probeze legalmente aceea ce susținea decît invocîndu-se de martor pe sine, pe soția sa și pe d. Stăncescu; iar acest din urmă, singurul a căruia mărturie putea fi de valoare, declarase c-o zi înainte contrariul.

Și care a fost purtarea prefectului și a guvernului față cu acest scandal?

D. prefect Racoviță, departe de-a numi cel puțin o anchetă care să constate la fața locului adevărul, a cerut și obținut *destituirea* ajutorului de subprefect și permutarea subprefectului pe temeiul unor informațiuni date *numai* de d-rul Russel. În același timp era vorba în cercurile guvernamentale de-a mai însărcina pe d-rul Russel cu îngrijirea sanitară peste mai multe plăși din județul Argeș drept răsplată pentru purtarea sa eroică față cu P.S.S. Episcopul și tot atunci au apărut în „Românul”, organ al guvernului și indeosebi al d-lor Brătianu și Rosetti, un articol fulgerător, prin care purtarea prefectului și a d-rului Russel era lăudat[ă], iar aceea a episcopului de Argeș precum și a funcționarului administrativ ce-i sprijinise acțiunea era criticată cu asprime liber-cugetătoare.

Ne-am fi așteptat deci ca faptele petrecute astfel, lăudate de „Românul” și de ortava roșie, d. Brătianu le va lua pe mîneacă împreună cu întreaga lor responsabilitate și va avea, de nu mai mult, cel puțin curajul opiniilor sale și ale confrăților săi nihilisti.

Dar curajul opiniilor e o virtute cetățenească, necunoscută în tabăra roșilor.

Cu o mlădioșie vrednică de diplomații bizantini și cu un spirit de neadevăr care cu greu și-ar găsi păreche, d. Brătianu a negat pur și simplu toate celea. Prefectul de Argeș n-a știut *nimic* de toate împrejurările și s-a luat numai după informațiunile eronate ale dr. Russel.

Oare d. Brătianu nu vede că simplul fapt al ascultării aserțiunilor unui străin contra unei autorități eclesiastice a țării e indestul de caracteristic?

În urmă d-sa a declarat că nu dispusese nici o destituire, nici o permutare, deși prefectul i le-a *cerut*, și că, în urma refuzului său de-a îndeplini cererea prefectului, acesta și-a dat demisia, care a fost primită, numîndu-i-se un succesor.

Cine nu vede că toate acestea erau făcute c-o zi înainte pentru a conjura furtuna care se ridicase prin presă și în public contra turpitudinii liberale? Nu, d-sa, departe de a-și susținea ideile ce le urmăse în fapt c-o zi înainte, dispusese de frică și *peste noapte*, ca o surprindere, demisia prefectului și menținerea persoanelor a căror destituire o hotărîse. Și o dovadă și mai limpede că toată declarația sa din Senat era neadevărată este că n-a voit să voteze sau să susție moțiunea d-lui Boerescu, prin care nu i se cerea decît să dezaprobe în public pe prefect și să aprobe pe cei ce-și urmaseră datoria.

Dovada sincerității declarațiunii sale o putea da și n-a dat-o, deci rămînea numai ca declarațiunile ca atare să fie combătute și arătate ca fiind cu totul neverisimile, ceea ce s-a și întîmplat prin cuvintele I.P.S.S. Mitropolitului Moldovei și al Sucevei.

În aceeași zi în care d. Brătianu făcea declarații sumise de supunere și respect pentru biserică tratase cu dispreț pe mitropolitul Moldovei, zicîndu-i că nu vrea s-audă de popi.

I.P.S.S. Mitropolitul a dovedit apoi cum guvernul liberal întrece orice margine în nerespectarea bisericii, cum a prefăcut localul episcopiei de Huși în cazarmă, iar localele din Buzău și Craiova în tribunale, cum i s-a trimis în seminarul de clerici de la Iași un profesor care e călugăr fugit din mănăstire și însurat fără dispens, cum la seminarul de clerici de la Curtea de Argeș s-a numit profesor... cine? Chiar acest doctor Russel.

Efectul cuvintelor I.P.S.S. Sale a fost zdrobitor; d. Brătianu n-a răspuns, a înginat cu glasul înecat și tremurător scuze, întrebunînd subterfugiul că toate acestea se fac pentru a-l răsturna de la guvern.

Și ce poate oare zice d. Brătianu decît atîta? Are mai multă minte, mai multă seriozitate, mai multă nobleță de suflet pentru a vedea că *nu* politica putea fi motivul vorbirii bătrînului arhiepiscop al Moldovei? Dar chiar prin această banalitate a dovedit că nu înțelege, nici respectă biserica, mai dovedind pe deasupra că toată tendența și tot gîndul d-sale și a acelei odioase și înjosite bande de exploatație ce o reprezintă nu este — ziua și noaptea — decît puterea, puterea și iarăși puterea, iar mai cu seamă bugetul. Nici o altă gîndire mai înaltă, nici un interes de ordine superioră nu poate fi înțeles de ei.

De aceea se și vedea că, pe cînd public și Senat ascultau în adîncă tăcere cuvintele spuse lin și cu blîndețe de arhipăstorul Moldovei, cîteva natuiri catilinare, cîțiva roșii din Senat, cîțiva indivizi, a căror ignoranță și înjosire morală îi împiedică de-a avea vro credință în lume, întrerupeau cu vorbe necuviincioase pe bătrînul și venerabilul mitropolit, ba-l înjuriau chiar [cu] jumătate glas.

Oricare ar fi opinia cuiva asupra libertății religioase și a liberei-cugetări, va fi trebuit să rămîie indignat de cinismul roșilor, de lipsa de pudoare cu care a doua zi retrag cuvinte și acte spuse c-o zi înainte.

Fără caracter, fără convingeri, fără curajul opiniilor susținute și puse-n lucrare, c-un cuvînt fără umbră de demnitate omenească sînt și rămîn sectarii roșii, această nouă religie

politică și socială din România, al cărei scop e banul și exploatarea nației, iar mijlocul minciuna și amăgirea.

[7 februarie 1879]

[„SE ȘTIE CĂ NOI...”]

Se știe că noi pînă acum n-am vorbit un cuvînt măcar în cestiunea evreilor și aceasta din două cauze : suprimarea art. 7 ne e impusă de străini și, deși cuvinte practice, considerațiunile de atîrnarea noastră internațională ne-au făcut din capul locului să enunțăm că trebuie a ne supune stipulațiunilor Tractatului de la Berlin -- și aceasta cît se poate de repede -- pe de altă parte faptul că acea suprimare era comandată de străini, era un amestec direct în afacerile interioare ale statului nostru, un amestec care pînă acum nu și-l permisesse nici turcii măcar, acest fapt ne oprea de-a sprijini acea modificare a Constituției, chiar bună și echitabilă să fi fost. A o combate nu ne permiteam, pentru că am fi turnat undelele în foc și am fi prefăcut un rău mare în unul și mai mare. Țara mai este ocupată de oștire străină și o seamă de puteri, ai căror interese nu sînt armonizabile cu existența statului român, sperau a avea în cestiunea evreilor un mîner cu care să ne poată mișca în direcția ce le convine.

Pe lingă aceste două considerațiuni, se mai adaugă o altă nu mai puțin importantă : duplicitatea recunoscută și spiritul de neadevăr al partidului radical. Știm de exemplu că înlăuntrul țării vor promite a nu concede nimic, iar în afară a concede tot, și după aceea vor fi în stare a rezolva cestiunea în vruun mod nemaipomenit, pentru a o încurca și mai mult și a o compromite cu desăvîrșire. Acesta e blestemul ce urmărește partidele radicale din toate țările : promit lucruri ce nu le pot ținea nicicînd, pentru a amăgi poporul ; la noi răul însă devine și mai mare, împreunat fiind cu rara lipsă de tărie, de cultură temeinică și de iubire de adevăr ce caracterizează generația liberală din țară.

Și azi avem de gînd a ne mărgini numai la rolul de cronicari.

„România liberă”, în numărul ei de duminică 11 februarie, ne dă următoarele amănunte asupra cestiunii, după cum ea a fost tratată în sinul cabinetului actual și a partidului liberal.

Dacă străinii au intervenit în această cestiune interioară -- zice „R.I.” -- cauza este d. Brătianu, care n-a avut niciodată curajul de-a lua taurul de coarne.

Convenția comercială austro-română da supușilor austro-maghiari -- deci și celor de rit mozaic -- dreptul de-a cumpăra imobile urbane. Era drept ca și izraeliții pămînteni s-o poată face. Un referat și o-ncheiere a Consiliului de Miniștri, provocate de fostul ministru de externe, recomanda ministrului de justiție să prezinte un proiect de lege în acest înțeles.

Acel proiect stă încă în cutiile Ministerului de Justiție.

Unele tribunale, discutînd înțelesul vorbeii „supus austro-ungar”, au stabilit că numai cetățenii înscriși în vro comună a Austro-Ungariei se pot bucura de drepturile acordate prin convenție, nu însă și cei de sub protecție austriacă (*Schutzbefohlene*). Ministrul de justiție a adresat tribunalelor o circulară în sens contrariu, dar unele nu s-au ținut de circulară. Atunci tot d. Cogălniceanu a cerut colegilor săi o lege specială.

Și acest proiect a rămas în cartoanele Ministerului de Justiție.

În ajunul deschiderii Congresului d. Cogălniceanu a spus într-o adunare de deputați și senatori că la Berlin se va trata și cestiunea izraelită, deci țara să rezolve din proprie inițiativă cestiunea pentru a-i rupe ascuțișul.

Dar degeaba a vorbit.

În acest timp guvernul mîntinea în capul consiliului comunal din Iași pe d. Scarlat Pastia, carele împiedeca pe evrei de-a avea carne cușer oprindu-i să taie oile după practicile ritului lor. Tribunalul din Bacău refuză unui sergent evreu, decorat cu Steaua României și Virtutea militară, dreptul de-a cumpăra o casă ce-i era ipotecată. Alianța izraelită s-a servit de faptele acestea la Congres, iar acesta a otărit cestiunea într-un mod zdrobitor pentru intereselo și demnitatea României.

Guvernanții își pierdură capul. D.C.A. Rosetti, ad-interim la interne, primi o deputație izraelită căreia, amintindu-i actele sale de la 1848, îi dete asigurare despre sentimentele sale ebreofile și promise votarea unei legi de cătră Camerile *actuale*, prin care ar fi a se da tuturor izraeliților fără deosebire exercițiul deplin al tuturor drepturilor civile, între acestea și dreptul de-a cumpăra moșii.

Pentru art. 7 din Constituție d. Cogălniceanu și-a dat demisia din minister. Noul minister, schimbat prin retragerea d-sale, trimise în misiuni extraordinare la Viena, Paris, Roma și Londra pe dd. Rosetti și Dimitrie Brătianu, cu îndoite și întreite promisiuni în privirea cestiunii evreilor. Dar și acum aceeași duplicitate. În afară se promitea mai mult decât se putea ținea, înlăuntru se trimbița pe toate tonurile că guvernul era hotărât de a refuza tot.

Dovadă de duplicitate e misiunea d-lui C. A. Rosetti. A fost ales de preferință pentru misiunea aceasta în vederea antecedentelor sale în favoarea izraeliților: emanciparea evreilor spanioli, pronunțată de guvernul provizor din 1848; introducerea d-lui Crémieux în Constituanta de la 1866; titlul de *rabin* dobândit în acea vreme. Ei bine, în ajunul plecării sale, d. C.A. Rosetti publică în „Românul” un articol de fond în care declară că între izraeliți nu se găsește nici o categorie cari ar fi devenit români de *fapt*, spre a putea aspira a deveni români de *drept*. Ca dovadă lua pe izraeliții spanioli chiar, pe care-i declară asemenea neapți pentru emancipare, neavind sentimente românești.

Acest articol a fost destul pentru a-i zădărnici misiunea.

Regula generală de purtare a guvernului a rămas dar : în afară a promite tot, înlăuntru a promite că nu va da nimic.

În Cameră și Senat tăcere sau promisiuni extreme: în afară articole de ziare, depeșe inspirate ale agenției Havas, instrucțiuni și note confidentiale în care se zice că cestiunea e ca și rezolvată, lucrul e ca și făcut. Mai deunăzi ziarele engleze, franceze, germane, italiene publicau o telegramă din sorginte oficială, datată din București, prin care se zicea că d. ministru de externe Cămpineanu a ținut în Senat un cuvânt foarte dezvoltător, foarte energic în favoarea izraeliților și că elocuentul cuvânt a produs în Senat și în țară o senzațiune foarte mare și utilă.

Acest faimos cuvânt nu s-a ținut *nicicând* și *nicăiri*. Cuvântul este cu desăvârșire apocrif, nici d. Cămpineanu, nici colegii săi, chiar la somațiunile făcute de-a se rosti, n-au zis un cuvânt în cestiunea izraelită.

Cu toate acestea „Neue freie Presse”, organ care primește inspirațiunile guvernului român, publică pînă și textul a celui pretins discurs din Senat al d-lui Cămpineanu, pe care nu l-a ținut nimeni, *nicăiri*, *nicicând*.

Pînă aci „România liberă”, pe care o credem foarte bine informată. Acestea sînt acușările pe cari d. Cogălniceanu, colegul de ieri al d-lui Brătianu, le aduce acestuia. Aceste acușări cată să fie adevărate dintr-o cauză. „Românul” n-a răspuns la ele, ci a pus pe ciracul său să răspundă cu injurături. Deși nu ne punem niciodată în polemică cu acel cirac, *nicăi* avem obicei a-l cita, totuși trebuie să concedem că în ziaristică joacă cel puțin rolul pe care d. Dimancea-l joacă în Parlament ! Cînd guvernului [i]i e rușine să propuie ceva, [i]i poruncește d-lui Dimancea să propuie ; cînd ziarului „Românul” [i]i e rușine să atingă o cestiune, pune pe cirac s-o rezolve cu sabia lui Faraon.

Așadar ziarul „Vocea lui Faraon”, ea să nu-i zicem pe nume, numește articolul din „R.I.” al cărui rezumat l-am dat mai sus *infam din toate punctele de vedere*. Cerem scuze confracților de la „R.I.” că cităm organul lor alături cu „Vocea lui Faraon”, dar n-avem ce face ; asigurăm numai că *nu* pentru acea ingenioasă și sumară calificațiune ne servim de acest izvor ordinar și estraordinar al guvernului, ci din cauza indiciilor ce conține.

Ciracul *afirmă* că articolul din „R.I.” e scris de d. Cogălniceanu însuși.

Apoi mai afirmă că d. Cogălniceanu e în înțelegere cu evreii și că s-a tocmnit cu ei să apere interesele lor în țară și afară. „Românul” a vorbit zilele trecute de un *act*, ce se credea pierdut și care s-a reafiat la Ministeriul de Esterne, act care compromite pe d. Cogălniceanu în cestiunea evreilor.

Noi mai știm încă și altceva, adaugă ciracul. Cînd ne aflam vara trecută la Paris era și d. Cogălniceanu acolo. D-sa a intrunit la *Grand Hotel* un număr de evrei influenți și *cu bani* și le-a declarat că vine ca ministru de externe în numele guvernului român să trateze cu ei pentru bazele pe cari se vor da drepturi evreilor din România deși ... deși d-sa era la Paris în *congediu*.

Alăturînd talentul de sustracțiune ce i-l atribuia „Românul” zilele trecute, conchidem că d. Cogălniceanu ar trebui să reintre în ministeriu.

Comparînd astăzi opiniile pe cari grupurile foastei alianțe de la Mazar Pașa și le fac una despre alta ne-ar mai rămîne oare un cuvînt de adaos ? Poate avea țara încredere în oameni cari reciproc, ieri fiind colegi, se tractează astăzi cu epitețe de hoți, sustractori, mincinoși, oameni de rea-credință cari una spun, alta fac ? Noi totdeauna am presupus că așa e partidul liberal din țară, adecă în mare parte de rea-credință ; cine n-a voit să ne crează ne va crede desigur acuma, căci nu noi o spunem, ei și-o spun întreoaaltă și „gura păcătoșilor adevăr grăiește” zice Sf. Scriptură.

[17 februarie 1879]

[„TREI ZILE DE-A RÎNDUL...”]

Trei zile de-a rindul Cameră și Senat, intrunindu-se în ședințe secrete, din cari una pină tirziu după miezul nopții, au dezbătut asupra modului în care are a se propune revizuirea Constituției.

Trei păreri deosebite s-au ivit în sinul Adunărilor intrunite: centrul propunea revizuirea a patru articole din Constituție, fracțiunea și grupul Vernescu propuneau ca necesitatea revizuirii să fie *motivată*, în fine conservatorii propuneau a se rosti pur și simplu necesitatea revizuirii, fără nici un fel de motivare. Cu aceasta din urmă propunere (a d-lui Carp) s-a declarat unit guvernul și majoritățile amândoror Corpurilor legiuitoare. Deci se apropie ziua în care se vor face citirile necesare și se va pune un capăt stării de nesiguranță de pină acuma.

Propunerea d-lui Carp are avantajul că nu prejudică de loc cestiunea, că din soluțiunea ei nu se face o armă de partid și un program electoral, că țara rămâne liberă a se rosti cum va voi, fie afirmativ, fie negativ.

È drept că această voință nu e pe deplin liberă. Atimnarea politică de voturile Europei, necesitățile și pericolele momentului, logica principiilor constituționale admise în viața noastră publică, teoria de „om și om”, cîntată pe toate tonurile de demagogia noastră mare și mică, au prejudecat deja într-un înțeles oarecare cestiunea, și semințele veninoase semănate în țara aceasta de generațiile crescute în străinătate aduc astăzi pe cale naturală fructele lor.

Èra teoriilor liberale, a acelor teorii a căror rezultat este Constituția noastră, ajunge la punctul ei de culminațiune. Constituția aceea, care după „Românul” și presa liberală în genere este apogeul naționalității, e dusă *ad absurdum* prin puterea ei proprie generatrice, prin rezultatele la cari dă naștere, prin revizuirea hotărîtă a articolului 7.

Noi n-avem în cestiunea aceasta decît o atitudine pasivă și, abia reprezentați prin cițiva inși în Cameră și Senat în urma alegerilor brătinești, în urma suspjecțiunii aruncate asupra partidului conservator prin darea în judecată a căpeteniilor lui, sintem reduși la rolul de cronicari și, dacă am avea ambiția de a deveni celebri în această ramură a istoriografiei, desigur că am găsi colorii de flacări pentru a ilustra această ultimă pagină de liberalism în România, care nu e decît continuarea și rezultatul firesc și logic al celor dintii. Dar, oricît de pornit ne-ar fi stilul și de puternică limba, toate acestea n-ar fi în stare de-a readuce cea stare de lucruri, primitivă dar sănătoasă, care exista înainte de a fi existat umbra măcar a unei cestiuni evrești.

A trebuit să se dărime toate îngrădirile cu cari se incunjurase clasele vechei Românie: fie tagme spirituale, fie bresle economice, fie în fine avere imobiliară; a trebuit ca în locul tuturor acelor *prejudicii* din evul mediu, *naționale*, să se puie drept măsurătoare banul *cosmopolit*, pentru a deosebi om de om; a trebuit în fine ca ideile marii Revoluții franceze să se introducă pe deplin în țara noastră și în organizarea noastră socială pentru ca, în puterea acelor principii admise și aplaudate de noi, de demagogia mare și mică, să ajungem a ni se impune de dinafară, prin străini, legi organice pentru țara noastră proprie; și a trebuit într-adevăr un guvern liberal de doi ani pentru ca prin tractate internaționale să ni se dicteze cu sila lucruri pe care nu ni le-au dictat Baiazid Ilderim, învingătorul creștinătății; a trebuit ca libera-cugetare să fie cult erijat în public și apărat de guvern și de organele lui în contra unei biserici ce domnește de-o mie de ani pe pămîntul nostru; a trebuit ca organul din Strada Doamnei să numească mincinos pe un arhipăstor al bisericii, pentru ca ultima consecuență a discompunerii spiritului public să fie americanismul, teoria de om și om fără deosebire de rasă, origine și limbă, statul rațional al mizeriei și ambițiilor personale în locul statului național și natural, în locul societății naționale, răsărite pe baze istorice, în locul limbei romanice și a originii traco-latine.

Nu facem nimărui imputări în privirea aceasta, imputări tirzie, cari nu pot readuce nici epoca dinaintea Constituției, nici domniile răsturnate prin trădare, nici timpul de aur în care nu era nici vorbă de cestiune izraelită. Timp de aur într-adevăr, în care economie publică și privată stăteau în raport cu veniturile fiecăruia, în care nici se scria, nici se vorbea altă limbă decît a noastră, în care dările erau minime și averile mari, în care în locul egalității era prohibitatea, în locul libertății de palavre, munca liniștită și ciștigul liniștit, munca pămînteană, apărată în toate ramurile ei de chiar clasele muncitoare organizate în bresle.

Astfel teoriile liberale își găsesc astăzi cea mai amară ducere *ad absurdum* prin chiar puterea lor. Li s-a părut prea greu demagogilor noștri dominațiunea acelor oropsiți boieri cari erau români înainte de toate? Ei bine, — vor avea de de-acuma dominațiunea banului internațional, o domnie străină impusă de străini. Li s-a părut grele și jignitoare demagogilor noștri îngrădirile cu care munca națională se incunjurase față cu concurența străină? Vor avea acuma liber-

tatea absolută de muncă și tranzacțiuni, teoria de om și om, de luptă pe picior în aparență egal, în realitate inegal. Și în această luptă nu învinge cine-i tare, nobil, sau eroic; învinge cel pentru care orice mijloc de câștig e bun, cel fără de serupul față cu concetățenii săi, cel pentru care orice apărare a muncii e o piedică pe care va tinde a o răsturna pe cale legiuită sau pe cale piezișă.

Iată rezultatul strălucit, falimentul cu care se încheie socotelele liberalismului american din România. Nu ne facem nici o iluzie nici în privirea rezultatului revizuirii, nici în privirea viitorului în genere. Se constată numai pentru a suta oară că nici un popor nu erige nepedeșit neadevărul și prospăiala în principii conducătoare ale vieții sale publice.

[20 februarie 1879]

[„ASEARĂ, DUMINICĂ, D. MATEI MILLO...”]

Aseară, duminică, d. Matei Millo a jucat din nou cu toată verva neistovită rolul lui Jean Grivel în piesa *33.333 de franci*. Seara de ieri a fost cu totul excepțională în stagiunea de estimp a teatrului românesc. Încă o dată am putut constata cu durere că în locul lui Millo nu va veni nimeni care să-i ajungă mă[car] la umăr, necum să-l întrecă. Talentul de caracterizare, bogăția mimiceii, ușurința mișcărilor, vorbirea atit de naturală și atit de spirituală încit se pare o improvizațiune momentană, toate calitățile acestea care-i dau bătrînului artist o netăgăduită superioritate și o dominare deplină a scenei nu sînt ajunse de nici unul din colegii săi. Cînd comparăm pe bătrînul încă tînăr cu tinerii deja bătrîni ai scenei române recunoaștem lesne pe omul care face parte din generația unui Alecsandri, Cogălniceanu, C. Negruzzi ș.a., generație care răsare atit de sus asupra Misaililor, Urechilor și a altora ce-au venit imediat în urmă și a căror adîncă și vădită inferioritate ne este neexplicabilă.

[20 februarie 1879]

[„IERI D. D. GIANI...”]

Ieri d. D. Giani, raportorul comitetului de delegați ai secțiunilor, a citit în Cameră raportul ce coprinde declarațiunea că este trebuință a se revizui art. 7.

Raportul spune că în comitetul delegaților s-au produs două opinii, una a majorității, cerînd declarațiunea fără motive, cealaltă a minorității (Vernescu și Codrescu), propunînd declarațiunea motivată.

Declarațiunea majorității, cea propusă de d. Carp, e astfel formulată :

Avînd în vedere art. 129 din Constituțiune, Camera, uzînd de dreptul ce-i acordă acest articol, declară : că este trebuință a se supune revizuirii dispozițiunile art. 7 din Constituțiune.

Declarațiunea motivată a minorității se poate vedea în darea de seamă asupra ședinței de ieri.

Ne-am exprimat deja opinia în privirea aceasta, relatînd pe scurt și intrucit se cuvenea cele întimplute în ședințele secrete ale amînduror Adunărilor întrunite. Propunerea majorității comitetului e acea făcută de d. Carp înainte de zece zile încă, cu care s-a unit pe rînd toate elementele opoziționale, și în urmă guvernul, silit de împrejurări și de logica lucrului. Deși mai întii centrul arătase dorința de-a se propune modificarea și a altor articole din Constituție, a revenit mai tîrziu pentru buna pace și din motive patriotice lesne de înțeles.

Noi nu ne-am închinat vrodată Constituției ca neamul lui Izrail vișelului de aur din pustie și am exprimat adesea păreri aspre în privința aceasta, nu din prevențiune contra principiilor ce cuprinde, pentru că principiile nu sînt nici bune nici rele înaintea aplicării lor, ci mult mai mult din cauze de conservare națională și pentru cuvinte economice. Era într-adevăr ciudat de-a vedea un popor eminent plugar ca al nostru și a cărui rațiune de-a fi este tocmai origina lui traco-romană, cum, din chiar senin și într-o singură noapte, erige teoria de „om și om” în teorie absolută de stat și face din banul internațional și din posesiunea întimplătoare a acestuia singura măsurătoare pentru a deosebi înriurirea unui om de a celuilalt în viața statului. Nici o lesne de înțeles cum un popor de plugari, ba încă unul care s-a lăsat de păstorie de ieri-adaltăieri și s-a apucat de plug înainte de abia cincizeci de ani, putea să se creadă îndestul de bogat pentru a introduce la el forme de civilizație și instituții pe cari țările apusene, bogate prin industrie și prin o dezvoltare economică de sute de ani, abia le pot plăti.

Cea mai superficială socoteală din lume ar dovedi îndestul că puterea productivă a nației românești n-a crescut, n-a putut să crească în raport cu groaza de cheltuieli pe cari le-a impus formele de civilizație străină introduse cu grămada în țara noastră. Care de exemplu era venitul Moldovii în veacul trecut?

Exact : 1368599 lei vechi, strînși de pe Moldova întregă cu ținuturile acum pierdute : Suceava, Cîmpulungul-Moldovenesc, Codrul, Grecenii, Lăpușna, Orheiul, Soroca, Cernăuțul, Cîmpulungul rusesesc — adică cu Bucovina și Basarabia. Pe atunci Moldova era singură aproape atît de mare cît România actuală întregă.

Cari sînt azi veniturile statului?

111000000 lei noi (333 milioane lei vechi) adică de *două sute cincizeci* de ori pe atîta. Dar ce vorbim de secolul trecut? În secolul nostru chiar, acum 30—40 de ani, venitul amînduror țărilor erau de vro *zece* milioane lei vechi, deși țara era administrată și judecată de un personal aproape tot atît de mare cît și astăzi, căci fiecare ținut avea judecătoria, prefectura și subprefectura lui.

Înzecitu-s-au și insutitu-s-au oare averea românului și veniturile lui pentru a plăti instituții de o sută de ori mai scumpe?

Desigur că nu. Ba s-a întîmplat tocmai contrariul. Clasele productive au dat îndărăt; proprietarii mari și țărani au sărăcit; industria de casă și meșteșugurile s-au stins cu desăvîrșire ori au trecut în mîni străine; iar clasele improductive, proletarii condeiului, cenușerii, oamenii ce încureă două buchi pe hirtie și aspiră a deveni deputați și miniștri, advocații, s-au înmulțit cu asupra de măsură, dau tonul, conduc opinia publică, fericesc nația în fiecare zi — pe hirtie.

Nu ne vom face noi apărătorii vremilor trecute — *laudatores temporis acti* — dar în orice caz vom întreba : avem azi o cultură de *o sută* de ori mai intensivă, o armată de *o sută* de ori mai numeroasă, o administrație de *o sută* de ori mai îngrijitoare, o justiție de *o sută* de ori mai dreaptă?

Nu.

Oricît de rea ar fi fost administrația acelor oropsiți boieri, ea avea un *bun* neprețuit pentru orice țară agricolă, adică săracă : era *ieftină*, cum mai ieftină nu se putea.

Despre cultură nu mai vorbim. Nici azi — credem — învățatele odrasle ale d-lui C. A. Rosetti, Mircea, Cloșca și cum i-o mai fi chemînd, nu se vor putea compara cu ignorantul Cogălniceanu bunăoară, nemaivorbind de Alecsandri, Bălcescu, C. Negruzzi ș.a. Deosebirea între învățații generațiilor trecute și cei actuali e-ndealtmintrelea foarte mare și caracteristică.

Cei dentii nu costau pe nație o para roșie, cei noi costă parale, cu miile, cu zecile de mii de franci. Miron Costin, de ex., cronicarul Moldovei, seria minunat de bine și avea 100, zi *o sută* de moșii; Pseudo-Ureche n-are moșii, dar pentru asta serie de *o sută* de ori mai rău decît Costin și costă pe stat o mulțime de bani.

Așadar păreri aspre pe cari le-am emis noi asupra liberalismului și instituțiilor liberale nu erau răsărite din spirit de reacțiune, ci din claritate de vederi. Nației nu i se dă, în schimb banului ei, adică a muncii ei, un ecivalent de bunuri, ci i se ia mereu fără a i se da aproape nimic în schimb, decît cel mult cultura, pe care i-o poate da „Vocea lui Faraon” și Horia sau Cloșca în *Scrisorile către dezmoșteniți*. Dacă înainte i se da puțin, i se și lua puțin, și socoteala era totdeauna limpede, fără deficit, fără datorii.

Dar pe de altă parte, oricît de factice, de falsă și fantastică ar fi fost revoluțiunea socială de la noi, această reacție a cosmopolitismului liberal și fără patrie contra vechii societăți naționale, pașul făcut înainte nu se mai poate face nefăcut, și trebuie să ne-nghițim amarul și să ne culcăm cum ne-am așternut, toate astea de frică de mai rău.

Ferească Dumnezeu de republică ! Oricît de puțină putere ar avea un monarh constituțional, totuși are mai multă decît un prezident de republică. Mai ales cînd ne închipuim că d. Pantazi Ghica ar ajunge prezident, și că, dînd drepturi femeilor, am avea, în loc de

Adunare legiuitoare, două haremuri, ne prind fiorii, mai ales că gindim și la proverbul românesc, cumcă la Dumnezeu și la noi toate sînt cu puțință. Încălțămintrelea, republica — foarte provizorie — de la Ploiești, pe care reacția[a] avut nepoliteța de a o desființa repede-repede, puind chiar mina pe inviolabila persoană a capului statului ploieștean, ne-a dat deja un exemplu viu, oarecum istoric, al fericiriilor republicane, și n-am voi să vedem în mare ceea ce în mie fusese deja atît de gentil. Republicanii de la Ploiești au făcut sprafcă la casierie, la cutia comunei și la cutiile de pe la răs_păurile¹ bisericilor, în mermetiseală, în teigheaua telegrafului și a poștei, așa încît, în șase ceasuri numai de existență cu desăvirșire republicană, veniturile statului ploieștean s-au evaporat — ca roua de pe flori — pentru a vorbi ca autorul colecției de poczii făcute *cînd n-avea ce face*. Știm deja ce a făcut cînd *avea ce face*.

Așadar, pentru a scăpa de o ediție *in folio* a republicei în octav mic de la Ploiești, sîntem constituționali, ultraconstituționali.

„Românul” nu neagă sinceritatea noastră — cel puțin atîta merit ne lasă. Dacă guvernul conservator lupta în alegeri, bătrînul Lascăr Catargi o spunea verde că guvernul, ca partidă politică, are dreptul să lupte și nu s-ascunde după paravanul comitetelor oculte de gheșef-tari de provincie și de advocați fără pricină. Guvernul liberal luptă asemenea în alegeri, nu-mai nu leal, nu pe față, ci prin tertipuri, apucături, promisiuni, mizerii.

Acest merit al sincerității îl mănținem pentru noi. Ținem la Constituție așa cum este și nu suferim să se modifice o iotă din ea, afară de art.7, supus revizuirii în urma unei sile internaționale.

O dovadă despre aceasta este tocmai propunerea făcută de noi, în divergență cu alții, de-a nu se supune revizuirii decît numai și numai art. 7, iar o altă dovadă că nu vom turburare sau răsturnare este c-am renunțat din capul locului de a preface cestiunea aceasta într-o armă de partid, într-o uecaltă electorală.

Iar o dovadă cît de vinduți sîntem străinilor o dăm desigur prin aceea că nu admitem defel ca să se folosească cineva de o nenorocire precum este sîla ce ni se face prin Tractatul de Berlin pentru a modifica — spre folosul nostru chiar — articole din legea fundamentală a țării. Această declarație e destul de sinceră și, fiindcă cel puțin meritul sincerității ni-l lasă „Românul”, de aceea îl rugăm să ție seamă de ea.

Respectăm Constituția *sans phrase* și, oricine ne-ar imputa contrariul, ne calomniază. Că a costat mult, prea mult pe un popor sărac ca al nostru, nu e vina noastră. Și biserica de la Curtea de Argeș a costat prea mult, dar asta nu-i un cuvînt pentru a o dărîma și a construi în locu-i una mai ieftină.

După aceste lămuriri avem o mică socoteală de regulat cu „Românul”.

După ce guvernul liberal a primit propunerea elementelor conservatoare din Adunări, de-a nu se supune revizuirii decît art. 7 și numai acesta, evitîndu-se orice motivare, pentru a evita ca cestiunea să devie o armă de partid în alegeri; după ce, c-un cuvînt, tocmai opoziția conservatoare s-au arătat atît de leală, nepunînd piedici nici chiar guvernului demagogic intru rezolvarea eventuală a cestiunii, oare mai au loc insinuările perfide, vorbele lunecoase, acuzările de înaltă trădare ce ni se fac ?

Cu toate acestea „Românul” de luni-marți 19 făurar (3 mărțișor) ne mai vine încă c-o clae de insinuațiuni pentru care nu găsim cuvînt destul de aspru ca să le calificăm.

„Românul” amenință că conservatorii ar lua guvernul în condițiunile cele mai favorabile pentru scopurile lor de întindere a unei reacțiuni teroriste în toată țara și de modificare a Constituțiunii pe *bazele faimoasei petițiuni de la Iași*. Aceste condițiuni ar fi cu atît mai favorabile cu cît țara ar fi în pericol de a fi absorbită de vecini, iar liberalii, din patriotism, s-ar abține de la alegeri.

„Românul” uită însă un lueru.

Petiția „faimoasă” de la Iași a fost concepută pe cînd era liniște în toată Europa și pe cînd nu era nici vorbă ca străinii să se folosească de mișcările din țară. Ea, bună-rea cum o fi fost, căci n-o judecăm, pentru că n-o admitem, avea să mcargă calea tuturor dreptilor, calea legiuită pe care s-a și infundat, soartă pe care, în treacăt vorbind, o merita în mare parte.

Republica de la Ploiești însă, aruncarea cu pietre în capul consulului german, încercările de revoltă de uliță incenstate de frații liberali pentru a sili pe Domn să abdice erau făcute în timpul unui război cimplit între două nații uriașe și de natură a ne atrage pe de-a apururea ura unuia din beligeranți, fără ca țara să aibă vun interes de-a se strica cu cea dentii

¹ Lapsus calami pentru: răs_petiile

putere militară din Europa, fără ca să fie vro perspectivă de folos în acele manifestații pe cât de criminale pe atât de smintite.

Deosebirea între petiția de la Iași și scenele de dinaintea salei Slătinenanului e în orice caz mare.

În timpul războiului ruso-turcesc ne-am rostit contra participării cu vehemență, cu asprime, mărturisim, căci lucrul merita o asprime estraordinară. Mii de copii ai țării piereau prin șanțuri pentru o cauză străină, zeci de mii degerau de frig în toiuł unei ierne cumplite, ba au murit soldați de ai noștri de foame chiar. Cînd i-am văzut întorși acei bieți oameni, palizi, hămisiți, goi în toată puterea cuvîntului pe o iarnă grea, ne-am spăimîntat de ușurința soiului de liberali ce ne guvernă și n-am găsit destule cuvinte aspre de muștrare. Dar acestea le seriam, și cuvîntul scris e departe de-a avea efectul graiului viu.

Dar oare d. C. A. Rosetti a scris numai în contra noastră?

D-sa, din balconul casei sale, a spus *mulțimii* adunate că mai rămîne o Plevnă de luat mai dușmană, mai rea decît cetatea lui Osman, Plevna reacțiunii.

Pe cînd fiii și frații . . . reacțiunii mureau pe cîmpul de bătălie, d. C. A. Rosetti n-a găsit altă *plaisanterie* mai potrivită de zis decît să compare pe niște cetățeni ai statului român, pe niște oameni cu stare, onești, neatârnați prin caracter, cu tunurile omoritoare și cu puștele unei oștiri inamice.

Ce merita oare d. C. A. Rosetti pentru aceasta? O cingătoare de laur împrejurul frunții sau o cingătoare de cînepă împrejurul gîtului? Asta-i întrebarea.

Numai împrejurarea că d. C. A. Rosetti era *după masă* ne face să-i iertăm și aceasta, dar iertarea nu va să zică uitare.

Poetul cel mai mare al națiunii l-au infierat cu epitetul homeric de „hidoasă pocitură”, și aceasta este și va rămîne în zisele și actele sale. Cu toate acestea nici ură demagogică, nici calomnie, nici insinuațiunile perfide și lipsite de bun-simț chiar ale presei radicale nu ne vor abate o clipă din calea noastră. Iubim țara și nația noastră astfel cum n-o iubeste nimeni, cum nimeni n-are puterea de-a o iubi. În noi trăiește restul de energie și de caracter pe care voi în viața publică ați știut a-l nimici. Credeți voi că v-am trata cu disprețul ce vi se cuvine cînd ați fi oameni? Dacă -- precum ziceți -- sîntem atât de periculoși, atât de vînduți străinilor, atât de răi, de ce n-aveți curajul de-a ne nimici? De ce nu ridicați un eșafod pe care să-l încrunte singele nostru? Cînd ați avea atîta, cel puțin atîta curaj, fiecare dintre noi ar muri fericit! Căci ar vedea că rămîn oameni în urmă, oameni energici, cari au tăria opiniilor pînă la ultima consecuență.

Dar așa nu-nțelegem să vă facem de bună-voie loc, cînd nu vedem în voi decît niște stîrpituri cu gura largă.

[22 februarie 1879]

[„O CESTIUNE MAI MULT CARACTERISTICĂ...”]

O cestiune mai mult caracteristică decît însemnată ocupă de cîteva săptămîni încoace lumea maghiară și română de peste Carpați și, fiindcă presa cea străină amînduror acestor naționalități, bunăoară cea germană, intervine asemenea în lupta aceasta, fie pentru unul, fie pentru cellalt și aruncă suspecțiunea chiar dincolo de marginele teritoriilor supuse coroanei Sf. Ștefan, simțim că n-ar fi de prisos a pune și noi cestiunea pe terenul pe care-l credem adevărat.

Neiubitori de ceartă și știind bine rolul modest pe care poporul românesc din Principatele dunărene e menit a-l juca în istoria acestei lumi, nu ne-am arucat niciodată ochii dincolo de granițe, nici cu speranța, nici cu dorința; ba convinși că, prin orice mișcare făcută la noi în favorul consîngenilor din monarhia habsburgică, nu le facem acestora decît rău, deșteptînd prevențiunile și prepusurile neîntemeiate ale concetățenilor lor de altă limbă, am evitat cu îngrijire de-a vorbi în bine or în rău despre ei, decît prea arareori, cînd se întimplau cazuri de-o monstroasă exagerațiune.

Iată de ce e vorba în momentul de față.

Ministrul învățăturilor publice din Ungaria, d. Trefort, avea de gînd a propune deputaților din Pesta un proiect de lege prin care să se impuie în școalele confesionale ca obiect obligatoriu limba maghiară. Școalele acelea nu sînt plătite de stat, ci de comunitățile religioase.

Proiectul în sine n-ar avea nici o gravitate dacă n-ar reprezenta implicate un scop îndoit, acela de-a maghiariza populațiunile de altă limbă și de-a pune totodată la discrețiunea ministrului personalul învățătoresc al școalelor confesionale.

Pentru a preîntîmpina lovirea pe care această lege ar fi adus-o școalei confesionale, mai ales celei elementare, o deputațiune de mireni și clerici, condusă de Esc. Sa Miron Romanul, mitropolitul românilor greco-răsăriteni din Ungaria și Transilvania, a mers la Viena să ceară de la Majestatea Sa Împăratul și Regele abaterea răului, iar Majestatea Sa au lăuștit deputațiunea e-un răspuns binevoitor.

De acolo articolele peste articole în ziarele maghiare, unele mai nepoliticoase decît altele, în care s-aruncă cele mai grave acușări asupra deputațiunii; i se suspectează patriotismul ei, ba s-a găsit chiar un deputat în Camera Ungariei — e-un nume foarte nemaghiar — care nu s-a sfiit a declara toate naționalitățile de dușmane ale patriei, va să zică de trădătoare, încît, dacă s-ar face substrațiuni după teoria emisă de acel deputat, n-ar mai rămîne alți patrioți cinstiți în Ungaria de[cît] Bela Fleckeles, Arpad Mandelbaum sau Ianoș . . . Popescu.

Nu criticăm nici proiectul de lege, nici tendența lui, căci la urma urmelor critica și mustrătoarea tuturor tendențelor politice e succesul pe care au fost în stare a-l ajunge, iar tendența de-a omogeniza populația întinsului regat — maghiarii o pot mărturisi — a fost în toți timpii minim[ă] și nu compensează defel osteneala patriotică și sacrificiile materiale la care au dat loc.

Proiectul în chestiune, dacă s-ar fi votat n-ar [fi] ajuns defel la rezultatul scoposit, ci ar fi fost numai un mijloc nou de vexare, o unealtă nouă de neliniște și de nemulțumire, spre paguba culturii naționalităților și fără vrun folos real pentru naționalitatea egemonă. Cauzele sînt deosebite. Întîi, limba maghiară, fiind radical deosebită de limbile ario-europene, e în privire lexicală, sintactică și fonologică foarte grea, încît pentru învățarea ei se cer opt, nouă ani de zile, așa că în cercul restrîns al școalei primare rurale ea ar juca rolul pe care limba germană <o> [il] joacă în școalele rurale din Bucovina. De zeci de ani fii de țărani români din aceea provincie învață a citi și a scrie limba germană fără nici un folos vădit decît acela îndoielnic de a neglija alte obiecte neapărat trebuitoare vieții zilnice, de dragul unei limbi a cărei învățare completă nu e posibilă, iar cea incompletă de prisos, și pe care n-o știu decît cei cari au mijloace destule pentru a vizita școale secundare, ba încă nici aceia, pentru că adesea nici profesorii de școală secundară n-o vorbesc corect.

Deși românii iudeosebi au mare talent pentru limbi, din cauza mlădioșiei fonetice a propriei lor limbi, totuși talentul acesta încetează în fața unor idiomе e-o fonologie opusă și e-un spirit cu totul străin.

A doua cauză de insucces al tentativelor de maghiarizare e însă deosebirea de rasă și de religie. Superficială idee de stat și de oameni [i]și face acela care crede că prin legi decretate se pot șterge într-o bună dimineață rezultate istorice grămădite în curs de veacuri. Chinezii sau negrii din America nu se schimbă printr-un proiect de lege în rasă anglosaxonă chiar dacă ar vorbi englezeasca americană, pe care negrii bunăoară o și vorbesc; românii din contra element vechi, de nu cel mai vechi pe teritoriul unguresc, într-o mie și mai bine de ani nu și-au luat osteneala de a învăța ungurește. Comparația schiopătează, ca oricare comparație, dar pentru a arăta că deosebirea de rasă e o piedecă de contopire adesea neînvinsă, pe cînd unitatea de rasă o favorizează, vom aminti numai de cumani, cari au descălecat în țările dunărene sute de ani după maghiari, cari încă în suta a treisprezecea, în vremea lui Bela IV și a lui Ladislaus IV Chunus, erau păgîni și sălbatici, pe cînd rasa maghiară era relativ într-un stadiu înalt de civilizație. Ei bine, acești cumani, fiind de viță finică, s-au contopit repede cu maghiarii, de nu le-au rămas nici urma măcar, pe cînd românii au rămas și astăzi ceea ce erau pe atunci, cu toate că regii Ungariei încercau cu sabie și foc să-i convertească la catolicism și să stabilească omogenitatea statului prin unitatea religiei.

Păpii Onorie III, Grigorie IX, Inocențiu IV, Bonifaciu VIII, Benedict al XII[-lea] trimiteau scrisori peste scrisori regilor ungurești ca să convertească cu sila pe români la legea catolică și regii [i]și dădeau în direcția aceasta silințe demne de o cauză mai bună, toate acestea fără de nici un folos.

Lucrul ajunsese atît de departe încît sub Ludovic cel Mare o parte a românilor din Maramureș se lehamniseră cu totul de vexațiunile continue și, conduși de Dragoș Vodă, ieșiră din țară și fondară principatul Moldovei.

E neîgăduit însă că, dacă omogeneitatea în limbă, obiceiuri, religie nu s-au putut stabili într-o vreme în care elementul maghiar dispunea de sila deplină, de foc și sabie, de prosciere și confiscare de averi, într-o vreme în care a deveni maghiar era un privilegiu și o fericire, e neîgăduit, zicem, că stabilirea acestei omogeneități e și mai grea într-o vreme în care nimeni nu poate fi silit de-a deveni maghiar dacă nu voiește. Colecția de documente a lui Theiner — *Monumenta historica ad Hungariam sacram spectantia* — e plină de bulcele papale și de

ordinele regilor date în acest sens și rămase zadarnice. Pergamentul pe cari au fost scrise a fost mai trainic decât ideea ce-o urmăreau și e tot atât de probabil că hîrtia pe care-i scris proiectul de lege al d-lui Trefort e mai trainică decât suma de încercări zadarnice la cari ar fi dat loc.

Toate cele spuse pînă acuma nu le zicem pentru a apăra pe românii din Ardeal și Ungaria, căci, una, n-am nevoie de apărarea noastră, al doilea, chiar de-am voi n-am putea. Le zicem acestea în chiar interesul nostru, pentru că statul vecin al Austro-Ungariei ne este razim în grelele împrejurări prin care trecem și pentru că toate dezbinările între elementele neslavone ale monarhiei vecine nu servesc decât o cauză primejdioasă Europei întregi, cauza Nordului. Tendințele zădarnice de-a unifica prin limbă rasele din regatul unguresc nu ni se par îndestul de importante pentru ca prin ele să se compromită un alt bun, și mai mare, liniștita conviețuire a populațiilor întinsului regat.

Un cuvînt ciudat invocat în contra românilor transcarpatini este acuzarea că dorește unitatea politică a elementului latin din Orient, așa numitul *dacoromânism*, o acuzare agravată încă prin atracțiunea care se pretinde că România ar fi exercitînd-o asupra conaționaliilor din statele învecinate.

Ar fi fățarnicie din parte-ne de-a nega existența acestei idei în o seamă de capete. Dar originea ei nu este a se căuta la noi, în principatele dunărene, căci ideea „Daco-României” e o idee politică austriacă, zămislită nu pentru ca România să exercite atracțiune asupra Ardealului, ci viceversa, pentru ca Ardealul să exercite atracțiune asupra Principatelor dunărene. Noi din parte-ne am protestat totdeauna contra ideii acesteia. Născută la Blaj, în secolul trecut, pe cînd la noi domneau încă fanarioșii și nu era umbră de școală și de cultură națională, literați catolici crescuți în colegiul *De propaganda fide*, în fața cetății zidite pe șapte pături de ruine, în fața Romei, au dat-o poporului de dincolo de Carpați ca o învățătură profețată pe atunci de guvernul central, căci avea scopul îndoit, întii de-a opune o rezistență nouă maghiarilor pe atunci în opoziție, al doilea, de-a crea în Principatele noastre o stavilă contra Rusiei prin redeschimbarea conștiinței naționale amorțite. Fanatica iubire a anteluptătorilor blajeni și a poporului lor pentru Casa de Austria e o dovadă în trecut și în prezent pentru aserțiunea noastră, că Șincai, Petru Maior și ceilalți nu și-au închipuit niciodată „Daco-România” într-alt chip decât ca o unire a tuturor provinciilor române sub sceptrul Casei de Austria. Cîncă aceeași idee bate cîmpii în o seamă de capete nu e vina noastră, mai cu seamă nu a celor care au protestat pururea contra experimentelor periculoase cari s-au încercat pînă acuma cu această idee.

Dar ascuțișul acestei idei care și-au făcut traiul se poate rupe o dată pentru totdeauna îndată ce guvernul din Pesta ar înceta a combate tendințele legitime ale populațiilor, căci deie-ni-se voie a susține că, precum statul și națiunea maghiară au existat sute de ani fără unitatea de religie și de limbă, mai poate exista și de acuma înainte sute de ani fără a urmări idealul *regnum unius linguae*. Unitatea de limbă e un fapt ce rezultă din deosibite împrejurări etnice și în urma unor legi istorice, nu însă rezultatul unor legi scrise pe hîrtie și menite a nu se realiza nicicînd, tocmăi pentru e-au fost stabilite.

Nici legi restrictive, însă cele coercitive nu se pot opune pe de-a pururea unor stări de lucruri de o putere elementară. Omul înțelept de stat lasă cursul natural al lucrurilor și nu oprește decât abaterile periculoase ale curentului.

Noi credem că nici în Ungaria ideile politice extreme și exagerate nu sînt ideile naturale ale poporului maghiar. Pretutindeni demagogia, avidă după putere și după voturile alegătorilor, exagerează toate cestiunile în paguba țării lor respective și, c-o superficialitate vrednică de inferioritatea intelectuală și fizică a acestui soi de oameni, crede a putea săca mări și pustii țări printr-o trăsătură de condei. Rasa maghiară, tolerantă de felul ei, n-ar trebui să lungească pe acest povîrniș periculos, căci ura și dezbinarea înlăuntru, iată ceea ce dorește inamicii regatului unguresc pentru a-și crea unelte lesne de minuit în contra existenței celui stat : o existență la care ținem și noi de dincoace de Carpați pentru multe și varii cuvinte.

[24 februarie 1879]

[„UN ZIAR CU AL CĂRUI NUME...”]

Un ziar cu al cărui nume ne-am ferit mai întotdeauna d-a mînji coloanele noastre aruncă iarăși niște insinuări neomenoase în privința partidului conservator. Dacă numitul ziar n-ar înfățișa decât numai părerile indivizilor ce-l dau la lumină, ar fi destul de obscur ca să nu ne

putem împiedeca de zisele lui, și nu ne plecăm să ne murdărim mâna pînă la a pomeni despre dînsul decît pentru că el este astăzi singurul ecou, singurul canal de scurgere ce i-a mai rămas stărostiei politice din Ulița Doamnei: necurățenia demagogică pe care n-o poate arunca în public „Românul”, precum am mai zis, își găsește cale de ieșire la lumină prin coloanele „Vocii lui Faraon”. În adevăr acest organ ultraradical insinuează că „o parte din opoziție ar fi făcînd propagandă pentru o agitație împotriva guvernului și partidului liberal de la putere; că ar fi vîrsat chiar 22000 lei noi în acest scop, ca să mai facă un scandal ca acela de la 1866, să insulte pe evrei și să atace sinagoga. Apoi, în *interesul general al țării* (care plătește foarte regulat lefurile, diurnele și toate foloasele jețului de deputat radical), „Vocea lui Faraon” roagă pe cetățeni a nu cădea în cursa acelor cari întotdeauna au nesocotit binele României; roagă pe guvern a lua măsuri energice spre a împiedeca orice scandal și spune, ca de obicei, că sînt bani străini și chiar români cari lucrează ca să răstoarne guvernul liberal, căci, zice numita foaie, „ei știu că nu-l pot răsturna decît printr-un scandal ca cel de la 1866”.

Mai întîi — și vorbim stăpînilor din Str. Doamnei, iar nu slugilor de la „V[oc]ea lui Faraon”, — fie-ne permis a pune cîteva întrebări. Sînt în această țară două partide, partidul conservator și partidul radical; care dintre aceste partide, socotînd de la ivirea lor pe arena politică, a întrebuițat mijloacele demagogice pentru a se urea și a se ține la putere? Care dintre aceste două partide a găsit că drumul cel mai scurt și cel mai practic, de la dînsul pînă la jețul puterii, este calea agitațiilor și scandalurilor de uliță? Care din aceste două partide a ales drept arme, în lupta politică, desfrînarea și agitarea maselor de mahalale, prin mijloace ultrademagogice, prin conspirații, prin urziri ascunse și prin turburări populare? Care partid, partidul conservator sau cel radical?

Partidul conservator, tocmai în interesul general al țării, a crezut de cuviință, în tot decursul guvernului radical, să stea cît se poate mai liniștit, considerînd că țara se afla în complicații internaționale, și opoziția cumpătată și patriotică ce a făcut-o guvernului atunci cînd țara se afla în paralelă acțiune cu Rusia a trebuit să facă bine iar nu rău guvernului. Dacă radicalii s-ar fi aflat ei în opoziție și, fiind conservatorii la putere ar fi căzut în greșelile săvîrșite pînă acuma de radicali, partidul radical ar fi păstrat atîtitudinea cumpătată pe care au păstrat-o conservatorii în opoziție? Oricine poate răspunde cu siguranță la această întrebare. Oamenii scandalului de la Slătineanu, atunci cînd Europa se zguduia de o complicație internațională uriașă, oamenii republicii de la Ploiești, oamenii agitărilor și urzirilor de la Mazar Pașa, oamenii cari au amenințat în atîtea rînduri dinastia și așezămîntul monarhic statornicit prin Constituție și în deosebi personal chiar pe M. Sa Domnitorul; acei oameni insinuează astăzi că partidul conservator este partidul ce voiește a veni la putere prin violențe, prin turburări și scandaluri de uliță. Adevărat este că partidul conservator a luat odată cîrna țării în urma unui scandal de uliță; dar acel scandal de la 10 martie 71 n-or fi avînd radicalii cutezaunța să-l impute conservatorilor! Nu cumva partidul conservator urzise tripla conspirație de la 10 martie? Nu cumva vor fi pretinzînd radicalii că partidul conservator a luat cu asalt sala Slătineanu și a amenințat viața celor de la banchetul consulului german? Partidul conservator a venit la putere în urma acelu scandal tocmai pentru că radicalii în ziua aceea trecuseră peste toate marginile, și venirea lui la putere a fost un sacrificiu adus patriei și dinastiei, amenințate de desfrîul demagogiei. Și oamenii cari la 10 martie, împărțiți în trei grupe — guvernul, stărosia de la „Românul” și cîțiva ciraci nedisciplinați — urzînd o triplă conspirație, erau gata să răstoarne pe Domnitor și să proclame fiecare grup cîte un guvern al său provizoriu, acești oameni insinuează că partidul conservator ar fi alergînd la mijloacele scandalurilor de stradă pentru ca să răstoarne pe radicali de la putere.

În adevăr, trebuie o nerușinare prea mare pentru asta, așa de mare încît „Românul” nu se simte în stare sau nu crede oportun a o face și de aceea împinge la această treabă pe alte obraze, obrazele ciracilor de la „Vocea lui Faraon” cari duc la orice tăvăleală.

[25 februarie 1879]

[„IERI ȘI ALALTĂIERI CAMERA ...”]

Ieri și alaltăieri Camera nu s-a ocupat aproape cu nimic altceva decît cu cestiunea art. 7, iar discuțiunea lungă, aprinsă, uneori entuziastă chiar, s-a sfîrșit prin aceea că Adunarea a primit cu o majoritate de 70 și cîteva voturi declarațiunea nemotivată de revizuire pentru care am pledat și noi.

Spre a nu se da un înțeles greșit pledării noastre, mai ales pentru că vedem că se face asemenea încercări din partea unora din ziare, ba chiar din partea unor deputați, ca d-nii Vernescu, Daniileanu ș.a., cari admit că, în taină și cu rezervațiune mentală, am fi pentru acordarea de drepturi evreilor, credem necesar a face următoarea declarațiune.

Propunerea de revizuire nemotivată am susținut-o : întâi, pentru că nu prejudecă cestiunea, ci lasă totul la discrețiunea Adunărilor de revizuire, cari sînt în drept de-a declara chiar că nu e defel caz de revizuire și că mănțin intact art. 7 ; al doilea, pentru ca să punem țara la adăpost în contra exploatării acestei cestiuni ca armă de partid ; al treilea, pentru că Adunarea actuală nu are dreptul de a propune o motivare care ar cuprinde în sine o soluțiune, oricare ar fi aceea ; al patrulea, pentru că e parlamentar un nonsens de a vota o espunere de motive, mai ales de motive false ; al cincilea în fine, pentru că acea soluțiune, propusă de fracție, nu e nici la locul, nici la timpul ei.

Motivcele și considerantele invocate de fracție sînt false. Singurul motiv real, pe care-l știe toată lumea și orice alegător, e art. 44 din Tractatul de la Berlin, iar singura soluțiune posibilă e de a primi sau a nu primi acel articol. Ar fi fost deci demn din partea fracției de-a susține că nu e caz de revizuire, că trebuie a se mănține art. 7 și pentru aceasta ar fi putut invoca argumente puternice.

Aceste argumente, de cari azi se poate folosi cu drept cuvînt numai bătrînul d. Docan, proprietarul moșiei Dimăchenii din ținutul Dorohoiului, singurul care-a avut curajul de-a susține că nu-i trebuință de revizuire și că trebuie mănținut art. 7, sînt următoarele : acel articol din Constituție, sub cuvîntul e-ar fi lovind o confesie religioasă necreștină, pune în realitate o piedecă absolută unei rase străine, de origine și limbă străină, de-a lua parte la viața statului român.

Acea rasă avînd imediat tendența de-a pune mîna pe proprietatea nemișcătoare a românului, iar mediat de a pune mîna pe statul lui, adică pe țara lui, piedica absolută pusă de Constituție poate fi numită bună, pentru că în cazul de față religia necreștină și rasa străină sînt două lucruri ce se acoperă pe deplin, sînt în realitate unul și acelaș lucru. Art. 7 e fără contestare sabia lui Alexandru împărat, care taie nodul gordian fără a încerca de a-l descîlci, și consecuent, demn ar fi fost din partea fracției <ca>, în loc de a motiva o declarație de revizuire în genere, de a nu face deloc o asemenea declarație și de a se asocia fără rezervă cu opinia d-lui Docan. Mulți în Cameră au rîs cînd d. Docan și-a spus votul pe față, dar în acel rîs se ascundea duplicitatea și mizeria advocătească față cu o părere statornică, onestă și care se poate întemeia pe destule argumente puternice. Ea are înainte de toate meritul unei depline sincerități. Mănținerea art. 7 e o opunere la dorințele Europei întregi, e apelul la arme și la o politică energetică și — dacă ne puneți în evidență perspectiva unui succes — nu sîntem contra unei asemenea politici ; abstracție făcînd de la împrejurarea că declarațiunea nemotivată și nesoluționistă nu exclude nici politica aceasta, de vreme ce Camerele de revizuire, ba nici majoritatea lor, ci a treia parte plus unul a acelor Camere, pot să mănție art. 7, pot să dea un răspuns negativ la condiția de recunoaștere a Europei.

Fracția, punîndu-se însă din capul locului pe povirnișul apucăturilor și tertipurilor advocățești, voină să mistifice și țara și Europa, și simțînd cu toate astea că n-o poate face, era învinsă înainte de a începe a vorbi, a fost cu totul învinsă îndată ce și-a deschis gura.

A admite declarația, a pretinde însă totodată ca Adunarea să-i voteze motivele ei false, insuficiente, de o deplină duplicitate, era un nonsens parlamentar ; căci, îndată ce fracțiunea a admis *necesitatea* revizurii, evident că trebuia să voteze propunerea însușită de guvern oricare i-ar fi fost motivele de vreme ce concluzia, adică declarațiunea nemotivată, nu exclude nici motivele fracției, precum nu excludea nici motivele individuale, de grup sau de partid a fiecărui din deputați.

Într-un splendid și scurt discurs de vro douăzeci de minute d. Maiorescu a espus aceasta, nimicînd cu o singură lovitură toate apucăturile, toate arguțiile, toate tertipurile fracției, care într-adevăr ar fi avut ocazia de a-și alege un rol mai demn, deși mai greu decît acela de a-și pierde vremea cu un torent de vorbe, cari toate se infundau în absurdă cerere ca Adunarea să voteze un schelet de motive factice și nelalocul lor.

Nu ni se răspundă cu bănuieli și fraze la limbajul nostru sincer și fățiș. Sîntem aceia cari ne facem mai puțină iluzie în cestiunea izraelită și cari vedem mai limpede lucrul.

Organizația noastră liberală, teoria de „om și om” erijată în teorie absolută de stat a îngreuiat peste măsură lupta economică pentru existența între elementul român, nedepins cu asprimea luptei la cuțit, și elementul evreiesc, cari la noi în țară e în mare parte format din scursura cea mai flămîndă, cea mai lipsită de scrupul, cea mai neomenoasă a populației din împărățiile vecine.

Organizația liberală-cosmopolită a prefăcut România în mocirla în care se scurg murdăriile sociale ale Apusului și Răsăritului.

Dacă statul român ar fi puternic — ceea ce un stat *liberal* nu poate fi, căci el renunță la puterile sale în favoarea individului — dacă nația română ar fi economiceste puternică — ceea ce o nație agricolă nu poate fi, căci valoarea producerii ei e mărginită într-un mod fatal — atunci cestiunea izraelită n-ar fi un pericol, ba nu s-ar fi născut niciodată. Cestiunea izraelită e ducerea *ad absurdum* a liberalismului din România și, dacă liberalii sînt patrioți, sînt naționaliști, vor trebui să renunțe la principiile lor cosmopolite și să admită principiul romanilor: *salus rei-publicae summa lex*, vor trebui să creeze un guvern autoritar și statornic, un guvern puternic, care să lupte alătura cu nația întreagă în contra unui pericol, cu un cuvînt vor trebui să sprijine și să asigure *domnia elementelor conservatoare din țară*. Dacă liberalii sînt patrioți și naționaliști, vor trebui să devie reacționari și să împărtășească cu noi acest titlu cu care azi ne fac imputări.

Căci dacă statul renunță de-a apăra el în mod absolut individul, atunci individul trebuie să fie însuși foarte puternic. Dacă statul englez a renunțat la puterile lui a făcut-o pentru că are cetățeni a căror venit *personal* întrece veniturile României, cetățeni cari, unul din ei, ar putea să lupte economic cu jumătate de milion de evrei. Dar cînd statul român a renunțat la puterile lui, în favoarea cui a făcut-o? În favoarea fracționiștilor, cari strigă și țipă, iar acasă la ei, siliți de sărăcie, de nevoie și de trebuințele dumnealor boierești, își împrumută numele la evrei pentru a cumpăra moșii, a lua proprietăți ale statului în arendă, precum și debite de tutunuri și licențe de băuturi spirtoase. Căci ce-a folosit legea conservatoare ca în comunele rurale să fie circiumari numai alegători din comnă? Nimic. Sub titlu de servitori, tot evreii sînt circiumari. Ce-a folosit restricțiunea, introdusă tot de conservatori, în Convenția austro-română în privirea cumpărării imobilelor rurale? Totdeauna se găsește cite un fracționist să-și împrumute numele la o cumpărătură ovreiască. Cu un cuvînt, individul în România prea e liber politiceste și prea neliber economiceste, iar îngrădiri economice sînt în cele mai multe cazuri *libertăți* economice. Cine îngrădește biserica în contra tentativelor de subminare o eliberează, cine îngrădește averea și munca românului contra tentativelor de exploatare, [i] eliberează. Dar aceste îngrădiri statul trebuie să aibă puterea a le manșine, legea fundamentală trebuie să-i dea acea putere, nu să-i lege minile față cu oricine.

Cestiunea în fond este dar nespus de grea; ea implică critica unui întreg sistem de guvernare, duce *ad absurdum* liberalismul din România, arată de pe acuma că avem nevoie de stabilitate mai mare, de organizație mai solidă, de-o augmentare a autorității statului în defavorul nelimitatei libertăți individuale.

În privire formală însă cestiunea, curățită de toate sofismele și apucăturile advocățești, se prezintă astfel precum au lămurit-o în Cameră dd. Maiorescu și Chițu.

Tratatul de la Berlin pune o condiție *negativă* pentru a recunoaște independența țării. Credința religioasă să nu mai fie o piedecă pentru ea cineva să se bucure de drepturi civile și politice. Cari alte piedici poate pune nația românească pentru a se apăra contra invaziei evreiești rămâne la discreția ei; piedeca religioasă însă cată să dispară, rămîind a se pune în loc-i ceea ce se va socoti mai bine. Merită acum ca această condiție să fie comunicată țării pe cale legiuită, merită ca ea să se pronunțe de e cu cale a se revizui Constituția?

D. Docan răspunde că Tratatul de la Berlin nu merită această onoare. O părere onorabilă, dar a căreia răspundere e prea grea pentru oricine din noi, judecînd starea precară a relațiilor noastre internaționale și lipsa noastră de putere.

Fracțiunea nu zice nici nu, nici da, și spală lucrul în șapte ape, fără a-l face mai alb.

În fine majoritatea Adunărilor zice *da*, Tratatul merită onoarea unui apel extraordinar la țară, este caz de a se revizui art. 7.

A se vota motive pentru aceasta e cu totul de prisos. *Unicul* motiv și *unicul* considerant e Tratatul de la Berlin, și orice substituire a unui alt motiv e o nelegalitate față cu alegătorii. *Miss Wanda* a fracțiunii, acrobatul hazliu al retoricei advocățești, d. Daniileanu, n-a putut dovedi contrariul.

Justă s-ar părea și aserțiunea dd-lor Brătianu și Chițu că principele de Bismarck ne-a favorizat în cestiunea evreilor cînd a exclus orice revenire asupra ei în Congres, și anume cînd un membru al Congresului, d. conte de Launay, reprezentantul Italiei, a propus o soluțiune pozitivă. Cancelarul a persistat atunci asupra soluțiunii negative. Dar d. Brătianu să ia bine seama ca aserțiunea aceasta s-o poată întemeia pe acte diplomatice, pe corespondența cu Ministeriul de Externe al Germaniei și să nu confunde ceea ce voiește principele-cancelar cu ceea ce ne place nouă a crede.

[27 februarie 1879]

[„DEOSEBIREA ÎNTRE ACESTE DOUĂ DECLARAȚII...”]

Deosebirea între aceste două declarații e simplitatea extremă a celei dintîi, insuficiența împovărată a celei de-a doua. E bineînțeles că declarația întîia nu esclude nici unul din motivele și nici soluțiunea propusă de fracție.

Dacă vom lua considerantele fracției pe rînd, vom vedea ușor că unele sînt de prisos, altele nesuficiente.

Astfel se zice întîi că intoleranța religioasă n-a existat niciodată în România.

Acest considerant e de prisos, pentru că-l știu nu numai copiii, ci pînă și Alianța izraelită, căreia nu-i place a-l ști.

E dar curat zădarnic de-a repeta acest adevăr pentru a suta oară. Catolici, protestanți, calvini, armeni, lipoveni, tureci și în fine evrei, toate confesiunile creștine și necreștine, posibile și imposibile, s-au bucurat pururea de cea mai mare toleranță religioasă pe pămîntul nostru. Străvechile biserici armenesti din Botoșani și din Suceava, bisericile catolice întemeiate de principii români chiar, templele sectarilor alungați din Rusia și, asupra tuturor, sinagoge evreiești sînt tot atîtea semne de piatră că persecuțiunea religioasă a fost și este un neadevăr, necalificabil neadevăr; ba faptul însuși că evreii, de la 1848 și pînă astăzi, din 30000 s-au înmulțit prin imigrațiune la 550000, e o dovadă vie și strigătoare la cer contra acestei nedemne calomnii. Cu aceeași stăruință cu care românii au ținut la legea lor, ei au respectat credințele altora. Un singur act s-ar putea invoca în favorul alungării evreilor din Moldova, o scrisoare a lui Petru Vodă cel Șchiop adresată consiliului comunal din Lemberg la anul 1579, dar și în acela se citează anume cauza alungării lor, care nu e religia, nici rasa, nici faptul că sînt străini, ci numai concurența ce-o fac negustorilor moldoveni în *esportul de vite albe*. În acel act se spune anume că alungarea evreilor poloni nu se face din vreo altă cauză, ci numai din cea economică citată mai sus.

Al doilea considerant al fracției ni se pare asemenea de prisos, căci, deși art. 16 al Codicelui civil dispune pentru străinii de orice lege condițiile sub cari pot dobîndi naturalizațiunea, simplul fapt că acea naturalizațiune n-a fost cerută de nici un evreu e o dovadă destulă că art. 16 n-a contribuit intru nimic la soluțiunea cestiunii acesteia.

Al treilea considerant, că restricțiunea adusă prin art. 7 s-a introdus din cauze politice și sociale, pune neapărat pe fracționiști într-o dilemă îndată ce ei propun revizuirea; căci sau acele cauze politice și sociale nu mai există, ș-atunci art. 7 trebuie șters, *sans phrases*, iar motivele toate sînt de prisos, sau acele cauze există încă și atunci art. 7 trebuie menținut tocmai în puterea acestui considerant.

În fine, al patrulea considerant nu mai e un motiv, ci o soluțiune. El stabilește că e necesar ca condițiunile pentru acordarea naturalizării să fie șterse din Cod și trecute în textul Constituției chiar. Dar o asemenea propunere — abstracție făcînd dacă e bună sau rea — Camerele actuale nu au dreptul de o a face, prin urmare ea e lovită de nulitate înainte de a se fi pus.

Defectul cel mai mare însă al moțiunii fracționiste e desigur acela că n-a găsit nici o formulă reală, nici un remediu real contra pericolului social și economic.

Împămintenirea acordă drepturi politice, dar oare de drepturi politice ne arde nouă și le arde lor? Pentru România e cu desăvîrșire indiferent dacă în locul d-lor Pantazi Ghica, Holban, Anghel ș.a. vor veni deputați evrei, ba credem chiar că țara ar fi mai cîștigată. Pericolul adevărat consistă în nelimitatele libertăți civile și remedii contra acestui pericol numai liberalismul nu poate fi. Puși pe terenul reacțiunii, am fi în stare de a da sfaturi foarte folositoare, dar pentru ca aceste sfaturi să aibă vrun efect ar trebui să n-avem mii de liberali cari trăiesc din politică și douăzeci de ani de liberalism în urma noastră. Cu libertățile absolute de astăzi, cu *laissez faire* și *laissez aller*, cu teorie de „*om și om*” n-ajungem departe. Sfaturi în vînt, cari să nu fie ascultate decît de cei cari le știu deja, n-avem obicei de a da.

Așadar, ce caută recunoscuta toleranță religioasă? Cred fracționiștii într-adevăr că există un singur diplomat, unul singur, care să nu știe pe deplin starea de lucruri de la noi? Cred poate că comitele Andrassy sau principele Bismarck sînt rău informați și ne țin pe noi de evreofagi? Dar ... ne cunoștem de zece ori mai bine de cum ne știm noi înșine. Consulii generali și viceconsulii nici n-au altă treabă în capitală și prin provincie decît să numere chilele de grîu cîte se produc, mărfurile cîte se esportază, populația cîtă se naște și moare. „*Norddeutsche allgemeine Zeitung*”, organul cunoscut al principelui-cancelar, a spus-o limpede de ce se tem românii. Și-au ipotecat averile la evrei și, neputînd plăti, ipoteca ar trebui să treacă de-a dreptul în mîinele creditorului. De acolo restricțiunile. Explicabilă este, se-nțelege, această ipotecare generală, din Moldova mai eu seamă. Cultura importată, trebuințele importate, cari nu stăteau în raport cu averile, scumpetea banului și ieftinătatea grîului, concurența Americii și a Rusiei, în fine

netrebnicia costisitorului sistem liberal, fiecare îndeosebi și toate împreună au trebuit să ne ducă acolo unde sîntem și să facă din fiecare evreu o cestiune europeană.

D. Brătianu a încercat să treacă odată în Turcia un convoi de vagabonzi evrei. De acolo tipete și vaiete în toată Europa. Mihai Vodă (Sturza) scotea în fiecare zi zeci de evrei din țară, tot peste Dunăre, și nimeni nu zicea o vorbă. D. Cogălniceanu, care era pe atunci redactor al „Foi (oficiale) sătești”, poate să mărturisească cite sentențe de scoatere preste otar s-au tipărit în „Foia sătească”. Dar pe atunci exista autoritate: Domnul era Domn, judecătorul judecător, poliția poliție. Astăzi sînt lăsate în știrea lui Dumnezeu, iar fraza sforăitoare și circiocul advocățese sînt chemate a înlocui și minte, și prevedere, și autoritate, și tot.

Astfel, vestita fracție stă în fața țării fără a ști cum și încotro, fără a ști ce voiește și ce nu voiește. Nu e vorbă, nici guvernul nu știe ce voiește, cel puțin nu s-a rostit pîn-acuma, ea să se aleagă lucrul într-un fel. Iar purtarea individuală și daraverile obicinuite ale fracționistilor, împrumutul ce-l fac cu numele evreilor pentru cumpărare de imobile rurale și urbane (d. Pake Protopopescu e un viu exemplu, în mare parte, pentru aceasta) e o dezmințire *ad oculos* a tuturor protestațiilor dumnealor din Cameră.

Dintre toate frazele periculoase inventate *ad hoc* de fracțiune în cestiunea aceasta desigur cea mai periculoasă e provocarea la voința Europei...

„Nu. *Europa* nu poate voi să ne sinucidem”.

„*Europa* luminată” etc. nu poate voi cutare și cutare lucru.

Pe această Europă d. Daniileanu a secuestrat-o de zeci de ori în discursul său.

Noi din parte-ne știm bine că Europa cunoaște pe deplin cestiunea evreilor din România; o cunoaște mai cu seamă Europa cea chemată a o cunoaște, lumea diplomatică și cea oficială, incît art. 44 al Tratatului de Berlin a fost inserat în instrumentul păcii cu deplină cunoștință de cauză, cu deplină conștiință a greutăților și a relexor ce va produce. Din toate amăgirile, amăgirea asupra voinței Europei ar fi cea mai rea, de aceea n-am voi să mai vedem invocîndu-se probabilitatea că Europa ar voi ceea ce ne place nouă a crede că voiește.

Declarațiunea propusă de d. V. Boierescu e de sine stătătoare și recomandă revizuirea următoarelor articole din Constituțiune:

Art. 1, pentru a se înlocui numele Principatele-Unite cu cel oficial și recunoscut de „România” și pentru a se trece în legea fundamentală întinderea actuală a teritoriului statului.

Art. 2, privitor la rectificările de fruntarii, pentru că-n privirea aceasta s-au ivit divergențe de păreri.

Art. 3, privitor la colonizare, pentru a se putea coloniza Dobrogea cu străini.

Art. 7, din cauze cunoscute.

Art. 44, pentru a se putea spori numărul vicepreședinților Senatului.

Art. 77, pentru a se putea face diurnă senatorilor.

Art. 113, privitor la buget, pentru ca și Senatul să aibă căderea de-a vota bugetul, respective creditele extraordinare.

Dispozițiunile tranzitorii și suplimentare ale Constituției, pentru a se putea reinființa, la caz de nevoie, *Consiliul de Stat*.

În ședința de ieri a Senatului d. V. Boierescu a dezvoltat într-un discurs lung motivele cari l-au făcut să propuie o revizuire atît de multilaterală.

[1 martie 1879]

VÎRFUL CU DOR [„CANTATA COMPUSĂ...”]

Cantata compusă de d. Sdislav Lubiez și purtînd titlul *Vîrful cu Dor*, care a găsit o apreciere atît de diversă în ziarele române, se va reprezenta încă în stagiunea aceasta la Londra, de către societatea „International Dramatic Authors and Musical Composers Association”. Opera muzicală se va executa sub conducerea a chiar directorul societății, d. Edmund Gerson.

Din satisfacerea aceasta care i se dă compozitorului bucureștean se poate conchide cît de competentă a fost opinia a o sumă de pene ziaristice din fericita capitală a României.

[1 martie 1879]

[„CESTIUNEA ART. 7 A ÎNLĂTURAT...”]

Cestiunea art. 7 a înlăturat pe citva timp interesul pentru alte cestiuni dinlăuntru și din afară. Deși toate ziarele par a se fi înțeles între ele de a călea cape pe ouă, adică de a o trata cu toată răceala posibilă, nimeni nu-și tăgăduiește extrema ei importanță. În Parlament vorbele au fost cu mult mai aprinse decît în presă, mai cu seamă fracția de dincoace și de dincolo de Milcov au scăpat în buruiana vorbelor multe, deși a făcut tuturor impresia c-ar fi căutînd ceea ce nu voiește să găsească, adică o soluțiune.

Guvernul vede, aude și *tace*, face mai mult decum s-ar cuveni. Lungul discurs ținut în Camera de d. I. Brătianu nu conține nici o lămurire, ci numai asigurări despre onorabilitatea d-sale personală, despre patriotismul și bunavoința de care este inspirat, dar nici cel mai slab indiciu asupra perspectivelor, bune sau rele, cari ni se impun din afară în privirea soluțiunii.

Căpetenia partidului liberal, d. C.A. Rosetti, ca Odiseu cel mult meșteșugareț, rătăcește departe de Itaca cea înconjurată de valuri, de patria sa iubită, multe cetăți de oameni și multe datini deprinde, chibzuind să-și mîntuie sufletul și pe tovarăși, cum ar zice bătrînul Homer. Dar toate silințele sale sînt zădarnice, căci pe cînd meșteșugarețul grec din anticitate lua lumea înainte cu povești, Odiseu cel modern întilnește în cale-i o lume care-i cunoaște patria sa mai bine decît el însuși.

La Viena a fost primit rece și, pe cînd petrecea încă pe malurile albastrei Dunări, îi veni știrea politicoasă ca pe la Berlin nici să mai încerce a trece. Diplomația germană, mai puțin șovăitoare, îi făcu noului Odiseus destăinuirea că geaba ar veni, geaba s-ar duce și, fiindcă totuși e mai demn pentru prezidentul unei Camere și șeful unui partid de-a nu bate pe la uși ce nu i se vor deschide și de-a nu cere ceea ce nu i se va da, să-și caute mai bine de drum și să-și încerce norocul într-altă parte.

Mărunțișarul nostru liberal a trecut dar cu lacrimile-n ochi pe lingă stîncă aceasta mai departe la Paris. Aci a fost primit în audiență de prezidentul viitor al republicii franceze, de d. Léon Gambetta, care i-ar fi declarat că nu poate spera nici un sprijin pentru partidul și pentru țara sa de vreme ce-a trădat marea republică universală ajutînd pe Rusia, țară despotică, în războiul contra turcilor. Precum un maistru mustră pe-o calfă rău năvălită, astfel d. Gambetta a mustrat pe viitorul prezident al republicii de lingă Dimbovița, spuindu-i verde că ținta omenirii nu este a juca căzăcește cu cazacii. E drept că o sumă de pene cari tratau cestiunea Afganistanului și a harapilor zulu cu un entuziasm vrednic de toată lauda au fost mișcate de cătră d. C. A. Rosetti să-și mute acest entuziasm asupra unui alt sujet: asupra nenorociților români. Și pencele au făcut-o, încît o zi întreagă, ba poate două chiar, presa franceză s-a ocupat de România și de nedreptatea ce i se face. După aceea toate au reintrat în cursul lor liniștit, harapii zulu și Afganistanul a ieșit din nou la maidan — căzuse o pietricică în lacul liniștit și-i speriască pentru-un moment suprafața într-un cere de valuri. Apoi se făcu iar liniște, ca și cînd pietricica nu fusese de cînd lumea.

Dar d. C. A. Rosetti nu se sperie cu una cu două. Toate căile duc la Roma — zice proverbul — cum putea dar d-lui să nu se ducă acolo unde duc toate căile? Acolo d-sa s-a recomandat ca strănepot al unui negustor genovez, anume Giorgio, care la anul una mie o sută unu a deschis prăvălie de mărunțișuri lingă Dunăre și că de atunci acel loc se cheamă Giurgiu. După ce în fiecare italian a găsit o rudă mai de aproape sau depărtată, și-a propus cererea. *Niente*, i s-a răspuns din toate părțile. E drept că marele organ, „Il Piccolo”, ne-a dat spornic ajutor în război, dar acele succese strălucite totuși nu aduc în minte-ne decît întrebarea: cit timp pot guverna liberalii la noi fără a aduce țara la marginea prăpastiei?

Noi credem că nici o zi.

În rîndul întîii al guvernării lor au lăsat cestiunea Strusberg, bandele bulgare — adică cestiunea Orientului și cestiunea evreilor în floare.

Cu greu guvernul conservator a regulat cestiunea Strusberg, bandele bulgare le-au regulat turcii, de nu le-au rămas nici sfîntă de urmă, iar evreii s-au regulat ei în de ei, fără a mai face pretenții.

Astăzi iar, dacă ar cădea liberalii, ne lasă c-o minunată moștenire, țara c-o poziție nedefinită în cestiunea Orientului, nici dependentă, nici independentă, cu cestiunea evreilor mai arzătoare decît oricînd, cu un război făcut în zadar, cu Basarabia pierdută, c-un cuvînt c-o mulțime de bunătăți pe cari numai noi românii cei tîrzii la minte nu le știm prețui cum se cuvine, dar cari fac multe parale.

Să mai ție guvernul liberal încă vrun an-doi și apoi n-avem s-avem încotro de multele bunătăți revărsate asupra-ne, încît nu ne va rămîne altceva decît să ne luăm în spate ceea ce

ne va fi rămas și să schimbăm America de lângă Dunăre pentru America de peste Ocean. Atunci Plevna internă — adevărată naționalitatea română a acestei țări — va fi luată.

[3 martie 1879]

[„ROMÂNUL» DE VINERI, 2 MARTIE ...”]

„Românul” de vineri, 2 martie, cuprinde un ciudat articol iscălit „un ofițer milițian anti-februarist”, care adresează o mulțime de grațiozități d-lui general Florescu, iar drept pretext pentru a o putea [face] să ia un articol din „Ecoul țării”, de nu ne înșelăm ziar care criticase acordarea unei recompense naționale d-lui general Haralamb.

Oricum s-ar fi pus cestiunea și oricari ar fi acușările aduse generalului Florescu, nu rămâne mai puțin adevărat că generalul Haralamb este unul din acei militari cari, călcându-și jurământul și pătind drapelul, au răsturnat, nu prin revoltă fățișă, care ar fi scuizabilă, ci prin trădare nocturnă pe Vodă Cuza. Puțin ne pasă nouă de motivele d-lui general Haralamb. Poate să fi fost mari, poate să fi fost înjosite; în cestiuni de asemenea natură nu decid intențiile și motivele, ci *fapta*. Fapta a fost, este, va fi în vecii vecilor o trădare neespiată, neespiată decât într-un singur chip. Dacă generalul Haralamb s-ar fi sinucis a doua zi după răsturnarea lui Vodă Cuza, *greșala* (cum o numește ofițerul milițian) era espiată; în alt chip însă, ea nu are iertare nici din partea oamenilor bine cugetători, nici din partea lui Dumnezeu.

Și toți ofițerii cari au luat parte la răsturnarea nocturnă a lui Vodă Cuza câtă s-o știe o dată pentru totdeauna că, în ochii istoricului și în ochii celor drepecți, singura lor espiare nu poate fi decât nimicirea. Nu se confunde aci datoriiile cetățeanului cu datoria soldatului; cetățeanul negustor, proprietar, lucrător poate fi nemulțămît cu forma guvernului țării sale, poate comite crime politice, cari vor fi pedepsite neapărat, dar înalta trădare din partea unui civil e o crimă *politică*, din partea unui militar e o crimă *comună*. Militarul e dator supunere oarbă, devotament orb. Aci nu încapă nici o discuțiune, nici o sofismă. Cu espicări a lui 11 februarie pot veni mulți; se înțelege că au fost cauze; ar trebui să fie cineva idiot pentru a admite că ceva se poate întimpla în lume fără cauze. Deci și 11 februarie a avut neapărat cauzele sale.

Dar între espicare și *justificare* e o deosebire cît cerul de pămînt. Cauze pot fi multe, *scuze* și justificare nu există deloc pentru militarii cari au luat parte la răsturnarea lui Vodă Cuza.

Știm asemenea foarte bine că, pentru a face a se uita neștersul, nepieritorul 11 februarie, d-nii militari în cestiune, sprijiniți de partidul politic corupt și corumpător al roșiilor, au luat comande în armată, pentru a câștiga bătălii în contra turecului nevinovat, pe care d-nii liberali au încă și astăzi neobrazarea de a-l numi dușmanul țării. Dar a căuta cu luminarea bătălii și a pierde vieți de soldați pentru a face să se uite 11 februarie e o nouă apucătură, care poate amăgi mulțimea, pe oamenii luminați niciodată.

Noi nu criticăm, nici admitem recompensa națională votată de Cameră; de la o Cameră roșie nici se puteau aștepta scrupule. Sintem însă siguri că o adunare de militari în locul celei din Dealul Mitropoliei ar fi refuzat recompensa în *unanimitate*.

În fine acel articol mai conține un ciudat argument: „Întrebați — zice ofițerul milițian antifbruarist — întrebați pe statul-maior al lui Luders cum se face ca un trădător ca Haralamb să fie cavalier al Crucii Sf. Gheorghe”.

Dați-ne voie. Nu-ntrebăm, pentru că n-avem nevoie s-o știm.

După 11 februarie, d. Haralamb și ceilalți sînt pentru noi morți și noi nu ținem seamă nici de zilele celor morți, nici de zilele celor cari nu s-au născut încă.

[3 martie 1879]

[„DEZILUZII ȘI DEZAMĂGIRI !...”]

Deziluzii și dezamăgiri ! așa le-a fost ursita mazarîștilor.

A prezinta în modul cel mai formal un proiect de lege ca acela despre înrăutățirea monopolului de tutunuri, a cere să fie cercetat de urgență, dar a dobindi un refuz categoric, a mai aștepta cîteva săptămîni s-a vedea că Adunarea îl respinge în unanimitatea secțiunilor și prin unanimitatea delegațiilor, iar că țara îl condamnă cu indignare, a lăsa ca

raportul să se prezente, să se distribuie și să se puie la ordinea zilei. apoi a retrage proiectul pe furiș, fără a o declara formal și a-l prezintă din nou cu modificări ridicule, sub cuvint că e altăceva : iată o procedere nemaipomenită, fără precedent și *din cele mai abătute de la uzurile constituționale*. Pe lângă aceasta o asemenea conduită nu însemnează decît disprețul aruncat Adunării Deputaților, fără a cărei încunoștințare s-a retras proiectul, desfiderea ce i se aruncă prin noua lui prezentare sub numele de nouă lege. Pare se că d. Sturdza e atît de mult *interesat* în această *nenorocită și odioasă* afacere, încît uită pînă și convenințele, încît renunță a salva cel puțin aparența.

Să nu crează cineva că aceste aspre muștrări le adresăm d-lui Sturdza noi, nu ; i le adresează organul unui frate mai mare de la Mazar Pașa, i le adresează organul același împreună cu care d. Sturdza se făcuse apărătorul inflăcărat al constituționalismului și în același timp detractorul aprig al monopolului de tutunuri. Pe cînd dd. Sturdza și Vernescu erau stîlpii companiei de la Mazar Pașa, monopolul era groaza lumii, nenorocirea țării, un jaf, o tîlhărie ; și d. Sturdza, care se pricepe la socoteală și care era ea atare contabilul titular al companiei, arăta bob numărat că țara e ruinată prin monopol. Venind însă d. Sturdza la minister, s-a convîns că, pentru plata datoriilor, țara nu poate întrebuița vorbele cele late și banalitățile din „Alegătorul liber”, a făcut din nou socoteală și de astă dată a văzut că nu sînt de lepădat cele cîteva milioane pe cari le dă monopolul tutunului. D. Vernescu însă, care în orice caz nu se pricepe la socoteală de catastife ca d. Sturdza, crede pe fratele de la Mazar Pașa rătăcit, și astfel, cum văzurăm, îl muștră amar prin organul d-sale. Cum ? Însuși d. Sturdza, constituționalistul englez, astăzi, după ce a retras pe furiș proiectul căzut odată, îl prezintă iarăși cu modificări ridicule ? Dar aceasta este o procedere nemaipomenită, fără precedent, din cele mai abătute de la uzurile constituționale ; se pare, în adevăr, că d. Sturdza, odinioară vrăjmaș de moarte al monopolului, este astăzi atît de interesat în această odioasă afacere încît uită că trebuie să se mai gîndească și la ochii lumii. Ce deziluzie ! Ce dezamăgire pentru bietul d. Vernescu, care se vede că la Mazar Pașa a fost luat de bani buni basmele finanțiere ale actualului ministru de finanțe !

Să lăsăm însă d-o parte paraponul dezamăgiților frați de la Mazar Pașa ; ceea ce este adevărat este că proiectul pentru prefacerea legii monopolului, a cărui cădere iarna trecută în Cameră a fost un adevărat scandal constituțional, astăzi, modificat așa cum zice organul d-lui Vernescu, s-a prezentat din nou în Cameră și majoritatea se zice c-ar fi hotărîtă să-l respingă din nou. Sintem curioși să vedem și după această a doua cădere, mai nenorocită decît cea dintîi, ce va face ultraconstituționalul d. Sturdza.

[4 martie 1879]

[„CAMERA FRANCEZĂ A RESPINS...”]

Camera franceză a respins prin 319 voturi contra 159 propunerea de dare în judecată a ministerului conservator din 16 mai. Această Adunare, prin asemenea hotărîre, a dat o dovadă de înțelepciune care, drept spuind, nu se prea aștepta de la dînsa. Crima eea mare a ministerului de Broglie fusese, se înțelege, că sprijinise în alegeri candidaturi conservatoare, opuse candidaturilor radicale care au triumfat. De aci, după modul cum se înțelege în unele țări regimul parlamentar și libertatea opiniilor, s-a cerut capul miniștrilor învinși, și învingătorii, care erau, ea în toate cestiunile politice, și judecători și parte, au vrut să pedepsească pe acei ce încercaseră, fără succes este adevărat, de a lipsi pe Franța de fericirea nespusă ca d-lor s-o reprezinte. Se înțelege că aceiași radicali, cînd sînt la putere, nu se sfiesc cîtuși de puțin de a combate alegerea adversarilor lor politiei cu o înverșunare mult mai mare și prin arme încă mai neleale.

Așa în 1871 prefectii guvernului revoluționar s-au prezentat pretutindinea ca candidați în însuși județul pe care-l administrau. Astfel, în ancheta asupra revoluțiunii de la 4 septembrie s-au publicat depeși ale dictatorilor și miniștrilor de atunci, recomandînd curat prefectilor lor cutare și cutare candidatură. Dar nu face nimic ! *Quod licet Jovi non licet bovi*. Jupiterul republican poate să facă ceea ce nu este permis unui simplu conservator.

De aceea Camera radicală hotărîse darea în judecată a ministerului de la 16 mai. Noroc că președintele republicii, d-l I. Grévy, și ministerul actual, condus de un om moderat și înțelept ca d. Wadington, ținînd seamă și de manifestația unanimă a guvernelor și a presei străine, au priceput imensul ridicol a unei asemenea acuzațiuni și au izbutit a pune un friu poftelor necurate și urelor meschine a tuturilor nulițăților invidioase care compun partida radicală extremă din Camera franceză.

Ne aducem aminte că în 1876 președintele Consiliului de atunci, d. Manolache Costache, fu mai puțin fericit într-o tentativă de asemenea natură. Și d-lui, cu toate că rătăcit în mijlocul acelei administrațiuni multicolore, încercă să facă să se auză glasul bunului-simț și ceru, dacă nu părăsirea acuzațiunii, cel puțin respectarea Constituțiunii de către vestitul comitet de acuzare. Pretențiunea d-sale, deși mai modestă decât a d-lui Waddington, n-a avut norocul să fie ascultată de capul statului, care, adus să se pronunțe între două teorii contrarii, alege teoria susținută de d. I. Brătianu, căruia îi încredință și președinția Consiliului și urmarea acuzațiunii, pe cale anticonstituțională, în contra foștilor săi consilieri. Fiecare știe rezultatul acestei hotărâri, care nu și-a dat încă toate roadele sale până astăzi. Alta a fost purtarea d-lor I. Grévy și Waddington; și nu ne îndoim că moderațiunea, energia și înțelepciunea de care au dat probe va contribui mult a întări guvernul pe care-l preșidează.

Dară să terminăm printr-o ciudată observațiune. Teoria susținută în 1876 de către d. I. Brătianu și aprobată de M. Sa Domnitorul, adică *dreptul pentru Cameră de a face chiar instrucțiunea procesului miniștrilor*, n-a fost aprobată nici chiar de minoritatea violentă și ultra-revoluționară a Camerei franceze — căci iată concluziunile raportului d-lui Brisson.

Art. 1. Conform art. ... din Constituțiune, Camera deputaților dă în judecată înaintea Senatului pe membrii ministerului din 16 mai 1877, prezidat de d. duce de Broglie, și ai ministerului din 23 noiembrie 1877, prezidat de d. de Rocheboul.

Art. 2. Trei comisari, luați din sinul Camerei și numiți prin alegere, vor fi însărcinați să facă recuzitorile necesare, să urmărească, să susțină și să termine acuzațiunea înaintea Senatului.

Va să zică cei 3 membri numiți de Cameră n-au altă misiune decât aceea de acuzatori, de procurori, iar *instrucțiunea judiciară*, cu toate urmările ei, adică perchezițiuni, ascultări de martori cu jurământ, interogatoriu al acuzaților, arestări, aparține, după chiar d. Brisson, Senatului, căruia aparține și judecata.

Iată dară teoria d-lui I. Brătianu, aprobată în 1876 de M. Sa Domnitorul, respinsă și combătută de cei mai violenți între cei violenți din Camera cea mai violentă din Europa, de partizani deghizați ai Comunei. Acești veterani ai revoluțiunii, acești copii de suflet a lui Robespierre n-au cutezat astăzi să-și însușească *instrucțiunea judiciară propriu-zisă*, să se facă într-un timp acuzatori și judecători în desprețul tuturilor legilor și a celei mai simple echități.

Să se felicite dară d-nii Brătianu, Rosetti, Missail etc. Frații și mai marii lor din Franța au rămas mai pe jos decât ei.

Este adevărat că Franța este o republică, că în capul ei se află un simplu avocat, d. I. Grévy, pe cînd România este o monarhie inzestrată cu o Constituțiune a cărei pază este încredințată jurământului și onoarei unui principe dintr-o veche și strălucită vișă. Se vede însă că advocații au și ei pe ici pe colo meritul lor și că nu trebuie desprețuiți.

[6 martie 1879]

TEATRU ROMÂNESC [„MÎNE, MARȚI 6 MARTIE...”]

Teatru românesc. Mîne, marți 6 martie, se va reprezenta în teatrul românesc comedia lui V. Alecsandri *Boierii și ciocoi*. Comedia aceasta e un tablou de obiceiuri dintre anii 1830—1848 și arată cu fidelitate multă starea de lucruri și relele sociale ale timpului acela. Pentru mulți din generația actuală piesa va fi cu totul nouă în privirea cuprinsului, căci astăzi boierii nu mai sînt, iar ciocoi au devenit cu toții liberali și patrioți ... pe hîrtie. Din *crisalida* ciocoi s-a dezvoltat fără îndoială *fluturul liberal*.

Cine voiește să vadă cum s-a operat acea schimbare și din ce elemente s-a operat să privească marți reprezentarea piesei lui Alecsandri.

[6 martie 1879]

[,«POLITISCHE CORRESPONDENZ» PUBLICĂ..”]

„Politische Correspondenz” publică o circulară a d-lui Cămpineanu cu data de 3 martie. Acest act ne face curioasă descoperire că știri oficiale, sosite din Rusia, susțin : 1. că România trebuie să mulțumească pentru independența sa armelor rusești ; 2. că cucerirea Dobrogei este o urmare a mărinimiei Rusiei și 3. că autoritățile române din Dobrogea au maltratat pe bulgarii de acolo numai din cauza naționalității lor.

La aceste trei teze d. Cămpineanu răspunde într-un ton foarte moderat, obiectiv la punctul 1 că România datorează independența propriilor sale arme ; la punctul al 2-lea, că Dobrogea a fost luată de turci de la români în secolul al XV-lea, când nu mai exista de mult Bulgaria, la punctul al 3-lea în fine, că bulgarii nu sînt maltratați din cauza naționalității lor. Punctul 1 și al 3-lea nu ne privesc cîtusi de puțin, pentru că independența, datorită sau nedatorită armelor rusești, nu există deplină nici pînă azi și pentru că Europa a legat-o de condiții care n-o privesc pe Rusia. Din faptul însuși că recunoașterea din partea Rusiei e departe de a fi suficientă rezultă că nu putem mulțumi pentru un lucru pe care nu-l avem, chiar dacă împărăția vecină ne-ar fi dat cu de prisos ceea ce noi nu i-am cerut niciodată. Iar punctul al 3-lea nu ni se pare îndestul de serios. Trupele române n-au găsit nici o rezistență în Dobrogea, din contra au fost bine primite, și dacă locuitorii bulgari au crezut a avea motiv de nemulțumire, din cauza atracției ce-o exercita împărăția de la Tirnova, vina asemenea nu e a noastră. Sperăm însă că timpul va vindeca și durerea aceasta, mai cu seamă pentru că n-are cuvînt de-a fi, iar pe de altă parte prevedem, din nefericire, că stările de lucruri din noul stat nu vor fi totemai atît de ademenitoare încît neaparținerea la statul bulgar să pară o nenorocire mare.

Punctul al 2-lea însă merită discutat, pentru a se vedea o dată pentru totdeauna cîtă consistență are mitul despre bulgarismul Dobrogei.

A aninti istoria tragică a *unghiului*, precum e numit în cele mai vechi monumente slave, ar fi a repeta în memorie toată istoria migrațiunii popoarelor. Căci cine n-a fost prin Dobrogea, cine n-a trecut vadul lui Isaac (Isaccea) de la Darius Hystaspes începînd și pînă astăzi ?

Avarii, cazarii, pecenegii, bulgarii, tătarii din Ural, rușii din Chiev sub Svietoslav, cumanii, tătarii lui Ugetai și în fine acia ai Hanului Noga. Cei din urmă par a fi fost hantarii lui Ţakas, fiul lui Noga, care, împreună cu Sfentislav, un cuman, au domnit asupra regatului româno-bulgar. A stabili însă drepturi după aceste dominațiuni ar fi lucru zădarnic. Cestiunea principală va rămîne a se ști din a cui mină Dobrogea a fost anexată de turci.

Autori slavi caută a dovedi cumcă Dobrogea și-ar fi avînd numele ei actual de la un anume Dobrotici, stăpînitor al cetății Varna de lingă mare (în a. 1360).

Dar, întîi, acest Dobrotici nu se știe de unde se trage, încît e greu de admis cumcă el ar fi dat numele unei provincii, al doilea, nici acest Dobrotici, nici fiul său Ivaneo nu s-au intitulat vrodată despoți ai Dobrogei. De la Mircea I însă, de la domnul Ţării Românești, mai există unicele documente în care provine acest titlu. La 1390 Mircea încheie un tractat de alianță cu Vladislav al II, regele Poloniei, contra lui Sigismund, regele Ungariei. În acesta Domnul român se numește „*terrarum Dobrodicii despotus et Tristri dominus*”. La 1399, adecă peste nouă ani, patru ani după luarea Tirnovei de către turci și omorîrea lui Ioan Sișman III, ultimul rege al Bulgariei, trei ani după cumplita bătălie de la Nicopoli, în care toată creștinătatea fu cumplit bătută împreună cu Mircea, și în zilele aceluiaș înfrîngător Baiazid Ilderim, domnul Ţării Românești, într-un document datat din Giurgiu relativ la mănăstirea Strugalea, se numește voievod al Ungro-Vlahiei, Domn al ținuturilor de dincolo de munți (Făgăraș și Amlaș), al amînduror malurilor Dunării pînă la marea cea mare și stăpînitor (vladalet) al orașului Drîstor. Acelaș titlu se repetază la 1406.

În acest an însă — 1406 — vine Musa, fiul lui Baiazid Ilderim, ce căzuse prins în bătălia de la Angora (1402) în minile biruitorului Timur Lenk. Acest Musa, mai tîrziu sultan, vine chemat din Asia de către Mircea, e ajutat de el în lupta pentru tron, ajunge împărat și cade, răsturnat de frate-său Mohamed I la 1412. Sub acest din urmă toți principii creștini ai Peninsulei Balcanice sînt siliți a se pleca sub jugul osman, afară de Mircea. Abia la 1416 bătrînul voievod e împresurat cu război și trebuie să se supuie asemenea. Deci abia la anul 1416 a putut să cadă Dobrogea, Silistria, Vidinul, Siștovul, Nicopole definitiv în minile turcilor, luate de la români.

În genere istoria Bulgariei nu e totemai aptă pentru stabilirea unor drepturi pozitive asupra provinciilor în care ei locuiesc. Statul bulgar a fost înființat pentru întîia oară de un neam de tătari din Ural, cari au domnit în Tirnova pînă la 1014, cînd împăratul Basilio II Bulgaroctonos (ucizătorul bulgarilor) i-au pus capăt. Acești tătari se creștinaseră și se slavizaseră în cursul timpului.

Amintim că în vremea aceasta, la 1014 și mai târziu, totacestîmpărat Basilios II, într-un hrisov formal, vorbește despre românii din ținutul Vidinului, din Bulgaria toată și de pe lângă mare, va să zică din Dobrogea, și-i supune jurisdicțiunii bisericești a patriarhului din Ohrida. De aci bulgarii au stat în atîrnare completă de împărăția bizantină o sută șaptezeci de ani.

După asta, adică la 1186, apar în scenă frații Petru și Asan. După mărturia tuturor contemporanilor fără excepție, ei erau *români*, poporul lor — românesc, limba lor — românească. Elementul românesc era atît de răspîndit în suta a douăsprezecea și pînă într-a cincisprezecea încît Tesalia actuală se chema Marea Românie, Μεγάλη Βλαχία; Etolia — România Mică; Epirul — Țara Vlahioților; Moesia — România Albă; Țara Românească actuală — România Neagră (Mauro Vlachia). În fine asanizii se numesc ei înșii în documente „domini Blacorum et Bulgarorum”. După stingerea liniei bărbătești a asanizilor (1257), noul regat pierde cătră Împărăția bizantină toate provinciile c-o populație precumpănită românească, iar statul *Cetății de spini* (Tirnova) mai duce o existență precară și fără consistență pînă ce cade fără scăpare în mina turcilor.

Într-adevăr, în zilele lui Murad I redusul stat care purta numele Bulgaria era împărțit în trei: la Vidin domnea Ioan Srațimir, cunnatul lui Vladislav Basarab și nepotul lui Alexandru Basarab, la Tirnova — fratele vitreg lui Srațimir, Ioan Sișman III, la Varna sus-amintitul Dobrotici. Dan I, nepot de frate a lui Vladislav Basarab și frate bun cu urmașul său Mircea I, era în război cu Sișman pentru marginile țării sale de dincolo de Dunăre. Cari vor fi fost acele margini nu putem ști exact din cauza lipsei de documente; sigur este numai că sub Mircea I nu mai e vorba de domnie bulgară în cetățile de pe malul drept al Dunării și în Dobrogea.

La 1389 e bătălia din Cîmpul Mierlei, după care toți cei ce-au luat parte în contra turcilor devin vasali, afară de Mircea.

La 1393 — cinci ani în urmă — se desființează și umbra regatului vasal din Tirnova, și Bulgaria devine pașalic, afară de Dobrogea și cetățile de pe Dunăre.

La 1394 bulgarii, statul și biserica națională, sînt desființați, patriarhul lor Euthimie e ținut în robie.

În starea aceasta de dezolațiune scaunul ecumenic din Constantinopol însărcinează pe mitropolitul din România Neagră (της Μεσο Βλαχίας) cu exercitarea tuturor drepturilor episcopale în Tirnova, iar la 1395 mitropolitul Țării Românești petrece în capitala Bulgariei. Fiul ultimului rege, Sișman, anume Alexandru, se turcește și e numit guvernator la Samsun în Asia Mică.

La 1396, adică doi ani în urmă, e cîmplita bătălie de la Nicopolis ad Haemum, care se mîntuie prin înfrîngerea Europei întregi de cătră Baiazid Ilderim. Din eroare unii au admis că locul acestei bătălii ar fi fost lângă Dupăre la Nicopolis ad Danubium, numit Micul Nicopol, care era în minile lui Mircea. Bătălia aceasta de o epică măreție a avut loc lângă Marele Nicopol, ale cărui ruine se văd azi în satul *Nichiup*, 4 ceasuri depărtare de Tirnova, 12 ceasuri de la Dunăre, unde riul Rușița se varsă în Iantra.

Am arătat mai sus că, cu toată victoria turcească de la Nicopolul Mare, Mircea se numește încă la 1399, adică trei ani în urmă, domn al întregului țarm drept al Dunării pînă la mare și vladaleț al Dristului.

La 1402 Baiazid e invins și lăntuit de Timur Lenk în bătălia de la Angora. Despre o invazie a Țării Românești nu mai poate fi vorba, căci împărăția osmană era sfișiată prin lupta între frați, între fiii lui Baiazid.

Dobrogea și Dristul, precum și întregul mal drept n-a putut fi luat de la români decît de Mohamed I și anume la 1416, cînd Mircea, încercat de ani și slăbit de lupte necontenite, a trebuit să se supui, deși în condiții cu mult mai bune decît toți principii slavi și greci ai Peninsulei Balcanice împreună.

[8 martie 1879]

[„ÎNTRU MULTELE NEPLĂCERI ALE VIEȚII...”]

Între multele neplăceri ale vieții desigur că polemizarea cu minți radicale e una din cele mai mari.

În orice discuțiune serioasă și onestă sînt cu putință numai două moduri: unul *ad rem*, care dovedește adevărul tezei în sine, altul *ad hominem*, care arată că adversarul a susținut sau făcut însuși lucrul pe care azi îl combate.

Argumente *ad rem* nu s-au adus nicicând în contra noastră, pentru că secta liberală consistă din oameni absolut incapabili, născuți cu neputința de-a pricepe cel mai elementar adevăr chiar. Dacă le spui că o alianță ofensivă nu se face fără tractat în regulă ei răspund e-ar fi nedemn de-a cere de la un împărat *zapis* și chezașie; dacă le spui că teoria de „om și om”, o teorie curat filantropică și un rezultat al compătimirii ce omul o are nu numai cu semenul său ci chiar cu animalele, devine o stupiditate erijându-se în *teorie de stat*, căci prefăce țara moștenită, apărută cu vărsare de sînge și cu privațiuni, într-o mlaștină americană pentru scurgerea elementelor nesănătoase din alte țări, atunci domnii liberali te numesc *evreofag*.

Un comundard alungat din Paris, care-și are învățătura toată din academia „Le crapaud volant”, devine redactor al „Românului”, organul unui partid numeros; o facultate a Universității din București e împuiată cu bulgari tîrziu la minte cari-n viața lor nu și-au bătut capul decît cu cămătăria și cărora omul prevăzător nu le-ar încredința viața unui cal, necum a unui creștin; acești bulgari cresc apoi la noi în țară o generație diplomată și privilegiată de ucigași, iar noi, dacă arătăm toate acestea, atunci . . . sîntem evreofagi. Ba unul din geniile acestea, născut în Bosnia și care-a învățat meșteșugul doctoresc de la felceri turcești, e pînă și . . . senator, ales în capitala României, în centrul luminelor, dragă Doamne, și în focarul naționalității, ca o adevărată ilustrație a libertății alegerilor. Să zicem că i-am fi opus acestui felcer turcesc tot ce-avem noi mai bun în țara noastră, pe un prinț de neam, pe un fiu de Domn de ex. al cărui tată să fi fost o glorie a paginelor istoriei țării, ale cărui antecedente să fi fost cele mai nobile, mai curate și mai generoase, ei bine, sîntem siguri că prințul cădea și că roșii alegeau tot pe doctorele Bosnagi.

Oare evreii sînt *singurele* elemente economice și moralice nesănătoase care se scurg la noi în urma extremismului liberalism al instituțiilor noastre, care nu cer altă calitate pentru așezarea în țară decît ca cel venit să fie animal vertebrat biman și nimic mai mult? Evreii sînt elementul cel mai numeros, nu însă *unic*: diferiții bosnagii și redactorii ai „Românului” intră în aceeași categorie a elementelor nesănătoase scurse de aiurea în țară.

Repetăm deci că, îndată ce e vorba de întîmpinări *ad rem*, cari să se refere la teză în sine, niciodată nu le vom putea primi de la mințile radicale, pentru că acestea nu sînt în stare de-a recunoaște nici chiar cele mai elementare adevăruri, nici chiar pe acela că, introducînd într-un stat eminent național un sistem de instituții cosmopolite și americane, prefăci țara cu necesitate într-o Americă nouă, într-o mlaștină de scurgere. Liberalii nu sînt nici măcar în stare de a vedea că aserțiunea noastră rămîne adevărată, abstracție făcînd de la cestiunea evreilor și de la soluțiunea ce-am propune-o noi, că e un adevăr neatîrnat de considerațiuni sau de opinii de partid și că, rostindu-l, nu devenim nici evreofili, nici evreofili.

Așadar cu argumente *ad rem* nu avem a ne ocupa, ci numai cu cele *ad hominem*, pe care „Românul” indeosebi se încearcă a le aduce în cele din urmă două numere ale sale în contra noastră.

Dintr-un pasaj al nostru, scris în sensul celui de mai sus și agravat totodată prin citarea art. 44 din Tractatul de la Berlin, „Românul” concludă că sîntem evreofagi.

Asta n-ar fi nimic, ar dovedi numai slăbiciune de judecată din partea adversarilor noștri și nimic mai mult. Dar organul radical merge și mai departe: ne impută că ne-am fi contrazis, e-am fi fost cîndva *evreofili*.

Apelăm la onestitatea „Românului” să ne spuie *cînd?*

Și în ce mod se face imputarea aceasta? „Această tactică — zice „Românul” — deși odioasă din punctul de vedere național, pentru că se adresează nu țării, ci străinilor, al căror ajutor **fiil** imploră în luptele interioare de partidă, nu e totuși lipsită de oarecare dibăcie: ea constă în a susține că guvernul și cu partida liberală s-ar fi unit cu fracțiunea spre a rezolve cestiunea izraelită astfel cum voiește fracțiunea”.

Cînd am implorat noi ajutorul străinilor în luptele interioare?

Cînd am susținut că guvernul s-a unit cu fracțiunea spre a rezolve cestiunea în sensul fracțiunii?

Noi am imputat guvernului duplicitate și fracțiunii asemenea duplicitate. Antecedentele cosmopolite ale d-lor Rosetti-Brătianu, drepturile femeilor, republica universală, participarea la atentatul Orsini, gheșeftăria proverbială a fraților fracționiști, promisiunile și înțelegerile d-lui C. A. Rosetti prin străinătate și tonul semeț înlăuntru, toate acestea ne făceau a crede că avem a face e-o nouă mistificație din partea roșiilor și a fracționiștilor. Ceea ce ne confirmă și mai mult în părerea aceasta este întimitatea vădită între fracție și guvern, cu toată logomahia din Adunări. Deci n-am putut vorbi despre o rezolvare a cestiunii în înțelesul fracției, pentru că această din urmă e bună-bucuroasă să-și păstreze deputățiile, advocaturile statului, prefecturile și tribunalele-i, să fie păsuită la arenzile moșiilor statului. Cu acest preț ea se mulțumește de a juca dublul rol de opoziție din gură și de votare pentru guvern la toate voturile pe față. Fracția face opoziție numai cînd știe că opoziția ei e inocentă; cum se clatină însă

guvernul, ca sare îndată în ajutorul lui. Apoi fracția mai are încă un drept de a fi ignorată : e puțin numeroasă și compusă din nulități patente. C-un cuvânt fracțiune e un nume foarte potrivit, căci totul la ea e fragmentar : minte, caracter, avere, număr.

Din toate cauzele acestea nu putem crede că guvernul ar fi voind să rezolve cestiunea evreilor în sensul fracției, pentru că fracția n-are nici un sens ; ea n-a știut niciodată ce vrea și e cel mult o companie de postulanți și arendași păsuți, nicieind însă un partid serios, despre care s-ar putea zice că-n cestiunea eulare gîndește așa sau altfel.

Dar să lăsăm acestea. N-am susținut că guvernul a dat mina cu fracționistii, ei din contra, că fracționistii au dat mina cu guvernul — pe sub mină, nu pe față. Îndecalmintrelea fracționisti sînt ai oricui le va da slujbe și îi va păsu cu arenzile ; noi știm cazuri în cari capi ai fracțiunii au venit cu capul pe tîpsie la miniștri conservatori, asigurindu-i despre nestrămütata lor fidelitate. Așadar la altceva.

[22 martie 1879]

[„IERI S-A CITIT ...”]

Ieri s-a citit pentru a treia și cea din urmă oară în Cameră declarația de revizuire a art. 7 din Constituție, însă, deși d. Furculescu a cerut a se deschide nunaidecît discuția asupra acestui obiect, majoritatea, de astă dată zgomotoasă, a Camerei a cerut continuarea votării bugetului, încît e probabil că discuția a treia la mină asupra articolului 7 se va începe abia sîmbătă, iar după votul al treilea Camera va fi de drept dizolvată.

Va să zică sîntem la spartul tîrgului.

Deși sîntem departe a a împărtași părerile esențiale ale d-lui Furculescu, ne unim totuși în părerea formală ce a emis-o d-sa, că graba în privirea bugetului ar fi fost cu cale acum cinci luni de zile, iar nu cu două zile înaintea dizolvării. Dar în zadar ; unde cîntă cucoși mulți întirzie a se face ziua.

Nu degeaba sînt în Cameră atitea recunoscute capacități financiare precum d-nii Pană, Bucsen, Sihleanu, Costinescu ; trebuia neapărat ca existența acestor ilustrațiuni, acestor oameni mari ai României să aibă efectul ei și la plăsmuirea bugetului, trebuia lucrul să se tîrăgănească atît de mult pînă ce votarea va fi devenit cu totul de prisos, în sine vorbind, și numai o formalitate goală de împlinit. O formalitate, da !, care zădărnicește cu totul dreptul de control al Adunării asupra sămilor visteriei și n-are alt scop decît de a acoperi prin *nimenea* responsabilitatea ministerului, oricît de pripite, oricît de factice ar fi sumele trecute la venituri, oricît de oneroase sau nejustificabile ar fi cheltuieli.

Pe cînd Camera era la largul ei și avea atîta timp înainte-i, pe atunci nu găsea vreme pentru bugete. Ba se discutau drepturile politice ale femeilor, ba atracțiunea pe care balonul captiv o exercita asupra d-lui Sihleanu, prezidentul comisiei bugetare, ba negustoria de principii era la ordinea zilei. Mai ales acum, înaintea desfacerii totale, fiecare din d-nii deputați liberali scotea cu atîta ieftinătate principiile sale pe piața alegerilor viitoare încît ajunsesc cite zece mărturisiri de pur liberalism la lețcaia roșie ; Camera ajunsese o prăvălie în care fiecă panglicar cu mîncărime de limbă scotea cite o panglică de un ceas și jumătate de lungă, aceasta nu pentru a lumina pe cineva sau a lămuri cestiunea, ci pentru a poza în această atitudine înaintea țarei alegătoare. Verzi și uscate, vrute și nevrute, povești scrise pe apă, proorocii despre lucruri trecute, c-un cuvînt negustorie grea ca fulgul pe apă, iată zilnica ocupație a Camerei luni întregi dupăolaltă.

Și acum, cînd e la adecă, cînd s-ar fi căzut ca bugetul să fie de mult discutat și votat, articolele bugetului zboară și sfîrie unul după altul ca spițele de la roată sau de la vîrtelniță : vicepreședintele somnoros, Camera somnoroasă, raportorul somnoros petrec ca prin vis condei după condei fără ca cineva să mai deschiză gura. Toată grija Camerei nu mai e ca bugetul să fie corect, bine chibzuit, neîncărcat, ci să se mîntuie odată comedia ; răspunderea ministeriului să fie acoperită prin votul unei Camere *neresponsabile* ... ș-atunci toate vor fi bune.

De se vor realege d-nii roșii, vor zice vorba celuiia : „an n-am cîștigat, est timp am păgubit, la anul trag nădejde”. Dar de se va împlini nădejdea, de nu, puțin le pasă ; țara să trăiască, datoriile curg.

De nu se vor realege, atunci „prinde orbul, scoate-i ochii”, căci cine-i va putea trage la răspundere pentru votarea bugetelor și pentru toate câte-au păcătuțit?

Astfel se exercită în România *suveranitatea națională*, controlul ce națiunea e chemată a-l exercita în afacerile ei, seriozitatea reprezentanților ei, e-un cuvânt astfel se joacă la noi *farsa constituțională*. Dar ea nu va mai ține mult; numai pînă duminică și apoi ... adio viață!

Sperăm că providența ne va scuti de-a revedea în viitoarele Adunări o seamă măcar din acele fizionomii a căror pecete e o neștearsă, înrădăcinată banalitate; sperăm că alegătorii își vor fi desebis ochii și nu vor mai trimite în Adunări nici naturi catilinare, despre cari ni-meni în lume nu poate ști cu ce trăiesc de pe o zi pe alta, nici palavragii și advocăței fără pricini, cari pierd vremea Adunărilor cu discursuri nesărate, dezgustătoare prin lipsa lor de cel mai comun bun-simț.

De cînd există Obștească Adunare în țările noastre o strînsură mai nevrednică de palavragii și de naturi catilinare nu s-au mai văzut. Cartofori de profesie, stilpi de cafenele fără rost și meșteșug, indivizi cari au accese de *delirium tremens*, iată unele din elementele constitutive ale actualei Adunări, încît toate darurile și podoabele sale natura pare a le fi grămădit asupra a o samă din deputații actuali. O slugărnicie necondiționată la ordinele stăpînilor miniștri, o deplină absență de spirit și o buimăceală neconținută la discutarea legilor, o înfiorătoare lipsă de patriotism la tratarea cestiunilor naționale, iată atmosfera generală, iar asupra unor discuții mlăștinoase, insipide, lipsite de spirit și de voință spre bine, vezi răsărind cite un chip ciudat și baroc, cite-o stîrpitură radicală în a cărei fiziognomie se concentrează oarecum toate trăsăturile neplăcute ale tuturilor națiilor semibarbare din Orient, vezi tipuri atît de pocite încît abia [o] fantazie de caricaturist le-ar putea inventa, punîndu-se într-adins să le iscodească, iar etnologul ar sta cu brațele încrucișate înaintea acelor specimene, neștiind, nu între ce oameni, dar în genere între ce soi de ființe organice să le claseze.

E curios într-adevăr de-a se vedea cum un popor ca al nostru, căruia Dumnezeu i-a dat oase destul de proporționate și o isteციune îndestul de vie, și-a prefăcut tocmai Adunarea în care ar fi trebuit să trimită tot ce are mai bun într-un fel de menajerie de curiozități etnologice și zoologice, a cărei exemplare gîndesc și vorbește tot atît de ciudat pe cît de ciudate arată. Se vede că teoria de „om și om” a fost pricepută la noi cu totul conform spiritului naturalist al secolului nostru, și nația a voit să trimeată un șir de specimene omenești dintre acelea cărora nu le lipsește, pentru a fi pure expresii vertebrale ale regnului respectiv, decît deosebirea unui fir de păr aruncat într-o cumpănă. *Ece homo ... Darwini*, omul redus la ultima, la cea mai simplă expresie cu putință.

Dar ce să mai vorbim! Un proverb turecesc zice că, pentru cel ce înțelege, un țințar sună ca o trîmbiță, iar pentru cel ce nu înțelege tobele și surlele sînt în zadar; și în orice caz lumina nu se aprinde decît pentru cei ce văd, nu pentru orbi. Domni-va aceeași orbire la alegerile viitoare ca la cele trecute, trimite-se-vor din nou aceleași incapacități personificate, aceleași ambițiuni meschine, aceleași mutre imposibile în Adunările viitoare sau poporul rumânesc își va deschide ochii și va refuza concursul la încercarea de-a se forma un nou cabinet de curiozități — iată întrebarea pe care noi, ciți n-am pierdut pe deplin speranța unui viitor mai bun, îndrăznim a o nega.

[24 martie 1879]

[„ALALTĂIERI, SÎMBĂTĂ ...”]

Alaltăieri, sîmbătă spre duminica Florilor, la 2 1/4 noaptea, Camera a ajuns în fine la votarea a treia a declarațiunii de revizuire; era deci din momentul acela dizolvată de drept, încît mesajul domnesc, citit a doua zi de către M.S. Domnitorul, a fost mai mult un act de grație către Camerele actuale.

Despre actul formal al dizolvării vom relata mai jos. Deocamdată ne mărginim a spune că dicționarele limbelor europene nu cuprind cuvînt care să însemne pe deplin monstruozițitatea sediutei de sîmbătă seară a Adunării deputaților.

Foia oficială se plînge uneori că nu poate discuta cu noi serios.

Să admitem ipoteza aceasta și totodată extrema noastră buunăvoință de a fi cît se poate de moderați în vorbe.

Ei bine, spună-ne un muritor din lume dacă o Cameră care votează de la 9 și pînă la 2 ore după miezul nopții, adică în cinci ceasuri, bugetul statului, bugetul Casei de dotațiune a oastei, legea pentru împrumutul orașului București, legea responsabilității ministeriale, rezilierea contractului cu monopolul tutunurilor ș.a.m.d.,

spună-ni-se dacă cu o asemenea Cameră și cu guvernul răsărit din ea mai poate fi vorba de discuțiune serioasă?

Dar orice expresii am întrebuița, dac-am numi-o bufonerie constituțională sau panglicărie parlamentară, orice vorbă am întrebuița ea n-ar fi indestul de tare pentru a înfiera această extremă ușurință, care nu credem să fi avînd seamăn în analele nici unui parlament de pe fața pămîntului.

Și dacă renunțăm la caracterizarea mai de aproape a acestei memorabile ședințe de sim-bătă seara o facem nu pentru c-ar fi loc de cruțare, ci numai pentru că nu ne-a făcut efectul unei ședințe, ci pe acela al unui dezastru, a unei lavine prăvălită asupra țării.

În buimăcirea generală, discursul lăudăros și incriminător totodată al d-lui ministru de finanțe ni s-a părut un lung și îndărătnic șuier de ironie. Cînd am auzit pe d. Dim. Sturdza lăudînd exactitatea bugetului pe anul 1879 și comparîndu-o cu defectuoșitatea bugetelor guvernului conservator, cînd l-am auzit atribuîndu-și războiul ruso-turcesc o dată ca o scuză pentru cheltuiala de 56 și jum. milioane aruncate în apa Dunării, a doua oară ca un merit pentru sporirea neprevăzută a citorva venituri, ni s-a părut mai întîi o glumă nu la locul ei, mai ales în fața acelei Camere care vota bugetul cu drumul de fier fără nici o cercetare a condeielor, față cu o Cameră care peste o jumătate de oră avea să rezilieze contractul cu regia și să voteze o convenție de tarife cu Austro-Ungaria, ne frecam ochii ca să ne trezim din acest vis alieva, care ne făcea înpresia unui dezastru, însoțit de o muzică plină de suficiență și de satisfacțiune personală.

Și, cu toate acestea, azi trebuie s-o spunem c-a fost cu puțință. La Dumnezeu și la noi toate sînt cu puțință.

Și nu sîntem numai noi aceia cari avem de ce ne mira. Ziare liberale ale partidului chiar, „Binele public” bunăoară, se unește în această privire cu noi.

Votarea bugetelor e-o pripă necunoscută încă de cînd avem regim parlamentar, angajarea de a termina la epoce fixe linia de juncțiune Predeal, *uciderea* liniei ferate Virciorova cel puțin în privirea tranzitului, nedreptățirea și asuprirea încercată asupra corpului didactic prin manifesta călcare a legii instrucțiunii, rezilierea contractului Regiei monopolului de tutunuri prin surprîndere, toate acestea fură acte de natură a convinge pe toți că lipsa de independență și exclusivismul de partid sînt în stare a cauza cele mai mari rele.

Și toate acestea ... în patru ceasuri.

Ei bine, Vezuvul a fost mai îngăduitor cu orașul Pompei cînd l-a acoperit cu o pătură de lavă; el a avut nevoie de mai mult timp pentru rostogolirea valurilor sale de foc.

D. ministru de finanțe n-a fost găsit o altă ocazie mai bună, un alt ceas mai senin, o altă situație mai puțin îngrămădită pentru a-și espune meritele sale și o statistică comparativă a bugetelor de la 1873 îneoace.

Acuma, cînd membrii Adunării erau obosiți de peste zi, cînd asupra acestei ședințe de seară se grămădisă toate legile cele mai importante ale sesiunii, cînd nimeni nu era preparat a-i răspunde, d-sa a găsit ocazie a declara că de acum-nainte bugetele vor fi echilibrate, pentru că de astă dată evaluările veniturilor se fac cu exactitate, pe cînd conservatorii falsificau bugetele prin evaluări umflate. Liberalii n-ar fi greșit decît la evaluarea cheltuielilor ministrului de război, unde s-a întîmplat neînsemnatul plus de 56 și jumătate, încolo toate sînt în regulă.

La acest discurs al d-lui Sturdza a răspuns d. Maiorescu.

Deși -- ca toți colegii săi -- nepreparat și neașteptîndu-se la discursul ca din senin al d-lui ministru, d. Maiorescu a arătat lipsa de fundament a aserțiunilor financiare ale d-lui Sturdza.

În adevăr, dacă s-a întîmplat sub conservatori ca unele venituri să fie trecute în buget cu cifre mai urcate decît cele pe cari le-au produs într-adevăr, cată a nu se uita că acele venituri rezultau din dări nouă indirecte, care în lipsa unei statistice exacte nu se puteau prevedea ce vor produce. Îndealtmintrelea evaluările actualului ministru nu sînt cu mult mai exacte. Astfel pentru anul espiat s-au evaluat la 8 milioane venitul vămilor, pe cînd acesta a adus 16 milioane, adică cu 8 milioane mai mult. Cîmă a ieșit în plus și nu în minus e o împrejurare fericită, care

nu diminuează de fel eroarea de calcul, căci ciudată într-adevăr ar fi evaluarea aceea care ar fixa veniturile la o sută de milioane, pe cînd ele în realitate ar aduce două sute de milioane.

În realitate însă acest spor considerabil a o seamă de venituri e de atribuit aceluiași împrejurări cărora căută să se atribuie cheltuielile în plus de 56 1/2 milioane — adică războiului. Și dacă d. ministru poate invoca războiul ca justificare, tot acest război îi ridică pe de altă parte orice merit în privirea sporurilor de la venituri, căci drum de fier, vămii, poștă și telegraf, toate acestea a produs mai mult tocmai în urma aceluiași împrejurări extraordinare, sporitoare a unor venituri, dar sporitoare și în cheltuieli și anume în acelea ale Ministeriului de Război.

Dar dacă d-nul ministru a găsit de cuviință a face o statistică comparativă a deosebitelor bugete, de ce s-a oprit oare la 1873? Pentru că înainte de 1873 tot guvern liberal a fost, pentru că de atunci datează dezordinea în finanțe, de atunci încărcarea spontană a statului cu cheltuieli în dreptul cărora nu era prevăzută nici o resursă.

La discursul d-lui Maioreseu a răspuns d. Brătianu. E în genere cunoscut obiceiul actualului ministru-prezident de-a invoca mărturia unor persoane răposate de mult. Cavour, Napoleon, Victor Emanoil, e-un cuvînt toți potentai și miniștrii morți au norocirea de a fi invocați că ar fi vorbit între patru ochi cu d-sa cutare și cutare adevăruri pentru cari-l place a pleda.

Și de astă dată, spre a dovedi că evaluările bugetelor conservatoare ar fi fost într-adevăr false, d-sa a invocat mărturia unui funcționar răposat, anume Racoviceanu.

Dar, lăsînd pe răposatul în pace, să luăm noi din parte-ne mărturisirea unui om viu și deputat liberal, a d-lui I. Ionescu, făcută în numărul de azi al „Binelui public”.

D-sa spune că în anul 1879 veniturile scad și cheltuielile cresc și, pentru ca să li se dea acestora o năucire de acoperire, se umflă veniturile. În loc de 19 milioane ce au fost în anul trecut la poște, drumuri de fier și diverse, s-au pus în anul acesta 29 de milioane. Rezumatul general e acesta :

Cheltuieli	108 376 539
Venituri	101 673 316
Deficit	7 703 223
Veni[turi] umfl[ate]	7 300 065
Deficitul întreg	15 004 008

Va să zică în anul 1879 se cheltuiesc 15 milioane mai mult decît veniturile.

Iată dară lăudătorul discurs al d-lui ministru de finanțe redus la adevărata lui valoare, la un deficit real de 15 milioane pentru anul curent.

Puține mai avem de adaos. În aceeași noapte de sîmbătă spre duminică în care s-a votat cu asalt cele mai grele proiecte de legi fără de nici o discuție, d. Stolojan a propus ridicarea unui monument în amintirea războiului, s-a citit o scrisoare a M. Sale Domnului prin care se conferă tuturor deputaților și senatorilor medalia comemorativă a *Apărătorilor Independenței* și s-a votat în fine pentru a treia oară declarațiunea de modificare a articolului 7.

[27 martie 1879]

[„ALALTĂIERI, LUNI DIMINEAȚA...”]

Alaltăieri, luni dimineața, la 9 ore, un individ a descăreat de patru ori un revolver asupra împăratului Rusiei, pe cînd M. Sa se primbla pe jos. Împăratul n-a fost atins; făptuitorul a fost arestat.

Iată știrea cea mai însemnată care a alarmat pe oameni în cursul sfintelor sărbători ale Paștilor. Ea e cu atît mai gravă cu cît formează încheierea unei serii întregi de fapte

întunecoase al căror teatru a fost în timpul din urmă Rusia. Mișcarea revoluționară din Rusia fierbe înfundat; pe ici pe colo se-ndreptează pistoale contra șefilor administrațiunii de guvern, se descopăr amploiați, sergenți de poliție, ba chiar persoane din societatea înaltă cari iau parte și dau impulsione mișcării. Siberia se populează cu adepții nouălor idei și cu toate acestea tot mai rămîn destui cari să atenteze la viața împăratului chiar. În Germania mișcarea socialistă analoagă a încetat în urma introducerii unor legi excepționale; în Rusia asemenea legi excepționale există în permanență; în Germania se urmăresc ideile socialiste numai, în Rusia s-au urmărit orice soi de idee mai liberă, încît sub presiunea cea mai mare, cu umilirea patentă a corpului didactic și a studenților, universitățile rusești au crescut o tinerime pururea supravegheată în toate mișcărilor ei. Oricît de regretabil și de odios e dar faptul atentatului, izolat și restrîns la responsabilitatea morală a făptuitorului, și oricît îl dezaprobăm, el totuși rămîne un semn caracteristic al timpului, un simptom al unor cauze cu mult mai întinse și mai generale. Faptul nu are caracterul unei răzbunări private, al unei crime individuale, el e precursorul unei mișcări de discompunerea socială al căreia obiect e colosala împărăție slavă.

Dar nu numai la Rusia e mărginită acea discompunere. Preste tot credințele vecli mor, un materialism brutal le ia locul, cultura secolului mînă-n mînă cu sărăcia claselor lucrătoare amenință toată clădirea măreată a civilizației creștine. Stilul elegant al arhitecturii Renașterii, cel măreț gotic cedează stilului monoton al cazarmelor de închiriat, Shak[e]speare și Molière cedează bufonăriilor și dramelor de incest și adulteriu, cancanul și Offenbach alungă pe Beethoven și pe Mozart, — e o epocă în care ideile mari asfințesc, în care zeii mor. Pe lîngă aceasta se mai adaogă o generală corupțiune economică. Capitalul, care ar trebui să fie și să rămînă ceea ce este prin natura lui, adevă un rezultat al muncii și totodată un instrument al ei, e adesea, ca posesiune individuală, rezultatul unor uneltiri vinovate, a exploatării publicului prin întreprinderi hazardate și fără trînicie, a jocului de bursă, a minciunei. Elemente economice nesănătoase, uzurari și jucători la bursă, cavaleri de industrie și întreprinzători șarlatani se urcă cu repejune în clasele superioare ale societății omenesti, în locurile cari înainte erau rezervate nașterii ilustre, averii seculare, inteligenței celei mai dezvoltate, caracterului celui mai drept și mai statornic.

Fără îndoială că alături cu germenii de discompunere generală se vor fi aflînd și germenii unei noi vieți fecunde de un caracter într-adevăr uman; dar totuși nu este mai puțin adevărat că în momentul de față ideile bune se află în linie coborîtoare și aparțin toate fără excepție trecutului, iar cele rele se află pe linie suitoare.

[5 aprilie 1879]

[„UN CENUȘAR ROMÂN...”]

Un cenușar român rătăcit ca amploiat, nu știm de-a cita mînă, prin Dobrogea se pusese într-una din zile să esplice unui ture sistemul liberal. Turcul nu cam pricepea de la-nceput, căci el căuta și în România autorități analoage cu cele din Stambul: astfel sub principe el își închipuia ceva analog cu padișahul, sub ministru ceva analog cu vizirul ș.a.m.d. — Nu — îi zicea amploiatul — *poporul* este suveran. Uite-te ici în cafenea la toți cîți sint față. Toți sint suverani, ei pun țara la cale.

Abia acuma turel înțelesese — Acu știm, guvernul vostru *genabet-tacîm* (tacîm de haimanale, de stilpi de cafenea).

Această espresie *genabet-tacîm* se lăți repede în toată Dobrogea, se va regăsi și în corespondența pe care un efendî ne-o trimite din Cernavoda și unde se va vedea ce tacîm de oameni d. Brătianu a găsit de cuvîință să trîmîță ca să administreze și să lumineze Dobrogea. Atragem atenția tuturor, a d-lui Brătianu asemenea, asupra scandalooasei purtări a o seamă de funcționari români din Cernavoda, care e atît de bine descrisă în corespondența ce-o publicăm în n-rul de astăzi.

Poporul? Națiunea? Iată două espresii pentru una și aceeași noțiune despre care liberalii nu-și dau niciodată seamă cînd vorbesc de ea. În gura *genabet-tacîmului* nostru poporul este ceva nedefinit, monstruos, incert, zgomotos, ceva căruia nu-i mai dai de capăt.

Pentru noi însă lucrul e mult mai clar : popor, națiune e complexul de clase sociale al unui gîni, adică a unor oameni de aceeași origine etnică. Proprietarul mare, țăranul, negustorul, breslașul sînt în același mod popor ; nimeni din aceștia nu e mai mult ori mai puțin *popor* decît fiecare din ei. D. de Bismarck e tot atît de bine popor german ca și d. Liebknecht, și popor român e tot atît de mult badea Toader ca și cutare ori cutare prinț sau proprietar mare.

Dar alături cu clasele pozitive ale societății române mai există și oameni cari nici au ceva, nici au învățat vro carte acătării, nici știi de unde pînă unde a răsărit pe aici prin țară, iar acești oameni pretind a fi popor *par excellence*, numai ei sînt națiunea, și pe aceștia turcul și noi îi numim *genabet-tacîm*, adică roșii.

Așadar poporul, națiunea *par excellence*, în număr de vro 120 de inși, s-au adunat la Herdan. Proprietari și negustori se rătăcise asemenea vro cîțiva pe acolo, dar nici unul din ei nu s-a amestecat în vorbă. Dar pentru aceasta erau mulți profesori de soiul d-lui Cernătescu (numit fără concurs în noaptea de 11 februarie), mulți advocați fără pricini (numiți de liberali în sinecurile de advocatură ale statului), mulți arendași de moșii ale statului, adică de cei eternamente datori cu ratele, c-un cuvînt, pe lingă națiunea adevărată, reprezentată prin doi-trei inși, era o sută și mai bine de *genabet-tacîm*, de oameni cari au nevoie să stea cei de-o seamă cu ei la guvern pentru ca să aibă cu ce trăi, oameni pentru cari buget și domenii ale statului sînt singurele mijloace de existență.

Dintre foștii aliați de la Mazar Pașa au vorbit mai întii d. Ioan Ghica. D-sa a arătat că, legăturile noastre cu Europa fiind rupte, sîntem avizați pentru apărarea și garantarea noastră la noi înșine. De la alegerile acestea va depinde existența naționalității noastre. Ele trebuie să fie libere de orice influență și, dacă cetățeanul va da de un prefect ori subprefect care s-amestecă în alegeri, să-l ia de piept (*ipsissima verba*) și să-l ducă înaintea procurorului.

D. C.A. Rosetti a fost foarte nemulțumit cu discursul d-lui Ioan Ghica. D-sa a cerut ca tot partidul liberal-național să se unească, căci conservatorii sînt uniți, deci libertatea e compromisă, Constituția e-n primejdie. Partidul liberal trebuie înainte de toate să aibă o *disciplină* oarbă, supunere pasivă ca o armată de soldați, căci libertatea nu se cîștigă decît prin *selavia sub autoritatea partidului*.

Aceste faimoase teorii trebuiesc ținute minte ; trebuie ca românii să știe și teoreticește ce este libertatea roșie, căci practic o știu de mult.

Dar un caz cu mult mai grav s-a-ntîmplat în adunarea aceasta. Un membru al Curții de Casațiune, d. Alex. Petrescu, s-au amestecat asemenea în tacîm și a vorbit ca om de partid în sensul partidului roșu.

Cu toate astea acest domn, ca judecător, va avea în curînd să judece sute de procese electorale ; de aceea e în orice caz interesant a se ști pînă unde va merge *disciplina, solidaritatea, supunerea sa pacinică* ca-n armata de soldați și *selavia sub autoritatea partidului* cînd d-sa va judeca procesele electorale.

Atragem asemenea atenția d-lui prim-președinte al Curții de Casațiune, căci voim a ști într-adevăr dacă membrii unei Curți a cărei rațiune de a fi e tocmai imparțialitatea și depărtarea de orice partid, dacă acei membri zicem pot lua parte în dragă voie la adunări de partide politice, ba să agiteze cu vorba și în faptă sub disciplină, supunere soldățească, selavie sub autoritatea partidului în favorul cutărui sau cutărui.

Iată dar un buchet de teorii și de fapte cules din adunarea de la Herdan, adunare a partidului liberal-național.

Național. Citiți numele membrilor comitetului electoral ; mulțimea de nume fanariote și bulgărești vă va încredința ce *național* e partidul roșu.

[8 aprilie 1879]

[„D. FRÉDÉRIC DAMÉ NE TRIMITE...”]

D. Frédéric Damé ne trimite o întîmpinare lungă, căreia-i dăm loc mai jos, relativă la mențiunea făcută în una din revistele noastre despre un redactor al „Românului”, nenumit, care ar fi luat parte la Comuna din Paris. D-sa arată deci prin șirele de mai jos că n-a luat parte la acea mișcare și întărește aserțiunea sa cu acte gospod.

Iată dar acea întâmpinare, asupra căreia facem mai la vale observațiile noastre.

București, 25 martie, 1879

D-lui Redactor al ziarului „Timpul”

Domnule redactor,

Vorbind de mine vă permiteți din nou să adăugați lângă numele meu epiteta de „comunard alungat din țara sa”. Știți, d-le, că, dacă „Timpul” ar fi un ziar serios în alegațiunile sale, această acuzațiune aruncată în treacăt, după ce a fost dezmințită de atâtea ori, ar constitui ceva mai mult decât o calomnie.

Însă, fără a cerceta mobilul unui fapt pe care nu voiesc să-l calific, cred de datoria mea să vă adresez spre știință copia de pe două scrisori, una iscălită de un fost subsecretar de stat la departamentul justiției, cealaltă emanând de la actualul ministru al comerțului. Sper, d-le, că nu veți refuza publicarea lor în ziarul d-stră.

Versailles, 21 ianuarie 1877

Scumpul meu domn,

N-am uitat nici numele d-tale nici serviciile ce ai adus guvernului în zilele grele când ne luptam în contra comitetului central. Se poate zice că ai fost ajutorul primărilor noastre și știu cite misiuni periculoase ți-au fost încredințate de noi și că le-ai îndeplinit pe toate cu curagiu și inteligență . . . Primește încredințarea stimei ce mi-a inspirat purtarea d-tale.

Încrezi-te, scumpul meu domn, în simțimintele mele devotate.

Jules Méline

Primar al arond[ismentului] I din Paris în 1870—71.

Deputat al depart[amentului] Vosges. Subsecretar de stat la depart[amentul] Justiției. Minister. Dufaure.

Iată scrisoarea a doua, care mi-a fost adresată tocmai ca să răspundă unor atacuri îndreptate, tot cu ace[le]ași bunăcredință, de d-voastră în contra mea pe la finele anului 1876.

Paris, 23 ianuarie 1877

Subsemnatul, deputat al arond[ismentului] I din Paris, fost primar al arond[ismentului] II (1870—1871), certifică că d. Frédéric Damé, născut la Tonnerre (Yonne) în 1849, a fost secretarul meu în timpul răzbelului și al asediului capitalei în 1870—71 și că și-a îndeplinit totdeauna funcțiunile sale cu zel, inteligență și devotament. Atest între altele că în momentul insurecțiunii comuniste din martie 1871 nu m-a părăsit în zilele cîl am rezistat cu primarii Parisului la propășirea acestei insurecțiuni. A venit cu mine la Versailles și n-a încetat să fie credincios cauzei ordinei și a păcii.

Pentru ce i-am dat această atestare, autorizindu-l să facă de dînsa uzul ce-i va conveni mai bine.

P. Tirard

actualmente ministru al comerțului
și agriculturii

Originalele acestor două scrisori sînt la dispozițiunea d-voastră ca să le consultați. Asemenea pun la dispozițiunea d-voastră cartea ce am publicat la Paris în septembrie 1871, *La Résistance*, în care am făcut istoricul mișcării comuniste, și *Istoria revoluțiunii din 1870—71* a lui Jules Clarétie, ca să constatați că acest eminent scriitor n-a găsit alte teorii mai bune decât ale mele, astfel încît ancheta Camerei asupra evenimentelor din martie s-au răzimat tot asupra acestor teorii, care au fost din nou sancționate de Jules Simon și Camille Pelletan în ultimele lor publicări privitoare la insurecțiunea din 1871.

Cred acum că nu voi mai găsi în „Timpul” epitete nedrepte acolate la numele meu, deși era simplu să vă asigurați înainte d-a vorbi, cu atît mai simplu cu cît persoana mea e prea neînsemnată ca să poată figura în primele București ale ziarului d-voastră.

Și pentru că ocaziunea-mi este dată, adaug că ar fi bine să se piarză în presa română obiceiul d-a se arunca unul la altul acuzări nefundate, căci dezmințirea lor azvîrlă discre[di]tul asupra acelor care le-au scormonit.

Vă rog, domnule, să binevoiți a publica această scrisoare în coloanele ziarului d-voastră și să primiți salutările mele.

Frédéric Damé

43. Calea Victoriei

Toate acestea sînt bune și frumoase, păcat numai că nu dovedesc nimic. Cată să reamintim pe scurt coprinsul acelei reviste a noastre. „Românul” ne făcea o imputare oarecum că numisem cererea de drepturi a evreilor, adresată Congresului, un act de înaltă trădare; ne imputa asemenea plîngerea noastră că prin sistemul de legi liberale cosmopolite, prin ame-

ricanismul demagogiei, bazat pe teoria rosettească „om și om”, țara noastră a devenit o mlaștină de scurgere a elementelor economice și morale nesănătoase din Apusul și Răsăritul Europei.

Noi am răspuns la aceasta că n-am vorbit numai de evrei și că aceștia nu sînt *singurul* element nesănătos venit în țară. Fără a cita nume proprii, am pomenit numai exemplul unei facultăți din București, un fel de stup de bulgari ignoranți și cămătari, de un senator bosniac (felcer turcesc) ales în colegiul *întîi* de București și candidat al roșiilor și de redactorul unei foi răspîndite, despre care se zicea c-ar fi luat parte la Comuna din Paris.

D. Frédéric Damé ne spune că d-sa n-a luat parte la Comună și o dovedește.

Îl credem; retragem aserțiunea cum a fost, fără a schimba însă teoria generală emisă și fără a-l scoate din rîndul în care s-a simțit a fi. Căci nu faptul că a luat sau n-a luat parte la Comună e pentru noi important, ci mediocritatea și nematuritatea scrierilor sale, cari nu-l îndreptățesc a juca un rol de cultură în România.

D. Frédéric Damé a scris un dicționar de medicină ni se pare. Cu toate acestea nu știm să fie nici fiziolog, nici anatom, nici patolog special.

Tot d-sa a scris un fel de manual pentru învățarea limbei rusești.

Cunoaște limbile slave sau măcar pe cea rusească atît de bine ca pe cea franceză?

Ne-ndoim asemenea.

A scris apoi o *Călăuză a Bucureștilor*; un *Dicționar al dialectului provensal în comparație cu limba română*, în care pune cuvinte românești de gazetă, introduse de ieri-alaltăieri, alături cu fondul vechi romanic al limbei provinciale; d-sa mai primejduiește apoi vizitarea Teatrului Național prin piese scrise fără pic de talent și citirea „Românului” prin foiletoane. C-un cuvînt se folosește de zece căi pentru a se face. . . nemuritor și va pretinde poate ca să-l numărăm între elementele sănătoase de cultură?

Așadar, cu tot *transitus per falsum medium*, cu toată eroarea noastră în privirea participării la Comună, atît teoria noastră generală cît și exemplele citate rămîn bune, precum teoria lui Galilei ar rămîne adevărată chiar dacă el ar fi citat între argumente și vrun pasaj din Biblie.

Oricine ne va putea crede că d. Frédéric Damé e pentru noi o persoană indiferentă, ca oricare alta, încît, pe cîtă vreme nu va voi a se face observat, n-am fi crezut de-a avea destul *talent* de-a ne ocupa de d-sa. Poate că autorul *Nopții furtunoase* ar fi singurul care să-mbogățească specia „Rică Venturianu” cu încă un tip. Dumnezeu umple lumea cu ce poate și n-avem ceartă cu cerul. Dar pe terenul vieții publice credem din contra că orice mediocritate trebuie descurajată din capul locului și în tot felul, pentru ca nici să cuteze a căuta pe seama noastră a tuturor a importanță ce nu i se cuvine, chiar dacă acea importanță s-ar mărgini la scrierea de piese rele.

Oare dacă d. corector al „Românului” ar fi avut în realitate talentul lucrurilor pe cari le-a întreprins, adecă talentul de-a compune enciclopedii medicale, dicționare comparative a limbilor romane, gramatici pentru limbele slavone și tragedii bune totodată, Franța n-ar fi salutat în d-sa pe un nou Voltaire, n-ar fi fost încîntată de-a posedea un spirit atît de universal?

Din punctul nostru de vedere e așadar indiferent dacă mediocritatea se cheamă Urechia sau X sau Y. E o buruiiană rea ce trebuie plivită, pentru a se face loc la soare plantelor celor de folos. Prisosul de puteri pe care o nație îl posedă e îndestul de mic pentru întreținerea culturii *adevărate*; dacă însă în locul acesteia se grămădește cea falsă, se grămădesc enciclopedii medicale, furtografia urechească sau *Scrisorile oătră demoșteniți*, nu mai e loc pentru cultura cea adevărată și sănătoasă.

D. Damé în fine are modestia de-a zice că d-sa e prea neînsemnat pentru ca să ne ocupăm de d-sa. Dar tocmai motivul acesta ne face pe noi să vorbim, căci atunci am trebui să tăcem și despre d. Urechia. Îndealtmintrelea fraza aceasta ne-aduce aminte o epigramă a lui C. Bălăcescu :

*Din modestie se vede
Zici că nu-nsemnezi nimic;
Tu o zici fără o crede,
Eu o crez fără s-o zic.*

[8 aprilie 1879]

CESTIUNEA ORIENTULUI [„DUPĂ CUM ȘTIM...”]

După cum știm, o telegramă din Constantinopol ne-a anunțat numirea lui Aleco Pașa ca guvernator al Rumeliei. Poarta într-atîta a făcut bine numind guvernator pentru această provincie întru cît ca a îndeplinit și ultima condiție ce mai pretextau rușii pentru deșertarea Rumeliei. Se-nțelege că Poarta nu a numit ca guvernator pe Aleco Pașa pînă nu s-a înțeles cu el cu privire la modul de administrare și să sperăm că Alexandru Vogorides, adică Aleco Pașa, ca partizan al lui Midhat Pașa, adică ca partizan al „reformatorilor”, va ști să-și împlinească misiunea, împăciuinđ spiritele atît de agitate ale populațiunii Rumeliei răsăritene. Aleco Pașa pînă acum a petrecut la Paris și probabil că se va fi înțeles cu actualul ambasador turec de acolo și fostul mare vizir, Savfet Pașa, asupra celor mai de aproape modalități ale guvernării sale. Ca demnitar otoman, Alexandru Vogorides — Aleco Pașa nu credem că va lucra în contra intereselor suveranului său, și, dacă n-ar plana asupra capului său funul bănuitor ieșit din cădelnița Agenției ruse, am putea zice că Poarta nu a greșit făcînd această alegere. Numirea noului guvernator este o dovadă mai mult că proiectul de ocupare mixtă a căzut și că contraproiectul Porței nu numai că s-a primit, dar a și început să fie pus în aplicare. După acest contraproiect, Poarta are să numească un guvernator; prelungindu-se totdodată încă pe un an împuțernicirile comisiei ostrumelice, pe cînd Poarta va abzice docamdată de dreptul ei d-a ocupa liniile Balcanilor. O brigadă din miliția Rumeliei răsăritene a ocupat portul Burgas. După retragerea trupelor ruse aceste miliții vor fi chemate a îngriji de buna ordine în provincie, rămîind totdodată lui Aleco Pașa dreptul d-a aduce noi trupe turești, conform articolului 16 din Tratatul de Berlin, dacă aceste miliții nu vor fi îndestulătoare.

[10 aprilie 1879]

[„UNA DIN FRAZELE FAVORITE...”]

Una din frazele favorite ale demagogiei noastre, pusă chiar în gura M.S. Domnitorului în mesajul de închidere a Corpurilor legiuitoare, e aceea că în tot timpul războiului și în urmă, pe cît ținu ocupațiunea rusească, libertățile publice n-au fost defel înlăturate prin stare de asediu, ci toți am urmat a ne bucura de toate drepturile publice și private.

Caz nemaipomenit în altă țară, strigă roșii.

De mirare lucru ca tocmai guvernul nostru să aibă atîta dibăcie și circumspecțiune, atîta tact și cumpătare încît în timpuri cu totul extraordinare să n-aibă defel nevoie de măsuri extraordinare.

Dar să ne punem în altă ipoteză. Să presupunem că Germania ar fi în război cu Franța și că amîndouă țările, pentru a evita turburări înlăuntru, ar dispune următorul lucru: la Berlin s-ar numi Liebknecht director al Domeniilor, Bebel secretar de stat la Învățaturile Publice, Hödel, prefect de poliție și Nobiling șef gardei palatului împărătesc, apoi toată secta liberalilor internaționali s-ar pune în cele mai bune funcții publice, fără a se întreba dacă știu carte sau pricep cîtu-i negru sub unghie din serviciul public ce li se încredințează. Oare s-ar întîmpla turburare în timpul războiului? Desigur că nu. E drept că această liniște ar fi cumpărată cu dezordinea financiară, cu destrăbălarea administrativă, cu o mulțime de rele cari s-ar prăsi și înrădăcina repede în vechea societate germană, dar turburări nu s-ar întîmpla, tocmai pentru că elementele nesănătoase, revoluționare, ar fi la guvern.

Iar dacă în Franța ar fi, în același caz ipotetic, la Ministeriul de Interne d. Rochefort, la Justiție un Raoul Rigault ș.a.m.d., fire-ar turburări în Paris? Desigur că nu. Elementele sănătoase s-ar ținea în liniște tocmai prin prinejdia generală care ar amenința patria, iar cele nesănătoase s-ar împlena cu de prisos din toate foloasele poziției lor oficiale și ar tăcea asemenea.

Tocmai așa însă s-au întîmplat la noi. Omul care a insultat persoana M. Sale și pe membrii familiei domnești prin scrieri obscene și cuplete de *café chantant* și care a ponegriț tot ce țara aceasta are mai onest și mai independent capătă medalia *Bene-merenti* pentru scrieri literare și luminează publicul *ex officio*. Revoluționari de meserie, amestecați în mișcările cele mai puțin curate de prin Franța și Italia, d-nii Rosetti-Brătianu sînt în capul afacerilor,

unul șef al partidului, altul ministru prezident ; în fine cel ce detronează pe Domn și proclamă republica europeană federativă la Ploiești veghează astăzi de siguranța capitalei și a persoanei M. Sale.

Fost-a dar cu puțință turburări la noi, ori fost-au necesară decretarea stării de asediu ?

Contra cui să se fi decretat dacă tocmai aici contra cărora se putea decreta erau ei înșiși însăreinași cu mănținerea ordinii, erau ei înșiși guvern ?

Așadar faptul în sine că s-au mănținut ceea ce numesc dd-lor Constituția fără a se fi turburat ordinea nu dovedește încă nimic ; căci elementele pozitive ale nației, cu toate recluzițiile neomenoase, cu toate comitetele de salut public, cu toate perchizițiile, cu tot jaful, cu toate cele 56 milioane franci cheltuite pentru a pierde o provincie, cu toate miile de oameni stinși prin foame, frig și glonți, elementele pozitive, conservatoare ale țării au rămas liniștite, căci era în țară o armie străină, aliată cu demagogia noastră : un îndoit pericol.

Dar ia să fi fost conservatorii la guvern în vremea războiului ruso-turcesc !

Aveam la Pitești *una* republică. Prezident d. I. Brătianu.

Aveam la Ploiești o a doua republică. Prezident Stan Popescu.

Ia Mizil a treia republică. Prezident E. Carada . . . și așa *cum dulci júbilo in infinitum*.

De aceea fie buni d-nii roșii și nu se laude cu ceea ce nu e un merit al lor. Țara a cumpărat scump, foarte scump această liniște internă și mănținerea drepturilor constituționale. Țara a cumpărat-o cu moartea zadarnică a mii de oameni, cu 56 de milioane bani buni aruncați în Dunăre, cu dezorganizarea completă a serviciilor publice, cu ruina financiară. Douăzeci de ani să fi stăpinit un alt partid, n-ar fi lăsat în urmă golurile și dezorganizarea pe care ni le arată d-nii liberali după doi ani de guvernare.

Partidul liberal-internațional de la noi n-a avut așadar decît foloasele, uicidecum meritul situațiunii.

[12 aprilie 1879]

[„ATRAGEM ATENȚIUNEA TUTUROR..”]

Atragem atențiunea tuturor asupra importantei scrisori ce publicăm astăzi, precum și a documentelor de cea mai mare gravitate cari se cuprind într-însa. Aceste documente sînt legalizate și *subscrisitorul răspunde de autenticitatea lor*. Încetul cu încetul vălul care-a ascuns criminalele și întunecoasele procedări ale guvernului roșu se ridică. Faptele vorbesc așa de tare încît orice comentariu ar fi de prisos.

În contra convențiunii de la aprilie, țărani români cu carăle și cu vitele lor au fost transportați între cazaci peste Dunăre în toila iernei pînă la poalele Balcanilor, de unde nu s-au mai întors decît cu brațele. Aceasta s-a făcut, după cum reiese din aceste documente, nu după impunerea unui guvern puternic ca cel rusesc, ci după simpla mijlocire a unui contracțiu ovrei. Ce i-a trebuit acestuia pentru a izbuti acolo unde statul major rusesc fusese neputincios ? Nimic altceva decît cea cheie de aur care, după Filip al Macedoniei, deschide porțile de fier ale celor mai tari cetăți. Ministrul care refuzase cu mîndrie rechizițiile de peste Dunăre cînd i se cereau de capii armatei imperiale se-nchină înaintea ovreiului Warszawsky ; dînsul subsemnează fără sfială și fără mustrare de cuget sentința de moarte a agriculturii române și decretează sărăcia, pe timp îndelungat, a unui întreg popor.

Citească oricine aceste acte cari nu destăinuiesc, se zice, decît o mică parte din jafurile petrecute în acest an de nenorocire, 1877. El va rămînea îngrozit de lăcomia oamenilor de la putere pe care numai un lucru o întrece : îndrăzneala lor.

[15 aprilie 1879]

PESTE CÎT TIMP VA PIERI LUMEA ?

Profesorul Dubois Reymond tinu în 19 martie curent o disertație înaintea unui public foarte numeros din Bremen din care reproducem și noi după „Voss. Ztg.” următoarele :

După ce schifează observațiunile indienilor, parșilor, grecilor, românilor și vechilor germani asupra originii lumii și finitul ei, oratorul expune ipotezele cristianismului asupra pieirii lumii, așa-numită ultima judecată, ipoteze ce au mișcat

ptnă tn ultimit secoli spiritele lumel creștine și cari au determinat finitul lumel la un număr hotărât de ani; aceste ipoteze și profecții s-au arătat în același timp ca înșelătoare. Cu înflorirea științelor naturale s-a asigurat și durabilitatea stărei genului uman. Dar nici științele naturale nu s-au putut sustrage de la opinia că Pământul, suspendat în gol și învârtit într-un zbor repede în giurul Soarelui, ar fi supus într-un mod oarecare pericolului pieirei. Laplace văzu un atare pericol în ciocnirea Pământului cu un comet, o frică pe care noi nu o mai avem astăzi deoarece știm că Pământul are dese ciocniri cu comete și că substanța cometelor are o densitate mult mai mică decât aceea a aerului atmosferic. Un alt pericol se vede în erupțiunea puternică a hidrogenului Soarelui, care se aseamănă cu erupțiunile pietrelor temporare. Cu această erupțiune se va produce o căldură foarte mare, care va avea de consecință aprinderea lumel, aprindere căreia va trebui să fie sacrificial și Pământul nostru. Un al treilea pericol ar sta în deranjarea sistemului solar, căci stelele fixe nu sînt de tot fixe, pentru că fac mișcări foarte mici din axa paralelă spre constelațiunea lui Hercule, astfel că în cele din urmă o ciocnire nu ar fi de tot inevitabilă. Al patrulea pericol pentru Pământ ar sta în miezul său tare și aprins și raportul acestuia cu crusta Pământului subfire asemenea unei coji de ou, care nu-l poate scăpa de pericolul de a crăpa și a se sfărîma. Toate aceste temeri însă sînt bazate numai pe ipoteze, cu toate că cea mai nouă știință asupra naturii a arătat cu siguranță că starea actuală a Pământului nostru nu poate fi durabilă.

Noi ne procurăm toată provizia noastră de căldură de la Soare și, după teoria lui Iulius Robert Mayer asupra conservării forței, fiecare mișcare, afară de forța atractivă a Lunii, care face fluxul și refluxul apelor mării, este numai o lumină solară transformată. Din căldura solară însă ce trebuie să atingă suprafața Pământului nostru se pierde în nemărginitul spațiu prin radieri atât de multă că numai o mică parteică 1/2300000000 mai ajunge la noi.

Soarele pierde în fiecare an cite ceva din căldura sa și știința ne trvașă că el va mai lumina încă 17000000 de ani. În apropierea acestui timp suprafața Pământului va începe a se acoperi de gheață de la un pol la altul; omnirea se va grămădi din ce în ce spre ecuator; mișcarea Pământului va înceta cu încetul și Soarele va apare locuitorilor Pământului numai ca un glob roșat, pînă cînd ei vor fi siliți în fine să se retragă în caverne și să se nutrească cu pești.

În orice caz însă ne rămîne mîngîierea că materia nu va putea avea niciodată un sfîrșit și că împrejurarea înghețului va începe într-un timp infinit, adecă practice niciodată.

[17 aprilie 1879]

[„D. SIMEON MIHĂLESCU PUBLICĂ...”]

D. Simeon Mihălescu publică, în calitatea sa de prim-ministru (căci d. Brătianu e numai-cu numele), două adrese, una către Ministerul de Justiție, alta către cel de Externe, adrese prin care ni se asigură că d. Simeon Mihălescu, ministrul, va lua toate măsurile ce-i incumbă pentru a descoperi adevărul în privirea preventului Simeon Mihălescu.

Totodată d. Simeon Mihălescu provoacă pe ministrul justiției să someze pe d. Moldoveanu ca să publice și celelalte acte mai grave, iar pe Ministeriul de Externe ca să întrebe pe d. Warszawsky dacă scrisoarea d-sale e autentică.

Publicăm în întregul lor aceste adrese :

Adresa d-lui ministru de interne către d. ministru [al] justiției.

Ziarul „Timpul”, în numărul său de duminică 15 aprilie, reproduce pe lingă o scrisoare subscrisă A. M. Warchavsky, adresată Escelenței Sale Evsevie Adreivici (Rosinsky), din care pare că ar rezulta *avizare de mituire și o falsificare de ordine din partea directorului Ministerului de Interne, d. Simeon Mihălescu.*

Scrisoarea subscrisă Moldoveanu se termină cu amenințarea următoare : „Vă voi comunica, d-le redactor, și alte acte spre publicitate, mult mai grave”.

Ministerul, în această cestiune, avînd a lua măsurile ce-i incumbă spre restabilirea adevărului; are nevoie și de actele cele „mult mai grave” promise de Moldoveanu și pentru aceea vă roagă să invitați Parchetul să-l someze să publice imediat actele promise sau să le depună la Parchet, care pe baza lor să poată consulta dosarele aflate în Ministerul de Interne.

Dispozițiunile ce veți binevoi a lua, vă rog, d-le ministru, să le comunicați și acestui minister.

Primiți etc.

p. ministru de interne, S. Mihălescu.

Adresa aceluiași d. ministru către d. ministru de externe.

Ziarul „Timpul”, în numărul său de duminică 15 aprilie, pe lingă o scrisoare subscrisă Moldoveanu, publică și o scrisoare subscrisă A. M. Warchavsky, din care pare că ar rezulta *mituire și falsificare de ordine din partea directorului Ministerului de Interne, d. Simeon Mihălescu.*

Ministerul de Interne, căruia [ti] incumbă datoria a restabili adevărul, vă roagă, d-le ministru, ca prin intermediul autorităților ruse să obțineți de la acel domn A.M. Warchavsky declarațiunea categorică dacă scrisoarea în chestiune este a sa, dacă a dat-o acelui domn Moldoveanu ca să facă uz de dînsa, dacă a mituit pe cineva în afacerea de care se face mențiune în acea epistolă, cine este mituitul sau dacă face aluzii și se plînge de pierderile a mai mulți bani ca comerciant care a avut alte promisiuni de la intențența rusă și căruia guvernul român nu a cedat a da cără pentru înlesnirea transporturilor necesare hranei armatei rusești decît în momentele critice cînd armata era amenințată de lipsă, și atunci cu prețurile cari convenea intereselor sătenilor, prețuri mult mai mari decît se cerea pentru ceilalți însărcinați ai intențenței.

Răspunsul ce veți obține, vă rog, d-le ministru, să-l comunicați și acestui minister.

Primiți etc.

p. ministru de interne, S. Mihălescu.

Ceea ce e dar caracteristic în aceste două adrese este că d. Simeon Mihălescu dispune cercetări asupra d-lui Simeon Mihălescu.

În loc de-a suspenda la moment pe acest domn din funcțiune, în urma unei atît de grave acuzări, de vreme ce un om care ar fi fost în stare să facă cele espuse în scrisoarea d-lui Moldoveanu ar fi totodată în stare de-a nimici acte publice și de-a falsifica registre, d. Brătianu persistă a-l ține în funcțiune, ba ironia merge atît de departe încît d. Simeon Mihălescu încredințează prin *Monitor* publicul că Ministerul de Interne va lua măsurile ce-i incumbă pentru a restabili adevărul.

De asemenea asigurări ridicole nu avem a ne preocupa. Această înfruntare a celei mai elementare cuviințe e poate din contra o dovadă mai mult în favorul celor susținute de scrisoarea d-lui Moldoveanu. În loc ca d. director al Ministerului de Interne să se retragă imediat din post, pentru a nimici pînă și umbra unei bănuieli și a lăsa curs liber cercetărilor parchetului, d-sa promite că va face ce-i incumbă pentru a restabili adevărul în afacerea sa proprie.

Noi n-avem de aadaos nimic la cele publicate — decît că d. Simeon Mihălescu nu ni se mai pare în calitate de-a cere cuiva lămuriri dintr-o poziție oficială.

Ediția numărului „*Timpului*” ce cuprindea scrisoarea d-lui Moldoveanu fiind cu desăvîrșire sleită, reproducem scrisoarea și în numărul de astăzi.

București, 1879, 12 (24) aprilie

D-le redactor al ziarului „*Timpul*”,

În urma altor vorbe făcute cu ocaziunea căruțelor de rechiziție române date evreilor rusești, am onoare a arăta cele următoare :

În septembrie 1877 fiind însărcinat de intențența imperială rusă (ariergardă) a face transpoartele proviziunilor de hrana armatei imperiale, s-a făcut cerere guvernului român atît de intențența de ariergardă cît și de intendentul armatei (generalul Ahrens) a ni se da căruțe de rechiziție române; în urma cărei cereri de ministru afacerilor străine ni se acordase, dar cari căruțe, pînă să vie la destinație pentru începerea transpoartelor, d. Brătianu, ministru de interne, le-au poprit, telegrafînd d-lui Cogălniceanu, că o să mă puie în pușcărie, dacă voi mai stărui în a lua căruțe de rechiziții.

Îndată după întoarcerea d-lui Brătianu în București, a mers la d. Brătianu o persoană, arătîndu-i că rău face de oprește căruțele de rechiziție antreprenorilor români, pentru cari intențența imperială rusă cere, căci pînă acum antreprenorilor evrei rusești li s-a dat și adică Horwitz, Gregr și Cohen etc. pentru cari intențența nu a cerut.

Răspunsul d-lui Brătianu a fost că mai bine preferă a i se lăia minile decît a iscăli rechiziția de căruțe române pentru armata imperială.

Intențența, văzînd că noi nu putem obține rechiziția, fără care transpoartele deveneau imposibile, a trecut contractul nostru antreprenorului Warszawsky, resiliîndu-l, căruia antreprenor în adevăr la moment i s-a și pus la dispoziție cîte 1700 căruțe pe zi de rechiziție, măcar că pentru el intențența nu a cerut; numînd ministru de interne și comisari români pentru acest sfîrșit, plătiți cu leafă lunară de antreprenorul evreu Warszawsky (Această rechiziție, măcar că în consiliul de miniștri s-a hotărît numai pînă la Zimnicea, dar s-au trecut și peste Dunăre la Selvia, Lovcea, Gabrova, Tîrnova, Șiștov, Biela etc., locuri unde vitele cărăușilor s-au pierdut, pe cari vite antreprenorul Warszawsky le-au plătit cu 240 franci pechea, conform convenirii cu guvernul român; nu știu însă dacă și cărăușilor li s-au plătit).

În urma reclamării mele prințului Emeritinsky, șeful ștabului major rus, că rău intențența ne-au reziliat contractul și ne-au confiscat suma de 65 000 franci, căci și noi puteam continua transpoartele, dacă intențența stărui pe lîngă guvernul român a nu ni se popri rechiziția, cerîndu-se deslușiri de șeful ștabului major generalului Russisky, intendantul armatei, prin raportul nr. 1479 din 20 mai 1878 răspunde formal următoarele :

„La trecerea armatei peste Dunăre, eu am primit ordin de la Marele Duce Nicolae, șeful armatei, prin intendentul armatei, a face transpoartele cu căruțe de rechiziție române, dară cari nu au durat mult, căci guvernul român, în urma multor plîngeri ale populației, a poprit a-ni mai da. Eu în nenumărate rînduri m-am adresat la guvernul român și direct, și prin comisarul nostru, prințul Obelensky, pentru a ni se da căruțe de rechiziție, cari cereri se probează și la intențența de ariergardă, și la intențența de mijloc, dară am întîmpinat piedeci la Ministeriul de Interne, căci numai d. Cogălniceanu, cu care aveam cunoștință, nu a refuzat a da ordine esplicitînd populației neapărata trebuință ce este pentru transpoartele hranei armatei imperiale, însă piedecile întîmpinate la Ministeriul de Interne a făcut ca nici explicațiunile

d-lui Cogălniceanu să nu reușească. În astfel de pozițiune pus, am fost nevoit a mă adresa d-lui Warszawsky, consilierul de comerț, ca el să mă scape făcînd și luînd asupra sa transportele, căci numai el cu legăturile lui cu administrația și guvernul român putea să-mi fie de ajutor pe asemenea vreme grele de bătlăie și cu ploi cari devastau pămîntul.

Încît privește că eu am cerut căruțe de rechiziție române pentru antreprenorul Warszawsky, ar fi sîlbatec din parte-mi, cînd mie, reprezentantul guvernului rus, guvernul român mi-au refuzat. Însă legăturile lui Warszawsky cu guvernul și administrația română au putut obține căruțele de rechiziție prin personalele sale mijloace”.

Pe lingă care raport intendentul armatei, ca să motiveze raportul său, anexează în original alăturata scrisoare :

1 decembre 1877 București

Excelenție Evsevie Andreivici (Rossisky),

„Din depeșa mea și din depeșa ministrului Cogălniceanu vă este deja cunoscut că, după multe împrejurări, eu am profitat a birui toate împiedecările și astăzi deja s-au dat porunci prin telegraf tuturor prefectilor din opt districte, că să pue la dispozițiunea mea cîte 1200 cară pe zi pentru București și 500 pentru Fratești și acum puteți fi liniștiți că transportul deja va urma întocmai după dorința d-voastră. Mult m-au costat pe mine BANI, vreme și trudă ca să împac pe directorul Ministerului de Interne, Sîmion Mihăilescu, cu prietenul nostru *, fiindcă numai el era, nu Brătianu era, care împiedica această chestie. De trei ori s-au raportat această afacere și, numai cînd cu dînsul am sfîrșit, atunci numai afacerea s-au adus la sfîrșit și aceea cu condiții foarte grele. Vă trimit d-voastră copia declarațiunii mele ce am dat aseară ministrului, după care deja astăzi s-au dat împlinire. Eu expre am declarat că-mi las drept a propune vreo cîteva condiții grele relativ la afacerea care negreșit trebuie să se schimbe; dară decodată sînt silit să le primesc avînd în vedere neapărata trebuință de a forța transportul productelor pentru armată, mai ales acuma după luarea Plevnei, cînd proviziunea hranei se ivește mai trebuitoare. Declarațiunea aceasta am făcut după sfatul ce am avut cu amîndoi miniștrii cari mi-au făgăduit că, la al doilea consiliu de miniștri ce va fi, vor schimba condițiile și vor aproba pe ale mele pentru care eu m-am îngrijit. Cele mai mari și necuviincioase condiții sînt : ca să plătesc cu 240 franci perechia de boi dacă va muri și că chirigiile trebuie să ducă marfa numai pînă la Zimnicea ; aceasta însă din urmă, măcar că hirtia sfatului zice numai pînă la Zimnicea, eu însă am făcut de s-au schimbat poruncile către prefecti și împlinirea se face pentru toate punctele arătate în declarațiunea mea adecă Tîrnova, Gabrova, Șiștov, Loveca, Selvia și Biela. În sfatul miniștrilor hotărîrea nu s-au putut redacta decît numai pentru Zimnicea, dară ordinele s-au dat către prefecti cum îmi trebuie mie care se și împlinesc”.

Acuma repetez plecata și serioasa mea rugăciune pentru înlesnire mie de bani. Aveți în vedere că toată reușirea depandă de la aceasta. Eu oi avea oricîte căruțe va fi de trebuință pentru oricît transport și oriunde veți voi a se transporta, măcar că pînă acuma cărăușii de bună voie tocniți nu voiau a merge decît la Șiștov ; acuma însă s-a schimbat chestia și merg siliți oriunde vreau. Astfel vedeți că neapărat trebuie să am bani pentru care este cinci zile de cînd eu și intendantul am telegrafiat Excelenției voastre și răspuns nu am primit. Afară de aceasta faceți cunoscut cu telegramă, ca să se dea cîte doi cazaci și doi soldași la fiecare transport, ca cărăușii să nu se poprească pe drum și să binevoiați a porunci ca aicea la încărcat să nu zăbovească și la descărcat asemenea nenorociții cărăuși, precum acuma fără milă se face aceasta.

Banii ce m-au costat pe mine această reușită nu-i pun la socotelii ; aceasta mă privește pe mine. Această scrisoare em am voit să vă trimit prin ajutorul comisarului Ruban, care însă s-a mai oprit și de aceea v-o trimit cu polcovnicul Petrovsky, care vă va raporta verbal sau în scris lămurirea acestei afaceri.

Al Excelenției Voastre plecat slugă
(Semnat) A. M. Warszawsky.

(Înregistrat la no. 35 541 în dosarul intendenței generale de companie din 1877 no. 129 din ordinul intendantului armatei, generalul Rossisky).

Toate actele cu cari se constată cele sus-zise le posed în toată regula spre a putea da cont oricui și oricînd necesitatea va pretinde, adăogînd, domnule redactor, că vă voi mai comunica și alte acte spre publicitate, mult mai grave.

Al d-voastră cu stimă,
Moldoveanu

Avem atîtea de imputat guvernului roșu, atîtea falsificări, atîtea calomnii aruncate asupra-ne, atîtea acte nesocotite, atîta lipsă de simț de dreptate încît adeseori ne lipseau cuvintele și proprii, și figurate, pentru a însemna putrejunea bizantină ce-au răspîndit-o oamenii aceștia asupra țării, ne lipseau locuțiunile pentru a reduce la adevărata lor espresie zădarnica logomahie cu care amețesc publicul român și falsifică bunul lui simț, atît de vestit odată, pentru a arăta, în fine, și a face lumea să se convingă că neadevărul, fraza umflată, lipsa de sentimente și de idei e singurul mijloc de care roșii dispun pentru a amăgi o nație întreagă.

* adecă Cogălniceanu

Dar, cum vedem, toate acestea nu sînt încă nimic. Fraza, măgulirea patimelor de rînd, duplicitatea și neadevărul sînt defecte atît de neînsemnate pe lingă altele ale lor încît par a fi virtuți.

Aci nu mai e vorba de fraze, de libertate, egalitate și fraternitate sau de republică europeană ploieșteană, e vorba de crimă goală, de hoție pe șleau; nu mai avem a face cu balanueul, ci cu pușcăriia.

Scrisoarea d-lui Moldoveanu, care arată că guvernul ruse s'erenuțase de-a ne cere cară de rechiziție și că ceea ce n-au putut autoritatea marelui duce Nicolaie, a principelui Obelensky, a generalului Rossisky, a izbutit a scoate banul sunător, plătit ca mită de Warszawsky, scrisoarea aceasta, îndată ce se va adevăra pe deplin, va rămîne un stigmat în istoria României, va fi un semn că în suta a nouăsprezecea după Hristos au domnit în România lepădăturile societății, simpli pușcăriiași, nedecosebiți prin nimic de eroii de la Cayenne.

Față cu faptul înfiorător că mita e-n stare să pătrunză orișunde în țara aceasta, că pentru mită capetele cele mai de sus ale administrației vînd singele și averea unei generații, față cu acest fapt înfiorător nu mai există retorică, nici stil, nici joc de spirit, spiritul stă uimit și nu află cuvinte, pînă devine o armă slabă, aci începe funcția temnicerului și, în țări mai primitive, unde însă monstruoza se și pedepsește monstruos, începe funcția călăului. Siberia e un salon comod cînd e vorba de a se pedepsi această nemaipomenită crimă, o crimă atît de mare, comisă asupra unei întregi populații, încît însuși acela care-a cumpărat serviciile prevenitului esclamă: sărmanii cărauși, sînt tratați fără de milă!

Minați de enutul cazaucului, pe un frig de crăpa lemnele și pietrele, cetățenii liberi ai României mergeau *siliți* cu carele lor la Gabrova, la Tîrnova, la Selvi, la Biela, și s-au întors unii cu palmele, alții cu vitele bolnave, pentru a întinde epizootia asupra țării întregi; astăzi țărăanii au ajuns așa încît trei-patru case trebuie să puie mîna de la mîna ca să înjghebe un plug, 5—6 ani cîtă să treacă pînă ce vom avea alte instrumente vii de muncă, iar pînă atunci numea întregă a nației va fi paralizată — și toate acestea pentru ce? Pentru ca un om sau doi să se îmbogățească din vînzarea aceasta de viață și de muncă omenească, pentru ca criminali de rînd să trăiască în lux și în desfătări, pe cînd soldații noștri mureau de goliciume și foame pe cîmpiile ninse ale Bulgariei, pe cînd țărăanii noștri lăseau care și boi întroienite în druma și-și luau lumea-n cap.

Va să zică la acest punct a ajuns deja demagogia noastră? La maturitatea deplină pentru a împli ocele? Ei, pentru Dumnezeu, dar duceti-o încalte în capăt, domnilor roși! Faceți din acest om ministru-prezident sau Domn, căci merită pe deplin să vă conducă. Arion, pe care l-ați grațiat, nu e decît un ucenic nemernic pe lingă atleții crimei și ai înjosirii pe cari sînteți în stare a-i produce.

[18 aprilie 1879]

[„PE ZI CE MERGE ACUZAȚIA...”]

Pe zi ce merge acuzața aruncată în publicitate de scrisoarea d-lui Moldoveanu devine tot mai verisimilă dacă se uită cineva la apucăturile prevenitului și ale amicilor, poate a complicilor lui, precum și la subterfugiile presei radicale.

Din scrisoarea d-lui Moldoveanu — publicată de noi — rezultă următoarele:

1. Generalul intendant Russisky declară de-a dreptul că nici mijlocirile sale, nici acelea ale principelui Obelensky, nici în fine stăruințele comandantului suprem, marele duce Nicolae, n-a fost în stare a scoate cară de rechiziție de la guvernul român.

2. Generalul intendant declară că n-a intervenit nicicînd pe lingă guvern pentru ca Warszawsky să capete cară, căci ar fi fost *sălbatec* din partea sa de-a le mai cere, cînd lui, reprezentantului oficial al guvernului imperial, i se refuzase.

3. Că nevoind nici a mai cere cară, nici a se mai ocupa cu guvernul român, a cedat contractul transportelor d-lui Warszawsky, care prin *personalele sale mijloace* promitea a face tot.

Amintim în treacăt că generalul Russisky e un om pe deplin onest, încît cuvintele sale nu sînt supuse nici unei îndoieli; iar după noi aceste declarațiuni ale generalului sînt indiciile cele mai grave care arată că *personalele* mijloace ale d-lui Warszawsky și numai acestea au fost

cauza directă a prestării de cară de rechiziție și indirectă a epizootiei care a bintuit și bintuie încă toată țara, a sărăcirii țăranului nostru, a mizeriei generale.

Dar atît prevenitul Simeon Mihălescu cît și foile radicale înconjură cu desăvîrșire scrisoarea generalului Russisky și se ocupă numai de scrisoarea bancherului Warszawsky. Trei persoane, deosebite cu totul, afirmă unul și același lucru, iar d-nialor nu au a face decît cu declarația unuia singur.

Acele trei persoane sînt :

Un general, care se bucură de încrederea nelimitată a guvernului său.

Un milionar rus, pe care radicalii îl numesc samsar ; și în fine :

Un antreprenor român al transportelor.

Îe dar un cumul de dovezi din părți deosebite, argumentele se adună concentric într-un singur focar.

Ce ar fi făcut acuma în locul d-lui Simeon Mihălescu un simplu om năpăstuit față cu aceste zdrobitoare declarații ale generalului pe de-o parte, ale bancherului pe de alta ?

S-ar fi retras de-a doua zi din post, pentru ca organele justiției să poată face cercetări asupra cărora să nu planeze nici umbră de bănuială și, sigur de nevinovăția sa, ar fi așteptat cu răbdare ca să se facă lumină. Cu aceasta presa ar fi fost liniștită, opinia publică împăcată în mod provizoriu ; lumea ar fi așteptat în liniște la ce capăt o să iasă lucrul.

Dar, în locul acestei purtări corecte de om onest, d-nialui ne dă în două zile *trei* grave indicii de suspiciune.

Întîi, rămîne *ostentativ* în post și anume la ministeriul acela unde trebuie să fie toate dovezile în contra sa, dacă ele există, dînd loc la bănuiala că, în cazul unei eventuale cercetări, are de gînd a induce justiția în eroare prin asistența și manoperele sale.

Al doilea, d-nialui dictează ministrului de justiție și celui de externe măsurile ce trebuiesc luate în privirea d-sale însuși. Această cutezare e un indiciu și mai grav.

Al treilea : în adresa către Ministerul de Esterne îi dictează lui Warszawsky din cuvînt în cuvînt ceea ce are să răspundă în privirea aceasta, să spuie adecă că face aluzi[e] și se plînge pentru pierderile *a mai mulți bani, ca comerciant*

care a avut *alte* promisiuni de la Intendența rusă și căruia guvernul român nu a cedat a da cară pentru înlesnirea transportelor ... decît în momentele critice cînd armata era amenințată de lipsă etc.

Acest al treilea indiciu, cel mai grav din toate, arată că d. Simeon Mihălescu și-a pierdut cumpătul și nu mai știe ce spune. Acelea *alte* promisiuni sînt escluse prin declarația intendentului armatei, care arată că n-a promis nimic lui Warszawsky și nu l-a sprijinit deloc în afacerile sale.

Apoi scrisoarea lui Warszawsky nu face defel aluzie la pierderile *ca comerciant* amăgit prin promisiunile intendenței, de vreme ce urcarea prețurilor de cărăușie priveau pe guvernul imperial și aveau a-i fi restituite, ei de-o mulțime de bani pierduți *pe socoteala sa* pentru a împăca conștiința liberală a d-lui S. Mihălescu, bani pe care nu-i putea trece în conturile guvernului rusesc, de vreme ce acesta n-are paragraf în buget pentru *mit*. Va să zică pagube prin diferență de prețuri sînt escluse cu totul și nu poate fi vorba de ele.

Ceea ce pretindem noi după cele premise e ca d. Simeon Mihălescu să fie imediat suspendat din funcție și arestat preventiv. E vorba de afaceri scabroase de milioane, de exploatarea și maltratarea neomenoasă a unei populații întregi, de o acuzare ce nu are seamăn, iar purtarea acestui domn agravează acuzarea pe zi ce merge.

Rămîind d-sa în funcție, ba prezidînd oarecum cercetările făcute în chiar cauza sa, aceste cercetări cad sub legitima suspiciune de a f' fost influențate și falsificate. Toate apucăturile necorecte de pîn-acuma, toate instrucțiunile date procurorului de cum să se poarte și de ce are să facă afirmă și mai mult părerea că roșii, înțeleși între sine fie prin spirit de gașcă fie prin complicitate, vor să facă lucrul mușama.

Presa radicală aduce întimpinări pentru care n-avem nume.

„Românul” susține că d. Moldoveanu s-ar fi încercat să vînză aceste scrisori d-lor radicali. Noi știm din contra că d-lor s-au făcut luntre și punte ca să le cumpere și n-au putut. În fine „Cobza lui Faraon” zice că Warszawsky s-ar fi plîngînd de cheltuielile ce le-a făcut cu baluri și soarele date spre distrarea preocupățiunilor d-lui Sim. Mihălescu. N-am mai cita acest argument dacă n-ar fi atît de hazliu. Iată dar un milionar plîngîndu-se de

cîteva sute de ruble cheltuite pe vinuri și pe lumînări. Tare-i nostimă și cu duh și strașnice vorbe dau din „Cobză”.

Repetăm încă o dată, că suspendarea imediată din funcțiune a d-lui Sim. Mihălescu e *unicul* mijloc pentru a abate bănuiala publică de pe clina pe care a apucat, căci ea merge cu mult mai departe decum le place a presupune d-lor radicali, ea se întinde asupra cabinetului indeobște, asupra d-lui Brătianu indeosebi. Dacă d. Brătianu nu voiește ca publicul să creadă că a fost părtaș, dacă ceilalți miniștri nu vor să fie *a priori* suspectați de complicitate în această afacere, trebuie neapărat să înlătore din calea justiției și a cercetării piedeca vie, creată prin rămînerea la post a unui om asupra căruia atîrnă o acuzare atît de gravă.

[20 aprilie 1879]

[„D. AL. A. MACEDONSKY...”]

D. Al. A. Macedonsky, fost director al prefecturei Silistra Nouă, în care calitate a comis escrocherii și falsuri în acte publice (precum ne spunea o corespondență ce am publicat), în loc de-a fi trimis înaintea justiției pentru acele acte scandaloase spre a-și lua pedeapsa meritată, printr-un decret ce publică „Monitorul” de azi vedem cu mirare că e numit administrator al plășii Sulina din jud[ete]l Tulcea.

[21 aprilie 1879]

[„S-AU ÎMPLINIT OPT ZILE...”]

S-au împlinit opt zile de cînd în coloanele ziarului nostru s-au făcut oarecare distăinuri asupra afacerii scandaloase privitoare la rechizițiile de care pentru armata rusească și pînă în ziua de astăzi nu s-a făcut nimic pentru ca țara să primească satisfacția cuvenită cît mai curînd.

Așteptăm ca puterea publică să-și facă datoria.

Sperăm totodată că-și vor face datoria toți oamenii onești în minile cărora se află dovezi privitoare la această afacere, căci vorba e de a repara buna reputație a țării.

Îndeosebi sperăm că d. C. Caramanlău va binevoi să lămurească opinia publică asupra motivelor pentru care și-a dat demisiunea din postul de prefect al districtului Vlașca, deoarece se asigura chiar pe atunci că această afacere scandaloasă ar fi fost cauza demisionării d-sale și că d-sa posedă acte privitoare la rechizițiile de care și la activitatea d. Andreșcu, comisarul antreprenorului Warșavschi. Onestitatea d-lui C. Caramanlău e mai presus de orice bănuială și nu ne îndoim că și cu această ocazie vom avea mulțumirea de a constata că sînt și între „liberalii” oameni de caracter. A tăcea acum, după distăinuirile făcute, ar fi un fel de complicitate și sperăm că d. Caramanlău va respinge orice bănuială privitoare la persoana d-sale.

[22 aprilie 1879]

[„SPERĂM A PUTEA ADUCE ÎN CURÎND...”]

Sperăm a putea aduce în curînd un răspuns amănunțit la lunga întîmpinare Mihălescu publicată în suplimentul „Românului”. Deocamdată ne mărginim la reproducerea scrisorii d-lui N. T. Moldoveanu trimisă „Binelui public”. Din capul locului cititorii suplimentului Mihălescu

a căutat să rămiie surprinși de stilul împodobit cu flori retorice împrumutate de la prostituție, de coordonarea arbitrară a datelor și de tăcerea ca piticul asupra scrisorii generalului Russisky.

A alege din mulțime de documente pe acelea cari conviu momentan, a nu pune la unele ziua în care ele au fost eliberate, a șterge ca cu buretele toate deosebirile de timp și de altă natură, a anticipa și prejudeca cercetările legale începute, a *insulta* pe contrarii cărora n-ai nimic a le *imputa*, iată asemenea un mod de discuție, pe care însă nu-l vom urma noi. Dată după dată, act după act, observind pretutindena din fir în păr legătura între cauza suătoare și efectul monstruos, astfel sperăm a urma noi discuțiunea.

Iată deocamdată scrisoarea d-lui Moldoveanu.

[25 aprilie 1879]

[„ZILELE DIN URMĂ S-A RĂSPÎNDIT...”]

Zilele din urmă s-a răspîndit prin București și provincie și s-a lipit de strade o proclamație apocrifă, iscălită cu numele plin a generalului Florescu. Se înțelege că, după obiceiul onestității radicale, nu s-a pus nici tipografia în care acest pamflet trivial a fost tipărit, necum numele autorului liberal. Roșii, simțindu-și căderea aproape, vor să răspîndească înaintea dezastrului acel miros de pușcărie atît de propriu existenței lor. De la iscălirea unui nume străin sub o proclamație pînă la falsificarea de înscrisuri și la plastografie pură nu e nici un pas deosebire, încît nobilul cavalier de industrie care a compus și răspîndit acea proclamație e pe deplin matur pentru izolarea celulară, în care să urmeze a-și pune pe hîrtie, în toată taina și fără a jena pe nimeni, meseria de-a contraface iscălituri străine.

Se vede că s-apropie ziua în care cuvintele *roșu* și *escroc* să fie identice.

Atragem atenția Parchetului asupra acestui act, care nu mai are a face deloc cu libertatea presei, ci cu libertatea caracteristică, pedepsită de Codul penal, de-a contraface iscăliturile altora.

[25 aprilie 1879]

[„TOȚI ȘTIU...”]

Toți știu extrema moderațiune cu care s-a exprimat pîn-acuma în manifestele lor comiteele electorale conservatoare.

În aceste manifeste era vorba de gravele cestiuni ce sînt a se rezolva de cătră Camerle de revizuire, de cumpătul și moderațiunea ce trebuie să predominie ca să se dea o soluțiune care să-mpace exigențele Tractatului de la Berlin cu interesele economice și sociale ale României, în fine în unele manifeste se vorbește despre greutățile și neajunsurile ce întîmpină agricultura noastră — ramul principal de producțiune — din partea concurenței americane și rusești și despre mijloacele la care am trebui să ne gîndim pentru a combate aceste rele. În toate se vedea o idee clară, se vedea priceperea intereselor țării, rostită în tonul moderat al omului convins. Manifestul comitetului electoral din București recunoștea necesitatea de-a se vedea în Adunări toate nuanțele de partid, prin urmare și roșii.

Noi în fine am sfătuit de atîtea ori în „Timpul” pe alegători de-a alege pe cine vor, negustori, meseriași, țărani fie — numai oameni onești și neatințați să fie, oameni cari să nu fie avizați la resursele bugetului pentru a trăi. Aceasta este părerea noastră statornică. Noi sîntem siguri că oamenii cu capitaluri sau cu învățătură temeinică pe care curentul i-ar fi aruncat în partidul roșu și cari sînt liberali din convingere pură și dezinteresată se pot consătuși și înțelege prea bine în toate cestiunile cu partidele opuse. Cu cine nu ne putem înțelege dintre roșii e lesne de spus : nu ne putem înțelege cu aceia cari sînt roșii nu pentru că sînt convinși, ci pentru că n-au nimic și nu știu nimic, pentru cari stăpînirea roșie e *singura* cale de-a-și întreține existența,

cu elementele economice și social nesănătoase, cu cumularzii, semidoctii, advocații fără pri-cini, viătorii de posturi și de moșii ale statului, cu toți cei ce nu pot trăi decît din buget, fie direct, fie indirect.

Deși această idee o avem în mod statornic, totuși n-a fost exprimată în manifestele elec-torale, înțelegîndu-se de sine că prin ele nu ne adresam decît la elementele pozitive ale națiunii, la cei ce au sau știu ceva, în sfîrșit la națiune în adevăratul înțeles al cuvîntului.

Comitetul partidului internațional-liberal publică și el un manifest, contrariu prin toată atitudinea și maniera de-a vedea la manifestele noastre.

Iată pasaje în care comitetul acesta vorbește la adresa adversarilor lui politici :

Pe cine veți alege ?

Aveți în fața voastră de o parte partida *națională liberală*. Aceasta e o partidă constituită și organizată, cu dra-pelul și programa sa.

De altă parte aveți cîteva *personalități*, chiar însemnate, dar *divizate* între dînsese și prin urmare fără sprijin spre a forma o partidă în națiune. Un singur interes îi trage, *interesul puterii* ; o singură dorință-i muncеște, aceea de a *apuca această putere*. Își cunosc bine neputința ; știu bine că țara îi respinge ; dar pasiunea lor pentru *putere-i* orbește într-atît încît, disperînd de a veni la guvern prin voința națiunii, au mers pînă a face o *moțiune în Senat* prin care cereau chiar guvernului partidei naționale-liberale să-i primească în sinul său. Acești oameni însă au trebuință de un nume și s-au intitulat conservatori ; simt bine necesitatea unei programe fundate pe principie și cînd cîțiva dintr-înșii voră să le formuleze o dată în viața lor politică, în petițiunea de la Iași, au consemnat într-însa negațiunea chiar a principiilor care ser-vesc de bază constituțiunii noastre sociale și politice. Iacă cine sînt cei ce pretind a se numi conservatori și cari nu sînt decît *reacționari*.

Dar faptele vorbesc îndestul. Reacțiunea s-a năpuslit la aproape șapte ani asupra țării. Vă aduceți aminte cum a lucrat. A *înlăturat Constituțiunea*, pactul nostru fundamental, și a *falsificat reprezentațiunea națională*, numîndu-și mai în toate județele deputați cu forța. Excesele ei în alegeri au mers pînă la vîrsări de sînge. Nici una din libertățile publice n-a fost respectată de dînsa : libertatea individuală, libertatea presei și a cuvîntului, inviolabilitatea domiciliului, toate au fost lovite prin perchezițiuni și prin întemnițarea ziaristilor opozițiunii. Înjosise magistratura prin influința ce guvernul căuta să exercite asupra deciziunilor ei. Umilise oștirea întrebunînd pe soldat la sugrumarea drepturilor cetățeanului. Finanțele țării erau sleite ; legile statului destinate a crea și a constata veniturile și cheltuielile erau făcute spre a înșela opi-niunea publică și chiar *compturile definitive erau falsificate*. Creditul statului era ruinat. Concesiunile oneroase și impozitele necumpănite secaseră aproape sorgințele economice ale țării.

Spiritul de neadevăr și, să zicem odată vorba proprie, obrăznicia unei coterii de nimic nu poate merge mai departe decît în aceste acuzațiuni.

Concesiunea Stroussberg votată de ei, dezordinea și dezechilibrarea finanțelor introdusă de ei, alegerile cu reteveii și cu influința morală introduse de ei, falsificarea reprezentațiunii naționale erijată în sistem tot de ei, perchezițiunile neumane din partea unor oameni cari nu erau judecători practicate de ei, c-un cuvînt toate păcatele comise de această bandă de exploatație le aruncă azi asupra conservatorilor.

Cît despre organizarea partidului internațional-liberal, n-o negăm.

Cauza acestei organizări stricte e interesul bănesc — nu comunitatea de idei — organizare egală cu cea a partidei ilustre Mafia și Camorra, care miroase de departe a pușcărie. Din cauza asta vi se pare într-adevăr, onorabililor, că oamenii pe cari-i leagă comunitatea de cultură, de avere și de principii sînt dezbinați între ei, căci între conservatori nu sînt stăpîni și slugi cum sînt la voi, nu e Catilina și bande catilinare, ei sînt oameni egali prin avere și cultură, oameni cari, dacă voiesc puterea, n-o voiesc pentru ei, ca mijloc de trai, ei pentru ea să scape țara de voi, de sterilitatea voastră de gîndire și sentiment, de lăcomia și corupțiunea voastră.

Ceea ce voi numiți organizarea voastră nu însemnează decît disciplina oarbă a unei socie-tăți de exploatație sub comunii șefi de bandă. Voi sînteți înainte de toate o societate secretă și după aceea un partid politic.

Vai de aceia din societatea voastră secretă care ar îndrăzni să aibă o altă părere decît șefii. Din cauza aceasta nici nu sînteți legați prin principii. Acum republicani-federaliști de Ploiești, acum monarhiști-lingăi, sărutînd praful de pe urmele monarhului, acum rusofili și-ndată după aceea rusofobi, acum de gît cu Crémieux și cu Montefiore apoi evreofagi, admițînd pe rînd toate principiile, după cum credeți c-ați putea amăgi opinia poporului pe care-l exploatați, în fond însă neavînd nici un principiu statornic decît numai acela de-a răsturna cu orice preț orice organizare solidă a societății române și de-a mîntîne pușcăria voastră în sferile puterii statului.

[27 aprilie 1879]

[„D. S. MIHĂLESCU ȘI-A DAT DEMISIUNEA...”]

D. S. Mihălescu și-a dat demisiunea după cum se zice, deși nu știm dacă toată retragerea aceasta nu este numai pe hîrtie. Intimitatea d-sale cu corifeii politici ai roșilor mergea atît de departe încît în vremea din urmă trecuse zvon prin lume că d-sa va adopta pe un fiu al d-lui I. Brătianu, cînd iată că veni deodată istoria Warszawsky, ca un nor greu asupra întîmplărilor idilice.

Pentru a nu lăsa să se trezească lucrul, d. N. Moldoveanu ne trimite un răspuns la întîmpinarea lungă a d-lui Simeon Mihălescu. Acea întîmpinare, publicată într-un suplement al „Românului”, încunjură cu pază raportul no. 1479 din 20 mai 1878 a intendentului armatei rusești, general Rassisky, și, spre a se șterge ca cu buretele declarația acestui general că *nu* a cerut care de rechiziție *nici* pentru guvernul imperial, *nici* pentru Warszawsky, d. Simeon Mihălescu caută a atribui stăruințelor d-sale urcarea tarifului de transporturi și aceasta prin următoarele cuvinte :

Îmi permit a vă ruga să publicați cele ce am onoare a vă alătura, ca publicul să poată compara valoarea acuzățiunilor ce mi s-au adus personal cu atîta sfruntare și să poată să-și facă convingerea dacă intențența, prin reprezentanții ei, putea să mă mai și mituiască cu bani, pentru că am contribuit din răspuțeri ca să plătesc prețurile din ultimul tarif și cu modul de control cum s-a plătit, și să poată, în fine, să se domirească că drept a avut Varșavschi să se plîngă, chiar dacă ar fi adevărat că s-a plîns, că mult l-a costat, ca bani, ca trudă, ca osteneală, *ca să mă facă să stau încă în minister, din care am fost rugat pe d. Brătianu să mă lase a mă retrage dacă nu s-ar fi admis ullimul tarif, ca să lase alluia locul de a tolera antreprenori ca Moldoveanu și Bolezatu, să exploateze pe bieții țărani cu preț mai de nimic în comparațiune cu cele ce au fost nevoiți a plăti.*

Va să zică rezultatul contribuirii d-sale din răspuțeri, a amenințării că va demisiona dacă nu s-ar fi admis noul tarif, este articolul V din convenția cu Warszawsky, care se rostește astfel :

V. Plata unei zile de lucru să se fixeze la zece lei noi și întorsul deșert la 5 lei.

Într-adevăr mare *merit* ar fi acesta dacă ar fi a se atribui d-sale.

Din scrisoarea ce urmează însă cititorii vor vedea că tocmai contrariul e adevărat : că adecă intențența imperială a urcat *de la sine* prețul zilei de lucru la 16 franci, pe cînd d-nii Brătianu-Mihălescu l-au redus, în deplină cunoștință de cauză, la 10 fr. ; că intențența n-a cerut rechiziție și că guvernul i-a dat-o lui Warszawsky ș.a.m.d.

Dar despre toate acestea vorbește mai pe larg scrisoarea pe care iat-o.

[29 aprilie 1879]

[„AM DOVEDIT ADESEORI...”]

Am dovedit adeseori că liberalismul extrem al legilor noastre au prefăcut pămîntul României în mlaștină de scurgere pentru toate elementele de prisos din țările de prin prejur și că liberalii au fost acii cari au creat cestiunea izraelită, întii voind să le dea drepturi la toți *en masse*, apoi pentru că, spre a nu-și pierde popularitatea, au introdus, cu duplicitatea ce-i caracterizează, probițiunea absolută a articolului 7.

„Românul” zice că nu-i așa, că noi calomniem ; d. Brătianu spune la Dorohoi că la 1848 d-sa avuse de gînd a introduce legi cari să stîrpească pe toți ovreii dacă nu l-ar fi împiedicat *conservatorii* în această operă.

Ca să se vază acum cine spune adevărul și cine *nu*, reproducem din proclamația d-nilor liberali de la 1848, adresată *popolului*, următoarele :

Pe scurt, popoul român recapitulînd decretă :

21) *Emanciparea izraeliților și drepturi politice pentru orice compatrioți de allă credință.*

Apoi pasajul următor.

Cetățeni în general, profeți, boieri, ostași, negustori, meseriași de orice treaptă, *de orice nație, de orice religie* ce va aflați în capitală și prin orașe, *greci, sârbi, bulgari, germani, armeni, izraeliți, armași-vă* spre a ține buna orânduială și a ajuta la fapta cea mare. Patria este a noastră și a voastră, vouă vă place a șede a într-însa și ea vă primește. *Sistemea cea veche nu v-a chemat și pe voi la masa de obște.* De azi înainte o masă avem cu toții; nu ospăț de frație ni se întinde; *aceleași drepturi vom avea cu toții*”

Asta e de ajuns.

Sînt cunoscute apoi intimitățile d-nilor liberali cu Crémieux, Montefiore și alți ovrei însemnați, intimități prea naturale, pentru că ovreii tuturor țărilor sînt liberali și ultraliberali, republicani etc., lucru lesne de esplicat dacă considerăm că ovreii, neavînd nici patrie, nici tradiții, firește că nu vor ține la patria și la tradițiile poporului pe lingă care trăiesc.

Discursuri de ocazie ale d-lui Brătianu nu dovedesc din nefericire nimic. Căci acuzarea noastră principală pe care-o facem roșiilor nu este că au fost și sînt amici ai ovreilor; la urmă fiecare e stăpîn pe cugetările și voința lui. Dar ceea ce n-au drept a face e de-a induce poporul în eroare și de-a se gera la ocazie de adversari ai ovreilor.

[1 mai 1879]

[„ROMÂNUL» ÎN AJUNUL ALEGERILOR...”]

„Românul” în ajunul alegerilor a ajuns în doaga copiilor. Fie frica ce-o are de alegeri, cari promit a nu ieși pe placul radicalilor cu toate influențele și numirile de funcționari *ad hoc*, fie lipsa de judecată înăscută și moștenită de la stirpitorile transdanubiane cari au prestat rolul de părinți radicalilor din România, fie din cauze psihologice sau fiziologice, destul că-n doaga copiilor a ajuns și se leagă de vorbele noastre chiar acolo unde ele nu au o însemnătate politică, ci se referă la descrierea realistă a oamenilor și împrejurărilor.

Dacă îndrăznim a zice că generalul Florescu de ex. are nu numai o arătare simpatică, ci și aristocratică, ni se spune că răspindim un aer de servilism. Mai știm încă și alte mistere despre general, care asemenea sînt în stare a-l compromite în ochii liberalilor. Generalul are totdeauna o îmbrăcăminte îngrijită, pe cînd liberalii nu-și pot permite acest lux decît atunci cînd sînt la putere. Dacă și aserțiunea aceasta e o crimă contra libertății, o mărturisim cu căință, dar nu ne putem îndrepta. E vina generalului dacă nu poate semăna, nici în privirea arătării sale exterioare, nici în privirea culturai și manierelor, cu d-nii radicali, ba că s-a-nfruptat într-atîta de blstemata de civilizație încît după ce s-a atins de un radical simte trebuința foarte esplicabilă de a-și spăla mîinile; dar toate aceste mici crime contra libertății, egalității și fraternității sînt atît de naturale încît, departe de a le condamna, noi aflăm din contră cuvinte de-a le esplica în mod firesc.

Cît despre arhondologie și Regulamentul Organic al muscalilor, declarăm de mai înainte că le dăruim pe amîndouă dd-lor radicali, ca fiind foarte potrivite cu firea d-lor. Tocmai vremea Regulamentului este aceea care au favorizat boierirea lichelelor a căror fii sînt liberalii de astăzi. Regulamentul a fost acea legiuire impusă de muscali care era îndreptată contra elementelor istorice din țară și avea scopul de-a desființa puternica clasă superioară din România, pentru a substitui în locu-i caracudă semiliberală. Regulamentul Organic — deși încă destul de restrîns — inaugurează deja epoca domniei ciocoiești și a căderii claselor istorice din țară.

A doua aiurire a „Românului” pare a zice că noi declarăm a fi foarte liberi sub regimul radical. Deie-ni-se voie a o spune că noi nu sîntem numai *acuma liberi*, ci am fost totdeauna neam de neamul nostru, încît actele de eliberare succesivă au privit pe grecii, bulgarii, sîrbii, albanezii și deosebiții redactori ai „Telegrafului”. Pururea românul a fost în țara românească pe deplin liber. Claca sau boierescul n-a fost decît o formă de învoială economică; dar nu se știe caz ca un clacas la noi în țară, în orice timp ar fi trăit, să nu poată ajunge la cele mai nalte vrednicii ale statului, numai vrednic să fi fost. *Egali* nu erau românii, dar liberi au fost totdeauna. Dacă ne plîngem de libertatea prea mare a acelor care împiedică lucrarea sănătoasă, fie intelectuală, fie economică a nației, noi știm foarte bine ce zicem și vom ilustra-o oricînd cu cazuri dacă liberalii poftesc.

Sînt oameni cari au comis crime grave și cu toate astea rămîn somități roșii, se primblă pe strade, ocupă funcțiuni înalte, în loc de-a-și petrece viața la pușcărie. Sînt militari cari și-au călcat jurămîntul făcut Domnului lor și i-au pus pistolul în piept, sînt alții cari au

proclamat răsturnarea lui și republica, sînt iar alții asupra cărora planează bănuiala verisimilă de-a fi fost mituiți și de-a fi vîndut pe bani viața și munca oamenilor la străini, e-un cuvînt oameni, precum unul din ei s-a definit însuși, „cari mîncă carne de om și gura-i miroase a *eau de Cologne*”, și aceștia ne sînt nouă *prea liberi*, pe cînd după toate legile omenești și dumnezeiești ar trebui să putrezească la ocne. Libertate *materială* au românii destulă; nimeni nu e-mpiedecat de-a se ocupa cu orice ramură productivă, fie plugărie, fie meșteșug, fie negustorie, fie artă sau știință; ceea ce împiedecă însă și face a se închirei libertatea materială este impunitatea crimelor, este necesara lipsă de respect cătră autoritatea statului născută din această impunitate, din care rezultă apoi slăbiciunea absolută a statului înlăuntru și-n afară.

Noi susținem că slăbiciunea statului român înlăuntru e mai mare decît în vremea fanarioților și cu mult mai mare decît în zilele lui Mihai Sturdza sau a lui Vodă Știrbei.

Cităm un caz din vremea lui Vodă Caragea. Vestitul George Lazăr trecuse în Țara Românească, deschisese școală și i se deduse numaidecît o boierie. Nu știm acuma cum se făcea pe atuncea dezlipirea de cetățenia austriacă, destul că consulul austriac îl pretindea ca pe un supus al guvernului imperial, l-au ademenit între zidurile consulatului și l-au închis. Vodă Caragea, auzind, a poruncit prefectului de poliție ca pe orice austriac va întîlni pe uliță să-l bată la falangă, ceea ce s-au și întîmplat întocmai. Numaidecît George Lazăr a fost liber, căci operația polițienească nu era să se oprească la *un* austriac. Astăzi — întîmplîndu-se așa caz — el ar da loc la un lung conflict diplomatic, pe cînd atuncea falanga era de ajuns pentru a mîntîne autonomia internă a românilor, iar notele diplomatice erau floare la ureche.

În zilele lui Mihai Sturdza în fine „Foaia sătească”, al cărei redactor era d. M. Cogălniceanu, cuprindea zilnic decrete de esmitere peste Dunăre de vagabonți și escrochi ovrei, încît cu sutele îi luau slujitorii din urmă și-i depuneau pe pămîntul fericit al Dobrogei. Astăzi ar țipa toată Europa, escitată de Alianța izraelită, de liberalii lumci întregi și de jurnalele acestora.

Ei bine, această extremă slăbiciune înlăuntru și înafară s-a născut din ura și vrajba introdusă în pămîntul nostru de secta roșie, din discompunerea vechei societăți române prin legi de-un extrem liberalism, din impunitatea crimelor, din împrejurarea că ne guvernă oameni cari nu pot impune respectul autorității nici prin naștere, nici prin știință și inteligență, nici prin avere.

[3 mai 1879]

[„PUȚINE ZILE ÎNCĂ...”]

Puține zile încă și țara va fi ales mandatarii ei ce noi, trimiși anume pentru rezolvarea cestiunii izraelite.

Mai puțin decît oricare din ziarele opozițiunii, noi am lăsat cestiunea aceasta afară de orice discuțiune, noi am fost accia cari n-am făcut o armă de partidă din ea.

Iăberă e țara să nu dea nimic ovreilor, să mîntîie articolul 7, să respingă stipulațiunea art. 44 din Tractatul de la Berlin. Și într-adevăr aceasta ar fi fost opinia noastră, de-a mîntîie articolul 7, de-a respinge art. 44 al Tractatului de la Berlin; asta ar fi fost opinia noastră statornică, nestrămutată, dacă am mai trăi în vechea Românie, cu organizația ei de bresle, cu solidaritatea de interese, cu obiceiurile ei drepte, cu datinele ei naționale. Dar din acea epocă încoace s-au prăsit în țara noastră, împreună cu ideile demagogice, și reprezentanții acestor idei, s-au prăsit soiul de oameni fără pic de simț istoric, cari au stricat tot rîndul și tot bunul trai din țara aceasta, s-au prăsit secta roșie, care nu dă-ndărăt nici înaintea crimei, secta în mijlocul căreia ignoranța și smintirea sînt titluri de recomandăție, trădarea de Domn un merit răsplătit cu recompense naționale, revolta și răsturnarea un brevet, un privilegiu pentru a deveni om mare.

Iată dar ceea ce face țara noastră slabă înlăuntru și în afară. Toate puterile apusene știu că posedăm deja înlăuntru nostru veninul discompunerii sociale, că la noi domnește demagogia, domnese naturile catilinare, toată lumea știe că prezidentul Consiliului de Miniștri a fost amestecat în conspirațiile contra împăratului Napoleon III și în multe altele, că șeful partidului ce ne guvernă face parte din demagogia internațională care împînzește Europa, e-un cuvînt că acești oameni sînt ei înșii promotorii tuturor tendențelor de distrugere și de anarhie.

Ce-i pasă, ce-i poate păsa Europei de o țară căzută în asemenea stare ?

Prin decăderea dinlăuntru sîntem siliți a transige.

Ceea ce am cerut așadar de la partidul roșu nu mai este de a nu transige, ci de a spune lămurit, pe față, ce voiește să facă.

La aceasta n-am căpătat pînă acuma decît răspunsuri evazive. Chiar acuma, imediat înaintea alegerilor, „Românul”, organul demagogiei noastre, nu găsește decît vorbe late, pentru a amăgi buna-credință a românilor.

El ne citează cuvinte din discursul d-lui Brătianu cari nu susțin nimic, precum nu dovedesc nimic, și pe cari le reproducem, spre a se vedea cum fraza înlocuiește la acești oameni orice cugutare pozitivă.

Iată-le dar :

Europa poate oare să exige de la noi ca dintr-o trăsătură de condei să rezolvăm această cestiune ?

Dar cite secole n-au trebuit Europei ca s-o rezolve ea însăși ! Și cînd a rezolvat-o ? După ani de progrese și numai după ce mai toate statele, trecînd prin foc și prin sabie, se scăpaseră de mare parte de evrei. Nu vă mirați dar că, atunci cînd a venit un plenipotențiar în Congres și a propus o soluțiune, Congresul a respins-o și a pus un articol în care este numai un principiu, iar nicidecum o soluțiune. Mai întii, membrii Congresului știau gravitatea cestiunii și aveau credință că națiunea română întreagă, dacă Congresul ar fi dat în cunoștință de cauză o soluțiune cestiunii prin Tratat, ar fi respins Tratatul din cauza aceluia articol.

Credeți oare, d-lor, că Europa nu va înțelege, nu a înțeles chiar, cu toate uneltirile unora, că ar fi a ne sinucide dacă am da astăzi împămîntenirea la toți izraeliții în masă, așa cum pare că le e frică, la cîtiva, că unii români ar fi dispuși să o facă ? Aceasta este o supozițiune monstruoasă, inadmisibilă, care nu poate fi rădăcată aci decît ca o armă de partidă.

Cum ați putea crede că Europa ar veni a ne impune să deschidem deodată porțile țării și să dăm drepturi în masă la toți acești izraeliți ?

Cînd ar veni deputații izraeliți în Cameră, ei care nu au încă dezvoltate simțimintele românești, ei care sînt mai toți străini de țara aceasta, și prin limbă, și prin moravuri, și prin viața lor, nu s-ar rezuma decît pe acei 500 000 de coreligionari, cari mai toți sînt cu totul străini de această țară. *Credeți d-voastră că Europa nu ar vedea în aceasta un pericol național ? Care din marile puteri ar putea cere de la noi ca, pentru amorul unui principiu, să ne ucidem naționalitatea ?*

Toți sîntem de opinie să facem omagiul acestui principiu ; trebuie ca religiunea să nu mai fie un obstacol la împămîntenire. Diferim numai în privința mijloacelor, în privința precauțiunilor de luat ca să îngrădim naționalitatea noastră și interesele noastre economice și sociale.

Dezlegarea cestiunii izraelite este o operă foarte laborioasă, care nu se poate rezolva într-un mod definitiv decît în timp, poate de o jumătate secol.

Trebuie să vă chibzuiți și să luați măsuri de apărare, fără însă a se mai putea zice de inamicii noștri că facem persecuțiune religioasă.

Iată dar programa d-lui I. C. Brătianu, o programă care consistă din întrebări.

Poate oare Europa exige ?

Credeți oare d-lor că Europa nu va înțelege ?

Cum ați putea crede că Europa ar veni a ne impune ?

Credeți că Europa nu ar vedea în aceasta un pericol național ?

Și această mizerie intelectuală, acest joc cu *credeți* sau *puteți crede*, e în ochii roșiilor un răspuns pozitiv, un program ? Dar de cînd întrebările sînt în lumea aceasta un răspuns ?

Cel mai ieftin răspuns al nostru, al căruia contrariu nu ni-l va putea proba d. Brătianu, este aceasta, că Europa *se moque* de d. Brătianu și de toți radicalii din România și le-a impus imposibilul, știind că numai oamenii mincinoși, fără de caracter și tărie, numai parveniți și naturi catiliniare pot amăgi o nație cu nerușinare, pot realiza imposibilul. Dar se-nțelege că pe asemenea oameni nu-i poate crede nimenea pe cuvînt, ci numai pe fapta împlinită. Alianța izraelită este aceea care susține în România pe radicali și-i susține ca să-și facă treburile.

Și știți cum microcefalii redactori ai „Românului” numesc acea jucărie de cuvinte ?

Iacă o programă lămurită ; ea este programa partidei naționale, care face omagiu principiului, dar îngrădește în același timp naționalitatea, îngrădește interesele politice, sociale, economice și chiar morale, cu garanții care să le proteagă în contra oricărei atingeri, în contra oricărei slăbiri periculoase pentru viitor.

Pe temeiul acestei programe și sprijinită pe *mărețul ei trecut de luptă* pentru ideile naționale, se prezintă partida liberală înaintea alegătorilor și cere a-i reinnoi încrederea de care s-a bucurat pînă acum, în tot cursul vieții noastre politice de la 1848.

Iacă o programă lămurită ; ea este a partidei naționale !

Nu știm, zău, să rîdem sau să plîngem. Am rîde într-adevăr, dar ni se strînge inima cînd gîndim că asemenea capete, care dovedesc prin făptura lor semnele cele mai caracteristice a decăderii fiziologice și anatomice, înmuierea de creieri și atrofia oaselor craniului, conduc soarta nației aceștia.

Iar cît despre mărețul trecut de luptă, îl vom ilustra numaidecît prin cîteva fraze din Proclamația de la 22 iulie 1848 (no. 338), din care se va vedea cum vorba goală și sforăitoare acopere lipsa de curaj, lașitatea liberalilor.

Iată acele fraze :

Popolul din capitală, asemenea mare și sublim ca totdeauna, își apără și astăzi drepturile cu eroismul timpilor primitivi ai creștinismului, care în inimile lor este și astăzi tare și puternic ca și atunci, și popoul român va birui, căci Dumnezeu ne-a zis că cu credința vom strămuta munții !

Înalta Poartă iarăși ne făgăduiește ne-ncetat prin glasul *Exceleței Sale Pașa* că va face tot pentru fericirea noastră.

Îscălit C. A. ROSETTI

Acesta e protestul la intrarea turcilor în țară sub pașa de la Ruscuiuc.

Iată dar un popul mare și sublim, care strămută munții și pentru fericirea căruia glasul Escelenței Sale Pașa face tot !

Acesta este mărețul trecut de luptă al partidului radical.

[4 mai 1879]

[„ÎN URMA CONSTATĂRILOR FĂCUTE...”]

În urma constatărilor făcute de Parchet d. Simeon Mihălescu și-a dat demisiunea din postul de director al Ministeriului de Interne, rămîind, se înțelege, pe timpul alegerilor la postul său. Dar se știe că nu va putea să rămîină la acest post decît pînă în ziua cînd Parchetul va lua măsurile cuvenite.

Supărat de presimțirea acestei necesități fatale, „Românul” de la 5 mai atacă în mod pieziș pe magistrații însărcinați a arunca lumină asupra scandaloasei afaceri al cărei mijlocitor a fost d. S. Mihălescu. Dar în loc de a stăruii asupra cestiunei adevărate, le zice magistraților următoarele :

După cîte știm — și dorim să ne înșelăm — Parchetul nu se ocupă nicidecum despre cele ce a făcut acuzatoarele și despre relațiunile sale intime și publice ; ceea ce credem că este și nedrept și vătămător pentru niște bărbați cari desigur caută cu căldură adevărul și numai adevărul, fără nici o altă preocupare.

În orice caz, bărbații cari compun Parchetul sînt datori să descopere, cit mai curînd, cu cine a fost și este în relațiuni intime și publice d. Moldoveanu, ce valoare are acuzarea sa, ceea ce o poate lesne afla de va binevoi a cerceta și a cere *ca și poliția să îl ajute în cercetările sale*, și ce copriind dosarele Ministerului de Interne și ale prefecturilor, ce a ordonat să se facă d. Mihălescu și ce s-a făcut.

Fie „Românul” liniștit, deoarece după cele ce știm că trebuiau să se constate, îl putem încredința că moralitatea publică în curînd va fi satisfăcută. Iar cît pentru d. Moldoveanu, d-sa e un om destul de inteligent spre a nu fi început fără de a fi convins de reușită ; și „Românul” insultă magistratura cînd vine să-i spună ce este și ce nu este datoare a face.

[6 mai 1879]

[„LUCRU DE CARE TREBUIE...”]

Lucru de care trebuie să fie desigur acru sufletul cititorilor sînt fără îndoială vecinicele espuneri de teorii constituționale, de principii și paraprincipii politice, de profesii de credință și alte produse intelectuale de soiul acesta, cari dovedesc numai starea de nematuritate a educațiunii politice.

Au ideile și principiile carne și oase ? Sînt ele ceva real și de pipăit, încît daca unul susține din gură că le are să-l și credem pe cuvînt, încît să zicem : „De treabă om, căci frumos *vorbește !*”.

Ideile și principiile sînt cuvinte cari se pot învăța pe de rost, fără ca să fi trecut în sucul și singele celui care le recitează ca pe un rol învățat în teatru. Oare cînd un actor joacă pe un rege într-o piesă el a devenit rege printr-asta sau rămîne același actor sărac asupra căruia iluzia unei ore aruncă splendoarea regalității ?

De aceea nu cată să-ntrebăm ce anume principii profesează cutare și cutare, deși ele au însemnătatea lor, ci cine și cum este. Muncеște acest om ? Are ceva ? A-nvățat carte ? E cinstit în daraverile lui ? Iată întrebările de căpetenie cari în ultima linie hotăresc cît cîntărește un om în bine și în rău — nu însă profesii de credință, tipărtite pe-o hîrtie răbdătoare, vorbe late și mari, excursiuni prin țările depărtate, cari nu se potrivescîn nici o privire cu țara noastră, verzi și uscate pe cari publicul le ia drept adevăruri profetice și revelațiuni incontestabile.

De douăzeci și mai bine de ani presa roșie ametește publicul român c-o mulțime de subtilități și de idei foarte controversate, cu sisteme de organizare și reorganizare, cu articole copiate din franțuzește, englezește și nemțește și cu toate acestea publicul nu se-ntreabă : dovedesc toate acestea ceva ?

Nu ceea ce zic acești domni, ceea ce fac e important.

Să luăm cîteva exemple cari vor ilustra prăpastia dintre cele zise și cele făcute. Ne vom feri de vorbe mari, de libertate, fraternitate, egalitate, dreptate etc. și ne vom ține pe șleau de ideile cele mai elementare, pe care le pricepe orice creștin c-un cap normal și făcut ca al tuturor celorlalți.

De ce militarul e dator supunere oarbă, de ce el e legat prin jurămîntul lui mai mult decît oricine ? Pentru că toate legile și instituțiile omenești, pentru că existența statului în afară are nevoie de apărare prin putere fizică. Se-nțelege că n-ai nevoie să aplici legile prin soldați, nici să te bați într-una la granițe. E destul ca puterea fizică a statului să existe în reprezentarea ei armată, e destul ca inamicii ordinii publice dinlăuntru și inamicii cei dinafară s-o știe că există, pentru ca să nu turbure liniștea. Nu întrebuițezi bățul, dar îl ai la-ndemîna ori-cînd.

Birul acesta al cetățenilor unui stat, birul de sînge e cel mai greu din toate și orice om o simte aceasta. Ca militar omul e legat orbește de ordinul superiorilor și de jurămîntul ascultării absolute, al credinței absolute către Domn. Ar fi într-adevăr ciudat a se vedea că tocmai ultima rațiune de care statul dispune pentru existența lui, apărarea lui fizică, să se revolte în contra-i în momentul suprem al pericolului, să lepede arma sau s-o îndrepte în contra statului chiar. Aceasta e ceva atît de elementar încît oricine o pricepe.

Ei bine, ce s-a-ntîmplat la noi ? Rugăm să se facă distingerile necesare. Două partizi conspiră în contra lui Vodă Cuza, contra D[omnu]lui ales, recunoscut, inviolabil al țării.

Persoanele private cari conspirau puneau în joc persoana și libertatea lor, pentru că statul cu puterea lui fizică existentă putea să-i sfărâme în momentul în care ar fi încercat să-și realizeze scopul.

Dar ce se întîmplă ? Ofițeri roșii și *numai roșii* predau această putere fizică fără luptă în mîna conspiratorilor și Domnul cade. Drapelul se dezonorează, asupra armatei s-aruncă o pată pe care n-a putut-o spăla decît cu singele ei în cel din urmă război.

Dar oare cu ofițerii călcători de jurămînt ce s-a întîmplat ? De vină toți știi că a rămas intactă, ba unul din ei, ruda onorată a șefului partidului roșu, [e] deputat, poate ministru, mai știm noi ?

Un altul proclamă răsturnarea Domnului și republică în Ploiești. Care i-a fost răsplată ? Capătă o comandă în armată, e umplut cu decorațiuni, se alege deputat, e trimis extraordinar și de onoare al Domnului, intră în funcțiunea celei mai nalte siguranțe publice.

Iată dar trădarea și călcarea de jurămînt, *erijate de roșii în titluri de merit*.

Să nu uităm că în același timp mulți ofițeri credincioși lui Vodă Cuza, care au păzit cu sfințenie jurămîntul lor, au fost dați în judecată *pentru fidelitatea lor* și scoși din armată,

Iată dar fidelitatea și credința nestrămutată degradată de roșii la un fapt ce merită pedeapsă.

Tot ei sînt aceia cari strigă mereu : știință, lumină, civilizație ș.a.m.d.

Dar oare cum le aplică ?

Astăzi chiar șeful diviziei școalelor din Ministeriul Învățăturilor Publice e un om care nu știe scrie și citi cum se cade, un *rutinăr* cu patru clase primare.

Iată știința, lumina, civilizația oficială roșie atîrnînd de un om cu patru clase primare.

Se înființează o medalie pentru recompensarea meritelor literare și artistice. Există în București însă o natură catilinară, lipsită de spirit și de talent, al cărei singur merit e că înjură în mod odios tot ce țara are onorabil, începînd cu M. S. Domnul. El tîrîie în noroi familia domnească, batjocorește pînă și umbra copilului mort, toate acestea într-un *stil scîrbos*, c-un cinism care n-are a face de fel cu cinismul antic ; apoi strofele sale fără pudoare se cîntă prin cafene-

lele plebei, sînt aplaudate și urlete bestiale de aprobare se ridică cînd s-azvirle cu noroi în umbra unui înger !

Care e răsplata acestui om ?

O funcție însemnată și medalia *Bene merenti* pentru merite literare.

Nu mai vorbim de incapacitate și de ignoranță. Ieie-se pe rînd șefii de servicii ai roșilor și se va vedea că aproape toți sînt oameni cu desăvîrsire ignorați, cari nu posedă nici un fel de studii, cari nu pricep nimic din natura serviciilor ce au a le îndeplini.

Statul posedă de ex. o a cincea parte a teritoriului României. De se va întreba cine e șef la Domenii, răspunsul va fi numele unui om fără învățătură, a cărui singur merit este că e liberal-roșu.

Și așa în totul și în toate.

Toate calitățile rele : ignoranță, venalitate, trădare, prostie sînt în ochii roșilor singurele titluri de merit, după cari ei fac numirile în funcțiunile statului. Și acești oameni apoi sînt împluți cu decorațiuni, cumulează cîte 5—6 funcțiuni importante, își crează misiuni și diurne, se aleg deputați în colegiul III și IV — au încrederea țării cum am zice.

Dar dacă țara are neapărata nevoie de-a fi guvernată în modul cel mai liberal posibil, nu are destui liberali cinstiți ? Nu există mulți, foarte mulți oameni onești într-adevăr, în mare parte tineri, pe cari educația în străinătate i-a făcut liberali, și cari au numai calitățile acestui sistem ? Noi nu-i aprobăm, căci regula și principiul nostru întîm rămîne că existența și bunăstarea a țării și a poporului nostru sînt lucrurile de căpetenie, iar principiile după care el se guverna sînt pentru noi un lucru secundar.

Positiv și necontestabil este că de cînd domnesc principiile liberale birurile se-mnulțesc, datoriile publice tot așa, populația din orașe și sate moare și scade văzînd cu ochii, străinii se-mnulțesc și se-mbogățesc, iar românii scad și sărăcesc, e-un cuvînt toate relele au căzut ca grindina asupra țării de cînd ne-am lăsat de obiceiurile vechi, precum le apucasem, și de organizația noastră veche, sănătoasă, potrivită cu starea țării.

Sub domniile naționale ale sutei a nouăsprezecea mai nu era un bugetar să nu se-ncheie c-un escedent de vro cîteva milioane, nu era un în care populația să nu sporească cu vro cîteva zeci de mii de suflete, precum nu era un în care să nu se scrie o carte bună și înțeleasă de toată nația de la Tisa pîn'la Marea Neagră.

A ne-ntoarce îndărăt adevărat că nu mai putem. Sîntem osîndiți a purta de acum-nainte greutatea unei organizațiuni *factice* ; teamă ne e numai că asupra acestei munci zadarnice de Sisif nația va fi oprită cel puțin o sută de ani în dezvoltarea ei naturală, dacă nu va pieri chiar.

Astfel am văzut cum sub degetele magice ale roșilor trădătorii devin oameni mari și respectați, birfitorii de cafenele — literatori, ignoranții și proștii — administratorii ai statului român, cum în ochii lor e merit tot ce-n ochii omului cuminte e rău și vrednic de despreț și de pedeapsă.

Pînă cînd aceasta ?

Noi nu ne-ndoim că adevărurile noastre vor pătrunde în societatea română. La ce le-am și scrie dacă n-am avea această convingere ? Fără a transige așadar în privirea principiului nostru fundamental și nestrămutat că, în loc de a subordona țara și împrejurările unor teorii abstracte, din contra, teoriile trebuie să rezulte din starea și necesitățile țării, noi totuși nu sîntem inamicii nici unei idei politice susținute de oameni onești, chiar dacă acea idee n-ar fi potrivită cu starea de lucruri.

Ceea ce am fi așteptat dar de alege pentru Cameră nu e ca ideile noastre să pre-cît de bune și temeinice ar fi, ci ca elementele liberale alese să fie din cele curate, din ce cari n-au amăgit poporul cu vorbe și au un trecut curat.

Deși mulțumiți cu rezultatul general al alegerilor, am fi dorit să avem adversari în administrația roșie i-a trimis în Cameră.

[15 mai 1879]

[„DEOCAMDATĂ FOILE RADICALE...”]

Deocamdată foile radicale nu sînt altă trebuință mai urgentă decît aceea de a-și număra amicii din Cameră și din Senat ; ocupațiune în care nu prea sînt jenați nici de regulile adevărului, nici de considerațiuni de onestitate politică. Înainte-mergătorul acestor numărători pe răboj e, ca-n toate afacerile de pură invențiune, ziarul „Românul”.

Temele de aritmetică *vulgară* și de „uite popa, nu e popa”, practicate cu atita succes la Dimbovița și-n alte locuri și așternute cu aceeași virtuozitate în revistele de acum a foilor radicale, culminează apoi, după cum se-ntimplă a fi căpățina scriitorului radical, în una din două aserțiuni cari se esclud una pe alta.

Unii strigă : Conservatorii nu mai pot de bucurie.

Alții : Conservatorii nu mai pot de necaz.

Îndeosebi „Românul” ne atribuie o bucurie extraordinară, precum ar avea-o roșii bunăoară daca Fundescu ar ajunge împărat în țara cazalbaşilor sau Damé prezident al Republicei Franceze, pe cînd ciracii „Românului” ne prezenta publicului lor ca pe niște oameni cărora li s-a-necat corăbiile.

În faptă amîndouă aserțiunile sint egal de greșite. Cine a citit „Timpul” știe că noi am prezis rezultatul alegerilor, dacă nu din fir în păr, totuși în genere. Ne cunoaștem țara, n-am exagerat nicieînd valoarea opiniei publice, știm defectele legii electorale, care pune soarta țării în minile orașelor, deși aceștea sint departe de a purta sarcinile publice ale satelor și a proprietății mari de pămînt, mai știm preste aceasta că amovibilitatea funcționarilor și arenzile moșiilor statului pun în mîna guvernului două puternice mijloace de ingerințe, știm în fine că cel din urmă și cel mai netrebnic subprefect poate ruina, de voiește, pe un arendaș sau pe un proprietar mic, prin urmare din capul locului noi, oamenii adevărului, cari vedem limpede și vorbim tot atit de limpede, nu ne-am făcut iluziuni tocmai mari în privirea alegerilor.

Am avut o singură bucurie : că colegiul I din toată țara, apoi îndeosebi unele județe, acelea cari au dat și regimentele cele mai încărcate cu glorie în cel din urmă război, a dat o strălucită satisfacțiune tuturor bărbaților pe cari roșii au avut lipsa de rușine de a-i da în judecată precum și lipsa de curaj de-a mîntuina acuzarea, bucuria e-un cuvînt că clasa cea mai puternică, mai cultă și mai bogată din România a ales, fie-n Cameră fie-n Senat, pe acei bărbați, în genere cu foarte însemnată majoritate.

Am avut apoi o părere de rău ; nu aceea că partidul conservator n-a ieșit cu majoritate în amîndouă Camerele, căci rezultatul la ieșit conform prevederilor noastre, ci că țara n-a avut destulă putere de-a respinge pe ciracii lui Warsawsky și de-a alege liberali mai cinstiți decum sint roșii. Ne-am întristat văzînd că bunăoară un dr. Severin cutează a se opune contracandidat d-lui C. Bosianu.

Succesul ideilor noastre proprii nu l-am sperat la moment, deși ele singure ne par mîntuitoare ; dar în orice caz aveam dreptul de-a spera ca să avem înaintea-ne adversari onești, nu oameni cu cari nici n-am sta vrodată la vorbă în afaceri private și pe cari numai starea țării ne silește de-a-i combate din răspuțeri, precum Cicero combate pe Catilina.

„Românul” poate deci să esclame „triumf”, poate să ne atribuie bucurie ori întristare ; lucrul e irelevant. Noi știm ce știm și nu ne preocupăm de aceste ace cu care radicalii se apără de ghiulele. Sint foarte contrariați d-nii radicali de cum au ieșit alegerile în Senat ; acesta e adevărul. Știm asemenea că majoritățile de votatori și Severini nu sint în stare de-a ține guvernul deasupra apei și că se vor întimpla remanieri, iar acestea vor fi începutul sfîrșitului domniei roșie în România. Știm asemenea că n-au curajul de-a dizolva Senatul, că atunci cînd vor cădea pentru totdauna vor amenința pe Domn cu răsturnarea, e-un cuvînt știm multe, căci pentru cel cu auzul fin țîntarul e trimbiță, după cum zice turcul.

Dar, pînă una alta, n-ar fi oare bine ca „Românul” să ne spuie ce atitudine va avea guvernul în cestiunea evreilor ?

Declarațiunile d-lui I. C. Brătianu, pe care „Românul” avea extrema bunăvoință de-a le numi un program clar, am avut ocazie de a le arăta cît plătesc. „Domnilor, credeți d-voastră că Europa . . . Puteți crede că puterile occidentale vor voi etc. etc.”. Apoi tot șirul acesta de întrebări se mîntuia prin observația nespus de profundă că cestiunea evreilor e o *cestiune foarte gravă*.

Ni se va permite dar a spune că cu asemenea vorbe nu se pot împăca decît copiii și cititorii „Românului”. Ce are de gînd cabinetul a propune Camerelor, ce are de gînd a susține și ce a combate, asta e cestiunea.

Cui dintre evrei și cum se vor da drepturile politice, cestiunea secundară.

Cui dintre evrei și cum se vor da drepturile *civile* în deplinătatea lor, cestiunea principală.

Am auzit într-adevăr că într-o adunare electorală ar fi vorbit un d. Costinescu asupra cestiunii evreilor : dar ni se va îngădui de-a nu ținea deloc seamă de discursurile de candidatură ale caracendei roșie. Ele nu obligă pe nimenea, ba nici acia cari le-au rostit nu se țin obligați prin ele, de aceea din principiu nici n-am citit acele ingenioase espuneri, pentru că din nimic nimic nu iese și pentru că ne-am făcut regulă de-a nu da importanță decit oamenilor c-o însemnatate reală, nu acelora cari la căderea roșilor vor fi dispărut fără de urmă, unii în umbra notițelor de prin mahalale ale „Românului”, alții după teigheaua cîntărețelor de șansonete, alții în fine prin cafenele oculte unde ziua, dar mai cu seamă noaptea, răsună prin

obloanele închise misteriosul dialect, sărac în cuvinte, dar semnificativ, de setleva, chenzleva, mazu etc.

Așadar nu cu d. Costinescu vom sta de vorbă.

Voim ca ziarul „Românul”, în numele partidului și a guvernului pe care-l reprezintă, să vorbească limpede în cestiunea aceasta.

[17 mai 1879]

[„CINE CUNOAȘTE CÎTUȘI DE PUȚIN ISTORIA...”]

Cine cunoaște cîtuși de puțin istoria Țărilor românești nu poate să se mire de cele ce se petrec în zilele noastre.

Pe timpul fanarioților, mai înainte, ba chiar numai decît după epoca lui Ștefan cel Mare, scaunele domnești au început a fi cumpărate cu bani. Fanarioții nu erau decît oamenii care au luat acest principiu al cumpărării scaunului domnesc drept bază pentru organizarea unui sistem de exploatare publică.

Mai mulți greci din Constantinopol și din țară se uneau între dinșii, compuneau din economiile lor un capital însemnat, se grupau pe lingă vreun fanariot cu oarecare trecere la Poartă și cumpărau tronul vreuneia dintre Țările românești. Venind apoi în țară, Domnul îndobște nu înapoia banii, ci lua cu sine pe membrii companiei și le da funcțiuni înalte, din care să-și poată scoate capetele cu camete cu tot. Aceștia, la rîndul lor, luau biruri legiuite și nelegiuite, vindeau funcțiunile și făceau negoț cu posturile atîrnate de dinșii.

Acest sistem s-a păstrat în Țările românești aproape una sută și cincizeci de ani.

După documentele istorice cari ne sînt cunoscute, la companiile de exploatare ale fanarioților au luat parte și alți străini, zarafi din Constantinopol, mai mulți ambasadori ai Franței și ai Veneției; nu ne este însă cunoscut nici un caz în care boieri pămînteni, fie chiar și de origine străină, să-și fi băgat capitalurile în asemenea întreprinderi. S-a întîmplat însă în mai multe rînduri că vreuna dintre partidele din țară s-a folosit de asemenea companii, constituite fără de concursul lor, ca să răstoarne pe vreun Domn. Astfel a fost răsturnat, între altele, vodul Constantin Brîncoveanu.

Același lucru se întîmplă în zilele noastre.

Elementele pentru organizarea unei societăți de exploatare au existat totdeauna în țara noastră și era un lucru firesc să se găsească și oameni capabili de a le organiza. Liberalii mai avansați de la 1848 au crezut că se pot folosi de ele în lupta pentru principiile egalitare ce propovăduiau și, dacă elementele mai sănătoase de la 1848 nu ar fi făcut această greșală, niciodată compania de exploatare organizată de d-nii C. A. Rosetti și I. C. Brătianu nu ar fi ajuns la înriurire hotărîtoare în țara noastră publică.

La 1848 oamenii luminați au pus la dispoziția acestei companii o armă puternică: fraza liberală și patriotică, dreptul de a pretinde să fie încungiurați cu nimbul unor oameni ce au luat parte la o acțiune de reorganizare națională. În zadar N. Bălcescu, Eliad Rădulescu, D. Bolintineanu, V. Alecsandri, Cosma Negri, Ch. Tell și ceilalți inauguratorii ai epocii noastre moderne au infierat pe sufletele patriotice pe cari le toleraseră la 1848, căci ele pînă în ziua de astăzi se pretind, cu oarecare trecere, creatorii ai epocii.

Vodă Cuza, inteligent mai jos de toate, a căutat să-i ducă *ad absurdum* și a izbutit. Dar era destul ca compania să vie o dată la putere pentru ca să se sporască și să prinză putere.

În urma revoluției de la 1866 compania a putut să-și găsească noi membri și nouă resurse. Ceea ce-i lipsea mai înainte, capitalul, acum îi sta la dispoziție, deoarece în timp scurt rentabilitatea întreprinderii s-a dat pe față și creditul companiei s-a întemeiat. Compania și-a creat un capital de rezervă parte prin fondarea ziarului „Românul”, parte prin îmbogățirea celor mai hotărîți dintre membrii ei, și îndată ce lumea a văzut că a fi roșu este o negoțătorie ce se rentează bine, numărul roșilor s-a sporit.

Chiar nici așa însă roșii nu ar mai fi putut ajunge să dispună din nou de averile țării, dacă nu s-ar fi găsit încă odată conservatori gata de a se folosi în mînia lor de compania Rosetti-Brătianu.

În două rînduri s-au încercat să răstoarne pe Domnitorul Carol I și să vie la putere și nu au izbutit, precum nu vor putea izbuti niciodată, fără de ajutorul, fie chiar pasiv, al altora.

Încetul cu încetul ei au sărăcit și și-au pierdut creditul astfel că, dacă nu ar fi venit coaliția de la Mazar Pașa, ca să-i reabiliteze, astăzi d. C. A. Rosetti ar fi tot la Paris, d. I. C. Brătianu ar fi rămas un cetățean folositor prin rachiul, vinurile și untul ce produce, d. Pantazi Ghica ar satisface o trebuință publică, organizînd vreun *Caffé chantant* apelisit, iară partea cea mare a roșiilor ar fi postulanți supuși.

În trei ani de zile însă compania a crescut și s-a întărit ca niciodată. S-au strecurat bani prin mincele ei, în acest timp, și banul e putere.

Dară vom trece cu vederea vina celor ce au pus nouă și puternice arme la dispoziția modernei companii de exploatare și ne vom mărgini a constata cum roșii știu a se întări prin slăbirea altora.

Toți foștii miniștri conservatori dați în judecată au ieșit cu majorități însemnate din urnele electorale.

A fi adversar al roșilor, a-i combate și a fi combătut de către dînșii este un titlu de încredere.

D. G. Vernescu, d. Mihail Cogălniceanu, d. Manolache Costache Epureanu și d. N. Ionescu, membrii fostei coalițiuni de la Mazar Pașa, de asemenea sînt aleși ca opoziție. Alegătorii le zic : „Voi i-ați adus pe roșii ; vă alegem, ca tot voi să scăpați țara de dînșii”.

Dar d. Dimitrie Sturdza, ministru de finanțe al actualului cabinet, nu a fost ales, și nu a fost ales tocmai pentru că face parte din cabinetul Brătianu.

Astfel știu roșii să omoare pe oamenii ce le dau mîna de ajutor.

Și oricine astăzi ar îndrăzni să se unească cu roșii o pate ca d-l D. Sturdza, căci cu dinadins omoară pe oamenii ce se amestecă în trebile lor și nu-i primesc decît spre a-i putea omorî.

Ca dovadă că și această apucătură e una dintre tradițiunile lor istorice vom pune în vederea cetitorului o parte din istoria lui Matei Vodă Basarab.

Matei Vodă Basarab, cel mai național și mai popular dintre toți Domnii Munteniei, acela care creă cea mai națională epocă în istoria noastră, întorcîndu-se de la Constantinopol fu primit, după cum ne spune un istoric, ca numai pușini Domni pe fața pămîntului.

Peste trei zile, pe la 1 martie 1634, a venit și Matei Vodă. O mulțime de *popor* și toți boierii au ieșit întru întîmpinarea sa la malul Dunării ; și, drept semn de bucurie și fericire, *poporul* [1]și dezbrăca hainele și le așternea la pămînt, de a venit Domnul peste ele pînă în București călare.

Dar cum s-a sfîrșit viața acestui Domn iubit, care a creat cea mai frumoasă epocă de prosperare națională ? Cum și-au răzbunat vrăjmașii lui de dînsul ?

I s-au făcut slugi plecate, spre a-l face urît de *popor* și spre a-l putea apoi răsturna, punînd capăt și epocii create de dînsul.

La bătrînețe, el ajunsese de batjocora lumii și a oștirii care :

[1]zicea fără derușinare că, fiindcă a ajuns bătrîn și în doaga copiilor, era bine să-și lase tronul și să se facă călugăr. Aceste toate au rezultat *din cauza a doi oameni înrăutățiți*, anume vistierul Ginea, numit și Olariul sau Cicală, și Radu Armașul, numit și Vărzariul. Aceștia, avînd în mîna statului și încrederea absolută a Domnului, făceau abuzurile cele mai revoltante. Boierii, ajungînd fără putere și văzîndu-și viețile în minile acestor doi ticăloși, sufereau toate în tăcere.

Astfel a ajuns oamenii răi de pe timpul lui Matei Basarab să minjească viața unui om îmbătrînit în fapte mărețe.

Dar cine erau acești doi ce organizaseră pe timpul lui Matei Basarab compania de exploatare ?

Unul, Ginea, zice istoria :

era din Rumelia, om prost și neînsemnat, de meserie fierar. Venit de foarte june în țară și făcîndu-și avere, se însură la satul Brătășești, lingă Olteț, în județul Romanați. Cu viclenia sa cea iscusită, ajungînd a se înainta în dirigătoriile civile și apropiîndu-se adesea de Domn, [1]zicea totdeauna să-l facă pe el vistier și-i promitea că va afla mijloace să-i sporească veniturile, încît să poată cuprinde și alte țări. Matei Vodă, ajungînd la bătrînețe a fi dominat de ideea înavușirii și a iubirii de argint, l-a crezut și l-a făcut vistier plenipotent. Acesta îndată a lepădat pielea mielului și se arată în adevăr lup : trimitea în toate părțile și dezbrăca oamenii cu felurite cuvinte ; inventa feluri de dări și de abuzuri care ajunseră a tîngri faima și numele cel glorios al Domnului.

Cine era cellalt ?

Acesta era român din Ploiești, fiul unui grădinar (bulgar) care cultiva varză; de aceea îl și numim Vârzarul. Ajungând din tinerețe a înainta în direcțiile civile, se făcu și armaș mare, o dată cu Cicală, când s-a făcut vîstier. Înzestrat cu un suflet răutăcios și neomenos, îndată ce-a ajuns la postul acesta a început a revărsa asupra tuturor veniul răutății sale; nici boier, nici preot nu scăpa nesupărat și neajfuit de puterea lui.

Astfel acești doi venetici, strîns uniți între dinșii și profitînd de slăbiciunea unui Domn cu trecut glorios, au știut să curme o viață atît de binecuvîntată cum a fost cea începută pe timpul lui Matei Basarab și să pregătească țara pentru epoca fanarioșilor.

Nu-i vorbă, oricare alt Domn cu trecut mai puțin glorios ar fi căzut jertfă slăbiciunii sale.

Nimic nou sub soare!

Ce se petrece astăzi s-a petrecut sub forme deosebite mereu în timp de mai multe sute de ani. Cînd elementele sănătoase au avut destulă energie, cînd ele s-au arătat hotărîte, exploatarea de meserie „s-au făcut nevăzuți de frică și de rușine”, iară cei amăgiți s-au pocăit și s-au întors pe căile bune. Și dacă noi, astăzi, vom că scăpăm de nevoile cu care ne luptăm, e destul să ne arătăm hotărîți pentru ca urmașii lui Cicală și ai Vârzarului să dispară ca fumul, goniți de frică și de rușine.

Să facem astăzi ceea ce au făcut străbunii noștri la începutul epocii lui Matei Basarab, să ne arătăm hotărîți, pentru ca fiii noștri să nu cază victimă celor ce exploatează țara și de treizeci de ani să trudească dezvoltarea noastră națională și să facă pe pămîntul românesc un stat cosmopolit.

Nu e vorba de boieri și de reacție; vrăjmașii noștri de la „Românul” dau în sec cînd vor să sperie lumea cu momeli de felul acesta: lupta se urmează pentru românitatea țării noastre, pe care liberalii intern[ation]ali o neagă prin aspirațiile, prin faptele și prin activitatea lor de treizeci de ani, lupta se urmează pe tărîm național între noi, care ținem la obiceiurile și tradițiile poporului român, și între oamenii veniți de ieri de alături în țară ce, uniți cu niște români slabi de inger, [i]și dau silința să ne abată de pe căile firești ale dezvoltării noastre și să întemeieze stăpînirea străinilor pe pămîntul românesc.

Nu mai e vorba chiar nici de conservatori și liberali, toți oamenii cumsecade și toți românii trebuie să-și deie mina ca să scape țara de primejdia în care vor s-o arunce roșii, ce azi caută să se întărească prin un nou element străin.

[18 mai 1879]

[„DACA TONUL FOII NOASTRE...”]

Dacă tonul foii noastre e uneori de-o extraordinară asprime, cititorii desigur că nu vor fi uitînd ce cumplită e starea de lucruri în care se află țara și că pana lui Tacit și limba Duhului Sfînt abia ar ajunge ca să zugrăvească estrema decădere socială a României și primejdiile care atîrnă asupra țării, nedîndu-i răgaz de-a-și veni în fire.

În altă țară de am trăi, în care mai e credință, onestitate, respect ca bunuri obștești ale spiritului public, relele ni s-ar pare trecătoare și nicicînd condeiful nostru nu ar fi înmuiat în fiere; dar aici, unde, dacă-i vizita ministeriile sau Văcăreștii, aceleași fizionomii și caractere întilnești, aici unde un parvenit bulgar ca d. I. C. Brătianu și un grec parvenit ca d. C. A. Rosetti conduc destinele acestei nefericite țări, aici unde oamenii ca aceștia, fără pic de patriotism, radicali cosmopoliți, stăteau ieri la învoială cu Warszawsky ca să-i vînză sufletele din opt ținuturi, stau azi la învoială cu Alianța izraelită ca să-i vînză țara toată și să desființeze printr-un trafic mirșav o nație și un stat pe cari zeci de popoare barbare nu le-au putut desființa, aici nici un cuvînt nu e destul de aspru, nici o lovitură nu e destul de tare, încît, am mai spus-o încă o dată, rolul scriitorului ar trebui să-ncezeze și să-nceapă rolul călăului.

Într-un termin de patru zile, care nu e de ajuns nici pentru ca „Monitorul” să ajungă prin toate comunele, guvernul convoacă Adunările pentru ca să se folosească de întîrzierea unora și altora și să le smulgă prin surprindere cine știe ce voturi de cari are trebuință.

Nu știm încă ce ne păstrează viitorul cel mai apropiat chiar. Prin promisiuni și amenințări, prin introducerea în listele colegiului I a sute de amployați fără de avere, înscrși în mod fraudulos, prin cersitoria sistematică de voturi, profesată săptămîni întregi de șeful cabinetului și de colegii săi, prin mituire și terorism roșii au ajuns să-și injghebe majoritățile servile, cu cari vor face tot ce vor voi.

Aceste majorități vor fi în curînd la un loc ca să se-nțeleagă cu ce preț se poate vinde țara aceasta, pe cît aur jidovese trebuie vîndut sîngele eroilor căzuți înaintea Plevnei și Vidinului, pentru ca istoria să scrie că în suta a nouăsprezecea, sub guvernul d-lor Rosetti-Brătianu-Warszawski, regimentele munților și șesurilor României s-au luptat cu frigul, foamea și glonții ca să treacă țara lor din stăpînirea nominală a vitejilor osmani sub stăpînirea reală și ucigașă a idrei jidovești.

Din capul locului am întreat pe „Românul” ce are de gînd guvernul să propuie în cestiunea izraelită, cari sînt opiniunile lui.

Pînă acum tăcere absolută.

D. Brătianu ne asigură că e cestiune *foarte gravă*, ca și cînd cu asta ne-ar fi descoperit ceva nou.

Întrebăm dar încă o dată :

Cui dintre evrei și cum voiește guvernul a se da drepturi politice. Cestiune secundară.

Cui dintre evrei și cum voiește a le da plenitudinea **drepturilor civile**. Cestiune principală.

Pînă la acest răspuns însă arătăm din nou, prin scrisoarea ce ne-o trimite d. N. T. Moldoveanu, în ce mini a încăput țara întregă, deci și cestiunea izraelită. Din scrisoarea de mai la vale se va vedea că între dd. Brătianu și Simeon Mihălescu nu e o mai mare deosebire decît între Anna și Caiafa.

[20 mai 1879]

CESTIUNEA IZRAELITĂ

I. UZURA

Nu demult, în toate statele Europei stipularea dobinzei era mărginită : creditorul care și-ar fi stipulat dobîndă nelegiuită era obligat de a restitui dobînda primită și pe lîngă aceasta el era și supus unor penalități. Dar de pe la finea secolului trecut, legile contra uzurei au fost combătute și s-a cerut înlăturarea lor, ca fiind neutile. Întru combaterea legilor contra uzurei s-a susținut că statul n-are a interveni a regula relațiile creditului, acestea avînd a fi regulate numai de particulari, fără nici un amestec ; că capitalul e liber și exploatarea lui nu poate fi supusă unei restricții din partea legiuitorului ; că moneda, nefiînd decît o marfă, precum prețul mărfii asemenea și mărimea dobinzei are a se determina prin legea economică de cerere și ofertă ; că această lege și concurență vor contribui la regularizarea mărimii dobinzei în mod normal și priincios, iar după înlăturarea oricărui restricții legale se lăsa a se spera micșorarea dobinzei. Mai ales în urma influinței școalei manchesteriane și a cercurilor finanțiere influente, precum și a tuturilor cari credeau că abrogarea legilor contra uzurei ar fi o cerință absolută a progresului, legile contra uzurei au dispărut în ultimele două decenii. Singură Franța a persistat a se opune curentului pretins liberal și continuă pînă astăzi d-a mănține legea din 1807 contra uzurei, cu toate că în diferite rînduri s-a cerut abrogarea ei chiar și-n Corpurile legiuitoare.

De mai mult de 10 ani s-a făcut o experiență cu libertatea capitalului și ni se pare că nu a fost destul a înlătura numai restricțiile legale pentru ca pretutindeni să urmeze o stare priincioasă. Sub regimul libertății s-au produs fapte cari dovedesc că, indivizii [fiînd] lăsați prada concurenței universale, cei mai puțini și mai abili se fac cei mai bogați și mai puternici, încît concurența și libertatea nu folosesc decît acestora.

Astfel, pentru Germania, aflăm din scrieri, din presă, din dezbaterile din Cameră, că toate clasele, dar mai ales micii industriași și micul proprietar de la țară sufăr de greutatea dobinzilor ce li se iau de capitaliști.

Nici micul industriaș, nici micul proprietar nu sînt în stare de a găsi credit pentru industria lor, pentru cultivarea pămîntului, decît în condiții ruinătoare pentru existența lor. Mi-

cul industriaș e redus a se face simplu lucrător, micul proprietar e silit a-și vinde pământul capitalistului. Operațiile capitaliștilor, a institutelor de credit, a băncilor, sînt descrise ca operații uzurare (Vezi Perrot, *In zwölfter Stunde*, pag. 84 sqq.) Și spre a mărgini abuzurile uzurari, în Camerele legiuitoare din Prusia și din alte state ale Germaniei s-au întocmit comisii spre a propune măsurile necesare contra exploatării uzurare.

Și Austria a urmat curentului general, desființînd în an. 1868 legea contra uzurei, dar de atunci s-au produs fapte și împrejurări economice atît de anormale și de înspăimîntătoare încît legiuitorul a fost silit a introduce în iulie 1877 pentru Galiția și Bucovina o lege specială spre a înfrîna și a pedepsi abuzurile uzurare.

Faptele produse sub regimul libertății, efectele acestei libertăți într-o țară ca Galiția și Bucovina, procedările și uneltirile practicate de către uzurari și scopul ce ei urmăresc, cine sînt debitorii exploatați, ce sînt creditorii uzurari, precum și influența ce exercită uzura desfîrnată asupra societății în general, toate acestea le cunoaștem prin cercetările ce s-au făcut anume în Galiția și Bucovina de către autoritățile publice administrative și judecătorești, prin revelațiile produse cu ocazia dezbaterii legii aceleia din iulie 1877 în Corpurile legiuitoare ale Austriei și prin diferite scrieri ¹. În special pentru Bucovina ne referim cu deosebire la un studiu instructiv și foarte însemnat asupra naturii și efectelor uzurei, făcut de Platter, profesor la Universitatea din Cernăuți (*Der Wucher in der Bucovina*), lucrare pe care o recomandăm și pentru a cărei răspîndire am dori ca să fie tradusă.

Acce lege excepțională s-a promulgat numai pentru Galiția și Bucovina, dar deputații din diferite provincii, precum din Silezia, Moravia, Carniolia, au dezvălit mizeria în care se află micii proprietari de la țară și industriașii și în alte provincii ale Imperiului prin exploatarea lor în mod uzurar de către capitaliști și au cerut pentru aceasta aplicarea legii și în acele provincii. Între alții deputatul Wurm a susținut că capitaliștii omnipotenți și laconi storc populațiile și guvernul îi vede și-i lasă să facă. Uzurarii sînt organizați ca o ceată de tilhari. Agenții lor descoperă pe industriașii sau pe țăranul nevoiaș, îi înșeală fără sfială și fără nici o piedică, iau țăranului averea și meseria și țăranul ajunge a fi proletar. În anul 1874 cel puțin 10000 țărani din provinciile de dincolo de Leitha și-au pierdut proprietățile. În același an s-a îngreuiat averea lor cu datorii în sumă de 195 milioane florini. Dacă vor continua astfel lucrurile, a adăogat acel deputat, vor dispărea țăranii, cari sînt o condițiune pentru puterea și pentru existența statului.

Spre a înțelege natura și efectele uzurei astfel cum se practică în Galiția și Bucovina, nu putem fără a ține seamă și de condițiile sociale și economice a acestor provincii, precum și de condițiile morale și intelectuale a poporului din acele provincii. Galiția și Bucovina sînt țări agricole, învederat că țăranii, micii proprietari, vor fi aceia în privința cărora vor avea a se constata și cunoaște efectele uzurei.

În urma legilor de la 1848 și 1855 regulîndu-se cestiunea agrară, țăranii dobîndiră dreptul de proprietate și libertatea, fără însă ca legiuitorul să se fi gîndit la măsurile tutelare în vederea stării lor și la măsurile necesare pentru ridicarea lor morală și intelectuală spre a putea susține lupta mai ales cu capitalistul. Avînd multe defecte morale, dedat beției sau indemnăt la beție chiar de speculanți, fără experiență, fără instrucție și lipsit de protecția proprietarului de care fusese dezrobit, țăranul e chemat a deveni prada uneltirilor uzurare a speculanților la cari el e nevoit a se adresa. Însuși ministrul de justiție Glaser a zis că trebuie să fim cuprinși de spaimă cînd ne inchipuim care poate fi starea intelectuală a multor persoane cu cari-și pot face speculanții manipularile cele mai de necrezut. Galiția e superioară Bucovinei sub raportul intelectual. Ce trebuie însă să fie în Bucovina? Cu ocazia aniversării de 100 ani a anexării Bucovinei s-au publicat scrieri de ocazie care vroiau a arăta cum toate progresele posibile s-au realizat în acea provincie, cum tot e în cea mai bună regulă. Cit însă diferă de acest tablou tabloul ce ni-l depinge Platter despre starea morală și intelectuală a poporului din Bucovina. După Platter, nu e nici o deosebire între țăranul de acum și între țăranul dinainte de 100 ani! Țăranul e o ființă cu totul nedezvoltată sub raportul moral și intelectual, care are trebuință de ajutor față mai ales cu speculantul rafinat. Pentru celebrarea acelei aniversări s-a înființat o universitate, ca și cînd s-ar fi putut simți necesitatea unui asemenea institut cînd, din copiii ce-ar fi trebuit să frecventeze școale, nu o frecventează decît 15,7% din cauza lipsei de școale, pentru a căror introducere ar fi fost mai mare necesitate. Lipsit țăranul astfel de instrucție, nu ne putem mira că el nu e în stare a pricepe socotelile și manipularile speculantului.

Datoriile ce contractează țăranul în Galiția și în Bucovina nu sînt numai pentru scopuri economice, ci în mare parte ele sînt datorii de lux, de consumpțiune. Cîrciuma e locul de pre-

¹ Vezi: *Das Gesetz vom 19 Juli 1877 zur Abhilfe wider unredliche Vorgaenge bei Creditgeschäften mit Materialien herausgegeben von dr. Jos. Kaserer.*

dilecție în care se contractează datoriile. Țăranul e invitat de speculant la circumă, i se arată spre cumpărare lucruri pentru femeie sau pentru copii și i se spune că, dacă el nu are mijloace spre a le cumpăra sau spre a ospăta la nuntă sau la botez pe vecini după obiceiul de la țară, i se vor da pe credit lucrurile și băutura. Astfel se suscită trebuințe pe care țăranul nu le poate satisface din mijloacele ce are. Pentru asemenea trebuințe se contractează datoriile, se stipulează dobânzi pe lună, pe săptămână, se răfuiește socoteala din timp în timp, se adaogă și se socotese dobânzi la dobânzi, se stipulează clauză penală și apoi se prezintă creditorul și debitorul la notar spre a încheia un act sau se cere debitorului o poliță. Actul ce constată datoria cuprinde o sumă care reprezintă de mai multe ori suma primitivă datorită.

Forma ce o preferă speculantul pentru constatarea datoriei e polița; se cere debitorului o poliță; acea formă e plăcută speculantului fiindcă ea ascunde manipulările uzurare, apoi din cauza procedurii sumare și din cauză că debitorul în general nu e în stare a se înfățișa la tribunalul depărtat comercial spre a face contestațiile.

Ani munește țăranul cu nevasta și copiii spre a scăpa de creditor, însă adeseori în zadar. Dar era o margine pentru speculanți care prezerva pe țărani. Speculanții fiind, precum vom vedea, în cea mai mare parte izraeliți, ei nu puteau a-și însuși imobilele debitorilor lor și erau amenințați de legea contra uzurei.

În anul 1867 izraeliții dobîndesc dreptul de a putea avea imobile și-n anul 1868 se înlătură legea contra uzurei. Se pare că deodată în urma acestor legi ar fi sporit posibilitatea de a dobîndi credit, căci se înmulțese vânzările silite a imobilelor debitorilor.

Dar din sporirea vânzărilor silite în urma legii din 68 nu se poate conchide că a sporit creditul. Cu înlăturarea acelor legi restrictive s-a creat numai facultatea de a exploata populația în mod uzurar; pe cît înainte marca majoritate era lipsită de credit, asemenea și în urmă ea e lipsită de credit. Ceea ce constituie sporirea creditului e înlesnirea de a găsi credit în condiții favorabile, astfel ca dobînda de plătit să nu covîrșească folosul normal ce poate avea debitorul ca industriaș și ca mic proprietar; și, dacă aflăm că condițiile sub care în Galiția și în Bucovina debitorul își poate procura credit sînt astfel încît ruina lui ca meseriaș sau ca mic proprietar e sigură, vom admite că prin înlăturarea acelor legi nu a sporit creditul.

Astfel, de vreme ce sub regimul legii contra uzurei în Bucovina s-au efectuat vânzări silite 57 în anul 1864, iar 68 în anul 1865, cu toate că a fost în anul 1865 cea mai mare mizerie din cauza relei recolte, în urma introducerii libertății prin legea din 14 iunie 68 se înmulțese vânzările silite; așa se efectuează vânzări silite 253 în anul 1875, 375 în 1876 și 817 în anul 1877. Iar în Galiția, de vreme ce în anul 1867, sub regimul legii contra uzurei, se făcuse publicații numai pentru 164 vânzări silite, deodată numărul publicațiilor sporește în anul 1868 cu 65%, în anul 1873 cu 273%, în 1874 cu 525%, în anul 1875 cu 814%.

Dr. Rydzowski, în raportul său către Cameră în privința legii din iuliu 1877, afirmă „că folosul capitalistului în Galiția întrece de 3, 4, 5 și de 10 ori cîștigul ce-l poate avea agricultorul din pămîntul său sau industriașul din industria sa”. În unele districte ale Galiției nici nu se poate încheia o afacere cu mai puțin de 20% și în general se stipulează cîte 30 sau 40%. Sînt cazuri, afirmă același raportor, în care datoriile primitive de 300 sau de 400 florini, în urma prelungirilor, a adăogirii dobînzilor la dobîndă și a clauzelor penale, s-au urcat după trei ani la suma de 15 000 sau 20 000 florini, cazuri în care pentru 60 florini s-a dat o poliță de 600 florini de plătit după 6 luni (Kaserer, p. 23). Ministrul de justiție declară că stipularea de 75 sau 80% e ceva obicinuit în Galiția (Kaserer, p. 85). Și cei mai mulți care sînt astfel exploatați și în urmă espropriați sînt cei mai săraci. Raportorul constată că din imobilele anunțate spre a fi vîndute silit, a căror număr l-am arătat mai sus, 71% sînt imobile de o valoare mai mică de 1000 florini, 22% sînt de o valoare de la 1000 pînă la 5000 florini și numai 3% sînt de o valoare mai mare de 5000 florini (Kaserer, p. 22).

Dar ceea ce e înspăimîntător e că multe din vânzările silite sînt pentru plata unor creanțe în sumă numai de 2 fl. 69 kr., de 3 fl. 30 k[r]., de 2 fl. 30 k[r]., precum constată ministrul de justiție (Kaserer, p. 85). Ce mizerie economică nu se revelează cu aceasta!

Și, pentru Bucovina, Platter dovedește în mod peremptoriu cît de falsă ar fi concluzia de a crede că, în urma înlăturării legii contra uzurei, condițiile sub care se poate procura credit ar fi ușoare sau că ar fi puțință de a găsi credit.

În anul 1875 s-a vîndut un imobil în valoare de 250 florini pentru o datorie de 90 creițari (!!); în anul 1876 s-au săvîrșit vânzări silite pentru datorii de 1 fl. 36 creiț[ari], de 2 fl. 50 cr., de 3 fl., de 20 florini (v. Platter, p. 32). Din cei espropriați în anii 1876 și 1877, 245 nu datorau decît numai cîte 33 fl., apoi alți 533 datorau numai cîte 88 fl. și 1047 datorau cîte 240 fl. Ceea ce dovedește că espropriații sînt cei mai săraci! Și să nu uităm că în acele sume pentru care s-au săvîrșit vânzările silite e nu numai capitalul datorit, ci și toate adăogirile prin dobîndă, prin dobîndă la dobîndă.

Platter calculează că acei cari nu datoreau mai mult de 1000 florini au plătit în anul 1876 ca dobândă minimum 33,96% și în anul 1877, 33,95%; dar uitându-ne mai de aproape la dobânda plătită în fiecare caz, aflăm că, din 600 espropriați, 44 au plătit câte 36%, 5 câte 40%, 12 câte 42%, 79 câte 48%, 9 câte 50%, 15 câte 57%, 63 câte 60%, 27 câte 72%, 5 câte 96% și unii au plătit câte 100%, 109%, până la 185%! (V. Platter, p. 17 și 18).

Și datorile, îngreuiate prin dobânzi în asemenea mod, mai se măresc prin clauze penale, prin cheltuieli de judecată, care sînt cu atît mai mari cu cît debitorii sînt mai săraci.

Calculînd dobînzile și cheltuielile, găsim că peste tot s-au plătit pentru datorii pînă la 50 fl.

în anul 1876	118,13%
iar în anul 1877	121,39%

Pentru datorii de la 50 pînă la 100 fl. :

în 1876	74,66%
și în 1877	80,05%

S-ar putea zice că cei mai mici debitori au plătit cele mai mari dobînzi din cauza lipsei unei siguranțe suficiente pentru creditor; dar ne convingem de contrariu cînd aflăm că s-au vindut silit în anul 1876 :

1. pentru datorii pînă la 50 fl. în sumă totală de 2357 fl. 45 imobile în valoare de 24 578 fl.

2. pentru datorii de la 50 pînă la 100 fl., în sumă totală de 6927 fl., 66 imobile în valoare de 38 638 fl.

3. pentru datorii de la 100 pînă la 500 fl., în sumă totală de 37883 fl., 47 imobile în valoare de 175207 fl.

iar în anul 1877 :

1. pentru datorii pînă la 50 fl., în sumă totală de 5035 fl. 65 kr., imobile în valoare de 54570 fl.

2. pentru datorii de la 50 pînă la 100 fl., în sumă totală de 16709 fl. 22 kr., imobile în valoare de 89291 fl.

3. pentru datorii de la 100 pînă la 500 fl., în sumă totală de 78655 fl. 07 [kr.], imobile în valoare de 396955 fl.

Astfel că valoarea imobilelor vindute a fost mai mare decît sumele datorite,

în anul 1876 pentru datorile de la 1, de 10,4 ori, iar

în anul 1877 pentru datorile de la 1, de 10,8 ori;

în anul 1876 pentru datorile de la 2, de 5,6 ori;

în anul 1877 pentru datorile de la 2, de 5,3 ori;

în anul 1876 pentru datorile de la 3, de 4,6 ori;

în anul 1877 pentru datorile de la 3, de 5,0 ori.

Cu toate dar că siguranța oferită de debitor era mai mult decît suficientă, totuși el e silit a plăti acele dobînzi esorbitante.

Astfel mărimea dobînzei și a foloaselor ce are un speculant nu se determină, precum zice Platter (p. 17), prin riscul ce prezintă afacerea pentru care se dă suma împrumut, nici prin împrejurările bănești ale debitorului, nici prin gradul de încredere a debitorului, ci pe deoparte prin gradul de ușurință a debitorului, prin nevoia momentană în care el se află, prin stupiditatea, prin starea lui de beție, iar pe de altă parte prin lăcomia creditorului de a se îmbogăți, prin nerușinarea, prin perversitatea și prin gradul de a ști a înșela („*Von dem Grade der Gaunerhaftigkeit*”).

Capitalistul în Galiția și în Bucovina, după ce a stors în tot felul pe debitor, îl despoaie la urmă pe cale legală de averea imobiliară, și espropriează țăranului, acesta e scopul capitalistului uzurar. „Căci cine speculează în modul precum văzurăm trebuie să voiască ceea ce neapărat el a trebuit să prevadă” (Platter). Ce trebuie să mai zicem cînd aflăm din jurnalul oficial „*Lemberger Zeitung*” că, în timp de 5 ani, s-a publicat vînzarea silită a 800000 mici imobile, situate în 6371 locuri, care toate s-au cumpărat, în lipsă de doritori, sau de însuși creditorii uzurari sau de alți uzurari, căci uzurarii se ajută între dinșii.

Dar ne-am face o mărginită idee cînd am crede că espropriearea se săvîrșește numai prin vînzări silit. Uzurarul, dacă poate, evită publicitatea vînzărilor silit și preferă a cumpăra imobilul de bunăvoie. Și se pare într-adevăr că în Galiția uzurarii-și însușesc cele mai multe imobile de la țărani debitori prin cumpărări de bunăvoie. Deputatul Naumovici afirmă că sînt locuri unde uzurarii și-au apropiat peste jumătate din imobilele locuitorilor prin acest mod.

Speculanții de care sînt înzestrate Galiția și Bucovina, spre a storce pe locuitorul de la țară și spre a realiza espropriearea lui, nu se sfîesc a întrebuița mijloace proibite de legea penală.

Pe cînd țăranul e în stare de beție, acei speculanți obțin iscălitura pe polițe, pe înserisuri false, ei falsifică polițe, acte de vînzare, ei se folosesc de marturi falși în judecată, ei depun jurăminte false (V. Kaserer, p. 24).

Legiuitorul căutînd prin legea din 1872 a împiedica obținerea iscăliturii țăranului pe polițe prin surprindere, speculanți rafinați, spre a nu mai fi expuși la contestări, obțin hotărîri arbitrale contra țăranului, încît acesta nu se mai poate opune la executarea lor. Mai mult : s-au falsificat chiar hotărîri arbitrale care constatau o închipuită judecată și, spre a înlesni lucrarea, aceste hotărîri arbitrale sînt litografiate sau tipărite, încît nu are a se înserife] în ele decît numele pretinsului debitor ce are a fi espropriat. Judecătorii cari au pronunțat asemenea hotărîri sînt indivizi cari au fost condamnați pentru înșelăciune la mai mulți ani de închisoare sau cari erau urmăriți pentru o serie de deliecte.

Toate aceste procedări nelicite se constată de către raportorul Rydzowski și de ministrul de justiție (V. Kaserer, p. 24 și p. 84). Cu asemenea hotărîri arbitrale au fost espropiați într-un singur an, în circumscripția unui tribunal, peste 315 locuitori, precum a declarat ministrul de justiție (*eodem loco*). Raportorul Rydzowski afirmă că, prin procedările enunțate mai sus, toți locuitorii din comunele unor districte au fost espropriați, „reduși a fi arendași ai pămînturilor ce avusese și selavi perpetui ai uzurarilor înșelători” (Kaserer, p. 24).

În asemenea condiții nu e mirare a vedea producîndu-se un fenomen neașteptat pentru o țară curat agricolă cu pămînt destul, precum e Galiția. Locuitorul, în desperarea sa, părăsește „statul care l-a făcut cetățean liber, care i-a acordat folosința tuturor drepturilor politice, cari îi apără religiunea” (Dr. Rydzowski în raportul său) și emigrează în America.

Spre ilustrarea practicei uzurarc, e important a ști care este naționalitatea debitorilor și a creditorilor uzurari.

Pentru Galiția, alături raportul, cît și diferiții deputați poloni au observat oarecare rezervă asupra acestei importante împrejurări ; însă prin combaterea legii din 1877 de către deputatul Menger s-a lăsat a înțelege că legea ce se discută e îndreptată contra uzurarilor izraeliți (v. Kaserer, p. 45, 46) și deputatul din Silezia, Cienciola, a zis chiar că mulți oratori nu ar fi vorbit cu atîta căldură contra proiectului de lege, dacă evreii n-ar fi cei cari bat, și noi (adică creștinii) cei bătûți (Wenn nicht die Juden die Drescher und wir die Gedrischenen waeren). (Kaserer, p. 161). Dar acest punct important e și dovedit de Platter pentru Bucovina prin date statistice. Populația Bucovinei consista în anul 1869 din 82,65% români și ruteni, 8,02 germani și 9,33 evrei.

Din 1189 debitori espropriați în an 1876 și 1877 sînt :

1059 români și ruteni, adică	89,06%
77 izraeliți	6,48%
53 germani	4,46%
	100

Aceste țifre dovedesc că mai toți debitorii espropriați sînt români și ruteni.

În privința naționalității creditorilor cari au urmărit în anul 1876, aceștia au fost în număr de 369 din cari 51 creștini, cari nu erau germani, 5 germani și 271 evrei ; iar în anul 1877 ei au fost în număr de 702, din cari 105 creștini, cari nu erau germani, 25 germani și 572 izraeliți, — așadar evreii ca creditori constituiau 82,9% în 1876 și 81,5% în 1877.

Sau, din 1029 urmăriri silite ce s-au efectuat, 10000 izraeliți au efectuat 177% urmăriri ;

10000 ruteni români, 3,7% urmăriri ;
10000 germani, 7,3% urmăriri.

Și chiar între acești desemnați ca germani sînt unii evrei. Se dovedește dar că mai numai evreii sînt aceia care speculează. Și că evreii eserecită uzura ca o profesie, aceasta se dovedește prin faptul că întîlnim între creditorii evrei aceleași nume (v. Platter, p. 44 și 45). Evreii sînt uzurari și ei sînt cari espropriază !

Dar să ne dăm seama ce influență eserecită practica uzurării a evreilor asupra moralei publice, asupra conștiinței dreptului. Justiția fiind chemată după dreptul strict a pronunța hotărîri și a ordona executarea lor, executării, cînd știu că nu datoresc și că pe nedrept sînt esecutați, încep a pierde încrederea în justiție. Astfel că justiția [i]și pierde prestigiul și autoritatea ce ea trebuie să aibă.

Deputatul Naumovici a spus în această privință că locuitorii presupun că judecătorii sînt uniți cu uzurarii, pe care i-ar părtini fiindcă ar fi mituiți. O consecuență e că și simțul dreptului și conștiința dreptului se corup în asemenea împrejurări ; locuitorii, spre a scăpa de urmăririle uzurarilor, nu se sfiese a depune jurăminte false, a face acte de înstrăinare simulate. Apoi numărul deliectelor crește din an în an și această creștere a demoralizării criminale o constată raportorul prin date statistice (Kaserer, p. 24). Și Naumovici asigură că mare parte din acei cari umplu închisorile sînt victimele uzurei și a mizeriei cauzate prin uzură.

Coruperea conștiinței dreptului ia asemenea proporții încît la urmă și clasele societăți mai înalte prin cultură, prin poziția socială, prin avere, sînt atinse. Acest simptom al practice uzurare-l constată și-l ilustrează îndeosebi Platter (p. 48), prin următoarele :

Proprietarii mari exploatează pe țăran în mod uzurar ; apoi institutele de credit naționale înființate în Bucovina iau dobinzi pînă la 24%, — vrea să zică practică uzura, și de aceea ele pot fi qualificate institute uzurare cu toate că membrii sînt persoane din societatea înaltă, funcționarii cei mai înalți, de altmintrelea persoane oneste și morale.

Astfel dar, precum zice Platter (p. 50), evreul uzurar contribuie și la coruperea conștiinței dreptului — și aceasta e partea socialo-etică a uzurei.

Iacă efectele libertății în țări ca Galiția și Bucovina. Am văzut dar că în urma regimului libertății, înau[gu]rat prin legea din 1868 în Austria, rezultatele produse în Bucovina și Galiția sînt : sărăcirea, esproprierea și ruina clasei muncitoare în folosul unui mic număr de uzurari, prin aceasta micșorarea mijloacelor de venit și de putere a statului, apoi că Izraelul este [cel] care esereită practica uzurării, în fine coruperea conștiinței dreptului și a moralei publice.

Starea îngrozitoare cauzată prin uzură produsese o iritare în populația desnădăjduită a Galiției, încît raportor, ministrul de justiție, deputați confirmă că o catastrofă socială din cele mai grozave e de temut ; sub impresiunea nu numai a rezultatelor libertății capitalului, dar și a pericolului iminent, s-a adoptat și promulgat în 1877 ca mijlocul cel mai grabnic și mai eficace deocamdată spre a combate efectele și abuzurile uzurei următoarea lege, pe care o reproducem în întregimea ei.

Se înțelege că această lege are numai scopul de a combate efectele uzurei, dar ea nu face să dispară mizeria socială și morală a poporului, aceasta atîrnînd de la un concurs de măsuri cu totul de altă natură.

De altmintrelea observăm că legiuitorul a lăsat la o parte principiile dreptului comun în materie de procedură penală și civilă și el a făcut bine.

II. REZULTATE ALE UZUREI ÎN ROMÂNIA

Descrierea de mai la vale a urmărilor uzurei în România credem că va face pe orice român să gîndească de zece ori înainte de a zice un cuvînt în cestiunea izraelită. Dacă cu efectele produse de domnia libertății se va combina apoi și libertatea deplină de daraveri a evreilor, rezultatul final va veni atît de curînd încît chiar d. Brătianu ar ajunge să-și vadă faptele mînilor sale, pieirea României.

Tuturor aceloră însă, tineri sau bătrîni fie, cari jură în numele libertății, egalității și fraternității, le repetăm că aceste bumuri sînt totdeauna rezultatul unei înalte dezvoltări economice și că, fără de aceasta, sistemul liberal e un aparat și scump și rău care sfirșește prin a nimici poporul ce l-a primit înainte de vreme.

Între variile schimbări ce s-au săvîrșit în România de la 1859 în ordinea publică și privată e și libertatea absolută — consacrată pentru creditor prin noul Cod civil — de a-și stipula, pentru lucrurile date împrumut, foloase de orice fel și nelimitate. Există acea libertate de 14 ani. Esperiențe s-au făcut, efecte s-au produs, și ne putem întreba care a fost influența acelei libertăți pentru locuitorul de la țară, pentru meseriaș, pentru comerciant și ce exercițiu a făcut speculantul de acea libertate.

Și mai întîi să vedem efectele produse asupra locuitorilor de la țară. Înaintea legii rurale de la 1864 proprietarii își exploatau moșiile în cea mai mare parte cu capitalul în muncă și în banii ce primeau de la săteni. De aceea se calcula venitul moșiilor după numărul clăcașilor. Sătenii clăcași erau îndrituiți de ex. după dispozițiile Regulamentului Organic din Valahia a primi pogoane pentru case și grădină, pentru cinci vite cîte jumătate pogon de islaz și trei pogoane de finete, pogoane de arătură și lemne de foc din pădure ; iar pentru aceasta erau obligați a da proprietarului dijmă din rodul pogoanelor primite ; a lucra 13 zile, din care o zi de plug, și a-i aduce un car de lemne.

Prin legea din 1864 sătenii au fost emancipați de clacă și de dijmă ; pe lingă libertate li s-a recunoscut dreptul de proprietate asupra unei mici părți de pămînt pentru arătură și finaț pentru cari însă ei sînt obligați a plăti o anuitate de despăgubire. Legiuitorul nu a avut prevederea a recunoaște că nu era destul a consacra libertatea și dreptul de proprietate pentru fostul clăcaș ; în condițiile morale și intelectuale, în care se afla săteanul, în împrejurările economice create ar fi trebuit a se lua măsuri spre a-l instrui, spre a-l susține și a-l

apăra și mai ales a-i înlesni sumele de cari ar fi avut trebuință pentru diferite cauze și la diferite ocazii. Legiuitorul avea cu atât mai mult să îngrijească pentru ridicarea și pentru bunul trai al săteanului cu cât mulțimea dărilor ce s-au impus succesiv pentru trebuințele necesare sau de lux ale statului, ale județelor, ale comunelor, apasă mai numai asupra populației agricole, principala clasă producătoare, și se plătesc în cea mai mare parte de dînsa. Pentru proprietarul lipsit de capitalul în muncă, ce-l avea de la locuitor, legiuitorul cel puțin a căutat a îngriji prin inieua lege pentru tocmeli agricole din 1868, prin care, consacîndu-se libertatea încheierii de tocmeli agricole fără nici o restricție, s-a procurat proprietarului facultatea de a-și obliga pe locuitorul de la țară cu bani și cu muncă în orice mod; apoi legiuitorul a mai îngrijit de proprietar prin legea înființării creditului funciar rural.

Pentru locuitorul sătean nu s-a făcut însă nimic. Săteanul e lipsit de orice protecție și e lăsat la prada, la bunul simț și bunul-plac a diferitelor categorii de funcționari administrativi și judecătorești și la discrețiunea proprietarului, arendașului, a speculantului de la țară, la care e nevoit a se adresa în caz de trebuință. Și trebuințe sînt multe. Fostul clăcaș, neavînd, în urma promulgării legii rurale, imasașul trebuitor pentru nutrire numeroaselor sale vite — și în vite consistă avuția principală a săteanului — neavînd lemne pentru ars, neavînd bani spre a plăti impozitele, neavînd în urma unei recolte rele nutrimentul necesar pentru dînsul și pentru familie, el a trebuit să se oblige prin tocmeli agricole către proprietarul sau arendașul care i le procura, a-i plăti în zile de muncă, în dijmă, în bani, în paseri și în cîte altele. Dreptul încheierii acestor tocmeli fiind nemărginit, proprietarul sau arendașul nu s-au sfiit a impune locuitorului cele mai inice condiții. Trebuie să vedem diferitele tocmeli agricole cu grelele condiții pentru ca să înțelegem că ruina lor e sigură, că sub regimul libertății sătenii au trebuit să ajungă într-o stare mult mai rea decum fusese înaintea legii rurale.

Găsim învielei după care săteanul se obligă: 1) să lucreze numai trei pogoane din cele proprii (!!) ale sale, iar pămîntul ce-i va mai trebui să-l ia prisoase de la arendași; 2) să facă fiecare om cîte un pogon arătură fără plată; 3) din tot porumbul și grîul făcut în prisoase să dea din 5 una, pusă în pătul; 4) din fin din trei una; 5) cei cu boi să facă unul sau două transporturi, iar în lipsă de boi să lucreze două zile; 6) să plătească 2 lei noi de vită mare (v. I. Ionescu, *Agricultura din județul Mehedinți*, p. 532).

Găsim că în județul Mehedinți s-a executat următoarea învoială, deși nu se primise de săteni în regulă: de-a da din toate sămănturile de cereale din două una, pusă în magazie; pentru iebrăritul de vită mare 7 sfaști; finul pe jumătate cărat și îngrădit sau 40 sfaști pogonul; pentru cinepă și în cîte 2 galbeni de om; pentru topitul cînepei în bălți cîte trei zile de lucru; pentru un cazan de făcut rachiu cîte 24 sfaști; pentru paie ce vor ține pe moșie cîte 4 zile de lucru; pentru mărăcini și buturugi cîte 18 sfaști pe an; pentru fiecare stup de albine cîte o zi de lucru și de la fiecare om cîte trei găini (vezi I. Ionescu, *eodem loco*, p. 149 și 534).

Pentru asemenea tocmeli numite pentru munci agricole stoarse de la locuitorul nevoiaș sau constatate ca primite de săteni în urma înțelegerii frauduloase între arendași și împiegații comunali, s-au instituit prin legea din 1868 pentru tocmeli agricole o jurisdicție specială a consiliului comunal care, din cauza împrejurărilor cunoscute, nu oferă nici o garanție pentru sătean și o asemenea jurisdicție s-a mîntînit de partidul dominant prin Camerele dizolvate în martie 1879 prin legea în privința judecătorilor comunali și a judecătorilor de ocoale, cu toate că, în aparență, se manifestase intenția de a lucra spre binele locuitorilor de la țară prin organizarea unei justiții care să inspire încredere sătenilor.

Dar mai mult. Prin aceeași lege din 1868, revăzută în anul 1872, s-au introdus și un mod special de executare care e contrariu regulilor generale cuprinse în procedura civilă în privința executării silite. Dacă săteanul nu-și îndeplinește tocmeala, art. 13 din acea lege declară:

În caz cînd, după îndemnul și execuțiunea consiliului comunal, locuitorii vor arăta îndărătnicie sau vor doși din comună, consiliul îndată va cere de la subprefectura locală a-i trimite ajutor de *dorobanții necesari în executarea locuitorilor îndărătnici sau fugari, în complul vinovatului*.

Pentru executarea unor obligații private datornicul să fie considerat ca un vinovat și executat *manu militari*. Și aceasta se petrece nu sub regimul Regulamentului Organic, ci sub regimul celei mai liberale Constituții, care garantează libertățile individuale și care recunoaște și săteanului dreptul pentru alegere de deputați, cari să voteze, între altele, *legi ca legea din 1868*. Astfel dar clasa cea mai mare este supusă unor asemenea legi în folosul clasei proprietarilor, dar mai cu seamă a arendașilor. Și pentru justificare se invoacă interesul producerii agricole, ca și cînd aceasta ar fi reprezentată numai prin proprietari și arendași.

Rezultatele economice a robirii țaranului prin tocmeli agricole le și simțim. Condițiile în privința ierbăritului fiind atât de oneroase, săteanul e silit a-și mărgini cultura și caută să-și vînză vitele ce le are. Micșorarea numărului vitelor în paguba agriculturii, aceasta e un fapt necontestabil, constatat nu numai prin cunoașterea și afirmarea oamenilor competenți, ci și

prin cifrele oficiale. La 1860 s-au aflat în România 2751168 capete de vite mari și mici, iar după recensimentul anului 1873 nu erau decât 1886990. Și desigur că numărul vitelor s-a mai micșorat considerabil prin efectele epizootiei grozave din 1877 și 1878 și a rechizițiilor din acei ani care, numai pentru *trebuințele armatei române* în acei doi ani, după constatările făcute de directorul statisticii generale, au consistat în 264394 cară de transport cu 528788 de boi, cari au trebuit să pereurgă 26143677 kilometre.

Dacă analizăm diferitele tocmeli agricole ce cunoaștem găsim că dobânda ce plătește săteanul pentru ceea ce primește în pământ, în nutriment, nu e mai mică de 84,90%, dar în cele mai multe cazuri ea e de 164%, de 200%, de 250%, de 300%.

Ce să zicem când aflăm că arendași, persoane onorate în societate, și *deputați* cer săteanului pentru 2 lei dați împrumut, *cîte 30 bani dobândă pe lună și o zi de muncă*, ceea ce constituie, socotind ziua numai cu 11.40 bani, 250% pe an. Ce mizerie și lipsă de conștiință se revelează prin aceasta!! Nu e mirare să aflăm că săteanul muncește numai pentru plata dobânzii și capitalul rămâne datorat.

Și, dacă exploatarea mizeriei săteanului se săvârșește în asemenea mod chiar de către arendași sau proprietari *creștini*, ce trebuie să fie în Moldova, unde acei cari exploatează pe țărani sînt izraeliții așezați în sate ca arendași, ca circiumari sau ca prăvăliași?! Se știe că nu e sat în Moldova care să nu aibă speculanți izraeliți, mai ales sub forma de circiumari sau prăvăliași. Însemnătatea numerică a izraeliților în satele numai a[le] Moldovei se constată prin cifrele oficiale.

În anul 1870 s-au încheiat în satele Moldovei 634 căsătorii între izraeliți, s-au născut 2048 copii izraeliți și au murit 1268. În lipsa de supraveghere serioasă de către poliție, în disprețul diferitelor legiuiri făcute în diferite timpuri în Moldova, izraeliții au fost îngăduiți a se așeza ca circiumari și a locui în sate, cu toate că prin legea din 1843 s-a recunoscut aceasta *ca o pricină de dărîmare a stării materiale și morale a locuitorilor*; ei au fost îngăduiți a lua moșii în arendă cu toate că, după vechiul obicei al Moldovei, izraeliții nu aveau un asemenea drept, obicei consacrat de Domnul Moruz la 1804, apoi prin officia Es. S. D. vice-prezidentului din septemvrie 1830 către Divanul judecătoresc pentru motivele că „*jidovii, nesățioși întru câștig . . . se silesc a face locuitorii feluri de strîmtori ce sînt foarte mari și zdruncinătoare pentru dânșii*” — reprodus în *Manualul administrativ al Moldovei din 1855*, vol. I, pag. 525 și avînd a servi ca normă de observat; iar executarea acestei dispoziții, — *astăzi încă în vigoare* — s-a împiedecat nu numai prin motive imorale prea cunoscute, ci și prin tertipuri advocățești.

Izraeliții, veniți mai ales din Galiția, calici lipiți pămîntului, reușesc curînd a se îmbogăți, nu doar prin spiritul de economie, prin cunoștințe deosebite, ci prin abilitatea și prin îngăduirea în exercițiul manoperelor celor mai nelegiuite și mai ilicite, prin cari exploatează continuu și cu conștiință pe locuitorii ușurei și neprevăzători, prin silința ce ei pun de-a pîndi ziua și noaptea ivirea mizeriei spre a o exploata.

Ce e drept, însuși proprietarul, doritor a-și mări venitul de la moșie, a contribuit la exploatarea prin evrei. Dînd izraelitului moșia sau circiuma în arendă cu un preț prea mare spre a putea fi plătit de un concurent creștin, proprietarul știa bine că izraelitul va putea plăti prețul numai otrăvind pe țaran prin băuturi pernicioase și explotîndu-l în tot felul.

Izraelitul nu a încetat a fi în Moldova ceea ce am văzut că este în Galiția. Și în Moldova și în Galiția aceleași manopere [sînt] întrebuințate pentru ruina săteanului. Săteanul muncește vecinic pentru speculantul izraelit. Tot ce are săteanul, recoltă, găină, unt, e luat de speculantul izraelit pentru plata datoriilor făcute sau pentru plata bănturilor [și] sînt cumpărate cu prețuri de nimic.

Prin concentrarea percepției venitului bănturilor spirtoase și a tuturor accizelor județene și comunale în mîinile izraeliților, aceștia exercită și puterea publică asupra săteanului, principalul plătitor al acelor biruri. Cite neajunsuri și nouă cauze de exploatare.

Dacă izraelitul ar fi avut și capacitatea de-a cumpăra imobile rurale am fi văzut și la noi țaranul espropriat în acele proporții înspăimîntătoare în cari s-a săvîrșit esproprierea în Galiția!

Și cu toate acestea, din cauza nepăsării și neexecutării riguroase a legii, în cîte sate nu se constată că, pe lîngă case, și-au însușit izraeliții grădinele de lîngă case, ceea ce constată și I. Ionescu în *Agricultura județului Putna*. De altmîntrelea numai *necapacitatea*, iar nu prohibițiunea, înscrisă în legea rurală, de a nu înstrăina pămînturile au împiedecat pe izraeliți de a-și însuși pămînturile locuitorilor, precum această prohibițiune nu a împiedecat pe mulți uzurari și speculanți creștini de a-și însuși — prin o formă ascunsă — chiar și pămînturile sătenilor primite în virtutea legii rurale.

Trebuie să cunoaștem exploatarea săteanului în Moldova prin manoperele uzurare, prin beție, ca să înțelegem pentru ce el nu numai că n-a înaintat, dar a dat înapoi; pentru ce el ni se înfățișează abătut ca un idiot, fără viață și fără plăcere pentru viață.

Dar nu numai în Moldova, ci și dincoace de Mileov țaranului nu-i mai prisosesc mijloacele spre a-și ameliora condițiile traiului. Sărăcia, reaua alimentare, locuința rea, nu pot decât să aibă influență asupra mortalității. Faptul marei mortalități a populației rurale și prin urmare descreșterea populației în genere e constatat de un cunoscător al vieții populației rurale ca I. Ionescu (*Agricultura Putnei*, p. 138). Mizeria explică și imoralitatea crescândă din an în an în România.

În anul 1863 în cele cincisprezece penitenciare centrale ale țării a fost populația mijlocie de 2130 și numărul zilelor de arest de 775374; iar în anul 1874 populația mijlocie a fost de 3945 și zilele de arest de 1199448.

Sau, fiindcă aceste cifre nu pot să fie convingătoare, ne vom servi de următoarele cifre :

În anul 1872 au fost urmăriți pentru crime 664 inși, între cari 425 țărani și au fost condamnați 319.

În anul 1874 au fost urmăriți 1493 inși pentru crime între cari 961 țărani și au fost condamnați 701.

Iar pentru delictे corecționale :

În anul 1872 au fost urmăriți 37143 între cari 26473 agricoli și au fost condamnați 18614.

În anul 1874 au fost urmăriți 47970 între cari 33918 agricoli și au fost condamnați 24038.

Creșterea imoralității în decurs de trei ani e destul de considerabilă ca să provoace la gândire.

Această creștere a numărului crimelor și delictelor dovedește o mieșorare a simțului moral și împreună cu aceasta alterarea simțului dreptului. Și desigur că instituțiile publice nu funcționează astfel ca încrederea săteanului în ele să se întărească sau să existe. Exploatat și schingiuit de multe ori de fiecare funcționăraș, cu o justiție cu forme de procedură nepricepute de el, judecat și condamnat fără să fi avut cunoștința de termenele judecării, strămutat în mod arbitrar de pe pământurile primite în virtutea legii rurale, fără ca de multe ori reclamațiile să fie ascultate din cauza influenței arendașului sau a proprietarului, sub asemenea împrejurări ce idee trebuie sau poate să aibă săteanul de stat !

Dar încă un alt fenomen care nu poate fi trecut cu vederea — acesta e **emigrarea populației din România** în Bulgaria, în Serbia, chiar și în Basarabia, săvârșită chiar în urma legii rurale, la care locuitorul nu e îndemnat decât prin considerația găsirii unui trai mai bun și mai ușor. Această emigrare, săvârșită fie chiar în proporții cit de mici dintr-o țară ca România, dovedește mizeria în care se află populația agricolă și constituie o condamnare a stării actuale de lucruri.

Regimul libertății — astfel precum e în România — izbuteste la exploatarea în modul cel mai uzurur a celei mai principale clase, a populațiunii agricole, la sărăcirea, la mizeria ei, iar prin aceasta se mieșorează puterea statului, veniturile fiscului și averea națională în genere

III. INDUSTRIE ȘI COMERT

Cari sînt acum condițiile pentru meseriași și comercianți ?

Că existența și prosperarea acestor clase e o chestiune de mare însemnătate pentru economia unui stat, aceasta nu suferă nici o îndoială.

Plîngerea generală e că nu sînt bani la noi, că industria și comerțul nu pot prospera fiindcă ele nu găsesc bani pentru trebuințele lor sau că nu-i pot găsi decât cu dobîndă prea scumpă și în general numai cu siguranță reală.

Este incontestabil că, în țară ca și în București, nu există o adevărată *bancă* care să înlesnească trebuințele comerțului și ale industriei, că aceia în minele cărora e concentrat numerariul, nu numai în Moldova dar și în Țara Românească, dau bani împrumut e-o dobîndă a cărei plată trebuie să cauzeze ruina a acelor clase.

Dar nu numai aceasta e cauza adevărată a neproșperării acelor clase.

Cauza principală e *lipsa de pricepere din partea statului* în privirea importanței industriei într-o țară, de acolo apoi neprevăderea și nepăsarea întru apărarea industriei și a comerțului.

De la 1859 și mai pînă dăunăzi am crezut, și prin toate actele oficiale continuu am declarat, că România e o țară agricolă, că ea nu poate produce decât în sfera agricolă, că producerea industrială ar fi rezervată altor țări industriale. Sub influința unor asemenea idei am lăsat să dispară sau să ează în desuetudine restricțiile ce existau și cari puteau apăra industria din țară; instituția corporațiilor ni s-a părut o instituție învechită, contrarie libertății absolute în tot și în toate, a trebuit dar să dispară. Nu numai înlesnirea comunicațiilor, nu numai trebuințele ivite pe cari pămîntenii, industriași și comercianți nu ar fi fost în stare a le satisface, ci acele opinii împărtășite de bărbații cari aveau direcția în țară, au înlesnit ca străinii și mai ales izraeliții să năvălească în țară și să se constituie în stat o pătură de industriași și comercianți străini, mai ales izraeliți. Aceleași opinii ne-au împiedecat a ne gândi la măsurile necesarii

de apărare nu numai contra năvălirii străine, ci și contra importării obiectelor de industrie străină.

În cultul nostru pentru străini și în nepăsarea de ce e național am lăsat nu numai să se facă ca naționali să fie înlăturați de către străini prin simplul efect al abilității reale a străinilor, dar am făcut tot spre a susține pe străini și industria străină. Nu era întreprindere, nu era licitație pentru procurare de obiecte pentru diferitele servicii ale statului, pentru armată între altele, la care să nu fi admis pe pămînteni deopotrivă cu oricare străin sau izraelit ce s-ar fi prezentat și să nu se fi acordat concesiunea străinului sau mai ales izraelitului pentru . . . pentru că acesta ar fi lăsat cu preț mai ieftin. Nu ne preocupăm că industriașul și comerciantul român contribuie la toate sarcinile de tot felul ale statului și trebuia a fi preferit, că străinul ce se prezentă nu justificase nici cunoștință specială, nici solvabilitatea, nici în fine dacă concesiunea se mai putea îndeplini *întocmai* de către concesionarul străin sau izraelit după condițiile contractului cu prețul stipulat. Concesionarul caută a lua concesiunea *oricum*, căci știe că prin corupție, prin falsificare, prin înșelăciune va pune lucrurile pe cale bună.

Aceeași preferință și aceeași procedare la darea accizelor. Astăzi mai toate accizele comunale sînt în minile izraeliților, nu numai în Moldova, dar și dincoace de Milcov. Chiar perceperea de impozite indirecte ale statului, precum ale băuturilor spirituoase au ajuns în minile izraeliților, încît în materie de impozite indirecte izraeliții au obținut și o jurisdicție.

Astfel, preferîndu-se străinii și îndeosebi izraeliții, statul le-a oferit acestora puțința **de-a mîinii capitalul public, veniturile bugetului statului, al județelor și al comunelor.**

Cu aceasta nu numai că s-au cauzat pierderi materiale industriașilor și comercianților români, dar izraeliții și străinii au fost înlesniți a-și face capitaluri cu *banii publici*.

Prin continua înlăturare a pămîntenilor li s-au luat însă *mijlocul de-a se susține și dezvoltarea practică și inteligența afacerilor, spiritul de întreprindere, educațiunea industrială și comercială*, cu un cuvînt *acea cultură ce se dobîndește* prin exercițiul industriei și a comerțului; și în aceasta consistă slăbiciunea românilor și puterea izraeliților în România. Cu acest mod a trebuit să se constituie puterea industrială și mai ales comercială a izraeliților, iar statul a mijlocit-o, și prin aceasta a *contribuit la imigrarea străinilor și a izraeliților.*

Industriașul și comerciantul român, nesuștinut prin nici o măsură de stat pentru care plătește contribuții și îndeplinește tot felul de sarcini, neavînd mijloace și neputîndu-și-le procura în lipsă de adevărate institut de bancă, a trebuit să renunțe la industrie, la comerț și, ca să nu piară, a trebuit să se facă funcționar, fie oricît de rău plătit.

Mizeria ce este în clasa de mijloc din orașe și chiar în orașul București ni se revelează prin publicațiile inserate în fiecare număr al „Monitorului” pentru vînzarea a cîte-o căsuță a vreunui orașan pentru impozit neplătit în sumă numai de cîte **20 lei noi**.

Această mizerie esplică în parte și marea mortalitate a populațiunii ortodoxe din București în comparație cu nașterile; pe cînd la izraeliți nașterile sînt mai numeroase decît cazurile de moarte.

Un simptom asemenea al mizeriei e numărul mic al căsătoriilor între locuitorii români din București. Despre aceasta se pot vedea **Raporturile** d-rului Felix pe 1876, pag. 65, și pe 1875, pag. 68. Chiar după recensîmintul făcut pe anul 1878, din 61859 capi de familie sînt căsătoriți 27571; 23197 necăsătoriți și 11091 văduvi. Așadar numai 44 la sută sînt căsătoriți. La 1000 locuitori sînt 5 căsătorii, pe cînd în Paris sînt 9, în Londra 10 (Felix).

Că în orașele Moldovei, precum Iași, Botoșani, Fălticeni ș.a., populația română deserește din an în an și că ne arată mai puține nașteri și mai multe cazuri de moarte decît populația izraelită, aceasta este un fapt necontestabil, dovedit prin cifrele oficiale. După statistica oficială pe anul 1875 s-au născut în orașele:

Botoșani	571	ortodocși,	720	izrael[îți]
Dorohoi	237	”	377	”
Iași	1224	”	1903	”
Neamțul	369	”	368	”
Suceava	132	”	243	”
Roman	259	”	218	”

Au murit:

Botoșani	811	”	677	”
Dorohoi	250	”	255	”
Iași	1775	”	1213	”
Neamțul	181	”	188	”
Suceava	362	”	206	”

Această decreștere a populației române din orașele Moldovei însemnează înlocuirea clasei de mijloc române prin izraeliți. Spre a ne convinge de acest fapt mai mult invocăm după statistica lui N. Șufu la 1849 următoarele :

La 1849 erau în Moldova încă 10695 de familii de negustori și meseriași pămînteni ortodocși, iar în Iași erau 33 de corporații de comercianți și industriași pămînteni ortodocși cu 1661 patroni și calfe. După comunicările obținute prin actual[ul] d. primar al orașului Iași, în acest oraș erau :

în 1866, patentabili români 613, izraeliți 2909 ;

în 1877, patentabili români 488, izraeliți 2326 ;

în 1866, patentabili ambulanți români 187, izraeliți 1092.

Aceste cifre dovedesc, aceea ce este deaminteri destul de cunoscut, că în Iași, ca și în alte orașe ale Moldovei, comerțul și industria sînt concentrate în mîinile izraeliților.

Dar și dincoace de Milcov putem urmări și constata descreșterea românilor în ramurile cele mai principale ale industriei și ale comerțului.

Nu de mult înflorea în București industrii însemnate : se fabricau testemele, se lucra mătase și se făceau dintr-însa țesături de tot felul, se argăseau piei, cari se exportau, blănăria din București era căutată în seraiul din Constantinopol, apoi erau işlicăria, căldărăria, șelăria. Astăzi nu mai există acele industrii și trebuințele le satisfacem cu obiecte impotate. În stradele unde erau așezate acele industrii, de care ne amintese încă numirile acelor strade, astăzi întîlnim mai cu seamă izraeliți, comercianți cari vînd haine gata aduse de la Viena și Pesta, și altele. Meseriași români ce mai există, precum tabaci, ciobotari, căldărari, dispar căci nu mai sînt în stare a se susține.

În București erau în anul 1859 meseriași 6886 capi de familie, în care număr nu sînt membri de familie, calfele, ucenicii. Din 6886, erau de religie ortodoxă 4963, iar pămîntenii 5058. În anul 1878 numărul meseriașilor este de 16197 capi de familie din cari 5261 sînt imigrați de vro 20 ani.

Din 63 ramuri de industrie arătate pe anul 1878, numărul izraeliților e mai mare decît a românilor ortodocși în 17 ramuri. Astfel sînt capi și membri de familie :

1. Croitori bărbătești din 1836 suflete, sînt 812 izraeliți, 762 ortodocși ;

2. Croitori femeiești din 872 : 689 izraeliți, 76 ortodocși ;

3. Alămari din 160 : 65 izraeliți, 34 ortodocși ;

4. Argintari din 242 suflete, 164 izraeliți, 48 ortodocși ;

5. Ceaprazari și echipamente militare, din 392 sufl[ete], 251 izr[aeliți], 97 ort[odocși] ;

6. Ceașornicari, din 182 sufl[ete], 62 izr[aeliți], 48 ort[odocși] ;

7. Tinichegii, din 850 sufl[ete], 729 izr[aeliți], 61 ort[odocși] ;

8. Zugravi, polcitori, din 635 sufl[ete], 293 izr[aeliți], 204 ort[odocși] ;

9. Vopsitori, din 128 sufl[ete], 61 izr[aeliți], 11 ort[odocși] ;

10. Strungari, din 181 sufl[ete], 61 izr[aeliți], 41 ort[odocși] ;

11. Lampiști, din 75 sufl[ete], 48 izr[aeliți], 4 ort[odocși] ;

12. Legători de cărți, din 135 sufl[ete], 42 izr[aeliți], 41 ort[odocși] ;

13. Pălării, din 117 sufl[ete], 28 izr[aeliți], 17 ort[odocși] ;

14. Perieri, din 25 sufl[ete], 18 izr[aeliți], ortodocși nici unul ;

15. Tapițeri, din 192 sufl[ete], 57 izr[aeliți], 30 ort[odocși] ;

16. Litografi, din 55 sufl[ete], 5 izr[aeliți], 4 ort[odocși].

În alte ramuri industriale, izraeliții figurează cu un număr considerabil ; așa sînt :

1. Cusătorese izr[aelite] 137, ort[odocse] 342 ;

2. Măcelari, izr[aeliți], 161, ort[odocși] 925 ;

3. Șepari, eurelari, izr[aeliți] 119, ort[odocși] 207 ;

4. Coalari, izr[aeliți] 19, ort[odocși] 49

Numai în unele industrii ostentivoare sau puțin lucrative constituiesc românii ortodocși marea majoritate ; astfel sînt : din 64732 totalul număr de suflete a meseriașilor aflați în București în 1878 :

1. Muncitori cu ziua și plugari, din 31700 suflete, 28704 ort[odocși], 884 izraeliți ;

2. Dulgheri și dogari, din 2727 sufl[ete], 2562 ort[odocși], izr[aeliți] nici unul ;

3. Fierari, din 1797 sufl[ete], 1017 ort[odocși], 26 izr[aeliți] ;

4. Potevari, din 470 sufl[ete], 420 ort[odocși], izr[aeliți] nici unul ;

5. Coșari, din 65 sufl[ete], 52 ort[odocși], izr[aeliți] nici unul ;

6. Pantofari, din 585 sufl[ete], 544 ort[odocși], 9 izr[aeliți] ;

7. Rotari, din 962 sufl[ete], 752 ort[odocși], izr[aeliți] nici unul ;

8. Sacagii și căruțași, din 5202 sufl[ete], ort[odocși] 5145, izr[aeliți] nici unul ;

9. Zidari, din 1846 sufl[ete], 1648 ort[odocși], izr[aeliți] nici unul ;

10. Cavafi, din 180 sufl[ete], 176 ort[odocși], 4 izr[aeliți] ;

11. Lăutari, din 1377 sufl[ete], 1351 ort[odocși], 14 izr[aeliți];
12. Bărbieri, din 542 sufl[ete], 512 ort[odocși], 13 izr[aeliți];
13. Cizmari bărbătești, din 2400 sufl[ete], 1869 ort[odocși], 134 izr[aeliți].

Să vedem acum în ce număr sînt românii în comerț.

În 1859 erau 4742 comercianți capi de familie cari cu 12378 membri de familie constituiau 17120. Dintr-acești 4742 capi erau ortodocși 3786, iar 3717 pămînteni.

În anul 1878 sînt 7024 capi de familie cari cu membri de familie constituiesc 27110 suflete. Dintr-acești 7024 capi, sînt 3834 supuși protecției române, 1355 protecției ruse, 787 protecției austro-ungare și 545 protecției elene; celelalte protecții cu un mic număr. După religie, din 27110 suflete sînt 16299 ortodocși și 8617 izraeliți. În cît privește diferitele specii de comercianți, toate în număr de 42 în București sînt:

1. Bancheri și zarafi, din 523 sufl[ete], 324 izr[aeliți], 164 ort[odocși];
 2. Bijutieri și giuvaergii, din 123 sufl[ete], 101 izr[aeliți], 3 ort[odocși];
 3. Hăinari, din 203 sufl[ete], 185 izr[aeliți], 11 ort[odocși];
 4. Comercianți de diferite nespecificate, din 7225 sufl[ete], 5281 izr[aeliți], 1576 ort[odocși];
 5. Marchitani, mănușari, din 885 sufl[ete], 608 izr[aeliți] 186 ort[odocși];
 6. Comercianți de mobile, din 102 sufl[ete], 68 izr[aeliți] 9 ort[odocși];
 7. Geangii, din 126 sufl[ete], 119 izr[aeliți], ort[odocși] nici unul.
- Sînt alte ramuri de comerț în care izraeliții sînt în mare număr precum:
8. Birtași, din 324 sufl[ete], 153 ort[odocși], 79 izr[aeliți];
 9. Bogasieri, din 374 sufl[ete], 230 ort[odocși], 117 izr[aeliți];
 10. Cafegii, din 322 sufl[ete], 205 ort[odocși], 65 izr[aeliți];
 11. Lipscani, din 99 sufl[ete], 65 ort[odocși], 31 izr[aeliți];
 12. Comisionari, samsari, din 1190 *[sic]* sufl[ete], 952 ort[odocși], 892 izr[aeliți].

Numai în puține specii de comerț nu figurează izraeliții, precum bumbăcarii, orzarii, rogojinarii, chereștegi, florarii, jucărierii de copii, farfurigii, sticlarii și olarii.

Că izraeliții ocupă cele mai însemnate specii de comerț aceasta se dovedește și prin faptul că între 16299 suflete de comercianți <ortodocși> [izraeliți] sînt 5353 circiumari, 2259 preocupăți, împreună 8617. Rămîn în urmare 7682 ort[odocși] față cu 8617 izr[aeliți]. La acest număr mai trebuie să adăugăm pe contabilii de comerț înscrși între profesiunile libere, cari, din 581 suflete, sînt 271 izr[aeliți] și 226 ort[odocși].

Nu numai cifrele arătate dovedesc că izraeliții domină. Spre a ne convinge de acest adevăr, n-avem decît să ne preumblăm pe stradele Bucureștilor, atît în zilele de lucru, cît și în sărbătorile cele mari ale izraeliților, și vom recunoaște că au trecut timpurile cînd românii erau puternici pe piața românească.

Apoi, prin îngăduința ce li s-a dat a se așeza oriunde fără ca poliția să se fi inchietat întru ceva spre a ști de unde vin, care e proveniența mărfii, care e natura operațiilor ce fac, sau spre a combate mijloacele nelicite și neonestे în exercitiul comerțului, prin diferite moduri arătate și prin diferite căi au trebuit să se concentreze capitalurile în minile izraeliților. Mijloacele însă prin care au ajuns capitalurile în minile lor nu au fost numai muncă reală și cinstită în comerț și industrie, ci mai cu seamă operații cari nu produc valori, prin samsarlicuri, prin traficuri, prin operații îndoielnice, prin așa-numite operații de bani ce ei fac exploatînd împrejurările, starea de strîmtorare sau mizerie sau prostia tuturilor. Însemnătatea creditorilor pe piața comerțului o dovedește și ocuparea ce se dă tribunalului comercial din București de către izraeliți. De la 1870 pînă la 1879 s-au declarat faliti 259 comercianți între cari 130 creștini și 129 izraeliți. La tribunalul comercial s-au intentat procese în anul 1875 în număr de 1806, dintre cari 780 de izraeliți privați, 936 de creștini și de institute de bancă; în anul 1876: 2254 procese dintre care 1177 de către izraeliți, 939 de creștini și 138 de institute; în anul 1877: 2012 procese, dintre cari de izraeliți 1139, de către creștini 765 și de institute 58. Au ajuns dar izraeliții a fi o putere nu numai prin calitățile cunoscute și necontestabile, dar și prin politica economică urmărită. De aceasta ne convingem cînd aflăm că în București sînt 324 suflete de zarafi și bancheri, 892 samsari și comisionari, 172 înscrși ca arendași și antreprenori, a căror operații mai ales de uzură ne sînt prea cunoscute, apoi 347 rentieri, cari nu se mărginesc în traiul odihnit; apoi din 20749 izraeliți constatați ca aflători în 1878 în București, sînt 797 capi de familie fără profesiune, sau 2032 suflete fără profesiune cari, dacă nu trăiesc ca muncitori cu ziua și dacă nu sînt rentieri, industriași sau comercianți, trăiesc desigur după urmele traficului și a samsarlicului, din operații cari desigur nu produc valori. Toți aceștia constituie 3747 suflete. Acest număr ar putea fi augmentat prin mulți cari, deși înscrși ca comercianți, vor fi făcînd și operații de altă natură decît cele indicate de comerțul ce exercită.

Că toți aceștia nu stau cu minile în sin și că ei se îndeletnicesc cu operații de bani străine obicinuinței, de aceasta ne puteam lesne convinge văzînd registrele tribunalului comercial din București, de constatarea protestelor.

Din 1025 polițe protestate în anul 1878 sînt 450 ale creditorilor izraeliți, 208 ale băncilor, iar restul al <izraeliților> [creditorilor] de tot neamul. Și între acești creditori izraeliți nu figurează decît rar numele puținelor instituite de bancă izraelite din București, cunoscute prin soliditatea și prin eficacitatea operațiilor de bani, legitime și admisibile; ceea ce în ultimul adeseori sînt numele unora cari nu sînt decît samsari, antreprenori, rentieri etc.

Pe strada Lipsani, pe calea Mogoșoaii s-a înmulțit și tot se înmulțește numărul caselor de schimb a zarafilor. Oare sînt într-adevăr în București atîtea afaceri ca să fie trebuință de atîția zarafi? În aparență; în realitate, toate acele suflute de zarafi, de samsari, de antreprenori, de rentieri, de oameni și fără profesiune, sînt agenții activi a practicii uzurare.

Operațiile lor consistă între altele în împrumuturi cu cîte 48%, 60%, fiind asigurați nu numai prin cîte trei, patru giruri, la polițe, ci mai cu seamă prin amaneturi.

Operațiile lor consistă în scontarea titlurilor de pensie, a lefilor, cu un scăzămînt care reprezintă dobînda de 60%, 72%, 81% pe an. Cunoaștem cazuri în cari procentele luate întrec orice închipuire.

La asemenea speculanți sînt avizați aceia cari au trebuință; la ei se adresează funcționarii, la ei se adresează proprietarul și arendașul, mulțimea locuitorilor din mahalalele fără ocupație, la ei trebuie să se adreseze meseriașii, chiar și comercianții, întrucît lipsește o adevărată bancă care să facă operații propriu-zise de bancă. Cu cît mizeria sau strîmtorarea e mai mare, cu atîta e și exploatarea mai mare. Un proprietar e silit, spre a-și plăti datoria sau polița, a vinde recolta încă neadunată sau cerealele ce are cu prețuri de nimic, atît în București și mai cu seamă în orașele provinciale, încît mărimea dobînzilor plătite e în realitate de multe ori de 80% minimum. Folosindu-se de libertatea acordată, acei speculanți nu se mulțumesc numai cu foloasele exorbitante sub formă de dobîndă, ci-și mai puteau stipula pînă la legea din 19 februarie 1879 și alte foloase, prin mijlocul clauzei penale, încît astfel, prin mijlocul acestei clauze penale, capitalul primitiv datorat se mărea în cazuri ce cunoaștem de mai multe ori.

Practica uzurării îngăduită de legi, fiind consfințită de judecători, efectul moral a trebuit să se producă în societate și prin contagiunea ei. Nu e îndoială că uzura s-a lăsat în mod spăimîntător. Nu putem contesta, în interesul adevărului, că și orășenii români asemenea eserecită practica uzurării. Nu ne mai mulțumim cu foloase mici de 8 la sută, de 10 la sută. Dăm bani împrumut, la români cu deosebire, cu ipotecă reală, cu dobîndă de cîte 18 și 24 la sută și cu clauzele penale!! Sînt persoane în societate cari prin poziția, prin profesia ce eserecită nu ar trebui să mărească numărul cămătarilor. Chiar profesori și funcționari, înalți magistrați participă la eserecitiul practicii uzurare. Sînt funcționari cari exploatează nevoia colegului rău plătit sau prea cheltuitor, luîndu-i de la un napoleon pe lună dobînda de 1 leu 50—60 bani, adică 18 lei pe un an, sau 90 la sută!!

S-au înființat case de economie în diferite orașe pe cari, prin modul organizării lor, le putem numi institut naționale. Mai toate operațiunile lor, de altmîntrelea mărginite, consistă în operații uzurare, de exploatare sau a deponenților lor sau a altor români cari se adresează, luîndu-li-se 18% 24,36 pe an. Citim în „Gazeta” pentru anunțuri judecătorești a Curții de apel din Iași că are a se vinde silit casa unei d-ne, Safta Baronischi, de către Casa de economie de acolo pentru plata capitalului datorat, a dobînzei de 3% pe lună, plata onorarului de 20% și se înțelege și pentru plata cheltuielilor judecătorești. Vrea să zică un institut național cere 3% pe lună sau 36% pe an.

Libertatea nu a înlesnit procurarea creditului în mod priincios. În mizeria socială în care se află agricoltii, industriașii și comercianții români, societatea română, libertatea în sine și fără să se fi luat măsurile pentru instruire și protegere a fost mijlocul de a exploata toate clasele societății, de a le stoarce cele mai multe foloase și a le cauza ruina. De această libertate se folosesc proprietarii și arendașii față cu țăranul; apoi unii orășeni români, dar mai cu seamă se folosesc, față cu toate clasele societății, izraeliții la cari sîntem reduși a ne adresa.

În asemenea împrejurări, legitima întrebare e a se ști ce e de făcut?

IV. REGULAREA RELAȚIUNILOR EVREILOR ÎN PRUSIA

În ultimul articol am întrebât ce ar fi de făcut. Înainte de a cerceta complexul măsurilor necesare la cari ar trebui a ne gîndi și ce ar trebui a lua pentru ameliorarea stării de lucruri, cestiunea izraeliților fiind pusă la ordinea zilei, aceasta ne silește a curma dezvoltările și, rezervîndu-le pentru alt articol, a îndrepta acum atenția asupra acestei proxime cestiuni.

Sînt unii cari, pornind de la cugetări zise umanitare și de la idei generale de dreptate, cred că rezolvirea acestei chestiuni ar fi simplă, avînd a consista în înlăturarea art. 7 din Constituție și acordarea tuturor drepturilor la toți izraeliții fără de nici o deosebire și fără luarea nici unei măsuri. A procede în asemenea mod general este a urma tradițiilor uzitate în viața statului român de la 1859, însemnează a fi sclavi ai noțiunilor abstracte și generale, fără considerarea împrejurărilor deosebite ale țării. Pentru aceasta să ne întrebăm dacă condiția nu numai socială, dar și juridică a izraeliților s-a schimbat în alte părți deodată ca din senin și-n împrejurările cum se cere de la noi sau dacă a fost o altă cale care s-a urmat.

Așa-numita *emancipare* ce au dobîndit-o izraeliții în alte părți a fost un lung proces la care înșiși izraeliții au luat parte prin dovezile ce au dat de asimilarea cu nația în mijlocul căreia se aflau și prin participarea lor în tot felul la lupta pentru bunurile cele mai înalte ale națiunii. Acea emancipare nu s-au efectuat deodată. Francezii, cari ajunseseră la o dezvoltare cu care nu putem compara pe a noastră, abia în anul 1789 au admis egalitatea și pentru izraeliți. În urma exemplului Franței, abia în secolul nostru unele state din Germania și mai cu seamă Prusia au căutat a regula și schimba condiția juridică a izraeliților.

Cel întîi act de emancipare prin care s-au recunoscut oarecari drepturi izraeliților din Prusia e edictul din 11 martie 1812 și abia la anul 1869, prin legea din 3 iulie, s-au abrogat toate dispozițiile restrictive pentru izraeliți, așadar a trebuit să treacă 57 de ani. E de interes a cunoaște care a fost condiția juridică a izraeliților, cum s-a transformat aceasta, ce restricții au existat în privința izraeliților încă în cursul secolului acestuia în Prusia, spre a ne convinge de un fapt, că legiuitorul prudent al Prusiei nu a crezut util a admite deodată pe izraeliți la exercițiul acelorasi drepturi, ci, prin diferite măsuri combinate, care au variat în diferite provincii după împrejurările ce existau și care s-au ivit, el a căutat pe de o parte să protegă populația creștină, pe de altă parte a căutat în mod treptat să pregătească pe însuși izraeliții stabiliți spre a fi apti a fi admiși la exercițiul tutulor drepturilor.

Condiția juridică a evreilor reclama o regulare. De la sfîrșitul veacului de mijloc și pînă la începutul secolului nostru evreii fiind considerați, din cauza religiei cit și din cauza naționalității, ca străini în Germania ca și aiure, ei nu puteau locui decît în virtutea protecției acordate, pentru care ei aveau a plăti diferite impozite. Dreptul d-a protege era rezervat împăratului în veacul de mijloc, era un regal a cărui exploatare după împrejurări și trebuințe aducea foloase bănești considerabile împăratului, precum și principilor diferiți ai Germaniei, orașelor pe al căror teritoriu se aflau evrei și întrucît împăratul acordase și acestora exploatarea aceluï regal.

Evreii erau desemnați *Kammerknechte*, obiecte de exploatat. Față cu împăratul și față cu diferiții principii, evreii în veacul de mijloc n-aveau nici un drept, nici în privința persoanei, nici în privința averii. Se credea că evreii n-ar putea avea avere cu titlu de proprietate și că li se puteau lua totdeauna. Ca obiecte de exploatat ei erau vînduți împreună cu averea adeseori și creanțele lor se reduceau sau se anulau de către împărat, de către principii sau de către autoritățile orașene în interesul unui puternic favorit.

Dreptul de protecție acordat se putea revoca și nu se transmitea la moștenitori. Și chiar acei evrei cari obținuseră patenta de protecție cu dreptul de a reședea trebuiau să plătească impozit deosebit cînd călătoreau prin țară (*Judenzoll*). Afară de dreptul de a reședea, evreii nu aveau decît mai cu seamă privilegiul uzarei pînă la jumătatea secolului al 16-lea. Și, cu toate schimbările urmate în secolul al 16-lea, 17-lea, 18-lea, totuși evreii continuau a fi tot numai străini îngăduiți, exploatați în tot felul de fisc și fără doar alt drept decît a se da pe lingă operațiile de bani unor ramure de comerț sau de industrie. Așa în Germania, așa în Prusia pînă la începutul secolului nostru.

Printre multe reforme ce se săvîrșiră în Prusia în urma bătăliei de la Jena, reforme cari au mărit puterile statului și l-au pregătit la lupta de emancipare, au fost și ameliorarea condiției juridice a evreilor prin edictul din 11 martie 1812 în privința regulării relațiilor evreilor.

Care este condiția creată evreilor prin acest edict sub raportul dreptului public și a dreptului civil? Sub raportul întîi, § 1 al edictului menționat declară că evreii cari locuiesc în statele Prusiei în virtutea unui privilegiu general, unei patente de naturalizare, unei scrisori de protecție sau unei concesiuni se vor considera ca pămînteni (*Einländer*) și ca cetățeni prusieni (*preussische Staatsbürger*). Așadar numai evreii cari locuiau în Prusia în virtutea unui act special ce emana de la puterea publică dobîndeau drepturile de pămînteni și cetățeni. Însă aceea calitate se acorda și acelor evrei sub două condiții: 1) de a purta nume de familie hotărît și 2) de a se servi în registrele de comerț, la redactarea diferitelor acte juridice, de limba germană sau de altă limbă vie și să poată scrie numele lor cu caractere germane sau latine (v. § 2 al edictului).

Pentru îndeplinirea condiției întîia, evreii aveau a declara autorității locului în care au domiciliul, în timp de șase luni de la publicarea edictului, numele ce vor purta, după care guvernul provinciei în circumscripția căruia se făcuse declarația avea a libera un certificat

enunțind că cutare evreu este pământean și cetățean. Acest certificat avea să serve ca act justificativ pentru evreul care făcuse declarația, precum și pentru familia lui (v. §§ 3 și 4 al edictului). Evreii cari nu se conformau acelor condiții aveau a fi considerați și tratați ca evrei străini, oricare ar fi fost timpul de când locuiau (§ 6 al edictului). În urma acestui edict, evreii străini nu erau autorizați a se așeza în Prusia decât după ce vor fi dobândit dreptul de cetățenie (*das preussische Staatsbürgerrecht*). Spre dobândirea calității de cetățean se cerea autorizarea ministrului de interne, pe lângă propunerea guvernului provinciei în care evreul străin voia a-și alege domiciliul (§ 31 și 32 ale edictului).

În cât privește pe evreii străini, ei nu pot intra și călători decât pentru săvârșirea de operații de comerț licite, avînd a fi supuși întru aceasta supravegherii autorităților polițienești și dispozițiilor polițienești (§ 36 al edictului). Chiar în timpul bilciurilor însemnate de la Königsberg, Breslau și Frankfurt, evreii străini nu erau autorizați a se afla decât cu autorizația autorității (§ 38 al edictului).

Evreii străini nu pot fi admiși nici ca rabini, nici spre a îndeplini o funcțiune la sinagogă, nici ca meseriași, calfe, ucenici sau servitori (§ 34 al edictului). Evreii pămînteni cari contravin la această dispoziție se pedepsesc cu amendă de 300 taleri (1125 lei noi) sau, în caz de insolvențabilitate, cu închisoare, iar evreul străin se gonește afară din țară (v. § 35 al edictului, „*Der fremde Jude muss über die Grenze geschafft werden*”).

În privința intrării pe furis a evreilor, edictul a menținut dispozițiile polițienești ce erau în vigoare, precum e edictul de la 12 decembrie 1780 în privința intrării pe furis a evreilor cerșetori. Conform acestui edict, un evreu care nu era cetățean nu putea reședa decât avînd pașaport, precum aceasta s-a regulat și prin edictul din 1817.

Ce drepturi aveau evreii cari dobîndeau dreptul de cetățenie?

După § 7 și 33 al edictului, ei se pot bucura de aceleași drepturi cetățenești, „*bürgerliche Rechte*”, și libertăți ca și creștinii, întru cît edictul nu conține o dispozițiune contrară. Astfel ei pot ocupa catedre la academii și la școli, funcțiuni la comune pentru cari ar avea aptitudinea, dar în cît privește ocuparea de alte funcțiuni ale statului, edictul rezervă dispoziții mai tîrziu de luat (v. § 8, 9 al edictului).

De drepturi propriu-zise politice, de alegere și de a fi ales la adunările cercuale (*Kreise*) și la adunările provinciale nu numai că edictul nu face nici o mențiune, dar legile în privința cercurilor și a provinciilor cereau pentru alegere, pe lângă altele, *religiunea creștină* (v. *Schulze Staats recht der preussischen Staaten*, § 146, pag. 67 și § 150, pag. 99). Chiar și pentru alegere la comună se opuneau în multe cazuri statutele orașelor și ale comunelor rurale.

Edictul enumeră că evreii își pot alege domiciliul în oraș și la țară, că ei pot a se îndeletnici cu meseriile autorizate și cu comerțul, însă la țară ei nu pot exercita decât comerțul admis pentru toți locuitorii (§§ 10, 12, 13 ale edictului). Prin această dispozițiune cît și prin § 37, edictul se referă la legile polițienești în vigoare, cari, dimpreună cu dispozițiile urmate, au a fi consultate spre a se ști ce comerț și ce industrie nu putea exercita nici chiar evreul care era *Staatsbürger*, și între altele le era prohibit comerțul ambulant. Orice relații de drept privat ale evreilor cetățeni au a fi judecate după legile ordinare (§ 20 al edictului), și între altele li se recunoaște dreptul anume de a cumpăra imobile (§ 11 al edictului). Continuă însă a se observa și în urma edictului dispozițiunile legale speciale, cari esista din cauza religiunii și a cultului diferit al evreilor. De aceea evreii au a presta jurămîntul în materie civilă după formele speciale prescrise în procedura ordinară și care sînt ca și formele prescrise de colecțiile Moldovei. Asemenea, în privința jurămîntului evreilor în materie penală, continuă a fi în vigoare dispozițiile anterioare, după cari evreul în materie criminală nu poate fi silit a jura, iar declarațiile voluntare făcute în aceleași cazuri nu constituie o probă deplină (v. §§ 21, 22, 23 al edictului și *Allegemeine Gerichtsordnung*, Th. 1, Tit. 10, §§ 317—353).

În privința cultului și instrucției evreilor edictul nu conține nimic decât că pentru aceasta se vor lua dispozițiuni după ce se vor consulta bărbați cari prin cunoștințele lor și prin onestitate inspiră încredere publică (§ 39 al edictului).

Așadar, după dispozițiunile edictului, numai evreii care dobîndiseră dreptul de cetățeni aveau drept d-a ocupa catedre și unele funcțiuni la comună, dreptul d-a face comerț și industrie, dreptul de a cumpăra imobile, erau însă lipsiți de exercițiul drepturilor politice, de dreptul de a ocupa funcții ale statului, aveau drepturi mărginite în comună și continuau a fi supuși restricțiilor speciale în privința jurămîntului.

Acest edict, deși avea un caracter general, nu s-a aplicat în părțile anexate Prusiei în urma Congresului de Viena, în care părți au continuat a fi în vigoare restricțiile de mai înainte în privința evreilor, de aceea, între altele, deși după § 11 al edictului evreii cetățeni puteau cumpăra imobile, cu toate acestea ei nu au avut dreptul d-a dobîndi imobile în provinciile dezlipite de Saxonia, în părțile anexate de la Hessen, Darmstadt și Nassau precum și în Neuvorpommern și Rügen nu puteau dobîndi imobile decât cu autorizația guvernului pentru imobile

rurale, și a autorităților orășenești pentru imobilele urbane; iar în districtele Culm, Mechelau, în orașul Thorn evreii erau cu totul lipsiți de dreptul d-a dobîndi imobile rurale, iar imobile urbane ei nu puteau dobîndi decît dacă justificau că posed 40000 fl., că cunosc limba polonă sau franceză, că trimit copiii lor de la șapte ani la școală, nu au semne esterne distinctivе și nu se oferă un doritor creștin (v. *Staatsrecht der preussischen Monarchie*, I. p. 324).

Pe lângă acestea, în urmă s-a mai mărginit capacitatea evreilor, luîndu-li-se dreptul d-a putea fi profesori prin ordinul cabinetului din 18 august 1822.

Așezarea evreilor la țară și în orașe a fost mărginită în urmă și prin legea din 31 decembrie 1842, în virtutea căreia comunele puteau să refuze primirea evreilor cetățeni întru cît nu justificau că-și pot procura locuința și întreținerea. Mai mult, ivindu-se pericolul pentru existența țărănilor din cauza contactului cu evreii ce se așezaseră la țară în patru districte ale guvernului Minden, prin ordinul din 20 septembrie 1836 s-a mărginit capacitatea evreilor ce o aveau după edict în următoarele privințe:

1. Că evreii să nu mai poată cumpăra imobile țărănești în acele circumscripții decît sub condiția ca să le exploateze ei singuri și tot cu evreii, altmintrelea aceste imobile au a se vinde silit de tribunal numai după cererea guvernului provinciei și fără altă cercetare;

2. Că evreii nu pot acționa pe țărăniile acelor districte pentru sume datorite decît numai dacă se constată datoria prin un act făcut dinaintea judecătorului domiciliului debitorului, avînd judecătorul a cerea de oficiu dacă nu este bănuială de uzură și în acest caz el putca refuza încheierea actului.

Dar între dispozițiile relative la condiția juridică a evreilor urmate în urma edictului din 1812 e importantă ordonanța din 1833, prin care s-au regulat relațiile evreilor din provincia Posen, cari continuaseră a fi supuși unor reguli deosebite. Această ordonanță regulează mai întii relațiile cultului și ale instrucției evreilor, organizează sinagogile și obligă pe fiecare evreu care se află în circumscripția unei sinagoge să facă parte din această sinagogă, organizează administrarea sinagogelor ca corporații și impune acestor corporații îndatorirea de a îngriji pe lângă interesele cultului de acelea ale instrucției.

Sinagogele fiind organizate în termenul de 6 luni de la publicarea ordonanței și, dacă autoritățile administrative ale sinagogelor vor fi declarat că vor îndeplini îndatoririle impuse prin ordonanță în privința întreținerii cultului și instrucției, toți părinții de familie și persoanele cari vor întruni oarecari condițiuni vor putea fi naturalizați (§ 16).

Condițiile generale pentru naturalizare ce se cer sînt: 1) viață nepătată, 2) capacitatea și îndatorirea de a se servi esclusiv de limba germană în toate afacerile publice, în acte și socoteli, 3) de a adopta un nume de familie (§ 17). Pe lângă acestea, evreii ce vor fi naturalizați trebuie să mai justifice: 1) că de la 1 iunie 1815 continuu au locuit în provincia Posen și 2) că îndeplinesc una din condițiile speciale în privința ocupației, a averii sau a deosebitelor merite ce au (§ 18). Acelor evrei cari vor fi în condițiile paragrafului 17 și vor justifica condițiile paragrafului 18 guvernul provinciei are a le da patente de naturalizare (§ 19). Capacitatea evreilor naturalizați e aceeași prevăzută prin edictul de mai sus. Se prevede în § 22 anume că ei nu au dreptul de a fi aleși la funcțiunile statului sau ale comunei (ca *Magistratsdirigent*), deși, pot dobîndi dreptul de cetățenie în oraș (*das städtische Bürgerrecht*); că nu pot fi aleși ca deputați la adunările cereuale și provinciale, că, dacă posedează imobile numite *Rittergüter* (moși nobilitare) de cari sînt lipite *drepturi onorifice*, acestea se vor exercita de către stat; că nu-și pot strămuta domiciliul în altă provincie decît cu autorizarea ministrului de interne.

În opoziție cu evreii naturalizați au a fi considerați ca nenaturalizați acei evrei cari locuiesc în provincia Posen de la 1 iunie 1815 sau cari locuiesc acolo în virtutea unei concesiuni posteroare însă nu întrunesc condițiile indicate mai sus spre a fi naturalizați (§ 23). Aceștia trebuie să se legitimeze prin certificate liberate de autoritatea polițienească a locului, după o listă ce se face de către autoritățile administrative a fiecărei sinagoge. Evreii nenaturalizați nu pot să devie cetățeni într-un oraș, sînt oprîți a-și alege domiciliul la țară afară dacă au dobîndit un imobil rural sau l-au arendat sau [î]l exploatează singuri sau s-au vîrit la un proprietar; mai sînt oprîți de a ține cîrciume la țară, iar la oraș numai în urma încuviințării poliției locului, asemenea a face comerț ambulant; actele pentru constatarea împrumuturilor trebuie să fie făcute dinaintea judecătoriei sub pedeapsă de nulitate; asemenea vor fi nule și pretențiile lor pentru băuturi vindute (cf. § 25). Atît evreii naturalizați cît și cei nenaturalizați nu se pot căsători cu o evreică străină decît dacă aceasta va avea o avere de 500 taleri (cf. §§ 15 și 26); asemenea ei nu sînt obligați de a servi în armată (cf. § 14), trebuind însă pentru această scutire să plătească impozite deosebite. Toți evreii cari nu se pot legitima prin certificate sînt străini și pot fi trimiși peste graniță la urma lor (§ 24).

În urma ordonanței din 1833 interveni importanta lege din 17 ianuarie 1845 în privința meseriilor, prin care evreii din toată monarhia erau esclusi de la vreo 18 meserii cari cer o deosebită încredere publică (v. §§ 51—55 a legii).

Dar regularea generală a condiției evreilor din întreaga monarhie, așteptată de mult, se săvârși prin legea din 23 iulie 1847. Însă această lege nu face decât contopește dispozițiile edictului de la 1812 cu ale ordonanței din 1833.

În comparație cu edictul din 1812 legea din 1847 e chiar în unele privințe mai restrictivă, deși § 1 al legii declară că toți supușii evrei au aceleași drepturi și îndatoriri ca și supușii creștini. Cu toate acestea evreii nu pot ocupa la universități decât oarecari catedre anume indicate; de altminterea ei nu pot fi admiși ca membri ai senatului universității și nu pot conduce și supraveghea treburile cultului și instrucțiunii creștine; nu pot ocupa nici o funcțiune a statului sau a comunei care ar consista în exercițiul unei puteri judecătorești, polițienesti sau executive (§ 2 al legii); evreii nu sunt admiși la exercițiul drepturilor politice (*städtische Rechte*), de a fi alegători sau aleși, precum și tot astfel sunt excluși de la exercițiul unor drepturi onorifice (§ 3). Se mănuiește dispoziția că registrele de comerț nefiind scrise în limba germană nu pot servi ca dovadă pentru evrei, conform § 6 al legii; se desființează însă restricțiile cuprinse în legea meseriilor din 1845, ianuarie 17, precum și dispozițiile speciale în privința jurământului. Asemenea, în urma acestei legi evreii străini cari nu ar fi fost naturalizați nu au trebuință de un pasport spre a reșede (cf. Rönne, *Staatsrecht*, II, § 333, pag. 503).

Cu toată generalitatea legii, în vederea împrejurărilor deosebite ale provinciei Posen, legea din 1847 a mănuiește în cât privește evreii din acea provincie dispozițiile deosebite a ordonanței din 1833 și, între altele, deosebirea între evreii naturalizați și nenaturalizați, cu capacitate deosebită pentru unii și alții (§ 24 — 33 a legii). În privința cultului și a instrucției evreilor, în acea lege sunt dispoziții cari dovedesc prevederea și sollicitudinea legiuitorului pentru rădicarea nivelului moral și intelectual al evreilor, dispoziții cari și astăzi sunt în vigoare.

În cât privește însă pe evreii străini în general, § 71 din lege reproduce dispozițiile vechi din edictul din 1812 (§ § 34 — 36 a edictului) și dispoziția § 30 a ordonanței din 1833. În virtutea acestor dispoziții evreii străini nu se pot stabili în Prusia fără a obține patentă de naturalizare, ce se dă, în urma încredințării ministrului de interne, de autoritățile polițienesti; că fără acea autorizație a ministrului de interne evreii străini nu pot fi admiși, sub pedeapsă de închisoare sau de amendă, a fi rabini sau oficanți la o sinagogă, calfe, ucenici; că ei nu pot intra și călători decât pentru a face comerț licit conf[orm] dispozițiilor polițienesti ce s-au dat succesiv în această privință, fiind totodată obligați cu toții a avea pasaport.

Astfel au fost regulate relațiile evreilor pînă la 1848. Evreii nu dobîndiseră egalitatea nici sub raportul dreptului public nici sub raportul dreptului privat. În urma mișcării de la 1848, promulgîndu-se și în Prusia o Constituție (la 31 ianuarie 1850) al căreia § 4 declară că toți prusienii sînt deopotrivă înaintea legii, iar § 12 că folosința drepturilor civile și politice este independentă de profesiunea religioasă, s-ar fi crezut că evreii ar fi trebuit să fie admiși la exercițiul tuturor drepturilor politice și a ocupa orice fel de funcțiuni. Cu toate acestea — și în urma Constituției — s-a contestat evreilor dreptul de a exercita oarecari drepturi politice, de a ocupa în sate funcțiunea de primar (*Schulzamt*), de a fi profesori nu numai la universități, ci și la școalele inferioare, de a ocupa funcțiuni judecătorești ș.a.; guvernul persista a susține că legile speciale în privința evreilor nu s-ar fi abrogat prin dispozițiile Constituției și că evreii continuau a fi supuși restricțiilor ce conțineau acele legi (v. Rönne, *Staatsrecht*, § 106, pag. 429 text și nota 1; *codem*, § 449, nota 5).

Abia prin legea din 3 iulie 1869 s-au abrogat orice fel de restricții ce existau în privința evreilor pămînteni, recunoscîndu-li-se egalitatea perfectă cu creștinii sub toate raporturile.

Astfel, dar nu deodată, ei pas cu pas, cu multă greutate și după un spațiu de mai [bine] de 60 ani de la memorabilul edict din 1812, s-a recunoscut evreilor din Prusia egalitatea perfectă.

În cât privește pe evreii străini, și între altele spre a opri năvălirea evreilor fără căpătii, sînt varii dispoziții ce se esecută de o vigilantă poliție. Între alte dispoziții continuă a se observa încă astăzi în privința lor: 1) dispoziția edictului din 1780 decembrie 12 contra furișării evreilor cerșetori; 2) dispozițiile edictului din 1817 pentru paspoarte; 3) dispozițiile ordinului cabinetului din 11 septembrie 1823 pentru împiedecarea năvălirii evreilor din Polonia; 4) dispozițiile § 71 al legii din 1847; și în privința evreilor ca și a străinilor cerșetori fără ocupație sau cari fiind izgoniți s-au reintors de nou, conform legii din 6 iunie 1843 autoritatea polițienească are dreptul a-i izgoni peste graniță, fie înainte, fie după pedepsirea lor, acum conform § 361 din Codul nou penal.

Pe lângă supraveghearea ce eșercită poliția în modul arătat, comunele însuși au dreptul a se opune pînă astăzi, conform legii din 31 decembrie 1842, așezării cuiva în comună, fie cetățean, fie străin, care nu ar avea mijloace spre a locui și spre a se hrăni. Comunele mai au dreptul, conform art. 52 din legea pentru organizarea comunelor urbane din provinciile răsăritene din 30 mai 1853, a percepe o taxă de la toți cari vor a se așeza în comună și a nu acorda

dreptul de cetățean în oraș decît dacă acesta prestează o deosibită taxă (v. Rōme, *Staatsrecht*, § 90, pag. 309).

Toate aceste restricții, cari se execută cu rigoare de poliție precum și de autoritățile comunale, nu constituie o persecuție, și nimeni nu le-a taxat astfel. Ceea ce e legitim aiurea de ce n-ar fi legitim și la noi? Introducînd dispoziții analoage cu ale Prusiei și executîndu-le cu aceeași rigoare statul ar îndeplini o datorie ce o are în interesul siguranței publice și pentru care nu s-a făcut mai nimic.

Cu introducerea de dispoziții în felul arătat, cu organizarea poliției generale în mod serios, am scăpa țara și comunele de evreii fără căpătii cari astăzi ne inundează și constituie o cauză de periclitare pentru populația urbană și rurală.

[21 mai, 12, 13, 14, 21 iunie 1879]

[„DIN MAREA UNITATE ETNICĂ A TRACILOR..”]

Din marea unitate etnică a tracilor romanizați care ocupa în veacul de mijloc aproape întreg teritoriul Peninsulei Balcanice, începînd de sub zidurile Constantinopolei, a Atenei și a Triestului și ajungînd pînă la Nistru spre mieznoapte și răsărit, pînă-n șesurile Tisei spre apus, n-a mai rămas decît mîna aceasta de popor românesc liber pe petecul de pămînt dintre Prut, Dunăre și Carpați, și pentru posesiunea acestui petec se vor arunca sorții ca asupra cămășii lui Hristos, de astădată nu în străinătate, ci în chiar Camerele României.

Nu e într-adevăr un popor megieș care să n-aibă români sub jugul său : sîrbi, bulgari, greci, turci, unguri, muscali, nenți fiecare are, unui milioane, alții sute de mii de suflete din acest popor osîndit de Dumnezeu spre nefericire și robie, numai pămîntul acesta era de sine stătător în urma vitejiei și prevederii înțelepților bătrîni și acesta e acuma amenințat a deveni prada tuturor adunăturilor fără de patrie din cîteși patru colțurile lumii.

Înfiorătoare într-adevăr sînt amănuntele aduse de noi în numărul de ieri în privirea purtării evreilor din Galiția și Bucovina față cu populațiunile autohtone, și să nu uităm că același soi de oameni, gonit de mizerie și de noile legi restrictive, s-au pripășit într-un număr zdrobitor pe pămîntul nostru, că de la trecerea rușilor încoace au umplut toate mahalalele Bucureștilor, că au prins rădăcini chiar în Craiova, în țara Oltului, unde locuiesc cei mai harnicii și mai strîngători români, că pretutindenea unde-ți întorci ochii îi zărești ca și cînd ar fi răsărit din pămînt, toate acestea în perspectiva realizării articolului 44 a Tractatului de la Berlin. Aflăm asemenea că Rusia, precum încheia mai alaltăieri granițele contra întoarcerii rublelor ei, le-a închis de astă dată contra întoarcerii ovreilor ei.

Față cu această cestiune de viață și de moarte și încă de moarte lașă și continuă, fără meritul de-a fi luptat cu bărbăție, fără conștiința de a fi fost învins, care va fi atitudinea Camerelor române?

Călări-vor deputații iarăși pe teorii umanitare și juridice? Confirmă-vor minciuna obraznică că ovreii au fost la noi persecutați din cauze religioase, la noi, unde se grămădesc cum nu s-au mai grămădit nicăieri?

Cînd vedem rezultatele feroase a dominațiunii jidovești în Galiția, cînd gazeta *oficială* a regatului arată că în *cinci* ani numai s-a publicat vînzarea silită a **300 000** imobile țărănești, cînd socotim că populația întregă a acelei țări e de vro trei milioane cu ovrei cu tot și că acea cifră înspăimîntătoare reprezintă *totalitatea* capilor de familie creștine de prin sate, cînd vedem un întreg popor dezmostenit pe cale de a-și părăsi vetrele străbune spre a emigra în ... America, oare mai e îndoiială că aceleași elemente de corupție și spoliare tind a uza de aceleași mijloace, a ajunge la aceleași scopuri pe cari le-au atins în acea parte a nefericitei Polonii? Dacă astăzi, cînd n-au plenitudinea drepturilor civile și nici pe cele politice, au pus mîna pe tot negotul și pe toată industria mică din Moldova, dacă astăzi se lățesc înspăimîntător asupra șesului Țării Românești, dacă azi se încuibă în vatra harnicilor olteni ce va fi oare mîine, cînd vor avea drepturi egale, cînd vor avea puțința de a-și zice români, cînd vor avea înseris în legi dreptul formal că patria aceasta este a lor tot deopotrivă cu noi?

Pe cîtă vreme cestiunea era pendentă, am promis a ne feri de ea ca de-o armă electorală, numai pentru că stătea prezumpțiunea că guvernul va lăsa alegerile libere, pentru ca cel puțin în această *unică* cestiune țara aceasta să poată rosti ce voiește. Dar nu. S-au încărcat

listele electorale a colegiului I și al II[-lea] cu funcționari și arendași în restanță, s-au făcut din alegeri cestiune de familie, de postomanie și de interes, s-au falsificat în ora supremă voința nației cum nu s-au mai falsificat niciodată. Numai Moldova pământ înzecit de nefericit și înzecit de sfânt, ai cărei eroi dorm somnul de veci în umbra pajurilor străine, pe a cărei moaște sfinte calcă picior străin, numai Moldova s-a scuturat ca un leu, menit spre junghiere o dată, poate pentru cea din urmă dată.

Astăzi au trecut timpul tăcerii și putem espune limpede întreaga primejdie ce ne amenință.

Prezidentul Consiliului, organul său „Românul”, în fine mesajul domnesc însuși repetă aceeași întrebare, mai vă, dacă e din neștiință, culpabilă, dacă e făcută în cunoștință de cauză.

Puteți crede d-lor, zicea ministrul, că Europa vrea, poate să vrea nimicirea noastră?

Iar mesajul zice: „În regularea cestiunilor de detaliu (puterile) n-au eugetat, de nu puteau eugeta a ne impune condițiuni absolute contrarie intereselor noastre celor mai vitale”.

Oare dacă prezidentul Consiliului știe ce voiește Europa de ce nu ne-o spune și nouă?

Noi, din nefericire, sîntem convinși că Europa oficială știe întreaga stare de lucruri de la noi, că cunoaște din fir în păr toate relațiile noastre dinlăuntru, că agenții consulari au date statistice mai exacte decît noi înșine, că diplomația europeană știe că noi sîntem cei amenințați și persecutați și evreii cei amenințatori și persecutori sau pentru a vorbi ca deputatul din Silezia, Cianciola, ovreii sînt îmblătitorii, noi îmblătîții (*die Juden die Drescher, wir die Gedroschenen*).

De aceea, înainte de a ne dovedi ziarul guvernamental contrariul, nu prin fraze ci în realitate, pînă atunci susținem că Europa e pe deplin informată în privirea stării noastre și în cunoștință de cauză ne-a dietat art. 44.

Ținem deci ca orice iluzie să dispară în privirea aceasta, să ne înfățișăm înaintea ochilor primejdia în toată întregimea ei și să luăm hotăriri conforme cu gravitatea supremă a momentului. Oricît de puține ar fi glasurile care ne vor sfătui să nu ne ucidem cu chiar minile noastre, acelea vor trebui ascultate.

Decandată, pentru a arăta cum „Românul” tratează cestiunea, vom reproduce următoarea lecție de umanitarism cosmopolit pe care ne-o dă în numărul de la 18 (30) mai;

Adecă articolul 7!

În contrazicere flagrantă cu spiritul de dreptate și de înfrățire generală care a inspirat legile noastre organice, lăstind într-o fatală părăsire deprinderile ospitaliere ce disting dintre toți vecinii săi pe poporul nostru, noi ne-am apucat atunci orbește să rădicăm, chiar pe pragul pactului nostru social, un fel de meterez *neesplacabil*, care — drept să vorbim — nu avea, cînd s-a făcut, nici o rațiune plauzibilă de a fi și care, în riguroasa lui formă, nu era nici prudent, nici *romănesc*, nici nu dădea vro garanție.

Iertati-ne, milostivi stăpîni roșii, cel puțin dacă vom dovedi că lipsa noastră de ospitalitate o plătim cu viața noastră.

D-rul Flaishen — care desigur numai vrui țuțukan fanatic de la Vrancea nu poate fi — ne spune în raportul general al consiliului de igienă că în anul 1878 în Iași

au murit 1454 creștini și

s-au născut 1093,

adecă au murit cu 361 mai *mulți* decum s-au născut, pe cînd din mult persecutații evrei

s-au născut 1602 și

au murit 1428

adecă s-au născut cu 174 mai *mulți* decum au murit. Fiecărui suflet de evreu în plus au trebuit să-i facă loc în lume doi creștini cari au murit.

Noi credem că ospitalitatea aceasta e atît de mare și de întinsă încît nu numai alături li se face loc evreilor, dar românii se curăță în genere de pe fața pămîntului, doi pentru unul, ca să-i lase noului cetățean în perspectivă două pîni, nu una.

Noi credem că înainte de discutarea articolului 7 Camerele de revizuire ar trebui să gîndească la îmbunătățirea stării românilor.

Neînstrăinarea absolută și indivizibilitatea pămînturilor țărănești, moștenirea imobilului indivizibil de către primul sau ultimul născut, înproprietărirea celorlalți fii pe moșiile parcelate sistematic ale statului sub aceeași lege de moștenire, iată măsuri ultraretrograde, dar românești, care ar asigura sporirea populației și existența măcar a unei singure clase puternice, a țărănilor. După ce prin sporirea suficientă a populației, cultura pămîntului, din estensivă cum este, ar avea brațe destule pentru a deveni intensivă, am avea timp a ne gîndi și la regularea poziției noilor cetățeni de rit mozaic.

În orice caz de la rezolvarea cestiunii sociale și economice afirmă existența poporului românesc. Cine cu ocazia aceasta nu se va arăta cu inima bărbată, asupra aceluia cad cuvintele lui Vasile Lupu VV. „Cine-și violențește moșia și neamul, mai rău decât ucigașii de părinți să se certe”.

[25_mai 1879]

[„FIECE ZI ESTE MENITĂ...”]

Fiece zi este menită să aducă tot mai multă lumină asupra actelor săvârșite de oamenii „regimului virtuții”. Sacul nelegalităților, abuzurilor, crimelor se desfășoară mereu și dacă, fiind chiar făptuitorii la putere, aceste monstruoase fapte tot străbat pe ici pe colo la cunoștința publică, închipuiesc-și eiune cunoaște pe radicali câte mîini vor ieși la maidan cînd făptuitorii nu vor mai avea mîna pe putere și pe dosarele afacerilor publice. E peste putință să-și facă cineva o idee justă de cît s-au jefuit statul și particularii în vremea războiului și de atunci înapoi și de cită mită a curs în buzunarele virtușilor republicani de la putere, mai nesăturate decît butca Danaidelor. Cine poate spune, de exemplu, câte abuzuri, câte crime s-au comis și cătră stat și cătră particulari prin faimoasele rechiziții? Dacă înainte de a se descoperi scandalul Mihălescu — Warșawski și-ar fi pus cineva această întrebare, ar fi putut răspunde, oricît de pesimist să fi fost, cumcă radicalii au mers cu neleguirea pînă la a da muscalilor de rechiziție nu numai vitele și produsele locuitorilor români de la țară, dar chiar pe locuitori ca pe niște vite! Și cu toate acestea astăzi știm cu toți că așa a fost. O populație muncitoare a fost vindută pe bani evreului Warșawski de către unul din stîlpii partidului roșu. Acum procesul patriotului d. Mihălescu d-abia se instruește și, tot în privința faimoaselor rechiziții, încep a străbate la lumina publică alte nouă isprăvi ale d-lor de la putere, de un fel cu totul deosebit.

Nimica nu-i de mirare în toate acestea. Masa partidului liberal este compusă din o droaică de funcționari, oameni ce nu au drept orice industrie decît politica fiind ai d-lor în opoziție, și bugetul statului fiind ei la putere. Toți acești oameni, cu cît produc mai puțin sau mai bine zis deloc, cu atît au și-și crează mai multe nevoi. La fiecare pas ne lovim de acești patrioți pe cari îi știe toată lumea că n-au absolut alt venit decît o leafă modestă și cari cu toate acestea îi vedem trăind mai strălucit decît niște bogătași chiaburi. De unde mijloace pentru satisfacerea atîtor nevoi cînd analog leafa lunară n-ar putea ajunge, cu un așa fel de trai decît pentru trei-patru zile?

Abuzul și mita — iată izvoarele nesecate de unde curg acele tainice mijloace cari satisfac nevoile și poftele nemăsurate ale atîtor patrioți de meserie. După scandalul Mihălescu — Warșawski, precum am zis, alte scandaluri nouă se descopăr.

Astfel primim dintr-un oraș însemnat al țării o corespondență lungă, asupra căreia puuăm tot temeiul și prin care ni se aduce la cunoștință niște fapte în adevăr monstruoase ce s-au petrecut cu ocazia plății rechizițiilor.

Zilele trecute iată ce se descopere în acel oraș. Un oarecare intendent al unui spital de nebuni din partea locului, om ce nu are nici după ce să bea apă și cumnat al secretarului comisiei locale de rechiziții, dă acestui cumnat al său un mandat ministerial de 14000 l.n. și o procură ca să primească în locu-i această sumă *pentru niște obiecte rechiziționate de la moșiile sale* — pe cari *nu le-a avut niciodată*. Banii s-au primit d-a dreptul de la casier, și acum se dovedește tihăria. Faptul se denunță procurorului, însă acesta nu cutează să atace pe făptuitori deoarece sînt compromiși în această afacere vreo șapte sau opt patrioți roșii din sfera mai înalte. Procurorul cere dezlegarea cestiunii de la ministru și de aproape zece zile nu i se dă nici un răspuns.

Un alt fapt tot așa de strigător. Un arendaș grec a primit plată de rechiziții cu 25000 lei mai mult decît avea dreptul să primească. S-a denunțat faptul la ministru și s-a numit în consecință ca comisari de cercetare asupra acestui fapt un domn ales la colegiul II de Senat și cumnatul alesului col[legiului] II de Cameră. Rezultatul cercetărilor a fost că faptul s-a făcut mușama și acum se pot aduce dovezi că numiții comisari cercetători s-au lăsat a fi *mituiți*. Parchetul nu cutează să atace pe senatorul guvernamental și pe cumnatul deputatului roșu.

Și mai sînt încă multe alte fapte asupra cărora în curînd se va face lumină, poate chiar în Camere.

Care va să zică justiția nu poate face nimica în contra tilharilor de bani publici, în contra mituiților, deoarece acești domni sînt patrioți înregimentați ai partidului roșu. Justiția nu poate să-și facă datoria, pentru că abuzatorii și mituiții, de la notarul de sat pînă la treptele cele mai nalte administrative, sînt organizați și constituiți într-un fel de bandă împrăștiată pe tot pămîntul românesc, și ai cărei membri se susțin și se apără reciproc cînd sînt cumva amenințați de loviturile dreptății.

Și această bandă, cînd se află în opoziție, poartă pe steagul său firma de „regimul virtuții”, iar după ce au luat cu asalt puterea se numește „guvernul partidului liberal-național”.

[26 mai 1879]

[„DE CEEA CE NE TEMEM...”]

De ceea ce ne temem noi mai mult în împrejurările de față e ea nu cumva și Camerele actuale să fie insuflăte de același spirit de prospăială și superficialitate care distinge generația actuală în defavorul ei de cele trecute.

Fără cele mai slabe cunoștințe istorice, fără a fi recunoscut că, mai cu seamă în științele ce ating statul și societatea, nu există nici un adevăr absolut și că toate dispozițiile cîte ating viața juridică și economică a nației trebuie să rezulte înainte de toate din suprema lege a conservării naționalității și a țării, cu orice mijloc și pe orice cale, chiar dacă mijlocul și calea n-ar fi conforme cu civilizația și umanitarismul cari azi formează masea și pretextul sub cari Apusul se luptă cu toate civilizațiile rămase îndărăt sau eterogene, tinerii noștri au luat drept bun tot ce se poate citi în cîtiva ani în autori francezi și germani, dispensîndu-se cu desăvîrșire de a mai gîndi și ei înși ceva, de a mai cereța și ei înșii.

Astfel, fără a discuta sau gîndi, s-au introdus cu toptanul legi străine în toată puterea cuvîntului, cari substituie pretutindenea și pururea în locul noțiunilor nație, țară, român, noțiunea *om*, cetățean al universului, fie din Berber, din Nigritania, din China sau în fine extract de Galiția. După capetele înțelepte și stup de liberalism ale epocii noastre, o nație ca a noastră, ieșită de ieri-alaltăieri din stadiul păstoriei, înzestrată, e drept, cu multe daruri, dar nedeprișă la artele și munca apusenilor, trebuia pusă neapărat pe aceeași linie cu apusul, trebuia să concureze ca egal cu egal cu toate națiile și toate civilizațiile, trebuia să stea cu toată Europa în raporturile de liber schimb și de liberă așezare reciprocă, în cari stiau întredaltă Franția și Anglia bunăoară.

Ce s-au întîmplat în urma acestui americanism introdus ca sistem în viața statului nostru?

Mai întîi s-a creat goluri artificiale în viața statului pentru cari se cereau cu totul alte individualități decît acelea cari s-au grămădit în ele. Un sistem reprezentativ, întins ca o rețea asupra țării întregi, influențat însă totdeauna în mod absolut de guvernul central, și-au format în fiecare pîrtică organele sale, sub forma de consilii județene, consilii comunale, consilii de instrucțiune, consilii în sus și în jos, care nici știau ce să consilieze, nici aveau ce reprezenta decît pe persoanele din care erau compuse. Mii de funcțiuni noi s-au înființat cari să garanteze exercițiul libertăților publice și private, dar s-au ocupat de oameni cari nici știau ce însemnează întreaga organizația aceasta. Toate brațele cît[re] puteau munci sau produce ceva folositor s-au detras ramurilor de activitate economică pentru a aspira la funcțiuni publice, încît, în locul întrecerii pe calea industriei și a muncii în genere, viața nației se preface într-o întrecere în palavre, într-o luptă pentru puterea statului ca mijloc de existență. O deplasare generală începe în toată România. Oameni fără știință, fără onestitate și fără avere se grupează în toate pîrțile țării în partid radical, și fiecare din acești pitici se simte egal cu oamenii cei mai avuți și cei mai inteligenți ai țării. Unde chiar roșilor nu le ajung îndivizi spre a umplea cu ei aceste goluri create în mod artificial, acolo ei întind mîna în pușcăriile țării sau în cele străine pentru a scoate deputați de colegiul IV din ele, făcînd astfel, din vrun scriitor sătesc din Ardeal, urmărit pentru escrocherie, profesor de școală secundară și deputat în Sfatul țării. Lista detaliată a alegătorilor colegiului I de Argeș, pe care o publicăm și azi în capul foii, arată ce fel de nație este aceea în care noi n-avem încredere; este anume partea aceea a nației care trage pe sfoară clasele muncitoare și pozitive ale poporului, trăind de pe spinarea lui fără a-l compensa prin nimic, nici prin știință, nici prin onestitate nici prin avere.

Iată rezultatul pospăielii și a superficialității de ieri.

Teamă ne e dar și astăzi că asemenea o samă de avocați buni, cu darul vorbirii vor tranșa și cestiunea arzătoare a evreilor, care poate deveni cestiunea completei dezmoșteniri a poporului românesc, tot cu fraze umanitare și cu finețe de distincțiuni juridice, fără a se ținea seamă nici de trecutul acestui popor, nici de lipsa lui de experiență și de slăbiciunea lui economică, nici de lipsa lui de cultură. Ne temem în sfârșit ca nația cosmopolită a d-lui C. A. Rosetti să nu biruiască pe adevărata nație românească.

Nu cu fraze și măguliri, nu cu garde naționale de florile mărilor se iubește și se crește nația adevărată.

Noi o iubim așa cum este, cum a făcut-o Dumnezeu, cum a ajuns prin suferințele seculare pînă în zilele noastre. O iubim *sans phrases*. În privința frazelor frumoase și protestațiunilor de uliță și de profesii de credință sîntem atît de săraci, încît însuși d. Simeon Mihălescu și bancherul Warsawsky ne-ar putea da lecții de retorică; dar o iubim fără a-i cere nimic în schimb, nici chiar încrederea ei, atît de lesne de indus în eroare, nici chiar iubirea, înădită azi la lucruri străine și la oameni străini. Și chiar dacă amintirea noastră ar pieri în umbra vremilor și s-ar șterge din memoria tuturor, tot pe aceeași cale a conservării naționalității și țării vom stărui, fără a face în această supremă privire nici o concesie primejdioasă ideilor veacului. Cine în această privire nu e pentru noi e contra noastră.

[27 mai 1879]

[„CESTIUNEA WARSAWSKY—BRĂTIANU— MIHĂLESCU...”]

Cestiunea Warsawsky — Brătianu — Mihălescu e desigur pagina cea mai neagră din istoria celor din urmă ani ai României. Neauzit va fi și va rămîne pentru toți timpii ca tocmă capetele supreme ale administrației române, refuzînd pe de o parte cu stăruință rechizițiile convenite cu guvernul unui stat mare, să le acorde totuși unui bancher; neauzit, ca ceea ce o împărăție nu cîștigă, să cîștige personalele mijloace ale unui gheșeftar.

Noua serisoare pe care ne-o trimite d. Moldoveanu arată în sfârșit că meschinăriile întrebuințate aici în țară contra intendenței imperiale a silit-o pe aceasta să acorde transporte aceluia cu care și guvernanții noștri erau dispuși a se înțelege prin personale mijloace.

Totodată ni se arată și pagubele sau, mai bine zicînd, obiectul asupra cărui s-au tocmit și pe care l-au împărțit între ei gheșeftarii ruși cu capii liberalismului din România. Cincizeci și una de milioane de franci erau la mijloc.

Dar lăsăm să vorbească serisoarea însăși.

[29 mai 1879]

[„ÎN ZADAR AM ÎNCERCAT...”]

În zadar am încercat a afla pîn-acuma ce au de gînd radicalii în cestiunea evreilor. Organul guvernului găsește că pagina sa întîia stă prea sus ca producțiune literară pentru a se ocupa cu această cestiune de o greutate fără seamăn și numai în treacăt a catadicsit a ne spune că programa ziarului este aceea espusă de d. Emil Costinescu într-o adunare electorală și tipărită într-un *suplement* al „Românului”.

Acea programă însă e un discurs lung pe o coală-ntreagă de tipar cu garmond în care, *per longum et latum*, se debitează o mulțime de inexactități istorice și de altă natură, cu cari nu ne vom ocupa, căci minima știință de carte a liberalului în cestiune ne dispensează de la

cercetarea teoriilor sale superficiale. N-avem a face decât cu capătul aceluia lung discurs, ce cuprinde soluțiunea pe care „Românul” și-o apropiază ca program al marelui partid liberal.

Iată dar soluțiunea d-lui Costinescu :

Asemene favor nu ni le pot cere nește state civilizate ca Francia, Italia și Englitera, ele nu ne pot pretinde să dăm străinilor de religiuine mozaică nește avantagie de cari nu se pot bucura supușii lor creștini.

Egalitatea cea mai perfectă pentru supușii lor, de orice religiuine ar fi, iacă ce le dăm. Nu ni se poate cere mai mult, iar noi sintem destul de garanțați.

Iată cum cred eu că trebui să procedem.

Odată alineatul II al art. 7 din Constituțiune suprimat, orice deosebire pentru cauză de religiuine dispăre. De aci-nainte nu mai avem a face decât cu străini, de orice religiuine ar fi ei. Toți locuitorii țării cari nu s-au bucurat în trecut de drepturile cetățenești sint din acel moment niște străini cari pot dobândi deopotrivă împămintenirea, conform legilor țării.

Atunci declarăm că în termen de alțtea luni, șase luni spre esemplu, toții străinii născuți în țară cari nu s-au bucurat niciodată de o protecțiune străină, dupe cum zice art. 8 din Codicele civil și cari prin urmare *au tras pînă acum la sorți, să vie să-și producă titlurile la cetățenia română*, deoarece *tragera la sorți să consideră ca o opțiune pentru naționalitatea română*.

Toți acei cari nu se vor prezinta în acest termen naintea autorităților sau comisiunilor înștiințate anume, după cum se va crede cu cale, vor fi considerați ca străini prin singurul fapt al neprezentării lor și nu vor mai putea dobândi drepturile cetățenești decât conform art. 16 din Codicele civil.

Astfel am dat satisfacere Tratatului de la Berlin și am rezolvat chestiunea evreilor pe baza unor principii de drept solide.

Dar aceasta nu este decât prima parte a soluțiunei ce susțin eu. Vin acum garanțiile ce trebuiesc date intereselor naționale și economice ale României. După cît am dezvoltat soluțiunea mea pînă aici, tot rămîne art. 8 în Codicele civil; tot rămîne proprietatea rurală, cea mare și mai cu seamă cea mică, amenințată.

Ei bine, eu cer ca art. 8 din Codicele civil, modificîndu-se, să se introducă în Constituțiune. Dacă-l modificăm și-l lăsăm tot în Codicele civil, poate să fie în urmă remodificat de o altă Cameră ordinară, și atunci evreii iar vor putea să parvină în masă la cetățenie prin simpla opțiune.

Eu cer dar suprimarea art. 8 din Codicele civil și adoptarea unui alineat la art. 7 al Constituțiunei, după care străinul de orice religiuine, născut în țară și care nu s-a bucurat niciodată de o protecțiune străină, să fie dispensat de stagiu, însă tot la Camere să vie să i se acorde drepturile de cetățean. Prin aceasta am luat o garanție puternică, fără să ni se poată striga; persecuțiune religioasă.

Apoi, fiindcă trebuie să dăm timp poporațiunilor noastre rurale de a se deștepta și de a ajunge la acel grad de cultură prin care să-și poată apăra singure interesele în contra cămătarilor și exploataților de tot felul, trebuie să cerem ca *pămînturile țărănilor să fie declarate prin lege nealienabile încă pentru 30 ani, sau vînzările să nu se poată face în acest period decât între foștii clăcași, și fiindcă evreii și străinii în genere n-au fost niciodată clăcași, ei nu vor putea să cumpere pămînturile sătenilor*.

Prin această a doua garanție salvăm moșioara țărăului, singura lui avere.

Rămîne acum proprietatea mare rurală.

În alte țări, în Anglia spre exemplu, proprietatea rurală este un drept politic. Nu poate să fie proprietar rural decât cetățeanul englez. Ar trebui să facem și noi acelaș lucru, cu alțt mai mult că la noi dreptul electoral, primul din toate drepturile politice, se regulează în colegie după proprietate. Zicîndu-se reprezentantul proprietății mari sau proprietății mici se zice reprezentantul pămîntului. Ar trebui dar ca pămîntul să nu poată aparține decât cetățeanului român, pentru ca să nu fie lipsit de dreptul politic ce este legat de dînsul. Prevăd însă că anevoie se va putea dobîndi aceasta; greutatea cea mare avem s-o întîmpinăm tocmai din partea proprietarilor mari. Acei cari au să se rădice în contra acestei dispozițiuni au să fie tocmai conservatorii, cari fac atîta paradă de patriotism astăzi; deja i-am auzit zicînd că printre-o asemenea măsură moșiele ar pierde din valoarea lor.

Mă tem dar că această garanție va fi foarte anevoie de luat. Afară de aceasta ea nu este decât o jumătate de garanție: din nenorocire se găsesce oameni, tocmai din aceia ce strigă mai tare, ce vor să monopolizeze tot patriotismul în această chestiune, cari se fac mijlocitorii evreilor și cumpără moșii pe sub mînă pentru dînșii.

Prin urmare, chiar dacă am dobîndi-o, această garanție nu va fi decât o jumătate de garanție; garanție reală și eficace va fi numai cea luată în privirea proprietății țărăului, care are în adevăr și cea mai mare trebuință de a fi protegiată.

Este încă o garanție de luat căreia eu unul [1] dau o mare însemnătate. Comunele noastre rurale sint exploatare într-un mod nedemn mai cu seamă de cîrciumari străini. Nu mai zic evreii, căci din momentul ce se va modifica art. 7 din Constituțiune, nu va mai fi vorba de evreii ei de străini, de orice religiuine.

Ei bine, pentru ca să punem pe cît se poate capăt acestei exploatare a poporațiunilor rurale, am putea adopta — nu negreșit prin Constituțiune, ci printr-o lege specială — o măsură împrumutată de la poporul cel mai liberal, de la englezi.

În Englitera nu poate nimeni să fie cîrciumar decât în virtutea unei patente reînnoite pe fiecare an de magistratul comitatului. Dacă se rădică vre-o reclamațiune în contra unui cîrciumar, magistratul comitatului are dreptul de a-i refuza reînnoirea patentei.

Putem adopta și noi această măsură, luînd-o de la poporul cel mai civilizat.

Dăm această atribuțiune a magistratului comitatului din Angliera consiliilor noastre județene : și dacă într-o comună d. Ișik, spre exemplu, se va purta rău, va ruina prin camete pe locuitori sau [i]i va învenina cu băuturi falsificate, consiliul județean va interzice fără apel celui d. Ișik dreptul de a fi debitant de băuturi spirtoase.

Astfel vom aplica la noi o lege din civilizata Angliei și nimeni nu ne va putea zice nimic.

Mă rezum.

În ceea ce privește acordarea egalității tuturilor drepturilor la evrei, cred că trebuie să ne mărginim numai la cei născuți în țară, cari nu s-au bucurat niciodată de o protecțiune străină și cari și-au dat impozitul singelui, trăgând pînă acum la sorți, căci de aci înainte mulți ar trage la sorți dacă ar ști că aceasta este de ajuns spre a deveni cetățeni români. Toți ceilalți sînt considerați ca străini, și dacă voiese să dobîndească împămîntenirea, n-au decît să vină a o cere individual de la Cameră, ca și străinii creștini.

Pe de altă parte, cred că trebuie să se înscrie în Constituțiune și în alte legi garanțiile pe cari le-am enumerat și altele cari s-ar mai crede necesare.

Aceasta este, d-lor, soluțiunea pe care o cred eu și de natură a mulțami pe Europa, și echitabilă din toate punctele de vedere, și conformă cu interesele țării.

Am o convingere atît de puternică în eficacitatea acestei soluțiuni încît, dacă aș fi partizan al guvernului sau în opozițiune, dacă aș fi în Cameră sau simplu cetățean publicist, în orice împrejurări ale vieții mele, nu voi susține *nici o altă* soluțiune, căci numai aceasta, după mine, poate salva naționalitatea română de orice pericole, numai aceasta poate da satisfacere tuturilor intereselor politice, naționale și economice ale României.

Ceea ce va fi observat orice cititor din știrile de mai sus e că pe d. Costinescu îl preocupă drepturile politice, deși sîntem de mai înainte singuri că evreii nici nu vor aceste drepturi, căci nu țin deloc la onoarea de a fi concetățeni d-lor Costinescu, Pătărlăgeanu, Mărgăriteșcu, Fundescu ș.a.

Iată o cestiune nespus de indiferentă și pentru poporul român, căci totuna este pentru dînsul dacă palavragii politici ai Bucureștilor vor fi greci, bulgari sau evrei.

Cît pentru deplinătatea drepturilor civile, cestiunea de căpetenie, d-nu[1] Costinescu admite **egalitatea cea mai perfectă pentru toți supușii străini de orice religie ar fi.**

Și fiindcă supușii străini sînt egali cu românii în această privire, iată egalitatea cea mai perfectă între români și evrei.

Noi îl asigurăm pe d. Costinescu că Crémieux și Montefiore n-ar cere e-o iotă mai mult decît ceea ce dă d-lui evreilor.

Evreii sînt totdeauna gata de a recunoaște d-lui Costinescu și tuturilor radicalilor privilegiul exclusiv de debitare de palavre politice, numai ei să poată cumpăra moșiile statului și cele particulare, să puie mina în oraș și sate pe orice negoț și orice industrie, e-un cuvînt să aibă toate drepturile civile ale românului, fără a avea neplăcuta datorie de-a servi în armată.

Iată dar care va fi urmarea soluțiilor d-lui Costinescu :

1) Moșiile statului, a cincea parte a teritoriului României, scoasă deja în vînzare prin emiteria de bilete ipotecare, se vor cumpăra de evrei.

2) Moșiile răzășești care nu sînt ale foștilor clăcași se vor cumpăra sistematic de evrei.

3) Moșiile particularilor vor fi, în Moldova cel puțin, pe aceeași cale.

Toate acestea sînt însă peste două din trei părți din teritoriul României.

Să se mai adauge, pe lângă toate acestea, acapararea a tot negoțul și industria și rezultatul final al singurei soluțiuni care poate salva naționalitatea română, după d. Costinescu, e lesne de prevăzut.

[30 mai 1879]

[„ORICUM AM ÎNTOARCE CESTIUNEA ...”]

Oricum am întoarce cestiunea evreilor și din orice lature am privi-o, caracterul ei adînc imoral nu i se poate lua și, oricît de mici și neînsemnate ar fi concesiile făcute în această privire, ele totuși vor fi recompensa unui act de trădare, votată de către cei trădați. Puterile europene știau bine că așa este : ba oricare din ele, în poziția noastră, ar fi refuzat net de a da ascultare unor asemenea cereri, iar pe inițiatorii unor asemenea cereri i-ar fi așteptat în alte țări, după loc și oameni, ici spînzurătoare, dincolo Sibiria, dincolo iar închisoarea pe ani ori pe viață. Acest caracter îl păstrează cestiunea și conștiința juridică a țării, credința ei în

dreptate e adînc rănită, orice spirit onest e indignat de procedarea evreilor, cari răsplătesc ospitalitatea ce li s-a dat în țara aceasta, fără ca ei s-o merite, prin cea mai neagră ingratitude, atîrnînd cestiunea lor ca o sabie a lui Damocle asupra creștetului nostru.

Puterile europene însă au o scuză. Îndată ce am pune cestiunea pe acest tărîm, ne-ar putea răspunde: „De ce v-ați înfierbînta oare atîta, cînd vedem că în țara voastră *trădarea*, cea mai neagră trădare, e în genere rencompensată? Oare cei ce-au pus pistolul în pieptul lui Vodă Cuza nu au căpătat recompense naționale? Oare nu sînt ei bine văzuți în societate, nu sînt ei senatori, deputați, nu pot ajunge miniștri? Dacă dar pînă și oamenii ce și-au călcat jurămîntul lor militar, cei cari au proclamat răsturnarea domniei și republica, se bucură de deplină impunitate și-și împodobesc pieptul cu semnele de distincțiune cari nu se dau decît fidelității absolute, de ce evreii să nu aștepte asemenea justa recompensă a actului lor de înaltă trădare? Înțelegeți dar o dată că voi nu intrați nici în rîndul, nici în logica altor țări. Pentru voi e bine ceca ce pentru alții e rău: la voi adevărul e minciună și minciuna adevăr, la voi amăgitorul cel mai mare e totodată omul cel mai mare; la voi o bandă cosmopolită de exploatație se numește partid *național-liberal*; este dar în logica dezvoltării de la voi ca evreii să pretindă că ei sînt adevărații coloni ai lui Traian, adevărații români, și că voi sînteți cei cari uzurpați drepturile lor”.

Și acest răspuns nu ni l-ar putea da numai puterile europene; ni-l dă chiar „Românul”, organul oficios al partidului Warszawsky—Mihălescu, în n-rul lui de la 30 mai, unde umple două coloane și jumătate cu acuzări de înaltă trădare la adresa partidului conservator. Intră oarecum în logica acestor oameni de-a numi trădători tocmai pe bărbații aceia cari neam de neamul lor, prin veghearea și fidelitatea lor nestrămutată, au mîntînit țările acestea în independență aproape deplină de la 1290 începînd și pînă în zilele noastre, adecă curs de șase secole aproape.

Iată ce zice „Monitorul Văcăreștilor” la adresa noastră:

Chiar dacă ne-ar lipsi orice informațiune pozitivă despre întreaga urzire a complotului ale cărui unelte a primit a fi conservatorii, chiar dacă nu am avea științe despre fapte și nume cari joacă un rol în această întunecată istorie, înfățișarea actuală a partidei conservatoare, apucăturile ei de astăzi în Camere și în ziare ne-ar da cheia mecanismului secret care-l face a se mișca.

Noi somăm pe onor. redactori ai „Monitorului Văcăreștilor” (alias „Românul”) să binevoiască a ne împărtăși în termen de 48 de ceasuri ce informațiuni pozitive despre întreaga urzire a complotului au, ce știință au despre *fapte și nume* care joacă un rol în această întunecată istorie?

Dacă nu ne veți răspunde clar și fără încunjur sînteți niște infami calomnatori!

Iată calea de a vă reabilita în opinia publică. Dați pe față toate scrisorile, toate actele, toate numele, pe cari negreșit trebuie să le fi avînd dacă cutezați a arunca asupra conservatorilor acuzarea înțelegerii cu străinii.

Cari sînt apoi apucăturile partidului conservator, cari sînt planurile lui ascunse, cari lovirile ce nu vrea a le distălnui?

Ce avem de tălnuit, ce de destălnuit? Cum că conservatorii nu vor să stea de vorbă cu voi e foarte natural, căci aceasta ar presupune că voi sînteți de bună-credință și, nefiînd decît amăgitori, oameni ai silei și protectori de escrocherie, purtîndu-vă în Camere chiar ca bandiții de codru, introducînd în mijlocul vostru oameni cari au fost aleși prin călcarea unor texte pozitive de lege și prin înșelăciune, vă dați pe fiece zi testimoniul că un om onest nu poate sta la vorbă cu voi în înțelegere amicală, ci numai public, în fața lumii, ca înaintea tribunalului.

Conservatorii, stînd cu voi de vorbă în particular, ar face efectul unor gazde de hoți, ar acoperi cu numele lor turpitudinile voastre, v-ar da mina ca să vindeți Moldova cum ați vîndut pe țărani din opt ținuturi lui Warszawsky, precum ați înstrăinat Basarabia, precum sînteți în stare a vinde tot pentru ca să stați la putere și să aveți pînea de toate zilele, pe care pe cale onestă nu sînteți în stare a o cîștiga.

Și vă mirați de ce conservatorii sînt mîndri și rezervați? Dar cum poate fi altfel un om onest care e silit de interesele supreme ale țării de a sta alături cu partidul Warszawsky—Mihălescu?

E, poate fi împărtășire frățescă de opinii? Aveți voi opinii? Aveți voi în genere pic de onoare care să dea tîrie cuvîntelor voastre, pentru ca un om să vă poată crede?

Vorbiți-ați de cînd sînteți o singură dată adevărul? Mai aveți voi, cei înfierăți cu semnul lui Cain, cu semnul fratricizilor, dreptul de a pretinde lămuriri de la cineva?

Aveți voi dreptul de a suspecta pe cineva cînd toată existența voastră e o sumă de acte suspecte și vrednice de pedepse?

Am arătat pîn-acuma în ce consistă soluțiunea propusă de „Românul”. D. Costinescu, după o coală de tipar de calificațiuni rele la adresa evreilor, urmînd principiul sofistic că

cel pe care îl aperi câtă să-l batjocorești ca să nu bage de seamă lumea că-l aperi, vine la concluziuni atât de evreofile cum nici *Alianța israelită* nu le-ar fi dictat mai cu asprime pentru români. Trece-va fără nici o rezervă, fără nici o tranzițiune deplina egalitate civilă prin Camerele actuale?

Nu știm.

Știm numai că pericolul e cumplit de mare și radicalii cumplit de corupți.

[1 iunie 1879]

[„AFLĂM CĂ D. N. T. MOLDOVEANU ...”]

Aflăm că d. N. T. Moldoveanu ar fi fost arestat după avizul procurorului de la Turnu-Măgurele.

În sfârșit administrația bandiților roșii au căzut în mreaja foarte fină pe care d. Moldoveanu i-a întins-o de luni încoace. Deodată cu arestarea d-sale, care trebuie să-i fi cauzând bucurie, se va descoperi o rețea întinsă de hoții și falsificări liberale, încât temnițele nu vor fi destul de largi pentru a încăpea pe marele partid.

În legătură indirectă cu arestarea aceasta stă și încurînda sosire a unui comisar imp[erial] rusesc pentru regularea despăgubirilor.

[2 iunie 1879]

AFACEREA N. T. MOLDOVEANU

De cînd sînt roșii la putere administrația întreagă s-a împînzit cu fel de fel de Mihălești și numai pe ici pe colo justiția descopere cîte ceva ca din întîmplare, pe cînd, dacă procedarea ar fi sistematică și energică, nu știm zău dacă marele partid național-liberal n-ar trebui să se bucore, aproape fără excepții, de umbra blagoslovită a Văcăreștilor.

Mai zilele trecute auzirăm că sămeșia și comisia de rechiziție din județul Dolj s-a mutat la pușcărie, „fiind indicii grave de culpabilitate ca complici în falsificarea unor acte de rechiziții” — zice „Monitorul oficial”. Dar rechizițiile noastre sînt încă o jucărie pe lingă falsificările de acte doveditoare de păgubi pe care armata rusească le-ar fi cauzat bogătașilor de liberali. Un adevărat trafic s-a făcut cu aceste acte constatînd pagube fictive. Ba s-aude chiar că în multe județe guvernul central — sub inspirația directă a d-lui I. C. Brătianu — a cumpărat voturi de alegători cu asemenea acte.

D. N. T. Moldoveanu, urmărind unul și același scop de un timp încoace, de-a da pe față turpitudinile administrative ale roșilor în timpul războiului, turpitudini care pe el personal l-a ruinat, a voit să constate cu probe vădite și pipăite cu cîtă ușurință și neregularitate se fac din partea autorităților roșii acte de evaluățiuni a pretinselor păgubi cauzate de armata rusească în diferite localități și au cerut în martie, anul curent, primarului din comuna Orbeasca, ca procurator din partea arendașului acelei moșii, să facă un asemenea act, ceea ce s-a și efectuat, fixîndu-se o sumă *fictivă* de 273 000 lei.

Nu poate fi cea mai mică îndoială că de o asemenea despăgubire nu se putea folosi d. Moldoveanu, căci, nefigurînd ca suferitor al pagubei, nu i se poate atribui nici intențiunea frauduloasă, prin urmare nici infracțiune a legii penale; cu atît mai puțin cu cît faptul s-a mărginit în obținerea acelu act fără să se fi servit sau să fi avut de gînd a se servi cineva de dînsul spre a pretinde de la comisia respectivă *încuviințarea* despăgubirii, conform regulilor stabilite în asemenea pricini.

Destul numai că d-sa a avut o probă evidentă cum că asemenea acte trebuie să se mai fi format, că pe baza lor trebuie să se fi făcut pretenții de despăgubire aprobate de comisii

și că nu s-a făcut nici o cercetare în privirea [acestea], fiind ele negreșit opera unor persoane cu înalte protecțiuni, ceea ce s-ar putea constata cu siguranță dacă s-ar depune aceeași ardoare și același zel ce s-au depus cînd a fost vorba de Moldoveanu, acuzat de fals în acte publice.

O asemenea acuzație nu dă a se bănuși că ea este recompensa ce i se menaja pentru c-a avut fericirea de a displace unora prin curajul cu care a dat la lumină daraverile rechiziții Warszawsky et comp. ?

Ceea ce ne confirmă și mai mult în această opinie este modul cu care vedem că s-a procedat în privința d-lui Moldoveanu pentru acea acuzare.

Judecătorul de instrucție de pe lîngă trib. Teleorman, sesizat de lucrarea primarului comunei Orbeasca relativă la actul de evaluățiune în chestie, calificat de fals în acte publice, s-a adresat prin comisiune rogatorie la unul din d-nii judecători de instrucție al Trib. de Ilfov, spre a lua interogatoriu d-lui Moldoveanu, aflat în București, cerînd totodată a fi și depus.

După luarea interogatoriului, d. judecător, negăsind *bineînțeles o gravitate în acel fapt din partea inculpatului, l-a lasat în libertate.*

D. judecător de instrucție de pe lîngă Trib. Teleorman, văzînd cererea sa nesatisfăcută în parte, s-a gîndit după mai mult timp de chibzuire că-și poate lesne îndeplini dorința, trimițînd de-a dreptul de la d-sa în contra d-lui Moldoveanu un mandat de aducere, și astfel, pe baza unui asemenea [mandat], d. Moldoveanu în noaptea de la 31 mai a fost ridicat dintr-o grădină publică și condus la poliție unde a fost arestat sub sentinele fără a putea comunica cu nimeni pîn-a doua zi, *cu toate că nu există în contra sa nici măcar un mandat de depunere sau de arestare*, conf. art. 100 din proc[edura] pen[ală], ci numai un simplu mandat de aducere, căruia d. Moldoveanu nici a refuzat a se supune, nici a cercat să scape, încît să se întrebuițeze măsura *constringerii*, prevăzută la art. 101, aceeași procedură.

D. Moldoveanu, în fața unei asemenea urmări neregulate, a parvenit să se adreseze către d. ministru de justiție și către d. prim-procuror prin petițiuni cu următoarea cuprindere :

Domnule ministru,

D. judecător de instrucție de pe lîngă Tribunalul de Teleorman, printr-un mandat ce a emis la 29 mai, ordonă aducerea mea din București înaintea d-sale, sub motivul că urmează să mă interoge asupra unu fals pentru care aș fi inculpat.

Asupra acestui fapt am fost deja interogat, după o comisiune rogatorie, de d. judecător de instrucție al cabinetului 5 de aici.

Avînd în vedere cele espuse,

În vedere că eu mă aflu constrins la poliția capitalei, fără să fi refuzat de-a mă supune la mandatul de aducere, nici să fi cercat să scap, precum la art. 101 pr[ocedura] pen[ală] se indică :

În vedere că eu mă aflu afară din județul ofițerului care a dat acest mandat și la o depărtare de mai mult de două miriametre, cer a se aplica în contră-mi dispozițiile art. 102, adecă să fiu condus înaintea unui d. procuror al acestui județ unde mă aflu, spre a da un mandat de depunere și a se îndeplini dispozițiile art. 103 și 104 din pr[ocedura] pen[ală].

Plin de încredere în iubirea de dreptate ce vă caracterizează, sper că legitima mea cerere se va îndeplini.

Primiți etc.

Semnat. N. Moldoveanu

Legala însă cerere a d-lui Moldoveanu a rămas, nu știm pentru ce, fără rezultat, trimițîndu-se d-sa de la închisoarea poliției la prefectura de Ilfov, unde-a mai stat sub pază pînă a doua zi, la 1 iunie curent, cînd a fost pornit spre Turnu-Măgurele.

Vom vedea și acolo ce-l mai așteaptă.

În n-rul de ieri al „Timpului” sub impresia celei întîi știri, ni s-a părut că d. Moldoveanu însuși ar fi crezut că e timp a cere cercetare în privirea acelu act despre a cărui existență și înțeles d-sa ne-a informat cu mult înainte de-a fi vorba despre vro cercetare în această cauză. Acest act de pagubă fictivă, împreună cu multe altele, va servi de probă cînd d-nii liberali se vor grămădi să ia despăgubiri pentru daune fictive.

[3 iunie 1879]

[„NU NE ADUCEM AMINTE ...”]

Nu ne aducem aminte ca în vro epocă România să fi avut în fruntea ei, ca astăzi, un guvern dușman intereselor și existenței ei. Pentru întâia dată ni se întâmplă ca guvernul să reprezinte de-a dreptul străinătatea și pretențiile ei zdrobitoare, să ție în fața țării art. 44 al Tratatului de la Berlin și să ne zică „punșa sau viața”.

Guvernul Warszawsky—Mihălescu e însărcinat de a răsplăti cu de prisos un act de înaltă trădare, adresarea evreilor către străini ca, sau să li se dea drepturi, sau [să] nu mai existe România. Cine se putea însărcina mai bine cu această misiune decât oamenii cari răsplătesc cu decorații și recompense naționale actele celei mai negre trădări?

Acești călăi ai Alianței izraelite se apropie dar de noi fără a spune ce vor și ne spun de-a dreptul prin foile lor, redijate de greci și de jidani: „Iată osinda de moarte! Ce ne dați să vă lăsăm cu suflet? Am scos pîn-acum a cincea parte a pămîntului României în vînzare prin emiterea de bani de hîrtie. Mai rămîn moșiile particulare, cele răzășești, mese-riile și negoțul în orașele Țării Românești. Dați-le pe toate la dispoziția elementelor pripășite din țări străine, proclamați egalitatea între român în țara lui și orice venitură din lume și atunci vă lăsăm cu suflet. Să vedem. Poate că de spaimă ne veți da mai mult decât ne trebuie. Ce-i dați sărmanei Alianțe ca să vă lase cu viață?”

Aceasta e atitudinea guvernului *patrioților*, după cum ne spune „Românul”.

Tocmeală dușmănească, fără ca să s-arate ce voințe guvernul.

Numai într-un singur rînd „Românul” declară că discursul electoral al d-lui Costinescu e programa lui. Cu două trăsături de condei însă se vedea că, după o coală plină de batjocuri mai cu seamă asupra feudalității creștine și a boierilor din Moldova, d. Costinescu propunea *deplină egalitate civilă* și numai restricțiuni în privirea drepturilor politice. Adecă, Alianța izraelită nu cere nici ea mai mult.

Dar acestor oameni nu le-i destul atîta. Pînă și meritele domniei naționale ale lui Vodă Cuza, căruia ei i-au pus pistolul în piept, vor să și le atribuie șie. Ei își atribuie secularizarea moșiilor mănăstirilor închinete, Unirea Principatelor, împroprietărirea țăranului și apoi ei, pe care Vodă Cuza i-a tratat între patru ochi cu biciușca de călărie și cu izbituri cu piciorul pe uș-afară, mai cutează a zice că de la 1848 și pîn-acuma orice idee de progres, de dreptate, de libertate și de *naționalitate* de la ei [a] venit.

Adecă de la prăvălia bizantină C. A. Rosetti & Comp.

Șase sute de milioane de franci datorie publică — iată ce vi se datorește vouă.

Împlerea țării cu elementele străine, vînzarea ei prin concesiuni pe nouăzeci de ani, pre-ocupetirea Basarabiei, vîrsarea în zadar a singelui oștirii noastre, rechizițiunile frauduloase, oamenii din opt ținuturi vînduți prin contract lui Warszawsky, împlerea listelor electorale cu rudele și funcționarii voștri, batjocorirea și ducerea *ad absurdum* a sistemului constituțional, înțelegerile pe sub mîină cu Alianța, omorîrea liniei Pitești—Vircirova prin tarifele așezate pentru linia Ploiești—Predeal, hoția și falsificarea de acte publice erijate în sistem administrativ, mîntinerea în înalte funcțiuni a oamenilor cari au fumat milioane, și — *finis coronat opus* — vînzarea țării și nației la jidani, iată meritele voastre de la 1848 încoace.

Se mai îndoieste oare cineva de toate acestea?

Nu mai departe decât acum cinci zile, la 31 mai, o persoană care a avut ocazia de a fi bine informată ne-a înștiințat că vizitele primite de prezidentul Adunării, d. C. A. Rosetti, au fost următoarele:

D. M. Rosenthal, d. Schönfeld, d. Samuel Marcus, d. dr. Mendelsohn, d. Solomon Halfon și d. Elias, adecă tot descendenți direcți ai colonilor lui Traian ca și d. C. A. Rosetti.

A doua zi — 1 iunie — s-a prezentat la Adunare petițiunea unui mare număr de evrei cari cer fără restricțiune drepturile politice și civile.

Sapienti sat!

Ceea ce au Camerele de revizuire de făcut nu este, deocamdată, cestiunea evreilor.

Ele trebuie să judece mai întii faptele ministeriului Brătianu. Ele trebuie să lucreze ca să dea țării un guvern în care toți să aibă încredere, să curețe atmosfera de mirosul Warszawsky-Mihălescu, să despartă pușcăria de guvern, și apoi va putea fi vorba de-o cercetare liniștită a cestiunii izraelite.

[6 iunie 1879]

[„OARE ROADELE DEMAGOGIEI ...”]

Oare roadele demagogiei noastre nu s-au pîrguit îndestul pentru ca poporului românesc să i se aplice de ele?

Puțin timp — trei ani abia — a stat la putere partidul patrioților subliniați și țara și-a pierdut rostul de nu mai da de capăt complicațiilor; ba existența țării și a naționalității sînt în cumpănă. Încă trei ani și întreg teritoriul României s-ar scoate la mezat pentru a se da celui ce va oferi mai mult pentru el. În locul unei autonomii depline, garantate de toate puterile, avem astăzi moftul independenței atîrnătoare de apostilul rușinos și ridicol totodată al Alianței izraelite, în locul răsplătirii drepte a singelui oștirii noastre avem pierderea unei părți din moșia străveche a Moldovei și, preste toate acestea, primejdia de a fi inundați și cotropiți de sute de mii de proletari flămînzi și cu totul improductivi, al căror singur merit e o lăcomie rapace, a căror armă e viclesugul și coruperea, a căror patrie nu e nicăieri în lume și cari nu-și mai găsesc căpătii decît în România, unde să se oploșească la umbra teoriei rosetești de „om și om”.

Este aceasta sau nu o ducere *ad absurdum* a teoriilor demagogice?

Dar a trecut vremea imputărilor, acum e vorba de a scăpa pe cît se poate de mult de inundarea generală.

În trecut doar mai pomenim că multe se spun despre complicitatea guvernului radical cu Alianța izraelită. E de ex. foarte semnificativă tăcerea deplină, lipsa oricărui protest a miniștrilor noștri cari au fost față la deliberările Congresului de la Berlin, și tăcerea aceasta este atît de semnificativă încît cercuri, în genere bine informate, susțin că art. 44 al Tractatului ar fi fost propus de unul dintre ei. E și mai semnificativă tăcerea sistematică de azi a guvernului, căci nici în Adunări, nici în conventicule naționale-liberale guvernul nu spune ce voiește, ce soluțiune ar înlătura greutățile internaționale, nimic e-un cuvînt.

Dacă guvernul pare a avea esplicări, apoi le are numai cu Alianța.

Mai mulți reprezentanți ai acestei nouă puteri europene, mai mulți soli ai vitezei, iubitoarei de adevăr, lealei și generoasei nații izraelite petrec la București, *mirabile dictu*, nu în arest corecțional pentru escrocherie, nici în detențiune pentru vagabondaj, ci gură-n gură cu Sf. Marele Prooroc C. A. Rosetti, pentru a pune la cale fericirea țării românești, amenințînd cu intervențiunea, avînd depline puteri de a cumpăra voturi în Adunări de va fi necesitate și de a se-nțelege asupra gheșeftului, mai dînd unul, mai lăsînd cellalt. În loc ca acești indivizi să fie transportați cu dorobanți peste graniță, ca o specie de spioni și de agenți provocatori ai unei societăți internaționale organizate contra existenței statului român, ei se primblă prin București, bucurîndu-se ca orice om cinstit și neutru de umbra teoriei „om și om”. Nu mai lipsește decît să li se dea și banchete, iar masalagii marelui partid să facă o manifestație națională și patriotică în onoarea Înălțîmilor lor semitice.

Sperăm însă că a sosit deja timpul în care nația românească să se fi săturat în adînc de superficialele teorii demagogice-umanitare și că reprezentanții acestor teorii, fie ei emisari ai Alianței, fie capi de partide numite în ironie naționale, vor reafla astăzi în noi acel vechi bun-simț, întunecat de cîteva timp, dar pentru care poporul nostru era vestit odată, care nu se lasă îndus în eroare prin distincțiuni subțiri și trageri pe sfoară de sistem superior.

Deși nu știm și nici putem ști dacă o rezolvare a cestiunii în sens strict național și fără nici o concesie făcută teoriilor rosetești și luminilor secolului, cum s-ar prinde, ar întîmpina sau nu greutăți internaționale, totuși nu trebuie să exagerăm aceste greutăți și, speriîndu-ne de umbra noastră proprie și de inchipuiri deșerte hrănite de-o jurnalistică venală, să sărîm din lac în puț.

Mai înainte de toate să nu crează cineva că există în lume vreo putere care de dragul evreilor va pune în mișcare vreun soldat, că se vor primejdi oasele unui singur creștin pentru această rasă desprețuită din adîncul inimei de toate popoarele europene. Dacă ar urma într-adevăr o intervențiune — ceea ce nu credem — cestiunea izraelită ar fi *pretextul*, nu cauza adevărată a ei; iar, dacă e vorba de pretexte, cată să admitem că, îndată ce o înțelegere s-ar stabili între cei ce ar avea interes de a nimici statul român, pretextele nu vor lipsi; de nu va fi cestiunea izraelită, se va găsi altul și totul s-ar reduce la o cestiune de timp și de timp nu tocmai îndepărtat.

Dacă însă o asemenea înțelegere nu s-ar putea stabili, atunci nici cestiunea izraelită nu va fi mai primejdioasă, din punct de vedere internațional, decît aceea a deplinei uniri a Principatelor, a alegerii Domnului străin ș.a.m.d., aceasta cu atît mai mult cu cît nimenea, absolut nimenea nu are dreptul de a se amesteca în afacerile noastre interioare și a regula poziția nenumeratei mulțimi de proletari străini care au venit pe capul nostru.

Dacă dar un pericol internațional există, el există abstracție făcînd de la cestiunea izraelită, iar dacă nu există, cestiunea izraelită nu e în stare a-l crea. În orice caz cestiunea aceasta n-ar servi decît ca pretext și n-ar fi nicicînd cauza adevărată a unei politici dușmane nouă.

Măntinerea articolului 7 chiar n-ar adăoga și n-ar scădea pericolul internațional dacă el într-adevăr ar exista; numai că o asemenea măntinere ar însemna c-o luăm pe minecă cu toată Europa, ceea ce nu ne-ar șede bine ca popor mic ce sîntem și ar avea aparența că căutăm pricina cu luminarea. Avem în fața noastră un tractat internațional pe cari cei ce l-au semnat sînt obligați a-l respecta și, oricît de binevoitoare ar fi unele din puteri pentru noi, oricît ar voi a recunoaște greutățile cu cari avem a ne lupta, totuși trebuie să le dăm posibilitatea de-a ne face concesiuni și să ne punem și noi pe terenul formal al Tractatului de la Berlin. Dacă nu fără pericol, dar [nu] fără neplăceri continue o nație mică nu se poate face luntre și pune contra Tractatului de la Berlin.

Aci e toată greutatea și tot meșteșugul. A crea pentru evrei *posibilitatea* de-a ajunge la drepturi civile și politice fără a compromite nici un interes național și economic al românilor, a ridica piedeca absolută a religiei pentru a o-nlocui cu garanții și mai puternice, iată ținta la care trebuie să aspirăm cu toții.

Ținta aceasta e însă mult mai complicată de cum s-ar părea. Se cer lucrări de organizare și introducerea unor principii în legislațiunea noastră care, departe de a fi liberale-cosmopolite, vor fi binișor retrograde, dar vor avea meritul de a pune pe de a pururea la adăpost naționalitatea noastră și a țării noastre.

Dar asupra tuturor acestora vom reveni.

[8 iunie 1879]

„ROȘII, ÎNCEPÎND DE LA ORATORII LOR...”

Roșii, începînd de la oratorii lor din Senat și de la ministrul Învățăturelor Publice și sfîrșind cu redactorii „Românului” și ai foi bîrbierilor franțuji, sînt atît de neștiutori de carte încît adeseori dau ocazia la cel mai mare haz oricărui om cu oarecare cultură temeinică.

D. General Manu de ex. a întrebuițat în ședința de joi a Senatului față cu guvernul actual epitetul de cinic. Deodată toată suflarea roșie din Senat, ministrul învățăturilor de pe banca sa, d. Grădișteanu, oratorul roșilor, în fine ziarul „Românul”, toți într-un glas zic că acest epitet e neparlamentar, e o insultă gravă, iar ziarul „Românul” esplică cuvîntul — *ipsissimis verbis* — astfel:

D. Manu merse pînă a-l numi (pe guvern) *cinic*; ceea ce se tîlmăcește în limbajul poporilor; *cine nelegiuit, cine spurcat*.

Este oare un singur cititor care să crează cumeă un om de condiția socială și de cultura d-lui general Manu ar putea întrebuița în Parlament un cuvînt care să nu fie strict parlamentar?

Cuvîntul „cinic” are a face tot așa de puțin cu cuvîntul grecesc Κίων (cine, și încă nelegiuit și spurcat) precît de puțin are a face d-l C. A. Rosetti cu partidul Rozei Roșie din Anglia.

Iată cum stă lucrul. După moartea lui Socrat discipolii lui se împărțiră în două direcțiuni, unii căutînd a dezvolta mai departe principiul cunoștinței (școlile lui Euclid și Phaedo) alții căutînd a dezvolta principiile lui morale și anume școala cinică a lui Antistene și cea a lui Aristipp din Cyrenae.

De ce școala lui Antistene se numea cinică? Pentru că vechiul filozof, un model de virtute și de înțelepciune, era un cine nelegiuit și spurcat, după esplicarea d-lui Grădișteanu și a „Românului”?

Ciudată calificare pentru un discipol al lui Socrat!

Cauza poreclirii e următoarea: Antistene (născut la 444 înainte de Chr.) nu era copil legitim, deci nici cetățean cu drepturi egale în Atena. Tatăl său fusese atenian, numă-sa însă tracă. Ca discipol și ca învățător el era deci mărginit la locul de educațiune Κυνοσάργης (cinele alb), un sat pe un deal spre nord de Atena, consfințit lui Hercule și loc de educațiune a copiilor bastarzi. Aci-și preda Antistene lecțiile și de aici elevii lui au lat numele de cinici. Numele acestui

sat venea de acolo că, cu prilejul unei jertfe aduse lui Hercule, un cîne alb, răpind o bucată din cărnurile de jertfă, a dus-o în gură pe acel deal.

Iată originea cuvîntului „cinic”. Însemnarea originară a cuvîntului este deci: discipol al filozofului socratic Antistene. Școala cinică e totodată muma școalei *stoice*.

Mai tîrziu, și mai ales de pilda lui Diogen din Sinope, cuvîntul și-a schimbat intru cîtva semnificațiunea. Cinismul a degenerat în trufie și lipsă de pudoare. În suta întîia după Christos, adecă 500 de ani după moartea întemeiatorului, cinismul devenise un fel de predicățiune morală, însoțită în mod ostentativ de barbă lungă, păr lung, haine neingrijite ș.a.m.d.

De aci înainte cinismul înseamnă *lipsă de pudoare* pînă în ziua de astăzi; nimic mai mult, nimic mai puțin.

Pe deplin corect a fost așadar d. general Manu dacă și-a mîntînit espresia, pe deplin potrivită și parlamentară, mai cu seamă fiind ilustrată cu exemple.

A propune Domnului un decret prin care se răsplătesc cu medalia *Bene Merenti* batjocuri îndreptate contra persoanei și a familiei sale e lipsită de pudoare, e cinism.

A însărcina cu siguranța capitalei și a persoanei Măriei Sale pe omul care-a proclamat răsturnarea lui și republica din Ploiești e un act lipsit de pudoare, e cinism.

A striga pe toate ulițele că convenția cu Austria e „cadavrul sîngerînd al României aruncat la picioarele contelui Andrassy” și a iscăli apoi singur acea convenție și a deveni ministru pentru a o aplica e un act de lipsă de pudoare, e cinism.

Dacă d-lor redactori ai „Românului” le convine mai bine esplicarea pe care și-o dau înșiși ea mai potrivită, noi vom sta tot așa de puțin la ceartă cu dumnealor ca și cu calfele de bărbierie de la „Renașterea”.

În fine d. Petre Grădișteanu a spus că ecuivalentul cuvîntului „cinic” e cuvîntul francez *canaille*.

Se înșală d-sa. Și un om cinstit poate fi cinic. Dar cînd întrunește cineva o exemplară tărie de caracter și de convingeri, un talent oratoric (de clown) și curăție de moravuri, atunci amîndouă cuvintele, deși nu s-apropie în sens lexical unul de altul, totuși sînt strîns unite în unul și același nobil piept.

În orice caz, față cu d. Grădișteanu nu se va întrebuița *numai* epitetul „cinic”.

Interesante din orice punct de vedere au fost dezbaterile Senatului asupra răspunsului la mesajul tronului în zilele de 7 și 8 iunie.

Vom da pe rînd toate discursurile membrilor opoziției conservatoare, din cari toate au strălucit prin farmecul adevărului și prin acea artă oratorică fără meșteșugire și panglicărie care e proprie oamenilor onești și serioși.

În ședința de la 7 iunie au vorbit din partea opoziției dd. general Manu, Strat și M. K. Epureanu, din partea partidului guvernamental — d. P. Grădișteanu. În ședința de la 8 a vorbit dd. Dim. Ghica, generalul Florescu, Lascar Catargiu, iar din partea guvernamentalilor iarăși d. P. Grădișteanu. La acest singur orator, demn, cum s-ar prinde, de parlamentele, dar și mai mult încă de circuirea Franciei și a Angliei, se reduce tăria logică și mai cu seamă cea *morală* a partidului guvernului din Senat.

Există un biet om nenorocit aici în București pe care o soartă nemiloasă, hărăzindu-i un cap de mărimea unei măciulii de mac și un trup închireit și ridicol, l-au zvirlit totuși pe scîndurile scenei, ba încă i-au mai inspirat și nenorocita predilecție nu pentru farse de genul paiațelor, ci pentru tragedie înaltă, încît vizitarea teatrului e totdeauna primejduită de cătră acest creștin.

Numele proverbial a acestui geniu ciudat în felul său e Crăcănel. Dacă se dă vro tragedie și joacă și el vrun rol, publicul se prăpădește toată seara de ris de interpretarea ciudată pe care Crăcănel o dă rolului său tragic; dacă se dă vro comedie, publicul plînge de interpretarea, vrednică de comizațiune a rolurilor sale comice.

Ei bine, Crăcănelul Parlamentului e d. Petre Grădișteanu. Pronunțînd cuvinte mari și avînd o fizionomie nenorocită, care poartă sigiliul neșters a unei violenții pronunțate, voind a vorbi cu sentiment și căldură și nefiînd capabil de aceasta, domnia sa se umflă în mod artificial și, cu sofismele cele mai netrebnice, de cari ar ride și copiii, cu întortocheri de cuvinte, cu tertipuri și cusururi subțiri de avocat, d-sa s-apropie de cestiuni mari și de espunerea liberă și clară a spiritelor oneste. Ca să lumineze flacăările, orbitoare prin claritatea lor, d-sa aprinde un chibrit și, ca să liniștească oceanul minios, varsă un degetar cu untdelemn în el.

Dar se-nțelege că precum e guvernul așa și apărătorii lui sau mai bine zicînd *unicul* lui apărător în Senat.

Dar să-l lăsăm în știrea Domnului. Nici ne-am preocupat vreodată de stoicismul ciudat al acestui donu și nici avem de gând a ne preocupa de acuma-nainte.

Ședința de ieri a Senatului s-a început printr-un discurs al principelui Dim. Ghica. Ca și în alte rânduri principele au atras atenția asupra primejdiei situațiunii și au făcut un nou apel la înfrățire. D-sa a recunoscut că ministerul trebuie să rămâie la putere pentru a rezolva sub proprie responsabilitate cumplita cestiune la care a dat naștere. Cestiunea e destul de spinoasă ca să n-avem nevoie a ne irita unii pe alții, precum s-au întâmplat aceasta prin manifestul electoral al partidului național-liberal, care aruncă acuzări de trădare asupra conservatorilor. Între subsemnătorii acelui manifest sînt 10—12 străini, încetățeniți de ieri-alaltăieri. Numai astfel se poate esplica provenirea în manifest a unor asemenea nedemne acuzări la adresa celor mai vechi familii din România. În același manifest se vorbește și de Basarabia.

În loc ca partidul guvernamental să se apere, ce face el? Aruncă acuzări și în această cestiune asupra adversarilor politici, schimbînd rolurile.

Noroc — adaoase principele — că poporul nostru e înțelept, căci rar se va găsi un popor mai răbdător decît al nostru. Dar și răbdarea lui cată să fi avînd o margine.

Principele au încheiat cerînd guvernului un proiect de lege în cestiunea evreilor care, numai de va fi posibil pentru România, d-sa îl va vota împreună cu toată opoziția.

Dar la apelul de pace și înfrățire d. Stătescu a răspuns prin insinuațiuni și contraacuzări care de care mai neadevărat[e], învinuînd pe conservatori de introducerea evreilor în țară, de voința de a le da drepturi, de complicitate la dărîmarea havrei, mai mult încă — de ucide-re-a cetățenilor. În privirea alegerilor a spus că cele făcute sub conservatori erau mai rele decît cele făcute acum în perfectă legalitate.

Răspunsul d-lui general Florescu la acestea au fost scurt dar foarte cuprinzător.

Au avut loc în alegeri ilegalitățile cele mai monstruoase, cele mai culpabile ingerințe. Cit despre alegerile cu bita, ele sînt o invențiune a liberalilor, îndeosebi a unui om foarte aproape de guvern (P. Grădișteanu). Cine nu-și aduce aminte de barba și de perii smulși ai bătrînului prinț Constantin Ghica cu ocazia mișcărilor electorale roșii? Liniștea materială, ordinea care a domnit în alegeri a existat din cauză că *cei cari fac dezordine erau ei însii la putere*. Era să mor — zise generalul — fără să știu că partidul conservator e susceptibil de-a turbura apa. De la dv. am trebuit s-o aflu aceasta. În realitate au fost ingerințe nespuse și candidaturi oficiale; guvernul a făcut în orice colț al țării să lucească la ochii mizeriei și ai slăbiciunii sau decretele domnești de numiri în funcțiune, sau teroarea destituirilor.

Răspunzînd la acuzările d-lui Stătescu privitoare la liniștirea turburărilor de la 3 august, generalul a zis că nu de acuzat, dar de deplîns este că a fost silit să întrebuințeze armata, aceasta pentru că rămîne neclintit în credința juruită și pentru că tot d-nii roșii erau să răstoarne atunci pe Vodă. Se miră însă în genere de cutezarea ce o au cei cari au pierdut Basarabia, cei cari au pățit rușine la Arab-Tabia, cei cari n-au protestat cu nici un cuvînt la Berlin contra art. 44 și au adus asupra-ne cestiunea evreilor, cum de mai pot acuza pe cineva. Vrednică de plîns este starea conștiinței publice, vrednice de plîns exemplele cari se dau tinerilor de către tinerii miniștri. Acești domni prin purtarea lor au dat exemplul că nu prin muncă, nu prin emulațiune, nu prin învățătură se poate ajunge ceva în astă țară, ci prin lipsă de caracter. Alături cu d. Brătianu stau tinerii cari au numit convenția cu Austria cadavrul singerînd al României aruncat la picioarele contelui Andrassy, și cari a doua zi, ajungînd miniștri, nu numai au promulgat și iscălit convenția, dar s-au și umplut de cordoane austriace.

Iată exemplele de moralitate publică ce le dă tinerimea liberală.

Pină la publicarea dării de seamă stenografice a discursului d-lui Lascar Catargiu, foarte însemnat prin atitudine și cuprins, dăm deocamdată în șirurile următoare un estras al acelui discurs.

[10 iunie 1879]

[„OCUPAȚI CU STRÎNGEREA DE MATERIAL...”]

Ocupați cu stringerea de material în cestiunea izraelită și tratînd-o noi înșine cu toată paza cuvenită, n-am avut de cîteva zile nici timpul material, nici spațiu destul în coloanele noastre pentru alte întîmplări.

De atunci a venit știrea cumcă departe de continentul european și de patria sa, Franța, s-a stîns în luptă nobila și cavalerasca inimă a lui Napoleon IV, al împăratului prin drept divin și uman, și noi n-am găsit timp a-i consacra cîteva șiruri, ba nu-l avem nici astăzi chiar. A fost într-adevăr o tainică legătură între steaua Napoleonizilor și steaua statului latin de la Dunăre — cu îngălbînirea uneia a îngălbînit și steaua nației românești pe cer. Dacă împăratul Napoleon III n-ar fi avut nenorocirile care le-au avut în anul din urmă al domniei sale, niciodată nu se punea în mișcare cestiunea orientală în modul în care s-a pus, niciodată nu cîștigau în Europa preponderanța acele puteri a căror înriurire nu ne poate fi decît fatală.

Cît au pierdut naționalitățile cele slabe în genere, naționalitatea română îndeosebi prin moartea ocrotitorului lor nu se poate prevedea încă cu siguranță. Destul că în trecut ea și în prezent nu Franța, nu Italia ne-au susținut în conflictele noastre internaționale, ei Napoleon în Franța, iar în Italia influința sa predominatoare. Concepînd el întîi ideea unei mai strînse legături între popoarele latine, pentru a ținea cumpănă mulțimii reînviată a popoarelor germane și slave, ne acoperise și pe noi, pe cît a trăit, cu umbra acestei idei înviitoare.

Atitudinea d-lui Waddington și a d-lui conte Delaunay în Congresul de la Berlin ne-au dovedit că, cu sufletul marelui împărat deodată, s-au stîns și ideile sale și că nu avem nici un razim de așteptat de la Apusul latin al Europei. Avizați la noi înșine și la propriile noastre puteri, sfîșiați prin efectele unor organizații premature și corumpătoare, cu capetele stricate de o ideologie importată fără știrea vameșilor, guvernați în momentul de față — cel mai periculos al existenței noastre — de ignoranță și de rea-credință, moartea lui Napoleon IV e pentru noi îndoit de dureroasă. Nu doar că tînărul principe, urmînd calea croită de părintele său, ar fi putut să ne dea vrun ajutor imediat, dar poate că — întorcîndu-se roata lumii după cum din vechi obicinuește — principele, ajuns la înălțimea ce i se cuvenea, ar fi ajutat generației din România care creștea deodată cu el, de a lupta cu urmările greșelilor de azi.

Popoarele lesne uitătoare i-au înnegrit fără de judecată memoria, ingrații care îi înconjurau odată tronul părintelui său au aruncat fiere în inima nenorocitei mume — nici ocazia asta nu putea trece fără ca o jurnalistică lipsită de demnitate și de sentiment să nu birfească contra celui abia săvîrșit din viață; noi, descoperînd încă o dată vâlul negru ce acopere fața palidă, fină și brăzdată de suferințe a împărătescului tînăr, dorim sufletului său repaosul ferice a celor buni !

[16 iunie 1879]

[„AFLĂM CĂ D. N. T. MOLDOVEANU A FOST LIBERAT...”]

Aflăm că d. N.T. Moldoveanu a fost liberat. Cine ar trebui să îi ia locul? Noi nu credem că pașa din strada Armenească ar voi să schimbe palatul domniei sale cu altă chiliuță. Oricum ar fi, liberarea d-lui Moldoveanu ne-a surprins ieri. Azi însă, aflînd că un comisar rus a sosit în București pentru a lua parte la cercetarea încurcatelor afaceri ale cînstitului Simion, am preceput totul. Parchetul însă, ca să evite orice bănuială, a declarat că *deocamdată* nu e eaz de urmărire ! Bun ! Să așteptăm acum și vom mai vedea multe ! Bravo d-le Stătescu, dragă-ți este Themis, dar mai drag portofoliul !

[16 iunie 1879]

[„VECHEA IMPUTARE...”]

Vechea imputare pe care pururea ne-o făcea presa radicală e că nu credem în nație, pe cînd dd. radicali s-au identificat atît de mult cu ea încît partidul Mihălescu-Warszawsky reprezintă, ca o cristalizațiune geometrică exactă, toate aspirațiunile și voințele nației.

Convingerea noastră intimă a fost însă cu totul contrarie. Am știut și știm că numai partidul conservator reprezintă și poate reprezinta o țară agricolă ca a noastră în privirea adevăratelor ei interese și că dd. radicali n-au alt rol decît de-a amăgi orașele cu fraze ieftene și a exploata țara în socoteala lor. Mofturile cele subțiri, șurupurile advocățești, apocaliptica învățăturilor liberale-cosmopolite nația nu le pricepea, și fiindcă tot ce nu e priceput exercită farmecul necunoscutului, de aceea capetele cu semicultură s-au luat cu droaia după ele, căci ce era mai lesne și ce convenea mai mult deșertăciunii individuale a fiecăruia decît de-a se crede învățat citind coloanele „Românului”, și de-a crede că recitînd fraze de jurnal ai ajuns a întrece prin civilizație pe statele cele mai vechi ale continentului european, pe Franța, pe Anglia, pe Germania.

Dar iată că a venit în rîndul acesta o cestiune pe care nația o pricepe îndestul și ca prin minune nația nu mai este cu dd. radicali, și așa e de departe de-a mai fi cu ei încît fondatorii și glorificatorii gardei orășenești, adică dd. radicali, au trebuit să procedă la dezarmarea nației, să-i ia îndărăt puștile și cartușele ce i le încredințase și să-i zică : „Nație dragă, de astă dată tu nu pricepi nimic, deci te oprim de a te amesteca cumva în mod simțitor în daraverile noastre.”

Și cu toate acestea niciodată nația n-a avut mai multă dreptate și radicalii mai puțină, niciodată pericolul unei dominațiuni străine sub forma ei cea mai scirboasă n-a fost mai mare decît tocmai astăzi.

Dacă toți evreii — străini și pămînteni — vor căpăta deplinătatea drepturilor civile, Moldova nu mai are de trăit decît zece ani, Țara Românească treizeci poate. Se va începe atunci acea luptă de exploatare fără de milă — atît de favorizată de legislațiunea liberală — care s-a operat înainte de cîteva decenii în California între rasa spaniolă și cea anglosaxonă și care s-a sfîrșit prin estermnarea pe calea economică a rasei spaniole. Domnia fanarioților a fost o epocă de aur în comparație cu domnia de tină a evreilor și să nu uite nimeni că , evreii fiind clasă de mijloc și legislațiunea liberală fiind exclusiv în favorul acestei clase, ei vor deveni aci stăpîinii privilegiați și românul slugă la jidan.

Iar guvernul acestei țări merge atît de departe cu frica și cu nedestoinicia, dacă nu cu trădarea, încît pe români îi amenință cu soarta chedivului din Egipt, detronat de puterile europene; deși cazul se potrivește cu noi ca nuca în perete. Chedivul era dator cu bani, era dator a avea miniștrii străini și a supune finanțele țării sale controlului străinătăței. România nu e datoare nimic evreilor decît doar cu o bună recoltă de cînipă și cu cîțiva țaruși, ciopliți anume pentru membrii *pămînteni* ai Alianței izraelite.

Iar Europa însăși nici ne amenință, nici pretinde ceva în favorul evreilor. Ea a făcut din cestiunea izraelită o cestiune de recunoaștere a independenței noastre. Dar, de va recunoaște-o sau nu, pericolele internaționale ale existenței noastre naționale și de stat rămîn aceleași.

Nimic n-a ajutat neutralitatea garantată, nimic nu va ajuta independența recunoscută dacă pericolele într-adevăr există. Sau e organul guvernului atît de naiv să creadă că, prin admiterea la drepturi civile a o jumătate milion de vagabonzi, teritoriul României devine sacrosanct și, dacă nu s-ar putea mănține un stat apărut de badea Toader, se va putea mănține unul trădat din capul locului de Ițic și de Leiba?

Așadar — cu sau fără evrei — pericolele internaționale există și soluțiunea largă a cestiunii izraelite, propusă de Alianță și de redactorii „Românului” le-ar adăuga numai prin anemizarea și slăbirea elementului român, singurul în drept de a exista pe pămîntul nostru și singurul apărător al lui.

Noi credem că dîndu-le evreilor puțină de-a deveni români am fi făcut tot ce se poate face. E o concesie mare aceasta, căci pretutindene în Europa evreii emancipați, amestecîndu-se în cultura țării, au falsificat-o și corupt-o, dar cultura în România e deja o semicultură atît de coruptă și de radicală prin toate tendențele încît o picătură de otravă mai mult nu va schimba-o. Adevărata cultură națională merge ș-așa alături cu cultura generală și ea își va găsi temeliile numai atunci cînd fiecare țaran va ști a citi și a scrie. Orașele cari în locul sănătosului Anton Pan citesc dramele nesănătoase ale Parisului ș-așa și-au pierdut tot rostul unei culturi adevărate și vor redeveni într-adevăr românești cînd vor începe a-și reinvăța limba și obiceiurile de la badea Toader.

În sfârșit să mai lămurim încă o chestiune. Se face vorbă multă de evrei pămînteni, a căror existență o susțin mulți, între cari și d. dr. Bluntschli.

În realitate însă o seamă de evrei se pot *declara* pămînteni, deși nu există, căci nu există evrei cari în familia lor să vorbească *românește*.

Legile prusiene pentru emanciparea evreilor au urmat aceeași cale. În principiu toți evreii erau considerați ca *străini*, deși așezați Ge sute de ani în statele regelui Prusiei, și li s-a recunoscut dreptul de cetățenie numai acelora cari știau scrie și citi limba germană și își purta condicele de comerț, își făceau contractele și corespondența în această limbă. Iar restul era considerat de străini, n-avea permisiunea de-a se așeza nici la țară nici în orașe, n-avea permisiunea de-a intra ca *slugi*, ucenici sau calfe, c-un cuvînt marea mulțime era amenințată cu alungarea peste graniță și silită să emigreze.

Și-n Prusia au existat asemenea legi, fie generale, fie provinciale, pînă la 1869.

Nici Prusia așadar nu le-a dat evreilor decît *posibilitatea* de-a deveni germani și cetățeni, nimic mai mult.

Dar chiar această posibilitate dată au fost și este combătută de mințile mai luminate.

Învățăatul profesor de drept și economie politică Robert de Mohl contestă că evreii ar fi devenit într-adevăr germani și propune escluderea celor pămînteni chiar de la drepturile politice.

Dar se-nțelege că Prusia nu are nici pe d. C. A. Rosetti, nici pe d. Brătianu și de aceea acolo ideea statului e puternică și esclude orice elemente putrede și venetice din mersul dezvoltării ei.

[19 iunie 1879]

[„CAMERELE DE REVIZUIRE...”]

Camerele de revizuire, după aproape o lună de la întrunirea lor, s-au gîndit în fine că erau convocate pentru cestiunea revizuirii *art. 7. Mai bine tîrziu decît niciodată*. La ce au întrebuintat aceste 25 zile Adunările radicale? Puține la verificarea titlurilor, puține la discuțiunea adresei, și restul s-au închinat unuia din sfinții roșii numit Pierde-vară. Nu pot acuza opozițiunea că-i împiedică sau îi trăgănește. Nici o interpelațiune nu s-a făcut pînă astăzi, cu toate scandalurile zilnice ale unei administrațiuni unice, credem, în Europa. La verificarea titlurilor, opozițiunea, prin micul ei număr, a fost condamnată la un rol neînsemnat. În discuțiunea adresei i s-a închis gura, după ce vreo doi-trei oratori din sînul ei au putut abia să se rostească în zgomotul și miorlăiturile Bueștilor et Comp.

Tot așa s-a petrecut și cu discuțiunea cestiunii atît de importante a numirii unei comisiuni în cestia izraelită. Opozițiunea, prin glasul d-lui Vernescu, stabili cu multă forță și cu mult bun-simț că, dacă este vreo cestiune în care inițiativa aparține guvernului, este această reformă atît de capitală, care este cea mai îngrijitoare pentru viitorul naționalității noastre din toate cîte ne-au fost propuse sau impuse pînă astăzi. Totdeodată caracterul internațional pe care, grație *art. 44* din *Tratatul de Berlin*, această cestiune l-a căpătat impunea guvernului datoria cea mai strictă de a se rosti cu lealitate și cu francheță față cu reprezentațiunea țării. Nu așa i s-a părut guvernului că trebuie să lucreze; a stăruit să se nunească de Cameră o comisiune, în majoritate compusă de Stolojeni și Costinești, și dînsa, întrunită cu devotații guvernamentali din Senat, are să propuie țării soluțiunea acestei mari afaceri. Aci este un joc copilăresc. Niminea, nici în punctul de vedere fizic, nici în punctul de vedere moral, nu se ascunde dîndărătul *umbrei sale*. Dificultatea pentru guvern este că nu poate obține cele două treimi pentru a satisface angajamentele ce, cu toate denegările sale nerușinate, le-a luat și față cu *Alianța izraelită* și față cu cîteva guverne europene. Dar majoritatea o posedă în Cameră și în Senat, și nici că se putea altminterea după alegeri săvîrșite prin asemenea mijloace. Oricine știe dar că nime-n-a intrat în aceste comisiuni, fie din minoritate, decît prin voința sa. Ce purtare însă trebuia să fie minoritatea?

Din momentul ce opoziția s-a pus pe singurul teren constituțional și logic, adică de a cere guvernului să-și ridice masca și să spuie în fine țării cum crede că această mare și națională chestiune poate fi rezolvată fără a atinge interesele și drepturile ei, și totodată împăcînd în marginile putincioase cerințele *Tratatului de la Berlin*, atitudinea sa era din cele mai simple: să

aștepte acest proiect de lege, fie ca guvernul să se hotărască a-l propune direct ca guvern, fie ca, printr-un tertip copilăresc, să-l propună sub vălul foarte subțire al unui proiect făcut de amicii săi din Cameră și Senat.

Prin urmare opozițiunea n-avea nici un rol în *acel consiliu de familie roșu* ce se numește comisiunea Camerei și a Senatului. Astfel totalitatea opozițiunii din Senat a înțeles rolul său. Așa nu numai n-a luat parte la vot, dar doi membri ai opozițiunii, dd. N. Boerescu și N. Cretzulescu, aleși în acea comisiune, s-au grăbit a-și da demisiunea.

Astfel a lucrat și opozițiunea din Adunare, cu o singură excepțiune. Onor. d. P. Carp, ales de majoritate în această comisiune fără concursul niciunui din amicii săi politici, a crezut că trebuie să ia parte la aceste lucrări.

Fără a osindi în mod absolut această linie de purtare a onor. d. Carp, fără a contesta cîtusi de puțin că dînsa a putut să-i fie inspirată prin considerațiuni destul de puternice, cum de exemplu necesitatea de a supraveghea mersul guvernului și al comisarilor săi în această afacere, orișicum nu mai puțin stăruiam a crede că d. P. Carp este în această afacere cu totul izolat și în contradicțiune chiar cu amicii săi politici cei mai apropiați : d-sa nu reprezintă decît ideile sale personale, iar nu ale minorității Adunării. Această declarațiune era necesară. Cu bizantinismul lor cunoscut, prea adeseaori roșii s-au servit de opinia izolată a unui membru din partidul conservator pentru a-l confunda cu întregul partid la răspunderea acestor opinii cu totul personale ; și cu toate astea orice membru al partidului conservator care a crezut că în cutare chestiune trebuie să se despartă de majoritatea grupului său a avut totdeauna lealitatea să se rostească că lucrează în numele său personal. Dar aceasta nu a împiedicat pe onestul organ al partidului roșu să facă să atîrne asupra întregului partid conservator răspunderea unor opinii izolate. Pentru că dar de astă dată această tactică vicleană să nu aibă nici chiar un pretext de a se ivi, am crezut că trebuie să facem această declarațiune netedă.

Oricari ar fi opiniunile partidului conservator din Senat și Cameră asupra soluțiunii definitive a gravei chestiuni a art. 7, într-un punct el a fost unanim, în punctul procedurii constituționale, adică de a cere ca guvernul să se conforme și Constituțiunii și uzului parlamentar din toate țările, dîndu-și opinia sa motivată și aducînd sub responsabilitatea sa un proiect de lege în chestiunea de față. A lua parte în comisiunea numită din îndemnul guvernului pentru a-l scuti (cel puțin așa crede el) de sarcina constituțională care-l privește numai pe dînsul este dară a reveni în mod indirect asupra acestei opinii. Pentru a nu se da loc deci la asemenea interpretațiuni, care ar aduce confuziune în spiritul public, sîntem autorizați a declara că partidul conservator stăruiește în atitudinea care a luat-o de la început și că orice opinie sau demers al vreunui din membrii săi contrarii acestei atitudini nu pot lega decît pe acel membru, iar nicidecum schimba sau ingaja politica întregă a partidului.

[20 iunie 1879]

[„PUBLICĂM URMĂTOAREA EPISTOLĂ...”]

Publicăm următoarea epistolă ce primim de la amicul nostru d. P. Carp :

Domnule redactor,

În numărul de miercuri al ziarului „Timpul” îmi faceți onoarea de-a vă ocupa de persoana mea spre a condamna participarea mea la comisiunea mixtă, menită a da o dezlegare chestiunii evreiești, și vă grăbiți totodată de-a constata, nu fără amărăciune, deplina mea izolare în mijlocul partidului conservator.

Mergeți chiar mai departe.

Dînd comisiunii numele de *consiliu de familie roșu*, aveți aerul de-a insinua că aș fi intrat și cu în sinul acestei patriotice familii.

Îmi veți permite o mică întîmpinare.

Am afirmat în diferite rînduri, și toți membrii partidului conservator au afirmat-o ca și mine, că chestiunea evreiască nu este o chestiune de partid.

Dacă aceste declarațiuni erau făcătoare, nu am nimic de zis, dacă însă, precum o afirm, ele erau sincere, hotărîrile fiecăruia sînt libere de orice legătură de partid.

Sub punctul de vedere deci al principiilor nu poate fi vorba de izolare, căci vă desfid să-mi arătați un program comun, afară numai dacă propunerea făcută de cîțiva *juni conservatori* dimpreună cu cîțiva *juni liberali* de-a nu revizui art. 7 constituie programul opozițiunii. Pînă acum însă nu avem nici o probă despre aceasta.

Rămîne deci chestiunea de procedură constituțională, cum o numiți nu prea știm pentru ce.

Dacă nu mă înșel, fara ne-a trimis să dezlegăm chestiunea evreiască, și a căuta în o chestiune de procedură un motiv de abstențiune este după mine a se gândi prea mult la guvern și prea puțin la datoria ce avem cu toții în această tristă împrejurare.

Am acuzat pe d. Brătianu că, prin lipsa lui de idei și de voință, a compromis cu desăvârșire soluțiunea acestei chestiuni. Să fie oare aceasta un temei ca să arătăm la rindul nostru o lipsă de voință și de idei nu mai puțin culpabilă?

Am crezut că nu, și nu e vina mea dacă această credință a rămas izolată. Tot ce se poate zice este că pozițiunea unui membru al minorității este mai grea, căci, neavând informațiunile guvernului, voința lui poate să meargă pe căi rătăcite. Aș înțelege deci să criticați ideile mele, pentru aceasta veți binevoi însă a aștepta ca părerea mea emisă în comisiune să iasă la lumină. Chiar rătăcite însă de ar fi, răspunderea nu este a mea, ci a celor cari, având a zice ceva, nu au zis nimic și care, putând să lumineze țara, nu au vroit să o facă.

Atit aveam de zis și vă rog să-mi permiteți o ultimă observațiune.

Credeam că trecutul meu politic mă pune la adăpostul unor insinuațiuni ca acele de care am vorbit mai sus. Se vede că m-am înșelat. Fiind însă că ați iertat pe conservatorii de la Mazar Pașa, sper că va veni o vreme în care veți ierta și pe conservatorul din consiliul de familie roșu.

Primiți, vă rog, încredințarea distinsei mele considerațiuni.

P. P. Carp

D. P. Carp s-a crezut atins prin reflecțiunile ce foaia noastră a publicat în privința atitudinii sale în chestiunea izraelită. Cugetul nostru n-a fost de a osîndi sau critica această atitudine. Știm foarte bine că orice opinii ar profesa un om ca d. P. Carp, ele nu proced decît din niște sentimente onorabile și din convingțiuni adînci. Însă aceste reflecțiuni ne-au fost impuse printr-un caz de *legitimă apărare*. D. Carp este nu numai un membru însemnat din partidul conservator, dar încă o persoană care în toate chestiunile se pune cu curaj înaintea și nu suferă a rămînea vrodată în umbră; astfel dar partidul conservator, dacă ar tăcea, i s-ar putea cu drept cuvînt imputa de adversarii săi că opiniile sale în chestiunea izraelită au fost reprezentate de unul din principalii săi membri, d. Carp. *Asta nu este, și era și dreptul și datoria noastră, ca organ al partidului conservator, a o constata.*

Nici unul din cei *optsprezece senatori* care reprezintă partidul conservator în Senat sau din cei *douăzeci și doi deputați* care îl reprezintă în Cameră nu a fost de părere ca să luăm deocamdată parte la comisiunea *fără nume*, neprevăzută nici de Constituțiune, nici de regulament, care s-a substituit *inițiativei guvernamentale* și care în spiritul ministerului trebuia să-i serve totdeodată de *eco* și de *perdea* adică să-i traducă în mod fidel *adevărata voință și toideodată să-i acopere responsabilitatea.*

Acesta cel puțin a fost calculul guvernului, deși pînă astăzi știm că nu a izbutit. Dorul unui membru al opozițiunii, mai cu seamă al unui parlamentar corect ca d. P. Carp, care se rostise cu atîta talent în contra acestei machiavelice combinațiuni, nu era dar de a o absolvi prin prezența sa. Onor. d. Carp ne mai face o întrebare în epistola sa, întrebare care ni se pare cam neînțeleasă. Ne întreabă dacă din chestiunea izraelită facem *chestiune de partid*. Dacă înțelege prin aceste cuvinte a face „chestiune de partid” a exploata o chestiune în interesul pur și simplu al unor ambițiuni personale sau a unor interese de putere, nu numai din *chestiunea izraelită* dară din *nici o chestiune* nu facem chestiune de partid. Din partea d-sale, care cunoaște partidul conservator din care face parte de atîta timp, întrebarea era zadarnică; trebuia s-o lase coloanelor foilor roșii, unde era mai la locul său.

Dacă înțelege însă, ceea ce ne place a crede, prin această întrebare că partidul conservator are alte opinii decît partidul roșu în rezolvarea chestiunii izraelite, aici-i răspundem curat că *da*; este o deosebire între noi și partidul roșu. Dar între noi și *toți* membrii partidului roșu? O știe d-l Carp că *nu*. Știe că chiar în partidul radical mulți se vor separa de restul partidului lor, acei cel puțin ce vor privi această chestiune dintr-un punct de vedere mai înalt și mai larg decît interesul de gașcă.

D. P. Carp ne mai face o întrebare. Care sînt opiniunile partidului conservator în această chestiune?

Ne pare rău că pînă acum onor. nostru amic n-a putut să-și formeze o convicțiune în această privință. Opiniunile acestea au fost rostite în mod destul de clar pînă astăzi în presă prin diferitele organe. Însă, dacă este vorba de opiniile reprezentanților din Cameră și din Senat ai partidului conservator, numărul lor nu este așa de însemnat încît să poată ajunge la un rezultat practic rostind o opinie ce totul specială a grupului conservator.

Cu toate acestea, d-sa este în poziție a ști că în comisiunile parlamentare se propune o soluție care nu-i convine guvernului și care cu toate acestea este un program stabilit de *conservatorii* din Moldova în unire cu liberalii-moderați, program la care a aderat, după cît ni se afirmă, și fracțiunea, ba chiar mulți membri din partidul roșu. Dacă față cu tăcerea guvernului, adică față cu *exigențe necunoscute*, nu se poate stabili un program *absolut* — ceea ce pare a fi în ochii d-sale o condiție indispensabilă pentru ca un partid să poată pretinde că are

idei și inițiativă — atunci desigur că vina acestei situațiuni nu este a partidului conservator, carele tocmai prin procedura constituțională propusă aștepta să i se dea elementele necesare pentru ca acel program să se poată formula cu toată exactitatea cuvenită.

Într-un lucru deci au fost unanimi membrii partidului conservator, afară de d. P. Carp, în modul de a proceda la rezolvarea cestiunii și în spiritul ce trebuia să dirigă lucrarea lor în aceasta. Iată puncturile ce s-au stabilit în comun acord : 1. A nu lua nici o parte într-o comisiune antiregulamentară și anticonstituțională ; 2. A aștepta ca guvernul sau să prezinte un proiect de lege sau să se rostească în mod serios *asupra chipului cum dânsul, guvern constituțional și responsabil, crede că trebuie aplicat art. 44 al Tratatului de la Berlin* ; 3. În urma acestor preliminări indispensabile și când vom fi deplini luminați asupra cestiunii în toate puncturile de privire, a lua o rezoluțiune matură căutînd mai cu seamă a salva naționalitatea română de pericolele la care o ar espune o invaziune de elemente străine introduse în proporțiuni necumpătate și într-un mod precipitat în corpul ei ; și al 4-lea a nu face din aceasta o cestiune de exclusivism politic și a primi **pe acest țărîm, dară numai pe acest țărîm**, concursul, nu numai al tuturor grupurilor din opozițiune, dară și chiar al membrilor partidului de la putere, cari vor voi să se unească cu noi, în fine chiar al guvernului dacă el se va ralia la aceste păreri.

Astfel partidul conservator a înțeles a nu face din cestia izraelită cestiune de partid, iar nu intrînd în comisiuni neconstituționale și venind a mai adăoga o notă discordantă la haosul de opinii ce purtarea fără demnitate și fără curaj a guvernului a lăsat să se producă în Adunările de revizuire.

În treacă vom vorbi și de propozițiunea d-lui Blaremburg. D. N. Blaremburg n-are, credem, pretențiunea de a reprezînta partidul conservator și de aceea n-am crezut că trebuie să declinăm responsabilitatea propunerii d-sale, pe care a iscălit-o vreo doi-trei membri ai partidului conservator. Această propunere, deși este izbucnirea legitimă a unui nobil sentiment de indignare în contra politicei mizerabile care ne-a condus a primi ordinele străinilor în cestiuni cu totul interioare, totuși nu o credem practică în starea în care a ajuns cestiunea. Nu ne îndoim însă că d. N. Blaremburg și subsemnatorii nu cred a avea mai multe șanse de izbîndă și că au propus-o numai ca expresiunea unei nobile și legitime indignări ce trebuia să găsească un glas în sinul unei Adunări române.

După înlăturarea ei, nu ne îndoim un moment că subsemnatorii se vor ralia la soluțiunea ce partidul independent din Cameră o va crede mai națională și mai practică.

Terminînd, noi credem că onor. d. Carp, fără să sacrifice nimic din opiniunile sale personale, putea, cel puțin în privința procedurii, a nu se despărți cu zgomot de toți amicii săi personali și coreligionari politici.

Liber a fost să o facă, și iarăși am li tăcut și aci ; dar, cînd am văzut că adversarii noștri co muni, și în presă și în Cameră, exploatează această tăcere și că un Dimancea ne strigă că minoritatea este reprezentată în comisiune prin d. Carp și că d. Carp nu ia cuvîntul spre a se ridica în contra acestei afirmări, a trebuit să vorbim ; am făcut-o fără plăcere, dar fără șovăire.

[22 iunie 1879]

[„CU CÎT TREC UNA DUPĂ ALTA ZILELE...”]

Cu cît trec una după alta zilele, cu cît se prelungește fără nici un termen prevăzut sesiunea extraordinară, cu atîta cestiunea revizuirii se încâlcește mai mult, cu atît neliniștea și temerile cresc și cuprind toate mințile, cu atît mai mult toată lumea își pierde cumpătul și facultatea chibzuirii. O stare de nervozitate acută domnește în toate cercurile. Judecata rece lipsește de pretutindeni și mai ales de acolo unde ar trebui neapărat să nu lipsească.

Trecem prin niște zile în adevăr foarte grele și trebuie în sfîrșit să ne dăm seama că aceasta este plata, foarte scumpă poate, a greșelilor și rătăcirilor noastre politice săvîrșite de treizeci de ani încoace. De la mișcarea din 48 și pînă astăzi națiunea românească, pe țărîmul politic, n-a făcut alta decît a se lepăda sistematic de orice tradiție, a răsturna orice autoritate, a arunca departe orice s-ar fi putut numi original în viața ei națională, și-n același timp a

adopta, cu mai multă ardoare decât cuartalele de coloni din America de miazănoapte și pe o scară tot atât de înaltă, toate reformele, toate teoriile cosmopolite, toate calapoadele internaționale, în viața politică și intelectuală, în limbă, în moravuri, în tot. Libertate fără margini pentru orice individ, pentru toate necurățeniile ce s-ar scurge din cele patru colțuri ale lumii, în România ca și-n America; fraternitate și egalitate între om și om; republici mari și mici și prezenți de republică pe toate ulițele și-n toate cafenelele, în România ca și-n America; șiretenia, viclesugul și cinismul-virtuți cetățenești; gheșeftul — scopul; și politica umanitară — mijlocul. Acestea pe tărîmul politic; pe cel economic, nimic, curat nimic; din nenorocire întru aceasta ne deosebim cu totul de America. Rezultatul îl vedem, și poate că așa de tîrziu încît îl vedem în zadar.

Sîntem azi un popor de abia aproape cinci milioane de suflete. Nimic, aproape absolut nimic nu se produce în adevăratul înțeles al cuvîntului în țara aceasta decât pe tărîmul agricol; în cea mai mare parte agricultura noastră se lucrează într-un chip cu totul rudimentar și, mulțumită nestatorniciei de temperatură ce domnește în valea dintre Carpați, Dunăre și Marea Neagră, producția noastră atîrnă mai mult de la bunăvoința cerului, de la mila elementelor lui. Două milioane și jumătate de țărani (cifra exagerată poate), populație în adevăr românească, lucrează pămîntul și dau singura producție reală în această țară, pe cîtă vreme restul locuitorilor români, cei din orașe, țîrguri și țîrgușoare, populație amestecată din curcitură asimilate românilor, din străini neasimilați încă și din jidani neasimilați și neasimilabili, fac negustorie, speculă, camătă, ocupă miile de funcții publice, trăiesc din gheșefturi și din politică.

Populația rurală în marea ei majoritate, mai ales cea mai depărtată de țîrguri, n-are drept hrană zilnică decât mămăligă cu oțet și cu zarzavaturi, drept băutură spirt amestecat cu apă; foarte rar, la zile mari, și nici chiar atunci în multe cazuri, se învrednicește să mănînce carne și să bea vin; trăind sub un regim alimentar așa de mizerabil, țăranul a ajuns la un grad de anemie și de slăbiciune morală destul de întristătoare. Chipul unui țăran român, om de la țară, trăit în aer liber, seamănă cu al uvrierului stors de puteri în umbra fabricilor. Cine a umblat prin satele noastre, mai ales prin cele de cîmp și de baltă, a putut constata că d-abia din trei în trei case se găsește o familie care să aibă un copil, mult doi, și aceia slabi, galbeni, ligniți și chinuți de friguri permanente. Această populație, pe lîngă toate necazurile ei, mai are unul ce pune vîrf la toate: administrația. De Dumnezeu nu mai are nici o teamă muncitorul de la țară, pentru că Dumnezeu l-a părăsit, pentru cine știe ce păcate, în mina acestei administrații, compusă în cea mai mare parte din haitele de cafenegii, din ștregarii și necăpătuiții de prin țîrguri. Această corporație liberală și umanitară nedreptățește, batjocorește și jefoae pe țăran fără nici o milă; sînt membri în această onorabilă corporație al căroro numai numele bagă în năbădăi sate întregi. Aceasta ca stare normală și constantă, fără să mai pomenim că pe la soroace vine și cite o împrejurare mai însemnată, ca de exemplu afacerea Mihălescu-Warszawschy.

În același timp, în orașe mari și mici, liberalismul și umanitarismul ne prieste foarte bine: în numele libertății se face camătă fără margine; în numele egalității și fraternității deschidem brațele tuturilor elementelor stricate pe care le rejectează chiar societățile ipercivilizate și, în numele *națiunii române*, facem politică radicală, aspirînd la o republică, ba chiar și la mai multe.

Toată mizeria noastră publică o îmbrăcăm în formele poleite ale unei civilizații calpe, precipitarea noastră spre fundul răului o numim progres, fierberea unor elemente necurate și luptă lor cu elementele ce au mai rămas încă sănătoase în țară se numește politică. Acela ce cutează a se revolta față cu această stare de lucruri, acela care îndrăznește să arate că formele poleite învelesc un trup putred, că progresul nostru ne duce la pierzare, că elementele sănătoase trebuie să se conjure și să facă o luptă supremă pentru mîntuirea acestei țări este denunțat *opinie publice* de către negustorii de principii liberale umanitare ca barbar, ca antinațional, ca reacționar.

Rezultatul unei asemenea vieți publice îl vedem astăzi: primejdia revizuirii art. 7 nu stă atît în însăși cestiunea izraelită cît în starea în care ne aflăm cînd ni se pune această cestiune.

Cu multă greutate, cu destul chin, poate și este speranță că se va dezlega cestiunea evreilor, și independența, deja destul de scump plătită, ne va fi recunoscută; va rămîne însă de dezlegat o cestiune cu mult mai gravă și mai grăbitoare, cestiunea vieții noastre publice, cestiunea dacă trebuie să urmăm calea pe care rătăcim de atîta vreme sau dacă trebuie să mai putem apuca pe calea cea adevărată.

Vom fi un stat independent; cum vom face uz de această independență, aceasta e cestiunea cea mare.

[23 iunie 1879]

[„DE CÎND NAȚIA...”]

De cînd nația nu mai este cu roșii, dînd a înțelege aceasta prin deosebite acte care de care mai semnificative, de atunci „Românul“ a devenit amenințator.

Într-un număr amenință țara cu soarta chedivului din Egipt, într-altul cu o *lovitură de stat*; încît, dacă aceste amenințări ar avea oarecari perspective de realizare, d. Cogălniceanu va putea să esclame, nu fără mîndrie: Două lovituri de stat s-a făcut în România, una de Cuza și Cogălniceanu pentru a împrăști țărani români, alta de roșii pentru împămîntenirea ovreilor. Alăturarea pur și simplu a unor asemenea două antiteze ar cuprinde osînda roșilor în istoria României, ca a unor oameni cari au deschis porțile unei epoci cu mult mai triste, mai umilitoare, mai scirboase decît epoca fanarioților.

Ce însemnează aceste amenințări cu soarta chedivului și cu lovitura de stat? Sînt într-adevăr pericolele internaționale atît de mari încît țara, pentru a exista, să aibă neapărat nevoie de asemenea leacuri drastice?

Noi n-o credem sau cel puțin nu credem că asemenea pericole ar putea răsări din chestiunea evreilor. Am mai spus-o și în alt rînd că, dacă asemenea pericole există, ele există abstracție făcînd de la evrei și că cestiunea aceasta ar fi cel mult pretextul, nicicînd cauza adevărată a unui amestec din partea străinătății; încît singurul motiv serios care s-ar putea învoaca în favorul unei soluțiuni rele a cestiunii nu e înlăturarea pericolului, ci numai *cîștigul de timp* și probabilitatea cumcă în acest timp constelațiunea politică generală s-ar fi schimbat în favorul nostru. Dar, dacă acesta e motivul purtării guvernului, el ar trebui să-l mărturisească, nu însă să amenințe cu soarta chedivului sau cu lovitura de stat; și n-ar trebui numai să-l mărturisească, ci să vie totodată c-un proiect de lege care să fie espresia acestei situațiuni, căci guvernul știe prea bine ceea ce noi toți știm, că țara nu *voiește să dea nimic* și, pentru ca ea să fie înduplecată a da ceva, trebuie să i se da cuvinte cu mult mai puternice decît cazul de mofluție de la Cairo. Căci lucrul în sine e foarte clar. Evreii sînt un pericol imediat, pipăit și văzut; ei formează acea nenumărată populație cu desăvîrșire improductivă care trăiește din preocuparea muncii și sănătății românului, încît, dacă în mod absolut s-ar ridica stavilele de pînă acum, soarta poporului nostru ar fi analogă cu aceea a rasei spaniole din California: moartea prin mizerie și anemie. Populația evreiască crește în pătrat, a noastră dă îndărăt; cea dentii de la începutul secolului și pînă-acuma a devenit de cincizeci de ori mai mare atît prin nașteri cît și prin imigrațiune; ei au început a se aşeza prin locuri unde n-a călcat de secole picior de evreu, prin Cîmpu-Lung și prin Tîrgul-Jului bunăoară, ei amenință a împînzi toată țara și a o preface într-o altă Galiție, încît nimeni din rîndul lor înspăimîntător vorbește de sine și nația are oricînd înaintea ochilor pericolul întreg.

Nu este însă tot astfel cu pericolul internațional. Articolul 44 al Tratatului de la Berlin a fost introdus fără voia unora din puteri și, dacă ele s-au unit, cauza e că într-un congres toate hotărîrile se iau cu unanimitate, iar care din ele ar vota contra ar declara printr-aceasta că e gata a-și susține cu arma părerea contrarie. Care însă din puterile europene ar fi plecată de a sacrifica un singur soldat pentru evrei? Desigur că nici una. Prin urmare cu toată *unitatea formală* de vederi în Congres, în sine vorbind lucrul nu este atît de limpede, nici puterile nu sînt atît de unite în această cestiune așa-zisă umanitară. Noi mergem mai departe și susținem că evreii nici nu sînt cauza măcar a introducerii art. 44. Ei sînt o unealtă în Tratatul de pace al cărei mînunchi nu știm cine voiește să-l ție în mînă; ei sînt un pretext de amestec, creat în favoarea nu știm cui. Mai mult încă: rolurile în Congres erau împărțite de mai înainte, ca și cele ale actorilor, și ministrul de externe al Franței a primit, ca toți ceilalți, să învețe pe de rost cestiunea evreilor și cea grecească, numai pentru ca o putere mare precum e republica să nu joace pe figurantul mut în reprezentația de gală. Nu e îndoială că improviziunile nu erau permise defel, și o pildă de aceasta ne-a dat contele Delaunay, care propunea și *soluțiunea* cestiunii evreilor, lucru la care președintele Congresului, principele Bismarck, s-a opus.

Mergem și mai departe. O notă colectivă a puterilor dacă ne-ar veni în cestiunea evreilor, ea încă n-ar fi decît *pro forma* colectivă: instrucțiunile paralele verbale și confidentiale ar putea fi cu totul altele.

Deci într-o asemenea rețea fină de acțiuni și contraacțiuni desigur că poporul românesc nu poate vedea un pericol imediat și pipăit și e lesne de înțeles de ce el nu voiește să dea nimic.

Teama noastră nu este așadar nici cestiunea evreilor ca atare, nici exigențele mai mari sau mai mici ale puterilor; teama noastră e că cestiunea este deja rezolvată gata de către guvernul roșu și că actualele Adunări de revizuire au fost deschise cu neadevărul că cestiunea nu e de loc angajată. Teama ne e că cestiunea evreilor e tot așa de rău rezolvată gata precum era la vre-

mea ei convenția cu Rusia, trecerea peste Dunăre, cesiunea Basarabiei, pe cari Camerele n-au avut decât tristul și umilitorul rol de a le înregistra, făcînd multe fraze mari se-nțelege, dar cari în sine nu mai însemnau nimica.

Înțelesul acesta par a-l avea amenințările organului guvernamental. Daca Adunările nu vor înregistra și ratifica soluțiunea gata propusă prin escamotare de către cinstiții ei-aci ai reșiiilor ea din proprie inițiativă, atunci . . . atunci lovitura de stat.

Același sistem vicios se urmează neconținut. Guvernul face și apoi s-acopere cu responsabilitatea anonimă și ocultă a băieților din Adunări. „Sus băieți, jos băieți” și nația s-a pronunțat în favorul evreilor, spre stupefacțiunea tutu or cari cunosc și pericolul și voința țării.

[24 iunie 1879]

[„ROMÂNUL» SE PLÎNGE AMAR...”]

„Românul” se plînge amar de nedreptatea pe care Parchetul o face d-lui Simeon Mihălescu nepunînd capăt instrucțiunii și învoa-ă ajutorul d-lui ministru de justiție, al președintelui cabinetului etc.

Această plîngere are aerul unei amenințări la adresa Parchetului.

Protestăm contra unor asemenea nedemne apucături.

Cine-i dă drept ziarului guvernamental de-a se amesteca în cercetări cari prin natura lor cată să rămîie secrete pînă ce magistratul se va fi convins că are în mîna lui rețeaua întregă a crîmei -- dacă ea s-a comis?

Sau voiește „Românul” să se prefacă într-un copilăș atît de naiv încît să nu înțeleagă că o afacere de milioane nu se poate pune în evidență în cîteva săptămîni de zile, mai ales cînd, în cursul cercetărilor, obiectul acestora, d. Mihălescu, a continuat a sta ca director la Ministerul de Interne și a avut putința de a încurea ce se putea descurca și de a turbura ce se putea limpezi? Pentru noi rămîinerea la post în curs de două luni a d-lui S. Mihălescu este indiciul cel mai grav; iar al doilea indiciu e arestarea d-lui Moldoveanu tocmai în dricul afacerii. Prin urmare suspiciunea e mai gravă decît oricînd și așteptăm de la tinerii magistrați însărcinați cu afacerea că, cu cea mai mare minuțiozitate și luîndu-și oricît timp le va părea necesar, vor cerceta afacerea din fir în păr, ceea ce va contribui și mai mult spre liniștea și mîngîierea d-lui S. Mihălescu, dacă e nevinovat.

D. Mihălescu ar trebui să roage pe coreligionarii săi politici ca să nu-i compromită și să nu-i îngreueze poziția prin strigătele lor, căci publicul e în stare să-și zică că acestea toate sînt ridicate anume spre a intimida justiția, și se știe că asemenea intimidări au adesea tocmai efectul contrariu, de a încuraja pe magistrat și de a întări în el suspiciunea cînd cauza a [fost] apărată într-un mod atît de meschin.

[24 iunie 1879]

[„O LUNĂ DE ZILE A TRECUT...”]

O lună de zile a trecut de la deschiderea Camerelor chemate a revizui Constituția, spre a o pune în acord cu cerințele art. 44 al Tratatului de la Berlin, primit, fără nici o competență, în principiu, de către guvern și Camerele lui dizolvate. Adunările de revizuire și-au verificat titlurile și întîia lucrare la care au procedat după constituirea lor în regulă a fost răspunsul la adresa tronului. O cestiune importantă s-a ridicat cu ocazia dezbaterii asupra aceluî răspuns, cestiunea adică daca guvernul este sau nu dator a veni cu o propunere, cu un proiect asupra modificării art. 7 sau daca Adunările trebuiesc să facă acea propunere din propria lor inițiativă. Cu toate stăruințele minorităților din amîndouă Adunările, guvernul a refuzat cu încăpăținare

de a veni cu o propunere, ceva mai mult, a declarat că, în cestiunea evreilor el nu are absolut nici o părere, n-a prejudecat nimic, n-a legat întru nimic țara la vreo soluție oarecare, și că Adunările sînt libere a dezlega cestiunea cum vor crede mai bine.

Înainte de deschiderea Camerelor și pînă la dezbaterea asupra răspunsului la mesaj întrebarea era aceasta : guvernul luat-a vreun angajament față cu Europa sau cu Alianța izraelită în privința art. 7 ? Nu se găsea aproape nimeni care să răspundă negativ la această întrebare, și sentimentul general al țării era că guvernul luase niște angajamente, atît numai că în privința acestor angajamente unii aveau temeri mai mari, alții mai mici. Veni apoi dezbaterea asupra răspunsului la mesaj : abținerea guvernului de la orice propunere, declarațiile lui categorice că țara nu este legată întru nimic și că dînsa poate să propună și să hotărască orice-i va plăcea pentru moment liniștiră oarecum temerile generale. Guvernul nu avea în Camere cele două treimi trebuitoare pentru un vot de revizuire, așadar, deși propunerea din inițiativa parlamentară trebuia să vie din partea majorităților sale drept credincioase, dacă ea nu era conformă intereselor generale, nu putea trece. Dacă, prin urmare, guvernul lăsa soarta dezlegării cestiunii la bunul plac al Camerelor, fără ca să se amestece direct în afacere, dînsul nu putea avea angajamente luate în afară și tertipul spălării de răspundere nu-l întrebuița decît pentru a nu-și lega poziția ministerială de soarta problematică a unei oarecare soluțiuni. Astfel judeca publicul după întîia impresie ; cele advenite însă în urmă erau menite a ne dovedi că lucrul stătea cu totul altfel.

Camerele își aleseră cîte o comisie care să elaboreze un proiect de modificare a art. 7. În sînul acestor comisii s-a dezbătut îndelung și în fine comisia Camerii și-a redactat raportul, pe lîngă care a alăturat și un proiect pentru înlocuirea art. 7. În comisia Camerii, la redactarea proiectului s-a petrecut niște scene foarte interesante. Președintele Consiliului, d. I. C. Brătianu, a intervenit de mai multe ori în lucrarea comisiei, a făcut cîteva tirade patriotice, a arătat că țara e în primejdie mare și, cu tonul cel mai desperat, a conjurat majoritatea să adopteze propunerea d-lui Costinescu pentru salvarea patriei prin împămîntenirea unei mase de evrei împărțită pe categorii. Majoritatea comisiei a refuzat, și-a urmat lucrarea și a hotărît să-și citească raportul în ședință publică înaintea Adunării. Președintele Consiliului, în fața neizbîndei încercate în sînul comisiei, a cerut ca Adunarea să țină ședință secretă. Ședința secretă sau intimă a fost foarte furtunoasă : d. I. C. Brătianu a repetat tiradele patriotice pe care le cîntase comisiei, însoțindu-le de astă dată cu lacrimi fierbînti ; a spus că țara e amenințată de o primejdie de moarte în cazul cînd nu se va da împămîntenirea cum o cere d. Costinescu și că guvernul va fi silit să se retragă dacă comisia va stărui în hotărîrea ei. Mai mulți deputați au cerut d-lui prim-ministru să arate care anume este primejdia ce ne amenință, căci o simplă afirmare a d-lui I. C. Brătianu, neîntemeiată pe dovezi, nu mai plătește astăzi nimic ; președintele Consiliului neputînd aduce nici o dovadă, comisia a rămas să-și citească raportul în ședința de sîmbătă, cînd l-a și citit. Dăm mai la vale acest raport în întregul lui, împreună cu toate anexele.

În același timp cînd în comisia Camerii se petreceau cele arătate mai sus, „Românul”, care a declarat de cu vreme că împărtășește în cestiunea evreilor părerea redactorului său d. Costinescu, povățuia țara să fie cu minte și să adopte soluția patronilor săi, amenințînd-o în caz contrariu cu toate relele închipuite și neînchipuite, cu soarta chedivului, cu lovitura de stat, cu „însîngerarea țării” ș.c.l. Poveștile și amenințările gazetei personale a dd-lor Brătianu și Rosetti au avut din partea țării răsunetul și primirea pe care le meritau. Presa și publicul au fost unanime în această privință : amenințarea cu soarta chedivului e nerușinată, cea cu lovitura de stat ridiculă, cea cu „însîngerarea țării” nebunească — pentru a judeca astfel nu-i trebuie cuiva decît simțul comun. A compara starea unei țări de sine stătătoare, oricît de nenorocită ar fi din cauza unei politice rătăcite, dar vitează și onestă în relațiile ei exterioare, cu o provincie turcească care a desperat lumea prin neonestitatea și neplata datorii sale, încît a ajuns să i se impună un minister internațional ; a compara pe domnitorul onest, leal și brav al Țării Românești cu chedivul mufluz al Egiptului este în adevăr o mișelie, o nerușinare, mai ales cînd acel ce face această comparare infamă este organul personal al primului-ministru și al președintelui Camerii, cari poate că au cea mai mare parte de răspundere pentru starea unde a ajuns azi țara. A doua amenințare, cea cu lovitura de stat, a făcut o impresie mai puțin penibilă. Lovitură de stat ? Cu ce ? Cu plebiscit sau cu năbușirea țării prin puterea armată ? Sau poate, cine știe, va fi trecînd prin capul „patrioților” de la putere să facă lovitura de stat cu oștire străină ? Este ridicul a crede măcar un moment că pentru darea drepturilor la evrei s-ar putea face o lovitură de stat *cu plebiscit* ; e o nebunie a crede că pentru un așa scop s-ar putea întrebuița puterea armată a țării sau că un stat vecin ar avea atît de puțină minte și destule puteri disponibile pentru a le împrumuta d-lui Brătianu de dragostea evreilor. Cît pentru a treia amenințare, cu „însîngerarea țării”, ea este asemenea o nebunie. În orice țară din lume se pot găsi o mină de descreierați cari, fiind din niște nenorocite împrejurări ajunși la cîrma țării și nesocotind nici dreptul, nici sentimentul național, nici rezultatele călcării aces-

toră, să s-apuce a da promisiuni anticipate și a se lega ca din partea țării într-o cestiune internațională; țara însă nefiind datoare să primească, întru cât o privește, decât ceea ce e legal, poate respinge îndeplinirea acelor promisiuni sau legăminte date fără competență și, când din această respingere foarte legitimă ar fi să rezulte vreo mare dificultate, vreo primejdie internațională pentru dînsa, ea are un mijloc sigur de a aplana dificultatea și a conjura primejdia; însingurarea țării venind din afară cu care ne amenință foaia ministerială o poate țara înlătura foarte ușor prin o procedură sumară față cu cei ce, fără nici un drept, au dat în numele națiunii ceea ce știau bine că națiunea nu voiește a da odată cu capul. O repede spălare a necurătențiilor în familie, și țara se poate prezenta iarăși curată în fața lumii.

Atît stăruințele primului-ministru în comisie și în ședințele secrete ale Camerii, cît și povețele și amenințările „Românului” au tîns a face să se adopte propunerea împămîntenirii unei mase de evrei împărțită pe categorii. Și d. I.C. Brătianu și foaia d-sale au mers cu pornirea lor, după cum văzurăm, pînă la uitarea de sine. Din toate acestea ce rezultă prin urmare? Luat-a sau nu guvernul angajamente în cestiunea evreilor? Nu mai încapе îndoială, e mai mult decât sigur că da. Să vedem însă față cu cine le-a luat? Față cu Europa nu se putea lua angajamente decât asupra principiului că „religia nu mai poate fi o piedecă” ș.c.l., principiu înseris în art. 44 al Tractatului de la Berlin. Prin urmare, dacă guvernul n-a luat angajamente decât numai față cu Europa, pentru ce se ridică din toate puterile în contra proiectului majorității comisiei, care dă deplină satisfacere principiului din art. 44 al Tractatului? Pentru ce guvernul nu se mulțumește cu admiterea principiului? Pentru ce dînsul — care la începutul sesiunii a refuzat, cu încăpăținarea cea mai îndărătnică, a veni cu o propunere în cestiune, a-și da măcar o părere, declarînd că nu el, ci țara este chemată a dezlega cestiunea cum ea va crede mai bine — astăzi stăruiește cu vaiete și cu disperare pentru a face să dea națiunea mai mult decât cere litera Tractatului?

În o ședință intimă a Camerei d. I.C. Brătianu, amenințînd pe deputați cu primejdie din partea Europei și fiind întrebare care este anume acea primejdie, d-sa a răspuns că așteaptă pe azi, pe mâine o notă colectivă a puterilor prin care să ni se impună o soluțiune à la d. Costinescu. A trecut o săptămînă la mijloc și acea notă grozavă n-a mai sosit. Se afirmă că nota colectivă ar fi numai o dulce speranță a guvernului, menită a nu se putea realiza, deoarece Europa nu poate face colectiv pasul greșit de a ne impune o anume soluțiune înainte de a da noi una și mai ales cînd Camera este în ajun de a da satisfacere *principiului* din art. 44 al Tractatului. Odată admis principiul în dreptul nostru public, Europa nu se mai poate amesteca în modul aplicării lui, aceasta fiind o cestiune de drept privat. Așadar se naște întrebarea: guvernul stăruie să dăm evreilor mai mult de cît pretînd puterile prin Tractatul de la Berlin, care să fie cauza? Față cu cine a luat dînsul un angajament pentru a da mai mult decât putea Europa să-i fi pretîns? Răspunsul este numai unul: angajamentul s-a luat față cu acea putere internațională care a făcut să se înscrie în Tratat pe socoteala noastră art. 44, față cu Alianța izraelită. Lucrul e lămurit, așa de lămurit încît foarte puțin mai sînt aceia, atît în sînul națiunii, cît și în Camere, care să nu fie pe deplin convinși de aceasta.

Din norocire pentru țară e speranță că angajamentul luat de guvern pentru împămîntenirea unei mase de evrei împărțită pe categorii nu se va putea îndeplini. Camerele de revizuire nu vor ratifica învoiala făcută între guvernul „patriotic și național” al d-lui Brătianu și Alianța izraelită universală.

[26 iunie 1879]

[„MAREA MAJORITATE...”]

Marea majoritate, aproape unanimitatea românilor — zice organul oficios al guvernului — nu-și dă încă seamă de mărimea pericolului în care și-ar pune țara dacă ar lua cam peste picior Tratatul din Berlin, adică hotărîrea celor șapte mari puteri, întărită de voința de fier a d-lui de Bismark.

A lua peste picior Tratatul din Berlin! Dar cine-l ia peste picior? Am călcat sau călcăm noi Tratatul neîndeplinind art. 44 *tale quale*? Spune Tratatul undeva că acea dispoziție e absolut obligatorie pentru noi precum a fost pentru Turcia, este el o îndatorire ce ni se impune sub orice împrejurări? Nu.

Tratatul zice : „Liberă sînt cu Europa de-a-ți recunoaște sau nu independența ; și-o recunosc dacă admiți art. 44, nu și-o recunosc dacă nu-l admiți”.

Unde vede „Românul” obligațiunea absolută de-a îndeplini art. 44 numai decît și oricum ar propune-o guvernul ?

Neadmițînd art. 44, rămînem în poziția în care am fost înaintea războiului, adică vasali nominali ai Porții, cu deosebirea numai că Poarta însăși nu ne-a pus deloc această condiție, că ea ne-a recunoscut independența din capul locului, încît am rămînea vasalii unei Puteri care s-a lepădat de vasalitatea noastră prin două tratate consecutive, prin cel de la San-Stefano și prin cel de la Berlin.

Poziția noastră ar fi așadar o independență reală, fără atîrnare de nimenea, nerecunoscută însă de o parte dintre puteri. Acestea toate fără ca noi să fi călcat Tratatul de la Berlin, căci, neprimind un beneficiu ce ni se acordă sub o condiție ce ni se cere, nu poate zice nimeni că am fi călcat noi Tratatul, abstracție făcînd de la împrejurarea că nici îl *putem* călca, de vreme ce, nefiind nici făcut, nici iscălit de noi, el nu poate cuprinde nici îndatoriri, nici drepturi ale noastre proprii.

Astfel stă dar cestiunea din punct de vedere curat rațional și, dacă nu e altă primejdie decît ca independența noastră reală să nu fie recunoscută numai decît, atunci ea nu e atît de mare pentru ca „Românul” să aibă dreptul a amenința cu lovirea de stat, cu soarta chedivului, ba cu a Poloniei chiar. Sîntem noi *datori* a primi art. 44? Am contractat noi vrodată obligațiunea aceasta, ca chedivul datoră sa publică? Deloc. Nu sîntem datori numămăi nimic și totul se reduce la o propunere de învoială între noi și puteri, liberi fiind și unii și alții de a voi sau de a nu voi. Voim art. 44, avem recunoașterea independenței ; de nu, nu. Abia e nevoie de-a adăoga că independența este un fapt care există, recunoscut sau nerecunoscut fiind. În alte timpuri independența și recunoașterea regalității legitime atîrna de confirmarea papei ; asta nu i-a oprit pe principii necatolici de-a exista ca atari și de-a fi într-adevăr independenți și fără binecuvîntarea specială a Santității Sale.

Dar se va zice că cestiunea, deși logic vorbind e în favorul nostru, totuși puterile -- călciind ele înșile Tractatul de la Berlin -- ar voi a exige numai decît admiterea art. 44.

Dacă o asemenea exigență ar exista într-adevăr, atunci vom trebui să știm *cauza* adevărată a ei.

Dacă acuma e cea mărturisită de art. 44, adică *pur umanitară*, atunci n-avem a ne teme de nimic. Nu ni se va arăta un singur caz în istorie, unul singur, în care o cauză pur umanitară să fi adus vrun amestec, vro ingerință din afară. Deși aproape toate războaiele moderne se deschid sub *pretexte* umanitare, totuși cauzele, în genere bine cunoscute, sînt cu totul altele și n-au a împărți cu pretextul nici în clin, nici în mînică. Cerneală și hîrtie s-au întrebuintat într-adevăr multă pentru cestiuni umanitare, bani însă puțini, iar sînge nici o picătură măcar. În fine, dacă e vorba de umanitarism, atunci poporul acela care intra-adevăr are nevoie de-o tratare umană este poporul nostru propriu, exploatat, nu neamul exploatator al evreilor, încît chiar din acest punct de vedere restricțiunile noastre sînt într-adevăr umane, iar art. 44 neuman. Singurul defect al art. 7 din Constituția noastră e că, pe lîngă mulțimea nenumărată a evreilor cari nu merită drepturi, se loveau și acele cîteva mii cari le merită și această injustiție sîntem oricînd gata de-a [o] recunoaște și de-a o drege, dînd deplină satisfacere exigenței umanitare. Și aceasta vom face-o de-ar exista art. 44 sau n-ar exista, adică independent de orice amestec al străinătății. Dacă Europa nu e mulțumită numai cu atîta, bine, dacă este, și mai bine. Mai mult decît posibilitatea pentru evrei de-a deveni români nu putem da, oricare ar fi sau n-ar fi intențiile art. 44.

Lucrul s-ar schimba însă atunci cînd cestiunea umanitară n-ar fi decît pretextul cerințelor puterilor, iar cauza adevărată ar fi cea materială, a intereselor lor politice. Atunci însă, chiar admițînd art. 44, adică înlăturînd pretextul, am fi departe de a fi înlăturat cauza și am rămîne tot în cazul fabulei despre lup și miel, adică tot noi la vale și tot noi am turbura apa. Pretexte se vor găsi așadar pentru a acoperi o cauză nedreaptă, căci pretextele bune pentru cauze rele sînt foarte ieftene în lumea aceasta.

Întorcîndu-ne la vorba noastră, spusă în mai multe rînduri, repetăm : „Dacă pericol există, el există abstracție făcînd de cestiunea evreilor”.

Iar dacă el nu există și dacă cele șapte puteri mari și voința de fier a d-lui de Bismark n-au alt scop decît cel umanitar, decît cel de a vedea că evreii nu sînt îngrađiți pentru cauze religioase, atunci dovezi despre aceasta, strălucite chiar, le putem da orișicînd.

După ce „Românul” recunoaște însuși că *măjoritătea*, aproape *unanimitatea* poporului nostru nu-și dă seamă de pericolele fictive ce le inventează guvernul pentru a-l speria, noi nu mai avem multe de zis. Pîntru noi e de ajuns dacă aproape *unanimitatea* poporului nu împărtășește spaimile organului oficios, și e și natural că nu le împărtășește, căci e un popor viteaz, drept, foarte tolerant, ba poate e-a început a recîștiga chiar vechea și admirabila lui calitate

de a judeca toate lucrurile cu sînge rece și de a nu da nimic pe vorbe goale. Dovezi istorice pentru acest bun-simț, într-adevăr superior, sînt multe : cvlavios fără a fi bigot, poporul românesc, cel mai numeros în Orientul Europei, *nu a produs un singur sfînt* din mijlocul lui ; și drept, fără finețe juristice, el s-a judecat fără *coa* civil și penal 500 de ani aproape. Reîntoarcerea la acele calități ale strămoșilor, la vitejie, dreptate și cuminție, va fi începutul unei epoce de adevărată regenerare și numai atunci cînd cineva nu va fi uunit bun sau rău după cum e alb sau roșu, ci abstracție făcînd de la opiniile lui politice, numai atunci cînd vom fi drepti față cu noi înșine și nu ne vom sfișia pentru vorbe scrise pe hîrtie de autori străini în țară străină, pentru alte popoare și alte împrejurări, atunci cînd vorba adevărată va găsi ureche ascultătoare vom începe a ne respecta între noi și a fi uniți.

Ministeriul, în neumire de astă dată cu *majoritatea*, ba aproape *unanimitatea* românilor, va pune, zice „Românul”, cestiunea ministerială.

Dacă va pune-o, bine va face, căci sperăm că va face loc unui cabinet într-adevăr responsabil, care să se pună el însuși cu propriul lui curaj în fața Europei, nu ca d. Brătianu care, din nefericire, se dă îndărătul Camerelor și lasă săgețile să curgă asupra pieptului deschis al țării. Ceea ce dorim din adîncul inimei e ca viitorul cabinet, oricari ar fi ideile lui asupra marginilor libertăților publice, să fie compus din oameni cu desăvîrșire întregi, cu caracter statornic și cu mai multă iubire de țară decît de sine. Un cabinet *leal* va găsi oricînd concursul leal a tuturor partidelor.

[27 iunie 1879]

[„DACA APARENȚELE NU AMĂGESC...”]

Daca aparențele nu amăgesc, proiectul de soluțiune patronat de guvern nu numai că nu va avea două treimi, dar nici măcar majoritatea simplă în Adunare. Patru secții ale Camerii s-au pronunțat pîn-acuma pentru proiectul prezentat de opoziție, două pentru proiectul guvernului, iar votul uneia se va da astăzi.

Sătui de a mai face recriminări, repetăm numai pe cea principală, pe care am făcut-o în atitea rînduri ; lipsa de curaj și de opinii a guvernului, care pîn-acuma s-a acoperit totdeauna cu responsabilitatea *anonimă* a Camerelor în loc de-a o lua singur pe minecă. Tot astfel a urmat în cestiunea evreilor. În loc de-a spune de mai nainte ce are de gînd să facă, pe ce cale dorește rezolvarea, cari sînt exigențele puterilor, în loc de a veni c-un proiect de lege cu care să stea sau să cază, guvernul pune Camerele, deci reprezentațiunea țării, înainte și-i spune : „Tratează tu cu Europa !”

De aceea partidul conservator în Senat și în Cameră s-a rostit contra acestei proceduri fricoase, care putea, care poate să compromită fondul cestiunii. Dacă ministeriul formula un proiect și dacă acesta trecea, atunci compromisul ntre interesele noastre și Tratatul din Berlin ar fi fost aflat și era bine. Dacă proiectul cădea — ceea ce e mai verisimil — el cădea pe cale negativă, lăsînd minile libere atît Camerelor cît și unui nou guvern, oricare ar fi fost acela, de-a face ce i se va părea mai de cuviință și mai practic. E foarte clar că, avînd fiecare responsabilitatea lui bine definită, un proiect neadmis de țară cădea împreună cu guvernul actual, iar țara precum și succesorii guvernului actual rămîneau degagiați din nou și liberi a reîncepe tratările din capul locului.

Dar azi, presupunînd că guvernul cade, în fața cui rămîne țara cu voturile ei date în mod pozitiv ? În fața Europei. Guvernul care ar lua locul cabinetului Brătianu ar sta cu minile legate printr-un vot pozitiv al Camerelor și, în caz de extremă necesitate, Camerele ar trebui să revie asupra unui vot pozitiv, dat în toată forma, să se supună ele împreună cu țara unei umiliri, să treacă sub jugul caudin. Foile adversarilor noștri vor simți din tonul ce ținem că nu sîntem de loc dispuși de a face recriminări și, dacă totuși începem cu recriminarea de căpetenie, cauza e pentru a arăta că partidul conservator și astă dată s-a purtat pe deplin corect cînd a susținut o procedură strict constituțională, cînd a cerut un proiect din partea guvernului, pentru a-l admite, a-l modifica sau a-l respinge. Acuma se va vedea de ce importanță era cestiunea de procedură constituțională și de ce partidul conservator a trebuit să țină la ea pentru a ține pieptul țării acoperit de cătră avangarda guvernului.

A mai fost o cestiune în care cabinetul Brătianu a urmat aceeași cale greșită, punînd pieptul țării înainte în loc de a lucra din proprie inițiativă și pe proprie răspundere : cesti-

unea Basarabiei. Nu negăm că păbar mai amar decît acesta nici Mintuitorul pe muntele Măslinilor n-a avut să-l beie, dar părerea noastră este că, odată guvernării noastre văzînd că Basarabia va fi în orice caz pierdută și că nu vor avea pe nimeni în Congres pentru a-i susține, trebuiau să-l beie, trebuiau să primească marile foloase materiale propuse de puternica, prea puternica noastră vecină, pentru că în cestiunea art. 44 să aibă un sprijin măcar, un sprijin cu atît mai sigur cu cît acel articol al Tratatului era îndreptat și contra Rusiei. E drept e-ar fi pierdut toată popularitatea și că în alegeri ar fi căzut definitiv, dar ce ar fi însemnat această pierdere ca partid pe lingă pavăza care ar fi creat-o contra art. 44?

Toce mai din contra a urmat însă. Iar a pus Adunările înainte, a făcut pe opoziție să crează că cine știe de ce sprijin se bucură în străinătate și a-ncheiat-o apoi cu rușinea umilirii Corpurilor legiuitoare și a țării întregi. În loc ca șapte persoane să treacă sub jugul caudîn, a trecut țara sub el.

Opoziția, văzînd tonul semeț al organelor guvernamentale, a contribuit a crea acelaș curent, crezînd că cine știe de ce sprijin puternic se bucură dumnealor în străinătate; în zadar un ministru plenipotențiar al unui stat cu desăvirșire amic ne-a scris din Berlin că Basarabia e pierdută, să nu fim copii, să căutăm a trage cel puțin foloasele cele mai multe posibile din această pierdere; noi am stăruit a crede că amicul nostru n-avea dreptate, că fusese amăgît și că guvernul nostru trebuia să fie foarte tare în afară cînd vedeam tonul semeț și insultător al organelor lui. Am tăcut deci, i-am dat spornic ajutor în senzul în care părea a-l voi guvernul, am comis greșala de-a crede pe d. Brătianu și organele sale.

Cine nu-și aduce aminte ce calificațiuni nu ne-am atras cu acea ocazie? Pe cînd armatele erau pe cîmpul de război, am spus deja: „Luaiți seama, rușii vor Basarabia”. Am fost numiți calomniatori ai împăratului pe de o parte, ai guvernului nostru pe de alta, pînă ce în sfîrșit s-a văzut cine a avut dreptate.

Dacă guvernul ar fi fost leal în cestiunea actuală, ar fi avut concursul nostru leal. Partidul brătienist ar fi trebuit să se convingă de mult că în toate cestiunile am fost de bună-credință, că tonul organului nostru n-a fost nicicînd acela de a căuta popularitate și că-n orice cestiune națională am fost în realitate alături cu el și numai în aparență contra lui, cu toată înverșunata ură cu care căpeteniile partidului nostru au fost tratate de diferiții Patărlăgeni ai Camerelor. Am crezut într-un rînd țaria închipuită a dd. Brătianu-Rosetti, dec-ni-se voie acum a nu mai crede pericolele închipuite de iest timp, asupra cărora vom reveni mai jos.

Articolelor de speriițiune ale „Românului” nu li se poate nega meritul de a merge *crescendo*.

Întîi chedivul, apoi lovirea de stat, în fine *intervențiunea*.

Pentru a ilustra pericolul intervențiunii „Românul” reproduce o parte din strălucitul într-adevăr discurs al d-lui T. Maiorescu din ședința de la 30 septembrie 1878. Culminațiunea pasajului citat de „Românul” e următoarea:

D. Maiorescu. Eu vă întreb: care va fi pozițiunea noastră dacă nu vom primi Tratatul de la Berlin? Ei! d-lor, am văzut că Rusia s-a grăbit de a numi la noi un ministru-reședințe, deși nu ne-a făcut onoarea a numi un ministru-plenipotențiar; nu putem totuși, desigur, decît a fi recunoscători guvernului imperial rus pentru această bună-voință ce s-a grăbit a ne arăta. Am auzit chiar că și guvernul austro-ungar a numit la noi un ministru-plenipotențiar. E curios lucrul acesta. e curios de a vedea graba cu care cele două puteri vecine numesc miniștri-reședinți în țara noastră, fără să aștepte să vadă dacă noi eseculăm Tratatul din Berlin sau nu; și cum puterile mai îndepărtate, care și ele sînt scutul nostru și poate apărătorii mai firești ai noștri, Italia, Franța, Engliera, Germania, după cum am aflat, refuză de a ne recunoaște independința pînă ce nu vom esecula în întregul său tratatul. Apoi, dacă pînă ce nu vom esecula în totul tratatul, acele puteri protectoare naturale nu ne vor recunoaște independința, nu ne vor susține drepturile noastre, la cîine vom adresa oare la 1 iulie spre a cere ca să efectueze slobozirea teritoriului nostru? Nu pot adăoga niciun cuvînt mai mult pe acest tărîm. Cu toții ne înțelegem. Trag numai concluziunile că este necerios a se zice că putem să nu eseculăm Tratatul de la Berlin fiindcă situațiunea țării s-ar lămuri foarte bine și fără aceasta. Nu; situațiunea țării va fi compromisă fără aceasta și, neeseculînd complect tratatul, țara e în pericol.

Acea gravitate abstractă, anunțată m... înainte, are dară o primă realitate, are o întrupare pipăită, și acest corp real este îmbrăcat în uniforma soldatului rus care ne stă pe teritoriul nostru.

Citatul „Românului” ar avea într-adevăr loc, dacă noi am fi negat vreodată că opunîndu-ne în mod absolut de a ne conforma cu tratatul, n-ar exista pericole pentru țară. Am spus-o și repetat-o de atîtea ori că cheștiunea evreilor poate forma oricînd un pretext de invaziune. Pe de altă parte însă organul guvernamental ne va concede cum că la 1 iulie 1879, adecă de astăzi peste două zile, nu vom avea nevoie a ne adresa la nimeni spre a cere să se efectueze slobozirea teritoriului nostru, căci prima realitate, întruparea pipăită a gravității abstracte, acest corp real care este îmbrăcat în uniforma soldatului rus, care stătea pe teritoriul nostru, toate acestea

au dispărut. Țara e de mult evacuată de ruși de la Dorohoi pînă la Chiustenge; e evacuată *de facto* azi, va fi evacuată *de jure* poimîni.

Asemenea e cu desăvîrșire necunoscut ca guvernul austro-ungar să fi concentrat trupe în Ardeal pentru o eventuală intervențiune armată. Așadar nici cel mai puternic motiv de intimidare al guvernului, intervențiunea, nu este atît de clar încît să primim orice soluțiune ne-ar propune d. Costinescu.

Reprezentanții congregațiunii izraelite de rit spaniol din capitală, precum și reprezentanții templului choral de rit occidental au adresat Camerei o petiție prin care cer egala îndreptățire a coreligionarilor lor pămînteni. Din această petiție reproducem următorul pasaj :

Iată un număr îndelungat de ani de cînd această țară se bucură de era constituțională, de cînd soarele libertății complete a răsărit pentru toți românii. Un timp de înălțare pentru toți afară de noi. Atîția ani de viață și de propășire tuturor, iară pentru noi evreii români tot atîția ani de *durere și suferință sufletească*.

În momentul cînd s-a proclamat rădicarea tuturilor, ni s-a creat nouă o *viață înjosită și amărită*.

Regenerîndu-se România, toți fiii ei au fost puși pe același picior de egalitate. Noi însă am fost lăsați în starea excepțională de mai nainte, care astăzi ne pare și mai grea rămînd singuri noi supușii ei.

Reprezentanți ai națiunii ! cu umilință vă implorăm să dați ascultare strigătului de durere ce iese din adîncul inimei noastre. Faceți ca să dispară acele legi care ne țin pre noi într-o stare de escludere nepotrivită cu secolul în care trăim. *Și noi sîntem fii ai României. Și noi sîntem devotații ei. Și noi ne rugăm pentru binele ei, precum contribuim și noi la toate sarcinile deopotrivă cu toți. Ea este singura noastră Patrie, toate interesele și simțimintele noastre sînt legate cu și pentru ea, în solul ei sînt depuse osemintele părinților noștri.*

România, nobilă pentru toți și întru toate, nu poate fi decît nobilă și pentru noi. Ea nu poate îngădui ca libertatea și egalitatea să nu fie egal împărțite.

Libertatea implică echitate și dreptate pentru toți. Fiți dară, o, voi, aleșii acestei națiuni atît de nobilă, de tolerantă și de bună, drepti și generoși pentru noi, *cari ne iubim Patria ca și ceilalți*. Dați-ne și nouă loc în cetatea Patriei ca să putem și noi lucra cu vigoare pentru întărirea și strălucirea ei. Dați-ne și nouă voie să ne putem mîndri cu falnicul nume de cetățeni români.

Noi evreii pămînteni, pacinici industriași și muncitori, avem în sinul nostru o *inimă românească care tresare de bucurie cînd Patria prosperă și care se întristează cînd se află în nevoi*. Nu tolerați ca să fim numiți străini în această țară cînd istoria și rațiunea probează contrariul.

Am subtras asigurările de patriotism pentru că le credem. Știm prea bine că art. 7 al Constituției cuprinde o piedică absolută și că mulți izraeliți, din cei cari ar fi meritat drepturi, au fost loviți de acel articol.

Deși durerea și suferința sufletească, viața înjosită și amărită ni se par, la dreptul vorbind, calificațiuni cam prea colorate pentru traiul apărât de legi al unei populațiuni care a avut în mod egal toate drepturile civile, afară de acela de a cumpăra moșii, totuși recunoaștem că legile noastre viitoare trebuie să dea posibilitatea de a se șterge rînduri-rînduri și inegalitatea aceasta

O singură observație mai avem de făcut. Dacă izraeliții se simt într-adevăr fii ai României și sînt devotați ei, dacă țara noastră e singura lor patrie, dacă toate sentimentele lor sînt legate de acest pămînt sfînt pentru ei ca și pentru noi pentru că acoperă osemintele părinților lor, dacă își iubesc patria ca și ceilalți, dacă inima lor se întristează cînd ea se află în nevoi, dacă toate acestea sînt, precum sîntem și noi bucuși a crede că sînt, atuncea : *Hic Rhodus, hic salta !*

Recunoască dar că restricțiunile de pîn-acum au existat tot pentru motivul apărării patriei și naționalității și declare-se mulțumiți cu începutul de emancipare oferit de Cameră, un început căruia din inimă îi dorim să dea roade bogate, să aibă de rezultat asimilarea a cît mai mulți izraeliți se va putea.

Izraeliții, deși nu le-ar fi cu puțință să înlăture prin o asemenea declarație solemnă pericole reale, dacă ele ar exista, ar adăogi cel puțin la înlăturarea unui *pretext* de intervențiune și ar da o dovadă strălucită de patriotism, o dovadă care o datoresc chiar României în urma uneltirilor Alianței.

Pună-se în poziția românilor și spună-ne care ar fi românul ce n-ar renunța bucuș la orice drept politic și civil, ba la viața lui chiar pentru a înlătura umbra unui pericol asupra patriei sale ?

Aducă-și aminte că în Prusia civilizată nu mai departe decît acum 8 ani jurămîntul evreului n-avea efect juridic, nu era crezut precum nu era jurămîntul ghiaurului înaintea cadiului turcesc. N-a fost legile noastre mai umane chiar înainte de regulament, [legi] cari admiteau pe evreu ca om de onoare și de conștiință, deși nu ca cetățean al statului ?

Despre o prea mare durere sufletească, despre înjosire și amărîre nu poate fi dar vorba.

Fiți drepți și cunoașteți-vă. Cei mai mulți din coreligionarii voștri — excepțiunile sînt atît de neînsemnate încît mai nu numără —, aproape totalitatea voastră nu vorbește românește în familie; mulți, foarte mulți nici nu cunosc limba românească.

Oare o condiție pentru a fi fiu al României și o dovadă de iubire de patrie nu este a vorbi limba patriei?

Noi nu sîntem — izraeliții o știu bine — inamicii cauzei izraelite, dar amici încît să renegăm singele nostru și să periclităm interesele poporului, care de sute de ani au apărut și ținut aceste țări, așa amici nu sîntem. Noi credem că interesele reciproce sînt armonizabile, dar pentru aceasta se cere bunăvoință și abnegație reciprocă.

[29 iunie 1879]

[„DACA MAIORITATEA...”]

Daca majoritatea, aproape unanimitatea nației, după chiar mărturisirea „Românului”, e în contra soluțiunii cestiunii izraelite patronate de guvern, daca cestiunea e încoutestabil cea mai însemnată care se ivește în viața noastră publică de douăzeci de ani încoace, dacă divergența de opinii între nație și guvern e atît de mare încît garda civică a trebuit dezarmată, atuncea nu mai înțelegem cum un guvern ce se pretinde parlamentar mai țină morțiș la putere și nu face loc, de nu adversarilor săi politici, cel puțin nuanței aceleia a partidului liberal care în cestiunea izraelită nu e în strigătoare divergență de opinii cu nația întregă.

În loc însă de a urma măcar astă singură dată o purtare corectă, în loc de a da pas unui ministeriu într-adevăr responsabil, neangajat înafară și înlăuntru, în loc de a dezlega minile puterii esecutive pe de o parte, a nației și reprezentațiunii naționale pe de alta, organul care are majoritatea, aproape unanimitatea nației contra sa, urmează cu articolele amenințătoare, cu tertipurile bizantine de pîn-acuma, adăogînd, pe lângă formulele mistice din trecutul său de carbonar încă una, ultimele cuvinte pe cari Götthe, murînd și lipsit deja de conștiință, le-a rostit: „Lumină, mai multă lumină!”

Dacă starea guvernului actual e ca a bătrînului poet de la Weimar în momentul în care a rostit acele cuvinte, atunci în zadar am repeta că lumină s-a făcut, căci n-ar mai fi în stare s-o vază.

Din capul locului am arătat că nu drepturile politice de acordat evreilor sînt periculoase, ci acel unic drept civil pe care nu-l aveau, acela de a cumpăra proprietăți rurale; am arătat apoi cum acordarea acestui drept în Galizia a avut de rezultat reducerea populației autohtone la rolul de iloți ai evreilor; am arătat cum greutățile ce apasă pe țaranul nostru în momentele de față din cauza costisitoarei organizațiuni liberale îl fac accesibil la cea mai neumană exploatare din partea capitalului, cum terenul e pregătit pentru esproprierea nației românești din chiar țara, din chiar pămîntul ei strămoșesc. Am arătat cum de la deplasarea generală a societății și de la cumplita apăsare ce s-a născut în urma înmulțirii elementelor improductive, elementul productiv al țării, țaranul, dă îndărăt, se corupe, împle temnițele. Nu se poate zice că în lămurirea cestiunii am fi cruțat pe cineva. Drepti și cu unii și cu alții, am aruncat dungi largi de lumină asupra rețelor ce discompun și corup societatea română, dovedind totodată că elementul evreiesc, improductiv cu totul și alungat de mizerie și stricta organizare a statelor vecine în țara noastră, e dintre toate cel mai uzurar, cel mai apăsător, cel mai corumpător. Nu credem așadar că nu s-ar fi făcut lumină îndeajuns în privirea aceasta, căci presa opoziției liberale și a celei conservatoare au fost harnică în descoperirea întregului pericol care ar amenința imediat nația românească daca art. 44 al Tratatului de la Berlin s-ar primi *tale quale*.

În privința pericolului internațional ce ar rezulta din refuzul net de a primi art. 44 am spus că, dacă un asemenea pericol există, el există abstracție făcînd de la cestiunea izraelită și că această cestiune va fi cel mult pretextul, nicicînd cauza unei intervențiuni. Înainte de a se formula marginile în cari voim a primi articolul 44, semnatarii Tratatului s-au despărțit deja în două grupuri, în cei ce au recunoscut independența României și-n cei ce n-au recunoscut-o încă. O scrisoare din Paris către „Corespondența politică” confirmă că puterile s-au adresat Austriei pentru ca aceasta să facă României reprezentațiuni amicale asupra necesității de a executa Tratatul de la Berlin. D. conte de Hoyos, ministerul pleni-

potențiar al Austriei, a fost însărcinat să facă aceste reprezentațiuni și să declare că *puterile cari n-au recunoscut încă independența României* vor face demersuri colective pe lângă guvernul român, în cazul cînd acesta ar întîrzia de a răspunde cererilor legitime ale puterilor.

Așadar puterile cari n-au recunoscut *încă* independența s-au adresat la una care a recunoscut-o *deja*, pentru a face reprezentațiuni în privirea aceasta.

Pîn-acum proporția între cei ce recunosc și cei ce nu recunosc independența e de 3 : 4 ; dacă s-ar șterge principiul absolutei escluziuni din cauză de religie al art. 7, poate că proporția ar deveni și mai favorabilă, ea ar fi de 4 : 3, sau de 5 : 2.

Se-nțelege că în toate combinațiunile acestea facem abstracție de la a opta putere din Congres, de la Alianța izraelită, sub a cărei influență escluzivă pare a sta guvernul nostru și ziarul „Românul”.

Dar, în genere, pentru ca cestiunea să devie *discutabilă* trebuie ca țara să aibă un guvern leal și inteligent, nu unul care a amăgît sistematic țara, care înlăuntru promitea a nu da nimic, iar în afară promitea a da tot. Țara a pierdut cu desăvirșire încrederea în nuanța Rosetti-Brătianu, căci a fost înșelată sistematic de la venirea la putere a acestei nuanțe și pînă acuma, cînd amăgitorii s-au infundat. Necesitatea unui guvern leal și neangajat în cestiunea izraelită e mai mare decît oricînd ; e absolut necesar ca partidul Mihălescu-Dimancea, pentru care toate cestiunile au fost numai mijloace de a rămînea la putere, să facă loc unei alte nuanțe, pentru care rămînera la putere să fie un mijloc de a rezolva în înțeles național cestiunea pendentă.

[3 iulie 1879]

[„UN NOU ZIAR...”]

Un nou ziar hebdomadâr a apărut în capitală. În privința scopului ziarului „Fraternitatea” citim în program :

Scopul acestei foi este mai cu seamă a înzestra pe coreligionarii noștri izraeliți cu cunoștințele cele mai necesarii, pentru a forma dintr-înșii *celăfeni buni și folositori societății*, cari să fie totdeauna gata a-și sacrifica puterile lor *materiale și spirituale* pe altarul *patricii*, participînd cu corp și cu suflet la interesele cele mari ale națiunii.

Îi urăm viață lungă și succes pe această cale într-adevăr grea și spinoasă.

[3 iulie 1879]

[„TREBUIE SĂ AIBĂ CINEVA...”]

Trebuie să aibă cineva singe mai rece decît reptilele și un despreț în adevăr suveran pentru mișclile omenești, spre a nu se revolta în contra celor ce se urzesc și se țes de atita vreme împrejurul sîmburelui numit cestiunea evreilor ; toată tăria sufletească a unui sfînt n-ar putea opri pe cineva să nu-și piarză azi pînă și cel din urmă grăunte de speranță în viitorul acestei țări.

De la primele înfrîngeri suferite de guvern în Cameră, pe cînd încă cestiunea pendentă se afla în dezbaterrea comisiei de inițiativă a revizuirii, s-a pornit din afară asupra țării și îndeosebi asupra Camerii noastre un potop de injurii. Toate gazetele evreiești din cele patru unghiuiri ale lumii, cu insolența caracteristică și tradițională a neamului lor pribeag, au aruncat asupra-ne toată murdăria penelor lor nerușinate.

Dacă lucrul s-ar fi mărginit aici, dacă numai sectarii lui Mamona ar fi scuipat asupra-ne, n-am fi avut nimic de zis, am fi lăsat să treacă lucrul nerelevat. Orice s-ar zice, între noi și evrei este o deosebire de rasă, care nu ne permite nouă s-avem față cu dînșii în împrejurări

de onoare decît despreț și numai despreț. *Noblesse oblige*. Oricît de nenorociți am fi prin împrejurări istorice de deosebite naturi, sîntem un popor ce a știut și va ști, oricînd va fi nevoie, să-și plătească cu prisos datoria de sînge, sîntem un neam de oameni lipit, prin tradiții, moravuri și limbă, de un petec de pămînt, pe care, cu titluri netăgăduite, îl putem numi țara noastră. Între noi prin urmare și un soi de oameni imprăștiați pe toată fața pămîntului, a căror patrie sînt ținuturile unde dobinda e mai mare, unde specula fără frîu găsește mai puține stavile, unde cuvîntul omenic are mai puțin înțeles; între noi și o rasă cosmopolită, care la Viena e vieneză, la Paris pariziană, la Veneția venețiană și pretutindeni evreiască; între o nație care cîștigă pe pămîntul său ca să trăiască apărîndu-l cu singele ei oricînd și o corporație lipsită de cel din urmă sentiment de demnitate bărbătească, care trăiește pe tot pămîntul ca să cîștige, a cărei membri se țin ca stolurile de pasări răpitoare pe urma oștirilor beligerante pentru a strînge avuții din bălțile de sînge; între noi — zicem — și această onorabilă corporație cestiune de onoare nu poate fi cît lumea, și astfel n-am fi avut nimic de zis în privința insolentei presei evreiești dacă n-ar fi găsit răsunset și canal de scurgere la noi, chiar în coloanele foii ministeriale.

De aproape o lună Adunările de revizuire se zbat într-o luptă plină de dureri; cu voința strivită de concursul împrejurărilor din afară, reprezentanții independenți ai țării își frămîntă mîntea căutînd de zor o soluțiune a cestiunii izraelite de natură a concilia cerințele de principiu ale Tratatului cu interesele pozitive naționale. Guvernul, care la începutul sesiunii s-a abținut de la orice inițiativă de revizuire, afirmînd categoric că n-a prejudecat în cestiune nimic față cu străinătatea, îndată ce comisiunea de inițiativă ia o hotărîre, intervine în dezbateri, se face partizan al unei anume soluțiuni mai favorabilă decît toate evreilor, face din adoptarea acestei soluțiuni cestiune ministerială, amenință țara cu primejdiile internaționale cele mai grozave, iutîrzie dezbateri publică; toate iusă rămîn zadarnice: hotărîrea majorității rămîne nestrămutată.

Atunci, ca la un semn convenit, pornește corul de insulte al gazetelor evreiești. Afară de insolenta lor caracteristică, în toate tiradele ce ni le consacră acele foi, în toate — subliniem cuvîntul — un lucru este foarte bătător la ochi, și adică: pe cînd țara legală și, personal, reprezentanții ei independenți sînt insultați, pe cînd dezbateri și hotărîrea comisiunii Camerii române sînt numite cel puțin „o nouă impertinență orientală”, guvernul, partizanii săi și indeosebi persoana d-lui Brătianu sînt nu numai cruțați, dar chiar ridicați pînă la cea mai înaltă slavă.

Din parte-i, foaia ministerială se grăbește a reproduce zilnic acele tirade, atrăgînd cu un ton de triumf asupra-le atenția tuturilor aceloră ce nu vor să adopte soluțiunea Costinescu, adică atenția *majorității*, aproape *unanimității* românilor. Trebuie să mărturisim că o mai mare lipsă de pudoare nu s-a mai dat pîn-acuma nici chiar prin coloanele ziarului bizantinilor din Strada Doamnei.

Starea nenorocită în care se agită țara azi este fără contestare rezultatul politicii acestor domni; și cînd națiunea, zugrumată într-un cerc de fier pe care l-au călit dinșii, este chemată să hotărască astfel despre viitorul ei economic și național, cînd lupta ei de scăpare îi sleiește una cîte una toate puterile, patrioții subliniați nu se pot opri d-a reproduce în întregul lor tiradele de insulte evreiești la adresa țării, declarînd că „deși nu împărtășesc din toate punctele de vedere acele *părer*i, totuși ele conțin și multe părți din nefericire adevărate”.

Nici un comentariu nu-i de lipsă și nu s-ar putea face în privința purtării foii ministeriale; noi, din parte-ne, mărgînindu-ne numai a o releva, atragem asupra-i atenția națiunii, pentru ca dînsa să-și poată întregi, barem cu această nenorocită ocazie, opinia și sentimentul în privința patrioților liberali și naționali din compania politică Mihălescu-Warszawski.

[4 iulie 1879]

[„ARTICOLELE DE SPERIICIUNE ALE «ROMÂNULUI»...”]

Articolele de speriiciune ale „Românului” încep a deveni nedemne și odioase. Pîn-acuma era amenințarea cu lovirea de stat, de care am ris de vreme ce o asemenea lovire nu se poate răzîma decît pe un interes al nației românești, iar nu a celei jidovești. O lovire de stat are totdeauna mulți amici nemărturisîți într-un popor și se face numai cu consentimentul — fie

mutual, fie mărturisit — al populațiilor *muncitoare*. Regii Franței, înlăturind organizarea feudală din propria lor voință, Iosif II centralizând puterea publică, Petru cel Mare întinzând mâna de fier asupra Rusiei au avut amicii în popoarele lor; lovirea lor de stat au atins o clasă, pentru a emancipa popoarele proprii. E de prisos a adăuga că Vodă Cuza era în aceleași condiții; el au lovit într-o clasă, dar au întins mâna pentru a ridica pe țărani, clasa productivă a țării.

Amenințarea cu soarta ehedivului asemenea nu ne-a speriat. E drept că liberalismul nostru extrem încearcă a preface și România într-un fel de țară internațională, în fața tuturor și a nimăru, în mlaștina de scurgere a elementelor economice și moralice nesănătoase a lumii întregi. Dar încercarea aceasta n-au succes pe deplin, și în timpul din urmă s-au trezit în România o reacție atât de vie și de inteligentă în contra umanitarismului bărbieresc și a înfrățirii cu toate rasele posibile și imposibile, încât am început a avea speranța că Dumnezeu și propria noastră voință ne vor feri de soarta Egiptului.

A treia amenințare, cu intervențiunea, am combătut-o cu motive cari nouă ni se par neînlăturabile.

Anu spus că cestiunea evreilor e sau *cauza* sau *pretextul* unui amestec al străinătății.

Dacă ea e *cauza* acestui amestec, atunci n-avem a ne teme de nimic. Cernelă și hirtie se vor cheltui pentru această cestiune, însă nimeni nu va risca oasele unui singur soldat pentru a realiza egalitatea deplină a evreilor în România. Dacă însă cestiunea izraelită nu e decât *pretextul* de intervențiune, atunci nu e nici demn, nici cuminte de a sacrifica interesele economice și naționale a unei milioane de oameni, pentru a înlătura un pretext, pe cînd cauza ar continua a exista.

Față cu articolele amenințătoare ale „Românului”, bazate pe articole de jurnale — și încă de jurnale evreiești precum e „Neue freie Presse” — aducem și noi următoarea relație a corespondentului din Viena a ziarului „Daily Telegraph”, care reduce la adevăratele lui proporții pericolul internațional, de care „Românul” nu se satură a vorbi.

Iată acea relație trimisă ziarului englez sub data de 9 iulie :

Cestiunea emancipării izraeliților din România a intrat acum într-o fază acută. Simbătă după-amiază s-au ținut o conferință la ambasada franceză din Viena, la care au luat parte d-nul Teisserenc de Bort, sir Henry Elliot, principele Reuss și însărcinatul cu afacerile Italiei.

Austria, Rusia și Turcia nu erau reprezentate.

Sujetul în discuțiune s-au dezbătut cu de-amăruntul și în unanimitate s-a găsit cu cale ca puterile să ducă afacerea pînă-n capăt (poursuivre l'affaire jusqu'au bout). Cele patru părți ce erau de față n-au fost însă în stare de a ajunge la o înțelegere în privirea mijloacelor de întreținut sau, precum s-a zis în adunare, la modul de procedură. Rezultatul tractărilor a fost ca ele să fie comunicale guvernului austriac. Conte de Andrassy nu e plecat de a duce lucrurile la extrem. El e de părere că n-ar fi înțelept de a se ocupa de o procedură care n-ar putea fi urmată dincolo de oarecari margini, ceea ce în termeni mai clari va să zică că, dacă guvernul român ar opune o rezistență serioasă, puterile ar găsi că e peste putință de a lua refugiu la măsuri coercitive. Deocamdată Austro-Ungaria e gata de a-și oferi bunle ei servicii. Mini dimineață contele Hoyos, reprezentantul Austriei din București, va fi primit deja instrucții depline în privirea pasurilor ce va avea de făcut. Aceste pasuri sînt în esență următoarele: El va invita pe guvernul român ca fără întârziere să vestească puterilor ce măsuri se vor lua pentru a îndeplini Tractatul de la Berlin în privirea egalității confesionale în Principat. Guvernul austriac, unindu-se cu acest mod de intervențiune, nu se unește însă cu politica silei, pe care unele puteri par gata a o urma, ci procedează numai simplu ca un împreună-semnatar al Tractatului de la Berlin.

Această manieră de [a] vedea, corectă și binevoitoare, o vor împărtăși, credem, în curînd și alte puteri. Căci nu trebuie să uităm că art. 44 nu e obligatoriu pentru România. Ni se oferă un beneficiu, dacă vom îndeplini o condiție. Neîmplinind condiția, renunțăm la beneficiu și atita tot. Puterile cari ar voi să ne silească a îndeplini condiția ne-ar face totodată cu de-a sila binefacerea de-a ne recunoaște independența, și bine nu-i poți face omului cu de-a sila. Dar asupra marginilor acelei condiții puterile înșile nu sînt de acord, de vreme ce pînă acuma s-au despărțit deja în două grupuri. Puterile ce ar voi să ne silească cu arma ar călca înșile Tractatul, de vreme ce art. 44 e facultativ pentru noi, precum pe de altă parte recunoașterea independenței noastre e facultativă pentru ele. Acest raționament e de pe deplin valabil dacă cestiunea izraelită e *cauza* amestecului; dacă ea însă nu e decât *pretextul*, atunci o repetăm încă o dată că, înlăturînd un pretext, se vor găsi altele o mie dacă adevărata cauză, un plan de cucerire de exemplu, va continua să existe.

Tot în sensul corespondenței de mai sus vorbește ziarul maghiar „Ellenör”, organul ministrului prezident al Ungariei, Tisza. Acest ziar dezmente orice amestec din partea Austro-Ungariei în cestiunea evreilor din România. El zice că Congresul a mers prea departe cînd s-a amestecat în afacerile interne ale țării. Puterile nu pot lua în nume de rău României dacă nu va executa din literă în literă Tractatul de la Berlin. Ziarul oficios maghiar aprobă proiectul Mărzescu, care în principiu face egale toate confesiunile. Modul de împămîntenire are drept

Legislativa română a-l regula după cum pricepe mai bine. România din contra e amenințată de invaziunea evreilor din Rusia și ar ajunge la soarta Poloniei.

După toate cele de mai sus, e natural dar dacă comisiunea delegaților Camerei nu țină de loc seamă de spaimile închipuite ale ziarului „Românul”, dacă măntine proiectul prezentat de d. Mărzescu și dacă a ales raportor pe d. Vasile Conta, carele în cestiunea izraelită e și mai intransigent decît d. Mărzescu.

[5 iulie 1879]

[„ÎN ȘEDINȚA DE IERI...”]

În ședința de ieri a Adunării guvernul, împreună cu prezidentul Camerei, a făcut o ultimă tentativă, zadarnică după părerea noastră, pentru a-și recîștiga echilibrul pierdut. D. C. A. Rosetti, pe cuvîntul că nu se mai simte a avea încrederea majorității, și-a dat demisia din prezidența Camerei. Demisia aceasta a fost mai întîi respinsă, apoi primită, apoi încă o dată respinsă, toate acestea prin ridicare de mîni; d. prezident a declarat încă o dată că nu va pîini cu nici un preț a-și mai păstra fotoliul pe cită vreme nu mai reprezintă vederile majorității. După acestea, d. prim-ministru, intrînd în Cameră, ceru cuvîntul pentru a declara că, înainte de a se citi raportul comisiunii delegaților în cestiunea revizuirii, ministerul are să-și depună demisia în mîinile M. Sale. D. prim-ministru mai adaogă apoi că Adunarea ar trebui să-și alcagă un prezident, spre a înlesni M. Sale mijloacele constituționale pentru formarea unui nou cabinet. Ședința se suspendă pentru zece minute, spre a se consulta intin Camera. La redeschidere, d. Lahovari zice că, situația fiind destul de mare și de însemnată, n-ar trebui guvernul să mai întrebuițeze astăzi dibăcii mici. Nici demisia d-lui C. A. Rosetti n-a fost primită de Cameră, nici demisia ministerului n-a fost primită de Domnitor. Aceste două demisii fiind paralele, una este strins legată de cealaltă, și trebuie a se vedea mai întîi ce va face Domnitorul cu demisia ministerului pentru ca Adunarea să poată proceda la ceva mai departe. D. Mărzescu este de aceeași părere și mai crede că Adunarea ar trebui să invite pe d. prezident a-și relua fotoliul. Se procede la votare pentru înlocuirea prezidentului; rezultatul votului este realegerea d-lui C. A. Rosetti cu 73 voturi din 121 deputați prezenți, abținîndu-se de la vot 42. După acest vot, d. prim-ministru, retrăgîndu-se din Cameră și banca ministerială rămînînd goală, se ridică ședința.

Deosebite zgomote s-au împrăștiat de ieri, după închiderea ședinței pînă azi, în privința cestiunii ministeriale. Le-nregistrăm pe cele mai importante și mai verisimile, pornite din izvoare mai mult ori mai puțin demne de încredere.

D. I. C. Brătianu, plecînd din Cameră, se zice că a mers la palatul de la Cotroceni spre a da demisiunea cabinetului. M. S. Domnitorul a primit-o și l-a însărcinat tot pe d. Brătianu să formeze un nou cabinet din elementele majorității din Cameră și Senat. Acest zgomot circulă de mult, încă de cînd cu întîile lucrări ale comisiunii de inițiativă. Zgomotul de remaniere s-a răspîndit mai întîi în cercurile guvernamentale și acum în urmă se vorbea despre aceasta în aceleași cercuri. Să fie aceasta adevărat sau este numai o ultimă consolare ce-și fac *patrioții*, căutînd a-și mai încropi niște dulei iluziuni menite a se risipi definitiv în scurt timp? Vom vedea. În privința acestui zgomot despre o remaniere ministerială cu elemente din majoritate noi ne-am mai spus părerea. Oricari ar fi persoanele din majoritate, cari ar părăsi vederile majorității asupra soluțiunii cestiunii evreiești pentru a adera la soluțiunea guvernului, situația ministerială nu s-ar schimba decît în mai rău: majoritatea nu poate să-și schimbe părerea și hotărîrea oricum s-ar remania ministerul; mai clar, nu cestiunea evreilor atîrnă de la cestiunea ministerială, ci cu totul din contra.

Un alt zgomot ce s-a răspîndit este că, prezidentul Camerei, stăruind în hotărîrea sa d-a se demite și M. Sa primînd demisia ministeriului, noul cabinet se va forma dintre membrii majorității.

Se mai șoptește încă că ministerul nici nu se va remania, nici nu se va retrage, ci va dizolva Adunările și va consulta din nou țara; este constituțional sau nu aceasta, nu discutăm acuma, constatăm numai că aceasta n-ar însemna decît o amîinare, o temporizare a căderii pînă la toamnă. Purtarea ce a avut-o guvernul în cestiunea art. 7 nu este tocmai de natură a-i asigura în viitoarele alegeri un triumf, pe care nu l-a putut avea nici în alegerile trecute

cu toată ingerența și cu toată tactica de amăgire și de false promisiuni pe cari le-a întrebuințat față cu corpul electoral. Astăzi știe țara lămurit cari sînt tendințele acestui guvern în cestiunea izraelită, așa că un nou apel la țară însemnează acuma o cădere hotărîită și zdrobitoare a acestui guvern.

Toate silințele, toate stăruințele, toate amenințările ce guvernul le-a făcut în Cameră pentru a o aduce să adopte în secțiunii soluțiunea Costinescu au fost zadarnice. Acum în urmă s-a văzut la ce proporții trebuiesc reduse amenințările guvernului cu primejdiile din afară, s-a văzut limpede că acele amenințări nu erau decît niște tertipuri grosolane și majoritatea, prin raportul comisiei delegaților și-a depus raportul și proiectul de modificare. Sentimentul public general intern s-a pronunțat cu putere pentru soluțiunea majorității, și în străinătate se constata în opinia publică un curent reactiv puternic împotriva tendențelor d-a ni se impune cumva o altă soluțiune decît a majorității. Cele publicate de noi ieri ne arată clar că în străinătate lucrurile sînt în privința noastră cu mult mai puțin negre decît îi plăcea imaginației d-lui Brătianu și officioșilor din Strada Doamnei a ni le zugrăvi. În urma acestora credem că guvernul nu și-a pierdut pînă într-abita judecata încît de la o nouă consultare a țării să mai spere ceva pentru sine și pentru soluțiunea sa. După cum stau astăzi lucrurile, în cazul cînd nu s-ar putea face două treimi asupra nici unei soluțiuni, nimeni n-ar putea consulta țara cu sorți siguri de reușită, decît numai un minister al majorității.

În orice caz, după toate probabilitățile va fi cu neputință a se da în această sesiune o soluțiune cestiunii pendente, care va trebui amînată pentru sesiunea de toamnă.

[6 iulie 1879]

[„DACĂ PROIECTUL MAIORITĂȚII...”]

Dacă proiectul majorității comisiei din Cameră n-ar avea alt merit, totuși are pe acela de-a nu pripri soluțiunea unei cestiuni atît de grele și de complicate cum e cea izraelită, complicate din cauze atît de varii încît coloanele unui ziar nu ajung pentru a le espune pe toate. Proteguți înainte de jurisdicțiunea consulară, introdusă prin tratatele directe cu Poaria fără nici un drept în țara noastră, care în privința jurisdicțiunii avea deplină suveranitate, evreii s-au bucurat numai de drepturi timp îndelungat de ani fără a avea nici o altă datorie cîtră stat și cîtră vechile clase privilegiate decît aceea de-a plăti o neînsemnată contribuție la cîteva mii de lei vechi, a cărei repartiție rămînea la libera voință a comunităților lor religioase. Dar poziția aceasta privilegiată la adăpost de toate datoriile, destul de grele pentru clasele vechi ale societății române, căci erau datorii ce se prestau *in natura*, apoi spiritul de exclusivism al rasei evreiești ca atare, abstracție făcînd de la ritul ei religios, care a fost întotdeauna pe deplin liber în țară la noi, caracteristica lipsă de interes a evreilor pentru tot ce constituie viața noastră națională, sentimentul lor propriu că sînt o rasă străină, numirile desprețuitoare pe cari în limbajul lor vulgar le dau creștinilor în genere, românilor în particular, toate acestea și multe altele încă i-au făcut să rămîie un popor aparte, fără nici un fel de aplecare d-a împărtăși vederile noastre naționale. Primiți în școalele noastre în mod cu totul egal cu românii, premiați și distinși dacă învățau bine tocmai acei cari au învățat carte de la noi, în școale nu întreținute din dările lor, ci din veniturile bunurilor mănăstirești creștine, tocmai elevii școalelor noastre sînt mai aprigi dușmani ai naționalității române, tocmai ei fac parte din Alianța izraelită, căreia nu-i întru nimic de-a pune cestiunea de existența unui stat format în mod istoric și durînd de sute de ani numai dacă nu se vor da drepturi egale la o minoritate de imigranți de-o dată foarte recentă.

Și toată mișcarea aceasta se bazează pe teoria cu desăvîrșire neadevărată că există *români izraeliți*, români de confesiune mozaică.

Dar acești români vorbesc *românește* în familiile lor? Nu.

Maghiarii admit această teorie, neplăcută naționalităților, că există maghiari de grai român, sîrb, slovac, deși teoria aceasta este o mistificațiune. Nouă însă, care nu voim a o recunoaște, de vreme ce e neadevărată, nouă ni se impune vederea aceasta anormală prin Tratatul de Berlin.

Nu există dar români de rit izraelit, pentru că nu există izraeliți cari-n familie să vorbească românește, pentru că nu există izraeliți cari să intre în relații de căsătorie cu românii,

e-un cuvânt pentru că evreul e evreu, se simte evreu și pîn-acuma nici n-a voit să fie altceva decît evreu.

Daca numărul lor ar fi neînsemnat sau daca, mare fiind, ar fi asimilabil, atunci cestiunea n-ar fi gravă. Dar a face loc în sinul nostru unei naționalități străine, care se simte străină și constituie prin organizarea ei un stat în stat ar fi a ne face jerfa unei mistificațiuni, a unei minciuni etnologice. Înțelegem prea bine că art. 7 era o piedecă absolută, care oprea încetățenirea chiar a evreilor ce au ferma voință de-a deveni români, înțelegem asemenea că o piedecă absolută, care nu permitea nici o concesie, trebuie înălțurată, cu sau fără art. 44, dar nu înțelegem a declara deodată de români sau de asimilabili o masă de oameni care înafară pretex-tează a fi română, iar înlăuntru continuă a cultiva un dialect barbar, care-n familii nu vorbește românește, care-n creștin și-n român vede un dușman bun de exploatat și nimic mai mult.

Ni se pare că lucrul e atît de evident încît nici nu merită discuție. Dar se va zice că străinătatea e amăgită. Ei bine, străinătatea se poate informa cu cea mai mare ușurință. Pute-riile n-au decît să trimită o comisie care să meargă din oraș în oraș și să se convingă că nu există nici umbră de român izraelit, afară doar de cîteva rare, foarte rare excepții, pe care le-am putea cita anume.

Îndealtmîntrelea statele mari ale Europei cugetă cu desăvîrșire tot în modul acesta cînd e vorba de evreii lor. Legile restrictive cari au existat pîn-acuma zece-cincisprezece ani în mai toate statele cele mai civilizate sînt dovezi clare că evreii au fost considerați pretutîndenea ca străini neasimilabili, îngăduiți într-adevăr, dar numai îngăduiți. Admiterea evreilor în cetățenia prusiană era pînă la 1869 foarte strict circumscrisă și cu toate acestea nici această admitere nu era absolută: evreii totuși rămîneau escluși de la posturi cari cer încrederea publică.

Să vedem acuma cum cugetă Franța republicană despre evreii ei proprii.

Reproducem deci din No. 225 al gazetei „Journal officiel de la République Française” proiectul dezbătut și admis în ședința de la 21 iulie 1871, care a avut de obiect abrogarea decretului d-lui Crémieux din 24 octombrie 1870 ce declara de cetățeni franceji pe izraeliții indigeni din Algeria, proiect prezentat de către d. Thiers și de către ministrul de interne Lam-brecht.

Iată espunerea de motive :

Numărul izraeliților s-au sporit în mod considerabil în regența Algeriei după eucerire: ei au venit din țările vecine pentru a-și pune bunurile și persoanele lor sub garanția unui guvern regular.

Îndealtmîntrelea ei au păstrat obiceiurile și instituțiile tradiționale, cari au permis rasei lor, prin excepție unică, de a trece prin veacuri fără a se confunda cu celealte rase, și în genere ei nu se privesc ca făcînd parte din comunitatea politică. Interesele cu cari se ocupă le permit de a rămîne într-un chip străini de această comunitate și nu-i leagă defel de pămîntul țării în cari rezidează cu mai multă sau cu mai puțină fixitate. Această situație particulară face a se înțelege de ce evreii algerieni, cu tot numărul lor, n-au reclamat nicidecînd naturalizațiunea colectivă. Inițialiva acestei măsuri a venit de la franceji chiar.

La începutul anului 1870 d. E. Ollivier, pe atunci ministru al justiției, au prezintat Consiliului de Stat, fără nici o instrucție prealabilă, un proiect de lege cu scopul de a conferi naționalitatea franceză izraeliților indigeni. Consiliul a pro-voceat o anchetă locală, a cerut avizul maresalului Mac-Mahon, guvernatorul general, pe al șefilor Curții din Algeria, al prefecților, al generalilor comandanți de divizie și, după ce au constatat rezultatele, au aminat proiectul, care pe de altă parte fusese primit mai mult decît rece de către consistorii.

Cu toate astea cîteva luni după aceasta, sub domnia unor vederi cari e inutil a le mai preciza, delegațiunea din Tours, printr-o măsură cu totul străină apărării naționale a hotărît „ca evreii indigeni ai departamentelor din Algeria să fie declarați de cetățeni franceji. Prin urmare — adăoga decretul — statul lor real și statul lor personal vor fi regulate după legea franceză, de la promulgarea acestui decret începînd rămînînd inviolabile toate drepturile cîștigate.

Administrația Algeriei nu fusese consultată; funcționarii însărcinași cu aplicarea căutau a mărgini și slăbi efectele unui act pe care-l dezaprobau, însă insurecțiunea arabilor n-a întîrziat de a dovedi neajunsul acestor paliative și a demonstra cît era de periculos și nepolitic acel decret. Abrogarea lui s-a cerut cu vioiciune pe acest îndoit motiv de cătră guvernămîntul general și de cătră Ministerul de Război.

Asimilațiunea nu e susceptibilă de-a fi decretată, ea se realizează în puterea timpului și încă a unui timp îndestul de scurt dacă este în voința și în interesul populațiunilor cărora li se acordă; dar aceea de care e vorba nici n-a fost dorită, nici a fost primită măcar cu toate consecuențele ei.

Cînd a izbucnit insurecțiunea arabă, izraeliții nu s-au dat la serviciul militar decît c-o extremă repugnanță. Toată lumea știe că-n Algeria — afară de cîteva excepțiuni foarte puțin numeroase — temperamentul și obiceiurile izraeliților se-mpo-trivesc în mod absolut la încorporațiunea folositoare în șirurile armatei noastre; acila cari au intrat în armată, în mic număr, n-au voit a se acomoda cu ordinarul soldatului în campanie, pe motivul că legea lor religioasă se opune. A trebuit trimiși îndărăt și aceasta cu atît mai repede cu cît tiradorii musulmani, precum și gumii (soldații triburilor arabe) nu puteau primi ideea de-a trage focuri în contra coreligionarilor lor arabi vîzînd evrei în rîndurile noastre.

Asfel, pentru cuvinte cari le sînt proprii lor sau cari ating raporturile lor cu alte rase, evreii sînt incapabili de ser-viciul militar.

Prezența lor ca jurați în tribunale este asemenea imposibilă; căci afară de aceea că cel mai mare număr al lor nici înțelege, nici vorbește franțuzește decît într-un mod foarte imperfect, *mai caldă a se ține în samă că arabii nu vor suferi niciodată cu răbdare de a vedea izraeliți indigeni șezînd între judecătorii lor. Insurecțiunea a izbucnit în momentul chiar în care populațiunile musulmane pe la finele lui ianuarie 1870 au văzut izraeliți împlinind funcțiunea de jurați. Atunci abia populațiunile acelea, care nu fuseseră izbite de declarația teoretică de la 24 octombrie, au înțeles că puteau deveni justifiabili evreilor indigeni și, dacă această interpretare a faptelor s-ar contesta, aducem aminte că califul de la Medjana, Si-Mokhrani, retrîmînd crucea sa de ofițer al Legiunii de Onoare, ne-a dat de știre că preferă a muri cu armele-n mînă decît de a suferi afrontul adus rasei sale puindu-i pe izraeliți deasupra ei. A li se atribui acestor din urmă dreptul de a fi jurați e și prematur și periculos, și a fost cel puțin una din cauzele insurecțiunii.*

Din punctul de vedere al alegerilor inconvenientele nu sînt mai mici; ele puerd din cauze analoge celorla pe cari le-am arătat mai sus.

Nu ne putem aștepta de la izraeliți ca să dea voturi dictate fie de considerațiuni politice, fie prin aprecierea intereselor municipale văzute din punctul de vedere al generalității locuitorilor unei comune. Căci, precum am spus-o deja, ei formează și vor forma un corp aparte, considerîndu-se ca înzestrați c-o existență proprie și, prin urmare, sub influența căpeteniilor religioase care-i conduc astăzi, ei vor îndrepta totdeauna într-o singură parte toate puterile de cari ei dispun. Această stare de lucruri nu poate fi fără gravitate.

De exemplu: la Oran populațiunea franceză e de 8958 suflete, populațiunea izraelită e de 5653 suflete; la Constanțina populațiunea franceză e de 7887 suflete; populațiunea izraelită e de 4396 suflete. La Flemen populatiunea franceză e de 3264 suflete, populațiunea izraelită e de 3185 suflete.

E lesne de văzut că voturile izraeliților, ne-mprăștiindu-se nicicînd ea celea ale francezilor, consiliile municipale ar putea să nu confie în realitate decît izraeliți indigeni sub titlul de consilieri francezi. Alături cu aceștia ar veni apoi să se așeze consilierii străini și musulmani, pentru că arabii și străinii vor păstra totdeauna numărul candidaților cari li se cuvin, și nu e cu nepuință ca naturalii francezi să se vadă cu totul excluși dintr-un consiliu municipal francez.

Același rezultat se poate prevedea și pentru consiliile generale, cari dispun de jumătatea impozitelor arabe, adică de unica resursă a bugetelor departamentale.

Privită din punct de vedere francez, situația aceasta e rea; dar ea e și mai rea din punctul de vedere al tradițiilor, datinelor și antipațiilor populațiunilor musulmane, cari nu vor pricepe nicicînd cum se relegă 2500000 de musulmani la rangul de simpli supuși, pe cînd 35000 izraeliți se ridică la demnitatea de cetățeni francezi. Această inegalitate nu e tolerabilă; ea trebuie să dispară prin retragerea drepturilor politice, neînțelepțe acordate. Trebuie oare mînșinută, din contra, dispoziția decretului de la 24 octombrie, în virtutea căreia statul real și statul personal al izraeliților indigeni sînt regulate după legea franceză? Noi credem că decretul delegațiunii din Tours trebuie abrogat în întregimea lui. Statul civil al izraeliților decurge din același izvor ca și statul lor religios și li se impune lor cu o autoritate aproape egală. Urmează de aci că a le lua acest stat prin o măsură generală însemnează a atenta pînă la un punct oarecare la libertatea conștiinței. Se înțelege că nu poate intra în mintea nimăruia de-a prefera, sub raportul dreptului civil, legea rabinică legii franceze; însă, refuzînd izraeliților dreptul de cetățeni, e just de-a le lăsa desigur ceea ce le place lor mai mult în condiția actuală, și anume dreptul de-a-și regula după tradiții tot ce se referă la căsătorie, despărțenie și moștenire. Îndealtmîntrelea putem spune înc-o dată că asimilarea nu se decretează și că impunînd în privirea aceasta legi din capitală te espul de-a crea conflictul totdeauna primejdios între obiceiuri și instituțiuni. Pentru a evita acest conflict e deajuns a ști să aștepti ca timpul și progresul învățăturilor să facă pe evrei a dori naturalizarea, care trebuie a li se prezenta ca o favoare individuală.

Nu trebuie să uităm că în Algeria această favoare e încă mai lesne de obținut decît în Franța; nu se cere admiterea la domiciliu, taxele de înregistrare sînt reduse la 1 franc și oricine a rezidat 3 ani în colonie e în drept de-a obține, fără dificultăți și cheltuieli, naturalizațiunea, cu singura condiție de a-și justifica moralitatea. Aplicarea continuă și rațională a acestei legislațiuni liberale este ceea care trebuie să discompuie rînduri-rînduri clasa izraeliților indigeni și să confunde elementele ei în marea unitate franceză, pe cînd naturalizația în masă nu țintește la alta decît de-a perpetua distincțiunile de origine și pare a nu fi avut alt scop actual decît de-a crea un instrument în serviciul unor pasiuni și interese contra cărora nu ne putem îngrădi îndestul de mult.

Această espunere de motive, clară ca toate lucrările de legislațiune franceză, conține, precum oricine vede, fotografia evreului nostru, care e întoemai cel algerian.

Proiectul de lege care o însoțea e scurt și coprinzător :

Articol unic. *Se abrogă decretul dat la 24 octombrie 1870 de către delegațiunea din Tours, care declara de cetățeni francezi pe izraeliții indigeni din Algeria.*

Se vede dar că puterile judecă foarte drept cînd e vorba de evreii lor și că numai noi sîntem chemați a fi jertfa unei mistificațiuni.

[7 iulie 1879]

[„FREMDENBLATT», ZIAR OFICIOS...”]

„Fremdenblatt”, ziar oficios din Viena, se ocupă în primul său de la 17 iulie de cestiunea izraelită din România. Concluziile ce le-ar face acel ziar sau sfaturile ce ni le-ar da pot să ne fie pînă la un grad oarecare indiferente, căci, fiind vorba de interesele noastre cele mai vitale, sfaturile unui ziar desigur că nu sînt în stare să modifice în mod esențial părerile noastre în cestiune. Interesul nostru de căpetenie față cu Europa era însă de-a vedea odată lămurindu-se fondul cestiunii, de-a vedea că dispăre acel neadevăr debitat cu asiduitate de Alianța izraelită și de amicii ei, cumcă la noi ar fi caz de *intoleranță religioasă*. Europa, mîntinînd față cu noi acel punct de vedere lipsit de adevăr, pusese cestiunea pe un teren îndiscutabil și voia să facă din noi jertfa unei mistificațiuni. Era într-adevăr ciudat de-a vedea susținindu-se că Principatele românești dunărene încetaseră ca din senin de-a fi ceea ce-au fost sute de ani de-a rîndul, adică un azil de toleranță, și deveniseră deodată vatra zelotismului religios și a unor înverșunate discuțiuni asupra marginelor în cari trebuie admisă sau nu legea lui Moisi. Pe de altă parte ni se părea cu neputință ca lumea diplomatică a Europei să fie atît de rău informată, ca consuli cari rezidă la noi, reprezentînd atîtea puteri, să aibă toți vederi atît [de] puțin venețiene încît să contribuie a întări fabula despre persecuțiunile religioase din România. În vremea în care ambasadorii se ocupau numai cu intrigile de la curte și-neoole n-aveau nici habar de starea poporului în mijlocul căruia trăiau, o asemenea colosală mistificațiune ar fi fost, de nu scuzabilă, totuși de explicat pînă la un punct oarecare. Dar azi călăuza diplomației este acel minunat exemplu pe care în alte timpuri îl dădea diplomația republicii Veneției, diplomație care nu se ocupa numai de luxul și intrigele curților, ci înainte de toate cerceta starea economică și socială a poporului în mijlocul căruia era trimisă, descoperind baza largă a fenomenelor politice, factorii adevărați cu cari trebuie a se calcula, iar nu jocul scilpitor și schimbările personalităților ce reprezentau vrun rol oarecare în stat.

O dovadă despre exactitatea cu care diplomația e informată despre starea noastră socială și economică ne-a dat acum cîțiva ani raportul d-lui cavalier de Bosizio. Era deci aproape de necrezut ca aceleași persoane cari văd atît de limpede cestiunile zilei să fie în cestiunea evreilor jertfa unei mistificațiuni. Din capul locului n-am crezut-o aceasta; de la început am susținut deci că diplomația europeană cunoaște prea bine stările de lucruri de la noi, că ea nu poate crede faptele născocite de Alianță despre persecuțiuni *religioase*, că o lume întregă nu poate fi indusă în eroare de presa evreiască și semi-evreiască din centrele Europei. Din această aserțiune a noastră a rezultat apoi pentru noi credința înrădăcinată că cestiunea nu poate fi cauza unor pericole internaționale, ci cel mult pretextul; apoi norma că pentru înlăturarea unui pretext e nedemn și nerațional de-a sacrifica cel mai mic interes al nației noastre.

Era ușor de-a presupune deci că întreaga cestiune *umanitară-religioasă* pe care presa guvernamentală călărește cu atîta ... inteligență era un moft inventat de Alianța izraelită și că în fond lucrurile corespund cu interese materiale concrete.

Fiind deci de cel mai mare interes ca să știm că străinătatea e lămurită asupra fondului cestiunii, reproducem după ziarul vienez următoarele șiruri :

Rezultă din toate celea că e îndestul de serioasă poziția în care România a fost adusă prin cestiunea izraelită și ca e cu atît mai critică cu cît opoziția, în împotrivirea ei contra sfaturilor guvernului, e în acord cu părerile ce le are majoritatea populațiunii românești.

Antagonism național și interese materiale își dau mîna pentru a întări pe români în rezistența lor contra egalei îndreptățiri politice și sociale a izraeliților. Se știe că intoleranța religioasă nu joacă nici un rol în aceasta sau cel puțin un rol foarte subordonat; dar emanciparea izraeliților e pentru Principatele dunărene o cestiune socială de cea mai mare gravitate practică. Majoritatea Camerelor române se zbate pentru a nu îndeplini art. 44 al Tratatului de la Berlin, de la care atîrnă independența României, însă nu din considerațiuni confesionale: ceea ce-i împinge pe deputații români, și înainte de toate pe boieri, de a îngreua cît se poate naționalizarea izraeliților în România nu e nimic alt decît grija de a nu cădea în deplină atîrnare financiară de evrei. „De aceea oare ne-am spus tuturor pericolelor și vicisitudinilor războiului, de aceea ne-am vărsat sîngele la Plevna, pentru a da fara noastră pe mîna evreilor?” Prin aceste cuvinte ale unui însemnat deputat român se caracterizează dispoziția majorității populațiunii din Principatele dunărene. Cu toată exagerarea, e ceva adevărat în acest fîpăt de durere. Nimeni care e cîtuși de puțin familiarizat cu împrejurările în cestiune nu va nega că cestiunea izraelită are pentru România cu totul altă importanță decît pentru Serbia de exemplu. Cea din urmă pulea lesne, fără a se teme de o răsturnare economică, să îndeplinească condițiile puse de Congres pentru independența ei, pe cînd emanciparea spontană a evreilor din România ar avea de rezultat o revoluție în toată forma în toate raporturile de posesiune.

Deci dacă nu se potrivește cu ecrinfele echității de a trata după același calup Serbia și România în cestiunea evreilor și de a măsura cu aceeași măsură, totuși pe de altă parte împrejurarea că clasele superioare din Principatele dunărene sînt îndu-

lorale la evrei nu e un cuvînt pentru a dispensa România de îndatoririle ce li s-au impus tuturor statelor Peninsulei Balcanice în privirea egalității civile a membrilor tuturor confesiunilor. Minimul pe care Europa îl poate pretinde de la România e ca să se facă un adevărat început în cestiunea egalității civile a evreilor.

Ziarul vienez, care din cînd în cînd își primește inspirațiunile de la ministerul de externe al monarhiei, e așadar bine informat, un semn că și cercurile guvernamentale cu cari stă în legătură sînt bine informate.

Fără a ne preocupa așadar de soluțiunea pe care ziarul citat o patronează, avem cuvînt de a ne părea bine că în sfîrșit cestiunea se mută de pe terenul nediscutabil și șarlatanesc al teoriilor *umanitare* pe acel discutabil al intereselor *naționale și economice*. Întru cît dar interesele noastre sînt armonizabile cu emanciparea, vom ceda, întru cît nu, nu.

De vro cîteva zile oamenii politici ne prezintă priveliștea alergărilor, căci fiecare pe întrecute au fost chemat pentru a da consilii M. Sale Domnului în privirea chipului cu care gîndește că s-ar putea limpezi situațiunea.

Zilele trecute, cu ocazia realegerii d-lui C. A. Rosetti, am avut plăcerea de-a asista la numărătoarea mărgăriteștilor și pătărlăgenilor și, fiindcă rezultatul staulului au fost favorabil d-lui Rosetti, avînd adecă majoritatea simplă, de aceea „Românul” prezintă situația ca grozav de încurcată și se vede că sfetnicii oficiali ai M. Sale asemenea.

În sine lucrurile stau astfel :

Camera nu se mai împarte în opoziție și guvernamentali ci în : Moldova și Țara Românească. Cumcă Moldova e în pericol, iar nu Muscelul, în care sînt numai *doi* evrei, e evident pentru oricine. Moldova, care are deplina conștiință a pericolului imediat, este aceea care nu-l crede pe d. Brătianu, și Moldova cată să aibă pasul întii în cestiune. E o dovadă de înalt patriotism din partea deputaților din Țara Românească că, măcar în această una cestiune, se lasă conduși de opinia moldovenilor.

Cel mai practic mijloc pentru ca deputații din Țara Românească să vază cu ochii proprii pericolul ce amenință Moldova întii, apoi țara întreagă, ar fi ca cu un tren espres să plece teți *in corpore* în Moldova, să vază odată de aproape Botoșanii, Bacăul, Tîrgul Frumos, Iașii și să treacă apoi în cîteva sate ca să vază halul la care a ajuns populația rurală. Atunci abia ar putea vorbi și vota în cunoștință de cauză. Acest argument *ad oculos* e și ieften și lesne de avut și ar lecu pe mulți de boala teoriilor umanitare.

Iar cît despre situație, ea ni se pare destul de simplă. Cabinetul care ar primi-o astfel cum ea se prezintă prin proiectul majorității comisiei Camerei va fi susținut de toți, încît d. Brătianu își poate da demisia în toată liniștea ; nici un pericol pentru țară n-ar rezulta din aceasta. Din contra, cele existente ar dispărea.

Iar pericolele care ar amenința nuanța Mărgăritescu-Pătărlăgeanu ni se par de prea puțină importanță pentru ca să mai vorbim despre ele.

[10 iulie 1879]

[„ÎNTRU DEOSEBITELE PERSONALITĂȚI...”]

Între deosebitele personalități politice cari în zilele din urmă au fost chemate la M. Sa Domnul pentru a-și da opinia în privirea soluțiunii cestiunii evreiești a fost și d. A. Teriachiu, vicepreședintele Adunării deputaților.

Acest d. deputat a fost și este liberal, nu face parte din dreapta conservatoare și e ales vicepreședinte cu voturile *roșilor*, deci nu se poate presupune că noi i-am fi inspirat consiliile ce avea de gînd a le da M. Sale.

Informațiile noastre, întru cît sînt exacte, atribuie d-lui Teriachiu rolul de a fi atras atenția M. Sale asupra faptului că în cestiunea izraelită deputații *moldoveni* stau aproape toți la un loc, căci experiența de toate zilele le-au arătat ce greu pericol amenință în prima linie Moldova, apoi România întreagă din partea invaziei jidovești. A atras asemenea atenția M. Sale asupra împrejurării că în Adunarea României — în această unică cestiune cel puțin — majoritatea formală n-ar trebui să decidă pur și simplu, căci se izbește mai cu seamă într-o parte a țării și că ar fi o dovadă de patriotism dacă deputații din Țara Românească ar urma opiniile moldovenilor și ai acelor colegi cari sînt de o părere cu moldovenii. Acești colegi sînt grupul Vernescu și mulți alți deputați roșii chiar, din județele însă unde populația e curat românească.

Nu putem chezașui că espunem din cuvînt în cuvînt și în toate amănuntele ei opinia atribuită d-lui Teriachiu, căci ea, trecînd din gură în gură, s-a modificat poate și a pierdut din vigoarea ei originară, destul numai că acesta a fost aproape înțelesul cuvintelor sale, comunicat nouă de amici politici.

Această opinie atribuită d-lui Teriachiu e adevărată.

Moldova are *sute de mii* de evrei, Țara Românească numai zeci de mii; în Moldova nu e oraș în care evreii să nu formeze majoritatea sau cel puțin jumătatea populației, în Țara Românească sînt orașe, ba județe întregi în care nu sînt decît 2-3 familii evreiești; în Moldova nu e *sat* în care să nu fie cel puțin una, dar în genere mai multe familii evreiești, în Țara Românească sînt *mii* de sate în care nu se află un picior de evreu. Cestiunea izraelită este dar o calamitate publică în privirea purtării căreia cele două părți istorice ale României nu se aseamănă: Moldova e inundată, Țara Românească *încă* nu.

Cu privire deci la această opinie adevărată am scris în n-rul nostru de marți următorul pasaj:

Camera nu se mai împarte în opoziție și guvernamentali, ci în: *Moldova* și Țara Românească. Cumcă Moldova e în pericol, iar nu Muscelul, în care sînt numai *doi* evrei, e evident pentru oricine. Moldova, care are deplina conștiință a pericolului imediat, este aceea care nu-l crede pe d. Brătianu, și Moldova cată să aibă pasul întii în cestiune. *E o dovadă de înalt patriotism din partea deputaților din Țara Românească că măcar în această una cestiune se lasă conduși de opinia moldovenilor.*

Cel mai practic mijloc pentru ca *deputații din Țara Românească* să vază cu ochii proprii pericolul ce amenință Moldova întii, apoi *țara întreagă*, ar fi ca cu un tren espres să plece toți *in corpore* în Moldova, să vază odată de aproape Botoșanii, Bacăul, Târgul-Frumos, Iași și să treacă apoi în cîteva sate, ca să vază halul la care a ajuns populația rurală. Atunci abia ar putea vorbi și vota în cunoștință de cauză. Acest argument *ad oculos* e și ieftin și lesne de avut și ar lecu pe mulți de boala teoriilor umanitare.

Atîta am scris în privirea aceasta, nici o literă mai mult, nici una mai puțin.

Din aceste rînduri, cari constată un adevăr, „Românul” de ieri scoate prăpăstiele următoare:

O apreciere, care este totdeodată o *teribilă și imprudente revelațiune*, ne-a invederat ieri, mai bine decît oriînd, vederile și tendințele partidei care își exprimă ideile politice prin articoli din ziarul „Timpul”.

Acolo să ziceau ieri următoarele cuvinte, care destăinuiesc *una din fazele cele mai pernicioase ale întinsului complot ce se urzește, în afară și în înurul fărăii, pe tărîmul arzător al cestiunii izraelite.*

„Camera — zicea ieri cu o *stranie culezanță* organul partidei care cu tot dinadinsul ține a afirma că nu este cîtuși de puțin *națională* — Camera nu se mai împarte în opoziție și guvernamentali, ci în: *Moldova* și Țara Românească!”
Așa le-ar plăcea poate celor de la „Timpul” să fie.

Apoi urmează:

Toată lumea știe că nu aceia au fost cei cari au luptat pentru realizarea marelui naționale a *Unirii*. Din contra, această idee n-a aflat antagoniști decît printre cei cari se mindreau cu titlul de *conservatori*.

N-avem nevoie a spune că *toată lumea știe contrariul*. Toate actele Divanului ad-hoc pentru unirea principatelor sînt iscălite de d-nii Lascar Catargiu și P. Mavrogheni alături cu Anast. Panu și A. Hurmuzachi, încît partidul *conservator de astăzi* nu e — în cea mai mare parte — decît *partidul unionist* din vremea Tratatului de la Paris.

După cel de mai sus urmează apoi un *citāt fals*, pe care iată-l:

Conservatori a ce? [i] vom întreba. „*Conservatori* — ne răspund ei *astăzi* chiar prin cuvintele din „Timpul” — conservatori ai acelor privilegii pe care ni le garantează nouă, și numai nouă, debilitarea patriei comune, reducerea *României* independente la starea umilită de *Moldova* și de *Țara Românească*!”

După acest citat fals, care nicicînd n-a fost scris în „Timpul”, necum *astăzi*, urmează apoi trei coloane de acuzări de înaltă trădare pe care nu le vom releva pentru că e cu totul de prisos.

E destul a arăta publicului din ce oameni de nimic, din ce oameni fără conștiință și fără sentiment de demnitate omenească, din ce candidați de balamuc — daca nu și de pușcărie — se compune redacția, „Românului”.

Căci cine din șirurile noastre, cu totul conforme cu adevărul, inspirate de un consiliu pe care un *deputat din partidul brătienist* l-a dat M. Sale, poate scoate prăpăstiile din n-rul de ieri al „Românului” acela a pierdut dreptul la orice răspuns serios.

[12 iulie 1879]

[„DE CÎND A ÎNCEPUT...”]

De cînd a început să se discute cestiunea izraelită în presă și în Camerele de revizuire ni se prezintă un fenomen nou, care desigur că nu poate decît să sporească bucuria tuturor umanitarilor și negustorilor de mofturi, fenomenul adecă al unei prese fondate exclusiv pentru interese evreiești.

Cele mai puțin periculoase între aceste producțiuni ale muzei Sionului sînt desigur acelea cari în mod franc și leal se declară de mai nainte de organe esclusive ale evreilor. De această categorie se ține însă numai unul din organele apărute, anume „Fraternitatea”. Ținta acestui organ este de-a lăți cultura, iar această cultură consistă în articole, studii, schițe biografice și istorice privitoare la judaism. Astfel profesia de credință. După aceasta urmează un apel către națiunea română, care, ca toate plîngerile de pîn-acuma, e în mare parte inexact, căci se susține de ex. că evreii nu s-au bucurat în România pîn-acuma de *nici un drept*, pe cînd noi știm din contra că s-au bucurat de *toate*, afară de *unul*. Partea literară a primului număr e o monografie a botanistului M. I. Schleiden, tradusă în românește. În această monografie ni se spune că evreii sînt și rămîn cel mai remarcabil popor, cu drept cuvînt „poporul ales al lui Dumnezeu” și alte . . . cestiuni de apreciație !

Acest studiu cuprinde următoarea mărturisire :

Evreii sucombară unei puteri materiale inspăimîntătoare. Naționalitatea lor fu nimicită, poporul evreu fu împraștiat în lumea întreagă, de la China și Indii pînă la extremul Occident al lumii pe atunci cunoscute, trecînd prin Africa și Europa. Dar acest popor rămase *unul, împreunînd pe toți membrii săi prin legături indisolubile*, și în dezvoltarea vieții lor morale și intelectuale se îndreptă totdeauna către un *centru comun unde se întilneau toți izraeliții*. Orunde venea evreul găsea frați ce împărțeau credința și sentimentele sale ; era sigur că va fi primit și ajutat cu simpatie.

Tocmai aceasta am susținut și noi pururea. Evreii au rămas *un popor deosebit de toate popoarele*, deci ei nu pot deveni decît prin o excepție români, germani sau altceva. Ei rămîn evrei.

Acelaș mare adevăr spus de d. Schleiden și „Fraternitatea” ni-l spune științific, clar și precis Robert de Mohl în cartea sa : *Staatsrecht, Völkerrecht und Politik*, tom III, prin următoarele cuvinte :

Sîntem nevoiți să arătăm—zice Mohl—că presupunerea despre o omogenitate completă între evrei și între majoritatea populațiunii a fost cu totul falsă, fiindcă s-a trecut cu vederea duplicitatea naționalității lor. Masa populațiunii—spre a vorbi aci numai de statele germane, cu toate că și în Franța, Anglia, Italia nu este altfel — masa populațiunii are o singură naționalitate, cea germană. Absolut și în singura ființă a acestei naționalități concepem și înțelegem noi relațiunile noastre către stat, către toate afacerile și interesele publice ; vrînd-nevrînd, prin instict, pe nesimțite, însă cu altă mai unitar și mai concentrat. În această privință la noi nu se află sentimente împărțite, nici un interes alături de cel german. Însă la evrei aceasta este cu totul altfel. Evreul nu este numai german, ci totodată și evreu ; ha este evreu înainte de toate, înainte de a fi german sau de-a se simți ca atare. Chiar uzul limbii exprimă aceasta cu un tact fin de distingere. Căci nu se zice german-izraelit (german de religie izraelită), francez-izraelit (francez de religie izraelită) ci se zice : evreu nemțesc, evreu englezesc (evreu din Germania, Anglia). Pe cuvîntul evreu se pune accentul, căci noi știm că aceasta le este adevărata naționalitate, particularitatea lor pronunțată, iar cealaltă nu este decît o ușure modificare a celei dintii.

Așadar noi românii admitem teoria d-lui Schleiden, că într-adevăr evreii sînt un popor, adoptăm chiar că ei sînt cel mai remarcabil popor — din multe puncte de vedere — asemenea că sînt poporul ales al lui Dumnezeu ; dar odată admise aceste teorii *ad majorem Dei gloriam* ni se va concede ca în asemenea condiții să nu-i privim drept români și să le refuzăm net drepturi cari în *această țară* nu li se cuvin decît *numai* românilor și cari li s-au îngăduit, cu multă imprudență, și străinilor creștini.

Așadar cu producțiuni intelectuale leal evreiești discuția e ușoară. N-avem decît a admite tot ce zic în acele producțiuni pentru ca concluzia de a nu li se da drepturi să reiasă de sine.

În fine, nu negăm că tocmai ziarul acesta, puritan în felul lui, e moderat în expresiuni și cuviincios. Nu criticăm aparițiunea lui din mai multe puncte de vedere, dar cel de căpetenie este desigur considerantul că prin fondarea unei foi exclusiv izraelite lupta de idei devine legală, pe cînd pîn-acuma ea se mărginea din partea adversarilor la denunțări *oculte* prin ziare străine, la reclamațiuni *oculte* către consuli, adecă la acte cari prin minciună și calomnie căutau a face rău țării în care izraeliții trăiesc.

Deși presa la noi e absolut liberă, deși se pot debita în ea cele mai mari neadevăruri, totuși chiar o presă curat izraelită n-ar putea avea curajul de-a repeta în coloanele sale acele comune calomnii, acele povești inventate, acele ilustrațiuni de fantazie din ziare străine

Staatsrecht, Völkerrecht und Politik.

Monographien

von

Robert von Mohl.

Erster Band.

Staatsrecht und Völkerrecht.

Tübingen, 1860

Verlag der H. Lössner'schen Buchhandlung
Lang & Sauer

2525/1942

ALLGEMEINES
STATSRECHT

VON

BLUNTSCHLI.

VIERTE AUFLAGE.

ZWEITER BAND.

MÜNCHEN.

LITERARISCH-ARTISTISCHE ANSTALT
DER J. G. COTTASCHEN BUCHHANDLUNG

1868.

cari prefăceau țara noastră într-un fel de țară tătărească. Presa izraelită va fi de acum înainte dovada cea mai bună că nu există persecuțiuni religioase.

Mai puțin sinceră și mai greu de mistuit este categoria aceea de ziare evreiești cari, sub masca apărării unor interese generale, deci sub masca românității, nu sînt în fond decît reprezentante ale intereselor evreiești. Această categorie consistă pîn-acuma din două organe: „Ștafeta”, foaie ce apare zilnic în Iași; „Suceava”, apărînd o dată pe săptămîină la Folticeni.

Nu se poate o deosebire mai mare decît între „Fraternitatea” și „Ștafeta”. „Fraternitatea” afirmă existența unei naționalități izraelite, „Ștafeta” o neagă, c-un cuvînt acest din urmă ziar e campionul acelu neadevăr debitat de Alianță că există români de confesie mozaică, deci e organul adevărat al Alianței. Scris bine — poate de un român chiar — dar reprezentînd pur și simplu punctul de vedere al Alianței izraelite, afectînd în coloanele sale patriotismul și sentimentul de naționalitate, „Ștafeta” a fost un ziar cînd cogălnicenist, cînd fracționist, și n-a aruncat masca decît în timpul alegerilor. Abia atunci s-a văzut că e curat evreiesc.

Noi nu vom discuta cu acest ziar din simpla cauză că n-avem a face cu un reprezentant sincer al ideilor izraeliților, precum e „Fraternitatea” bunăoară. Oricît de clar am dovedi că nu există români de rit mozaic, că o deosebire trebuie mîntînută între străini asimilabili și cei neasimilabili, oricît de limpede am arăta că teoria „om și om” nu e admisă decît în state ce sînt la adăpostul a orice pericol exterior și interior, iar nu în state unde teoria pusă în practică ar produce revoluțiuni economice și sociale înlăuntru și nimicirea din afară, „Ștafeta”, ca reprezentantă a ideilor Alianței, nu se va abate nicînd din calea ei și va continua a afirma aceleași principii pe care însăși nu le crede și pe cari le debitează numai pentru ca în ochii românilor să aibă o rațiune de a fi.

Stat pro ratione voluntas.

„Suceava” în fine e încă foarte modestă; acest organ se mărginește deocamdată numai la reproducerea unor notițe favorabile evreilor, iar în propria lui atitudine încunjură cu grijă polemica arzătoare ridicată în cestiune.

Pentru iubitorii umorului neconștiut reproducem scurta profesie de credință a organului din Folticeni:

Necesitatea simțită în acest oraș de un jurnal a decis pe mai mulți membri al partidei liberale fondarea unui ziar săptămînal.

Căci în adevăr în timpul de față, cînd țara este într-o agitațiune politică, cînd Camerele de revizuire sînt convocate spre a regula o cestiune importantă impusă nouă prin Tractatul de Berlin, *vechea capitală a Moldovei* să nu-și aibă și ea un jurnal? Ar fi să arătăm țării că folticenenii nu se mai interesează de cele ce se petrec în interiorul țării.

Nu ne vom ocupa de polemicele ce se ținea în *altele* jurnale care au mai fost în acest oraș, vom publica numai fapte pozitive, vom combate totdeauna răul de oriunde ar proveni, vom căuta ca justiția să fie la înălțimea ei.

Bazați pe aceste principii, sperăm că onor. public ne va da tot concursul.

„Necesitatea simțită de un jurnal, care a decis pe mai mulți membri al partidei *fondarea unui ziar*”, apoi Folticeni declarată *veche capitală a Moldovei* sînt desigur lucruri cari dovedesc că redactorii foii, înainte de a căuta ca justiția să fie la înălțimea ei, ar trebui să caute a citi și reciti abecedarul lui Ion Creangă, gramatica lui Manliu și istoria lui Xenopol. După ce redacțiunea va fi trecut prin acel curs superior de științe politice și de stat vom putea sta la vorbă cu ea, deși cu oarecare rezervă. Pîn-atunci însă-i dorim numai sănătate și voioșie!

[14 iulie 1879]

[„CAMERELE ACTUALE DE REVIZUIRE...”]

Camerele actuale de revizuire nu vor avea oare nimic alta de făcut decît de-a da o soluțiune oarecare cestiunii izraelite? Opinia noastră intimă este că, deși evreii în numărul mare ce a inundat țara — dar mai cu seamă Moldova — constituie un pericol imediat pentru existența economică și națională a țării, totuși ei constituie mai mult o boală acută decît organică și că printr-o organizare mai conservatoare ei ar fi siliți să emigreze în alte țări ale

Orientului. Evreii se grămădesc în țările unde semicivilizația e unită cu pseudoliberalismul și fug de civilizația adevărată și de libertatea adevărată.

Iar libertatea adevărată și neatîrnarea economică sînt două noțiuni identice. Și cînd vorbim de neatîrnarea economică înțelegem eliberarea continuă, prin cultură și prin împrietărire, a clasei celei mai numeroase și exclusiv productive, a clasei țăranilor.

Observăm întîi că pîrțile de pămînt acordate țăranilor sub domnia lui Vodă Cuza constituie pînă acuma în mod definitiv proprietatea țărănească și o mărginesc prea de timpuriu la o cantitate oarecare, prea mică pentru epoca de astăzi, în care realul țării stă în disproporție cu populația. Dacă țara ar fi locuită de altă rasă decît cea traco-latină răul n-ar fi mare. Dar noi trebuie neapărat să ținem seamă de calitățile și defectele rasei noastre, de predispozițiile ei psihologice de cîte ori croim legi generale. Evreul proletar, neavînd absolut nimic, nici capital în bani, nici meșteșug sigur, se-nsoară cu toate acestea foarte de timpuriu, face mulțime de copii; trăiește cu ei în cea mai mare mizerie — adesea cîte două-trei familii într-o odăiță — și astfel în aceste furnicare omenеști se cresc apoi generații de hiene ale societății, copii reduși și închireiți în privința fizică și intelectuală, în cari se dezvoltă un singur instinct, acela al speculării muncii altuia, al exploatării altuia. Țăranul român e departe de a fi atît de cutezător în maniera lui de a vedea. El, neavînd pămînt, nu se însoară defel; el renunță de bună-voie de a-și întemeia un cămin dacă împrejurul casei sale n-are și instrumentul necesar de muncă, care să asigure existența viitoarei sale familii. E evident însă că micile pîrți de pămînt, dacă vor fi din nou împărțite între descendenții familiilor foștilor clăcași, aceștia vor fi reduși cu vremea la starea de proletari avînd fiecare cîte cîțiva stinjeni de pămînt, prea puțin pentru a trăi și prea mult pentru a muri; se va naște un fel de clasă ibridă, fără putere și fără producțiune, incapabilă de a se înmulți din cauza sărăciei, sclavă absolută a capitalului. Pușini oameni cu mai multă energie economică își vor acapara apoi pîrțilele foștilor clăcași și, deodată cu creșterea sau creiarea din nou a altor latifundii, populația agricolă va da mereu înapoi prin stingere, încît epoca n-ar fi departe în care n-am mai avea decît orașe străine într-un deșert românesc.

Nouă ni se pare așadar că un principiu care ar trebui admis în legislațiunea noastră, cel puțin pentru un număr anumit de ani, este indivizibilitatea pămînturilor țărănești, pe lîngă neînstrăinarea lor cîtră nesăteni, va să zică maioratul. Dar corolarul acestei măsuri generale trebuie să fie neapărat parcelarea sistematică a moșiilor statului între minorii familiilor, adecă formarea altor minorate, *minorum gentium*, pe moșiile statului. În sine, pentru stat e mult mai folositor de a avea mici proprietari cari să-și muncească pămîntul singuri și în mod intensiv decît de a-și da moșiile pe minile acelei neomenoase exploatări estensive care se sfîrșește cu ruina proprietăților și a populațiilor, și e asemenea mai folositor decît crearea unei proprietăți rurale de mijloc, căci aceasta din urmă se traduce în tirania capitalului mic asupra muncii. Capitalul mic are totdeauna tendința de a fi uzurar și un proprietar a o sută pogoane e mult mai apăsător în sat decît proprietarul a mii de pogoane.

În înlănțuirea măsurilor organice care trebuiesc luate pentru soluțiunea definitivă a cestiunii sociale sustragerea populației de la exploatarea de cîtră cărciumari evrei formează o parte însemnată. Cîrciumăria evreiască în țară au ajuns un adevărat scandal, care n-ar fi suferit în nici o țară civilizată din lume; cîrciumele sînt locale de îndobitocire și de prostituție sufletească și libertatea de a le ținea deschise duminica și sîrbătorile face ca biserica să fie pustie la zile mari și cîrciuma plină. Măsura cea mai nimerită pentru a înlătura acest adevărat scandal, această cangrenă a societății, e de a preface dreptul de debit al băuturilor spirtoase în drept al comunelor rurale, iar consiliul comunal să îngrijească ca debitantul să fie numai locuitor și alegător în comuna rurală, îndepărtîndu-se cu strictețe orice subantreprenor ascuns sub titlul de servitor etc. Deodată cu aceste măsuri, cari ar avea de scop a pune la adăpost populația rurală în contra sărăcii, stingerii și exploatării uzurare, ar trebui să se facă cei dintîi pași pentru a introduce stabilitate în funcțiunile judecătorești și administrative, căci numai o birocrație stabilă garantează aplicarea strictă a legilor. Întroducîndu-se stabilitatea în mod sistematic, ar înceta pînă la un grad oarecare alergarea după funcțiuni, calomniarea și denigrarea funcționarilor publici, făcute cu scopul de a ocupa locurile, *pretextarea de diferință de principii politice*, pentru a se persecuta oameni îndealtmintrelea onești și muncitori, numai pentru că se pretinde că ar fi din partidul cutare ori cutare. Totodată ar înceta și starea de lucruri de astăzi, în care orice liberal mai cu seamă, dat afară pentru incapacitate sau hoție, se constituie și se gerează în victimă a principiilor sale politice, cerînd la reîntorcerea la putere a camarazilor săi o recompensă pentru suferințele sale pătimate pentru nație și libertate.

Nu mai pomenim de marele folos că o mulțime de inteligențe și de brațe cari azi nu urmăresc decît munca stearpă a goanei funcțiunilor, luîndu-și odată nădejdea de-a cîștiga prin schimbările din centru, ar fi silite a se aplica la o muncă mai productivă, folositoare în prima linie lor înșiși, în a doua, țării întregi.

Noi sîntem siguri că cu o organizare mai strictă, mai protectoare pentru munca materială și cea intelectuală, le-ar pieri evreilor pămîntul de sub picioare și ar emigra de la noi cum emigrează din alte țări într-adevăr civilizate, nerămînd decît numărul strict necesar pentru mijlocirea schimbului în activitatea economică a țării.

Dar cu organizarea laxă de astăzi, cu corupțiunea erijată în principiu de administrare, cea mai bună și mai națională soluțiune a cestiunii izraelite nu va fi decît un paliativ bun contra unui simptom acut nu însă medicamentul special contra boalei organice de care suferim.

[17 iulie 1879]

[„CEEĂ CE A PIERDUT ...”]

Ceea ce a pierdut partidul Warszawsky-Mihălescu cu ocazia dezbaterii în ziare și în comisiile Parlamentului a cestiunii evreștii este restul de încredere a țării de care se mai bucura și care sperăm că nu se va mai întoarce niciodată. Acesta este cîștigul net al nației românești din agitațiile și frămîntările timpului din urmă. Trebuia în sfîrșit ca banda de exploatare să fie înghesuită la pîrețe, trebuia să i se infunde odată minciunile și clevețirile, trebuia să se vadă că acești oameni n-au în ei nici atîta onestitate politică cît e firul de muștar; că amăgirea poporului cînd sînt în opoziție, jaful și vînzarea cînd ajung la putere sînt singurele lor directive.

Văzînd starea de goliciune și de mizerie în care s-au întors armata noastră de pe cîmpul de război oricine putea presupune cîte milioane trebuie să se fi furat în socoteala acestei brave și norocite oștiri pentru ca ea să fie redusă la o asemenea stare; cu descoperirile îngrozitoare făcute în cestiunea Warszawsky a trebuit să se vadă că hoția și spoliarea averii poporului devenise în timpii cei mai grei principii de administrare în Romînia; văzînd în fine cineva numirea unui Stolojan la Justiție știe la ce are să se aștepte de acum înainte, căci Stolojan și cocoloșirea furăturilor roșii sînt lucruri identice. Văzînd cineva numirea unui Lecca la Ministerul de Război, care, spre ironia amară a disciplinei și onorii [i]și începe zilele de ministru printr-o circulară în care recomandă armatei disciplina și credința cătră Domu, el care, prin o trădare de care nu-i capabil decît un suflet înjosit, au răsturnat pe Vodă Cuza, văzînd cineva aceasta, rămîne convins că secta roșiilor nu poate fi numită un partid politic, ci o bandă de criminali cărora numai în țara noastră și uici într-o alta din lume li se oferă portofolii de miniștri în locul temnițelor și oenei și decorații în locul pedepselor.

Dar cine n-a văzut purtarea acestor oameni în vremea alegerilor? Ei spuneau alegătorilor că partidul conservator este cel care ține cu evreii, că partidul conservator e înțeles cu străinătatea; iar ei nu vor da nimic evreilor. Prin calomnie și minciuni a fost în stare din nou, desigur, însă pentru cea din urmă dată, de-a amăgi pe alegători și de-a-i face să creadă făgăduințele lor de falși politici.

Cum s-au adunat însă ce s-a văzut? Organul partidului, numit „Romînul” spre batjocura numelui românesc, pledînd cestiunea acordării drepturilor politice la mii de evrei, a drepturilor civile la *toți* evreii fără deosebire, apoi șeful partidului, d. Brătianu, amenință țara care-i hrănește în loc de a-i zdrobi, o amenință cu soarta chedivului de Egipt, cu invaziunea străină, cu împărțirea, cu dezmembrarea, dacă... nu se va da de bunăvoie în stăpînirea evreilor.

„Spuneți neadevărul” li s-a zis în Parlament și în ziare, pericolele sînt invențiuni de ale voastre și de ale Alianței izraelite; ele sînt mijloacele voastre de presiune asupra conștiinței și bunului-simț al țării.

Atunci au început a se zvîrcoli idra și a căuta scăpare într-un ministeriu de fuziune. În acest ministeriu au luat din secta roșie nu pe aceia cari sînt capabili de orișice, căci capabili de orice crimă e oricare din acești oameni, dar pe aceia cari, pe lingă capacitatea de a face orice, mai au și o deplină lipsă de pudoare; au luat pe un individ ca Lecca, gonit din armată pentru că i-au pătat onoarea prin trădare și călcare de jurămint, pe un nemernic gheșeftar ca acest Stolojan, capul Comitetului de salut public, care au aruncat calomnia, lipită în toate comunele rurale, contra unor bărbați cărora acest om de nimic nu e vrednic de a le rosti numele.

În fine la Lucrările Publice și totodată prezident al Consiliului a rămas d. Brătianu însuși, căci sînt drumuri de fier de cumpărat și cîteva milioane de aruncat pe fereastră.

Cînd a văzut cineva amenințările cu soarta chedivului, cu împărțeala, cu invazia a organului roșiilor, atunci trebuie să conchidă neapărat că acel organ este vîndut Alianței izraelite.

Noi întrebăm însă ce caută Lecca-Stolojan-Brătianu în cabinetul de fuziune? Acești oameni s-au rostit deja pentru categorii, s-au rostit pentru a se da drepturi civile tuturor evreilor.

Ce însemnează oare noul program iscălit de toți aceștia și citit în Cameră de col[onelul] Lecca? Colonelul va ținea la cuvîntul dat în Adunare precum a ținut la jurămîntul militar făcut lui Vodă Cuza. Cu astfel de oameni, cu trădători de noapte, i se inspiră încredere țării?

[19 iulie 1879]

[„DE LA FORMAREA CABINETULUI...”]

De la formarea cabinetului nou incoace am așteptat să se facă oarecari schimbări mai cu seamă în administrațiunea țării, care sub un om ca d. Mihălescu a trebuit să devie infectă. Chiar cetățeanul cel mai optimist, cînd a văzut părinteasca îngrijire cu care d. I. Brătianu a păstrat luni întregi pe cînstitul Mihălescu ca director la interne după ce d. Moldoveanu-și făcuse destăinuirile sale publice, a putut înțelege că această pregetare și trăgănire nu putea avea alt sens decît de-a cocoloși ce se putea cocoloși și de-a întuneca atît actele din centru cît și complicitatea de la periferii; de asemenea e aproape de înțelegerea oricui că prefectii aceia cari au putut fi mai cu seamă în complicitate cu societatea Warszawsky-Mihălescu sînt cei din județele de lingă Dunăre, cari au căpătat la timpul cuvenit atît de temcinice instrucțiuni de ce să zică și să nu zică inaintea judecătorilor. Arestarea ca din senin a d-lui Moldoveanu în urma mijlocirii vestitului Chirițescu, actual prefect de Teleorman, e un semn că roșii pe toată linia erau gata de-a închide prin arest gura celor ce vor găsi adevărul.

Dar floarea activității acestor prefecti roșii a fost — se-înțelege — în vremea alegerilor. Față cu neîncrederea generală a țării că guvernul roșu ar fi în stare de-a rezolva spre mulțumirea generală o cestiune atît de spinoasă ca cea izraelită, prefectii partidului Warszawsky-Mihălescu aveau misiunea specială de-a amăgi, de-a promite funcțiuni, de-a amenința, pentru a scoate cu de-a sila din urne cele două treimi a Camerilor de revizuire așteptate cu albită nerăbdare de Alianța izraelită, de presa evreiască din străinătate și de toată suflarea trădătoare din țară.

Daca un Cortazzi totuși n-a izbutit la Dorohoi cauza e numai estrema energie a alegătorilor, gata de a arunca pe fereastră atît pe ciracul partidului roșu, cît și pe d. Brătianu însuși. În huiduituri și în șuierături d. Brătianu a trebuit să ia tălpășița din Dorohoi, din Bacău și din alte orașe ale Moldovei. Cine-și aduce aminte de falsificarea listelor electorale, de trecerea unor postulanți comuni în listele colegiului întii și al doilea, de schimbările în funcțiuni administrative și judecătorești după avizul acestor prefecti, de împlerea tuturilor posturilor cu frați, cumnați, fii și nepoți a eventualilor prefecti, pentru ca de același soi să fie toată rețeaua infectă care acopere un județ întreg, acela lesne va conchide că o schimbare a administrației e strict necesară pentru a curăți țara de aspiratorii la coroana virtuții, fie puși în funcție, fie ascunși în tufișele drumurilor mari. Numai în centrele Iași și București se menaja întrucitva opinia publică, numindu-se oameni din partid, dar asupra cărora nu erau pete cari să-ntunece reputația onestității private. Iar încolo tot unul și unul, tot oameni cari se deosibeau de semenii lor prin vrîun dar deosebit, fie adorarea zeului Bacchus, fie jocul de cărți, fie luarea de mită, fie în fine scandale fără un nume ce s-ar putea rosti, ca cele comise de un prefect de Vaslui, de care se revoltase însuși un ministru roșu, care în această materie poate suporta mult, precum era d. Stătescu.

Ce grozăvie cată să fie în toată țara, ce atmosferă de corupție și de venalitate, ce rețea de fără-de-legi și de silnicii cînd ne aducem aminte de cel care era adevăratul ministru de interne și totodată asociatul în afaceri a cînstitului Warszawsky! De rechizițiile — fie pentru armata imperială, fie pentru cea română — abia cutezăm a pomeni. Sub auspiciile acestei administrații se dădeau bilete false, se constatau cînd prestațiuni, cînd pierderi de sute de mii de franci, se schimbau boii rechiziționați pe alții bolnavi, cari piereau în drum, se sustrăgeau produsele destinate pentru armata noastră, care în timpul acesta murea de foame și se hrănea cu coceni de porumb strînși în cîmpiile acoperite cu zăpadă ale Bulgariei.

De trei ori să fi prădat tătarii țara în lung și-n lat, de trei ori să fi căzut ca nuorii locustele pe lanurile înflorite ale României, totuși n-ar fi produs pagubele pe care le aduc doi-trei ani de administrație roșie.

Într-adevăr, dacă n-ar exista bietele tribunale cari de rău de bine tot sînt o amenințare permanentă pentru acești oameni și cari, cu toată starea precară și pururea primejduită a judecătorilor, tot își fac datoria cînd lucrurile prea se deoache, am asista la anarhia cea mai deplină de la un capăt pînă la altul al României.

È o datorie imperioasă pentru d. Cogălniceanu de-a curăți atmosfera administrației județelor de mirosul de penitenciar răspîndit pretutindenea de partidul Warszawsky-Mihălescu. Pe calea acestor schimbări l-ar binecuvînta poporul întreg, l-ar sprijini presa și opinia publică în genere. Administrația a devenit o adevărată pată pentru țara aceasta, o pepinieră de candidați de penitenciare, un loc de refugiu și de impunitate pentru cei ce au părăsit temnițele sau pentru cei cari sînt în perspectivă de-a intra în ele de acuma-nainte. Știm că trebuie un curaj extraordinar, cînd ai pe un Lecca sau pe un Stolojan alături, de-a mătura fără cruțare lepădăturile societății cu cari roșii pretind a administra, știm că acest soi de oameni e-n stare a-ndrepta pistolul asupra pieptului unui ministru care ar încerca să-i înlătore, știm asemenea că nu d. Brătianu, ci acești oameni sînt cei cari stăpînesc țara, exercitînd o extremă tiranie asupra șefilor lor chiar; dar acest înalt curaj civic d. Cogălniceanu trebuie să-l aibă. Da, va avea în contră-i banda de exploatatori roșii, dar în tabăra sa ar fi țara întregă, sugrumată de adepții lui Pazvantoglu.

Această satisfacere e datorită țării întregi. Celelalte ramuri de administrație publică, oricît de rău împinzite ar fi cu oamenii silei, au totuși legi organice cari le fac contrabile. Dar în administrația atîrnătoare de Ministeriul de Interne controlul lipsește cu desăvîrșire.

În privirea administrației în sensul restrîns al cuvîntului România e dată în prada unei exploatări și a unei silnicii nemaipomenite, pe care d. Cogălniceanu, ca om cu experiență politică, trebuie și(n)gur să le fi cunoscînd.

Ne vine greu de-a vorbi de această administrație roșie, căci de rușinea și de cangrena țării noastre sîntem siliți a vorbi. Dorim din inimă ca d. Cogălniceanu să ne dea ocazie de a tăcea cel puțin despre ea; căci epoca în care am putea-o menționa cu laudă ne pare încă foarte depărtată.

[20 iulie 1879]

[„ZIARELE GUVERNULUI...”]

Ziarele guvernului nu incetează nici acuma de a atrage mereu atenția nației asupra articolelor sperioase din jurnalistică străină, asupra cuvintelor nefavorabile a cutărui sau cutărui diplomat și, deși ar fi fost de așteptat ca, în urma fuziunii, presa guvernamentală să inceteze a mai întrebuița acest nedemn mijloc de influințare, totuși sîntem în trista poziție de a constata că pentru ziarul fanariot din Strada Doamnei nu există mai mare plăcere decît de-a reproduce cu o cuvioasă și smerită mutră de vulpe toate inspirațiunile superficiale ale unei prese și rău informate și rău voitoare și în fine prețioasele schimbări de idei între diplomați și reprezentanții Alianței izraelite.

Silă ne este de a vorbi de infecta cestiune izraelită, de acest act de înaltă imoralitate prin care atîtea puteri s-au constituit în judecătorii unui atentat de înaltă trădare comis de evreei noștri în unire cu cei ai Alianței, dînd dreptate trădătorului în contra trădatului și creînd un precedent care, adus odată ca normă de judecată, nu poate fi decît fatal tuturor semnatarilor Tractatului. Căci dacă li se recunoaște unor state străine dreptul de-a se amesteca în afacerile unui al treilea fără ca el să fie ascultat, atunci deie-ni-se voie a presupune că, precum lumea aceasta e schimbăcioasă, s-ar putea ivi o zi în care un alt congres european, în care puterile să fie reprezentate în proporții schimbate, să-și ia libertatea a stabili asupra drepturilor Irlandei și a Indiilor înlăuntrul monarhiei engleze, asupra drepturilor Hanoverei, Posenului, Alsatului înlăuntrul imperiului germanic, asupra poziției arabilor din Algeria ș.a.m.d.

În sine vorbind, puterile n-au avut nici un drept de-a se ocupa de noi fără de noi, nici un drept de-a pune condiții pentru independența noastră; căci numai în epoca domniei fanariote a căzut în desuetudine, însă n-au încetat nicicînd deplina suveranitate internă și în parte cea externă a Principatelor.

Numeroasele tractate de comerț a Domnilor vechi, încheiate după capitulațiunile lui Mircea cel Bătrîn și a lui Bogdan cel Chior, deplina libertate de a stabili dreptul de cetățenie și de așezare în țările lor, o libertate mântuită contra osmanilor chiar, adecă contra poporului suzeran, dovedesc că nici un amestec nu putea avea loc din partea străinătății. Abia în epoca fanarioților se-ncheie tractatul de comerț de la Passarowitz, care formează începutul acelor tractate *de <nos>/[nobis]/sine nobis* prin care se stabilește cînd dreptul de așezare a străinilor pe pămîntul nostru, cînd jurisdicțiunea consulară, cînd instituția sudiților, adecă a vagabonzilor privilegiați, și de atunci infuziunea cu elemente infecte ține neconținut și fără stavilă.

Dacă epoca începută prin Tractatul de la Paris și încheiată cu războiul ruso-turcesc n-am fi pierdut-o pe povîrnișul unui stupid liberalism, unii căutînd să demagogizeze poporul din ce în ce, alții oprind acel proces de disoluțiune socială, dacă puterile cele mai bune ale generației trecute nu s-ar fi irosit în lupte sterpe pentru idei fără nici un cuprins real, dacă statul nostru n-ar fi fost un adevărat Bizanț, în care logomachia, discuția asupra subtilităților constituționale și de principii, să precumpănească orice întrecere pe terenul muncii oneste, intelectuale și fizice, atunci niciodată n-am fi ajuns în trista stare ca străinătatea să aibă a ne dicta ceva în privirea dreptului nostru intern. Cu un popor ca al nostru, atît de lesene de organizat și cu atîta bun-simț, știam a opune astăzi suma de puteri pierdute oricărei tentative de amestec din afară iar cestiunea de înaltă trădare s-ar fi mîntuit din capul locului prin pedepsierea aspră a acelei trădări, nu prin intrarea în apele ei.

S-a vorbit atîta în contra pedepsei cu moartea. După vechiul obicei al pămîntului pedeapsa cu moarte meritată pentru crime comune se putea răscumpăra cu gloabe, numai pentru crima de înaltă trădare nu. Dacă acei mizerabili agenți ai Alianței izraelite cari sînt în țară ar fi știut că pentru criminalele lor uneltiri cu Alianța, că pentru punerea în îndoială a existenței țării în care trăiesc, îi așteaptă ștreangul de cîncă sau securea călăului, n-ar fi cutezat nicieînd a trăda țara și a bate acum la ușa Parlamentului nostru, pentru a-și cere răsplata acestei trădări.

Ce-ar fi zis Rusia, Prusia și Austria bunăoară dacă polonii lor, constituiți în Alianță universală ar fi cerut la Congres reconstituirea Poloniei; ce-ar fi zis Anglia dacă inzii ei ar fi cerut de la congresul european dispărerea dominațiunii engleze în Indii? Amîndouă popoarele sînt cu toate acestea istoricește cu mult mai însemnate decît evreii, în contra uneltirilor și perversității cărora așteptăm îndealtmîntrelea o reacțiune în toată Europa. Așteptăm moartea demagogiei și credem în ea. Pînă cînd un element care nu împărtășește ba din contră subminează și urăște tradițiile și trecutul fiecărui din popoarele istorice ale Europei să aibă dreptul de-a le esploata un drept pe care nu-l răsplătesc prin nici o îndatorire pe care s-o simtă față cu societatea?

Lucrul acesta, această nesolidaritate a evreilor cu popoarele în mijlocul cărora trăiesc, a mers atît de departe încît aceiaș evrei cari erau furnizori ai armatei imperiale rusești erau pe de altă parte furnizori de arme ai turcilor, deși acele arme nu aveau altă destinație decît de a fi descărcate asupra rușilor, adică asupra compatrioților acelor furnizori evrei.

În trecut mai pomenim că evreii din țară, în timpul intrării armatelor rusești la noi, au scos cuie din sinele drumurilor de fier pentru a periclita viața soldaților ruși din vagoane, aceasta știind bine că asemenea crime puteau să se descare asupra țării în care ei trăiesc.

Iată dar patriotismul și umanitatea elementului pentru care Europa a găsit de demnitatea ei a interveni, iată elementul pentru care boierul grec din Strada Doamnei luptă cu atîta foc de un timp încoace.

[22 iulie 1879]

[„NE E SILĂ...”]

Ne e silă de cestiunea izraelită, intrucit consistă din exigențe jidovești, și ne rezervasem ca, măcar în timpul eit nu se reintrunesc Corpurile legiuitoare să nu vorbim de ea decît atunci cînd țara noastră ar fi ținta unui atac, fie dinlăuntru, fie dinafară.

A solicita intervenirea diplomatică sau înarmată a străinilor contra țării în care trăiești este un act de înaltă trădare comis împotriva acelei țări.

Alianța solicită pe toate căile această intervenire.

Mii de evrei din țară fac parte din Alianță.

Deci mii de evrei din țară sînt trădători.

În Rusia i-ar aștepta pe asemenea oameni Siberia, în Franța deportarea, în alte locuri închisoarea; la noi însă se bucură de deplină libertate, ne injură prin presa evreiască cum pot-tesc și noi îi lășăm să-și joace caii după cum le e voia și dorința inimii. Atacurile de care au vor-bit la-nceput sînt numeroase.

La circulara d-lui Câmpineanu, Alianța a răspuns printr-o broșură compusă și datată din *București*, tipărită la Cernăuți și expediată din Iași. Această broșură începe cu următorul nea-devăr istoric:

După Regulamentul organic toți evreii cari plăteau bir erau priviți ca pămînteni și se bucurau de drepturile unor atari, puteau fi primiți în corporațiile breslelor, puteau să cumpere proprietate imobilă întrucît nu era încărcată cu boieresc, aveau drept de alegere în comună, puteau să înainteze în armată pînă la gradul de ofițer, li se dădeau titluri nobilitare și alte distincțiuni, cu un cuvînt se bucurau de deplina libertate a acțiunii, ba încă se bucurau și de privilegiu pe cari țărani și ceilalți burgeji nu le aveau.

Afară de deplina libertate a acțiunii, toate aserțiunile celelalte sînt neexacte. Ade-vărul e că *înaintea* Regulamentului organic obiceiul pămîntului permitea evreilor — pe atunci foarte puțini la număr — cumpărarea de case în orașe, și că tot acei evrei pămînteni aveau — nu dreptul de a intra în corporațiile breslelor orășenești, de la care erau și rămîneau excluși — ci aveau ei înșii una singură corporație a lor proprie și drept staroste pe rabin, tot așa precum străinii formau asemenea o corporație, ca și aceea a ciubotarilor sau tălpărilor; avînd staroste pe . . . consul. Sub această formă hibridă de corporație orășenească s-au introdus, după Tractatul de la Passarowitz, consulatele la noi și de acolo s-au numit și se numesc încă *stărostii*.

De la primirea în breslele creștine și pînă la formarea unei bresle aparte e însă o mare deosebire, precum și de la cumpărarea de case în orașe pînă la cumpărarea de imobile întru cît nu erau încărcate cu boieresc. Căci nu erau încărcate cu boieresc moșiile și casele răzășești, dar ca mai ba să le poată cumpăra evreii! Nu erau încărcate vile și pămînturile orășenilor, adecă moșiile și încunjurătoarea orașelor, pe cari asemenea evreii n-aveau drept să le cumpere.

În fine sub Mihai Vodă Sturza li s-au luat evreilor, prin încheieri ale Divanelor, dreptul de-a se așeza la țară și de-a debita băuturi spirtoase; sub Grigore Ghica li s-a luat și dreptul de-a cumpăra case în orașe, încît tocmai în momentele în care Mihai Vodă elibera și punea pe picior de egalitate cu ceilalți locuitori pe țiganii de pe moșiile sale proprii și de pe cele mănăști-rești, el găsea de cuviință, pentru zdruncinul ce pricinuiese locuitorilor, să restrîngă drepturile evreilor. Toți scriitorii timpului aceuia deplîng invaziunea evreilor din Galiția și Rusia, cari, fugînd de serviciul militar, veneau ca roiurile de locuste, ca și astăzi, fără paspoarte, fie pe vadrurile Prutului, unde corupeau granița rusească și bine păzită, fie pe cărări de munte, necunoscute grănicerilor austriaci. Îndealtminterea și ruși și austriaci erau bucuroși să scape de ei, ca și astăzi. Asemenea nu se va auzi din timpul Regulamentului și pînă în epoca constituțională ca un evreu să fi căpătat titlu nobilitar sau să fi devenit ofițer în armată.

În realitate cel mai îngăduitor Domn față cu evreii au fost Cuza Vodă. El le-a deschis școalele românești din care a ieșit tinerimea evreiască care face cu atîta foc parte din Ali-anța izraelită, el le-a dat egalitatea drepturilor civile, el a început a înrola pe cite unul în armată, dîndu-i ocazia de a deveni ofițer; el în sfîrșit dispusesese prin Codul civil norma după care evreii pot deveni cetățeni români; bineînțelegîndu-se însă că n-avea aface decît cu evreii ca indivizi, nu cu ei ca rasă organizată și strunită din partea Alianței.

Ex nihilo nil fit.

Cine n-a avut drepturi nu le are nici astăzi. Evreii, considerați pururea ca străini în țară și fiind străini în realitate, căci nu vorbesc românește în familie, au o lege deosebită de aceea a celorlalți locuitori și nu s-amestecă cu ei prin căsătorii, vor rămînea străini pînă ce nu vor deveni români. Deși limba nu e singurul semn caracteristic al naționalității, totuși el e un semn principal. Pe cită vreme nu vor vorbi în familie românește, nu-și vor ținea socotelele și registrele de comerț în românește, nu vor primi în școale și sinagoge limba românească — în sinagoge, de nu pentru partea strict rituală, cel puțin pentru predici — nu vor putea fi considerați ca români.

Dar pretinși români cari [î]ncep activitatea lor de fii ai patriei prin a denunța și calom-nia patria lor și prin a-i impune *condiții internaționale de existență*, sau neexistență asemenea români nu admitem noi și nu-i admite nimeni.

Orice s-ar zice așadar, uneltirile Alianței pe lingă Congres constituie din partea membrilor pămînteni ai acelei Alianțe un act de înaltă trădare: amenințarea cu intervenția străină, cu nerecunoașterea independenței țării.

Aceste uneltiri au făcut pe evrei să piarză pînă și pe pușinii lor amici sinceri dintre români, căci asemenea amici existau. Existau între români bărbați de bună-credință, bogați, cu desăvîrșire neatințați de capitalurile evreiești, cari aspirau la soluțiunea cea mai favorabilă evreilor, pentru că așteptau prin aceasta crearea unei puternice clase de mijloc în Moldova. Dar premiza acestor speranțe și aspirațiuni era cel puțin *posibilitatea ca evrei să devie români*. Din momentul însă ce-i vedem aliați cu toți străinii de pe fața pămîntului contra țării în care trăiesc și a poporului de pe spatele căruia subzistă, din acel moment chiar acei pușini trebuiau să piarză orice speranță. La străini s-au adresat pentru a căpăta drepturi, de la străini capete-le: să vedem cu ce se vor alege.

Evreii s-au amăgit asupra dorințelor Congresului precum și asupra art. 44, ba chiar țara a fost amăgită de către roșii. Noi am spus-o însă din capul locului că nu înțelegem art. 44 și că după el — un pretext cel mult — trebuie să se fi ascunzînd cauze politice de o greutate mai mare. Timpul din urmă a început să descopere puțin adevăratul înțeles al articolului menționat; și, dacă ne impunem tăcere în privirea aceluși înțeles, o facem pentru că istoria art. 44 e încă în deplină fierbere și nu avem rezultatele clare înaintea noastră.

În orice caz însă evreii vor fi aceia cari vor avea a regreta introducerea art. 44 în Tratatul de la Berlin.

[1 august 1879]

[„CARACTERUL OBȘTESC AL LUPTELOR ...”]

Caracterul obștesc al luptelor din viața publică a românilor e că în mare parte nu sînt lupte de idei, ci de persoane, că cei mai mulți, în deplină necunoștință de ceea ce combat, dau într-un principiu oarecare c-o orbire și c-un curaj demn de-o cauză mai bună, condamnă ceea ce nu cunosc, batjocoresc ceea ce nu vor să cerceteze, trezindu-se prea tîrziu c-au fost induși în eroare de ambițiile vreunei gaște și că a lovit într-o țintă pe care ar fi respectat-o dacă și-ar fi dat osteneala de-a o privi mai de aproape.

Dacă un om e la noi într-adevăr atît de nefericit să profeseze o serie de idei, nu o listă de persoane, e în pericol de-a-și vedea ideile întoarse și răsucite de adversarii lui, pretinși politici, după placul acestora, va vedea trăgîndu-se din ele concluzii nemaiauzite, cari lui nici prin minte i-au trecut vreodată, și în fine se va vedea citat înaintea opiniei publice după șoapte, după calomniile acreditate prin repetarea papagalicească din partea celor ușori, nu însă în virtutea unor enunțări sau fapte determinate, cari pentru toată lumea rămîn aceleași. Căci în aceste discuții nu e cestiunea de-a afla adevărul, ci din contra de-a acredita un neadevăr, nu de logică, ci de *cristică*; cestiunea e de a taxa pe adversar de ceea ce *vrei* să-l taxezi, potrivească-se epitetul sau nu. Aparența ține locul adevărului, înduplecarea locul convingerii.

Unei asemenea maniere de-a vedea avem noi a mulțumi titlul de reacționari.

În zădar am protesta, în zădar am cere să ni se probeze o singură tendență reacționară în înțelesul adevărat al cuvîntului, adecă tendența de-a ne-ntoarce la teocrația și feudalismul evului mediu, în zădar am dovedi că nici prin vis nu ne-a trecut de-a fi ceea ce ni se impută că voim a fi și că faptele noastre toate sînt contrare acelei aserțiuni gratuite, adversarii noștri, dacă n-au minte, au cel puțin o gură, o gură ce pare a-și fi arogat pe seamă-și atribuțiunile tuturor celorlalte calități intelectuale pe care natura obicinuiește a le dărui oamenilor. Dacă nu voiești să crezi fără a cerceta, dacă nu juri că frazele apocaliptice, plivite din discursurile revoluțiilor franceze, sînt adevăruri absolute, nu meriți a ședea alături cu unicii naționaliști, unicii români, unicii patrioți, cari se bucură de privilegiul de-a fi monopolizat pe seama lor toate ideile mari și frumoase. Ei singuri au dreptul de-a face paradă cu patriotismul lor, căci dacă n-ar face atîta măcar, ar *ști* sau ar *putea* să facă altceva mai folositor?

Dacă cineva se uită la teapa obicnuită a roșiilor, la Mihălești, Pătărlăgeni, Fundești etc., se întrebă cu drept cuvînt: mai au acești oameni și alt merit, altă rațiune de-a juca vrînd rol în viața statului decît pe acela că s-au întîmplat să fie români? Cam de contrabandă români, nu-i vorba, dar la aceasta se reduce toată îndreptățirea lor de-a figura în viața publică a statului.

Iată cărui soi de oameni avem a mulțumii epitetul de reacționari, iată oamenii experimentelor cărora avem a mulțumii tristă stare în care țara a ajuns astăzi.

Domnia absurdă a frazei a mers atât de departe încât ei înșii și-au deschis ochii și merg pe calea pe care odinioară o numeau reacționară.

Ziarele roșii scriu de exemplu contra evreilor. Oare se poate o dezmințire mai flagrantă a libertății, egalității, fraternității etc.? Desigur că nu. Cu toate acestea campionii acelor idei a devenit reacționari și combat în acest caz cu înverșunare principiile acelea cari, după evangelia Revoluției franceze, sînt mîntuirea popoarelor și culmea tuturor fericirilor.

Cum se-nîmplă dar că ceea ce ieri în toate cazurile era bun, mare, frumos și folositor, așa deodată să devie pericolos?

Iată dar că în acest caz rețeta Revoluției franceze s-au dovedit rea, ca și în alte multe ocazii, că ideea statului concret a învins frazele; pericolele imediate ce amenință în mod invederat țara au trebuit să le demonstre pînă și roșilor că ideile politice cată să fie un rezultat al unei stări de lucruri nu viceversa.

Deosebirea între noi și liberali, întru cît aceștia sînt de bună-credință — căci se-înțelege că nu vorbim aci de nuanța Warszawsky-Mihălescu, care politiceste ne e indiferentă, dîndu-ne numai ocazia de a discuta asupra-i pe terenul articolelor respective ale Codului penal, iar nu pe acela al intereselor publice — deosebirea este că liberalii iau în sens absolut ideile citite și nerumegate din autori străini, pe cînd pentru noi adevărurile sociale, economice, juridice nu sînt decît adevăruri istorice.

Nu sîntem dar contra nici unei libertăți, oricare ar fi aceea, întru cît ea e compatibilă cu existența statului nostru ca stat național-românesc și întrucît s-adaptează în mod natural cu progresele reale făcute de noi pînă acuma. Numai pe terenul acesta găsim că o discuție e cu putință. Cine susține însă ca absolute și neînlăturabile principii a căror aplicare ar fi echivalentă cu sacrificarea unui interes național, acela nu poate fi omul nostru.

Așteptăm dar ca, pe multe terenuri ale vieții publice, spiritele oneste, de orice opinii s-ar fi ținut pîn-acuma, să simtă nevoia unei reacțiuni sănătoase și conforme cu trebuințele actuale ale țării, așa că reacționar va fi un titlu de merit chiar pentru mulți din aceia cari pînă astăzi dădeau acestui cuvînt senzualul reînvierii privilegiilor și feudalității. Reacțiunea noastră se întemeiază pe convingerea că țara nu mai poate merge cu această organizare laxă, favorabilă naturilor catilinare și reputațiilor uzurpate, fără de pericolul de-a înceta să fie țară românească, pe convingerea în fine că statul e asemenea un produs al naturii, care are legile organice după care trăiește, și că dacă se introduce o legislație artificială în locul celei care s-ar fi potrivit și ar fi rezultat din stadiul organic al lui, arbitrariul unei asemenea substituțiuni se traduce în crize acute, ce pot pune capăt existenței noastre chiar.

[3 august 1879]

[„LA 7 AUGUST...”]

La 7 august st[il] n[ou] Alianța izraelită din Viena a trimis ziarelor de acolo următorul comunicat spre publicare :

Cele mai multe ziare reproduc în n-rul lor de azi dimineață un articol al „Correspondenței” politice] asupra cestiunii izraelite care cuprinde mai multe date inexacte. Mai întii aserțiunea înaintată acolo că evreii din Moldova cheamă la ei pe toți cunoșcui și pe toate rudele lor din Galiția, Bucovina ș.a.m.d. pentru că în cel mai scurt timp vor căpăta drepturi egale cu românii, apoi că evreii, atrași de minciuna că vor deveni toți cetățeni liberi ai României, vin nu cu sutele, ci ca roiurile de lăcuste, aserțiunile acestea, zicem, sînt prin sine înșile neverisimile. Evreii din Galiția și Bucovina desigur că mai nu au nevoie de-a dori libertatea ce li se promite în România. Abstracție făcînd însă de la caducitatea logică a aserțiunii de mai sus, sîntem în stare de a constata, pe baza unor informațiuni ce ne-au venit din parte autoritativă din orașul de căpetenie al Moldovei, că în județele Botoșani și Dorohoi, care desigur sînt celea despre care se poate menționa în prima linie, n-au intrat în curs de mai mult de un an nici o singură familie izraelită. Valoarea aserțiunilor produse în articolul menționat se ilustrează mai bine prin pasajul în care se zice că preșecții români ar fi primul ordine ca la aplicarea legii de vagabondaj să uzeze de cea mai mare cruțare. De ce soi e ceea cruțare se poate vedea din folografiile pe care izraeliții, pretinși fără pasport și mijloace de subsistență, încunjurați de pază militară, au cu toate astea o arătare alt de respectabilă încît mai nu ne putem închipui cum trebuie să fi arătînd în România burgezii respectabili sau boierii chiar. Toți indivizii sînt îmbră-

cați foarte cumințios. Sînt 28 de izraeliți, prinși în Focșani, cărora nu li s-a putut face nici o altă impulare decît că în momentul apărerii lor înaintea organelor autorității n-au fost în poziție de a se justifica asupra protecției de care se bucură și asupra plății birurilor și sînt, în parte, persoane cari trăiesc acolo de mai mult de 30 de ani cu familiile lor. Itrănitorii familiilor lor fură duși în chipul acesta, sub escortă, pînă la granița țării. Consulatul C[ezaro]-r[egesc] austriac din Focșani știe asemenea despre doi supuși austriece cari petreceau vremelnice acolo pentru cumpărare de grîne și cari, cu toate paspoartele legale arătate, fură depărtați peste graniță.

Faptele citate, ce ni s-au comunicat dintr-o parte vrednică de crezare, vor ajunge pentru ca cineva să-și facă o idee justă despre descrierea trecută în „Corespondența politică”.

După ce Alianța din Viena a cîștigat primii lauri fotografiei, trebuiau să urmeze și alți demni imitatori ai procedurii de mai sus.

D.A. Löwy, secretarul Alianței engleze, *Anglo-Jewish Association*, publică în „Times”, sub data de 8 august, următoarea scrisoare :

Domnul meu! Consiliul societății Anglo-Jewish Association primește de la corespondenți vrednici de crezare din diferite părți ale României comunicațiuni care-l silesc a presupune că autoritățile exercităază contra evreilor aceeași barbarie cu inimă împietrită care s-au manifestat în anii 1868 și cei următori. Domnul Iassy, prefectul județului, au emis o circulară pentru suprimarea vagabondajului. Exmisiunea celor fără de căpătii se-ndreptează mai cu seamă contra evreilor. Din Focșani societatea noastră a primit fotografia unui grup mare de bărbați cari au fost esmiși din acel district. Exilații vor fi espediași peste graniță. Între acei cari sînt siliți să părăsească în acest chip fara se află persoane așezate de mai mult de treizeci de ani acolo. Unii dintre exilați sînt capii unor numeroase familii și se hrăneau prin muncă onestă. Apelurile către autoritățile române au rămas fără de rezultat. Amploiații declară c-au fost rînduiți de către superiorii lor să execute decretul de esmisiune cu toată asprimea.

„Fraternitatea” — organul bucureștean al Alianței — n-a putut să rămie afară din corul vocal atît de frumos aranjat în plîngere și post universal de către coreligionari. La 27 iulie stil vechi, dată care coincide telegraficește cu data scrisorilor celor două Alianțe, „Fraternitatea” — deși cu mai multă modestie și e-un prefăcut sentiment de strictă legalitate — cuprinde, sub forma unei polemice cu „Războiul”, următoarea revistă internă :

„Războiul” de la 19 iulie a.c. tună și fulgeră contra evreilor din țară și mai cu deosebire împotriva atitudinii pasive a celor din capitală, fiindcă sînt așa de nepăsători și nu se scoală toți ca un singur om să dezmință într-un mod formal infamiile răspindite de corespondenții ziarului „Izraelitul”, din Măiența, că mai mulți evrei care-și cîștigă hrana lor într-un mod onorabil sînt transportați peste hotare sub pretext că sînt vagabonzi. „Războiul” se înșeală amar cînd susține cu atîta cutezanță că însuși evreii cari locuiesc în țară au denunțat aceasta. Nouă ni se pare că și onor. redactorii ai ziarului în cestiune știu foarte bine că mai toate foile din străinătate au corespondenții lor în România și că fiecare relatează după cum este informat. Ei bine, sînt oare evreii din țară răspunzători pentru faptele relatate de corespondenții foilor din străinătate, fie ele în favoarea sau în nefavoarea statului român? Trebuie să fie defăimați și acuzați că sînt de rea-credință fiindcă nu protestează contra unor țipele de durere fondate sau poate nefondate? După cum sîntem noi informați, știrile răspindite în acele foi, dacă nu sînt exagerate, dar nici cu totul inventate nu le putem numi. Chiar dacă numai o parte din ele ar fi adevărate, tot ne umple inima de oroare și indignațiune. Aceste fapte au mișcat poate și inima unui bun creștin din corespondenții ziarelor din străinătate, care a găsit cu cale a face un apel la tribunalul cel mai înalt, adică la opiniunea liberală a Europei civilizate, pentru ca prin reprezentanții lor să se puie stavilă acestei persecuții înspăimîntătoare și neomenoase.

Mai în toate numerile precedente ale „Fraternității” am semnalat mai multe cazuri de aceeași natură cari au avut loc în Galați, Bacău, și Fălțiceni, asupra cărora am și atras atențiunea guvernului, dar pînă în momentul de față n-am primit nici un comunicat prin „Monitorul oficial” dacă guvernul are cunoștință despre faptele ce am relatat precum și ce măsuri ar fi luat pentru reprimarea lor. Proba cea mai invederată că aceste știri sînt adevărate este faptul că guvernul nu s-a grăbit pînă în acest moment a le spulbera printr-o dezmințire formală. Chiar acum avem la dispoziție mai multe scrisori din Roman, Focșani, Buzău, Giurgiu, Rîmnicul-Sărat și chiar din capitală cari se plîng de monstruoasa nedreptate ce au întîmpinat mulți din coreligionarii noștri sub pretext că sînt vagabonzi. Ni s-a trimis chiar o poză din *Adjud* care reprezintă pe vreo treizeci de izraeliți escortați ce au trecut prin acel oraș pentru a fi transportați peste graniță. Noi nu ne împotrivim măsurilor d-a trimite pe vagabonzi peste hotare. Cînd sînt aplicate numai conform legilor țării, fiindcă în adevăr această clasă de oameni sînt periculoși societății. Guvernul voind a curăța țara de vagabonzi, mijlocul cel mai nemerit ar fi fost, în ceea ce privește pe evrei, a se adresa de-a dreptul la comunitățile izraelite din țară, cari, fiind mai bine informate, ar fi dat o mîină de ajutor în această privință. După cum sîntem informați vagabonzii sînt eliberați și cei cînștiți, cari n-au mijloace de-a satisface pofta agenților, sînt transportați.

După ce am reprodus ingenioasele probe de stil ale Alianței de toate treptele, vom conștata un lucru.

Deși „Fraternitatea” [i] spune „Războiului” că se-nșeală amar cînd are cutezanța de a susține că însuși evreii din țară ar fi denunțat străinătății pretinsele persecuțiuni, totuși

sîntem în neplăcuta poziție de a constata, din cele trei texte chiar publicate mai sus, că denunțarea aceasta mincinoasă n-a putut să pornească decît numai de la evreii din țară, de vreme ce are aproape aceeași dată și conține în părțile ei aproape aceleași lucruri.

Alianța din Viena posedă un grup de 28 evrei *fotografați*.

Anglo Jewish Association are un grup mare de evrei tot pe *fotografie*.

Inocenta „Fraternitate” are o *poză* cu aproape 30 de evrei și e știut că 28 sînt *aproape* 30.

Apoi Alianțele străine indică *izvorul*; cea din Viena citează o parte autoritativă, adică pe evreii din Iași, d. Löwy pe corespondenții Alianței din diferite părți ale României.

Iată dar că evreii din țară, preinșii tii ai României, în vinele cărora, după d. Weinberg, curge sînge românesc, sînt complicitii bine constatați ai denunțătorilor din străinătate, compliciti și prin cele ce zic și prin împrejurarea că tac și nu dezmint știrile odioase răspîndite cu telegrafică repejune.

„Fraternitatea” e chiar mai bine informată : ea știe că poza e a unor evrei din *Agiud*.

Ce-i cu fotografia din Agiud? Cine sînt acei *respectabili* 28 ai Alianței vieneze, cine acci bieți persecutați pentru cari se alarmează o lume?

Sîntem în poziție a lănuri pe cititori.

Pe la finele lunii trecute o escortă de călărași conducea pe trei indivizi creștini, un secui, un german și un rutean ni se pare, găsiți fără căpătii în țară, pentru a-i preda în seama autorităților de graniță austriace, spre a fi duși la urma lor.

Convoitul ajunsese în orașelul Agiud. În acest orașel 28 de negustori evrei, *respectabili* cum vine vorba, invită pe călărașii noștri să se fotografieze cu ei într-un grup. Călărașii, avînd ș-așa stație de popas acolo, nu se dau în lături, evreii se pun șir militărește, iar aripa stîngă și cea dreaptă a grupului le formează călărașii. Fotografii își așază camera obscură și eternizează, în folosul adevărului cu care se scriu istoria și ziarele, grupul înfrățit al vechilor români și a românilor noi cu cusur.

După ce călărașii și cei trei indivizi creștini s-au odihnit în destul în Agiud, convoitul a plecat mai departe.

Iată originea fotografiei trimisă la Viena, la Londra, la redacția „Fraternității”, despre care acum se vorbește în presa europeană.

În contra celor 28 de *respectabili* mincinoși se urmează în acest moment instrucția în corecțional.

Ei bine, iată oamenii cari pretind că sînt fii ai României și cari vor drepturi egale cu românii.

[5 august 1879]

[„CÎTEVA NUMERE CONSECUTIVE...”]

Cîteva numere consecutive ale organului fanariot din Strada Doamnei cuprind atîta superfluență de iubire și de grijă pentru Dobrogea încît lucrul din capul locului nu ni se pare curat.

N-am văzut încă niciodată tratîndu-se vreo chestiune în acel ziar — cu durere o constatăm — fără ca după sentimentele și discuțiile pretextate să nu se ascunză ori vrun interes exclusiv al gaștei sau unul și mai exclusiv al unor membri ai partidului, de teapa Mihăleștilor.

De aceea, deși nu putem cunoaște încă adevărata cauză a acestui interes extraordinar, totuși ni se răcește inima cînd îl vedem apărînd în acel ziar care de cînd e n-a făcut decît propuneri ce aveau în vedere vreo spectră ilicită oarecare. Dacă-și aduce cineva aminte focul cu care după vremuri era apărută concepția Stroussberg, dacă-și aduce aminte fraza că „națiunilor moleșite trebuie să li se ia sînge” cu care s-a introdus în scenă participarea la război, apoi memorabilele proceduri economicoase Warszawsky-Mihălescu, acela lesne va vedea că acest interes extraordinar cată să fi ascuzînd sau intenția de a face treburile cuiva din demnul partid roșu sau în fine intenția de a ruina noua provincie și de a băga nepacea și intriga între locuitorii actuali, un scop rău însă trebuie să fie la mijloc.

Amintim în treacăt că d. C. A. Rosetti, părintele spiritual al partidului roșu, a fost pururea cunoscut ca om sceptic, om cinic chiar. Rău român și născut din părinți greci, din tinerețea sa încă s-a distins prin purtare cinică, prin disprețul a orice convenție socială sau de

tradiție. Necrezînd în nimic decît în sine, el s-a unit cu acele principii egoiste cari pun individul și interesele lui deasupra tuturor intereselor generale, naționale sau economice. C-o mîină de Erostrat a dat apoi foc tuturor tendințelor de conservare, fie pe terenul instituțiilor moștenite, fie pe acela al bunurilor materiale și intelectuale ale nației. Gașca roșie a prefăcut România în America, a făcut că în țara noastră proprie începem a ne simți străini.

Astfel — cosmopolit pînă în virful unghiilor — el și ciracii săi au avut aceea luptă lungă întreprinsă în contra generației trecute (v. Eliad) care privea cu spaimă propășirea spoielii și feneantismului în țară și combătea prin pene oțelite a unor adevărați apostoli demoralizarea sistematică, cu care liberalismul cosmopolit, individualismul orb, scepticismul infiltrat în mod artificial în vinele tinerimei noastre prin centrele pline pe cit de lumină pe atît și de corupțiune ale Apusului, începuse a împlăea, ca buriana cea rea, straturile îngrijite pe atunci ale unei sănătoase dezvoltări. Astfel, sub auspiciile „hidoasei pocituri” s-a născut și încurajat acea specie de numărători de pietre pe trotuare cari sînt totdeauna gata de-a se-nșira în rindurile roșiilor dacă li se aruncă vrun os. Pe lingă acești învățați s-au adaos o masă nesfirșită de oameni cu desăvîrșire incuți, parte simpli și de bună-credință, parte răi și cu instincte neonestе, cărora noua evanghelie a egalității depline a celor neînvățați cu cei învățați, a celor muncitori cu cei leneși, a celor bogați cu cei săraci trebuia să le suridă neapărat. Pe cînd acum treizeci de ani înaintarea în funcțiunile statului era condiționată prin bună purtare, onestitate și ani de serviciu, acum funcționarii harnici și cu cunoștințe sînt dați afară sau rămîn staționari în locul ce l-au ocupat zeci de ani, iar pleava partidului roșu, Mihălești, Pandravii, Stan Popeștii, Orășenii ș.a. sînt numiți de-a dreptul în funcțiunile cele mai importante, încît ușurința cu care sub roșii omul poate ajunge la vază și avere a dat naștere proverbului : „Numai cu roșii te poți procopsi”.

Și toată suma aceasta de oameni ignoranți, adesea necinstiți, totdeauna comuni, nu trăiește decît din traficul ideilor de naționalitate și libertate. Mare parte din ei bulgari sau greci de-a dreptul, totuși ei pretind a fi unicii reprezentanți demni ai colonilor lui Traian și, neavînd nici măcar puțința de a pricepe în ce consistă naționalitatea pe de o parte, libertățile pe de alta, ei totuși n-au nici o altă știință, nici o altă avere, nici un alt merit decît pe acela de a se gera în reprezentanții acestor idei și de a juca cînd rolul de „mîntuitori ai patriei”, adecă de trădători de noapte și vînzători de domnie, cînd pe acela de victime ale libertății și naționalității.

Noi din parte-ne susținem teoria că cine nu știe nimic nu are nimic, nu muncește nimic, nu e nici patriot, nici nepatriot, nici național, nici nenațional, ci un biet nenorocit, care în mod fatal cată să cază în sarcina societății, obligate fără știrea lui Dumnezeu de a-l hrăni. Deosebirea e numai că, pe cînd la alte țări rolul acesta îl îndeplinesc casele de binefacere și spitalele de nevolnici, la noi statul e spitalul general pentru neputincioșii cu duhul și cu munca, pe care partidul roșu îi capătuește prin cite o funcție a cărei însemnătate acești indivizi nu sînt în stare s-o priceapă măcar.

Dar răul cel mai mare nu e acesta. Pe lingă mulțimea actuală de postulanți roșii, se crește generația nouă sub aceleași auspicii neserioase, cu aceleași tendințe de a trăi de-a gata și nemuncind nimic, căci echivalentul pentru muncă e la roșii supunerea oarbă sub poruncile gaștei și nimic mai mult.

Cînd dar asemenea breaslă veselă și ușoară de postulanți se preocupă de Dobrogea trebuie să fie ceva rău la mijloc.

În n-rul de sîmbătă 4 august, „Românul” vorbește de regularea proprietății în Dobrogea — se vede că tot cu chipul cu care Stan Popescu a regulat sarea domnească. Apoi susține teoria că proprietatea pămîntului în Dobrogea era a sultanului, deci a statului, și că foștii locuitori n-au dreptul de a-și vinde locurile pe care le aveau de la statul turcesc. În fine spune că turcii și tătarii, fiind neasimilabili, trebuiesc înlocuiți cu colonii române din ținutul Vidinului.

Vederile noastre în privința aceasta sînt cunoscute. Admitem teoria ca, pentru cuvinte de *ordine publică*, turcii și tătarii să nu poată vinde *orișicui* pămînturile lor, dar nu admitem teoria că acele pămînturi sînt ale statului. Nominal da, în realitate nu. Nominal în statele primitive tot pămîntul e considerat ca pămînt domnesc și din această suveranitate asupra oamenilor și averilor decurg pînă și titulaturele monarhice. Astfel se zice rege al Prusiei, nu al prusianilor, regină a Angliei, nu a englezilor, ca și cînd teritoriul întreg ar fi proprietate a coroanei.

Propietate în sensul modern al cuvîntului nu e în societățile primitive și în cele teocratice decît averea mobilă; cea imobilă era privită în totalitatea ei ca bun public al ginții, deci a reprezentățiunii supreme a ginții, a Domnului. Cu toate acestea, înlăuntrul acestei accepțiuni, nu juridice, ci *politice*, proprietatea imobilului exista în mod latent; se făceau vînzări, cumpărări, cesiuni, moșteniri, procese pentru hotărnicie etc. etc.

O analogie a acestui soi de proprietate latentă au fost la noi bunurile încărcate cu embatic. Dacă embaticul, adecă prețul posesiei *ereditare*, nu se plătea în curs de cîțiva ani, bunul retrecea în posesiunea proprietarului original, a mînăstirii, a domniei, a boierului, dar pe cîtă vreme em-

baticul se plătea, proprietarul încărcat cu el avea toată libertatea în privirea bunului ; el îl putea vinde, schimba, impoesui fără nici o primejdie.

Înțelegem dar ca, admițându-se teoria aceasta cu toate efectele ei, să se hotărască o dată pentru totdeauna că acele proprietăți sînt maioritate ce nu se pot înstrăina decît către români de ex[emplu], dar nu înțelegem ca ele să fie declarate de bunuri *private* ale statului. Pericolul unei asemenea maniere de-a vedea ar fi nemulțumirea generală a populației de acolo.

Dar în ultima linie aceste poftă de espropriere și colonizare se îndreptează contra românilor din Dobrogea chiar. Românii de acolo sînt elementul acela care stă mai bine și e mai bogat, încît țărăniile de pe marginea Dunărei sînt oameni — în parte — mai cuprinși decît negustorimea din Chiustenge. Ei n-au suferit încă de liberalism și de urmările lui fatale, ci s-au dezvoltat în știrea lui Dumnezeu sub guvernul turcesc, care pentru oameni pacinici și muncitori însemna lipsă de guvern. Ei au trăit sub un regim analog cu cel ce era la noi înaintea Regulamentului, în zorile domniei naționale reinviată. Dar condiția *sine qua non* a bunei lor stări sînt tocmai locurile largi și pășunile grase ce se cer pentru păstorie, încît din momentul parcelării pămîntului și a distrucției averilor *comune*, nu ale statului, sărăcia ar începe a bate la ușile lor.

Constant este în istorie că bine cu greu faci oamenilor, rău foarte ușor, chiar avînd cele mai bune intenții. Pe cîtă vreme dar nu există conflicte de proprietate pe cari statul să le aibă a le aplana, pe cîtă vreme oamenii în Dobrogea sînt la largul lor și nu ne cer nimic, de ce să ne grăbim a încărea ținuturi ce în parte se ocupă încă cu păstoria c-o organizație mai complexă, care le-ar îngreua traiul, care ar crea dintr-odată alte condiții de existență ?

Cînd locuitorii se vor înmulți și pămîntul le-ar deveni strîmt, proprietatea rurală fixă, încetarea pășunilor comune vor veni de la sine și în mod fatal. În mod fatal plugul va înlocui pretutindenea toiașul păstoresc, în mod fatal o altă ordine a societății va răsări din chiar stadiul ei organic.

Singurele măsuri pe care statul român se cuvine a le lua sînt măsuri de apărare : apărare contra unor speculanți venetici cari ar voi să exploateze neștiința locuitorilor, apărare contra unei imigrațiuni de oameni fără de căpătii. Dar la aceasta se și mărginește rolul statului ; restul îl va face timpul și dezvoltarea naturală a lucrurilor.

[11 august 1879]

[„DUPĂ TERMENUL MESAJULUI DE PROROGARE ...”]

După termenul mesajului de prorogare, astăzi ar fi trebuit să se redeschiză Corpurile de revizuire. Termenul acesta însă s-a amînat prin forța împrejurărilor ; miniștrii cari lipsese în străinătate, unul nu și-a terminat băile, altul ocolul diplomatic. Pe cît se vorbește, d. I. C. Brătianu n-are să se întoarcă pînă la 20 sau 25 ale lunii ; d. Boerescu asemenea. După întoarcere, tot le va mai trebui oarecare timp, cîteva zile, pentru a se acorda între dînșii, în consiliu, asupra formulării proiectului de modificare al art[icolului] 7. Nu se poate spune cu siguranță care este anume rezultatul întreprinderii diplomatice a d-lui Boerescu ; tot ce se știe însă este că d-sa pretutindeni s-a bucurat de bună primire și că sentimentele majorității cabinetelor europene nu sînt de natură a ne face să ne temem cumva de o soartă identică cu a chedivului din Egipt, nici de vre-o intervenție colectivă cu puteri armate, nici de însingerarea țării. Spaimele acestea împrăștiate acum o lună de d. I. C. Brătianu și de partizanii fierbinți ai soluțiunii pe categorii s-au risipit astăzi cu totul. Organele patriotice cari făceau multă larmă, zăgrăvind-ne în fraze grozave acea neagră perspectivă, astăzi și-au domolit condeul, rămîindu-le totuși pe atît de multă dorință pe cît de puține speranțe că soluțiunea pe categorii ar putea cumva izbuti.

Curentul ostil nouă ce, după cum se știe, se născuse în Europa și pe care se întemeiau amenințările patriotice ale d-lui Brătianu sau era factice și înjghebat numai în treacăt prin cîteva inserțiuni în presa străină, plătită de Alianța izraelită, sau că era un adevărat curent al opiniei publice europene, indusă în eroare asupra stării de lucruri din România. Oricum ar fi fost însă, nu importă, destul că acest curent a dat pînă în fine naștere la o reacție, și astăzi vedem majoritatea organelor serioase și independente din străinătate pledîndu-ne cauza și dîndu-ne dreptate asupra măsurilor ce am luat și voim a lua pentru apărarea naționalității noastre.

Neavînd alte temeuri de drept intru apărarea cauzei sale, Alianța izraelită, prin organele sale, alesese ca teme umanitarismul. Noi, românii, cari vedem pe zi ce merge rîpîndu-ni-se tă-

rîmul nostru economic, în propria noastră țară, de invazia mereu crescîndă a evreilor străini și cari, din nefericire, vedem și pe evreii pretinși pămînteni făcînd cu aceștia cauză comună într-un corp constituit și organizat, noi știam bine ce însemnează umanitarismul, cuvîntul de ordine al Alianței izraelite și al organelor sale, și aceea ce ne indigna cu drept cuvînt era că opinia publică europeană se lăsa a fi amăgită de un înțeles cu totul fals al acelui cuvînt. Din fericire, astăzi bărbații de stat și opinia publică din Europa au început să înțeleagă ca și noi ce va să zică umanitarismul.

În adevăr, să vedem ce zice un ziar important din Paris într-o corespondență a sa din Viena, cu ocazia ocolului diplomatic al ministrului de externe român :

Toate popoarele orientale, zice corespondentul vienez al ziarului „Le Soleil”, cele mai civilizate ca și celelalte, sînt expuse, prin calitățile cit și prin defectele lor, ajunge foarte lesne prada, dacă nu victima unei exploatari contra căreia trebuie a le protege pe cit e cu putință. Unele sînt încrezătoare și darnice: cheltuiesc ca marii seniori, fără și calcula cu destulă exactitate veniturile. Altele au pasiunea jocului. Țăranii se înfundă în datorii pentru a căpăta pămînt. Cel cari trăiesc cu ziua și meșesugarii, arși de o căldură toridă, primesc în orice mină niște băuturi pe cari le cred răcoritoare și cari prea adesea sînt ucigătoare. Am cunoscut personal pe un inginer francez stabilit în regiunile acele care-mi zicea cu o întristare adevărată: „Îmi e aproape cu neputință să țin mai mult timp pe aceiași lucrători. Îndată ce-i întrebuițez la lucrări cari constring să șază la cîmp, sînt pierduți. Evreii vin, le scotează cu mult înainte salariul săptămîinii și-i înveninează în toată pulerea cuvîntului cu băuturi de toate felurile. Sînt printre lucrători unii căroro din aceasta li se trage moarlea; alții pierd repede gustul muncii”.

Desigur teoriile umanitare sînt un ce frumos și nu mă mir că spiritele generoase sînt subjugate de ele. Dar mai trebuie să știm cui se aplică aceste teorii și să nu dăruim numele de om și de cetățean unor ființe fără principie, fără naționalitate și — aș putea zice — fără religione. De mult timp cei cari cunosc fondul lucrurilor au stabilit două categorii bine deosebite :

1. Izraeliții (Israélites), cari sînt oameni inteligenți, instruiți cari se așază într-o țară, se instalează acolo, întemeiază o casă de comerț ori se ocupă de profesii liberale și devin cetățeni ai țării în care locuiesc, patrioți cu același tîllu ca și ceilalți.

2. Jidani propriu-zîși (Juifs), cari cutreieră cîmpiile Poloniei, pe ale Ungariei și pe ale României, rasă în adevăr puțin interesantă și care merită cu mult mai mult blestemele al căror obiect este decît protecția attî de manifestă a diplomaților europeni.

Mulțumindu-ne deocamdată cu lămurirea dată de ziarul francez în privința exploatarii populației rurale de către evrei și în privința teoriilor umanitare, ținem a afirma aci chiar că deosebirea ce o face între *izraeliți* și *jidani* propriu-zîși există oarecum și la noi și o recunoaștem. Însă nu trebuie să se uite un lucru. Izraeliții — cum zice ziarul francez — inteligenți, instruiți, cari să se fi așezat în țara noastră de mult ocupîndu-se statornic și onest de o meserie oarecare, sînt la noi puțini, iar despre patriotism, în interesul chiar al celor ce s-ar bucura de calitățile arătate mai sus, nici să nu se mai pomenească, afară numai dacă a aștepta cineva ocrotire de la străini în contra propriei sale țări, precum îi văzurăm făcînd acum în urmă pe izraeliți fără *nici o* excepție, se poate numi patriotism, iar nu cu totul altceva.

Acelora ce se bucură de calitățile de cari nu se bucură jidani propriu-zîși, cum îi numește „Le Soleil”, națiunea română, fără să le mai ceară testimoniu de patriotism, ceea ce cunoscîndu-i d-aproape ar fi absurd să mai facă, le va acorda, pentru satisfacerea principiului umanitar înscris în art. 44 al Tractatului, cetățenia pe calea pe care se acordă aceasta la toți străinii în genere.

Aceasta este soluțiunea majorității Camerii de revizuire, a cărei tenacitate desigur nu se va fi încordat numai spre a ocaziona curat și simplu o schimbare la față a băncii ministeriale. Mai cu seamă astăzi, cînd s-au risipit norii din cari se spunea că au să cază asupra-ne toate trăsnetele dacă nu vom admite soluțiunea pe categorii, astăzi, cînd ne-am lămurit că diplomația europeană nu e atît de nesăbuită pe cît spunea d. Brătianu, proiectul de soluțiune al guvernului nu va putea fi în fond altul decît proiectul majorității. Amînteri, cu toată remanierea cabinetului, cu toată prorogarea Adunărilor și aminarea rezolvării cestiunii art. 7, la redeschiderea Camerelor, ne vom reafila cu o lună și jumătate înapoi, adică întocmai aceeași situație ca și în ajunul demisionării ministerului trecut, silit fiind tot d. Brătianu poate a aviza iarăși la o nouă coaliție sau fuziune, oricum ne va plăcea s-o numim.

[12 august 1879]

[„SÎMBĂTĂ, 11 AUGUST...”]

Sîmbătă, 11 august, d. Cogălniceanu a dat citire în Cameră, d. N. Crețulescu în Senat, următorului mesaj de deschidere :

*Domnilor senatori,
Domnilor deputați,*

Astăzi se încheie aminarea sesiunii extraordinare a Corpurilor legiuitoare urmată potrivit mesagiului meu din 11 iuliu. D-voastră reîncepti acum activitatea d-voastră legislativă.

Miniștrii mei vă vor supune actele atingătoare de reviziunea art. 7 din Constituțiune, cerută de art. 44 al Tratatului din Berlin, pe care, cu toate sacrificiile ce ne impune, România l-a primit prin glasul reprezentanților săi.

D-voastră, d-lor deputați, ați profitat de timpul ce v-a lăsat prorogarea Camerelor, spre a studia mai de-a-proape deosebitele împrejurări ale acestei grave cestiuni.

Am dar deplina convingiune că astăzi Camera și guvernul vor pune tot zelul, tot patriotismul, toată prudența politică spre a ajunge la o soluțiune care pe de o parte să dea satisfacțiune principiului libertății religioase și al egalității civile și politice, proclamat de Europa întreagă, iar pe de alta să împace cu acest principiu necesitățile noastre naționale și economice.

Dumnezeu să binecuvinteze lucrările d-voastră.

Dat la Sinaia, 11 august 1879.

Senatul, nefiind în număr la citirea mesajului, d. președinte a anunțat ședința viitoare pe luni, deputații însă fiind în număr suficient, a trebuit o altă cale pentru a închide discuțiile înainte de ce ele ar fi început.

Simplu ar fi fost ca guvernul, pe cuvinte lesne de înțeles, să ceară Camerei aminarea ședințelor ei pînă la întoarcerea în București a d-lui Boerescu cel puțin, care călătorește în acest moment în cestiunea izraelită, dar ceea ce e simplu și lesne de înțeles n-ar semăna se vede a un act de înaltă politică, de aceea a trebuit să i se dea aparența ca și cînd Camera din propria inițiativă ar fi dorit o asemenea aminare.

Camera actuală are, precum se știe, o pronunțată duplicitate de caracter. Elementele patriotice și cu cultură din ea, adică oameni pe cari te poți întemeia, sînt în minoritate, deși formează mai mult decît o a treia parte din Adunare, care a treia parte a făcut cu neputință pîn-acuma o soluțiune a cestiunii izraelite în sensul Alianței și a roșiilor. Elementele roșii însă, parte putrede de corupte, parte stupide, formează majoritatea simplă a Adunării, încît orice propunere patronată de gașcă e sigură de majoritatea simplă fără discuție și fără opunere.

Fără a da așadar lucrului o mai mare importanță de cum are, credem că apucătura ca es-plicabila dorință de aminare din partea guvernului să fie reprezentată printr-un deputat era cu totul de prisos. Ar fi fost și mai simplu și mai demn ca guvernul să ceară el însuși aminarea, în loc de-a pune pe d. P. Ghica ca să-l reprezenteze, căci (abstracție făcînd de la ominoziitatea unei propuneri pornite din partea unei persoane atît de demne și de respectabile din toate punctele de vedere precum e fără contestare meritosul vînzător de bilete al artistelor de cafe-nele) d. Cogălniceanu bunăoară, ca om cu practica lucrurilor, știa prea bine că nu e nevoie de o asemenea procedare extraordinară pentru ca majoritatea să voteze porunca stăpînilor ei.

Am fi dorit, din punctul de vedere al procedurilor deschise și clare, să putem zice că Adunarea și-a aminat ședințele pînă peste zece zile după cererea guvernului, nu după propunerea d-lui P. Ghica.

Din mesaj însuși relevăm următorul pasaj, care ni se pare a cuprinde o subreptiune :

Miniștrii mei vă vor supune actele atingătoare de reviziunea art. 7 din Constituțiune cerute de art. 44 al Tratatului din Berlin, pe care România l-a primit prin glasul reprezentanților săi.

Acest pasaj — pe lingă neclaritatea de stil, căci după el s-ar putea ca România să fi primit sau Tratatul în întreg sau art. 44 îndeosebi — mai are apoi meritul unei vădite neexactități.

România nu poate primi prin glasul reprezentanților săi decît legi cari ar fi trecut prin toată filiera constituțională. Voința țării nu se poate rosti și nu are valoare decît sub forma de lege. Nu există însă nici un text pozitiv de lege prin care România să fi sancționat din parte-și hotărîrile Tratatului de Berlin. Dacă România ar fi primit Tratatul sau art. 44 sub singura formă în care ea ca țară îl poate primi, adică sub forma de lege, atunci dispozițiile în cestiune ar fi demult obligatorii pentru orice cetățean al statului. Dar moțiunile și momentele de entuziasm ale Pătrălăgenilor de toate categoriile n-au, pîn-acuma cel puțin și după cît știm, puterea unor legi pozitive. E într-adevăr una din frumoasele ținte ale republicii române ca chiar scrierile lui „Nichipercea” să treacă ca articole de lege în Cod și ca rugăciuni în cărțile

bisericеști, dar pîn-acuma o asemenea veselă eventualitate n-au trecut încă în domeniul realității. Așadar, cu toată intîmna noastră speranță în viitorul republicei, să ni se îngăduie umilita observare că, pe cită vreme voința țării noastre nu se poate rosti decît prin legi trecute prin toată filiera constituțională și pe cită vreme asemenea legi cari să admită Tractatul nu există, e o inexactitate cel puțin, o subreptiune desigur, de-a pune în gura M. Sale R. cuvintele că România ar fi primit deja prin glasul reprezentanților ei Tractatul de la Berlin.

[14 august 1879]

[„ESPRIMATĂ ÎN TERMENII CEI MAI GENERALI...”]

Esprimată în termenii cei mai generali, deosebirea între liberali — întru cît e vorba de oameni onești și cu principii stabile — și între conservatori e că acești din urmă privesc statul, și cu drept cuvînt, ca pe un product al naturii, determinat de o parte prin natura teritoriului statului, pe de alta prin proprietățile rasei locuitorilor, pe cînd pentru liberali statul e productul unui contract, răsărit din liberul-arbitriu al locuitorilor, indiferentă fiind originea, indiferentă istoria rasei, indiferentă în fine natura pămîntului chiar.

Manierele de-a vedea sînt atît de deosebite încît în ochii liberalilor statul nu e cu mult mai mult decît o mașină, în ai noștri el e un organism viu, susceptibil de sănătate și de boală, de înflorire și de decadență, care poate trăi lung timp dacă urmează legile sale interne de conservare, poate muri dacă urmează un trai contrariu celui prescris de însuși natura lui.

Ideile liberale despre stat și despre om sînt vechi. Ele sînt din veacul al șaptesprezecelea și al optsprezecelea, pe cînd inducțiunea amănunțită în studiul naturii era incompletă, pe cînd i se dădea omului, deci și statelor, o poziție cu totul excepțională în ordinea naturii, pe cînd ideea unității vieții organice nu era încă nici presupusă, necum dovedită.

Maniera noastră de-a vedea e pe deplin modernă : pentru noi statul e un obiect al naturii care trebuie studiat în mod individual, cu istoria, cu obiceiurile, cu rasa, cu natura teritoriului său, toate acestea deosebite și neatîrnînd cituși de puțin de la liberul arbitru al indivizilor din cari, într-un moment dat, se compune societatea. De aceea, dacă tendențele și ideile noastre se pot numi reacționare, epitet cu care ne gratifică adversarii noștri, această reacțiune noi n-o admitem decît în înțelesul pe care i-l dă fiziologia, reacțiunea unui corp capabil de a redeveni sănătos contra influențelor stricăcioase a elementelor străine introduse înlăuntru lui.

Apucătura sofistică a adversarilor noștri politici de-a substitui un mediu fals și de a ne numi *reacționari* în sensul apusean al cuvîntului, adecă reprezentanți ai ordinii divine, e precît de cunoscută pre atît de lesne de invalidat. Reacțiunea în sensul apusean al cuvîntului are drept ideal un stadiu al societății, o vîrstă oarecum : stadiul feudalității. Întru cît acel stadiu conține însă elemente de adevăr, elemente de ordine *naturală* a lucrurilor, noi o admitem, întru cît nu, nu. Deosebirea de metod între reacțiunea al cărei rol ni-l atribuim și ntre reacțiunea apuseană stabilește totodată și o deosebire fundamentală a *spiritului* de reacțiune.

Spiritul reacțiunii europene e în esență staționar, el nu face nici o concesie dezvoltării interne a societății ; noi, din contra, facem orice concesie pre cît ea se împacă cu existența statului național, pre cît ea nu înseamnă o risipă zadarnică de puteri vii, pre cît această concesie ni se pare indicată de mersul normal al dezvoltării naționale.

Ceea ce e ciudat însă e că așa-numiții liberali, de cite ori sînt siliți prin puterea lucrurilor de-a vedea clar, de cite ori realitatea li se impune, nu se dau deloc îndărăt de-a vota legile cele mai reacționare.

Astfel supremul principiu liberale că : individul e absolut liber de a-și determina acțiunile prin voința sa proprie întru cît prin aceasta nu împiedecă libertatea de acțiune a altuia. Deci individul poate face cu averea și persoana sa tot ce pofteste. Dacă are pămînt, il poate vinde, dacă-i trebuie bani se poate împrumuta sub orice condiții voiește etc.

Cu toate acestea Camera trecută a votat o lege contra cametei și contra înstrăinării pămînturilor sătenilor. Iată dar măsuri reacționare diametral opuse principiului suprem al liberalismului și măsuri cu cari partidul liberal se fălește.

Dar destul despre aceasta. Noi prevedem că orice bun român va deveni cu timpul mai mult ori mai puțin *reacționar*. Asprimea luptei pentru existență va aduna neapărat împrejurul unor idei pozitive pe oamenii de bine în contra acelorora al căror ideal este risipa puterilor societății

pe nimicuri și pe jucării copilărești, cari au marele inconvenient că trebuie să plătească cu bani peșin din sudoarea muncitorului. Dacă gustul de risipă și de jucării, combinat cu ambițiile fără de margini ale nulițărilor partidului roș, ar fi pe deplin la largul lor, am vedea în curând, sub pretextul unor idei politice răsărite în țări străine, împărțindu-se țara în treizeci sau mai multe republici ploieștene cu prezenți improvizați, cu ministerele alese de poporul suveran, încât toți Stan Popeștii și Pătărlăgenii ar avea ocazia de a sui în miniatură toate treptele măririi esteriore a oamenilor.

Dacă cineva ar voi să înființeze un ministeriu de marină în Svițera desigur e-ar fi tratat cu viguroasă impoliteță care i se cuvine. La noi, sub *pretextul* ideilor liberale, se înființează o sumedenie de ministere de marină, bine plătite; iar dacă cineva arată netrebnicia acestor organe fără funcțiuni naturale, zădărnicia risipei de puteri vii, cari se puteau întrebuința la ceva mai folositor, atunci e taxat de slugă boierească, de reacționar în sensul feudalității și se apelează în contra lui la-nfrățirea tuturilor românilor. Românii *toți*, în înțelesul demagogiei, sînt însă *toți* prezenții trecuți sau viitori ai republicelor ploieștene, și înfrățirea cu aceste elemente nu ni se pare deloc necesară pentru o reformă sănătoasă în viața statului român.

[17 august 1879]

[„D. MINISTRU DE ESTERNE...”]

D. ministru de externe nefiind încă întors din străinătate, Camerele, după propunerea d-lui I. C. Brătianu, se vor ocupa săptămîna aceasta de lucrările ordinare pentru cari s-au admis urgența în rîndul trecut al acestei sesiuni.

După întoarcerea d-lui ministru de externe, care va fi în săptămîna viitoare, Camera va trebui să țină cîteva ședințe intime pentru a asculta comunicările d-lui Boerescu.

Avem prin urmare încă o întîrziere de zece sau chiar de cincisprezece zile pînă să vedem deschizîndu-se discuția publică asupra cestiunii revizuirii.

După cum se spune în ziarul radical al guvernului, d. Boerescu se află acuma la Paris. D-sa ar avea de gînd să se ducă și la Roma, însă n-a luat pîn-acuma nici o hotărîre în această privință.

În orice caz d. Boerescu nu se întoarce cu izbîndă. Memoriul prezentat de d-sa, deși cedînd pretențiilor cabinetelor mai mult decît soluțiunea majorității, n-a întîmpinat aprobare din partea aceloră cătră cari a fost adresat.

Memoriul cedează în cestiunea izraelită mai mult decît soluțiunea majorității, însă la această soluțiune guvernul, prin o programă a lui, a aderat pe deplin; ce l-a autorizat dar pe guvern ca prin d. Boerescu să promită mai mult decît știe că va acorda majoritatea?

Majoritatea nefiind legată întru nimic față cu guvernul, ci cu totul din contră, va respinge și de astă dată orice concesiune mai largă decît aceea făcută prin soluțiunea ei.

D-acî se va naște o nouă criză ministerială, o remaniere, o cădere a guvernului. Guvernul următor va avea firește nevoie de o nouă aminare, spre a studia cestiunea și a-și găsi un punct de plecare.

Față cu străinătatea, acel guvern, oricît de destoinic ar fi, nu va putea avea nici o reușită, nu va putea întoarce pe puteri de la hotărîrea luată, nu va mai putea drege aceea ce a stricat d. Brătianu prin purtarea d-sale falsă pe lingă cabinetele.

Două lucruri îi vor rămîne de făcut: să se retragă și el sau să adopte soluțiunea majorității și să renunțe deocamdată la recunoașterea independenței noastre.

A se retrage este lucru ușor, a renunța la căpătarea recunoașterii noastre de cătră puteri e foarte greu.

Acesta este rezultatul strălucit al politicei deșucheate care a condus destinele țării noastre de la trecerea oștirilor rusești și pînă azi.

Este o vorbă veche, al cărei adevăr îl constatăm astăzi din nenorocire pe spatele noastre: un nebun aruncă piatra-n apă și o mie de-nțelepți n-o pot scoate.

Grație politicii radicale ni se impune cestiunea izraelită; trebuie neapărat, fără doar sau poate, s-o dezlegăm; dezlege-o cine poate.

Ne aducem foarte bine aminte de cele ce zicea foaia ministerială a d-lor Brătianu și Rosetti pe vremea războiului când era întrebată asupra rezultatului final al aventurilor noastre politice :

„De toate urmările acestui război, miniștrii vor să fie ei, numai ei și nimeni altul, răspunzători”.

Am voi să știm și i-am ruga să ne spună domnii de la stărostia patriotică din Ulița Doamnei dacă mai măntin și acum declarația acea solemnă.

Pierderea Basarabiei, cestiunea izraelită și toate urmările ei sînt numai și numai rezultatele politice patronilor d-lor, consecințele fatale ale războiului în care am intrat noi românii ca niște smintiți lipsiți de cel din urmă instinct de conservare.

Dacă din cestiunea izraelită, urmare fatală a războiului, se vor naște complicații, precum prevestește zilnic chiar foaia ministerială, întrebăm : cu ce vor răspunde dd. Brătianu și Comp. de acele nenorocite complicații datorite numai deșucheatei d-sale politice ?

Am vrea să avem un răspuns la această întrebare, răspuns clar, fără tirade întortocheate, fără blagomanie și platitudini tocite, după cum le e obiceiul radicalilor oficioși.

D. Brătianu, luînd odinioară asupra-și platonicește răspunderca greutăților în care ne-a virit, astăzi se-nchină cu plecăciunea, se spală pe mini de toate celea și se retrage de la putere dacă nu vom primi soluția Alianței izraelite.

Cum rămîne însă țara ? E treaba ei. Atît mai rău pentru popoarele cari se-nered orbește în răspunderi platonice ; atît mai rău pentru țară dacă nici acum nu va profita de o lecție plătită așa de scump.

[23 august 1879]

[„DE CÎTE ORI...”]

De cîte ori se încurecă sforile politice ale stărostiei patriotice din Ulița Doamnei așa încît onor. corporație nu mai are destulă destoinicie și putere ca să le descurce singură, organul radical începe a ne cînta un refren vechi, care sună cam așa :

„Să ne unim cu toții mină-n mină, împrejurul stindardului național, să lăsăm d-o parte micile pasiuni, neînțelegerile interioare, pentru ca să fim prin unire tari față cu vrăjmașii din afară. Unire și înfrățire ! Să luăm exemplul de la strămoșii noștri !”

Un lucru este foarte caracteristic în acest refren. Invariabil, dînsul se adresează totdeauna către adversarii politici ; povețele patriotice ce dînsul cuprinde sînt îndreptate către aceia cari, cu o zi mai înainte, au fost insultați și calomniați fără cea mai din urmă rușine. Redactarea lui proprie, dacă redactorul n-ar fi un iscusit bizantin, ar trebui să sune dar astfel :

„Să vă uniți cu noi mină-n mină, împrejurul redacției din Ulița Doamnei, să lăsați d-o parte părerile și credințele voastre, pentru ca să ne putem noi descurca sforile. Unire și înfrățire ! Luați exemplul de la strămoșii noștri !”

Sărmanii strămoși români ! La cîte mișelii fanariotice numele lor servește de etichetă !

Înainte de a intra în război, toți cei chemați a da sfatul lor M. Sale Domnitorului despre ce era de făcut fuseră de părere că nu trebuie să ne amestecăm deloc în lupta celor două colosuri, numai d. C.A. Rosetti, strănepotul strămoșilor noștri, fuse de părere să mergem ca orbeții înainte. Merserăm, din nenorocire, după părerea d-lui, fiind la cirna țării ai d-lui ; în curînd sforile politice li se încurecă rău de tot, și organul stărostiei patriotice încu-sepu să strepe :

„Am încurecat-o noi ; acum trebuie toți românii mină-n mină, uitînd micile pasiuni, neînțelegerile dinlăuntru, să o descurce. Unire, înfrățire ! Să luăm esemplul de la strămoșii noștri !”

Mai tirziu vine Congresul de la Berlin, în care se-nscrie art. 44. D.Brătianu merge la masa cu postavul verde, la care e poftit să ia loc — în picioare — spre a face înaintea diplomaților cîteva tirade patriotice, presărate cu citate de blagomanii din literatura democratică și stropite din cînd în cînd cu lacrimi. Cum a mers, așa s-a întors d. Brătianu, nici citatele din Michelet, nici lacrimile, nici elocvența clasică a d-lui Brătianu n-au putut mișca pe auditoriu din palatul Radziwill, cari se vede că sînt mai puțin simțitori decît auditorii „suverani” ai intrunirilor electorale de la Mazar Pașa.

Ce-i oare de făcut? întrebă d. Brătianu; iar d. Rosetti începe prin organul său să ne cînte refrenul: „Unire, înfrățire! Să lăum esemplu de la strămoșii noștri!”

După aceea încep tratările guvernului d-lui Brătianu cu cabinetele; d-lui [se] tocmește, ca deplin împuternicit, și tîrgul se oprește la împămîntenirea evreilor pe categorii. Camera însă, chemată a modifica art. 7, se pronunță în contra tîrgului făcut și sforile politice radicale se încercă de astă dată mai grozav ca totdeauna. „Unire, înfrățire! Să imităm pe strămoșii noștri!” sînt vorbe frumoase, dar nu fac, din nenorocire, efectul dorit. Ministerul se remaniază; puterile, hotărîte odată asupra învoielii cu categoriile ori cu listele nominale, resping orice nouă tocmeală și sforile se încercă și mai rău. Refrenul reîncepe, neavînd nici acum mai mult răsunset decît în rîndul trecut.

Majoritatea, nestrămutată și dînsa în hotărîrea ei, răspunde: „Unire și înfrățire, voiți? Uniți-vă atunci cu soluțiunea noastră, noi nu ne putem uni, în numele strămoșilor ce-i invocăți; cu soluțiunea Alianței izraelite”.

Majoritatea este îndreptățită a zice aceasta, cu atît mai mult că la remanierea ministerială nu a fost consultată și dînsa, cu atît mai mult că ministerul cel nou a aderat dintru început, prin programa lui, la soluțiunea acestei majorități.

Dacă ministerul și îndeosebi radicalii doresc unire și înfrățire, unească-se cu soluțiunea majorității; dacă nu, ducă-se și lase răspunderea în mîinile acestei majorități, care a dovedit îndeajuns că asupra-i refrenurile tocite nu mai pot face nici un efect.

[24 august 1879]

[„DE CÎND CU ÎNCEPEREA...”]

De cînd cu începerea dezbaterilor asupra cestiunii izraelite, partidul roșu, prin organele sale, cu reaua lor credință proverbială, caută a insinua că partidul conservator ar fi avînd gînduri răsturnătoare în privința stării de lucruri actuale, că ar fi tinzînd la o modificare a Constituției spre a restrînge libertățile publice. Aceste insinuări mișelești le fac scriitorii stărostiei radicale cu scopul de a rupe legătura elementelor de deosebite credințe politice, aliate în cestiunea izraelită în contra vechililor de la putere ai Alianței izraelite. Conservatorii sînt *reacționari* și, opunîndu-se împămîntenirii pe categorii, ei urmăresc visul lor de aur: *reacțiunea*. Și, spre dovedirea acestora, radicalii întrebuițează fel de fel de mijloace, care de care mai minunate: din îndreptarea făcută de un orator unei fraze din discursul său, din niște rînduri, foarte clare de amînteri, scrise într-un ziar al opoziției și răstălmăcite de dînsii; dintr-o destăinuire făcută lor de un bărbat însemnat dintre conservatori al cărui nume nu vor să-l spună — din toate acestea rezultă că conservatorii vor să dărîme libertățile publice.

A căuta să dezmințim la fiece pas insinuările radicalilor de la putere ar fi de prisos. Astăzi s-a cam domirit lumea de la noi asupra noastră și adversarilor noștri, așa încît nu mai e nevoie să urmărim din fir în fir aceea ce zic adversarii, pentru că nu cumva neadevărurile lor să treacă drept bani buni în opinia publică. Cestiunea izraelită a avut atîta bun, cel puțin întru cît ne privește, cu toate că noi nu ne bucurăm a fi căpătat acest însemnat folos cu așa preț. Adevărul mai curînd sau mai tîrziu e menit să străbată la lumină, și soarta, în viața publică, are pînă la urma urmelor o dreptate. Sîntem într-o stare politică, economică și socială așa de nenorocită încît, dacă i-a mai rămas poporului acestuia o schinteie măcar de vitalitate, ea trebuie să-l determine a părăsi hotărîtor calea falsă pe care rătăcește de atîta vreme, risipindu-și zadarnic toate puterile vii.

Toate tiradele negusturilor de principii liberale, umanitare și cosmopolite prin cari dînsii caută să insinueze că noi am conspira în contra Constituțiunii nu le vor aduce nici un folos; ele sînt astăzi niște bani tociți, pe cari toată lumea îi vede în sfîrșit ce calpi și ce fără valoare sînt. Vorbînd odată despre reorganizarea statului nostru, ziceam că dînsa, pentru a ne garanta existența politică și națională, nu poate fi în adevăratul înțeles al cuvîntului decît o organizare conservatoare.

Orice om cu bun-simț trebuie, după părerea noastră, să fie convins că slăbiciunea noastră internă, disoluția economică și socială în care facem progrese zilnice, nu sînt decît rezultatul organizației noastre de pînă acuma, nepotrivită nici cu firea, nici cu gradul de dezvoltare morală, intelectuală și economică a poporului nostru.

Românii sînt, din nenorocire, un popor deprins a se îmbăta cu vorbe goale, a se amăgi cu forme deșarte, a crede că o circulară ministerială, numai prin faptul că a înregistrat patrioticește nevoile publice, le-a și înlăturat, că cu un discurs democratic se poate tîmădui de mizeria lui economică. Un așa popor, pentru a putea s-o rupă odată cu relele-i deprinderi, trebuie să aibă multă tărie de caracter.

Pentru aceasta, greutatea cestiunii evreilor stă atît în cestiunea însăși, cît și în starea noastră de disoluțiune socială și economică. Prin orișice soluțiune dată deocamdată cestiunii evreilor pe tărîmul politic, nu putem scoate pe evrei de pe tărîmul economic, pe care ei sînt aproape deplinii stăpîni. Tăria de caracter, schintea de vitalitate, credem că le are poporul românesc, și astfel sperăm, pentru dînsul, că va putea să o rupă odată cu vechile deprinderi false și bolnăvicioase și să adopte o direcție sănătoasă în viața publică.

Le-am zis și le mai zicem acestea; acestea sînt ideile și credințele noastre asupra reorganizării statului nostru, a cărei nevoie grabnică, cu prilejul cestiunii izraelite, o simte astăzi toată lumea. Reacțiune! strigă adversarii noștri. Reacție, da, răspundem noi; nu însă reacție prin răsturnare, nu reacție politică în sensul feudal, cum insinuați d.v. cu rea-credință. Voim și sperăm o reacție socială și economică determinată de rămășița puterilor vii ale poporului, care, dacă nu e preursit să piară așa de grabă, trebuie să-și vină în fire și să vază unde l-a dus direcția radicală. Prin reacție nu înțelegem, — precum insinuați dvs. — o întoarcere la un sistem feudal ce nici n-a existat cîndva în țara noastră, ci o mișcare de îndreptare a vieții noastre publice, o mișcare al cărui punct de vedere să fie ideea de stat și ideea de naționalitate, sacrificate pînă astăzi sistematic principiilor abstracte de liberalism american și de umanitarism cosmopolit. O asemenea mișcare ar pune stavile speculei de principii liberale și umanitare, ar descărca bugetul statului de cifrele enorme ale sinecurelor patriotice și ar condamna astfel pe mulți patrioți subliniați la o muncă mai onestă dar mai grea; ar apăra treptele înalte ale vieții publice de năvala nulităților netrebnice și triviale, garantînd meritului adevărat vaza ce i se cuvine; ar tînde la restabilirea respectului legii și autorității, și ar da astfel guvernului mijloacele și morale și economice pentru a cîrmui bine dezvoltarea normală și cu folos a puterilor acestui popor.

Elementele sănătoase ale poporului român tind firește la această mișcare, și, iarăși firește, această tendință nu poate conveni aceluia ce au trăit o viață întregă exploatînd ignoranța și slăbiciunile tinerei noastre națiuni. Nu e dar vorba de reacțiune prin răsturnare, ci prin înlăturarea elementelor bolnave și străine din viața noastră publică de către elementele sănătoase coalizate. Orice ar căuta să insinueze, prin tertipuri uzate, aceia cărora nu le convine această tendință, ei nu vor putea împiedica mersul firesc al lucrurilor. Dacă acestui popor i-a mai rămas cel din urmă instinct de conservare proprie, reacția, în sensul arătat de noi mai sus, trebuie să se facă.

[19 septembrie 1879]

[„PARTIDUL CONSERVATOR...”]

Partidul conservator și-a manifestat, prin organul d-lui Titu Maiorescu, vederile și hotărîrile relative la cestiunea evreilor.

D. Maiorescu nu a vorbit însă numai în numele partidului conservator. Discursul ce-a rostit a fost cea mai nobilă expresiune a vederilor și hotărîrilor întregii țări, a fost cuvîntul de apărare al unui popor ce se vede lovit în demnitatea sa, în interesele sale vitale.

Și oricum s-ar rezolva cestiunea, acel discurs rămîne o faptă istorică, un act de acuzare contra celor ce ar voi, ori poate chiar vor izbuti să o rezolve altfel decît așa cum voiește țara.

Nu putem admite în mijlocul nostru noi cetățeni decît cu buna primire a țării: iată cuvîntul românesc și totodată umanitar, prin care d. T. Maiorescu a combătut orice idee de liste ori categorii.

Noi nu ne vom mai încerca să combatem ceea ce nici chiar d. Maiorescu nu a izbutit a combate cu succes. Înzestrat cu darul vorbei și pătruns de greutatea situațiunii, d. Maiorescu a desfășurat comorile minții sale ca să-i aducă pe stăpîinii zilei la îndurare: n-a izbutit.

Cu atît mai puțin am putea să izbutim noi, cari nu avem și nici nu putem avea alte argumente, decît pe acele pe cari le găsim în discursul d-lui Maiorescu, înfățișate în cea mai sărbătorească haină.

Rămîne însă ca să punem în vederea țării primejdiile ce pot să urmeze din primirea propunerilor de rezolvare ale guvernului.

Trecem simplu peste acel amestec confuz de cuvinte și paragrafe pe care guvernul l-a prezentat Camerei drept proiect.

Ministrul de externe a declarat în ședință publică că nici acest proiect nu satisface așa-numitele exigente europene : atît e destul.

Ne oprim însă la *liste*.

Înțelegem ca guvernul să prezenteze Camerei un șir de petițiuni de la evreii cumsecade, cari declară că vor să fie cetățeni români și cer ca să-i primim în mijlocul nostru.

Am putea să alegem atunci dintre petiționari pe aceia cari ne convin, pe cari sintem dispuși a-i vedea alături cu noi.

Guvernul însă vine cu o minciună, cu o *listă de evrei asimilați*, de oameni cari ni se *impun*, oameni cari *pretind* onoarea de a fi primiți în mijlocul nostru, în virtutea unei stipulațiuni făcute între străini și fără de a ne face onoarea să declare că cer *de la noi* această onoare.

Aproape toți deputații din Moldova cer ca împămîntenirea să se admiță numai individual : cum rămîne cu evreii din Moldova ce se află trecuți pe listă ?

Chiar din momentul intrării lor în familia română acești „noi români” sînt primiți cu aversiune, poate chiar cu ură, deoarece fiecare dintr-înșii e cîte un „*corpus delicti*” cîte o vie dovadă despre triumful unei cauze, pe care întreaga Moldovă o combate direct prin petițiuni și indirect prin aproape unanimitatea deputaților ei.

Listele prezentate de guvern sînt niște *liste de proscricțiune*.

Evreul pus pe acele liste, pînă ieri era bine primit în societatea română ; din momentul în care românii îl văd însă pe acele liste, el începe a fi obiectul unei aversiuni obligate.

Și totuși guvernul ne prezentează o listă de „*străini asimilați*”.

Asimilați acești oameni pe cari orice român se simte dator a-i respinge ca pe niște apostoli ai puterii străinilor pe pămîntul românesc ? !

Ei vor trăi în mijlocul nostru și de cîte ori îi vom vedea, ne vom aduce aminte o *altă listă de proscricțiune* : aceea a deputaților, cari au votat pentru liste și contra țării insultate.

Este o voință exprimată de mii și mii de cetățeni români, ca împămîntenirea să se facă numai și numai prin legi individuale ; ura acestor cetățeni români rămîne îndreptată contra deputaților ce au votat pentru liste și se redeşteaptă la vederea fiecărui evreu intrat în cetățenia română fără ca el s-o fi cerut.

Nu ne pasă de evrei ; nu ne pasă de deputați ; ei sînt vrednici de sentimentele pe cari le știu deștepta în societatea noastră. Oameni ca Leibiu Iancu, Mandel Miser, Alter Moritz, Pantazi Ghica, Pătirlăgeanu, Fundescu și alți asemeni nu prea țin la părerile ce au alții despre dînșii ; și bine fac !

Ne gîndim însă că e vorba de țara noastră, și ne cuprinde o adîncă întristare cînd vedem că se creează o permanentă cauză de perturbațiuni sociale într-însa.

Cine poate să ne spună unde are să ne ducă această dezbinare făcută acum între români ? cine, cu inima curată, poate să ia răspunderea pentru urmările unei *sfidări* aruncate țării ?

Căci o *sfidare* e pentru țară și îndeosebi pentru Moldova proiectul guvernului cu listele alăturate la el. Alegătorii le spun aleșilor : „Astfel voim să rezolvați *cestiunea* voi, cari lucrați pentru noi în numele nostru și în interesul nostru”, — și astfel o rezolvă aleșii.

El ori nu e acesta un conflict constituțional, aceasta e indiferent.

Destul că e un motiv de neîncredere în sistemul nostru de organizație politică, destul că e o schinteie de învrăjbire aruncată în societatea română.

Nu credem și deocamdată nici nu ne temem că alegătorii insultați vor pune mina pe par : rămîne însă în țară dezbinarea, învrăjbirea, capitalul de ură, care ne jignește dezvoltarea pacinică și care poate să fie exploatat în paguba țării ; rămîne țara despărțită în două tabere.

Cestiunea evreilor nu se rezolvă ; ea se pune în o formă cu mult mai acută și mai primejdioasă decît cum a fost pînă în ziua de astăzi.

De această înăsprire a *cestiunii* trebuie să scăpăm și n-am putea scăpa decît primind proiectul la care aderă majoritatea țării.

Guvernul ne spune că acest proiect e o *sfidare* pentru Europa.

Nu-l credem ! El poate să fie o *sfidare* pentru Alianța izraelită ; popoarele europene sînt însă cu mult mai calme decît ca să stăruiască pentru crearea unei permanente cauze de perturbațiuni în țara noastră.

Chiar însă dacă unele cabinete ar fi dispuse să sprijinească pînă la urma urmelor exigentele nedrepte ale Alianței izraelite, ele niciodată nu vor reuși să determine o pornire unanimă a puterilor europene în sprijinul acelor exigente. Știm că, deși unanime în doriunța de a face să admită în dreptul public european principiile tractatului, puterile au deja deosebite vederi

în privința aplicării la noi a principiului din art. 44. Altfel vede în această privință Austria, Rusia, Turcia și chiar Germania și altfel Franța, Anglita și Italia.

Dacă guvernul și amicii săi nu vor să înțeleagă aceasta, atunci nu ne rămâne decât să presupunem din două lucruri unul; ori că sînt slugi supuse și plecate ale evreilor; ori că ei chiar dinadins caută să agiteze țara, gîndindu-se la turburări, la schimbări, la prefaceri și în genere la răsturnări.

Altfel nu se poate explica zelul cu care guvernul umblă să mai cumpere cele cîteva voturi cari-i lipsesc pînă la completarea celor două treimi.

[21 septembrie 1879]

[„FOAIA OFICIOASĂ A GUVERNULUI...”]

Foaia oficioasă a guvernului, în numărul său de ieri seara, serie :

... Organul autorizat al partidei conservatoare, „Timpul”, afirmă în iunie trecut că „*cestiunea evreilor poate forma oricînd un pretext de invaziune*”.

Citatul pe care-l face foaia radicală este cu totul fals. N-am afirmat nicicînd că „*cestiunea evreilor poate forma oricînd un pretext de invaziune*”.

Ca să se vadă cîtă lipsă de bună-credință au adversarii noștri în viața lor politică, trebuie să amintim aceea ce ziceam în iunie cu privire la cestiunea revizuirii și la starea noastră față cu puterile. Pe atunci foaia radicală amenința țara cu invazie și cu însingurare și pe Domnitor cu soarta chedivului dacă nu ne vom închina impertinentelor pretenții ale Alianței izraelite. Noi, răspunzîndu-i la acestea, ziceam :

... Sîntem noi *datori* a primi art. 44? Am contractat noi vrodată obligațiunea aceasta ca chedivul datoră sa publică? Deloc. Nu sîntem datori niminui nimic și totul se reduce la o propunere de învoială între noi și puteri, liberi fiind și unii și alții de-a voi sau de-a nu voi. Voim art. 44, avem recunoașterea independenței; de nu, nu. Abia e nevoie de-a adăoga că independența este un *fapt* care există, recunoscut sau nerecunoscut fiind. În alte timpuri independența și recunoașterea regalității legitime atrîna de confirmarea papei; asta nu i-a oprit pe principii necatolici de-a exista ca atari și de-a fi într-adevăr independenți și fără de binecuvîntarea specială a Sîntității Sale.

Dar se va zice că cestiunea, deși logic vorbind e în favorul nostru, totuși puterile — călcînd ele înșile Tractatul de la Berlin — ar voi a exige numaidecît admiterea art. 44.

Dacă o asemenea exigență ar exista într-adevăr, atunci vom trebui să știm *cauza* adevărată a ei.

Dacă acum e cea mărturisită de art. 44, adică o *cauză curat umanitară*, atunci n-avem a ne teme de nimic. Nu ni se va arăta un singur caz în istorie, unul singur, în care o *cauză pur umanitară* să fi adus vrun amestec, vro ingerință din afară. Deși aproape toate războaiele moderne se deschid sub *pretexte* umanitare, totuși *cauzele*, în genere bine cunoscute, sînt cu totul altele și n-au a împărți cu pretextul nici în clin, nici în minică. Cerneală și hirtie s-au întrebuițat într-adevăr multă pentru cestiuni umanitare, bani însă puțini, iar sînge nici o picătură măcar.

În fine, dacă e vorba de umanitarism, atunci poporul acela care într-adevăr are nevoie de-o tratare umană este poporul nostru propriu, exploatat, iar nu neamul exploatator al evreilor, făcut chiar din acest punct de vedere restricțiunile noastre sînt într-adevăr umane, iar art. 44 neuman.

Singurul defect al art. 7 din Constituția noastră e că, pe lângă mulțimea nenumărată a evreilor cari nu merită drepturi, se loveau și acei cîțiva cari le-ar merita, și această injustiție sîntem oricînd gata de-a o recunoaște și de a o drege, dînd deplină satisfacere exigenței umanitare.

Și aceasta vom face-o, de-ar exista art. 44 sau de n-ar exista, adică independent de orice amestec al străinătății. Dacă Europa nu e mulțumită numai cu atîta, bine, dacă este mulțumită, și mai bine. Mai mult decît *posibilitatea* pentru evrei de a deveni români nu putem da, oricare ar fi sau n-ar fi intențiile art. 44.

Lucrul s-ar schimba însă atunci cînd cestiunea umanitară *n-ar fi* decît *pretextul* cerințelor puterilor, iar cauza adevărată ar fi cea materială a intereselor lor politice. Atunci însă, chiar admițînd art. 44, adică *înlăturînd pretextul*, am fi departe de a fi înlăturat cauza și am rămîne tot în cazul fabelii despre lup și miel — adică tot noi la vale și tot noi am turbura apa. *Pretexte* se vor găsi așadar pentru a acoperi o *cauză* nedreaptă, căci *pretextele bune pentru cauze rele sînt foarte ieftine în lumea aceasta*.

Întorcîndu-ne la vorba noastră, spusă în mai multe rînduri, repetăm : dacă pericol există, el există *abstracție* făcînd de *cestiunea evreilor*. Iar dacă el nu există, și dacă cele șapte puteri mari și voința de fier a d-lui de Bismark n-au alt scop decît cel umanitar, decît cel de a vedea că evreii nu sînt îngrădiți pentru cauze religioase, atunci dovezi despre aceasta, strălucite chiar, le putem da oricînd.

Acestea le ziceam în iunie în privința deosebirii pretextului de cauză în viața internațională a puterilor. În cazul nostru, avînd și exprimînd deplina convingere că pentru cestiunea izraelită nici țara nu poate fi însîngerată de invazii străine, nici M. Sa n-are să se teamă cumva de o soartă ca a chedivului, adăogam :

Cestiunea evreilor e sau *cauza* sau *pretextul* unui amestec al străinătății. Dacă ea e *cauza* acestui amestec, atuncea n-avem a ne teme de nimic. Cerneală și hîrtie se vor cheltui destule pentru această cestiune, *însă nimeni nu va arunca un singur ban al contribuabililor săi, nu va risca oasele unui singur soldat pentru a realiza egalitatea deplină a evreilor în România.* Dacă însă cestiunea izraelită nu e decît *pretextul* de intervențiune, atunci nu e nici demn, nici cuminte de a sacrifica interesele economice și naționale a cinci milioane de oameni pentru a înlătura un *pretext* pe cînd *cauza* ar continua a exista.

Pe cînd scriam aceste rînduri încă am fi avut bănuială că cestiunea evreilor ar putea servi cumva de *pretext* la o intervenire. Astăzi însă, în urma atitudinii puterilor, știm, precum ziceam și ieri, că, deși unanime în dorința de a face să se admită în dreptul public european principiile Tratatului, puterile au deja deosebite vederi în privința aplicării la noi a principiului din art. 44, că altfel vîd în această privință Austria, Rusia, Turcia și chiar Germania, și altfel Franța, Englitera și Italia. Astăzi rugăm pe adversarii noștri să creadă că noi știm sigur, din izvor autorizat, cumcă în cestiunea izraelită nu e nici vreo *cauză* nici vreun *pretext* de intervenire a puterilor, ci totul este un *marafet* al Alianței izraelite și al acelor ce sînt slugile acestei Alianțe și stăpînii României.

[22 septembrie 1879]

„DUPĂ CUM SE POATE PREVEDEA...”

După cum se poate prevedea din discuțiunile ce urmează în Cameră, proiectul de soluțiune al guvernului privitor la pozițiunea izraeliților nu va fi în stare de a întruni cele două treimi necesare și va cădea.

Mulți oratori sînt încă înscriși, multe discursuri fericite prin concepție și formă vom mai auzi, și se va face în cestiune aceasta măcar acea lumină care ar fi trebuit să domine la discutarea „tuturilor” legilor organice a acestei țări. Dacă din capul locului legile organice se discutau cu atîta frică de Dumnezeu, cu atîta îngrijire de interesele nației românești ca acest de astăzi, desigur că nici datorii publice, nici provincii pierdute, nici cestiune izraelită, nici în fine mizeria claselor de jos n-am fi avut-o; iar dacă pe de altă parte, conform teoriei compensațiunii din natură, oricare rău trebuie să corespundă cu un bine oarecare, precum de ex[emplu], orbirea fizică are de rezultat ascuțirea simțului auzului ș.a.m.d., vom trebui să mărturisim că răul acut al cestiunii izraelite a avut meritul de a ne deschide ochii și de a vedea garanția existenței noastre în munca reală, în apărarea muncii reale, nu în fraze și principii generale, a căror bunătate sau răutate practică atîrnă de la *aplicare*, deci de la progresul *real* pe care un popor l-a făcut pe calea muncii fizice și intelectuale.

Dacă însă Parlamentul, prin discursurile membrilor opoziției, prezintă un nivel atît de înălțat precum arareori l-a mai avut, nu putem zice acelaș lucru nici despre proiectul guvernului, nici despre discursurile membrilor partidei pur guvernamentale, adevă roșie, nici despre studiile statistice pe baza cărora guvernul și-a înghebat listele.

Căci în acele liste vedem de ex[emplu] trecuți cetățeni români de lege răsăriteană, vedem supuși străini care nicicînd n-au manifestat dorința de a fi cetățeni români, vedem apoi o serie de oameni cari nu merită prin nimic favorul de a li se acorda cetățenia română. Cel mai mare defect al listelor însă este fără îndoială acela că stau în contradicție cu programul solemn al cabinetului de a înlătura orice categorii, de vreme ce aceste liste nu sînt decît categorii ascunse.

Căzînd proiectul guvernului, ce se va întîmpla? Sau guvernul se va retrage, ceea ce nu e verisimil, sau va dizolva Adunarea, ceea ce e și mai puțin de crezut, sau în fine va lăsa să cază proiectul său și se va uui cu fostul proiect al majorității, poruncind roșilor să-l voteze asemenea. Deși admiterea proiectului majorității ar fi cea mai crudă dezmințire a existenței pericolelor cu care „Românul” și partidul său amenință țara, totuși este cu putință ca guvernul să se dezmințe pe sine însuși, pe partidul roșu și presa guvernamentală și să

admită un proiect despre care zicea că ridică asupra României furtuna intervențiilor străine.

Departate de a fi vorba de intervențiune, observăm din contră începutul unei reacțiuni în Europa întrecăgă, vedem că presa odinioară ostilă nouă pe zi ce merge scade tonul, pe zi ce merge recunoaște îndreptățirea noastră de a regula în deplină libertate și cumpănind, cu scumpătate toate interesele noastre naționale, cestiunea aceasta; încît amenințările ziaristice guvernamentale, departe de a mai găsi un răsunset în străinătate, încep a ne inspira mirare prin strania lor izolare în cercul restrîns al redacțiunilor roșii.

În ajunul soluțiunii cestiunei izraelite, ținem însă de datoria noastră de a reaminti cititorilor că această reformă cată să fie începutul unei reforme serioase a legiurilor noastre organice. A apăra munca noastră națională în contra exploatării uzurare de tot soiul trebuie să fie ținta de căpetenie a măsurilor de luat.

Ținem a reaminti deci că năvălirea elementului speculator al izraeliților în țările noastre e mai mult simptomul unor rele existente în chiar mijlocul nostru, un simptom dureros într-adevăr, dar remediile în contra lui sînt departe de a înlătura boala organică de care suferim.

La noi liberalismul pretextat al naturilor catilinare, în loc de a democratiza clasa de sus, a avut din contra rezultatul de a aristocratiza o clasă nenumărată de indivizi cari, nevoind a munci, avînd chiar rușine de muncă, aspiră de-a ajunge la vază și de-a face avere pe calea demnităților statului, începînd [de] la miile de funcțiuni mici și sfîrșind cu însuși fotoliile ministeriale. Înmulțirea dar a claselor consumatoare și scăderea claselor productive, iată răul organic, în contra căruia o organizare bună trebuie să găsească remedii. Îndecalmintrelea toate măsurile de restricțiune în contra simptomelor acestui rău vor avea un rezultat problematic.

În muncă e mîntuire: trebuie numai ca îngrijirea deșteptată a oamenilor de bine să creeze, prin legi practice, condițiile unei munci cu spor și putere de înflorire.

[2 octombrie 1879]

[„ȘEDINȚA DE IERI A CAMEREI...”]

Ședința de ieri a Camerei n-a fost consacrată decît ascultării unui lung discurs al d-lui Boerescu, cu care ședința s-a-nceput și s-a sfîrșit. Acest discurs, care a ținut patru ceasuri și mai bine, a arătat duplicitatea în genere a proiectului guvernului care, după aserțiunea d-lui ministru de esterne, împacă exigențele internaționale cu trebuințele dinlăuntru ale țării. În urma unei lungi espuneri generale a acestei teze, în care d. ministru a spus că puterile nu sînt mulțumite cu înscrierea principiului, ci vor neapărat aplicarea lui, că, deși părerile asupra marginelor aplicării sînt deosebite, totuși aplicarea o cer toate cabinetele, că însuși guvernul Rusiei, cel mai imparțial dintre toate, ne-au sfătuit de-a ne înțelege cu puterile și de-a ne conforma Tratatului de la Berlin, d-sa a apărut pe rînd toți paragrafii proiectului în contra atacurilor ce i-au venit din partea opozițiunii din Cameră.

Deși argumentațiunea d-lui ministru de esterne nu era lipsită de oarecare fineță, cată să mărturisim că acea argumentațiune era atît de difuză și incoerentă, atît de puțin concentrată și atît de puțin energică, încît în locul d-sale un orator bun ar fi spus-o într-o jumătate de oră cu mai multă izbîndă. Din lungimea estraordinară, din prisosul de cuvinte, din apropourile rău alese răsărea pentru auditorii cei mai binevoitori chiar siguranța că proiectul e susținut mai mult din datoria formală de a-l susține decît prin opiniile intime ale oratorului.

Importantă ni s-a părut pentru lămurirea discuțiunii declararea d-lui ministru că trăind asupra întinderii aplicării a admis întotdeauna punctul de vedere al naturalizării, nu pe acela al emancipării. Căci emanciparea, introdusă ca principiu, ar fi o cauză înscrisă în legi a cărei urmate ar fi încetățenirea de drept a tuturor celor cuprinși sub acea dispoziție, precum de ex[emplu] egalitatea drepturilor confesiilor creștine a fost *eo ipso* și fără alte dispoziții cauza emancipării armenilor.

Teza aceasta, apărută de d-nul ministru de esterne, face parte din programul opoziției și cititorii [i]și vor aduce bine aminte că partidul roșu e singurul care a susținut cu mare foc *emanciparea pe categorii*.

Dar, odată admis că „naturalizarea individuală” e principiul pe care-l introducem la noi în urma silei internaționale a art. 44, d. ministru de esterne a trebuit însuși să mărturi-

sească că listele sînt partea slabă a proiectului, de vreme ce naturalizarea nu se poate face, în sine vorbind, decît după cererea respectivă a celui ce voiește a fi naturalizat.

Această mărturisire, făcută de chiar apărătorul natural al proiectului de lege, ne scutește pe noi de combaterea acestui defect intern. Metehnele celelalte ale lui sînt în genere cunoscute.

Efectul produs de discursul d-lui Boerescu asupra Adunării a fost rău, atît de rău încît membrii partidului guvernamental, convocîndu-se în ședință de partid, nu s-au adunat decît în număr de vro șasezeci; pe cînd, din contra, adunarea opoziției, făcută tot în scopul de a discuta discursul, a ajuns maximul ei pîn-acuma, adică numărul de 58 deputați.

În realitate singurul motiv coercitiv al apărătorilor guvernului este acela al amenințării cu intervenirea puterilor. Se știe că dacă cestiunea izraelită ar fi putut fi invocată ca pretext al vreunei intervențiuni (cauză n-ar fi fost niciînd) starea generală a relațiilor actuale dintre state fac[e] pretextul acesta cu neputință, căci această stare a neutralizat cauza probabilă a unei asemenea intervențiuni, adică dorința de sporire a forței politice prin întinderea asupra teritoriului nostru. Poporul românesc, înzestrat cu atîta bun-simț, nu se va mai lăsa indus în eroare prin spaime deșerte, cînd nu există nici o cauză care să le justifice. Intervențiunea în favorul aplicării articolului 44 e o armă guvernamentală ajunsă la atîta discredîț încît chiar pensionarii bătrîni ai statului o întrebunțează cu oarecare sfială, nu atît pentru meritul în sine al argumentului, cît pentru a da oarecare picanterie conversațiilor de cafe-nea. A mai vedea apărînd acest argument în discursuri parlamentare e cel puțin hazardat și această apucătură ar trebui lăsată cu totul în seama jurnalisticeii roșie, unde puținătatea gîndirii are neapărat nevoie de fraze devenite atît de mult de domeniul ironiei publice încît merită a constitui zestrea intelectuală a unui scriitor roșu.

Dacă dar țara e asigurată în contra unei soluțiuni prin surprindere a cestiunii izraelite, aceasta are a o mulțumi opoziției în genere, opoziției conservatoare îndeosebi. Dacă-și aduce cineva aminte cum „Românul”, ca organ al guvernului, susține egalitatea de drepturi *civile*, deci și facultatea pentru orice străin de a-și cumpăra moșii mari și pămînturi răzășești, că susține emanciparea pe categorii etc., atunci va rămînea convins că proiectul guvernului chiar, deși lax și cu două înțelesuri, e un produs al presiunii opoziției, care-a silit pe guvern, a silit pe majoritatea roșie de-a merge, în aparentă cel puțin, alături cu țara.

Cu atît mai mult ne miră atitudinea „Presei”, al organului personal al d-lui ministru de esterne, cînd acuză opoziția ba de calomnie, ba de dorință de-a veni la putere, ba de trădare chiar, cînd scriitorii aceluși organ știu mai bine decît oricine că dacă țara a putut și poate cîștiga o poziție sigură în cestiunea izraelită numai opoziției are a mulțumi, opoziției care din cestia evreilor n-a făcut nici armă de partid, nici cestiune ministerială, pe cînd, din contra, există o seamă de ilustre personaje, neeseptînd pe d. ministru de esterne, cari s-au folosit de această cesticie pentru a urca scările mării omenesti. În orice caz „Presei” nu-i șed deloc bine lecțiile de patriotism cînd chiar naționalitatea a o seamă din scriitorii ei e atît de problematică încît au avut nevoie de-a fi trecuți în listele guvernului.

[3 octombrie 1879]

[„ÎN ȘEDINȚA DE IERI A CAMEREI...”]

În ședința de ieri a Camerei a vorbit d-nii Lascar Costin, Al. Sihleanu și Nicolae Blaremburg.

D. Lascar Costin, orator de bun-simț și cu multă energie în glas și atitudine, s-a pronunțat contra proiectului guvernului, mai cu seamă pe baza pericolelor economice cari ar amenința țara în urma primirii proiectului.

D. Alex. Sihleanu, unul din tipurile comice ale Adunării, a pledat și acum din punctul de vedere al „balonului captiv” și a vorbit înaintea unei sale deșerte de deputați, în care nu rămăsese prin scaune decît acei gurmauzi pentru cari orice discurs al d-lui Sihleanu e o reprezentare de teatru.

D. Sihleanu a vorbit de „învechimea veche” și de anticitatea antică, de cei săraci cu duhul al cărora este împărăția Cerului, de doine și de Ileana „Cosînzeana, în, „cosițe floarea-i cîntă”, nelăsînd pe auditoriu în îndoială asupra păsărelelor cari cîntă mereu în colivia strîmtă a propriului craniu.

Dar d. Sihleanu nu joacă o cântonetă monodramatică numai, ci dă totdeauna ocazie la dezvoltarea unei conversațiuni care are farmecele ei, cam de soiul acesta.

Oratorul. De cînd am auzit pe d. Conta vorbind istorie îmi vine să-mi cer banii îndărăt de la profesorul meu de istorie.

O voce. Numai de la cel de istorie?

Oratorul. Acum voi combate pe d. Vernescu.

O voce. D. Vernescu n-a vorbit încă.

Oratorul. Nu face nimic; are să vorbească. D-nii din opoziție spun despre noi că toți sîntem niște animale, niște brute...

O voce. Nu toți, numai unii.

Oratorul. D-ilor învoacă asupra noastră Spiritul Sfînt, care să se coboare în formă de porumb sau de...

O voce. Clou dir.

Oratorul. D. Mirzescu l-a comparat pe d. ministru e-un idiot.

O voce. Protestez, nu-i adevărat.

Oratorul. I-ați comparat cu Cincinatus. Eu din discuțiile oratorilor n-am putut găsi cărarea...

O voce. Ai rătăcit-o.

Oratorul. Dar voi eu singur, cu mintea mea, s-o găsesse...

O voce. Aoleu!

Oratorul. Eu sînt membru la biuro.

O voce. La care biuro?

Oratorul. La ăsta! Nu știi că sînt vicepreședinte? D. Sihleanu e într-adevăr vicepreședinte al Adunării.

D. N. Blaramberg a început discursul său, care va continua și astăzi, prin rugămîntea făcută majorității ca votul în sesiunea aceasta să se facă pe față și prin apel nominal, pentru ca fiecare din deputați să nu aibă în fața țării decît responsabilitatea votului său propriu. Pentru cazul însă cînd Adunarea ar refuza această cerere foarte legitimă, d-sa depune la biuro o declarațiune iscălită de 56 de deputați, prin care aceștia prevestesc că vor vota contra luării în considerare a proiectului guvernului.

D-sa a continuat apoi combătînd pe doi din apărătorii proiectului, pe d. Carp și pe d. ministru de externe, cari amîndoi acuzaseră opoziția de lipsă de argumente.

D-sa a dovedit că a fost un moment, acela al demisionării cabinetului roșu, în care majoritatea Adunării, precum și noul cabinet Brătianu, erau pentru proiectul revizionistilor condiționali, deci a majorității delegaților. D-sa a rezumat din nou toate argumentele opozițiunii, a arătat că în proiect, fiind vorba de exercitarea de drepturi, acest cuvînt „exercițiu” cuprinde în sine ideea emancipării, ideea unor drepturi preexistente reformei de față, de la al căror exercițiu evreei ar fi fost opriți.

Invazie ascunsă și ca după un ordin secret al evreilor la noi, solidaritatea dintre aceștia și evreei din lumea întregă, a cărei dovadă este Alianța, *apelul la străini* făcut de evreei preținși pămînteni, pericolele economice analoge cu cele produse prin invaziunea chinezilor în California, toate aceste argumente să nu fie în stare a invalida singurul argument căzăcios al guvernului, presiunea esterieară? În orice caz însă rămîne dilema intactă, că cei cari au apelat la străini pentru drepturi sînt sau pămînteni, cum se pretind, sau străini. Dacă sînt pămînteni sînt trădători ce trebuie tratați ca niște oameni cari conspiră contra statului român, dacă sînt străini, mai avem oare să stăm la sfat dacă trebuie să-i admitem sau să-i respingem?

În orice caz însă singura sancțiune care ne așteaptă este cel mult nerecunoașterea independenței noastre de fapt, o nerecunoaștere care ar fi mai mult în paguba altora decît a noastră, mai cu seamă pentru că atît independența cît și autonomia internă a țării nu au avut nevoie de a fi proclamate de către puteri, ci numai constatate prin stipulațiuni declarative.

Urmarea discuțiilor din Cameră și a depunerii declarațiunii celor 56 de deputați este că guvernul, presimțînd căderea proiectului său, voiește a intra pe calea tratării și a concesiunilor.

Deputații opozițiunii au fost invitați de a-și alege o delegațiune a lor care, în unire cu delegații Camerei, să se concerteze asupra modificărilor necesare proiectului actual. După cît știm opoziția a acceptat această propunere și au ales o delegațiune de 9 membri, cari vor avea a trata în sesiune sau mai bine a da proiectului o redacțiune care să fie pe deplin conformă cu vederile opoziției.

Pe de altă parte auzim și comunicăm sub rezervă că și din partea izraeliților avem a ne aștepta la o manifestare.

Acum câteva zile ni s-a pus în vedere o suplică, adresată Camerei, prin care mai mulți izraeliți din Dorohoi se rostesc în următorul mod :

Cu inima sfișiată de durere venim subsemnații izraeliți, născuți și crescuți în România, de-a aduce la cunoștința reprezentanților națiunii, ca să vadă ce piesă joacă confracții noștri *străini* și prin ce fel de uneltiri vroiesc să dobândească drepturile politice și civile.

Comitetul izraelit din București, pentru ca cu o mai mare înlesnire să introducă în sfîrul românilor un număr oarecare de străini, au chemat cîte un delegat izraelit din fiecare oraș, precum și din Dorohoi pe d. Lupu Zarafu, carele s-a și reîntors și îndată au făcut o adunare de toți izraeliții de *protecțiune străină*, ținindu-le acest limbaj : " S-a regulat în București cu oamenii de la putere că toți aceia cari vor da 150 de franci fără ca să întîrzie vor fi acuma emancipați, acuma cînd se vor primi și listele nominale".

Noi cari avem sentimente românești, noi cari privim de mult timp aceste meschinării, nu am putut ști tot pîn-acuma.

S-a și format grabnic 200 de petițiuni în privința aceasta, pentru a cere drepturi, și cu aceste petițiuni, împreună cu sumele adunate, pleacă d. Lupu Zarafu astăzi la București, căci se șoptește că acuma e momentul cuvenit, căci, dacă va veni alt guvern, lucrul e pierdut.

Că sîntem pămînteni putem proba prin români chiar și de aceea ne doare cînd vedem că străinii voiesc să înșele pe români.

Îngădui-va țara aceasta ? Trece-se-va cu vederea de către aceia în mîna cărora se află soarta României ? Lăsa-se-va nepedepsit un asemenea abuz ?

Oricît informațiunile petiționarilor ar fi supuse erorii, aflăm totuși că adunarea izraeliților despre care suplica vorbește a avut loc într-o casă alături cu hala vechiturilor. În acea adunare, compusă și din delegați izraeliți de prin districte, s-ar fi hotărît de-a se adresa o petițiune Adunărilor legiuitoare prin care să se declare că izraeliții voiesc sau *tot* sau *nimic*.

Acesta este punctul de vedere apărât de „Fraternitatea”, asupra căruia noi ne-am exprimat opinia, încît nu mai avem nevoie a reveni.

[4 octombrie 1879]

[„NUMĂRUL DE AZI ȘI CEL DE IERI AL «ROMÂNULUI»...”]

Numărul de azi și cel de ieri al „Românului” au meritul de a trezi veselia publică prin declarațiile coprînse în ele, precum și prin prăpăstiile visate de onorabilii confracți, cari văd pericole pentru țară acolo unde nimeni nu vede decît cel mult căderea roșiilor de la putere.

Am spus-o adeseori în acest ziar că dreapta conservatoare e partidul acela în Parlament și în țară ai cărui membri nu au absolut nici o nevoie de-a veni la putere. Cu listele electorale și cu rolurile de contribuție în mîna am putea dovedi că clasa aceea de oameni din care partidul conservator își recrutează membrii poartă 2/3 din toate sarcinile statului, pe cînd celelalte clase poartă numai 1/3 parte. Din această proporție se va vedea că, dacă partidul conservator are vreun interes, e desigur acela al stabilității, al unui guvern regulat, conștiincios și iubitor de țară, nicidecum însă pe acela de a veni numai decît la putere. Ce sînt însă dd. roșii cînd n-au puterea în mîni ? Nimic decît palavragii de cafenele, ajunși în trista stare de-a purta iarna pălării de paie și hăinuțe de dril.

Am înțelege încă dacă s-ar vorbi pur și simplu de ambiția de a veni la putere, o ambiție de care pot fi susceptibile piepturile omenești. Dar această ambiție, oricît de mare ar fi, nu este defel întrefesută cu interese de ordine curat individuală, deci e prea sus-pusă pentru a putea fi atinsă de prepusurile meschine ale roșiilor, prea sus pentru a putea fi confundată cu setea de putere pe care-o au dumnealor. Pentru conservatori lupta politică nu e o „luptă pentru existență” ca la roșii.

Noi le-am propune d-nilor roșii o reformă care i-ar face să se lepede de bunăvoie de a veni cîndva la putere și anume : ca toate funcțiile administrative precum și deputățiile, avînd deplină și garantată responsabilitate, să fie servicii benevole și gratuite. Ar primi dumnealor aceasta ?

Ne temem că de a doua zi statul român ar rămînea fără funcționari și fără deputați roșii. Acuzarea *setei de putere* făcută conservatorilor e cel puțin absurdă, mai întotdeauna însă de rea-credință.

Dar într-adevăr „Românul” nu mai știe ce vorbește. Începînd revistele sale prin acuzarea că ținta luptei politice a conservatorilor nu e decît puterea, că opoziția e *înverșunată* după putere, cuprinde cu cîteva șiruri mai jos următoarea declarație:

Cine vooește să mîntînă *indefinit* guvernul actual la putere nu are decît să nu dea cestiunii în dezbatere o soluțiune acceptabilă pentru puterile europene. Președintele Consiliului de Miniștri a declarat precis și categoric, în întrunirea de ieri seară, că, pe cît timp va fi susținut de majoritatea Camerelor, nu va primi nici a se da un vot negativ care ar provoca o rezoluțiune din partea puterilor; nu va primi nici o soluțiune neacceptabilă pentru Europa; și, nevoind nici a dizolva Camera decît la ultima extremitate, va rămînea neclintit la putere pînă cînd două treimi ale Camerei se vor înțelege asupra unei soluțiuni. Această declarațiune a fost făcută de d. Ioan Brătianu în termeni atît de preciși și cu tonul unei *holăviri atît de nestrămulate* încît ne este și nouă permis astăzi să afirmăm cu tărie că cine vooește să mențină *indefinit* pe guvernul actual la putere nu are decît să refuze acestui guvern o soluțiune acceptabilă pentru puterile europene.

Apoi mai la vale pe același ton :

În tot cazul, ceea ce este mai *presus de orice îndoială* e că ministrul actual nu poate să se *clinteaască de la postul său* pînă ce cestiunea pendentă nu va fi rezolvată. El este *impus*, prin puterea lucrurilor în capul afacerilor; căci, în dată ce o criză ministerială s-ar produce și, ca consecință neapărată, Camerele s-ar dizolva fără ca cestiunea să fie rezolvată, puterile vor da ele soluțiunea ce nu s-ar fi putut da de țară și i-o vor impune. Este dar o datorie *patriotică* de primul ordin pentru guvernul actual de a *ține cu energie puterea* pînă ce cestiunea pendentă va fi rezolvată. De aceea și d. Ioan Brătianu a declarat ieri seară că, *chiar dacă ar trebui să-și piarză viața* în împlinirea datoriei *ce li este impusă* de puterea lucrurilor, va rămînea neclintit la putere pînă cînd cestiunea evreilor va fi rezolvată și țara admisă în concertul puterilor europene.

Deși Camera e liberă de-a refuza chiar revizuirea Constituției cu o *minoritate* suficientă, totuși ministerul declară că nu se va retrage pînă ce soluțiunea lui nu va fi primită.

Într-adevăr, frumoase și mai cu seamă constituționale declarații face d. I. Brătianu, declarații cari nu-i vor ajuta nimic, din cauză că în toate cestiunile mari de pînă acuma d-sa au amăgît prin neadevăruri țara. D. I. Brătianu, dacă are vreo calitate eminentă, este aceea de-a spune foarte dezghețat neadevărul. Ni se pare că a venit vremea ca nimeni să nu-l mai creadă.

Și aceste declarații ale d-lui ministru nu însemnează o *înverșunată* sete de putere?

Dar aceasta e la urma urmelor afacerea d-sale. Dacă această sete înverșunată ar avea drept corelat calități distinse de om de stat nici n-am avea de obiectat ceva în contra ei. Din nefericire însă această sete e în așa disproporție cu calitățile d-sale încît aproape toate nenorocirile și toată sărăcia care de douăzeci de ani bîntuie aceste nefericite țări avem a le mulțumi în capacitatea fenomenale cu care d-sa a condus partidul roșu.

Puțin am avea de zis asemenea asupra publicării acestor solemne declarațiuni în „Românul”.

Dar alături cu ele vedem acuzațiuni atît de nedemne făcute membrilor opozițiunii încît le reproducem numai, fără a le mai întîmpina. Cu balamucul nu se discută. Iată dar prăpăstiiile pe cari confrății noștri, în superfluența lor de iubire de adevăr și de lealitate, le atribuie opozițiunii conservatoare :

În nona și dureroasa dramă ce se va desfășura pe această cale actele vor fi împărțite precum urmează :

Actul I. Camerele lasă cestiunea nerezolvată sau dau o soluțiune neacceptabilă pentru Europa.

Actul II. Puterile se întrunesc în conferințe, rezolv cestiunea și chibzulesc asupra mijloacelor de a o impune României.

Actul III. Ministerul Manolaki Kostaki, Maiorescu și consorții cer aplicarea principiului că puterile au autoritatea de a decide despre România și aceasta datoria de a se supune; această aplicare o cere de urgență spre a salva țara de ezeuțiunea puterilor.

Actul IV. Deciziunea puterilor este aplicată și strigătul țării amuțit cu puterea tunului și a bionetei, în numele salvării țării.

Actul V. *Una sulă mii* de evrei, cel puțin, sînt impuși ca cetățeni români, și garantarea proprietății rurale dispare în loc de una mie de evrei cît propune astăzi guvernul și de garantarea cea mai puternică a proprietății rurale.

Și toate acestea le atribuie opoziției cine? „Românul”, același jurnal care propunea egalitatea drepturilor *civile* pentru toți străinii, care le dădea tuturor dreptul de a cumpăra moșii; jurnalul în fine care susținea emanciparea pe categorii, deci introducerea pe rînd a zeci de mii de evrei în cetățenia română, fără un vot special al Camerei.

Se-nțelege că și această capodoperă de decadență a inimii omenești se mîntuie prin declararea că :

În deșert vor face orice alte încercări spre a răsturna ministerul, căci el va rămînea neclintit la postul său, pînă cînd cestiunea va fi rezolvată.

Să vă fie de bine !

Față cu aceste turpitudini, cari răsar ca bureții înveninați în foile roșii, ne cuprinde un sentiment trist care ne silește a zice : Nu cestiunea izraelită e răul principal, suferim de un rău adânc și înrădăcinat care, nelecuindu-se, ne va duce la o sigură pieire. Când oameni cari sînt capabili de-a scrie dezghețat asemenea minciuni și calomnii la adresa adversarilor lor continuă a exercita influență asupra opiniei publice, continuă a fi miniștri, deputați, mai știm noi ce, e o dovadă că acei oameni nu mai pot trăi prin o muncă cinstită, că sînt avizați de a trăi din amăgirea poporului, că-și pîngăresc sufletul de zece ori pe ceas cu cele mai negre calomnii pentru a se mîntînea la puterea de care au nevoie, că sufletul țării se-nveninează pentru a nu mai putea vedea adevărul.

O asemenea țară e pierdută !

[5 octombrie 1879]

[„AM SPUS-O ÎN NUMĂRUL DE ALALTĂIERI...”]

Am spus-o în numărul de alaltăieri că guvernul a invitat opozițiunea de-a alege o delegațiune care, în unire cu delegațiunea majorității Camerei, să discute modificările de introdus în proiectul de revizuire al Constituției.

Se vede că delegațiunile nu au putut să stabilească un acord, de vreme ce guvernul a simțit trebuința de-a amîna prin o apucătură parlamentară discuția asupra proiectului, cerînd ieri de urgență ca Adunarea să treacă în secțiuni pentru a studia proiectul de lege prin care douăsprezece consilii județene se autorizează a face împrumuturi de la Casa de Depuneri și Consemnațiuni spre a veni în ajutorul țăranilor a căror recoltă a fost compromisă prin secetă.

În zadar d. Alex. Lahovari a spus Camerei modul de-a face votarea acestei legi cît mai repede, de vreme ce din propria inițiativă a Adunării există deja o delegațiune însărcinată cu studiul cestiunii, încît proiectul de lege trimis în acea delegațiune ar putea veni înaintea Adunării a doua zi chiar ; în van membrii opoziției s-au oferit de-a *aclama* proiectul de autorizare de împrumut fără nici o discuție. Într-o dezordine completă, în care chiar darea unui vot a fost peste putință, Adunarea a trecut în secțiuni, întrerupîndu-se astfel discuția asupra cestiunii izraelite, deși oratorul cel întîi înseris pentru ziua de ieri era d. Titu Maiorescu.

Am ruga de pe acuma pe onor. confrăți de toată mîna de-a nu da trecerii în secțiuni o altă explicare decît aceea pe care i-a dat-o d. I. Brătianu. Pe cînd d. Mihail Cogălniceanu spunea că într-adevăr gravitatea cestiunii împrumutului în sine face pe guvern să intercaleze în discuția cestiunii evreilor discuția proiectului de împrumut, pe cînd oratorii guvernamentali băteau aceeași coardă, deși refuzau să *aclame* proiectul, d. ministru prezident, într-unul din rarele sale momente de sinceritate, a spus-o, răspunzînd d-lui Lahovari, că guvernul are nevoie de aminarea cestiunii principale din cauza înțelegerilor dintre delegațiunea majorității și aceea a opoziției.

E justă deci obiecțiunea făcută de d. Mârzescu că guvernul, avînd nevoie de aminare, s-o ceară în mod net și cinstit. La ce vecinica fineță bizantină, la ce apucături diplomatice străvezii pentru oricine, la ce tertipurii în locul procedării deschise și oneste? Pentru a nu mărturisii că partidului guvernamental i-e frică de un orator ca d. Maiorescu? Dar ni se pare că tocmai tertipurile acestea sînt o dovadă și mai mare despre frica ce le-o inspiră o voce atît de autorizată a opoziției conservatoare.

D. Boerescu a încetat de a fi un orator bun pentru cei de la „Timpul”? întrebă „Presa”.

Deic-ni-se voie a o declara că pentru cei de la „Timpul” d. Boerescu n-a fost nicicînd un orator *bun în toată puterea cuvîntului*. Fără îndoială că actualul d. ministru de externe are multă stofă pentru un orator, are o rară fineță de argumentațiune, are, în momentele sale fericite, talentul chiar de a-și espune argumentele în mod concis și-ntr-o ordine nu numai logică dar și retorică, dar pe de altă parte nimeni nu va contesta că acele momente fericite nu sînt tocmai dese și că meritul logic al argumentațiunii pierde adeseori prin difuziunea și incoerența formei. A vorbi patru ore lucruri ce s-ar putea espune într-o jumătate de ceas nu va să zică a fi un orator bun. Confrății noștri nu trebuie să uite că oratoria este o artă și că la toate artele partea tehnică trebuie să fi trecut în sîngele celui ce o profesează pentru ca el s-o exercite

bine, căci, oricît de mult talent ar avea, el se risipește și se aplatizează fără disciplinarea riguroasă a aceluia talent, fără economia puterii intelectuale puse în joc. Dar a se obosi pe sine și Adunarea întregă vorbind, vorbind și mereu vorbind, nu va să zică a fi bun orator. Nu tăgăduim că-n acest fluxiu de vorbe răsărea strălucind din cînd în cînd talentul oratoric al d-lui ministru de externe, dar discursul ca întreg, ca „unitate” de concepție și vederi, a fost slab, atît de slab încît nu ne îndoim că chiar redactorii „Presei” au aceeași părere, deși n-o mărturisesc.

Gurele rele au mers atît de departe încît au zis că d. Boerescu ar fi vorbit *într-adîns* rău, ceea ce noi nu credem. Ziceau c-ar fi vorbit *într-adîns* rău, pentru că d. Brătianu îl alesese pe d. ministru de externe ca jertfă de sacrificat împreună cu proiectul guvernului pe altarul opoziției și că-n această situație psihologică, vrednică de părerile noastre de rău, d. ministru și-ar fi pierdut motivul cel mai puternic pentru a susține proiectul.

Repetăm că aceasta este o răutate pe care noi n-o credem, încît, în alternativa de a alege între argumente, ne-a venit, în chiar interesul d-lui ministru, mai lesne să credem în suspensiunea temporală a talentului său oratoric.

La rugămîntea „Presei” de-a spune cine este acel redactor al ei care are nevoie de-a fi trecut în lista nominală de împămîntenire mărturisim că binefăcătorul întunerec care plutește asupra *Centrului* ne face să ignorăm dacă d. Grünberg continuă sau nu a contribui la primejdiile cari însoțesc totdeauna citirea organului Centrului, dar știm că acele primejdii, odinioară cel puțin, erau agravate în mod esențial prin traduceri din nemțește, a căror perfidă dibăcie consista tocmă în trebuința ce au de-a fi ele înșile traduse în românește.

E o neagră ingratitude din partea „Presei” de a-și renege astfel pe unul din cei mai productivi scriitori ai ei.

„Ș-apoi cine face această imputare?” întreabă „Presa”. „Un ziar, adică «Timpul», care este dat în antrepriză *unui domn Weiss*”.

Firma Thiel & Weiss din tipografia cărei apare „Timpul” a cîștigat prin lucrările sale de arte de mult dreptul de-a nu mai fi citată cu cuvintele „un domn oarecare despre care habar n-avem cine-i”.

Oare le-ar conveni redactorilor „Presei” dac-am începe un articol astfel :

Un domn oarecare, habar n-avem cine-i, dar care răspunde la numele Boerescu etc.?
Desigur că nu.

Destule reputații uzurpate există în țară, lăsați intacte cel puțin pe cele întemeiate.

Firma Thiel & Weiss, ca firmă tipografică, e în orice caz mai cunoscută în țară decît numele scriitorilor articolelor din „Presa”. Și cu drept cuvînt.

[6 octombrie 1879]

[„SÎNTEM ÎN AJUNUL UNEI SOLUȚIUNI...”]

Sintem în ajunul unei soluțiuni definitive a cestiunii izraelite. Guvernul și-a plecat armele, majoritatea roșie a primit programul întreg și intact al opoziției, viitorul art. 7 al Constituției române va fi o stavilă și mai puternică în contra înstrăinării decum a fost articolul actual.

E un moment atît de frumos acesta, în care ideile apărute de noi sînt purtătoare de biruință, încît lăsăm orice incriminări la o parte. Și, dacă ne aducem aminte de seurtul trecut în care țara a fost agitată de această grea și periculoasă cestiune, o facem numai în interesul adevărului istoric, fără ură și patimă contra cuiva.

Acum un an art. 44 al Tratatului de Berlin atrîna ca sabia lui Damocles asupra țării, iar presa guvernamentală augmenta spaima, năzărindu-i-se în perspectivă nouri grei și încărcăți cu grindină pe care-i vedea adunîndu-se dinspre străinătate asupra noastră.

Cînd s-an scris alegerile pentru Camerele de revizuire agitația era la culme. Dar pe cînd ziaristica, cu puține excepții, se întrecea în cuvinte cari, oricît de frumoase ar fi fost, n-aveau puterea nici de-a convinge, nici de-a îndupleca, organul nostru au adus studii serioase asupra cestiunii, studii bazate pe date statistice, pe comparațiunea textelor de lege din diferite țări, cîștigînd opinia publică pentru singurul punct de vedere admisibil și rațional, că reforma constituțională nu se poate face decît în marginele în care se poate concilia cu interesele economice și naționale ale țării.

Ținem a reaminti solemnă declarație făcută în acest organ că partidul conservator nu va face, precum nici au făcut, cestiune ministerială din cestiunea izraelită.

De unde presa europeană toată era în momentul întâi contra noastră, vedem astăzi cestiunea atît de lămurită încît o reacție analoagă cu cea de la noi se prepară în Germania și Austria, că „Journal des Débats”, publicînd scrisoarea d-lui Crémieux, se pronunță pentru noi, că generalul Garibaldi și vestitul Kossuth găsesse de cuviință a se lupta cavalereste pentru noi în publicitatea europeană.

Cu toate acestea, pe cînd presa străină nu era ostilă și după a ei atitudine aveam grijă de chiar atitudinea sferelor influente ale diplomației, în mijlocul unei fierberi generale și a unei generale incertitudini și lipse de hotărîri, grupul conservator din Iași, unit cu un grup de bărbați independenți, liberali prin tendențe, dar moderați și circumspecți în procedere, au stabilit lineamentele esențiale ale unei soluțiuni care astăzi poate se va vota ca definitivă și sfîntă voință a țării.

Reamintim dar că, dacă biruință este, ea este a acestor două grupe, cărora, cu grațitudine adîncă o constatăm, nu le-au lipsit nici concursul fracțiunii, nici acel tot atît de prețios și vrednic de laudă a liberalilor moderați din Țara Românească. Oricît de multicoloră ar fi fost dar opoziția, un singur merit are, că strîns unită și-a pus pieptul pentru țară, că mica ei oștire a fost o oștire de eroi.

Ne aducem aminte de o duioasă legendă păstrată în memoria popoarelor din Peninsula Balcanică. Cînd Mohamed II s-a întîmpinat la Rovine cu mica oștire a lui Mircea cel Bătrîn, în partea tureilor era ca aliat vestitul Marcu Crăișorul, eroul legendelor slave. Cînd acesta a văzut mulțimea săgeților române întunecînd văzduhul ca noul cerului, a căzut în genunchi, rugîndu-se: „Fă-mă, Doamne, să cad în luptă, dar să învingă creștinii”.

Craiul Marcu a căzut în bătălie, dar Mircea a ieșit biruitor.

Tot astfel guvernul, patriotic fiind, au trebuit să se roage lui Dumnezeu: „Fă-mă, Doamne, să cad în luptă, dar să învingă țara!”

Dar n-avem numai bucuria de a vedea schimbată opinia Europei, de a vedea liniștin-du-se țara din îngrijirea ei, o și mai mare satisfacțiune ne este păstrată.

Izraeliții înșii, recunoscînd că nu cu Alianța, ci cu noi împreună or să trăiască, nu cer nimic alta decît ceea ce țara poate da. Oameni însemnați și de talent părăsese punctul de vedere al interpretării largi a art. 44 și vor cere împămîntenirea individuală.

În această oră de apropiere generală, cînd România dă într-adevăr din toată inima posibilitatea ca izraeliții să devină cetățeni ai ei, ne simțim datorii a vorbi în spiritul păcii și a reaminti că nu ura contra rasci izraelite, nu patima, nu prevențiunii religioase ne-au silit a menține un atît de strict punct de vedere, ci mai cu seamă natura ocupațiunilor economice ale evreilor, precum și persistarea lor într-a vorbi în familie și piață un dialect polono-german care-i face neasimilabili cu poporul nostru.

Dacă, în locul muncii actuale, care nu consistă în mult mai mult decît în preocuparea de muncă străină, evreii se vor deda ei înșii cu ocupațiuni productive, dacă școalele noastre, în cari oricînd au fost primiți și tratați pe picior de perfectă egalitate cu românii, vor avea de rezultat a-i face să vorbească și să scrie românește, atunci viitorul art. 7 nu va mai fi o piedică pentru ei, căci nimeni nu va contesta unui român adevărat, de orice rit ar fi, dreptul de cetățean român.

Fie zis într-un ceas bun și îplinească-se binele cu prisosință!

[7 octombrie 1879]

[„CHIAR ÎN CELE MAI SOLEMNE MOMENTE...”]

Chiar în cele mai solemne momente, atunci cînd revizuirea art. 7 se făcea pe baza unei înțelegeri comune între toate partidele, roșii nu puteau să încheie falimentul lor politic decît c-o faptă odioasă și de rînd.

Astfel în ziua de 6 octomyrie, în loc ca d. Giani, raportorul comitetului delegaților, să constate prin darea sa de seamă atît acordul stabilit cît și deosebirile esențiale ce există între proiectul primitiv și acel supus votului Camerei, a început prin neadevărul că *dumnealor* au crezut de cuviință a procedea la *oarecari* modificațiuni în sensul diferitelor idei cari s-au emis și

că au constatat tot *dumnealor* că nu *în fond*, ci mai mult în formă au existat *oarecari* divergențe între opiniuni și că au procedat la modificățiuni, cari nu alteră *întru nimic* esența sau spiritul proiectului prezentat.

Acest grosolan neadevăr, această escrocherie parlamentară, acest act de rea-credință nu putea să treacă nerelevat și nepedepsit.

E nedemn ca în viața statului minciuna să joace rolul cel mai însemnat, e nedemn ca cirații Alianței izraelite — ceea ce au fost roșii în tot cursul dezbaterilor — să-și asume asupra lor meritul, pe care nu-l au, de-a fi pus țara la adăpostul invaziei economice.

D. Maioreșcu a trebuit să releveze înainte de toate adevărul. Dacă organul nostru a avut contra vreunui rău o ură înviersunată a avut-o contra neadevărului, încît lupta noastră adesea penibilă și crudă e mai cu seamă o luptă pentru adevăr. În cazuri estreme și sub imperiul necesității omul poate tăcea, a minți nu-i e permis nicicînd și mai puțin se poate admite minciuna erijată sistematic în principiu de guvernare. Dacă dar d. Giani se mărginea a propune cu două cuvinte, așa zicînd prin o semnificativă tăcere, proiectul cel nou, nimeni nu avea de întîmpinat o vorbă și proiectul trecea cu aproape unanimitatea voturilor, precum a și trecut, fără observații din partea opoziției.

În zadar mai caută dar „Românul” a drapa escrocheria parlamentară prin considerațiuni de înaltă politică esteroară și a-și da aerul că din pur patriotism d. Giani a căutat să asume asupra roșiilor victoria politică. Noi, cari într-adevăr știm mai multe decît spunem, sîntem convinși că însuși dispozițiile puterilor s-au schimbat în privința-ne și că noul proiect, votat de Adunare, are perspectiva de a fi aduis în străinătate. Nu mai vie d-ni guvernamentali cu acel titlu uzat al intervențiunii străine, al dezaprobării străinătății, căci nu-i mai crede nimeni în țară, nimeni în străinătate chiar. Timpul amenințărilor a trecut ș-ar trebui să fi trecut și timpul acelor cari s-au servit de ele contra propriei lor patrii, pentru a o întimida și a o face să se arunce în prăpastie.

[10 octombrie 1879]

[„ÎN SENAT A ÎNCEPUT IERI...”]

În Senat a început ieri discuțiunea proiectului de revizuire adoptat cu aproape unanimitate de Adunarea deputaților. Victoria politică a țării și în deosebi a opoziției conservatoare ne e atît de scumpă încît, cu toate provocațiunile mascate ale presei guvernamentale, ne pare rău că purtarea roșiilor în memorabila ședință de la 6 octombrie ne-a silit să polemizăm chiar în momentul în care bucuria pentru biruința națională ar fi trebuit să înlătore orice ceartă dintre noi. Într-adevăr, dacă măcar această una dată ni s-ar fi conces ocazia de a ne bucura în liniște de succesul dobîndit, o singură recriminare n-ar fi ieșit din pana noastră.

Cunoscînd țara și știînd că țaria ei consistă în poziția geografică ca despărțire între mari puteri rivale, știînd că ea asemenea unei limbe de cumpănă va fi tocmai atunci mai sigură cînd interesele și curenturile se vor contrabalansa, din capul locului ne-a venit greu a crede că cestiunea izraelită ar putea fi cîndva cauza reală a vreunui amestec de din afară în afacerile noastre interne. Avem din contra convingerea că această cestiune n-ar putea fi decît cel mult pretextul care să mascheze cauze și interese politice reale. Din momentul însă ce acele cauze, urmînd dintr-o parte și dintr-alta o direcție opusă, se neutralizau și-și țineau cumpăna, țara putea fi sigură în contra oricărui amestec de dinafară, care, oricît de dorit ar fi fost de unii, ar fi întîmpinat împotrivirea viguroasă a altora. Din acest punct de vedere cauza izraelită, astfel precum o reprezenta Alianța, era pentru noi din capul locului o cauză pierdută atît înaintea tribunalului Europei, cît și înaintea opiniei țării.

Pe de altă parte neîndeplinirea art. 44 putea să formeze pretextul unei interveniri eventuale : era deci prudent de-a înlătura chiar și acest pretext. E asemenea adevărat că fostul art. 7 al Constituției noastre era într-o privire nedrept. Religia unui om nu atîrnă de la libera sa alegere. Născîndu-se fără voința lui proprie, omul e înrolat din leagăn încă sub steagul unei credințe religioase cu mult înainte de-a putea avea vro opinie asupra binelui sau a răului coprins în legea pe care-o moștenește. Deși dar art. 7 avea numai în aparență caracterul unei escluziuni pe motive religioase, deși, în sine privit, el se îndrepta contra unei *rase* străine, nu contra ritului religios al acesteia, totuși se putea întîmpla ca un om, prin sentimente și cuget

cu totul român, să alle în el o piedecă nestrăbătuță pentru a lua parte la viața statului. Ar fi putut să se boteze — vor obiecta unii. Dar din parte-ne tocmai de încetățenirea aceloră n-am fi fost bucuroși cari, cu ușurință și fără scrupule, s-ar fi botezat fără ca o adincă schimbare în convingerile religioase să se fi operat înlăuntrul lor. Nu e îndoială că, sub regimul toleranței cunoscute și recunoscute a poporului nostru, asemenea oameni, pe care întâmplarea nașterii i-ar fi esclus de la drepturi pe deplin meritate, s-ar fi bucurat de stima societății și ar fi fost considerați ca egali între egali. Dar legea e lege și un articol pozitiv înscris în dreptul nostru i-ar fi esclus totuși în mod neînlăturabil de la exercițiul unor drepturi ce li s-ar fi cuvenit, și înlăuntrul conștiinței lor s-ar fi simțit nedreptățiți și umiliți fără cauză. A fi esclus de la viața unui stat istoric pentru că stăruiești a fi de altă limbă și de altă rasă decât acele a generalității locuitorilor nu este o umilire. Un chinez, un arab, un persian cari ar stăruia a rămânea ceea ce sînt, ar recunoaște desigur dreptul unui stat străin de a-i esclude de la afaceri la cari sentimentul de omogenitate cu totalitatea locuitorilor trebuie să fie pus afară de orice îndoială. Dar a fi esclus atunci cînd te simți omogen cu poporul și cînd bucuros îndeplinești orice condiții ce ți s-ar cere pentru a dovedi asimilarea este umilitor.

Deci trebuia dată posibilitatea ca accia dintre izraeliți cari vor să fie cetățeni români să și poată deveni ceea ce vor și această posibilitate este, mulțumită Cerului, dată cu de prisos.

În Senat proiectul votat de Adunare nu va întâmpina multă opoziție. E drept că însuși marele Alecsandri a ținut ieri un discurs nerevizionist, pe care îl aprobăm, fără a-l putea urma, mai cu seamă dintr-un punct de vedere. Niciodată o reformă a legislațiunii noastre interne n-ar fi trebuit să se opereze sub presiune străină, oricît de mică sau de binevoitoare ar fi fost ea. Dar alături cu acest principiu absolut, în privirea căruia sîntem mai intransigenți decît oricine, necesitățile conservării statului și greutățile momentului silese națiunea la concesii pe care cu bucurie am fi voit să le vedem evitate. Dacă revizuirea se făcea din chiar inițiativa țării în senzul în care s-a făcut n-am fi avut nimic de zis, căci ar fi fost un act și de prudență, și de justiție. Astăzi însă, pe lingă prudența și justiția cari sînt inerente proiectului, el mai poartă și caracterul odios al siluirii, de care am fi dorit din adineul inimii să-l știm dezbrăcat. Dar dacă n-a fost să fie după placul inimii noastre, să ne mulțumim cel puțin că, cu ajutorul lui Dumnezeu, sila esterioră și necesitățile noastre s-au putut concilia în modul cel mai bun posibil.

[12 octombrie 1879]

[„PROMULGAT ȘI SANȚIONAT...”]

Promulgat și sancționat prin semnătura M. Sale Domnului, noul articol 7 al Constituției române a trecut deci prin toată filiera legislativă și a devenit lege. Astăzi, în ziua publicării prin „Monitor” a noului articol constituțional, s-a mintuit deci cestiunea izraelită din România. Dar dacă ea s-a mintuit în mod formal, întru cît adecă un pericol poate fi înlăturat prin dispozițiuni legislative, caracterul ei economic a rămas încă neatins și o serie de măsuri organice trebuie să completeze însemnata reformă. Sîntem departe de-a ne îndoi că toți românii — de orice partid ar fi ei, orice creștere ar fi avut și orice aptitudini le-ar fi dăruit natura — doresc din inimă de-a vedea țara înflorind, de-a vedea progresul ei material și intelectual asigurat pentru tot viitorul. Dar între intenție și putință e o adevărată prăpastie, de aceea Dante a avut cuvînt cînd a zis că locașul celor răi, iadul, e pardosit cu bune intenții. Tocmai într-asta consistă puterea tragică a răului, că cel care-l comite găsește mii de motive pentru a-l scuza, într-asta consistă logica patimelor omenești, că fiecare individ din punctul său de vedere, din neputința de-a voi altfel decum e osîndit a voi, are cuvînt. Dar nu punctul său de vedere e cel care folosește altora, nu acesta poate aduce pacea și înflorirea între toți.

De-aceea nu ne îndoim că acum, după ce cestiunea, întru cît era formală, e înlăturată, guvernul și organele lui vor propune fel de fel de reforme, unele din bună-credință, altele cu priviri personale și pentru a îmbrobodi, cu pretextul interesului public, interese private, dar, oricum fie, asemenea proiecte vor ploua, vor fi poate chiar conforme cu cuvintele noastre, dar lipsite de înțelegerea noastră. *Non idem est si duo dicunt idem* zice un proverb latin, adică, „nu acelaș lucru este dacă doi zic același lucru”, căci de la zisa în trecut, de la repetarea inii-

tativă a aceluiași cuvinte pînă la reproducerea în alt creier a aceleiași gândiri e o mare deosebire.

Am zis în mai multe rinduri că oricine dorește vindecarea relelor cari bîntuie țara noastră va deveni mai mult ori mai puțin conservator, și orice reformă s-ar introduce în legile noastre, pentru a fi bună, va trebui să fie conservatoare.

Aceasta este atît de adevărat încît chiar puținele legi de o valoare oarecare ale Camerelor actuale și ale celor trecute sînt conservatoare în toată puterea cuvîntului și n-au a face defel cu contractul social al lui Jean Jacques Rousseau. Astfel legea pentru neînstrăinarea pămînturilor țărănești ia celei mai numeroase și mai folositoare clase de români dreptul de-a dispune de proprietățile ei. Din punct de vedere liberal această lege e o adevărată erezie, din punct de vedere conservator însă această lege e pe deplin conformă cu natura statului, căci acesta are nevoie de clase puternice, are nevoie mai cu seamă ca existența claselor ei productive să fie pe deplin și afară de orice îndoială asigurată. Legea contra uzurei e tot conservatoare. Din punctul de vedere al *liberului-arbitru*, dogma supremă a liberalismului și rațiunea lui de-a fi, o lege care oprește pe cineva de-a se împrumuta sub orice condiții voiește e o adevărată erezie. Din punct de vedere conservator însă această lege e bună, căci un capital împrumutat e o unealtă de muncă împrumutată și nu se cade ca împrumutătorul să distrugă toată puterea de producție a împrumutatului numai pentru că pe un timp oarecare i-au procurat unelta de muncă.

Modificarea art. 7 din Constituție s-a făcut asemenea în senz conservator. Din punctul de vedere al liberalismului e injust ca un individ să nu ia parte la viața statului fiind de altă rasă. Cel mai mare exemplu citat de inteligențele liberale sînt Statele Unite ale Americii, unde într-adevăr diversitatea originii locuitorilor nu-i oprește pe aceștia de a fi buni patrioți americani. Dar [românii] nu sînt engleji, vom răspunde. Pentru a rămînea ceea ce sîntem, adică români, pentru a ne împlini misiunea istorică pe care Dumnezeu ne-au încredințat-o din ziua în care Traian împăratul a pus piciorul pe malul stîng al Dunării, trebuie să ținem ca toți membrii statului nostru să fie de nu români de origine, cel puțin pe deplin românizați. Această teorie e cu totul conservatoare și diametral opusă teoriei de „om și om” profesată de liberali.

Tot în acest senz vor trebui a se face toate reformele necesare pentru a fi folositoare, încît nu e departe ziua în care toate sferile din țară vor deveni conservatoare. Nu trebuie să uităm că liberalismul cosmopolit, de care au suferit ea de o boală cronică pături întregi ale societății noastre, ne-a adus cele mai mari rele, din care cel mai mare e că nenumărate nulități, sub pretextul liberalismului și al democrației, se servesc de stat și de demnitățile lui pentru a cîștiga o pine pe care pe calea muncii oneste n-ar putea-o cîștiga; să nu uităm asemenea că acest cîștig, la care oricine poate ajunge fără muncă, deprinde pe oameni de-a spera totul de la schimbările politice, demoralizîndu-i sistematic, făcîndu-i lingușitori și servili către mărimile zilei, prefăcîndu-i adesea în denunțători și calomniatori, încît liberalismul în România, în loc de-a avea de rezultat oțelirea caracterelor, a avut din contra pe acela de-a bizantiniza și a veșteji oamenii ce erau încă neatinși de acel rău.

De aceea direcția în care se vor face reformele trebuie să fie de-a scăpa statul și organizația lui de lupta pentru existență și de ambițiile individuale, de-a-l pune la adăpostul asalturilor desperate a oamenilor cari nici au învățat ceva în viață, nici sînt în stare a cîștiga ceva prin munca lor proprie.

[14 octombrie 1879]

[„DUPĂ ATÎTEA DECLARAȚIUNI..”]

După atîtea declarațiuni formale ar fi poate de prisos a mai răspunde „Românului”, care nici acum nu încetează de a confunda partidul conservator precum el este astăzi cu partidul boierilor bătrîni din timpul Unirii Principatelor. De prisos ar fi însă a răspunde și pentru considerația că, orice cuvînt am rosti, îl vedem *pro primo* rău înțeles, apoi răstălmăcit cu intenții și vederi cari nu sînt deloc coprinse în cuvintele noastre.

„Românul” face istoricul luptelor partidului roșu cu conservatorii de la 1848, cu cei de la 1858, cu cei din timpul domniei lui Cuza Vodă, și apoi își asumă meritele Unirii, a împroprietăririi țăranilor etc. asupra partidului pe care-l reprezintă.

Acestea sînt cu totul neexacte.

Întîi, în partidul conservator de astăzi e în număr mare reprezentat partidul unionist din timpul domniei lui Grigorie Ghica VVd. Actele Divanului Ad-hoc din Moldova sînt deopotrivă iscălite de d-nii Lascar Catargiu și Petru Movrogheni de ex., ca și de Anastasie Panu și de d. M. Cogălniceanu. E natural ca boierii din Țara Românească să se fi temut de roșii, de aceste elemente necunoscute cari încercau a pune mîna pe stat; în Moldova însă această luptă între liberali și conservatori n-au existat în privirea cestiunilor mari, încît în timpul Divanului Ad-hoc lupta era între unioniști și antiunioniști, abstracție făcînd de la principiile lor de administrație internă.

Caracteristic este deci pentru partidul conservator că, din momentul Unirii, el s-a contopit în aîndouă țările, formînd un singur partid, pe cînd, din contra, liberalii din Moldova au păstrat caracterul lor deosebit de al roșiilor, căci în Moldova, din fericire pentru țară, nu există încă roșii.

Așadar, dacă roșii, cu titlul lor nou de partid naționale-liberale sau liberale-naționale, adoptat ca imitație a partidului judaico-oportunist din Germania, au avut vreo luptă de susținut, aceasta n-a fost îndreptată contra partidului conservator cu cultura lui modernă și cu vederile lui exacte, ci contra a o seamă de boieri din Țara Românească cari țineau grapă la tradițiile țării lor și nu voiau să sacrifice nimic sigur pe lucruri necunoscute. Boierii, din punctul lor de vedere, aveau dreptate. Țara Românească exista ca stat autonom de la 1260 -- 70, va să zică bob numărat de șase secole, își avea deci viața ei așezată, tradițiile ei deosebite, și era natural că Unirea, deși se făcea cu o țară tot românească, avînd deplină asemănare în datine și obiceiuri, avea s-aducă mari schimbări, mai ales prin unificarea instituțiilor.

Altfel era cazul Moldovei. C-o sută de ani mai tînără decît Țara Românească, ea a avut totdeauna o poziție mult mai espusă decît sora ei de peste Milcov. Doi vecini au avut aceasta, din cari cu unul s-a împăcat prin tractate, neutralizînd pe celalalt, care nu era periculos prin împrejurarea că Ardealul era mai autonom față cu Ungaria decît Țara Românească față cu turcii chiar. Moldova însă avea Polonia la nord, dar mai cu seamă la răsărit avea pe neasîmpărații tatari, pe neînfrînății cazaci, și pe deasupra acestora avea în contra ei împărăția turcească și regatul Ungariei. Pe cînd însă un vecin al Țării Românești slăbea, adică turcul, vecinul imediat al Moldovei, rusul, se împuternicea din zi în zi, căci se substituise turbulentei Poloniei puternica Rusie pe de o parte, puternica Casă de Austria pe de alta. Rezultatul împuternicirii vecinilor a fost că Moldova a pierdut două provincii. Era evident deci că experiențele dureroase trebuiau să facă instinctul de conservare națională mult mai susceptibil în Moldova decît în Țara Românească, care n-avusese a deplunge acele dureroase pierderi.

Iată dar de ce partidul conservator de astăzi nu mai poate fi identic cu acela pe care d-nii roșii l-au combătut la 1848. D-nii roșii au fost și au rămas liberalii *unci provinciei*, conservatorii sînt un partid unul și același în întreaga Românie. Nu există roșii în Moldova, sînt însă conservatori cu aceleași vederi în ținutul Sucevei ca și-n Banatul Severinului.

Rolurile sînt așadar cu totul schimbate.

E asemenea inexactă aserțiunea „Românului” că partidul conservator ar fi fost contra împroprietăririi. Contra modului propus da, contra ideii, nu. În sine vorbind, atît meritul cît și demeritul e al lui Vodă Cuza și a lovirii sale de stat. Cumea modul de împroprietărire a fost vicios se vede însă din rezultate. Niciodată țăranul român n-a stat mai rău decît după împroprietărire, astfel cum ea a fost făcută.

D-nii roșii însă, cari combat lovirea de stat, au cu toate acestea pe autorul lovirii ca ministru de interne, au în cabinet pe omul pe care acum citeva luni îl numeau prin „Românul” meșter în *sustracțiune* și trădător al țării în cestiunea izraelită.

Acum venim la legile conservatoare, votate de roșii în plină contradicție cu principiile lor fundamentale.

Punctul nostru de vedere e cu totul clar: roșii, ca partid politic consecuent și onest, n-ar fi trebuit să le voteze.

Lupta noastră de căpetenie e o luptă pentru adevăr. Dacă sinteți liberali, fiți ceea ce vă numiți, conform proverbului „ori vorbește cum ți-i portul, ori te poartă cum ți-i vorba”. Ceea ce combatem dar în roșii e lipsa de caracter, pișcherlicul erijat în teorie de guvernare.

Azi d. Cogălniceanu e numit sustractor și trădător, mîni e ministru al roșiilor.

Azi veniți cu presiunea străină, cu categoriile și cu listele, mîni adoptați proiectul opoziției.

Gravitatea lucrului consistă însă în împrejurarea că un partid fără caracter, pe lângă aceea că demoralizează poporul făcându-l a nu mai ști cu ce oameni are a calcula, mai e și compus din oameni fără caracter.

Astfel un individ de la Pitești în ajunul alegerilor promitea cetățenilor că nu numai nu va da nimic evreilor, dar va propune gonirea lor din țară. Acelaș individ, ales deputat, făcea parte din susținătorii categoriilor. Există o suplică a alegătorilor din Pitești care denunță duplicitatea deputaților din acel județ.

Alături apoi cu neonestitatea pe teren teoretic, vine cea pe terenul practic, unde exemplele sînt înspăimîntătoare.

De aceea nu lauda „Românului” că roșii sînt adevărații conservatori, ci obiecțiunea noastră principală are cuvînt.

În fuudul inimei Voastre nici credeți în ceva, nici voiți ceva. Nu sînteți un partid politic, ci o societate de exploatare, nu cu principiile voastre avem a ne lupta, ci cu apetiturile voastre. Pentru a arunca praf în ochii lumii sînteți în stare, cu aceeaș lipsă de caracter, să votați azi o lege ultraliberală, mîni una ultraconservatoare, fără a pricepe nici pe una, nici pe alta.

Din cauza asta nu sînteți democrați, ci demagogi.

[18 octombrie 1879]

[„ÎN AJUNUL ACORDULUI...”]

În ajunul acordului privitor la revizuirea art. 7 din Constituție se născuse în mai mulți membri ai opoziției teama că guvernul, dispunînd de majoritatea simplă în Adunare, va fi în stare să treacă oricîte împămînteniri ar dori și că opoziția n-ar cîștiga cestiunea decît *pro forma*, adică într-un cît privește textul legii, în realitate însă guvernul își va trece chiar categoriile cu conștiincioasa majoritate de care dispune. Pentru a preveni deci abuzul pe care majoritatea roșie l-ar putea face în privirea împămîntenirilor, opoziția propunea ca la votarea unei împămînteniri să fie exigibile 2/3 ale voturilor Adunării și că această exigență să se înscrie în Constituție.

La prima vedere s-ar părea într-adevăr că majoritatea roșie poate să-și facă mendrele în privirea aceasta. Garanția de expeditivitate a dd-ilor roșii se vede și de acolo că deja membri importanți ai partidului guvernamental, ca d. Fleva, umblă să înființeze *bioururi de împămîntenire*, pentru ca afacerea să devină cît se poate de lucrativă. Astfel, pe motivul arilor din *Briganzii* lui Offenbach, biourul de împămîntenire ar fi devenit o ramură de industrie naționale-liberale cu perspectiva celui mai frumos viitor pe înfloritele maluri ale Dunării.

Un preludiu al acestei maniere de a vedea era lista de 888 de izraeliți, despre cari se pretindea din partea eroului nocturn de la 11 februarie că toți luaseră parte la războiul în contra turcilor, și pe cuvintele eroului nocturn se poate întemeia orice suflet național-liberal, căci e tot atît de solid ca și jurămîntul prestat lui Vodă Cuza.

Partizani ai celor 2/3 erau toți membrii opoziției, cu deosebire numai că unii ar fi fost dispuși să nu admită în genere revizuirea decît numai cu această condiție, iar alții nu puneau pentru ea în cestiune revizuirea, adică nu țineau morțiș la cele două treimi.

Cei din urmă aveau însă cuvînt de a nu face din cele 2/3 cestiune de respingere a revizuirii și iată de ce :

Condițiile pentru împămîntenire sînt înscrise în Constituție. Adunarea deci, votînd împămîntenirea unui individ, care n-ar fi în condițiile preserise de Constituție, dă un vot nul, adică neconstituțional, iar noul cetățean trecut prin biourul de împămîntenire ar fi cu toate acestea despozdobit de drepturile sale de către orice sentință de tribunal. Dacă însă cineva e cu totul în condițiile preserise de Constituție și are pe lângă aceasta și voturile Adunărilor, atunci se-nțelege că e fără contestare cetățean român.

Așadar legile de împămîntenire sînt legi simple, cari sînt nule dacă nu sînt în deplin acord cu Constituția. O împămîntenire votată în neconformitate cu condițiile de împămîntenire înscrise în Constituție e nulă și neavenită.

Prin urmare „biourul de împămîntenire” n-are viitor lucrativ spre marea părere de rău a inimelor liberale-naționale și exclusiv patriotice.

Acest punct de vedere a fost apărut c-o argumentațiune strins logică și științific exactă de către d. Conta în ședința de ieri a Adunării. D-sa s-a pronunțat deci pentru votarea listei celor 888 pe următoarele motive :

Cifra exagerată și chiar neașteptată a cvreilor puși pe această listă a dat loc la multe îndoieli ; aceste liste au fost făcute cu grăbire și apoi guvernul în această lucrare a fost ajutat de șefii de corpuri, aceștia de amplexații din cancelariile corpurilor și ale Ministerului de Rzebel.

Acei scriitori de prin diferite cancelarii ale Ministerului de Rzebel au putut face erori, ba au putut chiar să introducă intenționat nume care nu trebuie să figureze în această listă. Deși ar fi fost de dorit ca asemenea erori să nu se introducă în această listă, deși ar trebui să se scoată acum, după ce s-au introdus, totuși este cu neputință a se corege într-un timp destul de scurt ; căci pentru a face o cercetare riguroasă, a restabili adevărul, ar trece un timp foarte lung, și aceasta ar fi în momentele de față nepolitice. Dar chiar dacă s-ar face o asemenea cercetare, ea ar fi inutilă, și iată pentru ce este inutilă : Dacă în adevăr în acea listă se află oameni introduși prin eroare sau chiar prin fraudă, *rezultă oare că acei indivizi devin români numai prin faptul că sînt cuprinși în această listă pe care o votăm ?* Nicidecum. În proiectul de lege ce discutăm se zice lămurit : Se acordă naturalizarea acelor indivizi *cari au servit sub drapel în timpul rzebelului* pentru independență. Prin urmare, înainte de toate se cere : să existe faptul servirii sub drapel în timpul rzebelului pentru independență. Așadar, cînd acel fapt nu ar exista pentru unul din cei scriși în listă, votul ce dăm noi astăzi nu ar avea nici o valoare în privința lui ; pentru că orice lege care regulează fapte anume determinate mai dinainte și care este făcută numai în vederea acelor fapte nu are efect dacă acele fapte nu există.

Așadar, oricînd se va dovedi că oarecare din aceste persoane prin eroare sau prin fraude au fost introduse în listă, acea persoană va putea fi esclusă din exercițiul drepturilor de cetățean român ce nu i se cuvin. Dar mai este și un alt argument : Individul care n-ar fi servit în timpul războiului pentru independență sub drapel, acela nu poate fi cetățean în puterea listei votate, pentru că votul ar fi în privința lui neconstituțional.

Art. 7 din Constituțiune nu permite Camerei legiuitoare de a naturaliza colectiv prin o lege decît numai pe acei izraeliți cari au servit sub drapel în timpul războiului pentru independență.

Prin urmare, naturalizarea dată prin această listă nu poate privi decît pe acei cari au servit sub drapel, iar nu și pe acei cari din eroare sau prin fraudă sînt trecuți în listă.

Așadar, cînd acești preînși cetățeni vor fi înscriși de esemplu în listele electorale, oricine va avea dreptul să conteste pe acei cari n-au servit sub drapel în timpul războiului ; și tribunalele vor fi în drept să-i escludă : întii, pentru că nu sînt în condițiunile esențiale preserise de legea de față ; și al doilea, pentru că legea aceasta în privința lor ar fi neconstituțională.

Prin urmare, nu este nici o primejdie dacă s-ar vota lista de față chiar așa cum este ; căci prin aceasta nu acoperim nici fraudele, nici erorile ce s-ar fi comis.

Mai este încă o cestiune care s-ar părea că poate da loc la îndoieli.

Se poate ca în acea listă să fie soldați cari au murit înaintea facerei legii de față ; ei bine, ce efect va avea naturalizarea acordată aceloră ?

Va avea oare efect în privința familiei militarului mort ? Nicidecum ; pentru că, după principiile stabilite de Codul nostru civil, *naturalizarea tatălui nu trece decît asupra copiilor născuți în urma naturalizării*. Naturalizarea acestor izraeliți militari nu poate trece la copiii lor născuți înainte de împămîntenire.

Dar dacă s-ar interpreta legea de față în sensul că calitatea de român trece și la copiii soldatului izraelit născuți înaintea votării acestei legi, atunci am călca principiul stabilit de noi la revizuirea Constituțiunei noastre ; ar fi adică a admite că acei soldați *aveau înainte de a fi naturalizați calitatea de român*, pe care ei au putut-o transmite la copiii lor, fiindcă ei însuși o aveau la nașterea acestor copii ; atunci ar fi a admite că noi astăzi nu facem decît să recunoaștem un drept *preexistent*, să recunoaștem soldatului calitatea de cetățean pe care el o avea mai dinainte.

Însă aceasta nu ar mai fi naturalizațiunea, ci ar fi emancipațiunea, ar fi un ce contra Constituțiunei ; am respins cu toții aceasta cînd am revizuit Constituțiunea.

Așadar copiii acelor oameni morți nu pot căpăta nici un drept, cu toate că noi am vota naturalizațiunea părintelui lor mort.

Din aceste puncte de vedere nu este nici o primejdie dacă se va vota această listă, fie ea chiar cu un număr dublu.

[20 octombrie 1879]

[„PRIN ÎNCETAREA DIN VIAȚĂ...”]

Prin încetarea din viață a d-lui Ioan Strat partidul conservator a suferit o pierdere dureroasă. De origină din Moldova, el și-a făcut studiile sale juridice și de științe de stat la Universitatea din Berlin, și înaltul institut de cultură căruia-i datoră cunoștințele sale imprimase și purtării și inteligenței sale un caracter cu totul deosebit. Pe când cultura franceză, mai ales întru cît s-atinge de științele de stat, face pe adeptii ei să admită toate ideile în mod absolut, ca și când n-ar exista alt adevăr decît cel spus de pe catedră, cultura germană are bunul de-a considera științele de stat ca pe niște științe *istorice*, al căror adevăr consistă în consecuțiunea și în dezvoltarea organică a diferitelor sisteme. Acest semn distinctiv al culturii răposatului îl făcea nepărtinitor și-i dădea o privire clară în actuala stare de lucruri din țară.

Carierea sa în țară a început-o prin a fi profesor de economie politică la Universitatea din Iași. Din acea epocă datează începuturile escelentei sale serieri de economie politică care, deși concepută din punctul de vedere al liberului schimb, e totuși lucrată fără de unilateralitate și în cunoștință adincă și deplină a obiectului.

Ca membru în Consiliul de Stat, instituit de Vodă Cuza, serviciile aduse de el legislațiunii au fost și mai mari. Strat a fost un adevărat consilier de stat, la care niciodată vederile personale sau de partid nu erau în stare a altera judecata sa, răsărită numai și numai din natura lucrurilor.

Ca agent diplomatie al țării la Constantinopol și la Paris, ca ministru, ca reprezentant în Adunări, el s-a distins prin fineța spiritului său de observațiune și prin dreaptă judecată.

Ca orator, el nu era din aceia al căror glas puternic și pasiune elementară sînt în stare a mișca masele, el era un orator de cabinet, fin, spiritual, stăpîn pe mișcările și gesturile sale, dominînd cu rară siguranță întreaga putere a spiritului său. Clasificîndu-se talentele deosebite din Adunări, Strat ar fi trebuit să se numere în aceeași categorie de oratori cu d. Manolache Costache Epureanu. Foarte indulgent, atît din natură cît și prin vederile sale superioare, spiritual și caustic fără a jigni, el era iubit de toate partidele. Tot aceste calități îl făceau plăcut ca om privat în societate.

Știus în floarea vieții sale, pierderea acestei naturi calme și moderatoare ne inspiră o îndoită părere de rău. Țara e adine mișcată de pasiuni politice, și mai ales extrema demagogie a înveninat atît de mult toate raporturile încît regretăm pierderea unui om a[1] cărui talent oratoric consista în a spune, cu fizionomia cea mai inofensivă din lume și cu tonul de „bon-homme”, cele mai crude adevăruri. Pe de altă parte cunoștințele sale pozitive[1] îndreptățeau a juca un rol însemnat în viața practică a statului și a înlătura relele răsărite din semicultura, ca să nu zicem semibarbaria, guvernanților demagogiei.

[24 octombrie 1879]

[„NU DE PRINCIPIU, CI DE ÎNCREDERE E CESTIUNEA...”]

Nu de principiu, ci de încredere e cestiunea răscumpărării drumurilor de fier pentru noi.

În principiu am avea de obiectat ceva numai atunci cînd am fi în altă țară, unde încercarea statului c-o nouă ramură de administrație ar fi cu totul de prisos, pe cînd la noi posesiunea drumurilor de fier are pe lingă importanța economică o importanță pentru chiar direcția culturii naționale.

Pîngerea noastră constantă de pînă acum este că românii, în loc de a se deda la studii practice și pozitive, cari să-i poată susține prin ele înșile fără razimul statului, s-aruncă din contra asupra ramurilor de știință speculativă, din cari dreptul ocupă linia primă. Urmarea acestei direcțiuni nesănătoase a culturii române este înmulțirea cu asupra de măsură a clasei advocaților și postulanților de toate tepele și colorile, clasă a cărei existență e în cea mai mare parte cauza penibilei sfîșieri dintre partizi. Doi-trei advocați adunați sub o căciulă sînt de ajuns pentru a forma un nou partid politic sau o nouă nuanță de partid politic. Pe cînd în fond lupta e pentru funcțiile și beneficiile de cari dispune statul, lucrul ia în formă aspec-

TRACTAT COMPLECTU

DE

ECONOMIA POLITICA

SAU

SIMPLA ESPUNERE

A MODULUI CUM SE FORMEA, SE DISTRIBUE SI SE CONSUMA
BONATATELE

DE

IOAN STRAT

Vechia Profesora de Economia Politică la Universitatea din Iași și București.

BUCUREȘTI

IMPRIMERIA STATULUI

1870

6. Tratatul lui Ioan Strat de *Economia politică*, citat de Eminescu.

tul unei lupte pentru interesele publice, cari sînt pretextul, nu cauza turnierelor necavaleresti din Parlament și presă.

Așadar, oricari ar fi foloasele materiale ale răscumpărării, numai folosul moral că ar abate o sumă de minți de la sterpele ocupațiuni de speculațiune politică la lucrări de altă natură, exacte, practice, pozitive, ar fi de ajuns spre a ne îndemna să fim pentru răscumpărare în principiu. Statul fiind odată proprietar al drumurilor de fier, ar fi silit să încurajeze studiile tehnice, să înființeze el însuși institute de cultură pentru aceste studii, și generația viitoare s-ar abate, în parte măcar, pe calea unei munci intelectuale, cu care omul poate câștiga bani și vază orișunde, căci fiecare punct al țării are nevoie azi de oameni speciali, cari să dea rază intelectual muncii materiale.

Dar de la admiterea principiului pînă la răscumpărarea în realitate e o mare cale.

Răscumpărarea poate deveni un dezastru financiar, precum concesionarea Stroussberg a fost un dezastru.

Pentru a o proba aceasta n-avem nevoie de-a căuta motive nouă, căci cele de căpetenie sînt espuse în chiar opinia în scris a d-lui Dim. Sturza asupra răscumpărării, opinie atât de prețioasă în momentele actuale încît ziarul „Binele public” o pune în fruntea sa.

Iată dar acea opinie :

Cînd obligațiunile societății vor fi convertite în titluri ale statului, acesta va datora singur detentorilor cuponul, și neplata lui la zi va atinge directamente creditul statului. Fiindcă susținerea creditului său este o chestiune vitală pentru orice stat, cuponul datorit directamente de stat prezintă o mai mare siguranță pentru creditori decît cel datorit de o societate anume. Pe de altă parte, orișicine va înțelege că el apasă mai greu asupra finanțelor țării decît o simplă anuitate.

Cînd răscumpărarea va fi efectuată, statul va datori un cupon anual de peste 25 milioane. Fiecare își aduce aminte cît de greu a fost uneori a plăti regulat cuponul de 9 milioane. Grentăți egale pot să se prezinte și în viitor. Atunci plata regulată a unui cupon de peste 25 milioane va crea pentru stat o situațiune incomparabil mai dificilă decît cele anterioare.

Pentru a face și mai clară noua situațiune, nu cred inutil a adăoga că diferența între stat plătind o anuitate și statul plătind un cupon este aceea care există între o datorie fără titlu, înscrisă în cărțile unui bancher, și între o datorie bazată pe o poliță neguțătorească. Amindouă trebuie plătite, însă întâia datorie e îngăduitoare, pe cînd neplata celei de a doua trage după sine consecințe fatale.

Dacă din puncturi de privire economice, și voi adăoga și politice, e de dorit ca să răscumpărăm cît mai în grabă căile ferate, trebuie pe de altă parte ca dezavantajele financiare evidente ce se vor produce pentru creditul statului din transformarea proiectată a titlurilor să capete dezvădare în crearea unei situațiuni juridice clare, netede, precise, fără încercături pentru viitor și, în administrarea de către stat a liniilor ferate, fără vreau amestec străin oarecare.

Din momentul în care statul dă detentorilor actuali de acțiuni ale societății titluri ale statului, care în sine prezintă o mare garanție, fiind ele bazate pe creditul statului însuși, nu e cu putință ca să mai dăm încă o garanție specială și mai ales o ipotecă pe venitul monopolului tutumului. Reamintesc împrumutul de 65 milioane pe care statul va fi nevoit să-l facă. Și nu trebuie să pierdem din vedere că mai pot veni asupra țării timpuri grele, pentru care trebuie să ne preparăm rezerve de tot felul, iar mai ales creditul țării. Nu putem dar da, ca siguranță, cel mai sigur și mai important venit al statului, care ne-a scăpat în ultimii ani din situațiunile cele mai grele și mai periculoase.

Răscumpărarea căilor ferate nu trebuie să devie pentru finanțele țării sugrumarea, din dosul răscumpărării nu trebuie să vedem un dezastru financiar, căci atunci răscumpărarea ar înceta de a mai fi în folosul nostru.

Cum de azi pînă mîni răscumpărarea din lucru rău poate deveni lucru bun e o enigmă financiară, care așteaptă a fi dezlegată prin statornicia de vederi și abilitate a d-lui ministru de finanțe.

Pe de altă parte chestiunea a luat în chiar Consiliul de Miniștri caracterul unei lupte pentru gheșeft. În Cameră e un grup, al cărui capi sînt d-nii Costinescu, Pană Buescu, Stolojan, Stătescu, Cîmpineanu ș.a. cari vor să facă din răscumpărare o afacere patriotico-națională foarte lucrativă cu vro trei milioane de franci în favorul cinstitelor obraze democratice. D. Brătianu ține cu copiii sufletului său și de-acolo criza ministerială, care are de scop de a curăți firma companiei de exploatație de numele neradicale a vro patru miniștri, pentru ca d. Brătianu, reînsărcinat cu formarea cabinetului, să ne puie iar în față zavistnicia și neputincioasa figură a d-lui Stătescu, universal incapabila mască a d-lui Cîmpineanu, și poate încă pe vrun academician cu patru clase primare, care și-a completat studiile la facultate de pișcherie a redacției „Românului”.

Toate acestea nu sînt în stare a ne inspira încrederea pe care am avea-o dacă soarta răscumpărării ar atîrna, nu de gheșeftari, ci de oameni cinstiți, asupra cărora să nu fie umbră de bănuială.

Deocamdată știm că M.S. Domnul a primit e-o semnificativă răceală demisia d-lui Brătianu. M. S. Domnul are într-adevăr multe cauze de nemulțumire, deși firește de altă natură.

Pentru cestiuni din lăuntru M. Sa se poate într-adevăr referi pur și simplu la părerea consilierilor săi, de orice partid ar fi ei, dar eșecurile suferite de politica roșilor, în afacerile externe ale statului, aruncă o umbră asupra neatinsei și curatei autorități a coroanei, o umbră pentru care reprezentantul suprem al onorii României e cu drept cuvânt susceptibil. Pentru coroană eșecul în cestiunea Arab-Tabiei e mai dureros decât jocul de intrigi bizantine în cestiunea răscumpărării.

[25 octombrie 1879]

[„DE DUMINICA TRECUTĂ..”]

De duminica trecută și pînă azi agenții secreți și cei publici ai roșilor colportează o curioasă știre, că adică între d-nul I. Brătianu și M. S. Domnitorul ar fi avut loc niște explicațiuni de natura cea mai gravă.

D. Brătianu a găsit de cuviință a adresa M. Sale Domnului o scrisoare, după cum zice unii, un discurs, după cum afirmă alții, prin care impută că M. Sa i-ar fi cerut pînă acuma: 1) cooperarea cu Rusia, 2) cesiunea Basarabiei, 3) emanciparea evreilor și, în fine, 4) răscumpărarea drumurilor de fier, și că în schimbul acestor concesiuni roșii n-au ajuns de a fi susținuți de puteri și îndeosebi nu de Germania, al cărei cancelar, principele de Bismarck, continuă a persecuta pe d. Brătianu.

Dacă roșii și organul lor de căpetenie, d. Brătianu, au ajuns să formuleze acușări în contra coroanei, ba au ajuns să le colporteze în public prin mulțimea de agenți plătiți și grațiuți de cari dispun, e evident că explicația a devenit o amenințare, amenințarea o provocatiune la revoltă.

Cu toate acestea ar fi o naivitate de a crede că numai pericolul căderii roșilor de la putere a fost în stare de a-i mîna la asemenea desperate mijloace de acțiune, încît explicația cată să fie mult mai ascunsă decum se prezintă primei vederi.

Să vedem dar dacă, atrăgînd în discuție unele elemente ce ni s-au dat pe neașteptate, nu vom fi în stare a explica noua atitudine a partidului roșu în genere, a d-lui Brătianu îndeosebi.

Nu numai în romanele și în dramele moderne, ci și în cronică judecătorească și politică ne întîmpină cîte un personaj asupra originii și tendințelor căruia e răspîdit un semnificativ întunerec. Îl vedem pe acel personaj conducînd cu isteție țesătura fine de intrigi, îl vedem contraziindu-se cu el însuși prin vorbe și fapte. Îl vedem pretextînd una, făcînd alta, și ne vedem în imposibilitatea de a înțelege unitatea acțiunilor lui, pînă ce nu dăm de cheia acestora. Din acel moment ni se lămurește înțelesul acțiunilor, secretul tăriei și a slăbiciunii: interesantul personaj e o enigmă dezlegată.

Multe chei s-au încercat pînă acuma pentru a înțelege pe d. Brătianu.

Unii încercau a-l desecoase prin mijlocul ideii daco-romane a unității naționale, deși cei mai pătrunzători puteau vedea din capul locului că și această idee nu era decît un pretext, nu era decît o frază exploatată în folosul unor interese străine ideei. Afară de astea d. Brătianu urăște în realitate și Ardealul și pe ardeleni. Cînd hîrțile lui Vodă Cuza vor vedea lumina, se va vedea ce sentimente dușmănești avea d. Brătianu în contra ardelenilor, cum era în înțelegere cu revoluționarii unguri de la 1848 pentru uniunea Transilvaniei cu Ungaria și trădarea elementului român pe mîni maghiare, precum și pentru înlăturarea Casei de Austria de la coroana Ungară. Pe atunci ardelenii erau numiți de d-sa frați falși, frați neadevărați. Îndată după căderea lui Vodă Cuza însă d. Brătianu devine un aprig panromanist în teorie, încît ura practică și iubirea sa teoretică pentru Dacoromânia trebuie să aibă una și aceeași cheie.

Ciudat asemenea rămîne că, în momentul în care cucerirea Ardealului era la ordinea zilei, se formau în țară bande nu ardeleni, ci bulgare, pentru a pune în curs cestiunea orientală.

Și la această împrejurare trebuie să ne serve aceeași cheie.

Proaspătă în mintea tuturor e procedarea d-lui Brătianu în timpul cabinetului Catargiu. Se făceau mari adunări la Mazar Pașa, în cari liberalii se gerau în supuși credincioși ai Înaltei Porți, erau mai tureofili decît M. Sa Sultanul. Lascar Catargiu cade. Cabinetul e dat în

judecată și o sumă de oameni însemnați sînt escluși prin împrejurarea aceasta de la controlul vieții publice și atacați personal într-un mod atît de meschin, de tîlhăresc și de cinic încît îi apucă dezgustul de afacerile publice. Aceste momente le folosește d. Brătianu pentru ca, neprevegheat de nimeni, să plece la Livadia și să pucie acolo la cale planurile sale politice. Convenția cu Rusia se încheie la spatele ministrului oficial de externe, a d-lui Nic. Ionescu, care fusese numai un paravan de ochii Europei pentru d. Brătianu. Presa opoziției dă alarma că roșii vor să ne ia Basarabia, d. Brătianu ia foc în gură că nu-i adevărat (deși se știe că cunoștea bine intenția Rusiei); rușii sînt bătuți și în mare pericol, d. Brătianu trece Dunărea cu armata română fără tractat, fără zapis și amanet, fără nimic.

În fine Rusia dă pe față dorința ei în privirea Basarabiei. Tonul guvernului și al presei guvernamentale devine atît de impertinent încît îi dă Rusiei pretextul de a pretinde că nu poate ceda în cestiune, fiind onoarea ei angajată. Cu toate aceste opoziția guvernului era, după cum a zis marchizul Salisbury, neserioasă, adică o comedie de ochii lumii. Tot astfel se întîmplă cu Arab-Tabia.

Avînd încă Rusia, după Tratatul de la Berlin, un drept de apel contra hotărîrii comisiei de delimitare, trupele române intră în Arab-Tabia și Rusia are din nou pretextul de a pretinde că nu poate ceda în cestiune de vreme ce onoarea ei militară e angajată.

Din toate aceste însă se vede un lucru; din orice act al d-lui Brătianu Rusia cîștigă; vom fi nevoiți deci de a aplica și aci aceeași cheie.

În timpul din urmă o răceală foarte accentuată a prins loc între Germania și Rusia. Pentru aceasta din urmă prezența unui principe din Casa de Prusia pe tronul României trebuie să fie o mare jenă.

În acest moment d. Brătianu găsește de cuviință a descărca toate vinele sale politice și diplomatice asupra coroanei, a răspiîdi acest zgomot, a discredita persoana Suveranului său.

Aceeași cheie trebuie să ne serve să dezlegăm acest dedal de contraziceri aparente în purtarea d-lui I. Brătianu.

Acea cheie e simplă și lesne de minuit.

Avem a face cu un erou demn de scrierile romanțiarului rus Danilewski, cu cel mai fin, cel mai abil, cel mai prețios agent al panslavismului și al Rusiei în Orient, și acesta e d. Brătianu.

Oricît de uimitoare ar fi această descoperire, ea e adevărată și proba ei se va vedea din toate cazurile.

Urăște pe ardeleni și vrea Ardealul. Cum se explică asta? E-n interesul slavilor ca singurele elemente străine din mijlocul lor, românii și ungurii să se urasească de moarte.

Iată cheia.

Se trece Dunărea fără încheiere de tractat. Un tractat ar fi jenat pe Rusia, iată cheia.

Cheia procedării ultimei fafă cu M. Sa este deci răceala între Rusia și Germania.

Dacă ruptura între Rusia și Germania e serioasă, atunci una din două se va-ntîmpla: sau va cădea d. Brătianu, căci puterile nu vor mai da crezare la un agent rusesc ca președinte de Consiliu în România, sau roșii vor încerca să răstoarne pe domnitor. Pentru acest caz par a-și fi menajat în ministeriul de război persoana colonelului Lecca.

Puterile Apusului Europei însă au privirile ațînbite asupra României.

Ele ne vor face să pierdem Arab-Tabia.

Ele nu vor recunoaște independența țării pînă cînd d. Brătianu nu se va retrage.

Europa vrea ca țara să simță că are în fruntea Consiliului ei de Miniștri pe un agent al Rusiei.

[28 octombrie 1879]

[„ABIA APUCARĂM SĂ ZICEM ...”]

Abia apucarăm să zicem că în principiu conservatorii nu sînt contra răscumpărării și îndată atît „Românul” cît și organul personal al marelui om de stat s-acățară de acest pai pentru a deduce monstruoziitatea că aprobăm proiectul de răscumpărare. Milă de silă și dor

de zor, adică, vrem nu vrem, ne apucă d-lor pe dinainte și ne spun că vom chiar proiectul cum este el.

Să ne permită însă atât organul agenților rusești cât și acela al marelui om de stat să le spunem că una e una și două fac mai multe. Pentru răscumpărare în principiu a fost cabinetul Lascar Catargiu, ba dacă marele om de stat d. Vasile Boerescu va binevoi a-și aduce aminte cauza pentru care cinstit d-sa a ieșit din cabinet, atunci organul marelui om de stat va vedea lesne c-a zburat pentru că d-sa voia să facă din răscumpărare un *gheseft*, ceea ce bătrînul Lascar Catargiu nu voia cu nici un chip.

În fine, ce mai la deal la vale, lucrul stă astfel. Sub cabinetul Catargiu încă acționarii, amăgiți și ei de d. dr. Stroussberg și de Pătărlăgenii și Costineștii noștri, precum era amăgit și poporul românesc, și încărețați de multele datorii ce au trebuit să le contracteze pentru a mîntui drumurile de fier, propun guvernului conversiunea acțiunilor în titluri de ale statului și trecerea drumului de fier în proprietatea statului. Conversiunea făcută în mod echitabil, adică purtînd acționarii pierderile rezultate din călcarea contractului, putea să fie bună pentru țară, nu din cauza foloaselor materiale, cari, fiind tranzacțiunea dreaptă și echitabilă, nu puteau fi însemnate, ci din cauza folosului moral că statul, devenind proprietar al drumului de fier, ar fi deschis calea la o mulțime de lune de a noastră să-nyețe lucruri practice și cu temei, să se ocupe de șine și mașine cu vapor în loc de pișcherlic politic și blagomanii nesărate de gazetărie.

Adică lucru cinstit era din capul locului și nici putea să fie altfel de vreme ce un om de țară, care nici nu-i avocat măcar, avea s-o puie la cale.

Nu asta însă era părerea *marelui om de stat*.

Repede fondează Banca de București cu scopul anume de a cumpăra d-sa acții și de a le vinde statului apoi cu 300 la sută cîștig, fiind marele om de stat *ministru* de externe.

Atunci i s-a dat să înțeleagă, e-un cursur subțire nu-i vorbă, căci marele om de stat e dintre obrazele subțiri cari se țin cu cheltnială -- că nu poate fi și Bancă de București și ministru totdeodată, de aceea să aleagă între două.

D-sa a preferat apoi Banca de București și a trecut în opoziție. Din momentul în care ea ministru și gheseftar totodată nu mai putea face răscumpărarea, erau compromise libertatea, naționalitatea și toate celelalte substantive abstracte.

De acolo -- *du reste* -- datează formarea centrului ca grup deosebit politic, a cărui existență nu se justifică prin nimic. Logic vorbind înțelegem pe roșii : oameni cari n-au nimic, sau săraci sau scăpătați, cari vor să facă avere prin mijlocul statului. Așa de es. d. Fleva e geambaș de cai, arendaș neplătitor a mai multor moșii ale statului, deschide biurou de împămîntenire și vrea să se facă și ministru. Rezon ! De ce să nu fie ? Nu e de ai noștri ? Nu e din popor ? E un punct de vedere pe care-l dezaprobam, dar îl înțelegem logic vorbind.

Dar Centru ? Ce-nsemna Centru ?

Dacă erau oameni cinstiți n-aveau decît să se facă conservatori, dacă erau oameni de treburi n-aveau decît să se facă roșii și lucrul era lîmpede.

Ne pare rău că o frază fără cuprins putea să exerciteze o atracțiune oarecare asupra unor tineri pe cari se vede că organizația actuală a societății europene i-a influențat. E un principiu conservator pe care vom să-l amintim tinerilor români : fără muncă și merit adevărat nu există înaintare adevărată. Nu luați de model pe acei pehlivani cari, fără umbră de merit adevărat, își fac din instituțiuni o scară pentru a aduna avere și a ajunge la ranguri. Acei pehlivani fără de suflet vor aduce societatea la desperare, vor face-o sau extrem reacționară, ceea ce nu e bine, sau anarhică, ceea ce asemenea nu e bine. Amîndouă stările acestea sînt barbare, esclud orice cultură, orice civilizație. Nu este știința psihologiei atât de înaintată încît să vă garanteze victoria pehlivanilor. Oamenii sînt împărțiți prin predispozițiile lor morale în două : în optimiști și pesimiști. Optimiștii vor căuta să imiteze pe pehlivani, pesimiștii se vor revolta în contra tiraniei minciunii și pișcherlicului. Și acești din urmă, deja foarte numeroși în societatea noastră, sînt aceia de cari orice pehlivan cată să se teamă.

Din norocire Centrul n-a ținut decît de joi pînă mai apoi, încît azi nici nu i se mai aude de nume. Afară de d. Boerescu și împărțitorul „Presei” nu mai există alți membri ai Centrului.

Așadar, ca să nu ne uităm vorba, Banca de București a fost mofuză ca nepusă în masă. De-acolo „centru”, de-acolo unirea cu roșii, cu cari totul e cu puțință, de-acolo „naționalitate, libertate, dreptate” în „Românul” care, în loc de „Luminează-te și vei fi”, ar fi trebuit să înscrie maxima d-lui Buescu : „Mai aproape dinții decît părinții”.

De aceea noi, în principiu pentru răscumpărare, facem din răscumpărare o cestiune de încredere.

Am avut deja Banca de București în Consiliul de Miniștri, nu mai vom s-o vedem și astăzi. Conservatorii au avut întii „răscumpărarea” în programa lor, încît noi sîntem nașii și „nașul botează, nașul cutează”.

O spunem deci din experiență că e gheșoft la mijloc, gheșoft infect, gheșoft à la Banca de București.

Cel mai mare rău din toate e că statul nu devine proprietar al drumurilor de fier, ci împarte acest titlu cu mii de acționari cari vor pretinde ca să li se plătească anuitățile *nouăzeci* de ani de-a rîndul, încît de mai nainte va fi pricină de gilceavă între statul român și acei acționari cari nu vor voi să-și preschimbe acțiunile pe titluri de ale statului. Acești acționari vor veni totdeauna înarmați cu teșcherele nemțești de protecție extraordinară, fiecare din ei va fi statul german personificat și nu ne vom putea mocași de ei pentru că îndărătul lor vor fi un milion de baionete și principele de Bismark pe deasupra.

În discuțiunea aceasta „Presa” ne adresează următoarele cuvinte bine simțite :

Combaterea lor nu are de țintă proiectul supus Corpurilor legiuitoare și guvernul propunitor. În această privință ne place a recunoaște francheta ziarului „Timpul”, care declară că este în principiu pentru răscumpărare, adăogînd cîteva rînduri mai jos că nu are însă încredere în cei însărcinați cu această operațiune. Declarațiunea este, o repetăm, plină de o sinceritate de care sintem fericiți a lua act; se va ști astfel *de ce* acest ziar combate proiectul răscumpărării în coloanele sale, precum se va ști totodată *de ce* oratorii cari aparțin partidului reprezentat prin acest organ combat proiectul în Corpurile legiuitoare; va rămînea numai ca națiunea să aprecieze un partid care își face o armă pentru combaterea guvernului dintr-o cestiune eminentamente națională, de care depinde dezvoltarea economică a țării și ușurarea finanțelor sale.

După șirurile noastre de față organul marelui om de stat știe *de ce* am pus cestiunea de încredere înainte de toate. Precedentul frumos al Băncii de București ne face într-adevăr să nu dăm crezare argumentațiunii încifrate a guvernului, pe care voim s-o descifrăm ca să nu iasă din ea negustoria lui Nastratin. Pe lingă statul proprietar rămîn ca proprietari toți aceia cari vor prefera a-și ținea acțiunile și a-și lua dividendele în curs de nouăzeci de ani. Acești oameni vor putea fi membri în adunarea generală, membri în reprezentațiunile acestor adunări, e-un cuvînt vor avea parte la toate : și din coș grăunțe și din făină parte și din traistă merinde, adică cuiul lui Pepelea în casa românului.

Dar numai acestea sînt inconvenientele ? Nu mai departe decît acum un an, „Românul”, acuma aprig susținator al răscumpărării, seria pe atuncea următoarele :

Printr-o construcțiune deplorabilă și printr-o administrațiune prea adesea nenorocită, societatea acționarilor a reușit a-și atrage procese care se urcă pînă astăzi la o *sumă fabuloasă*. Pretensiunile formulate pînă astăzi numai în contra Societății se urcă, ni se spune, la **peste 25 milioane** și în fiecare zi nasc *noi procese, noi pretensiuni de milioane*.

Aceste procese sînt de trei categorii.

Întîi, procesele de espropriare, care se urcă la *cîteva milioane și se pierd toate de Societate*. La finele anului trecut Societatea a pierdut un asemenea proces de peste 500 000 lei ce-l avea cu orașul Severin.

Vin apoi procesele cu subintreprenorii din timpul construcțiunii, procese care *iarăși se urcă la o sumă foarte însemnată*.

În categoria cea mai grea intră în fine procesele de inundări. Cîteva cuvinte de lămurire sînt neapărate în privirea acestei ultimo categorii de procese. În timpul construcțiunii se cereau pe mai multe puncte ale liniei rembleuri însemnate, spre a da căteia panta trebuincioasă. Aceste rembleuri treceau în unele locuri prin cîmpii supuse revărsărilor de ape. Guvernul, care trebuia să aprobe planurile liniei, n-a voit să autorize rădicarea acelor rembleuri decît cu condițiunea de a se face podețe la distanțe scurte, spre a permite răpedea scurgere a apelor, deoarece altfel, la fiecare inundare, rembleurile ar fi fost ca niște zagazuri ce ar fi oprit apele și ar fi adus mari pagube proprietăților învecinate. Direcțiunea societății n-a voit însă a ținea seamă de ordinile guvernului și a rădicat rembleurile fără a face toate podețele de scurgere cerute. Atunci guvernul, prin adresă formală, a declinat orice responsabilitate, declarînd că toate daunele ce ar rezulta din refuzul societății de a se conforma cererilor lui vor privi pe Societate, adică fondul de construcțiune, iar nicidecum venitul exploatării. Ceea ce prevăzuse guvernul nu a întîrziat a se întîmpla. Mii și mii de pogoane fură inundate din cauza rembleurilor liniei ferate și proprietarii, păgubiți șiruri întregi de ani, începură a intenta Societății procese, cerînd despăgubiri *nenumărate*, cum s-a face în asemeni ocaziuni. Aceste procese sînt cele mai grele pentru fondul construcțiunii și, ceea ce este și mai grav, **Societatea le pierde regulat pe toate, cum pierde și pe cele din celelalte două categorii**.

Pretensiunile rădicate în contra Societății sub această formă se urcă *pînă astăzi la multe milioane și nu se știe unde se vor opri*. Sentințele date de tribunale asupra acestor pretensiuni stipulează anume că despăgubirile se vor plăti din fondul de construcțiune, adică din averea proprie a Societății.

Situațiunea Societății căilor ferate s-a agravat dar foarte mult din punctul de vedere material de anul trecut, de cînd s-au început negocierile de răscumpărare pînă astăzi.

Iată dar că „Românul” de acum un an arată ce fel de cestiune este cea eminentamente națională de care depinde dezvoltarea economică a țării și ușurarea finanțelor sale, după cum se rostеше „Presa”.

De aceea — considerînd elementele din cari sînt compuși roșii și împrejurarea agravantă a fostei Bance de București — repetăm că facem din încredere cea mai principală. Răscumpărarea, ieri rea și azi bună, nu prea încapă în mintea omului. Apoi mai știm că nici diavolul bisericii face, nici roșii au adus vrun bine în țara aceasta, încît îndărătul răscumpărării s-ascunde, după chiar opinia d-lui Dim. Sturza, propuitorul, un dezastru financiar.

[31 octombrie 1879]

DESPOT VODĂ

DRAMĂ ÎN CINCI ACTE DE VASILE ALEXANDRI

Puțini, și anume aceia cari se ocupă cu istoria patriei știau povestea romantică a lui Iacob Eraclid Despot, a unui aventurar atît de fin încît a fost în stare să facă pe un om serios precum era Carol V, împăratul, să-i întărească un arbore genealogic al cărui începători sînt însuși bătrînul Jupiter, zeul zeilor din Olimp, și muritoarea Alemene. E drept că Jupiter însuși nu figurează în arborele genealogic, dar e pus ca începător al neamului ilustru al Eraclizilor un erou al Iliadei lui Omer, Tlepoem, fiul lui Hercule, deci nepot de fiu al lui Jupiter, care, oștindu-se împreună cu ceilalți elini asupra Troadei, a fost omorît de Sarpedon, asemenea un fiu al lui Joe și al Laodameei.

Astfel începutul istoriei lui Iacob Eraclid Despot se petrece sub zidurile Troadei între descendenții direcți ai lui Jupiter, iar sfîrșitul în Moldova sub buzduganul lui Tomșa, după cronică, sub pumnalul lui Ciubăr Vodă, după dramă.

Varga magică a poetului ne face să ne trezim în adîncul vremilor trecute, în timpul cînd uriașul trunchi al neamului Mușatin, în a cărui umbră Moldova crescuse mare și puternică, era suplantat prin figura îngrozitoare a lui Petru Stolnicul sau Alexandru Lăpușneanu după cum se numi el singur.

Într-adevăr rău trebuie să fi căzut Moldova dacă după moartea celui din urmă Mușatin — Ștefan VII, care avea încă o oaste de 40000 de oameni — Alexandru Lăpușneanu n-a mai putut rezista nici mercenarilor lui Despot. Decodată cu stingerea dinastiei moldovenești, ale căreia drepturi nu le mai moșteneau decît o femeie, Ruxandra, doamna lui Lăpușneanu, s-a stins și puterea vestitului regat al Moldovei, încît reizbucnirea timpilor eroici sub Ionașcu Vodă nu e decît cea din urmă revînviere a vechiului foc de vitejie care inspirase atîta temere marilor puteri dimprejur.

În acei timpuri deci în care, după căderea dinastiei legitime, începuse o adîncă discompunere socială, ne duce muza lui Alexandri, care-și alege drept obiect pe cel mai romantic tip de vînător de coroană, care, e-un închipuit arbore genealogic în buzunar, e-o închipuită înrudire cu neamul Mușatin, cu închipuite drepturi la tron, ajunge să răstoarne pe Vodă Lăpușneanu. Drama lui Alexandri ne aduce deci înaintea ochilor pe Lăpușneanu însuși, pe Doamna Ruxandra, pe aprigul Tomșa, pe Vornicul Moțoc și ne pune pe pămîntul sfînt al străvechii Suceve.

Suceava ! E drept că același rîu al Sucevei curge la aceeași poală de deal și astăzi, dar castelul vechilor Domni e o ruină, biserica Mirăuților chiar și strămoșii generației actuale o știu tot ruinată ca o moaște de piatră din vremea lui Alexandru cel Bun, iar pe ulițele a celui oraș, mare odată, mic astăzi, te împiedică numai de cite-o piatră de mormînt, care servește drept pavaj. Și, ca un semn ce mult le priește românilor constituția și liberalismul modern, acolo unde se sfătuiău odinioară pîrgarii și șoltuzul Sucevei dezbat azi în limba nemțească consilieri jidani, iar sucevenii înșiși aleg astăzi în Parlamentul din Viena, cu voturi cumpărate pe bani, pe evreul Offenheim, atî de cunoscut prin onestitatea manipulațiilor sale financiare.

O tempora, o mores!
Poemul dramatic al lui Alexandri face să răsară înaintea ochilor sufletului nostru o epocă de decadență deja, dar în care se iveau încă, ca niște copaci străvechi, acele frumoase și nobile nume cu-a căror încetare români au încetat de a fi mari.

Despre dramă însăși puține avem de spus. E fără nici o contestare drama cea mai bună care s-a scris în limba noastră, plină de acțiune, ici de puternice, colo de gingașe simțiri, dar, pe deasupra tuturor calităților acestora, versul și limba privighitorii de la Mircești răpește auzul și simțirile. Chiar dacă n-ar exista figuri dramatice atît de genial desemnate ca aceea a lui Ciubăr Vodă, cu atît de energice conture ca aceea a lui Tomșa, ar fi de ajuns ca farmecul neînvins și pururea învingător al limbei lui Alexandri să răpească pe auditori. Și dacă caracterul lui Despot chiar e mai mult o figură de roman decît de dramă, el totuși, prin complicațiile la care dă loc, face să răsară toate caracterele celelalte ale dramei.

Pe lângă energia rară a pasajelor dramatice, înălțimea și dulceața pasajelor lirice ale dramei fac din acestea niște adevărate pietre scumpe ale literaturii române. În aceste pasaje s-aud glasurile luncii de la Mircești și se pare c-auzi

„Pe ale Ingerilor arte luacnd mărgăritare”.

Astfel cel mai fericit și mai mare reprezentant al generației trecute adaugă în fiecare an câte o nouă coroană de laur la gloria sa crescândă și crește el însuși prin pustiul intelectual dimprejurul lui, ca și copaciul bătrîn din legenda sa *Tepeș și stejarul care*

„Cu cît pustiul crește în juru-i și el crește”.

Despre jocul actorilor nu putem asemenea vorbi decît cu laudă. Au făcut tot ce le-au stat prin putință ca să interpreteze cît de bine pe un autor care e drept că e un uriaș alături de ei.

Pe lângă silințele vrednice de toată lauda a unor tineri cu talent adevărat s-au adaos apoi și o deosebită îngrijire în înscenare, în învățarea rolurilor, în *ensemble*, încît ni s-a dat dovada că îndată ce toți actorii își știu rolurile bine pe dinafară și mișcările pe scenă stau în strînsă legătură, chiar o piesă cît de grea se poate juca fără a se pierde prea mult din intențiile autorului. Nu în același grad ne-au plăcut reprezentantele rolurilor femeiești. Mijloacele fizice ale domnișoarelor cari au jucat în această piesă sînt insuficiente pentru reprezentarea unor situațiuni tragice.

Costumele erau splendide, iar decorurile de căpetenie, cari au servit întii la reprezentarea *Curții lui Neagoe Vodă Basarab*, sînt, precum se știe, executate sub îngrijirea artistică a d-lui Odobescu și reprezintă arhitectura bizantină astfel cum ea e păstrată în biserica de la Curtea de Argeș și în alte monumente ale veacului nostru de mijloc. Ele sînt splendide.

Dar, în sfîrșit, orice obiecțiuni am avea de făcut, ele cată să înceteze față cu întregul artistic răsărit din lucrarea măreață a autorului și din jocul îngrijit al actorilor.

După cît auzim reprezentația de miercuri a dramei *Despot Vodă* s-a făcut nu numai în urma unei cereri generale a publicului, ci și a unei dorințe deosebite a M. S. R. Doamnei, care a onorat spectacolul cu prezența sa. Înălțimea Sa regală aflîndu-se încă în străinătate arătase cel mai viu interes pentru scrierea marelui poet, care face epocă în istoria teatrului național.

Epocă da, însă o epocă atît de izolată ca și însuși Alexandri în timpul de față, căci, precum nimeni nu s-a aflat în trecut care să se poată asemăna cu el, viitorul, judecîndu-l după capelele de azi, promite și mai puțin de-a produce urmași cari să umble pe cărarea săhastrului de la Mircești.

[2 noiembrie 1879]

[„PERSONE ONORABILE ...”]

Persoane onorabile, pentru cari avem cea mai deosebită stimă și afecțiune și cari fac parte din partidul conservator, s-au găsit atinse de incorectitudinile de formă din primul București al „Timpului” de miercuri 31 octomvre, incorectitudini cari, parte din aprețiarea pripită a împrejurărilor, parte sub impresia neîncrederii pe care răsculpărarea căilor ferate o inspiră țării întregi, au ajuns pînă la o aserțiune eronată, dacă expresiile se cumpănesc după justa lor valoare lexicografică.

Daca pe de o parte retragem cuvinte prea aspre pentru obiectul ce ele voiau să însemneze, ne grăbim și mai mult a retrage o expresie contradictorie activității și licuidățunii cu totul corecte a Băncii de București. Banca n-a „mofluzit”, ci a licuidat din contra, restituindu-se fondurile depuse de membrii ei și neintervenind nici cea mai mică iregularitate în activitatea ei.

În genere vorbind, aprecierea asupra unui institut de credit care, de-ar fi contribuit sau nu la răsculpărare, [i]și păstra caracterul său neutral, a fost, o recunoaștem, mai mult decît aspră, de vreme ce după natura lui era accesibil de orice operațiuni financiare, deci și de răsculpărarea acțiilor căii ferate. Dacă se mai ține în seamă că mai ales cuvintele mai vechi ale lexicoului nostru, ca de es. expresia turcească „mofluz”, au astăzi mai mult un înțeles *ironic* decît

exact, pe cînd noțiunea exactă de insolubil e însemnată prin expresia modernă „falit”, ni se va ierta și mai lesne această întrebunțare nervoasă a vorbii, pe care cu dragă inimă o retragem, rămîind ca asupra *fondului discuțiunii* să urmăm șirul argumentării de pînă acum.

Inamicii a oricărei logomahii, adică a oricărei certe pentru cuvinte, iar nu pentru adevăruri, contrarii și amicii politicii ne vor găsi accesibili și gata de-a rectifica marginile noțiunilor întrebunțate cu cea mai mare exactitate lexicografică.

[3 noiembrie 1879]

[„ÎN ARTICOLUL NOSTRU ...”]

În articolul nostru asupra „Băncii de București” se strecurase ideea că, după intențiunea unora din fondatorii acelei bănci, ea era menită să negocieze răscumpărarea drumurilor de fier. Această idee se răspîndise prin împrejurarea că banca s-a creat în momentul în care guvernul conservator negocia răscumpărarea unei părți din căile ferate ale societății acționarilor și că ea a licuidat îndată ce proiectul de răscumpărare a fost respins. Am rectificat deja această aserțiune și ne grăbim a da și mai mult temei retractării noastre publicînd următoarea scrisoare pe care o primim de la prințul Al. B. Știrbei :

Domnule reductor,

Un articol al ziarului d-voastră din 31 octombrie asupra Băncii de București a dat ocazie jurnalului „Presa” a face apel la mine ca la unul care a făcut parte din membrii fondatori și administratori ai acestei bănci, ca să arăt dacă : Banca s-a creat cu scopul anume de-a cumpăra acțiuni de drumurile de fier și a le revinde statului, dacă a fost vorba măcar de-a cumpăra așa acțiuni, dacă Banca a posedat vreodată o singură așa acțiune și dacă ea nu s-a desființat numai din cauza începerii răzbelului între Turcia și Rusia.

Mă crez dator, în urma acestui apel, a declara că este cu desăvîrșire inexactă aserțiunea că Banca s-a creat cu scopul anume de a cumpăra acțiuni de drumuri de fier. Mai declar că, pe cît a funcționat Banca, cu toate că ar fi fost în drept să speculeze asupra a orice efecte publice fără ca să fie, pentru aceasta, bănuită de a lucra în paguba statului, n-a cumpărat nici o acție, nici o hirtie a Societății căilor ferate române. Criza din 1876, care a adus căderea Societății financiare, a Băncii din Brăila și a altor case, a descurajat pe fondatori și a făcut să înceteze operațiile Băncii de București. Licuidarea s-a hotărît, s-a și făcut cu 105.

Cu toate că am o mare aversiune pentru asemenea polemice și cu toate că ați dat în numărul dv. din 3 noiembrie o mică satisfacțiune justei susceptibilități ce sînt în drept a simți fondatorii acelei bănci, mă crez dator și în drept a vă declara că ați fost cu totul greșiți în aprecierile dv. și a adăoga că deplor asemenea polemice, cari nu pot avea alt rezultat decît acel de a stinge orice încredere în oamenii cei mai onorabili și a ne face să fugim de orice întreprindere folositoare creditului nostru, lăsînd toate instituțiunile de asemenea natură în mîinile străinilor. Deplor cu atît mai mult acest sistem de polemică cu cît, prelungindu-se de mai mulți ani, el a adus fatalul și tristul rezultat că țara nu mai are nici o credință, că s-au slăbit toate coardele energiei caracterului public; de aceea și opiniunea publică și-a pierdut toată vitalitatea ei, nemaiavînd nici o acțiune pentru a îndrepta adevăratele rele de cari suferim.

Primiți etc.

Alex. B. Știrbei

București, 3 (15) noiembrie 1879.

Frumoase într-adevăr și juste sînt apreciațiunile pe care principele Știrbei le face asupra urmărilor polemicei ziaristice, numai ni se va permite a adăoga că nici inventorii sistemului nu sîntem, nici n-am găsi-o proprie întru apărarea intereselor publice dacă pana noastră n-ar fi adeseori minată la această extraordinară asprime de unitatea fenomenelor din viața noastră publică.

Rugăm numai a se considera că de ex. ziarul „Românul” acum cîteva luni îl numea pe d. Cogălniceanu sustractor și trădător și azi îl vedem ministru de interne într-un cabinet roșu, rugăm a se considera că acum cîteva luni „Presa” compara pe roșii cu Hôdel și Nobiling și că azi același d. Boerescu e ministru de esterne într-un cabinet roșu, apoi că un om care a scris pascuiluri asupra M. Sale Domnului a fost decorat cu medalia *Bene-Merenti* tocmai

pentru acele pascuiri, că șeful republicii de la Ploiești a fost în urmă la mare vază și considerație, ba însărcinat chiar cu paza siguranței publice ca prefect de poliție, și cerem a ni se spune dacă aceste împrejurări, cari neapărat căta să vicieze caracterul public, au contribuit mult la *împuternicirea coardelor* lui și la *reînălțarea încrederii*.

În acest vălmășag avem cel puțin meritul de a voi să spunem adevărul, câteodată concedem că într-o formă prea crudă, și de a voi să ne recunoaștem erorile cu aceeași sinceritate cu care le comitem, de a rectifica deci și în fond și în formă oriunde am trecut peste marginile adevărului.

Măntuim însă în favorul nostru justificarea că, dacă în cazul special al Băncii n am avut dreptate, în privirea unității fenomenelor din viața noastră publică nu sintem fără oarecare drept, pe care-l relevăm mai la vale.

Îndată ce aceste explicațiuni au fost date atit asupra formei cit și asupra fondului, este de datoria noastră cătră istoria acestor din urmă ani ai vieții noastre politice de-a afirma că, *prin faptul participării d-lui Boerescu, fiind încă ministru, la fondarea unei bănci, a trebuit să se nască în Consiliul Miniștrilor conservatori o discuțiune formală asupra incompatibilității ce s-a văzut că există între funcțiunea de ministru și aceea de membru fondator și activ al unui mare stabiliment de credit.*

Singurul lucru *incorect* — alegem espresia lexicală cea mai adecuată din toate — era participarea unui *ministru* în asemenea asociațiune. Deie-ni-se voie a releva în treacăt că e un espedient foarte ușor, deși nu recomandabil, cel întrebuintat de d. Boerescu și de „Presa” față cu „Timpul” de-a voi să prefacă simpla asociere a capitaliștilor la un institut de credit în solidaritatea acelor onorabile persoane cu rolul d-sale ca ministru și cu intențiile d-sale personale.

În ce consistă dar *incorectitudinea*? Primo: statutele băncilor, ca acelea ale oricăror societăți anonime, trebuiesc, după lege, aprobate și prin urmare *controlate* de Consiliul de Miniștri. Cum dară aceeași persoană (în cazul nostru d.V. Boerescu) putea a fi totdeodată și ministru și fondator al acestei societăți comerciale, adecă controlator și controlat? Al doilea: Banca de București putea la orice moment — afară chiar din chestia răscumpărării drumurilor de fier — să facă *operațiuni de bani cu statul*. Aci dar era să fie de nu ciocnire, cel puțin contrariatate de interese. Banca — în calitate de comerciant — ar fi cătat să puie un preț cit de scump serviciilor sale, statul să le ia cit se poate de ieften. Cum dar aceeași persoană putea să-și împace datorile și interesele sale în astfel de împrejurări? Ca fondator și mare acționar al Băncii, poate ca membru chiar în consiliul de administrație, căta să apere interesele stabilimentului de credit, ca ministru era obligat a sprijini tezaurul public.

Se poate ca sentimentul acestei incompatibilități să nu fie atit de general încit să se poată cere recunoașterea lui ca principiu în genere exijat de opinia publică; sigur este asemenea că d. Boerescu n-a înțeles această incompatibilitate și că, nu mult timp, *după refuzul colegilor săi de-a aproba statutele unei instituțiuni în care un ministru activ era fondator*, d-sa și-a dat demisiunea din minister, deși nu putem ști dacă acesta a fost singurul motiv al demisiunii d-sale. Amintim în treacăt că alta a fost atitudinea altor persoane fondatoare a Băncii de București, căci de ex. d. G. Gr. Cantacuzino și-a șters numai decit semnătura dintre fondatorii acelei instituțiuni de credit și a rămas ministru de finanțe.

Nu credem că se va tăgădui aceasta. Martorii sînt prea numeroși și prea înalt puși ca să li se poată da o dezmințire și se pot invoca cele mai auguste mărturii în cauză.

Am crezut de trebuință a releva aceste împrejurări pentru a restabili deosebirea între rolul cu totul corect al Băncii de București și între cel, nu tot atit de corect, al fostului și actualului ministru de externe.

[6 noiembrie 1879]

[„PRIMIM DE LA D. FLEVA ..”]

Primim de la d. Fleva următoarea scrisoare interesantă :

Domnule redactor,

În revista ziarului „Timpul” de la 30 octombrie citesc următoarele rânduri :

„Logic vorbind, înțelegem pe roșii, oameni cari n-au nimic, sau săraci, sau scăpătați, cari vor să facă avere prin mijlocul statului. Așa, de exemplu, d. Fleva este geambaș de cai, arendaș neplatnic a mai multor moșii ale statului, deschide biuro de împământenire ș.c.”,

Vă întreb : La atita sărăcie de argumente ați ajuns încît în polemica d-voastră să nu găsiți alt mijloc de luptă decît acel al personalităților ? Și atît de puțin luați în serios misiunea ziaristică și pe public încît să nu îngrijiți măcar a vă asigura de exactitatea informațiilor d-voastră cînd voiți a ataca personal pe cineva ?

Ziceți că sînt sărac ; dar de cînd sărăcia este ea oare o crimă sau o rușine ? Și, dacă sînt sărac, păgubit-am eu vreun ban pe cineva ? Și care partid, în cel roșu sau în cel conservator, se găsește mai mult aceea sărăcie poleită cu averea altuia ?

Mă faceți geambaș de cai. Atita oroare vă face d-voastră acest nobil animal încît să considerați ca un vițiu această pasiune, care în toate țările este considerată ca folositoare ?

„Sînt arendaș neplătitor a mai multor moșii ale statului”. De ce nu arătați, vă rog, atît acele moșii și mai ales sumele ce datorese ? Dacă v-ați fi dat osteneala a cerceta registrele publice de la Administrațiunea domeniilor, ați fi văzut că moșiile cele multe ce sînt cu arenda se reduc la moșia Căldăraru, cu 14 000 lei pe an, moșie în care foștii arendași s-au ruinat și în care, cu toate piedecile ce am avut și eu, totuși mă găsesc la zi cu plata ciștigurilor. Consultînd aceste registre ați fi putut constata asemenea în care partidă se găsesc mai mulți păsuți în paguba statului, între nobilii conservatori sau între moșcii radicali.

Cît despre afirmarea d-voastră că am deschis un birou de împămîntenire, insinuînd că aș putea face un trafic din datoria mea de mandatar al țării, eu stimez prea mult pe concetățenii mei ca să bănuiesc că s-ar găsi în orice partidă un român cu suflet atît de jos și vă desfid să citați o singură persoană care să fi îndrăznit a se prezenta la mine cu asemenea propuneri.

Îmi place a crede, d-le redactor, că cel puțin în astă ocaziune nu veți împinge sentimentul nedreptăței d-voastră către mine pînă a refuza publicarea acestor rînduri în cel dintîi număr al ziarului d-voastră.

Priimiți asigurarea considerațiunii mele,

Nicolae Fleva

2 noiembrie 1879

Părîndu-ne bine deocamdată că, deși d. Fleva pierde cu moșia statului Căldăraru, totuși negustoria de cai ridică pagubele acestea, cari se traduc într-un folos net al statului, lăsăm de-o parte toate dilemele psihologice și întrebările pe cari d. Fleva și le pune, căci a răspunde la ele ar însemna a ne substitui proorocilor partidului roșu și a uzurpa drepturile cîștigate ca învățător al partidului de către d. C. A. Rosetti.

O singură observație : *Biuroul de împămîntenire* i-l atribuie d[-lui] N. Fleva nu noi, ci „Ștafeta” din Iași.

Primo : „Ștafeta” ca organ liberal și guvernamental, ni se părea că nu va putea aduce o calomnie asupra unui deputat asemenea liberal și guvernamental ;

Secundo : „Ștafeta”, ca o gan special evreiesc, era în stare de a fi bine informată.

[6 noiembrie 1879]

[„AM ZIS ÎN NUMĂRUL NOSTRU PENULTIM...”]

Am zis în numărul nostru penultim că unitatea fenomenelor din viața noastră publică ne mină condeiul adeseori la deosebită asprime și într-adius punem considerația aceasta înainte pentru ca cele ce vom povesti să nu ne împingă la espresii, pe cari am voi să le evităm, nu din cauză că cei cărora le-am adresa asemenea cuvinte nu le-ar merita, ci pentru a mănține o atitudine rece în discuție.

Fiindcă era un simbur de adevăr în articolul nostru asupra Băncii de București, organul personal al d-lui Boerescu, „Presa”, ajunge pînă la a nega existența partidului conservator și a afirma, se înțelege, „Centrul”, care, precum știu lumea și vileagul, nici nu există, căci nu credem că d. Boerescu împreună cu fratele d-sale și încă vrun prieten din *copilărie* să fie de ajuns pentru a constitui un partid.

Dar poate că tăria marelui partid al Centrului să fie în principii, și nu s-a văzut aceasta pînă acum. Nu știm de ce, gîndind la d. Boerescu, nu la Centru, care în cazul cel mai bun era o superfetațiune, iar azi a rămas o idee, ne aducem aminte de povestea drumului ce l-au făcut împreună un ture, un călugăr și un popă. Cînd era soarele la prînzul cel mare s-așezară cîteșitrei călătorii la umbra unui copaci și-și puseră dinaintea lor merindele, turel un arm de miel, călugărul pește și vin, popa pasărea cea mai bună a țiganelui, căci acesta,

fiind întrebat de nașu-său ce pasăre să-i gătească de mincare, răspunse că „așa pasăre de bună ca purcelul nu-i alta”. Cîteșitri se poftiră reciproc d-a minca și din merindele celorlalți. Călugărul postea, deci nu putea să ia nici din miel, nici din pasărea cea mai bună. Turcul era oprit prin lege de-a bea din vinul călugărului și de a atinge chiar din pasărea popii. Numai părintele s-apucă și de pește și de vinul călugărului și de mielul turcului, încît acest din urmă observă cu bunomie : „Hai popo hai, bună lege ai”.

Așadar cînd conservatorii sînt la putere taica părinte poate fi ministru, căci nu-l împiedică principiile; cînd sînt roșii pe scaune *idem*. În orice caz — chiar dacă am admite că asemenea principii pot exista — ele cată să fie foarte elastice.

Unul din aceste cazuri de elasticitate al principiilor îl relevăm numaidecît.

Ziarul „Presa”, sau mai bine zis d. Boerescu, marele om de stat precum singur se califică, se plînge acum cîteva zile în urma preinsei demisiuni a d-lui Brătianu, îndemnîndu-l „*a învinge chiar zdrobirile inimii sale și a merge înainte*”. Noi întrebăm la rîndul nostru pe constituționalul redactor și proprietar al „Presei” pînă unde crede că e patriotic și constituțional pentru un ministru „*de a merge înainte*”?

Cînd d. Boerescu ca ministru de externe în cabinetul Catargiu încheie un tractat de comerț cu Austro-Ungaria colegii săi de astăzi îl tratau de vindut lui Andrassy. Noi nu ne vom servi de asemenea expresiuni la adresa d-lui Brătianu, ci vom spune pur și simplu că, prin politica sa nefastă, a pierdut Basarabia; a sacrificat viața a vreo 15 000 de români fără ca mai întii să se fi gîndit de a lua garanțiile cerute contra rezultatelor negative ce a obținut.

Apoi d-sa a umilit armata cu ocuparea Arab-Tabiei, pe cînd nu era păzită decît de vreo zece soldați ruși și, mai tirziu, cînd rușii înaintau cu un regiment de cazaci, d-sa a ordonat soldaților noștri să se retragă, care s-au retras rușinați și indignați de nedibăcia guvernului d-lui Brătianu.

Comisia europeană de delimitare s-a întrunit în sfîrșit și, fiindcă d. Brătianu, prin pripirea sa simulată sau adevărată, a prejudecat cestiunea punctului Arab-Tabiei, acea comisiune, după cît auzim, nici nu s-ar fi ocupat de acest punct, ci a stabilit discuția formală numai asupra podului de peste Dunăre, indiferent care ar fi punctul unde se va așeza, numai potrivit să fie.

Toate acestea pentru că d. Brătianu n-a știut să adaste hotărîrea Europei mai înainte de a face un act prin care să pierdem simpatiile chiar ale acelei puteri pentru care făcusem atîtea sacrificii.

Dar chestiunea ovreilor, dar pretinsa răscumpărare a căilor ferate cu perspectiva de a rămînea sub jurisdicțiunea străină; dar demoralizarea dinăuntru și scepticismul care se întinde asupra țării întregi prin cutezarea cu care se dispune de averea statului, de munca și sudoarea contribuabililor în interesul exclusiv al clienților săi, toate acestea, după „Presa”, sînt nimicuri și d-nu[!] Brătianu trebuie „*să meargă înainte, neascultînd decît vocea rațiunii ca să ducă pînă la capăt împlinirea misiunii sale*”.

Frumoasă rațiune! Felicităm pe d. Boerescu pentru înaltele și patrioticele sale aspirațiuni. D-sa e liber negreșit de a se face astăzi solidar cu aberațiunile politice ale colegului său de la Lucrările Publice și cap al ortalei roșii. Noi însă, care nu avem pretențiunea de a fi iluștri oameni de stat, credem cu nestrămutare că una singură din faptele ce enumerărăm mai sus ar fi de ajuns ca să facă pe un ministru conștiincios a nu mai ține în mînă un minut măcar cirna țării. Dar diapazonul pudoarei d-lui Brătianu este ridicat la o așa înălțime că d-sa nu va consimți niciodată a părăsi puterea din mînă și va merge înainte precum îl îndeamnă d. Boerescu, spre a aduce negreșit și alte fatalități pe capul acestei nenorocite și mult răbdătoare țări. Cel puțin, dacă organele guvernamentale scuteau persoana domnitorului de orice amestec în comedia ce s-a jucat și de astă dată cu demisiunea simulată a d-lui Brătianu, dar nici acest tact nu au avut, ci au împins cutezarea pînă a imputa domnitorului faptele d-lui Brătianu și astfel au pus pe gînduri pe orice român care se îngrijaște de viitorul țării sale.

Dar să lăsăm „Presa”, care mai ieri-alaltăieri compara pe roșii cu Hödel și Nobiling și azi îi tînuiază, și să venim la un lucru care mărturisim că ne-a adus multă veselie. În numărul de ieri „Românul” face paralelă între istoria partidului roșu și istoria partidului conservator din România.

Istoria partidului roșu „Românul”, foaia d-lui C. A. Rosetti, o începe cu Tudor, cu domnul Tudor de la Mehedinți.

Se vede că onorații] confrăți uită că Tudor s-a ridicat cu Mehedințul în contra grecilor, iar nu în contra boierilor. Rolul d-lui Brătianu, de liberator al Orientului creștin, însă pe pămînt

românească și cu banul românului, îl juca pe atunci nu Domnul Tudor, ci Alexandru Ipsilante, un agent al Rusiei, iar Tudor se ridicase contra acestui membru al partidului național-liberal.

Domnia fanarioților, după acte autentice atît din Moldova cît și din Țara Românească, au căzut prin boieri, cari, îndată ce le-a dat mîna, au înlăturat prin mijlocirea puterii turcești și pe Cîrjalii lui Pasvantoglu și risipiturile de haiduci ale lui Cara George și pe eteriști și au reînființat *domnia națională*.

Dar să-i lăsăm pe boieri în pace. Nici sînt față să ne răspundă, nici partidul conservator de astăzi nu are a face nimic cu ei, precum nici d-nii Giani, Fleva, Carada n-au a face cu liberalismul lui Tudor, care era român nu numai prin statul personal, ci și prin *origine*, titlu la care nu pot aspira nici membrii partidului roșu, nici șeful lor d. C. A. Rosetti. Dacă în timpul lui Tudor am fi văzut cine răspunde la numele citate mai sus, cine știe ce Cîrjalii de ai lui Pasvantoglu ne-ar fi ieșit înainte !

Partidul conservator de astăzi are cu totul altă țintă. Pe cînd boierii cei vechi căutau a-și întări prerogativele lor mai cu seamă, întru cît erau conservatori, partidul conservator de astăzi, față cu generala lipsă de caracter a vânătorilor de funcții și de portofolii, față cu spiritul minciunii, duplicității și pișcherlicului care amenință a dizolva societatea română, a căutat și va căuta ca în marginile Constituției și prin legi organice să dea o mai mare *tărie autorității statului*. Ideea statului, ca a unei instituții neapărate pentru ca tendințele egoismului personal și de partid să nu facă imposibil traiul la un loc a citorva milioane de români, ideea statului față cu corupțiunea și tendințele rele ale societății moderne, iată ceea ce partidul conservator și-a propus a apăra și ceea ce apără.

[8 noiembrie 1879]

[„MARE SUPĂRARE AM CAUZAT ..”]

Mare supărare am cauzat prin destăinuirile noastre asupra răposatei Bănci de București organul marelui om de stat. Mărturisim că regretăm aceasta pentru dînsul. Partizani ai preceptului filozofic că „adevărul, producă scandal chiar, trebuie să se zică” și crezînd sincer că, în starea de disoluție morală în care se zbate societatea noastră, adevărul spus fără încunjur rămîne singurul remediu ce i s-ar mai putea administra cu oarecare sorți de reușită, am făcut greșala de a aplica remediul acesta într-o doză prea mare, într-un chip prea pripit, fără să ne mai gîndim a pune mînuși, adică am luat lucrul răzășește — sau mocănește, cum zice organul nobilului partid și al marelui bărbat de stat. A fost o naivitate din partea noastră. Așa este, adevărul trebuia să-l spunem, însă trebuia să-l spunem în altfel, mărturisim, nu cu naiva sinceritate, cum am făcut-o, ci cu perfidia potrivită naturii aceluia singur om în contra căruia ne simțim datori a ne ridica.

Astăzi voim, dacă se poate, să închidem *regretabilul* incident cu Banca de București. Facem dar o întrebare. Abstrăgînd de la formă și de la unele date amănunțite, era un fond adevărat în cele spuse de noi ? Nu, Doamne ferește ! strigă organul marelui partid al Centrului. Dar, dacă nu era, organul marelui bărbat de stat n-avea decît să ne dezmință negru pe alb, prin catastifele răposatei Bănci întru cît privea operațiile ei, rămînînd ca *insinuările* noastre în privința persoanei marelui bărbat de stat să se cumpănească în opinia publică cu reputația de care d-sa se bucură. Noi am zis că d-sa s-a retras din ministerul Catargi pentru că colegii d-sale conservatori nu-i îngăduiau a fi în același timp și ministru și director al unei case private de bancă. Este adevărat, cît poate fi vrednă ceva adevărat pentru noi muritorii, adevărat ca lumina soarelui, că marele bărbat de stat a voit să fie și una și alta și că colegii săi din cabinetul conservator i-au spus hotărît că aceasta nu se poate. Demisia și-a dat-o marele bărbat de stat în urmă, după ce a primit acea lecțiune de corectitudine. Astfel dar a fost insinuare — dacă a fost — numai cînd am zis că neputința de a fi totdeauna și ministru și director al Băncii de București *fusesse motivul sau unul din motivele acelei demisii*; această „insinuare” a noastră trebuia numai semnalată de organul Centrului și apoi lăsată să fie cumpănită în opinia publică cu faptul că marele om de stat, care acum cîteva luni atîrna pe patrioții liberali-naționali de același cui cu Höedel și Nobiling, astăzi stă alături cu dînsii pe banca ministerială, și — ciudată coincidență, mai ciudată decît chiar împerecherea ministe-

rială! — aceasta se-ntîmplă cu ocazia aceleiași purdalnice de afaceri a răscumpărării, căreia, cum toată lumea știe, cestiunea israelită i-a ținut loc de introducere.

Lucrul însă n-a mers așa. Organul marelui bărbat de stat la lucruri cu miez pe cari noi le-am înaintat a răspuns prin vorbe mari. N-am văzut nimic care să ne lumineze și pe noi și pe scepticul și cu bun drept pesimistul public, pentru ce a închis prăvălia o bancă ale cărei socoteli se soldau cu excedent; și nici nu ni s-a explicat cum patrioții liberal-naționali, din niște haimanale, socialiști și criminali ca Hoedel și Nobiling, cum erau acum câteva luni, astăzi sint buni de pus pe ranele țării.

Și apoi, dacă nu ni s-a arătat și nu ni s-a spus toate acestea, pe cum era de cuviință a se face în interesul moralității publice, ce are drept să crează publicul, ce avem drept să zicem noi? Deaminteri ce însemnează, în lipsa arătărilor și explicărilor ce ar fi trebuit să ni se dea, focul și para „Presei”, cari de aproape zece zile nu se pot încă stinge. Așa se dezminț neadevărurile? Așa se spulberă insinuările? Uitat-a organul marelui bărbat de stat că necazul și spumarea nu dezminț, ci confirmă în cazuri ca acel de față?

Acestea ne credeam datori a le spune ca ultimul nostru cuvînt în polemica dintre noi și organul d-lui ministru de externe, dacă nu cumva, nevoind a lua o cale mai prudentă, acel organ ne-ar sili să urmăim lupta, pentru care s-ar putea, precum trebuie să știe marele om de stat, să avem la mîna oarecari arme hotărîtoare.

Noi credem că nu în interesul nostru este a se lăsa lucrurile încurcate.

[10 noiembrie 1879]

[„LA CE SERVEȘTE DISCUȚIA..”]

La ce servește discuția de cuvinte, cîrcota de vorbe seacă de miez? La nimica decît la pierdere zadarnică de vreme. Poporul român, cu minte și fatalist din fire, a avut totdeauna această credință.

Dacă te apucai cu un român get-beget la vorbă pe la nămieț, cînd e soarele-n putere, și-l întrebai: „Măi Mușate, ce e acuma, zi ori noapte?”, badea se scărpină sub căciulă, se gîndea cîtva, te măsura cu ochii să vadă ce fel de negustor îi fi, și-ți răspundea: „Apoi de! domnule, zi este”. Dar dacă, iubitor de cîrcotă, de cei cu sămință de vorbă, vrei să deschizi cu românul discuție din chiar senin numai de dragul discuției și te apucai să-i zici: „Ce spui tu mă badeo! nu vezi că-i noapte?” Mușat își îndrepta căciula și, fără să mai stea la gînduri, îți răspundea scurt: „Apoi de! domnule, o fi și cum zici dumneata”.

Așa mergea lucrul cu badea Mușat al nostru pe cînd nu se știa la noi ce fel de negustor să fie acela, *avocatul*.

Astăzi, multănită propășirii și civilizației, foiește în sinul poporului român un număr nenumărat de acești răsucitori de vorbe, care de care mai viteaz la limbă și mai vrednic a-ți spune de la obraz că la nămieț e noapte. Cînd, în viața practică, avocatul are să ia de la badea Mușat, atunci două și cu două fac nouă; cînd are să-i dea, patru și cu patru fac trei. Fatalist ca fatalist, dar de! e vorba de dat și de luat, și după aceea, de cînd cu formele astea nouă, a trebuit să-și mai piarză badea cîte ceva din rugina lui. S-a încărcat Mușat de Doamne-ajută, a intrat în cîrcotă cu avocatul, începe să spuie și el una-două: „Măi neicu-liță-n sus, măi omule-n jos, așa să trăiești, mai socotește o dată că nu face atîta...” Și cu cît badea nu se lasă, cu atît i se încarcă mai rău socoteala. În zadar țipă dreptatea în bietul om, geaba tot arată el răbojul și face socoteală lămurită și dreaptă în frica lui Dumnezeu: avocatul îl ia la zor cu gură de Tîrgoviște și bietul Mușat, dacă vede și vede, ca să scape de tăcăitura ceea de moară stricată, încheie cearta cu: „Poate, domnule avocat, o fi și cum zici dumneata”.

Mușat e tot fatalist; deși uneori alunecă și el pînă la un loc în cîrcotă de vorbe, țîrit de mprejurări și de istețimea avocaților, totuși nu uită pînă în sfîrșit adevărurile moștenite de la părinți:

Vorbă multă sărăcia omului.

Cu vorbe laptele nu se face brînză, nici apa de gîrlă oțet de trandafiri, și:

Dreptatea una, este sfîntă, ca și adevărul adevărat — *unul*.

Povestea lui Mușat cu circotașul : așa o pățirăm și noi cu „Presa” marelui bărbat de stat. Nu știm cum, mai zilele trecute, în naivitatea noastră, uitaram proverbele că „chelului despre chelie să nu-i spui vreo istorie” și „cînd e chelul la masă de țigvă să nu te dai în vorbă” și „nervoși” cum sîntem, nici una nici alta, ne apucaram să spunem cititorilor basmul Băncii de București. De ce ? De hazul lucrului doară, nu ca vreo nouă descoperire a noastră, de vreme ce lucrul acesta este pîră veche și basmul nostru îl știu de mult toate babele. Să te mai ții după aceea circotă de cuvinte cu foaia marelui om de stat !

Nu-i vorbă ! avocatul nostru era de seamă, dar și Mușat nu s-a lăsat, că dreptatea *una* este, sfîntă, ea și adevărul — *unul*. Ba e tunsă, ba e rasă, dintr-una-ntr-alta veni și întrebarea că ce-o fi aceea, Centrul ? Noi, ca badea din poveste, răspuserăm într-o doară că Centrul este o nimica toată, un grupușor, un grupuleț, mic la stat mare la stat, mai mare daraua decît ocana, o nucă de jucărie cu coajă umflată și lustruită dar fără miez, și așa mai departe cîte știam și vedeam și noi ca tot țirgul.

Ia acestea marele bărbat de stat ne răspunde prin gazeta d-sale : „Nu-i adevărat ce spuneți voi și tot țirgul ; din contra, Centrul este un *mare* partid”. Noi de colo : „Domnule avocat, ia răbojul și să-ți numărăm bobocii ca să vezi și dumneata” — „Nu-i adevărat, ne răspunde iar marele bărbat de stat, n-aveți idee de știința modernă : două și cu două fac nouă ; Centrul este un *mare* partid”. „Ce-i de făcut cu avocatul ăsta ?” ne întrebaram noi atunci ; și ca să scăpăm de tăcăitură, ne hotărîrăm a-i spune astăzi ca Mușat : „De, domnule avocat, o fi și cum zici dumneata”.

Acum, lăsînd de-o parte povestea înțeleptului Mușat, să vorbim mai puțin glumeț. Punem o dată pentru totdeauna o întrebare organului marelui om de stat : la ce servește discuția de cuvinte, șicana de vorbe fără fond ?

Este Centrul un mare partid sau nu ?

Daca ar fi *mare*, buzumflarea „Presei” n-ar avea înțeles ; vorbele noastre nu l-ar micșora ; orice am spune noi, el ar rămîne un mare partid. Nu e deloc firesc lucru ca cineva avînd mintea întreagă să se minie pentru că un alt cineva îi contestă o calitate vădită ; în așa caz, contestatorul întîmpină cel mult o glumă în treacăt. Cei de la organul marelui bărbat de stat trebuie să fi observat că, atunci cînd dumnealor fac în privința noastră socoteala avocatului ce are să *dea* lui Mușat, adică că patru și cu patru fac trei, atunci cînd din acea socoteală iese că partidul conservator este un grup nenorocit, de tot neînsemnat, uneori chiar că nu există deloc, noi nu ne zburlim, nu ne buzumflăm ; ba tocmai dinpotrivă, cu cît dumnealor ne asuprese mai mult la socoteală, cu atît noi facem mai mult haz, aceasta ne inspiră chiar cîte un articol vesel, ceea ce nu displace din cînd în cînd cititorilor unui ziar serios.

Dar să nu ne uităm vorba. Daca Centrul este un mare partid, de ce „Presa” se supără de vorbele noastre ? Daca este Centrul un mic grupușor, un mititel grupuleț, de ce mai atîtea vorbe și necaz ? Ce folos ? Cu toate panglicele de fraze turnate în coloanele „Presei”, el, Centrul așa rămîne — mic mititel.

Și așa și este Centrul și nici nu poate fi altfel. În zadar marele om de stat caută să îmbete lumea cu apă rece. Publicul nostru în scurt timp a făcut de multe ori trista experiență a acestui fel de îmbătare gratuită ; astăzi, ca să întrebuițăm o expresie banală, *un lieu comun*, deși încă tînar în viața constituțională, este din nenorocire prea sceptic, aproape blazat, așa că de-ar fi cineva meșterul meșterilor nu-l mai poate ameți cu simple declamații.

În cîteva rinduri foarte ușuratec ale „Presei” de alaltăieri, în cari se demonștră iarăși că partidul conservator aproape nu există, sîntem somați de marele bărbat de stat ca, pentru a-i dovedi noi contrariul, să-i spunem numai decît cine este șeful partidului nostru, „căci — zice d-sa — fără de un șef nu există partid”. Minunată logică ! Această teorie modernă, foarte modernă, desigur este o invenție proprie a marelui om de stat. Să vedem însă cum se potrivește ingenioasa invenție modernă la lucrurile vechi din lumea aceasta.

Mai întii însă să lămurim un lucru. Existăm noi, partidul conservator, cituși de puțin sau nu existăm deloc ? Negreșit, de vreme ce marele om de stat este foarte mult necăjit pe noi, trebuie diu parte-ne să fi existînd cituși de puțin. Astfel dar, luînd față cu publicul drept certificat al existenței noastre chiar supărarea marelui om de stat în privința-ne... dar gluma aceasta este prea veche, s-o lăsăm deci deoparte.

Partidul nostru conservator concedem că nu are de șef o anume persoană ; aceasta este un lucru firesc ; acest partid are în fruntea lui, ca șef, nu o persoană, ci mai multe, toate

independente personal, dar al căror conducător este un principiu statornic cu privire la politica țării înlăuntru și-n afară. Așa constituit, partidul conservator a guvernat ca *atare* și va mai guverna iarăși, tot ca *atare*, când jocul instituțiilor constituționale îl va readuce la cîrmă, cum neapărat trebuie să prevadă orice om cu judecată.

Acestea zise, somăm la rîndul nostru pe marele om de stat — și sperăm a nu fi așa de modern teoretici cum fuse d-sa în somația ce ne-a făcut — îl somăm să ne spună : Oare un șef în teorie este de ajuns pentru a avea în practică un partid? Noi sîntem un partid fără șef personal, fie; Centrul însă, știe o lume, este un *șef* fără partid. De aceea *acest* partid, *acest mare* partid, Centrul, n-a guvernat, nici va guverna cîndva ca *atare*, precum experiența ne-o arată cît pentru trecut, precum judecata ne-o explică cît pentru viitor. Și încă ceva : marele om de stat ne-a somat să-i spunem numele șefului partidului conservator ; îi spuserăm ; noi îl somăm, la rîndul nostru, să ne spună nu numele șefului partidului Centru, căci acest strălucit nume s-a afișat cu acest titlu la toate răspîntiile într-un chip vrednic a face invidioși pe cei mai vestiți autori de reclame americane : îl somăm să ne spună vreo cîteva nume mai de seamă d-ale *membrilor* Centrului.

Mare-mic, fie oricum ar fi, să vedem ce este în esența lui acest Centru. Să vorbim răspicat. Ce rol joacă în țara noastră Centrul? Cu conservatorii conservator, cu radicalii radical, „dar totdeauna, zice marele om de stat, *temperator*”. Acesta este cuvîntul cel mare.

Care va să zică avem un număr de *temperatori* cari stau în slujbele statului și cînd o partidă și cînd cealaltă este la putere. *Temperatorii* constituiesc Centrul și acesta are de șef pe un mare bărbat de stat eminent *temperator*, care stă pe joțul ministerial tot așa de comod și cînd cabinetul este conservator și cînd e radical. Această strînsură de *temperatori* se poate numi asociație, *consorterie* în scopuri individuale, în nici un caz însă nu se poate numi un partid politic, pentru că, fie-ne permis a da și noi marelui om de stat o teorie pe cît de politică pe abit de morală, partid politic se numește o seamă de oameni a căror acțiune comună se întemeiază pe niște principii cu privire la viața publică, iar nicidecum pe vederi și tendențe de parvenire personală a respectivilor.

Așa este Centrul ; și desigur este un mare om de stat acel ce a născocit acest mare partid. Bună negustorie, dar tristă morală!

În sfîrșit, ca să o luăm iar pe partea practică, ciți, ciți sînt acești *temperatori* pe tot pămîntul românesc? Să socotim constituționalicește, pentru că Centrul este eminentemente constituțional. Ciți au fost trimiși de națiune în Parlament, spre a o reprezenta în cestiunea cea mare a revizuirii? În Cameră, d.C. Boerescu, fratele mai mic al marelui om de stat însuși și dd . . . (?). Și, nu mai întrebăm dacă acești domni *temperatori* au căpătat mandatul lor ca fiind membri ai marelui partid Centru. Așadar, nu prea sînt mulți, cum vedem, și astfel căta să fie. În fața lumii, fie dînsa chiar demoralizată, nu poate căpăta cineva crezare și ascendent adevărat decît prin consecuență și tărie morală.

Ca să încheiem dar pentru astăzi cîrcota de cuvinte cu „Presa”, ne întoarcem iar la vorba răzășească cu care am fost început. Coaja mare nu umple neica seacă ; și oricît de viteaz la limbă ar fi avocatul care ne tăcăiește mereu despre *ce* și *cum* ar fi să fie marele partid *temperator*, noi îi răspundem cu zicătoarea lui Mușat : „De-ai avea și șapte limbi, adevărul n-ai să-I schimbi !”.

[14 noiembrie 1879]

[„MAI TOATE ZIARELE OFICIOASE ...”]

Mai toate ziarele oficioase aruncă cele mai aspre muștrări ziarelor independente, pentru că acestea luptă în cestiunea căilor ferate contra proiectului de răscumpărare al guvernului. Muștrările ce ne fac oficioșii sînt p-atit de zgomotoase pe cît laudele și reclamele ce fac în privința proiectului în dezbatere astăzi sînt de false și de exagerate.

De o parte, oficioșii acuză organele opoziției că luptă fără convingere contra răscumpărării, că toată combaterea lor este de rea-credință și că *învișunarea* lor nu o să serve la nimic alta decât la discreditarea acestei opoziții sistematice. De altă parte oficioșii cîntă necentenit un cîntec monoton spre lauda proiectului, și în care ni se spune că statul devine stăpîn al căilor ferate și că această intrare în stăpînire are să se obție cu un cîștig însemnat asupra sumei ce ar fi să plătească statul pînă la expirarea situației actuale.

În privința acuzațiilor ce oficioșii aduc organelor opoziției n-avem decât două vorbe să zicem : nimic adevărat. Opoziția luptă sincer, plină de convingere și fără învișunare în chestiunea răscumpărării contra proiectului guvernului, și aceasta nu pentru că opoziția ar fi contra răscumpărării în principiu, ci pentru că guvernul nu-i mai poate inspira nici o încredere.

Laudelor și reclamelor ce foile guvernului fac asupra proiectului s-a răspuns și se răspunde îndestul de clar și de onest prin seria studiilor noastre asupra acestei mari chestiuni.

Noi arătăm, nu cu învișunarea de care numai radicalii ignoranți sînt capabili, ci cu singele rece al omului ce stăpînește pe deplin obiectul studiului său și caută sincer adevărul, arătăm că prin proiectul guvernului statul *nu* devine stăpîn al căilor ferate, nu cîștigă, ci pierde, și afară de astea mai este și umilit prin supunerea lui de bunăvoie la jurisdicțiunea străină.

La toate acestea, dovedite cu bob numărat, oficioșii nu răspund nimic ; ei o ia pe alături de ce ne e vorba, și în acest sens fac apoi vuieț cit le ia gura. Pentru amăgirea celor simpli se întrebuintează protestațiile sentimentale de patriotism, naționalism, emancipare economică ; pentru încercarea judecării profanilor se clădește un labirint de cifre și de fraze pseudoștiințifice, fără cap și fără coadă, în care nu se vede exprimată clar nici o idee eumsecade, dar din al căror întreg reiese intenția guvernului vătămătoare intereselor statului.

Guvernul exprimă de la o vreme încoace cu un ton de mare siguranță speranța că proiectul va trece. De mirare n-ar fi ca, într-o Adunare cu o majoritate așa de ascultătoare, mai ales o afacere de milioane ca răscumpărarea să nu treacă.

În zilele trecute, în tabăra roșilor era mare revoltă. Finanțarii specialiști ai cotericii, oameni ce, după a lor părere, sînt chemați pe lume ca să pună la cale finanțele patriei, să răsculaseră în contra elementelor neradicale din minister, cerînd mazilirea acestora ; afară de aceasta, onor. finanțarii cereau ca, împreună cu portofoliile ce ar fi rămas fără titulari în urma purificării cabinetului, să li se dea pe mîna afacerea răscumpărării.

D. Brătianu a încercat fără succes să satisfacă aceste cereri ; elemente neradicale majorizînd însă în consiliu cu d. Sturdza, amenințat de aceeași soartă a mazilirii, au dejucat planul primului-ministru. Revolta finanțarilor s-a aprins și mai rău, ei au amenințat că vor lucra cu opoziția pentru răsturnarea proiectului răscumpărării. Mai tirziu însă singele s-a mai răcit și, mîntea limpezindu-se, au fost aduși la împăcățiuire și lucrul s-a aranjat cum s-a putut mai bine spre mulțumirea tuturilor. E drept că cearta „bunilor amici” — eum finanțarii răsculați erau numiți de către foaia primului-ministru — n-ar fi avut nici o rațiune de a fi ; e așa de mare și așa de tulbură cleșteul răscumpărării încît, numai cu puțină bunăvoință din partea tuturilor, fiecare patriot subliniat poate pescui ce-i trebuie.

Astfel dar, astăzi s-au dres surupurile stricate ale mașinii parlamentare ; toate roatele ei unse, se înțelege cu toată îngrijirea gospodărească de dd. mașiniști, funcționează acuma cu punctualitate, și așa, peste cîteva zile, ne vom învrednici a avea a doua ediție a afacerii Stroussberg de aceeași autori, revăzută, corectată și adăogită conform celor din urmă descoperiri ale științei financiare.

În timpul dintre cele două ediții, radicalii n-au uitat nimic din obiceiurile lor, nici n-au învățat ceva nou. Vom vedea dacă țara a uitat și ea în lîia ediție a nenorocitei afaceri Stroussberg și dacă încă n-a învățat destule pentru ea, avînd pe aceeași oameni de la 68 la cîrmă, să nu știe, să nu simță, fără a avea nevoie de mușă vorbă, ce însemnează această a doua ediție a afacerii căilor ferate.

[16 noiembrie 1879]

[„JUDECÎND CINEVA ...”]

Judecînd cineva din punct de vedere naiv, și-ar face desigur cruce cînd ar afla cită anuitate plătește statul nostru pe an pentru drumurile Societății acționarilor pe de o parte și cită marfă și persoane transportă ele pe de alta.

Daca visteria ar plăti chiria transportului cu carul a tot grîul cît îl esportăm și birjă pentru toți călătorii cîți peregrin România, suma aceasta pe an ar fi cît mult mai mică decît anualitatea plătită de stat pentru drunurile de fier. Așadar, dacă toți chirigii din țară ar fi în serviciul statului pentru a transporta *gratis* produsele oamenilor și pe oameni, această cheltuială a visteriei ar fi mai mică decît cea pe care o are astăzi plătinind anualitatea unui drum care nu transportă *nimic gratis*, ci din contra cu prețuri foarte mari.

Cînd vede cineva această negustorie curat ea a lui Nastratin, nu se va îndoi că roșii trebuie s-o fi făcut. Numai ei, cari nu știu carte, ei cari idee n-au nici de importanța unui drum de fier, nici despre raportul ce există între el și producțiune, au putut să voteze orbiș și în ruptul capul pe acea monstruoasă concesie Stroussberg, un adevărat monument de ușurință financiară, de copilarie economică.

Dar nu ajunge e-au încălecat statul deodată și ea din senin cu peste un sfert de miliard datorie publică pentru un drum rău lucrat; astăzi, cînd drumul e stricat prin transportul armatelor rusești, cînd materialul rulant e în mare parte compus din bracuri și trebuie reînnoit, cînd drumul e în așa stare încît trebuie făcut din nou, așa încît are să ție mai mult ața decît fața, astăzi vor să-l cumpere și să oblige statul în mod direct și prin polițe iscălite de el și plătibile la scadență ca să plătească nu numai capitalul de construcție, ci și datorile făcute de Societatea acționarilor, după ce aceasta fusese frustrată de către cinstit d-sa dr. Stroussberg.

Și cine propune răscumpărarea?

D. ministru de finanțe Dîm. Sturza, adică acelaș om care acum un an, prin instrucțiunea dată d-lui Calenderu, nunea tot răscumpărarea aceasta o frustrare a acționarilor, o tranzacțiune cu consecințe fatale, un dezavantaj pentru creditul statului, o tutelă exercitată asupra finanțelor noastre, o catastrofă, o imixiune directă în finanțele țării, o situațiune anevoioasă, îndoioasă, dificilă și complicată, un dezastru financiar ș.a.m.d.

Cum dar aceiași răscumpărare din cumplit de rea a devenit în ochii aceluiași ministru, ea din senin, foarte bună?

Să credem oare că naivul Nastratin face negustoria sau că contrariul naivității, perversitatea deplină, domnește în Adunare?

Cu toate acestea și cu toată opoziția, răscumpărarea se va vota.

Toată lumea vorbește că roșii din și afară de Parlament joacă cu furie la bursă în perspectiva răscumpărării, iar, în vederea emisiunii noilor titluri, efectele statului scad repede în piață. Renta română a scăzut la 60% din cauză că toți o vînd pentru a cumpăra viitoarele titluri nouă. De pe acuma deja unul din relele prevăzute de d. Sturza acum un an — zdruncinarea creditului statului — au început a se manifesta. S-aude apoi pe toate ulițele că Adunarea națională, Corpul legiuitor, joacă la bursă asupra unor valori nominale de 40 de milioane franci în vederea răscumpărării.

Cestiunea, înainte de a fi hotărîtă, a luat proporțiile unui adevărat scandal.

Dezbaterea în Adunare s-a început ieri.

Au vorbit d. Conta în contra răscumpărării, d. ministru de finanțe pentru, d. Carp contra.

În cîteva cuvinte reproducem interesanta argumentare a d-lui Carp. Deși ne propunem a răscumpăra *toate* titlurile emise de Societatea acționarilor, noua concesie e totuși astfel făcută încît *împiedică* răscumpărarea totalității titlurilor căci aceste hîrtii, primind acum garanția statului și avînd un venit de 4/10 la sută precum și o poziție asigurată, nu vor avea deloc interes de a se converti *toate*, deși pe acest interes e bazată toată perspectiva de reușită a d-lui ministru de finanțe. Dar răul și mai mare este că ne angajăm întreaga situație financiară și că, în momentul în care am fi nevoiți a face vreun împrumut, avem să-l facem în condițiuni foarte oneroase, căci nu este indiferent dacă statul datorește o sumă ca *garanție* sau dacă o datorește prin *hîrtii proprii ale sale*, căci creditul său se regulează prin numărul hîrțiilor sale puse în circulațiune. Tot aceste idei sînt pe larg dezvoltate în articolul *Răscumpărarea căilor ferate III*, ce urmează mai la vale și asupra căruia atragem deosebita atenție a cititorilor.

[23 noiembrie 1879]

[„VĂZÎND STĂRUINȚA...”]

Văzînd stăruința cu care organele guvernului apără și căldura cu care opozițiunea combate răscumpărarea, cititorul inteligent atîta să-și aducă aminte o împrejurare esențială, aceea că dintre amîndouă părțile numai *una* poate avea dreptate. În momentul actual dat, eu sarcina

noastră de datorii și cu creditul nostru nu tocmai puternic, cu starea actuală a drumurilor de fier și mai cu seamă cu deplorabila stare economică a producătorului nostru de căpetenie, a țaranului, numai una din amândouă partidele poate avea dreptate, sau aceea care vrea sau aceea care nu vrea răscumpărarea. Din această dilemă nu scapă nimene, căci un lucru nu poate fi în aceeași vreme și sub aceleași împrejurări și alb și negru, și bun și rău, ci trebuie să se aleagă sau într-un fel sau într-altul.

Adevăratul dezastru al concesiilor Stroussberg, adus asupra țării prin voturile nesocolite ale clapiștilor roșii, au adus pierderi atât de mari acționarilor încât, cu toată fabulozitatea capitalului primitiv de construcție, de 248130000 l.n., în momentul când întreg capitalul acesta era deja cheltuit, linia Roman—București nu era încă gata, iar linia București—Vireiorova nu era nici măcar începută. Va să zică acționarii se vedeau fără un ban roșu în ladă și cu liniile parte neterminate, parte neîncepute chiar.

Cu toate acestea oamenii scosese bani din pungă și-i pusese la mijloc; mulți oameni onești [și] pusese întreaga lor avere înlăuntru și să nu uităm că mulțimea aceasta consista din mici negustorași, din meseriași cu case de copii, din oameni cu economii mici, cari cumpăraseră acții și cari, nepricepînd natura colosalei mistificațiuni, acuzau pe români că i-ar fi despoiat. Guvernul conservator de atunci a mers cu rezistența pînă la ultimele limite ale posibilului și, dacă nu relevăm toate momentele penibile a luptei sale cu influențe oculte, pornite de purtătorii unor nume mai mult ilustre decît demne de încredere, o facem aceasta numai din prudență politică; dar un viitor istoric al românilor va avea de sfîntă și neînlăturată a sa datorie a studia dosarul concesiilor Stroussberg, mai ales în partea lui confidențială, ca să descrie adîncimea prăpăstiei morale în care țara a fost aruncată printr-un singur vot al roșilor și, dacă acel istoric va avea sentimentul dreptății, el va trebui să releveze asemenea cu ce tact, cu ce tărie s-a purtat acel cabinet conservator, condus de un bătrîn om de țară, a cărui inimă dreaptă, a cărui caracter curat plătește de-o sută de ori mai mult decît încurcatele semicunoștințe a generațiunilor mai nouă. E drept că bătrînul om de stat avea sprijinul puternic a unor oameni mai tineri decît el și speciali în științele de stat, dar nu trebuie să uităm că conducătorul au avut arta de-a-i alege între tot ce țara avea mai onest și mai inteligent. De aceea însă convenția de la 1872 este un cap de operă de aranjare financiară, prin care se stabilea 1) că statul nu recunoaște și nu garantează nici unul din titlurile emise de Societate 2) că nu recunoaște nimic peste capitalul de 248 milioane, deși acționarii au cheltuit peste această sumă primitivă încă 104 1/2 milioane împrumutate de ei pentru a sfîrși liniile, 3) că cota de amortizație *una la mie* nu poate fi în nici un caz afectată la altceva decît la plata sumei recunoscute de stat de 248 milioane. Pe lângă aceasta rămînea intact dreptul statului de-a răscumpăra liniile după 30 de ani.

În locul acestei situații cu totul clare și avantajoase, care 1) garanta amortizarea capitalului primitiv de construcție — adică a singurei datorii recunoscute de stat — în cel mult 60 de ani 2) garanta răscumpărarea după 30 ani prin plata restului rămas neamortizat, și încă o răscumpărare contra căreia nu se putea opune nici un acționar, căci era prevăzută în contractul primitiv și tipărită ca articol de contract pe chiar acțiunea ce-o avea el, în locul acestei situații deci ce ni se oferă?

Prefacerea statului în acționar, încărcarea lui cu o datorie directă cu sinet, în locul celei indirecte, renunțarea la dreptul de răscumpărare peste treizeci de ani, supunerea lui ca acționar german sub jurisdicțiunea germană și, ca efect final, slăbirea creditului lui prin emiterea unei sume colosale de titluri nouă, adică de sineturi nouă, iscălite de el. Tot ce ar face statul, chiar dacă n-ar exista decît un singur coacționar, trebuie să fie conform cu contractul primitiv, conform cu articolii codului de comerț *german*, iar dispozițiunile de milioane au în unele cazuri nevoie de-a fi aprobate prealabil de judecătorii comerciali din Germania.

O situație nemaiuzită. Mai adăogă-se apoi că pe lângă aceste statul, ca acționar principal, va pierde în viitor procese de milioane, mai adăogă-se că exploatarea liniei e arendată în mod acoperit societății Staatsbahn din Austria, cu care statul va avea un proces de zeci de milioane poate, și se va vedea întreg haosul de procese și intervențiuni străine la care ne va espune un singur vot al clapiștilor d-lui Brătianu, un singur vot al d-lui Dimancea, care a declarat că guvernează țara.

Camera deputaților trebuie să-și schimbe numele în Camera acționarilor jucători la bursă și atunci lucrul se esplică.

Dezastrul prevăzut acum un an de d. Sturdza și propus de d-sa esttimp nu va întîrzia de-a veni ca potopul asupra țării.

Românii trebuie să-și aducă aminte de un singur lucru. Incapabili politici cari au votat cu criminală ușurință concesiile primitive sînt tot aceeași cari, neînvățînd nimica și neuitînd nimica din relele lor deprinderi, se pregătesc azi a vota răscumpărarea. Să nu se uite deci că

nici mîntea, nici onestitatea nu se mîncă cu lingura și că ceea ce le-a lipsit acum zece ani le lipsește și azi.

De aceea cea dintîi cestiune pe care au pus-o, eu vehementă chiar, la începutul discuțiunii a fost cestiunea de încredere.

[25 noiembrie 1879]

[„SE ÎNCHINĂ OMUL TOTDAUNA ȘI-N TOT LOCUL?”]

Se închină omul totdeauna și-n tot locul?

Precum nu se întîmplă asemenea evenimente în tot minutul și-n tot ceasul, precum cineva nu recitează toată ziua *Crezul* cu mătăniile în mîni, tot astfel nu înțelegem ca să fie siliți a-și face în toată ziua profesia de credință politică, de a discuta în toată ziua ideile generale de credință, pe cînd toată viața noastră omenească consistă dintr-o serie de acte și de aplicațiuni cu totul speciale.

De cîte ori deci „Românul” sau „Presa” acuză dreapta conservatoare c-ar fi reacționară în credințele ei politice de atîtea ori ne fac onoarea de a ne calomnia; însă modul e atît de general, inculparea e de o natură atît de metafizică și de subțire, încît nu ne fac nici o supărare și nu ne servesc cel mult decît ocazie pentru a arăta adevăratele noastre idei generale, adevăratele noastre convingeri supreme, deși — în treacăt observînd — nici o idee generală ca convingere logică nu e nici bună, nici rea, ci devine bună sau rea prin aplicarea ei.

Reacție și reacționari — în ce sens?

În sensul fanarioților? Ferească Dumnezeu!

Roșii sînt singurii moștenitori ai politicii bizantine.

În sensul sfîntului trecut antefanariotic al nației? Dar unde sînt elementele rămase din el, ca să formeze temelială solidă a clădirii reacționare? Nu trebuie să uite onor. noștri confrăți că condiția esențială, *sine qua non*, a reacțiunii în înțelesul occidental al cuvîntului este dinastia moșneană istorică, este aristocrația moșneană istorică. Există într-adevăr, și ar fi o temeritate de a nega, cîțiva puțini coborîtori din familii istorice ale țării, dar oare simplul fapt al descendenței constituie aristocrația ca clasă istorică a țării? E un Catargiu conservator pentru că un străbun al său a fost consilier al lui Ieremia Movilă? Este un Boldur între roșii pentru că un străbun al său a fost general al lui Ștefan cel Mare? Desigur că nu.

Pentru ca să existe reacție în adevăratul înțeles al cuvîntului ar trebui să fi existat o tradiție neîntreruptă în clasa reacționară, ar fi trebuit ca această clasă să fie constituită într-un mod propriu. Ar fi trebuit ca puterea ei materială, proprietatea, să fie inalienabilă, ar fi trebuit e-un cuvînt *dreptul* continuu de stăpînire. Dar acest drept nu-l avea nici în timpii cei mai vechi nimenea. Oricare român, fie născut din părinți cu vază, fie din părinți săraci, se putea ridica, fie prin puterea brațului, fie prin aceea a minții, la demnitățile cele mai înalte ale statului și era indiferent, sub domniile pămîntene, dacă meritul era al unui om din popor sau al unui boier; în acea vreme săracă de bani singura răsplătire pe care statul o putea da și o și dădea era un rang, netransmisibil asupra fiilor, dar care îl pune pe purtătorul aceluia rang la adăpostul unor sarcini ale vieții, impunîndu-i însă în locul lor datorii destul de grele, datorii în care viața și averea lui erau espuse. Dar se va zice că în faptă s-au moștenit atît poziția socială cît și averea. Realitatea transmisiunii însă nu trebuie confundată cu dreptul formal al transmisiunii din lumea feudală a Apusului, încît dacă luăm faptului esența sa, dreptul, el rămîne atît de indiferent ca și faptul că un actual bancher a avut un strămoș bancher. Deduce-se-va de aci dreptul exclusiv al strănepotului de a fi el și numai el bancher? Aceasta ar fi o absurditate.

Așadar reacțiunea în sensul pe care i-l dă „Românul” e lipsită înainte de toate de consistență istorică, de substrat istoric, căci din istorie rezultă că românii au fost totdeauna liberi și totdeauna egali înaintea statului. Pentru fiecare din ei exista puțința de a sui toate treptele sociale și țăranul putea deveni atît de bine vornic mare, precum, viceversa, coborîtorii vornicului puteau redeveni, în lipsă de merite, simpli țărani.

Așadar organizare feudală, Regulament (rusese), arhondologie (bizantină) sînt departe de orice vederi ale dreptei conservatoare, a cărei țintă, ca idee generală, este cu totul alta și anume: întărirea autorității statului și nimic mai mult. Nu negăm un lucru: că noi privim

ideea statului ca apărător al meritului legitimat, al averii legitime, al muncii legitime, ca ceva superior dispozițiilor generale ale unei generații, ca un element moral alături cu imoralitatea eventuală a tendințelor existente în societate.

Să luăm însă pilde cu totul concrete.

È trebuință de cărți de școală de ex. și într-adevăr zecile de mii de cumpărători ai acestei cărți, școlarii, fac această afacere foarte sigură și lucrativă. Foată lumea — chemată și nechemată — serie cărți cari de cari mai rele și mințea a sute de mii de cetățeni viitori se-neacă în lucruri abstrase și încalcite, cu noțiuni inexacte. Este sau nu de datoria statului să protegă exclusiv cărțile bune și să înlătore cele rele, adică să protegă libertatea de acțiune a pedagogului celui bun, punând o stavilă nelegitimei poftte de câștig a scriitorilor celor răi? Sau figurat: este grădinarul dator a plivi buruienile cele rele dimprejurul plantelor celor roditoare cari sînt în pericol de-a se-neca? Desigur că da.

Am luat acest exemplu pentru că el nu suscită supărarea nimănui, dar asemenea livezi îmburuienate, unde planta roditoare e înecată prin concurența buruienilor rele, se găsește pe toate terenele — în administrație, în școală, în Parlament, în presă, în economia privată și publică, pretutindena. Precum gospodarul, statul casei sale, își prășește porumbul de buruiene, astfel statul, gospodarul obștesc, cată să prășească buruienile rele dimprejurul plantelor sale roditoare. Aceste exemple se pot înmulți în infinit; vorba e de a se găsi o organizare, pre cît omeneste e cu putință, care să asigure înaintarea treptată a meritului și înlăturarea ambițiilor nelegitime și a poftelor nemăsurate cari stăpînesc pe toți aceia ce, fără muncă și numai prin cheltuială și tertipuri, se hrănesc din sudoarea poporului, fără a o compensa nici prin știință, nici prin caracter.

Și această compensare e rațiunea de a fi a păturilor superioare ale societății.

Căci — ca să urmărim exemplul — cărți rele de școală pot fi mult mai ieftine decît una și bună. Dar cele rele umplu capul pentru toată viața cu idei false, cari aduc pierderi inteligenței și inimii, ceea una și bună ține o dată pentru totdeauna mai mult, dar devine un îndreptari al vieții.

Să traducem însă acest exemplu în viața practică a politicii.

D. Brătianu, cu consorțiul său de deputați pe sprinceană, votează concesia Strousberg.

S-a făcut cu toate astea calculul amănunțit că, dacă statul ar plăti an cu an transportul gratis al tuturor mărfurilor pe cari țara le produce și bani de drum oricărui călător din România, această cheltuială a visteriei ar fi nici în jumătate anuitatea de 18 1/2 milioane ce le plătește astăzi.

Iată dar că un cap cu mințe și sănătos în locul d-lui Brătianu ar fi compensat pe deplin cota de muncă națională care-l susține — prin ce? Prin un calcul de două-trei ore cel mult, de cinci minute poate, și iată că o simplă operație a gândirii unui cap onest și clar se traduce în milioane de câștig real pentru întregul popor.

Dar să urmărim tot acest exemplu.

Să presupunem că motive politice, cari primează pe cele economice în timpuri extraordinare, l-ar fi silit pe d. Brătianu să admită oneroasa concesie Strousberg, să recunoască datoria publică de un sfert de miliard. O zicem această fără a o admite.

Ce ar fi fost urmarea? Ca cel puțin calculul de stingere a acestei datorii să fie exact.

Capitalul de construcție al Societății, de 248 de milioane, se înapoiază prin amortizarea în 59 de ani.

Èi bine, concesia d-lui Brătianu e făcută nu pe 59, ci pe 90 de ani.

Iată dar țara, prin o greșeală de calcul, condamnată a plăti 30 de ani de-a rîndul cu totul degeaba și în tot anul cite 18 1/2 milioane anuitate, după ce capital și dobînzii ar fi fost de mult înapoiate.

Aceste sînt lucruri elementare, pe cari le pricepe oricine, și sînt o dovadă că un om de caracter precum și un om cu cultură adevărată compensează pe deplin societatea care-l susține; pe cînd, din contră, dacă organizarea societății e slabă și favorizează ridicarea în sus a Pătărlăgenilor și Serurilor de toate tepele, pierderile sînt colosale pe toate tărîmurile. Greșelile de calcul ale d-lui Brătianu costă pe popor zeci de milioane; sudoarea acestui popor se risipește pe nimicuri și moffturi și singura compensare este doar că — în fața mizeriei patente a populațiilor — spiritul minciunii zilnice, ziaristica oficioasă, să poată susține că România e fericită și mare.

Dacă declamația mincinoasă între eliar zidurile noastre poate trece drept compensare, atunci să ne fie de bine.

De aceea nu e vorbă — o repetăm — de principiile voastre sau ale noastre generale, e vorba de aplicarea lor concretă. În aplicarea concretă sînteți mincinoși, neonesti, perversi, ignoranți; în concret sînteți oameni de nimic, nu în abstract, căci abstracțiunile ca atare nu sînt nici bune, nici rele, ci moralicește indiferente. Geaba un cizmar va avea principiile cele

mai frumoase dacă nu știe să-și facă treaba lui, cizme bune, geaba d. Brătianu ca finanțier
va avea principii liberale și umanitare, dacă nu știe treaba pentru care s-au chemat, finanțele.

Așadar ce vorbiți de reacție?

Dacă există reacție în toată țara, în opoziție, între liberali, între roșii chiar, această reacție
e, în sensul fiziologie al cuvântului, rezistența unui corp bolnav contra boalei pentru a redeveni
sănătos.

Dacă incapacitatea și imoralitatea voastră, dacă prostia și jocul la bursă nu s-ar reflecta
decît asupra voastră, răul n-ar fi mare. Dar el se traduce în bani, în bani plătiți de țară,
plătiți de oameni în marea lor majoritate săraci, plătiți de țaran, de micul meseriaș, de micul
negustor.

Dacă ați cădea miine de la guvern care ar fi suma tradusă în bani, singe și pămînt
ce ați costat țării?

28 milioane bilete ipotecare,

65 milioane noul împrumut ce se va cere de d. Sturza,

250 milioane răscumpărarea,

adecă 343 de milioane datoric directă a statului, plus

10000 de oameni morți pentru interese străine,

plus o provincie pierdută,

plus pagubile de milioane produse prin rechiziții de care puse la dispoziția lui Warszawsky-
Mihălescu, prin care apoi s-a adus boala de vite din Bulgaria.

De cînd există România un guvern n-a putut să încheie socotelele sale cu mai mari pierderi
morale și materiale ca voi.

Și care e răspunsul vostru la această monstruoasă administrație publică?

Ingerințele lui Temelie Trancă în alegeri, ridicolele bătăi între oameni de-ai poliției și
între spionii și agitatorii voștri și chefurile lui popa Tache.

Să nu se uite însă că popa Tache nici n-a emis bilete ipotecare, nici n-a cerut un împrumut
de 65 milioane, nici a pierdut Basarabia, nici a stins viețile a mii de oameni în interesul
panslavismului, nici a dat care de rechiziție lui Warszawsky, nici a adus boala de vite în
țară, nici răscumpără drumul de fier, nici joacă la bursă viitorul țării.

Popa Tache putea să bată un om: voi zugrumați milioane din semenii voștri, voi vă
zugrumați țara și, dacă virtutea ar fi relativă, nu absolută, atunci alături cu perversitatea
voastră morală și ignoranța intelectuală, popa Tache ar trebui canonizat și trecut între sfinți.

[29 noiembrie 1879]

UNDE DAI ȘI UNDE CRAPĂ [„«TIMPUL» DE LA 27 NOIEMVRIE...”]

„Timpul” de la 27 noiembrie publică pe pagina III următoarele

MĂRGĂRITARE

culese din „Monitorul oficial”

Noul dicționar academico-ministerial :

Act laudabil se zice cînd un isprăvnicel de moșie dă o gustare (zacuscă) **gratis** membrilor
unui juriu agricol.

(v. Monit. of. no. 263 din 21 noiembrie 1879, coloana 1-ia).

„O mină spală pe alta și amîndouă obrazul” se zice cînd se deschide un credit extraordinar
de 5 875 lei pentru a se plăti unui domn avocat (să presupunem că este frate cu un ministru
în activitate) pentru un proces ce nu l-a cîștigat.

(v. Monit. of. no. 262 din 20 noiembrie 1879, pagina 7228, coloana 1-ia).

Citind acestea, redactorul „Presei” se simte jignit în amorul său fratern, și publică
pe pagina I următoarele :

Deunăzi „Timpul” a fost silit de principele Al. Știrbei să recunoască că a *calomniat* pe d. B. Boerescu în afacerea Băncei de București.

Astăzi va fi silit de d. Lascar Catargiu, cu colegii săi de la 1872, să recunoască că *calomniază* pe d. C. Boerescu, prin numărul său de la 27 noiembrie curent.

Iată despre ce este vorba :

„Timpul” de ieri, imitind pe zările umoristice, ride de d. ministru de interne, care a cerut Camerii un credit extraordinar de 5 875 lei, pentru a plăti datoria contractată de stat către fratele altui ministru, adică către d. C. Boerescu, relativă la un proces *pierdut*, zice „Timpul”, și susținut de acesta.

Am mers îndată să luăm informațiuni, și iată ce am constatat prin noi înșine :

Statul, prin sentința Curței de Apel din București, secția II, no 163 din 1866, a fost osindit să plătească d-lui Pană Olănescu suma de 421 000 lei vechi.

În urma unei consultațiuni subsemnată de d-nii G. Costa-Foru, C. Boerescu, C. N. Brăiloiu și I. G. Florescu, statul face cerere de revizuire.

D. G. Costa-Foru, însărcinat cu apărarea acestei cauze, are fericirea să sfărime sentința Curței no. 163.

Curtea de Casațiune însă casează, și prin sentința sa no. 484 din 1871 trimite cauza în cercetarea curții din Focșani.

În acest interval, ilustrul avocat G. Costa-Foru devenise ministru și acest distins bărbat a crezut că nimeni altul nu-l poate înlocui decât d. C. Boerescu.

După multe stăruințe, d. C. Boerescu primește a apăra pe stat. Onor. d. P. Mavrogheni trebuie să-și aducă aminte despre acest fapt și poate da informațiuni precise „Timpului”.

Se încheie o convențiune între stat și d. C. Boerescu, cu data din 1872 și care poartă subsemnătura proprie a d-lui Lascar Catargiu. Acest contract a fost aprobat de întregul Consiliu de Miniștri și s-a întărit prin decret domnesc.

D. C. Boerescu pledează în trei rânduri la Curtea din Focșani, și această Curte, prin trei deosebite încheieri, retrac-tează sentința Curței din București cu no. 163 și *apără pe stat de plata* sumei de 421 000 lei vechi. (Sentințele Curței din Focșani sec. II, no. 72 și no. 175 din 1872).

D. P. Olănescu face recurs în casațiune.

D. C. Boerescu are fericirea să *triumfe* și de astă dată : Casația respinge recursul d-lui Olănescu asupra sentinței Curței din Focșani no. 175, pronunțată asupra opozițiunii, și astfel se stinge implicit și recursul d-lui Olănescu contra sentinței aceleiași Curți cu no. 71.

Aceste fiind, în rezumat, faptele principale ale acestei afaceri, cum rămâne cu „Timpul”, care cutează să puie în suspiciune onorabilitatea d-lor Lascar Catargiu, G. Costa-Foru, P. Mavrogheni, C. Boerescu etc.

Dacă este adevărat că o „mină spală pe alta și amîndouă obrazul”, am voi să știm care sînt minile care mai pot spăla tina care se grămădește pe obrazul acelor redactori de la „Timpul”, cari tind a-și face din calomnie o adevărată meserie ?

O ultimă întrebare.

Oamenii *cinstiți* și *nobili* de la acel ziar cred oare că este *cinstit* și *nobil* pentru guvernul actual să nu plătească o datorie a statului către un particular, numai din cauza că acest particular a contractat cu d. Lascar Catargiu și pentru că este fratele unuia din miniștri ?

Dacă au o asemenea credință, să o spuie, și totdeodată să ne autorize și pe noi a-i imita, cercetînd viața privată a multora din neprihăniții lor partizani !...

Mare supărare !

Însă noi credem că ea a izbucnit mai ales pentru ea să ni se poată arunca vorbele cu care începe răspunsul „Presei” la o întrebare ce nimeni nu i-a făcut.

Pentru aceea ne mărginim la o rectificare.

Nu am recunoscut niciodată și nici nu recunoaștem că am calomniat pe d. V. Boierescu ; am declarat numai că nu bănuim pe principele A. Știrbei și pe alți oameni onești care au fost luat parte la Banca de București.

Dacă „Presa” dorește și alte explicații, nu are decât să ni le ceară.

Dacă însă „Presa” se crede în drept de-a bate toba cea mare chiar asupra aforismelor, glumelor și diverselor din „Timpul” și de a sacrifica pagina sa întii relevării fulgerătoare a foiletonului de pildă, atunci lucrul nu numai că ar fi de tot hazul, dar potențîndu-se ar ajunge la pagina a patra. O exegeză subțire și advocătească a interesantelor *anunțuri* i-ar face pe redactorii acelei foi să descopere și acolo aluzii la adresa marelui om de stat sau a rudelor sale și cu acest chip pagina a patra a „Timpului” s-ar primejdui de-a deveni talmudul redactorilor „Presei”.

Foaia, care din amicul nostru rece a devenit dușmanul nostru cald, va recunoaște cu noi că urmările unei asemenea polemice ar fi un dezastru intelectual atît pentru redactorii ei și pentru cititorii ei.

[29 noiembrie 1879]

„ERAM CURIOSI ÎNTRUCÎTVA...”

Eram curioși întrucîtva să vedem izbucnirile de bucurie comprimate cari aveau să însoțească din partea presei guvernamentale votarea pe articole și în total a legii răscumpărării drumurilor de fier.

Pe noi nici nu ne-a uimit trecerea repede a acelei legi prin Adunare, nici ne-a mai cauzat întristare măcar. Întristarea cea mare care apasă sufletul nostru e de un caracter atît de intensiv, încît, orice s-ar mai petrece în țara aceasta, ea nu mai poate fi augmentată. Pentru un om ca și pentru o țară e indiferent dacă un fluviu sau un ocean [i]i înecă; dar e un fluviu de baionete străine, dar e un ocean de datorii publice, dar precede moartea economică pe cea politică sau cea politică pe cea economică, rezultatul letal e acelaș. O fatalitate grea, păcatele părinților și a strămoșilor poate, păcatele generației actuale, setoase de cîștig și lipsite de conștiință, un ce nedefinit ca adîncul Gheenei, incalculabil ca lipsa de caracter, variabil asemenea vecinicului neadevăr apasă asupra acestei țări stoarse și sărmame, acufundate în apatia popoarelor osîndite la nefericire.

În tradițiile lumii creștine, care crede în venirea lui Antihrist, există legenda că acest dușman al adevărului și al sufletelor se va naște lîngă gurile Dunării. Dacă ținem seamă de împrejurarea că există într-adevăr în cazuri excepționale o clar-vedere în viitor, dacă ținem seamă că milioane de oameni cred în venirea aceluși dușman al universului și vedem stările de lucruri din țara noastră, vom trebui s-ajungem la încheierea că aici și numai aici el se va naște sau s-a născut. Aici, unde vînzătorii patenți de țară trec de mari patrioți, aici în Babel, unde cuvintele și-au pierdut înțelesul lor original, aici unde cei ce vor avea nenorocirea de a trăi vor invidia repaosul celor din mormînt.

Crezi oare, cititorule, că acea sarcină de un sfert de miliard de datorie directă, încărcată alaltăieri în spatele a sute de mii de oameni cari n-au nici mălaiul trebuincios hranei lor de toate zilele, crezi că acea sarcină e singura care li se va impune?

Dar cîteva zile vor trece numai și ne vom pomeni cu împrumuturi de zeci de milioane pentru Ploiești—Predeal, pentru Mărășești—Buzău, zeci de milioane pentru plata datoriei flotante, o sută de milioane pentru cheltuielile războiului, zeci de milioane pentru plata grecilor în socoteala mănăstirilor închinată, căci și aceștia, încurajați de geniul risipei ce domnește la noi, vin cu nouă pretenții. Din toate colțurile risipei publice ni s-arată capul unei datorii, pînă ce întreg bugetul statului nu va mai ajunge nici la plata dobînzilor acelor datorii, pînă ce o comisie europeană instituită în visteria noastră va veni ca să constate adîncimea prăpăstiei.

Ridica-vor chilele de grîu de calitate slabă și vitele de rasă proastă pe care le produce în tot anul țara aceasta acele datorii din cari unele votate, altele a se vota de acum înainte, acea sarcină prea grea pentr-un stat bogat chiar, pentru un stat în floarea lui? Se pomenește vremea tătarilor, vremea turcilor, a fanarioților, a cîrjaliiilor; păstra-va poporul nostru atîta memorie din ziua de azi pentru a pomeni vremea roșilor? Exista-va acest popor sau istoricii străini vor pomeni de el în compendiile lor ca de-o curiozitate etnologică, dispărută de pe pămînt, pentru că n-a avut nicicînd energia de-a se ridica contra mișeilor, ci aclamîndu-i din contra, ca salvatori ai săi, au răstignit pe adevărații lui fii?

Exista-va el, cînd Antihrist, personificat în acel fin și elegant agent al panslavismului, cu barba albă și cu fizionomia ce inspiră încredere, cu atît mai periculos cu cît e mai simpatcă figura lui, *l-a promis de mult încă amicilor săi?*

Dar nu întreg, nu viguros, nu tînăr ar fi chemat a trece poporul românesc sub dominațiunea uriașului. Cu măduva secată, cu puteri sleite, cu singele stors, îmbătrînit în mod artificial prin veninurile cele mai subtile ale corupției apusene și răsăritene, unind în el fatalismul oriental cu necredința occidentală, astfel e merit — un copil sleit de puteri — să cază în mîna pînditorilor, puternicilor, fireștilor săi inamici.

Prea ar fi fost frumos, prea vrednic de admirația viitorului să cază cu arma în mînă ca un erou din oasele căruia răsare răzbunarea și viața ideilor; prea ar fi avut copiii tradiții mari despre părinții lor și prea aveau speranță în viitor.

Nu. El trebuie să cază ca un laș, prin venin luat de bună-voie, prin abdicare de bună-voie [de] la rolul său istoric, prin recunoașterea pe față că e incapabil de-a avea o altă Adunare decît cea a Pătărlăgenilor, un alt guvern decît acela al lui Brătianu.

Pe noi ne ajunge în întunericul în care ne aflăm o rază din vremea lui Mircea cel Bătrîn și al lui Ștefan cel Sfînt pe noi ne ajunge încă amintirea lui Matei Basarab; nepoții noștri nu vor avea înainte-le decît chipul hidoasei pocituri care a înveninat țara aceasta cu răutatea și perversitatea sa și a fratelui său de cruce, care zilnic o vinde. Și strănepoților le

va fi scîrbă de noi, cu silă vor căuta, vor voi să se scuture de amintirea prezentului ca de un vis rău, fiindu-le rușine de a purta acelaș nume pe care-l poartă astăzi trădătorii țării și vinzătorii singelui, pămîntului și a muncii ei.

Aliat cu Struossberg pentru a-i plăti în 90 de ani două miliarde și mai bine pentru drumul de fier, aliat cu rușii pentru a le ceda Basarabia, aliat cu Alianța izraelită pentru a da țara legată de mîni și de picioare pe mîna evreilor, aliat cu bursa din Berlin pentru răscumpărare, d-lui Brătianu nu-i mai rămîn în perspectivă decît două mari alianțe. Alianța cu grecii, pentru a le da moșile statului, cu Rusia, pentru a le ceda Moldova.

Și, precum știm, agentul panslavismului și ceata sa sînt capabili de orice.

[30 noiembrie 1879]

[„S-APROPIE ÎNCEPUTUL SFÎRȘITULUI”]

S-apropie începutul sfîrșitului.

De acum, după ce și răscumpărarea drumurilor de fier e terminată după pofta inimei d-lui Brătianu și după ce d-nii deputați au dat dovezi splendide și suficiente despre elasticitatea tinerelor lor conștiințe în cestiunile vitale ale țării, se va începe un alt joc de bursă în toate diminețele, acela al împămîntenirii individuale.

Se aude de ex. că d. Brătianu, cu ocazia votului răscumpărării, nu aștepta decît o probă oarecum supremă de docilitatea și elasticitatea conștiinței circacilor săi în cestiunile cele mai grave și acum, această siguranță cîștigată, se va începe realizarea treptată și prin admiteri individuale a categoriilor promise de mării noștri oameni de stat oculteii „Alianțe izraelite”.

Cu acest chip ingenios se vor crea încet-încet condițiile juridice ale desfacerii cu toptantul a României, condițiile de drept a acelor care sînt meniți a moșteni statul și nația românească pe acest pămînt.

Și moștenitorii vor veni curînd să-și solicite moștenirea.

Cele 250 de milioane votate pentru răscumpărarea drumurilor de fier, suta de milioane pentru cheltuielile de război despre care roșii tac încă asemenea peștelui, cele 65 de milioane pentru deficit și calea Ploiești—Predeal, milioanele pentru Mărășești—Buzău, în fine milioanele ce le vor vota grecilor pentru mănăstirile închinat, toate aceste vor apăsa în curînd bugetul într-un mod atît de îngrozitor încît va suna ceasul desfacerii cu deridicată a averii statului român și atunci noii cetățeni, apelînd la capitalurile străine, le vor putea cumpăra pe prețuri de nimica.

Poate că moșile acestea ale statului vor ajunge pentru a se plăti datoria publică, însă, în momentul în care nu vom mai avea datorii, nu vom avea nici țară.

Astfel vro cîțiva ani de guvernare roșie sînt îndestul pentru a stîrpi condițiile de existență ale poporului pe secole înainte.

Răscumpărarea drumurilor de fier e un dezastru financiar care, într-un moment de nevoie, de război bunăoară sau de complicațiuni exterioare, se va dovedi că ne-a ucis cu totul creditul, încît n-am avea nici de unde să ne înarmăm. Ușurința cu care s-a votat a uimit nu numai pe români, ci și pe străinii ce locuiesc în țară și cari nu pot fi cu totul indiferenți la soarta acestui pămînt.

Dar pe lingă ușurința sîntem datori a ținea seamă și de reaua-credință evidentă care a domnit la votarea proiectului de răscumpărare.

Există o oră reglementară a închiderii ședinții și, cînd aceasta sună, prezidentul e dator a întreba Adunarea dacă ea voiește sau nu să prelungească ședința și pînă la cite ore anume.

D. C. A. Rosetti a lăsat această oră să treacă, făcînd astfel pe toți să creadă că, după mîntuirea discursului ținut în ora reglementară a închiderii, va și urma închiderea ședinței. Mulți din deputați, mai cu seamă din opoziție, erau parte în salele secțiunilor, parte au plecat după ora reglementară de închidere.

Cînd d. C. A. Rosetti a observat că o seamă din cei mai însemnați membri ai opoziției se duseseră, a propus prelungirea ședinței pînă la terminarea cestiunii.

Astfel, la 10 ceasuri noaptea, ca și cînd ar fi dat tătarii, s-a terminat votarea unei legi care, privită în sine, nu avea nevoie de grabă, ci din contra de-o lungă și minuțioasă discuțiune.

Mirată de-o asemenea procedură de codru, opoziția în momentul votării legii a părăsit sala, de vreme ce față cu faptul pur și simplu al majorității prin număr nu mai rămânea nici o discuție cînd acea majoritate condusă de instincte de bursă!

Dar cu asemenea procedări de codru sîntem deprinși. Ne aducem aminte de ciudata întîmplare cînd majoritatea actuală s-a constituit în colegiu electoral al județului Suceava, alegînd deputat pe d. Morțun, care n-avea nici voturile alegătorilor, nici mandatul biuroului electoral legiuit. Așteptăm încă multe asemenea minuni din partea actualei majorități a Adunării, așteptăm ca la ocazie ea să se constituie în sinod și să aleagă pe d. Sihleanu mitropolit al Ungro-Vlahiei.

[1 decembrie 1879]

UNITATEA DE VEDERI ÎN CABINETUL ACTUAL

I

Nefiind oameni de ceartă și necăutînd sfada cu lumina, ca turcul care aștepta să-i calec cineva pe colțul ișlicului ca să-l ia la harță, întrebăm numai cu toată smerenia cuvenită dacă oameni cari s-au combătut cu cea mai mare vehemență și și-au imputat manopere neleale, ilegalități, influențe și presiuni în alegere, vînzare de țară, escamotare de voturi, ignoranță și lipsă de orice titlu de merit, pot merge mină în mină și înfrățiți ca să facă — vorba vine — fericirea țării.

De aceea, sub titlul de *Unitatea de vederi în cabinetul actual*, vom publica o serie de articole, nu ale noastre, ci ale „Presei” bunăoară sau ale „Românului” și nu tocmai vechi, ci Feți-frumoși de cîte șapte luni, de prin aprilie și mai anul curent.

Din aceste producțiuni cititorul nostru va învăța multe lucruri frumoase și instructive; va învăța cum, pentru a-ți face pe cineva prieten, trebuie să-l tratezi cu eleganța bitei și a reteveiului și cum Mărgăriteștii, Pătărlăgenii, Dimancii, ieri încă numiții ignoranți, inepti, neonești, devin de a doua zi niște dulci prieteni cari te susțin și pe cari-i susții, totul, se-nțelege, *in majorem Romaniae gloriam*.

De aceea începem seria prin următorul articol al „Presei”, scris la 30 aprilie anul curent.

București, 30 aprilie

Citînd cineva jurnalul „Românul” și unicul lui satelit, „Telegraful”, nu vede decît declamațiuni și iarăși declamațiuni patriotice, apoteozînd independința țării ca operă gratuită a acestui guvern, care a binemeritat de la patrie, și intonînd pe coarde melodioase gloria pe care zic că, întocmai unor prestidigitatori, ar fi făcut-o să reușcască mai radiantă decît în cele mai militare timpuri ale bravei Români.

Acesta este și acesta a fost totdeauna diapazonul de care s-a servit partidul radical la noi spre a ajunge sau a se menține la putere.

Au trăit din eroare publică transfigurată și vor și de astădată, fie și pe ruinele țării, a triumfa tot prin eroare.

Cînd vor începe acești oameni a stima această opiniune publică în numele căreia declamă?

Cînd vor începe ei a numi cu adevăratul lor nume faptele al căror autor sînt și situațiunile ce au creat acestei zvînturale fără care a meritat o soartă mai bună?

Cînd vor începe în fine ca, alît prin presă cit și prin întruniri, să lumineze lumea în loc să speculeze credulitatea publică?

Iacă întrebări ce, cu inimă strînsă de durere, [1]și face orice om de bun-simț și orice bun român.

A asculta cineva numai vorbele și organele radicalilor, țara niciodată nu s-ar fi aflat mai prosperă, mai avută, mai fericită, mai iubită de vecinii noștri de la fruntarii și de întreaga Europa ca în timpurile de față.

Deși radicalii au aruncat țara în ghearele panslavismului din care n-a ieșit decît singurîndă și sfîșiată; deși au aruncat armata și soarta țării peste Dunăre de unde nu s-a întors decît cu 100 milioane datoric publică, cu doliu și pentru față și pentru familiile lor, cu ruină economică prin pierderea vitelor și cu hidocasă mizerie prin toate satele acestei Români ce suridea altădată; deși, cînd armata română ocupa Vidinul ca garanție a cheltuielilor de răzbel, s-a făcut eroarea neiertată de a-l părăsi și de a compromite interesele noastre de tot genul; totuși acești oameni cutează a cînta fericirea țării și a dirigea atenția publică spre acest abstract și duies curent, pe cînd ei de altă parte se apleacă [sic] a prepara soluțiunea cestiunii ovicilor și poate giulgiul său, nemîntul numelui de român.

Înțelegem pe radicali ca să-și susție faptele și să-și nege greșalele comise, ce au să se resință secular în această țară; înțelegem pe acești domni că nu voiesc a-și recunoaște eroarea, *că au permis ambiției lor a întrece capacitatea* ce le-a dat D-zeu; înțelegem în fine pe acești domni, ce profesază maxima: *Post mortem nihil*, că nu vin așa de repe de să afirme ca la 1868 greșalele lor, pronunțând încă o dată faimoasele cuvinte: *Fraților, iertați-ne că am greșit*; nu înțelegem un lucru însă, cum, în gradul de cultură și lumină în care a ajuns țara și corpul electoral, se mai pot găsi unii din tineri cari să le dea concurs din cînd în cînd!

Acești puțini tineri cu a căror instrucțiune se îmbracă radicalii spre a se prezînta poporului trebuie a înțelega că rolul lor urmează să fie mai înalt și mai mare; că lor nu le poate fi rezervate numai locul și onoarea de a figura prin biserici la *Te Deum*; că ei ar putea să aibă o înflurire și o acțiune în conducerea destinațelor statului, întrunindu-se cu adevărații bărbați liberali și întărind astfel și mai mult liga oamenilor de stat ce au de deviză: *Munca și meritul, patria și libertățile publice*.

Vericari ar fi însă conduita politică ce vor ține în viitor acești cițiva tineri, atît de abuzați de către radicali, domniîi alegători trebuie, prin atitudinea lor, să facă justiție cu acești oameni ce au crezut că pot a se substitui suveranității naționale, conducînd la război, ruină și dezmembrare națiunea română.

Acum, mai mult decît oricînd, d-nii alegători vor înțelega cît de grav este a se lăsa să fie amăgiți prin *declamațiuni* și împinși spre ruina politică și materială.

Cruda experiență este făcută. Generațiunile viitoare se vor întreba: Ale cui păcate espiez ele plătind alitea milioane? Și istoria, în doliu pentru pierderea Basarabiei în secolul al 19-lea sub domnia radicalilor, va răspunde: *Plățiți votul nesocotit de la 1868 și de la 1876*.

S-a dat o concesiune îndoit de scumpă străinilor spre a-și asigura radicalii puterea ce simțeau că are să le scape dacă nu vor lupta cu asemenea arme excepționale. S-a plătit chilometrul cu 270 mii fr.

Și cine declamă cu toate acestea, prin întruniri și jurnale, că conservatorii au vindut țara străinilor? Tot radicalii.

Astfel, ca consecință a votului din 1868, *țara prin sudori de sînge își varsă avuția și economiile sale în punga străinilor*, pe cînd aceste sute de milioane s-ar fi putut întrebuița gradat pentru înflorirea și prosperarea economică a țării. Astfel, în doi ani de guvernare radicală, s-a scomptat viitorul generațiunilor viitoare, transmițîndu-li-se ca moștenire plata anuităților înscrise în buget.

Votul din 1876 este o a doua nesocotință, comisă tot prin efectul declamațiunilor patriotice a acestui partid radical *ce lasă sfișieri adînci în pămînt și goluri profunde în finanțele țării cînd trece pe la putere*.

S-a strigat: jos timbru[!] ! jos licența ! jos monopolul ! jos aceste impozite puse spre a se achita datoria publică făcută de radicali la 1868, și națiunea, într-un moment de entuziasm pentru pămîntul făgăduinței, i-au crezut pe radicali și i-au votat.

Ce au făcut însă radicalii cu acest vot, dat cu alita inocență pentru desființarea impozitelor? Desființatu-le-au? Nu; căci nu puteau, trebuia să se plătească greșele lor din 1868; ba mai mult, a întreit timbru[!], a îngreuiat taxa depeșilor și serisorilor. Mărginitu-s-au aci?

Deloc. Evenimentele se anunță, și ei, temîndu-se că națiunea nu are să le mai dea mandatul pentru aceste timpuri excepționale, în loc să dizolve Camerele și să ceară un nou mandat, din contra, se substituie voinței națiunii, calcă suveranitatea ei și *dă concurs Rusiei, pe cînd știu de la prințul Gorciacoff, care o declarase la întrevederea sa cu d. Cogălniceanu în Ploiești, „că Basarabia urmează a se retroceda”*.

Această cunoștință ce aveau radicalii de soarta ce amenința Basarabia *nu se poate nega*. D. Cogălniceanu a declarat-o în Parlament că sînt propriile cuvinte ale d-lui Gorciacoff.

Iacă dar și fructele nesocotitului vot din 1876 !!! Vadă-se acum buna-credință de care s-a uzat pentru ca d-nii alegători să înțeleagă cum are să se urmeze și în chestia ovreilor, atît de ocolită de radicali.

Terminînd, conjurăm pe toți d-nii alegători ca: în numele datoriei publice din nou înscrise în bugetul statului, *ca în numele conservării României atît de zvînturată în acești din urmă trei ani să meargă tinerii și bătrînii la vot, votînd pentru opoziție, căci lugbra voce a tocsinului a sunat națiunii!* . . .

Va să zică acum șapte luni roșii erau în ochii d-lui Boerescu oameni cari au trăit din eroare publică, cari triumfă pe ruinele țării tot prin eroare, cari aruncă țara în ghearele panslavismului, de unde n-a ieșit decît sfișiată și sîngerîndă.

Acești roșii au adus: 100 milioane datorie publică, doliu pentru țară și familii, ruina economică, hidoasa mizerie prin satele României.

Ei au compromis interesele de tot genul.

Au preparat soluțiunea cestiunii izraelite și poate giulgiul ei, mormîntul numelui de român.

Au permis ambiției lor a întrece capacitatea ce le-a dat-o Dumnezeu.

Țara, în urma votului roșiilor din 1868, prin sudori de sînge își varsă avuția și economiile în punga străinilor.

Cînd trec roșii pe la putere lasă sfișieri adînci în pămînt și goluri profunde în finanțe.

Au dat concurs Rusiei pe cînd știau că Basarabia urmează a se retroceda.

Lugbra voce a tocsinului a sunat națiunii:

Alegătorii să facă justiție cu acești oameni ce s-au substituit suveranității naționale, conducînd la răzbel, ruină și dezmembrare națiunea română.

Toate din nefericire adevărate.
Ce sînt roșii peste șapte luni — azi?
Ce alta decît buni prieteni și mari patrioți.

[II]

În numărul „Presei” de la <21 aprilie> [30 aprilie] a.e. roșii au fost, precum am văzut, oameni cari trăiesc din eroare publică, triumfînd pe ruinele țării, aruncînd țara în ghearele panslavismului, aducînd doliu, ruină economică, mizerie hidoasă, preparînd mormîntul numelui român, lăsînd sfîșierii adînci în pămînt și goluri profunde în finanțe, dînd concurs Rusiei cu știința pierderii Basarabiei, conducînd națiunea la răzbel, ruină și dezmembrare, încît...

Vocea lugubră a tocsinului a sunat!

Popor! Fă justiție cu acești oameni!

Lucrul se agravează însă și mai mult citind articolul de mai la vale al „Presei”, scris cu cîteva zile mai înainte, adică la 21 aprilie, tot anul de la nașterea lui Hristos 1879, adică anul curgător.

Tată-l și pe acesta :

A distinge în sinul mulțimei, unde se agită cu incoerență atîtea nulități zgomotoase, unde se izbesc cu confuziune atîtea prezumpțiuni neputernice și atîtea pretențiuni rivale.

A distinge în această mulțime pe toți oamenii capabili, instruiți, integri, animați de ferma voință a binelui, de ardentă dorință de a se onora onorînd țara lor.

A-i chema de pretutindeni la sine.

A-i pune la lucru și pe fiecare la locul său.

A escita prin emulațiune facultățile lor și a le îndoi forțele.

A face să iasă din obscuritate tot ceea ce merită a fi la lumină.

Acesta fu secretul tuturilor marilor regi, tuturilor marilor miniștri a căror memorie istoria a transmis-o posterității.

Acest secret pare a fi cu desăvîrșire la noi pierdut sau mai bine putem zice că el nu a fost niciodată cunoscut.

Miniștrii noștri nu par a fi tătați în slofa din care se fac marii miniștri.

Ideea ce i-a preocupat și îi preocupă mai presus de toate este *domnirea oamenilor partidului în capul căruia se află, este recompensarea acelor ce i-au servit, este îmbuibarea acelor cari s-au arătat mai slugarnici și mai lipsiți de sentimentul onoarei și demnității personale.*

Dar aceștia sînt *ignoranți, incapabili, neonești...*

Nu face nimic : ei sînt buni, căci sînt oamenii partidului nostru.

— Dar toate interesele statului care li sînt încredințate *periclitează* în mâinile lor ; dar administrația *suferă* ; dar justiția *se corupe* ; dar morala publică este *ofensată* ; dar *descompozițiunea socială începe a se întinde în sinul întregii națiuni !*

— Nu face nimic : *interesele partidului sînt mai presus de interesele statului*, și toți oamenii noștri sînt buni, căci mai presus de toate ei se preocupă de triumful și gloriificarea partidului.

— Dar ei *delapidază banii publici* ; dar ei *vînd sudoarea fărănului* ; dar ei *deseacă toate sorgințele de auzite materială și morală a națiunii ! ...*

— Nu face nimic : ei sînt buni, căci ei sînt oamenii partidului nostru.

Am chemat în mai multe rînduri atențiunea tuturilor oamenilor noștri politici pe care-i preocupă viitorul statului român asupra unui fapt ce ni se pare de cea mai mare gravitate și care se generalizează astfel încît tînde a se transforma în doctrină de stat.

Toți constatăm cu durere că sînt *puțini tineri la noi cari iau drumul laboarei conștiințioase pentru a alunge asupra lor stîm și atențiunea publicului.*

Sînt puțini aceia cari, dominați de legitîma dorință de a ocupa un loc în ierarhia socială, aspiră a ocupa acest loc prin serviciuri aduse țării și prin dobîndirea cunoștințelor ce dă studiul și a experienței ce se cîștigă prin mînierea îndelungată a afacerilor publice.

Dacă cercetăm cauza principală a acestui grav simptom, să ne întrebăm cari sînt aceia cari ajung la toate demnitățile și toate funcțiunile statului, la toate onorurile, la toate recompensele, la toate distincțiunile ?

Aceia cari au insultat mai mult.

Aceia cari au aruncat cu mai multă abundență injuria și scuiparea.

Aceia cari s-au făcut organele doctrinelor și faptelor celor mai subversive.

Aceia care au alacat cu mai multă impudență și culezanță însăși bazele pe care repauzează orice stat și orice societate civilă.

Aceasta constituie un fapt de cea mai mare gravitate și de cari sînt responsabili aceia cari se află în capul partidelor și în capul statului.

Știința, laboarea conștiințioasă, meritul onest, înaltele calități ale inteligenței și ale caracterului, cari constituie producțiunea, forța, demnitatea și gloria unui stat, vor tînde a dispărea din ce în ce mai mult din mijlocul nostru, ca să lase locul numai unei *acțiuni de descompozițiune, de anarhie și de decadență.*

Într-o asemenea stare de lucruri și cu asemenea principii admise de șefii noștri politici :
Cea mai înaltă expresiune a forții unui stat, știința, este desprețuită.
Cea mai prețioasă sorgintă a activității naționale, laboarea, este desecată.
Cel mai demn titlu la atențiunea oamenilor ce se află în capul afacerilor publice, meritul, este desconsiderat.
Cel mai nobil sentiment ce împodobește pe omul ce aspiră a juca cu demnitate un rol în țara sa, respectul de sine însuși, este luat în ridicol.

Laboarea este înlocuită prin declamațiune și intrigă.

Respectul de sine prin lingușire și servilism.

Meritul este înlocuit prin turbulența zgomotoasă și prin cutezanța de a arunca pretutindeni injuria și insulta.

Dacă pe asemenea baze șefii partidelor și oamenii noștri politici au ambițiunea de a consolida societatea și statul român, nobilă și mare le este ambițiunea și noi propunem a le ridica statui pe toate ulițele capitalei.

Vom deschide pentru aceasta chiar o subscripțiune națională.

Ce sînt așadar roșii în aprilie? Cei mai slugarnici, cei mai lipsiți de sentimentul onoarei și a demnității, ignoranți, neonești, incapabili, ei periclitează interesele statului, fac administrația să sufere, corump justiția, delapidază bani publici, vind sudoarea țaranului, deseacă toate sorgințile de avere materială și morală a națiunii, ei au insultat mai mult, ei au aruncat injuria și scuiparea, ei s-au făcut organele doctrinelor și faptelor celor mai subversive, ei au atacat cu imprudență bazele statului și societății.

Care-i rezultatul? Descompunere, anarhie, decadență !

Dar, va zice naivul cititor, „Presa” face curat fotografia pușcăriei !

Ași! se poate una ca asta? Nu vedeți pe d. Boerescu în același tren accelerat împreună cu acei slugarnici, ignoranți, neonești, incapabili, lipsiți de onoare, delapidatori, vinzători de sudoare?

Ba încă în vagon de clasa întâia. Suride și salută publicul uimit.

Buona sera don Basilio! Cum mergeți cu sănătatea? Ședeți bine cu societatea în care ați ajuns?

III

Într-un articol al „Presei” am auzit deci tocsinul sunind și nația chemată a face justiție cu radicalii ; într-alt articol vedem pe roșii încărețați cu orice *epitheton ornans* din cite se cuvin unui veritabil pușcăriaș.

De astă dată schimbăm puțin fața lucrului și trecem de la injuriile grave la acuzațiuni mai subțire făcute, dar cu atît mai grele. Aceeași „Presă” care azi laudă atitudinea *patriotică* a guvernului seria la 11 mai anul curent cuvintele de mai la vale, cari, fiind adevărate și exprimînd și opinia noastră în privirea partidului radical, ne inspiră numai mirarea cum, scrișe daca nu de d. Boerescu însuși, totuși în foaia d-sale, se mai conciliază cu tonul de azi al „Presei” și cu rolul marelui om de stat într-un cabinet de trădători de țară.

București, 11 mai

„Românul”, în numărul său de miercuri 9 mai, consacră un lung articol de fond, cu un *rar spirit de denigrare*, pentru a combate pe d. Boerescu din cauza discursului ce a ținut acum vreo 15 zile în adunarea electorală din sala Ateneului.

Intră în deprinderile falsei democrații de a se sili cu orice preț și cu orice ocaziune să micșoreze orice superioritate, să decapiteze orice se înalță, să cale cu obstinațiune a stabili pretutindeni nivelul unei sălbaticе egalități.

D. Boerescu prin munca, capacitatea și talentele sale, a devenit în stat o personalitate marcantă, care se înalță mai presus de nivelul comun al acelor *mediocrități zgomotoase* care umplu țara de clamoarea, incapacitatea, ignoranța, *confuziunea și vociferățiunile lor.*

D. Boerescu trebuie decapitat !

Aceasta o cere principiul falsei democrații.

În acest sens e conceput și redactat articolul din „Românul” despre care vorbim și pentru acest scop el revine a combate pe d. Boerescu pentru un discurs ce a ținut acum 15 zile.

Sînt imprudenți politici de la „Românul” de a tot agita niște cestiuni care apasă asupra lor cu cea mai strivitoare greutate.

D. Boerescu, într-un discurs asupra politicei generale a guvernului, n-a putut să treacă sub tăcere *imensa și teribila greșală comisă de dînsul în cestiunea Basarabiei.*

Cum a putul cabinetul din București să dea ordinul armatei române de a trece Dunărea fără un tractat, cînd el știa prea bine, a zis d. Boerescu, că Rusia ne va lua Basarabia ?

D. Boerescu, exclamă „Românul”, este un *insinuator vulgar și fals*, căci guvernul, prin convențiunea de la aprilie, a stipulat integritatea teritoriului și prin urmare a luat toate garanțiile pentru păstrarea Basarabiei.

Să stabilim veritatea faptelor.

Fără a vorbi de *textul primitiv* al acestei convențiuni, asupra căruia *politicii* de a doua mână de la „Românul” nu par a avea nici o idee; fără a acuza pe guvern că, în loc de termenul cam vag, integritatea teritoriului, el ar fi trebuit să stipuleze anume *garantarea Basarabiei ce s-a redat României prin Tractatul din Paris*; noi declarăm că sintem satisfăcuți de convențiunea din 4 aprilie în ceea ce privește Basarabia și mărturisim că, din toate cuvintele pronunțate în Corpurile legiuitoare cu ocaziunea votării acestei convențiuni, nimic nu ne-a mers mai mult la inimă decât următoarele cuvinte ale d-lui ministru de externe:

Prin această convențiune, Rusia ne liniștește de frica cea mare că ni se va lua și *acea părțică din Basarabia luată întregă la 1812 și care ni s-a redat prin Tractatul de Paris*.

Accasta a fost impresiunea cea mai puternică sub care s-a votat convențiunea din 4 aprilie.

Să votăm, a zis în rezumat tot guvernul, pentru că acesta este singurul chip de a nu pierde Basarabia.

Acest punct stabilit, invităm pe *politicii* de la „Românul” și pe toți aceia ce se lasă a se ameți prin zgomotul unor manifestațiuni de o veselie adesea foarte importună, să deschidă „Monitorul oficial” și să citească (pag. 5612) ședința Camerii din 30 septembrie 1878, ședință prezidată de d. Vernescu asistat de d-nii secretari Gr. Isăcescu și R. Pătărlăgeanu.

D. ministru de externe al aceleiași *cabinet radical* care încheiase convențiunea din 4 aprilie 1877 destăinuiește Camerei la 30 septembrie 1878 că *două luni după aceea convențiune, în luna lui iunie, marele cancelar al Rusiei declarase formal că guvernul rusesc este holărit a ne lua Basarabia*.

„Am ieșit, zice d. ministru de externe, cu durerea în inimă, căci vășusem că **Rusia nu renunșase la Basarabia**” („Monitorul oficial” din 1878, p. 5612).

Guvernul nostru radical știa dar în iunie că nu mai putea compta pe convențiunea din aprilie; că articolul din aceea convențiune, relativ la integritatea teritoriului român, nu avea nici o valoare înaintea Rusiei; că, într-un cuvânt, marele imperator, înaintea căruia el ieșea cu piine și cu sare, nu renunșase la Basarabia.

Întrebăm pe contradictorii noștri *daca cabinetul din București, în loc de a face țarei această teribilă destăinuire în 1878, 30 septembrie, adică după război, ar fi făcut-o înaintea războiului, ar fi dat România Rusiei singele și milioanele sale pentru ca să o ajute... să ne ia Basarabia?*

Înaintea unei asemenea revelațiuni, cari ar fi fost deputatul, care ar fi fost senatorul, care ar fi votat război și ar fi rupt o neutralitate pe care Europa nu înceta a ne-o consilia?

Opozițiunea, ca și țara întregă, nu cunoștea declarațiunea guvernului rusesc din luna lui iuliu și, cu toate acestea, nu înceta de a striga guvernanților noștri: De treceți Dunărea, luați cel puțin garanții; încheiați un tractat cu Rusia pentru a stipula avantajele ce trebuie să tragă statul român dintr-un război costisitor și plin de pericole.

Este o jale de a citi răspunsurile ce ne dau atunci guvernanții noștri, precum și acuzațiunile ce ei aruncau în contra noastră, pentru a atrage asupra opozițiunii mânia Rusiei!

Oare a spune asemenea adevăruri și a constata asemenea fapte este a face *insinuări false*? Și întrebăm pe „Românul”: Nu ar fi mai prudent de a păstra o înțeleaptă tăcere asupra acestei cestiuni a Basarabiei, care apasă într-un mod așa de strivitor asupra patronilor săi?

De cred *politicii* de la „Românul” că vor rezulta învățăminte cari le pot fi utile din discuțiunea celor petrecute în această dureroasă cestiune, noi sintem gata a primi o asemenea discuțiune și nu vom califica de *insinuări false* fapte *pozitive* ce ei vor invoca în favorul domniilor lor.

În mai anul curent ziarul radical „Românul” era scris cu un spirit de denigrare.

Dar așa e *falșa democrație*.

Micșorează orice superioritate.

Decapitează orișice se-nalță.

Cată a stabili nivelul sălbaticii egalități.

Roșii sint zgomotoase *mediocrități*, împlu țara de *clamoare*, de *incapacitate*, de *ignoranță*, de *confuziune*, de *vociferațiuni*.

Cum se vede nici acestui articol nu-i lipsește *epitetele omerice*, roșii tot *vociferează*, tot *ignoranți*, tot *confuzi*, tot *incapabili*.

Dar afară de aceste *epitete* mai e o *acuzare gravă*, aceea că guvernul, știind cererea Rusiei în privirea Basarabiei, au trecut totuși în *auxiliul rușilor* pentru a le ajuta... de a ne lua o parte din țară.

Dar știe oare „Presa” că acesta este un act de înaltă *trădare*? Tocmai acest act ne face pe noi să credem că d. Brătianu nu-i nimic alt decât un *agent rusesc* cu *masca de patriot român*.

Astăzi însă, după șapte luni, d-nu [1] Brătianu, din *patent trădător*, devine *simpaticul și patrioticul coleg* al d-lui Boerescu.

[1, 4, 11 decembrie 1879]

[„ȘI ZI GLORIE, MĂRIRE, NEATÎRNARE...”]

Și zi glorie, mărire, neatîrnare, strălucite foloase materiale și morale, o nouă cră economică erau ascunse în răscumpărare?

Citită cheltuială de fraze din partea confrăților roșii spre a ascunde ceea ce acum s-arată fășiș, că *domiciliul juridic* al Societății, va să zică supunerea sub jurisdicțiunea germană, era punctul cardinal împrejurul căruia tratau de un an de zile, încoronăți cu cel mai deplin nesucces. Așadar opoziția care a spus pe toate tonurile că partea juridică a transacției este o adevărată aservire a avut dreptate, iar „Românul” care vedea toate în colorii trandafirii spunea — cu deplină știință — contrariul.

Pentru a arăta din nou cită greutate s-a pus din partea consiliului de supraveghiere a societății tocmai pe partea juridică, reproducem din nou notița din „Berliner Börsenzeitung” care, după cit știn din sorginți cu totul sigure, e în cazul acesta foarte bine informată. Iată acea notiță publicată acum cinci zile în foaia de bursă din Berlin.

Deja ieri am arătat exact că cestiunea căilor ferate române stă așa după cum se va înțelege amendamentul primit.

(Amendamentul Ferechide ce propune strămutarea sediului societății la București.)

Ieri seară și azi dimineață au sosit în Berlin numeroase lămuriri cari fac a presupune că adunarea legiuitoare scoposește cu acel amendament o strămutare imediată a domiciliului. În asemenea caz acel amendament e a se considera ca o *respingere a întregii convențiuni*. După cum reiese din depeșile telegrafice ale n-rului nostru de astăzi cele două persoane cu cari tratările s-au urmat aci au făcut încă o dată arătare telegrafică la București că un asemenea amendament îl consideră ca egal cu respingerea și că, în asemenea caz, în genere *nu vor mai supune discuțiunii adunării generale convenția de răscumpărare*, adică s-a întâmplat tocmai ceea ce am spus noi ieri. Am menționat deja că tocmai cestiunea aceasta a domiciliului formează de un an de zile punctul principal, împrejurul căruia să-nvîrtese toate tratările și că ministerul român e pe deplin în clar asupra gravității unei schimbări în acest punct. Ministerul Sturza, care a purtat cele din urmă tratări aci, la urma urmelor s-a unit cu totul cu maniera de a vedea, de aci și a declarat că el și cu ministerul întreg va sta sau va cădea, după cum se va primi convențiunea stabilită aci.

Iată dar ce zice „Berliner-Börsenzeitung”.

Așadar stabilindu-se că domiciliul juridic al societății să fie la București, iar nu sub jurisdicțiune germană, convenția se consideră din partea acționarilor ca respinsă, ba consiliul de supraveghere nici nu va mai supune-o măcar de acum înainte discuției adunării.

De ce aceasta?

De un an de zile cestiunea domiciliului societății e punctul împrejurul căruia se-nvîrtese toate tractările și ministerul știe, e pe deplin în clar că acționarii privesc convenția ca respinsă din momentul în care sediul s-ar stabili să fie la București.

Mai mult încă.

D. Sturza s-a unit cu părerea că sediul are să fie la Berlin. Dar nu numai atât. Tot ministerul s-a unit cu aceasta și tot ministerul va cădea, dacă Parlamentul român ar hotări ca sediul să fie la București.

Iată glorie, mărire și neatîrnare. În momentul în care Adunarea legiuitoare și-ar lua libertatea de-a schimba o virgulă din concesie, ea se consideră în Berlin ca respinsă și ministerul a luat față cu acționarii obligațiunea de-a cădea.

Dar să lăsăm partea aceasta a cestiunii, care stă deja îndestul de rău pentru roșii și vorbește lămurit prin ea însăși ca o vie acuzare a politiceii lor financiare, și să venim la altă parte.

„Românul” în numărul său de miercuri, 28 noiembrie, are cutezarea de-a pune în paralelă convențiile de răscumpărare, proiectate de partidul conservator cu proiectul de convenție al roșilor.

Argumentul de căpetenie în favorul proiectelor de convenție ale conservatorilor, argument care trebuie să convingă chiar pe un cititor al „Românului”, oricît de tîrziu la judecată ar fi, e că proiectele de convenție ale conservatorilor n-au fost primite de acționari, căci erau nefavorabile intereselor lor, ba aceștia au preferat, în loc de-a primi răscumpărarea, de-a se împrumuta cu 60 milioane obligațiuni.

Și cu toate că Germania era pe atunci tot atât de puternică ca și azi, cabinetul Catargiu n-au căzut, deși „Românul” îl poreclea ieșit din lovirea de picior a d-lui de Radowitz.

Dar oare de ce acționarii germani au găsit că proiectele de răscumpărare ale cabinetului conservator sînt în defavorul lor și nu le-au primit?

Într-adevăr există două proiecte de convențiuni: una de răscumpărare parțială cu data de 12/24 iunie 1875, alta de răscumpărare integrală din decembrie 1875.

Să luăm dar câteva articole din convenția din iunie pentru a arăta radicala deosebire de ideile cari au dictat-o.

Art. 1. Societatea acționarilor căilor ferate române, *împrumutând bani pentru a întâmpina cheltuielile reclamate pentru terminarea liniilor ce i-au fost concesdate*, guvernul român spre a-i înlesni plata acelor bani va pune la dispozițiunea sa suma de 57 785 000 franci în condițiunile stipulate mai jos

(urmează modalitățile emisiunii titlurilor statului până la art. 3 inclusiv).

Art. 4. Plata sumei prevăzute la art. 1 va fi pentru guvernul român o *plată anticipată* de 60 000 000 franci *asupra capitalului ce ar fi trebuit să ia asupra-și, spre a obține*, conform § 25 din concesiunea primitivă din 21 noiembrie (3 decembrie) 1868, *cesiunea tuturor drepturilor rezultând pentru societate din aceea concesiune.*

Art. 5. Fondul de construcțiune fixat prin articolul 12 din convențiunea din 2/14 februarie 1873, la suma de 248 130 000 franci *se reduce* de la 1 iulie 1875 la suma de 188 130 000 franci care de aci înainte va fi *singura recunoscută de guvern* ca fond de construcțiune.

Art. 6. *În cazul când guvernul ar voi să completeze răscumpărarea, el nu va avea să ia în socotala sa decât* suma de franci 188 130 000 prevăzută la art. precedent scăzându-se încă din acest fond de construcțiune, *singur recunoscut*, suma amortizată deja de la 1 iulie 1871.

Art. 7. Garanția anuală, fixată de art. 11 al convențiunii din 2/14 februarie 1872 la 18 609 750 franci, *se va reduce* de la 1 iulie 1875 la suma *maximum* de 14 109 750 socotit 7 1/2% asupra fondului de construcțiune din care s-a plătit prin anticipare 60 000 000 franci.

În articolul următor : se garantează statului orice prisos întreg peste 14 milioane până la 18 milioane și o parte proporționat cu 60 milioane, când venitul ar trece peste 18 milioane.

Art. 9. Partea de amortizare de una la mie prevăzută la nr. 4 al § 16 din concesiunea primitivă din 21 noiembrie (3 decembrie) 1868 nu se va mai lua de societate, de la 1 iulie 1875 asupra veniturilor brute ale întreprinderii, *decît potrivit cu fondul de construcțiune redus prin articolul 4 al prezentei convențiunii* la suma de franci 188 130 000. *Iată stingerca acestui capital guvernul român va deveni singur proprietar a tuturor liniilor concesdate prin convențiunea din 21 noiembrie (3 decembrie) 1868 fără a mai recunoaște nici una din sarcinile ce ar mai putea fi asupra acestor linii sub orice titlu ar fi.*

Acest art. 9 reduce convenția primitivă a d-lui Brătianu de la 90 la 60 de ani, reduce capitalul de la suma fabuloasă dată lui Strousberg de 2 miliarde și 217 milioane la țifra de 188 milioane, nu recunoaște absolut nici o datorie și nici o sarcină a societății, rezervă expres dreptul statului de a răscumpăra căile după 30 ani, e o răscumpărare parțială în toată puterea cuvintului.

Art. 11 și 12 ai acestei convențiunii stabilesc în fine că toate cheltuielile de orice natură și toate pretențiunile cari ar rezulta din această operațiune privesc exclusiv pe societate.

Și o asemenea convenție „Românul” și d. Boerescu au elasticitatea de a o compara cu convențiunea d-lui Sturza !

Dar vom veni la proiectul de răscumpărare integrală a guvernului conservator, proiect aflat asemenea neadmisibil de către societatea acționarilor și vom veda ce rezultă și din acela.

[5 decembrie 1879]

[„PROIECTUL AL DOILEA...”]

Proiectul al doilea al cabinetului conservator, care avea de scop răscumpărarea integrală a căilor acționarilor, e asemenea cu totul deosebit de proiectul actualului guvern.

Deja în art. 1 se stabilește că guvernul nu face nimic alta decât uzează de pe acuma de dreptul ce și l-a rezervat prin § 25 al concesiei primitive, adică de dreptul de a răscumpăra căile, de a recîștiga *toate* drepturile cîte i-a fost concesdate societății, iar *prețul de cumpărătură* (Kaufpreis) se stabilea conform concesiei primitive la 248 130 000 fr. minus amortizarea și minus fondul de rezervă și de reconstrucție.

Pentru a acoperi prețul de cumpărătură de mai sus guvernul se îndatorea a emite titluri de ale sale de o valoare nominală *egală*, care se amortizau în 60 de ani, însă :

Prin art. 2 alineat 3 guvernul [i]și păstra dreptul deplin de a *denunța* acele titluri amortizabile în 60 de ani, *de a grăbi* (verstärken) amortizarea, de a preschimba acele titluri pe altele care i-ar fi convenit mai bine.

Va să zică statul făcea un împrumut, răscumpăra căile tot așa ca după 30 de ani și emitea titluri pe cari avea libertatea deplină de a le denunța oricând, de a grăbi amortizarea lor, de a le schimba pe un împrumut mai favorabil lui.

Ce garanție dădea statul pntu acest împrumut al lui? Ce fundațiune avea împrumutul? Monopolul tutunurilor ca acuma?

Nici vorbă.

Art. 2 alineatul 6 spune curat că acest împrumut se fondează pe căile ferate, pe produsul lor și pe suma trecută în buget de 18 609 750 franci, adică pe anuitatea garantată astăzi. Nimic mai mult, nimic mai puțin.

De monopolul tutunurilor nici mențiune măcar.

Dar în schimbul acestei răscumpărări lua statul asupra-și datoriile și procesele societății, adică pasivul ei?

Cituși de puțin.

Art. 4 zice :

Societatea acționarilor căilor ferate române are să predeie căile cu tot materialul trebuincios stabilit prin convenția primitivă. Societatea are datoria de-a despăgubi pe guvern pentru toate lucrările de completare ce are a le mai face, îndeosebi pentru celea spre portul Galați, gara internațională de la Virciorova, uzinele din București ; ea va despăgubi pe guvern pentru toate sarcinile cîte sînt combinate cu primirea pe seamă a căilor. Între aceste sarcini sînt toate acelea care rezultă din esproprieri, precum și obligațiunile către antreprenori și furnizori, precum și satisfacerea tuturor pretențiilor unor ai treilea, cari s-au ridicat asupra societății sau se vor ridica de acum înainte.

Dar societatea oare mai există după operațiunea acestei răscumpărări, precum va exista după convenția de față?

Iată ce răspuns ne dă art. 13.

Consiliul de supraveghiere a societății va convoca o adunare generală a acționarilor, care va avea să decidă lichidarea societății în conformitate cu stipulațiunile Codului de comerț german.

S-ar obiecta însă : vor fi fost acționari cari n-ar fi voit răscumpărarea, adică minoritate?

Al. 2 a articolului 13 spune însă :

Societatea ia față cu toți interesenții răspunderea pentru pretențiile ce ei le-ar ridica în consecuența răscumpărării drumurilor.

Cine deci n-ar fi fost mulțumit cu operațiunea n-avea a o-mpărți nici în clin nici în mîncă cu statul, ci cu societatea.

Nicăieri nu se vede că în urma răscumpărării statul să mai garanteze acțiunilor primitive, celor de prioritate și obligațiunilor cari ar rămînea nepreschimbate vreun ban roșu măcar. Afacerea societății să iasă la capăt cu ele, cum va ști și cum va voi.

În fine noua convenție are milioane de prime de preschimbare etc. etc.

Art. 10 al. 6 a convenției proiectate de conservatori spune limpede :

Operația concesiunii se va face fără nici o cheltuială pentru guvernul român.

Prezentîndu-se acest proiect consiliului de supraveghiere, acesta răspunde d-lui Crețulescu, pe atunci agent diplomatic al României la Berlin, printr-o adresă în care se zice :

În privirea normării prețului de cumpărătură și a celorlalte modalități ale răscumpărării nu s-au ivit nici o obiecțiune ; dar realizarea proiectului din punctul de vedere juridic au întîmpinat obiecțiuni atît de esențiale, încît am văzut necesitatea de-a-l pune să fie examinat de-o comisie compusă de juriști. Comisia aceasta a mai avut însărcinarea ca, dacă proiectul n-ar fi realizabil, să propuie altă modalitate, admisibilă din punct de vedere juridic.

Ei bine, proiectul cabinetului conservator era juridic atît de strîns încheșat încît vestita comisie de juriști nu numai că l-au găsit inadmisibil, dar nici n-au putut afla altă modalitate prin care el putea fi realizabil pentru germani.

Proiectul a fost respins.

De aci se vede că atît „Românul” cit și d. Boerescu sînt amîndoi — cu știință — în eroare, cînd cutează a compara vreunul din proiectele de răscumpărare ale conservatorilor cu monstrul de aservire economică cărora d-nia lor i-au dat naștere.

[6 decembrie 1879]

[„ASCUȚIREA CESTIUNILOR CURAT INTERNE...”]

Ascuțirea cestiunilor curat interne în cestiuni internaționale e pretutindene o dovadă de slăbiciune a statului. Astfel vedem corpul glorioasei odinioară Turcii deschis tuturor înruirilor străine, încît chiar existența aceluia stat atîrnă de echilibrarea în care o țin interese străine, nu de puterea vitală a chiar poporului turcesc. În finanțe amestec, în administrație amestec, ba chiar în legislație amestec, precum ne-o dovedește această reformă ce i se impune pentru Asia Mică.

Un caz analog cu cel al Turciei ni-l prezintă România în timpul guvernului roșu. Cestiunea izraelită, curat internă și a se rezolva numai prin noi înșine, ni se impune cu strășnicie din afară, ba pînă azi încă independența nu e recunoscută de unele părți sub pretextul neinvocat, dar invocabil, că cutare sau cutare putere nu e mulțumită cu satisfacțiunea dată de noi art. 44 al Tractatului de Berlin.

Și ce rol de deplină duplicitate juca atunci firma Brătianu?

În străinătate promitea tot.

În țară jura a nu da nimic.

Chiar amicii actuali ai roșilor nu tănuiau deloc resentimentele lor față cu această politică de duplicitate bizantină, de vecinic neadevăr, de subterfugii nedemne, a căror țintă pretextată era *Patria*, al căror scop real însă era de a fi în două luntre, de-a nu pierde popularitatea pe de o parte, sprijinul pe care li-l dau interesele străine pe de altă parte.

În chestiunea drumurilor de fier același lucru.

În țară toate foile și foielele subvenționate din fonduri polițienești, precum și toți agenții de bursă maseați în redactori și deputați, susțin din toate puterile că numai pur și simplu interesul nației-i face să susție cu foc și cifre răscumpărarea, în afară promis a ne da legați cu drum de fier cu tot pe mînele acționarilor și a judecătorilor din Berlin.

Incidentul amendării legii de către d. Perechide străfulgeră deodată întunecul plin de cifre închipuite și ne face să fim spectatorii adincei decadențe a unui partid care de mult nu mai are încrederea țării și ai cărui mașini votatoare sînt pururea gata de-a zice „da” la toate monstruozițiile financiare și juridice pe cari le-ar naște patronii lor ce țin traista cu grăunțe, chiar dacă acele monstruoziții ar avea de scop aservirea și umilirea patriei lor.

Dacă partidul conservator n-are mania de a căuta popularitate, de a face făgăduințe goale de scădere de biruri, de a linguși patimele rele, de a abuza în folosul partidului de ideile naționale, el pe de altă parte n-are nici lipsa de conștiință de-a se răzina pe străini. Geaba dar presa roșie califica ministerul Catargiu ieșit din bătaia din picior a d-lui de Radovitz, astăzi se vede limpede cine atîrna de acele bătaii din picior și cine nu. Căci și sub conservatori a fost vorba de răscumpărare, însă de o răscumpărare reală, care impunea Societății lichidarea, după ce-și va fi plătit toate datoriile, va fi îndeplinit toate contractele ei financiare, după ce e-un cuvînt Societatea însăși s-ar fi desfăcut de obligațiuni, de priorități, de sarcine de tot felul. De aceea însă cabinetul conservator nici a promis ceva în afară, nici a amăgit poporul că e pur și simplu numai în interesul lui de a răscumpăra căile ferate, căci orice cap sănătos înțelege că era o conciliare de interese bilaterale care se propunea și, fiindcă condițiile guvernului român de atunci erau juridice atît de strîns încheiate, ele n-au convenit acționarilor, și răscumpărarea a căzut înainte de a se dezbate chiar, un semn mai mult că numai bătaii din picior nu puteau fi la mijloc.

Nu spunem că aceasta ar fi un merit al partidului conservator, căci împlinirea datoriei nu e un merit. Arătăm numai cum s-a petrecut lucrurile pentru a stabili comparația între serioasa și clara atitudine a cabinetului Catargiu și între mlădioșia timidă cu care un ministru al României promite astăzi acționarilor din Berlin că nu numai el, ci cabinetul întreg va cădea dacă se va schimba o iotă din proiect.

Oare natura statului în genere, a celui român îndeosebi, e de a fi stăpînit prin amăgire, prin neadevăr?

Căzut-am noi românii atît de adînc încît orice panglicărie cifrată să ne ia ochii, ca să nu vedem mrejiile de păianjen pe cari ea le ascunde? Oare încrederea oarbă în oameni cari au amăgit-o în toate cestiunile să fie demnă de o nație care crede în viitorul ei? Oare tinerețea noastră nu mai are alte idealuri decît acela de-a parveni fără muncă și prin veștejirea caracterului ei, prin lingușirea șefilor unei societăți anonime de exploatație?

E drept că partidul conservator nu are, ba nici poate dispune de armele roșilor. De douăzeci și trei de ani și mai bine „Românul” nu face alta decît să calomnieze și să ponegrească tot ce e prob sau inteligent în România, de douăzeci și trei ani s-a adunat un capital atît de mare de calomnii și de neadevăruri, de insinuațiuni și inculpări în contra unui partid

care a găsit tot ațiția ani că nu e nici de demnitatea lui de-a răspunde fabricatelor firmei din Strada Doamnei.

Elementele conservatoare din țară, acelea cari vor domnia meritului și a culturii, au să și-o atribuie astăzi în parte lor dacă cetatea de calomnii ridicată în contra lor nu cade cu una cu două, numai pur și simplu prin faptul că partidul conservator e prob și conștiințios. Noi nu mai avem astăzi a ne lupta cu neadevărul izolat, care se poate nimici prin citarea în contrariu, ci e-un sistem întreg de neadevăruri, e-un partid întreg a cărui rațiune de-a fi e neadevărul, e-o generație crescută părintește de marele mag C. A. Rosetti, pentru care obiceiul de-a grăi strîmb a devenit o a doua natură.

Nu știu cum publicul român nu înțelege ceea ce e lesne de înțeles pentru oricine, că tot ce fac acești domni, tot ce vorbesc, costă bani. Dacă d. Sihleanu vorbește de pochi și protopochi și despre balonul captiv acest lucru costă bani; dacă d. Costinescu, om fără știință de carte, face aranjamente financiare în străinătate cari n-au nici cap nici coadă, acestea se traduc în pierderi de bani; dacă există foi roșii scrise de oameni cari nu știu scrie, acest lucru costă bani. Tot, absolut tot ce fac acești oameni ignoranți și lipsiți de talent, fie piese rele, fie articole rele, fie declamațiuni în Adunări, se traduce în pierdere de bani. Nația muncеște ca să susție pe acești paraziti cari nu numai că nu-i compensează prin nimic munca ei, dar încă o corump prin neadevăr, o sleiese prin neonestitate, o veștejesc prin servilism în afară și, ceea ce-i mai rău, o lipsesc de toate idealurile ei prin faptul că trăiesc din exploatarea acelor idealuri. Și nu vorbim aci în teorii generale, ci cu exemple concrete. Toată lumea a putut constata că d. Brătianu a făcut în convenția votată lui Stroussberg, numai prin mutarea punctului decimal e-o cifră mai jos din dreapta spre stînga, colosala eroare de două miliarde de franci. O eroare de calcul care să coste pe țară două miliarde franci e în orice caz cea mai ilustră mărturisire de deplină incapacitate pe care un martor o poate da.

Și cu toate acestea d. Brătianu rămîne mare om de stat, nu-i așa?

Pe orice spirit onest și clar din generația trecută și din cea viitoare-l așteaptă pe decenii înainte munca lui Ercul în grajdul lui Augias. Pături întregi de cinică corupție, de sfruntat neadevăr vor trebui mîinate pe fluviul timpului în jos pînă vom da de pămîntul solid al adevărului. Fie numai ca încercarea uriașă a oricărui spirit onest să nu fi venit prea tîrziu.

[13 decembrie 1879]

[„ÎN ȚARA NOASTRĂ...”]

În țara noastră nu mulți dintre bărbații politici se bucură de o reputație neatinșă. Veștejica numelui celor mai mulți dintre oamenii noștri de stat se datorește pe deoparte școalei radicale și demagogice, care în lupta politică este condusă de funesta deviză: „calomniază, calomniază mereu; tot rămîne ceva de pe urma calomniei”, iar pe de alta necorectitudinii în viața publică, lipsei de onestitate, de demnitate ce în adevăr caracterizează pe unii dintre bărbații noștri politici. De aci trebuia neapărat să nască pesimismul profund al publicului nostru.

Între aceia a căror reputație este adînc zdruncinată, pe de o parte prin propria lor purtare, pe de alta și prin efectele calomniei, trebuie să înnumărăm în frunte pe d. Cogălniceanu, ministrul de interne. Aceasta nu este o părere a noastră, ci credința absolut generală și foarte întemeiată a publicului.

Între aceia cari, cu toată înverșunarea calomniei, cu tot pesimismul exagerat al publicului, se bucură de o reputație de onestitate cu desăvîrșire nepătată, este fără îndoială onor. d. Lascăr Catargiu. Onorabilitatea acestui bărbat nu o afirmăm noi ca organ al partidului ce se onorează a avea un așa om între fruntașii săi: ea este recunoscută și prețuită de toată lumea.

Așadar, aci stă trista morală a celor petrecute în ședința Senatului de luni.

Este vorba de niște afaceri turburi, păgubitoare statului. D. Cogălniceanu, ministru, a cărui reputație nu poate fi mai veștejită decît este și despre care o lume vorbește că s-a amestecat în aceste afaceri, nu știe a se spăla mai bine de noroiul ce publicul i-l aruncă de pe toate locurile decît aruncîndu-l personal în Senat asupra omului a cărui onestitate personală n-a fost pusă la îndoială un moment măcar nici de cei mai aprigi adversari politici ai săi, asupra lui Lascăr Catargi!

Pînă să revenim, căci nu putem lăsa să treacă astfel așa ignominii, publicul să judece despre caracterul scandalos al acestui incident.

[15 decembrie 1879]

[„VOIM SĂ NE SPUNEM PĂREREA...”]

Voin să ne spunem părerea asupra ultimelor fenomene din publicistică și Parlament, mai cu seamă însă asupra împrejurării cum presa guvernamentală, dînd chestia răscumpărării la o parte, a lăsat-o încureată, ocupîndu-se acum cu ideile poreclite reacționare cînd ale prințului Grigore Mihai Sturza, cînd ale d-lui Petre Carp.

Nu doar că cuvintele acestor doi domni, stimabili din orice punct de vedere, deși ei în de ei atît de opuși în multe priviri, n-ar fi demne de scrutare din partea presei, căci curajul opiniei este o virtute și orice opinie sincer spusă și răsărită din dorința curată a binelui semenilor săi e respectabilă. Întru cît se potrivește cu ideile noastre, o asemenea opinie devine a noastră, întru cît nu, o combatem, însă terenul rămîne totdeauna ferit de orice resentiment. Nu urim decît lipsa de caracter, decît luarea drept pretext a principiilor pentru a le exploata în folosul unei asociații de oameni lipsiți de demnitate personală, respectăm însă opiniile răsărite dintr-o sinceră convingere, ba chiar schimbarea convingerilor, cînd aceasta se întemeiază nu pe motive personale, ci într-adevăr pe schimbarea totală a împrejurărilor generale. Stimăm și pe teologul ce crede în geocentrism bazîndu-se numai pe *Biblie*, [î] stimăm însă și pe acela căruia opinia biblică i-a fost schimbată prin raționamentul învingător al lui Galilei. Numai convingeri să fie, nu pretextare de convingeri.

Așadar în puține cuvinte ne vom lămuri asupra atitudinii noastre față cu discursul prințului Grigorie Sturza și a proiectului de maiorat al d-lui Carp.

Ideile de politică esterieară din discursul prințului Sturza nu le admitem. Atitudinea pe care prințul ar voi s-o vadă luîndu-se de către poporul românesc în marea dezvoltare viitoare a cestiunii Orientului nu ni se pare conformă cu politica noastră tradițională, care a fost de-a nu lega nicicînd soarta poporului nostru romanic de soarta unor popoare străine nouă și prin limbă și prin origine.

Poate că din asemenea atitudine ar răsări pentru noi mari foloase momentane, dar pierderile pe viitor ar fi nespuse de mari. Poate că, prin izolarea noastră între elemente radical străine, sîntem singurul popor condamnat a nu face politică momentană, ci pe secole înainte, dar testamentul lui Ștefan Vodă al Moldovei ne arată că nici în eroii creștini ai veacului nostru de mijloc interese trecătoare, identitatea de religie ș.a. nu erau mai tari decît sentimentul obscur, însă puternic, al conservării neamului și țării. Românul e în stare a deveni catolic sau mahometan pentru a rămînea român, dar a-și schimba limba și naționalitatea nu se va învoi nicicînd și oricare atitudine care i-ar periclită aceste bunuri, mai înalte pentru el decît chiar forma raportului său cu Dumnezeu, nu vor conveni nici inimei, nici spiritului său. Încolo foarte tolerant cu orice lege și orice limbă din lume, neamestecîndu-se nicicînd în certuri religioase și respectînd în mod egal credințele și convingerile orișicui, românul n-are de înregistrat în decursul unor lungi veacuri nici o răscoală religioasă, nici o persecuție în contra vreunei naționalități. Ceea ce cere numai azi, ea și în veacurile trecute, este ca și limba lui să fie respectată în același chip și singura dușmănie pe care-o are românul este cea în contra elementelor cari nu supun silei numai trupul, ci și sufletul. Și există asemenea elemente cotropitoare înlăuntrul granițelor cărora a-ți vorbi limba se consideră ca un păcat, a o scrie sau a o apăra ca o crimă. Apropierea politică de asemenea elemente <simple>[împle] masele poporului nostru cu ură, pe cei inteligenți cu o justă precauțiune și credem că îndelung timp nu vom avea îndestul de regretat că nu am luat îndestule, ba chiar prea multe precauțiuni. Pot așadar exista raporturi esecelente între stat și stat, între suveran și suveran, între popoare însă va fi un profund abis. De aceea, cu tot respectul ce datorim unui om care are și iubire de țară și sinceritatea deplină a opiniilor sale, vederile de politică esterieară ale prințului Grigorie Mihai Sturza ne par nu numai neoportune pentru prezent, ci contrarie rolului nostru istoric pe viitor chiar și nu putem admite vro solidaritate cu ele. Îndealtmîntrelea prințul, cu cavaleresea sa francheță, a spus-o că vorbește în numele său propriu și că nu angajează prin profesia sa de credință opiniile nimărui. Noi ne-am făcut datoria reproducînd discursul prințului în întregul lui, discurs care, abstracție făcînd de la pasajele privitoare la politica esterieară, coprinde multe idei de-o valoare practică într-adevăr naționale și conservatoare și multe observațiuni cu totul juste.

Proiectul asupra maioratului propus din inițiativa d-lui Carp ni-l aprop[r]iem cu totul și vom reveni asupra lui cu argumente, nu cu fraze și declamațiuni, precum o fac foile roșii, cari din pur liberalism îl botează reacționar. Deocamdată aducem un argument *ad hominem*. D-nii roșii și-au aprop[r]iat monopolul liberalismului în România, dar oare vor să aibă acest monopol și pentru Europa întregă? Proiectul de lege propus de d. Carp e analog cu cel propus de deputatul Schorlemer în Parlamentul german și la care au aderat capii tuturor manțelor

liberale de acolo, căci liberalismul în alte țări privește la consecuențele *politice* ale unei legi și nu combate măsuri economice a căror respingere ar avea de urmare prefacerea clasei celei mai importante a statului într-o masă de proletari.

Dar asupra acestui proiect și a consecuențelor primirii sau neprimirii lui vom reveni mai pe larg.

Ceea ce ne uimește e exclusiva atenție pe care presa guvernamentală o dă acestor două evenimente parlamentare, lăsînd cu totul la o parte chestia arzătoare a răscumpărării drumurilor de fier.

Noi credem că minia artificială a „Românului” asupra discursului din Senat a prințului Sturza, precum și ardoarea cu care el l-a tratat în mai multe numere de-a rîndul, e un paravan pentru a abate atenția publicului de la focul răscumpărării.

Gazeta oficioasă „Fremdenblatt” din Viena coprinde curioase deslușiri asupra acestui lucru.

Din București ni se scrie, zice foaia aceasta, că lumea acolo e neliniștită prin atitudinea fermă pe care a luat-o *guvernul german* față cu România în chestia drumului de fier. Situația pare a fi într-adevăr astfel încît guvernul din București are cuvînte de a nu se prea juca cu supărările din Berlin. Precum se știe Camerele române au aprobat convenția de răscumpărare, adăogîndu-i însă clauza restrictivă că sediul trebuie să fie la București. Dar Berlinul respinge restricția aceasta și-l face pe guvernul român răspunzător pentru această hotărîre a Camerelor. I se impută guvernului înainte de toate că n-a deschis ochii Camerei asupra *consecuențelor unei asemenea clauze*.

Tonul de muștrare al ziarului oficios din Berlin „Norddeutsche Allgemeine Zeitung”, deci interesul pe care-l manifestă lumea oficială de acolo pentru proiectul de răscumpărare, adaogă nedumerirea noastră, căci, la dreptul vorbind, ce are a-mpărți guvernul german cu un contract de daraveri între statul nostru și o societate de acționari? Acest interes era fără îndoială justificat într-un timp în care dreptul acționarilor, bazat pe contractul primitiv, era primejduit prin escrocheria Strusberg, dar după convenția adițională de la 2/14 februarie 1872, numită în genere convenția Bleichröder, și după restabilirea definitivă a drepturilor și îndatoririlor reciproce nu mai vedem unde poate fi cuvîntul unui interes special al cabinetului german în această afacere.

Ajuns-au guvernul roșu a face pînă și din contractele sale financiare și economice cestiuni internaționale?

Daca e așa, atunci „Românul” are dreptate să tacă asemenea peștelui în cestiunea aceasta și să se lege ca din senin de fiece frază a discursului prințului Sturza, ca să presare cenușe în ochii cititorilor ei asupra grozavei decadente în afară, unde rolul roșiilor consistă în a preface cestiuni accidentale după natura lor în cestiuni de existență a statului, asupra decadentei dinlăuntru unde au ajuns a-și întemeia speranțele d-nealor electorale pe trecerea unui număr considerabil de „noi cetățeni” în listele colegiului I și al II.

Atîrnînd de străini și-nlăuntru și-n afară partidul roșu are fără îndoială un mare viitor.

[16 decembrie 1879]

[„ÎN DISCUTAREA PROIECTULUI DE MAIORAT..”]

În discutarea proiectului de maiorat pentru pămînturile țărănești am dori — deși nu sperăm — să fim scutiți de întîmpinări de fraze ideologice și de sentimentalism, care nu pot aduce nici un folos în discuție și nu sînt proprii decît a tulbura dreapta judecată. Și, ca să nu mai fim siliți a reveni în decursul discuției asupra întîmplărilor de pînă acuma, le cităm în trecut.

„Românul” numește proiectul *feudal și imoral*.

Cea dintîi întîmpinare e adevărată numai în cazul cînd ziarul partidului de la guvern ar fi voind să monopolizeze liberalismul nu numai pentru România, ci pentru Europa întregă. În realitate o lege întocmai cu cea propusă de d. Carp a fost adusă în Parlamentul german de către grupurile liberale ale acelei Adunări.

Cît despre obiecțiunea a doua, e și mai lesne de respins cu tot temeiul. Divizibilitatea iar nu maioratul are efectele cele mai imorale. Căci : 1, sărăcește clasa țărănească prin diviziuni și subdiviziuni ale locurilor de arătură, și sărăcia e în toate lumea cauza cea mai de căpetenie a corupțiunii. Aceasta este atît de adevărat încît toate limbile fără escepție însemnează

defectele morale, corupțiunea, cu expresii împrumutate de la sărăcia economică. Vorba românească *mîșel*, care înseamnă azi „om de nimic”, însemna odată „sărac”; tot astfel franțuzescule *miserable*, germanul *elend*. Și limba desigur că nu e făcută de bogați spre a batjocori pe cei săraci, ci așa este. Sărăcia pentru mase e mult mai deschisă corupțiunii decît averea. Apoi 2. divizibilitate pămînturilor stabilită ca drept pentru moștenitori degenerază adeseori; așa de ex. în Franța și între sașii din Ardeal într-o imoralitate și mai mare: în sistemul celor doi copii. Deși atît codul austriac cît și cel francez prevăd pedepse grave pentru nimicirea artificială a foetusului, totuși poporul francez practică acest păcat, care e desigur culmea imoralității, și îl practică de teama divizibilității, de frica sărăciei. La engleji, unde nu există divizibilitate, nu există nici acest vițiu, de aceea poporul englez se-nmulțește, se colonizează în toată lumea și e poporul economiceste cel mai puternic de pe glob.

Ideea că prin maiorat s-ar băga vrajbă între frați, ba între părinți și fii, e ieftină și neadevărată, decît doar pentru grecii din Bizanț. Numai acolo tatăl scotea ochii fiilor sau îi ucidea ca să se folosească singur de avere, numai acolo fiii scoteau ochii părinților pentru acelaș motiv; la alte popoare nu se întimplau acestea. La români bunăoară exista pînă mai alaltăieri nu maioratul, ci minoratul, după obiceiul pămîntului.

Tatăl de familie își însura pe toți fiii și-i așeza cum putea, adecă-i regula cu ceea ce în dreptul vechi român se numește peculium; iar fiul cel mai mic moștenea așezarea și lanul părintesc. Cu toate acestea se va afla arareori cazul în care frații mai mari ar fi urgisit pe cel mai mic pentru patrimoniul părintesc.

Hazlie e asemenea observația „Românului” că instituția maioratului ar fi jidovească. Dacă popoarele europene — toate fără excepție — ar fi compuse numai din jidani, atunci da. Dar maioratul l-au avut toate popoarele moderne, unele în timpuri mai depărtate, altele și-n ziua de azi, și aceasta e una din cauzele pentru care au înflorit toate, iar dacă azi în multe părți ale Europei el nu mai e necesar, cauza e că punctul de gravitație al statelor nu mai este agricultura, ca la noi, ci industria: nu satul, ci orașul.

Dar la noi? Orașele din Moldova sînt jidovești, Bucureștii chiar par aproape un oraș german, prin porturile Dunării averea și influența în mare parte e în mina grecilor, încît poporul românesc a rămas din nefericire restrîns la sat.

Nu zicem că nu trebuie să facem tot ce ne stă prin putință pentru ridicarea unei clase de mijloc pozitive la români, dar deocamdată puterea țării noastre e satul și acolo trebuie puse pîrghiile de ridicare.

Lăsînd deci la o parte toate obiecțiunile sentimentale cît și cele de morală, despre care am văzut că sînt false, să stabilim mai întii metoda cercetării noastre.

Aci vom căuta să constatăm în prima linie următoarea deosebire între două maniere de-a privi natura statului și științele cari-l ating. Maniera întia e cea veche franceză din timpul enciclopediștilor, raționalistă și deductivă, care stabilește că libertatea de dispunere a individului primează orice alt interes și că statul cată să fie oprit de-a exercita vro tutelă oarecare, fie asupra individului, fie asupra claselor. Stabilind principiul că omul e născut cu drepturi imprescriptibile, toate mărginirile acestor drepturi se consideră sau ca o uzurpare, sau ca niște concesii făcute de individ societății.

A doua manieră de-a vedea, inductivă, deci bazată numai pe experiența faptelor, privește statul ca pe un product nu al rațiunii sau al unui contract sinalagmatic, ci al naturii, și caută să stabilească atît legile după cari el se dezvoltă cît și elementele din care se constituie.

Ea vede în libertate nu ceva înnăscut, ci din contra ceva cîștigat cu timpul, nu o substanță, ci o serie de acte de eliberare, adică de accidente cîștigate de către om, carele dintru început, sub aparența unei absolute libertăți chiar, nu era în realitate decît sclavul naturii și al semenilor săi.

Din acest punct de vedere trebuie privit și proiectul de față. Trebuie studiată natura obiectului despre care tratează, deci natura micului imobil rural.

În cuvîntul *imobil* e cuprinsă deja natura. Nestrămutat, neaugmentabil. O nație care posedă un milion de lei poate posedea pe viitor o sută de milioane fără ca să-i fi luat de la cineva; ea nu va putea nicicînd face ca un pămînt de zece pogoane să fie mai mare, nici ca țara ei să fie mai mare decum este, afară doar de cazul anormal al războiului, cînd în fapt țara originară tot nu sporește, ci i se adaugă altei țări, scăzîndu-se ale altora.

Un pogon e un pogon și s-a mîntuit — acel un pogon nu-l putem nici întinde, nici strîmta, nici adăuga, nici scădea, el rămîne în vecii-vecilor atît de mare pre cît este. Este însă tot astfel cu averea imobiliară? Pe-o pînză de o întindere de un metru și de-o valoare de un franc mîna unui pictor poate zugrăvi un tablou care să prețuiască 10000 de franci. Omul care nu va fi nicicînd în stare a face dintr-un pogon două, e însă în stare, punînd banul

său numai în mișcarea cuvenită, să facă din o sută de franci o mic. Permiteți-ni-se spre ilustrare un paradox. Între un țăran care are 2 stinjeni de pământ și unul care n-are nimic care-i mai bogat? Noi găsim că cel care n-are nimic. Cel care n-are nimic nu visează să exploateze un teren atît de mărginit, ci caută o treabă oarecare; cel ce are doi stinjeni, avînd închipuirea că posedă ceva, rămîne lipit toată viața lui de cei doi stinjeni și pururea sărac.

Cine vede cum în Ardeal, în urma divizibilității, au ajuns pe alocurea moșiile țărănești de cîte doi-trei stinjeni, cine vede apoi că urmarea divizibilității e curat proletarizarea populației acela va înțelege de ce un popor cu oarecare tendență de a se-nmulți, ca cel românesc, trebuie să cază la cumplită sărăcie, cum alte popoare mai temătoare de mizerie — francezii de ex. și sașii din Ardeal — ajung de spaima divizibilității la sistemul periculos al avortării artificiale, la sistemul numai al celor doi copii. Și acest sistem e deja întrebuintat și la noi, nu la țărani, dar în clasele mai culte, a căror trebuințe întrec puterea lor de producțiune și pentru cari copiii mulți ar fi o sarcină cu neputință de purtat. Vorbim aci de un secret public pe cari nimeni nu l-a atins și pe care îl pomenim numai pentru a arăta la ce căi periculoase de mîntuire duc în genere divizibilitatea averii — dar încă divizibilitatea micelor bunuri imobiliare?

Așadar pământul nu se poate nici lărgi, nici lungi din cît este. Dar, din contra, oamenii au tendența de-a se înmulți. Împărțindu-se și subîmpărțindu-se mereu suprafața de pământ între un număr din ce în ce mai mare de oameni e evident că, deși acești oameni vor avea aceleași, ba poate mai multe necesități decît părinții lor mai puțini la număr, totuși averea lor imobiliară va deveni din ce în ce mai mică. Care va fi rezultatul? Sărăcirea tuturor, proletariatul tuturor. Nu credem însă că cineva să susție că proletariatul e idealul la care tinde un stat.

Așadar divizibilitatea averii e bună la cea mobilă, care se poate înmulți în infinit, nu însă la cea imobiliară, care prin chiar natura ei nu se poate augmenta.

Să ne închipuim de pildă o insulă de 40 pogoane, proprietatea lui A. Acest A are patru fii, va să zică în generația a doua fiecare va avea numai cîte 10 pogoane, deși fiecare din acești fii are aceleași trebuințe ale traiului ca și A. Dar fiecare din acești fii are asemenea cîte patru copii. Iată deja în generația a doua, fiind bătrînul A în viață încă, redusă suprafața de hrănire a fiecărui individ de la originarele 40 de pogoane la 2 1/2 pogoane. Și cu toate acestea nepotul nu se va putea sătura dintr-o piine de 16 ori mai mică decît aceea din care se hrănea bunu-său. Va să zică dintr-un om cuprins și cu dare de mină ne trezim peste 40 de ani cu 16 săraci cari s-ar bate ei în de ei pentru piinea de toate zilele, rămînînd ca să învingă cel mai tare sau cel mai viclean. În cazul întii e gata războiul civil, în al doilea demagogia.

Care ar fi dar urmarea neadmiterii acestui proiect de lege? Aceea că peste 50 de ani în genere n-ar mai exista o clasă țărănească în România, ci numai o turmă de adevărați proletari cu nominala proprietate de cîte doi-trei stinjeni de pământ. Copiii acestor oameni, rău hrăniți, rău îngrijiți, vor merge din treaptă în treaptă mai jos în privirea organismului, încît ne-am pomeni într-o zi cu o generație de microcefali, precum se află deja îndestui prin orașe.

Care ar fi urmarea admitterii legii? Întii persistența unei clase certe și totdeauna avute de țărani. Copiii acestora ar avea pînă la majoritate toate cele trebuincioase, deci condițiile materiale ale unei dezvoltări normale a organismului lor. Înzestrați cu această armă de căpetenie în lupta pentru existență, adică cu sănătate și tărie fizică, din momentul în care n-ar mai avea nevoie de razimul casei părintești ar căuta de lucru. Fie că ar deveni arendași de parcele ale moșiilor particulare, fie că ar lua pe seama lor parcele din moșiile statului, ei astfel ar avea totdeauna pe de o parte un razim în casa părintească, totdeauna relativ mai puternică, pe de alta și-ar lua nădejdea de a trăi pe o fracție subdivizată de imobil de cîteva stinjeni, pe care n-ar fi în stare de a-și întemeia un cămin.

Trebuie să mai amintim că, pe cînd un imobil prea mic nu e în stare nici să hrănească pe proprietarul lui, unul mai mare [i]i dă puțința de a face economii, de a strînge bani și acești bani se înțelege că s-ar împărți în mod egal între toți fiii.

Dar și un alt punct de vedere ni se mai prezintă.

Ce e de făcut cu moșiile statului? Cu divizibilitatea actuală țăranul se simte legat de sforcicia lui de pământ și nu are nici cea mai mică aplecare de a lua pământ de la stat. Cu toate acestea singurul viitor posibil al acestor moșii e ca ele să fie parcelate în mod sistematic și cumpărate, fie prin anuități, fie pe prețuri de plătit înainte de către țărani. Las' că pentru vînzarea lor, așa mari cum sînt, nu se găsesse capitaluri mari, dar chiar dacă ase-

menea capitaluri s-ar găsi, ele vor fi străine, ba mai rău decât străine, jidovești. Din contra, pentru proprietăți mici se grămădesc la noi în țară cumpărătorii, pentru parcele în fine plătitabile în anuități am avea pe toți membrii familiilor țărănești cari nu sînt primogeniți. Iată dar perspectiva cea mai folositoare de a desface proprietățile statului în modul cel mai folositor nației și poate cel mai folositor visteriei.

Așadar efectele practice ale primirii acestei legi ar fi :

1. Întărirea unei clase țărănești avute și neatîrnate.
2. Desfacerea cea mai folositoare a bunurilor statului
3. Înmulțirea populației rurale; și, ca urmare,
4. Cultura intensivă a moșilor mari particulare.

Obiecțiunea cum că prin aceasta cea mai mare parte a țării se detrage comerțului nici e serioasă, nici e patriotică. Înainte de toate imobilele în genere n-ar trebui să fie obiectul speculațiunilor comerciale.

Negoț va să zică schimb de *producte*, fie industriale, fie brute. A vinde o moșie nu va să zică însă a schimba un product pe altul. De aceea e bine să restrîngem noțiunea negoțului la ceea ce înseamnă într-adevăr și să nu credem că negoțul poate înflori prin speculațiunea de imobile rurale. Prin aceasta totalul averii naționale nu se va urca nicicînd, ba din contra va putea să scază, căci se operează asupra unui obiect a cărui valoare internă nu e accesibilă de o augmentare în infinit.

Foloasele politice pentru partide cari ar rezulta din admiterea acestui proiect sînt nule. Prin aceasta colegiile nu se înmulțesc, deputații acestor colegii nu devin altceva decât ceea ce sînt pînă acum, adică candidați numiți cu teșcherea ministerială, c-un cuvînt nici partidul conservator, nici nuanțele liberale nu pierd și nu cîștigă prin admiterea acestui proiect. Din contra, prin modificarea art. 7 a cîștigat partidul roșu, căci evreei sînt în toate țările din lume liberali, deci și la noi vor fi tot astfel. Prin urmare dacă liberalii pot face un bine general fără ca ei să piarză ceva, dacă pot da o probă de patriotism care politicește să nu-i coste nimic, n-au decât să admită proiectul, căci noi sîntem departe de orice gelozie și ne e cu totul indiferent care partid va vota o lege care e în interesul general al țării. Am aprobat legea în contra uzurei, deși pornită din inițiativa roșilor, vom aproba și un vot dat pentru acest proiect.

Ultima noastră considerație, foarte gravă dacă se va uita cineva bine, e însă următoarea :

Din cauza unei țesături întregi de nenorocite împrejurări statul nostru este slab în afară și, ferească Dumnezeu, dar poate să i se întîmple ceea ce li s-a întîmplat în lumea aceasta și altora, de exemplu Poloniei sau Hanoverei.

Într-un asemenea moment proprietățile statului ar deveni un adevărat dezastru pentru naționalitatea noastră. Ele ar deveni proprietățile unui stat străin, care le-ar coloniza cu străini și astfel în corpul compact încă al naționalității noastre ar intra colonii străine, precum au intrat de exemplu în proprietățile statului din Basarabia, în proprietățile mănăstirești din Bucovina. Aceste moșii s-ar pierde așadar fără de nici un folos, din contra, spre pieirea noastră.

Luptăm ca aceasta să nu fie nicicînd, dar în lupta noastră putem fi învingători, putem fi învinși și, precum un general bun, chiar sigur de victorie, va căta totuși întotdeauna să-și asigure retragerea, astfel prevăzătorii oameni de stat caută să gîndească și la cazul cel mai rău care i se poate întîmpla națiunii lor. A vorbi mai pe larg asupra acestui lucru ni se pare și imprudent și zadarnic. Dar, considerînd vremile gcle în care trăim și posibilitatea oricît de mică a pierderii cauzii noastre, parcelarea sistematică a acelor moșii ni se pare o mare asigurare pentru împrejurări grele ale viitorului. Ca să nu lăsăm neexplicat nici un cuvînt, adăugăm că sub parcelarea sistematică înțelegem pe aceea care, îndeplinindu-și scopul, n-ar îngreua gospodăria statului și nu i-ar micșora veniturile. Reproducem aci proiectul d-lui Carp împreună cu espunerea de motive citită în ședința Adunării de la 11 decembrie.

[19 decembrie 1879]

[„«PRESA» DE SÎMBĂTA TRECUTĂ...”]

„Presa” de sîmbăta trecută se supără grozav pentru cîteva adevăruri zise în Camera citorului său, vestitului d. Boerescu, de către d-nii Maiorescu și Alex. Lahovari. Marele om de stat a cam fost pus la locul său și, fiindcă Adunarea Pătărlăgenilor nu-i ajunge pentru a-și scoate focul, mai răsufală și în spirituala foaie care-i servă de organ. *Prețiosul d. Lahovari* (nu înțelegem hazul epitetului) ar fi vrut să atragă atențiunea asupra sa atacînd în Camera cu *violență* (?) pe marele om de stat. Vedeti ce cutezanță!! D. Boerescu își permite a trata un partid care-a guvernat, numai de la 1866 incoace, vreo șapte-opt ani țara, de partid *fără șef și fără domiciliu* și d-lui Lahovari și Maiorescu nu le era permis a aminti că de două ori d. Boerescu a solicitat și chiar a obținut un portofoliu de la acest partid. Care era majoritatea care la 1869 și 1870 a sprijinit guvernul în care lua parte d. Boerescu? Dreapta, partidul fără domiciliu. Care era majoritatea care de la 1871 pînă la 1875 a sprijinit ministerul d-lui L. Catargiu, din care iarăși, din nenorocire, a făcut parte d. Boerescu? Dreapta ni se pare, partidul fără șef. Cînd dar dreapta acorda d-lui Boerescu și portofoliuri și sprijinul său, dreapta avea și șef și domiciliu. Cînd în urmă partidul conservator, care de la d. Boerescu tolerase mai mult decît se cuvine, n-a voit să fie compromis pînă în cele din urmă de dumnealui și, după afacerea Crawley, precum și după Banca de București, i-a zis: „Destul! ajunge! Noi, ministerul conservatorilor, nu voim după urma dumitale să fim numiți ministerul zarafilor!” -- d. Boerescu se supără, iese din casă și caută alt domiciliu spre a-și adăposti *virginitatea-i politică*. Liber era dumnealui desigur! Drum bun! Și nu-l regretăm.

Însă puțini oameni sînt aceia cari, după ce au băut și mincat într-o casă, scuipe pe prag după ce au părăsit-o.

Dar cine cunoaște pe d. Boerescu nu se va mira de nimic. Roșii pînă ieri nu erau oare pentru dumnealui tilhari, asasini, tovarăși ai lui Nobiling și Hödel? Și astăzi dînșii nu reprezintă, fără o schimbare chiar de formă în șeful ministerului, care astăzi este același din 1877—1878, în timpul acestor frumoase epite, nu sînt acum singurul partid conservator și politic din țară tot după părerea aceluiași d. Boerescu?

După asemenea palinodii s-asculte d. Boerescu opinia tuturor și mai cu seamă a noilor săi amici, cînd se exprimă în particular asupra dumisale, și se va convinge că pentru toți, *albi, roșii, conservatori, radicali*, dumnealui este *prețutul* domn Boerescu.

[20 decembrie 1879]

[„DE CÎTEVA ZILE SE PETREC...”]

De cîteva zile se petrec în secțiunile Senatului niște lucruri cari trebuiesc să facă și pe cei mai puțin pesimiști dintre români a dispera de viitorul acestei țări.

Cestiunea preținsei răscumpărări a căilor ferate a fost obiectul dezbaterilor secțiunilor; aceste nenorocite dezbateri s-au terminat și secțiunile au început a-și alege delegații, raportul va fi în curînd înaintat Corpului și dezbaterea publică va începe, credem, azi sau mîine.

Camera amendase, precum se știe, proiectul de convențiune prezentat de guvern, hotărînd ca sediul juridic al Societății să fie la București, iar nu la Berlin, cum pusese la cale guvernul. Acesta din parte-i aderase la amendamentul Camerii; aderața aceasta provocase o adevărată furtună la Berlin, unde, după cum s-a aflat pe urmă, guvernul nostru se legase față cu guvernul german să facă a trece prin Camera române convenția fără nici o modificare. Mai ales în privința sediului, cum văzurăm. Societatea, prin organul guvernului german, care inter-venea în afacere, nu voia să lase cîtuși de puțin din pretențiunile sale.

Astfel stăteau lucrurile a doua zi după prezentarea proiectului la Senat. D. ministru de finanțe, prezentînd maturului corp proiectul așa-zisei răscumpărări, ceruse urgența; însă, în urma notificării oficiale de la Berlin cumcă proiectul de convenție amendat nu mai poate fi deloc admisibil pentru Societate, Senatul a suspendat lucrările sale în privința acestei cestiuni, după cererea d-lui ministru de externe, întemeiată pe cuvîntul că, convenția fiind un contract

bilateral, trebuie acuma să se negocieze cu cealaltă parte contractantă cu privire la modificările introduse de Cameră.

În timpul acesta avu loc un schimb activ de corespondențe oficiale și oficioase între Berlin și București. Totdeodată guvernul nostru își puse toate puterile pentru a face ca Senatul să îndrepteze ceea ce stricase Camera, adică să restabilească proiectul primitiv dacă nu și în formă cel puțin numai în fond. S-au întrebuițat pentru acest scop toate mijloacele și în sfârșit scopul s-a ajuns; Senatul a primit în secțiuni restabilirea proiectului, adică sediul juridic al Societății să fie tot la Berlin.

Ce s-a petrecut, ce s-a făcut în acest timp între culisele Senatului?

Cestiunea, din curat și simplu interioară, a devenit, mulțumită relei-credințe și nedibăciei guvernului roșu, o cestiune internațională prin intervenirea guvernului german. Guvernul nostru a-mbiat el dinții nu Societatea acționarilor, ci d-a dreptul pe guvernul german cu propuneri în privința așa-zisei răscumpărări, pentru a-l dispune pe acesta să ne recunoască independența. Guvernul român, patrioticul nostru guvern, avea credința că cu războiul, cu pierderea Basarabiei și modificarea art. 7 nu se împlinise încă prețul acestei independențe. Societatea acționarilor atât aștepta; prin mijlocirea guvernului de la Berlin ea și-a stabilit condițiile; guvernul român s-a legat față cu cel german să le facă a fi primite fără nici o preschimbare, și cu toate acestea tot el apoi a aderat la amendamentele Camerii.

Correspondența oficială cu Berlinul, atât pentru punerea la cale a tranzacției cît și pentru restabilirea proiectului primitiv, în urma votării amendamentelor, au fost cerute în Senat pentru lămurirea lucrului; guvernul însă s-a mărginit numai a declara că, în cazul cînd Senatul nu va da ce i se cere, vom fi amenințați a nu căpăta independența și a pierde chiar țara. În zadar bărbații cei mai însemnați din Senat au strigat împotriva acestei procedări scandaloase, în zadar au pretins să li se arate negru pe alb cum stă cestiunea tirită pe terenul internațional și să li se explice contrazicerea faptelor cu declarația d-lui prim-ministru, în plină Cameră, că cestiunea nu are deloc un caracter internațional, guvernul a refuzat să arate corespondența sa cu Berlinul.

O fierbere mare s-a produs în secțiunile Senatului, care a fost năbușită prin puterea numărului guvernamentalilor. Guvernul a triumfat.

Proiectul, restabilit în Senat, precum s-a cerut de la Berlin, va fi prezentat din nou Camerii; guvernul nostru a garantat guvernului german că de astădată Camera îl va primi. Din punctul de vedere financiar și economic știe oricine ce este acest proiect dezastruos, care încercă cu mai bine de o sută de milioane sarcina statului. Din punctul de vedere politic el este o umilire monstruoasă, deoarece statul român se pune de bunăvoie sub jurisdicțiunea tribunalelor ordinare germane.

Sînt oare și au curajul să se numească români și bărbați politici oamenii aceștia, banda aceasta de aventurari cari vor să pună vîrf istoriei triste a celor trei ani din urmă dînd milioanele țării pradă străinilor și aservind juridicește statul român tribunalelor străine? Aceasta se numește politică? Patriotism este acesta? Și în ce țară din lume care ar avea cituși de puțin instinctul conservării sale propre s-ar putea petrece asemenea monstruoșității? În ce țară din lume care n-ar fi ajuns la treapta celei mai profunde corupțiuni, niște oameni, în mare parte venetici veniți de ieri d-alaltăieri nu se știe de unde, ar putea merge cu cutezarea așa de departe?

Cine sînt acei ce conduc destinele țării noastre? Cine sînt acei ce formează majoritățile în cele două Camere? Cine sînt acei cari ratifică astăzi *tale quale* proiectul așa-zisei răscumpărări astfel cum îl cere Berlinul? Nepoții, feciorii, demnii urmași ai fanarioșilor, membri d-ai comitetului bulgăresc, cîțiva alții de origini deosebite și foarte puțin români.

Acești oameni, acești străini cari au monopolizat liberalismul, patriotismul și naționalismul în țara românească vor astăzi, prin așa numita răscumpărare, să inaugureze independența statului român. Astfel primul pas pe care-l face această țară — independentă de fapt și cu prețul singelui și milioaneilor, cu prețul a trei ținuturi, cu prețul modificării silite a Constituției într-un sens contrariu voinței sale unanime — primul pas pe care-l face această țară în era independenței sale, și așa destul de scump plătită, este o înjosire din cele mai profunde și supunerea la un jaf colosal și pe față.

Aceasta este politica patrioșilor de industrie, politică de ruină și de rușine ale cărei urmări triste le va plăti scump această țară.

[21 decembrie 1879]

[„BINELE PUBLIC» NE-ADUCE ȘTIREA...”]

„Binele public” ne-aduce știrea că plecarea d-lui Boerescu la Berlin nu are de scop regularea definitivă a cestiunii așa-zisei răscumpărări, ci încheierea unei alianțe ofensive și defensive. Desigur că știrea aceasta, tocmai fiind atât de importantă, câtă să fie primită cu mare rezervă.

Fără a discuta cituși de puțin dacă o asemenea alianță este sau nu cu puțință, de e folositoare ori nu țării noastre, trebuie să mărturisim că auspiciile sub cari ni se prezintă ne face să nu-i dăm crezare.

După opinia noastră e destul ca un ziar să semnaleze o asemenea alianță pentru ca de-a doua zi toate tratările să fie rupte.

Trebuie să aducem aminte cititorilor noștri că alta, cu totul alta e maniera cabinetului german și îndeosebi a d-lui de Bismark de-a încheia alianțe. Cine știe, cui [i] trecea măcar prin minte, la timpul cuvenit, că Germania încheiasse alianță <în> [cu] Italia? Nu ministrul de externe al Italiei, nu vrun trămis extraordinar, [ci] un general, care părea a fi trecut prin Berlin mai mult de curiozitatea de-a studia Prusia, o-ncheiasse fără știrea altora decît a celui mai restrîns și mai înalt cerc guvernamental, poate fără știrea altcuiva decît a regelui și a cancelarului. Cu totul analogă a fost încheierea alianței cu Bavaria. La întrebarea lui Benedetti dacă Prusia are de gînd a-ncheia un tratat cu Bavaria se răspundea din Berlin : „Nu ! nu vom încheia un asemenea tratat.” Cînd, în urma războiului franco-german, se dovedi existența unui asemenea legămint, cabinetul german era acuzat de rea-credință față cu ambasadorul Franței. Atunci li se răspunde francejilor : „V-am asigurat cu drept cuvînt că nu vom mai încheia nici un tractat cu Bavaria, pentru că, pe cînd ne întrebați, noi îl încheiasem de mult deja.”

O eșecție de la regula deplinei discreții cu care Germania procede la încheierea alianțelor sale pare nouă alianță austro-germană, mărturisită fățiș, dar *pare* numai. Scopul acestei alianțe era tocmai ostentațiunea, era de a arăta Rusiei că, în cazul unei răcirii față cu Germania, tot ea pierde, izolîndu-se și ieșind din alianța celor trei împărați.

Repetăm dar că simplul fapt că un ziar e în pozițiunea de a comunica o asemenea noutate e un semn că noutatea e prematură, ba că ar putea fi cauza ca orice tratări să înceteze la moment. O alianță ofensivă și defensivă mărturisită în momentul de față, în care o încordare oarecare există între Rusia și Germania, ar fi un act nu tocmai prudent de provocațiune din partea Germaniei și cu totul imprudent din partea noastră.

Nouă îndeosebi ni se pare că „Binele public” e jertfa unei mistificațiuni bine minuite de către guvernarea roșii. Pentru a stîmpăra turburarea produsă în România prin convenția de răscumpărare roșii cred de cuviință a spune : „Iată prețul ce l-am obținut noi prin răscumpărare, alianța Germaniei și *implicite* a Austro-Ungariei”.

„Binele public”, făcîndu-se organul de propagare a acestei noutăți, ba combătînd eventualitatea unei asemenea alianțe, o acreditează și mai mult, încît pentru moment răscumpărarea ar trece ca un adevărat act de mîntuire națională, ca preț al unei puternice alianțe. Acesta este însă scopul roșiiilor, de a face să amuțească nemulțumirile contra răscumpărării prin răspîndirea unei asemenea noutăți prin chiar organe de ale opoziției.

Dar pe lingă acest scop mai există și altul. „Timpul” a atras mai întîi atenția cititorilor că, cu toată impetuozitatea cu care presa roșie combătea pe ruși, totuși actele d-lui Brătianu se potriveau minunat cu intențiile politicei marelui împărații vecine ; am căutat atunci cheia acestei ciudate coincidențe și ea se potrivea exact cu toată activitatea îndelungatei cariere politice a d-lui Brătianu. „Românul”, făcîndu-se a ignora întîi știrea, a scris totuși vro trei-patru articole drept răspuns, confirmîndu-ne și mai mult în credința că aceea fusese cheia adevărată a politicei roșii. Tot în acel articol am spus atunci că se pregătește un aparat de siguranță, o suplantare de ochii lumii, și anume prin persoana d-lui Boerescu, care ar avea de jucat un rol analog cu acela al d-lui N. Ionescu în timpul încheierii convenției ruso-române. După spatele ministrului oficial de externe se petreceau atunci toate, și pe cînd deosebite capacități problematice, ierte-nu-se espresia, erau încîntate de importanța diplomatică ce li se dedese și pe care o manifestau c-un fel de naivitate prin dese greșeli de ortografie în raporturile franceze, pe atunci îndărătul acestui paravan, compus din oameni sinceri, însă cu totul proaspeți și neexperimentați în diplomatie, se opera adevărata politică, alianța de fapt cu Rusia, renunțarea la neutralitate, încheierea convenției.

Ei bine, deși se zice *non bis in idem*, totuși lucrul e aproape analog cu cel petrecut odată. Străinătatea e încredințată că roșii sînt, cei mai mulți desigur fără știrea lor, realizatorii vestitei programe panslaviste a romanțierului Danilewski și că firma Rosetti-Brătianu e o firmă cu idei preconceptuate în politica esteroară a țării. Trebuie dar schimbată, trebuie

d. Boerescu ridicat oficial în capul partidului roșu, iar îndărătul noii firme facă-se voia ta, sfinte Vladimir !

E dorința constantă a cercurilor roșii ca în Europa să se risipească prevențiunile contra lor și paravanul ne pare d. Boerescu. Știri cu dibăcie răspîndite asupra rolului marelui om de stat, reîmprospătate cu aceeași dibăcie în organe străine ar fi deci proprii de-a reabilita pe roșii în ochii Europei ; pentru ca ei s-o poată amăgi din nou. Fondul politicii lor, confederațiunea danubiană în esență slavă, este acelaș de la 1848 și pînă astăzi, cel propagat prin „Republica română” de la Bruxelles, apoi prin „Pruncul”, care prunc rămînînd, pretinde că de atunci încoace s-ar fi operat o mare schimbare în obscura sa origine și că ar fi devenit azi neaș „Român”.

Aceasta ni se pare nouă explicarea noutății de alianță. C-o lovitură ea avea de gînd să înlăture și nemulțumirea țării contra răscumpărării și prevențiunile Europei contra roșilor.

Să nu se uite că avem a face cu o școală de politică esențial bizantină, pe care pînă azi veracitatea innăscută a caracterului românesc n-a fost în stare s-o nimicească și că aceea școală e mai departe decît oricînd de a îngriji de interesele țării, ci se servă de ele numai ca de pretexte pentru realizarea de ambițiuni personale, pentru crearea de reputațiuni uzurpate, pentru bunul trai a unei secte de oameni cari, lipsiți de umbră de merit chiar, vād în statul român mijlocul temporal pentru realizarea planurilor lor de comoditate individuală. Pentru asemenea oameni orice mijloc de acreditare și de reabilitare e binevenit, chiar dacă un asemenea mijloc ne-ar atrage cele mai mari greutăți exterioare.

[30 decembrie 1879]

[„O VORBĂ SERIOASĂ...”]

O vorbă serioasă cu confrății de la „Binele public”.

D. G. Vernescu, în discursul său de la Camera cu ocazia votării răscumpărării, a emis aserțiunea că guvernul de atunci (conservator) n-ar fi făcut nimic în privirea contractului încheiat între Societatea acționarilor și Staatsbahn.

În numărul său de azi „Binele public” repetă aserțiunea aceasta și dă totdeodată crezare celor spuse de d. Brătianu, că partidul conservator ar fi fost pentru votarea concesiiei Stroussberg cu condiția de a se vota Austriei, îndeosebi d-lui Offenheim, linia Suceava—Iasi.

Atît aserțiunea d-lui Vernescu cît și aceea d-lui Brătianu sînt inexacte.

În privirea contractului cu Staatsbahn cabinetul conservator a făcut din contra tot ce-a putut face. Prin adresă anume, trimisă Societății acționarilor, guvernul de atunci a declarat că acel contract [i] consideră ca fiind contrar convenției primitive și celei adiționale, deci ca un act nul și neavenit, care nu schimbă întru nimic raporturile statului cu Societatea și din care nu rezultă absolut nici o îndatorire pentru stat, nerecunoscînd el în nici un chip și sub nici o formă acea tranzacțiune.

În privirea punctului al doilea ni se pare că d. Brătianu a dat destule dovezi despre arta sa de a spune dezghețat *neadevărul* pentru ca să i se poată da crezare. Cumcă linia Suceava—Iasi, precum și linia Ploiești—Predeal, a putut fi exigență a Austriei e cu puțință și lesne de explicat, însă nu din cauze economice. Cea dentii linie se cerea poate de Austria, deși nu afirmăm, în timpul *bandelor bulgare*, a căror existență a confirmat-o și istoricul Jiricek, adevă în timpul în care se făceau încercări de-a da curs cestiunii Orientului.

Cea de-a doua a putut fi cerută în vederea războiului oriental.

Oare nu era pentru Austria important de-a ajunge cu oștirile în București cu douăzeci de ore înaintea rușilor ?

Putința de preîntîmpinare, de prevenire este însă adescori o piedică a mișcărilor intenționate, deci o garanție reală a neutralității.

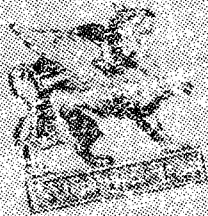
Interesele economice ale Austriei e evident că nu pierdeau nimic dacă liniile ar fi fost în orișice mini, căci importul Austriei era și așa garantat în libertatea lui, fie prin tractate internaționale de drept public european, fie, ca mai tîrziu, prin convenție, încheiată direct cu noi. Prin aceste două linii, chiar dacă s-ar fi cerut de conservatori, ceea ce contestăm, s-ar fi garantat totuși absoluta libertate a țării de-a opune uci armate de invazie o altă armată. Deci liniile acestea două au mai mult o importanță politică, deși dorim, desigur că împreună

Fragmente

O r i e n t .

von
Dr. Jakob Ph. Fallmerayer

Grüner Verlag

Erstausgabe mit Zusätzen

von Dr. Jakob Ph. Fallmerayer

1845

7. Tratatul lui Jakob Ph. Fallmerayer, Fragmente aus dem Orient, citate

GESCHICHTE
DER
BULGAREN.

VON
CONSTANTIN JOS. JIREČEK.

PRAG 1876.

VERLAG VON F. TREFSKY.

și al lui Constantin Jos. Jireček, *Geschichte der Bulgaren*,
de Eminescu.

cu confracții de la „Binele public”, ca să nu avem în vecii vecilor trista necesitate de-a ne servi de ele în acest înțeles.

Această importanță însă le lipsește cu totul căilor Stroussberg, încît chiar dacă d. Brătianu ar fi vorbit adevărul, ceea ce nu face nicicînd, totuși deosebirea ar fi enormă.

Ar fi, credem, practic dacă confracții de la „Binele public”, în loc de a arunca asupra conservatorilor bănuiele, bazate cel mult pe vorbele d-lui Brătianu, s-ar informa din acte oficiale, bunăoară din acele ale Consiliului de Miniștri din timpul d-lui Lascaș Catargiu, asupra relului conservatorilor în cestiunea drumurilor de fier.

Sîntem pozitiv încredințați că ar înceta o dată pentru totdeauna incriminările în privirea convenției Bleichröder, a concesiilor Crawley, a răscumpărării proiectate etc. etc.

„Binele public” nu poate pretinde de la noi ceea ce însuși n-ar face, a publica adevărate acte scrise și iscălite în plin secret de stat; dar a se convinge s-ar putea, și atunci incriminările ar curge cu totul la altă adresă, foarte actuală și foarte accentuată cînd e vorba de interese străine. Un lucru îi putem asigura pe confracții de la „Binele public”. Există oameni cari au iscălit numele lor alături cu conservatorii contra convenției Bleichröder și contra concesiilor Crawley, dar cari în taină au agitat pentru ele, și <că> acești oameni, după propria lor mărturisire, nu sînt conservatori.

Sapientii sat.

[5 ianuarie 1880]

[„SÎNTEM ÎN AJUNUL REDESCHIDERII ADUNĂRILOR...”]

Sîntem în ajunul redeschiderii Adunărilor, deci a înregistrării pur și simplu a răscumpărării căilor ferate. Poate că din opoziție se vor mai ridica unii oratori, nu spre a convinge majoritatea de votatori, ci spre a împăca conștiința lor proprie; rezultatul final va fi însă încheierea catastifului de fără-de-legi ale anului 1879 prin votarea mecanicească a proiectului în forma în care-a ieșit din Senat, deci: emisiunea de 250 milioane împrumut direct al statului, prefacerea statului român în acționar german justițiabil înaintea tribunalelor din Berlin, punerea lui pe picior egal cu oricare alt acționar, primirea din parte-ne a tuturor îndatoririlor Societății.

Acest din urmă punct e mai grav decum s-ar crede. Prin admiterea noii convențiuni primim contractul cu societatea *Staatsbahn*, contract care pînă acum a fost declarat din parte-ne ca nul și neavenit. Din momentul însă ce devenim societari și părăsim rolul distinct ce ni-l crease convenția de la 1872, se înțelege că, în calitate de societari, ne ridicăm noi înșine în contra noastră, recunoaștem noi toate contractele și îndatoririle Societății de obligatorii pentru noi și, chiar dacă n-am voi s-o facem aceasta, societarii din minoritate ne vor sili, chemînd, la caz de nevoie, pe statul român înaintea judecării nu numai civile ci chiar penale, pentru neglijare de interese și pentru rea-credință.

Odată aceste frumoase perspective deschise pentru cursul anului de la mîntuire 1880, mai rămîne o altă cestiune de lămurit. În orice caz toate elementele cari nu sînt curat roșii și-a terminat rolul lor înăuntrul cabinetului Brătianu. Dar de-ar fi d. Sturza, care a dus la bun capăt întreaga întreprindere, de-ar fi d. Crețulescu, care s-a distins prin tăcere în toate cestiunile pendente, de-ar fi d. Cogașnică, care din energie om de stat de odinioară a devenit astăzi profesor de stilistică în materia circularilor, toți aceștia nu-i mai sînt trebuitori d-lui Brătianu și credem că nici unul din dumnealor nu-și vor fi făcînd iluzia că d. Brătianu, din pură grațitudine, îi va ține mai mult decum i-au trebuit. Deja se împart posturile diplomatice din străinătate între diferiții membri ai cabinetului, pentru a-i mîngia pe cîțva timp măcar de stingerea sumară a aureolei ministeriale. Ba unul e destinat pentru Roma, ba altul pentru Berlin, ba unul — dintre toți fără îndoială cel mai inteligent — va rămînea cu totul pe jos.

Urmașii? Indiferent lucru.

Fiecare roșu e bun de ministru. Dar de-o fi d. Pătărlăgeanu sau d. Flevea, d. Fundescu sau d. Costinescu, tot una. Egali în cunoștințe, egali în putere intelectuală, în caracter și prin origine — adică din popor, numai nu din cel românesc — oricare din acești domni ar șede pe banca ministerială înaintea unui Senat de Mihălești sau a unei Camere de Serurii, spiritul public, dispus spre ironie, dezgustat de trebile politice și avînd pierdută orice speranță într-un

viitor mai sănătos, va înregistra cu acei ris caracteristice și cam sceptic al românului noile nume ridicate la rangurile cele mai-nalte pe cari țara noastră le poate da. Va zice publicul de pildă că studiile filologice ale d-lui dr. Barbu Constantinescu a început a se lega în spice și că e speranță că eventualul ministru al învățăturilor publice — care-o fi — bazat pe acele studii aprețuite în congresul filologilor de la Florența, va introduce în școli limba și literatura unui neam cam oacheș care pe noul ministru eventual îl interesează din cauze cu totul altele decât cele filologice; va zice un alt glumeț că evreii din Galiția au mare talent pentru finanțe chiar cînd n-au învățat decât patru clase primare și cursul de pișcherlic de la redacția „Românului”; va zice unul una, altul alta . . . dar toate acestea nu vor folosi la nimic. Neamul românesc — rîzător de felul lui — își va îneca în jocuri de cuvinte neputința de a fi guvernat de altcineva decât de niște venituri, și lucrul își va urma calea lui naturală.

D. Dr. Barbu Constantinescu merită deosebite laude. Dumneasa e singurul român care s-a ocupat mai profund cu limba și literatura acelei rase cam negre care cutreieră țările Dunării de Jos și ai cărui unii din descendenți promit a ajunge departe. Ca lăutari [î]i cunoaștem, ca geambași asemenea, apoi cînd ea bucatari, cînd ea jurnaliști, cînd ea deputați deci — și la mai mare — poate s-avem norocire a-i vedea și ca miniștri, chiar dacă n-ar fi la altceva decât la trebile bisericesti și a învățăturilor publice.

Noi sîntem fără îndoială cei mai liberali și mai egalitari oameni din Europa. Un singur stat nu ne întrecea, dar era egal cu noi : Statele Unite ale Americii. Ei bine, le vom întrece. În America, de pildă, negrii n-au ajuns încă miniștri, rasa anglo-saxonă fiind prea susceptibilă. România — ajunsă astăzi la culmea gloriei și prosperității — va întrece chiar pe acel stat rămas în urmă intru ale democrației.

E într-adevăr barbar și demn cel mult de timpii lui Matei Basarab și ai lui Vasilie Lupul ca colorarea pielii — oricît de neagră ar fi — și deosebirea de origine să mai fie o cauză de deosebire între cetățenii unui stat democratic ca al nostru. Acei doi voievozi opreau de ex. prin legiuirile lor pe neamul studiat de d. dr. B. Constantinescu de-a ajunge la popie, necum la deputăție sau ministeriu. Cauza acelei opriri era că asemenea cuvioși părinți, brodindu-se cam buzați și negri, s-ar fi stricat evlavia și se făcea biserica de ris și de ocară — căci erau ciudați și răi românii din vremea lui Matei Basarab. Halima numai cite vorbeau; ba de biserici de urdă de le suflă vîntul și le curge untul, ba de părintele Porgație făcător de predicăție, ba de părintele Mătrăgună cel de viță bună, c-un comanac care cînd îl punea în cap cădea pe umeri, încît, de nu era arhiereul șolduros, mergea comanacul pînă jos, ba de mantia părintelui care citu-i țara românească nu e ată s-o cîrpească, ba de cizmele lui cele încăputate, care cînd fugea în potloage se oprea, și cite altele de toate. Românii dracului le scosese țiganilor alt crez, alt *Tatăl nostru*, ba chiar o anume slujbă de Paște, toate acestea păstrate încă în memoria poporului în niște recitative vechi.

Ei, au trecut vremile acelea.

Astăzi poate chiar trebile bisericesti să intre sub oblăduirea vreunui strănepot a vestitului părinte Porgație, făcător de predicăție, despre care vorbesc acele recitative de mai sus și — mai știi — să modificăm chiar ritul după indicațiunile acelor minunate rămășițe de satiră populară. Sub auspiciile ideilor nouă și a oamenilor noi — cam negri — se poate ca Sf. Sinod să hotărască într-un avînt de progres ca să ne facem Paștele în loc de cu ouă roșii cu „buruiiană în frunză lată, la rădăcină răsfoiată, căreia rumânii-i zic hrean”.

Acestea sînt deci auspiciile noii ere de progres și de mărire care ne așteaptă, conduși fiind spre acest frumos viitor de mîinile părintești ale d-lui S. Mihălescu și a altor personaje pe cît de ilustre pe atît de vrednice de ilustrațiune. Nu știm de ce, de cite ori gîndim la acest măreț viitor și la marii oameni cari-l inaugurează, ni se pare totdeauna că România — care produce de toate, ca țară bogată și liberală ce este — numai cînepă prea puțină produce.

Idiosincrazie!

[9 ianuarie 1880]

[„ORGANUL MARELUI OM DE STAT...”]

Organul marelui om de stat, în numărul său de azi, dă povețe de purtare opoziției atît ca presă cît și ca reprezentăție națională.

„Presă” spune mai întîi că la noi nu există decât opoziție sistematică, care vede toate lucrurile numai prin prisma unei pasiuni oarbe și e totdeauna nedreaptă, veninoasă, absurdă șel.

Opoziția — zice organul marelui om de stat — pentru ca Corpul electoral să se poată pronunța între partidul guvernului și dînsa, câtă să arate cum trebuie să se urmeze în toate cestiunile ce sînt la ordinea zilei.

Ne vom permite să vorbim puțin în privința acestor două puncte cu organul marelui om de stat și o vom face aceasta cu sîngele cel mai rece, pentru că, atunci cînd adversarii noștri bat cîmpii sau înșiră la platitudini și banalități în coloanele foilor lor, nouă nu ne inspiră cîtuși de puțină supărare.

Este adevărat că sînt în foile guvernamentale, și încă adeseaori, niște blagomanii așa de nesăbuite încît e peste puțină să le citim fără să ne cauzeze un fel de nervozitate, dar în toate cazurile nervozitatea aceasta nu se numește necaz, ci haz. Bunioară citim în „Românul” o lungă *tartină*, cum se zice franțuzește, presărată din destul cu teorii, cu aforisme și cu sentințe politico-filozofice cam de felul acesta : „Reacțiunea la noi nu are nici partidă nici drapel”, sau : „Numai la națiunile libere și liberale se pot naște oameni mari”. Acest fel de producții literare a adversarilor noștri, departe de a ne supăra, ne inspiră uneori cite un articol vesel.

Organul marelui om de stat zice dar că opoziția de astăzi este sistematică, șicanatoare și veninoasă. Să stăm strîmb și să judecăm drept. Nu s-a împlinit încă anul de cînd din această opoziție sistematică, șicanatoare și veninoasă făcea parte și marele om de stat în capul marelui partid al Centrului. Între organele cari au luptat cu multă energie contra politicii guvernului d-lui Brătianu, cel mai energie, ce-i drept, era organul marelui om de stat și al marelui partid. Dar ce e și mai drept este că, îndată ce marele om de stat a făcut la dreapta-mprejur și a trecut la stînga, bugetul a primit cu căldură în brațele sale părintești pe marele partid și agurida s-a făcut miere. A încetat dar și marele om de stat și marele partid și organul respectiv d-a mai face opoziție sistematică, șicanatoare și veninoasă. De unde acum citeva luni cei de la putere erau niște Hoedeli și niște Nobilingi, niște apilpisiți, buni de atîrnat în furci, astăzi sînt niște patriotissimi buni de pus pe rană. Așa e luna, așa sînt și roșii, partidul de la putere : cînd sînt răi sînt răi, cînd sînt buni sînt buni, și astfel „Presa” și marele partid al cărui organ dînsa este nu face opoziție sistematică. Dacă s-ar mulțumi însă să păstreze numai pentru sineși această onestă liniie de purtare în viața publică n-am avea nimica de zis, fiecine își are obrazul său. Fiindcă însă ne dă povețe să urmăm și noi exemplul marelui partid, îi răspundem cu destulă părere de rău că nu toate obrazele duc deopotrivă la tăvăleală.

Pentru ca națiunea — zice „Presa” — sau mai bine Corpul electoral să se poată pronunța între partida guvernului și aceea a opozițiunii, este indispensabil ca membrii opozițiunii să nu se mărginească în polemice sterile, în logomahii obositoare, în injurii și invective necuviincioase pentru oameni cumsecade ; să nu se țină în regiuni nebuloase, în generalități vagi și neprecise, ci să aibă *simțul practic al unei partide ce aspiră a lua puterea* și să arate cum crede ea că trebuie să se urmeze în toate cestiunile ce sînt la ordinea zilei. Numai astfel opozițiunea va fi ascultată, stimată și va putea să-și pregătească calea puterii.

Cuvintele organului marelui om de stat le găsim minunate ; facem însă oarecari rezerve, intru cît ne privește, în privința *simțului practic al unei partide ce aspiră a lua puterea*, pentru că, oricît de legitime ar fi aspirațiile unui partid d-a lua puterea, sînt, precum spuserăm mai sus, în această lume obraze și obraze ; „practicitatea simțului” dusă prea departe ar ustura unele obraze mai subțiri din firea lor. Dar să revenim la vorba începută.

Facem o întrebare „Presei”. Dacă e să turnăm la teorii și la sentințe politico-filozofice, atunci să știm de ce e vorba, de glume nu ne dăm în lături ; dar dacă e vorba să vorbim serios, ce însemnează cuvintele : „polemice sterile”, „logomahii obositoare”, „generalități vagi și neprecise” ? Și apoi ce va să zică „a arăta opoziția cum crede ea că trebuie să se urmeze în toate cestiunile ce sînt la ordinea zilei” ?

Să luăm, de pildă, cestiunea la ordinea zilei, o cestiune în adevăr foarte mare, pretinsa răscumpărare a căilor ferate. Ce atitudine a avut, în general, opoziția față cu această cestiune ? *Polemice sterile* au fost studiile publicate prin „Binele public” și prin „Timpul” ? *Logomahii obositoare, generalități vagi și neprecise* au fost publicația onor. d. Manolache Costache și discursurile membrilor opoziției din Corpurile legiuitoare asupra acestei cestiuni ?

În toată lupta aceasta privitoare la cestiunea căilor ferate, opoziția a spus limpede și răspicat : tranzația este o pretinsă, o falsă răscumpărare, printr-însa statul păgubește cifra exactă *atîtea* milioane, afară de aceasta se unulește într-un chip nemaipomenit punîndu-se de bunăvoie sub jurisdicția tribunalelor ordinare germane ; prin urmare votăm contra ei. Acestea sînt oare „generalități vagi și neprecise”, cum zice organul marelui om de stat ? Dar ceva mai mult ; opoziția a dovedit chiar că cestiunea a fost ațîțată de guvernul român care, printr-o tactică începută de mult și susținută cu încăpăținare față cu Societatea acționarilor, a provocat o stare de lucruri ce nu mai putea continua. Cînd opoziția a cerut guvernului, în secțiile Senatului, să-i comunice corespondența cu Berlinul privitoare la cestiunea căilor ferate, spre a ști cum și ce fel

ni se impune rezolvarea acestei cestiuni și de ce gravitate este această impunere și cari sînt cauzele ei, guvernul a refuzat să comunice vrun act. Cum ar fi voit organul marelui partid ca opoziția, atît în Camere cît și prin presă, să se pronunțe mai puțin vag și mai precis în cestiunea preținsei răscumpărări?

În privința șicanei, absurdității și relei-credințe în polemica de toate zilele a partidelor, iarăși am dori să-și amintească organul marelui partid de șicana, absurditatea și reaua-credință a organelor partidului cu care se află azi la putere marele om de stat, pe cînd acest mare om de stat se afla instalat destul de confortabil în domiciliul partidului conservator, atunci la guvern. Pe atunci s-a întîmplat ca tocmai marele om de stat să înfigă un cuțit în simul României, iar cadavrul ei sîngerînd să-l arunce la picioarele contelui Andrassy; și cu ocazia acestei grozave întîmplări monitorul patrioților de industrie a apărut în chenar negru, chemînd fulgerile cerului asupra vînduților la austro-maghiari și îndeosebi asupra marelui om de stat. Noi ce numai că „Hoedelii” și „Nobilingii”, cam neduși pe la biserică, neavînd multă trecere înaintea cerului, blestemele acelea nu au fost ascultate și capul marelui om de stat a scăpat teafăr; altfel n-am fi avut fericirea de a-l vedea astăzi că ne-a uitat domiciliul — îl credem pe cuvînt — nici plăcerea de a primi lecțiuni de corectitudine și onestitate politică de la organul d-sale.

[10 ianuarie 1880]

[„TOTDAUNA ÎNAINTEA UNUI VOT...”]

Totdauna înaintea unui vot economicos sau a unor discuții economicoase guvernul se-nblinzește, iar ziarele lui foiesc de făgăduințe. Acum, cînd crapă lemnile și pietrele de ger, „Românul” încălzește sufletele tremurătorilor contribuabili arătînd ce admirabilă situațiune (mîncinoasă) financiară e aceea a guvernului roșu și ce multe proiecte minunate pentru a fericii nația va vota marele partid național-liberal *in majorem Romaniae gloriam*.

De cîte ori vedem pe marii magistri ai partidului fanariot făgăduind și iar făgăduind ne vine în minte capitolul lui Ma(c)chiavelli asupra cestiunii dacă un principe, în cazul nostru oamenii politici, se cade sau nu să-și fie cuvîntul.

Ilustrul prozator al sutei a șasesprezecea spune că, o dată ajunși la putere, bărbații politici n-au nevoie să se fie de cuvînt și nu le va lipsi nicicînd un pretext de a îmbrobodi și înfrumuseța călcarea făgăduinței lor. Trebuie însă să fii meșter, urmează scriitorul italian, în arta de a îmbrobodi calitatea vicleniei, în meșteșugul de a o ascunde și masca. Oamenii sînt atît de mărginiți și atîrnă atît de mult de presiunea momentului încît acela care voiește să-i tragă pe sfoară află totdeauna oameni cari să se lase a fi înșelați. Din vremea lui autorul citează pe papa Alexandru VI (Borgia), noi, din vremea noastră, cităm pe d-nii Rosetti-Brătianu. Acel papă n-a făcut nimic altă decît să-nșele, ba nici a gîndit vrodată la altceva decît la amăgire și cu toate acestea s-au găsit pururea oameni cari s-au lăsat a fi înșelați de el. Nicicînd un om n-a avut o mai mare dibăcie de-a asigura dezghețat și de-a făgădui cu mari jurăminte ceea ce nicicînd n-a ținut. Totuși au izbutit în toate planurile și intrigile lui după dorință pentru că cunoștea lumea din partea aceasta a ei. Oamenii politici nu trebuie să aibă virtuți, ci numai *aparența* lor. E foarte primejdios de-a fi pururea onest; însă *a părea* evlavios, de bună-credință, uman, cu frica lui Dumnezeu, onest, *a părea toate acestea e foarte folositor*. Omul politic nu trebuie să observe totdeauna ceea ce în ochii oamenilor e virtuos; adesea pentru a se mîntînea la locul lui trebuie să înfrîngă buna-credință, iubirea de oameni, unanitatea, religia. Căta însă să se păzească ca nicicînd să nu iasă din gura lui o vorbă care să nu fie mărturisirea celor cinci virtuți pomenite mai sus. Tot ce iese din gura lui trebuie să respire milă, bună-credință, unanitate, onestitate, evlavie. Nimic însă nu e mai necesar decît *aparența* acestor virtuți. Căci oamenii judecă mai mult după ochi decît după bunul-simț. Toți au ochi deschiși, puțini dreaptă judecată. Toți văd ceea ce *pari a fi*, puțini oblicese cum ești. Mulțimea e totdeauna cu aparențele și cu succesul. Toată lumea e plină de plebe, iar cei puțini, cari sînt mai cu minți, nu ajung să vorbească și ei decît atunci cînd mulțimea, care în sine nu are nicicînd putere, nu mai are încotro și simte nevoie de un sprijin.

Această mică lecție din Ma(c)chiavelli ni s-a părut necesară pentru că zilele n-au intrat în sac și făgăduințele au rămas și azi tot atît de ieftine ca-nainte de-o mie de ani.

Așadar făgăduiți d-nilor roșii, jură-te d-le Brătienne, vorbiți strîmb mari oameni ai ortalei, totdeauna se vor găsi oameni cari să se lase amăgiți, iar de cei puțini cari nu se lasă poate

să nu vă pese. Autoritatea puterii pe care o aveți în mână, miile de interese mari și mici cari sînt strîns unite cu posesiunea autorității statului vă garantează că mulți oameni sînt lacomi după pretextul de-a vă urma și de-a fi părtași cu d-voastră la exploatarea țării. Dați-le aceste pretexte și vor fi pururea bucuroși de-a vă urma. *Mundus vult decipi, ergo decipiatur.* Lumea voiește, e setoasă de-a fi înșelată, înșelați-o dar!

„Binele public” vestește că joi, la 8 ore seara, s-a ținut în sala de la Grand Hôtel du Boulevard o întrunire la care au luat parte diferiți alegători din toate colegiile electorale ale Capitalei cu scopul de-a se constitui o partidă cu principii naționale și sincer liberale, cu totul deosebită de partida așa zisă „naționale-liberale” care se află la putere.

După citirea programei, care indica cuvintele pentru cari e necesară formarea și organizarea unei partide de liberali onești cu sentimente într-adevăr patriotice și cu principii sincer liberale, d. G. Vernescu a recapitulat într-un discurs evenimentele prin care am trecut de trei ani încoace, paguba și umilința la cari am fost continuu espuși sub conducerea celor doi bărbați influenți de la putere. Dumneasa a atins mai toate cestiunile de căpetenie interne și externe cari s-au rezolvat fără știrea și peste voia țării, a demonstrat cît de rea și cît de periculoasă e sistema înstrăinării ce se practică astăzi și a dezvoltat punctele principale din programă.

După aceea Adunarea a ales un comitet de 23 membri și pe d. Vernescu ca președinte al acestuia. Comitetele e însărcinat cu organizările ulterioare.

Felicităm formarea și organizarea unui partid liberal care să nu fie condus de principiile mac(e)hiavelice ale roșiilor. Partide cari urmăresc cu sinceritate realizarea ideilor lor, partidele pentru cari principiile nu sînt numai pretexte și fraze pentru a amăgi lumea vor fi totdeauna folositoare. Ceea ce se cere însă de la ele în mod absolut e ca să rămîie pururea credincioase lor înșile, să nu se abată de la calea ce și-au prescriis-o, pentru ca alegătorii și poporul în genere să știe cu cine are a face, să știe cu certitudine valoarea cifrei nouă pe care-o admit în socotilele lor politice. Păreră noastră este că nici un partid onest, oricare ar fi principiile lui, nu e nefolositor țării. Principii greșite de ex. pe mîna unor oameni onești sînt mai folositoare decît principii foarte bune în minile unor panglicari. Căci adevărul într-un stat nu stă pe atita în *idei*, pre cît în *caracter* și simburul moral, seriozitatea de caracter și de aspirațiune formează adevărata greutate a unui grup de oameni politici, nu bruma de idei culese de prin cărți. C-un om care dorește binele statului și numai pe acesta poți discuta, c-un om însă pentru care binele statului e numai un pretext, iar binele lui propriu ținta adevărată nu există discuție, căci cu apetitul nu se discută decît punîndu-i înaintea perspectiva de-a-l îndestula și mai bine.

În ședința de ieri a Camerii majoritatea guvernamentală, crezînd că e încă la ordinea zilei cestiunea evreilor, care creea deosebiților membri ai opoziției o atitudine excepțională prin împrejurarea că nu era o cestiune de partid, a ales pe d. Carp în comisiunea bugetară cu 67 voturi din 69 votanți, căci opoziția a votat cu bile albe.

La acest act, prin care d-nii Căstinescu, Serurie și Pătărlăgeanu avuseseră înalta bună-voință de-a-și exprima încrederea în d. Carp, deputatul colegiului I de Vaslui a răspuns prin o demisie netă, motivată astfel:

Domnilor,

Vă mulțumesc pentru încrederea ce mi-ați arătat alegîndu-mă în comisiunea bugetară; însă vă rog să mă dezlegați de această sarcină, pe care nu pot să o primesc; și iată motivele pentru care nu pot.

Aceste motive sînt aceleași cari în alte ocazii au făcut pe mai mulți membri din minoritate de a nu primi ca numele lor să figureze în comisiunile numite de majoritate. Atunci am fost acuzați, dacă nu mă înșel, de d. Dimancea și de d. Cămpineanu, membri ai majorității, că noi dovedim prin aceasta că sîntem o opozițiune sistematică și că înșine ne dezbrăcăm de dreptul de control ce opozițiunea trebuie să exercite asupra actelor majorității și ale guvernului.

Așa a fost ni se pare argumentațiunea majorității și ea ar avea temei dacă majoritatea ar fi păstrat, în diferite asemenea ocazii, uzul parlamentar, așa cum se practică în toate țările constituționale din lume.

E adevărat că opozițiunea trebuie să exerciteze controlul său asupra faptelor majorității și ale guvernului, însă atunci trebuie ca opozițiunea să o facă ca atare, iar nu fiecare membru individual. Și cum ajungem la acest scop? În mod foarte limpede și ușor: *Majoritatea se adresează la minoritate și-i cere să delege un reprezentant care să figureze în culare sau culare comisiune și atunci acel care este ales nu este alesul majorității, ci e delegatul minorității, care vine în numele ei să exercite controlul pe care dv. cereți să-l aplicăm noi.* Ei bine, niciodată acest uz, constant în toate parlamentele lumii, nu a fost urmat de majoritatea noastră. La diferitele alegeri de comisiuni ori nu s-a ales nimeni din minoritate

sau, daca s-a ales, a fost *in urma designatiunii benevole a majoritatii*, inelut aji pus pe membrul ales din minoritate in pozitiune de a se crede de către cineva că el a fost ales numai pentru că majoritatea l-a crezut mai apropiat de dinsa. Ei bine, o asemenea situatiune, ca membru din minoritate, eu nu pot să o primesc, precum n-au primit-o nici colegii mei in alle ocaziuni.

Dacă am primit a fi membru in comisiunea de idigenat este pentru că in cestiunea evreilor eu am fost cu totul de altă părere de a celoralti membri din minoritate și prin urmare aveam libertatea acțiunii in această cestiune. In celealte cestiuni însă sînt unit in idei cu minoritatea și de aceea vă rog ca pe viitor să nu mai alegeți membri din minoritate in comisiunile ce alegeți, sau, daca voți să alegeți, atunci vă rugăm — și cred că exprim opiniunea întregel minorități — să ne futebați și pe noi care e persoana ce delegăm și prin urmare autorizată de a vorbi in numele minorității.

Aceste puține cuvinte au dat ocazie la o adevărată furtună într-un pahar cu apă

[13 ianuarie 1880]

[„FACEȚI INTERESELE...»...”]

„Faceți interesele străinilor în paguba țării” — aceasta era una din frazele stereotipie pe care partidul astăzi la cîrmă o arunca odinioară guvernului conservator, aceasta era una din armele bogatului arsenal de insinuări, de neadevăruri, de calomnii, cu care oneștii patrioți de industrie, afișind pe atunci un dor nesecat de interesele țării, combătea pentru răsturnarea partidului conservator și inaugurarea regimului virtuții.

Lupta lor neleală a reușit și de patru ani de zile țara a putut vedea care dintre cele două partide adversare ce s-au succedat ca atari la putere a făcut și face interesele străinilor în paguba țării.

A fost în adevăr un interes mare pentru Rusia a ne tîri armata peste Dunăre „fără zapis, chezășie, nici amanet”, a se folosi de ajutorul acestei armate spre a sili pe leul de la Plevna să se dea prins în vizuina sa și apoi a ne lua Basarabia.

Cine a ajutat pe împăratul Rusiei, cu un zel vrednic de cel mai credincios curtezan al său, să-și îndeplinească aceste interese? Cine a fost acela care, aflînd de la prințul Gorceiacov încă din iunie 1877 că Basarabia ne este hotărîită spre jertfă și, fără a face Camerelor nici o împărtașire despre această nenorocire ce ni se pregătea, a dat totuși peste două luni ordine armatei să treacă Dunărea și să combată alături cu armata împărătească?

Toate acestea le-au făcut oamenii cari, pe bună dreptate și din chiar senin, convingși că nu spun adevărul, ne aruncau nouă fraza: „Faceți interesele străinilor în paguba țării”.

Finanțiarul partidului de la putere atîta măcar trebuiau să știe, că rubla nu are o valoare de patru franci, că, această monedă primindu-se la noi pe o valoare mai mare decît cea adevărată, rublele trebuiau firește să năpădească și să rămîie în țară și că, îndată după retragerea armatei rusești, găsindu-se cu piața inundată de ruble, trebuia neapărat să reducem cursul lor la adevărata valoare.

Cu toate acestea la intrarea armatei rusești în țară, prin un decret al guvernului, s-a fixat cursul rublei la patru franci. Era în interesul armatei imperiale și prin urmare în interesul guvernului ei și al tuturilor speculanților, întreprinzătorilor și gheșeftarilor evrei ce urmau pas cu pas acea armată ca moneda cu cari ei intrau în țară să aibă un curs cit s-ar fi putut mai ridicat cîtă vreme ei se aflau aici.

Prin ridicarea cursului rublelor s-a adus un cîștig de cîteva milioane străinilor, cari le-a lăsat pe piețele noastre, și tot atîta pagubă acestor piețe s-a cauzat prin scăderea, ce devenise neapărată, a acelu curs.

Ilustrul Warszawsky, care trebuie să fi tras mult folos din plusul valorii rublelor la noi, a avut trebuință de care de rechiziție. Mult și-a bătut capul, mult s-a chinuit pînă să dea de un alt personaj, și mai ilustru, și să-l convingă a-i da o mîină de ajutor. Populația română, în vreme de iarnă, a fost dată cu chirie lui Warszawsky, pe cale administrativă, de către d. Simion Mihălescu, actual senator liberal-național. Românii cu carele și vitele lor, luați de boilie și de zor din vatră, au fost duși sub boldul suliții căzăcești pînă la poalele Balcanilor. Unii au pierit, și cîți au rămas s-au întors la vatra lor ca vai de ei, fără car, fără vite și fără putință sau speranță de vro îndreptare a soartii lor.

Toate aceste jertfe ale românilor în interesul cui erau făcute? În interesul dd-lor Warszawski — Mihălescu și al armatei rusești.

Nenorocirile războiului au trecut și au venit după diasele urmările lor : pierderea Basarabiei și cestiunea izraelită. Ale cui interese le-au apărat patrioții de industrie în cestiunea izraelită? Dacă în Adunarea națională opoziția nu ar fi avut câteva voturi mai mult peste o treime proiectul guvernului desigur ar fi trecut. Și ce era acel proiect? Ale cui interese se făceau printr-insul? Ale țării sau ale Alianței izraelite? La aceste întrebări să răspundă țara, al cărei sentiment, exprimat cu energie și din norocire cu eficacitate, atit prin presă cit și în Adunările de revizuire, a condamnat și a zădărnicit tendințele ultraevreofile ale guvernului.

Astăzi la ordinea zilei avem cestiunea preținsei răscumpărării a căilor ferate. Mai este oare nevoie să vorbim în fond despre această afacere? Mai poate fi cineva atit de naiv, sau atit de neprișepător, încit să nu vază că tranzacția asupra căreia se desbate azi în Cameră, spre a o pune în acord cu poruncile primite de la Berlin, este un joc ruinător și o umilire monstruoasă pentru țară? Și în interesul cui se păgubește și se umilește statul român? În interesul străinilor.

Această colosală și „strălucită afacere” produce însă atita zgomot și atita lumină încit eclipsență și acopere altele mai mici și mai puțin strălucite, dar totuși îndestul de caracteristice. Astfel de exemplu „Binele public” conține astăzi câteva rinduri în privința unei alte daraveri, nu puțin însemnate, dintre un concesionar străin și statul nostru. E vorba de un d. Ward, căruia i s-a confiscat legal o sumă de 300000 de franci acum vro cîțiva ani — pare-se sub guvernul reacționarilor — și care astăzi își va recăpăta garanția confiscată, pe motiv de *echitate*. Din rindurile pe cari le reproducem mai jos după „Binele public” se va vedea ce însemnează acest cuvînt: *echitate*. Sînt interese străine în joc, o putere străină se face apărătoarea acestor interese, și guvernul național-liberal cată să le îndeplinească.

Interesele străinilor dar, și numai aceste interese sînt, din nenorocire, dezideratul politicii patrioticeului guvern. E foarte natural să fie așa, de vreme ce acei ce conduc partidul de la putere — și asupra acestui punct vom reveni — nu sînt decit străini, străini prin origină, prin moravuri și prin educație.

Acei ce compun grosul acestei armate de flibustieri politici sînt bugetofagii, cumularzii, gheșefarii de toată mina, cari, în schimbul foloaselor lor individuale, dau conducătorilor lor o supunere mai mult decit oarbă. Într-o țară unde nu se munește decit foarte puțin, unde nu există altă industrie decit bugetul și gheșefurile publice și unde societatea, fără a fi în stare să producă ceva, a contractat toate nevoile societăților avute prin producția lor, neapărat că trebuie să se găsească o mulțime de asemenea indivizi nemernici.

Aceia însă cari, după metoda și preceptele lui Machiavelli, s-au pus să organizeze într-o ceată regulată această adunătură, învățîndu-i industria și specula patriotismului, democratismului și naționalismului, sînt în cea mai mare parte străini, străini din toate punctele de vedere, precum o vom dovedi în curînd.

[16 ianuarie 1880]

[„NU-ȘI CREDE CINEVA...”]

Nu-și crede cineva ochilor văzînd cîte se petrec în zilele noastre.

Numărul de duminică, 13 ianuarie, al „Românului” cuprinde o lungă lecție de dinasticism la adresa „Democrației naționale”.

Am înțelege ca această lecție să vie de la „Războiul”, de la „România liberă”, „Binele public”, „Presa”, „Timpul”, cari, în opoziție ori guvernamentale, a ocolit totdeauna din discuție persoana M.S.R. — dar lecții de dinasticism de la „Românul”?

„Românul”, foaia ministrului Lecca, a trădătorului de meserie care, cu ușurința cu care a vîndut pe Vodă Cuza, [i]l apostrofa pe Vodă Carol printr-o gazetă din Bacău : „Românul”, foaia lui Dim. Sturza, a baronului Erdmann de Hahn, care susținea altă dată că *crima politică* e permisă; „Românul”, organul d-lui Câmpineanu, care între M. Sa și țară vedea un abis ce nu se poate umplea cu nimic; „Românul”, care numea pe M. Sa un agent al d-lui de Bismarck; „Românul”, organul d-lui Ion Brătianu, carele, în vremea cabinetului Catargiu au amenințat pe M. Sa cu *asasinarea*; „Românul” în fine, confratele celui măscărici lipsit de spirit și de rușine, decorat cu medalia *Bene-Merenti*, care a insultat nu numai pe M. Sa, ci

chiar mormîntul copilului domnesc; acest ziar infect al negrei calomnii, al insinuațiunii înjosite, al perversității morale și stupidității intelectuale cutează a da lecții de dinasticism? Redactorii „Farfaralei” cutează a vorbi de respectul ce au pentru purtătorul coroanei lui Ștefan cel Sfînt și a lui Mircea cel Bătrîn?

O, batjocura batjocurilor! O cinicii, pentru cari totul este batjocură!

[17 ianuarie 1880]

[„ȘARPELE, CÎND ÎL DOARE CAPUL...”]

Șarpele, cînd îl doare capul, ca să-și verse veninul iese la drum, unde trebuie a găsi un călcîi ca să-i strivească capul; așa și omul rău și veninos: arareori el piere prin altceva decît prin propriul său venin și prin răutatea sa dusă dincolo de orice margine. Această veche învățătură s-a mai adevărit încă o dată pentru opinia publică și pentru noi prin cele petrecute în cele două ședințe ale Camerii.

În ședința de marți, precum se știe, s-a votat proiectul pretinsei răscumpărări a căilor ferate, așa cum, după porunca de la Berlin, îl restabilise Senatul. Discuția s-a închis prin un discurs al d-lui I. C. Brătianu, D. prim-ministru, avînd în Cameră o mare majoritate care are bunul obicei d-a crede fără a cerceta, ar trebui să se scutească în genere de discursurile lungi și obositoare; dacă s-ar mulțumi numai cu succesul brutal al votului, la închiderea fiecărei discuțiuni, fie cestiunea de orișice importanță, n-ar avea decît să zică: „Toate cîte le-au spus opoziția sînt bune și frumoase, eu însă vă poftesc să votați așa cum cer eu”.

Dar d. I. C. Brătianu nu se mulțumește numai cu succesul brutal al votului. D-sa este destul de inteligent și de un caracter destul de rău și de veninos pentru a vedea că asemenea succese nu sînt îndestulătoare unui om de stat ce pretinde a se afla în capul unui partid politic și a lucra în numele și prin puterea lui. Astfel dar, d. prim-ministru, deși sigur în orice caz de supunerea fără margini a patrioților de industrie din majoritate, are primejdiosul obicei, primejdios pentru d-sa, de a închide discuțiile prin cîte un discurs în regulă.

Ca orator, d. prim-ministru are un talent deosebit și rar, oricît ar fi deaminteri lumea plină de toate soiurile de indivizi răi, perversi și fără nici un respect de adevăr. D-sa, ce e drept, nu are logică, nu are argumentație, nu are claritate decît în niște doze foarte neînsemnate; are însă, cînd e vorba să arunce un neadevăr sau să insinuze într-un chip calomnios, un singe rece care trebuie să scirbească pînă la desperare pe o natură onestă și să umple de admirație chiar naturile cele mai catilinare ce-i compun în mare parte aparatul d-sale parlamentar.

Astfel dar, d. Brătianu, în ședința de marți, în loc d-a se mulțumi cu succesul proiectului de răscumpărare, ce-i era material asigurat, a ținut ca după obicei un discurs, pe care l-a încheiat cu una dintre cele mai înjositoare insinuări la adresa unora dintre membrii opoziției, fără nume însă.

Iată zisele d-lui prim-ministru:

În cestiunea drumului de fier, lasă că cei interesați au combătut din toate puterile lor convențiunea, dar după ce ea a fost foarte bine primită și cu toată încrederea la Berlin, după ce au trecut patru sau cinci zile pînă să ajungă poșta acolo, acei interesați au spus că aci este o perfidie și mai mare decît în cestiunea izraelită; au zis: v-a desființat ipoteca, guvernul nu e de bună-credință și atunci îndată s-au zburlit lucrurile. Cum voiți dv. ca acționarii să primească convențiunea cînd chiar din țara noastră de către români se scriu asemenea lucruri?

A doua zi d. P. Carp a adresat primului-ministru următoarea interpelare:

Am onoarea de a interpela pe d. prim-ministru dacă este în interesul țării și a dezvelirii sistemului parlamentar de a întrebuința ca armă de partid insinuări nefundate și calomnioase.

În dezvoltarea interpelării d-sale, la care d. prim-ministru s-a declarat gata a răspunde și pe care o vom reproduce în numărul de mîine, d. Carp a rugat pe d. I. C. Brătianu să răspundă categoric la două lucruri:

1. dacă insinuațiunile d-sale vagi, cari nu numeau pe nimeni, întrebuințate însă ca argument într-o cestiune serioasă se adresează sau la un partid sau la un grup din opozițiune; și 2. dacă a avut în vedere anume o persoană sau mai multe, să binevoiască a numi acele persoane și să binevoiască, pe lîngă numirea lor, să dea și probele pe cari e cineva în drept a i le cere.

După d. Carp a luat cuvîntul, în cestiune oarecum personală, d. T. Maiorescu, al cărui discurs îl reproducem aci îndată.

La întrebările d-lui Carp cit și la ale d-lui Maiorescu, identice, d. prim-ministru nu a voit să răspundă, pentru că nu avea ce răspunde, după cum se poate convinge oricine din darea de seamă oficială a ședinței, publicată în „Monitorul” de astăzi. În răspunsul d-sale către amîndoi interpelatorii, d. prim-ministru n-a spus decît că : deoarece și opoziția insinuează în privința d-sale și a partidului d-sale, pentru ce oare n-ar insinua și d-sa în privința opoziției? Rămînea prin urmare stabilit că d. I. C. Brătianu, în lipsă de alte argumente, întrebuițase niște insinuări nedemne și calomnioase. Șarpele găsisese ce căutase.

Această strivire meritată a produs o adevărată turbare în rîndurile majorității. D. Costinescu a luat cuvîntul spre a ține o lungă tiradă, goală de spirit și de idei, plină de injurii, proprie injurii, la adresa opoziției și îndeosebi la adresa d-lui T. Maiorescu, pentru că acesta avusese îndrăzneala a stigmatiza sistemul nedemnă a primului-ministru.

D. Costinescu a produs ca act pe care-și întemeia injuriile d-sale sordide o sentință a corpului profesoral de la Universitate prin care odinioară fusese condamnat d. Maiorescu la destituire. Atît cauzele acelei sentințe cit și împrejurările în cari ea s-a pronunțat și urmarea ce a avut onestul d. Costinescu le-a trecut sub tăcere.

D. Maiorescu, în cestiune personală, a spus însă și cauzele și împrejurările și urmarea acelei sentințe, și așa de bine încît chiar cei mai rabiați *bravi* ai majorității s-au domolit și, ascultînd cu cea mai adîncă tăcere pe orator, au plecat frunțile cu rușine, cum rareori li se poate întîmpla. Reproducem mai jos și acest al doilea cuvînt al d-lui Maiorescu.

Drept mîngiere le mai rămînea ceva d-lui prim-ministru și majorității d-sale : o moțiune de votat. Erau trei moțiuni la biuro. Una înfiera *pe interpelanți ca calomniatori* și exprima satisfacerea Camerii de răspunsul d-lui prim-ministru. Această moțiune fusese așternută în prima furie. În a doua moțiune Camera se declara pe deplin mulțumită de cuvintele *plîne de logică și de demnitate* ale d-lui prim-ministru. Această a doua moțiune se depusese la biuro după trecerea furiei prime. Iar în a treia moțiune, Camera, după ce ascultase pe interpelanți și pe d. I. C. Brătianu, trecea pur și simplu la ordinea zilei.

Pe cea dintîi n-au votat-o de frică ; pe cea d-a doua n-au votat-o de rușine ; au votat-o pe cea d-a treia. Sînt momente în viața parlamentară, ca să întrebuițăm o expresie banală, cînd, fie cit de tristă, o mîngiere tot e bună.

Sîntem prea cu minți pentru a crede că omul rău, natura perversă și vrăjmașă a adevărului, s-ar putea vreodată îndrepta cumva și de aceea nu sperăm că lecțiunea destul de aspră ce a primit d. prim-ministru ieri îl va putea face să ia în viața publică altă cale și altă sistemă decît acele pentru cari cu prisos l-a înzestrat natura. Am dori numai să știm ce gîndește d. I. C. Brătianu de ceea ce pe bun drept a trebuit să sufere ieri.

E firesc lucru ca șarpele veninos să nu să poată dezvăța nicicînd de obiceiul mușcăturii, pentru că natura minunată și neînțeleasă nu i-a dat decît răutate oarbă, dinți și venin. Dar desigur nu e plăcută stare pentru acest copil pervers al naturii cînd un căleii puternic îi strivește capul hidos.

[18 ianuarie 1880]

[„UN ARHIEREU...”]

Un arhieru născut la Limoges a fost cîndva ales papă. Limuzinii au trimis numaidecît o deputațiune către Sf. Părinte spre-a arăta bucuria acelei părți de țară pentru fericita împrejurare că unul dintr-ai lor s-a învrednicit a se așeza în scaunul Sf[întului] Petru. Unul din deputațiune a mai adresat Papei următoarele cuvinte :

Venim, Preasfinte Părinte, pentru a vă ruga, în numele tuturor compatrioților, ca să întrebuițați în folosul lor puterea cea nemărginită care se zice că o aveți asupra pămîntului. Cunoașteți, Preasfinte Părinte, slîrpiciunea patriei voastre, ai căreia locuitori abia pot trăi o jumătate de an din grînele ce le seceră ; știți asemenea că cealaltă jumătate trebuie să mîntuie castane. Dăruiți dar fărăi fertilitatea care-i lipsește și faceți, în vederea onorii ce-o are Preasfinția Voastră, ca să secerăm de două ori pe an.

Papa crezu de cuviință a nu le refuza o cerere atit de echitabilă, deci le răspunse :

Dragii mei copii, bucuos vă încuviinșez cererea ba încă, spre a vă dovedi și mai mult dragostea mea, unesc cu această binefacere și o altă, și iată anume care : in toate țările celelalte se numără numai douăsprezece luni pe an ; vouă însă, feții mei, vă dau privilegiul special de a avea douăzeci și patru de luni într-un an.

Astfel și d. Dim. Sturza, ministrul nostru de finanțe. A echilibra bugetul nu poate, dar a face anul bugetar 1879 de cincisprezece luni a putut ca și papa din Limoges.

Acum să venim la bugetul d-sale pe anul 1880.

Comparat cu acela al anului trecut, acest buget prezintă la *cheltuieli* un spor de 16 milioane, iar la *venituri* un spor de 20 milioane.

Că cheltuielile se pot spori — mai ales în zilele roșiilor — în infinit, se înțelege de sine. Vorba e de unde vine colosalul spor al veniturilor ?

Sporul de venituri cată să fi venind din contribuții. Contribuțiile însă se ridică asupra venitului net al cetățenilor statului. Pentru a justifica un spor în venituri de 20 milioane trebuie să ne închipuim că statul ia 10% din sporul de venituri al contribuabililor, deci veniturile totalității contribuabililor s-au sporit în anul fericirii 1879 cu *două miliarde*. Dar dacă veniturile totalității contribuabililor s-a sporit cu două miliarde, ei cată să le fi luind de undeva, deci capitalul totalității s-a sporit cu *douăzeci de miliarde*.

În total avem însă în România cinci milioane de suflete. Vine deci de fiecare suflet un spor de capital de 5000 franci și de venit de 500 pe an, adaose pe lângă colosalele capitaluri pe cari, după cît se știe, le posedăm deja. Acest rezultat fericit al anului 1879 e a se atribui mai cu seamă sporirii nemăsurate a industriei naționale. S-au mai deschis în fericitul an 1879 cîteva sute de fabrici de palavre și cîteva mii de uzine de calomni.

Numai d. Brătianu, în ședința de alaltăieri a Camerei, calomniind opoziția, a cîștigat un miliard în ochii partidului său. Nu numai industria aceasta, ci și cavalerii de industrie se înmulțesc pe zi ce merge, încît ne mirăm de sporul neînsemnat al veniturilor cu 20 de milioane numai.

[19 ianuarie 1880]

[„NENOROCITELE ASTEA DE ȚĂRI...”]

Nenorocitele astea de țări ale noastre sînt de mult, dar mai cu seamă de la fanarioți incoace, scena unui joc de intrigi internaționale cari se țes, se încilcesc, dar din nenorocire se discilcesc totdeauna în defavorul lor și mai cu seamă a elementului românesc din ele.

De se face un drum de fier, el devine calea mare de imigrațiune a tuturor vagabonzilor și a criminalilor din statele învecinate, căci România a devenit mlaștina de scurgere pentru tot ce e moralicește și economicește nesănătos dincolo de granițe, pentru tot ce fuge de muncă, pentru tot ce se simte urmărit de înrolarea în armată, de poliție și de justiția penală. Astfel, bunăoară, toți criminalii din Austro-Ungaria cari se prind din fugă, pe drumul spre România se prind, căci aci e țara libertății, egalității, fraternității și a părintelui acestora, C. A. Rosetti, a cărui nume slăvit va fi de toate veniturile de acum și pururea și în vecii vecilor.

Christ a fost reprezentantul săracului cinstit și harnic. Antihrist e reprezentantul săracului viclean și leneș, căci vicleșugul și lenea, tertipul și rușinea de muncă sînt cele două mari semne caracteristice atit ale roșilor ca colectivitate, esceptînd pe puțini, cit și a elementelor străine pe cari ei mai cu seamă le favorizează.

Am susținut într-un rînd că toate, absolut toate drumurile de fier din țară își încheie socotelele anuale cu pagubă, încît statul — și cînd zicem statul, zicem producătorul principal, țăranul — plătește din sudoarea amară a imensei și cumplit de săracei majorități a populațiunii române primblările perciunaților cetățeni din Galiția spre România, transportul mărfurilor proaste cari ucid pînă și umbre de meserie și meșteșug în țara noastră, reducîndu-se astfel totalitatea populației noastre, fie din orașe, fie din sate, la tristul rol de ilot producător de griu pentru străinătate, o totalitate care ea însăși nu se hrănește cu griu și cu mălai. E evident, și pe toată scara societății se observă, că rasa română în genere decade, că ajunge la dissecțiune, la maimuțire.

Aducă-și cineva aminte de ce erau Bucureștii în zilele lui Vodă Cuza : un oraș românesc. Ce sînt astăzi ? Un oraș străin. Nu vorbim de zilele mai vechi ale lui Ghica Vodă, în care puternica organizație a breslașilor făcea aproape cu neputință pătrunderea unui străin în organismul economic al nației, vorbim de-o vreme în care fraza își luase deja vînt, de o vreme în care exista deja un ziar ca „Românul”, care invenina țara în contra Domnului și pe Domn în contra țării. Și totuși Bucureștii erau încă un oraș creștin și românesc. Nu vedea o firmă străină în Lipscani de pildă, astăzi devin rare cele române.

Și de ce asta ?

Pentru că din toate s-au făcut politică internațională.

Singur d. Brătianu a spus-o în Senat că cestiunea drumurilor dumisale de fier se trata, fără participarea țării, între Berlin și Viena. Dar orice cestic, orice fleac de cestic devine în timpul guvernului roșilor o întrebare de existență sau de neexistență a țării.

Și bieții Domni din vechime cari, ca Petrea cel Șchiop, abdicau de la domnie ca să nu se sporască în zilele lor haraciul Porții cu o mie sau două de galbeni, sau Miron Costin cronicarul, care și-a pus viața la mijloc și a pierdut-o pentru că Vodă Cantemir sporise birurile ! Un om care renunță la domnie pentru a scăpa țara de o dare, un altul care-și dă, capul călăului pentru onoarea de a fi protestat contra unui spor de bir ! Și nu era un desperat ce n-avea ce pierde Miron Costin, căci avea o sută de moși bine numărate pe fața pămîntului Moldovei.

Astăzi... astăzi e cu totul altceva. Astăzi nu mai e cum era în zilele mocanilor celor greoi și cinstiți, pe care-i durea inima de biata țara asta, izbită din toate părțile de oarde de sute de mii, cari se sfărîmău de marginea colțoroasă a ei ca talazurile mării de stînci. Astăzi, dacă vor să vie tătarii, îi poftim noi înșine, le facem drum de fier ca să călătorească huzurind de bine și-i priimim cu pîne și cu sare, ca pe Domnii țării.

Ce prost era de pildă Matei Basarab care, dacă afla că un străin cumpărase o moșie în țară, scotea numaidecît bani din pungă și i-o răscumpăra numaidecît, pentru ca nu un străin să fie proprietar în țară.

Astăzi teoria de „om și om” e la ordinea zilei și în America Orientului domnesc ideile civilizației moderne, cărora trebuie să le facem concesii că de nu... ne șterg de pe fața pămîntului.

Ei, au trecut vremile acelea. Ne-am subțiat, ne-am civilizat. În loc de-a merge la biserică, mergem la Caffé-chantant, unde ne-nțilnim cu omenirea din toate unghiurile pămîntului, scursă la noi ca prin minune. Ba pentru că limba noastră cam veche, cu sintaxa ei frumoasă dar grea, cu multele ei locuțiuni, îi cam jena pe prietenii noștri, am dat-o de o parte și am primit o ciripitură de limbă pasărească cu sintaxa cosmopolită pe care cineva, dacă știe nițică franțuzească, o învață într-o săptămînă de zile. Bietul Varlaam, mitropolitul Moldovei și al Sucevei, care, în înțelegere cu Domnii de atunci și cu-n sinod general al bisericii noastre, au întemeiat acea admirabilă unitate care-a făcut ca limba noastră să fie aceeași, una și nedespărțită în palat, în colibă și-n toată românia, și-ar face cruce creștinul auzind o pasărească pe care poporul, vorbitorul de căpetenie și păstrul limbei, n-o mai înțelege.

Dar Varlaam era un prost. În zilele noastre nici membru la Academie n-ar putea să fie.

Dar să venim iar la vorba noastră. În mai multe rînduri am spus că dacă toate mărfurile și toți călătorii din România s-ar transporta gratis pe cheltuiala visteriei, cu carul și cu teleguța, tot statul n-ar cheltui atîta cît plătește ca anuitate pentru drumurile de fier. Atît de neînsemnată este producția noastră. Cu drumurile de fier ale d-lui Brătianu, las-că transportul e scump pentru marfă și călător, dar mai plătește și Statul un adaos anual de zeci de milioane. Adică curat negustoria lui Nastratin.

Cu toate acestea credeți că roșii au învățat minte din cazul lui Strusberg și nu au de gînd a mai da asemenea lucrări publice în întreprindere ?

Nu mai departe decît în numărul de ieri foaia patrioților ne promite un frumos drum de fier spre Chiustenge, împreună cu-n măreț pod peste Dunăre.

Se va întreba cineva : „Nu văd patrioții că toate lucrurile acestea or să fie bani, nu văd că marea mulțime a contribuabililor își vinde munca pe ani înainte ca să plătească birurile ? Nu văd patrioții că trebuie să binecuvînteze ceasul în care espiră o seamă de datorii publice pentru a nu le mai reinnoi ? Nu văd onor. patrioți că ceea ce e mai necesar, dacă e la adică, e armarea pînă în dinți, nu concesii noi de drum de fier și de poduri pe uscat ?”

Ba o văd prea bine, dar iarăși politica internațională e pretextul pentru noua eră a concesiilor, care se va inaugura îndată ce se va curăți cabinetul de elemente eterogene.

Oricare om cu cît de puțină judecată trebuie să-și fi zicînd : Nebuni sînt oamenii aceștia de confundă o țară agricolă, e-o producție prin natura ei mărginită la un maxim

oarecare, cu țări industriale a căror esport și import se suie la miliarde? Geaba ; parcă vorbești într-un pustiu !

Trebuie — răspunde „Presa” — a stabili între statul român și puterile Europei raporturi de amicitie și de *interese reciproce*, ca în orice eventualitate să avem în favoarea noastră simpatia și *sprrijinul lor*.

Cu alte cuvinte trebuie să rămănem iloți ca să avem onoarea de a fi prenumărați între slugile plecate a tuturor puterilor. Numai cu acest preț puterile vor ținea la noi, cum au ținut la bieții turci, Dumnezeu să-i ierte.

Această politică a „Presei”, grozav de subțire, secondată cu multe parafraze liberalo-naționale de câtră cei din Strada Doamnei, nu intră în capul nostru și o denunțăm publicului, ca să vadă ce ne așteaptă. Acel pasaj al „Presei” însemnează ca să ne dăm economiceste legași de mini și de picioare, ca egiptenii, pentru ca să ni se permită de a respira.

Noi, cari am văzut că purtarea d-lui Brătianu în toate ocaziile se împrumută minunat la o cheie oarecare — aceea a politicii panslaviste — repetăm : Căile Stroussberg trebuiau votate, *coûte que coûte*, pentru transportarea armiei împărătești la marginea Dunării ; podul peste Dunăre se va face, *coûte que coûte* pentru a uni slavii de sud cu cei de nord prin locul predilect al migrațiunilor din toți timpii, pe la vadul lui Isac, prin Scythia minor.

Cu toate întreprinderile d-lui Brătianu se împlinesc pururea două scopuri : 1) se împovărează și se secătuește pe deoparte poporul român, spre a deveni incapabil de împotrivire, 2) se creiază înlesnirile cele mai esențiale pentru transportul armii împărătești.

Tar marele om de stat joacă rolul pe care l-am prezis din capul locului : acela al súpapei de siguranță, acela al omului intereselor apusene.

Știm foarte bine că aceasta se va numi iarăși o insinuațiune, dar, din nenorocire, cheia noastră se potrivește într-un mod fatal cu toate actele politice ale d-lui Brătianu.

[22 ianuarie 1880]

[„FELDMAREȘALUL, CONTELE MOLTKE...”]

Feldmareșalul, contele Moltke, după cum spun foile străine, primind o scrisoare ce i se adresase rugându-l să-și pună influența pe lângă împăratul spre a-l face să reducă armata germană, a răspuns în modul următor :

Cine nu ar împărtăși dorința sinceră să vadă micșorindu-se sarcinile militare enorme pe cari, prin situația sa în mijlocul unor puternici vecini, Germania este silită să le ducă?

Nici prinții, nici guvernele nu ar respinge această dorință, însă o situație mai fericită nu se poate produce decît cînd toate popoarele vor fi recunoscut că orice război, chiar cu biruință, este o nenorocire națională.

Puterea împăratului chiar nu ar putea aduce această convingere, care nu poate naște decît numai dintr-o educație mai religioasă și mai morală a popoarelor ; această convingere nu poate fi decît rodul unei dezvoltări istorice de secolî, pe care nouă nu ne e dat s-o vedem.

Cuvintele ilustrului mareșal german sînt foarte frumoase ; însă cu tot respectul cuvenit ne permiten a spune că nu ne-ar părea tocmai adevărate. Convingerea la care ar ajunge popoarele mulțumită unei educații mai religioase și mai morale, adică convingerea că orice război, chiar cu biruință, este o nenorocire națională, nu va împiedeca ivirea necesară, în răstimpuri, a acestei nenorociri, așa precum convingerea unui om că boala e o nenorocire nu-l apără de a se bolnăvi atunci cînd economia organismului lui, din cauze exterioare sau interioare, este stricată.

Aceea ce va putea face convingerea pe care ilustrul mareșal o speră de la o dezvoltare istorică de secolî nouă ne pare a fi poate aceea ce cu privire la al doilea termen al comparației de mai sus s-ar numi igienă și mijloace prezervative. Precum însă, întru cît privește organismele individuale, mijloacele de prezervare în contra stricării economiei lor vor fi totdeauna foarte neînsemnate în raport cu cauzele ce pot produce o asemenea stricare, tot așa și întru cît privește organismele colective, adică societățile și națiunile.

Speranțele optimiste în această privire nu credem că ar putea merge mai departe decît la a întrevădea o epocă în care așa-nuuitul echilibru al puterilor să se zdruncine cît mai

rar. Dar a zice că el ar avea vreodată sorți să se stabilească pe vecie ar fi să credem că lumea este un produs rațional, iar nu precum este, un ce firesc și real.

Iuate dintr-un alt punct de vedere cuvintele contelui Moltke sînt foarte semnificative; ele sînt un fel de confirmare oarecum oficială a zgomotelor ce cutreieră Europa cu privire la un război mare și foarte apropiat. Pretutindeni, și mai cu osebire în împărăția germană, se fac armări și pregătiri de luptă. Contele de Moltke, deși speră într-un viitor în care dînsel vor fi inutile, pentru prezent le crede neapărat necesare. Speranțele frumosului viitor nu-l fac să uite grijile și necesitatea zilei de față, soartă comună tuturilor muritorilor, oricare ar fi sfera lor de activitate: a spera mereu într-un mîine, trăind într-un vecinic astăzi.

[23 ianuarie 1880]

[„PREȚIOASELE DESCOPERIRI...”]

Prețioasele descoperiri pe cari le-a făcut renumitul Machiaveli în privirea artei de-a *parveni* la putere și de-a se mîntînea n-au avut nici cînd mai dese ilustrațiuni prin realitate decît în zilele guvernelor roșii de la noi. Nu spunem ceva nou cititorilor noștri dacă repetăm că pentru politiciii roșii de școală veche, bizantină, interesele publice sînt numai pretextul de luptă, foloasele materiale ale puterii — scopul adevărat. Însă a masca acest scop, mai ales cînd cineva are companioni cam nejenati cari-și viră mîna adînc în sacul mizeriei comune ș-o scot plină în vîzul lumii, a masca acest scop cu o frazeologie sonoră, cu pretexte cari să-ți ia ochii, trebuie să fie preocuparea de căpetenie a omului de stat, căci vai de ziua în care poporul ar vedea limpede ce se petrece după culise.

Se știe, de pildă, că atît bătrîinii noștri cit și conservatorii fac un lucru numai cînd el e necesar. Trebuia neapărat o șosea, o făceau, era nevoie de o școală, o înființau, c-un cuvînt serviciul public se încărca cu ceea ce era de absolută necesitate și cu nimic mai mult. Acest mod de-a governa poate fi foarte sincer și cinstit; practic însă desigur că nu e și mai ales nu asigură nici parvenirea, nici mîntînirea la putere.

Pentru a te mîntînea cată să iei ochii prin mari întreprinderi, prin fapte strălucite. Sub vecinica pretextare a binelui obștească cată să ocupe publicul cu planuri mari care să-l ție necontenit în așteptarea succesului și în admirație. Iar actele acestea trebuie să răsară ca un lanț, unul dintr-altul, încît să nu se mai întîmple nimic între ele și să n-aibă oamenii timp de a-și veni în fire și de a lucra contra.

Așadar: S-a comis marele act al răscumpărării căilor ferate? Nu lăsa publicul să reflecteze mult asupra acestui act, vino repede cu alte lucruri, și mai cororate, care să-i ia ochii din capul locului, pentru ca răscumpărarea să treacă repede și fără multă vorbă în domeniul faptelor pe jumătate uitate.

Cu ce ni se vor mai lua ochii de către iubii noștri guvernanți?

Cu drumul de fier spre Dobrogea, cu podul peste Dunăre, cu Banca de Scompt și Cîrculațiune.

Se știe că socoteala noastră răzășează despre marile întreprinderi de transport și comunicațiune e cam simplă, însă cu atît mai adevărată. Noi zicem așa: ia atîtea cară cit griu și oameni ai de transportat la Kiustenge, plătește din visterie prețul transportului, și totuși acesta va fi de zece ori mai mic decît anuitatea ce-o vei plăti zeci de ani de-a rîndul pentru un drum de fier ce va transporta scump, pentru un pod ce va costa scump. Am dedus din această socoteală că circulație și transport sînt numai pretexte mărturisite cu mină gravă în public, pe cînd cauza acestei întreprinderi e gheșeftul în linia întîia, un pod de trecere pentru oștiri împărătești în linia a doua și alte lucruri de-acestea de mare politică europeană.

Se știe asemenea ideea noastră despre așa-numita Bancă de Scompt și Cîrculațiune, care nu-i în realitate decît o bancă de bani de hîrtie, o tipografie de fițuici. E un plan vechi al d-lui Brătianu de-a avea o fabrică de bani de hîrtie pentru a strînge în ladă tot ce e aur și argint și a-i da țării în schimb hîrtiuțe frumos tipărite, care, într-un moment dat, să nu fie bune decît de aprîns țigările cu ea.

Care e senzul banilor de hîrtie? Activitatea *industrială* a statelor vechi dă unor obiecte brute — in, bumbac, lemn, piatră — o valoare cu totul neproportională cu aceea pe care-o aveau înainte. Din in și bumbac se fac țesături, din țesături haine, din lemn mobile scumpe,

din piatră sculptură, încît se-nțelege de sine că toți acești producători, cari au creat un capital numai prin inteligența lor proprie și e-un material de puțină valoare, ajung la un moment în care nimeni nu e în stare a le cumpăra lucrurile pentru că n-are bani în ladă, deși îi are în cărțile lui de comerț. Atunci statul sau Banca de Scompt și Circulațiune, bazindu-se pe activul din cărțile de comerț, le împrumută oamenilor un fel de surogat al banului adevărat, în locul valorii un fel de reprezentant al valorii, cu condiția că, atunci cînd activul din carte va fi și în ladă, ei să înapoiască aceste fițiuci statului, care, în momentul cînd necesitatea lor încetează, le nimicește, iar cînd necesitatea se ivește din nou le retipărește.

Dar un stat agricol? Poate pămîntul să producă mai mult decît o sumă anumită de chile de grîne, de o valoare asemenea aproape anumită? Unde e desproporția între producție și mijloacele ei de acoperire pentru ca să fie nevoie de fițiuce?

Reprezentantele unor valori cari nu există nici măcar în imaginația miniștrilor, aceste fițiuci ajung într-un moment dat de-a reprezenta falimentul general, dezastrul economiei naționale.

D. Brătianu urmărește într-adevăr o întreprindere mare, pentru care-i trebuiesc bani naht și, fiindcă birurile nu se pot spori în infinit, de aceea dumnealui inventează necesitatea unei „bănci de fițiuci” pentru a scoate creștinilor toată moneda metalică și a o-nlocui cu hîrtie. Acea întreprindere proiectată nu e deloc productivă pentru patrie, dar, în înlănțuirea actelor menite de a-l ținea la putere, e poate cel mai mare.

Această întreprindere, o spunem verde, e *războiul*, un nou război contra cine știe cui.

Poate dacă am pune în legătura logică podul de peste Dunăre cu „banca de fițiuci” am putea ghici și în unire cu cine și în contra cui. Rugăm pe Dumnezeu să ne ia darul prorociei, să binevoiască a orîndui contrariul din cîte prevedem noi; dar ne temem ca nu -- mergînd din rău în mai rău precum se vede -- efectul final să fie ștergerea României de pe harta Europei. Tot făcîndu-ne sprincene, ne-om scoate odată ochii,

[24 ianuarie 1880]

[„CITITORII DE GAZETE...”]

Cititorii de gazete străine vor fi observat în presa germană o furtună de articole îndreptate contra profesorului Enric de Treitschke pentru niște reviste ale sale publicate în „Preussische Jahrbücher” („Analele prusiane”).

Acele articole ale învățatului profesor de la Universitatea din Berlin a fost din nenorocire comentate de mulți și combătute după auzite numai. Graba cu care se reproduceau pînă și în gazete bucureștene dezaprobările date mișcării antiizraelite, deci și autorului care le rezuma, de către oameni însemnați ca principele de coroană a Prusiei sau principele de Bismarck, apoi convingerea noastră că în lumea aceasta adevărul e adeseori combătut, neadevărul însă se poartă pe aripele vîntului de la un capăt al lumii la altul, ne-a atras atenția asupra șirelor ieșite din pana vestitului profesor și istoriograf, pe cari citindu-le ne-am convins că, departe de a fi fost dictate de ură sau de prevențiune, ele nu sînt din contra decît rezumarea pe scurt a unei stări reale de lucruri, deci adevărate pînă la virgule și puncte.

Deși pericolul cestiunii izraelite e mai puțin mare pentru Germania care, cu zecile ei de milioane de locuitori, abia are atîți evrei pe cîți avem noi, totuși el cată să fie destul de grav dacă găsește un contrar atît de eminent și atît de ... combătut. Căci cine combate un pericol social poate fi sigur că va fi el însuși combătut în modul cel mai aprig, adesea în cel mai comun. Noi, cari combatem demagogia ca un stadiu acut al descompunerii sociale ce este, știm bine că săgețile noastre ajung adesea sus, căci toate treptele societății sînt pline de plebe și de aceea sîntem și știm că vom fi combătuți cu toate armele posibile. Tot astfel trebuia să pată și profesorul berlinez, căci aruncînd săgeata sa a lovit direct în relele apucături ale evreilor însăși, indirect în sferile atinse de influență evreiască.

Sub titlul: *Un cuvînt asupra jidovimei noastre* adică a celei germane, d. de Treitschke publică în broșură atît revista sa originară cît și două întîmpinări la multele atacuri la cari au fost expus. În cîteva zile, adică de la 10 ianuarie încoace, broșura sa a avut deja două ediții și e de sperat că va avea multe încă. Deocamdată publicăm din primul său articol pasajele din care se va vedea că există o mulțime de analogii între evreii din Germania și ai noștri.

Deosebirea e numai că la noi sînt de zece ori mai numeroși, în Moldova chiar de douăzeci de ori, deci sînt — considerînd organizația noastră cu totul demagogică și starea înapoiată a culturii noastre — de o sută de ori mai periculoși. Bulgărul de sare din Germania e în România ocnă întregă.

Iată dar pasajele de căpetenie ale celui articol :

[I]

... Între simptomele adîncii schimbări de cuget care se operează în poporul nostru întreg nici unul nu pare alt de straniu ca împătîmita mișcare în contra jidovimei.

Acum citeva luni încă domnea în Germania cunoscutul strigăt „invers hep-hep”¹. Despre defectele naționale ale germanilor, francezilor sau a altor popoare putea scrie cineva fără sfială oricît de aspru ; cine însă ar fi îndrăznit de-a vorbi drept și cu moderație despre vrouna din netăgăduitele slăbiciuni ale caracterului jidovesc era numai-decît stigmatizat de către toată presa ca barbar și persecutor al religiei. Astăzi am ajuns alt de departe încît majoritatea alegătorilor din Breslau — desigur nu în iritare pasională, ci cu liniștită premeditare — s-au jurat de-a nu alege în nici o împrejurare evrei în Camera provincială ; se înființează societăți antisemitice, în adunări iritate se dezbat „cestia evreilor”, un potop de libele dușmane evreilor inundează librăriile. E mult noroi și multă eruditare în lucrurile acestea și nu scapă cineva de greață cînd observă că multe din acele scrieri incendiare sînt scrise de pene evreiești chiar ; căci se știe că de la P'fefferkorn și Eisenmenger incoace mîncătorii de evrei au avut numeroși reprezentanși între evreii din născare.

Dar îndărătul acestei zgomotoase activități să nu se fi ascunzînd într-adevăr nimic alta decît cruditate vulgară și invidie de cișlig ? Aceste izbucniri ale unei mîni adînci și mult timp comprimate să nu fie nimic alt decît o clocotire superficială alt de deșartă și fără temei ca teutonica goană de evrei din anul 1819 ? Nu instinctul maselor a recunoscut în realitate un grav pericol, un îngrijitor defect al nouăi dezvoltări germane ; nu e vorbă goală dacă azi se vorbește despre o „cestiune a evreilor” în Germania.

Daca englezii și francezii vorbesc cu o nuanșă de dispreț despre prejudeciul germanilor contra evreilor, noi trebuie să le răspundem : Voi nu ne cunoașteți ; voi trăiți în împrejurări mai fericite, cari fac cu neputinșă ivirea unor usmenca „prejudeciți”. Numărul evreilor în Europa apuseană e alt de mic încît ei nu pot exercita o influenșă simfilă asupra civilizațiunii naționale ; dar prin granița noastră de la răsărit pătrunde an cu an din inexaurabilul leagăn polonez un număr de stăruitori tineri, vînzători de pantaloni a căror copii și nepoși vor stăpîni odinioară bursa și gazetele Germaniei ; imigrația a crește văzînd cu ochii și tot mai serioasă se face întrebarea cum vom putea contopi acest element străin cu al nostru.

Izraeliții de la apus și de la miazăzi sînt mai cu seamă din gîntea evreilor spanioli, o gîntă care are îndărătul ei o istorie în comparație mai glorioasă și care se adaptează ușor cu maniera de a fi a Occidentului ; ei au devenit într-adevăr în marea lor majoritate buni franceji, engleji, italieni — pe cît adecă se poate aștepta aceasta în mod echitabil de la un popor cu sînge alt de curat și cu particularități alt de pronunșate. Noi germanii însă avem a face cu acel neam polonez de evrei cărui îi sînt adînc imprimate urmele unei tiranii creștine care-au fînt sute de ani ; acest neam e, după cum dovedește experiența, cu mult mai străin manierei de-a fi a Europei și indeosebi a germanilor . . . Rămîne netăgăduit că numeroase și puternice sfere ale jidovimei noastre nu au deloc voința hotărîtoare de-a deveni de-a dreptul germane. E penibil de-a vorbi despre asemenea lucruri ; chiar cuvîntul cel mai pacinic poate fi răstălmăcit în rău. Cred însă că mulți dintre amicii mei evrei vor trebui cu părere de rău să-mi conceadă ceea ce susșin, că în timpul mai nou s-au trezit în sferile evreiești un periculos spirit de înălțare de sine însuși, că influenșa jidovismului asupra vieții noastre naționale, care-n alți timpî au produs și cîte ceva bun, astăzi se dovedește a fi stricăcioasă în multe priviri. Citească cineva Istoria evreilor de Graetz : ce furie fanatică contra „inamicului moștenit”, contra creștinismului, ce ură de moarte contra celor mai curași și mai puternici reprezentanși ai genului german de la Luther începînd și pînă la Götthe și Fichte ! Ce deșartă, ce injurioasă ridicare de sine ! În conștină și amare injurături Graetz dovedește că nașia lui Kant abia prin evrei a învățat umanitate, că limba lui Lessing și a lui Götthe abia prin Boerne și prin Heine a devenit capabilă de frumuseșă, spirit și umor ! Care evreu englez ar îndrăzni vrodă să calomnieze astfel țara care-l apără și ocrotește ? Și acest înrădăcinat dispreț contra goimilor germani nu e deloc opinia unui fanatic izolat. Nu e oraș de negoș german în care să nu existe multe firme evreiești onorabile și considerate ; dar netăgăduit este că jidovimea are o parte mare la minciuna și înșelăciunea, la obraznica lăcomie a întreprinderilor frauduloase, o grea complicitate la materialismul înșos al zilelor noastre, materialism care tratează orice muncă ca afacere și încearcă a înduși vechea și prietenoasa bucurie de muncă a poporului nostru ; în mii de sale germane stă evreul care-și cumpără vecinii prin cămătărie. Între bărbații conducători în arte și știinșe numărul evreilor nu e tocmai mare ; cu altă mai numeroasă însă e stăruitoarea ocață a talentelor semitice de rangul al treilea. Și cît de strîns legat întrealtă este acest roi de literași ; cît de sigur lucrează pe baza recunoscutului principiu de afaceri al reciprocității institutul de asigurare a nemuririi, în așa chip că fiecare poaștrau evreu primește peșin, fără dobîndă de întirziere, acea glorie de o zi pe care o dau gazetele.

Mai periculoasă decît oriunde e însă precumpănirea evreilor în presă — o falală urmare a strîmlelor noastre legiuiri vechi cari opreau pe izraeliți de la intrarea în cele mai multe cariere învășate. Zece ani de-a rîndul opinia publică din cele mai multe orașe germane se făcea prin pene evreiești ; a fost o nenorocire pentru partidul liberal că tocmai presa lui a dat prea mult teren jidovimei. Reacția neapărată contra unei stări de lucruri alt de nenaturale e actuala paralizie a prescii,

¹ „Hep-hep”, strigăt de batjocură la adresa evreilor, Domnea în mod invers, va să zică nu-i era nimănui permis de a-l pronunța,

omul din popor nu se mai lasă coveițil de la credința că evreii scriu gazetele, de aceea el nu le mai dă nici o crezare. Jurnalistica noastră are mult de mulțumit talențelor evreiești; tocmai pe acest teren dibăcia versatilită și ascuțimea spiritului evreiesc au aflat un câmp fertil. Dar și aci rezultatul are două tășuri. Boerne cel dintii a introdus în jurnalistica noastră acel ton propriu și nerușinat care critică patria așa, ca de din afară, fără nici un fel de respect, ea și cînd batjocura Germaniei n-ar împunge în adîncul inimii pe oricare german. Preocupăși parecă de [o] mulțime de treburi, se vîră ca nenorocirea mereu înainte și nu se sfîesc de a vorbi și judeca cu ton de magistru chiar asupra afacerilor interioare ale bisericilor creștine.

Virtuozițalea gazetarilor evrei în injurii și batjocuri contra creștinismului e de-a dreptul revoltătoare, iar asemenea batjocuri i se vind poporului german ca cele mai nouă produse ale civilizației germane! Abia se emancipaseră și numai-decît au cerut „zapis”; au cerut paritatea ad literam în toate celea, nevoind să înțeleagă că noi, germanii, stîlem la urma urmelor un popor creștin și că evreii sint minoritatea între noi; am trăit ca s-ajungem a vedea pretinzîndu-se depărtarea icoanelor creștine din școalele mixte, ba chiar introducerea sărbării simbetei.

Cine vede toate împrejurările acestea — și cite s-ar mai putea spune încă — înțelege zgombolosa agitație a momentului, el vede în ca o reacție brutală și orloasă, însă naturală, a simțului național german contra unui element străin care a ocupat prea mult loc în viața noastră. Agitația aceasta are cel puțin meritul involuntar de-a fi ridicat deasupra-ne stăruirea într-un neadevăr simțit de toți; e un cîștig că un rău pe care toți îl simțeau, dar nimeni nu voia să-l atingă în public, s-a tratat în sfîrșit într-un mod deschis. Să nu ne înșelăm: mișcarea e adîncă și puternică; citeva jocuri de cuvinte asupra pildelor de înțelepciune a predicatorilor creștini socialiști și altele ca acestea nu vor învinge mișcarea. Pînă în sferile culturii celei mai înalte, între bărbășii pe care-i dezgustă orice idee de netoleranță religioasă sau de sumefire națională toți într-un glas zic: „Nenorocirea noastră sint evreii”.

Ceca ce în Franța și în Anglia [f]i face pe evrei să fic un element nepericulos, ba în multe priviri chiar prîncipos societății civile, este în fond energia mîndriei naționale și înrădăcinatele datini naționale ale acestor două vechi popoare civilizate. Civilizația noastră e încă tînără; nouă ne lipsește încă în toată existența noastră stilul național, mîndria instinctivă, formațiunea completă a unui propriu mod de-a fi; de aceea am fost pin-acum alit de dozarmași safă cu influențele străine. Însă sintem pe calea de-a ne cîștiga acele bunuri și ne rămîne numai de dorit ca evreii să cunoască de cu vreme schimbarea care se operează în viața germană ca urmare neapărată a nașterii statului german... A jidovi virtuozele capete germane e cu nepulință, deci conclășenii noștri evrei trebuie să se hotărăscă fără rezervă de a deveni germani... Abisul între occidentali și semii există de cînd lumea, de cînd Tacitus se plîngea odînoară asupra lor numindu-i odium generis humani; vor exista totdeauna evrei cari nu vor fi decît orientali cari vorbesc nemfește; ba chiar o cultură specifică jidovească va-nflori întotdeauna, ca putere cosmopolită ca are chiar un drept istoric. Însă aversiunea se poate îmblinzi dacă evreii cari vorbesc alit de mult de toleranță vor deveni ei înșii într-adevăr toleranți și vor-manifesta oarecare pietate pentru credința, datinele și sentimentele poporului german. Cumeă această pietate lipsește cu totul unei părți a jidovimei noastre negustorști și literare e cauza finală a pasionalei ofăriri de astăzi.

Neîndoindu-ne de interesul pe care cată să-l fi inspîcind analogiile între cestiunea izraelită cum se prezintă în Germania și cum se prezintă la noi, rugăm pe lector a-și aduce aminte despre cele spuse în numărul nostru de simbătă, unde se cuprindea cu foarte puține scurtări articolul prim al profesorului Enric de Treitschke. Rînduri, rînduri, acel articol a stîrnit o furtună de întîmpinări cari de cari mai puțin justificate, întîmpinări la cari prof. Treitschke a răspuns. În aceste răspunsuri — clare și energice scrise — se vede și de ce e vorba și se dau și nouă lumini în cestiune. Pentru astăzi lășăm să urmeze articolul al doilea.

II

15 decembrie 1879

Cînd am încheiat cea din urmă revistă de politică zilnică a „Anedelor” cu citeva observațiuni asupra jidovimei germane, n-am avut deloc ambiția de a zice ceva nou. Am dezvoltat numai mai cu de-amărîntul citeva idei ce le rostisem încă acum opt ani în Studiile mele politice și istorice (III, 557). Observațiunea asupra strigătului învers de hep-hep a gazetelor noastre, care azi trezește atita minie, este deja acolo; repetarea e din nenorocire una din datoriile publicisticii. Intenția mea era să arăt că în mișcarea aceasta care-a cuprins vădit poporul nostru bun de felul lui, nu sint de vind numai incultura, invidia, prejudiții religioase și naționale, ci că sumefia creștindă a unei părți a evreilor germani au dat naștere unei îngrijiri grele și unei nemulțumiri adînci chiar în păturile acelea ale nației cari nu voiesc să schimbe o virgulă măcar din emancipare, o nemulțumire a cărei necontentită creștere o poate vedea de ani încoace ochiul treaz al oricărui observator. Dacă cu toate acestea cuvintele mele drepte au stîrnit o furtună de întîmpinări furioase, cu aceasta se dovedește numai că „cestiunea izraelită în Germania” există într-adevăr, deși alifia încearcă a-i nega existența.

Toate întîmpinările acestea au o calitate comună: poartă în ele înșile dreptatea și verdictul ce li se cuvine; nici una nu atinge cestiunea dacă la discordia momentului nu e cumva de vindă și atitudinea jidovimei. Cele mai multe din ele poartă scris pe frunte că autorii lor nici nu și-au dat osteneala de a citi scurtele mele patru pagini și cu toate acestea s-au crezut în drept de-a revărsa asupra-mi întregul tezaur al superlativelor de indignare al limbei germane, acestea numai pe baza citorva șiruri smulse de către gazete din întregimea articolului meu. Mă mulțumesc fiind act de faptul acesta; el ne dă dorita confirmare și întregire la toate cite am zis despre literații evrei și la toate cite, din orifore, am relăcut.

Fiindcă nu am nîmte nîc de retras nîc de îmbîlînzit în azerfiunile mele, nu voi abuza de răbdarea cititorului și mă voi ocupa numai cu una din acele întîmpînări, cu aceea a d-lui profesor Graetz — nu pentru că această scriere se deosebește cumva de celelalte prin moderațiune, ci pentru că observarea ideilor acestui autor îmi dă ocazia binevenită de-a arăta cititorilor cu determinațiunea cea mai mare de ce e vorba.

Mai întîi citava probe pentru indicațiunile mele, combătute de domnul Graetz.

Am amintit că populația evreiască din Germania e cu mult mai numeroasă decît în restul Europei apusene și că ea crește mereu prin imigrație. D. Graetz contestă aceasta și asigură că statisticii pot să-mi deie lecția că imigrația evreiască a scăzut în vremea din urmă. D-sa însă se păzește cu înțelepciune de a mîni pe acei statistici; căci, după cum e cunoscut, tabelele oficiale nu mai aduc de-o sumă de ani indicațiuni asupra confesiunii imigranților. Decî simtem avizați la calcule de probabilitate și se înțelege că, judecînd asupra unui însemnat eveniment etnografic, nu vom putea considera numai cîtiva ani izolați, de vreme ce fiecă criză comercială călă să împușineze în mod trecător numărul negustorilor imigranți, ci vom trebui să considerăm epoce mai lungi. În anul 1871 populația evreiască era (după calculele făcute pe date oficiale de Morpurgo) în Spania de 6000 capete, în Italia 40000, în Franța 45000, în Marea Britanie 45000; în Imperiul german 51200 (la 1875 deja 520575); azi trăiesc într-un oraș, în Berlin, tot atîți evrei cîtși sînt în Franța întreagă. Numărul evreilor crește însă la noi c-o repejune cu totul desproporționată decît cealaltă populație, deși între popoarele civilizate Germania e aceea care se deosebește prin o repede înmulțire a populației. În Prusia locuiau la anul 1816 (după comunicările biroulului statistic) 123921 evrei, la anul 1846 deja 214857, iar în 1875: 339790. În anul 1816 venea un evreu la 83 locuitori ai statului prusian, la 1846 unul la 75, deși în decursul acestor treizeci de ani trecuseră la creștinism 2891 evrei (adecă 2 1/2 procente a populației evreiești de la 1816). Anul 1867 arată o scădere aparentă — 1 evreu la 77 locuitori — dar aparentă numai, căci în anul acesta se anexaseră provinciile noi cu o populație evreiască relativă-unică. Dar deja în anul 1871 se restabilește, cu toate anexiunile, proporția veche de 1:75; în anul 1875 se arată apoi, din cauza nevoilor economice, o scădere trecătoare și neînsemnată de 1:75,8. În total însă nu se poate tăgădui înmulțirea neproporțional de mare a populației evreiești de la 1816 încoace. Această înmulțire nu se esplică numai prin faptul cunoscut că la evrei numărul cazurilor de moarte e ceva mai mic, decî prisosul de nașteri ceva mai mare decît la creștinii cei, în termen mediu, mai săraci; ea se poate pricepe numai dacă admîtem existența unei numeroase imigrații jidovești și aceasta se și poate într-adevăr dovedi cu cifre pentru anul în care confesia imigranților se comunica încă de către autorități.

Dar numai numărul capetelor și sportrea lor e deparle de a ne da un razim sigur pentru evaluarea puterii sociale a jidovmet noastre. Trebuie să mă adăogăm că, din cele mai depărtate unghere ale împărăției, evreii curg din ce în ce în orașele mari, unde eseretă asupra negoșului o influență cu mult mai mare. În multe orașe în cari, acum cîteva decenți, sau nu se afla populație evreiască deloc sau nu era acătării, jidovimea astăzi e o putere economică; astfel în Mînteh, în Fretburg (în Breisgau). În Berlin era în anul 1816 un evreu la 59 de creștini, la 1846 unul între 49, în anul 1871 unul între 22,8, astăzi e foarte probabil că e unul între douăzeci de creștini. Trebuie a se mai adăoga apoi avuția evreilor, în termen mediu mai mare, care le face cu puțință de a da copiilor lor o educație mai bună decum o poate da masa creștinilor. În gimnaziile Prusiei era în anul 1875 un evreu la 9,5 elevi, în școalele reale de rangul întîi unul între 10,26. Într-un viitor apropiat între zece prusiani cu cultură va fi un evreu. Dacă ne mai gîndim apoi la influența cea mare a evreilor asupra presei și asupra tuturilor părților societății noastre aproape, dacă considerăm caracterul burselor noastre și componerea comitetului central al „Băncii Imperiului”, dacă ne mai gîndim apoi la faptul caracteristic că cea mai frumoasă și mai pompoasă biserică în capitala imperiului germanic e o havră — ceea ce se-nțelege e a se impuța creștinilor, nu evreilor — dacă socotim toate acestea nimeni nu va putea contesta că evreii sînt mai puternici în Germania decît în orice țară a Apusului Europei.

Am mai pomenit apoi că neamul de evrei ispano-portugezi, care formează miezul populației izraelite din Apusul Europei, are îndărătu-t o istorie relativ mai frumoasă, pe cînd neamul de evrei germano-polonezi poartă adine întipărite semnele unei tiranii creștine de sute de ani. Orice om nepreocupat vede clar ceea ce am voit să zic. Sub domnia Omeiazilor evreii spanioli au avut un fel [de] a doua florescență literară, s-au bucurat de trai bun și de considerație civilă, ba au produs chiar erot războintei; sub regii creștini e drept c-au suferit nespuse dureri, dar au simțit înalta și inspirata putere a martîrtului. Evreii polonezi au avut îndoielnicul noroc de a se bucura de o domnie arbitrară, în formă mai blîndă, în fond mai stricăcioasă. După ce nobilimea sarmatică gonise pe burgezii germani din vechile lor așezări din orașele polone, în locurile rămase goale intrară evreii, luară asupra-și multe funcțiuni ale unei burgezii naționale care nu s-au putut forma nicînd acolo, stăpîntră circulațiunea banilor, rămaseră cam nesupărași în privirea legii și obiceiurilor; dar în schimb cu aceasta erau și cu zi călcați în picioare de către magnași și de către șleahită. Nevoind să blesez, am citat anume de a trage o concluzie din faptele acestea și am lăsat pe cititori să judece singuri: că o robire lungă de sute de ani, împreună cu oarecare comoditate economică, strică neapărat mult mai mult caracterul unui popor decît o istorie plină de suferințe și de lupte. Fiindcă însă istoria Apusului nostru e în esență, [cu] toate rătăcirile și recidivele, o istorie a libertății, maranii Apusului călă să ne fie mult mai apropiați decît neamul evreilor polonezi. Această deosebire între cele două mari neamuri ale jidovimei moderne e în genere recunoscută chiar de către istoriograful prietenii ai evreilor, precum era de ex. răposatul H. Wulke. Dar și d. Graetz concede deosebirea aceasta, predicînd mereu contra aristocraticilor marani. El se preface a nu înțelege simplul mers al gîndurilor mele; el [i]mi substituie lucrul așa ca să facă să se creadă cumcă eu n-aș fi știind că evreii poloni au fost mai blînd tractați decît cei spanioli — și multe alte înfortochieri de acestea.

Am spus apoi că o deplină contopire a jidovimei cu popoarele occidentale nu vom ajunge-o nicînd, ci numai o îmbîlînzire a elementelor opuse se poate aștepta, fiindcă antiteza însăși se bazează pe o străveche istorie. Am pomenit apoi cunoscutul loc din Tacitus despre odium generis humani. D. Graetz vine acum, citează locul care vorbește despre creștini și se-nțelege că are dreptate în ochii cititorului necărturar.

Fiecare istoric știe însă — și d. Graetz o știe mai bine decât toți — că creștinătatea trecea pînă în zilele lui Traian drept o sectă a iudovimeii. În zilele lui Nero, despre cari vorbește Tacitus, creștinii erau adeseori numiți iudei, imputarea de „ură contra genului omenesc” atinge așadar în aceeași măsură pe vechii evrei ca și pe noii evrei, pe creștini. Biserica universală, pe atunci în naștere, găsi cei mai mulți adepți între „evrei și afiliații evreilor”, precum spune istoria Apostolilor; pe de o parte ea înainta prin această împrejurare, căci evreii locuiau răspîndiți pe întregul orbis terrarum, pe de alta era însă împiedicată, fiind și ea implicată în turbata ură națională a romanilor contra evreilor. Acel loc din Tacit n-a fost nicicînd altfel priceput și nici poate fi priceput altfel decât că atestă atta aversiunea religioasă politică a anticei cetățenimi contra tinerei religii universale, precum și ura opusenilor contra evreilor.

Această ură contra evreilor le e comună tuturor scriitorilor anticității mai tîrzie: Pliniu, Quintilian, Tacit, Juvenal și mulți alții. Același sentiment trăi mai tîrziu în toate popoarele romanice și germanice; la ce atrocități au dus e îndesul zugrăvit cu culori vii în cunoscuta scriere volantă a lui Schleiden. Scrierea bolanistului creștin mi se arată de cătră amiciei d-lui Graetz ca un luminos prototip. Din nefericire d. Schleiden n-a scăpat de soarta comună a tuturor naturaliştilor, diletanșii în istorie: arată o respectabilă strguintă de compilator, dar o deplină lipsă de simț istoric. Cîne cunoaște chiar numai elementele științei noastre câtă numai dect să vadă că nici se poate imagina ca-ntr-o luptă de două mii de ani să fi fost de-o parte numai cruzime, sete de domnie, aviditate, iar de alta numai răbdătoare nevinovăție. Nici se poate înlătura întrebarea: De ce atîtea nașii nobile, bine-nzestrate, să fi dat vînt numai în contra corcilor acelor puteri de rînd, diabolice — nu mă feresc de acest cuvînt — cari dormeau în adîncimea sufletului lor? Răspunsul e simplu. De la risipirea ei asupra lumii iudovimeea se mișca într-o nedisolută contradicție interioară; ea avu soarta tragică a unei nașii fără stat. Evreii voiau să trăiască sub scutul legilor Apusului, voiau să tragă foloase din comunicașia Apusului și totuși preîndeau de-a rămîne o nașie strict deosebită. O asemenea atitudine însă stă în flagrantă contradicție cu aspra necesitate a unității statului, încit a trebuit să provoace mereu lupte reînnoite:

Romanas autem soliti contemnere leges

Judaicum ediscunt et servant ac metuunt jus —

această imputare a lui Juvenal răsună în formele cele mai varii prin întreaga istorie modernă.

Astăzi nefasta luptă e la capăt, egalitatea civilă a evreilor e cîștigată în toate statele civilizate și nu cunosc în Germania nici un politic cu minte care ar voi să răstoarne acest fapt împlinit. Evreii germani se bucură de ilimitata libertate a cultului lor; nimenea nu-i tulbură în vechile lor datine și tradișii, nici în particulara lor știință cosmopolită; ba societatea civilă în daraverile ei fine adeseori seamă și de simbăt, desigur o rînduală supărătoare pentru noi creștinii. Dar, deodată cu emanciparea, pretenșia evreilor de-a fi o nașie de capul ei a căzut cu totul. În secolul acesta al formașunilor statelor după nașionalități, evreii numai atunci vor juca un rol pacinic și priincios civilizăției cînd se vor decide — întru cit le-o permite religia, tradișia și felul ginșii lor — de-a se pierde în popoarele a căror limbă o vorbesc. Fiecare recunoaște ușor că o parte a evreilor germani au luat de mull holărtrea aceasta și lucrează în acest senz; dar o altă parte, și încă foarte influentă, a iudovimeii noastre nu gîndește deloc astfel. Drept probă îmi permit a arunca ochii asupra volumului al unsprezecelea al Istoriei Evreilor de d. Graetz.

De vreme ce fiecare popor mare, pentru a fi judecat cu dreptate, câtă să-l judeci pornînd dinlăuntru fiinșei sale, de aceea un istoric care judecă regestele germane dintr-un punct de vedere specific evreiesc va pricepe multe lucruri în mod strîmb și unilateral; cînd d. Graetz ne spune că Lessing* al nostru a fost „cel mai mare om” pe care Germania l-a produs vrodată, aserșunea sa e fundamental falsă, însă din gura unui evreu lucrul e lesne de înșeles. Un asemenea scriitor va vorbi asemenea adeseori cu asprime despre creștinism, va trebui să condamne cu asprime orice trecere la creștinătate a coreligionarilor săi; ba vom trebui să-i trecem cu vederea chiar pușină amărăciune și o seamă de nedreptăți, pentru că are de spus atîtea lucruri triste.

Nu mai două cereri trebuie să-i facem ca polemica sa contra religiei imensei majorității a concelășenșilor săi să nu treacă peste orice margine a moderașunii și apoi ca să vorbească cu oarecare respect și crușare despre poporul ale căruia legi blînde il ocrotesc pe el însuși. Cum satisface d. Graetz aceste modeste cereri? De la pagina întia pînă la cea din urmă dumnealui predică ură, sălbatică ură contra creștinismului și un îngîșfal, provocator despreș contra poporului german.

Mai deunăzi am zis că d. Graetz numește creștinismul un inamic moștenit (Erbfeind). D-sa răspunde însă cu sfînta indignare a unei nevinovății adînc-atînce că acest cuvînt nici nu se află în cartea sa. Într-adevăr, dacă aș avea cu d. Graetz un proces de poliță, l-aș pierde: căci polița sa e în regulă întru cit s-atinge de literă, pe cînd a mea suferă de o mică eroare de formă. Înaintea judecării morale a cititorului însă totuși cred că voi învinge dacă voi mărturisi că am citit volumul în vara trecută și nu mi-am scos notișe de pe el; astfel memoria mi-a jucat festa neiertată de a confunda litera b cu z. E drept că d. Graetz nu numește creștinismul un dușman moștenit (Erbfeind) — cel pușin n-am găsit expresia răsfoind volumul — dar își numește răsdușman (Erzfeind), care a primit mîntuirea de la iudovism, pentru a-l întemnița și a-l scuipa mai pe urmă (p. 389). Erbfeind sau Erzfeind, dușman moștenit sau răsdușman — nu știu zău care expresie e mai blîndă, mai cuviincioasă, mai demnă de un om care strigă mereu contra netoleranșei creștine!

Și acel loc nu e defel izolat, din contra el dă tonul pe care-i strunit volumul întreg. Dacă un evreu se bolează, „el trece în tabăra inamică” (172) și „părășește izvorul de apă vie pentru a se răcori din bălți lustruite” (186). Și

* Lessing a fost un însemnat reprezentant al toleranșei religioase în Germania. În drama sa *Natan Înșeleptul* el face din evreul Natan un model de înșelepciune și de virtute, o ieoană cu totul opusă celei zugrăvite de Shak[el]speare în Shylock sau de Alexandri în *Lipitorile satelor*. N.R.

astfel fierb mercu cuvintele de hulă asupra „îngîmfăcii fitce a muncii robite”, asupra „Dumnezeului răstignit”, asupra „abisului pe care creștinismul l-a săpat între sine și rațiune”. Apoi se susține de-a dreptul că „e cu totul neadevărat cumcă creștinismul predică generală iubire de oameni și frăție” (197) și apoi: „în realitate nici un evreu n-a fost Shylock, desigur însă nu creștin”. „Un domn anume Israel Jacobsohn introdusese în sinagogă rugăciuni germane și confirmățiunea („recitarea ca din minaneta crezului”, zice cartea noastră); d. Graetz nu se unește deloc cu aceasta. Nu mă judec deloc cu dumnealui, căci din principiu nu mă amescle în afacerile interioare a unui cult străin. Dar și aci găsim aceluși ton; d. Graetz află că e „rușinos” și ridicol „de a împopofona pe muma îmbătrînită cu bulendrele scelpicioase ale fiecei, cari o carichează în loc de a o împodobi” (413). După asemenea expresii asupra creștinismului nu ne vor mai părea stranii opiniile sale pline de moderațiune asupra teologilor noștri. Discursurile lui Schleiermacher asupra religiei — aceea scriere genială cu care a început redeschimbarea spiritului bisericesc între protestanții cultii — se numește „copil de gemene” a Lucindei lui Schlegel, aproape cea mai frivolă carte a întregii noastre literaturi; și fiindcă Schleiermacher a ademenit pe evreii din Berlin la creștinism*, d. Graetz compară activitatea acestui bărbat cu cultul Astartei (181 sq). Din mijlocul acestor virtuozități dumnealui asigură în fine că e „prejudiciu prostesc sau minciună cînd cineva zice că iudaismul predică ură contra creștinătății”

O seamă de cititori vor fi punitiv loade acestea în socotala zelului religios; dar pentru hulițiile sale în contra Germaniei d. Graetz nu poate solicita o asemenea scuză. „Germanii, acești inventori ai servitului, ai nobilimii feudale și simfului comun de slugărnicie” — astfel ne descrie d-sa (260). Boerne în tinerețe — zice — era deja atît de germanizat prin „amezică patriotică, încît predică ascultare orbă” (372). „Boerne la maturitate însă și Faurie Heine devină doi îngeri răzbunători, cari biciuie cu vergi de soe căpășinele strimbe ale germanilor și descoperie fără cruțare meschina lor micime” (367). „Străvechiul nostru timp german îl răpi la admirație pe inamicul Tacit însuși: acel timp însă e pentru acest celtășean al statului german” o stafie îngrozitoare a cultului de mijloc” (329). D. Graetz declară verde că nu consideră Germania ca patrie a sa; pe Gabriel Riesser îl descrie ca remarcabil exemplu al unui evreu „care s-au contopit cu totul în întîmplătoarea sa patrie” și adaugă apoi cu oarecare seoborire: „Riesser împărtășea îngustimea spiritului german, aceea beată credulitate, [Prezumpțiunea pedantică și sfiala de orice faptă repede” (171). D. Graetz e într-adevăr atît de bun, precum o și relevează în serisoarea sa, de-a numi odată pe Gölhe și pe Fichte două spirite de rangul întii; însă el relatează cu ce cuvinte odioase îl atacă pe acești doi la pag. 245 sq; el relatează grațioasele sale observațiuni asupra „fructului veninos din sămînța lui Fichte” (361).

Dumnealui povestește cum în iarna anului 1806-7 evreii din provinciile noastre poloneze au dat mînd de ajutor dușmanilor țării și întrebă apoi cu încredere: „Ce? Poate că trebuia să rămînă credincioși și supuși Caset regale a Prusiei pentru aceea lege care le impunea mîrginiri nouă și care i-a sustras de sub arbitrarul nobilimei polone pentru a-l supune înțîmfării biurocrașilor prusieni?” (294). Dumneasa nici nu mă va înțelege dacă-i voi răspunde în ton sec: Desigur că trebuiau să rămînă credincioși. Dar dumneasa nu se mulțumește numai cu caricarea odioasă a faptelor din istoria noastră; nu se sfiește de scorniri chiar numai dacă-i par proprii a baljocori poporul nostru. Cînd poporul de jos din Copenhaga a maltrat pe evrei la anul 1819 „aceasta s-a-nîmplat poate în urma escitării comercianșilor germani” — o insinuațiune pentru care nu există nici o umbră de probă.

Cînd apoi venerabilul Thibaut** și studenții din Heidelberg au apărut cu pericolul vieții lor pe evreii persecutați în contra poporului de jos, germanii au fost „mai omenește dispuși poate prin atingerea cu Franța” și totuși d. Graetz trebuie s-o știe că Thibaut era un inamic declarat al francezilor, iar junimea academică din Heidelberg era pe atunci cu totul nealinsă de idei franceze și gîndea tot atît de creștinește și germanic ca și lînerii teutoni de la Jena și Breslau. Și pe lingă toate acestea acest ton nespuse de obraznic și de cîrîitor: acest om se scutură de plăcere de cîte ori poate spune germanilor vro mîrșăvie.

Alături cu asemenea hulă în contra Germaniei d-sa are o imensă prezumpțiune. D. Graetz nu ostenește de-a sfătui pe conștinții săi să aibă „mindrie de strămoși”, le vorbește despre „străvechea lor nobilitate”.

N-am nimic de zis improprie, dar cine gîndește astfel mai poate stigmaliza pe germani ca pe „inventorii nobilimei feudale”? D. Graetz susține că Moses Mendelssohn a emis întii ideea că religia nu trebuie să aplice mijloace silnice și continuă apoi cu aer triumfător: „înlăuntrul creștinătății nu-i venise nimănuți în minte aceasta”. Într-adevăr, nici Grotius, nici Leibnitz, nici Coorhert, nici Bayle, nici Millon, nici Locke, nici Puffendorf, nici Thomasius nu avuseră asemenea idee! După ce d. Graetz ne-a spus că „Lessing a fost germanul cel mai mare”, ne încredințază cu măreție: „că Boerne a fost mai mare decît Lessing”. Avem așadar sericirea de a onora în Boerne pe cel mai mare fiu al pămîntului german, sintem însă turburași numai decît în plăcerea asta, căci ni se declară în mod espres că Boerne nu era deloc german, ci evreu.

Întreb: poate să treacă de german un om care cugetă și scrie astfel? Nu, d. Graetz e un venetic pe pămîntul „întîmplătoarei sale patrii”, un oriental care nici pricepe poporul nostru, nici voiește să-l priceapă; el n-are nimic comun cu noi decît dreptul nostru de cetățenie și nu se servă de limba noastră modernă decît... spre a ne baljocori. Cînd oameni de leapa aceasta, cari nici în vis nu înțeleg spiritul lui Natan înțeleptul, [i]și îngrădesc ura lor și prezumpțiunea lor de rasă cu numele lui Lessing, ce era creștin și german, atunci ei pîngăresc mormîntul unui erou al naștinii noastre. Cartea d-lui Graetz e privilegată însă de o parte a iudaismului nostru ca un standard work (deniză) și ceea ce badogănește el cu greociunea unui zelot se repetă în neenumărate articole ale jurnaliștilor evrei sub formă unor odioase persiflări contra creștinismului și germanismului.

* *Christeln* zice cartea d-lui Graetz. Acest cuvînt e o formare în analogie după vorba germană *Jüdeln*, buignială iudovească. N.R.

** Profesor de drept roman, N.R.

La sfârșitul d. Graetz mai relevază că evreii sînt poporul lui Dumnezeu și-și rezumă astfel planurile pentru viitor : „Recunoașterea jidovilor ca membri egali îndreptății a cam pătruns pînă astăzi ; recunoașterea jidovismului însă e supusă unor grele lupte.” Spre a face ideea aceasta și mai străvezie citează cu bucurie în scrisoarea sa deschisă acea modestă vorbă a lui Benjamin Disraelis că, față cu popoarele europene, evreii sînt o rasă superioară”. Jidovimea fiind de mult recunoscută la noi ca comunitate religioasă, ce mai rămîne, ce mai poate a se înțelege alta din pretențiunea d-lui Graetz decît ca jidovimea să fie recunoscută ca o nație alături de cea germană și în ea. La asemenea pretenție orice german căruia-i sînt sfînte creștinătatea și naționalitatea sa trebuie să răspundă scurt : Niciodată ! Statul nostru n-a văzut în evrei nicicînd altceva decît o comunitate religioasă ; de la această concepție de drept, singura cu putință a fi susținută, el nu se va abate în nici o împrejurare ; poporul nostru le-a îngăduit egalitatea civilă numai în așteptarea că ei se vor sili de-a deveni asemenea concetățenilor lor. Cultura noastră veche e-ndestul de bogată și de toleranță pentru a suporta contradicții cît de tari : cum trăiește în pace cei ce confesează biserica singură feritoare alături cu ereticii, tot astfel primim cu nepăsare dacă o parte a concetățenilor noștri se crede în taină poporul ales al lui Dumnezeu. Dar cînd această presupunere de rasă iese în piață, cînd jidovismul pretinde chiar recunoașterea naționalității sale, atunci se surpă terenul de drept pe care se bazează emanciparea. Pentru îndeplinirea acestor dorințe nu există decît un singur mijloc : emigrarea, fondarea unui stat jidovesc undeva în străinătate, care apoi să vadă de-și va câștiga recunoașterea celorlalte națiuni.

Pe pămînt german nu e loc pentru o naționalitate dublă. La munca de o mie de ani a formațiunii statelor germane evreii n-au luat parte pînă încoace în timpul cel mai nou. Asemenea în cele trei mari epoce a muncii intelectuale, cari au determinat caracterul culturii noastre : în timpul de înflorire al poeziei evului mediu, în timpul Reformațiunii, în epoca literaturii clasice, evreii n-au jucat nici un rol sau unul foarte subordonat. Cînd au început a însemna și ei ceva în stat și literatură au găsit de mult asigurate fundamentele culturii germane și, atît pentru ei cît și pentru francezii imigranși, desigur nu mai puțin talentați, s-a ivit necesitatea de-a se germaniza. Mulți dintre ei au ajuns la o vază meritată ca învățați sau artiști germani, ca stîlpi ai culturii germane. D. Graetz și cei asemenea lui merg alte căi. Dar opinia noastră publică începe a-și deschide ochii. Pușini ani încă și injurăturile la adresa răsplebei germanice (Ur-Mob) cari culciează azi gazetele jidovești, vor fi și în Germania tot atît de imposibile precum sînt de neimaginabile în Anglia.

Mai la vale publicăm partea ultimă a broșurii d-lui Treitschke asupra evreilor germani.

III

10 ianuarie 1880

Zi cu zi o oștire întregă de scrieri volante și articole de gazetă dau năvală asupra cuvintelor cu care încheiasem revista mea din noiembrie. Adversarii mei par a simți singuri că în lupta intelectuală maxima negustorească „mulțimea face parale” nu prea are trecut ; căci după ce-au ucis fiecare șir al articolului meu prin tot altceva coale de tipar pline de întîmpinări, totuși în fiecare dimineață se ivește un nou lupătător care vede trebuința de-a reîncepe d-a capo singeroasa muncă.

În vrayul acesta de întîmpinări se află una pe care-am citit-o cu sinceră părere de rău ; e scrisoarea deschisă a colegului meu Harry Bresslau, demnă și obiectivă în atitudinea ei. Cînd mi-am scris articolul am gîndit fără voie la un amic din tinerețe răposat deja, un bun german de origine evreiască, unul dintre oamenii cei mai credincioși, mai plini de iubire, mai dezinteresăți ce-am cunoscut vrodată ; deci mi-am așezat cuvintele în așa chip ca și cînd aş vorbi cu el și speram consentimentul tuturor evreilor cari, fără rezervă, se simt germani. Cînd însă un om cu convingeri de tot germane ca Bresslau, care nu poate să ia asupra-și observațiile mele despre supercreștențele jidovimei noastre, îmi declară azi că se simte atînc jignit prin cuvintele mele, cu nu pot vedea în aceasta decît o probă despre cea exagerată susceptibilitate prin care evreii germani se deosebesc de consinginii lor din Anglia și Franța. Susceptibilitatea aceasta e atît de bolnăvicioasă încît nu mai știi la urma urmelor ce nume să alegi cu care să-ți fie permis de a numi pe concetățenii noștri izraeliți. De zici semit fise răspunde că e o grozăvie insultă ; de zici izraelit o foaie din Bresslau mă muștră pentru această îngimfală frază cavale-rească ; un coleg evreu de la o universitate mică, un om binevoitor care cugetă ca și Bresslau, îmi exprimă speranța că numele injurios de evreu va dispărea cu totul și nu va mai fi vorba decît despre izraeliți. Față cu această iritabilitate nu ne rămîne decît vechea mîngîiere : de nu-i una, e alta.

Deși-mi concede unele, Bresslau ojunge totuși la concluzia că, preocupat de-o inexplicabilă idee fixă, aserțiunile mele sînt din vînt. Să zicem că-i așa, dar atunci de ce idcile arbitrare ale unui sfînt curios nu escită a zîmbet de comizațiune, ei, din contra, o furtună nepomenită de întîmpinări pasionate ? Desigur numai pentru că o parte a jidovimei germane se simte atînsă prin cuvintele mele și pentru că ei glicese că eu n-am exprimat numai părerea mea personală, ci opinia a sute de mii de oameni. Bresslau se înșală cu totul cînd crede că mișcarea aceasta a fost provocată abia de la 1875 încoace de către ultraconservatori și ultramontani.

În realitate ea e mult mai veche ; eu însuși am văzut-o crescînd pe nesimțite de zece ani și mai bine. De mulți ani se dezbate tot mai des și tot mai aprins în conversațiile societății celei bune cestiunea cum se cade să apărăm vechea noastră dătină germană contra puterii crescînde și a presupunții crescînde a jidovimei. Mulți oameni cumsecade se sfîșie și astăzi încă de-a-și da pe față opiniile lor în cestiunea aceasta, dar rezerva lor e cauzată tocmai de considerația că cele două parlizi extreme ar căuta să exploateze în folosul lor particular nemulțumirea existentă, răspîndită în sferle cele mai largi, și nu ficcine voiește să se espună pericolului de-a trece drept aderent al clericalilor. Mie, din contra, mi s-a părut că e bine ca asupra mișcării de azi să se rostescă fără înecunjur un om pe care nu-l poți ignora cu citatele din Lessing „popă netolerant” sau „jidovul trebuie pus pe foc”.

Să nu observăm poate acea schimbare plină de consecvențe care se operează înaintea ochilor noștri? E pozitiv că numai în Berlin trăiesc aproape tot atâți evrei cîți sînt în Franța. După cele mai noua recensamente oficiale din Franța care mi-au venit în mîină, locuiau în Franța 49439 evrei (ceea ce se potrivește cu totul cu indicațiile ceva mai vechi ale lui Morpurgo pe care le-am citat); în Berlin erau în anul 1875 45464 evrei; populația evreiască a capitalei noastre e de la 1811 încoace de patrusprezece ori mai mare, pe cînd totalitatea locuitorilor e abia de șase ori mai mare. Și acest neam care se grămădește cu atîta putere în centrul statului nostru și al culturii noastre cuprinde în sine pe lingă o seamă de oameni onorabili și buni patrioți și o cealță de orientali pur sang, precum am descris pe unul mai deunăzi, apoi un roi de gazetari internaționali fără de patrie, apoi cîțiva potențați bănoși cosmopoliți — căci casa Rothschild cu toate cîte se șin de ea nu va susține nimenea că e germană — și în fine unele elemente de-a dreptul stricătioase societății, elemente despre semnificațiunea cărora ne dă dovezi jargonul pungășilor, atît de mult împodobit cu vorbe evreiești. Emanciparea a fost priincioasă numai pentru că a surpat orice rațiune pentru plîngerii îndreptățite. Dar pe de altă parte emanciparea a îngreuiat amestecul de sînge care în toți timpii au fost mijlocul cel mai bun pentru nivelarea deosibirilor de rasă; numărul celor ce trec la creștinism s-au împușinat foarte, iar căsătorii mixte între creștini și evrei nebotezați vor rămînea pururea excepții rare pe cîtă vreme poporul nostru va ținea cu sfințenie la credința lui creștină.

Evreii cătă să fie mulțumitori nouă Germanii pentru actul eliberării lor; participarea însă la conducerea statului nu este deloc un drept natural al tuturor locuitorilor, ci fiecare stat hotărăște în privirea aceasta după propria lui socotință. Dar în locul unei asemenea grațitudinii vedem într-o parte a jidovimei noastre răsărind ca buruiana rea un spirit de prezumpțiune care nu se manifestă numai în miserabila persistare a religiei din partea unor gazetari, ci caută uneori de-a dreptul de-a micșora libertatea religioasă a majorității creștine. Din multe exemple acreditate voi cita numai unul, relatat de gazete. În Linz lingă Rin e o școală primară catolică vizitată de cîțiva copii de evreu. În ora de religie, la care evreii se înfelege că nu iau parte, învășătorul s-a servit de un manual al istoriei biblice în care se zice, conform Noului Testament, că Iristos a fost răstignit fără vină de către evrei. Așadar în numele toleranței pilica minoritate [i]și arogă dreptul de-a reclama contra credinței creștinilor; pentru sine însă ea cere libertate absolută. Fără îndoială că Bresslau judecă asemenea lucruri ca și mine; trebuie însă să ne ia nouă, creștinilor, a nume de rău dacă zicem că e timp de a da piept pe sașă unor asemenea opinii, cari, pușini ani după emancipare, aduc asemenea fructe și că trebuie a le da piept înainte de a ni se sui în cap terorismul unei spornice minorități încurajate prin lașă noastră răbdare?

Bresslau mă silește, spre părerea mea de rău, de-a accentua din nou deosebirea ce există între cele două mari rase ale jidovimei europene. El vorbește așa ca și cînd aș fi inventat eu această deosebire. Ceea ce am zis însă se poate dovedi cu acte din istoria legislațiunii franceze. Cînd se apropiau primele alegeri comunale și departamentale din epoca revoluției s-a depus în Adunarea Națională un proiect de lege care acorda tuturor necatolicilor dreptul electoral și facultatea de-a ocupa funcțiuni publice. Maury însă și Rewbell, alsacianul, au propus ca evreii să fie excluși de la acesl drept, fiind prea urși în Alsas. Adunarea decise în fine de-a admite, în legea votată la 24 decembrie 1789, un amendament conform căruia Constituanta [i]și rezerva de-a hotărî mai tîrziu asl ra drepturilor evreilor. După consultări nouă se votă la 26 ianuarie 1790 o lege asupra „evreilor de la sudul Franței”. Evreii ziși spanioli — les juifs connus en France sous le nom de juifs portugais, espagnols et avignonais — dobîndiră drep. electoral activ. Contra evreilor germani ai Franței însă rămase în vigoare rezerva de la 24 decembrie 1789, deși ideea egalității stăpînea atunci toate capetele; ei dobîndiră egalitatea abia prin Constituția de la 3 septembrie 1791. Din acestea rezultă că francezii cunoșteau bine deosebirea ce există înlăuntru jidovimei și că evreii spanioli erau mult mai pușin urși de către creștini decît evreii germani. Franța de sud însă e cunoscută ca fara elastică a pasiunilor religioase. Cîl de îngrozitoare au fost acolo furia religioasă în curs de secole în războaiele contra albigenilor și hugenoșilor; în sula a optsprezece încă s-au văzut aci atrocitățile luptelor camisarzilor și execuțiunea pe șafod a lui Jean Calas, ba în anul 1815 încă terorismul alb domnea în șară, în Nîmes și Montpellier — poporul de jos a ucis pe protestanți. Dacă un asemenea popor vestit prin fanatismul lui religios trăia mai prietenos cu evreii lui decît bonomi alsaciani, cari după felul lor german erau de mult deprinși de a îngădui lingăolaltă confesiuni deosebibile și cari de o sută cincizeci de ani scăpaseră deja de groaza războaielel religioase, dacă acestea sînt așa atunci rezultă pentru noi neînlăturata concluzie că rasa spaniolă de evrei se adaptează mult mai ușor cu maniera de-a fi a Apusului decît rasa de evrei germani. Atitudinea evreilor spanioli au exercitat precum se vede mai tîrziu o influență priincioasă asupra poziției jidovimei din Franța toată, precum și asupra năravurilor imigrațiunii evreo-germane de mai tîrziu.

Nici obiecțiunile mele asupra precumpnării jidovimei în presă nu-mi par înlăturate prin enumerarea foilor redijate de creștini. Cumcă evreii sînt foarte numeroși între corespondenți concede și Bresslau: cine însă cunoaște mai de aproape ruajul dinlăuntru al gazeteilor noastre acela știe că redactorii nu prea sînt atît de neatirnași sașă cu reporterii lor precum admite Bresslau. Multe redacții sînt cu totul în neputință de-a se espune dizgrației corespondenșilor lor evrei din Paris și Londra. Apoi vine menajamentul pentru abonași. „Schlesische Zeitung” („Gazeta sileziană”) a pierdut dintr-o dată șase sute și mai bine de abonași evrei numai pentru că îndrăznise de a-și spune de-a dreptul opinia asupra unor manifeste dovezi de prezumpțiune evreiască. La urmă mai vine încă ceva: aproape toate gazetele germane își iau venitul lor curat din inserțiuni; pentru că abonamentul, la noi obiceiul utit de mic, nu acoperă nici cheltuietele; ce însemnează însă mușterii evrei pentru această branșă a întreprinderii jurnalistice poate vedea oricine dacă-și aruncă privirea la pagina a patra a foilor noastre locale. Eu însumi m-am convins pe deplin asupra tăcuței puteri sociale a evreimei strins unite și solidare abia în săptămînile din urmă prin serisorile multor oameni onorabili, cari mi-au exprimat sincera lor adeziune, dar m-au rugat cu multă insistență de-a tăgădui numele lor, căci nu se pot espune răzburării evreiești. Dacă facem suma tuturor împreju-

rărilor acestora atunci se explică de ce o mare parte a presei noastre liberale nu are pentru eşecurile sumefiei jidoveşti nici o zecă parte mică din critica pe care o revărsa asupra oricărui caz de intoleranţă creştină.

Am spus : nu vom ca după secole de civilizaţie germană să urmeze o epocă de cultură corce germano-jidovească. Bresslau răspunde că civilizaţia noastră e deja corce. [Îmi pare un joc de cuvinte. Toate popoarele moderne au drept sprijin munca intelectuală a miilor de ani cari au trecut. Civilizaţia noastră germană răsare, precum observă cu drept cuvânt Bresslau, din trei mari izvoare, al anticităţii clasice, al creştinismului, al germanismului ; dară pentru aceasta nu este deloc o cultură corce, căci noi am contopit atit idealurile clasice cit şi cele creştine cu însăşi fiinţa noastră, încit ele ne-au trecut în sînge şi-n carne. Nu vom însă ca pe lângă aceste trei puteri ale culturei să se adauge o a patra, natura evreilor noi ; căci ceea ce în jidovism se potriveşte genitului german a trecut de mult în civilizaţia noastră prin mijlocirea creştinismului. N-o vom, repet, pentru c-am simţit amar deja că spiritul nou coreiese, opunindu-se de capul lui spiritului nostru, ne duce poporul pe căi rătăcite.

În zilele aşă-numitei „June Germanii” — lucus a non lucendo — literatura noastră era stăpînită de Boerne şi de Heine. Cu cit ne depărtăm de acea epocă, cu cit o privim mai în linişte, cu atit mai limpede cunoaştem că era un timp de decadenţă intelectuală şi morală. Nici o epocă a literaturii noastre de la Klopslock încoace n-a produs mai puţin de o valoare trainică. Idei străine, radicale, abstracte pătrunseră atunci în viaşa noastră, o imitaţie slugarnică a tot ce e străin ni se propovăduia în numele libertăţii ; şi pîn-n ziua de azi cele mai bune puteri intelectuale pe cari le avem muncesc spre a elibera şi întoarce naşa de la idealele negermane ale acelei epoce sterpe. Bresslau se-nşală cînd crede a găsi în scrierile lui Boerne ironia superioară a lui Pufendorf. Publicistului „Junei Germanii” [i]i lipseşte cu totul superioritatea, care nu se poate întemeia decit pe învăţătura pozitivă : ce distanţă între temeinica sirguinţă a lui Pufendorf şi superficialitatea lui Boerne, care n-a gîndit şi n-a cercetat nicicînd serios o cestiune politică ! Ironia însă e justificată în politică numai atunci cînd răsare dintr-o puternică mîndrie naşională. Ce ironiza Pufendorf ? Formele corupte ale Sfinţului Imperiu, deşarta nimicnicie a statelor mici. Dar, în mijlocul celei mai mari decadenţe, el nu vorbea despre naşa germană decit c-o fericită mîndrie, iar omului celui mai mare al timpului, marelui elector al Prusiei, el i-a ridicat un monument care va dura cit statua lui Schlüter. Boerne însă tiri pe cel mai mare german al timpului său, pe Goethe, în noroi, numindu-l slugă rimată şi baljocori pe germani, numindu-i un popor de slugi, cu toată obrăznicia unui om care înlăuntrul său se simţea străin de ei. Istoria a judecat deja. Boerne e mort, ideile lui învinse, scrierile lui nu le mai citeşte nimenea afară de specialiştii. Heine trăieşte şi va trăi. De ce ? Nu pentru că Heine era într-adevăr o natură cu mult mai bine înzestrată decit Boerne, nu numai pentru că poezia are o viaţă mai trainică decit scrierile publiciştilor, ci înainte de toate fiindcă Heine era mai german decit Boerne. Operele nemuritoare ale lui Heine nu sînt acele persiflări internaşionale din cauza cărora era numit „le seul poète vraiment parisien”, ci poeziile lui simţite nemţeşte. Astfel Loreley, copil adevărat al romanicei germane, apoi versurile De mii de ani din Grecia, care rezumă încă o dată tot ce germanii spusaseră sau cântaseră asupra frumuseţii lumii elenice de la Winkelman încoace. Heine are chiar în limba sa, ca toţi autorii cei mari, o uşoară nuanţă de provincialism. Goethe e franc, Schiller suab, Lessing şi Fichte, oricît de deosebiţi îndealtmîndrelea, trădează originea lor din Saxa Superioară, Heine, unde e mai puternic, e din ţara Rinului, Boerne, din contra, vorbeşte acea limbă cultă şi abstractă a gazetelor, care poate străluci şi orbi, dar nu va fi nicicînd într-adevăr puternică, într-adevăr germană ; îi lipseşte izul pămîntului, puterea primordială, vorbele nu se cufundă în sufletul cititorului.

Astăzi talentele sănătoase şi într-adevăr însemnate dintre artiştii şi învăţaţii evrei s-au convins demult că nu pot produce nimic mare decit pe căile spiritului german, deci se poartă în consecinţă. Numai mediocritatea prezumţioasă se opune c-o închipuită superioritate cavalerescului Esau germanic ; numai mediocritatea încearcă a introduce în sanctuarul limbei noastre strigătele de iarmaroc şi păsăreasca burselor. Cînd ne opunem la asemenea cabazuri a elementelor rele din jidovimea noastră oameni ca Bresslau ar trebui să ne susfie. O deosebire serioasă şi adîncă între opiniile mele şi ale lui nu pot descoperi.

Nu stă tot astfel cu scrierea polemică a unui alt coleg al meu. D. Lazarus, în dizertaşia sa intitulată Ce e naşional ?, porneşte de la teza necombătută că esenţa naşionalităţii nu stă numai în origine sau numai în limbă, ci în neindoielnică, via conştiinţă de unitate. Dar, deşi vorbeşte c-o elocuenţă patetică asupra însemnătăţii religiei, totuşi nu cercetează mai de aproape greaua întrebare dacă o asemenea conştiinţă de unitate e posibilă cînd sentimentele religioase sînt cu totul deosebite. Din contra, dumneasa admite ca ceva dovedit că toţi evreii germani sînt germani în orice privinţă şi de la aserşiunea aceasta ajunge la concluzia monstruoasă că : „Jidovismul e tot atit de german ca şi creştinismul. Fiece naşionalitate cuprinde azi mai multe religii, fiece religie mai multe naşionalităţi”. Tăgăduiesc absolut aceasta. Nu sînt aderent al doctrinei statului creştin, căci statul e o ordine mireană şi trebuie să-şi exercite puterea lui c-o nepărtinitoare dreptate şi faţă cu necreştinii. Dar fără de nici o îndoială noi germanii sîntem un popor creştin. Pentru a răspîndi religia aceasta între păgîni strămoşii noştri au vărsat riuri de sînge, pentru a o dezvoltă şi forma au suferit şi luptat ca martiri şi eroi. La orice pas pe care-l fac în cunoaşterea istoriei patriei mă convîng din ce în ce mai mult cit de adînc a conerescut creştinismul în orice fibră a naşunii noastre ; necredinţa chiar, dacă nu degenerază în persiflaj frivol, nu e-n stare a părăsi cu totul terenul creştinismului. Idei creştine vivifică arta şi ştiinţa noastră ; spirit creştin trăieşte în toate instituţiile sănătoase ale statului şi ale societăţii noastre. Jidovismul însă e religia naşională a unui neam prin origine străin nouă, jidovismul e în esenţă defensiv nu convertitor, deci prin natura lui chiar mărginit la o rasă. La dezvoltarea jidovismului germanii n-au luat nici o parte în curs de sute de ani ; ideile lui întru cit n-au trecut în creştinism n-au exercitat nici o influenţă asupra statului, asupra civilizaţiei noastre. Cine susfina în faşa unor fapte atit de patente că jidovismul e tot atit de german ca şi creştinismul comite un păcat în contra măreşiei istoriei germane.

Tot atit de greşită în generalitatea cu care a fost pusă e aserşiunea că fiece naşionalitate cuprinde azi mai multe religii. Cele mai civilizate naşii ale prezentului, cele din Europa apuseană, sînt toate popoare creştine.

Accea vie conștiință a unității, condiția naționalității, nu se poate de regulă forma între oameni care gândesc radicalăcosibil asupra cestiunilor celor mai-valorice și mai sfinte ale vieții sufletești. Să ne închipuim numai că jumătatea poporului nostru s-ar lepăda de creștinism; nu-i nici îndoială că nația s-a desface, că s-ar risipi tot ce numim german. Lazarus nu observă deosebirea între religie și confesie; el își închipuiește că noțiunile: catolic, protestant, jidov sînt coordonate. Deosebiri confesionale înlăuntru a celeiași religii poate suporta o nație — deși destul de greu, precum ne-o dovedește istoria suferințelor Germaniei. Deosebirea între catolici și protestanți, oricît de odioasă s-ar ivi la lumina zilei, rămîne totuși o ceartă în familie, înlăuntru a creștinismului; noi protestanții împărtășim cu catolicii o sumă de principii de dogmatică și morală creștină. Cînd vicleștii noștri părinți, după o luptă aprinsă, își repuneau spada în teacă și-și întindea minile spre a încheia pacea religioasă, ei puneau regulat în tractatele lor clauzula dooce per Dei gratiam de religione ipsa convenerit. De aceea nici astăzi un german creștin nu trebuie să piarză speranța că se va ivi cîndva o formă mai pură a creștinismului, care să reîmpreuneze pe frații despărțiți. Coexistența mai multor religii însă înlăuntru a celeiași naționalități se află uneori ca stadiu de tranziție; dar de finit nu poate fi, precum o dovedește istoria popoarelor apusene, decît așa, că una din religii formează regula iar eterodocșii excepția, mica minoritate. Aceasta e poziția evreilor în Europa apuseană. Popoarele creștine ale Apusului n-au devenit însă creștino-evreiești pentru că un mic număr de evrei trăiește între ele. Ele au putut să dea acestei minorități toate drepturile cetățenești și deplină libertate religioasă; dar și după emancipare popoarele sînt în drept și datorate de-a persista în mersul început al civilizației creștine, de-a păstra spiritul creștin al înstăușitorilor lor. Greșeala fundamentală a dizertației lui Lazarus e că oratorul nu e în stare de-a pricepe toate lucrurile acestea și ignorează cu sumeție rolul modest și excepțional care i se cuvine jidovimei în lumea culturii creștine.

Din celelalte scrieri polemice voi pomeni numai aia încă, pentru că în ea se vede un firte-briu c-o insultătoare prezumțiune de rasă unsă cu mir creștinesc. Cine cunoaște persoanele și împrejurările din Berlin va pricepe nunaidecît de ce d. Paulus Cassel s-a simșit adinc jignit prin observațiile mele asupra abuzului de reclamă a literașilor evrei și de ce d-sa m-a zugrăvit pe mine cu obicinuita-i grație ca pe un „fariseu al conștiinței moderne”. Nepriceput e însă ca un preot creștin să creadă a rezolva cestiunea izraelită a prezentului prin vorbele lui Hristos: „Mintuirea vine de la evrei!” și prin prorocia nebiblică, adîncă din mai multe locuri ale Bibliei. „Toate popoarele trebuie să locuiască sub corturile lui Hristos Sem.”. D. Cassel relatează însă o nemica toală, că Hristos a roștit vorbele acelea înainte de ce evreii ar fi respins mintuirea și înainte de a-l fi răstignit. A spune creștinilor de azi „Mintuirea vine de la evrei” e o mai mare nebunie decît dacă un protestant ar zice altui protestant „Mintuirea vine de la Roma” pentru că Luther a plecat din punctul de vedere al bisericii romane și pentru că protestantismul datorește mare parte a culturii sale bisericii celei vechi. Fiecare putere intelectuală tină ră care împinge pe una mai veche e fiica adversarei ei. Mărima doctrinei creștine consistă tocmai într-asta, că, răsărită dintr-un popor semilite, au învins semilismul și a devenit o biserică universală. Dacă d. Paulus Cassel ar cerceta serios scrierile marelui apostol Pavel, a cărui nume l-a primit cînd s-a bolezat, s-ar instrui lesne asupra acestor simple adevăruri. Vază d. Cassel de va găsi auditori cu crezare pentru doctrina inventată de dumneasa despre „Hristos Sem”, pe care testamentul nou nu-l cunoaște; noi germanii creștini ne fimem de Evanghelia fiului lui Dumnezeu. Același spirit de imensă prezumțiune se vede din ascriința d-lui Cassel că poporul evreiesc a fost abătut de la evlavia lui prin germanii cei frivoli. Heine învășase, se înșelege, destrămarea sa morală de la acea junime germană care s-a luptat în războaiele de eliberare (contra lui Napoleon I)!

Curios rămîne că toamei ideile acelea ale revistei mele din noiembrie cari pentru mine erau cele mai importante nici nu sînt pomenite de către numeroasele întîmpinări. Observațiile adică asupra vinei ce-o au germanii în împulerni irea jidovimei. Prin marile vorbe de „toleranță” și „cultură” ne-am lăsat seduși de-a comite o mulțime de stingăcii în învășămînt, erori cari ameninșă a corupșe cultura creștină a limerimii noastre, și abia acum începem a înșelege că școalele simultane primare sînt numai pentru ea să nu fie „mai rău fără rău”. E un minunat lucru toleranșă, însă ea presupune că omul și-a cîștigat deja o convingere religioasă puternică. Un bun învășămînt elementar cadă să fie pătruns în toate ramurile de același spirit. A preda istorie universală unor copii cari, după felul lor copilăresc, nu pot distinge decît bine de rău și adevăr de minciună și a o preda cu toace aste astfel incît să nu jignești nici pe protestanți, nici pe catolici, nici pe evrei însemnează a juca pe ouă și nu i-ar succede nici unui mare învășat, necum modestei culturii a unui învășător de școală primară. Nimic însă nu e mai periculos întru sufletul copilului decît fraza fără de cuprins. E datorita statului de a priveștea cu asprime ca sub firma toleranșă să nu se deprinză nepăsarea pentru religie. Și în contra tiraniei camelei exercitată pe-ntrecute de către evrei și creștini statul ar putea să dea mai multă apărare decum dă azi.

Mai însemnată decît toate măsurile pierit statului va fi însă atitudinea nației chiar. Nepăsarea și greociunța noastră ar fi putut să-nveșe mult de la virtușile economice ale neamului evreiesc. Noi, din contra, n-am fost primitori decît de slăbiciunile și boalele caracterului evreiesc. Cosmopolitismul nostru își ieși înainte celui evreiesc, gustul nostru de critică se bucura de discursurile asmușătoare a presei evreiești. Un popor c-o puternică mîndrie națională n-ar fi îngăduit nicicînd înjurăturile epigonilor lui Boerne; un popor cu a lini pe deplin formate și-ar fi pășit limba cu mai multă treznie contra barbariei gazetelor umoristice jidovești. Înainte de toate însă destrămarea șulală a vieții noastre bisericești, gustul de baljocură și materialismul multor creștini au dat vînt prezumțiunii jidovești. În sferile frivole și lipsite de credinșă ale evreilor e o părere stabilită că marea majoritate a germanilor culși a rupt-o de mult cu creștinismul. Va veni vremea, și poate că nu e tocmai departe, în care nevoia ne va-nvășa a ne închina, în care modesta pietate va ajunge la oarecare vază alături cu mîndria culturii. La urma urmelor orice cestiune socială grea readuce pe observatorul serios la religie. Cestiunea izraelită din Germana nu se va liniști, raportul între creștini și evrei nu va redeveni pacinic pînă ce conclășerii noștri izraeliși nu vor ajunge la convingerea că statem și voim să rămînem un popor creștin.

[26, 29 ianuarie, 1 februarie 1880]

Foiaia „Telegraful român” publică următorul articol inspirat de indignare și de pericolul iminent. Articolul e aspru, s-ar putea zice provocător, ca și notița din „Pester Journal” care l-a inspirat. Dar, după cum zice chiar „Telegraful”, manoperile sînt *vechi* și poporul român de atîtea veacuri viețuiește neclintit păstrîndu-și limba și moravurile. Cît pentru acele „așchii uscate”, gata a-și renega limba și naționalitatea, să nu îi plîngem, ci din contră, asemenea spartanilor, să ne îmbrăcăm cu haine de sărbătoare, căci am scăpat de *Pausania*. Reacțiunea nu într-o țîrziu va începe și legătura va cădea de pe ochii asuprașilor! Vijelia mugește împrejurul stîncei care cu nepăsare țîne capul sus, disprețuind sforșurile ei zadarnice. Norii se risipesc, stîncea a rămas neclintită la locul ei, tot cu fruntea sus; iată viața naționalității române din vremuri uitate. Dacă s-ar urma apelului „Telegrafului român”, apoi cel mai bun mijloc de apărare ar fi nepăsarea și disprețul, căci nu într-o țîrziu reacțiunea va începe. Legea fizică a perseveranței nu-și va schimba deloc urmările. Dacă „Pester Journal” înțesește pe maghiari, laudă procedarea lor, necalificabilă ce e drept, pentru ajungerea unui scop, germanizarea, atunci nu e just, nu e logic ca și ziarele române de preste Carpați să lucreze tot spre acest scop la care țînd gazetele evreiești! Unitate în limbă, unitate în biserică, iată în scurte vorbe un întreg program pentru apărarea naționalității române amenințate.

[30 ianuarie 1880]

[„CA UN FEL DE REFUGIU...”]

Ca un fel de refugiu de multele inconveniente ale vieții, Dumnezeu, în înalta sa bunăvoință, a dat omului risul, cu toată scara, de la zîmbetul ironic pînă la clocotirea homerică. Cînd vezi capete atît de vitreg înzestrate de la natură încît nu sînt în stare a înțelege cel mai simplu adevăr, capete în care, ca în niște oglinzi rele, totul se reflectă strîmb și în proporții pocite, făcîndu-și complimente unul altuia și numîndu-se sarea pămîntului, ai avea cauză de a te întrista și de a despera de viitorul omenirii dacă n-ai ști că după o sută de ani, de pildă, peste amîndouă despărțămintele genilor *contemporani*, peste balamuc și pușcărie, va crește iarba și că în amintirea generației viitoare toate fizionomiile acestea vor fi pierit fără de nici o urmă, ca cereurile din fața unei ape stătătoare.

Garanția învingerii adevărului și binelui în lumea aceasta este moartea. Dacă moartea nu s-ar îndura să ne scape de o generație în dissecțiune, care produce atîția Mihălești, Fundești, Pătărlăgeni, Costinești, dacă moartea n-ar pune adevărul la adăpost de onoarea de a fi coexistat alături cu partea criminală și stupidă a omenirii, niciodată națiile n-ar fi putut strînge acel capital de adevăruri care imobilează aspra lor luptă pentru existență.

E o fericire pentru noi că, prostia și perversitatea fiind nemuritoare, cel puțin proștii și perversii *in concreto* sînt muritori.

De acolo risul, ca un voios semn de încredere în zădărnicia acestei privesți.

La aceste considerațiuni, pe jumătate melancolice, pe jumătate vesele, ne-au condus numărul „Românului” de la 30 ianuarie, în care găsim următoarea frază la adresa roșilor mai tineri.

„Stăteți fineri, aveți prin urmare puterea de-a lucra”;

„Stăteți *invățați*, aveți deci inteligența și capacitatea de-a corespunde la însărcinarea ce vi s-a dat de națiune”.

Tinerețea e într-adevăr un defect incurabil, mai cu seamă al inteligențelor roșii, căci o organografie a radicalilor nu ne-ar arăta în cele mai multe capete ale lor decît numai începuturile embrionare a ceea ce se numește creier, însă o dezvoltare ipertrofiată a acelor părți ale capului cari corespund cu șiretlicul și în fine o lipsă totală a simțului de distingere între lucruri propriie și lucruri ale altuia.

Dar *învățați* roșii? Asta e ceva cu totul nou. Carada, Fundescu, Costinescu figurînd ca învățați sînt în stare a face să zîmbească și pe omul cel mai deprins cu curiozitățile lumii.

Căci într-adevăr e curios ca niște bieți oameni cari abuzează în mod periculos sănătății lor de surogatul pe care natura răutăcioasă le-au dat în loc de creieri, surogat abia suficient pentru a distinge un om de un car cu lemne, incapabil însă de-a înțelege semnificațiunea vorbelor chiar, ceea ce ni se dovedește atit de des prin articolele de fond ale foilor liberale, să mai fie espuși la primejdia de a fi numiți învățați!

Între roșii abia se află cîțiva cari pot fi taxați cu epitetul biblic de „ființe cuvîntătoare”, abia cîteva excepții cari, printr-un defect nedescoperit încă al conformațiunii craniului, sînt ceva mai inteligenți, *deși* roșii. Încolo chiar elementelor liberale inteligente li e rușine de-a fi confundate în acea masă de hidos întunerec, în acea grămădire de perversitate catilinară și de adîncă, uimitoare nerozie.

Guvernul însuși face foarte bine că nu întrebuițează asemenea oameni decît la funcțiunea machinală a votului; ar fi vai de țară dacă ar mai și discuta. Astfel cum ies proiectele de lege din pana șefilor de biuron ai ministeriilor sînt lucruri mai mult ori mai puțin îndigeste, dar nici au pretenția de-a fi altceva decît lucrări făcute de silă, menite de a nu fi nici înțelese, nici ascultate de poporul românesc. Dar închipuiască și cineva că pe aceste canevale de copist s-ar mai broda discursuri roșii și lucrul ar deveni o adevărată spaimă. De aceea repede se fac, repede se votează proiectele de legi, adesea mai mult într-o singură zi și obiceiul existenței, destul de trist prin el însuși, e cel puțin scutit de platitudinile machinelor votătoare.

De aceea „Românul”, sau cel puțin finul d. C. A. Rosetti, în loc de a-i consilia pe tinerii și învățații lui amici la vorbă sau -- ferească Dumnezeu -- la lucru, ar face mai bine a le reaminti singura lucrare de care inteligențe roșii sînt capabile: votarea, votarea fără scrupul, fără considerante, fără frază.

[1 februarie 1880]

[„UNUL DIN PUNCTELE STATORNICE...”]

Unul din punctele statornice ale programei acestui ziar, o temă adeseori dezbătută, a fost reforma învățămîntului într-o direcție mai realistă. Dar ceea ce li s-a-ntîmplat multora ni se întîmplă și nouă. Aceiași oameni cari au combătut odinioară proiectul de lege adus de ministrul Maiorescu în timpul cabinetului Catargiu nu se sfîșie astăzi de-a-și apropria, fără a le înțelege, ideile aceluia proiect. Astfel aflăm în numărul de joi-vineri, 31 ianuarie-1 februarie al „Presei” următorul pasaj încîntător:

Pentru a pune capăt acestui rău se pot lua următoarele măsuri: două licee, unul în Iași și altul în București, sînt de ajuns pentru a forma buni profesori de *gimnazie* și a permite unor amatori distinși să cultive literile sau belele-arte. Celelalte *licee* sau *gimnazii* trebuiesc transformate în școli reale și profesionale, unde științele cu aplicațiunea lor să se predea cu folos pentru junimea studioasă. O mulțime de juri cari n-ar putea, din cauza lipsei de mijloace, să se ocupe de studii superioare ar găsi în aceste școli asigurarea d-a îmbrățișa o carieră utilă și onorabilă în industrie, în agricultură sau în comerț; drumurile de fier, lucrările de canalizare, de poduri, lucrările de mine, ar deschide noi și bogate cariere junilor studioși; ei ar putea să găsească în acest vast cîmp de activitate independența și averea cîștigată printr-o muncă fecundă și onorabilă.

Ca să vază cîtă pricepere și adîncime are scriitorul aceluia articol și ce sistematic își închipuiește dumnealui învățămîntul, cititorul n-are decît să observe cum sus se formează buni profesori de gimnazii și cum e-un șir mai jos toate gimnaziile se desființează.

Scriitorul aceluia articol habar n-are de ce propune, nici prin vis nu-i trec urmările unilateralității cu care privește învățămîntul. Școalele pe cari le dorește introduse în România cu escluziunea culturii și puterii educative a clasicității ar deveni escelente pepiniere de . . . mari oameni de stat. Nu-i vorba, și școalele actuale produc asemenea fructe, căci dacă nu le-ar fi produs n-am avea plăcuta ocazie de-a face observații „Presei”.

O direcție realistă însă a școalelor cată să lîină seamă de trebuințele *reale* ale societății, fie acele materiale, fie *morale*. E însă evident că necesitățile morale ale prezentului sînt aproape înzecit de mari decît cele materiale chiar. Diferiți mari oameni de stat cari-și fac din șiretlic și neadevăr o virtute, apoi o organizație întregă bazată pe minciuna că poporul e cult și bogat, pe cînd în realitate era incult și sărac, o generație prezumpțioasă, fără sațiu și imorală de advocați la cari mintea e înlocuită prin viclenie, a căror meserie consistă în a corumpe

caracterele prin amăgire, a face din negru alb, din alb negru, o lipsă totală de judecată pentru orice formă de cultură care nu corespunde e-un paragraf de lege, toate retele acestea care ne bîntuie, „Presa” crede a le putea remedia prin prefacerea citorva biete gimnazii în școli reale!

Încă o dată ni s-a dovedit adevărul proverbului latinesc: *Non idem est si duo dicunt idem.*

[5 februarie 1880]

[„CÎND, MULȚUMITĂ...”]

Cînd, mulțumită estraordinarei dibăcii cu care patrioții conduc destinele țării, s-a ivit în Congresul de la Berlin cestiunea izraelită, ca din senin, fără ea, după propria lui mărturisire, cabinetului să-i fi trecut măcar prin vis eventualitatea aceasta, ne aducem aminte că atît presa guvernamentală cit și înaltele sfere ale roșiilor dibuiau prin întuneric și-și pierduseră capul. Țara nu voia să dea nimic, ea era uimită de acest amestec în suveranitatea ei interioară, necontestată nici în vremile lui Pasvanoglu. Guvernul, din contra [i]și făcuse, în înțelegere cu străinii, vreo șapte-opt așa-numite categorii, pe cari puteau intra în dragă voie toți evreii. Alît era de mare spaima generală, atît de amar devenise tonul jurnalistic, atît de agitate erau spiritele încît garda civică a fost dezarmată, patrule petreceau Bucureștii în lung și în lat, s-aștepta izbucnirea unor singeroase turburări.

Era necalificabilă cererea. Se cerea poporului românesc să recunoască cetățenia unor oameni al căror cel întîi act politic era un act de înaltă trădare în contra țării care-i hrănea, în contra poporului care fusese îndestul de creștin de-a-i îngădui în mijlocul lui. Cu ușurința cea mai mare acești oameni se constituiseră în asociație internațională, ea și socialistii, și drepturile rasei lor erau pentru ei lucrul principal, chiar dacă statul român ar fi pierit nevoind a le acorda. Pentru drepturile lor ei puseseră statului cestiunea de existență sau de neexistență, și această cestiune se înscrisese în instrumentul păcii de la Berlin, în articolul 44.

Pe de altă parte era evident că roșii noștri, cosmopoliți cum sînt, fără tradiții, fără trecut, fără simț istoric, avînd drept toată cultura în capul lor un roi de fraze stereotipe în toate țările unde există proletariatul sub o formă oarecare, cătau să recunoască în fundul inimei lor că evreii aveau dreptul să comită o trădare de țară, de care ar fi fost și ei capabili de ar fi fost în opoziție. Căci roșii, după cum [i]i definea liberalul Iancu Negură, în opoziție conspiră contra tronului, la guvern conspiră cu străinii contra țării.

Pentru conservatori poziția era asemenea grea. Mulți dintre ei vedeau în exigența art. 44 al Tractatului de la Berlin un precedent atît de periculos și nemaipomenit de amestec direct în autonomia internă a țării, încît erau dispuși a răspunde împreună cu țara e-un refuz net al cererii. Afară de aceasta guvernele conservatoare nu se distinsese nicicînd prin persecuțiunea evreilor, în rîndurile partidului erau chiar o seamă de bărbați independenți cu totul prin averea lor și dezinteresați cari simpatizaseră cu aspirațiunile evreilor. Purtarea Alianței izraelite însă, graba bucuuroasă cu care o seamă din evreii noștri alergaseră să pună cestiunea de existență statului din care voiau să facă parte, a rupt toată tradiția paciniceii conviețuiri și au prefăcut pe amicii cei mai sinceri ai evreilor în cei mai sinceri adversari ai tendențelor lor.

Trebuia puțin simț istoric, puțină cunoștință a spiritului popoarelor europene pentru a vedea limpede că singurul rol ce se cuvenea statului român era rezistența acută în contra exigențelor art. 44. N-avem nevoie să încredințăm că în ochii oricărui stat din Europa art. 44 era o oroare. Dacă evreii din Rusia ar fi cutezat, în înțelegere cu Alianța universală, să formuleze o asemenea cerere cătră Congres, guvernul rusesc ar fi înplut cu ei temnițele și mince din Siberia; oricare rasă care se crede apăsată și care ar fi formulat cereri în contra guvernului legitim, spre a-l sili la concesii prin intervenție străină, ar fi fost tratată de statele respective cu pedepsele cari se aplică trădătorilor de patrie.

Era deci evident că art. 44 nu putea să fie ceea ce semăna a fi, nu putea să fie o teorie juridică aprobată de puterile semnatoare, ei, redus la proporțiile lui naturale, era un pretext, nu o cauză de intervențiune sau — precum s-a exprimat un deputat în delegațiunea austriacă — un *escelent mijloc de presiune* asupra României. Acest deputat imputa guvernului său de ce nu s-a servit cu mai mult folos de acest mijloc. Spiritul articolului era acesta, litera lui însă se îndrepta contra exclusivismului absolut al art. 7 din Constituția noastră.

Presupunând că art. 44 ar fi stipulat emanciparea evreilor, nimeni n-ar putea contesta că noul art. 7 al Constituției e tocmai contrariul lui și că tocmai încetățenirea individuală e înlăturarea pentru totdeauna a ideii emancipării.

Mijlocul de presiune a fost însă întrebuințat de deosebite părți e-un succes cam inegal. Astăzi, când i s-a secat izvorul și când nu mai e nimic de stors din el, astăzi când el nu mai are de sprijinit nici un interes străin, va veni în fine recunoașterea independenței României. În câteva zile — prin recunoașterea oficială și generală a neatîrnării — cestiunea izraelită va fi moartă și sperăm că pe de-a pururea. Dacă nu ne-ar cuprinde numai tradiționala noastră nepăsare pentru gravele neajunsuri economice și sociale ale țării, dacă nu ne-am crede din nou puși la adăpost de orice pericol prin această nouă dovadă de bunăvoință a apusului european!

Recunoașterea neatîrnării României este deci o confirmare deplină a manierei de a vedea pe care „Timpul” o emisese din capul locului. Era evident că aceeași Germanie care aruncase în temniță pe banchierii evrei ce *subscriseseră un împrumut* al guvernului francez în timpul războiului avea o conștiință juridică ce nu putea încăpea exigențele nedrepte ale art. 44, cum ele erau formulate de presa amică evreilor, precum pe de altă parte nu există nici o îndoială că oricare din puterile semnatare ale Tractatului din Berlin ar fi judecat ca și noi procedura criminală a unor supuși ai lor cari ar fi cutezat a cere intervenirea străinătății în afacerile interne ale țării. Dacă irlandezii Angliei, polonii Rusiei, românii coroanei ungare, arabii Franței ar fi îndrăznit a cere de la un congres european ceea ce nu sînt în drept a cere decît de la puterea statului lor nu știm de s-ar fi găsit o singură voce în favorul art. 44.

Confirmarea vederilor noastre emise din capul locului ne bucură și, oricare ar fi fost întrebuințarea făcută de art. 44 ca unealtă de presiune, necesitățile politice ale prezentului ne silesc a o trece cu vederea și a o da uitării pentru moment măcar. Europa monarhică și creștină, Europa împărțită după rase și care datorește estrema sa dezvoltare intelectuală și economică tocmai principiului împărțirii în rase, cari, una după alta, își încărcă uncerii cu sarcina civilizațiunii cîștigate de celelalte ginți surori, această Europă ne-a dat dreptate în fundul inimei ei, iar art. 44, departe de-a fi espresia unui principiu juridic cosmopolit, n-a fost decît manipulum unor interese trecătoare de ordine secundară. Pentru cel care nu cunoaște adevăratele motive cari determinază voința oamenilor, precum nici firele subțiri cu care se împăinjenează ochii opiniei publice, art. 44 a fost uimitor prin stabilirea unui principiu ce este în contradicție cu însăși natura cea mai intimă a statului în genere. Pentru cel care știe însă ce va să zică a pune un motiv pretextat înainte și a sili pe partea adversă de-a face concesii pe un teren cu totul altul și străin motivului pretextat, pentru acela intențiile adevărate erau, de nu clare, cel puțin întrevăzute într-o lumină cu totul alta. Pentru cei simpli art. 44 era un principiu de drept, pentru înțelept un problem.

Dezbrăcat acum de caracterul lui problematic și trecut în domeniul cestiunilor rezolvate fără contestare, ora recunoașterii oficiale a neatîrnării noastre se apropie, o nouă eră se începe în istoria luptei pentru existență a individualității noastre naționale.

Nu știm într-adevăr încă în ce legătură stă cu începutul acestei nouă ere știrea despre o adîncă schimbare a cabinetului actual. Evident este că nemulțumirea cu purtarea guvernului, dar mai cu seamă cu aceea a elementelor roșii din el, merge crescînd. Toate succesele pe cîte le-au avut le datorește opoziției, le datorește liniei de conduită impusă fie de conservatori, fie de liberalii moderați, toate insuccesele se trec în registrul cel mare de neprevederi și naivități radicale. Fie că s-ar fi convins în sfîrșit de ineptia lor înnăscută, fie că disoluțiunea a intrat în rîndurile lor în urma ducerii *ad absurdum* a teoriilor lor cosmopolite, destul că putem înregistra, fără esplicația care ne lipsește încă, noutatea despre necesitatea simțită a unui guvern nou, o necesitate despre care s-ar fi convins însăși unitatea în două fețe Rosetti-Brătianu.

În interesul țării ar fi într-adevăr un guvern serios cu principii sigure, concrete și constitutive, în locul partidului a cărui listă de fraze coprinde discompunerea, agitația perpetuă și tirania elementelor ignorante și amf. țioase din țară.

[7 februarie 1880]

[„DIMITRIE CANTEMIR ...”]

Dimitrie Cantemir, Domn Moldovei, unul din oamenii cei mai învățați ai secolului său, în prefața latinească a *Cronicei românilor* povestește — cititorul ne va ierta parțiala incertitudine a citatului, de vreme ce nu avem cartea la-îndămină — că romanii, pătrunzînd în

Rhaetia, vitejii locuitori ai acelei țări le-a luat armele și i-au combătut cu armele lor proprii. Astfel venerabilul cronicar român, în asprul său patriotism (ceștiune de *creștere*, cum ar zice „Presa”), se încumetă a combate pe toți hulitorii neamului său cu propriile lor arme.

Pe un teren și mai priincios decât acela al vechiului cronicar, îmbrăcat în platoșe de fier și nînuind un condei de fier în contra dușmanilor neamului său, ne aflăm noi față cu organul marelui om de stat, față cu „Presa”.

În numărul ei de joi, 7 februarie, „Presa” se miră de reintrarea d-lui Epureanu în partidul conservator, adaugă apoi cîteva parafrazări a vorbelor d-lui Boerescu despre lipsa de domiciliu a dreptei conservatoare etc. etc. Vorbe ieftene într-adevăr, de care nu ne preocupăm într-o țară și într-un secol în care epitetele împlă ulițele, încît le pot găsi și cei mai tîrziu la pricepere.

Nu vom face așadar polemică cu „Presa”, căci nu ne-am înțelege, mai întîi pentru că nu vorbim aceeași limbă. Noi știm românește; „Presa” nu. Noi căutăm pentru ideile noastre cuvîntul cel mai adecuat ce se poate; „Presa” găsește arareori cîte un echivalent francez. Cestiune de *creștere* sau, mai exact, de atavism. Omul a cărui părinți n-a fost români neam de neamul lor ar pricepe cu greu adîncimea vorbeii țărănești, căci oamenii de țară se-nțeleg chiar între străini cari le știu limba, nu doar dînd cuvintelor un înțeles arbitrar, ci punîndu-le numai într-o ordine sintactică alta decât cea obicinuită și așezînd accentul logic pe unele vorbe. Se-nțeleg prin accente, căci au dorința de-a se înțelege.

Deci nu pe terenul acestei înțelegeri pe care discută oameni ce au dorința de a se convinge și îndupleca vom vorbi cu organul marelui om de stat, ci pe acel neutru al argumentului, absolut valabil pentru persoanele la cari ne adresăm, pe acela al dovezii numite *ad hominem*.

Acum cîteva luni, la 15 mai 1879, „Presa” relatea alegerea colegiului I pentru Senat. Ce zicea „Presa” pe atunci?

Toți fruntașii națiunii pe cari un sistem fatal îi persecutase cu o furie neuzită națiunea-i îmbrățeșcă și-i trimite ca să-i puie față-n față cu persecutorii lor.

Aceia pe care partidul *radical* îi declarase de trădători *națiunea-i recunoaște din nou ca stîlpi ai săi*.

Cari erau acci *stîlpi*, acci fruntași?

„Presa”-i subliniază în lista aleșilor colegiului întîi, îi tipărește cu cursive, deci iată-i:

Constantiu Bosianu

Iancu Strat

C. Silion

C. Cornescu

Al. Știrbei

Vasile Alecandri

Prințul Dim. Ghica

Petre Mavrogheni

G. Gr. Cantacuzino

Menelas Germani

G. Giurgea

M. K. Epureanu

General Manu

T. Rosetti

General Florescu.

Ce mai zice însă „Presa” despre această *opозиțiune*?

Opozițiunea, deși în minoritate, reprezintă *în realitate adevărata espresiune a țării*, căci numai aleșii opozițiunii, *pînă la unu*, înfruncă calitățile ce trebuie să însușească un reprezentant al țării în orice împrejurări și mai ales ctîd se tratează de cestiuni importante... Partida radicală, cu o *neînsemnată escepsiune*, nu este reprezentată decît de niște *docile instrumente* ale guvernului, cari strălucesc prin necunoștința lor și prin lipsa de orice titluri meritorii și cari nu-și înțeleg într-altfel misiunea decît a face gălăgie la un ordin dat ca să turbure discuțiunea și să voteze tot felul de *ilegalități*.

Tot în acest articol, mai la vale, „Presa” vorbește de violarea Constituției prin recunoașterea alegerii d-lui Morțun în locul d-lui Nicu Gane, ce avea mandatul de deputat de Suceava, și zice:

... Tot asemenea *va* putea da afară din Cameră pe toți deputații opozițiunii și a-i înlocui, după capriciu, cu d-alde Mărgăritești, Dinăncești, Pătărlăgeni etc.

Dar oare citarea Mărgăriteștilor și Pătărlăgenilor e izolată în ciclul de articole de fond ale „Presei”?

Deschidem numărul de la 20 mai 1879 și vedem următoarele asupra partidului roșu.

Afară de vreo două personalități și de un foarte mic număr de tineri instruiți dar a căror acțiune asupra direcțiunii afacerilor este *nulă*, partidul care guvernă (țara (cel roșu) nu se compune decît de indivizi ce nu pot decît a-i compromite toate interesele, exercitînd în stat cea mai tristă și pernicioasă influență . . .

Oricît de audace și de compact poate fi mindrul și cu penele filiiitoare batalion al Pătărlăgenilor și Manoleștilor din Cameră și Senat, autoritatea, prestigiul și talentele, înțelepciunea, tactul și prevederea politică a atîtor bărbați însemnați pe care națiunea i-a trimis în Parlament vor ști a ține în loc și a paraliza acțiunea funestă a acestor triști politici.

Aceasta este convicțiunea noastră!

Aceasta trebuie să fie convicțiunea națiunii!

Aferim, ar zice tureul.

Apoi azi, cînd d. Boerescu nu mai nemerește domiciliul partidului conservator, pe care-l știa odinioară foarte bine, noi n-avem dreptate a ne plînge că adevăratul flagel al nefericitului nostru popor sînt . . . advocații? Ceea ce ieri era stîlp al țării, astăzi n-are domiciliu? Se potrivește aceasta? Se potrivește ca nuca în perete și ca sarea-n ochi, ar zice povestea vorbii.

Dar aceasta nu e destul. Rămîne să dovedim tot din „Presa” că ilustrul partid al Centrului a recunoscut asemenea pe d-nul Epureanu de șef al său.

În no. său de 31 mai 1879 „Presa” scrie asupra alegerii prezidentului Senatului:

Dar, cunoscîndu-se declarațiunea P.S. Sale (Mitropolitului), pe care unii o comparau cu fabula vulpei care, nepuținînd ajunge la struguri, [1] găsea acri, a trebuit ca și opozițiunea (deci și d-nul Boerescu cu ai săi) să pună un alt candidat la prezidenție, și acest candidat a fost d. M. K. Epureanu.

Tot în acest număr „Presa” dovedește într-un mod exact că majoritatea guvernamentală la acea alegere n-a fost decît de șase voturi, deși guvernul pusese contracandidat pe d. Bozianu, simpatic tuturor partidelor.

În realitate dosarul nostru *ad hominem* în privirea „Presei” e foarte bogat. Dacă nu uzăm de el pe deplin, reticențele noastre sînt cauzate mai mult de lipsa de timp de a ne ocupa cu neconsecvențele unor adversari despre cari nicicînd n-am avut o opinie mare.

Nouă nu ne inspiră respect decît o inteligență superioară, osîndită fatalmente de a urma adevărului oricare ar fi caracterul purtătorului ei, sau un caracter superior, osîndit asemenea de a fi adevărat oricare ar fi inteligența purtătorului lui. Respectăm pe Baco de Verulam, autorul scrierii *Novum Organon*, întemeietorul științei moderne, care, cu toate defectele caracterului său, prin mărimea cercierului era condamnat a fi un rob al adevărului, respectăm, căci aci putem fi mai acasă, pe frații Golești, cari, cu toată mîrginirea intelectuală, aveau caractere statornice și limpezi. Tot ce e la mijloc, pe jumătate onest sau pe jumătate inteligent, e pentru noi lume problematică, nimic.

Aurea mediocritas e pentru noi o oroare în amîndouă laturile ființei omenești, precum era pentru divinusul Dante. Acest „element moderat”, dacă voiți, al caracterelor și inteligențelor, e locașul minciunii, al tertipului, al meschinăriei, locașul aceluia advocat pe care Scaunul papal îl numea *advocatus diaboli*. Aceștia sînt oamenii născuți spre a pretexta intenții bune și a face fapte rele, oameni ce nu cred ceea ce zic și nu zic ceea ce cred; ei nu sînt nici buni, nici răi, ei sînt de-a dreptul mici, și existența lor în lume este o persiflare a existenței.

[9 februarie 1880]

[„PRESA» DE VINERI 8 FEVRUARIE ..”]

„Presa” de vineri 8 februarie ne răspunde nouă următoarele:

Adversarii noștri se agată de o eroare *tipografică* ca să facă mare zgomot și să ne taxeze de inconsecvenți. În adevăr, în paragraful citat de „Timpul” s-a omis vorba *jumătate* ce venea imediat înaintea cuvîntului *gimnaziu* și astfel se complecta ideea d-a restabili echilibrul între studiile clasice și reale; dacă am fi dorit să se suprima cu totul învățămîntul clasic, am fi cerut desființarea tuturilor liceelor, pe cînd noi am lăsat să subziste *jumătate* aproape din liceele din țară.

În materia erorilor *tipografice* experiența noastră e foarte bogată.

Cînd d. M. Schina a plagiat pe un autor francez, fără a-i cita numele, omisiunea era o eroare tipografică.

Cînd d. Sion numea versurile lui Dosothei metropolitul hexametri și pentametri, aserțiunea era o eroare tipografică.

Cînd d. Ureche omite — ingratul — numele autorilor spanioli pe cari-i plagiază, lucrul se reduce la o eroare tipografică.

Cînd în fine un scriitor de la „Presa” zice : „Rămîn liceele în care să învețe carte profesorii de gimnazii, iar gimnaziile le desființăm ca să facem școli reale”, atunci se-nțelege că această abdicăție formală de la judecata omenească a fost numai . . . o eroare tipografică.

Mai vine însă un alt pasaj, tot alit de caracteristic.

Terminăm prin a rectifica o altă eroare comisă de „Timpul” : nu d. Maiorescu a conceput pentru prima oară ideea de a da o direcțiune realistă învățămîntului public, ci *respectabilul d. Constantin Crețulescu* care, încă de la 1861, a publicat o broșură importantă, unde semnală inconveniențele grave și consecuențele fatale la cari se espunea viitorul țării de nu se va îndrepta către agricultură, industrie și comerț o mare parte din activitatea națională.

Apoi *regretabilul G. Costaforu* în mai multe ocaziuni s-a făcut apostolul călduros al acestei mari idei naționale și ne mirăm cum cei de la „Timpul” caută să atribuie d-lui Maiorescu un *merit ce nu-l are și să-l îmbrace cu pene străine*.

Respectabilul d. Constantin Crețulescu poate fi un om foarte onorabil, precum și regretabilul G. Costaforu asemenea ; unul a scris o broșură, altul a vorbit în privirea aceasta. Toate acestea nu schimbă faptul că proiectul de lege propus de d. Maiorescu a fost cel întii în direcțiunea reformării învățămîntului și, tocmai fiindcă acest proiect de lege era singurul bun, singurul nebradus din limbi străine, răsărit din trebuințele țării, singurul care, ca orice reformă adevărată, tăia în cei ce privesc catedrele lor ca pe niște siceure, de aceea toată suflarea problematică din țara aceasta s-au opus proiectului, inducînd în eroare și pe unii de bună-credință, încita trebuit să cază.

Dacă sînt pene străine acestea, cel puțin sînt mai vechi decît cele citate de „Presa”. Deja răposatul Marțian, unul din rarele capete eugetătoare a acestei țări, indica în stilul său plin și energie calea realistă în învățămînt ca singura mîntuire de generația de advocați și postulanți pe care-i simțea crescînd ca iarba împrejurul lui, iar, înaintea lui Marțian, Eliad — pe cînd era om cu mînte și nu-și sucise numele în Heliade—vedea în direcțiunea unilaterală a învățăturilor piecea țării. Eliad ajunsese atît de departe încît susținea că sistemul instrucției publice la noi e introdus și mîntuit prin instigațiunile Rusiei, pentru ca să facă din români o nație de turburători și panglicari de meserie, slabă înlăuntru, paralizată înafară, totdeauna matură de a cădea în brațele colosului de la nord.

Acestea erau opiniile lui Eliad. Supoziția lui fundamentală poate fi o exagerare, sigur este însă că rezultatele învățămîntului prevăzute cu ochiul lui uneori profetic s-au putut constata în timpul războiului oriental și se vor putea constata și de acum înainte.

Dar între scrieri mai mult sau mai puțin platonice și între încercarea sinceră, cu sacrificiul persoanei sale, de-a realiza cele scrise, e o deosebire cît cerul de pămînt.

Și iadul e pavat cu intenții bune — dar ce folos ?

[9 februarie 1880]

[„ASTĂZI PATRUSPREZECE ANI...”]

Astăzi patrusprezece ani era mare mișcare în București și în țară. O conspirație se urzise în contra lui Vodă Cuza, care n-ar fi izbutit nicicînd dacă o seamă de naturi criminale care, spre rușinea țării și a oștirii, făceau parte din puterea armată n-ar fi ridicat cu lasitate mina lor nelegiuită contra Domnului țării. Mișcarea care purta în frunte-i stigmatul trădării de Domn, a unuia dintre Domnii cei mai patriotici din eiți au fost vrodată în Țările Dunării române, căta să aibă în caracterul ei întreg sămînța unor rele și mai mari.

De atunci am dat zi cu zi și an cu an îndărăt. De la țăran începînd, pentru care toți pretexteză a se interesa și care cu tot interesul platonice a ajuns ilot și la sapă de lemn, și sfîrșind cu proprietarii mari, cu negoțul, cu meseriile, toată țara și anume elementele românești dintr-însa au apucat pe cîna unei continue și repezi inapoieri. Pe cînd datoria publică se urca repede de la cîteva zeci de milioane la sute de milioane, întrecînd astăzi cu mult jumătatea de miliard, pe atunci drumuri de fier, votate în pripă și sub dictatul străinilor, cari ei în de ei dis-

cutau și puneau la cale cestiunea, după chiar mărturisirea d-lui Brătianu, au sustras muncii naționale piețele noastre, încât astăzi am ajuns ca pînă și obiecte de prima necesitate, precum făina, să se importe din străinătate. Asemenea toate obiectele de îmbrăcăminte ale țaranului, apoi toate obiectele de manufactură și industrie cîte corespund cu trebuințele, în mare parte factice, a plebei de postulanți și advocați, toate se importă azi de peste graniță.

În loc ca munca să se diversifice, să se împarță din ce în ce mai mult, subvenind o ramură celeilalte, ea din contra se simplifică din ce în ce, din ce în ce s-a redus la cea mai simplă, mai grea, mai brută expresie, la exploatarea directă și primitivă a pămîntului, la producerea de grâu și porumb, care trebuie să ecuivaleze toate necesitățile noastre.

Clase numeroase cari aveau un drept la muncă și cari azi sînt lipsite de ea, fiindcă, fideli teoriei „om și om”, le-am pus să concureze cu universul întreg, persistă și azi în aceeași veche orbire, amănite de fraze liberale cosmopolite, ca și cînd fraza ar fi fost cîndva un ecuivalent al muncii reale și al cîștigului real. O generație de oameni cari abia știu cîți și nu știu scrie, învățînd cîteva fraze banale din gazete, s-au gerat în oameni mari și au luat masea, cînd de oameni de stat, cînd de reprezentanți ai nației, cînd de oameni de litere chiar, și tot ce ei făceau, fie lungi discursuri insipide și fără bun-simț, fie literatură plagiată, fie ignoranță botezată cu porecla de știință, fie pledoarii pline de sofisme, se traduceau din partea nației în plată peșin a tuturor actelor acestora de periclitare a bunului ei simț și a existenței ei. Mai multe generații viitoare, și cea actuală cu de prisos, sînt osîndite a plăti cu sudoarea și munca lor colosalul capital de palavre și mistificațiuni grosolane cîte s-au debitat de către plebea postulantilor în cei din urmă patrusprezece ani.

Dar lucrurile nu ce oprese aci.

Pe cînd independența *reală*, proclamată de Vodă Cuza, în loc de-a costa un ban roșu, adusesese din contra, în urma numeroaselor acte de suvernități înlăuntru, imense foloase materiale și morale statului, precum : secularizarea a o a cincea parte din pămîntul României, sporirea armatei, împroprietărirea clasei celei mai numeroase și mai importante a țării, autonomia bisericii naționale, paralizarea puterii consulilor, un spornic avînt pe calea culturii intelectuale; independența nominală de astăzi și seria de acte din care ea a rezultat a costat șase sute de milioane în bani, o provincie pierdută către Rusia, douăsprezece mii de oameni uciși de florile-mărului pe cîmpiile Bulgariei, amestecul direct al străinătății în chiar legislațiunea și autonomia internă a țării, iar în spiritul public, în inteligența claselor conducătoare o duplicitate nemaipomenită, o plecare sistematică spre panglicărie și amăgire în sus și în jos. Neadevărul, iată semnul caracteristic al celor din urmă patrusprezece ani.

Străinii vor drunuri de fier, și presa națională încearcă a dovedi în sute de articole că e un interes eminent național la mijloc.

Străinii voiau răscumpărarea drumurilor de fier, și primul-ministru declară că e cestiunea cea mai populară din România.

Străinii voiau emanciparea evreilor, și organe românești s-au aflat care să zică că un popor atît de civilizât și mai cu seamă atît de bogat ca cel românesc are datorita de-a se închina exigențelor secolului.

Străinii voiau război cu Turcia, de îndată această luptă nefastă se botează „război al independenței”.

Străinii vor voi anexiunea, și se vor găsi și în viitor cete de masalagii cari să alerge ulițele și să strige „Trăiască cutare ori cutare formă a pieirii României”.

Evident e un lucru. Poporul de mult nu mai participă la toate panglicăriile acestea. Recăzut în fatalismul raselor nefericite, el a pierdut de mult orice speranță în îndreptarea răului și precum cu răceală a privit proclamarea independenței din partea Corpurilor legiuitoare, cu ironie a văzut intrarea triumfală a vitezei noastre armate, coincidînd cu ziua cesiunii Basarabiei, tot astfel cu răceală și ironic întîmpină și recunoașterea independenței din partea puterilor.

Și ce ar mai aștepta de la viitor, cînd acesta e pe deplin compromis de către o generație în care inteligența omenească e la români reprezentată prin Pătărlăgeni și Serurii.

În fenomenologia frazei advocățești intră de ex. și o independență recunoscută în modul următor :

Guvernul Majestății Sale nu ar ști să considere că, răspunzînd cu totul vederilor cari au condus puterile semnatare ale Tratatului de la Berlin, nouăle dispozițiuni constituționale de cari i s-a fost dat cunoștință, și în particular pe acele din cari rezultă, pentru persoanele de rit necreștin, domiciliat în România, neapartinînd de alminterea nici unei naționalități străine, necesitatea de a se supune formalităților unei naturalizațiuni individuale”.

Ceea ce mai de-a dreptul va să zică :

„Noul art. 7 e în contradicție cu art. 44 al Tratatului de la Berlin”. Știm bine că paragrafe din buget vor trebui să acopere și astăzi cheltuielile pentru masalale și masalagii, știm bine că banul istovitului contribuabil va pune și azi în mișcare cheful patrioților de industrie și că

măturătorii Bucureștilor nu așteaptă decît francul, colacul și ocaua de rachiu pentru a saluta cu entuziasm era independenței roșie. Dar poporul a primit cu răceală această știre, ca și Faust cîntecul învierii :

„Aud solia, dar nu cred în ea”.

[12 februarie 1880]

[„UNUL DIN MITURILE CELE MAI SEMNIFICATIVE...”]

Unul din miturile cele mai semnificative din cîte a păstrat poporul nostru este următorul : La leagănul unui copil se coboriseră cele trei ursitori, menindu-i una tîrie, alta isteține, a treia mărire lumească. Mama copilului, nemulțumită că i se dăruiseră și lui bunuri pe cari le-a avut alți oameni, rugă pe cele trei zîne ca îndeosebi copilului ei să-i hărăzească ceva ce n-a avut încă nici un muritor. Cu-nstristare-i răspunse una din zîne : „Ca toți oamenii nici judeci, nici poți judeca ceea ce ai cerut, dar totuși îți împlinesc dorința și dăruiesc copilului tău tinereță fără îmbătrînire și viața fără-de moarte”. Copilul creștea văzînd cu ochii, într-o zi cît alții într-un an, și, nînat de instinctul de neîmbătrînire și de nemurire sădit în pieptul lui, luă lumea în cap, spre a mîntui împărățiile de pieire, omenirea de dușmani. Trecu pe rînd cînd prin pustii primejduite de zmei puternici, unde nici om, nici turmă nu putea petrece și ucidea pe acei zmei, deschizînd locuri așezării oamenilor, cînd prin păduri locuite de fiară, pe cari le nimicea făcînd drum vînturilor și cărbunurilor, cînd iar prin împărății înflorite și vechi, prin orașe puternice și avute, pînă ce într-un tîrziu ajunsese în palatul unei zîne aeriene, unde-l aștepta neîmbătrînirea și nemurirea.

Aci petrecu trei zile în deplină liniște.

După trei zile, plecînd însă la vînat, adormi într-o vale frumoasă, în care pietre și copaci, riuri și izvoare începură a vorbi cu el și a-i aduce aminte de casa părinților, de locurile părințești și tot amestecul acesta de vorbiri îl fermecă și-l ademini atît de mult încît, cum se deșteptă, încălică și luă drumul spre casă. El adormise în valea „aducerii aminte”. Cum ieși din cercul magic al zînei, începu a nu mai cunoaște lumea. Ajunse într-un loc unde știa că e un oraș mare și nu găsi decît ruine pe care pășteau caprele. Întrebă pe păzitor de nu știa unde e orașul cutare, dar acesta răspunse că neam de neamul lui nu pomenise acolo decît ruine. Trecu mai departe și, unde fusese acum trei zile un pustiu întins află un oraș foarte mare. Ba în piața orașului văzu un grup de marmură care-l reprezenta pe el însuși luptîndu-se cu un zmeu. El întrebă pe-un orașan ce însemnează acel grup. Acesta-i răspunse că acum cîteva sute de ani un viteaz se zice e-ar fi ucis un zmeu în locurile acestea, care erau pustie, și că de atunci încoace a fost cu puțință să se așeze oameni acolo și să se ridice acel oraș.

— Dar bine, eu sînt acela — zise atunci cavalerul nemuritor.

Lumea ce se strînsese împrejurul lui rîse de dînsul și-l crezu nebun.

Și astfel pe orișunde trecea, pe orișunde vedea înflorire în urma faptelor lui, lumea-și cădea jos de el, îl lua în ris, nevoind nimeni să-l creadă că el fusese acela care curățise codrii de fiară și pustiriile de moustri. Nu trei zile, cum i se părea lui, sute de ani trecuseră din timpul cînd el plecase în lume după nemurire.

Cum astfel patе și geniul neîmbătrînit al istoriei românilor. Dacă acest geniu ar veni astăzi sub forma lui Mircea cel Bătrîn și ar zice : „Eu v-am dat independența țării, căci după ce am înfrînt oștirile turcești m-am supus împăratului sub condiții cari au trebuit să vă păstrează țara și naționalitatea”, mulți ar lua în ris pe bătrîn. Dacă același geniu sub forma lui Cuza Vodă ar zice : „Eu v-am dat toate drepturile cîte le aveți astăzi, și numai datoria publică de șase sute de milioane e meritul vostru de patrusprezece ani încoace”, roșii i-ar răspunde, „că înainte de a se pripăși un fanariot în Strada Doamnei nu existau asemenea idei”. Nu ne-am mira dacă într-una din zile roșii s-ar lăuda că ei au „creat universul”, care înainte de partidul național-liberal nici nu exista. Și cu toate acestea e evident că o țară care există de 700 de ani aproape parte independentă, parte pe deplin autonomă înlăuntrul său, nu are să-și mulțumească existența unui partid care nu e decît [de] ieri-alaltăeri și independența, departe de a fi meritul actualei generații, e suma vieții noastre istorice, minus ineptie unui partid compus din oameni ignoranți și de rea-credință, care ne-au dat această sumă știrbită.

A dovedi această știrbire nu e greu.

Reproducem mai la vale textul autentic, cel francez, al formulei cu care cele trei mari puteri ne-a recunoscut independența.

„Le soussigné, Gérant du Consulat général à Bukarest, a reçu l'ordre d'adresser, au nom du Gouvernement . . . , à M. le ministre des affaires étrangères de Roumanie la communication suivante :

Le gouvernement de . . . a été informé, par les soins de l'Agent de S. A. le Prince de Roumanie, de la promulgation sous la date du 25 Octobre 1878 d'une loi votée par la Chambre de révision de la Principauté et destinée à mettre le texte de la Constitution roumaine en accord avec les stipulations insérées dans l'article 44 du Traité de Berlin.

Le gouvernement de . . . ne saurait considérer comme répondant entièrement aux vues qui ont dirigé les puissances signataires du Traité de Berlin les dispositions constitutionnelles nouvelles dont il lui a été donné connaissance et en particulier celles d'où résulte pour les personnes de rite nonchrétien domiciliées en Roumanie, n'appartenant d'ailleurs à aucune nationalité étrangère, la nécessité de se soumettre aux formalités d'une naturalisation individuelle.

Toutefois confiant dans la volonté du Gouvernement princier de se rapprocher de plus en plus, dans l'application de ces dispositions de la pensée libérale dont s'étaient inspirées les puissances, et prenant acte des assurances formelles qui lui ont été transmises à cet effet, le Gouvernement de . . . , afin de donner à la nation roumaine un témoignage de ses sentiments d'amitié, a décidé de reconnaître sans plus de retard la Principauté de Roumanie comme état indépendant. En conséquence le Gouvernement de . . . se déclare prêt à entrer en relations diplomatiques régulières avec le Gouvernement princier.

Le soussigné, en donnant avis à M. le Ministre des affaires étrangères de la résolution adoptée par son Gouvernement, a l'honneur etc. etc.”.

Am dori să știu într-adevăr, și fără ar avea dreptul de a ști ce fel de „assurances formelles” s-au transmis puterilor peste litera și înțelesul art. 7 din Constituție pentru ca ele, cu toate că nu-l consideră „comme répondant entièrement aux vues qui ont dirigé les puissances signataires du Traité de Berlin”, să binevoiască totuși a ne recunoaște independența?

Dacă nu s-ar ascunde cumva și în formula aceasta sămănă de vorbă și de boală pentru viitor!

Decamdată organul marelui nostru om de stat înregistrează în coloanele sale, sub titlul *Impresiunile ziarelor române*, toate articolele cari, cu oarecare cheltuială de fraze, sărbătorească era nouă independențe, ferindu-se cu mare grijă de a reproduce și pe acelea cari fac bilanțul acestei recunoașteri și găsesse că e foarte scump plătită.

Cui s-ar mira de răceala cu care tratăm cestiunea aceasta îi amintim o poveste. Un episcop, cercelindu-și eparhia, ajunsese și la un sat sărac, care l-a primit fără sunet de clopot.

Episcopul se cam supără de aceasta și-i zise preotului :

Bine părinte, se poate să mă primiți așa, fără a trage chiar clopotul ?

— Preosfințite stăpîne răspunse bietul preot, sînt o mie ș-o sută de cuvinte pentru a mă dezvinovăți.

— Din mie și sută ceea de cuvinte n-ei putea să-mi spuți și mie cîteva ?

Mai înlîi de toate, Preosfințite, biserica noastră nici n-are clopot.

Acest singur cuvînt din o mie ș-o sută era de ajuns. Singur cuvîntul că nimic bun nu poate veni sub auspiciile roșiilor e de ajuns pentru a ne răci față cu orice cestiune. Urmarea dovedește apoi că înmăscuta noastră neîncredere contra oricărei demagogii peste tot, contra demagogiei noastre îndeosebi, au avut totdeauna dreptate.

[11 februarie 1880]

[„DE BINE DE RĂU...”]

De bine de rău statul român este astăzi independent. Astfel el se află de acum rămas, în mijlocul unor elemente străine, fără alt reazim decît propriile lui puteri, și aci este cazul a zice în privința-i vorba cea înțeleaptă a poporului : cum își va așterne așa se va culca.

Este așadar timpul a ne întreba dacă statul român mai poate duce înainte viața cuasi anarhică, atît din punctul de vedere politic cît și din cel social, pe care o duce de atîta vreme. Într-adevăr, s-ar putea zice că nu există în această țară nici un fel de ordine în viața publică.

Singurul strat social în țară la noi care dă producția cea mare este populația rurală. Care este însă soarta acestei populații ? Țăranul în genere este foarte sărac, pentru că produce pentru sine foarte puțin, și astfel se hrănește rău mai mult din cauza lipsei decît din obiceiul frugali-

tății; așa fiind, populația de la țară descrește mereu. În starea aceasta economică, țăranul este dat pe mâna unei administrații stupide, corupte și brutale, care, în loc să-i îngrijească de interese, să-l ajute a-și îmbunătăți soarta și să-l ocrotească, îl prigoneste, îl jefuiește și-l maltratează.

Și această populație o numim noi, cei din orașe, în genere oameni politici, o numim „talpa casii”; ce-i drept, ironia noastră se întoarce asupra-ne când ne amintim că unde nu-i cap, vai de picioare. Se poate prin urmare să mai credem că statului român independent i-ar fi permis să nu se îngrijească a îmbunătăți cu orice preț starea țăranului? Nu doară că țăranul și-ar mai fi făcând vreo iluzie sau ar mai fi avînd vreo speranță de îndreptare pe care ar fi s-o dato, rească solicitudinii stăpînirii; nu doară pentru cuvînte de echitate, justiție sau umanitate-cuvînte foarte la modă, dar cari nu prea au răsunet real în societatea noastră; ci numai pentru cuvînte de interese, atît ale statului îndeobște cît și ale claselor dominante îndeosebi, aceste clase ar trebui să se gîndească numaidecît a aduce o îmbunătățire la starea populației rurale.

Instrucția publică generală, răspîndirea luminii și culturii în masa poporului sînt două idei progresiste pe cari călărește o mulțime de speculanți ai frumoaselor principii, ai teoriilor umanitare. Trebuie să fie cineva lipsit cu desăvîrșire de bun-simț pentru a zice că un popor cu cît este mai luminat, cu atît este în mai bună stare, adică-i merg treburile mai bine. Dar ce s-a făcut, ce au făcut acei speculanți ai frumoaselor principii progresiste pentru realizarea lor? Cînd o lege a venit să întemeieze instrucția generală și să dea chipul cel mai practic pentru răspîndirea luminii și culturii, ei au urzit o cabală și au răsturnat legea, spre a răsturna, pentru cuvînte personale, pe ministrul care o prezentase.

Astăzi, ca totdeauna, ei strigă „răspîndirea luminii și culturii în masa poporului”; în vremea aceasta însă poporul dacă ar fi întreat, le-ar răspunde: „Boieri dumneavoastră, lumina ca lumina, nu zicem că nu-i bună; dar, pînă una alta, dați-ne mijloace de hrană, scăpați-ne de briciul administrației”.

Dacă am fi într-o țară, unde statistica să nu fie tratată ca poezia, drept *une noble inutilité*, ar fi o curioasă statistică de făcut în statul român astăzi independent, adică statistica victimelor ilegalității. Cine cunoaște bine viața populației de la țară poate afirma cu siguranță că nu s-ar găsi în toată țara cinci țărani la sută cari să nu fi fost măcar o dată la trei luni, la termenul birului, victima rapacității și brutalității administrației.

Această stare de lucruri cuasi anarhică, precum am zis, a ajuns să fie considerată de bietul țăran ca o stare normală și, fatalist cum este, el și-a făcut chiar proverbe cari să reproducă vremurilor viitoare iecana vieții ce duce el astăzi, în statul liberal a cărui temelie este dînsul. Așa, fiindcă țăranul nu poate avea a face cituși de puțin cu vreun agent public fără să fie nedreptățit și ciupit în pungă, se mulțumește cu atîta și nu caută a reclama dreptate mai sus, unde din ciupeală în ciupeală ș-ar goli foarte degrabă punga toată, care ș-așa nu prea e plină. De aceea zice tot el: „Țăranul nostru cu oamenii stăpînirii e ca oia care umblă printre scăieți; în tot scăietele trebuie să lase cite o șuviță de lînă, mai mare ori mai mică, după cum o fi și scăietele”.

Cea dintîi grijă prin urmare a statului independent este ca, lăsînd d-o parte orice frază, să caute a aduce cît mai degrabă îmbunătățiri în administrație. Mai întîi de toate este de neapărată trebuință pentru acest scop „ca agenții inferiori ai statului să nu mai fie recrutați de prin cafenelele orașelor în virtutea nici unui alt titlu decît că au făcut parte din canalia electorală sau că a fost prigonit de „reacțiune”.

Sînt oameni cărora li s-a dat la discreție soarta și dreptatea populației entărei sau entărei localități tocmai fiindcă sub guvernul conservator au fost turburători ai ordinii publice sau chiar fiindcă au fost țiriți pe atunci la judecătorul de instrucție pentru delict de drept comun. De la astfel de oameni, cari sînt căpătuiți tocmai pentru netrebnicia lor, nu se poate aștepta firește să înțeleagă cuvîntele datorie și moralitate.

Îndreptarea care se cere însă nu o poate aștepta un om cu judecată și cu experiență de la un guvern al cărui partid, în puterea căruia se razină, este în cea mai mare parte a masei lui compusă tocmai din creaturile despre cari vorbim.

[15 februarie 1880]

DIN MANUSCRISE

JUNEȚEA LUI MIRABEAU. DRAMĂ ÎN 4 ACTE

2254

Tinărul Gabriel Mirabeau e în¹ închisoare pentru că o damă, uzurpînd alături cu tatăl său locul mamei, împodobită cu diamantele pe care aceea le² purtase, îl prigoneste de cinci ani. Tatăl³ său, rob de frumusețile acestei femei, își persecută pre însuși fiul său sub pretextul că ar [fi] stricat prin înrîurirea lui⁴ Voltaire și în genere a ideilor care aveau să îngroape vechea monarhie franceză și cu ea întregă strălucire feerică a Curții de la Versailles. Dar Gabriel scapă. El intră în casa tătine-său, ingenuche înaintea⁵ chipului de marmură a mamei și în această poziție îl află Sofia. Această⁶ femeie, măritată după un prezident de Curte⁷, moșneag de 70 de ani, ea care nu iubise niciodată și care avea sete de amor adevărat, îl îndrăgește⁸ de la cea dintâi privire pe⁹ tinărul Mirabeau. Un moment după aceasta el intră în¹⁰ conflict cu¹¹ // favorita tatălui său, îi rupe de la gît colierul de diamante ale mamei, o insultă; aprinde¹² prin asta mai mult mînia tatălui și e arestat din nou. Cu asta se mîntuie actul întâi. 304r

În actul al doilea se tratează înaintea Parlamentului (căci așa se chemau Curțile¹³ pe atunci) procesul tinărului. Cu toate acestea el îmblă liber în casa prezidentului în care e iubita sa, îi face daruri, îi dă chiar o scrisoare. Un tinăr avocat numit¹⁴, o figură cavalerescă din popor, pledează procesul, animat de ochii unei frumoase „chanoinesse”¹⁵; judecătorii sînt aproape să-l achite, însă prezidentul, ce simțise istoria cu femeia lui, aduce circumstanțe agravante, încît ei îl condamnă¹⁶. Dar, în vreme ce judecătorii se consultau, în casa prezidentului se petreceau // ciudate lucruri. Sofia îi dă lui Mirabeau scrisoarea pecetluită înapoi și-i¹⁷ spune că nici¹⁸ el nu are nimic de zis nici ea lui; deci ruptură. Cînd s-anunță însă sentința, cînd comandorul temniței, care¹⁸ el însuși o îndrăgise pe Sofia, hotărăște¹⁹ că nu-l va mai lăsa liber, atunci Sofia îi cere scrisoarea înapoi. Mirabeau e fericit de aceasta și pleacă, ea citește singură scrisoarea, rămîne visătoare, o scapă din mîni, iar d. prezident intră atunci, o ridică și, cu această scrisoare în mîna²⁰, [i]i propune un *modus vivendi* foarte rău. Ea i-o cere înapoi²¹, el vrea să se răzgîndească pînă-a doua zi și pleacă; ea rămîne iar singură. Intră Mirabeau care iar au scăpat. Scenă de amor și fug amîndoi pe²² fereastră. Actul al doilea. 305r

Actul al treilea se petrece-n Olanda. Într-o odăiță petrec trei oameni: Mirabeau care și câștigă pînea copiînd,²³ dînd lecții de limba franceză, Sofia de limba italiană. Ușor se poate presupune că le merge cît se poate de rău. În Franța ei au fost condamnați *in contumaciam*, el la moarte, ea la muncă silnică pe viață. Mandat de eștrădare contra lor există²⁴ asemenea. Lucrul cel greu al agentului polițienesc este să constate prin iscălituri identitatea care o și constată din partea lui. Ei²⁵ află de aceasta și vor să fugă, iar pentru a-l plăti drumul Sofia și vinde părul. Pentru a-l mîntui pe el însă ea-i propune agentului polițienesc schimbul: s-o ia pe dînsa care asemenea e urmărită. El²⁶ nu știe nimic de sacrificiul Sofiei, de aceea scena de adio, pretins pentru cîteva minute, // e și foarte frumoasă. Însă cînd agentul intră s-o ieie pe ea, el se-ntoarcă și sînt arestați amîndoi. 307r

Al patrulea act se petrece iar înaintea²⁷ tribunalului. El se-nvinniește numai pe sine, ea asemenea, și rămîne ca hotărîrea²⁸ s-o deie regele. Regele pune în mîna prezidentului, a bărbatului lezat, dreptul de-a grația și acesta²⁹ grațiază pe Mirabeau sub³⁰ condiția ca ea să se-ntoarcă în domiciliul conjugal. Aici³¹ urmează o scenă între Mirabeau și Sofia în care ea propune ruptura, iarăși fără să-i spuie sub ce condiții el a fost grațiat. El vrea să se ucidă dacă ea se va întoarce acasă, dar ea-i smulge pumnalul din mîna. Prezidentul intră s-o ieie cu dînsul dar ea se-njunghie. Actul al // patrulea și cel din urmă. 308r

1. *supraintercalat* 2. *aceea le supraintercalat* 3. *după*, pentru că *șters* 4. *după* vreun *șters* 5. *după* în această [poziție] *șters* 6. *după* femeia, soția unui prezident de tribunal *șters* 7. prezident de Curte *supraintercalat* 8. *deasupra* lui se-namorează *șters* 9. *deasupra* lui de *șters* 10. *după* n-*apoi* într-[u]n *șters* 11. *reluat la început de pagină din inadvertență* 12. *după* și *șters* 13. *deasupra* lui tribunalele *șters* 14. numele nu este indicat în manuscris 15. ei îl condamnă provine prin

supraîntercolări ștersături și corectări din ei l-au condamnat și el e condamnat 16. modificat din o 17. deasupra lui nu șters 18. după îndra[gișe] șters 19. după îi șters 20. cu această scrisoare în mână supraîntercolat 21. după înap[oi] șters 22. modificat din în 23. numele nu este indicat în manuscris 24. inițial există 25. după Atunci șters 26. după 1:1 și merge până la bareă fără șters 27. după înaintea șters 28. deasupra lui sentența șters 29. după el gr[atiază] șters 30. după pent[ru] șters 31. după Rămasă singură șters

[„SOCIALISTUL BEBEL...”]

2257

288r Socialistul Bebel zice în organul său „Volksstaat” a. 1873 —

Sau există un Dumnezeu ș-atunci stătem trași pe sfoară, sau nu există, ș-atunci putem să ne facem de cap, putem începe orice am pofti.

[„...VOINȚEI POZITIVE...”]

2264

299r voinței¹ pozitive *quot capita, tot sensus*. Germanii² n-au voit amestecul Franței în politica lor internă, știu ei însă ce vor? Nici un parlament nu-i atât de împărțit în partide și nuanțe de partide ca cel german. Exemplele le-am putea continua *in infinitum*, pentru a dovedi că omul și poporul știe totdeauna ceea ce nu vrea; pe când formularea voinței pozitive e cu mult mai grea, încît³ trebuie o organizație, care s-o păzească de influințarea prin iluzii și neadevăruri.

Tot⁴ astfel e și cu cesțiunea ce-am propus a se pune dobrogenilor. Vor sau nu vor unirea cu România? Dacă nu vor, ce ne pasă nouă de diferitele forme ale voinței lor pozitive; aceasta din urmă va atîrna de la gradul lor de cultură, de la cunoașterea intereselor lor, de la împrejurări.

300r Răspunsul negativ ar fi însă o deplină expresie a Suveranității lor⁵.

De aceea dar repetăm⁶ că voința dobrogenilor⁷ este consultabilă, oricare ar fi gradul lor de cultură, oricare tendințele. Aceasta⁸ este atât de adevărat încît exemplele voinței *negative* ale popoarelor împlu și astăzi istoria contemporană cu pagine⁹ singeroase. Mohamedanii din Bosnia nu vor unirea cu Austria și o dovedesc aceasta, cei din munții Rodop n-o voiesc cu Bulgaria și o dovedesc asemenea, deși nici bosniacii, nici pomacii nu pot fi citați ca modele de cultură.

1. după pe terenul șters 2. după Ex[emplele] șters 3. deasupra lui și șters 4. după Cînd! însă <ces[tiunea]> cesțiunea pusă unui popor e astfel consistă din două lucruri contradictorii atunci voința lui se poate exprima cu siguranță șters 5. urmează ca și cel mai* simplu afirmativ care nu-i decît contradictoriul celui dentî și se știe că între contradictorii *tertium non datur*. În acest înțeles zicem șters 6. după repetăm dar șters 7. după dob[rogenilor] șters 8. după Cumcă aceasta e adevărat șters 9. după pagine șters

[„ORGANUL HIDOASEI POCITURI...”]¹

2264

263r Organul hidoasei² pocituri și al³ stîrpiturilor Fanarnului ajunge să implorē guvernul rusesc prin următoarele cuvinte din n-rul său de marți 26 septembrie:

Sintem incredințați — zice — că⁴ însuși guvernul rusesc, mișcat de un simțămînt de *delicateță*, va fi fericit a cruța României, Domnului și guvernului său o formalitate pe atât de penibilă, pe cît și de cu totul de prisos pentru un împēriu

asa de puternic față cu un mic stat care nu poate decît să se supună deciziunilor colective ale Europei. Acest simțămînt // de delicatețã îndeamnã negreșit pe guvernul rusesc să dorească a face României cît se poate mai puțin amară despărțirea ei de frații de peste Prut. Această procedere n-ar contribui puțin a alina durerile și a face ea cele mai bune raporturi să se restabilească între România și puternica ei vecină, căci marile interese ale României reclamă să stea în cele mai amicale relațiuni cu toți vecinii ei. 264r

Într-adevăr, principe ⁵ Gorgiacof, îndură-te de acele nenorocite instrumente ⁶ ale Altesei ⁷ tale, nu-i ⁸ face cu totul imposibili în această țară. Nu vezi că ⁹ ei bucuros cedează în toate celea, ei ușor își alină durerile și vor să restabilească cele mai bune raporturi, numai milostivește-te ¹⁰ de-i cruță 265r

Adu-ți ¹¹ aminte că așa împlau bizantinii cu turcii, // adu-ți aminte că așa împlă popoarele în decadență și dezbărbătate de corupțiune și că insulta azi ¹², lingușirea mâni, lingușirea pînă la pămînt cu restabilirea celor mai bune raporturi sînt semnele de putrejunie internă, semne că mărul e copt, putred de copt pentru a vă cădea în poale, puternicii vecini ! 266r

De aceea, aveți îndurare de spuma Fanarului ¹³, de cucuvaia pripășit[ă] ¹⁴ de ieri alaltăieri în această țară, și ce deriziune !! șef al partidului zis național ¹⁵, care v-a făcut // atît de bine trebile și nu-l siliți să se ¹⁶ sinuciză. Ușurați-i slujba ¹⁷ ca să mai poată trăi și mâni, căci și mâni o s-aveți trebuință de el, poate mai multă decît azi ; și mâni o s-aveți trebuință de acest fanariot ¹⁸ care să amăgească poporul românesc ca să vă primească cu pîne și cu sare, cu buchete de flori pentru vestita voastră sfințenie întru ținerea tratatelor ¹⁹. 267r

Și oare de ce România să beie acest păhar ? De ce ea, biruitoare ²⁰, ea să fie umilită de ²¹ moarte, cînd cel umilit trebuie să fie cel care și-a căleat cuvîntul, juruit ²² prin tratat în formă, cu iscăliturile încă umede ? Cine-a dat dreptul acestui guvern de-a ceda părți din țară, acestei Camere de-a încuviința // prin încheieri asemenea ²³ cesiuni ? De ce nu lasă domniî din Dealul Mitropoliei ca Rusia să bea pînă la drojdie păharul căleării sale de tratat, să ia un ²⁴ pămînt pe care-a pretextat că voiește să-l mînuie de sub așa-numitul jug turcesc ? De ce nu se lasă a se dezvăli pîn-la ultima consecuență neadevărul acelor umanitare și creștinești protestațiuni cu cari s-a-nceput războiul contra turcilor ? 268r

Noi cei insultați în sentimentele noastre cele mai sfinte, noi cei prădați de averea noastră străveche, noi să fim aceia cari să primim și umilirea de-a încuviința răpirea ²⁵ teritoriului nostru. Căci este o răpire strigătoare la cer, pe față, nemaiauzită, care nu se poate consuma decît căleînd un tratat pozitiv și astăzi încă în vigoare. 270r

De ce ? Pentru că există în țara noastră oameni ca d. C. A. Rosetti ²⁶, // pentru că legiuitorii noștri se recrutează din ²⁷ oameni ²⁸ fără de nici o meserie, pentru cari statul și resursele sale sînt singurele mijloace de trai și cari, pentru a se mîntîne, își alină lesne durerile și vor să restabilească cu orice preț cele mai bune raporturi. 271r

Și cine oare se găsește ca să susție chiar cu declamări dreptul ²⁹ actualelor Camere de-a primi sau de-a respinge dispozițiunile Tratatului ³⁰ de la // Berlin ? 272r

Dar cine oare decît deputatul colegiului al III-lea de Ismail ? Cine altul decît Pseudo-Ureche ³¹ ?

El se-nehină necesității celor mai bune raporturi, avînd încă cinismul ³² de-a zice că n-o face ca alții, o face protestînd. Ba încă voiește a dovedi din vorbirile d-lor Lateș și Pascal ³³, cu ocazia votării Constituției, // cumcă ³⁴ într-adevăr Camerele au dreptul de-a rectifica granițele cu trei ținuturi în minus. 273r

Se-nțelege. D-sa a rectificat numele vornicului Ureche, ca și C. A. Rosetti ³⁵ Basarabia, a rectificat scrierile lui Lope de Vega ³⁶ ș-ale lui Ascoli în partea sa, ce minune daca se-nevoiește a rectifica acum granița României, recunoscînd necesitatea ³⁷ de-a ceda rușilor un ³⁸ ținut care // l-au ales. *Similis simili gaudet*. De ce Pseudo-Ureche ³⁹ s-ar înfricoșa de-o procedură din partea rușilor pe care d-sa a practicat-o toată viața cu mult succes, plagiindu-și numele, plagiîndu ⁴⁰-și scrierile și fiind însuși -- după mustră -- vrun plagiat din ⁴¹ țara ⁴² -- căză-cească ⁴³. 274r

Iată dar, popor românesc, răsplata grozavă pentru că ai permis să se calce legea ta fundamentală, ai permis ca prin alegeri făcute de comitete de salut public să ți se falsifice voința ta ⁴⁴. Iată pedeapsa că nu te-ai pus din răspuneri a mîntînea tocmai elementele acelea ⁴⁵ cari n-au nevoie de resursele statului pentru a trăi și cari sînt în stare a rezista și la ploaia de decorații rusești ⁴⁶ și la alte ⁴⁷ ademeniri. 275r

Apelăm la voi, români ⁴⁸, fie în ⁴⁹ Senat fie în ⁵⁰ Cameră, ca să nu ⁵¹ // consfințiți nici prin vorbă, nici prin scris atacul ce se face drepturilor noastre. 276r

Apelăm -- un ⁵² la diurnașii și tremurătorii după arenzi fără bani ⁵³ (ca d. Fleva cu moșia Văcărești ș.a.) ⁵⁴ -- ei la toate elementele acelea din Cameră cari, contrare nouă în

2254

Organul ~~hidroazei~~ hidroazei pociuti,
si Republicii? Fara sa se spunge

si implora guvernul sa se puna una
la curamb din stul sau de
alturi 26 septembrie:

"Suntam incredintati - ~~cu~~ ~~frantuzii~~ -

cu curamb guvernul sa se puna

de un sentiment de delicatota

sa se facit a crupa României

Domnului guvernului sa o formalitate

pe alai de penibili, pe cat si de cu

solul de pino pentru un imperiu

asa de puternic face. In un mui

stat, care nu poate de cat sa

se supuna deciziunilor colective

de imperiu, recit imperiul

8. Inceputul articolului [„Organul hidroazei pociuti...“], BAR 2264, 263r, pagina 2 de Eminescu 2.

politica⁵⁵ internă, au cu toate acestea vederi identice cu noi fiind e vorba de abitudinea⁵⁶ noastră în afară. D.Vernescu își oferea odinioară toată starea pentru a mîntui Basarabia. Nu e nevoie de aceasta. // Să mîntuie cu glasul său cel puțin onoarea nației românești. Să nu lase ca să fim umiliți, ca pentru restabilirea celor mai bune raporturi noi înșine să consfințim rușinea și umilirea noastră. 277r

Apelăm⁵⁷ în fine chiar la persoana Măriei Sale Domnul, pe care cu tot respectul am privit-o precum ni se prescrie de Constituțiune, și-i aducem art. 96 din acea Constituție, conform căruia nu are alte puteri decît cele ce se dau prin ea, precum și art. 87 conform căruia la urcarea sa pe tron, pe care cu mîna sa pe sfînta cruce au jurat a păzi Constituțiunea și legile poporului, de-a mîntui drepturile lui naționale și integritatea teritoriului nostru⁵⁸. Și de acest jurămînt nu-l poate dezlega decît numai nația, de va voi; și nu va voi poate⁵⁹. 278r

Retragă-se toate elementele curate și neatîrnate dimprejurul bufniței⁶⁰, ca să rămîie singur⁶¹ între creaturile sale, să rămîie între Flevi, Fundești, Pătărlăgeni⁶², Serurie, Pseudo-Ureche⁶³ și⁶⁴ // între toți⁶⁵ cei afurisiți de-a nu avea odihnă nici în mormînt ca să îndeplinească slujba sacrilegiului. 279r

Nu răsturnarea lor de la guvern voim.

Din contra. În fața lui Dumnezeu, a țării, a Domnitorului declarăm solemn⁶⁶ că nu se va găsi un singur membru al partidului conservator, unul singur, care să-și deie mîna de ajutor pentru a consfinți silnicia Tratatului de la Berlin, nici unul care ar primi a-l reprezenta, nici // care și-ar mînji viața și sufletul, vîrîndu-se între acești oameni și primind o parte cît de mică din neagra lor răspundere. Cînd s-a luat Bucovina, Domnul a protestat și și-a pierdut capul; cînd la 1812 s-a luat Basarabia, un fanariot a vîndut-o; dar nici în cazul întîii, nici într-al doilea nu s-a găsit un singur român care să fie trădător, care să nu proteste contra acelei nedreptăți⁶⁷. 280r

Dați-vă dar înlături dimprejurul jucătorilor vechi și deprinși în viața lor a juca de multe ori *va banque* pînă la inelul de căsătorie de pe deget. 281r

Dați-vă dar înlături dimprejurul ciumaților, ca⁶⁸ să-i vadă lumea și să cunoască pe cei cari prin uneltiri criminale contra interesel[or] naționale ale acestei țări⁶⁹ care-i hrănește, contra tratatelor ce ne asigurau existența, au trimis brava noastră armată în foc⁷⁰, în frig și în foamete, ca să se lupte pentru interese străine, și cari acum⁷¹ vor pecetlui uneltirile⁷² lor cu pierderea iubitei⁷³ Besarabia.

Dați-vă-n lături, pentru ca, prin golul cumplit dimprejurul lor, să se vadă bine ce negri sînt, ce străini sînt, ce fără de lege sînt. 282r

1. filele pe care este scris articolul poartă numerolarea autografă a lui Eminescu, de la 2 la 21 2. după fanarioților șters 3. și al deasupra lui organul șters 4. după fanariotul apoi fanariotii suprapuse și succesiv șterse 5. deasupra lui sîntele șters 6. nenorocite instrumente deasupra lui nevrednice slugi șters 7. deasupra lui tale șters apoi restituit cu linie întreruptă 8. după îndură-te de ctitorii cafenelelor chantantes la cari te-au purtat și pe tine, șters 9. după tu șters 10. după cruță-i mi[lostivindu-te]* șters 11. deasupra Astfel imbl[au] șters 12. insulta azi deasupra lui obrăznicia grosolană azi șters 13. deasupra lui spuma Fanarului șters 14. inițial grecoteiul pripăsit 15. și ce deriziune!! șef al partidului zis național supraintercalat 16. modificat din ne 17. după calea șters 18. inițial de acest fanariot <dinsul> de-o făptură a iadului 19. pentru vestita noastră sfîntenie întru ținerea tratatelor deasupra lui în loc de glontii și șrapneluri // precum ați fi meritat-o de la Ungheni începînd, pentru vestita voastră sfîntenie întru ținerea tratatelor șters 20. deasupra lui să-și recunoască rușinea șters 21. după adine șters 22. deasupra lui juruit șters 23. după aces[te] șters 24. după cu sila șters 25. după în mod form[al] șters 26. urmează cu alți fanarioți șters 27. după dintre emancipați ca d-nii Fundescu <Ștefan Bellu, Fulger sau> și Fleva <Pătărlăgeanu> apoi d-ni ca d-ni ca Fundescu, Fleva, Ștefan Bellu, Pătărlăgeanu șters 28. dedesubtul și repetat deasupra lui grecotei șters 29. după bombastice șters 30. după act[ului] șters și cu silaba — ta — dublă ștersă 31. după Popovici care s-a poreclit șters 32. deasupra lui cinismul apoi neobrăzarea succesiv șterse 33. deasupra lui Pascal șters 34. după vorbiri cari dovedesc cel mult că // nici unul nici altul nu știa de ce e vorba, voiește să dovedească șters 35. după rușii șters 36. deasupra lui Calderon șters 37. după cedarea cătră șters 38. deasupra lui un șters 39. după d. Ureche V. Alexandrescu șters 40. după plagiindu[-și] șters 41. după bulgăresc împămîntenit șters 42. după pe șters 43. deasupra lui bulgărescă șters 44. întreaga frază inițial era lată dar, popor românesc, plata grozavă pentru că prin legea ta fundamentală ai permis ca ulița și stîlpii de cafenele să-ți facă legi 45. elementele acelea deasupra lui pe acia șters 46. după străine șters 47. după ploaia de ruble șters 48. deasupra lui oameni neatrînați de nici o decorație rusească șters 49. fie în deasupra lui din șters 50. fie în deasupra lui și din șters 51. urmează vă supu[neți] șters 52. după la șters 53. deasupra lui parale șters 54. paranteză supraintercalată 55. după afa[cerile] șters 56. după atitudin[ea] șters 57. după Apelăm la senatori să nu se lase înduplecați în <duplecații> de <senatori> colegi asemenea aleși în Basarabia, ca d. Ștefan Belu, carele, după cît auzim, uneltește <pentru a convinge pe unii despre necesitatea> în calitate de samsar <rusească> în favorul necesit[ății] celor mai bune raporturi șters, cu intenția nerealizată de a fi reluat pe verso, conform trimiterii v. 16a (de fapt, în numerolarea autografă a lui Eminescu, 17) 58. prin adăugiri, supraintercalări, ștersături din Apelăm în fine la chiar M. Sa Domnul care cu mîna sa pe cruce au jurat a apăra integritatea teritoriului nostru. 59. și nu va voi poate deasupra lui dar ea trebuie consultată șters 60. deasupra lui hidoasei <negrei> pocituri șters 61. după pur și simplu șters 62. Flevi, Fundești, Pătărlăgeni supraintercalat 63. după Fundescu șters 64. urmează a[lii] șters 65. supraintercalat 66. deasupra lui sus și tare șters 67. urmează trimiterea v. 20 a fără corespondent 68. după fanarioți șters 69. inițial contra păcii Europei, contra păcii țării 70. inițial au condus armata în foc 71. cari acum supraintercalat 72. după unelte șters 73. după unei provincii șters

[„SE ȘTIE INDEALTMINTRELEA ..”]

2264

258r Se știe îndealtmintrelea că în politica esternă n-am făcut o opoziție sistematică guvernului. Astfel, înaintea deschiderii Congresului de la Berlin, puțin după încheierea păcii de la San-Stefano, un ¹ diplomat bătrîn al unei țări depărtate, însă amice nouă, ne scria cam următoarele :

Încep a-mi pierde iluzia de do. românii. Vă credeam fini și bād că sinteți copii. Vă spun verde că Basarabia este pierdută, trebuie s-o considerați cu și cînd n-ați mai fi avînd-o. Dar, cînd un lucru este fatalmente neînăturabil, omul cuminte cată a-l și privi ca atare și cată să tragă ² cel puțin toate foloasele posibile dintr-un rău care vine cu loată certitudinea. Dacă nu vă veți aranja de bunăvoie cu Rusia, or să vie alle chestiuni cu mult mai grele pentru d-voastră (cesiunea israelită) și aveți să pierdeți toate || foloasele unei amicale puneri la cale. Vi se oferă Dobrogea, oricîl de mare o doriți, finutul Vidinului și nu știu cite ³ milioane de ruble în schimb. De nu voiți, Rusia tot va învinge, avîndu-și asigurată unanimitatea voturilor congresului ⁴, iar d-voastră veți rămînea cu mișimul posibil al compenzației datorite pentru o retrocesiune, o mărlurisese, nu toemai corectă. Dar, corectă ori nu, trăim într-o lume în care dreptul e purerea în luptă cu puterea; iar aceasta din urmă creează drepturi ⁵ nouă și reîmprospătează allele vechi. Știu foarte bine că acest sacrificiu e cel mai mare pe care un om de stal poate să-l aducă; dar de aceea și este om de stal și nu om de rînd. Muciu Scaevola, arzîndu-și mina, e un copil pe lingă martiriul unei asemenea sinucideri morale ⁶!

1. după dep[utatul] șters 2. după să folos[casea] șters 3. inițial și un miliard de ruble în schimb 4. după congresul șters 5. după și reîmprospătează drepturi nouă șters 6. inițial pe lingă martiriul unei morți morale

[„2) SĂ BINEVOIASCĂ A DISTINGE ..”]

2264

301r 2) Să binevoiască a distinge punctele ¹ de vedere din care un guvern e combătut. Sînt poate unii ce-l combat pentru că nu e destul de liberal, alții pentru că nu respectă legile ș.a. Noi avem cu totul alt punct de vedere. Partidul roșu formează la noi sămînța otrăvită pentru toate acele înnoituri costisitoare, care au sărăcit poporul românese, a dat preponderanță elementelor străine din orașe, l-a slăbit și l-a îngenuncheat, încît astăzi trebuie să se plece la vînturile de dinafară. Dacă n-ar fi existat ² niciodată acești făr-minte cari și-au făcut educația prin cafenelele Parizului și pretînd astăzi a fi stele pe cerul țării, creîndu-și posturi, diurne ș.a., țara ar fi avut mijloace de-a rezista contra tendențelor de alianță ale Rusiei și poate cumcă, pe malurile Prutului deja ³, Rusia întîlnea o Plevnă mai singeroasă decît ⁴ cea a lui Osman. Crima de-a fi răpit ~

1. după princ[ipile] șters 2. după fost șters 3. malurile Prutului deja deasupra lui plaiurile Moldovei șters 4. repetat din inadvertență

[„TOT ÎN N-RUL NOSTRU ..”]¹

2264

425r Tot în n-rul nostru de la 20 decemvrie a[nul] tr[ăcut] am mai zis că ceea ce nu voim este *incapacitatea* crijată în *titlu de merit*; *proștia* și *neștiința* *brevetate ca titluri de recomandăție*.

Într-adevăr ce se cere azi pentru a fi om mare? Merit? Nu. Știință? Nici cîtu-i negru sub unghie. Avere poate? Nici un ban roșu.

Se cere să fii războtezat în numele tatălui C. A. Rosetti, a fiului Ioan Brătianu, a sfîntului duh Carada ² și ai atuncea toate cu de prisos, și merit și știință și avere.

Amplasamentele

Amplasamentele

Amplasamentele

Amplasamentele

Amplasamentele

Amplasamentele

Amplasamentele

9. Inceputul articolului [„Tot in n-rul nostru...“], BAR 2264, 435r, paginat de Eminescu 1.

Uitindu-te ³ de jur împrejur -- ce vezi? Așa bunăoară cine-i director la Interne? D. Simeon Mihălescu. Sintem siguri că d. Simeon Mihălescu nici nu știe ce va să zică un director la Interne, pentru că în genere nu știe nimic decit poate a traduce rău piese de teatru ⁴.

426r Pentr-un ⁵ director la Interne s-ar cere de ex. cunoștințe foarte largi de statistică și înțelegerea sensului cifrelor celor negre cari se înșiră pe hîrtie albă. Orice cifră cu caracterele ei arăbești scoate ochiul prin grozavul înțeles ce are // citeodată. Iei se vede urcarea mortalității și nu știi cauza care trebuie cercetată și remediată, dincolo scade cifra articolului ⁶ cutăruia sau cutăruia de sport, ici scade numărul unor meseriași folositori sau productivi și se urcă numărul celor improductivi, colo se urcă cifra unor soiuri de crime și toată fluctuațiunea aceasta de muncire te amețește dacă nu le știi înțelesul și ⁷ dacă n-ai pătruns legătura între cauză și efect. Dar pentru a da un înțeles acestor semne arabe, cari și se par chinezești, trebuie să pricepi încă ceva -- economia politică; adică să știi raportul între producere, consumare și reproducere, între muncă și capital, între valoare și preț, să cunoști condițiile sub cari o industrie se poate naște și pedecele de cari ea trebuie să piară; iar lucrurile acestea toate trebuie să le știi nu așa, dintr-o ⁸ cârtică de 100 de fețe, ci în mod *genetic*, să cunoști adevăr în ce anume stadiu de dezvoltare se află țara ta, și ce anume măsuri ar fi de luat pentru a-i întâmpina greutățile. Dar pentru a ști aceasta trebuie să cunoști istoria administrației, ca să știi ce anume măsuri administrative s-au luat în țări cari erau într-o stare analogă cu aceea a țării tale.

427r Și, ca să știi de poți să impui sarcini nouă pentru ⁹ îndreptarea administrației câtă să știi finanțele, să vezi dacă poți să impui dări într-adevăr productive și dacă reformele ce vrei să introduci nu costă mai mult decit fac ș.a.m.d.

Sint într-adevăr oameni în țară cari știu toate chițibușurile acestea, dar aceștia sint retrograzi vînduți străinului, sint austro-maghiari și vînzători de țară, conservatori.

D. Simeon Mihălescu nu-i austro-maghiar ¹⁰, nu-i conservator, nu-i vîndut străinului ¹¹ pentru că nu știe nimic din toate acestea. Dumnealui ¹² știe să numească prefecti cari să-i facă alegerile la Cameră, Senat, consilii județene și primării și astfel administrația României e făcută gata ¹³.

Unul ¹⁴ din relele culturii în străinătate și mai ales a acelei culturi care în doi ¹⁵ sau trei ani, adesea în mai puțin, galopează prin facultatea juridică, este că tinerii iau în mod absolut ceea ce li s-a predat în mod relativ numai. Cutare teză e pentru ei absolut adevărată pentru că profesorul a susținut-o, cutare adevăr e absolut statornic ¹⁶, pentru că cutare carte franțuzească sau nemțească zice așa. Despre judecată proprie nici vorbă.

428r Pe ¹⁷ cînd în fericita și-ntr-adevăr neîntrecută anticitate greco-romană școala era o gimnastică a minții ¹⁸ omenеști, adevăr o continuă și roditoare dezvoltare a inteligenței proprii, tinerii noștri cred a fi oameni mai mari cu cit mai multe coji de gîndiri străine au grămădit nemistuite în cap, cu cit mai puțină e getare proprie au. Pentru țările respective, în cari tinerii învață carte, nenorocirea nu-i tocmai mare. Lucrurile ce se predau sint rezultate ¹⁹ ale unei culturi vechi și continuitive, încit în momentul în ²⁰ care se predau se și potrivesc sau ²¹ c-o ²² stare actuală de lucruri sau c-un viitor foarte apropiat la care nația aspiră.

Dar care e tot astfel la noi?

429r Să luăm un singur caz. Cum se predă și cum știu oamenii la noi dreptul roman? Astfel cum l-au avut romanii? Astfel cum l-am avut noi cu modificările aduse de bizantini, cunoscut prin suta a XVI și a XVII ²³ pînă mai alaltăieri sub numele de pravilă împărătească? Defel. Se predă dreptul roman așa cum el // au fost admis, modificat și înțeles de spiritul popoarelor germanice.

Și tot astfel e cu toate disciplinele dreptului. Lipsa ²⁴ de judecată în materia aceasta e atît de mare încit au auzit vorbindu-se în Senat și Cameră ²⁵ despre principii eterne și nestrămutate de drept. Deie-ni-se voie a spune că această eternitate nestrămutată e un moft ²⁶. Acele principii, așa-numite eterne, nu sint juridice, ci morale. Cine voiește să se convingă n-are decit să deschiză *Coranul*, *Evanghelia*, *Drumul spre Virtute* a lui Laotse ²⁷, cărțile budiste, și va vedea că acele eterne principii sint identice la moralității de ²⁸ origine foarte ²⁹ deosebită și din timpi foarte deosebiți. Dreptul însă -- după natura sa -- e pozitiv, adevăr stabilit de oameni după natura lor individuală, după scopurile ce urmăresc, după nevoile cu cari au a se lupta, după timp și împrejurări și, asemenea ³⁰ individelor, scopurilor, nevoilor, timpului și împrejurărilor, dreptul adevărat e supus unei necontenite mișcări, e trecător.

430r C-un cuvînt științele de stat și cele juridice nu sint, asemenea astronomiei, matematicii, mecanicii, științe absolute, ci istorice și cazuistice oarecum. Pentru o stare de lucruri *dată*, ele au un sistem *dat*. De aceea ele trebuiesc predate și învățate în mod *genetic*, arătîndu-se cum o stare de lucruri s-au dezvoltat dintr-alta și o teorie dintr-alta, ceea ce la astronomie de ex. ar fi un lucru cu totul de prisos. La științele istorice adevărul stă nu ³¹ în ceea ce sint astăzi în cutare punct al pămîntului, ci în consecuțiune, în seria de întîmplări cari au premers.

Deci aproape tot bagajul droaii ³² de juriști cu care se împlie în ³³ fiecă an înapoiata ³⁴ noastră țară nu e de nici o treabă, căci d-nia lor, în loc să fi-nvățat a potrivi legile cu țara, vor din contra să schimbe țara dată, obiect al naturii greu de strămutat, cu istoria și gîntea ei, după legi cari s-au născut din alte stări de lucruri, adaptate unor alte împrejurări.

Ei bine, această minimă sumă de cunoștinți despre raporturile juridice dintr-o țară străină e la noi alfa și omega a ³⁵ întregii înțelepciuni politice. Această adevărată ³⁶ ignoranță, pelingă ceea ce trebuie să știe un om de stat, respiră la noi din presă, din discuții parlamentare. Se vorbește atita despre civilizațiunea noastră. Cu toate acestea nu există țară în lume — neesceptînd Serbia, Grecia, poate chiar Bulgaria — în care să se citească mai puțin decît la noi în țară. Întrebe cineva bunăoară ³⁷ cite exemplare din *Dicționarul etimologic* al lui Cihac ³⁸ s-a vîndut în România, cite exemplare din cartea lui Rosler sau a lui Jung, cîți abonați au foile literare ³⁹? Cite exemplare s-a petrecut ⁴⁰ din *Istoria* lui Bălcescu sau din colecția de *Documente* a ⁴¹ lui E. Hurmuzache? Se vor afla cifre ridicole pentru un stat de cinci milioane de locuitori, pentri-o ⁴² nație de aproape zece milioane.

Alfa și omega tuturor lucrurilor rămîn advocații și pace.

O ignoranță grea ca ⁴³ plumbul despre tot ce atinge țara, poporul și lumca-ntreagă apasă toate spiritele. Niciuna din breslele și tagmele de cultură ale vechei Români n-au putut rezista erei înnoitoare și importului de legi încucate din toate colțurile lumii.

Și ⁴⁴ cită avere națională s-au cheltuit pentru acest nimic?

S-ar putea zice că România și-a preschimbat pătura cea mai roditoare a pămîntului, milioane de chilograme de grînc, produsă de o grea muncă omenească, pe cuvinte deșerte, pe fraze stereotipe, pe-un raționalism insipid și cosmopolit, cari acestea formează astăzi averea unică a acelei clase de circiocari ce trăiește din traficul zilnic al frazei, cheltuită în moneda mică a profesilor de credință, a articolelor de fond, a discuțiilor parlamentare, a pledoariilor la ⁴⁵ tribunale.

Vlad Tepeș, Lăpușeanu, Mihnea cel Rău sau ⁴⁶ Aron Vodă erau ⁴⁷ asupritori stăpîni, dar stăpînirea lor era tiranică ⁴⁸, nu rușinoasă ⁴⁹. Acum însă România are rușinea de-a geme sub jugul *circiocarilor*, a oamenilor a căror breslă, meșteșug, meserie este ca să prefacă negrul în alb și albul în negru, de-a arăta ⁵⁰ că ce-i strîmb e drept și ce-i drept, strîmb; România e prada minciunii disciplinate, și ⁵¹ pentru corifeii și reprezentanții minciunii se face totul în țara aceasta și toate ramurile vieții publice îi sînt aservite.

Cu puține ⁵² deosebiri, caracterele acestei nouă clase domnitoare sînt: incapacitatea, prostia, neștiința.

Și, cu toate acestea, cum vine vro minune de astea cu ochi din străinătate, care-n țară s-a strecurat cu greu prin liceu sau poate nu l-a făcut defel, iar în ⁵³ Apus și-a înjghebat de la italieni sau de la belgieni vro teșcherea, își anunță numaidecît ⁵⁴ sosirea prin vro broșurică în care vorbește despre regimul ⁵⁵ catargiesc de pildă și de-a doua zi e candidat la deputăție, de-a treia zi la minister. Roșii, partid compus din oameni ce n-au nimic și nu știu nimic, primesc cu brațele deschise pe acești vlăstari plini de speranță ai țării, căci le trebuie asociați, și toate gurile flămînde le sînt binevenite ⁵⁶ în asociația C. A. Rosetti et Comp. Dacă ⁵⁷ nu i-ar primi însă, roșii ⁵⁸ ar da de ⁵⁹ primejdia de a-i avea contra lor, căci mai sînt grupuri la ⁶⁰ izbutirea cărora ei speră. Caracteristic e ⁶¹ că, orice treabă i s-ar propune unui asemenea circiocar netrebnic, e gata s-o primească numaidecît. Profesor de științe naturale? Primește. Revizor școlar? Primește. //Amplouat administrativ ⁶²? Cu mare plăcere. Vameș? Cu patru mini. Chiar medie de regiment sau vlădică de i s-ar propune, se face numaidecît. Dacă se fac undeva întruniri literare, advocații se grămădesc să facă literatură; dacă e vacantă vro catedră de pedagogie, de psihologie ⁶³, de matematici, de agronomie — pe advocați îi vezi grămădindu-se s-o ia. Sînt advocați profesori de filozofie, de istorie universală, de limba latină, directori de școale normale, aspiranți la agenții diplomatice, revizori școlari ⁶⁴, învățători la școli teologice și tehnice, șefi poștali, e-un cuvînt în toate ramurile activității naționale se bagă acest parazit, care ⁶⁵ ia numai lefi fără a face nimic, căci n-are teamă de nimeni, știindu-se sprijinit de clica imensă a circiocarilor tot atît de ignoranți, tot atît de inepti, de incapabili ⁶⁶ ca și el.

Desigur că sînt în neagra mulțime de advocați și oameni cari merită tot respectul, dar pe acesta-l merită nu pentru că sînt advocați, ci tocmai pentru că se deosebesc de turma în care au nenorocirea de-a se afla.

Ce lucru mai plăcut putea fi pentru roșii acum trei ani decît existența unei asemenea clase, pe care-o puteau sumuța în contra guvernului. Era destul ca o ⁶⁷ asemenea nulitate, o asemenea turpitudine ⁶⁸ personificată să strige prin cafenele și pe uliți, să se puie în fruntea a doi-trei mahalagii ⁶⁹, pentru ca de-a doua zi să fie scris între corifeii ortalei roșie.

Dar de cînd — amăgînd poporul prin neadevărul ⁷⁰ nerușinat al programei de la Mazar Pașa și al dării în judecată a ⁷¹ fostului cabinet — s-au văzut mariși tari, au început a deveni

437r foarte neplăcuți chiar și pentru marele vrăjitor care i-a scos la maldan; căci fiecare din ei, după ambiția de-a ⁷² deveni deputat, // mai are și pe aceea de-a păta numele țării făcându-se ministru.

De la începutul formării ministeriului Brătianu el s-a transformat într-un caleidoscop care ne-a arătat pe rând prefacerea personalului chemat a-l compune prin trecerea la minister, fiecare la rîndul său, a tuturor corifeilor din ortaua roșilor de toate nuanțele.

Lucrul a ajuns a fi o mare greutate de învins pentru d-nii Rosetti & Brătianu din cauza neputinței în care se află de-a satisface destul de repede nerăbdarea tuturor nulițăților marelui partid. Supărarea celor ce rămîn în așteptare devine din ce în ce mai mare și nu puțină turburare provoacă în rîndurile majorității din Cameră.

Și, pentru că între ei se mîncă și se desface în clii, pretind că țara să se dezbinde de dragul lor. Ceea ce e mai trist e că țara într-adevăr în oarecare parte la aceste lupte și ⁷³ crede programele lor cele minciunose.

438r Deodată vezi numai 2--5 oameni (ba adesea unul singur) configurîndu-se în partid politic, scoțînd gazetă și spuînd că cutare și cutare principii sînt ale d-nea-lor.

Dar cine-i întrebă?

Din nenorocire țara — fără ⁷⁴ cultură temeinică — crede că așa trebuie să fie, crede că orice frază ⁷⁵ nouă e un nou adevăr. Dacă zicem că țara-i incultă avem dreptul s-o spunem ⁷⁶, fiindcă o cunoaștem și — fie supărare la mijloc sau nu fie — așa este.

Cu toate acestea criteriul ⁷⁷, măsura cu care să se măsoare oamenii e așa de ușor de aflat. N-avem decît a întreba pe marele politic ce ni se arată înainte ce reprezintă, să-ntrebăm pe noul partid ce grup economic i-a încredințat onoarea de a-i pleda interesele. În cele mai multe cazuri se va vedea că nu e nimeni îndărătul lor și că tot partidul se compune din acei doi-trei cari fac gură și urmăresc pe socoteala lor, nu a unor grupuri de interes ale nației, venirea la putere.

1. filele pe care este scris articolul poartă numerotarea autografă a lui Eminescu de la 1 la 14 2. cu creion negru deasupra lui Fantazi Ghica șters 3. după Într-adevăr șters 4. decît poate a braduce rău piese de teatru deasupra lui decît a primi prezenturi de la prefectii pe care-i numește șters 5. după Într-adevăr șters 6. inițial scade suma esportată de grîne 7. supraîntercalat 8. după din șters 9. după în occas[tă] șters 10. nu-i austro-maghiar supraîntercalat 11. nu-i vindut străinului supraîntercalat 12. după D-lui șters 13. inițial fraza suna astfel Dumnealui știe să numească prefecti tot atît de învățați sau și mai-mai cari au obiceiul de a-i trimite curcani la ogradă și administrația României e făcută gata 14. după Într-adevăr apoi Tr[ei] apoi Unul șters 15. după trei șters 16. după și șters 17. după Peu[tru] șters 18. după a o[mului] șters 19. după urmările șters 20. supraîntercalat 21. după aproape șters 22. după cu st[area] șters 23. inițial cunoscut prin veacul al XV apoi XVI și al XVII sub num[ele] 24. după Neștiința în mat[eria] șters 25. în Senat și Cameră supraîntercalat 26. inițial aceste principii sînt mofturi 27. după La-o[-lse] șters 28. după din șters 29. origine foarte deasupra lui nație șters 30. după ca și șters 31. după în consecuțiune șters 32. modificat din droaei 33. după aproape șters 34. după ap[roape] șters 35. supraîntercalat 36. supraîntercalat 37. după de [exemplu] șters 38. inițial cite dicționare de-ale lui Cihac 39. au foile literare deasupra lui avea „Columna lui Traian”, citi <are> au „Convorbirile”? șters 40. deasupra lui vindut șters 41. după al Șineai șters 42. după pentru șters 43. deasupra lui de șters 44. după S-ar putea șters 45. deasupra lui de șters 46. supraîntercalat 47. după Mircea Ciobanul șters 48. era tiranică deasupra lui cel puțin șters 49. după era șters 50. după face din șters 51. după privilegiate șters 52. după pretinse șters 53. supraîntercalat 54. după sosi[rea] șters 55. după infamul șters 56. după bine-voi[toare] șters 57. după Dar șters 58. supraîntercalat 59. da de deasupra lui avea șters 60. deasupra lui de șters 61. Caracteristic e deasupra lui Ceea ce-i mai ciudat șters 62. deasupra lui financiar șters 63. după loc* șters 64. revizori scolari deasupra lui membri de șters 65. după p[le] șters 66. după și de proști șters cu creion negru 67. deasupra lui un șters 68. corectat din turpidudine 69. deasupra lui be[ivi] șters 70. după p[rograma] apoi marile succesiv șterse 71. dării în judecată a deasupra lui acuzării fostilor șters 72. după am[biția] bănoasă de-a fi deputat (prin trebușoare) șters 73. după însă în calitate de jertfă sfîșiată șters 74. după nu șters 75. după ori[ce] șters 76. după spunem șters 77. după e așa șters

[„DREPTE CU ADEVĂRAT...”]

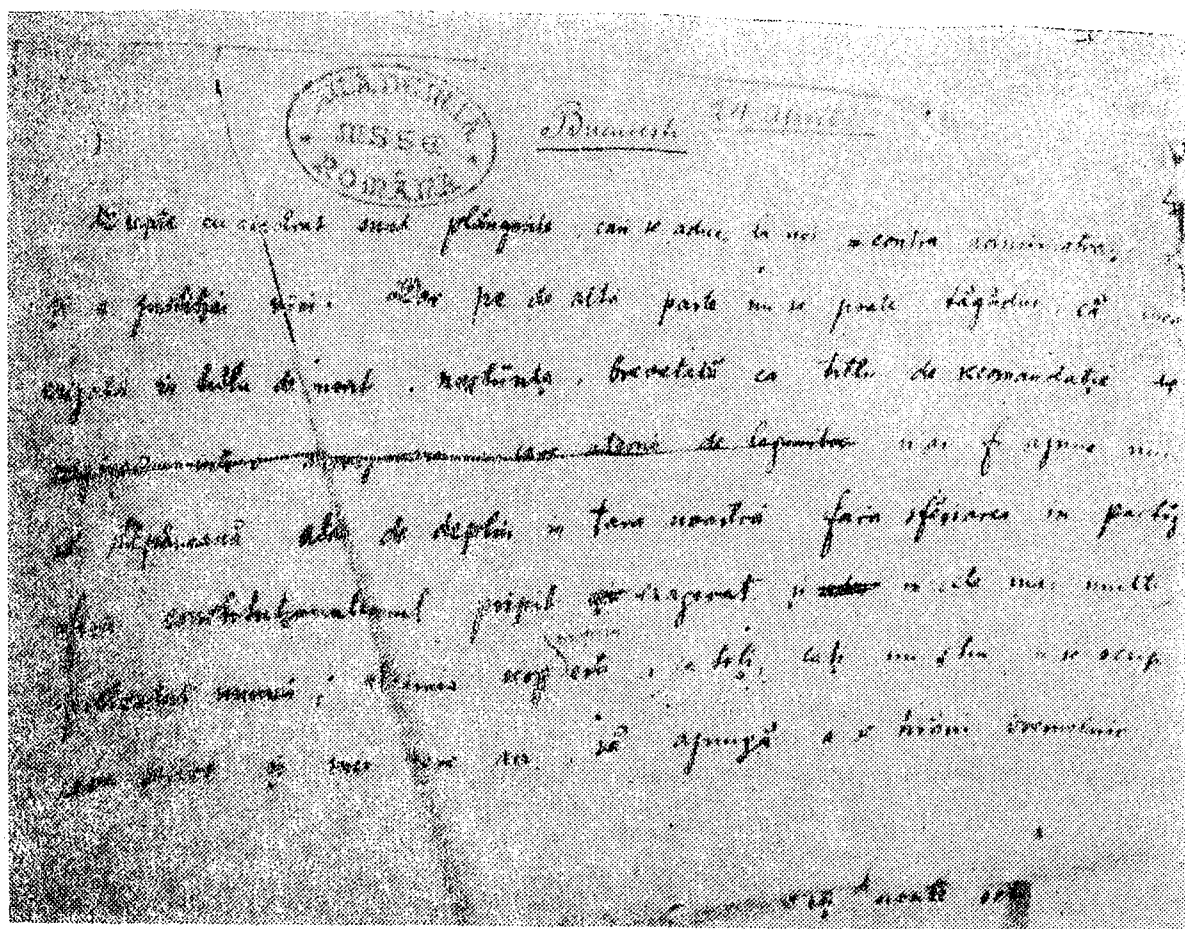
2264

București 24 aprilie

432r Drepte cu adevărat sînt plingerile cari se aduc la noi contra administrației [statului] și a justiției mici. Dar pe de altă parte nu se poate tăgădui că incap[acitatea] erijată în titlu de merit, neștiința brevetată ca titlu de recomandație n-ar ¹ fi ajuns nici să stăpînească atît de deplin în țara noastră fără sfîșierea în partiz[ani], fără constituționalismul pripit,

exagerat² și în³ cele mai multe [cazuri] pretextat numai, al căruia scop propriu⁴ este ca toți, ciți nu știu a se ocup[a] [cu] ceva serios și nici avere au, să ajungă a se hrăni vremelnic ~

1. după din p[ro]stie] și [are] originea într-o împrejurare care atrăne de legiuitor șters 2. după și șters 3. după adesea] șters 4. supraintercalat

10. Articolul [„Drepte cu adeoărat...”], BAR 2264, 423r, pregătit de Eminescu ca editorial.

[„DIM. GHICA. NOBLESSE OBLIGE...”]

2264

Dim. Ghica. *Noblesse oblige*. D. I. Brătianu este obligat să rămâie la post. Credeți că chestia de feliul ei nu e destul de spinoasă ca s-avem nevoie să ne irităm unii pe alții? Înainte de alegeri au apărut un manifest. L-ați citit dv.? Dacă poporul n-ar fi atît de înțelept, acel manifest nu l-ar fi atîtat pînă la un război civil? Între subsemnatori sînt 10–12 străini încetățeniți curînd. De-ar fi fost de mult în țară, ar fi văzut¹ că între adversarii lor sînt membri[i] unor familii vechi cari nu vor s-arunce țara în turburări. Am văzut în manifest vorbindu-se de Basarabia. Aș² fi înțeles să văd apărîndu-se guvernul. Eu însumi am susținut că s-a pierdut fără complicitate. Cum ați făcut însă dv.? Ne-ați acuzat pe noi, schimbînd rolurile. Noroc că poporul nostru e înțelept, e rar a se găsi un popor și mai răbdător. Dar răbdarea lui are margini.

Voieți a ne prezenta ca conspirînd cu străinii în chestia de față. Îndrăznesc a spune că numai opinia minorității exprimă sentimentele unui Corp serios.

Îndată ce proiectul guvernului va fi posibil pentru România îl voi vota împreună cu toată opoziția.

D. Ioan Ghica. Reprezentantul minorității, d. general Manu, a cerut să nu se zică nimic ce ar face să se creadă că acest Senat ar fi în drept să continue. D. general Manu a venit cu o contraadresă care nu cred că ar fi exprimând opinia minorității. A venit apoi d. Strat și a redus chestiunea la alegeri. Cele mai dependente colegii sînt cel I și al II[-lea], căci în ele sînt funcționarii înalți cari atîrnă direct de un decret al guvernului.

Toluși au ales opoziția. Eu mă bucur că a rămas numai ³ influența morală căci înainte de aceasta era și cea morală și cea materială.

361r Ni se zice să primim proiectul minorității. După rechizitoriul ce i s-a făcut ministerului, se mai poate aceasta? Atunci aş consfinți acuzațiile aduse ministerului.

*Ministrul*⁴ de justiție mulțumește pentru moderațiunea adusă în discuție. Caricatura Charivari.

Vom veni la punctele ce ne despart în realitate. Din toate discursurile n-am văzut decît două idei ce par a stabili o divergență de opinii. Minoritatea se miră cum guvernul nu ia inițiativa în chestiunea izraelită, făcîndu-i din aceasta o acuzațiune că voiește să escamoteze chestiunea și ascunzîndu-se în adăpostul majorității să scape de răspunderea ce incumbă. Al doilea se supără pentru lauda legalității, care ar fi fost asemenea o cauză a liniștei. N-aveți drept să cereți un proiect de lege. Ele sînt sesizate prin voturile adunărilor, prin Tractatul de la Berlin, prin mesaj.

362r Dar oare pe tărîmul bănuielelor nu ar fi loc să ne temem că o soluțiune redactată n-ar fi fost cu mai mult cuvînt [că] ați prejudecat chestia, că ați exercitat o presiune morală? Ce garanție avem că dv. nu ați venit ⁵ asemenea cu acuzațiuni. Dacă tăceți vă menajați rolul de a critica. Sînt precedente 66 și 68. Era în urma unei ⁶ revoluții care zguduise țara. Sorghiunea acuzațiunilor, (Armand Lévy). Un pact ocult cu alegătorii din Moldova. Nu dau crezămînt la ceea ce am auzit ⁷-o că trimiterea tuturor somităților partidului conservator se datorește pactului ocult între ei și alegători. E din dezmințirea adusă corpului electoral din Moldova că nu voiește a da nimic izraeliților. Nu este abis între inteligența de acolo și evrei. Sub ocrotirea intereselor marilor proprietari s-a făcut invaziunea Moldovei de către evrei.

363r 1866 în Constituție, un principiu care să aducă omagiu marilor principii etc. Să ne epargneze umiliațiunea. A lăsat cuvînt a se crede că nu era străin de acea răscolare a maselor și a iritațiunii. Eu cred, eu cred mai mult 70--73.

74. lege comunală. Nu s-a sfîit s-aducă un proiect de lege care în desprețul unui articol pozitiv al Constituției 4 categorii, drepturi comunale. Simțămintele nu puteau fi necunoscute țării. Dacă aceste sînt precedente, proprietarii mari din Moldova a trimis cunoscîndu-i. Țara nu vrea să dea nimica. Guvernul să spuie care-i opinia străinătății? Art. 44. Criteriul de reticențe. Pericolul cel mare diviziunile intestine.

Chestiunea alegerilor. Omagiu rezervat atitudinii guvernului. După minoritate dacă al[egerile] s-au petrecut liniștit, nu este meritul guvernului, ci este numai a rezervei și moderațiunii partidului conservator. Amenințări cu răscoală. Limbajul ziarelor conservatoare este să se spăimînte cineva de licența ziarelor conservatoare. Nu mai departe decît ieri, citeam un articol

364r menajerie. Un nenorocit Crainic⁸, ce măsuri a luat guvernul? Delictete de ingerențe în alegeri.

În ce-i vinovat guvernul de presiune în alegeri. Cari sînt faptele?

Rîmnicul-Vîlci

Din Moldova. La Tecuci. Delegați primari. S-a pus parchetul la dispoziția acelor denunțatori. Col. IV⁹ Anchetă judecătorească. Col. II iscălitura falsă.

Rîmnicul Sărat. vot cumpărat. Alegătorul Mateescu. Adaugă *marlorii*.

Un mag[istrat] de la R[îmnicul] S[ărat] permutat la Focșani numit supleant la Curte. Ciurea. S-a găsit nedreptățit. [Aceasta] [in]aintea alegerilor.

Epitetul de *cinici* istoria¹⁰

M[anu] Simțul public e vițiat. O țară *exclusiv* agricolă. Toată recolta în mina zapciului. Colegiile orașelor.

365r *D. general Florescu, Discursul tronului.* Ferit de îndoieli. Să se ferească de-a pune ceva care ar da loc la controverse. Mesajiu. Cea mai perfectă legalitate. Au urmat exemple de culpabile ingerențe. Illegalitățile cele mai monstruoase. Retevei, bită invențiune liberală. Prințul Constantin Ghica. A fost ordine pentru că acei cari fac dezordine nu erau la putere. Nu V-am acuzat, V-am deplins. Erăm să mor și nu știam că partidul conservator e susceptibil de-a turbura apa. De ce m-au ales în municipalitate. La Giurgiu. Dorința unor anume oameni de-a întrefine ura între noi.

Candidaturile oficiate. Programul de la Mazar Pașa de-a face să lucească la ochii mizeriei și a slăbiciunii. Decretele domnești de numiri în funcțiune sau ¹¹ teroarea destituirilor.

Întruniri publice.

Întrunire. După ridicarea ședinței s-a pronunțat acele cuvinte. Introduceați anarhia în armată. Amicul d-niilor lor. Nu-i treaba mea să vă spun pentru ce s-a stricat // credința jurată. A detrona pe Domn. Jurnalele conservatoare¹². Poate aspira la Bene-Merenti. Pierderea Basarabiei, Arab Tabiei, nici un protest la Berlin.

Vineri. Tratatul cu Austria cadavrul sîngerînd al României, promulgare decorației.

1. după fost șters 2. după Am șters 3. c-a rămas numai *deasupra lui de șters* 4. după General Florescu șters 5. *supraintercalat* 6. *supraintercalat* 7. după fost șters 8. *supraintercalat* 9. Col IV *supraintercalat* 10. urmează două cuvinte ilizibile din cauza unei pete de cerneală: dr ***** tător 11. *modificat din* și 12. Jurnalele conservatoare *supraintercalat*.

CESTIUNEA IZRA[E]LITĂ

2264

II. Rezultate ale uzurii în România

Între variile schimbări ce s-au săvîrșit în România de la 1859 în ordinea publică și privată e și libertatea absolută, consacrată pentru creditor prin noul Cod civil, de-a-și stipula pentru ~

[„TOATE DEOPOTRIVĂ AU O EGALĂ NEVOIE...”]

2261

toate deopotrivă au o egală nevoie¹ de un loc neutru în care să se scurgă toate² murdăriile lor sociale și, considerînd lașitatea și lipsa de caracter a plebei de sus precum și estrema mizerie și anemie a claselor de jos de³ la noi, a găsit că loc mai potrivit pentru latrinele Europei decît pămîntul românesc nu mai este altul.

Eu⁴ cred din contra. Un semn de sus — și peste trei zile art. 44 al Tratatului de Berlin precum și art. 7 din Constituție rămîn fără obiect. Dar ceea ce știu asemenea din nefericire e că nimeni nu are curajul de-a propune *unicul* mijloc de soluțiune, unica tratare *pe picior egal* a tuturor străinilor, unica ștergere deplină a tuturor deosebirilor⁵ de confesiuni prin același așteuș.

1. după de șters 2. după toate șters 3. după a gă[sit] șters 4. după Noi credem șters 5. după deosebitelor șters

[„SE VEDE ÎNSĂ...”]

2264

Se vede însă că, pe lângă brevetul de incapacitate, prostie și neștiință care e neapărat trebuitor unui roșu ca să ajungă om mare, se mai cere o doză oarecare de aspirațiuni de pușcăriaș: multă rea-credință, mare obrăznicie și neclaritate de idei în privirea proprietății altuia.

[ȘTEFAN MICLE]

Ștefan Micle, chemat anume în Moldova sub Grigore Ghica Vodă ¹ pentru a preda științele naturale în Academia Mihăileană, a servit statului de la 27 februarie 1856 până la 16 iunie 1879, în total 23 de ani 3 luni 18 zile, precum dovedesc certificatele Curții de Compturi sub Nro 789 din 1869 și N° 4688 din 1879.

Numit ² la Universitate, el a predat nu numai cursul de fizică pentru care era numit, ci cincisprezece ani ³ și cursul de chimie, acest din urmă gratis, până la înființarea catedrei de chimie, ocupată azi de d. Poni ⁴.

Legea de împământenire a lui Șt. M. s-a promulgat abia în februarie 1868. Pe motivul că numai de la data împământenirii i se poate da pensia, *Comitetul Casci pensionarilor nu a recunoscut văduvei și copiilor nici un drept la pensiuă.*

Serierile lăsate în urmă sînt: Un compendiu complet de fizică, care e o prelucrare a *Fizicei* ⁵ Müller-Pouillet și un compendiu de chimie.

Arhivele Statului București, *Colecția M. Eminescu*, pachet I, act 10

1. sub Grigore Ghica Vodă *supraintercalat* 2. după *La șters* 3. *supraintercalat* 4. ocupată azi de d. Poni *adăugul ulterior între rînduri* 5. după scrierile *șters*

[„ÎNDATĂ CE...”]

2264

335r Îndată ce ¹ aceste explicațiuni au fost ² date atît asupra formei cit și asupra fondului este însă de datoria noastră ³ cătră istoria acestor din urmă ani ai vieții noastre politice a afirma că ⁴ *retragerea d-lui Boerescu din ministerul Catargiu au fost bazată formal pe incompatibilitatea ce s-a văzut că există între funcțiunea de ministru și aceea de membru fondator și activ al unui mare stabiliment de credit.*

1. *supraintercalat* 2. au fost *supraintercalat* 3. *supraintercalat* 4. după din nou *șters*; urmează un semn E de trimitere fără corepondent

[„ÎN ARTICOLUL NOSTRU...”]

2264

335r În articolul nostru se ¹ strecurase ideea că în intențiunea unora din fondatori[i] Băncii din București ² era menită să negocieze ³ cu răscumpărarea drumurilor de fier. Această idee se răspîndise prin împrejurarea ⁴ că banca ⁵ s-a creat în momentul în care guvernul conservator negocia răscumpărarea unei părți din căile ferate ale Societății acționarilor și că ea a lichidat îndată ce proiectul de răscumpărare a fost respins. Am ⁶ rectificat ⁷ deja această aserțiune și ne grăbim a da și mai mult temei retractării noastre, publicînd următoarea scrisoare.

1. după în care *șters* 2. Băncii din București *supraintercalat* 3. să negocieze *deasupra lui a specula șters* 4. inițial idee care repauza pe împrejurarea *apoi* Această idee se fonda pe împrejurarea 5. după această bancă *șters* 6. după Prin *șters* 7. după rect[ificat] *șters*

CU PATERNITATE INCERTĂ

ÎNTUNECIME TOTALĂ

A privi la o întunecime totală a Soarelui sau a Lunii este o petrecere; a te rătăci înăsa noaptea prin întunecimea totală a Bucureștilor, a da în gropi și a te lovi cu capul de ziduri este de asemenea o petrecere pe care se pare a ne fi păstrat-o cu părintească îngrijire primăria noastră. Într-adevăr frumoasă iluminare cu gaz avem acuma. Lumina nu mai există decât numai pentru Podul Mogoșoaiei. Aici tot mai lieurește din ce în ce mai palidă câte-o lumină de felinar asemenea unei speranțe aproape a se pierde. Încolo „lasciate ogni speranza!” Încolo se-ncepe infernul lui Dante. Pasagiul primăriei, bogat în gropi, șanțuri și Plevne improvizate, formațiuni geologice din epoca terțiară, elemente hidrografice perfide în care alunecă picioarele celor muritori, coboare-se aceștia din neamul biman, coboare-se din cel mai fericit al cuadrupedelor. Din cînd în cînd câte o trăsură, cu fuga.

Quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum, încolo prin depărtatele mahalale încercări modeste de muzică clasică din partea cînilor, cari, după cum se știe, trăiesc sub regimul unei deosebite circulare a prefectului de poliție.

Mult [se] va mai repeta acest „misticism gazos” al primăriei?

[1 noiembrie 1877]

ASALTUL ANGELESCU

Un corespondent al „Nouăi prese libere” dă oarecari relații asupra modului cum s-au făcut cel din urmă atac al diviziei a patra asupra Crivitei mari. Ținem seama de aceste relații, pentru că ele sînt foarte apropiate de zgomotele ce circulă la noi asupra rolului prea neatîrnat pe care d. colonel Angelescu au binevoit a-l juca pe pielea și cu singele altora, pentru a-și plăsmui de pe saltea și „en spectateur” gloria de a fi luat Plevna poate. Corespondentul zice că i se pare într-adevăr că d. colonel au ordonat atacul fără a-și fi luat învoirea de la M. S. Domnul, ba că însuși raportul trimis din Poradim în aceeași noapte din partea Prea Înălțatului nostru Domn către marele duce Nicolaie în Gorni-Studen afirmă că, fără învoirea Înălțimii Sale, colonelul au îndrăznit a ordona un atac care au pierdut atîtea vieți fără de nici un folos. Corespondentul zice e-ar fi vorbit cu mai mulți ofițeri români întorși de cînd de la Plevna și aceștia i-ar fi dat următoarea explicație. În cartierul general se hotărîse ca divizia a patra, care pierduse două treimi din efectivul ei, să fie înlocuită prin divizia a doua, intactă pînă acuma. Colonelul Angelescu s-au dus atunci la Măria Sa Domnul și-i espuse că pînă-acuma divizia a patra executase toate lucrările și e-ar fi nedrept ca tocmai acuma, cînd izbutirea e aproape sigură, divizia să fie înlocuită și alți soldați și alți ofițeri să aibă ușor o glorie a cării condiții grele le împlinise tocmai divizia a patra.

M. S. Domnitorul se plecă atunci rugămînții colonelului și amină înlocuirea diviziei pe ziua de 24 octombrie, sperînd că pînă atunci se va hotărî a se face un nou atac general. Dar termenul se apropia mereu și tot încă nu se auzea nimic de un atac general. Atunci d. colonel, cuprins de nerăbdare de a culege lauri, s-au hotărît a face atacul pe socoteala d-sale și întreprinse un asalt cu urmări atît de dezastroase și cunoscute de toată lumea.

E de prisos a mai zice cumcă raportul din „Monitor”, plin de reticențe și apucături, arată lucrurile altfel. Dar în orice caz întrebarea de căpetenie la care ar trebui ca opinia publică să capete răspuns este: dat-au sau nu M. S. Domnul învoirea Sa la asaltul Angelescu?

Creдем că nu ni se va răspunde evaziv sau prin acuzarea că ținem seama de ceea ce spune o foaie discreditată ca, „N. fr. Presse”. Faptele relatate de corespondentul ziarului vienez ne pot fi indiferente și nouă; întrebarea însă pe care o dezbate e cu totul teoretică și atinge disciplina neapărată oricărei armate. Este sau nu adevărat că d. colonel s-au făcut vinovat de o călcare atât de gravă a disciplinei, de o desconsiderare atât de deplină a Înaltului său Suveran?

[2 noiembrie 1877]

PROBE DE STIL

Unul din semnele caracteristice ale speciei „animal scribax” din familia Liberalilor este că nu știe carte. Neshiind carte și avind a vorbi cu publicul lor în toate zilele, animalele condeiului în România ciștigă la șiruri repetind fără trebuință cuvinte care n-au nici vro greutate retorică, nici vrui înțeles deosebit, care să merite a fi întipărit minții.

„Românul”, care de altmintrelea numai românește nu-i scris, au ajuns la treapta de a ști că verbul are proprietatea de a putea fi conjugat, prin urmare nu se mulțamește numai e-un timp sau e-o persoană care s-ar cere pentru însemnarea înțelesului, ci pune câteva după-olaltă, pentru ca să se pară că zice ceva.

Am spus, spunem și vom spune cumcă națiunea a fost, este și va fi. Deci cetățenii iubitori și iubiți s-adună, s au adunat și se vor aduna, ca să se sfătuiască, să zică, să dezbată, să vadă, să priceapă și să înțeleagă că bine nu este, n-a fost și nu va fi cu noi, între noi și-n noi, acum și totdeauna și pururea și-n vecii vecilor, dacă . . . n om fi noi cu ai noștri între noi la putere.

Aceasta e ținta a toată democrația română, spusă în stilul înflorit al gazetei celei mai vechi și celei mai . . . netrebnice din București.

Cititorii noștri cred poate că luăm peste picior pe mult și mai mult decât onorabilii noștri confrăți: dar rău cred.

„Românul”, vorbir într-unul din cele din urmă numere ale sale despre un conventicul al celor chemați (mulți e mați și puțini „aleși”) ce se va ținea la Bacău, introduce „frumosul” apel al d-lui A. D. Holban, inserat în „Gazeta de Bacău”, cu următoarele cuvinte:

Am cerut și cerem ca românii să se întrunească cit de des, să se vază, să se cunoască, să cugete, să dezbată și să caute împreună calea și metoda cea mai patriotică, cea mai înțeleaptă și totdodată și cea mai practică. Astfel, și după noi numai astfel, națiunea poate merge cu pași sicuri spre realizarea dorințelor și trebuințelor ei.

„Unde veți fi întruniți doi, în numele meu, voi fi în mijlocul vostru”, zicea Isus, atunci cind inamicii îl pindeau pentru ca să-l oprească de a surpa comploturile fariseilor.

Cind cetățeanii s-adună cu iubire și cu sinceritate, geniul națiunii este în mijlocul lor.

.....
Să se întrunească dar, să se întrunească necurmat toți cei cari pun interesele generali mai presus chiar de interesele de partită, căci mare, foarte mare nevoie este, acum ca totdeauna, și poate mai mult decât totdeauna, ca gândul națiunii române să fie neclintit cu noi, între noi și în noi.

Știe „Românul” ce stil e acesta? Să i-o spunem noi: stil jidovesc. Redactorul n-are decât să deschidă *Psalmii* împăratului și prorocului David și să vadă cum toată poezia jidovescă nu consistă decât în repetarea aceleiași idei, adesea foarte sărace, cu alte cuvinte. Dar nici în cuvinte variate nu sînt bogăți stilistii „Românului”. Ei declină și conjugă în sus și-n jos acelaș cuvînt fără de nici o trebuință ș-apoi zic că presa e . . . lumina. Multă lumină trebuie să fi intrat în capul cititorilor „Românului” cind li se spune că trebuie să vadă, să cunoască, să cugete, să dezbată, să caute calea și metoda.

Oare puțină, cît [de] puțină gramatică românească nu se poate introduce prin contra-bandă la redacția „Românului”?

Dar să contenim. Deja am atacat prea mult tot ce este românesc și am atins susceptibilitățile națiunii. Națiunea nu știe a serie; ar fi o crimă pentru redactorii „Românului” să știe ei asemenea moft conservator și austro-maghiar.

[6 noiembrie 1877]

[„PRIMIM URMĂTOAREA SCRISOARE...”]

Primim următoarea scrisoare trimisă la adresa d-lui autor al articolului *Revista teatrală*:

Domnule,

Nu voiesc a vă cere să fiți drept cu mine, vă permit să fiți chiar puțin politicoș cu mine. „Point ne me chauffe”, cum zice vechea zicătoare franceză. Însă nu cred că aveți dreptul d-a spune lucruri neadevărate.

Poate că n-ați citit *Le rêve de Dochia*, precum era dator să d-a începe critica acestei piese. Dacă ați fi citit-o, ați fi găsit aceste versuri la sfârșitul invocațiunii:

*O toi, jeune Héros, qui ramasses l'épée,
A la main de Michel expirant échappée etc.*

Ca să fiți siguri, vă trimet broșura.

Nu sper că veți fi destul de drept ca să îndreptați, chiar în „Timpul”, nedreptatea ce ați făcut; dar am voit să vă probez cât de înlemciate sînt zicerile d-stră.

Ura este totdeauna cea mai rea povățuitoare. Dar, vă întreb, ce va să zică ura în contra unui om care nu vă cunoaște, pe care nu-l cunoașteți și care nu v-a făcut nimic.

Vă salut.

Frédéric Damé

48, Calea Mogoșoaii

București, 12/24 noiembrie 1877

D-nul Frédéric Damé va trebui să mărturisească că nu poate să ne ceară pentru scăparea din vedere de care ne-am făcut vinovați o mai mare satisfacțiune decît pe aceasta pe care i-o dăm, publicînd chiar scrisoarea ce ne-a adresat-o d-sa. Pentru ca însă satisfacțiunea să fie și mai deplină, iată și versurile de care vorbește d-sa:

*O toi, jeune Héros, qui ramasses l'épée
A la main de Michel expirant échappée
Et du sang des bourreaux encor toute trempée,
Du haut des monts je te bénis! . . .
Va donc, Prince, va donc, réaliser mon rêve,
Que le destin par toi s'achève,
Que le vieux tronc latin où bouillonne la sève
Reverdisse aux rayons de l'aube qui se lève,
Et que, sous ses rameaux bénis,
Après tant de maux infinis,
Mes enfants, enfin réunis,
Saluent dans l'avenir ta gloire.
Et toi, Dieu tout puissant, donne-nous la victoire! . . .*

Constatăm dar, cu viuă mulțumire, că am fost nedrepti, cînd în numărul de la 12 noiembrie al ziarului „Timpul” ziceam:

Se vorbește de vitejia armatei, nicăiri însă că cu aceeași vitejie Domnul însuși s-au expus focului dușman și că ghiulele zburau împrejurul capului său. Republicanismul nu poate merge mai departe.

În *Le rêve de Dochia* se vorbește de vitejia Domnului pe care autorul îl numește „jeune Héros”, adică republicanismul nu merge atît [de] departe încît să nu poată merge și mai departe.

Încă o dată: recunoaștem că d. F. Damé este mai puțin republican decît cum îl credeam.

Făcînd această mărturisire, ne cîștigăm însă dreptul de a constata că d-l Frédéric Damé ne credea mai puțin drepti decît în adevăr sîntem.

Înainte de toate „Timpul” nu a făcut nici un fel de dare de seamă asupra poemului *Le rêve de Dochia*. Acest poem, scris și publicat în limba franțuzească, este o lucrare, pentru noi românii, cu totul nevinovată.

Îndată însă ce această lucrare nevinovată se traduce în limba română și se reprezintă pe scena română, datoria noastră e de a controla efectul pe care-l produce. Noi am făcut o

dare de seamă asupra reprezentățiunei ce s-a dat în teatrul din București sub titlul *Visul Dochiei*. În trei rînduri am fost de față la reprezentațiunea acestei piese și una singură dată nu ne aducem aminte să fi auzit versurile citate din poemul *Le rêve de Dochia*.

Poate că nu am auzit bine; poate că am uitat; atunci cerem iertare pentru greșeala de care s-au făcut vinovate urechile noastre ori, dacă nu urechile, memoria noastră; dar cerem totodată dreptul de a pretinde ca nimeni să nu [ne] învinovățească de a fi comunicat impresii pe care în adevăr nu le aveam.

Noi am ieșit din teatru cu impresia că despre Domnul nostru nu s-a vorbit nimic în *Visul Dochiei* și această impresie ne jignește, și pentru că în adevăr ne jignește am zis ce am zis.

Cituiși de puțin nu ne pasă dacă în poemul *Le rêve de Dochia* este ori nu este ce ne lipsea în *Visul Dochiei*. Dacă e însă vorba, atunci chiar și aceea ce este în *Le rêve de Dochia* este atît de puțin încît noi, din punctul nostru de vedere, adevăr am grăit cînd am zis că nu este nimic. Vine d-nul Frédéric Damé și ne spune că îl urim „fără ca să-l cunoaștem, fără ca să ne cunoască și fără să ne fi făcut ceva”.

Negreșit, în asemenea împrejurări, „ura” ar fi un simțimînt lipsit de orișice temeii firese. Dar tocmai fiindcă nu-l cunoaștem, nu ne cunoaște și nu ne-a făcut nimic, nu îl putem urî pe d-sa personal. Cunoaștem însă scrierile d-sale, și pe aceste le urim.

I-am spus-o că a „comis mai multe scrieri dramatice”; nu ne mai poate dar spune că nu ne-a făcut nimic. Cine știe dacă nu mai bucuros l-am vedea pe d-l Damé batjocorînd pe eroii noștri decît lăudîndu-i în modul în care îi laudă. Ei bine! Mihai, Ștefan și Mircea sînt în gîndul nostru niște chipuri atît de sfinte în măreția lor încît ne cuprind fiori cînd le privim; vine apoi un om neastîmpărat și străin de pietatea noastră, vine, ia aceste sfinte icoane, le tîrăște prin noroiul zilei, face din ele niște caricaturi puse la vînzare și apoi zice că nu ne-a făcut nimic. — Da! nimic nu ne-a făcut: a luat numai numele Domnului în deșert.

Iar astăzi oștenii români se aruncă cu bărbăție în luptă; pămîntul se cutremură sub picioarele lor; cad și iarăși cad, și totuși merg înainte; lumea întreagă stă uimită; un fior de jalnică și totuși senină mîndrie înalță sufletele tuturor românilor: în clipa aceasta vine un om și își bate joc de acci oșteni, vine un om și face marfă de vîndut din senina mîndrie a românilor, apoi zice că nu ne-a făcut nimic.

Dar, în sfîrșit! Urmărim o țintă nebună! Lumea se adună, privește, gustă din otravă și rămîne mulțumită. Dacă nu ar fi astfel, am fi aruncat scrisoarea d-lui Frédéric Damé în foc; cînd vedem însă că un om care scrie asemenea scrisori poate să vorbească spre mulțumirea românilor despre Ștefan, Mihai și Mircea și poate să se însărcineze cu lauda marilor fapte ce chiar nici nu sînt încă cu totul îndeplinite, atunci ne apucă deznădăjduirea și, îngroziți, ne gîndim că viermii nu se pot prăsi decît acolo unde e ceva putred.

Dacă luptăm, lupta nu e împotriva d-lui Frédéric Damé, ci împotriva curentului bolnăvicios în virtutea căruia niște scrieri de felul *Oștenilor români* pot să fie gustate.

Lupta e poate zadarnică; dar în sfîrșit, ne facem și noi, în felul nostru, datoria de români.

[15 noiembrie 1877]

[„ROMÂNUL» RĂSPUNDE LA BĂNUIALA...”]

„Românul” răspunde la bănuiala de radicalism aruncată asupra guvernului actual de către conservatori.

Teza discutată este că Rusia și Europa nu poate să aibă încredere într-un guvern radical.

„Românul”, admițînd calificarea de „radical”, dă acestui cuvînt un înțeles pe care nu-l poate avea.

Guvernul nostru, zice „Românul”, cerea negreșit Rusiei, Austriei și celorlalte puteri să respecte susceptibilitatea, onoarea, drepturile și legitima mîndrie a națiunii, iar bărbații politici din centru [i]l acuzau de radical și cereau astfel ca el să fie răsturnat de către puterile străine, care în locu-i să-i recomande pe domnielelor.

Acesta e dar înțelesul bănuielii de radicalism; calificînd guvernul actual de radical, conservatorii vor să zică că el prea mult ține la drepturile și susceptibilitățile națiunii, că el „prea e patriotic”.

„Românul” prin urmare zice :

Ca să nu fiți și voi taxați ca radicali, în patriotism, negreșit c-ați fi făcut orice concesiune, ați fi mers pînă la cea mai de jos umilire.

Noi credem că ziaristii din Strada Doamnei au făcut din rea deprindere acest *salto mortale* silogistic : deoarece nu credem că dinadins ar fi cu puțință o logică atît de părăsită de toți dumnezeii.

[19 noiembrie 1877]

BĂLCESCU ȘI URMAȘII LUI

Peste două-trei zile va ieși de sub tipar *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul* de Nicolae Bălcescu.

Se știe neobositul zel cu care acest bărbat, plin de inimă și înzestrat de natură c-o minte pătrunzătoare și c-o fantezie energică, au lucrat la istoria lui Mihai Vodă. Din sute de cărți și documente el au cules c-o adevărată avariție pentru gloria nației românești toate colorile din relații și notițe cu cari apoi au zugrăvit acea icoană măreață din care figura voievodului românesc iese în prosceniu, vitejească și mîndră și vrednică de a se coborî din strălucita viță a Basarabilor.

Limba lui Bălcescu este totodată culmea la care au ajuns românimea îndeobște de la 1560 începînd și pînă astăzi, o limbă precum au scris-o Alecsandri, Const. Negruzzi, Donici, și care astăzi e aproape uitată și înlocuită prin „păsăreasca” gazetarilor. Deși Bălcescu se întemeiază pretutindenea pe izvoare și scrierea lui e rezultatul unei îndelungate și amănunțite munci, totuși munca nu se bagă nicăiri de samă, precum în icoanele maestrilor mari nu se vede amestecul amănunțit de vâpșe și desemnul îngrijit linie cu linie. O neobicinuită căldură sufletească, răspîdită asupra scrierii întregi, topește nenumăratele nuanțe într-un singur întreg și, asemenea scriitorilor din vechime, el [i] vede pe eroii săi aieva și-i aude vorbind după cum le dictează caracterul și-i ajunge mintea, încît toată descrierea persoanelor și întîmplărilor e dramatică fără ca autorul să-și fi îngăduit a întrebuița undeva izvodiri proprie ca poezii.

Nicolae Bălcescu e dealtmîntrelea o dovadă că limba românească pe vremea lui și-nainte de dînsul era pe deplin formată și în stare să reproducă gîndiri cît de înalte și simțiri cît de adînci, încît tot ce s-a făcut de atunci încoace în direcția latinizării, franțuzirii și a civilizației „pomadate” au fost curat în dauna limbei noastre.

Deși nu mai împărtășim entuziasmul cărții lui Bălcescu pentru ideile profesate azi de colegii lui dela 1848, deși ne-am încredințat cu durere că chiar aceia ce azi le reprezintă nu mai sînt pătrunși și se slujesc numai de dînsule ca de o pirghie pentru ajungerea unor interese mici, deși știm că, dacă inima lui era vie în vremea noastră, prin cartea lui ar fi trecut o suflare rece de ironie asupra piticilor care înginau a împărtăși simțirile unei inimi pe care n-au știut-o prețui niciodată, totuși entuziasmul lui ca atare ne încălzește, căci este sincer, adevărat, energic, s-arată cu acea neșovăire de care ne minunăm în caracterele anti-cității.

Dumnezeu a fost îndurător și l-au luat la sine înainte de a-și vedea visul cu ochii, înainte de a vedea cum contemporanii care au copilărit împreună cu dînsul și în cercul lui de idei le-au exploatat pe acestea ca pe o marfă, cum a introdus formele goale ale Occidentului liberal, îmbrăcînd cu dînsule pe niște oameni de nimic.

El s-ar spăimînta văzînd cum a fost să se realizeze pe pămîntul nostru libertate și lumină. El ar vedea parlamente de păpuși neroade, universități la cari unii profesori nu știu nici a scrie o frază corect, gazetari cu patru clase primare, c-un cuvînt oameni cari, văzînd că n-au încotro de lipsa lor de idei, fabrică vorbe nouă, risipind vechea zidire a limbii românești, pentru a părea că tot zic ceva, pentru a simula o cultură care n-o au și-o pricepere pe care natura n-au voit să le-o deie.

Murînd în Italia, sărac și părăsit, rămășițele lui dorm în pămîntul din care au pornit începătura neamului nostru, cenușa sa n-au sfințit pămîntul patriei, ci e pe veci amestecată

cu aceea a sărăcimii din Palermo. Cu limbă de moarte însă și-a lăsat manuscritele sale d-lui Ioan Ghica, și astăzi, după un pătrar de veac din ziua morții lui, Societatea Academică a însărcinat pe d. A. Odobescu cu reviziunea și editarea scrierii, care va vedea lumina la vreme, astăzi când vitejia și virtutea țaranului nostru ne face să uităm fățarnicia și micimea de suflet a oamenilor dela 1848 și nemernicia unora dintre comandantii improvizați de frații roșii, cari, pentru a-și dura glorie pe acții duc ca d. colonel Angelescu la o moarte sigură și fără de nici un folos pe acest popor viteaz și vrednic de a fi altfel guvernat.

Facă-se această scriere evanghelia neamului, fie libertatea adevărată idealul nostru, libertatea ce se cîștigă prin muncă. Cînd panglicarii politici care joacă pe funii împreună cu confrății lor din Vavilonul de la Seina se vor stinge pe rudă pe sămîntă de pe fața pămîntului nostru, cînd pătura de cenușeri, leneșă, fără știință și fără avere, va fi împinsă de acest popor în întunerecul ce cu drept i se cuvine, atunci abia poporul românesc își va veni în fire și va răsufli de greutatea ce apasă asupra lui, atunci va suna ceasul adevăratei libertăți.

Dar suna-va acel ceas? Oare tinerimea care astăzi își uită limba și datinele prin cafenelele Parisului și care se va întoarce de acolo republicană și imbuibată cu idei străine răsărite din alte stări de lucruri, va mai fi în stare să înțeleagă pe acest popor, a cărui limbă și istorie n-o mai știe, ale cărui trebuințe nu le înțelege, ale cărui simțiri o lasă rece? Fi-vor în stare acei tineri să înțeleagă că nimic pe acest pămînt, pentru a fi priincios, nu se cîștigă fără muncă îndelungată, că toate cocoțările lor de-a gata, prin intrigi de partidă și prin lingușirea deșertilor și fățarnicilor roșii, nu sînt de nici un folos pentru țară? Fi-vor destul de înțelepți ca să nu lingușească patimile mulțimei cu fraze sunătoare, ci s-o facă a vedea lămurit că munca și numai munca este izvorul libertății și a fericirii și cumcă cei ce prestează că bunurile morale și materiale se cîștigă prin adunări electorale, prin discursuri de cafenea și prin articole de gazetă sînt niște șarlatani cari amăgesc poporul în interesul lor și spre risipa buncistării? La întrebările acestea răspunsul e greu; ne temem chiar de a face concluzia finală.

Oare un stejar care-l rupi de la rădăcină și-l sădești în mod meșteșugit într-o grădină de lux are viitor? Oare neamul românesc, cu toată trăincia rădăcinilor, are viitor cînd trunchiul e rupt de întreg trecutul nostru și răsădit în mod meșteșugit în stratul unei dezvoltări cu totul străine, precum este pentru noi cea franțuzească?

Iată întrebări la care nu îndrăznim a răspunde. Dumnezeuul părinților noștri să aibă îndurare de noi.

[24 noiembrie 1877]

[„ÎN REVISTA ZIARELOR...”]

În revista ziarelor din numărul nostru de la 26 noiembrie s-au strecurat cîteva cuvinte de care s-au simțit atinși confrății noștri de la „Presa”. Aceste cuvinte sînt în adevăr regretabile; ele nu emană nici de la direcțiunea, nici de la redacțiunea „Timpului” și ne pare rău de scăparea de vedere care a făcut să treacă necontrolate cuvintele de care cu drept se plînge „Presa”. La rîndul nostru găsim că „Presa” în rostirea nemulțumirii sale n-a ales bine expresiunile și a mers pre departe atacînd cu o violență neașteptată și nejustificată atunci cînd avea mai întîi a cere o explicațiune pe care și fără acele cuvinte violente ne-am fi grăbit a i-o da.

Red.

[2 decembrie 1877]

[„«ROMÂNUL» ESTE ADÎNC ÎNTRISTAT...”]

„Românul” este adînc întristat; „Românul” plînge cu amar; „Românul” geme și se vaită că înfrățirea nu s-a făcut!

În ziua de 26 ianuarie, zice sibila radicală în numărul din 1 februarie, toate partidele s-au întrunit la un vot unanim; și în aceeași zi „Timpul”, după 24 de ceasuri „Presa” și peste 48 cîțiva senatori au sfîșiat pactul și atacă iarăși guvernul. Vai! vai! ce răi mai sînt acești oameni.

Mai încet, domnilor de la „Românul”, ia să ne înțelegem bine !

Votul unanim din 26 ianuarie cui era adresat? Ați putut crede oare un singur minut că era o aprobare a miniștrilor noștri, un vot de încredere dat patriotismului și capacităților lor sau un bil de indemnitate? Voi știți prea bine că nu este așa, este bine a se mai preciza lămurit încă o dată. Acel vot era o manifestațiune îndreptată către Europa întreagă în contra unui pericoid de care țara este amenințată.

Dacă conservatorii din Cameră și din Senat s-au unit pentru această manifestațiune cu restul deputaților și senatorilor, ei au făcut-o pentru că, totdeauna când este vorba de un fapt patriotic și bărbătesc, ei sînt în fruntea tutului. Ei au făcut-o fără a privi, precum o ziceam sînt acum trei zile, nici la cei ce erau alătura cu dinșii, nici la cei mai ales ce erau în fața lor. La 26 ianuarie nu era vorba nici de a judeca, nici de a spăla pe miniștri. Toate vin la vremea lor pe această lume; va veni și ziua unde va avea a se hotări și despre d-nealor; însă nu a sosit încă.

Prin unuare încetați de a vă încerca să convingeți pe cineva că la 26 ianuarie s-a încheiat un pact de înfrățire ce s-a sfîșiat a doua zi.

Încetați de a mai zice că retragerea acuzațiunei în contra foștilor miniștri nu a fost decît urmarea acelei înfrățiri. Rătăciți într-un dedal din care nu mai știți cum să ieșiți, ați apucat cu fericire pretextul ce vi s-a înfășosat pentru a vă scăpa înșivă. Fiți modești, precum ați fost prudenți; nu mai arătați ca un act de insolentă mărinimie aceea ce a fost un fapt de perfidie și de inichitate.

Dacă voiati înfrățire trebuia să trimiteți pe foștii miniștri înaintea Curței de Casațiune, ca să spulbere ineptele voastre acuzațiuni. Întru aceasta, Prințul A. Știrbey și d. Rosetti v-au dat o lecțiune în Cameră votînd contra moțiunei de retragere a acuzațiunei. Acest singur fapt ajunge pentru a arăta cum înțeleg bărbații cu inima și cu simțirea demnităței pretinsul vostru act de înfrățire.

[2 februarie 1878]

[„REPUTATUL NOSTRU ARTIST...”]

Reputatul nostru artist, d. Grigorescu, care a urmărit armata românească în campania ei peste Dunăre, a început a expune dintre tablourile sale lucrate după schițele militare ce a cules în Bulgaria.

Întiiele două tablouri sfîrșite sînt expuse la magazinul de muzică Gebauer, Calea Mogoșoai[ei].

Unul înfățișează *Un transport de provizii pentru armata românească prin mijlocul nămolurilor și mlaștinelor Bulgariei*; celălalt înfățișează *O năvală de tunuri și călărime românească la atacul Opanezului*.

E de prisos a mai aduce laude deosebitului talent al d-lui Grigorescu; destul e să spunem că și aceste din urmă două tablouri nu dă de minciună penelul din care a ieșit *Un iarmaroc în Moldova*.

[26 februarie 1878]

MILLO ÎN BUCUREȘTI

Luni d. Millo a reprezentat în sala Bossel *Lipitorile satelor*, cu care ocazie am văzut că bătrînul artist n-a pierdut nimic din vigoarea și virtuozitatea lui.

Rolul său propriu l-a jucat cu o vervă care ne făcea să uităm cu totul că artistul are astăzi peste 65 de ani. Aceeași viiciune, același joc al fizionomici, aceeași putere de mai nainte.

Publicul era încântat, ba chiar actorii erau cuprinși de acelaș curent de veselie, de rideau împreună cu publicul. Un lucru avem însă de observat, care ni se pare destul de însemnat pentru a reveni și altădată asupra lui.

Actorii cari au dat concursul lor în această piesă sînt în mare parte diletanți ori începători, încît nu s-ar fi convenit ca d. Millo să se înconjure cu ei. Nu zicem nimic de d. Mincu, care, ca rutinar în vîrstă, joacă în maniera lui toate rolurile cu un fel de haz cu totul propriu, care privește mai mult persoana și maniera lui de-a juca decît caracterul reprezentat. Dar Măriuca, de ex., ar fi trebuit reprezentată de o persoană cel puțin simpatică. Cîtăm tocmai acest exemplu pentru că nu se cuvine indulgență acolo unde observăm o absolută greșală în alegerea carierei. Alegîndu-și cineva cariera reprezentării dramatice, trebuie să știe că tocmai arta aceasta are exigențe fizice, pentru că instrumentul artistului e chiar fizicul lui. Cu acea zestre fizionomică pe care o are d-na ce a jucat pe Măriuca din *Lipitorile satelor* nu se prezintă cineva pe scenă.

O părere nefavorabilă avem și despre restul trupei improvizate. Deci, oricît am prețui de mult geniul individual al lui Millo, găsim totuși că se cuvine neapărat ca să se înconjoare altfel. Nu zicem că toți acești domni ar fi lipsiți de talent, dar a recunoaște un talent mediu sau ascuns sau nedezvoltat nu va să zică a recunoaște că el are deja dreptul de a se afla pe un om ca Millo într-o piesă cu care acest din urmă a cules atîția lauri și alîtea aplauze.

Cestiunea se prezintă sub [două] puncte de vedere, unul estetic, altul de bună-cuviință.

Esteticeste o piesă e totdeauna un întreg, ca și un tablou, ca și o statuă. Un tablou în care o singură figură e escelentă, foarte escelentă chiar, iar celelalte caricade, e un tablou rău.

Din punctul de vedere al buneicuviințe întîmpinarea noastră e și mai aspră. Asemenea înjghebări sau improvizări de trupe arată din două lucruri unul: sau puțin respect pentru public sau ignorarea deplină a exigențelor unui oraș mare cum sînt Bucureștii.

Foarte cu greu ne-am hotărît a face aceste observații numai pentru că n-am dori să atingem persoana unui oaspe atît de iubit care, după ce a lipsit un an aproape din București, vine astăzi înapoi și are drept de-a fi întîmpinat cu bine și cu bucurie. Dacă deci reprezentația în întregul [ei] ar fi fost, oricît de mediocră, numai admisibilă, dacă privazul ce înconjura portretul măiestru al cărciumarului evreu ar fi fost cîtuși de puțin bun, am fi tăcut. Dar reprezentația a fost purtată, întregă, de la început pînă la sfîrșit, de umerii unui singur om. E drept că publicul venise să-l vadă pe Millo și l-a văzut tot așa plin de spirit și viociune ca și mai înainte, dar publicul venise să vadă și o piesă, nu numai scene izolate, căci adesea cînd personajul evreului lipsea de pe scenă fundul salei Bossel nu mai semăna a scenă, ci a altceva.

Găsim că e interesul artistului, în interesul său cel mai bine înțeles, ca să se înconjure altfel; nu zicem cu genii sau cu artiști eminenti, dar din șirul celor ce-l secundează să lipsească cel puțin figurile „imposibile”. Repetăm dar că, deși întîmpinăm cu bucurie sosirea d-lui Millo, deși prețuim fără rezervă talentul și propriu, sîntem totuși siliți a stabili, ca o exigență inevitabilă, ca să joace înconjurat de trupă regulată, care să-și învețe rolurile, încît să putem vedea piese întregi și nu numai virtuozitatea individuală a unui singur personaj din piesă.

[21 aprilie 1878]

[„NU TRECE SESIUNE ...”]

Nu trece sesiune, fără ca să se grămădească noi nori grei asupra țării, fără ca incapacitatea cristalizată și neonestitatea politică din dealul Mitropoliei să nu amenințe țara cu nouă și grele loviri.

Ctitorii piosului așezămînt de canțonete Alcazarul-Ionescu, după ce s-au constituit odată în judecători de instrucție; după ce-au călcat hoțeste casele oamenilor, ca să le fure scrisori și poate și lingurițele de argint; după ce-au dispus asupra țării întregi rechizițiuni, luînd averea oamenilor în contra literei și spiritului constituției; după ce-au votat convenția cu Rusia, războiul și alte nevoi; după ce se constituie în suverani, ignorînd și justiție și Domn și tot, — mai primește astăzi asigurarea că tot ce vor binevoi a vota e și voința Coroanei.

Deci d-nii miniștri pun în gura augustului purtător al Coroanei renunțarea la prerogativele sale, supunerea sub votul conventului din dealul Mitropoliei, și într-adevăr acea renunțare era neapărat necesară, pentru că altfel nația n-ar fi pierdut ultimul reazim și ultima garanție contra tentativelor ucizătoare ale acestor oameni.

Într-adevăr, acea renunțare e prea la locul ei, căci fără ea nu s-ar putea vota nici cedarea Basarabiei, nici banca de fițuici și nici *noua Convențiune cu Rusia*, care nu înseamnă alta decît prefacerea României într-o semi-autonomă gubernie rusească.

Iată dar ce soartă ne-au pregătit adîncile prevederi și luminatul patriotism al celor la cari spiritul ține locul spiritului și punga diurnașă locul inimii.

Nu sînt destule pînă acuma călcările fățișe și piezișe ale legilor fundamentale ale țării, nu destule sacrificiile de sînge și bani, făcute pentru interese nu numai străine, dar de-a dreptul dușmane existenței poporului românesc, nu-i destul e-am ajuns la discreția Tratatului de Berlin prin înțelepciunea d-lor politică, acuma se mai pregătesc caimelele și prefacerea țării în șosea rusească, și a orașelor noastre în conacuri căzăcești.

Și pe cînd toate uneltirile acestea contra rămășițelor de autonomie și de avere ale țării se pregătesc, parte în taină, parte pe față, gazetarii guvernului pretind să stăm cu brațele încrucișate, să ne minunăm de fericirile revărsate cu îmbelșugare asupra poporului, să fim politicoși, prevenitori, amabili; să ne închinăm înțelepciunii Pătrărlăgenilor și Fundeștilor, s-alegem Vodă pe d. C. A. Rosetti și să-nțelegem astfel viitorul lui Smintilă, iubitul moștenitor al Coroanei României. O asemenea purtare ar fi se-nțelege patriotică, națională, măreață; ea ne-ar duce cu vremea, nu la împărțirea muncii, ci la munca împărțirii, adică la comunism și la republica universală cu împărat neogrecesc.

Copii, a mai rămas Plevna internă, cetățuia reacției. Dați năvală bărbătește, căci tot se mai află cîțiva oameni în țara aceasta cari au moșiile lor străbune, știu carte și răsar deasupra mulțimii. Dați copii și scurtați-i e-un cap ca să fie toți de-o potrivă la minte, la avere, la obiceiuri. Atunci va răsări aurora unei nouă lumi, întii sub formă de ghilotină, în urmă sub formă de enut, care va pune capac de-a pururea comediei liberalo-patriotice.

Fie dar. Primim lupta propovăduită de d. C. A. Rosetti, marele rabin al roșilor și al belferilor, și vom sta ca Plevna în fața negrei mulțimi a invaziei rusești pentru a mîntui onoarea numelui românesc.

[22 septembrie 1878]

TEATRUL ROMÂNESC. DESCHIDERA STAGIUNII 1878—79

Dumineca trecută, 1 octombrie, Asociația dramatică și-a deschis stagiunea cu reprezentarea *Frica lui Tintoretto*, melodramă în 5 acte.

Ca toate melodramele „de boulevard”, după cum se zice în termeni de teatru, și *Frica lui Tintoretto* este un spectacol interesant, în care o intrigă încilcită și presărată cu situații enigmatice ține loc de tot: patimi umflate cite vrei, dar la caractere să nu te aștepți, minuni închipuite destule, dar adevăr lumesc deloc. Eroii se nasc, trăiesc și mor, umblă, se mișcă, intră și ies, totdeauna *ex machina*, fără altă noimă decît spre a sluji încilcirii melodramatice.

Un intrigant, cel puțin un om mirșav și spurcat (după fapte numai, că aminteri, după vorbele lui naive, se vede a fi băiat bun), încurcă și turbură fericirea și liniștea a o sumă de alte persoane cinstite, ori din ambiție, ori din dragoste, ori din „sfînta foame” a banilor, ori din cine știe ce altă netrebnică pornire, sau, și mai bine, din toate deodată, ca să fie melodrama și mai grozavă. Ba încă, mulți intriganți de melodramă, dacă i-ai întreba la o adică, nici ei n-ar ști să spuie pentru ce fac atîtea mișelii și supără pe oamenii de treabă, bun-nevinovați; dar îi supără pentru că-i supără; aminteri, ce fel de melodramă ar fi aceea fără un „infam intrigant”? Intrigantul umblă ce umblă, patru acte d-a rindul, dar în sfîrșit, în actul al cincilea, i se infundă și lui; ori că-l ia și-l duc la poliție; ori că victimele lui chiar îl răpun; ori că se ucide el însuși de musturarea eugetului; ori, dacă nu i se întîmplă una din astea, apoi trebuie neapărat să-i cază apoplexie sau tavanul în cap, pentru satisfacția înaltei nobilimi și onor. public.

Acesta e calapodul literar pe care e turnată și *Frica lui Tintoretto* și în adevăr, în această melodramă mișelul Arezzo, după ce a făcut atîtea ticăloșii, moare la sfîrșit trăsînt de o încurcătură galopantă de intestine, și astfel se descurcă toată comedia.

Astfel dar, pentru deschiderea stagiunii unui mare teatru național, nouă ni se pare că alegerea unei bucăți de soiul cam *rococo* al melodramelor „de boulevard” nu este tocmai nemerită.

Traducția melodramei *Frica lui Tintoretto* se datorește unei pene strălucite, ce nu pentru întâia oară păcătuiește numai de hatîrul muzelor românești. (Vorba ceea : — El iubește muzele românești. — Dar muzele pe el ? — Și el pe ele.) Și se poate zice într-adevăr că e o traducție minunată, de vreme ce traducătorul, anume d. *Friederic Damé*, nu știe, nu poate să știe românește.

Onor. comitet teatral are în frunte-i, ca director general, pe d. Ion Ghica, președintele Academiei Române, și în sînu-i pe d. G. Sion, membru în aceeași Academie ; nu mai pomenim și de multiscusitul d. Pseudo-Ureche, membru și în comitetul teatral, care se zice c-a părăsit jetul academie fiindcă, din nenorocire și dimpotrivă cu speranțele-i legitime, nu s-a dat premiul Năsturel operelor d-sale *spurii*, tipărite ad hoc. Prin urmare, de la acest onor. comitet teatral, bucătică ruptă din Academie, sîntem în drept a cere puțin respect pentru limba românească. Întîiul teatru românesc din țară, cîrmuit de membri din Academia românească, pe a cărui scenă se vorbește o limbă ce numai românească nu-i, e cam ciudat lucru, ce-i drept. Și de aceea nici nu putem crede că onor. direcție generală a avut ceva în știre despre traducția minunată a d-lui Fr. Damé, cu care s-a deschis alaltăieri seara stagiunea teatrală.

Deschiderea unei stagiuni nu e tocmai un prilej pentru a se critica fiecare actor în parte, mai ales cînd toți sînt cunoscuți din trecut publicului. Însă o observație sau două, chiar de pe acum, întru cît privește aceea ce în frauțuzește se zice *l'ensemble*, credem că și-a găsi loc în această dare de seamă.

Este elementar într-un teatru că toți actorii trebuie să vorbească toți într-un glas, adică să aibă cu toții un diapazon statornic. Duminică seara multe scene s-au jucat așa încît părea că un actor vorbește din pimniță și altul din podul casei ; iar cînd vorbeau mai mulți era și mai ciudat. La o întrebare șoptită, un actor poate răspunde într-un glas cit vrea de tare, însă nu într-un glas mai înalt sau mai adînc decît glasul căruia-i răspunde.

Apoi ar mai fi de dorit ca figuranții, coriștii și rolele de a doua și a treia mînă să se arate ca făcînd parte vie din comedia ce se înfățișează pe scenă ; adică, la moartea vreunui erou, jalnici să fie, iar la nuntă cheflii ; și dacă s-ar putea să nu mai stea drepti și la rînd, soldățește, că doar disciplina dramatică se deosebește de cea de la cazarmă. Un erou zelos asudă în fața scenei în agonia ceasurilor din urmă ; iar tovarășii lui de luptă, chip și seamă, pe cari el îi conjură cu limbă de moarte să-l răzbune și să scape patria de vrăjmași, voinicii lui, stă drepti la linie, fără să-l asculte, și se gîndesc : unul că s-apropie Sfîntul Dumitru, altul că n-are palton ori că s-a rupt ghetele, altul că n-a plătit abonamentul la birt — fel de fel de nevoi, mă rog, cum are tot omul, măcar corist să fie. Toate aceste nevoi însă fiecare și le știe și nu privesc deloc pe public, care ar dori să vază pe „tovarășii de luptă” ai croului ce moare puțin mai mișcați de pierderea căpitanului lor.

Direcția de scenă ar trebui să se cam gîndească la îndreptarea acestor cusururi inveterate în teatrul românesc.

Sfîrșim, sperînd că la locurile competente din teatrul românesc părerile criticei cinstite vor fi citite măcar cu aceeași luare-aminte cu care se citesc măgulirile și laudele banale, gratuite sau nu.

[6 octombrie 1878]

[„AFLĂM DIN TULCEA..”]

Aflăm din Tulcea că autoritățile rusești de acolo au oprit în mod absolut pe locuitori de-a face vreo manifestație de bună primire la intrarea trupelor române. Acest fapt a fost raportat deja în străinătate (însă nu din partea guvernului nostru), unde se va cunoaște cu mult înaintea cauza adîncii tăceri ce vor observa-o populațiunile la luarea în posesiune a Dobrogei.

Cu această ocazie rugăm pe confrății noștri de la „Presa” de-a fi atît de buni să nu ne mai dea lecții de patriotism prin notițele croniceii. Cu *intenție* comunicăm toate știrile date, nu de „Le Nord” ci de „Curierul guvernului”, jurnalul oficial al împărăției rusești, asupra pretensei bune primiri a rușilor în Basarabia noastră. Tot cu această intenție publicăm și următoarea depeșă a guvernorului Basarabiei, generalul Șebeco, către Împăratul, cu data Ismail, luni 21 octombrie :

Astăzi am proclamat în mod solemn unirea Basarabiei române cu teritoriul nostru. Granița vamală s-a înaintat pînă la Prut și la Dunăre, teritoriul ne-a fost predat în mod oficial de către delegații români. Bucuria populației e nemăr-

ginită. Episcopul de Chişinău a celebrat serviciul divin, invocând binecuvîntarea cerului asupra Maiestăţii Voastre. Toate clasele populaţiunii au dat expresie celor mai loiale sentimente pentru Maiestatea Voastră.

Predarea s-a făcut deci duminică, în aceeaşi zi în care trupele noastre au intrat în triumf în capitală. *Sapienti sat.*

[14 octombrie 1878]

DIN ISTORIA CALULUI

Homer nu cunoaşte încă cavaleria, eroii săi merg la luptă în căruţe, şi numai Odisseu şi Diomed se suie de două ori pe cai. Abia în timpul istoric al Greciei oamenii încep a călări, iar căruţa de bătălie, cu două roţi, se mai păstrează pentru alergări în arenă. În timpul lui Solon era o mică trupă de călăreţi la Atena, iar în războiul peloponezic cavaleria avea deja 1000 de oameni. Scări şi şa nu existau în antichitate, ci numai chingă, friu şi cel mult o cergă. Tot aşa era la greci şi la teutherii germani, ai căror cai Cezar îi găseşte mici, urşi şi cu coame lungi.

Friul era adesea un simplu căpăstru. Scara a fost cunoscută abia în suta a patra după Hristos şi anume de la parşi; înainte omul punea mîna în coama calului şi se arunca pe el. Alexandru cel Mare se urca astfel pe calul său Bucephalos. Cea dintîi potcoavă cu cuie s-a găsit în mormîntul regelui francilor, Childerich I, la Tournay.

Pentru a înlesni suirea la deal, Via Appia şi orice drum roman pentru armate avea trepte de piatră pentru cai, apoi călărimea romană avea la lănci un fel de călcii, cum sînt catalicii, pentru a se urca pe cai. Grecii şi romanii creşteau cai mai cu seamă pentru petrecerile publice. Se călărea şi se umbla în căruţi cu cîte patru cai sau minzi. La alergări s-alegeau oamenii cei mai uşori, băieţi chiar ca în zilele noastre, jockeyi. În Roma trăsurile cu două şi patru roate se introduseră abia în zilele lui Cezar.

Rasa excelentă a cailor arabi durează după tradiţie, din cele cinci iepe ale lui Mohamed; în realitate însă e mai veche.

Dar Mohamed, în contrast cu ovreii, pe cari legea-i oprea de a avea călărime (5 Moisi, 17 16, Jes. 2 7), a făcut din contra din cultura calului o prescriere religioasă. Rasa spaniolă, îmbunătăţită prin cai arabi, a căzut iar sub Carol V prin cultura catîrilor. În zilele războiului de 30 de ani cultura spaniolă veni în Germania, mai cu seamă în Mecklenburg, Friesland, în Austria şi-n Danemarca.

Pînă-n zilele dinastiei Hohenstauffen femeile îmblau călăreşte ca şi bărbaţii; abia mai tîrziu se-introduse şaua de-a curmezişul. Cele dintîi trăsurile le-a adus la 1533 Catarina de Medicis din Italia în Franţa, la 1601 Maria de Spania în Germania.

Nobilul cal arab trece pînă azi de rasa cea mai bună; se ţin registre de familie şi de şirul strămoşilor pentru ei, în cari s-arată descendenţa lor. Calul arab e cel mai sprinten şi mai iute, dar totodată cel mai nobil şi mai elegant în mişcările lui. De la el descînd calul englez şi cel andaluz. Ali Paşa din Cairo, care ţinea mult la nobilii cai arabi şi susţinea că niciun cal englez nu se poate întrece cu unul arab într-o alergare de patru mile engleze. Halim Paşa se oferă a se rămăşi pe orice sumă că pe calul său englez Companion se va-ntrece cu orice cal arab. Şi-ntr-adevăr calul englez învinse pe cel mai bun cal arab a lui Ali cu jumătate de ceas.

În structura capului caii arabi şi cei englezi sînt uşori şi eleganţi, spre deosebire de cei finlandezi şi daneji. Din vremea migraţiunii popoarelor rasele de cai s-au amestecat şi s-au corcit. Caii polonezi sînt mici, cei din Ucraina şi cei căzăceşti sînt foarte răbdători, deşi neînsamnaţi.

Corcirea cailor s-întîmplă cu măgari, zebra, ba chiar cu cerbii. Mulul asemănător cu caii se trage din măgar şi iapă, catîrul din armăsar şi măgăriţă. În Bruxelles era un corciu de cal şi zebra, în Berlin unul de cerb şi iapă. Cultura catîrilor e străveche, ba Moisi o opreşte chiar. Cu toate acestea în vremea lui David cei mari călăreau pe asemenea animale, precum Absalon, siriienii şi armenii. Încă şi azi armenii din Rusia şi din Turcia se ocupă cu cultura catîrilor.

[28 octombrie 1878]

[„ZIARELE DIN VIENA...”]

Ziarele din Viena ne aduc știrea că *Francisc Schuselka*, renumitul publicist austriac și redactorul revistei politice ebdomadare „Reforma”, ar fi fost lovit de damba în ziua de 7/19 ianuarie și că starea sa inspiră serioase îngrijiri.

Schuselka e un om cam în vîrstă, căci e născut la anul 1811, la Budweis în Boemia, a studiat dreptul în Viena și a fost mai întii practicant la tribunalul criminal, în urmă institutor privat în Viena, Salzburg și Praga.

De la 1835 a început a se ocupa cu publicistica. La 1845 apărură cel dintii roman al lui. În urma unui conflict cu cenzura austriacă a mers întii la Weimar, apoi la Jena, unde-a publicat între altele broșura *Este Austria germană?*. Aproape toate broșurile lui politice au avut drept urmare cercetări, avertismente și espulsiuni. Astfel, în urma scrisorii *Cestiunea orientală adecă rusească* a fost dat în judecată și avertizat. Broșurile *Războiul jezuiților contra Austriei și a Germaniei* și *Biserica nouă și politica veche* au avut drept rezultat espulsiunea din ducatul Sachsen-Weimar. De aci merse la Hamburg, unde fu unul din fondatorii comunității religioase germano-catolice. În urma scrierii *Austria, progrese și regrese*, librăria Hoffmann et Comp. din Hamburg a pierdut în Austria debitul pentru toate cărțile ce le edita.

În timpul revoluției de la 1848 se întoarse în Austria. A fost ales în Parlamentul de la Frankfurt, și anune în comitetul de cincizeci, apoi de către cercul electoral Klosterneuburg în Adunarea germană-națională, unde-a fost la stînga estremă, apoi fu ales în Parlamentul austriac, unde făcea parte din stînga moderată, iar în adunarea de la Kremsier dezvoltă o crinčenă opoziție parlamentară.

După dizolvarea adunării din Kremsier se întoarse la Viena. La intrarea rușilor în Ungaria scrisese broșura *Nemțește sau rusește*, prin care făcuse mare zvon.

La 1850 fu espuls din Viena, fără a i se cita motive, și trăi internat doi ani la vila sa din Gainfarn, unde trecu la biserica evanghelică.

După ridicarea acestei internări merse la Dresda, unde scrisese broșura *Fatalitatea turcească și marile puteri*.

Întors la 1854 în Austria, trăi retras. Abia la 1859 ținu un discurs cu ocazia unei aniversare a lui Schiller și făcuse iar mult zgomot, dar guvernului-i dispăcuse atît de mult discursul încît a oprit publicarea, iar autorul a primit un avertisment. La 1860 — începutul erei constituționale — el luă parte la mișcările pentru alegerile comunale. Un discurs ținut înaintea unei adunări de cetățeni avu drept urmare că poliția l-a oprit de-a lua parte la adunările electorale din Viena, nefiind înscris între alegătorii vienezii. Totuși fu ales la 1861 de vienezii în Dieta Austriei de jos, unde pledă pentru o organizare federativă a monarhiei, părere pe care-a espus-o și în broșura *Austria și Ungaria*.

La 1862 înființă revista politică „Reforma”, în care continuă lupta contra centralismului. Ca redactor al acestei reviste avu mai multe procese de presă, fu condamnat de mai multe ori la închisoare, pedepse pe cari i le-a iertat împăratul, deși prin ele își pierduse drepturile electorale. Cînd vienezii îl aleseră totuși, împăratul îi iertă și urmările juridice ale acelor condamnări, încît putu să primească mandatul de deputat.

Din epoca apărării federalismului datează și simpatiile de cari Schuselka s-a bucurat între naționalități. Coloanele revistei sale erau pururea deschise și pentru cestiunile românilor din Austria, pe cari le-a apărut cu obicinuita lui putere de raționament și de dicțiune.

[13 ianuarie 1879]

[„CUM SUB OCHII PĂRTINIRII...”]

Cum sub ochii părtinirii și sub logica pasiunilor virtuțile se schimbă în vicii și viciile în virtuți! Lessing — dacă nu ne înșală memoria — povestește cazul unui om din India care comisesse un omor pentru o feneie urită. La întrebarea judecătorilor cum s-a putut una ca aceasta vinovatul răspunse: „O dac-ați vedea-o eu ochii mei!”

Tot așa am ajuns astăzi și cu monopolul tutunurilor : „O, dacă l-am vedea cu ochii fraților liberali, ce frumos, ce admirabil ni s-ar părea atunci”.

Singura deosebire între omul din India și decanul ziaristicii liberale este că acel om era statornic în vederea lui pe cînd „Românul” își schimbă ochii după împrejurări și are vedenii infricoșate și apocaliptice atunci cînd frații căzuși au numai rolul ingrat de-a striga prin cafelele ; și perspective trandafirii atunci cînd aceiași frați ajung să puie țara la cale.

Știți ce era odată monopolul tutunurilor -- cînd erau conservatorii la putere -- în ochii ziarelor liberale și ai tovărășiei de la Mazar Pașa ?

„Românul” singur mărturisește tonul ce-l creaseră liberalii în țară. „Cînd s-au înființat monopolul tutunurilor la noi n-a fost decît un strigăt în toată țara în contra acestei noi măsuri fiscale”. El însemna : uciderea unei ramure de producție națională, o spoliațiune a țării din partea străinilor.

Puși în vesela necesitate de-a ilustra purtarea liberalilor de pe atuncea, vom spune numai că Regia era compusă din hoți cari înșelau publicul la cîntar și dădeau fidea de carîmbi vechi în loc de tutun în pachetele de calitate întâia. Experții roșii cîntăreau și răscontăreau prin „Românul” și prin alte ziare liberale hirtia învelitorii pachetelor, staniolul, smoala cu cari sînt lipite și făceau ingenioase exerciții de adunare și scădere asupra celor 25 de grame. Un colaborator vremelnic recomanda cititorilor „Românului”, prin scrisoare deschisă, tutunul Regiei ca mijloc excelent contra anghinei difterice, de vreme ce *tăbăcește* gîtul în așa chip încît nu se mai poate prinde nimic de el.

Știți însă ce este azi monopolul ?

„Românul” de la 10 curent ne răspunde : „monopolul tutunurilor este, *fără îndoială, cel mai echitabil* din toate impozitele indirecte ; el nu izbește un obiect de prima necesitate, ci din contra un *rău obicei*, un fel de *viciu*”.

Acest viciu trecea odată drept mucenic. Astfel de ex. st. marele mucenic Mărculescu își tăbăcise gîtul cu tutunul Regiei, pentru a da învățături sărmanei omeniri ce otrăvuri cată să întrebuițeze contra anghinei. Își răstignise beregata pe altarul omenirii. Un viitor martirologiu al tuturilor candidaților academiei de înțelepți de la Mărcuța va păstra cu grațitudine numele tuturor acelor ilustrațiuni cari au vorbit pe atuncea în „Românul” contra monopolului.

Va să zică fumatul era sub conservatorii un martiriu, o virtute *par excellence*, sub liberali a devenit un rău obicei, un viciu, iar fumătorii trebuie să-și spăsească păcatele, căci tot „Românul” zice că acești vicioși n-au nici un drept să vorbească ; bine li se face ceea ce li se face și, dacă nu vor să fie loviți pentru viciul lor, n-au decît să [nu] mai fumeze și vor fi mai . . . *sănătoși*. Va să zică fumătorii nu sînt numai niște vicioși, ci totodată și bolnavi. „Prin urmare nu se poate zice nimic contra monopolului tutunurilor ca impozit indirect”.

Și dacă fumatul e un *viciu*, știți ce vor deveni contravenitorii, fie în cultură, fie în contrabandă, după ordinea actuală de idei a ziarului guvernamental ?

Cel puțin *criminali*.

Căci „dacă regia va consimți la modificări și complectări ale controlului, i se vor da și ei în schimb garanțiile pe cari le cere în contra contrabandei și a culturii ilicite”.

Aceste garanții, pe care însă „Românul” nu le citează, sînt pedepse criminale de ani de închisoare contra cultivatorilor sau introducătorilor iliciți, și încă pedepse pronunțate nu de jurați, ci cu judecată scurtă, încît cine ucide pe un om va veni și de azi înainte la jurați și va fi achitat, iar cine va cultiva zece fire de tutun în mod ilicit merge pe cîțiva ani la pușcărie fără judecată.

Dacă există opinie publică la noi compare atunci declamațiunile liberale din vremea înființării monopolului cu declamațiunile de astăzi, compare obligațiunea luată de tovărășia de la Mazar Pașa de-a aboli darea cu tendința de azi de-a o mănține cu orice preț, și judece în consecință.

Noi n-am amăgit niciodată oamenii și de aceea deie-ni-se voie a nu admite nici sofismele cele noi ale „Românului”, precum n-am admis nici pe cele vechi. A fuma nu este nici un rău obicei sau un viciu, dar nu este nici o virtute, ci pur și simplu o trebuință *contractată*, ca oricare alta. Cumcă omul poate fără fumat nu-i nici o dovadă pentru viciozitatea și răul obicei al fumatului, căci omul poate fără multe. Dacă nu-și poate face casă șade-n bordei, dacă nu poate frige carnea o mîncă crudă, în fine dacă nu se poate îmbrăca umbă și-n hainele lui moș Adam. Toată mișcarea economică a omenirii consistă în crearea de trebuințe nouă și numai *escesul* acestor trebuințe e un viciu. Dacă cineva ar admite teoria „Românului” atunci toate artele : muzică, pictură, arhitectură, teatru ; industriile : mătasă, catifele, broderii, țesături, toate ar fi un viciu, pentru că nu constituiesc o primă necesitate, ar fi un rău obicei de care, dacă oamenii s-ar lăsa, ar fi mai . . . *sănătoși*. În realitate însă obiecte de prima necesitate nu sînt decît acelea cari se-ntrebuițează pentru nutrirea și conservarea individului ; acele obiecte sînt foarte puține

la număr, iar tot restul de produse omenești sînt obiecte pentru îndestularea unor trebuințe contractate, fără cari mai nu ne putem închipui existența omului modern.

Aceste trebuințe nu sînt contractate de cătră sistemul nutritiv, ci de cătră cel nervos, adecă de cătră organele acelea cari fac din om om, pe cînd obiectele de prima necesitate sînt acelea cari au a face cu existența sa ca animal.

Și într-adevăr animalele au nevoie de mîncare, de acoperămînt contra intemperiilor, dar nu le-am văzut încă nici împlînd la teatru, nici fumînd, nici cumpărîndu-și tablouri, nici făcînd muzică. Adecă de ! o spunem și noi aceasta în nevinovăția noastră : poate că *între* dd-lor vor fi văzut și cazul contrariu. A nuni dar fumatul un rău obicei, un viciu, e o sofismă pentru a îndreptăți impunerea unei dări, ceea ce nu era necesar.

Mai bine s-apuca „Românul” s-arate de ce darea aceea a trebuit să se creze. Pentru că tot d-nii liberali votaseră drumul de fier Stroussberg, pe care apoi n-a voit să-l plătească, și pentru că, plata fiind obligatorie prin iscălitura țării, conservatorii trebuiau s-o realizeze, creînd resurse nouă. Departe dar de-a vedea în monopol o dare bună, contra căreia nu e nimic de zis, ea [a] fost privită așa cum este în adevăr, adecă ca o nouă sarcină, dar care se impunea prin greutățile create de guvernul dumnealor.

O dare este dar totdeauna o neplăcere, individual vorbind, numai poate că sub roșii va deveni o fericire sau o beatitudine chiar de-a plăti biruri. De aceea noi nici apărăm, nici combatem monopolul. Necesitatea lui e evidentă, pentru că reprezintă un venit sigur de zece milioane, cari trebuiesc și sînt deja angajate în cheltuielile asemenea neapărate ale statului. Ceea ce voim însă este a stigmatiza din nou acel sistem al minciunii și al amăgirii publicului și de-a arăta cum dd-nii liberali nu pot ține promisiunea lor de-a aboli monopolul și cum aceea promisiune nu era decît o manevră electorală, făcută cu deplina conștiință că n-o vor putea ținea.

Cel mai hazliu pasaj însă din articolul, menit a face epocă, al „Românului” e următorul :

Daca nimeni nu murmură în contra băuturilor spirtoase, care atinge un obiect ce *adesea este de prima necesitate* ... cum ar avea dreptul să se revolte în contra impozitului indirect pus pe fumători.

Noi credeam cum că băuturile spirtoase sînt arareori obiecte de primă necesitate, dd-lor zic *adesea*. Știm că acele băuturi produc proroci în șirurile dd-lor, cari, mai competenți fiind în materie, ne impun plăcuta datorie de-a le da dreptate în privirea acelui esces de necesitate.

Fiziologicește însă lucrul nu-i adevărat. Alcoolul, întrucît e trebuitor nutrițiunii, se poate substitui, c-un înzecit folos pentru sănătate, cu hrană substanțială.

[17 ianuarie 1879]

[„PUBLICĂM URMĂTORUL ARTICOL...”]

Publicăm următorul articol care ni se trimite și care va fi urmat de alții. El ni s-a părut un studiu conștiințios, o fotografie nemerită a partidului de la putere. El are cu atît mai multă greutate, căci iese din pana unui om pe care totul îl apropia de acel partid care ar fi putut mai mult decît oricine a fi *procopsit* de dînsul, dară pe care un spirit independent și un instinct de onestitate politică l-au depărtat pentru totdeauna de acea sectă în care intrînd cineva trebuie mai întîi să lase afară, ca într-o anticameră, și înțelegerea cu care l-a înzestrat Dumnezeu și conștiința-i de om onest. Lăsăm cuvîntul corespondentului nostru.

[22 februarie 1879]

VÎRFUL CU DOR [„DUPĂ CUM AFLĂM...”]

După cum aflăm, compozitorul cantatei *Vîrful cu Dor*, d. Ladislav Lubici, pianistul curții M.M. L.L., a fost invitat de directorul Societății de muzică din Londra ca să trimită toate partiturile pentru a se începe repetițiile cantatei, care va fi reprezentată în curînd în Covent-Garden –

teatrul M.S. Reginei. Piesa se va reprezenta cu tablouri vii, care se vor schimba mereu pe scenă după înțelesul textului. Afară de aceea, directorul Societății din Londra a cerut permisiunea de-a reprezenta cantata în deosibite concerte și în teatrul privat al principelui de Wales.

Compozitorul a fost ales membru al societății muzicale.

Costumele naționale române necesare cîntăreților ce vor lua parte la reprezentație s-au și trimis din București.

Ar fi îndealtmîntrelea de dorit ca d. compozitor să fie față la reprezentare și să dirijeze însuși csecutarea muzicii sale.

[18 martie 1879]

[„ȚĂRANUL ROMÂN, SĂRMANUL ȚĂRAN ROMÂN!...”]

Țăranul român, sărmanul țaran român!

I-am dat moșie de veci pentru ca să o lase în părăginire; l-am făcut singur stăpîn pe sine pentru ca nimeni să nu le mai stea în cale celor ce voiesc să-și facă parte din averea lui; i-am dat drepturi pentru ca noi înșine să tragem foloase din ele; l-am făcut liber ca cerbul în pădurea cutrierată de vînători și neatîrnat ca frunza purtată de vînturi; l-am înăbușit cu binefacerea libertății, încît astăzi îi vine să strige: „Dă-mi, Doamne, o stăpînire aspră și dreaptă, ca să mă scape [de] cei ce mă iubesc în gura mare!”

Atunci cînd coconașii, unii flămînzi și alții îmbuibăți, au venit cu „libertatea” și cu „fasoanele” de prin țările străine și au început să îmbete lumea cu vorbe frumoase, erau atunci oameni cu greutate și cu pricepere, care cunoșteau țara, obiceiurile și nevoile ei și care ne ziceau să nu prea grăbim cu „libertățile” și cu primirea așezămintelor străine, pentru ca nu cumva să ne pară rău mai tîrziu.

Liberalii strigau în gura mare că acești oameni cumpătați sînt vînduți străinilor, că urăse poporul și că vor să-l asuprească.

Ia să vedem acum unde ne-au dus liberalii cu iubirea lor cea mare.

În sat liberalii au așezat diregătorii pe tipic străin, în care oameni străini poartă trebile satului după străine legi și străine obiceiuri, încît bietul român nici nu mai știe cînd i se poruncește ori i se ia cu drept și cînd e năpăstuit. Românul are drept să aleagă pe sfetnicii satului; ca cetățean liber, el are vot; nu are însă voie să deie acest vot celui mai vrednic și mai cu pricepere din sat; nu are voie să-și pună în fruntea satului un om ca sine, ci trebuie să aleagă un cărturar. Iară dacă în sat nu sînt cărturari, dacă între cărturarii din sat nu e nici un om cumsecade, ori nici unul care voiește să primească „slujba” de primar, românul poate să aleagă pe vreunul dintre oamenii fără de căpătii ce cutrieră țara ca o haită hămisită, pe vreun neguțător scăpătat, un logofăt, un vâtaf ori un fecior boieresc.

Astfel am ajuns că în cele mai multe sate din țară coada e căpătii și netrebnicul om de frunte. Numai pe ici pe colo mai găsim cîte un țaran ori alt om cumsecade în fruntea satului, și primarul cu notarul, în loc să-i apere pe săteni, dau mîna cu ovreii și cu arendașii, ca să-i asuprească; primarul și notarul sînt cele mai nesățioase lipitori ale satului.

Chiar mai rău decît în sat stau trebile în plasă.

Guvernul trimite de prin tîrguri cîte un flămînd în plasă și noul subprefect, în vederea cîștigurilor legiuite și nelegiuite, își cumpără numaidecît cai și trăsura și, din om fără de căpătii ce era, începe a-și da aerul de boier. El se simte stăpîn pe plasa în care se află. Primarii și notarii nu pot face nici o treabă fără de voia lui și, prin urmare, ei trebuie să-i facă parte din cîștig. Arendașii și proprietarii, fără de ajutorul lui, rămîn cu pămînturile nearate și cu recolta părăsită. El vinde prin urmare munca țaranului și arendașul ce voiește să aibă totdeauna brațe și plugari și care îndeprisos, nu are decît să cîștige cu un preț oarecare pe subprefect. E în sîrșit o înțelegere între toți cei ce vor să trăiască bine fără de a munci cîtuși de puțin: ia fieștecare ceea ce-i cade îndemînă și în cele din urmă toate se sparg în capul hoților de păgubași.

Dar guvernul, liberalii cei mari, miniștrii plini de iubire cătră popor, Camera, Senatul, fruntea țării ce face?

Face ficcare ce poate.

Cei mai mulți dintre „liberali” acum trei ani erau plini de datorii și, după o muncă de trei ani, s-au făcut, slavă Domnului, oameni cu stare.

Căci unii au cîte două-trei lefi, alții posed moșii de ale statului cu arendă scăzută și iarăși alții cumpără ori vînd : ei n-au vreme să umble după nimicuri și să mai caute ce fac primarii, notarii, pomojnicii și subprefecții.

Un lucru cere guvernul de la primari și de la subprefecți : ca la alegeri să-i ducă pe țărani la urnă și să-i facă să voteze pentru acela pe care îl dorește guvernul de deputat.

De aici înainte fiecare să ieie de unde poate.

Și dacă subprefectul vinde munca țăranilor din plasa în care se află, directorul Ministeriului de Interne, mîină dreaptă a d-lui I. C. Brătianu, cel mai mare peste toți primarii și toți subprefecții, prefectul prefectilor vinde munca tuturor țăranilor din țară.

În vreme ce românii își varsă peste Dunăre singele pentru o cauză străină, se hrănesc pe apucate, mor de foame, umblă goi și degeră, liberalii se îmbogățesc din rechizițiuni și din antreprize, din moșiile statului și din samsarlicuri ; în vreme ce un român rabdă la foame și frig și își varsă singele fără ca să știe pentru ce, cîteva oameni vînd cu un preț de nimic carele, boii și viața altor români.

Ani și iarăși ani de zile vor trebui să treacă pînă ce se va umplea golul pe care l-a lăsat vînzarea cătră străini în gospodăria țăranului român ; milioane și iar milioane s-au pierdut și se vor mai pierde pentru ca vreo doi-trei oameni să-și poată face stare.

De jos pînă sus și de sus pînă jos nu e decît jaf și vînzare ; ceea ce primarul face în sat și subprefectul în plasă face prefectul în județ și biuroul ministrului de interne în țară.

Iată pentru ce strigă nesațioșii mereu „libertate !”.

„Libertate” le trebuie lor, căci în „libertate” sînt toate cu puțință.

Directorul Ministeriului de Interne face ce face, apoi se pune în înțelegere cu prefectii, subprefecții și primarii și le zice : „Voi știți prea bine că e vorba de pielea noastră ; alegeți dar deputați liberali ca noi, căci ei ne vor ierta !”

Unul dintre liberali fură milioane ; ceilalți liberali îl dau în judecată, îl trimit la pușcărie, dar peste cîteva luni pun la cale grațierea lui. „Formele” sînt împlinite și de aici înainte toate sînt bine. Pe ceilalți „liberali” îi va scăpa, tot după „formele” constituționale și legiuite, votul celor jăfuiți, căci românului i s-a dat votul pentru ca să aleagă însuși pe împilătorii săi :

Aceasta e „libertatea”.

Sărmanul țăran român ! Sărmana țară românească !

[19 aprilie 1879]

O SERATĂ LITERARĂ. *DESPOT VODĂ*

Vineri seara, la d. Titu Maiorescu, a avut loc o serată extraordinară a Societății literare „Junimea”, unde d. Vasile Alecsandri a citit noua d-sale producție *Despot Vodă*, dramă în 5 acte în versuri.

Între asistenți, cari erau în număr de peste treizeci, se aflau dd. Bariț, Babeși, Roman, Hășdeu, Hodoș, Maniu, Caragiani, membri ai Academiei, d. I. Jarnic, romanist și profesor, de filologie din Viena, dd. Circa, Frollo, Haret, D. A. Laurian, Șt. Mihăilescu, Manliu, profesori cîteva deputați și senatori și mai mulți membri ai „Junimei” din Iași, unii împreună cu damele lor.

Citirea dramei *Despot Vodă* a făcut cea mai bună impresie asupra acelu distins auditor, și serata s-a sfîrșit tocmă după miezul nopții, cînd asistenții s-au retras. Fiecare dintr-înșii împreună cu oaspeții au mulțumit poetului de onoarea ce le făcuse venind în sînul Societății și citindu-le noua sa producție.

Asupra acestei producții dramatice sîntem scutiți de a mai face vreo laudă banală ; credem a fi spus destul arătînd numele autorului și cine erau auditorii cari i-au dat admirația lor întregă.

[30 mai 1879]

De doi ani și mai bine „Timpul” a atras atenția cititorilor lui asupra neajunsurilor economice ale țării, neajunsuri care stau într-un fel de influențare reciprocă cu corupțiunea politică produsă de liberalismul cosmopolit.

Împrejurarea prin care organul nostru s-a distins de aproape toate celelalte este că pe de o parte n-a scăpat din vedere realitatea lucrurilor, pe de alta n-a renunțat la gândirea proprie în favorul unor citațiuni din autori francezi sau germani. În sferile noastre așa-zise culte s-au lățit obiceiul de a nu gândi nimic din proprie inițiativă și de a se ținea ca orbul de gard de cărți străine cari, mai cu seamă în materia mișcătoare și pretutindeni alta a economiei poporului, nu au decît o valoare relativă, căci sînt răsărite din reflecțiunea asupra unor stări de lucruri cu totul altele decum sînt ale noastre. Nu numai legile noastre sînt copiate *ad litteram* de pe legi străine, fără a se ținea în seamă nici dreptul național moștenit, trecut în codicele vechi, nici stările de lucruri de la noi, dar pînă și regulamentele speciale ale serviciilor publice, pînă și *circularele* ministeriale sînt traduse adeseori după calupuri străine, de se potrivește sau nu se potrivește. Această stare de lucruri devine și mai tristă cînd vedem că ea, în loc de a înceta, continuă mereu, crescînd încă prin vecinica emigrare a junimei studioase în străinătate, de unde ea — în locul culturii adevărate — aduce multă suficiență și pretenții cu asupra de măsură exagerate.

E adevărat că în timpul din urmă neajunsurile economice ale țării au devenit atît de pipăite și atît de văzute de toți încît nu pot scăpa din vederea nimărui; cu toate acestea procedările sumare din trecut în privirea unor materii analoage ne inspiră o adevărată spaimă de a vedea tratate și aceste neajunsuri într-un mod sumar, după calupuri priimate *ad libitum*, cu acea grozavă superficialitate cu care se tratează toate chestiunile la noi.

Cauzele sărăcirii clasei agricole sînt multe, dar vom cita pe cele principale: 1) termenul de despăgubire pentru pămînturile acordate țăranilor a fost prea scurt, suma anuală de plătit prea mare, încît această sarcină, care a venit în mod spontan asupra populațiunii rurale, trebuia s-o apese în mod neobicinuit de greu; 2) la chiar începutul împrumutării, tocmai atunci adevărat cînd populațiunea avea nevoie de ani buni pentru a se deprinde cu nouă greutăți, s-au întîmplat ani cu desăvîrșire răi și foamete în toată forma; 3) statul, privind pe țăranii ca pe niște cetățeni pe deplin formați pentru sistemul reprezentativ, i-au încărcat cu o organizare costisitoare și bogată în funcționari *plătiiți*, județeni și comunali, încît printr-asta s-a creat o nouă și cumplită clasă de lipitori ale satelor, avizați de-a dreptul la bugetele supra-încărcate ale comunelor rurale; 4) sarcinile nouă, venite peste noapte asupra țăranului, l-au dat cu totul pe mîna uzurei în cele mai deosebite forme ale ei. Trebuind să se împrumute pentru a plăti despăgubirea, dările către comună și județ, el face acest împrumut în condițiile cele mai grele posibile, tocmai pentru că cererea acestor împrumuturi era generală. Mai adăogînd pe lingă acestea obligațiunile contractate pentru pămîntul ce-i trebuia aproape fiecăruia din țăranii peste pogoanele ce le avea, se va vedea lesne că greutățile trebuiau să devie insuportabile pentru oamenii cari abia începeau economia lor în mod independent; 5) dările indirecte a comunelor urbane fiind în mare parte dări asupra consumațiunii, ele sînt asemenea purtate de țăranii cari introduc în oraș obiectele de consumațiune. Deosebirea genetică între producția agricolă și cea industrială consistă tocmai în asta, că dările și cheltuielile de transport la articolele producției industriale se *adaogă* la prețul lor original, pe cînd la cele agricole se scad din prețul lor original.

Astfel avem dar spectacolul unei țări în care tot importul, care consistă din articole străine și toate clasele, consistînd în cea mai mare parte din speculanți cu produse străine, se hrănesc cu toate, dînd în schimb un singur articol: grîul produs cu capitalul în pămînt al proprietarului mare și cu munca țăranului.

Mai adăogînd pe lingă acestea că concurența ce ne-o fac provinciile de sud ale Rusiei și America crește din ce în ce, avem tabloul complet al unei țări osîndite de a da mereu îndărăt dacă va continua a avea exigențele de pînă acuma.

Pe lingă acestea toate, se mai adăogă apoi pericolul pentru țăranii ca *clasă* de a-i vedea devenind proletari prin împărțirea micului lor număr de pogoane între copii adesea foarte numeroși. Cuneii acești copii ar fi economicește și mai slabi, și mai espuși de a fi esploatați apoi, în neputință de a-și întemeia căminul lor propriu e evident pentru oricine.

Făță cu toate cauzele generale de înapoiare „Românul” speră de a fi găsit un mijloc care le va înlătura pe toate: *băncile rurale*. De unde se vor găsi banii necesari, fără camătă, a se da țăranilor, cum acești bani vor putea fi un mijloc contra răului organic al *divizibilității* pămînturilor țărești, rămîn întrebări deschise.

Noi am propus deja singurele mijloace cari ni se par și practice și posibile pentru a da clasei țărănești și mai multă putere și un teren de largire a activității ei : maioratul și parcellarea sistematică a moșiilor statului în majorate. Acest sistem înainte de toate ar favoriza înmulțirea populației, aducînd-o la o proporție mai justă cu întinderea teritoriului, și ar putea să înceteze atunci cînd valoarea averii mobiliare a unui țăran ar întrece cu mult valoarea averii sale imobile, cînd dar împărțirea moștenirii între copii s-ar putea face fără pericolul de a vedea parcelele țărănești dărăburindu-se în fărâșuri neînsemnate.

În orice caz însă *băncile agricole*, dacă se vor înființa, vor avea marele neajuns de a servi nu la dezvoltarea agriculturii, ci la plata de biruri, căci pentru aceasta, nu însă pentru largirea economiei, le trebuie țăranilor bani. Afară de asta băncile acestea n-ar avea nici o siguranță în privința rambursării împrumuturilor, de vreme ce pămîntul țărănesc e deocamdată inalienabil și n-ar putea servi ca ipotecă sau ca obiect de despăgubire.

Ni se pare că în loc de a-i împrumuta țăranului bani ca să-și plătească dările ar fi mult mai practic de-a reduce acele dări la o măsură în care el să le poată plăti cu înlesnire.

Dar aceasta e atît de simplu încît n-ar conveni nici unui din tineri[1] cari vor să lecuiască toate relele cu medicamente speciale, aduse din străinătate.

[27 iulie 1879]

[„ȘTEFAN MICLEA...”]

Ștefan Miclea, vechii rector al Universității din Iași, după o muncă neobosită de 29 de ani ca profesor de științele fizice, a încetat din viață.

În lunga și spinoasa lui carieră, dînsul și-a îndeplinit datoria totdeauna cu prisos și fără preget. Sentimentele lui dezinteresate pentru datorie și pentru țară, caracterul lui independent, inteligența lui superioară și cunoștințele lui, după ce i-au atras în viață stima concetățenilor lui, i-au asigurat după moarte regretul tuturilor acelora ce au avut fericirea să-l cunoască.

Răposatul lasă în urmă-i o văduvă și două copile. Numele văduvei, d-na Veronica Micle, este destul de cunoscut iubitorilor de adevărată literatură prin producțiile poetice de un talent hotărîtor ce d-sa le-a publicat în „Convorbirile literare”.

Toate organele presei române, deplîngînd moartea lui Ștefan Miclea, sînt de părerea, pe care noi ne grăbim a o împărtăși, că ar fi un act de justiție a se trece cu vederea lipsa celui din urmă an de serviciu și a se acorda familiei sale pensiunea corespunzătoare serviciului de 30 ani, din care defunctului abia-i mai lipsea un singur an. Aceasta mai ales că atît numele răposatului cît și al văduvei sale sînt niște nume ce netăgăduit au dreptul la deosebită considerație și în privința căroră, în viața publică, se pot și trebuie a se face oarecari excepțiuni.

Ne unim glasul cu acei ce trimit familiei răposatului sentimentele lor de condoleanță, exprimîndu-i adîncul nostru regret pentru pierderea venerabilului rector al Universității ieșene.

[11 august 1879]

[„DĂM ASTĂZI LOCUL ÎNTÎI...”]

Dăm astăzi locul întii importantului discurs ținut în Cameră de d. T. Maioreșcu, deputatul colegiului I de Iași, în ședința Camerei de marți, cu ocazia dezbaterii asupra răspunsului la mesajul de deschidere a sesiunii ordinare. Ideile partidului al cărui organ sîntem asupra situației sînt expuse în acest însemnat discurs cu claritatea și energia proprie a oratorului. Credem dar de prisos orice altă dezbateră din parte-ne asupra răspunsului la adresa tronului.

[14 decembrie 1879]

[„ȘEDINȚA DE IERI A SENATULUI...”]

Sedința de ieri a Senatului a fost fără îndoială una din cele mai semnificative și mai interesante de când se discută în Corpurile legiuitoare cestiunea cu viclenie numită a răscumpărării.

Sedința era prezidată de d. Dimitrie Ghica — pe care l-am văzut jucînd oarecare rol de care nu are a se felicita, cînd, din nenorocirea țării, s-a dat concesiunea Strusberg — și, din cînd în cînd, se arăta pe scaunul prezidențial figura ursuză a d-lui N. Bibescu.

Și băncile Senatului ca și tribunele publice erau aproape goale : se vedea bine că lumea e dezgustată de această comedie organizată în detrimentul țării de aceiași oameni cari au organizat altădată ceea ce tot ei au numit coțcăria Strusberg.

În această lipsă de auditor a luat cuvîntul d. Ioan Ghica, cu o silă vădită.

Discursul d-lui I. Ghica a fost foarte semnificativ. Silit să susție, cine știe pentru ce, acest nenorocit proiect de lege, d. Ghica nu s-a înjosit, și aceasta-i face onoare, să adune din pulberea în care le-a aruncat opozițiunea armele sfărîmate ale d-lor Sturza-Costinescu. El le-a desprețuit ! Un lucru încă care-i face onoare este că a recunoscut că strămutarea domiciliului Societății la București este imposibilă, așa încît tot auditorul s-a convins că strămutarea domiciliului societății în București nu era decît un pișicherlic al d-lui Sturza ca să înșele pe gură-cască și să-i facă a vota convențiunea de răscumpărare.

Dar atunci cum a susținut d. I. Ghica convențiunea ? Dacă în adevăr calculele d-lui Sturza sînt neesacte, dacă afirmările lui sînt neesacte, convențiunea e rea !

Ca să scape de această consecință fatală, onor. d. I. Ghica s-a pus să susție două idei cari nici unui monstru nu se cădea să-i treacă prin minte.

D-sa a susținut mai întii că noi am fi datori să plătim în timp de 90 ani anuitatea ce plătim astăzi ; deși în 50 ani se amortizează cu totul capitalul drumurilor de fier !

Pe urmă că noi am fi datori să plătim nu numai acțiunile primitive, dar și acțiunile de prioritate ; cu toate că noi nu ne-am obligat să plătim decît acțiunile primitive !

Rarii ascultători din sală priveau la d. I. Ghica cum se muncea ca să susție aceste enormități vrednice de oameni ce nu știu să roșască de nimic și surîdeau cu milă uitîndu-se cînd la d. I. Ghica, cînd la d. Sturza, cugetînd la cauzele cari fac pe un om care se numește prinț mai roșu decît roșii.

D. Mavrogheni, care a luat cuvîntul după d. I. Ghica, a adunat lumea în sală.

D-sa a început prin a pune în evidență metoda nenorocită pe care guvernul d-lui I. Brătianu o întrebuițează în toate cestiunile cele mari naționale.

D. Mavrogheni a demonstrat că, de la Cameră pînă la Senat, s-a spulberat asigurarea dată de guvern că domiciliul Societății se va strămuta în București ; că chiar guvernul, cerînd suprimarea amendamentelor, recunoaște ceea ce încolo afirmase toate ziarele independente și ceea ce s-a demonstrat în Cameră, că perspectiva strămutării, ce se prezintă la început de guvern ca sigură, era o iluziune înșelătoare ; că capitalurile României de sute de milioane se vor administra din nou la Berlin ca odinioară vestita ladă cu două chei, că se vor administra de o delegațiune a unei societăți străine în care noi nu figurăm decît ca acționari, sub supravegherea tribunalului de comerț din Berlin și sub mîna cea grea a guvernului prusian !

La acest cuvînt puternic, în prezința acestui tablou luminos al viitorului acestei convențiuni în care toată lumea vedea încurcăturile primejdioase ce ne așteaptă, auditorul, deja numeros, rămăsese înmărmurit și cu ochii țintiți la guvernul cel rău al României, la sirena fatală sub auspiciile căreia atîtea nenorociri se revarsă asupra țării.

Nu făcea diversiune la acest tablou atingător decît unii din membrii majorității Senatului cari, cu un aer stupid, se uitau în toate părțile și căutau distracțiuni ca să-și înăbușească vocea unei conștiințe împovărate de greutatea crimei ce erau hotărîți a comite !

La finele discursului său d. Mavrogheni a atins punctul de vedere internațional.

„Nu știu a zis în substanță, cari sînt nevoile dv. diplomatice, nu știu ce aș face dacă aș fi în locul dv. ; dar știu un lucru : eu m-aș fi ferit de a ajunge în starea în care sînteți !”

Și lumea, care știe că d. Mavrogheni pune totdeauna pe adversarii săi în cea mai bună poziție pentru dînșii, impieta asupra cuvîntelor sale și adaoga :

„Dacă astăzi ne cer cu sila 100 milioane ca să intrăm în tovărășie cu dînșii, ce ne garantează că mâine nu ne vor cere tot cu sila alte 100 milioane ca să ieșim din tovărășia lor !”

După cîteva cuvînte neînsemnătoare ale d-lui D. Sturza, d. general G. Manu a luat cuvîntul.

Discursul său a fost cel mai complect din această ședință. D. Manu n-a menagiat pe nimeni și mai puțin pe d. Sturza; și, interpret al indignațiunii publice, d-sa a numit pisica pisică, și calculele d-lui ministru de finanțe calculele fantastice.

Într-o repede ochire retrospectivă d-sa a parcurs toate fazele cestiunii Strusberg și a adus aminte d-lui prim-ministru, care zîmbea, că cu aceeași zîmbire ironică a dat concesiuina Strusberg și mai târziu a fost silit să recunoască singur că cu zîmbetul pe buze a ruinat țara!

D-sa a spulberat apoi ideile puse înainte de d. Ioan Ghica, dovedind că sînt nu numai neadevărate, dar și absurde.

D. Manu a demonstrat în fine că chiar după cifrele arătate în espunerea de motive, și capitalul datoriei va fi mai mare decît crede d. ministru, și anuitățile vor întrece cu mult anuitatea ce plătim astăzi.

În privința capitalului, cu cifrele din espunerea de motive d. general Manu a demonstrat că capitalul datoriei ce contractăm prin această convențiune va fi nu de 237 mil. cît pretinde d. ministru ci mult mai mare, și a arătat d-lui ministru anume sumele pe care le-a lăsat de o parte ca să ajungă la rezultatul ce a prezentat. Aceste cifre sînt arătate în alte părți ale espunerei de motive, dar sînt lăsate cu îngrijire de o parte cînd se adună suma de 237 milioane: Uite popa, nu e popa!

Și în privința dobînzilor, cu codul german în mîină, a aprobat că acționarii ce nu vor voi să preschimbe au dreptul la un dividend nu de 3 1/3% pentru fiecare acțiune, ci cu mult mai mare, și că prin urmare anuitatea ce vom plăti va întrece cu 300 sau 400 de mii lei anuitatea ce plătim astăzi.

Argumentațiunea d-lui Manu a fost așa de puternică încît d. ministru de finanțe, d. Sturza însuși, oh, rușine!, a fost nevoit să-l întrerupă zicînd aceste cuvinte: „Espunerea mea de motive nu e lege!”

Toata sala s-a scandalizat de acest *cinism* și un vuiet de indignare a răsunit în toată sala!

În urma acestor dezbateri putem zice că opozițiunea din Senat și-a făcut datoria precum și-o făcuse opozițiunea din Cameră, precum și-o făcuse în general toată presa independentă!

Putem zice asemenea că numai acei ce nu vor să vadă nu văd acum limpede în această cestiune.

Toți s-au putut convinge că această răsкупărare este și mai nenorocită pentru țară decît chiar concesia Strusberg.

Că, ca și atunci, dar mai pe față decît atunci, intrăm în tovărășie cu coțcari prusaci, cum zicea odată „Românul”.

Că precum atunci am lăsat 248 mil. ale țării la Berlin în lada cu 2 chei pre mîni de oameni avizi și necinstiți, tot astfel și acum lăsăm un mai mare capital să fie administrat la Berlin supt puterea justiției rusace, pe care o știm din experiență cît a fost de dreaptă, și supt mina guvernului german, pe care-l vedem cît este de generos!

Nimic nu lipsește pentru a fi acum reproducția celor ce a fost atunci!

Pînă și pre Vinterhalder îl cunoaște un observator bun în îndoita figură a lui Sturza-Costinescu.

Pînă și zîmbetul ironic al d-lui I. Brătianu contra opozițiunii prealabil aduse la neputință prin alegeri.

Și nu lipsese nici înșălătoriile bizantine de atunci! Guvernul recunoaște însuși că cu strămutarea domiciliului social a înșelat țara! Căci a adus un art. de convențiune pre care-l știa inaplicat și părerea a doi juriconsulți pre care o știa izolată, pe cînd toți ceialți, ne-a spus-o chiar Beichröder, erau contra și d-l Sturza o știa și cu toate astea afirma contrariul!

Ce să mai zicem de recunoașterea d-lui Sturza că espunerea sa de motive nu este lege, adică, cu alte vorbe, că e mincinoasă și făcută ca să arunce pulbere în ochii lumii?

Nu avea oare dreptate d. general Manu să numească acest guvern un guvern *cinic*?

Și nici mijloacele prin care s-a adus lumea atunci să voteze nu ne lipsesc astăzi, *mutatis mutandis*.

Atunci erau pre față ademenirile Prusiei și pe ascuns roșii afirmau că așa vrea I. S. Domnitorul.

Acum pre față sînt amenințările Germaniei și la ureche se șoptește că așa vrea A. S. Regală.

Cînd tot ce se petrece astăzi se aseamănă cu ceea ce s-a petrecut atunci nu sîntem oare în drept să ne așteptăm că consecințele convențiunii ce se votează acum vor fi tot așa de ruinătoare pentru țară ca și consecințele concesiuinii Strusberg?

Opozițiunea și-a făcut datoria și și-o va face pînă în sfîrșit!

Rămîne acum ca țara care are să plătească aceste consecințe să se gîndească de ce bine să mai lase destinele ei în mîna acestui partid care o umilește în afară, care o ruinează înăuntru.

Rămâne încă astăzi, cînd opoziția, din cauza violentării alegerilor, este neputincioasă, ca M. S. Regală să cugete serios dacă se cuvine a se lăsa să fie încă o dată compromis de guvernul liberal al d-lui Brătianu.

Să-și aducă aminte și țara și Domnitorul că partidul liberal al d-lui Brătianu, după ce a compromis tronul prin concesiunea Strusberg, a voit să-l răstoarne mai întîi printr-o vastă conspirațiune organizată în toată țara, și care a scos capul numai la Ploiești, și pe urmă prin intrige parlamentare provocate de prințul ministru d. I. Ghica și susținute prin turburări de strade, atîțate de poliție.

Este adevărat că conspirațiunea s-a făcut ridiculă grație energiei d-lui Manolache-Costache, este adevărat că intrigele parlamentare și turburările de ulițe au încetat grație generalului Solomon mai întîi și în urmă grație curagiului cu care d. Lascar Catargiu a priimit situațiunea.

Dar, dacă partidul conservator a reușit atunci să scape țara de răsturnarea pregătită de liberali și să apere tronul și Constituțiunea, nimic nu ne garantează că partidul conservator, atît de rău tratat, atît de încercat, va mai putea, deși tot atît de dinastic acum ca și atunci, să triumfe încă o dată de indignațiunea țării dată pradă prin zisul proiect de răscumpărare!

Cînd guvernul, care are majoritatea în Corpurile legiuitoare, nu mai are majoritatea în țară, datoria Domnului constituțional este de a face apel la țară!

Să spuie țara dacă mai vrea un Strusberg cu vîrf și îndesat!

[25 decembrie 1879]

RUINELE ARENĂȘIEI

O piesă al căreia interes consistă numai într-o intrigă complicată, unde scenele sînt tot atîtea surprinderi neașteptate, nenaturale, îngrămădite fără nici o legătură și în care nu se deliniază nici un caracter, nu se susține nici un sentiment nu știu dacă este bine aleasă pentru dezvoltarea tinerilor talente și pentru satisfacerea unui public inteligent. Și regret a o spune că, de ce vizităm mai mult Teatrul Național, ni se întărește convingerea că arta dramatică este la noi foarte înapoiată și gustul publicului celui mare foarte puțin format, încît cea mai mare îngrijire, chiar a unei bune direcțiuni, în ceea ce privește alegerea serioasă a pieselor și distribuirea nemerită a rolurilor abia ar putea ajunge să atingă — nu voi să zic banalicesc culmea artei — dar oarecare grad de perfecțiune care ar scăpa-o de ridicol, să contribuiască astfel ca publicul să-și formeze o părere despre teatru, care să nu aibă un atare caracter problematic. Dar, din contră, se continuă cu asemenea piese, nu se ține seamă de viitorul talentelor, ci numai de surprinderea țintită asupra mulțimei necompetente și sîntem condamnați să vedem teatrul la noi într-o stare foarte puțin demnă dacă nu se vor lua alte măsuri.

De aceea nu ne putem hotărî a aduce măguliri deșarte direcțiunii.

... Dar să lăsăm acestea și să notăm impresiile ce ne-au lăsat artiștii din piesa *Ruinele moștenirii*. Admir temperamentul cel foarte liniștit al d-șoarei Pătrașcu, care o ferește de emoțiuni chiar în locurile cele mai desperate. Ea vorbește în mod egal, oricare ar fi înțelesul vorbelor și situațiunea momentului. Pe urmă are o manieră uniformă de a gesticula cu mina în orice împrejurare. Anume, ține mîna apropiată de piept, o depărtează și iar o apropie, repetînd aceeași mișcare de la actul întîi pînă la fine. În scena dintre ea și fiul generalului, unde ar trebui să izbucnească disprețul unuia și ura altuia, ei se urăsc și se desprețuiesc fără aprindere, fără violență. La finele actului al doilea, cînd servul lui Keronan [i]i spune unde se află copilul Luisei, cu toată graba și bucuria infernală să pună mai iute mîna pe copil, zice: „vino — vino cu mine” cu atîta liniște și atîta de domol încît nu trădează deloc nici graba, nici bucuria ce resimte. Are un joc de scenă foarte imperfect. Așteaptă impasibilă pînă cînd [i]i vine rîndul replicii următoare.

Caracterul esențial al d-șoarei Popescu este o afectare exagerată și o încredere neascușă în talentul d-sule. Luînd bine seama la jocul ei se vede răceala care provine din nepriceperea rolului și lipsa de simțire, iar trăsătura de mai sus provine din ovațiunile nemeritate ce le-a primit din partea prea indulgentului nostru public. Ea nu vorbește din abundența simțirii și nu este stăpînă pe voce sau, dacă este stăpînă, nu are ce stăpîni. Vorba și gesturile ei, între care nu ezistă nici o legătură firească, unite cu deplina neschimbare a trăsăturilor feței, dovedește că nu este pătrunsă de ceea ce zice că simte. Scena între dînsa și George d'Estève nu este nici înțeleasă, nici exprimată din partea d-lor. Replicile iuți, inflăcărate, vorbele încete de emoțiunea sentimentului, mișcările cele desperate, nimic, nimic nu se vedea. Aceste le scriu

pe cînd ascult pe Luisa. Tot ce spune ea e fără culoare și el o ascultă cu multă și vizibilă liniște, nu pare deloc emoționat și trimete din cînd în cînd publicului o privire în care se citește o perfectă indiferență. Glasul unei nenorocite ar trebui să fie jeluitor și duios, ar trebui să răsfrîngă în mii de chipuri suferința care o apasă și o consumă. Glasul d-rei Popescu este din contra și nu zice nimic prin el însuși, și ea acopere acest mare defect scoțînd mereu batista și uscînd niște lacrimi ce nu curg. Totul este recitat, studiat pe dinafară. Cînd ea fuge cu bucurie ca să-și poată îmbrățișa copilul vine cuiva mai degrabă să riză decît să plîngă.

Ne place jocul cel modest al d-rei Birsescu, regretăm că nu se dă nici o îngrijire de a o face să propășească pe calea artei, căci face erorile cele mai elementare. Întîlnind pe marchizul de Monteclain îl întreabă dacă n-a văzut pe George. Dar nu pune semnul întrebării. În alt loc, pîndind o convorbire, ea ar trebui să ia o poziție mai atentivă și să știe că în asemenea împrejurări nu se mișcă mîna la piept și iar înainte — obiceiul artiștilor noștri. În scena cînd tatăl o învinovățește de necinstire nici ea nici el nu sînt la înălțimea situațiunei. Scena gingașe între Lucia și Luisa este interpretată mediocru. Cînd fratele ei cu mințile pierdute voiește să meargă la moarte, ea ar trebui să împreune mînele și să-l implore cu mai multă căldură.

D. Manolescu joacă cu prea multă solemnitate, se suie pe coturnul tragic chiar cînd nu e vorba d-a înfătoșa caractere înalte, pasiuni adînci, așa de mult păstrează manierele convenționale încît în cea mai mare emoțiune nu uită unde și-a lăsat pălăria și mînușele. Răul este că i se dau niște roluri pentru care nu are poate predispoziție naturală. Ca amarez, nu are destulă gingașie, pentru caractere înalte, nu destulă adîncime. D-sa copiază mersul și mișcărilor artiștilor celor mari, mai cu seamă a lui Rossi, fără să fie cu alegere și tact, cum și cînd să facă întrebuintă din ele. Așa de exemplu nu simte cît e de ridicol a păși ca Othello cînd joacă pe George d'Estève, mai ales cînd nu e deplin stăpîn nici măcar pe acest din urmă rol.

D-nul Fraivalt juca pe bătrînul general. Însă de multe ori uita de bătrînețele sale și gesticula cu cîrja, pe care trebuia să se sprijine, cu toată îndemînarea unui tinerel. De altmînteri vocea dezmințea atatea generalului. Se înțelege că iritarea și violența dă omului o putere juvenilă extraordinară, dar cu toate acestea, în toate împrejurările de emoțiune, am trebui să recunoaștem pe gîrbovitul bătrîn. Să nu crează că d-sa își pierde mințile în momente de aceste. Cînd aude că fiica lui era singură la braț cu marchizul, vocea, mișcarea și figura d-sale nu arată că aceasta îl surprinde și-i inspiră o cumplită bănuială. De asemenea în actul al 5-lea, cînd își deplînge soarta, nu-l credem.

D. Velescu are statură, are voce, are pornire, însă aceste toate nu ne par a fi în proporție cu talentul pe care-l dezvoltă și cu cunoștințele sale dramatice. D-sa este același și iar același în oricare rol. În Keronan a avut un joc foarte greu și, putem zice, aceasta-i întrecea puterile. Sîntem în drept a spune aceasta, amintind ultimele acte în cari, cu toată laudabila silință ce a pus, s-a obosit foarte mult, fără să ne atingă atît de adînc precum ar fi voit poate; d. Hagiescu înțelege rolul ce i se încredințează și-l studiază asemenea, însă, nedîndu-i-se roluri cari să se potrivească pe deplin cu înzestrarea sa naturală, e împiedicat de a se identifica în roluri nepotrivite. De multe ori bătrînul soldat a produs efecte comice cînd nu era intențiunea autorului. Așa, cînd toți stau pe malul înalt și pe punte, plini de groază și emoțiune, zăresc pe Luisa, sergentul strigă „vino, vino la noi”, publicul bufnește de rîs.

Se înțelege că de era altul cu o voce mai puțin comică vorbele aceste nu ar fi distrat publicul.

D. Mateescu a jucat cu mult efect, însă aceasta nu vrea să zică că d-sa a conceput rolul său în mod adecuat cu intențiile autorului. Purnic este un servitor simplu și nesocotit. Dar vorbele d-lui Mateescu erau însoțite de un aer așa de semnificativ și de un gest așa de îndemînic și ușor încît ai fi jurat că Purnic face pe prostu fără a fi. Am observat însă că d-sa a fost aplaudat chiar de unii membri din comitetul teatral. Desigur acestea priveau dispunerea lui comică și nu fidelitatea cu care pătrunsese rolul. Scena de amenințare între d. Hagiescu și Mateescu a fost foarte bine executată.

Cu multă părere de rău constatăm că oamenii cari dau direcțiunea teatrului nostru nu au instructul convenit și poate nici experiența convenită de-a întrebuinta talente într-adevăr pronunțate, precum sînt aceste două din urmă, numai în roluri ce se potrivec pe deplin cu natura lor, ba de-a le crea chiar un capital de roluri, un repertoriu, potrivit nu atîta cu necesitățile de senzație a publicului celui mare pre cît cu necesitățile de dezvoltare a talentelor tinere.

Mai fericit decît tinerimea artistică de astăzi a fost bătrînul Millo, care-a jucat totdeauna ceea ce i-a convenit lui și s-a dezvoltat astfel în linia dreaptă, pe cînd talentele tinere sînt adescori silite, contra predispozițiilor lor naturale, să umble pe cotiturile unor roluri nepotrivite cu ele, ceea ce nu se poate întîmpla decît în detrimentul lor.

[10 februarie 1880]

COMENTARII

[„ROMÂNUL CONTINUĂ ȘI ACUM...”]

Se publică în „Timpul”, II, nr. 248, 2 noiembrie 1877, p. 2 (*Revista zitelor*).

Polemica dintre „Românul” și „Presa” are ca punct de plecare o corespondență, *Rezelul. Corespondență particulară a „Presii”. Gribița, 13 octombrie 1877*, publicată în ziarul din urmă în 29 octombrie 1877, și în care se strecurară câteva erori cu privire la cifra celor căzuți în lupte¹. „Românul” se folosește de aceste erori și susține într-un articol, [*„Sint ziare ...”*], publicat în 30—31 octombrie 1877, că „Presa” se afundase „în lina celor mai politice neadevăruri”². „Presa” atrage atenția în alt articol, [*„Românul” din 30 și 31 octombrie ...*], asupra erorilor din corespondența sa de pe front³, însă „Românul” considera necesar să se ocupe de această problemă și în editorialul *București, 1/13 brumar* din 2 noiembrie 1877⁴.

Partidul liberal se folosește de orice prilej să atace Partidul Centru, dizidența a „partei conservatoare” (v. *supra*, p. 13).

Asupra atacului întreprins de colonelul Gheorghe Anghelescu insistăm mai departe (v. *infra*, p. 461).

Paternitatea eminesciană a articolului este demonstrată stilistic („întoarcere de cuvinte”, „marginile frazelor”, „doctrina paralogismelor”).

Eminescu își începe activitatea la cotidianul bucureștean cu articole succinte, în spiritul celor de la foaia ieșeană. Unele din aceste articole nu oferă suficiente elemente certe pentru paternitatea eminesciană.

Perpessicius se întreabă în studiul său *Întia cronică dramatică și întia polemică a lui Eminescu la „Timpul”,* din 1940, dacă nu cumva notița *Basarabia și Bucovina* din 28 octombrie 1877⁵ aparține lui Eminescu întrucât „se schițează o comparație” între cele două provincii (47). Notița este reprodusă în „România liberă”⁶ și în „Curierul de Iași”⁷ și aparține lui I. Slavici. Prozatorul numește provinciile românești în scrierile sale: „lări” și se întilnesc expresii străine scrisului eminescian („populațiunea e mai îndesată”, „aerul e mai îngroșat de miasme”), însă în spiritul scrisului slavician.

¹ PRESA, X (1877), nr. 223, 29 oct., p. 1—2.

² ROM, XXI (1877), 30—31, oct., p. 969.

³ PRESA, X (1877), nr. 225, 1 nov., p. 1.

⁴ ROM, XXI (1877), 2 nov., p. 977.

⁵ T, II (1877), nr. 244, 28 oct., p. 2 (*Cronica*).

⁶ RL, I (1877), nr. 138, 30 oct., p. 3 (*Varietăți*).

⁷ CI, X (1877), nr. 119, 2 nov., p. 3 (*Diverse*).

CONSPIRAȚIILE DIN CONSTANTINOPOL

Se tipărește în „Timpul”, II, nr. 250, 4 noiembrie 1877, p. 3.

Sultanul Abdul Hamid al II-lea (1852—1918) vine la conducerea Imperiului otoman în septembrie 1876, când îl detronează pe Murad al V-lea (1840—1904), „sultanul de-o vară”. Midhat Pașa (1825—1884), mare vizir, este înlocuit cu Abdul Hamid în februarie 1877 și trimis în exil. Aceste schimbări la conducerea Imperiului otoman sînt comentate de Eminescu în mai multe articole publicate în „Curierul de Iași” în 1876—1877.

Abdul Hamid este numit de contemporanii săi „sultanul sîngeros” și va fi detronat de „junii turci” în 1909.

Mahmut Celalettin Damat Pașa sau Mahmud Djalal Al-Din Damad Pașa, cumnatul sultanului și ministru de război, trecea ca persoana cea mai influentă de la Poartă. Este degradat, pentru incapacitate, în războiul din 1877. Va fi condamnat la moarte în 1881, pentru complicitate la asasinarea sultanului Abdul Azis în 1876 (OPERE, IX, 548). Este grațiat și trimis în exil în Arabia, unde moare în 1884.

Evenimentele din Constantinopol stau și în atenția ziarului vienez „Die Presse” într-o corespondență, *Murad und Mahmud-Damat. (Orig-Corr. d. „Presse”). Pera, 7. November*, publicată în 5/17 noiembrie 1877¹, reprodusă în „Telegraful”

din București² și în „Telegraful român” din Sibiu³. „Timpul” publică și manifestul lui Mahmud Damat în care cere asasinarea sultanului⁴.

Articolul este semnalat de Perpessicius în 1940. „Aproape sigur — scrie marele editor — că articolașul *Conspirațiile din Constantinopol*, de la 4 noiembrie, îi aparține (47). Paternitatea eminesciană poate fi demonstrată cu certitudine. Am invoca totuși preocupările poetului de la „Curierul de Iași” privind situația din Imperiul otoman și o expresie („chiamă din noaptea vremilor”) ce ne îndrumă spre poezie.

¹ DPR, XXX (1877), nr. 317, /5/17 nov., p. 1—2.

² TEL., VII (1877), nr. 1676, 12 nov., p. 2 (*Murad și Mahmud Damat*).

³ TELR, XXV (1877), nr. 91, 17/29 nov., p. 365.

⁴ T, II (1877), nr. 259, 16 nov., p. 3 (*Contra lui Mahmud Damat*).

ARBOROASA [„ÎN «NEUE FREIE PRESSE» NE-A ÎNTÎMPINAT...”]

Se publică în „Timpul”, II, nr. 255, 11 noiembrie 1877, p. 2—3.

Societatea „Arboroasa” este înființată de studenții români de la Universitatea din Cernăuți în 1875. Meritul acestei inițiative îi revine lui T. V. Stefanelli, care îi întocmește statutele și exponează aprobarea lor din partea guvernului austriac. Coleg cu Eminescu în anii studiilor liceale și universitare, T. V. Stefanelli se călăuzește în inițiativa sa după exemplul „României june”, societatea studenților români din Viena¹. Primul președinte al societății este Gherasim Buliga, funcție ocupată apoi de Ciprian Porumbescu.

Înființarea Universității din Cernăuți stă în atenția lui Eminescu și consacră acestui eveniment două articole în „Curierul de Iași” (OPERE, IX, 208, 216—217).

Eminescu ia cunoștință de ancheta deschisă de autoritățile austriece în legătură cu activitatea „Arboroasei” dintr-o corespondență, Czernowitz, 28. November. (Orig-Corr). (*Berhaftungen im griechisch-orientalische Priesterseminar*), publicată în „Neue freie Presse” în 20 noiembrie/2 decembrie 1877². Sînt arestați studenții Ciprian Porumbescu, Zaharia Voronca, Constantin Moraru, Orest Popescu și Eugen Siriteanu pentru faptul de-a fi trimis o telegramă Primăriei din Iași cu prilejul comemorării morții lui Grigore Ghica. Telegrama se publică în „Curierul. Foala intereselor generale”, în 2 octombrie 1877 și de aici ia cunoștință de ea și stăpînirea austriacă³. Personalitatea lui Grigore Ghica este evocată de Eminescu într-un articol memorabil publicat în „Curierul de Iași” în octombrie 1876 (OPERE, IX, 217—220).

Eminescu comentează cu multă prudență informațiile din „Neue freie Presse”, cum procedează și cu alte prilejuri cînd este vorba de acest ziar, și caută să-și explice motivele care determină autoritățile austriece să ia asemenea măsuri represive. Poetul face vinovată Curtea din Viena că nesocotea unitatea poporului român, realitate istorică, geografică și demografică.

Eminescu notează pe ultima filă : ronicii dramatice *Juneșea lui Mirabeau*, din manuscrisul 2254, 309v: „Gerichtskommiss[on] Priesterseminar 4 Zöglinge, die aufgelöst waren Arboroasa Papiere u[nd] Wege versprarem”.

Perpessicius semnalează articolul într-o notă la studiul său din 1940. „Și poate că la fel de sigur îi aparțin și cele două articole în legătură cu incidentele societății bucovinene «Arboroasa» (51, p. 310).

Perpessicius îi mai atribuie lui Eminescu articolele *Știri de pace și Probe de stil* din 6 noiembrie 1877, asupra paternității cărora nu ne putem pronunța cu certitudine (v. *infra*, p. 438).

Eminescu reia discuția cu privire la arestarea studenților cernăuțeni și desființarea societății lor cîteva zile mai tîrziu (v. *supra*, p. 11—12).

¹ Ilie Dugan, *Istoricul Societății Academice Române „Junimea” din Cernăuți. Partea întâia „Arboroasa” (1875—1877)*, București, Editura Societății, 1930, p. 10—12.

² NFP, (1877), nr. 4767, [20 nov.] 2 dec., p. 4.

³ CFIG, V (1877), nr. 76, 2 oct., p. 5.

VISUL DOCHIEI, POEM ÎNTR-UN ACT. — OȘTENII NOȘTRI, COMEDIE (?) ÎN TREI ACTE

Se publică în „Timpul”, II, nr. 256, 12 noiembrie 1877, p. 3 (*Teatra Național*). Se tipărește în volum, prima dată, în Perpessicius, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, [București], Casa Școalelor, [1944], p. 312—315.

Premiera spectacolului cu piesele lui Frédéric Damé are loc în 8 noiembrie 1877, iar a doua reprezentație se dă în 10 noiembrie 1877¹. Acestea sînt spectacolele la care asistă Eminescu înainte de publicarea cronicii sale dramatice.

„Precuvîntarea” care se extinde pe jumătate din spațiul cronicii nu aduce idei noi și le întâlnim în alt text eminescian destinat „Curierului de Iași”, și rămas în manuscrise. Ne referim anume la cronică consacrată de Eminescu dramei lui Antonin Roques, *Moartea lui Constantin Brâncoveanu*, reprezentată pe scena Teatrului Național din Iași în 31 octombrie 1874 (OPERE IX, 461–463). Eminescu ia atitudine față de cei doi intelectuali francezi care, neputîndu-se afirma în țara lor, căutau ca prin mijloace reprobabile să-și facă drum în literatura română.

Metodele de lucru ale lui Fr. Damé sînt puse în legătură cu practicile lui V. Alexandrescu-Urechia (1834–1901), istoric și om politic liberal, cunoscut ca autor al unor lucrări de sinteză privind istoria românilor și a învățămîntului. Eminescu laudă producția sa dramatică în articolul *Repertoriul nostru teatral*, publicat în „Familia” în 1870 (OPERE, IX, 85), ca să-l satirizeze în *Scrisoarea II* (OPERE, II, 249–250). V. Alexandrescu-Urechia se numără printre oamenii politici liberali criticați de poet în publicistica sa (OPERE, IX, 751).

Frédéric Damé (1849–1907), publicist francez stabilit în România în 1872, face critică teatrală în presa noastră și aduce o contribuție importantă la popularizarea spectacolelor de pe scenele bucureștene. „Deși înapoiat ca mentalitate și concepții estetice, Frédéric Damé a contribuit în mod eficace și într-un spirit ce depășea propriile prejudecăți, la cultura teatrală a vremii” (69, p. 23).

Eminescu respinge *de plano* cele două piese și-l învinovățește pe Fr. Damé că s-a pretat la o negustorie condamnată cu faptele de arme ale ostașilor români care se întorceau de pe fronturile din Balcani. Traducerea bună aparține lui Dimitrie C. Ollanescu-Ascanio (1849–1908), autor și el de încercări dramatice și unul din istoricii teatrului românesc.

Spectacolul este criticat și de „Presa” în termeni asemănători. „Scene de-o lungime grozavă — scrie ziarul despre *Oștenii noștri* —, fără nici un interes, ieșiri nemotivate, situațiuni imposibile și o interpretațiune și mai imposibilă.”¹

Fr. Damé răspunde la aceste critici în cronică teatrală, *Săptămîna teatrelor*, publicată în „Românul” în 16 noiembrie 1877². Dramaturgul se prevaleară de o scrisoare pe care i-o adresează V. Alecsandri, după lectura *Visului Dochiei*, și în care îi recunoaște mari merite literare. „Critica onestă și serioasă s-a pronunțat — scrie Fr. Damé —, nu mai avem drept de apel. Știu bine că un mare poet, care poate se pricepe și el în lucrurile de teatru, a zis despre această poezie dramatică: «*Visul Dochiei* este produsul unei mărețe și frumoase inspirațiuni și conține adevăruri istorice de care românii au dreptul d-a fi mîndri». Dar ce valorează opinia lui Vasile Alecsandri pe lângă opiniunea criticului nepărtinitor de la «*Timpul*» care declară sus și tare că piesa nu este decît «o țarara lungă». Deși respinge public criteriile lui Eminescu, dramaturgul găsește potrivit să adreseze poetului și un protest personal (v. *infra*, p. 439).

Paternitatea eminesciană este stabilită de Perpessicius care invocă textul și ca punct de reper indiscutabil în fixarea debutului poetului în paginile cotidianului bucureștean (47). De fapt, cu numele poetului ne întâlnim în coloanele ziarului încă în septembrie 1877, cînd I. Slavici îi reproduce din „Curierul de Iași” articolul *Observații critice*, pe care îl tipărește și cu semnătura poetului³. Două cronici dramatice anterioare [„*Astăzi cînd fiecare ...*”], publicată în 3 noiembrie 1877⁴, atribuită lui Eminescu (9, I, p. 220–222) și [„*Faut-il le dire. Indiferența ce s-a manifestat ...*”] din 6 noiembrie 1877⁵ nu-i aparțin. Cronicile sînt întocmite de I. Slavici (9, p. 41–42), care face oficiul de cronicar dramatic de la intrarea sa în redacția „Timpul” în ianuarie 1877. Se explică astfel și faptul că se relatează aici despre întîmplări anterioare venirii lui Eminescu la București.

¹ ROM, XXI (1877), 8 nov., p. 999, 9–10 nov., p. 1005.

² PRESA, X (1877), nr. 235, 13 nov., p. 2–3 (*Cronica teatrală*).

³ ROM, XXI (1877), 16 nov., p. 1022–1023.

⁴ T, II (1877), nr. 203, 6 sept., p. 2; nr. 204, 7 sept., p. 2–3.

⁵ *Idem*, nr. 246, 3 nov., p. 3 (*Teatru*).

⁶ *Idem*, nr. 252, 6 nov., p. 3 (*Teatru*).

[„ROMÂNUL» DEAPĂNĂ DIN NOU...”]

Se publică în „Timpul”, II, nr. 259, 16 noiembrie 1877, p. 2 (*Revista ziarelor*). Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, București, Cugetarea — Georgescu Delafraș, 1941, p. 116–118.

Conservatorii dizidenți, în frunte cu Vasile Boerescu și Dimitrie Ghica, după ce părăsesc coaliția conservatoare de la guvern, prezidată de Lascăr Catargiu, se constituie în martie 1876 în „Partid-Centru” sau Partid Conservator Liberal Democrat și „Presa”, ziar zilnic încă de la 16 februarie 1869, se declară (cu numărul 60 din 1876) organul său de presă. Intenția lui V. Boerescu și a lui D. Ghica era de a reuni elementele moderate din rîndurile conservatorilor. În jurul lor erau între alții: C. Boerescu, N. Blarenberg, I. Lahovari, G. G. Meitani, Gr. G. Păucescu, Al. Orăscu, Ion Zamoniț. Partidul Centru își inaugurează clubul său politic la 1/25 martie 1878 în palatul „Societății de asigurare Dacia”, fondată de V. Boerescu¹. După iulie 1879 se va destrăma treptat în rîndurile Partidului Național Liberal, cu a cărui orientare politică era de altfel înrudit chiar de la început. Acest „partid” a fost o creație efemeră. El n-a justificat decît ambițiile politice ale lui V. Boerescu și D. Ghica.

Eminescu și Slavici se situează adesea, în campania lor împotriva guvernării liberale, pe poziții apropiate de cele ale „Centrului”. Apărarea ce-o ia Eminescu „contraților” de la „Presa” se înscrie în acest context politic.

Orientarea lui V. Boerescu spre liberali și intrarea sa în guvernul prezidat de I. C. Brătianu va determina, cum vom arăta mai departe, o campanie de presă dintre cele mai violente, susținută de „Timpul” împotriva „Centrului”. Poetul va recurge, adesea, la mijloace „caragialești” în această polemică cu „marele om de stat”.

Comentariul lui Eminescu se referă la editorialul *București 14/26 brumar* f., *Partida care se numește acum centru...*¹, publicat în „Românul” în 15 noiembrie 1877². Oficiosul guvernului liberal critică aici două editoriale: *București, 5 noiembrie* și *București, 7 noiembrie*, publicate de „Presa” în 6 și 8 noiembrie 1877³.

Explicația ce-o dă Eminescu pentru venirea liberalilor la conducerea țării este interesantă, nu însă și adeverată. Conservatorii sînt siliți să părăsească guvernul din cauza însemnatelor lor neînțelegeri. Ei nu mai puteau da țării un guvern omogen, tocmai cînd nevoia unei astfel de guvernări se impunea dată fiind situația externă, respectiv redeschiderea „chestiunii orientale”.

¹ Apostol Stan, *Grupări și curente politice în România între unire și independență*. București Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 416—427.

² ROM, XXI (1877), 15 nov., p. 1017.

³ PRESA, X (1877), nr. 230, 6 nov., p. 1; nr. 231, 8 nov., p. 1.

[„«PRESA» ARATĂ DEOSEBIREA...”]

Se publică în „Timpul”, II, nr. 259, 16 noiembrie 1877, p. 2 (*Revista ziarelor*). Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, București, Cugetarea — Georgescu Delafraș, 1941, p. 118.

Organul conservatorilor de „centru” caracterizează politica Partidului liberal în editorialul *București, 14 noiembrie*, publicat în 15 noiembrie 1877¹.

Proverbul citat în text se găsește și în manuscrisul 2264, 213, într-o transcriere apropiată: „Tînărul spune cîte face, bătrînul cîte a făcut, nebunul cîte are de gînd să facă”. Proverbul îl întîlnim și în manuscrisul 2307, 26v în altă transcriere: „Cei tineri grăiesc ceea ce fac, cei bătrîni povestesc ce au făcut iar cei nebuni ceea ce vor să facă” Însemnările aparțin epocii ieșene.

Prezența acestui proverb din manuscrise pledează pentru paternitatea eminesciană.

¹ PRESA, X (1877), nr. 236, 15 nov., p. 1.

[„«ROMÂNIA LIBERĂ» VORBEȘTE DESPRE POLITICA INTERNĂ...”]

publică în „Timpul”, II, nr. 259, 16 noiembrie 1877, p. 3 (*Revista ziarelor*).

Politica internă a Franței este comentată de „România liberă” în editorialul *București, 14 noiembrie*, publicat în 15 noiembrie 1877¹, și în aceeași zi răspunde și „Timpului” în legătură cu criticile aduse guvernului privind tranzacțiile încheiate cu M. Kogălniceanu, ministrul de externe. „Noi credem — scrie „România liberă” — că legea nu e călcată, contrații de la «Timpul» cred contrariul; cei de la «Presa» spun că ar fi mai de preferit, în interesul chiar al arendașului, ca noua tranzacțiune să se facă prin lege, și nu mai vorbesc despre alineatul art. 20.

Iacă trei păreri. Cu cine va fi dreptatea? Dacă cestiunea va veni înaintea Corpurilor legiuitoare, pentru interpretare, vom vedea cum se pronunță singura autoritate în asemenea cazuri”.

Eminescu folosește și aici termenul *predmel*, pentru *afacere*, întîlnit în vechile documente românești.

¹ RI, I (1877), nr. 150, 15 nov., p. 1—2.

SITUAȚIA DIN FRANȚA

Se publică în „Timpul”, II, nr. 261, 18 noiembrie 1877, p. 2.

Eminescu prezintă situația din Franța în lumina concepției lui Henry Charles Carey (1793—1897), care acordă mare atenție integrării tuturor categoriilor sociale în munca productivă. Lucrarea sa, *Principles of Political Economy*, în trei volume, tipărită în 1837—1840, este menționată de Eminescu în manuscrisul 2291, 9 și găsim o însemnare și în

manuscrisul 2261, 319v din care se vede că își propunea să întocmească un dicționar axat pe noțiunea: „producțiune” (65). Din alt articol, publicat în „Timpul” în 30 octombrie 1881, se vede că se folosea de ediția germană din 1863 (OPERE, XII, 386, 387). Poetul își face dintr-o altă lucrare a lui Carey, *Principles of Social Science*, numeroase extrase păstrate în manuscrise și tipărite în ediția de față (OPERE, XIII, 574--575; XIV, 930, 931, 936, 938, 941, 942, 944, 946, 947, 948, 949, 956, 958, 959, 965--970, 972, 977).

Din articolul lui Eminescu luăm cunoștință de reprezentanții vieții politice din Franța și de criza de putere din această țară. Asupra acestor aspecte insistă și în articolele din „Curierul de Iași” din 1876--1877. Informațiile sînt extrase și acum, desigur, tot din presa germană.

Acest tablou asupra vieții politice din Franța este caracterizat de Perpessicius în 1940: „un judicios articol, sunînd ca pentru azi” (51, p. 310).

Economistul și sociologul american are în vedere în tratatul său situația din țările capitaliste, cu o industrie relativ dezvoltată. Acesta este și motivul pentru care Eminescu restrînge observațiile sale la categoriile sociale necadrate în munca din orașe, și care formau, atît în Franța, cît și la noi, clientela partidelor politice.

ARBOROASA [„PE CÎND AM REPRODUS...”]

Se publică în „Timpul”, II, nr. 261, 18 noiembrie 1877, p. 2.

Eminescu reia problema arestării studenților de la Universitatea din Cernăuți și a desființării societății lor pe baza unui material documentar mai bogat. Reproduce pentru informarea cititorilor editorialul din „Curierul. Foaia intereselor generale”, Iași, 12 noiembrie 1877, publicat în 13 noiembrie 1877¹, și pune la contribuție și o corespondență, Czernowitz, 15. November, publicată în „Die Presse” în 9/21 noiembrie 1877². Măsurile autorităților austriece împotriva studenților români sînt prezentate și în două corespondențe, *Din Bucovina 14/26 noiembrie 1877* și *Din Bucovina, 6 decembrie n.*, publicate în „Telegraful român” din Sibiu³. În „Curierul. Foaia intereselor generale” se comentează, într-un articol -- *Arboroasa* --, și ordinul guvernatorului Bucovinei, prin care se desființează societatea studenților români⁴. O corespondență, *Cernăuți, 18 noiembrie 1877*, publică și „Timpul” în 26 noiembrie 1877⁵.

Eminescu analizează cu pătrundere învinuirile pe care se întemeia trimiterea studenților români în judecată pentru „înalță trădare” și susține că ele erau neîntemeiate. Aceasta va fi și concluzia Tribunalului din Cernăuți, care judecă procesul în februarie 1878 și hotărăște achitarea studenților români.

¹ CFGI, V (1877), nr. 88, 13 nov., p. 2.

² DPR, XXX (1877), nr. 321, [9] 21 nov., p. 4.

³ TELR, XXV (1877), nr. 92, 20 nov./2 dec., p. 369--370; nr. 93, 24 nov./4 dec., p. 373; nr. 95, 1/13 dec., p. 380--381.

⁴ CFGI, IV [V] (1877), nr. 97, 15 dec., p. 2.

⁵ T, II (1877), nr. 267, 26 nov., p. 2--3.

FRANȚA [„CA ȘI CONFRAȚII LOR ...”]

Se publică în „Timpul”, II, nr. 263, 20 noiembrie 1877, p. 2 (*Din afară*).

Eminescu examinează situația din Franța și îndeosebi orientarea politică a „radicalilor” în funcție de concepția sa organicistă despre stat.

Poetul insistă asupra situației grele a generalului Edme Patrice Maurice Mac-Mahon (1808--1892), care, ca președinte al Republicii, avea de înfruntat personalități ca Numa Baragnon (1835--1892), reprezentant al majorității monarhiste, unul din cei mai mari oratori ai acestei grupări politice, Emile Deshayes de Marcère (1828--1918), ministru de interne (1876--1879), deputat de centru, Charles Floquet (1828--1896), reprezentant de seamă al republicanilor. Mac-Mahon îl însărcinează pe generalul Gaetan de Grimandet de Rochebouet (1813--1899), cum arată și Eminescu, să formeze un guvern extraparlamentar și el începe să funcționeze la 11/23 noiembrie 1877.

Exemplul lui Menenius Agrippa, consulul roman care mediază între patricieni și plebei, face obiectul unei însemnări din manuscrisul 2267, 163v.

Editorialul din acest număr [„De mult încă am arătat...”], inclus în edițiile anterioare (71, I, p. 118--120), aparține lui Slavici, cum arată examenul stilistic. Se întîlnesc expresii tipice scrisului său („iau parte la viața politică”, „lasă țara în îndoielă”, „abuz de puterea cuvîntului”, „sînt nedumeriți”). Se întîlnesc și repetările de cuvinte în aceleași unități sintactice („fapta mai vrednică de osîndă”, „fapta vrednică de osîndă”).

[„ROMÂNUL» ÎȘI FACE OBICEIUL...”]

Se publică în „Timpul”, II, nr. 265, 24 noiembrie 1877, p. 2 (*Revista ziarelor*).

Oficiosul liberal critică „Presa” în editorialul *București, 22 brumar/4 undrea*, publicat în 22–23 noiembrie 1877¹. Acuzațiile aduse ziarului conservatorilor de „centru” potrivit cărora în lupta lor politică se situau pe pozițiile unor puteri străine se întemeiază pe un articol publicat în „Die Presse” în 17/29 noiembrie 1877.

Expresia latină o întâlnim și în manuscrisul 2257, 230r într-un context polemic („*ips[s]ima verba!* ale d-lui Ioniță Bumbac”) (OPERE, IX, 456).

Eminescu extrage din oficiosul liberal numai tezele principale.

¹ ROM, XXI (1877), 22–23 nov., p. 1041.

[„ROMÂNIA LIBERĂ» VORBEȘTE...”]

Se publică în „Timpul”, II, nr. 265, 24 noiembrie 1877, p. 2 (*Revista ziarelor*).

Parlamentul se deschide la 15/27 noiembrie 1877. În fiecare an își începea lucrările la această dată, în sesiune ordinară. Deschiderea a fost emoționantă. Mesajul domnitorului, probabil scris de M. Kogălniceanu, avea o încărcătură patriotică viu resimțită: „În fața rezelului ce ne-a fost făcut înalta Poartă, d-voastră, în sesiunea din aprilie, ați declarat rupte legămintele noastre cu Imperiul Otoman, ați rostit sus și tare că de acum înainte țara noastră este de sine stătătoare! Independența României, proclamată de d-voastră, soldații noștri au afirmat-o pe cîmpurile de bătaie din Bulgaria... Ei, prin vitejia lor, au îmbogățit analele noastre militare, înscriind pe paginile acestora numele luptelor de la Rahova și de la Grivița, alături cu numele glorioaselor bătălii de la Racova și de la Călugăreni...” Mesajul era semnat de Carol I și de membrii guvernului: I. C. Brătianu, M. Kogălniceanu, G. Chițu, I. Câmpineanu, E. Stătescu, P. S. Aurelian¹.

Deschiderea lucrărilor Adunării deputaților și Senatului este comentată de „România liberă” în editorialul *București, 22 noiembrie*, publicat în 23 noiembrie 1877². Aici se menționează și numele deputaților Niculici și Teodor Boldur-Lățescu, al căror mandat este invalidat.

Eminescu îl numește, ironic, Lope de Vega al României pe Vasile A. Urechia (1834–1901), una din victimele sale, încă din epoca gazetăriei ieșene (OPERE, IX, 213), și care are o contribuție la redactarea răspunsului la mesajul tronului din noiembrie 1877.

¹ MO, (1877), nr. 256, 12/27 nov., p. 6455–6456.

² RB, I (1877), nr. 156, 23 nov., p. 2.

UNDE DAI ȘI UNDE CRAPĂ

Se publică în „Timpul”, II, nr. 266, 25 noiembrie 1877, p. 3 (*Cronica*).

Garda civică, în condițiile mobilizării pe front a armatei permanente, a corpului dorobanșilor și milițiilor, asigura paza orașelor. Parada ei se ține în 21 noiembrie 1877 și „Românul” consacră acestui eveniment un lung articol, *Prezentarea legiunii a V-a a Gardei civice din București*, în care insistă asupra banchetului organizat după paradă și asupra cuvîntărilor rostite și în care se aduc laude guvernului liberal¹.

Colonelul Călinescu, inspectorul persiflat de Eminescu, era deputat și senator liberal. Constantin Nacu (1844–1920), profesor universitar și jurist, scos cu forța la paradă, va fi, din 1881, deputat liberal și mai târziu ministru de justiție și de finanțe.

Eminescu exemplifică o situație politică cu Sir John Falstaff, eroul lui Shakespeare din *Henric al IV-lea* și în articolul *Turcia* („*Diplomația cu mersul de culbce...*”), publicat în „Curierul de Iași” în 1 septembrie 1876 (OPERE, IX, 195).

Este o mărturie indiscutabilă privind paternitatea eminesciană.

În manuscrisul 2255 se găsește vreo 24 de *Citațiuni* ale Consiliului de disciplină al Gărzii civice (393–416), iar în manuscrisul 2257, alte două (217, 416). Se precizează în ele că dacă „nu va fi următor se va condamna în lipsă”. Poetul face pe aceste citații însemnări cu aplicații ale matematicii la științele sociale.

Articolul este reprodus în *Caietele Mihai Eminescu* împreună cu alte cteva publicate în „*Timpul*” între 29 octombrie și 8 decembrie 1877 (79, I, p. 215—238). Dintre acestea numai *O lămurire* [„*O foiță fabricată...*”] și [„*Țara întreagă cunoaște...*”] (v. *supra*, p. 15—16) pot fi atribuite poetului.

Garda civică este criticată și de „*Presa*” într-un articol, *Revista gardei cetățenești*, publicat cu o zi mai înainte². Eminescu se înfățișează din nou cu conservatorii de „centru” în campania sa de presă împotriva guvernului liberal.

¹ ROM, XXI (1877), 20 nov., p. 1038—1039.

² PRESA, X (1877), nr. 243, 24 nov., p. 2.

O LĂMURIRE [„O FOIȚĂ FABRICATĂ...”]

Se publică în „*Timpul*”, II, nr. 268, 27 noiembrie 1877, p. 3 (*Cronica*). Se republică în nr. 270, 30 noiembrie 1877, p. 3 (*Cronica*).

Eminescu răspunde la un articol, *Garda cetățenească și instrăinații noștri*, publicat în „*Dorobanțul*” în 26 noiembrie 1877¹, în care i se aduc critici pentru modul în care prezintă manifestația gărzii civice din 21 noiembrie 1877 (v. *supra*, p. 14—15). „La citirea acestor insulte surugiești — scrie „*Dorobanțul*” —, făcute de organul marelui boier telegrafist din Golășei, ne-am indignat din adâncul inimei noastre, nu pentru obiceiul ce are acel ziar de-a înjura, ci pentru cutezarea ce-o au conservatorii d-lui Catargi de-a se numi pe sine *români* și *români care luptă pentru fericirea țării românești*”. „*Românul*” ia și el atitudine într-un articol, *Garda națională*², împotriva celor care cereau desființarea ei. Aceștia nu voiau — arată oficiosul liberal — „ca națiunea lor să fie liberă și să-și conducă ea însăși afacerile și destinările ei”.

Garda civică era o creație a liberalilor (legea colonelului G. Adrian din 17/29 iulie 1868). În cadrul ei intrau cetățeni ai orașului în vîrstă de 30—50 de ani. Fusesse concepută ca o componentă a armatei, după modelul prusian, ca una din cele cinci formațiuni ale sale (celelalte erau armata permanentă cu rezerva ei, corpul dorobanților și grănicerilor, milițiile și gloatele la sate). Instituție nouă, garda civică nu-și stabilise prea bine un rost practic. Deocamdată părea mai curînd o parodie. De aceea s-a și bucurat de atenția ironică a multor contemporani (vezi, de pildă, I. L. Caragiale în *O noapte furtunoasă*). T. Maiorescu, care se simțea chinuit și șicanat la exasperare de chemările gărzii la „*exireiți*”, a păstrat în arhiva sa, aflată la Academie, toate citațiile și memoriile sale repetate legate de această instituție pe care el o găsea desuetă.

Articolul este reprodus în *Caietele Mihai Eminescu* în 1972 (I, p. 232—233).

¹ DOR, I (1877), nr. 12, 26 nov., p. 3—4.

² ROM, XXI (1877), 30 nov., p. 1066.

[„ȚARA ÎNTREAGĂ CUNOAȘTE...”]

Se publică în „*Timpul*”, II, nr. 276, 8 decembrie 1877, p. 2 (*Revista ziarelor*).

Eminescu se situează, în comentarea editorialului din „*Românul*”, *București*, 5/17 *undrea*¹, pe poziția fărînimii „de la munte și de la șes” și critică „*orășenii*”, prin care înțelege clientela Partidului Național Liberal, neocupată în munca productivă.

Întîlnirea de la Mazar Pașa, la care se referă Eminescu, este ședința liberalilor din casa boierască din strada Enci proprietatea maiorului englez Lakeman, stabilit definitiv în România și cunoscut sub numele de Mazar Pașa, ședință care pune bazele Partidului Național Liberal. Primul guvern al coaliției liberale se constituie la 27 aprilie 1876, condus de Manolache Costache Epureanu, un guvern de scurtă durată (pînă la 23 iulie 1876).

Poetul se ocupă de I. C. Fundescu (1836—1904), cunoscutul folclorist, și într-o însemnare din manuscrisul 2257, 162. Într-o altă însemnare din manuscrisul 2291, 55v, datînd din epoca studiilor la Viena, trece „*Telegraful*”, ziarul său, între publicațiile „*neinteligente*” și care nu posedau „*posibilitatea de-a vedea obiectiv*” (OPERE, IX, p. 461).

Articolul este reprodus în „*Caietele Mihai Eminescu*” (I, p. 235—236), urmat de alte două, publicate în „*Timpul*” la aceeași rubrică. Dintre acestea [„*Pressa*” zice...”] este o reproducere din acest ziar, iar al doilea [„*România liberă*” spune...”], nu cuprinde elemente pentru paternitatea eminesciană.

puterea, în înjurare de joasă putere...

În limba noastră stăruiește totuși... în vorbă...

Ca un cântec de război, în... în război...

La un război, care în... în război... în război...

La orice moment poate să... să...

În fața acestor calamități... în fața...

Nu sunteți căci de... de...

Pînă la urmă și un... și un...

Un gardist

Nu încasa în... în...

Acești sînt: Domniile... Domniile...

în fapt, cu... cu...

COMUNILE LEGIUITOARE

La Camera în... în...

1. Proprietățile... proprietățile...

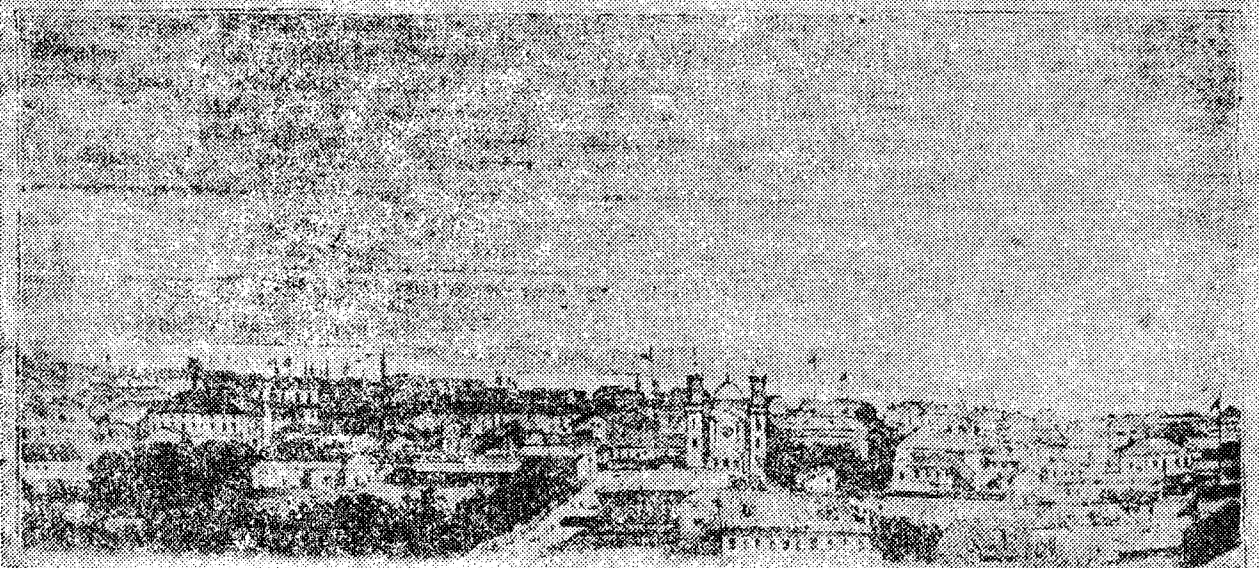
2. Proiectul de... de...

Senatul a... a...

ULTIME SCIRI

Substanțios... substanțios...

"Dorobantul" apare în... apare în...

11. „Dorobantul” din 26 noiembrie 1877 critică articolul lui Eminescu Unde dai și unde crapă din 25 noiembrie 1877

Somația ce-o adresează Partidului Național Liberal să-i arate reprezentanții țărănimii în Adunarea deputaților și în Senat nu putea primi un răspuns afirmativ. Situația nu se schimba și dacă o adresa Partidului conservator, cum se va vedea și din articolele sale de mai târziu.

¹ ROM, XXI (1877), 6 dec., p. 1085.

[„DRUMURILE S-AU TROIENIT...”]

Se publică în „Timpul”, II, nr. 279, 11 decembrie 1877, p. 1. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura „Cultura Românească” S.A.R., 1929, p. 158–160.

Eminescu descrie calamitățile iernii din 1877/1878, cum fac aproape toate ziarele românești, însă nu se oprește aici. Poetul se folosește și de acest prilej să facă considerații cu privire la așezarea geografică a României și implicațiile acestui fapt în istoria poporului român.

Articolul stă în atenția „României libere”, care insistă asupra propozițiilor critice mai importante¹. Reproducem această prezentare pentru studiul comparativ. „Timpul” descrie relele climatice și etnografice ale locului în care ne-a așezat Traian. Clima e sălbatică, iar țara servă de gard vecinilor când se ceartă.

În aceste circumstanțe, națiunea formează un stat cu instituții cosmopolite, prin care țara a devenit o a doua Americă pentru superfluența populației din Occident, căreia îi convine teoria de « om și om ».

Apoi arată direcțiunea greșită a instrucției. Copiii învață tot felul de lucruri nefolositoare, afară de ceea ce ar trebui: « economie și muncă ». Și fiindcă tinerii în viața publică nu pot trăi cu ceea ce-au învățat, aleargă la intrigi și umiliri. Din această direcțiune greșită a culturii rezultă că avem instituții franceze, industrie austriacă și comerț jidovesc.

Între plăgile țării, « Timpul » numără și pe liberali, despre care zice că trăiesc din exploatarea idelilor politice.

El încheie arătând că, dacă am fi pe locul Spaniei sau al Angliei, ne-am putea bate în cap fără risic, pe când așa, din certele noastre, nu profită decât dușmanii noștri.”

Eminescu pune aici o problemă de o însemnătate aparte pentru poporul român, aceea a așezării sale geografice, strâns împletită cu altele: prudența seculară a românilor, neîncrederea lor în nou până ce acesta nu s-a verificat practic ș.a. Sînt probleme ce vor fi amplu dezbătute de cultura română: C. Rădulescu-Motru, A. C. Popovici, D. Drăghicescu, G. Ibrăileanu, M. Ralea, L. Blaga, G. Călinescu, Athanase Joja, C. Noica, R. Vulcănescu ș.a. Totul în încercarea de a stabili un profil psihologic al neamului românesc în conjunctura geopolitică ce i-a fost dată. Concluzia ce se impune este că poporul român a păstrat mereu un echilibru între o deschidere și o închidere la fel de necesare „între grija de a nu pierde și aceea de a nu se pierde”. În stadiul acela de așezare a modernității în România, lui Eminescu — și, de fapt, celor mai mulți oameni de cultură ai vremii sale — i se pare că „deschiderea” a fost prea mare, adică formele noi, burgheze, veniseră ca o invazie. Timpul când scrie Eminescu este tocmai acela când societatea românească apare disarmonică în multe din laturile sale, când vechile așezări economice, morale și politice intraseră pe povârnișul unor prefaceri repezi și contraste și situații nepotrivite se fălțineau pretutindeni. Era plină epocă de tranziție, de impact între formele noi și fondul local. Scrișul lui Eminescu evidențiază cum nu se poate mai limpede acest impact și dă măsura în care o perioadă istorică se putea judeca responsabil pe ea însăși.

Viziunea asupra Cîmpiei dunărene în vreme de iarnă amintește *Pastelurile* lui V. Alecsandri, publicate în „Convorbiri literare” în 1868 și o reîntîlnim în poezia lui B. P. Hașdeu *Alb și negru*, din 1888.

¹ RI, I (1877), nr. 172, 13 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

ICOANE VECHI ȘI ICOANE NOUĂ I. ACTUALITATEA. II. PARALÉLE ECONOMICE. III. BĂTRÎNII ȘI TINERII. IV. ILUSTRĂȚII ADMINISTRATIVE. V. DIN ABECEDARUL ECONOMIC. VI. FRAZĂ ȘI ADEVĂR

Se publică în „Timpul”, II, nr. 279, 11 decembrie 1877, p. 2–3, nr. 280, 13 decembrie 1877, p. 2–3, nr. 281, 14 decembrie 1877, p. 2–3, nr. 285, 18 decembrie 1877, p. 2–3, nr. 287, 21 decembrie 1877, p. 2–3, nr. 289, 23 decembrie 1877, p. 1–2. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Icoane vechi și icoane nouă*, Văleni de Munte, Tipografia „Neamul românesc”, 1909, p. 5–47. În „Timpul” se modifică titlul, cu începere din nr. 285, în: *Icoane vechi și icoane noi*.

Eminescu sintetizează în acest studiu idei înfățișate și în activitatea sa ziaristică anterioară, precum și în însemnările din manuscrise. Problema fundamentală pusă în discuție o formează primatul muncii atât în viața individului cât și a societății. Munca stă la baza ridicării intelectuale a individului și a progresului civilizației și culturii. Cauza tuturor relelor din lume o constituie, după Eminescu, nesocotirea acestei condiții a existenței umane.

Critica formelor fără fond întreprinsă de Eminescu cu o exemplificare largă, întâlnită în articolele sale anterioare, se impune să fie judecată în funcție de teza sa cu privire la primatul muncii. Stadiul de civilizație și cultură al unei țări reprezintă expresia muncii depusă de poporul respectiv în cursul veacurilor. Structurile economice, sociale și politice, cu alte cuvinte „formele”, transferate la țări în alt stadiu de civilizație și cultură, reprezintă o primejdie pentru dezvoltarea acestora. Eminescu demonstrează că introducerea structurilor preluate de la țări cu un stadiu mai înaintat de civilizație și cultură a favorizat fuga de munca productivă. Critica lui Eminescu privind formele fără fond a fost interpretată, adesea, ca o situație a poetului pe poziții înapoiate și chiar reacționare. G. Călinescu se pronunță împotriva acestei interpretări a orientării politice a poetului încă acum trei decenii. „Maiorescu, Eminescu sînt niște conservatori progresiști — scrie G. Călinescu în 1946 —, niște «materialiști», admițînd mișcarea reală, refuzînd doar saltul verbal peste fapte. Teoria compatibilității între fond și formă nu înseamnă decît înaintare științifică” (52, p. 147).

Eminescu invocă numele lui Claude Henri Saint-Simon (1760—1820) și al lui Charles Darwin (1809—1880) și nu este greu de observat că adoptă o atitudine diferențiată față de ei. Poetul ia atitudine împotriva lui Saint-Simon pentru faptul că nu împărtășea opiniile socialistului utopic francez cu privire la stat. „Liberalismul lui Saint-Simon — scrie G. Călinescu —, cit și ideea unei colectivități universale, negau statul natural, etnic, al poetului, erau într-un cuvînt semnul celui mai rău cosmopolitism” (41, 13, p. 197). Nu poate fi însă pierdut din vedere și un alt aspect. Anume că Eminescu se înfățișează cu Saint-Simon în recunoașterea primatului muncii în viața individului și a societății.

Poetul vorbește despre Darwin în mai multe rînduri și întotdeauna cu respect pentru aportul său la dezvoltarea științei. Teoria evoluționistă a savantului englez este menționată și într-o poezie din manuscrisul 2259, 221: „Zice Darwin după tine / Cum că omul e-o maimuță”. Atitudinea lui Eminescu față de Darwin trebuie pusă și în legătură cu interesul său pentru științele naturii, care formează una din preocupările sale importante în epoca gazetăriei bucureștene. „Poetul, ieșit de la universitate — scrie G. Călinescu —, citea desigur ce era mai de seamă și impresia noastră este că se punea în curent cu noua școală transformistă a lui Darwin și Lamarck, pe care îi citează des în ultima vreme sănătoasă a vieții sale, cit și în genere cu monismul materialist științific, pe care îl respingea din punct de vedere metafizic, dar a cărui curiozitate investigatoare, pozitivistă, îl atrăgea, precum dovedesc însemnările sale «fiziografice». El însă avea noțiuni integrale de istoria problemelor și doctrinelor filozofice și aceasta concordă și cu tendința sa generală de-a epuiza școlărește o disciplină, cit și cu liniștita lîmpeziciune cu care se mișcă în cîmpul ideilor” (40 12, p. 351—352). G. Călinescu are în vedere, cînd se referă la însemnările „fiziografice”, manuscrisele 2267 și 2270, un adevărat tratat de fizică, cu implicații și în alte discipline ale științelor naturii.

Eminescu apelează în demonstrațiile sale la statistici, însă acest fapt nu constituie o noutate în activitatea sa ziaristică. Buna gospodărire bătrînească este ilustrată cu aceleași date statistice extrase din „Curierul românesc” din 1840 și în articolele din „Curierul de Iași”, cu un an mai înainte (OPERE IX, p. 146—147). Să mai notăm că în ziarul ieșean reproduce integral tabelele statistice (p. 576—577).

Datoriile României, la care se referă Eminescu, se cifrau în 1876 la suma de 581.731.475 lei, din care 539.193.893 lei capital neamortizat. 64/20% din aceste datorii (373.553.812 lei) erau productive: căile ferate București—Giurgiu; București—Buzău—Brăila—Galați—Roman; Pitești—Vîrciorova; Roman—Iași—Botoșani; Iași—Ungheni; Ploiești—Predeal. Interpretarea legiuirilor lui C. Mavrocordat de desființare a iobăgiei în Țara Românească (5/16 august 1746) și în Moldova (6/17 aprilie 1749) este într-o oarecare măsură unilaterală, dar ea este în totul conformă cu ceea ce urmărea domnitorul fanariot cu introducerea acestor reforme: o asupra fiscală și mai mare a țărănimii.

Multe din problemele puse în discuție aici le întâlnim și în însemnările din manuscrise. Sociologia este definită, ca știință, într-o însemnare din manuscrisul 2264, 337. Caracterizarea codicelor lui Matei Basarab și Vasile Lupu o găsim în manuscrisul 2257, 420 (12, p. 563). Interdependența dintre studiu și manuscrise nu se mărginește la situații ca cele de mai sus. Poetul operează și transferuri ale unor însemnări din manuscrise pe care le integrează în studiu. Citatul din August Bebel este transcris din manuscrisul 2257, 227 (v. supra, p. 422). Eminescu integrează în studiu, cum procedează și în alte articole, proverbe și ziceri populare. Unele dintre ele le găsim și în manuscrise. Proverbul cu cîinele, pisica și șoarecele, prin care se ilustrează modul de îndeplinire a dispozițiilor administrative, este transcris din manuscrisul 2307, 2. „A poruncit cînelui și cînele pisicii și pisica șoarecelui, iar șoarecele de coadă și-a atîrnat porunca.” Proverbul se înfățișează și în manuscrisul 2264, 213, într-o transcriere în care este schimbat numai finalul, „... iar șoarecele și-a atîrnat porunca de coadă”. Proverbul este inclus aici dintr-un raport către Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice din 1876.

Transferurile din manuscrise în articole, indiferent de forma sub care se operează, constituie argumente decisive în stabilirea paternității eminesciene.

Studiul se impune atenției și prin onomastică, care ne relevă opțiunile lui Eminescu, și constituie, în mare parte, și o anticipație la publicistica ulterioară. Ne vom reîntîlni, astfel, cu Kălidăsa, Homer și Shakespeare, în opinia sa cel mai mare geniu în literatură, cu Rafael și Palestrina, la care îl va alătura și pe Beethoven, cel mai mare geniu, tot după opinia sa, în muzică. Galeria personalităților istorice, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul, Matei Basarab și Vasile Lupu, va fi completată cu Alexandru cel Bun. Portretul memorabil rămîne însă cel al lui Ștefan cel Mare, făcut aici cu date din cronica lui Grigore Ureche. Cronicarul este prețuit în mod deosebit, alături de Miron Costin care plătește

că viața dragostea de țară. Ne întâlnim și în publicistica ulterioară cu Gh. Asachi, C. Bălăcescu, I. Heliade Rădulescu, V. Alecsandri, C. Negruzzi, N. Bălcescu. Poetul completează aici, prin invocarea numelui lui Bălcescu, una din omisiunile importante din *Epigonii*, pentru care se mai cer explicații. Întâlnim și oameni politici, C. A. Rosetti, M. Kogălniceanu, Eugen Carada, Emil Costinescu, I. C. Fundescu, Al. Caudiano-Popescu, Gr. Serrurie, V. A. Urechia, care ocupă un loc central în publicistica eminesciană. Surprinde omiterea lui I. C. Brătianu, căruia îi va rezerva însă un loc important în galeria oamenilor politici din țara noastră. Sint liberalii învinuiți de poet, cu puține excepții, de „apucături demagogice”.

Studiul este comentat de Junimea încă înainte de terminarea publicării lui. „Să venim la «Timpul» — îi scrie I. Negruzzi lui I. Slavici în 18 decembrie 1877 — . El e foarte mult citit la noi. Articolele *Icoane vechi și nouă* au fost găsite minunat scrise și minunat cugetate. S-a recunoscut în Junimea de îndată până lui Eminescu. Săraca Junimea! Cât de bine rezumă un băieț cu talent diversele sale discuții” (36, III, p. 202). Interesant de observat, că și redactorii de la unele ziare liberale, cum era „România liberă”, fac mărturisirea că citeau articolele din „Timpul”, „cu multă plăcere, mai ales pentru limba în care sint scrise”².

Studiul stă în atenția comentatorilor operei lui Eminescu și figurează în toate edițiile mai cuprinzătoare din scrierile sale. G. Călinescu caracterizează pe baza lui atît ideile social-politice ale poetului, cit și arta publicisticii sale. „Scheletul articolului eminescian — scrie G. Călinescu — e mai cu seamă ideologic, el făcînd parte dintr-un sistem politic ce se desfășură mereu, iar ceea ce, în el apare pamflet este critica, minuită cu o mare plastică verbală. Valoarea literară a acestor articole stă întii de toate în chipul sfătos de a traduce fără multe neologisme, într-o limbă la îndemîna tuturor, marile abstracții. Darul acesta îl avea Maiorescu. Însă Eminescu îl depășește în partea formală cu mult. El coboară pînă la vorba sătească și la proverb, scoate pilde, face figuri cu o siguranță uimitoare. Niciodată nu s-au exprimat la noi idei generale cititorului de gazetă într-un chip care să dea fiecăruia iluzia că pricepe” (41, 13, p. 558). Și mai departe: „Teoriile sint înșirate pe ață băbește, sint desfăcute în pilduri, prefăcute în teatru monologic, spuse în serios și în luare-n ris, cu o invenție verbală, cu o proverbialitate neasemuită în care e ceva și din Creangă și din Anton Pann, dar subtilizat, adus la complexitatea gândirii culte. Toate acestea sint în fond mijloace lirice de a concretiza ideea (41, 13, p. 563).

M. Manoilescu în lucrarea sa *Rostul și destinul burgheziei românești* se oprește și el asupra acestui studiu constatănd „străduința și neliniștea” cu care Eminescu urmărește ideea compensării între sacrificiile și foloasele pe care le aducea burghezia țării. „În toate articolele sale economice — scrie M. Manoilescu — el proclama imperativul ca burghezia să furnizeze în fiecare clipă colectivității un folos echivalent cu sacrificiile pe care aceasta le consimte pentru dînsa.” (49, p. 149), M. Manoilescu citează mai multe pasaje *Din abecedarul economic*, pe care le comentează cu pătrundere. „Cu darul tuturor oamenilor de geniu, Eminescu strînge într-o minunată formă populară gîndurile lui despre cheltuieli și risipă: «*Banii sint munca cuiua*».” Marele poet nu se ferește să citeze cifrele statistice pe care le utilizează cu multă justețe și oportunitate, invocînd cu dreptate faimoasele cuvinte ale tovarășului său întru spiritualitate, Goethe: «*Dacă cifrele nu guvernează lumea ele arată cel puțin cum este guvernată*» (49, p. 149—150).

Studiul ocupă în publicistica lui Eminescu un loc asemănător cu *Influența austriacă asupra românilor din Principate*, publicat cu un an mai înainte. Poetul oferă în ele o privire panoramică asupra tezelor sale social-politice — în primul la începutul activității la „Curierul de Iași”, în al doilea la începutul activității de la „Timpul” — , pe care le reia apoi, în numeroase articole din epoca ieșeană și din cea bucureșteană a gazetăriei sale.

¹ Th. C. Aslan. *Finanțele României de la Regulamentul organic pînă astăzi. 1831—1905*. București, Inst. de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1905, p. 148—149.

² RJ., I (1877), nr. 150, 15 nov., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„MULTE AM AVUT DE ZIS...”]

Se publică în „Timpul”, nr. 283, 16 decembrie 1877, p. 1. Editorial: *București, 15/27 decembrie*.

Eminescu insistă, cum face și în alte articole, asupra garanțiilor pe care trebuia să se întemeieze guvernul liberal în politica externă.

Paternitatea eminesciană se confirmă prin integrarea în articol a unor proverbe din colecția sa păstrată în manuscrise. Transcriem cîteva din ele, pentru studiul comparativ: *Toameală dușmănească și plată frățească; Minte de bătrîn, putere de tînăr și îndrăzneală de nebun la război se cere; Cel nevoiaș, norocul lui cînd nu întîlnește nici un dușman pe drum, iar cel voinic, norocul dușmanilor cînd nu-l întîlnesc pe dînsul; Decît un an cioară, mai bine o zi șoim* (OPERE, VI, 378, 381).

Modificările operate în textul proverbelor sint dictate de integrarea lor în discursul critic.

Anexarea oamenilor mari poate fi explicată la un popor ca cel evreiesc, care nu avea în secolul trecut un stat național. Judecate din această perspectivă, astfel de încercări apar ca o legitimare a dreptului la existența națională.

Identificarea acestei notițe se face pe baza însemnării din manuscrisul 2275 II, 82 (OPERE, XIII, 370—371).

DOROBANȚII

Se publică în „Timpul”, II, nr. 293, 30 decembrie 1877, p. 2. Este reprodus în „Românul”, XXII, 1 ianuarie 1878, p. 2. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, Opere, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 207—209.

Eminescu își desfășoară activitatea la cotidianul bucareștean în primele săptămâni în zilele fixate de conducerea conservatorilor, cum arată și Slavici în scrisoarea sa către I. Negruzzi din 14 decembrie 1877 (35, p. 285). Polemica cu presa liberală și îndeosebi cu „Românul” se duce, în general, în chestiuni de politică internă. După căderea

12. „România liberă” din 1 ianuarie 1878 elogiază articolul lui Eminescu *Dorobanții* din 30 decembrie 1877.

Plevnei, cînd se decide victoria armatei ruse și române din Balcani, cei doi redactori nu mai sîn în seama de recomandările de prudență ale conducerii conservatorilor, care nu voiau să creze greutăți guvernului liberal în situația în care se găsea țara.

Mărturia mai evidentă a intrării ziarului în altă etapă o vedem în atitudinea lui Eminescu care dă curs liber revoltei sale împotriva guvernării liberale și nu-și cenzurează limbajul polemic (v. *infra*, p. 474).

După Eminescu scrie și Slavici, în editorialul *Sărmanii vileji de la Plevna*, din numărul următor, că cei care au înfruntat gloanțele pe fronturile de luptă „nu vor mai îngădui exploatarea prin fraze a unor venetici, advocați incurcă lume și circiumari politici”¹.

„România liberă” atrage atenția asupra modului cum descrie „Timpul” întoarcerea dorobanților de pe cîmpul de luptă².

Presa liberală guvernamentală protestează atît împotriva articolului lui Eminescu, cit și al lui Slavici, și-i învinuiește de violențe în limbaj (v. *infra*, p. 474—475).

Două cronici dramatice [„*Fadette*» franceze...”] și „*Două orfeline*”, dramă în 5 acte, publicate în „Timpul”, prima în 25 decembrie 1877³, a doua în 31 decembrie 1877⁴, atribuite lui Eminescu (9, p. 216—233), nu aparțin poetului. În cea dintîi se face o aplicare a filozofiei lui Schopenhauer la viața teatrală, care nu este în spiritul lui Eminescu; în cea de-a doua se emit opinii defavorabile cu privire la o piesă pe care Eminescu o laudă în „Curierul de Iași” (OPERE, IX, 226). Asemenea deplasări în aprecierile estetice nu sînt caracteristice publicisticii eminesciene. Se pot invoca și unele forme ortografice neîntîlnite în articolele a căror paternitate nu poate fi pusă la îndoială.

¹ T, II (1877), nr. 294, 31 dec., p. 1.

² RL, II (1878), nr. 187, 1 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ T, II (1877), nr. 291, 25 dec., p. 3 (*Revista teatrală*).

⁴ *Ibidem*, nr. 294, 31 dec., p. 3 (*Revista teatrală*).

[„«PRESA» REPRODUCE...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 2, 3 ianuarie 1878, p. 1—2. Editorial: *București 2/13 ianuarie*.

Organul de presă al dizidenței din Partidul Conservator, din martie 1876, reproduce sub titlul *Revista retrospectivă asupra independenței*, publicat în 1870, din care rezultă că discuta la acea dată această problemă în coloanele sale¹.

Nu se poate susține că inițiativa ideii de independență aparține exclusiv conservatorilor. După cum nu se poate susține nici că ar aparține în exclusivitate liberalilor. Independența o visau toți, deopotrivă popor și clasă conducătoare. Ziarul „Țara” serie la 3 octombrie 1868 că între conservatori și liberalii radicali existau deosebiri în ce privește independența și unitatea națională „numai asupra mijloacelor prin care trebuie să ajungem într-o zi la această țintă finală a întregii națiuni”². Conservatorii credeau că în condițiile internaționale de atunci era mai bine „a păși încet dar sigur decît a se arunca nebușeste în întimplări cu pericolul de a compromite viitorul nostru. Faptele necugetate, cînd e vorba de naționalitate sînt niște crime... România, avînd în vedere politica actuală a Europei, în starea de dezorganizare în care se află ea, cînd nu poate dispune decît de puține mijloace, ar fi mai bine să încerce a fi o putere de atracțiune decît de revărsare”³. Liberalii radicali scontau pe izbucnirea unor mișcări revoluționare în sud-estul Europei și centrul ei. De aici politica lor din anii 1867—1868 de cooperare cu statele și popoarele mici antiotomane din sud-estul european; de aici „sacra coaliție” încheiată de C. A. Rosetti în mai 1866 cu revoluționarii bulgari și sprijinirea acestora în anii următori. După 1870 raportul de forțe pe plan european se schimbă, ceea ce lăsa să se întrevadă și schimbarea statutului juridic internațional al României. Importante hotăriri ale Congresului de la Paris din 1856 sînt anulate. Rusia denunță la 19/31 octombrie 1870 clauza referitoare la neutralizarea Mării Negre. În condițiile revenirii Rusiei în chestiunea orientală slăbirea Imperiului Otoman și eventuala sa disoluție nu mai sînt privite cu aceiași ochi la București. Integritatea acestuia era „globul de sticlă ce apără o fragedă floare. El nu împiedică lumina soarelui ce dă viață, dar împiedică vîntul rece de la nord ce aduce moartea”⁴. Teama de Rusia și intențiile sale impune prudență și rezolvarea pe cale revoluționară a dezideratelor de independență națională nu mai era posibilă. Mijloacele diplomatice rămîneau singurele deocamdată. La ele recurge guvernul conservator al lui Lascăr Catargiu. Cîteva enumeră Eminescu. Altele au fost demersurile privind soluționarea unor importante chestiuni: dreptul statului român de a încheia tratate și convenții, dreptul de a emite monedă proprie și fără restricții, recunoașterea titlaturii de Românie, desființarea jurisdicției consulare, dreptul domnitorului de a conferi decorații ș.a.⁵ În 1873 consiliul de miniștri discută un proiect de proclamare imediată a independenței, pînă la urmă considerat inoportun în acel context internațional.

Redeschiderea crizei orientale în 1875 schimbă din nou cadrul european și România va urma cursul noilor schimbări (circulara primului-ministru Lascăr Catargiu din ianuarie 1876 de neutralitate condiționată a țării). Guvernul liberal continuă orientarea politică a celui conservator (memoriile lui M. Kogălniceanu din 16/28 iunie și 20 iulie/1 august 1876) urmărind „frumoasa floare fără culoare și miros a neutralității”, cum numea Kogălniceanu politica momentană a României, la care în curînd se va renunța.

Învinițiile aduse liberalilor de către Eminescu sînt, în cazul de față, nedrepte. Guvernul I. C. Brătianu a făcut tot ce se putea face pentru a pune prezentul și viitorul țării la adăpost.

Paternitatea eminesciană poate fi demonstrată prin argumente ce se impun atenției de la prima vedere. Editorialul vorbește în numele conservatorilor și adoptă, cum cerea situația, stilul neutru. Întîlnim și aici forme folosite de poet și în alte articole, ca: „*se demonstrează*”, în loc de „*se demonstrează*”, „*toldeana*” pentru „*toldeana*”, „*în fine*”, ultimele două folosite frecvent și în însemnările din manuscrise. Argumentul cel mai important îl constituie expresia: „*elica calilinară*”. Cuvîntul din urmă este folosit de Eminescu prima dată în publicistica sa în articolul [„*Se vorbește că în consiliul...*”], publicat în „*Curierul de Iași*” în 1876 (OPERE, IX, 255) în care caracterizează elementele venale și corupte: „*gunoi al calilinarismului*”. Nota de subsol a lui Eminescu se referă la N. T. Orășanu, devenit din antimonarhie susținător al monarhiei și distins cu Bene Merenti. Poetul va critica în mai multe rînduri această conduită în viața politică.

Presa remarcă articolul și face unele considerații pe marginea lui. „Organul conservatorilor susține serie „România liberă” -- că dacă după sacrificiile făcute de țară va rezulta vreun bine, acesta nu se va datora guvernului”⁶. „Dorobanțul” nu împărtășește concluzia articolului⁷, fapt explicabil pentru un ziar afiliat „Românului”, oficiul liberal.

¹ PRESA, X (1877), nr. 270, 29 dec., p. 1-2; nr. 271, 30 dec., p. 1; nr. 272, 31 dec., p. 1. Articolele reproduse sînt din 6, 7 și 18 nov. 1870.

² ȚARA, II (1868), nr. 177, 3 oct., p. 739.

³ *Idem*, nr. 6, 12 ian., p. 22.

⁴ *Idem*, nr. 229, 21 dec., p. 913.

⁵ *Independența României. Documente. IV. Documente Diplomatice*. București, Editura Academiei R. S. România, 1978, p. 1-59; II, Partea I, *Correspondența diplomatică străină 1853-1877*. București, Editura Academiei R.S. România, 1977, p. 63-102.

⁶ RL, II (1878), nr. 189, 4 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁷ DOR, I (1878), nr. 48, 3 ian., p. 4 (*Ieri, astăzi, mine*).

[„ROMÂNUL» CONCEDE...”]

Se publică în „*Țimpul*”, III, nr. 3, 4 ianuarie 1878, p. 1-2 (*Revista ziarlor*).

Eminescu critică, cum face și în alte multe articole ale sale, politica „inconsecventă” a Partidului Național Liberal și consecințele acesteia pentru țară. Poetul are în vedere editorialul *București 2/14 calendar*, publicat în 2-3 ianuarie 1878¹.

Despre Nicolae Ionescu a mai fost vorba în comentariile noastre (v. *infra*, p. 509). Generalul Gheorghe Slăniceanu (1835-1885) este ministru de război în guvernul liberal între 27 aprilie 1876-2 aprilie 1877 și 29 aprilie 1880-9 iunie 1881. Întocmește și câteva manuale de specialitate.

Expresia „cărarea hotărîtă de mai înainte” ne amintește de *Scrisoarea II*, versiunile din 1880 (OPERE, II, p. 264).

¹ ROM, XXIII (1878), 2-3 ian., p. 6.

PRO DOMO [„IATĂ «SIMȚIMINTELE, IUBIREA DE ADEVĂR...»”]

Se publică în „*Țimpul*”, III, nr. 4, 5 ianuarie 1878, p. 4 (*Cronica*)¹. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 209-211.

Eminescu și Slavici părăsesc după căderea Plevnei rezerva impusă de conducerea partidului conservator (vezi *supra*, p. 472-473) și deschid campania de presă împotriva guvernului liberal. Mărturia cea mai evidentă a schimbării intervenite în atitudinea celor doi redactori o constituie articolele *Dorobanții*, publicat de Eminescu în 30 decembrie 1877, și *Sărmanii viteji de la Plevna*, publicat de Slavici în 31 decembrie 1877. Schimbarea la care ne referim este observată de presa liberală care ripostează violent. „*Românul*” critică articolul lui Eminescu pentru limbajul folosit (15) iar „*Dorobanțul*”, „*foița care macină palavrele la moară*”, oficiului liberal consacră un editorial, *București, 31 decembrie*, în care îi acopere pe redactorii „*Țimpului*” cu epitețe jignitoare. „*Sînt la gazeta „Țimpului” -- serie „Dorobanțul” -- niște băieți pripășiți de prin Transilvania, niște oameni fără căpătii, care s-au făcut slugile plecate ale ciocoinii din Iași și care, prin moralul ministru de culte al d-lui Catargiu i-a procopsit, i-a înțolît, le-a dat slujbe grase, ș-acum*

scoțându-i la iveală, i-a pus să înjure și să-și facă meseria de salajori" (14). După această introducere, din care am transcris numai o parte, „Dorobanțul” reproduce mai multe fragmente din articolul lui Slavici spre a ilustra, cum face și „Românul” în cazul lui Eminescu, limbajul folosit de redactorii ziarului conservator. „Și cine înșultă astfel? — întrebă „Dorobanțul” și tot el răspunde — Niște lingăi pe cari Rosetti și accia pe care li batjocoresc și nu i-au lăsat să moară de foame, cărora le-au dat libertatea d-a se hrăni în această țară și d-a înjura cu impunitate; niște ungureni foști servitori și foști coriști sau sulfleuri de teatru; niște venetici care nici românește nu știu să scrie sau să vorbească.”

Mărturisirea lui Eminescu privind apartenența sa și a lui Slavici la țărănimie este un răspuns la aceste atacuri. Slavici publică și el un răspuns, *Un rămășag*, în care reproduce fragmente din articolul din „Dorobanțul”, pe care le însoțește cu note ironice. Prozatorul adresează redacției „Dorobanțului” și o scrisoare în care cere să-i comunice numele autorului articolului spre a-i da lămuriri suplimentare privind activitatea sa. Redacția nu răspunde la această invitație, însă Slavici îl indică drept autor al articolului pe Ioan G. Bibicescu (1848—1924), redactor în ziarele liberale. „Un radical cumsecade — scrie Slavici — nu știe ce-i rușinea! El este obraznic, dar fricos.” I. G. Bibicescu adresează „Timpului” o scrisoare în care arată că atacul la adresa celor doi redactori nu-i putea fi atribuit întrucât în scrisul său nu folosea asemenea termeni. „Timpul” face cunoscut conținutul scrisorii și își cere scuze pentru implicarea în această polemică².

¹ Acest număr din „Timpul” cuprinde în pag. III reclame, contrar practicii urmate de ziar în repartizarea materiei.

² T, III (1878), nr. 10, 14 ian., p. 2. „Dorobanțul” se ocupă de răspunsul lui Slavici în mai multe numere (nr. 55, 13 ian., p. 1—2; nr. 59, 11 ian., p. 3; nr. 61, 16 ian., p. 3).

[„D-L CANDIANO POPESCU ...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 5, 6 ianuarie 1878, p. 1.

Alegerea lui Al. Candiano Popescu pentru a lumina ordinul „Steaua României” marele duce Mihail nu era deloc întâmplătoare. El se distinsese în chip deosebit în războiul cu turcii, fiind citat pe întreaga armată „pentru eroica conduită ce a avut conducind Batalionul nr. 2 Vinători la asaltul redutei Grivița în două rânduri consecutive și intrând în fine în redută cu oamenii ce mai rămăsese din batalionul ce comanda, o dată cu celelalte trupe care au luat reduta și în capul lor”¹. Generalul Al. Cernat l-a propus la gradul de locotenent-colonel la 3/15 septembrie 1877. Mai mult, el fusese decorat de țar cu ordinul Sf. Gheorghe clasa a IV-a pentru eroismul său de la 30 august/11 septembrie 1877. Candiano-Popescu era deci unul din cei mai distinși ofițeri români. Eminescu nu-i neagă vitejia în război, ci trecutul lui de revoluționar și mai ales „republica de la Ploiești” din august 1870, acțiune considerată în epocă — de conservatori înainte de toate — nu numai imprudentă dar și ridicolă. Carol I a considerat acțiunea lui o greșeală de tinerețe și l-a luat în sulta sa, dându-i grad de general.

Eminescu se ocupă de trecutul lui Alexandru Candiano Popescu (1841—1901), și în două însemnări din manuscrisele 2255, 417v și 2257, 420, în care îl condamnă pentru participarea la complotul împotriva lui Alexandru Ioan Cuza. Mai notăm și opiniile defavorabile ale lui Eminescu în legătură cu poeziile lui².

¹ *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, VI. București, Editura Academiei R. S. România, 1953, p. 42; vezi și cartea sa polemică: Al. Candiano-Popescu, *Războiul nealtrării. Istorie critică. Asaltul și luarea Griviței*. București, Institutul de Arte Grafice și Editură „Flacăra”, 1913.

² Alexandru Candiano [Popescu], *Când n-avem ce face. Poezii*. București, Tipografia Națională, 1866. Ediția a II-a, Craiova, Tipografia G. Chișiu și I. Theodorian, 1875.

O NOTIȚĂ STRĂINĂ RELATIVĂ LA LITERATURA ROMÂNĂ

Se publică în „Timpul”, III, nr. 8, 12 ianuarie 1878, p. 3 (*Cronica*).

Antologia întocmită de Mite Kremnitz, *Rumänische Skizzen*¹, se deschide cu o schiță asupra literaturii române, după care se dă un fragment din studiul lui Maiorescu, *În contra direcției de astăzi în cultura română*. Slavici este reprezentat cu nuvelele *La crucea din sal* și *Popa Tanda* și cu povestea *Doi feți cu stea în frunte*, Iacob Negruzzi cu *Cucoana Naslasica*, A. I. Odobescu cu *Mihnea Vodă cel Rău*, iar N. Gane cu *Șanta*.

Presa străină face o bună primire antologiei, cum se vede din studiul lui Maiorescu, *Literatura română și străinătatea*, din 1882².

Eminescu prezintă nuvelele lui I. Slavici în termeni asemănători la apariția lor în volum în 1881 (OPERE, XIII, 84—86).

¹ *Rumänische Skizzen*. Eingeleitet und übersetzt von Mite Kremnitz. Bukarest, Verlag von Sotschek et Comp., 1877, XXII + 233 p.

² T. Maiorescu. *Critice*. 1866—1907. Ediție completă. Volumul III, Ediția a II-a. București, „Minerva” Institut de Arte Grafice și Editură, 1915, p. 12—15; *Opere*. II. Ediție, note, comentarii de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Domnica Filimon. Note și comentarii de Alexandru George și Al. Săndulescu, București, Editura Minerva, 1984, p. 13—16, 9—38.

ORIGINEA ROMÂNILOR

Se publică în „Timpul”, III, nr. 9, 13 ianuarie 1878, p. 3.

Eminescu era bine informat asupra opiniilor cercetătorilor străini cu privire la originea poporului român. Poetul schițează un tablou asupra lor în recenzie la cartea lui J. Jung, *Die Anfänge der Rumänen*, publicată în „Convorbiri literare” în noiembrie 1876 (OPERE, IX, 244, 655—656).

G. Fligier este autorul mai multor lucrări, dintre care amintim: *Beiträge zur Ethnographie, Kleinasiens und der Balkanhalbinsel* (Breslau, 1875), *Beiträge vorhistorischen Völkerkunde Europas* (Cernăuți, 1876), *Zur Prachistorischen Ethnologie der Balkanhalbinsel* (Viena, 1877).

Conferința lui C. Fligier este prezentată într-un articol, *Die Abstammung der Rumänen*, publicat în „Fremdenblatt” în 5/17 ianuarie 1878¹.

Poetul se situa pe poziții juste în respingerea tezei cercetătorului german. La nivelul cunoștințelor de atunci demonstrația sa este remarcabilă. Ulterior se va arăta că poporul român nu moștenește etnic doar pe coloniștii romani stabiliți în Dacia, ci în formarea lui ramura dacică este una esențială, dar opinia lui Eminescu potrivit căreia într-o astfel de importantă problemă nu trebuie „să ne bălăbănim veșnic” căci plină la urmă am ieși „chineji și turcomani și tot ce ar pofti cinceva” este o opinie necontenit actuală.

¹ FREM, XXXII (1878), nr. 17, [5]17 ian., p. 3.

DIN VEACUL AL ZECELEA

Se publică în „Timpul”, III, nr. 15, 20 ianuarie 1878, p. 3.

Eminescu își face în caietele sale numeroase însemnări privind istoria popoarelor din jurul țării noastre și unele informații din ele se întâlnesc în articolul de față. „Nikephor — notează Eminescu în manuscrisul 2265, 75 — pornește contra bulgarilor. (Petru) luptă fără succes. Cere prăzi de război. Petru refuză. Alianța cu Sviatoslav. 971 — bătălia de la Silistra” (12, p. 584).

Informațiile sale istorice sînt exacte, cu excepția ofensivei lui Ioan Tzimiskes, asediului și înfringerii rușilor la Silistra, acțiune datată de poet în 972, (v. *supra*, p. 39) cînd de fapt ea a avut loc între 2 aprilie—24 iulie 971.

Un argument în favoarea paternității eminesciene îl constituie și teza hegeliană din final, potrivit căreia popoare necunoscute „dorm în sinul viitorului”. Asupra raporturilor lui Eminescu cu gândirea filozofului german am mai stăruit în comentariile noastre (OPERE, IX, p. 535).

Editorialul [„Condițiunile de pace...”], publicat în „Timpul” în 21 ianuarie 1878¹ și inclus în edițiile anterioare (7, p. 157—159) nu poate fi atribuit poetului. Expresia „vatra strămoșească” face parte din cele cu circulație largă în presa vremii. Editorialul aparține lui Slavici, cum se vede din construcțiile sintactice („Se vorbește și mereu se vorbește despre aceasta”) și din expresii („jigni drepturile”, „în nedomirire”, „nedumerire zădarnică”).

¹ T, III (1878), nr. 16, 21 ian., p. 1. Editorial: București, 20 ianuarie/1 februarie.

[„ÎN SFÎRȘIT VEDEM LIMPEDE...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 19, 25 ianuarie 1878, p. 1. Editorial: *București, 24 ianuarie/5 februarie*. Este reprodus în „*Presa*”, XI, nr. 21, 27 ianuarie 1878, p. 2—3 (*Revista ziarelor române*); „*Telegraful român*”, XXVI, nr. 12, 31 ianuarie 1878, p. 46. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 211—214.

Eminescu presupunea că se vor ivi conflicte între Imperiul austro-ungar și Imperiul țarist în chestiunea dunăreană. Presupunere nu fără temei. Armistițiul de la 31 ianuarie 1878 stabilea o extindere a teritoriului ocupat de armatele ruse. Diplomația europeană începe să se teamă că Rusia va ocupa Constanținopolul (Alexandru al II-lea a avut la un moment dat această intenție¹). Anglia își trimite flota în Marea Marmara, Austro-Ungaria anunță mobilizarea la 28 februarie. A renunțat însă s-o decreteze, cu toate că Anglia se oferise să-i pună la dispoziție mijloacele financiare necesare. Tîrguieții între marile puteri pe seama celor mici încep să se profileze la orizont².

Articolul — excelentă pledoarie pentru drepturile unei țări mici — este remarcat de „*Dorobanțul*” în prezentarea presei românești³.

¹ *Istoria diplomației*, III. Sub îngrijirea lui V. P. Potemkin. București, Editura Cartea Rusă, [1948], p. 57.

² V. Cristian, *România și Congresul de pace de la Berlin* (1878). În *România în istoria universală*. Coordonatori I. Agrigoroaiei, Gh. Buzatu, V. Cristian. Iași, Universitatea „Al. I. Cuza”, 1986, p. 309.

³ DOR, I (1878), nr. 70, 25 ian., p. 2 (*Revista ziarelor române*).

[„FĂRĂ A PREJUDECA HOTĂRÎRILE ADUNĂRILOR...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 22, 28 ianuarie 1878, p. 1. Editorial: *București 27 ianuarie/8 februarie*. Este reprodus în „*Telegraful român*”, XXVI, nr. 13, 2 februarie 1878, p. 50.

Adunarea Deputaților și Senatul se ocupă de cererea Imperiului țarist privind retrocedarea celor trei județe din sudul Basarabiei în ședințele din 26 ianuarie 1878. V. Alexandrescu-Urechilă transformă interpelarea sa din Adunarea Deputaților într-o disertație istorică¹. *Moțiunea* este prezentată de G. Vernescu în numele său și al unui grup de deputați. Este votată atât de deputații liberali cît și de cei conservatori². Interpelarea din Senat este dezvoltată de Dimitrie Ghica, fără să întreprindă un excurs istoric³. Arată că „națiunea română nu vrea să traficeze pămîntul strămoșesc” și că România nu a intrat în război” „pentru a face conchiste”. Se pronunță în sprijinul solidarității membrilor Senatului încît să urmeze „exemplul străbunilor lor, care niciodată n-au fost de deosebite opinii cînd era vorba de scumpă lor țară”. După Dimitrie Ghica ia cuvîntul M. Kogălniceanu, ministrul de externe. Din expunerea sa aflăm că citește în Senat trei zile documentele oficiale ale guvernului român privind cererea Imperiului țarist de a i se retroceda cele trei județe din sudul Basarabiei. „Eram siguri de mai înainte că lucrăm românește — spune M. Kogălniceanu —, că eram interpretul glasului țării, cînd ne-am mîrginit a răspunde îndată cu un singur cuvînt: «Nu putem» și cînd am rostit acest cuvînt *nu putem*, am complat pe dreptul nostru, am complat pe convențiunea încheiată la 4/16 aprilie, convențiune care ne garantează integritatea teritoriului nostru, și pentru care am făcut atîtea în privința dispozițiilor ce a artătat guvernul rusesc, d-a lua o parte din teritoriul României, în schimb cu pămînturi de peste Dunăre.

Avînd în vedere că integritatea României este garantată de Marile Puteri europene,

Avînd în vedere că prin Convențiunea de la 4 aprilie 1877 Rusia în special a garantat din nou această integritate prin art. 2 în coprinderea următoare: «Pentru ca nici un inconvenient sau pericol să nu rezulte pentru România din faptul trecerii trupelor ruse pe teritoriul său, guvernul Majestății Sale Imperatorul tutulor Rusiei se obligă a mîngîine și a facea a se respecta drepturile politice ale Statului român, astfel cum rezultă din legile interioare și tractatele existente, precum și a mîngîine și apăra integritatea actuală a României».

Considerînd că România și-a îndeplinit cu fidelitate obligațiunile ce decurg din acea convențiune, și este deplin convinsă de simțimintele de înaltă dreptate ale Majestății Sale Imperatorul Rusiei,

Considerînd marile sacrificii și chiar sacrificii de sînge făcute de țară pentru păstrarea integrității și pentru consolidarea independenței sale,

Considerînd că o Românie independentă și omogenă răspunde atât la interesele vecinilor săi cît și la acelea ale Europei întregi,

Senatul declară:

Că este hotărît a mîngîine integritatea teritoriului țării și a nu admite o înstrăinare din pămîntul ei, sub nici o denumire și pentru nici o compensațiune teritorială sau desdăunare”.

Mofiunea este votată în unanimitate atât de senatorii liberali cît și de cei conservatori.

„Dorobanțul” scrie că „*Timpul*” se pronunța în sensul *Mofiunii* din Senat⁴.

Eminescu poruncește de la *Mofiunea* votată în Senat în angajarea „*Timpului*” în dezbaterea publică privind cererea guvernului țarist. Poetul face totuși observația asupra caracterului „individual” al prerogativelor „monarhului”. Obiecția sa avea în vedere apelul nejustificat, *captatio benevolentiae*, din cuvîntările din Senat și din *Mofiunea*, la „mărinimia” țarului. Marx arăta, în alt context politic, că nu s-a văzut ca „monarhii” să renunțe de bună voie la „privilegiu”⁵. Această teză se va confirma în desfășurarea evenimentelor istorice.

¹ MO, (1878), nr. 21, 27 ian./8 febr., p. 447—450.

² *Idem*, p. 450—451.

³ *Idem*, p. 445—446.

⁴ DOR, I (1878), nr. 73, 28 ian., p. 2 (*Revista ziarilor*).

⁵ Karl Marx și Friedrich Engels. *Opere. Volumul 15*, București, Editura Politică, 1963, p. 199.

REPREZENTAȚIILE ROSSI

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 22, 28 ianuarie 1878, p. 3 (*Cronica*). Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Despre cultură și artă*, [Iași], Editura Junimea, 1970, p. 195.

Programul reprezentațiilor lui Ernesto Rossi (1827—1896) este reprodus în „*Timpul*” în 13 ianuarie 1878. Îl transcriem spre a avea o imagine asupra repertoriului actorului italian. „Teatrul Național. Anunț prealabil. Comandatorul D-nu Ernesto Rossi, celebru artist tragic italian va da 14 reprezentațiuni în cursul unei ianuarie 1878. Repertoriul: Tragedii de Shakespeare: *Romeo și Julieta*, *Othello*, *Hamlet*, *Regele Lear*, *Richard III*, *Macbeth*. *Doi sergenți*, Dramă de Rottti. -- *Kean*, Dramă de Dumas. -- *Ludovic XI*, Tragedie de Delavigne. — *Francesca de Rimini*, Tragedie de Pellico. -- *Amore și Cabala*, Tragedie de Schiller. — *Calomnia*, Comedie de Scribe. — *Moartea civilă*, Dramă de Giacometti. — *Ruy-Blas*, Dramă de V. Hugo. La întâia reprezentațiune se va da *Othello*. Tragedie în 5 acte tradusă de d. Carcano. Domnul Rossi va reprezenta rolul lui *Othello*”¹. În continuare se indică prețul biletelor. Reprezentațiile sînt organizate de impresarul B. Franchetti. Anunțul este reluat în 13 și 18 ianuarie 1878. Prima reprezentație cu *Othello* are loc în 20 ianuarie 1878 și D. C. Ollănescu-Așcanio, cronicarul dramatic al „*României libere*”, publică o amplă dare de seamă, *Reprezentațiile Rossi în București. Othello*, în care aduce laude actorului italian și trupei sale teatrale². Așcanio, cum își semnează cronicile dramatice, salută prezența în sală a unor actori români și-și exprimă speranța că vor învăța din arta interpretativă a tragedianului italian.

Eminescu pune în discuție o problemă în concordanță cu opinia sa despre Shakespeare pe care îl considera cel mai mare creator din literatura universală (OPERE, VII, 344—345). Pentru acest motiv chiar și reprezentațiile lui Ernesto Rossi nu puteau fi, prin natura lucrurilor, la înălțimea artei „genialului brit”.

Cronica lui Eminescu, redusă la un singur aspect, adevărat important, însă prezentat critic, apărea insuficientă în contextul comentariilor din presă privind reprezentațiile artistului italian. D. C. Ollănescu-Așcanio publică în „*România liberă*” o amplă dare de seamă, *Reprezentațiile lui Rossi în București. Hamlet, principele Danemarcei*³, iar „*Presa*” scrie că constituia o adevărată fericire să asisti la spectacolele date de Rossi cu „tragediile lui Shakespeare, celui mai mare geniu din lume”⁴. Slavici caută ca „*Timpul*” să nu rămînă mai prejos de celelalte ziare și întocmește și el un folleton. Rossi, pe care îl publică în 16 februarie 1878⁵ și în care declară că actorul italian întruchipa „îndeplinirea idealurilor artei dramatice”.

Spectacolele lui Rossi stîrnesc o impresie profundă, cum se desprinde din cronicile dramatice din presă, precum și din corespondența lui Slavici și Eminescu cu I. Negruzzi. „Mă întrebi de întrunirile literare din București — îi scrie I. Slavici în 8 februarie 1878 — . La începutul « sesiunii » erau minunate. De cînd a venit însă Rossi la București abia mai e chip de-a aduna oamenii. Despre Rossi nu vă scriu nimic, fiindcă am de gînd să scriu o dare de seamă în « *Timpul* » și sperez că o veți citi pe aceea. Deocamdată mă mărginesc a vă mărturisi, că cu unul mă sînt fericit dea putea zice că am gustat în această viață trecătoare și arta lui Rossi — cu atîta viață îmi este mai bogată” (35, II, p. 288). Eminescu arată și el în ciorna unei scrisori din manuscrisul 2255, f 314, că ședințele Junimii nu se puteau ține din cauza reprezentațiilor lui Rossi. „Pîn-la venirea acestui genial actor — notează Eminescu — lîneam regulat ședința. De la venirea lui Rossi, seriile toate ale săptămînii sînt prinse”.

Cronica lui Eminescu pune în discuție o problemă importantă privind arta interpretativă a dramaturgiei shakespeariene, însă nu reflectă și atmosfera de entuziasm în care se desfășoară spectacolele tragedianului italian. Să mai notăm că expresia „ochii sufletului” o întîlnim și în una din scrisorile deschise ale lui D. Brătianu, publicată în „*Românul*” și adresată organizatorilor serbării de la Putna din 1871 (OPERE, IX, 535—536).

¹ T, III (1878), nr. 9, 13 ian., p. 3.

² RL, II (1878), nr. 209, 28 ian., p. 1—2.

³ *Idem*, nr. 211, 1 febr., p. 2—3.

⁴ PRESA, XI (1878), nr. 20, 26 ian., p. 2—3.

⁵ T, III (1878), nr. 36, 16 febr., p. 2—3.

ARBOROASA [„CITITORII NOȘTRI...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 26, 4 februarie 1878, p. 2.

Procesul societății studențești „Arboroasa” se judecă la Cernăuți în 1--3 februarie 1878. Motivele arestării studenților implicați în proces sînt relatate de Eminescu în cele două articole anterioare, la care trîmite (v. *supra*, p. 3--5, 11--12).

Studenții sînt ținuți în arest preventiv și supuși unei auctele demoralizatoare¹. Măsurile autorităților austriece lăsau să se întrevadă că se vor pronunța condamnări severe. Desfășurarea procesului este prezentată într-o amplă corespondență, *Procesul Arboroasei*, publicată în „*Telegraful român*” din Sibiu².

Meritul obținerii verdictului de achitare revine magistratului Dimitrie Bendella, președintele completului de judecată („senatului”) și asistenților săi: Izdor Zotta, judecător de instrucție, Leon Goian, asesor și Atanasie Pridic, grefier care propune și apărătorii, precum și lui Alexandru Vasileco, președintele Curții cu Jurați, care conduce cu iscusință deliberările acestora. Tot el pronunță și verdictul de achitare.

Pentru unii dintre ei consecințele implicării în acest proces sînt grave. Ciprian Porumbescu contractează în temniță o boală care îl va răpune în plină activitate creatoare, iar Constantin Morariu, Zaharia Voronca, Orest Popescu și Eugen Siriteanu sînt urmăriți în continuare de administrația austriacă a provinciei³.

¹ Hic Dugan, *op. cit.*, p. 22--41.

² *TELEF.*, XXVII (1878), nr. 23, 25 febr., p. 90--91; nr. 24, 28 febr., p. 94--95; nr. 25, 2 mart., p. 99--100; nr. 26, 4 mart., p. 102--103; nr. 27, 7 mart., p. 106--107; nr. 36, 28 mart., p. 113--114; nr. 37, 30 mart., p. 147; nr. 39, 4 apr., p. 155; nr. 40, 6 apr., p. 159.

³ „Arborosenii” ocupă funcții modeste și se consacră activității culturale. Constantin Morariu (1854--1927) tipărește *Părți alese din istoria românilor bucovineni* (I--II, Cernăuți, 1893--1894), publică versuri originale și traduceri din Goethe, Schiller, Heine și alții scriitori germani (*Hermann și Dorothea*, Gherla, 1884, *Poezii germane*, Gherla, 1890, *Versuri originale și traduceri*, Cernăuți, 1924), evocă personalitatea lui Ciprian Porumbescu (*Ciprian Porumbescu*, Suceava, 1908) și lasă amintiri despre procesul societății studențești cernăuțene („*Păt-Frunos*”, V, nr. 5, sept.-oct. 1930, p. 159--163; nr. 6, nov.-dec. 1930, p. 196--203); Zaharia Voronca (1852--1939) tipărește *Reamintiri* (Cernăuți, 1961). Culegere de articole publicate în ziarele bucovinene; Orest Popescu dă la lumină documente istorice din anii 1418--1670. (*Cîteva documente moldovene*, Cernăuți, 1895).

CONTESTAREA ALEGERII D-LUI MAIORESCU

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 29, 8 februarie 1878, p. 1-2. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 215--223.

Colegiul I din Iași ține alegeri în 23 și 24 ianuarie 1878 și Maiorescu obține 39 de voturi, iar Constantin Corjescu, 31 de voturi. „Maiorescu conservatorul persecutat -- scrie „*Timpul*” în 26 ianuarie 1878 --, Maiorescu ministru în cabinetul Catargi, Maiorescu cel pus sub acuzare și nejudecat de 2 ani, acel care a pledat pentru toți funcționarii conservatori prezentați și puși sub acuzare (toți au fost achitați), deputatul elocuent, cel care a înfierat mai bine cu logica sa și cu fondul talentului său pe clica pseudoliberalilor, a fost ales în a 2-a capitală a României, în colegiul I reprezentant în Camera Deputaților.

Semn bun; simptomă înbucurătoare; auroră care ne făgăduiește sosirea unor zile mai senine.

Felicităm deopotrivă și pe alegători și pe alesul¹.

Comisia de validare, sub președinția lui G. Vernescu (1830--1900), întocmește un raport favorabil. Ședința pentru validarea alegerii lui Maiorescu se ține în 6 februarie 1878 și stenograma ei se publică în „*Monitorul Oficial*” în 7/19 februarie 1878². Este interesant de observat că „*Timpul*” publică un rezumat, în care nu face mențiune de acuzația adusă lui Maiorescu că ținea de școală filozofică schopenhaueriană³.

Eminescu procedează la sistematizarea discuției din Adunarea deputaților, însă nu se depărtează de stenogramă, rezumînd-o. Comentariul său se extinde, în schimb, în combaterea opiniei lui Alexandru D. Holban (1836--1917), deputat liberal, ac cu privire la filozofia lui Arthur Schopenhauer și Max Stirner. „Nu arunc banale alegațiuni -- spune Holban în cuvîntarea sa -- v-am probat faptul cu acte autentice; voi acum să vă arăt bazele doctrinei. Max Stirner și Schopenhauer sînt stîlpii doctrinei ai cărei «sectari în România sînt D-nii Carp și Maiorescu cu partidul d-lor: permiteți-mi o mică citațiune. „*Dans le monde de l'homme comme dans le regne animal, ce qui regne c'est la force et non le droit: le droit n'est que la mesure de la puissance de chacun... Que m'importe le droit? Je n'en ais pas besoin; ce que je puis acquerrir par le force, je le possède et j'en jouis; ce dont je ne puis m'emparer je renonce, et je ne vais pas me pavaner, en manière de consolation avec mon prétendu droit, avec mon droit, droit imprescriptible.*

Iată doctrina⁴.

Schopenhauer este filozoful cu opera căruia Eminescu se familiarizează încă din anii studiilor universitare (OPERE, VII, 347–349) încît poetul nu totîmpina nici o dificultate în alegerea textelor ilustrative în demonstrația sa. Despre Max Stirner, pe adevăratul nume Johann Caspar Schmidt (1806–1856), vorbește aici pentru prima dată. Poetul trimite la lucrarea lui Stirner, *Der Einzige und sein Eigentum*, tipărită la Lipsca în 1845, însă i se poate reține și o altă lucrare, *Geschichte der Reaktion*, în două volume, tipărită la Berlin în 1852. Este posibil ca Eminescu să-și fi extras informațiile dintr-o enciclopedie tipărită înainte de 1856. S-ar explica de ce dă numai data nașterii lui Max Stirner și nu și cea a morții.

Aprecierile lui Eminescu privind poziția lui George G. Vernescu în Partidul Național Liberal și în Adunarea Deputaților sînt fără îndoială determinate de orientarea politică a acestuia. Cîteva luni mai tîrziu el părăsește Partidul Național Liberal.

¹ T, III (1878), nr. 20, 26 ian., p. 1.

² MO, (1878), nr. 29, 7/19 febr., p. 702–712.

³ T, III (1878), nr. 29, 8 febr., p. 3.

⁴ MO, (1878), nr. 29, 7/19 febr., p. 705.

[À TOUT SEIGNEUR, TOUT HONNEUR!]

Se publică în „Tîmpul”, III, nr. 30, 9 februarie 1878, p. 1. Editorial: *București, 8/20 februarie*. Semnat: Redacțiunea. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, București, Editura Minerva, 1974, p. 91.

Notă introductivă la poezia lui V. Alecsandri, *Către generalul Florescu*.

„România liberă” remarcă faptul că „Tîmpul” publică poezia lui V. Alecsandri, „drept prim București”¹. O remarcă asemănătoare face și „Dorobanțul” cu o zi mai înainte².

Alecsandri se referă în poezia sa și la demagogia liberală, de care se ținea departe:

„Eu nedeprîns cu tîna, mă țin de ea departe

Ș-aștept să văd sub trăsnet hidroasă pocitură

Care-au sădit în țară invidie și ură”.

De aici precia Eminescu expresia „hidoasa pocitură”, cu care îl caracterizează pe C. A. Rosetti în articolele sale.

¹ RI., II (1878), nr. 218, 10 febr., p. 2 (*Arena zărilor*).

² DOR., I (1878), nr. 84, 9 febr., p. 3 (*Revista zărilor*).

[„CEȘTIUNEA RETROCEDĂRII...”]

Se publică în „Tîmpul”, III, nr. 31, 10 februarie 1878, p. 1. Editorial: *București, 9/21 februarie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 223–225.

Eminescu expune poziția Partidului conservator, ca urmare a votării de către Parlamentul român a moțiunii din 26 ianuarie 1878 (vezi *supra*, p. 477–478).

Articolul este remarcat în „Dorobanțul” în comentariul său pe marginea presei românești¹.

În discursul critic revin expresii pe care le întîlnim în formulări apropiate („Azi e momentul ca să facem...”) în documentele serbării de la Putna din 1871 (OPERE, IX, 492).

¹ DOR., I (1878), nr. 85, 10 febr. p. 3 (*Arena zărilor*).

[„FIINDCĂ NOI SÎNTEM...”]

Se publică în „Tîmpul”, nr. 34, 14 februarie 1878, p. 1. Editorial: *București, 13/25 februarie*¹. Se reproduce în „Telegraful român”, XXVI, nr. 21, 21 februarie 1878, p. 81–82.

Eminescu respinge cu o excelentă argumentație teza cu privire la granițele naturale, pusă în discuție de-o mare putere pe motiv că în baza ei „s-ar putea cucerii universul întreg”.

Imperiul austro-ungar pune în discuție problema formării de stat independente în jurul său, la care se referă „Gazeta St. Petersburg”, la întrevedere de la Reichstadt, în Boemia, dintre Franz Joseph și Alexandru II, din 26 iunie/8 iulie 1876 (OPERE, IX, 568--569). Imperiul austro-ungar și Imperiul țarist căzura de acord să nu admită, în cazul prăbușirii Imperiului otoman, formarea unui mare stat slav în Balcani. Imperiul țarist urma să revină la frontierele cu România dinainte de 1856².

„România liberă” recomandă editorialul cititorilor săi pentru „considerațiunii a căror greutate nu poate fi în nici un mod răsturnată de orice argumentațiune întemeiată pe adevăr și pe logică”³.

Extrasul din „Gazeta St. Petersburg” este preluat, desigur, prin intermediul presei germane sau franceze.

¹ Colecția „Timpului” de la Biblioteca Academiei R. S. România este incompletă; transcriem editorialul din colecția din Biblioteca Municipală din Piatra Neamț.

² Emil Diaconescu, *Acordul de la Reichstadt (1876) și Tratatul de la Budapesta (1877)*. București, Monitorul oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1943, p. 25--48, 68--69.

³ RL, II (1878), nr. 222, 15 febr., p. 1.

[„DE CÎTE ORI S-A FĂCUT ÎN PARLAMENTUL NOSTRU...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 35, 15 februarie 1878, p. 1--2. Al doilea editorial. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 225--228.

Convorbirile dintre lordul Derby și Șuvolov, ambasadorul rus la Londra, se desfășoară în două întâlniri. La 6 mai 1877 lordul Derby îi înmânează ambasadorului rus o notă precizându-i interesele engleze în Orient. Șuvolov pleacă la Petersburg și aduce răspunsul rus la 18 mai (nu știu de o întâlnire la 8 iulie, cum scrie Eminescu), în care se dau asigurări (menționate de poet în articolul său) și se subliniază și interesele Austro-Ungariei și, firește, ale Rusiei (cele menționate și în articolul de față)¹. Convorbirile ruso-engleze se încadrează într-o acțiune diplomatică mai largă, provocată de redeschiderea crizei orientale. În cadrul aceleiași sint și acordul de la Reichstadt (iulie 1876), convenția de la Budapesta (ianuarie 1877), tratativele anglo-austro-ungare pentru o comună punere de acord. Marile puteri căutau să-și asigure interesele pe seama popoarelor aflate sub slăpînirea sau suzeranitatea Porții otomane².

„România liberă” atrage atenția asupra articolului și subliniază că „Timpul” făcea „imputări aspre guvernului” pentru politica sa externă³.

Pentru generalul Nikolai Pavlovici Ignatiev, emisarul țarului Nicolae II, lumea începea, notează Eminescu ironic în 1812. „Ignatiev s-a manifestat în repetate rânduri -- scrie V. I. Lenin -- ca un demagog și un mincinos de cea mai crasă speță”⁴.

Un alt articol din acest număr, [„*Mai mare stupiditatea...*”], publicat în continuare și atribuit lui Eminescu (6, p. 229--233), nu-i aparține. Întîlnim aici expresii care îl recomandă ca autor pe Slavici („lipsească de bunul cumpăt”, „păstrat bunul cumpăt”, „cu desăvîrșire pacinică”), foarte activ în 1878.

¹ Serge Gorianow, *Le Bosphore et les Dardanelles. Étude historique sur la question des détroits. Préface de M. Gabriel Hanotaux*. Paris, Librairie Plon, 1910, p. 347--348.

² V. Cristian, *op. cit.*, p. 305--306.

³ RL, II (1878), nr. 223, 16 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁴ V. I. Lenin, *Opere complete, Vol. 5. Mai--decembrie 1901*. Ediția a doua. Editura politică, 1961, p. 43.

[„ÎN NUMĂRUL NOSTRU DE VINERI...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 39, 19 februarie 1878, p. 1--2. Editorialul: *București, 18 februarie/2 martie*. Este reprodus în „Telegraful român”, XXVI, nr. 23, 25 februarie 1878, p. 89--90. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, I, București, Cugetarea--Gorgescu Delafraș, 1941, p. 173--177.

Corespondența din București comentată de Eminescu, *La rétrocession de la Bessarabie. Bucharest, 14 février*, se publică în „Le Nord”, ziarul panslavist din Bruxelles, în 10/22 februarie 1878¹. Este semnată: X și adresată directorului ziarului din Belgia. „Timpul” reproduce corespondența în 17 februarie 1878, cu o scurtă prezentare introductivă. „Asupra reanexării Basarabiei «Le Nord» primește din București următoarea scrisoare, cu data de 14 februarie”. Transcrie corespondența:

„Domnule director,

S-a făcut mare zgomot cu chestiunea *strimtorilor*, care se considera ca aceea a cărei soluțiune va înfățișa cele mai multe greutăți. Mie mi se pare că peste puțin vor avea a se dezbate alte chestiuni, cari nu înfățișază nici mai puțin interes, nici mai mică greutate. Pe lângă *strimtori* vor ieși la lumină cererile grecilor, cretanilor și altor, și fiecare din aceste cereri va forma o *chestiune*, căci astfel este moda zilei a le numi. Va fi și chestiunea Basarabiei care nu va

intrizia a se ivi, mai ales după declarațiunea ministerului român. Și acest punct nu va fi unul din cei mai puțin luclici.

Ar fi însă foarte natural de a se înțelege în această privință și eu cred că o mică descriere prealabilă va putea lumina opiniunea publică.

În adevăr, de ce este vorba! De a se întoarce Rusiei un teritoriu pe care ea a fost silită a-l ceda în urma războiului din Crimeea. Nu-mi pare că România ar putea să piarză ceva în această afacere, fiindcă, fără îndoială, i se vor da despăgubiri mai mult decît de ajuns; s-a vorbit de Dobrogea cu un port foarte bun și bine cunoscut de marinarii grecești, acel de la Kiustenge. Deci, acel ce pierde din o parte pentru a cîștiga mai mult de cealaltă parte trebuie să mărturisească că foarte adevărat este sistemul lui Euler numit sistemul compensațiilor.

Cu toate acestea nu mă voi opri pentru a proba că România ar avea interes a da o parte din teritoriul ei în schimbul unei alte părți a teritoriului turcesc, și mă voi ocupa numai cu istoria acestui petec de pămînt, ce nu a fost smuls Rusiei prin puterea armelor, nici cucerit de România, dar pe care Rusia a trebuit să-l cedeze la sfîrșitul unui congres, pentru caviute de care voi vorbi mai apoi.

Basarabia a fost cucerită la o epocă măreață și de niște generali cu renume popular, Roumiantsof, Soumarof, de la o populațiune musulmană-tătărăscă care locuia sub corturi și pe care o ogîndește destul de bine în zilele noastre acei odioși cerechezi, urîți chiar de soldații regulari, după spusele ale însuși gazetelor turcești. Astfel cucerită dar de la acele populațiuni pe jumătate sălbatice, Basarabia din nici un punct de vedere n-a putut fi privită prin Tractatul de Paris ca restituită legitîmilor ei proprietari. Austria, cînd a înscris această clauză la sfîrșitul negociațiilor din 1856, avea scopul de a ridica o stavilă în contra unui vecin pe care îl credea primejdios și de a depărta cit s-ar putea pe acest vecin de fugă populațiunile slave, care formează o parte însemnată a acestui întreg eterogen ce se cheamă monarhia austriacă.

Astăzi starea lucrurilor s-a schimbat mult: Valahia, ruptînd Tratatul de Paris, s-a unit cu Moldova, și sub un Domn neafirmat a întemeiat un mare stat de al doilea ordin, care aspiră a deveni o națiune. Nu este acum vremea pentru a discuta principiul naționalităților și pentru a cerceta dacă România, care nu datorește ființa sa decît unei sfinșieri a tractatelor, are dreptate sau nu cînd se încearcă a atrage spre dînsa triburile împrăștiate împrejurul Dunării; însă este certal a se întreba cum ar înțelege România să păstreze aceea ce se cedase Moldovei.

Gîndiți-vă că nu este vorba aici de o chestiune sofistică, nici de vr-o panglicărie dialectică; cu totul dinpotrivă: Moldova, putere de cel de pe urmă rînd și de abia independentă, nu era băgată în seamă de Rusia și puțin îi păsa dacă avea în partea aceea o linie de hotar logică sau nu, serioasă sau nu. România, stat neafirmat, care aspiră a se preface în un regat, spre a deveni mai urziu o mare monarhie, coprinzînd toate țările de la Dunărea de Jos, nu poate fi tractată de Rusia pe același picior ca unîla sa mîmă. Este foarte rațional ca Rusia, după ce toți au rupt tractatul de la 1856, să nu fie singura care să îndure povara lui.

Unul din motivele invocate atunci de Austria, adică trebuința de a împiedica pe Rusia de a avea puțința unei acțiuni asupra plîtîrei Dunărei, este astăzi cu totul înlăturată prin funcționarea regulată a unei comisii arbitrale europene, care veghează asupra intereselor plîtîrei.

Deși poate nu este încă vremea acum de a provoca discuțiunea, totuși mi se pare [că] nu este fără folos de a arăta puncturile ei principale. Nu vorbesc aici din punctul de vedere al Rusiei, însă ministerul român, invocînd tractatul din 1856 ca cheazășitorul integrităței teritoriului României, nu-a adus aminte un oarecare cuvînt rostit în consiliul bătrînilor (*des anciens*) la Paris, unde la fiecare perioadă se zicea: „*Constituțiunea ați violat-o înșivă la 18 fructidor, la 22 floreal, la 30 prairial*”. Trebuie dar să ne hotărîm sau de a ne întoarce la temelia Tractatului de Paris, sau de a privi ca stîmse condițiunile ce mai există încă din acest nefericit tractat, al cărui singur rezultat a fost de a întreține în curs de 20 ani tulburări, onoruri, îngrijiri, bolire politică și de a grăbi căderea acelor pe cari era chemat a-i ocroti.

Trebuie să credem, cu toate aceste, că, în fața unei despăgubiri oferite de Rusia, români se vor grăbi a da un teritoriu nelusennător în schimbul unor foloase reale pe Marea Neagră și pe Dunăre. Știu prea bine că în acest moment domnesc friguri epidemice de neafirmare; însă aceste friguri sint de mai multe soiuri, între cari unul destul de uricios numit în popor: „nerecunoștința”, iar în politică: „neafirmarea inimii”.

Departa de mine este gîndul de a aplica aceasta la români; mă mărginesc numai a constata că ei se cam prea grăbesc a se folosi de libertatea de acțiune pe care au căpătat-o prin ajutorul Rusiei. Armatele române s-au purtat vitejește; prea bine!

Nu trebuie însă a uita că ele nu ar fi putut face nimic singure, și că Rusia a fost totdeauna cauza hotărîtoare a tot bunului de care se bucură astăzi foștii vasali ai Turciei”².

Correspondentul ziarului panslavist introducea în discuția privind retrocedarea celor trei județe din sudul Basarabiei argumente infirmate de stările reale de lucruri. Prezentarea lor ca un țînut pustiu, străbătut de triburi rătăcitoare, nu avea nici o bază documentară. Nu se puteau aduce argumente nici în sprijinul opiniei după care România constituia o amenințare pentru Imperiul țarist. Poetul revine asupra corespondenței citeva zile mai tîrziu (*v. supra*, p. 49--51):

„Telegraful român” însoțește articolul cu o notă introductivă elogioasă în care arată că argumentele ziarului-panslavist sint „înfrînte”. „România liberă” scrie că „Timpul” discuta corespondența „cu multă fărîc de argumente și logică înaltă”³. Articolul este remarcant și de „Dorobanțul”⁴ și probabil și de alte ziare.

¹ LNO, XXIV (1878), nr. 53, /10/22 febr., p. 3.

² T, III (1878), n. 37, 17 febr., p. 1.

³ RL, II (1878), nr. 227, 21 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁴ DOR, I (1878), nr. 94, 19 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

Se publică în „Timpul”, III, nr. 40, 21 februarie 1878, p. 1—2. Al doilea editorial. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, I, București, Cugelarea—Georgescu Delafras, 1941, p. 180—183.

Petiția de la Iași este întocmită de Grigore M. Ghica în 1871 și semnată de mai multe personalități din capitala Moldovei. Documentul prezenta stăruile de lucruri din țară și insista asupra lipsei de dreptate, amestecului unor oameni politici în afaceri care aduceau prejudicii statului, denunța crimele nepedepsite potrivit cu gravitatea lor și promovarea în funcții a unor oameni care participaseră la detronarea lui Al. I. Cuza. Documentul propunea modificarea Constituției cu privire la legea electorală. Maiorescu caracterizează *Petiția* ca fiind scrisă „în stil lapidar, strins legal în idei, enunțată în exprimarea lor” (28, p. 48). Documentul este prezentat guvernului lui Lascăr Catargiu, care îl depune în arhiva Parlamentului, fără ca să fie citit în Corpurile Legiuitoare (28, p. 64).

Oamenii politici liberali atribuie Partidului conservator, pe nedrept, acest document și-l invocă des în atacurile împotriva conservatorilor. Poziția lui Eminescu față de *Petiția* de la Iași se înscrie în acest context social politic.

Domnitorul nu avea intenția să abdice, cum se desprinde din documente. Nu este însă mai puțin adevărat că cererea Rusiei îl punea într-o situație foarte dificilă. Îi declara generalului Ignatiev în 19/31 ianuarie 1878: „Am sperat că atitudinea mea în cursul războiului m-a scutit de-o astfel de umilire; supușii mei nu-mi vor ierta niciodată că i-am dus în acest război pentru a ajunge la un rezultat atât de dureros care calcă Constituția pe care am depus jurământ și violează convențiunea încheiată cu Rusia”¹. În același sens îi scria țarului la 22 ianuarie/3 februarie 1878 și împăratului Germaniei la 28 ianuarie/9 februarie 1878. „Îndrăznesc și nădăjduiesc că M. V. nu-mi va refuza sprijinul său călduros în acest moment critic — îi scrie lui Wilhelm I — ; căci nu pot să ascund M. V. că surescitarea prinită de pretențiunea Rusiei a atins un grad mare și că numai cu greu pot reține spiritele înfierbintate să nu se dedea la manifestațiuni și acte violente. Au și început să impute guvernului de a nu fi cerut din nou Rusiei, cind cu trecerea Dunărei, a ne garanta integritatea teritoriului nostru. Mi se părea atunci mai cavaleresc a intra în acțiune fără condițiuni și a nu mă folosi de momentul cind norocul era de favorabil armatelor ruse, ca să Mă dedau la un asemenea tirg”².

Îi scrie și lui Anton de Hohenzollern în 9/21 februarie 1878. „Cestia Basarabiei a produs aici o excitație foarte puternică; trebuie să evităm însă în protestele noastre tot ce ar putea ofensa pe Rusia. Cu toate acestea nu M-am putut reținea să nu-i spun lui Ignatiev că intențiunea Rusiei de-a lua aliatului său o bucată din țara sa trebuie să-Mi pară stranie, și că compensația pusă în perspectivă face puțină impresiune asupra Mea; independența ne-am ciștigat-o cu sîngele nostru și deci ne-o datorim numai nouă”³. Domnitorul Carol nu se arată deloc optimist. „În privința chestii noastre nu cred că ne putem face iluziuni. Rusia ne va lua, cu asentimentul tacit al Europei, cele trei județe basarabene; Eu însă voi încerca înainte de aceea toate mijloacele mai ales pe lângă împăratul Alexandru, care nu și-a spus încă ultimul cuvînt în această afacere. La Petersburg sînt iritați contra noastră, fiindcă acolo nu s-au așteptat la o rezistență așa de energetică din partea României”⁴.

Un articol din acest număr, *Ateneul*, inclus în edițiile anterioare (8, p. 114—116) îi aparține lui I. Slavici și se tipărește în edițiile prozatorului⁵. Nu-i aparțin poezului nici cele două notițe, *Teatrul italian* și „*Convorbiri literare*”, publicate în „Timpul” în 19 februarie 1878⁶ și atribuite, de asemenea, poezului (9, p. 92—93). Prima din ele aparține lui I. L. Caragiale⁶, a doua lui I. Slavici și este un răspuns, după toate probabilitățile, la obiecțiile lui I. Negruzzi, potrivit cărora „Timpul” nu făcea suficientă publicitate activității Junimii ieșene (72, p. 223).

¹ Nicolae Ciachir, *Războiul pentru independența României în comerțul european (1875—1878)*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1977, p. 230.

² Regele Carol I al României, *Cuvîntări și scrisori. II. 1875—1886*. București, Inst. de Arte Grafice Carol Gôbl, 1909, p. 186.

³ *Idem*, p. 188—189.

⁴ Ioan Slavici, *Opere X. Studii și articole literare și culturale*. Text alea și stabilit C. Mohanu. Note și indici D. Vatamaniuc. București, Editura Minerva, 1981, p. 129—131, 856.

⁵ T, III (1878), nr. 39, 19 febr., p. 3.

⁶ I. L. Caragiale, *Opere V. Articole politice și cronici dramatice*. Ediție îngrijită de Șerban Cioculescu. București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1938, p. 468; *Opere A. Publicistica*. Ediție critică de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin. Cu o introducere de Silviu Iosifescu. [București], Editura pentru Literatură, 1965, p. 140.

[„VENIM ÎNCĂ O DATĂ ASUPRA SCRISORII...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 41, 22 februarie 1878, p. 1. Editorial: *București, 20 februarie/4 martie*. Este reprodus în „Telegraful român”, XXVI, nr. 26, 4 martie 1878, p. 101—102. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, I, București, Cugelarea—Georgescu Delafras, 1941, p. 177—180.

Eminescu întocmește o schiță, pe bază de documente istorice, cu privire la unitatea statală a Moldovei înainte de 1812. Poezia pune în lumină contradicțiile dintre tezele din corespondența din București (v. *supra*, p. 481—482) și

consemnarea evenimentelor în documente. Asupra acestei probleme insistă și „Telegraful român” în prezentarea introductivă cu care însoțește reproducerea articolului în foaia sibiană.

„România liberă”¹ și „Dorobanțul”² remarcă informația istorică.

Ghillebert de Lannoy (1386—1462) este autorul unor descrieri de călătorie, *Voyages et ambassades*, în care relatează și despre trecerea sa prin Basarabia în drum spre Constantinopol³. Joachim Lelwel (1786—1861) este cunoscut ca istoric și editor de documente istorice. Eminescu trimite la cartea sa, *Géographie du Moyen Age*, pentru harta lui Jacob Essler și Georgiu Ubelin, din 1513⁴. Călătoria ierodiaconului Zosima prin Basarabia în 1420 este prezentată de I. Saharoff în cartea sa, *Сказание псковоро на пога* tipărită la Petersburg în 1849. Poetul preia toată informația privind izvoarele străine și cea din documentele interne din lucrarea lui B.P. Hasdeu, *Arhiva istorică a României*.⁵ Aceste mărturii istorice le va utiliza și în studiul *Basarabia* și sînt invocate și de I. Alecsandri în polemica sa.

¹ RL, II (1878), nr. 229, 23 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² DOR, I (1878), nr. 97, 22 febr., p. 4 (*Revista ziarelor*).

³ *Œuvres de Ghillebert de Lannoy, voyageur, diplomate et moraliste*. Recueillis et publiés par Ch. Potvin. Avec des notes géographiques et une carte par J.-C. Houzeau. Louvain, Imprimerie de P. et J. Lefevre, 1878, p. 58—61; Joachim Lelwel, *Guillebert de Lannoy et ses voyages en 1413, 1414 et 1421*. Commentés en français et en polonais. Bruxelles, A. Vandale, Éditeur, 1844, p. 72—75; Alexandru Sadi-Ionescu, [*Bibliografia călătoriilor străine în ținuturile românești*. București, fără editură și an], p. 18—22; Emil Diaconescu, *Călători străini în Țările Române. — Guillebert de Lannoy*. Iași, Institutul de Arte Grafice „Brawo”, 1940, p. 13—17; *Călători străini despre Țările Române*. Vol. I. Volum îngrijit de Maria Holban, București, Editura Științifică, 1968, p. 45—52.

⁴ Joachim Lelwel, *Géographie du Moyen Age*, II. Bruxelles, Chez V. et J. Pilliet, Libraires, Succes de P.-J. Voglet, 1852, p. 157—160. Prezentare a hărții lui Essler și Ubelin din 1513. Harta a fost sustrasă din ediția din Biblioteca Academiei Române. Este reprodusă de Marin Popescu-Spineni, *România în istoria cartografiei pînă la 1600*, II. București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1938. Harta nr. 38.

⁵ *Arhiva istorică a României*. Tomul 1. — Partea I. București, Imprimeria Statului, 1864—1865, p. 102—104, 116, 129—132, 178—179; Tomul II. București, Imprimeria Statului, 1865, p. 49.

[„ARGUMENTUL DE CĂPETENIE...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 47, 1 martie 1878, p. 1—2. Editorial: București, 28 februarie/12 martie.

Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 238—239.

Eminescu răspunde la atacurile ziarelor „Le Nord” și „Viedomosti” împotriva României. Ziarul din urmă scria că Imperiul țarist ar „putea s-o sfărîme dacă ar voi”.¹

Intrarea Moldovei sub suzeranitatea Porții Otomane (Eminescu îi spune „protecție”) are loc definitiv după 1538. Poetul face o limpede distincție între „stăpînire” otomană și „protecție” otomană, așa după cum face între „posesiune” și „proprietate”.

Între-adevăr, pentru Bucovina, Austria a cumpărat în 1775 pe Reis Effendi, Costache Moruzzi (dragomanul Porții), Tahir Aga (comisarul turc însărcinat cu marcarea frontierei), pe Iacovachi Rizo (capuchehaia domnului Moldovei la Constantinopol) ș.a. Generalul rus la care se referă Eminescu este Rumianțev, care se afla cu trupele sale în Moldova, dar n-a schițat nici un gest de împotrivire la anexarea Bucovinei, cu toate cererile boierilor divanului și ale domnului Moldovei Grigore Ghica.²

Karl Marx susține că Turcia nu era în drept să transfere teritoriile care nu-i aparțineau. „Turcia nu putea ceda — scrie Karl Marx — [ceea ce nu-i aparținea] pentru că ea este numai suzerană a țărilor române. Poarta singură a recunoscut acest lucru cînd, la Carlovitz, presată de polonezi să le cedeze Principatele moldo-valache, ea a răspuns că nu avea dreptul de-a face vreo cesiune teritorială, deoarece capitulațiunile nu-i conferă decît un drept de suzeranitate.”³ În aprecierea poziției țării noastre în raporturile cu Imperiul otoman Eminescu se întâlnea cu Karl Marx, fără să cunoască opinia întemeietorului socialismului științific.

„România liberă” scrie că „Timpul” purta discuția pe terenul „drept și istorice”.⁴ Asupra acestui aspect insistă și „Dorobanțul” în prezentarea presei românești.⁵

Editorialul reprezintă o schiță a studiului *Basarabia*, pe care îl pregătea, cum anunță, pentru cotidianul bucureștean.

¹ T, III (1878), nr. 41, 22 febr., p. 1. „Ziarul rusesc «Viedomosti»...”.

² Veniamin Ciobanu, *Jurnal ieșean la sfîrșit de veac*. Editura Junimea, Iași, 1980; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul român unitar*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 190.

³ K. Marx, *Însemnări despre români* (Manuscrise inedite). Publicate de acad. A. Oțetea și S. Schwann, București. Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 89, 167.

⁴ RL, II (1878), nr. 235, 2 mart., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁵ DOR, I (1878), nr. 104, 1 mart., p. 4 (*Revista ziarelor*).

UN RĂSPUNS RUSESC

Se publică în „Timpul”, III, nr. 48, 2 martie 1878, p. 2. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, I, București, Cugetarea — Georgescu Delafras, 1941, p. 217–218.

Comentarii introductive la scrisoarea deschisă semnată *Un rus* și publicată în „Le Nord” în 22 februarie/6 martie 1878¹. Eminescu o reproduce integral², cum face și „Presa”³, iar „Telegraful” se mărginește să atragă atenția asupra ei⁴.

Persoana care semna *Un rus* răspunde scrisorii lui I. Alecsandri, *Înălțimii Sale Principelui Gortschakoff, mare cancelar al Rusiei*, publicată în „Timpul” în 2 februarie 1878⁵. Este reprodusă în „Telegraful român” câteva zile mai târziu⁶. I. Alecsandri întocmește o replică, *Bucharest le 8/20 mars 1878*, pe care o publică în „Le Constitutionnel” în 12 martie 1878⁷, de unde este reprodusă în „Le Nord” în 16/28 martie 1878⁸. Scrisoarea este reprodusă în traducere, *Correspondentului „Nordului”, semnat Un rus*, în „Presa” în 15 martie 1878⁹.

„Publicăm cu multă plăcere — se arată în prezentarea introductivă — următorul răspuns ce domnul locotenent colonel Ioan Alecsandri a făcut correspondentului ziarului «Le Nord» din Bruxelles, în privirea scrisoarei relative la chestiunea Basarabiei.

Răspunsul în limba franceză l-a publicat domnul I. Alecsandri în jurnalul nostru francez «Le Constitutionnel» de duminică. Noi publicăm o traducțiune îngrijită și exactă.

Recomandăm tutulor citirea acestui răspuns al domnului Alecsandri. Putem zice că el este demn de scrisoarea, foarte importantă, a correspondentului rus din „Le Nord”. Este însemnat prin greutatea și seriozitatea ideilor ce conține, precum și prin forma aleasă a stilului. Este un adevărat act diplomatic. Aceste calități fac să reiasă cu atât mai mult dreptatea cauzei ce susține domnul Alecsandri.”

Din „Presa”, scrisoarea este reprodusă în „Timpul” în 17 și 18 martie 1878¹⁰, cu o prezentare introductivă.

„Publicăm, în traducțiunea «Presei», următorul răspuns, ce domnul locotenent-colonel Ioan Alecsandri a făcut correspondentului ziarului «Le Nord» din Bruxela, în privința scrisoarei relative la chestiunea Basarabiei.

Răspunsul în limba franceză l-a publicat d. I. Alecsandri în jurnalul francez «Le Constitutionnel» de duminică trecută.”

Prezentarea introductivă nu face aprecieri asupra conținutului scrisorii lui I. Alecsandri și se mărginește să indice numai datele bibliografice.

Transcriem cele trei scrisori deschise, pentru mai buna înțelegere a problemelor în discuție.

„Primiți de la d. locotenent colonel Alecsandri următoarea scrisoare deschisă :

Înălțimii Sale Principelui Gortschakoff
mare cancelar al Rusiei

București, 26 ian. (7 fev.)

Principe,

Două sentimente opuse au însemnat în mod nestrămutat natura raporturilor cari au existat între puternica împărăție a Rusiei și modesta noastră țară. N-am uitat niciodată că glorioșilor străbuni ai împăratului Alexandru II le simțem datori în mare parte cu eliberarea noastră de sub dominațiunea otomană și recunoștința noastră ar fi neșchimbabilă dacă anul 1812 n-ar fi lăsat în aducerile noastre aminte colțul unei neliniști, care, reînnoindu-se la fiecare război întreprins contra Turciei, turbură astăzi mai mult decât totdeauna siguranța noastră națională.

Facea care va pune capăt războiului actual are să tragă după sine pentru noi pierderea Basarabiei.

Temerea noastră nu va rămânea nebăgată în seamă de către Înălțimea Voastră dacă veți binevoi a observa că repetarea dezmembrării României are a se săvârși aproape în ajunul fericitei zile în care, mulțumită concursului tutulor puterilor mari, unitatea noastră națională a putut începe opera sa și statul nostru s-au putut constitui, adăogindu-i-se un teritoriu ce ni se înapoiasă.

Supunându-ne astăzi dislocațiunii ce ne amenință, vom avea, Principe, durerea adincă de a vedea compromisă de la început opera unității noastre naționale și vom pierde astfel toată credința în viitorul individualității noastre ca stat.

Motivele ce împing pe guvernul rusesc să reclame retrocesiunea Basarabiei sînt desigur vrednice de tot respectul nostru. Înțelegem într-adevăr că nu este indiferent pentru Rusia de a nu reposeda gurile Dunării și că vrea să-și păstreze pentru eventualități viitoare o cale în Orient, fără concursul teritoriului nostru sau a modestelor noastre puteri militare și prin urmare fără ca să mai intervie angajamente diplomatice cari ar naște, ca în momentul de față, gentății internaționale. Aducem mai cu seamă omagiul nostru adine sentimentului înalt care face pe Maiestatea Sa să voiască a șterge din analele Augustei Sale Case pînă și amintirea unicei dezmembrări ce a suferit-o Împărăția.

Dar respectul nostru, Principe, nu va putea înăduși în noi sentimentul intereselor noastre celor mai vitale și, din cauza chiar a înaltei prevederi ce voiesc să îmbrățișeze retrocesiunea Basarabiei, noi la cîndul nostru avem datoria — Înălțimea Voastră să ne dea voie a l-o spune aceasta în mod loial — să ne îngrădim în contra unei schimbări, din nefericire posibile, în sentimentele personale ce le are împăratul și Rusia în privirea noastră și să dorim prin urmare de a rămîne stăpîni pe gurile Dunării și să invocăm — ivindu-se cazul — ajutor contra agresiunii Rusiei.

Teritoriul ce ni s-a dat îndăcît la 1856 are în sine însuși — economic vorbind — o importanță numai relativă; strategie însă are în ochii noștri o importanță foarte mare, căci tocmai din cauza gurilor Dunării el constituie o frontieră

din cele mai apreciable între cele două state, mai cu seamă dacă libertatea pentru toate puterile de a se folosi de străinilor ne lasă facultatea unui ajutor pentru ora supremă în care Rusia ar pune în pericol existența noastră.

Istoria alianțelor, Principe, este totodată istoria celor mai crunte desfaceri a chiar amicitiei celor pe cari ele pretindeau a le perpetua între națiuni. Această experiență tristă ne spune îndestul că România e prea slabă pentru a pretinde să trăiască altfel decât veghind și protegiată.

Sentimentele personale ale Majestății Sale în privirea noastră ne sînt cunoscute și lealitatea angajamentelor Sale au fost parura mai presus de orice bănuială, însă rațiunea de stat, Principe, este cîteodată mai presus de voința împăraților și viața omenească are margini. Ilustrul istoric al Consulatului și al Imperiului amintește o convorbire interesantă între țarul Alexandru și împăratul Francisc la Congresul de Viena și care se rezumă în următoarele cuvinte :

„Alexandru, răspunzînd aliatului său că cunoscuta și încercata lealitate a caracterului său ar trebui totuși să reasigure poporul austriac, -- Da -- răspunse împăratul Francisc -- lealitatea principilor este desigur o garanție, însă un bun hotar plătește și mai mult”.

Ne veți permite dar, Principe, nouă, cari sîntem atît de slabi, a urma față cu Rusia, care este atît de puternică, înaltul învîșnîmînt pe care l-am amintit și de a ruga pe Înălțimea Voastră să binevoiți de a mai examina dacă din punctul de vedere reciproc al intereselor de stat cauza noastră nu trebuie să triumfe asupra cauzei pe care guvernul imperial voiește a face să prevădeze astăzi. Almintrelea pe ce cale guvernul imperial ar voi oare să pue în executare acest straniu proiect de retrocesiune a Basarabiei?

Nu există decît două căi. Tratatul de pace care va interveni între Rusia și Turcia ar stipula că acea retrocesiune se va face direct de către această din urmă putere, prin urmare în disprețul dreptului și al consentimentului nostru și fără nici o adeziune din partea puterilor semnatare împreună cu Rusia și cu Înalta Poartă ale Tratatului de Paris, în virtutea căruia am reintrat în posesiunea unei părți a Basarabiei. Cu toate astea Înălțimea Voastră va binevoi a băga de seamă că o stipulațiune de felul acesta ar implica în mod fatal cumcă, înaintea războiului și în momentul chiar a semnării păcii, noi nu am fi încetat de a face parte integrantă din Imperiul otoman. Într-un asemenea caz, cutezăm a Vă întreba cu cine baronul Stuart, lucrînd în numele guvernului Imperial, au încheiat convenția din 4 (16) aprilie? Fără-ndoială cu niște rebeli, precum Înalta Poartă nu au încetat de a ne califica în notele sale circulare către agenții săi din străinătate. Și acesta este fără-ndoială — Înălțimea Voastră să ne permită a i-o zice — motivul secret pentru care guvernul imperial s-a abținut de a recunoaște chiar în ziua de 30 august, a căruia amintire Maiestatea Sa a binevoit a o perpetua prin Înalta Sa bunăvoință, independența noastră atît de scump plătită de soldații noștri dinaintea Plevnei. Oricum, de această calificațiune de rebeli nu am fost scutiți deloc în străinătate și desigur că o vom fi meritat-o dacă guvernul imperial consimte a confirma că ea este nimerit aplicată primînd din minile suzeranului un teritoriu care din voința Europei a fost una din odorele coroanei suveranului nostru. Încheiat de un vasal în rebeliune contra suzeranului său, pactul din 4 (16) aprilie ar deveni din parte-ne un act de felonie de care de acum înainte în zadar ne-am încerca de a ne lepăda. Este de temut că, astfel interpretat, el să nu fie încă mai sever pus în sarcina conștiinței noastre ca învinovățire, căci lumea se va-ncerca a vedea într-insul un trist exemplu de urmat de către cutare provincie aparținînd cultărei împărăției și care prin mijlocul unui ajutor de dinafară ar căuta a rumpe legăturile ce le unesc cu acele împărății.

A doua cale de urmat ar consta în încheierea unui tractat pe care am avea onoarea a-l semna împreună cu Rusia. Am renunța astfel de bunăvoie la posesiunea unui pămînt pe care împrejurările istorice ni l-au făcut mai scump decît pe oricare altul.

Astfel de sacrificii, Înălțime, nu se impun decît prin compensațiuni echivalente sau prin violență. Unii cred a putea afirma că negocierile pentru retrocedarea Basarabiei sînt anterioare semnării convențiunii din 4 (16) aprilie, ei merg pînă a pretinde că darea acestei provincii ar fi deja făgăduită guvernului imperial.

Demnitatea noastră nu ne permite să credem că miniștrii noștri să fi uitat pînă într-atita datoriile lor. În politică neprevăderea poate fi cîteodată vecină cu incapacitatea — dar un guvern nu poate fi niciodată bătut de sperjur. Neprevăderea ar fi aci cu atît mai învederată cu cît Rusia n-avea, drept vorbind, nici o compensațiune echivalentă să ne dea pentru un sacrificiu atît de mare.

Este destul de a numi Dobrogea, teritoriul Vidinului sau oricare altă parte din Bulgaria pentru a dovedi desercțiunea și am putea zice bătăia de joc a despăgubirii ce ni s-ar oferi.

Fiecare înțelege cum contele de Cavour a schimbat cu împăratul Napoleon III Savoia pentru regatul Lombardiei, Emilia, Toscana și pentru înălțarea unității italiene, ale cărui temelii acest mare suveran le-nălțase cu sîngele soldaților săi.

Savoia era franceză, achizițiunile mari și nouă făcute de micul regat al Piemontului erau esențial italiene; în fine coborîtorul contelui Humbert I de Savoia au devenit de acum înainte rege al Italiei. Cu toate acestea cuvîntul trădare i-au fost aplicat pînă și acestui ilustru om de stat.

Memoria sa e de almintrelea atinsă astăzi prin asemănarea pe care o seamă de oameni cutează a o stabili între opera lui imensă și trista lor aventură.

Nu ni se cuvîne, Înălțime, de-a presimți aici atitudinea Europei față cu acest schimb de provincii, care ar atinge teritorial starea existentă a mercurilor din Orient.

Dar e permis de-a ne preocupa de sentimentul ei, de vreme ce, cooperînd de bunăvoie la un asemenea schimb și lasînd astfel un teritoriu care pe noi nu ne-a costat nici un sacrificiu, noi înșine am atenta asupra pactului european care au garantat existența noastră. Cineva se poate întreba -- și nu fără oarecare cuvînt -- dacă e absolut permis unui

minor de a se elibera de o tutelă atât de părintească ca aceea a Europei întregi și de a compromite prin prodigalitățile sale sau prin neînțelepciune politică un patrimoniu din care Tratatul de Paris a judecat de cuviință și oportun de a face una din bazele păcii în Orient.

Deja prin participarea noastră la război, România s-ar fi espus observațiilor celor mai severe din partea cabinetelor dacă Europa n-ar fi crezut că trebuie să rămie nepăsătoare dinaintea unui conflict a cărui colț ea l-au văzut ivindu-se cu ochii ei proprii la conferențele de la Constantinopol. Blindețea acestui tratament față cu noi poate că și-au avut izvorul în aceleași considerații cari au lăsat și Rusiei întreaga libertate în mișcările sale în contra Turciei.

În toate cazurile pretinsele provocațiuni ale Porții și necesitatea pentru România de a scăpa de ruină, aruncându-se în luptă, care sub condeul sleit al miniștrilor noștri devin cauzele hotărtoare a intrării noastre în campanie, n-au putut amăgi cabinetele și mai puțin pe Înălțimea Voastră, care, relativ la mișcările noastre, sînteți atât de bine informat asupra originilor reale ale întreprinderii noastre.

Deci, dacă Europa a rămas pasivă față cu fantaziile noastre războinice, e învederat că nu va ști să admită ca să mai dăm de bunăvoie o a doua lovitură edificiului destinat a scuti propria noastră existență și de a prezerva în acelaș timp liniștea Europei în contra repetării unor convulsii ca acelea a căror martură este acum.

Precum vedeți, Principe, retrocesiunea voluntară a Basarabiei ar trage după sine pentru noi atât o dezmembrare lipsită de orice compensație acceptabilă, pe cît și punerea în pericol a unității noastre naționale și în fine dezafecțiunea Europei, cu retragerea garanțiilor pe care se întemeiază de douăzeci de ani existența noastră ca stat.

Scăzută în teritoriul ei, izolată de Europa occidentală și lăsată în voia sorților mișcării care va agita viitoarele state din Orient, țara noastră s-ar vedea aruncată în strania necesitate de a solicita protecția exclusivă și reînnoită a Rusiei și de-a dezminți astfel singură atât aspirațiunile sale inofensive, însă legitime, precum și prevederile Europei, care au consacrat dreptatea și utilitatea acelor aspirațiuni prin Tratatul de Paris.

Toate aceste considerații n-au putut să scape privirii și inteligenței înalte a Înălțimei Voastre și, dacă ați stărunit a le opune conveniențele Rusiei, ați făcut fără îndoială fiind mai multă seamă de acestea decît de cele dintîi și oți avut puterea de a amuți în Înălțimea Voastră orice sentiment de bunăvoință în privirea noastră și mai cu seamă geniul de a face să triumfe rațiunea de stat în sufletul atât de mare și de generos al împăratului.

Într-o situație atât de critică pentru țara noastră, lăsați-ne să facem un ultim apel la pătrunderea, la sentimentul de dreptate a Înălțimei Voastre.

Rusia lui Alexandru al II-lea e prea puternică pentru a face din retrocesiunea Basarabiei un punct de onoare care ar deveni pentru România o lovitură de moarte.

Ca teritoriu e o simplă foaie căzută din arborel gigantic ce acoperă un continent.

Pentru noi însă acest teritoriu e patrie și binevoști a recunoaște, Principe, că această patrie, regăsită odată fără de cea mai mică osteneală, am răscumpărat-o azi îndestul cu singele nostru.

A o lua de la noi pe calea compensațiunei ne pare un lucru inadmisibil în toate cazurile și credem a o fi demonstrat aceasta. Altminteri Excelența Voastră ați făcut înșivă retrocedarea de bunăvoie a Basarabiei peste puțință: Excelența Voastră ne-ați oferit ruble! Aceasta va să zică a merge cam departe cu disprețul genului uman. Fără îndoială veți fi uitat, Înălțime, că împăratul a onorat pieptul suveranului nostru și piepturile soldaților noștri cu cele mai nobile cruce ale Sale.

Nu vă rămie, Principe, decît sila pentru a relua de la noi ceea ce am recucerit.

O veți întrebuința contra aliaților voștri?

Se poate admite ca un general galic să fi aruncat străbunilor noștri neînduplecatul „Vae victis!” însă aceasta s-a petrecut între biruitori și biruit și sînt de atunci 23 de secole.

Noi sîntem creștini, Principe, avem aceeași lege ca poporul rusec, am luptat împreună pentru aceeași credință; noi sîntem aliații voștri!

Acest din urmă cuvînt face orișice violență contra noastră peste puțință. Înaltul spirit al Excelenței Voastre nu va voi ca spusa „vai de învinși” să fie agravată prin cea de „vai de aliați”.

Alexandru al II și națiunea rusească nu vor permite-o niciodată.

Primiți vă rog, Înălțime, expresiunea sentimentelor mele celor mai respectoase.

Locotenent-colonel *Alexandri*,
Fost agent diplomatic al României
la Paris și la Londra”.

Aceste premise, lăsăm să urmeze răspunsul cititorului rus:

„*Domnului Alexandri.*

Domnule,

Ești poet, un poet eminent și patriot. Te fericesc pe d-ta și țara d-tale. Eu sînt om politic. Politica și poezia sînt două ramuri egale ale vieții sociale, însă paralele, cari nu se vor confunda. Dați-mi voie ca, pentru a răspunde la scrisoarea elocentă și călduroasă ce ați publicat-o la adresa principelui Gorceiacoș, eu să rămîn pe terenul ce-mi este familiar, pe acela al politicii practice. Nu e dat decît vulturilor să plutească în aer.

Voi lăsa la o parte, dacă binevoști, marile idei ale naționalităților, cari se țin mai mult de regiunea sentimentului decît de aceea a politicii și cari vă inspiră accente elocente și entuziaste. Se poate că va veni o zi în care popoarele de

aceeași limbă să se împreune toate în state compacte și omogene. În aceea zi Rusia nu va avea deloc a se pluge, pentru că numărul popoarelor de aceeași rasă i-ar asigura în aceea lume din nou constituită o situațiune respectabilă. Cu toate acestea, binevoii și lua seama la singularitatea logicei omenești. Îndată ce Rusia arată cea mai mică simpatie pentru popoarele conșingene, toți strigă „panslavism” și cheamă lumea spre apărare contra acestei fantasmie. Dar când Italia și Germania au realizat unitatea lor națională, trecind peste corpul altor tratate, și când astăzi România, răzimată de aceleași strălucite exemple, invoacă același principiu al unității de rasă, atunci se găsește că lucrul e foarte natural. Există într-adevăr o școală istorică care protestă contra acestor farmece etnografice. Ea susține că geografia a însemnat cadrul fix în care popoarele au sfințit a-și lua partea lor imutabilă în mijlocul migrațiunilor evului mediu; că istoria n-a făcut decît să consfințească statul de posesiune normală a deosebitelor popoare și că, în fine, acolo unde geografia, netrăgînd decît frontiere nesigure, a lăsat să subsiste populațiuni mixte, trebuie a se vedea un efect al marilor legi morale ce stăpînesc omenirea și cari vor ca între rasele deosebite din cari ea se compune să subsiste o legătură de tranziție, care să le apropie în loc de a le dezbină și să le împingă a se uni într-o zi pe calea unei civilizațiuni comune. Dar părăsesc acest vast subiect, care e mai mult de domeniul filozofiei sau al poeziei.

Revin iarăși pe terenul politicei practice, în marginile căreia vă cer permisiunea de a restrînge discuția.

Iată ce găsesse de drept și în faptă: — Rusia a cucerit toate provinciile sale de la amiază de la turci și de la tătari. Basarabia este din numărul acelor provincii. Această lucrare a costat-o două veacuri de lupte sîngeroase și fiecare pas ce l-a implinit în această cale e însemnat prin biruințe scump cumpărate, a căror nume glorioase sînt înscrise în analele sale și fac parte din zestrea sa națională. Kagul, Ismail etc. figurează asemenea cu strălucire printre aceste nume. Nu veți găsi că e rău ca să le și înmă. Dacă a fost vreodată cuceriri legitime apoi desigur sînt legitime acelea ale unei mari națiuni, oprite în dezvoltarea sa rațională prin bariere ostile și silindu-se de a le răsturna pentru a-și ajunge frontierele sale naturale. Nu e un singur stat mare în Europa care să fie format altfel. Dar, urmărind această țintă istorică, Rusia n-a uitat rasele conșingene sau coreligionare puse sub dominațiunea inamicului comun al creștinătății.

Nu voi să mă arunc în sentiment, pentru că-l releg în domeniul poeziei. Constat numai simplu că-n luptele sale cu Turcia Rusia a găsit sentimentele sale în aceeași parte în care-i erau interesele. Islamul era adversarul comun. Pentru a-l slăbi, era o bună politică de a-l lovi la el însuși, venind în ajutorul raselor creștine cari aspirau să scuture jugul lui. Asta nu probează decît un lucru: strînsa solidaritate care unește pe Rusia cu Orientul creștin, solidaritate care s-a manifestat cu tărie în cursul celor două veacuri și care subsistă încă, deși e prea des nerecunoscută de acei care-i datoresc existența lor neatrnată. Oricum ar fi, e sigur că fiecare din luptele susținute de Rusia contra Turciei a fost însemnată prin avantaje cucerite cu vîrfurile săbiei în folosul raselor creștine ale Orientului. Niciodată nu i-a fost dat Rusiei de a sfinții pe deplin această operă emancipătoare. Totdeauna ea a trebuit să se oprească înaintea intervențiunilor geloase ale Europei, a celei Europe spre care se îndreptează astăzi privirile mai multor popoare din Orient. Cu toate acestea, aceste popoare au cîștigat foarte mult din biruințele Rusiei și e natural ca tocmai naționalitățile cele mai învecinate să li secerat cele dinții fructele puternicei sale protecțiuni. România, înainte de toate, li datorește existența sa.

Fără Rusia ea ar fi încă astăzi despărțită în două provincii sub dominațiunea „directă” a Turciei, zdrobită sub administrațiunea turcească, ce se rezima pe fortificațiile turcești.

Nu voi să pronunț cuvîntul recunoștință. E un sentiment ce n-are trecere în politică. Poate că ar fi mai propriu ca d-voastră să-l invocați, pentru că nimic nu se potrivește mai bine cu elanurile poetice.

Dar să trecem înainte și să nu ieșim din drept și din interes. Mai cu seamă pentru că acestea sînt, de nu mă înșel, cele două faruri ce luminează drumul oămenilor d-voastră de stat. Ei ne-au dovedit-o aceasta cînd, abia ajunși la autonomia completă ce le au fost asigurat-o armele Rusiei, n-au ezitat a se oferi puterilor occidentale ca avangardă a Europei contra Rusiei, cu scopul de a dobîndi sprijinul cabinetelor în favoarea uniunii lor într-un stat. Aceste pretinse alibiități politice erau atunci la moda zilei. Napoleon III era modelul și făcuse școală. Nu voi cerceta unde l-au condus pe dînsul, nici ce consecuențe au avut pentru Austria capetele de operă a desterității contelui de Buol. Cu toate acestea s-ar putea face reflecțiuni utile și miniștrii d-voastră ar putea să tragă folos din ele. Dar ne-ar duce prea departe.

Statu-quo teritorial cîștigat de Rusia a fost modificat la 1856, nu în puterea unei cuceriri. Acest pelec de teritoriu basarabean, ce i-a fost răpit, nu era în cestiune și nu fusese teatrul niciunei operații de război. Ci în puterea unei clauze, ieșite în ultima oră din spiritul fecund al contelui de Buol, cestiunea aceasta a fost reclamată de marile puteri.

Scopul lor nu era deloc de a folosi pe România, ce nu exista încă, nici chiar pe Moldova, care nu luase parte la război și n-avea nici un titlu particular la solicitudinea lor. Cugetarea care prezidase la acea combinațiune era înainte de toate austriacă și contele de Buol reușise a o face germană și europeană. Această cugetare consista întru a depărta pe Rusia de la Dunăre, acuzînd-o că împiedecă libera navigațiune și interceptîndu-i drumul spre Turcia, a căreia accesione maritimă [1] era asemenea închisă prin reducerea flotei sale de pe Marea Neagră. Nu voi să mă întind asupra meritului acestei stipulațiuni. Mă mărginesc numai a constata că nici România, al cărui nume chiar nu se pronunțase încă, nici Moldova nu intrau absolut pentru nimic. Puterile voiau simplu să ia acest teritoriu de la Rusia. Cui să i-l dea? L-a anexat Moldovei, ca vecina cea mai inofensivă, și această considerațiune a „întrurit desigur și asupra consimțimentului Rusiei”. Ea era obicinuită a privi Moldova ca pe-o fiică născută din ea. Era o cestiune între rude, deci nu ieșea din familie și nu-i putea inspira Rusiei nici o bănulală. Acest punct e esențial și atrag atențiunea d-voastră asupra-i, căci niciodată Moldova n-ar fi putut visa să joace rolul ce s-atribuie României.

În fond această combinație era fructul politicei de neîncredere și animozitate care prezidase în tot războiul Crimeei. Se pasionau pentru ideea de-a reduce Rusia, de a sustrage Dunărea de la influența ei și pe Turcia de la agresiunile ei. Credeau tare c-au asigurat pentru totdeauna existența Imperiului otoman.

Faptele au pronunțat judecata lor asupra acestor iluzii și monumentul ce le consacrase a avut soarta tuturor operelor omenești la cari pasiunile erau ascultate mai mult decât raționamentul și dreptatea.

În ceasul acesta, motivele ce le inspirase și le putea justifica nu mai există.

Libertatea navigațiunii gurilor Dunării a devenit un principiu internațional, pus sub garanția marilor puteri și sub controlul unei comisiuni europene, care veghează asupra aplicației ei. Nici o atingere nu i se poate face din partea oricui ar fi. Cât despre ideea de-a închide Rusiei orice drum spre teritoriul otoman, războiul actual a dovedit și Europa a trebuit s-o recunoască că o națiune mare nu se poate opri prin bariere artificiale cind onoarea și interesele ei sînt în joc. În sfîrșit, intru cît s-atinge de Imperiul otoman, sistemul inventat pentru a-l mintui a contribuit la pierderea lui, pentru ce au pus în mîna turcilor arme de care trebuiau să abuzeze.

Actul însuși care sancționase acel sistem politic a fost sfîșiat și, dați-mi voie de a v-o aduce aminte, cea dintîi atingere a primit-o chiar de mîna Moldovei, care s-a unit cu Valahia în contra tratatului de la 1856 și a protocoalelor diplomației. Principatele Unite i-au dat o nouă lovitură, chemînd un prinț străin și constituînd statul român, care astăzi sîrșește prin a distruge opera efemeră a înțelepciunii cabinetelor, proclamîndu-se independent.

Veți conveni c-ar fi singular, domnul meu, ca unica bucată care ar trebui să rămîna din acea șartă făcută bucăți să fie tocmai aceea care consacră o cestiune accidentală, care n-are astăzi nici motive, nici sancțiune, și ea tocmai acia care au înfrînt șarta mai întîi să pretindă astăzi de-a beneficia de bucățile ei!

Daca voiți a revendica stipulațiunea ce a anexat Moldovei acest teritoriu basarabean începeți prin a pune la loc lucrurile în starea în care erau ele cînd i-a fost cedată; separe-se România în două principate deosebite, avînd fiecare hospodarul său; împlinească Poarta din parte-și îngajamentele ce a contractat față cu Europa pentru a fi admisă în concertul european.

Atunci veți putea invoca tratatul de la 1856, ba, dacă toate aceste condițiuni ar fi îndeplinite, războiul actual nu s-ar fi iscat și Rusia nici n-ar fi visat a turbura Moldova în bucurarea ei pacinică de această achizițiune gratuită.

Iată intru cît privește dreptul.

Cît despre interes, socot că nu-i de trebuință să mai dovedesc că Europa nu mai are nici unul pentru a cere mînjinerea acestei stipulațiuni. Cred că tentativele d-voastră pe lîngă cabinete vă vor fi convins despre aceasta. Rusia, din contra, are interes de-a cere abrogarea. Nu voi să mai vorbesc despre sentimentele naționale, cari au asemenea oarecare drept de-a fi ascultate. Le veți opune într-adevăr pe acele ale României. Dar binevoiți a băga de seamă că tocmai prin aceasta justificați pe ale Rusiei. Ce rezultă? Că-n una din cumpene atîrnă dorințele a optzeci de milioane de oameni, în cealaltă cele a cinci milioane. Vă las să judecați de care parte trebuie să se incline cumpăna. Aceasta-i legea celui mai tare — veți zice? Nu! este legea majorității. O admiteți asemenea în viața d-voastră constituțională. De ce să n-o recunoașteți în politică. Dar sînt mai multe decât un singur interes pozitiv, imperios pentru Rusia, intru revendicarea acestui teritoriu și trebuie s-adaog că atitudinea actuală a guvernului d-voastră continuă a da acestui interes o importanță capitală.

Este clar că Rusia nu va putea permite ca opera, care a împlinit-o cu sacrificii atît de mari, care e complinirea, aș voi să pot zice coroana misiunii sale istorice seculare în Orient, să mai fie pusă încă o dată în cestiune. Ea trebuie să supravegheze siguranța acestei opere și să-i protejeze dezvoltarea. Ea prin urmare nu va putea să consimtă ca să se lase despărțită de Bulgaria prin obstacole materiale. Deci atitudinea actuală a guvernului român trebuie, din nefericire, s-o facă să prevadă că, în cazul unde ea ar fi obligată să vie să apere Bulgaria în contra pericolelor de dinafară, Rusia va risca de a găsi în România, nu un concurs amical, nici un drum deschis, ci un obstacol de sfîrșinat. Îmi pare rău că am a semna o asemenea eventualitate. Dar ea trebuie să se împlinească previziunilor Rusiei și aceasta e pentru dînsa un motiv mai mult, voi zice chiar o datorie imperioasă, de a-și ținea un contact imediat prin propriul său teritoriu cu țara pe care a eliberat-o acum și pe care va fi poate în poziție de a o apăra.

Voi cuteza a zice că și interesul României ar trebui să fie identic. Oamenii d-voastră de stat prea s-au lăsat ademeniți de axiomul că-n politică egoismul e datorie națiunilor. Acest axiom nu-i adevărat decât numai într-atîta intru cît e vorba de un egoism bine înțeles. A fost o vreme în care Moldo-Valahia se confunda cu marea masă a popoarelor creștine din Orient, unite toate sub simbolul comun al legii creștine contra opresiunii Islamului. Aceasta era vremea în care boierii d-voastră cei bogăți lăsau prin testament averea lor Sfîntelor Locuri, pentru a concurge la opera solidară a luptei contra păgînului. Liberalii d-voastră moderni au făcut *tabula rasa* cu aceste vechi tradițiuni. „Fiecare pentru sine și Dumnezeu pentru toți!” e deviza lor. Însă — aceasta-i mai mult decât o crimă — e o greșeală. Un riu nu-și poate tîgădui fără pedeapsă izvorul său. El merge spre pericolul de a se usca... În solidaritatea popoarelor creștine sub puternicul sent al Rusiei ar trebui să existați. N-ați avea dreptate s-o nițați aceasta, izolîndu-vă de celelalte rase creștine. Aduceți-vă aminte că dezbinările dintre aceste rase și lipsa lor de solidaritate a făcut cu puțință invaziunea musulmană înainte de patru sute de ani.

A trebuit veacuri pentru a o respinge și lucrul nu e gata încă. Cine vă asigură că, favorizați de disintimentul al cărui semnal îl dați d-voastră și-n mijlocul unei perturbățiuni europene oarecare, turcii nu vor căuta a recuceri ceea ce le-a răpit armele Rusiei și că-n asemenea caz dv. n-ați fi espuși cei dentii răzburării lor?

Dar, chiar eschîzînd această eventualitate, nu vedeți că, izolîndu-vă de Rusia și de legătura de rase creștine, pe cari ea le-a chemat la viață, voi compromiteți viitorul întreg al Orientului?

Turcii nu sînt cei mai cumpliți inimiți de cari aveți a vă teme¹. Discordiile intestinale și rivalitățile politice ale puterilor europene, cari caută și găsească un aliment, pot împiedeca dezvoltarea sa mai mult decât jugul turcesc, care cel puțin le unea în unul și același sentiment de rezistență. Abia eliberat de opresiunea musulmană, Orientul poate

¹ Adevărat că nu. N. Red.

deveni o arenă singeroasă de turburări și de război, în care tot viitorul său ar risca să fie înghițit. Măndoiește că ar fi acesta rolul care să convină României și că ar putea trage vrun folos dintr-însul. Emancipată ca cea dinții, protejată de Europa, inițiată în elementele civilizației, pentru cari a dovedit incontestabile aptitudini, România pare din contra că ar trebui să fie înstituitricea raselor oprimare cari au să-și facă pasul cel dentii pe căile libertății. Nefiind nici greacă, nici slavonă, ea ar putea fi un element ponderator, o legătură care ar uni toate rasele creștine într-o solidaritate fără de care destinele lor ar fi compromise. Acest rol ar asigura României amicitia Rusiei, o poziție precumpănitoare în noua lume creștină, care caută a se desface din haosul secular în care a vegetat; ea ar găsi desigur și elemente de prosperitate materială. Nu sînt acestea mai bune decît politica de egoism ce samănă a voi s-o urmăriescă?

Știu că la d-voastră oamenii sînt ademiniți de exemplul neutralității belgice și curtenii Europa pentru a obține o asemenea garanție. Asta ar fi o eroare gravă. Ceea ce face neutralitatea Belgiei nu este garanția șartelor scrise. În zilele noastre aceste terfeloaie de hirtii nu au într-adevăr nici o valoare practică. Englitera însăși a declarat, cu ocazia afacerii Luxemburgului, că garanțiile la care ea participă nu sînt obligatorii în ochii ei decît în măsura în care-i afectează interesele sale. Ceea ce face neutralitatea Belgiei este tocmai interesul vital ce-l are Englitera ca portul de Anvers să nu cadă niciodată în mîinile unei puteri mari. Neutralitatea voastră este *virtualiter* garantată prin faptul că nici unul din vecini nu poate consimți ca să cădeți sub stăpînirea celuiilalt. Nu căutați una mai bună și între vecinii voștri căutați a deosebi pe cela pe care vă puteți răzima cu mai multă siguranță.

Cred că am spus destule pentru a vă demonstra cît de mult interesele voastre bine înțelese sînt bazate pe cele ale Rusiei și ce greșală ați comite înstrăinîndu-vă bunăvoința unui vecin puternic. Mîndria voastră națională să nu se alarmeze, principele Bismarck n-au ezitat a constata prețul ce Germania, în apogeul măririi și puterii sale militare, trebuie să-l dea pentru a păstra amicitia Rusiei. Este o datorie a înțelepciunii și slăbiciunea voastră nu vă scutește de ea.

Vin acum la un punct delicat. Nu v-ați mărginit a invoca principii generoase pentru a protesta contra restituțiunii ce vi se cere. V-ați făcut un titlu precis din convențiunea ce Rusia a încheiat-o cu voi și din partea activă și onorabilă ce ați luat-o la război.

Dați-mi voie să v-o spun franc că nici un argument nici cellalt n-are valoare practică. Pot servi cel mult ca bază pentru pledoaria unui avocat, dar nu pentru înaltele cuvinte ce trebuie să le consulte un om de stat.

Înainte de-a încheia convenția voastră cu Rusia, ați sondat mai întii Europa, pentru a ști dacă ea n-ar consimți să vă garanteze neutralitatea. Lucrînd astfel, ați luat inițiativa unei coalițiuni destinate de-a face războiul imposibil și închizînd Rusiei trecerea spre teritoriul otoman.

Îmi place a crede că ținta acestei tentative a fost de-a vă pune în regulă vis-à-vis de puterile protectoare și de puterea suzerană. Dar fie cum o fi, abia după ce n-ați izbutit pe lîngă cabinete și după ce v-ați fost convins că, în lipsa unei convenții de trecere, Rusia ar fi obligată de-a vă privi ca parte integrantă a Turciei și de-a vă trata ca beligeranți, abia după aceea v-ați hotărît a concurge la opera eliberării creștinilor, întreprinsă de Rusia. Rusia a primit acest concurs și l-a prețuit după dreapta lui valoare. Clauza convențiunii prin care vă garantează integritatea teritorială, n-a avut niciodată alt înțeles decît de-a vă prezerva de consecuențele posibile ale cooperațiunii voastre, fie din partea turcilor, după cum puteau fi sorții războiului, fie din partea intervențiunilor străine ce le-ar fi putut provoca. Într-un asemenea caz, Rusia s-ar fi crezut obligată de-a apăra integritatea voastră și desigur că nici n-ar fi lipsit de-a-și îndeplini această datorie. Dar niciodată Rusia n-a înțeles să vă asigure posesiunea unui teritoriu, pe care-l consideră ca al său și care n-a fost împrennat cu Moldova decît numai accidental, pentru cuvinte care nu mai există. Probă că acesta era înțelesul acestui articol e că, în momentul în care era semnat, guvernul rus a comunicat condițiile eventuale pe care era dispus a le primi în caz dacă turcii ar cere pacea înainte de-a trece noi Balcanii. Aceste condiții au fost publicate de guvernul englez. Una din ele menționează espres restituțiunea părții de Basarabia, cedată la 1856. Nu ați putut rămînea neștiutori despre această clauză, care era cunoscută de toate cabinetele, și n-a putut să mai lase să subsiste nici o îndoială în spiritul guvernului vostru asupra naturii integrității teritoriale pe care Rusia înțelegea să v-o garanteze.

De altmîntrelea era imposibil ca guvernul rus să precizeze de mai nainte cestiunea, pentru că voia să procedeze pe calea unui schimb și pentru că eventualele compensațiuni ce vi se da erau subordonate sorților războiului și nu puteau fi prejudecate.

Nu pretextați dar o surpriză care n-a putut exista. Ați trebuit să fiți pe deplin preparați la această restituțiune și, dacă v-ați făcut pentru un moment iluzii în această privire, cauza e că, prea susceptibili pentru amorul propriu național al țării voastre, prea ușor nu voiți a recunoaște pe acel al altora.

Mi-ar plăcea mai bine să cred că, de ați fi prevăzut această necesitate, voi ați fi resignat de mai nainte și n-ați fi stărunit cîtuși de puțin în rezoluțiunea de a coopera la marea operă a Rusiei, în interesul comun al tuturor naționalităților creștine din Peninsula Balcanică. Credeți-mă, domnule, e-o atitudine atît de leală, fără gînd ascuns, ar fi fost apreciată de națiunea rusească. Ea ar fi cimentat pentru totdeauna legăturile care o unesc pe ea cu voi și ar fi folosit în definitiv mai mult României decît calea pe care ați crezut că trebuie s-o urmați ridicînd contra Rusiei reaua voință a Europei și asta într-un moment în care drumul armatelor rusești, departe de-a fi terminat, intră în periodul cel mai critic al lui. Astfel ați adaos picătura voastră de apă în valurile de animozități ce se încearcă a se împreuna pentru a șterge orice urmă a operei rusești, a acestei opere la care v-ați făcut o glorie de a concura.

Iertați-mă, dar nu pot decora o asemenea politică cu numele de „abilitate” și de „patriotism”.

Dacă chiar, din înlimplare, aceste manopere v-ar reuși și guvernul rusesc, dorind a evita să complice printr-un amănunt de puțină valoare marea țintă pe care e hotărîtă de a o aduce la un bun capăt, ar consimți de a nu ridica

deloc cestiunea, succesul pe care-l veți fi obținut va fi o victorie à la Pyrrhus. Rusia, fiți siguri, nu va renunța la ceea ce consideră ca un drept al său și ca o cestiune de onoare. Ea o va rezerva și într-o zi va revendica acest drept, fără a se opri nici la menajamente, nici la compensațiuni la cari ea se credea obligată astăzi. Vă las să hotărâți dacă o asemenea situație ar fi profitabilă României.

Un amic vă scrie, d-le, un amic călduros și convins. În calitatea mea de rus, cred cu tărie că e „datoria tradițională” și interesul prezent și viitor al Rusiei de a fi pentru totdeauna protecoarea binevoitoare a României și de a asigura independința și prosperitatea ei ca pe un interes esențial rusesc.

De aș fi român, aș considera-o asemenea ca o datorie și un interes vital pentru România de a mănține intacte legăturile sale de recunoștință, de solidaritate și de amicitie către Rusia.

Pe această cale nu există divergențe, momentane sau accidentale, care să nu poată fi aplanate în interesul comun.

Aș voi să fac să treacă această convingere în sufletul oamenilor d-voastră de stat. Spiritul lor înalt și inteligența lor nu-mi permit a mă îndoi că nu vor aprecia aceste adevăruri.

Voi totodată să vă previn contra unui pericol. Miniștrii voștri sînt ținta atacurilor unei opoziții crâncene, care aspiră a-i răsturna, pentru a se pune în locul lor. Orice opoziție caută de a prinde pe miniștrii de la putere asupra greșelii și a demonstra că ei nu cunosc sau trădează interesele țării.

Cestiunea pendentă acum oferă un teren favorabil la aceste atacuri; ea permite a se pasiona masele, ducîndu-le în rătăcire.

În această situație, miniștrii voștri s-ar putea lăsa seduși prin speranța de a înlătura agresiunea printr-un succes diplomatic aparent. Aceasta-i singura explicație care o pot găsi, pentru atitudinea pe față ostilă pe care a adoptat-o, făcînd apel la Europa într-o cestiune care ar fi trebuit să se trateze între noi.

Dacă e astfel, eu cred că a comis o mare greșală. Sînt momente în viața popoarelor în cari datoria oamenilor de stat, animați, nu de ambiție personală, ci de un patriotism sincer, e de a rezista cu tărie curentului partidelor și pasiunilor maselor ignorante, chiar cu rizicul de a pierde puterea. Conștiința de a servi țara lor și certitudinea că evenimentele le vor da dreptate trebuie să le fie de ajuns pentru a-i susține.

Eu cred că România este într-unul din aceste momente. Ea, probabil, va intra în familia europeană ca stat independent. Primii săi pași vor îngaja viitorul său.

Credeți-mă că asta ar însemna a-și pune viitorul sub triste auspicii, înstrăinîndu-i pentru totdeauna bunăvoință și afecțiunea unui mare imperiu, căruia-i datorește existența.

Primiți etc.

Un rus.”

„București, 8 (20) martie 1878

Domnul meu,

Sînteți poet prin patriotism, și în zadar se încearcă talentul d-voastră de om politic a vă schimba cu mine în această privință. De aceea, cu destul de mare satisfacțiune vă văz întrebînd în contra mea atîtea arme frumoase dodată, ca să răspundeți la scrisoarea ce am avut onoarea a adresa la 26 ianuarie principelui Gortciacoff.

Această năreață pagină de elocuență este mai mult decît opera unui patriot, este aceea a unui bărbat autorizat; și pentru aceasta îmi place a vedea într-însa expresiunea cea mai leală, dacă nu și cea mai liniștitoare, a simțimintelor Rusiei în privința țării mele.

Printr-o eroare destul de naturală, ați atribuit scrisoarea mea poetului Alecsandri, frate-meu. Permiteți să atribuiască și eu acestei confuziuni, care vă asigur că-mi e foarte scumpă, cuvintele măgulitoare ce binevoiți a-mi adresa și cari, deși moderate în citiva prin calificări desigur binevoitoare, ar avea însă inconvenientul a așeza opera mea printre lucrările Parnasului.

Mărturisindu-vă aci grațitudinea mea pentru intențiunile cele bune ale d-voastră, doresc dar să renunț la niște calități cari ar deveni un defect capital într-o dezbateră ce vă siliți a o face esențialmente prozaică; și chiar așa voi avea destulă osteneală să urnez pe un scriitor de valoarea d-voastră.

Mica cestiune a Basarabiei, pe care o numiți *un amănunt de pușină valoare*, a luat, fără voie-vă, sub pana d-voastră cea înaltă, proporțiunile unei dezbateri serioase; și în aceasta nu-mi rămîne decît să mă felicit de demersul meu pe lângă marele cancelar; deoarece, dezvăluindu-ne importanța pe care Rusia crede că trebuie să i-o dea, justificați pe aceea pe care și noi i-am atribuit-o.

„Rusia, fiți sigur, ziceți d-voastră, nu va renunța la ceea ce consideră ea ca un drept și o cestiune de onoare. Ea o va rezerva, și într-o zi va revendica acest drept, fără să se oprească nici la menajamentele, nici la compensațiunile la cari se crede ținută astăzi.”

Acest avertisment, pe atît de grav pe cît este de leal, are poate mai multă semnificare decît ați voit să-i acordați, deoarece, cu toate că-și ia origina din dreptul istoric și din interesele Rusiei, dezvăluite cu atîta elocuență în scrisoarea dumneavoastră, aruncă o nouă lumină asupra acelu sistem deplorabil care, sub invocarea cam elastică a misiunilor istorice, duce d-a dreptul la mărirea celor tari și la nimicirea celor slabi. Recunoașteți aceasta implicit însuși d-voastră cînd, spre a legitima misiunea istorică a Rusiei, stabiliți că *statele cele mari ale Europei nu s-au format într-altfel*. Teoria

aglomerațiilor mixte din evul mediu, atât de ademenitoare sub pana d-voastră, și, din nenorocire, atât de neliniștitoare pentru popoarele cele mici, condamnate pe făcute de d-voastră a dispărea în rasele predominitoare, nu mi-ar lăsa deloc speranță pentru naționalitatea noastră esențialmente compactă, dacă cu toate acestea *limitele naturale* ale puterii umane și superioritatea finală a dreptului asupra violenței nu mi-ar asigura în cîtva asupra viitorului nostru.

Nu voi deloc să vorbesc, aici, despre limitele naturale-fizice ale nemăsurabilei Rusii; căci întrevăz de pe acum Carpații noștri ca una din spițele sale spre realizarea aceluia panslavism măjestos, dar de îngrozit, a cărui esistență încercați a o nega. Panslavismul și-a făcut cu toate acestea școala pretutindeni unde predomină elementul slav; el [și] are biserica cea mare la Moscua, și nu este deloc o fantomă, — nu vă displacă aceasta — ci însuși acel colos al Nordului care, cu ajutorul unei mari și voioine armate, ține în deșteptare pe cei tari și face să tremure pe cei slabi. Nu făcu oare să se dărîne un vechi imperiu?

Îmi place să vă ascult, domnul meu, cînd vă mărginiți a ne arăta, în toată strălucirea sa, plîngînd cea mare a Rusiei creștine în neîncetatele sale lupte contra islamismului. Regăsesc aici, sub pana voastră entuziastă, marea misiune religioasă, și liberătoare totodată, a Rusiei, sub scutul căreia România a putut trage beneficiuri din sacrificiile ce Rusia și-a împus, încă de la Petru cel Mare, pentru salutul populațiilor creștine așezate sub dominațiune otomană, și chiar, după părerea d-voastră, numai de la data liberării noastre noi am fi început să plătim făcătorilor noștri de bine cu ingratitudine. Epoca aceea s-a împlinit să fie tocmai epoca deșteptării noastre naționale, și dacă sentimentele de cucerire ale părinților noștri au fost schimbate de coborțorii lor cu sentimentul revendicațiilor naționale, aceasta este fiindcă acești din urmă aveau o conștiință mai luminată și mai liberă despre rațiunea de a fi a națiunii noastre de rasă latină și despre pericolele neîncetate cu cari o amenința mișcarea rasei slave, a cărei călăuză și sprijin era Rusia. Tractatul din București de la 1812 era, oarecum, încă neexecutat (după cum o dovedește convențiunea din Akerman de la 1826) și Rusia, — ba spre a proteje pe creștini ca în 1829, ba spre a restabili ordinea în principate ca în 1848, ba în fine, ca în 1853, cînd faimosul Sened al principelui Mencikoff era urmat de luarea în posesiune, ca emanet, a Moldovei și a Valahiei, — nu-și dădea deloc repaos în executarea marelui sarcine. Dar ea nu ne da nici măcar timpul să respirăm și avertismentele ei *ad hominem* ne edificau, ca și ale d-voastră în privința Basarabiei, asupra fatalității unui program care, prin chiar mărima și tenacitatea lui, trebuia să ne facă a ne păzi de solicițiunea cam prea reînoită, [și] mi permiteți să v-o spun aici, a înensei Rusii în privința micii Moldo-Valahii.

Așadar, chiar constatînd cu d-voastră că *recunoștința n-are preț în politică*, îmi place a crede că spiritul d-voastră înalt, deși mai preocupat de interesele rusești decît de ale noastre, nu înțelege a califica serios de ingratitudine ceea ce mi se pare că este numai îngrijirea legitimă despre existența noastră. Și-apoi, lăsînd la o parte imputarea cam vagă *d-a fi urzit prin manoperile noastre coaliziuni* sau *d-a fi asmuțat reaua voință* a Europei contra Rusiei, în van caul în scrisoarea d-voastră menționarea unui singur act de ostilitate pozitivă oarecare din parte-ne în privința binefăcătorilor noștri; adevărul este că nu găsece într-însa nici cea mai slabă mărturisire a serviciurilor modeste, dar costisitoare ce ne-a fost dat să le facem de vro doi secolii aproape.

Dacă cestiunea Basarabiei a devenit deodată, și aceasta în niște împrejurări destul de delicate, un subiect de amărăciune între aliații de ieri, noi românii nu putem decît s-o regretăm din adîncul nostru; însă aici, mai puțin decît oricînd, domnul meu, ne puteți taxa de ingratitudine, și încă mai puțin a ne imputa că comitem un act de ostilitate către Rusia.

Cred că sinteți, împreună cu miniștrii noștri, prea în curent despre lucrurile ce s-au petrecut la Livadia, și mai în urmă; și chiar noi profanii slătem destul de bine informații acum, prin documentele din „Blue-Book”, ca să nu mai poată exista între noi cea mai mică neînțelegere asupra originilor conflictului care ne agită. Inițialiva retrocedării Basarabiei aparține exclusiv cabinetului din St. Petersburg și, dacă poate să ne incumbe o parte de solidaritate într-aceasta, ea vînd din confuziunea fatală care s-a putut face între neprevederile complăcătoare, ba chiar angajamentele prezumțioase, date fără voie-vă la lumină, ale guvernului nostru, cu sentimentul pozitiv și unanim al națiunii. Scuzați-mă, domnul meu, dacă fără voie-mi mă văz uneori obligat a degagia acest sentiment, care-și are aci importanța sa, de o politică aventuroasă, căreia îi datorim astăzi risnșimîntul guvernului imperial.

Însă, deoarece a venit momentul explicațiilor, permiteți-mi, domnul meu, să fac și eu instrucțiunea unui proces pe care, după acum, amerințați că-l vom pierde. Francheța, de care îmi dați un așa de frumos exemplu, este arma cea mai nobilă în politică. — „Cu dînsa, precum o ziceți atât de bine, nu este divergență momentană sau accidentală care să nu să poată aplana într-un interes comun.” Totuși, nu vă temeți de cuvîntul proces; precum nu slăt poet, nu slăt nici om de legi: mă voi mărgini a face apel la bunul-simț, luîndu-mi în ajutor cîteva noțiuni istorice pe cari le cred cu desăvîrșire fundate; și, dacă voi avea fericirea să restabilesc ceea ce consider a fi adevărul asupra originilor și peripecțiilor micului colț de pămînt pe care ni-l disputăm, vom aborda împreună capitolul încă palpînd al situațiunii noastre reciproce, care rezultă din ceea ce voi cuteza să numesc cu modestie: colaborarea noastră la căderea Imperiului otoman.

Afirmările dv. în ceea ce se atinge de istoria Basarabiei se mărginesc a vorbi despre luptele victorioase ce au ilustrat armele rusești pe acest mic teritoriu; dar ele nu probează deloc posedarea acestui teritoriu de către Rusia, fie și pentru un timp oarecare, ceea ce, veți mărturisi-o, n-ar putea să aibă, nici într-un caz, puterea d-a constitui un drept pozitiv. După noi, Basarabia n-a înecat niciodată, mai cu seamă de la primii ani din al 15-lea secol, să facă parte integrantă din Principatul Moldovei și, dacă ea s-a deslipit în anul 1812 de aceeași patrie spre a fi cedată Rusiei, aceasta s-a făcut numai prin cel mai violent abuz de o suzeranitate a cărei existență repauza, din timpul principelui Bogdan al II-lea, în 1513, pe un tractat de capitulațiune, care stipula, ca preț al vasalității noastre, obligațiunea pentru Turcia

d-a ne garanta integritatea teritoriului nostru. Binevoii, domnul meu, a remarca în trecut că acest cuvânt de *integritate* nu ne-a fost de nici un folos în nici o epocă.

Încă de la finele secolului al 14-lea, Basarabia se socotea între provinciile aparținând coroanei lui Mircea Basarab, numit cel Mare, al cărui nume glorios se da țării întregi. Sub Alexandru cel Bun, 1407, legămintele acestei provincii, esențialmente *moldavă*, sînt atestate prin convenții comerciale încheiate cu vecinii, și împărțirea Moldovei între fiii acestui Principe, adică Ștefan și Ilie, probează încă o dată suveranitatea noastră asupra acestei provincii.

Vin apoi neînțelesele acte de autoritate suverană ale lui Alexandru, fiul principelui Iliș, și ale lui Ștefan cel Mare, ale cărui neînumărate victorii asupra turcilor atestă sus și fără întrerupere unirea deja secolară a Basarabiei cu Moldova.

Actul capitulațiunii menționată mai sus vine să mărturisească o dată, și în condițiuni solemne, despre posesiunea Basarabiei de către Moldova. De la această mare epocă pînă în 1812, cu toate peripeziile istoriei noastre și cu toată dominațiunea abuzivă a turcilor prin intermediul prinților fanarioți, Moldova n-a încetat niciodată de a fi stăpîna Basarabiei, și nu posesiunea de către turci a fortărețelor Kilie, Akermanului, Brăilei și Giurgiului, au putut vreodată infirma această posesiune ori mînșinera drepturilor noastre.

Să vă mai vorbesc, domnul meu, de documentele lăsate de către ierodiaconul rus Zossima și de către cavalerul Guillebert de Lannoy, ambasadorul Franței și Engleterrei, cari în 1421 atestă și ei că Basarabia este țară moldavă? Unul dintr-insele cu toate acestea își are valoarea aci: este cartă geografică și fizică a lui Essler și Georges Ubelin care încă la 1513 cuprinde Basarabia printre provinciile moldave.

Rezultă din această scurtă schiță a trecutului că, după espresiunile publicistului citat mai sus: „Moldova cu Basarabia forma un stat distinct, cu legile și principele său, și se aflau supuse numai în ceea ce diplomația a numit impropriu *suzeranitatea Porții otomane*. Basarabia fiind în aceeași situațiune în 1812, a fost, prin *actul oficial de cesiune, obținută de către Rusia de la Poarta otomană*, dar în realitate, răpită de la legitimul și adevăratul ei suveran, care era Moldova, și trecută de către cel ce n-avea dreptul a o ceda celui ce n-avea dreptul a o primi. În nici un caz, ea n-a fost *cucerită*, fiindcă Rusia, întoarsă din mersul ei de invaziunea napoleoniană, se retrăgea în grabă, și mai puțin încă cucerită de la populațiunea musulmană, tatară, locuind sub corturi.”

Nu o veți lua în de rău, d-nul meu, că nu voiesc să mă mai întinz asupra prezenței în Basarabia a acelor tătari și a acelor turci „în stare nomadă”, după chiar d-voastră, și care ar tînde a face să se conteste acestei provincii caracterul său esențialmente moldav; cu o asemenea teorie Franța ar putea să cam revendice posesiunea teritoriilor din Homburg și din Hanau, fiindcă etvea familiei franceze au venit să se stabilească într-insele în epoca edictului din Nantes.

Istoria Basarabiei este, credeți-mă, aceea a României însăși, și de aceea această provincie ne este mai scumpă decît oricare alta, precum am crezut că trebuie să spui în scrisoarea mea către principele Gorgiacoff. Cîțiva ani de posesiune de către Rusia n-au făcut deloc să ne pierdem drepturile de revendicațiune, cari altmînteri au fost, din mare fericire, puse din nou în vigoare prin Tratatul de la Paris. Iată pentru istorie și pentru drepturile noastre istorice.

Cît pentru drepturile noastre actuale asupra Basarabiei, este oare așa sigur că, sîvîrșind unirea celor două Principate în 1859 și chemînd în 1866 la tronul României un principe de dinastie străină, ne-am pierdut beneficiile Tratatului din Paris, și că astfel nu mai avem nici un drept în mînșinerea clauzei ce stipulează într-însul întoarcerea Basarabiei la Moldova? Această argumentare ne-ar îmbarasa dacă loviturile date de noi acestei mari șarte europene care, binevoii a o remarca, este încă neabrogată, n-ar fi fost consacrate prin declarațiunile puternicilor ei semnatori, inclusiv Rusia, și mai în urmă investite cu formele cerute de suzeranitate prin mijlocul firmanului imperial din 1861 și a celei de investițiune al lui Abdul-Aziz din 1866. Ce sînt dar attea acte solemne, emanînd de la puterile garante, dacă nu attea modificațiuni legale aduse tratatului din 1856?

Permiteți-mi, d-nul meu, să vă amintesc și eu o ultimă sflșiere, care n-a scăpat d-a face oarecare zgomot în lume, măcar că nu a comis-o România: voi să vorbesc de suprimarea articolului 13 al zisului tratat, reclamată cu attea juse și obținută de către Rusia. Cu toate acestea, acest tratat, zdruncinat astădată destul de tare, veți mărturisii că n-a încetat deloc a face parte din dreptul public pentru toată lumea, și în particular pentru noi, din minutul în care stulem puși în necesitate a-l invoca. Declarațiunea noastră de independență este, o mărturisesc, cel din urmă culminant punct al spărturilor făcute de noi prevederilor dintr-însul cari ne privesc; însă remarcați, d-nul meu, că chiar mai înainte d-a fi primit consacrară marilor puteri, ea a avut favoarea a se vedea înscrisă printre condițiunile păcii încheiată la San-Stefano, de către Rusia, care, cu toate acestea, în aceeași oră, și după d-voastră, ar voi să facă dintr-însa un motiv de dezmoștenirea noastră de Basarabia.

Logica are uncori escese și devine imperioasă și întrenantă prin chiar talentul ce o susține. Cu modul acesta vă încercați să ne retrageți cea din urmă ancoră de scăpare ce ne mai rămînea, nimicînd și Convențiunea din 4 (16) aprilie, după ce ne-ați adus în stare de orfelini ai tratatului din 1856 și ne-ați răpit orice recurs contra esigențelor Rusiei.

Ajunsă desbaterea în acest grad, vă voi cere, d-nul meu, să binevoii a vă dezarma, pentru un minut, de acel sistem al majorității strivitoare înaintea cărui chiar cele mai mari citadele ale dreptului public nu pot decît să capituleze. Legislațiunea aritmetică pe care ați voi s-o inaugurați în paguba noastră simplifică cam prea mult lucrările politice internaționale, și acum încep a mă căi că am invocat suvenirul lui Brennus în scrisoarea mea către principele-cancelar. Dacă ați fi român, ceea ce nu vă urez să fiți în această oră, ați tremura ca mine văzînd niște principie de justiție și de echitate, cari ar părea că sînt apanagiul civilizațiunii moderne, reduse la o seacă cesiune de cifre. Teoria d-voastră nu este cu totul scutită de reversuri; judecați dar ce inconveniente ar prezenta ea cînd fiți cei destul de numeroși ai Ceresului Imperiu, bine pătrunși de preceptele d-voastră, ar veni într-o zi s-o pună în practică.

Egalitatea stabilită astfel între noi, dacă binevoiți, voi începe prin a vă face să observați că Convențiunea din 4 (16) aprilie s-a născut în cele mai perfecte condițiuni de viabilitate; consultați pe cei dinți doctori ai științei și vă vor aminti că acest act nu are nici unul din caracterele care ar autoriza invalidarea lui, ci, din contra, că, fiind încheiat de bună voie și cu bună-credință între părțile contractante, acestea nu s-ar putea sustrage de la dînsul sub nici un pretest, nici a-i altera prescripțiunile. Moralicește ar trebui să aibă cu atît mai mare valoare în ochii Rusiei cu cît zisa Convențiune s-a încheiat după cererea guvernului său și pentru trebuințe ce-i erau exclusiv și manifest personale, România neavînd printr-însa alt avantaj decît acela d-a rămîne riguros ceea ce era înainte de război. Art. 2 zice ceea ce urmează :

« Pentru ca să nu rezulte nici un inconvenient ori pericol pentru România din faptul trecerii trupelor rusești pe teritoriul său, guvernul Majestății Sale Împăratul tuturor Rusiei se îngăduie să mîntînă și să facă a se respecta drepturile politice ale statului român, astfel cum ele rezultă din legile interioare și tractatele existente, cum și a mîntîni și a păstra integritatea actuală a României. »

Este adevărat că binevoiți a ne înștiința că „clauzele Convențiunii prin care Rusia ne-a garantat integritatea teritorială n-a avut niciodată alt înțeles decît să ne prezeve de urmările posibile ale cooperării noastre, fie din partea turcilor după șansele războiului, fie prin niscăi intervențiuni străine ce ea putea să aducă. Într-un asemenea caz, Rusia se credea ținută să ne apere integritatea și desigur că n-ar fi lipsit la această datorie. Dar niciodată n-a înțeles Rusia să ne asigure posedarea unui teritoriu pe care ea îl consideră al său și care numai printr-o întîmplare a fost dat Moldovei”.

Jată ceva foarte ciudat.

Victorioasă asupra Turciei și a intervențiunilor străine, Rusia ne garanta numai contra unor adversari puși de dînsa în neputință d-a ne vătămă, împunîndu-ne totuși pentru acest serviciu dezmembrarea țării noastre. Cum oare ne-ar fi garantat contra inamicilor săi și ai noștri dacă, din nenorocire, ar fi fost învinsă de dînsii? Departe de mine cugetarea d-a pune la îndoială bunavoința, sau rezoluțiunea Rusiei într-o întîmplare așa de funestă; însă v-aș întreba, domnule meu, dacă grija legitîmă de interesele sale i-ar fi permis totdeauna să ne prezeve de toate consecuențele războiului.

Pentru ca să nu caut alte exemple, voi invoca aci nenorocirile ce a tras Saxonia și nefericitul ei rege, aliatul lui Napoleon I, după învingerea acestui mare suveran. Îmi va fi destul, ca să mă țin și mai în actualitate, să vă mai întreb : ce am fi devenit oare dacă, în loc d-a vă fi aliați, am[fi] voit, cu garanții altfel egali, să fim aliații Turciei? Eu cred că cel ce a semnat din parte-ne Convențiunea a fost, după cum trebuia, instruit despre intențiunile Rusiei, exprimate cu atîta lealitate de către d-stră; dar, cînd cineva nu le-a cunoscut, rămîne uimit prin francezele d-voastră revelațiuni asupra acestor stipulațiuni, din fatalitate cu două tășuri.

Obiecînd că noi n-am subscris Convențiunea decît numai după ce solicitasem în van a obține de la Europa garanția neutralității noastre, recunoașteți înșivă d-voastră, dacă nu mă înșel, că de nevoie și espunîndu-ne la oarecare pericole, dobîndeam unele drepturi la menagierile d-voastră. Dar uitam că aveți o oroare cum exagerată de sentiment; continui dar a sta pe terenul favorit pe care vă simțiți mai în voie cînd e vorba a preșui, după justa sa valoare, partea activă și onorabilă, ce am luat în război și a ne preveni de pericolul în care ne-am fi aflat d-a fi « tractați cu beligeranți », fără Convențiunea pe care o numiți *de passage*.

Cu toate acestea, mi-ar place să aflu de la d-voastră, dacă, cu toată Convențiunea ce am semnat la 4 (16) aprilie, România era considerată de cabinetul din St. Petersburg altfel decît ca făcînd parte integrantă din Turcia, cînd, după opt zile, manifestul A.S.I. Marele Duce Nicolae ne anunța că armatele Majestății Sale Împăratul, intrînd în România, treceau fruntariile Împერიului otoman.

Și iarăși pe terenul practic rămîn, întrebîndu-vă dacă, cînd evocați datoria eventuală a Rusiei d-a-și completa opera, alergînd în ajutorul Bulgariei, pe care, cu toate acestea, îmi pare că nimic n-o mai poate amenința d-aci înainte, ați considerat de ajuns situațiunea geografică a acestei provincii în raport cu România, astfel cum ar rezulta ea din schimbul ce ni se propune?

Dobrogea ni s-ar oferi pînă la valul lui Traian, care se află așezat la o distanță de 140 kilometri de Basarabia, eventuala bază de operațiuni a voastră. Deci, fie oricît de prevăzătoare pentru bulgari solitudinea voastră, aceasta tot nu v-ar face să nu mai aveți trebuința a încheia o convențiune cu România, ca să ajungeți la dînsii prin Dobrogea, dacă ne-am propune să ne împopoșonăm cu cămașa lui Nessus. Cîte încercături noi ! Cu sprijinul unei majorități ca aceea de care dispuneți, mă mir, domnule meu, cum nu v-ați scutit de distraconiunile d-voastră geografice, emițînd „dorința” unei „retrocedări” pînă la Călărași, care pentru moment ar fi o fruntarie și mai naturală decît a Prutului.

Însă toate aceste nuanțe trebuiesc să dispară înaintea marelui d-voastră obiecțiunii : Nu trebuia, după d-voastră, să ignorăm intențiunile Rusiei în raport cu Basarabia, din minutul ce ele erau cunoscute de toate cabinetele. — Datele au aci importanța lor. — Prima comunicare ce s-a făcut de către comitele Șuvaloff Foreign-Oficiului nu este mai înainte de 8 iunie 1877; raportul colonelului Welley este din luna august. Deci Convențiunea este din 4 (16) aprilie, adică cu mult înainte de aceste declarațiuni, și nu face cea mai ușoară mențiune de Basarabia; căci, ziceți d-voastră, „era imposibil guvernul rus să mai precizeze într-însa această cestiune; că el voia să procedă pe calea schimbului, și că compensațiunile eventuale ce era să ne dea, fiind subordonate șanselor războiului, nu puteau fi prejudicate”.

Vorbind « practic », oare nu credeți domnule meu că retrocedarea Basarabiei și-ar fi avut locul său convenabil alături cu stipulațiunea relativă la garantarea teritoriului nostru? Este adevărat că această ciudată asociere de idei ar fi putut da senatorilor și deputaților noștri pe aceea d-a respinge Convențiunea cu aceeași unanimitate cu care s-au rostit în privința retrocedării pe calea schimbului, măcar că atunci votul ar fi fost influențat oarecum prin intrarea precipitată a armatelor imperiale pe teritoriul României.

Rusia ne-ar fi „sfârmat”, ziceți d-voastră, cam fără poezie, și o crez; dați-mi voie să vă spun, mai cu poezie, că aceasta ar fi prețuit mai mult poate decît a ne sfârma cu propriile noastre mîni.

O dată stabilite datele, precum o făcuți, dorința mea d-a ne înțelege este atît de mare că voiesc să împărlășesc, fără nici o rezervă, convicțiunea d-voastră, cînd afirmați că proiectul Rusiei d-a reposeda Basarabia era cunoscut aici „Nu s-a putut, ziceți, să nu cunoașteți această clauză, pe care toate cabinetele o cunoșteau și care n-a putut lăsa să subziste nici o îndoială în spiritul guvernului vostru asupra felului de integritate teritorială ce Rusia înțelege a vă garanta”. Însă ceea ce vă rog și eu să credeți este că nimeni aici nu l-a luat în serios, și că încrederea generală în simțimintele de bunăvoință și echitate ale guvernului imperial se măreau cu cît serviciile noastre erau mai serioase și mai apreciate de Majestatea Sa Împăratul. Înallele sale bunevoinețe pentru mica noastră armată și distincțiunile ce ea a binevoit a acorda suveranului nostru sînt atîtea mărturii nepieritoare cari vorbesc contra patriotismului d-voastră exclusiv. Chiar și astăzi, și cu toate interpretațiile ce se manifestă în Rusia în privința drepturilor noastre și al căror prea elocuent eco desigur că stuteți d-voastră, avem speranțe că, sub augusta sa influență, cestiunea Basarabiei o să înceteze d-a ne mai divide.

Pînă atuncî, noi n-am putea lăsa să se infirme, prin întrevorbiri, fie chiar anterioare semnărei Convențiunei, niște stipulațiuni limpezi și pozitive, consimțite în libertate între amîndouă părțile și prea cu fidelitate observate de noi. Într-altfel, actele internaționale ar fi, după propriile d-voastră expresiuni, adevărate „pecece de hîrtie”, chiar pînă a nu fi subscrise, simplele întrevorbiri ar deveni angajamente de stat, și vechea maximă: *« scripta manent, verba volant »*, ar fi cu desăvîrșire răsturnată.

Cu riscul d-a mai trece în ochii d-voastră drept poet, aș voi să vă spun iarăși aci că Rusia este îndestul de mare ca să nu năsoare dreptul celorlalți decît după slăbiciunea lor și ca să voiască a căuta succesul influenței sale aiurea decît în afecțiunea și în respectul popoarelor. Nu ca o amenințare, dar doresc ca Rusia să-și mînlînă aceste simțiminte seculare la români; ca ar găsi într-insule cea mai bună garanție contra vreunor înclinări din parte-le spre o politică ce i-ar fi, dacă nu tocmai ostilă, dar uneori jenantă, sau care, favorizată de niscăi simpatii oferite la timp neliniștirilor lor, i-ar depărta de Rusia. Aș fi, domnul meu, bucuros de acord cu d-v. cînd îmi faceți onoarea a mă asigura că neutralitatea noastră este virtual garantată, prin faptul că nici unul din vecinii noștri nu pot consimți ca să suferim noi dominațiunea altuia. Din nenorocire, mărșul d-v. talent a interpreta drepturile și interesele reciproc ale statelor și introducerea de către d-voastră a oarecărui principie în dreptul ginșilor mă lasă în nedomnire asupra siguranței noastre. Această garanție cred că ar deveni mult mai eficace dacă ar lua forma mai pozitivă a unei neutralități garantată colectiv de către puterile cele mari.

Esemplul egoismului politic al lordului Stanley, actualmente lord Derby, cu ocaziunea afacerii Luxemburgului, precum și acela al Belgiei, pe care credeți util a mi-l aminti, nu m-a făcut deloc să despez de eficacitatea sistemului căruia aceste două țări i-au datorit, cu toate acestea, tranchilitatea lor; și credința mea în siguranța aceluia pe care-l reclam pentru țara mea ar fi și mai profundă dacă guvernul imperial al Rusiei ar lua puternica inițiativă a unei măsuri atît de binefăcătoare în privința noastră. Cabinetul din St. Petersburg are o frumoasă ocaziune în aceasta spre a ne proba „că, în realitate, nu este divergență momentană sau accidentală care să nu se poată aplana într-un interes comun” și spre a readuce în spiritul nostru credința în dezinteresarea și amicia atît de prețioasă a nației ruse.

Și, fiindcă vorbim de divergențe, permiteți-mi a vă spune, domnul meu, că vă alarmați peste măsură de acelea cari divid societatea noastră politică română și de consecuențele funeste ce ar putea ele să aibă pentru existența cabinetului actual. Născuți sub auspiciile celor 80 milioane de sufragii ale voastre, *is fecit cui prodest*, solidari cu o politică pentru care au arătat aptitudini atît de utile, miniștrii noștri n-au nici o trebuință de încurajieri spre a rezista acelor *meses ignorante* din care au onoare a face parte. „Consecința că-și servesc țara și cestiunea că evenimentele le vor da dreptate sînt de ajuns spre a-i susține”. Crez că miniștrii noștri se vor mîrgini a consulta *certitudinea* de care binevoiti a le vorbi.

Terminînd, îmi place să crez că acest mic colț de pămînt, care are privilegiul de necrezut d-a pasiuna un mare Imperiu, să nu devie obiectul unor dificultăți și mai serioase pentru pacea generală, decît această dezbatere inofensivă între doi oameni de bine. Dacă, aceea ce să nu dea Dumnezeu, s-ar întimpla astfel, dacă niște nedrepte impaciune ar trebui să facă din Basarabia piatra de încercare a potolirii Europei, s-ar putea foarte cu dreptate rezice, cu unul din scriitorii cei mai străluciți ai diplomației ruse: *« După ce evenimentele actuale își vor lua loc în perspectivele istoriei la destulă distanță spre a fi apreciate în tutregul lor și spre a se degagia de negurile contemporane, acela care va voi să le facă expunerea imparțială și raționată va constata ciudate aberațiuni »*. (A. de Catacazy, *Politique anglaise en Orient*)

Să lăsăm cu hotărîre terenul acesta prea practic și să revenim, dacă vă place, nu la simțimint, ci la bunele simțiminte de care, credeți-mă domnul meu, noi nu ne-am depărtat niciodată în privința Rusiei. În lipsa de recunoștiunță pe care ne-o contestați, simplul instinct al conservărei noastre ne comandă să solicităm și să căutăm a mînlîne bunele dispozițiuni ale țării voastre în privința alei noastre. Cînd o națiune ca Rusia are mijloacele d-a face bine, ea poate mai cu seamă să facă rău. Întoarce-vă-ți dar, domnul meu, voiniceștele d-voastră sfortări către dînsa, și întrebunțați, vă rog, frumoasa-vă elocuență, ca să o deturnați de la niște rezoluțiuni care, punînd existența noastră legitimă în pericol, ar dezminți amicitia ei seculară pentru România.

Acest patriotism mai fecund decît poate cineva crede, pentru un popor mare, și mai demn de scumpa noastră civilizație, cată să placă înaltului d-voastră spirit; ar reconcilia în d-voastră poezia cu politica, iar eu v-aș fi recunoscător pentru țara mea.

Locotenenul colonelul I. Alecsandri, fratele poetului V. Alecsandri, agent diplomatic la Paris și Londra, discută problema raporturilor României cu Imperiul țarist din perspectiva unei țări mici, vecină cu o mare putere. Preopinutul său folosește un pseudonim și îl confundă pe Ion Alecsandri cu poetul V. Alecsandri, deși cel dintâi își declară explicit funcțiile. De fapt recurgea la acest procedeu anume ca să-i poată nega competența în discutarea problemelor privind viața politică. Susținătorul politicii țariste se întemeia, în demonstrația sa, pe mărimea populației. I. Alecsandri respinge acest argument întrucât ar da dreptul unor țări să domine lumea și să justifice „nihilizarea celor slabi”. Eminescu observa că omul politic țarist adopta „un ton oarecum magistral” și în loc „să măsure argumente” se mărginea „să împartă învățăminte”.

Dialogul din scrisorile deschise pornește de la stările de lucruri de după ocuparea Basarabiei de Imperiul țarist în 1812. Ion Alecsandri se oprește puțin la situația dinaintea de această dată, iar preopinutul său evită să o aducă în discuție. Se cuvine observat și faptul că documentele istorice invocate de I. Alecsandri sunt utilizate și de Eminescu în studiul său mai târziu (v. *supra*, p. 53—54).

Scrisorile deschise se înfățișează ca un dialog protocolar, în cel mai ales stil în practica cancelariilor diplomației europene din acea vreme. Dialogul protocolar nu ne poate împiedica totuși să vedem falsificarea realităților istorice. Susținătorul politicii țariste introduce în discuție un fals când declară că Basarabia a fost cucerită, cu armele, de la populații nomade. Basarabia aparținea, înainte de 1812, Moldovei, ca și Bucovina, anexată de Imperiul habsburgic în 1775. Documentele arată că trecerea celor două provincii românești în componența imperiilor vecine se face în baza unor aranjamente diplomatice între marile puteri, peste capul românilor. Să mai notăm și faptul că cei care mijlocece aceste acte diplomatice plătesc cu capul pentru pierderile teritoriale ale Moldovei.

Correspondentul rus tratează ideea națională ca fiind „mai mult de regiunea sentimentului decît de aceea a politicii”, fiind în fapt ea stătea la baza constituirii tuturor statelor moderne. Era judecata tipică a unuia care nu avea alt argument pentru a susține un stat multinațional cum era Rusia. În locul ideii naționale correspondentul rus pune „dreptul” cuceritorului, pe care-l considera „legitim” pentru „o națiune mare” oprită în dezvoltarea ei „prin bariere ostile”. Firește această națiune mare nu cucerește consingeni, nu-și caută adică unitatea celor de un neam, cum făcuseră de curînd germanii și italienii. Pentru susținătorul politicii țarismului expansionist nici acest fapt nu conta. Nu erau de același neam cei cuceriiți dar erau de aceeași religie (sic!) și correspondentul acuză Europa „geloasă” din cauza căreia „opera emancipatoare” (citește „cuceritoare”) nu s-a putut duce pînă la capăt, adică pînă la Constanținopol. România nu datora existența ei ca stat modern Rusiei, cum se spune în această corespondență. Dimpotrivă, abia înlăturarea amestecului rus în Principate prin Războiul Crîmeii și Tratatul de pace de la Paris creează cadrul internațional prielnic înfăptuirii Unirii. Cu Rusia puternică la gurile Dunării, Unirea nu s-ar fi putut realiza, Principatele fiind mai ușor de stăpînit sau supus dezonite decît unite. De altfel și în această corespondență susținătorul politicii rusești consideră Unirea de la 1859 ca un act ostil hotărîrilor diplomației europene. Independența statului român apare la fel. Dreptul legitim al unui popor de a se uni, sîngele vărsat de armata română pe cîmpurile de luptă din războiul abia încheiat n-aveau nici o importanță pentru el. După cum n-aveau nici tratatele internaționale: „În zilele noastre aceste terfeloage de hîrtii nu au într-adevăr nici o valoare practică”.

Susținătorul politicii țariste prezintă revenirea Dobrogei la teritoriul nostru național ca un act de generozitate din partea imperiului vecin. Karl Marx arată încă în februarie 1878 motivele care determinau Imperiul țarist să procedeze în felul acesta. „Nu încupe nici o îndoaială — îi scrie K. Marx lui Wilhelm Liebknecht în 4 februarie 1878 — că, de îndată ce se va ivi prilejul, Prusia va trebui să ceară o „compensație” pentru *sucesele rușilor* care numai datorită ei au devenit posibile. Lucrul acesta reiese chiar din atitudinea rușilor față de guvernul român care i-a *salvat* pe aceiași ruși la Plevna înainte ca trupele de întărire să soscască de la Moscova. Drept mulțumire, Carol de Hohenzollern trebuie acum să restituie partea din Basarabia pe care aceștia o cedaseră după războiul Crîmeii. Cei din Petersburg știu foarte bine că Berlinul nu va îngădui cu una cu două un asemenea act și de aceea se arată foarte dispuși să ofere despăgubiri generoase.”¹¹

În cele din urmă România este prezentată de susținătorul politicii țariste ca o creație a diplomației europene. Dar nici unirea Principatelor și nici proclamarea independenței, la care se referă el, nu reprezintă convenții anticipative încheiate în cancelariile diplomației europene. Dimpotrivă, cancelariile diplomației europene nu fac decît să recunoască stări de lucruri ce nu puteau fi ignorate tocmai pentru că erau fapte implinite. Aceste acte — și nu singurele — sînt expresia unui proces ireversibil din istoria atît de zbuciumată a poporului nostru, sînt mărturii ale voinței de determinare proprii ale acestui popor.

¹ I. NO, XXIV (1878), nr. 65, [22 febr.] 6 mart., p. 1—2.

² T, III (1878), nr. 48, 2 mart., p. 2—3.

³ PRESA, XI (1878), nr. 48, 2 mart., p. 1—2.

⁴ TEL, VIII (1878), nr. 1766, 4 mart., p. 1—2.

⁵ T, III (1878), nr. 25, 2 febr., p. 2.

⁶ TELR, XXVI (1878), nr. 15, 7 febr., p. 58—59.

⁷ Nu am văzut această publicație.

⁸ I. NO, XXIV (1878), nr. 87, [16] 28 mart., p. 3—4.

⁹ PRESA, XI (1878), nr. 59, 15 mart., p. 1—3.

¹⁰ T, III (1879), nr. 61, 17 mart., p. 1—2; nr. 62, 18 mart., p. 2—3.

¹¹ Karl Marx, Friedrich Engels, *Opere*, volumul 34. București, Editura Politică, 1982, p. 277.

BASARABIA

I. NUMELE ȘI ÎNTINDEREA EI. II. VEACUL AL CINCISPREZECELEA. III. VEACUL AL ȘAISPREZECELEA. IV. VEACUL AL ȘAPTESPREZECELEA. V. VEACUL AL OPTSPREZECELEA. VI. VEACUL AL NOUĂSPREZECELEA. IZVOARE

Se publică în „*Timpu*”, III, nr. 49, 3 martie 1878, p. 1-2, nr. 50, 4 martie 1878, p. 2, nr. 52, 7 martie 1878, p. 2-3, nr. 53, 8 martie 1878, p. 1, nr. 55, 10 martie 1878, p. 2-3, nr. 58, 14 martie 1878, p. 2-3. Este reprodus în „*România liberă*”, II, nr. 243, 11 martie 1878, p. 2-3, nr. 244, 12 martie 1878, p. 3, nr. 245, 14 martie 1878, p. 2-3, nr. 246, 15 martie 1878, p. 3, nr. 247, 16 martie 1878, p. 2-3, nr. 248, 17 martie 1878, p. 2, nr. 250, 19 martie 1878, p. 3, nr. 251, 21 martie 1878, p. 2-3, nr. 252, 22 martie 1878, p. 2-3, nr. 253, 23 martie 1878, p. 2-3, nr. 254, 24 martie 1878, p. 3, nr. 255, 25 martie 1878, p. 2-3, nr. 257, 28 martie 1878, p. 2-3, nr. 258, 29 martie 1878, p. 3, nr. 259, 30 martie 1878, p. 3, nr. 260, 31 martie 1878, p. 2-3; „*Telegraful român*”, XXVI, nr. 31, 16 martie 1878, p. 121-122, nr. 32, 18 martie 1878, p. 125-126, nr. 33, 21 martie 1878, p. 130-131, nr. 34, 23 martie 1878, p. 133-134, nr. 35, 25 martie 1878, p. 137-139, nr. 36, 28 martie 1878, p. 142. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 245-288. În „*Timpu*” se publică în nr. 39 și 53 ca editoriale: *București 2/14 martie* și *București, 7/19 martie*; în nr. 55: *Veacul al șaptesprezecelea în loc de: Veacul al optsprezecelea*.

Eminescu răspunde la atacurile oamenilor politici și presei țariste îndreptate împotriva României în chestiunea retrocedării celor trei județe Cahul, Ismail și Bolgrad, din sudul Basarabiei, revenite la Moldova în 1856. Pentru aceștia istoria Basarabiei începea, cum s-a putut vedea din scrisorile deschise, o dată cu intrarea provinciei, pe căi diplomatice, în componența imperiului vecin în 1812. Istoria provinciei, demonstrează poetul, este mult mai veche și începe într-o epocă în care Imperiul țarist nu-și întinsese stăpânirea pînă la Nistru. Documentele pe care se întemeiază în demonstrația sa sînt folosite, în parte, și în articolele anterioare (v. *supra*, p. 53-55). Se aduc în discuție mărturiile unor călători și istorici străini, ale cronicarilor și istoricilor noștri, precum și un mare număr de documente interne întocmite în cancelariile domnitorilor români.

Eminescu se călăuzește în orientarea generală asupra istoriei naționale după tratatul lui Eudoxiu de Hurnuzaki, *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*, din care primul volum apare în 1878¹. Poetul începe, încă de pe acum, să l traducă și îl tipărește în anul următor (OPERE, XIV, 75-209, 981-988). Argumente importante în susținerea tezei sale găsește și în colecția de documente a lui Eudoxiu de Hurnuzaki, care stă la baza istoriografiei noastre naționale. De aici sînt transcrise fragmentele din rapoartele lui Francisc Maria baron de Thugut (1739-1818) și se preiau informațiile cu privire la hațișeriful Porții din 1784².

Cronicarii sînt citați după ediția lui M. Kogălniceanu, *Croniclele României sau Letopisecele Moldovei și Voluhiei*, în trei volume, tipărită la București în 1872 și 1874³, iar D. Cantemir cu *Descriptio Moldaviae*, ediția academică din 1872⁴. Mare atenție acordă monografiei lui Melchisedec, *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemena numite*, tipărită la București în 1869⁵. Problema Mitropoliei Proilavei, căreia i se închină aici un capitol special, va fi readusă de poet în discuție în mai multe rânduri în publicistica sa.

Mitropolia s-a înființat la sfîrșitul secolului al XV-lea, ca o eparhie grecească sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice dar cu credincioși români⁶. Numele și l-a luat de la denumirea grecească a orașului Brăila (turcii îi ziceau Ibrail sau Ibraila). Cuprindea raiaua Brăilei (creată în 1512), cu teritoriul din jur, teritoriile raialelor Giurgiu și Turnu (înființate în 1417), și toată regiunea sudică a Basarabiei (Ismail, Chilia, Cetatea Albă). În secolul al XVII-lea a cuprins și unele regiuni din nordul Dobrogei, luate de la Mitropolia Dristrei. Reședința Mitropoliei era la Brăila. Uneori mitropolitul a stat însă și la Ismail, Reni, Galați sau satul Căușani, lângă Tighina. Mitropolia e desființată la 7 iulie 1828, bisericile sale trecînd la Mitropolia Ungrovlahiei sau la eparhia Buzăului.

Eminescu are perfectă dreptate cînd consideră numele de Basarabia ca o extensiune a ariei de referință a unui termen pînă atunci atribuit doar părții sale sudice. Teritoriul dintre Prut și Nistru, cu o populație covârșitor românească, intrase în componența statului Moldova încă din 1392. (La 30 martie 1392 Roman I se intitula „Marele singur stăpînitorul Domn Io Roman Voevod al Țării Moldovei de la munți pînă la țărmul Mării”.) Partea de sud a acestui teritoriu va fi și ea cuprinsă în același stat încă înainte de campaniile lui Ștefan cel Mare, cum se știa în vremea lui Eminescu. Deja în 1426 nordul brațului dunărean al Chiliei era încadrat Moldovei⁷. Chilia și Cetatea Albă sînt ocupate de turci în 1484, iar Tighina în 1538 (nu 1535) și transformată în centrul unei raiale turcești (Bender). Hotinul e ocupat în 1713 și transformat în raia în 1715. Articolul din *Tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi*, la care se referă Eminescu, este al XVI-lea.

Documentele cancelariilor domnitorilor români sînt citate după lucrarea lui B. P. Hasdeu, *Arhiva istorică a României*⁸.

Eminescu reia discuția în legătură cu călătoria lui Guillebert de Lannoy întreprinsă în Basarabia în 1421 (v. *supra*, p. 53). Mărturiile lui Constantin Mihailovici de Ostrița (1435-după 1501), ostaș srb în armata lui Mohamed

al II-lea, aduc informații prețioase cu privire la campania turcilor împotriva lui Vlad Țepeș în 1462. Face trimiteri la lucrarea *Sbiör pisarow polskich*, tipărită la Varșovia în 1828. Prizonier în armata ungară, Mihailovici se refugiază în Polonia, unde își scrie amintirile. Eminescu rezumă relatarea lui Mihailovici și reproduce textual numai aprecierile sultanului în legătură cu importanța strategică a Chilicii și Cetății Albe⁹.

Sînt aduse în discuție și lucrările unor cronicari și istorici străini spre a demonstra că Moldova și Basarabia formau o unitate statală cu secole înainte de 1812. Maciej Strzykowski (1548—1582?) se oprește, în *Kronika Polska*, din 1582, în mai multe rânduri, la istoria Moldovei. Eminescu reține informațiile privind situația Moldovei după moartea lui Alexandru cel Bun și o descriere a cetății Hotin în 1574¹⁰. György Fejér este cunoscut prin culegerea sa de documente *Codex diplomaticus ecclesiasticus ac civilis*, în 43 de volume, tipărită la Buda între 1829 și 1844. Diploma lui Carol Robert, în care consensuează înfringerea sa la Posada („expeditione infausta”) în 1332, este tipărită de G. Fejér în colecția de documente¹¹. Eminescu împlineste informația cu date pe care le preia din arborele genealogic întocmit de B. P. Hasdeu pentru familia domnitoare a Basarabilor¹². Constantin Mouradgea baron d'Ohsson (1780—1855) se impune ca istoric cu tratatul *Histoire des Mongols*, în două volume, tipărit în Olanda în 1834—1835. Eminescu reține informațiile privind invazia tătarilor în 1241¹³. Despre invazia tătarilor se vorbește și în *Annales Polonorum veteriores* din 1248—1282. Un istoric al acestei colecții de documente face B. P. Hasdeu în *Istoria critică a românilor*¹⁴. De aici și din *Arhiva istorică a României* își extrage poetul informațiile despre călătorii, cronicarii și istoricii străini care lasă mărturie privind Basarabia.

Eminescu precizează că asupra lui Amiras și Wilkinson îi atrage atenția Al. Odobescu, dovada că se consultă în elaborarea studiului cu cei mai de seamă cărturari ai vremii. Din *Cronica Ghiculeștilor*, cum este cunoscută *Istoria Moldovei între anii 1695—1754*, ce se atribuia la acea dată lui Alexandru Amiras (sec. al XVIII-lea), reproduce zăpăzitul dat de Grigore Ghica tătarilor. Pentru această cronică nu avea nevoie de recomandarea lui Al. Odobescu întrucît este tipărită și de M. Kogălniceanu în ediția sa¹⁵. Poetul reproduce documentul cu o ortografie modernizată. Lucrarea lui William Wilkinson, *An Account of the Principalities of Wallachia and Moldavia*, se tipărește la Londra în 1820. Consul general al Angliei la București, Wilkinson prezintă rolul lui Dimitrie Moruzi în tratativele cu Imperiul țarist în chestiunea Basarabiei șiuciderea sa pentru trădare¹⁶. Eminescu folosește ediția franceză, *Tableau historique, géographique et politique de la Moldavie et de la Valachie*, probabil cea din 1824¹⁷. O altă ediție din 1821 este o raritate bibliografică¹⁸.

Studiul stă în atenția presei din țara noastră și este comentat în termeni clogioși. Se relevă demonstrația susținută cu o bogată argumentare istorică. „România liberă” se ocupă de studiu în editorialul *București, 6 martie*, publicat în 7 martie 1878¹⁹. Ziarul adresa autorului, fără să-l numească, „mulțumirile de confrăți” pentru demonstrația „cu acte”. Asupra importanței studiului insistă și în prezentarea presei românești²⁰. „Dorobanțul” atrage și el atenția asupra demonstrației, pe bază de documente, însă își exprimă regretul că se îndreptau atacuri împotriva guvernului liberal²¹. Este de presupus ca studiul să fie reproduș sau măcar comentat în ziarul „Le Nord” din Bruxelles. Nu am găsit însă nici o referire la el în numerele consultate²².

Studiul se susține pe o bună armătură științifică și împlineste, ca o primă parte, un tablou în care se înfașează evenimentele istorice începînd din secolul al XIII-lea și pînă în 1878.

Acolo unde nu are la îndemînă suficientă documentație suplîneste faptele cu o intuiție cu adevărat remarcabilă. Studii ulterioare asupra prezenței tătarilor în Bugeac, asupra intențiilor Rusiei țariste în problema orientală, asupra tratativelor de pace de la București din 1811—1812 și trădării lui Dumitrache Pamaș Moruzi ș.a. confirmă pe deplin ceea ce Eminescu la vremea lui bănuia sau știa prea puțin. Forța deducției și argumentației lui Eminescu se dovedește, o dată în plus, excepțională.

Poetul mută discuția de pe terenul demersurilor cancelariilor diplomatice și al disputelor oamenilor politici țariști pe cel al realităților istorice. În demonstrația sa cu privire la apartenența Basarabiei la Moldova se întlnește cu istoricii și juriștii ruși. „Istoria Basarabiei nu mai necesită — scrie A. F. Veltman în 1828 — studii speciale: ea este legată de istoria Moldovei și a Țării Românești și de soarta voievozilor lor”²³. „Jusqu'à son annexion à l'Empire russe en 1812 — scrie juristul A. N. Egunov în 1868 —, la Bessarabie était soumise au même régime de gouvernement que la Moldavie dont elle faisait partie intégrante. Par suite, ni l'histoire, ni les documents historiques sur la Bessarabie ne peuvent se passer de parler de la Moldavie. Ainsi, il est impossible de parler de l'administration de la Bessarabie jusqu'à son annexion à la Russie sans parler du Divan de la Moldavie auquel la Bessarabie était soumise. En Bessarabie, il n'existe pas de domaine qui n'ait des documents émanant du Divan de Moldavie”²⁴.

Problema aceasta stă și în atenția academicienului sovietic L. S. Berg în monografia sa *Basarabia*, tipărită la Petrograd în 1918.

Studiul lui Eminescu depășește tratarea jurnalistică a problemei și ia înfașizarea unei cercetări istorice și a unui memoriu politic. Eminescu avea în vedere și pregătirile pentru Congresul de la Berlin, la care România nu va fi însă admisă, deși participă la războiul din 1877—1878. Studiul trebuie judecat în contextul politic internațional al momentului respectiv și nu proiectat asupra altor epoci, al unui alt tip de relații internaționale și asupra altor rațiuni de stat. De altfel Eminescu însuși se orientează spre alte probleme după depășirea momentului respectiv, cum îi solicita gazetăria cotidiană²⁵.

¹ Eudoxiu Freiherrn von Hurmuzaki, *Fragments zur Geschichte der Rumänen*. Herausgegeben vom fürstlich rumänischen Cultus- und Unterrichtsministerium. Erster Band. București, Din stabilimentul în artele grafice: Socecu, Sander & Teclu, 1878.

² *Documente privilegiate la istoria românilor* culese de Eudoxiu de Iurnuzalki. Publicate sub auspiciile Ministerului Căultur și Instrucțiunii Publice. Volumul VII 1750—1818. București, [Din Stabilimentul în Artele Grafice Soccecu, Sander & Teclu], 1876, p. 110, 235—239, 251—252, 420—425.

³ *Cronicele României sau Letopisecele Moldoviei și Valahiei*. A doua edițiune. Revăzută, înzestrată cu note, biografii și fac-simile, cuprinzând mai multe cronice nepublicate încă; și, ca adaos: *Tablele istorice ale României de la 1766 pînă la 11 februarie 1866* de Michail Kogălniceanu. Tomu I—III. București, Imprimeria Națională C. N. Rădulescu, 1872, 1874, p. 167—168, 170, 178, 303 (I), 492—497 (III).

⁴ *Operele principelui Demetriu Cantemir*. Tipărite de Societatea Academică Română. Tomu I. *Descriptio Moldaviae*. Cu o hartă geografică a Moldaviei și un fac-simile. București, Tipografia Curții (Lucrătorii Asociați), 1872, p. 19, 22, 23.

⁵ Melchisedek, *Chronica Hușilor și a Episcopiei cu asemenea numire*. Dupre documentele Episcopiei și alte monumente ale țării. Serisă de Episcopul Dunării de Jos. București, Tipographia C. A. Rosetti, 1869, p. 27, 188, 190, 191, 312—318 (*Cronica*), 152—170 (*Appendice*).

⁶ Pr. prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria bisericii ortodoxe române*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1981, vol. II, p. 479—487; vezi și același, *Listele eronologice ale ierarhilor bisericii ortodoxe române*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, 1975, p. 22—23.

⁷ Asupra începuturilor de viață românească din răsăritul Moldovei vezi C. C. Giurescu, *Vechimele cșezărilor românești dintre Prut și Nistru*, în „Revista Fundațiilor Regale”, an VIII, nr. 8—9, 1 august—1 septembrie 1941, p. 307—319.

⁸ *Arhiva istorică a României*. Tomul I.1. — Partea 1, p. 100, 102, 103, 129—132, 178.

⁹ *Sbiór pisarców polskich*. Secțiunea II. Tom. V. Warszawa, 1828, p. 182—183. Nu am văzut lucrarea. B.P. Hasdeu, *Arhiva istorică a României*, Tom I. — Partea 2, p. 8—11; Alexandru Sadi-Ionescu, *op. cit.*, p. 29—31; *Călători străini despre Țările Române*, vol. I, p. 123—128.

¹⁰ *Klōra przedtem nigdy swiatta nie widziana Kronika Polska, Litewska, Zmōdska y wszystkiej Rusi Kijowskiej, Moskiewskiej, Siewierskiej, Wolhinskiej... z rozmaitych Historikow y Autorow... Przez Macieja Osostewiciusa Strykowskiego... napisana, zlozona yna pierwsze swatto... wydzwigniona az do roku 1582*. Drukowano w Krolewcu u Gerzego Osterberga, 1582, p. 584, 759; *Kronika polska litewska, zmōdzka i wszystkiej rusi*. Macieja Strykowskiego. II. Warszawa, Naklad Gustawa Leona Glücksberga Ksiegarza, 1846, p. 197, 399, 197 (11); B. P. Hasdeu, *Arhiva istorică a României* Tom. II, p. 5, 10; Alexandru Sadi-Ionescu, *op. cit.*, p. 62—65; *Călători străini despre Țările Române*. Vol. II. Volum îngrijit de Maria Holban, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernavodeanu. București, Editura Științifică, 1970, p. 452, 454.

¹¹ *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. Studio et opera Georgii Fejér. Tom VIII. Volumen III. Ab anno Christi 1326—1334. Budae, Typogr. Regiae Universitatis Ungaricae, 1852, p. 625.

¹² B. P. Hasdeu, *Istria critică a românilor*, I, p. 136—137.

¹³ C. baron d'Ohsson, *Histoire des mongols, depuis Tehingviz-Khan jusqu'à Timour Bey ou Tamerlan*. I—II. La Haye et Amsterdam, Les Frères van Cleef, 1834, p. XXXV (I), 627—628 (II); B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, I, p. 68, 110, 116.

¹⁴ B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*, I, p. 67.

¹⁵ M. Kogălniceanu, *op. cit.*, III, p. 176—179; *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695—1754*. Text grecesc însoțit de traducerea românească, cu prefață, introducere, glosar și indice. Ediție îngrijită de Nestor Camarino și Adriana Camarino-Cioran. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1965, p. 300—303 (Cronicele medievale ale României); *Cronica anonimă a Moldovei 1661—1729 (Pseudo-Amiras)*. Studiu și ediție critică de Dan Simonescu, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1975, p. 150—155 (Academia de Științe Sociale și Politice a Republicii Socialiste România. Institutul de istorie „N. Iorga”. *Cronicele medievale ale României*, IX).

¹⁶ William Wilkinson, *An Account of the Principalities of Wallachia and Moldavia: including various political observations relating to them*. London, Printed for Longman, Hurst, Orme and Brown, 1820, p. 116—121.

¹⁷ William Wilkinson, *Tableau historique, géographique et politique de la Moldavie et de la Valachie*. Traduit de l'anglais par M. [Dezos] de la Roquette. Seconde édition. A Paris, Chez Anth. Boucher, Imprimeur-Libraire, L. G. Michaud, Delaunay, 1824, p. 105—110.

¹⁸ W. Wilkinson, *Tableau historique, géographique et politique de la Moldavie et de la Valachie*. Traduit de l'anglais par M.***. A Paris, Chez Anth. Boucher, Imprimeur-Libraire, 1821, p. 105—110.

¹⁹ RL, II (1878), nr. 239, 7 mart., p. 1—2.

²⁰ *Idem*, nr. 237, 4 mart., p. 3; nr. 241, 9 mart., p. 3.

²¹ DOR, I (1878), nr. 106, 3 mart., p. 3; nr. 111, 8 mart., p. 4; nr. 114, 11 mart., p. 1.

²² Colecția ziarului păstrată în depozitul din Versailles al Bibliotecii Naționale a Franței, consultată de noi, este incompletă.

²³ A. F. Veltmann, *Nacertanie drevnei istorii Bessarabii*, Moskova, 1828, p. 49; Mircea Mușat [și] Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 398.

²⁴ *Les mémoires du comité de statistique de Bessarabie*. Vol. III. Kichinev, 1868, p. 34. Nu am văzut această publicație tipărită în rusă. Ion G. Pelivan, *Les droits des roumains sur la Bessarabie*. Paris, Imprimerie des Arts et des Sports, 1920, p. 6. O ediție și în engleză, la aceeași editură, tot în 1920; Mircea Mușat [și] Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 398. Traducerea românească.

²⁵ Între timp, problema Bessarabiei cu toate implicațiile sale a fost reluată și dezbătută în numeroase lucrări și studii apărute în România, în U.R.S.S. sau în diferite alte țări. Din istoriografia română cităm: N. Iorga, *Basarabia noastră*, în *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. XXIV, Vălenii de Munte, 1912; I. Nistor, *Istoria Basarabiei*, Cernăuți, 1923; *Basarabia*, monografie sub îngrijirea lui Ștefan Ciobanu, Chișinău, 1926; Alexandru Boldur, *La Bessarabie et les relations russo-roumaines*, Paris, 1927; Același, *Istoria Basarabiei*, vol. I—II, Chișinău, 1938—1940; G. I. Brătianu, *La Bessarabie*, București, 1943; în alte multe studii semnate de Șt. Ciobanu, I. Nistor, C. C. Giurescu, V. Lungu ș.a. Mai nou chestiunea a fost reluată într-o viziune mai amplă de Mircea Mușat [și] Ion Ardeleanu în *De la statul gelo-duc la statul român unitar*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983 și aceeași, *Viața politică în România 1918—1921*, Editura Politică, ed. II-a completată, București, 1976.

[„D. HASDEU NE TRIMITE O SCRISOARE...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 51, 5 martie 1878, p. 3 (*Cronica*). Se tipărește în volum, prima dată în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 287.

Scrisoarea lui B. P. Hasdeu este adresată lui Eminescu după ce acesta publică primele două capitole din studiul său în care îi pune la contribuție lucrările istorice. Poetul își ține promisiunea de-a indica, în final, toate izvoarele de care se folosește (vezi *supra*, p. 70).

CONCESIUNI ECONOMICE

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 68, 25 martie 1878, p. 2—3. Se tipărește în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Opere complete*, Iași, Librăria Românească [și] Institutul de Arte Grafice, 1914, p. 429—430.

I. C. Brătianu plecase la Viena la 16/28 martie cu scopul, după mărturisirea proprie¹, de a înfățișa contelui Andrassy starea de spirit din România cu privire la Basarabia și a consulta părerea cabinetului vienez față de evenimentele din Peninsula Balcanică. Un eventual sprijin al Austro-Ungariei urma, desigur, a fi plătit și Eminescu se temea ca această plată să nu însemneze o înrobire economică.

Eminescu se pronunță încă în articolele din „*Curierul de Iași*” pentru măsuri protecționiste prin care să fie apărute „clasele pozitive” împotriva concurenței capitaliste. Din această perspectivă privește și consecințele convențiilor comerciale cu Imperiul austro-ungar.

„*Dorobanțul*” acuză „*Timpul*” că dădea dovadă de lipsă de logică².

¹ *Independența României*, vol. II, Partea a II-a. *Correspondență diplomatică străină 1877 mai — 1878 decembrie*, București, Editura Academiei R. S. România, 1977, p. 288.

² DOR, I (1878), nr. 128, 25 mart., p. 4 (*Revista ziarelor*).

[„NU DE MULT UN DOCTOR...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 76, 5 aprilie 1878, p. 1. Editorial: *București, 4/16 aprilie*.

Adunarea Deputaților ține ședința de validare a mandatului lui T. Maiorescu, ales deputat de colegiul I din Iași (v. *supra*, p. 479), în 1 aprilie 1878 și stenograma ei se publică în „*Monitorul oficial*” în 2 aprilie 1878¹, de unde o reproduce și Eminescu, cu titlul *Alegherea-Maiorescu*, în continuarea editorialului său². Ședința este condusă de C. A. Rosetti președintele Adunării Deputaților, iar raportul privind validarea mandatului lui T. Maiorescu este prezentat de P. Ghica. Participă la discuții V. Maniu, a cărui activitate stă în atenția lui Eminescu și în articolele din „*Curierul de Iași*” (OPERE, IX, 633), Alexandru D. Holban, despre care a mai fost vorba în comentariile noastre, și alți câțiva deputați.

„*Dorobanțul*” scrie că redactorii „*Timpului*” erau deprinși „cu necuviința” de vreme ce comparau Adunarea Deputaților cu o casă de nebuni³.

Eminescu folosește tonul publicațiilor satirice: *Le Charivari* și *Tintamarre*, prima apărută în 1832, a doua în 1843, cu mare răspindire în secolul trecut.

Poetul reia discuția în legătură cu validarea mandatului lui Maiorescu câteva zile mai târziu, când reproduce și o parte a stenogramei de la această ședință.

¹ MO (1878), nr. 75, 2/14 apr., p. 2175—2180.

² T, III (1878), nr. 76, 5 apr., p. 1—3.

³ DOR, I (1878), nr. 139, 5 apr., p. 4 (*Revista ziarelor*).

TENDENȚE DE CUCERIRE

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 78, 7 aprilie 1878, p. 2—3. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice*, Craiova, Scrisul Românesc, [1931], p. 157—163.

Eminescu readuce în discuție politica Imperiului țarist așa cum o concepeau cercurile panslaviste. Poetul se ocupă de această orientare a diplomației țariste și în articolele din „*Curierul de Iași*”, când vorbește de Ivan Aksakov, unul din promotorii panslavismului (OPERE, IX, 377). Cuvîntarea sa, *Rede des Herrn Ivan Aksakov*, la care se referă Eminescu,

se publică în ziarul „Politik” din Praga în martie 1878¹ și este reprodusă în „Timpul” în aprilie 1878². V. I. Lenin critică sever această oricitară politică³.

Multe din aspectele asupra cărora insistă Eminescu se explicau prin starea de război și agitația din țară pe marginea cedării Basarabiei. Aprecierile sale referitoare la unele popoare balcanice, cum de pildă la poporul bulgar, nu trebuie luate *late-qualte*, ci ca excese ale unui limbaj, adesea, nestăpinit.

Articolul ridică și o problemă importantă de datare în creația poetică. Versul: *Cerul deasupra-l schimbă, nu sufletul, marea trecind-o* face parte din poezia lui Horațiu *Către Bullatius*, din ale cărei prime versiuni, păstrate în manuscrise, sînt date de Perpessicius ca fiind din 1879 (OPERE, V, 428—429). Din articolul de față se vede că poetul începe să o traducă cu un an mai devreme.

¹ POLITIK, (1878), nr. 90, [21 mart.] 2 apr., p. 1; nr. 91, [22 mart.] 3 apr., p. 1—2.

² T, III (1878), nr. 75, 4 apr., p. 1 (*Un cuvînt al lui Aksakof*). Se reproduce din „Timpul” în „Stafeta”, I, nr. 76, 11 apr., 1878, p. 3.

³ V. I. Lenin, *Opere complete*. Ediția a doua, vol. 23. *Martie—septembrie 1913*, București, Editura Politică, 1964, p. 194.

DOMNUL HOLBAN ȘI ARTHUR SCHOPENHAUER

Se publică în „Timpul”, III, nr. 80, 9 aprilie 1878, p. 2—3. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 300—304.

Eminescu transcrie din stenograma ședinței Adunării deputaților ținută în 1 aprilie 1878 (vezi *supra*, p. 500) cuvîntarea lui Alexandru D. Holban, în care invocă drept argument în invalidarea alegerii lui T. Maiorescu adevăratele sa la filozofia lui Schopenhauer.

Tezele filozofice atribuite de A. D. Holban filozofului german sînt respinse de Eminescu în termeni energici și deputatul român este învinuit pe lângă ignoranță și de rea-credință. A. D. Holban rămîne fără replică și fără scuză.

Maiorescu se ocupă de dezbaterile privind validarea mandatului său de deputat în *Istoria contemporană a României* și menționează acest articol și cel din 8 februarie 1878. „În două articole publicate în «Timpul» de la 8 februarie și 9 aprilie 1878, Eminescu — serie T. Maiorescu —, redactorul ziarului, cu neîntrecuta virulență a stilului său, caracterizează acea diseuție a Camerei, precum și ignoranța celor ce falsificau pe idealistul Schopenhauer. De atunci încoace au dispărut din Parlamentul nostru doctrinele filozofice. Numai d. Dimitrie A. Sturdza mai continuă tradiția pe care însuși d. Holban a părăsit-o de mult și ne mai atacă (Ședința Senatului de la 22 decembrie 1895) pe tema « pesimismului » lui Schopenhauer” (28, p. 163).

A. D. Holban urmează în activitatea sa politică un drum sinuos, care duce de la liberali la junimiiști suspecțai acum de pesimism schopenhauerian.

[„ÎN AFACEREA HOLBAN-SCHOPENHAUER...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 81, 11 aprilie 1878, p. 2. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera poetică*, I, București, Cugetarea — Georgescu Delafraș, 1941, p. 598.

A. D. Holban nu era un ignorant, cum se desprinde din articolele lui Eminescu îndreptate împotriva sa. Nu avea cunoștințe de filozofie. Face studii serioase în Franța și obține titlul de inginer în agronomie. Publică mai multe lucrări de specialitate și este cel dintîi traducător la noi al operei lui N. Gogol *Scrisorile unui nebun* (93, p. 441). Împărțisea opinii apropiate de cele ale poetului în privința acordării de drepturi politice purtătorilor de capital străin.

Cu acest număr se începe publicarea studiului *Ducovina și Basarabia*, în șapte părți, care se continuă pînă în 27 iunie 1878¹. Studiul este atribuit lui Eminescu, inclus în edițiile sale de scrieri politice (7) și tipărit în volum separat în 1911. Studiul aparține lui I. Slavici, care edita documentele Hurmuzaki și precizează, încă din primele pagini, că acestea stau la baza prezentării evenimentelor istorice. „Vom face dar — scrie autorul —, mai ales după documentele istorice, adunate de răposatul Eudoxie Hurmuzaki, o dare de seamă asupra faptelor hotărîtoare ce s-au petrecut în țările din Orientul Europei de la anul 1700 pînă în zilele noastre.” *Politica Imperiului austro-ungar față de țara noastră este înfățișată în termenii din broșura Răpirea Bucovinei*, editată tot de Slavici în 1875. Grigore Ghica este pus într-o lumină nu tocmai favorabilă, care contravine opiniilor lui Eminescu despre acest domnitor moldovean. Este evidentă, fapt de asemenea important, atenția acordată românilor din ținutul natal al prozatorului. Studiul nu poate fi atribuit

lui Eminescu nici sub raport stilistic. Întlnim într-un singur paragraf forme ca: „mereu stăruiau”, „mereu îndemneau”, „cerca mereu ajutor”, „mereu își da silința”. Exemplele de această natură se pot înmulți. „Meru în luptă” — se arată în alt paragraf — „să stea mereu sub arme”, „meru se războia”, „mereu era răscolită”. Slaviciană este și o altă formă stilistică repetată în numeroase variante. Transcriem câteva din ele: „numai dect la fațeputul”, „numaidect în anul”, „numaidect la anul”, „numaidect după ce”, „numai dect însă”, „numai dect negocierile”.

Studiul constituie un îndrumător prețios în identificarea și a altor articole atribuite lui Eminescu dar care aparțin, în realitate, prozatorului transilvănean.

¹ T, III (1878), nr. 80, 11 apr., p. 2—3; nr. 82, 12 apr., p. 2; nr. 83, 13 apr., p. 2—3; nr. 84, 14 apr., p. 2—3; nr. 85, 15 apr., p. 2—3; nr. 86, 16 apr., p. 2; nr. 87, 20 apr., p. 2; nr. 88, 21 apr., p. 1—2; nr. 89, 23 apr., p. 3; nr. 90, 25 apr., p. 1—2; nr. 92, 27 apr., p. 2—3; nr. 99, 6 mai, p. 1—2; nr. 118, 31 mai, p. 1—2; nr. 119, 1 iun., p. 1—2; nr. 120, 2 iun., p. 2—3; nr. 122, 4 iun., p. 1—2; nr. 125, 9 iun., p. 1—2; nr. 136, 22 iun., p. 1—2; nr. 138, 24 iun., p. 1—2; nr. 139, 27 iun., p. 2—3.

PAȘTELE

Se publică în „*Timpu*”, III, nr. 86, 16 aprilie 1878, p. 2—3. Se tipărește în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Nuwele*, Iași, Editura Librăriei Școalelor Frații Șaraga, [1893], p. 144—150.

Evocarea se tipărește în volum, cu titlul *Christos a tavial*, și este reprodusă de I. L. Caragiale în „*Moftul român*” din 28 aprilie 1893. „Să nu se creadă că acest articol — scrie I. L. Caragiale într-o notă explicativă — l-am căpătat acum de la Eminescu prin comunicare spiritistă; este un vechi articol a poetului, încă de acum cincisprezece ani, publicat pe cît ne putem aduce aminte în ziarul „*Timpu*”. Credem că facem plăcere cititorilor dînd o dată măcar pentru această sărbătoare a Paștelui un articol serios și semnat de un nume atît de iubit¹. I. L. Caragiale precizează că articolul este din 1877, fapt care dovedește că îl reproduce din ediția leșeană și nu din „*Timpu*”, cum s-ar putea crede (I, p. 144). De altfel, demonstrează acest lucru și faptul că îl tipărește cu titlul din aceeași ediție.

Lucrarea lui David Strauss, *Das Leben Jesu, kirtlich bearbeit*, cunoaște o largă circulație în secolul trecut.

Eminescu invocă versul din *Faust* „Aud solia, dar îmi lipsește credința” și în editorialul [„*Astăzi patrusprezece ani . . .*”] publicat în „*Timpu*” în 12 februarie 1880 (v. *supra*, p. 415).

Notița *Teatrul Național* publicată în „*Timpu*” în 13 aprilie 1878, atribuită poetului (8, p. 117), aparține, după toate probabilitățile lui I. L. Caragiale, care își apără drepturile de autor privind traducerea *Romei tavinse* și reprezentarea ei pe scenă.

¹ MRÔM, I (1893), nr. 18, 28 apr., p. 2.

ZIAR NOU [„VINERI 14(26) APRILIE AU APĂRUT . . .”]

Se publică în „*Timpu*”, III, nr. 86, 16 aprilie 1878, p. 3 (*Cronica*).

Eminescu comentează modul cum se reflectă politica internă în ziarul „*Deutsche Orient-Zeitung*” în primul său număr. Opiniile poetului în această problemă le cunoaștem și din alte articole ale sale.

Bibliotecile nu păstrează colecția acestui ziar și articolul lui Eminescu rămîne, pînă acum, un text de referință pentru istoria presei din țara noastră.

Editorialul [„*I. Brătianu ne-a făcut . . .*”] din 16 aprilie 1878¹ atribuit lui Eminescu (7, p. 303—305) nu-i aparține, cum arată examenul stilistic.

¹ T, III (1878), nr. 86, 16 apr., p. 1. Editorial: *București, 15/27 aprilie*.

[„DE CÎTE ORI FĂCEAM OBSERVĂRILE NOASTRE . . .”]

Se publică în „*Timpu*”, III, nr. 91, 26 aprilie 1878, p. 1. Editorial: *București, 25 aprilie/7 mai*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 305—308.

România nu se putea să nu între în război contra Turciei mai întâi că acesta i-a fost impus prin atacarea oraşelor dinăre. Dacă nu ar fi terminat armata sa la Plevna, ruşii ar fi fost, probabil, înfrinţi la sud de Dunăre şi războiul s-ar fi mutat la nord de marele fluxiu, pe teritoriul ţării, ceea ce ar fi fost o calamitate. Independenţa proclamată la 9 mai trebuia apărată şi consolidată. Actele de energie sînt necesare în viaţa unui popor pentru a-i da tărie morală, căci soldaţii români luptă pentru o cauză dreaptă şi sîngele lor dă o valoare nepreţuită actului independenţei. Orice guvern s-ar fi aflat la conducerea ţării în 1877 tot aşa ar fi procedat. Conservatorii, aflaţi în opoziţie, lăsau ziarele lor să critice hotărîrile guvernului liberal, dar dacă ar fi fost ei la putere tot aşa ar fi procedat.

Tratatul de alianţă dintre Sigismund de Luxemburg şi Mîreca cel Mare se semnează la 7 martie 1395, în urma înţelegerii de la Braşov.

Convenţia ruso-română la care se referă Eminescu nu era decît un zvon. Toate demersurile diplomaţiei române nu aveau alt scop în aceste luni decît să obţină sprijinul marilor puteri apusene împotriva unora din prevederile tratatului de la San Stefano, din 19 februarie/3 martie 1878. Pentru modificarea uneia din prevederi (art. 8, potrivit căruia armatele ruse puteau trece prin România alina timp cit ele vor ocupa Bulgaria), diplomaţia română încearcă să ia contact şi cu oficialităţile ţariste¹. Alexandru al II-lea comunică însă generalului Ioan Ghica, ministrul României la Petersburg, prin intermediul cancelarului Gorciacov, că „dacă aveţi intenţiunea . . . de-a vă împotrivi voinţei sale, atunci [[zarul] va ordona ocuparea României şi dezarmarea armatei române”. M. Kogălniceanu răspunde la această ameninţare că: „o armată care a luptat la Plevna în faţa împăratului Alexandru al II-lea poate să se bată pînă va fi nimicită, dar nu se va lăsa să fie dezarmată”². Carol I îi scrie şi el principelui Carol-Anton de Hohenzollern în 29 martie/10 aprilie 1878. „Astăzi ruşii au uitat bunele noastre servicii, care au fost hotărîtoare pentru operaţiunile lor, ba ne-au ameninţat în zilele din urmă chiar cu dezarmarea”³.

Eminescu manifestă o mare admiraţie pentru Mîreca cel Mare, cum se vede şi din manuscrisele sale (12, p. 562), întrucît, prin priceperea sa, izbuti să se împotrivesc cu o armată mică Imperiului otoman în culmea puterii sale expansioniste.

„Dorobanţul” remarcă opiniile poetului cu privire la politica internaţională⁴.

Poetul invocă numele eroului lui Shakespeare şi în articolele din „Curierul de Iaşi” din 1877 (OPERE, IX, 195). Exemplifică, atît acolo cit şi aici, situaţii politice din ţara noastră.

¹ *Memoriile regelui Carol I al României* (De un martor ocular) XIII. Bucureşti, Editura Stabilimentului Ziarului „Universul”, [E.a.], p. 79.

² *Correspondenţa Generalului Iancu Ghica, 2 aprilie 1877 - 8 aprilie 1878*. Publicată cu o introducere şi note de Generalul R. Rosetti. Bucureşti, Cartea Românească, 1930, p. 173; *Istoria infanteriei române*. I. Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1985, p. 379.

³ Regele Carol I al României, *Convîntări şi scrisori*. II. 1877-1886, p. 200.

⁴ DOR. I (1878), nr. 158, 26 apr., p. 4 (*Revista Ziarului*).

[„DE CÎND GUVERNUL CONSERVATOR S-A RETRAS. . .”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 95, 30 aprilie 1878, p. 1-2. Al doilea editorial. Se tipăreşte în volum prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, I, Bucureşti, Cugetarea - Georgescu Delafraş, 1941, p. 308-310.

Eminescu răspunde „Românului”, care acuză Partidul conservator de inconsecvenţă în orientarea politică. Poetul are în vedere editorialul *Bucureşti*, 25 priar/8 florar, publicat în 27 aprilie 1878¹.

Poetul precizează că lui îi aparţineau articolele despre Basarabia pentru întocmirea cărora a „răsfoit cărţi” şi s-a folosit „de munca altora”. Precizarea din urmă trimite la B. P. Hasdeu, citat cu contribuţiile documentare (v. *supra*, p. 70).

¹ ROM. XII (1878), 27 apr., p. 399.

NOU A-B-C-DAR ROMÂNESC DE VASILE PETRI, Sîbiu, 1878,

Tipografia lui Ios Drotleff & Comp., 1 vol. 8° -- Preţul 25 cr. v. a.

Se publică în „Timpul”, III, nr. 93, 28 aprilie 1878, p. 2 (*Notiţă bibliografică*). Se tipăreşte în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole şi traduceri*. I, Bucureşti, Editura Minerva, 1974, p. 95-99.

Vasile Petri (1833-1905) face cursuri de pregătire a învăţătorilor la Năsăud (1849-1850) şi funcţionează aici ca învăţător (1851-1853). Studiază pedagogia la Praga (1853-1857) şi este profesor la Preparandia din Năsăud şi la Şcoala

Normală din Deva, unde predă pedagogia¹. Se face cunoscut și ca animator de publicații pedagogice. Scoate, în colaborare cu Cosma Anca și Maxim Pop, „Magazin pedagogic” (1867—1870), împreună cu Ion Candrea și apoi cu Maxim Pop, „Școala română” (1876—1891), și singur „Școala practică” (1882—1886), „magazin de lecțiuni și materii pentru instrucțiunea primară”. Eminescu prezintă „Școala română” (v. *supra*, p. 149—150).

Abecedarul lui V. Petri din 1878 se numără printre raritățile bibliografice. O descriere a manualului face Onisifor Ghiбу, în lucrarea sa *Din istoria literaturii didactice românești*, tipărită în 1916 și retipărită în 1975. De aici aflăm că abecedarul separa învățatul scrisului de cel al cititului și începea cu cel dintii, cum nu se obișnuia în literatura didactică a vremii. Pe primele 50 de pagini se învăța „numai scrisul pe baza unor metode foarte frumoase—cele mai frumoase din întreaga noastră literatură didactică”. În partea a II-a se prezenta școala, casa părintească, omul, animalele domestice, grădina, satul și orașul, cimpul, pădurea, animalele sălbatice, pământul, aerul, timpul². Pedagog cu studii la Praga, V. Petri se călăuzea după principiile lui Comenius.

Dintre lucrările sale mai sînt de amintit *Elementariu sau abecedar pentru școlile românești* (Sibiu, 1864), *Scriptologia sau modul de a învăța cititul scriind* (Sibiu, 1872), *Sistemul metric* (Sibiu, 1875), *Legendar sau Carte de citire pentru școlile populare* (Sibiu, 1878).

Noul abecedar românesc se bucură de o bună primire și în Transilvania. D. Popovici-Barcianu îi consacră o prezentare elogioasă în „Telegraful român”, foaia sibiană³.

Observațiile lui Gh. Barițiu cu privire la scrierea cu semne sînt cuprinse în articolul *Despre dicționarul academic al limbii române*, publicat în „Observatorul” în 25 ianuarie/6 februarie 1878⁴.

Problemele puse în discuție stau în atenția lui Eminescu și cu alte prilejuri. Ferenc Koos, inspectorul școlar de la Bistrița, este menționat și în articolele din „Curierul de Iași” (OPERE, IX, 766).

¹ Iuliu Moisil, *Pedagogul Vasile Petri*. Bistrița, Tipografia „Minerva” [1937].

² Onisifor Ghiбу, *Din istoria literaturii didactice românești. II. Abecedarele în Transilvania*. București, Librăriile Socec & Co., C. Sfetea, Pavel Suru, 1916, p. 41—44. Extras din „Analele Academiei Române” Seria II — Tom XXXVIII. *Memoriile Secțiunii literare*. [Ediția a II-a]. Ediție îngrijită de Octav Păun. Tabel cronologic, studiu introductiv, note și comentarii V. Popeangă, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1975, p. 141—143.

³ TELR, XXVI (1878), nr. 44, 15 apr., p. 175—176.

⁴ OBS, I (1878), br. 8, 25 ian./6 febr., p. 4.

NECROLOG [DIMITRIE PETRINO]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 97, 4 mai 1878, p. 3 (*Cronica*). Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere V. Poezii vostume*, București, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1958, p. 341.

Perpessicius reproduce necrologul fragmentar în comentariile la ciclul de poezii *Petri-Nolae*, în care Eminescu îndreaptă atacuri violente împotriva poetului bucovinean (OPERE, V, 330—341). D. Petrino tipărește în 1869 broșura *Pufine cuvinte despre corumperea limbii roșii în Bucovina*, pentru care este supus de Eminescu la un adevărat rechizitoriu (OPERE, IX, 79—84). Conflictul din trece doi poeți îmbracă forme noi, ne asigură istoricii literari, după ce D. Petrino ocupă postul lui Eminescu de la Biblioteca Universitară din Iași. Prezentarea biografiei intelectuale și morale a lui D. Petrino din necrolog contrastează cu versurile violente la adresa sa așternute pe hîrtie în general, între 1876—1877. D. Petrino face în acești ani politică liberală și atacurile lui Eminescu la adresa sa își găsesc aici explicația. Eminescu apare în fața instanțelor judecătorești numai pentru două interogatorii, și procesul privind gestiunea bibliotecii este unul al „dosarelor”, care trec de la o instanță la alta ca să fie, în cele din urmă, clasate.

Perpessicius scrie că Eminescu îi închina lui D. Petrino „cavalereste, spada”, la moartea sa (OPERE, II, 232). Nu este însă numai vorba de-a uita vechi inimizități. Eminescu face portretul intelectual și moral al unui tovarăș de suferință, victimă a aceleiași „canalii liberale”. De aici și compasiunea pentru destinul tragic al poetului bucovinean.

O RECTIFICARE [„«RĂZBOIUL» ȘI DUPĂ DÎNSUL «PRESA»...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 99, 6 mai 1878, p. 3 (*Cronica*). Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, București, Editura Minerva, 1974, p. 102—103.

Poezia lui Constantin Bălăcescu este publicată de „Războiul” cu titlul *Progresul roșu*, în 29 aprilie 1878¹ și este reprodusă de „Presa”, cu alt titlu, *Starea de astăzi*, în 4 mai 1878². Amîndouă ziarele o atribuie lui I. Heliade Rădulescu, fără însă să o însoțească de comentarii.

Eminescu prezintă opera lui C. Bălăcescu în „Convorbiri literare” încă în 1874 (OPERE, IX, 99–106) incit nu-i veni greu să descopere eroarea de informație. Părerea sa că C. Bălăcescu ar fi un poet „cu mai mult talent” decât Heliade Rădulescu nu se confirmă.

Este ultimul articol ce se poate atribui lui Eminescu cu certitudine, înainte de plecarea sa la Florești, în Oltenia, unde traduce primul volum din tratatul lui Eudoxiu Hurmuzaki, *Fragmente din istoria românilor* (OPERE, XIV, 981–988). Poetul stă la Florești, cum se vede și din corespondența sa, toată vara. Editorialele [„*Trecerea rușilor . . .*”] și [„*Pe cînd încă retrocedarea . . .*”] din 4 și 8 aprilie 1878³ și recenzia N. Scurtescu: „*Istoria românilor pentru clasele primare*” din 23 iulie 1878⁴, deși sînt incluse în ediții ale scrierilor sale (7, p. 310–317; 9, p. 172–174), nu aparțin poetului de vreme ce nu se afla în redacție să comenteze evenimente cotidiene. De altfel, nici stilistic nu poate fi demonstrată paternitatea eminesciană.

¹ RESB, (1878), nr. 279, 29 apr., p. 4.

² PRESA, XI (1878), nr. 97, 4 mai, p. 2.

³ T, III (1878), nr. 144, 4 iul., p. 1. Editorial: *București, Luni 3/15 iulie*; nr. 148, 8 iul., p. 1. Editorial: *București, Vineri 7 (19) iulie*.

⁴ *Idem*, nr. 160, 23 iul., p. 2 (Foiletonul „*Timpului*”).

[„DE-O SEAMĂ DE VREME...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 168, 2 august 1878, p. 1–2. Editorial: *București. Marți, 1 (13) august*.

Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, I, București, Cugetarea — Georgescu Delafras, 1941, p. 317–321.

Congresul de la Berlin din iunie-iulie 1878 hotărăște, prin *Tratatul de pace*, ca Dobrogea, Delta Dunării și Insula Șerpilor să fie reîntegrate în componența statului român. „Les îles formant le delta du Danube — se stipulează în *Articole XLVI* —, ainsi que l'île des Serpents, le Sandjak de Toultscha comprenant les districts (Cazas) de Kilia, Soulina, Mahmoudie, Isaktscha, Toultscha, Matchin, Babadag, Hirsovo, Kustendje, Medjidie sont réunis à la Roumanie. Le Principauté reçoit en outre le territoire situé au sud de la Dobroutscha jusqu'à une ligne ayant son point de départ à l'est de Silistré et aboutissant à l'est de la Mer Noire au sud de Mangalia.

Le tracé de la frontière sera fixé sur les lieux par la Commission européenne instituée pour la délimitation de la Bulgarie”¹.

Congresul de la Berlin stipulează în tratatul de pace că Dobrogea se reunește cu România („réunis à la Roumanie”) și nu ni se da, cum prelindea diplomația țaristă, cu titlu de compensație.

Moțiunea celor 46 de deputați liberali, mai ales moldoveni, era în fapt o protestare la anexarea celor trei județe basarabene la Rusia și, în aceeași ordine de idei împotriva schimbării acestor trei județe cu un teritoriu dobrogean (ideea compensației era ideea Rusiei). Însă argumentația acestei moțiuni era, într-adevăr, cu totul defectuoasă și, din punct de vedere politic, greșită, cum Eminescu o demonstrează cu mare limpezime. Idei din această Moțiune vor reveni în discuția parlamentului, după deschiderea acestuia la 15/27 septembrie 1878.

Un alt om politic al vremii, Nicolae Krețulescu, în broșura sa *Cugetări asupra retrocedării județelor din Basarabia*, București, 1878, venea să demonstreze avantajele economice ale Dobrogei, această „veche provincie românească”, ca rod al unei politici de investiții inteligentă. N. Krețulescu se gîndea și la un canal între Cernavodă-Kiustendge (Constanța), paralel cu calea ferată, și care ar fi o soluție „din cele mai avantajoase pentru comerțul țării” (p. 9).

Textele pentru cele cinci puncte comentate de poet sînt extrase din editorialul *București, 26 iulie*, publicat în „*Presa*” în 27 iulie 1878². Pentru istoricul problemei trimite la tratatul lui Eudoxiu de Hurmuzaki, din care își extrage informațiile și în alte articole. Eminescu face loc în coloanele „*Timpului*”, cu începere din 6 septembrie 1878, și unei bibliografii, *Literatura privitoare la Dobrogea*³. Sînt înregistrate, în general, lucrări care tratează despre Imperiul otoman și se face mențiune despre Dobrogea. Un interes aparte prezintă două lucrări consacrate acestei provincii. V. Vinke cercetează în *Das Karassu-Thal zwischen der Donau unterhalb Rassowa und dem Schwarzen Meere bei Künstendsche* (Berlin, 1840) proiectul canalului Dunărea — Marca Neagră și face observații asupra dificultăților întimpinate în construirea sa. I. Ionescu de la Brad face în *Excursion dans la plaine de la Dobrodja* o descriere a provinciei sub raport geografic, economic și demografic, și consacră un capitol separat mocanilor⁴. Lucrarea se tipărește și în românește și cuprinde informații utile și cercetătorului de azi⁵.

Eminescu deschide cu acest editorial seria articolelor sale consacrate Dobrogei. Pentru o încadrare mai largă a subiectului dăm mai jos o scurtă privire istorică asupra Dobrogei din secolul al XIV-lea pînă la reunirea din 1878.

În evul mediu, în 1320–1322 Dobrogea este menționată documentar cu numele de „Țara Covarnei”, ca formațiune politică independentă (probabil că exista anterior). Statul dobrogean este recunoscut de Bizanț. În 1346 era condus de Balica. Acesta participă la războiul civil din Imperiul bizantin (1341–1347). După moartea lui Balica, în 1348 în fruntea statului dobrogean a venit Dobrotici, care se distinsese încă din 1346 în conflictul dintre Ioan al V-lea Paleologu,

și Ioan al VI-lea Cantacuzino. Dobroției este recunoscut ca strateg, dar supus Bizanțului, de către Ioan Cantacuzino, împotriva căruia luptase. În 1366 despotul Dobrogei îl prinde pe împăratul I. Cantacuzino și-l închide la Varna. O încercare de eliberare a cruciaților conduși de Amedeo de Savoia eșuează. Împăratul este eliberat în schimbul recunoașterii independenței politice a Dobrogei. Dobroției are bune relații cu Nicolae Alexandru Basarab domnitorul Țării Românești, (1342—1366), care stăpânea și nordul Dobrogei, și cu urmașul acestuia Vladislav Vlaicu (1364—1377). Afirmarea pe plan politic în Balcani a lui Dobroției este consecința fărâmițării forțelor feudale bizantine, bulgărești și sirbești, care nu pot face față comun contra otomanilor, deveniți tot mai amenințători. Este, în același timp, urmarea directă a ascensiunii economice a Dobrogei, a afirmării centrelor economice de la Chilia, Licostomo, Viena, sau, mai departe pe Dunăre, a Brăilei. Pina Pietrei, Hirșovei ș.a., care atrăgeau negustori din toate părțile. Independența Dobrogei era însă foarte serios amenințată de otomani. Urmășul lui Dobroției, Ivanco (1386—1388), este ucis de turci în 1388. Succesele otomanilor (între altele și cucerirea Silistrei) sînt anulate de intervenția lui Mircea cel Mare, domnitorul Țării Românești (1386—1418), care îndepărtează pericolul otoman prin forța armatei sale și unește într-o singură țară pe românii din Dobrogea cu cei din Țara Românească. În 1390 și 1393 Mircea cel Mare respinge încercările otomanilor de cucerire a Dobrogei. În 1396 el fortifică cetățile de la Isaceea și Enisala în nordul Dobrogei și de la Căliacra în sud. O nouă încercare a Porții din 1408 asupra Silistrei este respinsă. După moartea lui Mircea cel Mare, stăpînirea Dobrogei o au cînd otomanii cînd domnitorii Țării Românești, în funcție de victoriile sau înfrîngerile militare, pînă între anii 1445—1462, cînd (nu se poate preciza anul) otomanii ajung singurii stăpînitori, transformînd Dobrogea în provincie a imperiului lor, pentru aproape patru secole și jumătate. În 1484 otomanii cuceresc și Chilia, Licostomo și întreg ținutul înconjurător, Delta Dunării intrînd și ea sub posesiune otomană. În cadrul Imperiului otoman Dobrogea este organizată ca udj (provincie), condusă de un bei (udj-bei). Inițial a fost inclusă în Sangeneul de Silistra din cadrul vilaietului Rumeliei. La sfîrșitul secolului XVI s-a constituit un vilaiet (provincie mai mare) separat de cel al Rumeliei, cunoscut sub denumirile de Vilaietul de Silistra, Occacov sau Babadag, în funcție de stabilirea reședinței guvernatorului său. Treptat Dobrogea devine o unitate administrativ-teritorială de sine stătătoare în cadrul Imperiului otoman, expresie a individualității sale geografice și etnice. Pașa de Silistra deținea rangul de vizir cu trei tînurî, ceea ce situa provincia între cele de importanță militară deosebită. În secolele XVII—XVIII, ne spune Dimitrie Cantemir în a sa *Istorie a Imperiului otoman*, reședința de fapt a pașalelor, care continuau să se numească „de Silistra”, a fost la Babadag, pentru că era mai aproape de Isaceea, vadul de trecere al trupelor otomane spre țările înamice (dar al-bari) cu care se războiau necontenit. În timpul stăpînirii otomane în Dobrogea principalele cazale (nicii unități administrative) de pe teritoriul ei au fost: Tulcea, Hirșova, Isaceea, Babadag, Carasu (Medgidia), Mangalia, Silistra și Constanța. Dobrogea avea pentru otomani o mare importanță strategică. Ea asigura legătura permanentă pe uscat cu haatul Crîncei, important furnizor de trupe auxiliare pentru armata otomană, menținerea o bază permanentă și sigură de ofensivă împotriva Poloniei și statului rus, și, îndeosebi, supravegherea altitudinea țărilor române, Moldova, Țara Românească și Transilvania, aflate într-o continuă răzvrătire de sub suzeranitatea turcească. Armatele otomane distrug toate fortificațiile de pe litoralul maritim: Mangalia, Constanța, Kara Harman, Enisala ș.a., care rămîn total în părăsire sau adăpost al păstorilor de oi, cum seria croaicarul Evlia Celebi, pentru că n-aveau a se teme din această parte, ei fiind stăpînii Mării Negre. În schimb, întărește puternic sistemul de cetăți de pe Dunăre: Nicopole, Silistra, Hirșova ș.a., de teama atacurilor din nord, mai ales ale românilor („necredințoșii valahi și moldoveni”). Căutînd să întărească capacitatea combativă a noii provincii, Imperiul otoman a încurajat colonizarea ei cu elemente turce, mai ales nord-pontice (tătari), atrași în aceste locuri după dispariția Hoardei de Aur și în urma creșterii puterii Rusiei. Tătarii din Bugeac stabiliți în Dobrogea devin tot mai indispensabili otomanilor în expedițiile lor de represalii împotriva țărilor române și în campaniile împotriva Poloniei. În același timp, în ținuturile și orașele Dobrogei se așează grupuri de supuși creștini și de alte credințe din Imperiul otoman: evrei, armeni, greci, ragusani și bulgari, pe care otomanii îi foloseau în aprovizionarea garnizoanelor militare și a Constantinopolului. Fabloul etnic al acestor așezări era, cum ne informează călătorii străini, foarte cosmopolit. Paolo Giorgio, la sfîrșitul secolului XVI, după ce vizitează orașele Caramanchioi, Constanța, Mangalia, Tuzla, Babadag, scria că nici unul „nu este locuit numai de turci sau de creștini”, dar „în fiecare din orașe numărul creștinilor este mai mare decît al turcilor”. Fondul etnic românesc era întreținut constant de procesul de intermigrație a populației dintr-o parte în alta a Dunării, cu alții mai mult cu cît orașe-porturi românești ca Chilia, Ismail, Brăila erau unități administrativ teritoriale aparținînd Dobrogei. Sub ocupație otomană Dobrogea are o dezvoltare economică lentă, cum avea de altfel întreg Imperiul otoman. Viața orașenească în genere decade; porturile de pe litoralul Mării Negre, seose în totul în afara comerțului internațional (mareea devenind un lac turcesc), nu mai au deloc înflorirea de dinaintea ocupației turcești. Otomanii, acești euro-asiatici, pe care un străiniu destin îi făcuse stăpîni pe Orient și aproape pe întreaga Mediterană, s-au arătat pînă la urmă incapabili să se ridice deasupra mentalității lor inițiale de războinici exploatare. Comerțul a fost redus mai mult la un trafic local între localități, între care mai importante erau: Babadagul, Isaceea, Tulcea, Măcin, Carasu, Silistra (Dirstor), Rasova, Cernavodă, Medgidia, Constanța, Mahmudia, Varna, Covarna, Balce ș.a. Activitatea edilitară din aceste centre a fost foarte redusă. Niciieri nu s-au construit edificii importante, în afara unor moschei și băi. Nici unul din aceste edificii nu se numără printre operele de oarecare valoare în arta musulmană. Viața Dobrogei sub otomani are un caracter vegetativ, întrerupt din cînd în cînd de incursiunile românilor din Muntenia sau Moldova sau de scurtele expediții ale cazacilor din stepele Ucrainei.

În secolul XVIII Dobrogea a devenit un teatru al operațiunilor militare care finalizau etapele succesive ale conflictului de lungă durată ruso-austro-turc, cunoscut în istorie sub numele de „eriza orientală”. Dobrogea era în calea expansionismului imperialist al Rusiei în drumul ei spre stăpînirea Mării Negre și a Strîmtorilor Bosfor și Dardanele. O primă încercare a rușilor de a intra în Dobrogea este înfrîntă în 1711 de turci, armata rusească a lui Petru cel Mare, coalizată cu aceea a Moldovei, condusă de Dimitrie Cantemir, fiind oprită pe Prut. În anii 1735—1739, anii războiului

ruso-austro-turc, în Dobrogea se desfășoară o intensă activitate militară și diplomatică, rușii încercând nu numai ocuparea ei dar și a celorlalte țări române, Moldova și Țara Românească, intenție în care se izbeau de fetele asemănătoare ale Austriei. În 1770 otomanii pierd cetatea Chișina; anul următor rușii cuceresc Tulcea, Isaccea, Măcin și Hirșova, moscheile sunt mistuite de flăcări, fortificațiile distruse, așezările civile prăgăte, vase de război sunt scufundate, mulți de prizonieri sunt duși în captivitate în Rusia. În 1772 otomanii revin, înfrângându-i pe ruși la Silistra. Războiul se termină în 1774 cu tratatul de pace de la Kuciuk-Kainargi prin care Rusia obține dreptul de liberă navigație pe Dunăre și Marea Neagră, ceea ce îi va îngădui ulterior să joace un rol însemnat în această regiune geografică. De pe urma acestui război, de la Isaccea până la Bazargic, Dobrogea era complet distrusă. Nici n-a apucat bine să se relaxe și la 1 noiembrie 1790 trupele rusești o atacă din nou, intrând în Tulcea, de unde alunga pe turci și pe tătari, și cucerind Isaccea, unde capturează o mare cantitate de material de război. În 1791 rușii cuceresc Măcinul și pun capăt celui de-al patrulea război ruso-turc din secolul XVIII, încheiat cu pacea de la Iași, care dădea Rusiei Crimeea și ținuturile tătărești până la Nistru. În secolul următor crește interesul marilor puteri din Apusul Europei pentru soarta Imperiului otoman și, în genere, pentru răsăritul continentului. Între 1806--1812 se desfășoară un nou război ruso-turc. În vara lui 1809 armatele rusești trec Dunărea și ocupă mai multe orașe-porturi. Anul următor rușii, într-un mare număr, cca 125 000, trec din nou Dunărea, cucerind Hirșova, Ostrov și Silistra. Prin pacea de la București din 1812 partea Moldovei dintre Nistru și Prut este cotoplită de Rusia. Brațul Chișina ajunge frontieră între ea și Turcia. În 1817 Rusia revendică și brațul Sulina (intrând și în stăpânirea lui). Expansionismul teritorial rusesc ajunge astfel până în marginea Dobrogei și chiar dincolo de ea.

În secolele XVIII- XIX populația Dobrogei își păstrează aceleași trăsături etnice fundamentale. Elementul românesc continuă să domine. El este întărit prin retragerea de către turci a unei părți a populației din Delta la sud de Dunăre, în urma cedării către Rusia a părților de nord ale gurilor marelui fluviu; este întărit mai ales prin așezarea în Dobrogea a mocanilor (păstorilor) din Transilvania (în 1850 Ion Ionescu de la Brad număra cea 6000 de transilvăneni stabiliți la începutul secolului XIX). Într-o statistică din 1849, care reda componența etnică a 53 de sate de-a lungul Dunării și din interiorul Dobrogei, 40 erau locuite numai de români. În această perioadă se stabilesc în Dobrogea (în regiunea gurilor Dunării, ale marilor lacuri și în unele locuri adăpostite de pe malul fluviului) lipovenii, ruși albi de credință ortodoxă veche (nekrosoviți), care fugeau din Rusia în urma persecuțiilor și a eșecului revoltei lui Bulavio pe Don (1707--1708). Stabiliți inițial în regiunea Kubanului, sub autoritatea hanului Crimeii, ei trec în Dobrogea, după cucerirea Crimeii de ruși. Aici au găsit un adăpost și au fost tratați cu toleranță. Ei au păstrat tot timpul, și păstrează în buna măsură și azi, obiceiurile, limba și prejudecățile lor religioase, dedându-se unor ocupații pașnice: agricultura, viticultura, apicultura, și mai ales pescuitul. Otomanii i-au folosit în mai multe rânduri în războaiele lor contra rușilor. În Dobrogea s-au așezat și hoholi, care se trăgeau din cazacii ucraineni de la Nipru și fugiseră și ei din calea expansionismului cotoplitor al Rusiei. Ei s-au stabilit inițial tot în Delta Dunării, de unde au încercat și în unele părți au izbutit să i alunge pe lipovenii. Ocupațiile lor erau acelea de pescari și agricultori; erau foarte buni constructori de bărci. Din 1811 vin în Dobrogea și coloniile germani din Berezin, districtele din preajma Varșoviei, alungați de epidemii, recolte proaste sau stagnarea industriei și comerțului în acele părți ale Rusiei. Ei s-au așezat la Măcin și apoi în satul Acpunar. Alții, veniți după 1873 și după 1890, în urma unor măsuri represive din Rusia, s-au stabilit în sate din centrul și nordul Dobrogei. În Dobrogea mai locuiau grecii, în orașe, ca peste tot buni comercianți, și ucraineni, veniți după 1864, fiind au încercat fără succes să se opună rușilor în Caucaz și Kuban. Locuiau, de asemenea, turci care erau de obicei demnitari -- funcționari, clerici, armatori, negustori și cămătari. Numericele populații erau reduse. De pildă, lipovenii erau, la mijlocul secolului XIX, 770 de familii, hoholii circa 1000 de familii ș.a. Comparativ numărul românilor a rămas tot timpul superior tuturor celorlalte neamuri care s-au așezat în Dobrogea. Potrivit statisticilor și rapoartelor călătorilor străini numărul lor era la mijlocul secolului XIX de circa 35000- 40000 de oameni. După 1853, mai ales, în Dobrogea se așează și bulgari, dar nu veniți de la sud, ci de dincolo de Dunăre, din Basarabia, unde emigraseră cu miile după 1829. Ei participaseră la războiul contra Imperiului otoman din 1828- 1829, nădăjduind eliberarea Bulgariei. Cum aceasta nu s-a întâmplat, ei s-au refugiat din calea războiului turcesc. Unii s-au stabilit în Țara Românească, unde totdeauna au găsit un refugiu, alții s-au dus în sudul Basarabiei. Dar stările de lucruri din Rusia feudală i-au făcut pe bulgari să regrete administrația otomanilor, mai indolentă, dar mult mai indulgentă. De aceea, după 1833 și mai ales după 1856 a început exodul invers, îndreptându-se către ținuturile lor de origine, fie către Țara Românească, fie către Dobrogea. Aici existau de mai înainte, în unele părți din jurul Mangaliei, Constanței, Hirșovei sau Babadagului păstori bulgari veniți din ținuturile bulgărești a căror pondere numerică a fost foarte redusă până în secolul al XIX-lea. Ca și în cazul tătarilor sau circazienilor, deplasarea dintr-o dată a unui număr mai mare de bulgari a creat unor istorici, mai ales bulgari, posibilitatea de a formula concluzii care erau valabile numai pentru perioade scurte de timp, dar pe care ei le-au prezentat drept definitive pentru perioade și epoci întregi. Lucrările lor profită și de faptul că astfel de frământări demografice, cu dramele care le însoțeau, au impresionat pe observatorii vremii, făcând să treacă pe un plan secundar, sub aspectul interesului, viața populației autohtone care se desfășura în limitele unor coordonate firești. Așezarea marilor majorități a bulgarilor în Dobrogea a fost de dată recentă, cum rezultă din numeroase mărturii contemporane, din lucrări mai vechi ale istoricilor bulgari, din analizele etnografice și lingvistice. Bulgarii, dirși, căliți de asprimea vieții dusă sub stăpânire străină, harnici, au contribuit la ridicarea economică a pământului dobrogean.

Din punct de vedere economic în prima jumătate a secolului XIX Dobrogea se integrează tot mai mult circuitului economiei Principatelor române, în care de altfel rămăsese tot timpul mai puțin sau mai puțin pronunțat. Integrarea s-a datorat dezvoltării producției agricole a Principatelor sub noul regim al libertății comerțului stipulat de Tratatul de la Adrianopol din 1829. Dobrogea asigura românilor cale de deschidere la mare și deci posibilitatea de a avea acces liber

la comerțul european. Prin Constanța și Tulcea, nu numai prin Brăila și Galați, au început să se exporte tot mai mari cantități de grâne românești, Dobrogea legându-se efectiv de economia românească din Principate.

Din punct de vedere cultural majoritatea comunităților creștine și musulmane din Dobrogea și-au creat școli în limbă națională, mai ales după ordonanța sultanului din 1846. Românii aveau școli la Tulcea, Silistra, Rasova, Cernavodă, Turtucaia; chiar și în unele sate ca Topalu, Greci, Scimenii Mari, Dăieni ș.a. Bulgarii aveau școli la Tulcea și Babadag, germanii un gimnaziu la Tulcea ș.a. Puține la număr aceste școli au știut să fie niște focare de cultură, cum la fel au fost lăcașurile religioase. În 1878, de pildă, în județele Constanța și Tulcea au fost înregistrate 18 și respectiv 24 de biserici românești, rod al sacrificiilor făcute în vremuri de suferințe și frământări. Arse și reclădite toate aceste lăcașuri au făcut să dăinuie cultul creștin al autohtonilor și sentimentul lor național.

Dezvoltarea Dobrogei în secolul al XIX-lea ar fi fost mai mare fără războaiele care din nou i-au înșelgerat întinderea. În timpul războiului ruso-turc din 1828—1829 toată partea de nord a Dobrogei a fost ocupată de trupele rusești. 18000 de turci, 200 de tunuri moderne, întreaga flotilă dunăreană a Turciei au căzut în minile rușilor. Cu acest prilej 65 de sate au fost rase de pe suprafața pământului. După 10 ani de la război Babadagul n-avea decât 500 de case, Isaccea 150 iar Constanța abia 68. Provincia era deparat de a se fi refăcut, cind, în 1853 a izbucnit războiul Crimeii. Dobrogea a fost iarăși una din principalele zone de operațiuni, înainte de transferarea lor în Crimeea.

Tratatul de la Paris din 1856 a avut o importanță deosebită pentru toate provinciile românești, inclusiv pentru Dobrogea. Amestecul direct și de atâtea ori brutal al Rusiei în această zonă a fost pentru moment îndepărtat. Legăturile Dobrogei cu Principatele s-au extins și întărit; instituirea protecției colective a celor șapte mari puteri a fost urmată de deschiderea unor consulate ale puterilor creștine a căror prezență a venit în sprijinul populației nemusulmane; în 1856 s-a creat Comisia Europeană a Dunării care a contribuit la învierea economiei Dobrogei, la creșterea importanței politice a acestei regiuni, unde au început să fie atrase capitalurile occidentale. În sfârșit, Congresul de pace de la Paris, făcând din problema țărilor române o chestiune de importanță europeană, a înlesnit crearea cadrului internațional favorabil unirii lor. Și după ce în 1859 s-au unit Moldova și Țara Românească, în condițiile create de războiul ruso-româno-turc din 1877—1878 s-a putut uni și Dobrogea. Victoriile ruso-române de pe cimpurile de luptă din Bulgaria au reclamat această unire, pe care tratatul de pace de la San Stefano din 3 martie 1878 și apoi Congresul de la Berlin dintre 13 iunie — 13 iulie 1878 au consfințit-o⁶. Din păcate, această unire, din cauza Rusiei, a apărut ca un schimb de teritorii românești.

¹ *Documents diplomatiques. Affaires d'Orient. Congrès de Berlin 1878.* Paris, Imprimerie Nationale, 1878, p. 291. (Affaires étrangères).

² PRESA, XI (1878), nr. 164, 27 iul., p. 1.

³ T, III (1878), nr. 196, 6 sept., p. 2; nr. 197, 7 sept., p. 23; nr. 198, 8 sept., p. 1—2. Unele din lucrările de aici datorate lui Amic Boue, Ion Ionescu de la Brad, Karl F. Peters, F.A.B. Spratt și alți câțiva sînt consemnate și de S. Greavu-Dunăre în *Bibliografia Dobrogei, 425 a. Hr. — 1928 d. Hr.*, București, Cultura Națională, 1928, p. 15, 19, 24, 36, 52, 55, 56, 94, 95, 98, 116.

⁴ J. Jonesco. *Excursion dans la plaine de la Dobroudja.* Constantinople, Imprimerie du Journal de Constantinople, 1850, p. 116—124.

⁵ Ion Ionescu, *Excursiune agricolă în cîmpia Dobrogei.* București, Tipariul Tribunei Române, 1879, p. 126—135; D. Șandru, *Mocanii în Dobrogea.* București, Monitorul Oficial și Imprimeria Statului. Imprimeria Națională, 1946, p. 15—43 (Institutul de Istorie Națională București).

⁶ Sinteza e întocmită prin folosirea îndeosebi a scrierilor: Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și Mare. Dobrogea*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1979, p. 15—290; volumul *La Dobroudja* București, 1938, întocmit de Academia Română, p. 385—403, 455—466, 553—560, 610—638 (studiile lui Radu Vulpe, Sabin Manuilă, Al. P. Arbore).

[„ȘTIM PREA BINE...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 170, 4 august 1878, p. 1. Editorial: *București, joi 3/15 august.* Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere, II*, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 319—325.

Eminescu completează informația istorică, cum promite în articolul anterior, și insistă asupra importanței pregătirii profesionale și integrității morale a funcționarilor din administrația de stat. Problema aceasta formează una din tezele principale ale publicisticii sale.

Concepția lui Eminescu asupra proprietății, în spiritul vederilor epocii în ceea ce îi privește originile, este de altfel aceea care va sta la baza legilor de înproprietărire în Dobrogea, unde pământ al statului n-a fost considerat decât acela care nu aparținea locuitorilor ei de pînă atunci.

Presa remarcă articolul pentru modul de-a pune problema organizării Dobrogei. „România liberă” arată că „Timpul” se pronunță „pentru realizarea unui progres real în viața juridică” a populației din Dobrogea¹.

¹ RL, II (1878), nr. 363, 5 aug., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„DIN PETERSBURG NE SOSEȘTE ȘTIREA...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 172, 6 august 1878, p. 1. Editorial: *București, Sîmbătă, 5/17 august*.
Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 326–329.

Eminescu privea statul ca un organism cu părți constitutive, cu rol bine definit în funcționarea normală a mecanismului său. Poetul se pronunță împotriva mișcărilor anarhice și teroriste, cu care era omologat socialismul în multe cercuri politice din acea vreme. Clasele avute sînt recunoscute de poet numai în măsura în care păstrau și promovau valorile culturii naționale. Altfel vorbește de „clasele pozitive”, ce-și bazau existența pe muncă.

Eminescu invocă aici cunoscuta teză a lui Thomas Robert Malthus din considerente polemice. În manuscrisul 2264, 330 găsim o însemnare în care se infirmă această teză. (OPERE, XIV, 950). Însemnarea reprezintă un extras din tratatul lui H. C. Carey, *Principles of social Science* (OPERE, XIII, 574–575). Eminescu își face acest extras desigur pentru faptul că infirma teza lui Malthus cu argumente ce nu puteau fi ignorate.

„România liberă” pune la îndoială teza lui Eminescu după care se manifesta în Partidul liberal o tendință „socialistă”¹. Poetul folosea însă acest termen, cum am văzut, într-o altă accepție.

Telegrama pe care o comentează Eminescu se publică în „Timpul” între alte știri ale agențiilor străine de presă². Să mai notăm că poetul se ocupă de mișcările agrare din Rusia și în perioada gazetăriei ieșene, cînd prevede izbucnirea revoluției din 1905–1907 (OPERE, IX, 470, 800).

Articolul *Sălăgeanu*, publicat în foiletonul „Timpului” în 8 august 1878³ și inclus în edițiile poetului (9, p. 104–106) nu-i aparține. Este o reproducere din „Presa”, unde apare cu o zi mai înainte⁴. Din „Românul” aflăm că Sălăgeanu era pictor român din Munții Abrudului⁵.

¹ RL, II (1878), nr. 365, 8 aug., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² T, III (1878), nr. 172, 6 aug., p. 1.

³ *Idem*, nr. 173, 8 aug., p. 2 (*Foiletonul „Timpului”*).

⁴ PRESA, XI (1878), nr. 174, 7–8 aug., p. 2.

⁵ ROM, XXII (1878), 4 oct., p. 917.

[„«ROMÂNUL» REPETEAZĂ MEREU...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 174, 9 august 1878, p. 1. Editorial: *București, Marți, 8/20 august*.

„Românul” expune teza pe care o combate poetul în editorialul *București, 5/17 august*, publicat în 6 august 1878¹.

„România liberă” remarcă articolul în prezentarea presei românești².

Finalul editorialului cuprinde expresii („cu hulă”, „ducem pasul”) întâlnite în *Glossa și Scrisoarea III*.

Prin prisma a ceea ce se știe astăzi, atacurile lui Eminescu la adresa guvernului liberal apar nedrepte. Cu atât mai mult cu cît ele sînt redate în numeroase din articolele sale. Ele se justifică numai în măsura în care poetul nu cunoștea demersurile țării noastre. În acele luni însă toată presa opoziției critica guvernul I. C. Brătianu că n-a luat măsuri mai ferme pentru apărarea integrității teritoriale, în principal că n-a încheiat „un tratat în regulă la intrarea noastră în acțiune”. Probabil că la această dată la București să fi fost știută telegrama trimisă de Ion Bălăceanu, reprezentantul României la Viena, la 23 iunie/5 iulie 1877, prin care făcea cunoscut că cercurile politice austriece credeau că Rusia are de gînd să-i ofere României o bucată din Dobrogea și să-i ia județele din Basarabia³. Sînt de reținut și considerațiile domnitorului Carol pe marginea încheierii sau nu a unei alte convenții cu Rusia pe lângă cea de la Livadia (*supra*, p. 483)⁴.

Nicolae Ionescu (1820–1905), profesorul de istorie de la Universitatea din Iași, a fost ministru de externe în cabinetul liberal între 24 iulie 1876 – 24 martie 1877 și într-adevăr participarea sa la înțelegerea româno-rusă a fost pur formală, tratativele fiind purtate de I. C. Brătianu. De altfel pînă la numirea lui M. Kogălniceanu, la 3 aprilie 1877, la Ministerul de Externe era ad-interim Ion Cămpineanu (24 martie – 2 aprilie 1877).

¹ ROM, XXII (1878), 6 aug., p. 730.

² RL, II (1878), nr. 367, 10 aug., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ *Memoriile regelui Carol I al României*. Vol. X. București, Editura Stabilimentului ziarului „Universul”, [f.a.], p. 21.

[„DIN ISTORIA MĂNĂȘTIRILOR ÎNCHINATE...”]

Se publică în „*Timpu*”, III, nr. 179, 10 august 1878, p. 3.

Cotidianul bucureștean trimite pentru biografia lui Chiriac Dimitriu la ziarul „*Războiul*”, pe care însă nu o cunoaștem¹. Articolul ar putea reprezenta o prelucrare, cu preluarea de pasaje întregi. Activitatea lui Chiriac Dimitriu îl putea interesa pe Eminescu întrucât acesta era originar din ținutul său natal. Activitatea arhimandritului se înscrie ca o contribuție importantă în mișcarea culturală. Întilniri și aici o privire istorică și unele expresii („în sota a zecea”) în spiritul publicisticii eminesciene. Expezentul poetului asupra istoriei bisericilor de la Sf. Munte este corect și bine documentat.

Activitatea lui Chiriac Dimitriu este prezentată în alte câteva articole: [„*Sânția-sa părintele arhimandrit...*”] din 16 septembrie 1878, *Chiriac Dimitriu* din 8 iulie 1879 și *Biblioteca Sântului Munte* din 20 septembrie 1879². Desfășurarea discursului critic în aceste articole și modalitatea de expunere nu oferă elemente suficiente pentru paternitatea eminesciană.

¹ Colecția ziarului de la Biblioteca Academiei Române este incompletă. Lipsese mai multe numere locuiri din această perioadă.

² T, III (1878), nr. 203, 16 sept., p. 3 (*Cronica*); IV (1879), nr. 250, 8 iul., p. 2—3; nr. 206, 20 sept., p. 3.

[„ANUNȚĂM CU PLĂCERE...”]

Se publică în „*Timpu*”, III, nr. 177, 12 august 1878, p. 1. Editorial: *București, vineri 11/25 august*.

Eminescu face aplicații, cu formule din logică, la realități social-politice. Acest procedeu îl folosește și în polemica cu G. Zottu, cind ia apărarea manualului de logică întocmit de T. Maiorescu (*OPERE*, IX, 422—424, 774—776). Silogismul este construit în chip asemănător cu cel din scrisoarea lui Eminescu către I. Slavici din 20 septembrie 1877 (35, III, p. 126).

Poetul are în vedere editorialul *București, 7/19 august*, publicat în „*Românul*” în 8 august 1878¹. „*România liberă*” face observația că „*Timpu*” polemiza cu „*Românul*”, deși editorialul său nu era decît „d-o coloană”².

¹ ROM, XXII (1878), 7—8 aug., p. 735.

² RL, II (1878), nr. 370, 13 aug., p. 3 (*Arena ziarelor*).

† TEODOR DÖRING

Se publică în „*Timpu*”, III, nr. 177, 12 august 1878, p. 3. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, București, Editura Minerva, 1974, p. 107—108.

Theodor Häring Döring (1803—1878) joacă, cum arată și Eminescu, pe scena mai multor teatre din Germania. Din 1845 joacă la Teatrul Curții din Berlin, ca succesor al lui Karl Seydelmann (1793—1843), unul din cei mai mari actori germani din secolul trecut.

Biografia lui Döring este prezentată, desigur, după necroloagele din presa germană. Se desprinde însă din text că poetul a asistat la reprezentațiile sale în vremea studiilor de la Berlin. Acesta este, de altfel și argumentul care pledează în sprijinul paternității eminesciene.

ANEXAREA DOBROGEI

Se publică în „*Timpu*”, III, nr. 182, 19 august 1878, p. 1—2. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 329—340.

Documentele invocate de Eminescu demonstrează apartenența Dobrogei la teritoriul național. Nu este vorba de o *anexare*, termen în uz în presa vremii la acea dată pentru *reintegrare*. Mai corectă este expresia folosită în *Tratatul de pace*,

Art. XLVI. „reunus a la Românie” Informația din „Politische Correspondenz” la care trimite Eminescu, se publică în „Timpul” în 30 iulie 1878¹. Se arată aici că Dimitrie Lecca urma să fie însărcinat cu administrarea Dobrogei. Poetul nu-și putea ierta colonelului Dimitrie Lecca participarea la complotul împotriva lui Al. I. Cuza din februarie 1866. Cosmografia anonimuului din Ravenna i-o pune la dispoziție, probabil, Al. I. Odobescu², cu care se consultă și cu alt prilej (v. *supra*, p. 70). Lucrarea este citată pentru alte informații și de B. P. Hasdeu în *Istoria critică a românilor*³.

„România liberă” apreciază editorialul „o revistă însemnată”⁴.

Remarcabilă formularea sa cu peste Dunăre România n-a dus „la război de encerre, ci a făcut numai încălțarea noastră defensivă”. El observă cu mare pătrundere jocul de interese al marilor puteri și felul cum se manifestă acesta în istoria Europei. Pentru alte detalii privind istoria Dobrogei, inclusiv corectarea datei de 1113 ca început al stăpînirii turcești (*supra*, p. 306–308). Expresia de „anexarea Dobrogei” arată că în epocă nu era clară, cel puțin în limba română, distincția între „a reuni”, „a anexa”, „a incorpora”. De aceea trebuie avut în vedere conținutul termenilor și nu forma lor.

Considerațiile lui Eminescu privind respectarea drepturilor tuturor popoarelor se înscriu pe linia articulelor sale din „Federațiunea” din 1870 și de mai târziu, de la „Căderul de țes”, din 1876–1877.

¹ T., III (1878), nr. 166, 30 iul., p. 1.

² *Ravennatis anonymi Cosmographia et Geographica*. Ex libris manu scriptis eiderunt M. Pinder et G. Parthey. Accedit tabula. Berolini, in Aedibus Friederici Nicolai, 1860, p. 181. Acest volum a aparținut lui Al. Odobescu (BAR, I 524652).

³ *Istoria critică a românilor*, I, p. 188.

⁴ RL, II (1878), nr. 375, 20 aug., p. 3 (*Arma Jurdilor*).

[„AM SPUS-O ÎN NUMARUL TRECUT...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 183, 20 august 1878, p. 1. Editorial: *București, Simbata, 19 (31) august*.

Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 341–346.

Polemica lui Eminescu cu „Românul” are ca punct de plecare editorialul *București, 7[29] august*, publicat în 18 august 1878¹. Oficiosul liberal pune în discuție forma rectificării și schimbării de graniță, cu aplicare la țara noastră.

„România liberă” rezumă editorialul și atrage atenția că „Timpul” se pronunța în „chestiunea unei constituante”².

Eminescu aprecia că prin interpretarea largă ce-o dădea oficiosul liberal termenilor de rectificare și schimbare de graniță îi reducea la „o simplă frază banală”. El are toată dreptatea atunci – cînd consideră că orice modificare a Constituției țării n-o poate face decît o „constituantă” și nu „Adunările legiuitoare obișnuite. Problema aceasta sta în atenția sa și în articolele următoare.

¹ ROM, XXII (1878), 18 aug., p. 767.

² RL, II (1878), nr. 376, 22 aug., p. 3 (*Arma Jurdilor*).

[„«ROMÂNUL» PUNE ÎN REVISTA SA...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 185, 23 august 1878, p. 1. Editorial: *București, Marți 22 aug. (3 septembrie)*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 346–350.

Poziția conservatorilor cu privire la convocarea unei constituante este criticată de „Românul” în editorialul *București, 21 august[2 septembrie]*, publicat în 21–22 august 1878¹.

„România liberă” scrie că „Timpul” polemiza cu oficiosul liberal „cu multa stoliditate”.

Poetul vede chestiunea reînțegrării Dobrogei prin prisma polemicii sale cu liberalii. Nu introducerea „formelor fără fond”, adică a așezămintelor politice, economice și administrative ale României de pînă atunci, nu ele îi par în primul rînd o prîpăcie, ci modul în care vor înțelege liberalii s-o facă. Eminescu avea tot disprețul pentru oamenii din administrația liberală, pe care nu îi vedea decît puși pe căpatuiala, porniți să se îmbogațească cu orice preț.

¹ ROM, XXII (1878), 21–22 aug., p. 779.

² RL, II (1878), nr. 378, 24 aug., p. 3 (*Arma Jurdilor*).

[„ROMÂNUL», DE CÎTE ORI SE ÎNFUNDĂ...»]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 187, 25 august 1878, p. 1. Editorial: *București. Joi, 24 [aug.] 5 septembrie*.

Eminescu pornește de la un articol, *Cum discută opozițiunea*, publicat în „Românul” în 23 și 24 august 1878, în care oficiosul guvernamental polemizează cu „Presa” pe tema definirii noțiunii de rectificare de grai¹. „Românul” invocă în sprijinul opiniei sale autoritatea lui Johann Kaspar Bluntschli, profesor la Universitatea din Heidelberg, din scrierile căruiă dă și extrase.

„România liberă” reține propunerea „Timpului” cu privire la convocarea unei constituante².

Discuția cu privire la tezele lui Bluntschli este reluată de Eminescu în editorialul [„*Românul» în numărul de vineri...*”], publicat în 7 septembrie 1878 (v. *supra*, p. 109–111).

Ca și în alte părți și aici poetul e împotriva folosirii abuzive a citatelor pentru a dovedi ceva. Așa poți demonstra orice, dar nu poți schimba stările reale de lucruri. Este o judecată pururea actuală.

¹ ROM, XXII (1878), 23 aug., p. 783, 24 aug., p. 787–788.

² RL, II (1878), nr. 380, 26 aug., p. 3 (*Arca zărelor*).

DR. BARBU CONSTANTINESCU, *PROBE DE LIMBA ȘI LITERATURA ȚIGANILOR DIN ROMÂNIA.*

București, Tipografia Societății Academice, 1878, 1 vol. 8°, 112 pag.

Se publică în „Timpul”, III, nr. 189, 27 august 1878, p. 3 (*Notițe bibliografice*). Se tipărește în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Despre cultură și artă*, [Iași], Editura Junimea, 1970, p. 235–236.

Eminescu considera că Barbu Constantinescu aducea un material interesant, însă găsea defectuos modul de organizare. Mai multe texte din această lucrare se publică, cu titlul *Poezia poporană a țiganilor din România*, în „Columna lui Traian” în octombrie–noiembrie 1877¹. Lucrarea lui B. Constantinescu este menționată de poet și în alte articole ale sale (OPERE, XI, 307; OPERE, XIII, 408). Slavistul Franz Miklosich (1813–1891) este și el menționat în mai multe articole (OPERE, XII, 34, 90; OPERE, XIII, 166, 295, 563). Să mai notăm că Eminescu folosește pentru sec. XIV, din textul lui Barbu Constantinescu, expresia preferată: *suta a paisprezecca*.

În aceeași rubrică se publică în continuare alte trei notițe bibliografice: *C. S. Stoicescu și D. St. Călinescu „Manual de sintaxă”, Gh. Mihailescu, „Geografia Românică” și Zaharia Antonescu, „Geografia României și a țărilor locuite de români”*, care figurează în edițiile anterioare (9, p. 110–114) însă care nu pot fi atribuite poetului. Aparțin lui I. Slavici, care preda româna și geografia. Paternitatea slaviciană o demonstrează construcțiile gramaticale („puține fraze numai sint construite”, „bine pricepute și bine mistuite”, „iar nu a buigui fraze”) întâlnite în scrisul prozatorului.

¹ COLTR, II (1878), nr. 10–11, oct.–nov., p. 605–620.

[„LA FROPUNEREA NOASTRĂ...»]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 191, 31 august 1878, p. 1. Editorial: *București. Miercuri, 30 august/11 septembrie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 350–354.

Polemica cu „România liberă” este determinată de articolul [„*Am entis oarecari propuneri...*”], publicat în acest ziar ca al doilea editorial în 29 august 1878¹. Ziarul examinează propunerile lui Eminescu din articolele anterioare cu privire la introducerea administrației românești în Dobrogea.

Eminescu declară fără echivoc că Partidul Național Liberal prelua metodele abuzive de guvernare de la Partidul Conservator și că depunea mari stăruințe să le perfecționeze. Poetul își exprima convingerile sale cu privire la lupta partidelor politice din țara noastră, lupta pentru putere și nu de principii.

Unele din calitățile pe care poetul le atribuie conservatorilor sînt reale. Dar apar așa în acel moment nu neapărat prin ele însele, ci prin comparație cu liberalii, acum în căutare de susținători pe care-i luau cam cum se nîmerea. În plus, aceste calități sînt subminate de ancorarea conservatorilor într-o prea strînsă dependență de interesul clasei marilor proprietari. În rest, scriind la un ziar conservator, Eminescu nu putea fi la fel de critic și față de conservatori. Era regula jocului.

Conducerea conservatorilor făcea muștrări redactorilor din cînd în cînd pentru îndepărtarea de la linia politică, însă tolera asemenea „abateri” întrucît îi aduceau servicii prin critica virulentă la adresa guvernării liberale.

Constatarea lui Eminescu cu privire la poziția „României libere” nu apare intenciată. Prin faptul că ziarul nu reprezenta nici un partid politic (abia după 1881 se apropie de junimiști, al căror organ de presă sfîrșește prin a fi pînă în 1889), își asigura libertatea deplină în exprimarea opiniilor sale. Mărturia cea mai evidentă a poziției sale independente o oferă rubrica *Arena ziarelor*, în care comentează număr de număr editorialele și articolele importante din „Românul”, „Timpul” și „Presa”, organele centrale de presă ale celor două partide politice de guvernămint din țara noastră. Din 16 ianuarie 1885 „România liberă” devine organul de presă al grupării junimiste din Partidul Conservator (OPIERE, XIII, 522).

¹ RL, II (1878), nr. 382, 29 aug., p. 1.

[„NU NE PARE BINE...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 193, 2 septembrie 1878, p. 1–2. Editorial: *București. Vineri 1/13 septembrie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 355–362.

Eminescu răspunde la articolul [*Dacă în presa română...*], publicat în „România liberă” în 1 septembrie 1878¹. Culpabilitatea redactorilor acestui ziar consta în ignorarea istoricității fenomenelor sociale. Demonstrația este orientată în această direcție și cu preocuparea de-a oferi exemple atît din științele sociale, cit și din alte discipline.

Poetul caută să-și argumenteze punctul de vedere cu cercetările anatomistului și fiziologului francez Marie François Xavier Bichat (1771–1802), autor al unor tratate celebre, ca *Anatomie générale appliquée à la physiologie et à la médecine* (1802), *Traité d'anatomie descriptive* (1801–1803) pe care le cunoaște de la cursurile de la Universitatea din Viena. Numele lui Bichat este menționat și în manuscrisul 2257, 15 cu lucrarea *Recherches physiologiques sur la vie et la mort*, tipărită în 1800. La această lucrare se referă și inscripția din manuscrisul 2207, 68v: *Physiologie de la mort*. Tratatele savantului francez stau și în atenția lui Schopenhauer (39, 12, p. 361).

Exemplele din istorie erau mai aproape de înțelegerea cititorilor, fapt care explică de ce ocupă un spațiu extins și în demonstrația sa. Importantă este și utilizarea datelor demografice. Ele nu sînt riguros exacte și nici nu puteau fi din moment ce prima statistică după reguli moderne asupra populației din Dobrogea datează din 1886. De aceea datele indicate de Eminescu sînt aproximative. Ele pot fi comparate doar cu constatările unui expert turc din 1850, trimis aici pentru a studia posibilitățile agricole ale regiunii².

Redactorii de la „România liberă” nu se încumetă să-l urmeze pe Eminescu în discuția pe un teren ce nu le era familiar și se mărginesc să arate că poetul respingea „aserjiunile noastre”, însă nu recunosc importanța datelor demografice pe care își sprijină demonstrația³.

Eminescu participă la masă la familia Kremnitz, în 1 septembrie 1878, împreună cu T. Maiorescu, redactorii „Timpului”: I. Slavici, I. L. Caragiale, Ronetti-Roman și doi prieteni apropiați lor: Alexandru Chibici și Theodor Nica (44, I, p. 311). Maiorescu notează în jurnalul său că I. L. Caragiale relatează întîmplări din activitatea sa, ca redactor la „Nașunea română” și se discută despre „revoluția de la Ploiești, aug., 1870, cu Candiano-Popescu și Stan Popescu ș.a.m.d.”. Din precizarea din urmă se desprinde că se discută și alte probleme politice. Nu începe îndoială că Maiorescu atrage atenția redactorilor „Timpului” și asupra orientării ce-o dădeau ziarului. Declarația lui Eminescu potrivit căreia punctul de vedere din articolele sale nu avea „a face numai cu interesele partidului conservator, ci cu acelea ale tuturor românilor”, s-ar putea să fie și un fel de răspuns.

¹ RL, II (1878), nr. 384, 1 sept., p. 1.

² Vezi articolul Dobrugea (Dobrudja) în *Encyclopédie d'Istam*, nouvelle édition, tom. II, Paris, C.P. Maisonneuve Larose S.A. 1965, p. 628.

³ RL, II (1878), nr. 386, 3 sept., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ACU CÎTEVA ZILE...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 196, 6 septembrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Marți 5/17 septembrie*.

Eminescu considera că „Românul” se contrazicea în problema introducerii administrației românești în Dobrogea. „Foarte mulți sînt aceia, serie oficiosul guvernului liberal în 25 august 1878, care se uită la Dobrogea cu aviditate ca la o nouă Californie”¹. După această declarație „Românul” vine în editorialul *București, 4/16 răpețune* din 4–5 septem-

buic. 1373, cu propunerile comentate de poet și pe care le interpretează ca o declarație oficială a deschiderii unui nou câmp de exploatare pentru elementele ce urmăreau o îmbogățire grabnică?

„România liberă” remarcă editorialul și arată că „*Timpu*” prezenta Dobrogea ca „un nou izvor de afaceri atrăgătoare”¹.

Plena pentru paternitatea eminesciană, alături de problemele puse în discuție, și caracterizarea oficiosului guvernului liberal („*hapul amar într-o bucată mare de hirtie acoperită cu literi negre*”), folosită în alt context.

¹ ROM, XXII (1878), 25 aug., p. 791.

² *Idem*, I, 5 sept., p. 823.

BL, II (1878), nr. 389, 7 sept., p. 3 (*Arca ziarelor*).

[„ROMÂNUL» ÎN NUMĂRUL DE VINERI...”]

Se publica în „*Timpu*”, III, nr. 19, 7 septembrie 1878, p. 1. Editorial, *București, Miercuri 6 și 8 septembrie*.

Eminescu intervine cu acest editorial în polemica dintre „*Presa*” și „*Românul*” în problema competenței guvernului liberal în schimbările în componența teritoriului național. Organul dizidenței din Partidul Conservator se îndoaie că oficiosul liberal putea invoca o autoritate științifică în sprijinul poziției adoptate de guvernul liberal. „Când ar reuși să ne găsească un autor — serie „*Presa*” în 29 august 1878 — care să susțină o asemenea teză, noi facem declarațiunea solemnă că ne vom da învinși”¹. Cîteva zile mai tîrziu, „*Românul*” publică un amplu editorial, *București, 31 august/12 răpăciune*², în care tratează ziarul lui Vasile Boerescu cu vădită superioritate și o satisfacție nereținută — că-i putea oferi un asemenea autor cu prestigiu internațional. „Deja «*Presa*» cu dibăcia și cu seriozitatea — serie „*Românul*” — ce o caracterizează de cîteva timp, declară solemn că se va da învinșă dacă-i vom cita un singur autor care să susțină teza noastră. Ei bine, să-i satisfacem și această cerere, deși i-a mai fost satisfăcută de mai multe ori”.

„*Românul*” invocă tezele lui Johann Kaspar Bluntschli (1808—1881), profesor la Universitatea din Heidelberg. Dintre tratatele acestuia sînt de amintit: *Allgemeine Staatsrecht* (München, 1857), *Das moderne Völkerrecht der civilisirten Staaten als Rechtsbuch* (Nördlingen, 1868), *Character und Geist der politischen Parteien* (Nördlingen, 1869), *Geschichte der Neuen Staatswissenschaft* (München și Leipzig, 1881). Mai multe din tratatele sale sînt traduse în franceză și cunosc numeroase ediții. Amintim cîteva din ele: *Le droit international codifié* (Paris, 1870, 1874, 1881), *Théorie générale de l'état* (Paris, 1877, 1881), *La politique* (Paris, 1879), *Le droit public général* (Paris, 1881). Asupra lucrărilor lui Bluntschli, în care se ocupă de țara noastră, stăruim mai departe.

Oficiosul liberal invocă teze din două din tratatele lui Bluntschli: *Dreptul internațional codificat și Dreptul constituțional general*, din care dă și extrase. Sînt omise însă toate pasajele prin care se putea infirma orientarea politică a guvernului liberal. Ziarul trimite, pe de altă parte, pentru citatele din a doua lucrare la tratatul *Teoria generală a dreptului*, o greșală greu de explicat.

Organul dizidenței din partidul conservator răspunde abia peste o săptămîină și apare evident că ei consultă tratatele lui Bluntschli de vreme ce susțin că citatele din lucrarea din urmă făceau parte din capitolul consacrat războiului și că tezele juristului german erau incompatibile cu situația din România. „Noi ne supunem — serie „*Presa*” în 7 septembrie 1878 — autorității lui Bluntschli în acest punct; dar nu sîntem de acord cu cei de la «*Românul*», care îl invocă într-un caz cu totul divers decît cel prevăzut de autor”³. Pentru acest motiv „*Românul*” se situa în apărarea guvernului liberal pe o poziție „falsă” și recurgea la o demonstrație „sofistică”.

Eminescu intervine în această polemică în ziua în care publică și „*Presa*” răspunsul său. Poetul pune în discuție o teză generală, aceea a autorității citatelor din autorii străini, după care integrează în editorialul său textul din „*Românul*” cu citatele din Bluntschli și comentariile ziarului liberal pe marginea lor. Pentru textul din Bluntschli trimite la tratatul *Allgemeine Staatsrecht* și indică nu numai capitolul, ci și pagina. Indicația din urmă nu corespunde cu paginația din edițiile din 1857 și 1864. Ea este a ediției din 1868, pe care o avea și Eminescu în biblioteca sa și pe care Matei Eminescu, fratele său, o donază în 1895 Bibliotecii Fundației Universitare din București (12, p. 14—15).

„*România liberă*” se ocupă și de acest editorial al lui Eminescu și reține numele juristului german. „*Timpu*” răspunde „*Românului*” — serie „*România liberă*” în 8 septembrie 1878 — pentru acuzațiune de *rea-credință* ce-i face acesta, relativ la niște pasaje din Bluntschli citate în chestiunea constituantei și el amenință că, dacă va urma această cale, apoi redactorii de la «*Timpu*» se vor vedea nevoiți să revină la cunoscutele *argumenta ad baculum*.”⁴

Eminescu intervine în chestiuni de drept internațional, cu o cunoaștere perfectă a tratatelor de specialitate. De aci înainte nu mai consideră necesar să arate în ce măsură cunoștea tezele lui Bluntschli. În articolele următoare se mărginește doar să le invoce sau să dea citate. Sînt însă și acestea suficiente dovezi în demonstrarea paternității eminesciene.

¹ PRESA, XI (1878), nr. 191, 28—29 august, p. 1.

² ROM, XXII (1879), 7 sept., p. 811.

³ PRESA, XI (1878), nr. 198, 7 sept., p. 1.

⁴ BL, II (1878), nr. 390, 8 sept., p. 3 (*Arca ziarelor*).

CA LA NOI LA NIMENEA

Se publică în „*Timpu*”, 111, nr. 200, 12 septembrie 1878, p. 1. Al doilea editorial. Este reprodus în „*Presa*”, N1, nr. 203, 14 septembrie 1878, p. 2. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, I, București, Căgelarea – Georgescu Delafraș, 1911, p. 349–350.

Eminescu își construiește editorialul cu un comentariu al său, ca o primă parte și cu un articol [„*Administrațiunea unei țări...*”], ca o a doua parte, pe care îl reproduce din „*Românul*” din 8 septembrie 1878¹. Transcriem acest articol.

„Administrațiunea unei țări formează un tot nedivizibil; diferitele ei ramuri fac parte din aceeași sistemă și sînt neapărate una alteia tocmai după cum o bucată a unei mașine este neapărată celeilalte și mecanismului întreg. Cînd o bucată a mecanismului merge rău, toată sistemă din care face parte suferă.

Această observațiune, de mii de ori repetată și devenită un loc comun din cele mai mult întrebuintate, dar tot dauna adevărat, ne am făcut-o văzînd ce fel de concurs dă justiția, pentru înfrîmarea delapidărilor, hoțiilor, bătărilor de tot felul.

Ne am plîns de esecese și de abuserile comise în armată, ne am plîns de cele comise în administrațiune; ar fi trebuit poate să începem prin a ne plînge de modul în care justiția, și mai cu osebire juzii instructori înțeleg ași face datoria față cu delapidatorii, cu hoșii, cu cei ce comit feburite abuseri, și pe care celelalte ramuri de administrațiune îi trîmîi înaintea tribunalelor.

Ar fi trebuit, zicem, să începem prin a ne plînge de justiție, fiindcă un delapidator, un hoț dovedit, trimis înaintea justiției și achitat sau liberal prin ordonanță de neurmărire, este o mare încurajare, un puternic îndemn pentru alți hoși, pentru alți delapidatori.

Ne plîngem că unii subprefecți fură și bat, că unii vameși fură, că unii perceptori și casieri fură. Așa este, din nenorocire. Dar, pe de altă parte, mergă oricine la ministerul de finanțe, și văză cîți funcționari culpabili au fost dovedii și dați de aceste administrațiuni în judecată, și cîți au fost condamnați.

Faptul e deplorabil; el arată o tristă stare morală, chiar la aceia a căror instrucțiune ne dădea dreptul privim ca pe agenții ei mai activi și mai luminați ai rădicării nivelului moral în țară.

Sînt cîțiva ani, guvernul trecut luă pe delapidatori de la juriu și-i dete tribunalelor. Care fu rezultatul? Astăzi, delapidatori condamnați mai că nu se mai văd; nu numai că tribunalele îi achită și-i absolv cu cea mai mare ușurință, dar mai înainte de a ajunge la tribunale, juzii instructori sînt aci spre a găsi mijlocul de a declara că nu e caz de urmărire.

Vom face în alt număr o enumerare mai lungă de funcționari culpabili dați judecătii de diferite administrațiuni și achitați, absolviți, sau facți scîpați sub toate formele de către justiție. Pentru astăzi, ne vom amăgim cu cîteva nume, cîteva casuri.

Nu vom face decît să amintim că chiar o bandă de hoși, cu căpetenia lor, s-a prins în toamna trecută în județul Putna și a fost liberată prin ordonanță de neurmărire.

Nu de mult se descopere la vama Predeal hoșii enorme. Vameșul, dovedit culpabil, este dat judecătii; faptele sînt constatate, judele instructor nu poate da ordonanță de neurmărire; dar tribunalul colorează hoșia astfel încît absolv pe culpabil, sub cuvînt că „*nu e articol de lege*” în temeiul căruia să se poată rosti condamnarea.

În județul Prahova, administrațiunea descopere că un subprefect a comis fapta odioasă de a alecătui liste de subscripțiune de la sine și de a aduna bani de prin plasa sa, sub cuvînt de subscripțiune pentru răniți sau pentru cumpărarea de arme. Faptul se dovedește pe deplin de administrațiune; ea silește pe subprefect să împărtășe o parte din sumele adunate, îl destituie și îl trîmte înaintea justiției.

Judele instructor declară că *nu e caz de urmărire*.

În fine, chiar zilele trecute, după cum este știut, se dovedește la Ploeshti, de către procuror și de către președintele juraților, că direcțiunea penitenciarului bate crunt cu biciul pe arestați. Ministrul de interne suspendă pe director, rămînînd ca justiția să-și facă datoria. Însă, după cît ni se asigură, și de astă dată judele instructor ar fi declarat că *nu e caz de urmărire*.

Această procedură ar fi altă de culezătoare din partea judeului instructor, în urma svonului ce s-a făcut asupra bătărilor, în cît stăm la îndoielă a-i da crezămînt și așteptăm o nouă confirmare.

Atragem luarea aminte a d-lui ministru de justiție asupra acestei deplorable și penibile stări de lucruri. Sîntem încredințați că d-sa se va gîndi serios la mijloacele de vindecare, căci, atunci cînd justiția ne-și face datoria, nu există justiție în țară, prin urmare nu există nici moralitate, nici progres real.”¹

Eminescu considera că articolul era inspirat de Eugen Stătescu, ministrul de justiție, care acțiunea redacției „*Timpu*” într-un proces care ajunge pînă la Înalta Curte de Casație².

Societatea românească este înfățișată de Eminescu, sub aspectul vicliu politice, ca o scenă pe care se juca „*comedia constituționalismului*”. Întîlnim și în acest articol pasaje care anticîncează pamfletele argheziene prin violența și culoarea limbajului eritice la adresa societății românești din acea vreme.

¹ ROM, XXII (1878), 8 sept., p. 835.

² T, III (1878), nr. 93, 28 apr., p. 1 (*București, 27 aprilie*⁹ mai. *Procesul „Timpu*” la Înalta Curte de Casație).

CU OCAZIA PREMIULUI ACADEMIC

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 200, 12 septembrie 1878, p. 2 (*Foiletonul „Timpului”*). Se tipărește în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Despre cultură și artă*, [Iasi], Junimea, 1970, p. 27–28. Fragmentar.

Campația de presă împotriva lui Vasile A. Urechia (1834–1901) este dusă de Eminescu prin toate mijloacele și poetul nu ezită să reproducă, în continuarea comentariului său, cele două studii ale lui T. Maiorescu, *Beția de cuvinte în „Revista contemporană”*. *Studiu de patologie literară și Răspunsurile „Revistei contemporane”*. Al 2-lea studiu de patologie literară, care ocupă mai multe foiletoane ale ziarului¹.

Eminescu condamnă și practica încetățenită la Academia Română a premierii între ei a membrilor înaltului for de cultură. Problema aceasta o reia și în prezentarea cărții lui B. P. Hasdeu, *Cuvenete den beltrăni*, o săptămână mai târziu.

Posteritatea privește activitatea științifică a lui V. A. Urechia din altă perspectivă decât cea a contemporanilor. Meritul său stă în a fi dezgropat din arhive și publicat, adevărat, fără spirit critic, un număr impresionant de documente, care sînt puse la contribuție în sintezele ulterioare de istorie națională.

¹ T, III (1878), nr. 200, 12 sept., p. 2–3; nr. 201, 13 sept., p. 2; nr. 202, 14 sept., p. 2–3; nr. 203, 16 sept., p. 2; nr. 204, 17 sept., p. 2–3; nr. 205, 19 sept., p. 2–3; nr. 206, 20 sept., p. 3; nr. 207, 21 sept., p. 2–3; nr. 208, 22 sept., p. 2–3.

[„ASTĂZI SE DESCHIDE ADUNAREA...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 203, 16 septembrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Sîmbătă, 16/28 septembrie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, II, București, Cugetarea – Georgescu Delafraș, 1941, p. 351–354.

Lucrările Corpurilor legiuitoare chemate în sesiunea extraordinară pentru a discuta prevederile Tratatului de la Berlin se deschid oficial la 15/27 septembrie 1878. Mesajul domnitorului (probabil tot operă a lui M. Kogălniceanu) preciza între altele: „Europa a primit România în familia statelor independente înapoindui-gurile Dunării și întregindu-i posesiunile pînă la mare. Totodată însă marele tribunal a chemat România la un dureros sacrificiu, la cedarea județelor noastre de peste Prut. Nu există român, de la domn pînă la ultimul cetățean, carele să nu deplîngă dezlipirea unei părți din pămîntul strămoșesc decretată de Europa”¹.

Discuțiile asupra Tratatului încep la 23 septembrie/5 octombrie și se desfășoară în ședințe publice și secrete.

Cînd Eminescu scrie că C. A. Rosetti e „fanariotul” care a dat Basarabia rușilor, el dă o pildă de atac polemic fără nici o reținere. Formularea sa privind „luarea în mod silnic a Dobrogei, fără a ține seama de dorințele populației” este greșită. Cine mai recursese la plebiscit în această parte a Europei în acea epocă? Și apoi, dacă el s-ar fi făcut ar fi dat fără nici o îndoială câștig de cauză României. Ea nu ocupa un teritoriu străin, ci reîntra în posesia unei provincii de care fusese lipsită pînă atunci prin forța ocupantului otoman. Dacă Eminescu scria așa era pentru că el se declara hotărît împotriva procedurii folosit de Rusia țaristă de a considera că Dobrogea intra în posesia României în schimbul județelor basarabene. Poetul implica cu totul pe nedrept și pe liberali în acest „tirg”.

Eminescu nu se pronunța, desigur, împotriva civilizației Dobrogei, a legării ei de țară cu poduri de fier, ci împotriva luării în antrepriză a acestor opere de liberali, căroră el le contesta onestitatea.

Problemele bancare stau permanent în atenția poetului și va întocmi ceva mai târziu unul din cele mai temeinice studii în materie (OPEŢIE, XII, 240–260, 476–488). În articolul de față el se ridică împotriva monedei de hîrtie. Primii bani de hîrtie apar în România la 1/13 iunie 1878. Pînă se deschide Parlamentul, la Casieria centrală a statului fuseseră predate bilete ipotecare în valoare de 10.160.000 lei. Poetul se temea de inflație.

„România liberă” remarcă articolul pentru problemele puse în discuție și caracterizarea deputaților „cu o mulțime de epitețe scoase din vocabularul conservatorilor”².

Deputații sînt caracterizați cu expresia „natura catilinare” intilmită și în alte articole. O altă expresie, „capîștea minciunii” are echivalent în *Serisoarea III*, unde se vorbește de „capîștea spoielii”. Să mai notăm că și expresia „scoase la maidan” o găsim și în manuscrise. Sînt mărturiile care demonstrează deopotrivă paternitatea eminesciană și organicitatea scrisului său.

¹ MO (1878), nr. 204, 15/27 sept., p. 5223.

² RL, II (1878), nr. 398, 17 sept., p. 3 (*Arena ziarilor*).

B. PETRICEICU HASDEU *CUVENTE DEN BETRĂNI – LIMBA ROMÂNĂ VORBITĂ ÎNTRE 1550–1600,*

tomul I, București, 1878, 1 vol. 8° mare, 432 pagine

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 204, 17 septembrie 1878, p. 3 (*Notițe bibliografice*). Se tipărește în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Despre cultură și artă*, [Iași], Editura Junimea, 1970, p. 111–114.

Cartea lui B. P. Hasdeu este anunțată de „*Timpul*” încă în 20 decembrie 1877. „A ieșit de sub presă — serie ziarul — și se va pune peste puțin în vânzare prima serie a publicațiunilor istorice-filologice ale Direcțiunei generale a Arhivelor Statului sub titlul *Cuvente den betrăni* limba română vorbită între anii 1550–1600, studiu paleografic și lingvistic de B. P. Hasdeu, cu o introducere asupra importanței și direcțiunei științifice a filologiei române de celebrul lingvist german Hugo Schuchardt”¹. Anunțul cuprinde și indicarea sumarului și se repetă de vreo 15 ori până în 14 februarie 1878².

Paternitatea eminesciană este demonstrată de I. Crețu încă în 1964 (61.). Eminescu se ocupă de carte, cu o întârziere de o jumătate de an, constatare surprinzătoare pentru poet, atent la mișcarea științifică. Explicația stă în faptul că poetul acordă în acest interval prioritate problemelor politice și traducerii tratatului lui E. Hurmuzachi (*OPERE*, XIV).

B. P. Hasdeu se prezintă cu această lucrare la premiile Academiei Române³. Ședința se ține în 20 septembrie 1878 și este respinsă. „D. Ștefănescu se preocupă de ceslunea — se arată în stenograma ședinței — dacă această carte intră în condițiunile testamentului. Ea este o copie de documente vechi, carte vechie. Testamentul însă iată ce zice: „carte tipărită originală”, concepțiunea și execuțiunea să fie originade. D. Hasdeu prezintă o carte în care minima este originală. Cere dară a se respinge”. Intervenția lui A. I. Odobescu în favoarea lui B. P. Hasdeu rămîne fără rezultat „*Timpul*” publică un rezumat al stenogramei, *Societatea Academică Română*, în care pasajul de mai sus este completat cu semne de întrebare și exclamație (... *vechia* (?); ... *originală* (!) și cu o apreciere (*Ce stupiditate!*)⁴. Se desprinde de aici că redacția nu împărtășea punctul de vedere al înaltului for științific. Nu este însă greu de observat că Academia Română respinge lucrarea lui B. P. Hasdeu cu argumente care fac și obiectul considerațiilor critice ale poetului.

Aprecierile lui Eminescu privind acordarea premiilor Academiei Române între membrii acestei instituții o întâlnim și în articolul *Cu ocazia premiului academie* (v. *supra*, p. 516).

Deși îl considera o mare personalitate a vieții științifice a vremii, Eminescu nu-i putea ierta lui B. P. Hasdeu lipsa de modestie și metoda de lucru potrivit căreia făcea generalizări științifice pe un număr insuficient de documente. Fără să fie filolog și istoric, poetul formulează obiecții fundamentale pe marginea activității științifice a unuia din cei mai mari savanți care se ilustrează în aceste domenii în secolul trecut.

¹ T, II (1877), nr. 286, 20 dec., p. 3.

² T, III (1878), nr. 34, 14 febr., p. 3.

³ MO, (1878), nr. 211, 23 sept., p. 5536–5537.

⁴ T, III (1878), nr. 210, 24 sept., p. 3.

[„CIUDATĂ E PRETENȚIUNEA...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 205, 19 septembrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Luni, 18/30 septembrie*.

Raportul lui I. Cămpineanu, ministrul de finanțe, și *Decretul domnesc*, pe care le comentează Eminescu, se publică în „*Monitorul oficial al României*” în 17/29 septembrie 1878¹.

Referirile la buna stare a finanțelor țării erau justificate. În 1877, deși cheltuielile se ridicaseră de la 87.500.000 lei la 105.000.000 lei, din cauza războiului, bugetul s-a încheiat cu un excedent de 5.072.653 lei realizat la căi ferate, poștă și telegraf, vâmi, sare și prin ștergerea sumei de 914.000 lei tributului către Poarta otomană. Bugetul pe 1878 prezintă o creștere față de cel din 1877. Excedentul se cifra la 28.000.000 lei. El nu era însă decît împrumutul de 28.000.000 lei, autorizat prin legea din 12/24 iunie 1877, bilete ipotecare, trecute acum ca venit extraordinar al anului 1878².

„România liberă” considera criticile „*Timpului*” justificate întrucît erau îndreptate împotriva unor oameni care se făceau vinovați de „ruina și mizeria țării”³.

Eminescu reia discuția cu privire la înființarea unei bănci care să emită „fițiuci de hirtie” (v. *supra*, p. 121–122).

¹ MO, (1878), nr. 206, 17/29 sept., p. 5255.

² Th. C. Aslan, *op. cit.*, p. 150–151.

³ RL, II (1878), nr. 400, 20 sept., p. 3 (*Arena ziarelor*).

ELEMENTE DE ARITMETICĂ PENTRU UZUL ȘCOALELOR SECUNDARE
DE DIMITRIE PETRESCU,
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

Op aprobat de Ministerul Culiilor și Instrucțiunii Publice, București, 1878. 1 vol. 8'.
262 pag.

Se publică în „*Ținutul*”, III, nr. 205, 19 septembrie 1878, p. 3 (*Noliță bibliografică*). Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, București, Editura Minerva, 1974, p. 119-121.

Apariția manualului lui D. Petrescu este anunțată în „*Ținutul*” în 13 august 1878. „Va apare la 25 august curent serie ziarul *Elemente de aritmetică* pentru uzul claselor liceale și gimnaziale de Dimitrie Petrescu, profesoare la Universitate”. Anunțul se repetă, neschimbat, de încă patru ori, până în 23 august 1878¹.

Eminescu parafrază raportul lui Gr. Ștefănescu, din fruntea manualului și preia din *Prefață* autocaracterizarea autorului, care trăda suficiență intelectuală².

Joseph-Alfred Serret (1819-1885), matematicianul francez, este cunoscut printr-o serie de tratate de specialitate, *Cours d'algèbre supérieure* (1849), *Traité de trigonométrie* (1850), *Cours de calcul différentiel et intégral* (1867, 1868). Manualul *Éléments d'arithmétique*, pe care îl plagiază D. Petrescu, se tipărește, în prima ediție, în 1855. Eminescu se folosește de ediția din 1861³.

Plagiatul este demonstrat de Eminescu prin metoda clasică a punerii pe două coloane. Plagiatul profesorului universitar îi servește însă și ca pretext de a țela subiectul său preferat, critica liberalismului din țara noastră

¹ T., III (1878), nr. 178, 13 aug., p. 3 (*Bibliografie*).

Idem, nr. 184, 23 aug., p. 3 (*Bibliografie*).

² Dimitrie Petrescu, *Elemente de aritmetică pentru uzul școlilor secundare*, București, Librări Editori Gh. Ștefănescu & Barosechi, 1878, p. 1, 5.

³ J. A. Serret, *Éléments d'arithmétique, à l'usage des candidats au baccalauréat ès sciences, à l'école spéciale militaire de Saint-Cyr, à l'école forestière et à l'école navale*, troisième édition, Paris, Mallet-Bachelier, Imprimerie Libraire, 1861.

[„AM SUSȚINUT...”]

Se publică în „*Ținutul*”, III, nr. 206, 20 septembrie 1878, p. 2.

Instituțiile bancare întemeiate de guvernul liberal stau în alocuția lui Eminescu în mai multe editoriale. Aici răspunde la articolul *[„De bună seamă...”]*, publicat în „*Românul*” în 19 septembrie 1878¹.

Poetul privea băncile, cum se va vedea și din studiul *Creditul mobilier*, drept instituții de speculă (OPERE, XII, 248-257).

¹ ROM, XXII (1878), nr. 19 sept., p. 303.

[„CRONICILE NOASTRE VECHI...”]

Se publică în „*Ținutul*”, III, nr. 209, 23 septembrie 1878, p. 1. Al doilea editorial.

Raportul pe care îl comentează Eminescu se publică în „*Monitorul oficial al României*” în 22 septembrie/1 octombrie 1878 și este întocmit de C. A. Rosetti, atunci ministru de interne². Fruntașul Partidului liberal este, cum s-a văzut, ținta permanentă a atacurilor poetului. Se explică de ce nu putea trece cu vederea un asemenea document, întocmit de C. A. Rosetti și supus aprobării domnitorului țării.

Eminescu în apărarea țărănișii pe teren juridic și contestă legalitatea unei hotărâri a celor mai înalte foruri administrative. Faptul acesta nu trebuie însă să surprindă „Eminescu era tare în argumentație” — scrie I. Slavici — și

rămînea învingător chiar și atunci cînd discutăm asupra dreptului, înct îmi rămînea totdeauna impresiunea că el nu cunoaște dreptul deopotrivă cu mine, dar îl înțelege mai bine și judecă și în materie de drept mai sigur și mai bine ca mine” (92, p. 610).

Se desprinde și din acest articol că Eminescu interpretează legile cu o pricepere, cu nimic mai prejos de cea a specialiștilor în științele juridice.

¹ MO, (1878), nr. 210, 22 sept./4 oct., p. 5319.

ROMÂNII PENINSULEI BALCANICE

Se publică în „Timpul”, III, nr. 211, 26 septembrie 1878, p. 1—2. Este reprodus în „Telegraful român”, XXVI, nr. 117, 7 octombrie 1878, p. 466, nr. 118, 10 octombrie 1878, p. 471. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, II, București, Cugetarea — Georgescu Delafraș, 1941, p. 354—358.

Considerațiile istorice și etnografice ale lui Eminescu sînt determinate, probabil, de apariția ediției a doua a lucrării lui Jakob Philipp Fallmerayer (1791—1861), *Fragmente aus dem Oriente*, tipărită sub îngrijirea lui Georg Martin Thomas la Stuttgart în 1877¹. Ediția inițială, în două volume, se tipărește în 1845². Fragmentul integrat în comentariul lui Eminescu face parte din capitolul *Reise von Thessalonika nach Larissa. Zweimonatlicher Aufenthalt in Thessalien*. Transcriem din ediția din 1877 începutul fragmentului tradus de poet. „Die Walachen. Thessaliens nennen sich wie ihre Sprach- und Stammgenossen in den Donau-Fürstenthümern ebenfalls «Romanen», sprechen ein verderbtes Italienisch und haben ihren Hauptsitz auf dem Kamm und den beiden Seitenabhängen des Pindus, in den Quellschluchten des Peneios und seiner Nebenflüsse, wo die byzantinische Geschichte des elften Jahrhunderts ihrer zum erstenmal gedenkt. „Ob sie Reste römischer Militär-Kolonien oder die latinisirten Ur-Barbaren des Gebirges seien, ist für unsern Zweck gleichgültig. Auch können wir Weiland ihre Verzweigungen längs der Gebirgskette durch Ober-Macedonien bis in den Balkan hinauf, so wie den einstigen Zusammenhang mit ihren Landsleuten auf dem nördlichen Donau-Ufer, hier nicht umständlicher berühren.”

Eminescu distribuie textul în aliniate și-l traduce într-o frumoasă limbă românească.

Nicelas Choniatos este menționat și în manuscrise cu un scurt extras privind fuga lui Manoil Paleolog și prinderea lui de „valahii” (OPERE, XIV, 934).

Între timp informațiile asupra românilor sud-dunăreni și istoriei lor s-au îmbogățit, nuanțat și diversificat. La data cînd scrie Eminescu ele erau puține și cele oferite de Jakob Philipp Fallmerayer apăreau cu atît mai interesante. De aceea le și preia Eminescu. Cu știrile despre ei, poetul atrăgea atenția asupra unei ramuri a poporului român de o mare vitalitate etnică și, totodată, punea problema prezentului ei, românii sud-dunăreni fiind amenințați cu deznaționalizarea. În curînd „chestiunea aromână” va deveni importantă în politica statului român independent.

Victoriile asupra oștirilor grecești, la care se referă Eminescu, sînt cele ale statului vlaho-bulgar al lui Asan și Petru, de după 1185. Luarea în prizonierat a lui Balduin I are loc la 14 aprilie 1205, după groaznică înfrîngere a acestuia de către forțele vlaho-bulgare sub zidurile Adrianopolului.

Este din nou de remarcat poziția independentă a lui Eminescu în judecata contemporanilor săi care făceau politica țării. Fără a face distincție între conservatori și liberali, el acuză lupta politică sterilă, care nu oferea poporului șansa ridicării sale.

¹ Jakob Philip Fallmerayer, *Fragmente aus dem Orient*. Zweite mit einem Anhang vermehrte Auflage. Durchgesehen und eingeleitet von Dr. Georg Martin Thomas. Stuttgart, Verlag der J. G. Gotta'schen Buchhandlung, 1877, p. 393—396.

² Jakob Ph. Fallmerayer, *Fragmente aus dem Orient*, I—II. Stuttgart und Tübingen, I. G. Gotta'scher Verlag, 1845. Exemplarul de la Academia Română (II 34040) a făcut parte din biblioteca lui A. I. Odobescu.

[„E CIUDAT CĂ TOCMAI NOI...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 212, 27 septembrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Marți, 26 sept. (8 octombrie)*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 362—366.

Eminescu se întemeiază, în opiniile sale cu privire la Constituția în vigoare în 1878, pe constatarea că, întocmită după modelul celei belgiene, nu se potrivea cu nivelul de dezvoltare al țării noastre. Adică era, împărțînd punctul de vedere

conservator, mult prea democratică și voia să creeze o realitate ce nu se potrivea celei existente. Era, altfel spus, o formă care n-avusese fondul preexistent.

„Clasa de mijloc”, creație a acestei Constituții, este criticată de poet în termeni severi.

„România liberă” reține explicația poetului cu privire la atitudinea Partidului Conservator față de Constituție. Încălțările Constituției, scrie ziarul, „sînt alt de dese, înclt indignează chiar pe anticonstituționali”¹.

Eminescu definește aici poziția „profesiilor liberale” improductive, care se substituie „clasei de mijloc” productive. Poetul vede în această substituție, cum se desprinde și din alte articole, una din principalele cauze ale relelor de care suferea țara.

¹ RL, II (1878), nr. 407, 28 sept., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„TRIST ESTE CÎND O NAȚIE MICĂ...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 213, 28 septembrie 1878, p. 1. Al doilea editorial. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 367—369.

Eminescu continuă criticile la adresa lui V. A. Urechia, pentru cuvîntarea din ședința Adunării deputaților, din 25 septembrie 1878¹. Ceilalți doi deputați care iau cuvîntul în aceeași ședință sînt Petre Grădișteanu și G. Misail, primul caracterizat „caraghios”, al doilea „smîntit paralytic”. Disertația lui G. Misail, prezentată în lectura sa, nu-și avea locul în dezbaterile Adunării deputaților, însă ea cuprinde informații utile pentru istoricul de azi.

Participării României la războiul independenței — act de energie pe care țara nu putea să nu-l facă în interesul viitorului ei — Eminescu ti dă o interpretare personală. Durerii reale a țării, nevoită să cedeze o parte a teritoriului său în urma unui război victorios, poetul ti adaugă note dramatice pentru a ajunge crescendo la subiectul său favorit: critică liberalilor aflați la putere.

Limbajul colorat și violent este folosit de Eminescu în editoriale, în general, cu reținere dictată de faptul că acestea, orientative, se impunea să păstreze înțuta sau măcar aparența de obiectivitate. Îndată însă ce iese din cadrul „primului București”, poetul dă curs liber revoltei sale și nu cruță epitele la adresa adversarilor politici.

¹ MO (1878), nr. 214, 27 sept./9 oct., p. 5418—5434.

[„COMISIUNEA ALEASĂ DE SENAT...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 214, 29 septembrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Joui, 28 sept. (10 octobree)*.

Dezbaterile din Parlamentul român asupra prevederilor Tratatului de la Berlin încep în 23 septembrie/5 octombrie 1878. Se poartă discuții aprinse determinate de schimbările impuse în componența teritorială a țării noastre.¹ Moțiunea e aprobată de Senat cu 48 de voturi contra 8.² O moțiune asemănătoare este adoptată de Adunarea deputaților în 30 septembrie/12 octombrie 1878, cu 83 de voturi pentru și 27 contra. „Camera deputaților luînd cunoștință de dispozițiile Tratatului de la Berlin în privința țării noastre, simțită prin hotărîrea Puterilor mari și spre a nu fi o piedică la întărirea păcii, autoriză pe guvern a se sugera voînței colective a Europei, retrăgînd autoritățile civile și militare din Basarabia și luînd în posesiune Dobrogea, Del Dunării și Insula Șerpilor. Celelalte cestiuni vor fi regulate pe cale constituțională.”³

Moțiunea Comisiei Senatului la care se referă Eminescu, avea următorul conținut: „Comisiunea d-voastră a studiat corespondența diplomatică a guvernului relativă la Tratatul de la Berlin din 13 iulie 1878. Ea a văzut cu o adîncă înțînire că Puterile europene, prin voînța lor colectivă și într-un interes al păcii generale, a impus României dureroase sacrificii. Comisiunea d-voastră propune însă ca guvernul să fie autorizat a se conforma Tratatului din Berlin în această privință. Totodată ea mai este de părere a se autoriza guvernul ca să ia în posesiune Dobrogea și Delta Dunării și să le administreze prin regulamente de administrațiune publică pînă la convocarea Adunării Constituante. În fine, comisiunea propune Senatului a angaja pe guvern, atît pentru soluționarea definitivă a cestiunii Dobrogei, cît și pentru celelalte cestiuni care rezultă din Tratatul de la Berlin să convoace, cel mult în cursul sesiunii viitoare ordinare de trei luni o Adunare Constituantă de revizuire, conform art. 129 din Constituțiune.”

„România liberă” reține caracterizarea moțiunii. „«Timpul» vorbește asemenea -- scrie ziarul -- despre o moțiune și zice că este o capitulație nesinceră a radicalilor, pentru că, sau autorizarea Camerelor este o formalitate zădărnice, sau este un *tertîp* al guvernului.”⁴

Discuția este purtată, cum face Eminescu și în alte articole, pe terenul legitimității hotărârilor Corpurilor legiuitoare. Se cuvine reținută și trimiterea la Bluntschli, cu numele căruia ne întâlnim și în alte articole (v. *supra*, p. 109—111).

¹ MO, (1878), nr. 219, 3/15 oct., p. 5582; M. Kogălniceanu, *Opere IV. Oratorie II 1864—1878. Partea a IV-a 1874—1878*. Text stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Georgeta Penelea. București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1978, p. 369.

² MO, (1878), nr. 215, 28 sept./10 oct., p. 5464.

³ *Independența României. Documente IV. Documente diplomatice*, p. 417.

⁴ RL, II (1878), nr. 409, 30 sept., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„NU SÎNTEM DISPUȘI A REVENI...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 215, 30 septembrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Vineri 29 sept. (11 octombrie)*. Se tipărește în volum, prima dată, în *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 369—372.

Apelul la care se referă Eminescu este cuprins în editorialul *București 28 răpciune/10 brumărel*, publicat în „*Românul*” în 29 septembrie 1878. „Să ne adunăm tot patriotismul — serie oficiosul liberal —, toată dibăcia, toată înțelepciunea de care sntem capabili, pentru a ne strecura printre stlncele actualității ptnă în ziua cînd un spirit mai drept și mai puțin autoritar va sufla asupra politicii europene”¹.

„România liberă” reține caracterizarea ce-o face Eminescu politicii guvernului liberal, precum și aprecierea că apelul la unire nu reprezenta decît un *tertîp* prin care să înșele opinia publică². În realitate, situația țării era foarte dificilă și era nevoie de o încetare a luptelor politice interne pentru a face față presiunilor externe. Problema era dacă Partidul Național Liberal era cel în jurul căruia trebuia să se facă o unire a pozițiilor sau opoziția conservatoare. Și, firește, Eminescu nu acceptă prima variantă.

¹ ROM, XXII (1878), 29 sept., p. 899.

² RL, II (1878), nr. 410, 1 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„DIN CAPUL LOCULUI...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 218, 4 octombrie 1878, p. 1. Editorial: *București, Marți 3/15 octombrie*.

Politica externă a guvernului liberal este criticată de Eminescu, cum s-a putut vedea în mai multe articole, cu aceleași argumente. De fapt poetul aprecia că I. C. Brătianu aplica ceea ce s-ar numi tactica eschivării atît în politica sa internă cît și în cea externă.

Afirmația sa că M. Kogălniceanu știa încă din iunie 1877 că Rusia va cere pentru sine sudul Basarabiei nu se confirmă. Este adevărat că oamenii politici români se temeau de o astfel de eventualitate. De aceea au și insistat să se treacă articolul 2 din Convenția ruso-română din 4 aprilie 1877.

„România liberă” serie că „*Timpul*” analiza, cu o bună argumentare, inconsecvențele guvernului liberal în politica externă¹.

În final, Eminescu se referă și la ofițerii din armata țaristă, recrutați, în general, din rîndul aristocrației ruse și care își risipeau averile la Paris.

¹ RL, II (1878), nr. 413, 5 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ESTE ISTORICEȘTE INEXACT...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 218, 4 octombrie 1878, p. 3.

Notă de subsol la articolul *Funcionarismul*, semnat Iunius și datat: *Iași în 19 septembrie 1878*. „Cuza din potrivă — se arată în acest articol — rău sfătuit de consilierul său smuncit, a zdrobit sub călcîiul său toată administrațiunea

veche a țării, administrație care, ajutată de-o *autoritate tradițională*, se impunea tuturor și «făcea să se uite adesea și ineptia și necapacitatea indivizilor», a nimicit zicem această administrație prinoitoare de o dezvoltare ulterioară, fără să poie o altă mai bună sau tot așa de bună în locul ei.”

Citatul din text este extras din cuvîntarea lui V. Boerescu ținută în 13/25 martie 1877 la inaugurarea Clubului Partidului-Centru¹. Eminescu va critica necruțător înființarea acestui partid (v. *supra*, p. 363–367).

¹ PRESA, X (1877), nr. 45, 17 mart., p. 3.

[„AM AVUT ADESEORI OCAZIA...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 219, 5 octombrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Miercuri, 4 (16) octobre.*

Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 372–375.

Eminescu apreciază activitatea omenească în funcție de eficiența ei, problemă care stă permanent în atenția sa. Administrația își justifică utilitatea numai în măsura în care răspundea acestui imperativ, în fond, de natură economică.

Românii nu intraseră în război, desigur, pentru a dovedi că n-ar fi o națiune „moleșită”. Războaiele nu se fac pentru a infirma sau confirma idei apriorice. România a făcut gestul energic al războiului cu secularul ei asupritor de pînă atunci pentru că, în împrejurările date și prin prisma intereselor sale naționale, fusese obligată să-l facă. Afirmarea lui Eminescu potrivit căreia „nu exista o Românie transdanubiană” este greșită, realitatea istorică, înfățișată și de el însuși mai înainte, demonstrînd contrariul. Nici comparația sa între Dobrogea și Transilvania și între guvernanții români și unguri nu rezistă. În Transilvania ungurii veniseră în chip de cuceritori și impuneau limba lor mării majorității a locuitorilor. În Dobrogea, cu o populație foarte restrînsă, numărul celor care intraseră în componența statului român, alții decît români, era foarte redus. Era apoi o diferență de modalitate, intoleranța guvernanților unguri fiind proverbială. Dincolo de toate, și în altă ordine de idei, Dobrogea nu era pentru România o parte alipită, ci o parte din ea însăși, aflată pînă atunci sub stăpînire străine. Era o provincie românească reunită cu țara, nu „o țară” a altora cucerită de români.

Presa comentează articolul lui Eminescu în moduri diferite. „România liberă” subliniază opinia poetului, potrivit căreia important este nu *ce* face omul, ci *cum* face. „Multe idei rele — scrie ziarul —, multe hotărîri greșite a avut guvernul care în nedibăcia și nestatornicia sa le-a pus și mai rău în practică.”¹ „Românul” considera, în schimb, că Eminescu „înșira la adresa guvernului epitetul cele mai triviale”.²

Cînd Eminescu susține că s-au trimis în Basarabia elemente „inepte și corupte” îi avea în vedere pe V. Alexandrescu-Urechidă, G. Danileanu, A. Vizanti și alții, deputați liberali în cele trei județe retrocedate Imperiului țarist.

¹ RL, II (1878), nr. 414, 6 oct., p. 6 (*Arena ziarului*).

² ROM, XXII (1878), 8 oct., p. 931.

[„ACEST ARTICOL...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 219, 5 octombrie 1878, p. 2. Semnat: N.R.

Notă de subsol la articolul *Legislațiunea agrară*, semnat Iunius și datat *Iași în 22 septembrie 1878.*

Pasajul necelar pe care îl comentează Eminescu se pretează la interpretări. „Sîntem aleșii poporului — se arată aici — strigă advocații și profesorii, vai de voi dacă v-ar împinge păcatul să vă atingeți de noi.”

Articolul este caracterizat ca fiind scris de „o inteligență” pentru faptul că sînt invocați în demonstrație cîțiva din cei mai de seamă specialiști în acest domeniu. Corespondentul ieșean îi amintește pe Jean-Baptiste Colbert, Anne Robert Jacques baron de l’Aulne Turgot, George Canning, F. W. Raiffeisen, Hermann Schulze-Delitzsch, Ferdinand Lassalle.

Merită să rețină atenția opinia lui Eminescu cu privire la rolul Adunării deputaților în problemele financiare, care concorda cu practica în funcțiune în țările Europei apusene — cu o viață parlamentară mai demult așezată și de la care românii se inspiraseră.

Se publică în „Timpul”, III, nr. 220, 6 octombrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Joui, 5 (17) octombrie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 375—383.

Cuvîntarea lui Alexandru Holban, la care se referă Eminescu, se publică în „Monitorul oficial” în 4/16 octombrie 1878.¹ Deputatul liberal o ține în ședința din 30 septembrie 1878.

Mihail Petrovici Dragomanov (1841—1895), profesor la Universitatea din Kiev, este expulzat pentru activitatea sa politică și trăiește în exil în Elveția, la Geneva. Aici scoate și publicația „Gromada” (1878—1883).

V. I. Lenin se referă în mai multe rânduri la lucrările lui M. P. Dragomanov și-l citează cu caracterizarea „liberalismului” din Imperiul țarist. „În ceea ce privește liberalismul din Rusia — scrie M. P. Dragomanov — nici nu poate fi vorba, propriu zis, de «mijloace» cu totul pașnice și aceasta pentru că la noi, orice cerere de schimbare a conducerii supreme este interzisă prin lege.”²

Eminescu îl caracterizează pe M. P. Dragomanov în articolul [„Ziarele din Iași...”] din 18 octombrie 1880, „om renumit”, urmat și de poetul Ivan Iacovlevici Franco în lupta sa politică (OPERE, XI, 373, 368).

Poetul nu poate uita nedreptatea făcută României la Congresul de la Berlin și-și invită și cu acest prilej contemporanii să rămână treji în fața durerii naționale a țării întregi și să nu se lase antrenati doar de preocupările cotidiene (prilej nimerit de a ataca din nou pe liberali a căror pasiune pentru cotidian — recte preocupări de-ale vieții, peste care plutea doar grija de îmbogățire imediată — o acuzase și allădată).

„România liberă” reține explicația potrivit căreia guvernul liberal căuta să abată atenția de la situația din țară.³

Critica deschisă la adresa țarismului îl pune pe Eminescu în conflict cu conducerea cotidianului bucurășean. I. A. Cantacuzino, redactorul-șef al „Timpului”, îi cere lui Maiorescu, în scrisoarea din 19/31 octombrie 1878, să intervină pe lângă Eminescu care stăruia să facă din ziar organul de presă al antipatiilor sale („il persiste à faire du «Timpul» l'organe personnel de ses antipathies”) (38 V, p. 122—123). Toate recomandările sale să spună adevărul pe ocolite rămăseseră fără rezultat.

Liderii conservatori, cel puțin o parte a lor, membri ai unei partide politice de guvernămint, nu voiau să întrețină susceptibilitățile diplomației țariste în chestiunile teritoriale. Poetul nu aspira însă să devină om politic. El critica fără menajamente țarismul și-și manifesta compasiunea pentru poporul rus supus sistemului autocrat de guvernare.

I. A. Cantacuzino îl informa pe Maiorescu că, întrucît Eminescu nu ținea seama de recomandări, se vedea silit să-și impună o separație („m'imposer une séparation”). Separarea nu se produce însă. Mai mult, în februarie 1880 poetul e adus la conducerea ziarului (OPERE, XI, 485—490). A contat înainte de toate valoarea cu totul ieșită din comun a ziaristului Eminescu, iar Manolache Costache Epureanu, primul președinte al Partidului Conservator, a avut ceea ce se cheamă intuiție în noua sa postură.

Foiletonul din acest număr, *Tedrul românesc. Deschiderea stagiunii 1878—79*, aparține lui I. L. Caragiale și este inclus în edițiile sale de scrieri⁴. Se invocă în sprijinul paternității eminesciene cuvîntul *spuri*, folosit în unele articole ale poetului. Aici însă cuvîntul este subliniat spre a marca faptul că era împrumutat de aiurea, poate reținut din discuțiile purtate în redacție.

¹ MO, (1878), nr. 220, 4/16 oct., p. 5610—5630.

² V. I. Lenin, *Opere complete. Vol. 5. Mai—decembrie 1901*. Ediția a doua. Editura politică, 1961, p. 39.

³ RJ., II (1878), nr. 415, 7 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁴ I. L. Caragiale, *Opere V articole*, p. 258—260; *Opere 4. Publicistica*, p. 141—143.

LA VOCE D'ITALIA

Se publică în „Timpul”, III, nr. 221, 7 octombrie 1878, p. 2.

Eminescu prezintă ziarul după *Programul* din primul număr scinnat de Enrico Croce și datat: 5 octombrie 1878. „Țara lui Mircea și a lui Ștefan cel Mare și a lui Mihail Bravul — se arată aici — nu va mai fi un basm și un cuvînt necunoscut pentru țara lui Dante, a lui Columbo și a lui Garibaldi.”

Programul propunea un cîmp larg de activitate pentru cunoașterea țării noastre în Italia. Poetul se îndoia că un asemenea program putea fi adus la îndeplinire. Ziarul își sistează apariția în 18/30 ianuarie 1879, numai după citeva numere¹.

¹ Nerva Hodoș și Al. Sadi Ionescu, *Publicațiunile periodice românești (ziare, gazete, reviste)*. Descriere bibliografică. Cu o introducere de Ioan Bianu, București, Librăria Socec & Comp. și C. Ștefca, 1913, p. 778. Am văzut numai nr. 1, fără dată și nr. 2 din 22 sept./3 oct. 1878.

MIȘCĂRILE ÎN RUSIA

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 222, 8 octombrie 1878, p. 1.

Eminescu traduce acest articol din „*Journal des débats*” unde se publică cu titlul *Télégraphie privée. On nous écrit de Saint-Petersburg le 23 septembre/7 octobre*¹. Traduce numai jumătate din această lungă corespondență. Se relatează despre cele două arme de luptă — „literatura subversivă” și crima — folosite de nihilisții din Rusia țaristă împotriva administrației imperiale. Poetul se pronunță în repetate rânduri împotriva folosirii crimei ca armă politică. Aici găsește însă și o justificare a unora din aceste acțiuni.

Problema mișcării revoluționare din Rusia țaristă este adusă de Eminescu în discuție și în editorialul [„*Era lesne de prevăzut...*”] din 12 octombrie 1878, în care trimitte și la articolul de față (v. *supra*, p. 139).

¹ JDB, (1878), [3]15 oct., p. 2.

[„MÎNE, DUMINICĂ, E ZIUA HOTĂRÎTĂ ...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 222, 8 octombrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Sîmbătă, 7 (18) octombrie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 380—383.

Armata română și-a făcut intrarea triumfală în Capitală la 8/20 octombrie 1878 (așa de tirziu din cauza prezenței trupelor ruse în țară). Cu acest prilej în capătul șoselei Kiseleff a fost ridicat un arc de triumf pe sub care au trecut ostașii români în frunte cu domnitorul Carol. Tot orașul era bogat împodobit și foarte multă lume vine la București în această zi din toată țara. „Niciodată Bucureștii nu au avut un alt de sărbătoresc aspect. Seara, iluminările din belșug” — scrie C. Bacalbașa.¹

Oștirea română reprezenta în opinia lui Eminescu țărăniimea, „clasa pozitivă” mai numeroasă și păstrătoarea virtuților strămoșești.

Presa remarcă și acest articol al poetului. „*«Timpul»* vorbește tot despre sărbătoarea de ieri — scrie „*România liberă*” — și zice că pe cînd o generație coruptă, fără de mindrie și statornicie, va forma publicul privitor, oștirea, această singură reprezentantă a poporului, merită să intre în triumf, căci ea înfățișează bărbăția și eroismul frumoaselor pagini ale trecutului.”²

Foia tinerilor liberali reține teza lui Eminescu după care oștirea era singurul reprezentant al poporului.

¹ C. Bacalbașa, *Bucureștii de altădată 1871—1884*. I. Ed. a II-a. București, 1935, p. 258.

² RL, II (1878), nr. 417, 10 oct., p. 3 (*Arena ziarilor*).

[„«ROMÂNUL» COMBATE IDEILE EMISE DE NOI...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 224, 11 octombrie 1878, p. 1—2. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 383—388.

Oficiosul guvernului liberal combate opiniile lui Eminescu cu privire la învățămîntul confesional într-un articol [„*Ziarul «Timpul» care n-a încetat...*”], publicat în 8 octombrie 1878.¹ Aici invocă numele lui Luther și-i aduce poetului învinuirea că folosea la adresa guvernului „epitetele cele mai triviale”.

Eminescu operează o separare între educație și instrucție, chestiune fundamentală în procesul de învățămînt. Observațiile sale se întemeiază pe experiența de revizor școlar și pe cunoașterea temeinică a sistemului de învățămînt din Imperiul austro-ungar. Redactorilor „*Românului*” le lipsea și una și alta. Școlile confesionale din Imperiul austro-ungar erau susținute de biserică, instituție angajată, ca și școala, în lupta națională. Situația se schimbă în România, unde susținerea învățămîntului cădea în sarcina statului. Biserica înceta să reprezinte factorul principal în sistemul de organizare a învățămîntului. Școlile confesionale nu puteau concura desigur cu școlile de stat. Posibilitățile lor erau diferite, cu totul în favoarea celor de stat, chiar dacă faptul putea să nu apară limpede în epoca aceasta cînd scria Eminescu.

Codicele lui Matei Basarab și Vasile Lupu și reforma lui Luther stau în atenția lui Eminescu și în însemnările din manuscrise (OPERE, XIII, 569).

¹ ROM, XXII (1878), 8 oct., p. 931.

[„ERA LESNE DE PREVĂZUT ...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 225, 12 octombrie 1878, p. 1. Editorial: *București, Mercuri, 11(23) octombrie*.
Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 388–391.

Maioreseu pronunță în ședința Adunării deputaților din 30 septembrie 1878 un adevărat rechizitoriu la adresa guvernului liberal pentru politica sa externă. Discursul este reprodus integral în 3 octombrie 1878¹.

„*Românul*” acuză redactorii „*Timpului*” de comunism și nihilism în editorialul *București, 10/22 brumărel*, din 11 octombrie 1878², după ce ziarul conservator reproduce din „*Journal des Débats*” un articol, *Mișcările din Rusia*, în care se relatează despre situația internă din Imperiul țarist³.

Polemica dintre „*Timpul*” și „*Românul*” este comentată de „*România liberă*”, care reține explicația „*Timpului*”, potrivit căreia calificarea ce i-o dădea oficiosul liberal de socialist și nihilist se explica prin faptul că denunța „netrebniția morală și intelectuală a guvernului”⁴.

¹ T, III (1878), nr. 217, 3 oct., p. 1–4.

² ROM, XXII (1878), 11 oct., p. 824.

³ T, III (1878), nr. 222, 8 oct., p. 1.

⁴ RL, II (1878), nr. 420, 13 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„«ROMÂNUL» SE GRĂBEȘTE A REPRODUCE...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 230, 19 octombrie 1878, p. 1. Editorial: *București, Mercuri, 18 (30) octombrie*.

Correspondența din București, *La Roumanie*, se publică în ziarul „*La Presse*” în octombrie 1878¹ și este comentată de „*Românul*” într-un articol, [*„Ziarul francez «La Presse» de la 24 octobrie...”*] din 17 octombrie 1878². Moțiunea lui G. Vernescu este prezentată în Adunarea deputaților în ședința din 25 septembrie 1878³. El nu era conservator (poetul are dreptate când face disocierea necesară. Era liberal disident și tot mai potrivit lui I. C. Brătianu).

Poetul confundă intenționat Livadia cu Florica, locul de baștină al Brătienilor, din Argeș.

Eminescu suspectează corespondențele trimise din București ziarelor din străinătate, corespondențe pe care le denunță și în „*Curierul de Iași*”, ca fiind puse la cale de cercuri interesate în cîștigarea sau păstrarea de privilegii (OPERE, IX, 234).

„*România liberă*” reține din polemica „*Timpului*” cu „*Românul*” existența în sinul Partidului conservator a două orientări politice și subscris la opinia că nu se putea acorda credit corespondențelor trimise din țară ziarelor străine întrucât se puteau „lesne cîștiga de guvern, prin motive sunătoare”⁴.

Invocarea „declarațiilor de iubire” ale „*Românului*” este ironică. Eminescu are în vedere editorialul *București, 17/29 brumărel*, publicat în 18 octombrie 1878 în care oficiosul guvernului liberal denunță „*Timpul*” ca o primejdie națională.

Cronica dramatică *Ruy-Blas*, publicată în „*Timpul*” în 20 octombrie 1878⁵, figurează și în seriile lui I. L. Caragiale⁶, însă poate fi atribuită și lui Slavici cu argumente de aceeași natură.

¹ LPRE, LXIII (1878), [12]24 oct., p. 1.

² ROM, XXII (1878), 17 oct., p. 960.

³ MO, (1878), nr. 214, 27 sept./9 oct., p. 5434.

⁴ RL, XI (1878), nr. 426, 20 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁵ T, III (1878), nr. 231, 20 oct., p. 2–3 (*Teatru românesc — Ruy-Blas*).

⁶ I. L. Caragiale, *Opere V. Articole*, p. 261–264; *Opere 4. Publicistică*, p. 144–147.

[„CHIAR ÎN CESTIUNEA ADMINISTRĂRII...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 232, 21 octombrie 1878, p. 1. Editorial: *București, Vineri, 20 octombrie (1 noem.)*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 392–395.

Eminescu schițează un tablou al pregătirii intelectuale a unei părți a tinerilor din vremea sa și a aspirațiilor lor în viață. Multe elemente ce intră în compunerea tabloului le întâlnim și în alte articole, precum și în câteva din poeziile sale.

Poetul operează aici o concentrare a lor, spre a justifica tezele sale cu privire la introducerea administrației românești în Dobrogea.

Critica sa la adresa pregătirii multora din intelectualii țării în afara granițelor este îndreptățită, dar numai cu un amendament serios: în acel moment țara n-avea posibilitățile necesare de a-i pregăti pe toți. Eminescu însuși se duse la universitățile din Viena și Berlin. Discutabilă rămâne conștiința bunicii lor pregătiri în străinătate, neînțeleasă de mulți (vezi articolul următor). Tinerii veniți de la studii din Apus nu umpleau doar rindurile liberalilor. În acei ani însă, când liberalii erau la putere și în goană după noi și noi partizani, este adevărat că majoritatea lor, în căutarea unui rost social într-o Românie aflată în plin proces de transformare și modernizare, se înrolau politic în partidul lui I. C. Brătianu.

„România liberă” reține opinia lui Eminescu că în guvernul liberal nu exista o unitate de vederi și că nu existau „ministri de resort”.¹

Pledoaria lui Eminescu pentru învățământul confesional se întemeiază pe considerente politice. Poetul era încredințat că acest sistem de învățământ putea feri școala să încapă pe mla „postulanților” de slujbe. De un interes aparte este însă propunerea sa potrivit căreia ocuparea catedrelor universitare să se facă pe baza activității științifice.

¹ RL, II (1878), nr. 428, 22 oct., p. 3 (*Arena ziarilor*).

[„ROMÂNUL» AFLĂ CĂ...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 235, 25 octombrie 1878, p. 1—2. Al doilea editorial. Se tipărește în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Scrieri pedagogice*, Iași, Editura Junimea, 1977, p. 164—170.

George (Gheorghe) Chițu demisionează la 30 octombrie 1878. Pluă la înlocuirea sa, la 24 noiembrie 1878, cu Gheorghe P. Cantilli, interimatul e asigurat de I. C. Brătianu.

Demisia lui G. Chițu, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, este comentată de „Românul” într-un articol, [„Aflăm că d. George Chițu...”], publicat în 23 octombrie 1878.¹ Eminescu se ocupă de pregătirea intelectuală a lui G. Chițu, încă în 1876, când îl înlocuiește pe T. Maiorescu la acest departament (OPERE, IX, 554—555).

„Telegraful” ia apărarea lui Gh. Chițu, într-un articol, [Aflăm că d. Chițu...], publicat în 22 octombrie 1878. Susține că acesta era atacat de „ziare conduse sau de pedantism dăscălesc sau de pasiuni meschine”.² „Telegraful” critică indirect „România liberă” și „Timpul” și ținea să reamene că asemenea ziare așteptau pluă și copiii să se nască „deodată filozofi, fie chiar sofiști”.

Problema ocupării catedrelor universitare, pusă de Eminescu în discuție într-un articol anterior (v. *supra*, p. 142), este reluată cu o perspectivă mai largă și cu propuneri concrete pentru luarea unor măsuri restrictive privind facultățile de drept care promovau cel mai mare număr de „postulanți” de slujbe.

Eminescu este un susținător consecvent al învățământului „formativ” în care accentul să se pună pe înțelegerea fenomenelor și nu pe memorizare. Acesta este și motivul pentru care condamnă lucrărea programelor cu multe materii de învățământ.

¹ ROM, XXII (1878), 23 oct., p. 979.

² TEL, VIII (1878), nr. 1956, 22 oct., p. 1.

[„ÎN NUMĂRUL DE VINERI...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 237, 28 octombrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Vineri, 27 octombrie (8 noem.)*.

Pornind de la articolele din „Războiul” și răspunzând autorului lor, Eminescu răspunde în același timp și aceloră dintre conservatori care acuzau limbajul său prea violent la adresa Rusiei. Poetul lasă de o parte interesul unui grup politic sau altul și are în vedere doar interesul național de ansamblu.

El pornește în considerațiile sale de la teza potrivit căreia politica internațională și raporturile dintre state nu pot fi schimbate prin articolele de fond din presă. Din această perspectivă comentează întâmpinarea adresată „Timpului”, semnată și publicată în „Războiul” în două numere.¹

Poetul vorbește despre principiul cazuistic și într-un articol rămas în manuscrise (12, p. 125), iar din tratatul lui Niccolo Machiavelli, *Il principe*, traduce cap. 18 și 19 care se păstrează în manuscrisul 2757, 321r—345r. Aici se expun și ideile la care se referă poetul (OPERE, XIV, 897—904).

„România liberă” consemnează răspunsul și arată că poetul contesta învinuirile aduse „Timpului” de „vechiul conservator”.²

În prezentarea introductivă la întîmpinare se precizează că „vechiul conservator” era nenuțunuit de „Timpul” și pentru „îmbagiul ce de citva timp întrebuițează”.

„Războiul” răspunde în 11 noiembrie 1878 și caracterizează redactorii de la „Timpul” „zvăpăiații” de la ziarul conservator și-i acuză de „aberații momentane de raționament”.³

¹ RESB, (1878), nr. 452, 19 oct., p. 2 (*O întîmpinare „Timpului”*), nr. 453, 20 oct., p. 3 (*București. 19 octomvric*).

² RL, II (1878), nr. 433 bis, 29 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ RESB, (1878), nr. 475, 11 nov., p. 2-3 (*V. Un răspuns „Timpului”*).

O CURIOSITATE

Se publică în „Timpul”, III, nr. 214, 5 noiembrie 1878, p. 3.

Eminescu îl suspectează pe G. Chrisoscoleu, directorul școlii primare de băieți din Vaslui, pentru întocmirea de documente, ce trădau necunoașterea limbii române.

Numele său îl întîlnim, sub forma de Hrisoscoleu și în rapoartele lui Eminescu întocmite în inspecțiile pe care le face în județul Vaslui în epoca revizoratului școlar. „La inspecția făcută în 26 aprilie a.c. școalelor urbane din Vaslui — serie Eminescu în raportul său către minister în 1 mai 1876 —, am constatat la școala de băieți un mers regulat de dezvoltare. Metoda de predare a d-lui Hrisoscoleu (în clasa a patra), e demnă de toată lauda. Celelalte clase, conduse, poate nu alit de metodic, dar totuși cu destulă aptitudine și sîrguință, promit rezultate satisfăcătoare” (88, p. 391).

Directorul școlii primare din Vaslui se bucura de trecere în fața organelor administrative și-l asistă pe Eminescu în comisiile de examinare a învățătorilor pentru ocuparea posturilor la școlile primare (89, p. 390).

[„SPIRITUL PUBLIC MODERN...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 246, 8 noiembrie 1878, p. 1. Editorial: *București Marți, 7 (19) noiembrie*.

Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice*, Craiova, Serisul românesc, [1931], p. 169-172.

Eminescu pornește, în comentariile sale, de la o telegramă a Agenției Havas, datată *Neapol, 17 noiembrie*, publicată în același număr al „Timpului”, și în care se relatează despre încrearea de asasinat a regelui Italiei. „Internaționalștii”, cum îi numește pe anarhiști, nutreau iluzia că, prin suprimarea monarhilor, puteau schimba ordinea socială. Clasicii marxismului condamnă, cum se știe, asasinatul ca metodă de luptă pentru instaurarea unei noi ordini sociale.

Eminescu era un „conservator progresist”, cum remarcă G. Călinescu, care refuza „saltul peste fapte” (52, p. 147). Poetul condiționa progresul de condițiile social-politice specifice fiecărei țări. Concepția aceasta stă, cum se vede și din însemnările sale (12, p. 74-75), atît la baza condamnării anarhismului cit și a materialismului vulgar.

„România liberă” reține caracterizarea ce-o face Eminescu celor două partide politice din țara noastră și arată că chestiunea principală stă în a găsi „media între aceste două sisteme”¹.

Prevedinca lui Eminescu, că Partidul conservator era amenințat de *osificare*, se va confirma citeva decenii mai tîrziu.

Eminescu participă, împreună cu Maiorescu, Caragiale și Slavici, la a XV-a aniversare a Junimii, care se ține la Iași, ca și în anii precedenți. Pleacă din București în 11/23 noiembrie 1878 și se întorc în 14/26 noiembrie 1878 (44 I, p. 318). Poetul este ocupat în lunile noiembrie-decembrie 1878 și cu corecturile la traducerea tratatului lui Eudoxiu de Hurnuzaki, făcută la Florești cu citeva luni mai înainte. Așa se explică activitatea sa mai redusă în redacție.

Cronica dramată *[„Societatea dramatică națională...”]*, publicată în 12 noiembrie 1878² este inclusă în scrierile lui I. L. Caragiale și menținută în edițiile sale³. Cronica nu cuprinde elemente certe pentru paternitatea eminesciană.

¹ RL, II (1878), nr. 442, 9 nov., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² T, III (1878), nr. 249, 12 nov., p. 3 (*Teatrul românesc*).

³ I. L. Caragiale, *Op. cil., V. Articole*, p. 470; *Opere I. Publicistică*, p. 148-149.

[„VORBE, VORBE, VORBE!...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 258, 24 noiembrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Joi, 23 noem./*

(5) decembrie.

C. A. Rosetti își ține discursul pe care îl comentează Eminescu, în ședința Adunării deputaților din 20 noiembrie 1878 și este publicat în „*Românul*” în 23 noiembrie 1878¹. Poetul invocă și de astă dată numele lui Shakespeare în criticile sale la adresa liberalilor.

„*România liberă*” scrie că „*Timpul*” comentează discursul „*În chip glumeț și înțepător*”².

C. A. Rosetti ocupă, ca om politic, un loc central în publicistica lui Eminescu din anii gazetăriei bucureștene. „Majoritatea articolelor sale din curs de șase ani — scrie Șerban Cioculescu — vor lovi în aceeași direcție și în același om, cu predilecție, dacă nu cu exclusivitate. În acest interval va aborda multiple probleme de politică externă, de doctrină politică, de administrație, de economie politică, de istorie socială, de demografie și statistică, dar ținta permanentă va rămâne demagogia liberală” (112, p. 117).

Eminescu vedea în C. A. Rosetti părintele demagogiei și reprezentantul tipic al frazeologiei liberale. Nu i se puteau contesta totuși bunele intenții în tot ce întreprindea. Vinea să sta în faptul că nu ținea seama de stările reale de lucruri din țară. Eminescu nu admitea, scrie G. Călinescu, „saltul verbal peste fapte” (52, p. 147).

¹ ROM, XXII (1878), 22--23 nov., p. 1075 (*Discursul d-lui președinte al Camerei*).

² RL, II (1878), nr. 455, 25 nov., p. 3 (*Arena ziarelor*).

NOTIȚĂ BIBLIOGRAFICĂ [„LA ÎNDEMNUL...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 258, 24 noiembrie 1878, p. 3. Se tipărește în volum, prima dată în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, București, Editura Minerva, p. 546. Fragmentar.

Revista „*Scoala română*” începe să apară la Sibiu, în 2 ianuarie 1876, sub conducerea lui Ioan Candrea și Vasile Petri, ca „*foaie pedagogică și didactică pentru interesele instituțiilor de cultură și al organelor acestora*”¹. Ioan Candrea, profesor la Institutul teologic-pedagogic din Sibiu, încetează din viață în 5/17 mai 1877 și Vasile Petri scoate singur revista pînă la sfîrșitul anului, cînd sistează apariția ei din cauza greutăților materiale, „*pînă la alte timpuri mai bune*”². Săptămînală pînă în decembrie 1877, revista își reia apariția în octombrie 1878, ca publicație lunară. Vasile Petri, care își asumă în continuare redactarea ei, îi schimbă formatul și subtitlul. Acum revista devine „*foaie lunară pentru înalțarea educațiunii și instrucțiunii*”³. În această formă ea apare la Sibiu pînă în iulie 1879. Din 1880 își continuă apariția, la Năsăud, cu întreruperi, pînă în 1891⁴.

Eminescu se ocupă de reluarea apariției revistei „*Scoala română*” redactată de Vasile Petri, după ce mai întîi prezintă abecedarul său (v. *supra*, p. 83—84). Poetul face o prezentare introductivă, după care reproduce integral articolul lui Vasile Petri, *Ortografia cu semne*, din acest prim număr din noua serie⁵ și în care se pun în discuție probleme cu care ne-am întîlnit și în prezentarea abecedarului pedagogului sibian.

V. Petri reproduce cuvîntarea lui A. Vizanti, *Importanța și utilitatea studiului limbii române*, ținută în 27 iulie 1878 la împărțirea premiilor la Liceul nou la Iași⁶. V. A. Urechia nu figurează în acest număr printre colaboratorii revistei sibiene. Eminescu nu pierde nici acum prilejul să-i persifleze pe A. Vizanti și V. A. Urechia pentru slaba pregătire intelectuală.

¹ SROMS, I (1876), nr. 1, 2 ian., p. 1.

² *Idem*, II (1877), nr. 52, 3 dec., p. 420.

³ *Idem*, III (1878), nr. 1, oct., p. 1.

⁴ Teodor Tance, *Virtus romana rediuita*. II. Bistrița, [Tipografia „*Maramureș*” Baia-Mare], 1974, p. 29—33.

⁵ SROMS, III (1878), nr. 1, oct., p. 41—42.

⁶ *Idem*, p. 14—19.

[„ASTRONOMIA CORPURILOR CERESTI...”]

Se publică în „*Timpul*”, III, nr. 259, 25 noiembrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Joi, 24 noem./* 6 decembrie. Se tipărește în volum, prima dată, în *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 399—401.

Problema răscumpărării căilor ferate se discută în presă și „Timpul” reproduce două articole, unul din „Curierul financiar”¹ și altul din „Războiul”².

„România liberă” reține explicația cu privire la „necunoscuta” care menținea guvernul liberal la conducerea țării³.

Previziunea lui Eminescu se va împlini și răscumpărarea căilor ferate se face în dauna statului. Denunțarea acestei afaceri oneroase se înscrie, cum vom vedea, ca unul din capitolele importante ale publicisticii eminesciene.

¹ T, III (1878), nr. 259, 25 nov., p. 2.

² *Idem*, nr. 261, 28 nov., p. 2.

³ RL, II (1878), nr. 456, 26 nov., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„AȘADAR IERI...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 263, 30 noiembrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Mercuri, 29 noem. (11) decemb.*

C. A. Rosetti vorbise de „Plevna internă”, a reacțiunii, la 28 noiembrie 1877, din balconul locuinței sale răspunzând manifestațiilor de simpatie ce i se făceau într-o atmosferă de căld, fierbinte și nereținut entuziasm. Asociația de cuvinte era foarte reușită. Conservatorii o vor găsi însă foarte nepotrivită și de cîte ori vor avea prilejul o vor incrimina ca pe un apel la război civil. Eminescu avea un motiv în plus să acuze vorbele lui C. A. Rosetti: puternica sa pornire contra liderului liberal.

Schimbările în guvernul liberal, la care se referă Eminescu, se fac în 25 noiembrie 1878, printr-un *Decret* publicat în „Monitorul oficial” o zi mai târziu.¹ Sînt numiți: D. A. Sturdza, la departamentul finanțelor, Ioan Cămpineanu, la departamentul afacerilor străine, Eugen Stătescu, la departamentul justiției, Mihail Pherekyde, la departamentul lucrărilor publice și G. Cantilli, la departamentul cultelor și instrucțiunii publice. Dintre noii numiți, Gheorghe P. Cantilli (1838—1908), Ioan Cămpineanu (1841—1888) și Mihail Pherekyde erau personalități politice puțin cunoscute. Ioan Cămpineanu se găsea și într-o situație aparte, întrucît venea la conducerea Ministerului de Externe după Mihail Kogălniceanu, unul din cei mai proeminenți oameni politici ai țării noastre. Acest lucru îl recunoaște și Eminescu, deși îl critică sever pentru tranzacțiile cu moșiile statului (v. *supra*, p. 9).

Cu aceste noi numiri în guvernul său, I. C. Brătianu începea un adevărat „dauș al miniștrilor”, pe care-l schimba mereu reușind astfel să mai potolească grupurile dizidente, opoziționiste, nemulțumirile și ambițiile partizanilor săi cel puțin pentru o vreme. În guvernarea sa dintre 24 iulie 1876 — 9 aprilie 1881, pe la Ministerul de Interne se perindă cinci miniștri, la Afacerile Străine — patru, la Finanțe — trei, la Război — șase, la Justiție — patru, la Culte și Instrucțiuni Publice — șase, la Lucrări Publice — șapte. Sînt miniștrii care trec de la un minister la altul sau pleacă și revin de mai multe ori la același minister. Ulterior, în guvernarea dintre 9 iunie 1881 — 20 martie 1888, schimbările vor fi și mai numeroase. La Interne — cinci, la Afaceri Străine — cinci, la Finanțe — cinci, la Justiție — opt, la Culte — cinci, la Război — patru, la Agricultură, Industrie și Comerț — cinci, la Lucrări Publice — patru. Față de guvernarea conservatoare dintre 11 martie 1871 — 30 martie 1876 era o deosebire. Dar era și o însemnată diferență de durată. În plus, după căderea liberalilor, în 1888, conservatorii vor schimba nu numai miniștrii, dar și guvernele (cinci între 23 martie 1888 — 3 octombrie 1895). Partidele politice guvernante nu erau pe deplin încheigate și viața politică modernă n-avea făgașuri suficiente de precizate. În altă ordine de idei, schimbările în sine nu spuneau prea mult. Importantă era valoarea oamenilor, cum bine crede Eminescu. Și ea se contura treptat, odată cu experiența de guvern.

„România liberă” atrage atenția asupra caracterizării făcută de Eminescu noului guvern.²

Eminescu scrie că o dată ce trece „suffletul marilor evenimente”, lasă numai „coji deșerte”. Recunoaștem aici teza hegeliană cu care ne mai întîlnim în scrisul eminescian (OPERE, VII, 386).

¹ MO, (1878), nr. 263, 26 nov./8 dec., p. 7345.

² RL, II (1878), nr. 460, 1 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„CURÎND SE VA PREZINTA...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 267, 5 decembrie 1878, p. 1. Editorial: *București, Luni 4/16 decembre.*

Dimitrie Gianni prezintă în calitate de raportor în ședința Adunării deputaților din 5 decembrie 1878, documentele *Expunere de motive* și *Proiect de lege pentru modificarea unor articole din codicile civile la clauza penală și la anafocism*. Amîndouă documentele se publică în „Monitorul oficial al României” în 6/18 decembrie 1878¹ urmate de stenograma

discuțiilor pe marginea lor. Dimitrie Gianni (1838—?), membru marcant al Partidului liberal, face studii la Berlin și Paris și se numără printre fondatorii ziarului „Alegătorul liber”. Cu numele său ne-am mai întâlnit în comentariile noastre (OPERE, IX, 665).

Eminescu pune în discuție problema libertății individului, ca membru al unei comunități sociale. Pentru acest motiv respinge ideea libertății în afara existenței sociale a individului. Poetul numește această libertate, concepută la modul abstract, „supra-ordinată libertăților”.

Cartea lui Julius Plattner la care trimite poetul, este *Der Wucher in der Bukowina* (Jena, Verlag von Gustav Fischer, 1878). Plattner este și autorul unui tratat de economie politică, *Grundlehren de Nationalökonomie* (Berlin, J. Guttentag Verlagbuchhandlung, 1905), care cuprinde și un istoric al doctrinelor economice. Sînt prezentați Malthus, Smith, Ricardo, Say, Marx, Engels și alții.

Expresia „sans phrase” revine în articolele eminesciene (v. *infra*, p. 260).

Caracterizarea frazeologiei liberale este printre cele mai plastice întâlnite în publicistica eminesciană.

¹ MO, (1878), nr. 271, 6/18 dec., p. 7579—7580.

DEPUTATUL AVRAM BURĂH

Se publică în „Timpul”, III, nr. 267, 5 decembrie 1878, p. 1—2.

Notița biografică pe care o integrează Eminescu în comentariul său se publică în „Ștafeta”, foaia ieșeană¹ și este reprodusă în „Timpul”, în 20 octombrie 1878². Articolul este republicat de G. Bogdan-Duică, cu o prezentare introductivă, în „Mihai Eminescu” III, nr. 9, 1932, p. 65—68).

George Missail (1835—1906), deputat liberal, întocmește, din însărcinarea Comitetului de acuzare, *Raportul prezentat Adunării deputaților în ziua de 10/22 martie 1877 cu Anexele sale* prin care sînt puși sub acuzare miniștrii din guvernarea conservatoare. În aceste documente este menționat și Eminescu, cu banii primiți pentru studii la Berlin și ca revizor școlar (72, p. 188—190). T. Maiorescu lasă cîteva pagini antologice cu privire la interogarea miniștrilor din guvernarea conservatoare (28, p. 89—103).

Eminescu avea și el păreri rele despre George Missail și în manuscrisul 2256, 50v îl numește „Misăibă Kyklopul cel crunt”, căruia îi dorea ca lăcaș „Peștera cea boltită din Văcărești” (OPERE, II, 253).

Deputatul liberal se orientează spre creația populară și desfășoară o bogată activitate publicistică. Folosește însă divagații de la subiect și un stil bombastic (93, p. 581).

Biografia lui G. Missail este adusă în discuție, ca și cea a lui V. A. Urechia, spre a denunța pe accia dintre politicienii liberali care se îndeletniceau și cu cercetările științifice. Eminescu nu face considerații de asemenea natură în legătură cu Moses Gaster și H. Tiklin, evrei și ei, însă care se consacrau exclusiv activității științifice și cu care întreținea legături strînse de prietenie.

¹ ȘTAF, I (1878), nr. 235, 25 oct., p. 3 (*Inserțiuni și reclame*).

² T, III (1878), nr. 238, 29 oct., p. 3 (*Diverse*).

[„ÎNTR-UN STUDIU DE POLITICĂ...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 270, 9 decembrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Vineri, 8 (20) decembrie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 401—404.

Profesor de drept civil la Universitatea din București, George Mărzescu (1834—1911) se manifestă ca antidinastic, spre a deveni dinastic, face politică liberală, însă se pronunță împotriva lui I. C. Brătianu, șeful Partidului liberal. Broșura sa, *Martirii de la 48 și Salvatorii de la 66*, reflectă această orientare politică. „Guvernul Brătianu — serie G. Mărzescu — a început în 67 cel dintîi falsificarea regimului constituțional”¹. Despre „firmele personale”, la care se referă Eminescu, se vorbește și în broșură. „Brătianu vorbește — serie G. Mărzescu — prin gura lui Rosetti sau vice-versa, Rosetti vorbește prin gura lui Brătianu”².

Eminescu prezintă dezvoltarea socialismului în Germania ca o consecință a situației social-politice din această țară. Personalități ca Marx, Lasalle, Bebel, Liebknecht au meritul de-a fi studiat cauzele acestor stări social-politice.

Poetul va arăta în editorialul [„*Atit « Cumpăna » cit și « Apărătorul » găsește . . . »*] din 30 octombrie 1881³ că socialismul „constă în anume *soluțiuni* ale cestiunii sociale, de-un caracter propriu și revoluționar” (OPERE, XI, 387). De altfel, poetul susține, cum fac și socialiștii, primatul muncii.

„România liberă” face un rezumat al articolului, cu sublinierea tezelor puse în discuție. „*Țimpul*” apreciază broșura d-lui Mărzescu — scrie ziarul —, găsește un simbul de adevăr în teza ce voiește a dovedi: că cele mai multe agitații și răsturnări ministeriale provin, nu atât din deosebirea de principii, cît mai cu seamă din cauza pasiunilor meschine de care sînt conduși în politică oamenii noștri de stat. Dar ceea ce nu cîntează a spune d. Mărzescu, adaugă „*Țimpul*”, sînt cauzele acestui simptom de bizantinism. Cauzele relelor le găsește organul conservator în lipsa de cultură productivă de care e bîntuită tinerimea noastră care, favorizată de organizațiunea statului de astăzi, fuge de muncă și face politică pentru a parveni”⁴. Adopțiunea unei atitudini neutre în prezentarea articolului arată că „România liberă” împărtășea opiniile poetului.

Eminescu se oprește la broșura lui G. Mărzescu pentru faptul că venea din partea unui membru al Partidului liberal și conținea critici la adresa acestuia. Dar profesorul universitar judeca stările de lucruri din țara noastră numai prin efecte și nu și prin cauzele lor.

¹ G. Mărzescu, *Martirii de la 48 și Salvatorii de la 66*. București, Tipografia Curții. Lucrătorii asociați, 1878, p. 6.

² *Idem*, p. 33.

³ T, VI (1881), nr. 236, 30 oct., p. 2.

⁴ RL, II (1878), nr. 467, 10 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

STUDII EXEGETICE ASUPRA UNEI PARABOLE CARE LIPSEȘTE ÎN SFÎNTA-SCRIPTURĂ

Se publică în „*Țimpul*”, III, nr. 272, 12 decembrie 1878, p. 1—2.

Dizidența conservatoare a lui Vasile Boerescu se autointitula Partidul Centru și ziarul „*Presa*”, întemeiat de V. Boerescu în 1868, devine organul de presă al acestei grupări politice. Partidul Centru critică politica guvernului liberal și „*Țimpul*” are în ziarul „*Presa*”, sub acest aspect, un aliat în polemica cu „*Românul*” și cu alte publicații liberale.

Eminescu considera că Partidul Centru nu avea o bază socială în condițiile de atunci din țara noastră și prevedea o apropiere de Partidul liberal. Desfășurarea evenimentelor confirmă previziunea sa. V. Boerescu intră în guvernul liberal la 11 iulie 1879 ca ministru de externe, iar ziarul „*Presa*” încetează criticile la adresa liberalilor.

Orientarea Partidului Centru spre liberali îl determină pe Eminescu să părăsească rezerva în care se menținea și angajează „*Țimpul*” în campania de presă împotriva lui V. Boerescu și a ziarului său. Campania de presă este deschisă cu *Studii exegetice*, în care V. Boerescu este prezentat în postura fiului risipitor. Eminescu întocmește un tablou asupra situației „partidelor de centru” din țările Europei apusene spre a pune în lumină existența precară a „centrului” din țara noastră.

Din acest articol se păstrează o filă în manuscrise (OPERE, XI, 469).

[„NU ȘTIM PENTRU A CÎTA OARĂ...”]

Se publică în „*Țimpul*”, III, nr. 276, 16 decembrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Vineri 16/27 decembre.*

Eminescu critică guvernul liberal pentru faptul că nu publica informații cu privire la introducerea administrației românești în Dobrogea. Poetul era incredințat că se urmărea tănuirea dificultăților întâmpinate aici de organele administrative românești prin politica greșită a guvernului, asupra căreia atrage atenția în articolele anterioare. Dificultățile în introducerea administrației românești se datorau înapoierii economice în care fusese ținută Dobrogea sub stăpînirea otomană¹.

Eminescu își ține promisiunea din finalul articolului și face portretul intelectual al lui V. A. Urechia, însărcinat cu organizarea învățămîntului în Dobrogea (v. *supra*, p. 160).

¹ RL, II (1878), nr. 473, 17 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„AFLĂM CĂ ACTUALUL MINISTRU...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 277, 17 decembrie 1878, p. 1. Editorial: *București, simbălă 16/28 decembre*.
Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, I, București, Editura Cugetarea — Georgescu Delafraș, 1941, p. 387—389.

Notița prin care V. A. Urechia își face autoreclama deplasată, cum remarcă Eminescu, se publică în „România liberă”, cu titlul *Institutul Urechia*, în 5 decembrie 1878. „Pentru serbarea S-tului Sava —, se arată în ea —, patronul școalelor române, elevii institutului Urechia vor da o reprezentațiune compusă din piese clasice și declamațiuni de poezii. Programul e foarte variat și foarte bine ales. Citim: *Aulularia* de Plaut act. VI; *Les Plaidieurs* de Racine; declamațiuni etc. Prețul locurilor: «aplauze și iubire». Spectacolul astăzi, 2 ore, p.m.”¹.

Modul acesta de a-și face autoreclama îi amintește lui Eminescu de practicile lui Phineas Taylor Barnum (1810—1891), om de afaceri american și care nu cruța nimic în a-și face reclamă. Poetul cunoștea, desigur, lucrările sale *Humbugs of the World* (1865) și *Struggles and Triumphs* (1869) prin intermediar german.

„România liberă” evită să comenteze editorialul și se mărginește să arate că „Timpul” se ocupa cu desemnarea lui V. A. Urechia să organizeze învățământul din Dobrogea².

În biografia intelectuală a lui V. A. Urechia sînt concentrate datele întâlnite în articolele anterioare, la care alătură comparația cu celebrul om de afaceri american.

¹ RL, II (1878), nr. 463, 5 dec., p. 3.

² *Idem*, nr. 474, 19 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ÎN REVISTA ZIARULUI «PRESA»...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 278, 19 decembrie 1878, p. 1. Editorial: *București, Lună, 18/30 decembre*.

Eminescu comentează editorialul *București, 14 decembre*, publicat în „Presa” în 15 decembrie 1878¹. Poetul constată, ca un fapt împlinit, apropierea dintre Partidul Centru și guvernul liberal (v. *supra*, p. 531).

„România liberă” reține explicația cu privire la cauzele care generau polemica dintre „Timpul” și „Presa”².

Paternitatea eminesciană este demonstrată prin trimiterea la *Studii exegetice* (v. *supra*, p. 156—158) pentru care găsim însemnări și în manuscrise (v. *supra*, p. 531).

¹ PRESA, XI (1878), nr. 276, 15 dec., p. 1.

² RL, II (1878), nr. 475, 20 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ORGANELE DE PUBLICITATE...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 279, 20 decembrie 1878, p. 1. Editorial: *București, Marți 19/31 decembre*.
Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 405—407.

Concepția lui Eminescu cu privire la statul ideal privește acea formă de organizare, care are la bază munca și în care toate organismele funcționează în strînsă corelațiune pentru progresul societății respective. Poetul aduce în discuție, adesea, exemplul albinelor. Piedicile principale în realizarea statului ideal le constituie fuga de muncă, atât fizică cît și intelectuală, demagogia și dorința de parvenire. G. Călinescu observa, pe bună dreptate, că Eminescu era gata să accepte „statul cel mai absolutist în măsura în care promovează fericirea colectivă” (41, 13, p. 175).

Eminescu transferă pasajul „*Este incapacitatea erijată în titlu de merit, prostia și neștiința brevetate ca titluri de recomandare*” în alt articol, rămas în manuscrise (v. *supra*, p. 426).

Reluarea de pasaje dintr-un alt articol sau din manuscrise constituie dovezi certe, nu prea multe, în stabilirea paternității eminesciene.

Tezele cu privire la „conservatorism” și „liberalism” sînt reluate de Eminescu în mai multe articole cînd aduce noi argumente în definirea orientării sale politice.

[„ROMÂNUL» GĂSEȘTE OCAZIE...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 281, 22 decembrie 1878, p. 1. Editorial: *București, Joi 21 dec./2 ianuarie.*

Oficiosul liberal prezintă situația din Dobrogea în editorialul *București, 20 undrea/1 calendar*, publicat în 21 decembrie 1878¹. Ziarul guvernamental răspunde la criticile „Timpului”, cum arată Eminescu, însă lămuririle pe care le da se mărgineau la generalități.

Observațiile lui Eminescu cu privire la poziția „Românului” stau și în atenția „României libere”, care recunoaște că ziarul liberal nu răspunde la „cazurile speciale” semnalate de „organul conservator”².

Teza lui Eminescu cu privire la stat, ca produs al dezvoltării istorice, o întâlnim și în alte articole ale sale, precum și în însemnările din manuscrise.

¹ ROM, XXII (1878), 21 dec., p. 1269.

² RL, II (1878), nr. 478, 23 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„MINISTERIUL AGRICULTUREI...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 285, 30 decembrie 1878, p. 1. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere. I*, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 532–533.

Cartea lui D. Comșa, *Pomăritul*, este recenzată de Eminescu în „Convorbiri literare” și în „Curierul de Iași” cu un an mai înainte și însemnări în legătură cu ea găsim și în manuscrise (OPERE, IX, 393–395, 406–408, 486–487).

I. Crețu înscrie greșit ca dată a apariției articolului: 1 aprilie 1882.

Poetul este preocupat pe toată durata activității sale scriitoricești de introducerea unei terminologii științifice adecvate în limba română¹. Mărturia cea mai elocventă o constituie însemnările științifice din manuscrise (12, p. 277–537).

¹ MO, (1878), nr. 287, 29 dec./10 ian. 1879, p. 817.

PANDARUS, VORNICEL DE NUNTĂ

Se publică în „Timpul”, III, nr. 285, 30 decembrie 1878, p. 1.

Wilhelm al III-lea, mare duce de Luxemburg, era rege al Olandei din 1849 (rămâne pînă în 1890). Căsătoria sa de acum, a doua, avea într-adevăr rațiuni politice (de obicei însoțirile regale aveau astfel de rațiuni).

Eminescu recurge în mai multe rânduri la exemple din opera lui Shakespeare spre a exemplifica situații politice din țara noastră. Procedul este folosit și în articolele din „Curierul de Iași”, cînd transcrie din *Henric IV*, cu aceleași scopuri (OPERE, IX, 195). Din drama *Troilus și Cresida*, pe care o caracterizează ca „mai puțin cunoscută”, își scoate exemple și într-un editorial publicat două săptămîni mai tîrziu (v. *supra*, p. 169).

Ștefan Belu este prezentat ca membru important al „partidei liberale” și în două articole din 1883, și găsim însemnări despre el și în manuscrise (OPERE, XIII, 301–303, 376).

[„NU ȘTIM DE UNDE ȘI PÎNĂ UNDE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 3, 5 ianuarie 1879, p. 1–2. Editorial: *București, Joi 4/16 ianuarie.*

Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere, II*, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 407–415.

Eminescu continuă discuția din articolul [*„Organele de publicitate...”*], publicat în 20 decembrie 1878, cu privire la „conservatorism”, „liberalism” și „monarhia absolută”. Poetul examinează dinamica vieții social-politice din perspectiva absenței din țara noastră a unei aristocrații de tip feudal, cu prerogative ereditare și puternică prin avere. Aici găsește

explicația pentru caracterul mișcărilor revoluționare de la noi și pentru ușurința cu care s-au putut introduce formele fără fond¹. Problema mai importantă o furnează aspectul din urmă. „Dar o lungă experiență învață — scrie Eminescu —, că pasorii îndărăt nu se pot face. Vom pierde multă vreme încă pentru a împlea formele civilizațiunii, pe care le-am împrumutat, dar ele trebuie să umplute, nu nimicite”. Teza aceasta stă la baza celei mai mari părți a publicisticii eminesciene din coloanele ziarului bucureștean. Lupta sa politică are ca obiectiv tocmai umplerea „formelor civilizațiunii”, împrumutate de aiurea cu un conținut care să izvorască din realitățile românești și să fie, în același timp, la nivelul civilizației europene a vremii.

Eminescu este un admirator al lui Alexandru Ioan Cuza, cum se vede și din alte articole ale sale, precum și din însemnările din manuscrise. Poetul îl cunoștea și personal. Știm că-l vizitează la Döbling, în exil, la 1 ianuarie 1870, împreună cu L. Nastasi și V. Burlă, colegii săi de la Universitatea din Viena (71, p. 87). Este important să constatăm că Eminescu era încredințat că aparțineau acestui domnitor singurele reforme făcute în folosul poporului. Se verifică și observația lui G. Călinescu potrivit căreia poetul era gata să accepte domnia absolutistă, dacă ea se dovedea capabilă să pună ordine în viața socială și politică a țării și să asigure protecția „claselor pozitive” (41, 13, p. 175).

Gh. Chișu, A. D. Holban, Al. Candiano-Popescu, Gr. Serrurie, I. C. Fundescu, Pătărlăgeanu, Const. Cantilli sînt nume ce se întilnesc frecvent în publicistica eminesciană din epoca bucureșteană. Nu este lipsit de interes să notăm că cea mai mare parte dintre ei practicau și îndeletnicirile literare la un nivel pentru care poetul nu putea avea cuvinte de laudă. Eminescu manifestă multă independență de gândire în judecarea oamenilor politici. Lucrul acesta se vede și din cuvintele de prețuire la adresa lui M. Kogălniceanu, pe care îl prezintă ca unul din cei mai de seamă oameni politici ai vremii. Aproape că nu ne vine să credem că Eminescu putea să mai facă asemenea aprecieri la adresa activității lui M. Kogălniceanu, după ce îl critică sever pentru arendarea moșilor statului (v. *supra*, p. 9).

Articolul este remarcat de „România liberă”, care reține unele teze. „*Țimpul*”, într-un important articol serie „România liberă” în 6 ianuarie 1879 — demonstrează neexistența vreunui partid reacționar în țară la noi, unde nici nobilime ereditară și istorică, nici bogată și puternică prin majoritate nu există. Apoi, arătînd cine este și ce vrea Partidul liberal din România, mărturisește că ar fi fost bine să fi fost o reacțiune în adevăratul sens al cuvîntului. El conchide, în fine, că în țara noastră toți sînt liberali¹.

Eminescu își deschide prin poziția adoptată față de „formele civilizațiunii” împrumutate de aiurea, un câmp vast de luptă împotriva celor care le „împleau” fără merit și fără pregătire la nivelul cerințelor societății moderne.

¹ RL, II (1879), nr. 487, 6 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„CREDEM CĂ DESTUL AM VORBIT...”]

Se publică în „*Țimpul*”, IV, nr. 5, 9 ianuarie 1879, p. 1—2. Editorial: *București. Luni, 8(29) ianuarie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 415—421.

Eminescu se pronunță pentru primatul muncii, teză care stă, cum se vede și din alte articole, la baza concepției sale social-politice. Această concepție stă și la baza criticii sale împotriva liberalismului din viața politică. Poetul admite inegalitatea dintre oameni, ca expresie a capacității lor de muncă. Numai în acest sens se poate vorbi, în opinia sa, de o „inegalitate naturală”. Eminescu cere, cu alte cuvinte, ca poziția în ierarhia socială să reflecte aportul individului prin activitatea productivă la progresul societății.

Eminescu este preocupat să dea o bază științifică tezelor sale și invocă frecvent autoritatea unor sociologi și economiști cu renume. Thomas Robert Malthus (1766—1834) este citat cu teoria sa privind suprapopulația. Interesant de observat că Eminescu își face în manuscrisul 2264, 338 un extras, *Populația Franței*, din tratatul lui Henry Charles Carey, *Political of Social Science*, în care se infirmă teoria economistului englez. „Înmulțindu-se indivizii ce trebuiesc hrăniți — scrie H. C. Carey —, a devenit necesară o înmulțire analogă a cantității de nutriment animalic, și vegetal, și pentru asta a fost necesar ca alte părți de stîncă, de lut sau nisip, produse prin discompunerea celor de mai sus, să ia forma de grâu, orz și iarbă, pe cînd alte părți au luat forme de oi, vițel, porci și boi. Cum că această schimbare a avut loc se dovedește de acolo că, cu toate că numărul celor ce trebuiesc hrăniți s-a sporit, hrana e mai lesne de căpătat azi decît în orice altă epocă anterioară.” (OPERE, XIV, 950; OPERE, XIII, 574—575). Demonstrația lui H. C. Carey restrînge malthusianismul la considerațiile teoretice și negă valoarea sa în practica vieții sociale.

Fragmentul citat din Shakespeare face parte din una din replicile lui Ulișe, eroul dramei *Troilus și Cresida* (Act 1, Scena 3). Deși mai puțin cunoscută, Eminescu trimite la ea și în articolul *Panderus, vornicul de nună* din 30 decembrie 1878 (v. *supra*, p. 164—165). Poetul îl considera pe Shakespeare cel mai mare geniu produs de omenire și nu poate surprinde invocarea sa în proza politică.

„România liberă” reține caracterizarea ce-o face Eminescu grupărilor politice și poziției conservatorilor în cadrul lor. „*Țimpul*” înfățișînd arena ziarelor române — scrie organul linerilor liberali —, cari reprezintă deosebite grupuri politice, zice că ele nu sînt în fond decît un fel de societăți anonime, ce pun un mic capital la mijloc, pentru a izbuti

intr-o mare afacere: a veni la putere. A câștiga fără muncă, a amăgi opinia publică lesne crezătoare, a spune vecinic neadevăruri: iacă cum caracterizează «Timpul» diferitele grupuri liberale și ceea ce face ca Partidul conservator să combată sufragiul universal.”

Eminescu se pronunță împotriva sufragiului universal fără să insiste și asupra argumentelor sale în această problemă. Poetul reia discuția mai târziu și arată că înainte de a introduce votul universal se impunea să se ridice nivelul cultural al corpului electoral spre a nu deveni o clientelă a partidelor politice. Această previziune a poetului se va confirma, din păcate, în desfășurarea evenimentelor istorice.

„România liberă” prezintă cu suficientă obiectivitate tezele eminesciene antiliberale¹. De altfel, organul de presă al „tinerilor liberali” este și cotidianul bucureștean care comentează, în acest spirit, aproape toate articolele poetului din epoca gazetăriei bucureștene.

¹ RL, II (1878), nr. 489, 10 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

DIONISIE, MITROPOLIT AL DRISTULUI

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 5, 9 ianuarie 1879, p. 2.

Eminescu își extrage informațiile istorice din monografia lui Melchisedec, *Chronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire*, pe care o utilizează și în studiul *Basarabia* (v. supra, p. 70). Episcopia Brăilei este prezentată într-un capitol special, *Eparhia Proilavei*¹ din *Appendice*, în care se dau date despre întinderea ei și mitropoliei dinainte de 1850. Aici se tipărește și documentul din 2 iunie 1641, comentat de Eminescu în studiul său.

Episcopia Proilavei și-a întins într-adevăr cuprinderea și asupra întregului sud al Basarabiei după intrarea sub stăpânire otomană, ba și pînă la raiaua Tighina. Uneori a cuprins și teritoriile de peste Nistru, așa-numita „Ucraina hanului”, asupra căreia a stăpînit Gheorghe Duca, domnul Moldovei, între 1668—1672 și 1678—1783. Dionisie, la care se referă Eminescu, a fost mitropolit al Tulcei care, după 1829, a luat locul celei a Proilavei, desființată un an mai înainte. El este mitropolit înainte de 1870. După crearea exarhatului bulgar (firmanul lui Abdul Aziz de la 11 martie 1870) și schisma provocată cu Patriarhia de la Constantinopol (a durat pînă în 1945), mitropolitul Dionisie nu recunoaște pe exarhul bulgar. La sfîrșitul anului 1877 sau începutul lui 1878 el pleacă în apusul Europei pentru a-și îngriji sănătatea, lăsînd în locu-i pe Nichifor, fost episcop al Cretei².

Mitropolitul Dristului moare în Hotelul Dacia din București în împrejurări misterioase și „Presa” cere să se deschidă o anchetă, mai ales că fusese înmormîntat fără să i se facă autopsia.³

Poetul face dintr-un necrolog o pagină de istorie națională.

¹ Melchisedec, *Chronica Rușilor și a episcopiei cu asemenea numire*. Dupre documentele Episcopiei și alte documente ale țării. București, Tipografia C. A. Rosetti, 1869, p. 152—165.

² Mircea Păcurariu, *Istoria bisericii ortodoxe române*. II. București, Editura Institutului biblic și de misiune, al Bisericii ortodoxe române, 1981, p. 495; același, *Listele cronologice ale ierarhilor bisericii ortodoxe române*. București, Editura Institutului biblic și de misiune ortodoxă al Bisericii ortodoxe române, 1975, p. 23.

³ PRESA, XII (1879), nr. 6, 10 ian., p. 2 (*Moarlea Mitropolitului Dionisie*).

MOFTURI ȘTIINȚIFICE

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 7, 11 ianuarie 1879, p. 2—3.

Scrisoarea lui T. G. Giuvăra, student la Paris, se publică în „Românul” în 7 ianuarie 1879 și este precedată de o prezentare din partea redacției în care elogiază meritele științifice ale acestuia și face aprecieri necontrolate cu privire la descoperirea sa¹. Documentele sînt reproduse și în „Telegraful român”, ziarul sibian.²

Cunoscător avizat al istoriei naționale, Eminescu judecă documentele în funcție de vechimea lor. Cele mai valoroase sînt, după opinia sa, documentele istorice dinainte de secolul al XVII-lea.

Eminescu administrează o lecție severă „Românului” și lui T. G. Giuvăra pentru necunoașterea vechiului scris românesc, iar celui din urmă una și pentru lipsa de modestie.

¹ ROM, XXIII (1879), 6, 7 ian., p. 14—15.

² TELR, XXVII, nr. 5, 13 ian., p. 20.

[„ÎN NUMĂRUL NOSTRU DE LA 20 DECEMBRIE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 8, 12 ianuarie 1879, p. 1. Editorial: *București. Joi 11(23) ianuarie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura „Cultura Românească” S.A.P., 1939, p. 421—425.

Eminescu aduce în discuție în analiza primatului muncii în societatea modernă elemente noi și critică liberalismul cu argumente cunoscute din articolele anterioare. Dintre elementele noi invocate în polemica sa cu liberalii reținem îndeosebi definirea raportului dintre știință și muncă. După Eminescu: „științele nu sînt decît ochii muncii”. Aici găsim și explicația pentru atenția pe care o acordă științei în epoca gazetăriei bucureștene.

Diferența pe care o face poetul între cele două partide guvernante este desigur partizană, conservatorii nedeținînd ei singuri monopolul valorii, iar adversarii doar pe acela al nonvalorii.

Începutul editorialului („În numărul nostru ... știință și avere”) este transcris, cu mici modificări, dintr-un articol, [*„Tot în n-rul nostru de la 20 decembrie...”*], păstrat în manuscrise și pe care îl tipărim în ediția de față (v. *supra*, p. 426).

Editorialul este rezumat de „România liberă” care însă reproduce, de astă dată, și un fragment. Ziarul reține practica ce se cerea, ca cineva să ocupe un loc important în ierarhia socială în guvernarea liberală („să fie cineva ... și merit și avere”)¹.

Eminescu își încheie discursul critic cu teza cu care îl deschide. Demonstrația ia, astfel, înfățișarea unui ciclu închis, încît replicii adversarului, oricare ar fi ea, nu i se mai poate acorda nici o însemnătate.

¹ RL, II (1879), nr. 492, 13 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„TOT ÎN N-RUL NOSTRU DE LA 20 DECEMBRIE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 13, 18 ianuarie 1879, p. 1. Editorial: *București. Miercuri, 17(29) ianuarie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 425—430.

Eminescu critică pe linia tezelor din articolul [*„Organele de publicitate...”*], publicat în 20 decembrie 1878 (v. *supra*, p. 162—163), mecanismul vieții parlamentare de la noi.

Opinia lui Eminescu cu privire la mecanismul vieții parlamentare de la noi este reținută și de „România liberă”, oficiul tinerilor liberali. „Camerile se înțeleg cu guvernul — scrie ziarul — după convenințele momentului, și astfel miniștri scapă de responsabilitate, ascunzîndu-se la spatele camerilor”¹.

La mijloc era și teama conservatorilor de o întărire prea marea liberalilor prin supunerea pîrghiilor statului voinței lor.

¹ RL, III (1879), nr. 497, 19 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ESTE MIȘCAREA DIN MOLDOVA FACTICE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 15, 20 ianuarie 1879, p. 1.

Eminescu intervine cu acest articol în polemica dintre „România liberă” și „Românul”, care poate fi urmărită în suta de editoriale: *București, 2 ianuarie 1879, București, 3 ianuarie, București, 4 ianuarie, București, 9 ianuarie, București, 10 ianuarie, București, 11 ianuarie, București, 12 ianuarie, București, 18 ianuarie*¹ și *București, 8/20 calendar, București, 10/22 calendar, București, 13/25 calendar, București, 17/29 calendar*². Polemica are ca punct de plecare aprecierile „României libere” privind slaba reprezentare a Moldovei în guvernul lui I. C. Brătianu și reaua administrație liberală în provincia de peste Milcov. „Acest organ condus de cițiva tineri inteligenți și luminați — scrie „Românul” despre redactorii „României libere” — ne dedese mult timp dovezi de o purtare corectă din punctul de vedere al principiilor și al simțimentelor, și în același timp plină de bun-simț și de tact. N-am încetat de-a stima în «România liberă» aceste calități, chiar atunci cînd nu eram de acord deplin cu dînsa asupra oarecaror cestiuni de interes public”³. Dacă „Românul” îi muștra pe tinerii liberali „părintește”, aceștia îndreaptă împotriva oficiului guvernamental, cum se vede și din suta de editoriale, un atac masiv și neîntrerupt mai multe săptămîni.

Constatările ce le făceau redactorii de la „România liberă”, cu privire la administrația liberală, se inscriau pe linia vederilor lui Eminescu. Este de reținut și caracterizarea ce i-o face lui M. Kogălniceanu, personalitatea politică care dădea glas nemulțumirilor din Moldova, fără însă să fie și inspiratorul lor. Din articolul lui Eminescu luăm cunoștință, pe de altă parte, și de orientarea politică a ziarelor din Moldova. „Muncitorul” apare la Bacău între octombrie 1878 și martie 1879, sub conducerea lui Dimitrie Rosetti Tețcanu (Tescanu), și critică sever guvernarea liberală. Se explică de ce ziarul reproduce unele articole din cotidianul bucureștean. Apare însă curioasă omiterea din listă a „Curierului de Iași”, pe care îl redactase înainte de-a trece la cotidianul bucureștean.

Presa din provincie reține faptul că Eminescu îi acorda atenție în comentariile sale. „Vocea Covurluiului” din Galați consacră acestei probleme un articol¹ pe care „Timpul” îl reproduce în coloanele sale câteva zile mai târziu⁵.

¹ RL, III (1879), nr. 484, 3 ian., p. 1; nr. 485, 4 ian., p. 1; nr. 486, 5 ian., p. 1; nr. 489, 10 ian., p. 1—2; nr. 490, 11 ian., p. 1; nr. 491, 12 ian., p. 1; nr. 492, 13 ian., p. 1; nr. 497, 19 ian., p. 1—2.

² ROM, XXIII (1879), 8—9 ian., p. 17, 11 ian., p. 25, 14 ian., p. 37, 18 ian., p. 49.

³ *Idem*, 8—9 ian., p. 1.

⁴ „Vocea Covurluiului” se păstrează la Biblioteca Academiei R. S. România într-o colecție incompletă.

⁵ T, IV (1879), nr. 23. 30 ian., p. 2.

CIUMA

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 16, 21 ianuarie 1879, p. 2.

Doctorul Anton Ritter von Drasche (1826—1904), internist și profesor de Patologie și Terapie la Universitatea din Viena începând din 1874, publică mai multe lucrări din specialitatea sa. Sînt de menționat, ca mai importante, *Die epidemische Cholera. Eine monographische Arbeit* (Viena, 1860) și *Versuche der Typhus-Behandlung durch kaltes Wasser an der I. medicinischen Abtheilung der Rudolf-Stiftung* (Witwe, 1869).

Anton Drasche publică în „Neue freie Presse” două articole, *Die Pest. Wien, 28. Januar* și *Die Pest. Wien, 7. Februar*, primul în 17/29 ianuarie 1879, al doilea în 27 ianuarie/8 februarie 1879¹. Eminescu traduce părți din primul articol iar altele le rezumă. Poetul completează informația prin reproducerea descrierii cumei, făcută de Thukydides în *Istoria războiului peloponesiac* (Cartea V, 47—55)². „Timpul” publică și un articol, [„Ciuma a pornit...”], în care relatează despre extinderea ei în țările europene și somează guvernul să informeze publicul asupra măsurilor luate împotriva epidemiei³.

Un doctor, Aloysio Drasch, născut în Stiria, își trece doctoratul la Viena în 1844 și se stabilește după revoluția din 1848 în țara noastră. Practică medicina la Călărași, Mizil, Buzău și București⁴. Era un partizan al hidroterapiei și un mare filantrop⁵. Un prieten al său relatează despre câteva vindecări miraculoase⁶. Moare în 1886. Ar fi interesant de știut dacă există vreo legătură între profesorul vienez și doctorul austriac stabilit în țara noastră.

¹ NFP, (1879), nr. 5181, [17] 29 ian., p. 2; nr. 5191, [27 ian.]/8 febr., p. 2.

² T, IV (1879), nr. 42, 23 febr., p. 3.

³ *Idem*, nr. 19, 25 ian., p. 1—2.

⁴ V. Gomoiu, Gh. Gomoiu și Maria V. Gomoiu, *Repertor de medici, farmaciști, veterinari (personal sanitar) din ținuturile românești. Vol. I (Înainte de 1870)*. Brăila, Tip. Presa, 1938, p. 117.

⁵ C. Bacalbașa, *Bucureștii de altă dată 1871—1884. Vol. I. București*, Editura ziarului „Universul”, 1927, p. 89—94.

⁶ Un amic, *Minunile doctorului Drasch*. București, Tip. Moderna, 1885, 37 p.

[„VORBIND ÎN UNUL DIN N-RII NOȘTRI TRECUȚI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 17, 23 ianuarie 1879, p. 1. Editorial: *București. Luni, 22 ian. (3 februarie)*.

Oficiul guvernului liberal se ocupă de orientarea politică a lui M. Kogălniceanu într-un editorial, *București. 17/29 calendar*, publicat în 18 ianuarie 1879¹, în care polemizează cu „România liberă”, cum am arătat mai sus (v. *supra*, p. 536).

Eminescu critică situația de la Universitatea din Iași în termenii lui M. Kogălniceanu din cuvântările sale în Adunarea deputaților (v. *supra*, p. 177). Profesorul de filozofie este, desigur, C. Leonardescu, autorul unor lucrări ca *Methodul în științele physico-naturale esacte, morale* (București, 1868), *Filosofia față cu progresul științelor pozitive*

(Iași, 1876), *Curs de filosofie* (Iași, 1878), *Morala inducivă sau știința conduitei omenesci* (Iași, 1885), *Principii de psihologie* (București, 1892), *Principii de filosofie literaturii și artei. Încercare de estetică literară și artistică* (Iași, 1898). Eminescu se ocupă de activitatea sa și în foaia ieșeană (OPERE, IX, 242, 654).

Expresia: „leagă cartea la gard”, cu care caracterizează profesorii de la Universitatea din Iași, o întâlnim și mai târziu în publicistica eminesciană.

¹ ROM, XXIII (1879), 18 ian., p. 49.

[„CEȘTIUNEA SCĂDERII...”]

Se publică în „*Timpu*”, IV, nr. 18, 24 ianuarie 1879, p. 1. Editorial: *București. Marți 23 ian. (4 februarie)*.

Problemele financiare stau în atenția lui Eminescu și în „*Curierul de Iași*” și reproduce, cum face și în „*Timpu*”, mai multe articole din „*Curierul financiar*”. Poetul era orientat, cum se desprinde de aici, și în chestiuni de circulație monetară și se pronunță asupra lor cu competență.

În cazul de față și cu pornire antiliberală, la el foarte firească. Cursul rublei trebuia reglementat pentru a nu produce perturbări financiare. Problema era, așa cum Eminescu o pune, la ce curs se stabilea valoarea rublelor. Cifra fixată de liberali era singura care intra în discuție, nu măsura ca atare. Autoritățile militare rusești impuseseră României un curs mai ridicat al rublei de argint, peste valoarea ei reală: 1 rublă = 4 lei, în loc de 3,70 lei. Banca de stat a Rusiei inundă piața română cu monede de argint în valoare de cca 40 de milioane de lei. Faptul nu putea rămâne fără urmări și pentru circulația monetară din țară. O însemnată cantitate de aur și argint e înlocuită de ruble. Decretul lui D. A. Sturdza, acum ministru de finanțe, de la 17/29 ianuarie 1879¹, readuce circulația rublei la valoarea ei reală și scoate din uz monedele de argint de 50, 20, 15 și 10 copeici. Deși așteptată, măsura a surprins. De aici reacția la care face aluzie Eminescu. Rublele de argint au mai circulat legal în România pînă la 27 noiembrie/9 decembrie 1880 (rubla își schimbă cursul, reducîndu-i-se valoarea de 3,50 lei).

Nu este lipsit de interes să arătăm că în continuarea editorialului lui Eminescu publică și Slavici un articol, *Cine pierde!?*, cu o bogată exemplificare pe linia aceluiași considerații financiare și politice².

„România liberă” remarcă faptul că „*Timpu*” îl scoate pe D. A. Sturdza de sub acuzație, însă îl face „complice cu roșii”³.

Paternitatea eminesciană a editorialului este demonstrată prin structura discursului critic și prin unele expresii tipice poetului. Una din ele: *au început a lua fața pămîntului românesc pe tălpile lor* este sintetizată într-un vers, integrat în *Scrisoarea III: Pe copite iau în fugă fața negrului pămînt* (OPERE, III, 300). Prima versiune a acestui vers datează din 1880. Avem aici un exemplu de transfer al unor metafore din articolele politice în poezie. Și, evident, o nouă mărturie a organicității operei eminesciene.

Cronica artistică *Teatrul român [„Pentru mine joi...”]*, publicată în 25 ianuarie 1879, tipărită în edițiile anterioare (9, p. 248—249), în care se anunță spectacolul cu opera *Virful cu Dor*, nu-i aparține lui Eminescu. Este o simplă reproducere din „*Presa*”, unde apare cu o zi mai înainte.⁴

¹ MO, (1879), nr. 14, 18/30 ian., p. 257; C. I. Băicoianu, *Istoria politicii noastre monetare și a Băncii Naționale. Acte și documente*. Vol. II — Partea II. București, [„Tiparul Românesc” S.A.], 1939, p. 23—24.

² T, IV (1879), nr. 18, 24 ian., p. 1—2.

³ RL, III (1879), nr. 502, 25 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁴ PRESA, IV (1879), nr. 19, 25 ian., p. 3 (*Cronica*).

[„ALĂLTĂIERI S-A ÎNTÎMPLAT O MINUNE...”]

Se publică în „*Timpu*”, IV, nr. 20, 26 ianuarie 1879, p. 1—2. Editorial: *București. Joi 25 ian. (6 februarie)*.

Editorialul din oficiul liberal, *București 23 calendar/4 faur*, se publică în 24 ianuarie 1879¹. Eminescu îl reproduce integral în comentariul său ca o mărturie a recunoașterii criticilor aduse în „*Timpu*”, guvernării liberale. Poetului îi aparțin și sublinierile din editorialul reproduș din ziarul liberal.

Povestea „ciobânească” a lui Alexandru Macedon cuprinde relatara despre minunile împăratului egiptean. „Netinav făcu niște vrăjitorii — se arată în ediția din 1794 — ; topi ceara și o varsă într-o tepsie de aur, făcu oști de ceară. Să văzu oastea lui spartă.”²

Eminescu exemplifică cu acest text situația din țara noastră și în editorialul [„*Alexandria, povestea...*”] din 30 iulie 1882 (OPERE, XIII, 154, 470—471).

¹ ROM, XXIII (1879), 24 ian., p. 69.

² *Cărțile populare în literatura românească*. I. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ion C. Chițimia și Dan Simonescu. [București], Editura pentru Literatură, 1963, p. 12.

[„ÎN N-RUL DE JOI...”]

Se publică în „*Timpul*”, IV, nr. 22, 28 ianuarie 1879, p. 1. Editorial: *București. Sîmbătă 27 ian. (8 februarie)*

Eminescu face observația, foarte interesantă, după care guvernul liberal numea poporul: „generalitatea”, atunci cînd lua măsuri nepopulare. Apărea astfel și mai evident că expresia „națiune suverană” o folosea prea adesea în scopuri propagandistice.

Asupra acestui pasaj din editorialul lui Eminescu se oprește și „*România liberă*” în comentariul său, fără însă să amintească și de expresia „națiune suverană”¹.

În discutarea problemelor financiare Eminescu folosește terminologia de specialitate a vremii („*monedă fiduciară*”, „*spor circulatoriu*”). Măsurile nepopulare ale guvernului sînt descrise în limba cronicarilor („*s-a obștit carle domnească*”).

Eminescu discută chestiunile financiare cu multă pasiune și competență. De reținut și inflexiunile stilistice din discursul său critic.

¹ RB, III (1879), nr. 507, 30 ian., p. 3 (*Arena ziarului*).

[„PENTRU ÎNȚELEGEREA ACESTEI METAFORE...”]

Se publică în „*Timpul*”, IV, nr. 22, 28 ianuarie 1879, p. 3.

Notă de subsol la articolul lui C. K. Niculescu, *Revizuirea Constituției*, publicat în acest număr, și în care critică politica guvernului liberal cu privire la legislația țării. Constituția este prezentată, în perspectiva revizuirii ei, ca un edificiu „cu crăpături formidabile, amenințînd a se surpa sub povara sinistrului Ascalpheu care așteaptă o nouă Proserpină spre a o preda nu lui Pluton, ci lui Boreas (Crivățului)”.

Eminescu completează această exemplificare cu noi informații, pentru a face textul accesibil cititorilor ziarului.

[„ÎN ZĂDAR AR ÎNCERCA CINEVA...”]

Se publică în „*Timpul*”, IV, nr. 23, 30 ianuarie 1879, p. 1. Editorial: *București. Luni 29 ian. (10 februarie)*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 430—433.

Eminescu definește orientarea politică a conservatorilor și a liberalilor în funcție de teza sa potrivit căreia statul este un „product al naturii” și servește de „organ al societății”. Îi învinuiește pe cei din urmă că nu înțelegeau acest lucru și au introdus „jucăriile” pe toate terenurile de activitate, paralizînd funcționarea normală a statului. Problema cea mai importantă care se punea era ca în fruntea statului să stea un guvern serios. Apartenența acestuia la un partid politic sau altul nu prezenta însemnătate. Nu prezenta în aparență și nu prezenta pentru poet. Însă deținerea puterii era scopul esențial al confruntării partidelor politice ale vremii. Cînd conservatorii cereau „un guvern serios”, cum o cere și Eminescu, nu se gîndeau, firește, decît la un guvern al lor, nu al liberalilor. Eminescu nu inventează cînd susține că un deputat ca Alexandru Sihleanu, președintele Comisiei bugetare, făcea în Adunarea deputaților destăinuire cu privire la interesul său pentru balonul captiv. D. Berindei acuza Comisia bugetară că întîrzie lucrările în sarcina sa. „Noi, d-ilor, de pe unde am fost imprăștiiați — răspunde Alex. Sihleanu în ședința Adunării deputaților din 22 ianua-

rie 1879 — , ne-am adunat aci și, deși eu unul eram în străinătate și cu toate că nu mă puteam dezlipi de balonul captiv, dar l-am lăsat spre a mă afla aci la timp.”¹ Deputații din această legislatură i se înfățișau poetului „copii bătrâni și plini de patimi”.

„România liberă” atrage atenția că „Timpul” învinuia pe liberali că se jucau „de-a parlamentul și de-a guvernul” și că au introdus în viața statului „lipsa de responsabilitate”.²

Poetul își manifesta și cu acest prilej independența de gândire. Opinia sa că singurul lucru important îl constituia un guvern serios și nu partidul, ca atare, nemulțumea pe conservatori, care aspirau să vină la conducerea țării. Pe această linie se înscrie și apelul poetului adresat alegătorilor să nu țină seama de partidele politice și să voteze persoane demne de încredere care să-i reprezinte în Corpurile legiuitoare.

¹ MO, (1879), nr. 18, 23 ian./4 febr., p. 363.

² RL, III (1879), nr. 507 (bis), 1 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„MAȘINELE MÎNATE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 24, 1 februarie 1879, p. 1. Editorial: *București. Miercuri, 31 ian. (12 februarie)*.

Epoca gazetăriei bucureștene se caracterizează și prin preocupările lui Eminescu pentru fizică. Două din caietele sale din acești ani, 2267 și 2270, sînt consacrate acestor probleme. Nu este de mirare că poetul face analogii între „regulatorul centrifugal” din mecanică și bugetul statului.

Petru Mavrogheni (1819—1887), ministru de finanțe în guvernul lui Lascăr Catargiu, are o contribuție importantă în echilibrarea bugetului și stabilirea creditului statului român. Maiorescu îl aprecia pentru „experiența financiară” și „finețea inteligenței sale” (28, p. 35).

Anul financiar începea, în perioada cînd scrie Eminescu, la 1 ianuarie, o dată cu începerea anului calendaristic. Abia cu bugetul anului 1880—1881 se schimbă anul financiar de la 1 ianuarie la 1 aprilie. Aceasta pentru că — experiența o dovedise — nu se putea ajunge la votarea bugetelor pînă la 1 ianuarie. Între 15 noiembrie, data deschiderii parlamentului, și 1 ianuarie, adică într-o lună și jumătate, răstimp în care intrau și sărbătorile sfîrșitului de an și constituirea birourilor și comisiilor și discuția răspunsului la Mesajul Tronului, nu era posibilitatea practică de a dezbate temeinic bugetul anului următor. Pr. schimbarea datei începerii noului an bugetar de la 1 ianuarie la 1 aprilie s-a mai creat o înlesnire: posibilitatea vîrii unor noi legi financiare pentru echilibrarea bugetului.

„România liberă” reține explicația după care întîrzierea votării bugetului reprezenta „o conspirație între guvern și Cameră”.¹

Eminescu se referă, atunci cînd discută situația financiară a țării, și la „nepărtinitorul raport al cavalerului Bosizio”. Acest raport îl comentează în „Curierul de Iași” (OPERE, IX, 125) și îl reproduce în traducerea sa (v. *supra*, p. 626—629).

¹ RL, III (1879), nr. 508, 2 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

VÎRFUL CU DOR [„UN FOILETON...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 24, 1 februarie 1879, p. 3 (*Cronica*). Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, București, Editura Minerva, 1974, p. 248—249.

Eminescu scrie această notiță cu prilejul reprezentării operei *Virful cu Dor*, în trei părți, pe text de F. de Laroc, muzica de Zdislaw Lubicz și traducerea poetului. Spectacolul este anunțat în „Timpul”¹ și în alte ziare² și se reprezintă în 25 ianuarie 1879.

„Pentru mine, joi — scrie „Timpul” — , se anunță reprezentarea, pentru întia oară, a operei *Virful cu Dor*, care, în lipsă de cîntători români, se va cînta de artiștii trupeii italiene!

Iată cum sînt împărțite diferitele roluri :

Maria	d-ra Levasseur
Ionel	d. G. Perugini
Dorul	d-ra A. Veratti
în păstor	A. Mazzoli
1 2 păstor	d. Seideman.

Spectacolul se va începe cu piesa *Trei crai de la răsărit*, comedie originală, în 2 acte, de B. P. Hasdeu”.

Eminescu reproduce notița din „Presa”, unde apare cu o zi mai înainte ⁸.

Textul este compus de regina Elisabeta, care folosește aici alt pseudonim decât cel cunoscut (Garmen Sylva). Publicitatea ce se face spectacolului și îndeosebi dramatizării baladei nu poate să mire, de vreme ce se știa cui aparținea. Ion Pipera consacră acestei opere în ziarul „L'Orient” două editoriale, *Bucarest 17/29 janvier. Un opéra roumain și Bucarest, 26 janvier/7 février. Virful cu Dor*, primul publicat în 18/30 ianuarie 1879, al doilea în 27 ianuarie/8 februarie 1879 ⁴. În primul editorial se indică traducătorii în română (Eminescu) și italiană (L. F. Paganini) și se arată cine va asista de la spectacol din înalta societate. În cel de-al doilea editorial rezumă piesa și dă informații despre spectacol. Relatarea din ziarul „L'Orient” este pusă la contribuție de „Albina Carpaților” din Sibiu, care remarcă faptul că Eminescu face traducerea românească ⁵. Ziarul „L'Orient” reproduce, înainte de spectacol, și o parte din partitura muzicală ⁶. „Românul” scrie că se aștepta la o mai mare varietate muzicală ⁷ iar „Presa” arată că *Virful cu Dor* nu era o operă ci doar o „cantată în trei părți”, și critică conducerea Teatrului Național pentru faptul că actorii apar pe scenă în costumele din *Hernani*, în loc să le procure „costume naționale” ⁸. O cronică a spectacolului întocmește și Fr. Damé, care se publică în „Românul” și este reprodușă în „Telegraful român” din Sibiu ⁹.

Eminescu întocmește notița sa pe baza cronicii *Teatrul Național. „Virful cu Dor”. Joi 25 ianuarie*, publicat în „Binele public” în 29 ianuarie 1879 ¹⁰. Poetul găsește aici balada pe care o transcrie și tot de aici preia și informațiile pentru comentariul său. „Reproducem din memorie — se arată în nota care însoțește poezia — aceste versuri din frumoasa baladă *Virful cu Dor*, spre a arăta că piesa în chestiune nu urmează tradițiunile existente.”

Versiunea românească a operei *Virful cu Dor* o tipărim în OPERE, VIII, 379—422. Acolo vorbim și de felul cum este întâmpinată traducerea poetului în presa vremii.

¹ T, IV (1879), nr. 19, 25 ian., p. 3 (*Cronică*). Despre legendă da câteva informații J. A. Vaillant, *La Roumanie* III, Paris, Arthus Bertrand Éditeur, 1844, p. 294—315.

² ROM, XXIII (1879), 19 ian., p. 55. TELR, XXVII (1879), nr. 9, 23 ian., p. 40; ORIENT, III (1879), nr. 523, 26 ian./7 febr., p. 1.

³ PRESA, XII (1879), nr. 18, 24 ian., p. 3 (*Theatrul român*).

⁴ ORIENT, III (1879), nr. 516, 18/30 ian., p. 1; nr. 524, 27 ian./8 febr., p. 1—2.

⁵ ALBC, III (1879), nr. 8, 31 ian., p. 127.

⁶ ORIENT, III (1879), nr. 523, 26 ian./7 febr., p. 8.

⁷ ROM, XXIII (1879), 27 ian., p. 80[82].

⁸ PRESA, XII (1879), nr. 23, 29—30 ian., p. 3.

⁹ ROM, XXIII (1879), 31 ian., p. 92—93; TELR, XXVII (1879), nr. 16, 8 febr., p. 61—62, nr. 17, 10 febr., p. 64—65.

¹⁰ BP, I (1879), nr. 26, 29 ian., p. 2.

[„LIBER-CUGETĂTOR, LIBERĂ-CUGETARE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 25, 2 februarie 1879, p. 1. Editorial: *București. Joi 1 (13) februarie*.

Eminescu intervine în polemica dintre „Presa” și „Românul” în legătură cu moartea doctorului Nicolae Codreanu la Curtea de Argeș. „Presa” îl învinuiește pe doctorul Nicolae Russel, într-un editorial, *București, 26 ianuarie*, de complicitate cu organele administrative în moartea lui Nicolae Codreanu ¹ și „Românul” răspunde tot într-un editorial, *București. 27 calendar/8 făurar*, în care ia apărarea funcționarilor din administrația liberală ². „Presa” publică un nou editorial, *București. 29 ianuarie* ³, pe care Eminescu îl reproduce în „Timpul”, cu titlul *Cazul de la Curtea de Argeș*, în completarea editorialului său ⁴. Doctorul Nicolae Russel se disculpă de învinuirile care i se aduc și publică în „România liberă” o dare de seamă asupra rezultatelor autopsiei, specificând maladiile de care suferea N. Codreanu și cauzele morții sale ⁵.

Pilat din Pont, cu întrebarea privind adevărul, este citat și în foiletonul *Paștele*, din 16 aprilie 1878 (v. supra, p. 77).

„România liberă” consideră că „Timpul” demonstrează oficiosului guvernamental că nu cunoștea „însemnătatea cuvintelor *liberă cugelare*” și „nici că pricepe ceea ce este” ⁶.

Poetul intervine în polemică cu o pregătire filozofică ce nu o aveau ceilalți participanți la această discuție publică. Concepția sa cu privire la libertatea de conștiință este definită în termeni fără echivoc. O „cugelare într-adevăr liberă — scrie Eminescu — prin natura ei chiar exclude orice măsuri cari ar jigni conștiința și convingerile intime ale altuia”. Bisericii ortodoxe i se recunosc merite în apărarea ființei naționale a poporului nostru și păstrarea unității limbii. Sint teze pe care le întâlnim și în însemnările din manuscrisele sale.

¹ PRESA, XII (1879), nr. 21, 27 ian., p. 1.

² ROM, XXIII (1879), 28 ian., p. 83[85].

³ PRESA, XII (1879), nr. 23, 29—30 ian., p. 1.

⁴ T, IV (1879), nr. 25, 2 febr., p. 2-3.

⁵ RL, III (1879), nr. 516, 11 febr., p. 2-3

⁶ *Idem*, nr. 509, 3 febr., p. 3.

[„ȘEDINȚA DE IERI A SENATULUI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 28, 7 februarie 1879, p. 1-2.

Cuvîntarea lui V. Boerescu se publică în „Timpul” în mai multe numere¹. „Presa” face loc în coloanele sale atât cuvîntării lui V. Boerescu² cit și celei a mitropolitului Moldovei³. În ziarul din urmă găsim și alte mărturii în legătură cu împlinirile de la Curtea de Argeș⁴.

„România liberă” reține aprecierea că lui I. C. Brătianu i-a lipsit curajul „de a lua asupra-și responsabilitatea opiniunilor sale și ale confracților săi nihilisți”⁵.

Eminescu se ocupă de cuvîntarea lui V. Boerescu întrucît ea constituia un rechizitoriu al guvernării liberale pe linia orientării sale politice. De remarcat că poetul folosește și aici expresia „patari catilinare”, întâlnită în manuscrise (OPERE, VII, 361), în articolele din ziarul ieșean (OPERE, IX, 255) și reluată în cele din cotidianul bucureștean.

¹ T, IV (1879), nr. 35, 15 febr., p. 2-3; nr. 36, 16 febr., p. 3; nr. 37, 17 febr., p. 3; nr. 38, 18 febr., p. 2-3.

² PRESA, XII (1879), nr. 35, 15 febr., p. 1-2; nr. 36, 16 februarie, p. 1-3.

³ *Idem*, nr. 37, 17 febr., p. 1-2.

⁴ *Idem*, nr. 29, 8 febr., p. 1-2.

⁵ RL, III (1879), nr. 513, 8 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„SE ȘTIE CĂ NOI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 37, 17 februarie 1879, p. 1-2. Editorial: *București. 16/28 februarie.*

Congresul de la Berlin din iunie--iulie 1878 condiționează recunoașterea independenței țării noastre de modificarea Constituției și de îndeplinirea unor obligații financiare. „En Roumanie, la distinction des croyances religieuses et des confessions — se arată în *Articolul XLIV* al tratatului de pace — ne pourra être opposée à personne comme un motif d'exclusion ou d'incapacité en ce qui concerne la jouissance des droits civils et politiques, l'admission aux emplois publics, fonctions et honneurs ou l'exercice des différentes professions et industries, dans quelque localité que ce soit.

La liberté et la pratique extérieure de tous les cultes seront assurées à tous les ressortissants de l'Etat roumain aussi bien qu'aux étrangers, et aucune entrave ne sera apportée soit à l'organisation hiérarchique des différentes communions, soit à leurs rapports avec leurs chefs spirituels.

Les nationaux de toutes les Puissances, commerçants ou autres, seront traités en Roumanie, sans distinction de religion, sur le pied d'une parfaite égalité.”¹

Congresul de la Berlin stipulează în tratatul de pace, ca teză fundamentală, confesiunea religioasă. Poporul român, cu ospitalitatea sa proverbială, nu impune asemenea restricții confesiunilor religioase. Legislația noastră prevedea restricții în acordarea cetățeniei numai din considerente strict economice. Tratatul de pace invocă confesiunea religioasă pe cînd în realitate stipulează concesiuni economice. Acestea sînt cerute pentru „naționali” („les nationaux”) tuturor statelor comerciale („les puissances commerçantes”). Nu se spune nici un cuvînt despre meseriași „străini” și alte categorii sociale care depuneau o muncă productivă.

Congresul de la Berlin impune României, pentru recunoașterea independenței, condiții grele, deși fusese cîștigată de poporul nostru pe cîmpul de luptă cu mari jertfe umane și sacrificii materiale. Congresul nu ținea seama, pe de altă parte, de situația în care se găsea România, cu un număr considerabil de imigranți în raport cu cei din țările apusene. Germania și Imperiul austro-ungar, cu un cuvînt greu la lucrările Congresului de la Berlin, urmăreau să-și dirijeze capitalul spre țara noastră, unde sperau să găsească un cîmp larg de acțiune. De altfel, aceste imperii vor înlesni dirijarea spre țara noastră a purtătorilor de capital și a elementelor improductive în politică de stat.

Problema modificării Art. 7 din Constituție impusă de Congresul de la Berlin, este discutată de „România liberă” în două editoriale, *București. 10 februarie*, din 11 februarie 1879², și *București. 12 februarie*, din 13 februarie 1879³. Eminescu integrează în comentariul său primul din aceste editoriale. Poetul rescrie *ad litteram* numai părțile care pun în discuție chestiuni de principiu.

Eminescu trimite pentru atacul împotriva „României libere” la ziarul „Vocea lui Faraon”. Se referă la „Telegraful”, condus de I. C. Fundescu, care critică violent „România liberă”, organul de presă al „tinerilor liberali”, pentru orientarea politică⁴.

„România liberă” comentează editorialul lui Eminescu, însă declară că nu constituia onoare pentru „Timpul” să polemizeze cu „Vocea lui Faraon”⁵. „Ecolul țării” reține declarația lui Eminescu că în chestiunea evreiască se mărginea la rolul de cronicar⁶.

Eminescu se pronunță pentru acordarea cetățeniei individual, cu îndeplinirea unor formalități, procedură urmată și pentru românii din provinciile, atunci, sub stăpînire străine. Poetul este împotriva încetățenirii în masă și pledează pentru acordarea de drepturi evreilor stabiliți în țară de multă vreme și celor care practicau îndeletniciri productive. Adunarea constituantă hotărăște, prin votul său, acordarea cetățeniei individual, cum cere poetul. Nu se împlinește și dezideratul său privind acordarea de drepturi numai persoanelor care aparțineau „claselor pozitive”.

Campania de presă privind modificarea Constituției, inaugurată de Eminescu cu acest editorial, lucrează, cum vom vedea, o dată cu depășirea acestui moment din viața politică a țării noastre.

¹ *Documents diplomatiques. Affaires d'Orient. Congrès de Berlin 1878*. Paris, Imprimerie Nationale, 1878, p. 290—291 (*Affaires étrangères*). „Timpul” publică *Tratatul de pace de la Berlin*, nr. 150, 11 iul., 1878, p. 3 și *Protocoloalele Congresului de la Berlin*, nr. 154, 15 iul. — nr. 174, 9 aug. 1878.

² RL, III (1879), nr. 516, 11 febr., p. 1—2.

³ *Idem*, nr. 517, 13 febr., p. 1—2.

⁴ TEL, IX (1879), nr. 2046, 14 febr., p. 1 („Masca s-a ridicat...”).

⁵ RL, III (1879), nr. 522, 18 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁶ ECT, I (1879), nr. 15, 18 febr., p. 1 (*Arena ziarelor române*).

[„TREI ZILE DE-A RÎNDUL...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 39, 20 februarie 1879, p. 1—2. Al doilea editorial. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 434—437.

Comparația pe care o face Eminescu între epoca lui și aceea anterioară Constituției de la 1866 nu urmărește altceva decît să critice prezentul atît de mult marcat de liberalism și nu să laude „un timp de aur” inexistent.

„România liberă” scrie că „Timpul” se folosește de dezbaterile Corpurilor legiuitoare, spre „a descrie cu culori negre situația țării sub era teoriilor liberale”.¹ „Ecolul țării” insistă asupra modului cum prezintă grupările politice din Corpurile legiuitoare.²

Eminescu publică în acest număr, sub formă de editorial, o telegramă din Râmnicu Vilcea în care se relatează despre abuzuri ale administrației locale. Poetul pune sub ochii cititorilor, concomitent cu considerațiile sale teoretice, și exemple concrete prin care denunță demagogia liberală.

¹ RL, III (1879), nr. 524, 21 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² ECT, I (1879), nr. 17, 21 febr., p. 3 (*Arena ziarelor române*).

[„ASEARĂ, DUMINICĂ, D. MATEI MILLO...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 39, 20 februarie 1879, p. 2 (*Cronica internă*). Se tipărește în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Scrieri de critică teatrală*, Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 130.

Spectacolul cu piesa lui Louis-François Nicolaie Clairville și Philippe-François Pinel Dumanoir, 33.333 fr. și 33 centime, se reprezintă în 18 februarie 1879. Vodevilul este tradus de Enrich Winterhalder.

Eminescu își manifestă admirația pentru arta lui Matei Millo încă din articolul *Repertoriul nostru teatral*, din 1870 (OPERE, IX, 85, 87) și nu pierde nici un prilej să atragă atenția că reprezintă orientarea națională în teatrul românesc. Pentru acest motiv amintește că făcea parte din generația lui V. Alexandri, M. Kogălniceanu și C. Negruzzi.

O dare de seamă asupra spectacolului publică și „Binele public” în 21 februarie 1879¹.

¹ BP, I (1879), nr. 36, 21 febr., p. 3 (*Teatrul Național*).

[„IERI D. D. GIANI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 41, 22 februarie 1879, p. 1—2. Editorial: *București. 21 februarie/5 martie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 437—445. Fragmentar.

Eminescu continuă critica liberalismului cu argumente economice. Poetul invocă date statistice, cum face și în articolele sale din „Curierul de Iași”. Întîlnim și aici mărturisirea sa de credință că nu se considera între „apărătorii vremilor trecute”. Comparația între M. Kogălniceanu, V. Alecsandri, N. Bălcescu, C. Negruzzi și Alexandru Candiano-Popescu, autorul volumului de versuri *Cînd n-avem ce face* (București, 1866), ridiculizat și pentru proclamarea republicii de la Ploiești, Mircea C. A. Rosetti, fiul lui C. A. Rosetti, V. Alexandrescu-Urechia, este evident în defavoarea celor din urmă.

„Petiția de la Iași”, la care face aluzie poetul, este un document, cum am mai arătat, redactat de Grigore M. Sturdza în vara anului 1871. Semnată și de D. Corne, P. Rosetti-Bălănescu, L. Cantacuzin, C. D. Sturdza, gen. G. Ghyca, I. Străjescu, gen. N. Mavrocordat, Șt. Mavrocordat, Șt. Carp, Gr. Carp ș.a., „Petiția” reprezenta punctul de vedere al unor conservatori de dreapta. Era o poziție de extremism, așa cum pentru liberali tot extreme au fost în epocă mișcarea republicană de la Ploiești sau agitațiile antiCarol din primele luni ale anului 1871. Diferența era de direcție, cele ale conservatorilor fiind de dreapta, iar ale liberalilor de stînga. Diferența mai era și în gravitatea unor consecințe posibile, cum bine remarcă Eminescu.

Editorialul din „Românul”, *București 19 sîmurtă/3 mărțișor*, la care se referă Eminescu în partea a doua a articolului său, se publică în 20 februarie 1879.¹ Poetul „cel mai mare al națiunii” este V. Alecsandri.

Presă comentează editorialul lui Eminescu ca o mărturie a antirepublicanismului poetului. Conservatorii preferau, scrie „România liberă”, „a fi ultra constituțional, numai ca să scape țara de o nouă ediție a republicii din Ploiești”.² Cunoaștem din alte articole motivele pentru care Eminescu se declara pentru monarhia constituțională.

Cine vrea să-l înțeleagă pe Eminescu nu poate să ignore profesiunea sa de credință, făcînd aici, că în el trăia energia și caracterul „claselor pozitive” și că-și iubea țara și poporul „cum n-o iubește nimeni, cum nimeni n-are puterea de-a o iubi”.

¹ ROM, XXIII (1879), 19–20 febr., p. 1.

² RL, III (1879), nr. 526, 23 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„O CESTIUNE MAI MULT CARACTERISTICĂ...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 43, 24 februarie 1879, p. 1–2. Este reprodus în „Telegraful român”, XXVII, nr. 25, 1 martie 1879, p. 97–98.

Delegația românilor transilvăneni, condusă de mitropolitul Miron Romanul, face călătoria la Viena în februarie 1879. „Telegraful român” publică relatări despre ea¹, precum și *Reprezentatiunea* delegației române prezentată împăratului Franz Joseph². Delegația protestează împotriva *Proiectului de lege pentru instrucția obligatorie a limbii maghiare în școlile populare*, întocmit de August Tréfort, ministrul maghiar al instrucțiunii, prin care se prevedea scoaterea limbii române, ca limbă de predare, din școlile primare confesionale românești. *Proiectul de lege* este publicat în „Telegraful român”³ și în alte ziare transilvănene. „Timpul” îl reproduce din „Telegraful român” împreună cu unele comentarii pe marginea lui⁴.

Deputatul ungar, la care se referă Eminescu, era Bela Grünwald, „despotul slovacilor”, care declară în Dietă că nu se ducea cu suficientă energie politică de maghiarizare a naționalităților⁵.

Eminescu arată, pe bază de documente, că, într-un anume fel, „părinții ideii daco-romanismului” erau Iosif al II-lea, împăratul Austriei și Ecaterina a II-a, împărăteasa Rusiei, care căutau să-și justifice politica de oprimare a popoarelor (OPERE, XI, 331–332, 353).

Asigurările împăratului Franz Joseph se încadrau între declarațiile formale ale diplomației austriece, fără urmări practice în schimbarea în bine a situației grele în care se găseau românii din Imperiul austro-ungar.

Eminescu reafirma un principiu, asupra căruia stăruie încă în primele sale articole, și după care nu se poate schimba prin legi caracterul unui popor. De remarcat de asemenea și faptul că poetul se ocupă atît de situația românilor din Transilvania, cît și de cea a românilor din Bucovina.

„Telegraful român” însoțește articolul cu o prezentare introductivă în care arată că „Timpul” era unul din ziarele ce acordau mare atenție situației românilor din Imperiul austro-ungar și opiniile sale se întenciau pe „o precugetare foarte matură și pe cît se poate de rece”. „România liberă” prezintă articolul ca „important” prin condamnarea politicii de maghiarizare și germanizare și prin denunțarea orientării politicii guvernelor de la Viena și Budapesta, „condusă de curentul demagogilor săi”⁶.

Eminescu se referă la lucrarea lui Augustino Theiner (1804–1874), *Vetera monumenta historica Hungarum sacram illustrantia*, în două volume, tipărită la Roma în 1859.

¹ TELR, XXVII (1879), nr. 14, 3 febr., p. 53 (*Sibiu, 2 februarie*).

² Idem, nr. 15, 6 febr., p. 58–59.

³ Idem, nr. 26, 3 mart., p. 102.

⁴ T, IV (1879), nr. 54, 9 mart., p. 2–3.

⁵ TELR, XXVII (1879), nr. 19, 15 febr., p. 73.

⁶ RL, III (1879), nr. 528, 25 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„UN ZIAR CU AL CĂRUI NUME...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 44, 25 februarie 1879, p. 1—2.

Comentariile lui Eminescu au în vedere editorialul *București, 23 februarie*, publicat în „Telegraful” în 24 februarie 1879.¹ Acesta este ziarul „Vioara lui Faraon”, pe care îl numește și „Vocea lui Faraon”.

„Ecolul țarei” reține faptul că „Timpul” caracteriza „Telegraful” un „canal de scurgere al tuturor *necurățeniilor* demagogice”.² Cititorii sînt informați că numea ziarul „Vocea lui Faraon” după „originea de unde se trage redactorul său șel”.

Poetul definește partidele politice în funcție de practicile lor, mai ales electorale. Opinia sa că partida conservatorilor nu practica demagogia, întrucît era conștientă de superioritatea intelectuală a membrilor săi, era pe placul conservatorilor. În bună măsură era și un adevăr în acea epocă.

¹ TEL, IX (1879), nr. 2055, 24 febr., p. 1.

² ECT, I (1879), nr. 22, 26—27 febr., p. 3 (*Arena ziarelor române*).

[„IERI ȘI ALALTĂIERI CAMERA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 45, 27 februarie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 26 februarie* [10 martie].

Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 445—451.

Maiorescu pronunță discursul în problema revizuirii Constituției în 23 februarie 1879 și „Timpul” îl publică în 27 februarie 1879¹, de unde îl reproduce și „Telegraful român” din Sibiu². Deputat al opoziției conservatoare, Maiorescu pledează pentru modificarea art. 7 din Constituție fără motivări, care puteau servi partidelor politice în propaganda electorală.

Eminescu se declară pentru măsuri protecționiste, prin care fiecare stat are dreptul și libertatea să le ia spre a-și proteja „clasele pozitive”. Poetul susține cu o bună argumentare, că chestiunea evreiască nu se punea dacă România ar fi fost „economiceste puternică”. Țară agricolă, cu o producție cu o valoare limitată, capitalul din țările apusene găsea un plasament ușor, iar purtătorii lui, căi multiple să exploateze munca „claselor pozitive”, din care făceau parte și mulți evrei, stabiliți în țară mai de mult, și care practicau diferite meserii. Să mai notăm aici că pentru Eminescu activitatea de intermediar între producător și cumpărător nu este considerată muncă productivă, întrucît nu contribuie la sporirea cantității și uicii calității bunurilor respective, ci numai la scumpirea lor.

Deși Eminescu avea păreri rele despre G. Chițu, cum se vede și din articolele sale din „Curierul de Iași” (OPERE, IX, 554—555), aici îl situează alături de Maiorescu în poziția adoptată față de revizuirea Constituției. Nu este lipsit de interes să arătăm că reproduce și cuvîntarea în paginile ziarului conservator.³ Poetul apreciază atitudinea lui Ioan Docan (1825—1896), deputatul din Dorohoi, pentru modul deschis de-a pune problemele, deși propunerea sa nu putea fi luată în considerare în condițiile impuse de *Tratatul* din Berlin și critică „fracțiunea”, reprezentată de Dani-leanu, pe care îl caracterizează, sugestiv, „acrobatul hazliu al retoricii advocățești”.

„România liberă” rezumă, ca de obicei, editorialul și reține aprecierile cu privire la cuvîntarea lui Maiorescu și cea a lui Docan, care, chiar dacă a făcut o propunere inacceptabilă, se dovedea sincer și nu recurgea la „tertipurî advocățești”.⁴

Eminescu își expune punctul de vedere fără menajamente. Cuvintele sale, uncori cam tari, aparțin aceluiași limbaj incisiv, specific lui. Atitudinea poetului are însă la bază considerente economice și nu rasiale.

¹ T, IV (1879), nr. 45, 27 febr., p. 2—3.

² TELR, XXVII, nr. 28, 8 mart., p. 109—110, nr. 29, 10 mart., p. 114—115.

³ T, IV (1879), nr. 48, 2 mart., p. 2—3.

⁴ RL, III (1879), nr. 530, 28 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„DEOSEBIREA ÎNTRE ACESTE DOUĂ DECLARAȚII...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 47, 1 martie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 28 februarie* [12 martie].

Eminescu demonstrează pe linia articolelor sale din „Curierul de Iași” că poporul român manifestă toleranță față de evrei și că nu se puteau invoca exemple de persecuții împotriva lor pe considerente rasiale sau religioase. Măsurile prohibitive ale lui Petru Șchiopul se limitau strict la aspectele economice. Ziarul „Norddeutsche allgemeine Zeitung” este caracterizat și aici, ca în foaia ieșeană, „organul cunoscut al principeului cancelar”.

Scrisoarea lui Petru Șchiopul, datată Iași, 1879, iunie 8, este publicată de B. P. Hasdeu în *Arhiva istorică a României*.¹ D. Danilopolu — Eminescu îi zice Danilcau — își ține cuvântarea în ședința Adunării deputaților din 25 februarie 1878.²

Aluzia la „couvoiul de vagabonzi evrei” are în vedere incidentul de la 2 iulie 1867 cind autoritățile portuare române de la Galați au refuzat să primească în țară 10 evrei pe care turcii voiau să-i debarce la nordul fluviului. Cei 10 evrei tocmai fuseseră trimiși la sudul Dunării de grănicerii români în urma hotărârii tribunalului corecțional din Iași care-i condamnase cu expulzarea, învinuși fiind de vagabondaj. Turcii i-au silit pe cei 10 evrei să sară în Dunăre. Opt dintre ei au fost salvați de soldații români, dar doi s-au înecat. Incidentul a provocat o violentă campanie împotriva guvernului român.

Eminescu publică în acest număr, ca editorial, *București, 28 februarie/12 martie*, propunerea fracțiunii liberale, supusă dezbaterii Corpurilor legiuitoare pe marginea modificării Constituției, propunere a cărei argumentație poetul o înlătură cu inteligență și, ca de obicei, cu o foarte bună stăpînire a subiectului. Demonstrația poetului privind toleranța poporului român față de evrei era îndreptată și împotriva „ultranaționalistilor”.

¹ *Arhiva istorică a României*. Tomul — Partea 1, p. 172—174.

² MO, (1879), nr. 46, 27 febr./11 mart., p. 879; *Izvoare și mărturii referitoare la evreii din România*. I. Volum întocmit de Victor Eskenasy. Cuvînt înainte de Dr. Moses Rosen, București, Federația Comunităților evreiești din R.S.R. Centrul de documentare, 1986, p. 49.

VÎRFUL CU DOR [„CANTATA COMPUSĂ...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 47, 1 martie 1879, p. 3 (*Cronica internă*).

Notița despre spectacolul de la Londra este inserată de Eminescu în coloanele „Timpului” ca o replică la criticile presei privind valoarea artistică a muzicii. Poetul răspundea, indirect, și la obiceiurile lui Fr. Damé în legătură cu felul cum traduce libretul cantatei (v. *supra*, p. 439—440).

Spectacolul de la Londra este menționat și de „Presa” tot într-o notiță¹.

¹ PRESA, XII (1879), nr. 47, 1° mart., p. 3.

[„CESTIUNEA ART. 7 A ÎNLĂTURAT...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 49, 3 martie 1879, p. 1. Editorial: *București. 2/14 martie*.

Dezbaterile din Adunarea deputaților și Senat pe marginea modificării Constituției fac mult zgomot, constată Eminescu, în Corpurile legiuitoare, dar nu stîrnesc ecoul așteptat și în presă.

C. A. Rosetti pleacă la Paris la 22 decembrie 1878 „pentru probleme de familie”, dar de fapt pentru a constata la fața locului atitudinea cercurilor oficiale franceze față de România. I. Cămpineanu, ministru de externe, îi dă o scrisoare de recomandare pentru omologul său francez Waddington: „Îndrăznesc să sper că veți fi de acord, la rugămintea mea, a-l primi favorabil pe dl. Rosetti și a-i permite să profite de împrejurările oficiale cărora le datorază voiajul să prezinte Excelenței Voastre, care conduce cu o atît de legitimă autoritate politica externă a Franței, lămuriri cu privire la situația nouă creată României prin Tratatul de la Berlin”.¹ De la Paris, C. A. Rosetti se duce într-adevăr la Roma, unde este primit de ministrul de externe italian, de președintele Camerei, de ambasadorul Franței, în Italia și de doi influenți deputați. La 25 ianuarie este primit și de regele Italiei. Și încă foarte amabil. „A mers pînă într-acolo, îi scrie el lui I. C. Brătianu în aceeași zi, încît mi-a vorbit de minister ca și cum eu aș fi fost prietenul și ministrul său.”² Călătoria lui C. A. Rosetti la Paris și Roma, ca și aceea a lui Dimitrie Brătianu la Londra voia să pipăie terenul diplomatic european în preajma discuției din parlament a modificării art. 7 din constituție. Eminescu consideră inutilă călătoria lui Rosetti și are față de el atitudinea știută de mai înainte.

„România liberă” reține în comentariul său că poetul reducea călătoria lui C. A. Rosetti la „un fiasco complet”.³

Expresia „a ieși din nou la mîndru” o întâlnim și în manuscrisul 2276A, 199 din epoca ieșeană (12, p. 617) și în alte articole (v. *supra*, p. 14).

¹ *Independența României. Documente. IV. Documente diplomatice*, p. 458—459.

² *Idem*, p. 478—479.

³ RI, III (1879), nr. 534, 4 mart., p. 3 (*Arena sigelar*).

[„ROMÂNUL» DE VINERI, 2 MARTIE...»]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 49, 3 martie 1879, p. 1—2.

Eminescu se referă la un articol care apare, în adevăr, în „Ecoul țării”, în 21 februarie 1879.¹ Este o corespondență care poartă data: *Tirgoviște, 21 ianuarie 1879* și este reprodusă din „Presa”, unde se publică în 17 februarie 1879.² Corespondența relatează despre primirea frumoasă pe care o face generalului I. Em. Florescu populația din Tirgoviște. „Românul” publică în 2 martie 1879 un articol, *General de Bazarca și general de Smîrdan*, semnat *Un ofițer milițian antifebruarist*, în care îl critică pe generalul I. Em. Florescu și aduce laude generalului Nicolae Haralambie (1835—1908) pentru faptele de arme în luptele de la Smîrdan.³

Comentariul lui Eminescu pornește de la aceste articole din presă și face distincția, foarte importantă, între „crimele comune” și „crimele politice”. Poetul încadrează participarea generalului N. Haralambie la detronarea lui Al. I. Cuza printre crimele de care nu putea fi absolvit în fața istoriei, oricâte fapte de arme, oricâte acte de curaj și vitejie ar fi făcut după aceea.

„Românul” răspunde într-un articol, [*„Timpul” de la martie...»*], semnat: *Tot ofițerul milițian cu articolul din „Românul”*, în care îl învinuiește pe Eminescu că îndreptă o „diatribă în contra generalului Haralamb”⁴, că îl urmărea pe generalul Haralambie „în versuri și în proză, în scris și în grai”.

Oficiul guvernului liberal este indignat, desigur, de opiniile lui Eminescu cu privire la detronarea lui Al. I. Cuza, pe care o înfățișează ca un act de trădare, săvârșit de liberali în realitate în colaborare cu conservatorii.

¹ ECT, I (1879), nr. 17, 21 febr., p. 2—3.

² PRESA, XII (1879), nr. 37, 17 febr., p. 2—3.

³ ROM, XXIII (1879), 2 mart., p. 191.

⁴ *Idem*, XXIII (1879), 8 mart., p. 212.

[„DEZILUZII ȘI DEZAMĂGIRI!...»]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 50, 4 martie 1879, p. 1.

Proiectul e votat la 30 martie 1879 și statul a putut înscrie în bugetul său pe 1880—1881 suma de 14.500.000 lei ca venit net al acestui monopol în loc de 8.000.000 lei, cit era arendat. Deci un beneficiu de 6.500.000 care nu va înceta să crească în anii următori. Anumite deficiențe de formă în prezentarea proiectului dau cîmp liber criticilor lui G. Vernescu, aflat în dizidență.

„Binele public”, ziarul lui G. Vernescu, atacă proiectul într-un articol, [*„Prezentarea modul...»*], publicat în 2 martie 1879.¹

De aici reproduce și Eminescu începutul articolului. Tot lui îi aparțin și sublinierile.

¹ BP, I (1879), nr. 40, 2 mart., p. 1 (*Al II-lea editorial*).

[„CAMERA FRANCEZĂ A RESPINS...»]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 51, 6 martie 1879, p. 1. Editorial: *București, 5/17 martie*.

Eminescu demonstrează că liberalii anticipează unele dezbatere politice din Franța. Discursul critic este ironic la adresa liberalilor de la noi. Problema trimiterii în judecată a miniștrilor din guvernarea conservatoare stă în atenția lui Eminescu și cu un an mai înainte. Poetul întocmește în februarie 1878 un memoriu în numele lui Lascăr Catargiu destinat să fie trimis domnitorului. Acolo expune pe larg această chestiune (OPERE, XVI, 762—763).

„România liberă” arată că „Timpul” face o observație ciudată cînd compară „teoria” lui I. C. Brătianu cu privire la trimiterea în judecată a miniștrilor conservatori cu poziția minorității „ultra-revoluționară” din Franța.¹

Expresia „*Quod licet Jovi non licet bovi*” este folosită în articolele [*„Demagogii stînt aceiași...»*] din 10 iulie 1881 (OPERE, XII, 237) și [*„Ți-ai găsit...»*] din 15 iulie 1882 (OPERE, XIII, 142).

¹ RL, III (1879), nr. 536, 7 mart., p. 3 (*Arena starelor*).

TEATRU ROMÂNESC [„MÎNE, MARȚI 6 MARTIE...”]

Se publică în „*Țimpul*”, IV, nr. 51, 6 martie 1879, p. 2 (*Cronica internă*). Se tipărește în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Serieri de critică teatrală*, Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 131.

Eminescu atrage atenția asupra aspectelor politice ale piesei lui Alecsandri și asupra importanței lor în cunoașterea „liberalismului” din țara noastră. Mai mult articol politic decît cronică dramatică, poetul îi face loc în rubrica de politică internă.

[„POLITISCHE CORRESPONDENZ» PUBLICĂ...”]

Se publică în „*Țimpul*”, IV, nr. 53, 8 martie 1879, p. 1—2. Editorial: *București. 7/19 martie*.

Nota guvernului român, publicată în „*Politische Correspondenz*”, este reprodusă în „*Neue freie Presse*”, cu titlul *Wien, 12. März (Das neueste rumänische Rundschreiben)*, în 1/13 martie 1879.¹

„*Țimpul*” se ocupă de această notă și într-un articol din 6 martie 1879.²

Eminescu pornește de la textul din „*Neue freie Presse*”, care specifică de altfel că o reproducea din „*Politische Correspondenz*”, la care trimite poetul, fără însă s-o consulte direct. Eminescu analizează „mîthul” despre „bulgarismul Dobrogei”.

Informațiile sînt extrase din Eminescu din tratatul lui E. Hurmuzaki, *Fragmente din istoria românilor*, din care traduce primul volum cu un an mai înainte (OPERE, XIV, 75—208). Despre aceste evenimente istorice găsim însemnări și în manuscrise (12, p. 583—601).

¹ NFP, (1879), nr. 5224, [1]13 mart., p. 3.

² T, IV (1879), nr. 51, 6 mart., p. 1—2.

[„ÎNȚRE MUNȚELE NEPLĂCERI ALE VIEȚII...”]

Se publică în „*Țimpul*”, IV, nr. 65, 22 martie 1879, p. 1. Editorial: *București. 21 martie/2 aprilie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 452—455.

Eminescu răspunde la criticile „*Românului*” îndreptate împotriva sa în *București. 19/31 mărțișor* și la un al doilea editorial, *București. 20 mărțișor/1 prier*, publicat în oficiosul liberal în 21 martie 1879¹. Aici este criticat pentru atitudinea față de D. A. Sturdza, ministrul liberal de finanțe.

Poetul își reafirmă poziția față de politica guvernului liberal și respinge acuzațiile necontrolate ce i se aduc cu privire la orientarea politică.

„*România liberă*” insistă asupra răspunsului lui Eminescu cu privire la legăturile conservatorilor cu „străinii” și cu „fracționiștii”².

Polemica cu „*Românul*” aduce unele precizări, importante pentru mai bună înțelegere a articolelor următoare. Eminescu insistă aici și asupra faptului că în considerațiile sale nu-i avea în vedere numai pe evrei, ci și persoanele de altă naționalitate, care se încadrau în prevederile constituției din țara noastră.

Redactorul „*Românului*”, la care face aluzie Eminescu, este Frédéric Damé, care va protesta împotriva trecerii sale printre „comunarzii” alungați din țară (v. *supra*, p. 215—217).

¹ ROM, XXIII (1879), 21 mart., p. 254.

² RL, III (1879), nr. 550, 23 mart., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„IERI S-A CITIT...”]

Se publică în „*Țimpul*”, IV, nr. 67, 24 martie 1879, p. 1. Editorial: *București, 23 martie/4 aprilie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 456—459.

Dezbaterile din Adunarea deputaților și Senat sînt prezentate și aici ca o farsă, chemată să absolve guvernul de responsabilitate pentru actele sale.

Presa remarcă culorile violente în care sînt înfățișați deputații liberali. „Apoi continuă a înfățișa — scrie — România liberă” — icoana camerei actuale comparînd-o cu o adevărată menajerie de curiozități etnologice și zoologice, greu de clasat în regnul animal”¹.

Eminescu se folosește și aici de expresia „naturi calilinare” pentru caracterizarea elementelor corupte ale societății (v. *supra*, p. 211). E vorba, firește, de o caracterizare în focul polemicii, nu neapărat de o realitate. Guvernarea liberală aduce în prim plan destui oameni noi, mulți fără experiență politică, mulți de o moralitate îndoielnică, cei mai mulți ariviști. De aici însă și pînă la adjectivările lui Eminescu era distanța creată de lupta politică, pe atunci încă la începuturile statuării normelor sale, și de talentul polemic al unui om cu adevărat de excepție.

¹ RL, III (1879), nr. 552, 25 mart., p. 3 (*Arena ziarelor*)

[„ALALTĂIERI, SÎMBĂTĂ...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 69, 27 martie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 26 martie/7 aprilie*.

Organul fracțiunii liberale condusă de G. Vernescu critică modul de votare a bugetului într-un articol [*„În acest moment”*], publicat în 26 martie 1879, ca al doilea editorial¹. Datele statistice sînt luate din articolul lui I. Ionescu, *Bugetele pe 1879*, publicat în același ziar².

„Binele public” nu era însă ziar al Partidului Național Liberal, ci al grupării liberalilor moderați din jurul lui G. Vernescu. Înființat la 29 noiembrie 1878 apare pînă la 17 martie 1884, cînd fuzionează cu „Timpul”. Ajunge în 1879 tot mai îndepărtat de guvern și tot mai apropiat de opoziție³.

Bugetul general al statului pe anul 1879 prezintă la venituri și cheltuieli aceeași sumă: 109.164.691,35 lei. La venituri extraordinare se prevede suma de 7.441.375,35 lei bilete ipotecare. Pentru prima oară în 1879 figurează un buget al Dobrogei cu 3.250.000 lei la venituri și 3.115.512,84 lei la cheltuieli⁴. Sînt desigur și exagerări de cifre. Toate bugetele aveau atunci exagerări pentru că nu se cunoștea decît cu aproximație suma produsă de impozite. Era la mijloc și o practică, aceea de a întocmi bugete excedentare și nu fidele realităților. Învinuirile pe care D. A. Sturdza le aducea conservatorilor se întorceau și împotriva sa. Abia după criza financiară din 1899—1901 evaluările bugetare vor începe să fie mai puțin fictive.

„România liberă” insistă asupra faptului că „Timpul” se ocupă de inexactitatea cifrelor comunicate de D. A. Sturdza, ministrul de finanțe⁵.

Eminescu revine asupra întocmirii bugetului cu noi date statistice (v. *supra*, p. 211—213).

¹ BP, I (1879), nr. 50, 26 mart., p. 1.

² *Idem*, p. 3.

³ *Dicționarul literaturii române de la origini pînă la 1900*, București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1979, p. 104.

⁴ Th. C. Aslan, *op. cit.*, p. 152.

⁵ RL, III (1879), nr. 554, 28 mart., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ALALTĂIERI, LUNI DIMINEAȚA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 73, 5 aprilie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 4/16 aprilie*.

Considerațiile lui Eminescu privind „natura capitalului” au la bază teza sa cu privire la primatul muncii. Exegeții operei sale rețin faptul că poetul notează numele lui Karl Marx în unul din manuscrisele sale (119, p. 68). Sînt însă ilustrative și considerații, ca cele de aici, privind natura capitalului și trecerea lui din mîinile „claselor pozitive” în cele ale claselor exploatoare.

Situația din Rusia țaristă este analizată din perspectiva deposedării „claselor pozitive” de produsul muncii lor și a îngrădirii tuturor libertăților cetățenești. Situația din Rusia țaristă stă în atenția poetului și într-un text din manuscrise în care anticipează evenimentele din 1905 (OPERE, IX, 470). Paralela între situația din Rusia țaristă și cea din Germania nu se referă, în realitate, la mișcarea socialistă, ci la acțiunile nihiliste.

Comparația între Offenbach și Beethoven o găsim și în manuscrise și tot în defavoarea celui dintîi (12, p. 51). „L’Orient” scrie că fenomenele din Rusia, la care se referă poetul, caracterizau întreaga Europă¹.

Eminescu observa că în climatul descompunerii generale a societății din vremea sa se aflau și germeni „unei noi vieți”.

ORIENT, III (1879), nr. 582, 6/18 apr., p. 1 (*La presse roumaine*).

[„UN CENUȘER ROMÂN...”]

Se publică în „*Timpu*”, IV, nr. 76, 8 aprilie 1879, p. 1. Editorial: *Encușești*, 7/19 aprilie.

Editorialul se deschide cu o secvență în care comentează, sub formă de parabolă, o corespondență din Dobrogea. Eminescu vorbește de un „cenușer” trimis în provincia de peste Dunăre să reprezinte administrația românească. Din corespondența din Dobrogea, publicată în același număr, rezultă că este vorba de Alexandru Macedonski, trimis în Dobrogea, ca director al prefecturii județului Silistra Nouă, cu reședința în Cernavodă. D. Stoicescu nu amintește de această corespondență în articolul *Macedonsky și Dobrogea*¹ și nici Adrian Marino în monografia sa consacrată poezului rondelurilor². Reproducăm corespondența, document fundamental, pentru urmărirea polemicii dintre cei doi poeți.

[UN CONȚEȚĂȚEAN MUSULMAN...]

Un conțețățean musulman ne trimite din *Cernavoda* o corespondență cu data de 28 martie, din care estragem următoarele, privitoare la purtarea necalificabilă a d-lui Al. Macedonski, director al prefecturii *Silistra Nouă*:

După ce acest d-n se distinse prin infectele sale scrieri contra tronului, persoanei *Mărit Sale* și chiar contra protectorului său I. Brătianu; acest din urmă crezu de cuviință a ne ferici cu această ilustrațiune demagogică trimițându-l ca director al prefecturii *Silistra Nouă*. Aici, profitând de pozițiunea sa, nu pierdu cea mai mică ocaziune pentru a-și pune în aplicațiune școala ce căpătase cu ocaziunea șederei sale în pușcărie, procedînd în modul următor:

„I. Profitînd de naivitatea a citorva scriitori din prefectură și poliție, adică: Tomescu, Scărlateșcu, Păltineanu și Porumbaru etc., cu care se asocie în *clică*, debută prin intrigi și calomnii provocînd, în numele prefectului său, conflicte și scandaluri cu toți funcționarii superiori din district ce nu-i erau agreeați, pentru că nu se asocia cu d-sa la viața scandaloasă ce perpetua prin alternațiuni de beție, jocul cărților și prostituțiune. Acestea se constată din declarațiunea cetățenilor de Cernavoda ce au făcut d-lui procurare local cu ocaziunea anchetelor relative.

II. Onoarea familiilor noastre fu mai bine garantată în timpurile anormale de ocupațiunii rusești decît sub acest prototip de reprezentațiune guvernamentală. Aceasta se constată din reclamațiunile citorva musulmani pentru atentate la onoarea familiilor lor.

III. Atitudinea acestui bei de Văcărești, atît ca om public cît și privat, nu era decît o provocațiune sistematică, bruscînd pînă și pe colegii săi, amployați superiori, și care numai în respectul datorit d-lui general Gherghel scăpă de minia acestor din urmă.

Aceasta se constată din plingerile amployaților superiori adresate miniștrilor respectivi, precum și din procesul-verbal încheiat de procurare la fața locului.

IV. Abia sosit în Cernavoda, ne aduse pe escrocul Ierescu sub titlul fictiv de agent polițienesc, care, în numele amployaților poliției, precum și sub pretestul de necesități polițienești, încasează de la cetăț ni mai multe sume de bani, fuge și se pune sub protecțiunea poliției de București, fără a da creditorilor nici o satisfacțiune. Aceasta se constată din corespondența ținută între prefectura de Cernavodă și poliția capitalei.

V. În luna decemvrie 1878 Poliția de Rasova, descoperind 24 cai de furat, și după toate încercările de corupțiune întrebuițate de hoși și rămase zadarnice, integru polițai, predînd caii în păstrarea primării și a 5 notabili garanți, trimete prefecturii procesul-verbal de constatarea faptului și dare în judecată a hoșilor. Mare fu mirarea noastră văzînd că d. Macedonschi, în lipsa prefectului, după o prealabilă înțelegere cu acuzații, înapoiază, în ace[e]ași zi (15 decembre) procesul-verbal sub ord. no. 146 și 147 cu serioase observațiuni ca altădată poliția să nu se mai amestece în asemenea lucruri, ordonînd și liberarea cailor.

VI. Și cel din urmă fapt prin care d. Macedonski et comp. și-a ilustrat misiunea sa de civilizator și organizator al Dobrogei fu în modul următor: Convinși de dizolvarea distr[ictului] *Silistra Nouă* și în consecință de disponibilitatea lor pe ziua de 1 aprilie, înșeală pe o parte din negustori scontîndu-și leafa pe martie, adică pe luna deja achitată de stat, amăgește pe alți sub titlul de împrumut și încasează:

de la Panait Vasile	2900 fr. 20 b.
„ „ Evanghele George	645 „ 55 „
„ „ Lefter Radieș	264 „ „
„ „ Ciacalopula	121 „ „
„ „ Mehmed Efendi	97 „ „
„ „ Preotu Chirescu	150 „ „
„ „ George Calfa	350 fr. „
„ „ Cucoana Marița	270 „ 45 „
Suma totală pînă acum constatata	4798 „ 20 „

Vinde lemnele prefecturei comerçantului Ciacalopulu, sustrage din prefectură 5 sfeșnice, un postav de masă, hirtia de scris, călimări, condeie și tot materialul de scris etc., și fug cu toți în mod rușinos în ziua de 24, scoțându-și bagajele prin dosul caselor și prin mahalale plină la port, unde se pun sub protecțiunea pavilionului austriac, vaporului Radezki, spre a scăpa de urmărirea creditorilor, deja alarmați. Și în așa mod rușinos întreaga clică de 5 împreună cu căfel, pucei, cu servitori[i] prefecturei și cu madamurile lor dizertează de la post, lăsând serviciul în cea mai complectă dizordine și populațiunea agitată cu drept cuvint de indignațiune și spaimă, văzându-și avutul lor prădat de însuși acei destinați a[-]l garanta; agitațiune ce imediat s-a calmat, grație tactului generalului Ghergheli și polițaiului Crăniceanu; promișind creditorilor despăgubirea lor și pedepsirea culpabililor. Nu trecu decît 36 de ore și toate speranțele noastre se schimbă în indignațiune generală, văzînd că însuși guvernul central patronează conduita a acestor cavaleri... prin răspunsul d-lui Brătianu, sub propria sa semnătură, adresat comerçantului Lefler Radief ca răspuns la numeroasele noastre plingeri, că acei 5 amploiați nu sînt fugari, ci veniți în București din ordinul său, bruscîndu-ne că altădată ar trebui să ne exprimăm mai cuviincios către amploiații români.

Acest grosolan fapt azi se anchetează de parchet, împreună cu o ultimă descoperire făcută în localitate, de falși în acte publice, formulînd următoarea telegramă mincinoasă.

D-lui director prefectura Silistra Nouă

No. 1805

„Vă încunoștințez că prin înaltul decret no. 803 d. căpitan Crăniceanu este numit prefect ad-interim în locul d-lui Gherghel demisionat.”

p. Ministru, Mihălescu

Acestea sînt, d-le redactor, primele impresiuni lăsate în inimile și memoria noastră de primi[i] funcționari români, ce-i așteptam cu atîta anscielate ca să ne împărtășim de luminele lor și de misiunea civilizatoare.

Acestea sînt garanțiile ce ne promise puternicii zilei, ce încă o dată confirmă justa interpretațiune dată de ture, asupra cualificațiunei de *liberal (genabel tacim)*.

Termin d-le redactor comunicîndu-vă că deja sîntem resigniți cu ide[e]a că Dobrogea nu poate fi mai fericită decît Basarabia, considerînd-o ca o a doua edițiune coregiată și considerabilmente aogmentată.

Unui bun înțelegător destul atît.

[8 aprilie 1879]³

Acuzațiile aduse lui Macedonski ar trebui verificate pe bază de documente. Nu încape însă discuție că face datorii pentru care este chemat în judecată de unii locuitori din Cernavoda.⁴

Poetul Macedonski este funcționar al primei administrații instalate în Dobrogea după reunirea ei cu țara. Inițial provincia dintre Dunăre și Mare este organizată în trei județe, fiecare avînd în frunte un prefect: Constanța (Kustenge), cu centrul la Constanța, prefect Remus Opran, fostul procuror general de la Curtea de Apel din București; Silistra Nouă, cu centrul la Rasova, prefect generalul Tobias Gherghely și Tulcea, cu capitala la Tulcea, prefect George M. Ghica.⁵

Adunarea Partidului Național Liberal, la care se referă Eminescu, se ține la Hotelul Herdan din București în 4 aprilie 1879. „Românul” publică o dare de seamă asupra ei și dă lista celor aleși în comitetul de pregătire a alegerilor⁶.

Critica la adresa lui Macedonski și adunarea de la Hotelul Herdan stau și în atenția „României libere” în comentariul său pe marginea editorialului lui Eminescu. „Un nou epitet a găsit «Timpul» — scrie ziarul — pentru roșii. El îl împrumută de la un turc din Dobrogea, căruia explicîndu-i-se de un liberal ce va să zică «suveranitatea poporului» ca suveran (padișah) și ministru e ori și cine — acela ar fi exclamat, «guvernul vostru genalut *tacim* (tacim de haimanale)». Cu acest nume botează organul conservator, făcînd citeva excepții, pe membrii comitetului electoral, întocmit la Hotel Herdan.”⁷ Articolul lui Eminescu reține și atenția ziarului „L'Orient”, care completează informația despre Al. Petrescu⁸.

„România liberă” observă, pe bună dreptate, că Eminescu nu critică în articolele sale unele persoane din Partidul Național Liberal. Ziarul se referea, desigur, la P. S. Aurelian, trecut în fruntea comitetului electoral liberal, dar pe care Eminescu îl prețuiește și reproduce în ziarul conservator unele din lucrările sale științifice.

Eminescu se ocupă de activitatea lui Macedonski, prima dată, în acest editorial. Criticile cuprinse în articolul *Din ședințele Societății „România Jună”*. *Naționalii și cosmopolii* din 1871—1872, rămas în manuscrise (OPERE, IX, 457), nu se referă, cum susțin istoricii literari, la poezia patriotică a celui din urmă. Macedonski publicase înainte de 1871 o singură poezie, care nu-l putea determina pe Eminescu să-l pună alături de Moisi Bota, I. C. Drăgescu, P. Grădișteanu, A. Costiescu, I. V. Adrian, toți dintr-o generație anterioară. Eminescu îl are în vedere în articolul din 1871—1872 pe M. D. Macedonski, unchiul poetului, din aceeași generație cu cei de mai sus. Acesta își strînge producția literară și în volum, *Buchetul primăverii*, tipărit la București în 1862. Eminescu avea dreptate să califice producția literară a acestor poeți „anomalii literare”.

¹ AD, IV (1923), nr. 3, iun.—sept., p. 317—320.

² Adrian Marino, *Viața lui Alexandru Macedonski*. [București], Editura pentru literatură, 1966, p. 137—138, 188—199. Se face presupunții că inițiatorul polemicii ar putea fi Eminescu și se justifică absența mărturiilor documentare prin descompletarea colecției din ziarul „Timpul”. Din colecția de la Academia Română pe 1879 lipsesc nr. 1, din ianuarie, nr. 106, din 16 mai și 130 din 14 iunie.

³ T, IV (1879), nr. 76, 8 apr., p. 2 (*Corespondență particulară a „Timpului”*).

⁴ G. Călinescu și colaboratorii, *Al. Macedonski*, SCILF, III (1954), [ian.—dec.], p. 147—154.

⁵ MO (1878), nr. 258 din 19 nov./1 dec., p. 7225, 7226.

⁶ ROM, XXIII (1879), 5 apr., p. 407.

⁷ RL, III (1879), nr. 563, 10 apr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁸ ORIENT, III (1879), nr. 585, 10/22 apr., p. 1 (*La presse roumaine*).

[„D. FRÉDÉRIC DAMÉ NE TRIMITE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 76, 8 aprilie 1879, p. 2—3 (*Corespondență particulară a „Timpului”*).
Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, București, Editura Minerva, 1974, p. 124—126. Fragmentar.

Scrisoarea lui Fr. Damé adresată „Timpului” este un răspuns la un pasaj din editorialul lui Eminescu ([„Între multele neplăceri ale vieții...”] din 22 martie 1879). „Un comunard alungat din Paris — scrie Eminescu aici —, care-și are învățătura toată din academia «Le crapaud volant», devine redactor al „Românului”, organul unui partid numeros” (v. *supra*, p. 209). În țara sa de baștină Damé publicase în 1870 un poem (*L’Invasion*) și o carte *La Résistance*. Plecarea lui din Franța e determinată de moartea, în condiții suspecte, a prietenului său Ducasse, unul dintre cei care pregăteau proclamarea Comunei. Cu toate că în scrisorile trimise lui Eminescu, Damé neagă orice participare a sa la mișcarea comunarzilor, lucrurile rămân neclare. După venirea în România, în 1872 (tot aici trăia și o soră de a lui căsătorită cu avocatul C. Polizu), duce o intensă activitate de gazetar inițial la ziarele liberale apoi la cele conservatoare. În acești ani era un colaborator al lui C. A. Rosetti, mai tirziu va fi un apropiat al lui Gh. G. Cantacuzino (Nababul). Mai cu seamă sînt de reținut cronicile sale dramatice (lăsînd de o parte rolul său de detractor al lui Caragiale). Demne de luat în considerație sînt și cărțile sale *Istoria României contemporane*, București, Socec, 1901, *Bucurest en 1906*, București, Socec, 1907 sau cele referitoare la războiul independenței. Damé a fost bine intenționat în tot ce a scris. Și a scris foarte mult. M. Eminescu avea dreptate însă cînd persifla cultura lui. Damé însuși și-a dat seama de insuficiența sa pregătire intelectuală și între 1890—1893 face studii la Paris și își ia doctoratul în litere la Universitatea din Fribourg (93, p. 259—260). Atitudinea critică a lui Eminescu față de el are în vedere, desigur, și locul unde lucra Frédéric Damé atunci, adică la „Românul”, ținta atacurilor sale.

Eminescu încheie articolul cu versurile lui Constantin Bălăcescu, *Epitrama mea din partea multora*, pe care o reprodue și în prezentarea operei acestui poet în 1874 (OPERE, IX, 104).

Documentele invocate de Fr. Damé prin care se dezice de participarea la lupta comunarzilor îi dau prilejul lui Eminescu să-și definească poziția față de preopinent. Obiectivul principal al criticii sale îl formează activitatea lui Fr. Damé prin care urmărea să fie recunoscut, după ce nu se putuse realiza în Franța, un „bono universale” în cultura română.

CESTIUNEA ORIENTULUI [„DUPĂ CUM ȘTIM...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 77, 10 aprilie 1879, p. 3.

Alexandru Vogoride se naște la Iași în 1830 și era frate cu Nicolae Vogoride, fostul caimacam al Moldovei. Ocupă funcții importante la Constantinopol și în Ministerul Instrucției Publice și este apoi ambasador al Imperiului otoman la Viena.

Activitatea sa stă în atenția lui Eminescu și în „Curierul de Iași” în 1876—1877 (OPERE, IX, 133, 313, 316).

Expresia „fumul bănuitor ieșit din cadelițe” ne amintește de articolul lui Al. Odobescu, *Fumuri arheologice scoarite din lutele preistorice de un om care nu fumează*, îndreptat împotriva lui Cezar Bolliac și publicat în „Columna lui Traian” în 1873.

Foiletonul *Nicolae Scutescu*, din acest număr¹, inclus în edițiile anterioare (9, p. 172—174), aparține lui I. Slavici și se tipărește în edițiile prozatorului².

¹ T, IV (1879), nr. 77, 10 apr., p. 2 (Foiletonul „Timpului”).

² Ioan Slavici, *Opere X. Studii și articole literare și culturale*. Text ales și stabilit de C. Mohanu, Note și index, D. Vatamaniuc. București, Editura Minerva, 1981, p. 757—760, 954—956.

[„UNA DIN FRAZELE FAVORITE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 79, 12 aprilie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 11/23 aprilie.*

Guvernul liberal n-a declarat starea de asediu în timpul războiului de independență fiind la mijloc desigur și împrejurarea mai deosebită a trecerii continue a trupelor rusești prin țară. Poetul întoarce întreaga problemă tot împotriva liberalilor afirmând că guvernul n-a decretat starea de asediu pentru că n-avea împotriva cui, cei care ar fi putut tulbura ordinea aflându-se întâmplător la guvern și nu în opoziție.

Eminescu exemplifică teza sa cu cazurile lui Alexandru Candiano-Popescu și N. T. Orășanu, care figurează în adevăr printre cei cărora li se împărțiră decorații în ianuarie 1878.

Critica lui Eminescu este caracterizată de „România liberă” o „teorie” a „Timpului”, pe care poetul o exemplifică cu „un caz extraordinar”¹.

Poetul nu face distincție între revoluționari ca Wilhelm Liebknecht (1826—1900), Victor-Henri Rochefort (1830—1913), August Friedrich Bebel (1840—1913), Raoul Rigault (1846—1871) și anarhiști ca Karl Eduard Nobiling (1848—1878) și Max Hödel (1857—1878), cunoscuți prin atentatele împotriva lui Wilhelm I, împăratul Germaniei. Atentatul celui din urmă, din 11 mai 1878, oferă pretext guvernului german să voteze legea contra socialiștilor.

¹ RL, III (1879), nr. 566, 13 apr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ATRAGEM ATENȚIUNEA TUTUROR...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 82, 15 aprilie 1879, p. 1. Editorial: *București, 14/26 aprilie.*

Prezentare introductivă la serisoarea lui N. T. Moldoveanu privind abuzurile lui A. M. Warszawsky în chestiunea rechizițiilor în timpul războiului de independență și o serisoare a acestuia către generalul Evsevie Andrievici Rossisky în aceeași problemă.

Serisoarea lui A. M. Warszawsky este publicată de „Binele public” o zi mai târziu, ca editorial, în original și în traducere românească¹. Traducerea este republicată, tot ca editorial, în numărul următor². Serisoarea lui Warszawsky este reprodusă în „Ecoul țării”, care-i consacră și o serie de editoriale, *București, 17 aprilie, București, 18 aprilie, Jos tilharii!!*³.

„România liberă” arată că documentele publicate de „Timpul” cuprindeau pentru Simeon Mihălescu „destăinuirii foarte compromițătoare”⁴.

A. M. Warszawsky, cu care ne vom mai întâlni în comentariile noastre, este cunoscut prin afacerile sale oneroase pe seama statului român. Făcea parte dintre acei intermediari între organele administrative românești și comandamentele armatei rusești care știură să tragă profituri din ambele părți.

Serisoarea lui N. T. Moldoveanu, publicată aici, este integrată de Eminescu în editorialul [„D. Simeon Mihălescu publică...”] din 18 aprilie 1879 (v. *supra*, p. 220—223).

Presă antiliberală face acestor documente o largă publicitate pentru faptele pe care le dezvăluie însă și în scopuri propagandistice în ajunul campaniei electorale.

¹ BP, I (1879), nr. 58, 16 apr., p. 1.

² *Idem*, nr. 59, 18 apr., p. 1.

³ ECȚ, I (1879), nr. 59, 18 apr., p. 1; nr. 60, 19 apr., p. 1; nr. 61, 22 apr., p. 1.

⁴ RL, III (1879), nr. 569, 17 apr., p. 3.

PESTE CÎT TIMP VA PIERI LUMEA?

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 83, 17 aprilie 1879, p. 3 (*Diverse*).

Emil Du Bois-Reymond (1818—1896), fiziolog german și profesorul lui Eminescu la Universitatea din Berlin, este creatorul fiziologiei experimentale. Dintre lucrările sale sînt de reținut *Untersuch über tierische Elektrizität* (Berlin, 1848—1860) și *Gesammelte Abhandlungen zur allgemeinen Muskel und Nerven Physik* (Berlin, 1875—1877).

Studiul lui Iulius Robert Mayer, *Bemerkungen über die Kräfte der unbelebten Natur*, la care se referă Emil Du Bois-Reymond, este tradus de Eminescu și se păstrează în manuscrisele sale (OPERE, XIV, 950—955). Conferința profesorului berlinez despre sfârșitul universului stîrni mare ecou în presa vremii.

[„D. SIMEON MIHĂLESCU PUBLICĂ...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 81, 13 aprilie 1879, p. 1—3. Editorial: *București*, 17/29 aprilie. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, I, București, Editura Cugetarea — Georgescu Delafras, 1941, p. 425—426. Fragmentar.

Adresele lui Simeon Mihălescu către Ministerul de Justiție și către Ministerul de Externe se publică în „Monitorul oficial al României” în 17 aprilie 1879¹ și sînt reproduse în „Românul” și în „Telegraful” în 18 aprilie 1879². „Monitorul oficial al României” publică în ziua următoare răspunsul lui Eugen Stătescu, ministrul de justiție, prin care îl informează că a ordonat primului procuror să deschidă acțiune împotriva „Timpului” și „Binelui public”³. Ministrul preciza că publicarea documentelor viza, „în cel mai înalt grad, moralitatea publică” și că cei care se făceau vinovați de „minciună și calomnie, să-și primească legitima lor răsplată”. Răspunsul lui Eugen Stătescu este reprodus de „Telegraful” în 19 aprilie 1879⁴.

Eminescu consideră oportun în fața acestor pregătiri pentru acționarea în judecată, să reproducă scrisoarea lui N. T. Moldoveanu și cea a lui A. M. Warszawsky, publicate în 15 aprilie 1879 (v. *supra*, p. 220—223).

„România liberă” insistă asupra importanței documentelor și reproduce din comentariul lui Eminescu considerațiile sale cu privire la poziția lui Simeon Mihălescu, față de învinuirile ce i se aduceau⁵.

Un fragment se reproduce și în „L’Orient” în traducere franceză⁶.

Eminescu observă, cu ironie, că Simeon Mihălescu semna adresele către Ministerul de Externe și Ministerul de Justiție, în locul ministrului de interne, superiorul său, deși era persoana principală implicată în această afacere.

Poetul scrie de pe pozițiile omului cu conștiință, a ziaristului care se considera răspunzător în apărarea moralității publice.

¹ MO, (1879), nr. 87, 17/29 apr., p. 2237.

² ROM, XXIII (1879), 18 apr., p. 352; TEL, IX (1879), nr. 2098, 18 apr., p. 1.

³ MO, (1879), nr. 88, 18/30 apr., p. 2237.

⁴ TEL, IX (1879), nr. 2099, 19 apr., p. 1.

⁵ RL, III (1879), nr. 571, 19 apr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁶ ORIENT, III (1879), nr. 593, 19 apr./1 mai, p. 1 (*La presse roumaine*).

[„PE ZI CE MERGE ACUZAȚIA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 86, 20 aprilie 1879, p. 1—2. Editorial: *București*, 19 aprilie/1 mai.

Oficiosul guvernului liberal ia apărarea lui Simeon Mihălescu într-un articol, *Cestiunea denunțării Moldoveanu*, publicat în 19 aprilie 1879¹ și în aceeași zi se ocupă de această problemă și „Telegraful”, într-un editorial, *București*, 18 aprilie în care îl denigrează pe N. T. Moldoveanu, corespondentul ziarului conservator².

Documentele stau și în atenția altor ziare. „România liberă” scrie că se cereau măsuri urgente împotriva celor vinovați³. „L’Orient” nota că, deși „Timpul” îl critica vehement pe S. Mihălescu, măsurile se lăsau așteptate⁴.

Să mai notăm că pentru editorialul din 19 aprilie 1879 „Telegraful” se transformă din „Vocea lui Faraon” în „Cobza lui Faraon”.

¹ ROM, XXIII (1879), 19 apr., p. 356.

² TEL, IX (1879), nr. 2099, 19 apr., p. 1.

³ RL, III (1879), nr. 573, 21 apr., p. 3 (*Arena ziarului*).

⁴ ORIENT, III (1879), nr. 595, 21 apr./3 mai, p. 1 (*La presse roumaine*).

[„D. AL. A. MACEDONSKY...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 87, 21 aprilie 1879, p. 3 (*Cronica internă*).

Decretul de numire a lui Al. A. Macedonski în postul de administrator al plasei Sulina din județul Tulcea este publicat în „Monitorul oficial al României” în 20 aprilie/2 mai 1879. Îl transcriem de aici. „Prin înaltul decret cu No 871, din 12 aprilie 1879, după propunerea făcută prin raport de același D. ministru, D. Al. Macedonschi, fost prefect la Siliștră Nouă, este numit administrator la plasa Sulina, Județul Tulcea, spre împlinirea vacanței ce există”¹.

Propunerea de numire este făcută de I. C. Brătianu, prim-ministru și ministru de interne.

Eminescu se ocupă de Macedonski ca reprezentant al administrației liberale (v. *supra*, p. 214–215).

¹ MO, (1879), nr. 90, 20 apr./2 mai, p. 2283–2284.

[„S-AU ÎMPLINIT OPT ZILE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 88, 22 aprilie 1879, p. 2–3.

Guvernul liberal este somat să răspundă la publicarea scrisorilor lui T. N. Moldoveanu privind rechizițiile din timpul războiului din 1877–1878 (v. *supra*, p. 220–223).

Eminescu adoptă un limbaj moderat, cum cerea natura demersului său critic.

[„SPERĂM A PUTEA ADUCE ÎN CURÎND...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 89, 25 aprilie 1879, p. 2.

Prezentare introductivă la scrisoarea lui N. T. Moldoveanu, ca răspuns la replica lui Simeon Mihălescu la acuzațiile aduse de „Timpul” și „Binele public” (v. *supra*, p. 554).

Oficiosul liberal publică în suplimentul din 21 aprilie 1879 *Întimpinarea d-lui S. Mihălescu la acuzațiile ce i se aduc*, în care reproduce câteva documente, nu însă de natură să pună capăt discuției din presă¹. Documentele le publică, pe de altă parte, fără să menționeze data, ci numai un număr de înregistrare.

Eminescu extrage din scrisoarea lui N. T. Moldoveanu toate datele esențiale încât nu o reproducem. Să menționăm însă că scrisoarea se publică mai întâi în „Binele public” în 23 aprilie 1879², iar „Presa” reproduce, cu titlul *Afacerea Warsawsky-Mihălescu*, documentele din „Binele public” din 16 aprilie 1879 și *Întimpinarea... lui S. Mihălescu* din „Românul” din 21 aprilie 1879³.

¹ ROM, XXIII (1879). Supliment din 21 apr., p. 1.

² BP, I (1879), nr. 61, 23 apr., p. 2.

³ PRESA, XII (1879), nr. 90, 23–25 apr., p. 1–2.

[„ZILELE DIN URMĂ S-A RĂSPÎNDIT...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 89, 25 aprilie 1879, p. 2.

[„TOȚI ȘTIU...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 91, 27 aprilie 1879, p. 1–2. Editorial: *București, 26 aprilie/8 mai*.

Manifestul Partidului Național Liberal, din care reproduce Eminescu, se publică în „Românul”, cu titlul *Comitetul Partidei Naționale-Liberale*, în 26 aprilie 1879¹.

Editorialul reține atenția presii. „România liberă” scrie că în articol se demonstrează că manifestele electorale se caracterizau prin spiritul de neadevăr². „L’Orient” scrie că „Timpul” combattea manifestul liberal cu înverșunare și oferirea cititorilor, în traducere, „un échantillon de son style”³.

Alegătorii sînt îndemnați să voteze chiar și candidații din alt partid decît cel conservator, cu singura condiție să prezinte garanții de independență economică, încît să nu fie „avizați” la bugetul statului.

După *Naturi catilinare*, cum intenționa să-și intituleze romanul *Geniu pustiu*, întîlnim în articole expresia „naturi catilinare”, „gunoi al catilinarismului” și aici „bande catilinare”. Expresia „crijată în sistem” se găsește și în manuscrise (v. *supra*, p. 426).

¹ ROM, XXIII (1879), 26 apr., p. 383—384.

² RL, III (1879), nr. 578, 28 apr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ ORIENT, III (1879), nr. 599, 28 apr., p. 1 (*La presse roumaine*).

[„D. S. MIHĂLESCU ȘI-A DAT DEMISIUNEA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 93, 29 aprilie 1879, p. 1. Editorial: *București, 28 aprilie/10 mai*.

Notă introductivă la scrisoarea lui N. T. Moldoveanu, în care face istoricul afacerii Warszawsky-Mihălescu. Este un răspuns la replica lui S. Mihălescu din Suplimentul „Românului” din 21 aprilie 1879 în legătură cu care N. T. Moldoveanu scrie și „Binelui public” ceva mai înainte¹.

„România liberă” scrie, ironic, că Eminescu publică noile documente spre „a nu lăsa să se trezească lucrul”².

Eminescu extrage în nota sa toate datele importante din scrisoarea lui N. T. Moldoveanu, corespondentul ziarului conservator.

¹ BP, I (1879), nr. 61, 23 apr., p. 2.

² RL, III (1879), nr. 580, 1 mai, p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„AM DOVEDIT ADESEORI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 94, 1 mai 1879, p. 1—2. Al doilea editorial.

[„«ROMÂNUL» ÎN AJUNUL ALEGERILOR...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 96, 3 mai 1879, p. 2.

Polemica lui Eminescu cu „Românul” are ca punct de plecare darea de seamă *Întrunirea electorală de la 25 aprilie*, publicată în „Timpul” în 28 și 29 aprilie 1879 și în care se prezintă cuvîntările fruntașilor conservatori. Aici se face și o caracterizare a oratoriei lui I. C. Brătianu, V. Boerescu, C. A. Rosetti, T. Maiorescu și I. Em. Florescu. „Cînd vorbește d. Brătianu — scrie «Timpul» — ne simțim ca la o întrunire publică, ascultînd pe d. V. Boerescu ne aducem aminte de aerul parlamentar, cînd vorbește d. Maiorescu par-că vedem înaintea noastră sala sobră a unei academii, cînd vorbește d. C. A. Rosetti par-că ne aflăm în mijlocul unei adunări la Moși, iar cînd vorbește generalul Florescu ne simțim ca și cînd am fi poftiți la cafea și ciubuc și am sta înaintea căminului, ascultînd cu mulțumire cuvintele binevoitoare de care boierul ne-a socotit vrednici”¹.

Oficiosul guvernamental reproduce acest fragment din darea de seamă și comentează caracterizarea oratoriei lui I. Em. Florescu, criticabilă în toate privințele. De aici „iese, fără voie-ne — scrie «Românul» — mirosul sclaviei și al înmormîntatului regulament organic al muscalilor, cu arhondologia lui”².

Eminescu mută discuția pe teren istoric și acuzațiile aduse „Timpului” le transformă în argumente împotriva adversarilor politici.

„Foata sătească” (1839—1851) este menționată de Eminescu și în articolul [„*Deosebirea între aceste două declarații . . .*”] din 1 martie 1879 (v. *supra*, p. 202). Interesant de observat că o citează numai în redacția lui M. Kogălniceanu (aprilie 1840—decembrie 1845) și nu și a lui G. Asachi și C. Rolla.

¹ T, IV (1879), nr. 92, 28 apr., p. 2; nr. 93, 29 apr., p. 2—3.

² ROM, XXIII (1879), 2 mai, p. 403.

[„PUȚINE ZILE ÎNCĂ...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 97, 4 mai 1879, p. 1. Editorial: *București, 3/15 mai*. Se tipărește în volum prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 460—464.

Extrasul din discursul lui I. C. Brătianu este reprodus din editorialul *București 30 prior/12 florar*, publicat în „Românul” în 30 aprilie — 1 mai 1879.¹

Eminescu acordă partenerilor de discuție toată libertatea de a se exprima (aici discursul lui I. C. Brătianu, un discurs bun și pe deplin întemeiat) și apoi dintr-o dată mută întreaga discuție într-o mai mare generalitate („Europa se moque de d. Brătianu și de toți radicalii din România”). Și ceea ce părea foarte bun într-un cadru restrins devine cu adevărat insuficient prin lărgirea lui. Eminescu se dovedește un gazetar de mare clasă.

Polemica dintre „Timpul” și „Românul” putea apărea ciudată alegătorilor, scrie „România liberă” în comentariul pe marginea articolului lui Eminescu și conchide că aceștia își puteau spune că „lucrul nu-i curat”.² „Timpul” condamnă guvernul liberal că exploata chestiunea evreilor în scopuri electorale și propagandistice.

¹ ROM, XXIII (1879), 30 apr. — 1 mai, p. 403.

² RL, III (1879), nr. 584, 5 mai, p. 3 (*Arca ziarelor*).

[„ÎN URMA CONSTATĂRILOR FĂCUTE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 99, 6 mai 1879, p. 2. Al doilea editorial.

Anchetei ordonată de Eugen Stătescu, ministrul de justiție, i se dă curs încă în 19 aprilie 1879, când C. I. Cătuneanu primul-procuror, însoțit de judecătorul de instrucție, se deplasează la redacția ziarului „Binele public” și întreprind o anchetă. Ziarul arăta, într-un editorial, *București 19 aprilie*¹, reprodus și în *Ecoul țării*², că s-a prezentat la redacție și N. T. Moldoveanu care confirmă autenticitatea documentelor în afacerea Warszawsky-Mihălescu.

Oficiosul guvernamental critica într-un articol, [„*Alegerile au început . . .*”], organele judecătorești că nu făceau investigațiile cu mai multă stăruință³. De aici își extrage și poetul fragmentul pe care îl integrează în comentariul său.

Eminescu se alătură „Binelui public”⁴ în condamnarea „foii oficioase” pentru presiunile exercitate asupra forurilor judecătorești.

¹ BP, I (1879), nr. 60, 20 apr., p. 1.

² ECT, I (1879), nr. 61, 22 apr., p. 2 (*Hoția Simeon Mihălescu*).

³ ROM, XXIII (1879), 5 mai, p. 423.

⁴ BP, I (1879), 67, 6 mai, p. 6. Eminescu îl reproduce în nr. 101 din 9 mai 1879, p. 2.

[„LUCRU DE CARE TREBUIE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 105, 15 mai 1879, p. 2. Al doilea editorial.

Eminescu este învinuit de vechea noastră istorie literară că pleda pentru întoarcerea în trecut. „A ne întoarce îndărăt — ține să precizeze poetul, cum face și cu alte prilejuri — adevărat că nu mai putem”. Trecutul li servește numai ca termen de comparație în demonstrația pentru modul de selecționare a valorilor și promovarea în ierarhia socială.

Exemplele invocate aici le întâlnim și în articolele anterioare. Semnificativ ni se pare deosebit de faptul că între acuzațiile grave aduse liberalilor insistă, de fiecare dată, asupra detronării lui Al. J. Cuza. Se desprinde și de aici că avea păreri rele despre monarhie. „Domn străin” -- notează în manuscrisul 2264, 336 -- : adică «ne-aude, ne-a vede, ne-a greul pământului» (12, p. 564).

Teoriile constituționale și de altă natură sînt pentru Eminescu vorbe goale, cită vreme nu-și găseau aplicabilitate în dinamica vieții social-politice.

[„DEOCAMDATĂ FOILE RADICALE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 107, 17 mai 1879, p. 1. Editorial: *București, 15/27 mai.*

Alegerile pentru Parlamentul de revizuire au dat rezultate favorabile liberalilor. După cum, de altfel, era de așteptat. Dar opoziția a obținut succese însemnate. Toți fruntașii ei s-au ales. Cu deosebire la colegiul I. La Senat, de pildă, la acest colegiu, din 30 de mandate, guvernul nu izbuteste decât 11, iar 17 le ia opoziția de diferite nuanțe (2 locuri sînt în balotaj). Opoziția însă nu era unită.

Eminescu operează o distincție în stîlul Partidului Național Liberal și vorbește, cum face și în alte articole, de „liberali” și de „roșii”. „Liberalii” promovau, în opinia sa, o politică ce ținea seama de realitățile naționale și erau reprezentați de I. C. Brătianu, prizonier însă al propriului partid. „Roșii” promovau, cum spune G. Călinescu, saltul peste fapte” (52, p. 147) și erau reprezentați de C. A. Rosetti, „părintele demagogiei” în viața politică din țara noastră. Distincția operată de Eminescu în stîlul Partidului Național Liberal explică și atitudinea sa diferită față de cei doi oameni politici.

Descrierea Bucureștiului, din finalul editorialului, cuprinde elemente întâlnite și în *Geniu pustiu*, romanul poetului din tinerețe.

Cele două întrebări cu privire la acordarea de drepturi evreilor sînt reluate în editorialul [„Dacă tonul foii noastre...”] din 20 mai 1879 (v. *supra*, p. 238—239).

[„CINE CUNOAȘTE CÎTUȘI DE PUȚIN ISTORIA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 108, 18 mai 1879, p. 1—2. Al doilea editorial. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, II, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 464—471.

Eminescu face distincție și în acest editorial între „liberali” și „roșii”. Poetul merge însă mult mai departe și face apel la o înțelegere între liberali și conservatori să ducă împreună lupta împotriva „roșilor”, gruparea lui C. A. Rosetti din Partidul Național Liberal. Demagogia liberală este judecată cu perspectiva practicării sistemului de exploatare în țara noastră.

Caracterizarea sfinților lui Matei Basarab se găsește în *Letopiseșul cantacuzinesc*, publicat de N. Bălcescu în „Magazin istoric pentru Dacia” din 1847¹.

¹ MIPD, IV (1847), p. 328, 365, 366; *Istoria Țării Românești 1290—1690. Letopiseșul cantacuzinesc*. Ediție critică întocmită de C. Grecescu și D. Simonescu. [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960, p. 114—115, 153 (*Cronicile medievale ale României, III*).

[„DACA TONUL FOII NOASTRE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 110, 20 mai 1879, p. 1. Editorial: *București, 19/31 mai.*

Eminescu insistă asupra afacerii Warszawsky, în care erau implicați unii membri ai Partidului Național Liberal. Nu este însă de pierdut din vedere nici faptul că Maiorescu se angajează ca avocat al lui I. A. Warszawsky și este plătit de acesta cu luna (44 I, p. 284, 281, 309, 314).

Poetul reia întrebările din editorialul [„Deocamdată foile radicale...”] din 17 mai 1879 (v. *supra*, p. 234—236), cînd cere guvernului liberal să-și definească poziția în situația grea a țării.

Editorialul este urmat de o nouă scrisoare a lui N. T. Moldoveanu în afacerea Warszawsky-Mihălescu.

CESTIUNEA IZRAELITĂ

Se publică în „Timpul”, IV : I *Uzura*; nr. 112, 24 mai 1879, p. 1—3. Al doilea editorial; II. *Rezultate ale uzurii în România*, nr. 128, 12 iunie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 11/23 iunie*: III *Industrie și comerț*, nr. 129, 13 iunie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 12/24 iunie*: nr. 130, 15 iunie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 13/25 iunie*; IV *Regularea relațiilor evreilor în Prusia*, nr. 136, 21 iunie 1879, p. 2—3. Se reproduce în „Telegraful român”, XXVII : I *Uzura*, nr. 94, 14 august 1879, p. 269—370, nr. 95, 16 august 1879, p. 374, nr. 96, 18 august 1879, p. 377—378, nr. 97, 21 august 1879, p. 382; II *Rezultate ale uzurii în România*, nr. 98, 23 august 1879, p. 379—380, nr. 99, 25 august 1879, p. 389—390, nr. 100, 28 august 1879, p. 383; III *Industrie și comerț*, nr. 101, 30 august 1879, p. 401—402, nr. 102, 1 septembrie 1879, p. 405—406, nr. 103, 4 septembrie 1879, p. 410. Nu se reproduce și ultima parte. Se tipărește în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Opere complete*, Iași, Editat de Librăria Românească [și] Institutul de Arte Grafice, 1914, p. 484—489, 493—500 (I—III); M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 49—63 (IV).

Consecințele uzurii în diferite domenii ale vieții economice și sociale sînt analizate de Eminescu pe baza unei documentări impresionante. Poetul pune la contribuție documente din *Manualul administrativ al Principatului Moldovei cuprinzătoriu legilor și dispozițiilor introduse în țară de la anul 1832 pînă la 1855*, tipărită la Iași în două tomuri, în 1855 și 1856¹ și tratate ale unor cercetători români, *Notions statistiques sur la Moldavie*, tipărită la Iași în 1849²; Ion Ionescu de la Brad, *Agricultura română din Județul Mehedinți și Agricultura română din Județul Putna*, tipărite la București în 1868 și 1869³. Eminescu își extrage informațiile și din rapoartele lui Iacob Felix, *Raport general pe anul 1876 și Raport general pe 1878* privind situația sanitară a orașului București⁴. Poetul trimite și la tratate străine datorate lui Platter, Schulze, Rönne, Kaserer. Lucrarea mai importantă este cea a lui Iulius Platter, *Der Wurcker in der Bukowina*, tipărită la Jena în 1878⁵. Profesor de statistică la Universitatea din Cernăuți, Platter face cercetări foarte conștiințioase asupra consecințelor cametei, în Bucovina, pe care le extinde și la Galiția. Hermann Johann Friedrich von Schulze-Gävernitz (1824—1888), profesor de drept la Breslau și Heidelberg, tipărește tratatul *Das Preussische Staatsrecht auf Grundlage des Deutschen Staatsrechts*, în două volume, ultimul în trei părți (Leipzig, 1872, 1877), precum și alte lucrări privind dreptul german. Ludwig Peter Moritz von Rönne (1804—1891) tipărește tratatele *Das Unterrichts-Wesen des Preussischen Staats* (I—II, Berlin, 1855), *Das Staatsrecht der preussische Monarchie* (I—IV, 1856—1863), *Das Staatsrecht des Deutschen Reiches* (I—II, 1876, 1877). Iosef Kaserer este citat cu lucrarea *Das Gesetz vom 19 Iuli 1877 zur Abhilfe wider unredliche Vorgaenge bei Creditgeschaffen mit Materialien herausgegeben* probabil din 1878—1879. Nu am văzut lucrările lui Schulze, Rönne și Kaserer, la care trimite poetul. Din comentariul său se desprinde că preia din lucrarea lui Kaserer informațiile privind rapoartele și cuvîntările unor deputați din Parlamentul din Viena.

Eminescu se referă și la opiniile lui Iulius Glaser (1831—1885) cu privire la cămătărie. Profesor de drept penal la Universitatea din Viena, Glaser este ministru de justiție între 1871 și 1879. Eminescu audiază, împreună cu Slavici, două din cursurile sale, *Österreichisches Strafrecht și Österreichisches Strafverfahren*, ținute în 1870—1871 (72, p. 122, 506). Dintre lucrările sale sînt de amintit *Ablandlungen aus dem österr. Strafrecht* (1858) și *Handbuch des (deutschen) Strafprozesses* (I—II 1883—1885).

Edictul lui Friedrich Wilhelm III privind situația evreilor în Prusia este comentat de Eminescu și în editorialul [„*Prin faimoasa serisoare...*”] din 7 octombrie 1881 (OPERE, XII, 359—361). Poetul reproduce, aici, mai multe aragrafe (1—6, 17—19, 30—38) din acest document.

Problema străinilor în România modernă, constată o dată în plus Eminescu, n-a fost niciodată una religioasă. N-a fost nici una de rasă. Teoriile rasiale n-au făcut prozeliti aici la gurile Dunării și în Carpați. Problema străinilor a fost esențial economică și se referă îndeosebi la începuturile erei capitaliste în România. Ca mai peste tot în Europa, evreii și armenii au fost și aici activi purtători ai noilor relații de producție burgheze, fiind mult mai puțin îndăcinați în tradiții și cutume locale decît oamenii pămîntului. Nu întîmplător emigrația celei mai mari părți a evreilor în România are loc după Tratatul de la Adrianopol din 1829. Impulsul dat comerțului cu Occidentul, prin suprimarea restricțiilor vamale, avîntul economic din Principate, bogăția locurilor și bunăstarea oamenilor, la care se adaugă și condițiile politice discriminatorii din Rusia și Galiția (parte a Poloniei încorporată de Rusia) determină un aflux al evreilor spre ținuturile românești. Ei se așează masiv în Bucovina, în nordul și centrul Moldovei, în Basarabia, puțini în Muntenia și, fără a crea aglo merări, în Transilvania.

Față de evrei poporul român a avut în genere aceeași atitudine pe care a avut-o față de toți acei care în diverse epoci au trăit alături de el pe meleagurile românești, adică ospitalitate, toleranță și o adîncă omenie.

M. Eminescu scria în „*Curierul de Iași*” în noiembrie 1876 : „ni se pare că nici un neam de pe fața pămîntului nu are mai mult drept să ceară respectarea sa decît tocmai românul, pentru că nimene nu este mai tolerant decît dînsul. Singurele țările românești sînt acelea în care din vremi străvechi fiecare au avut voie să se închine la orice D-zeu au voit și să vorbească ce limbă i-au plăcut” (OPERE, IX, 253). Dă și exemplul Moldovei, unde nimănui nu i-a trecut prin minte să-i silească pe catolici să devină ortodocși, să-i tulbure pe lipovenii fugiți din Rusia din obiceiurile și cultul lor sau să-i oprească pe armeni, protestanți sau evrei de a-și ridica lăcașuri religioase și școli. Și Eminescu dă exemple de țări europene unde s-a încercat să se facă prozeliti din conlocuitorii „de altă lege ori de altă limbă”, cu sau fără voia acelor.

Până în 1858 evreii nu erau considerați de legile românești din Principate deosebit de ceilalți străini. Vechiul drept românesc, încă în ființă, făcea deosebire între ortodocși și neortodocși, în rindul acestora din urmă fiind: catolici, protestanți, creștini schismatici (armeni), mahomedani și izraeliți, tratați pe picior de egalitate. Pentru a fi cetățean român trebuia să fie de rit ortodox. Pentru prima dată deosebirea, juridic vorbind, o face Convenția de la Paris din 1858, prevăzând la art. 46 că „moldovenii și muntenii, de orice rit creștin (subl. ns.) se vor bucura în mod egal de drepturi politice”, excluzând astfel de la aceste drepturi pe cei care erau de rit mozaic. Constituția din 1866 a preluat această deosebire precizând în art. 7: „numai străinii de rit creștin vor putea obține naturalizarea”, ceea ce excludea cu totul pe evrei de la dobândirea cetățeniei române¹.

Demonstrația lui Eminescu urmărește să pună în lumină, pe bază de date statistice, rolul jucat de cămătărie în pauperizarea populației de la orașe și sate. Mărturia cea mai evidentă a acestei pauperizări o constituia ruina meseriilor, înfloritoare altădată și în țara noastră. Sistemul cămătăresc nu-l practicau exclusiv evreii și nu era nici o invenție a lor. Practicarea operațiilor cămătărești se explica prin faptul că ei erau purtătorii capitalului străin spre țările din răsăritul Europei. Meseriile se ruinează, pe de altă parte, ca urmare a concurenței capitaliste, care nu face distincție între meseriașii români și cei străini. Se ruinează și din lipsa de susținere din partea statului care, urmărind să încurajeze dezvoltarea unei industrii naționale, nu mai are mijloace ca să sprijine meseriile. Unele din ele dispar și prin modernizarea trebuințelor consumatorilor.

„Telegraful român” reproduce studiul lui Eminescu cu aprobarea sa. „Începem a reproduce la recercarea autorului — se arată în prezentarea introductivă — o serie de articoli despre *Cestiunea evreiască* cari — deși publicați deja în coloanele „Timpului” din București, au și după a noastră părere destulă importanță, pentru a fi prezentați și cititorilor noștri de dincoace de Carpați”⁷. Ziarul siblian nu reproduce și ultima parte a studiului, de mai puțin interes pentru cititorul transilvănean. „Telegraful român” publică, în continuarea studiului lui Eminescu, un articol, *Cestiunea izraelită*, care se ocupă de situația evreilor din Ungaria.⁸

„România liberă” remarcă documentarea temeinică și seriozitatea cu care se tratau problemele social-politice⁹.

Eminescu întocmește un tablou cuprinzător asupra uzurei și implicațiilor sale în viața economică, socială și politică din țara noastră. Studiul se susține pe o documentare largă, care formează armătura sa științifică. Expunerea are un caracter *constataiv* asupra unei etape în dezvoltarea societății noastre. Uzura nu era însă cauza ruinării „claselor pozitive”, cum o prezintă poetul, ci consecința unui proces istoric ireversibil, căruia nu i se putea sustrage nici societatea românească.

Tabloul stării sociale a țăranului român, prezentat de Eminescu, este remarcabil ca spirit de pătrundere, capacitate de analiză și adevăr conținut.

¹ *Manualul administrativ al Principatului Moldovei cuprinzătoriu legilor și dispozițiilor introduse în țară de la anul 1852 pînă la 1855, învînduile de o comisie din naltul ordin al Înalt. Sale Principelui domnitoriu al Moldovei Grigore V.V. I. Iași, Tipografia Buciumului Român, 1855, p. 525.*

² *Le Prince Nicolas Soutzo, Notions statistiques sur la Moldavie.* Iassy, Chez A. Hennig, Libraire-Editeur, 1849, p. 61. Lucrarea se tipărește și în românește, *Noțiuni statistice asupra Moldaviei.* Traducere cu adăugiri de Teodor Codrescu. Iași, Tipografia Buciumului Român, 1852; Victor Slavescu, *Viața și opera economistului Nicolae Șuțu 1798—1871.* București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, 1941, p. 53, 81, 108—131, 221—344, 345—419.

³ Ion Ionescu [de la Brad], *Agricultura română din Județul Mehedinți.* București, Imprimeria Statului, 1868, p. 149, 532, 534; *Agricultura română din Județul Putna.* București, Imprimeria Statului, 1869, p. 138; Gheorghe Cristea, *Contribuții la istoria problemei agrare în România. Învoielile agricole (1866—1882). Legislație și aplicare.* București, Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1977, p. 46—161.

⁴ I. Felix, *Raport general pe anul 1876.* București, Tipografia Curții (Lucrătorii asociați), 1877 (Consiliul general de igienă și salubritate publică al orașului București). Nu am văzut *Raportul* pe 1878. Eminescu se referă, probabil, la *Raportul* pe 1875, tipărit în 1876 și la *Raportul* pe 1877, tipărit în 1878. Aici găsim informațiile cu privire la căsătorii, însă la alte pagini (p. 67—68, p. 27).

⁵ Julius Platter, *Der Wucher in der Bukowina.* Jena, Verlag von Gustav Fischer, 1878, p. 11, 17—18, 20, 22, 23, 43, 44, 45, 46.

⁶ *Les juifs en Roumanie (1806—1919). De l'exclusion a l'emancipation.* Editions de l'Université de Provence, 1978, p. 67.

⁷ TELR, XXVII (1879), nr. 94, 14 aug., p. 369.

⁸ *Idem*, nr. 105, 8 sept., p. 417; nr. 106, 11 sept., p. 421—422; nr. 107, 13 sept., p. 425.

⁹ RL, III (1879), nr. 615, 13 iun., p. 3 (*Arena ziarelor*), nr. 616, 14 iun., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„DIN MAREA UNITATE ETNICĂ A TRACILOR...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 113, 25 mai 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 24 mai/5 iunie.* Se tipărește în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Opere complete*, Iași, Librăria românească Ioan V. Ionescu și N. Georgescu [și] Institutul de Arte Grafice N. V. Ștefanu & Co., 1914, p. 489—490. Integrat arbitrar în studiul *Cestiunea izraelită*.

Eminescu își precizează poziția în chestiunea evreilor, căreia îi consacră prima parte a studiului său în numărul anterior (v. *supra*, p. 239—244). Poetul respinge lecția de „umanitarism cosmopolit” din editorialul *București, 17/29 ianuar*, publicat în „Românul” în 18 mai 1879¹ și menține discuția strict pe tărîm economic. Nu este împotriva acordării de drepturi

evreilor, cum se desprinde și din alte articole ale sale, însă acest lucru nu se putea face, după părerea sa, înainte de emanciparea economică a „claselor pozitive”. Sint de reținut, ca element nou, măsurile practice, pe care le propune pentru îmbunătățirea situației țărănimii.

„România liberă” arată că „Timpul” trata cu multă seriozitate chestiunea evreiască².

Cuvintele lui Vasile Lupu, din final, sint citate și în editorialele [„Nedeprinși a face fraze...”] din 3 decembrie 1880 (OPERE, XI, 456) și [„Ședința adunării de vineri...”] din 26 ianuarie 1882 (OPERE, XIII, 41).

¹ ROM, XXIII (1879), 18 mai, p. 469.

² RL, III (1879), nr. 600, 26 mai, p. 3. (*Arena ziarelor*).

[„FIECE ZI ESTE MENITĂ...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 114, 26 mai 1879, p. 1-2. Editorial: *București, 25 mai/6 iunie*.

Cotidianul conservator publică numeroase corespondențe în afacerea Warszawsky-Mihălescu încât declarația lui Eminescu în această privință nu reprezintă o mistificație, cum se obișnuia în presa vremii.

Expresia „minuni ieșind la maidan” o găsim și în însemnarea [„Contesa Dash...”] din manuscrisul 2276A, 199: „magnelism și mimetism, carele atunci ieșise la maidan”. Însemnarea este așternută pe hirtie în epoca gazetăriei bucu-reștene (12, p. 617).

[„DE CEEA CE NE TEMEM...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 115, 27 mai 1879, p. 1-2. Editorial: *București, 26 mai/7 iunie*. Se tipărește în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Opere complete*, Iași, Librăria românească Ioan V. Ionescu și N. Georgescu [și] Institutul de Arte Grafice N. V. Ștefaniu & Co., 1914, p. 490—491. Integrat arbitrar în studiul *Chestiunea izraelită*.

Eminescu reia teza sa, expusă și în alte articole, potrivit căreia lipsa de pregătire intelectuală a generației sale explica situația în care se găsea țara și amenința viitorul ei, atât sub raport economic cât și cultural.

Eminescu se referă, când vorbește „de avocați buni, cu darul vorbirii”, la Maiorescu. Criticul notează în jurnalul său că Eminescu îndreaptă acest articol și împotriva sa. „Grea epocă Eminescu — serie ei — ... Articolul al lui în chestiunea evreiască în contra mea, și după asta [cu] toluși aceeași simpatie pentru el, poate mai puternică” (44, I, p. 324).

Poetul denunță aici, arată „România liberă” — „falsa aplicare a civilizațiunii apusene la starca din România”¹. Editorialul este de fapt o confesiune patetică a dragostei de țară.

¹ RE, III (1879), nr. 602, 29 mai, p. 3. (*Arena ziarelor*).

[„CEȘTIUNEA WARSZAWSKY—BRĂȚIANU—MIHĂLESCU...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 116, 29 mai 1879, p. 1.

Prezentare introductivă la scrisoarea lui N. T. Moldoveanu privind rechizițiile făcute de A. M. Warszawsky în țara noastră în timpul războiului de independență.

Eminescu consacră afacerii Warszawsky-Mihălescu editorialul [„D. Simeon Mihălescu publică...”] din 18 aprilie 1879 în care integrează și scrisorile trimise de N. T. Moldoveanu (v. *supra*, p. 220—223). Articolul de față face parte din aceeași familie de texte, împreună cu [„Aflăm că d. N. T. Moldoveanu...”], *Afacerea N. T. Moldoveanu*, [„Aflăm că d. N. T. Moldoveanu a fost eliberat...”], [„Românul se plînge amar...”] din 2, 3, 16 și 24 iunie 1879 (v. *supra*, p. 264—265, 271, 279).

[„ÎN ZADAR AM ÎNCERCAT...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 117, 30 mai 1879, p. 2. Editorial: *București, 29 mai/10 iunie.*

Discursul lui Emil Costinescu, *Cestiunea creștilor în România*, din care reproduce Eminescu finalul, este rostit la o adunare electorală din 4 mai 1879 și se publică în „Românul” în 13 mai 1879.¹ Deputatul liberal face aici un istoric al chestiunii evreiești în alte țări și la noi și expune în rezolvarea acestei probleme punctul de vedere care, așa cum observă Eminescu, apare neacoperit în mai multe privințe.

„România liberă” remarcă distincția între acordarea de drepturi politice și drepturi civile persoanelor venite de peste hotare și stabilite în țară. Ziarul comentează și opiniile lui Emil Costinescu în această problemă.

Eminescu considera, cum se desprinde de aici, că evreii, care reprezentau interesele capitalului străin, tolerau ca liberalii să debiteze „palavre politice” pe seama lor, cu scopul de-a putea ocupa poziții economice și cumpăra proprietăți fără însă să-și asume și obligații față de statul român.

¹ ROM, XXIII (1879). Supliment la nr. din 13 mai, p. 451–454.

² RL, III (1879), nr. 604, 31 mai, p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ORICUM AM ÎNTOARCE CESTIUNEA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 119, 1 iunie 1879, p. 1. Editorial: *București, 31 mai/12 iunie.*

Oficiul liberal invinuieste Partidul conservator de înțelegeri cu străinii în editorialul *București 29 [lorar/10 ciresar, publicat în 30 mai 1879*¹.

„România liberă” remarcă noua numire ce o dă „Timpul” ziarului guvernamental².

Eminescu reia criticile la adresa lui Emil Costinescu în editorialul [„Nu ne aducem aminte...”] din 6 iunie 1879. Poetul reia, în termeni asemănători, și criticile la adresa participanților la detronarea lui Al. I. Cuza și a celor implicați în afacerea rechizițiilor pentru armată în timpul războiului din 1877–1878.

¹ ROM, XXIII (1879), 30 mai, p. 505.

² RL, III (1879), nr. 606, 2 iun., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„AFLĂM CĂ D. N. T. MOLDOVEANU...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 120, 2 iunie 1879, p. 2.

Notă informativă, din familia de texte în afacerea Warszawsky-Mihălescu.

Expresia „temnițele destul largi” se întâlnește, într-o formă apropiată în *Scrisoarea III* („În două temniți large”).

AFACEREA N. T. MOLDOVEANU

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 121, 3 iunie 1879, p. 2.

Ministrul de finanțe D. A. Sturdza propune, printr-un raport către Domnitor, din 28 mai 1879, ca D. Constantinescu, casierul jud. Dolj și M. Nanu, sub-casierul, să fie destituiți „fiind indicii grave de culpabilitate ca complici în falsificarea unor acte de rechiziție”¹. Nu era, de altfel, singurul caz. Tot prin *Decret domnesc* este destituit și Gr. Neculescu, alt casier din Dolj, pentru „faptul falsificării unor chitanțe de rechiziție”².

Eminescu invoca aceste abuzuri ca o recunoaștere din partea guvernului liberal a relei sale administrări.

¹ MO (1879), nr. 124, 2/14 iun., p. 3010.

² *Idem*, nr. 126, 5/17 iun., p. 3057.

[„NU NE ADUCEM AMINTE...”]

Se publică în „*Timpul*”, IV, nr. 123, 6 iunie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 5/17 iunie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 71—74.

Alliance israélite universelle se înființează la Paris în mai 1860 și își propunea să apere libertățile civile și religioase ale comunităților evreiești și să le sprijine, pe diferite căi, în activitatea culturală.¹ Alianța izraelită este condusă mai mulți ani (1863—1866, 1868—1880) de Adolphe Crémieux, cu numele căruia ne-am mai întâlnit în comentariile noastre, personalitate cu prestigiu în cercurile diplomatice europene. În 1873 se înființează și la Viena Alianz israelitische zu Wien. Alianța izraelită intervine, pe căi diplomatice, în afacerile interne ale țării și este suficient să amintim de hotărârile Congresului de la Berlin din 1878. „In 1878 representatives of the Alliance appeared before Congress of Berlin to intercede once more for the Jews of Roumania.”²

„România liberă” se îndoia că articolul este scris „cu atîta judecată cîtă pasiune transpiră din el”.³ Ziarul își exprima regretul că pledoaria pentru „cauză” pierdea prin „o asemenea apărare”.

Eminescu prezintă guvernul liberal ca un simplu executant al politicii marilor puteri și a Alianței izraelite, care urmăreau subordonarea țării noastre intereselor lor ceea ce, firește, nu era decît o exagerare polemică. Independența fusese cucerită pe cîmpul de luptă, cu sacrificii enorme, umane și materiale, și condițiile puse pentru recunoașterea ei reprezentau un act de nedreptate față de poporul român dar nu guvernul liberal era de vină că așa se întimplase.

¹ *The Universal Jewish Encyclopedia*. I. New York, Klaw Publishing House, Inc., 1969, p. 188—192.

² *Idem*, p. 189.

³ *RI*, III (1879), nr. 610, 7 iun., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„OARE ROADELE DEMAGOGIEI...”]

Se publică în „*Timpul*”, IV, nr. 125, 8 iunie 1879, p. 1. Editorial: *București, 7/19 iunie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 74—78.

Congresul de la Berlin inscria în tratatul de pace unele prevederi care reprezentau un amestec în treburile interne ale țării. Guvernul liberal se vedea pus în situația să le ducă la îndeplinire cu toate că erau străine intereselor poporului român.

„România liberă” considera că „*Timpul*” era nedrept cînd făcea răspunzător Partidul Național Liberal pentru toate relele din țară. Tabloul privind guvernarea liberală era „prea negru”.¹ Ziarul credea că articolul „nu luminează, ci pîrleşte și afumă”.

România, țară mică, nu se putea pune în conflict cu marile puteri. Avea însă dreptul — și Eminescu aceasta cere — să ia măsuri protecționiste pentru apărarea intereselor naționale împotriva unor indivizi „cu totul improductivi”.

Al doilea editorial din acest număr, *Statistica ovreilor cînd vine?*, inclus în edițiile anterioare (4, p. 491—493), nu-i aparține poetului. „Nu de mult s-a publicat în coloanele «*Timpului*» — se arată aici — date statistice privitoare la trebile ce ovreii fac în Galiția”. Se face trimiterea la studiul lui Eminescu, *Cestiunea izraelită*, ca la o lucrare ce nu aparține autorului articolului de față. Discursul critic și particularitățile stilistice îl recomandă, ca autor, pe I. Slavici, care tipărește și el un studiu în chestiunea evreiască.²

¹ *RI*, III (1879), nr. 612, 9 iun., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² I. Slavici, „*Soll' și „Haben’*”. *Cestiunea ovreilor în România*. Studiu social. București, [fără editură], 1878, 80 p.

[„ROȘII. ÎNCEPÎND DE LA ORATORII LOR...”]

Se publică în „*Timpul*”, IV, nr. 127, 10 iunie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 9/21 iunie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 84—87. Fragmentar.

Eminescu pornește de la o scenă petrecută în ședința Senatului din 7 iunie 1879, ținută sub președinția lui Constantin Bosianu. Primul care ia cuvîntul este generalul G. Manu, care analizează politica internă și externă a guvernului liberal

și pronunța o condamnare severă a ei. Reprezentantul minorității conservatoare este chemat la ordine de președinte și întrerupt de senatorii liberali.

„D. general Manu. Dacă vin cu anticipațiune a zice, că nu pot să dau încredere guvernului, căci am dovedi că dînsul nu este un guvern al țării, ci este un guvern plin de cinism și scepticism!

Guvernul este cinic în chestiunea religioasă...

D. președinte. D-le Manu, vă rog, expresiuni de asemenea natură, nu trebuie să se aducă în discușiunile Senatului.

D. general Manu. Expresiunea este corectă.

D. ministru de justiție. Nu sînt convenabile; să se ia act în procesul verbal.

D. ministru de externe. Convenabile pentru cei ce se servesc cu asemenea expresiuni.

D. general Manu. Vă rog încă o dată, nu întrebuițez expresiuni a vătămă caracterul ministerial (zgomot).

D. P. Grădișteanu. Nu v-ați dat bine seama.

D. general Manu. Mi-am dat bine seama și știu să precizez cuvintele.

D. ministru de culte. Nu știți ce este aceasta...”¹.

G. Manu își continuă rechizitoriul și Petre Grădișteanu ia cuvîntul să caracterizeze poziția pe care se situa ca membru al Corpurilor legiuitoare și să dea explicații cu privire la înțelesul expresiilor pe care le folosea la adresa guvernului.

„D. P. Grădișteanu. Cum? Un domn senator, un membru autorizat al acelei porțiuni din Senat, care are pretențiunea de-a reprezenta ordinea, de-a reprezenta partidul așezat conservator, vine să trateze pe guvern în fața țării în plin Senat de *cinic* — cuvînt care dacă nu mă înșel, derivă de la *cine* și care se aseamănă și cu alte cuvinte tot așa de puțin parlamentare; — un senator, zic, cutează de a zice asemenea cuvinte în plin Parlament și mai aveți Dvs. dreptul a vă mira că jurnalele sînt vehemente?”²

Explicația lui P. Grădișteanu este completată de „Românul” într-un editorial, *București*, 8/20 cireșar, și prezentată ca o critică iresponsabilă la adresa guvernului liberal. „D. Manu merse — scrie oficiosul liberal — pînă a-l numi și *cinic*; ceea ce se tâlmăcește în limbajiu poporâr: «cine nelegiuit, cine spurcat»”³.

Eminescu intervine în discuție cu o bună informare în istoria filosofiei și nu-i venea greu să explice evoluția sensului unor cuvinte. Poetulul i se oferă prilejul să demonstreze, cu date concrete, nivelul pregătirii sale intelectuale în comparație cu aceea a redactorilor „Românului”, cit și al parlamentarilor liberali. Poetul reproduce, în continuare, un extras din discursul lui Lascăr Catargiu și discursul lui G. Manu din ședința Senatului din 7 iunie 1879.

„România liberă” apreciază că „Timpul” se ocupa cu stabilirea originii cuvîntului *cinic* și prezenta dezbaterele din Senat „în felul său”⁴.

Editorialul oferă unele sugestii și pentru exegeții operei lui I. I. Caragiale, redactor și el, împreună cu Eminescu, la ziarul conservator. Petru Grădișteanu este, pentru poet, nu numai *cinic*, ci și *crăcănel*, nume ce-l dă și Caragiale unui erou din piesele sale.

Eminescu întocmește acest editorial pe baza însemnărilor ce și le face la ședințele Senatului, din 7 și 8 iunie 1879⁵, și care se păstrează în manuscrise (v. *supra*, p. 431—433).

¹ MO, (1879), nr. 130, 9/21 iun., p. 3138.

² *Idem*, p. 3139.

³ ROM, XXIII (1879), 9 iun., p. 543.

⁴ RI., III (1879), nr. 614, 12 iun., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁵ MO (1879), nr. 130, 9/21 iun., p. 3134—3148; nr. 131, 10/22 iun., p. 3178—3182; nr. 133, 13/25 iun., p. 328—3283; nr. 134, 14/26 iun., p. 3306, 3311.

[„OCUPAȚI CU STRÎNGEREA DE MATERIAL...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 132, 16 iunie 1879, p. 1. Editorial: *București*, 15/27 iunie. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, I, București, Cugetarea — Georgescu Delafras, 1941, p. 484—485.

Napoleon al IV-lea (Eugène-Louis-Jean-Joseph) participă cu un corp expediționar englez la luptele din Africa de Sud împotriva zulușilor și este ucis de aceștia într-o acțiune de recunoaștere. Fiu unic al lui Napoleon al III-lea și al Eugeniei de Montiso, moartea sa, la numai 22 de ani (se naște în 16 martie 1856), stîrnește un ecou puternic în presa vremii¹. Bonapartiștii pierd prin dispariția sa — susțin cele mai multe ziare — ultimele poziții politice în Franța.

„România liberă” remarcă editorialul și reproduce un fragment în coloanele sale².

Moartea lui Napoleon al IV-lea este comentată și într-o corespondență, *Paris*, 23. Iuni (Orig. Corr.) *Die Pläne der Bonapartisten*, publicată în „Neue freie Presse” în 14/26 iunie 1879³ și reprodusă în „Timpul” în 20 iunie 1879⁴.

¹ RI., III (1879), nr. 614, 12 iun., p. 2 (*Ludovic Napoleon*); nr. 616, 14 iun., p. 1 (*Moartea principelui Napoleon*); PRESA, XII (1879), nr. 130, 13 iun., p. 1 (*Principele imperial Ludovic Napoleon Bonaparte*); BP, I (1879), nr. 85, 14 iun., p. 1—2 (*Principele imperial Ludovic Napoleon*); ROM, XXIII (1879), 16 iun., p. 568 (*Moartea fiului lui Napoleon*).

² RI., III (1879), nr. 619, 17 iul., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ NFP, (1879), nr. 5327, [14]26 iun., p. 4.

⁴ T, IV (1879), nr. 135, 20 iun., p. 2 (*Prințul Jérôme Napoleon*).

[„AFLĂM CĂ D. N. T. MOLDOVEANU A FOST LIBERAT...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 132, 16 iunie 1879, p. 3 (*Cronica internă*).

[„VECHEA IMPUTARE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 134, 19 iunie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 18/20 iunie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 87—91.

Eminescu prezintă problema evreiască, cum face și în alte articole, ca o chestiune internă și recunoașterea sau nu de către marile puteri a independenței nu ducea la rezolvarea ei. Pentru acest motiv persiflează frazeologia liberală, pe care o numește „apocaliptica învățăturilor liberale — cosmopolite”.

Merită să rețină atenția și teza sa cu privire la două culturi, o „cultură generală”, creație a „claselor de sus” și „cultura națională”, creație a poporului, pe care îl identifică cu țărănimea. Afirmarea culturii naționale este condiționată de ridicarea nivelului intelectual al creatorilor ei.

Problema reglementării situației evreilor în Prusia este pusă în discuție de Robert von Mohl (1799—1875) în tratatul său, *Staatsrecht, Völkerrecht und Politik* (I—III, 1860—1869). Profesor de drept și științe politice la Universitatea din Tübingen, Mohl este cunoscut și prin alte lucrări, ca *Geschichte und Literatur der Staatswissenschaft* (I—III, 1855—1858), *Enzyklopädie der Staatswissenschaften* (1859), *Das Deutsche Reichsstaatsrecht* (1873). Juristul german consacră în tratatul său un capitol special, *Die Judenemancipation*, reglementării situației evreilor în Prusia. Acest capitol este publicat și de G. Demetrescu în „Presa” în traducere românească¹. Eminescu pune la contribuție (v. *supra*, p. 273) tratatul german. Referirea la Bluntschli are în vedere o consultație juridică ce o dă Alianței izraelite.

Eminescu se referă la tratatul lui Robert von Mohl și citează din el în editorialul [„De unde a început...”] din 14 iulie 1879 (v. *supra*, p. 297).

¹ PRESA, XII (1879), nr. 134, 17 iunie, p. 1—2, nr. 136, 20 iunie, p. 1—2.

[„CAMERELE DE REVIZUIRE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 135, 20 iunie 1879, p. 1. Editorial: *București 19 iunie/1 iulie*.

Camerele liberale aleg o comisie din sinul lor ca să prezinte propuneri în chestiunea modificării constituției. Eminescu o numește, ironic, „consiliu de familie roșu”, și-i cere lui P. P. Carp să facă declarații publice că nu avea asentimentul Partidului conservator să participe la lucrările ei. Fruntașul conservator se credea îndreptățit să privească această cerere ca un act de cetezanță, prin care se aduceau prejudicii poziției sale politice.

[„PUBLICĂM URMĂTOAREA EPISTOLĂ...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 137, 22 iunie 1879, p. 1—2. Editorial: *București 21 iunie/3 iulie*.

Fruntaș al Partidului conservator, P. P. Carp se considera pus la adăpost față de critici prin trecutul său politic. Aprecierile din editorialul din 20 iunie 1879 constituiau pentru el o surpriză cu atât mai mare cu cât veneau din partea „junilor conservatori”. Argumentele sale sînt respinse cu o logică implacabilă și fruntașului conservator i se aduce o nouă învinuire, nu mai puțin gravă, prin faptul de-a nu fi luat atitudine față de insinuările presei liberale.

Serisoarea lui P. P. Carp este reprodusă în „Românul” cu o prezentare introductivă din care se vede că dreptate avea Eminescu să avertizeze asupra greșelilor din rîndul conservatorilor, care erau folosite de presa guvernamentală. „Între conservatori s-a întîmplat — scrie «Românul» — o mică ceartă de familie, care însă are însemnătate mare prin explicațiunile ce a provocat și prin revelațiunile la care a dat loc. «Timpul» a renegat pe d. Carp, fiindcă d-sa

a primit să ia parte în comisiunea de Cameră și însărcinată cu redactarea proiectului privitor la cestiunea evreilor. D. Carp răspunde la aceste acușări”¹.

„România liberă” remarcă faptul că un fruntaș conservator este silit să facă declarații publice de către propriul său organ de presă². Un alt ziar, „Presa”, scrie că „Timpul” „îi inculpă” pe fruntașul conservator și reproduce finalul editorialului („Noi credem ... dar fără șovăire”)³.

Eminescu adoptă față de P. P. Carp o atitudine de condescendență pentru poziția ce-o ocupa în viața politică, însă nu ezită să dezaprobe acțiunile sale cînd considera că veneau în sprijinul guvernării liberale.

¹ ROM, XXIII (1879), 23 iun., p. 592.

² RL, III (1879), nr. 624, 23 iun., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ PRESA, XII (1879), nr. 139, 23 iun., p. 2—3 (*Revista ziarelor române*).

[„CU CÎT TREC UNA DUPĂ ALTA ZILELE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 138, 23 iunie 1879, p. 1. Editorial: *București, 22 iunie/4 iulie*. Se tipărește în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Opere complete*, Iași, Librăria Românească [și] Institutul de Arte Grafice, 1914, p. 502—503.

„România liberă” atrage atenția asupra opiniei lui Eminescu potrivit căreia problema cea mai gravă pentru țară o constituia „cestiunea vieții noastre publice”¹.

Eminescu schițează aici unul din cele mai întunecate tablouri asupra vieții țărănimii din întreaga sa publicistică.

¹ RL, III (1879), nr. 625, 24 iun., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„DE CÎND NAȚIA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 139, 24 iunie 1879, p. 1. Editorial: *București, 23 iunie/5 iulie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 98—101.

Oficiosul liberal făcea aluzii la situația din Egipt și la o lovitură de stat, în două editoriale, *București, 15/27 ciresar*, și *București, 21 ciresar/3 cuptor*, publicate în 16 iunie și 22 iunie 1879¹. În cel din urmă acușă „Timpul” și de contradicții în orientarea politică.

Situația din Egipt n-avea desigur nici o asemănare cu aceea a României. În Egipt, la 18 noiembrie 1876, anglo-francezii instituie controlul lor asupra finanțelor țării. La 28 august 1878, khedivul Ismail, la cererea controlorilor anglo-francezi, numește guvernul Nubar Pașa, în care intrau și doi europeni. În februarie 1879 ofițerii egipteni demonstrează împotriva măsurilor acestui guvern, iar în aprilie khedivul Ismail încearcă să se debaraseze de controlul anglo-francez. Încercarea îi aduce înlocuirea cu fiul său Tewfik Pașa (1879—1892).

Editorialul lui Eminescu este remarcat de „Presa”, care reproduce pasajul ce i se pare mai important („Teama noastră nu este ... lovitura de stat”)². „România liberă” găsea că „Timpul” se folosea de greșelile guvernului liberal „să fulgere amenințări” împotriva sa.³

Eminescu se situează pe o poziție aparte în publicistica românească a vremii, cînd susține, cum face aici, că evreii sînt folosiți la Congresul de la Berlin doar ca o „unealtă” în mîna marelui capital din țările apusene.

¹ ROM, XXIII (1879), 16 iun., p. 569, 22 iun., p. 587.

² PRESA, XII (1879), nr. 141, 25—26 iun., p. 2 (*Revista ziarelor române*).

³ RL, III (1879), nr. 627, 26 iun., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„«ROMÂNUL» SE PLÎNGE AMAR...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 139, 24 iunie 1879, p. 1. Al doilea editorial.

Organul de presă al guvernului liberal somează organele judiciare într-un articol, [*„În fața întregului public...”*], publicat în 23 iunie 1879¹, să urgenteze cercetările în cazul Mihălescu-Moldoveanu, cu care se ocupă și Eminescu în mai multe articole (v. *supra*, p. 220—226, 228, 232).

Parchetul se făcea vinovat, în opinia oficiosului liberal, de „mutism și nemișcare”.

¹ ROM, XXIII (1879), 23 iun., p. 593.

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 140, 26 iunie 1879, p. 1. Editorial: *București, 25 iunie/7 iulie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 102-107.

Guvernul liberal este suspectat de aranjamente secrete cu reprezentanții marelui capital din țările apusene. Din această cauză Eminescu avea motive să caracterizeze în termeni drastici argumentele guvernului liberal în sprijinul politicii sale.

„România liberă” scrie, nu fără ironie, că „Timpul” găsea „rețeta”, cu care se putea apăra țara într-o „asemenea împrejurare”.¹ Un alt ziar, „Presa”, subserie însă la opinia potrivit căreia guvernul liberal nu era în măsură să-și țină promisiunea cu privire la împămintenirea evreilor pe categorii sociale.²

Eminescu se referă și la rolul Alianței izraelite în tratativele de pace de la Berlin, pe care o critică și în „Curierul de Iași” pentru atitudinea dușmănoasă față de poporul român, rus și srb.

De fapt poziția guvernului față de necesitatea revizuirii art. 7 era foarte dificilă. La începutul lui martie 1879 contele Andrassy comunică la București cererea ambasadorului Germaniei pe lângă Curtea din Viena (Germania nu avea atunci reprezentant la București): „1. Guvernul german regretă că cabinetul de la București nu a executat încă stipulațiile Tratatului de la Berlin în virtutea cărora toți locuitorii României, indiferent de credințele lor religioase, trebuie să fie puși pe picior de perfectă egalitate în ceea ce privește folosirea drepturilor civile și politice. Temerile guvernului german s-ar liniști dacă un început de executare legală ar putea fi constatat. 2. Cabinetul de la Berlin dezaproabă mersul negocierilor cu privire la răscumpărarea căilor ferate române. Eforturile guvernului princiar, tinzând a face ca acțiunile să sufere o depreciere cu totul inacceptabilă, nu poate avea ca rezultat decât vânzarea căilor ferate unei societăți ruse.”³ Legătura care se făcea între chestiunea egalității civico-religioase și interesele bancherilor germani în problema căilor ferate din România era mai mult decât evidentă.⁴ Demersul era și cel puțin nepolitic ca formă. Germania nu avea, într-adevăr, reprezentant la București, dar România avea pe George Virnav-Liteanu. De ce nu se adresase acestuia? Ministrul român de externe, I. Cîmpineanu, îi cere lui Virnav-Liteanu la 27 februarie/11 martie 1879 să solicite unele explicații. Diplomatul român le obține de la von Bülow. De fapt nu explicații obține, ci este pus în fața unor noi presiumi: „Noi considerăm această tranzacție ca necesară pentru deplinătatea bunelor relații care trebuie să existe între cele două țări ale noastre și tocmai pentru aceasta vă rugăm să grăbiți negocierile începute în această privință, așa încât dacă nu în această sesiune parlamentară, dar în cea viitoare, cel puțin, să terminați în întregime o problemă care ne interesează...”. Discuția s-a desfășurat în continuare pe același ton și Virnav-Liteanu conchidea: „Poziția agenților noștri, în general, a mea în special, este foarte delicată pentru că noi sintem în restanță față de Tratatul de la Berlin, față de Europa care este nervoasă. Trebuie să fim foarte atent pentru a ieși din dificultățile unei situații care tocmai a fost ușurată prin votul camerelor noastre referitor la modificarea Constituției, dar pe care cearta nenorocită a drumurilor de fier a agravat-o considerabil.”⁵

La 17/29 martie, același Virnav-Liteanu scria că Germania nu va recunoaște independența României imediat după dizolvarea Camerelor obișnuite, ci după ce constituanta va modifica art. 7.⁶ Lui Calimachi-Catargi, reprezentantul țării la Paris, ministrul de externe francez, Waddington, îi sugera că un mijloc de a da satisfacție puterilor era acela de a substitui textului de atunci al art. 7 al Constituției cu termenii înșiși ai art. 44 al tratatului, ceea ce l-a determinat pe diplomatul român să obiecteze că demnitatea națională nu admitea să se introducă pur și simplu în legea fundamentală a țării o clauză oneroasă, împrumutată dintr-un tratat încheiat în afara participării sale și apoi o Constituție trebuia să conțină generalități nu dispoziții speciale.⁷ Din nou în audiență la von Bülow, la 27 martie/8 aprilie 1879 Virnav-Liteanu primește răspunsul: „Eu voi trimite un ministru plenipotențiar la București în ziua în care Constituanta va admite în principiu egalitatea în drepturi...”. În termeni oarecum asemănători se exprima Waddington către N. Calimachi-Catargi la 6/18 aprilie.⁸

Mai mult chiar, la 11/23 iunie 1879, Liteanu telegrafia de la Berlin că ar fi avut loc o punere de acord a Germaniei, Franței, Angliei, Italiei pentru a nu se recunoaște independența României până ce nu se revizua art. 7. Într-adevăr, după ce s-a făcut cunoscut proiectul comisiei de revizie a camerelor române, la inițiativa Angliei și Germaniei are loc o întrunire a ambasadorilor marilor puteri la Viena. Rusia s-a abținut declarînd că va acționa independent prin sfaturi date guvernului român. La conferința ambasadorilor s-a propus mai întâi să se transmită printr-o notă colectivă guvernului român „un ordin energie”, dictînd o soluție radicală. Austro-Ungaria a declinat acest procedeu, declarînd că nu se poate asocia la măsuri extreme. Pînă la urmă Cabinetul din Viena a fost însărcinat să facă demersuri pe lângă guvernul României în vederea înlocuirii art. 7 din Constituție cu textul integral al art. 44 al Tratatului de la Berlin. S-a discutat apoi ce se va întimpla dacă România va refuza să insereze în Constituție art. 44. Germania și Anglia au propus să acționeze în comun, Italia și Austria s-au opus. Franța de asemenea. Pînă la urmă nu s-a luat nici o hotărîre, dar reprezentanții Germaniei și Angliei n-au ezitat să sugereze un apel la sultan, considerînd că România era încă sub suzeranitatea Porții Otomane din moment ce independența ei nu fusese recunoscută⁹ (unei atari aserțiuni răspunde Eminescu în articolul următor, v. *supra*, p. 281-283).

Dar de ce nu impunea guvernul liberal o soluție camerelor și aștepta o hotărîre a lor, pe care, e adevărat, o canaliza prin stăruințele miniștrilor în ședințele comisiei și cuvîntul lor în ședințele secrete (Eminescu adaugă și „povețele și amenințările «Românului»”)? Pentru că, răspunde I. Cîmpineanu într-o notă adresată lui Virnav-Liteanu: „oare nu tocmai forma net constituțională a guvernului dă statului român un caracter complet distinct în Orient? Dar ce ar

deveni această formă constituțională, care ar trebui să constituie pentru noi un drept la sprijinul Puterilor occidentale, dacă un cabinet român și-ar permite în raporturile sale diplomatice să anticipeze hotărârile puterilor legiuitoare și să se pronunțe pentru o soluție oarecare, într-o materie atât de gravă ca cea abordată în articolul 44 din Tratatul de la Berlin?”¹⁰ Era, ce-i drept, un răspuns diplomatic pentru a câștiga timp. Era până la un moment dat și o realitate, liberalii neavând siguranța unei victorii depline în alegerea parlamentarilor din Constituantă, iar după alegeri — și victorioase — opoziția ar fi fost bine reprezentată.

¹ RL, III (1879), nr. 628, 27 iun., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² PRESA, XII (1879), nr. 142, 27 iun., p. 3 (*Revista ziarelor române*).

³ *Independența României. Documente. IV. Documente diplomatice*, p. 485—487.

⁴ D. Berlescu. *O pagină din istoria contemporană a României: recunoașterea independenței*, în „Studii și cercetări științifice. Istorie”, IV (1953), fasc. I—IV, p. 532 și urm.

⁵ *Independența României. Documente. IV. Documente diplomatice*, p. 491—495.

⁶ *Idem*, p. 498—500.

⁷ *Idem*, p. 500—501.

⁸ *Idem*, p. 502—504.

⁹ *Idem*, p. 355, 560—561.

¹⁰ *Idem*, p. 545—550.

[„MAREA MAJORITATE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 141, 27 iunie 1879, p. 1. Editorial: *București, 26 iunie/8 iulie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 108—112.

Acuzația oficiosului guvernamental că majoritatea românilor nu-și dădea seama de pericolele care amenințau țara este cuprinsă în editorialul *București, 25 ciresar/7 cupor*, publicat în 25—26 iunie 1879¹ și în care se insistă și asupra faptului că ziarul conservator lua peste picior Tratatul de pace de la Berlin.

„Românul” se referea fără îndoială la întrunirea reprezentanților marilor puteri de la Viena și la hotărârea lor de a nu recunoaște independența țării pînă ce nu se modifica art. 7. Eminescu respinge această acuzație cu argumente bine puse în evidență.

„România liberă” reaminte editorialul și arată că aștepta să vadă ce va răspunde oficiosul guvernamental.²

Eminescu se situează și aici în discutarea chestiunii evreilor pe teren economic și se pronunță împotriva acordării de drepturi numai acelorora dintr- ei care făceau parte dintre „exploatare”.

¹ ROM, XXIII (1879), 2^a —26 iun., p. 601.

² RL, III (1879), nr. 629, 28 iun., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„DACA APARENȚELE NU AMĂGESC...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 143, 29 iunie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 28 iunie/10 iulie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 91—94. Fragmentar.

Eminescu exemplifică articolele de „sperticiune”, ce le publica oficiosul guvernului liberal, cu editorialul *București 27 ciresar/9 cupor*¹, din care reproduce și fragmentul din discursul lui Maiorescu.

Amenințările cu „intervențiunea” la care se referea „Românul” aveau în vedere demersul Austro-Ungariei pe lângă guvernul român la cererea marilor puteri în urma întâlnirii reprezentanților lor la Viena. Lui Varnav-Liteanu, Radowitz, însărcinatul cu conducerea afacerilor externe ale Germaniei în absența lui von Bülow, îi spunea: „Nu este ostilitate în această acțiune colectivă a cabinetelor”. Dar adăuga faptul că, în cazul neluării sale în considerație, „Europa nu va întârzia să caute mijloace de a-și impune voința. Austria a fost rugată să prevină guvernul din București, pentru ca acesta să poată acționa în jurul lui și să arate țării care este situația reală. Acest demers amical a fost făcut în speranța că România nu se va angaja pe o cale primejdioasă la începutul carierei.” Radowitz îi precizează și exigențele cabinetelor europene în privința modificării articolului 7: un alineat care să stabilească egalitatea în drepturi civile și politice. Urmau a fi emancipați: toți cei care serviseră în armată, toți cei care aveau un titlu academic emis de școlile române sau absolviseră primele cinci clase de gimnaziu sau de liceu, toți cei care înființaseră sau posedau întreprinderi

comerciale sau industriale, cu excepția celor de băuturi alcoolice, toți acei care făcuseră donații instituțiilor de binefacere sau cu caracter educativ, toți cei care scriseră sau traduseră cărți în limba română.² La București au devenit cunoscute și alte detalii asupra discuțiilor de la Viena. În cazul când România urma să nu se supună, unii au propus o comisie europeană, alții ocupația austriacă, în sfârșit ideea blocării porturilor românești de la Dunăre.³

„România liberă” împărtășește opinia în privința fugii de răspundere a guvernului liberal pentru actele sale.⁴

Din cele trei secțiuni ale editorialului, edițiile anterioare publică numai prima din ele. Dar precizările lui Eminescu din ultima secțiune în chestiunea evreiască sînt esențiale pentru cunoașterea orientării sale politice. Poetul se declară, categoric, în favoarea acordării de drepturi tuturor evreilor care depuneau o muncă productivă. Singurele condiții pe care le pune se mărginesc la învățarea limbii statului și „bunăvoință și abnegație reciprocă” în armonizarea „intereselor reciproce”. Sînt mărturiile care exclud orice tentativă de a-l anexa politicii rasiste.

¹ ROM, XXIII (1879), 28 iun., p. 609.

² *Independența României. Documente. IV. Documente diplomatice*, p. 562—565.

³ *Ibidem*, p. 580—582.

⁴ RL, III (1879), nr. 631, 1 iul., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„DACA MAIORITATEA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 145, 3 iulie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 2/14 iulie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 112—115.

Scrisoarea din Paris către „Politische Correspondenz”, pe care o comentează Eminescu, este datată 12 iulie, amiază. Viena 11 iulie și se publică în ziarul conservator cu o zi mai înainte¹. Asupra ei se atrage atenția și într-un articol din același număr².

Eminescu trimite la studiile sale în această problemă.

¹ T, IV (1879), nr. 144, 1 iul., p. 3 (*Cestia oarelor din România și puterile*).

² *Idem*, p. 1 ([„Atragem atențiunea...”]).

[„UN NOU ZIAR...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 145, 3 iulie 1879, p. 3 (*Cronica internă*).

Ziarul „Fraternitatea” apare, în prima serie, între 29 iunie 1879 — 18 octombrie 1885 și în seria a doua între 5 mai 1889 — 9 februarie 1890.

Eminescu prezintă în „Timpul” și alte publicații, cum face și în „Curierul de Iași” în 1876—1877. Poetul ține seama de declarația de principii expusă aici de „Fraternitatea”, cînd polemizează mai tîrziu cu această publicație (v. *supra*, p. 308—310).

[„TREBUIE SĂ AIBĂ CINEVA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 146, 4 iulie 1879, p. 1. Editorial: *București, 3/15 iulie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 115—118.

Oficiosul liberal reproduce articole insultătoare la adresa poporului român din „L'Indépendance belge”, „Neue freie Presse”, „La France”, „Golos” și alte ziare.¹

„România liberă” găsește justificată indignarea împotriva acestei proceduri a „Românului”, care leza demnitatea presei românești. Ziarul reproduce și două pasaje („Dacă lucrul ... dispreț și numai dispreț”, „Trebuie să mărturisim ... din strada Doamnei”).²

Eminescu nu părăsește terenul economic în discutarea chestiunii evreiești, cum se desprinde și de aici, și se pronunță împotriva acordării de drepturi acelor care se îndeletniceau cu „specula fără frâu”. Din rindurile sale străbate o vie amărăciune, aceea a românului care se simțea sub presiunile externe și jignit de tot felul de insulte pe care i le aducea presa influențată de Alianța izraelită. Din această stare de spirit izvorăște limbajul său fără menajamente.

¹ ROM, XXIII (1879), 1 iul., p. 615; 2—3 iul., p. 619—620; 4 iul., p. 623.

² RL, III (1879), nr. 634, 5 iul., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ARTICOLELE DE SPERIICTUNE ALE «ROMÂNULUI»...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 147, 5 iulie 1879, p. 1. Editorial: *București, 4/16 iulie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 119—122.

Correspondența din Viena către „Daily Telegraph”, integrată de Eminescu în articolul său, se publică și separat în același număr¹. Este datată [28 iunie] /9 iulie 1879.

„România liberă” reține teza lui Eminescu potrivit căreia chestiunea izraelită nu putea determina un amestec din afară².

Informațiile din „Ellenör”, ziarul maghiar, sînt extrase din „Binele public” din 4 iulie 1879³. Articolul din acest ziar este reproduș și în „Gazeta Transilvaniei” din 8/20 iulie 1879⁴.

¹ T, IV (1879), nr. 147, 5 iul., p. 2 (*Cestiunea evreilor din România și puterile*).

² RL, III (1879), nr. 635, 6 iul., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ BP, I (1879), nr. 101, 4 iul., p. 3.

⁴ GT, XLII (1879), nr. 54, 8/20 iul., p. 2.

[„ÎN ȘEDINȚA DE IERI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 148, 6 iulie 1879, p. 1. Editorial: *București, 5/17 iulie*.

Eminescu comentează demisiile unor fruntași ai Partidului Național Liberal din guvern ca o manevră din culise tocmai pentru a se menține la putere. În fapt însă dificultățile guvernului în Parlament pe marginea modificării art. 7 erau foarte mari. Nici presiunile externe, chiar dacă ele nu luau forme concrete, nu încetau, cum o demonstrează corespondența diplomatică. Asupra atitudinii marilor puteri în chestiunea evreiască Eminescu nu insistă și trimite la editorialul său din numărul anterior.

[„DACĂ PROIECTUL MAIORITĂȚII...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 149, 7 iulie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 6/18 iulie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 122—131.

Proiectul de lege privind acordarea cetățeniei franceze evreilor se publică în „Le Journal Officiel de la République Française” în 1871 și este prezentat, cum arată și Eminescu, în ședința din 21 iulie 1871, a Adunării naționale, de Thiers și Lambrecht, ministrul de interne de atunci. Expunerea de motive și articolul de lege sînt transcrise de poet spre a ilustra cum s-a pus chestiunea evreilor în alte țări.

„România liberă” caracterizează editorialul lui Eminescu „un important studiu” și reproduce un fragment („Nu există dar români de rit... decît evreu”). Ziarul găsește interesantă și expunerea de motive și-i atrage atenția lui I. C. Brătianu, președintele guvernului liberal, asupra proiectului de lege. „Citească-l d. Brătianu — scrie „România liberă” — și văză cum bătrînul Thiers știa să prețuiască și să apere interesele patriei sale”.

Situația evreilor din Prusia înainte de 1869, la care se referă Eminescu în comentariul introductiv, o discută și în articolele anterioare (v. *supra*, p. 251—256). Întîlim și în alte articole forma: „*ovarii*” (OPERE, XII, 27). Sint mărturii care atestă paternitatea eminesciană. Nu știm pentru care motive I. Crețu îl elimină din ediția sa din 1941.

¹ RL, III (1879), nr. 637, 8 iul., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„«FREMDENBLATT», ZIAR OFICIOS...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 151, 10 iulie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 9/21 iulie*.

Guvernul liberal căuta să acrediteze părerea că presa străină se pronunța în chestiunea evreiască în sensul orientării sale politice. Editorialul din „Fremdenblatt”, *Wien, 17 Iuli*, din 5/17 iulie 1879¹ demonstra că marile puteri erau bine informate asupra situației sociale, economice și politice din țara noastră. Ziarul vienez susținea, cum face și Eminescu, că chestiunea evreiască se impunea să fie discutată sub raport social și economic și nu rasial și confesional.

Editorialul stîrnește ecou în presa bucureșteană și probabil și în ziarele din provincie. „Românul” atacă violent „Timpul” într-un editorial, *București, 10/22 cuplor*², susținînd că nicăieri nu apărea mai evidentă ca aici orientarea separatistă a conservatorilor și politica lor „anti-națională”. „România liberă” scrie că „Timpul” comenta editorialul din ziarul vienez fără să țină seama de sfaturile ce ni le da, și reproduce două fragmente („Rezultă din toate ... gravitatea practică”, „Încît despre situație ... vorbim despre ele”)³. „Presa” arată că Eminescu deplasează discuția „de pe terenul nediscutabil și șarlatanesc al teoriilor *umanitare* se mută pe acela discutabil al intereselor naționale și economice”⁴.

Problema demografică în Moldova și Muntenia, pusă în discuție aici, este reluată în editorialul din 12 iulie 1879 (v. *supra*, p. 295—296).

Eminescu amintește și de raportul Cavalerului de Bosizio pe care îl comentează în „Curierul de Iași” (OPERE, IX, 125, 552—553) și pe care îl tipărim în volumul de față (v. *supra*, p. 626—629).

¹ FREM, XXXIII (1879), nr. 196, [6]18 iul., p. 1.

² ROM, XXIII (1879), 11 iul., p. 947.

³ RL, III (1879), nr. 639, 11 iul., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁴ PRESA, XII (1879), nr. 153, 11 iul., p. 2 (*Revista ziarelor române*).

[„ÎNTRE DEOSEBITELE PERSONALITĂȚI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 153, 12 iulie 1879, p. 1. Editorial: *București, 11/23 iulie*.

Eminescu răspunde la editorialul din „Românul”, *București, 10/22 cuplor*, publicat în 11 iulie 1879, cu care ne-am ocupat mai sus.

„România liberă” considera că editorialul lui Eminescu era scris „cu puțină asprime” însă cu „multă dreptate”¹. Reproduce din el („E destul a arăta ... orice răspuns serios”).

Eminescu reproduce din editorialul său [„«Fremdenblatt» ziar oficios...”] publicat în 10 iulie 1879 (v. *supra*, p. 296).

¹ RL, III (1879), nr. 641, 13 iul., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„DE CÎND A ÎNCEPUT...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 155, 14 iulie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 13/25 iulie*.

Eminescu examinează modul cum se ocupau cîteva ziare, ca „Fraternitatea” din București, „Ștafeta” din Iași și „Suceava” din Fălticeni, de chestiunea evreiască. Dintre cele trei ziare, se bucură de aprecieri favorabile numai cel dintîi întrucît se declara organ de presă exclusiv al evreilor și se puteau purta cu el discuții serioase. Pentru acest motiv

insistă asupra poziției lui M. I. Schleiden și Robert de Mohl în chestiunea evreiască. Eminescu cunoștea scrierile lui Schleiden și din tratatul său *Die Pflanze* găsim extrase, păstrate în manuscrise (OPERE, XIV, 968, 970; OPERE, XIII, 574—575). Numele lui Robert de Mohl îl invocă și în editorialul [„*Vechea imputare...*”] din 19 iunie 1879 (v. *supra*, p. 273). Aici trimite la tratatul *Staatsrecht, Völkerrecht und Politik*, în trei volume, tipărit la Tübingen între 1860 și 1869.¹

„Ștafeta” răspunde la criticile lui Eminescu² și-l acuză că se număra printre admiratorii „asidui ai lui Kant și Schopenhauer”. Foaia ieșeană recunoaște că „Timpul” era redactat de „oameni eminenți”, însă care își întrebuințau rău „eminentele cunoștinți”. „România liberă” insistă asupra poziției „Timpului” față de „Fraternitatea” și remarcă faptul că „se sfădește puțin” cu „Ștafeta” și „Suceava”.³ „Presa” reține buna informare în materie de drept internațional și reproduce un fragment din editorial („Deși presa la noi ... persecuțiuni religioase”).

Bibliotecile noastre dețin doar câteva numere din „Fraternitatea” și „Suceava”, încit considerațiile lui Eminescu cu privire la aceste două publicații prezintă un interes aparte și pentru istoricul presei românești.⁴

¹ Robert von Mohl, *Staatsrecht, Völkerrecht und Politik*. III. Tübingen, Verlag der H. Laupp'schen Buchhandlung, 1869, p. 674—675.

² ȘTAF, II (1879), nr. 159, 17 iul., p. 1—2.

³ RL, III (1879), nr. 643, 15 iul., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁴ Biblioteca Academiei Române posedă pe 1879 o colecție incompletă din „Ștafeta”, iar din „Fraternitatea” numai nr. 22 din 23 noiembrie. Din „Suceava” nu păstrează nici un număr.

[„CAMERELE ACTUALE DE REVIZUIRE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 157, 17 iulie 1879, p. 1. Editorial: *București, 16/28 iulic*. Se tipărește în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Opere complete*, Iași, Librăria Românească [și] Institutul de Arte Grafice, 1914, p. 503—504.

Măsurile propuse de Eminescu pentru rezolvarea chestiunii evreiești sînt și de astă dată de natură economică.

Presa întâmpină propunerile lui Eminescu privind soluționarea chestiunii evreiești cu păreri împărțite. „România liberă” expune punctul de vedere al poetului și reproduce un fragment din editorialul său („A se introduce ... judecătorești și administrative”), însă consideră că aici era „chestiune de apreciere”.¹ „Presa” împărtășește opinia „Timpului” și arată că prin organizarea economică s-ar reglementa și „mijlocirea schimbului în activitatea economică a țării”.²

Editorialul lui Eminescu este precedat de o scrisoare a lui T. Maiorescu.

„Domnului redactor al « Timpului »

București, 14 iulie 1879

Domnule Redactor,

În mai multe ocazii am auzit că mi se atribuie cînd meritul, cînd responsabilitatea unor articole din « Timpul ». Spre restabilirea adevărului mă cred dator a vă ruga să binevoiți a publica prin ziarul d-voastră că de peste doi ani, de la finele lui aprilie 1877, m-am abținut de la orice participare activă la însăși scrierea « Timpului » și că de atunci încoace *nici un singur articol* din cele publicate de acest ziar nu este scris de mine.

Primiți, Domnule Redactor, încredințarea prea osebitei mele stime.

T. Maiorescu
deputat”

Pentru Eminescu organizarea economică strictă, care să nu îngăduie exploatarea, reprezenta „civilizația adevărată și libertatea adevărată”.

¹ RL, III (1879), nr. 645, 18 iul., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² PRESA, XII (1879), nr. 159, 18 iul., p. 2 (*Revista ziarelor române*).

[„CEEĂ CE A PIERDUT...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 159, 19 iulie 1879, p. 1. Editorial: *București, 18/30 iulie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 135—138.

Miniștrii din noul cabinet al lui I. C. Brătianu, de la 11 iulie 1879, sînt supuși unei critici necruțătoare.

Colonelul Dimitrie Lecca pentru participarea sa la răsturnarea lui Al. I. Cuza, Anastase Stolojan, pentru rolul său în darea în judecată a miniștrilor conservatori, I. C. Brătianu, șeful guvernului, pentru că se înconjură de astfel

de oameni. Despre alți miniștri, ca M. Kogălniceanu, care preia Internele, Vasile Boerescu, noul ministru de Externe, în locul blamatului mai înainte Ion Cămpineanu, Nicolae Kretzulescu la Culte și Instrucțiune, Eminescu nu pomenește.

Editorialul lui Eminescu stă în atenția presii. „*«Timpul»* consacră revista sa -- serie *«România liberă»* -- unei critici foarte severă făcută guvernului actual și în special dd-lor Brătianu, Stolojan și Lecca. Organul conservator zice că guvernul cu aceste personaje, cărora le dă fiecăruia cîte un calificativ prea aspru, nu poate inspira încredere și se întreabă ce caută aceste trei persoane într-un cabinet de fuziune. Pe ceilalți miniștri, *«Timpul»* îi cruță.”¹ „Presa” reține și ea opinia că un guvern în care intrau ca miniștri „trădători de noapte” nu puteau inspira încredere fărăi².

Condamnarea lui G. Lecca este determinată și de admirația lui Eminescu pentru Al. I. Cuza, domnitorul care împroprietărise țărîניה.

¹ RL, III (1879), nr. 647, 20 iul., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² PRESA, XII (1879), nr. 161, 20 iul., p. 3 (*Revista ziarelor române*).

[„DE LA FORMAREA CABINETULUI...”]

Se publică în „*Timpul*”, IV, nr. 160, 20 iulie 1879, p. 1. Editorial: *București, 19/31 iulie*.

Eminescu are încredere, dintre membrii guvernului liberal, numai în M. Kogălniceanu, iar I. C. Brătianu este privit, cum îl prezintă și în alte articole, prizonierul unor oameni din propriul său partid.

Presa reține privirea retrospectivă asupra guvernării liberale. „Presa” insistă asupra acestui aspect și reproduce pasajul care i se pare mai semnificativ. („Ne vine greu ... încă foarte depărtată.”)¹ „România liberă” găsește juste observațiile privind poziția lui M. Kogălniceanu în noul guvern². Reține din editorial pasajul în care se arată că îi trebuia acestuia mult curaj să pună ordine în ministerul său („Că trebuie un curaj ... adepții lui Pasvantoglu”).

Referirea la Pasvantoglu se întilnește și în alte articole ale lui Eminescu iar unele expresii („ascunși în tufișele drumurilor mari”, „banda de exploatori”) sînt în spiritul discursului său critic.

¹ PRESA, XII (1879), nr. 162, 21—22 iul., p. 3 (*Arena ziarelor române*).

² RL, III (1879), nr. 648, 22 iul., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ZIARELE GUVERNULUI...”]

Se publică în „*Timpul*”, IV, nr. 161, 22 iulie 1879, p. 1. Editorial: *București, 21 iulie/2 august*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 138—141.

Condițiile impuse de Tratatul de la Berlin țării noastre pentru recunoașterea independenței sînt prezentate și aici ca un amestec în treburile interne ale țării. România nu avea nici o obligație să respecte prevederile unui tratat care s-a încheiat fără participarea ei și fără să-l semneze.

Referirile la evrei și felul lor de a fi sînt, de data aceasta, drastice. Ele nu porneau decît de la insultele aduse țării în diferitele ziare apusene, pe care poetul le considera absolut nemeritate. La fel le considera și noul ministru de externe Vasile Boerescu. În circulara sa trimisă experților diplomatiei români la 13/25 iulie 1879, în care preciza modalitatea în care guvernul își propunea să rezolve chestiunea evreiască, el declara: „Evreii, care trăiesc astăzi în România, nu au fost niciodată, o repetăm, cetățeni români. Cum putem să-i declarăm astfel într-o singură zi? Cum să admitem ca Țara Românească și mai ales Moldova, care este invadată de mai bine de trei sute de mii de evrei, să fie deodată copleșită de o populație de peste 150.000 de cetățeni noi, inculți, fanatici, avînd o altă limbă și o altă religie, alte moravuri, alte sentimente și pe care autohtonii i-au considerat întotdeauna drept străini, așa cum, de altfel, acești evrei se considerau ei înșiși.”¹ Epitetelor din multe ziare europene la adresa românilor li se răspundea la fel. Aceasta dincolo de poziția politică.

„România liberă” reține mărturisirea cu privire la atitudinea sa în chestiunea evreiască². „Presa” face un amplu rezumat al editorialului și declară că aștepta „moartea demagogiei”³.

Pentru teza lui Eminescu sînt ilustrative și analogiile ce le face cu alte țări.

Editorialul [*„Înainte cu doi trei ani ...”*] din 31 iulie 1879, inclus în edițiile anterioare (6, III, p. 145—149) aparține lui I. Slavici⁴. Sînt ilustrative și aici repetările de cuvinte în aceleași unități sintactice („*independența căpătată*”, „*ajungem a căpăta această independență*”, „*independența n-am căpătat-o*”, „*a căpăta în fine independența*”).

¹ *Independența României. Documente. IV. Documente diplomatice*, p. 572.

² RL, III (1879), nr. 649, 25 iul., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ PRESA, XII (1879), nr. 163, 3—24 iul., p. 2 (*Revista ziarelor române*).

⁴ T, IV (1879), nr. 167, 31 iul., p. 1.

[„NE E SILĂ...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 168, 1 august 1879, p. 1. Editorial: *București, 31 iulie/12 august*. Se tipărește în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Opere complete*, Iași, Librăria Românească [și] Institutul de Arte Grafice, 1914, p. 504—506. Fragmentar.

Eminescu se pronunță pentru acordarea de drepturi evreilor, cum face și în alte articole, și insistă asupra faptului că Alexandru Ioan Cuza începe reglementarea situației lor juridice și politice¹.

Nu cunoaștem broșura pe care o comentează Eminescu și în care se făceau afirmații inexacte și se calomnia poporul român.

„România liberă” găsește justificată indignarea împotriva propagandei calomnioase la adresa poporului român și atrage atenția asupra sancțiunilor ce s-ar aplica pentru asemenea acte în alte țări². „Presa” scrie că ziarul relevă inexactitățile din broșura respectivă³.

Eminescu condiționează acordarea de drepturi evreilor în măsura în care își însușeau limba statului și se manifestau ca cetățeni loiali ai țării. Poetul formula însă și condiții exagerate, ca folosirea limbii române pluă și în predicile din sinagogi.

Informațiile privind raportul lui V. Boerescu sint luate din *Telegramme der „Deutsche Zeitung”, Bukarest, 9. August* publicată în „Deutsche Zeitung” în 29 iulie/10 august 1879⁴.

Informațiile sint corecte, contele Andrassy îndemniindu-l pe ministrul de externe român să găsească la Paris un mijloc de a slăbi încordarea dintre marile puteri și România pe marginea modificării articolului 7 din Constituție. Același indemn îl primește Vasile Boerescu și la Berlin din partea ministrului Radowitz cu care are două întrevederi la 28 și 29 iulie 1879: „deoarece guvernul din Berlin a lăsat Franței această parte a executării tratatului”⁵.

Editorialul [„Este o vorbă veche...”] din 4 august 1879, inclus în edițiile anterioare, nu-i aparține poetului.

¹ Carol Iancu, *op. cit.*, p. 58—62.

² RL, III (1879), nr. 657, 2 aug., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ PRESA, XII (1879), nr. 170, 2 aug., p. 2 (*Revista ziarelor române*).

⁴ DZ, (1879), nr. 2732, [29 iul.] 10 aug., p. 6.

⁵ *Independența României. Documente. IV. Documente diplomatice*, p. 582—584.

[„CARACTERUL OBȘTESC AL LUPTELOR...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 170, 3 august 1879, p. 1. Editorial: *București, 2/14 august*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice*, Craiova, Scrisul Românesc, [1931], p. 185—188. Fragmentar.

Cîteva din tezele lui Eminescu sint reținute de presa bucureșteană. „Presa” atrage atenția asupra declarației de principii a poetului potrivit căreia nu era împotriva niciunei libertăți în măsura în care era „compatibilă cu existența statului nostru ca stat național-românesc”¹. „România liberă” insistă asupra opiniei după care în țara noastră nu există „lupte de idei, ci de persoane”². Ziarul reproduce și un fragment („Numai pe terenul acesta ... fi omul nostru”).

Eminescu definește și aici indivizii primejdioși societății, „naturi catilinare”, expresie întilnită și în alte scrieri ale sale (OPERE, VII, 224; OPERE, IX, 255). Interpretarea ce-o dă reacționarismului va fi speculată de presa guvernamentală liberală.

Editorialul [„Este o vorbă veche...”] publicat în „Timpul” în 4 august 1879 și inclus în edițiile anterioare (6, III, p. 157—161), aparține lui Ioan Slavici, cum arată examenul stilistic. Expresii ca: „ne iartă mijloacele”, „face imposibil traiul”, „s-au înfundat resursele” sint în spiritul scrisului slavician.

¹ PRESA, XII (1879), nr. 172, 4 aug., p. 3 (*Revista ziarelor*).

² RL, III (1879), nr. 659, 4 aug., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„LA 7 AUGUST...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 172, 5 august 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 4/16 august*.

Scrisoarea lui A. Löwy, *The Jews in Roumania*, se publică în „The Times” în 30 iulie/11 august 1879¹. Îi răspunde N. Callimaki-Catargitot în „The Times”, în 16 august 1879, și scrisoarea este reprodusă în „Le Nord” în 13/25 august 1879² și în „Timpul” în 18 august 1879³.

Polemica dintre „Războiul” și „Fraternitatea” are ca punct de plecare articolul *Coloniile evreiești nu înveciază*⁴, cărui răspunde ziarul din urmă în 27 iulie 1879⁵. „Războiul” publică un al doilea articol, *Ziarul „Fraternitatea” și cestiile evreilor*⁶, în care atrage atenția cercurilor evreiești să se adreseze pentru orice nemulțumiri autorităților românești și nu guvernelor străine să facă presiune asupra țării în care trăiau.

„România liberă” rezumă articolul lui Eminescu și reproduce din el („Iată dar evreii... egale cu românii”)⁷.

Fotografia reprezentând mai mulți evrei încadrați între călărașii români se publică în „L'Illustration” în 18/30 august 1879⁸ însă era cunoscută mai dinainte, cum rezultă din comentariile din presă. „Monitorul oficial al României” publică în 15/27 august 1879 un *Comunicat* în care arată că Ministerul de Interne a deschis o anchetă să se stabilească persoanele „cari de la sine și cu vinovată intenție s-au reprezentat între vagabonzi”⁹. „Monitorul oficial” publică și *Raportul* prefectului de Putna, „Românul” reproduce aceste documente¹⁰, iar „Telegraful” serie că fotografia făcea parte dintre „iscodiri și născociri”¹¹. „Monitorul oficial” publică în 3/15 octombrie 1879 ordonanța judecătorului de instrucție de Putna împotriva celor ce s-au fotografiat cu „vinovată intenție”¹², iar „Războiul” atrage atenția asupra acestui document¹³.

Eminescu denunță practici asemănătoare ale cercurilor evreiești din străinătate și în „Curierul de Iași” în 1876 și 1877 (OPERE, IX, 303).

¹ TIMES, (1879), nr. 29.543, [30 iul. | 11 aug., p. 8.

² LNO, (1879), nr. 237, [13]26 aug., p. 3.

³ T, IV (1879), nr. 181, 18 aug., p. 2.

⁴ RESB, (1879), nr. 722, 19 iul., p. 1–2.

⁵ Colecția ziarului „Fraternitatea” este incompletă în bibliotecile noastre și nu am văzut acest număr.

⁶ RESB, (1879), nr. 732, 29 iul., p. 2.

⁷ RL, III (1879), nr. 661, 8 aug., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁸ ILL, XXXVII (1879), nr. 1905, [18]30 aug., p. 140 (*L'expression des Juifs de Roumanie*).

⁹ MO, (1879), nr. 185, 15/27 aug., p. 5332–5333.

¹⁰ ROM, XXIII (1879), 16–17 aug., p. 764 (*Tertipurii jidovești*).

¹¹ TEL, IX (1879), nr. 2199, 21 aug., p. 1 (*București, 20 august*).

¹² MO, (1879), nr. 223, 3/15 oct., p. 6373–6374.

¹³ RESB, (1879), nr. 800, 5 oct., p. 2 (*Vagabonzi de la Adjud*).

[„CÎTEVA NUMERE CONSECUTIVE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 176, 11 august 1879, p. 1–2. Editorial: *București, 10/22 august*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 161–167.

Oficiul liberal consacră organizării proprietății în Dobrogea două editoriale, *București, 3/15 august* și *București, 9/21 august* publicate în 4 și 10 august 1879¹. Eminescu pledează pentru *statu quo*, de teama introducerii unor măsuri care să servească interesele „gaștei liberale”.

Polemica lui Eminescu cu „Românul” stârnește ecou în presa vremii. „Românul” răspunde într-un editorial, *București 12/23 august*² în care caracterizează „Timpul” ca fiind foaia „arțăgoasă ca și boierul cînd se deșteaptă din somn fără chef”. Redacția ziarului conservator este și ea caracterizată „nobilă și capricioasă”, iar aprecierile lui Eminescu despre reprezentanții Partidului liberal „fantastice invective”. „România liberă” reține propunerea lui Eminescu pentru menținerea stărilor de lucruri existente și reproduce un fragment din articolul poetului („Cînd locuitorii... în mod fatal”)³. „Presa” remarcă și ea polemica cu „Românul” privind „organizațiunea proprietății în acea provincie”⁴.

„Românul” numea „fantastice invective”, desigur, prezentarea ce i-o face Eminescu lui C. A. Rosetti, din care nu lipsesc epitetul de sceptic și cinic.

¹ ROM, XXIII (1879), 4 aug., p. 727; 10 aug., p. 743.

² *Idem*, 12 aug., p. 751.

³ RL, III (1879), nr. 665, 12 aug., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁴ PRESA, XII (1879), nr. 178, 12 aug., p. 3 (*Revista ziarelor române*).

[„DUPĂ TERMENUL MESAJULUI DE PROROGARE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 177, 12 august 1879, p. 1. Editorial: *București, 11/23 august*. Se tipărește în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Opere complete*, Iași, Librăria Românească [și] Institutul de Arte Grafice, 1914, p. 506–507.

Corespondența din Viena, *Lettre d'Autriche-Hongrie (Correspondance particulière du Soleil, Vienne, 8 août 1879)*, se publică în „Le Soleil” în 1/13 august 1879¹.

Eminescu trimite pentru extrasul ce-l integrează în editorialul său la acest ziar, fără a consulta direct publicația franceză. Extrasul este preluat dintr-un articol din „Românul”, *Cestiunea evreilor*, publicat în 11 august 1879².

„România liberă” insistă asupra opiniei cu privire la atitudinea favorabilă a marilor puteri față de România și reproduce un fragment („Astăzi cind ne-am lămurit . . . decit proiectul majorității”)³.

Distincția ce-o făcea ziarul „Le Soleil” între „Israélites” și „Juifs”, arbitrară se înțelege, este respinsă de Eminescu din considerente economice. Poetul îi încadrează pe evrei în „clasele pozitive” în măsura în care practicau îndeletniciri productive și în „pătura superpusă” pe aceia dintre ei care speculau munca altora. Concepția aceasta stă la baza tuturor articolelor lui Eminescu pe această temă.

¹ SOLEIL, VII (1879), nr. 224, [1]13 aug., p. 2.

² ROM, XXIII (1879), 11 aug., p. 747–748.

³ RL, III (1879), nr. 666, 14 aug., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„SÎMBĂTĂ, 11 AUGUST...”]

vija

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 178, 14 august 1879, p. 1. Editorial: *București, 13/25 august*. Este reproducus în „Binele public”, I, nr. 135, 16–17 august 1879, p. 2. Fragmentar.

Guverul liberal este învinuit și aici de o „pronunțată duplicitate de caracter” pentru faptul că se eschiva de la orice răspundere în privința acțiunilor sale. În realitate nu era eschivare. Se aștepta, într-adevăr, întoarcerea ministrului de externe, Vasile Boerescu, din călătoria sa diplomatică (Viena, Berlin, Petersburg, Paris și Londra), unde discută asupra modalității modificării articolului 7 pe baza unor propuneri românești.

„România liberă” insistă asupra observației lui Eminescu după care Mesajul tronului cuprindea o „subreptiune”, prin care se nesocotea procedura constituțională a țării noastre¹.

Mesajele tronului stau în atenția lui Eminescu și în alte articole ale sale.

¹ RL, III (1879), nr. 667, 15 aug., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ESPRIMATĂ ÎN TERMENII CEI MAI GENERALI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 180, 17 august 1879, p. 1. Editorial: *București, 16/28 august*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 171–174.

Eminescu își definește concepția despre stat în polemica cu „Românul”, care îl acuza de reacționarism. Importantă este îndeosebi teza sa după care făcea „orice concesie” în măsura în care se împăca cu „existența statului național”, nu constituia o risipă „zădarnică de puteri vii” și nu contravenea „mersului normal al dezvoltării naționale”.

„România liberă”¹ insistă asupra demarcației ce-o face Eminescu între conservatori și liberali și asupra faptului că orice bun român se impunea să participe la „reacțiunea” împotriva relelor de care suferea societatea românească.

Editorialul, și, cum am văzut, nu numai acesta, infirmă opinia unor exegeți cu privire la o pretinsă pledoarie a lui Eminescu pentru întoarcerea la feudalism. Conservatorismul apărut de el este unul modern, corespunzător unei epoci moderne, care acceptând noul ține seama de realitățile țării.

Un alt editorial (*„Germania este un marc imperiu...”*), publicat în 16 septembrie 1879, inclus în edițiile anterioare (4, p. 507–508), nu poate fi atribuit poetului. Desfășurarea discursului critic, cu reluarea aceluiași teze, ca și unele construcții sintactice („ne dăm seama bine la socoteala prețului nostru”, „înfingerea lor în viața națiunilor”, „să cumpănescă tendințele guvernului”) nu sînt în spiritul gazetăriei sale.

Eminescu trece pe al doilea plan activitatea la cotidianul bucureștean pînă la sfîrșitul lui septembrie 1879. După moartea lui Ștefan Micu, întîmplată în 4 august 1879 (v. *supra*, p. 434), poetul întreprinde demersuri ca Veronica Micu să obțină pensia cuvenită după soțul său. În 5 septembrie 1879, Veronica Micu vine la București, unde rămîne pînă la jumătatea lui octombrie 1879. Eminescu intenționa să se căsătorească cu ea, își caută o locuință lângă biserica Sf. Constantin și-și mută aici lucrurile. În absența sa din redacție, editorialele sînt întocmite de Slavici, Caragiale și, după cîte se pare, de unii fruntași conservatori.

¹ RL, II (1879), nr. 669, 18 aug., p. 3.

[„D. MINISTRU DE ESTERNE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 185, 23 august 1879, p. 1. Editorial: *București, 22 august/3 septembrie*.

Presa reține caracterizarea politicii lui I. C. Brătianu, o politică „deșchiată” care aduce mari prejudicii țării. „România liberă” reproduce și două fragmente („Două lucruri ... e foarte greu”, „Cu ce vor răspunde ... d-sale politice?”)¹. Expresii ca „starostie patriotică”, „blagomanie și platitudini tocite” sînt tipice eminesciene.

¹ RL, III (1879), nr. 674, 24 aug., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„DE CÎTE ORI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 186, 24 august 1879, p. 1. Editorial: *București, 23 august/4 septembrie*.

Poziția lui Eminescu față de politica guvernului liberal reține atenția presei bucureștene. „Presa” insistă asupra opțiunii lui Eminescu potrivit căreia guvernul liberal nu mai avea mijloace să recurgă la „tertipurii” și că va fi constrins să primească proiectul majorității în chestiunea evreiască¹. „România liberă” se oprește la practica presei liberale, privind invocarea strămoșilor ori de cîte ori se găsea la strîmtoare². Reproduce și două fragmente („Sărmanii strămoși... de etichelă”, „Dacă ministerul... nici un efect”).

¹ PRESA, XII (1879), nr. 189, 26 aug., p. 3 (*Revista ziarelor române*).

² RL, III (1879), nr. 675, 25 aug., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„DE CÎND CU ÎNCEPEREA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 205, 19 septembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 18/30 septembrie*.

Eminescu își justifică teza sa cu privire la o reorganizare a țării după principii conservatoare ca o măsură împotriva „disoluțiunii economice și sociale”.

Presa remarcă cele două teze ale sale: 1) reorganizarea țării, condiție fundamentală pentru progresul ei și 2) reorganizarea ei, după principii conservatoare. Asupra acestor aspecte insistă îndeosebi „România liberă”, care reproduce și un fragment din articol („Prin reacție nu înțelegem ... umanitarism cosmopolit”)¹.

Eminescu trimite la editorialul [*„Exprimată în termenii cei mai generali...”*] din 17 august 1879, în care se ocupă de organizarea statului (v. *supra*, p. 315–316).

¹ RL, III (1879), nr. 696, 20 sept., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„PARTIDUL CONSERVATOR...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 207, 21 septembrie 1879, p. 1. Editorial: *București 20 septembrie/2 octombrie*.

Eminescu respinge propunerea de încetățenirea evreilor pe bază de liste, cum vor face și Corpurile legiuitoare.

„România liberă” prezintă „Timpul” ca „organul d-lui Maiorescu” și arată că „proiectul guvernului” putea deveni „un element de învrăjpire și «perturbațiuni sociale», întrucît apărea ca „o sfidare pentru țară”¹.

Eminescu trimite la acest editorial în ziua următoare (v. *supra*, p. 321–322). Maiorescu este caracterizat un orator „cu darul vorbei”, după ce în editorialul [*„De ceea ce ne temem noi...”*] din 27 mai 1879 convenea că avea „darul

vorbirii” și „finețe de distincțiuni juridice” (v. *supra*, p. 260). Poetul îi recunoaște criticului talent oratoric, însă nu împărtășea toate tezele sale.

1 RL, III (1879), nr. 698, 22 sept., p. 3 (*Arcua ziarelor*).

[„FOAIA OFICIOASĂ A GUVERNULUI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 208, 22 septembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 21 septembrie/3 octombrie*.

Eminescu reproduce citatul din „Românul”, pe care îl comentează, din editorialul *București, 20 răpctiune/2 brumăre* publicat în 21 septembrie 1879. „Judece d-nii reprezentanți ai națiunii — avertizează oficiosul liberal — și asupra acestor păreri exprimate tot de adversari ai noștri; păreri pe cari noi ne mărginim în a le înregistra și constata”¹. Față de acuzațiile aduse de „Românul”, Eminescu arată că acesta cita fals din articolele sale și trimite la editorialul din 27 iunie 1879 (v. *supra*, p. 281—283).

„Românul” răspunde într-un articol, [*O nouă probă despre buna credință*], publicat în 23 septembrie 1879, în care reproduce un fragment din editorialul poetului („Citatul ... față cu puterile”) ². „Ne-am deprins a fi insultați — scrie „Românul” — în modul cel mai necuviincios de «Timpul» și reproducerea unui vechi clișeu uzat nu mai are nici un efect asupra-ne, nici asupra publicului”. „Românul” se apără de acuzația că cita fals și trimite la editorialul poetului din 29 iunie 1879 (v. *supra*, p. 283—286).

Presa acordă atenție polemicii cu „Românul” și insistă asupra tezelor din editorialul său. „Presa” remarcă faptul că chestiunea evreiască era pusă în discuție de Alianța izraelită și că nu reprezenta în realitate decît un „manifest”³. „România liberă” se exprimă în termeni asemănători și reproduce un fragment din articol („Astăzi însă... și stăpînii României”⁴).

Poetul reproduce, spre a demonstra consecvența sa în orientarea politică, cea mai mare parte a editorialului [*„Marca majoritate...”*], publicat în 27 iunie 1879 (v. *supra*, p. 281—283) și trimite la editorialul „Partidul conseruator...” din 21 septembrie 1879 (v. *supra*, p. 319—321).

1 ROM, XXIII (1879), 21 sept., p. 871.

2 *Idem*, 23 sept., p. 879.

3 PRESA, XII (1879), nr. 209, 23 sept., p. 3 (*Revista ziarelor române*).

4 RL, III (1879), nr. 699, 23 sept., p. 3 (*Arcua ziarelor*).

[„DUPĂ CUM SE POATE PREVEDEA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 216, 2 octombrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 1/13 octombrie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 177--180.

Eminescu își reafirmă punctul de vedere cu privire la primatul muncii. Statul avea obligația să apere „munca noastră națională” împotriva „exploatării uzurare”.

„România liberă” observă că „Timpul” se lansa „în considerații generale” și că se ocupa de consecințele dezbatărilor din Adunarea deputaților „mai mult în sentențe și precepte”¹.

Problema aristocratizării prin fuga de muncă este pusă în discuție de Eminescu și în articolele sale din „Curierul de Iași”, cu cîțiva ani mai înainte. Apare aici și expresia „naturi catilinare”, frecventă la Eminescu.

Notița teatrală [*„Aseară s-a reprezentat...”*] din acest număr, tipărită în edițiile anterioare (9, p. 252), nu oferă elemente pentru paternitatea eminesciană. De altfel, are și caracterul unei informații de serviciu.

1 RL, III (1879), nr. 707, 3 oct., p. 3 (*Arcua ziarelor*).

[„ȘEDINȚA DE IERI A CAMEREI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 217, 3 octombrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 2/14 octombrie*.

Discursul lui V. Boerescu, ținut în Adunarea deputaților din 1 octombrie 1879, se publică în „Monitorul oficial al României”, „Presa”, „Românul”, „Telegraful”¹ și desigur și în alte ziare. Obiecțiile lui Eminescu sînt îndreptățite. Discursul lui V. Boerescu se desfășoară în meandre, cu o frazeologie ce întunecă ideile, și fără patosul oratorului ce apără convingeri înline. (De fapt guvernul liberal apărînd proiectul său de modificare a articolului 7 știa că apără o cauză pierdută. Dacă totuși o făcea era pentru „prechile Europei”). În final, Eminescu răspunde la editorialul din „Presa”, *București, 1 octobrie*, publicat în 2 octombrie 1879, în care ziarul lui V. Boerescu dă lecții de patriotism redactorilor de la foaia conservatoare².

„România liberă” recunoaște că „Timpul” sesizează părțile slabe ale discursului ministrului de externe³. Reproduce un fragment („Dacă țara a putut ... scările mării omenești”).

„Presa” răspunde într-un editorial, *București, 1 octobrie*, în care în apărarea patronului său. „Și ce însemnează acele cuvinte — întrebă „Presa” — din partea redactorilor «Timpului», că un orator bun ar fi expus cestiunea într-o jumătate de oră? D. Boerescu a încetat de-a fi orator bun pentru d-nii de la «Timpul»? Poate că d-sa, sacrificînd interesele de partid și avînd să dea concursul său într-o cestiie eminentamente națională, a intrat în minister cu d. Ion Brătianu? Aceasta trebnie să fie. Aceasta fără îndoială întunecă mîntea și vederile celor de la «Timpul» și-i face să vadă în d. Boerescu un orator care nu mai e bun pentru d-lor? De atîta rătăcire, de atîta pasiune, mărturisim încă o dată că nu-i credeam capabili pe redactorii foaiei conservatoare”⁴.

„Presa” răspunde și la aluzia din finalul editorialului lui Eminescu cu privire la originea străină a unor redactori ai săi. „Și-apoi cine face această imputare «Presei»? Un ziar care este dat în antrepriză unui domn Weiss, și care într-adevăr a avut ca redactor pe un domn R.R., izraelit trecut în lista prezentată Camerei legiuitoare”.

Redactorul la care se referă „Presa” este Ronetti Roman, care nu mai lucra, cum se desprinde de aici, în redacția ziarului conservator.

Polemica se continuă cu editorialul [„Am spus-o în numărul de alaltăieri...”] din 6 octombrie 1879 (v. *supra*, p. 328--329).

¹ MO, (1879), nr. 223, 3/15 oct., p. 6375--6384; nr. 224, 4/16 oct., p. 6406--6411; PRESA, XII (1879), nr. 218, 4 oct., p. 1--2; nr. 219, 5 oct., p. 1--3; nr. 220, 6 oct., p. 1--3; nr. 221, 7 oct., p. 1--3; ROM, XXIII (1879), 5 oct., p. 919--920, 6 oct., p. 923--924, 7 oct., p. 927--929, 8--9 oct., p. 932, 10 oct., p. 936--937, 11 oct., p. 940; TEL, IX (1879), nr. 3423 [2235], 4 oct., p. 1--4; nr. 3424 [2236], 5. oct., p. 2--3; nr. 3425 [2237], 6 oct., p. 2--3; nr. [2238], 7 oct., p. 2--3.

² PRESA, XII (1879), nr. 216, 1--2 oct., p. 1.

³ RL, III (1879), nr. 708, 4 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁴ PRESA, XII (1879), nr. 219, 2 oct., p. 1.

[„ÎN ȘEDINȚA DE IERI A CAMEREI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 218, 4 octombrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 3/15 octombrie*. Este reprodus în „Războiul”, nr. 800, 5 octombrie 1879, p. 4. Fragmentar.

Dezbaterile din Adunarea deputaților sînt privite de Eminescu ca o reprezentație teatrală și transcrie cuvîntarea lui A. Sihleanu sub formă de dialog. Evident, nu toate datele se găsesc în cuvîntarea deputatului liberal. Reproducem fragmentul respectiv din cuvîntarea lui A. Sihleanu pentru studiul comparativ.

„D. A. Sihleanu. D-lor, dezbaterea asupra proiectului din constituție s-a ridicat la o înălțime așa de sus încît căutînd careva să strevază care va fi rezultatul lor îi vine amețea. Unii din membrii opozițiunii de fuziune cari au vorbit pînă acum au trecut de al 7-lea cer. S-au dus pînă în Țara Eonilor, pînă la picioarele tronului lui D-zeu tatăl. D-lor eu profesz învătășimîntul unui înțelept din vremea veche, care repeta necontenit școlarilor săi: «pentru aceea avem două urechi și o gură, pentru ca mai mult să ascultăm și mai puțin să vorbim».

De cînd s-au început aceste dezbateri, șase zile necontenit cît a fost în discuțiune proiectul majorității delegaților, mai puțin unul, am ascultat cu luare amînte neîntreruptă [...]. Din toate acestea ce credeți că am putut alege ca să mă luminez, să găsesc firul care să mă scoată din această încurcătură. N-am găsit nimica și pentru aceea sînt disperat”¹.

„România liberă” scrie că „Timpul” face haz de reprezentațiile teatrale din Adunarea deputaților și reproduce un fragment („După celt știm . . . vederile opozițiunii”)². „Războiul” reține dialogul pe care îl publică cu titlul *Un intermezzo parlamentar*.

Problemele puse în discuție aici se reiau în editorialul din 6 octombrie 1879 (v. *supra*, p. 328—329).

¹ MO, (1879), nr. 223, 3/15 oct., p. 6387.

² RL, III (1879), nr. 709, 5 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„NUMĂRUL DE AZI ȘI CEL DE IERI AL «ROMÂNULUI»...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 219, 5 octombrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 4/16 octombrie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 180—184.

Declarațiile oficiosului liberal, care trezeau „veselia publică”, cum spune Eminescu, sînt cuprinse în două editoriale, *București, 2/14 brumărel* și *București, 3/15 brumărel*, publicate în 3 și 4 octombrie 1879¹. Transcriem finalul din cel dintîi. „Inchizițiunea organizată în stînul opozițiunii — scrie «Românul» — nu va contribui dară decît a menține indefinit cabinetul Brătianu la putere; iară aceia care de bună-credință au căzut în mrejele opozițiunii și acum se supun tiraniei șefilor inchizițiunii, vor prelungi asemenea indefinit starea precară a țării, în care toate interesele suferă, și societatea românească cade într-o stare de boală funestă viitorului ei”.

„România liberă” insistă asupra poziției „Timpului” în dezbaterile ce se purtau în legătură cu modificarea Constituției². Reproduce un fragment din editorial („Într-adevăr, frumoase . . . neadevăruri țara”).

Eminescu avea tot dreptul să persifleze explicațiile „Românului” pentru starea în care se găsea țara în guvernarea liberală.

¹ ROM, XXIII (1879), 3 oct., p. 911, 4 oct., p. 915.

² RL, III (1879), nr. 710, 6 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„AM SPUS-O ÎN NUMĂRUL DE ALALTĂIERI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 220, 6 octombrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 5/17 octombrie*.

Cotidianul conservator continuă poezia cu „Presa”, ziarul lui V. Boerescu, și-și menține punctul de vedere după care acesta nu avea talent oratoric. Editorialul cu o „naționalitate problematică”, la care se face referire în finalul editorialului din 3 noiembrie 1879, este „Vermont”, editor al revistei „Globul”, criticat de Eminescu în „Curierul de Iași” în 1877 (OPERE, IX, 412—413, 768—769). B. V. Vermont este, un timp, administrator al „Presei” și publică aici, în traducerea sa, romanul lui George Sand, *Afinități electice*¹.

„România liberă” aprecia că „Timpul” punea în discuție opinii critice insuficient argumentate². Reține și faptul că ziarul nu voia să-i recunoască lui V. Boerescu talent oratoric.

„Presa” răspunde într-un articol, („*«Timpul» vorbește . . .*”), în care arată că apropierea Partidului Centru de Partidul liberal făcea „imposibilă, pentru mult timp, venirea amicilor «Timpului» la cîrma țării”³.

Problemele puse în discuție aici se inseriu pe linia celor din editorialul din 4 octombrie 1879 (v. *supra*, p. 324—326).

¹ PRESA, XII (1879), nr. 270, 8 dec., p. 2—3. Se continuă și în numerele următoare.

² RL, III (1879), nr. 711, 7 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ PRESA, XII (1879), nr. 222, 8—9 oct., p. 1.

[„SÎNTEM ÎN AJUNUL UNEI SOLUȚIUNI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 221, 7 octombrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 6/18 octombrie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 185—188.

Scrisoarea lui A. Crémieux, președintele Alianței izraelite, *Les israélites roumains*, se publică în „L'Événement” în 4 octombrie 1879 și este datată *Paris, 1 octobre 1879*¹. Este reprodusă în „Timpul”² și în alte ziare românești³. A. Crémieux își formulează acuzațiile la adresa guvernului român în mai multe puncte. N. Calimaki-Catargi, reprezentantul nostru diplomatic la Paris, răspunde la acuzațiile lui A. Crémieux într-o scrisoare, publicată în „Le Temps” în 5 octombrie 1879⁴, reprodusă, de asemenea, în presa noastră⁵. Transcriem o parte a ei. „Izraeliții au dreptul de domiciliu permanent la țară; că în multe moșii în arendă; că sînt întreprinzători de accise în multe comune; că au pretutindeni circume și debite de spirtoase; că în cea mai mare parte din orașele Moldovei posed mai mult de jumătatea caselor și a altor imobile; că iau parte la licitațiunile publice; că sînt profesori, medici, farmaciști și că, întrucît privește profesiunile neliberale, exercită pe toate acelea cari sînt permise și chiar și cele ce nu sînt.”

Polemica Crémieux-Calimaki este comentată de „Journal des Débats” într-un editorial, *Paris. Dimanche 5 octobre*, cu înțelegere pentru România „stat linăr”⁶. Scrisorile sînt reproduse în „Le Nord”⁷ și probabil și în alte ziare străine. Presa românească urmărește și ea această polemică⁸.

Presa străină se asociază la acuzația lui A. Crémieux privind acordarea cetățeniei unor evrei pe bază de listă. Propunerea aceasta se discută în Adunarea deputaților și în Senat și este respinsă și de Eminescu în articolele sale (v. *supra*, p. 329—330).

„România liberă” serie că „Timpul” laudă opoziția care, „oricît de multicoloră”, s-a opus guvernului și a triumfat punctul ei de vedere în rezolvarea chestiunii evreiești⁹. Reproduce un fragment („E un moment ... patimă contra cuiva”).

Invocarea lui Mircea cel Mare și a luptei de la Rovine ne îndrumă la *Scrisoarea III*. Se poate stabili chiar un paralelism între descrierea de aici („mulțimea săgeților române întunecînd văzduhul ca nouri cerului”) și cea din poem.

Eminescu interpretează criticile din presă la adresa scrisorii lui Crémieux ca o mărturie în schimbarea opiniei internaționale în chestiunea evreiască, fapt care contribuie la pregătirea climatului favorabil pentru rezolvarea ei în concordanță cu spiritul de dreptate și interesele poporului român.

Eminescu face aici și o profesiune de credință potrivit căreia discută chestiunea evreiască sub raport strict economic.

¹ LEV, VIII (1879), nr. 2737, 4 oct., p. 2.

² T, IV (1879), nr. 212, 27 sept., p. 2.

³ PRESA, XIII (1879), nr. 213, 28 sept., p. 1—2; TEL, IX (1879), nr. 2230, 28 sept., p. 2; TELR, XXVII (1879), nr. 114, 29 sept., p. 449—450.

⁴ TEMPS, XVIII (1879), nr. 6741, 5 oct., p. 1.

⁵ TEL, IX (1879), nr. 2230, 28 sept., p. 2; PRESA, XII (1879), nr. 214, 29 sept., p. 1; TELR, XXVII (1879), nr. 115, 2 oct., p. 458.

⁶ JDB, (1879), 6 oct., p. 1.

⁷ LNO (1879), nr. 281, 8 oct., p. 3.

⁸ PRESA, XII (1879), nr. 215, 30 sept., p. 1—2; TELR, XXVII (1879), nr. 116, 4 oct., p. 462.

⁹ RL, III (1879), nr. 712, 9 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„CHIAR ÎN CELE MAI SOLEMNE MOMENTE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 223, 10 octombrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 9/21 octombrie*.

Adunarea deputaților se ocupă de modificarea *Constituției*, ca urmare a hotărîrilor Congresului de la Berlin, în mai multe ședințe. D. Giani își citește raportul în ședința din 6 octombrie 1879¹. La discuții participă I. C. Brătianu, N. Blarenberg, Al. Lahovari.

„România liberă” extrage din editorial expresiile dure și apreciază că ele erau îndreptățite².

Caracterizarea politicii liberale: „minciuna erijată sistematic în principii de guvernare” este reluată și în alte articole și o găsim și în manuscrise într-o formulare asemănătoare (v. *supra*, p. 426, 430).

Din acest editorial nu am reținut ultimele două secțiuni întrucît nu găsim elemente pentru paternitatea eminesciană. Se anunță aici pregătirea pentru tipar a unei cărți, *Dosarul no 114 sau Afacerea Warszawsky-Mihălescu et Compania*.

¹ MO, (1879), nr. 227, 7/19 oct., p. 6491—6492.

² RL, III (1879), nr. 714, 11 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ÎN SENAT A ÎNCEPUT IERI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 225, 12 octombrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 11/23 octombrie.*

Eminescu dă modificării articolului 7 din Constituție o interpretare filosofică prin care demonstrează de ce religia nu poate fi o piedică în obținerea de drepturi civile și politice. Discuția este mutată și de astă dată pe tărâm economic. Merită să rețină atenția și teza sa după care viitorul Rusiei nu sta în cucerirea de teritorii străine, ci în valorificarea resurselor sale economice.

„România liberă” insistă asupra tezei după care chestiunea izraelită nu putea fi o cauză a unei intervenții din afară, ci numai un pretext. „Timpul” regretă -- scrie „România liberă” -- că purtarea *roșilor*, în memorabila ședință de la 6 octombrie, l-a silit să polemizeze chiar în momentul în care bucuria pentru biruință națională ar fi trebuit să înălțare ori ce ceartă¹. Editorialul este comentat și de „Presa”, care se oprește la consecințele dezbatelor din Senat².

Eminescu face loc, după editorialul său, discursului lui V. Alecsandri, rostit în ședința Senatului din 10 octombrie 1879 în chestiunea evreiască³.

¹ RL, III (1879), nr. 716, 13 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² PRESA, XII (1879), nr. 226, 13 oct., p. 3 (*Revista ziarelor române*).

³ T, IV (1879), nr. 225, 12 oct., p. 1--2 (*Discursul rostit de d. Vasile Alecsandri în ședința Senatului din 10 octombrie*). Se continuă în nr. 226, 13 oct., p. 1--3.

[„PROMULGAT ȘI SANȚIONAT...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 227, 14 octombrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 12/25 octombrie.*

Se tipărește în volum, prima dată, în Mihail Eminescu, *Opere complete*, Iași, Librăria Românească [și] Institutul de Arte Grafice, 1914, p. 508--509.

Legea revizuitoare a articolului 7 din Constituție se publică în „Monitorul oficial al României” în 13/25 octombrie 1879¹ și este reprodusă în „Timpul” o zi mai târziu². Ea cuprinde un preambul în care se arată că religia nu putea fi o piedică în obținerea de drepturi civile și politice în țara noastră și mai multe puncte prin care se fixează condițiile în care se puteau dobândi aceste drepturi. Străinul care dorea să obțină naturalizarea se arată în paragraful I trebuia să adreseze guvernului o cerere în care să arate „capitalul ce posedă, profesiunea sau meseria ce exercita și voința de a-și stabili domiciliul în România”. La punctul următor se preciza că, după adresarea acestei cereri, va locui „zece ani în țară și va dovedi prin faptele sale că este folositor ei”. Legea prevedea, la paragraful II, cazurile de scutire pentru acest stagiu și aici apare limpede în favoarea cui se votează legea. Se prevedea să fie scutiți de stagiu acei care „vor fi adus în țară industrii, invențiuni utile sau talente distinse”, acei care „vor fi fundat stabilimente mari de comerț sau de industrie”, precum și cei născuți în România și care nu s-au pus sub protecția unei puteri străine. Un paragraf, special al III-lea, prevedea împămintuirea în colectiv a străinilor care serviseră în armata română în timpul războiului de independență.

Noua formulare a articolului 7 a fost atacată, adesea violent, atât în presa din țară, cât și în presa europeană. Cu multă vigoare s-a pronunțat contra sa, cerind emanciparea tuturor evreilor, Uniunea Evreilor Pămînteni, înființată la 27 noiembrie 1909 de avocatul A. Stern, care a dus în acest scop o vie campanie prin presă, broșuri, prin memorii trimise Corpurilor legislative, guvernului și suveranului, prin solicitarea unor intervenții din afară³. În favoarea emancipării evreilor s-au ridicat mulți intelectuali români, oameni politici democrați și, constant și cu tărie, socialiștii, mișcarea muncitorească. Motivele neacordării cetățeniei în bloc țineau de condițiile specifice ale societății românești în acel moment, obiective și subiective deopotrivă. Ceea ce nu se putea justifica moral, căci n-aveai cum justifica de ce o parte a locuitorilor din România nu era, din punct de vedere juridic, egală în drepturi cu celelalte, păturile conducătoare ale țării o justficau economic și social-politic. Burghezia română, încă slabă economiceste și care abia de aici înainte înțelegea să se întărească, nu voia să vadă comerțul și industria țării în alte mâini decât în cele ale elementelor naționale și, nefiind în stare să susțină o concurență deschisă, apela la puterea politică, pentru a-și proteja ridicarea. Moșierimea, pe de altă parte, în condițiile în care multe din pămînturile pe care le deținea erau ipotecate, nu voia să piardă proprietatea asupra lor. Nu voia aceasta nici în favoarea conașionalilor țărani opunându-se unor reforme agrare mai largi, și, cu atât mai mult, n-o voia în folosul unor conlocuitori de altă naționalitate. Se aducea și o justificare politică. Populația evreească nu era răspîndită în toată țara, cum se întâmpla în Austro-Ungaria, de pildă, implicit în Transilvania, ci masată, îndeosebi în nordul și centrul Moldovei. În mai multe orașe, forma majoritatea absolută a locuitorilor și stăpînea comerțul și industria locală. Și cum în România dreptul de vot era restrîns de censul de avere și capacitate, „consecința ar fi

fost, cum scria omul politic conservator Ion Lahovary, în 1902, că în toate orașele Moldovei toate mandatele de deputați și de senatori, primăriile și consiliile municipale, funcțiile administrative municipale, consiliile generale ale districtelor ar fi căzut, în minile lor⁴.

La aceste considerente ale celor care au condus regatul României spre sfârșitul veacului al XIX-lea și începutul celui următor se adăugau atunci altele provenite din specificul de viață al populației evrești însăși. În 1869 M. Kogălniceanu scria: „În România, evreii nu constituie numai o comunitate religioasă distinctă; ei constituie o *naționalitate* în toată accepțiunea cuvîntului, diferită de români prin origine, limbă, îmbrăcăminte, obiceiuri și chiar prin sentimente. Evreii în România nu sînt ceea ce ei sînt în țările civilizate [*sic!*], adică englezi în Anglia, italieni în Italia, germani în Germania, nediferind de ceilalți locuitori ai țării decît prin religie iar încolo fiind complet asimilați restului populației și aceasta cu mult înainte de a fi obținut drepturile pe care ei le cer astăzi României fără a fi devenit în prealabil români”⁵. A. D. Xenopol se exprima și el în termeni asemănători vorbind de acei străini care nu știau și nici nu voiau să știe limba română, nu împărtășeau idealurile și năzuințele românșii și care rîmneau „un element străin în țară, fără dor pentru ea, fără legături cu mentalitatea poporului român”⁶. Și M. Eminescu scria în 1879, după modificarea articolului 7 din Constituție: „Dacă în locul muncii actuale, care nu consistă în mult mai mult decît în precupețirea de muncă străină, evreii se vor deda ei înșiși cu ocupațiuni productive (Eminescu nu considera comerțul drept „ocupațiune productivă”), dacă școalele noastre, în cari oricînd au fost primiți și tratați pe picior de perfectă egalitate cu românii, vor avea de rezultat a-i face să vorbească și să scrie românește, atunci viitorul art. 7 nu va mai fi o piedică pentru ei, căci nimeni nu va contesta unui român adevărat, de orice rit ar fi, dreptul de cetățean român”. Conservatorul Ion Lahovary menționa în 1902: „Adevărata chestiune de rezolvat este aceasta: un popor, stăpîn necontestat pe teritoriul său, are el obligația de a-și deschide frontierele și de a acorda *in globo* beneficiul naționalității sale unei populații străine, deosebită de el prin rasă, limbă, obiceiuri și religie, atunci cînd deosebirea de obiceiuri și religie va fi încă pentru mulți ani un obstacol al asimilării și cînd numărul noilor veniți este atît de considerabil în raport cu întinderea teritoriului și cu numărul populației indigene...?”. Și Lahovary scria mai departe: „Să ne închipuim că în Franța cîteva departamente ar fi invadate de o rasă străină, vorbind o limbă străină, profesînd o religie care, cu unele rari excepții, pune stavilă căsătoriilor între cele două popoare și prin urmare unirii raselor; să ne închipuim că Parisul ar număra 400 000 de locuitori izrailiți veniți din Germania, că Lyon, Bordeaux, Le Havre, Marseille ar avea străină 2/3 din populația lor și populația franceză ar descrește în fiecare an; să ne închipuim de asemenea că activitatea comercială ar trece în aceste orașe în proporție de 85, 92% în minile noilor veniți, atunci s-ar putea lesne înțelege neliniștea poporului român și refuzul său de a admite în bloc și automat naturalizarea izraeliților”⁷.

Desigur, chestiunea se putea pune și invers, cum s-a și pus, adică de acordare mai întîi a împămîntenirii tuturor, și acestei dovezi de încredere din partea statului român i s-ar fi răspuns cu o bunăvoință care venea de la niște „concețageni”, nu de la niște „străini”.

S-a comparat adesea în epocă situația României cu aceea a Serbiei. Cea din urmă a acceptat în 1878 fără obiecții să naturalizeze pe evreii existenți pe teritoriul ei. Dar situația din cele două țări nu suferea comparație. În Serbia evreii erau în număr foarte mic și numai în Belgrad. Ei aparțineau unor familii cultivate de rit safard și aveau o lungă tradiție halcanică. În consecință erau ușor de asimilat. În plus imigrarea evreilor era cu totul nesemnificativă în Serbia. În sfârșit, cămăta aici nu era un lucru important, clasa conducătoare fiind în întregime de origine țărănească. Nu erau adică mari proprietari îndatorați și cu pămînturile ipotecate cămătarilor evrei.

Argumente ca cele de mai sus, la care se adăugau și altele, ținînd de specificul ocupațiilor evrești în țară în acel moment, erau totdeauna menționate de oficialitățile statului român, pentru a motiva restrîngerea drepturilor politice a unei părți a locuitorilor din România, restrîngere pe care comunitățile evrești din țară sau din afară n-au încetat s-o condamne, uneori cu deosebită vehemență. Ostilitatea lor a avut adesea consecințe nefavorabile pentru poziția României pe piețele financiare ale Europei și Americii. Faptul a ieșit cu pregnanță în relief cu deosebire între 1899—1901.

Un alt prilej de atacuri contra României l-a constituit legea meseriilor din martie 1902, interpretată ca fiind antisemită deoarece își propunea să încurajeze pe meseriașii români. Încurajarea, de altfel reală (de aceea și era dată legea) nu lovea însă în meseriașii evrei, ci se străduia să-i pună pe cei români într-o poziție mai bună de concurență. Legea era prima încercare pe care o făcea România de a reglementa condițiile de muncă și exercitarea diferitelor profesii manuale. Ea era făcută după modelul legilor existente în Germania, Austria, Ungaria.

România modernă n-a cunoscut pogromuri, persecuții în masă ș.a. Nimic din ceea ce se întîmpla atunci în Rusia țaristă, în Galiția, Boemia. Nu se cunosc membrii ai comunității evrești din România care să-și fi pierdut viața în urma „persecuțiilor” din partea autorităților române. Au existat șicanări administrative, au fost abuzuri locale, dar nu s-a mers mai departe. Evreii împămîntenii se bucurau de aceleași drepturi cu ceilalți cetățeni români. Nu se putea spune, de asemenea, că cei care nu obținuseră cetățenia n-aveau nici un drept în vechea Românie. Aveau toate drepturile de care se bucurau cetățenii străini, adică libertatea convingerilor, dreptul la învățămînt, libertatea presei, a reuniunilor ș.a. Evreii împămîntenii au avut acces la toate profesiile. Au fost deopotrivă ingineri, arhitecți, ziariști, literați, oameni de știință, farmaciști, bancheri, industriași, medici ș.a. Ocupațiile comerciale, cu excepția unor monopoliuri de stat ca tutumul, sarea, chibriturile, hirtia de țigări, le-au fost în întregime accesibile (nu numai evreilor cetățeni români, ci și acelor care încă nu erau), în multe dintre ele deținînd o proporție de 2/3 sau 4/5. Și aceasta nu numai în orașele din Moldova, ci și în toate centrele importante ale țării. La București, de pildă, în 1900 erau 76 de magazine de confecții, din care 68 evrești, 180 cu mărunțișuri, din care 160 ale evreilor, 297 cu obiecte manufacturate din care 237 evrești etc.⁸. În industrie, chiar și dintre întreprinderile care se bucurau de avantajele

legii de încurajare, în 1900, 20% aparțineau izraeliților. Numeroși erau acei care îmbrățișaseră meseriile cele mai diverse. Unele restricții s-au luat pentru a împiedica așezarea străinilor, inclusiv a evreilor, la sate. Faptul n-a împiedicat ca în 1893, de pildă, în 13 județe din Moldova să se constate stabilirea a 3 711 evrei⁹, în marea lor majoritate comerțanți sau, din ce în ce mai mult, arendași.

Incontestabil, faptul că nu li se îngăduia locuitorilor de rit mozaic încetățenirea decît pe bază individuală rămînea frapant. Ritmul împămîntenirilor era foarte lent. După calculele lui N. Basilescu, între 1866—1902 au fost împămîntenite 3 469 de persoane. Neavînd cetățenie română, o mare parte a populației evreești luase cetățenia altor state, de obicei austro-ungară sau germană. Anual creștea numărul cetățenilor străini, adică supușii altor state, dar locuind în granițele statului român, ceea ce crea piedici și mai mari în calea asimilării lor în masa națiunii și împieta asupra suveranității de stat. În plus, diminuea prestigiul țării peste hotare, dîndu-se impresia, mereu întreinută de altfel, că România ar fi „un stat polițist”. Sistemul naturalizării, prevăzut în art. 7 al Constituției, nu putea să mai dureze fără a crea dificultăți independenței și fără a știrbi reputația internațională a României.

„România liberă” insistă asupra poziției guvernului liberal după votarea legii. Guvernul liberal „s-ar afla astfel scrie ziarul — într-o situație falsă atît față cu țara, pentru că în numele străinătății a făcut presiuni asupra țării », cît și față cu străinătatea, fiindcă în numele țării a dat asigurări în străinătate »¹⁰. Pentru aceste motive, guvernul liberal nu inspira încredere în străinătate și nu se bucura de încredere în țară. „Presa” arată că „Timpul” cere introducerea de reforme în organismul statului și reproduce caracterizarea ce-o face poetul liberalismului din țara noastră („Nu trebuie să uităm ... neatinși de acel rău”)¹¹.

Opinia lui Eminescu potrivit căreia orice lege bună era necesar să fie conservatoare trebuie privită în sensul că orice lege avea nevoie de un conținut luat din realitatea țării. Pe de altă parte e foarte adevărat că Eminescu scriind la un ziar conservator nu putea să nu tragă spuza pe realizările conservatoare.

Eminescu era un cunoscător al operei lui Dante, cum rezultă din mărturiile Mitei Kremnitz. „Was ich nach diesem überschenden Augenblick sagte — scrie ea în *Flüchtige Erinnerungen an M. Eminescu* — weiss ich nicht, ich weiss nur, dass nur, dass er mich fragte, ob ich einen Dante hätte, dann aufstand, ihn suchte u. mir sehr vergnügte jene behübnte Stelle aus der Hölle vorlas” (37, IV, p. 10). Poetul îi citește Mitei Kremnitz versurile în care Dante vorbește de păcătoșii din dragoste (*Infernal*, V, 127—142). Asupra scenei relatată de Mite Kremnitz insistă și T. Maiorescu în *Însemnări zilnice* (41, I, p. 324—325).

Eminescu cade în ceea ce se cheamă falsă memorie cînd susține că Dante spune că infernul este pardosît cu bune intenții. Proverbul se găsește în colecția lui George Herbert, *Outlandish Proverbs*, tipărită la Londra în 1640 și în altă ediție, *Jacula prudentum*, tipărită postum în 1651. Proverbul apare aici în forma : „Hell is full of good meanings and wishings”¹². Îl găsim și în monografia lui James Boswell, *Life of Johnson*, într-o formă mai apropiată de cea a poetului : „Sir, hell is paved with good intentions”¹³. Eminescu reține proverbul din lecturile sale (117, p. 287—290).

Opiniile lui Eminescu asupra lui Jean Jacques Rousseau le cunoaștem din epoca gazetăriei ieșene (OPERE, IX, 185, 196).

¹ MO, (1879), nr. 232, 13/25 oct., p. 6597—6598.

² T, IV (1879), nr. 227, 14 oct., p. 1.

³ A. Stern, *Din viața unui evreu român*. București, Tip. „Progresul”, 1915, Cr. Borovski, *Die Jugendfrage in Rumänien*. În „Ost und West”, Berlin, 1909, p. 421—443, M. A. Halevy, *Contribuțiuni la istoria evreilor în România*. București, Institutul de istorie evreo-română, 1933; C. Graur, *Chestia evreească. Antisemitismul român*. FAGLA, I (1910), 27 mart., p. 36—37.

⁴ Al. Lahovary, *La question israélite en Roumanie*. Bucarest, Imprimerie E. S. Cerbu, 1902, p. 30.

⁵ I. M. Bujoreanu, *Colecțiune de legiuirile României vechi și noi*. I. Partea I [lipsă coperta de titlu], p. 812—816; Verax [Radu Rosetti], *La Roumanie et les juifs*. Bucarest, I. V. Socec, 1903, p. 329—341.

⁶ A. D. Xenopol, *Naționalism și antisemitism*. NRR, V (1909), nr. 18, 8 febr., p. 276—278.

⁷ J. Lahovary, *op. cit.*, p. 40—46.

⁸ Anuarul Göbl, 1900.

⁹ BSTG, II (1893), nr. 2, apr.—iun.

¹⁰ RL, III (1879), nr. 717, 14 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

¹¹ PRESA, XII (1879), nr. 228, 15—16 oct., p. 2 (*Revista ziarelor române*).

¹² George Herbert, *The Works of...*, Edited with a commentary by F. E. Hutchinson, Oxford, At the Clarendon Press, 1941, p. 326.

¹³ Jones Boswell, *Life of Johnson*, p. 206.

[„DUPĂ ATÎTEA DECLARAȚIUNI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 230, 18 octombrie 1879, p. 1. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 191—195.

Oficiosul liberal face o paralelă în editorialul său, *București, 15/27 brumărel*, publicat în 16 octombrie 1879¹, între orientarea politică a liberalilor și a conservatorilor în evenimentele din 1848, 1859 și în timpul domniei lui Al. I. Cuza. Acuzațiile

aduse conservatorilor siut respinse de Eminescu prin analiza poziției geografice a Moldovei și a Munteniei și prin distincția ce o face între conservatorii dinaintea de 1864 și Partidul conservator din vremea sa.

Partidul conservator, care-și căuta acum formele organizatorice, nu era ceea ce presa liberală îl considera — o organizație politică a trecutului. Era un partid al epocii moderne, patronind alături de liberali modernizarea țării. Deosebirea era că o făcea pornind cu deosebire de la interesul marilor agricultori².

Prin „roși” poetul nu înțelege decât pe adepții lui C. A. Rosetti din Muntenia (în epocă această înțelegere era frecventă). De aceea le strimtoază aria de răspindire și le reduce tăria politică³.

„România liberă” insistă asupra confuziei ce-o făcea „Românul” între „partidul boierilor” din 1859 și Partidul conservator din 1879, precum și a tezei cu privire la improprietățile țăranilor⁴. „Presa” insistă și ea asupra distincției între conservatorii dinaintea de 1848 și cei de după această dată. Reproduce finalul („În fundul inimii voastre ... ci demagogi”)⁵.

Eminescu face o distincție netă între democrație și demagogie.

¹ ROM, XXIII (1879), 15--16 oct., p. 955.

² Ion Bulei, *Sistemul politic al României moderne. Partidul Conservator*. București, Editura Politică, 1987, p. 11—60.

³ Apostol Stan, *op. cit.*, p. 51—95.

⁴ RL, III (1879), nr. 721, 19 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁵ PRESA, XII (1879), nr. 231, 19 oct., p. 3 (*Revista ziarelor române*).

[„ÎN AJUNUL ACORDULUI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 232, 20 octombrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 19/31 octombrie*.

Eminescu avea păreri bune despre V. Conta, cum se desprinde din recenzarea lucrărilor sale și din prezentarea conferințelor ce le ține la Junimea cu câțiva ani mai înainte (OPERE, IX, 326, 328, 362). Poetul se relevă aici un comentator priceput în interpretarea măsurilor legislative în forma și spiritul lor. Să mai precizăm că „eroul nocturn de la 11 februarie” este colonelul D. Lecca, ministrul de război, cu rol important în detronarea lui Al. I. Cuza în 1866.

„România liberă” reține aprecierile privind poziția lui V. Conta în chestiunea acordării de drepturi evreilor care participă la războiul de independență. „Aceste lămuriri date de d. Conta — scrie ziarul — fac pe « Timpul » să spere că « birourile de împămintenire » ce ar fi să se înființeze de unii membri ai partidei guvernamentale, ca d. Fleva, nu mai pot avea viitor lucrative”¹. „Presa” insistă asupra situației descendenților evreilor căzuți în războiul de independență².

Opinii defavorabile compozitorului Jacques Offenbach întâlnim și în manuscrisul 2255, 394 (12, p. 51). Eminescu aduce în discuție opera bufă a lui Offenbach, *Briganzii*, și în articolul [„Partida Ștefan Bellio...”] din 21 mai 1883 (OPERE, XIII, 302—303).

Fără îndoială că *Legea* pentru modificarea Constituției, votată în 1879, se dovedea incompletă prin faptul că nu prevedea paragrafe speciale pentru lucrători și meseriași. *Legea* se dovedea incompletă și prin faptul că descendenții celor căzuți în războiul de independență erau excluși de la acordarea de drepturi civile și politice.

¹ RL, III (1879), nr. 723, 21 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² PRESA, XII (1879), nr. 233, 21 oct., p. 3 (*Revista ziarelor române*).

[„PRIN ÎNCETAREA DIN VIAȚĂ...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 235, 24 octombrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 23 octombrie/4 noiembrie 1879*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, București, Editura Minerva, 1974, p. 128—129.

Opera principală a lui Ioan Strat (1836—1879) rămâne lucrarea *Tratat complet de Economia Politică sau Simpla expunere a modului cum se formează, se distribuie și se consumă bogățiile* (București, Imprimeria statului, 1870, 413 p.) pe care o cunoaște și Eminescu, cum se desprinde din comentariul său.

Merită să rețină atenția și caracterizarea celor două școli de economie politică — cea franceză și cea germană.

Biografia lui Ioan Strat reproduc necrologul lui Eminescu întrucât îl consideră „cel mai impresionant” consacrat economistului român (54, I, p. 37—39).

[„NU DE PRINCIPIU, CI DE ÎNCREDERE E CESTIUNEA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 236, 25 octombrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 24 octombrie/5 noiembrie 1879*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 195–199.

Documentul întocmit de D. A. Sturdza în calitate de ministru de finanțe se publică în „Binele public”, cu titlul *Opiniunile guvernului asupra prelinsei răscumpărări a liniilor ferate, combătând proiectul aceluiași guvern în aceeași cestiune în 21 octombrie 1879*¹. Eminescu îl reproduce integral în comentariul său.

„Presa” consacră editorialului lui Eminescu un articol [*„Timpul” de ieri...*] în care arată că se impunea ca asupra problemelor puse în discuție de poet „să cugete cu maturitate toți cetățenii independenți”². „România liberă” scrie că Eminescu recunoaște „importanța răscumpărării drumurilor de fier în principiu, fiindcă pe lângă alte foloase economice, ar provoca o nouă direcție în cultura noastră națională”³. Reproduce și un fragment din editorial (Cestiunea (răscumpărării) a luat... vro patru miniștri”).

Cu acest editorial, atenția lui Eminescu se deplasează la răscumpărarea căilor ferate.

¹ BP, I (1879), nr. 189, 21 oct., p. 1.

² PRESA, XII (1879), nr. 237, 26 oct., p. 1.

³ RL, III (1879), nr. 727, 26 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„DE DUMINICA TRECUTĂ...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 238, 28 octombrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 27 octombrie/8 noiembrie 1879*. Este reprodus în „Românul”, XXIII, 1 noiembrie 1879, p. 1007–1008. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 199–204.

Biografia lui I. C. Brătianu, ca om politic, stimește indignarea „Românului”, care reproduce articolul cu titlul *Ziarul „Timpul”, căutând să sugereze, în felul acesta, că Eminescu transformase foaia conservatoare într-un organ de calomnii și denunțuri iresponsabile*. Articolul era, într-adevăr, injurios și nedrept la adresa lui I. C. Brătianu, depășind nivelul polemicii obișnuite.

„România liberă” manifestă rezerve față de informațiile cu privire la „agenții secrete” și le numește „curioase”¹. Ziarul reproduce însă mai multe fragmente din editorial („D. Brătianu a găsit... nu de Germania”, „Avem a zice... e d. Brătianu”, „Dacă ruptura... pe Domnitor”). „Telegraful” scrie că „Timpul” nu înceta „a răscoli dicționarele insultelor și trivialităților” pe care le arunca în fața guvernului „cu o sfruntare demnă de dispreț” și că nu l-ar fi cruțat nici pe Dumnezeu dacă l-ar fi știut „amestecat în această cestiune”².

Eminescu se ocupă de tezele panslaviste ale lui N. I. Danilevski într-un articol [*„Netăgăduil că istoria...”*], publicat în „Curierul de Iași” (OPERE, IX, 239–242, 653–654) și în editorialul [*„Binele public ne aduce știrea...”*] din 30 decembrie 1879 (v. *supra*, p. 380–381).

Expresia „o enigmă deslegată” ne amintește de *Epigonii* cu „o enigmă n-esplicată”.

¹ RL, III (1879), nr. 729, 30 oct., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² TEL, IX (1879), nr. 2261, 4 nov., p. 3 (*Revista ziarelor*).

[„ABIA APUCARĂM SĂ ZICEM...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 240, 31 octombrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 30 octombrie/11 noiembrie 1879*.

Eminescu polemizează cu „Românul” și „Presa” în chestiunea răscumpărării căilor ferate și are în vedere îndeosebi două editoriale publicate în aceste ziare. „Modul în care organele opozițiunii — scrie „Românul” în editorialul *București, 25 brumărel/6 brumar* — discută cestiunea răscumpărării căilor ferate probează că ele nu sînt în stare de a-i nega

foloasele, probează că proiectul de răscumpărare e alt de tare, din toate punctele de vedere, încît opozițiunea renunță de a-l ataca pe tărîmul probelor și al unei discuțiuni serioase”¹.

„Presa”, organul lui V. Boerescu, „marele om de stat”, cum îl numește, ironic, Eminescu, merge mai departe decît „Românul” și în editorialul *București, 27 octobrie* din 28 octombrie 1879² interpretează poziția poetului în chestiunea răscumpărării căilor ferate ca o afiliere la punctul de vedere al guvernului liberal. Acest lucru se desprinde îndeosebi din pasajele integrate de poet în editorialul său („Combaterea lor . . . finanțelor sale”). Față de aceste atacuri, Eminescu își îndreaptă atenția, cu precădere, spre cele venite din partea „Presei” și acuzația cea mai gravă ce-o aduce lui V. Boerescu constă în versatilitatea sa politică.

Problema aceasta stă și în atenția „României libere” în comentariul său pe marginea editorialului. „Destăinuirea este prețioasă — scrie ziarul — și foarte instructivă. Să lăsăm însă tot pe «Timpul» să conchidă”³. În continuare reproduce din editorialul lui Eminescu un fragment, care i se pare mai ilustrativ („A avut deja Banca de București. . . . cestiune de încredere”). „România liberă” găsește interesantă și precizarea că Partidul conservator nu era împotriva răscumpărării căilor ferate, ci numai a oamenilor care își asumară răspunderea să se ocupe de ea. „Presa” scrie că editorialul cuprindea „mai multe aiurări” în care vorbea de „toate și de nimic”⁴.

Organul de presă al lui V. Boerescu adresează „Timpului” și o *Somațiune* prin care cere să i se dezvăluie identitatea autorului acestui editorial. „Lipsindu-ne spațiul de-a răspunde azi — scrie „Presa” — rău-crescutului autor al articolului din «Timpul» de azi, la înjurăturile surugiești adresate d-lui V. Boerescu și Partidului «centru» somăm pe redacția acelei jurnal de a declara dacă acel articol este scris cu știrea și autorizația ei, spre a ști ce să răspundem în consecință”⁵. Eminescu nu dă curs *Somațiunii* și „Presa” își continuă atacurile la adresa redactorilor foii conservatoare. „Violența și injuriile le lăsăm în seama «Timpului» — scrie „Presa” — ; acesta este un privilegiu al său. Acest organ, al foștilor noștri privilegiați, ține, se vede, adevărul zicătoarei, că : «năravul din fire nu are lecuire», și ambiționează a întrece, în trivialități și calomnii, pe orice foaie trecută și viitoare, care s-ar distinge în astă specialitate; nu știm zău dacă nu poate ține cap chiar faimosului ziar francez de răspintii, numit «Le Père Duchesne». Felicităm pe nobilii, binecrescuții și foștii privilegiați de la organul dreptei, că au ajuns la acest grad de perfecțiune”⁶. Să mai notăm și o altă expresie cu care sint caracterizați redactorii foii conservatoare : „nobilii și neprihăniții”.

Eminescu răspunde ziarului „Presa” în articolul [*„Persoane onorabile. . .”*] din 3 noiembrie 1879 (v. *supra* p. 341—345). Răspunde de asemenea și lui N. Fleva în articolul [*„Primin de la d. Fleva. . .”*] din 6 noiembrie 1879 (v. *supra*, p. 347—348).

S-a format opinia că Eminescu duce o polemică susținută numai cu „Românul”, organul guvernului liberal. De aici se desprinde că poetul polemizează cu aceeași vigoare și cu fracțiunile din rindurile conservatorilor.

¹ ROM, XXIII (1879), 26 oct., p. 991.

² PRESA, XII (1879), nr. 238, 27—28 octombrie 1879, p. 1.

³ RL, III (1879), nr. 731, 1 nov., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁴ PRESA, XII (1879), nr. 242, 2 nov., p. 3 (*Revista ziarelor române*).

⁵ *Idem*, nr. 241, 1 nov., p. 1.

⁶ *Idem*, nr. 243, 3 nov., p. 1 (*București, 2 noemvre*).

DESPOT VODĂ. DRAMĂ ÎN CINCI ACTE DE VASILE ALEXANDRI

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 242, 2 noiembrie 1879, p. 2 (*Foiletonul „Timpului”*). Se tipărește în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Despre cultură și artă*, [Iași] Editura Junimea, 1970, p. 204—207.

Spectacolul cu drama lui V. Alecsandri, comentat de Eminescu, se reprezintă în 30 octombrie 1879 „la cererea generală”¹. „Presa” consacără puține comentarii spectacolului. O „analiză critică” publică N. I. Șoimescu, *Literatura dramatică*, în „Presa”, orientată mai mult spre discutarea piesei decît a spectacolului². Să nu pierdem însă din vedere că atît „Românul”, cît și „România liberă” se ocupă pe larg de spectacol la reprezentația dramei în 30 septembrie 1879.

Cronica este republicată în „Convorbiri literare” în septembrie 1930 și atribuită lui Eminescu³. Paternitatea eminesciană a fost și obiectul unor discuții în presă. Informațiile privind monumentele de cultură din Suceava și stadiul în care se găseau nu le putea da decît un martor ocular. Poetul se ocupă, în „Curierul de Iași”, și de situația Liceului din Suceava (OPERE, IX, 111—112, 347). Introducerea considerațiilor politice, într-o cronică dramatică, este și ea un indiciu pentru paternitatea eminesciană. Să mai notăm și cele cîteva expresii caracteristice scrisului său („era suplantat”, „cată să înceteze”, „veacul nostru de mijloc”).

Editorialul din acest număr, [*„Sint în viața popoarelor situațiuni. . .”*], inclus în edițiile anterioare (6, III, p. 204—208), aparține lui Slavici. „Aici între hotarele strîmte ale țării românești — se arată în editorial — trebuie să

se aduce capitalul de cultură din care au să se împrumute frații noștri de prin țările de primprejur". Prozatorul expune aici teza sa cunoscută potrivit căreia „Soarele pentru toți românii la București răsare". De altfel și stilistic sntem îndrumați spre Slavici.

¹ T, IV (1879), nr. 239, 30 oct., p. 3.

² PRESA, XII (1879), nr. 249, 11 nov., p. 2-3; nr. 250, 12-13 nov., p. 2-3; nr. 251, 14 nov., p. 2-3; nr. 252, 15 nov., p. 2; nr. 253, 16 nov., p. 2; nr. 254, 17 nov., p. 2; nr. 255, 18 nov., p. 2; nr. 256, 19-20 nov., p. 2.

³ CL, LXIII (1930), [nr. 9], sept., p. 922-924.

[„PERSOANE ONORABILE..."]

Se publică în „Timpul", IV, nr. 243, 3 noiembrie 1879, p. 1. Semnat: Redacțiunea „Timpului". Este reprodus în „Telegraful", IX, nr. 2261, 4 noiembrie 1879, p. 1. Fragmentar.

Considerațiile lui Eminescu au în vedere editorialul său din 31 octombrie 1879, în care el critică pe V. Boerescu pentru versatilitate în orientarea politică, și susține inexistența unui partid al Centrului (v. *supra*, p. 341-344).

„Telegraful" arată în comentariul său pe marginea articolului lui Eminescu, că această declarație avea „negreșit să supere pe membrii Partidului conservator în cestiune și să facă muștrări foaiei" care pretindea că „ii reprezenta în opinia publică"¹. „Războiul" scrie într-un articol, „Timpul" și „Presa", publicat în 4 noiembrie 1879, că ziarul din urmă avea datoria să răspundă la criticile adresate patronului său². Numai așa se putea vedea cine este cu „pufusorul pe botișor". „Războiul" reia discuția în alt articol, „Timpul" și „Presa", publicat în ziua următoare, în care arată că poetul făcea „amendă onorabilă" și că-și retrăgea „aserțiunea eronată și expresiile prea aspre"³.

Eminescu convine, cum face și la „Curierul de Iași", asupra folosirii inadecvate a unor termeni, nu însă și asupra problemelor pe care le pune în discuție.

¹ TEL, IX (1879), nr. 2261, 4 nov., p. 1 (București, 3 noiembrie).

² RESB, (1879), nr. 829, 3 nov., p. 2.

³ *Idem*, nr. 830, 4 nov., p. 3.

[„ÎN ARTICOLUL NOSTRU..."]

Se publică în „Timpul", IV, nr. 245, 6 noiembrie 1879, p. 1. Editorial: București, 5/17 noiembrie 1879.

Scrisoarea lui Alex. B. Știrbei, unul din fondatorii Băncii de București, îi oferă lui Eminescu prilejul să reia discuția asupra poziției politice a lui M. Kogălniceanu, V. Boerescu, adversari ai guvernului liberal, ca apoi să facă parte din el, N. T. Orășanu, autor de „pascuiliuri" antidinastice, și Candiano-Popescu, conducătorul unei acțiuni de răsturnare a domnitorului, ca să primească, primul Medalia *Bene Merenti*, al doilea șefia poliției Capitalei. Dacă în privința Băncii de București are de făcut unele rectificări nu același lucru se întâmplă și în cazul lui V. Boerescu, a cărui conduită o prezintă și de astă dată ca incorectă față de conservatori.

Scrisoarea lui Al. B. Știrbei se publică și în „Presa", în aceeași zi¹.

Unele probleme de aici sînt reluate de poet în editorialul său din 8 noiembrie 1879 (v. *supra*, p. 348-350).

„Telegraful" scrie că Eminescu, confruntat cu declarațiile lui Știrbei, mai căută argumente să se scuze². „România liberă"³ se oprește în comentariul său pe marginea editorialului la acest aspect, și arată că aștepta să vadă ce va răspunde. „Presa", organul lui V. Boerescu. Reproduce și un fragment („Prin faptul participării... stabiliment de credit").

„Presa" răspunde, într-un articol, [„În fine «Timpul» copleșit..."], arătînd că „inocenții redactori" de la ziarul conservator se vedeau siliți să recunoască faptul că au spus „neadevăruri și calomnii" și că au transformat o chestiune de interes general în una ... personală⁴.

Eminescu își revendică meritul de-a spune lucrurilor pe nume, adeseori într-o formă crudă și de-a recunoaște, cu sinceritate, atunci cînd trecea peste „marginile adevărului".

Două fragmente din acest articol se păstrează în manuscrise (v. *supra*, p. 434).

¹ PRESA, XII (1879), nr. 245, 5-6 nov., p. 1 (D-lui redactor al „Presei").

² TEL, IX (1879), nr. 2263, 7 nov., p. 3 (Revista ziarelor).

³ RL, III (1879), nr. 736, 7 nov., p. 3 (Arena ziarelor).

⁴ PRESA, XII (1879), nr. 247, 8 nov., p. 1.

puta să scrie... în această...

Amplasarea... în această...

Nu mai puțin de miram de...

Căi despre... în această...

TIMPUL SI PRESA

În numărul nostru prezintă un...

Redacția Timpuil negăbind...

Între rezultate...

Tot în numărul...

...și în...

Cu...

VANDALISM

Cităm în...

Există...

...și în...

Cităm...

Cele...

...și în...

...și în...

...și în...

...și în...

...și în...

...și în...

CURTĂCIE

Medi...

Am...

NOTAȚI TELEGRAFICE

Berlin...

London...

Paris...

Vienna...

...și în...

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 245, 6 noiembrie 1879, p. 2—3 (*Scrisori adresate „Timpului”*).

Scrisoarea lui N. Fleva, fruntaș al Partidului Național Liberal, este un răspuns la editorialul [*„Abia apucărăm să zicem...”*] din 31 octombrie 1879 (v. *supra*, p. 341—344). Poetul caracterizează întrebările lui N. Fleva, ironic, „dileme psihologice” și trece răspunderea pentru unele inexactități din articolul său pe seama „Ștafetei”, ziarul ieșean, din care precia informațiile¹. De fapt „Ștafeta” reține informațiile din „Războiul”², care protestează alit împotriva ziarului ieșean, cit și a „Timpului”, pentru „plagiaturi ziaristice”³.

„Ștafeta” consacră acestei probleme un editorial, *Iași, 7 noiembrie 1879*, în care susține că „Timpul” nu a voit intenționat să trimită la „Războiul” întrucât ar fi dat „de gol pe un confrate al său în credinți politice”⁴.

Deputatul liberal este prezentat și în seria de „portrete politice” publicate în „Timpul” în 1882 (OPERE, XIII, 44^c).

¹ ȘTAF, II (1879), nr. 233, 17 oct., p. 1.

² RESB, (1879), nr. 810, 15 oct., p. 4 (*Bibani*).

³ *Idem*, nr. 834, 8 nov., p. 3 (*Plagiaturi ziaristice*).

⁴ ȘTAF, II (1879), nr. 252, 9 nov., p. 1.

[„AM ZIS ÎN NUMĂRUL NOSTRU PENULTIM...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 247, 8 noiembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 7/19 noiembrie 1879*.

Eminescu continuă polemica cu „Presa” și cu „Românul” în chestiunea răscumpărării căilor ferate și a versalității oamenilor politici de la noi. „Cestiunea răscumpărării drumurilor de fier — serie „Presa” în editorialul *București, 5 noiembrie* — se discută cu atita furie în ziarlele opoziției, încât «Timpul», în delirul său, răspunzându-ne la unul din articolele noastre, prin care arătam că, după chiar acel jurnal, combaterea ce o face nu are de țintă proiectul în sine, ci guvernul propuitor, cu injuriile cele mai grosolane, și văzîndu-se incurcat în raționamentul său, se pune a calomnia persoane și un partid ce n-a voit niciodată a se confunda cu nervoșii redactori ai jurnalului «Timpul». Necăjiți de aceasta și în lipsă de argumente, după cum se vede, și-au zis că și calomnia este bună, luîndu-și, drept deviză, principiul lui Don Basilio, care constă în a calomnia mereu, căci calomnia chiar cînd se descoperă adevărul, tot lasă îndoieli în urmă-i”¹. Mai departe redactorii „Timpului”, de fapt Eminescu, sînt acuzați că au orientat ziarul pe o „zvăpăiată cale” și că se pronunțau „în diletant” împotriva răscumpărării căilor ferate. „Românul” caracterizează articolele lui Eminescu în editorialul *București, 5/17 brumar* ca o mărturie a reactivării „reacțiunii” conservatoare. „Reacțiunea prinde limbă — serie ziarul —. De unde-i vine impulsivitatea?”² Oficioul guvernamental arată că conservatorii reprezentau reacțiunea din revoluția din 1848. Eminescu răspunde la această acuzație cu analiza orientării politice a revoluției lui Tudor Vladimirescu din 1821.

Ea a avut într-adevăr antifanariotismul ca principală orientare. A avut însă și un puternic caracter social după cum istoriografia mai nouă a demonstrat-o. Căderea fanarioților și reinstaurarea domeniilor pămîntene sînt consecințe directe ale revoluției condusă de Tudor. Lupta boierilor pămînteni contra celor greci nu trebuie minimalizată desigur în căderea fanarioților. Ea nu este însă hotărîtoare, cum crede Eminescu. Ea a fost prezentă de la instaurarea fanarioților, dar numai o ridicare de masă cum a fost revoluția de la 1821 a putut determina schimbarea așteptată și necesară.

Despre Cîrjalii și Pazvantoglu găsim însemnări și în manuscrise (OPERE, XIII, 351) și se fac referiri la ei și în articolele de mai tirziu (OPERE, XII, 255, XIII, 159).

„Presa” arată într-un articol [*„«Timpul», organul Dreptei...”*] că ziarul încerca să acrediteze ideea existenței unui partid conservator fără șef³. „Timpul” este numit „foaia nervoasă” a unor redactori „furioși”. „România liberă” considera că polemica cu „Presa” și „Românul” era „distractivă” și găsește „admirabilă” istorisirea cu cei trei călători⁴. Reproduce și un fragment din editorial („Așa dar, cînd conservatorii... foarte elastice”). „Telegraful” acuză „Timpul” de necunoașterea istoriei naționale⁵.

Istorisirea lui Eminescu cu cei trei călători îi servea să facă o caracterizare admirabilă, nu numai a lui V. Boerescu, ci și a altor oameni politici ai vremii.

¹ PRESA, XII (1879), nr. 245, 5—6 nov., p. 1.

² ROM, XXIII (1879), 5—6 nov., p. 1023.

³ PRESA, XII (1879), nr. 248, 10 nov., p. 1.

⁴ RL, III (1879), nr. 738, 10 nov., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁵ TEL, IX (1879), nr. 2265, 10 nov., p. 3 (*Revista ziarelor*).

[„MARE SUPĂRARE AM CAUZAT...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 248, 10 noiembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 9/21 noiembrie 1879*,

Eminescu propune „Presei” sistarea polemicii în legătură cu orientarea politică a lui V. Boerescu întrucât discuția alunecă spre probleme lăturahnice. Lucrul acesta se desprindea și din faptul că „Presa” nu evita să comenteze cauzele demisiei lui V. Boerescu din guvernul lui Lascăr Catargiu. Eminescu mărturisește, pe de altă parte, că nu dorea să spună și alte adevăruri crude despre „marele om de stat”.

„Presa” scrie într-un articol [*„Foștii privilegiați...”*], că redactorii de la „Timpul” erau reprezentanți „ai trecutului și ai arhondologiei” și deplinge faptul că se ocupau de V. Boerescu, când erau de rezolvat alte chestii mai importante¹. Ziarul promite să mai revină asupra acestor probleme și-i lasă pe „nervoșii redactori ai foaiei protipendadei” să se considere „cei mai mari, cei mai iluștri și cei mai de duh dintre muritori”. „România liberă” atrage atenția că „Presa” nu desmințea cauzele demisiei lui V. Boerescu, așa cum le prezenta Eminescu, și reproduce un fragment din editorialul său („Această «insinuare» a noastră... i-a ținut loc de introducere”)².

Eminescu publică în continuarea editorialului său prima parte a unui studiu, *Răscumpărarea căilor ferate*, care se continuă și în numerele următoare³. Este inclus în edițiile publicisticii lui Eminescu (13, p. 158—184) însă nu poate fi atribuit poetului. Două editoriale, [*„Sint acum citeva zile...”*] și [*„Publicăm astăzi în fruntea foii...”*], din 11 și 13 noiembrie 1879, tipărite în edițiile anterioare (6, III, p. 203—217) nu aparțin, de asemenea poetului. Analiza stilistică îl recomandă, pentru primul, pe I. Slavici, iar al doilea este eliminat și de I. Crețu în ediția din 1941 a publicisticii eminesciene.

¹ PRESA, XII (1879), nr. 249, 11 nov., p. 1.

² RI., III (1879), nr. 739, 11 nov., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ T, IV (1879), nr. 248, 10 nov., p. 1—2; nr. 249, 11 nov., p. 1—2; nr. 251, 14 nov., p. 1—2; nr. 252, 15 nov., p. 1—2; nr. 258, 23 nov., p. 1—2.

[„LA CE SERVEȘTE DISCUȚIA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 251, 14 noiembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 15/25 noiembrie 1879*.

Se tipărește în volum, prima dată în I. L. Caragiale. *Opere V Articole politice și cronici dramatice*. București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1938, p. 40—45.

Eminescu polemizează din nou cu „Presa”, organul lui V. Boerescu, pe linia articolelor sale anterioare și-și reafirmă punctul de vedere că nu exista un partid al „Centrului”. Poetul răspunde la un articol al „Presei” [*„«Timpul» organul Dreptei...”*] în care ziarul lui V. Boerescu îl acuză de „rea-credință” și „o nervozitate fără margini”¹.

Polemica dă la iveală, o dată în plus, lipsa de organizare a conservatorilor. Dacă era adevărat că dizidența lui V. Boerescu era foarte puțin numeroasă și partidul „Centru” deloc însemnat ca pondere politică (Boerescu vine ca ministru de externe nu pentru că era șeful unui partid, ci pentru valoarea propriei sale persoane), tot atât de adevărat era și faptul că un partid conservator ca atare nu era încă încheșat.

Șerban Cioculescu atribuie acest editorial lui I. L. Caragiale cu argumente neconvingătoare. „Acesta e chiar truculent, — serie criticul — anecdotic, împănăt cu zicale și parcă vorbit de autorul lui, înaintea unui auditor simpatic. Asupra acestui articol nu poate încăpea nici o îndoială, că aparține lui Caragiale” (p. XIX). Nici una din trăsăturile indicate aici nu sînt caracteristice numai scrisului caragialean. Și Eminescu folosește conversația cu auditorul imaginar în articolele politice, procedeu pe care îl folosește și la „Curierul de Iași”, utilizează în discursul critic anecdotică, proverbele și zicerile populare. Dar aici se fac referiri directe la articolele anterioare privind „Banca de București”, care aparțin lui Eminescu. Istorisirea cu Mușat este, pe de altă parte, atât prin conținut, cât și prin ton, moldovenească. Se întîlnesc, în sfîrșit, și expresii („*cată să fie*”, „*vorba răzășească*”, „*concedem că nu are*”), tipic eminesciene.

¹ PRESA, XII (1879), nr. 248, 10 nov., p. 1.

[„MAI TOATE ZIARELE OFICIOASE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 253, 16 noiembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 15/27 noiembrie 1879*.

Studiile asupra căilor ferate, la care se referă Eminescu, sînt seria de articole *Răscumpărarea căilor ferate*, publicate de ziarul conservator în mai multe numere.

„Studiul important” ce-l publica „Timpul” demonstra, serie „România liberă”, că statul român nu devenea stăpîn al căilor ferate, ci pierdea și pe deasupra era și „umilit prin supunerea de bună voie la jurisdicțiunea străină”¹. „Telegraful” reamărcă faptul că Eminescu ataca în discutarea proiectului răscurpărării căilor ferate politica guvernului liberal².

Problema căilor ferate îmbracă o dublă înfălișare. Pe de o parte e presiunea Germaniei de a se da satisfacție financiarilor săi implicați în construirea căilor ferate din România. „Dați o grabnică satisfacție intereselor germane” și „răscurpărați drumurile de fier dacă voiți să cîștigați recunoașterea independenței”, îi declara von Radowitz, ministru însărcinat cu afacerile politice ale Germaniei, agentului diplomatic al României la Berlin, Virnav-Liteanu, în octombrie 1879³. Pe de altă parte era la mijloc interesul țării de a lua în stăpînire căile ferate, cel mai puternic agent economic al dezvoltării sale. „Atunci cînd artera principală de căi ferate, care străbate România de la un capăt la celălalt al ei, se afla în mîinile străinilor -- scria Th. C. Aslan --, cu greu s-ar fi putut face ca avantajele ce trebuie să tragă din căile ferate să fie întrebunțate în profitul adevărat al țării de o societate de acționari străini, care nu putea să aibă nici un interes de a micșora tarifele de transport pentru cereale, sau pentru alte produse ale solului, a înmulți liniile de garaj, a înmulți parcul de vagoane etc., pentru care se cer cheltuieli, cînd societatea era asigurată prin concesiune, că oricare ar fi venitul căilor ferate, ea avea să-și încaseze regulat anuitatea înscrisă în bugetul datoriei publice a statului român”. Ea era în sumă de 18 609 750 lei, reprezentînd o dobîndă de 7 1/2% din capitalul întrebunțat în construirea căilor ferate. Și orice s-ar fi întimplat în mersul veniturilor căilor ferate statul român trebuia să plătească această anuitate.

La sfîrșitul anului 1879 România avea 1 407,5 km de drum de fier, dacă se ia în calcul și linia Buzău--Mărășești pe atunci în construcție (aceasta din urmă e terminată în 1881). Din cei 1 407,5 km, numai 266 km și 130 m aparțineau statului român (liniile București--Giurgiu--Smârda, Iași--Ungheni, Ploiești--Predeal și Buzău--Mărășești). Restul de 1 345 km (81,10%) de căi ferate erau exploatate de două companii străine: Societatea acționarilor (mai înainte fostă Stroussberg) care exploata linia Vîrciorova--Pitești--București și prin Brăila--Galați la Roman în întindere de 919 km și Compania Lemberg--Cernăuți--Iași (Offenheim) care exploata linia Suceava--Iași--Botoșani cu o întindere de 244,68 km⁴.

Nu chestiunea răscurpărării sau uu a căilor ferate era în discuție. Necesitatea ei se impunea oricîm, atunci sau mai tîrziu. Discuția a fost mare în epocă, s-a scris mult și s-a făcut multă agitație, în jurul modalității de înfăptuire și a momentului ales. Acesta din urmă, cum am văzut, e impus din afară. Lui V. Boerescu, ministru român de externe, von Radowitz, îi vorbea la Berlin, la 29 iulie/10 august 1879, de „interesul pe care-l avem să rezolvăm cit mai curînd chestiunea răscurpărării căilor ferate și a nenumăratelor încurcături pe care această chestiune le creează guvernului german”, supus presiunilor financiarilor germani⁵.

Eminescu se ridică împotriva amestecului străin în treburile țării și îi învinuie pe liberali că acceptă cu prea mare ușurință acest amestec și grăbesc rezolvarea chestiunii din dorința de a găsi un nou mijloc de îmbogățire a partizanilor pe seama statului.

Proiectul guvernului, însoțit de o foarte documentată expunere de motive datorată lui D. A. Sturdza, ministru de finanțe, propunea răscurpărarea a 919 km linii de cale ferată, cedate începînd de la 1 iunie 1871 pe 90 de ani (expira concesiunea la 1 iulie 1961). Capitalul de construcție al acestor linii era de 248 130 000 lei. Statul urma să preia asupra sa administrația și exploatarea liniilor acestora de cale ferată, răscurpărînd capitalul de construcție în principal prin emisiune de obligațiuni de stat de 6%. Prin reducerea dobînzii, anuitatea pe care o plătea statul pînă atunci și care se ridica la 18 609 750 lei se reducea între 15 981 400 lei minimu și 17 611 870 lei maximu, iar termenul de plată se reducea de la 90 de ani la 44 de ani. Aceasta pe lingă alte avantaje desigur. În orice caz statul român, ca să fie cu adevărat independent, trebuia să fie stăpîn pe mijloacele sale economice. Operațiunea de răscurpărare, foarte delicată, este condusă la Berlin din partea țării de Ioan Kalinderu, viitor administrator al domeniilor Coroanei, iar din comisia însărcinată după răscurpărare cu verificarea și anularea titlurilor vechi și cu supravegherea emisiunii noilor obligații au făcut parte Al. Orăscu, N. Manolescu și G. C. Cantacuzino, viitorul ministru de finanțe liberal.

¹ RL, III (1879), nr. 744, 17 nov., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² TEL, IX (1879), nr. 2272, 18 nov., p. 3 (*Revista ziarelor*).

³ N. Adăniloiaie, *Înființarea agenției diplomatice a României la Berlin. În Reprezentanțele diplomatice ale României*, I, 1859--1917, București, Editura politică, 1967, p. 233.

⁴ Th. C. Aslan, *op. cit.*, p. 154, 160.

⁵ *Independența României. Documente. IV. Documente diplomatice*, p. 585.

[„JUDECÎND CINEVA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 258, 23 noiembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 22 noiembrie/4 decembrie 1879*.

Eminescu analizează datorită față de străinătate angajate de guvernul liberal în chestiunea răscurpărării căilor ferate și scoate încheierea că acestea depășeau cheltuielile tuturor transporturilor din țara noastră. Calculul este interesant pentru

modul cum înțelegea poctul să folosească studiul comparativ al cifrelor însă pierde din vedere perspectiva de viitor în importanța căilor ferate tocmai sub raport economic.

„România liberă” arată că „Timpul” îi aduce aminte lui D. A. Sturdza de opiniile sale anterioare în chestiunea căilor ferate¹.

Eminescu atrage atenția cititorilor în finalul editorialului asupra studiului *Răscumpărarea căilor ferate*, mărturie evidentă că acesta nu-i aparținea (v. *supra*, p. 591).

¹ RL, III (1879), nr. 749, 24 nov., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„VĂZÎND STĂRUINȚA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 260, 25 noiembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 24 noembrie/ 6 decembrie 1879*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Economia națională*, Iași, Editura Junimea, 1983, p. 185–188.

Eminescu analizează proiectul de răscumpărare a căilor ferate din perspectiva „claselor pozitive”, care urmau să suporte noile sarcini financiare.

Consortiul german condus de antreprenorul Strousberg, evreu creștinat, obține în 1868 concesiunea construirii și exploatarea pe 90 de ani a principalelor linii de cale ferată: Roman—Tecuci—Galați, cu o ramură Tecuci—Birlad; Galați—Brăila—Buzău—Ploiești—București și București—Pitești—Craiova—Tr. Severin—Virciorova. În total 914 km și 800 m. Costul unui kilometru era fixat la cifra exagerată de 270 000 fr. În total aproximativ 247 000 000 fr. (Eminescu dă o cifră mai exactă: 248 130 000 fr.). Această sumă urma să fie acoperită prin emisiune de obligațiuni cu dobândă de 7 1/2% pe an garantată de statul român. Supravegherea și controlul urma să le aibă un comisar al guvernului român (acesta a fost Ambronn, șambelanul lui Carol Anton, tatăl lui Carol I și pînă la urmă comportarea lui a aruncat discreditul asupra lui Carol I). Pînă la 1/13 martie 1870 s-au pus la dispoziția lui Strousberg obligațiuni în valoare de 150 373 089 fr. deși acesta n-avea dreptul la acea dată decît la 81 000 000 fr. (statul român garanta dobînda numai pentru kilometrii dați în exploatare). Strousberg reclamă o sumă și mai mare pretinzînd că a construit 19 km mai mult decît în realitate. Guvernul român refuză. La 27 decembrie 1870/8 ianuarie 1871 este pusă în funcțiune, numai provizoriu însă, linia Roman—Tecuci—Galați—Brăila—Ploiești—București și Strousberg cere să se aculite la 1/13 ianuarie 1871 dobînda la obligațiunile reprezentînd cîte 270 000 fr. de fiecare km. din această linie. Guvernul român refuză pentru că linia nu era terminată. Consortiul dă faliment, iar concesiunea e anulată de conservatori la 4/16 octombrie 1871, obligațiile devalorizate fiind preluate de bancherii Bleichröder și Hansemann, care au constituit „Societatea drumurilor de fier din România”¹.

„România liberă” scrie că „Timpul” avea dreptate cînd susținea că guvernul liberal expunea țara „la pagube enorme”². Reproduce un fragment din editorial („România trebuie... le lipsește și azi”). Editorialul este semnat și de „Telegraful”, ziarul bucureștean³.

„Presa” publică un articol, *Un răspuns jurnalului „Timpul”*, în care susține că redactorii de la ziarul conservator își făcuseră „din calomnie o adevărată meserie”⁴.

Eminescu prevedea că statul român va intra în procese cu reprezentanții capitalului străin. Desfășurarea evenimentelor confirmă această previziune a sa.

¹ *Istoria României*. IV. [București], Editura Academiei Republicii Populare Române, 1964, p. 464–465.

² RL, III (1879), nr. 751, 27 nov., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ TEL, IX (1879), nr. 2278, 27 nov., p. 3 (*Revista ziarelor*).

⁴ PRESA, XII (1879), nr. 262, 28 nov., p. 1.

[„SE ÎNCHINĂ OMUL TOTDAUNA ȘI-N TOT LOCUL?”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 263, 29 noiembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 28 noembrie/ 10 decembrie 1879*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 224–231.

Eminescu schițează o privire retrospectivă asupra guvernării liberale, ca să conchidă că aceasta datorită incapacității și imoralității dusese țara la ruină.

„România liberă” caracterizează considerațiile pe marginea sensurilor cuvîntului „reacționar”, „o interesantă analiză istorică”, cu „exemple dispăcute guvernamentalelor”¹. Reproduce două fragmente („Dacă există reacție...”).

deveni sănătos”, „Ingerințele lui Temelie ... trecut întru sfinți”). „Telegraful” scrie că „Timpul” se scoboară, pentru demonstrația sa, „în adâncul istoriei”². Ziarul reia discuția într-un editorial, *București, 1 decembrie*, publicat două zile mai târziu, în care arată că se puneau în discuție aspecte particulare. „În definitiv aceste varietăți — scrie ziarul — nu țin de principii; înlocuim ca crăcile unui arbore, ele se unesc la trunchi, pe care stă scris cu litere negre : reacțiune”³. Ziarul recunoaște că redactorului îi plăcea „mult istoria”.

Important este îndeosebi faptul că Eminescu definește aici accepțiunea termenului de *reacțiune*, cu comparația din fiziologie, ca rezistență a unui corp bolnav împotriva boalei care îl macină spre a-și redobîndi sănătatea.

Poetul știa să-i apere pe conservatori de învinuirea de reacționari pe care i-o aduceau liberalii, conservatorii nefiind urmașii boierilor de altădată, ci oameni politici ai unei epoci moderne. Teoria sa cu egalitatea tuturoră în vremea domniilor pămîntene la români trebuie amendată desigur cu stratificările sociale feudale.

¹ RL, III (1879), nr. 754, 30 nov., p. 2 (*Arena ziarelor*).

² TEL, IX (1879), nr. 2281, 30 nov., p. 3 (*Revista ziarelor*).

³ *Idem*, nr. 2283, 2 dec., p. 1.

UNDE DAI ȘI UNDE CRAPĂ [„TIMPUL» DE LA 27 NOIEMBRIE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 263, 29 noiembrie 1879, p. 2–3.

Adunarea deputaților discută în ședința din 19 noiembrie 1879 mai multe proiecte de legi. Unul din aceste proiecte se referea și la C. Boerescu. „Pentru deschiderea unui credit extraordinar de lei 5 865 — se arată în stenograma ședinței — pentru plata d-lui C. Boerescu, de restul ce mai are a primi în baza contractului său din 1872 cu care a fost îngajat a apăra pe stat în procesul cu d. P. Olănescu”¹. „Monitorul oficial” din 21 noiembrie/3 decembrie 1879 se ocupă de schimbarea revizorilor ecleziastici în Dobrogea².

Eminescu întocmește, pe baza acestor materiale, un grupaj, *Mărgăritare culese din „Monitorul oficial”*, cu aluzii la Vasile Boerescu, „ministru în activitate”³. Deși *Mărgăritare* se prezentau ca o simplă notă, între alte materiale, „Presa”, ziarul lui V. Boerescu, le consacră al doilea editorial, *Un răspuns jurnalului „Timpul”*, din 28 noiembrie 1879⁴.

Poetul se relevă în polemica cu „Presa” în mare măsură „caragialian”.

¹ MO, (1879), nr. 262, 20 nov./2 dec., p. 7228.

² *Idem*, nr. 263, 21 nov./3 dec., p. 7261.

³ T, IV (1879), nr. 261, 27 nov., p. 3.

⁴ PRESA, XII (1879), nr. 262, 28 nov., p. 1.

[„ERAM CURIOSI ÎNTRUCÎTVA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 264, 30 noiembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 29 noiembrie/11 decembrie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 231–234.

Proiectul de lege pentru cesiunea căilor ferate a Societății acționarilor către statul român se publică în „Monitorul oficial” în 14/26 noiembrie 1879¹ și se duc pe marginea lui dezbateri furtunoase în Adunarea deputaților. Tonul e din nou înalt, al celor mai violente articole eminesciene.

„România liberă” scrie că „Timpul” îl prezintă pe I. C. Brătianu ca un Antichrist care „prăpădește neamul românesc”². Reproduce un fragment („Aliat cu Strusberg ... ceda Moldova”). „Presa” arată că ziarul compară România cu Babilonia³, iar „Telegraful” susține că se pierdea în „iresuri și-n amintiri biblice”⁴.

Comparația lui I. C. Brătianu cu Antichrist ne amintește de unele articole ale lui Eminescu publicate în „Curierul de Iași” cu câțiva ani mai înainte (OPERE, IX, 199–200). Poetul se referă la Cirjali în într-o însemnare din manuscrisul 2264, 210 (OPERE, XIII, 351) și în unele articole (OPERE, XIII, 159).

¹ MO, (1879), nr. 257, 14/26 nov., p. 7140.

² RL, III (1879), nr. 755, 1 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ PRESA, XII (1879), nr. 265, 1 dec., p. 3 (*Revista ziarelor române*).

⁴ TEL, IX (1879), nr. 2282, 1 dec., p. 2 (*Revista ziarelor*).

[„S-APROPIE ÎNCEPUTUL SFÎRȘITULUI”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 265, 1 decembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 30 noiembrie/12 decembrie 1879.*

Practicile guvernului liberal în votarea legilor în Adunarea deputaților și în Senat stau permanent în atenția lui Eminescu, cum se desprinde și din acest editorial.

Presupunerea sa potrivit căreia răscumpărarea drumurilor de fier putea duce la un „dezastru financiar” nu s-a confirmat. Pasiunile dezlănțuite în epocă în jurul acestei chestiuni au fost într-adevăr mari; temerile manifestate atunci în presă sau în Parlament au fost și ele mari, după cum la fel au fost dificultățile tehnice de înfăptuire a unei astfel de operații. Dar toate au fost depășite și răscumpărarea a fost până la urmă o mare realizare economică. De la 1407,5 kilometri de drum de fier cât avea România în 1880 în 1904 s-a ajuns la 3 178 kilometri, la mai mult decât îndoit. Venitul net al căilor ferate s-a ridicat la peste 22 500 000 lei. Lucrările au putut fi conduse de ingineri români la un preț cu mult mai scăzut decât cel cerut de inginerii străini și de o calitate pe care Podul de la Cernavoda, al lui Anghel Saligny, o exprimă îndeajuns de pregnant.

„România liberă” reproduce un fragment („... docilitatea și elasticitatea ... pe secole înainte”)¹.

Editorialul se remarcă prin expresii caustice („elasticitatea conștiinței ciacilor”, „procederi de codru”), tipic eminesciene. Se impune atenției și propunerea din final, făcută în același spirit, cu privire la un Sinod liberal guvernamental și un deputat liberal mitropolit al Ungro-Vlahiei.

¹ RI., III (1879), nr. 756, 2 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

UNITATEA DE VEDERI ÎN CABINETUL ACTUAL

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 265, 1 decembrie 1879, p. 1--2 (I); nr. 267, 4 decembrie 1879, p. 1--2 (II); nr. 272, 11 decembrie 1879, p. 2--3 (III).

Eminescu invocă în polemica sa cu V. Boerescu materiale publicate în „Presa”, ziarul său, spre a demonstra că șeful „Centrului” stătea pe aceeași bancă ministerială cu aceia pentru care avea, cu câteva luni mai înainte, cele mai aspre cuvinte de condamnare a politicii lor interne și externe. Cele trei editoriale, *București, 21 aprilie, București, 30 aprilie și București, 11 mai*, pe care le reproduce, se publică în „Presa” în 22 și 30 aprilie 1879 și în 12 mai 1879¹.

Adversarii sînt combătuți cu propriile texte, procedeu folosit de poet și în alte articole și folosit asiduu atunci și după aceea în gazetăria noastră politică sau în dezbaterile parlamentare, granițele partidelor și grupărilor politice fiind trecute cu ușurință de mulți oameni politici. Aici reține atenția și așezarea în pagină, tipografie, a concluziilor.

¹ PRESA, XII (1879), nr. 89, 22 apr., p. 1; nr. 95, 30 apr., p. 1; nr. 104, 11--12 mai, p. 1.

[„ȘI ZI GLORIE, MĂRIRE, NEATÎRNARE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 268, 5 decembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 1/16 decembrie 1879.*

Eminescu considera propaganda presei liberale cu privire la independența economică și politică a țării ca făcînd parte din practicile demagogice. Demersurile guvernului liberal pentru răscumpărarea căilor ferate îi apăreau poetului ca mergînd spre o subordonare economică față de Germania și implicit și spre una politică. Notița [„Cîtîm în «*Berliner Börsenzeitung*»...”], integrată în editorial, se publică în „Timpul” cu o zi mai înainte¹.

Poetul respinge comparația pe care o face „Românul” în editorialul [„*Ieri s-a început în Cameră*”...] din 28 noiembrie 1879 între convenția de răscumpărare proiectată de guvernul conservator și cea a guvernului liberal². Asupra acestor probleme revine și în articolele următoare. Comparația era oricum nepotrivită, condițiile fiind diferite.

„România liberă” atrage atenția asupra comparației între proiectul guvernului conservator și cel al guvernului liberal în problema răscumpărării căilor ferate³.

Acuzația presei liberale după care guvernul conservator se supunea dispozițiilor lui Joseph Maria von Radowitz, consulul german la București, este adusă în discuție în editorialul [„*Aseșițirea chestiunilor curat interne*...”] din 13 decem-

brie 1879 (v. *supra*, p. 371–372). Expresia „tîrziu la judecată” are correspondent și în proză sub forma „tîrziu la minte” (OPERE, VII, 299).

¹ T, IV (1879), nr. 267, 4 dec., p. 3.

² ROM, XXIII (1879), 28 nov., p. 1087.

³ RL, III (1879), nr. 759, 6 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„PROIECTUL AL DOILEA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 269, 6 decembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 5/17 decembrie 1879*.

Proiectul guvernului liberal pentru răscumpărarea căilor ferate este comparat, cum face și în editorialul anterior, cu cel al guvernului conservator (v. *supra*, p. 368–369). Aici proiectul guvernului liberal este caracterizat cu intenție „monstrul de aservire economică” a țării. Eminescu continuă discuția în legătură cu răscumpărarea căilor ferate și în articolele următoare.

„România liberă” considera mai avantajos proiectul guvernului conservator¹. Reproduce un fragment („Proiectul cabinetului conservator... realizabil pentru germani”).

Expresia „Prețul de cumpărătură”, pentru care dă și echivalentul german „Kaufpreis”, o întâlnim și în articolul [*„Extragem din «Neue freie Presse»...”*], publicat în „Curierul de Iași” în 7 iulie 1876. O altă expresie: „ban roșu” se întâlnește și ea în mai multe articole din publicistica eminesciană.

¹ RL, III (1879), nr. 760, 8 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ASCUȚIREA CESTIUNILOR CURAT INTERNE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 274, 13 decembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 12/24 decembrie 1879*.

Eminescu atribuie situația grea în care se găsea țara, cum face și în alte articole, duplicității guvernului liberal atît în politica internă cît și în cea externă. Această politică ar explica și faptul că țara noastră era supusă influențelor din afară. În realitate România era prea slabă din punct de vedere economic, era un stat mic, în stare cu greutate să țină piept presiunilor externe. Mai mult, voia să-și asigure independența abia cucerită.

„România liberă” reține comparația între situația din România cu cea din Turcia. Reproduce finalul editorialului („Pe orice spirit... prea tîrziu”).

Alexandru Sibleanu, pe care îl persiflează Eminescu, era președintele comisiei financiare din Adunarea deputaților și autor a mai multor lucrări: *Constituțiunea și legea electorală* (Focșani, 1872), *Omul. Serbătorile. Constituțiunea și legea electorală. Cugelări asupra cugelărilor d-lui N. Crețulescu* (București, 1878). Traduce și o proză a lui Charles-Antoine-Guillaume Pigault-Lebrun, *Cărturarul și popa* (București, 1877). Eminescu nu se referă la această traducere cînd vorbește de „pochi” și „protopochi”, ci la o cuvîntare a sa ținută în Adunarea deputaților în ședința din 6 noiembrie 1879. Ministrul de interne cere aprobarea unei sume de bani să plătească tipografia care scoteau „Monitorul oficial” în perioada dezbaterilor Corpurilor Legiuitoare. „Voiu să constat pe *onoarea mea* — spune A. Sibleanu — că mie nimic nu-mi intră în pungă fiindcă diurna am primit-o întregă, nu-mi pasă dar de tipografi, cum nu mi-a păsă de *pochi și protopochi*”². Deputatul liberal era împotriva cheltuielilor neprevăzute în buget și un apărător al contribuabililor. „Dar, d-lor vedeți — declară el în ședința din 3 decembrie 1879 — că ni se cer și pentru altele 13 mii fr[anci] pentru cavaleri, pentru decorațiuni. Apoi avem noi trebuință de asemenea cheltuieli de decorațiuni, cînd sint șase județe care pier de foame”³. Această atitudine a deputatului liberal explică de ce Eminescu se oprește în numeroase articole la cuvîntările sale (OPERE, XI, 71, 171, 174, 225; OPERE, XII, 29, 52, 132, 376, 465; OPERE, XIII, 80, 194, 404, 405).

Articolul *J. Heliade-Rădulescu*, publicat în „Timpul” în 12 decembrie 1879⁴ și tipărit în edițiile anterioare (9, p. 130–131), nu aparține lui Eminescu. Este o reproducere din „Presa”⁵ cu omiterea frazei finale.

¹ RL, III (1879), nr. 765, 14 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² MO, (1879), nr. 252, 7/19 nov., p. 7016–7017.

³ *Idem*, nr. 274, 5/17 dec., p. 7695.

⁴ T, IV (1879), nr. 273, 12 dec., p. 3 (*Teatru Național*).

⁵ PRESA, XII (1879), nr. 272, 10–11 dec., p. 3. Se reproduce și în „România liberă”, III (1879), nr. 763, 12 dec., p. 2.

[„ÎN ȚARA NOASTRĂ...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 276, 15 decembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 14/26 decembrie 1879.*

Eminescu completează prima parte a editorialului din acest număr, întocmit de I. Slavici, în care se prezintă ședința adunării Senatului ținută în 10 decembrie 1879¹. Prozatorul comentează interpelarea lui Lascăr Catargiu și insistă asupra schimbului de replici dintre acesta și M. Kogălniceanu, ministrul de interne.

„România liberă” scrie că „Timpul” ia „la răfuială pe ministrul de interne” și că acesta dă un „răspuns foarte stângace”².

Calomnia este invocată ca principiu de conduită în viața parlamentară și în editorialul [*„Trăim într-o țară ciudată...”*] din 16 mai 1881. „*Calomniez, calomniez* — se arată aici —, *il en restera toujours quelque chose*” (OPERE, XII, 174). Dictionul aparține lui Beaumarchais și Eminescu se referă la el și în alt editorial [*„Românul » mustră opozițiunea...”*] din 1 iulie 1881 (OPERE, XIII, 223).

¹ MO, (1879), nr. 279, 12/24 dec., p. 7833—7834.

² RL, III (1879), nr. 767, 16 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„VOIM SĂ NE SPUNEM PĂREREA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 277, 16 decembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 15/27 decembrie 1879.*

Discursul lui Grigore Mihai Sturza, ținut în ședința Senatului din 1 decembrie 1879, se publică în „Monitorul oficial” în 4/16 decembrie 1879¹ și este reprodus în „Timpul” în 6 decembrie 1879².

Apare clară detașarea lui Eminescu de concepțiile promovate în orientarea externă a țării de către Grigore M. Sturza și grupul său ieșean intitulat nu fără emfază „Partidul Conservator Liberal din Moldova”. Gr. Sturza și adepții săi promovau o apropiere de Rusia țaristă și aveau în vedere un destin creștin, al ortodoxismului³.

„România liberă” scrie că „Timpul” respingea ideile de politică externă ale lui Gr. Sturza și îmbrățișa „cu căldură proiectul de maiorat al lui Carp”⁴. „Presa” vedea în acest editorial mărturia unei dezorientări ce domnea între conservatori⁵.

Comentariul ziarului vienez este cuprins în articolul *Wien, 23. Dezember* publicat în 12/24 decembrie 1879⁶.

Eminescu reia discuția asupra maioratului în editorialul [*„În discutarea proiectului de maiorat...”*] din 19 decembrie 1879 (v. *supra*, p. 374—377).

¹ MO, (1879), nr. 273, 4/16 dec., p. 7599—7603.

² T, IV (1879), nr. 269, 6 dec., p. 1—2.

³ M. Theodorian-Carada, *Beizadea Miliță*. [București], Imprimeriile „Informația zilei”, [1943], p. 12.

⁴ RL, III (1879), nr. 768, 18 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁵ PRESA, XII (1879), nr. 278, 17—18 dec., p. 1.

⁶ FREM, XXXIII (1879), nr. 351, [12] 24 dec., p. 1—2.

[„ÎN DISCUTAREA PROIECTULUI DE MAIORAT...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 279, 19 decembrie 1879, p. 1—2. Editorial: *București, 18/30 decembrie 1879.*

Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 239—248.

Guvernul liberal propune un proiect de lege pentru inalienabilitatea și indivizibilitatea pământurilor țărănești¹. Opoziția prezintă proiectul ei — în care se pronunță pentru maiorat. *Expunerea de motive* o face P. P. Carp, în ședința Adunării deputaților, din 11 decembrie 1879. Documentul este semnat de T. Maiorescu, P. S. Aurelian, Al. I. Popescu, P. P. Carp, I. Agarici, colonel Călinescu, N. Catargi, C. Negruzzi. „Românul” scrie în editorialul *București, 15/27 undrea*, publicat în 16 decembrie 1879, că proiectul era „feudal și imoral”². Adunarea deputaților hotărăște să se tipărească proiectul opoziției și să fie trimis în secțiunile Corpurilor legiuitoare.

„România liberă” caracterizează editorialul „un important studiu” și reproduce cele patru puncte propuse de poet în privința moșiilor statului³.

Eminescu pune în discuție problema indivizibilității pământurilor țărănești, ca singura cale a salvării țărănimii de la sărăcire și în alte articole ale sale.

Editorialul *București*, 17/19 decembrie 1879 [„La fiecare act...”], publicat în „Timpul”, în 18 decembrie 1879⁴, atribuit lui Eminescu (6, III, p. 234–238), aparține lui I. L. Caragiale și se tipărește în ediția sa de scrieri⁵.

¹ MO, (1879), nr. 279, 12/24 dec., p. 7837–7838.

² ROM, XXIII (1879), 16 dec., p. 1048.

³ RL, III (1879), nr. 770, 20 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁴ T, IV (1879), nr. 278, 18 dec., p. 1.

⁵ I. L. Caragiale, *Opere V. Articole politice și cronică dramatice*. Ediție îngrijită de Șerban Cioculescu. București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1938, p. 390–392.

[„«PRESA» DE SÎMBĂTA TRECUTĂ...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 280, 20 decembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 19 decembrie / 1 ianuarie / 1880*.

Eminescu continuă polemica cu „Presa”, care are ca punct de plecare, cum știm, intrarea lui V. Boerescu, șeful dizidenței din Partidul conservator, în guvernul liberal. Poetul are în vedere editorialul din ziarul acestuia, *București, 15 decembrie*, publicat în 16 decembrie 1879¹.

Poetul aduce în discuție și chestiunea Băncii de București, căreia îi consacră mai multe articole (v. *supra*, p. 345–353). „România liberă” reproduce un fragment din editorial („Dreapta ni se pare ... și nu-l regretăm”)².

Eminescu se folosește și aici de termenul „palinodii”, pentru inutilitatea unor discuții politice. De reținut și proverbul cu care caracterizează conduita politică a lui V. Boerescu în cadrul Partidului conservator.

¹ PRESA, XII (1879), nr. 277, 16 dec., p. 1.

² RL, III (1879), nr. 771, 21 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„DE CÎTEVA ZILE SE PETREC...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 281, 21 decembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 20 decembrie 1879 / 2 ianuarie 1880*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.P., 1939, p. 248–251.

Eminescu insistă și de astă dată asupra condițiilor ruinătoare ale răscumpărării căilor ferate și condamnă guvernul liberal pentru supunerea țării în fața presiunilor germane.

„România liberă” scrie că „Timpul” denușcă din nou această „funestă afacere”. Reproduce un fragment („Sint oare și au curajul ... tribunalele străine?”)¹.

¹ RL, III (1879), nr. 772, 22 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„«BINELE PUBLIC» NE-ADUCE ȘTIREA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 286, 30 decembrie 1879, p. 1. Editorial: *București, 29 decembrie 1879 / 10 ianuarie 1880*.

Eminescu pornește de la editorialul din „Binele public”, *București, 28 decembrie*, publicat în 29 decembrie 1879¹, și analizează misiunea lui V. Boerescu la Berlin în contextul politicii internaționale.

Misiunea lui V. Boerescu nu va fi încununată de succes, așa cum prevedea și poetul.

V. Boerescu nu era, scrie „România liberă”, decît „un paravan la spatele căruia și fără știrea lui” se pregătea „o nouă amăgire pentru Europa”².

Poetul reamintește „programa panslavistă” a lui N. I. Danilevski, în care se referă și în articolele din „Curierul de Iași” (OPERE, IX, 230—242) și în editorialul [„De duminică trecută...”] din 28 octombrie 1879 (v. *supra*, p. 340—341).

¹ BP, II (1879), nr. 23 (241), 27—29 dec., p. 1.

² RL, IV (1880), nr. 777, 1 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„O VORBĂ SERIOASĂ...”]

Se publică în „*Timpul*”, V, nr. 4, 5 ianuarie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu apără politica Partidului conservator în chestiunea concesiilor făcute unor firme străine pentru construirea căilor ferate în țara noastră. Comentariul său are în vedere un editorial, *București, 3 ianuarie*, publicat în „*Binele public*” în 4 ianuarie 1880¹.

Informațiile privind „bandele bulgare” sînt luate din tratatul lui Constantin Jos. Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, tipărit la Praga în 1876². Asupra acestei chestiuni revine și în alte articole.

„România liberă” rezumă articolul lui Eminescu și reproduce finalul („Există oameni ... nu sînt conservatori”)³.

Poetul întreține cu „*Binele public*” un dialog în termenii cei mai politicoși cu putință, cum nu se întîmplă și atunci cînd polemizează cu presa liberală guvernamentală.

¹ BP, II (1880), nr. 27, 4 ian., p. 1.

² Constantin Jos. Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Prag, Verlag von F. Tempsky, 1876, p. 557—558.

³ RL, IV (1880), nr. 781, 6 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„SÎNTEM ÎN AJUNUL REDESCHIDERII ADUNĂRILOR...”]

Se publică în „*Timpul*”, V, nr. 7, 9 ianuarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 8/20 ianuarie 1880*.

Eminescu anticipează rezultatul dezbaterilor din Corpurile legiuitoare privitoare la răscumpărarea căilor ferate. Considerațiile se întemeiau pe cunoașterea mecanismului folosit de guverne în votarea legilor.

„România liberă” atrage atenția asupra faptului că „*Timpul*” semnala primejdiile care decurgeau din condițiile în care se făcea răscumpărarea căilor ferate¹.

„*Presa*” se plînge în editorialul *București, 11 ianuarie*, publicat în 12 ianuarie 1880, că „*Timpul*” folosea în criticile sale la adresa guvernului „un limbaj violent”, care era, după părerea sa, expresia „nervozității”². „*Presa*” susține că ziarul se afla în „starea de decădere” și că redactorii săi puneau în primejdie viitorul Partidului conservator.

Cartea lui Barbu Constantinescu, la care trimite Eminescu, fără s-o numească, este *Probe de limba și literatura țiganilor din România*, tipărită de Societatea Academică Română în 1878. Porgație și Matragună sînt eroii din *Președînca țiganilor*, document folcloric transcris de Eminescu și păstrat în manuscrisul 2262, 143—147. De aici sînt preluate și caracterizările celor doi eroi „făcători de predicție” (OPERE, VI, 308—313).

¹ RL, IV (1880), nr. 783, 10 ian., p. 2 (*Arena ziarelor*).

² PRESA, VIII (1880), nr. 9, 12 ian., p. 1.

[„ORGANUL MARELUI OM DE STAT...”]

Se publică în „*Timpul*”, V, nr. 8, 10 ianuarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 9/21 ianuarie 1880*.

Poveștele de bună purtare adresate opoziției de „*Presa*”, ziarul lui V. Boerescu, sînt cuprinse în editorialul *București, 8 ianuarie*, publicat în 9 ianuarie 1880¹.

„România liberă” scrie că „*Timpul*” stă de vorbă cu ziarul „marelui om de stat” și-l „înfundă cu cîteva amintiri” de pe cînd nu făcea parte din guvernul liberal².

„Presa” se ocupă de criticile lui Eminescu la adresa sa într-un articol, [„Ziarul «Timpul» răspunde...”]³, în care contestă că ar fi făcut vreodată opoziție sistematică oamenilor politici din guvern. Ziarul deplunge și de astă dată „violența de limbaj” și declară că nu mai putea avea încredere în organul Partidului conservator.

¹ PRESA, XIII (1880), nr. 6, 8–9 ian., p. 1.

² RL, IV (1880), nr. 784, 11 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ PRESA, XIII (1880), nr. 10, 13 ian., p. 1.

[„TOTDAUNA ÎNAINTEA UNUI VOT...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 10, 13 ianuarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 12/24 ianuarie*.

Eminescu comentează favorabil știrea comunicată de „Binele public”¹ cu privire la formarea unui nou partid, sub conducerea lui G. Vernescu, cu numele căruia ne-am mai întâlnit în comentariile noastre. În caracterizarea liberalilor, poetul invocă principiile lui Machiavelli și-și exprimă speranța că noul partid își va îndeplini, cu consecvență, programul politic².

„România liberă” insistă asupra comparației ce-o face Eminescu între I. C. Brătianu — C. A. Rosetti și Alexandru Borgia, prezentat de gânditorul italian.

„Democrația națională” remarcă și ea paralela făcută de poet între „principiile machiavelice și între acelea ale partidului de la putere”³. Reproduce un fragment („De câte ori vedem ... pe d-nii Rosetti — Brătianu”).

Eminescu traduce din *Il principe*, tratatul lui Macchiavelli, două paragrafe, 18. *Până unde trebuie să-și fie un principe cuvântul și până unde nu*, 19. *Să te ferești de dispreț și de ură*, care se păstrează în manuscrisul 2257, 323–345 (OPERE, XIV, 897–904).

¹ BP, II (1880), nr. 33 (251), 12 ian., p. 1 (*București, 11 ianuarie*).

² RL, IV (1880), nr. 787, 15 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ DENA, I (1880), nr. 12, 15 ian., p. 3 (*Revista ziarelor*).

[„« FACEȚI INTERESELE... »...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 12, 16 ianuarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 15/27 ianuarie 1880*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 252–255.

Eminescu respinge acuzațiile „Românului” după care Partidul conservator făcea interesele străinilor întorcind caracterizarea împotriva liberalilor. Invocă o serie de acțiuni ale guvernului liberal, prin care caută să demonstreze că acesta făcea interesele străinilor prin politica sa. Firește, demonstrația trebuie privită prin prisma cerințelor polemicii politice.

Articolul din „Binele public”, la care se referă Eminescu, [„*D-I Ward venise în țară...*”], se publică în 15 ianuarie 1880¹.

„România liberă” reține faptul că poetul denunță „pe noul gheșeft-Ward”².

Autoritatea lui Machiavelli este invocată și aici pentru tezele sale privitoare la viața politică.

¹ BP, II (1880), nr. 35 (253), 14–15 ian., p. 1.

² RL, IV (1880), nr. 789, 17 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„NU-ȘI CREDE CINEVA...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 13, 17 ianuarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 16/28 ianuarie*.

Lecția de patriotism ce-o dă „Românul” ziarului „Democrația națională” este cuprinsă în editorialul *București, 12/24 ianuarie*, publicat în 13 ianuarie 1880¹. Ziarul lui G. Vernescu era organul de presă al dizidenței din Partidul Național Liberal și începe să apară în 25 decembrie 1879.

D. A. Sturdza se folosește de pseudonimul Erdmann von Hahn pentru articolele antidinastice pe care le publică în ziarul „Politik” din Praga și le reproduce, în traducerea sa, în „Românul”, oficiosul liberal. Le tipărește și în volum, *Deutschland, Rumänien und Fürst. Karl von Hohenzollern*, la Praga, în 1875.

„România liberă” insistă asupra poziției „Timpului” în polemica „Românului” cu „Democrația națională” și reproduce din editorial („Românul” foaia ... Mireea cel Bătrîn?)¹

Eminescu găsește „Românului” o nouă numire, „Părfata”, a cărei semnificație nu este greu de descifrat.

¹ ROM, XXIV (1880), 13 ian., p. 37.

² RL, IV (1880), nr. 790, 18 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ȘARPELE, CÎND ÎL DOARE CAPUL...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 14, 18 ianuarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 17/29 ianuarie*.

Eminescu comentează dezbaterile din Adunarea deputaților din ședințele din 15 și 16 ianuarie 1880, în care se votează proiectul de lege privind răscumpărarea căilor ferate. Guvernul liberal își asigurase majoritatea necesară votării. Poetul insistă însă de astă dată asupra discursului lui I. C. Brătianu și asupra artei sale oratorice. O atenție deosebită acordă și poziției adoptate în dezbateri de opoziția conservatoare.

„Democrația națională” reține faptul că T. Maiorescu răspunde la atacurile lui I. C. Brătianu „cu demnitate și logică”¹. Reproduce finalul („E firesc lucru ... capul hidos”).

Stenograma celor două ședințe se publică în „Monitorul oficial al României”² și de aici își transcrie și T. Maiorescu discursul său³.

¹ DJENA, I (1880), nr. 16, 19 ian., p. 2 (*Revista ziarelor*).

² MO, (1880), nr. 12, 16/28 ian., p. 231–242; nr. 13, 17/29 ian., p. 251–263.

³ T. Maiorescu, *Discursuri parlamentare*. II. București, Editura Librăriei Socec, 1897, p. 418–457.

[„UN ARHIEREU...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 15, 19 ianuarie 1880, p. 1. Al treilea editorial.

Dioceza Limoges, situată la 375 km de Paris, este una din cele mai vechi din Franța. Orașul Limoges era numit de romani Augustoritum.

Eminescu își ilustrează tezele politice cu exemple din izvoare, nu întotdeauna ușor de identificat.

[„NENOROCITELE ASTEA DE ȚĂRI...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 17, 22 ianuarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 21 ianuarie/2 februarie 1880*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 256–261.

Eminescu pornește în analiza sa de la teza, expusă și în alte articole, că o țară agricolă, ca a noastră, cu o producție mărginită, prin natura lucrurilor, nu se putea compara cu țările industrializate, de mare producție. Prioritățile, i se părea poetului, trebuiau să fie altele decît cele preconizate de guvernul liberal. Poetul judecă în acest context și promisiunea guvernului liberal cuprinsă în editorialul *București, 19/31 ianuarie*, publicat în 20 ianuarie 1880, de-a construi o cale ferată spre Constanța și un pod peste Dunăre¹. Construcții costisitoare și apăsătoare pentru popor în acel moment își dovedesc utilitatea ulterior, fiind pentru multă vreme artera principală de legătură cu Dobrogea. În epocă și mai apoi unii au interpretat abuziv vorbele lui Eminescu drept dovezi că el s-ar fi împotrivit construirii de căi ferate în țară.

Poetul se pronunță și împotriva menținerii României în starea de dependență de străinătate. În polemica sa cu „Presa” pe această temă are în vedere editorialul *București, 18 ianuarie*, publicat în 19 ianuarie 1880².

„România liberă” scrie că „Timpul” „bicuiește purtarea slugarnică” a guvernului liberal și reproduce un fragment („Și bieții domni ... cu totul altceva”)³.

Teza după care cheltuielile pe calea ferată depășeau pe cele „cu carul și cu telegula” o întâlnim și în alt articol și asemenea și exemplificarea cu negustoria lui Nastratin. Se impune atenției și modalitatea de expunere, cu ironia mușcătoare.

¹ ROM, XXIV (1880), 20 ian., p. 61.

² PRESA, XIII (1880), nr. 15, 19 ian., p. 1.

³ RL, IV (1880), nr. 794, 23 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„FELDMAREȘALUL. CONTELE MOLTKE...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 18, 23 ianuarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 22 ianuarie/3 februarie*.

Eminescu este îngrijorat de pregătirile de război ale marilor puteri și de constituirea lor în alianțe militare. Poetul caută să descifreze din situația internațională ce soară se rezerva României în viitor. Prevederea sa cu privire la izbucnirea unui război, cu consecințe mai catastrofale decât cel din 1870, se va împlini trei decenii mai târziu.

Poetul remarcă cu multă pătrundere că sub vorbele de pace și moralitate ale contelei Moltke de fapt Germania se înarma și se pregătea de război.

„România liberă” reține întrebările dramatice ce și le pune „Timpul” în legătură cu viitorul României în eventualitatea izbucnirii războiului între marile puteri¹.

Finalul editorialului: „a spera mereu într-un mâine, trăind într-un vecinic astăzi” parafrazează versurile din *Cu mine zilele-ți adaugi...*, începută la Iași în 1877 și continuată la București, în 1878 și 1879.

¹ RL, IV (1880), nr. 795, 24 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„PREȚIOASELE DESCOPERIRI...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 19, 24 ianuarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 23 ianuarie/4 februarie 1880*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opera politică*, II, București, Cugetarea — Georgescu Delafraș, 1941, p. 13—15.

Operațiile bancare sunt comentate de Eminescu cu multă siguranță. Nu în instituția bancară ca atare își exprimă el nelcrederea, ci în crearea ei de către liberali, pentru că le dădea acestora o nouă sursă de ridicare economică (tocmai se pregătea înființarea Băncii Naționale care, într-adevăr, a fost o pirghie esențială în ridicarea burgheziei române și, odată cu ea a Partidului Național Liberal). Observațiile sale rețin atenția, pe de altă parte, prin caracterul aplicativ la realitățile social-politice din țara noastră.

„România liberă”¹ serie că „Timpul” era convins de faptul că principiile lui Machiavelli nu-și puteau găsi o mai bună ilustrare decât în guvernarea liberală. Politica lui I.C. Brătianu, mai notează ziarul, amenința „existența noastră națională”.

Referirile dese la Machiavelli sînt o mărturie că acum traduce din *Il principe*, opera filozofică mai cunoscută a umanismului italian (v. supra, p. 600).

¹ RL, IV (1880), nr. 796, 25 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„CITITORII DE GAZETE...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 21, 26 ianuarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 25 ianuarie/6 februarie 1880*; nr. 23, 29 ianuarie 1880, p. 1—2. Editorial: *București, 28 ianuarie/9 februarie 1880* [„Neîndoindu-ne de interesul...”]; nr. 25, 1 februarie 1880, p. 1—2 [„Mai la vale reproducem...”].

Heinrich von Treitschke (1834—1896) funcționează ca profesor de științe politice la Universitățile din Kiel, Heidelberg și Berlin și conduce revista „Preussische Jahrbücher”¹. Se face cunoscut prin lucrări ca *Deutsche Geschichte im 19. Jahr-*

hundert (Lipsca, 1848), *Die Gesellschaftswissenschaft, ein kritischer Versuch* (Lipsca, 1858), *Historische und politische Aufsätze* (I—III, Lipsca, 1863—1871), *Deutsche Kämpfe* (Leipzig, 1896).

Studiul tradus de Eminescu, *Ein Wort über unser Judenthum*, se publică mai întâi în „Preussische Jahrbücher” în 1879—1880² și în broșură în 1880³. Este reprodus în volumul *Deutsche Kämpfe* sub forma a trei capitole: *Unsere Aussichten, Herr Graetz und sein Judenthum, Noch einige Bemerkungen zur Judenfrage*⁴. Eminescu reproduce studiul din broșură. Traduce o parte din primul capitol și integral celelalte două.

Heinrich Treitschke polemizează cu citeva din personalitățile de seamă din mișcarea științifică a vremii. Heinrich Graetz (1817—1891) tipărește tratatul *Geschichte der Juden von den ältesten Zeiten bis auf die Gegenwart*, în mai multe volume, lucrare fundamentală în problema în discuție. Harry Bresslau (1848—1926), profesor, din 1877, la Universitatea din Berlin, era elev al lui Leopold von Ranke (1791—1886), unul din cei mai mari istorici germani. Se consacră editării de documente, *Monumenta Germaniae historica*, a căror tipărire începe în 1879. Paulus Stephanus Cassel (1821—1892), istoric și poet, făcea și el parte din școala lui Ranke. Dintre lucrările sale i se citează *Kaiser und Königsthron in Geschichte, Symbol und Sage* (1874), *Die Symbolik des Blutes* (1882), *Aus Literatur und Symbolik* (Leipzig, 1884), *Zoroaster, sein Name und seine Zeit* (Berlin, 1886). Istoricul german respinge modul cum prezentau acești contemporani ai săi mișcarea culturală și literatura germană.

„România liberă” scrie că „Timpul” se ocupă de studiul lui Treitschke și lăsa pentru „un moment paloșul luptelor interne”⁵. Ziarul revine asupra studiului și face reflecții cu privire la atacurile îndreptate împotriva lui Treitschke pentru opiniile sale în chestiunea evreiască⁶. Asupra acestui aspect insistă și „Democrația națională” în prezentarea presei românești⁷.

Heinrich von Treitschke era un adept al școlii istorice germane, întemeiată de Johann Gustav Droysen (1808—1884), profesorul lui Eminescu de istorie modernă la Universitatea din Berlin. Istoricul german recunoștea că evreii împărtășeau „soarta tragică a unei nații fără stat”. Se justifica supralicitarea unor virtuți individuale în mijlocul altor comunități naționale. Merită să fie reținută din studiu și teza potrivit căreia munca se trata „ca o afacere”, precum și condamnarea cămătăriei. Altfel Treitschke venea în sprijinul politicii lui Bismarck⁸, care ia, în plan intern, măsuri restrictive împotriva evreilor și sprijină, în schimb, emigrarea lor în alte țări, îndeosebi din răsăritul Europei.

Eminescu traduce studiul pentru „o mulțime de analogii” între situația evreilor din Germania și din țara noastră. Mai importantă rămânea constatarea că evreii din țara noastră se bucurau de cea mai largă toleranță religioasă, pe ciud cei din Germania erau îngrijii prin politica oficială, orientată spre instaurarea unui stat exclusiv creștin.

¹ Theodor Schiemann, *Heinrich von Treitschkes Lehr- und Wanderjahre 1834—1866*. München und Leipzig, Druck und Verlag von R. Oldenburg, 1896, p. 123—228. Informații bogate privind pregătirea sa intelectuală.

² PRJA, XLIV (1879), nr. 6 [nov.—dec.], p. 660—670; XLV (1880), nr. 1, [ian.—febr.], p. 85—95.

³ Heinrich von Treitschke, *Ein Wort über unser Judenthum*. Berlin, Druck und Verlag von G. Reimer, 1880, 27 p.: *Historische und politische Aufsätze*. III. Leipzig, Verlag von S. Hirzel, 1871, p. 557.

⁴ Heinrich von Treitschke, *Deutsche Kämpfe*. Neue Folge. Schriften zur Tagespolitik. Erstes bis drittes Tausend, Leipzig, Verlag von S. Hirzel, 1896, p. 21—63.

⁵ RL, IV (1880), nr. 798, 27 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁶ *Idem*, nr. 800, 30 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁷ DENA, I (1880), nr. 25, 30 ian., p. 3 (*Revista ziarelor*).

⁸ Hans Schleier, *Sybel und Treitschke*. Antidemokratismus und Militarismus im historisch-politischen Denken grossbourgeoisier Geschichtsideologen, Berlin, Akademie-Verlag, 1965, p. 189—201.

DIN TRANSILVANIA

Se publică în „Timpul”, V, nr. 24, 30 ianuarie 1880, p. 1 (*Din afară*).

Notă introductivă la editorialul *Revista politică. Sibiu, în 2 ianuarie*, reprodus din „Telegraful român” din 26 ianuarie 1880¹. Ziarul sibian transcrie din „Pester Journal” un articol publicat la rubrica *Noutățile zilei*, în care se susține că prin construirea căilor ferate se putea intensifica procesul de maghiarizare a populațiilor nemaghiare din Ungaria. „Pester Journal” găsea că acest lucru apărea cu altă mai important pentru Banat, cu cât acolo populația era „exclusiv românească”.

„Telegraful român” însoțește articolul din „Pester Journal” cu comentarii în care ia atitudine împotriva politicii de maghiarizare promovate de guvernele de la Budapesta. Ziarul sibian arată că sîrbii puneau guvernului austriac condiții pentru construirea căilor ferate în țara lor. Ziarul sibian găsea justificată indignarea presei din opoziție din România pentru faptul că Germania, Franța și Anglia întirziau să recunoască independența țării.

Eminescu critică pe cei care își părăseau limba și obiceiurile străvechi ale poporului lor și amintește de Pausanias (? — 470 î.e.n.), regele spartan, acis pentru regimul despotice pe care îl instaurează în țara sa.

¹ TELR, XXVIII (1880), nr. 11, 26 ian., p. 41.

[„CA UN FEL DE REFUGIU...”]

Se publică în „*Timpul*”, V, nr. 25, 1 februarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 31 ianuarie/12 februarie*.
Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, [1931], p. 201–202. Fragmentar.

Eminescu reproduce apelul oficiosului liberal adresat tinerilor să lucreze, din editorialul *București, 20 calendar/10 februar*, publicat în 30 ianuarie 1880¹.

„România liberă” scrie că în sfaturile ce le dă „Românului” autorul „s-aprinde și scinteie de minie și dezgust”². Reproduce și un fragment („Carada, Fundescu, Costinescu ... fără frază”). „Democrația națională” scrie că în articol se face „fotografia Camerei”³. Reproduce un fragment („Guvernul însuși ... mașinelor volătoare”).

„Telegraful” consacră editorialului lui Eminescu un articol, *Ziarul „Timpul” și Darwin*⁴, în care îi aplică poetului tezele lui Jean Louis Armand de Quatrefages de Bréau (1810–1892) din lucrarea *Charles Darwin et ses précurseurs français*, tipărită în 1870. Profesorul francez este și autorul altei lucrări importante, *Physiologie comparée, une métamorphose de l'homme et des animaux*, tipărită în 1862.

„Telegraful” îndreaptă un atac personal la adresa lui Eminescu ca să-l reia, ceva mai târziu, cu argumente de aceeași natură.

Teza după care moartea este garanția triumfului adevărului și binelui o găsim și în manuscrisul 2264. 5 („...moartea — se arată aici — e aliatul poporului român în contra acestor strîpături”).

¹ ROM, XXVI (1880), 30 ian., p. 93.

² RL, IV (1880), nr. 803, 2 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ DENA, I (1880), nr. 27, 2 febr., p. 3 (*Revista ziarelor*).

⁴ TEI, X (1880), nr. 2336, 9 febr., p. 2.

[„UNUL DIN PUNCTELE STATORNICE...”]

Se publică în „*Timpul*”, V, nr. 27, 5 februarie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Eminescu comentează editorialul din „*Presa*”, *București, 31 ianuarie*, publicat în 1 februarie 1880¹, în care se propune un program de reorganizare a învățămîntului din țara noastră. Poetul critică programul pentru unilateralitate și contradicții.

„România liberă” scrie că „*Timpul*” „se crucește” de „minunații politici” de la „*Presa*” și că avea dreptate să critice acea „învălmășeală de articole”². Reproduce un fragment („O generație prezumțioasă ... în școli reale”).

„*Presa*” răspunde într-un articol, („*„Timpul” de marți...*”), în care justifică contradicțiile prin erori tipografice³. Poetul reia discuția, citeva zile mai târziu (v. *supra*, p. 412–413).

¹ PRESA, XIII (1880), nr. 25, 31 ian. – 1 febr., p. 1.

² RL, IV (1880), nr. 805, 6 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

³ PRESA, XIII (1880), nr. 30, 8 febr., p. 1.

[„CÎND, MULȚUMITĂ...”]

Se publică în „*Timpul*”, V, nr. 29, 7 februarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 6/18 februarie*.

Eminescu își reafirmă punctul de vedere după care modificarea Constituției, impusă prin Tratatul de la Berlin, reprezenta un amestec în treburile interne ale țării noastre. Marile puteri exercită presiuni asupra guvernului român în favoarea evreilor, ca la ele acasă să ia măsuri drastice împotriva lor.

„România liberă” insistă asupra tezei lui Eminescu după care art. 44 din Tratatul de la Berlin constituia „o eroare de drept, o ereză”¹. Reproduce un fragment („... putem înregistra ... Rosetti—Brătianu”).

„Democrația națională” remarcă retrospectiva asupra aplicării art. 44 din Tratatul de la Berlin². Reproduce finalul („În interesul țării ... ambițioase din țară”).

Schița retrospectivă pe marginea dezbaterilor cu privire la art. 44 se impune atenției prin spiritul critic și tonul calm în tratarea problemelor. Întîlnim și expresii din manuscrise („caracterul problematic”, „pentru înțelept un problem”).

¹ RL, IV (1880), nr. 807, 8 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² DENA, I (1880), nr. 31, 8 febr., p. 3 (*Revista ziarelor*).

[„DIMITRIE CANTEMIR...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 31, 9 februarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 8/20 februarie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 267—272.

Organul de presă al lui V. Boerescu comentează în editorialul *București, 6 februarie* reintrarea lui Emanoil (Mauolache) Costacie Epureanu în Partidul conservator ca o mărturie a dezorientării politice¹. Eminescu răspunde cu argumente culesse din „Presa”, prin care demonstrează că organul lui V. Boerescu critica orientarea unor oameni politici, pe care o lăudase anterior. Lista senatorilor este reprodusă din „Presa” din 15 mai 1879², iar textele din editorialele *București, 19 mai, București, 30 mai și București, 31 mai 1879*³.

Eminescu deschide editorialul cu un citat din Dimitrie Cantemir, pe care îl reproduce din memorie. Transcriem acest text în întregul său. „Illi enim cum ab improvise hoste inunineus — scrie D. Cantemir —, viderent periculum, et se armis, aliisque bellicis instrumentis destitutos scirent; et utrum nudis manibus pugnam tentare, an furioso hosti cedere, conducibilibus esset, diu consulantes, et nihil firmi decernentes; hic, illos inquit, non debere ob armorum defectum sollicitos esse, se enim exacte exploratum habere, hostes omni armorum genere onustos venire, quibus ex illorum manibus extorsis, illos illorum armis non facilius tantum, sed multo quoque feliciter atque laudabilis oppugnare, et profligare posse; quo facto, eos eventum haud fecelisse, historiae tradunt.”⁴

„România liberă” scrie că „Timpul” „dă un perdanț «Presei» cum nu se poate mai nimerit”, pentru faptul că blama „azi pe cei ce ieri li numea stîlpii țării”⁵. Reproduce două fragmente („Apoi, azi cînd ... popor sint advocații?”, „... al caracterelor și inteligențelor ... persiflare a existenței”). „Democrația națională” atrage atenția că ziarul li denunța pe „transigenții de la ziarul lui V. Boerescu, care susțineau ieri uua, iar azi alta”⁶.

Eminescu își întemeiază adesea demonstrația, cum procedează și aici, pe texte reproduse din ziarele cu care polemizează.

¹ PRESA, XIII (1880), nr. 29, 7 febr., p. 1.

² *Idem*, XII (1879), nr. 106, 14—15 mai, p. 1 (*Senatorii aleși la Colegiul I*).

³ *Idem*, nr. 111, 20 mai, p. 1; nr. 118, 30 mai, p. 1; nr. 119, 31 mai, p. 1.

⁴ Dimitrie Cantemir, *Ironicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, publicat sub auspiciile Academiei Române de Gr. G. Tocilescu. București, Institutul de Arte Grafice „Carol Göbl”, 1901, p. 32.

⁵ RL, IV (1880), nr. 809, 10 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

⁶ DENA, I (1880), nr. 33, 10 febr., p. 3 (*Revista ziarelor*).

[„«PRESA» DE VINERI 8 FEVRUARIE...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 31, 9 februarie 1880, p. 1. Al doilea editorial.

Polemica cu „Presa” privind reorganizarea învățămîntului (v. *supra*, p. 408—409) continuă cu articolul de față. Eminescu găsește neserioasă justificarea unor teze greșite prin erori de tipar. Din răspunsul său se vede că era bine informat asupra situației învățămîntului din țara noastră.

„România liberă” aprecia că „Timpul” critică „Presa” într-un „umilitor chip” și că aceasta nu putea găsi argumente să se apere¹.

Finalul articolului trimite la Dante (v. *supra*, p. 584).

¹ RL, IV (1880), nr. 809, 10 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ASTĂZI PATRUSPREZECE ANI...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 33, 12 februarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 11/23 februarie*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 272—276.

Cultul lui Eminescu pentru Alexandru Ioan Cuza se explică prin însemnătatea ce-o acorda reformelor sale, realizate într-un timp scurt. Participanții la complotul de răsturnare a domnului sint în opinia poetului, cum se desprinde și din alte articole ale sale, trădători de țară, fără drept de apel la clemență.

Eminescu prezintă și *Nota* Angliei, Franței și Germaniei prin care ni se recunoștea independența (v. *supra*, p. 414) expresie a „fenomenologiei frazei advocățești”.

„România liberă” scrie că „Timpul” „fulgeră politică hipocrită și debilă, administrațiunea de chiverniseală și culpabilă a celor de la cirna țării”¹. Reproduce și două fragmente („... unei generațiuni de oameni ... a existenței ei”, „... independența noastră ... din urmă 14 ani”).

„Democrația națională” notează că poetul condamnă „conspirația în contra lui Vodă Guza”².

Eminescu își încheie editorialul cu un vers din monologul lui Faust în noaptea învierii: „Die Botschaft hör'ich wohl allein mir fehlt der Glaube”, pe care îl citează și în evocarea *Paștele*, publicată în „Timpul” în 16 aprilie 1878 (v. *supra*, p. 79).

¹ RL, IV (1880), nr. 811, 13 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² DENA, I (1880), nr. 35, 13 febr., p. 3 (*Revista ziarelor*).

[„UNUL DIN MITURILE CELE MAI SEMNIFICATIVE...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 35, 14 februarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 13/25 februarie*. Se tipărește în volum, prima dată, în *Culegere de articole d-ale lui M. Eminescu*, București, Tipo-Litografia E. Wiegand & C. C. Savoiu, 1891, p. 25–26. Fragmentar.

Organul de presă al lui V. Boerescu, ministrul de externe, reproduce sub titlul *Independența României și impresiunile ziarelor române și Independența României și impresiunile ziarelor străine* o suită de articole¹ spre a crea o opinie favorabilă *Notei* Angliei, Franței și Germaniei, prin care ni se recunoaște independența. Se dau astfel extrase din „Vocea Covurluiului”, „Bukuresti-Hirado”, „Românul”, „Telegraful”, „Monitorul oficial al României”, „Curierul. Foaia întereselor generale”, „Ștăfeta”, „Binele public”, „România liberă”, „Democrația națională”, „Timpul”, „Unirea”, „Democratul”, „Mesagerul Vienei” și „Fremdenblatt”.

„România liberă” scrie că „Timpul” povestește legenda copilului urgisit, într-un „stil atrăgător”². Reproduce un fragment („... pate și geniul nembătrînit ... național-liberal nici nu există”).

„Mitul” pe care îl istorisește Eminescu îl întâlnim și în poemele sale de inspirație folclorică (OPERE, VI, 84–97).

¹ PRESA, XIII (1880), nr. 33, 11–12 febr., p. 1, nr. 34, 13 febr., p. 1–2, nr. 35, 14 febr., p. 1, nr. 36, 15 febr., p. 1–2, nr. 38, 17 febr., p. 1–2.

² RL, IV (1880), nr. 813, 15 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„DE BINE DE RĂU...”]

Se publică în „Timpul”, V, nr. 36, 15 februarie 1880, p. 1. Editorial: *București, 14/26 februarie 1880*. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 281–284.

Eminescu condiționează păstrarea independenței politice de cea economică, iar pe aceasta de întărirea „claselor pozitive”.

Considerațiile sale asupra necesității unei bune administrații porneau și din concepția conservatorilor care considerau administrația drept cauză a tuturor relelor și îmbunătățirea ei leacul atotetămăduitor.

„România liberă” scrie că „Timpul” analizează starea „quasi-anarhică” ce domnea „în viața noastră politică și socială”¹. Reproduce un fragment („Aa fiindcă țăranul ... o fi și scaietele”). Acest aspect îl remarcă și „Democrația națională” în comentariul său².

Pledoaria lui Eminescu în favoarea ridicării economice și culturale a țărănimii se înscrie pe linia vechilor sale preocupări de la foaia ieșeană.

Cu acest editorial se încheie printr-o perioadă din activitatea lui Eminescu la cotidianul bucureștean. Partidul conservator înființează în 3 februarie Clubul politic central din București sub președinția lui Emanoil (Manolache) Costache Epureanu, fapt considerat în genere ca dată a constituirii definitive a Partidului Conservator³. Întocmește și un *Program* publicat în „Timpul” în 16 februarie 1880 (OPERE, XI, 485–490). Clubul politic preia și ziarul „Timpul”, care devine organul său de presă. Conducerea ziarului o ia Eminescu, ca redactor-șef, și rămîne în fruntea sa pînă în decembrie 1881. Schimbarea în statutul poetului în redacție marchează intrarea în cea de-a doua perioadă a gazetăriei sale la cotidianul bucureștean, pe care o prezentăm în volumele XI și XII ale ediției.

¹ RL, IV (1880), nr. 814, 16 febr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² DENA, I (1880), nr. 38, 16 febr., p. 3 (*Revista ziarelor*).

³ Ion Bulei, *op. cit.*, p. 16.

JUNEȚEA LUI MIRABEAU. DRAMĂ ÎN 4 ACTE

Este publicat de G. Călinescu în „Viața literară”, VII, nr. 138, iulie—septembrie 1932, p. 1—2. Se păstrează în manuscrisul 2254, 304r—309r în primă redactare, cu modificări din timpul elaborării. Foile (16 × 20 cm) sînt indoite în două, fiind purtate o vreme în buzunar. Pe foaia 309r, cîteva cuvinte scrise cu creionul în românește (zalog, praznic, atlas, orz, leper) și în germană.

Textul este așternut pe hîrtie în prima săptămîină din noiembrie 1877.

Problema principală care se pune în legătură cu acest text este cea a încadrării în genul literar. G. Călinescu insistă în prezentarea textului lui Eminescu asupra preocupărilor poetului în evocarea figurilor de revoluționari din istoria Franței. „Mai curios e să surprindem pe Eminescu schițînd — scrie Călinescu — planul unei drame *Junețea lui Mirabeau* (ms. 2254, 304—309) privind epoca de aventură a celebrului personaj pentru datorii și intrigi amoroase, fuga în Olanda cu dna de Mounier. Proiectul are aerul de-a fi original și deocamdată nu am elementele de a-mi da seama de un cumva este efectul unei lecturi. Mă mulțumesc să-l reproduc mai jos.” G. Călinescu republică textul în *Opera lui Mihai Eminescu*, însoțindu-l și de un comentariu în care face o paralelă între biografia lui Mirabeau consemnată în documentele istorice și cea prezentată de poet. Criticul își menține opinia că Eminescu face aceste însemnări „probabil, după o proaspătă lectură” și propune și o dată pentru elaborarea textului, fără însă să fie categoric. Acest proiect — scrie Călinescu — „pare a fi fost pus pe hîrtie, după stil, scriere, în epoca Iași, la întoarcerea din străinătate”. Călinescu menține această formulare și în ultima ediție a exegezei sale eminesciene (40, 12, p. 154), fără însă să mai amintească și faptul că textul ar fi așternut sub impresia unei lecturi recente.

Problema încadrării acestui text eminescian în genul literar este pusă în discuție de I. M. Rașcu. „Piesa nu aparține poetului, cum greșit pare a crede G. Călinescu (*Viața lui Eminescu*, p. 338) și revista „Viața literară” (*Eminescu și Mirabeau*) nr. 138, 1932, iulie—septembrie (cf. și *Opera lui Eminescu*, III, 1935, de G. Călinescu, și recenzia lui Ș. Cioculescu despre *Istoria literaturii române...* a lui G. Călinescu, în „Revista română”, I, 7—8, noiembrie—decembrie 1941, p. 517).

Piesa e de Aylie Sanglé, trad. de I. Panu și a fost jucată la Teatrul Național din București în 1877—1878¹. Din această piesă, mai precizează I. M. Rașcu, poetul „reproduce un scenariu, rezumatul a trei acte”.

Din trimiterile pe care le face I. M. Rașcu se vede că își citește informațiile din surse indirecte și cum nu cunoștea manuscrisele lui Eminescu nu duce cercetarea mai departe. Allic Sanglé (1829—1870), cum se numește autorul piesei, tipărește cîteva lucrări dramatice: *Murillo ou la corde de pendu* (1854), *Un Homme de rien* (1863), *La Toile d'araignée* (1864), care se bucură de succes la reprezentarea pe scenă. *La jeunesse de Mirabeau*, piesă în patru acte, este scrisă în colaborare cu Raimond Deslandes și se tipărește în 1864. Alegerea lui Mirabeau, ca erou al piesei, aparține probabil lui Raimond Deslandes (1825—?), care scrie, în colaborare cu Louis Lurine, *Le Camp des Révoltés* (1856), iar în colaborare cu Michel Carre, *Une journée de Diderot* (1868).

Textul lui Eminescu este un rezumat după traducerea piesei franceze, reprezentată pe scena Teatrului Național din București în 3 noiembrie 1877. Poetul se afla în București de cîteva zile, asistă la spectacol și notează în fugă acțiunea în vederea întocmirii unei cronici dramatice. Cum Eminescu nu asistă și la deschiderea stagiunii, cronica dramatică o face I. Slavici și ea se publică în „Timpul” cu titlul *Teatru* în 6 noiembrie 1877. „Credem că *Junețea lui Mirabeau* — scrie Slavici — va fi ultimul spectacol neobicinuit și nefiresc pentru publicul nostru [...]. Însăși scrierea *Junețea lui Mirabeau*, ca operă de teatru e atât de puțin neajunsă ca să facă zgomot și să răsune înct este tot una a o citi ca și a o auzi pe scenă [...]. Actul întâi a pierdut în mod simțitor tot cursul piesei”². Eminescu face și el aprecieri defavorabile în legătură cu actul întâi. „Cu asta — scrie ironic poetul — se mintuie actul întâi”.

Textul este, evident, o cronică dramatică și nu o piesă de teatru. Este suficient să observăm că Eminescu trece înaintea titlului *Junețea lui Mirabeau* specificarea *Teatru*, care este și titlul rubricii din „Timpul”. O asemenea specificare face poetul și pentru cronică dramatică *Moartea lui Constantin Brîncovanu*, cînd notează *Teatru românesc* (OPERE, IX, 461—463, 798—799). Și tot ca în cronică dramatică *Moartea lui Constantin Brîncovanu*, poetul lasă loc liber pentru numele eroilor, pe care nu și le mai aduce aminte după așternerea pe hîrtie a impresiilor de la spectacol. Să mai notăm că în afară de aceste două cronici dramatice, nici unul din proiectele dramatice eminesciene nu poartă în titlu specificarea rubricii din ziarul în care ar fi urmat să se tipărească.

Mențiunea Arboroasei, societatea studenților români de la Universitatea din Cernăuți, este făcută în germană la articolele publicate în aceeași lună în ziarul bucureștean (v. *supra*, p. 11—12). Informațiile din unul din ele sînt extrase din „Neue freie Presse”, ziarul vienez.

¹ I. M. Rașcu, *Eminescu și cultura franceză*, București, Editura Minerva, 1976, p. 143.

² T, II (1877), nr. 252, 6 nov., p. 3 (*Teatru*).

[„SOCIALISTUL BEBEL...”]

Se păstrează în manuscrisul **2257, 288**.
Textul latin este adăugat ulterior primei redactări.

August Bebel (1840 – 1913) se numără printre întemeietorii Partidului Social-Democrat din Germania.
Eminescu integrează textul în articolul *Frază și adăvăr* din 23 decembrie 1877 (v. *supra*, p. 30).

[„...VOINȚEI POZITIVE...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 299 – 300**, în primă redactare.

Eminescu dezvoltă tezele de aici în editorialul *[„Nu ne pare bine...”]* publicat în „*Timpu*” în 2 septembrie 1878 (v. *supra*, p. 105 – 107).

[„ORGANUL HIDOASEI POCITURI...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 263r – 263r**, în primă redactare, cu anulări de cuvinte și pasaje în timpul elaborării și la o recitire a textului.

Este scris pe foi de două dimensiuni (14 × 21 cm: primele trei, și 17 × 21 cm, celelalte) și paginat de Eminescu (2–31).

Grafia este nesupravegheată, scrisul cu litere mari și precipital.

Articolul este redactat în 27 septembrie 1878.

Eminescu răspunde la editorialul *București, 25 rapciune/7 brumar*, publicat în 26 septembrie 1878¹. Scris la mare tensiune intelectuală, poetul atacă guvernul liberal cu o violență, care făcea cu neputință găzduirea articolului în acel moment în coloanele ziarului conservator. De acest lucru își dă seama și poetul și criticile de aici le reia în articolul *[„Trist este când o nație...”]*, publicat în ziua următoare (v. *supra*, p. 126–127), pe un ton mai moderat, însă nu mai puțin incisiv, îndeosebi la adresa uzurpatorului numelui cronicarului moldovean.

¹ ROM, XXII, (1878), 25–26 sept., p. 887.

[„SE ȘTIE ÎNDEALTMINTRELEA...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 258 – 259**, în primă redactare. Paginat de Eminescu: 8^a, 8^b.

Eminescu comentează sfatul „bătrînului diplomat” în editorialul *[„Din capul locului...”]* din 4 octombrie 1878 (v. *supra*, p. 129 – 130).

[„2) SĂ BINEVOIASCĂ A DISTINGE...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 301r**, în primă redactare. Paginat de Eminescu: 2.

Fragmentul este scris pe verso-ul unei adrese a firmei H. E. Singer & Comp., datată martie 1878.

Eminescu aduce și aici Partidului Național Liberal acuzații grave pentru politica sa externă. Acuzațiile nu se justificau. Conservatorii sînt înlocuiți la conducerea țării și pentru faptul că nu putură imprima alt curs evenimentelor istorice,

[„TOT ÎN N-RUL NOSTRU...”]

Este publicat de D. Vatamaniuc în „Manuscriptum”, IX, nr. 3, [iulie—septembrie] 1978, p. 15—19. Se păstrează în manuscrisul 2264, 425r—430r, în prima redactare, cu corecturi din timpul elaborării. Este scris pe fișii de hirtie (24 × 13 cm), identice ca proveniență și dimensiuni cu cele folosite și pentru articolul *București 21 april*. Textul este paginat de Eminescu cu cerneală: 1—14. Data elaborării articolului trebuie pusă între 20 decembrie 1878 și 12 ianuarie 1879.

Eminescu trimite la numărul din 20 decembrie, fără să indice ziarul și nici anul. Articolul la care se referă poetul este editorialul *București, marți 19 (31) decembrie*, publicat în „Timpul” în 20 decembrie 1878. „Este incapacitatea — serie Eminescu aici — erijată în titlu de merit, prostia și neștiința brevetate ca titluri de recomandare” (v. *supra*, p. 162). Caracterizarea este reluată, în aceeași formulare în textul din manuscrise. Pentru fixarea limitei terminus a elaborării textului eminescian avem indicații la fel de prețioase. În manuscris începutul articolului, plus la cuvintele: „toate cu de prisos și merit și știință și avere” este barot cu o linie oblică, /” trasă cu cerneală neagră. Este metoda de lucru a poetului care marchează fie reluarea textului respectiv într-o nouă versiune, fie transferarea lui într-o lucrare publicată. Această parte a articolului anulată în manuscris o găsim în editorialul *București, joi 11 (23) ianuarie*, publicat în „Timpul” în 12 ianuarie 1879 (v. *supra*, p. 172—173).

[„DREPTE CU ADEVĂRAT...”]

Se păstrează în manuscrisul 2264, 423r, în primă redactare, cu corecturi din timpul elaborării. Este scris pe o fișie de hirtie (24 × 12 cm), cu marginea din dreapta ruptă, ca urmare a deteriorării manuscrisului. Reprezintă începutul unui editorial datat de Eminescu: *București, 21 april*.

Eminescu reia teza sa cu privire la promovarea în ierarhia socială („incapacitatea erijată în titlu de merit, neștiința brevetată ca titlu de recomandare”) din articolul [*Tot în numărul nostru...*], rămas de asemenea în manuscrise. Poetul vorbește în articolele [*Puține zile încă...*] și [*Lucru de care trebuie...*] din 4 și 15 mai 1879 de trădarea de țară „erijată în titlu de merit” (v. *supra*, p. 230—231, 232—233), iar în alte două articole, [*Chiar în cele mai solenne momente...*] și [*După atâtea declarațiuni...*] din 10 și 18 octombrie 1879, de minciună „erijată” în „principiu” și în „teorie” de guvernare (v. *supra*, p. 330—331, 333—335).

[„DIM. GHICA. NOBLESSE OBLIGE...”]

Se păstrează în manuscrisul 2264, 359r—364r, 358rv, în primă redactare. Sunt scrise pe foi liniate, desprinse dintr-un caiet. Însemnări notate în fuga condeiului, cu propoziții eliptice și prescurtări.

Reprezintă note luate de Eminescu la ședințele Senatului din 7 și 8 iunie 1879, în care se discută *Proiectul de răspuns la Mesajul Tronului*¹. Fișele sunt legate greșit în manuscrisul miscelaneu 2264 și cuvântarea lui I. Em. Florescu urmează, cum se vede din „Monitorul oficial”, după cea a lui Eugen Stătescu, ministrul de justiție. Însemnările sunt folosite de Eminescu în editorialul [*Noșii începînd de la oratorii lor...*], publicat în „Timpul” în 10 iunie 1879 (v. *supra*, p. 268—270).

Transcriem din „Monitorul oficial” cuvântarea lui Dimitrie Ghica pentru studiul comparativ între stenograma de la ședința Senatului, însemnările din manuscrise și editorialul publicat în cotidianul bucureștean.

„Dimitrie Ghica. Îmi pare rău că am văzut pe onor. D. general Mauu că s-a adresat către președintele consiliului și i-a zis: «Ce cauți pe acele bănci, în împrejurările de față.» Eu din contra, în cazul contrariu m-aș fi adresat către D. Brătianu și i-aș fi zis: unde ești în aceste momente și de ce nu te afli la locul tău pe banca ministerială? În adevăr, D. Brătianu e dator a să se afle la postul său: francezul zice: *Noblesse oblige*, ceea ce traduc în limba română: „Poziția obligă” — D. Brătianu să stea la postul său, este dator să aducă serviciile sale. D. Grădișteanu cu spiritul său a voit să-mi facă un neajuns cînd a zis la începutul discursului său că aștepta cu nerăbdare să mă audă, fiindcă am să-i aduc idei în această chestiune care agită țara. Mai întâi că această chestiune nu este la ordinea zilei; la ordinea zilei este numai răspunsul la Discursul Tronului; cînd va veni chestiunea evreilor, o să aibă o decepțiune D. Grădișteanu; eu nu am încă o idee bine hotărîtă — ba, mă înșel, am o idee, aceea să fim toți uniți ca un singur om în chestiunea de față. (aplauze).

D-nii mei, credeți d-v că cestiunea nu este destul de spinoasă, nu este destul de încurcată, încât să avem noi nevoie să ne irităm unii pe alții. Îmi aduc aminte că înaintea alegerii a apărut un manifest al adversarilor unei politici. Ei bine, D-lor, ați năfat d-v acel manifest? Dacă poporul nu ar fi fost atât de blând, precum unii și alții o ziceau cu drept cuvânt în adresă, acel manifest nu era oare de natură în împrejurările de față să ațâțe partidele, încât să poată să ajungă chiar la un război civil, dacă s-ar fi luat în serios acuzațiunile ce ni se fac prin acel manifest.

(Aprobare din partea d-lui senator Grădișteanu). D. Grădișteanu în aparență voiește să mă încurajeze prin întreprerile ce face, dară aceste încurajări ale unui om tânăr, ca D-sa, nu poate să aducă turburare în raționamentele mele.

D-lor, am văzut cu întristare între altele vorbindu-se de Basarabia. Înțelegeam ca în acel manifest partizanii guvernului să vie să apere pe guvern, să-l scuze de durerea care s-a adus României prin luarea Basarabiei; să facă ceea ce am făcut și eu, deși am fost de mai înainte insultat, prin acel manifest, căci am venit în fața publicului, fără sfială, fără să mă preocupe loviturile ce mi se aduseseră și am zis: nu admit a se acuza adversarii noștri, că au dat de bună lor voie Basarabia, ci aceasta a fost dacă nu o greșală, dară o fatalitate și am adăugat că în discuțiunea de față să nu se caute a se pasiona spiritele.

Dară să vedem tot astfel ați urmat și d-v? În loc de a căuta a vă apăra sau a apăra guvernul, ați avut o procedură stranie, procedură care numai în țara noastră se vede ați mers cu îndrăzneala pînă a ne acuza pe noi; ați zis că noi am fi făcut și mai mult dacă am fi fost la guvern.

Avem noroc că poporul nostru este înțelept și s-a blazat asupra acuzațiunilor ce unii aruncau asupra altora. Este rar a se găsi un popor așa de răbdător, însă nu trebuie să abuzăm de această răbdare, tot lucrul poate să aibă un sfârșit; nu este bine a ne juca cu focul în asemenea împrejurări și să venim cu ocaziunea discuțiunei răspunsului la mesajul tronului să prejudicăm cestiunea art. 7 și să înfățișăm o parte a țării care, deși în minoritate în Senat, însă am credință că este în mare majoritate în țară cu oamenii doritori de bine și patrioți; acuzați această minoritate a Senatului, acuzați în conservatori că ei conspiră cu străinii în contra intereselor țării.

Ni s-a adus cele mai nedre acuzaări prin toate jurnalele oficioase și guvernamentale și văd tendințe a se urma tot astfel și în Senat. Eu, d-lor, stăruiesc a spune că numai opiniunea minorității în această adresă exprimă, cuu se cuvine, simțimintul unui Corp serios, răspunzînd la discursul tronului, fiindcă nu prejudicăm cestiunea.

Ați Senatul cît și guvernul să-și exercite atribuțiunile sale. Guvernul să prezinte proiectul de lege în cestiunea art. 7 și Senatul să-l discute în cunoștință de cauză. Dar, ne zice onor D. Grădișteanu, cînd se va prezenta acel proiect, o să-l combatem. Da, d-lor, o să-l criticăm poate, căci aceasta este misia unui deputat sau senator.

Însă iau angajamentul în fața d-voastră că îndată ce acel proiect care ni-l va prezenta guvernul va fi posibil pentru România [!] voi vota din toată inima, și rog pe D. Grădișteanu să creadă că-l voi vota nu numai eu, dar mai în unanimitate opozițiunea, însă să fie un proiect care să se poată mistui de țară; negreșit vom ține compt de voința Europei, dar nu ne este permis să uităm și interesele țării noastre. (Aplause)"²

Eugen Stătescu nu pomenește în cuvîntarea sa de numele lui Crainic, ci face doar mențiunea că o persoană iresponsabilă critică guvernul liberal la Atene în întrunirea electorală a conservatorilor, din 26 aprilie 1879.

Din reportajul *Întrunirea elect. tă de la 26 aprilie*, publicat în „Timpul” în 28 și 29 aprilie 1879³, aflăm împrejurările în care își ține Ioan de Craic cuvîntarea. „După închiderea ședinței — se arată în finalul reportajului — și după ce partea cea mai mare a publicului s-a depărtat, d. maior Crainic cere să fie ascultat și rostește citeva cuvinte pe care în mijlocul zgomotului nu le-am putut auzi destul de bine”. „Timpul” publică în continuarea reportajului o scrisoare a lui Ioan de Crainic din care aflăm că fusese chemat de locotenent-colonelul Al. Candiano-Popescu, șeful poliției, pentru anchetă cu privire la cuvîntarea de la Ateneu. „Luînd cuvîntul, îmbrăcat în uniformă gradului meu — arată Ioan de Crainic —, cum umblu toldeauna, am anunțat publicului că am compus o broșură intitulată *C. A. Rosetti făurarul lui Iosif Donca, asasinul primului ministru Barbu Catargi* și că „C. A. Rosetti și I. C. Brătianu merită sptnuzurătoarea”. Maiorul este trimis în judecată pentru acuzațiile aduse lui C. A. Rosetti și I. C. Brătianu, cum arată în altă scrisoare a sa, din 10 mai 1879⁴. Procesul se judecă în septembrie 1879 și Curtea cu jurași îl achită.⁵

Însemnările de față prezintă interes pentru urmărirea procesului de elaborare în publicistica eminesciană. Ele reprezintă, totodată, și cel mai important document care vine în sprijinul opiniei potrivit căreia poetul asistă, în calitate sa de redactor, la dezbaterile Adunării deputaților și Senatului.

¹ MO, (1879), nr. 130, 9/21 iun., p. 3134—3148; nr. 131, 10/22 iun., p. 3178—3182; nr. 133, 13/25 iun., p. 3284—3293; nr. 134, 14/26 iun., p. 3306—3311.

² *Idem*, nr. 131, 10/22 iun., p. 3181.

³ T, IV (1879), nr. 92, 28 apr., p. 3; nr. 93, 29 apr., p. 2—3.

⁴ *Idem*, nr. 102, 10 mai, p. 3.

⁵ *Idem*, nr. 206, 20 sept., p. 3.

CESTIUNEA IZRA[E]LITĂ

II. Rezultate ale uzurei în România

Se păstrează în manuscrisul 2264, 365r, în prima redactare, fără intervenții. Este paginat de Eminescu cu : 1.

Reprezintă începutul articolului cu acest titlu publicat în „Timpul”, în 12 iunie 1879 (v. *supra*, p. 214).

[„TOATE DEOPOTRIVĂ AU O EGALĂ NEVOIE...”]

Se păstrează în manuscrisul **2261, 60r**.

Este scris în mai—iunie 1879.

Reprezintă un material pregătit pentru un articol publicat în aceste luni în chestiunea modificării art. 7 din Constituție.

Teza de aici cu privire la tratarea străinilor pe picior de egalitate este dezvoltată de Eminescu în articolul *„Marea majoritate...”*, publicat în „*Timpul*” în 27 iunie 1879 (v. *supra*, p. 281—283).

Opinia după care România devenea locul de scurgere a elementelor declasate din țările vecine o întâlnim în mai multe articole ale sale.

[„SE VEDE ÎNSĂ...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 424r** în primă redactare, cu corecturi din timpul elaborării. Este scris pe fișii de hrtic (24 × 12 cm) și reprezintă pagina 3 dintr-un articol, din 1879.

Eminescu reia, chiar cu aceleași cuvinte, teza sa din articolele publicate în 20 decembrie 1878 și 12 ianuarie 1879 (v. *supra*, p. 162—163, 172—173).

[ȘTEFAN MICLE]

Concept scris la moartea lui Ștefan Micle în august 1879.

Aici Eminescu insistă, spre deosebire de necrologul din „*Timpul*”, asupra activității științifice a profesorului ieșean.

Raportul pentru acordarea pensiei Veronicăi Micle este prezentat în Adunarea deputaților de Pantazi Ghica și s-a tipărit și separat pe foi volante¹.

¹ Arhivele Statului București, *Colecția M. Eminescu*, Pachet II, Act 8.

[„ÎNDATĂ CE...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 395**, în primă redactare.

Fragment din editorialul *„În articolul nostru...”* publicat în 6 noiembrie 1879 (v. *supra*, p. 346—347).

[„ÎN ARTICOLUL NOSTRU...”]

Se păstrează în manuscrisul **2264, 357**, în primă redactare.

Reprezintă începutul editorialului, cu acest titlu, publicat în 6 noiembrie 1879 (v. *supra*, p. 346).

CU PATERNITATE INCERTĂ

ÎNTUNECIME TOTALĂ

Se publică în „Timpul”, II, nr. 247, 1 noiembrie 1877, p. 2 (*Cronica*).

Notița se înrudește cu articolul *Stradele*, publicat în „Curierul de Iași”, în 18 mai 1877 și în care municipalitatea este criticată pentru proasta gospodărire. „Șoseaua Socolei se bucură de existența mai multor gropi perfide, pline cu apă. Când trece o trăsură prin aceste gropi se preface în corabie, caii în servitori ai lui Neptun, iar călătorii invocă prin imnuri stăua mărilor ca să-i conducă la limanul dorit” (OPERE IX, p. 379). Să mai notăm și invocarea versului dantesco; întâlmintă și în alte articole ale sale.

Paternitatea nu poate fi demonstrată și cu alte argumente, în afară de cele menționate mai sus. Dacă notița aparține, în adevăr, lui Eminescu, am putea susține, cum s-ar părea, că poetul intră cu această dată, în redacția cotidianului bucareștean.

ASALTUL ANGELESCU

Se publică în „Timpul”, II, nr. 248, 2 noiembrie 1877, p. 3.

Coroșpondența la care se fac referiri, *Bukarest, 30. October*, se publică în „Neue freie Presse”, în 22 octombrie/3 noiembrie 1877¹. Se relatează aici despre atacul întreprins de colonelul Gheorghe Anghelescu (1839—1915) pe propria sa răspundere, împotriva redutei Bucova. Atacul se soldă cu mari pierderi pentru armata noastră.

„Monitorul oficial” descrie atacul de la Bucova într-un editorial, *București, 22 octobrie 1877*, publicat în 23 octombrie/4 noiembrie 1877², fără să dea explicațiile necesare. Acesta este și motivul pentru care raportul este caracterizat „plin de reticențe și apucături”. Caracterizarea este în spiritul publicisticii eminesciene.

Cotidianul vienez stă în atenția lui Eminescu și la „Curierul de Iași”, unde îl prezintă ca un ziar „nu totdeauna iubitor de adevăr” (OPERE, IX, 120).

¹ NFP, (1877), nr. 4738, [22 oct.] 3 nov., p. 4.

² MO, (1877), nr. 239, 23 oct./4 nov., p. 6056—6057.

PROBE DE STIL

Se publică în „Timpul”, II, nr. 252, 6 noiembrie 1877, p. 2. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, București, Editura Minerva, 1974, p. 86—87.

Scrisoarea lui Alexandru D. Holban (1836—1917)¹, cu care Eminescu va polemiza mai târziu, este datată: *Iași, 25 octombrie 1877* și se publică în „Gazeta de Bacău”, ziar din care se păstrează în bibliotecile noastre numai numere răzlețe. „Românul” o reproduce în 4 noiembrie 1877, în prima pagină, în continuarea editorialului din acest număr². Se persiflează un document căruia Partidul liberal îi acorda mare importanță.

Articolul este prezentat de Perpessicius ca o mărturie indiscutabilă a prezenței lui Eminescu în redacția cotidianului bucareștean înainte de 12 noiembrie 1877. „Excelentele articole (neretipărite) — serie Perpessicius — *Știri de pace* și *Probe de stil*, entre-filet — ne polemic cu «Românul», apărute în „Timpul” de la 6 noiembrie, urcă această dată cu încă 6 zile (47). *Știri de pace* nu poate fi atribuit lui Eminescu, cu toată opțiunea fermă a marelui editor. Articolul aparține lui Ioan Slavici, cum se desprinde din desfășurarea discursului critic și unele expresii („e natural lucru”, „a veni la favoială”, „jignită în daraverile ei”), tipic slaviciene.

Probe de stil se înscrie pe linia preocupărilor lui Eminescu de la „Curierul de Iași”. Sînt de amintit *Flori stilistice din ziarele românești și Polcoave ortografice* din 1876 (OPERE, IX, 117—119, 122). Deși stabilim această apropiere, care pledează pentru paternitatea eminesciană, nu putem trece cu vederea formele ortografice în *sci (scie, nesciind)* care nu sînt specifice publicisticii eminesciene din această epocă a gazetăriei sale.

¹ N. Iorga, *Oameni care au fost*. I. București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1935, p. 256—258.

² ROM, XXI (1877), 4 nov., p. 985.

[„PRIMUM URMĂTOAREA SCRISOARE...”]

Se publică în „Timpul”, II, nr. 258, 15 noiembrie 1877, p. 3 (*Revista teatrală*). Se tipărește în volum, prima dată, în Perpessicius, *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*, [București], Casa școalelor, [1944], p. 316—318.

Scrisoarea lui Fr. Danié către redacția „Timpului” cuprinde o eroare de fond de care Eminescu și Slavici se folosese în acest răspuns. Cronicarul dramatic nu este obligat să comenteze opera literară care stă la baza scenariului dramatic,

ei numai scenariul și spectacolul în sine. Fr. Damé se expune, cînd cere să i se prezinte și poemul *Visul Dochiei* — și încă scris în franceză — la noi critici pe deplin îndreptățite.

Răspunsul este întocmit în redacție, cu colaborarea și a lui Slavici, care asistă la trei spectacole, cum se precizează și în răspuns, spre deosebire de Eminescu, prezent numai la două din ele. Întîlnim și aici expresii tipice scrisului lui I. Slavici („cu nîmă mulțumire”, „vine apoi un om neastîmpărat”, „se aruncă cu bărbăție în luptă”), precum și repetarea de cuvinte în aceeași unitate sintactică („această impresie ne jignează, și pentru că în adevăr ne jignează, am zis ce am zis”).

Schema demonstrației aparține lui Eminescu, cum se desprinde din logica strînsă a discursului critic. Investigațiile nu pot fi duse mai departe cu metodele de care dispunem pînă acum și putem conveni că răspunsul aparține în mai mare măsură poetului decît prozatorului.

[„ROMÂNUL» RĂSPUNDE LA BĂNUIALA...”]

Se publică în „Timpul”, II, nr. 262, 19 noiembrie 1877, p. 2 (*Revista țiarilor*).

Oficiosul guvernului liberal dă interpretarea „radicalismului”, criticată de Eminescu, într-un editorial, *București 17/29 brumar*, publicat în 18 noiembrie 1877. Declarăm — se arată aici — „sus și tare că preferim a fi radicali și ultraradicali întru apărarea drepturilor, onorii și independenței națiunii, decît conservatori ai umilirii și-ai împilării românilor”¹.

Partidul liberal se prezenta ca singurul reprezentant al poporului român, cum făcea de altfel și cel conservator. Deosebirea dintre cele două partide consta în poziția pe care o ocupau în stat și în limbajul la care apelau în lupta politică.

Există puține elemente pentru stabilirea paternității eminesciene. Reținem totuși articolul în această secțiune pentru aliniatul final.

¹ ROM, XXI (1877), 18 nov., p. 1029.

BĂLCESCU ȘI URMAȘII LUI

Se publică în „Timpul”, II, nr. 265, 24 noiembrie 1877, p. 3. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice*, Craiova, Serisul Românesc, [1931], p. 92—96.

Cotidianul bucureștean informează cititorii asupra apariției ediției din serierile lui N. Bălcescu cu cîteva zile mai înainte. „În săptămîna viitoare va ieși de supt tipar și se va pune în vînzare un op literar care în curînd va trebui să devie biblia poporului român. Acest op este: *Istoria lui Mihai Viteazul* de Nicolae Bălcescu, în ediție populară. Vom reveni asupra acestei publicațiuni importante.”¹ Anunțul este reprodus în „Foișoara Telegrafului român” din Sibiu² și poate și în alte ziare din provincie. Presa liberală anunță apariția lucrării fără să insiste asupra importanței ei³. „Războiul” scrie, în schimb, că ea aparține „genialului nostru istoric”⁴. Interesantă este îndeosebi atitudinea „României libere”, oficiosul „tinerilor liberali”. „O mulțime de fapte — scrie ziarul în 20 noiembrie 1877 — pe care mulți nu le cunosc sînt povestite de Bălcescu într-o limbă mîndră, plină de viață și de frumuseți, cu o inimă încinsă de flacăra cea mai curată a patriotismului.”⁵ „România liberă” publică și o *Notiță bibliografică* în 24 noiembrie 1877, cu alte aprecieri. „Însă această importantă lucrare — scrie ziarul — e pentru publicul cu cunoștințe mai întinse, iar nu și pentru numărul cel mare al națiunii, pentru popor.”⁶ Aceste rezerve aveau scopul, după cîte s-ar părea, să atenueze criticile la adresa liberalilor.

Ediția din operele lui N. Bălcescu, cu titlul complet *Istoria românilor sub Mihai Vodă Viteazul urmată de scrieri diverse*. Publicate de pre decisiunea Societății Academice Române și însoțită cu o precurvintare și note de A. I. Odobescu (București, Tipografia Societății Academice Române, 1878, XX + 678 p.) este cea mai cuprinzătoare din serierile revoluționarului român de la 1848, tipărită pînă la acea dată. Meritul principal îi revine lui I. Slavici, căruia A. I. Odobescu îi pune la dispoziție manuscrisul. „Tot sub îngrijirea mea — scrie Slavici în amintirile sale — a fost publicat manuscrisul lui Nicolae Bălcescu despre *Istoria românilor în timpul lui Mihai Vodă Viteazul*, pe care pînă atunci îl păstrase A. Odobescu” (92, p. 284). Din datele bibliografice de mai sus rezultă că data apariției, înscrisă pe copertă, nu corespunde realității de vreme ce cartea intră în librării la începutul lui decembrie 1877.

Prezentarea scrierilor lui Bălcescu cădea în atribuțiile lui I. Slavici, ca unul care îngrijește această ediție. Prozatorul procedează în felul acesta cu documentele Hurmuzaki, de tipărirea cărora se îngrijea tot acum⁷. Desfășurarea discursului critic pledează pentru paternitatea eminesciană. Ne întîmpină totuși forme ortografice (*scie, românesci*) care nu sînt specifice pentru scrisul poetului din acești ani. Aceste forme, aici cu frecvență nîcă, ar putea fi atribuite tipografului. Se împun însă atenției unele expresii („icoanele maestrilor”, „amestec amănunțit de vîpsele”, „izvodiri proprie”, „cu acea ușoară”, „mod meșteșugit”) care ne îndrumă spre prozatorul transilvănean.

¹ T, II (1877), nr. 263, 20 nov., p. 3.

² FTELR, II (1877), nr. 24, 27 nov., p. 192.

³ ROM, XXI (1877), 26 nov., p. 1055 (*Etiografic*).

⁴ RES, I (1877), nr. 122, 22 nov., p. 2.

⁵ RI, I (1877), nr. 155, 20 nov., p. 3 (*Notă bibliografică*).

⁶ *Idem*, nr. 157, 24 nov., p. 3 (*Notiță bibliografică*).

⁷ CL, XII (1878), nr. 9, 1 dec., p. 325-333; nr. 10, 1 ian., 1879, p. 345-354; nr. 11, 1 febr., 1879, p. 396-466; T, III (1878), nr. 268, 6 dec., p. 2-3; nr. 272, 12 dec., p. 2-3; nr. 274, 14 dec., p. 2-3; IV (1879), nr. 5, 9 ian., p. 2-3; nr. 7, 11 ian., p. 2-3; nr. 30, 9 febr., p. 3, nr. 36, 16 febr., p. 2; nr. 51, 6 mart., p. 3; nr. 53, 8 mart., p. 2; nr. 54, 9 mart., p. 2; nr. 55, 10 mart., p. 2. Se reproduce din revista ieșeană.

[„ÎN REVISTA ZIARELOR...”]

Se publică în „Timpul”, II, nr. 272, 2 decembrie 1877, p. 3 (*Cronica*). Semnat: Red.

Prezentarea presei românești, făcută în „Timpul” din 26 noiembrie 1877, se încheia cu cuvinte critice la adresa ziarului lui V. Boerescu. „Cînd cineva nu vrea — scrie „Timpul” — să te-nșface la bătaie, fă tovărășie împotriva lui, cînd vrea, nu face.”¹ „Presa” răspunde într-o notă [„*Timpul* în numărul...”], publicată în 30 noiembrie 1877, în care folosește expresii asemănătoare².

Notița este întocmită într-un stil neutru, motiv pentru care o trecem în această secțiune. Din notiță se desprinde că rubrica din „Timpul” privind prezentarea presei românești era susținută, în general, de persoane din afara redacției.

¹ T, II (1877), nr. 267, 26 nov., p. 2.

² PRESA, X (1877), nr. 248, 30 nov., p. 2.

[„«ROMÂNUL» ESTE ADÎNC ÎNTRISTAT...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 25, 2 februarie 1878, p. 1. Editorial: *București, 1/12 februarie*.

Oficiosul Partidului liberal critică în editorialul *București, 3 calendar/1 făurar*¹, la care se referă Eminescu, poziția Partidului conservator, prezentată de „Timpul” și „Presa” în editorialele lor, *București, 25 ianuarie/6 februarie*, din 26 februarie 1878², și *București, 26 ianuarie*, din 27 februarie 1878³. Senatorii conservatori se alătură celor liberali în votarea *Mofinii* în ședința din 26 ianuarie 1878.

Retragerea acuzării foștilor miniștri conservatori se face de către Cameră la 26 ianuarie 1878, la cererea primului ministru I. C. Brătianu cu 55 voturi pentru și 6 împotriva⁴.

„Dorobanșul” scrie că „Timpul” combătea „cu cuvinte proprie unui dicționar de surugiu retragerea acuzării d-asupra miniștrilor catargiești”⁵.

¹ ROM, XXII (1878), 1 febr., p. 101.

² T, III (1878), nr. 20, 26 ian., p. 1.

³ PRESA, XI (1878), nr. 21, 27 ian., p. 1.

⁴ MO, (1878), nr. 21, 27 ian./8 febr., p. 451.

⁵ DOR, I (1878), nr. 76, 1 febr., p. 3 (*Revista ziarelor*). Și nr. 72, 2 febr., p. 3 (*Revista ziarelor*).

[„REPUTATUL NOSTRU ARTIST...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 45, 26 februarie 1878, p. 3 (*Cronica*). Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, I, București, Editura Minerva, 1974, p. 94.

Eminescu prețuia opera lui Nicolae Grigorescu, cum se vede din articolul [„*Ce pofteste «L'indépendance roumaine»?...*”], publicat în 5 august 1881. „Între miile de cranii — scrie poetul — ce formează plebea guvernantă de politicieni de meserie, unul nu e în stare de a scrie un șir pe care să-l poți celi fără scribă morală. Dacă cităm în teatru pe Millo, în pictură pe Grigorescu, în muzică câiva germani, am încheiat-o.” (OPERE, XII, 277).

Poate fi reținut și faptul că Eminescu prezintă, ca reprezentativ pentru arta lui N. Grigorescu, tabloul *Un iarmaroc în Moldova*.

Deși se pot invoca asemenea argumente, ele nu sînt totuși concludente. Poetul nu avea de ales în 1881 între N. Grigorescu și un alt pictor contemporan cu faima sa. Nu avem în acest text, pe de altă parte, nici o indicație stilistică care să demonstreze, dar nici să infirme paternitatea eminesciană.

MILLO ÎN BUCUREȘTI

Se publică în „Timpul”, III, nr. 88, 21 aprilie 1878, p. 3 (*Cronica*). Se tipărește în volum, prima dată, în I. L. Caragiale, *Opere V. Articole politice și cronici dramatice*, București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1938, p. 468-470.

Comentariul pe marginea acestui spectacol, care se reprezintă în 17 aprilie 1878, este un elogiu la adresa bătrînului actor pentru arta sa interpretativă. Această atitudine față de arta lui Millo o întâlnim și în scrierile lui Slavici și ale altor contemporani ai marelui actor.

Observațiile critice privesc actorii cu care se înconjoară Millo, în mare parte diletanți. „Esteticeste o piesă e totdeauna un întreg — se arată aici —, ca și un tablou, ca și o statuă. Un tablou, în care o singură figură e excelentă, foarte excelentă chiar, iar celelalte caricat, e un tablou rău”. O caracterizare asemănătoare întâlnim și în *Revista teatrală I, Moartea lui Petru cel Mare...*], publicată de Eminescu în „Curierul de Iași” în 20 martie 1877. „O piesă de teatru e esteticeste un întreg — scrie Eminescu, ca și un tablou sau o simfonie. Fie tabloul cit de frumos, dacă o figură din el va fi caricată impresia totală se nimiceste” (OPERE, IX, 349)¹. O leză asemănătoare pune în discuție și I. Slavici în cronica sa, *O noapte furtunoasă*, publicată în „Timpul” în 23 ianuarie 1879. „În arta dramatică înfățișăm caractere și situațiuni — scrie Slavici —, înfățișăm faptele săvîrșite în virtutea caracterelor puse în anumite situațiuni, înfățișăm urmările faptelor săvîrșite și nu putem încheia decît prin ultima consecință firească a faptelor petrecute. Dacă nu se încheie cu această ultimă consecvență, opul dramatic e ciunt, lipsit de integritate, nesăvîrșit.”²

Eminescu și Slavici împărtășese, cum se desprinde de aici, opinii estetice identice. Nu este de trecut cu vederea nici faptul că la „Timpul” cronicarul dramatic este, în general, prozatorul, cum este, la „Curierul de Iași”, poetul. De altfel expresii ca „un fel de haz cu totul propriu”, „talent ascuns, nedezvoltat”, „figurile « imposibile » ” îl recomandă mai curînd pe Slavici decît pe Eminescu ca autor al cronicii dramatice.

Eminescu și Slavici îl prețuiau pe Matei Millo nu numai pentru jocul pe scenă ci și pentru faptul că reprezenta direcția românească în mișcarea noastră dramatică din secolul trecut.

Notița *Teatrul Național*, publicată în „Timpul” în 13 aprilie 1878 și atribuită poetului (9, p. 235), aparține, după toate probabilitățile, lui I. L. Caragiale, care își apără drepturile de autor privind traducerea *Romei învinse* și reprezentarea ei pe scenă.

¹ N. Barbu, *Caragiale om de teatru*. H. II, IV (1952), nr. 1, mart., p. 144. Atrage atenția asupra acestui pasaj și Șerban Cioculescu nu mai introduce cronica în ediția nouă a scrierilor lui I. L. Caragiale.

² T, IV (1879), nr. 17, 23 ian., p. 3; Ioan Slavici, *Opere. X. Studii și articole literare și culturale*, p. 162.

[„NU TRECE SESIUNE...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 208, 22 septembrie 1878, p. 1. Editorial: *București. Joi, 21 sept. 23 octombrie*.

Gvernul liberal este criticat atît pentru politica internă cit și pentru cea externă. Se amintește și aici de „înțelepciunea Pălărlăgenilor și Fundeștilor”, cu numele cărora ne întâlnim frecvent în publicistica eminesciană. Poetul face des referiri, ca aici, la ocuparea țării de armatele imperiului vecin.

„« Timpul » zugrăvește din nou — scrie « România liberă » —, cu cunoscutele-i colori mohorite, atît guvernul cit și deputații, scoțînd din bogatul vocabular conservator un nou calificativ pentru reprezentanții țării, acela de « etitorii piosului așezămint de canțonele, Alcazar-Ionescu ».”¹

Discursul critic ne îndrumă spre I. L. Caragiale, prin derularea repede a problemelor puse în discuție. Expresia de aici, „negrei mulțimi”, o întâlnim însă și în *Studii exegetice* (v. supra, p. 156—158) pentru care se păstrează foi răslețe în manuscrise (OPERE, XI, 469).

¹ RL, II (1878), nr. 403, 23 sept., p. 3.

Se publică în „Timpul”, III, nr. 220, 6 octombrie 1878, p. 2 (*Foiletonul „Timpului”*). Se tipărește în volum, prima dată, în I. L. Caragiale, *Opere V Articole politice și cronici dramatice*, București, Fundația pentru Literatură și Artă, 1938, p. 258—260.

Drama în cinci acte a lui Ferdinand Dugué și Jules Janin, *La Fille du Tintoret*, se reprezintă la Paris în 3 mai 1859. Ferdinand Dugué (1816—1913) este autorul a numeroase volume de poezii, romane și teatru. Dintre piesele sale, mai cunoscută este *La Bouquetière des Innocents* (1862). Piesele le scrie, în mare parte, în colaborare. Jules Janin (1804—1874), desfășoară și el o bogată activitate literară. Este și autorul unui tratat, *Histoire de la littérature dramatique*, în șase volume, tipărit între 1851 și 1855, și care se consultă cu folos și astăzi.

Fieca lui Tintoretto se reprezintă în traducerea pictorului Constantin Stăncescu (1836—1909) și aduce pe scenă viața artiștilor.

Problema paternității eminesciene a acestei cronici dramatice stă în atenția cercetătorilor. Se invocă atitudinea poetului față de Fr. Damé și V. A. Urechia, precum și prezența cuvintului „spuri”, întâlnit și în alte scrieri ale sale. Argumentele nu sînt însă suficiente. Aceeași atitudine față de Fr. Damé și V. A. Urechia are și I. L. Caragiale, iar cuvîntul „spuri”, pe care îl și subliniază, îl putea reține din discuțiile ce le purta cu Eminescu în redacția ziarului bucareștean.

Stabilirea cu certitudine a paternității acestui text rămîne în sarcina cercetărilor viitoare.

•

[„AFLĂM DIN TULCEA...”]

Se publică în „Timpul”, III, nr. 227, 14 octombrie 1878, p. 3.

Comentariul privind intrarea celor trei județe din sudul Basarabiei în componența Imperiului țarist este cuprins în editorialul *Bruxelles, 16 octobre 1878*, publicat în ziarul „Le Nord” din Belgia¹. „Timpul” extrage din acest editorial un fragment pe care îl publică în 10 octombrie 1878². Lecțiile de patriotism, la care se referă Eminescu, sînt cuprinse într-o notiță din ziarul „Presa” din 12 octombrie 1878³.

Eminescu critică guvernul liberal pentru măsuri luate de administrația țaristă.

¹ L.N.O. (1878), nr. 290, [5]17 oct., p. 1.

² T, III (1878), nr. 223, 10 oct., p. 1.

³ PRESA, XI (1878), nr. 226, 12 oct., p. 2.

DIN ISTORIA CALULUI

Se publică în „Timpul”, III, nr. 237, 28 octombrie 1878, p. 3.

Eminescu pare să traducă acest articol dintr-o publicație neidentificată. Fraza scurtă, care nu este utilizată frecvent de poet, s-ar explica prin adaptarea la textul original. Se întâlnesc cîteva forme caracteristice scrisului său („suta a patra”, „a se rămăși”).

[„ZIARELE DIN VIENA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 9, 13 ianuarie 1879, p. 1 (*Din afară*).

Francisc Schuselka se număra printre ziaristii cu cea mai mare popularitate în rîndul popoarelor oprimate din Imperiul austro-ungar. Ziaristul ceh susține lupta pentru federalizarea imperiului, cu drepturi egale pentru toate popoarele. Coloanele ziarului său, „Die Reform”, întemeiat în 1862, se deschid și luptătorilor români din Transilvania. Între colaboratori îi vedem și pe Aurel Mureșianu, încă din anii studiilor universitare la Viena (72, p. 100).

Eminescu consemnează ca un moment important din activitatea lui Schuselka (1811—1886) înființarea ziarului „Die Reform” și reține momentele mai importante din activitatea sa ziaristică. Nu ar fi exclus ca și poetul să fi colaborat la ziarul său în anii studiilor universitare la Viena și chiar mai tîrziu.

[„CUM SUB OCHII PĂRTINIRII...”]

Se publică în „*Timpul*”, IV, nr. 12, 17 ianuarie 1879, p. 1-2. Editorial: *București. Marți, 16(28) ianuarie*.

Eminescu pornește de la editorialul *București 9/11 Calindar*, publicat în „*Românul*” în 10 ianuarie 1879, în care se ocupă de monopolul tutunului¹. Poetul reproduce în „*Timpul*” *Raportul asupra proiectului de lege pentru modificarea legii monopolului tutunului*, prezentat de P. Buescu Adunării deputaților². „*România liberă*” scrie că *Raportul... cuprindea „mai-vilăși gofonate”*³.

Monopolul tutunului fusese instituit prin legea din 6 februarie 1872. Noul impozit se adăuga altor două: taxa timbrului și înregistrării (1 martie 1872) și licența băuturilor spirtoase (1 aprilie 1873). Împună aceste impozite urmau să dea suma de 21.000.000 lei. Guvernul sub care au fost aduse noile impozite era prezidat de Lascăr Catargiu, ministrul de Finanțe fiind Petru Mavrogheni. Impozitele erau justificate de zdruncinarea situației financiare prin creșterea datoriei flotante. Bugetele erau îngreunate mai ales de cheltuielile pentru construcția drumurilor de fier.

Deși officiosul liberal punea în discuție o problemă circumscrisă la unele măsuri administrative, Eminescu transformă discursul critic într-o expunere de principii în materie de economie politică. De-o importanță capitală în concepția social-politică eminesciană este și distincția între „obiectele de primă necesitate”, care servesc la „nutrirea și conservarea individului” și „obiectele pentru îndestularea unor trebuințe contractate”. În categoria celor din urmă se înscriu și cultura, literatura și arta.

Poetul dă cel mai bun și mai potrivit răspuns acelor care minimalizau rostul trebuințelor culturale ale omului. „*România liberă*” consacră acestui editorial o prezentare destul de amănunțită, însă nu reține tezele filozofice puse în discuție și se mărginește să atragă atenția asupra polemicii poetului cu „*Românul*” privind locul ocupat de monopolul tutunului între impozitele indirecte⁴.

Discuția publică pe o temă administrativă este folosită de Eminescu pentru expunerea unor teze fundamentale de economie politică.

¹ ROM, XXIII (1879), 10 ian., p. 21.

² T, IV (1879), nr. 15, 20 ian., p. 2-3, nr. 16, 21 ian., p. 2-3.

³ RL, III (1879), nr. 501, 24 ian., p. 2.

⁴ *Idem*, nr. 496, 18 ian., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„PUBLICĂM URMĂTORUL ARTICOL...”]

Se publică în „*Timpul*”, IV, nr. 41, 22 februarie 1879, p. 3.

Notă introductivă la o corespondență, *Regimul anarhiei*, fără semnătură. Desprindem din ea un fragment. „Acesta e numele stării de lucruri, ce-am convenit să numim: guvernul constituțional al d-lui Ioan Brătianu. Apropierea însă a acestor două cuvinte, diametralmente opuse, pare, desigur, un anaeronism; dar care poate fi definițiunea unei administrațiuni a cărei origine, ale cărei procedări, ale cărei tendințe denotă un sistem de dezorganizațiune, urmărit cu paciență și executat cu energie? [Î-] vom numi regimul anarhiei.”

Auunță o serie de studii în care să deaunțe „despotismul anarhiei”. Al doilea studiu, cu subtitlul *Adevăratele și falsele partide politice*, este semnat cu inițiale: C. B. și se publică în 18 martie 1879¹. Studiile aparțin lui Constantin Brăiloiu, colaborator și cu alte studii la cotidianul bucureștean.

Nota nu cuprinde elemente certe pentru paternitatea eminesciană, însă nici s-o infirme.

¹ T, IV (1879), nr. 62, 18 mart., p. 2-3.

VÎRFUL CU DOR [„DUPĂ CUM AFLĂM...”]

Se publică în „*Timpul*”, IV, nr. 62, 18 martie 1879, p. 2 (*Cronica internă*).

Nota se înscrie pe linia celor anterioare privind reprezentarea acestei cantate. Paternitatea eminesciană nu poate fi însă demonstrată și cu argumente stilistice.

[„ȚĂRANUL ROMÂN, SĂRMANUL ȚĂRAN ROMÂN!...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 85, 19 aprilie 1879, p. 1--2. Al doilea editorial.

Administrația liberală la sate, așa cum o prezintă Eminescu, reține atenția presei. „România liberă” serie că „Timpul” oferea un tablou asupra falsei libertăți într-un regim constituțional¹. Această libertate, criticată de poet, arată „L'Orient”, permiția guvernului liberal „de dire tout ce qu'il veut et dont il use si largement”².

¹ RL, III (1879), nr. 572, 20 apr., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² ORIENT, III (1879), nr. 594, 20 apr., p. 1 (*La presse roumaine*).

O SERATĂ LITERARĂ. *DESPOT VODĂ*

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 117, 30 mai 1879, p. 2. Se tipărește în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Scrieri de critică teatrală*, Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 132.

Serata extraordinară se ține în 25 mai 1879, acasă, cum rezultă de aici, la Maiorescu, în prezența unei asistențe formată în mare parte de intelectuali transilvăneni. Deși serată importantă prin prezența lui V. Alecsandri, T. Maiorescu nu o consemnează în jurnalul său.

Argumentele invocate în stabilirea paternității eminesciene nu sînt convingătoare. „Felul cum se încheie informarea apărută în «Timpul» -- serie Ion V. Boeriu -- și elogiu adus lui Alecsandri, ne indică pe Eminescu drept autor”.

Serata se ține într-un moment în care Eminescu îl atacă pe Maiorescu în „Timpul”, în chestiunea evreiască (v. *supra*, p. 259--260) și în jurnalul criticului numele poetului nu figurează printre persoanele care îi frecventează casa în mai--iunie 1879. Maiorescu notează, în schimb, prezența lui Slavici, care în 1/13 iunie 1879 ia parte și la un „joc de societate cu întrebări” (44, I, p. 324).

Prozatorul este și el un admirator al lui Alecsandri, asemenea poetului și, în baza acestui argument, i s-ar putea atribui articolul, fără teama de a greși. S-ar putea invoca, pe de altă parte, și grija cu care se consemnează prezența intelectualilor transilvăneni la serată.

Argumentele de conjunctură, fie în favoarea lui Eminescu, fie a lui Slavici, nu sînt, firește, decisive. Studiul stilistic al textului nu oferă, pe de altă parte, elemente caracteristice scrisului eminescian. Însă nu oferă nici elemente care să infirme ipoteza că textul ar aparține totuși poetului.

[„DE DOI ANI ȘI MAI BINE...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 165, 27 iulie 1879, p. 1. Editorial: *București, 26 iulie/7 august*. Se tipărește în volum, în M. Eminescu, *Opere*, III, București, Editura Cultura Românească S.A.R., 1939, p. 141--145.

„România liberă” serie că „Timpul” critică „corupțiunea politică produsă de liberalismul cosmopolit”¹.

Problemele puse în discuție pledează pentru paternitatea eminesciană. Se întîlnesc expresii („cu desăvîrșire rîn” care ne îndrumă spre I. Slavici și forme ortografice („fôrte”, „posibile”) depășite de poet în general în epoca gazetăriei bucureștene.

Sărăcirea țărănimii este explicată prin mecanismul economic al țării. Se va dovedi, cum se prevedea în acest articol, că Băncile agricole vor contribui în mare măsură la procesul de pauperizare a țărănimii.

¹ RL, III (1879), nr. 653, 28 iul., p. 3 (*Arena ziarelor*).

[„ȘTEFAN MICLEA...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 176, 11 august 1879, p. 3. Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Articole și traduceri*, București, Editura Minerva, 1974, p. 127.

Necrologul este transcris din „Timpul” de G. Bogdan-Duică și publicat după moartea istoricului literar clujean în „Mihai Eminescu” în 1941. „Judecînd după stil -- precizează G. Bogdan-Duică --, după măgulirea talentului Veronichei, după

o idee practică sugerată (?) poetului de Veronica (Pensiunea!) — trebuie să conchidem că necrologul din „Timpul” (11 august 1879) a fost scris de Eminescu. Fiind un act de importanță biografică îl reproducem.”¹

Eminescu întocmește articolul cu datele din necrologul din „Presa”², reproduș și în „România liberă”³. Poetul adoptă însă un ton ponderat și evită elogiile din „Presa” la adresa Veronicăi Micle și a talentului său literar.

Se păstrează și în manuscrise un text în care face biografia profesorului ieșean (v. *supra*, p. 434).

¹ BME, XII (1944), nr. 19, p. 20.

² PRESA, XII (1879), nr. 179 [176], 10 aug., p. 1.

³ RL, III (1879), nr. 665, 12 aug., p. 2.

[„DĂM ASTĂZI LOCUL ÎNTÎI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 275, 14 decembrie 1879, p. 1. Editorial. București, 13/25 decembrie 1879.

Notă introductivă la **discursul lui T. Maiorescu**, ținut în Adunarea deputaților în 11 decembrie 1879 în dezbaterea la Mesajul tronului. Criticul se pronunță împotriva adresei, relevând „nepotrivirea între vorbe și fapte”.

„România liberă” notează că „Timpul” se mărginește să reproducă, în loc de editorial, „importantul discurs”¹. Maiorescu îl reține pentru culegerea sa², dovadă că-i acorda importanță.

¹ RL, III (1879), nr. 766, 15 dec., p. 3 (*Arena ziarelor*).

² T. Maiorescu, *Discursuri parlamentare cu privire asupra dezvoltării politice a României*. Volumul II (1876–1881), București, Editura Librăriei Socec & Comp., 1897, p. 390–417.

[„ȘEDINȚA DE IERI A SENATULUI...”]

Se publică în „Timpul”, IV, nr. 284, 25 decembrie 1879, p. 1–2. Editorial: București, 24 decembrie 1879/
5 ianuarie 1880.

Caracterizarea ce o face G. Manu guvernului liberal o întâlnim și în însemnările din manuscrise (v. *supra*, p. 431–433). Nu sînt totuși argumente suficiente pentru paternitatea certă. Stilistic reținem cîteva expresii („codul german în minuă”, „îșelătorile bizantine”) care însă, întrebuințate de poet, puteau deveni uzuale în redacția cotidianului bucareștean.

RUINELE ARENĂȘIEI

Se publică în „Timpul”, V, nr. 32, 10 februarie 1880, p. 2–3 (*Revista teatrală*). Se tipărește în volum, prima dată, în Mihai Eminescu, *Serieri de critică teatrală*, Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 137–141.

Eminescu comentează spectacolul din 5 februarie 1880. Piesa este o adaptare, făcută de Matei Mîlo și Grigore Manolescu după drama lui Melchior-Frédéric Soulié, *La closerie des genêts*, reprezentată prima dată în 14 octombrie 1846. M.-F. Soulié (1800–1847) se numără, cum se știe, printre scriitorii francezi cu o activitate literară prodigioasă. Dintre serierile sale sînt de amintit tragedia în cinci acte *Roméo et Juliette* (1828) și romanele *Les mémoires du diable* (I–VIII, 1837–1838), *L’homme de lettres* (I–II, 1838), *Eulalie Pontois* (I–II, 1842). Două din romanele sale nuai importante s-au tradus și în românește (*Memoriile diavolului*, București, 1856–1857, *Ducele de Montmorency*, Iași, 1878). *Ruinele arenășiei* este ultima sa lucrare de mare succes.

Drama lui Soulié înfățișează societatea franceză din prima jumătate a secolului trecut și nu prezenta un interes deosebit pentru spectatorul din țara noastră. Conducerea Teatrului Național se orientează, probabil, după faima scriitorului, cînd o introduce în repertoriul său. Actorii nu aveau posibilitatea să se remarcă în arta interpretativă. Din cronica lui Eminescu rezultă că ei nici nu-și dau osteneala în această direcție. Considerațiile critice pe marginea spectacolului amintesc de cronicile dramatice publicate de Eminescu în „Curierul de Iași”, cu cîțiva ani mai înainte.

Spectacolul este comentat de „Românul” în cronica sa, *Săptămîna teatrelor*¹ și de „Binele public”, care face rezerve asupra traducerii².

Editorii cronicilor dramatice eminesciene atribuie piesa, eronat, lui Auguste Auicet-Bourgeois.

¹ ROM, XXIV (1880), 27 febr., p. 187.

² BP, II (1880), nr. 55, 9 febr., p. 2–3.

ADDENDA

SPANIA
[„SE ȘTIE CU CÎT DEVOTAMENT...”]

Se știe cu cit devotament au luptat provinciile Biscaya, Guipozcoa și Alava pentru caudatura la tron a lui Don Carlos. În aceste provincii evul mediu al Spaniei încremenise oarecum, acolo se găsesse încă vechi pergamente care garantează populațiilor privilegii și imunități

11. Frontispiciul ziarului „Curierul de Iași” redactat de Eminescu între mai 1876 și octombrie 1877.

deosebite și oricine ar fi susținut legitimismul și sistemul lui găsea o armată de partizani. Aceste privilegii se numesc *fueros*. În privirea lor i se serie ziarului N. fr. Pr. sub data 11/23 mai că

Într-o ședință a Senatului ministrul-prezident au propus un proiect de lege pentru abolirea lor. Dar aceasta abolire este asemenea spaniolăscă, adică plină de măsuri excepționale. Provinciile erau libere de serviciul militar și de dări. Ministrul propune ca numai fiii acelor să fie liberi de serviciul militar care în războiul civil au luat partea guvernului din Madrid. Apoi în curs de doisprezece ani guvernul să poată face oricând excepție în privirea modului și termenilor de plată a deosebitelor dări. Pentru aplicarea acestei legi guvernul să poată uza de orice mijlocuri ordinare și extraordinare. Se înțelege că un asemenea proiect trebuia să provoace nemulțămire generală, căci în locul unor privilegii se stabilesc altele — foarte discreționare — menite prin natura lor a escila ura între fiii unei și aceleiași patrii și se pune de la naștere deosebite între copiii celor cari au luptat pentru guvernul din Madrid și ai acelor care s-au bătut pentru legitimism.

În genere Spania pare menită a trece de la un extrem la altul.

În una din ședințele Camerei deputaților (Cortes) Marchizul Sardoal a făcut următoarea interpelație:

„Este adevărat că la ședințele Cortesilor mulți politicieni secreți sînt împărșiți prin tribune? Este adevărat că un domn care și au permis o observație de dezaprobare asupra ministrului-prezident ar fi fost arestat în palatul Congresului și trimis la Cadix, ceea ce ar însemna e-a fost deportat? Aceasta ar însemna — aduagă Sardoal — că noi am ajuns în Spania la punctul de a saluta respectuos pălăria lui Gessler.” Ministrul s-au ferit de a răspunde la punctul întâi al interpelației, la al doilea au observat — nu fără asprime — că acel individ, fiind carlist, au fost deportat la Cadix.

Din Cuba vin asemenea vești rele: operații militare fără succes, ceea ce se lănuiește, multe defraudări în administrație, ceea ce se confirmă de către ministeriu; apoi o lipsă mare de bani pentru armata de acolo. Îndeobște cestiunile bănești apasă conștiința publică.

Toate dările s-au urcat și cu toate acestea detentorii obligațiilor statului din țară și din străinătate nu primesc decât promisiuni mai mult sau mai puțin probabile. Comitetul madritens al creditorilor statului au protestat energic.

[23 mai 1876]

[„ZIARUL «POLITISCHE CORRESPONDENZ» REPRODUCE...”]

Ziarul „Politische Correspondenz” reproduce din foaia oficială a Serbiei o proclamație a Consiliului Municipal din Belgrad. Acest act nu are nevoie de nici un comentariu.

Belgradieni !

Precum știți, frații noștri din Bosnia și Herzegovina au fost siliți prin cruzimea neașteptată a apăsătorilor lor, a turcilor, să apuce armele, spre a cere drepturile lor ca oameni și ca popor, tot așa precum au făcut-o strămoșii și părinții voștri în Serbia acum liberă. Știți câte simpatii au găsit această răscoală a fraților noștri, nu numai la noi, ci la Europa întreagă. Causa acestor simpatii e simțământul de drept și de umanitate de care sînt pătrunse națiunile. Pe lângă această cauză la noi se mai adaugă și o altă, anume că singele vărsat acolo este sînge sîrbesc, că istoria acelor locuri este istorie sîrbescă, că viitorul lor e viitorul nostru. Turcia știe de la începutul răscoalei ce simțiri au trezit aceasta în Serbia, ce datorii ni va împune și nu început a-și grămădi trupete la marginele noastre așa încît puterea ei principală nu este nici în Bosnia, nici în Herzegovina, și e concentrată la granițele noastre. Pusă în această stare, Serbia trebuia să gîndească la mijloacele de a apăra și menține libertatea și moștenirea părinților care și-au vărsat sîngele pentru ele.

Trăiați că mare putere fiind n-a putut să biruie în decursul unui an întreg o răscoală neînsemnată, făcută de cîteva mii de razele sărace, turcii fac Serbia răspunzătoare pentru aceasta. În asemenea împrejurări era un postulat al necesității de a sta armați și acum e nevoie de-a da bani casei statului. Scumpină și guvern a voit în interesul poporului să contraceleze un împrumut în străinătate, dar condițiile sub care străinătatea voia să ne deie bani fiind prea rele, n-au putut încheia împrumutul. Trebuie deci să ne ajutăm singuri, aducînd după puțină oboseală noastră pe altarul patriei ; trebuie să împrumutăm statului bani, cu care vom doborî contîmpăronilor și posterității că generația de astăzi și-au împlinit datoria.

Belgradieni ! N-aveți să dăruiți, statul vă va înapoia cu dobîndă banii împrumutați. Guvernul, în înțelegere cu comitetul scumpinei, au hotărît să scrie un împrumut național și anume pentru a face față inevitabilelor întâmplări, de care ne aprotiem.

Apoi vine rugămintea ca cetățenii să deptime banii cel mult în 15 zile. Sfirșitul e din cuvînt în cuvînt astfel :

Belgradieni ! Națiunea sîrbescă trebuie să se libereze și să steie utilă ca o națiune precum a fost sub casa împărătească nemanjîlică ; altfel Serbia s-ar usca și s-ar sînge, precum i se împlîă unui membru despărțit de organism. Pentru a nu comite o asemenea sinucidere față cu noi și cu națiunea întreagă, Serbia a luat o poziție în fața răscoalei, care corespunde cu interesele și simțămintele, cu drepturile și datoriile sale. Pe această cale noi trebuie să susținem guvernul cu averea și viața noastră.

Din Consiliul Municipal -a Belgrad, 11 (26) mai 1876.

[26 mai 1876]

PIEI DE OM

Ziarul „Pays” din Paris anunță ivirea unui curios ram de industrie în Statele Unite. Această industrie consistă în dubirea pieilor omenești. D-l Mahrenholz din Washington au fondat o dublărie de piei omenești, pe care le cumpără cu prețuri foarte bune în stare brută, încît multe văduve duioase, mulți copii memorocili au ocazia de a vinde pielea răposatului soț sau părinte acestui ilustru industriaș. Productele fabricii sale sînt bine lucrate și se potrivește minimal prin moliciunea lor pentru botine de dame. La expoziția din Philadelphia d. Mahrenholz a trimis o păreche de botine din piele dublă de om ; ea atrage luarea aminte a tuturor damelor tinere și cochete. Un alt american produce din eufavrele despoiete al fabricii Mahrenholz oț Comp. gaz aeriform pentru lumînarea orașelor. Acest escos de utilitarism al Americii liberale, unde statul cum se vede nu mai are nici o înșămățate morală și e dat pe mîna tendențelor egoistice ale societății și a indivizilor, ni inspiră și nouă un proiect, a cărui realizare ar nimici fatala teorie a lui Malthus. Într-adevăr, Malthus susține că în împrejurări normale — și ale Americii sînt desigur din punct de vedere animalic cele mai normale — populația se înmulțește în progresiune geometrică, iar mijloacele de existență numai în cea matematică, încît oamenii vor ajunge neapărat într-o zi să se mînuieze unii pe alții. N-ar fi bine ca d. Mahrenholz să deschiză alături cu dublăria sa și o căsăpie de carne omenească și Parlamentul să-i deie concursul său, votînd o lege prin care să se stabilească că pînă la

o vristă oarecare copiii să fie proprietatea dușoșilor părinți și numai de acolo să devie persoane juridice? Acești dușoși părinți n-ar înțuzia, cred, de a vinde pentru prețul unui vițel prisosul copiilor lor. Prin aceasta s-ar pune capăt unei prea mari înmulțiri a rasei omenești în genere și a practicilor americane îndeosebi, s-ar dezlega cestiunile soțiale și ar fi și o reformă...
... demnă de America. Sfinte Brahma!

[26 mai 1876]

SERBIA [„TIMES» ANUNȚĂ...”]

„Times” anunță că ratificările tractatului dintre Serbia și Muntenegru au fost schimbate la 24 mai. Deși acest tractat a avut drept obiect mai mult de a se pune în pază contra intervenției austriace decât de a substitui răzbelului neregulat, de cete, în Bosnia, un atac regulat contra Turciei, cu toate acestea e de temut ca schimbarea de politică ce s-a operat la Constantinopol să le facă pe principatele sîrb și muntenegrean să prevină măsurile ce va putea să adopte sultanul cel nou. Mișcările lor vor fi fără îndoială regulate de determinările la care se va decide guvernul rus.

Mai înainte de sosirea la Ems a consulului general rus de la Belgrad, care trebuia să prezinte un raport asupra atitudinii neliniștitoare luată acum în urmă de către Serbia, cancelarul rus, principele Gortiacoff, telegrafiasse deja la Belgrad, în numele suveranului său, pentru a preveni pe principele Milan să nu se arunce în aventuri cutezătoare.

Ziarul oficial al Serbiei anunță că Serbia a aderat la Convențiunea de la Geneva.

„Correspondența austriacă” asigură că Serbia n-a plătit Porții costul de 20 000 galbeni din tributul său, a cărui scadență s-a împlinit la 25 mai. Motivul pus înainte pentru această suspendare de plată este că principatul în fața înarmărilor amenințătoare ale Turciei are trebuință de toate resursele sale pentru a-și asigura apărarea.

[30 mai 1876]

GERMANIA [„SCRISOAREA CATRE SUVERANI...”]

Iată un extras relativ la cea mai nouă peripecție a acestei cestiuni, care desigur nu e fără interes și caracterizează politica cancelarului:

Toată Europa -- esceptînd Rusia -- au privit, de nu cu satisfacere, cel puțin cu speranța unei îndreptări la schimbarea din Constantinopol. Numai Rusia, care pierduse în sultanul Abdul-Aziz o încălță ușor de mînuul a planurilor sale, au încercat a proroci nouă nenorociri și a demonstra că personal promisiunile noului sultan nu merită credință și că e nevoie de o presiune și mai energică din partea puterilor. Nu numai Austria au privit cu bucurie schimbarea de regim, ci și ambasadorul Germaniei au primit avizul de a se arăta cu oarecare rezervă dar totuși simpatie față cu noua stăpînire. Înfelegerea, care se propusese în Berlin pentru fiecare caz îndeosebi (von Fall zu Fall) au fost supusă la o grea probă chiar la cazul ălăl. Cu cîl Anglia grăbea armarea sa, pentru a preveni orice eventualități în Marea Mediterană, cu altele statele Europei apusene se arătau dispuse de a susține opoziția Marelui Britanii. Pentru alianța celor trei împărați se arăta deci necesitatea unei acțiuni unite. Dacă în Conferința de la Berlin, Rusia a fost pusă în avanseuă, astăzi Germania este menită de a însemna marginile pînă unde să urmeze Rusiei în interesul Germaniei și al păcii universale.

[4 iunie 1876]

TURCIA

[„PROIECTUL DE CONSTITUȚIE...”]

Proiectul de Constituție elaborat de Midhat Paşa conține, după „Festher-Correspondenz”, următoarele 19 puncte :

- 1) Statul turcesc ca atare nu are nici o religie, recunoaște însă toate cultele, le apără și le subvenționează
- 2) Fiecare naționalitate și confesie păstrează liberul exercițiu al ritului său sub autoritatea bisericească respectivă și are o administrație bisericească pe deplin autonomă.
- 3) Sultanul rămâne Khalif, șef al religiei musulmanilor și cap al statului.
- 4) Sultanul are deplină suveranitate și hotărăște asupra războiului și a păcii. Contra actelor arbitrare ale sultanului reprezentanța poporului poate să protesteze.
- 5) Reprezentanța poporului consistă din deputații liberi aleși a diferitelor districte. Alegerea are drept bază un cens oarecare mai ușor, pentru a se păstra caracterul conservativ și solid ce-i de dorit ca să-l aibă.
- 6) Toți supușii împărăției turcești fără deosebire de confesie ori naționalitate posedă dreptul alegerii active și pasive.
- 7) Camera deputaților ecretează plingerile contra abuzurilor administrației provinciilor spre a înlătura abuzurile și spre a putea eschiva eventualitatea unei intervenții străine.
- 8) Camera are dreptul de-a protesta în contra actelor ilicite ale sultanului.
- 9) Camera stabilește în fiecare an bugetul statului și lista civilă.
- 10) Miniștrii se numesc de către sultan și sint răspunzători Camerei.
- 11) Camera n-are dreptul de inițiativă în privința politică, dar are dreptul de control.
- 12) Toți supușii imperiului turcesc, fără deosebire de confesie sau naționalitate, sint egali înaintea legii și au drepturi și datorii egale.
- 13) Toate demnitățile și funcțiile civile și militare ale imperiului sint accesibile în mod egal pentru toți supușii.
- 14) Fiecare acuzat trebuie în termen de 24 de ore să fie pus în foaia judecătorului său natural.
- 15) Pentru cazuri criminale se introduce Curtea cu jurați. Jurații se aleg din mijlocul populației, fără deosebire de confesie sau naționalitate.
- 16) Se acordă libertatea presei, reglementată prin o lege specială.
- 17) Consiliul de Stat se mănșine. Membrii săi vor fi numiți de sultan după propunerea miniștrilor.
- 18) Consiliul de Stat e însărcinat cu elaborarea proiectelor de legi.
- 19) Toți funcționarii statului s numesc de sultan după propunerea miniștrilor. Fiecare funcționar e răspunzător pentru actele sale.

Vice-regele Egiptului au sosit în Constantinopol. Principele României și acela al Serbiei au anunțat telegraficește că vor fi reprezentanți la investitura solemnă a lui Murad al V-lea.

[6 iunie 1876]

[„DE MAI MULTĂ VREME...”]

Iată raportul :

De mai mulți ani se poate observa în România pe terenul economiei o tendință de neatîrnare care se exprimă prin dorința adeseori repetată de a avea o industrie națională neatîrnată. Și într-adevăr numărul acelor care ar voi să formeze în România o industrie națională cu orice preț, fie chiar în detrimentul producției agricole; ar voi s-o formeze ca un panaceu în contra tuturor relelor care ameninșă averea și bunăstarea națională. Pe ici pe colo se aduc și motive politice, pentru a da lucrului mai mare greutate, dar toluși momentele economice în știință sint deajuns pentru a esplia cea nouă direcție și trebuie să fie pentru anteluptătorii ei singurele momente determinante. Cel mai însemnat factor ce avem a-l considera este fără îndoială decăderea comerțului cu grîne al României, care comerț este iarăși în strinsă legătură cu condițiile de concurență pe marile piețe europene, mai ales însă cu cele ale holțului piețe engleze.

Înzestrată de la natură cu un pământ fertil și locuită de o populație mai cu samă agricolă, România este un grinaru firesc al Europei și pe acest caracter se întemeiază întreaga organizație economică a țării, a cărei bunăstare atîrnă în prima linie de productivitatea negoșului cu grîne. Exportul de grîne luase pină înainte de cîșiva ani o dezvoltare profi-

tabilă și îndreptăcea la cele mai frumoase așteptări. Toate soiurile de grîne, produse fără mare muncă și cheltuielă, se desfaceau ușor în cele mai însemnate piețe străine, unde concurența impiedecatoarea a altor țări agricole era numai excepțional cunoscută. Fără cu această favorabilă stare de lucruri lipsea un impuls suficient la lucrări și cheltuieli pe cari le-ar fi cerut o exploatare mai rațională a pământului. Din contra, tendința generală era de a se toloși cât se poate mai mult brazda de pământ numai pentru câștig momentan și fără privire la anii viitori. Deși tei și coloz se născuse temerea cumcă împrejurările negoșului cu grîne se pot schimba în defavorul țării, totuși, din cauza lipsei de capital și a ineuriei, oamenii au neglijat de a lucra pentru îmbunătățirea și sporirea valorii interne a produselor agricole, spre a li da o facultate de concurență care le-ar fi asigurat sub orice împrejurări piața străină. Mai pomenim că seceta care s-au ivit în România din anul 1870 începînd, a cărei cauză principală este stirpirea continuă a pădurilor, au avut drept urmare trei recolte parțial rele, prin care s-au pierdut pentru țară capitalii care ar fi fost întrebuințate spre rădăcirea producerei agricole și mai cu samă a grinelor. Dar însemnatul minus în recolte au avut drept efect persistența în prețuri mari din partea agricultorilor, fără ca marfa să se fi îmbunătășit. În privirea aceasta constat din contra că încel-încel grînele românești au dat îndărăt în privirea calității și au pierdut din puterea absolută de concurență față cu produsele altor țări. E evident că numai această disproporție între calitate și preț a fost deja în stare de a împiedeca mersul exportului grinelor românești. Cu altul mai dificilul au devenit coniecturile respective sub inriurirea unei concurențe nouă și mult mai puternice decit cea pe care românii aveau a o învinge în trecut.

Abstragem de la transporturile de grîu din Odessa și Archangel, care, după construirea drumurilor de fier din sudul Rusiei, au jucat un rol din ce în ce mai mare pe piețele din Anglia și Franța, pînă atunceea cele mai însemnate cumpărătoare ale produselor românești în Occident; dar esportul de grîne din America în Anglia, neînsemnat înaintea de cîțiva ani, au luat acum dimensiuni așa de mari încit prețurile de grîne pe piața engleză -- prin urmare și pe celelalte piețe europene -- au căzut mult, și grînele românești se mai susțin numai cu greutate pe acele piețe. Pericolul care din America amenință negoșul cu grîu românesc și se vede că și pe cel rusec credem că va deveni și mai mare cînd îi va succeda Americii -- precum se și pare -- de-a diminua cheltuielile de transport ale grinelor sale. Cel mai mult grîu american vine din Chicago și prețul unui hectolitru din Chicago la Liverpool sau Londra e pîn-acum egal cu prețul a trei hectolitree pe locul înăcărării. Dar în cel mai scurt timp se vede că va intra o schimbare însemnată în această privință, căci s-au găsit mijloace de a trimite grînele în seici pe riul Missisipi în jos pîn-la New-Orleans și a-l înăcra acolo pentru Europa.

Cheltuielile de transport ar fi atunci cu jumătate mai mici și, fiindcă afară de aceasta tot grîul din văile riurilor Missisipi și Missouri va lua în viitor același drum, prețul grîului în Anglia va scădea și mai mult. Pînă și depărtata Californie au fost în stare -- oricît de greu s-ar fi părut -- să trimeală cu folos mase însemnate de grîne proprii pe piața engleză, și încă grîne de o calitate esceleală și cu perspectivă cumcă euanțul se va adăoga din an în an, în măsura în care cîmpurile roditoare ale Americii apăsene vor putea și atrase în mreaja comunicașionilor cu marea, mreajă care se intrinde mereu. Afară de aceea, în vremea din urmă Chili, America de Sud și India răsăriteană au început a esporta grîne la Londra și concurența acestor grîne nu-i mai puțin de temut pe piața engleză decit ceea ce Americii de Nord, în caz dacă cheltuielile de transport s-ar putea diminua într-o altă încit esportul lor în Anglia să se renteze. Dar dacă grînele americane și indice vor putea și aduse cu folos în Anglia, atunceea nu va fi greu de a aprovizionea Germania și Franța cu ele. Considerașionii de această natură sint desigur proprii de a trece îngrijiri în cercurile de-aceia, căci concluzia ce se poate trage din acestea nu e de fel în favoarea României, pentru a căreia grîne piața engleză și mai tirziu și cea franceză amenință a se închide.

Dacă bunăstarea României altina pîn-acum de capriștile temperaturii și de reușita recoltei, concurența puternică care s-a ridicat pe piețele străine nu ne mai îndreptășesc de-a admite că, în cazul unei bune recolte, se va reintoarce raportul bun al anilor trecuți, de vreme ce desfacerea grîului românesc pare a fi devenit deocamdată problematică, și o îndreptare în această privință nu putem aștepta în starea de astăzi a activității agricole de aceia, ei din contra avem a ne teme de-o slăzuitoare decădere a negoșului românesc de cereale.

Datele următoare poate că vor arăta ce însemnatate are pentru România piața engleză și cea franceză. Esportul total al României ajunge suma de circa 150 milioane franci (valoarea medie a mărfurilor esportate în anii 1865--1872 de 149 985 451 3/4 franci). Esportul de grîne (circa 110 milioane franci) participă cu 73% din totalul exportului, dintre care 31,9 la sută sau 35 milioane franci cad asupra Turciei, 27,2 la sută sau 30 milioane franci cad asupra Angliei, 22,8 procente sau 25 milioane franci asupra Franței, 7,2 procente sau 8 milioane franci asupra Austro-Ungariei, în fine 10,9 procente sau 12 milioane fr. asupra altor state. Esportul de grîne al României în Anglia și Franța constituie așadar 50 procente sau jumătate din totalul exportului său și reprezentează valoarea de 55 milioane franci. Această sumă are o însemnatate cu altul mai mare cu cel România -- nemaiputînd concura cu grînele sale pe piața engleză și franceză -- în împrejurări normale nu s-ar mai putea despăgubi pentru o asemenea pierdere cu desfacere pe alte debușeuri. Căci unde ar și găsi compenzare?

Căci întii trebuinșele Turciei -- unde se exportează totodată și grînele rusești mai bune și mai valorabile -- sint pe deplin acoperite cu sus-însemnata euanțitate de grîne în valoare de 35 milioane franci. Al doilea, Prusia de Nord, provinciile renane, Belgia, Svișera și Italia formează piețele naturale ale Ungariei și se pot îndestula mult mai ușor din această țară cu trebuinșoarea euanțitate de grîu. În fine, grîul românesc n-ar putea să găsească nici în Austria, nici în Ungaria o astfel de trecere încit să aște ualo un ecuivalent pentru închisele piețe franceze și engleze; căci, chiar după abolirea taxelor vamale, diferența de preț între grîne ungurești și românești nu va fi niciodată alt de însemnată încit produsul unguresc să fie silul cîndva a ceda celui românesc, care prin calitatea sa e cu mult mai pe jos decit cel dintii. Vedem

într-adevăr din relațiile statistice ale Fan.ănciului că în anul 1867 s-au exportat grâne în Austro-Ungaria pentru valoarea de 45 742 815 franci. Dar această cantitate extraordinară se explică pentru vremea aceea întâi din împrejurarea că recolta de atunci a Austro-Ungariei a fost foarte mediocră, ș-apoi că mai mult de jumătatea grânelor exportate au făcut numai trecerea lor prin Austria și au fost destinate pentru alte țări. Cifra citată e cu atât mai puțin potrivită pentru de judecarea puterii comerciale a grânelor românești în Austro-Ungaria, cu cât sîntem în poziția de a constata chiar din acele cifre statistice că în a. 1867 s-au exportat în monarhia austro-ungară grâne numai pentru valoarea de 4 070 414 franci, iar în anul 1868 pentru 3 685 515 fr., pe cînd cantitatea importului în medie de 8 ani e de 8 milioane sau de 7,2 procente a întregului export de cereale al României. Dacă, conform celor spuse mai sus, grânele românești — eventual respinse de pe piața franceză și engleză — nu vor fi în stare, cu salicierea și prețurile lor de astăzi, să-și cucerescă alte regiuni nouă de desfăcere, atunci pierderea celor două piețe ar însemna o pierdere absolută, care ar fi cu atât mai simțită, cu cât România este izolată înă de a acoperi prin produsele solului său și mai ales prin cerealele sale trebuințele articolelor industriale pe care și le procură în mod mai exclusiv din alte țări.

Lucind pe de altă parte tabelele statistice ale Angliei, a căror esactitate e desigur asupra oricărei îndoiele, vedem din ele o confirmare a împrejurării că grîul românesc nu mai este astăzi de cîntat pe piața engleză precum era mai înainte vreme. Lucind numai cele mai însemnate sorte de cereale pe care România le exportează, și anume grîul, popusoii și orz, vedem încă din acele tabele că România au participat la exportul total al acelor sorte în Anglia în a. 1860 cu 16%, în a. 1861 cu 5,2%, în anii 1863, 1868 și 1870 cu cîte 4%, în a. 1871 cu 3%, în anii 1872 și 1873 cu 2,5% și în a. 1874 numai cu 1,4%. În anul acela însă cifra și mai importantă și absolută a grânelor românești de cele 3 sorte exportate în Anglia scade de la 5 milioane la 1 milion centenari englezi, pe cînd importul total al Angliei în grîu, popusoii și orz se urcase de la 30 la 70 milioane centenari. Cu această scădere a exportului de grîne în Anglia merge mină-n mină scăderea întregului export de cereale. Astfel anul 1875, în care grînele rămase vîndute de României se evaluează la 80 milioane franci, ni dă o tristă dovadă pentru aceasta.

Dacă rezumăm premisele, vedem că în starea actuală a producerei de aici prețurile dau înapoi pe zi ce merge pe piața universală; iar în urma dezvoltării rezezi a exportului american de grîne acele prețuri au tendința de a scădea tot mai mult. Această împrejurare amenință serios negoșul cu cereale al românilor, prin urmare și bunăstarea materială a populației. De acolo vine năzuința despre care am vorbit în introducerea acestui raport, de a dezvolta în țară o industrie care ar fi chemată de a crea izvoare nouă, năzuință care, din acest punct de vedere, nu este lipsită de îndreptățire. Un răspuns precis la întrebarea dacă tendințele suspomenite au perspectivă de succes și cîtă perspectivă vor fi avînd ar avea mare interes. Dar, considerînd neînsemnatatea materialului disponibil, e îndoicînic dacă chiar aceea care se eșosează mai mult pentru această treabă au fost pînă acumă precadută în poziția de a-și da samă cu precizie suficientă de factorii respectivi ce trebuie considerată. De aceea trebuie să abstragem înocamăci de la o analiză minușioasă a acestor stări de lucruri, dar și urările următoare le vom consacra totuși cercetări unor puncte de vedere de o natură mai generală.

Bogăția României în comori naturale și virtualitatea de dezvoltare a multor din ramurile producerei sale brute ar îndreptăți ea atari la concluzia că cea dintîi bază pentru o industrie națională (adică materiile brute și ajutoarele) este. Al doilea considerent esențial pentru dezvoltarea unei activități industriale mai mari consistă în ușurința cu care s-ar putea angaja puterile motorii mecanice trebuitoare în toate împrejurările, ba înă la puncte de acelea care s-ar califica mai cu samă pentru așezări de fabrici. Deși România e pelecîntă de riuri numeroase, totuși se pare că pîteri de apă constante și apte pentru fabrici s-ar putea cîștiga numai în măsura foarte mică, căci acele ape au în cea mai mare parte caracterul pîtaoicilor de uanute, care primăvara și toamna inundă, pe cînd iarna clima României face ca să nu poată fi nici măcar vorba despre întrebuințarea acelor puteri. Pe de altă parte nici nu există un material ieștin pentru foc, spre a ține în lucru mașinele cu abur. Cu toată exploatarea izvoare a pădurilor, obiceiulă aici, totuși lemnele de foc sînt astăzi de scump la șes înă lipsa de lemne constituie o calamitate grea pentru populația saravă în vremea iernii. Cu toate acestea procurarea cîrbănilor de pămînt e și mai grea și mai costisitoare. O dovadă pentru aceasta e, între altele, faptul că drumurile de fier ale României se servesc aproape exclusiv cu lemne de foc.

Mai departe e clar că într-o țară în care, cu pușine excepții, cloșă avută, abstăgînd de la exploatare agricolă, consumă numai și unde preste tot lipsește înă un simț îndeajuns de economie, grămădirea capitalilor care ar putea fi puse la dispoziția întreprinderilor industriale nu se poate aștepta. Afară de aceea nu trebuie să uităm că în anii din urmă cerințele bugetului administrației statului s-au urcat însemnat din motive cu totul justificate și în urmarea acestora puterile contribuabile ale țării au suferit o leușune poate peste marginile proprii ale energiei lor, ceea ce ar rezulta și din împrejurarea că cele din urmă sămî financiare ale guvernului dăbinese aduse înă Camerelor arolă restanșe de peste zece milioane franci. Preste tot se pot observa multe semne de săvâcie, la care cer și contribuții mai cu samă raporturile dezavantajoase ale exportului și rezezițele recolte rele. În astfel de împrejurări și considerînd înă mărimea dobînzii obiceinute în țară, așa încît chiar valori publice, asigurate cu ipotecă, cum sînt obligațiile rurale și domeniiale, aduc detentorilor mai fără nici o griă și osteneală dobînză de 8 și 10 la sultă, trebuie să afirmăm că întreprinderi industriale aici în țară ar trebui să promită o mare și sigură rentabilitate spre a esereita oarecare atragere asupra capitalilor rare. C-un cuvînt întreprinderi industriale mai mari ar trebui să lucreze cu capital scump. Apoi mai vine întrebarea pondeasă de unde și-ar procura întreprinderile industriale trebuincioasele puteri lucrătoare? România nu e binecuvîntată cu o populație deasă: cinci milioane de oameni pe o întindere de 120 973 kilometri pătrași nu ajung nici măcar pentru cele mai uapărate munci agricole. Pretutindeni se observă păgubitoarea lipsă de brațe și tocmai lipsa aceasta este răul fundamental de care suferă agricultura în România.

Proprietarii și posesorii au cea mai mare greutate de a găsi numărul trebuincios de muncitori agricoli și e vrednic de însemnat că, pentru munca la țară chiar, se angajează străini. Așei fărâșul românește prea fine cu trup și cu suflet la ogorul său și chiar cu perspectiva unui câștig noi mare nu le-e jădăci spre a se îndelețici exclusiv cu o activitate industrială. Apoi românul de starea de jos, cu încă inteligența naivă și abilitatea sa, e mai puțin apt pentru o muncă industrială perseverentă, pentru că-l lipsește stăruința, iubirea de muncă și spiritul de întreprindere și pentru că nu-i suferă constituția sa, condițională prin împrejurări climatice. O dovadă mai departe că românul n-are simț și gust pentru altă ocupație decât pentru cea agricolă este și aceasta că meșteșugurile de tot soiul, breslele orășenești, ba chiar serviciul cel mai de rînd în case sînt ocupate mai mult de străini, cari înmăgăneză în mare număr din țările învecinate, dar mai cu samă din Ungaria, înosebi din Transilvania. Spre a dejuceca această imigrație: ce crește va ajunge indicarea că în prezent se află în România și găsește ocupații în cele mai deosebite ramuri nu mai puțin de 40 000 de supuși ungari. Iar numărul supușilor din celelalte părți ale monarhiei cari se află aici nu se poate spune exact, pentru că arătarea evidență a acestor imigranți, mult mai lăpăți decât cei ungari chiar, e foarte îngreunată prin multe cauze vari. Lipsind școlii speciale și ocazie pentru-o practică dezvoltare tehnică în țară, se-nțelege de sine că eventualele stabilimente industriale din România n-ar putea să ajacize pentru trebuința lor decât la ingineri, mașinisti și contremaștri străini. Din cele zise se vede însu că și lucrătorul ordinar trebuie avut din străinătate și trebuie plătit bine. Rezultă deci că o industrie română ce s-ar naște din nou ar avea de luptat cu scumpe mijloace de gestiune, cu bani scumpi și cu simbrii mari, din care cauză crearea unei industrii de fabrică aici în țară n-are în succesele ei foarte problematică. Și într-adevăr încercările făcute pîn-acuma în această direcție au căzut pe deplin, așa încît toate fabricile stabilite pînă acum în România — oșară de una — au trebuit să înceteze de a lucra. Se poate admite, ca regulă generală, că afară de o industrie casnică, de cărei produse nu sînt lipsite de interes, nu vor putea prinde rădăcina și nu vor avea un viitor oarecare în România decât industrii de acelea care nu se prea depărtează de gestiunea meseriilor și cari se răzămă de producția agricolă. Această părere se vede că și predominează în cercurile care stabilesc măsura lucrărilor, așa că la tracările pentru încheierea de convenții comerciale și vamale cu străinătatea s-au arătat înainte de toate tendința de a apăra prin taxe mai urcade industriile a această categorie.

Cele mai însemnate între industriile în chestiune au fost pîn-acuma fără contestare producerea de făină, spirit și bere. Astfel, după M. G. Obodanariu, în anul 1860 — de cînd nu s-au mai făcut consilieri — existau 6771 mori (drept că mici și foarte mici), 1767 vîlnițe (păverice) și 72 berării. Cele din urmă două ramuri de industrie au fărâșul unui consum care se mărește într-una în țară chiar. Mai puțin însemnată e industria lăbărcăriei (dubălcăriei), lămînărilor și sofonului. În vremea din urmă românii au avut mai cu samă în vedere două ramuri de industrie pînă acum necultivate încă, și anume fabricația de zahăr și de hîrtie, cari, cum se vede, vor avea o mai mare putere de dezvoltare. Ce s-atinge de industria zahărului, speranțele atîrnate de ea se-întenciează mai cu samă pe experiența că nu numai școlilor întrebuițate cu volret, ei și sorlei celei mai bune fili prieste foarte bine pămîntul din cele mai multe districte ale României. Toate încercările făcute cu acest scop au dat un rezultat satisfăcător, căci în șpețele de calități mai bune sămănate aici s-au găsit 12 pînă la 18 procente zahăr. Un început practic spre introducerea acestei industrii s-au fărâșul la constituirea unei societăți anume: Société Anonyme Sucrière de Cluj, care se află în locul numit și care, avînd succes, are de scop de a stabili și în alte puncte rafinerii de zahăr.

În privința industrii de hîrtie însă nu putem însemna nici cel dintîi pas spre introducerea acestui ram de industrie, deși se luase în vedere numai fabricarea de hîrtie ordinară. Dar, oricare ar fi perspectivele cu care vor debuta industriile numite sau altele ce se vor mai proteca în viitor, ele vor găsi nu numai grele împrejurări de concurență și gestiune, ei vor trebui să treacă printr-o fază mai scurtă sau mai lungă de experimente costisitoare, pînă ce vor putea să ocupe o poziție economică definitivă. Totuși sîntem îndreptății de a ne îndoi dacă România va găsi în industrie compensația care o caută față cu dezavantajele cu care o amenință negoțul său de export. Din contra, ni se impune întrebarea dacă puterile și capitalurile pe care le-ar cere industria n-ar putea să fructifice mai bine pînădu-se în serviciul producerei agricole ce suferă de lipsa lor, pentru a căpăta grîne românești de o calitate superioară și mai copabile de concurență, sau să se întrebuițeze la ridicarea culturai vitelor, căci aceasta e capabilă de o dezvoltare mult mai mare decît o are pînă-acum.

Nu putem ignora faptul că producerea pînă în-această dată existanța, ceea ce vedem din arătările piețelor europene de grîne. Această disproporție fărâșcă în nomenclul de față o calculează camuă tuturor țărilor cari exportează grîne, între cari acelea sînt mai rău lovite a căror resursă principală este exportul de cereale. Între ele se află și România. Dacă este-n natura mersului lucrurilor ca o asemenea disproporție să se nîveze cu vremea, trebuie totuși să ne temem că, în urma acestei schimbări, pierderea unei regiuni de producție sau a alteia se va arăta persistentă. Este rațional ca țările pe cari le amenință un asemenea pericol să se pregătescă de a face o schimbare corespunzătoare în economia lor proprie și să cugele la vreme cu să găsească o compensație pentru oarecare lacune în veniturile lor, lacune cari eventual pot fi inevitabile. Această trebuință, desigur simțită, dar încă nu clar exprimată, este mai cu samă temelul acelei tendințe a României de a crea o industrie națională. Din cele zise se poate însă concluda că aceste resurse abia ar ajunge de a da compensația căutată și că prin urmare trebuie a reflecta la alte mijloace, între cari s-ar arăta ca mai productiv o întindere mai mare și o îmbunătățire a culturai vitelor.

[9 și 11 iunie 1876]

ȚĂRILE DE JOS [„«INDEPENDENȚEI BELGICE» I SE SCRIE...”]

„Independenței belgice” i se scrie din Ifaḡa.

Telegraful v-a făcut deja cunoscut respingerea articolului întâi al proiectului de lege menit a revizui legea milițiilor naționale, votată în 1861. Acest proiect de reformă datează încă din a. 1867. Într-o scrisoare din 16 mai a.c. v-am fost notificat că asupra acestei chestiuni Camera e despărțită în opt fracții de partide. Dar ceea ce nu știam este că o fracție a partidului clerical luase hotărîrea de a se răzbiuna asupra d-lui Haemskerk, și anume din două cauze. Întîi, acestu refuzase clericalilor înființarea unei universități catolice în provincia Brabant septentrional; al doilea, retrăsese un decret din 30 decembrie 1809 asupra fabricelor bisericesti. Prin această retragere biserica în provincia Limburg au pierdut citeva subsidii comunale. Nouă deputați ultramontani au votat cu opoziția și această coaliție au pus ministerul în exec. Se știe că în urma respingerii articolului sus pomenit ministerul și-a dat demisia.

[13 iunie 1876]

SERBIA [„MAI ZILELE TRECUTE...”]

Mai zilele trecute se răspîndise fama că Serbia ar fi declarat război Turciei și că cea întâi ciocnire ar fi și avut loc. Ziarul „Pesther Lloyd”, organ al ministerului unguresc și în special a contelui Andrassy, inspirat deci întotdeauna de vederile politice ale aceluși ministeriu spune în unul din numerele sale din urmă că *războiul între Serbia și Turcia va izbucni neapărat dacă nu vor interveni împrejurări pîn-acuma neprevăzute.*

E evident — zice zoiata — că izbucnirea ostilităților între Serbia și Poartă include în sine o neplăcută complicație a chestiunii Orientului. Răscoala aproape slinsă capătă dia nou însămnădate prin ținuta Serbiei. E mai mult decît îndoielnic dacă-i va mai fi cu puțință principelui de Muntenegru de-a n.ănșire politica sa de neutralitate în afară, o politică care din cînd în cînd luase chiar caracterul unei binevoitoare mijlociri între părțile în luptă. Pentru a-l predispuce pe principe de a-și urma politica sa de pîn-acuma, Poarta ar trebui să facă mari concesii în privirea hotărîniciei din nou a frontierelor montenegrine. Se naște apoi întrebarea dacă, pînădu-se controversale în tăiugul sabiei, Poarta ar mai fi dispusă de-a face asemenea concesii. În orice caz s-au rupt zăgăzile în călătoria călătoru cîntu izile cu mare greutate animozitățile Peninsulei Balcanice împotriva Porții. Cu toate acestea nimic nu ne îndreptățește încă a crede că lupta, dacă va izbucni, ar lua un caracter european și consecințele înîmplărilor vor fi deocamdată nu politice, ci militare numai. Pulețile vor pune deocamdată minile n sin și vor aștepta deznollarea lucrurilor. Pentru o mijlocire în înțelesul păcii ar lipsi mineritul moral și nici n ar mai fi loc. Asupra perspectivelor de succes abia se pot stabili unele supoziții. Serbia are-n momentul de față avantajial maiorității armate; Poarta avantajial trupelor regulate, pe care le pune-n cîmpul de război împotriva milițiilor sirbești, afară de-aceea are avantajial pozițiilor strategice. Ar fi de dorit ca Poarta să respingă deocamdată rumperea nemotivată a păcii și să-ngrijească a crea și militărește terenul pentru realizarea problemului european de-a se păstra statu-quo. Dar chiar în cazul contrariu nu e nimic de temut pentru integritatea Imperiului otoman. Pe cită vreme pulețile vor fi hotărîte de-a nu lăsa să se pună cestiunea Orientului în toată întinderea ei, nici nu se va pune, și mai puțin încă din partea Serbiei. Nici un guvern european nu va suferi sporirea puterii micelor state vasale de la Dunăre și politica sirbească ar rămînea de mai înainte fără țel. Acest război n-ar însemna pentru Serbia decît un pretext la vreme pentru un faliment ulterior.

[16 iunie 1876]

INUNDĂRI

Din Cernăuți se vestește, sub data de 22 iunie, că în urma unor ploi neconținute s-au revărsat Prutul. Din toate părțile Bucovinei sosese știri despre ploi torențiale și inundații, iar vremea rea tot nu mai încetează.

[18 iunie 1876]

SERBIA [„REPREZENTANTUL RUSIEI...”]

Manifestul e intitulat *Cătră iubitul meu popor* și are următorul cuprins :

Un an de cind durează impresurările din partea turcilor. Am căutat a înlătura primejdia pe calea unei pacifice învoiri. Poarta a cerut să știe pentru care cuvint ne-am înarmat. Ne-am declarat gata de a-i da lămuriri și de a delega un comisar, dacă pertratările s-ar fi făcut pe baza dreptelor noastre cereri. Poarta nu ne-a învrednicit nici măcar de-un răspuns, ci au urmat a grămădi la marginele noastre oarde sălbatice din lăuntru Asiai, arnăuși și circasieni. Am văzut cit au suferit frații noștri din Bosnia și Herzegovina. Acu nu ni mai este învoit de a și privitori fără pă sare. Să dăm deci mina cu ei și cu vileazul lor conducător, fratele meu iubit Nicolae, spre săptuire comună. Apărați pe străini, cum apărați pe frații voștri și respectați pe vecina noastră Austria, care totdeauna ne-au întimpinat cu prielenie și au dat azil și apărare refugiaților noștri.

Apoi urmează o apostrofare cătră ostași :

Înainte dragii mei vileji ! asupra inamicului comun, în sfință luptă pentru credință, dreptate și patrie !
Cuartierul general Belgrad

Semnat, Milan Obrinović.

În aceeași zi s-au proclamat starea de asediu asupra Turciei.

[23 iunie 1876]

[„ESTRAGEM DIN «NEUE FREIE PRESSE...”]

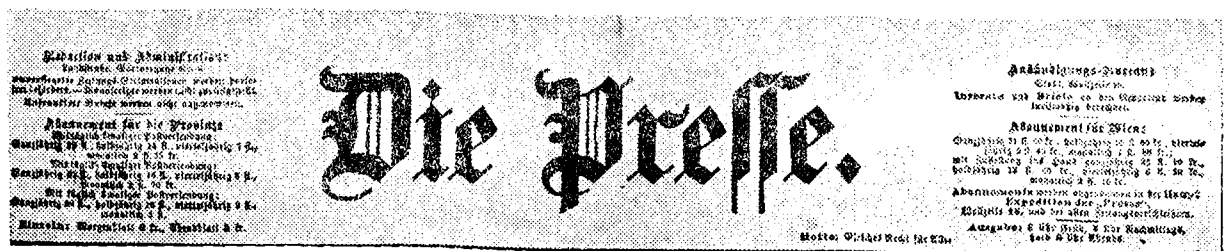
Estragem din „Neue freie Presse” următoarele apreciații asupra complicațiunilor orientale și a României îndeosebi. Fără a lua răspunderea pentru unele aserțiuni ale foii, care nu puteau a fi omise din cauza legăturii între idei, totuși trebuie să recunoaștem că se cumpănesc toate foloasele cite le prezintă înțeleapta politică esteroară a ministrului nostru de esterne.

Din începutul războiului chiar trebuia să fim curioși de a ști atitudinea care va lua-o România. Raporturi slave știau a povesti cu de a mărunțul despre o alianță a Principatului cu Serbia și Muntenegru ; principii statelor rapace din Europa se ostenise demult de a căpăta cooperațiunea Principatelor Unite.

Proclamațiunile lor nu lipseau de a le pune și pe Principate în perspectivă chiar după ce contele Andrassy vestise lumii cu cit de mare succes se ostenise puterile de-a opri Serbia, Muntenegru, Grecia și România de la război. După cum se știe România au înșelat pin-acuma speranțele slavilor și au păzit deplină neutralitate. Cauza acestei purtări s-arată clar prin cele mai nouă comunicații.

Diplomații din București, cumpănind marea valoare a neutralității lor, însemnătatea poziției lor pentru Turcia, considerind apoi reaua stare financiară, ororile și îndoielnicul rezultat a războiului, împărecherile dinlăuntru și—plini de neîncredere împotriva Rusiei, care demult ochește lacom posesia Principatelor — au preferat de a intra în tratări cu Turcia, spre a câștiga pe cale pacifică deplină autonomie. Dacă Înalta Poartă va renunța la micul tribut și va concede Principelui dreptul de-a bate monete cu efigia sa, atunci România au lepădat ultimele legături a unei atirnări abia simțite, însă totuși umilitoare pentru mindria națională și va intra în rindul micelor state suverane. Pe cine l-ar surprinde această propunere

de vinzare a neutralității? Unde loși iubesc, Carol al României nu poate uri. Iar Porții, în năpustirile ei, nu i se va putea închide trecerea flotei dunărene turcești, ea poate ajuta puternic insurecția bulgară care, cu toate răscolirile rusești, nu prea poate încolți. Rusia îl măgulește și-l propovăd pe principe de a lăsa liberă trecere la 25 000 voluntari. O participare activă a României ar fi desigur o calamitate pentru Turcia, căci armata românească e tare - ea se evaluează, desigur cam

15. Frontispiciul ziarelor „Neue freie Presse” și „Die Presse” din care își extrage Eminescu informațiile pentru „Curierul de Iași” în mai 1876 -- octombrie 1877.

exagerat, la 132 000 oameni, inclusiv rezervele -- bine disciplinată, organizată cu totul după model prusian, și astfel încât cu ocazia manevrelor din octombrie 1874, s-au crezut a i se da o deosebită atenție în Constantinople. După toate acestea nu ne-ar surprinde defel dacă în Constantinople s-ar pune de o parte o simțibilitate nelavreme și mândria suverană și s-ar recunoaște prețul de cumpărătură a principelui român, dacă acest preț nu e mai mare decît cel pomentei.

Cu întrebarea ce ar zice puterile la o asemenea tranzacție nici nu trebuie să ne mai ocupăm. Despre asemenea [flecacuri] diplomația nici grijă n-are, care au ajuns deja la socotință ce trebuie să se întimplă cu supușii imediați ai Porții în Bosnia și Herțegovina și cum trebuie să se mănție integritatea teritorială a Serbiei chiar dacă aceasta ar fi învinsă. Agentul austro-ungar din București desigur se va grăbi să-l feliciteze pe principele Carol. Probă pentru aceasta găsim în prima și unica carte roșie a contelei Andrassy, preparată încă de Beust. Acolo se poate citi cum cabinetul C. R. e totdeauna gata de a da guvernului principelui Carol la orice ocazie potrivită dovezi șaptime despre durabila sa bunăvoință, cum cabinetul a mijlocit activ ca în uzul diplomatie să se introducă numele „România” și cum îi pare rău de dificultățile care s-a iscat în urma diferenței de opinii între guvernul sultanului și cel princiar asupra bătăriei monedei naționale. Dacă sultanul Murad va înlătura aceste dificultăți, cade de sine și motivul părerii de rău a contelei Andrassy. Și în Berlin a trecut vremea în care se punea încă preț pe suzeranitatea Porții. La 22 mart 1871, cînd germanii din București au serbat aniversarea împăratului Guilom și victoriile compatrioșilor principelui Carol, izbucni o răscoală cu parola: „Moarte prusienilor”, la care părea a participa chiar cele mai nalle autorități. Atunci principele Bismark provocă Poarta de a intra în România cu 30 000 de oameni. Cînd, cu ocazia dezbatărilor asupra afacerii drumurilor de fier Strousberg, creditorii germani erau să fie lipsiți de drepturile lor și principele era gata de a abdica, atunci o notă foarte serioasă a guvernului german declară că intervenirea Porții e necesară, consulul german se retrase la Constantinople, o notă directă din Berlin declară că România, ca stat semisuveran, nu e îndreptățită la o comunicație diplomatică directă. Astfel se gindea în Berlin înainte de o vreme nu tocmai multă. Acum s-a schimbat lucrurile în patria memorandumilor.

Apoi se pomenește circulara principelui Carol către puterile garante se înțelege de sine și are destulă civilitate de a trata cel puțin cu Poarta, și aceasta face iarăși bine de a se învoi cu România fără puterile garante.

Acuma principele Carol crede că aprobarea puterilor garante se înțelege de sine și are destulă civilitate de a trata cel puțin cu Poarta, și aceasta face iarăși bine de a se învoi cu România fără puterile garante.

Noi n-avem nimic de zis în contra acestora; poate însă că confracții noștri unguri, care sînt tot așa de puțin siguri de românii lor ca și de sîrbi și croați. Dorim numai ca noua stare a României să-i fie de bine. Principatele sînt unite (1861), sînt în posesia celei mai liberale constituții (1866); acuma vor deveni și stat suveran.

[7 iulie 1876]

ANGLIA [„CONDIȚIILE SUB CARI...”]

Condițiile sub cari Anglia ar voi să se înțeleagă cu cele trei puteri de nord asupra rezolvirii cestiunei orientale să fie următoarele șase :

- 1) Să fie oprit tuturor puterilor europene de-a veni în orișice mod în ajutorul vreunora din puterile beligerante.
- 2) O mijlocire de pace este admisibilă sau după cererea uneia din părțile beligerante sau din inițiativa marilor puteri.
- 3) Oricare pas pentru mijlocirea păcii și orice intervenire în acest sens trebuie să se facă în înțelegere cu toate puterile mari.
- 4) Liga celor trei împărați să nu poată întreprinde nici o acțiune fără ca să aibă învoirea celorlalte trei puteri mari (Anglia, Franța și Italia) și fără a fi încunoștințat mai întâi Poarta, cel puțin în mod confidențial, spre a se evita conflagrațiunea ce s-ar putea naște din refuzul Porții de a recunoaște o intervenire.
- 5) După încetarea războiului, puterile împreună vor avea să stabilească consecințele teritoriale și politice, după ce însă vor fi auzit și cumpănit pretențiile Porții.
- 6) Toate teritoriile cite aparțin astăzi Turciei și cari sint deja pe jumătate independente rămân în acest raport de semi-dependență, în caz dacă Poarta însăși nu s-ar arăta aplecată de a li face concesii politice. Provinciile acelea însă cari fără ajutor din afară s-ar fi sustras de sub dominațiunea nemijlocită a Porții, nu vor putea fi silite de a se reîn-țoarce sub acea dominație. Provinciile liberate o dată rămân liberate și pot sta cu Poarta numai în raport de vasalitate.

[9 iulie 1876]

TURCIA [„AGENTUL ROMÂNESC DIN CONSTANTINOPOLE...”]

Agentul românesc din Constantinopole au prezentat Porții un memoriu care conține următoarele propuneri din partea României :

- 1) Primirea agentului român din Constantinopole în corpul diplomatic de acolo și punerea sa pe picior egal cu reprezentanții celorlalte puteri.
- 2) Recunoașterea jurisdicțiunei agentului român asupra naționalilor din Turcia.
- 3) Necesitatea unei stricte hotărniciri a insulelor dunărene pentru a evita vecinicele conflicte pe impresurare.
- 4) Închierea de convenții comerciale, postale, telegrafice și de estradițiune între România și Turcia.
- 5) Recunoașterea pașporturilor române din partea autorităților turcești.
- 6) Rectificarea marginii la Delta dunăreană care să li asigure locuitorilor fărmlui românesc libera întrebuițare a apeii care udă teritoriul lor.

[9 iulie 1876]

[„SE ZICE CĂ PROIECTUL DE CONSTITUȚIE...”]

Se zice că proiectul de Constituție a lui Midhat Pașa conține următoarele puncte principale :

- 1) Egalitatea necondiționată a creștinilor cu musulmanii.
- 2) Admisibilitatea creștinilor și la cele mai nalte funcții ale statului chiar la Marele Viziral.
- 3) Convocarea unui Corp legiuitor, compus din delegații nașiunei (cite 4 de fiecare provincie, și 16 pentru Constantinopole) aleși în proporția cifrei comunităților religioase.
- 5) Ministeriu responsabil înaintea Camerei.
- 6) Abrogarea articolului din legea Kieri, care respinge mărturia creștinilor contra unui musulman.
- 6) Inamovibilitatea funcționarilor administrativi și judecătorești, cind nu vor fi avind vro vină.

Poarta e hotărâtă a emite bani de hîrtie în valoarea de trei milioane lire turcești sub controlul băncii otomane și garantați prin minele de cărbuni de la Heraclea.

[18 iulie 1876]

DECAPITARE

Pe piața de dinaintea lemniței la Roquette (din Paris) s-a executat în ziua de 12 august sentința de moarte pronunțată asupra zidarului Gervais pentru că îngropase de vie pe menajera sa într-o piniță. Gervais a sperat grațiarea pînă la ultimul său moment. Cînd la 3 oare de dimineață îl treziră și-l înștiinșară să se pregătească pentru drumul cel din urmă, el se simți nimic și încredința în suspinuri nevinovăția sa. După sfîrșirea loalei la 4 3/4 oare de dimineață, ușa lemniței se deschide și Gervais apără cu genunchii tremurînd, sprijinit de abatele Crouve, vorbind într-una că e nevinovat. Sui pe eșafod, călăul Roque și ajutorul său cu o mișcare pulernică îi așezară capul sub săcure, se auzi căderea repede și ascuțită a acesteia și «justiția era satisfăcută». Cu toate că era încă foarte denreme, se adunase la acel act îngrozitoriu o mulțime de privitori de amîndouă sexele.

[6 august 1876]

MERCADANTE

Despre dezvălirea monumentului lui Mercadante pe piața Medina din Neapole se scriu următoarele :

Solemnitatea începu cu producțiuni muzicale în biserica Pietă dei Turchini. Publicul ce implea toată biserica asculta cu cea mai mare atenție simfonia Elena de Feltre și Plîngerea bardului. Apoi urmară un Imn festiv de Lauro Rossi, o Dedicăție lui Rossini și la sfîrșit o Dedicăție lui Mercadante, toate acestea executate în cor de cătră profesorii și elevii Școlii regale de muzică. Cuvîntul festiv l-a finit commendatore d'Ariengo făcînd o dare de samă critică asupra operelor maestrului. Apoi, cu autoritățile municipale, politice și militare în frunte, publicul părăsi biserica și se porni spre piața în care [se] afla, acoperit încă, monumentul lui Mercadante. În suetele marșului triumfal din Horașii și Curiașii maestrului, vîlul căzu și publicul izbucni în aplauze prelungite la vederea statuei sculptate de Angelini. Inscripția compusă de Antonio Ranieri zice: „Lui Francesco Xaver Mercadante, unicului poate care în mod minunat au împreună melodii vechi și naționale cu cugelările și simfonia secolului — Academia, comuna și cetățenimea — 1870”.

[6 august 1876]

TURCIA [„CONDIȚIILE DE PACE...”]

Condițiile de pace, pe care Turcia le-a comunicat puterilor garante, sînt următoarele :

1) Deltronarea principelui Milan și alegerea unui nou regent în Serbia. 2) Ocuparea fortareșelor de la Belgrad, Semendria, Șabat și Cladova. Poarta susține că în anul 1867 guvernul imperial a cedat aceste cetăți în administrația prietelui Mihail, dar nu le-a dat niciodată în posesia definitivă a Serbiei, de vreme ce prin Tratatul de Paris sînt ale Porții. 3) Serbia să plătească o despăgubire de război de un milion lire turcești de aur. 4) Instituția milițienilor să se

desființeze. Serbia să urmeze strict firmanul din anul 1839, care permite principelui de-a avea numai atâtea trupe câte trebuie pentru susținerea ordinii și securității publice în țară. 5) În fine Poarta mai dorește restabilirea Constituției din anul 1838, pe care ea a impus-o principelui Miloș Obrenović și care a durat de drept pînă la 1862.

Față de aceste pretenții ale Porții toate puterile sînt unite de a cere reducerea lor la minimul posibil. Nota, prin care Turcia a răspuns la mediațiunile puterilor, e însoțită de un memoriu în care se demonstrează de ce pînă acuma nu s-a putut concede un armistițiu, dar de-acuma înainte ea se arată gata de-a lua în discuție și de-a concede chiar o modificare parțială a celor 5 condiții cuprinse în propunerea de pace. Afară de aceea în urma inițiativei personale a sultanului, Poarta s-arată plecată de-a înceta cu ostilitățile, cu condiția ca și Serbia și Muntenegro să cedeze eu ele.

O telegramă a lui sir Elliot vesteste că s-au arestat și se judecă capii bașibuzucilor, pe cari comisia specială, trimisă în Bulgaria, i-au constatat că au comis atrocități. Guvernorul din Adrianopol a fost destituit pentru că i-au chemat pe toți musulmanii sub arme și pentru că au mînjinit această măsură chiar și atunci cînd ea devenise cu totul de prisos. Generalul englez Kampbell, care au însoțit trupele turești în Serbia, a publicat un protest către Poartă, în care constată că acele trupe (dar mai cu samă cele iredulare) și-au permis dese prădăciuni pe teritoriul inamic; generalul contestă însă că ele și-ar fi permis o singură siluire față cu femeile sau că ar fi mutilat pe răniți. Sir Elliot au susținut asemenea acel protest, iar Poarta a promis a da instrucțiunile cele mai severe în această privință.

[8 septembrie 1876]

CESTIUNEA ORIENTULUI [„ZIARELE DIN BUCUREȘTI...”]

Ziarele din București publică după „La France” preliminarele unui tractat de alianță ofensivă și defensivă între Germania și Rusia. Prin acesta amîndouă puterile se obligă :

1) a lucra toldeama în comun acord față cu Imperiul otoman; 2) dacă statele dependente de Turcia i-ar declara război și armele Porții ar fi biruitoare, să se mînjie pentru aceste state cel puțin statu-quo; 3) să insiste pentru reforme, cari să satisfacă legitimele cereri ale populațiilor creștine; 4) dacă armele principatelor ar fi biruitoare, ambii monarhi vor recunoaște faptele și luînd de bază independența țărilor slave și a României, vor convoca un congres al puterilor mari creștine, spre a delibera și statua în comun asupra organizației politice a acestor țări; 5) Constantinopole devine oraș liber sub garanția imediată a puterilor mari; 6) În caz dacă între puterile mari nu s-ar putea stabili un comun acord, părțile contractante vor trimite trupele lor intrunite spre a ocupa deopotrivă teritorul beligeranților și a întesni țărilor creștine alegerea modului de guvern; 7) față cu o conflagrațiune generală în Europa, amîndouă părțile se obligă a-și intruni puterile lor pe uscat și pe mare, pentru a respinge orice agresiune, de orișunde ar veni; 8) numărul trupelor, țăria bastimentelor etc. vor face obiectul unei convenții ulterioare; 9) negocierea tractatului definitiv va începe două luni după ratificarea acestui preliminar; 10) Prezențele articole vor fi imediat supuse ratificării maiestăților lor.

Acest document poartă data de 11 iunie 1876 și e semnat de principii Bismarck și Gorceacof. Știri mai nouă arată însă că e o scornitură, dezmințită de cabinetul din St. Petersburg. Cu toate acestea, a agitat spiritele atît în străinătate cit și la noi și-au trebuit să ținem samă de ea.

[12 septembrie 1876]

ITALIA [„MEMBRII COMUNITĂȚII...”]

Membrii comunității izraelite din Roma au adresat d-lui Amedeu Melegari, ministrul afacerilor străine a Italiei, serisoarea următoare :

Domnule Ministru, subsemnații au onoare de a espune Escelenței-Voastre că, aflînd cu plăcere despre negocierea unui tractat de comerț între guvernul Maiestății Sale Regelui și România, ei sînt neliniștiți asupra tentativei pe care va

face-o această din urmă pentru a introduce în tratat clauze în virtutea cărora cetățenii italieni, petrecători în România, vor fi supuși unor tratamente deosebite după religie ce profesază.

Subsemnații nu-și permit de-a presupune că consilierii M. Sale Victor Emmanuel II vor putea sancționa vreodată un pact care ar fi o violare a statutului și totodată o rușine pentru civilizație; dar ei simt adine datorita de a semnala respectuos Escelenței Voastre că onoarea Italiei cere ca guvernul din București să nu poată păstra nici un moment speranța că propozițiile sale liberale sînt de natură de a putea fi vreodată primite.

Spre acest scop subsemnații propun respectuos Escelenței Voastre c-ar fi oportun de a introduce în acel tratat un articol special care să declare că toți italienii cîși petrec în România se vor bucura de aceleași drepturi, fără nici o deosebire de credință religioasă.

Subsemnații își permit încă de a adresa o rugăciune respectuoasă Escelenței Voastre: cu ocazia încheierii tratatului comercial să-i faceți pe români să înțeleagă că, departe de a găsi în cabinetele Europei complici pentru eșecuirea legilor lor arbitrare, onoarea lor cere ca să se aplice riguros Convenția de la Paris din august 1856, care recunoaște aceleași drepturi civile tuturor moldovenilor și muntenilor, creștini sau necreștini, și în același timp ca să nu se mai considere de străini evreii născuți în România, ai căror părinți chiar au fost născuți acolo.

Odinioară România va mulțami poate marelui sale mume latine pentru că aceasta au învâțat-o că statul trebuie să treacă asupra deosebirii cultelor nu numai întru cît privește împlinirea datoriilor ci și întru respectarea drepturilor; făcînd ca astfel să convergeză alitudinea fiecăruia și a tuturor la prosperitatea țării.

Cunoscînd estrema prudență, precum și vederile largi și liberale ale Escelenței Voastre, subsemnații sînt siguri că escluziile, fiice ale intoleranței religioase, pe care guvernul român vrea a le introduce implicite în tratatul său de comerț cu Italia, vor fi respinse preceptoriu, după cum o cere bunul drept și orânduielele solenine ale regalului. Ai Escelenței Voastre prea umiliți servitori „Reprezentații Universității Izraelite din Roma”. Semnați; Abramo Esdra, Simone Toscano, Pellegrino Pontecorvo. Roma 28 aug. 1876.

Ministrul Afacerilor Străine au răspuns următoarele :

Roma, 13 septembrie 1876

Domnilor,

D. deputat Alatri mi-a încredințat nota din 28 august, prin care ați crezut, ca reprezentanții ai comunității izraelite din Roma, a atrage atențiunea guvernului regal asupra eventualității cînd guvernul român, în negocierea convenției comerciale cu Italia, ar voi să mențină o inegalitate de tratament, din cauză de religie, între supușii regelui cari locuiesc sau călătoresc în Principale.

După cum am avut onoarea a declara on. d. Alatri guvernul Maj. Sale s-a ocupat deja de acest grav subiect și n-a intrizat a comunica guvernului din București ferma hotărîre de a rămînea în această privință credincios principiilor consacrate la noi nu numai de preceptele civilizației dar și de pactul fundamental al regalului care proclamă egalitatea tuturor cetățenilor.

Nota d-voastră, d-nilor, dă dreptate intențiunilor noastre și am exprimat satisfacția mea aceluia care mi-a dat-o în numele vostru. Nu-mi rămîne decît să adaog că nu vom neglige nimic în negocierile cu România întru cît ne privește, spre a susține cu o eficacitate egală convicțiunile noastre o cauză a cărei justieșă nu mai e pusă la îndoială de nimeni. Primiți etc.

Ministrul afacerilor străine

Semnat; Melegari

Dacă prețul convenției comerciale italo-române este egală îndreptățire a evreilor cu ceilalți cetățeni ai statului român, atunci convenția e prea scumpă și ne putem lipsi în tot bunul de ea. Onoarea de a tracta direct cu marea noastră mamă latină nu ne va face să uităm că între d-nii Pellegrino Pontecorvo, Simone Toscano etc. și între Itzig sin Șloim Bjejaner este o mare deosebire. Cei dintii sînt italieni de confesie izraelită cel din urmă e jidan și nimic mai mult — adică dintr-un neam deosebit prin limbă, obiceiuri, fizionomie, apucături, religie, un neam care ne urăște pe noi românii deși trăiește din singele și sudoarea noastră.

[26 septembrie 1876]

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI [„O DEPEȘĂ A ZIARULUI ENGLEZESC...”]

O depeșă a ziarului englezesc „Standard” trimisă din Deligrad arată în mod vrednic de credință că sîrbii au fost din nou bătută în bătălia de lângă Alexinaț, care în ziua de 16/28 sept. au durat 12 oare. Iată ce zice amintita telegramă, care arată în nuce că și cea mai nouă înfrîngere a sîrbilor se datorește diletantismului strategiei al ilustrului Cernaieș.

Astăzi se sfîrși bătălia prin glorioasă victorie a turcilor. La 5 oare dimineața deschiseră tunurile sîrbești focul pe linia întregă. Semicercul de redute și baterii prin care sîrbii s-au silit a sfărîma armia turcească avea o întindere de mai mult de 20 mile englezești și conținea cel puțin 100 de tunuri. Brigada lui Hafiz Pașa, batalioanele din capul podului și alte trupe au stat toată ziua în focul tunurilor. Nici o clipă n-a trecut în care să nu fi izbit ghiulelele în știrurile lor. Trupele turcești, deși surprinse, s-au improvizat atacului c-un estrem curajiu. După amiazăzi ele luară ofensiva, respinseră pe sîrbi și le cauzară mari pierderi.

Atacul din partea sîrbilor era întencit pe o idee sănătoasă, dar ea a fost executată a la Cernaieș, care are mania de-a înflori cu strategii orice măsură tactică a sa, puînd-o în lucrare cu cea mai mare complicație posibilă și cu împrăștiere de puteri. Armata turcească avea într-adevăr o poziție nefavorabilă și pe aceasta se-nclina atacul sîrbilor. Ea se afla dispusă în colone de-a lungul Moraviei și, urînd un atac despre nord, n-avea putința să se desfășure. Turcii puteau să facă front numai spre răsărit, adică împotriva liniei Alexinaț—Deligrad. Pentru acest caz însă ei erau espuși unui periculos atac în flanc din partea diviziei Horvatovici, așezate lângă Diuniș. Hafiz Pașa trebuia să se aștepte la un atac alî dinspre Diuniș cît și dinspre Morava. Dacă acum armia lui Abdul-Kerim ar fi fost hărțuită în front, iar Hafiz Pașa ar fi fost derutat prin un covîrșitor atac, înfrîngerea turcilor ar fi fost inevitabilă. Dar această idee simplă nu s-au executat cu curenții simplitate și energie. Sîrbii au făcut fel de fel de manevre de incunjiur înainte de a se fi-nceput ciocnirea. Aripa stîngă sub Hafiz Pașa a fost cea dentii atacată, însă în aceeași vreme o puternică colonă sîrbească se mișcă spre Crușie, cu intenția de-a încunjiura divizia Hafiz și de a înnulși turburarea ei, în caz dacă ar fi bătută. Se pare deci că intenția sîrbilor nu era de a-l bate pe Hafiz Pașa, ci de-a-l încunjiura. O analogă împrăștiere de puteri au inscenat-o sîrbii în urmă împotriva aripei drepte turcești. Abdul Kerim Pașa era silit a face front între Morava, dar nici aceea atacul sîrbesc nu se făcea cu toată puterea. Centrul sîrbesc a fost slăbit prin detașarea unei brigade peste Dragevaș la Teșîța, iarăși cu scopul că, în caz de-a fi bătută turcii lângă Baboviște, să nu fie cu putință de a se retrage la Niș, căci brigada amintită li ar fi fînit drumul. Deci și aici punctul de gravitate al acțiunii în planul lui Cernaieș era această manevră de incunjiur, luată foarte pe departe și a cărei efecte s-ar fi văzut abia dacă i s-ar fi împlinit supoziția, adică înfrîngerea turcilor la Trnîan și Androvaș. Această supoziție însă nu s-a împlinit nici la aripa dreaptă, nici la cea stîngă. Frontul turcesc a fost așa de slab atacat, încît Abdul Kerim a avut vreme a-i trimite lui Hafiz ajutoare (după unii 23 000 de oameni cu 10 baterii), încît trupele acestui din urmă rezistară atacului. Deci toată ofensiva sîrbească se sparse ca bășicile de săpon, după ce au fost puse în lucrare cu atîta complicație și pe o linie de atac de nu mai puțin de șase mile. Ca toldeanina turcii nici acum nu s-au folosit de succesele lor și n-au urmărit pe inamicul bătut: abia două zile după bătăie aripa stîngă turcească au luat ofensiva spre a se dizbăra de poziția lui Horvatovici — dar n-au putut. Pierderile sîrbilor în bătălia de la 16/28 sept. se socotesc a fi de 2000—2500 de oameni. Armata sîrbească din Deligrad e de 78 000 oameni cu 80 de tunuri; colonelul Horvatovici dispune de 18 000 oameni (în cea mai mare parte români) iar colonelul Stancu Popovici e în Alexinaț cu 12 batalioane și 8 baterii.*

[26 septembrie 1876]

[„ZIARUL «AUGSBURGER ALLGEMEINE ZEITUNG» ÎNREGISTREAZĂ...”]

Ziarul „Augsburger Allgemeine Zeitung” înregistrează zgomotele care circulează în București asupra primirii făcute ministrului nostru prezident la Livadia.

Deși — zice corespondentul — nu dăm nici o însămnătate acestor presupuneri, totuși vom înșira cîteva, de vreme ce cîncodală întimplările viitoare proiectează în acest mod umbrele lor. Se spune că d. Ioan Brăteanu ar fi împuțernicit de a încheia un tractat de alianță ofensivă și defenzivă cu Rusia, în urma căruia Vodă Carol s-ar proclama rege al României. Oastea română s-ar pune sub comanda supremă rusă și s-ar reorganiza de cătră ofițeri ruși. Gurile Dunării — adică

acea bucată din Besarabia, care prin Tratatul de la Paris au fost cedată Moldovei, se va înapoia Rusiei; dar Regatul României ar primi ca o strălucită compensație Bucovina și partea cea mai mare a Transilvaniei. Corespondentul adaugă următoarele reflecții: cei ce spun acestea par a uita că la cesiunea gurilor Dunării e interesată în prima linie Turcia, în a doua toate puterile europene cari au semnat Tratatul de la Paris; apoi că din trupul Austriei și Ungariei nu se pot tăia bucăți după plac, pînă cînd monarhia austro-ungară n-a încetat de-a exista. Ei manifestează cu nevinovăție părerea că dacă Italia cu ajutorul puterilor străine au ajuns în posesiunea Lombardiei și Veneției ca va ajunge poate să aibă și Trentino și dacă Regatul Serbiei s-ar forma din principatul vechi, Bosnia, Herțegovina și din Banatul austriac, de ce Regatul României să nu se compună din Valahia, Moldova, Bucovina și Transilvania?

[8 octombrie 1876]

RUSIA [„DIN PETERSBURG SE DEPEȘEAZĂ...”]

Din Petersburg se depeșează că propunerea Porții e privită de public ca o trăsătură de eșec în contra Rusiei.

Un armistițiu de șase luni fără ca prin o prealabilă învoire să se fi garantat trecerea mai cuvințioasă a populației creștinești din partea Porții pare o apucătură pentru a ocoli asemenea garanții. Un armistițiu care nu asigură niciătri pacea, ci dă loc la nouă măsuri arbitrare în contra supușilor și face ca sîngele luptătorilor creștini să se fi vărsat în zadar nu poate conveni Rusiei. Asemenea propoziții irităază cu atît mai mult cu cît guvernul s-a silit de-a pune în avanscenă interesul păcii și pîrtinirea pentru rase de aceeași origine și de aceeași lege. Propunerea Porții nu poate fi primită aicea, de vreme ce iritația crește prin limbajul presei engleze, care se elatină din nou și e plină de neîncredere și de ură în contra Rusiei. Vorbele pe care le rumegă mereu că drumul prin Bulgaria duce la Constantinopol caracterizează indetul opinia publică din Anglia, care pierde din ochi interesul comun al Europei de-a ajuta adecă creștinilor să recîștige drepturile lor și un tratament mai omenos, asigurat prin garanția colectivă a puterilor. Publicul e convins că guvernul va ști să parca trăsătura de eșec a propunerii unui armistițiu de șase luni, fără ca mai intîi puterile să se fi unil asupra lucrurilor ce au să se îndeplinească după expirarea lui. Un armistițiu mai scurt, cu condiții de pace indicate, pare dictat de situație.

Această telegramă greoi stilizată o găsim în „Augsb. Allg. Ztung” și o reproducem aproape întocmai. Nouă ni se pare că nu publicul este autorul ei, ci „cămara de taină”.

[8 octombrie 1876]

[„ÎN PRIVINȚA PERSPECTIVELOR DE PACE...”]

În privința perspectivelor de pace sau război și a poziției pe care-ar ocupa-o România în cazul din urmă citim în „Românul”, organ ce este în stare de a fi bine informat, un articol lung, din care estragem în mod fragmentar cîteva pasaje. Ele caracterizează indetul nehotărîrea ce stăpînește astăzi opinia noastră publică.

[10 octombrie 1876]

[„ZIARUL «AUGSBURGER ALLGEMEINE ZEITUNG» POVESTIND CĂLĂTORIA...”]

Ziarul „Augsburger Allgemeine Zeitung” povestind călătoria misiunii române la Livadia, astfel precum ni s-a dat samă despre ea în „Monitor”, adaugă următoarele:

Acesta e o dare de samă, care face mai aceeași impresie ca o dramă asupra unui surdo-mul. El vede culisele și persoanele în acțiune, dar din coprișul piesei nu aude nimic.

Publicul bucureştean îşi face el singur textul pieşei. Acesta nu este autentic, dar nici neprobabil. Acţiunea principală se zice că nu s-au petrecut în salonul de primire al împăratului, nu în salonul marelui principe moştenitor şi mai puţin încă în sala de mîncare a împărătesei -- ci în cabinetul principelui Gorciacof. În acest cabinet se zice că s-au pactat lucruri foarte însemnate şi foarte de mirare: România se declară independentă de Turcia şi se constituie în regal autonom. Ea pierde prin aceasta tutela, asigurată de cele şase puteri garante prin Tratatul de la Paris; încheie însă în schimb un tratat de alianţă ofensivă şi defensivă cu Rusia, iar aceasta se obligă, ca la un congres european, ce va avea loc mai curînd sau mai tîrziu, să facă a se recunoaşte Regatul României şi de cătră celelalte puteri. Rusia -- poate şi Germania -- vor recunoaşte de îndată noul regal. Pentru a întîmpina un protest eventual al Porţii, armata română va fi chemată sub arme pînă la cel din urmă om. Fiîndcă nu lipsese oameni, ci arine de construcţie nouă, s-au şi comandat acestea la Berlin şi vor trece prin Rusia la Iaşi. Fiîndcă caserierele statului sînt pustii şi nici o perspectivă a se-ncheia un împrumut în străinătate, se va face înălţuntruл fărăi un împrumut silit, prin emitere de bilete de bancă ale noului regal, cari vor avea curs forşid. Dacă pulcările europene vor dori-o, Regatul României va fi gata să ocupe cu trupele lui Bulgaria pînă se va hotări în mod definitiv soarta acestei ţări.

[13 octombrie 1876]

ITALIA [„AM REPRODUS LA TIMPUL SĂU..”]

Am reprodus la timpul său adresa comitetului izraelit din Roma îndreptată ministrului de externe al Italiei prin care acel comitet au căutat a înşuri negociaşunile pentru încheierea unui tratat de comerş între statul român şi cel italian.

O mîmă necunoscută, însă desigur binevoitoare, ni trimite din Roma n-ruл din 1 noiembrie (250) a ziarului „Voce de la Verita” care, cu totul în antiteză cu organele italiene liberale, descrie stările de lucruri din ţara noastră cu ochii liniştiţi ai experienşei personale şi care ni dă dreptate nouă românilor într-o cestiune care în sine nici nu mai este o cestiune, de vreme ce Constituşia fărăi, legile şi regulamentele împreună cu vechiul „obicei al pănuşitului” au regulat-o demult.

Itată ce spune ziarul clerical în articolul intitulat *Cestiunea izraelişilor în România*.

Abia se răşpîndi vestea că un tratat de comerş e pe cale de-a se negocia între Italia şi România cînd unele ziare din capitală s-au grăbit de a atînge sub formă de apărători cestiunea izraelişilor aşezaşi în România.

Puînd lemiş pe o petişie ce comunitatea izraelită din Roma au îndreptat-o înainte de cîtăva vreme onor. ministru de externe şi poate încă pe necurmatele plîngeri nefondate ale deosebitor comitele izraelite, aceste ziare a început a repeta refrenul obicinuit: că evreii în România sînt obiectul unei persecuşii religioase.

Pînă azi n-am crezut că trebuie să intervenim şi noi în discuşie neavînd cunoştinşe îndeajuns asupra faptelor cari se referă la cestiune.

Astăzi în fine sîntem în stare de a declara, întemciaşi pe informaşii din izvor sigur, că o asemenea persecuşiune n-a existat niciodată în România şi că refuzul de a acorda drepturi civile evreilor, departe de a fi urmarea unei cestiuni religioase, are de motiv curat şi simplu o cestiune economică şi naşională.

Faptele ce urmează vor dovedi acest adevăr. Imigraşiunea evreilor în România, crescută rînduri-rînduri pîn-acolo încît azi ea numără aproape şase sute de mii de suflete, îşi are cauza nemijlocită în espulsiunea lor de pe teritoriul austro-rusese.

Această espulsiune însăşi a fost dictată de măsuri de ordine publică de vreme ce totalitatea acestor imigranşi e gînte nomadă redusă la mizerie şi care pentru a trăi şi a realiza vreun cîştig recurgea la toate mijloacele ilicite ce se pot închipui.

Faşă e-o asemenea invaşie România şi-au exprimat în mai multe rînduri indignarea şi temerea sa contra unei aglomerări şi mai mari a acestei populaşii. Dar nu numai că glasul ei fu înăbuşit, ci nedreptatea au ajuns pîn-a o acuza de netoleranşă pe ea, mai toleranşă decît ţările cele mai civilizate, şi de-a o stigmatiza că voieşte să inaugureze o nouă cruciată.

România batjocorită [în] acest fel, ca-ndeobşte cei slabi de cătră cei tari, a trebuit să se reculegă şi să ceree a mieşora răul neputîndu-l nimici. Ea s-a hotărit de a regula pozişia evreilor cu legi şi regulamente cari fără [a] atînge cultul lor, rămas liber ca toate celelalte, preserian drepturile şi datorile corelative cărora trebuiau să se supuie. Într-un cuvînt totul se făcuse şi se stabilise în mod legal pentru a produce o asimilare progresivă în felul celei

intimplate în alte țări unde totuși evreii sînt de zeci [de] ori mai puțin numeroși decît în România.

Această punere la cale, proclamată și admisă pretutindenea de cătră economiști și filantropi, pe de o parte făcu să se-nalțe alte strigăte ale evreilor și comitetelor lor din Europa; pe de alta-i adrese României și guvernului ei un blam aspru, ba chiar demonstrații amerin-fătoare din partea unor guverne sau rîu informate asupra a tot ce se referă la Orient, sau pentru că menționata punere la cale nu se potrivea cu vederile lor.

Ce se întîmplă? Încurajați de această protecție evreii s-au făcut obraznici și-au acru de a sfida guvern și nație. Mare parte dintr-înșii posed pașpoarte consulare spre a fi scutiți de impozite și de serviciu militar; alții și-au întrebuițat capitalurile pentru dobîndirea într-aceuns de imobile și de proprietăți urbane vindute din cauza îngreuitoarelor împrumuturi pe cari ei le-au făcut proprietarilor indigeni primitivi. Acei cari n-aveau nici o avere au pus mîna pe comerțul mie, au scumpit zi cu zi obiectele de întîia necesitate ale vieții și-au deschis nenunțate crîme în țîrguri și mai cu samă prin sate unde nenorociții țărani sînt despoiați și pe cale de îndobitocire. Acest flagel s-a lăsat mai cu samă în Moldova căci aici a avut loc cea dentii invazie și numărul izraeliților a crescut considerabil. Astfel vede cu-ntristare Iașii „capitala sa” prefăcută în Iudee, furnicînd de evrei toată săptămîna afară de sîmbătă, cînd orașul pare pustiu și toate prăvăliile-s închise.

Spre a completa această icoană tristă ar mai fi multe de zis însă marginile espunerii noastre nu ne permit deocamdată să le atingem.

Faptele citate de noi, adevărate de călători distinși și alte persoane de-naltă poziție ce au locuit în România, ajung a demonstra nimienicia argumentelor puse-n serviciul cauzei izraelite. Aceste fapte ar putea să fie cel mult necunoscute țărilor mai departate dar ca o presă scrioasă, europeană să primească în coloanele ei insinuări insidioase ale comitetelor sau comunităților izraelite și din această țesătură de falsități să tragă inducțiuni și teorii pe cari cel mai vulgar bun-simț n-ar putea să le admită; ca această presă, cu un cuvînt, să găsească drept, rațional și demn de luminele epocii noastre ca revistele sale să fie inspirate de o slabă fracție de evrei financiari și prin urmare influenți, fără a ține samă cîtusi de puțin de glasul unanim a cîi milioane de români, aceasta ne surprînde. Oricum ar fi credem că România niciodată n-a gîndit a face din cestiunea izraelită o cestiune de religie, ci una economică și națională mai cu samă precum am mai spus-o. În interesul existenței sale propriie și față cu reputința materială și morală de a ajunge la asimilare cum se face în alte țări, România, acoperită de sentul legilor sale și de Constituția sa, nu va acorda niciodată toate drepturile civile și politice ebreilor.

Înenece-n deci că această otrăvire se întemeiază pe considerațiile următoare :

1. Evreii de care e vorba, departe d-a se asemana cu coreligionarii lor din Europa, se împotrivesc oricărei prefaceri sociale, ameuțiți de fanatismul lor religios ca în momentul imigrării lor în Asia și în Europa.

2. Legile fundamentale ale României, ce sînt temelcul organizației sale sociale, se optu formal și ar fi o violare a lor dacă ea ar ceda la cererile izraeliților.

3. Acordînd drepturi civile și politice evreilor s-ar lovi un popor întreg în instituțiile și convingerile sale și esistența sa națională ar fi espusă la un evident pericol național și aceasta ar putea împinge țara la escese necalculabile la cari au fost împinse în asemenea împrejurări și alte popoare mai puternice decît cel românese.

[7 noiembrie 1876]

[„SOSINDU-NE PROCESUL-VERBAL...”]

Sosindu-ne procesul-verbal al ședinței din 5 dec. a.e. al Reichsrath-ului german, în care principele cancelariu a răspuns la interpeleția deputatului *Richter* privitoare la percepția taxelor vamale în aur din partea guvernului rusc, redăm și noi (din lipsă de spațiu *nu în extenso*) afit interpeleția cît și răspunsul cancelariului.

Se știe că Rusia, de vro cîțiva vreme, a dispus ca toate taxele vamale să se perceapă de la 1 ianuarie înainte în aur. Deputatul Richter a interpelet deci pe cancelariu ce măsuri are de gînd să ia în privirea aceasta și și-au motivat întrebarea sa astfel: Nu numai mărimea tarifului vamal al Rusiei, ci asemenea mintirea și interpretarea arbitrară a

legilor vamale din partea amplexațiilor rusești au dat adesea loc la plingeri în Parlamentul german. În urmă însă mai vine și ordinul guvernului rusesc ca cu începere de la anul nou să se perceapă vămile numai în aur sau în cupoane ce reprezintă aur; deci sporirea taxelor de import cu mai mult de 30 procente. Măsura e cu deosebire aspră, pentru că vine pe neașteptate și se execută în grabă. Ea aduce daune mai ales furniturilor încheiate pentru multă vreme și cu prețuri hotărâte de mai înainte.

Interpelantul citează furniturile de zinc și fierării contractate în Vestfalia și întemeiate pe credința stabilită în politica vamală a Rusiei: apoi spune că interesele de export ale Germaniei sînt mult mai mult avizate asupra Rusiei decît acelea a oricărei alte țări. După ce critică, din punctul său de vedere liber-schimbist, politica comercială a Rusiei prin renunțarea unilaterală la teoria a exploatării consumenților, d. Richler încheie că asemenea măsuri nu sînt proprii de a deștepta simpatia vechilor amici ai Rusiei pentru politica sa. Și dacă în contra unei asemenea politici vamale Germania nu poate face nimic, pericolul pentru industria ei devine și mai mare cînd o și mai mare lăzire a teritoriului rusesc ar mai aduoga nouă țări supuse aceluiași sistem vamal și devenite neaccesibile industriei germane.

Fraza atribuită cancelarului că cestiunea orientală are așa de puțină însemnătate pentru Germania pe cîtă înțiruire are asupra prețului și produsului unui pogon din Pomerania, Richler crede că e din ciclul acelor povești cu cari se impresură în genere pețrecerea la țară a principului-cancelariu. Prin urmare dorește ca declarația principelui să nu mai lese nici o îndoielă că guvernul imperial nu va privi dispoziția vamală ruscască ca o măsură aplă de-a asigura dezvoltarea pacifică a culturii europene.

Principele au răspuns, îndestul de iritat, cum următoarele: Cînd am văzut interpelația, cu întrebarea „ce are de gînd să facă cancelariul în această privire?”, am crezut de n-ar fi bine să întreb pe-o autoritate mai competentă în materii economice, de ex. pe d. Interpelant, dacă nu știe vreun mijloc ca să ni ajute în cestiune. D-sa însă a preferat a mă acuză de indiferențism pe terenul politicii economice, o acuzare pe care o întore în plus pe terenul politicii pure. Așteptasem ca să mi dete măcar unele semne despre ceea ce ar trebui să facă guvernul în această cestiune; dar, după ce i-am auzit espunerea de motive, m-am îndoit dacă știe macar ce ar trebui să se facă în această direcție și dacă nu cumva interpelația sa nu are alt scop decît a mă pune pe mine și pe guvern în oarecare perplexitate prin răspunsul la întrebările sale.

Acosta-i va fi greu, pentru că nu se poate cere ca să fac pe teren economic mai mult decît mi se cupre. Interpelantul a zis să nu-i răspundem că Rusia crede a-și pricepe singură interesele sale economice. Eu sînt asemenea de părerea interpelantului că Rusia a apucat pe o cale de la care va trebui să revină: dar pe cîtă vreme guvernul ei nu se va convinge singur despre aceasta, un ministru străin nu va putea ajunge la nimic cu sfaturile sale. Nu putem opri procedura Rusiei, precum n-am putut opri pe Statele Unite de-a spori taxele de import, deși acele erau mult mai sricăcioase țării noastre decît sporirile Rusiei, pentru că erau aplicate mai sistematice. Poate că am putea face represalii, pîind „taxe militante” asupra grînelor și lemnărilor rusești esportate pînă la valoarea de 300 milioane marea (375 000 000 fr.), dar interpelantul au dezarmat pe guvern, spunînd că cu asemenea măsuri n-am trece. Poate să și aibă dreptate, dar prin o asemenea trimbișare un guvern e adesea paralizat în dispozițiile sale. Căci într-adevăr cu ce-ăș fi putut influența politica vamală ruscască decît cu amenințarea unei vămuri a grînelor?

Sînt de parte de-a face asemenea propuneri de vreme ce chiar în țară sînt privit ca diletant în materii economice și pus în fața străinătății ca un om ce face propuneri care știe de mai înainte că nu va trece.

Interpelantul a pus apoi cestiunea politică în prosceniu după ce însă au repudiat ideea că, iscîndu-se un război între ruși și turci, cestiunea vamală ar putea să ne hotărască pentru turci și să atacăm Rusia. Mă bucur de aceasta. Dar cred că, tot din cauza unui soi de diletanțism, vorbitorul nu și-a lămurit tocmai în mințe legătura, gradațiunea dintre amicitie, răceală, rea-dispoziție și ceartă, a prezentului — a viitorului. Dacă nelavreme, cînd o putere se află în situație încordată, îi băgăm un băț între roți, aceasta poate să pară nebagat în seamă pentru moment, dar starea căruței arată că i s-a băgat un băț între roate și aceasta poate fi începutul și germele unei rele-dispoziții care încet-încet se va mări tot mai mult.

Mie interpelația mi-i foarte necomodă: deși nu cred că ea-i făcută pentru a mă stingeri în încercările de a mînșina pacea, totuși, dacă ar fi sămînța unor viitoare nemulțămiri, ea va fi stricată tocmai aceloră căroră vota să le ajute. Din mai multe părți am văzut cu mirare că politica de astăzi, din cauza nelăgăduitei bunevoitne pentru Rusia, e calificată de prea pacifică. Ni se impută că nu facem uz de marea putere ce ni-o dă unitatea germană pentru realizarea unor scopuri juste. Alădolu ni se impută că căutăm pricină și hătălie: astăzi, că prea sîntem pacienți și nu întrebunțăm cum se cupre puterea noastră. Apoi interpelantul mai împartășește eroarea multora cum că Rusia cere cine știe ce hotăruri și servicii mari de la noi.

Dar asta nu-l desel așa. Interpelantul arată că Rusia îmblă să facă cuceriri, să-și lărgească teritoriul; și au arătat pericolul ce s-ar naște pentru negoșul și industria noastră cînd închiderea vămilor s-ar întinde și asupra altor țări cart pentru moment nu sînt încă rusești. Dacă d-sa ar putea proba ceea ce zice, atunci toată politica restului Europei ar fi în totuț alta. Dar pînă-acum nu avem decît asigurarea solemnă a împăratului Alexandru cumcă din parte-i renunță la orice cucerire și nu știu cău cine are dreptul, mai ales în țara noastră, că, față cu asigurările acestui monarc care ne-a fost întoldeauna amic și bun vecin și care și-a șinut întoldeauna pe deplin cupîntul, să escitez în public deodată bănuiala că ar fi vorba necondiționat de cucerirea unor noi provinții, la care noi am trebui să manifestăm o complicitate oarecare. Rusia nu cere nimic de la noi pentru care am putea pretinde un preț. Rusia nu cere de la noi decît conlucrarea la o conferință pacifică, pentru un scop care este și al nostru, adică pentru ameliorarea stării creștinilor din Turcia europeană și pentru realizarea unor stări de lucruri în cari întimplări ca măcelurile din Bulgaria să înceteze de a mai fi verisimile, — e-un cupînt asigurarea supușilor creștini ai Porții contra unui tratament care nu se mai potrivește cu stările juridice de astăzi ale Europei și asupra încetării căruia Europa toată au fost unanimă. Numai forma adevărată nu s-au aflat sub care această unanimitate ar putea avea efect. Asupra scopului conferinței însă sîntem demult înțeleși cu Rusia; lucrăm

așadar în propriul nostru interes, din simpatie pentru coreligionarii noștri. Pentru aceasta să cerem de la Rusia o compen sație? Asta nu cred s-o vrea nici chiar interpelantul.

Pentru moment e cu puțință ca cu toată unanimitatea conferința să rămiie fără rezultat și-ntr-un asemenea caz declarațiile guvernului rusesc ne fac a admite că Rusia va procede atunci de sineși spre a eștiga cu armele de la Poartă ceea ce ea nu voiește să concedă în mod pacinic.

Pentru acest caz Rusia nu cere nici un serviciu de la noi decît numai neutralitatea noastră, ceea ce-i cu totul în interesul nostru. Să zicem veto Rusiei pentru că vrea s-aducă la îndeplinire un scop care este și al nostru și despre a cărui călcare nu avem nici o dovadă?

În momentul în care Rusia, pentru scopurile noastre comune, își pune puterile în mișcare, nu ni este cu puțință de a trîmbe trupele noastre la graniță, pentru a i-o interzice. O asemenea nebunie cred că interpelantul n-a fi așteptînd-o la noi. Rezultă logiceste cu totul clar că Rusia nu ne face nici o pretenție pentru care am putea cere vo reciprocitate. Dacă-am voi s-o avem, mestecînd terenul politic cu cel economic, la ce monstruoziități am veni? Aceasta ar semăna cu procederea unor negustori din ulița Jidovească cari caută pricină de ceartă cu trecătorii ce nu voiesc să cumpere de la ei. Ca să călăm pricină Rusiei pentru că nu vrea să cumpere de la noi n-o poate cere nimeni. Admitîți cazul că, în momentul în care eram ocupați cu războiul sau în care ne amerînșau complicații războinice, Rusia ni-ar fi zis: eu vă voi trata cu bună-voință, dacă însă veți înlătura neplăcerile ce le am ridicînd carantina contra boalei de vile. N-ar fi fost aceea o politică care s-ar fi oșindit de cătră toți ca nedemnă de o nație mare? Admițeți apoi că, în momentul cînd am fost siliți să intrăm în Franța, Austria ne-ar fi zis: vom sta molcom, vom păzi o binevoitoare neutralitate, dar viiturile unguestei să lute pe teritoriul nostru fără vamă și tot astfel și zăharul nostru. Nu știu ce-aș fi răspuns într-un asemenea moment. Cred că, dacă neutralitatea ne-ar fi fost absolut de trebuință, ar fi făcut concessiile cerute; pentru aceasta sînt desul de bun om al trebi; dar, îndată ce-am fi ieșit din încercătură, am fi reintrodus pur și simplu nealînarea noastră vamală sau am fi așteptat momentul în care să putem zice guvernului austriac: acumina treaba stă cam astfel, rugăm a ni se restituă concessia noastră sau a ni se da concesiiuie ecuivalente. Dacă înșir asemenea lucruri sînt departe de a crede că în asemenea un sens ar putea forma baza politice. Împrejurările politice sînt mult mai fluctuante decît cele economice. Dacă Rusia ar fi într-adevăr într-o poziție atît de critică încît să aibă nevoie de ajutorul nostru și dacă-am voi să ne închiriem pentru prețul unei concesii vamale, cine ne poate garanta că peste doi trei ani n-am veni și noi în starea de a avea nevoie de ajutorul prietevesc al Rusiei și am trebui să-i cîntărim ajutorul politic prin concesii vamale? Raporturile politice nu se pot amesteca cu cele economice.

Dacă tendența acestei interpelații au consistat poate în¹ -- mi aduc amînte de discursuri asemănătoare înaintea de vro 14 ani, pe cînd era însurecția polonă și se făcea atîta vorbă despre convenția noastră cu Rusia și pe cînd era asemenea tendența de-a ne învrăjbi cu Rusia, -- poate că domniii vor fi și azi încredințați c-au făcut bine sau poate că nu, desul că eu în orice caz sînt convins despre contrariu. Dar atunci ca și-acum am avut impresia e-asemenea interpelări și discuții n-au fost în stare de-a turbura bunele noastre relații cu Rusia. Silească-se d-nia lor cîl vor voi, eu le dau asigurarea: că pe cîlă vreme vom sta în acest loc nu vă va fi cu puțință de-a turbura relațiile noastre bune și inime și solide cu Rusia, mei de a aduce ruptură în probata noastră amiciție de-o sută de ani. Pentru aceasta se cer oameni mai tari decît d-voastră, mai tari decît mine, pentru aceasta se cere însuși guvernul imperial rusesc și nimene nu are această intenție. Nu esprim numai convingerea mea personală, ci, precum știu sigur, esprim pe aceea a guvernelor aliade și a M. Sale Împăratutul chiar. Domniii cari simt trebuința de a turbura relațiile noastre cu Rusia sînt departe de felul lor, căci trebuința care-i uneste pe cei trei împărați pentru vreme lungă e în deplină vigoare și pot încredința că cu toate glasurile presei austriace, asupra motivelor căreia nu vreau să mă exprim, relația dintre Rusia și Austria e departe de orice turburare. Sînt cu totul în stare de a asigura -- căci sîntem foarte bine informați despre aceasta -- că alianța celor trei împărați merită și astăzi pe deplin numele ei și există în toată tărta. Dar s-ar înșela cine ar crede cumea alianța celor trei împărați s-ar fi îndreptat contra puterii a treia, care e mai cu samă interesată în cestiunea orientală -- contra Angliei. Cu Anglia nu mai puțin avem tradițiile unei amiciții de-o sută de ani, care într-adevăr pe terenul public au avut momente de înstrăinare -- pot să zic unilaterale, din partea Angliei -- dar noi rămăm aproape fără întrerupere credincioși opiniei noastre. Din caracterizarea misiunii noastre în cestiunea orientală interpelantul va vedea că în lăuntru programului nostru cestiunea vamală nu are loc. Pentru interesele ce le-am caracterizat avem în genere în Turcia simpatiile vecinului nostru. Interpelantul au citat o frază pe care singur crede că mi se atribuie numai din auzite, și anume că în tot Orientul nu avem un interes care să ecuivaleze o moșie din Pomerania. Nu este tocmai așa. Ca-n toate legendele, e o parte adevărată, una falsă.

Am zis: nu vol consilla participarea activă a Germaniei pe cîlă vreme în toată vrajba nu va fi pentru Germania cestiune de un interes care să ecuivaleze incheiturile nestilcile a unui singur muschelar din Pomerania. Am vrut să spun cu asta că trebuie să fim mai economi cu compatrioții și soldații noștri decît ca să-i riscăm pentru o politică pentru care nu avem interes.

Drept că în această cestiune noi sîntem cei mai puțin interesați, poate că Franța e tot așa de puțin, despre celelalte puteri însă, cu care trîm în neturburată amiciție, nu se poate susține absolut acelaș lucru, fiindcă împrejurările pot să icie o față care să prejucă interesele turcești în interese indigene engleze sau rusești. Ei sînt tocmai în atîta situație decît noi.

Dacă cestiunea orientală de azi, pe cîl o înșeleg eu și pe cîl nu se-nțemeiază pe coniecture și fantazii, nu cuprinde pentru noi, după a mea judecată, cestiunea unui război; totuși ea cuprinde provocarea la o politică foarte prevăzătoare, care să se recomande puterilor prin bunăvoință și iubire de pace, pentru că astfel nu atingem nici unul din interesele lor. Silința mea și însăreținarea ce mi-a pus-o Maiestatea Sa Împăratul este ca să întrefin neturburate sau cîl se poate de puțin

¹ Lacună datorată unei erori de tipar.

Înburate bunele relațiuni cu cele trei puteri interesate în criza aceasta, ca să le cultivăm amicitia cum vom putea. Însărețnarea nu s-ar putea strica sau turbura decât numai atunci când unul din amici ar cere de la noi ca să arătăm că avem o amicitie mai tare către el, tratând dușmănește pe celălalt amic, care nu ne-a făcut nimica, care din contra ar voi să rănite amicul nostru; să manifestăm deci iubirea noastră mai tare prin ură către cellalt. Aceasta nu este cu totul cu neputință. Dar totuși nu cred cumcă astăzi ne-ar mai face cineva asemenea pretenții; cel puțin prin acuma nu ni s-au făcut din nici o parte. Din contra, ființa noastră amicală și binevoitoare a fost aprerea de fiecare-n parte. Toți au găsit o foarte firească și ne au scutit de cereri nejuste. Au știut să prețuiască folosul ființei noastre; căci noi avem puțină de a mijloci fără părtinire într-o direcție care să împiedece războiul sau, dacă aceasta n-ar fi cu puțină, am avea mijloacele de a-l mărgini, de-a opri ca dintr-un război oriental să devie un război european, între două puteri europene. Așadar, chiar dacă conferența n-ar avea succes fie prin reunirea puterilor, fie prin împotrivirea Turciei la rezoluțiile lor și Rusia ar urma să lucreze de sine, totuși nu-i de trebuință cu acest război să mai aibă părtași; cel puțin silința noastră va încerca să oprească lăfărea războiului pe alita pe cit o poate face aceasta o mijlocire amicală și acceptabilă pentru ambe părțile. Nu-i de trebuință zic -- interesele anglo-rusești pot să aibă puncte de atingere foarte grele și învoirea poate că nu-i ușoară, dar dacă e nevoie de război între două state alite de puternice, dintre cari nici unul geograficește nu este în stare să-l siliască pe cellalt, chiar de ar fi victorios; dacă prin mijlocirea noastră sau direct vor putea veni la convingerea cumcă ar face mai bine de-a se înțelege asupra intereselor lor pe cale pacifică, acestea, domnilor, sînt întrebări pe cari viitorul le va dezlega. Noi sperăm, și în orice caz activitatea noastră această fință va avea-o, înli să păstrăm pace și amicitie cu amicii noștri de prin-acum, al doilea, să ne silim a mănșinea după puțină pacea între puterile europene, adică să localizăm după puțină războiul -- dacă ar irumpe în Orient intrucil se va putea prin o mijlocire amicală, primită de bunăvoie din toate părțile și eschizînd în mod absolut orice fință cominatorie din partea noastră.

Dacă aceasta nu ni va succede, atunci, domnilor, se naște o nouă situațiune, asupra căreia nici mă pot pronunța în coniecturi și nici d-voastră nu veși fi cerînd astăzi informații de la mine. Și nici astfel n-aș fi abuzat alita de răbdarea d-voastră dacă excursiunea pe care interpelantul au făcut-o pe terenul politic, trupele auxiliare politice pe care le-a luat spre sprijinirea intereselor sale vamale nu m-ar fi silit de a călca pe terenul politic, pe care, pentru a nu fi rău înțeles, am fost silit să-l parcurg pe de-nregul și în întinderea pe care mi-a impus-o interpelantul.

[3 decembrie 1876]

GERMANIA [„ÎMPĂRATUL AU ÎNCHIS SESIUNEA...”]

Împăratul au închis sesiunea Reichstag-ului printr-un discurs de tron în care Majestatea Sa rezună într-o scurtă ochire lucrările din al doilea period legislativ al acelui corp, salută elaborearea legilor judiciare ca un semn de întărire a simțului de solidaritate națională.

[15 decembrie 1876]

TURCIA [„ÎN ȘEDINȚA CONFERENȚEI...”]

În ședința conferenței din 3/15 ianuarie marchizul de Salisbury a comunicat în numele colegilor săi condițiile cele din urmă ale puterilor, scăzute și îmblinzite cu mult. Astfel formarea jandarmeriei, cantonamentul trupelor turcești și împărțirea în două a Bulgariei s-au suprimat. Cesiunea Zvornicului [către] Serbia a rămas în suspens, iar cesiunea către Muntenegru s-a redus la proporțiile cerute de Poartă.

Deci conferența a renunțat la toate punctele în litigin afară de cele două a numirii guvernorilor și a instalării unei comisii de supraveghere. Dar și aceste două condiții a fost îmblinzite. Guvernorii s-ar confirma de către puteri numai în cei dintii cinci ani, comisia europeană s-ar înlocui printr-o comisie compusă din tureci și europeni.

După ce-au făcut comunicarea, marchizul de Salisbury a declarat că dacă Poarta nu va aproba aceste ultime propuneri, el are ordin să se retragă. Sir Elliot declară asemenea că are ordin să se retragă și să lase numai un însărcinat cu afacerile. După aceea fiecare plenipotențiar au făcut pentru sine o declarație identică, unii adăugînd că este în interesul Porții de a consimți.

Savfet Paşa își exprimă părerea de rău asupra hotărîrii luate și observă că pentru un răspuns definitiv trebuie să se adreseze la Poartă; totuși crede însă că nu e cu puțință ca să cedeze în cele două puncte, a comisiei de supraveghere și a numirii guvernorilor, căci ating neafirmarea Porții și au fost respinse o dată.

[9 ianuarie 1877]

[„ATÎT PRESA, CÎT ȘI PERSOANE...”]

Atît presa, cît și persoane de toată încrederea au denunțat guvernului român mai multe abuzuri cari se comit de cătră unii din studenții români cu ocaziunea înscrierii lor în facultățile din străinătate.

În adevăr, fără a fi trecut cursurile liceale în țară și fără a fi dobîndit diploma de bacalaureat, unii dintre-inșii merg în Franța și, abuzînd de indulgența autorităților școlare de acolo, obțin ecuivalența unui titlu nemeritat.

În Paris s-a dat asemenea ecuivalențe bazate numai pe certificate din școala militară, pe atestări manuscrite, liberate de directorii de gimnazii, pe titluri administrative ce nu dovedesc decît că elevul fusese subprefect ori copist de minister, în fine chiar pe simple declarațiuni ale unor profesori particulari cari preparaseră pe candidat pentru un bacalaureat în perspectivă.

Unele din aceste au fost investite cu legalizarea agenției române și este probabil că această împrejurare să fi contribuit în citva ca autoritățile școlare franceze să ia drept titluri reale niște hîrtii fără valoare.

Pe lingă nedreptatea ce se aducea adevăraților bacalaureați ele izbese în creditul școalelor noastre naționale, deroagă de la legile țarei și ne compromit în fața străinilor. De aceea d. ministru al Instrucției s-a adresat agentului din Paris ca împreună să ia măsuri de îndreptare repede. D. ministru se roagă ca pe viitori să nu se mai puie viza agenției, nici să se certifice ori legalizeze autenticitatea semnăturilor sau conținutul vreunui act care, direct sau indirect, ar putea servi cuiva pentru obținerea ecuivalenței de bacalaureat francez.

Legea instrucțiunii publice prescrie că : testimoniul de învățăturile liceale se dau numai de autoritățile instrucțiunii publice, după formele prevăzute prin lege, și prin regulamentele examenului de bacalaureat.

Guvernul român a crezut deci necesar a reaminti celui francez : că primul titlu academic ce dau autoritățile școlare române e diploma de bacalaureat sau de examen general de liceu, care singur le dă dreptul de a intra în facultățile țarei, titlu instituit cu începere de la 15 septembrie 1867. Prin urmare guvernul român roagă autoritățile școlare franceze să binevoiască a face ca :

1) Ecuivalența bacalaureatului francez să nu fie acordată studenților români decît în schimbul diplomei originale de bacalaureat din România.

Aceste diplome de la anul 1867—1868 sînt date în numele M. S. Domnitorului, purtînd sigiliul școalei unde studenții și-a trecut studiile liceale și semnătura directorului acelei școale și a rectoratului Universității de București sau de Iași, vizate de Ministerul Instrucțiunii și semnate de candidatul examinat.

De la 1873—1874, ele sînt date asemenea în numele M. S. Domnitorului, purtînd sigiliul școalei și semnătura numai a rectorului Universității de Iași sau de București și a candidatului examinat, cum și viza ministrului instrucțiunii.

De la 1874—1876, ele sînt date în numele ministrului instrucțiunii publice, purtînd semnătura rectorului de București sau Iași și a candidatului examinat.

Iară de la septembrie anul curent, aceste diplome sînt liberate în numele M. S. Domnitorului, semnate de cătră rectorul Universității de București sau de Iași, purtînd sigiliul Universității și viza ministrului instrucțiunii, cum și semnătura titularului examinat.

2) Orice student român, cînd va trece vreun examen de licență sau doctorat în orice ramură de învățămînt, pe lingă actul de naștere, inscripțiuni etc. să fie de-acum înainte obligat a prezenta autorităților examinatoare franceze și diploma de bacalaureat român.

[13 februarie 1877]

[„DUPĂ INFORMAȚIUNILE CE LE ARE...”]

După informațiunile ce le are „Vocea Covurluiului” și pe care le dă sub toată rezerva, se face la Bărboși oarecare pregătire de lucrări militare. Ele ar consta din niște terasamente și s-ar fi operînd în 2 puncte: unul între Dunăre, Siret și calea ferată, altul pe înălțimile mobilei de la Bărboși. Prin cel dintîi se atinge scopul de a fi apărut podul de la Bărboși de orice atac și a face inaccesibilă la gura Siretului orice debarcare; mai mult încă, se narează că din acel punct chiar fața întregă a Galaților pînă în dreptul Renilor ar putea fi protegiată cu succes; iar de pe înălțimea mobilei Bărboșilor, ce domină asupra Dunării, s-ar putea proteja operațiunile din vale. Nu putem, nici trebuie să intrăm în alte amănunțimi, ce pentru astăzi nu le cunoaștem.

[16 februarie 1877]

TURCIA [„ÎN 7/19 MART S-A DESCHIS...”]

În 7/19 mart s-a deschis parlamentul turcesc printr-un discurs de tron al sultanului, citit de primul său secretar. De față-au fost miniștrii, demnitarii civili, militari și bisericești, senatorii și deputații, precum și „însărcinații cu afaceri” ai puterilor, afară de cel german și cel rusese, reprezentați numai prin dragomanii lor.

Discursul tronului spune că împărăția avea să mulțamească mărirea ei de mai nainte practicării justiției, respectului legilor și bunei sale administrații. Slăbirea continuă a împărăției e cauzată prin uitarea și părăsirea preceptelor pline de înțelepciune cari domniseră pînă la sultanul Mahmud. Acesta pricepu ce lipsește Turciei, introduse reforme și începuse a pune țara pe calea progresului și a civilizației. Sultanul Abdul Medgid continuă opera predecesorului său, promulgînd „tansimatul”. Dar binefacerile acestei legiuiri au fost paralizate de războiul din Crimeea, care pentru întia oară nevoi Turcia la un împrumut. Mulțămită ajutorului puterilor mari aliate cu Turcia, pacea a fost restabilită și întregitatea împărăției a fost pusă sub garanția puterilor europene.

Țara ar fi intrat într-o eră nouă de progres și bunăstare dacă *intrigile și sumuțările culpabile* n-ar fi paralizat bunele intenții ale regimului, care era silit de-a întreține armate mari și de-a goli tezaurul public pentru înnoirea materialului de război. Aceste cauze, unite cu reaua administrație financiară, au încărcat așa de tare statul, încît în momentul răscoalei din Herțegovina guvernul se văzu silit de-a lua refugiu la măsuri excepționale. Aceste măsuri, reducînd interesele datoriei statului, au lovit greu creditul lui, pentru că au ignorat obligațiunile Porții, pe care ea le-ndeplinise totdeauna pînă atunci. Cînd, în împrejurările cele mai grele, sultanul (actual) a fost chemat pe tron, el a pus mai întîi puterile țării în starea de-a păzi siguranța și nealterarea ei. După aceea el s-a ocupat numai cu reforma interioară, promulgînd o constituție care, după modelul țărilor celor mai civilizate, cheamă nația să participe la facerea legilor și la administrația intereselor publice, în fine el a instituit un parlament, asigurînd tuturor libertatea, egalitatea și dreptatea.

Sultanul mulțamește providenței că e chemat de-a deschide sesiunea cea dentii și enumeră proiectele de legi ce vor fi a se discuta. Între acestea sînt: *legea electorală, legea provincială*

și comunală, procedura civilă, reorganizarea judecătorilor, legea înaintării în funcțiuni și a pensiilor, legea de presă, organizația curților de compturi și în fine bugetul.

Sultanul recomandă mai cu seamă studiul și primirea legilor financiare. Se vor lua măsuri pentru ca creditorii Turciei să capete garanțiile cele mai solide pentru îndeplinirea obligațiilor Porții. Se vor introduce apoi instituții pentru ridicarea instrucției publice. Sultanul a hotărât să mărească din mijloace proprii școala civilă, pentru a crește-n ea funcționari capabili.

Lăudind patriotismul poporului și vitejia armatei sale, sultanul constată pacificarea țării, restabilirea bunelor relații cu Serbia și exprimă speranța că tratările cu Muntenegrul vor avea aceleași rezultate bune; iar aceasta ar permite să se congedieze soldații de sub armă spre marele folos al agriculturii.

Deși conferința adunată la Constantinopole nu au ajuns la o înțelegere definitivă, totuși rămâne dovedit că guvernul au executat anticipando dorințele puterilor pe atita pe cât acele dorințe se pot împaca cu tratatele, cu regulile dreptului internațional și cu trebuințele situației.

În fine, sultanul încheie astfel: « Guvernul meu a dat în continuu dovezi de sinceritate și moderație, ceea ce va contribui ca legăturile de amicitie și simpatie ce ne unesc cu marea familie europeană să devie mai intime. »

[11 martie 1877]

GERMANIA [„REICHSTAGUL A RESPINS...”]

Reichstagul a respins prin 213 voturi contra 142 propozițiunea de [a] se fixa la Berlin reședința Curții Supreme judecătorești. El a adoptat propunerea guvernului, care fixază reședința Curții la Lipsca. Propozițiunea adoptată prevede între altele că statul în care curtea imperială are reședința sa este ținut a suprima tribunalul său superior. Acest stat este Saxonia.

[13 martie 1877]

TURCIA [„UN ORDIN...”]

Un ordin al seraschieratului (ministru de război), venit la Ruscuiuc, comandă de-a procedea imediat la mobilizarea armatei teritoriale a vilaietului Dunărei, armată ce se socotește la 25000 oameni.

Delegații muntenegreni nu au primit încă ordin de a pleca, ei nu sînt însă autorizați de a reduce pretențiunile Muntenegrului.

Armata turcească din Bulgaria e de 140 000 oameni, avînd 170 tunuri. Cea mai mare concentrațiune e la Vidin, în față cu Calafatul, unde sînt 85000 oameni cu 100 tunuri.

Trupele turcești din Dobrogea, care pe la finele lunii februarie erau de 4000 oameni, acum urmează a se spori la 6000 oameni.

[20 martie 1877]

JUNCȚIUNILE ROMÂNE

Sub acest titlu d. de Nordenfels publică în partea economică a ziarului vienez „Deutsche Zeitung” un articol pe care îl supunem în traducerea de mai jos apreciației presei din țară.

I

Cînd în anul 1875, după multe trăsături de eșec și ostentivități diplomatice ale Austro-Ungariei pe de o parte, ale României pe de alta, s-a încheiat în fine acea convenție în puterea căreia li se asigură liniilor ungurești și transilvane joncțiunea lor

cu cele române și fireasca continuare spre Marea Neagră, atunci n-au lipsit glasuri care prevesteau o executare ulterioară a convenției din partea României și mulți susțineau că guvernului român îi păsa mai cu seamă de joncțiunea Orșova—Virciorova, care era în interesul lui, pe cînd din capul locului n-a fost luat la serios obligația încheiată simultan de a construi linia Ploiești—Predeal, prin care avea să se efectueze joncțiunea cu linia ungară la est, care e în interesul Austro-Ungariei. Precum ni-i obiceiul la noi prevestitorii au fost taxați de pesimiști; dar experiențele făcute de atunci încoace arată că ei aveau cuviință și că ministerul nostru de externe va trebui să desfășure o energie deosebită pentru a nu se păgubi interesele cele mai vitale ale monarhiei.

Prin convenția din anul 1875 s-au hotărît următoarele joncțiuni :

1). Joncțiunea liniei austro-ungare Staatsbahn cu linia română la Virciorova. Guvernul austro-ungar s-a obligat de a efectua astfel construcția distanței Temișoara — Caransebeș — Orșova încît să poată fi pusă în circulație la 1 august 1878.

2). Joncțiunea liniei române la Predeal cu linia de ost ungară. Guvernul român s-a obligat de a sîrși construcția liniei Ploiești—Sinaia—Predeal, încît la 1 august 1878 să se deschidă circulația deodată cu linia de la Orșova.

3). S-a stipulat că e de dorit construirea liniei Sibiu—Turnu Roșu—Rîmnic—Pitești și s-a hotărît că, îndată ce una din părți va fi construit drum de fier pînă la granița de la Turnu Roșu, guvernul vecin va fi obligat la construcția și deschiderea în aceeași vreme a părții respective de pe teritoriul ei.

4). Aceeași stipulare s-a făcut și în privirea unei joncțiuni pe la trecătoarea Oltuz la Ocna spre Focșani, care asemenea a fost taxată că ar fi de dorit și că e în interesul amîndoror părților.

Pe cînd pentru cele două din urmă joncțiuni nu s-a precizat un termen de isprăvire — ceea ce trebuie să regretăm mai ales în privirea însemnatei și rașionalei linii de la Turnu Roșu — s-a hotărît prin convenție termenul de 1 august 1878 pentru isprăvirea liniilor de la Orșova și Predeal.

Guvernul austro-ungar n-a ezitat un moment de a încheia contract de concesiune cu societatea „Staatsbahn” și nu s-au ferit de condițiile financiar-grele cari au trebuit făcute pentru a asigura executarea construcției în termenul prevăzut de contract. Societatea „Staatsbahn” au conces construită distanța Temișoara—Orșova antreprenorilor Hülgel și Sager, cari au lucrat cu atîta energie încît drumul dintre Temișoara și Caransebeș se poate pune astăzi în circulație, iar pe drumul muntos și foarte costisitor dintre Caransebeș și Orșova s-a tăiat tunelul la despărțirea apelor (Wasserscheide) și cele mai grele lucrări de obiecte se vor termina cu siguranță cit de curînd. Vom aminti îndeosebi că joncțiunea Orșova e mai cu seamă în interesul României și că pentru ea România mai că n-au avut să facă sacrificii, pe cînd din contra monarhia austro-ungară, respectiv Ungaria, au trebuit să se încarece cu sarcini foarte grele pentru a realiza această joncțiune.

Linia Brașov—Sinaia—Ploiești ce trebuie construită pentru a face joncțiunea de la Predeal e în lungime de 25 kilometre pe teritoriu transilvan, în lungime de 70 kilometre pe cel român. Greutățile tehnice cu care are a lupta executarea acestei linii sînt pentru amîndouă părțile foarte însemnate și cheltuielile pe cari le cauzează construcția liniei nu stau în nici un caz în vro proporție cu foloasele ce le va putea aduce vrodată comunicației. Nu e nici o îndoială că, pe cînd România câștigă prin joncțiunea de la Orșova cele mai mari foloase comerciale și financiare, Austro-Ungaria n-au reflectat în stăruirea ei asupra liniei Predeal decît la interese politice, pentru că marea comunicație comercială nu va alege niciodată acest drum periculos, cînd are la dispoziție drumul deschis și comod de pe valea Dunderii. Nu vom cerceta mai de aproape dacă în asemenea împrejurări n-ar fi fost mai bine și mai corespunzător cu toate interesele dacă guvernul austriac ar fi dat mai multă importanță joncțiunii de la Turnu Roșu și executării liniei Sibiu—Rîmnic, ce se putea construi în valea Oltului fără greutăți deosebite.

II

După ce guvernul român s-a obligat prin contract de a realiza linia Predeal—Ploiești și după ce în partea transilvană lucrările se urmează cu energie de cătră antrepriza Gregerson și Comp., Austro-Ungaria trebuie să stăruiască ca și România să-și împlinească îndatoririle.

Din capul locului nu era o taină pentru cei ce cunosc împrejurările din România că guvernul ei va căuta să trăgăneze cit se poate de mult lucrarea, ba s-o sisteze chiar cu totul la vro ocazie potrivită.

Pe cit e de nestrămînat adevărul că principalele dăruire nu pot prospera decît în strînse legături cu Austro-Ungaria, tot pe atîta nu vom putea ignora cumcă diplomația noastră n-a izbutit de-a demonstra la București comunitatea de interese. Nu lipsese în România oameni luminați cari concep bine împrejurările economice ale țării lor, dar pe cînd în București există un partid englez, unul francez, unul rusesc, numai Austro-Ungaria nu numai că nu are acolo simpatii, ci din contra predomină în contra-ne o dispoziție dușmănoasă. Pentru majoritatea personajelor însemnate din România lucrul de căpetenie la cestiuni de drum de fier este numai dorința de a ajunge pe calea cea mai scurtă la Paris, dacă nu precumpănesc alte interese private. Pentru mase considerațiile economice nu sînt cu mult mai mult decît fraze banale : atracție n-are decît perspectiva de a fi cit se poate de aproape de orașul Paris, de unde vine prosperitatea, amuzamentul și înțelepciunea politică. Pentru români decî nu sînt decît două joncțiuni importante : la Orșova, care duce la Paris prin Pesta și Viena; la Ișani, care duce asemenea la Paris prin Liov și Viena.

Desbaterile cari în anii 1874 și 1875 au avut loc în Camera română cu privire la joncțiuni au dovedit că pentru joncțiunea Predeal nu s-au entuziasmat nimene și că oratorii chiar cari au susținut convenția au motivat susținerea lor numai arătînd că ea trebuie primită pentru a câștiga joncțiunea de la Orșova.

Din capul locului diplomația noastră avea cuvînte speciale de a priveghea procedura guvernului român și de a evita cursa pusă.

Dar o îndoială precauțiune era de nevoie din momentul în care guvernul român a respins orice antreprenor serios care au concurat pentru executarea liniei Ploiești—Predeal și s-au angajat în tratări cu firma engleză Crawley, care s-au ilustrat

pîn-acuma numai prin împrejurarea că n-au terminat niciodată un drum de fier. După ce firma s-au ostenit în zădar de-a prinde teren în Viena, Belgrad și Constantinople, presimțindu-se tendențe Waring-iane, ea au găsit brațe deschise la București. Firma Crawley n-avea de gînd să construiască, precum n-o avea de gînd nici majoritatea deputaților români. Suflete ce s-aseamănă s-au fost găsit, și astfel s-a jucat de doi ani în București o comedie pe care specialiștii în ramura drumurilor de fier au pătruns-o de mult și prin care s-au lăsat înșelați tocmai acia cari ar fi trebuit să-și fte ochii deschiși.

Noua schimbare de persoane în reprezentanța diplomatică a Austro-Ungariei la București pare a fi produs o mică turburare în liniștea olimpică de pîn-acuma; dar noi nu avem speranțe tocmai mari despre cel întel pas de arme a noului agent diplomatic.

De Paști ztarele oficioase ne-au adus buna-vestire despre marele succes care culminează într-aceea că guvernul român a cerut un credit estraordinar de 150 000 franci pentru a alimenta lucrările pe distanța Ploiești—Predeal. Cheltuietele de construcție sînt de 12—15 milioane franci, lucrările nici nu s-au început în mod serios și, pentru cei 150 000 franci ceruți în mod estraordinar, nu se poate realiza decît o jumătate de kilometru drum de fier.

De aceea diplomația austro-ungară va trebui în orice caz să gîndească la măsuri mai cu efect dacă e vorba ca în anul 1878 joncțiunea de la Predeal să fie îndeplinită.

[1 aprilie 1877]

FARSE LITERARE

Înainte de cîțiva ani d. Paul Lindau, spiritualul biograf a lui Alfred de Musset, a pățit una și bună de la un autor din Germania, ale cărui produse poetice refuzase de-a le publica în revista sa „Gegenwart”. Autorul, atins de poșta cam bruscă a redacțiunii, a trimis redactorului mai multe poezii copiate din operele lui Götthe, Platen ș.a., iar ochii criticii ai d-lui Lindau nu le-au recunoscut izvorul, ci le-au taxat de mediocre și superficiale. De la o vreme încoace însă pare-a fi un făcut cu redactorii pretențioși din Berlin, ca să pată tot asemenea ca și d. Lindau. Un publicist din Berlin redigează o foaie literară în cari *diu minorum gentium*, sub pseudonime pompoase și romantice, neliniștesc lumea cu produsele condeiilor lor. Un om din Viena ambiționase demult fericirea de-a intra și el în nobila societate a colaboratorilor acelei foi și, avînd destulă avere pentru a nu reflecta la onorar, ci numai la o bună tratare, scutură într-o bună dimineată colbul de pe păcatele tinerețelor lui, le pecetlui bine în plie și le trimise onoratei redacții din Berlin. Punct în n-rul cel mai recent apărî în poșta redacției o corespondență de cîteva șiruri, în care nefericitul autor al poeziilor trimise se văzu esculat pe roata criticii berlineze și taxat de „cretin”. Ofensatul turbă de minie. El se retrase în singurătate și gîndea numai la răzbunare. Iată că într-una din zile el apare zîmbind și frecîndu-și minile în biuroul său e-un volum colbăit subsuori, se puse la pult și scrisse o epistolă foarte politicoasă, în care-și esprima părerea sa de rău cunecă cele întai probe nu găsise aprobarea onorabilului critic și prin care își lua permisiunea de-a trimete un nou product al muzei sale, pentru care îndrăznea să spere o opinie mai bună. După aceea omul nostru copie din volumul pe-a că ni spate era lipărit cu mari litere de aur numele renumitului poet austriac Grillparzer un poem destul de cunoscut, îl anexă epistolei și-l duse singur la poștă. Duminica cea mai aș ropiată poșta revistei literare conține următorul răspuns: „D-lui I. C. Viena. Sau că ești ur bărbat foarte tînăr încă sau o damă isterică mai bătrînoară. Lipsa de maturitate și nervozitatea versurilor d-tale ni fac hotărîrea grea”.

La primirea acestui răs uns d. I. C. suspină de satisfacere; dar își stăpîni simțirile și păzi cea mai adîncă tăcere asupr celor întîmplate și scrisse cu adîncă bucurie sufletească o a treia scrisoare către renumitul pu dlicist berlinez. În sutele sale de scuze și rugămînți el învăli din nou o poezie, nu tocmai popuară, dar compusă de un oarecare . . . Götthe. Și iată iar după opt zile poșta redacțiunii. „D. I. C. Viena. Jasă-ne-n pace cu bilbiirile d-tale copilărești. Mai bine ai strînge cu lopata omăt decît să neliniștești oameni cinstiți cu poeziile d-tale.” D. I. C. se pune iar la pult — răzbunarea sa era împlinită — și scrisse următoarea epistolă:

„Stimate domnule. Critica d-tale plină de spirit și energie au avut asupra mea acel efect pe care admonițiunile părținitorilor amicii nu l-au putut avea niciodată: cu inima înfrînlă mă dau învins. Într-un timp în care Grillparzer și Götthe — precum se poate vedea din probele trimise și din critica d-voastră binevoitoare — nu sînt vrednici de-a în]mulți munărul colaboratorilor prețuitei d-voastre reviste, într-un asemenea timp talente modeste, ca al meu,

se-nțelege că nu se pot arăta la lumina zilei. Am voit să fac o încercare finală, ca să câștig grația d-voastră. Dar, sfătuindu-mă cu gindul, renunț. Drept care vă mai rog să binevoiiți a lua emostință de alăturata poezie, intitulată „Clopotul” și scriși înainte de cităva vreme de un d. Schiller și să primiți totodată asigurarea deosebitei mele considerații”.

[10 aprilie 1877]

DE LA CALAFAT

Correspondentul special al ziarului vienez „Die Presse” au avut onoarea de-a fi în ziua de 15 mai în apropierea Măriei Sale Domnului. În telegrama trimisă ziarului său spune, în asemănare cu știrile din țară, că bombardamentul Vidinului s-a ordonat pentru a încerca puterea și siguranța tunurilor de calibru mare. În totul s-au dat 18 bătăi din tunurile de calibru mare, cinci bătăi din cele de calibru mic. Bătăile de calibru mare au ajuns toate în Vidin. Turcii au răspuns cu violență fără de-a cauza însă vro pierdere. Din 35 bătăi de tun din partea turcilor, trei au fost îndreptate cu mare precizie căci au căzut în mare apropiere de M[ăria] Sa Domnul. M[ăria] Sa stătea pe coronamentul ambuscadei unei baterii, espuindu-se direct focurilor. Focurile au început la 7 ore sara după ordinul dat de M[ăria] Sa. Semnalul l-au dat bateria (de 5 tunuri) no. 1 „Carol”, după care au început deodată bateriile no. 2 „Elisabeta”, nr. 3 „Mireea”, nr. 4 „Ștefan”, și se văzu curind incendiu în Vidin, care au fost însă curind potolit. La 7 ore 40 minute au căzut o granată trei pași lingă Domnitor și au explodat fără ca bucățile să îi atins pe cineva. La 7 ore 50 de minute au căzut o granată în flancul stîng unde stăteau mai mulți ofițeri. Un servitor au fost aruncat la pămînt de presiunea aerului, mai multe bucăți au vijii împrejurul capului căpitanului Mavrocordat și au izbit într-un părete.

Cea mai mare parte din obuzele turcești au căzut în apă. La 7 ore 50 minute au încetat focurile atît dintr-o parte cît și din alta. Correspondentul ziarului vienez stătea lingă bateria „Carol”. După încetarea focurilor M[ăria] Sa îi zise : „azi ai primit și d-ta botezul de foc”.

[20 mai 1877]

AUSTRO-UNGARIA [„ZIARUL VIENEZ...”]

Ziarul vienez „Deutsche Zeitung” publică o corespondență foarte caracteristică, ce i se trimite din Livov. De cîteva luni s-au ivit între țărănimia ruteană (malorosiană) din Galiția o mișcare ciudată. La început domnii poloni de la putere din Galiția s-au silit, nu fără succes, să arate că această mișcare e un rezultat al provocărilor unor emisari ruși și internaționali. Ei au știut să facă foarte plauzibile arătările lor, * * * dări de sană cu totul adevărate, însă [su]puse acelei maniere de-a vedea, venite de la persoane neinfluențate de nimeni erau [în]tîmpinate cu îndoială. Organele polone, deși nu pot nega că iritația între populațiile [ru]rale au luat dimensiuni foarte mari, se-n[c]earecă și acuma a repeta același joc și aiu[r]jează despre emisari ruși și socialiști; dar [p]uțini sînt acia cari se mai pot amăgi prin această tactică. Nimic nu-i mai puțin verisimil decît ca țăranul rutean, ne-nerezător față cu orice străin, să se lase condus de emisari. E de prisos a căuta cauzele iritației aiure, cînd ele sînt pe față. Terorismul șleahței poloneze și a partidului ei și cămătăria frauduloasă esercitată de jidani în mod sistematic au creat o stare de lucruri care e nesuferită pentru țăran, cu atît mai mult cu cît strigătele sale pentru ajutor adresate imperiului rîmîn fără ascultare. Reaua gospodărie a polonismului autonom au ajuns în sfîrșit să mîntuie răbdarea apaticului țăran

rutean, a lui care pîn-acuma a fost cetățeanul cel mai loial. Populația noastră s-au dizvățat cu totul de a mai aștepta ajutor de la Viena și speră a găsi mîntuirea numai într-o răsturnare. Nu-i minune dar dacă în masa populațiunei care se află într-o asemenea stare psihologică au intrat faime mitice despre „eliberarea” promisă prin manifestul țarului, care Dumnezeu știe pe ce cale va fi ajuns în popor; nu-i minune dacă aceste faime dau naștere unei reflecții foarte ciudate. De săptămîni să șoptește prin satele Galiției de la casă la casă: „că dacă Moskowski Czar va fi gata cu turcii, atunci va trece la eliberarea rușilor din Austria din puterea și ghiarele polonilor ș-ale jidanilor”.

Trebuie să cunoști pe țăranel rutean, trebuie să știi cît de neclare idei are el despre stat, guvern și împărat, pentru a măsura ce pericole se ascund într-o asemenea mișcare.

Mai puțin periculoase, dar nu fără greutate în privirea mișcării descrie din țărănime, este mișcarea mistică și aventurieră care s-au ivit în cereurile jidovești, ce urmează cu orbire prorocilor lor mincinoși, așa-numiților chassidim. Este între dinșii o tradiție că venirea Mesiei, așteptat cu dor, va fi precedată de un război cumplit între Ismael (Turcia) și Iowen (Ionicu) Rusia, război favorabil turcilor.

Cu războiul actual ei pun în legătură basmele cele mai nebunești. Sultanul, zic ei, a fost la unul din cei mai renumiți rabini, făcători de minuni, la rabinul din Bălți¹ și acesta i-au făgăduit victoria ș.a. asemenea. În centrurile mici din Galiția, reședințe ale rabinilor făcători de minuni, se ivesc prooroci cari prezic, în stilul augurilor vechi, căderea Rusiei. Vreau să vă dau o probă a acestei versiuni pe care singur am văzut-o ș-am auzit-o: Pe cuptorul de la Bethamedresch (casa de rugăciuni) ședea un chassid, învălit în trențe, ignorant și barbar, cu ochii țintiți în podele. Deodată încep mișcări spasmodice, el dă ochii preste cap și-ncepe a bilbi în fraze întrerupte: văd plutind un vultur și vulturul plutește spre nouri și ghiarele sale sînt pline de sînge și penele negre; el hulește pe cel Prea-Înalt, pe Dumnezeul lui Izrail și-și întinde aripele... și aripele ologesc și el cade în prapastie... ș.a.m.d. Pe cei dinprejurul meu îi trecură fiori; mie însumi îmi era greață.

[27 mai 1877]

¹ în Basarabia rusească [n.a.]

[„GAZETTA DE COLONIA» PRIMEȘTE..”]

„Gazetta de Colonia” primește de la corespondentul său din Paris următoarele știri din izvoare „oficioase” rusești:

Guvernul ruse e gata a da Angliei și Austriei orice garanție care ar asigura interesele lor; dar e hotărît a încheia pace cu Turcia abia atunci cînd ea va fi împlinit următoarele condiții:

1) Turcia dă provinciilor slave și creștine o autonomie deplină și legală. 2) Bulgaria devine stat autonom sub suzeranitatea Porții. 3) România primește Dobrogea întreagă și Varna, devenind stat independent. Acest plan, lucrat de generalul Ignatiev și de d. de Nelidof, au primit aprobarea principelui Gorceacof și va fi supus Angliei și Austriei la tratările eventuale cari vor începe îndată după ocuparea Rusciucului, contra căruia operează corpurile de armată ale generalilor Marsalski și Levițki.

[3 iunie 1877]

PELAGRA ÎN DISTRICTUL NEAMȚIU. SIMPTOMELE. CAUZELE PROBABILE. MIJLOACELE CE TREBUIE A-I OPUNE

D. dr. Dimitrie Cantemir din Piatra face în „Revista științifică” o dare de samă asupra unei cumplite boale, întrucît el au avut ocazia a o constata și trata în ținutul Neamțului. Din darea de samă ce urmează, cititorul va vedea ușor că avem a face e-un nou dușman al

nefericitei populații agricole, care așa e decimată în fiecare an de-o mulțime de boale epidemice. Cauzele boalei sînt într-adevăr acelea pe cari le citează medicul din Piatra și întregul studiu este o ilustrație mai mult la vederile espuse adeseori prin coloanele acestei foi. Noi am zis adică că înmulțirea preste măsură a ramurilor neproductive din clasa de mijloc nu se face decît pe socoteala bune stări și a sănătății claselor cari muncesc într-adevăr, că cu cît se-mulțește clasa celor ce consumă numai fără a produce cu atîta clasa celor ce produc va da mai tare înapoi, se va hrăni mai rău, va fi supusă la boale mai numeroase, se va stinge chiar. Căci ori de cîte ori vedem pe un om trăind fără a munci sau prin o muncă ușoară și fără însă-nătate, de atîtea ori trebuie să știm pozitiv și necondiționat că oțitul lui se traduce într-un punct oarecare al nației în munca reală și grea a unui alt om, că cel de-ntîi trăiește totdeauna pe sama și în socoteala unui altuia, care acesta e cu atît mai nenorocit, mai plin de grijă și mai espus la boale, pe cît cel de-ntîi e norocit, lipsit de grijă și ferit de boale. Căci munca unui individ abia ajunge să-l susție pe el însuși și familia sa pe pămînt; prisosul muncii, pe care-l poate pune la dispoziția societății, e cumplit de mic și oamenii cari dispun de el trebuie să întrebuințeze acest prisos cu cea mai mare cruțare și economie. Cînd însă organizația socială favorizează înmulțirea claselor neproductive, ea favorizează apăsarea și nimicirea celor productive. Între mijloacele de-a combate boala, d-nul dr. propune îngrijirea autorităților sanitare și locale. Nouă această îngrijire ne pare cu totul stearpă; ea samănă cu îngrijirea societății biblice engleze pentru moralizarea populației lucrătoare din Londra. În loc de pîne li se-mparte lucrătorilor Biblia, pe cînd adevărata cauză a demoralizării este mizeria, nicidecum lipsa de credință.

Adăogăm numai că în spitalul Sf. Spiridon din Iași provin asemenea numeroase cazuri de pelagră, că aicea boala s-au constatat a fi incurabilă, și că, desigur afară de ținutul nostru și cel al Neamțului, ea va fi provenind în toate județele Moldovei, căci cauze (sociale) identice produc efecte identice.

După această scurtă introducere, care așază fenomenul patologic la locul ce i se cuvine, adică înlăuntrul lanțului de cauze și efecte, cari tind la nimicirea poporului românesc, lăsăm să urmeze neschimbat articolul d-lui dr. Cantemir.

[28 august 1877]

[„DIE PRESSE» DIN VIENA...”]

„Die Presse” din Viena publică o depeșă lungă originală despre luptele din jurul Plevnei, dată din Poradim 14 septembrie, în care, după ce arată eșecurile suferite de corpul lui Scobelef, constată prin următoarele cuvinte semnificative bravura română:

La 11 oare a început corpul lui Zolov din Radișev și Pelișal atacul contra întăriturilor lagărului turcesc și, deși trupele turce nu dezvoltau vre-o bravură, rușii cu toate acestea n-au putut rezista la focul inamicului. Corpul lui Zolov s-a apropiat de redută, unde s-au angajat o scurtă luptă de baionete, după care a urmat retragerea cu mari pierderi. Rezervele lipseau. A fost mai fericită aripa dreaptă din divizia a 4-a română care, operînd cu corpul lui Grüdner a luat reduta Grivița. Două atacuri n-au izbutit, dar românii au avut destule rezerve pe cari, atrăgîndu-le la ei, au înaintat și au respins corpul de ocupațiune turc; au luat 2 stindarde și 5 tunuri. Turcii au voit să surprindă pe români de 3 ori în decursul nopții, dar aceștia luară precauțiuni. Principele Carol a trimis, îndată după luarea Griviței, o brigadă de rezervă. Aceasta a folosit mult, căci a respins pe turci din aripa stîngă.

Se comunică de la teatrul războiului că luni, 5 septembrie, cavaleria română făcînd recunoașteri în jurul Plevnei a dat peste un corp de bași-buzuei. A avut loc o mică luptă, după care bași-buzueii au luat fuga, iar cavaleria noastră i-a urmărit, cauzîndu-le mari pierderi și luîndu-le un steag.

[11 septembrie 1877]

AUSTRO-UNGARIA [„RĂSPUNZÎND UNEI INTERPELAȚIUNI...”]

Răspunzînd unei interpelețiuni, prințul de Auersperg, președintele Consiliului de Miniștri, a declarat că, deja de la începutul războiului, guvernul a avut ca sarcină de a menține o neutralitate efectivă și de a susține interesele monarhiei, dar fără să ia partea nici pentru unul nici pentru altul dintre beligeranți.

Nu vede în împrejurările de azi nimic care ar putea să modifice această atitudine.

Dacă interpelețiunea recomandă guvernului, în același timp, ca să păstreze o neutralitate întreagă și să exerciteze o presiune asupra Serbiei pentru a o opri de a participa la război, cabinetul este silit de a declara că el vede în acest fapt o problemă grea de dezlegat. Guvernul nu găsește că este în interesele monarhiei de a se pronunța înainte asupra intrării în acțiune eventuale a Serbiei și cere ca Camera să nu insiste, luînd în considerațiune responsabilitatea ce are guvernul.

Se știe din Viena că Germania își va relua mai energic reprezentațiunile la Poartă, din cauza violărilor convențiunii din Geneva comise de turci.

În Camera deputaților din Pesta d. Tisza a răspuns asemenea la mai multe interpelețiuni. D-a a caracterizat politica austro-ungară ca veghietoare la propriile sale interese. Guvernul zise el, au reclamat la Poartă în privința torpilelor puse de turci în Dunăre, ca și pe lângă Rusia din cauza devastărilor comise de ruși la gura Sulinii.

Turcia a făcut concesii.

Rusia a promis să repare stricăciunile de la gura Sulinii după terminarea războiului, la începutul războiului Rusia a promis să nu extindă asupra Serbiei operațiunile militare.

Acceși promisiune fu făcută de Turcia.

Dacă Serbia va lua parte la război nici o piedică nu se va opune liberei acțiuni a Turciei.

În cazul acesta politica Austriei va fi dictată de interesele sale.

Alianța celor trei imperatori n-a fost un angajament relativ la cestiuni concrete, ci o învoire încheiată în interesul păcii Europiei.

Acceți alianțe se poate atribui în parte faptul că războiul nu s-a generalizat. Din aceea că una din cele trei puteri a făcut războiul în contra avizului celorlalte două nu rezultă pentru Austro-Ungaria nici o obligațiune relativă la cestiunea Orientului.

Politica urmată de guvern pînă acum probează că dezmembrarea Turciei n-a fost niciodată în intențiunile sale.

Guvernul n-a reclamat în contra atrocităților turcești în genere, ci pentru ca să nu seucidă prizonierii.

Turcia a promis să observe pentru viitor convențiunea de la Geneva.

Raporturile noastre cu Germania, a conchis ministrul, sînt deja de mult timp bune. Ele și astăzi sînt încă foarte bune.

Camera a luat act de toate aceste răspunsuri.

[18 septembrie 1877]

TURCIA [„«MONITORUL UNIVERSAL» PRIMEȘTE...”]

„Monitorul universal” primește din Constantinopol cu data de 24 octombrie o lungă corespondență din care extragem următorul pasagiu :

Abdul Hamid au anunțat intențiunea sa de a petrece iarna în mica rezidență de vară numită Yıldiz-Kiosk, unde el se crede mai în siguranță decît în vastul palat de la Dolma Baccé, a cărui înțăriri sînt foarte greu de pătît. Diferite

temeri cari nu încetară niciodată să apese asupra spiritului tinărului suveran li inspiră această rezoluțiune care este foarte puțin comentată, mai cu seamă de când se știe că și lunari s-au transportat pe colină pentru a se complectea garda din prejurul rezistenței imperiale.

[30 octombrie 1877]

GERMANIA [„VORBIND DESPRE...”]

Vorbind despre situațiunea politică în Franța cu privire la Germania, o corespondență din Berlin a „Nordului” între altele zice :

Orice ar spune organele opiniunilor extreme, în Franța și alturea, Germania ar fi încântată de a vedea mac-mahonismul ieșind nealiniat din luptă, numai ca d-nii de Broglie și Fourtou, reprezentanții ambelor partide pe care germanii le privesc ca fatalmente plecate la politica de răzbunare, să fie în mod definitiv înlăturați de pe scena de la Versailles. Mac-mahonismul în sine nu e altceva în ochii germanilor decât un expedient inofensiv, lucrul la care ei sînt însă este de a împiedeca pe îninicii Germaniei de a pune mina pe această firmă. Dacă mareșalul ar parveni să grupeze împrejurul lui pe moderatii tuturor partidelor și să inaugureze un sistem de conciliare a căruia rezultat imediat ar fi de a înlări pozițiunea Franței față cu străinătatea, Germania s-ar feri să arăte cea mai mică nemulțămire, ea nu ar voi să justifice denunțările acelor ce o acuză că speculează asupra desbinărilor interioare ale Franței pentru a-i înfrînge la prima ocazie nouă unități.

[30 octombrie 1877]

DESPRE SITUAȚIA POLITICĂ A ROMÂNIEI DE MAIORESCU

Ce însemnează pentru Germania un principe de Hohenzollern pe tronul României?

Iată o întrebare ce merită a se releva: deși ni se pare cam straniu ca Germania să aibă a releva cestiunea aceasta abia după patrușprezece ani de domnie ai principelui Carol.

Dar straniu sau nu, realitatea e că pîn-acuma situația politică a României a fost tratată în foile germane c-o relativă indiferență și prin urmare adeseori fără o cunoștință a lucrurilor. Interesul răsărit ca din senin de cîteva ori pentru unele obiecte de senzație, smulse din contextul lor, precum a fost acela al afacerilor drumului de fier Stroussberg de ex., au fost de natură a încurea și mai mult decât a limpezi, iar rezerva rece pe care a manifestat-o pururea față cu România sfera din Wilhelmstrasse n-au contribuit a îndrepta lucrurile.

Poate că în prezent lucrurile se vor și schimba. Situația politicii generale e dominată în mod marcant printr-un fenomen capital; a intervenit dizolvarea alianței celor trei împărați, alipirea cu altul mai intimă a Austro-Ungariei către Germania și în fine, ca o atmosferă psihologică ce înconjură acest eveniment, s-a schimbat dispoziția Germaniei față de Rusia.

Deci a sosit poate timpul de-a atrage atenția serioasă a politicilor germani spre partea cestiunii orientale relativă la România și de-a le da ocazia de-a lua de cu timp o atitudine în caracteristica ceartă de interese care se desfășoară aci.

Un lucru călă să-l stabilim aci din capul locului; căderea principelui Cuza la 11/23 februarie 1866 și ridicarea principelui Carol de Hohenzollern pe tronul românesc în aceeași primăvară a anului 1866 erau inele în lanțul politicii prusiene, care a avut ca scop și de rezultat războiul contra Austriei și întemeierea confederației Germaniei de nord.

În favorul acestei aserțiunii se pot produce o seamă de probe, intrucit se pot proba în genere asemenea lucruri; între altele dăm proba următoare, care are pentru înfățișarea noastră avantajul de-a putea fi controlată de toți.

Cu toată încheierea memorabilului tractat de la Gastein 1865, se știe că tensiunea între Prusia și Austria se reivi puternică. Se simțea de toți că politica de „fier și sînge” avea să se pună în lucrare și contra Austriei. Cea mai de căpelenie grijă diplomatică a Prusiei era pe atunci de-a-și asigura pentru un asemenea caz neutralitatea binevoitoare a lui Napoleon III. Repetatele convorbiri ale d-lui de Bismarck cu împăratul Franței la Biarritz, zgomotele despre o alianță cu Italia treceau drept semne clare ale timpului. Broșuri inspirate „des ballons d'essai” erau, după obiceiul epocii napoleo-

niane, la orăneea zilei. Între broşurile acestea politice cea mai însemnată, după cum ştim, e cea intitulată „La Convention de Gastein”, care-a apărut în Paris la Denu în septembrie 1865 (data e remarcabilă) şi care, după cum e recunoscut, era inspirată de ambasada prusiană din Paris, imediat înaintea călătoriei a doua a d-lui de Bismarck la Biarritz. Următoarele pericole se arătau anume că ameninţă pe Austria, dacă nu va ceda la pretenţiile prusiane, ci va lăsa ca războiul să decidă;

La voix de Kossuth retentissante aux rives de la Theiss, en même temps que Garibaldi lèverait sur l'Adige le drapeau de Marsale, n'appellerait-elle pas encore les cavaliers de la Hongrie à une nouvelle guerre d'indépendance? La révolution est-elle définitivement vaincue en Roumanie et la paix est-elle irrévocablement assurée dans les provinces danubiennes?

Acestea se ziseseră sub inspiraţia d-lui de Goltz în septembrie 1865, aşadar cinci luni înainte căderii lui Cuzo şi şapte luni înainte necrezutei pe atunci alianţe pruso-italiane. Compare-se cu acestea evenimentele cte au urmat în realitate în aprilie 1866. Prusia încheie alianţa cu Italia (misiunea Govone), ba chiar Garibaldi e utilizat în războiul în contra Austriei (pentru popularitatea lui, ea erou de teatru oarecum): cu oamenii revoluţiei ungureşti tratează contele Usedom şi se face cunoscută provocarea făcută generalului Klapka (Kossuth rămăsese în ariergardă) „de-a lovi în inimă”: principele Cuzo e răsturnat, iar în mai 1866 se urcă Carol de Hohenzollern pe tronul României, însoţit de d. I. Brătianu, at căruia emisari şii lucrau pe românii din Ardeal.

Dacă în iulie 1866 Austria nu s-ar fi arătat gata de-a încheia pace, Prusia ar fi încercat desigur de-a pune în dezagregare conglomeratul statelor austriace; pe de-o parte aveau să se ridice ungerii, pe de alta cele trei milioane de români austriaci aveau să fie avizaţi la cele cinci milioane de conaţionali liberi din principatul moldo-român. Carol de Hohenzollern era cuiul răsăritean pe care Prusia-l băga în carnea monarhiei habsburgice, precum Italia era cuiul de la sud, iar Ungaria cel central.

Constituirea actuală a principatului României sub dinastia principelui Carol de Hohenzollern-Sigmaringen e aşadar asemenea o operă a politicii germane şi viitorul acestei ţări ar trebui să atragă în mod esenţial interesul Germaniei.

E drept că vremile s-au schimbat de-atunci încoace: cu Ungaria s-a încheiat dualismul, „punctul de gravitaţie s-a mutat la Buda”: Austria şi Germania, inamicii de la 1866, sint legate astăzi prin cea mai bună „entente cordiale”. Dar principele Carol de Hohenzollern a rămas pe tronul României, şi ceea ce fusese odinioară un post înaintat în contra Austriei poate deveni acum, starea lucrurilor fiind schimbată, un post înaintat în contra Rusiei.

Principatele unite Moldova şi Ţara Românească, de mult timp o arenă de luptă între interesele opuse ale Austriei şi ale Rusiei, sint şi azi o asemenea arenă într-un grad şi mai mare, dar în orice caz de-o importanţă mai mare de la Tratatul de Berlin din anul 1878 încoace: în acest nex de lucruri şi din acest punct de vedere vom considera deci raportul României către Rusia şi către Austria.

Cînd, în aprilie 1877, ruşii au trecut Prutul şi-a început astfel efectiv ultimul război ruso-turc, încheiaseră cu cîteva zile înainte, la 4/16 aprilie, o convenţie cu România pentru regularizarea pacinică a trecerii lor prin ţară şi au stipulat în ea, în mod espres, că garantează „l'intégrité actuelle du territoire roumain”.

Teritoriul român în acea „intégrité actuelle” cuprîndea, precum se ştie, şi partea aceea a Basarabiei care prin Tratatul de Paris din 1856 i se restituise Moldovei şi care cu Moldova şi Ţara Românească împreună formau Principatul unit al României.

În cele dentii luni ale războiului din anul 1877, mica şi pe atunci puşin preşuita armată română se-nşirase de-a lungul Dunării pentru apărarea frontierelor proprii. Între acestea guvernul român trata cu Rusia în privirea intrării armatei sale în acţiune contra Turciei. La-nceput Rusia nu voia să ştie nimic despre asta: încă în iulie 1877 d. de Nelidoff răspunde ministrului de externe al României, cu oarecare trufie, că Rusia n-are nevoie de ajutorul românilor. Bătuţ însă de Osman Paşa la 19 iulie, nefiind în stare a lua întăriturile de pămînt ale Plevnei cu repejunea cerulă, marşele duce Nicolae se văzu silit, printr-o depeşă presantă de la 6/18 august 1877 adresată principelui Carol al României, să ceară ajutorul armatei române. Într-un timp s-a contestat existenţa acestei depeşe. Dar ea exista fără nici un fel de îndoială. Autorul acestor scrieri a avut textul ei autentic înaintea ochilor. E seurt, scris franţuzeste, şi-l roagă pe principele Carol de-a trece Dunărea cu armate dinaintea Plevnei din cauza bîntuirii din partea turcilor.

Astfel mica armată română, condusă de principele Carol în persoană, trecu Dunărea, avu o parte esenţială la impresurarea şi luarea Plevnei şi s-a dovedit o trupă bună, după mărturisirea unanimă a martorilor oculari.

Cînd, la 10 decembrie 1877, Osman Paşa văzu neizbutind ultima sa încercare de irumpere spre apus, a trebuit să se predea şi a fost făcut prizonier de către generalul român Cerchez. Astfel degajaşi la spate, ruşii putură lua cu asalt trecătoarea Şipea, iar la 20 ianuarie 1878 îşi finură intrarea în Adrianopol. Soarta războiului era hotărîtă.

La 19 februarie (3 martie) deja s-a încheiat pacea preliminară de la San-Stefano.

În România însă sferile politice erau sub dominaţiunea unui sentiment curios. Ministrul-prezident, I. Brătianu, şi adevăratul conducător intelectual al partidului radical, actualul prezident al Camerei, C. A. Rosetti, treceau de mult încă drept oameni politici accesibili influenţei ruseşti, deci acţiunea lor era urmărită pe atunci cu oarecare grijă. Nu doar că, în împrejurările date, ne puteam sustrage de la unele pretenţii ale Rusiei. Prin Tratatul de la Paris de la 1856 teritoriul nostru fusese declarat inviolabil dintr-o singură parte, iar noi înşine fuseserăm puşi sub garanţia celor şapte puteri. Dar în cazul de faţă toate puterile ne părăsiseră. La Franţa nu mai puteam gîndi, la Italia în genere nu, Anglia pururea ni s-a arătat puşin simpatică; Turcia de mult timp încetase de-a mai avea altă politică decît aceea a unei îndărătnice pasivităţi şi în loc de-a acorda, c-o îndrăzneală hotărtre, libertatea deplină a României (ceea ce era de facto în toate privirile esenţiale şi ceea ce ar fi dat poate întregei situaţii a războiului o altă turnură), ea, din contra, prin o declaraţie a faimoaselor „Constituţii” din decembrie 1876, o lucrare rea a lui Midhat Paşa, a stabilit în mod espres că România e „numai o

provincie a Imperiului otoman", de-a dreptul în bătălia de joc pentru vechile capitulațiuni, pentru spiritul Tratatului de la Paris și-n orice caz pentru starea existentă a lucrurilor. Înainte de toate însă alianța celor trei împărați stătea amenințată în fața României la începutul anului 1877. Încă la 5 decembrie 1876 principele Bismarck declarase din cuvînt în cuvînt în Dieta germană; „Pe cit timp stau în acest loc nimăru-i nu-i va succede de-a aduce o ruptură în amiciția noastră de-o sută de ani cu Rusia... ”

... Alianța celor trei împărați își merită încă pe deplin numele și există înainte.”

Cum putea dar România să se opună Rusiei?

Mulți vor fi justificat și sentimentul patriotic care l-a făcut pe principele Carol de-a nu lăsa cu indolență să i se dăruiască independența deplină a României ca un fruct al acestui război ruso-turcesc, ci de-a o câștiga singur cu armele în mînă.

Dar în privirea conducerii diplomatice din partea lui Brătianu în noua și greava poziție față cu Rusia lumea avea un sentiment cam de nesiguranță. Cestiunea care-i ocupa pe toți era: sub ce condiții, cu ce asigurări pentru viitor intrase armata română alături cu Rusia în război?

Spre mirare generală, deja în ianuarie 1878, îndotă după luarea Adrianopolului, se răspîndi știrca că Rusia, cu toate că garantase în mod expres integritatea teritoriului român, voiește să ia partea română a Basarabiei și să dea pentru ea o compensație oarecare. Mirarea se prefăcu în consternațiune cînd Rusia respinse brusc încercarea ce-o făcu guvernul român de-a fi reprezentat printr-un delegat la preliminarele păcii de la San-Stefano. Așadar iar avea să se trateze de nobis sine nobis? La ce ne luptaserăm? La ce intraserăm în război alături cu Rusia, în formă ca egali alături cu egali? La ce biruiserăm? Cu ce titlu de drept Rusia avea să trateze și să hotărască singură cu Turcia asupra sorții noastre, de vreme ce nici noi, nici puterile garante nu-i dăduserăm mandatul acesta?

Într-adevăr, pacea preliminară de la San-Stefano s-a tratat și iscălit numai de către plenipotențiarul ruși Ignatief și Nelidof de-o parte, și de către cei turci, Sofvet Pașa și Sadullah Bey de alta, iar despre noi se zicea în articolul 5; „La Sublime Porte reconnait l'indépendance de la Roumanie qui fera valoir ses droits à une indemnité à débattre entre les deux parties”, iar în art. 19 Rusia lăsa să i se cedeze Dobrogea, însă, „ne désirant pas s'annexer ce territoire”, își rezerva posibilitatea unui schimb pe partea română a Basarabiei.

Așadar se dăduse lucrul pe față în mod formal; Rusia rupea convenția ei cu România înainte de-a fi trecut un an de la-ncheierea ei, rupea făgăduința ei de-a garanta integritatea teritoriului și prelindea Basarabia. Camerele române declarară în unanimitate că nu vor schimbul cu Dobrogea, guvernul protestă, Rusia amenință cu forța, și cînd lucrul veni înaintea Congresului de la Berlin, la 1 iulie 1878, dorința Rusiei nu numai că se realizează, ci retrocesiunea Basarabiei deveni chiar una din cele două condiții sub cari Europa se-voia în genere de-a recunoaște independența noastră.

Deja în memorabila învoială secretă dintre Salisbury și Suwolof de la 30 mai 1878, § 11, Anglia declarase că; „Guvernul Majestății Sale britanice ar crede c-ar fi trebuind să-și exprime profunda lui părere de rău dacă Rusia ar insista în mod definitiv asupra retrocesiunii Basarabiei. Dar fiind stabilit în mod suficient că celelalte puteri semnatare ale Tratatului de Paris nu sînt gata de-a mînșine cu armele granițele României stabilite prin acel Tratat, Anglia crede a nu avea în cestiunea aceasta un interes de așa natură pentru a se crede în drept de-a lua singură asupra-și responsabilitatea unei rezistențe în contra schimbului protectat.”

La Congresul de la Berlin n-a mai [fost] vorba decît despre mărimea compensației, cestiunea siluită de teritoriu pentru a da României „quelque satisfaction”. Prin aceasta li s-ar aduce mai multora dintre membrii Congresului „un grand soulagement aux préoccupations de leur conscience”. Aceste caracteristice „scrupule ale conștiinței” stau din cuvînt în cuvînt în protocolul al X-lea al Congresului de la Berlin.

Și principele Bismarck își exprimă „simpatia” sa pentru România și ar fi „fericit” dacă acest Principat ar putea fi satisfăcut; dar, ca om politic practic înainte de toate, el dorește, în interesul unei păci durabile, să nu rămînă în politica viitoare a Rusiei vrun „sentiment de dignité blessée”.

Astfel Basarabia e smulsă de la România, iar aceasta primește Dobrogea în întinderea ei actuală. Principele Gortiacof mai declară că este un „acte de générosité de la part de la Russie”!

Astăzi România stă înaintea faptului complinit: e independentă și independența ei e recunoscută. Basarabia a pierdut-o însă și-a căpătat Dobrogea pentru ea.

Nu știm, în adevăr, dacă prin aceasta a dispărut din politica viitoare a Rusiei acel „sentiment de dignité blessée”; dar ceea ce știm e că un adînc sentiment de ofîrtire și de neîncredere în contra Rusiei a rămas în inimile părții celei mai bune tocmal a jurnității române, a părții aceleia care decide pentru viitor. Și fiindcă, într-o țară în care există libertatea absolută a presei și a întrunirilor și o posibilitate nelimitată pentru formarea și manifestarea unui curent național, împrejurarea aceasta are însemnătate pentru direcția politicii ei viitoare, trebuie să considerăm mai de-aproape a această stare oarecum morală a opiniei publice din țară.

Tot ce pierde Rusia din influența ei în România trebuie să câștige Austria. O scurtă privire retrospectivă asupra trecutului va face să răsară cu claritate exactitatea acestei teze, chiar dacă n-ar răsări din faptul că prin Tratatul de la Berlin se prevede în adevăr independența României, dar nu garantarea neutralității sale de către marile puteri, încît fara se vede siluită a reflecta la marile state învecinate și, practic vorbind, va trebui să ajungă sau în sfera puterii Rusiei sau în sfera puterii Austro-Ungariei.

Precum se știe România actuală coprindea în secolul trecut și provinciile Bucovina și Basarabia, cari pe atunci erau ale Moldovei. În cursul vremii comunicația, care deveni tot mai strînsă, între această țară și vecinele ei Austria și Rusia, se traduse pentru România în faptul că acestea îi luară părți ale teritoriului ei și le anexară, lucru pentru care dificultăți cu Turcia dădeau totdeauna doritul pretext. Astfel Austria luă Bucovina prin Tratatul încheiat cu Turcia în

mai 1775, rămânând în ludoială cestiunea dacă renunțase la pretențiunile ei, formulate de mai înainte, asupra Țării Românești, precum și asupra Bosniei și Serbiei (vezi asupra acestui punct în lucrarea Zinkeisen, Osman, Geschichte VI, p. 115). Rusia ne luă Basarabia prin pacea de la București (28 mai 1812), adică partea Moldovei din Prut și Nistru, așadar jumătatea Moldovei. Dar în preluințările păcii, căci se stabiliseră deja pe la finele anului 1811 între generalul Kutusof și Galib Efendi, Rusia pretinsese și obținuse întreg teritoriul până-n Stret. O printru pe hară ajunge spre a vedea că aproape întreaga Moldovă ar fi fost pierdută către Rusia. Numai înaintarea lui Napoleon I în contra „semitasiilor” de la nord îl încurajă pe sultan să nu confirme preluințările și să îl pe Rusia să se mulțumească cu Basarabia. Acestea toate la începutul acestui secol.

Dacă aruncăm acum o privire asupra slărilor românilor basarabieni de sub Rusia, precum și asupra slărilor românilor din Bucovina, Transilvania și Banat de sub Austria, observăm o deosebire învedereată; românii din Rusia sunt nimenți, românii din Austria prosperează: Rusia e o monarhie care mistuie naționalitățile, Austria le conservă: Rusia e țelul absolutismului centralist și cuceritor, Austria rămâne în esență un stat federativ al compromisului dintre diferitele sale naționalități. Nu mai există în Basarabia nici o școală românească, nu se tipărește în Rusia o carte or o foaie românească; nici un șir tipărit românesc nu poate trece de dinafară peste granițele Rusiei: naționalitatea română, ca atare, a dispărut între ruși în curs de cincizeci de ani.

Cu totul altfel în Bucovina austriacă. Nimic nu se opune aci din partea statului dezvoltării bisecției române, a școlii române, a culturii române. Se tipărește cărți și foie românești, limba și literatura română e obiect de studiu în licee și în Universitatea din Cernăuși, ba chiar în deceniul nostru un român din Bucovina, baronul Petruș, a fost ministru de stat al Austriei sub Hohenwarth în calitate sa de reprezentant al naționalității române.

În România, în fine, s-au schimbat vremurile de la 1775 și 1812. Nu mai e cu puțință de-a întrebuiși această țară ca pe o masă moartă, ca pe o minge între puterile învecinate. Domnia coruptă a favorizilor, favorizată sistematic din Constantinopol, a încetat: încet, însă continuu, s-a transmis o proprie viață națională în stiele corpului ei: ea se simte aparținând rasei latine, a primit instituțiile de cultură ale Apusului și a început a le prefi: se observă o literatură începătoare și, înainte de toate, se observă un fapt care nu există într-afle părți în estensiunea aceasta, că toți mîntzirii ei, toți profesorii de universitate, marea majoritate a deputaților, a senatorilor, a preșefilor și a judecătorilor din România sînt oameni cu o cultură sistematică primită în Franța, Germania, Austria, Belgia și familiarizată cu succesele, precum și cu trebuințele culturale apusene a Europei. E numai o consecuență a acestei slări de lucruri dacă în fruntea statului român e o dinastie din cea mai însemnată Casă domniitoare a Europei apusene.

Azi nu mai e de gîndit la o răpire de țară în felul apucăturilor de mai înainte ale artei politice austriace și rusești, nici la o îngăduire îndolentă din partea românilor de astăzi, căci oricine-și aduce aminte cum în primăvara anului 1878 țînărul stat s-a opus tuturor amenințărilor Rusiei pentru cedarea Basarabiei și a egaloul mica sa armată spre a-ncepe cu Rusia de la San Stefano, cu aliatul său de pînă atunci, o luptă pe moarte și pe viață. Nu înainte Rusiei, înainte voinței colective a Europei, exprimată în Tractatul de la Berlin, a trebuit să se incline România, de-a cedat pacnic Basarabia.

Se înțelege că România singură, cu cei 145000 de oameni armată și pro 300 de tunuri ca putere extremă în cazul unui război, n-ar fi în stare de-a se opune cu succes vreuneta din marile puteri învecinate. Dar în ordinea lumii acestea e prevăzută, pare-se, ca în „concertul” european al puterilor mari, să se afle totdeauna cineva voel foarte dizarmonic: așadar armata română, învăpăiată și însuflețită de curentul entuziasmului național, ce se poate stabli cu înlesnire, e îndestul de capabilă de-a opune o rezistență foarte îndărătnică pînă ce dintr-o parte oarecare a Europei ț-ar veni ajutor. Pe lingă acestea sînt oare să uităm că România singură are mai multă populație (unită ca stat și cu totul omogenă) și aproape tot atita suprafață teritorială ca Serbia, Muntenegrul, Bulgaria și Rumelia orientală la un loc.

Nu e nevoie de-a înstista prea din cale afară asupra testamentului lui Petru cel Mare, care ar fi apocrif după cum se zice, nici de-a crede pe cuvînt serierea lui Fadeiev privitoare la felurile politice rusești. Un lucru însă s-a stabilit după ultima evoluție a cestiunii orientale; La căderea apropiată a Turciei europene, Rusia nu mai apare ca apărător natural al creștinătății contra islamismului (căci creștine sînt Austria, Anglia și Franța asemenea), ci ca mandatar special al intereselor ortodoxe și slave. Și românii stau în legătură cu Rusia prin ortodoxie, slavismul însă îi desparte de Rusia. În secolul nostru a scăzut însă înțportanța unor forme religioase speciale, dar s-a accentuat în locu-le însemnatatea conștiinței naționale. Decît, în politica rusească ortodoxia e coaja, slavismul simburile tendențelor.

Dacă, după programul lui Fadeiev, Rusia votește, pentru a rezolva criza orientală, crearea unor mici principate autonome, cart să fie unite într-un interes comun cu slăpînitorul rusesc prin înrudire oarecum sau prin naționalitate, atunci România-ți stă în cale. Identitatea credinței religioase-ți va uni tot atit de puțin precum a unit catolicismul din Austria pe germani cu italienii. Societatea în România e în esență ireligioasă: de dragul crucii ortodoxe nu se va ridica o mîină în România. Astfel nu e cu puțință o direcție comună între slavii din Balcani și românii: tendențele lor stau vertical pesteolaltă; printru slavul e îndreptat spre nord, a românului spre apus.

Asfel stînd lucrurile, rămîne să-ntrebăm: dacă Rusia a fost prudentă cînd le-a luat românilor atit de repede și fără scrupul ultima lor bucată de Basarabie? Iluzia statelor creștine ortodoxe cari or fi să se ridice sub scutul Rusiei pe ruinele Turciei s-ar mai fi putut mînșinea poate citva timp. Dar cînd Rusia, sub pretextul apărării creștine contra turcilor, ia România creștine o bucată din Basarabia, atunci masca ortodoxă a căzută înainte de vreme și nu mai rămîne decît lupta de rosă între slav și latin.

În lupta aceasta România se simte una cu aspirațiunile culturii europene și, într-o oră plină de însemnătate, a primit de la Congresul din Berlin însăreținarea de-a-și pune pictorul în partea răsăriteană a teritoriului balcanic prin luarea

în primire a Dobregăi, pe cînd în același timp Austria, după o însărcinare analogă, a luat în posesiune Bosnia și Herțegovina în partea apuseană. Principatele slave ale Balcanilor sînt ușadar prinse între două clești neslave.

Vederile expuse mai sus, a căror urmare naturală rezultă să fie înclinarea României spre sfera puterii austriace, sînt împărțelșite de un mare număr de oameni politici romîni. Iudeosebi ele rezumă convingerea unor membri conducători ai partidului juncti dreptei.

Dîndu-se prin aceasta terenul pentru o influență legitimă a Germaniei și Austriei între romîni, ar trebui în adevăr să se întreprindă cu lărice exploatarea lui alt în folosul Austriei cît și în al României. Căci pe de-o parte Rusia este în orientabilus un agitator cu mult mai abil decît Austria și știe, sub aparența intereselor „naționale” mai cu seamă, să pornească pe mulți romîni în contra Austriei (ca acum în estiuca danăreacă și în privirea joncțiunii cu protecția celei țerate din Bulgaria), pe de altă parte imprudența politice interioare a unguilor în contra romînului austriaci nu prea e făcătoare de-a favoriza o prevenitoare mergere împreună a României libere cu Austria.

Dar dificultățile acestea sînt mici și trecătoare în raport cu scopul mai mare și permanent; și, dacă se va afla în esență înflăștătornică în amîndouă părțile, forma confirmării ei va trebui să se afle.

[31 decembrie 1880]

ROMÂNII DIN UNGARIA

I

În timpul de față grasează contradicțiunile și suprinderile politice. În împregiurări de acestea, la oameni preocupați de șovinism, rațiunea sănătoasă nu prea are trecere. Din contră, omul care se ține de o programă politică, înfemeiată pe ceea ce este real și folositoriu obștei, vine în pozițiunea de a se lupta în deșert. Ceea ce combate azi trebuie să combată și mine, deoarece aici ce, stăpîniți de pasiuni șovinistice, s-au pus pe terenul contradicțiunilor și al suprinderilor, nu se sfîșie a zice azi că albul e negru și mine că negrul e alb și așa mai departe.

În articuli de ziare, în discursuri parlamentare, în broșuri și în alte serieri politice cetim lucruri cari descriu situațiunea popoarelor nemaghiare din Ungaria așa de frumos, încît ti sar părea că toată lumea din afară să rivnească la pozițiunea acestor popoare „fericite”. „Îndreptățile egal” se bucură toate de aceleași favoruri precum au să poarte și aceleași greutăți. Parlament, ierarhia funcționarilor de jos pînă sus, bunătațile statului de tot felul pentru întreprinderi publice și private, garanții pentru instrucțiunile publice și private ... toate stau deschise și la dispozițiunea tuturor.

Nu este aceasta o stare fericită a naționalităților nemaghiare din Ungaria? Ce vor ele mai mult? Și, apoi, cînd e vorba și de romîni, nu se află și ei între aceste naționalități „fericite”?

Așa ne cîntă la orice ocaziune în urechi droaia de ziare cu limbă maghiară și nențească, plătite și neplătite, ce s-au pus la dispozițiunea guvernului unguresc și naționalității ungurești, carea, prin o coincidență limbistică, este identică cu „națiunea maghiară” (*magyar nemzet*).

Albă ca zîna bună, verde ca speranța în bine și roșie ca floarea parfuntului este dar situațiunea și pozițiunea naționalităților, prin urmare și a romînului, privite prin prismele colorate ale droaiei pomente de ziare. Naționali din Ungaria, fie romîni, fie croato-sârbi, fie nemți, fie, în sfîrșit, ce vor fi, pot ajunge bărbați mari de stat, ei pot propune reforme în Parlament, se pot înălța pe treptele ierarhice civile și judecătorești pînă la miniștri. Numai regi și împărați nu se pot face. Li se înființează universități, gimnazii și alte școale de tot felul; li se ridică teatru și averea publică; li se subvenționează institute de cultură; li se garantează autonomii pentru administrațiuni proprii de biserici, școale și fonduri.

Dacă ar fi așa!

Însă — acest fatal „însă” —, cît e de mic la vedere răstoarnă și nimicește toate iluziunile cîte le-ar avea. Pentru că d.e. Parlamentul nu există, fie cineva patriot cît de mare și bun, pentru acel ce nu știe vorbi perfect limba maghiară; căci este lege că numai limba maghiară exclusiv este limbă parlamentară în Ungaria¹. În funcțiuni înalte și inferioare în faptă numai puțini se pot strîcurea, și aceștia mai cu samă dacă au abzis de simțeminte naționale, sau ceea ce e și mai bine văzut, dacă se reneagă cu totul. Un național, prin urmare

¹ În Cislaiania sînt admise toate limbile recunoscute de stat.

și un român, care voiește să poată dispune de puterile sale sufletești, încît [i]i permite ocupațiunea oficială, și pentru poporul său, este depărtat din oficiu sub un cuvînt sau altul, sau, în cazul cel mai favorabil, pus sub priveghiarea denunțătorilor și pînditorilor după „ultraiști”, „răzvrătitori”, „panslaviști”, „dacoromaniști” și alte „iști”, căci, în privința aceasta, lexiconul „patriotic” este bogat în termeni. Românul, dar, care vrea să se dedice și naționalității sale în ceea ce este legal și patriotic totodată, trebuie să-și caute o carieră afară de ierarhia funcționarilor. Vasăzică nu ministru sau altă funcțiune înaltă; un prezident de tribunal, un vicecomite nu poate un român care ține la naționalitatea sa ajunge, afară dacă era cea „fericită” l-a găsit în funcțiune și n-a putut fi prin nici o mesteșugire escamotat din funcțiune. Ceea ce se întîmplă cu românii se înțelege că se întîmplă și cu alții și viceversa. Universități?!? Ni s-a creat una maghiară în Cluj, alta este în Budapesta și are să se mai creeze una în Pojon sau în Seghediu, se înțelege tot maghiară. Și dacă îndrăznim, bunăoară, noi românii, să ne deschidem gura, vorbind de universitate românească, sintem luați în ris. De cine? De acei ce se laudă în lume că aici în Ungaria fiecare se poate dezvolta liber și fără de nici o piedecă. Gimnazii? Școale reale? comerciale? cu limba națională întemeiate de stat nici pomenire! Trebuie să fim buni bucuroși ca guvernul să ne lase în pace în școlile care ni le ridicăm noi și să nu ni le șablonizeze ca cele susținute de stat pentru juni maghiari și pentru cari vor să fie maghiari. Să ne pară bine să nu ni se ia și ceea ce ținem cu munca și sudoarea noastră privată extraordinară, pentru ca să se îndrepte în contra dezvoltării culturai noastre naționale. Spre ce sfîrșit au să servească școlile inferioare este învederat. Sintem aduși ca să lucrăm cu puterile noastre, pe care statul este departe de a le sprigini, la maghiarizarea generațiunilor viitoare, pentru că cei cari strigă în lume cît de mare e binele și libertatea în Ungaria sînt de părere că Ungaria numai atunci va fi mare și tare cînd va fi locuită numai de maghiari puri. Teatruri subvenționate cu toții din punga statului cu sume colosale pentru maghiari, căci afară de teatre maghiare în Ungaria nu știm să se bucure vre-o instituțiune de felul acesta a vreunei[a] din naționalitățile celelalte de subvențiuni de la stat. Reuniunilor noastre cu scop de cultură li se interzice dreptul de expozițiune în loc de a fi spriginite din averea comună a statului. În fine, în biserică se dă autonomie pentru ca pe calea ordinațiunilor și a legilor nebisericesti să fie reduse; iar prin presă ni se cîntă că biserica este sau poate fi vatră de ostilități față cu statul și cu ideea de stat, pentru că funcționarii bisericesti „nu știu ungurește”. O subvențiune oarecare dă statul și bisericilor naționale, ca echivalent (?) pentru serviciile care bisericile le aduc statului, dar și aceasta se impută la numeroase ocaziuni, aruncîndu-[ni]-se în special nouă că statul spriginește cu bani ungurești machinațiuni în contra sa (!!!).

Este palidă coloratura aceasta, dar și dintr-însa se pot vedea contradicțiunile de la noi din țară.

Se înțelege că la rîndul nostru cînd vedem aceste contraziceri nu putem tăcea. Însă [în] ce ne privește pe noi românii terminii în cari ne spectatorăm sînt îngerești pe lingă ai opozițiunei maghiare cînd aceasta vorbește contra guvernului unguresc, pe lingă ai foilor ungurești cînd scriu despre naționalități, despre armata comună etc.

Cu toate aceste, se reped ziarele amintite la cea mai blîndă reflectare asupra noastră și ne zic că sintem „ultraiști”, „nemulțămitori” și ne îndreaptă să luăm esemple din Germania, din Franca, din Italia și din alte staturi naționale. Ca și cînd noi la poruncă ar trebui să primim ce ne spun ziarele „infaillibile”, în tonul lor de instructori, tot de bani bun și n-am avea nici dreptul ce ni l-a dat D-zeu ca să reflectăm.

Nu este aceasta surprinzători ca să nu zicem indignatori pentru orice om cu mintea la loc? Ne dau învățăături frumoase de moderațiune nouă, cărora ni s-a luat, sub pretexte pompoase, totul, atunci cînd se zicea că ni s-au dat toate, atunci cînd, la stăruința șoviniștilor, sintem aduși în pozițiunea ca din partea unei naționalități să ni se pună sechestru pe toate aspirațiunile ce privesc statul. În adevăr, trebuie să zicem că este metod în astfel de absurdități care, analizată, nu este altceva decît că în Ungaria numai o naționalitate se cuvine să trăiască. Căci așa ni se pare că raționează acei cari zic că sintem ultraiști: „Voi puteți trăi aici cu noi, puteți fi ca noi: abziceți de un puțin lucru, de limba și de naturelul vostru. Oameni sintem și noi maghiarii și, dacă vă faceți și voi maghiari, tot oameni rămîneți. Dar noi nici nu mergem cu pretensiunile așa departe. Nu cerem ca la moment să vă faceți *toți* maghiari. Sintem indulgenți. Pînă una alta, pînă cînd se va vota vre-o lege nouă în privința limbei, acasă puteți vorbi cu muierile și cu copiii voștri limba voastră; ba chiar și în biserică vă este permis a zice *Tatăl nostru*, și dacă mai știți și *alte* rugăciuni, în limba voastră.”

Dar am zis că și noi reflectăm, și că avem însușirea aceasta nu sintem noi de vină, căci D-ezeu ne-a dat-o și nouă, se vede fără respect la naționalitatea noastră.

Poate că din punct de vedere maghiar însușirea de a reflecta și noi este o scădere. Poate că conducătorii opiniunii publice cu patentă cred că în Ungaria va fi de ajuns dacă reflectează numai o naționalitate și cei ce se „pocăiesc” și intră în sinul ei. Reflectarea la celelalte

naționalități, deși încă neoprită prin vreo lege anumită, vor fi crezînd acei pionieri ai șovinismului, nu este numai de prisos, dar și periculoasă pentru întregitatea statului, doar chiar pentru *ideea* de stat.

În adevăr, teribili politici. Ei se vede că misiunea conducerii politice vor să o aibă în mijlocul unor ființe cari nu reflectează și li e teamă că o singură reflectare nepatentată le va răsturna pînă și *ideea* de stat.

Deci să nu ne mirăm de alte surprinderi neașteptate, de călcarea bisericilor române și a locuințelor preoților români în diverse părți ale țării căutînd după arme, proclamări și ruble (!!!), în mijlocul păcei celei mai adînci.

Ei bine, noi am combătut de ani și combatem absurditățile aceste, dar în deșert. Căci mai ieri-alaltăieri unele foi maghiare iar ne fac ultraiști și ne insinuă tendențe ostile atît întregității statului, cît și ideii de stat ungurese.

În fața tuturor acestora, precum alte naționalități, așa nici noi românii nu ne putem pune în ceartă cu D-ezeu de dragul politicilor maghiari, pentru că ne-a dat și nouă însușirea de a reflecta. Și reflectînd, iar nu sîntem noi de vină dacă ajungem la concluziunea că noi nu numai că am putea, dar avem și *drept* de a trăi în stat ca români, chiar și cu rizicul de a nu plăcea aceasta politicilor maghiari.

Și dreptul acesta este bazat pe raportul numeric, pe istorie și pe lege, în fine, pe datorința noastră de a contribui la dezvoltarea morală-intelectuală și materială a patriei.

II

Înainte de a trata cu numeri, premitem că dintre staturile care sînt puteri mari și la care se provoacă cu predilecțiune foile maghiare cînd scriu despre raporturile interne dintre naționalitățile Ungariei, ne vom servi de puterea care tratatului nostru este mai puțin favorabilă, de Anglia, sau mai exact, de Regatul Unit al Britaniei-Mari (Anglia, Scoția și Irlanda sau Hibernia). Din atitudinea foilor maghiare, atît în rubricile politice, cît și în partea beletristică, se vede că le place mult a asemăna Ungaria cu Britania-Mare. Și aci rasa de căpetenie e cea engleză, ca și în Ungaria cea maghiară. Precum în Britania-Mare limba engleză este normativă, așadar și în Ungaria trebuie să fie cea maghiară exclusivă.

Facem abstracțiune de la dezvoltarea istorică a Regatului Unit al Britaniei Mari și de la împregiurările celorlalte ale acestei dezvoltări care, afară de rasele domnitoare, n-au nimic în ce să se asemene și luăm numai raportul numeric. În Britania-Mare sînt 21 830 528 englezi, 3 925 000 scoți și 6 087 067 irlandezi.

Raportul numeric este dară 21 față cu 9 dacă socotim pe scoții, cari sunt engleziți deosebi, sau 24 față cu 6 dacă adaugem pe scoți la englezi; sau vreo 24 milioane rasă domnitoare și 6 milioane de irlandezi, cari se luptă încă pentru a cîștiga pozițiunea egală cu ceilalți locuitori ai Regatului Unit.

De Franția, Italia și chiar de Germania nu poate fi aici vorba, deoarece raporturile numerice ale francezilor în Franția etc. sînt atît de copleșitoare față cu elementele care nu aparțin rasei domnitoare din acele staturi, încît aceste din urmă dispar totemai ca cele 20 de mii de ciangăi între 5 milioane ale României.

După această excursiune scurtă ne întoarcem la noi în — Ungaria.

Iată că la noi, în Ungaria, maghiarii nu sînt promovatorii unui comerț colossal sau a unei industrii gigantice cu care să stăpînescă piețele mai de pe întregă fața pămîntului; nu au dexteritatea de a întemeia colonii mari în continente îndepărtate; nu au nici o literatură așa bogată și o limbă răspîdită mai mult decît oricare alta din cîte se vorbește pe fața pămîntului, dar, pe lîngă toate aceste, maghiarii mai sînt foarte inferiori față cu numărul celorlalte naționalități.

La sfîrșitul anului 1880, populațiunea Ungariei, dimpreună cu Croația, era 15 695 206 locuitori.

Față cu tendența de maghiarizare este cu anevoie a spune apriat cîți dintre acești locuitori sînt de cutare sau cutare naționalitate. Tendența maghiarizătoare a contribuit mult la încurcarea raportului numeric între naționalități. Organele însărcinate cu conscripțiunea din urmă (1880) au crezut că fac un serviciu patriotic dacă vor întocmi lucrurile astfel ca rubrica *maghiarilor* să fie cît se poate de favorabilă. Au ciugulit de la toate naționalitățile, mai mult, mai puțin, în favorul numeric al maghiarilor, afară de ce s-a putut acuirea pe calea maghiarizării numelor.

Cu toate aceste, raportul numeric în țările Coroanei ungurești, după date oficiale, ar fi: maghiari 5 874 500; români 2 696 000, croato-sîrbi 2 496 000, nemți 2 068 500, slovaci 1 848 200 și ruteni 460 000.

Rasa domnitoare este dar, cu toate numărările oficiale, mai numai pe jumătate față cu cealaltă populațiune. Sînt deci numai majorități și minorități relative în Ungaria și seculul

celei îndreptățiri credem că nu admite pentru nici o majoritate relativă privilegiul de a absorbi minoritățile relative pe cale oficială.

Dacă naționalitățile stăruiesc pe lângă dreptul lor de existență, n-ar trebui să pună pe nimenea în mirare, dar nici să supere pe nimenea. Fieca statului Ungariei este de mai multe naționalități, și, dacă este așa, pentru ce nu ar putea trăi toate împreună precum trăiesc în Elveția nemții, francezii și italienii împreună; precum trăiesc în Belgia francezii și flandrii împreună?

Încît ne privește pe noi românii, apoi ar trebui să știe conlocuitorii maghiari că noi sîntem în Ungaria a doua naționalitate după cea maghiară și așa, dacă ținem la dreptul de existență, o facem cu același drept cu care țin și ei la a lor. Pentru aceea, însă, că vrem să rămînem ceea ce sîntem, adică români, nu ne-au întrecut și nu ne vor întrece niciodată în patriotism. Iar dacă vreodată am fost în contra lor, nu a fost cauza patriotismul cel rău al nostru, ci temerea de periclitarea existenței noastre prin rîvna cea mare a lor de a ne deznaționaliza.

După noi, acei maghiari cari lucrează cu atîta zel pentru deznaționalizarea naționalităților sînt răi politici. Ei ignorează nu numai raportul numeric care este în defavorul politicii de deznaționalizare, dar pierd din vedere și alte împrejurări care stau în legătură strînsă cu acel raport. Ei bine, în staturile în care fragmente mai mici își pierd naționalitatea, procesul acesta nu se face pe cale oficială, ci se face de sine. Minoritățile de 1/3 % și 1/5 % caută de singure asimilarea cu naționalitatea domnitoare, sau deși nu o caută vine ea de sine cu timpul. De altă parte, rasa domnitoare în raporturi ca cele atinse sînt în stare a mistui fragmentele asimilate. Dar, ca o naționalitate de 5 milioane să asimileze 9 milioane, și mai ales în împrejurările etnografice și geografice în care se află naționalitățile Ungariei este preste putință.

Ar trebui ca Ungaria, cel puțin 150 de ani să se încheidă cu ziduri chinezești, prin care să nu poată străbate nici o ființă din afară și chiar și atunci ar fi o operațiune cîntezată încercarea unei asimilări în dimensiuni așa de disproporționate.

Din fericire pentru naționalități și nefericire pentru ideea nefericită a maghiarizării, Ungaria nu este nici absolut independentă, deoarece, prin Pactul de la 1867, sursa ei este legată de partea cealaltă a Monarhiei, care a luat un nume provizoriu *Cisleitania*. Acolo raportul numeric între naționalitățile diverse mai în aceleași proporțiuni este cam același ca și în „Transilvania” noastră. Dar acolo, și pe aceasta trebuie să punem accentul, naționalitățile sînt mai mult considerate, cu toate că elementul nemțesc are mai multe și mai mari titluri de asimilarea altor naționalități. Nemții sînt o rasă dintre cele covârșitoare în Europa, cu o cultură superioară chiar și culturii june ungurești, au o literatură mare, colosală, am putea zice, și în Cisleitania are, pe lângă toate acestea, și majoritatea relativă. Nemții însă nu fac ceea ce face naționalitatea maghiară.

Împregiurarea aceasta ar trebui să și-o noteze bine politicii maghiari și să ia învîțătuță dintr-însa.

Nemții nu sînt avizați la simpatia naționalităților conlocuitoare precum sînt maghiarii. Pe ei îi invită imperiul cel puternic al Germaniei care, cînd și-ar deschide brațele ca să-i primească, ar fi în stare fără mari opintiri a mistui cele 5-6 milioane de cehi și sloveni, cari le ar sta în cale. Și vreo 50 milioane de nemți n-ar avea tocmai mari greutatea de a cîntropi vreo 5-6 milioane de slavi.

Din contră, maghiarii sînt avizați la simpatia naționalităților ce-i încungiuță, 5 să zicem 6 milioane de maghiari ar trebui să umble ca cu un ou roșu cu naționalitățile ce-i încungiuță. Ar trebui să nu vorbească ca din pod cu naționalitățile, mai simeți decît englezii cu irii lor. Se vede că ei nu cunosc nici geografia patriei lor, nici raporturile etnografice dintr-însa. Înainte de toate ce am mai atins, Ungaria nu e cu totul independentă, mai departe, nu e nici izolată ca Britania-Mare de mări. În mijlocul cîmpului, pe șesuri întinse și deschise, sînt laolaltă abia 4 milioane. Dar și masa aceasta compactă este împetritată de un milion de jidovi, nemți și slavi. În partea apusană sînt încungiuțați de nemți, cari pătrund pînă în inima țării și în legătura în care se află cu nemții stiriani și austriaci se razimă de colosul nemțesc. În partea nordică sînt încungiuțați de nemți, de slovaci și de ruteni și în partea de micăzări de iugoslavi cari sînt învecinați cu iugoslavi Peninsulei Balcanice. În sfîrșit, la răsărit, sînt încungiuțați de români. Aceștia sînt o masă mare între Tisa și Carpați care, cu toate că e împetritată de maghiari, sași și jidovi, au favorurile că țin poarta răsăriteană a statului în nîmile lor, că fortăreața naturală din răsărit, Transilvania, este locuită, în mare majoritate, de dișii și sînt, așa-zicînd, în nemijlocita legătură cu milioanele de români dintre Dunăre, Marea Neagră și Dnistrul.

Momentele aceste geografice și etnografice sînt de o importanță considerabilă politică. Ele demandă politicilor maghiari, ca prin dragoste să țină naționalitățile legate de statul unguresc. Ele pretind ca lucrurile în statul unguresc să fie astfel întocmite, încît fiecare să și găsească mîltămirea și posibilitatea dezvoltării aici și nu în altă parte. Îndeosebi românilor ar trebui

să le fie cît de prevenitori, pentru ca în viitori, împreună cu aceștia, să se poată lupta în contra undelor panslavice și pangermane care, mai curînd sau mai tîrziu, vor căuta să se ciocnească pe contul lor și al nostru.

III

Mult trebuie că și-au bătut capul șovinistii cari voiesc să escludă naționalitățile nemaghiare din Ungaria de la *dreptul* de a exista. Cu datele statistice au văzut, de la 1869, că nu vor scoate-o la cale, căci pe lîngă toate mesteșugirile trebuia să vadă că o preponderanță numerică a naționalității maghiare, în măsură covârșitoare, e preste puțină.

Au căutat deci scăparea la alt mijloc care li se părea a fi mai priincios. Și-au gîndit, se vede, să pună pe naționalitățile mai însemnate pe un teren dependent de la grația naționalității domnitoare. Spre sfîrșitul acestora românii au trebuit să fie scoși din continuitatea locuirei lor pe teritoriul ce-l ocupă și să-i readucă prin seculul al 13 și 14 ca servitori, ca păstori nomazi, ca paraziti pe lîngă singurii autohtoni maghiari, dîndu-le numai drept de existență problematică și abîrnătoare de bunăvoința domnilor situațiunei. Într-aceasta au crezut și cred șovinistii că au aflat titlul de a-i trata cum se vor îndura domniile lor, și cui nu-i place — meargă, cum zicea d-l Tisza mai anii trecuți, la București.

Spre a da ipotezei de ducere și întoarcere a românilor un lustru de temeinicie, scriitorul Hunfalvy¹ a luat în opul său *Etnografia Ungariei* asupra-și sarcina a „dovedi”, cu „istoria în mîină”, că de români, pe timpul cînd s-au așezat maghiarii în părțile locuite de dînsii, nici pomenire n-au fost.

O nedumerire îl cuprinde, însă, pe autorul ipotezei împrumutate de la un antecesor al său, Roesler, cînd vede că se cam încreură cu ipoteza adoptată. Căci cînd este silit să spună că românii asupriți în seculul al 15-lea în libertățile lor date de „regii sînți” ai Ungariei, ceareă să iese din abîrnătură cu o esclamațiune, din care transpiră necazul omului încreutat, zicînd : „Partea aceasta a istoriei este încă acoperită de întunerece multe !”

Percurgînd cineva numai fugitiv opul d-lui Hunfalvy pe care are a se întemcia o teorie de drept public, după cum îl poftese o seamă de maghiari, trebuie să constate că în acel op în toate părțile sale sînt depuse multe *întunerece*, ca niște adevărate fotografii ale întunericilor de care autorul a fost umbrît cînd l-a scris.

De aceea noi nu ne-am îndoit și nu ne putem îndoi în credința că mai numai în sentința citată a d-lui Hunfalvy este tot adevărul cît se poate afla în cartea sa.

Și e lucru firesc ca așa să fie.

Cînd luna se pune între soare și pămînt și, oprînd lumina soarelui, pune pămîntul în umbra ei, lumea zice că soarele e întunecat. Soarele însă, este ștînt că și atunci tot soare rămîne. Cînd nizuința d-lui Hunfalvy de a plăcea șovinismului nenaționalității sale adoptate și pentru prețul acestei plăceri dă o ipoteză plăcută, ea temei la o teorie și mai plăcută pentru un drept public, în defavorul unei[a] sau altei[a] naționalități sau a tuturor naționalităților nemaghiare, cînd, zicem, nizuința aceasta se pune între adevărul istorie și între dînsul, atunci are drept să esclame că istoria e întunecată, cu toate că adevărul istorie tot atît este de puțin întunecat ca și soarele cînd luna se pune între soare și pămînt.

Roesler a pășit cu ipoteza istorică reprodușă de Hunfalvy pentru că a avut un scop, care nici Hunfalvy, nici aplaudatorii lui sau nu-l înțeleg, sau nu vor să-l înțeleagă. Roesler de bună seamă va fi eugetat să surpe continuitatea unei poporațiuni de preste 10 milioane la gurile Dunărei, ca să încurageze pe maghiari la lupta de stîrpire a românilor. El va fi eugetat că maghiarii și românii se vor măcina în lupta aceasta unii pe alții și acei cari vor rămînea în urma vigurozității lor din această luptă de măcinare să n-aibă dreptul de autohtonie. Consecențele merg departe și ele își permit murmurul ca tunetul din depărtare. Șovinistii maghiari n-au nici ochi, nici simțire pentru așa ceva. Ei, îmbătați de succese efemere, s-au pus ca, prin renegații lor de astăzi, să luere la ruina de mîne a statului lor. Ei nu văd că un stat poliglot între două colosuri de rase ar asigura și existența lor pe veacuri înainte, pe cînd un stat absorbitori de naționalități trebuie să provoace resensul și lupta distrugătoare, care tocmai pentru ei este în prima linie periculoasă.

Etnografia Ungariei susține că maghiarii au găsit ținuturile Tisei și Transilvaniei fără stăpîn și de aceea mai mult le-au ocupat decît le-au euecrit. Că rutenii și ceilalți slavi — afară de moravi și sloveni, în părțile apusene ale Ungariei — și românii au venit mai tîrziu în părțile ocupate de maghiari.

Aici este dar puterea ipotezei maghiare și de aici au să urmeze și întunerecele care nedumerese pe susținătorii ipotezei.

¹ Hundsdörfer.

Într-un articol de ziar nu putem sta să dezbatem toate amănuntele unui op de 378 de pagini, octav mare, tipărit mărunț (garmond). Punem însă numaidecît întrebarea : Pe ce se bazează ipoteza aceasta ? Răspuns : Pe neștiința sau tăcerea unui istoric „născut în purpur” (Constantin Porfirogenita). Acesta nu pomeniște de altă putere cu care să se fi luptat maghiarii, de unde d-l Hunfalvy deduce că în părțile răsăritene, dacă nu se face pomenire de nimenea cu cine să se fi luptat maghiarii, la așezarea lor în Ungaria și Transilvania de astăzi, nici n-au existat nimenea.

Ținuturile de la Tisa încoace au fost dară pustietăți și, cu toate aceste, maghiarii s-au îmbulzit preste bieții moravi și sloveni, în părțile panonice și au așteptat cu locurile „pustii” pe români, ruteni, sîrbi, sași și așa mai departe, ca să le dea lor. După astfeli de afirmațiuni, s-ar vedea că maghiarii au plecat de la Tangat sau Irțiș din Siberia cu gîndul generos să țină, și încă locul cel mai bun din țările ce aveau să le ocupe de ambe părțile Dunărei-de-Mijloc, pentru români cari pe atunci încă nu se hotărîseră să plece din țara urezului, stafidelor și olivelor spre a se așeza în pădurile Carpaților și pe șesurile din giurul acestora.

Se vede că pe atunci nu era d-l Tisza în fruntea puterii, iar de altă parte că d-l Tisza n-are puterea celor de atunci, căci desigur românii ar fi dincolo de Bosfor și de Dardanele, dacă nu tocmai în țara făgăduinții, în Palestina.

Este ciudat lucru cum cronicarii cei mai vechi ai *maghiarilor* știu să istorisească despre *români*, organizați în principate sau ducate încă la venirea maghiarilor în părțile aceste, pe cînd, după istoricii moderni, nici picior de român n-a fost. Este de mirat cum istorici ca Gibbon și Mommsen au putut rătăci și lăsa pe români să locuiască de la Traian încoace pînă în zilele noastre. Dar și mai minunat lucru este că niște „păstori” cari s-au „străcurat” pe „furiș” și pe „nesimțite”, după sute de ani de la așezarea maghiarilor, „cînd nici pomenire nu mai era de romanii cei vechi”, au avut de bună seamă miros așa de ager încît au ocupat tocmai același teritoriu pe care îl avuseră romanii ; că acești „venetici” nu au fost absorbiți de naționalitatea care se stabilise deja aci cu seculi înainte, ci ei, „veneticii”, într-un timp relativ foarte scurt, abia de o sută de ani, după cum admite și d-l Hunfalvy, ba și mai curînd, au absorbit și cumani și biseni și slavi, pînă și pe „maghiarii din comitatul Hunedoarei”, ba dezvoaltă atîta putere, încît, pe la începutul sutei a 14 (1303), se găsește în Maramureș un *duce*, anume Nicolae, fiul *comitelui* Ugocei și Maramureșului, și țara e plină de căpitani de districte mai mici, poporul rustic se avîntase la o stare aproape independentă, plătînd unele dări neînsemnate.

Comparînd, astfel, faptele cum le înfățișează d-l Hunfalvy și cei ce-i țin isonul, adecă șovinistii, de o parte, și cu faptele cum le arată documentele istorice, de altă parte, nu putem ajunge decît la bizara concluziune că maghiarii, îndată ce s-au așezat în Ungaria, au scris diplome pentru românii pe cari [i] așteptau să vină și lucru cel dintîi cînd au sosit a fost că românii au și primit, care posturi de duci, care de comiți, care de căpitani de districte, cnezii etc. etc.

Dacă se face istorie trecînd preste fapte și preste rezultatele faptelor, se înțelege că trebuie să se întunece nu istoria cea adevărată, ci cea făcută pentru scopuri de partidă.

Departate de noi de a ignora diligența în studiul d-lui Hunfalvy spre a glorifica naționalitatea maghiară. Din contră, noi credem că dacă d-l Hunfalvy ar fi vrut, ar fi putut scrie un op care să facă senzațiune în literatura Europei. Cînd cineva însă se condamnă *d-a capo* de a produce *întunerece* istorice, este lucru firesc că trebuie să sucească, să dreagă, să ignoreze chiar lucrurile care [i] stau în calea țintei sale și atunci opul devine o făcătură mai slabă decît un cîntec de adormit copii.

Pe noi românii, însă, nu ne va îmbăta nimenea cu apă rece.

Cînd sîntem siliți a ne da samă de antecedentele noastre, înainte de toate, ne vine a trage la îndoială fabula cea atît de cu predilecțiune exploatată de „amicii” noștri despre evacuarea sau părăsirea Daciei sub împăratul Aurelian.

Repețim încă o dată că nu putem ca într-un articol să facem recenzii istorice, însă vîzînd cit pond se pune pe fabula aceasta, și nu din interes științific, ci politic, vom pune unele date cari nu pot fi trase la îndoială și de care cei ce fac politică cu istoria se feresc sau le „întunecă”. Aceasta o facem ca batîr cu atîta să întîmpinăm neadevărurile ce au devenit contagioase.

Dacia, se zice de mulți că au părăsit-o romanii la 272 trecînd, cu cățel și purcel, Dunărea. Anumit pentru ce nu se spune, fără se zice în genere : că Dacia nu se mai putea ținea din cauza invaziunilor gotice. Cetim însă că în același timp izbuenise o revoluțiune în Asia. Aurelian, dar, au luat legiuni din Dacia și a plecat cu ele împotriva parților. Dacă pe atunci goții erau atît de periculoși, Aurelian nu putea lua trupe din Dacia, ci ar fi apărât-o pînă ar fi învins sau ar fi fost învins. Se vede însă că în timpul acela nu era mare pericol din partea aceea. După răuobiceii trupelor romane, Aurelian n-a ajuns nici să treacă în Asia, pentru că fu ucis” εν τῷ καινῷ φρονεῖω” (Syncellus, Zonara). Ce s-a făcut cu legiunile nu se spune, însă, la 276, Marcus Claudiu Tacit le ia iară din Dacia ca să le ducă contra Scytilor în Asia (Katona în *Synopsi*

chronicarum). La 279, împăratul Probu (după Zosimus), așijderea în Dacia, se află în fața goților și bastarnilor care ocupase o parte din Dacia nord-estică. Marcu Aurel Caru bate dincolo de Dniștru la 282 pe sarmați. Constantin cel Mare bate (332) pe goți pe teritoriul *sarmatic* (Paulus Diaconus). Împăratul Valente a trecut Dunărea (Aminianus Marcellinu) ca să pedepsească pe goții cari nelinișteau pe romanii din stînga Dunărei. Influența romană înceată cu totul numai cu moartea împăratului Mauriciu, la începutul sutei a 7-a. Ce dară să-i fi înduplecat pe toți romanii să fugă din Dacia cu aproape patru seculi înainte?

Istoricii de speculă caută să impună mulțimei cu nume pompoase de popoare barbare, cu regi și trebi, pe cînd barbarii erau niște călători cruzi, în mase, și căutau, de o parte, să scape de acei ce[-i] împingeau de la spate, și de altă parte, să trăiască ușor de la alții. Cuvîntul „hoți” în limba română a rămas de la „goți”, căror le plăcea de minune a pune mîna pe ce le vedea ochii. Thierry, istoric și membru al Academiei Franceze, spune că barbarilor le convenea a nu alunga pe locuitorii țărilor pe unde treceau. Lucru natural. Oameni cărora nu le plăcea să lucre, ci să trăiască din prăzi, le convenea să aibă pe cine să prădeze. Și cumcă cu vilfa lor nu era tocmai așa mare lucru, se vede că barbarii puneau mai puțin preț pe ei decît pun numiții istoricii de astăzi. Un prefect roman în Galia (Aëtius) a întrunit pe toate „maiestățile” barbare ale goților apuseni, francilor și saxonilor, sub conducerea sa, spre a combate banda cea mai înfricoșată de pe timpurile acele, pe a altei „maiestăți”, a lui Attila.

Așadar într-un timp cînd prădătorii se împingeau unii pe alții ca să ajungă la bogățiile Împărăției Romane, de ce să fi fugit romanii din Dacia? Barbarii și așa se preumblau pe unde puteau numai străbate și prin Peninsula Balcanică, prin Italia, Galia și Spania. Iar mai nainte pînă puterea legiunilor tot mai era în stare să-i apere, la ce să fi trecut toată populațiunea Daciei în Mezia? Aceasta e așa de absurd, pentru că Mezia avea locuitorii săi și era și cu mult mai mică decît Dacia și, pe lingă toate aceste, tot așa de nescutită de invaziuni. A pretinde așadar de la cineva să creadă invențiuni istorice cum le inventează tendențioșii politici este a pretinde să credem și în povestea despre *secui*, că adevărat ar fi pretins de la un zugrav ca pe o scînduriță cît palma să-i zugrăvească pe Christos în mărime firească.

III (urmare)

Că romanii în părțile unde năvăleau barbarii nu au avut viață tîginită nu încape îndoială. Războaiele de atunci erau împreunate cu cruzimi mai brutale ca în timpul nostru. La năvălirea cea dintîi, locuitorii împărăției, mai cu samă din cetăți, se retrăgeau în locuri cari le ofereau siguranța. Arhivele și casele publice negreșit că se vor fi luat măsuri ca să nu cadă pradă în mîinile barbarilor. Așa ceva se întîmplă chiar și în zilele noastre, cînd războaie se poartă între armatele staturilor moderne. Cu deosebire în timpul hunilor, fuga sau retragerea era foarte obicinuită, pentru că hunii cînd încungiurau timp mai îndelungat o cetate și pe urmă o luau, omorau ce le venea înainte, ardeau și risipeau cetățile, încît unele dispăreau cu totul de pe fața pămîntului și pentru totdeauna, altele pe timp îndelungat.

Retragerea sau fuga locuitorilor însă nu era identică cu părăsirea generală a provinciilor. Barbarii, cum am zis, erau trecători, împărățiile lor efemere. Politicii romani de atunci încă nu renunțau așa lesne la pretensiunile lor asupra provinciilor împărăției. Lipsese dară momentele care să fi înduplecat pe oamenii dedați la stabilitate a-și lua pe barbari de model și a se porni la călătorii în lumea largă.

De altă parte mai este a se cumpăni că nici în împărăție soarta poporului nu era strălucită. Împărăția era în decădere și poporul, va să zică munca și sudoarea lui, era exploatată de puternicii cari își știură concentra averi mari în mîinile lor. Deci poporul se bucura numai de numele *libertății* în împărăție și nu pierdea mult, mai numai că schimba stăpîinii. Exploatați mai nainte de romani, acum trebuiau să dea din cîștigul după asudoarea lor străinilor. Hyeronim, Priscu și Salviani, toți trei romani, constată că romanii sub barbari se aflau, după împregiurări, oare[cum] mai bine ca în Împărăția Romană și că romanii nici nu prea aveau mare dorință de a fi reîncorporați în Împărăție. Trimisul împărătesc din Roma nouă (Constantinopole), Priscu, la Curtea lui Attila spune că a dat de un roman care se află foarte bine între huni și ajunsese în mare vază. Același Priscu mai spune că, la Curtea lui Attila, romanii se aflau în pozițiuni însemnate și că și la mesele lui se auzea vorbindu-se limba romană.

Ne-am întinde prea departe cînd am înșira toate momentele cîte se pot înșira încă pentru a arăta că romanii nu au părăsit Dacia cu ușurința cu care-i strămută unii scriitori preste Dunăre.

D-I Hunfalvy cred, nu de la sine, ci tot după Roesler, a găsit un moment foarte ponderos contra continuității romanilor în biserica acestora, pentru că zice: „pînă în suta a 14-a nu amintește nimenea de biserica românească”.

Ne pare rău că trebuie să ne tărnumurim cât se poate și în ceea ce privește punctul acesta. Se pare că d-l Hunfalvy, în privința aceasta, își închipuiește, din capul locului, o Ungarie convertită pur și simplu la biserica apusana (romano-catolică). Desconsideră mai departe antagonismul bisericii apusene contra bisericii ortodoxe răsăritene și din premisele aceste face concluziuni.

Creștinismul au străbătut treptat în Împărăția Romană. Abia în secolul al 4[-lea] îl vedem ajuns a fi recunoscut de stat. Barbarii cei dintii cari au năvălit în Împărăția Romană, goții, sînt însă creștini. Creștinismul lor își are originea din contactul cu Împărăția Romană, înainte de a se fi arătat în Dacia, pînă cînd se aflau pe malurile nordice ale Mării Negre. Ulfila, de origine din Cappadocia, căzut în prinsoare cu părinții săi la goți, pe la anul 258, a fost cel mai de frunte apostol al goților. La început ortodox, mai apoi arian, a introdus arianismul între goți. Un contemporan al său, Maximin, episcop în părțile dunărene (în Dacia?), este cel dintii autor al biografiei lui Ulfila. Semn dară că creștinismul a existat în Dacia pe atunci. Phylostorgiu atestă mai departe că Ulfila s-a hirotonit în Împărăția Romană. Istoria bisericii creștine din timpurile acele ne spune apriat că arianismul s-a răspîndit în Orient foarte tare. Cînd s-a stîrpit, arianismul oriental a rămas ortodox.

Religiunea care a trebuit să fie mai răspîndită în părțile aceste a fost, la venirea maghiarilor, cea ortodoxă răsăriteană. Știrile cele mai vechi atestă aceasta. Însuși regele Ștefan a întemeiat o monastire ortodoxă (Vesprim) în Ungaria. Împregiurarea că regele Ștefan a primit și introdus ritul latin nu are altă importanță decît introducerea unei noțiuni, pe lîngă a cărei răspîndire, la îndemnul papilor, au stăruit așa de mult și următorii regi ai Ungariei.

Românii, așadar, cari erau creștini, după cum atesta și Iung, provocîndu-se la „vita S. Sabae și Nicetae”, încă din secolul al 3-lea, au trebuit să fie ortodocși, deoarece numai cel dintii rege ung[ur] au început cu introducerea apusanismului în Ungaria. Dar d-l Hunfalvy însuși nu poate trage la îndoială biserica ortodoxă organizată cu episcopi în 1234, pe care papa Grigore IX îi numește „pseudoepiscopi”. Și, dacă la 1234, biserica ortodoxă era organizată în ep[iscop]pii, aceaste nu s-a putut preste noapte și la o poporațiune care atunci, după d-l Hunfalvy și profesorul său Roesler, era pe drum așa-zicînd cătră ținuturile aceste.

Locul unde au rezidat acești ep[iscop]pi puțin împortă. Destul este dacă au existat. Iar dacă papa poruncește regelui Bela ca să silească pe români a se face pașiști, de bună seamă au trebuit să fie în Ungaria, unde putea să aibă regele vreo influință asupra lor.

Mai departe nu ne putem întinde, căci nu putem face istorie. Este de ajuns însă și atîta pentru a risipi nedumeririle acelor ce și în privința aceasta vor să ne dispute conti-nuitatea.

D-l Hunfalvy, ca și formularul său Roesler, deduce întreruperea existenței romanilor în părțile Daciei și din împregiurarea că nu s-au păstrat numiri vechi, pe cum s-au întîmplat în alte părți. Iung, în cartea sa *Römer und Romanen*, arată necunoștința sau nesinceritatea istorică a lui Roesler, prin urmare și a lui Hunfalvy. Iung spune că o sumă de riuri au păstrat numirile de cetăți romane pînă în ziua de astăzi, care dovedesc că continuitatea poporațiunii romane n-a fost întreruptă niciodată. Așa amintește de Valea Ampoiului, care a păstrat numirea *Ampelum*; Berzava un riu lateral al Timișului, care a păstrat numirea stațiunii *Bersovia*, Cerna al coloniei *Zerna*; „Samus” se chema în timpul romanilor ținutul Someșului. Iung mai însiră și alte numiri de riuri și de munți care aparțin limbei romane și române.

Încît pentru numirile cetăților distruse de barbarii cari au urmat, unii după alții în inter-valuri relativ scurte, în timp de nouă seculi, acele nu s-au păstrat după cum se află în itinerarii. La mintea sănătoasă a omului este că între viforuri cari durează nouă seculi e greu de a înnoi cetăți distruse și preste tot de a zidi cetăți. Cu toate acestea, întrebarea aceasta e cu mult mai grea, decît să poate fi dezlegată prin o simplă negațiune sau prin afirmațiunea că numirile sînt toate de origine slavonă și maghiară. Numirile moderne ale cetăților din părțile fostei Dacii ar merita a fi supuse unui studiu mai profund decum s-a făcut pînă acum, dar din partea bărbaților noștri. După numirile cetăților și satelor cum sînt astăzi și se vede că cu deosebire cele maghiare sînt fabricate în mare parte, în ținuturi locuite de români, din numirile românești, unele ca să nu le mai poți cunoaște originea și ca să se înfățișeze originale maghiare. Pe împregiurarea aceasta se vede că d-l Hunfalvy pune mare pond și spune de multe ori, cu mîndrie, că cutare loc în limba maghiară se numește așa, și uită sau, ce e mai probabil, nu știe dacă acel cutare loc nu are și numire românească.

Dar ce au să zică lucruri care încă nu sînt din destul studiate față cu împregiurări cari dovedesc că în 1164 românii se aflau în vecinătatea Galiciei? Așadară înainte de terminul ce li-l pune Roesler și după el Hunfalvy, ca să se poată „străcura” preste Dunăre în fosta Dacie.

Împregiurarea dar că, sub Aurelian, nu s-au dus romanii din Dacia cu cățel cu purcel preste Dunăre; împregiurarea că pînă pe la începutul secolului al 7[-lea], nu numai se găsece romani pe teritoriul Daciei, dară și legăturile politice cu Roma veche sau nouă se *întrerup*,

dar nu se sfîrșese ; că în suta a douăsprăzecea romanii se găsește vecini cu Galitia, vasăzică, în nordul estrem al Daciei, ceea ce n-ar fi cu puțință, dacă ar fi început a trece Dunărea spre a se așeza numai în suta a treisprăzecea ; împregiurarea că numirile parte sînt păstrate în limba română și încît s-ar părea dubioase, nu sînt studiate de ajuns ; ne întărește în continuitatea locuirei romanilor dezvoltată (prin asimilarea barbarilor cari se așezară statornic pe lîngă dîșii) în români. De unde urmează că cronicarii cei vechi ai maghiarilor oricît sînt de „poetici”, și din cauza aceasta desprețuiți de „erudiții” moderni, înfățișează venirea maghiarilor în părțile noastre mai aproape de adevăr decît *cizmarii* politici, cari întind biata piele a istoriei pe calapoadele lor politice după fasoane „pragmatice”, fără pic de considerare la adevărul istoric.

Maghiarii dar cînd au venit au găsit pe români unde sînt și astăzi, în organisme politice și bisericești. La presupunerea aceasta ne îndreptățește, afară de cele mai sus zise, pe lîngă simburile dezbrăcat de poezia cronicelor maghiare și ceea ce trebuie să admită și d-l Hunfalvy despre „*libertates sanctorum regum*”, acordate românilor și mai tîrziu reclamate de aceștia.

Relativ, maghiarii au fost un popor mai mic ca celelalte popoare barbare. De trei ori seos de pe teritoriile în care s-a aflat, era acum a patra patrie ce și-o căutau. D-l Hunfalvy zice că părțile locuite astăzi de români în Ungaria proprie și Transilvania au fost mai mult ocupate decît *cucerite*. Cronicariul anonim ne spune de cîeniri cu românii și apoi de împăcări și încunetriri. Din amîndouă feliturile de supozițiuni se vede că organismele românești erau atunci viguroase și maghiarii cu puterea n-au putut să se facă stăpîni preste ele. De aceea norocul cu sabia l-au căutat maghiarii mai mult spre apus decît spre răsărit. Bătaia ce li-au dat-o nemții pe cîmpia Lechului i-a împlînzit și s-au lăsat de cuceriri și prădări și s-au gîndit la o viață pacinică.

Odată puși pe calea aceasta au început a se organiza ei între ei și a primi și organizațiunile aflate deja.

La mijlocul acesta se vede că s-au văzut regii lor prevăzători și pentru ca să poată mai curînd infrîna pasiunile cele desfrîmate ale elementului aplecat spre o viață războinică și prădătoare. Astfel se poate explica și sentența celui dintîi rege : *Regnum unius linguae imbecille et fragile est*.

Din cele ce vor urma vom avea ocaziune să vedem cum instituțiunile aflate de maghiari au fost recunoscute și cum numai treptat s-au delăturat, după ce puterea maghiară au prins rădăcini în fosta Panonie și cum numai în timpurile mai dincoace au nivelat acele instituțiuni și pe urmă au trecut și la nivelarea naționalităților.

IV

Dezvoltarea dreptului public și a dreptului preste tot din secolii 3—11 în ținuturile noastre de astăzi se poate urmări foarte puțin sau nicidecum. Urmele sînt foarte rari și nesigure. Și nici că se poate altfel.

Barbarii care năvăleau nu își băteau capetele cu codificări de legi, ci mai mult cum să-și asigure existența de pe spinarea poporațiunii ce o afla cultivînd pămînt, vite și industrie. Într-aceasta se uneau cu toții.

În formă însă se deosebeau.

Unii erau adevărați lotri. Luau ce găseau și omorau ce le ieșea înainte. Pentru că principiul lor era a merge apoi mai departe, la alte poporațiuni, pe care așijderea să le prădeze.

Alții mai cuminte se prezentau ca „oaspeți” sau ca „scutitori” și se introduceau cu puterea în averea locuitorilor. Conform legei de încuarterare a Împărăției Romane, locuitorii trebuiau să le dea a treia parte din posesiunea lor. Aceasta era o procedere „domoală” și numai în caz de opozițiune era pedepsită „*extinctis habitatoribus*” (stingînd locuitorii).

Barbarii dar, precum se vede, duceau puțini §§ [galbeni] cu sine. Politica sau diplomația lor era foarte simplă : voiau să trăiască fără să luere. Și așa, afară de se priveau de stăpîni ai posesiunii, în afacerile publice interne ale poporațiunilor nu se amestecau, precum aceste nu se amestecau în „disciplina” lor de oarde.

Iung în *Roemer und Romanen* zice în privința aceasta : „Poporul de rînd a rămas cel puțin în starea în care s-a aflat mai nainte : coloni sau arători ai posesorilor noi, cum odinioară erau ai vechilor posesori. Germanii n-au stins poporațiunea țării ocupate pe teritoriu roman. Așa de numeroase nu erau neamurile singuratice ale barbarilor ca să se poată lipsi de puterile lucrătoare care existau...”

Din cele ce zise Iung mai departe se vede că poporațiunea romană și-a păstrat sub goți, ea și sub huni, oarecare independență¹.

¹ Iung zice : ... *behielten dieselben ihre Selbständigkeit vollkommen bei* (pag. 183 și 184).

Și Diefenbach¹ spune, ca și alți scriitori, că nici ceilalți barbari cari au urmat nu s-au așezat cu statornicie în ținutul Daciei, ci au trecut ca niște unde răpitoare, omoritoare și stîrpi-toare de cultură.

Slavii abia au fost aceia cari au fost mai statornici și cari se vede că au avut înrîurintă asupra limbei și asupra vieții publice a românilor.

Elementul român, însă, pe lângă toate cîte au avut să sufere pînă la venirea slavilor, tot a fost așa de puternic încît i-a absorbit, precum au absorbit și alte fragmente de neamuri venite mai tîrziu.

Procesul de asimilare a fost așa de înaintat, încît slavii care au rămas pe teritoriul locuit de români, la venirea maghiarilor, mai erau numai sporadici și pe elina asimilării. Astăzi, dacă n-ar fi alte urme rămase de dinșii în numiri de comune și familii², s-ar părea că nici picior de slav n-a călcat pe timpurile acele în ținuturile locuite de români.

Românii, așadară, imprimînd slavilor naționalitatea lor, au imprimat și instituțiunilor care s-au format în timpul pînă la venirea maghiarilor, ori de unde se vor fi dezvoltat, naționalitatea lor.

Cînd au sosit maghiarii în Panonia, cel puțin în Transilvania de astăzi au trebuit să existe organisme politice acum românești. Zicem *cel puțin*, cu toate că, după cum se va vedea, organismele acestea au trebuit să fie mai întinse. Pentru că le aflăm atît în nord-ostul și ostul Ungariei proprie de azi, cît și în sud-ostul acesteia, în Banat.

Urmează deci a pune întrebarea: Cum și în ce raport de drept public au putut fi românii cu maghiarii la începutul conviețuirii lor?

Notariul Anonim al regelui Bela spune în adevăr multe minuni despre contactul maghiarilor cu românii, așa însă ca să nu sufere nici gloria armelor maghiare și să nu se supere nici românii. Înainte de toate Anonimul porcede din două puncte de vedere. Fiînd episcop latin, făcu în cronică lui diplomație potrivită timpului de atunci. El a vrut, se vede, să atragă prin istoria sau cronică sa pe maghiarii îndrățnici către biserica creștină latină; de altă parte, ca să le facă cît mai plăcută biserica latină, au împănăat istoria cu cuceriri miraculoase săvîrșite de maghiari. Spre sfîrșitul acesta episcopul fanatic, după spiritul timpului de atunci, mamei lui Almos, deși păgînă, a trebuit să i se arate în vis vedenii d[umne]zeiești; darul d[umne]zeiesc a trebuit să meargă înaintea maghiarilor ca și înaintea lui Moise. Și bătăliile maghiarilor păgîni n-au fost mai puțin norocoase decum au fost ale evreilor din *Testamentul Vechi*. A uitat Anonimul să spună că soarele a stat în loc ca să privească cu plăcere la vitejiile maghiarilor.

Simburele istoriilor miraculoase ale Anonimului conține, cu toate aceste, un ce important și pentru noi: ne descopere popoarele cu care s-au întîlnit maghiarii. Aceste sînt slavii și apoi românii.

Itinerariul maghiarilor grămădit cu miraculozități, e în consonanță — în cele esențiale — cu alți cronicari și cu alți istorici, chiar și cu *Etnografia* d-lui Hunfalvy. Pentru că vedem din toate că maghiarii, cînd au venit în ținuturile în care se află astăzi, și u ocolit „pustietățile” (d-lui Hunfalvy), adevă părțile locuite de români, și s-au întîlnit cu slavii cari locuiau spre apus de la ținuturile românilor. Aceasta o adevărește și numirea cu care au numit maghiarii pe români, numindu-i ca și slavii „vlahi”. Deosebirea între Anonimul Notariu și între Hunfalvy este numai că cel dintîi amintește de români, cel din urmă nu vrea să știe că au existat pe timpurile acele români în fosta Dacie.

Jung ne spune că maghiarii s-au așezat în secolul al 9[-lea] în Panonia și trăiau acolo ca „nobile” între supușii slavi, ocupîndu-se cu războaie (nu de țesut), vînat și pescuit. „Încă în secolul al 12[-lea] locuiau maghiarii în corturi și urau viața în cetăți”.

Din toate cele de pînă aci, între maghiari și români nu vedem încă nici un raport afară de cel de vecini.

Timpul dar cînd au venit românii întîiași dată în contact cu maghiarii trebuie încă eruat. Atît fabulele cele vechi cît și cele nouă nu ne dau în privința aceasta deslușiri apriate.

Cumcă nici maghiarii nu au adus cu sine nici biblioteci cu legi codificate, nici arhive, se poate vedea și din cele citate. Mulțimea terminilor primiți pentru numirea așezămintelor ierarhice administrative și juridice din evul mediu, indigită că au împrumutat multe de la slavi, înainte de a introduce sistema feudală, împrumutată mai tîrziu de la vecinii din apus, de la germani.

Precum dară n-au putut aduce maghiarii instituțiuni pentru slavi, așa n-au adus nici pentru români...

¹ *Völkerkunde Osteuropas.*

² Numele slave de familii sînt însă și mai dincoace, din influențe esterne.

Cînd aşadara în secolul al 11[-lea] maghiarii au venit în contact cu românii — căci atunci ni se pare a fi avut loc cel dintîi contact statornic — şi aceştia-şi avură instituţiunile lor dezvoltate, care la început să vede a fi rămas neatînse.

La presupunerea aceasta ne mai îndreptăţeşte următorul pasagiu din Pici¹: „Cine cunoaşte numai pe deasupra măcar istoria Ungariei va fi surprins că în anul 1000, cînd S. Ştefan a primit de la papa Silvestru coroana regală, încoronatul rege nu avea în posesiune decît numai o mică parte din regatul de mai tîrziu al Ungariei: principatul Panoniei de odinioară şi ţara despre meazăzi de la lacul Balaton; ţinutul *Banatului Timişean*, *Transilvania* întregă şi, după *Chronica Hungarorum*, *Slovacia* întregă, nu aparţineau regatului nou, ba şi cînd, mai tîrziu, ţinutul Banatului Timişean şi *Transilvania* au fost cucerite (?) de S. Ştefan, n-au intrat în nemişcitate posesiune a regelui.”

Ca să putem judeca împregiurările îngropate nu numai în depărtarea secolilor, dar şi în diversele interese a acelor ce s-au ocupat pînă acum cu situaţiunea din timpurile contactului celui dintîi al maghiarilor cu românii, trebuie să avem idei clare despre factorii acelor timpuri.

Maghiarii, popor barbar, iubitori de războaie şi de escursiuni de pradă, au încăput între slavii cu oarecare ordine socială, însă nu destul de tari ca să le reziste la cea dintîi năvală. La răsărit, românii, aşijderea cu ordinea lor socială, evitaţi de maghiari, de silă sau de voie bună nu se poate şti. La apus Împărăţia Romană-Germană, care era încă în facere, şi la miazăzi Împărăţia Romană-Răsăriteană în cădere, şi alte fragmente de popoare.

Mai puţin la număr decît goţii sau hunii, după vreo cîteva încercări nenorocoase cu armele, conducătorii lor, cumpănind bine împregiurările, s-au hotărît pentru statornicie şi civilizaţiune. Spre sfîrşitul acesta au trebuit să împrumute instituţiuni pentru sine de o parte, de alta au trebuit să între în relaţiuni de alianţă sau federaţiune cu popoarele între care şi pe lîngă care vieţuiau. Aceasta cu atît mai virtos cu cît masă poporului maghiar, neprevăzătoare şi care nu cunoştea raporturile în care se afla, stăruia pe lîngă viaţa sălbatică cu care era deprinsă din patria originală de unde venise.

Nizuinţa conducătorilor de a căuta razim în popoarele cu care se aflau acum maghiarii în contact transpiră chiar din cronicile miraculoase ale maghiarilor, cari încuscresc d.e. maghiarii cu românii². Nizuinţa însă se vede mai învederat din cuvintele ce se pun celui dintîi rege maghiar în gură, care caută a-şi razima dominaţiunea pe *diversitatea limbilor*³.

Slavii mai întîi, şi după ei românii în ducatele lor (Maramureş, Banat, Transilvania, Făgăraş), au trebuit dară să fie elementele cele dintîi pe care s-au răzimat întemeietorii statului unguresc. Ei, ca federaţi, *respectiv* instituţiunile lor, au fost care au dat naştere ordinii de drept şi consolidărei Regatului Unguresc.

Raportul între maghiari şi români se prezentează aşadară, îndată după contactul statornic, cu un raport federalistic.

Introducerea feudalismului, precum se pretinde de regele Ştefan I, pe români, la început, nu i-a jignit. Românii au rămas în dreptul lor naţional în ceea ce priveşte posesiunea, serviciul cu armele, administraţiunea şi justiţia. Decretele regilor şi comiţilor au început numai în decursul secolului 13 a fi normative în prima linie *pentru nobilime*. Nu numai românii s-au bucurat în Ungaria de drepturile lor proprii avute, ci şi oaspeţii şi coloniştii veniţi mai tîrziu se administrau şi judecau prin ei înşişi, adecă prin instituţiunile ce şi le aduceau cu sine, d.e. saşii şi zepusenii.

Cum am zis, însă, în secolul amintit (1222) întîlnim cea dintîi schimbare a raporturilor de pînă aci. Nobilimea, temătoare de potestatea regilor, a stors de la regele Andrei II aşă-numita *Bulla aurea*.

Bulla aurea a dat naştere unei direcţiuni nouă în restrîngerea drepturilor naţionale şi în centralizarea regatului.

Poate că direcţiunea aceasta nouă a îndemnat pe Radu Negru din Făgăraş şi mai tîrziu pe Dragoş din Maramureş a-şi căuta patrii nouă în ţinuturi româneşti la miazăzi şi la răsărit de la Carpaţi, ţinuturi cari mai nainte erau bintuite de barbari.

IV (urmare)

Din izvoarele ce ne stau la dispoziţiune se vede că urmările *Bullei de aur* nu se simt dintr-o dată, ci succesive.

În Maramureş şi în comitatul mărginaş al Ugocei, la începutul secolului al 14 (1303), găsim stări cari dovedesc că românii în timpurile acele se aflau încă în condiţiuni favorabile. Un duce în fruntea lor, administraţiune proprie în toate ramurile, înşişi ţăranii fără sarcini împovărătoare. Atunci găsim pe ducele Nicolae, care într-un document din acele timpuri este numit „*nobilis vir et honestus ... Vaivoda*”.

¹ Abstammung der Romanen.

² Fiica lui Menemorut se mărită după fiul lui Arpad, zice An[onymus] Not[arius].

Și după emigrarea lui Dragoș, pe la anii 1363--1392, sînt urme de voievozi români în Maramurăș. Satele își aveau cnezii (primarii) lor, sătenii plăteau *quingagesima* și unele daturi neînsemnate castelanilor regali. Judecățile urmau între dinșii după drepturile lor naționale. Într-un document din anul 1378, aflăm că regina Elisabeta în afaceri de competență zice între altele: „... *quare fidelitati vestrae ... mandamus quatenus praedictos knezios et olahos nostros in nullis causis judicare stitis ausi ... si quidem autem actiones contra ipsos habetis ... in praesentia ... officialis eorumque olachorum prosequi debeatis ... jure observato aliud non facturi.*”

În condițiuni de asemenea se găsește Banatul, întărite de regii de mai dincoace pînă în jumătatea a doua a secolului al 15[-lea]. Regele Ladislau, într-un document din r.n. 1457, zice, între altele, după ce motivează pentru ce întărește instituțiunile (în custodia et tutioe vadorum Danubii): „... *omnia et singula eorumdem Valachorum et Kneziorum privilegia super quibuscunque eorumque libertatibus, Praerogativis et Juribus confecta ...*”.

Deosebirea între Maramurăș și Banat este, dacă poate fi vorba de deosebire, că aici nu este un duce în fruntea țării, ci un *ban* (Domn) care, un timp era totodată și Domnul Tărei Românești și Făgărașului și Amlașului. Și banul, ca și ducele, reprezenta teritoriul supus jurisdicțiunii sale și lingă el congregațiunea generală a „districtelor valahice”. Mai era și deosebirea că în secolul acesta vedem că privitori la districtele acestea decretează regele Ladislau, ca și antecesorii săi: „*nullo unquam tempore alicui extraneo possessiones et villas donare ... Et quod huiusmodi 8 Districtus ab invicem non separabimus, nec aliquam ex eis donabimus sed S. Regni coronae ... victos tenebimus.*”

Ceea ce va să zică că ținutul are a se conserva neatins și neinstrăinat.

În Transilvania cetim între altele la Kemeny un document din 1363, care se începe: „*Nos Petrus Vice-Vajuoda Transylvanus ... iudicium et justitiam facere debemus*”, care, de o parte, ne înfățișează guvernarea separată a Transilvaniei sub ducii și viceducii proprii și, de altă parte, în care se vede că într-o afacere de proces „... *coram nobis et regni nobilibus de comitatu Hunyad ac universis Kenezis et senioribus olachalibus Districtus Haczak comparandi assignassemus ...*”

Cumcă și mai incolo în Transilvania, vasăzică afară de comitatul Hunedoarei, au existat stări ca cele descrise pentru români testează și scriitori bizantini cînd descriu războiul regelui Sigismund cu sultanul Baiazet (1391). Acei scriitori spun că *dacii* sau *blaccii*, pe cari îi numește „*hominum generi non ignobili*”, se guvernează „*proprio jure propriisque legibus*”; mai departe: „*Jussi proficisci in militiam, regi parente, tributum ferentes quando cumque iis imperabit, solummodo petentes, ut sibi proprio jure, suisque legibus, rempublicam administrare liceat*”.

Făgărașul (*Terra Fugros*) este mai puțin atins de influența *Bullei de aur*. Dreptul de proprietate românească-[i]l atribuie unui document din 1231 timpurilor dominațiunii „bulgărești”. În privința ținutului acestuia documentele se contrazic. După unele documente s-ar părea că *Terra Fugros* se ținea pînă în secolul al 15[-lea] de România (Muntenia, Valahia), după altele, că domnitori transalpini aveau stăpînire feudală asupra lui. A descurca lucrul în privința apartinerii Tărei Făgărașului în seculii amintiți este treaba istoriei. Scrierile istorice de pînă acum fiind scrise mai cu seamă de autori români, ne lasă în [ne]jdumire. Scopul nostru nefiind de a face istorie, atîngem numai împregiurarea aceasta și punem înalutea cetitorilor unele citate. Istoricul Fejer d.e. ne spune de un document de la 1369 care se începe așa: „*Ladislau, Dei et regis Hungariae gratia Wayuoda Transalpinus et Banus de Zeverino nec non dux de Fogaras ...*”; la același se află alt document care se începe: „*Vladislaus Vajuoda Transalpinus Banus de Zeverino et dux novae plantationis terrae Fugaras*”; tot la același, din an. 1390: „*Mircius Dei gratia Vajuoda Transalpinus, Fogaras et Olmas dux Severini, Comes terrarum Dobrodicii despotus et Tristi dominus*”.

Din toate cele de pînă aci și din altele multe, cari nu se pot cita aici, se vede că românii, și după contactul mai de aproape cu maghiarii și după începerea direcțiunii celei nouă, au păstrat mult timp pozițiune independentă, ba, ceea ce este mai interesant, au avut și legături cu românii de la Dunăre.

Regii Ungariei, mai cu samă însă cei din seculii 13 și 14, treptat au primit pe români în nobilimea unghurească. Pe lingă toate rezervele regilor cu anumite teritorii, pe cum am văzut în Banat, prin primirea aceasta, casta nobililor s-au sporit și s-a întărit. Întărirea acestei caste a mărginit treptat drepturile naționale ale românilor. Regii înșiși, precum am văzut din documentul citat din timpul reginei Elisabeta, trebuia din cînd în cînd să intervină ca să împiedece amestecul nobilimei în drepturile nenobililor.

Altă împregiurare funestă pentru drepturile naționale ale românilor a fost propaganda *romano-catholicismului*, ceea ce convenea mult și regilor. Primirea în sinul nobilimei era împreună cu propaganda aceasta. Fiecare român, dacă devenea nobil, se instrăina și de religiunea conaționalilor săi. Din documente de pe timpul regelui Ladislau se vede rigozitatea cu care

se procedea contra nobililor cari „*contempta Religione fidei Christian[ae], secte scismatice Wola-chorum . . . adhesisse dicuntur*”. Paralel cu rigoarea aceasta merge restringerea în drepturi a chenezilor români. Deja regele Ludovic (1366) dispune că numai chenezii cari sînt confirmați prin litere regale pot fi considerați de asemenea cu nobilii, ceilalți să se considere de *homines communes* sau *olahos*.

Negreșit că la dezvoltarea aceasta vor fi contribuit și impregiurări externe. Progresul ce-l făceau cele două principate dincolo de Carpați și nesuccederea lui Carol Robert și a următorilor lui de a le subjuga a accelerat procesul îndreptat contra drepturilor naționale române.

Seculul al 15[-lea] ne înfățișează încoronarea direcțiunei din cestiune. Nobilimea, destul de puternică ca să pășească cu pretensiuni tot mai mari și mai împovărătoare față cu poporul, căuta factori cu care să se alieze spre a putea mîntînea puterea ei.

Spre sfîrșitul acesta românii, cîți mai păstrase drepturi pentru servițiile lor, cum a fost d.c. cei din castrul Saligo (Săliște), cu apertinențele sale, și ai castrului Talmaciului, cu apertinențele sale, au fost administrativ încorporați la pretoriul Sibiului; brănenii la al Brașovului; rodnenii la al Bistriței. Ținuturile aceste nu au fost aservite nimănui și, în puterea decretelor regale (Sigismund 1428; Ladislau 1453; Mathia 1464, 1467 și 1464 [*sic*]), se bucurau de aceleași drepturi ca pretoriile la care fură încorporați; însă nu mai erau în deplina independență administrativă ca mai nainte.

La anul 1437 care face epocă în istoria românilor, în special în Transilvania, se găsesc în fața nobilimei aliată cu sașii și cu secuii, cești din urmă colonizați, precum afirmă d-l Hunfalvy, de regii din Casa Arpadiană la marginea răsăriteană a Transilvaniei.

Dezvoltarea aceasta a lucrurilor era periculoasă nu numai pentru români, ci și pentru Regatul Ungariei. Dezvoltarea aceasta și-a și răzbunat la 1526, zdrobind regatul și dărăbuindu-l în mai multe părți. Regii, sub influența nobilimei puternice, spriginită, cum am zis, și de impregiurări, confirmau pretensiunile acestora și nu mai erau acum în stare să pună piedeci pornirii arătate. Greutățile de pe umerii populațiunei apăsate acum iau dimensiuni întinse. De altă parte au devenit insuportabile. Ciocnirea nu putea să lipsească.

Pretensiunile esagerate ale episcopului catolic transilvan (Lepeș pretindea decima restantă pe zece ani) și năzuința de a lega de glie o parte a poporului, scos succesiv din dreptul de proprietate, au provocat răscoala din 1437, la care s-au alăturat și nedreptățiții cari făceau parte din naționalitatea maghiară. Răscoala s-a sfîrșit în favoarul populațiunei apăsate. Nobilimea, secuii și sașii, aliații aceleia, a trebuit în octombrie 1437 să pășească la o învoială, care avea a se prezenta regelui (Sigismund) să o sancționeze. Regele însă a murit în decembrie a aceluiași an.

Nobilimea și aliații ei, cu toată învoiala, murind acum și regale, au înnoit alianța cu secuii și sașii și lupta s-a început din nou. Sfirșindu-se lupta reinnoită în defavorul populațiunei apăsate aceasta a rămas într-o stare precară. De aci încoace nu mai întilnim documente cari să zică că la 1291 „*. . . quod cum universis nobilibus, Saxonibus, Syculis et Olachis in partibus transilvanis . . . pro reformatione status eorundem congregationem cum eisdem fecissemus*”.

Cu toate aceste, pînă în secolul al 17[-lea] găsim pe românii din Transilvania avînd chenezii lor și constituțiunea lor rurală. Numai de după moartea lui Mihai datează legile care declară pe români privați de drepturi și-i iobăgese în toată forma. Dar nici aceste nu se estind asupra tuturor românilor, pentru că boierii în părțile Făgărașului cari își primiră *boieronatul* încă de la domniile transalpini, nobilii țărani din alte părți ale Transilvaniei nu cad în categoria aceasta.

Din toate dar, chiar și din părțile cele mai triste ale istoriei românilor, rezultă că românii din Ungaria și Transilvania au avut pămîntul lor, sau ca proprietate ereditară sau ca posesiune în puterea dreptului *avitic consuetudinal* după obiceiul vechi) și că și acei cari au pierdut acest drept l-au pierdut în urma dezvoltărei succesive a impregiurărilor interne, nu însă prin puterea cuceririi cu sabia.

[13, 15, 22, 27 mai, 10, 17 iunie 1882]

BUKOVINSKAIA ZARIIA¹

39r

2257

24r Salutarăm cu bucurie aparițiunea unei foi literarii rutene în Bucovina, intitulată cu-atita poezie : „Zorile Bucovinei”. Și bucuria noastră nu era prefăcută, căci ne-am zis — credem cu drept cuvânt — cumcă și în acest organ de publicitate vom avea un federat sincer și plin de inimă contra inamicului ce în Bucovina ni este comun : contra pangermanismului. Un campion mai mult alături cu noi ne-ar fi bucurat ², deși nu ne inspiră frică ³ de-a-i avea contra noastră. Însă gardele chiar amice, înainte de-a se recunoaște unul pe altul, strigă una alteia : „Cine-i acolo?” ... „Amic !” strigă garda a doua, își prezintă arma unul altuia și se salută.

Acel „Cine-i acolo?” a fost strigat și ⁴ de „Zorile Bucovinei”, a fost strigat cătră descendenții coloniei romane din Dacia, și noi răspundem „Amic !” — dar totodată îi explicăm la ureche, asemenea parolei secrete, cine simtem și că nu simtem ceea ce credea unul din onorabili colaboratori ai acelei foi cind, nerecunoscindu-ne, face ⁵ din bun senin din ⁶ Bucovina o provincie autohtonă slavă.

24v Dar ... ce să zicem? De ce să acuzăm cind ni dă mina să scuzăm — și cind e așa de lesne de scuzat. Noi, români născuți și crescuți românește, abia ne putem strecura prin labirintul istoriei noastre, cu cit e mai de iertat unui străin de-a ne numi slavi cind aceasta li s-a-ntimplat unor capacități ⁷ mai luminate decit a modeștilor redactori a „Zorilor”, li s-a-ntimplat doctorilor celor ⁸ plini de pătrundere ai Germaniei — cu cit mai mult unui om a căruia specialitate n-o fi tocmai incurcarea istorie a românilor și care poate neci n-a visat la pretențiunea de-a se ⁹ numi istoric.

Orc ce e ¹⁰ junc are putere, fierbe asemenea singelui din vinele cele pline ale tinerilor și nu strică dacă vinul, fierbind, zbucnește ¹¹, căci vinul ce fierbe acela e bun. Ce minune dar dacă o întreprindere jună și plină de viață ca aceea a „Zorilor” și-a început cariera prin un protest contra istoriei noastre, prin o negațiune a identității noastre ca descendenții ¹² coloniilor romane aduse în Dacia? Cum am spus, ideea a fost temerarie, însă în orice caz demnă de o putere jună, plină de foc, ca aceea a „Zorilor”.

E frumoasă etatea aceea cind privești viața ca o luptă pasionată, o luptă în care inima, simțămîntul, noblețea momentului și-a ideei ce aperi îți par mai frumoase, mai fermecătoare decit adevărul chiar — în fine cind omul dă ¹³ bucuros realitatea ¹⁴ în schimbul visului celui ferice. Ci noi românii am ajuns deja // din stadiul nemijlocirii în acela al reflexiunii. Noi ¹⁵ cunoaștem nu numai partea aurie a unei monede ¹⁶, ci și reversul ei cel șters, în fine pentru

25r

1. Îndepărtându-ne de tradiția instituită de I. Scurtu (SPL, p. 398—409) și prevalându-ne atit de cele trei semne de intercalare autografe din textele existente în 2257, 24rv—26rv, 27r, 39rv—43rv, 44r, 47v, cit și de ideea că, în cuprinsul acelorasi texte, un fragment răzleț (marcat de autor ca atare prin scurte linii despărțitoare) reluat și integral în cuprinsul articolului poate fi considerat ca abandonat (și ca atare tratat ca variantă bruionară și reproduș în subsol) exact în aceeași măsură ca unul eliminat explicit de autor prin barare cu cerneală, considerăm că este vorba de un singur articol, în linii generale încheiat, dar nu în formă definitivă, căci subzistă unele imperfecțiuni de racordare, care nu prejudiciază însă grav construcția generală a articolului și urmarea logică a ideilor. Corpul principal al articolului, care poartă și titlul definitiv este cel de pe 39rv—43rv, 44r, în care se intercalează 24rv—25r (în 39r), 47v (în 39v) și 26r (în 42v) 2. după con[venit] * șters 3. deși nu ne inspiră frică deasupra lui pe cit ne supără șters 4. după cu drept șters 5. după ce si[ntem] șters 6. dupăslavi șters 7. supraintercalat 8. supraintercalat 9. supraintercalat 10. supraintercalat. 11. inițial: izbucnește 12. supraintercalat 13. după e junc și șters 14. după av[uția] șters 15. inițial cu literă mică și după virgulă transformată apoi în punct 16. în manuscris, din inadvertență: monedei (partea aurie a monedei)

noi viața e ca un joc d-eșec¹⁷ în care reflexiunea și combinarea judicioasă înving trăsăturile cele neconștite sau imprudente al contrariilor noștri¹⁸⁻²⁰.

Românii²¹, parte mare, pe cari onor[abilul] domn autor îi numește persecutorii națiunii sale, acești români nu sînt, după domnia sa, decît ruși romanizați și²² cumcă nu numai ei sînt ruși romanizați, ei chiar Bucovina nu e decît o țară eminentemente²³ rusă prin locuitorii săi ruteni autoctoni, autorul a cătat a o și demonstra. Demonstrarea²⁴ ca atare e logică, e bună, numai cumcă, premisele fiind toate false, demonstrarea cade de sine. Și cumcă aceste premise sînt false îmi iau permisiunea de-a le lua la discuțiune, spre a și proba zisa mea.

Aceste axiome²⁵ după care d-nia-lui judecă asupra Bucovinei și-a locuitorilor ei sînt două. Una²⁶: Cumcă în anii 1622 și 1774 au venit coloniile ruse, cele²⁷ denții din cauza confesiunii, cele de a doua din cauza recrutărei. Două²⁸: Cumcă, chiar înaintea venirii acestor colonii, Bucovina era eminentemente rusă; lucru pe care autorul nostru se cearcă a-l dovedi prin miloacele cele mai temerarii.

Să le analizăm.

Pentru a susține axioma întâia autorul nostru din nenorocire nu are alt document cu autoritate, pe care să fim îndatorii a-l crede, decît un număr din ziarul german „Wanderer” din 28 iunie 1861 (zi una mie opt sute 64)²⁹, no. 177, „Morgenblatt”. Noi nu oprim pe nimeni de³⁰ pe lume de-a da deplină crezare celor ce spun corespondenții ziarului „Wanderer”. Dar tot asemenea nu crede[m] că ne va putea obliga cineva pe noi românii de-a-i³¹ crede din literă-n literă, mai ales cînd am avea³² atîtea și-atîtea motive ca să ne ndoim. Și nu știu zău cine va fi înțeleptul acela³³ care să creadă necondiționat unei corespondențe de ziar; noi, din contra, unui asemenea om, care-și bazează³⁴ crezul său pe-o³⁵ corespondență efemeră, numai numele *înțelept* nu i l-am putea da; cel puțin nu în măsura în care i-l dă autorul cînd esclamă: *Sapienti sat.* // Pentru cine-i va plăcea, ea poate să fie destul și să constituie o probă. Pentru noi — declarăm nențelepciunea noastră cea necrezătoare — pentru noi nu e destul, o respingem dar, nu pentru³⁶ că nu³⁷ vrem, ci pentru că nu putem a o³⁸ primi, din cauza propriei sale nimicnicii interne³⁹.

17. *comparația de aici este fără indoială strîns legată de însemnarea de pe 24r: Eșec regelui. Regele din jocul d-tale de șac e slăvitărea românilor. Șac regelui, d-le M... — și mat? — Da? ! de unde și titlul inițial al articolului, notat tot acolo: Eșec regelui.* 18. *În manuscris, ca foarte adesea la Eminescu: noștrii (cf. passim albastrii)* 19. *în manuscris urmează două alineate neanulate explicit, dar abandonate prin reutilizarea lor, transformată și integrată, în cadrul corpului principal al articolului, pe 40r: Se poate cumcă i-or fi mirînd documentele, în genere slave, ale istoriei noastre. Numai că asta nu dovedește nimica. Documentele regatului polon erau exclusivamente latine, e o urmare ca polonii să fi fost latini? Sînt polonii descendenți ai romanilor pentru că-n evul mediu în familiile lor se vorbea latinește? Voi cerca să esplic faptul introducerii limbii slave în afacerile publice ale românilor. În procedura noastră nu ne vom servi nici măcar de istorici <rec[unoscuți]> autoritari, ci numai și numai de documente autografe.* 20. *În continuare, un lung pasaj șters (25rv) care se află reluat, în cadrul redactării mai elaborate a articolului, pe 40v și pe 42rv: În 1192, februarie 1 <găsim în Болгарскія грамоты> Ioane Căliman Ascean, împăratul româno-bulgarilor, se intitulează Domn al Moldo-Romaniei (Болгарскія грамоты, Одесса, 1845, p. 31 — „Arhiva României” I.I.96). Iată fragmentul documental: „Preapiosul și iubitor de Crist Împăratul Ascean, autocratorul Tîrnovei și al Universului (въселенен), al bulgarilor, al grecilor, peste Moldovlabia (орѣко Молдовля) și Țara Ungurească, al Budei și pînă la Viena”. Am citat documentul numai ca să-nere-dințăm cumcă limba slavă la români datează de la amestecul destinului nostru cu al bulgarilor. Elementul grec a fost exclus din simpla cauză // pentru că imperiul româno-bulgar era inamicul natural și în luptă continuă cu imperiul bizantin. Ce e apoi mai natural decît ca un stat să aibă aceeași limbă oficială, cea slavă; într-un secol care nu era al naționalităților.*

Acuma să revenim la Bucovina. Putut-a ea să <fie> aibă populațiune rusă, ea care a colonizat Galiția cu români? Și noi nu ne vom baza pe Costin (Sec. 17), nici pe Cogălnicean (Sec. 19), ci pe documente autentice din însăși timpii cei străvechi ai colonizării. <Iată acele documente:>

1378. Vladislau, principele de Opolia și guvernatorul Poloniei. hărăzește Arcașului (strzelec) său Alexandru Românul (Woloch) cîmpul și satul anume Hodlo pe apa Tîrnovei în Galiția, dîndu-i voie lui și urmașilor săi de-a se administra și judeca după dreptul românesc (na prawie woloskiem).

1383. Maria, fiica regelui ungaro-polon Ludovic, donează un teritoriu în Galiția românului Iosif fiul lui Petru (Josefowi Ollakowi, filio Petri).

1420. Ziemowit, principele de Mazovia și de Belz, acordă locuitorilor satului Lubicz dreptul judecății românești (Thaddäus Czacki în opera: „O litewskich i polskich prawach” citează unele din însușirile judecății românești. — „Arhiva istorică a României”). 21. după două scurte alineate șterse: Să trecem la articolul ce ne atinge pe noi ca popor și Bucovina ca țară istorică. Autorul se plînge de mijloacele <întrebuințate> cu cari se servea inimicii lor pe față și secreți ca să-i înșele asupra șintelor ce și-a propus Beseda rusă și între acele mijloace citează: confesionalismul și al 2-lea mijloc: deasupra acestor două alineate, în dreapta paginii și a titlului (cu aparența unui motto) se află scris: Respectă de vrei să fii respectat, text care va fi reluat și integrat pe 43r 22. după și această șters 23. supraintercalat 24. după ceea ce i-ar fi și succes, numai durere[a e cumcă...] șters 25. deasupra lui premise șters 26. deasupra lui 1.) șters 27. după unele șters 28. deasupra lui 2.) șters 29. paranteza supraintercalată 30. supraintercalat 31. inițial: de-a-l 32. supraintercalat 33. urmează (Sapiens) șters 34. deasupra lui face șters 35. după dintr-o șters (urmă a redactării inițiale: care-și face crezul său dintr-o...) 36. deasupra lui din cauză șters pentru a evita repetarea lui din cauză la mică distanță 37. inițial: n-o 38. a o supraintercalat 39. de la din cauza intercalat ulterior între rînduri

Să trecem la axioma a doua, care pare a fi mai serioasă și să-l⁴⁰ cităm pe d-l autor intru ceea ce compune ființa⁴¹ scrierei sale :

E desigur adevărat dacă voi stători susținerea cumcă rutenii noștri bucovineni sînt autoctonii acestei țări, adică locuitorii ei anteistorici^a și⁴² mult mai vechi decît românii, a căror istorie în Bucovina nu se-ncepe decît cu imigrațiunea lui Dragoș Vodă din Maramureș în anii 1352.

Și prin ce susține autorul această aserțiune. Prin⁴³ aceea cumcă Bonfiniu, Urechie și Strykowski susțin cumcă românii, cînd au venit cu Dragoș în Bucovina au găsit deja Suceava, ba chiar locuitorii a⁴⁴ căror limbă⁴⁵ o-nțelegea și Dragoș, cari i s-au supus lui fără luptă, dar cari în fine nu⁴⁶ era altceva decît ruteni.

Nu trebuie să fie cineva istoric mare ca să știe cumcă orașul dacic Sucidava a trebuit neapărat să existe cu vro mie și vo citeva sute de ani înaintea lui Dragoș.

47v Fotino, după construcțiune, susține cumcă dacoromanii din Bucovina era slavi, cu cari M-sa Dragoș se-nțelegea minunat. Dar de-o zice Fotino, or Urechie, or Strykowski — sînt ei autorități? // Eu citez autori mai vechi ca Fotino, pe Miron Costin d.e., și-n locul lui Strykowski, dacă el o fi susținînd așa ceva, eu citez pe Piasecki și pe Kroner, cari, din contra, recunosc originea noastră italiană, o justifică și se revoltă contra aceloră cari ni tăgăduiesc calitatea de colonie fundată de cătră Traian (vezi poema lui M. Costin din 1684, compusă⁴⁷ în limba polonă și dedicată regelui Sigismund)⁴⁸.

o⁴⁹ Să luăm cestiunea cum e. Autorul nu-nțelege rolul limbii slave din istoria românilor, esplică însă în favoarea rusneilor, dar totodată își comentează zisele cu citate din cronicarul cutare. Noi, de n-am înțelege rolul limbii slave, am cădea în erori de natura aceleia a autorului și, la rîndul nostru, am arăta cronicarii poloni Croner și Piasecki, cari recunosc și justifică originea noastră, și dintre cei naționali am cita pe Costin, pe Cantemir și pe alții, cari zic desigur contrariul celoră ce zice și autorul ; dar înțelegerea n-ar înainta nici cît negru sub unghie dacă eroarea⁵⁰ nu se va stărpi din rădăcină, astfel încît autorul să⁵¹ vadă că stilpii⁵² pe cari se razimă sînt putrezi și autoritățile prea⁵³ tinere pentru ca în cestiunea de față să fie autorități. Am⁵⁴ putea cita, cum am zis, numai ca să arătăm că și-n privința citatelor am putea fi tot așa de avuți ca onor[abilul] autor ; deși nu silim pe nimeni⁵⁵ de-a-i crede ca autorități, noi, din contra, drept⁵⁶ probe a⁵⁷ acelor ce vom căuta a proba noi vom aduce⁵⁸ niște probe cu mult mai vechi decît cronicarii și contemporane cu faptele ; căci cronicarii nu sînt istorici critici și, dacă ei nu sînt contemporani cu fapt[ele]⁵⁹, nu merită încredere necondiționată⁶⁰. Limba slavă a hrisoavelor, a bisericiei, a afacerilor publice și numirile slave ale localităților, numiri pe care d-nia-lui le ruteniză, iată stilpii. // Ne-a⁶¹ părut rău⁶² văzînd cumcă d-nia-lui falsifică sunetele, schimbîndu-le⁶³ din vechi slavone în rusnece, lucru ce nu probează nimic afară doar de tendențiozitatea scrierei. Nu se zice nici Sociava, nici Drahomerna, nici Sociaveța, nici Voloveț, nici Bestreța, nici Cerniuți⁶⁴. Se-nțelege că falsificînd sunetele istorice⁶⁵ din diferite numiri⁶⁶ // se pot proba lucruri contrarie faptului, dar pe conta adevărului⁶⁷.

40r Încă o impregiurare care pare a-i proba ceva autorului nostru e *limba slavă care se-ntrebuința în biserică și-n cancelarie pînă la anul 1700.*

Aicea stă toată greșeala⁶⁸, toate rătăcirile pe zeci de căi a autorului, cari n-a înțeles din capul [locului] rolul limbii slave la români, de unde-a venit și cum s-a introdus ea⁶⁹,

40. -I supraintercalat 41. după esența șters 42. după (de ce șters, urmă a intenției de a da în paranteză textul notei de subsol 43. deasupra lui Prin este scris Una, urmă a intenției de a numerota argumentele 44. după cari erau slavi șters 45. urmează era șters 46. după era șters 47. după cătră regele Poloniei șters 48. astfel integrează Eminescu, modificînd-o și abreviînd-o, însemnarea de pe 27r : Ideea cumcă sîntem colonii romaue nu e așa de nouă cum s-ar părea deodată. Iată ce zice Costin în anul 1684 într-o <poezie> poemă adresată regelui Poloniei : „Cromer și Piasecki recunosc originea italiană”. „Acci istorici justifică originea noastră romană și se revoltă contra aceloră cari ni tăgăduiesc calitatea de colonie romană fundată de cătră Traian”. În fine toată scrierea nu e decît un argument mare despre latinitatea noastră, bazat pe cronici, pe datine, pe nomenclatura locurilor (Valul lui Traian). Urmează un semn de intercalare reluat mai jos, după prea tinere pentru ca în cestiunea de față să fie autorități, unde intercalăm pasajul care urmează, derogînd de la felul în care a procedat I. Scurtu (SPL, p. 402), care a intercalat aici ultima frază a textului de pe 47v, interpretînd greșit, în dauna logicii, sensul intercalării 49. inițial : și-o 50. deasupra lui ea șters 51. după autorului să nu-i rămînă șters 52. că stilpii supraintercalat 53. după tinere șters 54. după O cităm șters 55. pe nimeni supraintercalat 56. după căutăm pentru istor[ia] șters 57. supraintercalat 58. vom aduce supraintercalat 59. cu fapt[ele] supraintercalat 60. de la căci cronicarii adăugat ulterior și intercalat cu scris mărunt între rînduri 61. după următorul pasaj, anulat de Eminescu prin paranteze în urma intercalării textului de pe 47v : În fine proba pe care se-nțelege că autorul pune mai mult pond sînt numele orașelor, a rîurilor <etc>, a localităților, cari mică parte din ele sînt slave 62. supraintercalat 63. după făcîndu-le ru[snece] din slave șters 64. după chiar șters 65. după cum am zice șters 66. după mu[lte] șters 67. se pot proba lucruri contrarie faptului dar pe conta adevărului deasupra lui ai putea proba multe cite-n lună și-n soare — numai cum? șters 68. urmează autorului nostru șters 69. urmează în afacerile noastre publice parțial șters

^a De ce nu antediluviani? Asta ar li mult mai lesne de crezut. (Nota lui M.E.)

astfel încît îl vedem mirindu-se de documentele istoriei noastre, scrise în genere în limba slavă, pe care d-nia-lui îi place a o numi și ruteană. Nu cumva Mircea cel Mare al Țării Românești, a cărui documente autografe sînt slave, a scris rusnecește și a fost influențat de rusnecei? Or poate c-a fost rusneac? Documentele regatului polon erau eselusivamente latine, e o urmare ca polonii să fi fost latini? Sînt ei descendenți ai romanilor pentru că-n evul mediu în familiile lor se vorbea latinește? ⁷⁰

Să explicăm noi ⁷¹ d-lui autor această anomalie din istoria românilor ⁷², repetată vice-versa la vecinii poloni, să i-o explicăm pe cît ne vor ajuta cunoștințele noastre istorice. Nu rusneceii galițieni, ei slavii de sud, esențialmente diferiți și prin tip și prin naturel de cătră cei de nord, acia sînt cu cari românii au făcut în evul mediu cauză comună, acia sînt a căror limbă a primit-o românii în biserice și afaceri publice; lueru ce nu i se poate imputa nimărui în secolii cari n-au fost ai naționalităților.

Să vedem limba.

Nu trebuie să cităm autorități, fie ele ⁷³ cit de mari, pentru a demonstra ceea ce spun și elementele de istorie, pentru a proba adică existența în trecut a imperiului româno-bulgar, or bulgaro-român, or cum îi va plăcea d-lui autor.

Marginele aceluî imperiu sînt cam indoioase, cu siguranță însă se poate afirma cumcă ^{40b} Făgărașul a fost sub domnirea lor ⁷⁴; pentru a fi însă Făgărașul, a ⁷⁵ trebuit să fie neapărat și Țara Românească, de nu toată, cel puțin o bună parte asemenea sub domnia lor.

În 1192 februaru 1. Ioane (Căliman) Asan, împăratul româno-bulgarilor, se-ntitulează astfel: autocrat Tirmovei și al Universului (въселеиени), al bulgarilor, al grecilor, peste Moldo-vlahia (прѣко Молдовахѣ) și peste Țara Ungurească, al Budei și pînă la Viena. (Vezi Болгарскія грамоты, Одесса, 1845, p. 31. — „Arhiva României” I.1.96). — Am citat documentul numai ca să-ncredințăm cumcă limba slavă la români datează de la amestecul destinului nostru cu acela al bulgarilor. Ei au fost aliații naturali ai românilor, împreună cu ei s-au repurtat luptele contra imperiului bizantin. Ce e apoi mai natural decît ca unul și același stat politic să aibă una și aceeași limbă oficială: cea ⁷⁶ slavă; căci o mai repetăm: secolul nu era al naționalităților ⁷⁷.

Cît despre numiri, ele nu sînt rusnece, ci dace. Astfel, în munții românești a Transilvaniei găsim Zalatna, în ⁷⁸ România: Cerneții, Craiova (documental Краиуба), Brăila. Nimirile slave ale mănăstirilor sînt mai lesne de explicat decît toate prin simpla impregiurare că limba bisericelor a fost slavă ⁷⁹, pe de-o parte din cauza ⁸⁰ dezbinărei de Roma, pe de alta din aceea ⁸¹ [a] urei istorice contra Bizanțului. Mănăstirele se țineau de biserica slavonizată, deci căpătără nume slave. Spre mîngăierea d-lui autor voi cita [numiri] mănăstirești slave și-n România: Vorona (în Moldova), Cernica (în Muntenia), Dobrovățul. Cînd limba bisericeii la ⁸² români deveni greacă, noi ⁸³ furăm destul de docili pentru a le da mănăstirilor numiri [grecești]. Asemenea spre mîngăierea autorului vom cita ⁸⁴ Agapia, // Agatonul, Stavropoleos; și nu-mi pare rău ^{41r} decît că nu dispunem de listele ruinelor trecutului, pentru de-a înșira și mai multe nume slave de mănăstiri cari zac oarecum în inima româniei. Nu le-a dat dar rusneceii nume mănăstirilor noastre, fie ele-n Bucovina, fie-n Moldova, fie-n Țara Românească or Transilvania; ei preoții români înșii le-a dat acele numiri, pentru că limba în care predicau ei cuvîntul etern era cea slavonă și nu cea ruteană.

Numirile riurilor și ⁸⁵ a orașelor sînt dace. Bistrița, Siretul, Prutul se numesc, linga Dunăre și Marea Neagră, așa cum se numesc și-n Bucovina. Numirea riurilor trăsilvane, a celor din Țara Românească, din Banat și din parte a Ungariei sînt dace, adică slave. Domnul Hasdeu pretinde a fi demonstrat ⁸⁶ cumcă dacii au fost slavi și cumcă descendenții lor sînt litvanii de azi, cari însă tradițional au în inimile lor o ură ne-mpăcată contra polonilor și muscalilor. Nu garantăm de adevărul acestor zise, numai n-am vrea să știm confundați pe daci și puținele urme ce ne-au rămas de la ei cu rusneceii, cari-n Bucovina, ciți ⁸⁷ sînt puri, nu sînt decît veniture de prin Galiția.

Era un popor brav acela care-a impus tribut superbeii împărătese de marmură a lumii: Roma. Era un popor nobil acela a ⁸⁸ cărui cădere te imple de lacrimi iar nu de despreț, și a fi descendentul unui popor de eroi, plin de nobleță, de amor pentru patrie și libertate, a fi

70. vezi prima versiune, abandonată, a acestui pasaj pe 25r: urmează un alineat șters: Apoi greșala cea mare a d-lui autor a fost înainte de toate rolul și influința slavilor de sud, cu * rusneceii 71. supraintercalat 72. din istoria românilor supraintercalat 73. supraintercalat 74. supraintercalat 75. după sub do[mnia] șters 76. după aceea șters 77. urmează un semn de intercalare (fără corespondent în text) și cuvîntul izolat Ungurii semn al unei intenții abandonate de dezvoltare ulterioară a unui exemplu analog pentru versiunea inițială, abandonată, vezi textul de pe 25rv reprodus în notă 78. după în Moldova mănăstirea Vorona, Dobrovățul șters 79. a fost slavă deasupra lui din cauza șters 80. din cauza deasupra lui a șters (inițial textul a fost: din cauza pe de o parte a dezbinărei de Roma) 81. deasupra lui cauza șters 82. după române șters 83. după ei șters 84. vom cita deasupra lui le vom cita șters 85. după și[nt] șters 86. după dovedit șters 87. după de sau da[că] * șters 88. după care șters

descendentul unui asemenea popor n-a fost și nu va fi o rușine niciodată. Numai că [de] or fi descendenți de-ai lor pînă la români va rămînea întotdeauna o problemă nedezlegată. E științifice constatată că în văile munților, prin locuri pătrunse rar de comunicațiunea cu lumea, acolo se păstrează mai // neatinse idiome vechi, limbe mumii, dialecte împăiate, și 410 acolo ar trebui să găsim numiri și limbă slavă. Ci munții sînt pretutîndea în Dacia ⁸⁹ emina- mente români. Sînt în o seamă de munți în Bucovina și ruși, numai că origina lor e cu totul nouă și numele satelor sînt mai toate nediscutabil ⁹⁰ românești. Astfel găsim : Frasiutul, Ulmul, Șipotul, Sulita etc. Dar confundarea regretaților ⁹¹ daci cu rusneții ne-a revoltat. O astfel de soarte n-au meritat ⁹². Un popor ca cel rusnețesc, care-a purtat e-o ⁹³ resignare nemaiauzită jugul cel de aramă a slaviei polone e fără esemplu în istorie și o ⁹⁴ asemenea lipsă de curagiu, de simț de demnitate ne-ndreptățește de-a nu-i pune alături cu un popor la care libertatea a fost condițiunea de viață, căci nu merită cei ⁹⁵ dentii atîta onoare, cei din urmă atîta dispreț. Citească domnul autor istoria Transilvaniei, căci ea nu e decît istoria revoluțiunilor Transil- vaniei, a revoluțiunilor poporului român ⁹⁶, iobag și el, contra apăsărilor maghiari. De-aceea avem dreptul de-a nu permite la orice venitură ca să-și confunde pe străbunii lor slavii și demni de slavie cu străbunii noștri liberi și demni de libertate, căci nu mă-ndoiesc că sînt și din români a căror străbuni a fost daci. Chiar cazacului de Don i-ar fi rușine să fie numit hahol — cu cît mai mult unui descendent al romanilor or al dacilor.

Bucovina, asemenea Daciei întregi, a fost dacia prin însași natura lucrului, rusneacă însă n-a fost niciodată, și sperăm că neci va fi vrodată. Putut-a ea să aibă populațiune ruceană, ea care, din contra, a colonizat Galiția cu români? ⁹⁷

42r Soldații români ai evului meziu erau ⁹⁸ însoțiți de prejudețiul gloriei și regii Poloniei îi preferau chiar propriilor lor oșteni. Vedem ⁹⁹ pe regii Poloniei în secolul al 16-lea chiar laudînd purtarea soldaților români; iar în secolul al 13-lea și al 14-lea [i]și găsim pe regi colonizînd cu români Galiția; căci românii erau soldați toți¹⁰⁰. Și noi nu [ne] vom baza pe Urechie or pe Cogălniceanu, ei pe documente autentice din inșeși timpii cei străvechi ai colonizării.

În 1378 Vladislau, principele de Opolia și guvernatorul Poloniei, donează ¹⁰¹ arcașului (*strzelec*) Alexandru Românul (*Woloch*) cîmpul și satul anume Hodlo pe apa Tirnovei în Galiția, dîndu-i voie lui și urmașilor săi de-a se administra și judeca după dreptul românesc (*na prawie woloskiem*). Pentru de-a administra și judeca după dreptul românesc a trebuit să aibă și pe cine — pe cine însă altul daca satul și cîmpul acela n-ar fi fost colonizați cu români, cari ar fi pretins de la proprietar judecată după dreptul românesc.

În 1383 Maria, fiica regelui ungaro-polon Ludovic, donează un teritoriu în Galiția româ- nului Iosif, fiul lui Petru. (*Iosefowi* ¹⁰² *Ollakowi, filio Petri*). Donațiune de ¹⁰³ natura celei de sus.

La 1420 Ziomowit, principele de Mazowia și de Belz, acordă locuitorilor satului Lubiez dreptul judecării românești. Un asemenea drept nu avea motiv să-l ceară decît o colonie de români. (Vezi toate acestea la Thaddäus Czaeki în opera sa : *O litewskich i polskich prawach*. // 42v Acolo se citează și unele din însușirile judecării românești. — „Arhiva României”.) ¹⁰⁴

26r Lesne putem vedea așadar cumcă parte din galițieni chiar or fi români rusificați, cu cît mai mult însă bucovinenii, cari cei ruși nu sînt sigur decît numai români rusificați, cu puține escepțiuni sporadice. Fizionomia e diploma cea mai românească a bucovineanului de peste Prut. El vorbește într-adevăr rusește, dar mi se pare cumcă o comparare cranioscopă cu vecinii galițieni n-ar fi decît în dezavantagiul cel mare al bunilor noștri vecini. Fizionomia bucovineanului, vorbească el românește or rusește, e preste tot romană, pe cînd, numai trăcînd Nistrul, găsești neespresivele fizionomii ale slavilor de nord ¹⁰⁵. Se-nțelege că, recunoscîndu-le acest titlu de nobleță rutenilor din Bucovina, nu mi-a trecut nici prin minte ca să le imput doar renegarea origini lor. Omul în secolul nostru poate fi de orice naționalitate va voi, spiritul timpului le-a conces de mult la toate drepturi egale; totuși însă îmi voi aduce aminte cam din treacăt cumcă o colonie română din Moravia ¹⁰⁶, deznaționalizată, pierzîndu-și limba ¹⁰⁷,

89. în Dacia *supra*intercalat 90. după ro[mânești] șters 91. după sărmanilor șters 92. inițial: meritat-o 93. după fără șters 94. deasupra lui un asemenea pop[or] șters 95. după unii șters 96. deasupra lui no[stru] șters 97. aici și-ar găsi locul, într-o oarecare măsură, fragmentul neîntreg și abandonat deși neanulat de pe 25v : A susține cumcă Bucovina a fost ruceană, Bucovina care, de cînd s-a pomenit a fi, n-a fost sub dominare slavă ! Dar bine, ce să zicem atunci de Podolia și Pocuția, cari-n evul mediu nu știi că sub ce dominare or fi fost mai mult, sub cea română or sub cea <slavă>polonă ? Nu <vo[rbelc]> noi, ci faptele dovedesc. <Iată-le după cit avem documente autentice a mină :> Așa d.e. Domnul Petru Vodă (Mușat) 98. după sint șters 99. după Fapt șters 100. pentru pasajul care urmează vezi prima versiune, abandonată, pe 25v, reproducă în notă 101. după h[ărăzește] șters 102. după Donațiune de natura șters 103. după fu șters 104. aici se încheie reluarea textului de pe 25v și tot aici se intercalează acela de pe 26rv, 27r 105. ale slavilor de nord provine, prin modificarea terminației și *supra*intercalări din slave (text inițial: fizio- nomii slave); urmează diferite esențialmente de cea a bucovinenilor șters 106. deasupra lui Bohemia șters 107. inițial: cu limba pierdută ; s-a *supra*intercalat pierzîndu-și și s-a șters cu și pierdută

sustine încă și-n ziua de azi că ea nu e moravă¹⁰⁸, ei română. În Bucovina d.e. s-a ntimplat contrariul — vro crimă nu-i; dar vro dovadă de vigoare¹⁰⁹ asemenea nu e.

Cu un cuvînt: rutenii ortodoci ai Bucovinei nu sînt decît români rusificați, căci noi nu credem într-o emigrare *en masse* în anii 1622. Rusneicii au fost totdeauna slabi de caracter. Ei s-au făcut catolici toți, fără ca să se găsească vre-o oază de ortodoci în toată întinderea Galiției. Altfel de tot a fost cazul la românii transilvani. Pe de-o parte foloasele morale ce li prezintă uniunea erau foarte mari și salutarii, căci aceea uniune e mama deșteptărei românilor, pe de alta însă totuși partea cea mai mare a locuitorilor Transilvaniei a rămas ortodoxă cu toate torturile stăpînilor de altă lege și de altă națiune. De-aceea și-n astă privință nu ne convine a suferi comparațiunea cu rusneicii. Cei alipiți de Rusia a redevenit *sans facon* iar ortodoci — și azi să li plătească cineva celor din Galiția și ei [n-]jar redeveni ortodoci.

Acei persecuțori romanizați, cum îi numește d-nul autor, nu sînt în faptă decît români rusificați și reromanizați; și e o onoare pentru ei, pentru că au putut să se scuture de crima ce-a comis-o părinții lor cedînd unor influințe pe cît de oculte pe-atît de neonorifice și nobilimea noastră din Bucovina se polonizase, ce era mai natural decît ca o nensemnată parte a poporului să se rutenizeze — însă azi neci nobilime, neci cler, neci popor nu vor neci să-și mai aducă aminte de acei timpî de decadință a sufletelor, și fiii vor căuta să îndrepte ceea ce-au stricat părinții.

Să finim cu începutul scrierei d-lui autor. Dacă Beseda mai are și alt scop afară de subminarea orto[do]xesiei e o întrebare mare. Pe români, chiar pe cei rusificați, nu-i vor putea rutenii să-i dezlipească de credința că ei sînt români, de conștiința lor națională, decît schimbîndu-le legea. Românii cei rusificați din Bucovina sînt încă cu sufletul român și numai români, deși limba li e rusă, căci un viciu mare a poporului nostru românesc a fost confundarea naționalității cu religiuinea. Va să zică ortodoxia vrea Beseda să dărime mai întii, căci ea este lanțul de fier care leagă-n Bucovina pe românul neaș de cel înstrăinat. Acuzarea cumcã vor să dărime ortodoxia e dreaptă. Nu ne-ar mira neci chiar dacã am vedea pe rusneci în aceeași tabără cu polonii, căci li vor fi promițînd mult polonii dacã vor lucra pentru anexarea Bucovinei la Galiția.

Spune apoi cumcã membrii fundatori și onorifici a Societății sînt, *cei mai mulți*, prelați uniți din Ungaria și Transilvania... Și citează apoi pe Șterea Șuluț (după cum se știe, mort), pe Cîpariu și etc. Cine etc.? Cine sînt acei etc. pe care domnul autor îi pune?

Să venim acum la partea formarie a operatului. Cînd e vorba de demnitatea, de frumusețea, de drepturile unei scrieri, atunci forma ei decide. O scriere injurioasă nu are neci dreptul rîspunsului măcar. Dar vorba ceea „Respectă ca să fii respectat”. Dăm noi prima probă de respect față cu opiniunile contrariilor noștri, rîspunzînd la ele chiar cînd forma sub care ele se prezintă nu e din acelea care să merite un rîspuns.

Pe inamicii rutenilor (romanizați cum zice d-nialui) îi acuză de *machinațiuni scârboase*, de *denunciațiuni infame*. Numai o singură împregiurare am avea aci de citat. Nu prea e în natura românului să intrige, să facă machinațiuni, ba încă, ce e mai mult, să se facă *spion*, să *denunț*. Și cu toate astea ce împregiurare ciudată! Aceste vicii a denunțierei și a spionagiului par a fi la rusneci tradiționale, istorice. În cîte documente românești posedem despre ruteni ca atari nu vine nicăiri vorba, numai unul posedem care ne arată ce buni erau popii rusneci de spionagiu. Pentru plată ei spionau actele regilor și-a guvernatorilor lor și le trădau Domnilor moldavi. Așa aflăm un ordin al regelui Sigismund cătră Ioane Wilczek, arhiepiscopul Leopolei, cu data din Cracovia anul 1511, apr. 2, prin care ordin regele statorește de-a se opri popii rusneci (*popones Ruthenorum*) să facă excursiuni în Moldova sub motiv de hirotonie, căci trădează interesele Poloniei (*Acta Tomiciana*, t. I, p. 154. — „Arhiva istorică a României”, vol. I, p. 8)¹²⁷. Și pare-se cumcã descendinții și frații de-un sînge ai acelor *popones* ar acuza pe români de crimele de care erau capabili numai străbunii lor.

108. *deasupra lui bohemă șters* 109. *inițial* în Bucovina d.e. se-ntimplă contrariul—vro crimă nu-i; vro dovadă de vigoare și caracter însă 110. *inițial* fără să găsești 111. *inițial*: maica 112. *după* români șters 113. *supraîntercalat* 114. *după* Acei persecuțori șters 115. *inițial*: autorul 116. decît români rusificați și *supraîntercalat* 117. *pentru idee* vezi 39r, *prîmele rînduri* 118. *supraîntercalat* 119. *inițial*: să-și 120. *inițial*: Dar să sffrșim 121. *supraîntercalat* 122. *deasupra lui păcat șters*; *pentru* *ideea din acest pasaj* vezi mai jos *transcrierea textului de pe 26v—27r* 123. *după* b[eseda] șters 124. *supraîntercalat* 125. *inițial* Cine-i acel 126. a denunțierei și a spionagiului *supraîntercalat* 127. *versiunea inițială a acestui text, în chip evident abandonată* fie că diferitele fragmente de redactare sînt anulate explicit sau nu, se află pe 26v—27r (text nebaral) și 26r—26v (text baral) și o transcriere aici: 26v În cîte documente românești posedem, despre ruteni ca atari nu vine nicăirea vorba. De nume slavice nu e vorbă, acelea au fost la modă alaltăieri, sub domnia lui Mihai Sturza da încă într-un timp în care limba oficială a statului era slavă. Oamenii evului meziu nu știau a dis [27r]tinge între naționalitate și religiuine. Ba ne-nșelăm, știm ceva și despre ruteni ca atari. Știm la ce erau buni popii rusneci din secolul al XVI. *La spionagiu*. 26r Preoții ruteni din Galiția a fost buni de-un lucru mai cu seamă. De spionagiu. Pentru plată ei spionau actele regilor și guvernatorilor lor <poloni> și-apoi le trădau Domnilor moldavi. Așa aflăm [26v] un ordin al regelui Sigismund cătră Ioane Wilczek, arhiepiscopul Leopolei, cu data din <anul> Cracovia, anul 1511, aprilin 2, prin care regele găsește cu cale

44r Într-un loc onorabilul domn autor îi numește pe români conlocuitori. Numai conlocuitori? Pare-mi-se că de-un asemenea ton ar trebui să se cam dezvețe unii și alții. Românii nu sînt numai conlocuitorii d-lor ruteni; această onoare ei nu prea au cauză de-a o invidia. Ei sînt ceva mai // mult ¹²⁸. Sînt posesorii de drept ai acestei țări — ceea ce sînt czechii în Bohemia, polonii în Galiția, ungurii în Ungaria veră, germanii ¹²⁹ în Viena; va să zică sînt ceva mai mult decît conlocuitorii d-lor ruteni și neci nu prînese o cameraderie pe care n-au dorit-o neocodată.

Scumpi și iubiți conlocuitori ai noștri din Dacia lui Traian, trebuie să știți cumcã ținem mult la aceea că am venit de la Roma și, asemenea acelor bătrîni și moroși veterani ai Urbei eterne, nouă nu ni convine eolegialitatea orșicui, fie acela pînă și fiul mamei Rus. Se cam ștersese diploma noastră de noblețe: limba, dar din buchile gheboșite de bătrînețe noi am transcris[-o] cu literele ¹³⁰ de aur ale romanismului; cam gîngăvise cîntarea ¹³¹ bisericilor noastre, însă am purificat-o cu ¹³² spiritul sînt al propriei ¹³³ noastre limbe ¹³⁴.

de-a opri pe popii rusneci (*popones Ruthenorum*) să facă excursiuni în Moldova sub motiv de hirotonie, căci trădează interesele Poloniei (*Acta Tomiciană*, t. I, p. 154. — „Arhiva istorică a României”, vol. I, p. 8). 128. Ei sînt ceva mai mult este scris de două ori, probabil dintr-o inadvertență provocată de iritația polemică 129. după va să [zică] șters 130. inițial: literele 131. după biscri[ca] șters 132. supraintercalat 133. după geniului Romei șters 134. versiunile inițiale ale acestui alineat se găsesc pe 24r și 26v: 24r se cam învechise diploma noastră de noblețe: limba, dar <am transcris-o> din buchile strîmbe și gheboșite de bătrînețe am transcris-o cu literele de aur ale romanilor și 26v D., de la Roma venim, scumpi și iubiți compatrioți <drept de la Roma!> din Dacia Traiană! Se cam ștersese diploma noastră de noblețe: limba, însă am transcris-o din buchile <bătrîne> noastre<și>gheboșite de bătrînețe în literele de aur ale limbelor surori; <se cam ștersese <știrbise> istoria noastră, însă ceea ce n-am făcut în trecut ne vom încerca a face în viitor>. Cam degenerase arborele nostru genealogic cu cite-o codiță străină, dar îl vom curăți de toate uscăturile.

REVISTĂ JURIDICĂ [„DOMNUL IOAN ALEXANDRU STURZA ...”]

2264

422r D. Ioan Alexandru Sturza, căruia-i mai datorim un studiu interesant asupra dării mobiliare, publică într-o mică broșură textele articolelor asupra responsabilității ministeriale din legile respective ale Olandei, Austriei, Belgiei ș.a.

Cu tot motto-ul: *Exempla docent* și „Exemplele trebuiesc luate din timpuri normale, iar nu din acelea în care tirania de sus a fost înlocuită prin tirania stradelor”, am fi dorit ca autorul să procedă în mod genetic, adică să arate *ocasio legis*, faptele cari au dat naștere la votarea unor asemenea legi, al doilea însă să arate în ce măsură se pot aplica legi de responsabilitate într-o țară în care se vor găsi directori de ministerie și înalți funcționari e-o cultură mai mult decît minimă și cari stau pe picior de război cu gramatica românească, necum cu infinitul ¹ de legi nouă cari s-au introdus la noi cu derădicata. Căci în legi nu există nici cel mai mic simburde de adevăr *absolut*. Legile ² sînt consfințirea unor stări de lucruri *date* și se creează în momentul în care acea ³ stare [e] [con]testată de cineva. A-l face pe un ministru [răspunză]tor pentru gestiunea unor funcționari ⁴ ~

1. după legile șters 2. după toate șters 3. după s[tare] șters 4. inițial răspunzător într-o țară în care funcționarii

[„ICH GLAUBTE ...”]

2276 I

Ich glaubte dass es besser sein werde? ...

201r Besser? Es soll ja nicht besser werden in diesem Lande. Und ausserdem M. Was hat man denn dem Manne vorzuwerfen? Dass er *** hat? Das hat ja ein anderer *** dem*

M X auch gethan -- und wurde trotzdem zum . . . ernannt. Was hat man y einzuwenden? Dass er gestohlen? Das hat ja der andere auch gethan. Oder soll es gerade von nun an besser werden? Nein, in dem Lande kann nicht besser werden und soll es auch nicht.

[„EU CREDEAM...”]

Eu credeam că va fi *mai bine*? . . .

Mai bine? Nici nu trebuie să fie mai bine în această țară. Și pe lingă aceasta M! Căci ce ar trebui să i se reproșeze omului? Că a ***? Dar aceasta a făcut-o și un altul *** lui M a făcut-o și X și fu totuși numit . . . Ce i s-ar putea obiecta lui Y? Că a furat? Aceasta a făcut-o și celălalt. Sau tocmai începînd de acum trebuie să fie mai bine? Nu, în această țară nu poate fi mai bine și nici nu trebuie să fie.]

[„MAI DEUNĂZI ...”]

2264

Mai deunăzi ne-a pus păcatele să reproducem după o gazetă jidovască o scrisoare adresată de d. C. A. Rosetti redacțiunii „Izraelitului român” în anul 1857, pe cînd dnia-lui se afla la Ruscium și aștepta să intre pe pămîntul făgăduinței pe atunci, a realității reversibile astăzi. C-o introducere onefioasă „Românul” reproduce asemenea scrisoarea, menită fără-ndoială a face mare efect asupra celor naivi, pentru că e foarte sentimentală, ca monologurile jucătorilor de cărți din novelele lui Bret-Harte. 235

OMENIA OMENIE CERE ȘI CINSTEA CINSTE!

2264

„Românul” în n-rul său de¹ duminică 20 iunie își exprimă satisfacțiunea că s-au redeșteptat politici de la „Timpul” din letargia în care-i aruncase faimoasa campanie în contra *antiautohtonilor*. 334r

Antiautohtoni? Ce termen pe care nu l-am întrebuințat niciodată. Greci și jidani, iată termenii proprii. „Românul” sau „Pseudo-Românul” adevăratul român² prin mijlocitoare subreptie și introducere clandestină e redijat de băieți de jidan și de grec. *Voilà³ tout!* Acesta ar fi un lucru indiferent în sine însuși, căci cine mai ține seamă de toate vietățile ce furnică pe fața pămîntului. Ceea ce e însă absolut necuviincios e ca asemenea venituri de ieri alaltăieri să pretindă a determina funcțiunile⁴ vitale, viitorul poporului românesc chiar. Iată ceea ce supără și revoltă. Îndealtmîntrelea, de urmăm ori nu campania, adevărul spus odată rămîne același. Românimea e îmbolnăvită de acest virus de malonestitate și pehlivanie băgat în trupul ei prin introducerea acestor oameni // în afacerile publice și numai învingerea 335r caracterului și rasei naționale poate să ne scoată din ameteala intelectuală și decăderea morală în care am căzut.

Ce bucurie pe tagma patriotică că nu-i⁵ mai relevăm cusurul de căpetenie care face într-adevăr din rolul politic ce și-l atribuie acești oameni o absolută necuviință socială. În adevăr? Ce se cocotează grecul și jidanul în țara noastră cu strania pretenție de-a dicta legi poporului românesc? Aidi sictir!

1. după d[uminică] șters 2. după p[pseudo] șters 3. după et șters 4. după real[e] șters 5. inițial că nu le mai relevăm

[„MAI ÎNTÎI, DACA ...”]

2264

356r Mai întâi, dacă politica ar face[-o] jidanii de la „Pesther Lloyd”, am crede* că prinde*** ***. Căci jidanii, deși nu sînt buni de nimic cînd e vorba de luptă, dar să așîțe pe alții la ură și la ceartă, de aceasta sînt capabili. Din fericire politica esternă se face la Viena și Viena e foarte cuminte.

CU PATERNITATE INCERTĂ

RUBEDENII FOARTE ÎNCURCATE

Se știe că marele istoric Palacky era supranumit *părintele* nației cehești. Un ziar umoristic din Viena face următoarele reflecții :

Palacky este părintele nației. Fiica sa e după tată sora nației. Ginerelul său d-rul Rieger e prin urmare cumnatul nației. Și, fiindcă nația are copii, Rieger e unchiul tuturor acestor copii. Dar el este și unchiul femeiei, a fiului său, a soacrului său (fiu al aceleiași nații), în fine Rieger e unchiul său propriu. Soția sa-i este soră, fiul său îi e frate. Fiul lui Rieger e fratele mamei sale proprii, iar ea e fiica, sora și cumnata nației. Iar nația se simte onorată.

[9 iunie 1876]

ANUNȚ BERLINEZ

Folositoare-i foarfece — la croitori în mână. — Dară cu ea nu sugni — alături cu o vină. Un foarfecă e-ades mai mult decît o conferență; — Ce poate-un croitor cu el — vezi la magazinul de concurență, adică străie de drum și de primblare pentru oraș și țară.

[13 iunie 1876]

ALT ANUNȚ

Berlinul are unele locale publice de danț de un renume foarte îndoielnic. Unul din acestea anunță :

Înștiințare prealabilă. Începînd de duminică 17 pînă sîmbătă 24 iunie va avea loc un bal din vremea sultanului Șulem al III-le în serail la Constantinopole. Tronul sultanului se află în mijlocul salei și va fi ocupat toată noaptea numai de padișah. Muzică se va face de către capella de curte a padișahului, toți muzicanții cu fes turcesc în cap. Danșurile se vor aranja chiar de către marele vizir Abdula Effendi. Toate damele înainte de miezul-noptii vor fi voalate. Grădina dară se va preface într-o pădure de finici, împodobită cu sute de copii ai Orientului.

[13 iunie 1876]

SPRE CARACTERIZAREA LONDREI

Un raport polițienesc comunică procesul-verbal încheiat de un juriu chemat a constata un caz de moarte prin foame însoțit de cele mai cumplite împrejurări. Henry Jeffrey fusese fabricant de hirtie și trăise cu familia sa într-o luxoasă comoditate. Sărăcit fără vină proprie,

avea de hrănit nevasta și patru copii. Au încercat a procura familiei sale pînca de toate zilele prin munca cea mai aspră, ajutat fiind de unul din fiii săi. Dar acesta se-nbolnăvi în curînd și tatăl, muncind preste puterile lui, deveni incapabil de-a lucra mai departe. Cellalt fiu lucra într-un magazin de lînuri și cîștiga 1 funt sterling (25 l.n.) pe săptămîină, însă un sac de lînă îi căzu în cap ș-au trebuit dus în spital. Fetele coseau și cîștigau șase șilingi pe săptămîină. Dar, de muncă exorbitantă, de grijă și supărări căzură și ele la pat. Tot ce aveau a vîndut bucată cu bucată, dar n-ajungea nici pentru hrană. Miss Lucretia Jeffrey muri în fine „din lipsa celor mai necesare alimente”, precum zice juriul. În odaia nefericitei familii juriul nu găsi decît o ladă goală, un scaun rupt și un pat (împrumutat de la comunitatea bisericească) pe care a doua fiică trăgea de moarte.

Acest caz a produs o senzație penibilă în public, dar cîte mii și mii de cazuri vor mai fi în care mizeria lucrează mai încet și care se sustrag atenției publice !

[8 septembrie 1876]

O REPLICĂ A LUI DUMAS-FIUL

O damă distinsă spune lui Dumas-fiul, pe cînd trăia încă tatăl său: Trebuie să-ți fie foarte neplăcut ca tatăl d-tale duce-o viață așa de ușoară”, — „De loc, doamnă, căci dacă nu-mi poate servi de model, lui servă totuși de scuză.”

[8 septembrie 1876]

COMPARAȚIE

Eugene d'Arnoult, odă tă foiletonist al ziarului „Siècle”, compară Prusia cu un băiet din poveste, găsit de-un bărbat și de-o nevestă în pădure și crescut de dinșii. Dar copilul deveni urieș, omorî pe bătrîna sa mamă, o tăie cu toporul și o mîncă, iar tătine-său îi rupse mîna, pe care asemenea o-nghiți. Muma e Polonia, tatăl Austria.

[8 septembrie 1876]

EXPLICAȚIE ASTRONOMICĂ

Un profesor voia să-i facă pe elevi să înțeleagă durata de 180 de ani care i-ar trebui unei ghiulele slobozite din tun ca s-ajungă de pe pămînt la planeta Saturn. „Dacă-am împușca cu tunul în locuitorii lui Saturn, ghiuleaua i-ar lovi pe strănepoții lor” zise el.

[8 septembrie 1876]

CARTEA CEA MAI MARE DIN LUME

Revista engleză „Athenaeum” află că curatorii muzeului brittic sînt în tratație pentru cumpărarea unei copii de pe cartea cea mai mare din lume. Pe la capătul veacului al 17-lea împăratul de atunci al Chinei au instituit o comisie însărcinată a retipări într-o singură colecție

toate scrierile însemnate sau interesante din toate ramurile literaturii. Pe la începutul veacului al 18-lea comisia și-au fost mîntuit lucrarea și au fost în stare să supui împăratului o compilație cuprinzînd 6107 tomuri sub titlul de „Kin ling kov kin too show tsech ching” adică „Colecție imperială ilustrată din literatura veche și modernă”. Mai întîi s-au făcut o ediție restrînsă a acestei opere colosale, dar peste cîtăva vreme amploiați neonesti au înstrăinat partea cea mai mare a caracterelor de aramă turnate anume pentru tipărirea cărții; iar rămășița caracterele au fost topită și s-au bătut bani din metalul lor.

Focul și răpirile au redus foarte numărul copiilor existente a ediției imperiale tipărite pe atunci și se crede că puține mai există astăzi. Curatorii muzicului britanic, aflînd că una din ele se află de vînzare, au început tratările pentru a o cumpăra.

[20 mai 1877]

[„ORI E MANIE, ORI E PREFĂCĂTORIE.”]

Ori e manie, ori e prefăcătorie.

Prea stîrnese dinșii în ruptul capului să vadă degetul Rusiei în toate.

Mi-aduc aminte d-un om cumsecade, dar care era urmărit de ideea că Englitera este amestecată în toate încercăturile politice. Nimic nu se petrecea pe la noi, chiar molimă dacă se ivea, fără ca Englitera să nu fie la mijloc.

Pe colectivisti pare că i-a apucat acum mania rusofobă.

Brălianu a căzut de la guvern din pricina Rusiei; — Rusia, cu pahonți, jugănari și iconari, a răsculat satele; — orice mișcare de funcționari, orice măsură de guvernămînt e luată sub inspirația Rusiei; — chiar Sărățeanu a fost scos din slujbă prin intervenția Rusiei.

Dacă acest chip de a judeca este sincer, atunci sînt bolnavi bieții creștini. O cură de hidroterapie le-ar fi mai folositoare decît o discuțiune de condei. Pe maniaci discuțiunea îi irită și-i împinge la excese. Ei au nevoie d-o derivație a singelui de la creieri.

Dar eu nu cred că dinșii sînt apucați de manie. Ei știu că ceea ce spun nu este așa, dar sînt interesați să facă pe lume a crede că este așa. Socoteala politică i-a povățuit s-o ia peste cîmpul ăsta. O ieși bine, o ieși rău, urma o s-alcagă. Ei cred e o să le iasă bine. Nu e la mijloc sinceritate, peste tot e prefăcătorie.

O dată apucați pe drumul ăsta, li-e teamă să se mai întoarcă. Ce ar zice lumea dacă s-ar întoarce?

Atitudinea lor rusofobe, încălzită în presă, solemn formulată în *Apelul către țară*, i s-a obiectat: — dacă știți că agenți rusești cutreieră satele pentru a răzvrăti țărînimea, ce măsuri ați luat în contra lor, pe cînd erați la guvern?

A trecut o lună, și d-abia acum se răspunde la această obiecțiune.

Răspunsul este interesant.

Iată ce ne spune organul de căpetenie al fostului guvern:

Apăi bine, aceeași acțiune o are un partid cînd e la guvern și cînd e în opoziție?

Un guvern este ținut la o mare rezervă în relațiunile sale cu străinătatea. Guvernul liberal nu putea să întreprindă o luptă făcînd în contra Rusiei, ci trebuia să se mulțumească a combate uelțiile acesteia prin mijloacele ce-i stăteau la îndemînă.

Acum, cînd partidul liberal nu mai are în minile sale administrațiunea, prin urmare cînd nu mai poate lupta contra agenților străini prin puterea statului și nu i-a rămas alt mijloc de luptă decît propaganda prin presă și întruirii, tăcerea sa ar fi o crimă, inacțiunea sa un adevărat act de trădare națională.

Dacă fondul ar fi adevărat, s-ar putea primi pînă la un punct oarecare distincțiunea ce o face organul colectivist între acțiunea de guvern și acțiunea de opozițiune; — cu toate că eu nu m-aș putea face uenicul acestei distincțiuni.

Nu intră în capul meu cum ceea ce e cu minte și moral cînd ești la guvern să fie smintit și criminal cînd ești în opozițiune, și vice-versa, după cum nu intră existența mai multor morale.

Prea mult s-a abuzat la noi de această distincțiune, care a fost împinsă pînă la contradicțiunile cele mai revoltătoare, între purtarea de partid în opoziție și purtarea la cînd ai ajuns la guvernămînt. Și este de regretat că, chiar acum, după altele triste experiențe, vedem procla-

mîndu-se acel sistem de nepotrivire între o acțiune și alta și punîndu-se partidele la adăpostul unei distincțiuni amăgitoare.

Acestei deprinderi se datorează atîtea salturi de la o extremă la alta cari au făcut pe lume să nu mai creadă în cinstea vorbelor celor ce fac politică.

Dar să ne întoarcem la tactica colectivistă.

Asupra fondului ei argumentează astfel :

O dovadă că guvernul liberal a combătut *pe cil a putul* uneltirile rusești e că răscoala sătenilor n-a izbucnit decît mai multe zile după retragerea d-lui Ion Brătianu, atunci cînd nu mai era în țară o *administrație energetică* care să poată lua măsuri înțelepte pentru a împiedica lăfșirea răului.

Iscusit argument !

Este adevărat că răscoala a izbucnit cîteva zile după retragerea d-lui Ion Brătianu.

Dar urmează de aci că dînsa a fost pregătită de Rusia, ale cărei uneltiri au fost cu putere înfrîinate de d. Brătianu ? Așa se face proba ?

De ce să nu fi fost dînsa pregătită de alte cauze ?

Poate că ne-ar câștiga și pe noi păreriile sale dacă organul colectivist — acum cînd partidul său nu mai e ținut la nici o rezervă și inacțiunea sa ar fi un adevărat act de trădare națională — ar începe să spună limpede, cum și ce fel uneltea Rusia răscoala pe cînd d. Brătianu era la putere și în ce mod a combătut fostul guvern acele uneltiri.

O expunere cinstită a acestui lucru ar prețui mai mult decît toate articolele scrise d-o lună și jumătate prin foile colectiviste, în cari se spune moși-pe-groși și se agită cu intemperență de stil spectrul rusesc.

Dar de lucrul ăsta se feresc organele fostului guvern. Scopul ce-l urmărește nu este lămurirea cinstită a situației, ci ea, făcînd pe adversarii lor agenți ai străinilor împotriva intereselor țării, să-și mai câștige ceva din popularitatea pierdută printre-o donnie lungă și plină de păcate.

Sistemul acesta le-a mai reușit altă dată, cînd adversarii lor erau înfățișați ca austro-maghiari, iar România se tăvălea muribundă în sânge la picioarele contelui Andrassy. De ce nu le-ar reuși și acum ?

Ei știu că mulțimea poate fi ușor de amăgit. Au uitat însă un lucru, că lumea a cam pierdut credința în vorbele lor.

[23 mai 1888]

[„CINTEA, ÎNȚELEPCIUNEA ȘI ENERGIA ...”]

Cinstea, înțelepciunea și energia sînt condițiuni neapărate pentru conducerea în bine și cu folos a oricărui stat. Și aceste însușiri se cer cu atît mai mult de la un stat încă tînăr, care ea astfel are mai mare trebuință de a se întări și asigura de stăpînirea libertăților sale, cîștigate cu mai multă sau mai puțină sudoare și muncă, într-o luptă mai mult sau mai puțin îndelungată. Dar se naște întrebarea dacă într-un stat cu guvernămint constituțional reprezentățiunea națională poate fi ea totdeauna stăpînă pe cinstea, înțelepciunea și energia ce se cer pentru o conducere fericită a statului și, fiind vorba despre un stat încă nou, despre un popor lipsit de maturitate politică, vom răspunde cît se poate de categoric că nu !

Numai după o vreme mai îndelungată de la întemeierea statului ; numai după ce poporul va ajunge la acel grad de practică și maturitate politică în care să se simtă oarecum răzîmat și așezat numai pe picioarele sale proprii ; numai după ce acest popor, în urma unei păci și liniști mai îndelungate, va fi izbutit să se ridice la un grad înalt de cultură și dezvoltare morală și materială, putem încuviința că reprezentățiunea sa națională însușește și cinstea, și înțelepciunea, și energia ce i se cer pentru păstrarea statului în starea sa actuală sau pentru conducerea lui treptată pe calea fericirii și a progresului ; iar pînă atunci atît conducerea statului cît și educațiunea politică și socială a poporului, trebuie lăsate pe mîinile pușilor bărbați de inimă, înțelepciune și cu adevărată iubire de țară pe cari trebuie să-i aibă orice națiune ale cărei puteri de viață încă nu-i sînt cu desăvîrșire sleite.

Acești bărbați însă să nu fie luați niciodată dintre oamenii revoluțiunii, sau dintre demagogii de meserie, căci — după cum ne dovedește istoria tuturilor veacurilor — revoluționarii și demagogii niciodată n-au clădit, ci totdeauna numai au dărîmat

mai totdeauna au îngropat libertățile popoarelor, adese cîștigate prin mari jertfe și nesfîrșite șiroaie de sînge.
Zic republicarii istorici Held și Corvin.

În fața acestor cerințe ale unui stat tînăr, ce puteam zice de statul român, a cărui conducere a fost doisprezece ani lăsată pe mina demagogilor, și încă a unor demagogi nu tocmai de cel mai bun soi, sub a căror netrebnicie și porniri pătinașe mai totul s-a veștejit, mai totul s-a uscat? Și dacă, din nenorocire, ar fi mai ținut mult guvernul pretinșilor liberal-naționali la ce ne-am fi putut aștepta într-un stat în care masa populațiunii agricole, aproape singura clasă producătoare în astă țară, jefuită de toată suflarea oficială și officioasă, sărăcită pînă în pînzele albe, în mare parte bulăitită de beția rachiului, singurul mijloc ce-i mai rămăsese pentru a-și putea uita suferințele, în care elementul român, populațiunea autohtonă, slăbită, îndobitocită, deznădăjduită și bolnavă începuse a desertește din zi în zi mai mult, iar cei rămași, împingiindu-se energie pe povîrnișul proletarismului în care proprietarul, arendașul și neguțătorul, fără a-și fi văzut ruina ce-i amenința, erau cuprinși de paroxismul frigurilor speculațiunii întăritate cu deosebire de institute meșteșugite de credit în care administrațiunea aproape în totul nu era decît o năpastă mai amarnică decît biciul lui Atila, a cărei activitate culmina numai în prigoniri, viclesug și jaf, în care justiția nu înfățișa decît un cult hibrid, pe ale cărui altare se jertfeau adese dreptatea, independența de caracter, curajul civic, și cîteodată chiar și onestitatea, în care în sfîrșit tot ce era român mai ales era sistematic înălăturat de la masa vieții publice, pentru a face loc unei pături de străini suprapuse vieții noastre politice și sociale... priviți tablourile funcționarilor colectivisti, reamintiți-vă personalul fostelor consilii comunale și județene uitați-vă la Camerele lor, și numărați mulțimea străinilor ce mișuiau și mai mișuiesc în toate aceste institute, pentru ea să vă încredințați despre adevărul spuselor noastre!

Sub guvernul omului de la 48 populațiunea română descrește, elementul național se înpuținează din ce în ce mai mult, pentru a face loc unui element străin, ce ne readuce aproape la trista stare dinaintea domniei lui Matei Basarab, care zice într-un document al său din anul 1639: „Doamne! veniți străini în moșia noastră, și-și spurează mîinile lor cu mite, și îndrăzniră a vinde și a cîrciumări Sfintele Tale, și a goni pe moșneni și în avutul lor a băga pe străini, fum de rușine vecinilor noștri; oamnei străini nouă, nu cu legea (religia), ci cu neamul, cu limba și cu năravurile cele rele”.

Tocmai aceste elemente străine, introduse pe sub ascuns în văgășele vieții naționale, cîtropesc elementul autohton, pînă ce ajung să stingă dinastia Basarabilor și s-aducă în locul, ei domnia străină, domnia fanarioșilor.

S-ar părea poate unora cu totul fără interes de a se ști cari sînt elementele ce hotărășc de soarta unui popor, fie ele autohtone, fie venite din afară; pentru cugetătorul mai ager însă, lucrul nu este totuna.

De cînd instinctele rasei celtice au invins, în revoluțiunea cea mare, pornirile elementului romano-german, care domnise pînă atunci, fața Franței s-a schimbat cu desăvîrșire. În multe din țările nemțești se recunoaște foarte mult iurîrirea elementelor slave germanizate, și va rămînea pentru totdeauna o deosebire foarte mare între nemții de sud, o rasă aproape de tot curată, și nemții de nord, al căror substrat este slav. Nici pentru Englitera n-ar fi cu totul indiferent dacă azi predominățiunea ar fi a rasei celtice în locul celei anglo-saxone. Aplecări și însușiri moștenite, virtuți și slăbiciuni învechite, calități și aptitudini intelectuale și morale dau domniei unui element etnic cu totul alt caracter decît domniei celui alt element. Așa de pildă noi credem, dimpreună cu mulți alții, cumcă demagogia la noi este de origină fanariotă; că ea înseamnă ura înrădăcinată a veneticului fără tradițiuni, fără patrie, fără trecut, împotriva celor ce au o tradițiune hotărîită, un trecut istoric. Pentru asta se observă la *colectivisti* cum ei se recrutau cu deosebire dintre grecii și bulgarii romanizați. Setea de a-și încropi un trecut pe care nu-l au se dovedea din silința ce-și puneau d-a schimba totul, de a da totului o altă întipărire, un alt caracter. Aceste elemente hibride se vor deosebi totdeauna prin ura trecutului și a totului ce se poate numi tradițiune istorică într-o țară, fie instituție, fie rasă, religie și datini.

Nu mai incupe dar îndoială cumcă la urma urmelor orice formă, cît de subtilă, a vieții omenești să reîncepe la un substrat solid și că experimental politica unei țări, pornirile ei în bine sau în rău, atîrnă totdeauna de la complexiunea fizică a indivizilor, de la originea lor, de la cusururile sau virtuțile înnăscute rasei lor... Precum aceeași limbă se va pronunța altfel de un englez, altfel de un slav și altfel de un italian, tot astfel aceleași legi se vor țileui după firea celui ce le aplică, aceeași țară va avea altă soartă, după cum va fi natura celor ce o conduc.

D-o fire mai curată, d-o cultură mai aleasă, d-o judecată mai sănătoasă, guvernul actual este merit să grăiască limba *adevărului* și a *cinstei* acestui popor prea mult amărît și însetoșat

după astfel de lucruri. El o face, și negreșit că o viață nouă are să-nceapă pentru micul nostru stat, dar o viață într-adevăr românească și plină de sănătate.

Un gând mare avut-a regele nostru când a pus pe vitejeasca sa frunte coroana de oțel. Acel gând colectivității nu l-au înțeles. Actualul guvern are toate puterile de a-l înțelege și de a-l îndeplini. Înainte dar, cu Dumnezeu !

[3 august 1888]

[„ÎN TRE CESTIUNILE CE INTERESEAZĂ ...”]

Între cestiunile ce interesează și agită sfera discuțiilor politice, desigur că nici una nu întrece ca importanță și gravitate cestiunea agrară. Unii politicieni susțin — în contra evidenței și realității celei mai crude — că o asemenea cestiune de caracter agrar n-ar fi existând defel în România și că legea împroprietăririi, introdusă de Vodă Cuza în toamna anului 1864, ar fi rezolvat într-un mod suficient toate greutățile inerente acestei spinoase probleme. E prea adevărat că lui Vodă Cuza i se datorează două acte de însemnătate istorică al căror merit nimenea nu-l poate tăgădui: secularizarea averilor mănăstirești, cari de sute de ani încetaseră a fi proprietate a bisericii naționale și trecuseră în exploatarea călugărilor greci, venetici și răpitori, un act care a pus iarăși statul în posesiunea unor bunuri de-o întindere care întrece aproape a cincea parte a teritoriului său. Al doilea act este împroprietărirea, dar aceasta, deși în principiu nu se poate decât aproba, în aplicațiune a dat loc la atâtea abuzuri și la atâtea viții de punere în lucrare încât în realitate, cu toate bunele intențiuni ale legii, soarta săteanului nu s-a îmbunătățit de fel, ba încă se poate constata cu siguranță că e de zece ori mai înăcreat cu munca decât în trecut și că situațiunea lui materială e totuși de zece ori mai rea decum era chiar în vremea Regulamentului organic. O dovadă că astfel este a fost răscoala, în care sentimentul mizeriei materiale a trebuit la urmă să izbuenească și să pună în pericol viața și averile celor ce se folosese de munca sătenilor în mod uzurar și fără a le da în schimb o compensațiune echivalentă. S-a observat apoi încă un inconvenient de care suferă agricultura română; aproape nici un proprietar și nici un arendaș, din Țara Românească mai cu seamă, nu posedă instrumentele sale de muncă, nu are animale de tracțiune, nu pluguri, nu nimic. El intră cu minile-n șolduri în sat și țăranul trebuie să presteze și utilagiul muncii agricole și munca însăși, în schimbul câtorva pogoane de pământ, care i se dau în parte, dar din produsul cărora i se iau prin dijmă aproape trei din patru părți, ori patru din cinci, adeseori mai mult chiar. Să mai luăm în considerație că, din cauza supraînăcreării cu muncă pe pământul proprietăresc, săteanului nu-i rămâne mai niciodată timpul necesar pentru a-și cultiva bine și intensiv pogoanele sale proprii și cele luate cu dijmă, încât rezultatul inevitabil este că partea de produse ce-i revine lui e disproporționat de mică și nu ajunge nici pentru satisfacerea celor mai elementare necesități ale vieții, încât lipsa în care trăiește săteanul degenerază adeseori în foamete și face inevitabilă intervenirea statului și venirea în ajutorul satelor prin împărțire de porumb. Una din cauzele acestor rele este fără îndoială și împrejurarea că cea mai mare parte a păturii superpuse din țara românească e un calcidoscop de elemente străine, venite mai cu seamă de peste Dunăre, între care se află și bulgari și albanezi, însă grecii prevalează cu deosebire ca număr și ca instinct de exploatare neomenoasă. Acest lucru l-a constatat și d. M. Kogălniceanu într-o ședință a Adunării legiuitoare în care se pusese în discuțiune acordarea unor împămînteniri.

Se înțelege de sine că elemente cari n-au nici un fel de legătură cu țara nici un fel de solidaritate cu populațiunea română, nu au venit decât ca să cîștige și să exploateze, adese fără umbră de capital, căci în cele mai multe cazuri chiar trebuințele personale ale noului venit săteanul le acopere prin prestațiuni în natură, prin contribuție de pui, găini, ouă, unt, lapte etc. Acești exploatare au ruinat pe marii proprietari din vechime și ruinează astăzi și resturile de avere și vitalitate ale poporului cultivator și, spre bătaie de joc, tocmăi dintre ei se recrutează așa numita elită socială de la noi.

Accastă stare de lucruri nu mai e de suportat și-n adevăr ministeriul din martie a descoperit cu multă abilitate relele cari bîntuie neconținut orgauizația noastră agrară și au stabilit în proiectele de legi respective măsurile ce trebuiesc luate pentru a înlătura piedecile ce se opun producțiunii normale. O ușurare a situațiunii săteanului se va produce fără îndoială

prin împărțirea pământurilor ce-i trebuiesc, dar o înlesuire și mai mare va aduce reforma aceea care tinde a regula învoielele de muncă și a scoate pe sătean de sub asuprirea și exploatarea arbitrară și uzurarie a diferiților arendași străini. Desigur că și aceste două proiecte, o dată votate, vor întâmpina multe dificultăți în aplicațiunea lor din cauza stării înapoiate a administrațiunii din țară care, deși s-a curățit, în mare parte, de elementele colectiviste, totuși n-a avut timpul necesar material pentru a ajunge să fie un organ perfect pentru îndeplinirea intențiunilor Statului; însă cu timpul și cu răbdare și mai cu seamă prin mai multă stabilitate se va înlătura și acest inconvenient și vom putea într-o zi să ne felicităm de rezultatul reformelor,

[6 ianuarie 1889]

[„SE POATE PUNE ÎNTREBAREA...”]

Se poate pune întrebarea dacă în împrejurările actuale și cu grupările existente ale partidelor politice din țară va fi sau nu cu putință ca guvernul să izbutească pe deplin în realizarea programului său de reforme, dând țării toate îmbunătățirile pe care timpul și situațiunea poporului le reclamă. E adevărat că în anul care a expirat țara a trecut prin o criză politică a cărei însemnătate și a cărei rezultate probabile nu se pot apreția de pe acum și imediat, dar pe de altă parte nu se poate tăgădui că acea criză stă într-o strinsă legătură cu soarta politică și socială a țării, și din ea trebuie să răsară soluțiunile normale ale problemelor politice pe cari reforma ni le impune. E deci cestiunea dacă ne aflăm în adevăr în prezenta unor evenimente care să decidă în mod hotărâtor pozițiunea țării ca stat civilizată și constituțional, întemeiat pe cerințele dreptului modern și a exigențelor prezentului, dacă avem încă puterea de-a întări și îmbunătăți situațiunea dinlăuntru prin reforme înțelepte și măsuri corespunzătoare cu ele, dacă avem voința de a continua în interesul bine înțeles al țării programul politic inaugurat în martie a anului trecut, sau dacă din nou tendințele adverse ale grupurilor politice cu aspirațiuni învechite și egoismul glacial al ambițioșilor politici vor ridica piedici în calea dezvoltării naționale. Presumpțiunea care admite posibilitatea introducerii reformelor presupune însă ca condiție neapărată ca, din lupta parlamentară ce se va încinge între grupurile politice actuale, guvernul din martie să iasă nu numai în formă, ci și în esență în ce privește spiritul politicii sale, e-o victorie deplină asupra adversarilor; iar presumpțiunea a doua, adică crearea de piedece în contra realizării programului de reforme s-ar ivi desigur în cazul cînd unele din elementele politice cari participă la putere n-ar vedea în sacrificiile pe cari guvernul din martie le-au făcut pentru a ajunge la o înțelegere decît un semn de slăbiciune sau de inclinare de a renunța la realizarea programei atît în ce privește forma cît și spiritul ei.

Rezervele pe cari guvernul din martie le-a stabilit pentru ca o înțelegere să fie cu putință au fost în privire formală întii că nu se renunța la nici unul din membrii cabinetului cari ar fi colaborat la proiectele de reformă, iar în privire materială declarațiune, asemenea francă, că nu se renunța la nici unul din proiectele de reformă. Pe baza acestei convențiuni s-au format deci pîn-acum majoritatea parlamentară și tot pe această temelie ar fi de dorit ca să rămîie și în viitor.

Zicem că aceasta e de dorit, dar vine întrebarea: oare această majoritate va persista să existe și atunci cînd i s-ar zice că cabinetul are o altă misiune mai generoasă decît aceea de-a servi de uncaltă în desfășurarea egoistă și unilaterală a manoperelor de partid și de-a păstra intrigilor politice caracterul veninos și vindicativ care îl au azi? Această întrebare e întemeiată și ar fi o credulitate prea mare și un optimism exagerat dacă am admite că guvernul nu va fi nicicînd pus în necesitatea de a-și arăta nemulțumirea față cu mașinațiunile unor pretinși amici politici.

Dintre proiectele propuse se înțelege că primează cele privitoare la cestiunea agrară și că merită preferență și întâietate în șirul discuțiunilor parlamentare. Dar o cestiune de o importanță, de nu egală cel puțin coordonată celei de mai sus, este a reformei organizației judecătorești prin admiterea măcar parțială a inamovibilității. În această privință însă s-a întimplat ceea ce Victor Hugo propunea pentru aducerea în lume a păcii universale. Amic al păcii și amic al celor ce propaga formarea unei ligi universale pentru a eterniza pacea, el zise: dorese pacea universală, dar înaintea încheierii ei mai trebuie un război universal care să-mpace

toate interesele. Cam astfel, înainte de a se fi votat legea inamovibilității, s-a întâmplat remanieri în personalul magistraturii cari seamănă cu mijlocul propus de Victor Hugo pentru întemeierea păcii universale. Dar să sperăm că, pe viitor cel puțin și sub domnia unei noi legi, va înceta obiceiul de-a numi sau denite magistrați numai pe motivul strîmt că ar fi avînd alte convieșii politice, căci toate considerațiunile de partid și personale ar trebui cu desăvîrșire înlăturate cînd e vorba de numiri în magistratură, unde numai interesul unei dreptăți impersonale caută să decidă. În discordanță cu misiunea ce-a fost încredințată cabinetului, care a fost o misiune de împăcare, vedem răsărind din nou pe orizon pericolul unor procese de răzbumare politică — ca cel privitor la dezordinile comise la unele redacțiuni și în sfîrșit ca procesul pe care unele elemente voiesc să-l facă fostului cabinet Brătianu. E evident că asemenea lucruri sînt cu totul contrarie rolului de împăcare cu care coroana însărcinase cabinetul și că toate acestea nu pot decît să alimenteze și mai mult urele și răzbumările politice; căci în privința acestui rol d. ministru de externe s-a exprimat încă în uartie în numele noului cabinet.

Garanție de impunitate pentru guvernul trecut? Noi în această privință — și această declarațiune o fac în numele întregului guvern — credem și nu ne vom depărta niciodată de această credință, că în politică *greșalele se îndreptază*, dar nu se răzbumă. Dacă dv. credeți că în țara aceasta la fiecare răsturnare de guvern să se ajungă la *răzbumare și pedeapsă*, dacă credeți că pentru fiecare greșală politică să fie, în afară de răspunderea morală, în afară de pierderea puterii, și o răspundere care atrage după sine pedeapsa, dacă dv. voiți să aruncați țara într-o confuziune și convulsiiune nepomenite, declar că nu noi ne vom preta la un asemenea joc. („Era nouă”, p. 291).

Toate aceste împrejurări izolate una de alta, par a nu avea însemnătate, însă, luate la un loc, ele întăresc presupunerea că se pregătesc diferite expediente, îndreptate în contra cabinetului, și în adevăr înțelegerea stabilită cu atîta greutate ar fi pusă în cestiune și s-ar decide definitiv întrebarea dacă țara mai e în stare ea, sub conducerea unor oameni încercați și dezinteresați, să se dezvolte înainte, sau dacă în locul crei nouă de reforme administrative, sociale și financiare, o să revie timpul de neomenoasă exploatare și de vinătoare de funcțiuni pe care l-am avut de curînd. Mult n-ar dura o asemenea reacțiune, dar în ori[ce] caz, în timpuri în care țara are nevoie de o conducere serioasă pentru garantarea siguranței sale o asemenea reacțiune ar fi o nenorocire.

[13 ianuarie 1889]

COMENTARIU

SPANIA [„SE ȘTIE CU CÎT DEVOTAMENT...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 57, 23 mai 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Eminescu întocmește această cronică de politică externă, cu informații dintr-o corespondență, *Madrid, 23. Mai (Orig. Corr.) (Die Frage der Fueros Polizei -- Willkur. Aus Cuba. Die Regierung und die Staatsgläubiger)*, publicată în „Neue freie Presse” în 19/31 mai 1876¹. Fragmentele: „într-o ședință a senatului... bătut pentru legitimism” și „În una din ședințele Camerei... au protestat energic” sînt reproduse textual în traducerea poetului. Eminescu anexează aceste texte din ziarul vienez spre a face și mai explicit comentariul său.

Viața politică din Spania stă în atenția lui Eminescu și înainte de publicarea acestei cronici în ziarul ieșean. În manuscrisul 2306, 28r–28v își notează un vis din noaptea de 11/12 februarie 1876. Se făcea că se află la ipotești, în casa părintească și-i avea în gazdă pe Don Alfons și Don Carlos, cei doi rivali, care își disputau tronul Spaniei. În relatarea visului se fac referiri și la „Neue freie Presse”, ziarul vienez².

Eminescu găsea că trăsătura dominantă a vieții politice spaniole o constituia trecerea de la o extremă la alta. Aceasta explica, credea el, adoptarea unor legi pline de „măsuri excepționale”.

¹ NFP, (1876), nr. 4225, [19/31 mai, p. 4].

² D. Valamăniuc, *Visul – o dimensiune a prozei eminesciene*. MANUSCRIPITUM, VII (1976), nr. 3, [iul. – sept.], p. 29–33.

[„ZIARUL «POLITISCHE CORRESPONDENZ» REPRODUCE...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 58, 26 mai 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Eminescu comentează știrile din presa străină cu privire la pregătirile armatei sârbe și este îngrijorat de izbucnirea apropiată a războiului din Balcani.

Consiliul Municipal din Belgrad dă în 14/26 mai 1876 o proclamație către poporul sârb în care i se cere să contribuie la împrumutul de stat pentru apărarea țării împotriva Imperiului otoman. Proclamația se publică în „Politische Correspondenz” și fragmentar în „Neue freie Presse” din 19/31 mai 1876, însoțită și de un comentariu¹. Eminescu o reproduce din ziarul vienez „Die Tages-Presse” din 19/31 mai 1876². „Acest act -- scrie Eminescu -- nu are nevoie de nici un comentariu.”

Eminescu însoțește proclamația cu o prezentare introductivă, *Serbia* [„Ziarului unguresc...”], pe care am tipărit-o în volumul IX, însoțită de comentarii (p. 115, 546).

¹ NFP, (1876), nr. 4225, [19/31 mai 1876, p. 3 (*Wien 30 mai*)].

² TPR, VIII (1876), nr. 150, [19/31 mai, p. 3].

PIEI DE OM

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 58, 26 mai 1876, p. 3 (*Diverse*).

Eminescu ia cunoștință de acest articol publicat în „Pays”, ziarul francez, prin intermediul presei germane. Cum nu cunoaștem nici publicația franceză și nici cea germană, nu ne putem da seama de partea sa de contribuție în relatarea,

acestor întâmplări. Poetul găsea aici descrierea unor aspecte din societatea americană, față de care avea mari rezerve și pe care o învinuiește, în spiritul întregii sale ideologii, de deteriorarea rolului moral al statului, lăsat pradă tendințelor excesiv individuale și utilitariste. Este prima mărturie în această privință din publicistica eminesciană.

Cu numele lui Brahma, invocat în final, ne întâlnim într-o versiune din manuscrise a poeziei *Cu mine zilele-ți adaugi* din 1877 (OPERE, III, 169) și este reluat într-o versiune, tot din manuscrise, a *Luceafărului*, din 1880–1881: „Se nase și mor în sfântul Brahm” (OPERE, II, 389).

SERBIA [„«TIMES» ANUNȚĂ...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 60, 30 mai 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Situația din Serbia este comentată într-o telegramă, *Turkey and Servia. Vienna, June 12*, publicată în „The Times” în 1/13 iunie 1876¹. Eminescu preia informațiile, desigur, prin intermediul presei germane.

¹ TIMES, (1876), nr. 28.654, 13 iun., p. 5.

GERMANIA [„SCRISOAREA CĂTRE SUVERANI...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 62, 4 iunie 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Eminescu comentează scrisoarea lui Murad al V-lea către suveranii Europei prin care îi informează despre suirea sa pe tron, în locul lui Abdul Aziz, asasinat în împrejurări misterioase. Nu cunoaștem publicația bilingvă franco-germană. Poetul preia textul pe care îl traduce, probabil prin intermediul presei germane.

Extrase din „Gazette de Strassburg” reproduce și „Telegraful”, ziarul bucureștean¹.

Poetul exemplifică cu acest text cronică sa de politică externă, *Germania [„Scrisoare către suverani...”]* pe care am tipărit-o în volumul IX însoțită și de comentarii (p. 122, 551).

¹ TEL, VI (1876), nr. 1245, 4 iun., p. 1–2.

TURCIA [„PROIECTUL DE CONSTITUȚIE...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 63, 6 iunie 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Eminescu selecționează din presa străină, cu o perspicacitate remarcabilă, documentele cu implicații majore pentru țara noastră. Proiectul Constituției otomane se publică, tot în 6 iunie 1876, și în „Telegraful român” din Sibiu¹, unul din zarele românești mai bine informate asupra evenimentelor internaționale. Deși document de mare însemnătate și pentru țara noastră, „Românul”, officiosul guvernului liberal, descoperă proiectul Constituției otomane în același ziar german abia în 9 iunie 1876². Transcriem primele două paragrafe din versiunea „Telegrafului” pentru studiul comparativ:

„I. Statul turcesc ca atare nu are nici o religie, recunoaște însă toate cultele, le scutește și le subvenționează.

II. Fiecare naționalitate și confesiune are liberul exercițiu al ritmului său sub capul suprem al bisericii respective și o administrație autonomă completă în biserică” („Telegraful român”).

„Telegraful român” este preocupat să dea o versiune cât mai fidelă a textului original și surprinde ambiguitățile intenționate din proiectul Constituției otomane. Religia de stat a imperiului otoman era cea musulmană, însă spre a preîntâmpina orice obiecție a marilor puteri ori din partea popoarelor de sub stăpânirea sa, introduce expresia „ca atare” și specifică în continuare că recunoaște celelalte culte, le apără și le subvenționează... „Românul” săvârșește o greșeală politică fiind înlătură expresia „ca atare” și altele de felul acesteia, introduse anume în proiectul de constituție, spre

a masca adevăratul fond al problemelor. Eminescu reține ambiguitățile din document și-i dă o interpretare în spiritul său. Se impune atenției în textul său și frumoasa limbă românească.

¹ TELR, XXIV (1876), nr. 45, 6/18 iun., p. 174.

² ROM, XX (1876), 9 iun., p. 503.

[„DE MAI MULTĂ VREME...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 64, 9 iunie 1876, p. 3; nr. 65, 11 iunie 1876, p. 2–3 (*Revista internă*). Se tipărește în volum, prima dată, în M. Eminescu, *Scrieri politice și literare. Vol. I* (1870–1877), București, Institutul de Arte Grafice și Editura „Minerva”, 1905, p. 212–221.

Eminescu face prezentarea *Raportului* Cavalerului de Bosizio, viceconsulul Imperiului austro-ungar la București, în articolul [„De mai multă vreme...”], pe care l-am tipărit, însoțit de comentarii, în volumul IX (p. 125, 552–553). În volumul de față tipărim *Raportul* în traducerea lui Eminescu. Poetul revine la el în câteva articole (v. *supra*, p. 626–629). *Raportul* este comentat și într-un articol, *Rumänien*, publicat în „Neue freie Presse” în 11/23 mai 1876 ¹.

¹ NFP, (1876), nr. 4218, [11]23 mai, p. 4.

ȚĂRILE DE JOS [„«INDEPENDENȚEI BELGICE» I SE SCRIE...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 66, 13 iunie 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Viața politică din Țările de Jos este prezentată în ziarul „L'Indépendance belge” într-o corespondență particulară, *Nouvelles des Pays-Bas. Correspondance particulière de l'Indépendance. La Haye, 16 Juin*, publicat în 9/21 iunie 1876 ¹.

¹ INDB, XLVI (1876), nr. 173, [9]21 iun., p. 3.

INUNDĂRI

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 66, 13 iunie 1876, p. 3 (*Noutăți*).

SERBIA [„MAI ZILELE TRECUTE...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 67, 16 iunie 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Eminescu caută să desprindă din complexitatea situației politice internaționale și demersurile diplomației europene desfășurarea viitoare a evenimentelor. Poetul pornește de la un editorial *Budapest, 24 iuni*, publicat în „Pester Lloyd” în 25 iunie 1876 ¹.

Marile puteri se declarau pentru *statu quo*, observă poetul, însă „nu puteau suferi” ca popoarele de sub stăpânirea otomană să-și cucerească independența. Schimbările din Balcani nu țineau seama de diplomația europeană.

Informații în legătură cu aceste probleme dă și „Telegraful” într-o corespondență, *Pesta 25 iunie*, pe care o publică în 19 iunie 1876 ², la distanță de patru zile de ziarul ieșean.

¹ PEL, XIII (1876), nr. 145, 25 iun., p. 2.

² TEL, VI (1876), nr. 1259, 19 iun., p. 2.

SERBIA [„REPREZENTANTUL RUSIEI...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 70, 23 iunie 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Eminescu publică manifestul cucerului Milan Obrenović, către poporul sârb în continuarea cronicii sale de politică externă *Serbia [„Reprezentantul Rusiei...”]*, pe care am tipărit-o în volumul IX (p. 131–132). Acolo am dat și informații asupra importanței acestui document și asupra ecoului stîrnit de el în presa românească (p. 559–560).

[„ESTRAGEM DIN «NEUE FREIE PRESSE»...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 75, 7 iulie 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Comentariul ziarului „Neue freie Presse”, pe care îl reproduce Eminescu, se publică cu titlul *Wien, 14 Iulii* în 3/15 iulie 1876¹ și el prezenta interes pentru cititorul român prin considerațiile cu privire la poziția României, în contextul politicii internaționale. Considerațiile acestea se impunea să rețină atenția, cu atât mai mult cu cât ziarul vienez era una din cele mai răspândite publicații politice din Imperiul austro-ungar.

„Neue freie Presse” face aprecieri cu privire la politica externă a Rusiei, neconforme cu realitatea, și ele se explică prin faptul că ziarul nu simpatiza popoarele slave, în care vedea o primejdie pentru Imperiul austro-ungar.

Eminescu nu elimină din text părțile cu care nu era de acord, spre a nu se pierde „legătura între idei”, însă își declină răspunderea pentru „unele aserțiuni ale foii”.

¹ NFP, (1876), nr. 4269, [3] 15 iul., p. 1.

ANGLIA [„CONDIȚIILE SUB CARI...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 76, 9 iulie 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Eminescu extrage textul cu cele șase puncte dintr-un articol, *Wien, 17. Iulii*, publicat în „Neue freie Presse” în 6/13 iulie 1876¹. Documentul se publică, desigur, și în alte ziare germane.

Condițiile propuse de Anglia pentru rezolvarea „chestiunii orientale” constituiau expresia cea mai evidentă a „războiului diplomatic” susținut de diplomația engleză împotriva „celor trei puteri din nord”. După întvederea de la Reichstadt cele două țări duceau o politică comună în „chestiunea orientală”. Bismarck, cancelarul Germaniei, face, pe de altă parte, declarații de bună vecinătate cu Rusia și Austro-Ungaria, iar Anglia duce „războiul diplomatic” împotriva „ligii celor trei împărați”. Ilustrative în această privință sînt îndeosebi prevederile de la punctul 4, în care se precizează că Rusia, Austro-Ungaria și Germania să nu poată interveni în „chestiunea orientală” fără asentimentul celorlalte puteri, Anglia în primul rînd și apoi Franța și Italia.

Eminescu reproduce acest document pentru tezele din final, potrivit cărora „provinciile” ce se eliberează de sub dominația Porții prin mijloace proprii să li se recunoască noul statut de către marile puteri.

¹ NFP, (1876), nr. 4272, [6] 13 iul., p. 4.

TURCIA [„AGENTUL ROMÂNESC DIN CONSTANTINOPOLE...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 76, 9 iulie 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Eminescu publică memoriul României către Poartă într-o versiune care diferă de cea a Agenției Havas, reproducă și în „Telegraful”, o zi mai tîrziu¹. Versiunea Agenției Havas înscrie la punctul întâi recunoașterea numirii statului român.

„Recunoaşterea numelui istoric de România — se arată aici —, pe care mai toate celelalte puteri i l-au acordat”. Comunicatul Agenţiei Havas mai cuprinde şi un alt punct important, care nu figurează în versiunea poeziei. „Recunoaşterea dreptului de jurisdicţiune a agentului român asupra românilor care locuiesc în Turcia”.

Comunicatul Agenţiei Havas face şi distincţia între *memoriu* şi *memorand*. Asupra acestei probleme stăruie şi poetul în articolele sale de mai târziu. Memoriul este comentat şi de „Neue freie Presse”, într-un articol, *Berlin, 18 Iulie*, publicat în 7/19 Iulie 1876, fără însă să reproducă şi textul său².

Eminescu publică în secţiunea a treia a *Revistei externe* din acest număr un comunicat, *Pesla, 15 Iulie*, transmis de agenţiile străine de presă, în care se relatează despre înfringerea armatei sârbe. Comunicatul este reprodus din „Telegraful” din 7 Iulie 1876³.

¹ TEL, VI (1876), nr. 1276, 10 iul., p. 1.

² NFP, (1876), nr. 4273, [7] 19 iul., p. 6.

³ TEL, VI (1876), nr. 1273, 7 iul., p. 3.

[„SE ZICE CĂ PROIECTUL DE CONSTITUŢIE...”]

Se publică în „Curierul de Iaşi”, IX, nr. 80, 18 Iulie 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Proiectul constituţiei otomane întocmit de Midhat Paşa se publică în „Neue freie Presse”, în 15/27 Iulie 1876¹ şi în rale ziare străine.

Eminescu extrage din textul proiectului de constituţie punctele principale şi informaţia cu privire la hotărîrea Imperiului otoman să pună în circulaţie bani de hirtie. Poetul ilustra prin această informaţie greutăţile financiare prin care trecea Imperiul otoman în războiul împotriva popoarelor din Balcani. Asupra acestei probleme se insistă şi într-un comunicat, *Viena, 22 Iulie*. Aici se dă o cifră mai mare a monedei-hirtie pusă în circulaţie de stăpînirea otomană.

Din textul proiectului de constituţie, prezentat de Eminescu, lipseşte *Art. 4*, în formularea din textul german: „Vor der Kammer verantwortliches”.

În prima parte a secţiunii, *Turcia*, din care face parte articolul de faţă, se publică „suplica” marelui vizir către grecii din Turcia, prin care le cere să se înroleze, ca voluntari, în armata otomană. „Dacă ne vom învrednici cu această onoare — scrie marele vizir —, se va arăta încă o dată că ideea ce se plimbă în toate fantaziile sub nume de *Cestiuena orientală* este o pură invenţiune a inamicilor noştri, şi că copiii otomani din toate clasele compunînd un trup legat de guvern şi noi, dorim să întrebuiţăm puterile noastre spre a dărîma această idee cu totul falsă”.

„Suplica” marelui vizir este publicată în „Vulturul”, ziarul bulgar din Ploieşti, de unde o reproduce şi Eminescu în foaia leşeană.

¹ NFP, (1876), nr. 4281, [15] 27 iul., p. 3 (*Wien, 26, Iulie*).

DECAPITARE

Se publică în „Curierul de Iaşi”, IX, nr. 87, 6 august 1876, p. 3 (*Diverse*).

MERCADANTE

Se publică în „Curierul de Iaşi”, IX, nr. 87, 6 august 1876, p. 3 (*Diverse*).

Compozitorul italian Giuseppe Saverio Mercadante (1795–1870), celebru la vremea sa, se bucură de preţuirea lui Bellini şi Donizetti. Dintre lucrările sale i se citează *Donna Caritea* (1826), *Il Giuramento* (1837), *Elena da Feltre* (1838), *Lenora* (1844), *Gli Orazi ed i Curiazi* (1846).

Nu cunoaştem izvorul acestei notiţe.

TURCIA [„CONDIȚIILE DE PACE...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 100, 8 septembrie 1876, p. 2-3 (*Revista externă*).

Imperiul otoman propune condiții de pace intenționat inacceptabile, să provoace discordie între marile puteri. Poarta urmărea, pe de altă parte, să câștige timp pentru ocuparea Serbiei. Stă mărturie faptul că în vreme ce transmite condițiile de pace își intensifică operațiile pe fronturile de luptă împotriva armatei sârbe și muntene. Semnificative sînt în această privință și prevederile finale potrivit cărora Poarta se declară gata să renunțe la unele pretenții ale sale. Diplomația otomană izbuteste să angajeze marile puteri într-o discuție oțioasă cu privire la reducerea pretențiilor sale și-și continuă, cu eforturi sporite, războiul împotriva popoarelor din Balcani.

Condițiile de pace propuse de Poartă se publică în „Politische Correspondenz”, ziar pe care Eminescu, după toate probabilitățile, nu-l consulta direct. Este posibil ca și acest text să-l transcrie din altă publicație germană.

Informațiile lui Henry Elliot, ambasadorul englez la Constantinopol, despre atrocitățile săvârșite de armatele otomane în Bulgaria, sînt cuprinse într-o telegramă, *London, 11. September*, publicată în „Neue freie Presse” în 3/15 septembrie 1876¹.

Poetul reproduce din „Românul” un comunicat, *Viena, 16 septembrie*, în care se prezintă condițiile de pace propuse de Imperiul otoman².

¹ NFP, (1876), nr. 4331, [3] 15 sept., p. 6.

² ROM, XX (1876), 6-7 sept., p. 797.

CESTIUNEA ORIENTULUI [„ZIARELE DIN BUCUREȘTI...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 101, 12 septembrie 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Textul tratatului de alianță dintre Germania și Rusia se publică integral în „Telegraful” din 10 septembrie 1876¹ și într-o formă prescurtată în „Românul” din 12 septembrie 1876². Documentul este publicat și de „Telegraful român”³ și alte organe de presă românești.

Eminescu dă o versiune independentă de cea a ziarului bucureștean, probabil după presa germană.

Poetul reproduce, în completarea *Revistei externe*, o telegramă, *Londra, [9] 21 septembrie*, publicată în „Românul”, în 9-10 septembrie 1876, în care se dau informații despre unele acțiuni ale Angliei în „războiul diplomatic”, dus împotriva Rusiei și în sprijinul Imperiului otoman⁴.

¹ TEL., VI (1876), nr. 1327, 10 sept., p. 2-3.

² ROM, XX (1876), 12 sept., p. 814.

³ TELR, XXIV (1876), nr. 73, 12/24 sept., p. 283.

⁴ ROM, XX (1876), 9-10 sept., p. 805.

ITALIA [„MEMBRII COMUNITĂȚII...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 106, 26 septembrie 1876, p. 2 (*Revista externă*).

Comentariul lui Eminescu [„*Daca prețul convențiunii comerciale...*”] care însoțește scrisoarea comunității izraelite din Roma către Amadeu Melegari, ministrul de externe al Italiei, l-am tipărit în OPERE, IX, 212. Acolo am dat și informații în legătură cu această acțiune îndreptată împotriva țării noastre (p. 632-633).

Comunitatea izraeliților din Roma este a doua, după cea din Franța (OPERE, IX, 147), care întreprinde demersuri pe lângă un guvern din țările apusene să impună restricții economice țării noastre. Aceste organizații reprezentau, cum se desprinde și de aici, interesele cercurilor financiare din țările apusene.

Comentariul final este de natură să vină în sprijinul protestului lui Eminescu, pe deplin justificat, împotriva amestecului cercurilor evreiești din străinătate în viața politică a țării noastre.

DE PE CÂMPUL DE RĂZBOI [„O DEPEȘĂ A ZIARULUI ENGLEZESC...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 106, 26 septembrie 1876, p. 2-3 (*Revista externă*). Este reprodus în „Telegraful român”, XXIV, nr. 78, 30 septembrie 1876, p. 303 (*Rebelul*).

Eminescu trimite pentru informațiile din această cronică de politică externă la o corespondență, desigur, de pe front, a ziarului „Standard”, însă este de presupus că le preia, ca și în alte cazuri, prin intermediul presei germane.

Cronica relevă o bună informare asupra operațiilor de pe fronturile de luptă din Balcani și este interesant de observat că poetul face considerații de tactică în războiul dus de armatele sârbești împotriva celor otomane.

În urma înfringerilor succesive, generalul Cerneaev va fi înlocuit de la conducerea armatei sârbești.

[„ZIARUL «AUGSBURGER ALLGEMEINE ZEITUNG» ÎNREGISTREAZĂ...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 111, 8 octombrie 1876, p. 2 (*Revista internă*). Este reprodus în „Telegraful român”, XXIV, nr. 82, 14/26 octombrie 1876, p. 320.

Corespondența *Rumänien. Bukarest, 13. Oct.*, pe care o traduce Eminescu, se publică în „Allgemeine Zeitung” în 5/17 octombrie 1876¹. Se desprinde și aici că se făceau în presa străină tot felul de speculații cu privire la călătoria lui I. C. Brătianu la Livadia.

Întrebarea ce și-o pune publicația germană în finalul retorice va primi răspuns în desfășurarea ireversibilă a evenimentelor istorice.

¹ AAZ, (1876), nr. 291, [5]17 oct., p. 4431.

RUSIA [„DIN PETERSBURG SE DEPEȘEAZĂ...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 111, 8 octombrie 1876, p. 2 (*Revista externă*).

Telegrama *Telegraphische Berichte. St. Petersburg, 15. oct.*, reprodusă de Eminescu, se publică în „Allgemeine Zeitung” în 5/17 octombrie 1876¹. Poetul o reține pentru caracterizarea diplomației engleze. Observațiile sale privitoare la traducerea telegramelor relevă un cunoscător al limbii germane.

În încheiere, Eminescu reproduce un fragment dintr-un articol publicat în „Gazeta rusească de St. Petersburg”, în care se insistă asupra rolului rezervat României și Greciei în evenimentele din Balcani. Aceste fragmente sînt luate din „Telegraful”, ziarul bucureștean².

¹ AAZ, (1876), nr. 291, [5] 17 oct., p. 4425.

² TEL, VI (1876), nr. 1348, 6 oct., p. 2.

[„ÎN PRIVINȚA PERSPECTIVELOR DE PACE...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 112, 10 octombrie 1876, p. 2 (*Revista internă*).

Prezentare introductivă la editorialul *București, 7/19 bruniărel* reprodus, fragmentar, din „Românul” din 8 octombrie 1876¹.

Oficiul guvernului liberal examinează situația internațională și ajunge la concluzia că nici Turcia și nici Anglia nu mai puteau menține echilibrul european. Poziția României se anunța dificilă și ziarul recomandă o atitudine de neutralitate strictă și măsuri spre a nu fi surprinși nepregătiți în cazul unei conflagrații europene.

¹ ROM, XX (1876), 8 oct., p. 897.

[„ZIARUL «AUGSBURGER ALLGEMEINE ZEITUNG» POVESTIND CĂLĂTORIA...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 113, 13 octombrie 1876, p. 3 (*Revista internă*).

Comunicatul *București*, 5 octombrie 1876, la care se referă Eminescu, se publică în „Monitorul oficial” din 6/18 octombrie 1876¹. Este comentat într-o corespondență, *Rumänien. Bukarest, 18. Oct.*, apărută în „Allgemeine Zeitung” în 10/22 octombrie 1876².

Comunicatul relatează despre vizita lui I. C. Brătianu și G. Slătineanu la Livadia, fără să facă mențiune la convorbirile cu caracter politic. Supozițiile publicației germane vor fi confirmate, în mare măsură, de desfășurarea ulterioară a evenimentelor.

¹ MO, (1876), nr. 222, 6/18 oct., p. 5443.

² AAZ (1876), nr. 296, [10]22 oct., p. 4511–4512.

ITALIA [„AM REPRODUS LA TIMPUL SĂU...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 122, 7 noiembrie 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Eminescu se ocupă în mai multe rânduri, cum se vede din articolele *Franța* [„O deputațiune...”] (OPERE, IX, 147) și *Italia* [„Membrii comunității...”] (v. supra, p. 693) de acțiunile ostile statului român, întreprinse de unele asociații evrești din străinătate, sub pretextul că-și apărau coreligionarii, din considerente umanitare, împotriva persecuțiilor religioase. Poetul demonstrează că asociațiile din străinătate nu cereau drepturi pentru evreii stabiliți de multă vreme în țară și care depuneau o muncă utilă societății, ci privilegii pentru purtătorii de capital străin, îndeosebi germani, să poată exploata poporul român. Mulți evrei din această categorie își procurară prin consulatele austro-ungare adeverințe de „supuși austrieci” sau „sudiiți”, cum le spune poetul, care îi scuteau de orice obligații către stat. Măsurile legislative ale României erau dictate de considerente economice și urmăreau să limiteze timpul de acțiune al purtătorilor de capital, nu numai evrei, în exploatarea populației autohtone.

Eminescu reproduce în traducere articolul *Questione degli israeliti in Rumenia*, publicat în „La Voce della Verità” din Roma în 1 noiembrie 1876¹, în care se condamnă propaganda ostilă și calomniile la adresa țării noastre. Documentul relevă faptul că imigrarea evreilor în România era urmarea persecuțiilor îndreptate împotriva lor în Rusia țaristă și remarcă, cu ironie, că Germania, care se considera țară civilizată, lua măsuri legislative restrictive împotriva evreilor. Aceeași Germania învinuia România în schimb de intoleranță, țara cea mai tolerantă în privința confesiunilor religioase.

Documentul ridică, alături de problemele politice, și pe cea a paternității traducerii. Eminescu mărlurisește că se folosește de textul original care i l trimite o „mână necunoscută însă desigur binevoitoare”. Poetul avea cunoștințe suficiente să facă traducerea din italiană. Se știe că frecventează la Universitatea din Viena cursurile lui Adolfo Mussafia, profesorul de italiană, și face traduceri din această limbă, ceea ce se vede din manuscrisele sale. În caietul 2257, 323-345 se păstrează două capitole din *Il Principe* de Machiavelli, sub titlul *Ideile lui Machiavelli*, în traducerea poetului făcută direct din italienește (OPERE, XIV, 897-904). Cum această traducere o anticipează pe cea din manuscrise cu o jumătate de deceniu, transcriem și textul italian pentru studiul comparativ, cu atât mai mult cu cât publicația „La Voce della Verità” nu se află în bibliotecile noastre.

„Questione degli israeliti in Rumenia

Appena si sparse la voce che un trattato di commercio è in via di trattative fra l'Italia e la Rumenia, alcuni giornali della capitale si sono affrettati di intaccare sotto forma di difensori la questione degli israeliti stabiliti in Rumenia.

Prendendo per base una petizione che la comunità israelitica di Roma ha diretto, qualche tempo fa, all'on. Ministro degli esteri, e forse anche le continue e infondati lagnanze dei diversi comitati israeliti, questi giornali hanno cominciato a ripetere il ritornello solito „che gli ebrei sono in Rumenia l'oggetto di una persecuzione religiosa”.

Fino ad oggi non abbiamo creduto dovere intervenire nella discussione, non avendo sufficiente cognizione dei fatti che si riferiscono a questa questione.

Oggi però siamo in grado di dichiarare, sulla base d'informazioni attinte da buona fonte, che questa persecuzione non ha esistito giammai in R., e che il rifiuto di accordare i diritti civili agli ebrei, lungi dall'essere la conseguenza di una questione religiosa, ha solo per motivo puro e semplice, una questione economica e nazionale.

I fatti seguenti proveranno questa verità. L'immigrazione degli ebrei nella Rumenia, successivamente cresciuta al punto che è presentemente, e che si calcola a circa seicento mila anime, è la causa immediata della loro espulsione dal territorio Austro-Russo.

Questa stessa espulsione fu suggerita da misure d'ordine pubblico, poichè la totalità di questi immigranti era gente nomada, ridotta a miseria, e che ricorreva per vivere e per realizzare qualche profitto ai mezzi illeciti immaginabili.

Di fronte a tale invasione, la R. ha più di una volta espresso la sua indignazione ed apprensione contro una agglomerazione più forte di questa popolazione. Non solo la sua voce fu soffocata, ma fu spinta l'ingiustizia fino ad accusarla d'intolleranza, essa che è la più tollerante di tutti i paesi più civilizzati, e stigmatizzarla di voler inaugurare una nuova crociata.

La R. sfreggiata in questo modo, come i deboli innanzi ai forti, ha dovuto raccogliersi e cercare di attenuare il male non potendolo distruggere. Essa ha procurato di regolare la condizione degli ebrei con leggi e regolamenti che, senza offendere il loro culto, che restava libero come tutti gli altri, prescrivevano i diritti ed i doveri correlativi, ai quali dovevano assoggettarsi. In altri termini tutto era stato legalmente elaborato e stabilito in vista di una assimilazione progressiva modellata su quella che fu praticata in altri paesi, dove pare dieci volte meno numerosa che in R.

Questa combinazione, che gli economisti ed i filantropi proclamano ed ammettono dovunque, ha da un lato fatto alzare le alte grida degli ebrei, e dei loro comitati in Europa, ed attirò da un'altra parte sulla R. e sul governo un biasimo severo e dimostrazioni anche comminatorie da parte di certi governi ordinariamente male informati su tutto ciò che si riferisce all'Oriente, ovvero che non concordava colle loro vedute. Che ne è avvenuto? Incoraggiati da questa protezione, gli ebrei hanno preso l'alta mano in R. ed hanno l'aria di sfidare il governo e la nazione. Una gran parte tra essi si trova munita di patenti consolari per essere esonerati dalle imposte e dal servizio militare; altri hanno diffuso i loro capitali nell'acquisto simulato di immobili e di proprietà moldave a forza di prestiti onerosi fatti ai proprietari primitivi indigeni. Quelli poi che non possedevano veruna risorsa hanno accaparrato il piccolo commercio, rincarita di giorno in giorno gli oggetti di prima necessità della vita ed aperti innumerevoli osterie nelle città e particolarmente nelle campagne, ove gli infelici contadini sono spogliati ed in via di abbruttimento. Questo flagello si è sparso più sensibilmente nella Moldavia, poichè là ebbe luogo la prima invasione, ed il numero degli israeliti si è considerevolmente accresciuto, così vedesi con tristezza Jassy la sua capitale trasformata in Giudea, pullulante di israeliti tutta la settimana, tranne il Sabato, in cui la città sembra deserta e tutti i mercati chiusi.

Per completare questo triste quadro vi sarebbero a segnalare altri inconvenienti, ma il limite della nostra esposizione non ci permette di allargarlo pel momento.

Del resto i fatti che abbiamo citato, verificati di distinti viaggiatori ed altri personaggi di alta posizione che hanno soggiornato in R., questi fatti, diciamo, bastano essi soli per dimostrare l'inanità degli argomenti posti al servizio della causa israelitica. Questi fatti potrebbero tutt'al più essere ignorati dai paesi più remoti; ma che una stampa seria europea accolga nelle sue colonne insinuazioni insidiose dei comitati o comunità israelitiche, e che questo tessuto di falsità, già induzioni e teorie che il buon senso il più volgare non saprebbe commettere; che questa stampa, in una parola, trovi giusto, ragionevole, e degno dei lumi della nostra epoca di far tracollare la sua bilancia dal lato di una debole fazione di ebrei finanziari, e per conseguenza influenti, senza tener conto alcuno del grido unanime di *cinque milioni di Rumeni*, è cosa che reca dolorosa presa. Checchè ne sta, noi crediamo che la R. non ha pensato mai a far della questione israelitica una questione di religione, ma una questione economica e virtualmente nazionale, come già abbiamo detto, che nell'interesse della sua stessa esistenza e vista l'impossibilità materiale o morale di giungere, come fu detto, ad una assimilazione come si pratica in altri paesi, la R. coperta dalla egida delle sue leggi e della sua costituzione non accorderà mai a qualunque prezzo la pienezza dei diritti civili e politici agli ebrei.

Per concludere, questa decisione riposa sulle seguenti considerazioni.

1. Perchè gli ebrei, di cui si tratta, lungi dal rassomigliare ai loro correligionari di Europa, si oppongono ad ogni trasformazione sociale, ebbri del loro fanatismo religioso, come al momento della loro immigrazione in Asia ed in Europa.

2. Perchè le leggi fondamentali della R., che hanno servito di base alla sua organizzazione sociale, vi si oppongono formalmente e sarebbe violarle il cedere alle domande degli israeliti.

3. Perchè accordare i diritti civili e politici agli ebrei sarebbe colpire un popolo intero nelle sue istituzioni e nelle sue convizioni, e si esponebbe ad un pericolo evidente la sua esistenza nazionale, e ciò potrebbe spingerlo ad eccessi incalcolabili, ai quali altri popoli più potenti si sono portati in simili circostanze."

Presă românească acordă mare însemnătate acestui articol și „Românul” îl publică în 30 octombrie 1876², iar „Telegraful” în 3 noiembrie 1876³. Versiunea din ziarul bucureșten este diferă de cea a poetului și este inferioară sub raport stilistic.

Eminescu se întâlnea cu publicația italiană în susținerea tezei potrivit căreia fiecare stat avea obligația să ia măsurile pe care le credea de cuviință în apărarea intereselor sale naționale.

¹ VV, IV (1876), nr. 250, 1 nov., p. 1.

² ROM, XX (1876), 30 oct., p. 965-966.

³ TEL, VI (1876), nr. 1370, 3 nov., p. 1.

[„SOSINDU-NE PROCESUL-VERBAL...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 132, 3 decembrie 1876, p. 2–3 (*Revista externă*).

Eminescu reproduce discursul lui Bismarck ținut în Reichstadt în 5 decembrie 1876, în care acesta definește politica externă a Germaniei. Ocupă un loc important în discurs raporturile Germaniei cu Rusia și poziția guvernului german în „chestiunea orientală”. Se amintește și de astă dată de amicitia Germaniei cu Anglia, veche de peste un secol. Cancelarul german invocă argumente de ordin economic, deși își declină competența în acest domeniu și uzează de aprecieri sarcastice la adresa oponenților politicii sale. Discursul vine să confirme că politica externă a Germaniei se orienta, cum s-a mai arătat, în comentariile noastre, de la anexiunile teritoriale spre expansiunea economică.

Discursul se publică cu titlul *Die Rede Bismarck's* în „Pester Lloyd”, în 26 noiembrie/7 decembrie 1876¹, și în alte ziare străine. Eminescu reproduce în traducerea sa cea mai mare parte a discursului și face mărturisirea că numai lipsa de spațiu îl împiedica să nu-l dea *in extenso*.

Discursul cancelarului german este comentat de o mare parte a presei europene și a celei românești. „Telegraful” îl publică în 1 decembrie 1876², iar „Românul”, într-o altă versiune, în 2 decembrie 1876³. Discursul este reprodus din ziarul din urmă și în „Telegraful român”, ziarul sibian⁴.

Eminescu rezumă tezele din interplcare, peste care alte publicații trec repede, și dă o versiune proprie a textului german, care se remarcă prin cursivitate și frumusețea limbii.

Alte două secțiuni ale *Revistei externe* din acest număr, *Turcia și Franța*, sînt întocmite de Eminescu cu extrase din „Românul”, din care se reproduce un articol [„Știrile ce primim...”] și un comunicat oficial, *Constantinople, 12 decembrie*⁵, și din „Telegraful”, din care se reproduce tot un comunicat oficial, *Paris, 12 decembrie*⁶. Aceste texte nu se tipăresc în ediția de față.

¹ PEL, XXIII (1876), nr. 309, [26 nov.] 7 dec. Suplimentul „Abendblatt des Pester Lloyd”, nr. 281, [26 nov.] 7 dec., p. 1. Discursul este comentat într-un editorial, *Budapest, 2 Dezember*, publicat în ziar (p. 2).

² TEL, VI (1876), nr. 1393, 1 dec., p. 2–3.

³ ROM, XX (1876), 2 dec., p. 1074.

⁴ TELR, XXIV (1876), nr. 98, 9/21 dec., p. 384–385.

⁵ ROM, XX (1876), 2 dec., p. 1073.

⁶ TEL, VI (1876), nr. 1395, 3 dec., p. 1.

GERMANIA

[„ÎMPĂRATUL AU ÎNCHIS SESIUNEA...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 136, 15 decembrie 1876, p. 3 (*Revista externă*).

Discursul lui Wilhelm I la închiderea sesiunii Reichstagului se publică în „Pester Lloyd” în 11/23 decembrie 1876¹.

Împăratul Germaniei reafirmă orientarea politicii externe, expusă de Bismarck în cuvîntarea sa din 26 noiembrie/7 decembrie 1876 (v. *supra*, p. 6–643).

¹ PEL, XXIII (1876), nr. 311, [11] 23 dec., p. 3.

TURCIA

[„ÎN ȘEDINȚA CONFERENȚEI...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 2, 9 ianuarie 1877, p. 2 (*Revista externă*).

Conferința marilor puteri de la Constantinopol îl delegă pe Salisbury, reprezentantul Angliei, să facă pe lângă Poartă ultimele demersuri în vederea acceptării propunerilor pentru reglementarea „chestiunii orientale” pe calea tratativelor. Poarta respinge și ultimele propuneri și conferința se încheie fără rezultat.

Eminescu își extrage informațiile dintr-un comunicat, *Konstantinopel, 15 Jänner*, publicat în „Pester Lloyd”¹ și reprodus și în presa românească².

Din compararea textului poetului cu cel din „Pester Lloyd” se desprinde că el reține problemele puse în discuție și nu urmărește să dea o traducere a comunicatului din ziarul german.

¹ PEL, XXIV (1877), nr. 16, [4] 16 ian., Supliment „Abendblatt der Pester Lloyd”, nr. 12, 16 ian., p. 2.

² ROM, XXI (1877), 15 ian., p. 9.

[„ATÎT PRESA. CÎT ȘI PERSOANE...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 16, 13 februarie 1877, p. 5 (*Revista internă*).

Comunicatul lui Gh. Chițu, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice, este inserat în coloanle ziarului „Le Journal de Bucarest” în 13/25 februarie 1877¹.

¹ JDB, VIII (1877), nr. 669, [13] 25 febr., p. 2.

[„DUPĂ INFORMAȚIUNILE CE LE ARE...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 17, 16 februarie 1877, p. 4 (*Revista internă*).

Comentariul lui Eminescu pare să fie o parafrază a relatării din „Vocea Covurluiului”, ziar în colecții incomplete în bibliotecile noastre.

Notița recomandă prudență în comunicarea unor asemenea informații spre a nu stîrni susceptibilitățile Imperiului otoman.

TURCIA

[„ÎN 7/19 MART S-A DESCHIS...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 27, 11 martie 1877, p. 3 (*Revista externă*).

Discursul sultanului se publică în „Pester Lloyd” cu titlul unei corespondențe, *Konstantinopel, 19 März*, în 8/20 martie 1877¹. Este reprodus în „Telegraful”, în altă versiune, o zi mai târziu². „Românul”, oficiosul guvernului liberal, publică un lung articol, *Discursul tronului citit la deschiderea parlamentului turcesc*, în care caută să desprindă orientarea politică a Imperiului otoman³.

Eminescu întîmpină cu rezerve, cum se vede și din alte articole ale sale, promisiunile făcute de cercurile politice otomane.

¹ PEL, XXIV (1877), nr. 79, [8] 20 mart., Supliment: „Abendblatt Pester Lloyd” nr. 65, [8] 20 mart., p. 2.

² TEL, V41 (1877), nr. 1475, 12 mart., p. 1.

³ ROM, XXI (1877), 12 mart., p. 232.

GERMANIA

[„REICHSTAGUL A RESPINS...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 28, 13 martie 1877, p. 3 (*Revista externă*).

Dezbaterea din Reichstag privind fixarea sediului Curții Supreme la Lipsca sînt anunțate într-un comunicat, *Berlin, 21 März*, publicat în „Pester Lloyd” din 10/22 martie 1877¹.

Comunicatul se publică și în „Telegraful” în 11 martie 1877, într-o traducere care trădează necunoașterea temeinică a limbii germane.

¹ PEL, XXIV (1877), nr. 81, [10] 22 mart., p. 3.

TURCIA [„UN ORDIN...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 31, 20 martie 1877, p. 3 (*Revista externă*).

Eminescu reproduce, în traducerea sa telegrama *Russchuck*, 28. März, publicată în „Neue freie Presse”, în 15/29 martie 1877¹.

Informațiile privind celelalte știri reprezintă, după toate aparențele, o sinteză, cu date din comunicatele agențiilor străine de presă.

Unele știri de aici se întâlnesc și în alte ziare românești, însă în altă redactare².

¹ NFP, (1877), [15] 29 mart., p. 7.

² TEL, VII (1877), nr. 1480, 18 mart., p. 1.

JUNȚIUNILE ROMÂNE

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 34, 1 aprilie 1877, p. 3.

Eminescu supune aprecierii presei din țară acest articol al lui D. de Nordenfels publicat în „Deutsche Zeitung” în două numere¹. Autorul apără interesele Imperiului austro-ungar și poetul consideră că aducea un serviciu real țării, informând opinia publică asupra politicii economice a imperiului vecin. Merită să rețină atenția și promptitudinea cu care traduce articolul din ziarul german. „Curierul financiar”, o publicație de specialitate, care avea obligația să prezinte asemenea materiale, semnalează articolul la zece zile în urma ziarului ieșean².

¹ DZ, (1877), nr. 1889, [27 mart.] 7 apr., p. 7; nr. 1890, [28 mart.] 8 apr., p. 8.

² CF, IV (1877), nr. 15, 10/22 apr., p. 137—138.

FARSE LITERARE

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 38, 10 aprilie 1877, p. 4 (*Diverse*). Este reprodus în *Unirea democratică*, I, nr. 134, 17 aprilie 1877, p. 3 (*Felurimi*).

Scriitorul german Paul Lindau (1839—1912) conduce publicațiile „Düsseldorfer Zeitung” (1864—1865) și „Die Gegenwart” (1872—1881). Cea din urmă este citată și de T. Maiorescu în studiul *Literatura română și străinătatea*, cu recenzia la antologia Mitei Kreminitz *Neue rumänische Skizzen*¹.

Statutul articolului nu poate fi stabilit în absența textului original. S-ar părea că stam în fața unei prelucrări. Expresii ca „productele condeielor” și „colbul de pe pecatele tinerețelor”, aluzie la Costache Negruzzi, cu *Păcatele tinerețelor*, sînt în spiritul publicisticii eminesciene.

¹ T. Maiorescu. *Critice. 1866—1907* Ediție completă. III. Ediția a II-a. București, „Minerva” Institut de Arte Grafice și Editură, 1915, 15—16; *Opere*. II. Ediție, note, comentarii, variante, indici de Georgeta Rădulescu-Dulgheru și Doinica Filimon. Note și comentarii de Alexandru George și Al. Săndulescu. București, Editura Minerva, 1984, p. 15—16.

DE LA CALAFAT

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 53, 20 mai 1877, p. 5 (*Noutăți*).

Corespondența din Calafat, *Kalafat*, 27. Mai, se publică în ziarul vienez „Die Presse” în 17/29 mai 1877¹ și ea stă în atenția ziarului „Românul”, care dă o traducere independentă în 25 mai 1877².

Corespondența constituie o mărturie importantă a unui martor ocular la desfășurarea evenimentelor din 1877.

¹ DPR, XXX (1877), nr. 145, [17] 29 mai, p. 4.

² ROM, XXI (1877), 25 mai, p. 460.

AUSTRO-UNGARIA [„ZIARUL VIENEZ...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 55, 27 mai 1877, p. 5 (*Revista externă*).

Correspondența din Liov, reprodusă de Eminescu, se publică în „Deutsche Zeitung”, cu titlul *Lemberg, 25. Mai*, în 17/29 mai 1877¹. Poetul îi face loc în coloanele ziarului ieșean, ca o ilustrare a stărilor de lucruri dintr-o țară vecină.

Practicile uzurare ale cămătăriei, prin care se sărăcea populația din Galiția, sint prezentate, cu date statistice, în lucrarea lui Julius Platter din care preia și Eminescu informații în articolele sale (v. *supra*, p. 211).

Textul are lacune, ziarul fiind deteriorat.

¹ DZ, (1877), nr. 1940, [17] 29 mai, p. 4.

[„GAZETTA DE COLONIA» PRIMEȘTE...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 58, 3 iunie 1877, p. 3 (*Revista externă*).

PELAGRA ÎN DISTRICTUL NEAMȚIU. SIMPTOMELE. CAUZELE PROBABILE. MIJLOACELE CE TREBUIE A-I OPUNE

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 93, 28 august 1877, p. 3. Se tipărește în volum, prima dată, în Mihai Eminescu. *Economia națională*, Iași, Editura Junimea, 1983, p. 116–117. Fragmentar.

Prezentare introductivă la studiul cu acest titlu publicat de doctorul Dim. Cantemir în „Revista științifică”¹ și reprodus de Eminescu parțial în coloanele ziarului ieșean².

Poetul găsea aici argumente în susținerea tezei sale privind unele din cauzele care contribuiau la mortalitatea populației din mediul rural.

¹ RȘT, VIII (1877), nr. 10, 1 iul., p. 147–152; nr. 11, 15 iul., p. 168–172.

² CI, X (1877), nr. 93, 28 aug., p. 3; nr. 95, 2 sept., p. 3.

[„DIE PRESSE» DIN VIENA...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 98, 11 septembrie 1877, p. 2–3 (*Revista internă*).

Correspondența de pe frontul din Balcani, pe care o reproduce Eminescu în traducerea sa, este datată *Poradim, 14. September* și se publică în „Die Presse” în 9/21 septembrie 1877¹. Poetul reține din presa străină relatările care informează despre victoriile românilor și rușilor împotriva otomanilor.

¹ DPR, XXX (1877), nr. 260, [9] 21 sept., p. 2–3.

AUSTRO-UNGARIA [„RĂSPUNZÎND UNEI INTERPELAȚIUNI...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 101, 18 septembrie 1877, p. 3 (*Revista externă*).

Eminescu face o sinteză a știrilor privind poziția guvernului austriac și a guvernului maghiar în „Chestiunea orientală” Poetul pleacă de la comentariile din „Neue freie Presse” în legătură cu aceste probleme. Sint de amintit îndeosebi dările de seamă, *Oesterreichischer Reichsrath*, despre dezbaterile din Parlamentul austriac¹, precum și corespondențele din Budapesta privind dezbaterile din Dieta maghiară².

În continuarea comentariului său, Eminescu reproduce un articol din „Românul”, *Demonstrațiunile maghiarilor*, publicat în 16 septembrie 1877, în care se relatează despre manifestații în mai multe orașe din Transilvania, organizate de sprijinitorii Imperiului otoman.

¹ NFP, (1877), nr. 4710, [23 sept.] 6 oct., p. 3–4, nr. 4711, [24] 7 oct., p. 3–4, nr. 4714, [28 sept.] 10 oct., p. 3. Și în numerele următoare.

² NFP, (1877), nr. 4715, [29 oct.] 11 oct., p. 6, (*Pest, 10. Octobre*).

TURCIA [„MONITORUL UNIVERSAL» PRIMEȘTE...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 118, 30 octombrie 1877, p. 3 (*Revista externă*).

Correspondența din Constantinopol, *Correspondance étrangères. Lettres de Turquie. Constantinople, 24 Octobre 1877*, se publică în „Le Moniteur universel” în 23 octombrie/4 noiembrie 1877¹.

Eminescu reproduce, cum singur spune, un fragment din această corespondență, din care se vedea că sultanul nu era în deplinătatea facultăților intelectuale.

¹ MONUNIV, (1877), nr. 302, [23 oct.] 4 nov., p. 2.

GERMANIA [„VORBIND DESPRE...”]

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 118, 30 octombrie 1877, p. 3 (*Revista externă*).

Correspondența *Allemagne (Correspondance particulière du Nord. Berlin, 3 novembre)* se publică în „Le Nord” în 26 octombrie/6 noiembrie 1877¹.

Eminescu extrage din această lungă corespondență numai fragmentul privind instabilitatea vieții politice din Franța. Poetul explică această situație în multe din articolele sale prin demagogia liberală.

¹ LNO, XXIII (1877), nr. 310, [26 oct.] 5 nov., p. 1.

DESPRE SITUAȚIA POLITICĂ A ROMÂNIEI DE MAIORESCU

Se publică în „Timpul”, V, nr. 290, 31 decembrie 1880/12 ianuarie 1881, p. 1–2. Este reprodus în „Românul”, XXV, 15 ianuarie 1881, p. 42–43; „Luminătorul”, II, nr. 6, 21 ianuarie/2 februarie 1881, p. 2–3; nr. 7, 24 ianuarie/5 februarie 1881, p. 2–3; nr. 8, 28 ianuarie/9 februarie 1881, p. 3–4; „Gazeta Transilvaniei”, XLIV, nr. 9, 22 ianuarie/3 februarie 1881, p. 2–3; nr. 10, 24 ianuarie/5 februarie 1881, p. 2–3; nr. 11, 27 ianuarie/8 februarie 1881, p. 3–4; „Telegraful român”, XXX, nr. 10, 24 ianuarie 1881, p. 38–39; nr. 11, 27 ianuarie 1881, p. 41–43.

Studiul lui Maiorescu, *Zur politischen Lage Rumäniens*, apărut în „Deutsche Revue”¹, tradus de Eminescu cu titlul de mai sus și publicat de poet în „Timpul” în 31 decembrie 1880², tipărit în OPERE, XI, 458–459, fragmentar, întrucât acest număr din cotidianul bucureștean este grav deteriorat. Restabilim textul și-l publicăm integral, după „Telegraful român” din Sibiu.

Eminescu se pronunță împotriva tezelor lui Maiorescu, cum am arătat în comentariile la tipărirea fragmentară (OPERE, XI, 594–595), pe motiv că România, țară mică situată între trei imperii, se impunea să păstreze cea mai

strictă neutralitate. Poetul respinge tezele lui Maiorescu și pentru faptul că pleda pentru apropierea de Imperiul austro-ungar, cu ignorarea situației românilor de sub stăpânirea sa. Maiorescu considera justificată orientarea României spre Imperiul austro-ungar prin politica dusă de Imperiul țarist față de țara noastră.

Eminescu nu ține însă seama nici de acest aspect și se disociază de teze care contraveneau orientării sale politice indiferent de persoana care le punca în circulație. Poetul oferea unul din cele mai ilustrative exemple privind independența de gludire din întreaga sa publicistică.

¹ DREV, VI (1881), nr. 1, ian. - mart., p. 12 - 20.

² T, V (1880), nr. 290, 31 dec. 1880/12 ian., 1881, p. 1 - 2.

ROMÂNII DIN UNGARIA

Se publică în „Telegraful român”, XXX, nr. 55, 13/25 mai 1882, p. 217; nr. 56, 15/27 mai 1882, p. 221 - 222; nr. 58, 22 mai/3 iunie 1882, p. 229 - 230; nr. 60, 27 mai/8 iunie 1882, p. 237 - 238; nr. 66, 10/22 iunie 1882, p. 261 - 262; nr. 69, 17/29 iunie 1882, p. 273 - 274. Editorial, în toate numerele.

Societatea „Carpații” se constituie în 24 ianuarie 1882, cu prilejul sărbătoririi Unirii din 1859, și-și ia ca deviză „Noi prin noi”. Întemeietorii societății sînt intelectuali transilvăneni stabiliți în România - Th. Nica, G. Ocășanu, G. Secășanu, N. Densușianu, N. Droc-Barcianu, A. Ciurcu, A. P. Crainic, I. Slavici. În societate intră și Eminescu, cum se vede din *Diploma de membru*, ca „membru activ ordinar”, deși nu era transilvănean. Slavici și Eminescu semnează și un document din care se văd scopurile societății: „1. Să se constituie un comitet compus din bărbați capabili și serioși, care publică, fie la Brașov, fie la Arad, o foaie literară ilustrată sub redacțiunea unui scriitor de acolo, bogată și variată, ferită de orice tendință politică, cu desăvîrșire ieftină și răspîndită cu preț mai mare și în România, iar după ce foaia va fi prins desigur rădăcini peste Carpați, publicarea să se continue în România.

2. Să se înființeze o bibliotecă universală română, scrieri alese cu îngrijire din literatura română și traduse bine din literaturile străine, tot ceea ce e mai bun și mai interesant și să se vindă cu prețuri reduse cit mai multe exemplare din biblioteca aceasta.

3. Să se pună toată stăruința ca cărțile bisericesti să fie revizuite mai înainte de a se lipări, de o comisie de scriitori români.

4. Să se pună la cale reprezentațiuni teatrale de diletanți, numai piese clasice traduse în românește, în care rolurile principale sînt jucate de cei mai buni actori și de cele mai bune actrițe.

5. Să fie ajutate reuniunile de cîntare din Brașov, Sibiu și Lugoj a da în deosebite localități concerte, la care iau parte celebritățile noastre muzicale.”¹

Documentul propunea un plan de activitate culturală pe linia dezideratelor formulate încă la Congresul studentesc de la Putna din 1871.

Activitatea Societății „Carpații” era supravegheată de Biroul de informații vienez, cum se vede din unele *Note* trimise din București. Eminescu se număra printre cei vizați direct pentru faptul că era și prim-redactor pentru partea politică la „Timpul”, colidiaul bucareștean (OPERE, XIII, 513 - 514).

Eminescu își asumă sarcina în cadrul activității la Societatea „Carpații” să comenteze monografia lui Paul Hunfalvy, *Ethnographie von Ungarn*, tipărită la Budapesta în 1877². Monografia apare în colecția *Die Völker Österreich-Ungarns. Ethnographische und Cultural-historische Schilderungen*. Aici se tipărește și monografia lui I. Slavici, *Die Rumänen in Ungarn, Siebenbürgen und der Bukowina*, în 1881.

Hunfalvy consacră în monografia sa un capitol și românilor într-o expunere de pe pozițiile istoriografiei ungare oficiale. Se reia, astfel, teza lui Roesler prin care se contesta continuitatea românilor în Dacia. Eminescu supune unui examen critic teza roesleriană și demonstrează că nu are nici o bază științifică. Poetul se sprijină, în argumentarea sa, pe lucrările lui Edward Gibbon, *The history of the decline and fall of the Roman Empire*, pe care o consultă, desigur, într-o ediție germană, Amédée Thierry, *Histoire d'Attila et de ses successeurs*, Theodor Mommsen, *Römische Geschichte*, Lorenz Diefenbach, *Völkerkunde Osteuropas insbesondere der Halmshalbinsel und der unteren Donauegebiete*, Joseph Ladislau Pič, *Ueber die Abstammung der Rumänen*. Pentru Robert Roesler utilizează desigur *Rumänische Studien* din 1871. Sînt de reținut și cele două colecții de documente, a lui Istvan Katona, *Historia critica Regnum Hungariae*, și György Fejér, *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*. Deși trimite la aceste lucrări, poetul își extrage cea mai mare parte a informațiilor din sinteza lui B. P. Hasdeu, *Istoria critică a românilor*.

Eminescu consultă nemijlocit lucrarea lui Julius Jung, *Roemer und Romanen in des Donauländer*, tipărită la Innsbruck în 1877³. Activitatea științifică a istoricului austriac stă în atenția poetului și în epoca gazetăriei ieșene (OPERE, IX, 243 - 244, 655 - 656). Jung reprezenta în mișcarea științifică a vremii direcția care susținea continuitatea românilor în Dacia.

Salvianus (c. 390 - c. 484), scriitor ecleziastic, dă o interpretare religioasă în lucrarea sa, *De gubernatione dei*, năvălirii popoarelor migratoare. Priscus (410 - 473), om politic și cronicar bizantin, descrie călătoria sa la Curtea lui Attila în

Historia gothorum. Eminescu își face, în manuscrisul 2270, 62r, 63r, extrase cu privire la relatările lui Salvianus și Priscus (OPERE, XIII, 364). Nici acum Eminescu nu consultă lucrările lui Salvianus și Priscus, ci preia relatările din cartea lui Julius Jung, amintită mai sus. Transcriem de aici fragmentul după care își face poetul extrasul din manuscrise.

„Der Gesandte Priscus lernte an Attila's Hofe einen Römer kennen, der als Gefangener dorthin gekommen war, dann sich beliebt und nützlich zu machen gewusst hatte, die Freiheit erhielt, eine Hunnin heirathete und sich vollkommen wol dabei befand, wie er dem erstaunten Priscus ausführlich auseinandersetzte: hier gebe es nicht ewige Chicanen, wie im Reiche, die Rechtspflege sei streng, die Richter nicht käuflich, die Niederlagen der Heerführer und die dadurch bedingten unerschwinglichen Steuern nicht permanent. Was man in ehrlicher Arbeit erworben, vermöge man hier ruhig zu genießen: ganz im Gegensatz zu den verrotteten Verhältnissen im Reiche. Und Salvian bemerkt einmal, dass diejenigen, welche zu den Gothen geflohen seien, nichts so sehr fürchteten, also dass sie wieder Römer werden müssten. Ja alle kleinen Leute würden bei den Gothen Zuflucht suchen, wenn sie ihr bischen Hab und Gut mitnehmen könnten. Denn dort sei es den Grossen nicht, wie bei den Römern, gestattet, die Kleinen ungestraft zu unterdrücken“ (p. 183).

În manuscrise se păstrează și textul latin transcris tot din lucrarea istoricului austriac. Îl reproducem:

„De gub. dei V, 8: Una et consentiens illic Romanae plebis oratio, ut liceat eis vitam, quam agunt, agere cum barbaris. Et miramur, si non vincuntur a nostris partibus Gothi, cum malint apud eos esse quam apud nos Romani? Itaque non solum transfugere ab eis ad nos fratres nostri omnino nolunt; set ut ad eos confugiant, nos relinquunt“ (p. 183).

Textul latin este dat de Jung în notă.

Extrasele din Salvianus și Priscus sînt integrate de Eminescu în editorialul [„Românul » comentează asemenea...“] publicat în „Timpul” în 12 septembrie 1882 (OPERE, XIII, 187—189). Teza lui Hunfalvy care neagă continuitatea românilor în Dacia este comentată de Eminescu în articolul [„Mai lesne se tore...“] din 13 iunie 1883 (OPERE, XIII, 313—314). Extrasele din manuscrise, utilizate în articole, sînt mărturii indiscutabile care atestă paternitatea eminesciană. Se pot invoca — dacă mai este nevoie — și unele expresii tipice: „răi politici”, „istoria în mină”, „suta a...”. Expresia din urmă este folosită aici des pentru numirea secolelor.

Eminescu încadrează considerațiile sale privind opiniile lui Hunfalvy despre români în contextul general al politicii de maghiarizare promovată de guvernele de la Budapesta. Poetul prezintă, cu ironie, legislația maghiară, care înscria tot felul de drepturi pentru „naționalități”, dar care nu se aplicau și serveau doar ca mijloace propagandistice pentru străinătate. Eminescu își definește în termeni categorici poziția față de politica de maghiarizare: „vrem să rămînem ceea ce sîntem, români”. Își definea poziția în termeni asemănători față de această politică și în primul articol, *Să facem un congres*, pe care îl publică în „Federațiunea” încă în 1870, în timpul studiilor universitare: „Sîntem români, vrem să rămînem români” (OPERE, IX, 90).

¹ Augustin Z. N. Pop. *Noi știri biografice*, ST, XV (1964), nr. 5—6. mai—iun., p. 194—197.

² Paul Hunfalvy. *Ethnographie von Ungarn*. Mit Zustimmung des Verfassers ins deutsche Übertragen von Prof. I. H. Schwicker. Budapest, Franklin-Verein, 1877, p. 334—361.

³ Julius Jung. *Roemer und Romanen in den Donauländern*. Historisch. Ethnographische Studien. Innsbruck, Verlag der Wagner'schen Universitäts-Buchhandlung, 1877, p. 183.

BUKOVINSKAIA ZARIIA

Textul se păstrează în manuscrisul 2257, 24rv, 25r, 39rv, 47v 39v, 40rv-42rv, 26r, 42v-44r, 55v.

Este publicat de I. Scurtu în M. Eminescu, *Serieri politice și literare*. Vol. I (1870—1877), București, Institutul de Arte Grafice și Editura Minerva, 1905, p. 398—409.

Studiul este tipărit de I. Scurtu ca două lucrări diferite: [*Salutarăm cu bucurie...*] și *Bukovinskaia Zaria*. Nu este însă vorba de două lucrări ci de un singur studiu, în linii generale încheiat, dar nu în formă definitivă. Există unele imperfecțiuni de racordare, care nu prejudiciază însă construcția generală a studiului și urmarea logică a ideilor. Corpul principal al studiului, care poartă și titlul definitiv, este cel de pe filele: 39rv-43rv, 44r, în care se intercalează 24rv-26r (în 39r), 47v (în 39v) și 26r (în 42v).

Eminescu pregătește acest studiu ca răspuns la un articol publicat în „Bukovinskaia Zaria” din Cernăuți. Din enciclopediile sovietice aflăm că ziarul apare între 1870 și 1875 și reprezenta orientarea politică a burgheziei ucrainene. Nu am văzut ziarul, însă din studiul lui Eminescu se desprinde că poetul comentează un articol apărut în primele numere ale sale.

Unele încercări de a intitula articolul *Eșec regelui* se întemeiază pe o greșită interpretare a contextului foarte compozit al paginii 24r, iar „Respectă de vrei să fii respectat”, tot de acolo, nu întrunește toate condițiile de validitate pentru a fi acceptat ca motto al articolului, rămînînd totuși beneficiul dubiului.

Eminescu salută apariția ziarului cernăuțean ca un eveniment important în viața culturală a populației ucrainene. Românii din Bucovina stăruiau pentru organizarea unui front comun în lupta împotriva pangermanismului. Acest punct

de vedere este împărtășit și de Eminescu, care critică sever Imperiul austro-ungar pentru politica față de popoarele de sub stăpînirea sa. Curtea din Viena se călăuzea după principiul *Divide et impera* și semăna discordia între popoare spre a-și asigura dominația asupra lor. „Austria există — scrie Eminescu în *Influența austriacă asupra Principatelor române* — prin discordia popoarelor sale” (OPERE, IX, 165). Orientarea politică a ziarului ucrainean venea în sprijinul pangermanismului. Istoricii germani aveau tot interesul să-i prezinte pe românii din Bucovina în culori întunecate, spre a-și justifica opera de „civilizare” în provincia anexată în 1775, se știe prin ce mijloace. Corespondența din „Wanderer”, *Czer-nowitz*, 25. Iunie, pe care o pune la contribuție ziarul ucrainean, se publică în 16/28 iunie 1864¹ și în ea se contestă vechimea poporului român. Contestarea originii latine a poporului român se înscria pe linia tendinței mai vechi a unei părți a istoriografiei germane și a celei afiliate ei, de falsificare a realităților istorice. Se explică referirea ironică, din text, la „capetele” luminate, ale „doctorilor celor plini de pătrundere ai Germaniei”.

Eminescu pornește în susținerea latinității poporului român de la concepția potrivit căreia fiecărui individ trebuie să i se dea libertate deplină în declararea naționalității. „Omul secolului nostru — scrie poetul — poate fi de orice naționalitate va voi — spiritul timpului le-a conces de mult la toate drepturi egale”. Problema fundamentală care se pune aici este cea a respectului reciproc dintre popoare. Este toluși de admis ca poetul să fi giudit, ca motto, cuvintele: „Respectă de vrei să fii respectat” și insistă asupra lor și în text. Corespondentul ziarului vienez se făcea vinovat tocmai de acest lucru, iar autorul articolului din „Zorile Bucovinei” nu făcea un serviciu conașionalilor săi prin creditul ce-l acorda calomniilor din presa germană la adresa poporului român. Poetul spera să vadă în ziarul ucrainean „un federat sincer și plin de inimă contra inamicului ce în Bucovina ni este comun: Contra pangermanismului”.

În susținerea originii latine a poporului român, Eminescu invocă mărturiile lui Bonfiniu, M. Kromer, Matej Strykowski, Paul Piasecki, Dionisie Fotino, Grigore Ureche, Miron Costin, D. Cantemir. Sînt nume pe care le invocau și reprezentanții Școlii ardelenne și succesorii lor în susținerea latinității poporului român. Poetul apelează și la publicații de specialitate ca „Arhiva istorică a României”, din care extrage mărturii din anul 1492, 1378, 1383, 1420, 1511², privitoare la poporul român și vecinii săi. Documentele sînt rescrise, cu păstrarea informațiilor ce i serveau în demonstrație. Reproducem, pentru comparație, documentul din 1420:

„Ziemowitz, principele de Mazoyia și de Belz, acordă locuitorilor satului Lubiez dreptul judecării românești.

Document, cunoscut lui Czacki (*O prawach*, t. 1, p. 213, nota 24) carele adaugă că, după un alt document din 1568 se vede cumcă între celelalte însușiri ale judecării românești se cuprindeau următoarele patru:

1. Amenzile penale aparțineau comunității iar nu fiscului regal;
2. Judecătorii se alegeau de către comunitate, fiind datori a judeca după obiceiurile românești naționale;
3. Întrunirile pentru a se consulta asupra trebuințelor comunității erau libere.
4. Munca se răscumpăra prin darea decime: de vite, de pîne, de legumuri.”

Poetul avea publicația lui B. P. Hașdeu în biblioteca sa, fapt care explică familiarizarea cu documentele și utilizarea lor și cu alte privilejii în scrierile sale.

Merită să rețină atenția și considerațiile lui Eminescu cu privire la Românii din Moravia. Ele anticipează articolul *Românii din Moravia*, publicat în „Curierul de Iași”, șase ani mai tîrziu (OPERE, IX, 246).

Studiul se înfățișează în stadiul pregătitor asamblării pieselor într-o structură narativă, condiționată de demonstrarea unor teze cu argumente istorice. Este posibil ca textul să reprezinte ciorna pentru versiunea germană, destinată unei publicații vieneze. Dacă se tipărește, în adevăr, în publicațiile germane, nu este exclus să fie descoperite acolo și alte colaborări ale poetului, din anii studiilor universitare la Viena și Berlin.

Eminescu se relevă la începutul activității sale publicistice, cum se desprinde din acest studiu, un continuator al luptei reprezentanților Școlii ardelenne, în alt moment istoric și în alte condiții social-politice.

¹ WA, (1868), nr. 177, [16]28 iun., p. 1--2.

² AIR, I (1864-1865), nr. 1, 8 aug., p. 8, nr. 12, 31 oct., p. 96, nr. 20, 5 ian., p. 153.

REVISTĂ JURIDICĂ [„DOMNUL IOAN ALEXANDRU STURZA...”]

Se păstrează în manuscrisul 2264, 422r, în primă redactare. Publicat de D. D. Panaitescu în „Manuscriptum”, VII, nr. 1, [ianuarie-martie] 1976, p. 3.

Eminescu comentează cea de-a doua lucrare a lui Ioan Alexandru Sturza, *Elemente de studiu pentru facerea legii de responsabilitate ministerială* (București, Tipografia Curții Walter & Göbl, f.a.). Face mențiune și despre prima lucrare a sa, *Observațiuni critice asupra impozitului personal și mobilier*. Propus de guvern în sesiunea extraordinară din iunie 1876 (București, Tipografia Curții Walter & Göbl, 1876).

Eminescu pregătește recenzia pentru rubrica *Revista juridică* a „Curierului de Iași” probabil, în octombrie 1877. Cum se mulă la București, nu o mai publică și rămîne în manuscrise.

Poetul nu acordă însemnătate unor asemenea lucrări. Se explică de ce rupe coperta cărții și-și scrie pe ea recenzia.

[„ICH GLAUBTE...”]

Se păstrează în manuscrisul 2276 I, 201r, cu o grafie ce ridică dificultăți în descifrare.

Eminescu așterne pe hirtie aceste rinduri în martie 1881, când liberalii și conservatorii duceau tratative în vederea proclamării Regatului. Poetul este indignat de abandonarea principiilor în lupta politică. Însemnarea se afiliază la articolul *„Ceea ce-mi roade inima ...”*, rămas, de asemenea, în manuscrise (OPERE, XII, 460—462, 632—633).

Este precedată de altfel de acest articol și-i urmează poezia *De-ar fi mijloace*, datată de Perpessicius ca fiind din 1881 (OPERE, IV, 429, V, 488, VI, 464).

[„MAI DEUNĂZI...”]

Se păstrează în manuscrisul 2264, 235r în primă redactare.

Scrisoarea lui C. A. Rosetti, *Rusciuk, 11/23 mai 1857*, se publică în „Israelitul român” în 7/19 iunie 1857¹. Eminescu o reproduce în „Timpul” din „Fraternitatea” în 23 iulie 1881². Poetul o însoțește cu o scurtă prezentare introductivă. „Ziarul «Fraternitatea», organ al izraeliților din România, reproduce în numărul său din 10 iulie o scrisoare a d-lui C. A. Rosetti, adresată ziarului «Israelitul român» pe care o comunicăm și noi.” Scrisoarea este reprodușă în „Românul” în 24 iulie 1881, cu o prezentare pe care o transcriem: „Mai multe ziare ale opozițiunii au găsit, în inteligența și patriotismul lor, un mijloc sigur d-a dovedi trădarea, sau trădările, trecute și prezente ale d-lui C. A. Rosetti.

Acest mijloc temeinic ele zic că l-au găsit pe o epistolă a d-lui Rosetti, din anul 1857, pe ciud încă era exilat, pe care toate o publică acum unele după altele;

Și publicind-o zic:

Iacă demascat acest vinzător al Patriei.

Pentru ca demascarea să fie mai sigură, pentru ca toți să cunoască trădările d-lui C. A. Rosetti, reproducem și noi acea epistolă.

Noi n-o însoțim de nici o explicație. O reproducem după acele ziare și le mulțumim de onoarea ce fac d-lui C. A. Rosetti publicind acea epistolă ce este, după noi, o onoare pentru cel care a simțit și-a vorbit astfel și astfel a lucrat și lucrează fără schimbare în principii și fără șovăire.”³

Eminescu caracterizează introducerea „onețioasă” pentru elogiul adus lui C. A. Rosetti privind consecvența sa în orientarea politică. Din scrisoare se vede că C. A. Rosetti intră în țară, la întoarcerea din exil, cu pașaport de la ambasada otomană și cu concursul unor cercuri evreiești.

Scrisoarea și prezentarea introductivă veneau în sprijinul opiniei lui Eminescu privind legăturile lui C. A. Rosetti cu cercurile comerciale și bancare evreiești.

¹ ISROM, I (1857), nr. 12, 7/19 iun., p. 2—4. Text românesc și francez.

² T, VI (1881), nr. 158, 23 iul., p. 2 (*O scrisoare veche a d-lui ministru de interne*). Nu am văzut ziarul „Fraternitatea” pentru 1881.

³ ROM, XXV (1881), 24 iul., p. 648.

OMENIA OMENIE CERE ȘI CINSTEA CINSTE!

Se păstrează în manuscrisul 2264, 334r-335r în primă redactare, cu intervenții din timpul elaborării.

Eminescu răspunde la editorialul *București, 19 circșar / 1 captor 1882*, publicat în „Românul” în 20 iunie 1882. „Până aici — scrie oficiosul guvernamental — nu pot decât să fim foarte satisfăcuți de redeșteptarea politică de la «Timpul» și letargia în care îi aruncase faimoasa lor companie contra antiautochtonilor.” „Românul” se referă în considerațiile sale la editorialul *„Faptele guvernului ...”* publicat în „Timpul” în 17 iunie 1882², care însă nu aparține poetului, întrucât se află, la acea dată, la Constanța, în concediu (OPERE, XIII, 463). „Românul” se referă, fiind vorba de „anti-autochtoni”, și la articolele sale din mai-aprilie 1882, în care polemizează cu oficiosul guvernamental.

Eminescu dă curs indignării împotriva modului cum privea „Românul” problemele în discuție și folosește expresii pure și invective. Poetul își controlează însă scrisul îndată ce depășea asemenea momente. Aceasta este și explicația că înscenările rămân în manuscrise.

¹ ROM, XXVI (1882), 20 iun., p. 445.

² T, VII (1882), nr. 130, 17 iun., p. 1 (*București, 16 iunie 1882*).

[„MAI ÎNTÎI, DACA...”]

Se păstrează în manuscrisul 2264, 386r; însemnare cu creionul pe verso-ul unei *Dovezi*, trimisă de Garda civică, rămasă cu rubricile necomplete.

„Pester Lloyd”, oficiosul maghiar de limbă germană, care apărea la Budapesta, duce o campanie susținută de denigrare a României. Pornind de la faptul că Imperiul austro-ungar trecea ca o mare putere, ziarul trata țara noastră ca un stat vasal imperiului vecin. Într-un articol, *Budapest, 16. August*, publicat în 5/17 august 1881, califică politica externă a României ca „impertinentă” și cere guvernului de la Budapesta să ia măsuri severe contra „vagabonzilor valahi”. Oficiosul maghiar acuză guvernele de la Budapesta și Viena că duceau față de România o politică lipsită de energie în chestiunea dunăreană. Campania de presă a ziarului „Pester Lloyd” dusă împotriva țării noastre îmbracă forme de o violență rar întâlnită în presă după festivitatea de la Iași din iunie 1883.

Eminescu îi face vinovați pe redactorii de la „Pester Lloyd” de politica de învrăjbită între naționalități în editorialul *[„Pester Lloyd » polemizează ...”]* din 19 august 1881 (OPERE, XII, 297–299). Poetul reproduce, pe de altă parte, în traducerea sa, un articol în care oficiosul maghiar se ocupă de festivitatea de la Iași. Se cuvine observat că poetul condamnă deopotrivă cuvântarea lui P. Grădișteanu, ca și atacurile oficiosului maghiar îndreptate împotriva țării noastre.

Eminescu își face această însemnare probabil în mai–iunie 1883. Poetul face remarci cu privire la campania de presă a ziarelor maghiare față de România în editorialul *[„Sarbarea guvernamentală ...”]* din 18 iunie 1883 și tot aici vorbește de politica cuminte a Vienei (OPERE, XIII, 316–318).

RUBEDENII FOARTE ÎNCURCATE

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 64, 9 iunie 1876, p. 3 (*Diverse*).

Eminescu publică necrologul lui František Palacký (1798–1876), în 19 mai 1876, când insistă asupra activității istoricului ceh (OPERE, IX, 124–125).

Istoriografa pare să fie o traducere sau o prelucrare după o sursă neidentificată.

Sînt în această situație și alte citeva texte, *Anunț berlinez*, *Alt anunț*, *Spre caracterizarea Londrei*, *O replică a lui Dumas-fiul*, *Comparație*, *Explicație astronomică*, *Cartea cea mai mare din lume*, pe care le tipărim mai departe.

Asemenea texte se impunea să fie dezgropate din „Curierul de Iași”, de mult o raritate bibliografică, spre a fi introduse în circuitul public și a oferi posibilitatea unui cerc larg de cercetători să se pronunțe asupra statutului lor.

ANUNȚ BERLINEZ

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 66, 13 iunie 1876, p. 3 (*Diverse*).

ALT ANUNȚ

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 66, 13 iunie 1876, p. 3 (*Diverse*).

SPRE CARACTERIZAREA LONDREI

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 100, 8 septembrie 1876, p. 3 (*Diverse*).

O REPLICĂ A LUI DUMAS-FIUL

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 100, 8 septembrie 1876, p. 3 (*Diverse*).
Nu cunoaștem sursa. Probabil din izvoare străine.

COMPARAȚIE

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 100, 8 septembrie 1876, p. 3 (*Diverse*).

EXPLICAȚIE ASTRONOMICĂ

Se publică în „Curierul de Iași”, IX, nr. 100, 8 septembrie 1876, p. 3 (*Diverse*).

Eminescu reproduce explicația profesorului de astronomie desigur din presa germană. Această teză este ilustrată și în poezia *La steaua*, precum și în alte scrieri ale sale.

CARTEA CEA MAI MARE DIN LUME

Se publică în „Curierul de Iași”, X, nr. 52, 20 mai 1877, p. 5 (*Diverse*).

[„ORI E MANIE, ORI E PREFĂCĂTORIE...”]

Se publică în „România liberă”, XII, nr. 3915, 25 mai/6 iunie 1888, p. 1. Editorial: *București, 24 mai 1888*.

Eminescu părăsește Botoșanii în 12/24 aprilie 1888, cum rezultă dintr-o scrisoare a Henrietei, sora sa, către Cornelia Emilian (OPERE, XVI, 748) să reîntre în gazetărie după o întrerupere de aproape șase ani. Adunarea deputaților votează în ședința din 2 aprilie 1888 un proiect de lege prin care i se acorda o pensie viageră de 250 lei pe lună.¹ Senatul votează proiectul de lege în ședința din 23 noiembrie 1888.² Rapoartele pentru acordarea pensiei sînt făcute de Iacob Negruzzi, în Adunarea deputaților și de N. Gane în Senat. Legea este însă promulgată abia în 25 ianuarie 1889³, mult prea tîrziu. Poetul este internat în spital pentru a treia oară, ca să-și încheie aici călătoria pămînteană.

Cînd părăsește Botoșanii, unde petrece, sub îngrijirea devotată a Henrietei, sora sa, o bună parte din timpul bolii, își făcea probabil socotcala că pensia îi asigura un venit stabil și se putea consacra scrisului. Poetul are în vara anului 1888 o revenire din boală și nimic mai firesc să dorească reintrarea în gazetărie.

Existau și condiții favorabile să-și reia activitatea publicistică. Partidul liberal pleacă de la conducerea țării în martie 1888 și-i ia locul un guvern junimist sub președinția lui T. Rosetti și în care intră, între alții, T. Maiorescu și P. P. Carp (28, p. 241), susținători ai lui Eminescu și mai înainte. Junimiștii preiau și ziarul „România liberă”, organul de presă al „tinerilor liberali”, și-l transformă încă din 15 ianuarie 1885 în organul lor de presă. Cotidianul bucureștean, devenit publicație junimistă, reproduce în foileton aproape toate lucrările importante din „Convorbiri literare”, revista ieșeană. Eminescu putea spori prestigiul „României libere” prin colaborarea sa.

Pomînd de la această constatare noi i-am atribuit lui Eminescu două articole, *Iconarii d-lui Beldîman*, din 13/25 noiembrie 1888 și *Iar iconarii*, din 20 noiembrie/2 decembrie 1888, intrucît primul apare cu inițialele numelui său, iar al doilea este o continuare a discuției.

Problema colaborării lui Eminescu la „România liberă” stă în atenția cercetătorilor după apariția volumului OPERE, XIII. *Publicistică* și se propune includerea în ediție și a altor articole (115, 117). Documentul de la care se pornește este o notă a lui I. Scurtu, luată după o convorbire cu Mihai Brăneanu, redactor la „România liberă” și prieten cu Eminescu. „La 1888, după o convalescență din nebunie -- se arată în însemnarea lui I. Scurtu --, a fost angajat de Carp, prin Brăneanu, la «România liberă», să scrie un articol pe săptămîină. Scria regulat, dar nu mai avea vechia vigoare; era logic, dar

cam șters.” (114). Cînd vorbește de colaborarea săptămînală la „România liberă”, M. Brăneanu face o confuzie cu situația poetului după înlocuirea sa de la conducerea „Timpului”, în ianuarie 1882. Acum își asumă Eminescu obligația să colaboreze la „Timpul” cu trei articole săptămînal. Colaborarea la „România liberă” este adusă în discuție publică, cum vom arăta mai departe, în ianuarie 1889, cu puțin înainte ca poetul să fie internat pentru a treia oară în ospiciu.

Apelul către țară, la care se fac referiri, este comentat în „Românul” în trei editoriale, *București, 21 florar, București, 23 florar și București, 24 florar*, publicate în 22--23 mai, 24 mai și 25 mai 1888⁴.

Orientarea politică a „României libere” este antiliberală și în sprijinul guvernului junimist. Răscoalele țărănești din martie--iunie 1888 duc la căderea guvernului liberal și încă în 23 martie/4 aprilie se formează un guvern junimist, condus de Theodor Rosetti, în care intră P. P. Carp, T. Maiorescu, Al. Marghiloman, M. Ghermani, Al. B. Știrbei și Gh. Barozzi. Editorialele, ca și celelalte articole din „România liberă”, în parte semnate cu inițiale, nu cuprind elemente pentru identificarea colaborării poetului la cotidianul bucureștean. Este interesant de observat pe de altă parte că ziarul face publicitate activității sale literare, informînd cititorii în citeva rînduri, că Eminescu lucra la piesa *Lais*, pe care contemporanii o credeau operă originală. „Drama de care am vorbit că o pregătește poetul Eminescu -- se arată în una din aceste note din 4/16 septembrie 1888 -- e definitiv terminată. Ea se va citi zilele acestea într-un cerc intim.

Scena se petrece la frumoasa *Lais* din Corint, și versurile sînt rimate.

Pe cînd ni se afirmă, e una din cele mai bune producții ale poetului”⁵. Dintr-o altă notă de la știrile diverse aflăm că piesa urma să se pună în repetiție. „Piesa în versuri a amicului nostru Eminescu -- se arată aici -- prezentată Teatrului Național se va pune în repetiție peste trei-patru zile.

D. C. Nottara va ține rolul de prim amoretz din piesă, iar rolul *Lăisei* se va încredința unei debutante care dă multe speranțe pentru viitor.”⁶

Eminescu este numit în aceste note „prietenu” și „amicul” susținătorilor „României libere” și nu rezultă de nicăieri că era angajat colaborator al ziarului guvernamental junimist.

Cele două articole, *Iconarii d-lui Beldiman* și *Iar iconarii*, ne apar colaborări întimplătoare, primul și cu semnătură, să sporească prestigiul ziarului nu alit prin problemele puse în discuție, cît mai ales prin numele colaboratorului, supra-licitat și prin informațiile cu privire la activitatea sa literară.

Există un singur argument -- și acela discutabil -- în stabilirea paternității eminesciene a unor articole din „România liberă” din perioada aprilie 1888 -- februarie 1889. Avem în vedere, anume unele „amănunte” din articolele din „Timpul”, care se întîlnesc și în cele din „România liberă”, uneori expuse chiar cu aceleași cuvinte. Eminescu arată în editorialul [„*Dacă vorbim de adunătura...*”], publicat în „Timpul” în 26 mai 1883, că un deputat liberal cita des Anglia. „Iată cum, mîna mînjind pe mîna -- scrie poetul -- și amîndouă obrazul, Guliță ajunge deputat al colegiului II de Dimbovița.

Acest deputat are obiceiul de-a cita des Engllitera. „La noi în Engllitera, e așa ș-așa și pe dincolo.”

Un țărăn din Ghergani găsise niște ouă de cioară. „*La noi în Engllitera* un asemenea ou costă 6 pin-la 7 franci.”

La noi, în România, sămînța de ciorovină e mai ieftună : dovadă mulțimea de pui zburătăciți în Dealul Mitropoliei. Asta e pozitiv.

Dar oare la voi ... în Engllitera, votează cineva în colegiul I pe baza unor acte de donațiune *nule* și de *nul efect*? *La voi* în ... Engllitera, fură cineva dreptul unui județ *eminamente istoric* de-a se reprezenta în Sfatul țării în favorul unor venetici pripășiți ca Tache Giani? *La voi*, în ... Engllitera, Cariagdis [i]l cheamă pe lordul-mayor al Londrei, C. A. Rosetti pe șeful partidului liberal? *La voi* în ... Engllitera, plebea Țarigradului domnește în toate orașele și peste toate? „Ori te poartă cum ți-e vorba, ori vorbește cum ți-e portul.”

Dacă la voi în Engllitera, predominarea îndelungată a onestei rase anglo-saxone și ținerea morțișă la tradițiile trecutului, la legea și limba strămoșilor, au făcut din acea țară cea mai puternică din lume, tot astfel și la noi în România, predominarea poporului român, a tradițiilor lui de drept și istorice va duce această țară la culmea puterii” (OPERE, XIII, 305--306).

Există în editorialul din „România liberă” și cel din „Timpul” elemente care permit să stabilim o apropiere între ele. Nu se poate demonstra totuși cu certitudine că întîmplările relatate de Eminescu în această pagină antologică de șarjă politică nu circulau, sub forma anecdotică, prin redacțiile bucureștene și cîțiva ani mai tîrziu.

¹ MO, (1888), nr. 28, 13 aprilie, p. 393 (*Desbaterile Adunării deputaților*).

² *Idem*, nr. 5, 25 noiembrie, p. 40--41 (*Desbaterile Senatului*).

³ *Idem*, (1889), nr. 241, 2/14 februarie, p. 5429.

⁴ ROM, XXXII (1888), 22--23 mai, p. 517, 24 mai, p. 521, 25 mai, p. 525.

⁵ RL, XII (1888), nr. 3295, 4/16 septembrie, p. 4 (*Mai nou*).

⁶ *Idem*, XIII (1889), nr. 3404, 21 ian./2 febr., p. 3 (*Mai nou*).

[„CINSTEA, ÎNȚELEPCIUNEA ȘI ENERGIA...”]

Se publică în „România liberă”, XII, nr. 3270, 3/15 august 1888, p. 1. Editorial: *București, 2 august 1888*.

Eminescu se ocupă de problema statului în numeroase articole încît s-ar părea că se fusese pe linia vechilor sale preocupări. Considerațiile de aici sînt însă prea generale și se întîlnesc și în alte articole din presa vremii. Mai importantă este,

s-ar putea părea la prima vedere, citarea tratatului lui Otto von Corvin și Friederich Wilhelm Held, *Illustrierte Geschichte des Alterthums*, din care primul volum se tipărește, într-o nouă ediție, în 1850¹. Tratatul este însă citat și în editorialul f. „Un învățat neam! . . .”], semnat T și publicat în 20 august/1 septembrie 1888.² Aici se vorbește și de Rhamsenit, regele Egiptului. Eminescu îl numește și el pe Carol I, într-un editorial, f. „În vederea alegerilor . . .”], publicat în „Timpul” în 27 iunie 1881, „Rampsinii Îngăduitorul” (OPERE, XII, 221).

Coincidențe ca cele de mai sus pot fi intimplătoare. Ne întimpină însă în editorialul de față și o situație aparte. Ne referim anume la citatul din documentul lui Matei Basarab din 1639. Eminescu folosește acest citat în editorialul f. „Urmind discuțiunea . . .”], publicat în „Timpul” în 30 iulie 1881. „Doamne! — zice el — venită străinii în moșia noastră și-și spurcă mîinile lor cu mîte și îndrăznică a vinde și a circumări Sfintele Tale și a goni pe moșneni și în avutul lor a băga pe străini; fuma de rușine vecinilor noștri . . . oameni străini nouă, nu cu legea (religia), ci cu neamul, cu limba și cu năvaurile cele rele (OPERE, XII, 269).

Citatul este integrat și în editorialul de față fără modificări, încît se pune întrebarea de nu cumva stăm în fața unei reproduceri. Dacă editorialul aparține în adevăr lui Eminescu, atunci va trebui să recunoaștem că drama intelectuală prin care trece nu-i alterează memoria, puțin obișnuită, cum recunosc contemporanii săi.

¹ Otto von Corvin. *Illustrierte Geschichte des Alterthums*. Erster Band. Von den ersten Anfängen der Geschichte bis zum Verfall der Selbständigkeit von Hellas. Zweite neu bearbeitete Auflage. Leipzig und Berlin, Verlag und Druck von Otto Spamer, 1880.

² RI, XII (1880), nr. 3283, 20 aug./1 sept., p. 1.

[„ÎNTRE CESTIUNILE CE INTERESEAZĂ . . .”]

Se publică în „România liberă”, XIII, nr. 3393, 6/18 ianuarie 1889, p. 1.

Eminescu considera problema țăărănească, cum se desprinde și din articolul de față, ca una de existență națională. Aici stă și explicația pentru prețuirea ce-o arată reformelor lui Alexandru Ioan Cuza în publicistica sa. Asemenea constatări nu sînt argumente în stabilirea paternității. Ne reține însă atenția precizarea că Alexandru Ioan Cuza trece în stăpînirea statului prin secularizarea averilor mănăstirești „aproape a cincea parte a teritoriului” țării. Precizarea aceasta, ca și caracterizarea celor care se făcură stăpîni în țara noastră, le întilnim și în editorialul f. „În sfîrșit, după zece zile . . .”] publicat în „Timpul”, în 27 februarie 1882. „Abstracție făcînd de la împroprietărirea țăranilor — scrie Eminescu —, țara chiar a fost împroprietărită e-o a cincea parte din teritoriul ei, de pe care Cuza Vodă a alungat acele adunături de bizanțini sodomii în luptă cu biserica națională, oplosiți aici nu pentru rîspîndirea creștinătății, ci pentru a populariza uzura, adulterul, concubinajul și păcatele Gomorei” (OPERE, XIII, 64). Alături de caracterizarea „sodomiiților” și a precizării cu privire la suprafața expropriată s-ar putea reține și termenul *uzurar* și *uzurarie*.

Caracterizarea călugărilor greci cu epitete ca cele din articolele în discuție constituia un loc comun în presa noastră. Termenul *uzură*, cu formele sale variate, se întilnește și în alte articole din „România liberă”, unele semnate cu inițiale. Singurul element în sprijinul paternității eminesciene îl constituie precizarea cu privire la suprafața expropriată. Dar și aici s-ar putea să fie vorba de consemnarea, independent, a unor stări de lucruri cunoscute de toată lumea.

[„SE POATE PUNE ÎNTREBAREA . . .”]

Se publică în „România liberă”, XIII, nr. 3397, 13/25 ianuarie 1889, p. 1. Este reprodus în „La Liberté roumaine”, III, nr. 10, 14/26 ianuarie 1889, p. 1.

Guvernul conservator prezidat de Theodor Rosetti ține alegeri generale în octombrie 1888 și conservatorii își consolidează poziția, nu însă în măsură să guverneze singuri. Președinte rămîne tot Th. Rosetti, dar alături de P. P. Carp, T. Maiorescu, Menelas Gherman, Al. Marghiloman, Al. B. Știrbei, intră G. Manu la Război și G. Vernescu la Justiție. Cel din urmă intră în guvern ca o concesie făcînd de juminiști conservatorilor. Prezența lui G. Vernescu, liberal, la Ministerul de Justiție, întreține o criză latentă, care duce la ieșirea juminiștilor din guvern în martie 1889 (p. 241—270).

„România liberă”, organ al grupării junimiste, îl atacă în acest articol pe G. Vernescu care amenință că va ieși din guvern și va provoca căderea sa. Theodor Rosetti și P. P. Carp își asumă sarcina să salveze situația. „România liberă” publică a doua zi o notă în care se desolidarizează de articol. „În numărul nostru de vineri — se arată aici — s-a strecurat un articol de fond fără autorizarea redacțiunii, articol care conține niște apreenții cu totul streine de modul nostru de-a vedea.

Declarăm că nu avem nici o solidaritate cu părerea individuală a autorului acestui articol.”¹

Nota este reproducută în mai multe ziare și bușoală de comentarii. „Democrația” o interpretează ca o scuză care nu putea convinge pe nimeni. „De câte ori redacția «României libere» — scrie ziarul în articolul *Un șfal „României libere”* —, fie că nu a avut vreo înțelegere prealabilă, spre a-și urmări drumul în scrierea lucrurilor altfel de cum le simte, fie că fără voia ei răsuflă și serie altfel cite un articol în contra unei părți a actualului guvern, vârsându-și focul contra conservatorilor și ridicându-și tovarășii săi junimiști în slava cerului, te pomenești a doua zi cu o dezmințire. Dezmințirea este stereotipă. *Un necunoscut s-a strecurat furis la redacție și a dat la tipar un articol pe care noi cești-lalți nu-l împărtășim.*

Aceste dezmințiri stereotipice cari dacă nu arată altceva apoi cel puțin starea proastă a administrației gazetei, au putut merge cind pentru prima oară s-a dezmințit vreun entrefilet a doua oară cind s-a dezmințit vreun articolaș; dar cind vii să dezminți articolul de fond de 3 coloane și jumătate lucru e cam boacă.

Th. Rosetti și P. P. Carp îl indică pe Eminescu ca autor al articolului, să evite căderea guvernului. „În urma articolului apărut ieri în «România liberă» — serie „Națiunea” — în care d. Vernescu era tratat într-un mod prea adevărat pentru un organ ministerial, d-sa și-a dat demisia azi dimineață.

Însă în urma asigurărilor d-lui Carp, cumcă va dezavua — ceea ce a și făcut în numărul de azi al oficioasei pe d. Eminescu, autorul articolului în chestiune — d. Vernescu și-a retras demisiunea.

«Cite popa, nu e popa».”³

„Lupta”, ziarul lui G. Panu, știa că Th. Rosetti și P. P. Carp îl invită și pe Dimitrie Augustin Laurian, redactorul „României libere”, să confirme relatarea lor. „În urma explicațiilor avute cu d-nii P. Carp și Rosetti, d. G. Vernescu și-a retras demisiunea. D. D. Laurian a declarat că autorul articolului e d. M. Eminescu. În «România liberă» a și apărut o notă care dezavuează articolul în chestiune.”⁴

Th. Rosetti, P. P. Carp și D. A. Laurian recurg la o diversiune și-l indică pe Eminescu ca autor al articolului cind dădea din nou semne de alienare mintală. Mărturiile lui M. Brăneanu, la care ne-am mai referit, cuprind informații prețioase în această privință. „Scurtă vreme înainte de nebunie — declară Brăneanu —, dădea semne de nervozitate și excitare suspectă. Într-o astfel de dispoziție a scris la «România liberă/ lib/eră/» un articol violent în contra colegului lui Carp din Minister, Vernescu /la Justiție/, șeful liberalilor-conservatori, fuzionași cu junimiștii. Din cauza asta, mai ales că raporturile între Carp și Vernescu erau și așa foarte încordate, a izbucnit o criză ministerială și a căzut guvernul. Deci Eminescu a răsturnat și un guvern” (116). Mărturisirea lui M. Brăneanu trădează preocuparea de-a pune în seama lui Eminescu deopotrivă paternitatea articolului și căderea guvernului. Criza ministerială era însă latentă, cum am mai arătat și ieșirea junimiștilor din guvern este provocată de orientarea politică divergentă a junimiștilor, conservatorilor și liberalilor-conservatori.

Există însă în presă și informații care îl indică autor al articolului pe M. Brăneanu, redactor la „România liberă”, fapt peste care nu se poate trece. „Revista politică din «România liberă» — scrie „Telegraful român” —, care atacă pe d. Vernescu pentru schimbările din magistratură, se afirma ieri la Camera că-a fost dictată de d. ministru Al. Marghioloman și scrisă de redactorul Brăneanu.

Ca să împace însă pe d. Vernescu de ale cărui voturi aveau mare trebuință în chestiunea porturilor-france și care își dase demisiunea, d-nii Carp și Teodor Rosetti, față cu d. Laurian i-au declarat că articolul privește pe d. Eminescu și în acest sens au și publicat în acel ziar citeva rânduri azi.”⁵

Th. Rosetti și P. P. Carp nu puteau să-l indice pe M. Brăneanu, redactor la ziarul guvernamental, ca autor al unui articol în care se îndreptau atacuri în contra unui membru al guvernului. Să salveze situația trec răspunderea asupra lui Eminescu, care intră din nou, peste puțin, în ospiciu, să-și sfârșească aici călătoria pămînteană.

Concomitent cu articolul din „România liberă” se publică și în „Neue freie Presse” o corespondență din București, în care sînt laudați junimiștii și atacați conservatorii. Presa era informată că această corespondență era opera lui P. P. Carp, ministrul de externe în guvernarea junimistă. „Nevoind pentru moment să se răzbune în țară — scrie „Războiul” —, d. Carp însăreacă presa străină, asupra căreia d-sa ca *pacificator al Europei* are mare influență, ca să atace pe conservatori.”⁶

Asupra corespondenței din „Neue freie Presse” insistă și „Națiunea” care lasă să se înțeleagă că articolul din „România liberă” ar fi inspirat de Populeanu, magistrat, împotriva căruia G. Vernescu în măsuri administrative.⁷

Eminescu este indicat ca autor al articolului într-un context politic, în care argumentele în sprijinul paternității sînt de conjunctură. Există un singur element care poate face legătura cu publicistica eminesciană. Opinia lui Victor Hugo privind instaurarea păcii universale este citată de Eminescu și în editorialul [„Friguri de reforme...”], publicat în 17 septembrie 1882. „Victor Hugo propune pacea eternă — scrie Eminescu —, cu condiția ca un ultim și mare război să înlătureze toate nedreptățile de pe pămînt”. (OPERE, XIII, 190).

Cind stabilim asemenea relații, nu susținem că invocăm argumente decisive în stabilirea paternității eminesciene. Sînt importante, evident, coincidențele relevate în comentariile noastre. Ne-ar mai trebui însă și argumentele privind fondul problemelor puse în discuție și elemente stilistice revelatorii, spre a putea trece articolele în categoria celor certe. Dar tocmai acestea ne lipsesc.

¹ RL, XIII (1889), nr. 3398, 14/26 ian., p. 1.

² DEMOCRATIA, II (1889), nr. 240, 15/27 ian., p. 2.

³ N, VIII (1889), nr. 1885, 15 ian., p. 3 (*Informațiuni*).

⁴ LUPȚA, III (1889), nr. 736, 15 ian., p. 2 (*Informațiuni*).

⁵ TELER, II (1889), nr. 11, 15 ian., p. 3.

⁶ RAZB, XIII (1889), nr. 4127, 11 ian., p. 1. Editorial: București, 10 ianuarie. *Desfacerea eumetriei*.

⁷ N, VIII (1889), nr. 1881, 11 ian., p. 1—2 (*Căsnicia contopitor*).

BIBLIOGRAFIE

BIBLIOGRAFIE

Cuprinde lucrările puse la contribuție în elaborarea comentariilor și notelor din acest volum. Bibliografia generală și exhaustivă a operei lui Eminescu este elaborată de Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România.

I

1. Eminescu, Mihai. *Nuvele*. Iași, Edit. Librăriei Fraților Șaraga, [1893], p. 144—150.
2. Eminescu, M. *Icoane vechi și icoane nouă*. („*Timpu*”, decembrie 1877). Republicate cu prilejul comemorării a 20 de ani de la moartea scriitorului de K. Vălenii-de-Munte, Tipografia „*Neamul românesc*”, 1909, p. 5—47.
3. Eminescu, M. *Articole politice*. București, „*Minerva*” Institut de Arte Grafice și Editură, 1910, p. 5—61.
4. Eminescu, Mihail. *Opere complete*. Poezii — Nuvele — Roman — Teatru — Cugetări — Scrieri : Literare, Economice, Politice și Filosofice. Scrisori. Critica rațiunii pure de Kant cu o prefață și un studiu introductiv de A. C. Cuza. Iași, Editat de Librăria Românească Ioan V. Ionescu și N. Georgescu [și] Institutul de Arte Grafice N. V. Ștefaniu & Co, 1914, p. 484—509, 529—549.
5. Eminescu, M. *Scrieri politice*. Ediție comentată de D. Murărașu, Craiova, Scrisul Românesc, [1931], p. 92—206; Ed. a II-a, Craiova, Scrisul Românesc, [1935], p. 92—206; Ed. a III-a, Craiova, Scrisul Românesc, [1937], p. 158—272; Ed. a IV-a, Craiova, Scrisul Românesc, [1938].
6. Eminescu, M. *Opere*, II, III. Ediție îngrijită de Ion Crețu. București, Edit. „*Cultura românească*” SAR, 1939, p. 154—471 (II), 13—284 (III).
7. Eminescu, M. *Opera politică*. Volumul I : 1870—1879. Volumul II : 1880—1883. Ediție îngrijită de I. Crețu. București, Cugetarea — Georgescu Delafraș, 1941, p. 116—584 (I), 7—29 (II).
8. Eminescu, Mihai. *Scrieri de critică teatrală*. Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 99—141.
9. Eminescu, M. *Articole și traduceri* I. Articole literare, cronici dramatice, E. Th. Röscher : *Arta reprezentării dramatice* (traducere). Ediție critică de Aurelia Rusu. Introducere de Aurel Martin, București, Edit. Minerva, 1974, p. 86—131, 171—174, 219—259, 538—554, 559.
10. Eminescu, Mihai. *Icoane vechi și icoane nouă* (Pagini de ziar). Antologie, studiu introductiv, note și glosar de Gh. Bulgăr și Al. Melian. [București], Editura Eminescu, [1974], p. 1—38, 98—147.
11. Eminescu, Mihai. *Scrieri pedagogice*. Ediție critică de Mihai Bordeianu și Petru Vladcovschi. Cu un cuvânt înainte de Mihai Bordeianu. Iași, Edit. Junimea, 1977, p. 71, 80—81, 140—173.
12. Eminescu, M. *Fragmentarium*. Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda și indici de Magdalena D. Vatamaniuc, București, Edit. Științifică și Enciclopedică, 1981, p. 125, 277—537, 565.
13. Eminescu, Mihai. *Economia națională*. Antologie. Studiu introductiv, note și comentarii de Vasile C. Nechita. Iași, Editura Junimea, 1983, p. 116—117, 120—145, 185—189.

II

14. București, 31 decembrie [„*Sint la gazeta « Timpu* » niște băieți...”]. DOR, I (1878), nr. 46, 1 ian., p. 1.
15. [„*Simțimintele, iubirea de adevăr...*”]. ROM, XXII (1878), 1 ian., p. 2.
16. * * * *Corespondență particulară a „Timpu*”. T, IV (1879), nr. 76, 8 apr., p. 2.
17. Grigore G. Păuceșcu, Tip. Gutenberg, 1897, p. 22.
18. Ibrăileanu, G. *Evoluția spiritului critic. Eminescu și socialiștii*. VR-1, III (1908), nr. 5, mai, p. 250—279; *Spiritul critic în cultura românească*. Iași, „*Viața românească*”, Edit. rev. „*Viața românească*”, 1909, p. 149—188; Ediția a II-a. Iași, „*Viața românească*”, 1922, p. 153—192; Ediție selectivă, introducere, note și tabel cronologic de Const. Ciopraga. Iași, Edit. Junimea, 1970, p. 119—142; *Opere I*. Ediție critică de Rodica Rotaru și Al. Piru. Prefață de Al. Piru. București, Minerva, 1974, p. 102—126; *Mihai Eminescu*. Studii și articole. Ediție îngrijită, prefață, note și bibliografie de Mihai Drăgan. Iași, Edit. Junimea, 1974, p. 29—54.
19. Slavici, Ioan. *Zbuciumări politice la românii din Ungaria*. București, „*Minerva*” Institut de Arte Grafice și Editură, 1911, p. 15—16.

20. T[ăușan] G. *Nu omul, ci opera lui Mihail Eminescu o admirăm și o slăvim*. VIIIT-1, VII (1914), nr. 2280, 17 iun., p. 1.
21. D. K[arnabatt]. *Partidul conservator și Eminescu*. SEA, IV (1914), nr. 1589, 22 iun., p. 1.
22. * * * *Conservatorii și Eminescu*. VIIIT-1, VII (1914), nr. 2285, 22 iun., p. 1.
23. D. K[arnabatt] *Liberalii și Eminescu*. SEA, IV (1914), nr. 1590, 23 iun., p. 1.
24. * * * *Eminescu*. ÎNF, II (1914), nr. 26, 29 iun., p. 1.
25. Ștefanelli, T. V. *Amintiri despre Eminescu*. București, Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, 1914, p. 155–160.
26. Anghel, C. D. *Grigore Păulescu*. București, Tip. Curierul judiciar, 1922, p. 12–13.
27. Lovinescu, E. *Istoria civilizației moderne. II. Forțele reacționare*. București, Edit. „Ancora”, [1925], p. 139–145; Ediție, studiu introductiv și note Z. Ornea. București, Edit. Științifică, 1972, p. 298–305.
28. Maiorescu, Titu. *Istoria contemporană a României (1866–1900)*. București, Edit. Librăriei Socec & Co, 1925, p. 35, 146–176.
29. Săteanu, C. *Un conflict între Al. Lahovary și M. Eminescu. Cum l-a tranșat Lascăr Catargiu*. A, XLIV (1931), nr. 14463, 21 febr., p. 1.
30. Murărașu, D. *Eminescu despre Bălcescu*. BME, II (1931), nr. 5, p. 45–49.
31. Murărașu, D. *Naționalismul lui Eminescu*. [București], Edit. „Bucovina” I.E. Torouțiu, [1932], p. IX, XLIV.
32. Călinescu, G. *Eminescu și Machiavelli*. ROMA, XII (1931), nr. 2, [febr.], p. 8–16.
33. Călinescu, G. *Viața lui Mihai Eminescu*. București, Edit. „Cultura națională”, [1932], p. 367–375; Ed. a IV-a revăzută. București, EPL, 1964, p. 277–282; *Opere 11 Viața lui Mihai Eminescu*. București, EPLA, 1969, p. 253–258.
34. Torouțiu, I.E. și Gh. Cardaș. *Studii și documente literare I „Junimea”*. București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1931, p. 7, 10.
35. Torouțiu, I. E. *Studii și documente literare II „Junimea”*. București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1932, p. 280, 282, 288.
36. Torouțiu, I. E. *Studii și documente literare III „Junimea”*. București. Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1932, p. 126–130, 202.
37. Torouțiu, I. E. *Studii și documente literare IV „Junimea”*. București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1933, p. 10.
38. Torouțiu, I.E. *Studii și documente literare V „Junimea”*. București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1934, p. 122 – 123.
39. Manoilescu, Mihail. *Eminescu economist*. București, M.O. Imprimeria Națională, 1935, 12 p. Extras din RFR nr. 1/1935.
40. Călinescu, G. *Opera lui Mihai Eminescu II Cultura. Descrierea operei*. București, Fundația pentru literatură și artă, 1935, p. 5–129; *Opere 12. Opera lui Mihai Eminescu (1)*. București, EPL, 1969, p. 337–523.
41. Călinescu, G. *Opera lui Mihai Eminescu V. Analize. Eminescu în timp și spațiu*. București, Fundația pentru literatură și artă, 1936, p. 299–311; *Opere 13. Opera lui Mihai Eminescu (2)*, [București], Edit. Minerva, 1970, p. 175, 556–566.
42. Săteanu, C. *Figuri din „Junimea”*. București, Edit. Bucovina, [1936], p. 141–143.
43. Bălan, Teodor. *Procesul Arboresc 1875–1878*. Cernăuți, Tiparul „Glasul Bucovinei”, 1937, p. 49–59.
44. Maiorescu, Titu. *Însemnări zilnice*. Publicate cu o introducere, note, facsimile și portrete de I. Rădulescu-Pogoneanu (1855–1880). București, Edit. Librăriei Socec, [1937], p. 276, 294, 311, 324–325.
45. Masoff, Ioan. *Istoria Teatrului Național din București 1877–1937*. București, Edit. Librăriei „Universala” Alcalay & Co, [1937], p. 126–131.
46. Cioculescu, Șerban. *Ziaristul*. RFR, VI (1939), nr. 7, 1 iul., p. 118–133.
47. Perpessicius. *Întia cronică dramatică și întia polemică a lui Eminescu la „Timpul”*. RFR, VII (1940), nr. 9, 1 sept., p. 614–616.
48. Bogdan-Diucă, Gh. *Un necrolog de Eminescu*. BME, XII (1941), nr. 19, p. 20.
49. Manoilescu, Mihail. *Rostul și destinul burgheziei românești*. București, Cugetarea – Georgescu Delafras, 1942, p. 149–152.
50. Pop, Augustin Z. N. *Din Eminescu necunoscut*. Cernăuți, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, 1942, p. 4–7.
51. Perpessicius. *Jurnal de lector completat cu Eminesciana*. [București], Casa Școalelor, [1944], p. 257–261, 309–318.
52. Călinescu, G. *Eminescu și clasele pozitive*. N-2, I (1946), nr. 32, 29 apr., 1: *Gilceava ințeleptului cu lumea. Pseudo-jurnal moralist*. II (1943, 1949). [Ediție de Geo Șerban]. București, Edit. Minerva, 1974, p. 330–333; *Mihai Eminescu (studii și articole)*. Ediție îngrijită, postfață și bibliografie de Maria și Constantin Teodorovici. Iași, Edit. Junimea, 1978, p. 145–152.
53. Călinescu, G. *Eminescu și „clasa de mijloc”*. N-2, I (1946), nr. 33, 1 mai 1946, p. 1; *Gilceava ințeleptului cu lumea. Pseudojurnal de moralist*, II (1943–1949). [Ediție de Geo Șerban]. București, Edit. Minerva, 1974, p. 333–335; *Mihai Eminescu (studii și articole)*. Ediție îngrijită, postfață și bibliografie de Maria și Constantin Teodorovici. Iași, Edit. Junimea, 1978, p. 149–152.
54. Slăvescu, Victor. *Ion Strat. Economist—Financiar—Diplomat. 1836–1879*. București, Monitorul oficial și Imprimeriile Statului. Imprimeria Națională, 1946, p. 37–39.
55. Barbu, N. *Caragiale om de teatru*. II., IV (1952), nr. 1, ian., p. 143–156.
56. Froda, Searlat. *Odobescu — cel dintii director al Teatrului Național*. SCIA, II, (1955), nr. 1–2, p. 356–361.
57. Tornea, Florin. *Eminescu despre caracterele dramatice*. SCIA, II (1955), nr. 3–4 (iul.–dec.), p. 285–300.

58. Tornea, Florin. *M. Eminescu și arta actorului*. TEATR-2, I (1956), nr. 2, iun., p. 37–42.
59. Barbu, N. *Eminescu despre creația artistică*. IL, VII (1956), nr. 8, aug., p. 109–115.
60. Boeriu, Ion V. *Înlăturarea unei erori*. GL, V (1956), nr. 3, 16 ian., p. 5.
61. Mihail, Radu St. *Caragiale om de teatru*. IL, IX (1958), nr. 2, febr., p. 117–118.
62. Boeriu, Ion V. *Autorul cronicii*. TRIB-2, V (1961), nr. 13, 30 mart., p. 12.
63. Boeriu, Ion V. *Contribuții la cunoașterea activității de cronicar dramatic a lui Eminescu la „Timpul”*. IL, XIV (1963), nr. 2, febr., p. 80–81.
64. Crețu, I. *Eminescu despre Hașdeu*. LUC-B, VII (1964), nr. 6, 14 mart., p. 4.
65. Pop, Augustin Z. N. *Un proiect de dicționar economic*. VE, II (1964), nr. 24, 12 iun., p. 16.
66. Ghelare, Ion I. *Publicist economic*. VE, II (1964), nr. 24, 12 iun., p. 16.
67. Crețu, I. *Pseudonime și semne convenționale folosite de Eminescu*. RITL, XV (1965), nr. 1, /ian.–mart./, p. 197–201.
68. Cioculescu, Șerban. *Aspecte de critică socială eminesciană*. În *Studii eminesciene*. [București], EPL, 1965, p. 241–259; [București], Edit. Albatros, [1971], p. 115–133.
69. Palcologu, Al. *Frédéric Damé, critic dramatic*. SCIA, XIV (1967), nr. 1 [ian.–iun.], p. 13–23.
70. Marino, Adrian. *Viața lui Alexandru Macedonski*. [București], EPL, 1966, p. 188–199.
71. Crețu, I. *Mihail Eminescu*. Biografie documentară. [București], EPL, 1968, p. 225–370.
72. Vatamaniuc, D. *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*. București, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 208–220, 275, 384, 395.
73. *Dicționarul limbii poetice a lui Eminescu*. Sub redacția Acad. Tudor Vianu. București, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1968, p. 241, 400, 441, 470, 506, 558.
74. Bucur, Marin. *C. A. Rosetti — mesianism și don quijotism revoluționar*. București, Edit. Minerva, 1970, p. 392–428.
75. Netea, Vasile. *C. A. Rosetti*. București, Edit. Științifică, 1970, p. 7, 20, 68, 72–74, 77, 334–336, 344, 352, 397.
76. Alterescu, Simion, Anca Costa-Foru, Olga Flegont ș.a. *Istoria teatrului în România*. București, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1971, p. 439–444.
77. Perpessicius. *Eminesciana*. Tabel cronologic de Dumitru D. Panaitescu. București, Edit. Minerva, 1971, p. 123–135 (Biblioteca pentru toți).
78. Munteanu, George. *Constanțe ale gazetăriei eminesciene*. TRIB-2, XVI (1972), nr. 33, 17 aug., p. 5, nr. 34, 24 aug., p. 6.
79. Bucur, Marin. *Debutul lui Eminescu la „Timpul” (pină la serialul „Icoane vechi și nouă”)*. CME, I (1972), p. 198–215.
80. Munteanu, George. *Hyperion. I. Viața lui Eminescu*. București, Edit. Minerva, 1973, p. 186–308.
81. Bugnariu, Teofil, Ioan Domșa, Dimitrie Vatamaniuc. *Ioan Slavici. 1848–1925*. Biobibliografie. București, Edit. Enciclopedică Română, 1973, p. 41–42, 169.
82. Gafița, Mihai. *Fașa ascunsă a lunii*. [București], Editura Cartea Românească, [1974], p. 188–275.
83. Păscu, Ștefan. *Eminescu, om politic*. MANUSCRIPTUM, VII (1976), nr. 1, [ian.–mart.], p. 31.
84. Pop, Augustin Z. N. *Duelul Eminescu–Macedonski*. ORIZ-T, XXVII (1976), nr. 26, 1 iul., p. 5.
85. Boeriu, Ion V. *Eminescu despre războiul pentru independență*. ST, XXVIII (1977), nr. 1, ian., p. 6–7.
86. Pop, Augustin Z. N. *Eminescu după plecarea din Iași*. CL-1, [VIII] (1977), nr. 6, iun., p. 4.
87. Bulgăr, Gh. *Bălcescu comentat de Eminescu*. CL-1, [VIII] (1977), nr. 11, nov., p. 5.
88. Țugui, Pavel. *Grigore H. Grandea. Omul și opera*. Craiova, Scrisul Românesc, 1977, p. 109–114.
89. *Eminescu în documente de familie*. Ediție de Gh. Ungureanu, București, Edit. Minerva, 1977, p. 354, 381, 388, 389, 390, 391.
90. Bulgăr, Gh. *Eminescu despre semnificațiile unei sărbători tradiționale*. ÎNV, VI (1978), nr. 4–6, apr.–iun., p. 1–2.
91. Vatamaniuc, D. *Valențele polemice ale gazetarului*. MANUSCRIPTUM, IX (1978), nr. 3 [iul.–sept.], p. 10–19.
92. Slavici, Ioan. *Opere IX. Memorialistică. Varia*. [Text ales și stabilit: C. Mohanu, note și indici: D. Vatamaniuc]. București, Edit. Minerva, 1978, p. 94–95, 122–123, 130, 156–159, 168–610.
93. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*. București, Edit. Academiei Republicii Socialiste România, 1979, p. 312–332, 441, 575–577, 668, 850–852.
94. Melian, Alexandru. *Cultul pentru muncă în publicistica lui Eminescu*. RITL, XXIX (1980), nr. 1, ian.–mart., p. 39–47.
95. Vatamaniuc, D. *Valențele publicisticii*. MANUSCRIPTUM, XI (1980), nr. 1, [ian.–mart.], p. 12–18.
96. Nechita, Vasile. *Teoretician al economiei naționale*. CRO-1, XV (1980), nr. 2, 11 ian., p. 7.
97. Vatamaniuc, D. *Eminescu și publicațiile sibiene*. TRANS-1, IX (1980), nr. 1, ian., p. 21–24.
98. Popescu-Cadem, Constantin. *Procesul de la „Înalta curte de compturi”*. MANUSCRIPTUM, XI (1980), nr. 1, [ian.–mart.], p. 44–51.
99. Vatamaniuc, D. *Eminescu la „Timpul” în 1877*. ST, XXXII (1981), nr. 1, ian., p. 14–15.
100. Bogdan-Duică, G. *Mihail Eminescu*. Studii și articole. Ediție îngrijită, prefață, note și bibliografie de Ecaterina Vaum. Iași, Edit. Junimea, 1981, p. 247.
101. Iorga, N. *Eminescu*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, note și bibliografie de Nicolae Liu. Iași, Edit. Junimea, 1981, p. 103–104.
102. Vatamaniuc, D. *Publicistica lui Eminescu la „Timpul” și edițiile critice*. LUC-B, XXV (1982), nr. 3, 16 ian., p. 3, 7.
103. Vatamaniuc, D. *Eminescu la „Timpul” și polemica cu „Poporul”*. TRANS-1, XI (1982), nr. 1, ian., p. 11–12.
104. Copoiu, N. *Despre gândirea istorică a lui Mihail Eminescu*. LUC-B, XXV (1982), nr. 31, 31 iul., p. 1, 3.

105. Vatamaniuc, D. *Literatura universală în manuscrisele eminesciene și în proza sa politică*. VR-2, LXXVIII (1983) nr. 3, mart., p. 1–12.
106. Oprea, Al. *Dosar al gândirii social-politice eminesciene (I–XIII)*. LUC-B, XXVI (1983), nr. 15, 16 apr., p. 1, 6; nr. 16, 23 apr., p. 1, 7; nr. 17, 30 apr., p. 1, 6; nr. 18, 7 mai, p. 10; nr. 19, 14 mai, p. 1, 7; nr. 21, 28 mai, p. 1, 7; nr. 23, 11 iunie, p. 1, 7; nr. 24, 18 iun., p. 1, 7; nr. 25, 18 iun., p. 3; nr. 26, 2 iul., p. 1, 7; nr. 27, 9 iul., p. 1, 5; nr. 28, 16 iul., p. 1, 11; nr. 29, 23 iul., p. 6.
107. Mușat, Mircea [și] Ion Ardeleanu. *De la statul geto-dac la statul român unitar*. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 290–320, 348–431.
108. Oprea, Al. *În căutarea lui Eminescu gazetarul*. București, Editura Minerva, 1983, p. 111–214.
109. Murărașu, D. *Mihai Eminescu. Viața și opera*. București, Editura Eminescu, 1983, p. 253–300.
110. Perpessicius. *Eminescu*. Ediție îngrijită, prefață și bibliografie de Dumitru D. Panaitescu. Iași, Editura Junimea, 1983, p. 93–97, 145–156, 292–297, 351–354, 363–372, 390–419, 439–441, 444–446, 459–468, 530–532.
111. Bădescu, Ilie. *Sincronism european și cultură critică românească*. Contribuții de sociologie istorică privind cultura modernă românească. București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984, p. 80–92, 98–99, 221, 240–250, 258–262, 278–317.
112. Cioculescu, Șerban. *Eminesciana*. București, Editura Minerva, 1985, p. 119–129, 140–152, 361–364.
113. Vatamaniuc, D. *Publicistica lui Eminescu 1870–1877*. [Iași], Junimea, 1985, p. 146–160, 287–298.
114. Rusu, M.N. *Eminescu și problematica istoriei*. SĂPT–2, (1986), nr. 2, 10 ian., p. 1, 3.
115. Georgescu, Nicolae. *Un jubileu al ediției*. LUC–B, XXVIII (1986), nr. 2, 11 ian., p. 3, 6.
116. Rusu, M.N. *Eminescu între posibilitate și realitate*. SĂPT–2, (1986), nr. 3, 17 ian., p. 3.
117. Georgescu, Nicolae. *Ultima polemică a lui Eminescu*. LUC, XXVIII (1986), nr. 6, 8 febr., p. 6.
118. Melian, Alexandru. *Eminescu – univers deschis*. București, Editura Eminescu, 1987, p. 182–230.
119. Munteanu, George. *Eminescu și eminescianismul*. Structuri fundamentale. București, Editura Minerva, 1987, p. 64–75.
120. Bulei, Ion. *Sistemul politic al României moderne*. Partidul conservator. București, Editura Politică, 1987, p. 11–44, 469–527.
121. Vatamaniuc, D. *Eminescu*. Manuscrisele jurnal al formării intelectuale și al lărgirii orizontului științific. Laborator de creație. Instrument de lucru. București, Editura Minerva, 1988, p. 287–290.
122. Ungheanu, M. *Fiii risipitori (Noi și secolul XIX)*. București, Editura Eminescu, 1988, p. 31–122.
123. Nechita, Vasile C. *Meditații economice eminesciene*. Iași, Editura Junimea, 1989, p. 68.
124. Jornescu, C.–C. Petrescu. *Valori etice în opera lui Eminescu*. București, Editura Minerva, 1989, p. 9–173.

INDICELE NUMELOR DE PERSOANĂ*

A

Abdul-Aziz 461, 493, 535, 625, 688
 Abdul Hamid II 3, 461, 652
 Abdul-Kerim 637
 Abdül Medgid 645
 Abdula Effendi 673
 Adrian, G. 467
 Adrian, I. V. 551
 Aetius, Flavius 663
 Agarici, Ioan 597
 Agrigoroaiei, I. 477
 Agrippa Menenius 12, 465
 Ahrens (general) 221
 Aksakov, Ivan 74, 500, 501
 Alatri (deputat) 636
 Albert (rege) 61
 Albrecht (episcop) 74
 Albul (spătar) 59
 Aleco Paşa (Vogoride Alexandru) 218, 552
 Alecsandri, Ioan 55, 56, 484, 485, 487, 496
 Alecsandri, Vasile XIV, 22, 43, 46, 56, 85, 155, 186, 192, 193, 206, 236, 332, 344, 345, 401, 411, 441, 452, 463, 469, 471, 480, 491, 496, 543, 544, 548, 582, 587, 618
 Alexandrescu-Dersca Bulgaru, M. M. 499
 Alexandrescu-Urechia, Vasile *recte* Urechia, V. A.
 Alexandrescu, V. 43
 Alexandru (fiul lui Iliş) 54, 493
 Alexandru (fiul lui Tugomir) 57
 Alexandru I (Romanov) 68, 486
 Alexandru II (Romanov) 34, 40, 46, 477, 481, 483, 485, 487, 503, 641
 Alexandru VI (Borgia) 387
 Alexandru cel Bun XII, 53, 54, 58, 59, 133, 344, 470, 493, 498
 Alexandru Macedon (Alexandru cel Mare) 179, 447, 539
 Alexandru Românul 671, 674
 Alexandru Şişman 208
 Alfons XIII 687
 Ali-Olu 67
 Ali Paşa 447
 Almos 666

Altăr Mărunţişarul 154
 Alter, Moritz 320
 Alterescu, Simion 715
 Ambronu (comisar guvernamental) 593
 Amedeo de Savoia 506
 Amiras, Alexandru 70, 498, 499
 Ammianus Marcellinus 663
 Ana (tarină) 68
 Ana Comnena 124
 Ana Riva (Menea Rugca) 154
 Anca, Cosma 504
 Andrásy, Gyula 75, 94, 201, 269, 270, 289, 349, 387, 500, 567, 574, 631, 632, 682
 Andreescu (comisar) 225
 Andrei II 667
 Andronopulos 19
 Angelescu, Gheorghe 3, 19, 437, 442, 461, 612
 Angelini, Tito 634
 Anghel, C. D. 714
 Anghel Rachierul 86
 Anghel, Radu 168, 201
 Anicet-Bourgeois, Auguste 619
 Anonymus 666, 667
 Antinescu, Zaharia 512
 Antistene (Antisthenes) 268, 269
 Antoninus (împărat) 97
 Arbore, Al. P. 508
 Ardeleanu, Ion XVIII, 484, 499, 716
 Arion, A. I. 112, 114, 223
 Arioni 19
 Aristip din Cirene 268
 Aristotel 71
 Aron Tiranul 429
 Arpad 667
 Asachi, Gheorghe 22, 471, 557
 Asan I 124, 208, 519, 671, 673
 Asanizi (familie domnitoare) 87, 88, 97, 124, 167
 Ascoli, Graziadio Isaia 6, 116, 118, 160, 423
 Aslan-Mirza 67
 Aslan-Olu 67
 Aslan, Th. C. 471, 517, 549, 592
 Athanasia (ziarist) 157
 Attila 663, 683, 701, 702
 Auersperg, Adolf 652

August (Caius Iulius Caesar Octavianus Augustus) 32, 87
 Aurelian (Lucius Domitius Aurelianus) 662, 664
 Aurelian, Petre S. 466, 551, 597
 Azamet-Olu 67

B

Babeş, Vincenţiu 452
 Bacalbaşa, C. 524, 537
 Bacon, Francis baron de Verulam 412
 Baiazid I (Ildirim) 80, 81, 88, 191, 207, 208, 668
 Baiazid II 60
 Baldovin I 124, 519
 Balica 505
 Balzac, Honoré de 6
 Baragnon, Numa 10, 12, 465
 Barbu, N. 615, 714, 715
 Bardas 39
 Bariţiu, Gheorghe 83, 452, 504
 Barnovschi, Miron 71
 Barnum, Phineas Taylor 160, 532
 Baronischi, Safta 251
 Barozzi, Gh. 707
 Basarab (fiul lui Tugomir) 57
 Basarab, Nicolae Alexandru 208, 506
 Basarab, Vladislav 208
 Basarabescu, N. XIV
 Basarabi (familie domnitoare) 48, 49, 53, 54, 57, 58, 97, 134, 147, 441, 498, 683
 Basilescu, N. 584
 Batir-Mirza 67
 Bayle, Pierre 402
 Bazaran Bam 57
 Bădescu, Ilie 716
 Băican, E. X
 Băiceanu, Ioan 59
 Băicoianu, C. I. 538
 Bălan, Teodor 714
 Bălăceanu, Ion 509
 Bălăcescu, Constantin 22, 86, 217, 471, 504, 505, 552
 Bălănescu, G. 146
 Bălcescu, Nicolae 22, 193, 236, 429, 441, 471, 544, 558, 613, 714, 715
 Bălceanu, G. V

* Indicele cuprinde numele de persoană din text şi comentarii, nume înregistrate în atestarea] consacrată. Atunci cind aceasta nu a putut fi stabilită cu instrumentele de lucru care ne-au stat la dispoziţie, am păstrat forma din text. Am păstrat de asemenea formele onomastice create de Eminescu după numele persoanelor cu care polemizează (Costineşti, Fundeşti, Mihăleşti, Pătărlăgeni etc.). Acestea au semnificaţii caracterologice pentru anume categorii sociale. Mare parte a numelor de persoane din acest volum se întâlnesc şi în publicistica ulterioară eminesciană.

- Bălășești 89
 Beaumarchais, Pierre Augustin Caron de 597
 Bebel, August 30, 155, 218, 422, 470, 530, 553, 608
 Beccaria, Cesare 157
 Beethoven, Ludwig van 74, 214, 549
 Bei-Mirza-Olu 67
 Bela IV 196, 664, 666
 Beldiman, Alexandru 706, 707
 Bellini, Vincenzo 691
 Belu (Bellio), Ștefan 165, 425, 533, 585
 Bendella, Dimitrie 479
 Benedetto, Vincenzo 380
 Benedict XII 196
 Benjamin de Tudela 124
 Bercan, I. A. 146
 Berg, L. S. 498
 Berindei, D. 539
 Berlescu, D. 568
 Bertrand, Arthur 541
 Beust, F. F. 632
 Bianu, Ioan 523
 Bibescu, D. 455
 Bibicescu, Ioan G. 475
 Bichat, Marie François Xavier 105, 513
 Bismarck, Otto XVIII, 90, 156, 157, 200, 201, 215, 278, 281, 282, 321, 340, 343, 380, 390, 490, 603, 632, 635, 653—655, 696
 Bitoleanu, Ion 508
 Birsescu, Agatha 458
 Blaga, Lucian 469
 Blaremburg, Nicolae 276, 324, 325, 463, 581
 Bleichröder, Gerson 374, 384, 456, 593
 Bluntschli, Johann Caspar 102, 108—110, 127, 273, 298, 299, 512, 514, 521, 565
 Boerescu, C. 360, 463, 594
 Boerescu, Vasile V, XIV, XIX, 158, 187, 188, 202, 274, 312, 314, 316, 323, 324, 328, 329, 342, 346—349, 353, 364, 366, 367, 369, 370, 378, 380, 381, 411, 412, 434, 463, 464, 514, 522, 531, 542, 556, 573, 574, 576, 579, 580, 587, 588, 590—592, 594, 595, 598, 599, 605, 606, 614
 Boeriu, Ion V. 618, 715
 Bogdan II 492
 Bogdan III (Bogdan cel Chior) 61, 62, 305
 Bogdani (dinastie) 50
 Bogdan-Duică, Gh. 530, 618, 714, 715
 Boldur, Alexandru 357, 499
 Boldur-Lățescu, Teodor 466
 Bolintineanu, Dimitrie 22, 236
 Bolliac, Cezar 552
 Bonfini, Antonio 672, 703
 Bonghi Ruggiero 156
 Bonifaciu VIII 196
 Bordeianu, Mihai 713
 Borgia, Alexandru 600
 Boris (prinț bulgar) 39
 Boris I (Boris-Mihail) 87
 Börne, Ludwig 398, 399, 402, 405, 406
 Borovski, Cr. 584
 Bosianu, Constantin 235, 411, 412, 563
 Bosizio (cavaler de) 185, 540, 571, 689
 Bosnagi (dr.) *vezi* Severin, Em.
 Bostangi-Aga 93
 Boswell, James 584
 Bota, Moisi 551
 Botez, I. 146
 Botezatu (antreprenor) 228
 Boué, Ami 508
 Braun, Wilhelm 32
 Brăiloiu, Constantin 360, 617
 Brăneanu, Mihai 706, 707, 709
 Brătianu, Dimitrie XVII, 164, 190, 478, 546
 Brătianu, G. I. 499
 Brătianu, I. C. XIV, XVII, 34, 71, 92, 104, 107, 141, 147, 152, 157, 158, 172, 173, 177, 178, 181, 188—190, 200, 203, 206, 213, 214, 218—222, 225, 228, 229, 231, 235—239, 244, 260, 264, 266, 270, 273, 275, 280, 283, 284, 287, 288, 290, 291, 295, 296, 302, 303, 339—341, 349, 354, 358, 359, 361, 362, 367, 369, 371, 372, 380, 381, 384, 386, 387, 390—397, 410, 414, 426, 430, 431, 452, 455—457, 464, 466, 471, 474, 500, 502, 509, 521, 526, 529, 530, 536, 542, 546, 547, 550, 551, 555—558, 561, 570, 572, 573, 577, 579—581, 586, 594, 600—602, 604, 609, 610, 614, 617, 637, 654, 655, 681, 682, 686, 693, 694
 Brătieni 155, 209
 Breslau, Harry 403—405, 603
 Bret-Harte *vezi* Harte, Francis Bret
 Brisson (deputat) 206
 Brincoveanu, Constantin 67, 68, 236
 Broglie, Albert 9, 205, 206, 653
 Brukenthal, Samuel 85
 Brutus, Marcus Iunius 140
 Bucur, Marin 715
 Buescu, Pană 210, 339, 342, 617
 Buești 273
 Bugallal (deputat) 157
 Bugek 57
 Bugnariu, Teofil 715
 Bujoreanu, I. M. 584
 Bulavin, Kondrati Afanasievici 507
 Bulei, Ion 606, 716
 Bulgăr, Gh. 713, 715
 Buliga, Gherasim 462
 Bülow, Bernhard von 567, 568
 Bumbac, Ion (Ioniță) 466
 Buol-Schauenstein (conte de) 488
 Burăh, Avram *vezi* Misail, George
 Burăh, Dreicop Leita 154
 Burăh, Ghilla 154
 Burăh, Hene 154
 Buri 57
 Burlă, Vasile 534
 Bușilă, V. 146
 Buzatu, Gh. 477

C

- Cairolî, Benedetto 156—158, 161
 Calas, Jean 404
 Calderón de la Barca, Pedro 425
 Calfa, George 550
 Calimah, Scarlat 69
 Calimaki-Catargi, N. 567, 574, 581
 Calinic *vezi* Miculescu, Calinic
 Calist (patriarh) 77—79
 Camarino, Nestor 499
 Camarino-Cioran, Adriana 499
 Candiano-Popescu, Alexandru 19, 37, 471, 475, 513, 534, 544, 553, 588, 610
 Candra, Ioan 504, 528
 Canning, George 522
 Cantacuzin, Toma 55
 Cantacuzino, G. Gr. V, 347, 411, 552, 592
 Cantacuzino, I. A. VII, 523
 Cantacuzino, I. 544
 Cantemir, Const. 394
 Cantemir, Dimitrie 51, 55, 57, 58, 63, 64, 67, 68, 70, 410, 497, 499, 506, 605, 672, 703
 Cantemir, Dimitrie (dr.) 650, 651, 699
 Cantemir-Mirza 65
 Cantemir Pașa 63
 Cantili, Const. 534
 Cantili, Gheorghe P. 152, 159, 167, 526, 529
 Cara George 350
 Carada, Eugeniu 19, 22, 172, 219, 350, 407, 426, 471, 604
 Caradale XIV, XVII
 Caragea, Ioan Gheorghe 69, 230
 Caragiale, I. I. VII, XI, XII, 467, 483, 502, 513, 523, 525, 527, 552, 564, 576, 591, 598, 615, 616, 714, 715
 Caragiani, Ioan 452
 Caramanlău, C. 225
 Carcano (traducător) 478
 Cardaș, Gh. 714
 Carey, Henri Charles 9, 464, 465, 509, 534

- Carlagdi, Dimitrie** 707
Carlos de Bourbon 623, 687
Carmen Sylva 540, 541
Carol I (de Hohenzollern) XIV, 17, 87, 108, 140, 237, 390, 466, 475, 483, 503, 509, 524, 544, 593, 601, 632, 637, 651, 653–655, 708
Carol I Robert (de Anjou) 57, 498, 669
Carol V 344, 447
Carol VI 53
Carol cel Mare (Carol Magnu) 52, 169
Carp, Gr. 544
Carp, P. P. V–VII, XVII, 44, 45, 73, 75, 187, 191, 192, 274–276, 325, 355, 373, 374, 377, 388, 391, 392, 479, 565, 566, 597, 706, 708, 709
Carp, Șt. 544
Carré, Michel 607
Cassel, Paulus Stephanus 406, 603
Castillo, Canovas del 157
Catacazy, A. de 495
Catargiu, A. V
Catargiu, Barbu 610
Catargiu, Lascăr V, VIII, IX, XIV, XVII, 13, 34, 82, 100, 102, 105, 117, 125, 129, 155, 178, 194, 269, 270, 296, 334, 340, 342, 349, 350, 357, 360, 368, 371, 372, 378, 384, 390, 408, 434, 457, 463, 467, 473, 474, 483, 540, 547, 564, 591, 714
Catargiu, N. 597
Caterina de Medicis 447
Catilina, Lucius Sergius 227, 235
Cavour, Camillo Benso 213, 486
Călin, Liviu 483
Călinescu, Athanasie 466, 597
Călinescu, D. Șt. 512
Călinescu, G. X, 469–471, 527, 528, 532, 534, 552, 558, 607, 714
Căntești 89
Cărădești 19
Cătuneanu, G. I. 557
Cămpineanu, I. 130, 152, 165, 166, 190, 207, 306, 339, 390, 466, 509, 517, 529, 546, 567, 572
Ceballos (deputat) 157
Cenzor (pseudonim) X
Cerbu, E. S. 584
Cerchez, Mihail C. 654
Cernaev (Cernaief) 637, 693
Cernat, Al. 475
Cernătescu, P. 144, 215
Cernovodeanu, Paul 499
Cervantes de Saavedra, Miguel 14
Cezar (Caius Iulius Caesar) 78, 97, 447
Chibici-Revneanu, Alexandru 513
Childerich I 447
Chirescu (preot) 550
Chiriac (arhimandrit) 93
Chiril 89
Chirișescu (prefect) 303
Chiriștopoli XIV, XVII
Chișimia, I. C. 539
Chișu, Gheorghe XIV, 113, 128, 143–145, 152, 167, 200, 466, 526, 534, 545, 697
Choniates, Nicetas 124, 519, 664
Christescu, N. VIII
Ciacalopolu 550, 551
Ciachir, Nicolae 483
Cianciola (deputat) 243, 257
Cicero, Marcus Tullius 235
Cihac, Alexandru 115, 116, 429, 430
Cimisceș, Ioan 39
Ciobanu, Ștefan 499
Ciobanu, Veniamin 484
Cioculescu, Șerban 483, 528, 591, 598, 607, 615, 714–716
Ciopraga, Const. 713
Cipariu, Timotei 114, 115, 675
Circa, Irimie 452
Ciurcu, A. 701
Ciurea, I. G. 432
Cirjalii 590, 594
Clairville, Louis-François Nicolas 543
Clarétie, Jules 216
Climescu, I. 177
Cloșca (Ioan Oargă) 193
Coca (teolog) 11
Codreanu, I. 192
Codreanu, Nicolae 186, 187, 541
Codrescu, Teodor 560
Cohen (antreprenor) 221
Colantes (deputat) 157
Colbert, Jean-Baptiste 522
Columb, Cristofor 523
Comenius (Jan Amos Komenský) 150, 504
Comșa, Dimitrie 164, 533
Conforti Raffaele 157
Constantin cel Mare 663
Constantin Mihailovici de Ostrița 60, 497, 498
Constantin Porfirogenetul 662
Constantinescu (cămăraș) 117
Constantinescu, Barbu 103, 385, 512, 599
Constantinescu, D. 562
Conta, Vasile 290, 325, 336, 355, 585
Coornhert, Dirk Volkertszoon 402
Copoiu, N. 715
Corjescu, Const. 479
Corne, D. 544
Cornescu, C. 411
Cortazzi 303
Corvin, Otto von 683, 708
Costa-Foru, Anca 715
Costa-Foru, Ghe. 360, 413
Costiescu, A. 551
Costin, Lascăr 324
Costin, Miron 58, 63, 64, 171, 193, 394, 470, 671, 672, 703
Costin, Nicolae 171
Costinescu, Emil 22, 210, 235, 236, 260–263, 266, 280, 281, 285, 288, 290, 339, 384, 388, 392, 407, 455, 456, 471, 562, 604
Costinești XIV, 273, 342, 407
Costopolo (arendas) 117
Crainic, Ioan 610
Crainic, P. 701
Crawley, G. B. 378, 384, 647, 648
Crăciunescu, Ioan 144
Crăiniceanu 551
Creangă, Ion 300, 471
Crémieux, Adolphe 190, 227, 229, 262, 292, 330, 563, 581
Creșu, I. VIII–X, XII, XIV, 517, 533, 571, 591, 713, 715
Crispi, Francesco 156, 157
Cristea, Gheorghe 560
Cristian, V. 477, 481
Croce, Enrico 134, 523
Cromwell, Oliver 166
Crouve (abate) 634
Cumberland (duce de Hanovra) 167
Cumberland Richard 95
Cuza, Alexandru Ioan XII, XIX, 111, 131, 166, 204, 233, 236, 263, 266, 278, 289, 301–303, 306, 334, 335, 337, 340, 390, 394, 413–415, 475, 483, 511, 521, 534, 547, 558, 562, 572–575, 584, 585, 605, 606, 653, 654, 684, 708, 713
Czacki, Thaddäus 671, 674

D

- Damé, Frédéric** 6, 7, 215–217, 235, 439, 440, 446, 462, 463, 541, 546, 548, 552, 612, 613, 616, 715
Dan I 57, 208
Dan II 88
Danielopolu (Daniileanu), D. 117, 133, 199, 200, 202, 545, 546
Danilewski, N. I. 341, 380, 586, 599
Dante Alighieri 157, 412, 437, 523, 584, 605
D'Ariengo 634
Darius III Codomannos 179, 207
D'Arnoult, Eugène 680
Darwin, Charles 28, 211, 470, 604
Dash, Gabrielle-Anne de Cisterne de Courtiras 561
David (împărat) 156, 438, 417
Decebal 17
De la Roquette, Dezos 499
Delaunay (conte) 271, 278
Delavigne, Casimir 478
Demetrescu, G. 565
Densușianu, N. 701
Depretis, Agostino 156–158, 161

Derby, Edward Stanley 43, 48, 49, 481, 495

Descartes, René 177

Deslandes, Raymond 607

Diaconescu, Emil 481, 484

Diefenbach, Lorenz 666, 701

Diez, Friedrich 116

Dimancea, Nicolae 190, 287, 356

Dimăncești (Dimanci) 363, 411

Dimitriu, Chiriac 510

Diogene (Cinicul) 269

Dionisie (mitropolit) 170, 535

Disraeli, Benjamin conte de Beaconsfield 180, 403

Dobrotici 207, 208, 505, 506

Docan, Ioan 545

Docan, P. 200

Dokuz-Olu 67

Domșa, Ioan 715

Donca, Iosif 610

Donducofi 164

Dondukov-Korsakov 97

Donici, Al. 22, 441

Donizetti, Gaetano 691

Döring, Theodor Häring 94, 510

Dosoftei (Dosothei) 413

Dragomanov, Mihail Petrovici 134, 523

Dragoș (voievod) 196, 667, 668, 672

Dragoșizi (dinastie) 55, 100

Drasch, Aloysio 537

Drasche, Anton Ritter 175, 176, 537

Drăgan, Mihai 713

Drăgescu, I. C. 551

Drăghicescu, D. 469

Droc-Barcianu, N. 701

Drosu, N. V

Droysen, Johann Gustav 603

Du Boys-Raymond, Emil 219, 553, 554

Duca, Gheorghe 535

Ducasse 552

Dufaure, A. 216

Dugan, Ilie 462

Dugué, Ferdinand 616

Dumanoir, Philippe-François Pinel ;

Dumas, Alexandre 478

Dumas, Alexandre (fiul) 680, ; 706

E

Ecaterina II 61, 62, 65, 68, 544

Egunov, A. N. 498

Eisenmenger 398

Elias 266

Elisabeta (regină) 668

Elisabeta (Elisaveta Petrovna) 68

Elisabeth I 169

Elliot, Henry 289, 635, 644, 692

Emilian, Cornelia 706

Eminovici, Harieta 706

Engel (general) 88

Engels, Friedrich XVIII. 496, 530

Epureanu, Emanoil (Manolache Costache) VII, XVII, 151, 155, 167, 237, 269, 327, 337, 386, 411, 412, 457, 467, 523, 605 606

Eraclizi 344

Erdmann von Hahn *vezi* Sturdza, Dim. A.

Erostrat 311

Esdra, Abramo 636

Essler, Jacob 54, 484, 493

Euclid 268

Eugenia de Montiso 564

Euler, Leonhard 482

Euthimie (patriarh) 208

Eutropiu (Eutropius) 38

Evanghele, George 550

Evlia Celebi 506

F

Fadeiev 656

Fallmerayer, Jakob Philipp 123, 124, 382, 519

Fazel Ulah-Rasid 57

Fălcoianu, Ștefan 96

Féjer, György 57, 498, 668

Feleșler, Moise 154

Felix, Iacob 248, 559, 560

Feltre Alphonse Clarke 634

Ferry, J. F. C. 10

Feuerbach, Fr. 44

Fichte, J. G. 398, 402, 405

Fidias (Pheidias) 23

Fillimon, Domnica 476, 698

Filip II (al Macedoniei) 219

Filipescu, G. V

Finzi, Giuseppe 156

Fischer, Gustave 530, 560

Fieckeles, Bela 196

Flegont, Olga 715

Fleischlen (Flaișlen), G. 257

Fleva, Nicolae XI, 6, 168, 169, 335, 342, 347, 348, 350, 384, 423, 425, 585, 587, 590

Flevi 425

Fligier, G. 38, 476

Floquet, Charles 10, 11, 13, 465

Florescu, C. 146

Florescu, I. Em. V, 43, 131, 155, 204, 226, 229, 269, 270, 411, 432, 433, 480, 547, 556, 609

Florescu, I. G. 360

Florescu, N. 146

Fotino, Dionisie 672, 703

Fourtou Marie François Oscar Bardy de 653

Fraivald, V. 458

Franchetti, B. 478

Francisc II de Habsburg 486

Franco, Ivan Iacovlevici 523

Franz Joseph I 481, 544, 560

Franzos, Carl Emil 5

Friedrich Wilhelm III 559

Froda, Scarlat 714

Frollo 144, 452

Fruiu. D. 140

Fundescu, Ion C. XIV, 16, 22, 166, 235, 262, 320, 384, 407, 425, 467, 471, 534, 542, 604

Fundești 307, 407, 425, 445, 615

Furculescu, N. 210

G

Gafița, Mihai 715

Galib Efendi 69, 656

Galilei, Galileo 144, 217, 373

Gălițin 68

Gambetta, Léon 6, 203

Gane, N. 37, 411, 475, 706

Garibaldi, Giuseppe 330, 523, 654

Gaster, Mozes 530

Gavril (mitropolit) 68

George, Alexandru 476, 698

Georgescu, Nicolae 716

Germain, Henry 10, 11

Gerson, Edmund 202

Gervais (zidar) 634

Ghelase, Ion I. 715

Gheorghiu 177

Gheorghiu, Ion 146

Gherghely, Tobias 550, 551

Gherman (pircălab) 54, 60

Ghermani, Menelas 411, 707, 708

Ghibu, Onisifor 504

Ghica, Constantin 270, 432

Ghica, Dim. V, 155, 269, 270, 411, 431, 455, 463, 477, 609

Ghica, George M. 551, 544

Ghica, Grigore Alexandru 5, 11, 43, 306, 334, 394, 434, 462, 560

Ghica, Grigore II 64, 65, 67, 79, 498, 501

Ghica, Grigore III 62, 484

Ghica, Grigore M. 483

Ghica, Ioan 75, 155, 215, 432, 442, 446, 455-457, 503

Ghica, Mihail 24

Ghica, Pantazi 45, 73, 86, 133, 152, 169, 193, 201, 237, 314, 320, 430, 500, 611

Ghiculești 498, 499

Giacometti, Paolo 478

Giani, Dim. 152, 153, 192, 330, 331, 350, 529, 530, 545, 581, 707

Giaun-Mirza 67

Gibbon, Edward 662, 701

Ginea Olariul Cicală 237, 238

Gingis-Han 499

Giorgio Paolo 506

Giurescu, C. C. 499

- Giurgea, G. 411
 Giurgea lui Gaură 59
 Giuvara, T. G. 170—172, 535
 Glaser, Julius 240, 559
 Goethe (Göthe), Johann Wolfgang 6, 7, 160, 286, 398, 402, 405, 471, 479, 580, 648
 Gogol, N. 501
 Goian, Leon 479
 Goldoni, Carlo 6
 Golembiovski *vezi* Porumbescu
 Golești 412
 Goltz, Colmar 654
 Gomoiu, Gh. 537
 Gomoiu, Maria Gh. 537
 Gomoiu, V. 537
 Goreceacov (Gortschakoff, Gorceacoff), Alexandr Mihailovici 55, 56, 75, 129, 364, 389, 423, 485, 487, 491, 492, 503, 625, 635, 639, 650, 655
 Gorgas, Pavel 146
 Gorianov, Serge 481
 Govone, Giuseppe 654
 Gozzi, Carlo 160
 Graetz, Heinrich 398, 400—403, 603
 Granda, Grigore H. V. VI, 715
 Graur, C. 584
 Grădișteanu, Petre 12, 45, 268—270, 520, 551, 564, 609, 610, 705
 Grădișteni XIV
 Greavu-Dunăre, S. 508
 Grecescu, C. 558
 Greger (antreprenor) 221
 Gregerson (antreprenor) 647
 Grévy, Jules 205, 206
 Grigore IX 196, 664
 Grigore (mitropolit) 68
 Grigorescu, Nicolae 443, 614, 615
 Grillparzer, Franz 648
 Grotius, Hugo 102, 109, 402
 Grüdner (general) 651
 Grünberg *vezi* Vermont, Bernard Varvara
 Grünwald, Bela 544
- II**
- Haemskerck 630
 Hafiz Pașa 637
 Hagi-Bei-Mirza 67
 Hagiiescu, Nicolae 458
 Hagi-Loio 106
 Halevy, M. A. 584
 Halim Pașa 417
 Hanotaux, Gabriel 481
 Haralambie, Nicolae 204, 547
 Haret, Spiru 452
 Harte, Francis Bret 677
 Hasdeu, B. P. 70, 114—116, 144, 171, 452, 469, 484, 497—500, 502, 511, 516, 517, 541, 546, 673, 701, 703, 715
 Hausemann (bancher) 593
 Hegel, Georg Wilhelm Friedrich 44
 Heine, Heinrich 32, 398, 402, 405, 406, 479
 Held, Wilhelm 683, 708
 Heliade Rădulescu, Ion 22, 24, 85, 86, 311, 413, 471, 504, 505, 596
 Hennig, A. 560
 Henric V 53
 Herbert, George 584
 Herodot 97, 98
 Hodco Crețul 59
 Hodoș, Enea 452
 Hodoș, Nerva 523
 Hoedel (Hödel), Max XIV, 218, 346, 349—351, 373, 553
 Hoedeli (Hödeli) 386, 387
 Hohenstauffen (dinastie) 447, 653
 Hohenwartz 656
 Hohenzollern, Carol Anton von 483, 496, 503, 593
 Hohenzollern, Frederic von 53
 Holban, Alexandru D. 43—45, 73, 75—77, 86, 87, 130, 133, 146, 147, 152, 167, 168, 201, 438, 479, 500, 501, 523, 534, 612
 Holban, Maria 484, 499
 Holstein-Romanov (dinastie) 52
 Homer 23, 203, 344, 447, 470
 Honzeau, J.-C. 484
 Horatius (Quintus Horatius Flaccus) 32, 472, 501
 Horea (Vasile Ursu Nicola) 6, 193
 Horvatovici, C. 637
 Horwitu (antreprenor) 221
 Hoyos, Ladislau 286, 289
 Hrisoscoleu (Chrisoscoleu), G. 146, 147, 527
 Hügel (antreprenor) 647
 Hugo, Victor 478, 685, 686, 709
 Humbert I (de Savoia) 486
 Hunfalvi, Paul 661—666, 669, 702, 703
 Hurmuzachi, A. 296
 Hurmuzachi, Eudoxiu VIII, XVI, 79, 88, 171, 429, 497—501, 505, 517, 527, 548, 613
 Huru 18, 115
 Hutschinson, F. E. 584
 Hyperonim 663
- I**
- Iacob Eraclid (Despot Vodă) 344
 Iacob-Han 156
 Iagello, Hedviga 71
 Iagello, Vladislav 71
 Iancu (avocat) 146
 Iassy (prefect) 309
 Ibrăileanu, Garabet 469, 713
 Ignatie (călugăr) 64
 Ignatiev, Nikolai Pavlovici 40, 48, 92, 481, 483, 650, 655
 Igor (duce) 39
 Iiaș 54
 Ilie Mușat (fiul lui Alexandru cel Bun) 59, 493
 Inocențiu IV 196
 Inochentie (episcop) 68
 Ioan V Paleologul 505
 Ioan VI Cantacuzino 506
 Ioan Șişman III *vezi* Ivan Șişman
 Ioanichie (mitropolit) 65
 Ioanichie (patriarh) 64
 Ion (proprietar) 146
Ionașcu-Vodă 344
 Ionescu, I. 213
 Ionescu, M. 92
 Ionescu, Nicolae 19, 36, 85, 130, 184, 237, 341, 380, 474, 509
 Ionescu de la Brad, Ion 245—247, 505, 507, 508, 549, 559, 560
 Iorest (episcop) 65
 Iorga, Nicolae 499, 612, 715
 Iosif (fiul lui Petru) 671, 674
 Iosif II 544
 Iosifescu, Silvian 483
 Ipsilante, Alexandru 350
 Isăcescu, Gr. 367
 Iskender-Mirza 67
 Ismail Kedivul 566
 Ismail-Mirza 67
 Iș-Mirza 65
 Itzig sin Șloim Bjejaner 636
 Iunius (pseudonim) 521, 522
 Iusuf-beior 67
 Ivan Șişman 88, 97, 207, 208
 Ivanco (fiul lui Dobrotici) 207, 506
 Ivașcu (păcălab) 54, 60
- J**
- Jacobsohn, Israel 402
 Janin, Jules 616
 Jarnik, Jan Urban 452
 Jeffrey, Henry 679
 Jeffrey, Lucreția 680
 Jirecek, Constantin Jos. 381, 383, 599
 Jobason, Ben 584
 Joja, Athanase 469
 Jung, J. 429, 476, 664—666, 701, 702
 Justinian I 175
 Juvenal (Decimus Iunius Iuvenalis) 401

K

K. 713
 Kadan (Cadan) 57
 Kälidäsa 470
 Kalinderu (Calenderu), Ioan 355, 592
 Kamirza-Olu 67
 Kampbell (general) 63 5
 Kant, Immanuel 74, 115, 177, 398, 572, 713
 Karnabatt, D. 714
 Kaserer, Josef 240, 241, 243, 559
 Kaspolat-Mirza 66
 Katona, Istvan 662, 701
 Kaunitz, Wenzel Anton (prinț von Kaunitz-Rietberg) 65, 68
 Kazigherei Han 63
 Kazi-Olu 67
 Kelmehmet (Chiel Mehmet) 67
 Kemeny, I. 668
 Klapka, György 654
 Klopstock, Friedrich Gottlieb 405
 Klüber, Johann Ludwig 102
 Knechtel, D. W. 164
 Kogălniceanu, Mihail XVII, 9, 25, 34, 54, 70, 129, 130, 152, 155, 167, 175—178, 189, 190, 192, 202, 221, 222, 230, 237, 278, 304, 314, 328, 334, 346, 364, 372, 384, 464, 466, 471, 473, 477, 497—499, 503, 509, 516, 521, 529, 534, 537, 543, 544, 557, 572, 583, 588, 597, 671, 673, 684
 Konecpolski, (Konej-Polski) Stanislaw 63
 Koos, Ferenc 83, 504
 Kossuth, Lajos 330, 654
 Kovalski 135
 Kremnitz, Mite 37, 475, 476, 584, 698
 Kretzulescu, Const. 413
 Kretzulescu (Crețulescu), Nicolae 155, 274, 314, 370, 384, 505, 573, 596
 Kromer, Marcian 672, 703
 Kutuzov (Golesnicev-Kutuzov), Mihail Ilarionovici 69, 656

L

Ladislaus IV Cumanul 196
 Lahovari, Alex. V. 290, 328, 378, 581, 584, 714
 Lahovari, Ion 583, 583, 584
 Lakeman, Stephen Bartlett *vezi* Mazar Pașa
 Lamarek, Jean-Baptiste de Monet 470
 Lambrecht, Felix-E.H. 292, 570
 Lannoy, Guillebert de 53, 58, 484, 493, 497
 Lao-Tzi 428, 430
 Laplace, Pierre Simon 220
 Lassalle, Ferdinand 155, 522, 530

Lateș (deputat) 423
 Launay (conte) 200
 Laurian, August Treboniu 25
 Laurian, Dimitrie A. 452, 709
 Lazarus, M. 405, 406
 Lazăr, Gheorghe 230
 Lazăr, Hreblejanovic 87
 Lăpușneanu, Alexandru 344, 429
 Lecca, Dimitrie 302—304, 341, 396, 511, 572, 573, 585
 Lefter, Radief 550, 551
 Leibniz, G. W. 402
 Leibu Iancu 320
 Leizer Mendel 154
 Lelewel, Joachim 54, 57, 484
 Lenin (Ulianov), Vladimir Ilici 481, 501, 523
 Leon Diaconul 39
 Leonardescu, Constantin 115 144, 177, 537
 Lépeș, Gheorghe 669
 Lerescu 550
 Lessing, Gotthold Ephraim 398, 401—403, 405, 448
 Levasseur (cîntăreacă) 540
 Leviški (general) 650
 Lévy, Armand 432
 Liebknecht, Wilhelm 155, 215, 218, 496, 530, 553
 Lindau, Paul 648, 698
 Liu, Nicolae 715
 Locke, John 402
 Lope de Vega (Lope Felix de Vega Carpio), 6, 14, 118, 160, 423, 466
 Lovinescu, E. 714
 Löwy, A. 309, 310, 574
 Lubicz, Zdzislaw 202, 450, 540, 703
 Lüders (Luders), Aleksandr Nicolae-vici 204
 Ludovic I de Anjou 196, 669, 671, 674
 Lungu, V. 499
 Lupașcu, I. 117
 Lupu Zarafu 326
 Lurine, Louis 607
 Luther, Martin 84, 89, 137, 398, 406, 524

M

Macedonski, Al. 225, 550—552, 555, 715
 Macedonski, M. D. 551
 Machiavelli, Niccolò 145, 387, 396, 396, 526, 600, 602, 694
 Mac-Mahon, Edmé Patrice Maurice 9, 292, 465
 Magliani, Ilie 146
 Mahmud Damat Pașa 3, 461, 462, 645
 Mahmud Gazon Khan 57
 Mahrenholz (industriaș) 624
 Major Petru 197

Maioreescu, Titu V—VIII, XI, XV, XVII—XIX, 37, 43—45, 73, 75—77, 85, 111, 139, 199, 200, 212, 284, 319, 327, 328, 331, 378, 392, 408, 413, 452, 454, 467, 470, 471, 475, 476, 479, 500, 501, 510, 513, 516, 523, 525—527, 530, 540, 545, 556, 558, 572, 576, 584, 597, 601, 618, 619, 698, 700, 701, 706, 707, 714
 Malcoei Pașa 60, 61
 Mamai-Olu 67
 Mambet-Mirza 65
 Mandel, Miser 320
 Mandelbaum, Arpad 196
 Maniu, Vasile 73, 452, 500
 Maniu, I. 300, 452
 Manoil (pîrcălab) 59
 Manoilescu, Mihail 471, 714
 Manolescu, Grigore 458, 619
 Manolescu, N. 592
 Manu, Gheorghe V. 268, 269, 411, 455, 456, 563, 564, 609, 619, 708
 Manuilă, Sabin 508
 Marcère, Emile Deshayes de 19, 13, 465
 Marcus Aurelius Carus 663
 Marcus, Samuel 266
 Maréchal 164
 Marghiloman, Al. 45, 707—709
 Mari Adriano 156
 Maria (fiica lui Ludovic al Ungro-Poloniei) 671, 674
 Maria de Spania 447
 Marino, Adrian 550, 551, 715
 Marko Kraljevič (Marcu Craișorul) 330
 Martens, Fiodor Fiodorovici 102
 Martin, Aurel 713
 Marțian-Pop, Dionisie 413
 Marx, Karl XVIII, 155, 484, 478, 496, 530, 549
 Masalski, N. F. 650
 Massof, Ioan 714
 Mateescu (alegător) 432
 Mateescu, Mihail 458
 Matei Basarab XII, 28, 63, 138, 237, 238, 360, 385, 394, 470, 524, 558, 683, 708
 Matei Corvin 669
 Mauriciu (Flavius Tiberius Mauricius) 663
 Maury (deputat) 404
 Mavrocordat (căpitan) 649
 Mavrocordat Const. 25, 470
 Mavrocordat, N. A. 65, 544
 Mavrocordat, St. 544
 Mavrogheni, Petru V, VII, XVII, 155, 182, 185, 296, 334, 360, 411, 455, 540, 617
 Maxim (pîrcălab) 54, 60
 Maximin (episcop) 664
 Mayer, Julius Robert 220, 554

- Mazar Paşa 8, 34, 467
 Mazzoli, A. 540
 Mărculescu 449
 Mărgăritescu, D. 262, 295
 Mărgăriteşti XIV, 295, 363, 411
 Mărzescu, G. 73, 154, 155, 289, 290, 325, 328, 530, 531
 Mecena (Caius Clinius Maecenas) 32
 Mehemet-Olu 67
 Mehmet Efendi 550
 Meitani, G. G. 463
 Melchisedec (Melchisedek) 70, 497, 499, 535
 Melegari, Amedeu 635, 636, 692
 Melian, Alexandru 713, 715, 716
 Meline, Jules 216
 Mencikov (Mencicoff) 492
 Mendelsolhn, Moses 266, 402
 Menger (deputat) 243
 Mengli Gherei Han 65
 Menunorut 667
 Mercadante, Giuseppe Saverio 634, 691
 Metodie 89
 Mezenzov (general) 90, 135
 Micle, Ştefan 434, 454, 576, 611
 Micle, Veronica IX, 454, 576, 611, 618, 619
 Miclescu, Calinic 64
 Miclescu, Sandu 171
 Midhat Ahmet Paşa 3, 218, 461, 626, 633, 654, 691
 Mihai Viteazul 7, 28, 46, 439-441, 470, 523, 669
 Mihail (mare duce) 37, 475, 634
 Mihail, Radu Şt. 715
 Mihăilescu, Ghe. 512
 Mihăilescu, Şt. 452
 Mihăilescu, Simeon XIV, 220-222, 224, 225, 228, 232, 239, 258, 260, 263, 266, 271, 272, 277, 279, 287, 288, 302-304, 308, 310, 359, 385, 389, 428, 521, 553-558, 561, 562, 566, 581
 Mihăleşti 264, 307, 310, 311, 384, 407
 Mihnea cel Rău 429
 Mihiu Buzatul 54
 Miklosich, Franz 5, 12, 103
 Milescu, Nicolae 171
 Milla, Matei 192, 443, 444, 458, 543, 614, 615, 619
 Milla, P. V
 Milton, John 402
 Mincu, C. 444
 Minghetti, Marco 156
 Mircea I Basarab 54, 88, 97
 Mircea cel Mare (cel Bătrîn) XII, 7, 48, 53, 57, 64, 65, 71, 80, 81, 86, 87, 170, 171, 193, 207, 208, 305, 330, 361, 391, 415, 440, 493, 503, 506, 523, 581, 601, 668, 673
 Mircea Ciobanul 430
 Miron Romanul *vezi* Romanul Miron
 Mironescu, Gh. 146
 Misail, George 86, 127, 153, 154, 206, 520, 530
 Misail, Ienache 154
 Misaili 192
 Mohamed I 88, 97, 207, 208, 447
 Mohamed II 60, 330, 498
 Mohanu, C. 483, 552, 715
 Mohl, Robert von 273, 297, 299, 565, 572
 Moise 294, 447, 666
 Moisil, Iuliu 501
 Moişe Leiba Roşu 153, 154
 Moldovanu, I. M. 220
 Moldoveanu, N. T. 221-226, 228, 232, 239, 260, 264, 265, 271, 279, 303, 553-558, 561, 562, 565, 566
 Molière (Jean Baptiste Poquelin) 214
 Moltke, Helmuth Karl Bernhard 395, 396
 Mommsen, Theodor 38, 662, 701
 Monnier, Sophie 607
 Montefiore Mozes Haim 227, 229, 262
 Morariu, Constantin 462, 479
 Morpurgo-Tagliabue, Guido 400, 404
 Morşun, Costachi 363, 411
 Moruzi, Alexandru M. 246
 Moruzi, Const. D. 484
 Moruzi, Dimitrie 40, 51, 55, 69, 70, 498
 Moruzi, Panaiot 70, 498
 Mouradgea, Constantin (baron d'Ohs-son), 57, 498, 499
 Movilă, Ieremia 63, 357
 Moveleşti 63, 71
 Mozart, W. A. 79, 214
 Munteanu, George 715, 716
 Murad I 208
 Murad II 93
 Murad V (Damat) 3, 461, 632
 Murăraşu, D. 713, 714, 716
 Mureşianu, Aurel 616
 Musceleanu 104
 Musceleanu, Gr. 157
 Mussa (fiul lui Baiazid Ildhîm) 88, 207
 Mussafia, Adolfo 116, 694
 Musset, Alfred de 85, 648
 Mustafa Paşa 63
 Muşat, Mircea XVIII, 484, 499, 716
 Muşatin (neamul) 55, 134, 167, 344
 Müller, K. 434
 Müller, Max 6
 Münich, Burkhard Christoph 68
- N**
- Nacu, Constantin 15, 466
 Nanu, M. 562
 Napoleon I 40, 55, 68, 69, 213, 271, 406, 494, 656
 Napoleon III 230, 271, 486, 488, 564, 653
 Napoleon IV 271, 564
 Napoleonizi (dinastie) 271
 Nastasi, I. 534
 Naumovici (deputat) 242, 243
 Nechita, Vasile C. 713, 715
 Neculescu, Gr. 562
 Negri, Const. 43, 236
 Negruzzi, C. 22, 192, 193, 441, 471, 543, 544, 597, 698
 Negruzzi, Iacob VI, VII, IX, XII, 37, 471, 472, 475, 478, 483, 706
 Negură, Iancu 409
 Nelidov (Nelidoff) 650, 654, 655
 Nemesis (pseudonim) X
 Nero (Tiberius Claudius Drusus Germanicus) 401
 Netca, Vasile 715
 Nevrut-Mirza 67
 Nevtinav 179, 539
 Newton, Isaac 79
 Nica, Theodor 513, 701
 Niceta (sfint) 664
 Nicetas Choniates *vezi* Choniates, Nicetas
 Nichifor (episcop) 535
 Nicolae (duce al Maramureşului) 662
 Nicolae (mare duce) 146, 221, 223, 437, 494, 654
 Nicolae II 481
 Niculescu, C. K. 539
 Niculici (deputat) 466
 Nifon 28
 Nikephor (Nicefor) 39, 476
 Nistor, I. 499
 Nobiling XIV, 218, 346, 349-351, 378, 553
 Nobilingi 386, 387
 Noza 207
 Noica, C. 469
 Nordenfels, D. 646, 698
 Noltara, C. 707
 Nubar Paşa 566
 Nuţă 156
- O**
- Oană (pircălab) *vezi* Pintece, Ioan
 Obedenariu, M. G. 629, 631
 Obelensky (prinţ) 221, 223
 Obrenovici, Milan 625, 634, 635, 690
 Obrenovici, Nicolae 631
 Ocăşanu, G. 701
 Odobescu, Al. I. 37, 70, 144, 345, 442, 475, 498, 511, 517, 519, 552, 613, 714
 Offenbach, Jacques 214, 335, 549, 585
 Offenheim (bancher) 344, 381, 592
 Olănescu, P. 360, 594
 Oleg 59

Ollănescu-Ascanio, D. C. 463, 478
Ollivier, Émile 292
Omeiazi (familie domnitoare) 400
Onorie III 196
Opran, Remus 551
Oprea, Al. 716
Orăscu, Al. 463, 592
Orășanu, N. T. 474, 553, 588
Orășeni 311
Orda 57
Ornea, Z. 714
Orsini 209
Osman Pașa 195, 426, 654
Oțetea, Andrei 484
Ovidiu (Publius Ovidius Naso) 87,
97, 183

P

Pachimeres, George 124
Paciurea, L. V
Paganini, L. F. 541
Palacký, Frantýšek 679
Paleolog, Mihail 124, 519
Paleologu, Al. 715
Palestrina, Giovanni Pierluigi da 23,
470
Pamfil, Vasile 146
Panaît, Vasile 550
Panaitescu, Dumitru D. 703, 715, 716
Pandravi 311
Pann, Anton 22, 272, 471
Panu, Anastasie 296, 334
Panu, G. 709
Panu, Ion 607
Papafil, Iorgu 146
Parthey, G. 511
Pascal, Aristid 423, 425
Pascu, Ștefan 715
Passamente 148
Pastia, Șcarlat 45, 189
Paulus Diaconus 663
Pausanias 603
Pavel (apostol) 406
Pazvantoglu (Pasvanoglu) 304, 350,
409, 573, 590
Păcurariu, Mircea 499, 535
Păltineanu 550
Pătărlăgeanu (Pătirlăgeanu), Radu 167,
262, 295, 320, 367, 384, 388, 425,
634
Pătărlăgeni XIV, XVII, 295, 307,
314, 316, 342, 358, 361, 363, 378,
407, 411, 414, 425, 445, 615
Pătrașcu, Teodora 457
Păucescu, Grigore G. V, VIII, XII,
XIV, 713, 714
Păun, Octav 504
Păunescu, Gr. G. 463
Pelivan, G. 499
Pelletan, Camille 216

Pellico, Silvio 478
Penleca, Georgeta 521
Perpessicius 461—463, 465, 501, 504,
612, 704, 714—716
Perrot 240
Perugini, G. 540
Peruzzi, Ubaldino 156
Peters, Karl F. 508
Petrescu, Alex. 215, 551
Petrescu, Dimitrie 118—121, 518
Petri, Vasile 83, 84, 149, 150, 503, 504,
528
Petrino, Alexandru 656
Petrino, Dim. 85, 504
Petrovsky 222
Petru *vezi* Iosif fiul lui Petru
Petru (fratele lui Asan) 124, 519
Petru (țar bulgar) 39, 208, 476
Petru (vicevoievod al Transilvaniei).
668
Petru I (Petru Mușat) 674
Petru cel Mare 39, 57, 67, 68, 70, 74,
289, 492, 506, 615, 656
Petru Rareș 55, 61, 62
Petru Șchiopul 201, 394, 545, 546
Pfefferkorn 398
Phaedo 268
Pherechidis, M. 152, 368, 371, 529
Phrantzes, George 124
Phylostorgiu 664
Piasecki, Paul 672, 703
Pič, Joseph Ladislau 701
Picot, Emile 171
Pigault-Lebrun, Charles Antoine-
Guillaume 596
Pilat din Pont 77, 187, 541
Pilat (ginerele lui C. A. Rosetti) 174
Pinder, M. 511
Pipera, Ion 541
Piru, Al. 713
Pîntece, Ioan (Oană, Oanea, Oamnă)
54, 59, 60
Platen, August 648
Platter, Iulius 153, 240—244, 530,
550, 559, 699
Plaut (Titus Maccius Plautus) 532
Pliniu cel Bătrîn (Caius Plinius Secun-
dus) 97, 401
Pogor, Vasile V, VI
Polizu, C. 552
Pompilian, G. I. VI
Poni, D. 434
Poniatovski, Stanislaus August 68
Ponsard, François 6
Pontecorvo, Pellegrino 636
Pop, Aug. Z. N. 702, 714, 715
Pop, Maxim 504
Popeangă, Vasile 504
Popescu, Al. I. 597
Popescu, Al. I. 597
Popescu, Anicuța 457, 458

Popescu, Ianoș 196
Popescu, Ion G. 146
Popescu, Orest 462, 479
Popescu, Stan 219, 311, 513
Popescu-Cadem, Constantin 715
Popescu-Spineni, Marin 484
Popescu (student) 11
Popovici, A. C. 469
Popovici, Stancu 637
Popovici V.A. *vezi* Urechia, V. A.
Popovici-Barciannu, D. 504
Populeanu 709
Porumbaru 550
Porumbescu, Ciprian 11, 462, 479
Potemkin, V. P. 477
Polvin, Ch. 481
Pouillet, Claude 434
Praxiteles 23, 45
Pridie, Atanasie 479
Priscus 663, 701, 702
Probu (Marcus Aurelius Probus) 663
Prodănescu 157
Protici 144
Protopopescu, Pake 202
Ptolomeu, (Ptolemeu) 78, 97
Pufendorf, Samuel 402, 405
Pușcașul, G. 146

Q

Quatrefages de Bréau, Jean Louis
Armand de 604
Quintilian (Marcus Fabius Quintilia-
nus) 401

R

Racine, Jean 532
Racoviceanu, Al. 213
Racoviță, Ion 146
Racoviță (prefect) 188
Radovici, M. 146
Radowitz, Joseph Maria von 368,
371, 568, 574, 592, 595
Radu Armașul Vârzarul 237, 238
Radu IV cel Mare 28
Radu Negru (Negru-Vodă) 57, 667
Rafael (Raffaello Sanzio) 23, 74, 79,
470
Raiffeisen, F. W. 522
Ralea, Mihai 469
Ranieri, Antonio 634
Ranke, Leopold von 603
Rașcu, I. M. 607
Rădulescu, Adrian 508
Rădulescu-Dulgheru, Georgeta 476, 698
Rădulescu-Motru, C. 469
Rădulescu-Pogoneanu, I. 714

- Reis Effendi 62, 484
 Reuss 289
 Rewbell, Jean François 404
 Rhamsenit (faraon) 708
 Ricardo, David 530
 Richter (deputat) 640, 641
 Rieger, F. L. 679
 Riesser, Gabriel 402
 Rigault, Raoul 218, 553
 Rizo, Alexandru 62
 Rizo, Iacovachi 62, 484
 Robespierre, Maximilien 206
 Robledo 157, 158
 Rochebout, Gaetan de Grimandet de 10, 12, 206, 465
 Rochefort, Victor-Henri 218, 553
 Roesler, Robert 429, 661, 663, 664, 701
 Rolla, C. 557
 Roman (prinț bulgar) 39
 Roman I 497
 Roman, Alexandru 452
 Romanul, Miron 196, 544
 Ronetti-Roman, M. VII, 513, 579
 Rönne, Ludwig Peter Moritz von 255--257, 559
 Roque (călău) 634
 Roques, Antonin 463
 Rosenthal, M. 266
 Rosetti, Al. 483
 Rosetti, C. A. N, XIV, XVII, XIX, 6, 19, 22, 29, 34, 43, 52, 72, 89, 113, 114, 121, 122, 130, 131, 140, 141, 147-149, 151, 152, 155, 164, 166, 171-175, 177, 178, 181, 188-190, 193, 195, 203, 206, 209, 215, 218, 232, 236-239, 260, 266-268, 273, 284, 287, 290, 295, 310, 317, 318, 348-350, 380, 387, 393, 408, 410, 423, 426, 427, 429, 430, 443, 445, 471, 473, 480, 500, 516, 518, 528-530, 544, 546, 552, 556, 558, 575, 585, 600, 610, 654, 677, 704, 707, 715
 Rosetti, Dim. 44, 45
 Rosetti, Mircea C. A. 544
 Rosetti, R. 503
 Rosetti, Theodor V-VII, XVII, 411, 706-709
 Rosetti-Bălănescu, P. 544
 Rosetti-Tețeanu (Țescanu), Dimitrie 175, 537
 Rossi, Ernesto 42, 458, 478
 Rossi, Lauro 634
 Rossini, Gioacchino 634
 Rossisky (Russisky, Rassisky), Evsevie Andreievici 220-224, 226, 228, 553
 Rotaru, Rodica 713
 Rothschild, James de 404
 Rotti, C. 478
 Rousseau, Jean Jacques 333
 Rötcher, E. Th. 713
 Ruban 222
 Rumeanțev (Roumiantsof), P. A. 53, 54, 56-58, 60, 64, 67, 68, 482, 484
 Rurik 39, 59
 Russel, Nicolae 187, 188, 541
 Rusu, Aurelia 713
 Rusu, M. N. 716
 Ruxandra (soția lui Lăpușneanu) 344
 Rydzowsky (deputat) 241, 243
- S
- Saba (sfânt) 664
 Sadi-Ionescu, Alex. 484, 499, 523
 Sadullah Bey 655
 Saharov, I. 53, 484
 Saint-Simon, Claude Henri 24, 470
 Salfon, Solomon 266
 Saligny, Anghel 595
 Salisbury, Robert Cecil 341, 643, 644, 655, 696
 Salvianus 701, 702
 Samuil (patriarh) 65
 Sandru, D. 508
 Sanglé, Aylie 507
 Sardoal (marchizul de) 623
 Sardou, Victorien 6
 Sasulici, Viera 90
 Savfet Pașa 218, 644, 655
 Say, Jean Baptiste 44, 530
 Sayer (antreprenor) 647
 Sălăgeanu (pictor) 509
 Săndulescu, Al. 476, 698
 Sărățeanu 681
 Săteanu, C. 714
 Scaevola, Mucius 426
 Scărlătescu 550
 Schiemann, Theodor 603
 Schiffner, Ludwig 5, 12
 Schiller, Friedrich 405, 448, 478, 479, 649
 Schina, M. 412
 Schlegel, Friedrich 402
 Schleiden, Mathias Jacob 297, 401, 572
 Schleier, Hans 603
 Schleiermacher, Friedrich Ernst 402
 Schlüter, Andreas 405
 Schmidt, Johann Caspar 44, 75, 76, 479, 480
 Schönfeld 266
 Schopenhauer, Arthur 44, 45, 73, 75-77, 115, 473, 479, 480, 501, 513, 572
 Schorlemer (deputat) 373
 Schuchardt, Hugo 116, 517
 Schulze-Delitzsch, Hermann 253, 522
 Schulze-Gävernitz, Hermann Johann Friedrich von 559
 Schuselka, Francisc 448, 616
 Schwann, S. 484
 Schwarzenberg (general) 69
 Schwicker, I. H. 702
 Scobelev 651
 Scribe, Eugène 478
 Scurtescu, Nicolae 505, 552
 Scurtu, Ion 670, 672, 702, 706
 Secășanu, G. 701
 Sefendache, G. 167
 Seidemøn (cînlăreț) 540
 Sella Quintino 156-158
 Selveanu, D. 146
 Serret, J. A. 118, 120, 518
 Serurie, Grigore 19, 166, 388, 425, 471, 534
 Serurii 358, 384, 414
 Severin, Em. 209, 235
 Seydelmann, Karl 510
 Sfentislav 207
 Shakespeare, William 23, 42, 165, 169, 214, 401, 470, 478, 503, 528, 533, 534
 Sigismund I de Luxemburg 80, 207, 503, 668, 669
 Sigismund I Iagello 672, 675
 Sihleanu, Alexandru 184, 187, 210, 324, 325, 363, 372, 539, 579, 596
 Sihleni 184
 Sillion, C. 411
 Silvela, Francisco 157
 Silvestru (papă) 667
 Si-Mokbrani 293
 Simon, Jules 216
 Simonescu, Dan 499, 539, 558
 Sina 124
 Singer, H. E. 608
 Sion, Gheorghe 413, 446
 Sireteanu, Eugen 11, 462, 479
 Slaviani 663
 Slavici, Ioan VI, VII, IX-XI, XV, 37, 461, 463-465, 471-476, 478, 481, 485, 501, 510, 512, 513, 518, 525, 527, 538, 552, 559, 563, 573, 574, 576, 587, 588, 591, 597, 607, 612, 613, 615, 618, 701, 713, 715
 Slăniceanu, Gh. 36, 139, 474
 Slătineanu, G. 694
 Slăvescu, Victor 560, 714
 Smith, Adam 44, 45, 530
 Socrate 268
 Sodescu, I. 154
 Solon 447
 Soulié, Melchior-Frédéric 619
 Spamer, Otto 708
 Spratt, F. A. B. 508
 Stan, Apostol 464
 Stan Popești 311, 316
 Stanciu (pirecălab) 54, 59
 Stăncescu (doctor) 187, 188
 Stăncescu, Constantin 616
 Stătescu, Eugen 101, 112, 270, 271, 303, 339, 466, 515, 529, 554, 557, 609, 610
 Stătești XIV
 Stern, A. 582, 584

- Stirner, Max *vezi* Schmidt, Johann Caspar
- Stoian 11
- Stoicescu, C. S. 512
- Stoicescu, D. 550
- Stolojan, Anastase 213, 302–304, 339, 572, 573
- Stoljeni 273
- Strat, Ioan D. 269, 337, 338, 411, 585, 714
- Strațimîr, Ioan 208
- Strauss, David 77, 502
- Străjescu, I. 544
- Stroussberg (Strusberg), B. II. XIV, XIX, 203, 227, 310, 339, 342, 354–356, 358, 362, 369, 372, 374, 381, 384, 395, 450, 456, 457, 592–594, 632, 653
- Strykowski, Matei (Strjykowski, Maciej) 59, 62, 498, 499, 672, 703
- Stuart, D. F. 54, 486
- Sturdza, C. D. 54
- Sturdza (Sturza), Dim. A. 178, 182, 205, 212, 237, 339, 344, 354–356, 359, 368, 369, 384, 390, 393, 455, 456, 501, 529, 538, 548, 549, 562, 586, 592, 593, 601
- Sturdza, Grigorie Mih. 51, 52, 373, 374, 544, 597
- Sturdza, Ioan Alexandru 676, 703
- Sturdza, Mihai Gr. 202, 230, 306, 675
- Sturzești 89
- Suleiman (fiul lui Balazid I) 88
- Suju, C. V
- Suvorov (Soumarof), A. V. 53, 54, 57, 67, 482
- Sviatoslav (Svietoslav) 39, 40, 207, 476
- §
- Șebeco (general) 446
- Șendrea (profesor) 177
- Șerban (canonic) 83, 150
- Șerban, Geo 714
- Șincai, Gheorghe 171, 197
- Șir-Ali 133, 156
- Șitak-Bei 67
- Șoarec, Fulger 86, 87, 425
- Șoimescu, N. I. 587
- Ștefan (fiul lui Alexandru cel Bun) 59, 493
- Ștefan I (cel Sfint) 195, 664, 667
- Ștefan VII 344
- Ștefan cel Mare XII, 7, 23, 28, 49, 50, 54, 58, 59–61, 89, 134, 170, 236, 357, 361, 373, 391, 440, 470, 493, 497, 523
- Ștefan cel Tânăr 62
- Ștefanelli, T. V. XI, 462, 714
- Ștefănescu, Gh. 518
- Ștefănescu, Gr. 118, 121, 517, 518
- Șterea-Șuluțiu (Șuluț), Alexandru 675
- Știrbei, Alex. B. 346, 360, 411, 443, 588, 707, 708
- Știrbei, Barbu Dimitrie 23, 230
- Știrbei, T. V
- Șulem III 679
- Șuțu (Soutzo), N. 249, 560
- Șuvalov, P. A. 48, 49, 94, 481, 494, 655
- T
- T. 145, 146
- Tache (preot) 104, 359
- Tacit (Marcus Claudius Tacitus) 662
- Tacitus (Publius Cornelius Tacitus) 6, 238, 399–402
- Tacu, D. 168
- Tahir Aga 484
- Tanco, Teodor 528
- Tăușan, G. 714
- Teisserenc de Bort, Léon 289
- Tell, Cristian 155, 236
- Temelie, Trancă 359
- Teodorovici, Const. 714
- Teodorovici, Maria 714
- Teriachiu, A. 295, 296
- Tetoianu (inginer) 122
- Tewfik Pașa 566
- Theiner, Augustino 544
- Theodor (arhitect) 54, 59
- Theodorian Carada, M. 597
- Thibaut 402
- Thiel, Fr. 329
- Thierry, Amédée 701
- Thierry, Augustin 663
- Thiers, Adolphe 6, 149, 292, 570
- Thomas, Georg Martin 519
- Thomasius, Ch. T. 402
- Thugut, Francisc Maria (baron de) 62, 65, 68, 497
- Tihomîr (Tugomîr, Togomer) 57
- Tiktin, Il. 530
- Timur Lenk (Tamerlan) 207, 208, 499
- Tirard, P. 216
- Tisza, Kálmán 289, 552, 661, 662
- Tocilescu, Grigore G. 171, 605
- Tolly, Barclay de 68
- Tomescu 550
- Tomșa, Ștefan 344
- Tornea, Florin 714, 715
- Torouțiu, I. E. 714
- Toscano, Simone 636
- Traian (Marcus Ulpius Trajanus) 6, 17, 38, 148, 149, 153, 154, 263, 266, 311, 333, 401, 469, 662, 672, 676
- Trefort, August 195, 197, 544
- Treitschke, Heinrich von 397, 403, 602, 603
- Trepov, D. F. 90, 135
- Triandafil, G. V
- Tucidide (Thukydidēs) 537
- Turgot, Anne Robert Jacques baron de PAulue 522
- Tzimiskes, Ioan 476
- T
- Takas 207
- Tugui, Pavel 715
- U
- Ubelin, Georges 54, 484, 493
- Ugetai 207
- Uffika (episcop) 664
- Umberto (regele Italiei) 148
- Ungureanu, Gh. 715
- Ureche (Urechi), Grigore 6, 23, 60, 63, 171, 423, 470, 672, 674, 703
- Ureche, Nestor (Nistor) 63, 160, 171.
- Urechia (Ureche, Pseudo-Ureche), V.A. 6, 19, 22, 80, 110–113, 115, 116–118, 121, 127, 150, 159–161, 193, 217, 413, 423, 425, 446, 463, 466, 471, 477, 516, 520, 522, 528, 530–532, 544, 616
- Urechii 192
- Usedom (conte) 654
- V
- Vaillant, J. A. 541
- Valente (Flavio Valente) 663
- Varlaam 394
- Varro (pseudonim) X
- Vascanu, Tudor 59
- Vasilco, Alexandru 479
- Vasile II Bulgaroctonul (Basilios II Bulgaroctonos) 207, 208
- Vasile Lupu 28, 63, 64, 138, 171, 258, 385, 470, 524, 561
- Vasiliu, D. 146
- Vatamaniuc, Dimitrie 483, 552, 609, 687, 715, 716
- Vatamaniuc, Magdalena D. 713
- Vattel, Emmer de 102
- Vaun, Ecaterina 715
- Văcărescu, Ienăchiță 6
- Văcărești 264
- Vellescu, Ștefan 458
- Veltman, A. F. 498, 499
- Veratti, A. 540
- Vermont, B. V. 329, 580
- Vernoscu, G. 44, 45, 86, 140, 191, 192, 199, 205, 227, 273, 325, 367, 381, 388, 425, 477, 479, 480, 525, 547, 549, 600, 708, 709
- Vianu, T. 715
- Victor Emmanuel (Victor Emanoil) II 38, 213, 636

Viena, I. C. 648

Vincler (inginer) 146

Vinke, V. 505

Vitold (mare duce lituan) 53

Vizanti, Andrei 115, 133, 144, 150,
177, 522, 528

Virnav-Liteanu, George 567, 568, 592

Vlad Dracul 71

Vlad Tepeș 60, 429, 498

Vladcovschi, Petru 713

Vladimirescu, Tudor 349, 350, 590

Vladislav (Negru) 57

Vladislav I (Vlaicu) 506

Vladislav II 207

Vogoride, Alexandru *nezi* Aleco Pașa

Vogoride, Nicolae 552

Voinov 52

Voltaire (François-Marie Arouët) 217,
421

Voronca, Zaharia 11, 462, 479

Vulcănescu, Mircea 469

Vulpe, Radu 508

W

Waddington, William Henry 205, 206,
271, 546, 567

Waldeck-Pyrmont, Eua de 164

Ward 390, 600

Warszawski (Warsavschi, Warsawski,
Warszawsky), A. M. XIV, XIX,
219 - 225, 228, 235, 238, 239, 258,
260, 263, 265, 266, 272, 277, 288,
302 - 304, 308, 310, 359, 389, 553 --
558, 561, 562, 581

Weinburg 310

Welche 10

Wellesley (colonel) 43

Wellesley (colonel) 494

Widekin de Schwalenberg 164

Wilezek, Ioan 675

Wilhelm I 483, 632, 696

Wilhelm III 164, 533

Wilkinson, William 69, 70, 498, 499

Winckelmann, J. J. 405

Winterhalder, Enrich 456, 543

Wurm 240

Wuttke, H. 400

X

Xenopol, A. D. 300, 583, 584

Xenopol, N. X

Y

Yovellar 157, 158

Z

Zachariae, Just Friedrich Wilhelm 109

Zalomit, Ion 463

Zanardelli, G. 157

Ziemovitz (print) 671, 674, 703]

Zinkeisen, Osman 656

Zonara (Syncellus Zonara), Ioan 662

Zosima (ierodiacon) 53, 58, 484, 493

Zosimos 663

Zotov, Pavel 651

Zotta, Izidor 479

Zotu, G. 510

LISTA ILUSTRĂȚIILOR

1. Frontispiciul ziarului „Timpul”, redactat de Eminescu cu începere din noiembrie 1877	4
2. Frontispiciile ziarelor care se alătură campaniilor de presă susținute de Eminescu între 1877 și 1880	14
3. Frontispiciile ziarelor cu care polemizează Eminescu între 1877 și 1880	35
4. Manualul lui Dimitrie Petrescu, <i>Elemente de aritmetică</i> , recenzat de Eminescu	119
5. Tratatul lui Robert von Mohl, <i>Staatsrecht, Völkerrecht und Politik</i> , și al lui Bruntschli, <i>Allgemeines Staatsrecht</i> , citate de Eminescu	298, 299
6. Tratatul lui Ioan Strat de <i>Economia politică</i> , citat de Eminescu	338
7. Tratatul lui Jakob Ph. Fallmerayer, <i>Fragmente aus dem Orient</i> , și al lui Constantin Jos. Jireček, <i>Geschichte der Bulgaren</i> , citate de Eminescu	382, 383
8. Începutul articolului [„Organul hidoasei pocituri...”], BAR 2264, 263r, paginat de Eminescu 2.	424
9. Începutul articolului [„Tot în n-rul nostru...”], BAR 2264, 425r, paginat de Eminescu 1.	427
10. Articolul [„Drepte cu adevărat...”], BAR 2264, 423r, pregătit de Eminescu ca editorial	431
11. „Dorobanțul” din 26 noiembrie 1877 critică articolul lui Eminescu <i>Unde dai și unde crapă</i> din 25 noiembrie 1877	468
12. „România liberă” din 1 ianuarie 1878 elogiază articolul lui Eminescu <i>Dorobanții</i> din 30 decembrie 1877	472
13. „Războiul” din 4 noiembrie 1879 comentează polemica „Timpului” cu „Presa”	589
14. Frontispiciul ziarului „Curierul de Iași” redactat de Eminescu între mai 1876 și octombrie 1877	623
15. Frontispiciile ziarelor „Neue freie Presse” și „Die Presse” din care își extrage Eminescu informațiile pentru „Curierul de Iași” în mai 1876 – octombrie 1877	632

TABLA DE MATERII

EMINESCU LA „TIMPUL” (1877 — 1883), „ROMÂNIA LIBERĂ” (1888) și „FÂNTINA BLANDUZIEI” (1888 — 1889) de D. VATAMANIUC V
LĂMURIRI ASUPRA EDITĂRII PUBLICISTICII DIN ACEST VOLUM de D. VATAMANIUC XVI
SIGLELE PUBLICAȚILOR PERIODICE XXII

TEXTUL

DIN „TIMPUL”

1877

[„Românul » continuă și acum ...”]	3
Conspirațiile din Constantinopol	3
Arboroasa [„În » Neue freie Presse » ne-a întâmpinat ...”]	3
Visul Dochiei, poem într-un act. Oștenii noștri, comedie (?) în trei acte	6
[„Românul » deapănă din nou ...”]	7
[„Presa » arată deosebirea ...”]	8
[„România liberă » vorbește despre politica internă ...”]	9
Situația din Franța	9
Arboroasa [„Pe cînd am reprodus ...”]	11
Franța [„Ca și conștrații lor ...”]	12
[„Românul » își face obiceiul ...”]	13
[„România liberă » vorbește ...”]	13
Unde dai și unde cropă	14
O lămurire [„O foiță fabricată ...”]	15
[„Țara întreagă cunoaște ...”]	16
[„Drumurile s-au troienit ...”]	16
Icoane vechi și icoane nouă	17
I. Actualitatea	17
II. Paralele economice	20
III. Bătrîni și tinerii	22
IV. Ilustrații administrative	25
V. Din abecedarul economic	27
VI. Frază și adevăr	29
[„Mulle am avut de zis ...”]	32
Horaș jidan	32
Dorobanții	33

1878

[„Presa » reproduce ...”]	33
[„Românul » concede ...”]	35
Pro domo [„Iată » Simțimintele, iubirea de adevăr ...”]	36

[„D-î Caudiano Popescu ...”]	37
O notiță străină relativă la literatura română	37
Originea românilor	38
Din veacul al zecelea	38
[„În sfîrșit vedem timpdele ...”]	40
[„Fără a prejudeca hotărîrile Adunărilor ...”]	41
Reprezentările Rossi	42
Arboroasa [„Ciltorii noștri ...”]	42
Contestarea alegerii d-lui Maiorescu	43
[„À tout seigneur, tout honneur! ...”]	46
[„Cestiunea retrocedării ...”]	46
[„Fîindcă noi sintem ...”]	47
[„De cite ori s-a făcut în Parlamentul nostru ...”]	48
[„În numărul nostru de vineri ...”]	49
[„De citeva zile <u>limbagiul</u> ziarelor liberale ...”]	51
[„Venim încă o dată asupra scrisorii ...”]	53
[„Argumentul de căpetenie ...”]	54
Un răspuns rusesc	55
Basarabia	56
I. Numele și întinderea ei	56
II. Veacul al cincisprezecelea	58
III. Veacul al șaisprezecelea	60
IV. Veacul al șaptesprezecelea	63
V. Veacul al optsprezecelea	65
VI. Veacul al nouăsprezecelea. Izvoare	68
[„D. Hasdeu ne trimite o scrisoare ...”]	70
Concesiuni economice	71
[„Nu de mult un doctor ...”]	72
Tendențe de cucerire	73
Domnul Holban și Arthur Schopenhauer	75
[„În afacerea Holban-Schopenhauer ...”]	77
Paștele	77
Ziar nou [„Vineri 14(26) aprilie au apărut ...”]	79
[„De cite ori făceam observările noastre ...”]	80
[„De cînd guvernul conservator s-a retras ...”]	81
Nou A-B-C-dar românesc de Vasile Petri, Sibiu, 1878, Tipografia lui Ios Drotleff & Comp., 1 vol. 8 ^o — Preful 25 cr.v.a.	83
Necrolog [Dimitrie Petrino]	85
O rectificare [„Războiul » și după dînsul » Presa » ...”]	85
[„De-o seamă de vreme ...”]	86
[„Știm prea bine ...”]	88
[„Din Petersburg ne sosește știrea ...”]	90

[„În urma constatărilor făcute ...”]	232	[„Sintem în ajunul unei soluțiuni ...”]	329
[„Lucru de care trebuie ...”]	232	[„Chiar în cele mai solenne momente ...”]	330
[„Deocamdată foile radicale ...”]	234	[„În Senat a început ieri ...”]	331
[„Cine cunoaște căuși de pușin istoria ...”]	236	[„Promulgat și sancționat ...”]	332
[„Dacă totuși noi ...”]	238	[„După atâtea declarațiuni ...”]	333
Cestiunea izraelită	239	[„În ajunul acordului ...”]	335
I. Uzura	239	[„Prin înclătarea din violă ...”]	337
II. Rezultate ale uzurii în România	244	[„Nu de principiu, ci de încredere e cestiunea ...”]	340
III. Industrie și comerț	247	[„De duminică trecută ...”]	341
IV. Regularizarea relațiilor evreilor în Prusia	251	[„Abia apucorăm să zicem ...”]	344
[„Din marea unitate etnică a tracilor ...”]	256	Despot Vodă. Dramă în cinci acte de Vasile Alexandri	345
[„Ficce zi este menită ...”]	258	[„Persoane onorabile ...”]	346
[„De ceea ce ne temem ...”]	259	[„În articolul nostru ...”]	347
[„Cestiunea Warszawsky - Brătianu - Mihălescu ...”]	260	[„Primim de la d. Fleva ...”]	348
[„În zadar am încercat ...”]	260	[„Am zis în numărul nostru penultim ...”]	350
[„Oricum am întoarce cestiunea ...”]	262	[„Mare supărare am cauzat ...”]	351
[„Aflăm că d. N. T. Moldoveanu ...”]	264	[„La ce servește discuția ...”]	353
Afacerea N. T. Moldoveanu	264	[„Mai toate ziarele oficioase ...”]	354
[„Nu ne aducem aminte ...”]	266	[„Judecând cineva ...”]	355
[„Oare roadele demagogiei ...”]	267	[„Văzind slăruința ...”]	357
[„Roșii, începind de la oratorii lor ...”]	268	[„Se închină omul totdauna și-n tot locul?”]	37
[„Ocupați cu strângerea de material ...”]	271	Unde dai și unde crapă [„Timpul” de la 27 noiembrie ...”]	359
[„Aflăm că d. N. T. Moldoveanu a fost liberat ...”]	271	[„Eram curioși întruciva ...”]	361
[„Vechea imputare ...”]	272	[„S-apropie începutul sfârșitului”]	362
[„Camerale de revizuire ...”]	273	Unitatea de vederi în cabinetul actual	363
[„Publicăm următoarea epistolă ...”]	274	[„Și zi glorie, mărire, nealtruire ...”]	368
[„Cu cât trec una după alta zilele ...”]	276	[„Proiectul al doilea ...”]	369
[„De cind nația ...”]	278	[„Ascufirea cestiunilor curat interne ...”]	371
[„«Românul» se plînge amar ...”]	279	[„În țara noastră ...”]	372
[„O lună de zile a trecut ...”]	279	[„Vom să ne spunem părerea ...”]	373
[„Marea majoritate ...”]	281	[„În discutarea proiectului de maiorant ...”]	374
[„Dacă aparențele nu amăgesc ...”]	283	[„«Presa» de sîmbăta trecută ...”]	378
[„Dacă majoritatea ...”]	286	[„De citeva zile se petrec ...”]	378
[„Un nou ziar ...”]	287	[„«Binele public» ne-aduce știrea ...”]	380
[„Trebuie să oibă cineva ...”]	287		
[„Articolele de sperțiiciune ale «Românului» ...”]	288		
[„În ședința de ieri ...”]	290		
[„Ducă proiectul majorității ...”]	291		
[„«Fremdenblatt», ziar oficios ...”]	294		
[„Între deosebitile personalității ...”]	295		
[„De cind a început ...”]	297		
[„Camerale actuale de revizuire ...”]	300		
[„Ceea ce a pierdut ...”]	302		
[„De la formarea cabinetului ...”]	303		
[„Ziarele guvernului ...”]	304		
[„Ne e silă ...”]	305		
[„Caracterul obștesc al luptelor ...”]	307		
[„La 7 august ...”]	308		
[„Cîteva numere consecutive ...”]	310		
[„După termenul mesajului de prorogare ...”]	312		
[„Sîmbătă, 11 august ...”]	314		
[„Esprimată în termenii cei mai generali ...”]	315		
[„D. ministru de externe ...”]	316		
[„De cite ori ...”]	317		
[„De cind cu începerea ...”]	318		
[„Partidul conservator ...”]	319		
[„Foata oficioasă a guvernului ...”]	321		
[„După cum se poate prevedea ...”]	322		
[„Ședința de ieri a Camerei ...”]	323		
[„În ședința de ieri a Camerei ...”]	324		
[„Numărul de azi și cel de ieri al «Românului» ...”]	326		
[„Am spus-o în numărul de olaltăieri ...”]	328		
		1880	
		[„O vorbă serioasă ...”]	381
		[„Sintem în ajunul redeschiderii Adunărilor ...”]	384
		[„Organul marelui om de stat ...”]	385
		[„Totdauna înaintea unui vot ...”]	387
		[„Faceți interesele ...”]	389
		[„Nu-și crede cineva ...”]	390
		[„Șarpele, cind îl doare capul ...”]	391
		[„Un arhieru ...”]	392
		[„Nenorocitele astea de fări ...”]	393
		[„Feldmureșalul, contele Moltke ...”]	395
		[„Prețioasele descoperiri ...”]	396
		[„Cîțitorii de gazete ...”]	397
		Din Transilvania	407
		[„Ca un fel de refugiu ...”]	407
		[„Unul din punctele statornice ...”]	408
		[„Cind, mulțumită ...”]	409
		[„Dimitrie Contemir ...”]	410
		[„«Presa» de vineri 8 februarie ...”]	412
		[„Astăzi patrușprezece ani ...”]	413
		[„Unul din miturile cele mai semnificative ...”]	415
		[„De bine de rău ...”]	416

DIN MANUSCRISE

1877

<i>Juncuța lui Mirabeau. Dramă în 4 acte . . .</i>	421
[„Socialistul Rebel . . .”]	422
[„. . . Yoinței pozitive . . .”]	422
[„Organul hidroasei pacifuri . . .”]	422
[„Se știe indeallmintrelea . . .”]	426
[„2) Să binepoinască a distinge . . .”]	426
[„Tot în n-rul nostru . . .”]	426
[„Drepte cu adevărat . . .”]	430
[„Dim. Ghica. Noblesse oblige . . .”]	431
<i>Cestiunea izrafeilită . . .</i>	433
[„Toate deopotrivă au o egala nevoie . . .”]	433
[„Se vede însă . . .”]	433
[Ștefan Micle]	434
[„Îndată ce . . .”]	434
[„În articolul nostru . . .”]	434

CU PATERNITATE INCERTĂ

1877

<i>Întunecime totală . . .</i>	437
<i>Asallul Angelescu . . .</i>	437
<i>Probe de stil . . .</i>	438
[„Primim următoarea scrisoare . . .”]	439
[„Românul » răspunde la bănuiala . . .”]	440
<i>Bălcescu și urmașii lui . . .</i>	441
[„În revista ziarelor . . .”]	442

1878

[„Românul » este adinec întristat . . .”]	442
[„Reputatul nostru artist . . .”]	443
<i>Millo în București . . .</i>	443
[„Nu trece sesiune . . .”]	444
<i>Teatrul românesc. Deschiderea stagiunii 1878-79</i>	445
[„Aflăm din Tulcea . . .”]	446
<i>Din istoria calului . . .</i>	447

1879

[„Ziarele din Viena . . .”]	448
[„Cum sub ochii părținirii . . .”]	448
[„Publicăm următorul articol . . .”]	450
<i>Virful cu Dor [„După cum aflăm . . .”]</i>	450
[„Țăranul român, sârmanul țăran român! . . .”]	451
<i>O serată literară. Despot Vodă . . .</i>	452
[„De doi ani și mai bine . . .”]	453
[„Ștefan Miclea . . .”]	454
[„Dăm astăzi locul întii . . .”]	454
[„Sedînța de ieri a Senatului . . .”]	455

1880

<i>Ruinele arendășiei</i>	457
---------------------------	-----

COMENTARIU de D. VATAMANIUC

1877

[„Românul » continuă și acum . . .”]	461
<i>Conspirațiile din Constantinopol . . .</i>	461

<i>Arboroasa [„În » Nete frele Presse » ne-a întlm-pinat . . .”]</i>	462
<i>Visul Dochiciei, poem într-un act. -- Oștenii uș- tri, comedie (?) în trei acte . . .</i>	462
[„Românul » deapănă din nou . . .”]	463
[„Presa » arată deosebirea . . .”]	464
[„România liberă » vorbește despre politica internă . . .”]	464
<i>Situația din Franța . . .</i>	464
<i>Arboroasa [„Pe cind am reprodus . . .”]</i>	465
<i>Franța [„Ca și construcții lor . . .”]</i>	465
[„Românul » își face obiceiul . . .”]	466
[„România liberă » vorbește . . .”]	466
<i>Unde dai și unde crapă . . .</i>	466
<i>O lămurire [„O foiță fabricată . . .”]</i>	467
[„Țara întreagă cunoaște . . .”]	467
[„Drumurile s-au troienit . . .”]	469
<i>Îcoane vechi și îcoane nouă . . .</i>	469
[„Multe am avut de zis . . .”]	471
<i>Horaf jidan . . .</i>	472
<i>Dorobanții . . .</i>	472

1878

[„Presa » reproduce . . .”]	473
[„Românul » concede . . .”]	474
<i>Pro domo [„Iată » Sîmțimintele, iubirea de ade- văr . . .”]</i>	474
[„D-I Gandiano Popescu . . .”]	475
<i>O notiță străină relativă la literatura română . . .</i>	475
<i>Originea românilor . . .</i>	476
<i>Din veacul al zecelea . . .</i>	476
[„În sfîrșit vedem limpede . . .”]	477
[„Fără a prejudeca hotărârile Adunărilor . . .”]	477
<i>Reprezentățile Rossi . . .</i>	478
<i>Arboroasa [„Cîltorii noștri . . .”]</i>	479
<i>Contestarea alegerii d-lui Maiorescu . . .</i>	479
[„À tout seigneur, tout honneur! . . .”]	480
[„Cestiunea retrocedării . . .”]	480
[„Fiindcă noi sintem . . .”]	480
[„De cite ori s-a făcut în Parlamentul nostru . . .”]	481
[„În numărul nostru de vineri . . .”]	481
[„De citeva zile limbajul ziarelor liberale . . .”]	483
[„Venim încă o dată asupra scrisorii . . .”]	483
[„Argumentul de cîpetenie . . .”]	484
<i>Un răspuns rusesc . . .</i>	485
<i>Basarabia . . .</i>	497
[„D. Hasdeu ne trimite o scrisoare . . .”]	500
<i>Concesiuni economice . . .</i>	500
[„Nu de mult un doctor . . .”]	500
<i>Tendențe de cucerire . . .</i>	500
<i>Domnul Holban și Arthur Schopenhauer . . .</i>	501
[„În afacerea Holban-Schopenhauer . . .”]	501
<i>Paștele . . .</i>	502
<i>Ziar nou [„Vineri 14(26) aprilie au apărut . . .”]</i>	502
[„De cite ori făcăm observările noastre . . .”]	502
[„De cind guvernul conservator s-a retras . . .”]	503
<i>Nou A-B-C-dar românesc de Vasile Petri, St- biu, 1878, Tipografia lui Ios Drotleff & Comp., 1 vol. 8° — Prețul 25 cr. v.a. . . .</i>	503
<i>Necrolog [Dimitrie Petrino] . . .</i>	504
<i>O rectificare [„Războiul » și după dinsul » Presa » . . .”]</i>	504

<i>[„Organul hidroascei pocituri...”]</i>	608
<i>[„Se știe încălmîndrelea...”]</i>	608
<i>[„2) Să binevoiască a distinge...”]</i>	608
<i>[„Tot în n-rul nostru...”]</i>	609
<i>[„Drepte cu adevărat...”]</i>	609
<i>[„Dîn. Ghica. Noblesse oblige...”]</i>	609
<i>Cestiunea ișrafeilită</i>	610
<i>[„Toate dropotrivă au o egală nevoie...”]</i>	611
<i>[„Se vede însă...”]</i>	611
<i>[Ștefan Mică]</i>	611
<i>[„Îndată ce...”]</i>	611
<i>[„În articolul nostru...”]</i>	611

CU PATERNITATE INCERTĂ

1877

<i>Înlucere totală</i>	611
<i>Asaltul Angelescu</i>	612
<i>Probe de stil</i>	612
<i>[„Primim următoarea scrisoare...”]</i>	612
<i>[„«Românul» răspunde la bănuțala...”]</i>	613
<i>Bălcescu și urmașii lui</i>	613
<i>[„În revista zărilor...”]</i>	614

1878

<i>[„«Românul» este adine întristat...”]</i>	614
<i>[„Reputatul nostru artist...”]</i>	614
<i>Millo în București</i>	615
<i>[„Nu trece sesiune...”]</i>	615
<i>Teatrul românesc. Deschiderea stagiunii 1878-79</i>	616
<i>[„Aflăm din Tulcea...”]</i>	616
<i>Din izotia calului</i>	616

1879

<i>[„Ziarele din Viena...”]</i>	616
<i>[„Cum sub ochii părtinirii...”]</i>	617
<i>[„Publicăm următorul articol...”]</i>	617
<i>Vîrfal cu Dor [„După cum aflăm...”]</i>	617
<i>[„Păraunul român, sărmanul țiran român!...”]</i>	618
<i>O serală literară. Despot Vodă</i>	618
<i>[„De doi ani și mai bine...”]</i>	618
<i>[„Ștefan Mică...”]</i>	618
<i>[„Dăm astăzi locul inlîi...”]</i>	619
<i>[„Ședința de ieri a Senatului...”]</i>	619

1880

<i>Ruinele arendășiei</i>	619
---------------------------	-----

ADDENDA

Telete

DIN „CURIERUL DE IAȘI”

<i>Spania [„Se știe cu cit devotament...”]</i>	623
<i>[„Ziarul «Politische Correspondenz» reproduce...”]</i>	624
<i>Pici de om</i>	624
<i>Serbia [„«Times» anunță...”]</i>	625
<i>Germania [„Scrisoarea către suverani...”]</i>	625
<i>Turcia [„Proiectul de Constituție...”]</i>	626
<i>[„De mai multă vreme...”]</i>	626
<i>Țările de Jos [„«Independenței Belgiei» i se serie...”]</i>	630
<i>Serbia [„Mai zilele trecute...”]</i>	630

<i>Înundăci</i>	631
<i>Serbia [„Reprezentantul Rusiei...”]</i>	631
<i>[„Estragem din «Neue freie Presse»...”]</i>	631
<i>Anglia [„Condițiile sub cari...”]</i>	633
<i>Turcia [„Agentul românesc din Constantinopole...”]</i>	633
<i>[„Se țice că proiectul de constituție...”]</i>	633
<i>Decapitare</i>	634
<i>Mercadante</i>	634
<i>Turcia [„Condițiile de pace...”]</i>	634
<i>Cestiunea Orientului [„Ziarele din București...”]</i>	635
<i>Italia [„Membrii comunității...”]</i>	635
<i>De pe cîmpul de război [„O depeșă a ziarului engleze...”]</i>	637
<i>[„Ziarul «Augsburger Allgemeine Zeitung» înregistrează...”]</i>	637
<i>Rusia [„Din Petersburg se depeșează...”]</i>	638
<i>[„În privința perspectivelor de pace...”]</i>	638
<i>[„Ziarul «Augsburger Allgemeine Zeitung» povestind căldătoria...”]</i>	638
<i>Italia [„Am reprodus la timpul său...”]</i>	639
<i>[„Sosindu-ne procesul-verbal...”]</i>	640
<i>Germania [„Împăratul au închis sesiunea...”]</i>	643
<i>Turcia [„În ședința conferenței...”]</i>	643
<i>[„Alți presa, cit și persoane...”]</i>	644
<i>[„După informațiunile ce le are...”]</i>	645
<i>Turcia [„În 7/19 mart s-a deschis...”]</i>	645
<i>Germania [„Reichstagul a respins...”]</i>	646
<i>Turcia [„Un ordin...”]</i>	646
<i>Juncțiunile române</i>	646
<i>Farse literare</i>	648
<i>De la Calafat</i>	649
<i>Austro-Ungaria [„Ziarul vienez...”]</i>	649
<i>[„«Gazetta de Colonia» primește...”]</i>	650
<i>Pelagra în districtul Neamțiu. Simptomele. Cauzele probabile. Mijloacele ce trebuie a-i opune</i>	650
<i>[„«Die Presse» din Viena...”]</i>	651
<i>Austro-Ungaria [„Răspunzînd unei interpelări...”]</i>	652
<i>Turcia [„«Monitorul universal» primește...”]</i>	652
<i>Germania [„Vorbind despre...”]</i>	653

DIN „TIMPUL”

<i>Despre situația politică a României de Măiorescu</i>	653
---	-----

DIN „TELEGRAFUL ROMÂN”

<i>Românii din Ungaria</i>	657
----------------------------	-----

DIN MANUSCRISE

<i>Eukovinskata Zaria</i>	670
<i>Revista juridică [„Domnul Ioan Alexandru Sturza...”]</i>	676
<i>[„Ich glaube...”]</i>	676
<i>[„Mai deunăzi...”]</i>	677
<i>Omenia omenie cerc și cineste cineste!</i>	677
<i>[„Mai inlîi, dacă...”]</i>	678

CU PATERNITATE INCERTĂ

DIN „CURIERUL DE IAȘI”

<i>Rubeleni foarte încutate</i>	679
<i>Anunț berlinez</i>	679
<i>Alt anunț</i>	679

<i>Spre caracterizarea Londrei</i>	679
<i>O replică a lui Dumas-fiul</i>	680
<i>Comparație</i>	680
<i>Explicație astronomică</i>	680
<i>Cartea cea mai mare din lume</i>	680

DIN „ROMÂNIA LIBERĂ”

<i>[„Ori e manie ori e prefăcătorie.”]</i>	681
<i>[„Cinstea, înțelepciunea și energia...”]</i>	682
<i>[„Între cestiunile ce interesează...”]</i>	684
<i>[„Se poate pune întrebarea...”]</i>	685

Comentarii

<i>Spania [„Se glie cu cil devotament...”]</i>	687
<i>[„Ziarul « Politische Correspondenz » reproduce...”]</i>	687
<i>Piei de om</i>	687
<i>Serbia [„« Times » anunță...”]</i>	688
<i>Germania [„Scrisoarea către suverani...”]</i>	688
<i>Turcia [„Proiectul de Constituție...”]</i>	688
<i>[„De mai multă vreme...”]</i>	689
<i>Tăcile de Jos [„« Independenței Belgie » i se scrie...”]</i>	689
<i>Serbia [„Mai zilele trecute...”]</i>	689
<i>Inundări</i>	689
<i>Serbia [„Reprezentantul Rusiei...”]</i>	690
<i>[„Estragem din « Neue freie Presse »...”]</i>	690
<i>Anglia [„Condițiile sub cari...”]</i>	690
<i>Turcia [„Agentul românesc din Constantinopole...”]</i>	690
<i>[„Se zice că proiectul de constituție...”]</i>	691
<i>Decapitare</i>	691
<i>Mercadante</i>	691
<i>Turcia [„Condițiile de pace...”]</i>	692
<i>Cestiunea Orientului [„Ziarele din București...”]</i>	692
<i>Italia [„Membrii comunității...”]</i>	692
<i>De pe cîmpul de război [„O depeșă a ziarului englezesc...”]</i>	693
<i>[„Ziarul « Augsbuiger Allgemeine Zeitung » înregistrează...”]</i>	693
<i>Rusia [„Din Petersburg se depeșează...”]</i>	693
<i>[„În privința perspectivelor de pace...”]</i>	693
<i>[„Ziarul « Augsbuiger Allgemeine Zeitung » poartă în discuție...”]</i>	694
<i>Italia [„Am reprodus la timpul său...”]</i>	694
<i>[„Sosindu-ne procesul-verbal...”]</i>	696
<i>Germania [„Împăratul au închis sesiunea...”]</i>	696
<i>Turcia [„În ședința conferinței...”]</i>	696
<i>[„Atît presa, cit și persoane...”]</i>	697
<i>[„După informațiunile ce le are...”]</i>	697
<i>Turcia [„În 7/19 mart s-a deschis...”]</i>	697
<i>Germania [„Reichstagul a respins...”]</i>	697
<i>Turcia [„Un ordin...”]</i>	698
<i>Juneștiunile române</i>	698

<i>Farse literare</i>	698
<i>De la Calafat</i>	698
<i>Austro-Ungaria [„Ziarul vienez...”]</i>	699
<i>[„« Gazetta de Colonia » primește...”]</i>	699
<i>Pelagra în districtul Neamțiu. Simptomele. Cauzele probabile. Mijloacele ce trebuie să-i opune</i>	699
<i>[„« Die Presse » din Viena...”]</i>	699
<i>Austro-Ungaria [„Răspunzînd unei interpelațiuni...”]</i>	699
<i>Turcia [„« Monitorul universal » primește...”]</i>	700
<i>Germania [„Vorbind despre...”]</i>	700

DIN „TIMPUL”

<i>Despre situația politică a României dr. Maiorescu</i>	700
--	-----

DIN „TELEGRAFUL ROMÂN”

<i>Românii din Ungaria</i>	701
--------------------------------------	-----

DIN MANUSCRISE

<i>Bukovinskaia Zaria</i>	702
<i>Revistă juridică [„Domnul Ioan Alexandra Sturza...”]</i>	703
<i>[„Ieh glauble...”]</i>	704
<i>[„Mai deunăzi...”]</i>	704
<i>Omenia omenie cere și cinstea cinste!</i>	704
<i>[„Mai întii, dacă...”]</i>	705

CU PATERNITATE INCERTĂ

DIN „CURIERUL DE IAȘI”

<i>Rubedenii foarte încurcate</i>	705
<i>Anunț berlinez</i>	705
<i>All anunț</i>	705
<i>Spre caracterizarea Londrei</i>	705
<i>O replică a lui Dumas-fiul</i>	706
<i>Comparație</i>	706
<i>Explicație astronomică</i>	706
<i>Cartea cea mai mare din lume</i>	706

DIN „ROMÂNIA LIBERĂ”

<i>[„Ori e manie ori e prefăcătorie.”]</i>	706
<i>[„Cinstea, înțelepciunea și energia...”]</i>	707
<i>[„Între cestiunile ce interesează...”]</i>	708
<i>[„Se poate pune întrebarea...”]</i>	708

BIBLIOGRAFIE de D. VATAMANIUC	711
INDICELE NUMELOR DE Ț. PERSOANE de SIMONA CIOGULESCU ȘI CLAUDIA DIMIU	717
LISTA ILUSTRAȚILOR	728

Redactor: GEORGETA MITRAN
Tehnoredactor: SILVIA DEOCLEȚIAN

Bun de tipar: 23.IV.1989. Format: 8161 x 38.

Coli de tipar: 95.50.

C.Z. pentru biblioteci mari) 859(E.101)
C.Z. pentru biblioteci mici)

c. 832, I. P. INFORMAȚIA,
str. Brezoianu, nr. 23-25,
București